

In quinque sequentibus Theologica mysteria pandit, in quibus adeo processit, ut omnibus quod mutarentur aut imitarietur reliquerit, quid excogitarent prope nihil. Vno verbo si rerum ordinem multis usque doctissimis qui Albertum sunt insequuti ademeris, nihil in illis praeter Albertum reperire.

Novus decimus miranda profus divina omnipotentia & sapientia secreta prodit, dum rerum ordinem & originem inquirat, agendo de materia prima, de tempore, de caelo, de Angelis & homine. Quae in Despara laudes in vigesimo literis exaravit, non ingenio tantum illum suo, sed studio etiam quo in illum ferebatur, assecutum esse plane declarant, quae sic accurata sunt, ut de praesenti illius auxilio nemo qui legerit, dubitabit.

In Miscellaneis stupendam ingenij fertilitatem exhibet, qualem vix unquam mortalium quisquam est assequutus. Percurre, benevole Lector, & adhuc maiora videbu quam possimus verbis exprimeret. Nec te terreat tantorum voluminum congeries, has spe recreatum, mortalem posse percurrere quae mortalis scripsit. Cum aliunde non solum Alberti Magni meritum & sibi, hoc gratitudinis debeas pignus, ut saltem oculis sin mente tantum opus delibes, sed etiam laboribus, vigiliis, studio, perquisitioni & sollicita sagacitati RR. PP. celi beerrimi Ordinis Praedicatorum. Quid enim dicemus de R. P. Thoma Turco praedicti Ordinis generali Magistro: in arduis fatis esse voluisse immensam pondus etiam Atlantidis impar viribus ad caelos caedere parum. Addeamus omnes fere Europa partes non solum zelo domos proprias inuisendi, sed etiam ut peruectus, qui tot regionibus tamque diffusis sparsi erant & veluti sepulti codices, nobis compararet. Auxit animum inter tot tantisque labores felix faustusque successus: ita ut nihil ipsi deesse videretur quam tantorum operum Authoris praesentia qua fruere- tur. Arrisit divinum nomen pii R. P. Potis: vitaque sanctus facie ad faciem intuetur, quod in enigmate & in speculo suorum operum admirabatur. Ipsius zelo simul & dignitati successit R. P. Nicolaus Rodolphus, sed praematura morte ad superos evoatus, successorem reliquit, qui non solum nunc Ordini sapientissime praesert, sed etiam qui ad hanc luculentam & tantum expeditam lucubrationem omnes cogitationes, omnia studia, omnem denique auctoritatem converteret. Vtrique muneri non solum successit, sed amulus extitit, Ordinis & totius universi utilitati consulens. Distrabebat tamen mentem tantorum numerum sollicitudo, hinc regiminis pondus, illinc cura praeli assidua: & ut alter Moyses nimis laboribus impar, solum sibi elegit R. A. P. Cochet exprouincialem & probatissima integritatis laude benemeritum, qui iustaret ut immensa M. Alberti volumina hic ederentur.

Sed mirandum sane quantum opera contulit R. A. P. Jammy: omnia enim volumina per- uessigauit, a mendis expurgauit, innumeris locis rescripsit, citationibus quae desiderabantur illustravit, copiosissimis indicibus auxit, & ad maiorem distinctionem titulos qui tractantibus aut partibus eorum decreuit, suppleuit: vniuersa denique in quam optimum licuit ordinem negotiose digessit, ita ut sicut olim de Sophia decrepita muliere & paupere quae obuiantes cur- ribus detrahebant lapides dum Apollinis templum construere tur, inscriptum fuit, Sophia me fecit, possimus nunc iustum dicere, R. A. P. Jammy me fecit, dum indefesso labore pristino aut forsas nunquam viso statim tanta volumina restituit. Vale.

Mirare eum qui viuens non habuit parem, extinctum & Beatum venerare doctissi- mum studiose imitare.

Hoc suadent

Tuz Bencuolentia obsequenissimi & deuotissimi
Claudius Prost.
Petrus & Claudius Rigaud, frat.
Hieronymus de la Garde.
Ioan. Ant. Huguetan, Filij.
Bibliopola Lugdunenses.

CATALOGVS.

CATALOGVS

Operum Beati Alberti Magni XXI.

Voluminibus comprehensorum.

In primo continentur.

- ITA Beati Alberti Magni.
De predicabilibus lib. 1.
De decem predicamentis lib. 1.
De sex principiis lib. 1.
De interpretatione lib. 2.
De syllogismo simpliciter, id est, priorum ana-
lyticorum lib. 2.
De demonstratione, id est, posteriorum analyti-
corum lib. 2.
Topicorum lib. 8.
De sophisticis elenchis lib. 2.
In 2.
De physico auditu lib. 3.
De caelo & mundo lib. 4.
De generatione & corruptione lib. 2.
De meteoris lib. 4.
De mineralibus lib. 5.
In 3.
De anima lib. 3.
Metaphysicorum lib. 13.
In 4.
Ethicorum lib. 10.
Politieorum lib. 8.
In 5.
Parua naturalia, siue
De sensu & sensato lib. 1.
De memoria & reminiscencia lib. 1.
De somno & vigilia lib. 1.
De motibus animalium lib. 2.
De aetate siue de iuuentute & senectute lib. 1.
De spiritu & respiratione lib. 2.
De morte & vita lib. 1.
De nutrimento & nutribili lib. 1.
De natura & origine animae lib. 1.
De unitate intellectus contra Aueroem lib. 2.
De intellectu & intelligibili lib. 2.
De natura locorum lib. 1.
De causis proprietatum elementorum lib. 1.
De passionibus aeris lib. 1.
De vegetabilibus & plantis lib. 7.
De principis motus progressiui lib. 1.
De processu vniuersitatis a causa prima lib. 1.
Speculum astronomicum, in quo de libris lici-
tis & illicitis tractatur.
In 6.
De animalibus lib. 26.
In 7.
Commentarij in Psalmos.
In 8.
Commentarij in Threnos Ieremiae.
Comment. in Baruch.

- Comment. in Daniele.
Comment. in 12. Prophetas minores.
In 9.
Comment. in Mattheum.
Comment. in Marcum.
In 10.
Comment. in Lucam.
In 11.
Comment. in Ioannem.
Comment. in Apocalypsum.
In 12.
Sermones de Tempore.
Orationes super Euang. Dominic. totius anni.
Sermones de Sanctis.
Sermones 32. de Sacramento Eucharistiae.
Liber de muliere forti.
In 13.
Comment. in Beatum Dionysium Areopagi-
tam.
Compendium theologiae veritatis, septem li-
bris digestum.
In 14.
Comment. in 1. lib. Sententiarum.
In 15.
Comment. in 2. & 3. lib. Sententiarum.
In 16.
Comment. in 4. lib. Sententiarum.
In 17.
Prima pars Summae Theologiae.
In 18.
Secunda pars Summae Theologiae.
In 19.
Summa de creaturis diuisa in duas partes, qua-
rum prima est de quatuor coelis, secunda
de homine.
In 20.
Mariale, siue quaestiones 236. super Missus est.
De laudibus B. Virginis lib. 12.
Biblia Mariana.
In 21.
Miscellanea, siue
De apprehensione & apprehensionis modis
lib. 1.
Philosophia pauperum, siue isagoge in li-
bros Aristotelis de physico auditu, de caelo
& mundo, de generatione & corruptione,
de meteoris, & de anima.
De Sacrificio Missae lib. 1.
De Sacramento Eucharistiae lib. 1.
Paradisus animae, siue de virtutibus libellus.
De adhaerendo Deo libellus.
De Alchimia libellus.

BEATI
ALBERTI
MAGNI,

RATISBONENSIS EPISCOPI
ORDINIS PRÆDICATORVM,
COMMENTARII IN I. LIB. SENTENTIARVM.

Recogniti per R. A. P. F. PETRVM IAMMY, sacre Theologiae Doctorem, Conuentus
Gratianopolitani, eiusdem Ordinis,

NUNC PRIMVM IN LVCEM PRODEVNT.

Operum Tomus Decimus quartus.

LVGDVNI,

Sumptibus
CLAVDII PROST.
PETRI & CLAVDII RIGAVD, Frat.
HIERONYMI DELAGARDE.
IOAN. ANT. HVG VETAN.

Via Mercatoria

M. DC. LI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

I N D E X

Distinctionum & Articulorum, in primum Librum Sententiarum.

DISTINCTIO I.

- ART. I.** **U**OMODO inuestigat subiectum theologicæ scientiæ. 8
2. Quid sit subiectum theologia. 9
3. Vtrum theologia sit vna scientia vel plures. 9
4. Vtrum theologia sit scientia speculatiua vel practica. 10
5. Quis sit modus exponendi sacram Scripturam. 11
6. Vtrum diuisio bona sit in res & signa: & quomodo detur illa diuisio. 11
7. Vtrum sacramenta veteris legis conferant gratiam. 12
8. Vtrum res bene diuidantur in fruibiles & vtriles. 14
9. An beatitudine sit fruendum. 14
10. Vtrum creature inuent hominem ad beatitudinem. 15
11. Vtrum homines medij sint inter res vtriles & fruibiles. 15
12. Vtrum definitio frui sit bene assignata Magistro. 16
13. An definitio vti sit bene assignata in textu. 18
14. Vtrum sint tres res quibus fruendum est. 18
15. Vtrum Deus potest cognosci ab aliquo creato intellectu. 20
16. Vtrum secunda definitio vti sit bene assignata. 23
17. Vtrum homine sit fruendum. 25
18. Vtrum Deus fruatur seipso. 26
19. An omne quod est in quantum est, sit bonum. 27
20. Vtrum virtutibus sit fruendum. 29
21. Vtrum bona voluntate sine virtutibus sit fruendum. 30
22. Vtrum per omnes potentias animæ fruamur. 30

DISTINCTIO II.

1. Vtrum conuenienter ordinentur hæc tria, dicere, credere, & intelligere. 32
2. Vtrum summum aliquid addat bono cum dicitur summum bonum. 33
3. Vtrum tantum Deus cernatur purgatissimis mentibus. 34

D. Alb. Mag. lib. Sent.

4. Vtrum lux diuina excellat capacitatem nostri intellectus. 35
5. Vtrum omne verum scitum sit à Spiritu sancto inspiratum. 35
6. Vtrum in materia Trinitatis persculosius erretur. 36
7. Vtrum nihil fructuosius inueniatur quam in materia Trinitatis. 36
8. Vtrum melius dicatur de Patre, Filio & Spiritu sancto, quod vnum sunt, vel quod vnum est. 36
9. Vtrum melius dicatur, alter Pater, alter Filius, alter Spiritus sanctus, quam alius & alius. 36
10. Vtrum in hac scientia sit procedendum per auctoritates canonicæ scripturæ. 37
11. Vtrum Deus sit nomen naturæ. 38
12. Quis dixit Moyse: Ego sum qui sum, an natura vel persona diuina. 40
13. Vtrum qui est, sit nomen Deo proprium. 40
14. Vtrum qui est, sit primum inter nomina diuina. 41
15. Vtrum Dominus sit nomen potestatis. 42
16. Vtrum Deus sit nominabilis à nobis. 42
17. A quibus nominetur Deus, an à omni eo quod melius est esse quam non esse. 43
18. Pro quo supponat imago cum dicitur, Faciamus hominem ad imaginem. 45
19. Vtrum termini numerales in diuinis aliquid penant. 46
20. Quare in aliis entibus ad numerum hypostasium sequitur numerus naturæ, & non sequitur hoc in diuinis. 47
21. Vtrum in vno principio omnia facta sunt, vel in diuersis vt dicant Manichæi. 49
22. Vtrum hoc nomen, Deus, habet plurale. 50
23. Vtrum Dauid sit Maximus Prophetarum. 51
24. Vtrum diuina sapientiæ conuenienter attribuantur possessio, conceptio parturatio & cetera quæ sibi attribuunt sapientes. 51
25. Quomodo intelligatur hoc quod dicitur: Tu Bethleem, &c. 52
26. Quatuor auctoritates de Spiritu sancto quomodo differant. 52
27. Cum dicitur in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, quid dicat ibi in nomine an essentiam siue personam. 53
28. Vtrum pronomina ista distinctionem aliquam notent, cum dicitur, Per ipsum, in ipso, & ex ipso. 53

2 2 DISTIN

in I. Lib. Sententiarum.

DISTINCTIO III.

- Art. 1. **A**N philosophi cognouerunt vnum esse Deum. 34
2. Quid cognouerunt philosophi de Deo, an qua est ratio. 56
3. Vtrum ista cognitio naturalis differat à cognitione fidei. 56
4. Vtrum attributa in Deo sint vnum vel plura. 57
5. Vtrum per creaturam mundi debeat intelligi homo. 57
6. Vtrum creatura potest creare, & an Deus sit incorporeus, & an sit summum bonum. 58
7. Quod Deus est incorporeus & immutabilis. 59
8. Quod Deus sit summum bonum. 59
9. Vtrum Deus possit per viam negationis cognosci. 59
10. An materia prima sit nihil. 60
11. Vtrum ex perpetuitate arguatur aeternitas & ex magnitudine potentiae infinitas. 61
12. Cuius est proprie cognitio per vestigium, an hominis tantum. 62
13. Quid sit vestigium, & an cognitio per vestigium sit utilis. 63
14. Vtrum partes vestigij quae sunt vnitatis, species & ordo, conuenienter assignentur. 64
15. Vtrum modus, species, ordo conuenienter ponantur partes vestigij, & an vnum bonum vtrū possunt esse partes vestigij. 64
16. Quae sit ratio enumerationis diuictorum vestigiorum. 65
17. De attributis personarum quae attribuantur eis à Magistro. 67
18. Vtrum philosophi potuerunt cognoscere trinitatem. 68
19. Quid sit imago. 70
20. Quae sunt imaginem constituenta. 71
21. In quo vtrū in subiecto continetur imago. 72
22. Respectu cuius obiecti suae cognoscibilis sit imago. 73
23. Vtrum nosse sit de noticia naturali, suae de noticia gratiae. 74
24. Quare imago non est secundum vires inferiores. 74
25. Vtrum imago potest amitti. 74
26. Vtrum partes imaginis imprimantur à tota trinitate siue à distinctis personis. 75
27. Quomodo differant haec quinque per ordinem, nosse se, velle se, discernere se & cogitare se. 75
28. Vtrum memoria & intelligentia sunt relatiua sicut dicitur in textu. 76
29. Vtrum memoria semper est in voluntate & intellectu, & intellectus in memoria & voluntate, & voluntas in memoria & intellectu. 77
30. Quomodo ostendat aequalitatem istarum trium potentiarum, memoriae, voluntatis & intellectus. 79
31. Vtrum ista tria, memoria, intellectus & voluntas possunt dici tota. 80
32. Vtrum vtrum sit quod dicit Magister: Quicquid memini & intelligo, hoc volo: & vtrū n. la qua intelligimus, volumus. ibid.
33. Vtrum anima secundum substantiam sit

- composita. 83
34. Vtrum anima sit suae potentiae. 85
35. Quare non conceditur, quod tres personae sint vnius Dei, sicut conceditur, quod sunt vnius substantiae vel essentiae. 86
36. Quomodo ista trinitas in qua est imago, differt ab istis tribus superius assignatis. 87
37. Vtrum ita sit in istis sicut in personis diuinis, quod vnum procedat ab alio, puta intelligentia à memoria, & voluntas ab vtroque, sicut filius à patre & Spiritus ab vtroque. 88
38. Vtrum vna potentiarum necessario praesupponat sibi aliam, & vnus habituum praesupponat sibi alium, & an vnus actuum sit ante alium. 89
39. Vtrum ista tria, scilicet noticia, amor, cum ente noscente sint vna substantia & essentia. 90
40. Vtrum ista tria, noticia, mens, & amor, & haec tria, memoria, intelligentia & voluntas, sint simul vna essentia, vna vita & vna mens. ibid.

DISTINCTIO IV.

- Art. 1. **A**N Deus genuit se Deum, an alium Deum. 94
2. Quid sit generatio. ibid.
3. An Deo conueniat generare. 96
4. Vtrum generare per prius conueniat patri caelesti, & per posterius inferioribus, aut econtra. 97
5. Vtrum Deus genuit Deum seipsum, vel alium Deum. 98
6. Quomodo supponunt illi termini quando dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine, lux de luce. 99
7. Vtrum ista sit concedenda, Deus genuit Deum qui est pater vel Deus pater. 103
8. Vtrum de Deo potest formari propositio. 103
9. Vtrum in diuinis essentia debet subici, vel predicari, aut recte possit vtrūque fieri. 103
10. Vtrum ista sit vera: vnus Deus est tres personae, & tres personae est vnus Deus, Deus est Trinitas: & vtrum nomen, Trinitas, sit nomen essentiale. 104
11. Vtrum hic articulus fidei solus Christiano satis sit. 105

DISTINCTIO V.

- Art. 1. **Q**ualiter essentia se habet ad filij generationem, vtrum per modum communicabilis per generationem & processionem. 106
2. Vtrum essentia sit genita à patre: & an in diuinis sint duae res relatae & non relatae, scilicet essentia & persona. 107
3. Vtrum in diuinis essentia sit praecedens generationem, aut consequens, aut concomitans per intellectum. 108
4. Vtrum in diuinis potest dici, quod pater sit causa filij. 106
5. Vtrum si filius esset genitus à diuina essentia, filius esset aliqua res à qua generaretur. 110
6. In quibus nominibus diuinarum personarum est maior

Index Distincti. & Articulorum.

- maior proprietate, & in quibus minor. 111
7. Vtrum filius bene dicatur consilium de consilio, & voluntas de voluntate. 113
8. Quem actum copulet verbum, accepit, vtrum notionalem aut essentialem. 114
9. Vtrum quando filius dicit, Transtulit in regnum charitatis, ly charitatis copulet dilectionem notionalem aut essentialem. 117
10. Vtrum possit dici, Filius est de nihilo, & pater est de nihilo. 118

DISTINCTIO VI.

- Art. 1. **V**trum Deus genuit filium ex necessitate & voluntate. 120
2. Vtrum Deus volens aut nolens genuerit filium. 122
3. Vtrum auctoritates sanctorum sint verae, quae dicunt, quod voluntate genuerit filium. 123

DISTINCTIO VII.

- Art. 1. **V**trum pater voluerit aut potuerit generare filium. 125
2. Vtrum posse generare sit ad aliquid siue aliquid. 126
3. De quibus & respectu quorum est posse diuinum, an respectu subiectorum tantum. 128
4. Vtrum vniuoca sit potentia ad posse generare & posse creare. 128
5. Vtrum filius possit ex se gignere alium filium nepotem patris, & an pater plures filios. 129
6. Vtrum tres hypostases possint esse pater alicuius quartus. 131
7. Vtrum filius quia potuit nasci, potuit & mutari. ibid.
8. Non enim non potuit, quomodo intelligatur. 132
9. Vtrum pater natura sit potens generare filium. 133
10. Vtrum sit eadem potentia qua pater potuit generare, & qua filius generari. ibid.
11. Vtrum ista sit vera, filius habet potentiam generandi quam habet pater. 134

DISTINCTIO VIII.

- Art. 1. **Q**uid sit veritas, quid proprietate, quid incommunicabilitas. 135
2. Penes quid sumitur differentia & numerus inter veritas, incommunicabilitas & simplicitas. 136
3. Vtrum nomina dicta de Deo, vt essentia, substantia, scientia, sapientia, &c. significant idem vel diuersum: & vtrum debeant dici synonyma vel non. 137
4. Qualiter possit verificari compositio istorum nominum cum Deo qui non est compositus. 138
5. Quae sit diuersitas inter attributa nominum diuinae naturae & substantiae & essentiae. 139
6. An sapientia dicatur à sapere. 140

7. Vtrum esse dicatur de Deo & suis creaturis vniuocè: & vtrum secundum intentionem & remissionem dicatur esse in Deo & creaturis. 140
8. An definitiones aeternitatis datae ab Auctoribus sint bonae. 141
9. Quid sit aeternum, & vtrum poenae inferni possunt dici aeternae, & an anni & tempora possunt dici aeterna. 143
10. Quid sit esse in aeternitate. 143
11. Vtrum creatura comparata ad creatorem, dicatur quasi non esse. 144
12. Vtrum verba consignantia differentias temporis, vt est, fuit, erit, possunt dici de Deo & de omnibus creaturis. ibid.
13. Vtrum idem sit nunc aeternitatis, & temporis: & vtrum differant nunc aeternitatis & aeternitas. 147
14. Vtrum ista verba, est, fuit, & erit, conueniant Deo diuinitatem vel coniunctim: & quae differentia temporis maxime conueniat Deo aeterno. 148
15. Vtrum esse soli Deo sit proprium, & aliis accidat, & quid est subsistens veritas & manens causa, & naturalis generis proprietate. 149
16. Quid sit incommutabilitas, & vtrum aliqua mutatio cadat in Deum. 150
17. Vtrum Deus moueat se. 152
18. Vtrum diuina substantia & vniuersaliter omnis forma nullius accidentis subiectum esse possit. 152
19. Vtrum solus Deus habeat immortalitatem: & quid sit immortalitas, & quae dicantur vivere & mori. 153
20. Quid vocetur obumbrata vicissitudo: & an conueniat omni creaturae. 153
21. Vtrum per tempora moueri sit per affectiones vel per intellectus speculatiui apprehensiones mutari. 153
22. Vtrum diuina natura sit simplex vel composita ex quo est & quod est. 154
23. Queritur cum compositio sit multiplex, quare Magister solum tangit triplicem, scilicet partium, accidentium & formarum. 155
24. Vtrum solus Deus natura simplex est. ibid.
25. Vtrum anima rationalis sit simplex vel composita, & vtrum materia in corporalibus & spiritalibus sit vniuoca vel non. 157
26. Vtrum anima sit in toto corpore tota & in qualibet parte corporis tota, & an diuisibilis sit ad diuisionem corporis, &c. 159
27. Vtrum anima propter sua accidentia bene dicatur composita. 160
28. Vtrum bene sequatur: diuina essentia est simplex, ergo incommutabilis. 161
29. Quomodo Deus aliquid nominatur symbolicè. 161
30. Vtrum in Deo possunt esse accidentia, & an causet ea. ibid.
31. Vtrum nomen predicamentum accidentium tam secundum genera quam secundum species possunt Deo attribui: & vtrum Deus potest intelligi sine qualitate bonis. 162
32. Vtrum predicamentum substantiae possit Deo attribui ita quod sit in predicamento substantiae. 164
33. Vtrum Hilarius bene tangat omnem modum

in I. Lib. Sententiarum.

- dum compositionis per quatuor quæ ponuntur in litera. 165
 34. Vtrum relatio possit esse in Deo salua eius simplicitate. 165
 35. Quare cum multa sint attributa diuinæ essentia, solum Magister determinat de tribus, scilicet simplicitate, identitate & unitate. 166

DISTINCTIO XI.

- Art. 1. **V**trum æternitas sit essentia diuina. 167
 2. Qualiter æternitas intelligatur adiacere distinctioni personarum. 167
 3. Quomodo distinguatur æternitas ab æuo & tempore: & vtrum aliqua non viua mensurentur æuo, & vtrum æuum sit in vno sicut æternitas & tempus. 168
 4. Vtrum filius sit alius à patre. 169
 5. Vtrum pater sit ante filium. 171
 6. Vtrum recte dicatur, filius incepit quia habet principium. 173
 7. Vtrum possit dici, quod filius sit patri cœternus, & an in diuinis sit aliquod adiectiuum, & vtrum sicut dicimus, pater & filius sunt duæ personæ, ita dicere possumus, pater & filius sunt duo dij siue duo sapientes. 173
 8. Quæ sit differentia inter lumen, lucem, splendorem, radium, reflexionem radij, splendorem & luminis, & an exemplum de splendore sit conueniens. 175
 9. Vtrum pater sit sapiens sapientia genita, scilicet filio vt obiecto. 176
 10. Vtrum ratio Augustini quam Magister adducit in litera, procedat de sapientia genita vel ingenta. 177
 11. Quæritur de verbo Ambrosij, Primo erat & postea factus est. 177
 12. Vtrum generatio diuina potest sciri vel significari. 178
 13. Vtrum loquantur Angeli. 179
 14. Vtrum Angeli omnia loquantur. 181
 15. Vtrum Angeli omnes omnibus vel quibusdam quibusdam loquantur, & an distantia possit eis facere loquelæ impedimentum sicut hominibus. 181
 16. Vtrum Angeli suis locutionibus & audibus vtantur linguis, auribus, aut quibusdam organis. 182
 17. Vtrum liceat scrutari mysteria superna. 182
 18. Vtrum generatio filij à patre sit finita vel infinita. 183
 19. Vtrum filius semper potest dici natus & genitus, & quid notant tria tempora quæ importantur in principio, verbo & aduerbio, cum dicitur, filius est semper natus. 184
 20. Vtrum generatio filij ex Maria Virgine sit à patre, aut à tota trinitate. 185
 21. Vtrum filius semper generatur è patre sicut splendor à lumine. 186
 22. Vtrum viuum tantum nascatur ex viuo. 187
 23. Vtrum verum sit quod dicit Magister, Neque ex deruatione sed ex virtute,

- 288
 24. Quomodo hoc intelligatur quando dicitur, Cui innascibilitatis esse imaginem. 188

DISTINCTIO X.

1. **Q**uomodo differant nomina quæ attribuuntur Spiritui sancto, amor, dilectio, charitas. 189
 2. Vtrum Spiritus sanctus procedat vt amor, & vtrum charitas in homine & Angelo sit habitus voluntatis. 189
 3. Vtrum verbum proprie conueniat filio. 193
 4. Vtrum Spiritus sanctus proprie nuncupetur charitas. 194
 5. Vtrum sapientia non sit propria, sed appropriabilis tantum. 195
 6. Vtrum Spiritus sanctus sit dilectio qua pater & filius diligunt se & nos, & etiam qua nos diligimus Deum. 199
 7. Vtrum Spiritus sanctus procedat à patre in filium, & reflectatur à filio in patrem, ita quod sit amor filij in patrem & patris in filium, & vtrum ista si vera locutio, pater & filius diligunt se Spiritu sancto, & an istæ sint veræ, pater diligit se Spiritu sancto, & an ista debeat concedi, pater & filius diligunt se dilectione qua est Spiritus sanctus. 197
 8. Vtrum Spiritus sit vnitus patris & filij & qualiter sanctitas vtriusque. 201
 9. Vtrum Spiritus sanctus possit dici persona media. 201
 10. Quomodo pater & filius dupliciter vniantur. 202
 11. Vtrum Spiritus sanctus sit commune patri & filio. 202
 12. Vtrum plures possunt esse diuinæ personæ quam tres. 202
 13. Qualiter hoc nomen, spiritus, conueniat specialiter Spiritui sancto, & quando dicatur sanctus. 204

DISTINCTIO XI.

1. **Q**uid sit procedere. 205
 2. Vtrum procedere vniuocè conueniat Filio & Spiritui sancto, & quare processio potius addatur spirationi quam generationi. 207
 3. Vtrum Spiritus sanctus procedat à patre & filio in quantum vnus sunt vel plures. 208
 4. Vtrum vniantur pater & filius in quantum sunt principium Spiritus sancti per essentiam vel per notionem, aut per personam. 209
 5. Qualiter potentia spiratiua sit in patre & filio, & vtrum vna sit in tribus, & qualiter differant virtus spiratiua & generatiua. 210
 6. Quæritur de controuersia Græcorum & Latinorum de processione Spiritus sancti, vtrum à patre procedat tantum vt dicunt Græci, & an à patre & filio sicut dicunt Latini.

Index Distinct. & Articulorum.

7. Contrarium Sacre Scripturæ quid sit. 214
8. Vtrum idem sit dicere spiritum esse filij & spiritum esse à filio. 215
9. Quare Latini addiderunt symbolo, Qui ex patre filioque procedit, cum Græci ad hoc non fuerint vocati, nec fuerit concilium inductum. 215

DISTINCTIO XII.

1. Vtrum Spiritus sanctus immediare procedat ab utroque. 217
2. Vtrum Spiritus sanctus prius procedat à patre quam à filio. 218
3. Vtrum Spiritus sanctus plenius à patre procedat quam à filio. 219
4. Vtrum principalius Spiritus sanctus procedat à patre quam à filio. 220
5. Quomodo Spiritus sanctus differenter dicatur procedere à patre principaliter, proprie & per se. 220
6. De verbo Hilarij quo dicitur, Spiritum sanctum tuum promerear quod ex te est per vnigenitum. 221
7. Vtrum quicquid habet filius, habeat à patre per generationem. 222

DISTINCTIO XIII.

1. Qualis est differentia generationis & processionis in diuinis. 223
2. Vtrum Spiritus sanctus possit dici filius amborum à quibus procedit. 229
3. Vtrum processio sit de ratione generationis & spirationis, & quare nomen processionis magis remaneat spiritui sancto quam filio. 230
4. Vtrum Spiritus sanctus procedat à patre non quomodo natus, sed quomodo donum vel datum, & vtrum filius, procedit ut donum. 231
5. Vtrum duodecim modi generationis positi ab Arrio hæretico sint sufficienter positi. 231
6. Vtrum illa sit concedenda, quod pater sit amor, & quod Spiritus sanctus procedat à filio, & quod pater sit author filiationis filij, & author essentia in filio. 232
7. Vtrum Spiritus sanctus possit dici ingentus. 233
8. Vtrum non esse ab alio sit notio patris, & vtrum pater & filius possint dici idem principium Spiritus sancti. 235
9. Quid prædicet ingentus quando dicitur, Spiritus sanctus est ingentus, an essentiam, personam vel notionem. Et qua communizet, se, vel rationis vel realis dicatur de patre & filio. 237
10. Quare esse ab alio & alium non esse ab eo, non dicatur notio Spiritus sancti: & quare essentia sicuti personæ nulla est emanatio. 239

DISTINCTIO XIV.

1. Quid sit temporalis processio. 239
2. Quid sit temporalis apparitio. 240
3. Quid sit mitti & quid missio. 241
4. Quid sit datio siue donatio, & quomodo differant. 241
5. Quomodo differant inuicem temporalis missio, processio, apparitio & temporalis datio. 232
6. Quor modis fiat processio siue missio. 243
7. Quid addat processio temporalis super æternam. 243
8. Vtrum Magister hic bene determinat de missione temporalis. 243
9. An processio Spiritus sancti gemina dici possit, & an sint duæ. 244
10. Vtrum processio Spiritus sancti potest dici temporalis. 245
11. Vtrum virtus debeat attribui patri vel Spiritui sancto. 245
12. Quoties Dominus misit Spiritum sanctum, an bis, aut ter. 245
13. Vtrum Spiritui sancto conueniat mitti alij, cui vel dari aliquibus, & quare magis Spiritui sancto quam alij personæ, & quare non conuenit patri sicut filio & Spiritui sancto. 247
14. Vtrum Spiritus sanctus potest dici cibus & potus. 248
15. An Spiritu sancto non existente pater potest immittere suam dilectionem. 248
16. Vtrum viri sancti possint dare Spiritum sanctum. 250

DISTINCTIO XV.

1. Vtrum missio & datio sint temporalia & æterna sicut processio. 251
2. Vtrum Spiritus sanctus est Deus, & etiam donum siue datum, & an detur à se. 252
3. Vtrum nullum donum detur nisi Spiritus sanctus, & an corpus carnis sit aliud quam caro. 254
4. Vtrum potest pater aliquid quod non potest Spiritus sanctus. 254
5. Vtrum veræ sunt illæ tres propositiones, scilicet Spiritus mittit se, Spiritus mittitur à se, & Spiritus procedit à se. 254
6. Vtrum missio filij magis sit manifesta quam missio Spiritus sancti. 257
7. Vtrum quælibet persona diuina potest mitti: & quid significant hæc verba, mittere & mitti. 257
8. Vtrum filius eo ipso dicatur missus quo factus. 258
9. Vtrum filius potest dici missus à Spiritu sancto, & an Spiritui sancto conuenit mittere filium in carnem, & an Spiritus sanctus det filium. 259
10. An Spiritus sanctus potest dici Spiritus Christi, & in Christo. 260
11. Vtrum hæc sit concedenda: Trinitas mittit se, & vtrum Trinitas det se: & an pater mittat filium & filius mittat se & Spiritum sanctum: & Spiritus mittat se & filium, & vtrum

in I. Lib. Sententiarum.

- vtum pater, filius & Spiritus sanctus mit-
tant filium & Spiritum sanctum. 260
2. Vtrum verum sit quod pater sanctificauit
Christum. 262
 3. Vtrum filius potest dici venisse à seipso
262
 4. Quare filius potius mittitur duobus mo-
dis quam Spiritus sanctus: & quare pater
non apparuit nisi in voce, & filius in carne:
spiritus in columba, linguis igneis & flatu.
263
 5. Vtrum aeterna generatio etiam sit missio,
264
 6. Vtrum filius mittatur etiam in pias ani-
mas, vel tantum Spiritus sanctus, & hoc cum
gratia gratum faciente aut sine ipsa. 264
 7. Vtrum cognitio nostra sit substantialis
missioni ita quod ad missionem exigatur
cognitio, & an aliquis scire potest an odio
vel amore dignus sit. 265
 8. Vtrum Spiritus sanctus plenius sit missus
post incarnationem quam ante, & an cali-
batus Iohannis coniugio Abrahæ sit præfe-
rendus 266
 9. Vtrum Spiritus sanctus mittatur ad An-
gelos. 267
 10. Vtrum anima mente capiens quod est
aeternum, sit essentialiter in cælo & extra
hunc mundum. 258
 11. Vtrum pater det se vel detur à se. 269

DISTINCTIO XVI.

1. Quid sit mitti visibiliter, & vtrum fue-
rit in Ver. Test. sicut in Nouo: &
vtrum pater potest mitti sicut filius. 270
2. Vtrum missio visibilis debet esse ad omnes
vel ad aliquos, & vtrum ad omnes qui sunt
de Nouo Testamento: & quod signa siue
miracula non debent semper fieri. 272
3. Vtrum missio sit gratia gratum facientis
vel gratis data. 274
4. Vtrum missio visibilis potius debuit fieri
per filium quam per Spiritum sanctum.
275
5. Quare sunt duo modi missionis filij & Spi-
ritus sancti. 275
6. Quare filius apparuit in creatura sibi vnica
& Spiritus sanctus non apparuit in vnica
sibi creatura, & an columba illa in qua ap-
paruit, fuit naturale animal, & de motu co-
lumbæ. 276
7. Quare Spiritus sanctus mittatur ad filium
& nunquam filius ad Spiritum sanctum.
277
8. Cur pater tantum apparuit in sono audi-
bi & non in alia specie corporali. 277
9. Quare Spiritus sanctus tantum in his tri-
bus speciebus, linguarum, columbæ & fla-
tus apparuit. 277
10. Vtrum præter missionem interoretur inui-
sibilem necessaria fuerit exterior missio. ibid.
11. Vtrum Christus secundum quod homo sit
minor parte Spiritu sancto & se. 258
12. Vtrum Angelus sit melior homine. 280
13. Vtrum pater potest dici maior filio & fi-
lius minor patre. 281

DISTINCTIO XVII.

1. Vtrum charitas qua diligimus Deum,
sit Spiritus sanctus, vel aliquod do-
num habituale creatum. 282
2. Vtrum mitti possit filius ita quod non mit-
tatur Spiritus sanctus. 286
3. Vtrum qui proximum diligit etiam dile-
ctionem diligit, & quæ sunt diligenda ex
charitate. 289
4. Vtrum proximus quem diligimus, minus
sit nobis notus quam ipsa dilectio. 287
5. Vtrum aliquis potest scire in via se habere
charitatem. 290
6. Vtrum Deus in via videri potest à nobis
per seipsum aut per speciem. ibid.
7. Vtrum charitas omnium donorum sit ma-
ximum. 291
8. Vtrum patientia sit Dei substantia, & vtrum
fides, salus, patientia, habeant in Deo exem-
plaria. 292
9. Vtrum sola charitas diuidat inter filios
regni & perditionis, & an in quolibet au-
gmento charitatis dicitur mitti Spiritus
sanctus, & an mittatur in aliis numeribus
quam in charitate. 293
10. Vtrum charitas possit augeri vel minui.
294
11. Vtrum Christo datus sit Spiritus non ad
mensuram, ita quod gratia eius sit infinita.
299
12. Quid intelligatur per hoc quod dicitur
per Eliseum: Sit in me spiritus tuus duplex.
ibid.

DISTINCTIO XVIII.

1. Vtrum per donum quod est Spiritus
sanctus, omnia alia dona donentur.
300
2. Vtrum vna sit ratio doni & dari. 302
3. Vtrum proprium sit Spiritui sancto esse do-
num. 302
4. Vtrum Spiritus sanctus eo dicatur Spiritus
sanctus quo donum, & eo donum quo Spi-
ritus sanctus. 305
5. Vtrum donum etiam importat relationem
sicut pater & filius distinguens Spiritum
sanctum ab utroque. ibid.
6. Vtrum filius potest dici datum ab æterno.
306
7. Vtrum hæc si vera, filius accepit nascendo
vel habet nascendo quod sit Deus vel essen-
tia diuina. 308
8. Vtrum ista sit vera, filius natiuitate est Deus.
309
9. Vtrum isti sunt tres modi generationis
tantum, per defectionem, prorektionem &
deriuationem. ibid.
10. Cum quibus nominibus diuinis possit
coniungi hoc pronomen, nostrum vel meum,
311

DISTIN

in I. Lib. Sententiarum.

DISTINCTIO XIX.

- Art. 1. Vtrum in diuinis possit esse æqua-
litas. 313
2. Cum in diuinis sit similitudo & identitas,
quare illas non tangat Magister sicut æqua-
litate. 314
3. Penes quid sumitur æqualitas in diuinis,
ostenditur. 305
4. Vtrum æqualitas conueniat tribus personis,
ita vt qualibet alteri dicatur æqualis. 316
5. Quid significant ista nomina, æqualitas,
æqualis, similitudo, similis: & vtrum Pater &
Filius & Spiritus sanctus possint dici vna
æqualitas. 316
6. Vtrum in æternitate sint anni à generatio-
ne in generationem. 310
7. Vtrum duæ aut tres personæ sint magis
aliquid quam vna. 319
8. Vtrum pater potest dici esse in filio, & vna
persona in alia. 321
9. Vtrum filius addat aliquid super id quod
accepit à patre. 322
10. Vtrum omne quod nascitur, nascatur ex
duplici genere, masculi scilicet & feminae.
ibid.
11. Vtrum contingat aliquid degenerare, &
quæ sint causæ eius. 322
12. Vtrum essentia prædicetur de personis si-
cut quoddam totum. 323
13. Vtrum fides præcedat intellectum, ita vt
nihil intelligatur nisi prius credatur. 325
14. Vtrum in diuinis sit ratio communicabi-
lis vel incommunicabilis. 328
15. Vtrum in diuinis sit vnica esse vel parti-
cularis sicut communicabile & incommuni-
cabile. ibid.
16. Vtrum in diuinis essentia sit genus. 329
17. Vtrum tres personæ differant numero.
331
18. Vtrum potest concedi, quod Deus sit tri-
plex. 333
19. Queritur de hoc quod dicit Magister in
rebus corporis non est tantum vna quan-
tum tres simul. ibid.

DISTINCTIO XX.

- Art. 1. Vtrum potentia secundum omne
genus esse sit in Deo, vel se-
cundum aliquod genus tantum. 334
2. Vtrum potentia operandi in filio vnica
sit cum potentia generandi & spirandi. 335
3. Vtrum in Deo prior sit potentia spirandi
quam potentia operandi. ibid.
4. Vtrum solus Spiritus sanctus potest tan-
tum, quantum Pater & Filius. 336
5. Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus
sint in potentia æquales. 337
6. Vtrum Deus voluit sed non potuit, aut po-
tuit sed non voluit creaturas facere melio-
res. 338
7. Vtrum in diuinis sit ordo. 339

D. Alb. Mag. in I. Lib. Sent.

DISTINCTIO XXI.

- Art. 1. Vtrum dictiones exclusiue possunt
poni in diuinis. 341
2. An ista sit vera, quod solus pater sit Deus.
343
3. Vtrum ista sit vera, Pater est solus Deus: &
ista, Pater est vnus solus Deus. ibid.
4. Vtrum ista sit vera, Trinitas est solus Deus.
344
5. Vtrum dictio exclusiua addita patri exclu-
dat filium. 345
6. Vtrum ista sit vera, nemo nouit patrem nisi
filius. 346

DISTINCTIO XXII.

- Art. 1. Vtrum omne nomen dictum de
Deo significet proprietatem, aut
essentiam, aut dicatur de Deo per transla-
tionem. 347
2. Vtrum aliqua nomina conueniant Deo ex
tempore, & an conueniant simul omnibus,
aut aliquibus & aliquibus non. 349
3. Vtrum in diuinis hoc nomen, Trinitas, dicat
pluralitatem personarum, & sit nomen di-
uinum. 350
4. Vtrum hoc nomen, incarnatus, conueniat
vni personæ vel omnibus. 351
5. Vtrum nomina negatiua & priuatiua cadant
in sex nomina differentis quas Magister
ponit in textu. 352
6. Vtrum quatuor regulæ de diuinis nominibus
à Magistro sint bene assignatæ, an non. 352
7. Vtrum bene dicat Augustinus: vnus ma-
gnus, non tres magni. 353
8. Vtrum participatum in diuinis potest esse
maius participante. 354

DISTINCTIO XXIII.

- Art. 1. Vtrum in diuinis sit vel possit esse
persona. 355
2. Vtrum persona in diuinis significet sub-
stantiam vel proprietatem. 356
3. Vtrum in tribus personis numeratur sub-
stantia, ita quod in illis sint tres substantiæ
vel tantum vna. 360
4. Quid significant hæc nomina Græca, Vnitas,
vniuersitas, hypostasis & prosopon. Et hæc se-
cundum Latinos, essentia, substantia, sub-
stantia & persona. 362
5. Vtrum hoc nomen, persona, sit pluribus
communis, scilicet Patri, Filio & Spiritui
sancto. 364
6. Vtrum in diuinis sint tres substantiæ sicut
tres personæ. 367
7. Vtrum in diuinis sint tres hypostases &
vna vna. 368
8. An in diuinis sit diuersitas, singularitas &
solitudo. 369

DIST

Index Distinct. & Articulorum,

DISTINCTIO XXIV.

- Art. 1. **V**trum numerus sit in diuinis. 370
 2. Vtrum vniuoce sit numerus in diuinis & creatis, & vtrum Deus est magis vnus quam vnitas. 372
 3. Vtrum vnum vel vnitas aliquid ponat vel nihil, & quando opponantur multo, & quomodo differt vnum quod conuertitur cum ente ab vno quod est principium numeri. 375
 4. Vtrum termini numerales in diuinis prædicent essentiam vel personam. 377
 5. Vtrum vnitas siue termini numerales vniuoce prædicentur de essentia, persona & notione. 378
 6. Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus aliquo modo possunt dici vnus. 379
 7. Vtrum bene dicatur Deus trinus & vnus: & an trinitas sit trium vnitas. 380

DISTINCTIO XXV.

- Art. 1. **Q**uid sit persona secundum definitionem. 382
 2. Vtrum persona vniuoce sit in diuinis & in creaturis. 385
 3. Vtrum in diuinis sit alia communitas quam nature siue essentia diuina. 387
 4. Vtrum in diuinis potest admitti quod sint tres entes. 388
 5. Quare bene dicitur eiusdem essentia, & non eiusdem Dei: quare quilibet persona & non quilibet Deus: & cur non potest dici tres personæ ex eadem essentia. 389
 6. Quaritur de hac questione, quid tria & quid tres res. 389
 7. Vtrum possimus concedere tres esse substantias, vel tres hypostasies, sicut tres personas. 390

DISTINCTIO XXVI.

- Art. 1. **Q**uid sit hypostasis. 393
 2. Vtrum hypostasis sit in diuinis eadem ratione qua in inferioribus, & an verius sit in inferioribus quam superioribus. 394
 3. Quomodo hypostasis se habet ad essentiam. 395
 4. Quomodo hypostasis se habet ad personam. 396
 5. Vtrum per intellectum maneat hypostasis subtracta proprietate. 398
 6. Vtrum in diuinis sit relatio. 398
 7. Vtrum relatio sola multiplicet trinitatem. 400
 8. Quid sit notio & quomodo differat à relatione. 401
 9. Quid in diuinis dicat proprietas, & quomodo differant proprietates veræ, & quomodo differant proprietates relationibus & notionibus. 401
 10. Vtrum in diuinis sint tantum tres relationes & sint ibidem assistentes. 403

11. Quomodo & penes quid differant notiones in diuinis: & an proprietates personales quæ sunt in vna persona, differant in illa. 405
 12. Vtrum supposita persona supponatur notio. 405
 13. Vtrum tantum tres sint notiones in diuinis. 407
 14. Vtrum liceat in diuinis sine peccato diuersimode opinari & loqui de notionibus, cum quidam ponant plures, quidam pauciores, & an falsa opinio faciat hæreticum. 410
 15. Quid exigitur ad gratuitam filiationem. 411

DISTINCTIO XXVII.

- Art. 1. **A**n idem sit genuisse filium & esse patrem. 412
 2. Vtrum pater est pater quia genuit, vel quia genuit est pater: & an proprietates determinant personas, & unde veniat determinatum. 414
 3. Quid sit verbum. 415
 4. Quot sunt quæ à sanctis attribuuntur verbo penes quid accipiuntur. 416
 5. Quid est dicere summo spiritui. 417
 6. Vtrum verbum quandoque dicatur essentialiter aut necessario. 418
 7. Ad cuius verbi similitudinem in inferioribus dicatur verbum in diuinis. 429
 8. Vtrum filius dicatur imago patris, & an Spiritus sanctus sit imago filij, & quid dicatur imago. 410
 9. Vtrum solus filius dicatur Deus de Deo. 422

DISTINCTIO XXVIII.

- Art. 1. **A**n si ingentium est notio, sint plures notiones quam quinque. 424
 2. Vtrum innascibilitas sit notio patris. 426
 3. Vtrum innascibilitas & paternitas sint vna notio. 427
 4. Vtrum non intellecta paternitate potest quis esse pater, quia ingenuus. 428
 5. Vtrum genitum & ingenitum dicant ens in eodem genere prædicamenti. 429
 6. Vtrum innascibilitas potest prædicari de paternitate, & vtrum paternitas est innascibilis, & an essentia sit innascibilis. 430
 7. Vtrum origo etiam potest dici notio. 432
 8. Vtrum accidens potest separari à suo subiecto, & an relatiuum sit accidens. 432
 9. Vtrum imago dicatur relatiue, & vtrum solus filius dicatur imago. 434
 10. Vtrum verbum & sapientia nata sint idem, & vtrum in verbo semper intelligitur respectus ad creaturam, & quid addit dicere super intelligere. 435
 11. Vtrum sicut dicitur, verbum est idem quod nata sapientia: ita dici potest, quod Spiritus sanctus est procedens bonitas. 436

DISTINCTIO XXIX.

- Art. 1. **V**trum principium sit uniuocum in triplici ratione sua, scilicet notionali, personali & essentiali, & an Pater dicatur principium Filij, & Pater & Filius principium Spiritus sancti uniuoce. 437
2. Vtrum secundum rationem intelligendi, principium secundum essentiam dictum sit ante principium notionalter dictum, vel e conuerso. 438
3. Queritur secundum quam rationem sumatur principium cum dicitur, Pater est principium sine principio, aut essentialiter, aut notionalter. 439
4. Vtrum Pater & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, aut plura. 440
5. Vtrum sicut Pater & Filius & Spiritus sanctus dicuntur unus Creator, ita Pater & Filius possunt dici unus spirator. 441
6. Vtrum Pater & Filius sint idem principium Spiritus sancti. 443
7. Vtrum notiois qua Pater & Filius dicuntur principium Spiritus sancti, non habemus nomen proprium. 444
8. Vtrum si principium dicitur notionem, possunt dici esse principium de principio. *ibid.*
9. Quare a quinario notiois Deus non dicitur quinus. *ibid.*

DISTINCTIO XXX.

- Art. 1. **V**trum aliquid dicatur de Deo temporaliter. 445
2. Vtrum ista nomina, Creator, Dominus, Rex, &c. predicentur in Deo aliquod accidens. 447
3. Vtrum predicta nomina significant essentiam, aut aliquid aliud. 448
4. Vtrum tempus potest dici incepisse. 449
5. Vtrum cum haec nomina, seruus, creatura, & similia dicantur respectum realem, & vtrum in creatore aliquis realis respectus eis respondeat. 450
6. Vtrum haec nomina, Dominus, Rex, conueniant Deo ab eterno. 451
7. Vtrum Deus dicatur Dominus temporis ex tempore. *ibid.*
8. Vtrum Spiritus sanctus referatur ad se cum datum ad dantem referatur. 452

DISTINCTIO XXXI.

- Art. 1. **V**trum Magister hic bene dicitur minet de appropriatis. 453
2. Queritur penes quid attenditur ratio in appropriatis, & vtrum non existente proprio possit esse aliquid appropriatum. 454
3. Vtrum similitudo & aequalitas dicantur relatiue, vel ad se. 455
4. Vtrum nomen similitudinis in diuinis ali-

D. Alv. Mag. in 1. lib. Sent.

- quid ponat. *ibid.*
5. Quare eternitas appropriatur Patri. 458
6. Quare imago appropriatur Filio, & quare Filius dicatur species Patris. 459
7. Quare vsus attribuitur muneri siue Spiritui sancto. 469
8. Vtrum filius bene dicatur ars patris. *ibid.*
9. Quare patri attribuaturs vnitas. 461
10. Quare aequalitas attribuaturs filio, & etiam similitudo. 462
11. Vtrum Spiritui sancto debeat attribui vnitas, & aequalitatis concordia. 463
12. Vtrum Pater & Filius dici possunt vnus. 465
13. Vtrum Paulus & Apollos, & qui plantat, & quirigat, possint vnus dici. 465
14. Vtrum positus duobus innascibilibus sequeretur duos esse Deos, & an caput omnium est Filius, & caput Christi Deus, & an vniuersae creaturae referantur ad Deum. *ibid.*

DISTINCTIO XXXII.

- Art. 1. **V**trum istae sunt verae, Pater diligit Filium Spiritu sancto, & Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto. 468
2. Quae istarum sunt magis propriae, Pater & Filius diligunt Spiritu sancto, & per Spiritum sanctum, & amore qui procedit ab ipso. 471
3. Vtrum pater sit sapiens sapientia genita, & vtrum pater nouit se in filio, vel in verbo. 471
4. Vtrum pater sit sapiens sapientia genita, & vtrum potest concedi, quod pater sapit filio, vel sapit per filium, sicut conceditur, pater nouit in filio. 473
5. Vtrum filius sit sapiens seipso, vel per se ipsum. 474
6. Vtrum possumus concedere, quod filius operatur per patrem, & vna persona per aliam, & an omne agens citra Deum est infirmum. *ibid.*
7. Vtrum sicut filius dicitur sapiens sapientia genita, sic Spiritus sanctus potest dici sapiens sapientia procedente, & vtrum plures sint sapientiae in Deo. 478

DISTINCTIO XXXIII.

- Art. 1. **V**trum liceat proprietates diuinas abstracto nomine significari. 480
2. Vtrum notio sit aliquid in persona, & an sit ipsa persona. 481
3. Vtrum proprietates sunt essentia diuina. 482
4. Vtrum in diuinis essentialia quocunque modo significata predicentur de notioibus. 483
5. Vtrum relationes diuinae sunt assistentes, sicut dixit Gilbertus Por. 485
6. Quales

Index Distincti. & Articulorum.

- 6. Qualiter proprietates sunt in essentia. 488
- 7. Vtrum rationalia secundum modum intelligendi vicinius se habeant ad hypostasibus suas personas, quam ad ipsam essentiam: & vtrum ratione huius vicinitatis personalia adiectiva dicantur de notionibus. 489
- 8. Vtrum personalia adiectiva vicinius aliquo modo se habeant ad notiones quae conveniunt cum ipsis, quam ad alias. 489
- 9. Quomodo accipitur quo, quando dicitur in verbo Augustini: Non quo pater est, substantia est. 491

DISTINCTIO XXXIV.

- Art. 1. **V**trum persona sit essentia sicut dicit Gilbertus Porretanus. 494
- 2. Vtrum persona differat à natura secundum intelligentiam rationem. 497
- 3. Vtrum licet dicere, tres personae sunt unius essentiae: & tres personae essentiae divinae, sicut unius essentiae, & una essentia trium personarum. 497
- 4. Vtrum potentia, sapientia & bonitas faciunt summum bonum. 498
- 5. Vtrum appropriatio qua Deo attribuntur appropriata, tantummodo fiat per nos & à nobis. 500
- 6. Vtrum per translationem omnia nomina creaturarum possunt attribui Deo & e contra an nomina Dei possunt attribui creaturis. 501

DISTINCTIO XXXV.

- Art. 1. **V**trum scientia Dei sit uniuersa scientiae nostrae vel scientiae Angelorum. 502
- 2. Vtrum scientia divina sit uniuersalis, vel particularis in actu, vel in potentia, vel in habitu. 504
- 3. Vtrum de scientia, potentia, & voluntate debeat esse tractatus proprius, & penes quid illa tria sumantur, & an Magister feruat in his bonum ordinem. 507
- 4. Vtrum Magister bene enumeret partes scientiae, & penes quid sumantur. 508
- 5. Vtrum Dei scientia sit aeterna & immutabilis. 509
- 6. Vtrum hoc nomen, creator, significet diuinam essentiam. 511
- 7. Vtrum in mente divina sunt ideae. 511
- 8. Vtrum ideae sint in mente divina sub ratione scibilis speculatiui vel practici. 513
- 9. Vtrum in Deo sit una idea vel plures. 513
- 10. Vtrum in Deo sint ideae omnium & maxime materiae primae. 515
- 11. Vtrum creatura alio modo innotuerint Deo factae, quam fuerint notae faciendae. 515
- 12. Vtrum omnia sunt in Deo vita & lux, & si sic, vtrum in ratione speculatiua vel practica. 517
- 13. Vtrum creaturae dicantur pulchrae secundum quod sunt in actu existendi, vel secundum quod sunt in diuina mente. 519
- 14. Vtrum in Deo esse est in Dei cognitione esse & quare sicut dicuntur ideae plures

vel rationes, non dicuntur scientiae vel sapientiae plures vel verba plura, & quomodo differunt paradigma, exemplaria, ideae & rationes. 519

DISTINCTIO XXXVI.

- Art. 1. **V**trum omnia esse in Deo conueniant potentiae, sapientiae, vel voluntati, vel omnibus his simul. 521
- 2. Vtrum idem sit esse in Deo cognoscere & in eius scientia. 521
- 3. Vtrum Deus sciat & cognoscit vno vel pluribus. 522
- 4. Vtrum Deus intelligit vnum tantum, vel plura, vel omnia. 525
- 5. Vtrum intellectus Dei habeat aliquem transitum super res de vno in aliud. 525
- 6. Vtrum mala habeant in Deo speciem vel ideam. 527
- 7. Vtrum Deus sciat diuersa, composita, materialia, contingencia & etiam temporalia. 528
- 8. Vtrum quae Deus facturus est, tantummodo, in ipso sunt vita, aut etiam ea quae facta sunt & ea quae facere potest & nunquam faciet, & an Deus sciat infinita. 529
- 9. Vtrum scientia Dei bene diuiditur in scientiam approbationis & simplicis notitiae. 530
- 10. Vtrum idem sunt esse in Deo & per ipsum, ex Deo, & per ipsum, & in ipso esse, vivere & moueri. 531
- 11. Vtrum res sunt in Deo ratione personae & non essentiae vel notionis. 532
- 12. Vtrum sit idem dicere, ex ipso & de ipso. 533

DISTINCTIO XXXVII.

- Art. 1. **V**trum Deus sit vbique & in omni re. 534
- 2. Vtrum sit idem Deum esse, vbique & esse in omni re. 536
- 3. Vtrum sit idem esse Deum in omni loco & vbique & vbicunque. 537
- 4. Vtrum ab aeterno conueniat Deo esse vbique & in omni re. 538
- 5. Vtrum Deus bene dicatur esse in rebus quinque modis. 538
- 6. Vtrum Deus multis modis sit in rebus, vt aliter in templo, aliter in caelo, aliter in anima. 539
- 7. Vtrum Deus sit vbique & in omni tempore, & an concedendum sit, quod Deus hic vel ibi vel alibi est quam hic. 540
- 8. Vtrum soli Deo conueniat esse vbique, & an etiam uniuersali. 541
- 9. Vtrum in esse per gratiam sit in esse simpliciter vel secundum quid tantum. 542
- 10. Vtrum idem sit essentialiter, praesentialiter & potentialiter inesse. 543
- 11. Vtrum Deus & Spiritus sanctus sint in diabolo & damnatis, & possint esse cum malis & iustis. 553
- 12. Vtrum Deus sit in se & habitet in se, & vtrum possit concedi, quod Deus nusquam sit & quod est alibi quam in seipso. 544
- 13. Vtrum

in I Lib. Sententiarum.

- 13. Vtrum Deus bene dicatur habitare apud se, & esse apud se. 545
- 14. Vtrum spiritus tam creatus quam increatus potest dici esse in loco: & vtrum duo spiritus possint esse in eodem loco. 545
- 15. Vtrum paruuli pertinent ad templum Dei. 547
- 16. Vtrum Deus potest dici esse in loco. 549
- 17. Vtrum sicut anima officitur passionibus corporis sibi coniuncti & non inquinatur, similiter radij solares, & Deus se habet respectu eorum quibus insunt. 549
- 18. Vtrum idem sit esse in loco & esse locale, & an conueniant Deo, spiritui creato & corpori. 550
- 19. Vtrum diuina essentia omnino illocabilis & incircumscriptibilis est & immobilis, & quomodo intelligitur Deum ambulare. 551
- 20. Vtrum omnis mutatio sit in loco & tempore. 551
- 21. Vtrum Deus sit in omnibus non inclusus, & extra omnia non exclusus: & quomodo dicitur Deus nouus & antiquus. 552
- 22. Vtrum Angelus moueatur secundum locum. 552
- 23. Vtrum Angelus moueatur secundum locum transeundo spatium. 554
- 24. Vtrum motus Angeli sit in tempore, vel in nunc temporis. 555
- 25. Vtrum in vno loco spirituali possunt esse duo spiritus sine sui coangustatione. 558
- 26. Vtrum Angeli sint circumscriptibiles. 559
- 27. Vtrum vna sapientia numero potest esse in mentibus diuersorum. 561
- 28. Vtrum potius dicendum sit, quod Deus est hicubi, vel alia sunt in ipso. 563
- 29. Vtrum Deus faciendo aliquid quod prius non fecit, mutetur. 563
- 30. Quam differenter materia, forma & locus dicantur vacua, & cuius repletio aliam praecedat. 564

DISTINCTIO XXXVIII.

- Art. 1. **V**trum praescientia Dei sit causa rerum. 565
- 2. Vtrum aliqua veritas fuit ab aeterno praeter Deum. 568
- 3. Vtrum scientia Dei causetur à rebus. 570
- 4. Vtrum praescientia Dei potest falli & imponat rebus necessitatem. 571

DISTINCTIO XXXIX.

- Art. 1. **V**trum scientia Dei potest augeri. 574
- 2. Vtrum Deus simul & eodem sciat & intelligat multa. 575
- 3. Vtrum Deus mutabilia sciat immutabiliter, & vtrum opposita sciat eodem modo. ibid.

- 4. Vtrum Deus sciat actu infinita. 587
- 5. Vtrum scientia Dei sit enuaciabilium. 577
- 6. Vtrum modo Deus potest scire vel praescire sicut potest scuisse vel praescuisse ab aeterno. ibid.
- 7. Vtrum concedendum sit Deum posse scire quod ipse prius nesciuit. 578
- 8. Vtrum Deus potest plura scire quam scit. 578
- 9. Vtrum Deus habeat notitiam singularium. 580

DISTINCTIO XL.

- Art. 1. **A**d quod attributorum debet reduci praedestinatio, vtrum scilicet ad potentiam, sapientiam vel voluntatem. 581
- 2. Quid sit praedestinatio in re. ibid.
- 3. Quid est praedestinatio diffinitione. 582
- 4. Vtrum praedestinatio sit entis vel non entis. 584
- 5. Vtrum praedestinatio sit aeterna vel temporalis, & an ponat aliquid in tempore in praedestinatio. 585
- 6. Vtrum praedestinatio sit solius rationalis creaturae vel etiam alterius. 586
- 7. Vtrum praedestinatio sit omnis rationalis creaturae vel hominis tantum: & an Christus sit praedestinatus. 586
- 8. Vtrum praedestinatio sit omnium hominum, vel quorundam tantum. ibid.
- 9. Vtrum praedestinatio multiplicetur secundum singulos praedestinos, vel omnes praedestinati sunt in vno. 588
- 10. Vtrum praedestinatio potest esse sine praescientia, & quare reprobatio potius dicitur praescientia quam praedestinatio. 588
- 11. Vtrum tam numerus numerans quam numerus numeratus electorum sit certus: & an scriptus in libro vitae, de ipso possit deleri. 589
- 12. Qua certitudine certus est numerus electorum. 591
- 13. Quomodo debet haec auctoritas intelligi qua dicitur, Tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam. 591
- 14. Vtrum praedestinatus potest damnari & praescitus saluari. 592
- 15. Quid intelligitur per conditionem implicitam cum dicitur, praedestinatum necesse est saluari. 593
- 16. Vtrum praedestinatum necesse est saluari. 594
- 17. Vtrum Deo conueniat eligere, & electio cadat in Deum. 597
- 18. Quid sit electio. ibid.
- 19. Vtrum electio secundum rationem intelligentiae sit ante praedestinationem vel post. 598
- 20. Ad quid sit electio. 596
- 21. Cuius sit electio, an omnium, an aliquorum & aliquorum non. 599
- 22. Vtrum praedestinatio sit causa appositionis gratiae: & an sit causa necessaria, contingens, vel communis. 599
- 23. Vtrum

Index Distinct. & Articulorum,

23. Vtrum obduratio sit effectus reprobationis aeternae, & an Deus sit causa reprobationis. 600

DISTINCTIO XLII.

- Art. 1. Vtrum praedestinatio possit iuari orationibus sanctorum. 502
2. Vtrum praedestinatio cadat sub merito praedilinati, vt aliquis sibi mereatur praedestinationem. 603
3. Vtrum praescientia meritorum sit causa praedestinationis. 604
4. Vtrum sicut voluntas Dei habet se vt causa in praedestinatione, ita etiam se habeat in reprobatione. 607
5. Vtrum scientia Dei sit variabilis. 609
6. Vtrum Deus sciat omnia complexa, vt propositiones, & enunciabilia quae quandoque sciunt. ibid.
7. Vtrum enunciabilia semper sint vera. 610
8. Vtrum prima veritate sunt omnia vera quae vera sunt. ibid.

DISTINCTIO XLIII.

- Art. 1. Vtrum omnipotentia Deo conueniat, & an ipse tota potentia agat in omnipotentia sua. 611
2. Vtrum omnipotentia sit proprium solius Dei, an etiam alterius. 613
3. Queritur cum omne proprium sit de consequentibus essentiam, vt dicit Boetius, ratione cuius quod est in essentia, v. l. substantia diuina, ista omnipotentia, sequitur diuinam essentiam, &c. 614
4. Quid responderi omnipotentiae diuinae ex parte rei. 615
5. An potentia diuina aequatur scientiae. ibid.
6. Vtrum Deus possit facere omne impossibile tam per accidens quam per se. 616
7. Vtrum Deus potest omnia facere, vel duntaxat ea, quae conueniunt veritati & iustitiae, & quomodo differunt illa, & quid dicatur ratio, quando dicit Augustinus, quod Deus potuit omnia facere simul, sed ratio prohibuit. 618
8. Vtrum Deus potest ambulare, loqui, peccare, mori, falli, miser fieri, vinci, vel non, & penes quid sumantur. 620
9. Vtrum possibile simpliciter dicatur secundum causas inferiores vel superiores. 621
10. Vtrum omnipotentia potest conuenire alii Deo, & an sit communis tribus personis, & an potest conuenire beatis. 623

DISTINCTIO XLIIII.

- Art. 1. Vtrum potentia Dei sit infinita. 625
2. Vtrum potentia Dei possit finire ad actus aut non. 626

3. Vtrum Deus aliqua fecerit, aut possit, quae nec bonum nec iustum est fieri: & an potest facere iniustum, vel praeter vel contra iustitiam: & vtrum potest damnare Petrum, & saluare Iudam. 627

4. Cur Deus apud quosdam non fecit virtutes. 630

DISTINCTIO XLIIII.

- Art. 1. Vtrum Deus ab aeterno res facere potuit, & vtrum facere mundum prius potuit quam fecit. 632
2. Vtrum ea quae fecit Deus potuit facere meliora. 633
3. Vtrum bonitatem, quae resultat ex ordine vniuersi, potuit Deus meliorem facere quam fecerit. 634
4. Vtrum Deus potuit & non voluit, aut voluit & non potuit mundum meliorem facere quam fecit. 635
5. Vtrum Christus, beata Virgo, Angeli & Adam potuerint meliores fieri quam facti sunt: & an Christus sit de viuacitate operum Dei: & quomodo intelligatur, quod beata Virgo sit exaltata super omnes choros Angelorum. 636
6. Vtrum Deus semper possit quod potuit. 638

DISTINCTIO XLV.

- Art. 1. Vtrum in Deo sit voluntas. 640
2. Quid est voluntas diuina, & an sit idem cum Dei essentia. 641
3. Vtrum hoc loco bene ponatur tractatus de Dei voluntate. ibid.
4. Vtrum diuina voluntas sit causa. 643
5. Vtrum voluntas Dei sit causa omnium rerum quae subsunt suae potentiae, & quare Deus non dicitur omniuolens sicut omnipotens & omnisciens. ibid.
6. Vtrum voluntas diuina sit communis vel propria, necessaria, vel contingens omnium rerum causa. 644
7. Vtrum voluntas Dei habeat causam. ibid.
8. Vtrum voluntas diuina sit prima causa omnium rerum. 646
9. Vtrum voluntas beneplaciti sit multiplex sicut voluntas signi. 647
10. Vtrum diuina voluntas sit mutabilis. ibid.
11. Vtrum tantum quinque sint signa voluntatis diuinae. 848
12. Vtrum in Deo sit consilium. 649
13. Vtrum Deus bene praecipit Abraham molare proprium filium. 750

DISTINCTIO XLVI.

- Art. 1. Vtrum voluntas beneplaciti in Deo per aliqua possit impediri. 653
2. Vtrum bonum sit malum fieri aut malum esse. 654
2. in

in I. Lib. Sententiarum.

- 3. In quo ponitur bonitas ista, bonum est malum fieri: & an bonum est malum facere: & an possit concedi, bonum est malitiam fieri. 656
- 4. In quid sicuti in volitum notatur transire voluntas, cum dicitur, Deus vult malum fieri vel esse. 657
- 5. Quae differentia est inter istas propositiones, nolle hoc, & non velle hoc, & velle hoc non fieri. 658
- 6. Vtrum malum sit expediens vniuerso & conferens ad complementum vniuersi. 659
- 7. Penes quid accipitur diuisio bonorum & defectuum quos Magister enumerat in littera. 661
- 8. Vtrum alicui facienti malum potest euenire ex malo bonum. ibid.
- 9. Quare Deus permittit malum fieri. 662
- 10. Vtrum malum faciens tendat in non esse. 663
- 11. Quid sit veritas. 664
- 12. Quor modis dicatur veritas. 666
- 13. Vtrum verum conuertatur cum ente vno & bono, & vtrum intellectus negatiuarum enunciationum potest reduci ad ens. 667
- 14. Secundum quem ordinem habent se ad inuicem vnum, verum, bonum, ens. 669
- 15. Vtrum veritas sit aeterna, & an sine plures veritates ab aeterno, & an veritas potest incipere & desinere esse, & an veritas potest cogitari non esse, & an anima rationalis sit immortalis. ibid.
- 16. Vtrum veritas sit simplex & immutabilis. 671
- 17. Vtrum omnia vera sint veritate prima formaliter. 673
- 18. Vtrum omne verum sit a prima veritate

efficaciter. 674
 19. Vtrum omne verum a quocunque dicitur, a Spiritu sancto est. 676

DISTINCTIO XLVII.

- Art. 1. **V**trum voluntas Dei semper sit efficax. 678
- 2. Vtrum malum ordinatum sit aut inordinatum. ibid.
 - 3. Quare nihil potest fieri contra permissionem, & tamen aliquid sit contra praecipium & consilium & contra prohibitionem. 680

DISTINCTIO XLVIII.

- Art. 1. **V**trum possibile sit nos conformare voluntatem nostram voluntati divinae. 682
- 2. In quo consistit conformitas voluntatis divinae & voluntatis nostrae, &c. 683
 - 3. Vtrum si in pluribus sit conformitas voluntatis divinae & nostrae, an excludat aliam per repugnantiam. 684
 - 4. Vtrum omnes teneantur conformare divinae voluntati suam voluntatem. 685
 - 5. Vtrum teneantur nos conformare in volente quod scimus Deum velle, sed tamen non congruit nobis hoc velle. 686
 - 6. Vtrum omnes facti & specialiter beata Virgo & Apostoli voluerint passionem Christi. 687
 - 7. Vtrum daemones persuaserint Iudeis crucifigentibus Christum passionem eius. 688

PRIVILEGE DV ROY

NOVYS par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre, à Nos Amez & feaux Confeillers, les Gens tenans nos Cours de Parlements, Maistres des Requestes ordinaires de Nostre Hostel, Baillifs, Seneschaux, Preuosts, leurs Lieutenants, & à rous autres de nos Justiciers & Officiers qu'il appartient, Salut: Nostre cher & bien Amé JEAN-ANTOINE HUGVETAN, le fils, Marchand Libraire à Lyon, Nous a fait remonstrer qu'il desireroit imprimer les Oeuvres d'Albert le Grand, ce qu'il ne peut faire sans grand frais, desquels il craindroit d'estre frustré s'il n'avoit Nos lettres sur ce nécessaires, lesquelles il nous a tres-humblement suppliés de luy accorder. A CES CAUSES, Nous auons permis & permettons par ces presentes, à l'Exposant d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter en tous les lieux de nostre obeissance. ledit liure, en vn ou plusieurs Volumes, en telles marques, en tel Caractere, & autant de fois qu'il vouldra, durant vngt ans entiers & accomplis, à compter du iour que chaque Volume sera acheué d'imprimer pour la premiere fois: & faisons tres-expresses desences à toutes personnes de quelle qualité & condition qu'elles soyent de l'imprimer, faire imprimer, vendre ny debiter en aucun lieu de nostre obeissance sous pretexte d'augmentation, correction, changement de tiltre, faulces marques ou autrement, en quelque sorte & maniere que ce soit, sans le consentement de l'Exposant ou de ceux qui auront droit de luy, à peine de quinze liures d'amande, payables par chacun des Contreuenans, & applicables vn tiers à Nous, vn tiers à l'Hostel Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Exposant, de confiscation des Exemplaires contrefaits, & de rous depens dommages & interests, à cédiction qu'il sera mis deux Exemplaires dudit liure en nostre Bibliothèque publique, & vn à celle de nostre tres-cher & Feal le Sieur Segnier Cheualier, Chancelier de France, auant que l'exposer en vente à peine de nullité des presentes. Du contenu desquelles Nous voulons que vous fassiez iouir plainement & paisiblement l'Exposant, ou ceux qui auront son droit, empeschant qu'il ne leur soit donné aucun empeschement. Voulons aussi qu'en mettant au commencement ou à la fin de chaque Volume dudit liure, vn Extrait des presentes, elles soient tenues pour dûment signifiées, & que foy y soit adioustée & aux copies, collationnées par l'un de nos Amez & feaux Confeillers & Secretaires, comme à l'Original. Mandons au premier Nostre Huiffier ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'execution d'icelles, tous exploits nécessaires sans demander autre permission. CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR, nonobstant Clameur de Haro, Chartre Normandie, & autres lettres à ce contraires. Donné à Paris le neuuiesme iour Nouembre l'an de grace mil six cens quarante-quatre, & de nostre Regne le second.

Signé par le Roy en son Conseil.

CONRART.

Ledit Huguetan a associé au susdit Privilege Claude Prost, Pierre & Claude Rigaud Freres, & Hierosme de La Garde, pour en iouyr avec luy durans le temps porté par iceluy, conformément à leur Scrit du 7. Feurier 1644.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le 5. Iuillet 1650.

D. ALBERTI MAGNI, RATISBONENSIS EPISCOPI, ORDINIS PRÆDICATORVM, COMMENTARII

J N

PRIMUM LIBRVM SENTENTIARVM. PROLOGVS.

GO ex ore Altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in calis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebulæ tæxi omnem carnem Eccli. 24. Hic secundum ordinem tanguntur quatuor: ex quibus secundum seriem Libri istius trahitur materia quatuor Librorum. In primo enim notatur distinctio personarum, & processio vnus ab alia, cum dicitur: Ego ex ore Altissimi prodij. Per ly Ego supponitur sapientia loquens: per ly Ore autem Pater secundum quod ipse per generationem principium Filij est vt est Verbum. Nec os autem

Materia primi Libri.

unde Verbum procedit, nec ipsum Verbum est sine Spiritu: & ideo in ore & in Verbo significatur processio Spiritus sancti ab utroque: quod probatur ex hoc quod dicit Damasc. lib. 1. de fide ortho. c. 7. In diuina natura simplici & incomposita esse quidem Spiritum Dei pie consistendum est: propterea quod non est Dei Verbum deficientius nostro verbo. Non est autem primum, quippiam alienum spiritum extra Deum profusum existimare, sicut fit in nobis compositis. Hoc est etiam quod dicit Aug. in lib de Trinitate 9. Verbum quod insinuare consendimus, cum amore notitia est. Per ly Altissimi autem supponitur Pater qui licet non sit altior Filio vel Spiritu sancto: eo quod vna sit altitudo trium, sicut vna dignitas & vnus honor: tamen per appropriationem conuenit Patri esse altissimum, eo quod ipse principium est totius diuinitatis, vt dicit Aug. eo quod ipse principium est non de principio: Filius autem principium de principio: Spiritus sanctus autem non est principium respectu alicuius persone, sed respectu creatura tantum, & est de utroque principio, scilicet, Patre & Filio. Secundum est quod dicitur:

Materia secundi Libri.

Primogenita ante omnem creaturam: in quo notatur materia secundi Libri, in quo de creaturis agitur: & per verbum illud significatur creatura duobus modis, scilicet, secundum exitum suum per creationem à prima causa qua Deus est, cum dicitur: Primogenita, &c. & secundum quod est in propria natura & vniuersitate, cum dicitur: Omnem creaturam. Sicut enim dicit Plalm. 32. Ipse dixit, & facta sunt. Et dicit Aug. id est, Verbum genuit in quo erat vt fieret. Erat, inquam, in Verbo secundum quod Verbum est ars Patris plena rationum omnium viuentium, id est, qui omnes in ipso viuunt & vita sunt.

Erat autem creatura in hoc Verbo dupliciter, scilicet, sicut in medio cognoscendi. D. Alb. Mag. in Lib. 1. Sent. A secundum

secundum rationem, & sicut in causa operatiua & productiua: & ideo Ioan. 1. dicitur. Quod factum est, in ipso vita erat & lux. Lux, inquam, irradians super omnia cognita: sicut dicit Psalm. Psalm. 109. Ex vetero ante luciferum genui te in splendoribus Sanctorum, id est, sanctitatis & puritatis aeterna. Vita autem secundum quod est operatiuum Verbum: quod enim respectu quorundam à Philosophis attribuitur motui calidi, dicendo quod est immortale & sine quiete in his quae sunt, ut vita quadam natura existentibus omnibus: hoc per prius conuenit Verbo respectu omnium creaturarum: quia omnia sunt in ipso ut in causa, & portantur ab ipso ne intereant. Vnde ad Heb. 1. Portans omnia Verbo virtutis sua. Hec enim duo (ut dicit Aug. & Anselmus) significant duplicem motum effluxus creatura à Creatore: secundum enim quod sunt vita in ipso, effluunt à Verbo, ut subsistant in natura propria: & secundum quod sunt lux, effluendo manifestantur in intelligentia angelica. Et quod Verbum sit principium patet per August. in 1. sup. Gen. cap. 18. sic: Ante omnia meminerimus non temporalibus, quasi animi sui aut corporis motibus operari Deum, sicut operatur homo vel Angelus: sed aeternis atque incommutabilibus & stabilibus rationibus coeterni sibi Verbi sui. De secundo autem dicit idem ibidem lib. 3. cap. 20. Vbi sic dicit: Primo creabatur lux in qua fieret cognitio Verbi Dei per quod creabatur, atque ipsa cognitio illi esset ab informitate sua conuerti ad formantem Deum.

Sed obicitur de hoc quod dicit: Primogenita, &c. Quia hoc videtur ponere ordinem sui ad creaturam: & cum omnis ordo sit secundum aliquod commune ipsis ordinatis, videtur Creator aliquid commune habere cum creatura: quod non est verum. Solutio. Dicendum, quod notatur ibi ordo causa ad causatum, & aeternitatis ad tempus: & nihil prohibet aliquid esse commune, non vniuerso ens in utroque, sed per prius & posterius. Quod autem hoc sit verum patet per Basilium in quodam sermone de fide diuinitatis, vbi sic dicit: Accipere naturam Filio cum omni creatura commune est: habere autem naturaliter proprium est eius, quia ex natura est Patris. Per aliam autem partem supponitur creatura in proprio genere, scilicet, in se per nomen creaturae, & in vniuersitate per signum distributionis secundum quod habetur Gen. 1. Fecit Deus cuncta quae fecerat: & erant valde bona: vbi dicit Glof. quod in se quolibet creatum bonum erat: sed vniuersalitas erat optima. Sequitur.

Ego feci in caelis ut oriretur lumen indeficiens. Per hoc autem habetur materia tertijs Libri: ortus enim luminis est ortus solis iustitia Christi Dei nostri, quando visitauit per viscera misericordia sua nos, oriens ex alto illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent: in quo accipitur sacramentum incarnationis & passionis. Lumen autem indeficiens ex se, licet ex nobis quandoque deficiat, est gratia virtutum, donorum, & preceptorum, de quibus agitur in secunda parte tertijs Libri. Vnde Iacob. 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Hoc autem lumen fecit in caelis ad literam: quia captiuam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus. Vel in caelis, id est, in Sanctis. Sequitur.

Sicut nebula &c. Per hoc habetur materia quarti Libri. Nebula enim est obscura, & reliqua pluuia, & signum serenitatis, ut dicit Philosophus: & per obscuritatem significat gratiam sacramentorum elementis corporalibus obscuratam. Reliquia autem pluuia: quia tempestas peccati & obnubilatio causat sacramenta, ut habetur in 4. ut homo per idem redeat, per quod recessit à Deo. In quantum autem signum serenitatis est, significat rem omnium sacramentorum significatam, & non contentam, quae est gloria resurgentium, de quibus agitur in secunda parte quarti. Hec est nebula de qua dicitur Eccli. 43. Medicina omnium in festinatione nebula. Quia per sacramenta medetur culpa, per gloriam resurrectionis medetur miseria.

PROLO

PROLOGVS MAGISTRI.

VPIENTES aliquid de penuria ac tenuitate nostra cum paupercola in gazophilacium Domini mittere, arduat cantere, opus vitra vires nostras agere praesumpimus, consumptionis fiduciam laborisque mercedem in Samaritano stantes qui prolatis in curationem semiuui duobus denariis, supereroganti cuncta reddere professus est. Delectat nos veritas pollicentis: sed terret immanitas laboris. Desiderium hortatur proficiendi: sed dehortatur infirmitas deficiendi, quam vincit zelus domus Dei: quo inardescentes fidem nostram aduersus errores carnalium atque animalium hominum, Dauidica turris clypeis munire, vel potius munitam ostendere, ac theologiarum inquisitionum abdita aperire, nec non & Sacramentorum Ecclesiasticorum pro modulo intelligentiae nostrae notitiam tradere studuimus, non valentes studioforum fratrum votis iure resistere, eorum in Christo laudabilibus studiis, lingua ac stylo seruire flagitantium: quas bigas in nobis agitat Christi charitas. Quamuis non ambigamus omnem humani eloquij sermonem, caelumque atque conditioni aemulorum semper fuisse obnoxium: quia dissentientibus voluntatum motibus, dissentiens quoque sit animorum sensus: ut cum omne dictum veri ratione perfectum sit, tamen dum aliud aliis aut videtur, aut complacet, veritati vel non intellectae, vel offendenti, & impietatis error obnitatur, ac voluntatis inuidia resulet: quam Deus seculi huius operatur in illis diffidentiae filiis: qui non rationi voluntatem subiiciunt, nec doctrinae studium impendunt: sed his quae somniant sapientiae verba coaptare nituntur, non veri, sed placiti rationem sectantes: quos iniqua voluntas non ad intelligentiam veritatis, sed ad defensionem placentium incitat: non desiderantes doceri veritatem, sed ab ea ad fabulas conuertentes auditum. Quorum professio est magis placita quam docenda conquirere, nec docenda desiderare: sed desideratis doctrinam coaptare. Habent rationem sapientiae in * superstitione: quia fidei defectionem sequitur hypocrisis mendax: ut sit vel in verbis pietas quam amisit conscientia, ipsamque simulatam pietatem omni verborum mendacio impiam reddunt: falsae doctrinae institutis, fidei sanctitatem corumpere molientes: auriumque prutiginem sub nouello sui desiderij dogmate alijs ingerentes, qui contentioni studentes contra veritatem sine foedere bellant. Inter veri namque assertionem, & placiti defensionem pertinax pugna est: dum se & veritas tenet, & se voluntas erroris tuctur. Horum igitur Deo odibilem ecclesiam euertere, atque ora oppilare (ne virus nequitiae in alios effundere queant) & lucernam veritatis in candelabro exaltare volentes, in labore multo ac sudore, hoc volumen Deo praestante compegimus, ex testimonijs veritatis in aeternum fundatis, in quatuor libris distinctum. In quo maiorum exempla doctrinae recipies: in quo per Dominicae fidei sinceram professionem, viperarum doctrinae fraudulentiam prodidimus, aditum demonstrandae veritatis complexi: nec periculis impiae professionis inserti, temperato inter utrumque moderamine vtentes. Sicubi vero pasum vox nostra insonuit, non à paternis discessit limitibus. Non igitur debet hic labor cuiusque pigro vel multum docto videri superfluum: cum multis impigris multisque indoctis, inter quos etiam & mihi sit necessarius, breui volumine complicans. Patrum sententias, appositis eorum testimonijs: ut non sit necesse querenti librorum numerositatem euoluere, cui breuitas quod quaeritur, offert sine labore. In hoc autem tractatu non solum pium lectorem, sed etiam liberum correctorem desidero: maxime vbi profunda versatur veritas.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

A 2 tis

Materia tertijs Libri.

Materia quarti Libri.

Luc. 21. Marc. 12.

Luc. 10.

Ex August. lib. 3. de Trinit. in proemio. Cant. 4. Ex eod. Aug. loc. cit.

Ex Hila. in princ. 12. de Trin.

2. Corinth. 4. Ephes. 2.

2. Timoth. 2. al Superstitione.

2. Tim. 4.

Ex Aug. in proemio. 3. de Trin.

4 D. Alb. Mag. Ord. Præd. Comment.

tis quæstio, quæ utinam tohaberet inuentores, quot habet contradictores. Ut autem quod quæritur facilius occurrat, titulos quibus singulorum librorum capitula distinguuntur, præmissimus.

IN PROLOGVM Magistri Expositio.

VPIENTES aliquid, &c.] Proccium istud diuiditur in tres partes, quarum prima sumitur ex parte scripti siue operis, cuius assignat causas mouentes: finalem, materialem, & formalem. Secunda autem sumitur ex parte scripti eius cui scribitur, siue quibus sit opus istud, quæ incipit *ibi* [Non igitur debet] Tertia autem sumitur ex parte scribentis, in qua Auctor determinat dispositionem suam in scribendo, dicens se quætere pium lectorem & liberum correctorem in hoc scripto, & hæc incipit *ibi* [In hoc autem tractatu non solum, &c.] Prima harum partium diuiditur in duas, in quarum prima tangit causas mouentes ex parte Dei & proximi. In secunda autem ex causis mouentibus concludit etiam alias causas huius operis *ibi* [Horum ergo Deo odibilem] Prima autem quæ continet causas mouentes ad scribendum, diuiditur in duas partes secundum duos ramos charitatis. In prima enim dicit mouentes ex parte dilectionis Dei. In secunda autem dicit mouentem ex parte dilectionis proximi: & hæc incipit *ibi* [Non valentes studiosorum] Adhuc prima quæ continet mouentem ex parte dilectionis Dei, subdividitur in quatuor. In prima tangit causam mouentem ex parte mercedis promissæ scribentibus. In secunda miscet duas mouentes: vnam per se, aliam per aliud, cum duabus retrahentibus *ibi* [Delectat nos veritas pollicentis] In tertia ponit vnam vincentem, & duas retrahentes *ibi* [Quam vincit zelus] In quarta istarum ex causis istis sufficientibus ad mouendum ex parte dilectionis Dei tangit succinate quid scribere intendat: iuxta quod infra post omnes alias causas hoc prolixius exequi disposuit: & hæc incipit *ibi* [Quo inardescens fidem nostram, &c.] Litera sic exponitur.

Cupientes aliquid, &c.] Humilitatem offert, & difficultatem: quia aliquid sonat parum. Vnde *Iob* 26. Cum vix paruum stillam sermonis eius audierimus, tonitruum magnitudinis eius quis poterit intueri? Parua stilla est sermo de creaturis. Tonitruum obruens & emicans de nube obscuritatis, est sermo de Trinitate & vnitatis. Hoc autem contingit propter materie difficultatem: sicut habetur *Eccle.* 1. Cunctæ res difficiles: non potest eas homo explicare sermone [In gazophilacium, &c.] Gazæ diuitias per se sonant, philaxæ græce seruare: vnde gazophilacium seruatorium siue theca diuitiarum est. Hoc autem in hoc Libro studium significat sanctæ Ecclesiæ, in quo reposuerunt Doctores sancti suos libros.

Erat autem apud veteres triplex gazophilacium, scilicet, musach quod erat ad oblationes regum, de quo habetur *4. Regum* 16 quod Achaz musach sabbati, & ingressum regis exterius conuertit in templum Domini propter regem Assyriorum. Corban autem vel corbona erat ad donaria sacerdotum, de quo legitur *Matth.* 27. Nō licet eos mittere in corbonam, &c. Tertium communiter dicitur gazophilacium quod erat ad oblationes plebis, de quo habetur *Luce* 21. Respiciens eos qui mittebant munera in gazophilacium ditites, &c. Alij aliter dicunt: eo enim quod legitur musach sabbati, dicunt quod in illo reponebantur oblationes festiuæ: quia vero corban hebraice idem est quod votum, dicunt quod in illo reponebantur oblationes votiuæ, in gazophilacio autem spontaneæ. Et sequitur.

De penuria, &c.] Penuria dicit defectum bonorum acquiritorum, & secundum translationem ad spiritualia, dicit defectum habitus acquisiti in intellectu qui est scientia. Tenuitas autem dicit diminutionem quantitatis debite, & translata dicit exiguitatem ingenij ad actum inuentionis scientiæ. Quod autem sequitur [Ardua scandere, &c.] respondet penuriæ: quia diuina dicuntur ardua respectu scitorum de quibus est scientia. Quod verò dicit [opus ultra vires] respondet secundo quod est tenuitas: quia hoc dicebat hebetudinem vis naturalis, quod est ingenium.

Ardua scandere, &c.] Nota, quod ardua sunt alta quædam, sed non eleuata supra potentiam nostri intellectus. Opus autem ultra vires est, quod est eleuatum supra nostram potentiam. Scanduntur autem ardua triplici gradu: quædam enim accedunt ad animam nostram sensu, imaginatione, & intellectu: quædam imaginatione, & intellectu tantum: quædam autem intellectu tantum. Prima sunt alta tantum, secunda altiora, tertia altissima. Vnde *August.* super *Gen.* 12. cap. 6. Tria visionum genera occurrunt. Vnum per oculos, quibus res corporales videntur: alterum per spiritum, quo res absentes corporales cogitantur: tertium per contuitum mentis, quo species rerum intellecta conspiciuntur. Et hæc respondent tribus in Prophetia, scilicet, coniunctis secundum rationem diffinitivam cum motu & materia, quæ sunt naturalia: & separatis secundum rationem à motu & materia, sed tamen per esse coniunctis, & hæc sunt mathematica: & separatis per esse & per diffinitivam à motu & materia, & hæc sunt diuina à quibus trahuntur rationes naturales ad cognoscendum Creatorem, sicut facit infra 3. & 4. distinctione [Opus autem ultra vires, &c.] est cognitio Trinitatis & vnitatis.

Sed videtur esse contra quod dicit *Ecclesiasticus* 3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Item, in *Proverb.* 23.

Ne

Ne erigas oculos ad opes quas non potes habere; quia facient sibi pennas quasi aquilae, & volabunt in caelum. Responsio, quod ultra vires nostras est secundum se: sed cum ratio fide iuuatur, valet in id in quod ante non valuit. Vnde ad *Heb. 11.* Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Et *2. ad Corinth. 3.* Non quod sufficientes sumus aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est.

Quam vincit zelus Dei; &c.] *Psalm. 68.* Zelus domus tuae comedit me. Et hoc inducitur *Joan. 2.* & ibi dicit *Glossa:* Zelus bonus est quo animus, abiectio timore humano, accenditur & eo comeditur, quod quilibet prava quae viderit, corrigere satagit: si nequiverit, tolerat, & gemit.

Adversus errores carnalium, &c.] *1. ad Cor. 2.* Animalis homo non percipit ea quae sunt Spiritus Dei. Stultitia enim est illi: & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur, id est, fit examinatio spiritualium. Et quos Magister hic distinguendo vocat carnales & animales, Apostolus communiter animales vocat. Vnde *Glossa ibidem:* Animalis homo dicitur vel vita, vel sensu: vita autem animalis dicitur, qui fertur dissoluta lascivia animae suae, quam infra naturalis ordinis metas Spiritus rector non continet, eo quod ipse Deo se regenti non subicit: homo vero sensu dicitur animalis, qui de Deo iuxta corporum phantasiam, vel legis literam, vel rationem physicam iudicat.

Animalis homo dicitur dupliciter.

Davidica turris clypeis, &c.] *Cantic. 4.* Sicut turris David collum tuum quae edificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, &c. Collum autem est per quod corpus coniungitur capiti, & in quo verba formantur, & significat fidem quae Ecclesiam Deo iungit. Clypei autem sunt auctoritates veritatis repertae a Sanctis, habentes signa ducum nostrorum, scilicet, *Augustini, Hieronymi, & aliorum Doctorum.* Armatura autem fortium est syllogismus & similitudo congrua quibus progredimur in hac scientia.

Non valentes studiosorum, &c.] Hic tangit causam moventem ex parte dilectionis proximi, & sicut prius misceat cum hac causa etiam causam retrahentem, & sic sunt hic duo. Primo causa moventis est amor proximi. Secundo causa retrahens, oblectatio invidiorum *ibi* [Quamvis non ambigamus,] Prima habet duo, scilicet, efflagitationem studiosorum: quia excitat auditorum studium: secundo etiam charitas Christi in membris. Secunda autem dividitur in duas partes, in quarum prima describit detrahentes. Quia vero aperta malitia nocere non potest: ideo in secunda tangit modum simulationis eorum *ibi* [Habet rationem sapientiae in superbia, &c.] In prima tangit duo, scilicet, quod detestatio emulorum non valet eum retrahere, & descriptionem emulorum *ibi* [Quia dissentientibus, &c.] Et haec secunda habet quatuor, scilicet, descriptionem eorum a causa proxima pertinacia. Secundo a causa extrinseca suggestente *ibi* [Quam Deus huius seculi.] Tertio

D. Alb. Magn. in lib. 2. sent.

a perueritate ordinis in anima *ibi* [Quos iniqua voluntas] Quarto a studio *ibi* [Quorum professio est lingua, & stylo] Quorum primo scientia docetur, secundo perpetuatur. Vel lingua dicit: quia alicubi, licet parum vox sua insonuit: stylo autem, propter hoc quod potest scripra sub stylo Patrum.

Agitur Christi charitas, &c.] Contra: *Eccl. 9.* Nemo scit utrum odio vel amore dignus sit. Solutio. Charitas potest sumi secundum virtutem nominis, scilicet, ut est amor appetens multum amatum, & sic certi possumus esse de charitate per coniecturas experientiae: vel potest sumi pro habitu distinguente inter filios regni & perditionis, & sic nemo est certus in via.

Charitas accipitur dupliciter.

Obicitur de hoc quod dicit [Veritati non intellectae vel offendentis, &c.] Hoc enim videtur dicere *Hieron.* dicens, quod veritas odium parit. Sed contra: *3. Esdra 4.* Omnis terra veritatem inuocat, caelum etiam ipsam benedicit, & omnia opera mouentur & tremunt eam. Item *ibidem.* Omnes benignantur in operibus veritatis, & non est in iudicio eius iniquum. Praeterea, *Philosophus* dicit, quod finis intelligentiae speculativae est veritas: nihil autem odit finem, sed potius desiderat. Sed contra: Qui male agit, odit lucem & non venit ad lucem, ut non manifestentur opera eius *Joan. 3.* Solutio. Veritas per se delectabilis est omni homini, & omni naturae intellectivae & rationali: sed per accidens offendit, aut habet contradicentes. Et hoc accidens est ut frequenter triplex, scilicet, quia est contraria voluto, & sic loquitur hic Magister, ut patet in litera: vel quia ab aliquo cui invidetur, est intenta: vel quia arguit malitiam in audiente, sicut habetur *3. Regum 22.* Remansit vir vnus per quem possumus interrogare Dominum: sed ego odi eum, quia non prophetauit mihi bonum, sed semper malum, Michaeas filius Iemai.

Veritas odium parit per accidens tripliciter.

Quam Deus huius seculi operatur, &c.] *2. Corinth. 4.* Deus huius seculi excaecauit mentes infidelium, ut non fulgeat in eis illuminatio Evangelij gloriae Christi qui est imago Dei invisibilis: & exponitur *ibi* a *Glossa* quatuor modis, scilicet, pro Deo iusto qui regit bonos, & pro merito impietatis in infidelitatem permittit precipitari malos. Secundo pro diabolo qui Deus & princeps huius mundi est. *Joan. 14.* Venit enim princeps huius mundi, &c. Tertio de superbia quae est causa excaecationis. Quarto de ventre. Vnde ad *Gal. 5.* Quorum Deus venter est.

Obicitur autem contra hoc quod dicit [Dissidentiae filii, &c.] Quia dicit *Hieron.* quod de nemine desperandum est, dum est in via. Solutio. Quantum est de misericordia Dei & ratione vix non est desperandum: sed quantum est de ratione morbi: quia peccatum incredulitatis vix deseritur, eo quod aludere videtur rationi.

Non rationi voluntatem subiciunt, &c.] Hoc secundum *Auisem.* est principium mali: sicut etiam dicit verius:

Sic volo, sic iubeo, sic pro ratione voluntas. Haec enim est perueritas recti ordinis: de quibus

quibus *Eccli. 1.* Perversi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus.

Hæresis dicitur somnium.

Sed his quæ somniant, &c.] Bene vocat hæresim somnium: quod in somnio simulachra ex imaginatione mouentur ad organum sensus communis: & sic conuersio animæ super simulachrum sicut super rem. Ita hæretici de corde suo phantastico proferunt simulachra & conuertuntur ad ea, sicut ad rerum veritatem.

Ad fabulas, &c.] Mira dicere querunt: quia dicit *Philosophus* in primo metaphysicæ, quod fabula composita est ex miris. 2. ad *Tim. 4.* A veritate quidem auditum auertent: ad fabulas autem conuertentur.

Magis placita, &c.] *Isa. 30.* Dicunt videntibus, Nolite videre: & aspicientibus, Nolite aspicerere nobis quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.

Habent rationem sapientiæ, &c.] Hæc pars quæ est de modo simulationis eorum, habet tres partes. Prima continet pietatis simulationes, secunda simulationis falsitatem & mendacium *ibi* [Ipsamque simulatam pietatem] Tertio ponit huius mendacii & falsitatis probationem *ibi* [falsæ doctrinæ institutis].

In superstitione, &c.] *Aug.* Religio supra modum obseruata, superstitio est vocata. Sequitur [Quod fidei defectionem, &c.] 2. *Tim. 4.* Spiritus manifeste dicit quod in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis demoniorum in hypocriti loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam. Sequitur [Ut sit vel in ipsis pietas, &c.] 2. *Timoth. 3.* Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius penitus abnegantes, & hos deuita.

Obiicitur autem de hoc quod dicit [Omni verborum mendacio, &c.] Contra, *Supra illud Luc. 17.* Occurrerunt ei decem viri leprosi, *ibi Glo. Bedæ,* Leprosi sunt hæretici, qui quasi varios colores habentes in eodem corpore, varias sectas nunc falsitatis, nunc veritatis permiscunt in eadem prædicatione. Solutio. Licet non semper quoad dicta, tamen quoad finem semper mentiuntur: & ita intelligit Magister. Sequitur.

Falsæ doctrinæ institutum, &c.] In hac parte tres ponit rationes manifestantes mendacium hæreticorum. Prima sumitur ab institutis fallacibus, id est, principiis & articulis. Secunda sumitur à modo dictionum ab eis: quod nouella dicunt. Nouum autem est quod quoad sui initium est propinquum *ibi* [Sub nouello, &c.] Contra quod dicitur ad *Heb. 11.* Per fidem testimonium consecuti sunt senes. Et *Proverb. 22.* Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres tui. Tertia sumitur à modo disputandi, qui est cum contentione & clamoribus *ibi* [Qui contentioni studentes, &c.]

Hæresis dicitur prurigo.

Auriumque pruriginem, &c.] 2. ad *Tim. 4.* Sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus. Est autem prurigo ex euaporatione corrupta tangere organa sensibilia,

& est similis hæresi. Sequitur.

Qui contentioni, &c.] *Ambrosius in Gloss. super Epistolam ad Rom. 1.* Contentio est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Et *Tullius in 2. Rhetorica* dicit, quod contentio est oratio acris, & ad confirmandum & ad confutandum accommodata [Dum & se veritas tenet, &c.] *Psal. 100.* Veritas Domini manet in æternum. 3. *Esai. 4.* Super omnia vincit veritas. Et subdit, Veritas manet, & inualescit in æternum, & viuunt in secula seculorum.

Horum ergo odibilem Deo, &c.] *Psal. 25.* Odiui Ecclesiam malignantium. In hac parte ex causis mouentibus etiam alias huius operis causas concludit: & habet sex partes, in quarum prima repetit breuiter causas mouentes duas, scilicet, euerisionem hæreticorum, & exaltationem lucernæ veritatis, quæ sumitur secundum duplex opus sapientis determinatum à *Philosopho*, quod est non mentiri eum de quibus nouit, & mentientem manifestare posse.

In secunda tangit Auctorem *ibi* [In labore multo, &c.] Et dicit tria, scilicet, laborem compilationis ut attentos reddat: modum compositionis per hoc quod dicit [Compegimus, &c.] Compactum enim est quod est ex diuersis coniunctum: sicut diuersæ sunt questiones, & auctoritates in hoc opere. Dicit etiam supponendo Auctorem: cum dicit [compegimus] quia in verbo primæ personæ determinata persona agens intelligitur.

In tertia tangit materiam, cum dicit [Ex testimoniis veritatis in æternum fundatis, &c.] id est, in æternitate: quia fides quæ in ipsis exprimitur, est de veritate prima & æterna. Vnde *Dionysius in lib. de di. no. 7. cap.* Fides est vnicum credentium fundamentum, eos collocans in veritate, & in eis veritatem, incredibili incommutabilitate simplicem veritatis scientiam habentibus credulis. Et *Apostolus 1. Cor. 3.* Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, id est: fides Iesu Christi.

In quarta tangit formam duplicem, scilicet, distinctionis materiæ secundum illam actum formæ, quo distinguit formatum ab aliis, cum dicit [In quatuor libris, &c.] Et modum probationum suarum quibus vitur secundum actum formæ quo agit, & est principium actionum, cum dicit [In quo maiorum exempla, &c.] Et exempla referuntur ad similitudines quibus vitur: doctrina autem ad auctoritates, & rationes alias.

In quinta tangit finem, cum dicit [In quo per Dominicæ, &c.] Et sincera professio fidei est finis per se: proditio autem hæresis est finis per accidens: & hos fines consequi contingit vno & eodem actu: quia manifestatio veritatis est destructio falsitatis. Vnde *Dion. in Epistola ad Policarpum Episc.* Hoc quid rite iuxta legem veritatis ostendo: quodlibet quod se aliter habeat, & veritatem simulet, arguetur.

In sexta & vltima tangit modum agendi triplicem, scilicet, pertinentiæ ad veritatis aditum per rationes fidei, & excludendo erro-

res

res, & hoc *ibi* [Aditum demonstranda, &c.] Tertio tangit modum inter proprium inuentum, & alienum *ibi* [Sicubi vero parum, &c.] Secundo tangit modum inter subtile & grossum, cum dicit [Temperato inter vtrumque.]

Et lucernam veritatis, &c.] *Matth. 5.* Neque accendunt lucernam, & in abscondito ponunt, &c. Lucerna autem est lux in testa: & hic ponitur pro intellectu rationis in litera: quia sicut dicit *Commentator super primum cap. de di. no.* Nihil aliud est auctoritas quam rationis reperta veritas, ob posteritatis utilitatem scripto commendata. Sequitur.

Quid sit inuentionis.

Non à paternis limitibus, &c.] Fecit Magister sicut docet *Dionys. lib. de di. no. cap. 2.* Vniuersaliter non audendum est dicere, nec etiam cogitare aliud de supersubstantiali & occulta diuinitate, præter ea quæ diuinitus nobis ex sacris eloquiis sunt expressa.

Non ergo debet labor hic, &c.] Hæc est pars secunda totius proemij, in qua determinatur huius voluminis utilitates ex parte auditoris, vel lectoris: & tangit tria, scilicet, cui vtile est, scilicet, impigro indocto: & primum notat studium, quod innuit operis aliquam difficultatem: secundum autem notat scientiæ indigentiam, quod facit inquisitionem, quia non queritur nisi quod non habetur. Secundo tangit rationem utilitatis ex breuitate, cum dicit [Breui volumine, &c.] Tertio tangit rationem utilitatis ex materia, cum dicit [Patrum sententias] Et nota quod *Auicenna* dicit, quod sententia est conceptio definita &

Sententia quæ est.

certissima. *Isaac autem in lib. distinctionum* ferre idem dicit sic: Sententia est conceptio alterius partis contradictionis. Ex à certitudine harum sententiarum quæ hic collectæ sunt, vocatur Liber sententiarum.

In hoc autem tractatu, &c.] Hic tangitur vltima pars totius proemij, in qua Auctor tangit habitudinem sui ad legentes, & tangit tria, scilicet, qualem desiderat lectorem, quia pium, fidelem, & beneuolum ex charitate. Vnde *Bern. super cant. ferm. 1.* Ante carnem disciplinæ studiis edomitam, & mancipatam spiritui, ante spretam & abiectam seculi pompam & farcinam, indigne ab impuris lectio sancta præsumitur. Secundo tangit qualem, & ubi vult habere correctorem, quia liberum. Est autem corrector liber, sicut & homo liber. Dicit autem *Philosophus*, quod dicimus hominem liberum cum sui tantum causa est, & non alterius: ita etiam corrector est liber, quando tantum corrigat causa correctionis, & non causa sublationis vel inuidiæ: & de hoc bene dicit *Aug. 2. de Trin. cap. 1.* sic: Magis amabo inspicere à rectis, quam timebo morderi à perversis: gratanter enim suscipit osculum columbinum pulcherrimæ & modestissimæ charitatis. Dentem autem caninum vel euuat cautissimam humilitatis, vel retandit solidissimam veritatis: magisque oprabo à quolibet reprehendi, quam sine ab errante sue ab adulate laudari. Tertio terminat proemium in hoc quod titulos ad faciliorem adiungit intentionem.

LIBRI PRIMI

SENTENTIARVM

PETRI LOMBARDI,

DISTINCTIO PRIMA.

A ET ERIS ac nouæ legis continentiam, diligenti indagine: etiam atque etiam considerantibus nobis, præuia Dei gratiâ, innotuit. Sacræ paginæ tractatum circa res, vel signa præcipue versari: ut enim egregius Doctor *Aug.* ait in lib. de Doctrina Christiana, Omnis doctrina vel rerum est, vel signorum: sed res etiam per signa discuntur. Proprie autem hic res appellatur, quæ non ad significandum aliquid adhibentur: signa vero quorum usus est in significando. Eorum autem aliqua sunt, quorum omnis usus est in significando, non in iustificando, id est, quibus non vitur nisi aliquid significandi gratiâ, ut aliqua Sacramenta legalia. Alia quæ non solum significant, sed conferunt quod intus adiunct: sicut Euangelica Sacramenta. Ex quo aperte intelligitur,

De materia huius libri, & librorum distinctione.

Lib. 1. c. 2.

A 4

telligitur.

telligitur, quæ hinc appellentur signa, res illæ videlicet quæ ad significandum aliquid adhibentur. Omne igitur signum etiam res aliqua est. Quod enim nulla res est, ut in eodem Aug. ait, omnino nihil est. Non autem est conuerso omnis res signum est: quia non adhibetur ad significandum aliquid. Cumque his intenderit theologorum speculatio studiosa atque modesta, diuinam Scripturam formam præscriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res diuinas aliquatenus intelligendas, Deo duce aperire volentibus differendum est: & primum de rebus, postea de signis differemus.

DIVISIO TEXTVS.

ETERIS ac nouæ legis, &c.] Doctrina istius Libri quæ modo disputationis procedit, & ad perfectionem intellectus secundum scientiam Theologiæ est ordinata, diuiditur in tres partes totales, in quarum prima modo proemiali proponit ea de quibus ut subiecti partibus est hæc doctrina. In secunda autem exquiruntur quæ sita circa subiectum, & partes ipsius: ut de subiecto & passionibus eius scientia habeatur. Quia vero materia diffuse per quatuor partes tractatur in Libro, & quedam partes ipsius occultæ sunt, quedam autem magis manifestæ: sicut de æternis, & de his quæ erunt post finem mundi, occultæ: de creatis autem magis manifestæ: ideo in Epilogo in fine Libri repetit ea de quibus dixit. Secunda autem pars incipit in principio secundæ Distinctionis *ibi* [Hæc itaque vera & pia fide, &c.] Tertia vero incipit in fine quarti Libri *ibi* [Hæc de pedibus] Prima harum partium continetur in hac præsentī Distinctione, & diuiditur in duas partes. In prima enim parte inuestigat diuidendo & definiendo per auctoritates Sanctorum ea de quibus tractabit ut de subiecto. Secundo exequitur ea summam colligit, & tangit ordinem quo exequitur: & hoc in ultimo capitulo istius Distinctionis *ibi* [Omnium igitur quæ dicta sunt, &c.] Prima harum adhuc diuiditur in duas, in quarum prima per auctoritates & diuisiones & distinctiones quærit, De quo ut de subiecto sit tota Theologia? Secundo autem tangit dubia circumstantiæ quæ determinauit *ibi* [Notandum vero quod idem Aug. &c.] Prima harum adhuc subdividitur in duas, secundum quod duo exigantur ad scientiam, scilicet, ut sciatur de quo est ut de subiecto, & ut sciatur quid queritur de illo, id est, quæ passiones istius subiecti & partium eius, quæ quæ proprietates eius inuestigentur. Prima harum continet primum capitulum, ubi Magister probat tractatum Theologiæ versari circa res & signa. Secunda autem incipit in secundo capitulo *ibi* [Id igitur in rebus, &c.] Et hoc ideo inducitur: quia tam res quam signa communioris significationis sunt quam in hac scien-

tia intendantur: & ideo non omnes proprietates rerum, nec omnes proprietates signorum inquiruntur hic: & ideo oportet determinare secundum quas proprietates de rebus & signis inquiratur.

ARTICVLVS I.

Quomodo inuestigat subiectum Theologia?

Oblicitur autem cōtra hanc diffinitionem, sicut dicit Philosophus. Quoniam de subiecto oportet relinquere & supponere quia est: ergo si oportet præsupponere, male facit Auctor inuestigando subiectum scientiæ istius.

2 Item, Auicenna in primo Philosophiæ dicit, quod in nulla scientia idem est subiectum, & quæritum in ea: sed, ut dicit Auctor, circa res & signa versatur speculatio Theologiæ: ergo res & signa non debent quæri in ea: sed Auctor quærit, ergo peccat.

RESPONSIO est ad hoc, quod est scientiam considerare duobus modis: vno modo in comparatione ad materiam de qua est scientia, & sic proprie scientia vocatur, & non quærit subiectum suum, sed supponit: alio modo prout est doctrina quæ facilius modo discendi procedere habet, ut dicit Philosophus, & sic quedam scientiæ inuestigant sua subiecta: præcipue quando sunt occultæ, ut in scientiis altis, quarum altissima est Theologia: & per hoc patet solutio ad vtrumque.

In primo igitur capitulo Magister tangit quinque, quorum primum est probato subiecto, per ductionem in illud quod est gratia Dei præuia. Secundum autem est probatio ipsius per auctoritatem *ibi* [Ut enim egregius, &c.] Tertium est exemplatio rerum & signorum *ibi* [Proprie autem hic, &c.] Quartum conclusio ad alterum, quod scilicet, quilibet aduertit hanc esse formam Scripturæ *ibi* [Cumque his intenderit, &c.] Quintum & ultimum est de ordine procedendi in partibus *ibi* [De his igitur nobis, &c.] Litera patet ex diffinitione.

ARTICV

Lib.
D&C.
fian.

Solutio

ARTICVLVS II.

Quid sit subiectum Theologiae?

Sed obicitur de hoc quod dicit, sacram Scripturam esse circa res & signa. Et quaruntur quatuor, quorum primum est: Quid sit Theologiae subiectum? Secundum, Vtrum ipsa sit scientia vna, vel plures? Tertium, Vtrum sit speculatiua, vel practica? Quartum de modis expositionum, & probationum eius.

Lib. 1. de Doct. Christian. cap. 2. Circa primum proceditur sic: Aug. hic dicit, quod versatur circa res & signa: & circa quae versatur scientia, inquirendo passiones & differentias, hae sunt subiecta ipsius: ergo res & signa sunt subiectum Theologiae.

2. Sed contra dicit Magister Hugo in 1. lib. de sacramentis, quod opera restorationis sunt materia sacrae Scripturae: opera autem conditionis materia aliarum scientiarum: non omnes autem res pertinent ad opera restorationis: ergo res vniuersaliter non sunt subiectum, vel pars subiecti huius scientiae.

3. Praeterea Theologia dicitur a theos quod est Deus, & logos sermo: ergo ipsa est primo de Deo: & sermo scientiae est de suo subiecto: ergo videtur quod ipsa sit scientia, de Deo vt de subiecto.

4. Item, Scientiae differunt nobilitate secundum differentiam & nobilitatem subiectorum, vt dicit Priscianus: cum ergo Theologia sit scientia nobilissima, ipsa erit nobilissimi subiecti: & hoc non est nisi Deus: ergo Deus est subiectum eius.

5. Sed adhuc videtur quod literale & spirituale sunt subiectum, eo quod illa vniuersaliter in ea tractantur: hoc autem est subiectum circa quod versatur scientia vniuersaliter: ergo literale & spirituale sunt subiectum Theologiae.

Solutio. Dicendum, quod subiectum scientiae dicitur multipliciter, scilicet, generaliter, & specialiter. Generaliter sic vt omne illud dicatur subiectum esse vel pars subiecti, de quo tractatur in scientia: & sic verum est quod dicit Augustinus, quod res & signa sunt subiectum: non tamen absolute in eo quod res, nec absolute in eo quod signa: sed in quantum faciunt aliquo modo ad beatitudinis participationem: & hoc notat Augustinus, cum infra subdit, dicens: Id vero in rebus considerandum est, quod res aliae sunt quibus fruendum est, &c. Ac si dicat, Theologia non speculatur res in quantum res sunt absolute, sed prout ordinantur ad perfectionem beatitudinis & fruitionis, ad quas quaedam ordinantur, vt beatificantes, quaedam autem vt adiuuantes & disponentes ad beatitudinem sicut vtilia. Similiter dicendum est de signis, quod non considerantur in generali acceptione signorum, sed prout demonstrant non continendo, vel demonstrant continendo gratiam, quae est propria dispositio ad beatitudinem. Alio modo dicitur subiectum specialiter, circa quod negotiatur scientia, probando de ipso proprietates quae passiones dicuntur, & differentias per principia, scilicet, propria: & sic

quidam antiqui dixerunt quod credibile generaliter acceptum, est subiectum Theologiae. Voco autem credibile generaliter acceptum, praesumptum articulo, sicut Deum esse veracem, Deum esse, sacram Scripturam a Spiritu sancto esse factam, Scripturam non posse excidere, & huiusmodi. Et similiter articulos qui secundum diuisionem eorum qui ediderunt, Credo in Deum, sunt 12. secundum autem diuisionem aliam, quae est secundum res credendas in Credo in vnum Deum, postas, sunt 14. Et etiam illud quod sequitur ad illa duo ex parte bonorum morum, vt fornicationem esse mortale, & huiusmodi: de istis enim probatur, omne quod probatur in sacra Scriptura. Speciale autem dicitur subiectum, id quod est dignius inter considerata in scientia, & sic subiectum huius scientiae Deus est, a quo denominatur: non autem absolute tantum est subiectum, sed secundum quod ipse est alpha & omega, principium & finis: quia sic ea quae sunt in ipso, considerantur in ista scientia, tanquam principia ab ipso, quae representant iudicia sui factoris: sicut dicit Augustinus, quod omnia clamant: ipse fecit nos, & non ipsi nos. Secundum autem quod ipse est finis, sic considerantur propter ipsum ordinata ad finem illum, vt dispositiones ordinantes, sicut virtutes, dona, sacramenta, & huiusmodi.

DICENDUM ergo ad primum, quod Aug. tangit subiectum secundum generalem acceptionem ipsius, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod opera restorationis large sumuntur ab Hugone, secundum quod restorationem attingunt quocumque modo, scilicet, vt restaurantia effectiue, sicut Deus Trinitas: siue per modum mediatoris, sicut Verbum incarnatum & passum: siue per modum disponentium, sicut differentia gratiarum: siue per modum ostendentium, sicut signa veteris & nouae legis.

AD ALIUD dicendum, quod illa obiectio bene procedit de subiecto specialissime dicto, vt patet ex prius habitis. Per idem etiam patet solutio ad sequens.

AD VLTIMUM dicendum, quod literale & spirituale non tangunt id quod est subiectum in hac scientia, sed potius modum quendam expositionis ipsius, secundum quod ipsa est doctrina, vt infra dicitur.

ARTICVLVS III.

An Theologia sit vna scientia, vel plures?

Secundo queritur, Vtrum ipsa sit scientia vna? Et videtur, quod non: quia dicit Philosophus, quod scientia est vna, quae est vnius generis subiecti: sed res & signa non sunt vnius generis subiecti: ergo non est de eis scientia vna.

2. Item, Agitur in hac scientia de vita Patriarcharum, de statu Angelorum, de creatione vniuersitatis rerum, & de moralibus, & de diuinis, quae a Philosophis in diuersis scientiis tractantur: ergo videtur, quod haec scientia non sit scientia vna.

3. Praeterea

Præterea, dicit Philosophus, quod est scientia vna, quæ speculatur ens in quantum ens, & ea quæ sunt entis in quantum ens est: hæc non est vna scientiarum particularium, sed est scientia vniuersalis: quia cum res & ens conuertantur, scientia considerans res in quantum res, & ea quæ sunt rei, non erit vna scientia particularis, sed vniuersalis. Inde sic: Scientia vniuersalis licet non vniatur genere vno, vniatur tamen proportionem ad vnum: sicut prima Philosophia, quæ considerat partes entis, secundum quod per analogiam respiciunt substantiam: ergo videtur quod sic debeat facere ista scientia: sed patet quod sic ad vnum non possunt reduci quæ queruntur & tractantur in ea: ergo videtur, quod nec genere, nec proportionem sit vna: & ita nullo modo vna est.

Solentio

SOLVTO. Dicendum est, quod hæc scientia vna est proportione non ad vnum quod subiectum sit aliorum, sicut substantia subiectum est accidentium: sed proportione ad vnum quod est finis beatificans: quia sic beatificabile considerabitur vt participans illud, & dispositiones beatificantes vt remouentes à contrario: & res huius mundi vt adiuuantes & adminiculantes: vt plane patet in litera ex auctoritatibus Augusti.

AD PRIMUM dicendum, quod licet tractata in hæc scientia non sint vnam supposito & subiecto: sunt tamen vnum in ratione proportionis dictæ.

AD ALIUD dicendum, quod res creata in mundo, & vita Patriarcharum, & huiusmodi, non considerantur in hac scientia secundum se, sed secundum rationem determinatam: si enim consideraret hæc scientia elementa mundi & elementata, deberet inquirere de principiis actionum & passionum ipsorum, & ceteras proprietates quæ inquiruntur in naturali Philosophia. Sed accipit ea prout in vsum veniunt eius qui ad beatitudinem progreditur: in vsum, dico, secundum intellectum meum in cogitando per ipsa Creatorem, vel secundum opus in adiuuando ad beatitudinem, secundum quod dicitur in Cantic. 2. Læta eius sub capite meo, &c. Similiter actus Patrum accipit non vt actus particularis, quia sic non est de ipsis scientia: sed vt exempla quadam quæ habent vim principiorum in moribus, vel fide: scientiæ enim quæ est vt boni famus, proprius est ille modus qui est per exempla, eo quod ipsa sunt operibus magis apta quam vniuersalia: & sic patet qualiter omnes actus Patrum in rationem vnam vtilem incidunt, & hoc modo sunt de scientia ista.

AD ALIUD dicendum, quod ista scientia non est vniuersalis vniuersalitate entis, vel subiecti, sicut prima Philosophia: quia non accipit res in quantum sunt res, sed potius (sicut supra habitum est ex auctoritate Augustini) vbi determinat quid in rebus considerat tractatus huius scientiæ.

ARTICVLVS IV.

An Theologia sit scientia speculatiua, vel practica?

Tertio queritur, vtrum ipsa sit scientia speculatiua, vel practica? Et videtur, quod non sit practica: quia sic dicit Philosophus, Practicæ omnes queruntur alterius gratia, quia propter opus: & ideo nulla earum digna est vocari nomine sapientiæ liberæ: sed hæc scientia dignissima est: ergo non est querita propter aliud, & vocatur principaliter nomine sapientiæ, & inter omnes ipsa liberissima est: ergo ipsa non est practica.

2 Item, Perfectum in scientia, & imperfectum non differunt genere: sed perfectio huius scientiæ est contemplatio Dei in patria: ergo scientia quæ est in via, licet imperfectius, est ad idem: contemplatio autem veritatis, præcipue primæ veritatis & summæ, est perfectio intellectus speculatiui: ergo videtur, quod ista scientia sit speculatiua.

SED CONTRA: Vita Patrum, prophetia, & Euangelia, & lex, & epistolæ, & omnia sigillatim quæ sunt in ea, sunt præcepta tendentia in obseruationem mandatorum in opere: ergo erit moralis, vel illi subalternata.

4 Item, Iacob. 1. Qui perpexerit in lege perfectæ libertatis, & permanerit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit: ergo videtur, quod sit ad opus, & non ad speculationem.

SOLVTO. Dicendum, quod ista scientia ex fine determinanda est: finis autem dicitur ad Titum. 1. vbi dicitur: In agnitionem veritatis quæ secundum pietatem est in spem vite æternæ. Et ibi dicit Glossa, secundum pietatem, id est, Christi religionem. Et hoc ideo dicit: quia est veritas in liberalibus artibus, sed quæ nihil pertinet ad Christianam religionem. Veritatis autem quæ secundum pietatem est, sunt duo: vnum scilicet, secundum pietatem cultus Dei in se & in membris, ad quod pertinent omnia promouentia cultum illum. Alterum autem est finis intentionis, & hic est coniungi intellectu & affectu & substantia cum eo quod scilicet prout est finis beatificans: & ideo ista scientia proprie est affectiua, id est, veritatis quæ non sequestratur à ratione boni, & ideo perficit & intellectum & affectum. Talis autem finis in rebus creatis non inuenitur: & ideo Philosophi non tractauerunt huiusmodi scientiam: sed diuiserunt vnam ad verum quod est in rebus, aliam autem ad bonum quod est in ipsis.

AD PRIMUM ergo quod obicitur, dicendum quod ista scientia principalissime dicitur sapientiæ: eo quod ipsa est de altissimis, & altissimo modo: quia de Deo per principia fidei: alia autem scientiæ quæ à Philosophis sunt inuenta, etsi sapientiæ dicantur, quia sunt de altis: non tamen sunt altissimo modo, sed potius per principia quæ sub ratione sunt. Sic dico etiam, quod ipsa vel sola libera est, vel aliis liberior: dicitur enim scientia libera (sicut dicitur Philosophus) vt homo liber, scilicet,

scilicet, quia gratia sui, & non propter alterum est: & hoc est propter scitum quod queritur in illa, quod propter se desideratum est: hoc autem præcipue Deus est, quem omnes scire scientia beatificante desiderant: & ideo libera est: quia hoc scitum non queritur propter aliud, sed propter se.

AD ID quod vterius obicitur, dicendum quod non queritur cognitio ad veritatem, per intellectum tantum, sed per affectum & substantiam: & ideo non est intellectiua, sed affectiua: quia intellectus ordinatur ad affectum vt ad finem.

AD ALIUD quod contra obicitur, dicendum est quod finis doctrinæ illius determinatur ad Titum. 1. vbi dicitur: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem testimonem: vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Finis autem scientiæ duplex est, scilicet, vltimus, & ordinatus ad illum. Qui à quibusdam finis vocatur vltimus, veritas est affectiua beatificans: finis autem citra illum est, vt boni famus. Nec tamen sequitur quod ipsa sit moralis Philosophia, vel illi subalternata: moralis non est, quia mores non sunt vltimus finis in ea, vt habitum est: subalternata non est, quia scientia subalternata accipit principia & causas subalternantis: sed ista scientia non accipit ab aliqua, sed propria habet principia fidei & proprias causas secundum intentionem meriti, & ideo non accipit ab aliis, sed aliis famulantur ei.

ARTICVLVS V.

De modis exponendi sacram Scripturam.

Quarto & vltimo queritur de modo expositionum & probationum eius. Et obicitur sic: Omnis scientia distincta ab aliis proprium habet habitum regentem & proprium instrumentum, quibus procedit ad vsum & ad opus sicut rationalis Philosophia opinionem, & syllogismum, vel argumentum: hæc scientia distincta est ab aliis: ergo proprium habet habitum regentem in ea, & instrumentum.

Solentio

QUOD CONCEDIMVS, dicentes quod habitus eius iumen fidei est instrumentum autem duplex secundum duplicem finem doctrinæ & artis, qui duplex finis promissus est in auctoritate Apostoli, scilicet, exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. Et quoad exhortationem habet quadruplicem expositionem, scilicet, historicalem, allegoricam, moralem, & anagogicam: quorum modorum numerus dupliciter potest accipi, scilicet, quoad exponentem, & quoad exposita. Quoad exponentem sic: Primo occurrit sensus ostendens historiam & ideo historicus sensus est in intellectu: secundum quod refertur ad sensum. Circumstant autem adhuc tria intellectum, scilicet, habitus illuminans qui est fides, & sic in ipso est allegoricus sensus qui edificat fidem, sicut dicit Gregor. Circumstant etiam ipsum intellectus practicus, &

sic in ipso per reflectionem ad praxim sine opus, est sensus moralis. Tertium quod circumstant ipsum, est finis beatificans, & sic in ipso per conuersionem ad ipsum, est sensus anagogicus. Cum autem non plura circumstant intellectum, non sunt plures sensus Scripturæ. Penes exposita numerus iste accipitur sic: Scriptura potest attendi penes intentum à scribente, vel penes intentum à Spiritu inspirante & illuminante. Si primo modo, sic est sensus historicus: si secundo modo, intentum à Spiritu, aut est respectu viæ, aut respectu patriæ: si respectu viæ, aut secundum verum fidei, & sic est sensus allegoricus: aut secundum bonum operum, & sic est moralis: si autem est intentum respectu patriæ, tunc est anagogicus. In quantum autem finis est, contradicentes reuincere, habet alium modum. Contradicens enim non reuincitur nisi duobus, scilicet, probatione veritatis, & manifestatione erroris. Hoc autem non fit nisi per argumentationem congruam à ratione auctoritatis, vel naturalis rationis, vel similitudinis congrue sumptam: & sic hoc modo argumentatio talis erit instrumentum eius, & (vt patet in proemio) iste modus est scientiæ istius Libri, alij autem modi sunt obseruati in Biblia.

ARTICVLVS VI.

An diuisio bona sit in res, & signa?

Sed reuertendum est iterum ad literam, ad hoc quod dicit Augustinus. Omnis doctrina vel rerum est, vel signorum, &c. Hæc enim diuisio non videtur esse per opposita: quia (sicut infra dicit) Omne signum res aliqua est: ergo vnum diuidentium prædicatur de altero, & ita non est per opposita.

Lib. 1. de Doct. Christian. cap. 2.

2 Præterea, Cum dicit Augustinus. Omnis Doctrina talis, aut intelligitur de doctrina vniuersali, aut de doctrina sacre Scripturæ. Si vniuersaliter, tunc videtur esse falsum: quia dicit Auicem. quod quædam scientiæ sunt de rebus naturæ: quædam autem de his quæ sunt à nobis: quædam autem de his quæ sunt ab intellectu, sicut scire de sermone: quædam autem de his quæ sunt à mera voluntate, vt scientiæ morales: & ita videtur, quod non vniuersaliter res & signa omnem doctrinam comprehendant, præcipue secundum quod signa hic accipiuntur pro sacramento demonstrante & causante gratiam. Si autem intelligatur de doctrina ista tantum, tunc adhuc videtur esse falsum: quia quædam sunt res & signa, sicut character baptismalis, & corpus Christi, & huiusmodi.

3 Præterea, Quicquid est in sacra Scriptura, accipitur vt signum. Probatio: Antiquis enim omnia contingebant in figura. Res autem mundi omnes accipiuntur in ratione signandi Creatorem: ergo est eadem doctrina de rebus & de signis: non ergo vel de rebus, vel de signis sub oppositione, sicut dicit Augustinus.

AD HOC DICENDUM, quod diuisio ista non est per oppositas res, sed per oppositas rationes. Rationes autem istæ sunt absolutum,

solutum, vel ad aliud relatum secundum rationem significandi. Abolutum autem vocatur hic res: eo quod intentio nominis rei non dicit relationem ad aliquid, sicut signum relationem signi ad signatum: quod probatur per rationem signi positam in principio quarti. Signum est quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid in notitiam venire. Res autem absoluto intellectu accipitur à ratione signi, & licet quandoque accipiatur in ratione utilis, & sic ad aliquid referatur, tunc etiam relatio illa non habet rationem relationis signi: & sic patet, quod est per oppositas rationes, licet supposita quandoque sint eadem.

AD ALIUD dicendum, quod sicut in originali in primo, scilicet, de Doctrina Christiana, Augustinus intelligit vniuersaliter de omni doctrina: sed tunc res accipitur, siue sit causata à natura, siue à nostro opere. Signum autem large accipitur pro instituto ad signandum: & sic patet qualiter comprehendit diuisionem Philosophi. Si autem dicamus, quod accipitur specialiter pro doctrina sacre Scripturæ: tunc tota est de rebus & signis, sicut supra est expeditum in quaestione de subiecto Theologiae.

AD HOC quod obiicitur, quod idem est res & signum, dicendum quod non secundum idem, nec secundum eandem rationem: sicut character signum est gratiæ, & res tinctionis exterioris: & corpus Christi verum res respectu specierum visibilibus, & signum respectu gratiæ consequentis.

ARTICVLVS VII.

An Sacramenta veteris legis conferrebant gratiam?

DEinde queritur de hoc quod dicit, quod signorum aliqua sunt quorum omnis usus est in significando, non in iustificando, &c. Ex hoc enim videtur, quod sacramenta veteris legis gratiam conferrebant. Sed contra: Gal. 3. de Patribus legis dicitur. Qui fecerit ea, viuet in illis: sed vita non est nisi per gratiam: ergo opera sacramentorum veteris legis gratiam conferrebant.

2 Item, Hugo de sancto Victore in libro de sacramentis, 8. parte primi libri dicit sic: Ex quo homo à statu primæ incorruptionis lapsus, in corpore per mortalitatem, & in anima per iniquitatem & grotare ccepit, continuo Deus reparando homini in sacramentis suis medicinam præparauit: sed non præparauit tunc nisi per sacramenta veteris legis: ergo ipsa erant medicina, & non nisi per gratiam: ergo &c.

SED CONTRA: Apostolus ad Gal. 3. Si data esset lex quæ posset iustificare, vere ex lege esset iustitia: sed per legem non est iustitia: ergo lex ex suis sacramentis legalibus iustificare non potuit.

2 Item, Ad Heb. 9. dicitur, quod fuerunt iustitiæ carnis vsque ad tempus correctionis impositæ: ergo non fuerunt iustitiæ spiritus.

3 Item ibidem, Cinis vitulæ aspersus in-

quinatos sanctificat ad emundationem carnis.

4 Item ibidem, Nunquam potuerunt accedentem perfectum facere: ergo non iustificabant.

5 Item, Ad Heb. 10. Vmbra habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem, &c.

PRÆTEREA queritur vterius, Quare dicit Magister, vt aliqua sacramenta legalia, tanquam aliqua contulerant gratiam, & aliqua non? Et dicitur communiter, quod hoc dicit propter circumcisionem quæ gratiam conferebat, sicut dicunt Beda & Gregor. sic: Idem salutaris curationis auxilium circumcisio in lege contra vulnus originalis peccati præbebat, quod baptismus reuelatæ tempore gratiæ facere conlueuit, excepto quod ianuam regni cælestis non aperuit.

SED CONTRA: Sacramentum nõ causat nisi per modum per quem signat: sed circumcisio non signat nisi per ablationem: ergo non causat nisi id quod auferitur: sed non auferitur gratia, sed peccatum: ergo non causabat gratiæ collationem.

2 Item, Ablatio in parte non est signum ablationis in toto: sed in circumcisioe pars tantum auferbatur: ergo non causabat ablationem eius quod totum auferitur, sed ablationem eius quod auferbatur in parte: sed hoc est pœna concupiscentiæ, & non peccatum: quia peccatum in toto, pronitas autem in parte auferbatur: ergo circumcisio non causabat nisi pronitatis concupiscentiæ diminutionem, & non ablationem peccati.

SOLVTIO. Dicendum, quod triplex erat differentia sacramentorum veteris & nouæ legis, quarum prima & principalis sumitur ex parte sacramenti quæ causat id quod designat. Illa enim tantum significabant gratiam: nostra autem significant, & causant. Secunda est secundum Hugonem de sancto Victore, quæ sumitur ex parte modi significandi, scilicet, quod illa significabant nostra sacramenta, & ita erant signa signorum: nostra autem significant gratiam, & sunt signa rerum. Tertia est, quod illis (vt dicit Hugo) imbuebantur antiqui iusti, qui ianuam regni cælestis non intrauerunt: nostris autem imbuuntur iniusti, aut qui volunt iniustitiam deponere, & ianuam regni cælestis aperuerunt. Vnde Magister verum dicit.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod Apostolus ad Gal. loquitur de decalogo, & non de operibus sacramentorum. Vel dicatur (sicut antiqui Magistri dixerunt & bene) quod est operantis opus, & quod est operatio ipsa, & hæc attenditur secundum radicem à qua egreditur, quæ in antiquis sanctis fuit charitas Dei instituentis sacramenta, & obedientia legis, & quoad hoc conferrebant vitam. Est autem opus operatum sicut immolatus hircus vel vitulus, & hoc nihil conferbat: in sacramentis autem nouæ legis vtrumque confert.

AD ALIUD dicendum, quod est præparatio secundum rationem significandi, & hanc Deus fecit ab initio mundi ex quo peccauit homo, & in lege naturæ, & Moyfi. Est etiam præparatio medicinæ secundum rationem

tionem causandi, & hanc non exhibuit vique ad Noui Testamenti inceptionem. Auctoritates autem quae inducuntur in contrarium, loquuntur de operibus operatis.

*Ad quae
speculam.*

Ad id quod vterius obicitur de circumfione, dicendum quod sicut probat obiectio, circumfio non delevit peccatum nisi indirecte, quod qualiter fuerit sic patet: Culpa originalis & ille reatus qui est carentia visionis Dei, annexa fuerunt, & similiter his annexum est incendium fomitis: & si directe deberet tolli peccatum, oporteret quod aliquid per se tolleretur peccatum, & per consequens incendium fomitis diminueretur: nunc autem circumfio personae diminuit incendium quod in parte tollitur: sed quia hoc diminui non potest nisi tollatur reatus carentiae & culpa, quae non possunt in parte sed in toto tolli: ideo per consequens circumfio aufert culpam. Et hoc est quod dixerunt antiqui Magistri: quod circumfio non per se, sed per meritum fidei delevit culpam: & hoc non directe significabat, sed indirecte, significatum suum ponendo super id quod posterius est secundum naturam in deletione peccati. Quia vero homo non potest esse in statu medio inter culpam, & gratiam: ideo deletionem culpae sequitur collatio gratiae, & sic indirecte per accidens conferebat gratiam, & propter hoc excipitur à Magistro ab aliis sacramentis veteris legis, quae nullo modo secundum se gratiam conferebant: non ideo

quod sit ex lege circumfio, sed ex patribus. Ad Auctoritatem Bedae dicendum, quod conferebat, sed non eodem modo: quia baptismus operatione directa, circumfio autem indirecta.

EXPOSITIO TEXTVS.

¶ Itera sic exponitur [Praemia gratia Dei] quia intellectus sacrae Scripturae quaerit revelationem: unde Psal. 118. Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua [diligenti indagine] id est, diligenti inquisitione. [Etiam atque etiam] quia per lectionem & meditationem, vel rationem & revelationem, vel literaliter & mystice [Speculatio studiosa] quoad exercitium [modesta] ne limites fidei transgrediat [Primum de rebus] in tribus primis libris [et postea de signis] in quarto libro.

¶ SED CONTRA: iam supra dixit, quod res per signa discuntur: sed principium cognoscendi aliquid est prius illo: ergo prius de signis, quam de rebus est agendum.

2. Praeterea, Signum facit rei notitiam: ergo est prius illo.

¶ SOLUTIO. Hoc esset verum si signum & res acciperentur in eodem ordine, scilicet, quod signum esset illius rei signum, de qua est locutio: sed hoc non est verum: quia res sunt fruabiles, & vitabiles, fruentes & vrentes, quae non per se significantur illis signis, de quibus agitur in quarto: & ideo obiectio illa non procedit.

De rebus communiter agit.

B ID ergo in rebus considerandum est, ut in eodem Augustinus ait, quod res aliae sunt quibus fruendum est: aliae quibus utendum est: aliae quae fruuntur, & utuntur. Illae quibus fruendum est, nos beatos faciunt. Istis quibus utendum est, tendentes ad beatitudinem, adiuuamur, & quasi adminiculamur, ut ad illas res quae nos beatos faciunt, peruenire, eisque inhaerere possimus. Res vero quae fruuntur, & utuntur, nos sumus: quasi inter utraque constituti, & Angeli, & Sancti. Frui autem est amore alicui rei inhaerere propter seipsam. Vti vero, id quod in usum venerit, refertur ad obtinendum illud quo fruendum est, alias abuti est, non uti: nam usus illicitus, abusus, vel abusio nominari debet. Res igitur quibus fruendum est, sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Eadem tamen Trinitas quaedam summa res est, communisque omnibus fruentibus ea: si tamen res dici debet, & non rerum omnium causa, si tamen & causa. Non enim facile potest inueniri nomen, quod tantae excellentiae conveniat, nisi quod melius dicitur Trinitas haec unus Deus. Res autem quibus utendum est, mundus est, & in eo creata. Unde Augustinus in eodem. Utendum est hoc mundo, non fruendum, ut invisibilia Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciantur, id est, ut de temporalibus aeterna capiantur. Item in eodem. In omnibus rebus illae tantum sunt quibus fruendum est, quae aeternae & incommutabiles sunt: ceteris autem utendum est, ut ad illarum perfruitionem perueniatur. Idem

Lib. 1. de
Doct. Chri-
stian. cap. 2.

Quia fruuntur,
quia utuntur.

Lib. 1. c. 4.
Rom. 1.

D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

B

Augustinus

Augustinus in 10. libro de Trinitate. Fruimur cognitis, in quibus ipsis propter se voluntas delectata conquiescit: vtimur vero eis quæ ad aliud referimus, quo fruendum est.

ARTICVLVS VIII.

An res bene diuidantur in fruibiles, & vtilibiles?

Sequitur, Id ergo in rebus, &c.] In hac parte Magister determinat quid in rebus querendum est, eo quod res secundum sui generalitatem in eo quod res non queritur hic, & ponit diuisionem rerum secundum quod veniunt in hanc speculationem, scilicet, quod sunt fruibiles, vel vtilibiles, vel fruentes & vrentes. Et hanc diuisionem manifestat quatuor modis, scilicet, ab effectu, cum dicit [Illæ quibus fruendum est, &c.] Secundo ab actu qui est fruētis super fruibile, & vrentis super vtilibile *ibi* [Frui autem, &c.] Tertio à suppositis *ibi* [Res igitur quibus fruendum est, &c.] Quarto à proprietate *ibi* [In eodem in omnibus rebus, &c.] & per hæc pater sententia huius partis.

Incidit autem dubium super diuisionem primam quam ponit dicens, quod rerum alie sunt quibus fruendum est. In omni diuisione diuisum simplicius est diuidentibus, & est per participationem in vnoquoque illorum: igitur & hæc res diuisa simplicior est rebus, & per participationem est in ipsis. Quod si detur, Contra: Res fruibilis Deus est: ergo Deus aliquid simplicius se participat, & sic erit compositus.

2 Item, In omni diuisione diuisum commune est diuidentibus, diuidentia autem sunt Creator & creatura: ergo aliquid est vniuocum Creatori & creaturæ, quod falsum est. Probatio constat ex eo quod hæc diuisio non est æquiuoca in significationes: quia non permitteretur diuisum pluraliter, sicut non dicimus: Canum alius latrabilis, alius cælestis fidus, &c.

3 Item, Non est accidentis diuisio, cum partes substantiales sint diuiso: res enim non accidentaliter prædicantur de fruibilibus & vtilibilibus.

SOLVITIO. Dicendum, quod Creatori & creaturæ nihil est commune vniuoce: nec etiam per analogiam talem, quod idem participetur per prius & posterius à Creatore & creatura: quia Creator nihil habet per participationem, sed per essentiam & substantiam. Sed est ibi cõmunitas proportionis ad vnum, quod substantialiter primo conuenit Creatori: ab illo autem, & posterius sub illo, & ad illud conuenit creaturæ: sicut vita, sapientia, & bonum conueniunt Creatori, & creaturæ.

DICENDVM ERGO ad primum argumentum, quod non procedit nisi vniuoce conueniret diuisum diuidentibus, quod non est verum, vt patet ex dictis.

PER IDEM patet solutio ad alia quæ sunt de diuiso vniuoce conuenienti diuidentibus: nec tamen dico, quod omnino æquiuoce diuidentibus conueniat: sed per prius &

posterius conuenit secundum determinatum modum prioris & posterioris.

ARTICVLVS IX.

An beatitudine sit fruendum?

Deinde obiicitur contra hoc quod dicit [Illæ quibus fruendum est, &c.] Beatitudo enim nos beatos facit: ergo beatitudine est fruendum. Si forte dicatur, sicut communiter soluitur, quod cum dicit Aug. quod res quibus fruendum est, nos beatos faciunt, intelligitur effectiue: beatitudo autem facit beatos formaliter: sicut albedo facit album formaliter, & pictor facit album effectiue: & ideo beatitudine non est fruendum: quia non facit nos beatos effectiue. Si, inquam, sic dicatur, Contra: Beatitudo est post quod non desideratur aliud. Probatio: Beatitudo (vt dicit Boëtius) est status omnium bonorum aggregatione perfectus: ergo post beatitudinem non remanet aliquid aliud desiderabilem: sed vltimum est id quo fruimur, quia hoc quietat desiderium: ergo beatitudine fruimur.

2 Præterea, Omnia vtilibilia referenda sunt ad beatitudinem, vt dicit August. ergo beatitudo non refertur ad aliud: ergo beatitudine fruimur: quia illo fruimur, quod propter se & non propter aliud appetimus.

3 Præterea, Aut beatitudo refertur ad aliud, aut non: si sic, Contra: Quicquid refertur ad aliud, hoc est extra ipsum ad quod refertur: beatitudo refertur ad aliud: ergo aliquid bonorum est extra beatitudinem relatum: ergo non est status omnium bonorum aggregatione perfectus, quod falsum est. Si autem non refertur ad aliud: ergo inhaeremus ei propter se: ergo non nisi amore: ergo fruimur beatitudine: quia illo fruimur, cui amore propter se inhaeremus.

SOLVITIO. Dicendum, quod duplex est beatitudo, scilicet, creata quæ conficitur, ex bonis gratiæ transeuntis in gloriam, & hæc est perfectio formalis beatorum, cleuans eos ad hoc quod immediate possint coniungi Deo. Alia autem beatitudo est increata, & hæc est beatitudo substantialis, & duobus modis considerata, scilicet, vt participata à Sanctis, & sic est Deus vt summum bonum in Sanctis & beatis: vel vt in se, & sic est beatitudo vt in obiecto beatitudinis. Dico ergo, quod beatitudine increata vtroque modo fruimur: sed beatitudine creata vtimur cum gustu gaudij fruitionis: quia illa vnit nos fruibili. Concedimus autem solutionem communem, quod beatitudo creata formaliter nos beatificat, increata autem effectiue vt in obiecto, & vt participata per substantiam ipsius summi boni.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod post beatitudinem formalem aliud

aliud desideratur : quia bonum increatum beatificans, ut dictum est. Et ad definitivam Boetij dicendum est, quod intelligitur de beatitudine increata participata : quia alias non erunt in ea omnia bona cum maximum bonorum deesset sine quo nihil est bonum.

AD ALIVD dicendum, quod beatitudo creata refertur ad beatitudinem increatam : sed tamen ipsa est vis, in cuius relatione iam gustatur fructus beatitudinis increatae.

AD ALIVD dicendum eodem modo.

ARTICVLVS X.

An creatura inuenit hominem ad beatitudinem.

Deinde queritur de hoc quod dicit [Iste quibus utendum est tendentes, &c.] Contra enim videtur esse quod dicitur Sap. 4. Creaturae in odium factae sunt, & in misericordiam pedibus insipientium : ergo videtur, quod magis impediunt a beatitudine quam promoueant.

2 Item, August. in lib. de confession. Va his qui diligunt nutus tuos pro te.

SOLVITIO. Vis est in hoc quod dicit, tendentes : inuit enim, quod non tendentes non inuuantur. Vel melius dicatur, quod omnis creatura in quantum indicium ostendit Creatoris & usum exhibet, adiuuat ad beatitudinem, sed in quantum corruptus affectus est circa eam eius qui debet vi, impedit & retrahit, & hoc est per accidens. Et nota, quod tribus modis promouet, scilicet, ostendendo viam per vestigium, & hoc est generale omni creaturae : aut inuando naturam ad necessitatem & solatium, sicut cibi vestes, & huiusmodi : aut tertio reducendo hominem in cognitionem suae infirmitatis & miseriae, sicut faciunt illa quae exercitant hominem.

ARTICVLVS XI.

An homines medij sint inter res vitibiles, & fruibiles ?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Res vero quae fruuntur & utuntur &c.] Contra : infra dicit, quod videntur hominibus quos diligimus, & etiam Angelis : ergo homines & Angeli continentur sub vitibilibus : non igitur faciunt tertium membrum in diuisione.

2 Item, Omne quod est, aut est finis, aut ad finem : sed sicut differunt finis, & id quod est ad finem : sic differunt vitibile, & fruibile : ergo omne quod est, aut est vitibile, aut fruibile : & sic peccat tertium membrum apponendo.

3 Praeterea, Queritur ulterius de hoc quod dicit [Inter vitraque constituti, &c.] Ex hoc enim videtur, quod vitibilia sunt sub homine, & fruibilia super eum. Sed contra : Aug. in lib. de lib. arb. Virtutes sunt quibus recte vni non potest, & quibus recte vniuntur, maxima bona sunt : potentiae autem animae sine qui-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

bus recte vni non potest, & quibus non de necessitate vniuntur recte, media bona sunt : species autem quorumlibet corporum sine quibus recte vniuntur, minima bona sunt : ergo videtur homo non esse in medijs bonis.

4 Praeterea, Virtutibus vniuntur, ut infra dicit : & tamen August. dicit ipsas magna bona esse.

5 Item, Maius bonum est quo bene vniuntur & nemo male vniuntur, quam quo quis male vniuntur potest : sed virtutibus nemo male vniuntur, ut habetur per August. in huius voluminis secundo, distinct. 28. ergo virtutes maius bonum sunt quam homo.

6 Praeterea, Hoc est medium quod coniungit extrema : sed extrema sunt beatificans & beatificabile : ergo illud quod coniungit ea est medium : sed vitibile coniungit ea : ergo ipsum est medium : non ergo nos medium sumus inter vitibilia, & fruibilia.

SOLVITIO. Dicendum, quod diuisio ista datur penes ea quae exiguntur ad progressum rationalis creaturae in Deum : exiguntur autem tria, scilicet, progrediens, & via, & terminus. Progrediens est homo, via vero vitibile, & terminus fruibile.

AD ID ergo quod primo contra obicitur, dicendum quod secundum largam acceptionem vitibilis, homo & Angelus sub vitibili continentur : sed nihilominus habent & aliam relationem ad viam in fruibile, scilicet, ut videntes & fruentes, & secundum hoc quod addunt super vitibile homo & Angelus, sic constituunt tertium membrum in diuisione.

AD ALIVD dicendum, quod vitibile in acceptione passiva consideratum, non dicit videntem, & sic non supponit omne id quod est ad finem, sed tantum id quod est ut via ad finem, & non id quod est ut progrediens in illa : & ideo finis, & illud quod est ad finem, non omnino se habent sicut vitibile & fruibile, nisi vitibile valde large accipiat pro ut comprehendit videntem qui est ad finem ut progrediens, & vitibile quod est ad finem ut via.

AD ALIVD dicendum, quod bonum aliter & aliter accipitur ab August. in li. de lib. arb. & hic. Ibi enim attenditur comparatio boni secundum ordinem causae ad faciendam certitudinem in vita & opere : unde maius bonum est quod se habet ut causa immediata & perfecta ad bonam vitam, sicut virtus, quam id quod se habet ut causa insufficientis & remota, sicut sunt potentiae rationalis animae, voluntas, & intellectus, & aliae, sine quibus quidem non est vita recta, & tamen non faciunt eam. Species autem corporum, ut pulchritudo, sanitas, & huiusmodi, non habent nisi modicam causam per accidens & occasionaliter ad illam. Hic autem attenditur comparatio inter progressum ad beatitudinem, & ea quae perficiunt illam, & ideo maximum est beatificans : medium autem illud quod beatitudinem participatiuissimum autem quod non participat, & tamen iuuat ad participationem ipsius. Et non est inconueniens diuersas esse comparationes secundum diuersas rationes bonorum.

B. 1. A.

AD ALIUD dicendum, quod virtutes maxima bona sunt formata secundum perfectionem vitæ: sed minora sunt in ordine ad beatitudinis participationem, quam natura rationalis quæ participat eam secundum vitam & gustum. Et per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD VLTIMUM dicendum, quod virtus est medium, & natura rationalis est medium diuersis respectibus: virtus enim est media ut dispositio iungens, & similiter beatitudo creata. Rationalis autem natura est media per participationem vtriusque extremorum. Ipsa enim participat vsum vitibilis, & fructum beatificantis, & sic loquitur hic August.

ARTICVLVS XII.

An diffinitio prima frui sit bona?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Frui est amore inhaerere alicui rei propter seipsum, &c.] Per hoc enim quod dicit [amore] videtur frui esse actus virtutis motiuæ. Sed contra: Frui est altissimus actus patriæ secundum quem homo inhaeret Deo: ergo erit altissimæ potentie: hæc autem est intellectiua: ergo videtur quod frui sit actus intelligentiæ vel intellectus.

2 Præterea, Non fit motus in motiua nisi prius fiat apprehensio intellectiua: ergo non fit inhaesio (qui motus est) nisi prius concipiatur per intellectum: ergo conceptio fruibilis per prius conuenit intellectui, quam voluntati: ergo magis debet diffiniri per habitum intellectus, quam voluntatis.

3 Videtur autem è contra, quod non sit actus alicuius virtutis: actus enim potentiarum proprii denominantur ab ipsis, ut à visio videre, ab intellectu intelligere: frui autem non est denominatum ab aliqua potentiarum simpliciter: ergo videtur, quod non sit actus alicuius virtutis singulariter.

4 Si propter hoc dicatur, quod sit actus compositus ex actibus plurium virtutum, Contra: Sicut se habet potentia ad potentiam, sic actus ad actum: sed potentia non componitur cum potentia ad perficiendum tertium: ergo nec actus cum actu: ergo frui non est actus compositus, nec etiam simplex, ut prius probatum est: ergo non est actus alicuius virtutis animæ.

4 Item, Si esset actus compositus, tunc per habitum plurium potentiarum deberet diffiniri: sed non diffinitur nisi per habitum vnius virtutis, scilicet, amorem: ergo videtur, quod non sit actus compositus virium aliquarum.

Quæstio-
la 1.

VITERIUS queritur, Quare diffinitur per amorem: sunt enim tria pertinentia ad perfectionem inhaesionis, scilicet, visio per fidem, comprehensio per spem, & inhaesio per amorem: ergo deberet frui per omnia illa diffiniri.

2 Præterea, Omne peccatum separatur à Deo: ergo per oppositum omnis virtus coniungit Deo: ergo qualibet virtute inhaeremus Deo, & non tantum amore.

VITERIUS queritur de hoc quod dicit [alicui rei] Per hoc enim videtur significare, quod alij quam Deo possumus inhaerere amore propter se. Sed contra: Non fruimur proprie & perfecte & propter se, nisi Deo, ut infra dicitur: res autem diffinitur ab eo quod per se & proprie & perfecte conuenit ei: ergo frui non debet diffiniri per inhaerere alicui rei in genere, sed Deo.

2 Præterea, Nihil natum est quietare desiderium nisi Deus solus. Vnde Augustinus in primo confessionum. Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec ad te perueniat. Inhaesio autem fruitionis in toto quietat desiderium: ergo non debet diffiniri per rem quamcumque, sed per Deum tantum.

SED CONTRA: Aug. Omnis humana perversitas est frui vtendis, & vti fruendis: ergo contingit etiam frui aliis, non ergo solo Deo.

VITERIUS etiam queritur de hoc quod dicit [propter seipsum] Cui enim inhaeremus propter amorem, non inhaeremus propter seipsum: sed fruibili inhaeremus propter amorem: ergo non propter seipsum.

2 Præterea, Quidam obiciunt sic: Frui est amore inhaerere, &c. sed amor est creatura: ergo inhaeremus creatura.

3 Præterea, Quilibet creatura in infinitum distat à Creatore: ergo id quod coniungit nos per inhaesionem, scilicet, amor, infinita est distantia ad ipsum: sed non potest esse: quia id quod duo coniungit, debet attingere vtrumque coniunctorum.

4 Item, Frui, &c. Sed amor ipse diligitur propter seipsum: ergo amore inhaeremus amori propter seipsum: & de illo amore eadem est ratio: ergo hoc ibi in infinitum.

SOLVITIO. Dicendum ad primum, quod frui est actus affectus sequentis actum intellectus secundum quod huiusmodi, & non actus affectus simpliciter. Et voco affectum voluntatem, & hæc est vis altissima animæ: quia in illa ut in completiuo perficitur gaudium eius, & quietatur totus affectus. Frui etiam non accipitur ut tantum in speculatione remaneat: quia speculatio de se non ponit inhaesionem, sed potest esse per distantiam rei à speculante: sed fructus ponit vniorem & gustum dulcedinis substantialis intimius in rei complexione & natura fundatur: & ideo licet intellectus sit in altiori parte animæ: non tamen solus est ibi, sed etiam voluntas & perfectio inhaesionis in fructu est penes actum voluntatis.

AD ALIUD dicendum, quod habitualiter vel actualiter secundum naturam intellectus prius concipit & contemplatur: tamen penes concipere illud non est perfectio inhaesionis & gaudij, sed penes actum voluntatis: & ideo per habitum voluntatis diffinitur frui, quia etiam actus voluntatis complet ipsum.

AD ALIUD dicendum, quod actus potentiarum duplices sunt: quidam enim sunt ipsarum secundum ipsas, id est, secundum quod referuntur ad sua obiecta absolute, & illi denominantur ab ipsis, sicut videre, intelligere, velle: quidam autem sunt in

dic.

eis secundum quod vna ordinatur ad aliam, & tunc aliquid precedentis remanet in ratione actus sequentis potentie: & tales actus quinque sunt in ordine cognitiuum ad inuicem tantum, sicut est scire, credere, opinari, & huiusmodi. Scire enim non nominatur nomine alicuius potentie: non enim dicitur intellectus, nec rationis simpliciter, sed rationis formatæ ex principijs quorum est intellectus: quinque autem sunt in ordine motiuarum ad cognitiuas, sicut est eligere, vti, frui, & huiusmodi: & illi non possunt ab vna vi denominari: quia nec sunt vnius absolute, sed secundum quod ipsa est ordinata ad alias.

AD ID quod contra obicitur, dicendum quod potentia non componitur cum potentia ad perficiendum tertiam potentiam, sed ordinatur bene ad ipsam ad perficiendum alterius rationis actum, quam sit ille qui est suus absolute.

AD ALIUD dicendum, quod in diffinitione alterius rei non oportet ponere ea quæ sunt per modum dispositionum precedentium: sed sufficit quod ponatur forma completiua, & sic in diffinitione frui ponitur amor, eo quod in illo completur & perficitur.

Ad Quæ-
stionem 1.

AD ID quod vterius queritur, quidam dicunt quod amor in diffinitione eius quod est frui, non ponitur intellectu speciali charitatis, sed potius generaliter, secundum quod est forma quædam omnis virtutis, secundum quod dicit Augustinus in li. de motibus Ecclesie: quod virtus nihil aliud est quam ordo amoris: & ideo obiectio non tenet de eo quod succedit fidei, & spei: quia illud non sic est formale in omni virtute. Et secundum illos oportet dicere, quod fructus est compositus ex omnibus virtutibus. Sed melius videtur nobis, quod amor supponit amorem charitatis: quia ille solus amor perfectam causat inhaesionem: quia enim ille completiuus est fruitionis, ideo ponitur in diffinitione eius: alie autem virtutes licet disponant ex parte subiecti, non tamen complent, & hoc sic patet: visio enim dicit conuersionem super presentiam tantum: comprehensio autem quæ succedit spei, dicit adhaerentiam: sed amore quod est vitta stringens, & acutum mobile, penetrans amatum, ut dicit Dionysius, dicit inhaerentiam.

AD ALIUD dicendum, quod non sufficit quod virtus Deo coniungatur absolute ad hoc quod ipsa ponatur in diffinitione fruitionis. Est enim duplex coniunctio, scilicet, per meritum, & per quandam quasi contactum. Per meritum enim omnis virtus coniungit Deo: sed per contactum tripliciter accidit coniunctio, scilicet, secundum presentiam, & hic est cum intellectu: attingit rem in sua essentia, sed non necessario tenet & habet eam: vnde assimilatur quasi tactui mathematico, in quo vitiua tangentia sunt simul tantum. Secunda est quasi per adhaerentiam & tensionem & habere, & hic tactus est eius quod succedit spei, & assimilatur quasi tactui compactorum. Tertia est per inhaerentiam quando vnum quasi ingreditur alterum, & contrahit

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

impressiones & affectiones à natura eius: & hic est tactus amoris, & assimilatur tactui naturali, in quotangencia agunt & patiuntur ad inuicem, & imprimunt sibi mutuo suas proprietates. Et primus modus coniunctionis est ut materialiter dispositio ad fruitionem. Secundus autem & tertius propinque se habent: sed quartus est completiuus, & hoc patet ex nomine eius quod est fructus: quia hic est gustus dulcedinis quietantis, & gustus ille non elicitur nisi ex interioribus rei quæ sunt de natura & complexione eius quo fruimur.

AD ALIUD quod vterius queritur, de hoc quod dicit [alicui rei] dicendum, quod notat Aug. communitatem eius quod est frui: quia hoc contingit tot modis, quot contingit finem dilectionis in aliquo ponere: & hoc contingit vno modo secundum sensum, ut bruta fruuntur cibis, ut dicit Augustinus, sed impropre, pro tanto quia licet delectatio sit in eis ut in fine, tamen non apprehendunt sufficienter rationem finis: in his autem quæ nata sunt discernere finem per se appetendum, aut per se appetendo, contingit frui quicumque re magis proprie: sed in his quæ nata sunt discernere finem delectationis, & actu discernunt secundum rectam rationem, est propriissime: & ideo non fruimur nisi Deo proprie: communiter autem contingit & aliis frui, & alia quam rationalem creaturam.

AD ALIUD dicendum, quod nihil natum est quietare rationalem appetitum nisi Deus, prout progreditur secundum rationem rectam: sed quando aueritur, accipit non quietans ut quietans, propter bonum ut nunc quod apprehendit in ipso.

AD ID quod vterius queritur, de eo quod dicit [propter seipsum] dicendum, quod non sequitur si inhaeremus amore, quod non propter seipsum: quia ly propter in diffinitione eius quod est frui, dicit duplicem causam, scilicet efficientem, & finalem: ly rei autem etiam ponit materiam in qua fruimur, quæ est obiectum actus fruitionis: sed ly amore dicit causam mouentem & instantem ex parte affectus fruientis, sicut habitus habet excitare & mouere potentiam ad actum: & hic potius motus formæ quam efficientis.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur, Creatura à fruimur, ablatiuus potest construi cum verbo in ratione formæ, vel in ratione efficientis & obiecti. Et primo modo locutio est vera, secundo modo falsa.

AD ALIUD dicendum, quod creatura in quantum est de nihilo, infinite distat, & non perficit coniunctionem cum Deo: sed quedam sunt creature quæ propter similitudinem bonitatis diuinæ à qua creata sunt, nunquam sunt à Deo separata, sed semper ipsis habitis habetur Deus, sicut est gratia gratum faciens, & præcipuum inter illa est amor charitatis, & illa coniungere possunt.

AD VLTIMUM dicendum, quod cum dicitur, Amor diligitur amore non est diuersus amor in actu verbi, & in materia actus, & in habitu à quo egreditur actus ille.

ille: sed vnus & idem aliter & aliter significatus. Vnde sicut non est diuersa visio qua video parietem, & video me videre: & sicut non est diuersus intellectus quo intelligo hominem, & intelligo me intelligere: sic non est diuersus amor quo amo Deum, & amo amare me, vel amorem meum. Et hoc quidem multi dicunt: sed multi non intelligunt. Causa autem huius est: quia cum dico, intelligo hominem, transit vis intellectiva in hominem per actum intelligendi qui est ab intellectu: ergo secundum rationem prius est in actu eadem vis, & acceptio ipsius: & sic ex parte motiuarum cum dico, Amo Deum: transit enim vis amoris in Deum per actum amoris, & sic relinquatur quod eadem vis actu transit in obiectum. Cum igitur non sit diuersus amor, patet quod non abitur in infinitum.

ARTICVLVS XIII.

An prima diffinitio uti sit bona?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Vt vero est id quod in vsum venerit, &c.] Videtur enim peccare diffiniendo uti per vsum: cum idem significant, licet alio modo. Si vero dicatur, quod ille modus significationis facit ad manifestationem diffiniti. Contra: Actus præambuli sunt potentiis secundum rationem: ergo & habitibus. Cum ergo vsum dicat habitum, uti autem actum, potius diffiniendus est vsum per uti, quam e conuerso.

VLTERIVS obiicitur de hoc quod dicit [Referre ad obtinendum, &c.] Ex hoc enim videtur, quod omne illud quod referibile est referre debeamus ad rem fruibilem: sed omne quod est in voluntate præter peccatum, referibile est: ergo omne voluntarium præter peccatum referendum est. Inde vltterius arguitur sic: Omne quod referatur, accipit rationem meriti à fine: ergo videtur, quod in omnibus operibus nostris nihil sit indifferens: quia indifferens est quod nec malum, nec bonum est. Hoc idem videtur accipi ab Apostolo cum dicit: Siue manducatis, siue bibitis, omnia in gloriam Dei facite.

VLTERIVS queritur de hoc quod dicit [Alias abusus vel abusus, est &c.] Queritur enim. Quare nõ dicitur abfructus cum fruatur quis quo non est fruendum: sicut dicitur abusus, cum quis vitur eo quo non est vtendum?

SOlvTIO. Dicimus ad primum tripliciter, scilicet, vel quod totum hoc, id quod in vsum venit, sit vis vnus dictionis simplicis, & sit circumlocutio utilis: & sic bona est diffinitio, quia habitus & actus bene diffiniuntur per obiecta. Vel etiam quod ly vsum diffiniens, non sit absolute acceptum, sed ad finem relatum, & sic efficitur principium cognoscendi eius quod est uti simpliciter accepti. Vel etiam tertio, quod vsum in diffinitione positus, superius est & genus ad sumum diffinitum, & sic tunc accipitur secundum diffinitionem Victorini dicentis, quod vsum est actus elicitus frequenter de potentia, sicut dicimus quando aliquis agit aliquo, quod

vitur eo: sic enim est superius ad uti, quando aliquo sic agimus, vt ad aliud referamus. Inferiora autem per sua superiora debent diffiniri.

AD ALIVD quod vltterius queritur, Vtrum aliquid sit indifferens: Dicendum sine præiudicio, quod voluntatis deliberatiua vt deliberatiua est suorum operum, nihil est indifferens secundum Theologiam. Quia si non referat ea quæ referri possunt, vana sunt: eo enim quod referibilia sunt, apta nata sunt habere finem: & si non habent: ergo vana sunt: quia vanum est (vt dicit Philosophus) quod est ad aliquem finem quem non includit. Et hoc vocatur otiosum in sacra pagina, de quo reddent homines rationem in die iudicij, licet modicam. Si autem relata sunt, tunc bona sunt. Si vero non sunt nata ad referendam, tunc sunt obliquata à fine, vel per veniale, vel per mortale. Sunt tamen opera præter deliberationem facta quæ non veniunt in vsum voluntatis, vt est deliberatiua, & hæc bene possunt esse indifferencia.

AD ALIVD quod vltterius queritur, Quare dicitur abusus & non abfructus: Dicendum, quod vsum claudit in se actum rationis, qui est: relatio ad aliud & ideo potest esse recte & non recte, & hoc significat in compositione vocabuli: sed fructus non claudit in se nisi quietam voluntatem, & ideo non respicit rectum & non rectum ex se: sed ex potentia antecedente: & ideo dicitur peruersus fructus, sed ratio peruersitatis non potest ei coniungi in eodem termino, vt dicitur abfructus.

ARTICVLVS XIV.

An sint tres res quibus fruendum est?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Res quibus fruendum est sunt, &c.] Contra enim est quod dicit Damasc. primo lib. 1. cap. quod tres personæ re conueniunt, ratione autem & cognitione distinguuntur: ergo sunt tres res.

Item, Statim in litera sequitur: eadem tamen Trinitas quædam summa res est: ergo videtur, quod male dicat res in plurali.

Item, Aug. dicit, quod in omni eo quod ad se est, tres personæ vnus sunt in eo quod est ad alterum, distinguuntur: sed res est ad seipsam: ergo in singulari conuenit tribus personis in summa.

VLTERIVS queritur de hoc quod supponit Magister in dicto isto: videtur enim velle, quod fruamur personis. Sed contra: Aut fruimur persona in genere in eo quod est persona, aut vt est determinata hæc vel illa: non primo modo: quia affectus non sequitur conceptionem alicuius in genere, vel in vniuersali: quia generalia nõ mouent, eo quod in ipsis nõ est actus: ergo sub ratione determinata: ergo fruimur Patre vt Pater est, & Filio vt Filius est, & Spiritu S. vt Spiritus S. est. Inde sic. Sicut se habet cognitio, ita se habet affectus sequens cognitionem. Cum igitur cognitio diffinita

diffinita Patris transeat in Filium: quia qui nouit diffinitè vnus relatiuorum, nouit reliquam, videbitur Patris fructio tranfire in Filium, & e conuerso.

Si forte dicatur, quod vna cognitione cognoscuntur tres personæ, sicut dicunt quidam, & ideo vnus habent fructioem quæ est de ipsis, contra: Aut vna cognitione cognoscantur in eo quod vnus sunt, aut in eo quod distincti sunt. Si in eo quod distincti sunt: ergo in eo quod distincti cognoscuntur vt vnus: sed hoc est principium distinctionis eorum: ergo vnus est principium distinctionis & vnionis, quod impossibile est. Si autem cognoscuntur in eo quod vnus sunt: ergo fructio est essentia per se, & non personarum.

Item, Fructio dicit refectionem in summo bono viso, habito, & amato: sed vna est veritas & bonitas trium: ergo vna est fructio trium: hoc autem est gratia essentia, & non personarum: ergo fruimur essentia, & non persona.

SED CONTRA: In cognitione via sic est, quod non cognoscitur res perfecte per hoc quod tantum natura eius in communi cognoscitur: sed oportet, quod cognoscatur in particulari, & secundum omnes proprietates ipsius: ergo similiter & multo magis hoc in patria erit: ergo ad cognitionem gloriæ non sufficit cognitio substantiæ, nisi adsit etiam determinata cognitio personarum & proprietatum earum, & ibi fruimur cognitis: ergo fruimur personis.

Item, Nonne amabimus distinctas personas, & distinctionem earum? constat quod sic. Aut ergo amore vsum, aut amore fructus: si amore vsum: ergo ad aliud quod melius est referemus, quod falsum est, quia essentia non est dignior personis: ergo amore fructus, & sic habetur propositum.

SED TUNC VLTERIVS queritur, Vtrum vna persona magis fruamur quam alia? Et videtur, quod sic: quia sicut in ordine essentia habetur vna quæ est prima & principium aliarum, & quando referimus ad aliud essentiam, stamus in illa: ita videtur, quod sit in ordine naturæ quæ est in personis, vna quæ est principium totius Trinitatis: quia Filij per generationem, Spiritus sancti per spirationem: ergo videtur, quod relatio fiat in illa. Hoc etiam videtur per hoc quod dicit Apostolus. 1. Cor. 11. Caput viri Christus, caput Christi Deus, id est, Pater, & ita videtur, quod Filius sit referendus ad Patrem. Et hoc ipse videtur facere in Euangelio, dicens: Mea doctrina non est mea, sed voluntatem eius qui misit me.

SOlvTIO. Dicunt quidam ad primum, quod tria sunt in diuinis: substantia, persona, & notio. Substantia autem res est absolute: notio autem ratio: persona autem vbiudicium inter substantiam, & notionem secundum rationem, & ideo persona est res respectu notionis, & ratio respectu essentia. Et hoc sensu potest dici, quod sint tres res: in alio autem vna sola res. Hæc autem solutio mihi tuta non videtur: quia persona

simpliciter res est, & nunquam ratio sola: quia hoc sonat aliquid vicinum Sabellianis. Vnde sine præiudicio dico, quod (sicut dicit Philosophus quidam in prima Philosophia) ens & res sunt de transcendentibus, & primis secundum ambitum suæ significationis, & sunt ea in quibus stat resolutio, & ideo dicibilia sunt in diuinis de absolutis & relatis: & secundum quod adiunguntur ad hæc vel illa possunt esse pluralia, vel singularia: tamen propter modum intelligendi absolutum, magis tenent se à parte essentia.

AD AVCTORITATEM autem Damasceni dicendum, quod non sola ratione vel cogitatione personæ distinguuntur: quia hoc esset Sabellianum. Vnde cautè intelligenda est auctoritas, scilicet, vt rationem vocet relationem personalem quæ realiter persona est, & cogitationem intellectum distinguentem personas per huiusmodi relationes personales. Et ad aliud patet solutio per prædicta.

AD ID quod vltterius queritur, Vtrum fruamur personis in eo quod personæ sunt: Dicendum, quod si ly in eo dicit rationem obiecti fructus, nõ fruamur personis in eo quod personæ sunt. Si autem dicit indifferenciam & identitatem personæ ad obiectum fructus, tunc fruamur personis in eo quod personæ sunt. Licet enim fructus per se sit Dei inquantum summum bonum est: non tamen est Dei per consequens, & personæ per accidens: quia in Deo non est consequens vniuersale ad particulare, sed idem. Similiter in Deo non est accidentale, sed idem. Et ideo fruamur Deo, & personis, inquantum idem sunt cum summo bono.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod fruamur Patre determinate non quidem secundum quod ad Filium est, sed inquantum ipse relatus ad Filium, est summum bonum idem per essentiam. Et ideo fructio non transit in Filium propter intellectum relationis: nec sequitur, quod sint tres fructioes, sicut tres personæ distinctæ.

AD ALIVD dicendum, quod vna cognitione possumus accipere actu personas tres inquantum vnus sunt, vel etiam inquantum distinctæ sunt secundum rationes relationis quæ non habet intellectum absolutum: sed huiusmodi cognitione accipimus, intelligendo summum bonum, & ita erit fructus: & bene concedimus, quod ad perfectam cognitionem Dei exigitur, quod cognoscatur in personis distinctis quæ idè sunt summo bono.

AD ID quod vltterius queritur, Vtrum vna persona magis fruamur quam alia? Dicendum, quod non. Nec est simile de ordine essentiarum, & ordine naturæ in personis: quia ordo essentiarum ponit inæqualitatem & diuersitatem ab obiecto fructiois in inferioribus essentis. Ordo autem naturæ in personis ponit æqualitatem, & identitatem earum in summo bono, quod est obiectum fructiois: & ideo vna est fructio trium, sicut vna est bonitas trium.

ARTICVLVS XV.

An Deus possit cognosci ab aliquo creato intellectu?

Deinde queritur de hoc dicit [frui-mur cognitis in quibus ipsis secundum se voluntas delectata conuoluit, &c.] Ex hoc enim accipitur hæc definitio: frui est conuoluitere voluntatem delectatam in cognitis propter se. Obicitur autem de hoc quod dicit, cognitis. Videtur enim, quod Deus non cognoscatur, nec videatur ab aliquo creato intellectu, & ita Deo ut cognito & viso non fruuntur Sancti. Probatio primæ. Deum nemo vidit vnquam Ioan. 1. Ergo Deum facie ad faciem nemo vidit. Si forte dicatur, quod intelligitur de homine in via, & ideo non excluduntur Angeli & beati. Contra: Chrysostronus super eundem locum in originali. Sed nec etiam cælestes essentia: ipsa, dico, Cherubim & Seraphim Deum ut est vnquam videre poterunt.

2. Ite m. ibidem ad hoc ponit duas rationes, quarum vnã inuicem his verbis: Quomodo creabile videbit increabile? Et fundatur super hoc quod creatum non potest in increatum: cum sint infinita distantia. Secundam inuicem sic: Quia diuina natura simplex est, & vno modo se habens: si ergo viderent, & qualiter viderent: quomodo ergo laudat eam alter ut gloriam, alter ut maiestatem, alter ut sanctitatem?

3. Item, ibidem tractans illud ad Col. 1. qui est imago Dei inuisibilis, sic dicit: Est imago Dei inuisibilis: quia ipse inuisibilis: quia nequaquam aliter esset imago. Si vero Paulus induxit alibi dicens, quonia apparuit in carne: memineris, quoniam apparitio hæc quæ per carnem, non secundum substantiam facta est: quia quoniam & ipse inuisibilis est non solum hominibus, sed etiam superioribus virtutibus ostendit Paulus, dicens quod apparuit in carne, quando visus est. Itaque & Angelis tunc visus est, quando carnem circuminduit: ante hoc autem non videbant eum sic, quia & eis substantia eius inuisibilis erat. Ex his videtur, quod Deus in se non videtur ut est, sed in theophaniis, id est, illuminationibus, in quibus apparet Deus.

4. Vnde Dion. ad Gaium monachum. Si aliquis videns Deum intellexit quod vidit, non ipsum vidit, sed aliquid eorum quæ sunt eius quæ existunt & cognoscuntur.

5. Etiam in principio quinti ca. de di. no. Sermone intentio est, non super substantialem substantiam, sed quod super substantialem est manifestare: ineffabile enim hoc, & ignotum est, & perfecte non manifestabile.

6. Idem in cælesti hierarchia ca. 3. Hierarchia suos laudatores, algamata diuina efficit, & specula clarissima, & munda receptiua principalis luminis. Ex his videtur accipi, quod ut est non videtur, sed illuminationibus descendentibus ab ipso & algamatis, quibusdam similitudinibus sui luminis.

7. Ad idem obicitur per rationem. Perfectionis ad perfectibile debet esse proportio: sed intelligibile est Deus si per essentiam videtur: ergo Deus per essentiam, & intellectus creatus habent proportionem: ergo & commensurationem, quod hæresis est: ergo illud ex quo sequitur, falsum est, scilicet, quod Deus videtur per essentiam.

8. Item infiniti ad finitum non est proportio: Deus in substantia est infinitus loco, tempore, & comprehensione, ut dicit Damasc. ergo non habet proportionem ad intellectus capacitatem: ergo nec secundum intellectum videtur.

9. Ad hoc quidam voluerunt dicere, quod videtur secundum vnã attributum, vel duo, quæ sunt quasi partes eius respectu nostri intellectus: & non videtur secundum totum. Sed contra: In quolibet attributo est ipse infinitus: ergo idem est de vno, & de omnibus similiter.

10. Item, Deus simplex est: ergo si videtur, totus videtur, quia non habet partem: sed non totus videtur: ergo nihil sui videtur, & ita redit primum. Si propter hoc dicatur, quod Deus secundum quod est non videtur.

CONTRA: In. 1. canonica Ioan. ca. 3. Cum autem apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

2. Item, Chrysostronus in ho. 15. super Ioan. Angeli propter insomnem naturam eorum & puram, nihil quam Deum imaginantur.

VLTERIVS queritur, Vtrum etiam in theophaniis videatur, & accipiatur ratione theophaniæ quam ponit Dion. in ca. hierarchia cap. 4. sic dicens: Ipsa quidem sapientissima Theologia visionem illam quæ in ipsa est descripta reuelauit diuinam, quasi in forma informium similitudinem ex videntium in diuinum reductione pulchre vocari theophaniam. Sensus est, quod Theologia reuelauit nobis per doctrinam primum, pulchre, id est, apte vocari theophaniam illam illuminationem quæ est in forma quadam signorum quæ informia sunt occultæ luci, quæ est in Deo: quia est de occulto procedens ad extra, secundum quam, scilicet, illuminationem fit reductio videntium eum in diuina: cum ergo omnes illuminationes procedant ab occulto ad apertum videnti, videtur quod omnes videant in theophaniis tantum.

SOLVTIO. Ad hoc sine præiudicio dicimus, affirmantes quidem certissime, quod diuina substantia videtur a beatis omnibus: qualiter autem videtur, sine præiudicio dicimus sic, quod videtur immediate per coniunctionem: ita quod Deus offert se nostro intellectui per substantiam suam, sicut intellectus sibi ipsi: & hoc est quod dicit Apostolus. 1. Cor. 13. Cognoscam sicut & cognitus sum.

AVCTORITAS autem Chrysostroni soluenda est per verbum eiusdem Chrysostr. ibidem ubi sic dicit: Omnes nouimus Deum: substantiam vero eius nullus nouit & quid est, nisi solus qui genitus est ex eo: notionem enim hic Euangelista certissimam dicit considerationem

Lib. 1. ort. hod. fideic. ap. 4.

Sed contra.

Quæstio. cula.

Solutio.

considerationem & comprehensionem, & tantam quantum habet Pater de Filio: & ideo pater quod Chrysostronus non negat quin videatur substantia Dei: sed negat, quod ita perfecte videatur ab aliquo creato intellectu, sicut videtur a se.

AD RATIONEM autem primam Chrysostroni dicendam, quod creatum aditum ab increato, potest ad illud: licet non supra illud. Sunt tamen qui dicunt, quod intellectus creatus aliter se habet ad inferiora, & aliter ad superiora: quia super inferiora influit aliquid luminis sui, præcipue intellectus agens, & ita potest actiue in illa: ad superiora autem se habet ut recipiens tantum, & ideo non proprie dicitur posse in illa, sed illa in ipsum.

AD ALIUD dicendum, quod licet multa sint attributa diuina: tamen quodlibet nihil aliud est quam ipsa substantia diuina: & ideo in quolibet eorum substantia immediate videtur. Et quod dicit Chrysostronus, quod non videtur substantia, dicendum quod sicut ipse infra dicit in auctoritate inducta, vocat substantiam quid est, hoc est, differentiam ipsius per terminos essentia: & quia tales terminos non habet ideo substantia & quid est hoc modo non videtur. Ipse etiam solus secundum intellectum sibi adæquatur: quia quantum ipse est, tantus est intellectus eius: non autem quantum ipse, tantus est intellectus creatus.

PER IDEM patet solutio ad auctoritatem sequentem.

AD ID quod obicitur de Dionysio, dicendum quod loquitur vel de visione viæ, vel vocat non ipsum videre, non ipsum totum perfecte videre: sed aliquid quod est eius dicit videtur: & hoc est videre ipsum: quia ipse substantialiter est illud.

AD ALIUD dicendum, quod Deus simpliciter est incomprehensibilis, & hoc est ut est infinitus: quia sic attingi non potest, nisi secundum quid, scilicet, cognoscendo infinitum esse.

QUALITER autem sint algamata, & specula, infra patebit in fine solutionis.

AD ID quod obicitur per rationes, dicendum quod sufficiens proportio ex natura intellectus haberi non potest ad ipsum, sed ex iuuamine Dei.

AD ALIUD dicendum, quod infinitum attingi quidem potest, sed aliquid eius semper manet extra attingentem: & ideo in eo quod est infinitum dicitur non attingi: & hoc sic patere potest: infinitum in quantitate est (ut dicit Philosophus) cuius partes accipienti semper est aliquid extra accipere. In spirituali autem natura increata non est infinitum in quantitate molis, sed quantitas virtutis diuiditur ad extra, secundum ea in quæ potest: & ideo intellectus attingens Deum attingit ipsum, ita quod multum & infinitum virtutis semper est extra ipsum: & quia virtus sua est essentia sua, ideo etiam immensitas essentia est extra intellectum.

AD ID quod obicitur contra solutionem inductam, bene concedo: quia in quolibet

bet attributo est infinitus, & sic semper remanet extra intellectum: quia licet accipiatur substantia vel sapientia, tamen immensitas ipsius claudi non potest: licet attingi possit aliquod acceptum quod est sua substantia, licet non sit terminus claudens totum, quod est Deus.

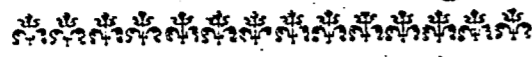
AD ALIUD dicendum, quod Deus est simplex, & est infinitus: hæc enim non repugnant secundum quod infinitum dicit immensitatem virtutis & essentia, sed tamen attingitur intellectu secundum quod simplex est, sed non secundum quod est infinitus: quia infinitum ponit rationem suam respectu eius quod est extra intelligentem. Et nota, quod cum dicitur Deus infinitus, non debet infinitus exponi priuatiue, ut sit sensus aptum habere finem, & non habere: quia sic esset imperfectus, cum aliquid deesset ei quod esset aptus natus habere: sed debet exponi negatiue, ut sit sensus, infinitus, id est, non finitus loco, vel tempore, vel comprehensione intellectus: quia sic exponit Damascenus.

AD HOC quod vterius queritur de theophaniis, dicimus quod sicut in sensu duo sunt, scilicet, lux sub qua visibile perficitur ut videri possit, & visibile ipsum, sicut lapis, vel aliud quod videtur: & lux quidem facit actum visum, sed non distinguit ipsum, nec determinat ad hoc visibile, vel ad illud: & sicut in intellectu naturali est lux intellectus agentis qui facit actu possibilem, non tamen determinate perficitur & mouet ipsum ad hoc intelligibile, vel illud: sed postea determinatur per intellectum hominis, vel Angeli, vel alterius: & sicut fides est illuminans ad creditum, non tamen perducit determinate ad hunc articulum, vel illumata est in theophaniis, quod est lumen descendens eleuans intellectum, & non distinguens & determinans ipsum ad hoc, vel illud: sed id quod distinguit intellectum ut obiectum, est diuina substantia ipsa: & hoc est quod dicit Psalmista Psalm. 35. In lumine tuo videbimus lumen. Vnde videtur Deus sine medio quod sit similitudo & ratio visus, siue per quod visum coniungitur videnti, & non per substantiam: sed tamen est ibi medium disponens & vires afferens intellectui, quo melius possit attingere Deum: & hoc medium lumen est diuinae bonitatis, vel apparitionis, quod a sanctis vocatur theophania. Et sic pater verum esse quod dicit Magister Hugo, quod nihil sinit nos vsque ad ipsum. Et per hoc patet solutio eius quod obicitur de theophaniis.

AD HOC autem quod posset queri, Vtrum Deus sit comprehensibilis: Dicendum, quod duplex est comprehensio, scilicet, quæ est tactus intellectus super terminos rei: & sic non comprehenditur. Vnde Augustinus ad Paulinam. Attingere Deum mente possumus, comprehendere autem minime. Est etiam comprehensio quandoque perfecta consecutio alicuius ut finis, quæ consecutio præcipue fit affectus: & sic comprehenditur Deus, ut dicit Apostolus ad Epel. 3. Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, sublimitas, & profundum.

Ad quæstionem. culam.

Dabim.

EXPOSITIO TEXTVS.

ITERA partis huius sic exponitur [Peruenire] per fidem & spem [cuique inhaerere] per charitatem [si tamen res dici debet] Hoc ideo contingit quia huiusmodi nomina secundum quod cadunt in nostrum intellectum, significant creata vel modos creaturarum qui non conueniunt Deo, sicut (dicit hic) ipsum quod dico, res à reor reris trahit significationem, & ita videtur dicere quandoque ens in opinione: & hæc Deo non conueniunt [si tamen & causam] quia causa est quam de necessitate sequitur aliquid, & Deus non causat aliquid de necessitate. Item: quia causa proportionata est causato: Deus autem nulli suo causato proportionatur [non possunt inueniri nomen, &c.] Huius causam reddit Anselm. in monologio, dicens, quod licet summa essentia nominetur

ex omnibus quæ melius est esse quam non esse: tamen si ista nomina accipiuntur secundum quod sonant apud nos, secundum rationes nominum non conueniunt Deo, licet secundum rem ipsam per prius conueniant Deo quam creaturæ: sicut cum dicitur, substantia, secundum nomen sonat apud nos quod est subiectum accidentibus, & sic non conuenit Deo. Similiter essentia apud nos est quæ facit esse in composito, & sic iterum non conuenit Deo. Et idem dicit Dionys. quod affirmationes in Deo sunt incompatæ: negationes autem sunt veræ [ut inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, &c. conspiciantur] dupliciter, scilicet, per aspectum, & per relationem utilis ad ipsa acquirantur. Et hoc innuit per sequens cum dicit [id est, ut de temporalibus, &c. fruimur cognitis, &c. conquiescit] id est, simul cum aliis potentiis quiescit: quia dictum est quod frui est actus voluntatis, secundum quod voluntas coniuncta est intellectui, & aliis potentiis.

Item quid intersit inter frui, & uti aliter quam supra?

NOTandum vero, quod idem Augustinus in lib. 10. de Trinitate ^{Cap. 11.} **N**aliter quam supra accipiens uti & frui, sic dicit: Vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis. Frui autem est uti cum gaudio: non adhuc spei, sed iam rei: ideo quod omnis qui fruitur, utitur. Assumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui utitur, & fruitur: si id quod in facultatem voluntatis assumit, non propter ipsum, sed propter aliud appetit. Et attende quia videtur August. dicere illos frui tantum, qui in re gaudent, non iam in spe: & ita in hac vita non videmur frui, sed tantum uti, vbi gaudemus in spe, cum supra dictum sit, frui, esse amore inhaerere alicui rei propter se: qualiter etiam hic multi adherent Deo.

DIVISIO TEXTVS.

NOTANDUM vero, quod idem August., &c.] In hac parte Auctor obicit contra determinata de frui & uti, & habet duas partes secundum quod obiectio duobus modis potest fieri, scilicet, contra ipsam diffinitionem actus frui & uti, & hoc facit in prima parte: vel contra frui & utile, & hoc facit in secunda parte *ibi* [Cum autem homines qui fruuntur, &c.] Prima harum habet duas partes, scilicet, obiectio-nem quæ incipit *ibi*] Hæc ergo quæ sibi contradicere, &c.] Et secundum duas solutiones habet illa duas partes: & secunda solutio incipit *ibi* [Potest etiam dici.

ARTICVLVS XVI.

An secunda definitio uti sit bona?

INCIDIT autem dubium de hoc quod dicit [Vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, &c.] Hæc enim diffinitio conuenit etiam ei quod est frui: non enim fruimur aliquo, nisi illud sit in facultate voluntatis nostræ: ergo frui est uti.

2. Præterea, Queritur quid vocetur facultas voluntatis? Si dicitur quod facilis potestatis. Contra: Secundum hoc non vteremur illis quæ difficultatem habent in voluntate, sicut sunt tribulationes & angustia, quod falsum est, quia his maxime vrantur Sancti.

3. Præterea, Cum vnus rei vnus sit esse, & diffinitio dicat esse, videtur quod eius quod est uti vnica sit diffinitio & Aug. dat duas: supra enim habita est vna, cum dicit: Vti est quod in vsum venerit, &c. Hic autem habetur alia.

SOLEVI O.

SOLVITIO. Dicendum, quod uti secundum quod hic diffinitur (ut quidam dicunt) æquiuocè dicitur ad uti supra diffinitum: uti etiam accipitur hic secundum diffinitionem Victorini dicentis, quod usus est actus frequenter elicitus de potentia, & sic superius est ad uti & frui supra diffinitum: & hoc videtur Magister sensisse, quia præmittit dicens: quod Augustinus aliter quam supra accipit hic uti & frui. Posset tamen aliter dici, scilicet, quod ea quæ sunt ad finem, duobus modis sunt, scilicet, non includentia siue tangentia finem, & tangentia siue coniuncta fini & proxima: & de his quæ ordinem habent ad finem, si non coniunguntur ei, datur diffinitio prima. Secunda autem datur de his quæ sunt fini coniuncta, & illa sunt non indigentia relatione ordinis, eo quod in ipsis habetur aliquid finis: & talia sunt quedam via, quedam patria: via quidem sunt, sicut prægustatio æternorum in gaudio interno, & affectione: patriæ autem sunt beatitudo creata, quæ contingit aliquo modo increata: & ideo quia finis aliquatim est in illis, non dixit quod ad aliquid referenda sunt. Quod qualiter fiat, sic patet. Cum dicitur, Uti est id quod in usum venerit, &c. intelligitur ad illud referri sicut ad terminum operis: & sic ducit ad finem intentionis qui vere finis est. Ita autem in quibus talis usus est ut hic diffinitur, referuntur quidem ad aliud quod est finis intentionis: qui tamen finis secundum gustum aliquem est in ipsis: sed non referuntur ad aliud quod sit terminus operis, hoc est, in quo cesset opus, eo quod habeatur quicquid vult operans.

AD HOC autem quod queritur, Quid sit facultas voluntatis: Dicendum, quod sicut est in usu loquendi, facultas dicitur id quod facit hominem habere posse ad nutum: sicut scientiæ dicuntur facultates: quia ad nutum habetur potestas intellectus per eas: & bona fortune dicuntur facultates, quia faciunt hominem sufficere sibi & suis: ita facultas voluntatis est id quo voluntas habet velle ad nutum faciliem potestatem: & hoc præcipue est id quod quietat ab opere: & est utile in quo tenetur & gustatur aliquo modo finis intentus, ut dictum est.

AD VLTIMUM patet solutio: quia vnus rei vnica est esse penes vnã & eandem causam sumptam: & penes diuersas causas possunt sumi diuersæ diffinitiones. Vnde prima datur penes proprium actum vtilis: hæc autem datur penes effectum vtilis contingentis finem.

ARTICVLVS XVII.

An secunda diffinitio frui sit bona?

Deinde queritur de hoc quod dicit [frui est uti cum gaudio, &c.] Sicut enim

se habent vtile & fruibile: sic se habent uti & frui. Probatio: quia actus per obiecta diffiniuntur: sed vtile & fruibile sunt obiecta horum actuum uti & frui: sed nullum vtile est fruibile: ergo nullum uti est frui.

2 PRATEREA, In litera dicit, quod omnis qui fruatur vitur, sed non conuertitur: ergo uti est superius ad frui: sed à quo remouetur superius, remouetur & inferius: ergo cui non conuenit uti, non conuenit frui: sed irrationalibus non conuenit uti: ergo nec frui, quod falsum est, cum Aug. dicat, quod pecora fruuntur cibis.

PRATEREA, Queritur quare frui secundum rationem nominis extenditur ad irrationalia, & non uti? *Quest. 1.*

2 PRATEREA, Queritur de diffinitione Magistri, Quare dicit quod in patria fruimur vere & proprie, & plene: hic autem vere & proprie, sed non plene. *Quest. 2.*

3 Vltius etiam queritur, Penes quid differunt tres diffinitiones datæ de eo quod est frui. *Quest. 3.*

SOLVITIO. Dicendum ad primum, quod uti secundum primam diffinitionem remouetur ab eo quod est frui secundum propriam rationem acceptum: sed non uti secundum secundam diffinitionem, ut patet ex prædictis. *Solutio.*

AD ALIUD dicendum, quod uti in intellectu sui nominis claudit rationis actum qui est relatio ad aliud: & ideo brutis non potest conuenire: sic autem non est de eo quod est frui, quod dicit delectationem gustus quietantem desiderium, & ideo id per transumptionem potest conuenire brutis. *Ad quest. 1.*

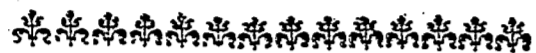
AD ALIUD, dicendum, quod tria exiguntur ad complementum frui, scilicet, voluntatis actus ad rationem relatus, & quoad hoc dicit proprie: quia expertia rationis non proprie fruuntur. Secundum est quod sit ratio ordinans voluntatem rectam, determinans id quod vere est frui & fruibile, & sic dicitur vere: quia creatura fruentia non vere fruuntur: tam non sit vere bonum & dulce quo fruuntur. Tertium quod exigitur est ut per spiciem & ad copiam habeatur fruibile, & ideo dicit plene: & sic in via Sancti non plene fruuntur, sed vere & proprie possunt frui. *Ad quest. 2.*

AD VLTIMUM dicendum, quod prima diffinitio eius ad quod est frui respicit formam & actum: formam, dico, completam quæ est amor, ut prius dictum est: & ideo forma & actus ponuntur in ea, scilicet, amore inhaerentia. Secunda autem tangit materiam, & finem: materiam, cum dicit, Fruimur cognitio: finem autem, cum dicit, In quibus voluntas delectata quiescit. Tertia autem respicit effectum fruitionis in fruente, cum dicit, Cum gaudio uti, &c. Alia dubitationes quæ remanent, sufficienter soluuntur à Magistro in litera. *Ad quest. 3.*

Determinatio eorum quæ videntur contraria.

Hæc ergo quæ sibi contradicere videntur, sic determinamus, D
1. Cor. 13. dicentes nos & hic & in futuro frui: sed ibi proprie, & perfecte, & plene. vbi per speciem videbimus quo fruemur: hîc autem dum in spe ambulamus, fruimur quidem, sed non adeo plene. Vnde in lib. 10. de Trinitate. Fruimur cognitis in quibus voluntas est. Idem in lib. de Doctrina Christiana ait: Angeli illo fruente iam beati sunt, quo & nos frui desideramus: & quantum in hac vita iam fruimur, vel per speculum, vel in ænigmatè, tanto nostram peregrinationem & tolerabilius sustinemus, & ardentius finire cupimus.

Cap. 10.
Lib. 1. c. 3.

EXPOSITIO TEXTVS.

LITERA sic exponitur [Quantum in hac vita, &c.] August. in 10. confession. Aliquando intronmittis me in anectum multum inuitatum introrsus ad nescio quam dulcedinem: quæ si perficiatur in me, nescio quid erit quod vita ista non erit: sed recido in hæc ærumnosis ponderibus, & resorbeor solitis, & teneor, & multum fleo: sed multum teneor: tantum consuetudinis sarcina degrauat. Hic esse valeo, nec volo: illuc volo, nec valeo, miser vtrouique [Per speculum in ænigmatè, &c.] 1. ad Cor. 13. Gloss. ibidem. Speculum est vestigium vel imago creaturæ: ænigma autem est obscura allegoria. Et secundum hoc species ponitur pro

genere: quia secundum Donatum ænigma est quæstio obscuritibus verborum inuoluta: sicut mater me genuit, eadem mox gignitur à me. Et est species allegoriæ. Hic autem pro ipsa allegoria ponitur. Possemus tamen dicere, quod duplex est speculum, scilicet, pictum aliquo modo facie, & non pictum, scilicet, representans obscure: & primo modo imago in homine speculum est: secundo modo vestigium in aliis creaturis. Quatuor etiam sunt quæ faciunt obscuritatem ænigmati, scilicet, quia intellectus creatus est ex nihilo, propter quod retinet aliquid obscuritatis. Item secundo ex pondere carnis. Et etiam ex nebula peccati. Quarto etiam ex alieno sermone: quia allegoria est sermo alienus: sicut Vrius denotus & fidelis significat diabolum, & Dauid homicida & adulter significat Christum, Bersabee autem adultera significat Ecclesiam.

Alia determinatio.

Potest etiam dici, quod qui fruitur etiam in hac vita, non tantum E
 habet gaudium spei, sed etiam rei: quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam aliquatenus tenet. Constat igitur quod debemus Deo frui, & non vti. Illo enim (vt ait Augustinus) fruere, quo efficiaris beatus, & in quo spem ponis, vt ad id peruenias. De hoc idem ait in lib. de Doctrina Christiana. Dicimus nos ea re frui, quam diligimus propter se: & ea re fruendum nobis esse tantum, qua efficimur beati: cæteris vero vtendum. Frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. Cum enim adest quod diligitur, etiam delectationem secum gerit: si tamen per eam transferis, & ad illud vbi permanendum est, eam retuleris, vteris ea: & abusiue non proprie diceris frui. Si vero inhæseris atque permaneris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, tunc vere & proprie frui dicendus es. Quod non est faciendum, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono.

Lib. 1. de
Doct. Chri-
stiana c. 3.
Lib. 1. c. 3.

EXPOSITIO TEXTVS.

OTES T etiam dici, &c.] Sed contra: Prouerb. 13. Spes quæ d. fert, affligit ani-

mam. Solutio. Verum est inquantum differt: sed inquantum iam penetrat per gustum interiora velaminis, delectat ex prægustatione rei sperate: vnde ad Heb. 6. Spem sicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis, vbi præcursor

præcursor pro nobis introiit Iesus.
Q u o d non est faciendum, &c.] Unde
Ierem. 17. Maledictus homo qui confidit in
homine & ponit carnem brachium suum.
Sed contra: Ioan. 2. Accessit ad eum guber-
nator: *ibi* Glos. Naturale est homini in peri-
culo magis in alio quam in se confidere.

SOLUTIO. Dicendum, quod in periculo *Solutio.*
ubi potest haberi humanum consilium & au-
xilium, potest haberi fiducia in homine, non
tamen exclusa Dei inuocatione, quia aliter
esset tentare Deum: sed totam fiduciam
cum exclusione diuini adiutorij in homine
ponere prohibitum est.

Utrum hominibus sit utendum, vel fruendum?

Cum autem homines, qui fruuntur, & utuntur aliis rebus, res **F**
aliquæ sint, quæritur, Utrum frui debeant, an uti, aut utrunque.
Ad quod sic respondet Aug. in lib. de Doct. Christiana. Si propter se **Cap. 22.**
homo diligendus est, fruimur eo: si propter aliud, utimur eo. Videtur
autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter se diligen-
dum est, in eo constituitur beata vita, cuius etiam spes hoc tempore
nos consolatur. In homine autem spes ponenda non est: quia maledi- **Ierem. 17.**
ctus est qui hoc facit. Ergo si liquide aduertas, nec seipso quisquam
frui debet: quia non se debet diligere propter se, sed propter illud
quo fruendum est. Huic autem contrarium videtur, quod Apostolus
ad Philemonem loquens ait: Ita frater ego te fruar in Domino. Quod
ita determinat August. Si dixisset tantum, te fruar, & non addidisset, **Lib. 1. de**
in Domino, videretur finem dilectionis, ac spem constituisse in eo. **Doct. Christi,**
Sed quia illud addidit, in Domino se finem posuisse, eodemque frui **cap. 33.**
significauit. Cum enim (ut idem August. ait) homine in Deo fruieris,
Deo potius quam homine fruieris.

DIVISIO TEXTUS.

Quia autem homines qui fruuntur &
utuntur, &c.] Hic incipit pars illa
in qua Magister ponit dubia de uti-
li & fruibili; & habet tres partes, in quarum
prima quærit, Utrum homo fruatur homine
quandoque, vel tantum Deo: In secunda quæ-
rit, Utrum Deus fruatur nobis, vel utatur, *ibi*
[Sed cum Deus diligit nos] In tertia quærit,
Utrum fruamur vel utamur virtutibus *ibi*
[Hic considerandum est, &c.] In primo ca-
pitulo tria facit. Primo probat, quod homo ho-
mine utitur. Secundo obicit in contrarium
ibi Hæc autem contrarium, &c.] Tertio soluit
ibi Quod ita determinat August. &c.]

ARTICVLVS XVIIII.

Utrum homine sit fruendum?

Quæritur, Utrum homine sit aliquo modo
fruendum: Et videtur, quod sic: Apo-
stolus ad Philemonem. Ita frater ego te fruar
in Domino.
1 Item, Eccli. 8. Fruere magnatis.
3 Item, Deut. 28. Filios & filias generabis, &
non fruieris eis.
4 Præterea, Videtur idem per rationem: quia
imago ad alterum est: ergo cognitio imaginis
D. Alb. Mag. in lib. 1. Sem.

ducit in id cuius est primo: hoc autem Deus
est, ad cuius imaginem factus est homo: ergo
cognitio fiat in Deo ut in fine, & incipit ab
homine: cum ergo cognitionem sequatur
motus ex parte motoris, videtur quod fructio
sihstra ad minus incipere possit ab homine.
Præterea si aliquo modo conceditur, fruar
te in Domino, quæritur, Utrum similiter pos-
sit concedi de irrationali creatura, quod frua-
mur ipsa in Domino: Et videtur, quod sic: quia
ipsa est vestigium dulcedis in Deum: ergo in
ipsa potest accipi & diligi Deus: cum ergo di-
lectione fructiois diligamus Deum, contin-
git Deo frui in irrationali creatura.
2 Item quæritur, Utrum peccatore fruamur **Quæst. 2.**
in Deo: Et videtur, quod sic: quia imago Dei
non destruitur in ipso, sicut dicitur in Ps. 38.
In imagine pertransit homo: cum ergo Deus
in imagine sua accipitur & diligitur, & non
nisi dilectione fructiois, peccatore frui possu-
mus in Deo.

SOLUTIO. Dicendum, quod cum dicitur, *Solutio.*
Frater ego te fruar in Domino: pronomen
aliter constructur cum verbo, & aliter abla-
tius cum prepositione: pronomen enim no-
minat materiam quæ est ut occasio gaudij
quod est in verbo fruendi: ablatius autem
cum prepositione notat finem in quo quiesci-
tur: & hoc planum est si inspicatur expositio
August. qui dicit, quod quia addidit, in Do-
mino, in Domino se finem posuisse signifi-
cauit: unde hæc fructio incipit a rationali ex
parte representationis summi boni per gra-
tiam.

tiam, sed terminatur in Domino vt in fine.

AD PRIMUM ergo patet solutio per ea quæ dicta sunt.

AD ALIUD & ad tertium dicendum, quod frui accipitur ibi communiter pro cum gaudio: vel dicatur quod quidam dixerunt, quod idem est frui magnatis vel filiis, quod fructum de eis percipere per meritum: & ita vtius est in opere, sed fructus in spe mercedis.

AD ID quod obiicitur per rationem, di-

condum quod vestigium & imago nisi aliud addatur, non sufficiunt ad hoc quod fruamur ipsis in Domino. Quia licet Deus representetur in eis secundum quod est trinus & vnus, vel secundum quod est potens sapiens, & volens: non tamen secundum quod ipse est summa bonitas: quia sic non relucet nisi in effectu gratiæ vel gloriæ: ideo non possumus nisi Sanctis frui in Domino, & ideo non irrationalibus & peccatoribus. Et per hoc patet solutio ad totum. Litera autem patet per se. *Ad quæst.*

Hic queritur, An Deus fruatur, an utatur nobis?

D Sed cum Deus diligat nos, vt frequenter Scriptura dicit, quæ eius dilectionem erga nos multum commendat, quærit August. Quomodo diligat: an vt vtens, an vt fruens? & procedit ita: Si fruatur, eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit. Aut enim Propheta: Bonorum meorum non eges. Omne enim bonum nostram vel ipse est, vel ab ipso est: non ergo fruatur nobis, sed utitur. Si enim nec fruatur, nec utitur, non inuenio quomodo diligat nos. Neque tamen sic utitur nobis, vt nos aliis rebus. Nos enim res quibus utimur ad id referimus, vt Dei bonitate persuamur: Deus vero ad suam bonitatem usum nostrum refert. Ille enim miseretur nostri propter suam bonitatem: nos autem nobis inuicem propter illius bonitatem. Ille nostri miseretur, vt se persuamur: nos vero inuicem nostri miseremur, vt illo fruamur. Cum enim nos alicuius miseremur, & alicui consulumus ad eius quidem facimus utilitatem, eamque intuemur: sed & nostra fit consequens, cum misericordiam quam aliis impendimus, non relinquit Deus sine mercede. Hæc autem merces summa est, vt ipso fruamur. Item quia Deus bonus est, sumus: & in quantum sumus, boni sumus. Porro etiam quia iustus est, non impune mali sumus: & in quantum mali sumus, intantum etiam iniustus sumus. Ille ergo vsus quo nobis utitur Deus, non ad eius, sed ad nostram utilitatem refertur, ad eius vero tantummodo bonitatem.

Ad Ephe. 1. Lib. 1. de Doct. Christ. c. 1. & 2.

Psal. 15.

Matth. 5.

ARTICVLVS XIX.

An Deus fruatur seipso?

Sed cum Deus diligat nos, & c. In hoc capitulo queritur de hoc quod dicitur [Si fruatur nobis, eget bono nostro] Instantia. Se fruatur Deus: ergo eget bono suo: ergo aliqua indigentia est in Deo, quod falsum est. Quod autem se fruatur Deus, patet per hoc quod dicit Gregorius super illud Job 4. Si habes brachium sicut Deus & c. vbi sic dicit. Ipse gloriosus est qui dum perficitur, accedentis laudis indigens non est.

Solutio.

AD HOC, concedendum est, quod Deus fruatur seipso perfectius quam aliqua creatura ipso posset frui.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod vbi fruens & fruibile sunt in diuersitate essentia, sequitur quod fruens indigeat bono fruibilis: sed vbi fruens & frui-

bile idem sunt per substantiam, non tenet argumentum.

AD ATEM quod posset queri, Vtrum se fruatur in ratione essentia, vel personæ? supra expeditum est: quia eadem ratione obiecti fruatur seipso, in qua nos fruamur ipso.

DEINDE super hoc quod dicitur [Deus vero ad suam bonitatem nostrum usum refert, & c.] Attendenda est auctoritas Gregorij qui super illud Job 41. Speciosis inducere vestibus, dicit sic: ipse speciosis induitur, qui sanctosum Angelorum choros quos condidit, in usum sui decoris assumpsit.

DEINDE obiicitur contra hoc quod dicitur [Hæc autem merces summa est, & c.] Contra: Ioan. 17. Vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: hæc est enim vita æterna: ergo videtur, quod cognitio sue visio sit tota merces.

SOLVITIO. Visio quæ est tota merces, *Solutio.* est visio amati & habiti, & hæc perficitur in amore.

amore, & est visio pasceus: unde hæc non differt a fruitione, sed est idem ipse, differens in ratione tantum.

ARTICVLVS XX.

An omne quod est in quantum est, est bonum?

Aug. lib. 1. de Doct. Christ. c. 12.

Deinde obiicitur de hoc quod dicitur [Quia Deus bonus est, sumus: & in quantum sumus, boni sumus, & c.] Dicit enim August. Esse est ab ente primo: ergo deberet dicere: Quia Deus est, sumus.

2 Item, Omne quod est in quantum est, bonum est: ergo omne quod est habet bonitatem, & bonitas est idem quod esse suum.

3 Item, Si esset vnus effectus cause duplicis: vnus mediate alterius immediate, remota causa mediate non remouetur effectus mediatum: sicut patet de pictura alba, & albedine, & pictore: ens in Deo est causa immediata entis creati: bonum in Deo entis eiusdem est causa mediate: ergo posito quod Deus non sit bonus, adhuc remanebit ens creatum, quod est effectus boni quod est causa mediate.

Si dicis, quod hæc est vera: Omne quod est in quantum est, bonum est. Contra: Intellecto quod Deus non sit bonus, adhuc remanet ens creatum: ergo intellecto quod Deus non sit bonus, adhuc remanet bonum creatum, quod est contra Boetium: ergo primum falsum, scilicet, quod omne quod est in quantum est, bonum est.

2 Item, Si duo sint effectus vnus cause: vnus mediatum, alter immediatus, remota causa mediate non remouetur effectus qui causatus est per medium: sed ens est a Deo immediate, bonum autem non nisi in ente: ergo intellecto quod Deus non sit bonus, adhuc erit bonum omne quod est in quantum est: sed hoc est falsum, vt dicit Boetius in li. de hebdomadibus: ergo non omne quod est in quantum est, bonum est.

In lib. An omne quod est bonum sit, circa mediu.

2 Præterea, Mathematica sunt in quibus non est finis (vt dicit Philosophus) sed que continent sine carent ratione boni: ergo Mathematica in quantum sunt, non bona sunt: non ergo omne quod est in quantum est, bonum est.

VLTERRIS queritur, Vtrum bonum separabile sit ab ente per intellectum? Videtur, quod sit: quia hoc expresse dicit Boetius quod si intelligatur paulisper bonum primum non esse bonum, & tamen intelligatur esse ens, quod ea que sunt ab ipso erunt entia, & non erunt bona: sed quecunque separabilia sunt secundum intellectum, non sequuntur se inuicem in quantum huiusmodi: ergo non est verum, quod omne quod est in quantum est, bonum est.

SOLVITIO. Dicendum, quod bonum & ens dupliciter considerari possunt, scilicet, secundum intentiones, vel secundum sua supposita. Si considerentur secundum suas intentiones, tunc non conuertuntur, nec erit verum quod omne quod est in quantum est, bonum est. Quod autem hoc sit verum, patet per Dionysium in li. de di. nomini. cap. 5.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

vbi sic dicit de ente: Ante alias Dei participationes esse prepositum est, & est seipsum secundum se esse: eo quod est per se vitam esse, & eo quod est per se sapientiam esse, & eo quod est per se similitudinem diuinam esse: & alia quecunque existentia & participationia, ante omnia illa esse participant. Idem est scriptum in quarta propositione libri causarum vbi dicitur: Prima rerum creaturarum est esse, & non est ante ipsum alia creatura. Et commentum ibidem. Ens est per creationem, bonum autem per informationem: & vocatur per creationem esse id quod effluens a primo, id est, Deo, non præsupponit sibi aliud in quo fundetur: per informationem autem id quod non effluit nisi supposito alio in quo fiat. Addit & bonum super ens relationem ad finem: tamen duplex est relatio ad finem, scilicet, secundum quod finis est terminus motus cause efficientis, vel secundum quod finis est per intentionem in efficiente: & primo modo dicuntur bona que sunt a bono: secundo modo que sunt ad bonum quod intendit efficiens, id est, quod mouet eum ad operandum. Si autem considerentur bonum & ens secundum supposita, sic conuertuntur: quia licet bonum sit ad efficiens vt est bonum, & ens ad efficiens vt est ens: tamen quia non operatur efficiens nisi per bonum intentionis: ideo comitatur bonum semper ipsum ens, & non separatur ab ipso secundum suppositum, licet separatur secundum intentionem: & hanc identitatem suppositorum notat quod dicitur in quantum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod si bonum accipitur in diuersis cum ente, scilicet, causa & causato, bonum in causa erit ante ens in causato: quia non causat nisi bono quod facit eam esse diffundere: unde Maximus. Hoc nomen bonum non aliunde originem ducit nisi a verbo greco quod est bono, id est, clamore: bono enim, kalo, & clamore, & voco vnus sensum possident: etenim qui vocat sepius in clamorem etumpit: Deus ergo non inconuenienter bonus dicitur: quia omnia de nihilo in essentiam venire intelligibili clamore vocat: & ideo melius dicitur, quod quia bonus est sumus, quam quia est sumus.

AD ALIUD dicendum, quod ly, in quantum, notat inseparabilitatem boni & entis secundum supposita, & non secundum intentiones: & ideo non sequitur, quod bonitas sit entitas eius quod est.

AD ALIUD dicendum, quod Deus non est causa mediate alicuius: & ideo & boni, & entis est causa immediata: licet non secundum vnam rationem, vt dictum est: quia ens se habet ad bonum sicut causa primaria, & subiectum. Tamen quia ens inseparabile est a respectu ad causam efficientem diffundentem esse, & illa non diffundit nisi in quantum est bonum: ideo non separatur a bono nisi per intellectum suppositionis impossibilis, scilicet, quod prima causa non sit bona: quia tunc non manet respectus eius ad efficientem: quia non mouet nisi supposita bonitate, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod mathematica

tica non habent finem qui acquiritur per motum physicum, quia separata sunt secundum rationem diffinitivam & a motu & a materia: sed non carent intentione boni quod est a bono & ad bonum primum.

Ad id quod ulterius queritur, Vtrum bonum separabile sit ab ente per intellectum: iam patet solutio: quia separatur per intentionem, sed non per suppositum. Litera autem huius capituli per se patet.

Utrum vitendum, an fruendum sit virtutibus?

Hic considerandum est, Vtrum virtutibus sit vitendum, an fruendum? Quibusdam videtur quod eis sit vitendum, & non fruendum: & hoc confirmant auctoritate Augusti, qui ut prætaxatum est, dicit non esse fruendum nisi Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Item dicunt ideo non esse fruendum eis: quia propter se amandæ non sunt, sed propter æternam beatitudinem. Illud autem quo fruendum est, propter se amandum est. Sed quod virtutes propter se amandæ non sint, imo propter beatitudinem solam, probant auctoritate Augusti, qui in lib. 13. de trin. contra quosdam ait: Forte virtutes quas propter solam beatitudinem amamus, sic nobis persuadere audent, ut ipsam beatitudinem non amemus: quod si faciunt etiam ipsas utique amare desistimus, quando illam propter quam solam istas amavimus, non amamus. Ecce his verbis videtur Augustinus ostendere, quod virtutes non propter se, sed propter solam beatitudinem amandæ sint. Quod si ita est, ergo eis fruendum non est. Aliis vero contra videtur, scilicet, quod fruendum eis sit: quia propter se petendæ & amandæ sunt. Et hoc confirmant auctoritate Ambrosij qui ait super illud locum Epistolæ ad Galat.

Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax patientia, &c.

Hic non nominat opera, sed fructus: quia propter se petenda sunt: si vero propter se petenda sunt, ergo & propter se amanda. Nos autem harum quæ videtur auctoritatum repugnantia de medio eximere cupientes, dicimus quod virtutes propter se petendæ & amandæ sunt, & tamen propter solam beatitudinem: propter se quidem amandæ sunt, quia delectant sui possessores sincera & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudium spirituale. Veruntamen non est hic consistendum, sed ultra gradiendum. Non hic hæreat dilectionis gressus, neque hic sit dilectionis terminus: sed referatur hoc ad illud summum bonum, cui soli omnino inhærendum est: quia illud propter se tantum amandum est, & ultra illud nihil querendum est: illud est enim supremus finis. Ideo Augustinus dicit, quod eas diligimus propter solam beatitudinem: non quin eas propter se diligamus: sed quia id ipsum quod eas diligimus, referimus ad illud summum bonum, cui soli inhærendum est, & in eo permanendum, finisque lætitiæ ponendum: quare virtutibus nun est fruendum. Sed dicit aliquis: Frui est amore inhæreere alicui rei propter seipsam, ut prædictum est. Si ergo propter se virtutes amandæ sunt, & eis fruendum est. Ad quod dicimus in illa descriptione, ubi dicitur, propter seipsam, intelligendum est tantummodo: ut scilicet ametur propter seipsam tantum, ut non referatur ad aliud, sed ibi ponatur finis, ut supra ostendit Augustinus dicens: Si inhæseris atque permaneris, finem ponens lætitiæ, tunc vere & proprie

1. de Dec. Chast. c. 13.

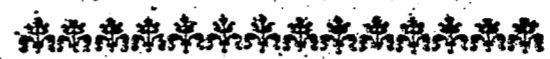
Habetur in Glossa inter unæ, super hoc ad Gal. c. 5.

1. de Trin. c. 8.

1. de Doct. Chast. cap. 13.

prie frui dicenduses: quod non est faciendum nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Vitendum est ergo virtutibus, & per eas fruendum summo bono: ita & de voluntate bona dicimus. Vnde Augustinus in lib. 10. de Trinitate ait: Voluntas est per quam fruimur: ita & per virtutes fruimur, non eis, nisi forte aliqua virtus sit Deus, ut charitas de qua post tractabitur.

Cap. 1. Lib. 3. dist. 27.

DIVISIO TEXTVS.

Ic considerandum est, Vtrum virtutibus, &c.] Istud est vitimum capitulum istius partis in quo querit, Vtrum virtutibus fruendum sit: Et dividitur istud capitulum in duas partes. In prima determinat, quod virtutibus non est fruendum, sed per virtutes. In secunda dicit idem de voluntate, & ceteris animarum potentiis ibi [Ita de voluntate, &c.] Prima habet quinque partes. In prima probat, quod non est fruendum virtutibus. In secunda obiicitur contra hoc ibi [Aliis vero est contra] In tertia soluit ibi [Nos autem, &c.] In quarta obiicitur contra solutionem ibi [Sed dicit aliquis, &c.] In quinta soluit ibi [Ad quod dicimus, &c.] Litera autem per se est plana.

ARTICVLVS XXI.

An virtutibus fruendum sit?

Incidit autem dubium hic, Vtrum virtutibus sit fruendum? Et videtur, quod sic. Dicit enim August. in lib. 83. questionum, quod sicut differunt vile & honestum: sic frui & vit: sed omni utili est vitendum: ergo omni honesto fruendum: virtutes autem (secundum Tullium) sunt de genere honesti: ergo virtutibus est fruendum.

1. Item, Omnis eo quod propter se est appetendum (ut supra dictum est) est fruendum, non vitendum: sed virtutes propter se sunt appetendæ, ut dicit Tullius: ergo virtutibus est fruendum non vitendum.

2. Præterea, Bonum à Philosophis dividitur in delectabile, utile, & honestum: sed diuersa opposita habent rationes in specie: ergo utile & honestum per rationes speciales opponuntur: sed utile est quod ad aliud referimus: ergo honestum erit quod appetimus propter se: hoc autem est fruendum: ergo honesto est fruendum: virtutes autem sunt partes honesti: ergo virtutibus est fruendum.

CONTRA: Res quibus fruendum est, sunt æternæ & immutabiles: virtutes non sunt æternæ nec immutabiles: ergo virtutibus non est fruendum.

2. Item, August. in lib. de ciuit. Dei dicit, quod si illud persuaderet nobis virtutes ut propter se amemus illas, superbit sunt.

SOLUTIO. Dicendum, quod virtutes possunt considerari dupliciter, scilicet, secundum D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Contra:

Solutio.

dum quod sunt habitus rectificantes in opere, & sic omnes propter aliud appetuntur, & sic nullo modo nec in via nec in patria fruendum est eis. Possunt etiam considerari prout sunt dispositio perfecti ad optimum: quia sic essentialiter vel substantialiter manent in beatitudine, vel in sibi succedentibus, vel in seipsis: & sic coniungunt nos beatitudini increatae: & sic dicunt quidam, quod per ipsas ut proximas dispositiones fruimur: non tamen fruimur ipsis. Sed aliter dicendum est aliquantulum, quod sicut dicit Augustinus: Cum diligo proximum, vel Deum, diligo ipsum amore, non alia dilectione, sed eadem, ut supra dictum est. Ita hæc fruitio una est & Dei & virtutum: quia Deus est in virtutibus: & hoc modo virtutes attingunt Deum: sed fruitio non est ratione vtriusque, sed erit virtutum ut eorum quæ contrarium saporem remouent à palato animæ, Dei autem ut resistentis sapore proprio: & ita etiam potest esse in via in fruitio- ne prægustationis, & spei.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod si fiat vis in verbo Augusti. vile & honestum dicuntur creatum & increatum: quia nihil omnino vi propria trahit, & propria dignitate allicit, nisi summum bonum. Tullius autem dicit, quod honestum est quod sua vi nos trahit, & sua dignitate nos allicit.

AD SECUNDUM, quod propter se quandoque tantum valet quantum per se: & hoc opponitur quandoque ad per accidens: & sic per se virtus appetitur: quia ex sua natura habet unde moueat appetitum, & delectet suos possessores sincera & sancta delectatione. Sed hoc non excludit quin etiam propter aliud expectetur: quod tamen non est sine ipsa, quia virtutes quoad sibi succedentia manent in beatitudine, & beatitudo in Deo. Et ita illud propter quod appetuntur, non est simpliciter separatum ab eis, sicut est ab aliis virtutibus. Quandoque autem propter se opponitur ei quod est propter aliud: & tunc non propter se absolute expectantur, sed propter aliud in quo & cum quo virtutes manent essentialiter, vel in sibi succedentibus.

AD ALIUD dicendum, quod vile non sic habet diuersam rationem ab eo quod est honestum, quod non possit saluari in ipso: sed sic, quod non primo mouet appetitum in ipso: sicut dicit Tullius in lib. de amicitia, quod licet amicitia per se expectetur, tamen plurimas habet utilitates adiunctas. Nec diuisio boni in delectabile, utile, & honestum, est diuisio generis in species, sed bonus data est per prius & posterius participantia ipsum diuisum: sicut ens diuiditur per potentiam & actum: & tamen potentia est per actum &

actus in potentia. Sunt tamen qui dicunt, quod propter dicitur duobus modis, scilicet, simpliciter, & ratione finis operis qui terminus vocatur: & ideo virtutes appetuntur propter se respectu operis, sed non respectu beatitudinis: & similiter beatitudo creata respectu increatae appetitur propter aliud, sed respectu virtutis per se: sed hoc parum est dicere.

A A T I C V L V S XXII.

An bona voluntate sine virtutibus sit fruendum?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [ita de voluntate bona dicimus, &c.] Queritur, inquam, Vtrum voluntate bona sine virtutibus contingat frui? Et videtur, quod sic. Quia Adam in primo statu, & Angeli si ponantur in solis naturalibus creati, dilexerunt Deum propter se & super omnia: ergo dilectione fruitionis: ergo virtutes non sunt necessariae dispositiones ad fruendum.

2 Præterea, Vterius ex isto verbo videtur, quod fructio sit actus solius voluntatis:

cum supra fecit mentionem intellectus, ubi dicit, quod fruimur cognitio, &c.

A D H O C dicendum, quod sine gratia & virtute non est fructio.

A D I D autem quod obiicitur, dicendum quod dilectione naturali potest diligere Deus propter se & super omnia: ita quod ly, propter, notet finem tantum, & non causam efficientem: quoniam ratio cognoscens Deum super omnia, facit illam dilectionem: sed cum charitate diligitur & gratia propter se & super omnia, notantur tres causæ, scilicet, efficiens, materialis, & finalis: & significatur quod ipse est efficiens præcipue, & disponens ad fruitionem. Quidam dicunt aliter, & non ita bene distinguendo dilectionem, scilicet, amicitia, & concupiscentia: & dicunt, quod dilectione amicitia poterat Deus diligere propter se & super omnia, & non concupiscentia: unde cum fructus ponat dilectionem concupiscentia, non sequitur quod in illo statu frueretur homo & Angelus.

A D A L I V D dicendum, quod voluntas est complementum actus fruendi: alij autem tanquam materiales in ipso, sicut supra satis expeditum est.

Epilogus.

OMnium igitur quæ dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractabimus, hæc summa est: Quod aliæ sunt quibus fruendum est: aliæ quibus utendum est: aliæ quæ fruuntur, & utuntur, & inter eas quibus utendum est, etiam quædam sunt per quas fruimur, ut virtutes & potentia animi, quæ sunt naturalia bona. De quibus omnibus antequam de signis tractemus, agendum est: ac primum de rebus quibus fruendum est, scilicet, de sancta atque individua Trinitate.

D I V I S I O T E X T V S.

M I V M igitur quæ dicta sunt, &c. [Hic ponit epilogum: & secundo dividit vitia: & tertio dicit ordinem quo vult exequi de rebus & de signis: & in hoc terminatur ista distinctio. Litera patet per se.

A R T I C V L V S XXIII.

An per omnes potentias anima fruemur?

Incidit hic dubium difficile de hoc quod dicitur [Inter eas quidem quibus utendum est &c.] Videtur enim ex hoc quod potentia naturalibus fruamur, id est, per ipsas: & queritur, Vtrum per omnes, aut per quasdam? Et videtur, quod per quasdam ex prædictis. Sed contra: Ioan. 10. Per me si quis introierit, &c. August: Pascua inueniet, egrediens foras in

Saluatoris humanitate, intus in Saluatoris diuinitate: & sensus est qui pascitur in humanitate: ergo sensus fruuntur: quia pasci visione hac est frui.

2 Idem videtur accipi ex li. de spiritu & anima, ubi dicitur, quod sensus vertetur in rationem, & ratio in intellectum, & ille fruuntur Deo.

3 Præterea, Anima tota glorificabitur, & remunerabitur: ergo frui debet secundum omnes vires.

V L T E R I V S queritur, Si erunt ibi cogitationes volubiles? Videtur quod non: quia hoc negat expresse August. Sed contra: Quia intelligemus hoc & illud successive: ergo cogitatio voluetur de vno in aliud.

S O L V T I O. Actus proprie personarum & individuorum est, potentia autem secundum naturam: unde si fiat vis, tunc Sancti fruuntur, sed secundum potentias animæ quæ dictæ sunt supra. Est autem duplex via: vna est à sensibili in imaginationem & phantasiam, & ab illis ad rationem & intellectum, quæ est via abstractionis veri. Alia est via superiorum potentiarum ad inferiores: sicut ratio in

in quibusdam extendit se mouendo imaginationem, & imaginatio sensum communem, ut accidit in somnio, & quandoque etiam soluit organa particularia ad aliquid, ut in his qui in somnis agunt opera vigilie. Ita dico sine præiudicio, quod per redundantiam dulcedinis diuinæ ab intellectu descendit pastura fruitionis in imaginationem, & sensum: ita tamen, quod sensus non amittat naturam suam qui non apprehendit nisi corporale. Et per hoc patet solutio ad primum: quia sensus non accipit diuinitatem in carne Saluatoris, sed corpus tantum: & dulcedo est per redundantiam à ratione.

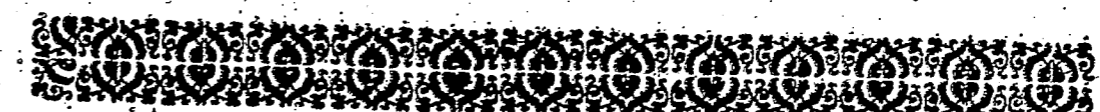
A D A L I V D dicendum, quod cum dicitur: Sensus vertetur in rationem, glossandum est: conuertetur ad rationem, & ab ipsa accipiet fruitionem, secundum quod ipsa est inflexa super ipsum ministrando ei dulcedinem: tamen ille liber non est Aug. sed quidam Cisterciensis fecit eum, & multa falsa sunt in eo.

A D V I T I M V M dicendum est, quod tota anima præmiabitur, unde actus fruitoris est totius animæ: sed non oportet, quod omnes differentias præmiorum suorum recipiat secundum quamlibet potentiam ipsius: sicut non oportet, ut habens diuitias reponat eas in qualibet arca sua, sed quasdam in vna, & quasdam in alia. Alij autem dicunt quod vix aut nunquam probare possunt: & ideo non est curandum de dictis eorum.

A D I D quod vterius queritur, Vtrum erunt ibi cogitationes volubiles? Dicendum, quod non: sed volubiles cogitationes non di-

cuntur ab hoc quod est intelligere hoc & illud successive: sed aliis tribus rationibus denotantibus imperfectionem dicuntur volubiles, quarum vna est propter inquisitionem inuenientis, vel discentis: eo quod non totum videt ratio secundum causas, & effectus, & proprietates: tunc autem non erit inquirens. Secunda est fastidium rei intellectæ in qua inuenitur imperfectio: & ideo intellectus transit ad aliam rem in qua magis delectetur, & hoc accidit ex vilitate rei, & priuationibus in ea inuentis, & mutabilitate, & materialitate. Tertia causa est: quia principium intelligendi hic non est vnum ad omnem rem, sed est diuersorum: & ideo nec in se, nec in suis principiis possunt res hic simul accipi: ibi autem accipiuntur in eo quod est summum & infinitum bonum, quod est lux plenissima in qua de re nihil latet, contra primum: & in eo quod est vita summe reficiens, contra secundum: & in eo in quo omnia simul sunt, contra tertium. Tamen bene concedo, quod si intelligibilia considerentur in propriis essentiis, non accipiet intellectus duo simul: quia impossibile est intelligere qualiter vnus actus terminetur super duo, sicut super fines ex æquo terminantes. Et non est instantia in intellectu compositorum, quoniam illa vniuntur in compositione, nec accipiuntur ut ex æquo terminantia: sed vnum accipitur in ordine ad alterum: unde vnum est ut subiectum, alterum ut forma: unde Philosophus dicit, quod simul scire plura possumus, intelligere vero minime.

Ad quæ simulam.

**D E M Y S T E R I O
T R I N I T A T I S
E T V N I T A T I S.
D I S T I N C T I O S E C V N D A.**

HOC itaque vera ac pia fide tenendum est, quod Trinitas vnus sit & solus verus Deus (ut ait Aug. in 1. lib. de Trinitate) scilicet, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: & hæc Trinitas vnus eiusdemque substantiæ, vel essentiæ dicitur, creditur, & intelligitur: quæ est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur. Mentis enim humanæ acies inualida, in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur. Idem in lib. Retracta cap. 4. Non approbo quod in oratione dixi: Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti. Responderi enim potest multos etiam non mundos multa scire vera. De hac re ergo summa & excellentissima

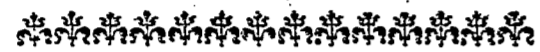
De Trinitate & unitate secundum quod creditur. Cap. 2.

1. Tim. 6.

Cap. 3.

Phil. 104.

celle.lima. cum modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus atque deuotis audiendum: vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris scilicet, & Filij, & Spiritus sancti: quia nec periculosius alibi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Proinde omnis qui audit & legit ea quæ de ineffabili & inaccessiblei luce diuinitatis dicuntur, studeat imitari atque seruare quod venerabilis Doctor Augustinus in primo lib. de Trinit. de se ipso ait: Non pigebit me, inquit, sicubi hæsito quærere: nec pudebit, sicubi erro, discere. Quisquis ergo audit hoc, vel legit, vbi pariter certus est. pergat mecum: vbi pariter hæsitat, quærat mecum: vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me: vbi mecum, reuocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam tendentes ad eum, de quo dictum est: Quærite faciem eius semper.

DIVISIO TEXTVS.

Hic itaque vera ac pia fide, &c.] Hic incipit Magister tractatum huius doctrinæ finita parte proemia- li, in qua inuestigauit de quo agendum est. Et diuiditur secundum rationem subiecti huius scientiæ in partes duas, scilicet, in tractatum de rebus, & tractatum de signis. Tractatus de rebus continet tres libros antecedentes: tractatus autem de signis obtinet quartum. Tractatus autem de rebus habet diuisionem, secundum rationem rerum illam secundum quam veniunt in speculationem Theologi. Sunt enim res quibus fruendum est siue beatificantes, de quibus agitur in primo libro. Et sunt res quibus vtendum est, sub quibus etiam continentur res quæ fruuntur & vtuntur: & illæ dilectione vsus sunt diligendæ, sicut probatum est in distinctione præcedenti: & de illis agitur in secundo libro. Sunt etiam res ordinantes fruendum ad fruibile, quibus secundum aliquid sui fruendum est, & secundum aliquid vtendum: & de illis agitur in tertio.

Dist. 10. tot. tractat. tractatum.

Dist. 10. Lib. 1.

PRIMVS liber diuiditur in duas, in quarum prima tangit Auctor modum possibilem nobis deueniendi in cognitionem eorum quibus fruendum est, quæ sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. In secunda autem ponit tractatum de illis, scilicet, in quarta distinctione infra *ibi* [Hic oritur quæstio satis necessaria, &c.

SI AVTEM quæritur, Quare non in aliis libris tangitur primus modus deueniendi in scientiam ipsorum, sicut hic? Dicendum, quod hoc contingit propter difficultatem huius materiæ, quæ licet sit summa lux & manifestissima: nobis tamen propter imperfectionem nostri oculi est occulta. Vnde Psal. 138. Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, &c. Et in 2. Metaphysicæ. Sicut est dispositio oculorum vespertilionum ad lumen solis: ita est dispositio nostri intellectus ad manifestissimam naturam.

PRIMA autem harum partium continet quatuor partes. In omni enim via veniendi in cognitionem alicuius difficilis exiguntur quatuor, scilicet, vt sciatur quid supponendum est: quia nisi suppositis principiis scientiæ, non acquiritur scientia: & hoc tangit in primo capitulo. Secundo requiritur præcognitio intentionis: quia ignoto sine ignoratur consecutio finis, & erit inquisitio incerta & vaga: & hoc facit Magister in secundo capitulo *ibi* [Omnes autem Catholici tractatores, &c.] Tertium quod requiritur est ordo, sicut dicit Philosophus in 4. primæ Philosophiæ: Initium scientiæ non semper est à prioribus secundum rem, sed quandoque à facilioribus audienti, per quæ est leuior instructio: quandoque autem è conuerso, & hunc ordinem procedendi tangit Magister in 2. cap. *ibi* [Ceterum vt in libro primo, &c.] Quartum & vltimum est processus inuestigationis quo acquiritur scientia, & hunc ponit Magister in 4. cap. vsque ad principium quartæ distinctionis *ibi* [Proponamus ergo in medium, &c.] Primi ergo capituli sententia est dare nobis suppositiones quas tenere debemus, & ex quibus vt principiis procedere in tota scientia istius primi libri. Et litera facilis est.

Quatuor exiguntur ad deueniendum in cognitionem alicuius difficultatis.

ARTICVLVS I.

An conuenienter ordinentur hæc tria, dicere, credere, & intelligere?

Quæritur autem de hoc quod ipse dicit [Eiusdemque substantiæ dicitur, creditur, & intelligitur] Videtur enim peruertere ordinem: verbum enim, vt dicit Damasc. Angelus est intelligentiæ, id est, nuntius: ergo prius est intelligere, quam dicere.

2. Item, Credere dicit assentire: nemo autem assentit in hoc quod non intelligit: ergo videtur intelligere etiam esse ante credere, & credere ante dicere: sicut dicitur ad Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: Et Psal. 115. Credidi propter quod locutus sum. Ergo peruerit ordinem.

3. Si forte dicatur, quoddam ordinantur hæc secundum

secundum quod magis possimus in diuinis per ista: & quia minus dicimus, quam credimus, vel etiam intelligimus: ideo hoc praecedit. Contra: Minus intelligimus, quam credimus: ergo intelligere secundum hoc esset ante credere.

4. Praeterea, Dicit Aug. quod quaedam prius intelliguntur, quam credantur: quaedam autem nisi prius credantur, non intelliguntur: quaedam autem semper creduntur, & nunquam intelliguntur: ergo videtur insufficienter loqui.

Solutio.

Rom. 16.

SOLVITIO. Dicendum, quod ista tria hic enumerantur secundum quod sunt generatua doctrinae fidei in audiente: fides enim (ut dicit Apostolus) est ex auditu: auditus autem per verbum Christi. Et adhuc ex parte docentis, primo requiritur dicere: quia vera doctrina fidei ratione penetrari non potest: ideo oportet primo dictis assentire & credere, ut per lumen fidei veniatur ad intellectum: & hoc est quod dicitur Isa. 6. Nisi credideritis, non intelligetis. Et est litera alterius translationis: quia altera haec. Nisi credideritis, non permanebitis. Unde Ansel. dicit, quod fides quaerit intellectum: sic ergo patet solutio ad ea quae quaeruntur de ordine.

AD DIVISIONEM autem credibilium quam ponit August. dicendum quod ipse accipit credere large secundum quod dicit rationis actum, qui est ex opinione iuuarationibus: dicit enim Philosophus, quod opinio iuuarationibus sit fides: & tunc est credibile quod prius intelligitur, quam credatur: & est credibile in quod non potest ratio ex se ipsa, sed cum luce sibi infusa per fidem potest in illud, sicut sunt articuli fidei: credibile autem quod semper creditur, & nunquam intelligitur, est quod accipit fidem ex sensu tantum, ut historiae quorumlibet temporum.

ARTICVLVS II.

Vtrum summum aliquid addat bono, cum dicitur summum bonum?

Deinde quaeritur de hoc quod ipse dicit [Quae est summum bonum, &c.] Vtrum summum aliquid addat super hoc quod est bonum? Et si dicatur, quod addit excessum superabundantiae, ad hoc videtur inquit duplex inconueniens. Vnum est, quod tunc bonum excedens per superabundantiam comparabile erit bono creato vel increato: constat, quod non increato, quia in creatum non exceditur a summo bono: ergo creato. Dicit autem Philosophus, quod omnis comparatio est secundum vniuocum: si ergo sit summum bonum comparabile, erit vniuocum bono creato, quod falsum est.

2. Aliud inconueniens est, quod summum non habet comparationem nisi per accessum ad terminum, vel recessum a contrario: & si primo modo comparatur, videtur terminus aliquis esse summi boni, & sic ipsum esset finitum: quoniam omne cuius aliquis terminus est, finitum est, quod videtur esse contra Symbolum: Immensus Pater, immensus Filius, &c.

Si autem est comparatio per recessum a contrario, tunc videtur aliquid esse summe malum a quo recedit, quod iterum falsum est: quia summe malum est quidem, quod nihil habet de bono: cum autem inter bona optima sit esse, summe malum non habebit esse: & quod non habet esse, non est: ergo summe malum non est.

VLTERIVS quaeritur, Vtrum summe bonum sit simplex, vel compositum? Videtur autem, quod compositum: quia summum est cui non deest aliqua bonitas: bonitates autem sunt multarum rationum: ergo videtur ipsum esse compositum ex illis.

SED CONTRA: inter nobilissimas bonitates est simplicitas: aut igitur habebit illam aut non: si non, non erit summum bonum: si sic, ergo non est compositum.

PRÆTEREA, Philosophus vocat ipsum bonitatem, & esse in fine simplicitatis. Et quaeritur in quo differant ista circa summum bonum?

VLTERIVS quaeritur, Vtrum possint esse duo, vel plura summe bona? Et videtur quod non: quia quod per superabundantiam dicitur vni soli conuenire, sed summum per superabundantiam dicitur ergo vni soli conuenire.

2. Praeterea, Obiiciunt sic Boëtius, & Damasc. Dato quod sint duo summe bona: aut quicquid bonitatis in numero habet vnum, habet aliud, aut non. Si primo modo, ergo non differunt: quia idem per numerum sunt bonitates vnius, & alterius. Si secundo modo: ergo quod habet vnum de bonitate, non habet aliud: ergo non est summum bonum, cum vniquique deficiat quod ei adici potest.

SOLVITIO. Dicendum, quod summum bonum est substantialiter & essentialiter bonum, cui est impossibilis additio in bonitate. Et si summum, non addit supra intentionem boni, nisi respectum secundum nomen ad alia bona creata, & non addit secundum rem.

AD HOC autem quod obiicitur, quod sit comparatio per accessum, &c. Dicendum, quod accessus & recessus est in qualitatibus quae intendi, & remitti possunt: & illae sunt qualitates accidentaliter participatae: & sic non est bonitas in summo bono, quia ipsum est bonitas sua essentialiter: si tamen large sumatur comparatio, tunc dicendum, quod ipsum non accedit, sed est terminus omnis boni.

AD HOC obiicitur quod, quod ipsum secundum hoc sit finitum, possemus dicere cum Philosopho, quod terminus neque finitus neque infinitus est, sed potius finiens quod finitur. Si tamen facimus in hoc viam, dicemus quod infinitum dicitur dupliciter, scilicet, priuatiue quod natum est habere finem, & non habet: & sic infinitum est imperfectum, cum omnis perfectio sit a fine: vel negatiue, & sic adhuc dupliciter est infinitum, scilicet cui absolute potest tolli & negari finis, scilicet quod nec in se sit finis vel habeat finem, nec quoad aliud extra: & sic adhuc imperfectum est infinitum, vel etiam non ens. Si vero dicatur infinitum in genere extrinseci, hoc est, quod nihil est extra ipsum quod finiatur ipsum: sic Deus est infinitus: eo quod

quod nec loco, nec tempore, nec comprehensione intellectus finitur. Propter calumniantes autem dico, quod proprie loquendo omne finitum sine finitur qui est vitium eius, vel ultimum continentis ipsum, vel utroque modo ultimum eius: sicut corpus ad superficiem, & tempus ad nunc tanquam definitia ipsum: propter quod etiam definitio nec plus nec minus continens quam essentialia definiti, dicitur terminus. Ad extra autem finitur sicut ad locam corporalem vel spiritualem in quo res circumscribitur vel diffinitive continetur. Et neutro illorum modorum possumus dicere Deum vel summum bonum esse finitum, sed non finitum. Cum autem nihil sui sit extra ipsum & suum intellectum: hoc modo dicere possumus, quod ipse se finit: quia sibi (ut ita dicam) æqualis. In comparatione autem ad inferiora est ipse finis ad quem omnia finiuntur, & excedit unumquodque eorum: & ideo test finiens ea, non finitum ab ipsis.

Ad id autem quod obiicitur, quod comparatio est secundum uniuocum, dicendum quod large sumitur à Philosopho: & hoc patet quia substantia est magis ens quàm accidens: & tamen ens non uniuocè dicitur omnino de substantia, & de accidente. Vel intelligendum sic, quod comparatio est in æquiuocis, vel in analogis, non secundum quod attingunt rationem æquiuocorum, sed secundum quod se habent ad unum quod est in eis: & sic est de bono quod per analogiam est in summo, & in creatis: quomodo autem illa analogia intelligatur, supra dictum est. Bene autem concedimus, quod malum non comparatur per recessum à termino contrarij, scilicet, à bono: quia sicut dicitur obiectio summe malum quoad potentiam esse non potest, id est, quod sit a deo malum quod non possit esse peius.

Ad quæst. 1.

Ad id quod ulterius queritur, Vtrum summum bonum sit simplex, vel compositum? Dicendum, quod simplex: unum enim bonum in ipso non addit super alterum secundum rem, licet secundum rationem saluetur in ipso. Hoc autem contingit propter identitatem quod est & esse in summo bono: ubi enim ratio subiecti non est in re diuersa ab eo cui subicitur, non potest aliquid inesse quod diuersitatem faciat: quod infra probabitur, cum queretur de simplicitate. Et ideo dicendum, quod licet sint inibi omnes bonitates, nobilitatis: tamen non habent aggregationem & diuersitatem in ipso, & ideo non tollunt simplicitatem.

Ad quæst. 2.

Ad aliud dicendum, quod ipsum dicitur summum, purum, & in fine simplicitatis bonum: sed summum dicitur respectu continentie bonitatum secundum differentias bonitatum nobilium: purum autem dicitur propter impermixtionem priuationis quæ semper machinatur ad maleficium: finis autem simplicitatis in bono dicitur propter indifferentiam habentis bonitatem & bonitatis habite: & hoc est quod Boëtius vocat quod est & esse.

Ad quæst. 3.

Ad id quod ulterius queritur, Vtrum possint esse duo summe bona? Dicendum, quod non, sicut probatum est. Et si obiiciatur,

quod duo, vel tria, vel infinita summe bona cogitantur maiora quam unum: & cum summum bonum sit quo maius excogitari non potest, ut dicit Anselmus, videtur debere esse plura vel infinita, dicendum quod hæc est falsa: plura vel infinita summe bona cogitantur, vel sunt maiora quam unum: quod enim non potest cogitari esse non potest cogitari esse maius aliquo: sed plura vel infinita summe bona non possunt cogitari esse, sicut probat obiectio Boëtij supra inducta: ergo non possunt esse.

ARTICVLVS III.

Vtrum purgatissimis mentibus tantum cernatur Deus?

Deinde obiicitur de hoc quod dicitur [quod purgatissimis mentibus cernitur, &c.] Purgatissimus enim animus non est nisi purgatus à culpa, & à miseria: & taliter purgati non sunt nisi beati: ergo frustra nobis mortalibus adhuc traditur hæc doctrina.

Ad hoc dicendum, quod purgatio vocatur secundum naturam eorum à quibus purgatur mens secundum possibilitatem viz: hæc autem sunt ex parte affectus, & ex parte intellectus. Ex parte affectus quidem primo peccatum, secundo pronitas relicta ex peccato, tertio fomitis incendium, quarto remouentur occasiones peccati ab extrinseco. Ex parte intellectus autem tollitur presentia corporis quæ est ad sensum, & secundo presentia imaginis corporalis ab imagine, tertio actus intellectus accipientis ex phantasmate, quarto actus intellectus progredientis ex principiis sibi notis secundum Philosophiam. Ad hæc enim quatuor sequitur, quod eleuet se supra se ad lumen fidei: & tunc cernit Deum trinum esse & unum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum lux diuina excellat capacitatem nostri intellectus?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Mentis enim humanæ inualida acies, &c.] Quicquid enim est excellens potentiam eius cuius actus est supra ipsum, hoc modo quo excellens corrumpit potentiam: lux autem diuina est excellens: ergo corrumpit intellectum: ergo non beatificat, quod falsum est. Primum probatur per sensus qui corrumpuntur ab excellentiis sensibilium. Secundum autem scribitur in litera.

Præterea queritur, Quid vocatur signum? In excellenti enim secundum quod excellit non figuratur id quod excellit: ergo videtur cum acies nostræ mentis excellatur à luce diuina quod non figuratur in ipsa. Si hoc detur, Contra: Quod non contingit intelligi, non contingit significari: excellens secundum quod huiusmodi, non contingit intelligi: ergo non contingit significari, quod falsum est: quia multis modis nobis significatum est.

Deinde queritur de hoc quod dicitur per iustitiam

iustitiam fidei. Quare enim iustitia magis dicitur esse fidei, quam alterius virtutis?

Solutio.

Solutio. Dicendum, quod est excellens duplex, scilicet, excellens harmoniam commixtionis, & excellens virtutem secundum quod accipitur abstracta ab organo corporali: & primo modo dictum excellens corrumpit organum per se, & virtutem quæ est in organo per consequens. Secundo modo dictum excellens non corrumpit, sed perficit nobilissimè.

Ad quæst. 1.

Ad aliud dicendum, quod signum in excellenti contingit dupliciter, scilicet, in eo quod est excellens, vel secundum quod est excellens. Primo modo contingit aciem mentis signum in excellenti. Secundo modo non: quia sic est extra id quod excellit. Si vero queritur, Qualiter significatur excellens, cum secundum quod excellit sit extra aciem mentis quam excellit? Dico sine præiudicio, quod non significatur aliquo nomine quod sit datur ei, nisi secundum quid & non perfecte. Et ad hoc ponamus simile. Ponamus per impossibile aliquam lucem esse infinitam, vel lineam: & circulum finitum attingere aliquid de luce, vel linea illa: & sit circulus habens virtutem intellectiuam & interpretatiuam, quod scilicet ipse intelligat quid apprehendit, & sciat etiam alij significare: significabit circulus id quod tangit esse quidem intra se & esse lucem, vel lineam: sed non totum lineam, vel lucis intra se contineri, imo infinite esse extra ipsam & hoc non esse diuisum ab eo quod ipse apprehendit: unde significabit id quod accipit quasi in uniuersali, scilicet esse de natura lucis, vel lineæ: sed quia videtur non totum in se claudere, sed excedere se: non potest ipse significare ipsum secundum omnes differentias suæ naturæ, & secundum totum, nisi secundum quid, scilicet, secundum quod est infinite excedens ipsum: & dicit, A me apprehensa est lux, vel linea infinite me excedens. Similiter est de acie creata ad substantiam increatam: quia id quod accipit est substantia diuina, & Deus, & prima veritas, & lux: sed secundum quod est excellens aciem non scitur nisi secundum quid, scilicet, secundum significationem infinitam.

Ad quæst. 2.

Ad hoc quod ulterius queritur de iustitia fidei, dicendum quod iustitia stat pro iustitia generali, cuius secundum rationem primus actus est fidei: quia qui vult iustificari, necesse est quod primo conuertat se ad Deum per fidem: quia aliter in eo non fiet timor, nec spes, quæ mouent ad penitentiam: & de hoc alibi expeditur.

ARTICVLVS V.

An omne verum scitum sit à Spiritu sancto inspiratum?

Deinde queritur de hoc quod dicitur in notula incidente [Non approbo quod in oratione dixi, &c.] Videtur enim, quod omne verum sit à Spiritu sancto scitum & dictum: super illud enim 1 ad Cor. 12. Nemo potest dicere, Dominus Iesus nisi à Spiritu

sancto, dicit Glof. Ambros. Omne verum à quocunque dicitur, est à Spiritu sancto.

Item, Constat, quod Caiphas non ex intentione prophetabat: & tamen dicit Euangelista, quod propter dignitatem officij Spiritus dedit ei verum dicere, quia Iesus esset mortuus pro gente.

Item, August. in lib. de magistro, probat multis rationibus, quod frustra laborat exterior magister nisi adsit interior docens: ergo videtur, quod omne verum sit à Spiritu S.

Sed contra: Est verum in propositionibus primis & in artibus liberalibus ad quod homo sufficit ex doctrina hominis, & propria inuentione: ergo non est necesse aduenire ibi nouam gratiam docentem.

Solutio. Dicendum, quod ista diffinitio non est contra notulam: quia August. dicit, quod mali nihil verum vident: & hoc retractauit: quia mali multa habent à Deo. Si tamen non fiat vis in hoc, dicimus quod in anima ad hoc quod accipiat scientiam veritatis exiguntur quatuor: intellectus possibilis qui paratus sit recipere, & intellectus agens cuius lumine fiat abstractio specierum in quibus est veritas, vel verum illud: & tertio res obiecta per imaginem, vel seipsam, de qua est veritas illa: & quarto principia & dignitates quæ sunt quasi quædam instrumenta proportionantia compositiones & diuisiones possibiles & impossibiles & necessarias ex quibus verum accipitur. Inter hæc quatuor, primum est recipiens tantum: secundum autem est dans lumen suum tantum: tertium est recipiens ab agente intellectu, & dans lucem veritatis distinctæ possibili: quartum autem est motum ut instrumentum, & mouens compositionem & diuisionem eius in quo est verum scitum vel quæsitum. Unde quidam Philosophi dixerunt, quod ista sufficiunt ad cognitionem veri quod est sub ratione. Sed aliter dicendum, scilicet, quod lux intellectus agentis non sufficit per se, nisi per applicationem lucis intellectus increati, sicut applicatur radius solis ad radium stellæ. Et hoc contingit dupliciter, scilicet, secundum lumen duplicatum tantum, vel etiam triplicatum: duplicatum ut si fiat coniunctio ad lumen intellectus increati, & illud lumen est interior magister. Quandoque autem sit ad coniunctionem intellectus angelici & diuini quia Philosophi quidam animam posuerunt instrumentum intelligentiæ, eo quod intelligentia imprimat in eam suas illuminationes. Et hoc vocat Dion. reductionem nostræ hierarchiæ per hierarchiam Angelorum, & August. dicit hoc contingere multis modis. Et hoc vocant quidam Philosophi continuationem intellectuum: quia etiam ipsi dixerunt, quod nihil videtur nisi per lucem primam.

Ad hoc ergo quod queritur, Vtrum extinguitur appositio gratiæ nouæ, dicendum quod si gratia vocatur quodlibet donum à Deo gratis datum, tunc non fit hoc sine gratia: imo dicit quidam Philosophus, quod etiam si aliquid sciatur in habitu, non fiet conuersio ad actum nisi per conuersionem ad lucem intellectus increati.

ARTICVLVS VI.

An in materia de Trinitate periculosus erratur?

Deinde queritur de hoc quod dicit, quod nec periculosus alicubi, &c. Hoc enim videtur fallum: cum multas opiniones videamus traditas à Magistris in scientia de Trinitate: & dicunt, quod difficultas materiz excusat.

Ad hoc dicendum, quod periculosus hic dicit, ideo quod est in fundamento, quo euerso, euertitur totum, & non quoad magnitudinem peccati: vel potest fieri vis in hoc quod dicit, erratur, & non opinatur: quia errare est errorem defendere: sed opinari contingit vsque ad scientiam contradictorij sine periculo.

Qua fuerit intentio scribentium de Trinitate?

B. Trinit. cap. 4.

Omnes autem Catholici tractatores, vt in eodem primo lib. Augustinus ait, qui de Trinitate quæ Deus est, scripserunt, hoc intenderunt secundum Scripturas docere, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vnus sint substantiæ, & inseparabili æqualitate vnus sint Deus: vt sit vnitas in essentia, & pluralitas in personis. Ideoque non sunt tres dii, sed vnus Deus: licet Pater Filium genuerit, & ideo Filius non sit qui Pater est: Filiusque à Patre sit genitus, & ideo Pater non sit qui Filius est: & Spiritus sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantum Patris & Filij Spiritus, vtrique coæqualis, & ad Trinitatis pertinens vnitatem. Teneamus ergo Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum vnum esse naturaliter Deum, vt ait Augustinus in lib. de fide ad Petrum. Neque tamen ipsum Patrem esse qui Filius est, nec Filium ipsum esse qui Pater est, nec Spiritum sanctum ipsum esse qui Pater est aut Filius. Vna est enim Patris, & Filij, & Spiritus sancti essentia quam Græci vocant: in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus: quamuis sit personaliter alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus.

ARTICVLVS VIII.

Quid melius dicitur de Patre, Filio, & Spiritu sancto, quod vnus sunt, vel quod vnum est?

Deinde queritur de his quæ dicuntur in secunda parte quæ incipit ibi [Omnes autem Catholici] ibi enim est quædam notula quæ dicit: Vbi dixerunt de Patre & Filio. Qui gignit, & quem gignit, vnum est. Queritur enim ibi de ratione retractionis Augustini. Cum enim ly est, sit verbum substantiuum, & significet substantiam: videtur potius sequi numerum essentia, quam numerum personarum: & ita dicendum erat, quod Pater & Filius vnum est.

Solutio.

Solutio. Dicendum, quod licet ly

ARTICVLVS VII.

An nihil fructuosius inueniatur quam in materia de Trinitate?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Nec fructuosius aliquid inuenitur, &c.] Moralitates enim sermonum fructuosiores sunt: quia conuertunt homines à peccato.

Solutio. Vis potest fieri in hoc quod dicit [fructuosius] quia fructus est refectio in fine qui est summum bonum, & hoc non est nisi Deus Trinitas: moralitates autem possunt esse vtiliores. Vel dicitur, quod scientia Trinitatis est fructus omnis scientia: quia omnis scientia & omnis conuersio animarum est vt illa habeatur in qua est beatitudo: & ita prædicationes non habet aliquid vtilitatis, nisi ab ista, secundum quod sunt ad eam ordinatæ.

Solutio.

melius dicatur, Alter Pater, alte. Filius, vel alias. Et videtur quod alter: quia alius dicit personam substantia: alter autem dicitur ad accidentis, vel proprietatis secundum Porphyrium. Cum igitur Pater & Filius differant proprietatibus suis, & non substantia, videtur melius dici, Alter Pater, & alter Filius, quam alius Pater, alius Filius.

Quæ.

Alterius queritur, Quare in neutro genere non conceditur vt diceretur, Aliud Pater, aliud Filius, &c.

Solutio. Ad hoc dicendum, quod alter non ita congrue dicitur: quia licet proprietas sit in diuinis, tamen proprietas est persona, & persona est substans hypostasis siue substantia: quod qualiter sit, infra ostendetur: & ideo supponatur hoc. Vnde cum alter dicat tantum variationem accidentis, non competit in diuinis.

Ad hoc.

Ad aliud dicunt quidam, quod tria sunt in diuinis: essentia, persona, notio: & ad essentiam transfunditur neutrum genus, ad per-

sonam autem masculinam, ad notionem femininam: & iam bene patet de primo, & secundo: quia sicut dicunt Grammatici neutrum est genus informe, & simpliciter rei essentiam significat: & ideo cum queritur per quid in neutro genere respondetur per essentiale, sicut lignum, vel animal. Masculinum genus formatum & perfectum est: & similiter in natura perfectionem distinguendum habet hypostasis & persona: & ideo cum queritur per quis, respondetur nomen personæ distinctæ, vt Socrates, vel Plato, & similiter autem femininum notioni conuenit, non adeo est euidens, cum etiam ipsum sit genus formatum, indiuiduo & personæ conueniens, quod patet per interrogationem factam per quæ, cui respondetur determinata hypostasis in textu scemiano. Sed dicitur ad hoc, quod femininum est genus imperfectius: & ideo attribuitur notioni quæ secundum rationem intelligentia non ita significat substans per se & completum sicut persona.

Quis ordo sit seruandus cum de Trinitate agitur?

Cæterum vt in primo lib. de Trinitate Augustinus docet, primo secundum auctoritates sanctarum Scripturarum, vtum fides ita se habeat demonstrandum est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores, quam capaciores rationibus catholicis, & similitudinibus congruis ad defensionem & assertionem fidei vtendum est: vt eorum inquisitionibus satisfacientes, mansuetos plenius instruamus: & illi si nequiuert inuenire quod querunt, de suis mentibus potius quam de ipsa veritate, vel de nostra assertionem conuerantur.

Cap. 2.

ARTICVLVS X.

An in hac scientia sit primo procedendum per auctoritates?

Deinde queritur de hoc quod habetur in 2. cap. vbi dicit Auctor, quod secundum auctoritates sanctarum Scripturarum, &c. Videtur enim de conuerso esse, quia qui non credit fidei, non credit etiam auctoritati:

ergo primo agendum est secum rationibus, quam auctoritatibus.

Solutio. Hoc verum est ad infidelem, sed Magister intendit hoc dicere ad fideles: & ideo cum fides in hac scientia præcedat intellectum (vt habitum est) prius est procedendum per auctoritates, quam per rationes. Vnde Aug. & Bern. dicunt, quod credere debemus auctoritati, quod intelligimus rationi, quod opinamur errori.

Testimonia sanctorum de Trinitate.

Proponamus ergo in medium Veteris ac Noui Testamenti auctoritates, quibus diuinæ vnitatis atque Trinitatis veritas demonstratur: ac primum ipsa legis exordia occurrant, vbi Moyses ait: Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus vnus est. Item, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti: non erunt tibi alij dii præter me. Ecce hic significauit vnitatem diuinæ naturæ. Deus enim (vt ait Ambrosius in primo lib. de Trinitate) nomen est naturæ: Dominus vero nomen est potestatis. Item alibi Deus loquens ad Moysen ait: Ego sum qui sum: & si quaesierint nomen meum, vade, & dic eis: Qui est, misit me ad vos. Dicens enim, Ego sum: non, Nos sumus: &, Qui est, non, Qui sumus, apertissime declarauit vnum.

D.

Exod. 6. Exod. 17.

Vel de fide ad Gratia 23 cap. 1. & 2.

Exod. 3.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sem.

Solutio.

Exo. 15.

Cap. 1.

Cap. 1.

folum Deum esse. In Cantico etiam Exodi legitur: Dominus omnipotens nomen eius. Non ait, Domini, vnitatem volens significare. Personarum quoque pluralitatem & naturæ vnitatem simul ostendit Dominus in Genes. dicens: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicens enim, Faciamus, & nostram, pluralitatem personarum ostendit: dicens vero, imaginem, vnitatem essentia. Ut enim dicit Augustinus in lib. de fide ad Petrum. Si in illa natura Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vna esset tantum persona: non diceretur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cum enim dicit, Ad imaginem, ostendit vnam naturam esse, ad cuius imaginem homo fieret: cum vero dicit, nostram, ostendit eundem Deum non vnam, sed plures esse personas.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE transeundum est ad quartam partem istius partis quæ ibi incipit [Proponamus igitur in medium, &c.] Et diuiditur in duas, in quarum prima docet venire in cognitionem Trinitatis & vnitatis per auctoritates canonicas Biblia. In secunda autem per rationes congruas & similitudines docet idem ibi [Apostolus namque ait, &c.] Et ibi incipit tertia distinctio. Prima subdividitur in duas secundum duo testamenta ex quibus trahuntur auctoritates. In prima enim ponit auctoritates Veteris. In secunda autem de Nouo Testamento ibi [Nunc vero prius testimonia Veteris] In prima harum sunt tres partes, in quarum prima principaliter probat vnitatem essentia in se, & in personis. In secunda vero principaliter distinctionem personarum, & per consequens vnam essentiam: quæ incipit ibi [Nunc vero ad propositum redeamus] In tertia parte ponit specialiter testimonia de Spiritu sancto ibi [De Spiritu sancto etiam, &c.] In prima harum sunt tria capitula in quorum primo inducit quatuor auctoritates, quarum tres priores probant vnitatem essentia in se considerata: quarta vero probat eam esse vnam in tribus personis, & adhibet expositionem quartæ secundum Augustinum. In secundo autem eiusdem quartæ ponit explanationem duplicem Hilari, qui subtilius eam intuetur ibi [Item idem in quarto lib. &c.] In tertio autem dicit summam quid sequitur ex dictis Hilarij ibi [In his verbis Hilarius, &c.] Primo autem incidit dubium de hoc quod dicit [Ipsa legis exordia] Lex enim orditur in Genes. Hac autem auctoritas accipitur de 20. Exod. Solutio. Lex hic dicitur decalogus: & ibi incipit ponere mandata decalogi.

ARTICVLVS XI.

An Deus sit nomen natura?

DEINDE queritur de hoc quod dicit [Deus est nomen natura, &c.] Videtur enim hoc esse falsum per Damasc. lib. 1. cap. 12. vbi sic dicit: Deus dicitur ab eo quod est thein, id est, circuire & fouere vniuersa: vel ab ethin, id est, ardens: Deus enim ignis consumens omnem malitiam est: vel à theaste, id est, considerando omnia: nulla enim eum latent: imo omnium est contemplator. Omnes autem istæ derivationes dicunt opus. Ergo Deus est nomen operationis, & non natura.

2 Item, Dion. in lib. de di. no. cap. 12. Diuinitas dicitur quæ omnia videt providentia & bonitate perfecta, omnia circumspiciens, & continens, & in seipsa implens, & excedens omnia providentia ipsa vntia. Providere autem, implere, & continere operationes sunt. Ergo Deus est nomen operationis.

3 Item, Maximus. Hoc nomen theos deriuatur à Græco verbo theoro, id est, video, siue contempro, siue considero: vel à verbo theo, id est, circuiro: quia omnia circumspicit, & omnia providentia circuiro: circumspicere autem, & circuire sunt operationes: ergo est nomen operationis.

4 Idem per rationem probatur: non enim habet nomen nisi datum à nobis nominantibus: nos autem non cognoscimus ipsum nisi per opera: ergo videtur, quod non nisi ab operibus nominamus eum: cum igitur vocemus ipsum Deum: videtur, quod Deus sit nomen operationis, & non natura.

VLTERRIVS queritur iuxta hoc, Vtrum diuinitas communicabilis sit creatura. Videtur, quod sic: quia super illud 1. ad Cor. 8. Nam si sunt qui dicuntur dij: Glos. dicit, participatione diuinitatis: ergo videtur, quod diuinitas sit attributum in Deo quod est participabile à creatura, & communicabile.

2 Item, Cantatur de Christo: largitus est nobis suam Deitatem: ergo communicabile est nomen deitatis.

3 Item, In Psalm. 81. Ego dixi: Dij estis. Et in Exod. 7. ad Moysen: Constitui te Deum Pharaonis. Item, Diis non detrahes: ergo videtur

denat, quod nomen hoc sit communicabile.

4 Item, Siue dicat providentiam, ut dicit Damasc. siue circuitionem & continentiam, siue etiam ignem charitatis consumentem peccatum: omnia illa communicabilia sunt creatura: quia creaturae provident, curant, & intendunt: ergo videtur esse communicabilis deitas.

5 Item, Actus quos ponit Dion. providere, circuire, implere, continere, omnia communicabilia sunt: ergo videtur, quod deitas etiam communicabilis sit.

Sed contra.

SEDCONTRA: Errant qui ponunt plures deos: ergo videtur, quod deitas sit forma incommunicabilis creaturis: ergo videtur, quod non possunt esse dij qui creati sunt.

2 Item, Anselmus Deus est maius quam excogitari possit: sed maius quam cogitari possit non potest esse communicabile pluribus: ergo non potest communicari: & sic diuinitas erit attributum incommunicabile.

Quest. 2.

VLTERRIVS queritur, Penes quid accipitur numerus derivationum Damasc. & actuum Dionysij.

Quest. 3.

AD HVC etiam queritur. Glossa enim super primam ad Cor. 8. dicit, quod Deus dicitur tripliciter, scilicet, substantiue, adoptiue, & nuncupatiue: dubitatur enim, Vtrum æquiuoce dicatur de illis. Et videtur, quod sic: quia æquiuoca sunt quorum solum nomen commune est, & ratio substantia est diuersa: sed hic solum nomen commune est, & ratio substantia diuersa: ergo æquiuoce dicitur de illis.

2 Idem videtur accipi ex textu ibidem, vbi dicit, Si sunt qui dicuntur dij: non dicis, qui sunt.

3 Idem ex modo loquendi Glossæ quæ dicit, quod dicitur tripliciter: quia videtur distinguere significatum vocis, & non suppositorum: talis autem distinctio competit æquiuoco: ergo ipsum æquiuoce dicitur de illis.

Sed contra.

SEDCONTRA: Si sunt qui dicuntur dij. Glos. participatione diuinitatis: quæcumque autem vnum habent nomen participatione eiusdem nature communis, sunt vniuoca: ergo Deus est vniuocum ad Deum substantiue, & adoptiue, & nuncupatiue dictum.

2 Item, Equiuocum non ponit respectum diuersorum ad vnam naturam per intentionem nominis: qui enim nominauit canem sidus celeste, non respexit ad aliquam proprietatem nature canis: & similiter qui nominauit pischem canem: ergo intentio instituentis æquiuocum non respexit idem illud cum instituit secundum, ad quod respexit cum instituit ut nomē esset prioris: & ideo Boëtius vocat talia æquiuoca à casu & fortuna: sed imponens nomen idolo, habet respectum ad vnum quod est providere & continere, à qua ratione etiam Deus substantiue dicitur Deus: ergo videtur, quod Deus non æquiuoce Deus dicatur.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod duo sunt attendenda in nomine, scilicet, forma sue ratio à qua imponitur: & illud cui imponitur: & hæc vocantur à quibusdam significatum, & suppositum: à Grammaticis autem vocatur D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

qualitas, & substantia: & si attendamus id à quo imponitur, hoc est, attributum, vel formam (ut ita liceat loqui, quia in Deo forma non est) tunc est nomen operationis. Si autem attendamus suppositum, scilicet, cui imponitur & quod supponit, est nomen nature: & sic patet solutio ad quatuor auctoritates Sanctorum: quia Ambros. loquitur quoad hoc cui imponitur: alij autem tres quoad illud à quo imponitur.

SI AUTEM queritur, Cum istud nomen imponatur ab operatione, sicut & alia quedam, quare istud potius dicitur nomen nature quam alia, cum alia etiam imponantur nature Dei, sicut & istud? Dicendum, quod istud nomen, Deus, imponitur ab operibus quæ per se non conueniunt nisi Deo: sicut sunt opera vniuersalis providentia, & continentia, & impletionis rerum: & quia ista secundum se non conueniunt nisi Deo, ideo per istud potius nominatur natura diuina, quam per alia.

AD ALIUD dicendum, quod licet nominemus ipsum ab operationibus: non tamen sunt eiusdem rationis operationes: quia quedam per se non conueniunt nisi sibi: quedam autem per se & naturaliter etiam conueniunt creaturae, licet per posterius, quia ab ipso & ad ipsum sunt: sicut vita, sapientia.

AD ID quod vltimus queritur, Vtrum diuinitas sit attributum communicabile? Dicendum, quod si accipiatur providentia, & continentia, & circuitio respectu vniuersi, in illa ratione non erit communicabile: licet enim præexistentes alijs, vel in gradu dignitatis, vel potentia miraculorum, vel merito vitæ habeant aliquam providentiam & continentiam respectu aliorum: tamen deficiunt in duobus ad minus, scilicet, in vniuersitate, & in hoc quod non penetrant & implent interiora rei, sed sunt quasi extrinseca: & ideo quoad hoc est incommunicabile: sed quoad actus in genere est communicabile: & tunc dicitur participatiue: sicut dicit Glossa prædicta.

AD ID quod vltimus queritur, A quo trahatur numerus derivationum secundum Damasc. Dicendum, quod secundum ordinem ad creaturas tria sunt in Deo, scilicet, sapientia, potentia, bonitas, siue bona voluntas: & licet potentia sit prima secundum rationem intelligendi, si ista tria accipiantur absolute sine ordine ad creaturas actu existentes: tamen secundum quod ad gubernationem rei factæ referantur, prius est actus sapientia videntis, & secundo est actus potentia circipientis & continentis in esse, & tertio est actus bonitatis ordinantis ad perfectionem: ex hoc quod diligit omnia quæ sunt, & nihil odit eorum quæ fecit. Et hoc eisdem actus ponit Dionys. præter hoc quod addit impletionem quæ ponit perfectionem rei: ex hoc enim quod Deus in ipsa est essentialiter, presentia, & potentialiter, ordinat ipsam ad perfectum & tenet in esse: quia omnia in nihilum deciderent, nisi ea manus Dei omnipotentis contineret.

AD ID quod vltimus queritur de distinctione nominis, dicendum quod in veritate D a dicitur

dicitur sic æquiuoce: licet non sit æquiuocum a calu & fortuna: sed potius per prius & potius se habendo ad aliquid vnum, quod substantialiter & naturaliter est in Deo vero, in Sanctis autem participatione quadam quæ est secundum partem & imperfecta: in diis autem nuncupatiue per respectum opinionis tantum, & hoc habet minimum deitatis: quia esse in opinione, est esse secundum quid, & non simpliciter. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XII.

Quis dixit Moyse, Ergo sum quisum, an natura, vel persona diuina?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Ego sum qui sum, & Qui est misit me, &c.] Et queruntur tria, scilicet, Quis sit qui hoc dixit Moyse, utrum natura, vel persona? Secundum est, utrum hoc sit nomen proprium in Deo, & quid nominat in ipso: Tertium est de ordine istius nominis ad alia nomina.

A D P R I M V M proceditur sic: Essentiæ secundum intellectum essentiæ non est loqui, sed personæ: sed hic est locutio quadam: ergo non conuenit essentiæ, sed personæ.

2 Præterea, Sancti exponunt hoc de Filio: quia per descensum significatur incarnatio: per ignem rubi significatur acceptio tribulationis naturæ in qua tamen virorem diuinitatis non amisit. Vnde dicit: Videns vidi, &c. Per liberationem ab Ægypto significatur liberatio à peccato, & diabolo qui per Pharaonem significatur: ergo videtur, quod hoc conueniat personæ.

2 Item, Hoc etiam quidam volunt accipere ex hoc pronomine, ego, quod demonstratiuum est determinatam personam significans. Qui etiam nomen est articulum subiunctiuum in se habens, ratione cuius articulationis significare habet personam sua proprietate determinatam: & sic videtur istud dixisse persona Filij.

Sed contra. **S E D C O N T R A**: Indiuisa sunt opera Trinitatis: ergo dictum vnius est dictum alterius.

2 Hoc etiam quidam volunt trahere ex modis significandi terminorum, qui ibi ponuntur: quia ego est demonstratiuum primæ personæ, & sic habet significare Patrem qui in Trinitate non est de alia persona, sed principium totius diuinitatis, & principium non est de principio. Qui autem nomē est cum articulo subiunctiuo, qui secundam notitiam demonstrat, & habet stare pro Filio qui est quasi secundus, quia est à Patre. Sum autem significat substantiam ut actum quo egreditur ab utroque, & habet significare Spiritum sanctum qui est ab utroque, & ideo repetitur etiam cum utroque, cum dicitur, Ego sum qui sum: & sic erit verbum trium personarum.

Sed contra. **S E D C O N T R A**: Damasc. dicit, quod significat pelagus substantiæ infinitum, non quid est: ergo videtur, quod sit dictum essentiæ.

2 Item, Dicit Hieronimus quod ad comparisonem eius qui est, qui incommutabilis est, cetera non sunt quæ mutabilia sunt.

3 Præterea, Intelligamus per impossibile personas non esse in ista ratione qua distinguuntur, id est, quod non sit Pater in ratione Patris, nec Filius in ratione Filij, nec Spiritus sanctus in ratione Spiritus sancti: adhuc Deus erit in se indiuisus, & ab aliis diuisus subsistens hypostasis rationalis naturæ: ergo potest loqui: ergo loqui non est proprium personæ in ratione Patris, vel Filij, vel Spiritus sancti, sed in ratione Dei: & hoc est quod conuenit naturæ: ergo id dictum est substantiæ.

R E S P O N S I O. Ad hoc dicendum, quod sicut probat vltima obiectio, hoc nomen, Qui est, sine dubio est trium personarum, in hoc quod sunt vnius substantiæ: quia hoc est datum à simplicitate & proprietate diuinæ naturæ in essendo.

A D H O C autem quod obiicitur quod loqui est personæ, dicendum quod verum est, sed non personæ sic distinctæ: imo si non essent tres personæ in rationibus quibus distinctæ sunt in fide, adhuc Deus esset quadam persona seipsa ab aliis essentiis & naturis rerum distincta, & illi hoc modo per subiectam creaturam loqui conueniret: sicut dicit Hieron. quod illud verbum per Angelum Moyse dixit: quia tamen Filius verbum & os Patris est, quod locutum est eum in mundo, ideo per appropriationem attribuitur Filio.

A D A L I A duo, dicendum quod talis demonstratio & articulatio non cogit, quod stet pro persona tali proprietate personali distincta, sicut fides distinguit: sed potius pro persona quæ per se vna est subsistens hypostasis rationalis naturæ: sicut est hic Deus, ut ita liceat loqui.

ARTICVLVS XIII.

An Qui est, sit nomen Deo proprium?

Secundo queritur de hoc, Vtrum sit Deo proprium, & quid nominat in ipso: Videtur autem, quod non proprium: quia creatis omnibus conuenit esse, & primo conuenit eis: ergo videtur quod non soli Deo sit proprium.

P R Æ T E R E A. Quid nominat in ipso: & dicit Damasc. quod nominat pelagus substantiæ infinitum, & non quid est. Sed contra: infinitum in quantum huiusmodi non potest nominari per quid est, vel est: ergo videtur, quod non possit nominari hoc nomine, Qui est, vel ens.

2 Præterea, Per illud nominamus Deum, per quod intelligimus eum: sed per opera sua intelligimus eum: ergo per opera nominamus: ergo videtur, quod non nominemus ipsum aliquo nomine quod sit substantiæ designatiuum: ergo non per hoc nomen, Qui est.

P R Æ T E R E A. Quid est quod dicit Damasc. quod non significat quid est? Videtur enim hoc esse falsum: significat enim essentiam:

tiam: & hoc est Deus: ergo significat quid est Deus.

Solutio.

Sol. v. 110. Ad hoc dicendum, quod esse essentie, puro & simplici intellectu entis Deo proprium est: omne enim aliud ens est aliquid, plus quam simplex essentia: quod probatur sic: Sumatur ipsum ens creatum in absoluto entis intellectu, de quo dicit Philosophus, Prima rerum creaturarum est esse, & non est ante ipsum creatum aliud. Istud ens verum est quod non habet aliquid in se præter ens: tamen quia creatum est, de necessitate ponit habitudinem ad creatorem: & hæc habitudo aliquid est in ipso, licet sit respectu alterius: unde hæc habitudo cum ente creato facit concreationem & compositionem, & sic non est ei proprium simpliciter esse. Si autem obijciatur, quod hoc etiam est in ente primo, quod respectum ponit ad entia creata, dicendum quod respectus ille secundum rem nihil addit ei: sed in ente creato aliter est, quia respectus suus additur super esse suum.

2 Præterea, in ente creato sumitur adhuc componibilitas cum alio, & determinabilitas per formas & differentias generalissimorum & aliarum partium entis: quæ componibilitas hoc ipso quod non est in ente, non est in primo ente: & sic patet qualiter ens nominat essentiam divinam, vel Deum secundum essentiam divinam, & non proprie creatam.

Ad Aliv. d. dicendum, quod infinitum secundum quod infinitum non nominatur: quia secundum hoc est extra nominantem & intelligentem: sed id quod est infinitum secundum quod attingitur per intellectum, potest nominari, & ipso nomine significari: sicut supra ostensum est.

Ad Aliv. d. dicendum, quod verum est quod nostra cognitio incipit à creaturis: sed non terminatur in creaturis, sed in Deo: venimus enim per effectum potentie in potentiam, & per potentiam in essentiam: & ideo essentiam nominare possumus, non per aliquam creaturam, sed ab eo in quo, ut in fine stet cognitio nostra: aliter enim nunquam possemus aliquid significare de Deo, nisi in ratione causæ ad creaturas.

Ad Quæst. 2.

Ad v. d. quod dicit Damasc. quod non significat quid est, dicendum quod hoc intelligitur duobus modis: quid enim esse est aliquid esse: & aliquid esse est ens non simpliciter, sed determinatum aliqua specie, vel genere, vel differentia esse: sicut esse vnam substantiam est aliquid esse, & esse animal est aliquid esse, & esse bonum: & hoc est quod dicit Boëtius in primo de hebdoma. Omne quod est participat eo quod est esse ut sit, alio vero participat ut aliquid sit: & ideo dicit quod sit pelagus substantie infinitum. Si autem obijciatur, quod est oppositio in verbo Damasc. quia substantia secundum hoc non nominat esse, sed potius aliquid esse, dicendum quod ipse non facit vim in nomine substantie secundum rationem nominis: sed tantum accipit secundum rem, secundum quod convertitur cum essentia simplici. Aliter dixerunt quidam, scilicet, quod quid est propria definitio rei quam nec explicite nec implicite tangit ali-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

quod nomen divinum. Sed hoc nihil est: quia Deus non diffinibilis est, licet possit in ipso dici quid est, sicut substantia, sapientia, bonitas, & cætera huiusmodi. Tamen attendendum est, quod nullum horum nominum quæ etiam dicunt quid est, facit nobis determinatam notionem suæ significationis in Deo: ita quod nihil sit extra intellectum de re eiusdem significati: quia Deus secundum quodlibet attributum infinitus est: & ideo profunditas eius, & altitudo nobilitatis eiusdem significata, non includitur tota intellectu: quia aliter comprehenderetur Deus, & finiretur nostro intellectu secundum hoc attributum, quod falsum est: quia neque simpliciter neque secundum aliquod attributum finibilis est à nostro, vel ab aliquo intellectu creato. Tamen cum dico, quod substantia, vel sapientia, vel bonitas significant quid est Deus: esse autem, vel qui est significat esse, vel ens, vel essentiam infinitam, sive pelagus substantie infinitam: nolo dicere, quod substantia aliquid addendo enti trahat ipsum in partem: sed quia talis determinatio fit secundum rationem intelligendi per nomen hoc in re non est additio, sed æqualis simplicitas: nec ideo ratio illa intelligendi falsa est, quia secundum modum intelligendi falsa est: quia suum modum intelligendi quem accipit ex nomine, non ponit in re ipsa: sed de hoc infra erit quæstio.

ARTICVLVS XIV.

An Qui est sit primum inter nomina divina.

Tertio queritur de ordine istius nominis ad alia nomina. Et videtur, quod ipsum sit prius omnibus aliis nominibus: quia ita dicit Dionysius in libro de di. no. ca. 10. Ipsum secundum se esse senius est eo quod est per se vitam esse, & eo quod est per se sapientiam esse: & alia quæcumque existentia participantia ante omnia illa esse participant: ergo videtur, quod Qui est sit primum inter nomina Dei.

2 Item, Boëtius in libro de hebdoma. dicit sic ipsum esse quod nullo modo aliquo participat: ergo videtur, quod ipsum sit simplicius omnibus aliquo participantibus: sed substantia, bonum, & vita, & sapientia participant aliquo: ergo ipsum esse est prius eis.

3 Item, Philosophus in libro de causis. Prima rerum creaturarum est esse, &c. ergo ens secundum intellectum est primum.

4 Item, Commentator ibidem dicit, quod ens sit per creationem, quia secundum intellectum non est aliquid ante ipsum in quo sit bonum: & alia sunt per informationem, quia secundum intellectum ens est ante ipsa, & sunt in ente: sicut informatia ipsum: ergo Qui est, est primum.

Sed contra: Damasc. dicit Dionysium dicere, quod primum nomen est bonum.

2 Item, in ordine nominum Dionysius prius exequitur de bono quam de ente, in quo

quæ facit mentionem de vero, & pulchro: ergo videtur, quod bonum sit ante.

Item, Quicquid se habet ad ens & ad non ens secundum causam, prius est eo quod se habet ad ens tantum: bonum se habet ad ens & ad non ens, in causa prima: ens autem ad ens tantum: ergo bonum est prius ente. Probatio mediæ per Dionysium & per Commentum: quia idem est *bonos*, & *kalo kalas*: *bono enim* in græco est voco vocas, à quo tractum est bonum in latino: *kalo autem* idem est quod clamo, à quo tractum est *Kalos* in græco, quod significat bonum in latino, eo quod Deus sua bonitate vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt.

Solut.

SOLVITIO. Ista nomina possunt tripliciter considerari, scilicet, secundum suas intentiones simplices: & sic ens est senius, & prius omnibus: quia ordine causæ primariæ secundum Philosophum in libro de causis, & ordine subiecti habet se ad omnia alia, scilicet, verum, bonum, vita, & sapientia, &c. Et sic loquitur Dionysius in libro de di. no. in auctoritate inducta, & Philosophus in libro de causis. Et sic ratio procedit quæ adducta est. Adhuc possunt ista considerari etiam secundum supposita in quibus sunt, & quæ non derelinquant nisi secundum intellectum quendam, ut vult Boëtius in libro de hebdoma. & sic conuertuntur inter se verum, bonum, ens, & vnum: sed non vita, & sapientia cum istis: unde secundum istum modum quatuor erunt æque prima, sed non antecedunt alia. Tertio modo ista possunt considerari in causa prima secundum quod causa est, id est, secundum quod producit causata, & sic ens in creatura producitur à bono in Creatore: & hoc modo ens creatum est posterius bono increato: & hoc est quod dicit Dion. quod bonum est diffusivum esse sui. Et ista solutio est secundum intellectum Dion. ut patet ex inductis auctoritatibus supra. Et per hoc patet solutio ad omnia quæstia. Et nota quod propter simplicem intellectum entis increati, ut dictum est, dicit Rabi Moyses in libro de duce neutrorum, quod Qui est, est nomen ineffabile Dei, & præcipuum inter omnia nomina: quia hoc nominat quod ipse verissime est simpliciter sine additione aliqua.

ARTICVLVS XV.

An Dominus sit nomen potestatis?

DEinde queritur de hoc quod dicit, quod Dominus est nomen potestatis: Et queritur quam potestatem significet? Videtur plura dicere secundum Dion. de di. no. c. 1. vbi dicit sic: Dominatio non est peior, id est, subiectorum excessus tantum: sed omnis & pulchrorum & bonorum perfecta & omnimoda possessio, & vera & non cadere valens fortitudo: ergo videtur, quod Dominus dicat superpositionem peiorum, id est, subiectorum excessum, & abundantiam possessionis pulchrorum & bonorum, & fortitudinem: & hic non fit mentio de potestate in eo quod potestas est, nisi forte secundum quod fortitudo

potestas quædam est.

2 Item, Ambrosius dicit, quod Dominus dicitur à potestate regendi, & continendi subiectam sibi creaturam.

3 Augustinus autem dicit, quod Dominus dicitur qui habet seruum: & secundum hanc ultimam expositionem non videtur Dominus esse ab æterno.

SOLVITIO. Dicendum, quod in intellectu eius quod est Dominus, quoddam est principale, & quoddam est secundum rationem intelligendi tantum consequens ad id, & quoddam sicut antecedens. Superpositio enim super priora, id est, inferiora creata dicitur ab intellectu nominis principaliter: sed continentia & regimen eorum quibus superponitur, dicitur per consequens: sed ea quæ sunt causa superpositionis, secundum rationem intelligendi dicuntur in nomine sicut antecedens: causa autem superpositionis est omnimoda possessio pulchrorum & bonorum incomparabiliter plus quàm sit in omnibus creatis quibus superponitur. De intellectu etiam illius antecedentis est firmitas quam vocat Dion. fortitudinem: unde alia translatio habet, firmitatem: ut scilicet, talis possessio sit per se ex natura: quia tunc non valebit cadere pulchrum & bonum in ipso. Et hæc quatuor tangit Dion. in sua definitione. Alij autem id quod clauditur in nomine tangunt secundum partem. Et per hoc patet solutio ad totum præter ultimum.

ET DICITUR communiter ad aliud, quod dominium potest dicere habitum dominandi, vel actum: si habitum, tunc ab æterno est Dominus: si actum, tunc ex tempore est Dominus.

ARTICVLVS XVI.

An Deus sit nominabilis à nobis?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Dominus omnipotens nomen illi] Ex hoc enim accipitur, quod nominatur: ergo nominabilis est à nobis, quod esse videtur contra Dion. in lib. de di. no. cap. 1. vbi dicit sic, quod est verbum non dicibile, & irrationabilitas, & non intelligibilitas. Et alia translatio habet, innominabilitas.

2 Item, in eodem, quod est verbum inscrutabile simul, & non inuestigabile: sicut non existente vestigio vilo eorum quæ ad occultam ipsius infinitatem transierant: ergo si sic incognoscibilis est, videtur, quod sit innominabilis: quia non fit nominatio nisi cogniti.

3 Item, in eodem, neque ipse est opinio, neque nomen, neque sermo.

4 Item, in 7. dicit ineffabile & innominabile: & infra, Non intelligitur, neque dicitur, neque nominatur.

5 Et in vitimo mysticæ Theologiæ. Neque ratio ipsius est, neque nomen, neque cognitio: ergo videtur, quod sit innominabilis.

6 Item, Philosophus in lib. de causis. Causa prima superior est narratione, & non deficient lingua à narratione eius nisi propter nobilitatem esse ipsius: quoniam ipsa est super omnem

omnem causam, & non narratur nisi per causas secundas, quæ illuminantur à lumine causæ primæ.

Sed contra.

SED CONTRA: Dion. de di. no. cap. 7. Inuisibile dicitur eloquia, clarissimum lumen: & multum laudabilem & multum nominabilem, ineffabilem & innominabilem.

2 Item, in eodem capitulo & primo: Theologi Deitatem laudant: sicut & innominabilem, & ex omni nomine.

3 Item, Dicit quod est ipse ratio, intellectus, & nomen.

4 Item, Exod. 3. Hoc nomen mihi est in æternum: ergo videtur, quod sit nominabilis.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum ad hoc secundum August. in primo de Doctrina Christiana. Vbi dicit sic: Deus cum de illo nihil digne dici possit, admittit humanæ vocis obsequium, & verbis suis gaudere nos voluit. Unde dicendum, quod Deus innominabilis est nomine representante perfecte id quod est ipse, sive id signante complete. Sed propter nominum inopiam concedendit nobis ut nominemus ipsum dictione imperfecte significante, dummodo illam imperfectionem in eum non ponamus, sed supereminere eum intelligamus: & sic intelligantur omnia quæ adducta sunt de Dion. ad hoc quod sit nominabilis. Et quod hoc verum sit patet per Dionysium sic dicentem in lib. de di. no. cap. ultimo. Et neque afferimus ipsam nomen bonitatis sicut concordantes ipsi: sed desiderio intelligendi aliquid & dicendi de ineffabili natura illa, nominum dignissimum sanctificamus ipsi primum. Et concordabimus quidem & in hoc Theologis: à rerum autem veritate deficiamus.

AD ID autem quod obiicitur de propositione Philosophi, dicendum quod ipse verum dicit, & huius secundum Commentum est talis ratio: quia primum de se importat duo, scilicet, quod est perfectum in se, & largiens perfectionem omnibus aliis: diminutum autem in quantum diminutum, de ratione sua habet duo his contraria, scilicet, quod quia est in se deficiens à perfectione, ideo nulli largitur aliquam perfectionem. Et ideo quia omne nomen diminutè dicit id quod est Deus: ideo magis non conuenit quam conueniat: quia in quantum diminutum ponit contraria duobus quæ omnis qui ponit Deum, dicit esse in Deo. Verissime autem dicitur esse supra nomen, & supra narrationem: quia cum non finiatur intellectu, significatur excedere omne nomen, & omnem rationem.

ARTICVLVS XVII.

An quibus nominatur Deus, an ab omni eo quod melius est esse quam non esse?

Vterius queritur, à quo nominatur? Et dicit Anselm. quod nominatur ab omni eo quod melius est esse quam non esse simpliciter: sed omni ei quod est, melius est esse ens quam non esse: ergo Deus nominatur ens.

Item, Melius est viuere omni ei quod est, quam non viuere: ergo nominatur vita: & sic de aliis. Sed non omni ei quod est, melius est esse aurum quam non esse aurum: quia Angelo melius est non esse aurum quam esse aurum: & ideo aurum Deo non conuenit. Hac igitur regula vitur Ansel. ad nominandum Deum.

SED CONTRA: Melius est omni ei quod est, esse sensibile sensitiuum quam non sensitiuum: ergo videtur, quod Deus sit sensitiuus, quod falsum est.

2 Item, Dicant alij, quod nominatur Deus ex omnibus quæ non pertinent ad priuationem & materiam: sed multa talia sunt quæ alicui melius est esse quam non esse: sicut melius est me esse hominem quam non esse, &c. ergo videtur, quod non sit verum dictum antecedens.

3 Præterea, Dionys. facit Theologiam de mysticis nominibus, & aliam de symbolicis: ergo videtur, quod nominetur à symbolicis: ergo à materialibus, quod est contra hoc quod dicitur communiter, quod à materialibus non nominatur.

4 Item, Dionys. dicit, quod etiam in ipso oportet affirmare omnium positiones: ergo videtur, quod omnium nominibus nominetur.

SOLVITIO. Dicendum, quod dupliciter formantur nomina diuina, scilicet, aut ab his quæ secundum rem per prius sunt in Deo & per posterius in creaturis, & hæc nomina dicuntur mystica à beato Dionys. sicut ens, vita, intellectus, sapientia, bonitas, & huiusmodi: mysticæ enim græce, in latino idem est quod secretum: & hoc ideo quia nomen illud secundum proprietatem suam quam habet ab institutione imperfecte & in parte significat id quod in Deo est perfectio & in toto: & significat quandoque accidentaliter id quod substantialiter est in Deo & substantia diuina: & ideo res diuina quam nominat, remanet nobis occulta: quia scimus ipsam esse super nomen, & deficere linguam à narratione eius. Et ideo exponit Dionys. quod est vita, & non vita, sed supra vitam: est enim vita in re per prius, & non vita secundum id quod nomen ponit: supra vitam, eo quod ipse est vita sua, & inserta nobis: & ideo etiam dicit Dionys. quod in Deo affirmationes sunt incompactæ, & negationes veræ: quia negationibus dicitur quid non est, sicut incorruptibilis, incorporeus, & huiusmodi: hæc simpliciter veræ sunt. Sed affirmatio incompacta est: quia modus significandi in nomine repugnat rei diuinæ, sicut dictum est, præcipue propter tria, scilicet, quia significat compositè quod infinitè simplicitatis est, & imperfecte quod perfectissimum est, & accidentaliter quandoque quod est substantia. Unde Ansel. dicit, quod pater, & vita, & huiusmodi, licet nobis secundum rem descendant à Deo: ad nos tamen familiariter sonat nomen patris patrem carnalem hominem quam Deum. A symbolicis autem nominibus secundum translationem proprietatis corporalis ad spiritualement denominatur. Sicut lapis, quia solidus & solide fundans quod superedificatur: sic spiritualiter

spiritualiter solida veritas eius est fundamentum spiritualis edificij. Et istis duobus modis nominatur ab omnibus.

AD REGVLAM autem Anselm. dicendum, quod illa vera est de mysticis nominibus quæ id nominant quod secundum rem per prius est in Deo: licet non nominent ipsum sicut est in ipso.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod sensus duobus modis accipitur, scilicet, pro potentia materiali coniuncta organo, & sic non conuenit Deo; nec etiam Angelis: vel potest accipi pro virtute acceptiua, vel cognitiua sensibilium, & hoc modo conuenit Deo,

& Angelo, & sic est conditio nobilitatis.

AD ID quod queritur de regula Magistrorum, dicendum quod bona est: quia materialia dicuntur corporalia, siue sint ipsa corpora, siue formæ substantiales vel accidentales, quæ corporibus determinantur, & in corporibus sunt. Priuatiua vero quæ pertinent ad defectum: quia illa omnia ex priuatione cauantur: sicut pati, mutari, moueri, & iniustum esse, & mentiri, & peccare, & huiusmodi. Præter hæc autem, omnia pertinent ad nobilitatem, quæ melius est esse omni ei quod est, quam non esse. Et ex his patet solutio ad totum.

Aperte ostendit, quod nec solitudo, nec diuersitas, nec singularitas ibi est, sed similitudo.

*E
Circ. facm.*

Hilarius quoque in lib. 3. de Trinitate dicit his verbis significari quod in Trinitate nec diuersitas est, nec singularitas, vel solitudo: sed similitudo, & pluralitas. siue distinctio: ait enim sic. Qui dixit, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: inuicem esse sui similes, in eo quod dicit. Imaginem nostram, ostendit. Imago enim sola non est, & similitudo sibi non est: neque diuersitatem duobus admisceri alterius ad alterum similitudo permittit. Item idem in 4. lib. absolutius voluit intelligi significationem hanc non ad se esse referendam tantum, dicendo, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Professio enim consortij sustulit intelligentiam singularitatis: quia consortium aliquod nec potest esse sibi ipsi solitario: neque rursus solitudo solitarij recipit, Faciamus: neque quisquam alieno à se loquitur, Nostram. Vterque ergo sermo, scilicet, Faciamus, & Nostram, vt solitarium eundemque non patitur: ita neque diuersum à se alienumque significat. Solitario conuenit, Faciam, & Meam: non solitario vero conuenit dicere, Faciamus, & Nostram. Vterque sermo vt non solitarium tantum: ita neque differentem esse vel diuersum esse significat. Nobis quoque nec solitarius nec diuersus est confitendus. Ita ergo Deus ad communem sibi cum Deo imaginem, eandemque similitudinem hominem reperitur operari: vt nec significatio efficientis admittat intelligentiam solitudinis, nec operatio constituta ad eandem imaginem, vel similitudinem, patiatur diuersitatem diuinitatis. In his verbis Hilarius pluralitatem personarum voluit intelligi nomine consortij: atque significauit nomine consortij, vel pluralitatis non poni aliquid, sed remoueri. Pluralitas enim vel consortium personarum cum dicitur, solitudo vel singularitas negatur: cum dicimus plures esse personas, significamus quod non est vna sola. Ideo Hilarius volens ista subtiliter & sane intelligi, ait: Professio consortij sustulit intelligentiam singularitatis. Non dicit. Posuit aliquid. Ita etiam cum dicimus tres personas, singularitatem & solitudinem tollimus: & quod Pater non est solus, nec Filius est solus, nec Spiritus sanctus est solus, significamus: & quod nec Pater tantum est, & Filius,

Lac. eic.

Filius, nec Pater tantum & Spiritus sanctus, nec Filius tantum & Spiritus sanctus. De hoc autem in sequenti plenius agetur ubi etiam secundum quid similes dicantur tres personae, & utrum aliquo modo sit ibi diuersitas vel differentia ostendetur.

infra dist. 2
19. 24. 31. &
33.

ARTICVLVS XVIII.

De quo supponit imago, cum dicitur: Faciamus hominem ad imaginem nostram?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Faciamus hominem ad imaginem, &c.] Et queruntur duo, scilicet, pro quo stet ibi imago, vel pro essentia, vel pro personis, an pro utroque? Et secundo de ratione diuersitatis expositionum Augusti & Hilarij. Primo ergo queritur, Vtrum imago supponat essentiam, vel personas? Si supponit essentiam, tunc videtur posse dici, Faciamus hominem ad essentiam nostram, vel ad essentiam in tribus personis: hoc autem non est verum: ergo videtur, quod non supponat essentiam in se; nec essentiam in tribus personis.

Secundo queritur, Vtrum imago supponat personas, tunc videtur quod debuit dicere, Ad imagines, & non ad imaginem.

Si forte dicatur (sicut quidam dixerunt) quod imago stat ibi pro Filio. Contra: Tertius dicit ad imaginem nostram: Filius autem non est imago nisi Patris: unde tunc debuit Pater dicere, Ad imaginem meam: & non esset verbum commune tribus personis, sicut dicunt Sancti.

Propter hoc dixerunt quidam, quod imago non stat ibi pro imagine increata, sed creata: & hoc volunt habere ex con- significatione prepositionis que videtur notare assimilationem cum ratione alicuius distantie: quia videtur quasi ad aliquid con- significare motum, con- significat enim ad locum. Si autem queratur, Quid sit illud creatum ad quod homo factus est, dicunt quod hoc est ratio imaginis abstracta ab exem- plata imagine in homine. Sed contra hoc est, quod adhuc hanc ratio imaginis erit ratio al- terius alicuius increati, & de hoc redit ea- dem questio que prius. Vtrum dicat es- sentiam, vel personam? Si personam, Vtrum personam Filij, vel omnes in communi? Præterea, Ratio illa imaginis non potest poni esse nisi in mente Dei facientis hominem: & sic hanc ratio imaginis erit idea ad quam fit homo ad imaginem Dei: & sic non est crea- tum aliquid, sed potius creatrix essentia, vt vult Ansel. Unde hoc nihil videtur esse dictum.

Sunt autem qui dicunt, quod ima- go stat ibi pro Filio, & similitudo pro Spiritu sancto. Sed tunc videtur Pater debere dicere hoc verbum, & non communiter tota Trini- tas. Item debere dicere Pater, ad imaginem meam, & similitudinem nostram: & non communiter dicere ad Filium & Spiritum.

Sunt exponunt Sancti, sed ad Filium tantum.

Solus.

Solus. Ad ista dico sine preiudicio,

quod imago & similitudo hic dicunt essentiam diuinam in recto, & tres personas in obliquo. Unde imago est essentia vna in tribus per- sonis, se in eadem essentia imitantibus: & similitudo est essentia vna per modum quali- tatis que secundum Damasc. assequitur sub- stantiam: sicut bonitas, sapientia, & huius- modi in tribus personis sibi similibus in bo- nitate, & sapientia, & virtute, & huiusmodi: unde & imago & similitudo sunt relata obliqua, & intrinsece. Obliqua dico: quia ea que referuntur ad se, importantur in obliquo. Intrinsece dico: quia habent in se relationem, & etiam id ad quod referunt: ita quod non queant determinari extra: sicut dicitur, Ili sunt similes, hoc est, iste est simi- milis illi, & iste est similis illi.

Ad hoc ergo quod primo obieci- batur, dicendum quod dicunt essentiam in personis, se in ea imitantibus: sicut enim habitum est, dicunt imitantes, & id in quo imitantur se. Nec valet quod posset ibi dici, Faciamus hominem ad imaginem, id est, ad essentiam in Tribus personis: quia licet essen- tia in tribus personis sit idem imagini, ta- men alius est modus significandi in nomine: & ideo non procedit argumentatio: & est ibi accidentis peccatum, vel etiam secundum quosdam figura dictionis propter mutatum modum predicandi in diuinis. Alias autem rationes que contra alias opiniones procedunt ceteris sine preiudicio.

Vtrum queritur de ratione diuer- se expositionis Augusti & Hilarij. Et dicen- dum, quod Hilarius in hoc termino, imagi- nem, considerat duo, scilicet, id quod impor- tatur in recto, & id quod importatur in obli- quo: & ideo dicit in eo posse accipi unitatem essentie, & pluralitatem personarum: & ideo dicit, Imago sola non est, id est, non est vnus, quia plures se imitant in vno supponit: & similiter considerat in hoc termino, similitudo, præter hoc tolli quod imago est in essentia, si- militudo autem in his que secundum modum significanti in nomine important qualitate. Augustinus tamen in his terminis considerat id quod importatur in recto. Similiter hos duos terminos, faciamus, & nostram, diuersimode considerant. Hilarius enim dupli- cem modum significanti considerat in eis, scilicet, con- significati pluralis numeri: & in hoc accipit pluralitatem personarum: & iterum modum significanti quo consortium dicunt, vnus eorum ad actum vnum in numero, & alter ad formam vnam in numero: cum enim dicitur, faciamus, actus vnus numero verbi intel- ligitur egressus diuersis suppositis personis: & hoc non potest esse nisi ille sit vnus in essen- tia agente. Similiter cum dicitur, nostram, notatur plurimum esse vna numero ratio ima- ginis & natura: & hoc est quod dicit, quod professio

professio consortij per ly nostram, & faciamus, sustulit intelligentiam singularis: & sic ponit plures personas. Cum autem dicitur. Nec quisquam alieno à se dicit, nostram, & faciamus, hoc est quia sic non nisi per vnum quod est natura referuntur ad actum vnum numero qui importatur per ly faciamus, & per vnum quod est imago & natura dicuntur habere consortium quod importatur per ly nostram. August. autem non accipit in his terminis nisi significatum plane. Diuersitatem autem vocat Hilarius diuisionem naturæ quæ est in materia per formas substantiales: sicut homo ab homine, & leo ab homine: singularitatem autem vocat indiuiduationem per accidentia, quæ diuinis non competunt: solitudinem autem vocat separationem per locum.

ARTICVLVS XIX.

An termini numerales in diuinis aliquid ponant?

DEinde queritur de hoc quod dicit Magister in sequenti capitulo, vbi recolligit summam dictorum Hilarij, & dicit [Atque significauit nomine consortij & pluralitatis non poni aliud, sed remoueri, & c.] Et ex hoc videtur accipi, quod secundum Magistrum termini numerales in diuinis nihil ponant, sed negant magis & minus: vt cum dicitur vna persona, non ponatur aliquid circa personam, sed remouetur sic, id est, non dux, non tres: & cum dicuntur dux personæ, id est, non vna tantum, vel tres: & cum dicuntur tres, intelligitur, non vna, vel dux tantum, vel plures tribus.

2 Et hoc videtur etiam per Isid. qui dicit, quod numerus dicitur à nutu: nutus autem sensus est: ergo videtur non esse numerus nisi in sensibilibus.

3 Item, Boëtius. Diuersa numero sunt in quibus inuenitur diuersitas in numerando: sed in personis diuinis non est diuersitas: ergo nec numerus. Quod autem non sit diuersitas in diuinis, patet in eadem auctoritate Hilarij.

4 Item, Philosophus. In quibus non est materia, non est numerus, nisi penes causam & causatum: sed in diuinis non est materia: ergo si numerus est in eis, est penes causam & causatum, quod iterum non conuenit: quia non cōceditur, quod vna persona sit causa alterius.

5 Item, Damascen. dicit, quod differentia est causa numeri: omnis autem differentia aut est penes materiam, aut penes formam: penes materiam non est in diuinis: ergo si est, est penes formam. Aut ergo penes formam generis, aut speciei: & patet, quod neutro modo: ergo videtur, quod in diuinis non saluetur ratio terminorum numeralium.

6 Item, Philosophus dicit, quod infinitum in numero causatur ab infinito in continuo: quia quantum diuiditur in continuo, tantum apponitur in numero: numerum enim cognoscimus diuisione continui: ergo videtur, quod numerus non sit proprie nisi in naturalibus,

7 Præterea, Numerus est species quantitatis discretæ: ergo termini numerales aliquid ponunt circa suum subiectum. In diuinis autem est omnimoda simplicitas: ergo nihil ponunt in illis, sicut Magister dicit.

S E D C O N T R A: Dicit Philosophus, *Sed contra.* quod eadem est ratio hominis, & vnus hominis: ergo videtur quod vnum nihil addat supra id quod vnus est, nisi indiuiduationem formæ indiuisæ in se, & distinguens ab aliis: & ita videtur in diuinis conuenire & ponere.

2 Item, Boëtius dicit in libro de duabus naturis, in vna persona Christi, quod vnum & ens conuertuntur.

3 Item, Vnumquodque à forma sua vnum est. Cum igitur proprietas personæ faciat eam indiuisam in se, & ab aliis indiuisam, & sic sit quasi forma: videtur quod vnum ponat in personis proprietatem.

S O L V T I O. Dicendum, quod vnitas essentia est ipsa essentia: sed alia ratione est essentia, & alia vna. Essentia enim est cuius actus est esse. Dicit enim Ansel. quod essentia, esse, & ens differunt: sicut lux, lucere, & lucens. Sed vna est in quantum in se vna existens suis (vt ita dicam) proprietatibus naturalibus ab aliis distinguitur, quæ sunt ipsa essentia. Et personæ vnitas est proprietatis quæ est persona, & vnitas notionis est notio, licet aliter in termino numerali significetur. Et similiter dico de duobus, & tribus, secundum quod dicunt iterationem vnitatis personæ, vel notionis. Magister ergo intendit, quod supra id quod res est non addit vnum nisi indiuiduationem: & ideo dicit nihil ponere. Si autem attendatur quo persona est vna, vel dux, vel tres, tunc ponit proprietatem sub alio modo significandi.

A D A L I V D dicendum, quod non saluetur numerus in diuinis prout dicit nutu sensus, sed prout dicit nutum intellectus quocumque modo distinguens: & ideo etiam licet hoc admittatur, quod in diuinis est numerus personarum, non tamen admittitur quod in diuinis simpliciter sit numerus: quia simpliciter numerus est diuersarum rerum in essentia & esse, quod non est in diuinis.

A D A L I V D dicendum, quod non est in diuinis diuersitas numero, sed potius distinctio: & id quod dicit Boëtius intelligitur in his in quibus simpliciter est numerus. Et non dico hoc quod numerus personarum sit numerus absolute loquendo.

A D A L I V D dicendum, quod in diuinis non est causa & causatum, sed principium & principiatum, & hoc sufficit numero personarum: tamen id quod dicit ille Philosophus, non est omnino sufficiens: quia in Angelo est numerus multus, vt vult Dion. etiam præter hoc, quod vnus sit causa alterius.

A D A L I V D dicendum, quod si differentia large accipitur, tunc comprehendet distinctionem personarum proprietatum, & illa in diuinis causabit numerum talem qualis est ibi.

A D A L I V D dicendum, quod infinitum passio materis est: & ideo non est necesse si infinitum in numero non causatur à diuisione

ne continui, quod propter hoc numerus simpliciter causatur ab illo: quia numerus in non materialibus inuenitur. Vel dicatur (vt quidam dixerunt) quod numerus & multitudo opponuntur vnitati: vnde quot modis dicitur vnum, tot modis per oppositum sit numerus & multitudo. Vnum autem dicitur continuitate, & vnum forma, & vnum naturæ æqualitate, & vnum per respectum ad vnum. In continuitate, sicut linea est vna, & corpus vnum: forma autem sicut homo est vnus, vel Sortes est vnus. Æqualitate naturæ, sicut id cuius attributa essentia naturalis sunt eadem. Per respectum ad vnum, sicut vnioca sunt vnum per respectum vnus rationis ad id in quo vniocantur. Per oppositum autem priuatione vnus sit numerus & multitudo. Priuatione enim cōtinui sit per diuisionem numerus. Similiter diuisione formæ per materiam, sicut in numero indiuiduorum, vel per formas siue differentias, sicut in numero specierum sit numerus. Similiter in æqualitate naturæ secundum attributa sunt gradus, & ordines in natura, & multitudo, sicut sit numerus Angelorum. Similiter & multitudo rationum simpliciter, & per prius & posterius facit numerum in æquiuocis, & analogis: & de tali numero numerato loquitur Philosophus.

A D A L I V D dicendum, quod vnum dupliciter accipitur, scilicet, prout conuertitur cum ente: & sic non est principium discretæ quantitatis quæ est numerus & multitudo: & numerus sic resultans non est in discretæ quantitatis specie, sed ponit formam qua res vnum vel multa est: & sic aliquo modo accipitur in diuinis. Aliter est principium discretæ quantitatis, & sic est ens in parte, & ponit accidens significatum circa suum subiectum: & similiter numerus ab eo surgens, & sic non conuenit in diuinis.

ARTICVLVS XX.

Queritur, Quare in aliis entibus ad numerum hypostasum sequitur numerus nature, & non sequitur in diuinis?

Sed adhuc vterius queritur, Quare hoc sit quod in aliis entibus ad numerum hypostasum sequitur numerus nature: & non sequitur hoc in diuinis: non enim sequitur Pater est vnus Deus, & Filius est vnus Deus, & Spiritus sanctus est vnus Deus: ergo sunt

tres dii. Hoc enim videtur esse contra communem animi conceptionem quæ intellectui per se est nota, scilicet, quod plurimum hypostasum numero non potest esse vna natura numero.

S O L V T I O. Dicendum, quod hoc contingit propter identitatem naturæ & hypostasis in diuinis. Hypostasis enim, siue substantia, siue id quod est, inuenitur quatuor modis in entibus. In quibusdam enim differt hypostasis à natura, siue quod est à quo est: ita tamen, quod natura siue quo est, communicabile est pluribus, & actu communicatur per diuisionem eius quod est, siue hypostasis, per actum generationis: sicut accidit in omnibus generabilibus & corruptibilibus: vt homo, asinus, & cetera huiusmodi. In quibusdam autem quo est, siue natura, communicabilis est: & differt ab eo eo quod est, siue à supposito, siue hypostasi: sed non communicatur, eo quod suam materiam totam habeat intra se, in qua ipsum possibile est esse, & nihil de ea est extra ipsum, neque per potentiam, neque per actum: sicut in sole, & luna, & ceteris stellis: in quibus etiam forma, siue quo est, licet sit communicabile, & differat ab eo quod est, siue supposito, siue hypostasi, & ipsa hypostasis sit quanta: tamen nunquam per actum diuiditur, eo quod totam habeat intra se materiam illam in qua possibile est esse suam formam: & ideo species in illis saluatur in vno: quoniam hoc est principium apud naturam generalem, quod omnium eorum quorum non est materia tota intra formam terminata, est actus generationis per quem diuerso supposito forma multiplicatur in plura numero. Item in quibusdam natura quidem siue quo est, differt ab ipso supposito, vel hypostasi, siue quod est: tamen simplex est ipsum quod est indiuisibile non ex materia aliqua ens: quia (vt dicit Boëtius. i. libro de duabus naturis in vna persona Christi) spirituum nulla est materia: & ideo in talibus saluatur etiam species in vno supposito, & non communicatur: imo contrahit indiuiduantia à proprietatibus suppositi penes attributa personalia accepta: & sic est in Angelis. Sed in diuinis quo est & natura omnino indifferens est à supposito: & ideo numerato supposito, non diuiditur natura: sed indifferens manet in omnibus suppositis eiusdem nature: & ideo non tenet, Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus: ergo tres dii: quia terminus numeralis non ponit rem suam nisi circa suppositum, & non circa naturam, siue quo est.

Ad idem quod cæperat redit, ut alias auctoritates supponat.

Nunc vero ad propositum redeamus, & ad ostendendum personarum pluralitatem atque essentiae diuinæ unitatem, alias Sanctorum auctoritates inducamus. Moyses dicit: In principio creauit Deus cælum & terram: per Deum significans Patrem, per principium Filium. Et pro eo quod apud nos Deus dicitur, Hebraica veritas habet Elohim, quod est plurale huius singularis, quod est El. Quod ergo non est dictum El, quod est Deus, sed Elohim, quod interpretari potest dij, siue iudices, ad pluralitatem personarum refertur. Ad quam etiam illud attinere videtur, quod diabolus per serpentem dixit: Eritis sicut dij. Pro quo in Hebraico habetur, Elohim. Ac si diceret, Eritis sicut diuinæ personæ. Ille etiã maximus Prophetarum & Regum Dauid, qui suam cæteris præfert intelligentiam, dicens: Super senes intellexi, unitatem diuinæ naturæ ostendens, ait: Dominus nomen est illi. Non dicit, Domini. Alibi etiam eiusdem unitatem & æternitatem simul ostendens, ait ex persona Dei: Israel si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Aliud horum (ut dicit Ambr. in lib. 1. de Trinit.) significat æternitatem: aliud unitatem substantiæ indifferentis, ut neque posteriorem Patre, neque alterius diuinitatis Filium, vel Spiritum sanctum esse credamus: nam si Patre posterior est Filius, vel Spiritus sanctus, recens est: & si vnus non est diuinitatis, alienus est: sed nec posterior est, quia recens non est: nec alienus, quia ex Patre natus est Filius, ex Patre procedit Spiritus sanctus. Alibi quoque distinctionem personarum insinuans, ait: Verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Alibi etiam ait: Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Trina enim confessio Dei Trinitatem exprimit personarum: unitatem vero essentiae aperit, cum singulariter subiungit eum. Isaias quoque dicit se audisse Seraphim clamantia. Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus. Per hoc quod dicit ter, Sanctus, Trinitatem significat: per hoc quod subdit, Dominus Deus, unitatem essentiae. Dauid quoque æternam Filij generationem aperte insinuat ex persona Filij dicens: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili Isaias ait: Generationem eius quis enarrabit? In lib. quoque Sap. æternitas Filij cum Patre monstratur, vbi sapientia ita loquitur: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio: ab æterno ordinata sum, antequam terra fieret: necdum erant abyssi, & ego iam concepta eram: necdum fontes, necdum montes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & cardines orbis terræ, quando præparabat cælos, aderam: quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens: & delectabar per singulos dies, ludens coram eo. Ecce apertum de æterna genitura testimonium, quo ipsa Sapientia perhibet se ante mundum conceptam esse, & parturiri, id est, genitam

&

& apud Patrem æternaliter existere. Ipsa etiam alibi ait: Ego ex ore Altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Michæas quoque Propheta æternam Verbi generationem, & temporalem ex Maria simul insinuauit, dicens: Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda: ex te egredietur, qui sit dominator in Israel: & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.

ARTICVLVS XXI.

Virum in vno principio omnia facta sunt, vel in diuersis, ut dicunt Manichæi.

Deinde transeundum est ad illud cap. in quo principaliter intendit probare distinctionem personarum, & per consequens essentiae unitatem: & quia fecerat digressionem exponendo verba Hilarij, ideo dicit [Nunc vero ad propositum, &c.] Dubium autem incidit de hoc quod dicit: In principio creauit Deus cælum & terram. Videtur enim Manichæis non in vno principio cælum & terram fecisse: sed in vno cælum, id est, regionem lucis, & spirituum: & in alio terram, id est, regionem tenebrarum, & pugnae carnis aduersus spiritum: quod nituntur sic probare: Nihil idem eodem modo se habens facit diuersa: ergo multo minus contraria: sed Deus maxime idem est eodem modo se habens: ergo non facit contraria: sed incorruptibilia, & corruptibilia sunt contraria: ergo ipsa non sunt ab eodem principio.

2. Item, Sapientissimi artificis non est suo operi facere repugnans: cum autem anima ad imaginem Dei creata, sit opus incorruptibile Dei, ideo Deus non fecit ei repugnans: sed caro repugnat ei, & aggravat eam: ergo creator animæ non est plasmator corporis. Sap. 9. Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Et Apostolus ad Gal. 5. Fratres, caro concupiscit aduersus spiritum, &c.

3. Præterea, Malum sit in mundo: omne autem quod sit, ab aliquo sit: ergo malum sit ab aliquo. Detur illud esse liberum arbitrium sicut dicunt Catholici: aut ergo sit à libero arbitrio tantum, aut à libero arbitrio secundum quod Deus operatur in ipso & mouet ipsum, sicut prima causa est in secunda & mouet eam. Si primo modo: ergo liberum arbitrium est primum principium mali, & per consequens sunt duo principia: vnum boni quod est Deus, alterum mali quod est liberum arbitrium. Si secundo modo: ergo bonus Deus est auctor mali: non ergo debet esse eiusdem punitor: quia nemo iustus illius rei est punitor cuius ipse est auctor.

4. Similiter, dicit August. quod Deus non facit aliquid quo opus suum fiat deterius: sed malo sit homo deterior: ergo bonus Deus non facit illud nec in se, nec in alio: ergo oportet, quod sit ab alio principio quod est Deus te-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

nebrarum: quia malum (ut dicit Damasc.) est tenebra intelligibilis. Si forte dicatur, quod malum nihil est: & ideo non oportet ut habeat principium existens. Contra: Deus non punit pro nihilo supplicis æternis: sed malum punitur æterno supplicio: ergo malum non est nihil, sed aliquid, & ita redit primum: vel si fiat vis in malo, videbitur eadem ratio procedere de peccato quæ facta est de malo.

Ad hoc soluendum dicendum est, quod non est nisi vnum principium, eo quod principium mali esse non potest: quia illud aut esset summum malum, ita quod non posset esse peius: aut haberet aliquid de bono. Si primo modo, tunc esset non ens, ut supra est habitum: quia ens est vnum optimorum quod omnia desiderant. Si secundo modo, tunc iam esset compositum, & non principium, & aliquid esset in ipso de causatis à bono principio, quod non potest esse: & ideo principium mali efficiens, quod sit per substantiam suam mali causa, esse non potest.

Ad primum dicendum, quod hoc intelligitur de causis per motum causantibus, sicut cælum, & stellæ, & cætera corpora physica: quia vno modo motus non efficitur nisi vna ab forma quæcumque sit illa: sed diuerso motu in accedendo & recedendo ad stellæ & motus diuersos in obliquo circulo in quo interfecant se circuli planetarum, in quo aliquo modo sunt stellæ omnes, sunt diuersæ coniunctiones, & respectus & prauentiones, & ascensus, & descensus: & ideo tunc causantur diuersa. Deus autem non operatur per hunc modum: ipse enim stabilis manens dat cuncta moueri. Et ideo vno modo ipse existens per rationes ideales diuersas in sua sapientia operatina existentes, potest causare diuersa, & etiam contraria in illis contrariis quorum vtrumque est ens: sicut sunt contrariæ formæ, ut album, & nigrum: sed corruptibile & incorruptibile, & iustum & iniustum, bonum & malum non sunt sic contraria: quia vnum est à forma, alterum à priuatione quæ est in materia, quæ non est nisi defectus, ut dicunt Anselm. & August. & ideo causam agentem non habet: sed potius causa agens habitum qui opponitur tali priuationi, si deficit ab aliquo principiorum habitus, tunc in actione sua incidet priuatio præter intentionem agentis, & præter hoc quod aliquid agat ad ipsam, sed potius ex hoc quod non habuit in opere habitus sufficientiam principiorum quæ ad habitum exigebantur: sicut est videre in cæcitare in pupilla: non enim hoc est ex intentione vis formatiæ oculi quod non est lumen in oculo,

E

lo, sed potius quia deficit materia vel aliqua materia dispositio quæ ad visum requirebatur, cum vis formativa oculum formaret. Et sic causatur corruptibile: quia deficit virtus receptiva incorruptionis ex parte materiae in qua forma inducitur, eo quod non est remouibilis à contrarietate pugnantem.

AD ALIUD dicendum, quod pugna carnis ad spiritum tripliciter consideratur, scilicet, in causa quæ est fomes originalis peccati, & appetitus contrarij: & hanc causam peccatum induxit, & non Deus. Si autem consideretur vt pœna, tunc est à Deo iuste pro peccato ipsam infligente, & sic vtique bona est, quia iusta est: & omne quod iustum est, bonum est, vt dicit August. Tertio consideratur in causa dissolutionis corporis, & sic fit à principiis pugnantibus in corpore, quæ inducit corruptionem ex defectu materiae, & sic ex priuatione quæ est in materia incidit præter intentionem agentis & naturæ. Et hoc est quod dicit Dionys. quod non corrumpitur quid existentium secundum quod existens: sed circa existens corrumpuntur modi, commensurationes, & harmoniæ ex infirmitate proprii habitus.

AD ID quod obiicitur de malo, dicendum quod malum non habet causam vnde fit, sed habet causam vnde incidat præter intentionem causæ, & præter hoc quod agat ad illud: quia ad illud quod nihil est, agi non potest. Liberum enim arbitrium potentia actiua est, & secundum quod coniungitur his quæ informant actus, sic sunt actus eius: & si coniungitur in deliberando cum conuersione ad bonum naturæ, fit actus eius inductiuus illius boni, & habet hoc bonum finem: si autem coniungitur cum bono virtutis politicæ, erit actus eius informatus ab illo bono: & si coniungitur actus eius bono gratiæ, erit iterum habens formam & finem illud bonum: si autem non coniungitur alicui horum, sed potius deflectitur ab omnibus his, tunc incidet peccatum ex infirmitate & priuatione eorum quæ ad opus rectum exigebantur. Si autem queritur, Quæ sit causa deflexionis illius? Dicendum cum August. quod conuersio ad bonum commutabile, non secundum quod bonum est, nec secundum quod commutabile est, sed secundum quod ponitur finis vltimus appetitus liberi arbitrij: sic enim abstrahit ab eo quod est vere finis: & ideo etiam ista conuersio non causat malum secundum quod est ens, id est, secundum quod conuersio est ad bonum commutabile, sed potius secundum quod est abstrahens à fine incommutabilis boni, & hoc est priuatio: & ideo malum non habet principium nisi deficiens. Et de hoc in secundo plura dicentur.

AD HOC autem quod obiicitur, quod secundum hoc malum nihil est, & Deus puniens peccatum vel malum, pro nihilo punit. Dicendum, quod licet nulla essentia sit, tamen nonnullam essentiam ponit: priuatio enim quæ nulla essentia est, supponit tamen materiam deformatam in carentia habitus debiti. Ita malum & peccatum licet in eo quod hu-

iusmodi, nulla essentia sint: supponunt tamen actum deformatum priuatione habitus & finis debiti: & ideo pro illo, cum sit in potestate nostra, merito punitur peccator.

ARTICVLVS XXII.

Virum hoc nomen, Deus, habeat plurale?

DEinde obiicitur de hoc quod dicitur [Eritis sicut dii scientes bonum, &c.] Videtur enim, quod hoc nomen, Deus, non habeat plurale. Deus enim dicit formam incommutabilem: forma autem incommutabilis non habet pluralitatem: ergo in plurali dictum non habet significationem.

2 Item, Deus nominat primum principium: prima autem principia non possunt esse plura: ergo &c.

3 Item, Anselm. Deus est maius quam aliquid excogitari possit: sed talia non possunt esse plura: ergo intellectus huius nominis, Deus, repugnat pluralitati.

4 Item, Cum dicitur Sortes, forma Sortis significatur in nomine cum indiuiduantibus, quam impossibile est eandem numero in alio inueniri, & ideo plurali caret: ergo similiter, cum intellectu huius nominis, Deus, claudantur ea quæ impossibile est alij conuenire, videtur hoc nomen, Deus, in plurali non habere: hæc autem sunt omnipotentia, & prouidentia vniuersalis mundi: sicut dicit Aug. in lib. de ciui. Dei, quod Philosophi Deum definiunt, quod esset anima, motu, & ratione mundum gubernans.

SEDCONTRA: Gen. 3. Eritis sicut dii. Sed contra. Exod. 20. Non erunt tibi dii alij præter me. Et Psal. 49. Deus deorum Dominus. Et Deut. 32. Vbi sunt dii eorum in quibus habebant fiduciam. Et 1. ad Cor. 8. Et si sunt qui dicuntur dii, siue in celo, siue in terra, siquidem sunt dii multi & Domini multi?

2 Et si dicatur sicut quidam respondent, quod Sancti volunt quandoque magis non grammaticè loqui vt significantius proferant, quam grammaticè & minus significanter proferre: quid dicitur de Philosophis qui deos multos esse dicebant & colebant: sicut dicit Plato: Diideorum quorum opifex paterque ego sum, &c. ergo videtur, quod habeat in plurali.

3 Præterea, Supra habitum est, quod imponitur ab actu aliquo modo communicabili: ergo videtur, quod habeat in plurali, vel quod possit habere.

4 Præterea, Quidam Philosophus dicit, quod vniuersale dicitur quatuor modis, scilicet, quia actu conuenit pluribus vt homo: vel quia etsi non actu, tamen potentia, vt domus septangula etsi nulla sit, tamen multæ esse possunt. Item quod nec actu nec potentia: sed de ratione formæ est communicabile, vt sol, luna, terra. Item quod opinio communicabile est, vt chimera. Ergo videtur, quod cum hoc nomen, Deus, communicabile sit opinione, quod possit habere plurale.

5 Item, Magister exponit, dii, id est, diuina personæ. Cum ergo diuina, quod ab eadem forma imponitur latine, recipiat pluralitatem,

Solutio.

le, videtur etiam latine dici, dii in plurali.

SOLVITIO. Dicendum, quod omnium sententia Magistrorum est, quod secundum proprietatem Grammaticæ hoc nomen, Deus, plurale non habeat, sicut probant primæ inductæ rationes: eo quod licet imponatur ab aliquo actu communicabili, non tamen est communicabilis nisi secundum quid, sicut prouidentia, & circuitio, vt supra determinatum est: & ideo nec quantum ad hoc cui imponitur nomen communicabile est, nec etiam quantum ad hoc à quo imponitur potest habere plurale.

AD AVCTORITATES ergo istorum respondendum est, sicut dicunt Magistri, quod propter significantiam maiorem improprie sunt locuti: quia ad hoc quod nomen habeat in plurali simpliciter, non sufficit quod habeat pluralitatem suppositorum, sed etiam oportet quod essentia & forma importata per nomen diuidatur & multiplicetur in illis: sicut Sortes, & Plato, & Cicero sunt tria supposita hominis, & tres homines, & tria animalia, & tres substantiæ: vnde cum forma importata per ly, Deus, vel quasi forma siue natura non multiplicetur in suppositis suis, non potest proprie loquendo habere in plurali.

AD ID quod obiicitur de Philosophis, dicendum quod Deus secundum opinionem, est Deus qui habet vnum particulare sicut Esculapius, vel Neptunus, & huiusmodi: & sic non accipiuntur termini in sua propria significatione, & ideo sic pluraliter locuti sunt ipsi: tamen eadem quando proprie diuinitatem considerauerunt, dixerunt non esse nisi vnum Deum, quem vix etiam puri mente attingere possunt.

AD ALIUD sequens patet solutio per ante dicta.

AD ALIUD dicendum, quod nullo modo est vniuersale hoc nomen, Deus: quia opinio vocatur ibi à Philosopho quæ est de ente quod est in opinione tantum, & cuius formæ in opinione non repugnat pluralitas: sed Deus est secundum rem, cuius natura repugnat pluralitati, vt habitum est.

AD ALIUD dicendum, quod diuinae detiuatiuum est non propter significatum, sed propter modum significandi: quia est nomen possessiuum, & si ipsam habeat plurale, non oportet propter hoc quod suum primitiuum habeat plurale: sicut Socraticus habet in plurali, non tamen Socrates: & hoc contingit propter diuersum modum significandi.

ARTICVLVS XXIII.

An Dauid sit maximus Prophetarum?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Ille etiam maximus Prophetarum & regum, &c.] Videtur enim Moyles maior fuisse, cui ore ad os locutus est Dominus, & Elias qui ignem descendere fecit de celo, & Eliseus qui mortuos suscitauit.

Solutio.

SOLVITIO. Maximus dicitur Dauid à modo inspirationis, & promissione feminis D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

nascituri de ipso. De primo habes: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Aliis autem loquebatur per visiones, & Angelos, & ænigmata. De secundo habes: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Sed Moyles maximus fuit in modo apparitionum, & Elias maximus in zelo, & Eliseus maximus in operatione miraculorum.

ARTICVLVS XXIV.

An diuina sapientia conuenienter attribuantur possessio, conceptio, parturitio. &c. quæ sibi attribuit sapiens?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Sanctus, sanctus, sanctus, &c.] Super hoc enim accipienda est definitio sanctitatis posita in li. de diu. no. cap. 12. vbi sic dicit: Sanctitas est vt secundum nos dicatur ab omni immunditia libera, & perfecta, & omnino immaculata munditia siue puritas. Deinde accipitur expositio auctoritatis inductæ de Prouerbijs ibi. Dominus possedit me ab initio, &c. Videtur enim non conuenire: quia possessio rerum est extrinsecaram, & hoc non conuenit sapientiæ.

2 Præterea, Qualitèr conueniat ei ab æterno ordinari: ordo enim ponit prius & posterius dignitate, vel causa, vel loco, vel tempore: & nullum horum. Filio conuenit in comparatione ad Patrem.

3 Præterea, Ad quid refertur conceptio eius, & parturitio? istæ enim sunt proprietates generationis carnalis, quæ in diuina generatione non conueniunt.

4 Præterea, Quid vocat cardines orbis terrarum?

5 Item, Quid est appendere fundamenta terræ?

6 Præterea, Quid est sapientiam delectari ludendo coram Patre per singulos dies?

RESPONSIO ad primum, quod possessio transmittitur ad Filium secundum quod est ars Patris plena rationum omnium videntium: possessio enim habetur ad naturam. In hoc ergo notat distinctionem Dei ab alijs artificibus, quos artem non habentes ad manum oportet meditari super partes materiæ, & cogitare super instrumenta: quod non requirit sapientia diuina.

AD ALIUD dicendum quod ly, ordinata, dicit duo, scilicet, ordinem naturæ qui est in diuinis, quo alter est ex altero, non quo alter est prior altero: & ponit etiam causalitatem sapientiæ vt artis ad artificiatum in tempore, sicut causa æterna ordinatur ad causatum in tempore: & sic cessat obiectio.

CONCEPTIO autem sapientiæ dicitur clausonem Filij in eadem substantia cum Patre. Parturitio autem dicit modum exendi ab æternis rationibus in res creatas quæ exeunt ab arte illa.

CARDINES autem sunt in quibus voluitur mundi conseruatio: vt actio primarum qualitatum reducatur ad motum diuersum in celo, & motus diuersus reducatur ad motum primi mobilis vnum, & ille motus vltimus

terius reducatur ad primum mouens, quod in se stabile manens dat cuncta moueri. In istis enim principiis tanquam quibusdam cardinibus voluit totus mundus, tam in motu locali supercelestium, quam in motu generationis & alterationis & augmenti & diminutionis generabilium & corruptibilium.

AD ALIUD dicendam, quod appendere est librare per naturam ad centrum primi mobilis. Fundare autem est speciem terræ per naturam in loco medio generari & conseruari, & ad illum per naturam moueri.

DELECTARI autem coram Patre est ab omni opere requiescere in seipso. Ludere autem est miræ sapientiæ rationes in illustratione cuiuslibet creaturæ producere: quia dies est, quando per lucem sapientiæ res cognita producitur: eo quod etsi quædam in natura permixta sint tenebris priuationis, tamen in ipsa sapientia sunt in ratione plenæ lucis & diei.

ARTICVLVS XXV.

Quomodo intelligitur hoc quod dicitur, Tu Bethlehem?

DEinde queritur de expositione auctoritatis Michæ, Tu Bethlehem, &c. Dicendum, quod sensus est. Paruulus quidem es spatio & numero habitatorum in millibus Iuda, hoc est, in Iuda in quo sunt tot millia habitatorum vel viculorum: tamen magnus vicus es dignitate: quia ex te, &c. [et egressus eius] per æternam generationem [ab initio] æternitatis, vel à Patre [à diebus] pluraliter dicitur

[à diebus] non quod æternitas habeat partem, vt infra probabitur dist. 8. sed dicitur in comparatione ad res temporales, vt sit sensus. A diebus, id est, ab æterno, respectu cuius in temporali re accipiuntur multi dies.

ITEM nota, quod auctoritates inductæ in hoc ca. Trinitatem innuant nouem modis. Primo ex conuincato numeri pluralis, sicut, Egoim vel dii. Secundo ex propriis nominibus personarum sicut, Verbo Domini, &c: in quo Verbum, & Spiritus nominantur. Tertio ex ordine verborum, vt illa, Benedicat nos Deus, Deus: vbi bis immediate coniungitur: quia Filius Deus à solo est Patre Deo. Et postea subiungitur tertio, Deus, vt notetur Spiritus sanctus Deus esse ab vtroque. Quarto à numero terminorum, siue dictionum positarum ad laudandum Deum. Sic dicit: Sanctus, sanctus, sanctus. Non enim posset esse alia ratio quare ter diceret, & non pluries, quam Trinitas personarum. Quinto ex actu personali, sicut, Dominus dixit ad me, Filius meus, &c. Generare enim proprium actum dicit, quo persona est persona. Sexto ex proprietate personali, cum dicitur, Generationem eius quis enarrabit? Generatio enim passiva proprietatis est personalis Filij. Septimo per appropriata, sicut illa, Dominus possedit me, &c. vbi appropriata Filij ponuntur. Octauo ex ordine generationis æternæ ad creationem creaturæ in tempore, sicut in illa, Ego ex ore Altissimi prodij, &c. Nono & ultimo ex ordine generationis æternæ ad temporalem eiusdem Filij generationem, vt in illa, Tu Bethlehem, &c.

Specialia testimonia de Spiritu sancto.

DE Spiritu sancto etiam expressa documenta in Veteri Testamento habemus. In Gen. enim legitur: Spiritus Domini ferebatur super aquas. Et Dauid dicit: Quo ibo à Spiritu tuo? In lib. Sap. dicitur: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: benignus est enim Spiritus sapientiæ. Isa. quoque ait: Spiritus Domini super me.

ARTICVLVS XXVI.

Quatuor auctoritates de Spiritu sancto quomodo differunt?

DEinde nota de illo ca. de Spiritu sancto, &c. quod quatuor auctoritates habet de

Spiritu sancto, quarum prima est de Spiritu omnia causante. Secunda de Spiritu omnia continente & gubernante. Tertia de Spiritu ordinante in bonis gratiæ quæ distribuit. Quarta & ultima est de Spiritu sua operatione perficiente mysterium incarnationis Filij. Et hoc plenum est considerare in ipsis auctoritatibus.

De testimoniis Noui Testamenti.

Hinc vero post testimonia Veteris Testamenti de fide sanctæ Trinitatis & vnitatis, ad Noui Testamenti auctoritates accedamus: vt in medio duum animalium, id est, Testamentorum, cognoscatur veritas, & forcipe de altari sumatur calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus vnitatem diuinæ essentiæ, ac personarum

Trinita

Gen. 1.

Psal. 138.
Sap. 1.

Isa. 61.

H.

Habac. 3.

Isa. 6.

Trinitatem aperte insinuat, dicens Apostolis: Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti. In nomine vtrique ait, ut Ambr. ait in primo lib. de Trinit. non in nominibus: ut unitas essentia ostendatur: per nomina tria quæ suppositit tres esse personas declaravit. Ipse etiam ait: Ego & Pater vnum sumus. Vnum dixit (ut ait Ambr. in eodem) ne fiat discretio potestatis naturæ: & addidit, Sumus, ut Patrem Filiumque cognoscas, scilicet, ut perfectus Pater Filium perfectum genuisse credatur, & quia Pater & Filius vnum sint, non confusione personæ, sed unitate naturæ. Ioannes quoque in Epistola canonica ait: Tres sunt qui testimonium perhibent in celo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Ipse etiam in initio Euangelij sui ait: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: ubi aperte ostendit Filium semper & æternaliter fuisse apud Patrem, ut alium apud alium. Apostolus quoque aperte Trinitatem distinguit, dicens: Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra. Et alibi: Spiritus eius qui suscitavit Iesum habitat in nobis, &c. Item alibi Trinitatem atque unitatem evidentissime commendat, dicens: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso ait (ut Aug. in lib. de Trinit. ait) propter Spiritum sanctum. Per hoc vero quod non ait, ex ipsis, per ipsos, & in ipsis: nec ait, ipsis gloria, sed ipsi, insinuavit hanc Trinitatem vnum Deum esse. Sed quia singulæ pene syllabæ Noui Testamenti hanc ineffabilis unitatis atque Trinitatis veritatem concorditer insinuant, inductioni testimoniorum super hac re superfedeamus, & rationibus, congruisque similitudinibus ita esse, prout infirmitas nostra valet, ostendamus.

ARTICVLVS XXVII.

Cum dicitur, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quid dicit ibi, In nomine, an essentiam, vel personam?

Nunc vero post testimonia, &c.] Obiicitur de hoc quod ipse dicit: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: aut enim in nomine dicit essentiam, aut personam: si essentiam, tunc videtur falsum, quia essentia non est nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti: si autem dicit personam, tunc deberet dicere, in nominibus, sicut tria nomina personarum consequuntur.

Solutio. Et ad hoc dicendum quod dicit essentiam: & nomen sumitur hic secundum id à quo dicitur nomen: dicitur enim vnum quodque nomen à nomine quod facit circa rem cuius est nomen: & quia essentia virtus notat facit personas in sanctificatione baptismi & in operibus miraculorum: ideo ipsa est nomen, id est, notamen personarum, unde tantum valet: In nomine, &c. quantum, in virtuosa essentia cuius virtus notificat Trinitatem personarum.

D. Alb. Mag. in lib. I. Sent.

ARTICVLVS XXVIII.

An pronomina ista distinctionem aliquam notent cum dicitur, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso?

Deinde obiicitur de hoc quod dicitur: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, &c.] Videtur enim prepositiones quidem diuersitatem notare, eo quod transitivæ sunt. Sed quia vnum est pronomen quod accipitur cum ipsis, videtur quoddam idem pertinere, & ita non videntur notare nisi essentia identitatem: & sic non valet ad propositum Magistri confirmandum.

Solutio. Ad hoc dicendum, quod sicut probat obiectio, prepositiones transitivæ sunt, & ex eo quod prepositiones sunt habent notare personarum distinctionem: in quantum tamen considerantur ut hæc prepositiones, pertinent ad personas distincte: ex enim prepositio notat causam originis, & ideo notatur attribui Patri qui est principium non de principio: notat etiam ly ex causam essentialem quæ est materia quæ una remanet in materia, & sic transfertur ad identitatem essentialem in Patre qui est origo, & Filio qui est ab ipso significandam. Per autem notat quasi causam mediam, & significat Filium qui est à Patre, & per ipsum Pater operatur. In autem notat continentiam, & attribuitur Spiritui sancto, cuius bonitate omnia continentur.

F. 3. DISTIN

DISTINCTIO III.

*Incipit ostendere quomodo per Creaturam potuerit
cognosci Creator.*

APOSTOLVS nanque ait, quod inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus eius, & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam qua excellit inter alias creaturas, vel propter conuenientiam quam habet cum omni creatura. Homo ergo inuisibilia Dei intellectu mentis conspiciere potuit, vel etiam conspexit, per ea quæ facta sunt, id est, per creaturas visibiles, vel inuisibiles. A duobus enim iuuabatur, scilicet, à natura qua rationalis erat, & ab operibus à Deo factis, vt manifestaretur homini veritas. Ideoque Apostolus dixit: Quia Deus reuelauit illis, scilicet, dum fecit opera, in quibus artificis aliquatenus relucet indicium.

Rom. I.

DIVISIO TEXTVS

APOSTOLVS nanque ait quod inuisibilia dei, &c. In hac tertia distinctione Magister tangit illam partem veniendi in cognitionem Trinitatis & vnitatis, quæ est per rationes & similitudines. Sunt autem duo in quæ ducimur, & duo quibus ducimur: in quæ ducimur vnitatis, & Trinitatis: quibus ducimur, ratio, & similitudo. Et ideo diuiditur in duas partes, in quarum prima tangit modum veniendi in cognitionem vnitatis ducente ratione. In secunda tangit modum veniendi in aliqualem cognitionem Trinitatis ducente similitudine *ibi* [Nunc restat ostendere, &c.] Prima harum partium diuiditur in quatuor penes quatuor rationes quas adducit Magister ad probandum Deum esse, & vnum esse: quas rationes multis modis variauerunt multi, sicut plane extrahi potest à litera. In prima probat Magister per effectum esse Deum per modum primæ causæ. In secunda per dispositiones inuentas in effectibus probat Deum esse incorporeum, & immutabilem, & hæc incipit *ibi* [Alio etiam modo veritatem, &c.] In tertia iterum per dispositionem inuentam in effectibus probat Deum esse summum bonum *ibi* [Considerauerunt etiam, &c.] In quarta & vltima probat Deum esse speciem omnium specierum ceatarum, & hoc per considerationem speciei inuentæ in effectibus *ibi* [Intellexerunt etiam speciem corporis, &c.] In pri-

ma ratione tria sunt. Primo enim inducitur auctoritas Apostoli quæ probat hanc viam, scilicet, per causatum in cognitionem causæ veniendi esse possibile. Secundo ostendit quibus homo iuuatur in hac via, scilicet, duobus: quia natura rationali, & creatura exteriori *ibi* [Homo ergo inuisibilia Dei, &c.] Tertio ratiocinationis ponit processum *ibi* [Nam sicut ait Ambrosius.

ARTICVLVS I.

*An Philosophi cognouerunt vnum
esse Deum?*

Incidit autem hic dubium antequam perueniamus ad literam, An Philosophi vnitatem, vel quia Deus est, ductu rationis poterant cognoscere: Secundo si cognouerunt, Quid est quod cognouerunt, vel quid non? Tertio qualiter hæc cognitio eorum à cognitione fidei distinguatur? Circa primum proceditur sic: Dicit Apostolus ad Rom. I. de Philosophis. Qui cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis: ergo videtur, quod cognouerunt & Deum esse, & gloriam ipsius.

2 Item ibidem, Deus illis reuelauit: ergo videtur, quod noticiam vnius Dei habuerunt.

3 Item, Aug. in lib. 8. de ci. dei. c. 9. Platonici nobis consentiunt de vno Deo vniuersitatis auctore, qui non solum super omnia corpora est incorporeus, verum etiam super omnes animas incorruptibilis, principium nostrum.

nostrum, lumen nostrum, bonum nostrum. In hoc cæteris eos anteponimus. Ergo videtur, quod Platonici Deum verum cognouerunt.

4 Item ibidem, Hæc itaque causa est cur istos cæteris anteponimus: quia cum alij Philosophi ingenia sua stadiaque sua contriuerunt in inquirendis rerum causis, & quinquam est modus dicendi, atque viuendi: isti Deo cognito reperierunt vbi esset causa constituta vniuersitatis, & lux percipiendæ veritatis, & fons bibendæ felicitatis: ergo videtur, quod tales Deum cognouerunt.

5 Item, In li. Sap. cap. 13. A magnitudine speciei & creatura Creator eorum poterat intelligibiliter agnosci.

6 Item, Hoc videmus in libris eorum. Plato enim in Timæo inducit mundi opificem mundum facientem, & explicandum per propagationem motoribus sphaerarum super caelestium committentem.

7 Item, Apuleius in lib. de Deo Socratis quem in li. de ciui. Dei inducit Aug. ponit vnum omnium aliorum Creatorem. Vnde Aug. in nono de ciui. ca. 16. Omnium Deum summum Creatorem quem nos verum dicimus, sic à Platone prædicari asseuerat Apuleius, quod ipse sit solus qui non possit penuria sermonis humani quauis ratione vel modice comprehendi: vix autem sapientibus viris cum se vigore animi quantum licuit à corpore remouerunt, intellectum huius Dei, & id quoque interdum velut in arctissimis tenebris, rapidissimo coruscamine lumen candidum intermicare: ergo cognitionem eius habuerunt.

8 Item, Legimus in libris Arist. quod ipse probat vniuersitatis principium esse vnum, cuius scientia & voluntas & actio substantia sua est: ergo videtur, quod non tantum cognouerunt Deum esse vnum, sed etiam ipsum esse simplicem, quia est quicquid habet.

Sed contra.

SED CONTRA: Deum esse vnum articulus fidei est: ergo non subest rationi: ergo per Philosophiam & rationem non potest inuestigari: & nihil cognouerunt Philosophi, nisi quod per rationem potest inuestigari: ergo Deum esse vnum non cognouerunt. Si forte dicatur, quod Deum esse vnum non est articulus. Contra: Credo in vnum Deum: ibi in simbolo ponitur pro articulo.

1 Item, Philosophus non inuestigat eum in Philosophia, nisi per creaturas, sicut causam per effectum: sed in Philosophia omnis causa proportionata est effectui: ergo non inuestigabant Deum, nisi vt causam proportionatam effectui: talis autem causa non est Deus: ergo per effectum hoc modo non cognoscunt Deum, nec cognoscere possunt.

2 Item, In inuestigatione nominis per resolutionem causati in causam, siue posterioris in prius, & compositi in simplex, ratio stat in intellectu entis & vnius: sed quicquid est in quo stat resolutio, ab eodem incipit compositio: ergo ipsum ens & vnum in quo stat resolutio, componibile est in ea quæ in ipsum sunt resoluta. Sed Deus & ens diuinum non sunt componibilia: ergo intellectus sic resoluens, non veniet in ens diuinum, vel

in verum quo dicitur Deus vnus: ergo per hoc non potest accipere Deum esse, vel Deum esse vnum.

3 Item, Si aliquid est quo posito non de necessitate ponitur aliud, illud non potest accipi posito alio: vt videtur si posito aliquo intellectu Angeli non de necessitate ponitur creatio alicuius rei vel res creata, tunc per rem creatam non potest inuestigari de intellectu Angeli: ergo à simili cum posito Deo non de necessitate ponatur creatura, quia aliter creatura esset ab aeterno, videtur quod ex creatura non possit inferri Creator: & ita per creaturam non potest cognosci Creator.

SOLVITIO. Dicendum, quod in veritate (vt dicunt Sancti) Philosophi cognitionem Dei per naturales rationes habere potuerunt.

AD HOC autem quod primo obiicitur, dicendum quod Deum esse, & vnum: vno modo sunt articuli, & alio modo scita per rationes, sicut conclusiones. Potest enim accipi Deum esse per scientiam, quia est tantum, & similiter Deum esse vnum: & sic possunt esse scita, vt conclusio per naturalem rationem. Potest etiam accipi prout aliquo modo appropinquant scientiæ quid est, propter hoc quod apprehendunt proprietates esse diuini & vnitatis secundum quod determinat fides attributa esse Dei & vnitatis Dei: & sic ipsam non subest rationi, sed potius est articulus fidei.

AD ALIUD dicendum, quod in Philosophia causa physica proportionata est causato, & motor mobili: sed quia proportionatum in virtute causandi non potest esse primum quod habet influentiam ad omnia, ideo extendit se ratio ad probandum illud esse, licet non probet nisi quia est tantum, & non possit determinare proprietates eius. Vnde Philosophus in primo de celo & mundo dicit: Adhibuimus nos ipsos magnificare Deum gloriosam creatorem omnium, eminentem proprietatibus eorum quæ sunt creata. Vnde patet, quod cognouit quod eminet super creata: sed rationem eminentiæ, & differentiam, & proprietatem sui esse non potest per rationem aliquam inuestigare. Vnde etiam circa talia attributa inueniuntur Philosophi multos errores dixisse: circa esse vero Deum, siue quia est, & quod vnus est, pauci Philosophi qui verè erant Philosophi, errauerunt.

AD ALIUD est dicendum, quod intellectus resoluens stat in ente quod est vltimum resolutione, & primum compositione: sed quia ipsum miscibile est compositioni, ideo ipsum non potest esse primum. Hoc cognoscit ratio ex hoc quod apprehendit habitudines entis ad posteriora ente. Et sicut est de ente, similiter est de vno. Et sic patet, quod ratio vltimè procedit: sed verum est, quod non procedit vltimè inquirendo passiones, & differentias: quia illas per effectum inuestigare non potest. Et ideo ens quidem est primum subiectum Philosophiæ: quia subiectum Philosophiæ est de quo prædicantur passiones, & differentia: nõ tamen est simpliciter primum.

E 4 quia

quia illud non est subicibile passionibus, & etiam passiones & proprietates eius sunt ignoratæ, nisi per fidem illuminantem intellectum accipiantur.

AD VLTIMUM est dicendum, quod prima est falsa. Et licet posito Deo non ponatur necessario creatura: tamen posita creatura tanquam effectu Dei, necesse est Deum creatorem poni: & sic à posteriori ex creatura potest Deus cognosci.

ARTICVLVS II.

Quid cognouerunt Philosophi de Deo, an quia est tantum?

Secundo queritur quid est quod de Deo cognouerunt? Et videtur secundum prius habita, quod non cognouerunt nisi quia est, & quia vnus. Hoc etiam videtur alia ratione: quia causa in infinitum distans à causato non potest cognosci nisi quia est, & etiam illud tenuerit per causatum: sed Deus in infinitum distat à quolibet causato: ergo non cognoscitur nisi quia est.

2 Item, Obiiciunt quidam, quod non est cognitio nisi per abstractionem speciei à cognito: à simplicissimo autem non est abstractio: ergo simplicissimi nulla est cognitio: Deus autem simplicissimus est: ergo non cognoscitur.

3 Præterea, Posito Deo, non de necessitate ponitur creatura: ergo videtur, quod creatura nihil manifestat de Creatore.

4 Præterea, Causatum non de necessitate ponit causam esse: quia domo posita, non de necessitate ponitur artifex: ergo videtur, quod per creaturam non de necessitate accipitur Creator.

5 Præterea, Multa sunt in creatura quæ etiam quibusdam causa erroris fuerunt ut duos deos ponerent, ut corruptibile, & incorruptibile: ergo videtur, quod creatura tantum seducat rationem, quantum adiuuat.

SED CONTRA: In libris Gentilium legimus, quod non tantum probant Deum esse, sed ipsum esse primum, ipsum esse ens necesse quod non cadit in prædicamento, ens simplex cuius substantia sit intellectus & voluntas & actio eius: ergo videtur, quod non tantum cognouerunt quia est, sed etiam proprietates, vel attributa eius, & quid est ipse.

SOLVITIO. Dicendum, quod non cognouerunt nisi quia est & quid non est, non quid est, ut habitum est prius. Licet enim cognouerunt quædam attributa ipsius: non tamen habuerunt de ipsis cognitionem certam: sicut inuenimus quosdam cognouisse sapientiam ipsius, & cum hoc dicere quod non haberet scientiam particularium: & ita etiam est de aliis. Et ita de Deo attributa taliter cognoscere, non facit cognitionem quid est, præcipue cum definiti termini illorum attributorum non sint cogniti à quoquam intellectu creato. Et per hoc patet solutio ad vltimum.

SED QUIA priores rationes probare videntur nullam esse Dei cognitionem, ideo respondendum est ad primam, quod causa vno modo distat in infinitum, & alio modo non: si enim attendatur proprietatum proportio inter causam primam quæ est Deus, & causatum suum, proportio nulla est: & ideo ex parte illa nihil de causa cognoscitur. Si autem consideretur ratio in qua causatum habet se ad causam secundum quod exiuit ab ea per ideam, & continetur ne intereat in nihil decidendo, & gubernatur ut appetat bonum: sic causa relucet in causato, & est in ipso essentialiter, præsentialiter, & potentialiter: & sic potest in ipso causato cognosci.

AD ALIUD dicendum, quod illa obiectio vilis est: quia illa abstractio intellectus non est abstractio formæ de materia: sed potius speciei de eo cuius est speciei: & simplicissima sicut ipsæ speciei non repugnant huic abstractioni: quia illa non exigit compositionem, sed potius acceptio-nem intentionis rei tantum. In omnibus autem aliud est res, & aliud est intentio ipsius in anima. Præterea, Hoc non est verum, quod non sit cognitio per propriam speciem rei: nos enim causam cognoscimus in specie suorum effectuum, sicut motorem in specie motus: & sic naturalis cognitio Creatoris fieri potest per speciem creaturæ.

AD ALIUD dicendum, quod licet non sequatur creaturam esse si Deus sit: tamen è conuerso sequitur Creatorem esse si sit creatura.

NECESSIT similitudo de fabro lignorum & domo, & Deo: quia faber lignorum separatur à domo, & opus eius similiter, & transit. Vnde etiam sequitur: Si domus est, faber lignarius est, vel fuit. Sed in Deo opus vniuersaliter non separatur à creatura: quia postquam creata est, adhuc in nihilum caderet, nisi contineretur ab ipso: & ordo eius in vniuerso corrumperetur, nisi ab ipso gubernaretur. Non tamen dico, quod sequatur, quod Deus fuit: sed sequatur, quod ipse est propter rationem æternitatis quæ est tota simul & perfecta.

AD ALIUD dicendum, quod in creatura mutabilitas & corruptio incidunt, & non causantur proprie ab aliquo, sed incidunt ex hoc quod creatura est ex nihilo, ut supra notatum est in questione de duobus principiis: & ideo quantum est de se, non inducit errorem.

ARTICVLVS III.

An ista cognitio naturalis differt à cognitione fidei?

Tertio queritur, in quo differt hæc cognitio habita per rationes naturales à cognitione fidei? Et videtur, quod in nullo. Vtraque est per posterius: quia per causatum cognoscere causam per posterius est cognitio. Similiter primam veritatem accipere in luce fidei infusa per posterius est: quia prima veritas

ritas est potior & cognoscibilior illa : & quicquid est in habitu infuso est à prima veritate secundum rem : ergo.

2 Præterea , Res in se non cognoscitur nisi sub permixtione priuationis consequentis creaturam ex hoc quod est de nihilo : & ideo vocat August. hanc cognitionem vespertinam. Similiter fidei cognitio est in speculo & in enigmate : ergo videtur , quod ista cognitiones conveniant.

3 Si forte aliquis dicat , quod fides cognoscit quid est , & ratio naturalis non nisi quia. Contra : Fides non comprehendit determinate secundum naturam quid est Deus : ergo nec fides cognoscit nisi quia : ergo in hoc non differunt , vt videtur.

Solutio. SOLVITIO. Dicendum , quod ista cognitiones in quinque differunt ad minus , etiam in multis aliis differentiis possunt assignari. Prima differentia est in comparatione scientiæ ad scientiam : quia processus naturalis subest rationi , fidei autem processus est supra rationem. Secunda differentia est in principiis in quibus accipitur cognitio ipsa : quia illa in naturali cognitione sunt principia per se nota , sicut ea quæ sunt de ratione principij primi , vt non esse ipsum ab alio & alia esse ab ipso , & non ipsam incepisse quia sic esset causatum , & ipsum non esse motum ab alio , & huiusmodi : sed in fide est lumen infusum quod informando conscientiam , rationem conuincit magis ex amore quodam voluntatis , quam ex probatione rationis : hoc enim est argumentum non apparentium quod illuminat ad credibilia accipienda. Tertia differentia est in efficiente cognitionem : quia hanc efficit ratio creaturæ obiectæ naturæ rationali , vt dicit Magister : in fide autem efficit prima veritas : si enim queratur ab aliquo , quid fecit sibi fidem , dicitur quia prima veritas quæ est efficiens fidei suæ & finis. Quarta est in cognito : quia per naturalem cognitionem non adeo propinquatur ad scientiam quid est , sicut per cognitionem fidei. Quinta & vltima differentia est ex parte subiectorum : quia fides est in intellectu affectiuo , etiam informis , licet quidam contradicant : sed scientia naturalis rationis est in intellectu speculatiuo. Licet enim fides informis sit : tamen ipsa est magis voluntaria quam rationalis , & est allicitiua timoris seruilis , vt dicit Greg. sed ea quæ sunt in intellectu speculatiuo (vt dicit Philosophus) nihil dicunt de fugiendo , vel imitando : igitur &c.

ARTICVLVS IV.

An attributa in Deo sint vnum , vel plura ?

DEinde queritur de his quæ in litera primi capituli continentur. Et obicitur primo de hoc quod dicit [Inuisibilia Dei , &c.] Videtur enim non esse conueniens : cum attributa significant essentiam , & ita sint vnum , non plura : vnde singulariter , non pluraliter deberent significari. Nec videtur esse conueniens solutio Magistri quam

ponit circa finem quartæ rationis , quod ideo dicit pluraliter , quia multis modis significantur : secundum hoc enim possemus dicere ; Deus est substantia , & Deus est virtus , & Deus est sapientia : ergo Deus est plura , vel tria , quod falsum est.

SOLVITIO. Dicendum , quod attributa duplicem habent comparisonem , scilicet , ad substantiam causæ in qua sunt , & ad effectus quos connotant. Et primo modo significantur vnum propter simplicitatem : vnde non possum inferre , si Deus est bonitas & sapientia , quod ipse sit duo : quia sic fit comparatio ad causam in qua sunt attributa. Aliam comparisonem habent ad connotata , & sic sunt secundum quid vt plura , licet non simpliciter plura : quia significantur vt rationes plurium. Et ideo etiam non dixit Apostolus plura inuisibilia , sed inuisibilia , connotando pluralem numerum , non significando. Minor est enim pluralitas connotata , quam significata , hoc est , minoris rationis : ly plura enim , vel duo , vel tria , & alij termini numerales significant pluralitatem : & ideo simpliciter sunt plura circa quæ illi termini notant ponere pluralitatem : sed pluralitas connotata , est pluralitas secundum quid. Et est simile de puncto in cetero , quod est vnum solum , secundum quod ipsum est centrum per substantiam consideratum : tamen potest esse in ratione plurium principiorum , secundum quod insinitæ linee trahuntur ab ipso ad circumferentiam.

ARTICVLVS V.

An per creaturam mundi debeat intelligi homo ?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Per creaturam mundi intelligitur homo ; &c.] Videtur enim Angelus homine excellentior : tum propter separationem à corpore : quia corpus quod corrumpitur , aggrauat animam ; & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem : tum etiam ideo quia Angelus est signaculum similitudinis Dei , homo autem ad imaginem tantum. Et dicit Grego. quod maiorem similitudinem dicit signaculum , quam imago. Si forte dicatur , quod anima rationalis per accidens est in corpore , scilicet , vt in ipso accipiat scientias , & virtutes. Hoc nihil est : quia accidens non est forma substantialis composita : anima autem rationalis forma substantialis est hominis , cuius pars materialis est corpus. Præterea , Hoc esset mirabile accidens propter quod incorporaretur , cum sine corpore modo nobilitiori scientias , & virtutes possit accipere.

2 Item : Secunda ratio etiam solum homini non videtur conuenire : quia etiam conuenit Angelis , quia Angelus est cum simplicibus & mixtis vt mineralibus , & viuat cum arboribus , & sensibilibus habet cognitionem cum brutis , & intelligit cum hominibus : & sic ambæ rationes conueniunt ei , vt videtur.

SOLVITIO. Dicendum , quod homo consideratur tripliciter , scilicet , reputatione

ne diuina, & in propria natura, & in fine qua est beatitudo æterna. Reputatione diuina dignissima creaturarum est: quia Deus tantum naturam suam reputauit, quod ipsam assumpsit: vnde Psal. 8. Quid est homo, quod reputas eum? Et sequitur. Minuisti eum paulominus ab Angelis, gloria & honore, &c. In natura autem propria sine præiudicio dico, quod inferior est Angelo, sicut probat obiectio. In fine autem consideratus, scilicet, in beatitudine, Angelo par est: quia statuit terminos populorum iuxta numerum Angelo-

rum Dei Deuter. 32. Ad dignitates enim Angelorum assumantur homines. Vnde. 1. Reg. 2. Suscitans de puluere egenam, & de stercore erigens pauperem: vt sedeat cum principibus, &c.

AD ID quod obiicitur de alia ratione, dicendum quod Angelus quoad essentialia sibi non habet conuenientiam cum omni creatura: quia cum corporalibus non habet conuenientiam. In homine autem saluantur simplicia in humoribus, & mixta, & complexionata per similitudinem materia.

Prima ratio, vel modus quomodo potuerit cognosci Creator.

Nam sicut ait Ambrosius: Vt Deus qui natura inuisibilis est, etiam inuisibilibus posset sciri, opus fecit quod opificem visibilitate sui manifestauit: vt per certum, incertum posset sciri: & ille Deus omnium esse crederetur, qui hoc fecit quod ab homine impossibile est fieri. Potuerunt ergo cognoscere, siue cognouerunt vltra omnem creaturam esse illum qui ea fecit quæ nulla creaturarum facere, vel destruere valet. Accedat quæcunque vis creatura, & faciat tale cælum & terram, & dicam quia Deus est. Sed quia nulla creatura talia facere valet, constat super omnem creaturam esse illum qui ea fecit, ac per hoc illum esse Deum humana mens cognoscere potuit.

ARTICVLVS VI.

Quod datur prima causa.

Deinde quæritur qualiter formatur ratio quam adducit *ibi* [Nam sicut ait Ambr. &c.] Et dicendum, quod sic procedit: Causatum est: hoc patet ad sensum: ergo habet aliquam causam: illa ergo causa est prima, aut habet aliam: si est prima, ergo habeo propositum: quia nos hoc vocamus Deum, quod est ita causa quod non est causatum, & hoc est prima causa. Si autem habet aliam causam, de illa iterum quæro vtrum habeat causam, vel non: constat autem quod hoc non vadit in infinitum: ergo necesse est stare in aliquo quod ita causa est, quod non est causatum: quod autem non est causatum, est increatum: ergo illa causa non est creata, & hæc vocamus Deum.

Secunda ratio qua potuit cognosci, vel modus quonouerunt.

Alio etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoscere potuerunt, vel etiam cognouerunt. Vt enim Aug. ait in lib. de ciui. Dei. Viderunt summi Philosophi nullum corpus esse Deum, & ideo cuncta corpora transcenderunt quærentes Deum: viderunt etiam quicquid mutabile est, non esse summum Deum, omniumque principium: & ideo omnem animam mutabilemque Spiritus transcenderunt. Deinde viderunt omne quod mutabile est, non posse esse nisi ab illo qui in-

B
Tom. 4. in
com. 1. cap.
Epist. ad
Rom.

Solutio.

C
lib. 8. cap. 6.

commutabiliter & simpliciter est, Intellexerunt ergo eum & omnia ista fecisse; & à nullo fieri potuisse.

ARTICVLVS VIII.

Quod Deus est incorporeus, & immutabilis.

Alio modo Dei veritatem, &c. [Hæc est secunda ratio in qua ductu rationis per dispositiones inuentas in creaturis probatur Deus in corporeus, & immutabilis. Et hæc ratio est magis physica quam præcedens, & fundatur super duas propositiones quæ non hic probantur, sed accipiuntur vt per se nota. Prima, quod nullum corpus est Deus, & hoc probatur sic: Nullum corpus mouet nisi motum: omne mouens motum est mouens secundum: ergo corpus mouens motum est mouens secundum, & non primum. Probatio prima est: quod omne corpus mouens componitur ex motore & mobili, vt cælum, & omnia mouentia, vt probant Philosophi: cum igitur Deus sit prima causa mouens non mota

(sicut dicit Boëtius. Stabilisque manens dat cuncta moueri) non potest Deus esse corpus. **S**ecunda propositio est, quod Deus non sit mutabilis spiritus: & hoc probatur sic: Omnis spiritus mutabilis mutatur per se, vel per accidens: primum mouens non mutatur per se, nec per accidens: ergo primum mouens non est mutabilis spiritus. Probatio media: Primum mouens est mouens nullo modo motum: ergo nec per se, nec per accidens. Datur enim, quod primum mouens mutetur per accidens, sc. motu alterius, sicut anima motu corporis, sequitur quod primum sit receptibile accidentalitatis mutationis, & sic non erit in ratione primi, quia primum est omnino eodem modo semper se habens. Ex ista ratione de necessitate concluditur vterius, quod Deus non est virtus aliqua in corpore, vt anima, vel intellectus cæli, sicut quidam Philosophi dixerunt: quia si ita esset, mutaretur per accidens ipsius quod esse non potest.

Tertia ratio, vel modus.

Considerauerunt etiam quicquid est in substantiis, vel corpus esse, vel spiritum: meliusque aliquid spiritum esse, quam corpus: sed longe meliorem qui spiritum fecit, & corpus.

ARTICVLVS IX.

Quod Deus sit summum bonum.

Considerauerunt etiam, &c. [Hic incipit tertia ratio in qua iterum per proprietates inuentas in creatura probatur Deum summum bonum, & per consequens vnum: quia summum bonum non potest esse nisi vnum, vt supra probatum est. Et fundatur ratio super duas diuisiones, quarum alteram dimittit, eo quod per se patet, scilicet, diuisionem entis in substantiam, & accidens: cognoscitur enim, quod melior est substantia, quam accidens, quia accidens non est nisi secundum quid: nihil autem ita simpliciter est sicut Deus. Diuisio alia est, quod substantiarum alia est corporea, alia incorporea quæ est spiritus incorporeus; & hic est qui non est actus & perfectio alicuius corporis: & constat, quod substantia spiritalis melior est quam corporea: cum autem vtrumque sit causatum, causa melior erit in infinitum quam spiritus.

ARTICVLVS IX.

De alio modo cognoscendi Deum.

Sed his rationibus positis incidit dubium: quia Dionysius docet alia via venire in cognitionem Dei in lib. de di. no. cap. 8. sic dicens: Ex omnium existentium ordinatione

sicut ex ipso preposita & imagines quædam & assimilationes diuinarum ipsius exemplarium habente, ad illud quod est super omnia via & ordine secundum virtutem ascendimus in omni ablatione, & excessu, & in omnium causa: Hic autem Magister non docet ascendere nisi in causa tantum.

2. Præterea, videtur, quod ablatione non ascendatur in Deum: quia negatio nihil ponit: nihil autem ponens, nihil de aliquo certificat: ergo per negationem nihil certificatur, & cognoscitur de Deo.

CONTRA hoc autem est quod dicit Dionysius in cælesti Hierarchia cap. 2. Negationes in Deo sunt veræ, affirmationes vero incompactæ.

2. Et August. dicit, quod verius cognoscitur quid non sit, quam quid sit. Et dicit idem, quod multum proficit in cognitione diuina: quia licet non posset apprehendere quid est Deus: tamen apprehendit quid non sit.

VITERIUS, Quæritur de aliis duobus modis, scilicet, eminentia, & causa: quia videntur esse vna & eadem: cum enim procedimus à causato in causam, eleuamus causam super proprietates causati, vt supra dictum est.

SOLVTIO. Dicendum, quod illæ tres viæ accipiuntur secundum ea in quibus relict Creator: aut enim illa sunt symbolice, siue figuratiue conuenientia tantum, & in illis est propria via negationis siue ablationis, vt lapis

D

Sed enim

lapis, leo, & huiusmodi: aut secundum rem per prius in Deo, licet secundum nomen non ita perfecte possint significari, & sic sunt per eminentiam exponenda, ut est vita, essentia, intellectus, & cetera huiusmodi, & hæc vocantur mystica, ut dicit Dionysius: aut quantum ad utraque conveniunt, secundum quod ab illo sunt, & sic via est à causato in causam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Magister non tangit hic omnes vias quibus possibile est venire in cognitionem Dei, sed quasdam: ut nobis ostendat, quod tales & similes querere debemus.

AD ALIVD dicendum, quod negatio ut negatio nihil certificat: sed negatio oppositorum prædicamentorum circa subiectum aliquod, per hoc ipsum quod remouet opposita, facit appropinquare ei quod per se conuenit subiecto. Et huius exemplum tale ponit quidam Philosophus: ut queratur quid est homo, & dicatur quod non est lapis, & non est res inanimata, per hanc negationem magna inquisitio coarctata est, quia iam inter

animata tantum homo queritur: & si dicatur, non est vegetabile, iam per consequens queritur inter sensibilia: & si dicatur ulterius, non est brutum, scietur quoniam est rationale animal: & hæc est distinctio hominis per accidens inuenta per negationes factas circa hominem. Et hæc est via diuisionis in Philosophia, ut dicatur, Deus est aut corporeum aut incorporeum: non corporeum: ergo incorporeum. Et ita ulterius. Negatio igitur certificat in quantum remouet oppositum de proposito subiecto: quia per hoc inferitur illud quod secundum naturam conuenit. Affirmationes autem dicuntur incompacte: quia non perfecte dicunt quid est Deus: & huius causa supra dicta est.

AD ALIVD dicendum, quod eminentia non est idem cum causa: quia eminentia proprie est in mysticis quæ semper conueniunt Deo eminentius quam nomen exprimat: via autem effectus in causam est indifferenter in quolibet causato, sicut patet in omnibus hic inductis à Magistro.

Quartus modus, vel ratio.

E Intellexerunt etiam corporis speciem esse sensibilem, & spiritus speciem intelligibilem: & intelligibilem speciem sensibili prætererunt. Sensibilia dicimus, quæ visu tactuque corporis sentiri queunt: intelligibilia, quæ conspectu mentis possunt intelligi. Cum ergo in eorum conspectu & corpus & animus magis minusque speciosa essent: si autem omni specie carere possent, omnino nulla essent: viderunt esse aliquid quo illa speciosa facta sunt, ubi est prima & incommutabilis species, ideoque incomparabilis: & illud esse rerum principium rectissime crediderunt, quod factum non esset, & ex quo cuncta facta essent. Ecce tot modis potuit cognosci veritas Dei. Cum ergo Deus vna sit & simplex essentia, quæ ex nulla diuersitate partium vel accidentium consistit, pluraliter tamen dicit Apostolus, Inuisibilia Dei: quia pluribus modis cognoscitur veritas Dei per ea quæ facta sunt. Ex perpetuitate namque creaturarum intelligitur conditor æternus, ex magnitudine creaturarum omnipotens, ex ordine & dispositione sapiens, ex gubernatione bonus. Hæc autem omnia ad unitatem deitatis pertinent monstrandam.

ARTICVLVS XI.

Utrum materiam primam sit nihil?

Intellexerunt quoque, &c.] Hic incipit quarta & vltima ratio in qua Magister tria facit. Primo rationem deducit, quod Deus est species specierum. Secundo redit ad primum, & explicat quare Apostolus dixit: Inuisibilia, &c. Tertio innuit plures alias rationes accipi à dispositionibus creaturarum. Circa primum nota, quod species hic dicitur forma, siue ratio rei, secundum quod ad cognoscentem vel cognitionem ordinatur, & rem in speciositate naturali manifestat. Sed obiicitur super

hoc quod dicit [Si autem omni specie carere possent, omnino nulla essent] Prima enim materia omnino nullam habet speciem: ergo omnino nihil est. Vnde Aug. in li. confession. 12. Verum est informitatem quæ prope nihil est, vices temporum habere non posse.

SOLVITIO huius habetur ab Aug. ibidem qui sic dicit de prima materia: Sicut dicimus amplius bonum esse quod creatum atque formatum est: ita fatemur minus bonum esse, quod creabile atque formabile est, sed tamen bonum. Vnde materia prima per ipsam priuationem quam habet, habet ordinem ad formam, quia ipsa priuatio facit eam considerare

cedere formam: & sic habet aliquo modo speciem in appetitu speciei & ordine ad ipsam: & ideo prope nihil est, sed tamen non nihil ut dicit Augustinus.

ARTICVLVS XII.

Utrum ex perpetuitate arguatur æternitas, & ex magnitudine potentia infinitas?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Ex perpetuitate namque, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia perpetuitas creaturarum est carentia finis, & non principij: vnde videtur ex hoc non posse argui id quod caret principio & fine. Similiter & magnitudo creaturarum non est infinita: ergo ex ipsa infinita potentia Dei quæ omnipotentia est & dicitur, non potest inferri.

1. Præterea, Cum ordo sit rei ad finem, & à fine sit perfectio: videtur potius ex ordine & dispositionem esse bonus quam sapiens.

2. Gubernatio etiam directe videtur esse opus sapientie: & ideo ex gubernatione magis potest intelligi sapiens, quam bonus.

SOLVITIO. Dicendum, quod omne quod incipit per aliquem modum fuit in potentia ut fieret antequam fieret: sed quicquid est in potentia ut fiat, sit ab alio, non à seipso. Probatio. Detur enim, quod fiat à seipso: ergo ipsum facit seipsum: sed quicquid facit, agit: ergo ipsum agit: & quicquid agit, actu est:

ergo ipsum actu est: ergo est actu, & sit simul: sed quicquid sit, non est: ergo est actu, & non est simul, quod est impossibile: ergo oportet, quod omne quod sit & incipit, fiat ab eo quod non sit, nec incipit: sed perpetuum sit: ergo ab eo quod non incipit: & hoc est æternum: ergo sit ab æterno: & sic ex perpetuitate arguitur æternum, ex magnitudine autem arguitur infinitas: licet enim non tota potentia infinita reliceat in magno: tamen quia ipse educit magnum sine indigentia præceptis materiae & instrumenti, sic in modo agendi cognoscitur infinitum esse in potentia & omnipotentia.

AD ALIVD dicendum, quod est ordo partium in toto continuo, qui est positio partium: & est ordo vniuersi in mundo, sicut mobile vniuersum sub motore primo, & mobile disforme sub mobili primo, & motus materie generabilis & corruptibilis sub motu mobilis circulariter & disformiter: & hæc omnia ad complendum numerum electorum, & hic ordo est sapientia. Est alius ordo vniuersi in perfectione finis sui & participatione bonitatum sibi possibilium à causa prima, id est, Deo: & hic ordo est bonitatis. Dispositio autem differt ab ordine: quia dispositio est per formas rei in seipsa, ordo autem ad alterum.

AD VLTIMUM dicendum, quod gubernatio hic in se habet continentiam rerum ut manere possint: & hoc est bonitatis, ut dicit Augustinus super Genes.

Quomodo in creaturis apparet vestigium Trinitatis?

Nunc restat ostendere, utrum per ea quæ facta sunt, aliquod Trinitatis indicium vel exiguum haberi poterit. De hoc Aug. in lib. 6. de Trinitate ait: Oportet ut Creator per ea quæ facta sunt, intellectum conspicientes, Trinitatem intelligamus. Huius enim Trinitatis vestigium in creaturis apparet. Hæc enim quæ arte diuina facta sunt, & unitatem quandam in se ostendunt, & speciem, & ordinem. Nam quodque horum creatorum, & vnum aliquid est, sicut sunt naturæ corporum, & ingenia animarum: & aliqua specie formatur, sicut sunt figuræ, vel qualitates corporum, ac doctrinæ, vel artes animarum: & ordinem aliquem petit, aut tenet, sicut sunt pondera, vel collocationes corporum, & amores, vel delectationes animarum: & ita in creaturis præluet vestigium Trinitatis. In illa enim Trinitate summa origo est omnium rerum, & perfectissima pulchritudo, & beatissima delectatio. Summa autem origo (ut Aug. ostendit in lib. de vera religione) intelligitur Deus Pater à quo sunt omnia, à quo Filius, & Spiritus sanctus: perfectissima pulchritudo intelligitur Filius, scilicet veritas Patris, nulla ex parte ei dissimilis: quæ cum ipso & in ipso Patre veneratur: quæ forma est omnium quæ ab initio facta sunt, & ad vnum referuntur: quæ tamen omnia nec fierent à Patre per Filium, neque suis finibus salua essent, nisi Deus summe bonus esset, qui & nulli naturæ quæ ab illo bona esset, inuidit: & ut in bono ipso maneret alia quantum vellet, alia quantum posset dedit: quæ

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Cap. 10.

Cap. 43 & 55.

bonitas

bonitas intelligitur Spiritus sanctus, qui est donum Patris & Filij: quare ipsum donum Dei cum Patre & Filio æque incommutabile, colere & tenere nos conuenit. Per considerationem itaque creaturarum vnus substantiæ Trinitatem intelligimus, scilicet, vnum Deum Patrem à quo sumus, & Filium per quem sumus, & Spiritum sanctum in quo sumus, scilicet, principium ad quod recurrimus, & formam quam sequimur, & gratiam qua reconciliamur, vnum scilicet, quo Authore conditi sumus, & similitudinem eius per quam ad vnitatem reformamur, & pacem qua vnitati adhaeremus, scilicet, Deum qui dixit, Fiat: & Verbum per quod factum est omne quod substantialiter & naturaliter est, & donum benignitatis eius qua placuit quod ab eo per Verbum factum est, & reconciliatum est Authori vt non interiret. Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus imago Trinitatis indicatur: non enim per creaturarum contemplationem sufficiens notitia Trinitatis potest haberi, vel potuit sine doctrinæ vel interioris inspirationis reuelatione. Vnde illi antiqui Philosophi quasi per vmbra & de longinquo viderunt veritatem, deficientes in contuitu Trinitatis, vt magi Pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tamen in fide inuisibilibus per ea quæ facta sunt.

Exod. 8.

DIVISIO TEXTVS.

hic incipit pars illa in qua ducente similitudine aliquatenus in cognitionem Trinitatis deuenitur, & diuiditur in duas partes secundum duplicem similitudinem docentem: quarum prima est vestigium, & de hac primo agit in hoc capitulo. Secunda est imago in spiritali & rationali natura inuenta, & de hac consequenter agit ibi [Nunc ad eam perueniamus, &c.] In priori capitulo Magister tria facit. Primo ostendit vestigium in creaturis per numerum, speciem, & ordinem. Secundo ostendit qualiter hæc competunt personis ibi [In illa enim Trinitate, &c.] Tertio ostendit qualiter Philosophi per ista progredientes defecerunt in tertio signo, & quod longe & in vmbra viderunt ibi [Ecce ostensum est qualiter, &c.] & per hanc diuisionem & per disputationem sequentem patet scientia capituli.

ARTICVLVS XIII.

Quis est proprie cognitio per vestigium, an hominis tantum?

Incidit hic triplex dubium. Primo enim queritur, Cuius proprie est cognitio per vestigium? Secundo, Quid sit vestigium? Tertio, Qualiter applicatur Trinitati quæ per ipsum cognoscitur?

CIRCA PRIMUM proceditur sic: Vestigium est cognitio Trinitatis per ea in quibus reuelat in creatura irrationali: sed Angelus cognoscens res in proprio genere, cognoscit Trinitatem incretam in creatura irrationali:

ergo Angelus vitur cognitione per vestigium.

SED CONTRA: Apostolus dicit, quod à creatura mundi cognoscitur Deus per vestigium: sed creatura mundi est homo: ergo videtur, quod hoc non conueniat Angelo.

Item, Bern. in lib. de consid. 5. Quid opus est scalis iam tenenti solium? & loquitur de Angelis qui non indigent scala vestigij & imaginis ad cognoscendum Deum.

Item, Cuiuscumque cognitio de creatura incipit in Deo & terminatur in creatura proprio genere, illius non est proprie cognoscere Deum per creaturam, sed potius est conuerso: Angelorum cognitio (vt dicit August. in 4. super Gen.) de creatura dignoscenda incipit in Deo in quo acceperunt cognitionem creaturæ scientiæ, & postea factam in proprio genere cognouerunt: ergo ipsorum non est vt cognoscant Deum per vestigium.

VITERIVS queritur iuxta hoc, Vtrum bruta sensibilia cognoscant Deum per vestigium? Videtur, quod sic per illud Ierem. 8. cap. Miluus in celo cognouit tempus suum: tartar, & hirundo, & ciconia custodiunt tempus aduentus sui, &c. & Is. 2. Cognouit bos possessorem suum, & alius præsepe Domini sui.

Item, Iona 3. Præcepit Dominus vermi vt perciperet hederam: præceptum autem non peruenit ad eum qui præceptum non cognoscit: ergo prius vermis ille concepit quam deberet hederam percipere.

Item, August. super Gen. dicit, quod omnis anima mouetur visis, & inducit exemplum de verine percipientie hederam Iona ad præceptum Domini.

SED CONTRA: Huius non est vt vestigium cuius non est venire in cognitionem Trinitatis incretam, quæ cognitio est finis vestigij: talium autem non est talis cognitio: ergo

ergo non cognoscant per vestigium.

Item, Vestigium indiget potentia conferente: talia autem non habent huiusmodi potentiam conferentem & ordinantem: ergo non habent cognitionem vestigij. Prima per se patet. Secunda probatur per hoc quod potentia conferens & ordinans non est nisi ratio, & bruta non habent rationem.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod cognitio per vestigium habet tria essentialia sibi quorum primum est vt vestigium in ratione vestigij cognoscatur. Secundum est vt ab ipso cognitio in quæritura Creatoris incipiat. Tertium est vt vitens vestigio, cognitionis Creatoris sit aliquo modo capax. Et sic cognitio per vestigium non competit nisi homini.

DICENDUM ergo ad primum, quod non competit Angelis duabus rationibus, scilicet, quia Angeli non indigent cognitione collatiua quæ est quasi coniecturalis, eo quod ipsi videant intellectu deiformi. Alia est quia Angelorum cognitio non incipit à creatura, vt sic deueniat in Creatorem: sed potius è contra, vt probat obiectio. Vnde ratio prima procedit ab insufficienti.

Ad quæst.

AD ID quod vterius queritur de brutis, dicendum quod ipsa non habent cognitionem vestigij duabus de causis: quarum vna est, quia non cognoscunt vestigium vt vestigium, eo quod non conferunt. Secunda, quia tale animal non est capax cognitionis Creatoris.

AD ID quod contra obicitur, dicendum quod (vt dicit Damasc.) talia animalia à natura potius aguntur, quam agant per apprehensionem. Licet enim apprehendant miluus venire tempus suum: tamen ad hoc incitatur qualitatibus corporis, sicut calore temporis & huiusmodi. Huius autem signum est, quia omnia animalia vnus speciei similiter operantur, vt vnaqueque hirundo sicut alia construit nidum: & quando vna venit, & alia venit. Si autem apprehensionem sequeretur vt à ratione quadam, cum dissimilis esset apprehensio, dissimilium essent opera, sicut in mechanicis, quorum vnus non operatur sicut alius.

AD ID quod obicitur de vermiculo percipientie hederam Iona, dicendum quod vermculus non apprehendit præceptum Domini, sed percussit hederam vt cibum: vitur enim Dominus motibus huiusmodi animalium ad quod voluerit: & in hoc dicuntur obedire præcepto.

AD ID quod obicitur de Augustino quod omnis anima mouetur visis, dicendum quod visis quidem mouetur, sed non regitur secundum rationes visorum, imo regitur natura: & quod dicitur moueri visis, hoc est quia ad visum mouetur.

ARTICVLVS XIV.

Quid est vestigium, & an cognitio per vestigium sit utilis?

Deinde queritur, quid sit vestigium? supra. Et queruntur tria, scilicet, Quid sit vestigium? & secundo de partibus vestigij. D. Alb. Mag. in lib. 1. Sem.

tertio de diuisione enumerationis diuersorum vestigiorum.

AD PRIMUM proceditur sic: Vestigium est deprehensio alicuius per figuram pedis impressi in via, sic enim visus accipit vestigium: sed sic non cognoscitur Deus: ergo inutilis est cognitio vestigij. Iob 11. Forsitan vestigia Dei comprehendes, & vsque ad perfectum, Omnipotentem reperies? Quasi diceret, Non. Psalm. 76. In mari via tua, & semita tua in aquis multis, & vestigia tua non cognoscetur.

SED CONTRA: August. Per omnia opera sua significationis sue sparuit indicia. Iob 12. Interroga iumenta, & docebunt te: & volatilia celi, & indicabunt tibi. Psalm. 18. Cæli enarrant gloriam Dei, &c.

VITERIVS queritur iuxta hoc, Vtrum vestigium sit ante creaturam, vel creatura secundum rationem ante vestigium? Et videtur, quod creatura sit secundum rationem ante: quia subiectum est ante proprietatem: creatura autem substat vestigio: ergo creatura est ante.

SED CONTRA: Basilius in quodam sermone super principium Prouerb. tractans illud, Cæli enarrant, dicit sic: Sunt quidam sapientiæ sermones & rationes quæ ante omnia inserta sunt creaturis, id est, illa ipsa ratio est per quam vnumquodque à sapientiâ procreatum, & per quam etiam ipsum tacens clamat, & creatorem suum Deum profitetur. Primo omnium ratio & sapientiâ rerum producta est, tum demum ipse substantiæ, cum iam ratio earum & substantiâ qua possunt subsistere præcessisset, per quam ad intellectum quoque subsistentis Dei mortaliū diriguntur intentio. Ex hoc accipitur quod ratio vestigij est ante ipsas substantiâs creaturarum.

SOLVITIO. Dicendum, quod vestigium est similitudo dupliciter deficientis in representatione eius cuius est vestigium. Vno modo deficit: quia est similitudo partis: quia pedis, & non totius. Alio modo: quia confusa est similitudo partis, eo quod etiam pedem confusè repræsentet: quia tantum subtorem superficiem, & non si pes est spissus, vel bene coloratus, vel bene se habens ad crus, & ad alias partes. Hic autem transumptur vestigium ad confusam similitudinem artificis in opere suo, in quo non expresse reuocet: & ideo in fine istius capituli dicit Magister, quod videntes per vestigium, per vmbra viderunt & de longinquo veritatem, deficientes in contuitu veritatis: tamen aliquid videntur in vestigio, sicut aliqua distinctio per appropriata, licet non per propria.

AD ID ergo quod contra obicitur, dicendum quod illa auctoritates intelliguntur: ita quod per vestigium Deus non sufficienter comprehenditur: vnde etiam dicit Iob: Nunquid vsque ad perfectum, Omnipotentem reperies?

AD ID quod vterius queritur, Vtrum vestigium sit ante, &c. dicendum quod ante dicitur dupliciter, scilicet, incipiendo ex parte materiæ, vel secundum esse, vel secundum tempus, quæ omnia idem sunt, & sic creatura est ante secundum

dum substantiam sui quam ratio sapientie quam representat, ut probat obiectio. Potest etiam ante dici secundum rationem incipiendo ex parte artificis à quo exit opus. Sic prius est ratio sapientie quam vestigium: sicut omnis artifex per intellectum operans, prius habet operis rationem, & producit eam in mente sua, priusquam indicat eam in opere materiali.

ARTICVLVS XV.

De partibus vestigij que sunt unitas, species, & ordo: an conuenienter assignentur?

Secundo queritur de partibus vestigij que sponuntur tres in litera, scilicet, unitas, species, & ordo. Videntur autem non debere esse nisi duæ: quia non sunt nisi duo principia rerum compositarum, scilicet, materia, & forma: multitudo autem proprietatum consequentium oritur ex multitudine prima partium componentium secundum substantiam, & secundum esse: ergo videtur, quod non debeant esse nisi duo de essentia vestigij.

Quæst. 1. VLTERRIVS queritur de illo vestigio quod enumeratur Sap. 11. Sed & omnia in numero, & pondere, & mensura disposuisti: hoc enim videtur falsum, cum non omnia habeant numerum: quia simplicium nullus est numerus.

2 Præterea, In 4. super Gen. dicit Augustinus, quod numerus omni rei speciem præbet: quod autem speciem præbet, est forma: ergo numerus est forma.

3 Præterea, Ibidem dicit Augustinus, quod pondus omnem rem ducit ad quietem, & stabilitatem: quies autem, & stabilitas non sunt nisi rerum locatarum: cum ergo omnia non sint locata, quia locus non est locatus, videntur non omnia facta esse in pondere.

4 Præterea, Quid diuersum important ista nomina, quies, & stabilitas?

5 Eodem modo queritur de mensura de qua dicit Augustinus ibidem, quod omni rei modum præfigit. Cum igitur mensura sit aliquid entium, videtur mensura esse mensura, & pondus ponderis, & numerus numeri: & hoc ibi in infinitum, ut videtur.

6 Præterea queritur, Quis est modus ille quem præfigit mensura, cum dicatur, quod modus charitatis est non habere modum. Vnde Bern. in lib. de amore Dei. Causa diligendi Deum Deus est, modus sine modo diligere.

7 Præterea, Multa sunt entia priuata modo: cum enim secundum Tullium in 1. li. rhetoricorum, modus sit vna circumstantiarum operis, & peccatum corrumpat circumstantias, videtur modus iste posse corrumpi & annihilari, quod est contra Augustinum dicentem, quod ubi hæc nihil sunt, omnino nihil est: peccatum autem non omnino nihil est, cum ponat actum voluntatis.

Quæst. 2. VLTERRIVS queritur de illa diuisione vestigij quam alibi ponit August. que est mo-

di, speciei, & ordinis. Videtur enim hoc vestigium non esse in omnibus: nihil enim diminubile per peccatum, est in his que peccare non possunt: modus, species, & ordo (ut dicit August.) diminuibilia sunt per peccatum: ergo non sunt in his que peccare non possunt: & sic non sunt nisi in homine & Angelo, ut videtur.

Quæst. 3. VLTERRIVS queritur de illa diuisione vestigij que ponitur ab Augustino & Bernardo, vnum, verum, bonum: vnum enim diuidentium dicitur de altero: quia vnum est verum, & bonum: & verum vnum, & bonum: & bonum vnum, & verum: hoc autem in nulla bona diuisione deberet contingere.

Solutio. SOLVITIO. Sine præiudicio dico, quod Trinitas vestigij creati (ut supra videbatur dicere Basilii) accipitur ex ratione illa qua creatura exit à Creatore, & secundum habitudinem creaturæ ad Creatorem relucet in ipsa: & ideo per tria que sunt in ipso triplicatur, ut quiddam conueniat potentie, sicut unitas que quasi fundat rem: & quiddam sapientie, sicut species per quam cognoscitur: & quiddam bonitatis, sicut ordo ad perfectum.

SVNT TAMEN etiam fundata in principijs rei, sicut postea patebit, que licet sint duo, scilicet, quod est, & quod est: vel materia, & forma: tamen habitudines illorum principiorum plures sunt: & penes habitudines eorum illa tria accipiuntur.

AD ALIVD dicendum, quod omnia creauit Deus in numero: nihil enim ens creatum est quod non habeat aliquo modo in se plura, sicut patet de ipso ente quod simplicissimum est apud intellectum: si enim ipsum accipiatur creatum: habebit habitudinem ad Creatorem, ut ad ante, & ad posteriora habet habitudines multas, secundum quod ly, ipsum per prius & posterius est in illis: & illæ habitudines licet non constituent ens in quantum ens, tamen sunt de intellectu entis creati in quantum huiusmodi. Et ideo dicendum, quod numerus est in quolibet ente substantialiter & accidentaliter apud naturam, qui numerus aliud non est quam pluralitas principiorum constituentium ipsum in ratione entis creati: & hoc videtur velle Boëtius in 2. proemio arithmetice, ubi sic dicit: Ille huius mundane molis conditor Deus principium suæ habuit rationationis exemplar numerum, & ad hunc cuncta constituit quæcunque fabricare ratione per numeros assignati ordinis innegare concordiam. Ille aut numerus meo iudicio nihil est nisi proportio habitudinum in numero principiorum constituentium essentiam creati, in quantum creatum & determinatum ens est in natura. Hinc est etiam quod Boëtius in libro de Trinitate in solo Deo dicit non esse numerum, & in omnibus aliis numerum esse. Sic id quod vere est, non est in parte, id est, non potest esse pars, nec habere partem: quia aliter esset imperfectum. Et sequitur similiter quod tantum est hoc, id est, vnum illud vere est, & est pulcherrimum firmissimumque: quia nulli innititur. Quocirca hoc vere vnum est in quo nullus

nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod est. Cum enim secundum Damasc. differentia sit numeri causa, & inuenitur huiusmodi differentia principiorum in omni creato, in omni creato erit numerus, quod est ut ens distinctum in natura, siue sit substantia, siue accidens.

AD ALIVD dicendum, quod numerus vno modo est forma, & alio modo non: tamen omni modo aliquo modo speciem præbet numerus: & est actus numeri rem numeratam in numerum cum aliis ponere: & hoc accipit res in quantum est terminata & ab aliis diuisa: & hoc fit per actum formæ que diuidit & terminat esse materie: & sic numerus dat esse, & est forma: sed tunc numerus ponitur pro eo à quo res numeratur, & cadit in numerum: unde non sequitur tunc quod sit par, vel impar: vel duo, vel tria, & huiusmodi. Alio modo numerus est numerata principia ad esse rei sufficientia: & sic accipitur cum dicitur Deus omnia in numero fecisse. Et illa principia præbent speciem sicut in potentia prima ad esse rei species est.

AD ALIVD dicendum, quod pondus accipitur large, & stricte. Strictè pondus est inclinatio corporis mobilis motu recto ad suum vbi: large autem est inclinatio cuiuslibet rei in hoc in quo quiescit fieri sui esse & suæ essentie: fieri autem suum non quiescit nisi in factum esse, & factum esse non est nisi re perfecta in esse: ergo pondus erit inclinatio principiorum constituentium rem in suum esse rei, id est, propriam esse rei secundum naturam creati huius, vel illius.

AD ALIVD dicendum, quod locatio sinit motum: & ideo elongato nomine est in factum esse: quies autem dicit perfectionem quandam in constitutione eius propter quod fuit motus, & ideo dicit perfectionem in forma & esse rei.

AD ALIVD dicendum, quod mensura præfigit modum: modus autem est ultra quod nihil de essentia rei progreditur, ut dicit Aug. unde secundum hoc dico, quod modus est terminatio principiorum constituentium rem sub esse rei: ut sic sint tria, scilicet, numerus principiorum, & inclinatio eorum ad esse, & terminatio siue perfectio eorum sub esse rei.

AD ALIVD dicendum, quod omnis entis creati determinati in natura sunt ista tria: sed non oportet, quod istorum trium sint alia tria que sint in ipsis ut dispositiones, sed quod ista tria habeant respondentia tria in ideis quibus creantur, & creaturæ inseruntur. Vnde Aug. in 4. super Gen. Mensura sine mensura est, cui æquatur quod de illa est, nec aliunde ipsa est. Numerus sine numero est, quo formantur omnia, nec ipse formatur. Pondus sine pondere est, quo referuntur ut quiescant, quorum quies purum gaudium est, nec illud tamen refertur ad aliud. Et infra concludit sic: Non itaque dubitandum est illa esse extra ea que disposita sunt in quibus omnia disposita sunt. Et sic patet, quod non ibi dicitur in infinitum.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

AD ALIVD dicendum, quod amor & charitas in veritate secundum esse habent modum, & hic modus est commensuratio actus ad diligibile: sed in Deo diligibile elenatum est in bonitate ultra quam possumus per affectum ad ipsum: ideo dicitur non habere modum, eo quod non habet modum sub nostro posse.

AD ALIVD dicendum, quod in veritate peccata his tribus priuata sunt, sed non omnino: quia remanet in eis actus cum priuatione & ordine potenciali ad ista: & ideo etiam deformitas est in actu: quia si non esset actus liberi arbitrij ordinabilis ad ista, tunc carentia ipsorum non induceret deformitatem. Qualiter autem incidat huiusmodi defectus, supra notatum est in questione de duobus principijs.

AD ALIVD dicendum, quod modus, species, & ordo omnibus insunt, sed non vno modo: sunt enim in quibusdam dupliciter, sicut in pede, vel alio organo: si enim pes consideretur in se, sic species pedis est forma pedis, & modus ipsius limitatio eius ad figuram, & ordo ipsius ad locum in corpore. Si autem consideretur ut organum virtutis gressibilis, sic species eius erit dispositio que congrue moueri post à virtute gressibili, & modus eius proportio mobilis ad virtutem mouentem, & ordo eius ad ambulandum. Vnde dico, quod modus, ordo, & species diminuibilia sunt in rationali creatura, non in esse nature considerata absolute, sed potius secundum quod consideratur ipsa secundum ordinem quem habet ad bonum gratie: sic enim illa ordinabilitas corrumpitur per peccatum: aliter autem possunt esse in aliis.

AD VLTIMUM dicendum, quod vnum, verum, bonum, licet conuertantur secundum supposita: non tamen conuertuntur secundum intentiones nominum, & sic conuertiuntur.

ARTICVLVS XVI.

Que est ratio enumerationis diuersorum vestigiorum?

Tertio queritur de ratione enumerationis diuersorum vestigiorum: de hoc enim fere omnes dicunt, & nullus rationem sui dicti assignat. Enumerantur igitur vestigia inuenta à Sanctis sic: In Sapient. 2. ponitur istud: Numerus, pondus, mensura. Aug. in 4. super Genes. ponit istud: Modus, species, & ordo. Bern. istud: Vnum, verum, bonum. In Glossa super illum Psalmum, Bonum est confiteri, super illud verbum, Status non intelliget hæc, ponitur istud: Substantia, species, virtus. In celesti hierarchia ca. 11. ponitur istud: Essentia, virtus, & operatio. Alibi August. dat hoc: Substantia, species, ratio. August. in 8. de ciui. Dei ponit istud: Causa subsistendi, ratio intelligendi, ordo viuendi. In 8. q. ponit hoc: Quod constat, quod congruit, quod discernitur. Ex libro soliloquiorum colligitur istud: Verum, pulchrum, bonum. Ex 4. capitulo de di. no. colligitur istud:

E 3 Lumeri

Lumen pulchrum, bonum. Sunt etiam pluri alij modi enumerandi, qui omnes patebunt, si ratio enumerationis istorum bene attendatur.

NOTANDUM, quod res consideratur tripliciter, scilicet, in se, & in operatione, & in comparatione ad hominem, ad cuius eruditionem facta est res ipsa. In se autem consideratur vltimus tribus modis, scilicet, in fieri, & in perfectione vltima. In fieri autem sunt primo enumerata, scilicet, numerus, pondus, & mensura. Numerus enim refertur (vt dictum est prius) ad substantiam principiorum constituentium, secundum quod vnum cum alio facit numerum in constituendo totum esse: pondus autem refertur ad inclinationes eorum ad esse: & mensura ad proportionem ipsius esse terminantis principia inclinata ad ipsam. Et sic etiam patet, quod semper prius est in posteriori: sed non conuertitur, quia numerus est in pondere, & non conuertitur: & numerus & pondus in mensura, & non conuertitur.

SECUNDO enumerata, scilicet, modus, species, & ordo referuntur ad rem secundum quod est in esse: quod sic patet: Modus est (vt dicit Augustinus) qui præfigit unicuique mensuram esse sui ultra quam de essentia nihil est: & ideo patet, quod est à forma, & ubi terminatur præcedens trinitas, scilicet, in mensura, ibi incipit ista, sicut esse est post fieri. Sed species cum ipsa sit quo res est, & propria natura rei, & dans esse ei in quo est, iterum patet, quod non est rei nisi secundum quod est in esse. Primus autem ordo est rei qui est ad permanentiam & quietem in illo esse, & ad locum proprium suæ naturæ siue corporalem siue spirituales, qui ex tali esse quod est à forma rei consequitur. Vnde Philosophus in 8. physicorum dicit, quod idem est motus ad locum, & ad formam, in mobilibus recto motu. Vnde patet qualiter hæc tria sunt in re secundum quod ipsa est. In istis etiam supponuntur præhabita tria: cum enim omnis motus sit à mensura, vt dicit Augustinus, & mensura supponit numerum, & pondus, vt habitum est; erunt in modo numerus, pondus, & mensura: cum vero non sit species nisi rei modificata in esse, species supponit modum: cum igitur non sit ordo nisi collocationis & quietis in esse quod est à specie, ordo supponit speciem. Et ex litera patet, quod inuicem est labor quorundam, qui omnia hæc volunt reducere ad numerum: quia si queratur ab eis, quare ita diuersis modis enumerant Sancti? non possunt assignare rationem.

TERTIA vero tria, scilicet, vnum, verum, bonum, accipiuntur in re secundum quod perfecta est perfectione vltima: quod sic patet: Vnum (vt dicit Philosophus) est indiuisum in se, & diuisum ab aliis: nihil autem est indiuisum in se, nisi quod suis finibus continetur intra se: & hoc est quod clauditur ad metas suorum diffinitium: hoc autem est quod in natura est locatum in esse ordinato: vnde patet, quod vnum habet in se ordinem, & per consequens habet om-

nia præcedentia ordinem: cum autem verum sit id quod est, per verum supponitur propria substantia rei: & hoc accipitur ex natura pronominis & articuli subiunctiui, qui est in nomine, quæ ambo notant suppositi determinationem: per verbum autem, est, importatur substantia vt actus, quæ substantia non conuenit nisi rei iam perfectæ: & ideo verum supponit vnum. Bonum autem dicit indiuisiōem à fine, & finis est vltimum complementum, & ideo bonum supponit verum & vnum. Et sic patet, quod conuenit rei ista tria secundum quod est in complemento vltimo.

SECUNDA consideratio rei est secundum quod est in operatione: & sic iterum tribus modis consideratur, scilicet, secundum disponētia ad opus, vel in actu operis, vel in fine intento per opus. Secundum primam autem considerationem accipiuntur tria quarto enumerata in Glossa super Psalm. scilicet, substantia, species, & virtus: substantia enim ponit ens in se perfectum, & ideo supponit bonum, & per consequens omnia præcedentia bonum: substantia etiam est à qua egreditur actus & operatio, quia actus particularium sunt & compositorum: omnis autem substantia agit per formam, & ideo species ponit primum disponens ad opus: species autem non elicit opera nisi per virtutem, & ideo virtus est immediate disponens ad opus, & ideo in ipso est species & substantia: vnde illis tribus sufficienter ad opus disponitur: substantia à qua egreditur actus, species autem secundum quam est operatio, & virtus actiua quæ principium est operis immedietatum.

QUINTA autem tria sunt in lib. de celesti hierarchia, hæc, scilicet, essentia, virtus, operatio, & sunt in re secundum quod est in opere: essentia enim posita est hic pro natura, secundum quod ipsa est principium motus & status: & virtus est vltimus prolapsus potentie in opus: operatio autem ponit actum operis. Et iterum facile patet qualiter in istis omnia præcedentia clauduntur.

SEXTO vero loco enumerata sunt substantia, species, & ratio, & sunt in re secundum quod est in fine intento per opus: & secundum hoc substantia supponit substantiam agentem in actu: & species ponit determinationem sui in actu hoc vel in illo, qui est secundum naturam suæ formæ, vel esse: ratio autem dicit intentum: & tunc iterum semper posterius ponit ante præcedentia.

ILIA vero quæ septimo enumerantur, non dicunt aliquid in creatura, sed potius in Deo secundum diuisionem trium scientiarum, vt dicit Augustinus ibidem, scilicet, naturalis, rationalis, & moralis: quia hæc in Deo ostendunt, quod ipse est causa subsistendi naturalibus, & ratio intelligendi rationalibus, & ordo viuendi qui queritur in moralibus quæ non sunt contemplationis gratia, sed vt boni fiamus.

TERTIA rei consideratio est secundum quod ordinatur ad intellectum & ad effectum hominis

hominis, quem instruunt res create: & sic iterum est triplex consideratio rei, scilicet, vt disponitur res ad intellectum & affectum, vel prout est in intellectu & affectu, vel prout est in effectu consequente se secundum quod est in intellectu & in affectu: & primo modo accipiuntur illa tria quæ in octauo loco enumerata sunt, scilicet, quod constat, & quod congruit, & quod discernitur: nihil enim secundum naturam constat nisi quod constat in perfectione potestatis & naturæ: tunc enim constat, id est, stat similiter: sed perfectio naturæ est in primis tribus ternariis: & perfectio potestatis in secundis tribus, vt habitum est: ergo quod constat supponit omnia præcedentia: quod autem congruit, ponit ordinem ad aliud, & præcipue ad hominem cui congruit in vtu vite: quod autem discernitur, ponit respectum ad intellectum.

EAVERO quoque non enumerantur sunt in re existente in affectu & intellectu: & sunt hæc, verum, bonum, pulchrum: verum enim est finis intelligentie speculatiue, vt dicit Philosophus: & bonum est finis affectus: pulchrum autem dicit venustationem & decentiam eius secundum rationem honesti.

DECIMA vero tria sunt lumen, pulchrum, bonum: & accipiuntur secundum effectum quem faciunt in affectu & intellectu, qui sunt illuminare, & pulchrum facere, & bonum. Et nota, quod in omnibus istis & aliis quæ à Sanctis ponuntur, semper primum dicit substantiam rei: quia nisi illa prius supponatur, nihil circa eam posset accipi. Vltimum autem semper dicit complementum respectu duorum præcedentium.

ARTICVLVS XVII.

De attributis personarum quæ attribuantur eis à Magistro.

DEinde ad intellectum pleniorē habendum litera, videndum est qualiter Magister per verba Augustini hæc tria attribuit Trinitati in create ibi vbi dicit [In illa enim Trinitate summa origo est, &c.] Si enim colligantur omnes diuersitates quas ponit in isto capitulo, tunc Patri attribuit septem, & octauum quod proprium est sibi, scilicet, quia Pater: vocat enim eum originem omnium rerum, & principium, & tertio à quo, & quarto ad quem recurrimus, quinto vnum, sexto quod auctor conditionis, & septimo quod suum est dicere fiat.

PATER enim consideratur tripliciter, scilicet, vt principium non de principio, tam respectu personarum quam respectu creaturarum: quia est Filius, & Spiritus sanctus creat: tamen hoc habent à Patre. Pater etiam accipitur in sua proprietate: & Pater accipitur vt finis in quem omnia referuntur, & à creaturis, & à personis: quia Filius in illum refert quod est, à quo habet vt sit, vt dicit Hilarius. Et similiter Spiritus sanctus. Si autem consideratur vt principium non de principio, post accipi tripliciter, scilicet, in habitu, vel in inclinatione ad

ad actum, vel in actu ipso: & hæc dicuntur secundum rationem intelligendi tantum, quæ ratio importatur per nomina, & non quod in re sit huiusmodi distinctio: hoc enim modo Sancti consueverunt loqui de personis. Si autem accipitur vt in habitu, tunc conuenit ei origo: si vero vt in inclinatione ad actum, tunc conuenit ei principium: si vero in actu ipso, tunc conuenit ei id quod dicitur, à quo omnia: & hoc plane se offert consideranti nominum rationes. Si autem consideretur in proprietate personali, tunc conuenit ei per appropriationem esse vnum: quia vnum est indiuisum in se, & extenditur indiuisum ad non distinguere per hoc quod non ab alio sit, sicut vnum non est ab alio à quo omnis numerus. Si vero consideratur vt finis, tunc conuenit ei ad quod omnia reducuntur siue reuertuntur. Duo vero quæ tangit Magister, scilicet, auctor conditionis, & dixit fiat, conueniunt ei secundum quod creatura est ab ipso in actu: sed à quo conuenit ei per actum ipsum: auctoritas autem conuenit ei in quantum per se operatur: & dicere fiat in quantum relucet in opere appropriatum suum.

FILIO autem dat Magister etiam septem, scilicet, veritatem, pulchritudinem, formam, per quem fiat opus, formam quam sequimur, similitudinem reformationis, & verbum: & hæc aptantur Filio secundum quatuor considerationes eius: comparatur enim ad dicentem Patrem, & sic est ipse verbum: comparatur etiam ad exitam creaturarum à Deo, & hoc dupliciter, scilicet, vt idea rei, & sic ipse dicitur forma: & vt ens extra vmbra privationum eorum quorum est idea, & sic ipse est pulchritudo: & vt totum continens quicquid in re futurum est, & immaterialiter & immutabiliter, & sic ipse est veritas: quia veritas immobilis est, & immaterialis. Si autem comparatio sui fiat ad creaturam prout exit ab operante, sic attribuitur ei per quem fit opus. Tertia consideratio Filij est secundum quod ipse est reducens nos ad Patrem, sicut dicit Apostolus ad Rom. 8. quia per ipsum accessum habemus ad Patrem: tunc dupliciter consideratur, scilicet, vt imago ad quam nostram imaginamur, vt scilicet, secundum modum possibilem nobis imitemur, sicut ipse per omnia imitatur Patrem, & sic est forma quam sequimur: & prout recreat, vt mediator Dei & hominum, & sic est similitudo recreationis.

SPIRITVS SANCTO Magister etiam attribuit sex in isto capitulo, scilicet, quod ipse est delectatio, bonitas, in quo omnia continentur, gratia qua reconciliamur, pax qua adheremus vnitati, & donum benignitatis, quæ conueniunt Spiritui sancto secundum triplicem ipsius considerationem: Si enim consideratur in cōparatione ad Patrem & Filium à quibus procedit, hoc fit duobus modis, scilicet, secundum rationem suæ processionis, & hæc ratio est quia procedit vt bonitas & amor: tunc conuenit ei bonitas. Si autem consideratur secundum modum quo se habet ad Patrem & Filium, tunc conuenit ei delectatio: quia ipse est delectatio duorum secundum

cundum appropriationem. Si autem consideratur in comparatione ad creaturam vniuersaliter, tunc conuenit ei esse id in quo omnia continentur. Tertia consideratio est in comparatione ad creaturam rationalem in quam procedit, ut ipsam sanctificet: & tunc consideratur tripliciter, scilicet, in se, sicut ipsum primum donum est in quo omnia donantur, & sic conuenit ei donum benignitatis: & in muneribus gratiarum, & sic conuenit ei esse gratiam in qua reconciliamur: & in effectu sequente collationem sui & gratiarum, & sic conuenit ei esse pacem qua vnitati adheremus. Ex præhabitis patet explanatio totius capituli vsque illuc: Verbum per quod factum est omne quod substantialiter & naturaliter est. Hæc omnia dicit propter peccatum, quod nec naturaliter, nec substantialiter est, sed defectus incidens ex defectu boni: unde non habet esse perfectum secundum quod Boetius dicitur esse cum dicit: Esse est quod ordinem retinet seruataque naturam.

ARTICVLVS XVIII.

An Philosophi potuerunt cognoscere Trinitatem?

Deinde obiicitur de hoc quod dicit [Non enim per creaturarum contemplationem sufficiens, &c.] Ex hoc enim accipitur quod Philosophi Trinitatem non cognouerunt. Contra hoc videtur esse quod Arist. in 1. de celo & mundo dicit sic: Et hic quidem, scilicet, ternarius est omnis rei, & significat trinitatem rerum: nos vero non extraximus hunc numerum nisi à natura rerum, & retinimus ipsum pro lege: eo quod rebus naturalibus similis est, & ideo in lege Pythagoræ in qua docuit colere Deum, adhibuimus nos ipsos magnificare sacrificiis & cultu Deum vnum secundum hunc numerum: quoniam magnificamus Deum creatorem eminentem proprietatibus eorum quæ sunt creata. Hic enim videtur expresse nominare Deum trinum.

2 Item, Plato loquitur de Patre & Filio sub propriis nominibus, & de paterna mente & paterno intellectu: ergo videtur Patrem, & Filium intellexisse.

3 Item, August. dicit quod in quodam libro Platonis legit Euangelium: In principio erat verbum: vsque ad illum locum: Verbum caro factum est.

4 Item, Trimegistus. Monas gignit monadem, & in se suam reflectit ardorem: ergo videtur, quod cognouit Patrem generantem, & Filium genitum, & Amorem qui est ab utroque ut ardor.

5 Si forte dicatur, quod Philosophi non cognouerunt personas sub propriis nominibus personarum, sed sub appropriatis, scilicet, potentia, sapientia, & bonitate. Contra: Appropriatum non est nisi per intellectum conueniens cum proprio: ergo non intellecto proprio proprio, non intelligitur appropriatum: & ita videtur quod proprietates personarum intellexerunt priusquam appropriata.

VLTERIVS quæritur, Si cognouerunt aliquo modo Patrem & Filium, utrum magis accessit ad notitiam eorum Pater in ratione dicentis per intellectum quam in ratione Patris, & Filius in ratione verbi quam filij?

VLTERIVS quæritur, Quare defecerunt magis in cognitione Spiritus sancti quam Filij?

SOLVITUR: Dicendum, quod sine dubio Philosophi ductu naturali rationis non potuerunt cognitionem habere determinatam de Trinitate secundum propria nomina personarum: & hoc contingit propter tria: quorum vnum est, quia cognitio illa oppositio nem habet ad principia, quibus intellectus accipit scientiam, qualia sunt, quia vnus natura indiuisibilis per numerum non possunt esse supposita plura: quia omne quod distinguitur secundum substantiam, & quod ad alterum, prius est in substantia distinctum recipiente illam relationem: quia gignens de substantia sua & genitum in esse non sunt simul: quia omne genitum prius est in potentia quam in actu, & huiusmodi qualia sunt principia accipiendi scientiam apud rationem naturalem: & omnibus his oppositum est in distinctione personarum in Trinitate: & ideo ad notitiam Trinitatis exigitur aliud principium altius his quod est fides, siue illuminatio reuelationis desuper venientis. Secundum est: quia scientia Dei mirabilis est, & confortata, & non possumus ad eam: eo quod excedit & vincit nos, sicut supra probatum est. Tertium: quia similitudo in creatura representans Deum non est perfecta, & deficit in representando, sicut Magister dicit infra: quia omnis similitudo in pluribus multo deficit quam conueniat.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Aristot. non intelligit Trinitatem nisi forte per appropriata: sed ibi intendit secundum commentum, quod propter tres perfectiones rei, scilicet, in se secundum quod corpus in trina dimensione perfectum est, & linea & superficies imperfecta, eo quod vna dimensio addi potest: & secundum ordinem circuli in generatione & motu celi & figura mundi, eo quod linea recta recipit additionem, sed circulus non, eo quod est sine principio & fine: & tertio perfectionem vniuersalitatis quæ est ex hoc quod impossibile est addere mundo, cum sit ex materia sua tota, & nihil de materia sua sit extra mundum: propter, inquam, istas tres perfectiones rerum magnificabant antiqui Deum tribus sacrificiis: & non confitebantur eum esse trinum & vnum.

AD ALIUD dicendum secundum Augustinum in lib. de Doctrina Christiana, quod Plato curiosus in inspectione librorum descendit in Egyptum & Iudæam, ut videret libros Moyse, & Prophetarum: & ibi didicit Patrem & Filium, & non ductu naturalis rationis. Vel forte si quis inspiciat mentem Platonis intendit patrem vocare Deum, & filium hunc mundum: & ideo etiam ibidem loquitur de matre & nutricula quæ est materia ex qua factus est mundus.

AD ALIUD dicendum, quod paternam mentem

mentem vocat intellectum Dei sine discretione Trinitatis: & paternum intellectum vocat mundum archetypum, sicut de Deo dicit Boet. Mundum mente gerens pulchrum pulcherrimus ipse.

AD ALIUD dicendum, quod sicut prius patet ex Augustino de Doctrina Christiana: sed iam infra aliam dabimus responsionem.

AD ALIUD dicendum, quod nescio quis fuit iste Trimegistus: & credo, quod liber confictus est: omnia enim quæ dicitur dixisse Trimegistus, inueni in quodam libro Magistri Alani qui confectus est de quibusdam propositionibus generalibus, & supponitur commentum eorundem: si tamen Philosophus fuit ante incarnationem, & non didicit in libris Veteris Testamenti, nec per reuelationem: tunc dico, quod loquitur de vno Deo generante, id est, producente suum intellectum in mundo, & omnia quæ fecit diligente propter seipsum.

AD ID quod obiicitur, quod appropriata

non cognoscitur nisi mediante proprio, dicendum quod hoc verum est in quantum appropriatum: sed hæc appropriatio ad propria facta est per fideles.

AD ID quod vterius quæritur, dicendum quod magis appropinquabant Patri & Filio sub ratione dicentis per intellectum, & sub ratione verbi, quam sub ratione Patris & Filij: & hoc ideo quia dicere æquiuocatur ad dicere essentiale quod conuenit tribus, & ad dicere personale quod conuenit tantum Patri. Et primo modo inuestigabile per rationem. Secundo modo non. Similiter verbum est æquiuocum ad verbum creare quod appropriate conuenit Filio: sed Filius dicit substantentem personam, quod non facit verbum secundum rationem verbi in communi.

AD VLTIMUM dicendum, quod distinctio verbi & dicentis satis offerunt se in intellectu diuino, & habent aliquam relationem adinuicem: sed distinctio amoris non ita se offert: & ideo processio Spiritus sancti magis elongata est a ratione.

Quomodo in anima sit imago Trinitatis?

Nunc vero ad eam iam peruenimus disputationem, ubi in mente humana quæ nouit Deum, vel potest nosse, Trinitatis imaginem reperiamus. Ut enim ait August. in 14. lib. de Trinitate. Licet humana mens non sit eius naturæ cuius Deus est: imago tamen illius quo nihil melius est, ubi quærenda & inuenienda est, quo natura nostra nihil habet melius, id est, in mente. In ipsa etiam mente antequam sit particeps Dei, eius imago reperitur. Etsi enim amissa Dei participatione deformis sit: imago Dei tamen permanet. Eo enim ipso imago Dei est mens, quo capax eius est, eiusque particeps esse potest. Iam ergo in ea Trinitatem quæ Deus est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus, cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum, sed imaginem Dei. Hic enim quædam apparet Trinitas, memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potissimum tractemus, memoriæ, intelligentiæ, voluntatem. Hæc ergo tria (ut Augustinus ait in lib. 10. de Trin.) non sunt tres vitæ, sed vna vita: nec tres mentes, sed vna mens, vna essentia. Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia, & voluntas siue dilectio similiter ad aliquid dicitur: vita vero dicitur ad seipsam, & mens, & essentia. Hæc ergo tria eo vnum sunt, quo vna vita, vna mens, vna essentia: & quicquid aliud ad seipsa singula dicuntur, etiam simul, non pluraliter, sed singulariter dicuntur. Eo vero tria sunt, quo ad se inuicem referuntur.

DIVISIO TEXTVS.

Nunc vero ad eam iam peruenimus, &c.] Hic incipit pars illa in qua per imaginem docet venire in Trinitatis æternæ distinctionem, & diuiditur in partes tres, in quarum prima duplicis imaginis in

anima ostendit distinctionem: in secunda docet qualiter per has imagines attenditur in Trinitatis increata distinctionem: in tertia dicit, quod quasi per conclusionem in his similitudinibus accipitur. Quæ propter iuxta istam considerationem, &c.] Et est vltimum capitulum istius distinctionis. Prima harum in duas subdiuiditur, penes duas imagines

gines quas ponit, quarum una est in potentiis naturalibus mentis, alia autem est in habitibus naturalibus ipsius *ibi* [Potest autem alio modo, &c.] Prior inter istas ulterius diuiditur in tres, in quarum prima ponit ea quæ exiguntur ad imaginem. In secunda determinat quædam dubia circa dictorum determinationem exorta *ibi* [Hic attendendum est diligenter, &c.] In tertia tangit istius imaginis dissimilitudinem *ibi* [Verumtamen caueat, &c.] Prior inter istas adhuc subdividitur in duas, in quarum prima tangit potentias in quibus integritas consistit imaginis, & qualiter sunt distinctæ, & vnum in substantia, vita, & mente. In secunda vero demonstrat æqualitatem earum ad invicem *ibi* [Æqualia etiam sunt non solum singula] Et quia locus iste difficilis est, ideo notandum, quod prima pars non continet nisi vnum capitulum, in quo quæque sunt paragraphi, in quorum primo determinat Magister, quod imago Dei querenda est in nostra mente, eo quod illa parte nostra natura nihil habet melius. In secundo ostendit, quod ratio imaginis est in mente: quia capax Dei est, vel quia capit ipsum *ibi* [In ipsa enim mente antequam sit particeps Dei, &c.] In tertio vero ostendit triam virtutum constituentium imaginem, distinctionem, & ordinem *ibi* [Ecce enim meminit, &c.] In quarto ostendit qualiter ista sunt vnum in substantia mentis *ibi* [Hec igitur tria, ut ait Augustinus, &c.] Quinto & ultimo ostendit in quo ista sunt alterum ad alterum, & in quo non *ibi* [Memoria vero dicitur ad aliquid, &c.] Per hanc diuisionem patet sententia primi capituli.

ARTICVLVS XVIII.

Quid sit imago?

Incidit autem hic quadruplex dubium ante expositionem literæ. Primo modo enim querendum est, quid sit imago? Secundo, quæ sunt imaginem constituentia? Tertio, in quo sicut in subiecto sit imago? Quarto, respectu cuius obiecti siue cognoscibilis sit imago, vtrum respectu omnium, vel respectu alicuius specialiter.

In lib. 9 de Synagis.

CIRCA primum proceditur sic: Dicit Hilarius. Imago est rei ad rem coæquandam vnica & indiscreta similitudo. Item, Hilarius. Imago est rei ad rem coæquandam similitudo & vnitas. Cum autem dicat Aug. super illum locum Psalm. Signatum est super nos &c. quod est imago creationis, & recreationis, & similitudinis, queratur vtrum communiter ad omnes imagines illas diffiniatur? Videtur quod non: quia imago creationis ratio est: & illa habet magnam discretionem ab illo cuius est imago.

2 Præterea, infra dicit Magister, quod ex magna parte est dissimilitudo: ergo est discreta.

3 Item, Non coæquat Trinitatem increatam imago creata: ergo non conuenit diffinitio.

4 Item, Secunda diffinitio dicit, simili-

tudo, & vnitas: & hoc non videtur imaginem conuenire: quia dicit Aug. in li. de decem chordis, quod aliter est imago regis in filio suo, & aliter in solido aureo: quia in filio est sicut in eodem in natura tractata à patris natura: in solido autem aureo est sicut in diuersa natura, & impressa est ab artifice. Et dicit, quod est in nobis sicut in solido aureo: in Vnigenito autem sicut in filio: ergo videtur, quod nostra imago non sit ad imaginem increatam similitudo & vnitas, sed multa diuersitas.

5 Præterea, Cum dicat August. quod tria se sunt consequentia, scilicet, æqualitas, similitudo, & imago: vbi enim æqualitas ibi similitudo, sed non conuertitur: & vbi imago ibi æqualitas & similitudo, sed non conuertitur: quare non ita diffinit imaginem per æqualitatem, sicut per similitudinem, cum æqualitas plus accedat ad rationem imaginis quam similitudo?

6 Præterea, Sibi videtur contrarius esse Hilarius: quia supra habitum est dif. 2. vbi dicit, quod imago non sola est: hic autem diffinit eam per vnitatem cum dicit, similitudo & vnitas.

7 Præterea, Cum sit vestigium in creatura per quod etiam accipitur cognitio aliqua Trinitatis, potestne dici similitudo & vnitas?

8 Item, Quæ differentia est inter vestigium & imaginem? si enim vestigium non representat in toto, & imago similiter non representat in toto, ut dicit Magister, videtur non esse differentia inter ea.

SOLVITIO. Dicendum, quod in veritate illæ notificationes Hil. ab eo datæ sunt de imagine increata quæ est Filius: si tamen extendantur ad imaginem creatam (ut quidam volunt) tunc concedendum, est, quod nihil prohibet omnibus tribus imaginibus (ut ita dicam) notificationem illam conuenire per prius & posterius: & per prius conuenit imaginis similitudinis quæ est in tribus potentiis, scilicet, memoria, intelligentia, & voluntate: per posterius autem sicut in subiecto conuenit rationi quæ ibi ponitur pro parte mentis quæ in ratione, id est, in rationali anima, excellentior pars est: imagini autem recreationis conuenit per effectum, quia facit actualiter imitari.

AD ALIUD dicendum, quod discreta quidem est imago creata, ut secundum se est considerata ut res quædam: sed in ratione imaginis non accipitur sola, sed id cuius imago est, accipitur in ipsa vna acceptione cum ipsa: quia sic considerata ducit intellectum in exemplar, & ideo vno actu intelligendi accipitur vtrumque, quia vnum in alio, & sic contingit exemplar, & est indiscreta ab ipso.

AD ALIUD dicendum, quod dissimilitudo quæ est in ipsa non est in ea ut est imago: quia nihil est imago secundum se dissimile: & ideo illud non impedit indiscretionem.

AD ALIUD dicendum, quod verum est quod non coæquat exemplar in toto, sed secundum id quod attingit aliquam partem, sic coæquat

æquare nistur, vnde coæquatur secundum quid.

AD 1. quod obicitur de secunda diffinitione, dicendum quod si extendere velimus eam ad imaginem creatam, tunc erit vnitas non substantialiter, sed vnitas imitationis & ducens in aliud per æqualitatem & similitudinem: & tunc est vnitas bene in imagine regis in solido aureo.

AD ALIUD dicendum, quod similitudo vno modo maiorem dicit conuenientiam quam æqualitas: est enim similitudo rerum differentium eadem qualitas: si ergo in diffinitione accipitur, dicitur in ratione imaginis omnem æqualitatem, præcipue exteriorum: & ita etiam dicit conuenientiam in forma, seu circa aliquid constante figura: & illam maxime perficit imaginis rationem plus quam æqualitas in quantitate sola.

AD ALIUD dicendum, quod Hilarius non est contrarius sibi: quia supra voluit, quod imago plura supposita poneret siue in recto, siue in obliquo, ut supra dictum est. Hic autem intelligit non de vnitate singularitatis, sed potius de vnitate quæ ordinata ad se vniuntur in hoc quod vnum est in alio per hoc quod accipitur in ipso.

AD ALIUD dicendum, quod in quatuor differunt vestigium, & imago. Vnum est quod vestigium est confusa similitudo super partem partis tantum: sed imago est expressa similitudo in exterioribus super totum. Aliud est quod vestigium non dicit conuenientiam exteriorum secundum quod ab interioribus causantur, sicut senectutis, pinguedinis, coloris, pulchritudinis, & huiusmodi: sed imago talem ponit conuenientiam in exterioribus, per quæ aliquid in interioribus comprehenditur. Tertia differentia est: quia vestigium est in omnibus: sed imago tantum in creatura digniore, & secundum digniorem eius partem: Quarta est, quod vestigium non ducit nisi obscure in attributa personarum: imago autem æqualiter in processionem personarum ab invicem, & consubstantialitatem earum, & etiam æqualitatem: sicut iam infra dicitur, quando ostendetur ordo istarum virtutum, & æqualitas, & consubstantialitas: & ideo etiam vestigium non proprie potest dici similitudo & vnitas.

ARTICVLVS XIX.

Quæ sint imaginem constituentia?

Secundo queritur, Quæ sint imaginem constituentia? & dicitur ab Augustino, quod memoria, & intelligentia, & voluntas. Queritur ergo, Quid sit memoria secundum quod imaginem constituit: & dicit Greg. Nicænus quod memoratum est memorie de rememoracionis causa & promptuarium. Origenes autem dicit, quod est phantasia relicta ab aliquo sensu secundum actum apparente. Damasc. autem dicit, quod memoria est conseruatio sensus & intelligentie. Aug. autem in 2. confessionum: Præsens de præteritis memoria est. Tullius autem dicit, quod me-

moria est præteritorum. Queratur ergo, Secundum quam rationem istarum diffinitionum cadit in ratione imaginis? & videtur quod secundum nullam: omnes enim istæ diffinitiones supponunt memoriam non esse partem rationalis anime, sed sensibilis: ergo videtur, quod memoria nullo modo sit pars imaginis.

2 Præterea, Quicquid considerat tempus sub determinata differentia temporis, ipsam non est remotum à conditionibus materiæ, cum tempus sit vna conditionum materiæ præcipua: sed memoria sic considerat tempus ergo non est remota à conditionibus materiæ. Prima patet per se. Secunda probatur per hoc quod dicit Greg. Nicænus sic: Memorari dicimur quod prius sciimus, vel audiimus, vel aliter qualiter cognouimus: prius autem relationem habet ad tempus præteritum. Inde sic: Quicquid non abstrahit à conditionibus materiæ, est pars sensibilis anime, & non rationalis: memoria non abstrahit: ergo est sensibilis anime, & non rationalis: ergo non debet esse pars imaginis.

3 Hoc idem videtur expresse dicere Greg. Nicænus sic: Sensibilia quidem ipsa seculum se memorantur, intellectualia vero secundum accidens: quia & cogitabilius memoria ex præsumpta phantasia sit.

4 Item, Damasc. Sensibilia quidem secundum se memorie commendantur.

5 Item, Aristo. Memoria intellectus quidem est secundum accidens, per se autem primi sensitiui.

6 Item, Aristo. Si memoria intellectus partium esset, non vtique inesset multis aliorum animalium, fortassis autem nullo modo mortalium. Ex omnibus his patet, quod memoria non potest esse pars imaginis.

Eodem modo queritur de intelligentia, Quæ sit pars imaginis? Et videtur, quod non: aut enim intelligentia agens, aut possibilis, aut speculatiua siue formalis, aut intellectus qui à Philosophis dicitur adeptus: constat quod non agens: quia illa est vniuersaliter agens, ut dicit Philosophus, quod est omnia intelligibilia facere: & penes illam non accipitur imago: quia in hoc non imitatur Trinitatem, sed potius actum lucis ad colorem, & artis ad materiam, ut dicit Philosophus. Similiter videtur, quod non sit possibilis quæ est omnia fieri intelligibilia, & potentia omnia habet, actu autem nihil: sed Aug. dicit, quod intellectus qui est pars imaginis, semper nouit se. Quod autem non sit speculatiua, patet: quia ille habitus principiorum, vel alius si imitaretur non esset ex se, sed potius ex parte rei cuius est intellectus. Aug. autem dicit, quod intellectus de se imitatur: similiter non est adeptus: quia ille est scientia acquisita per inuentionem, vel doctrinam: & tunc non imitatur Trinitatem in ipsa essentia personarum.

Eodem modo videtur, quod nec voluntas sit pars imaginis: quia voluntas (ut dicit Anselm.) non est nisi duobus modis, scilicet, ut motor virtutum secundum quod conuertitur super alias vires & mouet eas ad actum,

ctum, secundum quod dicitur: Volo intelligere, & volo memorari: sic autem non imitatur Trinitatem: quia sic non est ex intellectu & memoria: sed potius est conuerso illa sunt ex voluntate. Alio modo est voluntas quæ conuertitur ad volitum, & sic iterum non imitatur Trinitatem, sed potius imperat de imitando vel fugiendo delectabile vel triste in operibus: & ita videtur, quod nullum illorum trium sit de imagine quæ ponuntur in ipso.

Solu. 110.

SOLVTIO. Dicendum, quod in veritate (sicut dicit August.) integritas imaginis creatæ est in his tribus: sed memoria non accipitur secundum aliquam illarum assignationum quæ factæ sunt: quia sicut infra dicit Magister ex verbo Aug. memoria prout hic accipitur est respectu præteritorum, presentium, & futurorum: quod non posset esse nisi abstraheretur ab omni differentia temporis, sicut & intellectus. Et si queratur, Quid sit hæc memoria, & quis sit eius actus? Dicendum, quod memoria hæc nihil aliud est quam potentia animæ rationalis secundum superiorem partem tenens apud se habitum veri & boni quod ipsa est secundum naturam suam, & habitum veri & boni quod Deus est: vel forte quod verius est secundum Aug. tenens apud se notitiam per præsentiam essentia, & non habitus veri & boni quod ipsa anima est secundum naturam. Vnde August. dicit, quod nihil præsentius est animæ quam ipsa sibi: sed de hoc infra habebitur. Actus autem eius non est in agendo, sed tenendo (sicut iam dictum est) præsentiam notitiæ in essentia, vel habitu aliquo innato. Vnde bene concedo id quod obicitur de memoria, quod non sic accipitur hic: nec approbo quod quidam dicunt, quod sit conseruatio specierum sub ratione prius visæ, vel acceptæ, vel habitæ: quia hæc ratio cõcernit tẽpus, & tẽpus secundum omnes Philosophos est cõsiderare illius potentia cuius est cõsiderare quantitatem, & hoc est primum sensitiuum. Si autem dicatur quod ratio temporis simplex est, & ideo potest esse intellectus: hoc verum est: sed ratio temporis æqualiter se habet ad omne tempus, sicut ratio hominis æqualiter ad omnes homines, & ideo tunc non determinat hoc intelligibile & illud: & ideo dicendum, quod simpliciter nullum tempus respicit, sed extractum à tempore cuius ipsa memoria est conseruatix.

Ad quæst. 2.

AD ID quod queritur de intellectu siue intelligentia, dicendum quod intelligentia dicitur hic potentia intellectiua formalis non simpliciter, sed respectu intelligibilis cuiusdam informata, quod scilicet semper præsens est in anima, sicut anima sibi est præsens, & Deus in ea est essentialiter, præsentia & potentialiter: naturaliter enim nobis infra est cognitio Dei: & ideo non procedit obiectio quæ facta est de speculatione aliorum intellectualium: quia licet in aliis non imitetur, tamen in quodam per relationem ad memoriam & voluntatem imitatur.

Ad quæst. 2.

EODEM MODO soluendum illud quod queritur de voluntate, quod est voluntas ac-

cepta respectu voliti: non omnis, sed cuiusdam: & non quocumque modo, sed secundum quod memoria & intelligentia sunt de eodem, sicut est volitum quod anima est, & volitum quod Deus est: quorum vtriusque notitia insita est animæ naturaliter, vt dicit August. & per hoc etiam patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XX.

In quo ut in subiecto continetur imago?

Tertio queritur: In quo ut in subiecto proximo sit imago? Et dicit August. quod ibi querenda & inuenienda est quo natura nostra nihil habet melius, id est, in mente: ergo videtur, quod primum subiectum imaginis sit mens.

2 Item, August. dicit quod mens habet imaginem in potentia cognoscendi, & similitudinem in potentia diligendi: ergo mens habet imaginem.

SED CONTRA hoc videtur esse August. in 14. de Trinit. qui ponit imaginem in visu exteriori: sicut speciem rei visæ, & imaginem eius in oculo quæ dicitur visio, vt ipse dicit, & vtrumque coniungentem intentionem voluntatis.

2 Similiter in eodem libro ponit imaginem in phantasia: ibi enim imago corporis est in memoria animæ sensibilis, & eadem imago in cogitatione imaginantis: vtrumque autem coniungens est intentio voluntatis: ergo videtur, quod non in sola mente sit, vt videtur hic dicere Magister.

3 Item, Damasc. dicit imaginem esse secundum liberum arbitrium: cum tamen liberum arbitrium non sit pars mentis.

4 Item, Videtur esse imago in superiori parte rationis: quia illa (vt dicit August. in 12. de Tri.) contemplandis superioribus inhaeret: cum igitur imago præcipue in contemplatione superioris versetur, videtur imago esse secundum superiorem portionem rationis.

VLTRIVS queritur, Quare non secundum aliquem modum assignetur imago conuenire potentiis animæ vegetabilis, sicut assignatur ab August. potentiis animæ sensibilis?

AD HVC queritur de Glossa super Psal. 4. Signatum est super nos, &c. vbi distinguitur imago creationis quæ est ratio, recreationis, & similitudinis: queritur enim pro quo supponit ibi ratio. Si dicatur, quod pro rationali natura. Contra: Angelus est rationalis natura: & tamen non dicitur factus ad imaginem. Huius tamen contrarium videtur per Greg. qui dicit super illud: Tu signaculum similitudinis, &c. quod Angelus expressiorem habet imaginem Dei quam homo.

2 Item, Damasc. 2. lib. 3. ca. Deus Angelorum factor est & conditor ex non ente eos ad esse deducens, secundum propriam imaginem creans eos, naturam incorpoream.

3 Item, Super illud Ezech. Tu signaculum,

culum, &c. dicit. Glossa. Rex Tyri imaginem Dei ad quam factus est, resignavit, id est, destruxit. Et loquitur de diabolo: ergo Angelus est ad imaginem Dei.

Quaest. 3.

P A T E R E A quaeritur de imagine recreationis: aut enim illa est gratia, aut virtus. Si gratia. Contra: Gratia gratum facit habentem, & non respicit hanc potentiam, vel illam: imago autem consistit in potentiis determinatis: ergo imago non est gratia. Si propter hoc dicatur, quod est virtus, tunc quaeritur, Quid sit illa virtus, vel illa: si dicatur quod communiter dicitur, quod fides, spes, & charitas. Contra: Nulla illarum est in memoria: ergo non recreatur hac pars imaginis quae est memoria.

2. Praeterea, Bern. dicit, quod Deus futurus est rationi, pulchritudo lucis, voluntati multitudo pacis, & memoriae continuatio aternitatis: ergo videtur, quod lux, pax, aternitas sint imago recreationis.

Quaest. 4.

P A T E R E A quaeritur, Quare non ponitur imago in virtutibus politicis, sicut in theoreticis?

Solutio.

S O L V T I O. Dicendum, quod imago in veritate non est nisi secundum partem superiorem animae, quae mens vel spiritus vocatur ab Augustino.

A D I D autem quod contra obiicitur, dicendum quod in visu exteriori non est imago, sed similitudo quaedam imaginis in hoc quod tria quaedam uniuntur: tamen non est vera ratio imaginis, quia non sunt unius substantiae, sicut illa quae sunt in mente.

E O D E M modo respondendum est ad illud quod obiicitur de phantasia.

A D A L I V D dicendum, quod Damascenus quamlibet convenientiam ex natura vocat imaginem: & quia est spirituale liberum arbitrium, ideo dicit esse imaginem.

A D A L I V D dicendum, quod ratio superior respicit operabilia, licet per rationes iuris diuini: sed potentiae imaginis simpliciores sunt, eo quod ordinatae sunt tantum ad notitiam veri & boni quod Deus est, & eius in quo ut imagine sua accipitur Deus: & quia quandoque inuenitur August. dicere, quod imago est anima secundum superiorem partem rationis, dicendum quod large sumit tunc superiorem partem prout comprehendit potentias imaginis, & sinderesim, & etiam illam partem quae specialiter superior vocatur pars.

Ad quaest. 1.

A D A L I V D dicendum, quod in imagine specialiter una potentiarum debet esse cognitiva, eo quod imago appropriate conuenit Filio qui est imago Patris: nulla autem potentiarum animae vegetabilis est cognitiva: & ideo illi nullo modo conuenit esse imaginem.

Ad quaest. 2.

A D A L I V D dicendum, quod in illa Glossa ratio ponitur pro parte superiori, quae mens, vel spiritus dicitur: & est in ea imago in potentia, sicut in subiecto in quo imitatio distingui potest in suis potentiis.

A D I D quod quaeritur, Vtrum Angelus sit ad imaginem? dicendum, quod imago potest notare convenientiam in interioribus tan-

D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

tum, vel simul in interioribus & exterioribus. Si primo modo, tunc non video quare cum Sanctis non dicatur, quod Angelus est ad imaginem, sicut & homo: cum in eo tres potentiae sint in vna essentia, sicut & in homine. Si autem notat utramque convenientiam, tunc non est ad imaginem: convenientia autem in exterioribus est in tribus: in eo quod ab vno homine sunt omnes, sicut Pater est principium totius deitatis: & in eo quod anima est ubique in corpore suotota, vt infra. 8. distinctin. continetur, sicut Deus est in mundo ubique totus, quod non conuenit Angelo. Tertia autem est in eo quod homo est vnibilis Deo, non autem Angelus.

Ad quaest. 3.

A D I D quod quaeritur de imagine recreationis, dicendum quod est proprie loquendo secundum tres virtutes theologicas, scilicet, fidem, spem, charitatem. Spes enim in eo quod expectat indeficientiam, dicit id quod appropriate conuenit memoriae: quia retentiva est similitudinis diuinae vel praesentiae: licet secundum se sit in irascibili.

A D I D quod obiicitur de Bern. respondendum quod ipse enumerat glorificationis potius quam creatia.

Ad quaest. 4.

A D A L I V D dicendum, quod potentiae imaginis sunt immediate in Deum, sed politicae virtutes non: & ideo in illis non est imago recreationis.

ARTICVLVS XXII.

Respectu cuius obiecti siue cognoscibilis sit imago?

Quarto quaeritur, Respectu cuius obiecti siue cognoscibilis dicatur imago? Et videtur, quod respectu omnium: quia in omnibus est ita, quod intellectus potest informari ex memoria, & voluntas ex vtroque.

2. Praeterea, Hoc videtur velle Augustinus cum dicit, quod tota memoria est in intellectu & voluntate, & e conuerso: non habent autem totalitatem istae potentiae nisi respectu obiectorum: ergo videtur, quod respectu omnium obiectorum distinguatur imago.

Sed contra.

S E D C O N T R A: Augustinus supra ita enumerat: Mens meminit se, diligit se: ergo videtur, quod respectu sui tantum accipitur.

2. Praeterea, Cognoscens & cognitum habent similitudinem cum Patre & Filio: ergo tantum debet esse cognitum, quantum cognoscens: sed cum anima cognoscit inferiora, non tantum est cognitum quantum cognoscens: ergo in his non est imago.

3. Praeterea, In illis non est tanta voluntas, quantum intellectus frequenter: ergo videtur, quod in talibus obiectis non sit imago in anima.

4. Si forte dicatur, quod hoc verum est: sed est respectu sui ipsius tantum, & non respectu Dei. Contra: Quando est respectu sui ipsius, ipsa anima est obiectum cognitionis, & in obiecto stat cognitio intellectus: ergo ratio stat in ipsa: ergo non ducit in Deum: sed

G imaginis

imaginis est ducere in Deum: ergo respectu sui ipsius ut obiecti non est imago.

Si dicatur contra hoc, quod est respectu Dei tantum: hoc erit contra Augustinum qui dicit: Meminit se, intelligit &c. Præterea, cum meminit Deum & intelligit, intellectus & intellectum non proportionantur, sed distant: ergo tunc non æquat cognoscens cognitum, quod videtur esse contra rationem imaginis.

Solutio.

SOLVITIO. Ad hoc sine præiudicio dico, quod est respectu veri & boni quod ipsa anima est, quæ semper sibi præfens est, & nihil adeo præfens est animæ, ut dicit Augustinus, sicut ipsa sibi: & respectu veri & boni naturaliter in ea, quod est Deus: quod qualiter sit sic patere potest. Aliquis videt Herculem in vultu, & tunc determinate cognoscit Herculem, & formatur oculus eius secundum speciem Herculis. Aliquis etiam non videt Herculem in vultu, sed videt eum in speculo, vel statua sibi simillima: & tunc visio eius in sensu accipit unam, & per illud aliud venit in rationem: & in utroque actu videt Herculem, sed in prima visione videt certius. Ita dico, quod anima per intellectum, memoriam, & voluntatem potest immediate ferri in Deum: & tunc actu imitatur & formatur ad Trinitatem & unitatem. Aliquis etiam potest convertere se ad ipsas potentias prout sunt ex se innicem, & æquant se: & sic iterum tendit in Creatorem, sed incipit à creatura: & si quandoque noscendo se non aduertit ut ab hoc ducatur in Deum, tunc habitualiter vel potentialiter imitatur. Respectu autem aliorum cognoscibilem non est imago, meo iudicio, sed intellectus rerum inferiorum. Quidam autem hic valde aliter dicunt, de quorum opinionibus disputare valde longum esset.

DICENDUM ergo ad primum, quod non in omnibus intellectus informatur ex memoria: sed in quibusdam intellectus generatius est memoriæ, ut in acquisitis habitibus: licet è conuerso sit in innatis.

AD ALIUD dicendum, quod tota memoria non accipitur ibi secundum multitudinem obiectorum omnium, sed penes rationes cognoscendi multas respectu duorum obiectorum tantum: & hoc videri potest: quia si respectu aliorum acciperetur, tunc mens & notitia non erant substantia, sed duæ diuersæ.

AD ALIUD dicendum, quod non stat cognitio in obiecto eius, sed potius actualiter vel potentialiter refertur in Deum, sicut ad exemplar.

AD ALIUD dicendum, quod duo attenduntur in imagine, scilicet, substantiitas, & æqualitas: & secundo pulchritudo, & venustatio coloris: & quoad primum, scilicet consubstantialitatem & æqualitatem, verius est imago in anima, quando meminit, intelligit, & vult se, quam quando meminit, intelligit, & vult Deum qui non cœquatur ei. Si autem secundo modo accipitur: quia nulla venustatio potest esse sine Deo, ideo tunc verius imitatur, quando acci-

pitur verum & bonum quod est Deus. Et hæc ante literam dicta sufficiant.

ARTICVLVS XXIII.

Nosse vtrum intelligatur de notitia naturali, sine de notitia gratia?

DEinde accipitur litera primæ partis capituli super illud [ubi in mente nostra quæ nouit Deum, vel potest nosse, &c.] Et queratur, Vtrum intelligatur de notitia nature secundum quod nosse est notitiam apud se tenere, aut de notitia gratiæ? Si primo modo, tunc superflue additur hoc quod dicit, vel potest nosse: quia idem est posse nosse ex potentia habitus, quod notitiam Dei apud se tenere. Si secundo modo, tunc non videtur, quod imago semper in anima remaneat: quia non semper est in gratia quæ facit imitari.

SOLVITIO. Dicendum, quod utroque modo potest intelligi: & si intelligatur de notitia naturali, tunc nosse refertur ad habitum, & posse nosse ad potentiam, quia his duobus modis distinguitur Trinitas in ista distinctione, ut supra habitum est: & sic patet, quod licet simul sint nosse & posse nosse, non tamen semper secundum idem: quia non est idem nosse ex habitu, quæ est notitia seruata apud mentem, & posse nosse ex potentia sola. Si vero intelligitur de notitia gratiæ, tunc nosse refertur ad imitationem imaginis exterioris, quæ non est ei substantialis, sed esse ad bene esse, sicut color & venustatio, posse autem nosse refertur ad potentiam, & ad gratiam.

ARTICVLVS XXIV.

Quare imago non est secundum vires inferiores?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Imago ergo tamen illius quo nihil melius est, &c.] Quare non potest esse imago Dei secundum inferiores vires?

SOLVITIO. Hoc contingit propter simplicitatem obiecti quod est Deus, & ipsa mens. Ista enim simplicissime sunt in mente: quia per essentiam, & ideo non potest in illa nisi secundum simplicissimam sui partem.

ARTICVLVS XXV.

Vtrum imago potest amitti?

DEinde queritur de hoc [Etsi enim amissa Dei participatione, &c.] Contra hoc videtur esse quod dicitur in Plal. 72. In ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Et alibi: Facies eorum combustæ, vultus eorum: ergo imago potest amitti.

SOLVITIO. Dicendum, quod imago potest attendi in substantialibus sibi, quæ sunt forma, & figura: & illa imago est in tribus potentiis, scilicet, memoria, intelligentia, & voluntate,

voluntate, quæ amitti non possunt: quia secundum Dionysium data naturalia non amittuntur. Est autem in his secundum quod per notitiam insertam sibi naturaliter & concreta, conuertuntur ad verum & bonum quod Deus est, & ad verum & bonum quod mens est. Alio modo attenditur imago in pulchritudine quæ est ad bene esse: & loco illius pulchritudinis quam adducit color & deauratio & huiusmodi, est in spiritualibus participatio Dei per gratiam: & quoad hanc exteriorem potius pulchritudinis diuinæ quam distinctionis personarum in vna essentia imaginem potest amitti imago: & sic intelliguntur auctoritates inductæ, & sic comburitur quandoque igne concupiscentiæ.

ARTICVLVS XXVI.

Vtrum partes imaginis imprimuntur à tota Trinitate, siue à distinctis personis?

DEinde queritur de hoc quod ipse dicit [Eo enim ipso imago Dei est mens quo capax, &c.] Si enim est imago trium personarum, videtur quod sigilletur in mente per modum quo sigillatur figura sigilli in cera: In illa autem figura caput sigillat caput, & manus manum, & thorax thoracem, & sic de aliis: ergo à simili Pater videtur sigillare memoriam, & Filius intelligentiam, & Spiritus sanctus voluntatem: ergo iam diuersa erunt opera Trinitatis in creatione imaginis, quod falsum est.

Præterea, Imago non videtur continere interioribus, sed exterioribus tantum, scilicet, in figura & compositione membrorum & quantitate: sed meminisse, intelligere, velle, intima menti sunt: ergo videtur mens potius filius Trinitatis dici quam imago: quia filius est imago in interioribus & exterioribus.

Præterea, Dicit Augustinus, quod homo est imago & similitudo, habens imaginem in potentia intelligendi, & similitudinem in potentia diligendi: sed potentia diligendi est voluntas: ergo voluntas potius est de similitudine Dei quam de imagine.

Item, Potentia intelligendi sola intelligentia est: ergo videtur superflue memoria, & etiam voluntas.

SOLVITIO. Dicendum, quod non est ita in creatione imaginis, sicut in impressione figuræ sigilli in cera: & hoc ideo est: quia figura quæ est in sigillo non habet caput in pede, & in manu, & aliis membris, sed habet membra distincta: sed in Trinitate increata Pater habet omnia attributa essentialia quæ conueniunt Filio, & e conuerso: & similiter de Spiritu sancto. Vnde licet memoria attribuarur Patri: tamen ipse habet & intelligentiam, & Spiritus sanctus similiter, & ideo indiuisibiliter imprimunt memoriam, & indiuisibiliter voluntatem: licet per attributionem alicuius conuenientiæ memoria conueniat Patri, & intelligentia Filio, & voluntas Spiritui sancto.

AD ALIUD dicendum, quod licet me-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

minisse & intelligere & velle sunt interiora Dei, & interiora animæ rationalis: tamen propter hoc quia non sunt in natura, quæ sit vnus rationis in Deo & in anima, non potest dici filius: quia pater & filius semper sunt in natura vna, vel ad minus in natura quæ secundum rationem vna est in utroque: hoc autem non est hic: & ideo natura animæ recipit ista quasi quædam extrinseca: quia quod est in materialibus quantitas, hoc est in potestatiis siue spiritualibus virtus: & quod est in materialibus configuratio lineationum exteriorum in figura, hoc est in potestatiis conuenientia potentiarum ad actum & obiectum: & ideo mens imago Dei dicitur, & non filius.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur quod homo habet imaginem in potentia intelligendi, accipitur potentia intelligendi generaliter pro potentia ordinata ad intelligendum & pro effectu eius: ordinata autem ad intelligendum est memoria tenendo apud se notitiam, & similiter intelligentia intuendo se, vel Deum in notitia tanta apud se: cum autem ex tali notitia semper oriatur amor, effectus illarum duarum, secundum ordinem earum ad actum est voluntas. Cum autem dicitur habens similitudinem in potentia diligendi, accipitur potentia diligendi ex habitu charitatis & gratiæ: quia habitus ille colorat imaginem, ut supra dictum est. Vnde quidam Sancti dicunt, quod homo per peccatum amisit Dei similitudinem, & recessit in regionem dissimilitudinis: sed vulneratus est in imagine: & sic patet, quod potentia diligendi non est voluntas illa quæ est pars imaginis secundum naturam mentis.

AD VITIMAM dicendum, quod potentia intelligendi non est sola intelligentia: sed etiam memoria, & voluntas, ut iam dictum est.

ARTICVLVS XXVII.

Quomodo differant hæc quinque per ordinem, nosse se, intelligere se, velle se, discernere se, & cogitare se?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se, &c.] Videtur enim idem esse meminisse, & intelligere: si enim memoria hic sumitur pro præteritis, presentibus, & futuris: & intelligentia est de eisdem & eodem modo, videtur idem esse intelligere & meminisse. Quod autem intelligentia sit de eisdem & eodem modo, probatur: quia intelligentia est de simplici ratione rei vel specie: hæc autem abstrahunt ab omni differetia temporis, & vno modo conueniunt præteritis, presentibus, & futuris, sicut patet in specie vel in ratione hominis, quæ secundum quod est intellecta, secundum eandem rationem conuenit hominibus existentibus sub qualibet differetia temporis: ergo videtur, quod intelligentia de eisdem sit, & eodem modo, de quibus est memoria: ergo idem est meminisse quod intelligere.

G 2 2 Item,

Item, August. dicit hoc quod mens nouit se: nosse autem se est intelligere se, cum constet quod de sensibili cognitione non loquatur: ergo actus intellectus conuenit memoria: sed potentia distinguuntur per actus: ergo memoria est intelligentia.

Item, August. in. 10. de Trinitate ca. 2. Difficile in mente dignoscitur memoria sui, & intelligentia sui: quasi enim non sunt hæc duo, sed vnum duobus vocabulis appellatur, si cut apparet in ea re vbi valde ista coniuncta sunt, & aliud alio nullo præceditur tempore, amorque ipse non sentitur esse, cum eum non prodat indigentia, quoniam semper præsto est quod amatur. Ex hoc habentur duo, scilicet, quod ista tria semper simul sunt, & quod difficile est distinguere inter ea.

SOLVITIO. Dicendum secundum August. in vltima auctoritate, quod licet difficile sit discernere inter ista quando accipiuntur respectu eorum quæ semper præsto sunt in anima, sicut substantia mentis, & Deus: tamen distinctionem habent. Vnde secundum August. nihil aliud est nosse quam notitiam rei apud se tenere: cum ergo ex superiori constet hoc continere memoriam, patet quod memoria nouit se & Deum hac notitia. Intelligere autem se secundum August. nihil aliud est, quam se in notitia illa vel Deum intueri & videre: non enim idem est notitiam rei apud se tenere, & intueri rem cuius est species illa vel notitia: & ideo aliud est intelligere se, & aliud nosse se: voluntas autem est approbatio, vel amor procedens ab huiusmodi verbo intellectus & memoriam: & ideo dicit August. in. 9. de Trinitate ca. 10. Verbum quod nunc insinuare intendimus, est cum amore notitia: sed tamen aliud est discernere se, & cogitare se, quam nosse se vel intelligere: quia dicit August. quod discernere se, idem est quod ab aliis rebus ostendere se differre, & hoc non semper facit anima: cogitare autem se, est quasi cogitare se, id est, conuerti super se, comparando naturam mentis ad partes & vires & passiones ipsius, & sic non semper facit mens: & sic pater differentia horum quinque, scilicet, nosse se, intelligere se, velle se, discernere se, cogitare se.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod intelligentia est quidem de eisdem cum abstractione temporis de quibus est memoria, sed non eodem modo, quia memoria tantum nouit, retinendo notitiam rei secundum speciem, vel secundum substantiam, si res per se ipsam præsens est in anima, sed intellectus intuetur rem in notitia quæ est species rei vel substantia ipsius si per se præsens est in anima.

AD ALIUD dicendum, quod sicut patet, nosse se prout accipitur ab August. non est idem quod intelligere: & ideo illa obiectio non procedit.

AD VLTIMUM dicendum, quod in veritate difficile est distinguere inter hæc tria, quæ sunt super illud quod per se ipsum naturaliter est in anima: & hoc ideo, quia tunc aliquo modo semper sunt in actu: & quia intellectus semper intuetur, non videtur differre à nosse memoriam: similiter quia amor non

procedit ex indigentia rei, id est, quæ quandoque non habeatur, & tunc sit appetitus de ea: & quandoque habeatur, & tunc sit amor eius: sed quia procedit ab hoc quod semper naturaliter est in mente, semper procedit: & ideo non ita percipitur amor sui & Dei, sicut percipitur amor proximi vel alterius, qui quandoque est in absentia mentis, quandoque in presentia: quia dicit August. quod idem est appetitus rei quæritur, & amor habitus: & ideo cum mens appetat se, cum quærit se non nosse, sed discernere, idem appetitus est maior rei discretæ cū habuerit de se discretionem. Cum igitur de similibus sit idem iudicium, & cum habeat se secundum notitiam semper, & nunquam quærat se nosse, eo quod non quæritur quod habetur, semper amabit se notam: quod tamen qualiter sit, infra erit in questione.

ARTICVLVS XXVIII.

*Utrum memoria & intelligentia sint
relatiua sicut dicitur in textu?*

DEinde queritur de hoc quod dicit [Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia, &c.] Hoc enim non videtur: quia relatiua sunt, quorum hoc ipsum esse quod sunt ad aliquid est, ut pater, & filius, & huiusmodi: sed memoria secundum suum esse quod importatur in nomine, non est ad aliquid: ergo videtur, quod falsum dicat.

Præterea, non potest intelligi, quod memoria sit memorabilis memoria: quia sic nihil diceret Augustinus, cum ipse velit, quod suis relationibus ad inuicem distinguantur ista, sicut Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: ergo memoria dicitur ad intelligentiam, & voluntatem: & de conuerso illa ad inuicem, & ad memoriam: hoc autem nullo modo videtur quia non dicitur memoria ad conuertentiam cum intellectu: non enim ad conuertentiam dicitur, memoria intellectus memoria, & intellectus memoriam intellectus: & similiter voluntas non dicitur ad conuertentiam cum illis duobus.

Præterea, Vnum relatiuorum diffinitur per alterum: vna autem istarum potenciarum per reliquam non diffinitur: ergo non sunt relatiua ad inuicem.

SOLVITIO. Dicendum, quod ista relatiua sunt non simpliciter, sed secundum quid: sunt enim quædam quæ secundum totum esse quod importatur in nomine, relatiua sunt, ut Pater, & Filius, & Dominus, & Seruus, eo quod talia nomina à respectu imponuntur, & qualitas eorum quam cum substantia significant, respectus est: quædam autem sunt non simpliciter significantia respectum, sed conuertuntur in eis, eo quod imposta sunt ab alio quam à respectu, quod tamen à respectu nullo modo separabile est, sicut scientia quæ non separatur à respectu ad scibile, imponitur tamen ab alio quam ab illo respectu. Similiter est de memoria, quæ ab alio quodam imponitur: sed tamen hoc à respectu ad memorabile non separatur: & similiter intellectus

quis ponit respectum ad intelligibile & voluntas ad volitum.

AD ALIUD dicendum, quod intelligentia refertur ad memoriam, non sub ratione intelligentiæ, sed sub ratione memorabilis, quia sic capitur à memoria: & e conuerso memoria ad intellectum sub ratione intelligibilis, & voluntas ad hæc duo sub ratione memorabilis & intelligibilis: hæc autem duo e conuerso ad voluntatem sub ratione voliti. Alij dicunt aliter, scilicet, quod à memoria se-

cundum quod memoria, non est ad aliquid, sed secundum quod est parens: & similiter intellectus in eo quod huiusmodi, non est ad aliquid, sed in eo quod filius, vel proles: eodem modo voluntas non est ad aliquid secundum quod voluntas, sed in eo quod procedens ab his duobus, ut ab vno principio sui. Sed hoc nihil est: quia dicit Aug. memoriā in eo quod memoria, esse ad aliquid: sed nō in eo quod vita, vel mens, vel essentia: & ideo illa solutio quæ est contra Aug. nihil videtur.

Quomodo aqualia sunt, quia capiuntur à singulis omnia & tota?

Aqualia etiam sunt non solum singula singulis, sed etiam singula omnibus: alioquin non se inuicem caperent: se autem inuicem capiunt. Capiuntur enim & à singulis singula, & à singulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere, & velle, atque meminisse: & volo me velle, & meminisse, & intelligere.

ARTICVLVS XXIX.

*Utrum memoria semper est in intellectu
& voluntate, & intellectus in memoria
& voluntate, & voluntas in memoria
& intellectu?*

Aqualia etiam sunt non solum singula singulis, &c.] Hic incipit illa pars in qua tangit dictarum potenciarum æqualitatem & diuiditur in duas partes, quarum prima continet earum æqualitatem in se secunda earum continet æqualitatem secundum sui totalitatem, & incipit ibi [Totamque meam memoriam, &c.] In priori cap. dupliciter probat æqualitatem, scilicet, quia capiuntur à singulis omnia, & à singulis singula: sicut memoria capit intellectum per se, & capit ab ipso per se sine coniunctione ad voluntatem: & voluntas capit per se à memoria, & per se ab intellectu, & e conuerso: à singulis autem omnia, quia memoria capit se & intellectum & voluntatem coniunctim & simul, & similiter intellectus cum aliis duobus coniunctim, & eodem modo voluntas capit se in coniunctione ad alias duas: & hæc est sententia prioris capituli. Sed hic incidit dubium satis graue: quia secundum hoc quod hic dicitur, memoria semper est in memoria & intellectu & voluntate: & intellectus semper est in memoria & voluntate: quia omnia sunt in singulis, & hoc semper, ut probat Augustinus. Probatio. Illud est in memoria, quod est præsens in memoria, & non distat: sed intellectus & voluntas non distant ab aliqua parte mentis: ergo sunt omnia in memoria & omnia in intelligentia, & omnia in voluntate.

Sed contra: Probat Philosophus quod vna potentia existente in actu, alia ab actu abstrahitur: igitur memoria existente in actu, alia ab actu abstrahitur, & e conuerso: *D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.*

& voluntate existente in actu, alia abstrahuntur ab actu: ergo non possunt esse simul, ut videtur.

Præterea, Quid est quod dicit August. quod mens intelligit se, & hoc semper, quia semper sibi adest? Videtur enim Augustinus sibi ipsi esse contrarius: quia supra habitum est, quod in lib. 11. de Trinitate dicit, quod ad visum tria exiguntur, scilicet, visum, & videns, & vtrumque coniungens intentio voluntatis: ergo etiam ad intelligere tria exiguntur, scilicet, intelligens, & intellectus, & vtrumque coniungens intentio voluntatis: licet autem quando intellectus intelligit se, semper adest intellectus intellectus, & e conuerso, non tamen semper adest voluntas intelligendi: ergo non semper intelligit se.

Item, August. in lib. 11. de Trin. cap. 12. Itaque mens cum se ipsam cognoscit, sola patens est notitiam suam, cognitum enim & cognitor ipsa est: erat autem sibi ipsi noscibilis, etiam antequam se nosset, sed notitia sui non erat in ea cum se ipsam non nouera: igitur non semper nouit se: ergo multo fortius non semper intelligit se.

Item, Aut nosse se est in propria natura cognoscere se, aut scientiam demonstratiuam & naturalem de se habere, aut intueri se secundum actum: pluribus enim modis non dicimus nos nosse aliquid. Si primo modo, tunc cuiuslibet anima nouit se in propria natura secundum actum: sed nosse rem in propria natura secundum actum, perfectissima est consideratio rei: ergo quilibet omni tempore consideraret animam perfectissima consideratione, quod aperte falsum est. Si nosse se est scientiam de se habere naturalem & demonstratiuam quæ docet quid est res in se, & in passionibus, sine proprietatibus suis, tunc non est homo qui non habeat apud se totam scientiam de anima: & hoc videmus esse falsum, quia omnia labore acquirimus, &

& studio, etiam modicum de ipsa: si vero nosse se est se intueri per intellectum, tunc quilibet semper intuetur se per intellectum: & cum scire plura possimus, intelligere vero minime, nunquam possemus aliquid aliud intueri per intellectum, quod iterum falsum est: ergo videtur, quod intellectus non semper intelligat vel videat se.

Si hoc concedatur. Contra: Omnis potentia passiva siue receptiva in actu est, quando actus est in ipsa: & tandiu est in actu, quandiu forma est in ipsa: & hoc probatur per inductionem in singulis Intellectus autem est potentia receptiva intelligibilis: ergo in actu est, actu intelligibilis existente in ipsa: cum autem intellectus intelligit se, intelligibile est idem intelligenti: ergo sicut non abest intellectus sibiipsum, ita nec abest sibi intelligibile: ergo semper est in actu secundum hoc intelligibile: & hoc est in actu esse quod intelligere: ergo semper intelligit se.

Item, Arist. in 3. de anima dicit, quod intellectus agens semper in actu est: & cum sit agens respectu alicuius intelligibilis, erit aliquod intelligibile semper terminans actionem suam: hoc autem non est nisi quod semper præsens est intellectui, & hoc est intelligibile quod est ipse intellectus: ergo intellectus possibilis semper illustratur luce intellectus agentis: & hoc facit intelligere possibilem secundum actum: ergo intellectus semper intelligit se.

SOLVITIO. Dicendum, quod quidam Philosophus exponendo Arist. de intellectu & intelligibili dicit, quod intellectus videt se semper, siue intelligit se semper: & dicit quod hoc idem est dicere, quod intellectus intelligit se in omni intelligibili. Sicut enim lux videtur in omni colore, eo quod color sit motuum visus secundum actum lucidi: ita dicit, quod intellectus videtur in omni intelligibili, quia ipse est id quod facit actu aliquid intelligibile, eo quod lux sua abstrahat uniuersale de phantasmate mouente, & sic in intelligibili secundum actum factum videtur intellectus agens. Quia vero intellectus possibilis non est potentia receptiva vnus tantum, sicut sensus particularis, sed est receptiva omnium, & componit & diuidit recepta: ideo etiam cum accipit intelligibile in se, accipit subiectum intelligibilis cum intelligibili simul, licet ipse non accipiat ut subiectum. Et radix huius Philosophi consistit in hoc quod dupliciter intellectus agens intelligitur, scilicet, ut distinctus in propria natura, & sic non in omni intelligibili intelligitur: vel ut actus & perfectio intelligibilium secundum quod intelligibilia sunt, & sic intelligitur in omni intelligibili: sicut etiam dupliciter videtur lux, scilicet, ut obiectum determinatum in se, & ut perfectio colorum, secundum quod dicit Ari. in libro. de sensu & sensato, quod color est extremitas perspicui in corpore terminato. Eodem modo intellectus possibilis duobus modis intelligitur, scilicet, in propria natura secundum quod habet esse distinctum ab aliis intelligibilibus, & sic non semper intelligitur secundum actum: vel se-

cundum quod intelligibile per hoc est intelligibile quod est in ipso possibili intellectu, & sic ipse in omnibus intelligibilibus intelligitur, & sic intelligit se semper. Sed ista solutio etsi satis sit conueniens ad hoc ut saluetur dictum Philosophi: tamen nullo modo satisfacit dicto Aug. qui vult, quod sub omni intelligibili alio intellectus semper intelligit se, & alia duo: & memoria semper meminit sui, & aliorum duorum: & voluntas semper velit se, & alia duo. Vnde sine præiudicio dico secundum prædicta, quod meminisse nihil aliud est quam notitiam rei apud se retinere. Intelligere vero nihil aliud quam notitiæ specie vel essentia notitiæ se intueri simpliciter sine consideratione sui & discretionem suæ naturæ, quia hoc vocat Aug. intelligere se: & discernere se & cogitare se plus secundum eum dicunt quam intelligere se. Cum igitur intelligere se non ponat discretionem sui, sed simplicem intuitum sine discretionem & cogitatione, dico quod non ponit conuersionem intellectus ad aliquid quod sit extrinsecum ad quod sui ponat conuenientiam vel differentiam, nec aliquam proprietatem suam, quæ cogitatur ei inesse vel non inesse. Hic autem intuitus perficitur duobus, scilicet, lumine intelligibili emisso, & obiecto: & intueri se nihil aliud est quam in lumine illo sibi obici. Cum igitur lumen intellectus agentis semper splendeat super possibile, eo quod agens sit forma & actus possibilis, intellectus possibilis semper obicitur sibi in lumine illo: & cum hoc sit intelligere se secundum Augustinum, semper intelligit se. Et idem dico de memoria & de voluntate: quia ab ipsa notitia semper vaporat amor, licet non distinctus: sicut nec ipsa notitia vel intellectus ut distincta ab aliis rebus accipiuntur.

DICENDUM ergo ad primam, quod quandoque vna potentia abstrahit aliam ab actu, & quandoque iuuat eam ut ad actum: quandoque enim actus ordinati sunt, ita quod vna accipit ab alia super idem obiectum, & tunc vna non impedit aliam, sicut visus hominis phantasmam eiusdem hominis, & intellectum de eodem ipso: quando autem non sunt ordinati super idem, tunc vna fortiter existens in actu, impedit aliam ne agat: sicut cogitantes de aliquo intelligibili intellectu forti & intenso, ea quæ coram oculis sunt non aduertimus. Iste autem tres potentie ordinati sunt super idem intelligibile vel obiectum, ut dicit August. & ideo vna non destruit, nec impedit aliam in agendo.

AD ALIUD dicendum, quod ad istud intelligere quod tantum est obici sibi in lumine intellectus agentis, non exigit voluntas nisi naturaliter consequens, & non secundum actum: sed ad illud quod est discernere vnum intelligibile ab alio, vel in propria natura, & partibus & differentiis considerare, ad hoc exigitur actualis voluntas vtrunque coniungens.

AD ALIUD dicendum, quod illa auctoritas loquitur de memoria inquisitiua, quando inquit se in comparatione ad aliam & discernit

& discernit se: quia illa inquitur, & ante hoc non habebatur: & hoc patet inspiciendo originale: quia de inquisitione ibi loquitur, quando mens querit se & inuenit se.

AD ALIUD dicendum, quod nosse se est notitiam apud se habere, vel per speciem vel per præsentiam, & intelligere se est sibi obici in notitia illa & luce intellectus agen-

tis: & diuisio quam ponit ratio illa, tenet in discretiua scientia, & non in ista quæ secundum naturam talis est, ut diximus. Ea autem quæ obiciuntur in contrarium concedimus hoc modo, quod secundum actum est intellectus ad seipsum, non quod semper conuertatur super se discernendo, sed quod semper obicitur sibi in lumine prædicto.

Quomodo tota illa tria memoria capiat?

Totamque meam memoriæ, & intelligentiam, & voluntatem simul memini. Quod enim memoriæ meæ non memini, illud non est in memoria mea: nihil autem tam in memoria est, quam ipsa memoria: totam ergo memini. Item quicquid intelligo, intelligere me scio: & scio me velle quicquid volo: quicquid autem scio memini. Totam ergo intelligentiam, totamque voluntatem meam memini.

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia?

Similiter cum hæc tria intelligo, tota simul intelligo: neque enim quicquam intelligibile est, quod non intelligam nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibile non intelligo, consequenter etiam nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibile memini & volo, consequenter intelligo.

Quomodo illa tota capiat voluntas?

Voluntas etiam mea totam intelligentiam totamque meam memoriæ capit, dum vtor toto eo quod intelligo & memini. Cum itaque inuicem a singulis & omnia & tota capiantur, æqualia sunt tota singula totis singulis, & tota singula simul omnibus totis: & hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna essentia. Ecce illius summæ unitatis atque Trinitatis, vbi vna est essentia & tres personæ, imago est humana mens, licet impar. Mens autem hic pro animo ipso accipitur, vbi est illa imago Trinitatis. Proprie vero mens dicitur (ut ait Augustinus) non ipsa anima sed quod in ea est excellentius: qualiter sæpe accipitur. Illud etiam sciendum est, quod memoriæ non solum est absentium & præteritorum, sed etiam præsentium, ut ait August. in 14. lib. de Trin. alioquin non se caperet.

ARTICVLVS XXX.

Quærendis æqualitatem istarum potentiarum, memoriæ, voluntatis, & intelligentiæ?

Totamque meam memoriæ, &c. Hic incipit secundum istius partis in quo probat æqualitatem istarum potentiarum secundum sui totalitatem: & primum de memoria, & ratiocinatur sic: Quicquid est in memoria memini: tota memoriæ est in memoria: ergo

totam memini.

Item, Quicquid intelligo scio, & quicquid scio memini, quia notitiam eius apud me teneo, & hoc est meminisse: ergo quicquid intelligo memini, & quicquid volo memini: ergo hæc tria tota sunt in memoria.

CONSEQUENTER hæc tria tota probat esse in intellectu: sicut etiam hæc tria intelligo. Et ratio sua est talis: supponatur quod quicquid ignoro, nec memini, nec volo: quia illius notitiam apud me non habeo: ergo non memini: & non est vo-

luntas eius cuius noticia non est apud me: ergo eius quod ignoratur, non est voluntas. Hoc habito proceditur sic: Quicquid intelligibilem memini & volo, hoc obiicitur mihi in noticia mea: & obiicitur mihi in noticia mea nihil aliud est quam intelligere: ergo quicquid intelligibilem memini & volo, hæc omnia intelligo: sed omnia memini & volo intelligibilia quæ sunt in noticia mea: ergo omnia intelligo: ergo memoria secundum omnia memorabilia, & voluntas secundum omnia voluta est in intellectu meo.

CONSAQUENTER probat, quod voluntas claudit totam memoriam & intelligentiam sic: Quocumque vtor toto, totum clauditur in voluntate per diffinitionem eius quod est vti supra positam quæ est, vti est aliquid in facultatem voluntatis assumere: sed omnibus intelligibilibus & memorabilibus vtor: ergo omnia intelligibilia & memorabilia volo: ergo tota memorabilia & intelligibilia clauduntur in voluntate.

EX HOC vterius in eodem ca. concluditur, quod hæc tria sunt æqualia & vnum secundum vitam, & mentem, & essentiam: & distinguendo tangit, qualiter mens accipitur: & vltra ostenditur, qualiter memoria hic accipitur secundum quod est pars imaginis. Et hæc est sententia istius literæ.

ARTICVLVS XXXI.

Vtrum ista tria: memoria, intelligentia, voluntas, possunt dici tota?

SED incidit dubium ex hoc quod ipse dicit *Sista tota & æqualia*: cum enim ista simplicia sint, ita quod non habeant partem & partem, videntur non habere totalitatem: ergo male dicit tota.

1 Præterea, Detur quod ista sint partes mentis: suppositio autem est quod totum parte sua maius est: ergo videtur, quod sola memoria non sit tanta, quanta intelligentia & voluntas simul, quod iam probauit in litera.

3 Eadem obiecto est de æqualitate: quia æqualitas est idem in quantitate, vt dicit Philosophus: & ista non habent quantitatem.

SO LV TIO. Dicendum ad hoc, quod est totum potestatiuum, & totum in quantitate. Totum potestatiuum habet partes potestatiuas, & tale totum est anima ad partes suas, quæ sunt potentia: & tale totum est etiam vna potentia respectu eorum in quæ potest vt in obiecta: & ideo dicimus, tota virtus Herculis potest in 60. aut diuidi in 30. & tertia est in 20. & sic de aliis: & sic istæ potentia dicuntur totum potestatiuum respectu suorum obiectorum, & partes respectu animæ.

AD ALIUD dicendum, quod illa suppositio est intellecta de quantitate dimensionis, & ideo in geometria est posita: in potestatiuis autem sæpe vna pars maior est quam multæ: sed non maior quam totum: in potestatiuis enim semper quod potest inferior, potest & superior & plus: & ideo non conuertitur: &

ideo tantum potest vna istarum, scilicet, imaginem constituentium, quantum alia: duæ respectu obiectorum, eo quod in illis sunt æquales, & vna vni, & vna duabus, & vna omnibus tribus: sed verum est quod vna non potest tot modis in obiecta illa, sicut duæ vel tres: quia duæ possunt duobus modis, & tres possunt tribus modis in ea.

AD ID quod obiicitur de æqualitate, patet solutio: quia habent quantitatem virtutis, licet non habeant quantitatem dimensionis.

ARTICVLVS XXXII.

Vtrum verum est quod dicit Magister, Quicquid memini & intelligo, hoc volo & vtrum mala quæ intelligimus, volumus?

SED adhuc vterius queritur de hoc quod dicit [Quicquid memini & intelligo, hoc hoc etiam volo, &c.] Hoc enim expresse accipitur in hoc quod dicit, quod voluntas mea totam intelligentiam meam & memoriam capit. Hoc enim videtur fallum: quia mala intelligimus & meminimus: quæ tamen non volumus.

2 Si forte velit quis dicere, vt quidam dicunt, quod hoc intelligitur, sicut hic determinare videtur August. dum scilicet vtor toto eo quod intelligo & memini: hoc nihil est: quia sic nihil probat: quia secundum hoc voluntas non erit æqualis aliis, nisi secundum quid, scilicet, in vtilibus quæ dilectione vsus diliguntur.

3 Propterea quidam aliter dixerunt, quod intelligitur de his quæ semper sunt in intellectu per se, sicut quæ habent proprias species in quibus cognoscuntur: malum autem non habet speciem, sed potius priuationem speciei, modi, & ordinis: & ideo non tenet obiectio de malis. Contra hoc est quod dicit August. in 9. de Trinit. cap. 10. vbi loquitur de ista eadem obiectioe facta, & dicit sic: Veruntamen cum & illa quæ odimus recte displicent, recteque improbantur, approbatur eorum improbatio, & placet, & hoc verbum est: ergo videtur quod hæc æqualitas etiam tenet in noticia vitiorum.

4 Item, August. ibidem. Neque noticia vitiorum nobis displicet, sed ipsa vitia. Nam placet mihi quod noui & diffinio quid sit in temperantia, & hoc est verbum eius. Ex hoc habetur idem.

5 Propter hoc sunt alij qui dicunt quod ista æqualitas non accipitur penes rationes eorum quorum meminimus & quæ intelligimus & volumus: quia multa secundum rationem mali intelligimus, sed tamen non volumus: sed accipitur penes actus istarum potentiarum super obiecta: volumus enim meminisse malorum & intelligere mala: & hoc videtur accipi ab August. in auctoritatibus inductis. Sed contra hoc est quod August. in eodem lib. cap. 11. aliquid postea dicit sic: Melior est imaginatio corporis in animo quam illa species corporis, in quantum hæc

hæc in meliori natura est, id est, in substantia vitali sicuti animus est. Et ex hoc accipitur, quod in noticia inferiorum non est æqualitas: quia melior est noticia quam res nota: & ita cum æqualitas exigatur ad imaginationem, non erit imago in noticia talium.

6 Item, August. ibidem cap. 11. Cum Deum nouimus quamuis meliores efficiamur quam eramus antequam nossemus, maximeque cum eadem noticia etiam placita digneque amata etiam verbum est, sique aliqua Dei similitudo illa noticia: tamen inferior est, quia in inferiori natura est. Creatura quippe animus, Creator autem Deus. Ex hoc accipitur, quod nec æqualitas ista est in memoria & intellectu: & voluntate Dei: quod tamen videtur esse contra supra determinata.

7 Item, August. ibidem ca. 11. Cum se mens ipsa nouit atque approbat, sic est eadem noticia verbum eius, vt ei sit par omnino & æquale, atque identidem: quia neque inferioris essentia noticia est, sicut corporis: neque superioris, sicut Dei. Et cum habeat noticia similitudinem ad eam rem quam nouit, hoc est, cuius noticia est, hæc habet perfectam & æqualem, quia mens ipsa quæ nouit est nota. Ideoque & imago & verbum est, quia de illa exprimitur, cum cognoscendo eidem coæquatur, & est gignenti æquale quod genitum est. Ex hoc expresse habetur, quod ista æqualitas non attenditur nisi in noticia & memoria & voluntate, quæ nouit se, & intelligit se, & vult se, & quod imago etiam non est nisi ista consideratione.

8 Item, August. in eodem ca. 10. Verbum quod insinuat intendimus, est cum amore noticia: cum ergo nulla noticia necessario secum habeat amorem nisi cum se mens nouit, hæc æqualitas tantum attenditur, quando mens nouit se ipsam.

9 Præterea, Non omnis amor sufficit ad rationem imaginis, sed oportet æqualem esse notitiam: hoc autem non est nisi in noticia mentis à se ipsa: ergo non debet accipi respectu cognoscibilium aliorum.

SO LV TIO. Dicendum, quod imagi-

nem duo perficiunt, scilicet, actus imitandi exemplar, & æqualitas: & quoad actum imitandi magis est imago in noticia veri & boni quod Deus est, quam in noticia veri & boni quod mens est: quia in illius noticia actus intellectus coniungitur, in isto autem non habet Deum nisi sicut in speculo. Si vero attendatur æqualitas imaginis quæ hic principaliter probatur, tunc secundum August. oportet dicere, quod adhuc duobus modis potest attendi: aut enim æqualitas accipitur penes actus egredientes à potentiis super obiecta tantum, aut penes obiectum & potentiam. Si primo modo, tunc est æqualitas in cognitione Dei & sui: quia quantum de Deo vel de se cognoscit ista cogitatione, tantum amat: & quantum amat, tantum cognoscit illa cogitatione in ratione naturali de qua loquimur. Si autem attendatur æqualitas penes obiecta & potentias, tunc non erit nisi in cognoscibili quod est mens ipsa, vt dicit August.

AD ID quod primo obiicitur, bene videtur mihi, quod solutio illa non potest stare: quia non concordat verbis August. Et quod dicit Magister, Dum vtor toto eo, &c. dicendum, quod accipit vsum secundum diffinitionem Victorini pro actu potentia cuiuscumque, secundum quod dicimus, quod vti est agere alicuius potentia: & est sensus: Dum vtor, &c. id est, dum actu voluntatis conuertor super omnia memorabilia & intelligibilia.

AD ID autem quod obiicitur de alia solutione, dicimus quod illa solutio non est secundum mentem, Augustinis, sicut probatum est.

AD ALIUD dicendum, quod August. non vult, quod in talibus cognoscibilibus sit ratio imaginis: sed potius quod in omni cognitione est aliquo modo noticia amata, licet non sufficiat illa noticia, & ille amor ad rationem imaginis, eo quod deficiat æqualitas.

AD ALIA omnia patet solutio per distinctionem positam in principio solutionis.

Ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum & vna essentia, queritur.

Hic attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit quod supra dixit, illa tria, scilicet, memoriam, intelligentiam, voluntatem esse vnum, vnam mentem, vnam essentiam: quod vtrique non videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis. Mens enim, id est, spiritus rationalis, essentia est spiritualis & incorporea. Illa vero tria naturales proprietates seu vires ipsius mentis, & à se inuicem differunt: quia memoria non est intelligentia, vel voluntas: nec intelligentia voluntas, siue amor.

Quod etiam ad se inuicem dicuntur relative.

N
Cap. 1. & 3.

ET hæc tria etiam ad seipsa referuntur: ut ait August. in 9. lib. de Trin. Mens enim amare seipsam, vel meminisse non potest, nisi etiam nouerit se. Nam quomodo amat, vel meminit, quod nescit? Miro itaque modo tria ista inseparabilia sunt à seipsis: & tamen eorum singulum & simul omnia vna essentia est, cum & relative dicantur ad inuicem.

Hic aperitur quod supra querebatur scilicet, quomodo hæc tria dicantur unum.

O

Cap. 4.

Cap. 20.

Sed iam videndum est quomodo hæc tria dicantur vna substantia. Ideo quia scilicet in ipsa anima vel mente substantialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis, quæ possunt adesse vel abesse. Vnde Augustinus in 9. lib. de Trin. ait: Admonemur si utcumque videre possumus, hæc in anima existere substantialiter: non tanquam in subiecto, ut color in corpore: quia etsi relative dicuntur ad inuicem, singula tamen substantialiter sunt in substantia sua. Ecce ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum, vel vna substantia. Quæ tria ut Augustinus ait in 15. lib. de Trin. in mente naturaliter diuinitus instituta quisquis viuaciter perspicit, & quam magnum sit in ea: vnde potest etiam sempiterna immutabilisque natura recoli, conspici, concupisci: reminiscitur enim per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem: profecto reperit illius summæ Trinitatis imaginem.

Quid in illa similitudine est dissimilitudo.

E

Veruntamen caueat, ne hanc imaginem ab eadem Trinitate factam, ita ei comparet, ut omnino existimet similem: sed potius in qualicumque ista similitudine magnam quoque dissimilitudinem cernat.

Prima dissimilitudo.

Q

Quod breuiter ostendi potest. Homo vnus per ista tria meminit, intelligit, diligit, qui nec memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed hæc habet. Vnus ergo homo est, qui habet hæc tria: non tamē ipse est hæc tria. In illius vero summa simplicitate naturæ quæ Deus est, quamuis vnus sit Deus, tamen tres personæ sunt, Pater, & Filius, & Spiritus S. & hæc tres personæ sunt vnus Deus. Aliud est itaque Trinitas res ipsa, aliud imago Trinitatis in re alia: propter quam imaginem etiam illud in quo sunt hæc tria, imago dicitur, scilicet, homo: sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ est in ea: sed tabula nomine imaginis appellatur propter picturam quæ est in ea.

Alter

Alteri dissimilitudo.

Rursus ista imago quæ est homo habens illa tria, vna persona est illa vero Trinitas non vna persona est, sed tres personæ, Pater Filius, & Spiritus Patris & Filij. Itaque in ista imagine Trinitatis non hæc tria vnus homo, sed vnus hominis sunt. In illa vero summa Trinitate cuius hæc imago est, non vnus Dei sunt illa tria, sed vnus Deus: & tres sunt illæ personæ, non vna persona. Illa enim tria non homo sunt, sed hominis sunt, vel in homine sunt. Sed nunquid possumus dicere Trinitatem sic esse in Deo, ut aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus? Absit ut hoc credamus. Dicamus ergo in mente nostra imaginem Trinitatis, sed exiguam, & qualemcunque esse: quia summæ Trinitatis ita gerit similitudinem, ut ex maxima parte sit dissimilis. Sciendum vero est, quod hæc Trinitas mentis (ut ait Augustinus in 14. lib. de Trin.) non propterea tantum imago Dei est, quia sui meminerit mens, & intelligit, ac diligit se: sed quia potest etiam meminisse, & intelligere, & amare illum à quo facta est.

DIVISIO TEXTVS.

Hic attendendum diligenter, &c.] In hac parte determinat Magister dubitabilia exorta ex determinatione precedenti. Et habet duas partes principales, in quarum prima formæ obiectionem contra determinatam, & in secunda adhibet solutionem. Sed iam videndum est quomodo hæc tria, &c.] Formatur autem obiectio duobus modis, scilicet, ex dicto August. qui dixit, quod sint essentia animæ: cum tamen sint proprietates: & hoc in priori ca. & ex dicto August. quo dicit, quod miro modo sunt inseparabilia, cum referantur ad se inuicem. Et hæc tria etiam ad seipsa referantur, &c.] Per hanc diuisionem patet sententia literæ.

ARTICVLVS XXXIII.

An anima secundum substantiam sit composita?

Hic incidit quæstio, Vtrum anima sit sue potentie? Et quia hæc quæstio conuenienter secundum intellectum determinari non potest, nisi prius sciatur, an ipsa anima in sua substantia sit composita: ideo prius oportet querere, An ipsa anima sit composita? Et habito hoc quod est composita, consequenter det erminandum est, qualiter sue potentie se habent ad eam.

Videtur circa primum, quod anima sit simplex. Omne compositum in esse est hoc aliquid in natura: anima non est hoc aliquid in natura: ergo ipsa non est composita. Probatio prima & secunda scribitur in secundo de anima, ubi Philosophus dicit sic: Dicamus igitur esse quoddam genus eorum

quæ sunt substantia: huius autem aliud quidem sicut materia, quæ secundum se non est hoc aliquid: alteram autem formam & speciem, secundum quam dicitur iam hoc aliquid: & tertium quod est ex his, quod est hoc aliquid. Et infra concludit secundam, dicens quod anima est actus primus corporis physici, potentia vitam habentis: ergo cum species & actus non sit hoc aliquid, anima non est substantia composita.

2. Item, Omnis substantia composita secundum partes essentielles, est perfecta in seipsa: nulla substantia perfecta in seipsa, est species & forma alterius: ergo nulla substantia composita potest esse species & forma alterius. Probatur autem prima ex eo quod compositio per essentiam non est nisi ut perficiatur res in esse proprio in seipsa. Secunda autem probatur ex eo quod habens esse in seipso non querit aliud in quo sit. Inde obicitur vterius à destructione, consequentis: Anima est species & forma alterius, quia corporis physici potentia vitam habentis: ergo anima non est composita in seipsa.

3. Item, Omne compositum essentialiter, primas partes habet substantia: sed primas partes substantia sunt materia & forma: ergo omne compositum in esse suo, compositum est ex materia & forma: sed anima non est composita ex materia & forma: ergo non est composita. Prima probatur ex auctoritate superioris iudicis, in qua dicit Philosophus, quod substantia est quoddam genus, cuius hoc quidem potentia est, hoc autem est species & actus: ergo quæcumque in genere substantia composita sunt, composita sunt ex potentia & actu. Secunda probatur in primo de anima ubi dicit Philosophus, quod intellectus non habet antiquius se aliquid, ex quo sit, sicut ex materia.

4. Item, August. in lib. de spiritu & anima: Anima simplex substantia est, & est quædam

quid habet.

5 Item, Damasc. Anima non habet alium præter se intellectum: quicquid autem est id quod habet, simplex est: ergo anima est simplex. Et quia alibi de hoc plura posuimus, ista hic sufficiant.

S E D C O N T R A : Secundum Philosophum dupliciter est aliquid corruptibile, scilicet, quia est ex contrariis: vel quia delatum est per esse super compositum ex contrariis, siue coniunctum illi essentialiter, & illud corrumpitur per accidens: anima autem sic delata est super compositum ex contrariis: ergo est corruptibilis: ergo composita: nihil enim simpliciter corrumpitur.

2 Item, Omne quod mouet aliud, est ens in se perfectum: anima autem mouet corpus: ergo anima est ens in se perfectum. Probatio primæ est, quod omne quod mouet, agit: nihil autem agit nisi quod actu est perfectum. Secunda autem patet per hoc quod anima rationalis comparatur ad corpus, sicut nauta ad nauem.

3 Item, Forma simplex non habet esse nisi in materia in qua est, vel in ratione: si igitur anima forma simplex sit, non habebit esse nisi in materia in qua est, vel in ratione. Contra: Destruatur corpus: ergo tunc non erit anima nisi in ratione: & hoc est error.

4 Item, Omne quod est hoc & hoc, compositum est in essentia: anima est hoc & hoc: ergo est composita in essentia. Prima per se patet. Secunda scribitur in tertio de anima ex consequenti: quia in anima est intellectus quo est omnia fieri, & intellectus quo est omnia facere: & hoc est agere, & pati: & cum omne agere sit ab actu, & pati à potentia: erit ipsa composita ex actu & potentia, ut videtur.

5 Præterea, Compositio prima est ex actu & potentia, compositio autem secunda est ex subiecto & accidente: ergo ubi est compositio secunda, de necessitate præponitur prima: sed in anima est compositio secunda, quia scientias & virtutes ponunt omnes esse in anima: ergo in ipsa est compositio prima, quæ est in essentia. Si forte dicatur, quod istæ duæ compositiones non sunt ordinatæ ut causa & causatum. Contra: Subsistere, & perficere, & suscipere actus, materiæ sunt & proprietates substantiales: ergo in quocumque inueniuntur, in illo est materia, vel aliud quod est ut materia: sed in omni composito compositione secunda inueniuntur: ergo inueniuntur gratia compositionis primæ: & sic prima compositio est causa secundæ. Hoc idem accipitur à diffinitione formæ accidentalis, de qua dicitur, quod est compositioni contingens. Item, quod contingit eidem inesse, & non inesse, præter hoc quod sit pars esse eius.

6 Item, Boët. in 1. de Trin. Forma simplex nulli subiectum esse patet. Et alia multa de hoc adduci possunt, quæ alibi à nobis tradita inueniuntur.

S O L V T I O. Consentio in hanc partem, quod anima essentialiter sit composita, sed non ex materia & forma: & hoc ideo, quia

Philosophus in nono primæ Philosophiæ dicit, quod materia cognoscitur per potentiam ad motum, & mutationem: ad motum, sicut in celo: ad mutationem, sicut in generabilibus & corruptibilibus, secundum quod etiam diffinitur materia in 1. de genera. & corru. quod ille quidem est per se, & primo subiectum generationis & corruptionis, per consequens autem & aliorum. In anima autem huiusmodi potentia non inuenitur: & ideo Boët. in fine lib. de duabus naturis in vna persona Christi dicit spiritualia non habere materiam. Sed Doctores dicunt, quod est composita ex quod est, & quo est: & tunc quod est differt à materia, sicut suppositum differt à potentia ad formam cui supponitur. Id enim quod est, est hoc aliquid quod prædicabile est de eo quod est: quo est autem non inuenitur positum ab Authore: sed Boët. ponit esse: & hoc est essentia secundum actum quem habet in ipso quod est, id est, in hoc aliquid, vel in isto supposito: vnde in talibus indiuiduatio ipsius esse est à proprietatibus quæ consequuntur ipsum quod est, secundum quod est hoc aliquid demonstrationum ad intellectum ad hic & nunc. Ex his dico animam esse compositam, & Angelum similiter. Vnde quo est differt à forma: quia forma separabilis est, & est forma partis quæ est materia: sed quo est siue esse non separatur ab eo quod est, & est forma totius, quæ totum esse dicit ipsius quod est per modum esse formalis, & sicut esse speciei in hoc indiuiduo, secundum quod Boët. dicit, quod species est totum esse indiuiduorum: quia quicquid est post ipsam speciem, est de indiuiduantibus: & hoc modo dico animam esse substantiam compositam.

A D P R I M U M ergo dicendum, quod hæc propositio, Quicquid est compositum &c. intelligitur de his quæ tantum sunt substantiæ compositæ, & non etiam formæ: sed anima rationalis est substantia & forma propter duplicem comparisonem sui ad corpus, ad quod comparatur ut actus & forma, & sicut motor: & ideo etiam Philosophus non diffinit eam ibi nisi sicut est forma siue species, non sicut est motor: & ideo dicit eam esse actum: non autem tantum esse actum, sicut ipsemet infra probat, sed etiam motor, sicut nauta nauis, qui est in seipso quoddam ens & separabilis à nauis.

A D A L I V D dicendum, quod nulla substantia omnino perfecta in seipsa est species: sed anima secundum vnam sui considerationem est species, quia scilicet esse confert huiusmodi corpori potentia vitam habenti: sed alio modo est substantia, scilicet ut est motor: & ideo separabilis est ab ipso: & hoc patet ex hoc quod quicquid ita est perfectio alicuius quod nec secundum se nec secundum partes est actus commixtus ei, illud est separabile ab ipso: sed anima rationalis non est alicuius corporis actus, ut dicit Philosophus: ergo ipsa est separabilis ab ipso.

A D A L I V D dicendum, quod primæ partes substantiæ diuersificantur secundum diuersitatem

diuersitatem substantiarum: corruptibiles enim substantiæ cum incorruptibilibus (ut dicit Philosophus) non habent eiusdem rationis potentiam. Similiter non sunt eiusdem generis spirituales & corporales. Et ideo non oportet quod principia sint eiusdem generis: sed in incorruptibilibus accipitur forma ab intellectu speciei secundum esse, & id quod est substantia illi in quo ipsa forma substantificatur, accipitur per intellectum eius quod est suppositum: sicut dicit Philosophus in 2. de celo & mundo: Cum dico, celum, dico formam: cum dico, hoc celum, dico materiam. Sed in spiritualibus adhuc minus est de ratione materiæ: & ideo accipitur per demonstrationem, cum dicitur, hæc anima, vel hic Angelus, sed hoc est id quod est res. Et si dicatur, quod hoc est id quod est res. Idem in numero est idem in materia: dicendum, quod accipitur materia, pro proprietate materiæ quæ est diuidere & indiuiduare formam secundum esse quod habet in hoc subiecto.

A D A L I V D dicendum, quod anima simplex est quadam simplicitate, scilicet, quod adesse cuiuslibet potentia suæ per essentiam & substantiam, quod non posset esse si diuisiue distaret illæ potentia inter se.

A D A L I V D dicendum, quod Damasc. accipit præter vel extra contra quosdam qui dicebant intellectum non esse partem animæ, sed illustrationem, intelligentiæ supra ipsam: & non intendit quod intellectus proprie loquendo sit pars eius.

A L I A S rationes in oppositâ adductas concedimus, præter hoc solum quod non dicimus quod sit ex materia & forma. Intellectus enim quo est omnia fieri non est materia, vel ex materia: licet aliquam habeat potentiam materialem, & hæc vocatur à quibusdam Philosophis materia.

ARTICVLVS XXXIV.

An anima sit sue potentia?

Deinde queritur, Vtrum anima sit sue potentia: Videtur autem quod non. Nihil est id quod habet nisi Deus: anima non est Deus: ergo non est id quod habet: sed habet potentias: ergo ipsa non est potentia sua.

2 Item, In omni eo quod est citra primum, differunt posse & esse plusquam quod est & esse. Probatio. Posse est in genere qualitatis, & esse in substantia: quod est autem & esse vtrumque est in substantia: si igitur in anima differunt quod est & quo est siue esse, multo fortius differunt in esse & posse.

3 Item, Si per essentiam idem est intellectus animæ & voluntas animæ: & quæcumque vna & eadem sunt eadem, ipsa sunt eadem: tunc intellectus erit voluntas.

S E D C O N T R A hoc est quod August. hoc dicit, quod sunt vna vita, vna mens, & vna essentia.

4 Item, August. in lib. de spiritu & anima. Deus est omnia sua: & anima est quædam sua: habet naturalia, ut intellectum, me-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

moriam, & huiusmodi, & est omnia illa: habet & accidentalia, & non est illa. Et multa alia sunt in lib. illo de hoc.

3 Item, Bern. super Cantica ferm. 11. In anima tria intueor: memoriam, intelligentiam, & voluntatem: & hæc tria ipsam esse animam.

S O L V T I O. Dicendum, quod in veritate vires animæ proprietates sunt, sicut dicit Magister, & vno modo substantiales sunt, alio modo consequentes esse. Si enim anima consideretur in suo esse secundum quod est quædam spiritualis substantia, sic consequentes sunt esse, & principiantur ab ipso esse, & quod est, sicut ab ipso esse intellectus agens, & ab ipso quod est intellectus possibilis, & huiusmodi. Si autem anima consideretur, ut substantia agens in exteriora, & in corpus, sic anima accipitur, ut totum potestatiuum, cuius potestas completur in suis potentis: & tunc potestas sua completa composita est ex particularibus potestatibus potestatiui, & sic sunt substantiales ei sine quibus non completur in perfectione sui posse.

D I C E N D U M ergo ad primum, quod anima non essentialiter est quicquid habet: sed cum dicitur, anima est potentia sua, est predicatio totius potestatiui de parte substantiali potestatis suæ, cui secundum rationem completam adesse vel incompletam: secundum incompletum enim est posse in inferioribus, secundum completum autem in superioribus: quia superior pars totius potestatiui semper ponit posse partis inferioris, & quia ista sunt de superioribus, scilicet, potentia imaginis, ideo magis conuenit predicatio de illis: sed tamen adhuc aliquantum est improptia.

A D A L I V D dicendum, quod illa tria sunt anima secundum predicationem totius de partibus potestatiuis simul acceptis, sed non per essentiam. Et ut hoc melius intelligatur, dicendum quod aliud est essentialia, & aliud substantiale, & accidentale accidens. Essentialia est quod est pars essentia: in qua res simpliciter est in prima compositione: sicut sunt corpus & anima essentialia homini, & quod est & quo est anima. Substantiale autem est quod confert esse ex quadam compositione composito, & impossibile est deesse rei, ut ratio, & intellectus, & talia quæ sunt partes complementes posse animæ secundum quod est motor corporis, & quæ complement esse corporis, secundum quod motum ab anima. Vnde dicit Philosophus, quod sicut anima est perfectio totius, ita partes animæ sunt partium perfectiones, & ideo sunt substantiales, id est, complementes substantiam animæ secundum quod ipsa est substantia corporis quod mouet, non in se tantum, sed etiam in partibus: vel secundum se, ut ratio est de substantia posse sui secundum se, sensus autem secundum partem potestatis quam influit corpori in quo est. Accidentale autem est quod aduenit post completum esse, & non confert esse composito, cum sit possibile compositam esse sine illo. Licet autem supra in obiectione dictum sit, quod naturalis potest-

tia est in genere qualitatis: dicendum tamen, quod naturaliter potentia duobus modis consideratur, scilicet, prout ipsa est ad actum & consequens esse compositi, siue principium agendi in quo est: & sic est in genere qualitatis. Potest etiam considerari prout refertur ad constituendum posse substantiæ quæ forma & motor est in eo quod non tantum est perfectio totius, sed etiam partium secundum partes suas: & sic ipsa est ante esse & substantialia: sicut est ex parte alia videre in corpore, in quo sunt commixtio, complexio, compositio, distinctio, organizatio: quæ licet sint proprietates corporis, tamen secundum quod faciunt materiam animæ qua moueri & perfici possunt, sunt ante esse: secundum autem quod sunt ad operationes sequentes in quibus potentia animæ operantur, sunt post esse. Et ita patet, quod licet secundum modum prædicandi sint in qualitate huiusmodi potentia animæ: tamen in quantum omnes complent hoc totum quod est anima perfecta in posse ad perficiendum corpus & mouendum in toto & in partibus, sic sunt de ipsa substantia. Et hoc trahitur ex secundo de anima ubi dicit Philosophus sic: Considerare autem in partibus oportet quod dictum est, scilicet, quod anima est perfectio physici corporis potentia vitam habentis, si enim esset oculus animal, anima esset utique ipsius visus, hoc est, substantia oculi secundum rationem, oculus autem est materia: quo deficiente non est quidem oculus nisi æquiuoce, sicut lapideus, vel depictus. Oportet igitur accipere quæ est in parte, in toto uiuente corpore similitudinem, ita quod sicut se habet pars ad partem, sic & totus sensus ad totum corpus quod est sensitiuum secundum quod huiusmodi.

Hic notandum quod mens dicitur quatuor modis, scilicet memoria quandoque: sicut Augustinus dicit, quod mens meminit sui: quandoque dicitur intellectus rem examinans, & ita accipitur à Ioan. Dam. & sic dicitur à metior metiris, quia metiendo rationes rei, examinat rem: & quandoque dicitur superior pars rationalis animæ, in qua sunt tres vires animæ imaginis: quandoque dicitur tota rationalis anima, vel intellectualis natura, sicut beatus Dionysius sæpe vocat Angelos diuinas mentes.

Alia assignatio trinitatis in anima, scilicet, mens, notitia, amor.

Potest etiam alio modo aliisque nominibus distinguere trinitas in anima, quæ est imago illius summæ & ineffabilis Trinitatis. Ut enim ait Augustinus in 9. lib. de Trin. Mens, & notitia eius, & amor, tria quædam sunt. Mens enim nouit se, & amat se: nec amare se potest, nisi etiam nouerit se. Duo quædam sunt mens, & notitia eius. Item duo quædam sunt mens, & amor eius. Cum ergo se nouit mens, & amat se, manet trinitas, scilicet mens, amor, & notitia. Mens autem hic accipitur non pro anima, sed pro eo quod in anima excellentius est. Hæc autem

DIVISIO TEXTUS.

Erantamen cauat ne hanc, &c.] Hic incipit tertia pars istius partis quæ est de imagine prima: & hic assignat Magister differentiam inter imaginem, & exemplar: & ponit super hoc tria parua capitula, in quorum primo dicit, quod in pluribus dissimilitudo est imaginis creatæ ad increatam quam conuenientia. In secundo tangit quandam similitudinem, scilicet, quod homo habet hæc tria, & non est hæc tria: habet autem in parte sui, & ideo illa pars dicitur imago, & homo totus gratia illius partis, sicut tabula dicitur imago gratia picturæ: & hæc incipit ibi [Quod breuiter ostendi potest] In tertia aliam dissimilitudinem ostendit: quia illa tria in imagine in vna persona sunt: sed in exemplari sunt tres personæ vnus Deus, & non vnus Dei: & hæc incipit ibi [Rursus, &c.]

ARTICVLVS XXXVII.

Quare non conceditur quod tres personæ sint vnus Dei, sicut conceditur quod sunt vnus substantia vel essentia?

Dubium incidit, Quare non conceditur hic quod tres personæ sint vnus Dei, sicut conceditur quod sint vnus essentia vel substantia?

SOLVTIO. Dicendum, quod obliqui notant diuersitatem vel in modo terminorum, vel in re. Sed cum dicitur Deus, hoc nomen, Deus, quasi contra se significat, & sic habet modum suppositi, propter quod etiam recipit notiones actus, & præpositiones: ut cum dicitur, Deus Deum genuit, & Deus de Deo: & ideo non recipit significationem diuersitatis respectu personarum. Sed essentia, sapientia, & huiusmodi, significant diuinam essentiam ut formam, vel habitum: & ideo possunt significare per modum illum, ut in diuersitate aliqua.

rem tria cum sint distincta à se inuicem, dicuntur tamen esse vnum: quia in animo substantialiter existunt.

Quia mens vice Patris, notitia Filij, amor Spiritus sancti accipitur.

ET est ipsa mens quasi parens, & notitia eius quasi proles eius. Mens enim cum se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parens suæ notitiæ. Tertius est amor qui de ipsa mente & notitia procedit, dum mens cognoscit se, & diligit se: non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolem, id est, notitiam suam: & ita amor quidam complexus est parentis, & prolis.

Quod non est minor mente notitia, nec amor utroque.

Nec est minor proles parente, dum tantam se nouit mens quanta est: nec minor est amor parente, & prole, id est, mente, & notitia, dum tantum se diligit mens quantum se nouit, & quanta est.

Quod hæc tria in seipsis sunt.

Sunt etiam hæc singula in seipsis: quia & mens amans in amore est, & amor in amantis notitia, & notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualescunque vestigium Trinitatis apparet.

DIVISIO TEXTUS.

Notest etiam alio modo, &c.] Hic incipit pars illa in quæ distinguit Trinitatem penes habitum. Et habet quatuor partes, in quarum prima dicit, in quibus sicut in partibus est hæc imago, quia in mente, notitia, & amore. Secundo ostendit, qualiter progreditur vna partium imaginis ex alia: & hæc incipit ibi [Et est ipsa mens quasi parens] In tertia ostendit æqualitatem ibi [Nec minor est proles parente] In quarta & vltima tangit, qualiter illa tria sunt in seipsis, & qualiter se capiant ibi [Sunt & hæc singula, &c.]

ARTICVLVS XXXVI.

Quomodo ista tria in quibus est imago, differant à tribus superioribus assignatis?

Dubium incidit hic triplex, scilicet, quomodo ista tria in quibus est imago, differant ab illis tribus quæ supra assignata sunt pro imagine? Secundo, utrum ita sit in istis, sicut in personis diuinis, quod vnum procedat ab alio, hoc est, intelligentia à memoria, & voluntas ab utroque: sicut Filii. *D. Alb. Mag. in lib. 1. Sim.*

lius à Patre, & Spiritus sanctus ab utroque: Tertio de ordine, utrum vna istarum necessario præsupponat sibi aliam, & vnus habituum præsupponat sibi alterum, & similiter vnus actuum sit ante alium

AD PRIMUM proceditur sic: Mens (ut dicit Magister) accipitur hic pro eo quod in anima est excellentius: sed excellentius in ea est potentia: ergo penes potentiam, & non penes habitum accipitur mens.

2. Item, dicit Magister, quod hæc tria vnum sunt, quia in anima substantialiter existunt: nihil autem substantialiter existit nisi potentia, ut supra habitum est: ergo hæc tria sumuntur penes potentias, & non penes habitus, ut multi dicunt.

3. Item, utitur tali modo loquendi, Mens nouit se, & amat se: habitus non est nosse se, & amare se, sed potius habentis habitum secundum ipsum habitum vel per ipsum habitum est nosse se, & amare se: ergo mens non sumitur pro habitu aliquo.

4. Si forte dicatur, sicut quidam dixerunt, quod licet mens non sumatur pro habitu: tamen notitia dicit habitum, & similiter amor: contra hoc est, quod cum memoria nouit se (ut dicit Augustinus) nouit se presentem sibi, & non se querit absentem: ergo ipsa per sui essentiam sibi presens est: non igitur per habitum, vel per speciem aliquam: ergo nec notitia quæ sonat rem notam (ut dicit Augustinus) dicit habitum: & sic falsum videtur quod dicunt. Similiter videtur de amo-

ze: quia amor hic accipitur pro amato, sicut dicit Augustinus, quod verbum sit notitia amata: cum igitur nihil amatum sit in mente, nisi notum: & notum sit substantia mentis, ut videtur: amor etiam substantia & non habitus erit, ut videtur.

Quæst.

VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum mens accipiat hic pro memoria, ut quidam dicunt: Et videtur quod sic: quia nosse (ut dicit Augustinus) est notitiam apud se tenere: hoc autem supra attributum est memoriæ: cum igitur hic dicat, quod mens nouit se, menti attribuit actum memoriæ: cum igitur potentia diffiniatur per actus, mens erit memoria. Sed contra hoc videtur esse quod hic diffiniens mentem, eandem ponit diffinitionem quam supra posuit, scilicet, quod mens accipiat hic non pro anima, sed pro eo quod in ea est excellentius: & ita diffiniuit supra totam illam partem, quæ in se sicut in subiecto proximo continet memoriæ, intelligentiam, & voluntatem.

Solutio.

SOLVTIO. Quidam dicunt, quod ista trinitas differt à precedente, in hoc quod illa sumitur penes potentias absolute, ista autem penes potentias secundum quod conuertuntur ad obiecta quæ per essentiam sunt idem quod ipsæ. Sed hoc nihil est: quia idem habitus est supra, quod memoria meminit sui, intelligit se, &c. Ideo alij dicunt, quod ista trinitas tota sumitur penes habitus, & quod singula respondent singulis, & quod mens hic ponitur pro habitu mentis, & notitia pro habitu intellectus, & amor pro habita voluntatis: & exponunt, Mens nouit se per causam, id est, mens facit ut habitus quod aliquis nouit se secundum mentem. Sed quia & alias multas extortas expositiones habet hæc opinio, & non vniuntur habitus substantialiter ut hæc dicitur: propter hoc aliter est dicendum, scilicet, quod ista trinitas sumitur penes mentem, & habitus consubstantialia mentis. Qualiter autem habitus quidem dicuntur consubstantialia menti, postea erit in questione. Dico igitur sine præiudicio cum Magistro, quod mens sumitur hic communiter ut supra pro parte quæ habet potentiam cognoscendi, & potentiam diligendi. Potentia autem cognoscendi dupliciter vnitur ad actum vnum, scilicet potentia memoriæ, & potentia intellectus: est enim hic idem nosse per habitum quod notitiam de se in se videndo habere, ut habitus notitiæ dicat id quod est memoriæ, & intuitus sui dicat actum intellectus. Et si obicitur, quod secundum hoc erit quaternitas, dicendum quod non est verum: quia intellectus & memoria secundum supra habita, non habent nisi habitum vnum: nosse enim est notitiam rei apud se habere: & intelligere est se in similitudine, vel habitu illo vel notitia illa videndo, secundum quod videtur nihil aliud est quam obici sibi in notitia quam habet apud se: unde illæ duæ potentie non habent nisi vnum habitum: & ideo non erit quaternitas, sed trinitas.

AD S A ergo quæ primo obicitur de

mente, quod non sit habitus, bene concedo.

AD I D autem quod postea obicitur, quod etiã notitia non sit habitus, dicendum est quod habitus est, ut infra probabitur: & tamẽ secundum Aug. consubstantialis potetia perfectæ per ipsum: & similiter est de amore: non enim ista repugnant quod aliquid sit habitus secundum aliquam rationem secundum quam perficit potentiam ad actum, & quod sit de consubstantialibus eiusdem potetia.

AD I D autem quod vterius quæritur, *Ad quæst.*

Vtrum mens accipiat pro memoria? Dicunt quidam Magistri, quod sic, & assignant rationem quare magis accipiat pro memoria quam pro intellectu & voluntate: quia cum sint potetia tres, memoria, intelligentia, & voluntas: memoria prima est inter eas, & ideo propinquissima substantie mentis, quia illa oritur ex sola mente: intellectus autem ex mente mediante memoria, & voluntas ex mente mediante memoria & intellectu. Cum igitur memoria propinquissima sit menti, dicunt quod hac ratione mens ponitur pro memoria: sed tamen hoc videtur esse contra intentionem August. in lib. 9. de Trini. vbi sunt ista verba quæ ponuntur hic. Et ideo dico cum Magistro, quod mens accipitur hic pro toto illo in quo sunt tres potetia, ut supra dictum est.

AD ARGVMENTVM autem probans hanc opinionem, dicendum quod nosse sumitur hic pro videre se in notitia: quia ad hanc notitiam sequitur amor: ita tamen quod videre se sit obici sibi in lumine notitiæ & intellectus agentis: quia aliter non semper nosset se.

ARTICVLVS XXXVII.

Vtrum ita sit in istis sicut in personis diuinis, quod vnum procedat ab alio, puta, intelligentia à memoria, & voluntas ab vtroque: sicut Filius à Patre, & Spiritus ab vtroque?

DEinde quæritur, Vtrum sit talis processio in istis potetis sicut est in personis diuinis, & similiter in istis habitibus? Et videtur quod sic: quia quicquid in exemplari est, debet esse per aliquem modum in exemplato: sed in exemplari est processio personæ à personæ: ergo etiam debet esse processio potetia à potetia in exemplato, ut videtur.

2. Item, Expresse dicit August. quod ex memoria est intelligentia, & ex memoria & intelligentia voluntas: ergo videtur, quod istarum potetiarum vna procedat ab alia.

3. Præterea, Supra habitum est, vbi assignata est differentia, vestigiij & imaginis, quod vestigium ducit confusum, & imago discretius non tantum in personas distinctas, sed etiam in distinctionem personarum: hoc autem fieri non potest nisi potetia distinguantur ad modum personarum: ergo, &c.

4. Præterea, Potentia cognoscuntur per actus: in actibus autem istarum potetiarum vnus causatur ab alio, voluntas enim non est nisi

nisi cogniti, nec notitia est nisi eius cuius est notitia apud mentem: cum igitur sic sit in actibus, erit eodem modo in potetis. Si forte dicatur, quod iste ordo actuum est propter rationes obiecti & potetiarum, scilicet quod bonum, quod est obiectum voluntatis habet ante se verum cuius est intellectus, & ideo illud verum facit præcedere cognitionem veri: hoc nihil est: quia secundum hoc etiam verum deberet aliquid ante se habere quod responderet memoriæ quæ prima est secundum Augustinum.

4. Præterea, Si detur hoc esse propter obiecta: tamen quia actus diffiniuntur per obiecta, & potetia per actus, redibit hoc iterum ad ordinem potetiarum.

5. Præterea, Obiecta potetiarum animæ secundum Philosophum nata sunt inferre passionem ipsis potetis, & ipsæ potetia nata sunt pati ab illis: cum igitur agens imprimat speciem patienti illam quam potest suscipere patientis ab agente, videtur quod processio istarum potetiarum sit à speciebus obiectorum: igitur sicut ordinantur species in obiectis, ita necessario ordinantur potetia in anima: igitur necessario ordine vna procedit ab alia, ut videtur dicere August.

Sed contra.

SED CONTRA: Ista potetia simul habentur à creatione animæ: ergo vna non procedit ab alia.

2. Præterea, Voluntas etiam in actu non necessario sequitur cognitionem: quia sunt quidam optimè cognoscentes, & è contrario agentes: ergo videtur, quod voluntas non necessario oriatur ex intellectu.

Solutio.

SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quod est ordo naturaliter inter istas potetias. Est autem alius ordo secundum naturam, alius secundum generationem, & alius secundum actum. Secundum naturam voco ordinem, quando aliqua res in ratione sua ponitur esse post aliud, sicut ratio ponit sensum, & sensus ponit vegetabile, & non conuertitur: & secundum hunc modum vult August. quod voluntas ponit intellectum, & intellectus ponit memoriæ. Unde si quis diffiniat voluntatem, dicat quod ipsa est appetitus boni cogniti: & ita in diffinitione voluntatis cadit intellectus: & non conuertitur. Similiter si quis diffiniat intellectum de quo loquitur August. dicat quod ipse est intuitus sui in notitia mentis: & sic in diffinitione sui cadit memoriæ: memoriæ autem non habet ante se nisi mentem ut subiectum. Et iste processus naturalis ordinis respondet distinctioni personarum. Quantum igitur ad hunc ordinem concedimus rationes primo inductas, quæ absque dubio secundum intentionem August. in lib. 9. de Trini. sunt adductæ. Ordo autem secundum generationem est ordo secundum tempus, & talis non est ibi. Ordo autem actuum potest esse duobus modis, scilicet à precedente ad sequens, & ille non est necessarius: non enim sequitur si notitiam rei apud se habet, quod propter hoc necessario intelligat: nec sequitur si intelligit, quod propter hoc necessario velit, nisi in vno casu, scilicet quando notitia meminit

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

sui, intelligit se, & vult se: sed non sequitur hoc generaliter. Sed è conuerso est ordo necessarius, scilicet, si vult, quod necessario cognoscit: & si cognoscit, quod necessario notitiam apud se habeat: & hæc consequentia probat ordinem naturæ in potetis quem diximus. Si autem obicitur quod August. dicit in 9. de Trini. quod ignotum potest diligere dummodo credatur, dicendum quod sumit ignotum quod ratione creata non est notum, non pro eo quod nullo modo est notum: creditum enim aliquo modo est notum. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XXXVIII.

Vtrum vna potetiarum necessario presupponit sibi aliam, & vnus habituum presupponit sibi alium, & vnus actuum sit ante alium?

Tertio quæritur de ordine quem ponit August. hic, quod ex memoria intellectus, & ex vtroque voluntas: & ex mente notitia, & ex vtroque amor, quantum ad alium modum imaginis: Huius enim videtur esse contrarium quod dicit Gloss. super. Eccl. 18. quod ex intelligentia voluntas, & ex vtroque memoria: ergo videtur, quod memoria appropriabilis sit Spiritui sancto, & non Patri.

Solutio.

AD HOC communis est omnium responsio, quod Gloss. super Ecclesiasticum distinguit Trinitatem imaginis potetiarum, prout se habent ad actus acquisitos: quia intellectus in illis primo accipit notitiam, & per intentionem voluntatis reponit illam in memoriæ: & in illis non est imago nisi secundum quid, cum notitia non sit substantialis menti, & res cognita frequenter inferiores sunt quam cognoscentes. In libro autem de Trini. accipit ista secundum capacitatem mentis ad seipsam, & ad Deum: quia illa naturaliter per essentiam semper presentia sunt menti in anima: & in illis est prius habere notitiam quod est memoriæ, & postea se videre in illa quod est intellectus, & postea amare quod est voluntatis.

SI A V T E M obicitur, quod August. dicit in lib. de Spiritu & anima, quod Trinitas est in ratione, irascibili, & concupiscibili, dicendum quod non est Trinitas simpliciter, sed secundum quid: irascibilis enim & concupiscibilis (ut dicit Gregorius Nicænus, & Damascenus) sunt partes animæ sensibilis: ratio autem est pars rationalis animæ: & ideo non est ibi sufficiens vnio, sed quedam, ut supra dictum est de visu & imaginatione, in quibus Aug. etiam ponit Trinitatem.

EX P R A D I C T I S patet solutio ad omnia quæ quærantur & determinantur in litera in duobus primis capitulis vsque ad textum sequentem.

ARTICVLVS XXXIX.

Præmissa tria, mens, notitia, amor, cum ente noscente sint una substantia & essentia?

Hæc tria cum sint distincta & se inuicem, dicuntur tamen esse vnum, &c.] Et hic incidit dubitatio quam verba Augustini faciunt grauem, Qualiter hæc substantialiter in anima existant. Et accipiantur verba August. in 9. de Trinit. cap. 4. vbi dicit sic: Admonemur, si vtrumque videre possumus hæc in anima existere, & tanquam inuoluta euolui, vt sentiantur, & dinumerentur substantialiter, vel (vt ita dicam) essentialiter, non tanquam in subiecto, vt color, aut figura in corpore, aut vlla alia qualitas, aut quantitas. Quicquid enim tale est, non excedit subiectum in quo est. Non enim color iste aut figura huius corporis potest esse & alterius corporis. Mens autem amore quo se amat, potest amare & aliud præter se. Item non se solam cognoscit mens, sed & alia multa. Quamobrem non amor & cognitio tanquam in subiecto insunt menti, sed substantialiter etiam ista sunt sicut ipsa mens: quia etiam relative dicuntur ad inuicem, in sua tamen sunt singula quæque substantia. Ex hac auctoritate accipitur, quod ista sunt vna substantia & vna essentia. Et rationem etiam Platonis ad hoc ponit Augustinus: quia nullum accidens in agendo extendit se extra subiectum suum in quo est: illa autem extendunt se extra suum subiectum: ergo sunt substantia mentis, & non accidentia.

2. Item ibidem. Quamuis substantia sit amans vel sciens, substantia sit scientia, substantia sit amor, sed amans & amor, aut sciens & scientia relative ad se dicuntur sicut amici: mens vero aut spiritus non sunt relativa, sicut nec homines relativa sunt: non tamen sicut amici homines possunt seorsum esse ab inuicem, sic amans & amor, aut sciens & scientia. Ex hoc iterum accipitur, quod ipsa scientia est substantia, & ipse amor substantia est.

3. Item ipse ibidem. Pars ad totum relative dicitur, quia omnis pars alicuius totius pars est: & totum ad partem relative dicitur, quia totum omnibus partibus totum est. Sed quoniam & pars corpus est & totum, non tamen ista relative dicuntur, sed etiam substantialiter sunt. Fortassis ergo mens totum est, & eius quasi partes amor quo se amat, & scientia qua se sciuit & nouit, quibus duabus partibus illud totum constat. Ex hoc iterum accipitur, quod ista sunt partes substantiales mentis.

SED CONTRA hoc obiicitur sic: Notitia est habitus: omnis habitus est qualitas: ergo notitia qualitas est, non ergo substantia. Eadem est obiectio de amore. Si dicatur, quod non est qualitas quando mens nouit se. Contra: Nolle se est notitiam sui apud se

tenere: hoc autem fit per habitum veri & boni quod mens est: ergo videtur adhuc, quod ille habitus sit accidens qualitatis.

VLTERIVS queritur, Qualiter ista tria, & superiora tria quæ sunt memoria, intelligentia, & voluntas, sunt vna essentia, vna vita, & vna mens?

1. Præterea, Non videtur valere August. ratio quæ inducit: multa enim accidentia sunt quæ agendo se extendunt ultra suum subiectum, vt calidum, frigidum, &c. ista enim immutant corpora sibi vicina.

2. Præterea, Videtur, quod ratio August. sit contra intentionem suam: quia Philosophi dicunt, quod formæ substantiales non sunt actiue, sed quædam formæ accidentales. Vnde si se ista extendunt agendo extra subiectum in quo sunt, videntur esse formæ accidentales.

SOLVITIO. Sine præiudicio dico, quod ista non sunt substantia mentis nec substantia, nisi vno modo tantum considerata, scilicet quando mens nouit se, & amat se: & hoc accipitur ab Aug. in eodem lib. scilicet, 9. de Trin. c. 4. quia postquam omnia verba superiora dixit, ita subiungit in litera. Quomodo autem illa tria non sunt eiusdem substantia non video, cum mens ipsa se amet, atque ipsa se nouerit: atque ita sunt hæc tria, vt non alteri alicui rerum mens vel amata vel nota sit. Vnus ergo eisdemque essentia necesse est hæc tria sint: & ideo si tanquam in commixtione confusa essent, nullo modo essent tria, nec referri ad inuicem possent. Et dat exemplum de tribus animalis ex auro, & potione ex vino, & aqua, & melle, quæ non sunt vnius substantia distinctæ in illis. Vnde dico, quod cum dicit Aug. quod notitia est substantia, intelligit hoc de notitia quæ oritur ex mente, cum mens nouit se: & de amore quæ oritur ex his duobus, cum mens amat se. Sed adhuc distinguendum est hic, quod notitia non sumitur hic pro actu qui est a cognoscente supra cognitum: quia ille non est notitia: sed sumitur pro habitu. Est autem duplex habitus: vnus est qui est perfectio per modum qualitatis difficultatem a potentia operativa tollentis, & talis habitus non est iste. Alter est qui ex hoc quod præsens res indistincte a mente habetur, dat facultatem operandi semper, & talis habitus est mens sibi præsens, vt præsens: dicit enim Aug. quod habitus est quo quis agit cum voluerit: & hoc modo sumendo hic habitum, erit hic habitus notitia mentis qua nota est sibi: hoc autem non est aliud quam præsentia sui sibi: & tunc notitia materialiter accepta, idem erit quod mens nota. Idem autem in substantia sunt mens nota, & mens noscens, relata ad inuicem secundum relationem noscentis & noti. Talem autem notitiam quæ est mens nota sequitur secundum naturam amor, & accipitur materialiter, id est, mens amata: & hæc iterum erit idem in substantia cum mente noscente & amante: relata tamen per hoc quod est amata & amans. Quod autem talis notitia, & amor, habitus dicuntur a Magistris,

stris, hoc non est, quia sit qualitas aliqua mediata in qua videatur & ametur mens nota, sed tantum propter modum significandi quem relationes important noscentis & noti, & amanti & amati: illa enim supponunt quasi quosdam habitus, notitiam, & amorem: eo quod notitia & amor non sunt relativa proprie, sed tantum hoc quod significant secundum nomen, id est, habitus quosdam, illi habent coniunctum respectum ad aliud: sicut & scientia respectum dicit ad scibile, qui coniunctus est habitui quem significat secundum rem: sed in hoc est dissimile, quod notitia mentis nihil aliud est quam mens nota, licet aliud sit secundum rationem. Et sic patet qualiter sit notitia accepta, & amor, cum dicitur quod, sit idem in substantia cum mente noscente. Et ita intelligit August. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod in veritate ista tria & præcedentia tria sunt vna essentia, vna vita, vna mens, quodam modo querendi: eo quod, sicut Magister dicit, substantialiter in vita, mente, & essentia consistunt. Et ad hoc intelligendum notandum est, quod secundum Arist. & alios Philosophos, quædam potentia est ante esse rei, & quædam est post ipsum. Dicit etiam Arist. quod vegetatiuum est in sensitiuo, & sensitiuum in rationali, sicut trigonum in tetragono. Trigonum autem componit tetragonum: quia (sicut dicit Boët.) duotrigoni compositi tetragonum faciunt, tres autem pentagonum, & sic de aliis: igitur trigonum est in tetragono, sicut potentia in actu: & tetragonum in trigono, sicut actus in potentia: ergo vegetatiuum est in sensitiuo, sicut potentia anterioris differentie dicitur esse in actu sequentis: potentia autem anterioris differentie non destruitur per actum sequentis, sed potius perficitur ad amplius posse: plus enim potest sensitiuum quam vegetatiuum, & plus rationale his duobus. Si ergo consideretur substantia animæ prout ipsa est perficiens corpus in se & in partibus, necesse est quod habeat in se posse omnium potentiarum, tanquam constituentium illud vniuersale posse animæ, secundum quod confert corpori esse animatum & in se & in partibus: ergo hoc modo potentia suæ sunt ante ipsam secundum rationem, & de substantia eius, & conferunt ipsi esse complementum in tali posse. Hoc modo dicit Magister, quod sunt substantia- liter in anima: quia sicut substantiale est pars esse, ita sunt potentia pars esse animæ: & sic non est concedendum, quod sint qualitates siue proprie passionis ipsius, nisi secundum illum modum quo omnis forma quale dicit, licet non quale, sed quid dicant in eo cuius sunt formæ, sicut formæ & affectiones substantiales: & sic tali prædicatione dicitur vna essentia, vna vita, & vna mens: Sicut enim dictum est supra, anima potest accipi aut in esse, aut in posse: comparatur enim ad corpus, sicut ad materiam suam simpliciter, secundum esse quod confert corpori: & sic ipsa est essentia corporis: &

Philosophus vocat eam substantiam secundum rationem huius corporis, id est, substantiam formæ a qua sumitur ratio animati corporis. Comparatur etiam ad corpus, vt est organicum: & cum organicum sit instrumentum potentia, non erit ipsa perfectio corporis organici nisi secundum suum vniuersale posse quod habet ex potentia: & quia prima perfectio corporis potentia vitam habentis est vita, ideo ipsa in ista comparatione dicitur vita. Tertium habet comparationem ad id secundum quod potest separari a corpore, & sic dicitur mens. Dico igitur, quod cum dicitur quod hæc tria sunt vna essentia, vel vna substantia, est prædicatio totius potentia secundum remotissimam rationem partium a toto, quia minime accipit anima secundum quod est essentia corporis a posse potentiarum: sunt tamen de essentia eius & substantia eius: & quia illa essentia non diuiditur in partibus, sed est in qualibet parte tota, ideo dicuntur esse essentia. Secundum autem quod anima est vita talis corporis vt organici, sic habet in se posse potentiarum, & vt mens substantialiter habet potentias in genere: & ideo minus remota prædicatio est, cum ista dicuntur vita: quia potentia conferunt ad huiusmodi viuere, & ideo etiam viuere dicitur multipliciter, scilicet generare, & alimento vt, & mouere, & sentire, & intelligere, quia in tali viuere est esse corporis organici, vel in se, vel in partibus. Sed tamen quia ista tres potentia in imagine non sunt alicuius partis corporis actus: ideo adhuc remota est prædicatio: minus tamen quam prius: quia licet non constituant posse animæ in hoc quod perficit organa, tamen in ratione generis accedunt, id est, in quantum potentia sunt: sed cum dicitur, quod sunt vna mens, propinquissima est prædicatio actus de his quæ sunt in ipso vt potentia præcedentes & constituentes eam: sicut si ergo diceret, Sensibilis anima est substantialiter potestas vegetandi, & sentiendi: ex his enim duabus consequenter ordinatis vt sentiendi potestas sit post potestatem vegetandi, constituitur sensibilis anima. Alio modo potest considerari potentia vt est ad actum qui est operatio animati: & sic est potentia post esse, fluens tamen de essentialibus animati: & sic est potentia naturalis quæ est in qualitate, radicata tamen secundum originem in partibus constituentibus animam: & sic hæc tria dicuntur partes substantiales: quia sunt radicata in partibus quæ constituunt & præcedunt esse.

AD RATIONEM August. dicendum, quod bona est, sed difficilis ad intelligendum: ipse enim probat, quod est prius secundum naturam, sed quod est posterius: quia accidentia non habent esse nisi a subiecto, licet forme rationem quandam habeant a se ipsis, vt dicit Avicenna: & hoc patet ex hoc quod accidens est esse in esse, & accidentia non sunt quando abn sunt in subiecto, nec per se habent virtutem agendi: ideo quantum ad esse & quantum ad agere sequuntur subiectum in quo sunt: & hoc vocat ipse non extendere

tendere se extra illud non enim intendit quod non possint immutare aliud subiectum, sed quod non possint hoc nisi virtute subiecti in quo sunt. Sed istæ partes non sunt tales imo radicantur in partibus precedentibus esse, & ideo quoad hoc non habent à subiecto hoc agere, sed potius subiectum ab illis, & ita per se sine multitudine sui in medio extendunt se: ad aliud: cum enim intelligo rem distantem, non oportet quod intellectus mul-

tiplicet se in medio: sed forma accidentalis ideo quod sequitur esse, in omni eo in quod agit est ut in subiecto, & aliter non ageret in ipsum: & hoc quidam dicunt omni formæ substantiali convenire à virtute cæli quæ est in ipsa: sed quicquid de hoc sit, hoc convenit illi formæ quæ substantia completa est, sicut anima, & cõpletur suis potestatibus, sicut dicitur est. Alij autè diversas rationes assignauerunt de quibus disputare esset dispendium.

Quomodo mens per ista proficit ad intelligendum Deum.

Mens itaque rationalis considerans hæc tria, & illam unam essentiam in qua ista sunt, extendit se ad contemplationem Creatoris, & videt unitatem in Trinitate, & Trinitatem in unitate. Intelligit enim unum Deum esse, unam essentiam, unum principium. Intelligit enim: quia si duo essent, vel uterque insufficientes esset, vel alter superflueret: quia si aliquid deesset uni quod haberet alter, non esset ibi summa perfectio. Si vero nihil uni deesset quod haberet alter, cum in vno essent omnia, alter superflueret. Intellexit ergo unum esse Deum omnium authorem, & vidit quia absque sapientia non sit, quasi res fatua, & ideo intellexit eum habere sapientiam quæ ab ipso genita est: & quia sapientiam suam diligit, intellexit etiam ibi esse amorem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Mens itaque rationalis, &c.] Hic incipit pars illa in qua imaginem creatam applicat ad exemplar increatum, & ostendit quid haberi possit per considerationem ipsius. Obiicitur

autem de hoc quod ipse dicit, habere sapientiam quæ ab ipso genita est, &c. ergo sapientia genita est: sed sapientia est essentia: ergo essentia genita est, quod falsum est. Solutio. Hic breuiter transco (quia infra de hoc erit quæstio) dicens, quod sapientia accipitur hic ut appropriatum in quo intelligitur proprium: quia ita ducit imago in sapientiam, & ideo sapientia est Filius, & est sensus, id est, Filius cuius appropriatum est sapientia.

Hic de summa Trinitatis unitate?

Z Cap. 1. **Q**uapropter iuxta istam considerationem (ut ait Augustinus in 9. de Trin.) credamus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum unum esse Deum, uniuersæ creature conditorem & rectorem: nec Patrem esse Filium, nec Spiritum sanctum vel Patrem esse vel Filium, sed Trinitatem relatarum adinuicem personarum. Ut enim ipse ait in libro de Fide ad Petrum: Vna est natura siue essentia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non vna persona. Si enim sic essent vna persona, sicut est vna substantia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, veraciter Trinitas non diceretur. Rursus quidem Trinitas esset vera, sed vnus Deus Trinitas ipsa non esset, si quemadmodum Pater, & Filius, & Spiritus sanctus personarum sunt adinuicem proprietate distincti, sic fuissent quoque naturarum diuersitate discreti. Fides autem Patriarcharum, Prophetarum, atque Apostolorum unum Deum prædicat Trinitatem esse. In illa ergo sancta Trinitate vnus est Deus Pater, qui solus essentialiter de seipso Filium unum genuit: & vnus Filius est, qui de vno Patre solus essentialiter

essentialiter natus: & vnus Spiritus sanctus, qui solus essentialiter à Patre Filioque procedit. Hoc autem totum non potest vna persona, id est, gignere se, & nasci de se, & procedere de se: ut enim ait August. in 1. lib. de Trin. Nulla res est quæ seipsam gignat, ut sit.

EXPOSITIO TEXTVS.

Quapropter iuxta istam considerationem, &c.] Hæc est vltima pars in qua scilicet, quasi concludendo determinat quid tenendum est de Trinitate & unitate in quam ducit imago, quod totum est planum præter hoc quod dicit, quod solus essentialiter de seipso unum Filium ge-

nuit. Per hoc enim generatio videtur esse actus essentia. Si hoc diceretur, tunc obiiceretur in contrarium: quia cuius est actus, illud agit illo actu: essentia est actus: ergo essentia agit illo actu: sed ille actus est generatio Filij: ergo essentia generat Filium: & generatum non est gignens, ut infra habebitur: ergo Filius non est essentia, quod falsum est. Solutio. Essentialiter genuit, id est, genuit Filium habentem eandem essentiam secum: & ita cessabit obiectio: & in alijs litera plana est.

DISTINCTIO IV.

Hic queritur, Utrum concedendum sit quod Deus se genuerit?

Hic oritur quæstio satis necessaria. Constat enim & irrefragabiliter verum est, quod Deus Pater genuit Filium. Ideo queritur, Utrum concedendum sit, quod Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur quod aut se Deum, aut alium Deum genuit. Si vero alium Deum genuit, non est tantum vnus Deus. Si autem seipsum Deum genuit, aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus sanè & catholice concedi, quod vnus vnus genuit, & quod Deus Deum genuit: quia Deus Pater Deum Filium genuit. In simbolo quoque scriptum est, Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod vero additur: ergo genuit se Deum, vel alium Deum: neutrum concedendum esse dicimus. Quod alium Deum non genuit, manifestum est: quia vnus tantum Deus est. Quod autem seipsum non genuit, ostendit Aug. in lib. de Trin. dicens: Qui putant eius potentia esse Deum, ut seipsum ipse genuerit: eo plus errant, quod non solum Deus ita non est, sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est, quæ seipsam gignat, ut sit: & ideo non est credendum vel dicendum, quod Deus genuit se.

DIVISIO TEXTVS.

Hic oritur quæstio satis necessaria, &c. Hic incipit tradere Magister notitiam Trinitatis & unitatis secundum vias quas prædeterminauit. Et diuiditur pars ista libri in duas partes, secundum

quod dupliciter cognoscitur Trinitas, scilicet in se: hoc est ut est causa per creationem: & in appropriatis quæ conueniunt ei secundum quod creat res. & est causa uniuersalis esse omnium creaturarum: sic ei conueniunt sapientia, omnipotentia, voluntas, de quibus agit in secunda parte quæ incipit infra. 35. dist. scilicet, [Cum supra disserimus & plura dixerimus, &c.] Prima pars quæ de his est quæ conueniunt personis distinctis

utris in comparatione ad actum creandi res quæ fluunt ab ipsis, diuiditur in tres partes, secundum tria quæ exiguntur ad personarum distinctionem. Primum horum trium est, quod determinetur modus & actus quo persona fluat à persona, eo quod est persona à qua est fluxus iste, & est persona fluens, & iterum alio secundum rationem fluxu fluat à Patre, & alio fluat Spiritus sanctus ab utroque: & isti modi fluxus personæ à persona determinantur in prima parte. Secundum quod exigitur, est ut remaneat æqualitas & communicabilitas in natura cuius sunt personæ, & æqualitas prædicationis omnium communium de ipsis: & hoc determinatur in secunda parte quæ incipit infra distin. 9.

ibi, scilicet, [Nunc postquam cõternitatem trium personarum, &c.] Tertium autem est, quod sint proprietates secundum quas una persona ab alia distinguitur: & hoc determinatur infra dist. 26 *ibi*, scilicet, [Nunc de proprietatibus, &c.] Prima harum partium diuiditur in duas, in quarum prima tangit generationem Filij à Patre. In secunda tangit processionem Spiritus sancti ab utroque, scilicet à Patre & Filio: & hæc incipit infra dist. 10 *ibi*, scilicet, [Nunc vero post Filij aternitatem, &c. 5.] Prima harum diuiditur in quatuor quæ circumstant actum generationis. Ad omnem enim actum generationis quatuor exiguntur, scilicet termini actus inter quos est, ut à quo & in quem est: secundum, potentia inclinans ad actum in generante: & tertium, natura communicata per actum generationis, quæ vel dicitur in generante & generato, vel secundum idem simpliciter manet in utroque: & quartum est id quod accidit generationi per modum mensurantis extrinsecus, sicut tempus mensurat in generatione corruptibilium, ut dicit Dionys. æternitas autem in generatione æterna: & de his quatuor agit hic in quatuor partibus se consequentibus: de terminis enim generationis agit in prima: de potentia inclinante ad actum ex parte generantis agit in secunda, ubi incipit distin. 6. *ibi* [Præterea quæri solet, Vtrum Pater genuerit Filium, &c.] de communicabilitate autem naturæ quæ simpliciter vere incommutabiliter manet in generante & genito, agit in tertia quæ incipit in dist. 8. *ibi* [Nunc de veritate suæ proprietate, &c.] Sed de eo quod est per modum mensurantis extrinsecus, scilicet cõternitatem, agit in quarta quæ incipit in dist. 9. *ibi* [Nunc distinctionem personarum, &c.] Sed quia ulterius est persona generans & persona genita, non dubitabitur, Vtrum persona aliquo modo esset terminus generationis: sed dubitatio est, vtrum essentia sit: quæ significatur duobus nominibus, scilicet ut nomine concreto, & abstracto: & ideo diuiditur hæc pars in duas distinctiones, ita quod in prima quæritur, Qualiter se habeat ad generationem, scilicet æternam significata sub hoc nomine Deus, cum dicitur, Deum Deus genuit: Et in secunda, Vtrum abstracte significata posset esse terminus generationis: & hæc incipit

in quinta distin. *ibi* [Post hæc quæritur, Vtrum concedendum sit, &c.] Prima distinctio continet dissolutionem duorum argumentorum sophisticorum. In primo enim ca. determinat Magister, Vtrum Deus generat se Deum, vel alium Deum. In secundo autem mouet aliam dubitationem, Vtrum generat se Deum qui est Deus Pater, aut Deum qui non est Deus Pater: *ibi* [Sed adhuc opponunt garruli.

ARTICVLVS I.

An Deus genuit se Deum, an alium deum?

Prima argumentatio est ista: Deus genuit Deum: aut ergo genuit se Deum, aut alium Deum: si se Deum: ergo idem in persona generat, & generatur: si alium Deum: ergo est alius Deus quam Deus generans: ergo generans & genitus non sunt idem Deus, quod falsum est.

Ad hoc soluendum dicit Magister, quod neutrum est concedendum. Et videtur esse sua ratio: quia cum hoc pronomen se sit relatum reciprocum, ipsum supponit & refert suppositum verbi: suppositum autem verbi est persona Patris: & hoc nomen, Deus, per verbum copulans actum notionalem, trahitur ad supponendum pro persona Patris, & illa non est genita: sed hoc relatum, alius, est relatum diuersitatis, & terminum adiunctum sibi respicit gratia formæ: & cum adiungitur huic nomini, Deus, gratia diuinitatis notabit diuersitatem: & cum non sit diuersitas deitatis inter Patrem & Filium, dicit Magister hanc non esse recipiendam: Deus genuit alium Deum.

ARTICVLVS II.

Quid sit generatio?

Sed hic incidit multiplex quæstio: quæritur enim primo, quid sit generatio? Secundo, an generatio conueniat Deo: quia si non conuenit, tunc nulla est quæstio Magistri. Tertio, vtrum per prius conueniat Deo vel creaturæ? Quarto de argumentatione quam hic ponit Magister & soluit, vtrum habeat processum vel non.

Circa primum proceditur sic: Dicit Damasc. in 1. li. ca. 8. Generatio est, ex substantia generantis produci quod generatur simile secundum substantiam. Aliam definitionem generationis diuinæ dat idem sic: Generatio quidem sine principio & æterna naturæ opus est, & ex substantia eius profecta: ita ut is qui generat, mutationem non subeat ullam, & ut non Deus primus & Deus posterior sit, atque adiectionem suscipiat.

Obicitur autem contra primam sic: Cum dicitur, Ex substantia generantis, præpositio ex notat aliquam habitudinem causæ: aut igitur materialis, aut essentialis: non materialis, quia dicit Damasc. ibidem: Nam cum Deus sit impassibilis & influxi

influxibilis, ut simplex & non compositus, non aptus natus est sustinere passionem, neque in generando, neque in creando, nisi aliqua operatione indiget altero: omnis autem materialis causa est passibilis: ergo præpositio non notat causam materialem ex parte substantiæ Patris. Si autem notat essentialem, ut fere omnes dicunt. Contra: Essentialis causa est in generatione: sed essentialis causa est essentia: ergo essentia aliquo modo est causa generationis: non autem ut efficiens, vel generans, vel ut finis: vel ut forma, quia sic esset terminus generationis per generationem in genito inducitur, & hoc non conceditur, quia sic ad minus distingueretur in genito, sicut essentia Sortis nati distinguitur in ipso, in quantum per generationem accepta est: ergo erit subiectionem generationi: sed omne subiectionem generationis in genito distinguitur per formam geniti: ergo essentia distinguitur in Filio proprietate Filij, quod falsum est: ergo videtur quod ly ex, nullam possit notare habitudinem causæ.

Præterea, Quæritur, pro quo supponit ibi substantia: aut enim stat ibi pro natura, aut pro persona: si pro natura & recipit præpositionem, & verbum notionale quod est generare, tunc videtur, quod natura est generans & genita. Si autem pro persona. Contra: Cum dico, Pater est, ex substantia sua generans Filium, substantia dicit quod est in utroque, scilicet generante, & genito: sed hoc non est persona Patris: quia in persona Pater & Filius non sunt unum: ergo substantia non supponit ibi personam Patris.

Præterea, Quæritur de hoc quod dicit, Produci: hoc enim videtur dicere actum generationis: produci autem est in apertum de occulto duci: & ita videtur quod Filius aliquando fuerit in occulto potentia, & sic educus in apertum.

Præterea, Produci dicit actum, aut in fieri, aut in facto esse: Si in fieri, aut in fieri, aut non finibile. Si primo modo sequitur quod Filius quandoque non fuerit: quia quod est in fieri non est, sed erit cum factum fuerit: & hoc dico, si ipsum est de permanentibus. Si secundo modo: tunc sequitur, quod Filius nunquam fuerit, sed semper sit in via ad esse. Si autem dicit generationem in facto esse, tunc sequitur, quod ante hoc fuerit in fieri: quia factum esse semper est terminus fieri.

Item, ille actus qui importatur per produci, medius est inter producentem & productum: ergo distinctionem habet ab utroque, & sic aliquid est inter Patrem & Filium, habens distinctionem ab utroque, quod falsum est: Si dicitur, quod actus ille non est ibi nisi secundum rationem intelligendi. Contra: Ratio intelligendi causa est & vana, quæ nec oritur à re & circa rem aliquo modo potest ponitur sicut mathematicarum rationes, licet non possunt poni circa rem secundum suum esse quod habent in natura: possunt tamen poni circa intellectum quantitatis qui est in re. Ille autem intellectus producendi, ut videtur nullo modo est applicabilis ipsi rei.

Uterius quæritur de hoc quod dicit, Quod generatur secundum substantiam: hoc enim videtur inconueniens: non enim in diuinis generatur quod, sed quis.

Et ad id quod quæritur de secunda de hoc quod dicit, Naturæ opus existens: dicit enim infra Magister, quod natura nec generat, nec generatur.

Præterea, Nihil videtur esse dictum, naturæ opus existens, & ex substantia producens: quia natura est substantia, & sic generatio erit substantiæ opus, & ex substantia, quæ omnia in sequenti distinctione improbanda sunt.

Hoc videtur esse impossibile quod dicit, ut non Deus primus & posterior sit quæ cõmunis animi conceptio est, quod id quod alij dat substantiam & esse, est prius illo duratione quod accipit ab eo substantiam & esse: nec est simile de splendore & luce, quia lux in luminoso non dat splendorem totum esse suum, sicut pater filio: unde non dicimus splendorem filium lucis.

Dicendum, quod utraque distinctio satis bona est: & prima diffinit generationem vniuocam in genere: & uoco generationem vniuocam, illam quæ est in similem formam & speciem cum generante; sicut homo generat hominem: in genere autem uoco generationem, quia diffinitio secundum aliquem modum conuenit diuinæ generationi, & hominis, & aliarum creaturarum, conuenit enim per prius & per posterius, ut infra patebit.

Ad id quod quæritur de hoc quod dicit, Produci: hoc enim videtur dicere actum generationis: produci autem est in apertum de occulto duci: & ita videtur quod Filius aliquando fuerit in occulto potentia, & sic educus in apertum. Præterea, Produci dicit actum, aut in fieri, aut in facto esse: Si in fieri, aut in fieri, aut non finibile. Si primo modo sequitur quod Filius quandoque non fuerit: quia quod est in fieri non est, sed erit cum factum fuerit: & hoc dico, si ipsum est de permanentibus. Si secundo modo: tunc sequitur, quod Filius nunquam fuerit, sed semper sit in via ad esse. Si autem dicit generationem in facto esse, tunc sequitur, quod ante hoc fuerit in fieri: quia factum esse semper est terminus fieri.

Ad id quod quæritur de substantia, dicendum quod substantia stat pro natura secundum quod substantia & subsistat, id est, secundum quod est in habente eam, sicut significatur in hoc nomine, Deus. Licet enim Pater generet, & non substantia diuina: tamen Pater non generat nisi secundum substantiam.

tiam: generare enim est à potentia naturæ secundum quod natura est: & ideo non oportet, quod substantia distinguatur vel in Patre, vel in Filio: quia sicut Pater secundum substantiam generat, ita Filius secundum substantiam & naturam generatur: quia eadem potestas naturæ quæ est in Patre ad hoc ut generet, est in Filio ad hoc ut generetur, ut Magister infra dicit distinctio 6 & ideo pater quod manet indistincta in generatione & genito, sed in utroque est sicut idem.

Ad hoc quod queritur de actu generationis, dicendum quod non est ibi fieri vel actus medius inter generantem & genitum, & actus non dicit nisi notionem sub alio modo significandi: quia notio nominat proprietatem secundum quod per ipsam personam cognoscitur, sed actus nominat eam secundum rationem acceptionis vel dationis essentialis: hæc est enim vera, quod Pater dat essentiam Filio, & Filius accipit essentiam à Patre: rationem autem istius dationis & acceptionis per modum intelligendi nominat actus notionalis: Filius enim per generationem accipit essentiam à Patre: nec tamen essentia generatur, nec per accidens, sed nec per consequens.

Ad id quod obiicitur, quod intellectus sit cassus, dicendum quod hoc est verum, si nulla ratione posset poni in re: sed licet non sit actus in diuinis ut fieri, vel ut medium inter agentem & id in quod agit, tamen sunt in hoc quod persona non tantum persona est, sed etiam origo est alterius personæ quæ est ex ipsa: & ipsam rationem originandi exprimit actus notionalis.

Ad aliud dicendum, quod substantia Filij non generatur, nec substantia in Filio generatur, sed tamen substantia Filij per generationem accipitur. Regula enim est, quod quicquid habet & quicquid est in persona principata ab alia, habet & est & accipit ab illa à qua est: & istam rationem habendi-essentiam significat Damasc. cum dicit, quod secundum substantiam generatur.

Ad id quod queritur de alia diffinitione, dicendum quod Damasc. accipit ibi naturam in ratione naturæ: licet enim idem sit in diuinis natura & substantia; non tamen habent eandem rationem significandi in nomine secundum diffinitionem quam dat Boët. de natura: natura enim dicitur secundum quod est principium producendi ex se simile, & hoc principium est Pater, sed secundum virtutem naturæ quæ est communicabilis alij supposito sine diuisione sui. Et sic patet quod in hac ratione naturæ aliquid attribuitur naturæ quod non attribuitur substantiæ, licet idem sint. Et per hoc patet solutio etiam ad sequens: quia hanc modum significandi non habet substantia quem habet natura: & ideo generatio melius dicitur opus naturæ, quam opus substantiæ.

Ad aliud dicendum, quod virtute illius generationis sequitur quod vnus non sit posterior altero hoc modo: quia in natura in qua nihil est in potentia ante actum, non est Pater ante ens quam Pater vel gene-

rans: hæc enim generatio ponit ordinem naturæ quo alter sit ex altero, non quo alter sit prior altero, ut habetur infra distinctio 20. & ideo virtute huius generationis in quantum est hæc in diuinis, & non in quantum generatio simpliciter, habet quod alter non est prior altero, & quod Pater non subiicitur versioni, quia non commutatur, cum nunquam exiuerit de potentia ad actum, vel de otio in operationem.

ARTICVLVS III.

An Deo conueniat generare?

Deinde habito quid sit generatio in communi, queritur, An Deo conueniat generare: Videtur autem quod non: generatio enim est ad hoc ut perpetuetur esse per successione, quod non potest per se perpetuari: esse autem diuinum æternum est in vno solo: ergo non conueniet ei generatio, ut videtur.

2 Item, Omnis generatio est multiplicans essentiam vnã in diuersis suppositis eiusdem naturæ: sed essentia diuina multiplicari non potest, ut supra probatum est in questione de hoc nomine, Deus: ergo Deo non conuenit generare.

3 Item, Philosophus dicit, quod omnino generabile est corruptibile: Deus incorruptibilissimus est: ergo, &c.

4 Item, In omni generatione aliud est recipiens diuersam essentiam secundum substantiam ab ipso dante, & essentia est secundum subiectum sicut materia in inferioribus, & sicut materia perspicui in generatione lucis: sed nihil diuersum est in diuinis: ergo, &c.

5 Si dicatur, quod verum est in his quæ generantur secundum partem suæ naturæ, & non totam naturam dando genito: sed Pater totam essentiam dat Filio. Contra: Pater est simplex persona eadem simplicitate qua & natura diuina simplex: cum igitur Filium generet ex se: si propter simplicitatem essentia dat ei totam essentiam, multo magis cum persona propinquior sit generationi quam essentia secundum rationem intelligendi, Pater dat ei personam suam indistinctam in Patre & Filio: sed propter essentialitatem indiuisibilitatem Pater & Filius sunt vna essentia: ergo multo magis propter indiuisibilitatem personæ Pater & Filius sunt persona vna: sed hoc falsum est: ergo generatio non conuenit Deo neque gratia naturæ, neque gratia personæ.

6 Præterea, Queritur, ad quid attribuitur Deo generare, Filium? aut hoc fit quia natura aliquid melius est pluribus quam in vno, aut quia in vno saluari non potest: non quia non potest saluari in vno: ergo quia aliquid melius est in pluribus quam in vno, quod iterum falsum est: ergo videtur Deo non conuenire generatio.

Solutio. Dicendum est, quod Deo super omnia & inter omnia existenti dignissime conuenit generatio, & hac ratione nihil

hil ens in potentia est in ipso. Cum igitur omnis natura quantum est de se communicabilis sit, ista aptitudo non erit in Deo nisi in actu: ergo sua natura erit communicata pluribus hypostasis eiusdem naturæ. Dicendum igitur, quod generare diuersimode conuenit diuersis: sed quoddam vnũ est in omnibus generationibus. Quædam enim generant per hoc quod inducunt species suas in materia corporis quod est extra se, sicut corpora simplicia homogenea, ut ignis: per hoc enim quod sunt homogenea in toto & in partibus, nihil est in eis quod non sit in actu sub forma speciei: & ideo nihil est in potentia in ipsis: & ideo necesse est quod generent species suas in materia aliena. Quædam autem sunt quæ generant per decisionem partis à sua materia, quæ potentia est sub forma speciei, sicut completio & mixta quædam, ut vegetabilia & sensibilia, ut homo. Quædam autem multiplicant suas formas per sui præsentiam in materia aliena, ut luminosa. In omnibus autem his generationibus illud est commune quod est essentia sue formæ communicatio: & hoc ideo contingit: quia omnis forma quantum est de se communicabilis est, & præcipue substantialis: unde si non communicetur, hoc contingit ab eo in quo est: & hoc potest esse tribus modis. Vno & proprio: quia quicquid illius formæ est receptibile, habet totum intra se, sicut est in specie solis vel lunæ. Alio modo: quia ipsum in quo est, non est diuisibile, ita quod præciderat se partem in qua sua forma sit in potentia, sicut est in Angelo in quo ipsum quod est, est indiuisibile non habens partem quæ sit potentia Angelus, & partem quæ sit actu sub forma Angeli. Tertio: quia ipsum non est generatum sui per potentiam in alio, sicut lux eo quod non sit forma immutans & hoc modo agens. In diuinis autem essentia quidem communicabilis est, sicut omnis essentia, sed non diuisibilis: quia diuisibilitas imperfectionis est, & quod essentia creata diuiditur in illis in quibus communicatur, est imperfectionis suæ, scilicet quod non est omnino simplex: si enim ita esset simplex in esse, sicut in ratione essentia simplex est, singularia quibus communicatur ita essent vnũ in esse sicut in ratione: sed diuina essentia omnino & perfecte simplex est & communicabilis: ergo ipsa erit secundum esse simplex communicata, nisi aliud impediat: non autem potest impedire quod est vel qui est cum sit indifferens ab essentia: ipsa ergo communicabitur: & cum non sit actus communicationis essentia nisi generatio, erit generatio in diuinis.

Unde dicendum ad primam, quod generatio non est tantum ad hoc ut perpetuetur in successione quod in se permanere non potest, sed tantum hæc de causa est in essentiis illis quæ non in toto possunt complere id quod est sine supposito in quo sunt: si enim in toto compleant, non essent in potentia ad aliam formam: talis autem non est essentia diuina: & ideo in diuinis non est generatio propter hanc causam.

D. Alb. Mag. in lib. I. Sent.

Ad aliud dicendum, quod essentia diuina multiplicari non potest, ita quod diuidatur, vel derur naturæ extraneæ: sed potest communicari suppositis eiusdem naturæ quæ idem sunt in ipsa per essentiam & esse.

Ad aliud dicendum, quod illud generabile est corruptibile, quod per generationem exit de potentia ad actum, quia illud esse præcedit non esse: sed illud generatum non generabile quod eorum est & coæternum generanti, non est huiusmodi: & ideo non oportet, quod sit corruptibile.

Ad aliud dicendum, quod illa propositio falsa est, si generaliter accipiatur: sed tamen vera est in his quæ per generationem exeunt de non esse ad esse, quia in illis recipiens formam est diuersum ab ipsa forma per substantiam materiæ, & ab ipso generante: sed non oportet quod omnis generatio sit huiusmodi, ut patet ex prædictis.

Ad id quod contra responsionem obiicitur, scilicet quod Pater dat totam substantiam Filio, &c. dicendum quod non dat sibi personam: persona enim est quæ consistit sua proprietate: proprietate autem secundum sui rationem est, quia vni & non alij conuenit: sed quicquid est de se siue ab, solum, totum dat ei. Et si obiicitur, quod persona est substantia: ergo personam dat ei. Incidit fallacia accidentis: quia licet persona sit substantia: tamen multa attribuntur substantiæ quæ non attribuntur personæ, & multa attribuntur personæ quæ non attribuntur substantiæ: sicut distingui conuenit personæ, & non substantiæ: & communicari per generationem, & huiusmodi, conueniant substantiæ quæ non conueniunt personæ: persona enim est quæ distinguitur, & ideo per generationem non communicatur.

Ad id quod vterius queritur, Quare Deo attribuitur generare? Dicendum quod propter communicabilitatem essentia cuius communicabilitatem non impedit quod est, eo quod indifferens est ab ipsa: & non sunt illæ causæ quæ in obiiciendo pro causis sunt positæ.

ARTICVLVS IV.

Utrum generare per prius conueniat Patri celesti, & per posterius inferioribus, aut è contra?

Deinde queritur, Utrum generare per prius conueniat Patri celesti, & per posterius inferioribus, vel è conuerso? Et videtur, quod per prius Patri celesti: quia dicit Apostolus ad Ephes. 3. Huius rei gratia flecto genitum meum ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in celo & in terra nominatur: ergo videtur, quod inde huc descendat nomen paternitatis.

2 Item, Dionys. in lib. de di. no. cap. 2. Omnis diuina paternitas & filiatio data est & nobis & supercelestibus virtutibus ex patriarchis

triarchia ab omnibus segregata, & filiarchia ex qua & dij & deorum filij & deorum patres deiformes fiunt & nominantur mentes: ergo videtur, quod ad nos & ad Angelos in paternitate spiritali descendat nomen paternitatis: ergo multo magis in paternitate naturali quæ propria est: ergo generatio per prius Deo conuenit.

3 Item, Damas. lib. 1. cap. 9. dicit: Et hoc sciendum est, quod non ex nobis translaturum ad beatam diuinitatem paternitatis & filiationis nomen & processionis: è contrario autem inde nobis traditum est.

4 Item, Hoc idem videtur per rationem: illi enim verissime conuenit generare, cui verissime conuenit essentiam communicare: verissime autem communicat qui eandem indiuisibiliter communicat: hoc autem non facit nisi Pater celestis: ergo verissime conuenit ei generare.

5 Item, Generatio est in simili natura & forma: sed nihil genitum ita simile est in natura generanti sicut Filius secundum generationem æternam: ergo nihil ita vere genitum est sicut ipse: ergo nulli tam proprie conuenit sicut Deo.

Sed contra.

S E D C O N T R A: Generatio dicit per se mutationem quæ Deo non conuenit: ergo secundum perfectam generationis rationem Deo non conuenit generare.

2 Item, Generatio de se videtur entis imperfecti quod est in potentia: sed Deo huiusmodi ens esse non conuenit: ergo & Deo perfecte generare non conuenit: ergo conuenit ei per posterius.

Solutio.

S O L U T I O. Dicendum, quod generare, sicut & alia nomina & verba accipiuntur duobus modis, scilicet secundum rationem visitatam in nomine, & sic omnia per prius conueniunt creatis, & per posterius diuinis: possunt etiam accipi secundum naturam ipsius rei, & sic per prius conueniunt generationi & paternitati Deo, quam homini vel alij creaturæ.

A D I D ergo quod primo obiicitur, dicendum quod non est verum quod generatio per se dicat mutationem, sed potius per accidens, scilicet in quantum est in natura quæ est in potentia & diuisibilis: sine mutatione autem est in natura quæ indiuisibilis manens sine sui mutatione pluribus hypostasibus communicatur.

A D A L I V D dicendum, quod generatio non est entis imperfecti nisi per accidens ut subiecti. In corruptibilibus autem generationi subiicitur ens imperfectum quod est materia: sed hoc accidit generationi secundum quod est in hac natura: sed in alia natura est generatio quæ est notio generantis, secundum quod ex se demonstrat filium eandem naturam & essentiam habentem cum generante, ut supra dictum est.

ARTICVLVS V.

An Deus genuit Deum seipsum, vel Deum alium?

Consequenter queritur de argumentatione quam hic ponit Magister, scilicet, si Deus Deum genuit: ergo se Deum, vel alium Deum genuit, &c. Videtur autem, quod genuerit alium Deum: cum enim iste terminus, Deus, sit nomen habentis deitatem, per terminum distinctionem notantem potest trahi ad supponendum pro persona: ly alium autem notat distinctionem, cum sit relatiuum diuersitatis masculinæ significatum: ergo ly Deum, cum dicitur, genuit alium Deum, stat pro persona: sed hæc est vera: Deus genuit aliam personam à se: ergo & hæc erit vera, genuit alium Deum, quod Magister negat in litera.

2 Præterea, Videtur, quod ly Deum ex parte suppositi non supponat pro persona: Deus enim secundum se non significat nisi essentiam: sed prædicatum vel verbum non restringit suppositum nisi tantum ratione temporis significati, scilicet ut stet pro presentibus si verbum est presentis temporis: ergo hoc verbum, genuit, cum sit prædicatum, non extrahet sibi Deus à supposito substantiæ ad standum pro persona: & ideo hæc non est vera, Deus Deum genuit, ut videtur, quam tamen Magister concedit in litera.

3 Præterea, Queritur de solutione quorundam qui dicunt quod ly alium ex parte suppositi potest facere appositiuam constructionem cum hoc nomine, Deus, & sic est vera: vel intransitiuam, & sic est falsa. Hoc enim nihil videtur esse: quia appositua constructio est inter magis commune, & minus commune: ly alius autem non est tale respectu huius nominis, Deus.

4 Præterea, Cum ly alius in masculino genere significatur, videtur non substantiuari, & ita remanet adiectiuum, & alietatem ponit circa rem significatam in hoc nomine, Deus: ergo ponet diuersitatem gratia formæ: ergo locutio simpliciter est falsa: cum in forma idem sit generans & genitus.

5 Item, Adiectiuum genus numerum trahit à substantiuo, sed non conuenienter dicitur, Deus genuit alij Deum, vel alios Deum, vel alia Deum, vel aliud Deum: ergo cum ly aliud sequatur consignificata numeri vel generis huius nominis, Deus, ipsum erit suum adiectiuum ponendo suam alietatem circa ipsum gratia formæ, & sic locutio erit falsa: ergo simpliciter erit falsa.

6 Sed contra: Alietas potest notari respectu suppositi: Sortes enim est alius homo à Platone: ergo videtur, quod distinguibilis sit ad minus ista, genuit alium Deum.

7 Præterea, Videtur alietatem sequi, se Deum, vel alium Deum: idem enim & diuersum diuidunt ens in quantum ens: ergo videtur, quod sequantur quodlibet ens: ergo cum dicitur, Deus genuit Deum, videtur quod

quod eundem, vel alium.

8 Item, Contradictorium alterum necesse est de quolibet verificari. Si igitur Deus genuit Deum: aut genuit se, aut genuit non se. Si se: ergo idem in persona est generans & genitus. Si non se, & Deum genuit: ergo alium Deum genuit, quod Magister negat.

Solutio.

S O L U T I O. Hoc tripliciter conuenit solui à Magistris. Quidam dicunt quod ly alium ex parte prædicari potest esse substantiuum, vel adiectiuum. Si sit adiectiuum, tunc dicunt istam esse falsam, genuit alium Deum: quia tunc ly alium ponit diuersitatem respectu formæ huius nominis, Deum: quia adiectiua formam quam significat ponunt circa substantiua sua. Si autem sit substantiuum, dicunt esse veram sic, genuit alium qui Deus est. Alij dicunt, quod potest facere appositiuam constructionem, vel adiectiuam: si appositiuam, vera est: si adiectiuam, falsa est. Tertia opinio est Magistris in litera: & illam sequimur, dicendo quod nec sequitur, ergo se Deum: nec sequitur, ergo alium Deum, propter rationem superius assignatam.

D I C E N D U M ergo ad primum, quod licet ly alium sit relatiuum, non tamen per se notat distinctionem personalem: & hoc patet: quia conuenit essentia & personæ: est enim essentia alia ab essentia creati, & personæ est alia ab alia personæ: & ideo non per se est notionale, sicut generare, & huiusmodi. Vnde terminum substantialem ad standum pro personæ cogere non potest: imo cum notet alietatem, & omnis alietas quæ simpliciter est alietas, est gratia formæ, respiciet hunc terminum, Deus, gratia formæ: & sic locutio falsa.

A D A L I V D dicendum, quod sunt quidam actus vni soli conuenientes in suppositis alicuius naturæ: & quando terminus communis in natura illa supponit verbis significantibus huiusmodi actum, intelligitur quod gratia suppositi cui ille actus conuenit, supponit: vt cum dicitur, Deus tonat, coruscet, apud Gentiles intelligitur Iuppiter: & talis actus est generare qui soli conuenit Patri: & ideo Deus appellat Patrem, cum dicitur, Deus genuit Deum: & non restringitur ab ipso verbo, sed potius appellat hoc suppositum cui soli conuenit ille actus.

A D I D quod obicitur de solutione, dicendum quod quidam ita dixerunt, licet improbabile sit: tamen ad argumentum contra, soluerunt quod licet ly alium non habeat se in ratione communis ad ly Deum: tamen potest notare distinctionem in personæ, cui personæ conuenit esse Deum: & ita appositiuæ vel quasi appositiuæ construitur.

A D I D quod obicitur de alia solutione, dicendum quod si ly alium substantiuatur, tunc subintelligitur participium entem, vt sit sensus, genuit alium entem Deum: & sic non necessario ly alium trahit numerum & genus à substantiuo: congrue enim dicitur, genuit alium entem Deum, licet falso dicatur.

A D A L I V D dicendum, quod idem & diuersum diuidunt ens creatum: & idem dicitur à quo non differt differentia, diuersum autem

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

tem diuersum in essentia: vnde hæc non diuidunt ens increatum quod secundum suppositum est distinctum, secundum essentiam autem indistinctum.

A D A L I V D dicendum, quod ista non sunt contradictoria, genuit se, genuit non se: sed non genuit se, & hæc est vera: sed ex illa non sequitur: ergo genuit alium: quia illa qua dicitur, non genuit se, vera est: sed non potest inferri: ergo genuit non se: quia illa non æquivalent, vt patet ex prædictis.

A R T I C V L V S VI.

Quomodo supponunt illi termini, quando dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine, lux de luce?

Consequenter queritur de hoc quod dicitur de simbolo: Deum de Deo, lumen de lumine, &c. Videtur enim quod cum dicitur, Deum de Deo, non debeat ly Deum restringi ad standum pro persona: præpositiones enim non restringunt terminos quibus adiunguntur: igitur cum ly Deus sit terminus substantialis, stabit pro substantia: substantia autem non est de substantia: ergo locutio est falsa, vt videtur.

1 Præterea, Præpositio notat distinctionem, vt quidam dicunt, & propter hoc cogit terminum cui adiungitur, ad standum pro persona: ergo videtur etiam, quod cum dicitur, Deus distinguitur à Deo, quod locutio sit vera, quod falsum est.

2 Præterea, Relationem important præpositiones: ergo videtur quod possumus dicere, Deus refertur ad Deum, quod iterum falsum est.

3 Præterea, Queritur de ista, lumen de lumine: ista enim videtur tantum significare essentiam, eo quod lumen non sit de propriis, sed de essentialibus communibus. Sicut ergo hæc est falsa, essentia de essentia: ita & hæc erit falsa, lumen de lumine.

4 Præterea, Ea quæ recipiunt distinctionem, de omnibus in summa singularitatis non prædicantur: sed tunc dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine, vtraque recipit distinctionem per præpositionem notionalem: ergo de omnibus in summa singulariter non prædicantur: ergo Pater & Filius non sunt vnus Deus, nec vnus lumen.

S O L U T I O. Dicendum, quod præpositio notionalis est, & hoc habet ex hoc quod notat originem essentialem: & ideo præpositio coniuncta cum hoc termino, Deus, trahit eum ad supponendum pro habente deitatem: & hæc in diuinis est persona, vnde reddit locutionem veram pro persona.

A D P R I M U M ergo dicendum, quod in veritate in huiusmodi locutionibus ly Deus non restringitur, nec oportet, quia licet de se supponat pro essentia in persona, tamen reddit locutionem veram secundum existentiam eorum quibus adiungitur, sicut cum dicitur, homo currit, solo Sorte corrente: licet

Solutio.
1 2 ly

ly homo supponat æqualiter tam pro currentibus, quam pro non currentibus, non tamen reddit locutionem veram nisi pro Sorte, & hoc sufficit ad veritatem locutionis illius, & hoc apud sophistas vocatur appellare. Similiter iste terminus, Deus, quantum est de se supponit pro quolibet supposito diuino: propter adiunctum tamen ex parte ante appellat Filium, & ex parte post appellat Patrem.

AD ALIUD dicendum, quod aliter importatur distinctio quando significatur in propria significatione, & aliter quando significatur in ratione distinctionis specialis siue cuiusdam, sicut generare quandam distinctionem significat, sed non simpliciter: & similiter præpositio notionalis significat distinctionem quandam, quia originis, unde plus importatur per verba notionalia & præpositiones notionales quam distinctio: quia licet dicant virtute sua distinctionem in supposito, tamen etiam cum hoc dicunt conuenientiam in essentia: quia genitum & generans communicant in essentia vna. Similiter id quod est de aliquo vt de origine, commutat in essentia vna: sed hæc verba, distinguitur, & se iungitur, non nisi disconuenientiam importat, & illam notant poni circa rem termini cui adiunguntur: & cum Deus non distinguatur à Deo sic, eo quod Pater & Filius sunt vnus Deus, non recipitur ista, Deus distinguitur à Deo.

AD ALIUD dicendum, quod hæc non est vera, Deus refertur ad Deum: licet enim præpositio sit relativa, tamen alium habet modum significandi: sed cum dicitur, refertur, relatio significata in verbo propriam quaerit rationem relationis significari per ea

qua referri dicuntur. Illa autem propria relatio non significatur in hoc termino, Deus, sed in hoc termino, Pater & Filius: & ideo hæc est vera, Pater refertur ad Deum.

AD ALIUD dicendum, quod iste terminus, lumen, significat lucem in habente, & ita concretionem importat propter quod stat pro habente deitatem, & hoc est suppositum siue persona: & ideo conuenienter dicitur, Lumen de lumine. Et si obiicitur, quod secundum hoc non debet dici, Lux de luce, eo quod lux significat abstracto modo. Dicendum. Hæc inuenitur, Lux de luce, in quadam antiphona de Epiphania: sed minus habet proprietatis quam ista, Lumen de lumine, tamen lux licet significet modo abstractionis à subiecto, non tamen significat modo abstractionis ab actu: & cum actus suppositorum sit, proprie ponitur à Sanctis pro persona quandoque: sed tamen huiusmodi locutiones glossandæ sunt, & non extendendæ.

AD ULTIMUM dicendum, quod licet Deus generet Deum, & Deus generetur à Deo: non tamen Deus distinguitur à Deo, vt supra dictum est: & ideo dicendum, quod per actum notionalis non ponitur distinctio nisi in supposito huius nominis Deus, & remanet veritas in forma vel quasi forma: & ideo cum probatur, stat gratia formæ: & ideo de omnibus in summa probatur singulariter. Et quod dicitur, quod ea quæ recipiunt distinctionem, &c. intelligendum est quod ea quæ gratia suæ quasi formæ recipiunt, vt Pater, & persona, & huiusmodi: quia in his quasi forma est proprietatis, & alia est proprietatis Patris & Filij, sicut aliud est suppositum & alia persona, Pater, & alia Filius.

Alia questio de eodem.

B Sed adhuc opponunt garruli ratiocinatores, dicentes: Si Deus Pater genuit Deum: aut genuit Deum qui est Deus Pater, aut Deum qui non est Deus Pater. Si genuit Deum qui non est Pater: ergo Deus est qui non est Deus Pater: non ergo vnus tantum Deus est. Si vero genuit Deum qui est Deus Pater: ergo genuit seipsum. Ad quod respondemus determinantes istam propositionem, qua sic proponunt: Si Deus Pater genuit Deum: aut Deum qui est Deus Pater, aut Deum qui non est Deus Pater. Hoc enim sanè & prauè intelligi potest: & ideo respondendum est ita: Deus Pater genuit Deum qui est ipse Pater. Hoc dicimus esse falsum, & concedimus alteram, scilicet, genuit Deum qui non est Pater: nec tamen genuit alterum Deum, nec ille qui genitus est, est alius Deus quam Pater, sed vnus Deus cum Patre. Si vero additur: Genuit Deum qui non est Deus Pater: hæc distinguimus: quia dupliciter potest intelligi. Genuit Deum qui non est Deus Pater, scilicet, Deum Filium, qui Filius non est Pater qui Deus est: hic sensus verus est. Si vero intelligatur sic: Genuit Deum qui non est Deus Pater, id est, qui non est Deus qui Pater est: hic sensus falsus est. Vnus enim & idem Deus est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: & è conuerso: Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vnus est Deus.

ARTICV

ARTICVLVS VII.

An ista sit concedenda, Deus genuit Deum qui est Pater, vel Deus Pater.

Sed adhuc opponunt garruli, &c. In ista parte tangit Magister vltiorem rationem sophisticarum obiectantium contra generationem diuinam. Et diuiditur hæc pars in tres partes. In prima ponit sophisticam rationem & soluit. Quia vero in solutione dixerat, quod Pater & Filius sunt vnus Deus, & è conuerso ideo in sequenti cap. quaeritur, Vtrum hoc nomen, Deus, vel aliud essentiale, possit supponere & apponere æqualiter respectu trium personarum ibi. [Quidam tamen veritatis aduersarij, &c.] Quia autem hac de causa fecit digressionem, apposita solutione argumentationis sophisticæ, ideo in tertia reuertitur ad propositum ibi. [Nunc ad præmissam quaestionem, &c.] In priori ergo cap. ponit Magister hanc rationem: Deus genuit Deum: aut ergo Deum qui est Deus Pater, aut Deum qui non est Deus Pater. Si Deum qui non est Deus Pater: ergo Deus est qui non est Deus Pater, & Deus est qui est Pater: ergo sunt plures dii, quod falsum est. Si autem Deum qui est Deus Pater: ergo genuit Deum qui est ipse Pater: ergo idem in persona est generans & genitus, quod est hæresis.

Et soluit Magister inducendo duas rationes, quæ elici possunt ex his. Cum enim dicitur, Deus genuit Deum, possunt inferre: ergo Deum qui est ipse Pater, aut Deum qui non est ipse Pater. Et has duas præpositiones ponit Magister, quæ ostendunt vnum sensum istarum: aut Deum qui non est Deus Pater, aut Deum qui est Deus Pater: & dicit negatiuam esse veram, & affirmatiuam esse falsam. Alias duas ponit tales, quod sensus sit: Deum qui est Deus Pater, id est, Filium qui est Deus, qui Deus est Pater. Hanc dicit esse veram, & negatiuam esse falsam, scilicet, Deum qui non est Deus Pater, id est, Filium qui non est Deus, qui Deus est Pater: quia Pater & Filius sunt vnus & idem Deus. Et ad intelligentiam istius locutionis distinguendum est in constructione horum duorum terminorum, Deus Pater, tam in affirmatiua quam in negatiua. Si enim cum dicitur, Deus genuit Deum qui est Deus Pater, ambo termini coniuncti quasi per appositionem construuntur ex parte eadem siue ante ly qui est, siue post per intellectum, tunc affirmatiua erit falsa, & negatiua vera: quia tunc est sensus: genuit Deum qui est Deus Pater, id est, ipse Pater. Probatio. Ly Deum, quod notat terminum actus importari per verbum, genuit, propter actum notionalis super se transeuntem, supponit pro Filio: cum igitur ly qui sit nomen habens articulum subiectiuum, & faciat secundam notitiam suppositorum, refert hunc terminum, Deum, gratia suppositi, sicut suppositum cum antecessit, & sic sensus est, quod Deus generans & Deus genitus in supposito sunt idem siue in persona, quod falsum est: negatiua igitur eius erit

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

vera sub eodem sensu. Si autem illi termini non construuntur quasi ex eadem parte: sed potius intelligatur vnus alteri non apponi, sed quasi per mediam compositionem coniungi, tunc ly Deus stabit pro essentia: & si ly Pater tunc supponit componi sub intellectu inter eos, erit sensus, Pater genuit Deum Filium qui non est Pater ens Deus: & hæc est vera, & hanc ponit Magister, & affirmatiua est falsa. Si autem ly Deus supponat, & ly Pater apponat, erit sensus, genuit Deum Filium, qui Filius non est Deus ens, vel qui est Pater: & hæc est falsa, & affirmatiua tibi in eodem sensu respondens vera: & hæc est intentio solutionis Magistri.

Fuerunt tamen quidam antiqui aliter dicentes, eo quod ipsi dixerunt, quod in affirmatiuis nomen articulare, qui, aliter habet referre antecedens quam in negatiuis. In affirmatiuis enim dixerunt, quod refert gratia personæ sicut inuenit propter actum notionalis cui coniungitur sicut materia ad us super quam est: & ideo dixerunt, quod hæc est falsa, Deus genuit Deum qui est Deus Pater. In negatiuis autem ly qui non refertur sic, sed gratia suppositi, & gratia essentiae: & ideo etiam istam dixerunt esse falsam, genuit Deum qui non est Deus Pater: & hoc contingit non tam ex vi nominis quam aliam habet in affirmatiuis & negatiuis, quam etiam ex negatione quæ respicit terminos sequentes se formaliter: & ideo licet ly qui referat gratia suppositi, tamen negatio negat ab hoc supposito, tam formam quam suppositum: & ideo locutio est falsa: & hæc fuit solutio Præpositiui & ratio. Alij dicunt, quod etiam si in negatiua isti duo termini, Deus Pater, construuntur immediate quasi per appositionem, tunc locutio negatiua est vera: unde concedunt hanc, genuit Deum qui non est Deus Pater, sicut hanc, genuit Deum qui non est ipse Pater: & hoc faciunt propter articulum huius nominis qui, qui determinat & refert ly Deum gratia suppositi, & non gratia formæ, vt dictum est.

SECVNDA, quod affirmatiua sit concedenda, scilicet hæc, genuit Deum qui est Pater vel Deus Pater: quia dicit Anselmus: quod genuit eundem de eodem ipso.

2 Item, Aug. Deus de se genuit alterum se.

3 Item, Aug. in li. de Trinit. 15. Seipsum dicens, Pater genuit Filium: non enim seipsum integre perfecteque dixisset, sed aut plus aut minus esset in verbo quam in seipso.

4 Item, Origenes. Pater mittens Filium, se alterum misit.

AD SECUNDAM auctoritatem dicendum, quod si ly se quod est à parte post in locutione, sit ablatiuus casus, tunc locutio plane est vera: quia tunc est sensus de se genuit alterum, id est, alterum à se. Si autem sit accusatiui casus, tunc alterum se, habet vim vnus termini, & non duorum: & tunc ly se habet quasi partem significationis vnam, & alterum aliam partem: vt alterum tangat distinctionem in persona, & ly se conuenientiam in essentia. Quidam tamen glossant alterum se, id est, simillimum sibi: ita quod

1 3 ly

ly se quasi simplicem faciat relationem. Sicut etiam quandoque fit simplex de natura simili & non eodem numero, super quod cadit natus demonstrationis, ut cum dicitur: Hæc herba crevit in horto meo.

AD ALIAM quæ dicit, quod eundem genuit de eodem ipso, non est intelligendum cum præcisione, sed addendo eundem in essentia de eodem ipso in essentia.

AD TERTIAM dicendum, quod di-

cere non sumitur ibi pro actu generationis simpliciter: sed dicere est ibi manifestare in simili: unde sensus est, Pater dicens se, id est, manifestans seipsum, genuit Filium: non enim, &c. id est, non perfecte manifestasset se, &c. hæc enim bene conceditur, Pater manifestat se in Filio.

AD VLTIMAM dicendum eodem modo sicut ad secundam: quia se alterum idem est ac alterum sibi in essentia similem.

Opinio quorundam dicentium tres personas esse unum Deum, unam substantiam: sed non è conuerso, scilicet unum Deum, vel unam substantiam esse tres personas.

C Vidam tamen veritatis aduersarij, concedunt Patrem & Filium & Spiritum sanctum, siue tres personas esse unum Deum, unam substantiam: sed tamen nolunt concedere unum Deum siue unam substantiam esse tres personas, dicentes diuinam substantiam prædicari de tribus personis, non tres personas de substantia diuina. Fides autem Catholica tenet ac prædicat, & tres personas esse unum Deum, unam substantiam siue essentiam siue naturam diuinam, & unum Deum siue essentiam diuinam esse tres personas. Vnde Augustinus in primo lib. de Trinitate ait: Recte ipse Deus Trinitas intelligitur beatus, & solus potens. Ecce quàm expresse dixit, ipse Deus Trinitas: ut ostenderet & ipsum Deum esse Trinitatem, & Trinitatem ipsum Deum. Item in eodem. In verbis, inquit, illis Apostoli, quibus de aduentu Christi agens, dicit: Quem ostendet beatus, & solus potens: Rex regum, & Dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, &c. Nec Pater proprie nominatus est, nec Filius, nec Spiritus sanctus: sed beatus, & solus, & potens, id est, vnus, & solus Deus verus, qui est ipsa Trinitas. Ecce & hic aperte dicit unum solum verum Deum esse ipsam Trinitatem: & si vnus Deus Trinitas est: ergo vnus Deus est tres personæ. Item in libro quinto de Trinitate. Non tres deos, sed unum Deum dicimus esse ipsam præstantissimam Trinitatem. Item in libro de Fide ad Petrum in expositione symboli. Satis est Christiano rerum creaturarum causam visibilibus siue inuisibilibus, non nisi bonitatem credere Creatoris qui est Deus verus & vnus: nullamque esse naturam, quæ non aut ipse sit: aut ab ipso: eumque esse Trinitatem, Patrem scilicet, & Filium, & Spiritum sanctum. Item August. in sermone de fide. Credimus unum Deum vnã esse diuini nominis Trinitatem. Idem in sexto lib. de Trinitate. Dicimus Deum solum esse ipsam Trinitatem. Ecce his & alijs pluribus auctoritatibus euidenter ostenditur dicendum esse & credendum, quia vnus Deus est Trinitas, & vna substantia tres personæ: sicut è conuerso Trinitas dicitur esse vnus Deus, & tres personæ dicuntur esse vna substantia.

Cap. 6.

1. Tim. 6.

Cap. 8.

In enchir. ad Laurent. cap. 9.

Serm. 129.

Cap. 7.

Redis

Redii ad præmissam questionem, scilicet, An Deus Pater se Deum, an alium Deum genuerit?

D Vnc ad præmissam questionem reuertamur, vbi quærebatur, An Deus Pater genuerit se Deum, an alium Deum? Ad quod dicimus neutrum fore concedendum. Dicit tamen Augustinus in Epistola ad Maximinum, quod Deus Pater se alterum genuit, his verbis: Pater ut haberet Filium de seipso, non minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, ut totus maneret in se, & esset in Filio tantus quantus & solus. Quod ita intelligi potest, id est, de se alterum à se genuit: non vtrique alterum Deum, sed alteram personam: vel genuit se alterum, id est, genuit alterum qui hoc est quod ipse. Nam etsi alius sit Pater quam Filius, non est tamen aliud quam Filius, sed vnus.

EXPOSITIO TEXTVS.

QUIDAM tamen veritatis aduersarij, &c. In hoc capite quod ex incidenti inducitur, redarguit quosdam qui dicebant nomina significantia essentiam debere poni in prædicato tantum, & personalia illis subiici, & non è conuerso secundum ordinem rectæ prædicationis in diuinis: & fuerunt Porretani, scilicet Gilbertus & sui sequaces. Et inducit hic Magister multas auctoritates Aug. in quibus subiicitur essentia, & prædicatur persona. Et hæc est sententia capituli.

ARTICVLVS VIII.

An de Deo potest formari propositio?

Incidit autem hic duplex dubium. Vnum est, si de Deo possit formari propositio? Secundum, si aliquo modo potest formari, vtrum essentia debet subiici, vel prædicari tantum, vel possit recte in diuinis fieri vtrumque?

CIRCA PRIMUM obicitur sic: Simplicissimum non habet compositionem: ergo si ipsum vt compositum significatur, significatur falso: sed omnis compositio significat vt compositum: ergo non potest fieri propositio habens compositionem de Deo: & omnis propositio habet compositionem: ergo nulla propositio est vera de Deo si sit affirmatiua.

2. Item, Dionysius dicit, quod affirmatiues in diuinis sunt falsæ, & negatiue omnes veræ: ergo videtur, quod omnes propositiones affirmatiue de Deo falsæ sint.

3. Si forte dicatur, quod compositio est in Deo secundum modum significandi propter nostri intellectus infirmitatem. Contra: Intellectus per errorem non curat suam infirmitatem: sed cum componit aliquid in diuinis, errat: ergo talibus propositionibus sua infirmitas non curatur: ergo non debet vti eis.

4. Item, Cassius est intellectus qui nullo modo potest attribui rei: ergo videtur, quod talium propositionum sit intellectus cassus.

SOLVITIO. Sicut dicit August. Deus admittit humanæ vocis obsequium, de quo tamen nihil digne dici potest. Vnde sicut de Deo in temporali loquentes, verbis cuiuslibet temporis vtitur: ita de Deo simplicissimo loquentes, vtitur modo compositionis & modo diuisionis in locutionibus: sed cum in talibus, nota compositionis quæ significatur in verbo, est, significat identitatem secundum rem, & non modum in hærentia, sicut in hærentis per se, vel substantialiter, vel per accidens.

DICENDUM igitur ad primum, quod licet Deus sit simplicissimus, tamen multis modis significatur, sicut supra in tertia distinctione habitum est: & ex illis potest fieri compositio notans rei identitatem.

AD ALIUD dicendum, quod Dionysius intelligit de affirmatiua significatione incomplexorum, quæ per nomen plene non ostendunt quæ conueniant Deo, & non intelligit de affirmatione compositionis quæ nota est identitatis prædicati cum subiecto.

AD ALIUD dicendum, quod intellectus saluatur (alias significatur) in re quantum ad hoc quod multis modis Deus significatur. Vnde inuenit in Deo ea quæ multa sunt in rationibus nominum, licet vnus sint in rebus: & quia ratio nominum est vera, est enim ipse vere sapiens, & potens, & huiusmodi: & ideo non est cassus, & curatur ab ignorantia: eo quod non refert in Deum illas compositiones per modum in hærentia, sed potius per modum identitatis.

ARTICVLVS IX.

An in diuinis essentia debet subiici, vel prædicari, vel recte possit vtrumque fieri?

Secundo queritur, Si nomina significantia essentiam in diuinis possunt subiici? Videtur autem, quod non. In diuinis enim per-

forma est suppositum, & essentia quasi forma & natura: cum igitur in propositione prædicatum se habeat per modum formæ, subiectum autem per modum suppositi: non debet essentia diuina subici, sed prædicari.

2 Item, Subiectum est id cui inest, prædicatum autem quod inest: cum autem essentia inest personæ, & non e contra: videtur iterum debere prædicari, & non subici.

3 Item, Boëtius in li. de Trinita. dicit, quod simplex forma subiectum fieri non potest.

4 Idem in li. de hebdomadibus. Quod est habere aliquid potest præter id ipsum quod est, esse autem nihil habet admixtum: sed id quod est in diuinis per modum quod est, est persona: ergo persona aliquid habere potest ut inherens sibi, & sic potest subici sibi: sed essentia diuina est esse simplex: ergo nihil potest habere: ergo nulli potest subici, ut videtur.

SED CONTRA: Quæcumque æqualis sunt simplicitatis, æqualis sunt ordinis in subiciendo & prædicando: persona & essentia æqualis sunt simplicitatis: ergo æqualis sunt ordinis in subiciendo & prædicando.

2 Præterea, Quæcumque sunt non habentia se ut superius & inferius, & non sunt essentialia & substantialia sibi, æqualiter subici sibi inuicem possunt, & æqualiter prædicari de se inuicem: essentia diuina & persona sic se habent: ergo æqualiter subici inuicem possunt, & prædicari de se inuicem. Probatio primæ est: quia superiora essentialia de inferioribus secundum ordinem naturæ prædicantur: essentia autem non est superius ad personam nec e contra, quia aliter esset compositio in Deo. Secunda probatur per simplicitatem personæ & essentiæ.

SOLVTIO. Dicendum, quod in veritate in diuinis vtrumque potest subici alteri, & prædicari de altero, sicut probat Magister. Licet enim prædicatū sit loco formæ in prædicationibus quæ sunt per inherentiā & participationem: tamen in propositionibus notantibus identitatem secus se habet, quia ibi vtrumque est idem alteri, & ideo vtrumque vtrique subicitur, & vtrumque de vtroque prædicatur. Per hoc igitur patet solutio ad duo prima quæ bene concludunt de prædicatione quæ fit per modum inherentiæ.

AD ALIUD dicendum, quod Boëtius intelligit de subiecto rei, non modi prædicandi, sicut subicitur superficies albedini, vel sicut materia subicitur formæ. Eodem modo etiam intelligitur sequens auctoritas: quia quod est potest aliquid habere: sed in diuinis non est tale quod possit esse subiectum alij præter se. Vnde hoc intelligitur in his in quibus differt, quod est, & esse sine quo est.

ARTICVLVS X.

Vtrum ista sit vera, Vnus Deus est tres personæ, & tres personæ est vnus Deus, Deus est Trinitas: & vtrum nomen, Trinitas, sit nomen essentiale.

DEinde queritur de hoc quod dicitur [vnus Deus tres personæ, &c.] Hoc enim videtur falsum: ly Deus enim aut stat pro persona, aut pro essentia: si pro essentia, tunc videtur hæc esse vera, essentia est tres personæ, cuius simile in creatis non inuenitur, in quibus essentia non est persona, nec personæ: si autem stat pro persona, tunc persona esset tres personæ: ergo aliqua persona est tres personæ, quod falsum est.

IVXTA hoc vterius queritur de hac quam ponit, quod Deus est Trinitas: cum enim ille terminus, Deus, singulariter supponatur, videtur quod pro aliquo vno debeat reddere locutionem veram: ergo videtur, quod aliquis habens deitatem sit Trinitas: ergo Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus, quod falsum est.

ITEM queritur de hoc nomine, Trinitas, hoc enim videtur singulariter de vno prædicari: ergo est essentiale.

SED CONTRA. Essentialia de personis singulis prædicantur: ergo si ly Trinitas est essentiale, debet concedi hæc, Pater est Trinitas, vel persona est Trinitas, quod falsum est.

2 Item, Secundum rationem intelligendi, à supposito Trinitatis minus distat persona quam essentia: sed hæc non conceditur, persona est Trinitas: ergo multo minus hæc debet concedi, essentia est Trinitas.

3 Si forte dicatur, quod hoc nomen, Trinitas, est relatiuum intrinsecum & claudit in se relatiua & determinantia ipsa & ideo sicut ipsa relatiua prædicantur de persona, ita & ipsum de persona & personis prædicatur. Contra: Relatiuum intrinsecum si explicetur, habet relatiua ad se inuicem relata: cum enim dico, isti sunt similes, possum explicite inferre: ergo iste est similis isti, & iste est similis illi: non autem sic est in hoc nomine, Trinitas: ergo videtur, quod non sit relatiuum intrinsecum.

SOLVTIO. Dicendum in veritate, quod hæc est concedenda, vnus Deus est tres personæ. Cum enim iste terminus, vnus, sit adiectiuum, ponit vnitatem significatam circa subiectum huius termini, Deus, & ly Deus dicit vnitatem substantiæ, & hæc est vna in tribus personis: & ideo hæc est vera, vnus Deus est tres personæ, & e conuerso. Et hæc similiter est vera, essentia est tres personæ, & e conuerso.

AD ALIUD dicendum, quod similiter hæc est vera, Deus est Trinitas: & hæc similiter, vnus Deus est Trinitas, propter eandem causam. Terminus enim in prædicato vel in subiecto non restringit terminum in alia parte positum, sed permittit eum stare libere

ARTICVLVS XI.

An hic articulus fidei solus Christiano satis est?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Satis est Christiano, &c.] Sunt enim multi alij articuli qui tredendi sunt: ergo istud non est satis.

AD HOC dicendum, quod August. intendit, quod in credendis vel inuestigandis causis rebus quoad sufficientiam fidei in hoc articulo satis est, & non oportet querere causas naturales & proximas quas Philosophi inquirunt.

Nunc autem ad ipsam questionem etiam potest dici, quod hæc est duplex, genuit alium Deum, & eo quod ly alium potest teneri adiectiuum, & sic falsa: vel substantiuum, & sic vera, quia tunc est sensus, genuit alium qui est Deus, sicut in Ioanne legitur. Rogabo Patrem meum & alium paraclerum dabit vobis, id est, alium qui est paracler: quia paracler est nomen substantiale, & ideo Pater non est alius paracler quam Filius, vel Spiritus sanctus. Et hæc sufficient de ista distinctione.

pro quo reddit locutionem veram: & ideo ly Deus stat pro essentia, & non pro persona: nec est simile in creatis in quibus diuiditur essentia: quia in diuinis non est ita, nec est aliud ibi essentia quam hypostasis.

AD ALIUD dicendum, quod licet Trinitas significet singulariter: tamen claudit in se plura supposita: & ideo etiam Magister infra dicit ipsum esse nomen collectivum: sed quia in illis suppositis essentia est vna & eadem, ideo prædicatur de essentialibus & non de vna persona.

AD ALIUD dicendum, quod in collectione suppositorum quam habet in se ly Trinitas, plus distat vna persona quam essentia: quia persona non est nisi hæc vel illa, quæ non est vna numero in collectis in quantum collectæ sunt: sed essentia est vna in eis in quantum etiam sunt collectæ: & ideo plus prædicatur ly Trinitas de essentia quam de persona.

AD ALIUD dicendum, quod in veritate hoc nomen, Trinitas, est nomen collectivum personarum & relatiuum intrinsecum, nec tamen sequitur quod ita possit explicari: & hoc contingit, quia relatiua quæ in se habet, non sunt relatiua æqualitatis & æquiparentiæ, sicut similitudo, sed potius originis, sed talia non possunt explicari sicut alia, ut patet, cum dicitur, Isti sunt patres: ergo iste est Pater istius, & ille illius.

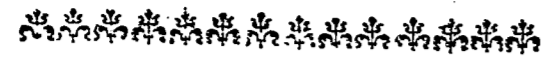
DISTINCTIO V.

Hic queritur, An Pater genuit diuinam essentiam, vel ipsa Filium: an essentia genuit essentiam, vel ipsa nec genuit nec genita est.

POST hæc queritur, Vtrum concedendum sit, quod Pater genuit diuinam essentiam, vel quod diuina essentia genuit Filium, vel essentia genuit essentiam: an omnino non genuit, nec genita est diuina essentia? Ad quod Catholicis tractatoribus consentientes, dicimus, quod nec Pater genuit diuinam essentiam, nec diuina essentia genuit Filium, nec diuina essentia genuit diuinam essentiam. Hic autem nomine essentiæ intelligimus diuinam naturam, quæ communis est tribus personis, & tota in singulis. Ideo non est dicendum quod Pater genuit diuinam essentiam: quia si Pater diceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia relatiue diceretur ad Patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiue diceretur, vel pro relatiuo poneretur, non indicaret essentiam. Ut enim ait August. in v. li. de Trinitate. Quod relatiue dicitur, non indicat substantiam.

A De comparatione generatiouis ad terminum essentialem abstractum qui est essentia.

Cap. 7.

DIVISIO TEXTVS.

OST hęc queritur, Vtrum concedendum sit, quod Pater genuit diuinam essentiam? Hic incipit pars illa, in qua inquiritur, vtrum diuina essentia abstracte significata possit esse terminus generationis: & quia hęc questio dupliciter potest formari secundum duplicem intellectum, ideo duas habet partes. In prima enim queritur, Vtrum essentia generet, vel generetur: ita quod conueniat ei actus generationis immediate tanquam termino? In secunda inquiritur, Si non conueniat ei vt termino, vtrum conueniat ei sicut de quo est generatio per modum principij materialis, & hęc pars incipit *ibi* [Dicitur quoque, & frequenter in Scriptura legitur] in prima harum mouet Magister questionem habentem quatuor problemata, scilicet, an Pater genuerit essentiam, vel diuina essentia genuerit Filium, aut essentia genuerit essentiam, aut nec genuerit essentia nec genita sit? Vnde prima istarum diuiditur in duas partes, in quarum prima interimit problema primum: in secunda autem interimit secundum, & tertium, & contrahit quartum, & incipit *ibi* [Ita etiam non est dicendum, quod diuina essentia, &c. Prior autem adhuc diuiditur in duas, in quarum prima per rationes veritatem manifestat. In secunda obicit contra, & soluit *ibi* [Hic autem videtur contrarium, &c.] Primo ergo ad hoc quod Pater non genuerit essentiam, adducit tres rationes, quarum prima est, quia si essentia esset genita, ipsa relatiue diceretur, quod non est verum. Secunda est, quia secundum hoc Pater genuisset quod est ipse, quod iterum non est verum, & incipit *ibi* [Item, cum Deus Pater sit diuina essentia, &c.] Tertia est, quia cum Deus Pater quasi formaliter sit diuina essentia, ipsa quasi causa est ei vt sit: ergo si genuisset eam, ipse eo quod genuit esset, & Deus esset, quod falsum est. Et probat hunc processum valere per Aug. *ibi* [Item, Si Pater est genitor, &c.] In aliis autem litera istius partis est manifesta.

ARTICVLVS I.

Qualiter essentia se habet ad Filij generationem, vtrum per modum communicabilis per generationem, & processionem?

ANte literam autem incidit hic dubium, Qualiter essentia se habeat ad generationem Filij: Id enim quod nobilitatis est, reponendum est generationi diuinæ: comunicabilitas autem essentia nobilitatis est in omni natura: ergo illa danda est precipue essentia diuinæ: ergo habet se ad generationem sicut per generationem comunicabilis.

2 Item, Intelligamus in diuinis non esse generationem nec processionem aliquam: constat, quod essentia diuina non erit comunicata pluribus personis siue suppositis. Si autem intelligimus generationem & processionem, statim sequitur essentia comunicatio: ergo generatio & processio sunt causa communicationis essentia: quia causa est qua sita ponitur aliud & qua destructa destruitur.

3 Item, Hoc accipitur ex ratione generationis: quia generatio dicit fluxum communicationis naturæ: ergo generatio facit illam communicationem, vt videtur.

SED CONTRA: Omnis essentia qua secundum esse est in hypostasi habente ipsam, si hypostasis ipsa habens est incommunicabilis, ipsa essentia per idem esse quod est in illa incommunicabilis est. Veritas huius patet in singulis. Sed essentia diuina est in hypostasi Patris: ergo per esse quod est in Patre, propter incommunicabilitatem hypostasis Patris efficitur incommunicabilis: ergo Pater & Filius per generationem non habent idem esse essentia, sed rationis solum: hoc autem falsum est: ergo generatio non comunicat essentiam.

2 Item, In omnibus aliis video hoc, quod si aliqua per nihil à se inuicem distinguuntur, quod quicquid conuenit vni secundum rem, conuenit & alteri: sed essentia & persona per nihil à se inuicem distinguuntur: ergo quicquid essentia conuenit secundum rem, conuenit & personæ. Prima patet per dictum Philosophi dicentis, quod idem est à quo non differt differentia. Secunda patet per hoc quod relationes non distinguunt personam ab essentia, & nihil aliud distinguit in diuinis: ergo nihil distinguit. Inde procedo sic: Quicquid realiter conuenit essentia, conuenit personæ: sed realiter conuenit essentia comunicari pluribus: ergo illud idem conuenit personæ: sed hoc falsum est: ergo falsum est, quod essentia sit comunicabilis.

3 Item, In omni natura video, quod determinatur & indiuiduatur per incommunicabilitatem ipsius in quo est: ergo similiter erit in natura diuina: sed nulla natura indiuiduata in vno, cum illo in alio idem habet esse naturæ, sed idem potest habere esse rationis: ergo natura diuina in Patre & Filio, non habet idem esse naturæ, sed rationis, quod falsum est: ergo videtur incommunicabilis esse.

4 Item, Detur quod diuina natura non determinetur ad esse Patris per ea quæ faciunt ad incommunicabilitatem Patris, videtur ex hoc sequi, quod non sit idem esse naturæ & essentia in Patre & Patris. Probatio. Ponamus essentiam humanam non indiuiduari in Sorte, sequitur ex hoc, quod essentia humana in Sorte non sit propria Sortis. Probatio. Proprium est quod conuenit soli: nihil autem in Sorte fecit conuenire essentiam humanam soli Sorti: ergo ipsa non soli Sorti conuenit: ergo esse quod facit in Sorte, non est proprium esse Sortis: sed video, quod Sortes in quantum Sortes, habet proprium esse: ergo esse essentia humana & esse Sortis, sunt di-

ueria

uerla esse: ergo à simili, si essentia diuina non determinatur in Patre proprietate Patris, erit aliud esse essentia in Patre, & aliud esse Patris realiter, quod falsum est: ergo ipsa essentia determinatur in Patre proprietatibus: quicquid autem determinatur proprietate in diuinis est incommunicabile: ergo essentia est incommunicabilis.

Solutio.

S O L U T I O. Dicendum, quod reuera essentia diuina communicabilis est per generationem & processionem, sicut probant rationes primò inducæ: & est communicabilis, non per eandem rationem tantum, sed per idem esse numero: quia Pater & Filius & Spiritus sanctus idem esse essentia habent.

A D P R I M U M ergo dicendum, quod hoc verum est in his in quibus est differentia essentia ab ipso, quod est, vel in quo est, vel in quibus est vniuersale & particulare, quod idem est: quia in illis non est communitas per esse & rem, sed per rationem solam: in diuinis autem non est ita: & ideo essentia quæ re communis est, etiam per esse est communis: & hoc conuenit essentia diuina propter hoc quod est infinita simplicitatis, quod sic patet: Si essentia creata esset omnino simplex, nec esset diuisibilis per esse, nec per rationem: cum autem aliquid habeat de simplicitate & non ad plenum sit simplex, ipsa quidem per rationem remanet indiuisa, diuiditur tamen per esse in actu nature qui est generatio: essentia igitur diuina quæ omnia vincit simplicitate, nec per rationem nec per esse diuiditur.

A D A L I V D dicendum, quod licet in diuinis non distinguatur persona ab essentia, eo quod inter personam & essentiam non cadat relationis oppositio: nihilominus vere sunt ibi persona, & vere essentia: & ideo non oportet, quod eodem modo significandi etiam secundum rem significetur vtrumque: realis enim significatio est, cum dicitur, Persona distincta est: & realis significatio, cum dicitur, Essentia non distinguitur: patet enim ex supra dictis, quod res est essentialis, & simul personale. Si autem queritur, Vnde hoc contingit, quod idem est à quo non differt differentia: & tamen non hoc quod conuenit vni, conuenit alij? Dicendum, quod hoc conuenit propter hoc quod est in diuinis propter aliud: & non per se, ut si dicitur, Persona non differt aliqua differentia ab essentia: hoc non contingit ei, quia persona est: aut quia essentia est: sed vtrumque contingit propter aliud, quod est summa simplicitas illius nature, quæ non admittit quod persona cum essentia faciat aliquam compositionem. Sed quis illa simplicitas nec ab essentia tollit id quod conuenit in quantum essentia est, nec a persona id quod conuenit ei in quantum persona est non sequitur, quod si persona sit incommunicabilis, quod propter hoc essentia sit incommunicabilis: sed secundum antiquos Theologos inest fallacia accidentis.

A D A L I V D dicendum, quod essentia non est indiuiduata & determinata proprietatibus personarum, nec proprietatibus per-

sonarum tollitur communicabilitas ab esse essentia: & hoc est ideo, quia proprietates circa esse essentia non ponuntur: nihil autem determinat ad indiuiduum & incommunicabilitatem, nisi hoc circa quod ponuntur: sed in creaturis vbi deficit essentia à simplicitate, eo quod est essentia simplex in ratione, non autem in esse, ideo determinatur & contrahitur ad esse huius, & quod hoc esse huius non sit esse alterius.

A D A L I V D dicendum, quod hoc argumentum procedit in inferioribus, eo quod in eis est vniuersale & particulare: & ideo non est simile: quia in diuinis non est vniuersale & particulare, ut infra probabitur: sed si ponamus, quod essentia Sortis non differat à Sorte, tunc esse essentia in Sorte, etiam sine indiuiduantibus erit esse Sortis: & sic est in diuinis: vnde esse essentia in Patre est esse Patris: & quia nec essentia nec esse determinatur proprietatibus, ideo vtrumque remanet communicabile Filio per eandem essentiam, & idem esse per essentiam illam.

A R T I C V L V S II.

Verum essentia sit genita à Patre, & an in diuinis sint dua res, relata, & non relata, scilicet essentia, & persona?

Deinde queritur de hoc quod dicit Magister in prima ratione, Quare essentia ibi non sit à Patre genita ibi? Si Pater genuisset diuinam essentiam, &c. Sed contra: Secundum hoc in diuinis est res relata, & res non relata: sed res relata, & res non relata sunt dua res: ergo essentia & persona sunt dua res.

2 Item, Persona est res distincta, & essentia res non distincta: ergo non possunt esse res eadem: ergo essentia & persona sunt duo.

3 Item, Propter oppositionem relationis vna persona non est alia persona: cum igitur maior sit oppositio affirmationis & negationis propter oppositionem contradictionis, cum dicitur, persona est res distincta, essentia res non distincta, essentia non debet esse persona.

4 Præterea, Notabilia sunt sophismata Propositioni, qui sic obicit: Essentia est Pater, & Pater est essentia: sed Pater est Pater Filij: ergo essentia est Pater Filij.

5 Item, Hæc simpliciter est vera, Essentia est Filius Patris, quia inter Filium Patris & essentiam non cadit distinctio relationis: sed quicquid est Filius Patris genitum est à Patre: ergo essentia genita est à Patre, quod falsum est: ergo essentia non est Filius Patris, quod in eum falsum est, quia essentia est Filius, & non est Filius nisi Patris, ergo essentia est Filius Patris.

6 Item, Essentia est res genita: sed res genita est genita: ergo essentia est genita, quod Magister negat in littera.

7 Item, Essentia vna est illi qui genitus est?

est: ille autem qui genitus est, Filius est: ergo essentia est Filius.

8 Item, Essentia est terminus generationis. Probatio. Essentia est id quod genitum est, vel ille qui genitus est à Patre: & hoc est terminus generationis: ergo essentia est terminus generationis: terminus autem generationis est à Patre: ergo essentia est à Patre, quod Auctor negat in litera in tertia ratione. Et quia facile est huiusmodi multa adducere, ista sufficiant.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum ad primum & ad secundum, quod non sequitur, Persona est relata, vel distincta: & essentia non relata, nec distincta: ergo sunt duæ res. Debet enim addere: & hæc res non est illa: & sic sequetur quod essentia duæ res: & ideo ab insufficienti procedit.

AD ALIUD dicendum, quod oppositio affirmationis & negationis est maior quam relationis: sed quando circa idem significantur modi illarum oppositionum, tunc oppositi respectus, scilicet relatiuorum non permittunt illa esse idem in quibus significantur illi respectus: sed nihil prohibet ab eodem secundum rem diuersa affirmari & negari, eo quod ipsum accipitur in diuersa ratione significanti: modi autem contradictionis tantum significantur, cum dicitur, res distincta, & res non distincta: quod patet, quia propositiones non sunt contradictoriae, sed modi contradictionis significantur in prædicato. Aliter etiam potest dici, quod contradictio non notatur circa idem eodem modo acceptum: cum enim dicit, essentia est res non distincta, ly res tenetur essentialiter: cum autem dicit, per-

sona est res distincta, ly res tenetur personaliter: & ideo quia non sumitur vt idem, non est oppositio contradictionis.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est vera, Essentia est Pater: & hæc vera, Pater est Pater Filij: sed cum infertur, ergo essentia est Pater Filij, conclusio illa duplex est, & in vno sensu sequitur, in alio non. Si enim ly Pater sit adiectiuum, id est, si dicitur formam prædicati prædicatum de essentia, locutio est falsa: quia sic rem suam poneret circa essentiam, & notaretur essentia generare. Si autem est substantiuum, locutio est vera, & sequitur, ex præmissis: & tunc non sequitur, quod essentia sit generans.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est duplex eadem duplicitate, essentia est Filius Patris, eo scilicet quod ly Filius potest teneri adiectiuè, & sic falsa: vel substantiuè, & sic vera: & in primo sensu caderet distinctio inter Patrem & essentiam, & non in secundo sensu. In primo autem sensu sequitur, quod genita sit à Patre, & non in secundo.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est duplex: Essentia est res genita: ex eo quod ly res potest teneri pro persona, & sic vera est: vel pro essentia, & sic est falsa. Vtroque enim modo teneri potest, vt patet ex præhabitis, & in vno sensu sequitur inconueniens, vt per se patet.

AD ALIUD dicendum, quod est in processu fallacia accidentis: licet enim ille qui genitus est, sit terminus generationis, non tamen essentia est terminus: quia non quicquid conuenit vni, conuenit & alteri, licet re idem sint.

Secunda ratio.

B
Dicitur. 4.
Item cum Deus Pater sit diuina essentia, si eius esset genitor, esset vtique genitor eius rei quæ ipse est: & ita eadem res seipsam genuisset, quod August. negat, vt supra ostendimus.

ARTICVLVS III.

An in diuinis essentia sit præcedens generationem, aut consequens, aut concomitans per intellectum?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Cum Deus Pater sit diuina essentia, &c.] Essentia in diuinis aut est præcedens generationem secundum intellectum, aut consequens, aut concomitans, & hoc dico secundum quod est in Filio: Non præcedens. Probatio. Nihil acceptum per aliud est præcedens illud per quod accipitur secundum intellectum: essentia diuina à Filio accepta est per generationem: ergo non præcedit generationem secundum intellectum. Prima patet per se. Secunda scribitur infra, vbi dicitur quod nihil habet Filius nisi quod per generationem accipit.

2 Eodem modo patet, quod non concomitans, id est, concurrans generationi, siue simul currens, sicut dicitur voluntas concomitans operi quæ operi concurrat, sicut habetur per distinctionem sequentem secundum intellectum generationem ipsam: ergo videtur, quod ipsa sit consequens: sed de omni consequente generationem possum dicere, quod per se vel ex consequenti generatur: ergo essentia diuina vel per se vel ex consequenti generatur, quod falsum est.

3 Item, In inferioribus video, quod hic generat hunc, & ex consequenti hic generat hominem, & per accidens hic generat filium: numquid sic possum dicere in diuina generatione, quod hic generat hunc, & per consequens Deum & per accidens Filium? Videtur, quod sic: quia essentia consequens est generationem, vt probatum est: ergo per consequens generatur. Similiter dicit August. quod Filius est, quia est natus: ergo natiuitas est causa quare sit Filius aliquo modo.

4 Item,

4 Item, Acceptum & non acceptum non sunt idem: sed essentia in Filio est accepta, in Patre autem non accepta: ergo videtur, quod in Patre & Filio non sit eadem essentia.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod essentia non habet se ad generationem vt accidens, nec vt concomitans, nec vt consequens, sed vt idem generanti & genito.

AD OBIECTVM autem dicendum, quod id quod per generationem accipitur, vt cuius inductiuum in esse sit actus generationis vel per se vel per consequens vel per accidens, illud se habet ad generationem vt consequens: sic autem non est essentia in Filio.

AD ID autem quod obiicitur, quod nihil habet Filius nisi quod per generationem accipit. Dicendum, quod hoc verum est, sed tamen non accipit vt consequens actum generationis, sed potius vt idem est generanti, qui tamen est ab ipso. Et per hoc patet ad secundum.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non potest dici in generatione diuina: essentia enim non est consequens genitum, sed sibi

idem: nec tamen generatur vt idem, nec generatur in eo: & hoc ideo quia est idem cui aliud conuenit attributum propter modum significandi alium qui est in re essentie & personæ: conuenit enim essentie nullo modo generari: personæ autem conuenit generare, vel generari, vel procedere. Et similiter etiam non est dicendum, quod Filius generetur per accidens: quia Filius eadem proprietate hic est, quæ Filius est, licet alio modo considerata: quia ipse proprietate illa in eo quodd proprietate, est hic vel aliquis: in illa autem proprietate qua ad alteram est, eadem proprietate est Filius: & ideo non per se per generationem est hic, vel aliquis, & per accidens Filius: sed idem, & ab eadem proprietate diuersimode considerata, vt infra patebit, vbi queretur, in qua ratione Pater generat Filium.

AD VLTIMUM dicendum, quod acceptum & non acceptum idem possunt esse, sed non eodem modo considerata: quia essentia in Patre non est accepta, & in Filio est accepta.

Tertia ratio & potior.

Item, Si Pater est genitor essentie diuinæ, cum ipse essentia diuina sit, & Deus sit: eo ergo quod generat, & est, & Deus est. Ita ergo non illud quod generatur est à Patre Deus, sed Pater eo quod generat, & est, & Deus est. Et si ita est, non genito gignens, sed gignentem genitum causa est, vt & sit, & Deus sit. Simili ratione probat August. in lib. 7. de Trinit. quod Pater non est sapiens sapientia quam genuit: quia si ea sapiens est, ea est: hoc enim est sibi esse, quod sapere. Quod si hoc est sibi esse, quod sapere: non per illam sapientiam quam genuit, Pater sapiens est. Quid enim aliud dicimus, cum dicimus, Hoc illi est esse, quod sapere: nisi, Eo est, quod sapiens est? Ergo quæ causa illi est vt sapiens sit, etiam ipsa illi causa est vt sit. Si ergo sapientia quam genuit, illi causa est vt sapiens sit, & causa illi est vt sit. Sed causam Patri, qua sit, à Patre genitam, nullo modo quisquam dixerit sapientiam: quid enim est insanus? Ita ergo si Pater genuit essentiam qua est: essentia quam genuit, causa est illi vt sit. Non ergo ipsam quæ est, essentiam genuit. Nam in illa simplicitate (vt inquit Augustinus) quia non est aliud sapere quam esse, eadem est ibi sapientia quæ essentia. Ideoque quod de sapientia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam qua sapiens est, ita nec essentiam qua est. Vt enim sapientia sapiens est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eademque sapientia est & potentia, quæ essentia. Patet itaque ex prædictis, quia Pater essentiam diuinam non genuit.

ARTICVLVS IV.

An in diuinis potest dici, quod Pater sit causa Filij?

DEinde queritur de hoc quod dicitur in tertia ratione [Sed gignentem genitum causa est, &c.] Causa enim non est in diuina. D. Alb. Mag. in lib. 1. Sens.

nis: dicit enim Chrysostomus super Ioannem, quod non est dicendum, quod Pater sit causa Filij.

SED CONTRA: In Glossa super Ep. ad Heb. dicit Chrysostomus, quod Pater est causa Filij.

2 Præterea, Quare recipitur ista, Pater est principium Filij, & non ista, Pater est causa.

causa Filij. Item, In littera vult quod Pater essentia sit, & sapientia sapiens sit, quasi essentia & sapientia formaliter se habeant ad Patrem: quæ Porretanus dixit, quod reprehensum fuit, quia sic notatur in Deo compositio. SOLVITIO. Dicendum ad primum, quod non est simplicitet causa, sed quasi causa. AD ALIUD dicendum, quod causa ponit id quod quasi ex necessitate sequitur a-

liud, & cum effectu præcipue efficiens ponit diuersitatem substantiæ & essentia: quia non potest idem esse effectum, & efficiens: sed non sic principium: dicit enim id quod est re, & tamen originans ipsum in quantum ante ipsum nihil est, & alia sunt ex ipso. AD ALIUD dicendum, quod non notatur in talibus nisi causa formalis in nomine, & non in re. Porretanus autem posuit in re ipsa.

Hic aduersari videtur August.

D Cap. 1.

Hic autem videtur contrarium quod Aug. ait in lib. de fide ad Petrum: Deus cum Verbum genuit, nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditaque materia, sed de se ipso id quod ipse est. Item Deus Pater qui verissime se indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad se ipsum indicandum genuit, quod est ipse qui genuit. Ecce aperte dicit his verbis Deum Patrem genuisse illud quod ipse est. Illud autem quod ipse est, non est nisi diuina essentia: videtur ergo diuinam essentiam genuisse. Ad quod respondemus, illa verba sic intelligenda esse, dicentes: Pater de se ipso genuit illud quod ipse est, id est, Filium qui est illud quod Pater est. Nam quod Pater est, & Filius hoc est: sed non qui Pater est, & Filius hic est.

DIVISIO TEXTVS.

Vic autem videtur contrarium, &c. Hæc est pars illa in qua obiicitur contra supra determinata, & soluit, & littera est plana [Ita etiam non est dicendum, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de aliis duabus partibus problematis, quas partes Magister hic intendit destruere. Et di-

uiditur in duas partes. In prima Magister ostendit, quod essentia diuina nec genuit Filium, nec genita est à se ipsa. In secunda autem parte Magister obiicit in contrarium per auctoritates ibi [Prædictis autem videtur esse contrarium, &c.] In prima sunt duas partes penes duo problemata quæ exequitur. In prima determinat, quod essentia diuina non genuit Filium. In secunda autem, quod essentia diuina non genuit se ipsa [Ita etiam dicimus, quod essentia non genuit, &c.]

Alias partes questionis exequitur.

Ita etiam non est dicendum, quod diuina essentia genuit Filium: quia cum Filius sit diuina essentia, iam esset Filius res à qua generatur, & ita eadem res se ipsam generaret. Ita etiam dicimus, quod essentia diuina non genuit essentiam. Cum enim vna & summa quædam res sit diuina essentia, si diuina essentia essentiam genuit, eadem res se ipsam genuit, quod omnino esse non potest: sed Pater solus genuit Filium, & à Patre & Filio procedit Spiritus sanctus.

ARTICVLVS V.

Utrum si Filius esset genitus à diuina essentia, Filius esset aliqua res à qua generaretur?

Incidit dubium de ratione quam ponit Magister ad primum problema, dicens, quod si Filius esset genitus à diuina essentia, iam esset Filius res à qua generatur. Hoc enim

ibi videtur inconueniens. Probatio. Filius est essentia, & essentia est Pater: ergo Filius est res quæ est Pater: & à Patre est Filius: ergo Filius est res à qua ipse est Filius. SOLVITIO. Prima est falsa simpliciter, sicut dicit Magister, scilicet, Filius est res à qua generatur. Et cum dicitur, Filius est essentia, vera est ista: & similiter illa, Essentia est Pater: sed cum vterius infertur: ergo Filius est res quæ est Pater: duplex est locutio

locutio ex equiuocatione huius termini, res: falsa, & in hoc sensu sequitur conclusio, ergo quia si est essentiale, vera est: si personale; Filius est res à qua ipse est.

Quæ videantur prædictis esse contraria.

Prædictis autem videtur contrarium esse quod dicit Aug. in lib. 7. de Trin. Hoc, inquit, est Deo esse, quod sapere. Vnde Pater & Filius simul sunt vna sapientia: quia vna essentia, & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia. Ecce his verbis aperte dicit Aug. sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia: vbi videtur significare quod sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in lib. de Fide ad Petrum ait: Sic Christum Dei Filium, id est, vnam ex Trinitate personam Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura Patris natam esse non dubites. Hic videtur dicere, quod natura Filij sit nata de natura Patris. Idem in lib. 15. de Trinitate ait: Dicitur Filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate: sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hic videtur dicere, quod substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinamus, sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, Filius qui est sapientia, qui est substantia, est de Patre qui est eadē substantia & sapientia: & Filius qui est diuinitas, natus est de Patre qui est natura diuina. Et vt expressius dicamus, dicimus Filium sapientiam, esse de Patre sapientia: & dicimus Filium substantiam, esse genitum de Patre & à Patre substantia. Quod autem ita intelligi debeat, Aug. ostendit in lib. 7. de Trinit. dicens: Pater ipse sapientia est: & dicitur Filius sapientia Patris, quomodo dicitur lumen Patris, id est, sicut lumen de lumine, & vterque vnum lumen: sic intelligatur sapientia de sapientia, & vterque vna sapientia & vna essentia. Item ideo Christus dicitur virtus & sapientia Dei: quia de Patre virtute & sapientia, etiam ipse virtus & sapientia est: sicut ipse lumen de Patre lumine est, & ipse fons vitæ est apud Deum Patrem fontem vitæ. Filius ergo sapientia de Patre sapientia est, sicut Filius lumen de Patre lumine, & Deus Filius de Deo Patre: vt & singulus sit lumen, & singularis Deus, & singulus sapientia: & simul vnum lumen, vnus Deus, vna sapientia. Ecce manifeste his verbis aperit Aug. ex quo sensu accipienda sint prædicta verba & his similia, scilicet cum dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

DIVISIO TEXTVS.

Prædictis autem videtur contrarium, &c. Hic obiicitur in contrarium, & habet quatuor partes. In prima obiicit, & soluit per verba Augusti: In secunda autem probat solutionem ibi [Quod autem ita intelligi, &c.] In tertia obiicit per verba Hil. que specialem habent difficultatem ibi [Huic etiam id contrarium, &c.] In quarta soluit per verba eiusdem ibi [Sed quia hæc verba sane vult intelligi, &c.]

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

ARTICVLVS VI.

In quibus nominibus quibus nominantur persone diuine, est maior proprietas, & in quibus minor?

Vbi incidit hic primo de hoc quod dicit [Sapientia de sapientia, &c.] Queritur enim in quibus nominibus sit maior proprietas, & in quibus minor? PRÆTEREA, Magister supra dixit in ratione prima quam adduxit ad primum problema, quod si Pater genuisset diuinam essentiam, quod diuina essentia relatiue diceretur ad Patrem. Queritur ergo si de his ali-

K 2 quo

quo modo dicatur, quod relative dicuntur: & si aliquo modo hoc sit concedendum? Item, Non videtur sequi aliquid inconueniens ex his quæ Magister dicit: Deus enim Deum genuit: & tamen Deus non dicitur relative: ergo videtur similiter quod sapientia sapientiam genuerit, & essentia essentiam: & tamen non dicitur relative.

2 Item, Deus Deum genuit: & tamen generans & genitus sunt vnus & idem Deus, vt habitum est in præcedenti distinctione: ergo videtur, quod si etiam essentia essentiam genuit, & sapientia sapientiam, non sequeretur propter hoc quod essent duæ sapientie, vel duæ essentia.

3 Item, Quod dicit Magister de causa, non videtur impedire: quia deitate Deus Pater Deus est: & tamen habemus hoc ab Aug. quod deitas nata est.

4 Item, Cum dicitur, Deus Deum genuit, non dicitur propter hoc quod ipse eo quod genuit, & sit & Deus sit, licet sit idem Deus cum ipso quem genuit: ergo à simili non sequeretur hic hoc inconueniens, vt si essentia genita esset, quod Deus eo quod genuit, & esset, & Deus esset.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod maior & minor est proprietas in huiusmodi terminis, in quantum magis & minus elongantur à suppositis quæ sunt per se signata suis proprietatibus: vnde ista propriissima est, Pater genuit Filium. Hæc autem minus propria, Deus genuit Deum: tamen quia ly Deus dicit habentem deitatem, claudit in se suppositum secundum illum modum significandi quo stat sub natura, & ideo habet in se id quod distinguitur in generatione, & id etiam quod idem est in generante & genito: & ideo ista loquentium in vsu admittitur: si tamen in similibus extenderetur sic, Sapiens genuit sapientem, & potens potentem, &c. omnes reciperentur sub eodem modo: licet aliter significetur diuina natura in illis & sub hoc nomine Deus, eo quod omnia huiusmodi nomina dicunt naturam in supposito quod distinctionem in generatione recipit: sed si accipiantur nomina abstracto modo significata, vt essentia, sapientia, &c. intelligendum quod duplex est abstractio, scilicet à subiecto, & ab actu: à subiecto enim omnia æqualiter dicunt abstractionem, sed non ab actu: est enim sapientia ad actum specialem, & iustitia, & huiusmodi, sed non essentia: quia vero actus sunt particularium compositorum & suppositorum, ideo nomina talia ordinem ad actum dicentia, per consequens dicunt relationem ad suppositum: & ideo propter hunc ordinem minus habent proprietatis istæ, Sapientia de sapientia, potentia de potentia, quam istæ, Substantia de substantia, essentia de essentia. In illis tamen quæ nominant substantiam etiam ordo est: quia simplicissima secundum rationem intelligendi est essentia: substantia vero minus, eo quod imponitur nomen ab actu substandi: similiter existentia ab actu egrediendi ab aliis, vel ab alio.

QVOD DICUNT, quod nomina quæ

dicunt in diuinis id quod assequitur naturam, vt bonus, sapiens, &c. nominant quandam influentiam super creatam: & cum non influat nisi suppositum perfectum, eo quod non nisi perfecto conuenit agere: dicunt, quod talia nomina conueniunt causæ causanti: & ideo habent quandam concretionem ad suppositum. Sed hoc nihil est: quia posito, quod nunquam influat, adhuc verissime sapiens est, & bonus, & omnia huiusmodi: ratio tamen ipsorum fundatur supra auctoritatem prius habitam, vbi dixit Aug. in lib. de fide ad Petrum: Deus Pater qui verissime se indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad indicandum se genuit, quod fuit ipse qui genuit. Sed iste non est intellectus auctoritatis: quia secundum hoc cognitio creaturæ esset causa generationis Filij, quod falsum est: sed in illa auctoritate notatur terminus qui est ex consequenti: in se enim sapiens est formalis sapientia, & ex consequenti influat in nobis: tamen si non influet, adhuc sapiens esset.

Cap. 3.

AD ID quod vterius queritur, dicendum quod relative dici in diuinis dicitur quatuor modis: relative enim dici principaliter, est relatiuum esse & secundum suum esse ad aliud esse & referri, sicut Pater & Filius dicuntur relative. Secundo modo dicitur relative dici, dicere relationem qua ipsa relatiua ad aliud dicuntur, sicut paternitas, filiatio, & huiusmodi dicuntur relative. Tertio modo dicitur relative dici, quod dicit proprietatem inuentam in relatiuo ex hoc quod relatiuum est: sicut innascibilitas relatiuum est, quia inuenitur in relatiuo ex hoc quod ipsum sic relatiuum est quod est principium totius diuinitatis: ex hoc enim oportet, quod Pater non sit ab alio. Quarto modo dicitur aliquid relative, eo quod ipsum secundum rationem intelligendi causat relationem: sicut generare, & generari, & procedere, & processio, & huiusmodi dicuntur relative: quia ex hoc quod generat, secundum rationem intelligendum est Pater, ex hoc quod generatur est Filius: sicut tamen facile est videre, generatio non est relatio secundum suum significatum, nec etiam generare, & huiusmodi. Et his quatuor modis significantur relationes in diuinis proprietate maxima: quia omnibus his modis sunt distinguibiles: & hoc ultimo modo etiam significantur relationes in præpositionibus notantibus habitudinem originis, vt cum dicitur, Deus de Deo.

AD HVC tribus aliis modis dicitur relative dici minus proprie, quorum vnus est, pro relatiuo accommodata significatione ponitur, licet ipsam substantiam dicat, & sic sunt relatiua personalia apud Latinos, & hypostasis apud Græcos, & non supponunt nisi relatiuum: & ideo pluraliter de personis prædicantur in summa: Pater enim & Filius sunt duæ personæ, & duæ hypostases. Secundo modo dicitur relatiuum, quod significat collectas personas, vt trinitas, ipsum enim claudit in se ea quæ relative dicuntur. Tertio modo dicitur relative, quod ponitur loco relatiui, eo quod ipsum nominat essentiam diuinam per modum

ARTICVLVS VII.

An Filius bene dicatur consilium de consilio, & voluntas de voluntate?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Dicitur Filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate, &c.] Dicit enim Damas. quod consilium non cadit in Deum; eo quod sit ignorantis: ergo Filius non est consilium de consilio.

2. Præterea, Supra habitum est distinct. 3. quod voluntas attribuitur Spiritui sancto: ergo Filius non est voluntas de voluntate, sed potius Spiritus sanctus, ut videtur.

SOLVTIO, Consilium dicitur duobus modis, sicut & consilio: est enim consilium ex parte querentis, & illud est ignorantis: est etiam consilium ex parte dantis, & hoc significat abundantiam & plenitudinem scientiæ super ea quæ dubitabilia sunt alijs, & sic consilium in Deo dicitur æterna dispositio sapientiæ suæ de rebus fiendis, & hoc modo dicitur Filius consilium de consilio, eo quod in ipso ex præcipua parte consilium impletum est per incarnationem & passionem. Unde etiam secundum aliam translationem Isa. 9. dicitur magni consilij Angelus. Et Isa. 11. dicitur Spiritus consilij super eum requiesuisse.

AD ALIUD dicendum, quod voluntas licet approprietur Spiritui sancto: non tamen est propria sibi: quia vna est voluntas trium: & ideo conuenit Filio habere voluntatem per hoc quod eam à Patre accepit.

non suppositi, ut Deus: & iste est minus proprius modus inter omnes qui dicti sunt. Essentia autem nullo istorum modorum dici potest relatiue: & ideo inconueniens est, quod sit genitum, vel generans.

AD ALIUD dicendum, quod Deus Deum genuit, & sunt vnus Deus, eo quod ly. Deus in se claudit diuinitatem suppositi & unitatem essentiæ: & ideo non sequitur, quod sint plures dii: sed cum dicitur, Essentia genuit essentiam, non habet in se suppositum; ergo oportet, quod satisfaceret distinctioni generationis per distinctionem essentiæ: & ita sequitur, ut Magister dicit, quod plures essent essentiæ: & ideo errabat abbas Ioachim, qui hanc causam non vidit, & dixit essentiam generare essentiam, & tamen esse vnā essentiam: sicut Deus genuit Deum, & tamen sunt vnus Deus.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est impropria, Diuinitas est nata, & debet exponi, hoc est, per generationem accepta est, non per generationem deitatis, sed per generationem habentis eam.

AD ALIUD dicendum, quod hoc contingit propter concrecionem huius nominis, Deus, quæ non est in essentia, ut dictum est.

Quod videtur prædictæ expositioni contrarium.

Hic vero etiam id contrarium videtur, quod Hilarius ait in 4. lib. de Trinit. Nihil, inquit, nisi natum habet Filius, & geniti honoris admiratio in honore generantis est. Cum ergo Filius essentiam habeat (tota enim in eo est diuina essentia) videtur quod ipsa diuina essentia nata sit. Itē in v. li. ait: Natiuitas Dei non potest eam ex qua prouecta est, non tenere naturam: nec enim aliud quam Deus subsistit, quod non aliunde quæ de Deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatem Dei prouectam ex natura: & ita videtur ex his verbis atq; prædictis natura Dei & genita, & genuisse. Quod apertius dicit in lib. 9. de Trin. Nos, inquit, vnigenitum Deum in forma serui manentem, in natura Dei mansisse profiteamur: nec unitatem formæ seruili in naturam diuinæ unitatis refundimus: nec rursum corporali insinuatione Patrem in Filio prædicamus, sed ex eo eiusdem generis genitam naturam naturaliter in se gignentem habuisse naturam: quæ in forma naturæ se gignentis manens, formatam naturæ & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura ne esset: sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis manens sibi Dei naturam susceperat, generis sui potestatem in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hic aperte dicit, & naturam genuisse, & naturam genitam, & naturam assumpsisse naturam: quod à plerisque negatur. Item in eodem:

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

K 3

Namquid

Nunquid vnigenito Deo contumelia est, Patrem sibi innascibilem Deum esse, cum ex innascibili Deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitam subsistit. Ecce & hic dicit vnigenitam naturam.

Quomodo sint intelligenda premissa verba Hilarij?

Sed quia hæc verba sanè vult intelligi, ipse idem dicit in 4. lib. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Hæc ergo verba ita intelligi possunt: Nihil habet Filius nisi natum, id est, nihil habet secundum quod Deus est, nisi quod nascendo accepit: & ipse nascendo Patris in se subsistentem naturam habuit. Vnde idem Hilar. addit in 5. lib. Eandem naturam habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, vt natus non sit ille qui genuit. Nā quomodo erit Pater ipse cum genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille qui genitus est, in quibus totus est ipse qui genuit, quia non est aliunde qui genitus est: & ideo non refertur ad aliud quod in vno subsistit, & ex vno. Ac si in generatione Filij & naturam suam, vt ita dicam, sequitur indemutabilis Deus, indemutabilem Deum gignens, nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas: subsistentem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cum in Deo Deus in sit: nec præter eum qui Deus est, quisquam Deus alius sit: quia ipse Deus, & in eo Deus. Naturæ ergo Dei Patris veritas in Deo Filio esse docetur, cum in eo Deus intelligitur esse qui Deus est. Est enim vnus in vno, & vnus ab vno.

DIVISIO TEXTVS.

Hic vero etiam id contrarium, &c.] Hic obicit per verba Hilarij, & in sequenti soluit. Et potest esse dubium de hoc quod dicit solvendo, Nihil nisi natum habet Filius, id est, nihil habet secundum quod Deus est, nisi quod nascendo accepit.

ARTICVLVS VIII.

Quem actum copulat verbum, accepit, utrum notionalem aut essentialem?

Queritur enim quem actum copulat hoc verbum, accepit, aut notionalem, aut essentialem? Si notionalem, cum ipse Filius nascendo accepit essentialiam, videtur actus notionalis esse super essentialiam: ergo distinguitur, vt videtur. Si essentialiam, tunc æqualiter accipere conuenit Patri & Filio, quod falsum est.

ITEM VLTERRIVS queritur, Vtrum hæc vera sit, Filius generatione diuina est? Probatio quod sic: Filius generatione diuina habet quicquid est: sed hæc est vera, Fi-

lius est: ergo Filius generatione diuina est. Contra: Essentialia est, non generatione diuina.

SOLVITIO. Hæc, Filius generatione est, sine præiudicio loquendo habet calumiam: si enim sic intelligatur, tanquam esse Filij sit terminus generationis per se & in Filio, falsa est. Si autem intelligatur, quod terminus quidem generationis est Filius, & ille per generationem habeat esse, tunc est vera, & hoc modo probatur: hæc autem est vera: Filius generatione diuina est Filius, & essentialia diuina est quasi formaliter.

AD ID autem quod queritur primo, Quem actum copulat hoc verbum, accepit? Dico, quod notionalem qui est generatio: non tamen dico, quod actus terminetur secundum rationem intelligendi primo, vel consequenter super essentialiam: sed terminatur in Filio in quo est essentialia eadem propter duo, scilicet essentialiam communitatem, & etiā indiuisiōnem. Vnde ad hoc quod essentialia sit communicata, facit generatio: sed tamen non est super ipsam per se, vel consequenter: quod sic probatur. Si esset super ipsam primo, tunc essentialia esset genita, quod falsum est: si autem esset super ipsam consequenter, tunc essentialia se haberet consequenter ad Filium: & ita in Filio esset aliquid vicinum generationi, & aliquid remotum: & sic sequerentur duæ hæreses, quarum vna est, quod Filius haberet in se vniuersale & particulare: secunda

cunda est, quod essentialia generaretur per consequens: & ita etiam per consequens distingueretur secundum esse quod habet in Filio, ab esse quod habet in Patre.

Quod legitur Pater de sua substantia genuisse Filium, & Filius substantia Patris.

Dicitur quoque, & frequenter in Scriptura legitur, Patrem de sua substantia genuisse Filium: Vnde Aug. in li. de fide ad Petrum ait: Pater Deus de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine initio genuit Filium Deum sibi æqualem, & eadem qua ipse naturaliter æternus est, diuinitate coæternum. Ecce hic dicit Aug. Filium genitum Dei natura Patris. Est autem vna natura Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Si ergo de natura Patris genitus est Filius, genitus est de natura Filij & Spiritus sancti, imo de natura trium personarum. Idem quoque Aug. in libro 15. de Trinitate dicit Christum esse Filium substantiæ Patris, & de substantia Patris genitum, tractans illud verbum Apostoli loquentis de Deo Patre sic: Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum Filij charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, Filij charitatis suæ, nihil aliud intelligitur quam Filij sui dilecti, quam Filij substantiæ suæ. Charitas quippe Patris qui in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud quam ipsa natura atque substantia, vt sæpe diximus, & sæpe iterare non piget: ac pro hoc Filius charitatis eius nullus alius est, quam qui de substantia eius genitus. Ecce hic aperte dicit Augustinus Filium esse genitum de substantia Patris, & Filium substantiæ Patris. Idem quoque Aug. in lib. 3. contra hæreticum Maximinum substantiam Dei genuisse Filium, & Filium genitum de substantia Patris. asserit, dicens: Carnalibus cogitationibus pleni substantiam Dei de seipso gignere Filium non putatis, nisi hoc patiatur quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis non scientes Scripturas, neque virtutem Dei. Nullo enim modo verum Dei Filium cogitatis, si cum natum esse de substantia Patris negatis. Non enim iam erat hominis Filius, & Deo donante factus est Dei Filius ex Deo natus, gratia, non natura. An forte etsi non hominis Filius erat, tamen iam aliqua erat qualiscumque creatura, & in Dei Filium Deo mutante conuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo esse Dei Filium, affirmatis non vos dicere de nihilo esse Dei Filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de substantia Patris, de qua sit, dicite: sed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum Dei Filium Iesum Christum de Patris esse substantia, non vos nobiscum pigeat confiteri. Idem in eodem: Vtrique legimus vt simus in vero Filio eius Iesu Christo. Dicite ergo nobis, vtrum iste verus Dei Filius, ab eis qui gratia filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico, inquis, de nulla: nec dicam de nihilo, ergo de aliqua substantia est. Quæro, de qua? Si non de Patris substantia est, aliam quære. Si aliam non inuenis, Patris agnosce substantiam, & Filium cum Patre homouisionem confiteri. Idem in eodem: Confiteor Deum Patrem omnino incorruptibiliter genuisse: sed quod est ipse genuisse. Item, Dico quod sæpe dicendum est. Aut de aliqua substantia est natus

116 D. Alb. Mag. Ord. Præd. Comment.

tus Dei Filius, aut de nulla. Si de nulla: ergo de nihilo, quod vos iam non dicitis. Si vero de aliqua, nec tamen de Patris substantia, non est verus Filius. Si vero de Patris substantia, vnus eiusdemque substantiæ sunt Pater & Filius. Vos autem nec Filium de substantia Patris genitum vultis: & tamen eum nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, sed ex Patre esse conceditis: nec videtis quam necesse sit, ut qui non est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex Deo, nisi ex Dei substantia esse non possit: & hoc esse quod Deus est, de quo est, id est, Deus de Deo natus est: quia non alius prius fuit, sed natura cœterna de Deo est.

Colligens summam prædictorum, aperit ex quo sensu accipienda sint.

L. **H**is verbis præmissis innui videtur, quòd diuina substantia Filium genuerit, & quòd Filius sit genitus de substantia Patris, & quòd de Deo est natura cœterna, & quòd Pater id quod ipse est genuit. Id autem quod ipse est, diuina essentia est: & ita putari potest diuinam essentiam genuisse. Vehementer mouent nos hæc verba, quæ quomodo intelligenda sint, mallem magis ab aliis audire quam tradere. Ut tamen sine præiudicio atque temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi Natura cœterna de Deo est, id est, Filius cœternus Patri, de Patre est: ita quod est eadem cum eo natura, vel eiusdem naturæ. Quem sensum confirmat Augustinus ibidem subiiciens, & quòd dixerat quasi explanans. Dicit enim, Natura cœterna est de Deo, addidit: Non est aliud Filius quam illud de quo est, id est, vnus eiusdemque substantiæ est. Deinde aptius talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinum, dicens: Trinitas hæc vnus eiusdemque substantiæ est: quia non aliqua materia, vel de nihilo est Filius, sed de quo est genitus. Itemque Spiritus sanctus non de aliqua materia, vel de nihilo est, sed inde est vnde procedit. His utique verbis aperte ostendit ea ratione dici Filium esse de substantia Patris quia est de Patre genitus, ita quòd est eiusdem substantiæ cum eo: & Spiritum sanctum esse de substantia Patris & Filij: quia ab vtroque procedit, ita quòd est eiusdem substantiæ.

Lib. 1. cont.
Maxim. c. 14.

DIUISIONE TEXTVS.

DICTVM quoque frequenter, &c.] Hic incipit pars illa in qua quaeritur, Vtrum essentia in persona sit, vel esse possit terminus generationis à quo vel in quem? Et diuidi-

tur in partes tres: in obiectionem, & solutionem, & in capitulum in quo elicitur id quod vltiori conclusione sequitur ex auctoritatibus inductis. Secundum incipit *ibi* [His verbis præmissis, &c.] Tertium incipit *ibi* [Ostendit quoque, &c.

ARTICVLVS IX.

Verum quando Magister dicit, Transfuit in regnum charitatis, ly charitatis copulet dilectionem notionalem, vel essentialem?

Incidit autem hic dubium de hoc quod dicit in primo capitulo [Transfuit in regnum Filij charitatis suae, &c.] Verum ly charitatis copulet dilectionem notionalem, vel essentialem? Si dicatur, notionalem. Contra: Charitas notionalis est Spiritus sanctus: ergo videtur, quod sequatur quod transfuit in regnum Filij Spiritus sancti.

1. Præterea, Inconuenienter exponeret August. qui dicit quod transfuit nos in regnum Filij suae substantiae.

Si propter hoc dicatur, quod copulat propter hoc dilectionem essentialem, Contra: August. exponit sic: Filij sui dilecti, in alia expositione: dilecti autem dicit dilectionem qua Pater diligit Filium, & qua Filius diligit Patrem: illa autem notionalis est, quia illa procedit ab ipsis in quantum vnum sunt in diligendo: ergo videtur, quod copulet notionalem dilectionem.

2. Præterea: Si purè diceret essentialem, sensus esset verbi Apostoli, quod esset essentialis Filius.

Videtur autem ulterius, quod copulet vtrumque: cum enim dicit Apostolus ad Col. 1. vnde trahitur hoc verbum, Transfuit nos, &c. significat nos transferti in regnum: non autem sit translatio nisi dilectorum à diligente: ergo non sit translatio nisi per dilectionem communem diligentis, & dilectorum: charitas autem communis est in qua procedit Spiritus sanctus ad sanctificandam creaturam transferendam: igitur cum temporalis processio in intellectu suo claudat æternam, in communi dilectione clauditur propria notionalis: & sic vtramque dilectionem importat.

3. Item, Hoc accipitur ex modo loquendi cum dicitur, Transfuit nos in regnum Fi-

lij charitatis: non enim transferuntur nisi filij adoptionis in regnum Filij natura: ergo charitatis actus notatur transire in Filium naturæ, & in nos: in Filium autem natura transfuit actus notionalis, quia Pater diligit Filium Spiritu sancto, & è conuerso: in nos autem transfuit dilectio essentialis appropriabilis Spiritui sancto in quo nititur: ergo videtur, quod stat, & pro essentiali dilectione, & pro notionali. Hoc etiam videtur ex coniunctione duarum expositionum Aug. ipse enim exponit dicendo, quod Filij charitatis idem est quod Filij suae essentialis, & Filij dilecti: & ex vna expositione accipitur substantialis dilectio, ex alia autem notionalis: ergo stat pro vtraque.

Sed contra: Terminò semel sumptò non est vtendum æquiuoce: sed iste terminus charitatis semel sumitur: ergo non stat in duplici significatione.

Solutio. Sine præiudicio contentio in hanc partem, quod ly charitatis copulat hic vtramque dilectionem, scilicet & notionalem, & essentialem, sicut videtur innuere expositiones Augustini si coniungantur: sed copulat essentialem in recto, & notionalem in obliquo. Est enim sensus: transfuit nos per charitatem communem in regnum Filij sui, in quem & à quo procedit dilectio, in qua datur nobis dilectio charitatis. Et secundum hanc intentionem non sequitur quod Filius sit Filius Spiritus sancti: quia non dicit illam charitatem in recto, sed cointelligitur in ista. Nec etiam sequitur, quod Filius sit proprie Filius essentialis: quia propter notionem intelligitur, quod charitas sit Filij, sicut eius qui ea necitur cum Patre nexti qui est ab vtroque.

Ad vltimum dicendum, quod charitas non accipitur omnino æquiuoce, quando sumitur pro essentiali & notionali: eo quod vna includitur in alia, sicut proprium in appropriato: vnus autem intellectus secundum actum bene accipit proprium in appropriato, quia vnum claudit in se aliud: sic autem non est de pure æquiuocis, in illis enim non clauditur vnum in alio secundum intellectum.

Quod nec Filius, nec Spiritus sanctus est de nihilo, sed de aliquo: non tamen de materia.

Ostenditur quoque ex illis verbis Filium & Spiritum sanctum non esse de nihilo, sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hilari. in 12. lib. de Trin. ait. Vnigenitus Deus cum natus sit, Patrem testatur auctorem: cum ex manente natus est, non est natus ex nihilo: & cum ante tempus natus est, omnem sensum præuenit nascendo. Hic aperte dicitur, quod Filius non est natus ex nihilo. Similiter & Spiritus sanctus non est dicendus esse, vel procedere ex nihilo: quia Filius de substantia Patris natus est, id est, à Patre est, cum quo eiusdem substantiæ est, & eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiendum

piendum est illud. Pater genuit id quod ipse est, id est, Filium qui est hoc quod Pater. Et hoc ita debere intelligi August. aperit, dicens in primo libro contra Maximinum: Hoc genuit Pater quod est: alioquin non est verus Filius, si quod est Pater non est Filius. Item substantia Dei genuit Filium, id est, Pater substantia genuit Filium, qui est eadem substantia & eiusdem substantiæ. Quod sic esse intelligendum Augustinus ostendit, dicens ad Maximinum: Sicut dicis, Spiritus Spiritum genuit: ita dic, Spiritus eiusdem naturæ vel substantiæ Spiritum genuit. Item sicut dicis, Deus Deum genuit: ita dic, Deus eiusdem naturæ vel substantiæ Deum genuit. Hoc si credideris & dixeris, nihil de hac re ulterius accusaberis. His enim verbis aperit, quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter Filius natus est de substantia Patris: vel Pater genuit Filium de sua natura siue essentia, id est, de se natura & essentia genuit Filium eiusdem essentia ac naturæ, & qui est eadem essentia ac natura. Similiter expone illud, Filius substantiæ Patris, & Filius Patris substantiæ, id est, qui est substantia, cum quo & Filius eadem substantia est, quia consubstantialis est Patri Filius. Et hic sensus adiuvatur ex his verbis Augustini, qui in lib. 5. de Trinitate ait: Tres personas eiusdem essentia, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona. His verbis ostenditur non esse dicendum personam esse ex essentia, nisi ex sensu prædicto: qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in libro 15. de Trinitate idem ait: Sicut nostra scientia scientia Dei: sic & nostrum verbum quod nascitur de nostra scientia, dissimile est illi Verbo Dei quod natum est de Patris essentia. Tale est autem ac si diceret, de Patris essentia, de Patre scientia, de Patre sapientia. Ex hoc itaque intellectu, Verbum Dei Patris vnigenitus Filius per omnia Patri similis & æqualis, rectè dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, sapientia de sapientia, essentia de essentia: quia hoc est omnino quod Pater, non tamen Pater: quia iste Filius, iste Pater.

Cap. 6.

Cap. 13. & 14.

Quare Verbum Patris dicatur Filius natura?

M **I**Nde est, quod solus vnigenitus Dei dicitur natura Filius: quia eiusdem naturæ est, & eadem natura est cum Patre. Vnde Hilarius in lib. 14. de Trin. de Christo loquens, ait: Natura Filius est: quia eandem naturam quam ille qui genuit, habet.

ARTICVLVS X.

Utrum possit dici, Filius est de nihilo: & similiter, Pater est de nihilo?

Deinde queritur de his que dicuntur in illo capitulo [Ostenditur quoque ex illis verbis, &c.] Utrum Filius de nihilo sit, vel non? Videtur autem quod sic: quod enim de nulla materia præiacente est, de nihilo est:

Filius de nulla materia præiacente est: ergo Filius de nihilo est.

2 Item, Filius non est de aliquo, ita quod ly aliquo sit neutri generis: sed non aliquid & nihil equipollent: ergo Filius de nihilo est.

PRÆTEREA queritur de Patre, Utrum ipse sit de nihilo? Et videtur, quod sic per auctoritatem Aug. supra habitam: Si de nulla substantia est Filius: ergo de nihilo est Filius: ergo cum de nulla substantia est Pater, de nihilo est Pater.

2 Item,

2 Item, Pater est de nullo: ergo est de nihilo.

3 Item, Pater non est de aliquo neutraliter: ergo de nihilo.

Contra.

CONTRA: Omne quod de nihilo est, creatum est, & vertibile, vt Damascenus dicit: Pater ergo si est de nihilo, est creatus & vertibilis.

Solutio.

SOLVTIO. Ad huiusmodi sophismata dicendum: quod nulla personarum diuinitatum est de nihilo: quia cum dicitur, de nihilo, per negationem tollitur principium ex parte ante: sed per præpositionem præcedentem negationem que manet non extincta per negationem, eo quod præcedat, ponitur ordo esse ad nihil præcedens, id est, quod esse eius quod dicitur esse de nihilo, sequatur non esse: & hoc quidem conuenit omnibus creatis, sed personis diuinis non conuenit.

AD PRIMUM: ergo dicendum, quod hæc est vera, Filius de nulla materia est: quia ibi notatur negatio principij materialis: sed non sequitur, ergo de nihilo, propter habitudinem præpositionis que manet.

AD ALIUD dicendum, quod ista dicitur

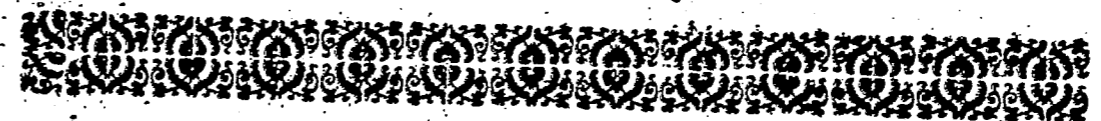
non equipollent: Filius non est de aliquo: ergo de nihilo. Quia in prima præcedit negatio præpositionem: & ideo extinguitur habitudo eius. In secunda autem sequitur: & ideo habitudo præpositionis manet. Si autem inferatur ab equipollenti, Non est de nihilo: ergo de aliquo neutraliter: non valet iterum propter habitudinem præpositionis.

AD ID quod ulterius queritur de Patre, dicendum quod ipse non est de nihilo.

AD OBIECTVM contra, dicendum quod in Filio sequitur, quia ille habet habitudinem ad principium ante: & non Pater, & ideo in Patre non tenet.

AD ALIUD dicendum, quod non sequitur, Pater est de nullo, &c. quia hæc dictio, nullo, stat pro persona: postea autem inferatur neutraliter, priuando principium existentia cum ordine ad nihil quem ponit præpositio.

AD ALIUD dicendum, quod non sequitur, Non est de aliquo: ergo de nihilo: quia in prima priuatur habitudo præpositionis, in secunda autem non priuatur: igitur, &c.

DISTINCTIO VI.

Utrum Pater voluntate genuit Filium, an necessitate: & an volens, vel nolens sit Deus?

PRÆTEREA queri solet, Utrum Pater genuerit Filium voluntate, an necessitate? De hoc Orosius ad Aug. ita ait: Voluntate genuit Pater Filium, vel necessitate: sed nec voluntate, nec necessitate: quia necessitas in Deo non est: præter voluntas sapientiam non potest. Quocirca (vt August. ait in 15. lib. Trin.) Ridenda est dialectica Eunomij, a quo Eunomiani hæretici orti sunt. Qui cum non potuisset intelligere, nec credere voluisset, vnigenitum Dei Filium Verbum Dei esse natura, id est, de substantia Patris genitum, non naturæ vel substantiæ dixit esse filium, sed Filium voluntatis Dei: volens asserere accedentem Deo voluntatem, qua gigneret Filium: sicut nos aliquando aliquid volumus, quod antea non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur nostra natura, quod absit vt in Deo esse credamus. Dicamus ergo Verbum Dei esse Filium Dei natura, non voluntate, vt docet Augustinus in 15. lib. de Trin. vbi quendam Catholicum hæretico respondentem commendat, dicens: Acute sane quidam respondit hæretico versutissime interroganti, Utrum Deum Filium volens, vel nolens genuerit: vt si diceret, Nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem, Volens, continuo quod intendebat concluderet, scilicet non naturæ esse Filium, sed voluntatis. At ille vigilantissime vicissim queruit ab eo, Utrum Deus

A De comparatione alicui generandi ad potentiam.

Cap. 20.

Cap. 20.

Pater

Pater volens aut nolens sit Deus: ut si responderet, Nolens, sequeretur grandis absurditas & miseria, quam de Deo credere magna est infania: si autem diceret, Volens, responderetur ei: ergo & ipse voluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat nisi ut obmutesceret, sua interrogatione obligatum indissolubili vinculo se videns? Ex prædictis docetur non esse concedendum, quod Deus voluntate, vel necessitate, vel volens, vel nolens sit Deus. Item, quod voluntate, vel necessitate, vel volens, vel nolens genuerit Filium.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA quæri solet, Vtrum Pater genuerit Filium, &c. Hic incipit secunda pars istius tractatus de generatione Filij, in qua quæritur de potentia inclinante ad generationem ex parte generantis, Vtrum illa sit necessitas, vel voluntas, vel natura? Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima agitur de potentia inclinante in Patre ad generandum. Sed quia in inferioribus potentia generandi est in filio genito, sicut in patre: ideo quæritur in secunda parte, Vtrum huiusmodi etiam sit in Filio? & hæc incipit in sequenti distinctione 7. scilicet *ibi* [Hic solet quæri à quibusdam, &c.] Prima diuiditur in tres. In prima mouet questionem Magister, & soluit per interemptionem vtriusque partis. In secunda obicitur contra solutionem: & soluit *ibi* [Sed contra hoc opponitur] In tertia redit ad partem quam interemerat, & soluit eam sub alio seculo *ibi* [Prædicta tamen verba, &c.] In prima harum facit tria. Primo enim ponit questionem hæretici sub diuisione. Secundo interimit vtramque partem diuisionis *ibi* [Nec voluntate, nec necessitate] In tertio ponit instantiam contra diuisionem hæretici *ibi* [Acute sane quidem]

ARTICVLVS I.

An Deus genuerit Filium ex necessitate, & voluntate?

Incidit autem hic quæstio de ista diuisione: Videtur autem, quod necessitate Filium genuerit: quod enim impossibile est non esse: necesse est esse: Deum habere Filium impossibile est non esse: ergo necesse est esse.

2 Item, Quicquid nulla parte sua est contingens & possibile, ipsum in toto in essentia & actu est necesse: Deus Pater in nullo subiicitur contingentem & possibilem: ergo in toto est necesse: ergo ipse est necessarium principium generationis Filij.

3 Item, Idem est posse & esse in æternis: sed necessarium est Deum posse generare Filium: ergo necesse est Deum genuisse Filium: & idem est in æternis genuisse & generare: ergo Deus Pater de necessitate generat vel genuerit Filium.

4 Præterea, Omnipotenti detrahere maximum posse est impossibile: maximum autem posse est generare talem alterum qualis ipse est ergo hoc posse impossibile est detrahenda Deo: ergo necesse est ponere in ipso: ergo ex necessitate genuit Filium.

5 Item, Natura existente communicabili, & nihil prohibente eam communicari, impossibile est tollere communicationem sui: sed natura diuina communicabilis est, & nihil prohibet communicationem fieri, ut supra dictum est & probatum est: ergo impossibile est non fieri communicationem: ergo necesse fuit generare Filium: quia per generationem fit natura communicatio.

6 Item, Dicit Philosophus, quod ea quæ sunt: sunt autem semper, sicut necessaria, aut frequenter, aut raro: sed naturalia sunt semper, aut frequenter, sed in necessariis sunt semper: infra autem habebitur dist. 9. quod Deus Pater semper genuit Filium: ergo necessario genuit Filium.

7 Item, Dionysius in lib. de di. no. cap. 2. Solus fons supersubstantialis Deitatis est Pater, nec Filius est Pater, nec Pater Filius, custodientibus hymnis propria religione vnicuique thearchicarum personarum. Cum igitur fontem necesse sit fluere, Pater ex necessitate genuit Filium.

8 Item, In eodem infra: Pater quidem est fontana deitas: Filius autem & Spiritus sanctus deigena deitatis, si ita oportet dicere, pullulationes diuinæ, & sicut flores, & supersubstantialia lumina à sanctis eloquiis accepimus. Ex hoc habetur, quod cum Pater sit deitas fontana, impossibile est eum non fundere & generare Filium.

EODEM MODO videtur posse probari alia pars, scilicet quod voluntate genuit Filium sic: Deus vult omne bonum: ergo maxime bonum maxime vult: sed optimum est producere Filium, & producere Spiritum sanctum: ergo hoc maxime vult: ergo voluntate genuit ipsam.

2 Item, In omnipotente omne opus subiicitur voluntati: ergo cum generare (ut dicit Damasc.) sit opus natura, hoc in ipso subiicitur voluntati: ergo voluntate genuit eum.

3 Item, Aut genuit eum voluntate, aut genuit eum non voluntate: si voluntate, habeo propositum: si non voluntate, ergo genuit contra voluntatem, vel præter voluntatem: quorum vtrumque absurdum est: ergo voluntate genuit

nuit Filium.

4 Item, In omnibus generantibus in quibus est propositum, primum inclinans ad generationem est voluntas: ergo & in Deo: ergo & voluntate genuit.

5 Item, Quicquid fit non voluntate eius qui habet voluntatem, non est laudabile: ergo si Pater non voluntate genuit Filium, Pater in generatione Filij non est laudabilis, quod absurdum est: ergo &c.

6 Item, August. dicit infra: Si potuit generare Filium, & noluit: ergo inuidus: sed inuidus non fuit: ergo potuit, & voluit: ergo voluntate genuit.

7 Item, Pater dicens Verbum, genuit Filium: sed dicere semper est in voluntate dicentis: ergo generare semper est in voluntate generantis: ergo semper voluntate genuit.

IN CONTRARIUM obicitur sic primo quod non ex necessitate. Omnis necessitas ad aliquem actum est à potentia fortioris intrinseci, vel extrinseci: Deus Pater non habet aliquid fortius se: ergo non generat ex necessitate. Secunda supponitur à fide. Prima probatur ex hoc quod si est necessitas natura, est à forma, quæ potentior est in re agente per necessitatem quam materia. Si autem est necessitas ab extrinseco, tunc est cogens fortius: sicut accipit in coactione violentia.

2 Item, In omnibus his in quibus est natura & voluntas, secundum debitum ordinem natura subiicitur voluntati: in Deo autem natura & voluntas: ergo & in eo natura subiicitur voluntati: quod autem subiicitur voluntati, dicit Augustin. non esse necessarium: ergo in Deo nihil est necessarium: ergo nec generatio Filij nec aliud opus, ut videtur. Prima probatur ex peruerso ordine in nobis, quia per peccatum accipit quod potentia naturales voluntati & rationi non subiicitur. Secunda probatur per hoc quod summus ordo est in Deo.

Contra alteram partem sic obicitur, scilicet quod non voluntate genuit: Damasc. 1. lib. cap. 8. in quibus locis dicit, quod creatio est opus voluntatis, generatio autem opus natura: ergo non voluntate genuit.

2 Item, Voluntate fieri dicuntur in quibus principalis motor est voluntas: sed in omni generatione principalis motor est natura: ergo generatio non fit voluntate.

3 Item, Voluntas est ad voluta: voluta autem sunt exteriora de quibus est apprehensio in ratione boni: generatio Filij non sic est de exterioribus: ergo non fit voluntate.

4 Præterea, In hominibus sic est quod generatio hominum non dicit opus voluntatis, sed potius opera mechanica quæ sunt super materiam aliam: ergo neque in diuinis ita dici debet.

SOLVITIO. Dicendum secundum Hil. in auctoritatibus supra inductis 5. disp. quod intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermone res, sed rei sermo subiectus est: & ideo non omnis necessitas hic negetur, nec omnis voluntas: sed necessitas & voluntas secundum intentionem hæreticorum, quæ est necessitas violentiæ, & coactionis ab agente contra voluntatem intrinsecus vel extrinsecus: sicut iam patebit, cum distinguatur necessarium: talem enim necessitatem non recipit diuina generatio, nec Deus: quia dicit Philosophus in 4. primæ Philosophiæ: Si fuerint res simplices & æternæ & immobiles, nulla earum erit violentia, neque contra naturam. Pater igitur quod talis necessitas violentiæ non cadit in Deum. Voluntatem autem dicebant in Deo esse accedentem, ut dicit August. vel antecedentem, quæ est de re antequam sit ipsa res, & quæ quandoque est apud volentem, & quandoque non: vnde si talis esset voluntas in Deo, & Pater esset mutabilis qui quandoque vnum vellet, & quandoque, aliud: & Filius non esset æternus cuius generationem voluntas paterna antecessisset, sicut rerum creationem præueniat. Dicendum ergo secundum Philosophum in 4. primæ Philosophiæ, quod necessarium dicitur respectiue, & absolute. Respectiue autem dicitur respectu finis intenti, aut respectu efficientis cogentis. Respectu finis duobus modis, scilicet respectu esse, & respectu bene esse: sicut necessarium est ad esse, sine quo impossibile est habere aut conseruare esse, sicut anhelitus & nutrimentum in animalibus: respectu bene esse, sine quo non habetur finis intentus in bene esse, sicut acceptio debiti ab Atheniense ciue non habetur nisi nauigetur Athenas: est ergo necessaria nauigatio ad Athenas ad acceptionem debiti. Respectu autem esse efficientis, similiter est duobus modis, scilicet respectu agentis extra, & respectu agentis intra. Respectu agentis extra, sicut Dionysius dixit, quod necessarium est contristans, & violentia est aliqua necessitas: & quidam Philosophus Ariotas dixit, Violentia de necessitate cogit me ut hoc faciam. Respectu autem cogentis intra: sicut dicitur 3. Esd. 3. quod super omnia vincit veritas: quia cogit consensum: & hoc modo dicit Philosophus, quod necessitas non permittit opinantem ad verum reuerti, & mutari à sua opinione. Absolute autem necessarium est (ut dicit Philosophus) quod impossibile est, ut sit alio modo: & hoc tribus modis est, scilicet per se, & per aliud, & compositum ex vtroque: per se, sicut principia: per aliud, sicut conclusio determinata: ex vtroque, sicut syllogismus. Et similiter est in ente incompleto. Vnde dicit Philosophus, quod necessarium absolute & per se non est nisi vnum simplex primum: omnia enim alia composita ex suis componentibus trahunt necessitatem, & componentia ab efficiente primo: & ideo possibilia sunt secundum illa à quibus habent necessitatem: quia prius per intellectum in illis sunt in potentia quam in necessitate. Secundum igitur hanc diuisionem dicemus, quod solus Deus est necessarium primum. Sunt autem multi alij modi in quibus non saluatur ratio necessitatis nisi æquiuoce: sicut vtile necessarium consuetudinis.

mus dicere, & expediens necessarium.

HIS HABITIS facile est respondere ad illam partem obiectorum quæ sunt de necessario: omnes enim illæ rationes & auctoritates Dionysij adductæ, plane loquuntur de necessario simplici & absolute, quod præcipue est Deus: & hac necessitate generat Filium: neque dicitur aliquid inconueniens in ipso.

EODEM MODO distinguimus multiplicem voluntatem secundo modo. Est enim voluntas potentia volens, & est motor aliarum potestatum quæ sunt in volente, sicut voluntas voluti extra, sicut cibi, vel potus, vel alterius & hoc modo voluntatis opus est creatura: quia illud est extra Deum. Secundum autem quod voluntas est quasi motor aliarum potestatum, ut cum dicitur, volo intelligere, volo ambulare, potest intelligi secundum Magistrum hæc tripliciter, scilicet antecedens quæ est quasi dilponens volentem: & est voluntas ista præmeditationis de opere qualiter fieri debeat, ut arcius præmeditatur in qua parte materiæ arcæ faciat fundum, & in qua operculum, & in qua parietem. Est etiam voluntas accedens: & hæc duobus modis, scilicet accedens operi, & accedens volenti: accedens operi est quæ immediate præcedit opus, sicut est voluntas ad operandum, ut percutiendi cum dolabro, & huiusmodi: accedens volenti est quam non habuit semper, sed accedit ei ex noua apprehensione alicuius apprehensiuo uentis voluntatem. Tertia est voluntas operi concurrentis, quæ dicitur concomitans: & ista voluntate Pater genuit Filium, quia voluit generationem: & de ista vltima procedunt rationes inductæ ad hoc quod voluntate genuit Filium, ut patet singulas inspicienti.

ILLÆ AVT EM rationes quæ inducuntur ad probandum, quod non necessario genuit Filium, sequuntur de necessario per coactionem: & hoc necessarium in Deum cadere non potest, ut dictum est.

SIMILITER alie rationes quæ inducuntur ad hoc quod non voluntate genuit, accipiuntur de voluntate exteriorum: prima & secunda & tertia de voluntate præcedente, secundum quas non est voluntatis opus generationis diuina, ut dictum est. Et sic patet

Oppositio contra prædicta.

Sed contra hoc opponitur sic: Voluntas Dei est natura siue essentia Dei: quia non est aliud Deo esse, aliud velle: ideo sicut vna est essentia trium personarum, ita & vna voluntas. Si ergo Deus natura Deus est, & voluntate Deus est: & si Verbum Dei natura Filius Dei est, & voluntate Filius Dei est: hoc autem facile est refellere. Nam & præscientia Dei siue scientia, qua scit vel præcitat bona & mala, diuina natura siue essentia est: & prædestinatio siue voluntas eius, eadem diuina essentia est: nec est Deo aliud scire & velle, quam esse: & cum sit vnum & idem scientia Dei, vel voluntas: non tamen dicitur de voluntate quicquid

solatio ad omnia alia obiecta simul.

ARTICVLVS II.

An Deus volens aut nolens Filium genuerit?

Dinde queritur de hoc quod dicit hæreticus [Deus Filium volens aut nolens genuit, &c.] Videtur enim necessarium esse ut detur altera pars, cum distent partes per affirmationem, & negationem: quare necesse est alteram verificari de quolibet.

PRÆTEREA queritur, Ex quo potuit in aliquo sensu dari ista, Deus volens genuit Filium, quare sub distinctione non dederunt eam Catholici doctores, sed interimerunt simpliciter?

AD HOC dicendum, quod ista, volens & nolens, non opponuntur per affirmationem, & negationem: cum enim negatio intrinseca est cum voluntate, in vna dictione voluntas manet affirmata: sed volitum de quo est sermo, negatur: vnde idem est nolo, quod volo contrariū. Et si obicitur, quod in condeclinio videtur negari voluntas, cum dicitur, nolo, non vis, non vult, &c. Dicendum, quod frivolum est, quinimo in condeclinio etiam affirmata manet, secundum quod est condeclinium huius verbi, nolo: quia tunc habet vim vnius dictionis hoc quod dicitur, non vis, & non vult. Si autem sic diuideretur, aut volens, aut non volens: tunc esset per affirmationem, & negationem: & tunc secundum intentionem hæretici cauendam danda esset ista, non volens: ex hoc enim non sequitur coactio, sed negatur voluntas accedens volenti, & volito, ut supra dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod sancti Doctores magis instando compescere & confundere volebant hæreticum, quam coram simplicibus cum eo disputare: eo quod instantia facit obmutescere, & inducit confusionem: & hoc expediens fuit simplicibus, ut viderent illum non posse proficere: postea autem seorsum cum mansueris tractabant veritatem solutionis, sicut Magister supra dixit distinctione 2. cap. 3. in fine.

quicquid dicitur de scientia, & è conuerso: nec omnia illa sua voluntate Deus vult, quæ sua scientia scit: cum sua scientia nouerit tam bona, quam mala: voluntate autem non velit nisi bona. Scientia quippe Dei & præscientia de bonis est, & malis: voluntas vero & prædestinatio de bonis est tantum: & tamen vnum & idem in Deo est scientia & voluntas, & præscientia & prædestinatio. Ita cum vnum sit natura Dei & voluntas: dicitur tamen Pater genuisse Filium natura, non voluntate: & esse Deus natura, non voluntate.

Qualiter intelligenda sint illa verba, Pater nec volens, nec volens Deus est: nec volens, nec nolens genuit Filium?

PRÆDICTA tamen verba quibus prudenter dictum est quod Deus Pater nec volens, nec nolens est Deus: nec nolens, nec volens genuit Filium: siue voluntate, siue necessitate: ex tali sensu videntur accipienda: ut voluntatem præcedentem, vel accedentem intelligamus, qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse Deus est voluntate præcedenti vel efficienti, vel volens priusquam Deus: nec voluntate præcedenti vel accedenti genuit Filium: nec prius volens quam generans genuit Filium: nec prius generans quam volens genuit Filium: volens tamen genuit, sicut potens genuit, & bonus genuit Filium, & sapiens genuit, & huiusmodi. Si enim Pater sapiens & bonus dicitur genuisse Filium, cur non & volens: cum ita sit Deo idem esse volentem, quod est esse Deum: sicut idem est esse sapientem, quod est esse Deum. Dicamus ergo, quia Pater sicut sapiens, ita volens genuit Filium: sed non voluntate præcedenti vel accedenti. Quem sensum aperit Aug. & confirmat, ita dicens super Epistolam ad Ephes. De Filio Dei, id est, Domino nostro Iesu Christo scriptum est, quia cum Patre semper fuit, & nunquam cum ut esset, paternam voluntatem præcessit: & ille quidem natura Filius est.

ARTICVLVS III.

An auctoritates ista Sanctorum sunt vera, qui dicunt quod voluntate genuit Filium?

Dinde queritur de hoc quod dicit in secunda parte [Hoc autem facile est refellere, &c.] Videntur enim quidam Sancti expresse dicere, quod voluntate genuit: vnde Hilarius in 3. de Trinitate incomprehensibilem & inenarrabilem ante omne tempus & ante secula vniuersum ex his quæ in se ingenta erant, procreauit omne quod Deus est per charitatem eius atque virtutem ei impertiens: charitas autem est dispositio voluntatis: ergo voluntate genuit.

Item, Filia. Ex toto Patre totus Filius est natus: non aliunde, quia nihil antequam Filius: non ex nihilo, quia ex Deo Filius: non in parte, quia plenitudo deitatis in Filio: nec in aliquibus, quia in omnibus: sed ut voluit qui potuit, & ut sciuit qui genuit.

D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

3 Item, Origenes. Germen proferens voluntatis factus est Verbi Pater.

4 Item, Ad idem est ratio: dicit enim August. in 9. de Trinitate, quod partum mentis præcedit appetitus rei querendæ, qui postea fit amor cogniti: ergo cum partus diuinus sit partus mentis, quia verbum, videtur quod partum Filij voluntas antecedens præcesserit.

5 Item, In omnibus in quibus in idem opus concurrunt natura & voluntas, voluntas præcedit opus ut inclinans & mouens primum: & hoc contingit propter voluntatis libertatem: ergo videtur etiam, quod in Deo opus nature quod est generatio, voluntas præcesserit ad minus secundum rationem.

6 Præterea, Sicut differunt momenta, ita differunt mota: natura autem & voluntas sunt duo momenta: ergo secundum differentiam eorum est differentia operum & motuum: sed voluntas nobilior est natura: ergo nobilior est opus eius: ergo cum nobilissimum sit opus generationis diuinae, ipsa debet esse præcedens opus.

SID CONTRA hoc est quod dicit Hilarius in li. de synodis. Siquis voluntate Dei Filium tanquam de creaturis factum dicat, anathema sit.

SOLVITIO. Dicendum, quod voluntas accedens & præcedens non cadit in Deum respectu generationis Filij: & duæ auctoritates Hilarij primo iudicæ intelliguntur de voluntate concurrente cum opere siue concomitante opus, vt supra diximus.

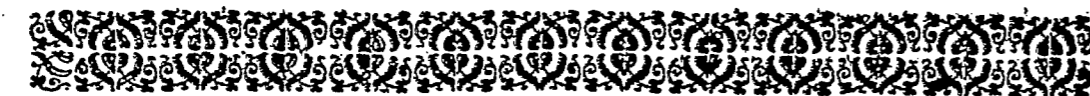
AD ALIUD dicendum, quod germen voluntatis vocatur a Origene in quo placitum Patris quicuit, sicut ipse dixit Math. 3. Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui.

AD ALIUD dicendum, quod partum mentis præcedit amor, non partus, sed pariendi: & hoc est dum querit mens quod pariat: sed amor partus qui perfectus amor est, sequitur partum secundum rationem: perfectio autem summa in Deo est: & ideo non

est in eo appetitus rei non habitæ, vel non factæ. Vnde Augustinus loquitur ibi de mente creata quærento propter imperfectionem suæ scientiæ.

AD ALIUD dicendum, quod illa ratio tenet in rationali natura creata, cuius vna pars melior est alia, & vna imperans, & vna imperata. Sic autem non est in diuina natura: & ideo in Deo non præcedit voluntas naturam.

AD ALIUD dicendum, quod si ista præpositio generaliter intelligatur, sicut differunt operantia sic differunt opera, ipsa est falsa: quia plurimum opéra naturæ meliora sunt operibus voluntatis: in Deo tamen idem est secundum rem voluntas & natura: non tamen de quocumque est vnum, de eodem est etiam aliud: quia differunt in subiectis, & in ratione, sicut dicit Magister in litera. Alia autem quæ hic dicuntur, manifesta per se sunt.

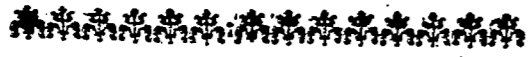
DISTINCTIO VII.

Hic queritur, An Pater potuerit, vel voluerit gignere Filium?

A De comparatione potentie generandi ad personam

Hic solet queri à quibusdam, Vtrum Pater potuerit, vel voluerit generare Filium? Si enim, inquiunt, potuit, & voluit generare Filium: ergo potuit aliquid & voluit, quod nec voluit nec potuit Filius. Nam Filius nec potuit nec voluit generare Filium. Cui versutiæ facile respondemus, dicentes: Possè vel velle generare Filium, non est aliquid posse vel velle subiectum potentie vel voluntati. Est tamen aliqua potentia vel voluntas, scilicet posse vel velle gignere Filium: & ideo distinguenda est intelligentia propositi verbi, Possè vel velle gignere Filium, & posse vel velle aliquid. Neque enim generatio Filij aliquid eorum est, quæ subiecta sunt diuinæ potentie & voluntati: nec est aliquid inter omnia, vel de omnibus, sed super omnia & ante omnia. Non enim ante voluit, vel potuit, quam genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex simili quoque hoc videre possumus. Pater enim potest esse Pater, & vult esse Pater: Filius autem non potest, nec vult esse Pater: ergo Pater potest vel vult esse aliquid, quod non potest vel vult esse Filius: non sequitur, quia esse Patrem non est esse aliquid, sed potest esse ad aliquid vt in sequenti ostendetur.

Dist. 18.

DIVISIO TEXTVS.

Hic solet queri à quibusdam, &c.] Hic incipit pars illa in qua querit Magister, Vtrum eadem potentia generandi sit in Filio quæ est in Pa-

tre? Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima Magister querit, Vtrum Patrem generare Filium sit aliquid posse quod Filio conueniat, vel non? In secunda querit, Vtrum Patrem naturæ posse generare Filium sit potentia Filio conueniens vel non? & hæc incipit ibi [Item queritur à quibusdam, &c.] Prima harum subdiuiditur in tres. In prima tangit questionem, & soluit, in secunda ob-

icit per verbâ Augustini contra modum solutionis suæ ibi [Sed vehementer nos mouet &c.] In tertia adhibet solutionem ibi [Potest: ergo sic intelligi, &c.] Prima harum continetur tota in primo capitulo, quod continet in se tria, scilicet questionem, Vtrum Pater potuerit vel voluerit generare Filium? & huius questionis solutionem ibi [Cuius versutiæ, &c.] Et tertio huius solutionis confirmationem per simile ibi [Ex simili quoque hoc videre possumus, &c.]

ARTICVLVS I.

Vtrum Pater potuerit vel voluerit generare Filium?

Incidit hic dubium triplex. Primum est, Vtrum Pater potuerit vel voluerit generare Filium? Secundum est, Vtrum hoc sit posse aliquid? Tertium est, Vtrum posse & velle tantum dicuntur respectu eorum quæ subiciuntur potentie & voluntati, vel etiam respectu aliorum?

Circa primum sic proceditur: In precedenti distinctione negatum est, quod Filius voluntate Patris sit Filius: ergo videtur, quod hæc pars distinctionis non sit vera. Pater voluit generare Filium: quicquid enim voluit aliquid, voluntate voluit.

2. Item, Cum dicitur, voluit generare, sequitur ex modo loquendi, quod voluntas præcessit actum generationis: hoc autem non conuenit in diuinis: ergo hæc non est vera, voluit generare.

Similiter altera pars videtur falsa, potuit generare, eo quod significatur potentia præcedere actum.

2. Præterea, In Patre non sunt distinctæ potentie, sicut in nobis, quod alia secundum rationem sit potentia generatiua, per modum naturæ, & alia sit rationis per modum voluntatis imperantis actum: ergo idem est potentia generationis, & voluntas generandi: & cum non voluntate genuerit, nec potentia genuit, vt videtur.

3. Præterea, Potuit generare, aut potentia actiua, aut potentia passiuua: quia non sunt plures. Si actiua. Contra: Actiua potentia est principium transmutandi in aliud secundum quod est aliud, vt dicit Philosophus in 5. prime Philosophiæ: ergo aliquid oportuit esse quod huiusmodi transmutationis reciperet actionem: & hoc esset patiens ab ipso: ergo generatio diuina esset super materiam, quod est absurdum. Si autem potentia passiuua, hoc est absurdum: quia potentia passiuua (vt dicit Philosophus ibidem) est principium transmutationis ex alio secundum quod aliud: ergo Pater genuisset ex alio transmutatus, & sic potius diceretur mater, quam pater.

Quest. 1.

GRATIABVS viterius queritur, Quare ipse ratione suæ generationis potius dicatur pater, quam mater?

Quest. 2.

ET QUARE genus dicitur Filius, quam Filia: si enim dicitur pater ratione eius quod ipse est principium non receptum generationis aliunde, hoc non videtur.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

tur sufficere: quia ignis generat speciem suam in materia aeris, & non habet principium alterum generationis suæ: & tamen ignis in materia aeris non dicitur Filius alterius ignis: ergo ratione illius principij non potest dici pater.

2. Si dicatur, quod ratione eius dicitur pater quod est principium generationis, & quia dat substantiam. Contra: Aut dat substantiam tanquam in qua imprimatur forma per generationem, aut dat substantiam tanquam quæ imprimatur in alia recipiente, aut dat substantiam totam quæ ipse est. Si primo modo, tunc dat materiam: quia illa est quæ datur sic, vt imprimatur in ea forma quæ accipitur per generationem: & hoc absurdum est in generatione diuina: & tamen hanc substantiam cum virtute actiua dat ille quem vocamus patrem in inferioribus: cum ergo non talem det pater superior: aut non debet dici pater, aut dicitur pater æquiuoce. Si autem detur substantia quæ imprimatur: cum illa substantia non sit nisi forma, oporteret quod esset alia præter illam substantiam cui imprimeretur, & esset iterum diuina generatio composita & materialis, quod friuolum est. Si autem dat totam substantiam: cum tota substantia Patris sit hypostasis Patris, Pater dat Filio eandem hypostasim quæ est ipse: ergo Pater & Filius sunt vna hypostasis, & vna res naturæ, & vna persona, quod absurdum est: ergo videtur, quod nullo modo possit dici pater: nec ille qui genitus est, potest dici Filius conuenienter, vt videtur.

SOLVITIO. Dicendum ad primum, quod Pater & potuit & voluit generare Filium vel gignere.

AD hoc quod obiicitur de voluntate, dicendum quod non est idem dicere, voluntatis Filium, & voluntate Filium, & voluit generare: prima enim absolute falsa est: quia voluntatis opus est quod educitur super materiam extrinsecam operanti, vt sunt mechanicæ opera voluntatis hominis, & creaturæ opera voluntatis diuinæ. Et si obiicitur, quod voluntas in Deo est natura diuina, & est Filius naturæ: ergo aliquo modo dicendus est Filius voluntatis. Incidit fallacia accidentis: quia licet idem re sit natura quod voluntas: tamen plurimum differunt in modo significandi & attribuendi, sicut Magister probauit supra. Voluntas autem Filium aliquo modo conceditur de concomitate vel concurrente cum actu voluntate. Sed cum dicitur, voluit generare, significatur voluntas circa actum generationis: & ideo vera est: quia Deus cum actu concurrente habuit voluntatem in generatione diuina.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non significatur ex modo loquendi in diuinis, vt diuina sunt: quia sic verbum abstrahendum est à tempore: & si hoc fiat, tunc voluntas & actus generationis sunt similes: & sic locutio vera est: quia non habet actum generationis Pater nisi concurrentem cum voluntate, & è conuerso.

AD quod obiicitur de potentia quæ significatur

significatur in verbo, potuit, dicendum quod ex prava intelligentia procedunt huiusmodi argumenta, scilicet ex hoc quod id quod est in Deo intelligitur ad modum creaturarum, in quibus posse præcedit agere. Vnde in diuinis cælia abstrahenda sunt à tempore & compositione: & tunc videbitur, quod potentia generandi non præcedat actum generationis, nec compositionem facit cum iplo, quia idem est Deo agere & posse.

Ad aliud dicendum, quod verum est quod in Patre cælesti non sunt potentia distincta: quia aliter ipse esset compositus. Sed licet non distincta secundum rem & compositionem: tamen sunt distincta in modo significandi & attribuendi, eo quod multa sunt potentia quæ non subsunt voluntati: & Deus multa potest quæ non vult: & sic est de potentia generandi, & voluntate generandi.

Ad aliud dicendum, quod si velimus maximam vim facere in agere & pati: tunc in Deo nec est potentia actiua, nec passiva: sed potius est in eo potentia superactiua. Illa autem diuisio Philosophi tenet in potentiis physice agentibus vel patientibus. Vnde quod potentia actiua physice querit subiectum quod actionem eius recipiat, hoc est ex imperfectione eius: si enim esset perfecta, actio sua produceret totum simul: & si esset perfecte nobilis, produceret sine compositione simillimum agenti. Vnde tempus, motus, compositio, subiectum, omnia proueniunt ex imperfectione agentis vel recipientis. Vnde in diuinis est potentia superactiua: Patris ad totum Filium in eadem essentia coæternum & simplicem producendum.

Ad id quod ulterius queritur, Vtrum ad hoc debeat dici pater? Dicendum, quod sic, in tantum quod nihil ita vere dicitur pater sicut ipse, sicut probatum est supra. Mater autem nullo modo dici potest: quia mater est quæ in se generat ex alio: hoc autem Patri nullo modo conuenit: & ideo tantum pater est. Nec sic pater ut in generatione egeat adiutorio simili sibi, tribus de causis, quarum una est: quia adiutorium vxoris datur viro propter sui imperfectionem quæ in Deum non cadit. Secunda est, quod generatio recipitur in adiutorio ex viro: & ideo indiget tempore conceptus & imprægnationis & partus: in quo tempore filius existens in potentia non potest esse coæternus vel coævus parentibus. Tertia ratio est: quia omnis talis natus compositus est ex duplici substantia patris & matris. Primum autem horum repugnat perfectioni potentia, secundum coæternitati ipsius nati, tertium autem simplicitati.

Ad id quod obiicitur, quod solum principium actiuum non sufficit ad rationem patris, dicendum quod hoc verum est, nec pater cælestis solum est principium actiuum: imo dat substantiam suam: & bene concedo, quod totam.

Ad id vero quod contra hoc obiicitur, dicendum quod hypostasis & persona sunt substantia: non tamen supponunt ut substan-

tia, sed ut ad aliquid: & ideo est in argumento commutatio prædicamenti: quod enim Pater est substantia, est ideo quia nulla compositio est in diuinis, non ex ratione patris, quia pater est, imo sic est aliud. Vnde Magister hic in littera promittit se probaturum, quod esse patrem non est esse aliquid, sed esse ad aliquid.

Ad hoc quod queritur, Vtrum natus sit Filius? Dicendum, quod sic: quia illa generatio perfectissima non potest esse nisi in omnino simili: filia autem patri, nec in veritate, nec in figura omnino similis est, & ideo natus in æterna generatione filia dici non potest.

ARTICVLVS II.

Vtrum posse generare sit ad aliquid sive aliquid?

Secundo queritur, Vtrum posse generare sit posse aliquid? Et videtur, quod non: quia Magister dicit in littera, quod posse vel velle gignere Filium, non est posse vel velle aliquid.

1 Præterea, Potentia distinguuntur per actus: ergo potentia eius quod est aliquid, erit potentia quæ est posse aliquid: & potentia eius quod est ad aliquid, erit potentia quæ est posse ad aliquid & non aliquid: cum igitur generare sit ad aliquid, posse generare erit ad aliquid, & non aliquid.

2 Præterea, Posse generare dicitur conueniens Patri, & non Filio, vel Spiritui sancto: in nullo autem distinguuntur Pater & Filius, nisi in eo quod est ad aliquid: ergo posse generare non est aliquid, sed ad aliquid.

3 Præterea, In inferioribus sic est, quod potentia actiua sunt secundum proprietates disponentes ad actum, ut calefacere est ignis secundum proprietatem calidi, & lucere secundum proprietatem quæ est lux, & sic de aliis: ergo cum generare sit actus Patris, vnde pater est, & non vnde substantia diuina est, proprietas quæ constituit potentiam ad actum illum, erit Patris in eo quod pater est, & non vnde substantia diuina est: sed in eo quod pater est, ad aliquid est: ergo proprietas faciens secundum rationem intelligendi, potentiam generandi in ipso, ad aliquid est, & non ad aliquid: ergo potentia quæ est à proprietate illa secundum rationem intelligendi, erit ad aliquid, & non aliquid absolute.

4 Si forte dicat aliquis, quod hæc proprietas quæ secundum rationem intelligendi facit potentiam generandi, est in Patre non solum vnde Pater est Pater, sed vnde est. Contra: Augustus dicit, quod Pater non paternitate est, sed substantia, & eadem Filius & Spiritus sanctus: ergo proprietas illa quæ facit potentiam generandi in Patre, eodem modo inuenitur in Filio & Spiritu sancto: ergo in eis etiam faciet idem, quia absurdum esset dicere, quod essentia aliter esset in Patre quam in Filio & Spiritu sancto: ergo redit primum, quod potentia generandi non sit

sit aliquid, sed ad aliquid.

6 Si forte dicatur (ut quidam dixerunt) quod cum dicitur, Potentia generandi est in Patre, potest intelligi potentia disposita, vel indisposita: si primo modo, tunc est ad aliquid: si secundo modo, tunc est aliquid: & primo modo tantum conuenit personæ Patris, secundo modo conuenit naturæ. Contra. Dicit Philosophus, quod potentia indisposita indifferenter se habet ad esse & ad non esse: talem autem potentiam ad generandum & non generandum nullam est ponere in Deo, nec in eo quod pater, nec in eo quod natura: quia dicit Hil. quod generat in se virtute gignetis nature: ergo ista solutio non potest stare.

7 Præterea, Cum dico, Potentia disposita, eiusdem est dispositio cuius prius fuit potentia: non enim dantur dispositiones potentis ut ulterius fiant quam prius fuerunt, sed ut perficiantur ad actus: ergo si potentia disposita est personæ, & est ad aliquid, etiam potentia indisposita erit eiusdem & etiam ad aliquid.

Sed contra.

Sed contra: Ad actum nature non est nisi potentia nature: generatio est actus nature: ergo potentia generandi est potentia nature: ergo potentia generandi, potentia est substantia generantis.

2 Præterea, Omnis potentia radicata in aliquo secundum rationem intelligendi: hoc autem est natura, ut dicit Hilarius: ergo potentia generandi erit potentia nature & non personæ: ergo erit aliquid, & non ad aliquid tantum.

3 Præterea, Damascenus dicit, quod generatio est ex substantia generantis: ergo potentia generandi, potentia est substantia generantis, & non ad aliquid.

4 Præterea, Philosophus dicit, quod generatio dicitur natura, eo quod est via in naturam: ergo potentia generandi erit in natura.

5 Præterea, Magister dicit hic, quod potentia generandi est aliqua potentia: aliqua autem potentia est aliquid: ergo, &c.

Solutio.

Solutio. Sine præiudicio loquendo (eo quod multi hic multa dixerunt) dico, quod potentia generandi secundum rationem intelligendi medium est inter pure essenziale, & pure personale: & hoc patet: si diuidatur potentia enim omnis essentialis est, generatio autem omnis personalis est: vnde potentia generandi coniunctim accipiendò secundum quod potentia est in actu, est medium inter essenziale, & personale sine personale: & illius mediū id quod est potentia, tenet se ex parte nature: id autem quod est actus, tenet se ex parte notionalis & personæ. Et si dicitur, quod inter essentialiam, & personam nihil est medium. Respondio, quod hoc verū est secundum rem, sed secundum rationem intelligendi nihil prohibet esse medium: secundum hoc igitur proprie loquendo potentia generandi erit nature secundum quod est in hac persona: vnde secundum aliquam rationem sui est quid, secundum aliquam rationem sui est ad aliquid: multa enim sunt ita essentialia, quod per coniunctionem sui cum notionalibus conueniant illi personæ

cuius est notio illa, & non alij: & si diuidantur ab illo notionalis, conueniunt æqualiter omnibus personis, sicut exemplum est, cum dico, Deus generans, ita quod ly generans adiectiue ponatur & transitue iungatur cum ly Deus: tunc enim Deus generans non erit Filius vel Spiritus sanctus: & si diuidatur per intellectum ly Deus à ly generans, ita scilicet quod substantiuari intelligatur ly generans, vel intercedat compositio inter ly generans & ly Deus, iam Filius erit generans, id est, erit Deus qui Deus est generans, & similiter Spiritus sanctus: quia Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt vnus & idem Deus, ut supra distinctione 4. habitum est. His habitis respondendum est ad obiecta.

Diuidendum ergo ad primum, quod Magister attendit posse generare ex ea parte qua vnitum est notionalis secundum intellectum, & non ex alia parte: & ideo dicit esse ad aliquid, & non quid.

Ad aliud dicendum, quod hoc verum est: quod potentia distinguuntur & definiuntur per actus: sed tamen non ponuntur in genere actuum necessario: quia actus in diuinis in genere relationis sunt: & ideo non oportet ut potentia sit in eodem genere: non enim idem est distingui, & in genere poni: quia distinctio sit ad cognitionem, genus autem pertinet ad rei naturam. Et si obicitur, quod definiuntur per actus, & distinctio datur per ea quæ sunt eiusdem nature: dicendum, quod potentia actiua, quicquid etiam sit de passiuis, non habent distinctio per actus, nisi sicut prius distinctio per posterius: & tales distinctioes non sunt rei, sed sunt quoad nos: & ideo cum potentia generandi sit actiua, illa distinctio non cogit.

Ad aliud dicendum, quod posse generare non dicit conueniens Patri nisi propter hoc quia medium est non inter naturam & quamcumque personam, sed inter naturam & personam Patris: vnde quod non conuenit Filio, non est ex alio nisi ex eo quod habet de notionalis Patris, & non propter hoc quod habet de essentialis, gratia cuius ipsum dicitur quid: vnde quia conuenit nature in Patre, si proprie vellemus sibi ponere genus secundum totum quod in ipso est, diceremus ipsum esse quid ad aliquid.

Ad aliud dicendum, quod alia sunt potentia ad esse producendum, & alia ad opera consequentia: vnde illæ quæ sunt ad totum esse producendum, necesse est quod radicentur in ipsa rei natura aliquo modo, sicut est potentia generandi, secundum quod distinctio Boetius naturam, quod natura est vis infersa rebus ex similibus similia procreans. Sed potentia ad opera consequentia esse, radicantur in proprietatibus compositi, ut potentia calefaciendi radicatur in caliditate ignis, quæ est proprietas consequens esse ignis: vnde in diuinis secundum modum intelligendi quæ habere possumus, potentia generandi radicatur in natura secundum quod est persona.

Ad id quod ulterius obiicitur, quod I. 4 eadem

eadem est natura in Patre & Filio, est eodem modo dicendum, quod hoc verum est: sed non est eadem comparatio naturæ Filio & Spiritui sancto: quia in personâ Patris comparatur ad personam Patris, & habet in ista comparatione aliquid medium secundum rationem intelligendi, quod non habet ex comparatione sui ad Filium & Spiritum sanctum: & ideo non oportet, quod potentia generandi coniunctim, v. dictum est, accepta sit in Filio & Spiritu sancto.

AD ID quod obiicitur contra solutionem dicentem, potentiam dispositam & potentiam indispositam, bene concedo, quod est incauta solutio, & non habet verba propria in diuinis: & si esset vera, adhuc tamen non faceret ad propositum: quia dispositio non facit potentiam esse de aliquo genere, vt probat obiectio.

AD RATIONES autem illas quæ inducuntur ad hoc quod potentia generandi sit naturæ, concedendum est hoc modo quo dictum est.

AD ID quod vltimo obiicitur ex hoc quod dicit Magister, quod potentia generandi est aliqua potentia, dicendum quod hoc verum est: aliquam enim potentiam esse est commune ad aliquid, & ad ad aliquid: nos enim supra diximus, quod potentia generandi nominat aliquid, & ad aliquid coniunctim: & per hoc patet solutio ad omnia obiecta.

ARTICVLVS III.

De quibus & respectu quorum est posse diuinum, an respectu subiectorum tantum?

Tertio queritur, Vtram posse & velle in Deo dicantur tantum respectu eorum quæ subiciuntur potentia & voluntati, vel etiam respectu aliorum? Et circa hoc querenda sunt duo, scilicet de quibus sit posse diuinum? Et vtrum vnica sit potentia ad posse generare, & ad posse creare? Videtur autem, quod dicatur respectu subiectorum tantum: quia ita dicit Auctor in litera, quod ideo Filius impotentior Patre non est: quia posse & velle generare Filium non est aliquid eorum quæ subiecta sunt diuinæ potentia: hoc autem nihil esset si potentia esset aliquis alterius quam subiectorum: quia ex hoc non probaretur Filius æqualis Patri in potentia.

2 Item, Potentia secundum rationem sequitur esse potentis: ergo & omnipotentia sequitur esse omnipotentis: sed generatio Filij non sequitur secundum rationem esse omnipotentis: ergo videtur, quod omnipotentia Patris non dicatur respectu generationis. Hoc etiam videtur haberi ex litera: quia dicit, non enim ante potuit & voluit quam genuit, sicut nec ante fuit quam genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit: ergo vna est potentia trium personarum, sicut vna est essentia earum. Cum igitur potentia Filij secundum rationem intelligendi sit consequens Filium, potentia autem generandi

secundum rationem intelligendi sit ante Filium, videtur potentia Dei tantum esse respectu subiectorum potentia, & non respectu generationis.

SED CONTRA: Maius est generare Filium quam omnia quæ subiciuntur potentia diuinæ: ergo penes illud maxime attenditur robur potentia: ergo videtur, quod si in Filio non sit huiusmodi potentia, quod in maximo robore potentia deficiat à Patre, & ita non erit omnipotens.

2 Item, Ratio principij reducitur ad rationem potentia: cum igitur Pater sit principium non de principio, Filius autem principium de principio, videtur, quod aliquam potentiam habet Pater, quam non habet Filius.

SOLVTIO. Dicendum, quod omnipotentia Dei attenditur respectu eorum quæ extra sunt, & consequuntur posse commune Patris & Filij & Spiritus sancti, sicut dicit Magister in litera.

AD HOC autem quod obiicitur, dicendum quod generare non est maius aliquid, sed ad aliquid, vt dicit Magister. Nec Pater ostenditur per hoc esse aliquid, vel potens esse aliquid, sed potius ad aliquid: tamen bene concedo, quod generatio Filij maior est toto mundo in infinitum: licet in creatione potentia appareat, in generatione autem proprietatis: quia secundum hoc quod est ibi potentia non distinguitur Filius à Patre, nec Spiritus sanctus, nec è conuerso.

AD ALIUD dicendum, quod ratio principij duplex est, scilicet ad facere, & hæc reducitur ad rationem potentia: & est ratio principij non ad facere, sed ad distinguere & distingui, & hæc non reducitur, imo in illa parte non est nisi ad aliquid, & non aliquid. Ex parte autem illa quæ se tenet cum essentia, habet rationem potentia, & sic est communis tribus personis.

ARTICVLVS IV.

Vtrum vniuoca sit potentia ad posse generare, & posse creare?

Secundo queritur, Vtrum vniuoca sit potentia ad posse generare, & posse creare? Videtur quod non: quia vnū dicitur aliquid, aliud dicitur ad aliquid: sed aliquid & ad aliquid non sunt vnus generis: ergo nec vnus rationis: ergo æquiuoce dicitur de eis.

2 Item, Potentia diffiniuntur per actus: non autem vnus est actus creandi, & generandi: ergo potentia non dicitur vno modo de illis.

3 Item, Non potest accipi secundum vnâ rationem quod in quadam ratione conuenit tribus in communi, & in quadam non nisi vni trium: sed potentia generandi non conuenit nisi vni trium, creandi autem potentia conuenit omnibus tribus in communi: ergo videtur, quod non dicatur potentia vniuocè.

SED CONTRA: Omne æquiuocum aliquo modo est diuersæ naturæ cui respondet ratio

ratio diuersa: sed in Deo non est diuersitas naturæ: ergo in Deo nihil alij æquiuocum est: sed potentia creandi est in Deo, similiter potentia generandi: ergo potentia dicta de eis non dicitur æquiuocè.

2 Item, Potentia creandi est idem re cum creante, & creans cum generante: ergo potentia creandi est potentia generandi: quæ autem æquiuocè dicuntur, distincta non prædicantur de se inuicem, quia canis latrabilis non est canis marinus: ergo potentia non erit æquiuocè dicta de potentia generandi, & de potentia creandi.

3 Item, Cum dicitur omnipotentia, ly omnis quod est in compositione cum ly potentia distribuit pro omnibus quæ potest Deus: ergo tam pro generare quam pro creare, & ita de aliis: si autem essent æquiuocæ, non distribueretur pro illis: ergo videtur, quod non dicatur æquiuocè.

SOLVTIO. Dicendum, quod non dicitur potentia æquiuocè de illis in eo quod potentia accipitur abstrahens ab vtroque: aliter enim non prædicatur de vtroque, nisi prout abstrahit ab vtroque: & secundum hoc manet potentia quæ radicatur in essentia Patris & Filij & Spiritus sancti.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod

Ponit quadam verba Augustini, unde potest moueri auditor.

SED vehementer nos mouet quod Augustinus ait in 3. lib. contra Maximinum, qui asserbat Patrem potentior esse Filio, eo quod Filium genuit Deum Creatorem, Filius autem non dicebatque Patrem potuisse gignere, non Filium: & ideo potior esse Filio. Ad quod respondens Augustinus dicere videtur, quod Filius etiam potuit gignere, volens ostendere Patrem esse non potentior Filio, his verbis: Absit vt ideo potentior sit Pater Filio, sicut putas: quia Creatorem genuit Pater, Filius autem non genuit Creatorem: neque enim non potuit, sed non oportuit. Vide & diligenter attende hæc verba: Non enim non potuit: sed non oportuit. Videtur enim dicere, quod Filius potuit gignere, sed non oportuit: & ita potuit, quod non oportuit. Quare autem non oportuit, subdit, dicens: Immoderata enim esset diuina generatio, si genitus Filius nepotem gigneret Patri: quia & ipse nepos nisi auo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam impotens diceretur. Similiter etiam ille si nepotem non gigneret auo suo, & pronepotem proauo suo, non à vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret vnus, si non sufficeret vnus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit Filium Patris natura, non fecit.

ARTICVLVS V.

An Filius possit ex se gignere alium Filium nepotem Patris, & an Pater plures Filios?

SED vehementer nos mouet, &c. Ratio huius capituli queritur, Vtrum Filius

secundum quod potentia abstrahit & à genere & à creare, non dicit ad aliquid, quin imo dicit aliquid quod est substantia.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non est verum de actiuis potentiis: quoniam illæ non perficiuntur per suos actus, sed antè perfectæ sunt: quia nihil agit nisi perfectum in esse. In passiuis autem in quibus sunt actus actiuorum, sicut in patiente disposito, verum est quod perficiuntur & diffiniuntur per actus: & in tali sensu dicit illam propositionem Philosophus in 2. de anima, vbi agit de potentiis apprehendentibus passiuis, sicut ipse ibidem dicit: sed in Deo non est potentia passiuæ: & ideo illa obiectio nulla est.

AD ALIUD dicendum, quod potentia accipitur secundum vnâ rationem communem, secundum quod abstrahit & ab actu creandi & ab actu generandi, & est in Patre & Filio & Spiritu sancto: sed secundum quod coniungitur actui generandi & creandi, licet alia non efficiatur quam prius fuit, tamen alium modum habebit tunc significandi, ratione cuius potentia generandi non conuenit Filio nec Spiritui sancto: sed potentia creandi continet tribus: & huius ratio patet ex prædictis. His habitis tractanda est litera primæ partis.

possit ex se gignere alium Filium qui sit nepos Patris? Videtur autem quod sic in inferioribus enim videmus, quod eadem vis fecunditatis est in filio quæ est in patre: cum igitur Filius Dei non sit minus perfectus quam filius hominis, videbitur ipse habere eandem potentiam generandi quam habet etiam Pater.

2 Item;

2 Item, Augustinus dicit in litera, quod non potuit, sed non oportuit: ergo non videtur, quod non sit ex defectu virtutis generatiue quod non produxit Filium.

3 Præterea, Propter hoc dicitur Filius imago Patris: quia in omnibus cum eo conuenit: ergo & in potentia generatiua; & ita videtur, quod possit producere alium Filium.

S. 3.

PRÆTEREA, Queritur iuxta hoc vltimus, Vtrum Pater poterit producere plures filios quam vnum? Et videtur, quod sic: quia in inferioribus in quibus est potentia imperfecta, pater eadem virtute producit plures filios: ergo multo magis Pater superior potest producere plures.

2 Præterea, Filius genito, aut in Patre remansit potentia generandi, aut non: si sic, cum in æternis sit idem esse & posse, Pater genuit Filios: si non, ergo videtur, quod Pater defecerit in aliquo genito filio, quod absurdum est.

3 Præterea, Quod esset inconueniens si immoderata esset diuinæ generationis progressio, quod Augustinus ponit pro inconuenienti? Videtur quod nullum: quia multiplicatio boni facit maius bonum: ergo multo magis multiplicatio optimi: sed per multas generationes diuinæ heret multiplicatio optimi: ergo videtur, quod deberet esse.

4 Item, Sicut in præcedentibus est habitum, natura de se communicabilis est: ergo quantum est de se, ita communicabilis est pluribus, sicut duobus, vel tribus: & ita communicabilis in Filio, sicut in Patre: cum igitur per distinctionem non contrahatur, eo quod non cadant in ipsam, ipsa communicabitur: & ita videtur, quod immoderata debeat esse diuinæ generationis progressio.

Sed contra.

SEDCONTRA: Nullius naturæ potest esse multiplicatio & communicatio sine accipiente naturam illam per modum quo suppositum accipit naturam: sed non potest esse pluralitas suppositorum, nisi sit pluralitas distinguendum supposita ab insicem. Videamus ergo quibus modis distingui in vna natura possunt supposita, & applicemus omnes modos naturæ diuinæ, & videamus quantum possit extendi pluralitas suppositorum eius. Est autem vnus modus per materiam in qua est natura in supposito: & constat, quod iste modus in diuinis esse non potest tribus de causis, quarum vna est, quod omnis communicatio naturæ quæ sit per materiam sit per materiam transmutationem: in Deo autem transmutatio nulla est. Secunda est: quoniam omnis talis communicatio diuidit naturam, ita quod ipsa non est vna numero in supposito, sed vna ratione tantum. Tertia est: quoniam omnis talis multiplicatio prius est in potentia quam in actu: quæ omnia à diuina natura remouentur: ergo pater, quod non est ibi communicatio per materiam particulatiuam, id est, per hoc quod materia particulet naturam super suppositum. Est autem alius modus qui est per proprietates facientes & constituentes & distinguentes suppositum, licet indifferens sit quod est à quo est: &

iste solus modus possibilis est in diuinis: & accipiantur proprietates originis inter Patrem & Filium (quia de spiritu sancto infra patebit) non inuenietur nisi paternitas & filiatio: hæc autem per materiam numerari non possunt, vt probatum est: ergo non numerabuntur nisi per differentias específicas: sed omnis paternitas omni paternitati eadem est in specie quæ est suppositi eiusdem naturæ: similiter omnis filiatio omni filiationi: cum igitur filij plures siue vnus patris siue filiorum suorum non differant essentia, si differentia habent, illa sumetur penes proprietates: sed non differunt specie, vel materia filiationes eorum: ergo filiatio eorum erit vna tantum: ergo ipsi omnes erunt vnus filius nec essentia nec proprietate differens: ergo non possunt aliquo modo in diuinis esse plures filij, nec plures patres eadem ratione. Item, Licet communicatio sit de perfectione naturæ simplicis: tamen multiplicatio est de imperfectione eius. Probatio. Multiplicatio in supposito vnus naturæ non potest esse nisi vna trium causarum, scilicet multiplex desiderium materiam, eo quod materia non desiderat tantum in vna parte, sed in partibus omnibus perfici: vel eo quod non potest in paucis saluari perpetuo, & ideo desiderat in multis habere formam, vt quibusdam destructis, in multis maneat: vel ex eo quod multi sunt actus vel motus quos explorare paucis non potest. Primo & secundo modo est in hominibus, & aliis generabilibus & corruptibilibus. Tertio modo est in Angelis & stellis. Constat autem, quod nullo istorum modorum multiplicatio potest esse in diuinis. Primus enim & secundus sunt per materiam partes quæ in Deo non est. Tertius autem est propter imperfectionem agentis & mouentis quod non potest vno motore diuersa causare: ergo talis multiplicatio suppositorum non est in natura diuina: ergo non erit nisi penes speciem proprietatum originis: & inde sequitur vt prius. Item, Intellectus dicentis intrinsecus bene est secundum sui naturam sibi proferre verbum: sed non potest talia duo proferre verba, nec vnus verbum profert aliud verbum: cum igitur summus spiritus per hunc modum generet verbum, nec potest proferre duo verba, nec verbum producer aliud verbum: & ita non erit nisi vnus pater & vnus filius.

PRÆTEREA, Ad communicationem naturæ & societatis iucunditatem sufficit vnus: ergo alij etiam generari possent, superfluerent.

SOLVTIO. Istis vltimis rationibus consentiendum est, dicendo quod non potest esse nisi vnus Deus Pater, & vnus Filius: quia illæ omnes concludunt de necessitate. Licet enim vltima ratio sit vel videatur esse conuenientia: si tamen coniungitur ei ratio Anselmi necessaria, scilicet quod quodlibet minimum inconueniens in Deo est impossibile.

DIcENDUM ergo ad primum, quod eadem potentia est in Filio quæ in Patre, sed non ad idem, vt facile patet ex prædictis: nec

nec ex hoc est imperfectio in Filio quod non profert alium Filium, sed potius perfectio, cum ipse ita contineat totum esse Filij, quod si alius esset, nullo modo disseire posset ab ipso.

AD ALIUD respondet infra Magister dicens: non enim non potuit, id est, non ex hoc impotens fuit: quod autem Augustinus dicit, non oportuit, coniunctum dicto Anselmi facit impossibilitatem: si enim non oportuit, inconueniens fuit: ergo Deo impossibile: si ergo vanum & frustra remouentur à natura inferiori, multo magis à natura superiori.

AD ALIUD dicendum, quod ipse in proprietate Patris non potuit esse imago: quia sic cessaret ratio Patris, cum pater & pater nec essentia nec proprietate differrent: vnde imago secundum sui rationem semper saluat in aliquo rationem distinctionis, in quo nec conuenit nec conuenire potest cum eo cuius est imago: per hoc ipsum enim quod imago est, ab alio est, sed hoc non est in aliquo esse dissimilem, sed potius in eo quod non est aliquid, sed ad aliquid.

Ad quest.

AD ID quod vltius queritur, Vtrum poterit producere plures filios? patet per prædicta, quod non: quia illi filij nec essentia, nec proprietate differrent: & sic in omnibus idem essent, & non plures: & ideo non est simile de patre inferiori, in quo plures filij per materiam distinguuntur, & per

formam secundum esse quod habent in hac materia.

AD ALIUD dicendum, quod potentia generandi non deficit in Patre, nec est hoc aliquid querere, Vtrum deficit etiam genito filio, tanquam filij generatio sit præterita: quia in æternitate & in æterno nihil præterit, & nihil aduenit: & ideo Filius nec ante nec post generationis potentiam est, sed in nunc stante semper genitus est, vt infra distinctione 9. habebitur. Dicitur enim semper genitus: non quia præterit generatio eius, sed quia perfecta est & semper: quia nunquam deficit in nunc stante æternitatis: vnde illa obiectio procedit de Deo sicut de re temporali, & ideo non valet.

AD ALIUD dicendum, quod immoderata non potest esse generatio diuina: eo quod hypostasos ultra tres multiplicari non possunt: & esset inconueniens quod supra dictum est, scilicet quod aut ex eo quod non possit in paucis saluari, aut quod pauca supposita ad multos modos actuum non sufficerent si fieret immoderata: & ideo immoderata in Deo fieri non potest.

AD ALIUD dicendum, quod natura de se est communicabilis: sed communicatio exigit distinctionem acceptam penes proprietates diuersas specie & non materia: & illa ultra tres in diuinis esse non possunt, vt patet ex prædictis.

Opponitur prædictis verbis Augustini?

Hoc autem videtur quibusdam non posse stare, scilicet quod Filius potuerit gignere. Si enim potuit Filius gignere, potuit esse pater: & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater vel sui, vel Patris, vel Spiritus sancti, vel alicuius alius: sed alius non, quia nullus alius semper fuit: nec Patris, quia Pater est ingenuus & innascibilis: nec sui, quia nulla res seipsam gignere potest: nec Spiritus sancti, quia nasci non potuit: si enim nasci potuit, potuit esse Filius, & ita mutabilis esse potuit.

ARTICVLVS VI.

An tres hypostasos possint esse pater alicuius quarti?

DEinde queritur de hoc quod dicit in contrarium obiciendo [Si Filius gignere potuit, potuit esse pater, &c.] Videtur enim, quod ratio Magistri non valeat: quia si pater fuerit secundum hæreticos, tunc eadem hæresis potuit dicere quaternitatem esse, & quod filius sit pater illius quarti, & ita esset pater & filius diuersis respectibus, sicut sæpe contingit.

Solutio.

AD hoc dicendum, quod hoc esse non potuit: quia sicut dicit Anselmus, in omnibus manet veritas in diuinis ubi non distinguitur oppositio relationis: sed in generatione illius quarti Filius nec opponeretur Patri nec Spiritui sancto: ergo vna paternitate omnes

tres essent patres illius filij, sicut Pater & Filius vnus sunt principium Spiritus sancti, eo quod in spirando Spiritum sanctum, Pater non habet oppositionem relatiuam ad Filium. Illius autem simile nec in corporali, nec in spiritali natura inuenitur, quod vna proprietate patris tres hypostasos sint pater, vel patres vnus: vnde non potest esse pater alicuius quarti.

ARTICVLVS VII.

Vtrum quia filius potuit nasci, potuit & mutari?

DEinde obicitur de hoc [Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutari potuit, &c.] Hoc enim non videtur esse verum: quia esse filium non est aliquid penes quod vel ad quod sit motus: motus enim & mutatio non sunt in relatione: & ideo non videtur

videtur sequi, quod potuit mutari.

Præterea, Pater incarnari potuit, & etiam Spiritus sanctus, ut habetur infra in 3. distinctione prima: sed qui incarnatur, nascitur: ergo mutatur secundum istam litteram, quod factum est.

Solutio. Dicendum, quod licet in aliquid, & ad aliquid non sit motus per se: tamen ad ipsum est motus per accidens, qui in omnibus est predicamentis, ut dicit Phi-

lophilus: motus autem per se & per accidens in Deo non cadunt.

AD ALIUD dicendum, quod incarnatio non dicit immutationem Dei vel diuinæ naturæ: sed potius quod aliud, scilicet humana natura alio modo se habet ad ipsam, quia secundum vionem, ut in 3. determinari habet: sed hic spiritus sanctus mutaretur à sua proprietate, quæ mutatio caderet in personam diuinam: & ideo bene dicit Magister.

Hic queritur, Quomodo intelligenda sint?

Quomodo ergo accipiatur quod supra dictum est: Non enim non potuit gignere, sed non oportuit: quasi potuit, sed non oportuit. Non est nobis perspicuum aperire quomodo sit hoc verum: & ideo sub silentio potius esset prætereundum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia querentium.

Hic aperitur ex quo sensu accipienda sint.

Potest ergo sic intelligi: Non enim non potuit, sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit, quod Filius non genuit, sed ei non conueniebat: sicut Deus Filius non est Deus Pater, nec tamen hoc ex impotentia sui est. Nam & Pater similiter non est Filius, nec hoc est ex impotentia Patris. Sed querit Maximinus Arrianorum Episcopus. Vnde ergo est quod Pater non potest esse Filius, vel Filius Pater? non utique ex impotentia: sed Pater proprietate generationis Pater est, qua oportet eum non esse Filium: & Filius proprietate natiuitatis Filius est, qua oportet eum non esse Patrem. De quibus proprietatibus postea plenius tractabitur.

ARTICVLVS VIII.

Non enim non potuit quomodo intelligitur?

Deinde queritur de hoc [Non enim non potuit, &c.] Videtur non esse conueniens expositio cum dicitur: Non non

potuisse: quia impotens ex hoc non fuit: hoc enim ex ratione verbi extrahi non potest.

Solutio. Magister vult, quod non non potuit, negatio ibi sit quasi termini priuatiui: & tunc non enim non potuit tantum valet (ut antiqui dicunt) quantum, non enim impotuit, ut ita dicam: & tunc vterius sequitur, non ex hoc impotens fuit.

Utrum Pater natura sit potens gignere Filium, & an hoc sit aliqua potentia qua sit in Filio?

Item queritur à quibusdam, Si Pater potens sit natura gignere Filium, an hoc sit aliqua potentia quæ sit in Filio? Ad quod dicimus, quia Pater non est potens nisi natura: eius enim potentia natura est, vel essentia. At inquirunt illi, Si potens est gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potentiam gignendi, si non potest gignere: habet ergo aliquam potentiam Pater, quam non habet Filius. Non sequitur. Eandem enim potentiam habet pater Filius, quam & Pater: qua potuit gignere, & Filius gigni potuit. Eadem enim potentia est in Filio qua potuit gigni, quæ est in Pa-

tro

tre qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur, Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni: quia aliud est gignere, & aliud gigni. Hic distinguendum est. Si enim cum dicitur, Aliud est posse gignere, aliud posse gigni: aliam significas potentiam qua Pater potens est gignere, & aliam qua Filius potens est gigni: falsus est intellectus. Si autem dicas Patrem posse habere aliam proprietatem siue notionem qua genitor est, Filium aliam qua genitus est: verus est intellectus. Aliam enim habet Pater proprietatem qua Pater est, aliam Filius qua Filius est.

DIVISIO TEXTUS.

Item queritur à quibusdam, si Pater potens, &c.] Hic incipit secunda pars istius distinctionis in qua querit, cum dicitur, Pater potens est natura gignere Filium &c. in qua questione propter litteram trahitur potentia ad essentiam, & magis elongatur ab actu notionali: vnde aliqua ratio dubij potest esse, utrum hoc sit aliqua potentia quæ sit in Filio: & ista pars continet duo capitula. In primodistinguitur ista, Pater habet potentiam gignendi Filium. In secundo autem distinguitur ista, Pater habet potentiam generandi quam habet Filius ibi [Ita etiam cum dicitur, &c.

ARTICVLVS IX.

An Pater natura sit potens generare Filium?

Obiicitur autem de hoc quod dicit littera [Ad quod dicimus quia non est potens nisi natura, &c.] Contra: Dicit Philosophus, quod cuius est potentia, eius est & actus: si igitur potentia generandi natura est, etiam actus naturæ erit: & sic natura generat, quod supra negatum est 5. dist.

Præterea. Si Pater potens est natura gignere Filium, cum eadem natura sit in Filio & Spiritu sancto, in istis erit eadem potentia: aut ergo possibilis ad actum, aut impossibilis. Si primo modo: ponamus ergo, quod Filius generet & Spiritus sanctus, tunc ex hoc non sequitur impossibile quod supra improbatum est: quia magnum sequitur impossibile, scilicet quod series diuinæ generationis non impletur, ut dicit Augustinus. Si autem impossibilis est ad actum, tunc erit cassa & vana, quod est absurdum.

Solutio. Dicendum, quod in veritate Pater non est potens nisi natura, ut Magister dicit: sed aliter significatur potentia, cum dicitur, potentia natura generandi, & potentia gignendi absolute: quia potentia gignendi natura in eo quod huiusmodi, non dicit potentiam per comparationem ad actum, sed per comparationem ad naturam in qua radicatur, tamen cum aliqua inclinatione ad actum: cum autem dicitur, potentia gignendi, dicitur potentia in actu, ut prius dictum

D. Alb. Mag. in lib. i. Sent.

est: vnde nihil prohibet de potentia prima concedere, quod sit in Filio sub distinctione tali, quod gignendi potest esse gerundium verbi actiui personalis: & tunc non debet concedi, quod potentia natura gignendi sit in Filio: quia sensus esset, quod potentia esset in Filio quæ ex natura posset generare, et si non generaret: quia qui ex potentia naturæ generat, non ex necessitate generat. Si autem sit gerundium verbi impersonalis vel verbi personalis passiu, tunc bene potest concedi: quia si est gerundium verbi impersonalis, tunc sensus est, quod potentia sit in Filio qua aliquis potest generare. Si vero est verbi personalis passiu, sensus est, quod potentia ex natura sit in Filio qua generetur: & hunc vltimum sensum ponit Magister in littera: actus enim omnes particularium sunt & potentia: sed tamen potentia radicantur in natura: & ideo secundum Damascenum licet potentia sit natura, ut in qua fundatur: tamen non denominat naturam, sed hypostasim: vnde dicit Damascenus, quod licet in Christo sint duæ voluntates: tamen non est nisi vnus volens, & non duæ volentes: & ideo non oportet, quod actus sit naturæ immediate: ita quod non hypostasis. Vel dicatur, quod hoc generaliter verum est, cuius est potentia eius est & actus: sed non oportet quod eodem modo: quia potentia est aliquid secundum naturam, & actus est eisdem secundum hypostasim, & ita est natura in hypostasi vel supposito.

AD ALIUD dicendum, quod vna natura est in tribus personis, sed non est eadem comparatio naturæ in illis: quia per relationem vna distinguitur ab alia: & ideo in quantum natura est in vna, comparatur per potentia rationem ad vnam, secundum aliquem actum secundum quem eadem potentia in natura manente non potest comparari in alia: quia non est idem actus, ut supra diximus, eo quod potentia generandi per se generandi coniungitur rationi notionis Patris, quam coniunctionem non potest habere in Filio vel Spiritu sancto.

ARTICVLVS X.

An eadem sit potentia qua Pater potuit generare, & qua Filius generari?

Deinde queritur de hoc quod dicit Magister, Eadem enim potentia in Filio qua potuit

M potuit.

potuit gigni, quæ est in Patre qua potuit generare, &c.] Hoc enim non videtur verum: quia non est eadem potentia actiui & passivi: gignere autem est actiuum, & gigni passiuum.

2 Præterea, Actiuum & passiuum distant, sicut efficiens & materia: sed efficiens cum materia nunquam potest esse idem essentia, vt probat Philosophus: ergo nec eadem est potentia ad gignere, & ad gigni.

3 Præterea, in nominibus etiam videmus, quod non est vna notio qua Pater est gignens, & qua Filius est genitus: ergo nec erit vna potentia, vt videtur.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod vna est potentia in ratione potentie naturalis, sed non vna in ratione potentie ad actum: quia potentia secundum rationem intelligendi est media inter naturam in qua radicatur, & actum qui egreditur ab ipsa, & Magister loquitur secundum comparationem illam in qua comparatur ad naturam in qua radicatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod

Quomodo intelligendum sit, Filius habet, vel non habet potentiam generandi?

GIta etiam cum dicitur, Filius non habet potentiam generandi quam Pater habet, dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur, Filius non habet potentiam generandi quam & Pater, scilicet qua potens sit ad generandum, id est, vt genuerit vel vt generet sicut Pater: verum est. Si vero intelligatur sic: Non habet potentiam qua possit gigni vel genitus esse, qua eadem Pater potens est vt genuerit vel vt generet: falsum est. Sicut dicitur, Pater habet potentiam qua potest esse Pater: Filius vero non habet potentiam qua possit esse Pater: & e conuerso, Filius habet potentiam qua potest esse Filius, Pater vero non habet potentiam qua possit esse Filius: habet ergo aliquam Pater quam non habet Filius, & e conuerso. Absit: quia eadem est potentia Patris qua potest esse Pater, & Filij qua potest esse Filius. Ita etiam eadem est voluntas: qua Pater vult esse Pater, non Filius: & Filius vult esse Filius, non Pater: & eadem est voluntas Filij qua vult esse genitus, & Patrem genuisse: & Patris qua vult esse genitor, & Filium genitum esse.

ARTICVLVS XI.

Virum illa sit vera, Filius habet potentiam generandi quam habet Pater?

Deinde queritur de illa quam in secundo capite ponit: & distinguit eam, hanc scilicet, Filius habet potentiam generandi quam habet Pater, &c. Hæc enim videtur distinguibilis non esse, sed absolute falsa: quia in nullo videtur potentia coniuncta actui, & rationi opposita ad actum illum: cum

in diuinis nihil est passiuum: sed principians & principiatum vix admittitur ibi: & bene potest vna potentia nature secundum quod huiusmodi, aliquid esse principians & principiatum, licet hæc non possit esse vna potentia relata ad actum.

AD ALIVD dicendum, quod illa propositio vera est in his in quibus est efficiens & actiuum, & passiuum & materia physica: sed aliud est modus actiui, & actiuum ipsum: aliud modus passiuus, & passiuum ipsum. Gignere enim in diuinis non est agere, licet habeat modum actiui quem attribuit Grammaticus. Similiter gigni non est pati nisi secundum modum grammaticalem: sed ad tale pati quod est in modo significandi tantum, sufficit principiatum esse quocumque modo.

AD ALIVD dicendum, quod notio comparat potentiam ad actum & coniungit eam actui: & ideo non est mirum si discrete tunc personis conuenit: sed non sic facit natura quæ habet potentiam quasi indistinctam: non enim distincta est potentia nisi per actum.

DISTIN

DISTINCTIO VIII.

De veritate & proprietate & incommutabilitate & simplicitate essentia Dei?

NVNC de veritate siue proprietate siue incommutabilitate atque simplicitate diuinæ nature siue substantiæ siue essentia agendum est. Est itaque Deus, vt ait Augustinus in 5. lib. de Trin. sine dubitatione substantia, vel si melius hoc appellatur essentia, quam Græci *οὐσία* vocant. Sicut enim ab eo quod est sapere dicta est sapientia, & ab eo quod est scire dicta est scientia: ita ab eo quod est esse dicta est essentia. Et quis magis est, quam ille qui dixit famulo suo, Ego sum qui sum: & Dices filius Israel, Qui est misit me ad vos. Ipse vere ac proprie dicitur essentia, cuius essentia non nouit præteritum vel futurum. Vnde Hieron. ad Damasum scribens ait, Deus solus, qui exordium non habet, veræ essentia nomen tenet: quia in eius comparatione qui vere est, quia incommutabilis est: quasi non sunt quæ mutabilia sunt. De quo enim dicitur, fuit, non est: & de quo, erit, nondum est. Deus autem tantum est, qui non nouit fuisse vel futurum esse. Solus ergo Deus vere est: cuius essentia comparatum nostrum esse, non est.

A De proprietatibus & conditionibus essentia Trinitatis & vniuersalis. Cap. 2.

Exod. 3.

Tom. 1. ep. cuius initium est, Quomodo veritas.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC de veritate siue proprietate & incommutabilitate, &c.] Hic incipit tertia pars illius tractatus de generatione filii: cum enim in omni generatione sit essentia aliquo modo coniuncta genitori a generante, possit credi esse diuisa per communicationem æternæ generationis: & tunc non esset incommutabilis, nec simplex: & ideo inducitur hic de istis, vt sciamus non esse diuisam, & tamen communicationem in generante & genito. Diuiditur autem ista distinctio in tres partes, in quarum prima agit de veritate & proprietate essentia diuinæ. In secunda autem agit de incommutabilitate eiusdem ibi [Dei autem solius essentia &c.] in tertia agit de simplicitate eiusdem ibi [Eadem quoque sola proprie ac vere, &c.] Prima harum diuiditur in duas partes: In prima veritatem diuinæ essentia determinat. In secunda autem obicitur & soluit ibi [Hic diligenter aduertendum est, &c.]

ARTICVLVS I.

Quid sit veritas, quid proprietas, & quid incommutabilitas?

Incidunt autem hic plurima dubia circa primam partem: sed ante literam determinanda sunt tria, quorum primum est, Quid sit veritas, atque proprietas, & incommutabilitas, atque simplicitas: Secundum est, penes quid attendatur numerus eorum: Tertium est de significatione istorum nominum, natura, substantia, essentia, esse, quæ Magister ponit in principio istius capituli. Dicit Augustinus, quod veritas est entitas rei: ergo videtur, quod veritas nature diuinæ idem sit quod entitas ipsius.

2 Item, Quidam distinguunt veram, dicendo quod verum est indiuisio actus a potentia: in diuinis autem non est actus & potentia: ergo non est ibi indiuisio actus a potentia: ergo diuinæ nature non conuenit veritas, vt videtur.

3 Præterea, Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis, vt dicit Anselmus: hæc autem veritas non conuenit soli diuinæ nature, sed multis aliis: ergo hæc non est veritas quæ hic queritur.

4 Præterea, Philosophus dicit, quod verum & falsum sunt in anima, secundum quod veritas est adæquatio intellectus vel mentis

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

M 2 cur

cum re: sic iterum veritas non erit propria diuina natura: vel si erit ibi veritas, erit in ideis eius, & non in natura secundum quod natura est, vt videtur.

Quæstio.

VLTERIUS quaeritur de ratione expositionis quam dicit Magister, veritas siue proprietatis: constat enim, quod veritas pluribus conuenit: ergo non est proprium solum diuinae naturæ.

Præterea, Magister vbi exequi debet de quantitate veritatis siue proprietatis naturæ diuinae, exequitur de proprietate entitatis eius: ergo videtur, quod idem sit veritas & entitas.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod licet verum sumatur multis modis, vt probant objectiones: tamen hic dicitur verum idem quod extraneæ naturæ impermixtum. Sunt enim tria extraneæ præcipue, scilicet priuatio quæ extraneæ est entitati, & potentia, & diuersum vel diuersitas in ipso ente: quod enim in priuatione est, non est, sed habet aptitudinem ad esse: quod autem in potentia est, potest esse: & quod ex diuersis est, non habet ens proprium, quia diuersorum habet entitatem: vnde veritas dicitur hic impermixtio extraneæ ad ens, eodem modo quo dicitur verum aurum cupro non permixtum: & ita non erit vere ens nisi natura diuina, quæ nec priuationi subiacet, nec in potentia est, nec ex diuersis constat, sicut Magister probabit infra, quando quaeretur de quantitate veritatis istius.

DIcENDVM ergo ad primum, quod bene competit diffinitio Augusti. de vero: quia nihil ita proprie est id quod est, sicut natura diuina, eo quod ipsa totum & tantum est id quod est, & non permixta eis quæ secundum aliquid non sunt, vel ex diuersis sunt.

AD ALIVD dicendum, quod etiam illa diffinitio satis conuenit, quia nullus actus à potentia adeo indiuisus est, sicut ille qui idem est: sed oportet, quod potentia non accipiat pro potentia materiali: quia diuina essentia nec idem est eum potentia materialis, nec etiam indiuisa ab ipsa: & hoc ideo quia cum diuina essentia sit motor vniuersalis omnium, stabilis in se manens, non potest esse mota: materia autem semper mota & mutabilis est. Item quia diuina essentia regit omnes res præterquam quod miscetur cum illis, vt dicit Philo sophus: sed materia permiscetur materialibus. Oportet ergo, quod accipiatur potentia actiue: & tunc ipsa est idem potentia suæ: & ideo verior, quia verius habet esse agens quam patiens: & sic bene habet diuina essentia actum & potentiam, & habet ea indiuisa: quia est eadem præcise secundum quod actus est in agente, sicut sunt actus interioris, vt intelligere, velle, & huiusmodi: sunt autem quedam extra ipsam quæ tenent se ex parte acti, vt creatio, recreatio, gubernatio etiam aliquo modo: & illa non sunt idem ipsi secundum quod sunt in creatis, recreatis, gubernatis, & huiusmodi.

AD ID quod de Anselmo obicitur, dicendum quod antonomastice & vere sibi soli

conuenit: quia ipsa sola per se recta est, & omnia alia recta, caritate secundum potentiam ad minus sunt permixta: & ideo non omnimodam habent veritatem, sicut natura diuina.

AD ALIVD dicendum, quod verum & falsum quæ sunt in anima, sunt ab actu animæ qui est componere vel diuidere: & de tali veritate non quaeritur hic: quia illa veritas est in signo, & causata ab ista veritate.

Ad quæst.

AD ALIVD dicendum, quod proprietatis idem est quod dispositio veritatis quæ soli diuinae entitati conuenit secundum illam omnimodam impermixtionem, de qua dictum est: sic enim nulli alij conuenit.

AD ALIVD dicendum, quod in veritate entitas est subiectum veritatis secundum rationem, sed in diuinis in quibus non est compositio, est idem aliter significatum in vno & aliter in alio. In entitate enim significatur sicut in conceptu simplici, ante quem nihil est concipere de re: quia ens est primum cadens in nostrum intellectum: sed veritas proprietatem impermixtionis tangit: & ideo Magister entitatem, proprietatem, veritatem, vocat idem, licet non eodem modo significatum: quia entitas est primum, & semper, vt dicit Dionysius, veritas autem est dispositio eius de qua dictum est: proprietatis autem est secundum quod est consequens esse diuinum, & in quantum diuinum est, & non est consequens aliud esse: sicut etiam dicitur proprietatem trianguli rectilinei habere tres æquos duobus reëtis, eo quod sequitur triangulum, in quantum rectilineus & triangulus.

ARTICVLVS II.

Penes quid accipiuntur veritas, incommutabilitas, & simplicitas?

SECUNDO quaeritur, Penes quid ista accipiuntur? In diuinis enim sunt tria, scilicet essentia, persona, notio: ergo videtur quod hæc tria ad illa tria debeant reduci. Sed contra hoc est quod omnia ista sunt naturæ diuinae: in eo quod natura diuina est: ergo non reducuntur ad personam & notionem. Sed secundum hoc, cum in natura diuina non sit accipere nisi diuinitatem habitam & habentem ipsam, hoc est, naturam & suppositum, videtur quod ista non debeant esse nisi duo & non tria.

Præterea, Nos videmus, quod ea quæ opponuntur contrarie, & vt priuatio & habitus, & contradictorie, idem est subiectum circa quod sunt: sed commutabilitas & incommutabilitas opponuntur contrarie, aut vt priuatio & habitus: ergo debent attendi circa idem secundum rationem subiecti: sed in inferioribus commutabilitas non est circa quo est, sed circa quod est, vel materiam: ergo videtur, quod in diuinis secundum rationem intelligendi incommutabilitas sit circa idem. Cum igitur in diuinis non sit suppositum nisi persona, videtur quod incommutabilitas sit de conuenientibus personæ secundum se, & non

& non naturæ.

Item, Veritas & entitas secundum actum, quæ vera est entitas, in inferioribus non est nisi gratia esse vel quo est: ergo videtur, quod in diuinis veritas sit de pertinentibus ad essentiam: simplicitas autem dicitur à priuatione partium componentium: ergo videtur, quod simplicitas sit à priuatione partium componentium esse: hæc autem sunt quod est, & esse secundum Boetium: ergo simplicitas in diuinis erit ab indifferentia quod est & esse in diuinis.

Solutio.

SOLVITIO. Vltimæ objectioni consentiendo dicimus, quod ista tria accipiuntur ita, quod veritas sumetur ab esse essentia, incommutabilitas autem ab eo quod est, simplicitas autem ab indifferentia vtriusque. Et quod obicitur secundum loco, quod non est quod est in diuinis vel suppositum nisi in persona, dicendum quod hoc verum est secundum rem, sed ex modo intelligendi, cum dicitur, Deus, significatur diuinitas in habente, & illud habens dicitur suppositum non in ratione persone: & gratia illius sequitur substantiam diuinam incommutabilitas.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod bene concedo, quod non sumuntur hæc tria ab illis tribus, eo quod sunt consequentia essentiam in eo quod essentia est. Licet enim non sint in diuinis nisi illa tria: tamen illa tria non sunt ibi tria, quia non faciunt numerum: essentia vero licet sit vnum tantum, tamen est ipsam multis modis considerare, scilicet in habente, & extra habentem, vel secundum vtrumque, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quod non est in natura accipere nisi habens & habitum: sed ex hoc ipso resultat tertia consideratio ex comparatione vnus ad alterum per indifferentiam. Ad alia patet solutio per dicta in principio solutionis.

ARTICVLVS III.

Verum nomina dicta de Deo vt essentia, substantia, scientia, sapientia, bonitas significant idem vel diuersa: & vtrum debeant dici synonyma vel non?

DEINDE quaeritur de differentia illorum nominum quæ Magister tangit in principio, scilicet natura, substantia, esse, &c. & gratia illorum quaeratur etiam de aliis quæ sunt sapientia, scientia, bonitas, & omnia quæ de Deo dicuntur. Et quaeremus duo, scilicet vtrum ista omnino idem significant? Et secundo de compositione eorum cum Deo, vtrum notetur ibi fieri aliqua compositio, vel nulla: videtur autem, quod omnia dicta de Deo essentialiter sint synonyma: synonyma enim sunt quæ idem significant, quamuis etiam aliam & aliam habeant secundum nomen interpretationem, vt lapis, & petracum ergo omnis illa multitudo nominum essentialium idem significant, licet aliam & aliam habeant secundum nomen interpretationem, tamen

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

synonyma esse videntur.

Item, Synonyma sunt quæ tantum habent multitudinem secundum vocem sicut homonima quæ habent vnitatem secundum vocem, & multitudinem secundum esse: sed in istis nihil inuenitur in essentia & persona quod illi multitudini respondeat, quia nec substantia, nec accidens: ergo videtur, quod ista verissime sint synonyma.

Item, Augustinus dicit & habitum esse supra dist. 5. vt auctoritas, quod hoc est ibi esse quod sapere, & eo Deus est quo sapiens est, & eo sapiens est quo est: sed hoc non posset esse nisi sapientia & essentia nominarent idem & secundum idem: ergo videtur, quod sint tantum synonyma: & eadem ratio est de aliis: ergo videtur, quod omnia tantum sint synonyma.

SED CONTRA: Quæcumque nomina verissime faciunt notitiam illorum à quibus imponuntur, si illa à quibus imponuntur non sunt vnus rationis, ipsa nomina non sunt synonyma: sed essentia & sapientia in Deo verissime faciunt notitiam eorum à quibus imponuntur, & non sunt vnus rationis: ergo non sunt synonyma. Prima patet de se. Secunda probatur sic: Hic habetur in litera, quod solus Deus vere est essentia. Similiter Augustinus dicit, quod solus Deus vere sapiens est: sed ratio essentia in eo quod huiusmodi, non est ratio sapientia in eo quod huiusmodi: quia aliter in omnibus idem esset esse & sapere, quod falsum est: ergo ista nomina non sunt synonyma.

AD HOC quidam voluerunt dicere, quod ista nomina dicta de Deo differunt per connotata in creatura, & non habent aliquam differentiam si in Deo absolute accipiantur. Sed contra: Connotatum est effectus in creatura: sed effectus non est nisi à causa vt causa: ergo ista nomina non dicentur de Deo nisi sicut de causa vt causa: quod plane falsum est, quia sapientia vel sapiens nullam nominat causam vt causam. Præterea, ponamus per intellectum non esse connotata in creatura, quæro si adhuc Deus sit sapiens bonus, ens, & huiusmodi. Constat quod sic: ergo illa solutio nulla est. Præterea, Quod est posterius, non est causa diuersitatis vel identitatis in eo quod est prius: sed connotata sunt posterius in tempore: ergo non sunt causa identitatis vel diuersitatis eorum quæ sunt ab æterno.

Id est fuerunt alij qui dixerunt, quod in veritate Deus non habet nomen proprium, sed nos dedimus ei nomina: & ideo ista nomina transferuntur in eum ab his quæ inuenimus in creaturis: & penes illas accipiunt diuersitatem. Sed contra: Aut ista nominant quod proprie est in Deo, aut quod figuratiue est in ipso. Si primo modo, nihil valet solutio: quia adhuc remanet quaestio, qualiter in significando habent differentiam penes ea quæ nominant in Deo. Si secundo modo, tunc Deus non vere vita est, sed figuratiue, nec vere sapientia est, quod absurdissimum habetis est. Præterea, supra habitum est secunda dist. quod talia secundum rem per prius de Deo dicuntur, & per posterius de creatura.

Solutio.

SOLVITIO. Sine præiudicio dicendum, quod in omnibus talibus nominibus duo sunt attendenda, scilicet quid nominant, & in quo significatur poni quod nominantur: cum enim ego dico, sensus, hoc nomen, sensus, accipio secundum hoc quod nominat tantum: & ideo accipio in ratione vna communi. Si autem dico, sensus hominis, & sensus bruti: iam & in alia & alia ratione accipio, secundum quod accipio ipsam in eo in quo notatur poni significatum ipsius. Ita dico de huiusmodi nominibus diuinis. Si enim attendatur secundum ea quæ nominant tantum, tunc omnia illa nomina diuersitatem rationis habent de se: alia est enim per se ratio essentia, & alia ratio sapientia per se, & sic de aliis. Si autem attendo ea secundum id in quo ponitur significatum eorum, hoc est tale quod habet indifferentiam quod est & esse & aliquid esse. Hæc enim tria secundum Boetium differunt: quia quod est, est id quod res est vere, & suppositum: esse autem est essentia eius vel actus essentia: aliquid autem esse est per aliquid trahens ipsum ad partem vel speciem: & hæc omnia idem sunt in diuinis: quia in Deo idem est quod est & esse, & ipse Deus etiam est quicquid habet: & sic idem est in ipso esse & aliquid esse. Si igitur queratur, Quare sapientia est bonitas, & hæc duo essentia ipsa? unde enim est? non dicitur, quod hoc sit à sapientia in quantum sapientia est, vel ab essentia in eo quod essentia est: sed dicitur, quod hoc est propter id: quia in quo sunt ista, tantæ simplicitatis est, quod ipsum id quod est esse suum esse, & suum esse est id quod est. Ex primo igitur est diuersitas attributorum, ex secundo autem identitas rerum: & sic patet plana solutio, quod ista non sunt synonyma etiam ab æterno intellecta à Deo, & abstracta ab omni causalitate.

AD PRIMUM dicendum, quod ista non sunt synonyma, quoniam non habent eandem rationem rei quam significant, sed sunt idem in re, non propter id à quo imponuntur, sed propter id in quo ponuntur sua significata: hoc autem non est in petra & lapide: quia illa non habent diuersitatem alicuius rei, sed tantum nominis, secundum etymologiam, non rei, sed nominis.

AD ALIUD dicendum, quod ista non habent tantum multitudinem secundum vocem, imo quantum est de natura suorum significatorum multitudinem habent rationis rei. Sed quod hæc res est illa, hoc non conuenit eis per se, sed per aliud in quo sunt.

AD ALIUD dicendum, quod Augustinus attendit identitatem rei quæ est ex eo quod ista sunt in tali subiecto, & non attendit sapere & esse secundum intentiones quas nominant.

AD ID autem quod obicitur contra solutiones inductas, bene puto quod non bene se habent solutiones illæ.

ARTICVLVS IV.

Qualiter possit verificari compositio istorum nominum cum Deo qui non est compositus?

Vterius queritur, Cum ista significantur componi circa id in quo sunt, cum ex eo in quo sunt, omnimodam habeant identitatem, qualiter possit significari compositio eorum? Omnis enim nota compositionis significat compositam componi ex diuersis: sed cum dico, Deus est æternus, vel incommutabilis, vel sapiens, intercedit hic nota compositionis: ergo significat Deum componi ex diuersis.

1. Item, in primo physicorum dicit Philosophus, quod dicentes omnia vnum, conturbati sunt compositionis significatione, & auferrebat notam compositionis significationem in hoc verbo, est, dicentes quod non oportet dicere quod paries est albus, sed paries albus: & hoc non faciebant nisi quia ly est, significat quandam compositionem, quam sine compositis diuersis non est intelligere: ergo in talibus videtur semper falsa significatio, cui dicitur, Deus est sapiens, Deus est bonus.

2. Si forte dicatur, quod in quibusdam compositionibus predicatur idem de se, ve cum dico, homo est homo, asinus est asinus. Hoc nihil est: quia in talibus subiicitur ly homo gratia eius quod est, & predicatur gratia eius quod est: & inter illa bene intercedit compositio: in Deo autem non est aliqua compositio.

3. Item, Predicatum in omni propositione causa innotescendi subiectum ponitur: & non sunt idem per quod aliquid innotescit, & id quod per ipsum innotescit: ergo in omnibus intercedit compositio. Si forte dicatur, quod huiusmodi compositio est ex parte nostri intellectus: qui non accipit simplex multis modis significatum, nisi componendo vnum cum alio & diuidendo, licet composita & diuisa idem sint. Tunc obicitur, quod secundum hoc omnis noster intellectus est falsus de Deo, cum non accipiat rem sicut est, sed potius sicut non est. Si forte dicatur, quod sic est sicut in mathematicis, quod abstractum non est mendacium, eo quod modum abstractionis non ponat in re: ita hic intellectus componens, modum suum in re non ponit. Hoc nihil est: quia licet mathematica secundum esse sint in naturalibus, & non separata ab ipsis: tamen per esse quantitatis non habent rationem diffinitiuam à naturalibus: quia aliter æquinoctie diffinitur linea lignæ & lapidea per esse quantitatis, quod falsum est: unde mathematica habent aliquid ex parte rei, scilicet naturam quantitatis, super quod ponunt huiusmodi abstractionem, aliter enim esset intellectus falsus: hoc autem in diuinis nihil videtur esse unde oriatur huiusmodi compositio.

SOLVITIO. Ad hoc sine præiudicio dicendum, quod valde insufficientes sunt solutiones.

intellecui componenti compositione notante identitatem. **AD ALIUD** dicendum, quod est innotescere quoad nos, & quoad rei naturam: & nihil prohibet in diuinis predicatum facere ad hoc quod subiectum innotescat quoad nos, licet in rei natura idem sint subiectum & predicatum. **AD ID** autem quod contra solutionem quorundam obicitur, videtur esse concedendum.

ARTICVLVS V.

Qua sit diuersitas inter attributa nominum diuina natura, & substantia, & essentia?

His habitis videndum est de his quæ dicuntur in litera. Et primo queritur de diuersitate horum nominum, diuina natura, & substantia, & essentia. Et dicendum, quod ista idem sunt, sed ratione differunt. Natura autem accipitur dupliciter secundum duas eius significationes, scilicet vt est virtus intrinseca, secundum quod diffinitur esse principium & causa motus & quietis in quo est per se & non per accidens. Sic enim accipitur pro vi etiam illa quam diffinit Boet. quod natura est vis insita rebus ex similibus similia procreans. Et sic quandoque dicitur, quod pater virtute generat. In hac enim ratione natura est in persona principium aliquod naturalium actuum, vt generare, spirare, &c. Et ideo dicit Augustinus, quod Pater de natura sua generat filium. Et Ansel. dicit, quod Pater & filius de natura sua spirant spiritum sanctum. Accipitur etiam natura pro forma, secundum quod diffinit Boet. naturam, quod natura est vnamquamque rem informans specifica differentia, & sic accipitur hic: non quod velim dicere, quod natura diuina sit specifica differentia alicuius, nec quod genus vel species sit: quia nec genus, vel species, nec individuum est, vt infra patebit: sed quod iuxta illum intellectum accipitur formaliter, vt cum dicitur, Pater natura diuina est, & hoc modo frequenter accipitur à Sanctis. Substantia autem potest accipi duobus modis, scilicet ab actu substantiæ, vel à differentia substantiæ quæ diuiditur contra accidens: & si primo modo accipitur, cum in diuinis sint proprietates quibus substantia aliquo modo intelligendi personæ, substantia dicit tunc quid personæ eo modo quo August. dicit, quod persona significat subsistens per se ipsum & substantiam: & sic Græci concedunt tres substantias esse in diuinis. Si autem accipitur à differentia quæ diuiditur contra accidens, tunc dicitur substantia ens per se, sicut accidens dicitur ens per aliud: & sic substantia vicinior est ad stantem pro essentia diuina, quam pro personis: & hoc sensu negant Latini esse tres substantias in Trinitate. Essentia autem abstracte dicitur formaliter simplex, & faciens esse, & non hoc esse vel illud esse quod specificatum est & tractum in partem.

partem. Sicut enim deitas formaliter dicit Deum: ita essentia dicit esse indistincte. Et sic dicit Anselmus in monologio, quod sicut differunt lux, lucere, & lucens: ita differunt essentia, esse, & ens. Et sic essentia est quo formaliter res est, & esse est actus eius quem habet in eo quod est: id autem quod est, est ipsum ens completum. Et secundum hoc patet, quod ens non dicit simplicem intellectum antequam nihil est secundum intellectum. Alio modo dicitur ens, secundum quod ens est causa primaria ad omnia alia: & secundum hoc ens est primum, & ante ipsum nihil est, & sic ens est vicinus actus diuinae. Primo autem modo vicinus est personæ: & ideo in primo sensu conceditur a quibusdam, quod Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres entes: sed secundo intellectu non: quia secundum illum modum ly ens dicit causam primariam ad omnia: & sic dicit simplicem naturam primam secundum intellectum: unde si sic essent plures, sequeretur quod Pater & Filius & Spiritus sanctus essent tria entia, quod falsum est.

ARTICVLVS VI.

An sapientia dicitur a sapere?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Sicut enim ab eo quod est sapere dicta est, &c.] Potius enim videtur conuerso: quia sapere est actus sapientia: & effectus potius dicitur a causa, quam a conuerso.

Solutio. Dicendum, quod August. loquitur secundum intellectum abstrahentem: & tunc verum est, quod abstractum sumitur a concreto, & concretum innotescit per actum: & ideo ab actu accipitur abstractio prima: & sic sapientia dicitur a sapere.

ARTICVLVS VII.

Utrum esse dicitur de Deo & suis creaturis uniuocè: & utrum secundum intensiorem & remissionem dicatur esse de Deo & creaturis?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Et quis magis est, quam ille qui dixit, &c.] Ex hoc enim concluditur duplex inconueniens: quæcumque enim dicatur secundum magis & minus, recipiunt intensiorem & remissionem: sed esse dicitur secundum magis & minus: ergo recipit intensiorem & remissionem. Quod si concedatur, sequitur ipsa esse de genere accidentis: quia essentialia & substantialia non intenduntur & remittuntur.

2. Similiter sequitur ulterius, quod omne quod est, intenditur & remittitur: si enim omne quod est, fundatur super ens: si ens intenditur & remittitur, videtur, quod omne quod est, intendatur etiam & remittatur.

3. Præterea, Quicquid secundum magis & minus dicitur de aliquibus, ipsum secundum unam rationem est in illis: ens secundum magis & minus dicitur de Creatore & crea-

turis: ergo secundum rationem unam est in Creatore & creaturis: quod falsum est, quia Creator & creatura secundum nihil uniuocantur.

Solutio. Dicendum, quod est intentio proprie, & est intentio secundum aliquid. Proprie intentum est quod secundum causas intrinsecas intentum est secundum accessum vel recessum a termino aliquo sicut a vera nominis impositione, vel ad aliquid quod in summo habet illud, sicut bonum in optimo est in Deo. Intentio autem secundum aliquid est, quando aliquid ex causis extrinsecis, vel quod verius est, ex ordine sui ad causas extrinsecas dicitur secundum aliquid minus vel magis, vel etiam ex participando illud fortiori differentia quam aliud. Primo modo intenditur album, & calidum, & huiusmodi. Secundo dicitur magis bonum, quod non habet causam suæ bonitatis, sed ipsum est substantialiter bonum, quam illud quod ab alio est bonum: & hoc modo dicitur magis ens quod per seipsum est, quam quod per alterum est. Tertio modo dicitur magis ens substantia quam accidens, & magis ens actus quam potentia. Et secundo modo dicitur Deus magis ens & magis esse quam aliquid creatum. Unde patet solutio ad primum: quia non est inconueniens hoc modo ens magis & minus aliquibus conuenire: & hoc non est absolute intendi & remitti.

Ad secundum dicendum, quod illa obiectio procederet, si simpliciter intenditur & remitteretur: non enim sequitur. Inest hoc huic secundum magis, & illi secundum minus: ergo intenditur & remittitur: quia ubi proprie est intentio & remissio, in eodem subiecto qualitas potest intendi & remitti. Si tamen concedatur improprie, ut dictum est, quod intendatur, & secundum magis & minus inest diuersis, tunc soluendum est per distinctionem dictam.

Ad aliud dicendum, quod sicut plures dictum est, non est aliquid uniuocum creature & Creatori, sicut unius rationis existens in utroque: sed conuenire potest aliquid secundum prius & posterius. Sed cum prius & posterius dicatur tripliciter, ut videtur Philoophus dicere in 3. prima Philosophia, scilicet vel quod participatur fortiori & debiliori differentia, ut ens de substantia & accidente: vel sicut in ordine ad actum efficientis qui per se est unius, & alia per aliud appropinquant modo causalitatis efficientis, sicut medicus dicitur medicus per se, & vetula imitando, vel instrumenta medicinalia ut per quæ exercetur actus: vel per diuersum respectum ad finem unum, qui uno modo per se inducitur in uniuoco, & alia diuersimode operantur ad inductionem eius, sicut sanum in complexionibus per se, & vrinam sana quia indicans, & dieta sana ut conseruans, & medicina ut naturam coadiuuans. Cum, inquam, ita sit, nullo istorum modorum analogia est in Deo, & creatura: sed hoc modo, quod ens & huiusmodi per se substantialiter sunt in Deo, & in creaturis per aliud & participatiue: & non ita quod Deus diuersimode se habeat

habeat ad creatura, vel ad aliquid unum ad quod se habeat Creator & creatura per prius & posterius, sicut pater in exemplis præhabitis: sed quia inferiora diuersimode se habent ad Creatorem: licet enim primum uno modo se habeat ad omnia secundum Dionysium & Philosophum, non tamen uno modo se habent ad ipsum. Sic ergo penes hanc analogiam potest dici, quod aliquid commune est Creatori & creaturæ: tamen ex magis & minus dicto illo modo quo prædiximus, non sequitur quod uniuocè conueniant: sed sequitur, si magis & minus acciperetur proprie, & propria intensiōe.

ARTICVLVS VIII.

An definitiones eternitatis datae ab Anterioribus sint bonæ?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Ipse vere & proprie dicitur essentia, cuius essentia non nouit præteritum, &c.] Hoc enim quod hic dicit, dictum est ratione eternitatis. Unde de eternitate breuiter aliquid tangendum est, eo quod de ea alibi latius sit tractatum. Queritur ergo, Quid sit eternitas? & quid æternum? & quæ in eternitate? Ad primum proceditur sic: Dicit Boët. quod eternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Videtur autem inconueniens, quod diffinit per priuationem cum dicit, Interminabilis: non enim priuatio aliquid certificat nisi per speciem oppositam ei: & de illa specie nulla facta est mentio.

2. Præterea, Videtur inconueniens, quod cum eternitas dicatur ab esse, dicitur enim eternitas esse extra terminos finis & principij, quod diffinit ipsam per vitam.

3. Præterea, Prima mensura secundum intellectum primo videtur secundum intellectum conuenire: sed esse est priusquam vita: ergo videtur, quod eternitas quæ prima mensura est, magis debeat diffiniri per esse quam per vitam.

4. Præterea, Mensura non est nisi mensurati: mensuratum autem primum quantum est vel dimensiuæ, vel potentialiter, vel virtualiter: cum igitur esse & vita non dicantur quod distensum virtualiter, non debet diffiniri per esse nec per vitam.

5. Item, Eternitas est in genere durationis: possessio autem vitæ non dicitur durans aliquid, vel durationem: ergo male diffinitur per illud.

6. Præterea, Possessio dicitur quasi pedum possessio: & transfertur ad res fortunas: ergo non proprie est respectu vitæ.

7. Item, Omnis duratio protensa est nullum protensum est totum simul: ergo eternitas quæ est duratio, non est tota simul.

8. Præterea, Infra habebitur, fuit qui nunquam defuit, est qui semper est, erit qui nunquam deerit: fuit autem, & est, & erit, non dicunt totum simul: ergo quod cum illis est, non est totum simul: eternitas autem

cum illis est, ut videtur: ergo non est tota simul.

9. Præterea, Totum & simul videntur idem dicere: totum enim est cuius nulla partem est extra se, & simul cuius partes in se constant: ergo alteram superfluit, ut videtur.

10. Præterea, Omne totum habet partes: eternitas autem non habet partes: ergo eternitas non bene dicitur tota.

11. Præterea, Hæc in lib. de diffinitionibus dicit, Eternitas est spatium continuum non interiectum: spatium autem videtur habere partes, & non simul omnes: ergo videtur, quod male dicat, quod est tota simul.

12. Item, Dionys. in lib. de diu. no. cap. 10. Eternitas est antiquum, & immutabile, & vniuersale metiendo. Hic autem neuter Auctorum diffinit per vitam: ergo videtur male diffinire Boëtius.

Solutio. Dicendum, quod in veritate Boëtius diffinit eternitatem, secundum quod est in eo quod vere æternum est: & hoc accipitur ab Anselmo in monologio, ubi dicit sic. Cum diuina substantia non sit aliud nisi vita sua & eternitas sua, nec sit aliquo modo terminabilis, nec nisi simul & perfecte tota: quid aliud est vera eternitas quæ illi soli conuenit, quam interminabilis vita, simul & perfecte tota existens? Unde patet, quod ipse non diffinit eternitatem, secundum quod accipitur abstractè & formaliter: sed potius materialiter, secundum quod est considerare eam in durante, quæ est causa durationis aliorum, unde vita durans dicitur hic eternitas, ut mihi videtur. Cum autem sit multiplex vita, scilicet secundum esse, & secundum bene esse: & viuere secundum bene esse secundum sensum, sicut in voluntate: & secundum intellectum, sicut in moribus: & hoc secundum statum morum in ciuilibus, vel in gratia: & vltimus secundum statum viæ & patriæ: & vltimus secundum Creatorem & creaturam: non accipitur hic vita proprie secundum Anselm. explanationem nisi secundum intellectum, & in Creatore qui solus proprie æternus est. Sed hic vita accipitur ut participata, vel in se. Si ut participata, sic est in participantibus eternitatem, ut in beatis qui non sunt æterna. Si autem in se accipitur, adhuc dupliciter, scilicet prout est actus spiritus secundum rationem intelligendi & primus, & sic non accipitur ipse ratione mensuræ, nisi forte exemplariter prout alia propinquant ad illud. Accipitur etiam prout formaliter consideratur pro ipsa duratione: & sic est in ratione mensuræ, & habet se ad alias mensuras, ut causam & mensuram: & mensuram exemplaris, & mensuram excellentis. Vt causa: quia dicit Dionys. in lib. de diu. no. cap. 10. Deus æternus est laudandus, secundum quod ipse est factus æternus & temporis, ante secula existens. Ut mensura autem exemplaris: quia alia imitantur ipsam in quantum possunt. Ipsa enim est simul in esse & potentia & actu secundum comparationem sui ad vere æternam. Et

æmmerit ab illa, & imitatur ipsam simul in esse & posse, sed non in actu qui est operatio: potentia enim Angeli perfecta est tota, nec expectat actum, nec egreditur in ipsum: sed secundum vicissitudinem intellectuum & affectionum non est simul, quinimo sicut dicit Augustinus, Deus creaturam spirituales mouet per tempus, & non per locum. Tempus vero licet forte sit simul in suo temporali esse aliquo modo: non tamen potentia eius est simul, nec etiam actus: quanto enim elongatio sit creaturam à primo, tanto minus participat de bonitatibus eius: & hoc est, quod dicit Philosophus in lib. de causis. Sed quod est æternum æterno, hoc & est æternum æternum, & tempus temporali. Et tangit imitationem duorum ad tertium quantum possunt in ratione mensurandi. Secundum autem quod est mensura excellens stans in æuo toto & tempore, claudit præsens æternitatis æuum excellendo ipsum ex parte principij & finis: & hoc est, quod dicit Anselm, quod sicut præsens tempus claudit in se omnem locum, & quicquid in eo est: ita æterno præsentem clauditur omne tempus, & quicquid est in ipso.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod hoc quod dicitur, interminabilis, est negatio consequens differentiam positivam, quæ propter simplicitatem æternitatis nominari à nobis affirmatiue non potest: & sic patet, quod negatio, interminabilis, certificat ex præsupposita differentia positiva.

AD ALIVD dicendum, quod æternitas est in ratione durationis, & sic proprie refertur ad potentiam: unde cum prima potentia æterni in se manifestetur in vita, ideo diffinitur per vitam, & non per esse. Vel dicitur, quod diffinitur æternitas in æterno secundum optimum statum sui, secundum quod etiam participatum ipsum facit participare æternitatis immobilitatem: hoc autem fit tantum in participantibus ipsum ut est vita beata, & non per esse. Unde Augustinus in lib. confess. 12. Nimirum cælum cæli quod in principio fecisti, creatura est aliqua intellectualis: quamquam nequaquam tibi æternitati cœterna, particeps tamen æternitatis tuæ, valde mutabilitatem suam præ dulcedine felicissimæ contemplationis tuæ cohibet, & sine vilo lapsu ex quo facta est, excedit omnem inherendo tibi volubilem vicissitudinem temporum. Cum ergo diffiniat æternitatem secundum quod est pars beatitudinis, & communicans incommutabilitatem æternitatis, diffinit ipsam per vitam: eo quod per esse incommunicabilis sit: quia sic est esse sine terminis, quod creaturis non potest conuenire.

PER HOC etiam patet solutio ad sequens: quia in veritate prima mensura est esse durantis in potentia simul existentis: sed sic non est communicabile ipsis quæ sunt æterna participatione ipsius, sed potius per vitam.

AD ALIVD dicendum, quod mensura formaliter accepta est quanti virtualiter, vel

dimensione: sed hic, ut puto, materialiter accipitur, prout est in æterno: & ideo non mensurat nisi ut exemplar, ad quod alia beate viuentia propinquant quantum possunt: nec tamen mensurat ut exemplar durationis in quantum duratio, sed potius ut exemplar vite beate. Ad hoc autem quidam dixerunt, quod diffinitur per vitam ad exclusionem rerum viuarum, quæ æternitate non mensurantur: sed primum est probabilius.

AD ALIVD dicendum, quod vitæ possessio dicitur hic, eo quod habetur ad nutum tota potentia vitæ in actu: ita quod nihil eius expectetur extra: & sic est potentia vitæ stans in tota duratione: unde ly possessio inuit virtualiter stans simul.

AD HOC autem quod obiicitur, quod omnis duratio diffinitio quædam est, dicendum quod non oportet, quod diffindatur in se: quia omne quod in se diffinditur, habet partem remotam à parte: sed diffinitio est in alio, quia est ab ipso, & sub ipso: & sic erit stans in se, habens sub se diffinitum in temporali & tempore quod excellit: & ipsa non dicitur duratio, eo quod diffinditur, sed eo quod diffinitio sub ipso non deficit, ut dicit Augustinus in littera.

AD HOC quod obiicitur de ratione possessionis, dicendum quod transmutatur ad aliud, scilicet ad id quod habetur ad nutum, ut vita tota simul subsistans, cuius in virtute viuendi nihil est extra se.

AD ALIVD iam patet solutio: quia hæc est falsa, quod nullum protensum sit totum simul: protensum enim hoc quod sic protenditur, quod nulla protensio sub ipso deficit, est totum simul: & hoc ideo est, quia non protendit partem à parte, sed stat vnum in tota duratione.

AD ALIVD dicendum, quod nunquam deficit per hoc quod adest totum simul.

AD ALIVD dicendum, quod totum dicitur hic idem quod perfectum, cuius nihil est extra se expectatum, vel amissum in præterito: simul autem remouet successionem: unde totum dicitur per oppositionem ad partes diuersas componentes durans aliquid: simul autem opponitur non partibus, sed partium successioni.

AD ALIVD dicendum, quod totum accipitur hic secundum quod dicit Philosophus in 3. phys. Totum autem & perfectum idem dico: non enim omnino perfectum est, quod partem potentie vel actus sui habet in expectatione futuri.

AD ALIVD dicendum, quod Isaac diffinit formaliter æternitatem, prout est in ratione mensuræ: quia sic accipitur ut extra æternum: nihil enim intrinseco sibi proprie mensuratur, sed quantitas intrinseca quantitate exteriori mensuratur, nisi hoc modo quo numerus partium mensurat: sic enim partes numeratæ aliquo modo totum mensurant. Sed æternitas in diffinitione Isaac significatur ut mensura extrinsecus adiacens: & non vocat ipsam spatium, eo quod diffinditur partibus: quia sic aut partes permanent, & tunc non differret à continuo habente positionem, ut lines,

lines, vel superficies: aut non permanent, & sic non differret à tempore: sed ideo dicit spatium, quia non deficiente includit & excellit omnia, non deficiente autem non distenditur, sed stat in toto spatio corrente sub ipso: & ideo vocat continuum à statū, & non interfectum: quia non interceptur priori & posteriori quemadmodum tempus.

AD ALIVD dicendum, quod Dionysius vocat antiquum à carentia finis: & est modus loquendi Græcorum, sicut etiam Philosophi quidam antiquitatem motus & mundi æternitatem vocabant, licet falsum dixerunt. Immutabile autem dicit eo quod non habet prius & posterius: vniuersale autem dicit metiendū, & alia translatio habet, totum secundum totum metiri: quia ex parte æterni per se mensurat esse & posse & actum vno indiuisibili stante nunc: ita quod sicut ex parte æterni nihil est de potentia protensum extra se: ita nunc æternitatis stans, & non mouens sese, ut dicit Boetius, nihil habet in futuro: sicut habet præsens tempus cuius pars prima præterit, & pars in instanti est, & pars in futuro expectatur.

ARTICVLVS IX.

Quid est æternum, & vtrum pena inferni possunt dici æterna & vtrum anni & tempora possunt dici æterna.

Secundo queritur, Quid sit æternum? Videtur autem, quod sit solus Deus per Anselm. in mono. Vel hoc solo veram æternitatem soli illi inesse substantiæ quæ sola non facta, sed factrix esse inuenta est, aperte percipitur: quoniam vera æternitas principij siquisque meta carere intelligitur, quod nulli rerum creaturarum eo ipso quod de nihilo factæ sunt, conuenire conuenitur: ergo videtur, quod non sit æternum aliquid nisi solus Deus.

2. Item, Anselm. æternitas est eorum rerum quæ non sunt aliud quam ipsa: ergo videtur, quod nihil æternum nisi Deus.

3. Item, Pet. rationem: Omne esse durans mensuram habet propriam quæ mensuratur: diuinum autem esse durans quoddam esse est: ergo habebit propriam mensuram: hæc autem non est nisi æternitas: ergo solus Deus æternus est.

Sed contra.

SED CONTRA: Sancti dicunt penas inferni æternas. Et Apostolus ad Rom. vii. dicit temporibus æternis taciti: & loquitur de prædestinatione Christi. Augustinus autem in 11. confessionum dicit Angelos participatione æternitatis æternos, non tamen Deo cœternos: ergo videtur, quod multa sint æterna.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod æternum est cuius propria mensura æternitatis est. Potest autem attendi mensurans tripliciter, scilicet ut adæquatam quantitati virtuali mensurati, & sic solus Deus æternus est: vel ut excellens mensura, & sic omnia æterna &

& spiritualia includuntur in æternitate, eo quod non deficit alicui illorum: & tamen nullum illorum æternum est. Tertio modo consideratur ut exemplar participatum ab aliis, quantum potest vnumquodque: & sic ipsum adiacet aliquo modo æternis & temporalibus suo nunc, & suo quando: ut cum dicitur, quando Deus est, Angelus est, & motus est: & cum dicitur, Deus nunc est, & angelus, & quod fertur in motu. Et his omnibus modis aliquid est in æternitate, licet non sit æternum nisi primo modo: & accipitur æternitas non prout est in æterno, sed formaliter pro ipsa duratione. Si autem accipitur participata per vitam, tunc dicitur aliquid æternum, eo quod participat ipsam per vnam proprietatem eius, vel duas, vel plures, secundum quod maiorem vel minorem habet appropinquationem ad Deum qui verissime est æternus: unde Angeli contemplantes, & beati quorum licet potentia deflexibilis sit per naturam, tamen quia constat simul quod innuariabilis est per gloriam, dicuntur æterni secundum Augustinum. Penæ autem inferni dicuntur æternæ à participatione durationis sine termino. Tempora autem æterna sunt anni Dei, qui non deficient: qui non dicuntur tempora & anni, nisi secundum distinctionem ad inferiorem mensuram quæ est tempus. Vel dicatur, quod tempora per ly æternis trahantur extra rationem suam, & stant pro duratione æternitatis à qua fluunt tempus. Et per hoc patet solutio ab obiecta quia bene concedo, quod æternitas Deus est, & nihil proprie dicitur æternum nisi solus Deus. Alia autem quædam sunt in æternitate clausa non æterna, neque participantia æternitatem, ut tempus & temporalia: quædam autem in æternitate, & participantia æternitatem, & non æterna, ut Angeli: quædam autem in æternitate & æterna & æternitas ipsa, ut Deus Trinitas: quædam autem aliquid simile participantia æternitati, nec tamen in æternitate sunt, nec æterna, nec æternitas: ut penæ æternæ. Tempora vero non dicuntur æterna, nisi improprie sumantur: sicut æternitas dicitur æternum tempus, vel æterna tempora, eo quod licet in se non distinguatur, tamen ad temporalia distinguitur per accidens, ut Deus durauit plus sex millibus annorum, vel huiusmodi.

ARTICVLVS X.

Quid sit esse in æternitate?

Tertio queritur, Quid sit esse in æternitate? Si enim æternitas est interminabilis vitæ possessio, videtur esse in æternitate idem quod esse in vita interminabili gloriæ. Hoc etiam videtur: quia de his qui sunt in penæ æternis, non dicitur, quod sint in æternitate: sed potius tempus eorum erit in secula. Et quia plurima dicta sunt de hoc alibi, ista sufficiant.

SOLVTIO. Dicendum ad prædicta, quod esse in æternitate tribus modis dicitur, scilicet sicut mensuratum in mensura adæquata, &

& sic solus Deus est in æternitate. Secundo modo dicitur esse in æternitate, sicut mensura in mensura excellens, & sic æterna & temporalia sunt in æternitate tanquam inclusa, ut dicit Anselm. Tertio modo dicitur esse in æternitate sicut participantia ipsum æternum per vitam, & sic beati dicuntur esse in æternitate: mali autem damnati non, nec sunt dicendi esse æterni: licet cum determinatione concedatur, scilicet quod sint æterni in pœnis.

ARTICVLVS XI.

An creature comparata ad Creatorem dicuntur quasi non esse?

DEinde queritur de hoc quod dicitur in litera [quia in eius comparatione qui vere est, quasi non sunt, &c.] Contra hoc est: quia quicquid simpliciter conuenit alicui, hoc per nullam comparationem tollitur ab ipso: esse autem substantialiter & simpliciter conuenit omni ei quod est: ergo per nullam comparationem tollitur ab ipso.

1. Præterea, videtur, quod in eius comparatione magis sint entia, quam sint in se: cum enim ens creatum comparatur ad duo secundum ordinem, scilicet ad nihil, & ad ens creans entitatem: non accipit entitatem secundum quod comparatur ad nihil, sed potius defectum & mutabilitatem: ergo entitatem accipit ab altera comparatione, scilicet ad ens creans: & sic suæ essentia comparata magis sunt, & non minus sunt, ut videtur.

3. Item, Gregor. Omnia in nihil deciderent, nisi ea manus omnipotentis contineret: ergo ex comparatione ad ipsum accipiunt fortiorem entitatem: & sic non est verum quod dicit, quod quasi non sunt, quando ad ipsum comparantur.

4. Item, supra prima distinctione habitum est, quia bonus est, sumus: ergo ex comparatione ad ipsum melius sumus, quam sine comparatione.

Solutio.

SOLVTIO. Ad omnia hæc est vna solutio, quod duplex est ibi comparatio, scilicet vt ad causam nostri esse: & sic non sumus nisi per comparationem ad ipsum: quia quicquid sumus, ab ipso, & ad ipsum, & in ipso continetur. Secunda comparatio est proportionis æquiparantia vel similitudinis: & sic comparati ad ipsum, quasi nihil sumus: quia sine ratione proportionis ab ipso distamus: & similiter omne ens creatum: & hoc contingit propter tria quæ de necessitate sunt de nostro esse, & omnis creati in quantum creatum est, scilicet potentia secundum aliquam causam quæ præcedit nostrum esse, & priuationem postquam sumus, & materiam esse recipientem: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XII.

Verum verba consignificantiæ differentias temporis, vs fuit, & erit, possunt dici de Deo, & de omnibus creaturis?

Postea queritur de hoc quod dicitur [De quo dicitur fuit, non est, &c.] Dubium enim est, qualiter illa verba consignificantiæ differentias temporis dicantur de æternis, æternis, & temporalibus: De æternis non videntur dici: quia huiusmodi verba dicunt differentias temporis, quæ causantur à motu, vel mutabilitate: talis autem motus vel mutabilitas in Deo non est: ergo de Deo siue æterno dici non possunt.

Similiter videtur, quod nec de æternis: quia illorum esse est totum simul, similiter posse in eis non præcedit esse, & de posse eorum nihil est extra suum esse: ergo etiam posse est totum simul: ergo videtur, quod totum sit nunc stans, & nihil præteritum in eis, nec futurum, neque præsens, eo modo quo præsens est cuius pars præterit, pars in instanti est, & pars futura.

Similiter videtur, quod nec de esse temporalium, & accipiatur esse secundum substantiam: illud enim idem est esse secundum substantiam per totam durationem rei: ergo videtur, quod non accipit præteritum & futurum secundum istam determinationem, qua hic determinatur, quod præteritum est, non est: & quod futurum est, nondum est.

AD HOC vltimum dicunt quidam, quod esse rei dupliciter consideratur, præcipue esse rei mobilis, scilicet in se, vel prout est in potentia mobilis, secundum quod mobile. Primo modo dicunt, quod non mensuratur tempore: & sic non conuenit ei per se præteritum, & futurum. Secundo modo habet ordinem ad tempus: quia potentia mobilis secundum quod mobile, non est tota simul. Sed hæc solutio non soluit: quia ista litera vult, quod omni esse creato conueniat præteritum & futurum: & ideo proprium sit esse increato, non nosse præteritum & futurum. Hoc etiam videtur per hoc quod dicit Augustinus in 8. super Gen. quod Deus nec loco, nec tempore motus, creaturam spirituale mouet per tempus, & non per locum: corporalem autem per locum & tempus: ergo videtur, quod omnis creaturæ sit per tempus mutari: & ita conuenit ei præteritum & futurum. Item, Augustinus in principio super Ioan. dicit, quod hoc verbum, est, cum de creaturis dicitur temporales motus significat, sed non cum de Creatore: ergo videtur, quod glossa illorum non sit secundum intentionem August.

SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quod in veritate sententia Hieron. & Augustini est, quod omne quod est aliquo modo sit temporale, præter Creatorem, & quod fuit, & erit aliquo modo dicantur de omnibus

omnibus præterquam de ipso. Vnde videtur dicendum, quod cum dicitur de Deo fuit, vel erit, quod ly fuit & erit dicunt nunc æternitatis stans in tota duratione æternorum & temporalium: & ideo illa duratio quæ facta est ex illo nunc, non est interiecta aliquo, ut dicit Isaac: quod abscesserit à potentia æterni, ita quod aliquid expectetur: sed variatio quæ significatur in fuit & erit, est in inferiori mensura quæ est tempus: sicut intelligitur distinguuntur mensura excellens, quando distinguuntur ab ipsa minor mensura: & ideo resoluuntur huiusmodi locutiones à Doctoribus sic: Deus fuit, id est, Deus est respectu cuius nunc accipitur aliquid temporale quod præcessit durationi Dei. Deus erit, id est, Deus est respectu cuius accipitur aliquid temporale quod sequitur durationi Dei, vel durans Deus. Sicut est in duabus lineis: vna infinita, & altera finita: & vna stante, & altera mota sub ipsa. Infinita enim stans non potest distinguuntur in partem & partem aliquoram, sed distinguuntur ad motum vel distinctionem inferioris. Non tamen est omnino simile: quia tempus non habet partes permanentes, æternitas autem non habet partem aliquam.

Alij dicunt, quod temporis consignificati differentia sit in intellectu nostro, & non in re significata: eo quod nosse intellectus non accipit durans semper, sed cum parte transeunte & veniente. Sed hoc nihil est dicere: quia duratio bene accipitur à nostro intellectu secundum naturam durantis: & ita accipitur vt stans, vel vt non stans, secundum quod diuersimode referitur ad ipsa durantia.

AD HOC autem quod obiicitur, quod de omnibus creaturis aliis proprie ista verba secundum Augustinum & Hieron. dicuntur, videtur dicendum sine præiudicio, quod ille est intellectus eorum. Qualiter autem in duratione Angelorum vel potentia ad esse sit tempus, difficile vel impossibile erit inuenire: si tempus dicatur vno modo. Vnde videtur eligenda hæc via, quod tempus dicitur multipliciter. Vno modo proprie dicitur tempus mensura motus primi mobilis: qui motus est causa omnium aliorum motuum: & illud tempus secundum se totum mensurat motum primi mobilis: secundum partem autem mensurat motus causatos ab ipso, secundum quod Philosophus dicit, quod in tempore esse est quædam parte temporis mensurari: sic enim omne quod est in tempore, excellit ab ipso: cuius probatio est: quia causatur à motu cuius prima mensura est tempus: sed causa est ante causatum: ergo & mensura cause est ante mensuram causati: ergo tempus excellit ipsum ex parte ante. Similiter cum vauquodque causatum à motu mensuretur periodo, motus qui accipitur in partibus, vel minutis respectuum stellarum & signorum & figurarum circuli causantis rem, mensurabitur periodo: & cum numerus periodi sit finitus, de necessitate motus erit post ipsum, & ita tempus: igitur omne quod secundum esse & motu causatur

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sem.

à subiecto temporis, excellit à tempore & ex parte ante & ex parte post: & illa proprie dicuntur esse in tempore, secundum Philosophos. Et si tantum dicamus hoc modo tempus esse, non erit tempus vnum de coequalibus, nec Deus mouebit Angelos per tempus in numero & successione affectionum & intellectuum Angelorum: quia nihil horum est ordinatum ad motum cæli. Dicimus ergo, quod tempus dicitur alio modo mensura cuiuscumque mutationis, siue habentis medium, siue non habentis medium, non ordinata ad motum cæli: & hoc tempus differt & numeratur secundum temporalia, & non erit vnum tempus omnium temporalium. Tertio modo dicitur tempus mensura mutationum simplicium, sicut velle, & intelligere, & huiusmodi: & hoc modo non erit iterum idem tempus.

Si autem obiiciatur, quod adhuc videtur esse idem tempus: quia tempus est numerus, & eodem numero numerantur canes & oves, non valet obiectio: quia tempus non est numerus numerans tantum: imo etiam numerus numeratus: est enim numerus prioris & posterioris in motu: & ideo in quibus prius & posterius motus cuius ipsum est mensura aliquo modo saluatur, ibi erit idem tempus, & hoc non est nisi in illis quæ sicut ad causam ordinantur aliquo modo ad motum cæli: hic autem non est ita: vnde numerus quo numeratur, in parte conuenit cum tempore, in parte differt ab ipso: vnde patet quod non est idem tempus, in secunda & tertia significatione accepto tempore. Vterius cum tempus non habet continuitatem ex se, sed ex motu, & motus à spatio, ut dicit Philosophus: non est necesse, quod tempus in tertia significatione sit continuum: cum motus illi indivisibiles sint, & non continui: & illud tempus non est nisi numerus ipsorum nunc, vel vicissitudinum affectionis & intellectus: & sic large sumpto tempore, omnis creatura temporalis est & in esse, & in posse, & in agere. In esse quidem: quia in nihil decidit ex se: & quod continetur, hoc habet ab alio, & non ex se, & ideo continuus defluxus esse per naturam temporalis est, & aliquid in ipso continuo præteriret nisi ab alio contineretur. Similiter posse suum per consequens non stat totum simul quantum est de se. Operatio autem patet, quod vicissitudinem habet: & sic soluitur quod est in litera, quod præteritum habet etiam creatura perpetua quantum est de se & futurum.

SI A V T E M petatur, qualiter secundum tempus quod considerauerunt Philosophi, dicatur Angelus fuisse, vel substantia cæli, vel etiam esse rei generabilis & corruptibilis? Possumus dicere sine præiudicio, quod in Angelis duratio tota simul est, & non est proprie potentia durandi, prout potentia durandi aliquid minus habet quam ipse actus durationis: sed potentia durandi est in eis ipsa continuationis esse necessitas: & ideo non sunt temporales, sed æterni: & tunc exponitur fuit, quod dicat nunc, vel quando æterni: quum autem siue æternum excellit tempus

N pus

pus : & ideo non in se, sed in comparatione ad ipsum distinguitur: sic Angelus fuit, id est, creatura temporalis aliqua est, respectu cuius præcessit esse Angeli durans. Angelus erit, id est, creatura aliqua est quæ si desineret, Angeli esse durans esset post eam: sicut etiam diximus de æterno. Et similiter de substantia cæli: licet non sit sic de substantia (alias potentia) motus eius, quæ continuo exit in actum, & ideo tempore mensuratur, sicut mensura cœquata sibi. De esse autem rei generabilis quod idem videtur manere in toto tempore durationis illius, potest dici, si pla-

cet, ut prius in solutione aliorum dictum est: unde licet remaneat idem, non tamen omnino idem nisi secundum habitum propter continuam deperditionem & restaurationem. Vel potest dici aliter, quod esse rei generabilis sit idem manens: tamen ipsum esse est in eo quod est: & id quod est, habet esse durans, quæ duratio non est simul: & ideo potentia durationis eius quod est nunc, est simul in esse semper, & quoad hanc potentiam habet prius & posterius, & præteritum, & futurum.

Qualiter intelligenda sint verba Hieron. quærendum est.

Hic diligenter advertendum est, quomodo intelligi debeant illa verba Hieron. scilicet Deus tantum est, & non novit fuisse vel futurum esse: tanquam non possit dici de Deo, fuit, vel erit, sed tantum est: cum de eo scriptum frequenter reperiamus, fuit ab æterno, fuit semper, & erit in secula, & huiusmodi. Unde videtur quia non est tantum dicendum de Deo, fuit, vel est, vel erit. Si enim diceretur tantum, fuit, putaretur quod desierit esse: si diceretur tantum, est, putaretur quod non semper fuerit, sed esse cœperit: si tantum diceretur, erit, putaretur non esse modo. Dicatur ergo quia semper fuit, est, & erit: ut intelligatur quia nec cœpit, nec desit, nec desinit esse. De hoc August. super Ioannem ita ait: Cum de sempiterna re proprie dicatur est, secundum nos bene dicitur fuit, & erit: fuit, quia nunquam desit: erit, quia nunquam deerit: est, quia semper est: non præterit, quasi quod non maneat: non erit, quasi quod non erit. Cum ergo nostra locutio per tempora varietur, de eo vere dicuntur verba cuiuslibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deest, vel deerit: & ideo non est mirum si de spiritu veritatis veritas loquens dixit per futurum. Quæcumque audiet, loquetur: audiet scilicet ab eo à quo procedit. Audire illius est scire, idem etiam esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, id est, scientia quæ non est aliud, quam essentia. Audiet ergo dixit de eo quod audiuit: & audit, id est, quod semper sciuit, scit, & sciet. Ecce hic dicit August. verba cuiuslibet temporis dici de Deo: sed tamen proprie est. Illud ergo quod Hieron. dicit, ita intelligendum est. Non novit fuisse vel futurum esse, sed tantum esse, id est, cum dicitur de Deo quod fuit vel erit non est intelligendum, quod præterierit vel futurus sit, sed quod existat simpliciter sine aliquo temporali motu. Licet enim verba substantiva diversorum temporum de Deo dicantur, ut fuit, erit, est, erat: non tamen temporales motus esse distinguunt, scilicet præteritum, vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritum plusquamperfectum: sed essentiam suæ divinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus proprie dicitur essentia vel esse. Unde Hilarius in septimo lib. de Trinit. ait. Esse non est accidens, sed subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietatis.

In tractatu
99. ad 16.
cap. Ioan.

Ioan. 16.

ARTICVLVS XII.

Utrum idem sit nunc æternitatis, æui, & temporis: & utrum differant nunc æternitatis & æui?

Hic diligenter advertendum est, &c.] Hic incipit pars illa in qua obicit contra prædicta & soluit. Et quatuor facit Magister in ea: obicit enim, concedit objectionem, & confirmat ita esse per Augustinum, & quarto explanat intellectum verborum Hieronymi.

Sed hic incidit dubium, Utrum idem sit nunc æternitatis, & æui, & temporis? Et videtur quod sic: quia si dico, Deus est nunc, & angelus, & id quod fertur in motu siue motum ipsum, virtute locutionis non ponitur nisi vnum mensurans hæc tria: cum ergo vnum illorum sit æternum, & aliud temporale, videtur, quod sit vnum nunc æternitatis, & æui, & temporis.

Item, Nunc temporis & nunc æternitatis: ut accipitur à verbis Boet. in lib. de Trinitate, differunt in hoc, quod nunc æternitatis est stans, & non mouens se se: nunc autem temporis est fluens à priori in posterius coniunctus, & hoc fluxu facit esse temporis: ergo abstractis his in quibus differunt, remanet substantia vna in tribus: abstrahatur ergo prius & posterius inter quæ est ipsum nunc: videtur, quod remanet substantia ipsius indiuisibilis: substantia durationis indiuisibilis est nunc æternitatis: ergo nunc æternitatis & æui & temporis est idem per substantiam.

Quæstio. 1. PRÆTEREA queritur, Utrum in aliquo differant nunc æternitatis & æuitas, & nunc æuitas, & æuitas ipsa? Videtur autem, quod differant: quia dicit Boetius, quod nunc æternitatis stando facit æternitatem: non autem idem est faciens, & factum: ergo æuitas non est nunc æternitatis. Eodem modo obicitur de nunc æui, quod facit æuam.

Præterea, Status ipsius nunc non est ipsum nunc in substantia, sicut ab altera parte fluxus ipsius nunc in tempore non est ipsum nunc per substantiam: ergo cum æuitas sit status & permanentia ipsius nunc, nunc æuitas non est ipsa æuitas.

Quæstio. 2. PRÆTEREA, Cum dicitur, æuam est stans & totum simul, & æternam est stans & totum simul, queritur, utrum in vna ratione accipiantur stare & totum simul esse? Et videtur quod non: quia si in vna ratione accipiantur, videtur tunc, quod idem sint æuitas & æuitas, quod est falsum.

PRÆTEREA, Non videtur differre nunc temporis ab æuo & æuitate, nisi per accidens: nunc enim temporis mensura est existentia naturæ mobilis in corporibus celestibus, & eorundem corporum est mensura æuam: ergo nunc temporis est æuam. Probatio prima. Existentia corporis mobilis in celo est id quod fertur in motu, & huic refertur. *D. Alb. Magn. in lib. 1. Smi.*

pondet nunc in tempore, ut dicit Philosophus: renouationi autem situs eius in motu respondet tempus: ergo prima est vera. Secunda accipitur à Boet. qui vocat illa corpora immortalia, eo quod nihil variatur in existentia eorum: eorum autem quæ inuariabilia sunt, mensura est æuam, si sint creata. Si forte dicatur, quod conclusio non sequitur, quia idem potest habere diuersas mensuras. Contra: Mensura ad quæ differunt secundum mensurata, si sint in primis mensuratis: alio enim mensurantur grana tritici, & alio humida liquida: ut modio triticum, cado oleum, pannus vlna, & sic de aliis: ergo videtur, quod cum hæc sit vera, quod mensuræ propria secundum mensurata differant, quod conclusio sequatur.

Solutio. Solvitur. Dicendum ad primum, quod secundum opinionem quorundam Magistrorum nunc temporis dupliciter consideratur, scilicet secundum quod est subiectum prioris & posterioris, & secundum hoc prius & posterius accidunt ipsi nunc, & est separabile ab illis, & tunc est substantia stans in se: & secundum hoc dicunt, quod nunc temporis potest esse idem cum nunc æuitatis & æui: quia secundum hoc non est nisi vnum nunc æuitatis, quod numeratur in tempore toto per prius & posterius quæ accidunt ei, & stat in æuitate & æuo: & secundum hoc intelligunt illud verbū Boetij in lib. de consolatione Philosophiæ. Qui tempus ab æuo ire iubet. Eo sensu dicit, quod à nunc æui vel æterni per numerum prioris & posterioris fluat tempus, qui tamen numerus accidit ipsi nunc, & separabilis sit ab ipso. Aliter autem consideratur ipsum nunc, prout ipsum adiacet mobili, prout est in motu, vel refertur ad motum: cum enim mobile idem sit in toto motu, idem erit nunc in toto tempore: cum autem mobile, siue id quod fertur, continuo remoueat de post in ante, vel de primo in vltimum in spatio, ipsi nunc essentialiter coniungetur prius & posterius in ipso tempore: & sic prius & posterius essentielles erunt differentiæ ipsius nunc: & sic consideratum differt à nunc æuitatis & æui. Sed videtur aliter dicendum, quod nec ut subiectum, nec ut substantia est idem nunc æuitatis & æui & temporis. Quia nunc æuitatis increatum est: nunc autem æui stans: sed temporis non est stans, sed fluens, ut dictum est: consideratur enim in toto tempore per prius & posterius continuo: sicut etiam id quod fertur, renouatur & iteratur renouatione sicut in toto motu.

AD OBIECTIONEM dicendum, quod cum dicitur, Deus est nunc, & Angelus, & id quod fertur: nunc dicit ibi nunc æuitatis tantum: sed ipsum est mensura excellens Angeli, & illius quod fertur: & sicut exemplar mensurat exemplatum, ita mensurat esse Angeli, & eius quod mouetur: & tunc non sequitur, quod sit idem nunc æui & temporis.

AD ALIUD dicendum, quod nunc æuitatis & æui & temporis non tantum differant differentiis specificantibus ipsa, imo differunt seipsis: quia nunc temporis est substantia

substantia temporis destructibilis, & similiter est nunc æui, licet non destruat: sed nunc æternitatis non est destructibile: & idgo per intellectum remotis differentiis, adhuc differunt substantialiter.

Ad quæst. 1.

AD ID quod ulterius queritur, Vtrum differant nunc æternitatis & æternitas? Dicendum, quod in nullo nisi secundum rationem.

AD ID quod contra obicitur, dicendum quod status ipsius nunc, est nunc stans aliquo modo significatum: quia in diuinis non est compositio aliqua. Nec est simile de tempore: quia hoc ex parte mobilis causalatur realiter in differentiis suis: sicut enim verum est, quod mobile vnum est in toto motu, & ideo nunc est vnum: ita verum est realiter, quod mobile reiteratur in situ, & renouatur ab ante in post, vel e conuerso: & ideo realiter differunt prius & posterius ab ipso nunc. Sed status æterni non differt ab ipso æterno, nisi secundum rationem significandi: & ideo æternitas & nunc suum non differunt nisi ratione.

AD ID quod obicitur, quod factum non est faciens, dicendum quod non est facta æternitas ab ipso nunc, nisi secundum rationem intelligendi tantum: secundum enim quod æternitas ut extra adiacens intelligitur, sic nunc refertur ad substantiam æterni, & æternitas ad potentiam indeficientiam ipsius, & hæc potentia cum Deo in Deo idem est, & etiam ipsa duratio: vnde hæc omnia Deus sunt: & non significatur vnum facere aliud, nisi in modo intelligendi qui accipitur in nomine. Si autem ista quæstio fiat de æuo, fortior erit, vtrum scilicet nunc æui sit æuum: & secundum quod possum hic intelligere, in æternis non est idem substantia durans, & ipsa sua duratio: sed vnum est cum alio & in alio. In æternis enim, ut supra diximus, nihil aliud est ipsa duratio, quam ipsa sua impermutabilis permanetia necessitas, & illa est tota intus in durate, differens tamen ab ipso. Ita videtur, quod nunc æui differentiam habeat ab æuo: & quod æuum tamen totum in ipso sit: & ideo est indiuisibile, sicut & ipsum nunc eius. Et si queratur, Qualiter vnum indiuisibile possit intelligi in alio: Dicendum, quod eodem modo acceptis duobus indiuisibilibus, hoc non est intelligibile: sed si vnum accipiat ut substantia, vel subiectum: aliud autem sicut forma, vel differentia specificans ipsum: tunc erit bene intelligibile: sicut etiam in æternis accipitur necessitas continuationis esse impermutabilis in ipso stante & durate.

Ad quæst. 2.

AD ID quod ulterius queritur, Vtrum nunc temporis sit æuum? Dicendum, quod nullo modo: nunc enim temporis non adiacet existentie rei mobilis secundum quod existentia inuariabilis est, sed potius secundum quod est eadem reiterata in toto motu: & sic existentiam ipsius non mensurat æuum, sed potius secundum quod ipsa est immobilis & immota ad formam: & sic dicuntur illa corpora immortalia & inuariabilia.

AD HOC autem quod obicitur, quod

vnius vna est mensura, debet responderi, quod hoc verum est secundum quod vnum: secundum autem quod ipsum est in diuersis generibus potentie comparate ad actum, tunc nihil prohibet ipsum mensurari diuersis mensuris: sicut potentia corporis celestis ad actum qui est motus localis mensurabitur mensura temporis, & existentia sua taliter accepta mensurabitur nunc temporis: potentiam autem suam ad formam, quæ semper actui coniuncta est, & immutabiliter continuatur in ipso, mensurabit æuum: & existentiam ipsius durantis mensurabit nunc æui.

ARTICVLVS XIV.

Vtrum ista verba, est, fuit, & erit, conueniant Deo diuisim, vel coniunctim, & quæ differentia temporis maxime conueniat Deo æterno?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Dicatur ergo, quia semper fuit, est, & erit, &c.] Queritur enim, Vtrum ista verba diuisim Deo conueniant vel coniunctim? Videtur autem, quod coniunctim tantum: quia si diuisim, tunc significatur defectus rei temporalis inesse Deo: ergo videtur, quod coniunctim, ut vnum suppleat defectum alterius. Item queritur, Quæ differentia temporis maxime conueniat Deo? Videtur autem, quod præsens: quia id solum est de tempore accipere. Cum igitur æternitas sit tota præsens, videtur quod præsens maxime conueniat ei. Sed videtur, quod præteritum: quia hoc solum est necessarium & immobile. Cum igitur æternitas sit necessarium & immobile, videtur, quod maxime conueniat ei præteritum. E contra videtur ei præcipue conuenire præteritum imperfectum: quia hoc tempus significat præteritum includens ipsum præsens, & non terminatum ad ipsum. Cum igitur æternitas in se habeat perfectionem & necessitatem, & in hoc assimilatur præterito: & includat præsens, & in hoc cum præsentem conueniat: videtur, quod præteritum imperfectum ponat conuenientiam respectu vtriusque.

SOLVTIO. Dicendum, quod illa verba diuisim possunt conuenire Deo secundum intentionem prius expositam, scilicet quod notent distinctionem in mensura exemplata inferiori, & non in æternitate: & sic non notant defectus temporales in ipso æterno.

AD ALIUD dicendum, quod inter ipsa minus conuenit futurum, eo quod hoc totum in priuatione & potentia est: maxime autem conuenit præsens: & quoad aliquid præcipue conuenit præteritum: nullo autem modo vel minime, conuenit præteritum imperfectum propter imperfectionem actus quem significat: præsens autem maxime ei conuenit ratione eius quod ipsum solum est inter differentias temporis, sed non ratione eius quod ipsum statim non erit. Et ideo quod perfectionis est, Deo est attribuendum. Præteritum autem perfectum conuenit ratione

ne immobilitatis & necessitatis: quia solum illud necessarium est, quod præteritum est: sed ratione destinationis non est Deo attribuendum. Futurum autem minime conuenit inter tempora: tamen proprie attribuitur ei, sicut dicit Augustinus, quod erit qui nunquam deerit. Præteritum autem imperfectum cum dicat actus imperfectionem, minime conuenit: tamen attendendo rationem quam tangit obiectio, scilicet necessitatem præteriti cum inclusione eius quod est in tempore, id est, præsentis, legimus in Scripturis præteritum imperfectum quandoque Deo attribui secundum æternitatem, ut Ioan. 1. In principio erat Verbum, &c.

ARTICVLVS XV.

An esse soli Deo sit proprium, & aliis accidat: & quid est subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietates?

DEinde queritur de hoc quod dicit Hilarius [esse non est accidens Deo, sed subsistens, &c.] Videtur enim, quod nulli accidat esse: ergo videtur, quod hoc non sit proprium Deo.

Præterea, Quid est subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietates?

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum quod, accidens dicitur quod contingit inesse, & non inesse, & causa contingentia istius est ex parte subiecti quod causalat accidens. Ad similitudinem ipsius & non proprie dicitur hic accidens

quod contingit alicui propter hoc quod est in potentia non causa intrinseca, sed extrinseca quæ est efficiens: omne enim esse creatum fuit in potentia, & potuit non esse quantum ad potentiam causæ efficientis: & ideo dicitur accidens.

AD ALIUD dicendum, quod veritas dicitur hic ens purum & impermixtum: & hoc solum conuenit Deo: omne enim esse creatum permixtum est habitudinibus ad minus ad causas exteriores, & ad sequentia: sicut hoc ipsum ens, licet in se simplex sit: tamen ponit habitudinem ad creaturam, & habitudinem ad ea cum quibus est componibile: & ista habitudines non nihil sunt in ente: & ideo permixtum est, & non veritas pura. Habet enim omne creatum permixtam potentiam, & priuationem, ut supra diximus: & ideo non purum: & ideo proprie conuenit Deo, quod sit veritas subsistens quantum ad esse suum primum in se consideratum. Est autem manens causa non in se, sed ad causata comparata: causa enim naturales, siue sint proxima, siue remota, non causalant manentes, sed potius mota, & mouentes, & mutata in seipsis: & ideo non possunt dici manentes causa: sed Deus in se non motus, & vno modo se habens, causalat omnia: & ideo sibi proprie conuenit esse causam manentem. Secunda autem comparatio Dei ad res est, secundum quod suis proprietatibus distinguitur ab omnibus rebus per naturam: in quibus tamen est essentialiter, presentialiter, & potentialiter: & hæc est proprietates generis sui, id est, naturæ suæ connaturalis, ut semper distinctum habeat esse proprium, eo quod non est ab alio mutatum.

Hic de incommutabilitate?

DEi etiam solius essentia incommutabilis dicitur proprie: quia nec mutatur, nec mutari potest. Vnde Augustinus in 5. lib. de Trinit. ^{Cap. 11} Alia, inquit, essentia vel substantia capiunt accidentia, quibus in eis fiat vel magna, vel quantacunque mutatio. Deo autem aliquid huiusmodi accidere non potest: & ideo sola substantia vel essentia, quæ est Deus, incommutabilis est: cui profecto maxime ac verissime competit esse. Quod enim mutatur, non seruat ipsum verum esse: & quod mutari potest, etiam si non mutetur, potest quod fuerat non esse. Ideoque illud solum quod non tantum non mutatur, verum etiam mutari omnino non potest, verissime dicitur esse, id est, substantia Patris & Filii & Spiritus sancti. Ideoque Apostolus loquens de Deo ait, Qui solus ^{1. Tim. d. Cap. 11} habet immortalitatem. Ut enim ait August. in lib. 1. de Trin. Cum anima quodammodo immortalis esse dicatur & sit, non diceret Apostolus, Solus Deus habet immortalitatem: nisi quia vera immortalitas incommutabilitas est, quam nulla potest habere creatura: quoniam solius Creatoris est. Vnde Iacobus ait, Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et David, Mutabis ea & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Ideo Augustinus super Gen. dicit, quod Deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura vero per loca, & tempo- ^{1. Tim. d. Cap. 11} ^{1. Tim. d. Cap. 11} ^{1. Tim. d. Cap. 11}

Malac. 3.

ra. Et per tempora moueri est per affectiones commutari. Deus autem nec loco, nec affectione mutari potest, qui per Prophetam ait. Ego Deus & non mutor: qui est immutabilis solus. Vnde recte solus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura (vt ait August. contra Maximianum) nonnulla mors est ipsa mutatio: quia facit aliquid in ea non esse quod erat. Vnde & ipsa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia secundum modum suum nunquam desinit viuere, habet tamen quandam mortem suam: quia si iuste vivebat & peccat, moritur iustitiæ: si peccatrix erat & iustificatur, moritur peccato: vt alias eius mutationes taceam, de quibus modo longum est disputare. Et creaturarum natura cælestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & Angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt, quorum est diabolus princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuiusque rationali creaturæ præstatur vt peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Et ideo solus Deus, vt ait Apostolus, habet immortalitatem: qui non cuiusquam gratia, sed natura sua nec potuit, nec potest aliqua conuersione mutari: nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Proinde, vt ait Augustinus in 1. lib. de Trin. Substantiam Dei sine vlla sui commutatione mutabilia facientem, & sine vlllo suo temporali motu temporalia creantem, intueri & nosse, licet sit difficile, oportet. Vere ergo ac proprie incommutabilis est sola diuinitatis essentia: quæ sine sui mutatione cunctas condidit naturas.

Tim. 6.

Cap. 1.

DIVISIO TEXTVS.

DE etiam solius essentia proprie incommutabilis dicitur, &c.] Hic ostendit Magister Dei naturam solam esse incommutabilem: & hoc duobus, scilicet quod non mutatur: & quia mutari non potest: omnis autem natura creata de natura sua mutatur, vel mutari potest. Et ex hoc in hoc capitulo concludit vltimè, quod sola natura diuina est immortalis, eo quod variatio creaturæ est mors. Et tandem in fine capituli inferitur, quod prædicamenta quando in diuina prædicatione referuntur, quod proprias essentias non prædicant, sed substantiam. Et hoc est quod dicit in hoc capitulo.

ARTICVLVS XVI.

Quid sit incommutabilitas, & vtrum aliqua mutatio cadat in Deum?

Dubium potest hic esse, Quid sit incommutabilitas, de qua hic loquitur? Et secundo, vtrum aliqua mutatio cadat in Deum, vel non?

Ad primum proceditur sic: Ex litera trahitur, quod incommutabilitas est seruans ipsum esse, quod est ex eo quod aliud à se non recipit. Sed videtur, quod hoc non tollat omnem modum mutationis: quia habens ha-

bitum, & egrediens de otio in actum, seruat ipsum esse quod est, nec alienum à se recipit: & tamen aliquo modo mutationis mutatur: ergo videtur, quod hoc non sufficit ad probationem veræ incommutabilitatis.

2. Præterea, Nos videmus in creaturis multos modos mutationis per se, & per accidens: per se, aut ad formam substantialem, aut ab ipsa, aut ad formam accidentalem, aut ad perfectionem quantitatis, aut ab ipsa: sicut est generatio, corruptio, alteratio, augmentatio, diminutio: & est mutatio ad situm vel locum: quæ nihil mutat in mobili, sed ipsum quod mouetur transfertur ad alium locum: ergo videtur, quod illa vltima mutatio possit inesse Deo: quia nullam variationem ponit in substantia eius quod mouetur. Et si tu dicas, quod hæc non potest ei convenire, eo quod vbiq; est: & quod vbiq; est, ad nullum locum potest transferri: tunc videtur, quod huic motui non repugnet naturæ incommutabilitas: sed potius huic attribuitur quod est immensitas: quia ibi loco non includitur: & hoc est contra literam quæ vult, quod ex natura non possit sibi accedere motus.

3. Præterea, De Spiritu sancto dicitur, quod est mobilis: & de sapientia, quod omnibus mobilibus mobilior est, Sap. 7. ergo videtur, quod non repugnet naturæ suæ mutabilitas omnis.

4. Præterea, Nos videmus artificem mutari per applicationem specierum ad materiam, & carpentarium qui operando, formas conceptas mente educit in ligna, primo modo

modo vnam, postea aliam: & videtur, quod huiusmodi commutabilitas conueniat Deo: quia dicit August. in lib. 83. questionum, quod alia ratione creat hominem, & alia alinum.

5. Item, Philosophus dicit, quod causa prima mouet causatum primum, id est, Deus celum: & mouet ipsum à dextro in sinistrum, eo quod ibi est virtus eius, & motus secundum virtutem mouentem ibi incipit, & regit per accidens: sed moto mobili, mouetur & id quod in ipso est: ergo videtur, quod virtus eius mouetur: sed ipse est virtus sua: ergo & ipse mouetur per accidens: & ita videtur, quod non omni motui repugnat natura sua.

6. Præterea, Quod esset inconueniens, si poneretur mutari per accidens: Hic enim motus est in omnibus, & etiam in ipso, vt videtur: quia de non creante factus est creas, & de non mouente creaturam factus est motus, & de non gubernante gubernans. Et si dicas, quod hoc facit sicut desideratum mouet desiderium, & desiderium desiderantem, sicut videtur Philosophus dicere: hoc nihil est: quia nos non ponimus ipsum tantum esse desideratum, & sic vno modo se habere: sed etiam dicimus ipsum creare omne id quod desiderat eum, & portare & continere ipsum: ergo videtur aliter se habere, quam ab æterno habuit: ergo non est incommutabilis omnino.

solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod Dei solius natura & per se & per accidens incommutabilis est: non tantum secundum fidem, sed etiam secundum omnes Philosophos qui aliquid de ipso intellexerunt.

DICENDUM ergo ad primum, quod causa immutabilitatis est quod seruat ipsum esse quod est per se, & quod inest ei: sed hoc in Deo non est accidens quod seruat inesse, sed est substantia ipsius. Habens autem habitum ad operis exercitium, non seruat totum esse: actus enim aliquid est in agente: & ideo aliter se habet hoc, cum actus eius non sit ipse: propter quod etiam dicit Philosophus, quod hoc est alteram genus alterationis: quia licet non recipiat alium habitum quam habuit, tamen alio modo se habet in actu. Et hoc Deo non conuenit: quia si sumatur actus Dei, vt intelligere, & velle, ipse est sua operatio eodem modo se habens: si vero sumantur operationes eius, sicut create, & infundere gratiam, & incarnari, ipse non mutatur illis, sed aliquid mutatur ad ipsum, aliter se habendo ad eum quam prius habuit: eo quod creatio se tenet secundum tem ex parte creaturæ, & non ponit aliquid in Deo nisi voluntatem & ideam determinatam ad hoc, vt hæc creatura modo fiat: & hæc determinatio voluntatis, & ideæ ad præfinitum tempus huius operis ab æterno se in Deo vno modo habuerunt.

AD ALIUD dicendum, quod mutatio localis Deo accedere non potest. Licet enim illa nihil mutet in subiecto mobili: tamen ex mutatione aliqua quæ accidit circa ip-

sam, est ad aliquid obtinendum quod non fuit habitum ante motum. Hoc patet: quia omnis loci mutatio, vel est ab anima, vel à natura. Si est à natura, tunc mouetur in suum locum, in quo est conseruatio suæ formæ & suæ speciei, & extra corruptio: salutem ergo inuenit in loco quam extra non habuit. Si autem mouetur extra suum locum: hoc erit per violentiam: & vis violentiæ aliquid est in ipso quod non fuit: & propterea violentus motus dispositio est ad corruptionem. Si autem est ab anima: non fit motus processiuus nisi prius fuerit à principio alicuius delectabilis habendi per motum, & illud obtinetur per ipsam. Et si queritur de motu calis, patet quoniam ille multa inducit quæ non sunt habita: siue enim dicamus, quod ille motus est ex desiderio assimilationis suæ in aliquo ad primam causam: siue propter generationem & corruptionem inferiorum: semper est consecutio illius intenti per motum, quando fuit habitum, vel non fuit hoc modo habitum: & nullo modo potest conuenire Deo: propterea quia est incommutabilis nullo indigens quod extra se queratur: & propterea quia est vbiq;: & propterea quia est spiritualis: & spiritualis natura omnino simplex per se localiter moueri non potest. De motu autem Angelorum alibi habet queri: quia Angelus nec omnino simplex est, nec omnino spiritualis, vt dicit Gregor.

AD ALIUD dicendum, quod Spiritus sanctus & sapientia dicuntur mobiles, non in se, sed ratione effectuum & donorum.

AD ALIUD dicendum, quod aliud est de artifice, & aliud de Deo: artifex enim licet forte vno modo se habeat in habitu ad totam domum: tamen voluntate & apprehensione accedente ad opus non vno modo se habet ad partes operis: quia modo apprehendit, & vult fundamenta, & partes eius: & postea in ea apprehensione ea quæ exiguntur ad parietem & tectum. Sed non est ita in Deo: quia vno modo se habet ab æterno in apprehensione totius mundi & partium, & vno modo in voluntate vniuersali ad præfinitum spatium in quo quodlibet educeret. Et quod dicit August. Alia ratione, &c. intelligitur per comparisonem ideæ ad exemplar, & non per comparisonem ideæ ad se.

AD ALIUD dicendum, quod Philosophus si intendat Deum per causam primam, tunc non intendit nisi vnum modum motus eius quo mouet sicut desideratum. mouet desiderium: quia cum Deus non sit motor intraneus & coniunctus secundum proportionem motoris & mobilis cum aliquo mobili, oportet alium motorem ponere qui sit coniunctus cælo quicumque sit ille: & ideo non oportet, quod ipse moueatur, sed quod motor calis diuersimode moueatur percipiendo bonitates effluxas à Deo, quæ percipit vltimè magis percipiuntur in mobili secundum Oriens & Occidens. Si autem non intendit Deum, sed primam causam vocat primam motorem in causis naturæ quæ mouent secundum proportionem mobilis, id est, quod tantum possent moueri quantum ipsum mobile est

mobile secundum naturam : tunc nulla est obiectio. Sed quicquid de hoc sit, dicendum non est, quod Deus sit motor intraneus celo in quo includitur, nisi hoc modo quo ponimus Deum intra omnia non includum : & ideo virtus signi orientis non est substantialis virtus quæ Deus est, sed est virtus ab eo creata.

AD ALIVD dicendum, quod inconueniens sequeretur, quod ipse non esset mouens primum, & quod ipse non esset simplex. Quod enim non esset mouens primum, patet: quia mouens primum est quod nullo modo motus mouetur, nec per se, nec per accidens: per se non mouetur, vt patet ex præhabitis: per accidens autem non potest moueri, quia per accidens non est, nec præexistit aliquid per se mouens & motum, eo quod per accidens reducitur ad per se, sicut ad causam & subiectum: vnde si ipse esset motus per accidens, non esset primum mouens, sed aliquid ante eum. Et per hoc patet solutio de primo articulo & secundo.

ARTICVLVS XVII.

An Deus moueat se?

Cap. 21. Tertio queritur, Si ipse moueat se? Videtur, quod non: quia probat August. in 8. super Gen. quod omnis motus est ab immobili: vnde si digitus mouetur, stat manus: & si manus, stat brachium: & ita de aliis. Et oportet etiam quod illud immobile fortius sit moto: vt dicit quidam Philosophus: quia aliter id quod mouetur, motu extruderetur, vel recederet à statu vel loco suo. Cum igitur Deus omnia moueat, ipse non erit aliquo modo motus: ergo nec mouetur à se ipso.

Sed contra. Cap. 20. Item, Boet. Stabilisque manens dat cuncta moueri. Sed contra: Dicit August. super Gen. 8. quod spiritus creator mouet se, nec per tempus, nec per locum: spiritum autem creatum per tempus, sed non per locum: sed corpus creatum, & per tempus, & per locum: ergo videtur, quod ipse moueatur à se.

Solutio. Item, in principio hierar. Dionysij. Sed & omnis patre moto manifestationis luminum processio in nos optime ac large proueniens nos replet.

Solutio. Dicendum, quod etsi concedatur aliquo modo improprie, quod Deus mouet se, non puto esse concedendum, quod mouetur à se, vel quod mouetur simpliciter: non enim mouere dicitur se proprie, eo quod non mouet se in se, sed in donis & effectibus: & dicitur mouere se, quando creaturam mouet ad hoc quod ipse in donis aliquibus inhabitet eam: qui motus non ponit alteritatem in ipso, sed potius in his quæ aliter nunc quam prius se habent ad ipsum: ipse enim, vt dicit Dionys. vno & eodem modo se habet ad omne quod est, sed non omnia se habent ad ipsum vno modo. Cum ergo non moueat se, nisi in mouendo creaturam ad se, non potest infieri quod mouetur.

ram ad se, non potest infieri quod mouetur.

Sed obiicitur, quod secundum hanc solutionem Augustinus nihil videtur dicere, cum dicit, quod mouet Deus se, nec per tempus, nec per locum: ille enim motus quo creaturam mouet, est in tempore & loco frequenter. Ad quod dicendum, quod August. bene dicit: intendit enim, quod motus Dei quo se sic mouet vt sit in creatura, in quantum ab ipso est, extra tempus est: licet creatura sit in tempore, & in loco: Deum enim esse in creatura non facit temporalem Deum, vel localem: & hoc est quod intendit Augustinus.

AD ALIVD dicendum, quod luminum processio dicitur fieri patre moto: non quod in se sit motus, sed in luminibus & donis, sicut iam dictum est.

ARTICVLVS XVIII.

An diuina substantia, & vniuersaliter omnis forma nullius accidentis subiectum esse possit?

Deinde queritur de hoc quod dicit in littera [Aliæ essentia vel substantia capiunt accidentia, &c.] Hoc enim non videtur verum vniuersaliter: dicit enim Boetius, quod forma subiectum esse non potest: ergo non capit accidentia. Si forte dicatur, quod hoc intelligitur de eo quod absolute est forma, & hoc est solus Deus. Contra: Ipse exemplificat ibi de humanitate: ergo videtur, quod hoc conueniat omni formæ.

1. Præterea, ipse dicit ibidem, quod omne quod subiicitur: gratia materię subiicitur: cum ergo forma quæcunque simplex non subiiciatur, patet quod forma inuariabilis est.

2. Præterea, Hoc videtur dicere Auctor 6. principiorum, quod forma est compositioni contingens, simplici & inuariabili essentia consistens: ergo videtur, quod hoc non soli diuinæ essentia conueniat.

3. Præterea, Primæ materię videtur conuenire: dicit enim August. in 11. confessi. Verum est informitatem primam quæ prope nihil est, vices temporum non habere: quia vbi forma nulla est, vices temporum esse non possunt: ergo materia prima non recipit aliquam formam: videtur ergo quod non fuit mutata per accidentia: & ita videtur incommutabilis in suo statu fuisse, sicut diuina essentia.

4. Præterea, Accidens non est accidens, quia aliter oporteret ire in infinitum: ergo nec accidens conuenit accidentia recipere: & sic conuenit accidenti, quod sit incommutabile, sicut substantia diuina.

Solutio. Dicendum, quod nulli conuenit nihil omnino recipere nisi soli substantia diuinæ.

AD PRIMUM ergo quod obiicitur de forma, dicendum quod duplex est subiectum, scilicet quod est subiectum quod est accidenti

accidenti naturæ & indiuidui, sicut est albedo & nigredo: & huic non est aliquid subiectum nisi compositum ex materia & forma, & quod est & quo est, & tale subiectum non potest esse forma: & est subiectum quod subiicitur proprietati suæ & potentia vel alij passioni: sua propria, & sic subiectum bene est forma: illa autem passio vel proprietates non est per essentiam idem cuius est proprietates. Et quoad primum modum dicitur forma inuariabilis, & non quoad secundum modum. Sed si hoc dictum Auctoris sex principiorum accipiatur generaliter de omni forma, potest dici melius, quod licet forma in se simplex sit: non tamen ita simplex est quin possit esse pars compositi, & ideo alij est componibilis, & sic mutabilis & variabilis: licet non varietur sicut id quod subiicitur mutationi. Quia dicitur mobile (vt dicit Philosophus) multipliciter, scilicet vt subiectum motus, & vt id quod abiicitur motu, & sicut id etiam quod acquiritur per motum. Et nullo illorum motuum immobilis est Deus, vel essentia diuina.

AD HOC autem quod obiicitur de materia, dicendum quod si materia prima vocetur substantia materię, secundum id quod est per intellectum separata à priuatione & potentia subiicibilis formæ: tunc verum est quod dicit August. quod ipsa est extra tempus, & tunc etiam non est receptibilis formæ, eo quod ordo ipsius ad formam sublatus est ab eis per intellectum: sed tamen adhuc habet habitudinem ad Creatorem secundum quod ipsa exiit in esse de nihilo: & ille exitus quædam variatio est, quæ non conuenit Deo: Præterea, Materia licet non sit parata non potest esse pars: & ita est susceptibilis alterius, id est, substantia sua componibilis est cum potentia ad formam: & etiam cum forma: & sic est variabilis in potentia: Si enim ordo ad potentiam abstrahatur à materia, ipsa non erit materia: quia secundum id quod est, subiicitur potentia & priuationi: ergo per intellectum separantem antequam subiiciatur, potentia est subiicibilis. Si forte dicatur, quod non est subiicibilis priuationi & potentia secundum id quod est, tunc ibitur in infinitum: quia subiicibilis quæ est inter potentiam & materiam, est etiam potentia quædam, & huic iterum non erit subiicibilis seipsa per eandem rationem: hoc autem impossibile est: ergo seipsa subiicibilis est priuationi, & ita seipsa variabilis est. Et hoc non conuenit Deo. Vnde non tenet obiectio de materia.

AD HOC quod obiicitur de accidente, potest dici quod ipsum mutabile est, sicut quod subiicitur & additur mutatione: Deus autem nullo modo.

ARTICVLVS XIX.

Utrum solus Deus habeat immortalitatem, quod est immortalitas, & quod dicitur viuere & mori?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Qui solus habet immortalitatem, &c.] Quid

uocetur hic immortalitas? Est enim immortalitas naturalis potentia ad non mori, vel ad resistendum his quæ inducunt mortem: & hæc tantum in viuentibus videtur esse: variabilia autem non omnia viuunt: ergo videtur, quod non moriantur.

AD HOC dicendum, quod viuere & mori sumuntur hic à vita communiter accepta qua dicimus aquam viuam, & lapidem viuam, & huiusmodi: & hoc nihil aliud est quam actus completus potentia qui est secundum rei naturam: quando enim illam actum facere potest, dicitur viuere, vt aqua viva quando est in impetu refrigerandi, vinum viuum quando perfecte penetrat in gustu, petra viva in soliditate duritiei: & effectus secundum speciem consequentis, sicut saphirus viuus quando expellit venenum. Et est huiusmodi vita sit à proprietatibus rerum, quando mutantur in illis, mutantur in huiusmodi actibus: & ideo moti dicuntur.

ARTICVLVS XX.

Quid uocetur obumbrata vicissitudo, & utrum conueniat omni creatura?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Nec est vicissitudinis obumbratio, &c.] Quid dicatur hic obumbrata vicissitudo? Et dicendum, quod vicissitudo est numerus vicis, & competit omni creaturae etiam spiritali in tempore vicissitudinis affectuum & apprehensionum. Et dicitur obumbrata: quia ex priuatione est, eo quod creatura est post nihil, & et hoc quod non est simplex creatura: illa enim duo trahunt ad vicissitudinem, quod id quod est in spiritali natura, non est sicut in luce prima creatrice.

ARTICVLVS XXI.

Utrum per tempora moueri, sit per affectiones, vel per intellectus speculatiui apprehensiones mutari?

Uterius queritur de hoc quod dicitur [Et per tempora moueri est per affectiones commutari, &c.] Quare non dicitur per intellectus speculatiui apprehensiones commutari?

Item queritur, Utrum per tempora varietur quando afficiuntur in Deo secundum plures rationes, scilicet sicut in substantia summa, sicut in bonitate, sicut in Creatore, sicut in sapientia, & huiusmodi? Videtur, quod sic: quia talia non simul videntur cadere in affectum: ergo sunt in vno post aliquid: ergo vicissitudo est ibi.

Sed contra: August. in 11. confessi, dicit, quod felicissimæ contemplationis participatione eternitatem participant Angeli: ergo non vicissitudinantur in illa. Item supra distinctione i. habuimus ab August. in lib. de Trin. quod in quantum de frabili hic præsumimus, in tantum non in tempore sumus.

mus: ergo multo minus Angeli quoad hoc sunt in tempore.

Solutio

SOLVITIO. Dicendum, quod perfectiones dixit quoad opus affectuum quod faciunt circa nos: quia licet Angeli secundum substantiam sint extra tempus, tamen secundum operationes suas circa nos sunt in tempore: & ideo posuit affectiones, quia sonat in intellectum practicum, qui proprie exercetur circa nos in operibus, & non in speculationem, quia illa principaliter est in Verbo extra tempus, ut dicit Aug.

AD ALIUD dicendum, quod in con-

templatione Dei in diuersis rationibus non est vicissitudo, eo quod non accipiant ipsas ut diuersas, quia sic non esset materia gaudij, sed accipiunt omnes ut in vno & in vnum quod est Deus: si sapientia enim diuersa sit à bonitate non iustificat multum, & conuertit: sed quando accipiuntur ut vnum quod est essentia summa in qua incipit contemplatio, tunc non est vicissitudo, sed potius stans & immobilitas in vno, in quo inueniuntur quæ quaruntur ad sciendum & ad volendum.

Hic de simplicitate.

D Ademque sola proprie ac vere simplex est, vbi nec partium, nec accidentium, nec quarumlibet formarum vlla est diuersitas siue variatio vel multitudo. Ut autem scias quomodo simplex sit illa substantia, te docet Augustinus in 6. lib. de Trinit. Animaduerte primo, quare omnis creatura sit multiplex, & nullo modo vere simplex: & primum de corporali, postea de spirituali creatura. Corporalis vtrique creatura ex partibus constat, ita ut sit ibi aliqua pars minor, alia maior, & maius sit totum quam quælibet pars: & in vnoquoque corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud est figura. Potest enim & minuta magnitudine manere idem color, & eadem figura: & colore mutato manere eadem figura, & eadem magnitudo: ac per hoc multiplex esse conuincitur natura corporis, simplex autem nullo modo.

DIVISIO TEXTVS.

ADEMQUE sola proprie ac vere simplex est, &c. Hic incipit tertia pars istius distinctionis, in qua agitur de simplicitate diuinæ naturæ: & diuiditur in duas partes. In prima ostendit simplicitatem esse propriam diuinæ naturæ in comparatione ad corporalem naturam & ad spirituales. In secunda concludit ex hoc quod non cadit in prædicamento substantiæ ibi [Vnde nec proprie dicitur substantia] Prima subdividitur in quinque, quarum prima est, quod sit simplex, ita quod est quicquid habet. Secunda ab hac simplicitate excludit naturam corporalem ibi [Animaduerte primo, quare omnis, &c.] Et tertia ab hac excludit naturam spirituales ibi [Creatura quoque spiritualis, &c.] In quarta soluit obiectionem quæ posset fieri ex hoc quod Deus dicitur multipliciter ibi [Hic diligenter notandum, &c.] In quinta remouet prædicamentum accidentale ab ipsa ibi [Quod autem in natura, &c.]

ARTICVLVS XXII.

Utrum diuina natura sit simplex, vel composita ex quo est & quod est?

Hic autem primo queritur de simplicitate diuinæ naturæ, & queruntur duo. Primum est, an sit simplex? Secundum est de modis compositionum, quos Magister hic ponit. Tertium, quare non ponit plures? **AD PRIMUM** obicitur sic: Omne quod est ab alio habet quod sit, & alio habet quod hoc sit: Deus est: aut ergo est ipsum esse secundum quod esse, aut est hoc aliquid. Si primo modo, tunc ipse est intentio entis quæ conuenit omnibus, quod friuolum est: quia tunc esset ens quod est in omni particulari, & generali, & speciali differentia entis, quod friuolum est. Ergo ipse est hoc aliquid: ab alio ergo habet esse, & ab alio quod hoc sit: ergo est compositus. Et videtur, quod hæc ratio cogat secundum nostrum intellectum, omne quod hoc aliquid est esse compositum.

2. Præterea, Deus est ens, & est primum ens, & Deus est: aut ergo eodem est omnia hæc, aut diuerso. Si eodem: ergo eo est ens quo est primum, & e conuerso: ergo qui conuenit ens, conuenit etiam primum esse: quod falsum est: ergo non eodem habet esse: ergo ab alio: & ita erit compositus.

Sed contra: Dicitur quod alio est *Sed contra.* ens,

ens, & alio hoc ens: ergo est compositus: sed ante omne compositum sunt sua componentia per naturam: ergo Deus non est primum.

2. Item, Cum omne compositum principia sui esse habeat sua componentia, sequitur, quod Deus non sit vniuersitatis principium.

3. Item, Cum omne compositum non per se sit necesse, sed per sua componentia: sequitur, quod Deus non sit ens necesse, & quod non sit ipsum necesse esse per se.

4. Item, Cum omne compositum secundum sua componentia sit in potentia: sequitur ex hoc, quod Deus sit ens in potentia aliquo modo. Quæ omnia quia absurdissima sunt, oportet dicere, quod Deus sit ens simplex in sine simplicitatis.

Solutio.

SOLVITIO. Concedendum est Deum esse simplicem.

AD HOC autem quod obicitur, quod omne quod est ab alio habeat esse, & ab alio quod hoc est, dicendum, quod illa propositio est Boëtij & Auicennæ in 5. primæ Philosophiæ: & intelligitur sicut ipsimet se glossant de entibus post primum, quæ sunt creatura, & secunda entia: Deus enim ab eadem re habet quod est, & quod hoc est suæ Deus: & hoc conuenit propter indifferentiam eius quod est cum essentia siue cum esse ipsius: nisi enim poneremus ipsum esse hoc ens, nihil posset negari de ipso, sicut nec de ente secundum quod est: vnde negatio aliorum de ipso consequitur cum, quia est hoc ens: simplicitas autem consequitur eum, quia hoc ens non ponit numerum & differentiam cum esse absoluto in ipso.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur primum & Deus: omnia hæc dicunt suam essentiam nihil addendo secundum rem, sed tantum secundum modum significandi, ut sapius dictum est.

ARTICVLVS XXIII.

Queritur, Cum sit compositio multiplex, quare Magister solum tangit triplicem, scilicet partium, accidentium, & formarum?

Secundo queritur, Cum sit multiplex compositio, quare non tangitur hic nisi triplex, scilicet partium, accidentium, & formarum? Et ad hoc dicendum, quod triplex compositio omnem compositionem includit: aut enim est compositio eius quod est pars: aut eius quod non est pars, sed concretive ad hæret. Si eius quod est pars: aut est pars essentialis ex qua constituitur hoc aliquid & essentia rei, & tunc est compositio formæ cum materia: vel eius quod est quo est cum eo quod est: & illam tangit vltimo per formam diuersitatem: quia illa forma siue quo est facit numerum & speciei diuersitatem in rebus, numeri per esse formæ in hac materia, speciei autem per differentias speciales, ut homo, & alius differunt: & hæc compositio est etiam in specie & genere subalterno. Quæ autem compositio sit in generalissimis infra

habebitur. Si autem est pars integralis, vel virtualis quæ in spirituali ad integram reducit: tunc est compositio quam primo tangit, cum dicit, ex partibus. Si autem est eius quod non est pars, tunc est accidentis cum subiecto, quod non est pars esse.

ARTICVLVS XXIV.

An solius Dei natura simplex est?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Eademque sola proprie ac vere simplex est, &c.] Videtur enim falsum. Ens enim, & verum, & vnum conuertuntur: & ens videtur dicere id in quo stat omnis noster intellectus resoluens compositum in simplex: sed in quo stat resoluens intellectus est simplex: ergo ens, vnum, aliquid, verum bonum sunt simplicia.

2. Præterea, Generalissima sunt ob hoc simplicia, quia generalissima sunt. Probatio. Dicitur enim ipsa esse composita: ergo sua componentia erunt simpliciora ipsis: sed simplicius est generalius: ergo erunt generaliora ipsis: ergo non ista sunt generalissima, quod falsum est: ergo ipsa sunt simplicia: non ergo Dei solius natura simplex est.

3. Si forte dicatur, quod habent compositionem prima simplicia in hoc quod sunt ab alio per creationem. Contra: Efficiens causa non est aliquid rei, sed tota est extra rem: ergo nec simplicitatem in re facit, nec compositionem: ergo ens creatum ab hoc quod est creatum non est compositum.

4. Præterea, Si nulla creatura simplex est, videtur quod intellectus resoluens vadat in infinitum. Hoc aliquid enim est compositum ex quod est & quo est: aut ergo ipsum quo est, est simplex, aut compositum. Si simplex, habeo propositum, quod non solus Deus simplex est. Si compositum, quero de suis componentibus: aut sunt simplicia, aut composita: aut enim erit stare in simplici, aut intellectus resoluens in infinitum. Si dicitis, quod non est inconueniens intellectum diuidentem ite in infinitum, quia potentia est diuisionis in infinitum: hoc ridiculum est: quia hoc est de potentia diuisionis continui secundum naturam continui: nos autem loquimur hic de diuisione & resolutione rei in suam formam.

Sed ad huc vterius queritur, Quare dicat, vere & proprie, tanquam alia quæ possint esse simplicia, non vere & proprie. Contra hoc enim est, quod quodlibet secundum est post monadem primum: ergo secundum Diony. est duo: non ergo simplex.

2. Præterea, Ipsum est hoc & est: ergo secundum Boëtium ab alio habet quod est, & ab alio quod hoc est.

3. Præterea, Omnia in numero, pondere, & mensura creata sunt: ergo nullum simpliciter.

Solutio. Dicendum, quod solus Deus vere simplex est, sicut in primo questionis articulo de necessitate conclusum est.

AD PRIMUM quod obicitur de ente, dicendum

dicendum quod id in quo stat resolutio nostri intellectus est simplex secundum quid, & simpliciter compositum. Intellectus enim resoluens abstrahit vniuersale à particulari: & vterius magis vniuersale à minus vniuersali: & ideo non aufert nisi differentias coarctantes: & verum est, quod secundum ablationem illarum differentiarum ens simplex est: & ideo stat in ipso resolutio: sed vterius compositum est & concretum habitudinibus potentialibus, scilicet quod ipsum est post nihil, & ideo variabile in nihil: & ideo priuatio & potentia decidentia est in eo nisi contineatur: & etiam habet habitudinem ad ea cum quibus est componibile, quæ habitudo non nihil est in eo, sicut supra diximus: sed tamen illæ habitudines abstrahi possunt ab eo secundum intellectum: sed illa quæ est potentia priuationis, non potest abstrahi ab ente creato: quia in ratione eius est per hoc quod ipsum est creatum. Si autem obiicitur, quod ens abstrahit ab ente creato & increato, dicendum quod hoc friuolum est: quia ex hoc sequitur, quod ens increatum esset compositum: si enim ens per vnam rationem communem conueniret ei & creato, oporteret quod ens commune coarctaretur in ipso per aliquam differentiam: & sic ab alio haberet esse, & hoc esse: & hoc supra improbatum est: ergo ens in quo stat resoluens intellectus, non est ens increatum: sed ens increatum est ante ipsum sicut causa. Ad hoc autem quod obiicitur, quod vnum, verum, & bonum, & aliquid sunt de primis simplicibus, dicendum quod hoc friuolum est: quia non conuertuntur cum ente secundum suas intentiones, sed secundum sua supposita: & ideo non est dubium quin illa sint composita.

AD ALIUD dicendum, quod generalissima sunt simplicia in ordine generalissimi, id est, quod nullum genus est simplicius illis: sed genus non dicit simplicissimum simpliciter: quod patet: quia ens est simplicius quolibet generalissimo, licet genus generalissimum dicatur simplicissimum inter predicata vniuere: & ideo habent generalissima in se ens, & differentiam qua coarctatur ens in ipsis: & ideo sunt composita.

AD ALIUD dicendum, quod sola relatio ad causam efficientem non facit in eis compositionem, sed hoc quod relinquatur in eis ex tali exitu in esse: quod per simile, videri potest: quod nim per generationem exit in esse est ex materia quæ est potentia & sub priuatione: & licet per generationem non sit potentia in materia quæ fuit ad illam formam quæ per generationem accepta est, tamen remanet potentia ad formam aliam ex hoc ipso quod sic exiit in esse. Similiter etiam ex hoc ipso quod res exit in esse post nihil, remanet potentia tendendi in nihil nisi contineatur ab alio.

AD ID quod obiicitur de resolutione intellectus, iam patet solutio per ante dicta.

Ad que 3.

AD VLTIMUM dicendum, quod est simplicitas secundum quid in creatura, sicut dictum est: & hæc multiplex est secundum

modos multos, ex quibus ponam breuiter tangendo quosdam. Dico ergo, quod est simplicitas quædam primorum principiorum componentium, sicut quo est & quod est, & materia & forma, quæ non est compositorum ex quod est & quo est. In natura spiritali est simplicitas quædam sicut Angeli sine dependentia ad corporalem materiam: & hæc maior est quam naturæ rationalis in anima: quæ licet quantitate careat, tamen habet dependentiam ad corpus. Post has simplicitates est simplicitas eorum quæ sunt aliquo modo in quantitate, & horum quædam sunt principia quantitatis, quædam autem ipsa sunt quanta in natura. Cum autem quantitas sit discreta, & continua, & illa quæ est quasi vtrumque aliquo modo: erit principium discreta simplicissimum, eo quod non habeat positionem in continuo, sicut est vnitas: post hoc erit punctus, eo quod habeat positionem in continuo, licet quantitate careat: & post hoc erit indiuisibile quod est principium temporis quod est nunc, eo quod tempus in sui ratione habeat continuum & discretum, cum dicitur numerus motus per prius & posterius. Quanta autem non sunt simplicia, ita quod non habeant partes: sed dicuntur simplicia quæ quantitatem habent sine contrarietate, sicut caelestia corpora. Et post hæc dicuntur simplicia illa quæ habent contrarietatem, licet non vtrumque contrariorum habeant permixta, sicut elementa in quibus sunt simplices qualitates contrariae. Et vterius dicitur simplex mixtum ex contrariis simile in toto siue homogeneum, sicut lapis qui in omnibus partibus lapis est, licet sit mixtum: quia dicit Philosophus, quod terra pura lapis non sit, quia continuationem non facit, sed comminutionem: & sic dicuntur simplicia mineralia metallica. Vterius dicuntur quandoque simplicia: quia paruam habent mixtionis contrariorum in partibus differentiam, sicut corpora plantarum, quæ licet quandam partem habeant quæ est radix, quandam quæ est stipes, & quandam quæ est virga & ramus: tamen mixturæ harum partium partia est differentia: & ideo quandoque simplicia dicuntur. Post illa sunt complexionata quæ similia sunt fere, sicut animalia anulosi corporis, & quædam corpora piscium. Deinde sunt composita ex organicis partibus dissimilibus, quæ etiam licet composita sint valde, tamen quandoque simplicia dicuntur respectu compositionis sequentis ex corpore & anima rationali. Dicitur ergo Deus vere simplex: quia omnia alia ali quo modo sunt composita: proprie autem quia hoc soli sibi conuenit. Et nota, quod simplicitas est duplex, scilicet in esse quæ est penes indifferentiam quod est & quo est siue esse, & secundo in his quæ aduentitiae naturæ sunt in inferioribus, vt accidentia: & illa simplicitas est quod ipse est quicquid habet de absolutis: habet enim Pater Filium, & ipse non est Filius.

Hic

Hic de spiritali creatura ostendit quomodo sit multiplex, & non simplex.

Creatura quoque spiritalis, vt est anima, in comparatione quidem ^E corporis est simplex & non simplex: quæ ideo simplex dicitur respectu corporis, quia male non diffunditur per spatium loci, sed in vno quoque corpore & in tota anima est, & in qualibet eius parte tota est: & ideo cum sit aliquid in quauis exigua particula corporis quod sentiat anima, quamuis non fiat in toto corpore, illa tamen tota sentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipsa tota anima vera simplicitas est. Cum enim aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem, aliud cupiditas, aliud timor, aliud lætitia, aliud tristitia: possintque hæc & alia huiusmodi innumerabilia in animæ inueniri natura, & alia sine aliis, & alia magis, & alia minus: manifestum est non simplicem, sed multiplicem esse naturam. Nihil enim simplex mutabile est: omnis autem creatura mutabilis est: nulla ergo creatura vere simplex est. Deus vero etsi multiplex dicatur: vere tamen & summe simplex est. Dicitur enim magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, & quicquid aliud non indigne dici videretur, sed eadem magnitudo eius est quæ sapientia. Non enim mole magnus est, sed virtute: & eadem bonitas eius est quæ sapientia, & magnitudo, & veritas: & non est ibi aliud ipsum beatum esse, & aliud magnum, aliud sapientem, aut verum, aut bonum esse, aut omnino esse.

Qualiter Deus cum sit simplex, multiplex tamen dicatur?

Hic diligenter notandum est, cum dicat August. solum Deum vere simplicem esse, cur dicat eundem multipliciter dici? Sed hoc non propter diuersitatem accidentium vel partium dicit, sed propter diuersitatem ac multitudinem nominum quæ de Deo dicuntur: quæ licet multiplicia sint, vnum tamen significant, scilicet diuinam naturam. Hæc enim non ita accipiuntur cum de illa incommutabili æternaque substantia incomparabiliter simpliciore quam est humanus animus, dicuntur, quemadmodum cum de creaturis dicuntur. Vnde August. in ^{Cap. 4.} lib. 6. de Trinit. Deo, inquit, est hoc esse quod est fortem esse, vel sapientem esse, vel iustum esse, & siquid de illa simplici multiplicitate vel multiplici simplicitate dixeris, quo substantia eius significetur. Humano autem animo non est hoc esse, quod est fortem esse, aut prudentem, aut iustum. Potest enim esse animus, & nullam istarum habere virtutem.

ARTICVLVS XXV.

Vtrum anima rationalis sit simplex vel composita?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Creatura quoque spiritalis vt est anima, in comparatione corporis, &c.] Videtur enim, quod in se compositum nulla comparatione potest fieri simplex: anima autem in se composita est: ergo non est simplex in comparatione aliqua. Quod autem sit composita, probatur multis rationibus: sicut dicit Boetius in lib. de Trinit. quod omne quod est citra primum, est hoc & hoc: anima est citra primum: ergo est hoc & hoc: ergo est composita.

2 Item, Dicit Anicenna, Omne simplex esse suum habet à seipso: sed anima esse suum non habet à seipso: ergo, &c.

3 Item,

3 Item, Boëtius in lib. de hebdomadibus. Omne quod est, participat eo quod est esse ut sit, alio vero participat ut aliquid sit: cum ergo anima sit hoc aliquid, ipsa participat esse & alio: omnem autem quod participat esse & alio, compositum est: ergo anima est composita.

4 Item, Boëtius in lib. de Trinitate. dicit, quod in Deo non est uniuersale & particulare: quia sequitur ex hoc, quod compositio esset in Deo: sed in anima est accipere animam per abstractionem ab hac anima: ergo est in ea natura uniuersalis & particularis: ergo est composita.

5 Item, Dicit Philosophus in 3. de anima. In anima aliud est quo est omnia fieri, & aliud quo est omnia facere: ergo etiam in Angelo: ergo in anima est potentia substantia intelligibilibus, & agens intellectus: agens autem, & sustinens vel subiectum non sunt eiusdem essentia in aliqua natura: ergo anima ex diuersis essentia est composita.

6 Item, Auicenna in 1. Philosophia. Omne à quo negatur aliquid, in sua natura habet aliud quam simplex esse: sed de anima multa negantur: ergo, &c.

7 Item, Incommunicabile omnino & communicabile non radicantur in eodem: in anima est accipere incommunicabile omnino, & communicabile: ergo illa non radicantur in eodem essentialiter. Probatio media. Anima est hæc anima indiuidua: principium autem indiuiduationis est principium incommunicabilitatis: cum autem dico, Hæc anima est anima, prædicatur communicabilis natura: ergo in hæc anima est natura communicabilis, & incommunicabilis: ergo est composita per essentiam.

8 Item, Dicit Boëtius & Constabulus, quod simplex non potest esse subiectum, ergo cum anima sit subiectum scientiarum & virtutum, ipsa erit substantia composita.

9 Item, Omnis compositio secundorum est fluens à compositione priorum & essentialiter: sed anima habet compositionem secundorum, quia tuarum virium: cum ergo illæ non fluant ab eodem eodem modo se habente sicut simplex: constat, quod ipsa est composita in sua natura. Et quia facile est de hoc multa adducere, & ista sunt de fortioribus, propterea hæc sufficiant. Igitur male dicit Augustinus, ipsam esse simplicem: in comparatione corporis.

Sed contra.

SED CONTRA: Quicquid est id quod habet, ipsum est simplex, per auctoritatem Augustini. hic positam in litera: anima est id quod habet: ergo est simplex. Probatio media. Ber. super cantica. In anima tria intueor, memoriam intelligentiam, & voluntatem: & hæc ipsam esse animam.

2 Item, Augustinus in lib. de spiritu & anima dicit sapientissime, quod est simplex substantia visus in oculo, auditus in auro, & sic de aliis: ergo ipsa est omnes potentia quas habet: ergo est simplex.

3 Item, Nihil compositum in se potentia est ad componendum aliud: ergo si anima est composita in se ipsa, non erit in potentia ad

aliquid constituendum. Probatio prima est, quod natura componit simplicia ad hoc quod sint in compositis: non autem composita coniungit vterius.

4 Item, Anima (ut dicit Aristoteles in 2. de anima) non est hoc aliquid, sed enelechia corporis physici potentia vitam habentis: omne autem compositum est hoc aliquid: ergo anima non est composita.

5 Item, Anima est forma: omnis autem forma est simplex: ergo, &c.

6 Præterea, Compositio est ex materia & forma: anima non est ex materia & forma: ergo, &c. Probatio media. Dicit Boëtius in fine libri de quibus naturis in vna persona Christi, quod spirituales nature non sunt ex materia: ergo media vera. Prima autem probatur per nonum primam Philosophia: quia ibi diuidit Philosophus esse in potentiam & actum tanquam in principia prima. Et quia de hoc alibi multa dicta sunt ista sufficiant.

SOLVITIO. Consentio in hanc partem, quod anima sit composita ex principiis essentialibus quæ sunt quod est & esse, sed non ex materia & forma: licet hoc quidam dicere videantur: & hoc ideo quia secundum Philosophum materia determinatur per potentiam ad motum variantem aliquid in substantia, vel ad motum localem: & cum potentia huiusmodi non sit nisi in corporibus, non erit materia nisi in corporibus: nec tamen in omnibus corporalibus erit materia vniuoca: quia corruptibilem & incorruptibilem non est materia vna, sicut nec potentia vna ad motum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod anima non est hoc quod habet ipsa: & quod dicit Bernardus glossandum est, quod est prædicatio totius virtualis de sua parte, & est prædicatio impropria. Si autem fiat vis in hoc quod dicit, & hæc tria nihil aliud esse quam ipsam animam, debet glossari secundum sensum, qui notatus est supra 3. dist. quod anima accipitur ab ipso ut totum potentiale, cuius omnes partes simul acceptæ sunt potestas eius: ita memoria, intelligentia, & voluntas simul acceptæ dicunt totum potestatis animæ secundum superiorem partem.

AD ID quod de lib. de spiritu & anima dicitur, negari potest quod non est Augustinus. sed cuiusdam Guillelmi cisterciensis qui multa falsa dixit. Si autem aliquis vult sustinere, potest dici quod anima est visus in oculo, sicut totum virtuale prædicatum de parte in qua est aliquid suæ potestatis, eo quod ipsum totum essentialiter adest parti illi & cuilibet alij: licet non adit eisdem secundum omnem potestatem suam.

AD ALIVD dicendum, quod hæc est falsa, Nihil compositum in se, &c. & est instantia in corpore organico. Sed hæc est vera quod nihil compositum compositione vltima potest constituere aliud: & tunc non tenet de anima, quæ licet sit composita, tamen potest componere aliud: quia non est composita ut hoc aliquid constitutum, sed est composita ut forma quæ est substantia perfecta perfectione motoris, eo quod nihil mouet

uet nisi in se perfectum.

AD ALIVD dicendum, quod hoc dicit Philosophus, quod non est anima per se vna, sicut hoc singulare in natura: sed ipsa est forma & prima substantia potens esse sine corpore.

AD ALIVD dicendum, quod compositio corporum prima est ex materia & forma, sed non spiritualium, sed potius ex quo est & quod est, siue ex quod est & esse, ut dicit Boëtius.

ARTICVLVS XXVI.

Verum anima sit in toto corpore tota, & in qualibet parte tota?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Et in toto tota anima est, & in qualibet parte eius tota est, &c.] Videtur enim, quod anima non in toto sit tota: totalitas enim animæ referri non potest nisi ad totalitatem virium, eo quod ipsa alias partes suæ quantitatis non habet: cum ergo non quoad omnes vires sit in corpore, ipsa non erit in toto tota.

2 Item, Dicitur a Philosophis quibusdam quod est instrumentum spiritus animæ per quod operatur vitam: cum ergo spiritus (ut dicit Isaac) oriatur totus ex corde, anima tota videtur esse in corde.

3 Præterea, Si in toto est tota, & in qualibet parte: ergo in manu est tota: ergo cum ipsa existens tota in aliquo corpore faciat illud animal, manus erit animal, ut videtur.

Sed contra.

SED CONTRA: Anima vbiue operatur & sentit in corpore: ergo per virtutem operatur & sentit: aut ergo hæc virtus est in ipsa, aut non. Si non: ergo non continetur ei: ergo non sentit statim per eam, quod falsum est: ergo non sentit nisi per virtutem suam: sed virtus non est sine subiecto: ergo substantia animæ est vbi est virtus suæ: sed virtutes suæ sunt vbiue in corpore: ergo ipsa essentialiter est in toto corpore.

2 Item, Forma ignis non refertur ad partem naturæ ignis, sed ad totum: quia vbiue forma perficit materiam: ergo similiter cum anima sit forma corporis, ipsa ad totam tota refertur.

Quest.

SED TVNC vterius queritur, utrum ipsa sit diuisibilis diuisione corporis? Videtur quod sic: quia diuisio eo in quo est aliquid, videtur quod necesse sit diuidi id quod inest: sed anima est in corpore: ergo, &c.

Sed contra.

SED CONTRA: Quod est in toto totum & in qualibet parte totum, diuisa qualibet parte totum est in illa: sed quod totum est in qualibet parte, non diuiditur diuisione partium: ergo videtur, quod anima non diuidatur diuisione corporis.

Quest. 2.

VLTERRIVS queritur, utrum rationalis anima sit in toto tota? Videtur quod non: quia dicit Philosophus, quod intellectus nullius corporis est actus: ergo non est in toto, nec in parte sicut actus: ergo nec diuiditur diuisione eius.

Sed contra.

SED CONTRA: Aliquid perficit hominem secundum quod homo non anima vera. *D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.*

getabilis, non sensibilis: ergo rationalis: ergo anima rationalis est actus corporis hominis.

VLTERRIVS queritur, utrum anima sit in corpore sicut in loco? Videtur quod sic: quia in loco diffinitive esse est in loco operari, sicut dicit Damascenus. sed animæ operationes sunt in corpore: ergo ipsa sicut in loco est in corpore.

2 Item, Ambrosius. Locale est quod loco diffinitur, ita quod hic est, & non alibi: si autem anima est in corpore: ergo est in ipso sicut in loco & localis, ut videtur.

SED CONTRA. Dicit Philosophus, quod anima comparatur ad corpus sicut continens ad contentum: ergo anima est continens: ergo ipsa est potius locus corporis, quam è conuerso: quia loci proprie est continere.

2 Item, Philosophus dicit, quod non est eadem continentia loci & materia: cum ergo corpus sit materia animæ, non erit locus eius.

3 Item, Locus & locatum sunt distincta per essentiam: anima autem & corpus unita: ergo vnum non est locus alterius.

4 Item, Omne locatum in aliquo ut in loco, mobile est extra illud, manente subiecto & ratione idem: anima non est mobilis extra corpus sic: ergo ipsa non est in corpore sicut in loco.

SOLVITIO. Quidam dixerunt, quod anima vnitur corpori hominis duplici medio: cum enim corpus sit compositum corporale grossum, & anima rationalis incorporea incorporealis spiritalis, distans in omnibus proprietatibus: ergo oportet habere duplex medium, scilicet incorporeum spirituale & corporale: & medium corporeum corporale (alias corruptibile) spirituale: & hoc in duobus conuenit cum corpore, & in vno cum anima: & ita dicunt, quod anima rationalis in coniunctione sui ad corpus habet animam vegetabilem & sensibilem loco primi medij: & spiritum corporeum quem dicunt esse de natura quinti corporis habet medium in secunda ratione medij. Ex hac autem positione sequitur, quod anima vegetabilis & sensibilis in homine sint dispositiones ad animam rationalem: ergo erunt accidentia, quod absurdum est. Est enim contra Philosophos, scilicet Auicennam in 6. Philosopho. quod anima vegetabilis & sensibilis non sunt in homine ut substantia, sed ut potentia, in quibus fundatur anima rationalis: & ita rationalis anima est actus hominis inquantum unum homo: & sensibile & vegetabile sunt partes ipsius potentiales. Hoc est etiam contra Aristoteli in 16. de animalibus, vbi dicit, quod sicut corpus est vnum, ita & anima vna. Præterea, non de facili probaretur, qualiter spiritus iste sit de natura quinti corporis, cum Philosophi dicant ipsum esse aeris nature, vel medium inter ignem & aerem.

Et ideo aliter sentientes dicimus, quod anima consideratur tribus modis, scilicet ut forma corporis, & secundum essentiam, & ut motor secundum quod est efficiens omnium operum corporis animati. Si primo modo accipiatur, dico quod est in toto tota:

& vnitur immediate, nisi velis dicere, quod dependentia vnus ad alterum media sit: sed illa potentia importatur in nomine formæ, & in nomine materiæ, eo quod nos dicimus quod anima est forma substantialis talis corporis, scilicet physici potentia vitam habentis: & hoc modo bene puto, quod est in toto tota. Secundum aliam considerationem suæ essentia, dico quod est indiuisibilis essentia, & adest cuilibet parti suæ tota essentia sua, scilicet intellectui, & sensui, & sic de aliis: & cum suæ potentia sint diuisæ per corpus, & ipsa essentialiter adest vnique, ipsa per essentiam suam tantum est in toto tota. Si autem consideratur vt motor est, sic est efficiens operum, & non est efficiens operum nisi per omnes partes suas potenciales: vnde sic ipsa quasi constituitur ex suis potentiis vt partibus, & sic est in toto tota, ita quod non in aliqua parte tota.

DICENDVM ergo ad primum, quod anima habet multis rationibus totalitatem, scilicet quoad vires vnâ, & aliam quam tangit Augustinus in 9. de Tri. quoad attributa sua essentialia, sicut sunt vita, essentia, substantia, & spiritus: quoad hæc enim tota potest esse in toto corpore: quia in qualibet parte est vita, & substantia, & spiritus, & anima, & principium, & forma: & secundum omnia hæc in esse est in ratione cuiusdam totalitatis in esse. Dicitur etiam totum idem quod perfectum: & sic iterum tota in toto est, & in qualibet parte. Si autem dicitur totalitas ab vniuersitate virium, erit in toto tota, sed non in qualibet parte tota.

AD ALIVD dicendum, quod spiritus est instrumentum animæ quoad operationes primas ipsius, quæ sunt vitalis, naturalis, & animalis: per spiritum enim vitalem influit vitam, & pulsus: per naturalem autem opera naturalia, vt nutrire, augere, & generare: per animale autem animalia, vt sunt sensus, & motus: & ista sunt eius, secundum quod est motor corporis: sed secundum hoc quod dat esse, non habet medium. Et si obicitur, quod secundum Philosophum viuere viuentibus est esse: ergo viuere cuius instrumentum est spiritus vitalis, est esse: & ita vtitur eo vt dat esse. Dicendum, quod hoc impossibile est: quia non vtitur instrumento nisi quod est: ergo anima vtens instrumento est iam in corpore ante instrumentum per rationem formæ: & ideo, cum dicitur, quod viuere viuentibus est esse, intelligitur de actu vitæ quæ est anima, cuius effectus dat esse animale, & hoc est esse vitæ & viuere: sed non intelligitur de viuere quod est per spiritum & pulsus.

AD ALIVD dicendum, quod non facit partes esse animalia: quia non est in eis vt anima, sed vt potentia animæ: potentia autem non facit animal: quia non est per proprium esse ipsa potentia, sed per esse eius cuius ipsa est potentia: sicut quælibet pars est per esse sui totius quod habet in ipso. Sed verum est, quod si pars esset diuisa, tunc ipsa potentia esset anima, & membrum esset animal: vnde dicit Philosophus, quod si oculus esset

animal, visus esset anima eius.

AD ALIVD dicendum, quod ipsa anima rationalis non est diuisibilis diuisione corporis: dicitur enim aliquid esse diuisibile diuisione materiæ in qua est, scilicet quia diuisa materia est ipsum in maiori parte maius, & in minori minus, & in æquali æquale: & sic diuisione materiæ non diuiduntur nisi formæ habentes situm in corpore: & situales per se vel per accidens, sicut albedo, color. Secundo modo dicitur aliquid diuisibile diuisione corporis, quod secundum vnâ rationem manet in qualibet parte diuisa, sed non maius in maiori, & minus in minori, & in æquali æquale: & sic diuiditur forma substantialis in homogeneis, vel propinquis homogeneorum naturæ, vt lapis, & lignum: in planta enim diuisa parte conualescit vtraque pars per insitionem: & hoc est etiam in quibusdam animalibus habentibus membra quasi similia per totum corpus. Anima autem rationalis nullo illorum modorum diuiditur: & hoc non habet in quantum forma, nec in quantum est forma substantialis: quia sic quælibet forma substantialis haberet hoc: sed habet in quantum est substantia distantes in opere habens partes, & ex hoc querens magnam diuersitatem organorum in corpore in quo est: & hoc est dictum Commentatoris supra principium 2. de celo & mundo.

AD ALIVD dicendum, quod rationalis anima duo dicit, scilicet quod est anima, & quod est rationalis: si accipitur vt anima, tunc est actus corporis, & habet à se potentias effluentes, quarum quædam affixæ sunt organis, & quædam non: & ab illa homo est homo: & concedo bene, quod à sensibili vel vegetabili homo non est homo, cum in homine non sint nisi sicut potentia, & non sicut actus corporis. Si autem accipitur quod rationis est solum, tunc nullius corporis est actus, id est, nullius partis corporis: quia illæ suæ potentia non sunt affixæ organis, licet accipiant per apprehensionem à potentia affixa organo, vt est phantasia, vel memoria, vel æstimatio.

AD ALIVD dicendum, quod anima non est in corpore sicut in loco: quia sic anima non esset in corpore nisi per accidens. Ad obiectum autem contra, dicendum quod non diffinitur in corpore sicut locatum in loco: quia illud quod operatur in aliquo distinctum per essentiam ab illo, dicitur diffiniri, & non illud quod operatur vt vnitum, sicut probant obiectiones factæ in contrarium.

ARTICVLVS XXVII.

An anima propter accidentia sua bene probatur esse composita?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Cum enim aliud sit artificiosum esse, &c.] Videtur enim, quod hoc non inducat compositionem: quia accidens non inest vt pars rei, vt dicit Philosophus: nihil autem componit nisi pars: ergo ex hoc non probatur animam

animam esse compositam.

AD HOC dicendum, quod Augustinus bene probat: quia ex hoc accipitur, quod dupliciter est composita, scilicet in sua essentia, & compositione concretionis in sua quidditate substantia: quia nihil potest esse subiectum accidentis nisi quod in se est compositum: & hoc probatur per Boetium in lib. de Trinit. vbi dicit sic, Forma simplex subiectum esse non potest. Ex hoc ergo quod anima est subiectum accidentium, vt artium, scientiarum, & virtutum, ipsa relinquitur esse composita.

DICENDVM ergo ad obiectum, quod August. intendit, quod accidentia illam compositionem demonstrant essentialem: & insuper compositionem concretionis faciunt, in qua non exigitur, quod componens sit pars.

ARTICVLVS XXVIII.

An bene sequitur, Diuina essentia est simplex: ergo incommutabilis?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Nihil enim simplex mutabile est, &c.] Ista est iam tertia ratio simplicitatis quæ extrahitur de litera. Prima enim fuit penes indifferentiam eius quod est & esse, eo quod nulla pars est ibi. Secunda autem, quod non erat subiectum accidentium. Tertia vero est ista: quia incommutabilis est diuina essentia: & hoc probatur sic. Omne quod mutatur,

aut mutatur secundum totum in situ, aut ad formam. Si mutatur in situ vel in loco, ipsum est compositum ex motore & mobili, vt supra 3. dist. notatum est. Si autem mutatur ad formam, ipsum erit subiectum illius formæ, & sic iterum compositum. Ergo patet, quod simplex omnino non potest mutari. Quod ergo sic incommutabile est omnino, dicitur etiam & simplex. Præterea, Quod mutatur per priuationem mutatur quæ est in ipso: sed priuatio non est nisi in composito ex habente priuationem & priuatione siue potentia: ergo quod est omnino incommutabile, erit omnino simplex: & hæc est intentio Augustini.

ARTICVLVS XXIX.

Quomodo Deus aliquid symbolicè nominatur?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Et quicquid aliud non indigne dici videtur &c.] Videtur enim quod symbolicè siue per similitudinem aliquid nominetur Deus, vt leo, & lapis: quod tamen indigne conuenit ei.

SOLVTIO. August. intelligit de his quæ secundum rem per prius inueniuntur in Deo, licet nomine imperfecte representent ea: & hoc vocat August. dignè dici, quod melius est esse simpliciter vnique rei quam non esse, eo modo quo supra in 3. distinct. dictum est.

Tanta est Dei simplicitas, quod nulli predicamentorum subicitur.

Quod autem in natura diuina nulla sit accidentium diuersitas, nullaque penitus mutabilitas, sed perfecta simplicitas, ostendit Aug. in 5. de Trinit. dicens, Intelligamus Deum, quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ prædentem, sine habitu omnia continentem, sine loco vbique totum, sine tempore sempiternum, sine vlla sui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem. Quisquis Deum ita cogitat, etsi nondum potest omnino inuenire quid sit ipse: pie tamen caueat quantum potest aliquid de illo sentire quod non sit. Ecce si subtiliter intendas, ex his atque prædictis accipitur, illa prædicamenta artis dialecticæ, Dei naturæ minime conuenire, quæ nullis est subiecta accidentibus.

ARTICVLVS XXX.

Verum in Deo possunt esse accidentia, & vtrum causet ea?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Quod autem in natura diuina, &c.] Contra: Videtur quod accidens sit in Deo. Deus creat accidens: aut ergo generatione vniuoca, aut æquiuoca. Non æquiuoca: quia generatio æquiuoca est, quando ratio geniti non est

in generante, sicut sol generat plantam vel hominem: vniuoca autem, quando ratio geniti est in generante vel creante. Sed non est aliquid creatum à Deo, cuius ratio propria non sit in ipso, vt dicit August. ergo videtur, quod omnium accidentium ratio sit in Deo: & vbi est ratio accidentis, ibi est accidens: ergo accidens est in Deo, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum, quod omnis species motus reducitur ad immobile mouens secundum illam speciem motus, sicut motus inferioris

inferioris ad motum cæli, & motus cæli ad motorem cæli: & si ille motus est, reducitur ulterius ad motorem primum simpliciter, ut motus calidi reducitur ad motum ignis, & motus ignis ad motum stellæ martis, vel alterius quæ in se non disponitur illa qualitate, & sic de aliis. Sic est de variatione accidentium & temporalium, quod reducuntur secundum se ad primum causans ea, quod nullo illorum disponitur.

Ad hoc autem quod obiicitur, dicendum quod si sit in Deo ratio calidi, non tamen est calidus, vel albus propter rationem albi: hæc enim ratio non est definitio albi, sed est sicut ratio in causa prima, ex cuius virtute non qualitate procedunt huiusmodi res.

ARTICVLVS XXXI.

Primum nouem predicamenta accidentium tam secundum genera quam secundum species possunt Deo attribui: & utrum Deus potest intelligi sine qualitate bonus?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [intelligamus quantum possumus Deum sine qualitate bonum, &c.] Contra hoc enim esse videtur, quod à quocunque remouetur genus, remouetur & species: ergo si ipse est sine qualitate, ipse est etiam sine bonitate, ut videtur.

2 Item, Cum dicitur, sine quantitate magnum, non videtur ab ipso remoueri quantitas ratione generis tantum, sed etiam ratione speciei: quia in nulla specie discreti est vel continui.

3 Item, Sine indigentia sui creatorem, Creator dicitur relationem: ergo debet dicere sine relatione creatorem, sicut dixit in aliis.

4 Si forte dicatur, quod hoc dici non debuit: quia relatio non mutat modum predicandi in diuinis. Hoc est contra Boetium, qui dicit in lib. de Trinit. sic. Ac cum hæc, id est, alia predicamenta præter relationem, quis in diuinam predicationem verterit, cuncta mutantur quæ predicari possunt: ad aliquid vero omnino non predicatur: ergo videtur ex hoc quod à diuinis maxime remouetur relatio.

5 Item, Videtur male dicere, Sine situ prædicens: quia dicit Boetius de situ & positione sic situm positionemque requiri in Deo non posse: ergo videtur, quod situs & gratia generis, & gratia speciei remoueat.

6 Item, Situs cum sit partium ordinatio in toto vel in loco, vel vniuerso, patet quod non conuenit alicui spiritali creaturæ: ergo multo minus Deo.

7 Item, Obiicitur de hoc quod dicit, Sine loco vbi que totum: vbi enim & quando nihil prædicant in eo de quo dicuntur, ut dicit Boetius: ergo cum ista nihil prædicent in eo de quo dicuntur, non oportet ea remouere à diuina predicatione: quia non faciunt compositionem.

8 Item, De quando videtur friuolum

quod nihil prædicet: quia si ego dicam, Deus est semper, prædicatur quando æternitatis: sed Deus est æternitas sua: ergo videtur quod aliquid prædicet in ipso quod est ipse.

9 Item, Obiicitur de hoc quod dicit, Sine commutatione sui mutabilia facientem: quia dicit August. in lib. 83. q. quod facere Deo etiam magis proprie quam aliis conuenit: ergo ratione generis non debet remoueri à Deo.

10 Item, Obiicitur de hoc, Nihilque patientem: quia videtur Deus pati, sicut dicitur symbolum, Crucifixus, mortuus, & sepultus.

Solutio. Ad hoc debet dici, quod omnia generalissima ex generibus accidentium duo habent in se, scilicet quod accidentia sunt, & differentiam qua ab inuicem distinguuntur: quod enim quantitas est quantitas, non habet ab eo quod est accidens, sed ab eo quod est dimensio vel mensura substantiæ intus vel extra. Similiter quod qualitas est qualitas, non habet ab eo quod est accidens, sed ab eo quod est dispositio substantiæ naturalis vel adueniens intus vel extra: & sic de aliis. Ab eo autem quod sunt accidentia omnia dicuntur ordinem ad substantiam. Vnde Philosophus in principio 11. Philosophiæ primæ. Dicitur est de ente cui attribuitur alia entis predicamenta, vbi dicitur est de substantia: dicuntur enim multa entia secundum quod respiciunt definitionem substantiæ, ut quantitas, qualitas, & alia quæ dicuntur hoc modo. Similiter per differentiam qua participant naturam accidentis, etiam respiciunt predicamentum substantiæ: sicut patet per eandem auctoritatem, ut quantitas in ratione mensuræ, qualitas in ratione dispositionis, &c. ergo cum hoc modo sit ens imperfectum, & ens in alio, omnia quæ aliquid prædicant in eo de quo prædicantur, ratione generis remouentur à diuinis. Et ad hoc iterum intelligendum notandum, quod Boetius dicit, quod predicamentorum quædam prædicant aliquid inesse ei, de quo prædicantur: quædam autem extrinsecus assistunt: quædam autem prædicant rem se habere ad id quod extrinsecus adiacet, ut locus, & tempus. Vnde qualitas, & quantitas, & agere, & pati, & situs, & habitus, aliquid prædicant inesse. Sed relatio extrinsecus assistit, ut dextrum, & sinistrum: potest enim idem esse dextrum & sinistrum sine sui mutatione. Quando autem & vbi prædicant id quod ex adiacentia exterioris mensurantis relinquitur. Illa ergo quæ prædicant aliquid inesse propter genus quod ponit ordinem ad substantiam, remouentur in genere: sed quod gratia differentie conuenit in specie, eo quod per differentiam dicit ordinem ad actum vel ad finem, & nõ ad subiectum: ideo in specie prædicatur: præcipue si illa species constituit differentia dignitatis, ut bonus, sapiens &c. Illa vero quæ extrinsecus assistentia ad alterum sunt, gratia eius quod est accidentis natura in eis, non prædicantur, sed mutantur in substantiam: sed ratione eius quod addunt in generalissimo, non dicunt ordinem

ad substantiam, & ideo manent. Et per hoc iam patet solutio ad primum, & ad id quod obiicitur, quare nõ dicitur sine relatione relatus. Illa autem quæ prædicant id quod relinquitur ex adiacentia exterioris mensurantis, remouentur: in loco quidem secundum quod innuit circumscriptionem, & hoc est in particulari: sicut si diceretur esse alicubi, non alicubi, & huiusmodi: & si diceretur, fuit, & non erit. Vnde in talibus non oportet excludere nisi quod est partis & imperfectionis: & ideo excludit tempus: quia hoc est imperfectum, ut habitus est prius. Et per hoc patet solutio de vbi, & quando. Quædam autem & imperfecta sunt in genere accidentis, & etiam per id quod addunt, ut situs qui corporalium est, & pati quod est imperfecti, & habitus qui est corporalium: & ideo illa simpliciter remouentur, nisi per translationem Deo conueniant. Et per hoc iterum patet solutio ad ea quæ de illis sunt obiecta.

Ad secundum dicendum, quod quantitas proprie non est nisi corporalium: sed tamen accipitur hic pro quantitate virtutis.

Ad tertium dicendum, quod mutatio causat relationem, ut dicit Philosophus: mutatio autem est indigentis, & ideo id quod sonat imperfectionem, præcipue remouet.

Ad quartum dicendum, quod intellectus Boetij est, quod formaliter respiciat negatio distributionem signi, ut sit sensus, Omnino non prædicatur, id est, non omnino prædicatur: quia mutatur gratia naturæ accidentis quæ est in ipso: licet retineat predicationem differentie quam superaddit: quia illa facit ipsum ad alterum esse: & hoc intendit Boetius.

tus cum dicit, quod non omnino prædicatur in diuinis.

Ad quintum dicendum, quod situs dicitur partium ordinationem, & non est in spiritualibus nisi ratione ordinis qui ibi saluatur: quia quod est ibi de corporali natura, vel locali, hoc Deo non conuenit: & ideo situs saluatur ibi secundum partem suæ rationis quæ est ordo.

Ad sextum dicendum sicut supra determinatum est de vbi.

Ad septimum dicendum, quod in veritate cum dicitur, Deus est semper, significatur æternitas, & adiacentia ipsius secundum rationem, quæ non est aliud quam Deus: quia aliter plura fuissent ab æterno: sed Augustinus remouet tempus quod est exemplatum æternitatis, & est imperfectum quod per semper potest intelligi.

Ad octimum dicendum, quod agere dicitur accipitur, scilicet physice, & sic nihil agit nisi passum & mutatum: & hoc est agens in vsu nostro acceptum: & hoc attendit hic Aug. Dicitur etiam agens quod sine mutatione sui educit speciem acti, & hoc non conuenit nisi Deo: & hoc est agens perfectum, & hoc est agens de quo intendit August. quando dicit, quod agere soli Deo conuenit: quia scilicet omne agens perfectum est respectu acti: perfectum autem præcipue est id quod nunquam agit, sed vniuersaliter agit omnia.

Ad vltimum dicendum, quod Deus est passus ratione suppositi hominis, & non ratione diuinæ naturæ: & ideo illa obiectio sophistica est.

Quod Deus non proprie, sed abusive dicitur substantia.

Vnde nec proprie dicitur substantia, ut August. ostendit in lib. 7. de Trinit. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere substantiam dicimus: si tamen dignum est, ut Deus dicatur subsistere. Hoc enim de his rebus recte intelligitur, in quibus ut subiectis sunt ea quæ in aliquo subiecto esse dicuntur, sicut in corpore color, aut forma. Corpus enim subsistit, & ideo substantia est. Res ergo mutabiles neque simplices, proprie dicuntur substantiæ. Deus autem si subsistit, ut substantia proprie dici possit, inest in eo aliquid tanquam subiecto: & non est simplex. Nefas est autem dicere ut subsistat Deus, & subsistat bonitati suæ: atque illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, neque ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam in subiecto. Vnde manifestum est Deum abusive substantiam vocari, ut nomine visitatione intelligatur essentia, quod vere ac proprie dicitur, ita ut fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. Est enim vere solus, quia incommutabilis est.

ARTICVLVS XXXII.

Verum prædicamentum substantia potest Deo attribui, ita quod Deus sit in prædicamento substantia?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Vnde nec proprie substantia dicitur, &c.] Rationes Magistri quibus vitur, dicens Deum non esse in prædicamento substantia potest esse ista: Quicquid est in genere substantia, aut est per modum principij, aut per modum generis, aut per modum contenti in genere. Si per modum principij, cum principia substantia sint duo tantum, scilicet materia, & forma: si Deus esset hoc modo in genere, esset ipse materia, vel forma. Si autem per modum generis, tunc Deus erit generalissimum prædicabile vniuoce de omnibus contentis in genere substantia. Si autem per modum contenti, tunc esset vel subalternum, vel specialissimum, vel indiuiduum: & nullum horum est Deus: ergo non est in genere.

2 Item, Genus substantia in se habet ens, & aliud quo substantia est substantia: ergo in se habet duo: ergo est composita: Deus autem non est compositus: ergo substantia non dicitur de eo vniuoce cum aliis: ergo ipse non est in eodem genere cum aliis.

Sed contra.

SED CONTRA: Deus est substantia: aut est vera, aut falsa. Si vera, aut substantia prædicatur ibi ut prædicatum substantiale non conuersum, aut non. Si non: ergo prædicatur ut accidens, quod falsum est. Si sic: ergo cum omne prædicatum substantiale non conuersum prædicatur de aliquo ut genus, videtur quod Deus sit substantia ut in genere. Si dicatur, quod hæc est falsa, Deus est substantia. Sed contra: Quicquid est, est

substantia, vel accidens. Ergo Deus est accidens, quod falsum est: ergo est substantia.

2 Item, Deus est per se existens, ita ut nihil adeo exiit per se, sicut Deus: sed substantia est res per se existens: ergo Deus est substantia, & substantia est Deus.

SOLVTIO: Dicendum, quod in veritate Deus vel diuina essentia non est in genere aliquo sicut probantur primæ rationes pro Magistro inductæ: & cum dicitur substantia, non dicitur substantia ab actu substandi secundæ substantia, vel accidentibus: sed dicitur substantia ens non per alterum, quod diuiditur contra ens ab alio, & ens in alio: & illam substantiam vocant Boëtius & Dionysius esse super omnem substantiam: quia hæc omnes causat substantias, & illam imitantur.

AD ID quod obiicitur, verum sit prædicatum essentiale? &c. Dicendum, quod cum dicitur, Deus est substantia, idem significatur in subiecto & prædicato, licet alio modo, eo quod in Deo non est quod est & quo est: & ideo non est prædicatum essentiale nisi conuersum: quia substantia non prædicatur nisi ut idem sub alio modo significandi: illæ enim argumentationes sunt in creatis, non in diuinis. Si autem obiicitur, Per conuersam substantia est Deus: ergo omnis substantia. Dicendum, quod non sequitur, licet enim sit essentiale, tamen ut idem subiecto prædicatur: & illa conuerſi non debet, nec distribui, eo quod signum non respicit ea que sunt diuersæ nature. Vnde cum dicitur, omnis substantia, substantia non distribuitur pro substantia Dei, sed tantum pro creatura, & pro illis est illa locutio falsa.

AD ALIUD dicendum, quod hoc modo quo prædictum est, loquendo de per se existenti, Deus est optime per se existens: aliter autem non.

Quod non est aliquid in Deo quod non sit Deus.

HVIUS autem essentia simplicitas ac synceritas tanta est, quod non habetur. Vnde Hilarius in 7. lib. de Trinit. ait, Non ex compositis Deus qui vita est, subsistit: neque qui virtus est, ex infirmis continetur: neque qui lux est, ex obscuris coaptatur: neque qui spiritus est, ex disparibus formalis est: totum quod in eo est, vnum est. Idem in 8. lib. de Trinit. Non humano modo ex compositis Deus est, ut in eo aliud sit quod ab eo habetur, & aliud sit ipse qui habeat: sed totum vna est natura, scilicet perfecta & infinita, & non ex disparibus constituta, sed viuens per totum ipsa. De hoc eodem Boëtius in 1. lib. de Trinit. ait, Quocirca hoc vere vnum est, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod in eo est: neque enim subiectum fieri potest. Augustinus quoque in libro de fide ad Petrum dicit, In Dei substantia non est aliquid quod non sit substantia: quasi aliud sit ibi substantia, aliud quod accidit substantia.

Sed

Sed quicquid ibi intelligi potest, substantia est. Verum hæc dici possunt facile, & credi: videri autem nisi puro corde omnino non possunt. Item Augustinus in 15. libro de Trinit. Sic habetur in natura vniuscuiusque trium, quod qui habet, hoc sit quod habet, sicut immutabilis simplexque substantia. Vnde Isidorus ait, Deus simplex dicitur, siue non amittendo quod habet, seu quod aliud non est ipse, & aliud quod in ipso est. Et cum tantæ simplicitatis atque synceritatis sit natura diuina, est tamen in ea trinitas personarum. Vnde Augustinus in libro 11. de ciuitate Dei ait, Non propter hoc naturam summi boni simplicem dicimus, quia est Pater in ea solus, aut Filius in ea solus, aut Spiritus sanctus in ea solus: aut quia est sola ista nominum trinitas siue substantia personarum, sicut Sabelliani putauerunt. Sed ideo simplex dicitur, quia est hoc quod habet: excepto quod relatiue quæque persona ad alteram dicitur, nec est ipsa. Nam utique Pater habet Filium, ad quem relatiue dicitur, nec tamen ipse est Filius: & Filius habet Patrem, nec tamen ipse est Pater. In quo vero ad semetipsum dicitur, non ad alterum, hoc est quod habet: sicut ad semetipsum dicitur viuus habendo vitam, & eadem vita est ipse. Propter hoc utique natura hæc dicitur simplex, quod non sit aliud habens, & aliud id quod habet, sicut in cæteris rebus est. Non enim habens liquorem liquor est, nec corpus color, nec anima est sapientia. Ecce quanta est idemitas, quanta est vnitas, immutabilitas, simplicitas, puritas diuinæ substantia, iuxta infirmitatis nostræ valetudinem assignauimus.

ARTICVLVS XXXIII.

An Hilarius omnem modum compositionis bene tangat per quatuor que ponuntur in littera?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Non ex compositis Deus est, &c.] Verum scilicet Hilarius omnem modum compositionis tangat per ista quatuor: Prima enim compositio que est in re, est ex partibus essentialibus, que sunt quod est & quo est, que sunt in re a quibus sumuntur vniuersale & particulare: & illam tangit primo, cum dicit, Non ex compositis, &c. Secunda compositio est primorum, que sunt ex materia & forma: in qua compositione materia subiacet priuationi, que infirma & imperfecta est. Tertia est compositio ex influentia corporis celestis super inferiora, eo quod omnis mixtio & generatio inferiorum ad motum cæli reducitur sicut causam: corpus autem superius mouet per influentiam lucis super obscurum præcipue duorum elementorum, que sunt terra & aqua. Illa enim plus abundant in corporibus mixtorum: sic enim in terrestri terminatiuum est huiusmodi aquei, & humidum aqueum est continuatiuum sicci: & sic fit mixtio mouente lumine corporum superiorum per præsentiam, vel per aspectum, vel per applicationem aliquam ad bellam respicientem, vel coniunctionem, vel oppositionem, vel alias proprietates, que in scientia stellarum sunt determinatæ. Ad

hanc commixtionem sequitur compositio complexionatorum & organicorum ad spirituales naturam que est anima.

Prima est corporis celestis & angeli & anime rationalis. Secunda est materia primæ ad formam elementum. Tertia est elementorum ad formam mineralium. Quarta est complexionatorum ad formam que est anima. Primæ opponitur vita in toto: quia in composito vita est actiue essentia, & id quod est habet vitam participatiue. Secundæ autem opponitur virtus propter defectum priuationis que infirma est. Tertie opponitur lux in toto propter opacum & obscurum inferiorum elementorum. Quartæ opponitur esse spiritum in toto propter disparitatem grossi & terreni corporis ad spirituales naturam anime que componitur ei.

ARTICVLVS XXXIV.

Verum relatio possit esse in Deo salua eius simplicitate?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Et cum tantæ simplicitatis atque synceritatis, &c.] Cum enim relatio sit ens, & non vertatur in substantiam, videtur in diuinis esse substantia & accidens: ergo ad minus compositio concretionis.

2 Si forte dicatur, quod relatio non dicit aliquid ut inhærens, sed ut assistens, ut videtur velle Boëtius, & Porretianiani dicunt: Ad hoc videtur sequi hæresis Sabellij: enim

Cap. 17.

Lib. 7. esym. cap. 1.

Cap. 9.

enim relatio nihil dicit in re, videtur quod ipsa non constituat rem in qua est. In diuinis autem nihil habemus quod constituere possit personas, nisi relationes. Ergo videtur, quod si illæ in re nihil sint, quod non fiat distinctio personarum; sed sola sit nominum trinitas, ut dicit Sabellius.

3 Præterea, Relatio videtur in diuinis mutare modum prædicandi, sicut & alia: qui Pater in se aliquid est, etiam si non habeat Filium: est enim verissime substantia substantens: ergo videtur relatiuum dicere substantiam: ergo mutat modum prædicandi.

4 Item, Verissime Pater est suppositum & hypostasis naturæ diuinæ: omne autem suppositum substantiæ, substantia est, ut patet inducendo singula supposita hominis, Angelus, canis, asini, & sic de aliis: cum ergo diuina natura substantia sit, suppositum suum erit substantia: ergo relatiuum mutat modum prædicandi in diuinis.

Solutio.

SOLVITIO. Breuiter dicendum, eo quod infra discutietur, quod relatio tria habet in se, scilicet naturam accidentis, & quod proprietas quædam est, & ex hoc habet in esse soli, & habet in se quoad alterum opponitur relatiue, & ex hoc habet determinari extra, ut cum dicitur, Pater filij, & filius patris. Et quantum ad primum mutat modum prædicandi, quia quoad illud modus prædicandi suus est modus accidentis facientis compositionem concretionis cum subiecto in quo est, & prædicatur denominatiue de ipso: & talis prædicatio in Deo non potest esse: & ideo in diuinis amittit naturam accidentis, & remanet natura proprietatis in quantum est proprietas, scilicet quod est soli conuenire: & ulterius remanet ei intellectus relationis ad alterum, ut dictum est: & ideo quidam dixerunt, quod in diuinis relatio nihil est in persona, sed est persona ipsa, & id quo persona ad alterum est, volentes per hoc dicere, quod naturam accidentis amittit, & sic non ineit, & retinet naturam

proprietas & relationis. Quod autem Boetius dicit, quod est assistens relatio, intelligit quoad secundum, scilicet quoad naturam relationis, ut relatio, & non quoad naturam proprietatis qua est in relatione. Ex hoc patet, quod non tollit simplicitatem: quia non tolleret nisi per naturam accidentis ut est accidens, quod inducendo diuersum ens, id est, ens diuersæ naturæ à substantia, faceret multiplex ens, & compositionem concretionis inter illa: persona enim non habet accidens aliquod, sed verissime est substantia & suppositum. Et hæc sententia infra magis discutietur 26. distinctione.

ARTICVLVS XXXV.

Quare cum multa sint attributa diuina essentia, solum Magister determinat de tribus, simplicitate, idemitate, & unitate

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Ecce quanta est idemitas, quanta unitas, &c.] Est enim dubium, cum multa sint attributa diuinæ naturæ, quare Magister non agit hic nisi de his tribus: & ad hoc dicendum, quod Magister sicut paruit, agit hic de simplicitate, & aliis prout se habent ad generationem Filij, de qua hic principaliter intenditur: & quia generationem in inferioribus sequitur, ut natus, vel genitus prius sit in potentia, & non accipit unitatem essentia patris secundum actum, propter imperfectionem naturæ inferioris: & sequitur secundo, quod ipsa essentia mutatur de potentia in actum: & tertio, quod ipsa diuiditur secundum aliud esse in patre, & secundum aliud esse in genito. Ideo de his tribus per oppositum agit Magister in generatione diuina in qua genitus veram essentiam accipit sine commutabilitate, & in simplicitate, quia vna est in Patre & Filio, &c.

DISTINCTIO IX.

De distinctione trium personarum.

A
De proprietatibus
tribus & conditionibus
personarum in
trinitate &
unitate.
Cap. 7.

NUNC ad distinctionem trium personarum accedamus. Tenemus ergo, ut docet Augustinus in lib. de fide ad Petrum, Patrem & Filium & Spiritum sanctum vnum esse Deum naturaliter: nec tamen ipsum Patrem esse qui Filius est, nec Filium esse ipsum qui Pater est, nec Spiritum sanctum esse ipsum qui Pater est aut Filius. Vna enim est essentia Patris & Filij & Spiritus sancti: in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus: quamuis personaliter aliis sit Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

NUNC ad distinctionem personarum accedamus, &c.] Hic incipit quarta & vltima pars tractatus de generatione Filij: in qua agitur de ipsa respectu mensurantis extra secundum rationem. Sicut enim dicit Philosophus, quod est æternum æterno, hoc est æternum æterno, & tempus temporali, propter vnã rationem mensuræ in communi. Unde probatur in ista distinctione Filius esse coæternus Patri. Diuiditur autem in tres partes. In prima probatur Filius esse coæternus Patri contra Arrianorum hæreticos. In secunda queritur, quibus verbis congruentibus exprimitur æternitas generationis Filij ibi [Hic potest queri, cum generatio Filij, &c.] In tertia soluitur obiectio Arrij ex verbis Hilarij ibi [Sed inquiet hæreticus, &c.] Prima harum subdividitur in duas. In prima probatur generatio esse coæterna Patri generanti. In secunda ostenditur esse ineffabilis ibi [Sed queris à me, inquit, &c.] Prima harum adhuc vltimius scinditur in quatuor. Primo enim manifestat Patris & Filij coæternitatem. Secundo ponit contra eam hæreticorum obiectionem ibi [Sed contra hoc inquit hæreticus [In tertia hæretici obiectioni ponit Augustinus responsum ibi [Qui hoc dicit non intelligit, &c.] Et adiungit Augustinus, contra hæreticum obiectionem ibi [Item si Dei Filius, &c.] In quarta contra eundem hæreticum ponit Ambrosij responsum ibi [Eidem quoque Arrianæ quæstioni] Et adiungit Ambrosij contra hæreticum inuectionem rationalem [Item dic, inquam, mihi, &c.

ARTICVLVS I.

Ad æternitas sit essentia diuina?

Hic ante litteram oportet querere, si æternitas est essentia diuina: & si est, qualiter intelligitur adiacere processioni personarum: & tertio, secundum quem modum distinguitur ab ætuo, & tempore: & sciamus generatio Filij non esse æterna vel temporalis, sicut dixerunt hæretici.

Ad primum proceditur sic: Anselmus dicit in monol. quod æternitas est earum rerum quæ non sunt aliud quam ipsa: ergo æternitas est idem quod essentia diuina.

2 Item, Æternitas est sine principio & sine fine: nihil autem tale est nisi Deus: ergo æternitas est Deus ipse.

3 Item, Omne quod est, aut est creatura, aut creator. Si creatura: sed omnis creatura mutabilis est, ut dicit Augustinus. & in præcedenti distinctione habitum est: ergo ipsa æternitas est mutabilis, quod est contra distinctionem Dionysij supra positam quod æternitas est antiquum & inuariabile, &c. ergo, & cetera.

Solutio.

SED CONTRA: Si æternitas nihil aliud

est quam Deus: ergo esse in æternitate est esse in Deo: sed omnia quodammodo, scilicet sicut in mensura excellenti, sunt in æternitate: ergo omnia sunt in Deo sicut in mensura, quod falsum est.

2 Item, Æternitas est duratio extrinsecus adiacens: nihil autem extrinsecus adiacens, est id cui adiacet: ergo æternitas non est Deus, cum adiacet durationi Dei.

3 Item, Mensura & mensuratum non sunt idem: sed æternitas est mensura, esse autem Dei est mensuratum: ergo, &c.

SOLVITIO. Dicendum, quod æternitas secundum rem idem est quod essentia diuina durans, & duratio ipsa, quia quicquid est in Deo Deus est: sed alium habet modum significandi. Sicut scientia Dei & quodlibet aliud attributum diuinum licet sit essentia Dei: tamen non sequitur, quod quicquid est in scientia, sit in essentia Dei vel voluntate. Similiter licet essentia Dei durans sit id quod æternitas, non tamē sequitur, quod quicquid est in æternitate, sit in essentia Dei durante. Et mutatur in talibus modis prædicandi, qui inducit fallaciam figuræ dictionis, vel quod verius est, accidentis. Quia licet idem sint re: non tamen sequitur, quod quicquid conuenit vni, conueniat & alij. Non enim est inconueniens, quod essentia diuina non in ratione essentia, sed in ratione durationis sit mensura durantium.

AD ALIUD dicendum, quod æternitas non extrinsecus adiacet, nisi secundum rationem: secundum rem enim est intrinsecus, eo quod Deus est sua duratio.

AD ALIUD dicendum, quod hoc tenet in inferioribus, quod mensura non est mensuratum ipsum essentialiter. In superiori autem natura in qua nihil est quod non sit ipsa, non tenet, nisi secundum rationem: quia mensura & mensuratum sunt idem re, licet differant ratione.

ARTICVLVS II.

Qualiter æternitas intelligatur adiacere processioni personarum?

DEinde queritur, Qualiter adiacere intelligatur processioni personarum? Quod enim immensum est, nec certificatur quantitatem alicuius, nec certificatur ab aliqua quantitate: immensa autem est æternitas, immensa est etiam processio personarum, & immensa essentia diuina: ergo videtur, quod nullum illorum adiacet alteri ut mensura.

2 Item, Indivisibile nihil mensurat, nec mensuratur. Probatio. Omnis mensura est ad certitudinem quantitatis habendam: indivisibile autem non habet quantitatem: ergo non mensuratur. Similiter non aliquoties sumptum remittitur quantitatem: ergo nec mensura potest esse: ergo videtur, quod non adiacet ut mensura.

SOLVITIO. Dicendum, quod æternitas est quodammodo infinita, & quodammodo non infinita, & similiter Deus vel durans

raus esse diuinum. Si enim accipiat esse diuinum infinitum prout. uel scilicet quod aptum natum est habere finem & non habens: sic nec Deus nec æternitas sunt infinita. Si autem accipiatur negatiue, id est, non finitum: iterum potest accipi dupliciter, scilicet quod non finitur, eo quod sit in partibus sine fine protensum: & hoc modo non dicitur infinitus Deus vel æternitas eius. Sed dicitur infinitus Deus & æternitas eius, eo quod utrumque totum simul existens, non desit, nec deest, nec deest, & hoc est infinitum quod conficitur statu perfectissimi quod nihil a se abicit, nec aliquid accipit: & hoc infinitum non contrariatur rationi mensuræ & mensurati, sed infinitum primo & secundum modo acceptum.

A D A L I V D dicendum, quod indiuisibile in ratione indiuisibile non mensurat: quia ipsum est certum, non secundum quantitatem, sed in se: æternitas autem est indiuisibile habens protensionem, non quidem in partibus secundum successionem vel potentiam, sed potius ut non deficientis alicui quod stat vel currit sub ipso: & sic licet sit indiuisibile, non tamen accipitur ut indiuisibile, imo in ratione durationis hoc modo protensa, & sic mensurat. Et esse diuinum hoc modo acceptum ut durans, mensuratur duratione sua, quæ est idem quod ipsum esse vel essentia diuina.

ARTICVLVS III.

Quomodo distinguatur æternitas ab æuo, & tempore, & utrum aliqua non uia mensurantur æuo, & utrum æuum sit in vno sicut æternitas & tempus?

Tertio queritur de distinctione æternitatis ab æuo, & tempore. Æuum enim est mensura eorum quæ in toto sunt simul: ergo videtur, quod sit idem cum æternitate. Probatio quod æuum est totum simul. Sicut videmus quod prius & posterius in tempore causantur a priori & posteriori in motu, & totum esse simul in æternitate causatur a simplicitate æterni: ita necesse est proprietates æui extrahere a proprietate æternorum: æternorum autem esse non habet posse ante esse, nec potentiam sine actu aliquo modo: ergo cum non esse simul causetur a potentia abiciente, & accipiente actum: ipsa eruat tota simul, quorum posse semper est in actu vel in esse.

2 Item, Omnis successio temporis causatur a motu: ergo in quorum esse nullus est motus, ipsa nullam habent successionem: sed esse æternorum nullum habet motum: ergo nullam in sua mensura causant successionem: ergo æuum quod est mensura eorum, est totum simul, ut videtur.

Sed contra.

S E D C O N T R A: Quæcumque in toto simul sunt, vere immutabilia sunt: sed vera immutabilitas est vera æternitas, ut dicit Augustinus: ergo quæcumque sunt in toto simul, sunt æterna: ergo æterna sunt æter-

na, quod falsum est: ergo æterna non sunt in toto simul.

2 Item, Esse durans Angeli non est sua duratio: cum igitur duratio non sit nisi protensio esse indeficiens, videtur quod non habeat illam partem durationis suæ Angelus, quam habebit post mille annos: ergo tota duratio sua non est simul: ergo æternitas non est tota simul, cum ipsa sit duratio illa vel adiacens illi.

I V X T A hoc ulterius queritur, Vtrum aliqua non uia mensurentur æuo: sic enim dicit Boetius in lib. de Trinitate, quod immortalibus corporibus esse simul dederunt Philosophi. Ergo videtur, quod non tantum sit mensura Angelorum.

2 Præterea, Philosophus dicit, quod necessaria & impossibilia non sunt in tempore: sed multa sunt necessaria quæ non sunt Deus ipse, sicut immutabilia: ergo videtur, quod cum non æterna sint, nec temporalia, quod sint æuo mensurata.

C O N T R A queritur, Si æuum sit in vno, quemadmodum æternitas & tempus? Videtur, quod sic: quia dicit Philosophus, quod vnumquodque mensuratur minimo sui generis: sed æterna in quantum huiusmodi sunt in genere vno: ergo mensurantur aliquo minimo illius generis: ergo ipsum erit in illo sicut in subiecto & causa.

S E D C O N T R A: Æternitas est in vno: quia sicut dicit Anselmus, non potest esse nisi vnum sine principio & sine fine: tempus autem est in vno, quia omnia mota reducuntur ad vnum, sicut ad causam: sic autem non est in æternis: illa enim, nec vnum sunt tantum, nec reducuntur ad se inuicem sicut ad causam: ergo videtur, quod non sint in vno.

2 Item, Spiritualium & corporalium non est vnum genus: cum ergo æuum sit spirituum, non videtur quod possit esse corporum & celestium: & sic videtur, quod erunt duo æua, quorum vno mensurantur spirituales substantiæ, alio autem corporales.

3 Præterea, Non est eadem ratio quantitatis in vtrisque: ergo nec eadem mensura: ergo est alterius rationis æuum Angeli, & corporum quæ Boetius dicit immortalia: ergo non omnia æterna possunt reduci ad vnum æuum, ut videtur.

4 Præterea, Substantiale esse generabilem & corruptibilem idem videtur esse in tota duratione temporis: sed tempus non est mensura eius quod idem est in tota duratione, sed potius mensura eius a quo aliquid abicitur & accipitur: ergo videtur, quod necesse sit tertium æuum inuenire, quod mensuret substantiale esse eorum quæ generantur & corrumpuntur.

S O L V T I O. Dicendum sine præiudicio, quod æuum est totum simul, sicut & æterna. In æternis enim non est ratio indeficientiæ, quod potentia continue accipiat actum: sed potius ipsa necessitas continuationis & indeficientiæ est, scilicet quod ita completa sunt, quod nihil de potentia ad esse est quod non sit completum: & ideo potest

tentia eorum stat in esse immobiliter duran-
te. Sed tamen esse simul eternitatis & æui est
æquiuocum duplici de causa, quarum vna
est: quia in æterno potentia stans immobi-
lis est idem quod actus: vel quod magis pro-
prium est, quia nulla in eo est potentia per-
fecta vel perfectibilis, sed simplex esse du-
rans: sed in æuiternis est potentia perfecta,
licet non perfectibilis, & non simplex esse
durans. Secunda est: quia æternum à se ha-
bet quoddam esse stans, & non mouens se in
esse durans: sed æuiternum habet hoc à ma-
nu omnia continentis Dei: sed in hoc abun-
dat super alia, quia in se non habet causam
pugna. quare esse suum in se distare incipiat,
sicut habet mobile in quantum mobile. Et ex
hoc patet, quoddam non sequitur si æuum est si-
mul, quod ipsum sit æternitas: quia esse
non est eiusdem rationis in utroque, nec ip-
sum æuiternum est de natura sua incom-
mutabile in esse sicut æternum: & ideo non
habet veram eternitatem sicut æternum.

AD ALIUD dicendum, quoddam esse durans
æuiterni non est sua duratio, nec tamen du-
ratio sua habet partes: quia duratio non po-
test habere partes nisi successiuas, & tunc
aliquid ex parte durantis erit causa duratio-
nis, quod non est in æuiternis: quia neces-
sitas essendi in ipsis immobilis est, nullo fa-
ciente distare à seipsa essentialia principia:
sed duratio ipsorum per modum indeficien-
tiae stantium & immobilium cadit in ratio-
ne protensi & mensurati: quare tamen neces-
sitas essendi aliunde est in eis quam à seipsis,
vt dictum est: vnde causam durationis in-
deficientiae post mille annos iam habent.

AD ID quod queritur, Vtrum non viua
sint in æuo, sicut in mensura? oportet dice-
re, quoddam sic: esse enim celestium corporum
non est mutabile, & non mensuratur nunc
temporis secundum quod hoc modo conside-
ratur vt immobile ad formam substantialem
vel accidentalem: sed nunc adiacet ei secun-
dum ipsum quod fertur vnum in toto motu,
quod secundum aliquid est in termino à quo
motus, & secundum aliquid in termino ad
quem est motus: & ideo Boëtius illa corpora
vocat immortalia corpora: quia nihil in eo-
rum substantia aduenit vel recedit.

AD ID quod vterius queritur, Vtrum
æuum sit in vno? sunt qui rationibus inductis
dicunt quod non: sed non video quid prohi-
beat quin ipsum sit in simplicissimo æuiterno,
& alia mensurentur per comparisonem
ad illud.

AD ID autem quod contra obiicitur, di-
cendum quoddam non est tota causa reductionis
ad vnum, quoddam idem sit causa aliorum: sed
quia ille motus est simplicissimus motuum
aliorum: & ideo per quantitatem circuli, vel
partem motus sui certificat alios motus: &
quoad hoc æuum reducitur ad vnum quod
est simplicioris essentiae: quia in illo potentia
est in actu, vt ita dicam, stantior, vel stan-
tibilior est aliis.

AD ALIUD dicendum, quoddam corpora-
lia vt corporalia non sunt in eodem genere
cum spiritualibus, nec mensurantur eadem
D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

mensura: corporalia enim vt dimensa sunt,
ordinantur ad motum localem qui habet
prius & posterius: sed esse corporalium prout
sunt essentia necessaria, in quibus nihil ab-
cedit vel recedit, ad idem genus potentiae
reducuntur cum spiritualibus, quare potentia
non est potentia materiae ordinata ad motum,
sed potentia stans in actu cōpleti immobiliter.

AD ALIUD dicendum, vt iam dictum
est, quoddam corporalia, vt iam dictum est, per
quantitatem dimensionum non reducuntur ad
æuum, sed potius per potentiam quare est con-
tinuationis esse necessarias.

AD ALIUD dicendum, quoddam esse tem-
poralium, vel essentia, vel quocumque alio
nomine nominetur, non mensuratur æuo,
sed nunc temporis vt est temporis: & hoc
duabus de causis, quarum vna est quoniam
ipsum est vnum in quo est variatio propter
continuum deperditionem, sicut nunc tem-
poris non est vnum in substantia coniun-
ctum priori & posteriori & secundum esse.
Alia causa est: quia licet ipsum in se sit sim-
plex & manens: tamen secundum esse quod
habet in subiecto quod est materia permixta
contrariis, ordinem habet ad motum & mu-
tationem, & non stat posse suum completum
cui nihil adueniat, sicut stat posse æuiterno-
rum. Sunt autem quidam dicentes aliter in
ista quaestione, scilicet quoddam æternitas, nec
prius habet, nec posterius habet: tempus an-
tem prius habet, & posterius: æuum autem
habet ante, & non habet post. Et hoc non
bene est intelligibile, si debemus causare
æuum à potentia æuiterni, sicut docet Philo-
sophus causare tempus à mobili quod est in
motu, & æternitatem ab æterno. Cum enim
æuum sit proprietas æuiterni, sicut tempus
motus, & æternitas æterni, oportet quoddam
causari à principiis æuiterni. Et tunc non
potest intelligi quod dicunt: quia qualiter po-
tentia ad esse durans habeat aliquid ante &
nihil post in æuiterno, non potest bene
etiam fingi.

ARTICVLVS IV.

An Filius sit alius à Patre?

DEinde queritur de hoc quod dicit in li-
tera [In qua non est aliud Pater, aliud
Filius, aliud Spiritus sanctus: quamuis perso-
naliter sit alius, &c.] Si enim Filius est alius
à Patre, hoc contingit ratione principij: quia
Pater scilicet est principium Filij: cum ergo
concedatur, quoddam Pater est principium diui-
nitatis totius, & sit principium diuinitatis
in seipso: videtur, quoddam Pater sit alius à di-
uinitate tota, & alius à seipso.

2. Item, August. dicit, quoddam Pater non est
ab alio quam à seipso: ergo Pater est à se: &
tamen non distinguitur à se: ergo per hoc
quod Filius est à Patre, non videtur per hoc
distingui à Patre.

3. Præterea, Si ly alius notat distinctio-
nem: ergo in hoc ponit distinctionem in qua
notat diuersitatem: sed est relatiuum diuersi-
tatis substantiae: ergo videtur, quoddam notat
distincti-
P distincti

distinctionem substantiæ in Patre & Filio: cum igitur non sit in eis diuersa substantia, non videtur Pater alius esse à Filio.

4 Præterea, Nos non dicimus, Sortes albus est alius à Sorte nigro: imo est idem, sed alter: ergo videtur, quod ly alius quærat diuersitatem substantiæ: si igitur Pater est alius à Filio, videtur esse diuersitas substantiæ inter eos.

5 Præterea, Cum in inferioribus de omnibus de quibus possumus dicere, Isti sunt alij abinuicem, possumus inferre: ergo ille est vnum, & ille est aliud: ergo videtur, quod etiam in diuinis possumus dicere, Filius est alius à Patre: ergo Pater est vnum, & Filius est aliud: & hoc negat Magister in litera.

6 Si dicatur, quod hoc contingit propter diuersum genus, scilicet masculinum, & neutrum. Contra: Genus non apponit nisi modum: ergo non mutat verum significatum: si igitur aletas notet in se diuersitatem substantiæ, ita notabit in masculino, sicut in neutro, vt videtur.

Quæst. 1. **PRÆTEREA**, Bene concedimus de aliquo, quod sui causa est, sicut de libero: qui enim liber est, sui causa est, vt dicit Philo-
Quæst. 2. **PRÆTEREA**, Si est à seipso, potest concedi, quod Pater sit principium sui ipsius: Videtur, quod sic: quia præpositio notat habitudinem alicuius principij: ergo principium loco sui potest poni.

Sed contra. **SED CONTRA**: Supra habitum est, quod nulla res seipsam generat vt sit. Præterea, nulla persona in diuinis à seipso distinguitur: ergo nec aliqua est à se, nec generatur à se, vt videtur.

Solutio. **SOLVTIO**. Dicendum sine præiudicio, quod hæc est impropria, Pater est à se. & per præpositionem non ponitur aliqua habitudo causæ ad seipsum: & ideo non habet aliquam affirmationem per quam habitudo præpositionis exponatur, sed negatiue tantum exponitur, Pater est à se, id est non est ab alio.

DICENDVM ergo ad primum, quod cum dicitur, Pater est principium totius diuinitatis, ly totius non habet distributionem gratia aliquarum partium: quia personæ non sunt partes diuinitatis, sed totum ibi & perfectum sunt idem: & ideo exponit Magister infra, quia principium diuinitatis in Filio per generationem, & diuinitatis in Spiritu sancto per processionem: vnde cum dicitur, quod est principium diuinitatis, non est diuinitas cadens sub habitudine vel actu principij, sicut super id quod est terminus actus, sed sicut super id quod est in ipso, qui est terminus actus: quia est principium Filij in quo est tota diuinitas, & Spiritus sancti in quo est tota diuinitas: habitudo autem principij ad seipsum non exponitur nisi negatiue, scilicet quod non sit ab alio: & non sequitur, quod distinguitur à se, vel à diuinitate. Vel subtilius potest dici, quod sicut in inferioribus pater generans est principium nati, & ad hoc

sequitur, quod ipse est principium communicationis suæ naturæ, eo quod natus accipit naturam patris ab ipso patre: ita secundum modum intelligendi est in diuinis, vnde cum dicitur, Pater est principium diuinitatis, potest esse sensus, vt à quo generatur vel procedit diuinitas, & sic falsa est locutio: vel potest esse, sensus, vt à quo communicatur diuinitas, & sic vera est, quia Pater per generationem suam diuinitatem communicando dat Filio, & per processionem suam dat eam Spiritui sancto: licet enim non distincta sit diuinitas, tamen ad actum distinctionis secundum intellectum sequitur actualis communicatio diuinitatis: & hoc modo non sequitur, quod ipse Pater distinguitur à diuinitate: sed potius, quod in diuinitate vniatur & communicet illi, qui ab ipso est, & ab ipso distinguitur.

AD ALIUD patet solutio per antedicta.

AD ALIUD dicendum, quod alius est relatiuum diuersitatis: tamen quia adiectiuum est, substantiam recipit à suo subiecto, & circa illam ponit formam suam, & cum illa sit substantia quæ est hypostasis, & non natura, non notat nisi distinctionem personæ & non naturæ. Præterea, Licet sit nomen essentialis per se sumptum: per adiunctum tamen personale trahitur ad standum pro persona, & iterum secundum hanc rationem non notat arietatem nisi persona.

AD ALIUD dicendum, quod secus est de Sorte albo, & Sorte nigro: quia non supponuntur ibi diuersi substantes: sed Pater & Filius non differunt per aliquod accidens, sed potius suis substantibus personis distinguuntur.

AD ALIUD dicendum, quod secus est in inferioribus in quibus natura communis multiplicatur, & diuiditur secundum esse. In diuinis autem non fit hoc: sed potius vna numero manet in tribus: neutrum autem genus, eo quod informe est, refertur ad substantiam quæ accipitur vt indistincta: masculinum autem & femininum, quia dicunt essentialiam formatam, referuntur ad personam: & ideo quod sequitur in humanis, non sequitur in diuinis: sed mutaretur quis in quid, & accideret fallacia figuræ dictionis.

AD ID autem quod obicitur de modo, dicendum quod in translatiua significatione modus multum facit: licet in propria significatione, retentis terminis, non variet significationem: & hoc ideo fit: quia translatio fit gratia modi principaliter: & ideo cum ista sint in diuinis prædicationibus ex translatione, gratia formati generis ponitur distinctio, & gratia informis ponitur diuina natura, eo quod illa nullo modo distinguitur.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur, quod liber sui causa est, intelligitur de causa finali, scilicet quod non est propter alium: & hoc modo qualibet persona sui causa est, quia propter se est. & non propter alium finem. Sed cum dicitur, sui causa, absolute non debet concedi, meo iudicio: quia notat habitudinem causæ efficientis principaliter

paliter: & ideo per se dictum notaret, quod idem esset causa efficiens sui ipsius quod falsum est.

AD ALIUD dicendum, quod non puto esse concedendam hanc, Pater est principium sui ipsius: licet hæc quodammodo concedatur, Pater est à se, ergo non ab alio: quia principium non tantum dicit ordinem priuationis ad ante, sed etiam habitudinem actus ad sequens: & ideo non est idem esse à se, & esse

principium sui ipsius. Vnde hæc est impropria, Pater est à seipso: hæc autem falsa, Pater est principium sui ipsius: sed ista fallax est adhuc. Pater est causa sui ipsius, ita quod causa dicat causam efficientem. Vnde ex illa, Pater est à se, non potest inferri: ergo generat se, vel procedit à se, vel distinguitur à se, vel est alius à se: sed secundum sensum dictum potest concludi, est à se, ergo non est ab alio.

Hic de coaternitate Filij cum Patre.

GENITUS est enim à Patre Filius, & ideo alius: nec tamen ante fuit Pater, quam Filius: coeternæ enim sunt sibi tres personæ.

ARTICVLVS V.

Vtrum Pater sit ante Filium?

Dicendum quæritur de hoc quod dicit in prima ratione [Nec tamen ante fuit Pater quam Filius, &c.] Pater enim est substantia à qua egreditur actus generationis: ergo secundum rationem est ante actum illum, & secundum rationem generatio est ante genitum: quia Aug. dicit, quod quicquid habet Filius, per generationem habet: ergo Pater ad minus secundum rationem intelligendi, est ante Filium.

1 Præterea, Hoc videtur penes ordinem quem Ecclesia ponit nominando personas, cum dicitur, Pater & Filius & Spiritus sanctus in quo ordine Pater nominatur primo.

2 Item, Pater est principium non de principio: Filius autem principium de principio: ergo Pater est prior Filio ad minus secundum rationem: principium enim non de principio, secundum rationem intelligendi est ante principium de principio.

3 Præterea, Vt dicit August. in lib. de Trin. hæresis est attribuere Deo, quod nec in spirituali nec in corporali creatura potest inueniri: sed in nulla creatura inuenitur hoc quod vna substantia procedit ab alia & sit eidem à qua procedit eorum.

4 Et si obicitur de splendore à corpore luminoso procedente, nulla est obiectio: quia non est substantialis ista processio: sed esset simile si vnum corpus luminosum procederet ab alio: ergo videtur, quod non attribuendum Deo. Si forte dicas, quod in inferioribus causa & causatum sunt correlatiua: & dicit Philosophus, quod correlatiua simul sunt: hoc iterum nihil est: quia licet causa in quantum causa sit cum causato, tamen substantia causæ necessario est ante id quod est causatum: & sic iterum patet quod est contra. Præterea, simile quod adducitur, nullum est: quia etiam cum splendor procedit ab igne vel à sole, secundum rationem obiectio corporis luminosi prior est quam splendor. Probatio. Detur enim corpus luminosum obiectum non esse, non erit splendor in eo cui obicitur: ergo sequitur, si splendor est, cor-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

pus luminosum obiectum est: & non è conuerso: quia potest impediri: ergo obiectio corporis est prior natura: quia prius natura est à quo non conuertitur consequentia: & si adhuc conuertatur, eo quod nihil impedit, adhuc obiectio directa corporis luminosi causa est splendoris: & dicit Philosophus, quod prius natura est causa: ergo Pater secundum naturam est ante Filium: & sic tunc tenet obiectio hæretici quantum ad hoc.

SED CONTRA: Ratio æternitatis est, vt supra habitum est, quod ipsa est tota simul: ergo quæ æterna sunt & in æternitate, & æternitas ipsa, nullum illorum etiam secundum rationem intelligendi præcedit aliud: sed generatio, & generans, genitus sunt æterna & in æternitate & æternitas: ergo nullam illorum etiam secundum naturam præcedit aliud, nec etiam secundum rationem.

2 Item, in temporalibus dicuntur esse simul, quæ sunt in eodem loco, vel in eodem tempore: ergo multo magis, simul sunt, quæ sunt in eodem nunc temporis. Nunc autem temporis propter relationem quam habet ad prius & posterius, magis est in se varium & diuersum quam nunc stans & non mouens se se quod est nunc æternitatis: in illo autem sunt generans, generatio, & genitus: ergo impossibile etiam est intelligere, qualiter vnum præcedat aliud.

3 Item, in quibus est prius & posterius, hoc causabitur de necessitate ab intellectu, vel à tempore, vel à loco, vel à dignitate secundum mores vel naturam. Quod autem in diuinis non possint causari prius & posterius secundum tempus & locum, planum est: quia diuina nec loco nec tempore diffinita vel circumscripta sunt: ergo si est ibi prius & posterius, hoc erit secundum intellectum, vel causam, vel dignitatem naturæ vel morum: non autem secundum dignitatem morum: quia non est aliquid dicere in gradibus honoris in moribus quod sit in Patre, quod non conueniat Filio: ergo hoc erit secundum dignitatem naturæ si est secundum dignitatem. Sed contra: quia vniuersa natura numero sunt, cui nihil accidit nec in Patre nec in Filio: ergo erunt secundum hoc æquales, & non vnus prior altero: ergo remanent duo modi
P 2 secundum

secundum intellectum & causam. Secundum intellectum autem prius est a quo non conuertitur consequentia: hoc autem prius est simplicius & generalius quam suum posterius: sed inter Patrem & Filium est eadem simplicitas: ergo hoc modo non distat per prius & posterius: ergo non remanet modo nisi prius causa, quod etiam hæretici posuerunt. Sed contra: in quibuscumque causa prior est quam causatum, causa illa ab alio habet quod subsistit, & ab alio quod causa sit. Datur enim, quod ab eodem habeat quod subsistit, & est hoc signatum siue hoc aliquid, & quod causa est: cum à causalitate habeat quod causa est, ab eadem habeat quod est hoc aliquid: & cum ipsa causalitas simul sit natura cum causato, ipsa in eo quod subsistit & est hoc aliquid, simul erit cum causato, & sic nullo modo prior est, quod est contra positum: ergo si prior est, ab alio habet quod hoc aliquid est, & ab alio quod causa est: ergo à destructione consequentis, si ab eodem habet, ipsa secundum esse & secundum intellectum simul est: sed Pater ab eodem habet quod est suppositum diuinæ naturæ siue hypostasis siue persona, & quod Pater est: ergo si ipse in eo quod Pater, secundum naturam & intellectum est simul cum Filio, ipse etiam in eo quod hypostasis & persona est, est simul cum ipso. Probatio mediæ: quia prima satis probata est. Nihil est distinguens in diuinis nisi relatio: sed distinguente cessante tollitur distinctio & distinctum: ergo sublata relatione à diuinis, non erit ibi aliquid distinctum: ergo non erunt ibi supposita vel hypostases: ergo quod Pater est hypostasis naturæ diuinæ habet à paternitate: ergo probata est minor; scilicet quod ab eodem est hypostasis & Pater: ergo ipse omni modo natura & intellectu & simul cum Filio, & nunquam potest intelligi ante eum esse. Et ista ratio est bona valde & notabilis: quia multa facit intelligere de distinctione personarum.

4. Item, Video in inferioribus quosdam gradus simultatis causæ & causati: quædam enim agunt quasi actione materia, id est, quod in sua actione producendo species similes sibi, indigent materia quæ recipiat, & ex qua ipsa species educatur de potentia ad actum, sicut elementa: & omnia illa indigent tempore in sua actione, ita quod actum ipsum non potest simul esse cum suo agente tempore. Video alia quæ non agunt nisi actione formæ suæ, sicut lux in luminoso, & similiter ea quæ procedunt actu lucis, ut colores ad oculum vel ad speculum: & video, quod illa non indigent tempore, propter hoc quod præsentia eorum sufficit generationi, & illorum generata sunt simul tempore cum ipsis: ergo cum incomparabiliter formalior sit essentia diuina istis, in essentia diuina principium generans & genitus, non tantum simul erunt tempore vel spatio æternitatis, sed etiam natura secundum intellectum.

5. Item, In natura intellectuali sunt gradus: est enim intellectus hominis scientiam sui inquitens & inueniens, ut dicit August. eo modo quo intelligere se est discernere se,

& cogitare de se: est etiã intellectus angelicus sine inquisitione sciens se, ita quod scire in ipso non est post intellectum scientem tempore: ergo cum incomparabiliter simplicior & perfectior sit Deus in suo intellectu, simul erit æternitate & natura ipse intellectus, & dicere se per intellectum: sed dicere se per intellectum est generare Filium: ergo simul intellectu & natura sunt Pater & Filius.

SOLVTIO. Vltimis rationibus est contentiendum: quia illæ necessariae sunt: non est enim dicendum, quod etiam Pater intellectu sit ante Filium: quia tunc non valerent rationes hic inductæ Sanctorum, sicut illa. Si fuit quando erat, & Pater non erat, mutatus est de non Patre in esse Patrem, & huiusmodi. Vnde Catholica fides confitetur Patrem nec secundum esse nec secundum intellectum præcedere Filium villo modo prioritatis, scilicet ordine, tempore, loco, dignitate, causa, vel intellectu.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut probatum est in obiciendo, quod Pater ab eodem habet quod sit hypostasis à qua est generatio, & quod sit Pater: & ideo secundum intellectum nec ut agens nec ut Pater est ante Filium: sed in inferioribus secus est, ut dicit Ambros. quia non ab eodem habet pater carnalis quod sit generans hypostasis, & quod sit pater: & ideo pater in inferioribus substantia quæ est hypostasis est ante filium.

AD ALIUD dicendum, quod principium nõ de principio & principii de principio non ponit prius & posterius, ut iam probatum est, sed potius similitatem ex ratione relationis: & si ponunt ordinem, non erit ordo simpliciter, sed ordo naturæ de quo infra habebitur dist. 20. & ille ordo quo alter sit ex altero, nõ quo alter prior est altero.

AD ALIUD dicendum, quod Ecclesia id quod sine ordine prioris & posterioris est, sine ordine verborum non potest exprimere: & hoc contingit hic, sicut in ista distinctione dicit Greg. quod balbutiendo excelsa Dei resonamus. Quia silet vox non hominum tantum, sed etiam Angelorum in expressione processionis personarum, ut dicit Ambros. Vnde sicut simplicia complexis verbis & compositis, & æterna temporalibus: ita & ea quæ sunt simul enuntiamus verbis ordinatis, quorum vnum præcedit & alterum sequitur. Intendit tamen Ecclesia per suum ordinem quem tenet pronuntiando tres personas, docere ordinem naturæ, quo alter est ex altero, non quo alter prior altero.

AD ALIUD dicendum, quod creaturæ imperfectæ sunt ad Creatorem representandum: & ideo aliquo vniue simili inuenio, oportet per intellectum exaltare & attribuire Deo eminentius, sicut docet Psalm. 63. Accedat homo ad cor altum, &c. Vnde coæuitas creaturarum, licet non sit similis ibi secundum intellectum: indicat tamen in Creatore coæternitatem secundum intellectum & rem ipsam.

AD HOC quod obiicitur, quod non est simile

simile de radio vel splendore, dicendum quod hoc contingit propter creaturæ imperfectio-

nem. Et ex his & obiectis patet solutio ad totum.

Argumentatio Arrianorum.

Sed contra hoc inquit hæreticus, ut refert Ambros. in lib. 1. de Trin. **S**omne quod natum est, principium habet: ideo quia Filius natus est, principium habet & esse cepit, quod hæreticorum ore sic dictum est. Nam ipse Arrius (ut meminit Aug. in 6. lib. de Trinitate) dixisse fertur. Si filius est, natus est: si natus est, erat tempus quando non erat filius.

ARTICVLVS VI.

An recte dicatur, Filius incepit quia habet principium?

Deinde queritur de hoc quod habetur in obiectione hæretici ubi inferit, quod natum est principium habet, & ulterius concludit: Filius natus est: ergo principium habet, &c. Quare hoc non sequitur? Videtur enim sequi: quia nouum est, quod quantum ad sui principium est propinquum: sed omne nouum cepit: ergo omne quod habet principium, cepit.

2. Item, Philosophus dicit, quod principium & initium idem sunt: ergo quod habet principium habet initium: sed quod habet initium cepit: ergo à primo, quod habet principium cepit. Sed Filius habet principium: ergo cepit: & sic videtur, quod sequatur conclusio hæretici, quod absit.

Sed contra: Psalm. 80. Israel si me audieris, non erit in te Deus recens: recens autem est quod cepit: ergo non

erit nobis Deus qui cepit.

Solutio. Deceptus est hæreticus per æquiuocationem principij: est enim principium essentia, & est principium ordinis naturæ. Principium essentia ponit inceptionem eius quod principiatum est ab ipso: sed principium ordinis naturæ non ponit, imo ponit coæternitatem, ut probatum est.

AD ID autem quod obiicitur, dicendum, quod verum est, quod nouum est nunc primo ens, & quod propinquum est quoad principium essentia: sed non est nouum cui propinquum est principium secundum ordinem naturæ quo alter sit ex altero, & non alter prior altero.

AD ALIUD dicendum, quod est principium intra, & principium extra. Principium intra est ante quod nihil est de re, & ipsum est prima pars rei, & hoc conuertitur cum initio, si proprie sumatur initium, quia initium rei est in quo res incipit: hoc est intra res omnes quæ habent initium: & de hoc principio, non loquimur, quando dicimus quod Pater est principium Filij.

Responsio Augustini Catholica.

Qui hoc dicit, non intelligit etiam natum esse Deo sempiternum, ut sit coæternus Patri Filius: sicut splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coæuus est illi, & esset coæternus si ignis esset æternus.

ARTICVLVS VII.

An possit dici quod Filius sit coæternus Patri, & utrum in diuinis sit aliquid adiectiuum, & utrum sicut dicimus, Pater & Filius sunt dua persona, ita dicere possimus, quod Pater & Filius sunt duo dii, duo sapientes?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Ut sit coæternus Patri Filius, &c.] Ex hoc enim sequitur, quod Pater & Filius sint dua persona: coæternæ: ergo sunt duo coæterni: & hoc videtur esse contra symbolum Athanasij, Non tres æterni, sed vnus æternus.

2. Præterea, Vna est æternitas trium: ergo videtur, quod tres sint vnus æternus, non tamen vnus simpliciter.

D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

3. Item, In aliis adiectiuis quæ prædicant id quod naturam assequitur, sicut dicit Damasc. non possumus prædicare in summa de tribus nisi in singulari numero: si enim dicam, Pater est sapiens, Filius est sapiens, non possum inferre: ergo Pater & Filius sunt duo sapientes: ergo videtur, quod nec in isto. Si dicatur, quod adiectiua numerum & substantiam accipiunt à suis substantiis, & ita cum personæ sint substantia talium adiectiuorum, numerum accipiunt & substantiam ab ipsis, & circa ipsas ponunt vim suam, & ita possunt prædicari in plurali, ut dicatur, Pater & Filius sunt duo sapientes.

4. Contra: Sapientes vel sapiens nomen est ergo significat non tantum substantiam, sed etiam qualitatem: illa autem qualitas sapientia est: cum ergo vna sit sapientia trium & æternitas, etiam si substantia quæ est hypo-

P. 3. stasis

statis cadet in plurale, adiectiuum in plurale cadere non potest.

Item, Si ego dicam, Sortes & Plato sunt albi, licet ly albi sumat substantiam pluralitatem: tamen hoc non sufficit sibi ad pluralitatem: sed etiam oportet, quod sint ibi plures albedines, vt videtur: ergo à simili in diuinis, licet & Pater & Filius sint plures personæ: cum tamen ipsorum sit sapientia & æternitas vna, talia nomina adiectiua pluraliter de ipsis prædicari non possunt.

Sed contra.

SED CONTRA: Videtur minus quod substantiam significans propter modum adiectiui importatum in verbo cadat in pluralitatem, quam id quod per se substantiam non significat, & cadit in pluralitatem si verbaliter significatur, sicut Ioan. 10. habetur: Ego & Pater vnum sumus: ergo multo magis adiectiua.

Præterea, Res magis propinqua est secundum rationem significationi, quam adiectiua: & tamen supra habuimus, quod Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres res: ergo etiam adiectiua possunt de pluribus personis prædicari.

Quæst. 1.

IVXTA hoc queritur vterius, si aliquid sit adiectiuum in diuinis: habuimus enim distinctione præcedenti, quod illa prædicamenta artis dialecticæ in Deum non cadunt: quia ipse Deus est quicquid habet quod ad se dicitur, & idem est ibi tapere quod esse: quod autem significat substantiam est substantiuum, & non adiectiuum vel non adiectiue retentum: ergo in diuina prædicatione nihil est adiectiuum vel adiectiue retentum.

Item, Boetius dicit, quod cætera prædicamenta præter relationem, cum quis in diuinam retulerit prædicationem, omnia mutantur in substantiam: ergo possunt adiectiue teneri.

Quæst. 2.

VTERIVS queritur iuxta illud, Quare possum dicere, Pater & Filius sunt duæ personæ, & Pater & Filius sunt duo: & non possum dicere, Pater & Filius sunt duo dii, vel duo sapientes secundum quosdam? Videtur enim: quod possum dicere: quia duo termini numeralis est, denotans notiones quibus numerantur personæ: ergo terminum adiunctum sibi cogit stare pro persona: ergo cum dicitur, Pater & Filius sunt duo dii, intelligitur duæ diuinæ personæ: ergo cum Pater & Filius sunt duæ diuinæ personæ, Pater & Filius sunt duo dii, vt videtur.

Solutio.

SOLVTIO. Sine præiudicio dico, eo quod hic sint multorum multæ opiniones, quod tres diuersitates inueniuntur circa adiectiua. Quandoque enim habent tria trahentia ad adiectiuitatem, & tantum vnum ad substantiam & hoc in diuinis: quia tantum de illis loquimur: & quandoque habent duo tantum: & quandoque habent vnum quod coniungitur duobus vel tribus, denotando pluralitatem personarum, licet non faciat ad modum adiectiui, tamen multum facit ad relationem adiectiui ad hoc suppositum vel illud: ex ipso enim scitur vtrum ponat ipsum adiectiuum rem suam circa personam, vel circa substantiam. Verbi gratia, verbu ad-

iectiuu, adiectiuum est, & similiter participiu, & nomen: sed adiectiuum verbum & participiu tria habent de natura adiectiui, scilicet modum significandi inhærentiæ, & modum illum quo significant agere, & etiam modum illum quo significant verbu cum tempore, & etiã participiu, licet minus in quantum viciniis nominis: sed nomen non habet nisi duo, scilicet significationem, & modum: significationem, quia rem adiacentem, & quæ inest significat: & si non est in diuinis, hoc est quia in diuinis, & non ex ratione sui significati, sicut dicimus esse quædam adiectiua significatione & non modo. Modo autem, quia etiam modum adiectiui habent: quia per modum concretionis significant, vt cum dicitur, sapiens, bonus, & huiusmodi. His quoque iungitur per compositionem præpositio denotans correlationes personæ ad personam, sicut cum dicitur, coæternus, coequalis, vel æquipotens, & huiusmodi præpositiones, vel aduerbia faciunt ad hoc quod talia adiectiua in recto dicunt supposita personarum, & essentiam in obliquo. Dico ergo, quod verba & participia habentia tria vel quatuor de istis, secundum intellectum viciniora sunt personis quam essentia: & ideo prædicantur de pluribus pluraliter, vt Pater & Filius sapiens, sciunt, possunt, sunt, volunt, & huiusmodi omnia: & participia similiter, vt Pater & Filius sunt scientes, sapientes, entes, potentes: ita quod vnumquodque illorum sit participiu principaliter retentum. In nominibus autem quando duo tantum sunt, quorum vnum habet solum modum adiectiui, dixerunt antiqui quod non deberent dici in plurali: moderni autem considerantes, quod propter illud solum substantiam & numerum accipit à persona, quando coniungitur ei: dixerunt quod possunt prædicari pluraliter. Ego credo, quod possunt, sed minus proprie: & ideo non sunt tales locutiones extendendæ, sed interpretandæ, quando inueniuntur. Si autem cuiquam adiectiuo coniungatur præpositio vel aduerbiu notans correlationem personarum adinuicem, tunc absque dubio non debent dici nisi pluraliter de pluribus in summa, vt Pater & Filius sunt coæterni, & non coæternus, & æquipotens, & non æquipotens. Secundum hanc igitur distinctionem dicendum ad primum, quod Athanasius attendit prædicationem æternitatis in diuinis, quia in diuinis: & accipit eam ex significatione æterni, & non ex modo significandi: nihilominus tamen attendendo modum adiectiui, possit concedi duo vel tres æterni: & ex hoc non sequitur, quod essent plures æternitates, vt infra patebit.

AD ALIUD dicendum, quod licet sit vna æternitas, tamen hæc excludit pluralitatem suppositorum, & illa pluralitas sufficit ad numerum pluralem in adiectiuo.

AD ALIUD dicendum, quod ea quæ naturam assequuntur, penes sua significata consideranda, non prædicantur de pluribus pluraliter: sed penes modum concretionis nihil prohibet, vt iam patuit.

AD HOC autem quod obiicitur, quod talia

nomina significant substantiam cum qualitate, dicendum quod verum est: sed qualitatem suam significant inhærenter: & ideo à modo illo pluralitatis eorum sufficit pluralitas in suppositis, & non oportet quod res significata sit plures: & si hoc est in inferioribus, dicendum quod hoc non exigit nomen adiectiuum ad pluralem numerum consignificandum, sed per accidens sit hoc ex pluralitate suppositorum differentium per substantiam & essentiam, quod non est in diuinis.

AD ALIUD dicendum, quod falsum ponit in argumento, scilicet quod ad pluralem numerum adiectiui exigatur pluralitas rei quam significat, hoc enim non est verum: sed hoc contingit in inferioribus per accidens, scilicet quia substantialiter differunt supposita in quibus est res quam significat adiectiuum. Vnde si ponamus per impossibile, quod Sortes & Plato habeant vnã albedinem, adhuc verum est, quod Sortes & Plato sunt albigrati pluralitatis suppositorum.

Ad quæst. 2.

AD ILVD quod vterius queritur, si aliquid sit adiectiuum in diuinis? Dicendum quod sic quoad modum, sed quoad esse per compositionem non. Et hoc intellexit August. supra in præcedenti distinctione, vbi per hoc voluit remouere compositionem accidentis, non modum significandi à simplicitate diuina. Et per hoc etiam patet solutio ad id quod obiicitur de Boet.

Ad quæst. 3.

AD ILVD quod vterius queritur, dicendum quod termini numerales adiectiuum sunt, & in diuinis significant notiones quibus distinguuntur & numerantur personæ: quando autem ponuntur cum verbo significant substantiam, res suas ponunt circa formam illius, & significant eam numerari: & ideo per se positi de personis veri sunt, & etiam similes incho cum personalibus, sicut Pater & Filius sunt duo, Pater & Filius sunt duæ personæ: sed cum ponuntur cum essentialibus, numerant formas essentialium: & quia vna est essentia, ideo locutiones falsæ sunt: tamen aliter est de participiis & nominibus, & aliter est de nominibus adiectiuis quam substantiuis, vt patet per ante dicta.

ARTICVLVS VIII.

Quæ sit differentia inter lumen, lucem, splendorem, radium, reflexionem radii splendoris & luminis: & vtrum exemplum de splendore sit conueniens, &c.

DEINDE queritur de hoc quod dicit [Sicut splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, &c.] Quæ differentia sit inter lucem, lumen, splendorem, radium reflexionem radii & splendoris & luminis? Præterea, Non videtur esse conueniens exemplum: quia splendor non est de essentia ignis, ita quod sit idem numero secum in essentia, id est, quod eandem numero essentiam habeat. Præterea queritur, vtrum poterat inueniri

exemplum magis conueniens: splendor enim in alia materia & natura est quam ignis: materia autem quæ habet proprietates, est vna in eis: vnde magis fuisset exemplum conueniens in materia, vt videtur.

SOLVTIO. Ad primum dicendum secundum Damascenum & Auicem, quod luminare est corpus lucens habens lucem in compositione sui: sicut luminare maius dicitur sol, & lana dicitur luminare minus Gen. 1. Lumen autem dicit id quod effluxit iam à luminoso, & receptum est in medio transparenti, quod recepit ipsum in profundum sui, non tantum in superficie: sicut aer plus est transparentis & ignis, & aqua minus, & etiam corpus quantum est de eo præter stellas transparentis est. Dicit enim Philosophus, quod aer transparentis est siue lucidum, secundum quod communicat cum perpetuo superius corpore. Radius autem est linea luminosa visualis egrediens de luminoso corpore ad rectam oppositionem. Splendor autem proprie est diffusio radiorum per reflexionem ad positum planum, sicut ad metallum vel lapidem polita, vel ad speculum, vel ad aquam: sit tamen reflexio etiam ad alia corpora licet non tanta. Reflexio autem radii est refractione radii incidentis in corpus reflectens ad angulos pares: probatum est enim in perspectiua quod reflexio radii semper sit in angulum æqualem angulo radii incidentis: & ideo quando perpendiculariter incidit radius, reflectitur in seipsum: quia aliter sequeretur, quod non omnes anguli recti essent æquales. Reflexio autem luminis est immutatio transparentis vel terminati corporis ad amplius lumen ex radiis reflexis, sicut videmus quod vicina loca in quibus non incidunt radii reflexi, amplius illuminantur ex diffusione luminis ex radiis reflexis accidente.

AD PRIMUM dicendum, quod terrenorum, vt dicit Hilarius, comparatio ad Deum nulla est: & si contra nos interdum exempla comparationis afferimus, nemo putet ea in se perfectionis rationem continere. Splendor enim nec persona est, nec idem in essentia est cum luminoso vel luce: sed in hoc accipitur similitudo, quod coæuus est.

AD ALIUD dicendum, quod sicut dicit beatus Bernardus in 5. in de consideratione, nulla vritas est, quæ tanta est sicut vritas personarum trium in essentia vna: quod sic probatur. Est enim inter vritates rerum naturalium triplex vritas, scilicet formæ, materiæ, & subiecti. Formæ autem triplex, scilicet generis, speciei, & indiuisio formæ in eo quod est hoc aliquid & idem numero. Materiæ autem sicut partium in toto: quia sunt ex eadem materia, præcipue si homogeneum est. Subiecti autem magis vritas est illa, quæ est subiecti & passionis. Inter istas autem vritates maior est speciei quam generis, & maior est indiuisiois formæ in indiuiduo quam speciei: & hæc eadem maior est quam materiæ: quia materia licet sit vnum per subiectum, tamen multas habet proprietates quæ non sunt ipsa, quibus tamen non numeratur, & ideo

ideo unitas eius admittit alienam naturam: quod non facit indiuisio formæ in quo est hoc aliquid. Hæc etiam maior est quam subiecti & proprietatis: quia proprietas non est eiusdem essentia cum subiecto: sed indiuisio formæ non admittit alienam essentiam & illius quæ maxima est, multum differt ab unitate personarum, in qua nec aliena essentia admittitur, nec est ibi differentia vniuersalis & particularis, nec differentia quod est & esse: quæ omnia in eo quod est hoc aliquid inueniuntur. Et ideo ex parte materiæ non poterat poni exemplum, nec ex parte

formæ indiuidui propter diuersitatem vniuersalis & particularis, & quod est & esse: sed lux & splendor sunt eiusdem formæ, licet ex parte recipientium sit aliqua diuersitas: & ideo quoad coæternitatem præcipue conuenientius est exemplum: quia in aliis unitatibus formæ & materiæ non est coæritas: ad positionem enim materiæ non ponitur forma, nec ad positionem generis ponitur species, nec ad positionem speciei ponitur indiuiduum: sed ad positionem luminosi obiecti ponitur splendor, & è conuerso.

Oppositio August. contra hæreticum.

Etem, si Dei Filius, inquit August. virtus & sapientia Dei est, nec unquam fuit Deus sine virtute & sapientia, coæternus est ergo Deo Patri Filius. Dicit autem Apostolus, Christum esse Dei virtutem & Dei sapientiam. Aut ergo non fuit quando non fuit Filius, aut aliquando Deus non habuit virtutem & sapientiam: quod dementis est dicere: constat enim, quia semper habuit sapientiam: semper ergo habuit Filium.

Responsio Ambrosij ad idem auctoritate sulsa.

Eidem quoque Arrianicæ quæstioni Ambrosius in hunc modum respondet: Ego, inquam, filium esse natum confiteor: quod reliquum est impietatis, horresco. Scriptum est enim in Veteri Testamento, ut vel unum è pluribus dicam. Ante me non fuit alius Deus, & post me non erit. Quis ergo hoc dicit, Pater, an Filius? Si Filius, ante me, inquit, non fuit alius Deus. Si pater: post me, inquit, non erit. Hic priorem, & ille posteriorem non habet. Inuicem enim in se, & Pater in Filio, & Filius in Patre cognoscitur. Cum enim Patrem dixeris, eius etiam Filium designasti: quia nemo ipse sibi Filius est. Itaque nec Filius sine Patre, nec Pater potest esse sine Filio: semper ergo Pater, semper & Filius est.

ARTICVLVS IX.

Verum Pater sit sapiens sapientia genita, scilicet Filio ut obiecto.

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Si Dei Filius virtus & sapientia Dei est, &c.] Et hic quærantur duo, quorum vnum est, si Pater sapiens sit sapientia genita ut obiecto, licet non sit ea sapiens quasi forma: & hoc oportet quærrere ex eo quod quidam hoc dixerunt, & scripserunt. Secundum est, si hoc non est verum nec catholicum, vtrum valeat ratio Augustini aliquid contra hæreticum, quæ ponitur hic.

Ad primum obicitur sic: Si sic dicam, intellectus meus intelligit se, cadit ibi intellectus in duplici ratione, scilicet ratione intelligentis, & in ratione intellecti. Ponamus ergo, quod intellectus in ratione intellecti sit sufficiens ratio & species omnium cognos-

cibilium, tunc non oportet me ad intelligendum res habere aliquid in intellectu meo, nisi intellectum ut obicitur intelligenti intellectui: sed sic generatur Filius à Patre: quia idem est, ut dicit Anselmus in monolo. summo spiritui intelligere & dicere se: cum ergo dicendo se generet verbum suum & omnis rei rationem & artem, ipse hoc verbo & non alio intelligit quicquid intelligit. Ex hoc sequitur vterius, quod nihil potest intelligere nisi Filio, quia species non accipit à rebus, & species non sunt apud ipsum nisi ideales rationes verbi.

SED CONTRA: Ponamus Filium non esse per impossibile, adhuc ille qui est Pater, intelligit se & omnia: ergo non exigit Filium ad intellectum suum.

2. Præterea, Illa est abusio quam supra distinctione 3. apprehendit August. quia licet in imagine cæata ita sit, quod tota non intelligit nisi per intelligentiam, tota non memoratur

memoratur nisi per memoriam, non vult nisi per voluntatem: quis tamen audeat dicere, quod in illa summa trinitate Pater non intelligit nisi per Filium, &c.

SOLVITIO. Dicendum ad hoc sicut infra probabitur, quod Pater nullo modo est sapiens Filio: non tamen idem est non esse sapientem Filio, & non intelligere Filio. Intelligere enim Filio potest esse, quasi intelligere à Filio, & intelligere in Filio. Primo modo non conuenit Patri, sed secundo aliquo modo conuenit ei, licet non per illum modum quo procedit obiectio facta. Et ad hoc sciendum, quod Pater nihil accipit à Filio, nec intellectum, nec intelligere, nec quo fit intellectus, nec obiectum: sed omnia quæ habet Filius accipit à Patre. Intelligere etiam & dicere in summo spiritu est æquiuocum: quia potest esse essentiale, & personale: cum enim Pater dicit se, non potest esse dicere idem quod generare, sed est essentiale, & Spiritus sanctus hoc modo dicit se & Filius: & vnum est dicere trium, sicut vna est essentia trium. Sed cum Pater dicit Verbum quod est Filius, tunc dicere idem est quod generare: & hoc dicere non conuenit Filio, nec Spiritui sancto, sicut nec generare conuenit eis. Sed cum dicitur, Pater intelligit omnia in Filio, sensus est quod Pater intelligit Filium ut Filius est ars & ratio omnium videntium: Filium autem hoc modo intelligit quo intelligit se esse principium Filij in hac ratione: quia non habet Filius quod non acceperit à Patre. Et sic pater, quod Pater intelligendo se sic intelligit omnia in Filio, & nihil accipit à Filio, imo dat Filio. Si autem quæras, vtrum id sit simul vel successine? Dicendum quod non simul tantum, sed simplex & vnū: quia nihil multiplex est in scientia & intelle-

ctu Patris. Sed verum est, quod in inferioribus materialibus procedit intellectus in nobis à ratione principij in id quod est à principio, & ab illo in illud vterius, cuius illud principiatum est vterius ratio.

AD PRIMVM ergo quod obicitur, dicendum quod Filius non est obiectum intellectus, vel ratio intellectus Patris, vel medium, vel species, vel quocumque nomine nominetur: quia sic esset Patris intellectus aliquid accipiens à Filio ad hoc quod intelligeret: sed Pater seipso intelligit Filium, & omnia quorum ratio est Filius sive Verbum.

ARTICVLVS X.

An ratio August. quam Magister adducit, procedat de sapientia genita vel ingenita?

Secundo hoc supposito quæritur, Quid valet ratio August. Videtur quod nihil: aut enim arguit de sapientia genita, aut de sapientia in genita. Si de genita, tunc videtur, quod Filius sit sapientia Patris quæ sapiens est, quod infra Magister improbat. Si autem de sapientia ingenita arguit, tunc non potest ex hoc inferri coæternitas Filij: nõ enim sequitur, si essetia coæterna est Patri, quod propter hoc Filius sit Patri coæternus.

SOLVITIO. Dicendum, quod August. arguit de sapientia ingenita, prout est appropriabilis sapientia genitæ, id est, Filio: appropriatum enim supponit proprium, nec potest fieri appropriatio nisi secundum intellectum præexistente proprio: & sic sapientia ingenita æterna infert sapientiam genitam coæternam.

Inuestio Ambrosij contra hæreticum.

Item dic, inquam, mihi hæretice. Fuitne quando omnipotens Deus Pater non erat, & Deus erat? Nam si Pater esse cœpit, Deus ergo primo erat, & postea, Pater factus est. Quomodo ergo immutabilis Deus est? Si enim ante Deus, postea Pater fuit, vtrique generationis accessione mutatus est: sed auertat Deus hanc amentiam.

ARTICVLVS IX.

De verbo Amb. Primo erat, & postea Pater factus est.

Deinde quæritur de hoc quod habetur in secunda ratione Amb. contra hæreticum [Deus primo ergo erat & postea Pater factus, &c.] Hoc enim non videtur valere: eo quod relationes sunt in aliquo sine sui mutatione. Sit hic lignum tricubitum, & Roma sit lignum bicubitum, & referatur istud lignum quod est hic quod efficiatur bicubitum, tunc sit æquale ligno quod est Roma: ergo æqualitas facta est in ligno Romæ, quæ relatio cum nulla mutatione facta est in ligno

Romæ: ergo non valet, Si modo Pater est relatum, & ante non fuit relatum, sit mutatus. Item, Quicquid nihil inesse prædicat ei de quo prædicatur, adueniens vel recedens ei de quo prædicatur non facit mutationem in ipso: nihil autem prædicat relatio inesse ei de quo prædicatur: ergo adueniens vel recedens à relatio, nihil mutationis ostendit in illo. Probatur autem prima: eo quod omnis mutatio per se, vel per accidens est, aut in hoc quod totum mobile transferatur in loco vel ad locum, vel quod accipiat aliam formam quam prius non habuit, quæ modo insit ei. Secunda autem scribitur à Boet. in lib. de Tri.

SOLVITIO. Aliud est de relatiuis originis,

ginis, vel secundum causam & causatum, vel secundum principium & principiatum dicitur: & aliud est de aliis rebus inferioribus quæ fundantur super aliquid aliud. Primæ enim relationes non caventur sine actu substantiali qui est generatio: & ideo talia supponunt mutationem in subiecto si adveniant de nouo. Præterea, Aliud est de rebus in diuinis & inferioribus. In diuinis enim relatio est etiam in ratione proprietatis facientis personam in esse personali: & ideo ibi aduentum relationis sequitur mutatio personalis: licet in inferioribus in quibusdam relationibus non in utroque relatiuorum sequatur mutatio ex aduentu relationis, sed in

alterp semper sequitur.

AD ALIUD dicendum, quod Boëtius non attendit relationem secundum id quod est proprietas quædam habens quasi vim differentiam in constitutione personæ: sed accipit relatiuum, & non relationem: & ipsum relatiuum non attendit nisi secundum respectum quem importat: & quia secundum illum totum ad alterum est, & non ad se, ut dicit Augustinus, ideo dicit quod nihil prædicat in relatiuo: & hoc est verum quoad respectum relatiui, & non quoad hoc quod relatio proprietas est quædam quæ secundum rationem intelligendi inest relatiuo.

Ineffabile est quomodo Filius sit & non habeat Patrem priorem: sicut modus generationis inintelligibilis & ineffabilis est.

H Sed quæris à me, inquit, Ambrosius, quomodo si Filius sit, non priorem habeat Patrem? Quæro item abs te, quando vel quomodo Filium putes esse generatum? Mihi enim impossibile est generationis scire secretum: mens deficit, vox silet, non mea tantum, sed & Angelorum: supra potestates, & supra Angelos, & supra Cherubin, & supra Seraphin, & supra sensum est: quia scriptum est, Pax Christi supra omnem sensum est. Et si pax Christi supra omnem sensum est, quomodo non est supra omnem sensum tanta generatio? Tu ergo ori manum admoue: scrutari non licet superna mysteria. Licet scire quod natus sit, non licet discutere quomodo natus sit. Illud mihi negare non licet, hoc quærere meum est. Ineffabilis enim est illa generatio. Vnde Isa. Generationem eius quis enarrabit?

Quidam præsumunt discutere generationis seriem.

I Vidam tamen de ingenio suo præsumentes dicunt illam generationem posse intelligi, & alia huiusmodi: inhærentes illi auctoritati Hieron. super Ecclesiasten. In sacris Scripturis, quis sapientis non pro impossibili, sed pro difficili ponitur, ut ibi, Generationem eius quis enarrabit? Sed hoc non dixit Hieron. ideo quod generatio Filij æterna plene intelligi vel explicari possit à quoquam mortalium: sed quia de ea aliquid intelligi vel dici potest. Quidam tamen hoc accipiunt de temporali Christi generatione.

ARTICVLVS XII.

An generatio diuina potest sciri vel significari?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in sequenti cap. [Mihi enim impossibile, &c.] Quod enim non scitur, non significatur: sed generatio diuina nobis multis modis significatur: ergo scitur aliquo modo. Si dicas, quod non significatur nisi secundum quid, secundum quod est ineffabilis. Contra: Multa habemus effata de conuenientibus ge-

nerationi, scilicet quod in eadem essentia est, quod coæterna, & huiusmodi quæ significant aliquid effatum de generatione diuina. Si forte dicas, quod scimus & significamus quia, sed non quid est generatio diuina. Contra: Scientia quia duobus modis est, scilicet per effectum, vel per causam remotam: generatio autem per causam remotam non significatur nobis, nec etiam per effectum tantum: ergo videtur, quod significetur nobis quid est generatio diuina: & ita est scita & significata. Præterea, Scire rem in sua propria natura, est scire eam secundum differen-

differentias quibus distinguitur ab aliis quae sunt in eodem genere cum ipsa: sed nos habemus à Sanctis nobis traditas huiusmodi differentias, scilicet quod est sine versione generantis, quod non est ex potentia in actum, quod est immaterialis, quod non dividit esse vel essentiam, qualia habemus ab August. & Damasc. & à Boët. ergo videtur, quod scita sit generatio in propria natura: scientia autem rei simplicis incomplexae in propria natura est scientia quid est res in propria natura: ergo videtur, quod nos sciamus quid est generatio diuina: ergo non est verum quod Ambr. dicit hic.

Sed contra.

S E D C O N T R A : Scire quid est, est scire proprios terminos rei intra quos clauditur tota rei natura: sed sic non contingit Deum scire: quia sic comprehenderetur vel clauderetur in nostro intellectu, quod supra est improbatum: cum igitur generatio diuina Deus sit, ipsam non contingit scire vel significare quid est.

Solutio.

S O L V T I O. Dicendum, quod sicut dicit Philosophus in primo de anima, omnis intelligenti quae est de quid est, termini sunt: practicarum enim intelligentiarum termini sunt, omnes enim alterius causa sunt, scilicet propter eius quod consideratur: speculatiuae vero rationibus terminantur: & omnis ratio aut definitio est, aut demonstratio in qua stat intelligentia, & definitiones omnes definitae sunt ad diffinitia. Et ideo dico, quod non contingit scire quid est Deus vel aliquid diuinum, eo quod diffinitae à nobis non potest: sed erit semper secundum aliquid sui extra nos, ut supra diximus in quaestione de scientia Dei in di. 2. & hoc intelligit Ambr. quando dicit, quod non scitur à nobis generatio diuina, nec etiam ab Angelis: quia per quid est, scita non est nisi ab eo qui est Deus Trinitas: habemus autem scientiam de diuinis sicut est scientia quia: & bene concedo, quod plus scimus de ea quam quod ineffabilis est.

A D I D quod contra obiicitur, dicendum quod verum est quod de scientia quia in demonstrationibus, quae est conclusionis scientiae, habetur illis duobus modis: sed sic non scitur generatio diuina, sed potius ut incomplexum, cuius scientia non habetur perfecte per diffinitia ipsam: & haec est scientia similis ei quae est scientia quia, & est scire in vniuersali, & non in propria natura secundum quod ipsam est.

A D I D autem quod obiicitur de differentis eius, dicendum quod non significatur nobis differentis nisi dupliciter, scilicet negatiuis siue priuatiuis: sicut quod est impassibilis, immaterialis, inuertibilis, & huiusmodi. Illae differentiae non certificant, nisi quia differentiae constituentis sunt positivae. Aliae differentiae quae positivae sunt, sunt remotae: sicut quod est in eadem substantia, vel consubstantialis: illae enim non sunt proximae: unde in talibus adhuc remanet occultum, secundum quem modum sit in eadem substantia: & ideo licet illis differentis à quibusdam distinguatur: tamen quia non

conuertuntur cum ipsa constituendo non specificant generationem: & ideo adhuc ignoratur quid generationis: & ideo etiam non dicit Ambr. quod simpliciter impossibile sit scire generationem: sed quod impossibile est scire generationis secretum, quia secretum eius est quid sit: sed non est secretum quid non sit: & hoc scitur & effatur: unde effabilis est secundum quid, & non simpliciter.

ARTICVLVS XIII.

An loquantur Angeli?

DEinde quaritur de hoc quod dicit [Vox filiet, non mea tantum, sed etiam Angelorum, &c.] Et quarantur quatuor, scilicet qualiter loquantur Angeli & utrum omnia loqui possint: & utrum omnes omnibus, vel quidam quibusdam: & de auditu audientium aliorum locutionem.

Circa primum proceditur sic: Dicit Basil. in quadam homilia super illud Deut. 27. Attende tibi, &c. Sermois usum nobis Deus qui nos creauit, indulget, pro eo ut cordis occulta inuicem nobis verbi ministerio panderemus, ut communi in alterutrum affectione naturae vnusquisque nostrum proximo suo velut ex arcanis quibusdam domiciliis consilij secreta depromeret: si enim nuda solummodo atque intesta anima viueremus, ex ipsis tantum mentis motibus atque cogitationibus intentionibusque cogitationum alterutrum nosceremur. Ex hoc accipitur, quod Angeli cum sint deudati à corpore, sine sermone sibi inuicem innotescant: ergo locutione non indigent: & nihil est vanum in eis: ergo non loquantur.

2. Item, Iob 28. super id, Non adaequabitur ei aurum vel vitrum, dicit Greg. quod in resurrectione vnusquisque mentem ab alterius oculis corpulentia non abscondet. Ergo multo magis cum spiritualior sit natura Angeli, quod in vno Angelo est, non latebit alium: & ita non indigent locutione.

3. Item, Basil. Quoniam vigor animae vel anime carnis opeditur ad indicanda atque in publicam faciem proferenda ea quae in profundo cordis vel cogitationibus vel sensibus commouentur nobis, & nominibus & vocabulis indigemus. Ex hoc accipitur quod vbi non est velamen carnis, non est necessarius vsus loquendi. In Angelis autem non est velamen carnis: ergo non loquantur.

4. Item, ad Cor. 4. super illud, Nolite ante tempus iudicare, dicit Glossa, quod gesta & cogitata bona vel mala tunc erunt aperta: & quia omnia tunc erunt nota, tunc omnes poterunt iudicare de se & de aliis. Ex hoc accipitur, quod etiam mali tunc videbunt cogitationes omnium: ergo multo fortius Angeli modo vident: & ex hoc iterum sequitur, quod non loquantur.

5. Item, August. In patria non erunt cogitationes volubiles hinc illuc, aut inde huc: sed omnia simul videbimus. Ergo cum Angelis modo sint beati, non indigent locutione, sed omnia

omnia simul videntur.

6 Item, Greg. in 4. dial. lib. Quid est quod non vident, qui videntem omnia vident? & loquitur de Angelis. Si ergo omnia vident, vident etiam ea quæ sunt in se invicem: & ita non indigent locutione.

7 Item, August. in libro de bono coniugali. Post hanc peregrinationem futurum est, ubi omnium cogitationes patebunt inuicem, nec inuicem repugnabunt. Cum ergo in futuro similes erimus Angelis, ut dicit Dominus Matth. 22. ergo Angeli modo vident inuicem cogitationes suas, &c.

Sed contra.

SED CONTRA hoc est quod dicit Glossa 1. ad Cor. 13. quod superiores significant inferioribus quod de Dei voluntate perceperunt nutibus & signis.

2 Item, Boetius. Quicquid potest potentia inferior, potest & superior: cum ergo homo qui est inferior potentia, possit loqui, potest loqui & Angelus.

3 Item, Isa. 6. Clamavit alter ad alterum. In Zacha. vnus loquitur alteri. Et in Dan.

Quæst. 1.

IVXTRA hoc vterius queritur, Si conceditur quod loquantur, qualiter loquantur? Et videtur Glossa 1. ad Cor. 13. dicere, quod loquuntur nutibus & signis. Sed hoc videtur stare non posse: quia nutus seruit potius demonstrationi ipsius rei, quam locutioni.

2 Item, Signa illa aut sunt à natura, aut à placito. Si à natura, tunc erunt eadem apud omnes. Si autem ad placitum, tunc ante locutionem exigitur disciplina idiomatis, quod etiam si uolum est ponere in Angelis.

2. p. sum. theol. q. 33.

3 Item, Damascenus dicit, quod tradunt sibi suas intelligentias sine voce prolato sermone. Sed quia alibi de hoc plurima dicta sunt, ista sufficiant.

Solutio.

SOLVITIO. Concedo, quod Angeli loquuntur, & qualiter loquuntur, secundum quod opinor, ad hoc videndum oportet præsupponere quoddam simile. Ponamus duo lumina distantia à se: ad hoc quod vnum illorum luminum penetraret aliud non exiguntur nisi tria, quorum vnum est quod vnum directe ordinetur contra aliud in situ, & quod nullum medium prohibens & claudens vnum ab alio sit interpositum, & quod sit distantia proportionata potentia immutandi, quia lumen Parisiis existens, non immutabit vsque ad lumen quod est Romæ. Si autem ponamus, quod vnum illorum luminum sit cognitium alterius, & è conuerso, & quod habeant libertatem arbitrij: tunc sequitur quod se cognoscent, si voluerint: & non cognoscent, si non voluerint. Dicit enim August. quod lumen & species intelligibilia sunt semper in anima, non tamen anima semper intelligit, quia non vult: vnde si voluntas claudit intellectum sibi, quod scilicet non intelligit secundum actum, multo magis habet potestatem claudendi se ab alio: sic ergo dico, quod est in Angelis, quod sunt intelligibilia lumina, ut dicit Dionys. & ideo ad hoc quod loquantur inuicem, non exigitur nisi voluntas comunicandi alteri suam intelligentiam, & conuersio ad ipsum in ordine, & conceptio suæ intelligentiæ per modum expressiois ad

alterum: aliter enim intelligimus, & aliter cogitamus in ordine expressiois ad alterum. Intelligimus enim cum notitiam habemus: sed cogitamus cum apud nos conferimus, & ordinamus ad expressioem cum accipimus cogitatum nostrum in aliquo signo ad alterum. Et non amplius meo iudicio exigitur ad loqui Angelorum. Hoc autem signum non est aliud quam species intelligibilis cum ordine ad alterum, & voluntate comunicandi, ut mihi videtur.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quod Basilius intendit, quod non indigemus sermone prolato per attractum aeris: non autem intendit, quod non indigemus sermone spiritali hoc modo quod determinatum est dicto.

AD ALIUD dicendum, quod est quædam mens creata ab eo quod causaliter beatificat: sicut mens beatitudinis in qua sunt dotes animæ, ex quarum redundantia sunt etiam dotes in corpore: & de illa verum est, quod non absconditur ab oculis alicuius beatorum: quia hoc nihil est, quam quod quilibet beatus videat in alio quantitatem gloriæ animæ & corporis quam habet à Deo: sed quiddam est in mente causatum à libero arbitrio, in quod potest potestas voluntatis: & illud dicitur proprius conceptus cordis vniuscuiusque, & illud non videbit vnus in alio sine locutione: & prima similitudo est in vino inficiente vitrum: quia per vitrum videtur color vini: ita in gloria corporis videtur & perpenditur gloria mentis.

AD ALIUD patet solutio per dicta: quia Basi. loquitur de indigentia sermonis qui sonat in aere.

AD ALIUD dicendum, quod Glossa illa loquitur de causis condemnationis vel saluationis: quia illas quilibet videbit in alio, ut iustior appareat condemnatio malorum & saluatio beatorum: sed tamen ex hoc non remouetur quin adhuc necessaria sit locutio & bonis & malis, ad conceptus illos qui subsunt libero arbitrio alteri depromendos.

AD ALIUD dicendum, quod cogitationes volubiles appellantur cogitationes discurrentes ab obscuritate vestigiij vel imaginis vel ænigmatis & speculi fidei, ad cognitionem Dei habendam, quæ hic incipit à creaturis. Sed tunc non erit ita: quoniam Deum in se videbimus, & alia ordinata ad beatitudinem in Deo simul: quia ibi sunt simul, ubi sunt ut vnum simplex, quod est causa & idea omnium. Sed tamen propter illam cognitionem non remouetur illa quam habet vnusquisque de conceptu cordis sui: & illam non ostendit Verbum, eo quod non est beatificans: sed exigitur ad eam locutio.

AD ALIUD dicendum, quod loquitur Gregor. de substantialibus beatitudini, & non de aliis. Vel dicatur, quod loquitur de sufficientia subiecti, non de scientia secundum actum: hoc est dicere, quod Deus in quo videri sufficienter possunt omnia sine medio, obiicitur eis: & quoad hoc nihil est quod non videant, id est, videre possint: non tamen est verum, quod omnes actualiter omnia

nia videant in eo: quia iam quilibet tot haberet in eo visa & scita, quot alter: & sic æquales essent in numero scitorum.

A D A L I V D dicendum, quod August. non loquitur de cognitis quæ subsunt libero arbitrio sed de cognitis in quibus substantia-liter est beatitudo, hoc est, in quibus resultat in mente & in corpore per consequens Deus beatificans ut beatificans.

A D I D quod contra obiicitur, bene concedo quod loquuntur.

Ad quæst.

A D H O C autem quod queritur, Qualiter loquuntur? Dico cum Glossa quod nutibus & signis: & nutus vocatur ibi ordo & conuersio ad alterum cum voluntate innotescendi, & cum determinatione similitudinis quam habet apud se ad rem. Signum autem vocatur forma quæ est in Angelo, quæ est signum & similitudo rei, eo quod intelligentia est plena formis à creatione sui, quæ formæ sunt rerum similitudines non quidem acceptæ à rebus, sed à creatione: & sunt similitudines totius ordinis causarum vniuersalium vel particularium ad res factas, quæ sunt, & ad futuras: & sub illarum determinatione ad hanc rem vel illam Angeli exprimunt quicquid volunt loqui.

A D I D autem quod contra obiicitur, dicendum quod nutus hic est intelligibilis demonstratio, ad quam sufficit ordo vnus ad alterum cum voluntate innotescendi.

A D A L I V D dicendum, quod signum est à natura, sed determinatio est ad placitum Angeli: & ideo non exigitur disciplina idiomatis: & est similiter sicut si ego habeam similitudinem hominis apud me, & illam per voluntatem conuerto ad exprimendum & significandum illum vel illum: & ponamus, quod hoc sufficiat locutioni ad te: patet enim tunc, quod tunc non susciperes aliquid à me: sed determinando similitudinem naturalem rei, ad hoc restringeretur tibi communitas similitudinis hominis: ut in illa quam habes apud te, intelligeres conceptum meum: & hoc vocat Damasc. tradere sibi intelligentiæ sine voce prolato sermone.

S E D A D H Y D obiicitur: quia necesse est, quod aliquid excitet audientem ad hoc quod percipiat: & illud excitans oportet eum suscipere à loquente: ergo aliquid recipit ab ipso: & ita aliquid egreditur ab vno in alium, & vnus est in potentia ad alium. Ad hoc dicendum, quod nihil omnino recipit quod non habet de naturalibus, sicut est locutio: quia sicut prius diximus sola conuersio sufficit excitationi: vnde per hoc ipsum quod videt eum ad se conuersum, cum vterque sit lumen intelligibile, & voluntas non est claudens, determinatur in ipso audiente cognitio eius ad hoc quod ille vult exprimere.

ARTICVLVS XIV.

An Angeli omnia loquantur?

Secundo queritur, Vtrum omnia loqui possint? Et videtur, quod non: quia non *D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.*

potest aliquis exprimere quod non habet in cognitione: sed contingentia à libero arbitrio dependentia non habeat in cognitione: ergo illa non possunt exprimere. Prima patet. Media probatur per hoc quod non cognoscant nisi ea quorum formas acceperunt in creatione: non autem tunc acceperunt nisi eorum quæ secundum cursum naturæ eueniant, sicut patet ab Augustino super Gen. quod acceperunt cognitionem vniuersi cuiusque rei fiendæ per opus dispositionis & ornatus & propagationis antequam esset, in Verbo vel à Verbo: ergo videtur, quod de his quæ pure subsunt libero arbitrio, non habent potestatem exprimendi.

S E D C O N T R A: Dicit Boët. quod quicquid potest potentia inferior, potest & superior: sed nos possumus loqui omnia quæ sunt in corde nostro, tam à natura quam à libero arbitrio dependentia: ergo & illi. *Sed contra.*

S O L V T I O. Ad hoc dicendum, quod *Solutio.* Angeli omnia cordis sui concepta possunt depromere sicut & nos, & hoc à natura habent, ita quod non indigent verbo: quia etiam demones ita loquuntur. Sicut in nobis est, quamdiu est conceptus mentis in sola potestate liberi arbitrij, quod tunc non cognoscitur nisi à nobis & Deo: ita est in illis: sed sicut in nobis pronuntiatio ordinat conceptum ad naturalia instrumenta pronuntiandi vel audiendi, & tunc naturaliter auditur: ita in Angelis ordo conuersionis ad alium cum voluntate exprimendi causat auditum in vno, & est locutio in alio: & illa conuersione conceptus qui subsunt libero arbitrio, extrahitur extra ipsum ad naturalia quodammodo, & tunc ab alio est intelligibilis, ut dictum est prius. Et quod obiicitur, quod non habent cognitionem eorum quæ pure subsunt libero arbitrio, verum est quamdiu tantum in libero arbitrio sunt: sed quando ordinantur ad ordinem pronuntiationis, iam sunt naturalia: quia sicut nobis naturale est audire loquentem, siue ipse velit, siue non velit, dummodo loquatur: ita naturale est audire Angelo, siue suscipere ad se conuersum sub voluntate exprimendi, & similitudinem rei ad rem determinatam per intentionem innotescendi rem illam alteri: & hoc vocat Basil. motus intentionum quibus innotescemus inuicem, si tantum nuda & intracta anima viueremus.

ARTICVLVS XV.

An Angeli omnes omnibus vel quidam quibusdam loquantur, & vtrum distantia potest eis facere loquela impedimentum sicut apud nos?

Tertio queritur, Vtrum omnes omnibus vel quibusdam loquantur? Videtur autem, quod tantum quidam quibusdam per Gloss. 1. ad Cor. 13, quæ dicit, quod superiores inferioribus quod de Dei voluntate intellexerant, significant nutibus & signis, quæ lingua vocantur.

Q. 2 Præterea.

2 Præterea, Loqui est illuminare de conceptu cordis : cum ergo illuminationes descendant à superioribus in inferiores, & non è conuerso : videtur, quòd tantum superiores loquantur inferioribus, & non è conuerso.

Sec. contra. SED CONTRA: Apud nos omnes indifferenter possumus omnibus loqui per naturam: ergo cum non sint inferioris potestatis Angeli quam nos, videtur quòd ipsi omnes omnibus loqui possunt.

Quest. ITEM queritur, Si distantia potest eis facere impedimentum loquelæ sicut apud nos non audit nos qui plus vel minus distat ultra quam possumus frangere aërem? Videtur quòd sic: quia legimus Angelos clamare alterum ad alterum Isa. 6. Non autem est necessarius clamor, nisi propter surditatem vel propter distantiam: surditas autem non accidit Angelis: ergo clamor est propter distantiam, vt videtur.

Solutio. SOLVITIO. Dico sine præiudicio, quòd duplex est locutio in Angelis: vna quæ vocatur illuminatio à Dionys. & illa est de his quæ manifestantur in Verbo, & non sunt de substantia beatitudinis in speciali, sed sunt de dispensatione mundi futura & sacramentorum & Ecclesiæ: & verum est, quòd illa locutio descendit à superioribus in inferiores: quia illa illuminatione superiores purgant, illuminant, & perficiunt inferiores se. Alia autem est locutio de conceptis in corde propriis: & illa locutione & boni & mali loquuntur, & omnes omnibus.

Ad quest. AD ID quod queritur de distantia, dicendum quòd distantia loci nihil facit in eis, sed tantum ordo conuersionis ad alterum per intentionem innotescendi sibi.

AD ID quod obiicitur de clamore, dicendum quòd clamor Angeli significat magnitudinem exprimendi, non necessitatem audientis, vel spatium distantie inter audientem & loquentem.

ARTICVLVS XVI.

An Angeli in suis locutionibus & auditibus utuntur linguis, auribus, aut quibusdam organis?

VLTIMO queritur de organis audientium & loquentium. Cum enim Angelus sit substantia separata, videtur non habere organa, nec etiam potentias ad huiusmodi organa determinatas: sicut habent animæ exuta à corporibus, sicut legitur de lingua diuitis damnati & digito Lazari.

Sec. contra. SED SI hoc concedatur, tunc videtur,

Utrum debeat dici, semper gignitur, vel semper genitus est Filius?

HIC queri potest, Cum generatio Filij à Patre nec principium habeat nec finem, quia æterna est, vtrum debeat dici, Filius semper gignitur, vel semper genitus est, vel semper gignetur. De hoc Greg. super

quòd loqui eorum & audire nihil addit super intelligere secundum actum, quòd falsum est: quia hoc non habet rationem loquelæ.

AD hoc dicendum sine præiudicio, quòd Angeli habent linguas spirituales: & illa nihil aliud sunt quam potestas communicandi consilia & conceptus suos inuicem.

AD hoc autem quod obiicitur, quòd loqui eorum non videatur esse nisi intelligere secundum actum, dicendum quòd ad loqui concurrunt tria, scilicet intelligere secundum actum, & conuersio ad alterum sub voluntate innotescendi, & intentio dirigens similitudines ad res de quibus est sermo. Similiter ad auditum ista concurrunt, scilicet conuersio ad loquentem, & voluntas accipiendi conceptum, & directio similitudinis ad rem eandem. Et si queris, Quomodo potest hoc esse, quòd vno conuerso ad alterum, & è conuerso illa conuertitur ad istum? Dicendum quòd hoc contingit propter lumen intelligentiæ vnus directæ ad alterum: sicut enim radius luminis corporalis applicatur alteri: ita etiam radius luminis spiritualis vnus intelligentiæ in vno Angelo, applicatur radio intelligentiæ Angeli alterius: & hoc modo etiam applicantur animabus in reuelatione. Ex hoc etiam patet, quòd nec communitas formarum impedit intellectum, cum forma semper per directionem ad rem determinetur: nec etiam decipiuntur æquiuocis, & amphibologicis: quia res determinata excludit omnia illa.

ARTICVLVS XVII.

An licet scrutari superna mysteria

DEINDE queritur de hoc quòd dicit [Scrutari non licet superna mysteria, &c.] Omnes enim sancti Doctores scrutati sunt mysteria Trinitatis & discussurunt: ergo videtur quòd omnes peccauerunt.

AD hoc respondendum est per hoc quòd dicit Bern. super cant. serm. 17. Spiritus scrutatur non solum hominum corda & renes, sed etiam profunda Dei: & siue ad nostra, siue ad alia securus sequor eum quocumque ierit: tantum vt custodiat corda nostra, & intelligentias nostras, ne forte cum non aderit, adesse putemus, nostrumque pro ipso sequemur sensum deuiantes. Vnde scrutantes scrutinia suo sensu, vt rationis volentes potius interrumpere in secreta Dei quam per doctrinam spiritus introduci, hic reprehenduntur, sicut infideles qui terminos articulorum fidei non custodiunt: non autem reprehenduntur studentes & inquirentes curâ pietate.

Lib. 19. super Iob ait, Dominus Deus, Iesus in eo quòd virtus & sapientia Dei est, de Patre ante tempora natus est: vel potius quia nec cœpit nasci, nec desit, dicamus verius, semper natus: non autem possumus dicere, semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At vero vt æternus designari valeat & perfectus, & semper dicamus, & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem: quamuis per hoc ipsum quòd perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expressione deuiamus: quia quòd factum non est, non potest dici proprie perfectum: sed balbutiendo vt possumus, excelsa Dei resonemus. Et Dominus nostræ infirmitatis verbis condescendens. Estote, inquit, perfecti sicut & Pater vester cœlestis perfectus est. Super illum locum etiam Psalm. Ego hodie genui te. De hac generatione Filij ita loquitur Aug. Quamquam per hoc quòd dicit hodie, possit etiam intelligi dies ille quòd Christus secundum hominem natus est: tamen quia hodie præsentiam significat, atque in æternitate neque præteritum quicquam est, quasi esse desierit: neque futurum, quasi nondum sit: sed præsens tantum: quia quicquid æternum est, semper est: diuinitus tamen accipitur de sempiterna generatione sapientiæ Dei. Ecce his verbis ostendit August. quòd generatio Filij semper est, nec præterit, nec futura est, quia æterna est. Ideo dixit genui, ne nouum putaretur, scilicet ne videretur incepisse: Hodie dixit, ne præterita generatio videretur. Ex his ergo verbis Prophetæ, vt ait Ioannes Chrysost. nihil aliud manifestatur, nisi quia ex ipsa essentia Patris semper genitus est Filius.

DIVISIO TEXTUS.

HIC queri potest, Cum generatio Filij à Patre, &c. Hic incipit secunda pars distinctionis illius, in qua docet Magister quibus verbis vtendum est in æternitate diuinæ generationis exprimenda. Et diuiditur in partes quatuor, in quarum prima probat, quòd conuenientius exprimitur verbis præteriti & præsentis temporis simul acceptis. In secunda obiicit contra hoc per verba Origenis ibi [Origenes dicit, &c.] In tertia soluit ibi [Sed ne tanti Auctores] In quarta ex solutione elicit, qualiter & quibus verbis de generatione diuina loquendum est ibi [Dicamus ergo Filium, &c.]

ARTICVLVS XVIII.

An generatio Filij à Patre sit finita vel infinita?

INCIDIT autem hic questio in principio, Utrum generatio Filij à Patre sit finita, vel infinita? Videtur autem, quòd infinita: quia in æternitate nihil aliter se habet: ergo si Pater genuit, verum est quòd adhuc generatur: generatio autem quæ semper est in actu

generationis, nunquam finitur: ergo videtur, quòd generatio Filij à Patre infinita sit.

2 Item, Quicquid est in Deo, non finitur duratione, vel loco, vel intellectu: generatio diuina est in Deo: ergo nullo horum finitur: ergo videtur, quòd semper generatur.

SED CONTRA: Quicquid semper est, non potest in generari, nunquam est in genitum esse: ergo si Filius semper est in generari, nunquam est in genitum esse, quòd falsum est, quia non esset filius nisi esset genitus.

2 Item, Quicquid semper est in generari, nunquam est completum per generationem: ergo si Filius semper est in generari, Filius nunquam est perfectus & completus per generationem, quòd iterum falsum est: ergo generatio eius non est infinita.

Si dicas, quòd idem est in generari & genitum esse. Contra: aut ergo simul sunt duratione generari & genitum esse, sed non natura: aut simul natura, & tempore. Si primo modo: ergo generari est prius natura quam genitum esse: sed in omnibus talibus prius infert posterius, & non conuertitur: non enim sequitur in millesimum annum, si genitum est, ergo generatur: sed sequitur bene, si generatur, ergo genitum est: ergo cum modo verum sit, quòd Filius est genitus, non est verum quòd generatur: quòd falsum est, cum recipiat fides huiusmodi locutiones, Filius semper generatur: vt hic probat Magister.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Si dicas quod generatio Filij est finita ad genitum esse. Videtur falsum esse: quia tunc aliquando fuit incompleta, & in genitum esse facta est completa. Præterea, Quandoque fuit in generari, quandoque autem in genitum esse, & ita variatio est in æternitate, quod stare cum præhabitis non potest.

Quæst.

ITEM, Estne concedendum saltem secundum intellectum, quod generari est ante genitum esse: Videtur quod sic: cum Filius non accipiat esse quod est, nisi per generationem: ergo generatio, ut videtur, est ante. Si hoc datur. Contra est intellectus æternitatis, qui æternum ponit totum esse simul.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod ista quæstio in diuinis non habet locum: quia nec ibi est finitum, nec infinitum. Infinitum non est: quia illud est imperfectissimum, cuius partes accipienti semper est aliquid extra accipere: & ideo etiam in naturalibus mathematicis infinitum non est nisi in eo quod est finitum actu, & in potentia in illo & non actu: infinitum enim quod iteratione siue regeneratione eiusdem motus circuli sine quietis interpositione est infinitum, non potest ibi esse: quia non iteratur semper eadem generatio sine quiete, sicut motus circuli infinitus dicitur regeneratione quantum ad principia naturalia: unde nullo modo est ibi infinitum sic acceptum, nisi hoc modo quo supra dictum est, quod infinitum est non finitum, vel mensuratum tempore, loco, vel potestate comprehendentis intellectus. Finitum etiam non est ibi: quia finitum dicitur, vel quod attingit complementum post motum, quando scilicet potest moueri est in motum esse: & sic non potest esse in diuinis penitus immutabilibus. Alio modo dicitur finitum contentum intra fines terminantes ipsum intra, vel extra: sicut res terminatur ad formam & figuram suam, vel ad essentiam suam, extra quam de re nihil est. Extra autem sicut res terminatur ad locum. Et neutrum illorum competit diuinis: quia Deo non constituitur terminus sue essentia: licet ipse sibi finitus sit, tamen non finitur ad aliquid creatum: cum semper sit non inclusus, sed extra incomparabiliter. Unde dicimus, quod generatio diuina nec finita est, nec infinita est, sed simplex. Simplex enim, ut dicit Philosophus, nec finitum, nec infinitum est. Nec hoc esset dicendum quod generari differat à genitum esse: quia iam supra probatum est, quod non est fieri aliquid antecedens Filium, nec actio aliqua inter Patrem & Filium, per quam exeat Filius à Patre: sed generatio dicitur rationem per quam Filius est à Patre: unde generatio actiue intellecta idem est quod paternitas vel Pater, licet differant in modo significandi. Similiter generatio passive accepta, idem est quod Filius differens in modo intelligendi tantum. Et ideo nihil est quod quæritur, Vtrum generari & genitum esse simul sint tempore, & natura: vel natura prius vnum alio, sed non tempore? Quia neutro modo sunt. Idem enim sibi non est simul secum, eo quod simul sit diuersorum, quæ sunt in loco vel

tempore vno: sed generati & generatio & Filius in diuinis & genitum esse sunt idem, aliter tamè significatum: & ideo non est ibi, nec prius natura, nec æternitate, nec spatio. Sed cum dicitur, Filius generatur à Patre, significatur modus quo Filius est à Patre. Cum autem dicitur generatio, significatur ratio illius existentia qua est à Patre. Cum dicitur, Filius genitas, significatur modus quo est in Filio id quod Patris est. Cum dicitur, Filius, significatur determinatio habentis principium in comparatione respectus ad principium illud, & t quia omnes isti modi sunt eiusdem in significando ipsum diuersimode: ideo fides admisit omnia verba temporis exprimentis modum talis existentia: & per hoc patet solutio ad totum: non enim pono ibi fieri, vel actum, inter Patrem & Filium: sed verbum importans actum generationis in humanis, quando transfertur in diuina, abstrahitur ab agere vel pati & tempore, & retinet tantum rationem actus sui, quæ ratio in diuinis dicitur notionem hoc vel illo modo significatam: & ideo totum quod ibi est, perfectum est, nihil in fieri, nihil in factum esse: sed Filij demonstratio à Patre, perfecta à perfecto, & vnus ab vno.

ARTICVLVS XIX.

Virum Filius semper potest dici natus & genitus, & quid notant tria tempora importata in participio, verbo, & aduerbio? cum dicitur, Filius est semper natus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Semper dicamus, &c.] In talibus enim locutionibus vbi duo tempora significantur, vnum tantum determinat comparationem: & alterum est respectu cuius alterum accipitur: ut cum dicitur, ille amatus est, tempus præfens quod accipitur per ly est, non est mensura actus vel passionis qui importatur per ly amatus, sed potius præteritum tempus quod consignificatur in hoc quod dico, amatus: & tempus accipitur ibi respectu præsentis ad quod terminatum est illud præteritum: ergo videtur, quod similiter cum dicitur, Filius semper natus est, quod præteritum referatur ad generationem, & præfens sit nunc ad quod terminatur præteritum præterita.

PRÆTEREA, Cum dicitur, semper natus est, tria tempora importantur: & quæritur, Quid notent illa tria circa generationem diuinam?

PRÆTEREA, quæritur, Quod istorum temporum magis competit diuinæ generationi?

SOLVITIO. Dicendum, quod huiusmodi participia, natus, & genitus, abstrahenda sunt à consignificato tempore, & similiter verba: & tantum debet intelligi retinere id quod nobilitatis est in ipsis quantum ad differentias temporis consignificatas: sicut præteritum à præteritione est abstrahendum, & retinere debet necessitatem: quia præteritum

ARTICVLVS XX.

Virum generatio Filij ex Maria Virgine sit à Patre aut à tota Trinitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur [Quamquam per hoc quod dicit hodie, etiam possit intelligi dies, &c.] Hoc enim falsum videtur: quia nec Pater nec Spiritus sanctus genuit eum ex Maria Virgine. Ipse enim generatione temporali est in terris sine patre: sicut generatione æterna in cælis est sine matre.

PRÆTEREA, Cum tres communiter incarnationem eius fecerunt, secundum hoc quod dicit, tres communiter patres fuerunt, & genuerunt eum: ergo ipse Filius genuit seipsum, quod falsum est.

SOLVITIO. Dicendum, quod improprie locutus est Aug. & secundum temporalem generationem si dicitur quod Pater genuit, exponendum est genuit, id est, fecit quod generaretur: & est similis modus loquendi Matth. 3. super illud, Potens est Deus de lapidibus istis, &c. vbi dicit, Glossa, In huiusmodi rei testimonium Deus de Sara genuit filium, hoc est, fecit quod generaretur de Sara.

ritum est necessarium solum inter temporalia: & ideo verbum vel participium præteriti temporis notat circa diuinam generationem necessitatem tantum. Similiter præfens solum est in temporibus entitas: ergo debet referri in diuinam, & mutabilitas & temporalitas abstrahi. Futurum autem vicinius enti est quam præteritum: quia futurum aliquando erit, præteritum autem iam deficit, tunc igitur futurum accipitur ratione entis quod non deficit ex tempore, & tunc conuenit diuinis: sed futurum insuper dicit in potentia eas, & non in actu: & hoc diuinis non conuenit. Ex hoc patet quod nulla est obiectio prima: quia non notant temporales motus in diuinis verba vel participia, sed referuntur ad diuinam rationem eius quod habent de perfectione.

AD QUÆST. 1. Ad hoc quod quæritur, Quid notent tria tempora in verbo importata, participio, & aduerbio? Dicendum, quod aduerbium notat æternitatis indeficientiam, participium autem notat generationis necessitatem, & verbum notat entitatem ipsius.

Origenes videtur dicere contrarium: ait enim, quod semper generatur Filius à Patre.

ORigenes vero super Ieremiam dicit, quod Filius semper generatur à Patre, his verbis, Saluator noster est sapientia Dei: sapientia vero est splendor æternæ lucis: Saluator ergo noster splendor est claritatis. Splendor autem non semel nascitur, & desinit: sed quoties orrum fuerit lumen ex quo splendor oritur, toties oritur etiam splendor claritatis. Sic ergo Saluator semper nascitur. Unde ait in lib. Sap. Ante omnes colles generat me Dominus. Non ut quidam male legunt, generauit. His verbis aperte ostendit Origenes sane dici posse & debere, Filius semper nascitur. Quod videtur contrarium illi verbo Gregor. præmissio, scilicet non possumus dicere, semper nascitur.

L
Homil. 2. in
Ierem. 6.

Exponit præmissa verba Gregorij, ne putetur inter Doctores esse contrarietas?

Sed ne tanti Auctores sibi contradicere in re tanta videantur, illa verba Greg. benigne interpretemur: Dominus, inquit, Iesus ante tempora natus est de Patre: vel potius, quia nec cepit nasci nec desinit, dicamus verius, semper natus. Sed quomodo verius dicitur hoc, scilicet quod Filius semper natus est, quam illud, scilicet quod de Patre ante tempora natus est? Illud enim syncera & Catholica fides tenet ac prædicat, ut istud. Quare ergo ait, dicamus verius: cum vtrumque pariter sit verum: nisi quia volebat intelligi hoc ad maiorem euidenciam & expressionem veritatis dici, quam illud. His etenim verbis

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Q 3 omnis

omnis calumniandi versutus hæreticis obstruitur aditus, quibus Christi secundum Deitatem generatio, sine initio, & sine fine esse ac perfecta monstratur. Non autem adeo aperte semper manifestatur veritas, cum dicitur, Filius ante tempora genitus est de Patre, vel Filius semper nascitur de Patre. Et ideo dicit Gregor. quod non possumus dicere, semper nascitur. Non, inquam, ita conuenienter, non ita congrue ad explanationem veritatis. Potest tamen dici si sane intelligatur: semper enim nascitur Filius de Patre (vt ait Origenes) non quod quotidie iteretur illa generatio, sed quia semper est: semper ergo nascitur, id est, natiuitas eius sempiterna est.

ARTICVLVS XXI.

An Filius semper generetur à Patre, sicut splendor à lumine?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Quoties ortum fuerit lumen ex quo splendor oritur, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia secundum hoc Filius multoties generetur, quod hæreticum est.

Solutio.

RESPONSO. Dicendum quod non iteratur diuina generatio, sicut splendor iteratur: sed quia generatio non dicit nisi rationem qua Filius est à Patre: & illa conti-

nue demonstratur, & non semel & deficit: ideo recipit fides, quod Filius semper generatur: & ex hoc tunc non sequitur, quod nunquam generatio eius perficiatur, sed quod ratio existentie Filij à Patre continue demonstratur in Patre & Filio. Qualiter autem splendor continue generatur à luce, probat Aug. in 6. supra Gen. sic: Quod illuminatum est, non illuminatur amplius: sed aer continue illuminatur à sole, præfente sole: ergo nunquam potest dici, quod illuminatus sit: & in talibus simul sunt illuminari, & illuminatum esse: sed tamen vsus habet, quod illuminari dicitur, quia nunc primo recipit lumen: illuminatus autem, quando iam recepit.

Quod Filius semper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij.

N

Ioan. 5.

Ioan. 6.

Hilarius quoque dicit Filium nasci ex Patre in lib. 7. de Trinit. his verbis, Viuens Deus; & naturæ æternæ viuents potestas est: & quod cum sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur, non potuit aliud esse quam viuens. Nam cum ait, Sicut misit me viuens Pater, & ego uiuo propter Patrem: docuit vitam in se per viuentem Patrem inesse. Ecce hic habes, quia Filius nascitur ex Patre. Item in eodem, Cum dicit Christus, Sicut Pater habet vitam in se, sic & Filio dedit vitam habere in semetipso: omnia uiuæ suæ ex viuente testatus est. Quod autem ex uiuo uiuum natum est, habet natiuitatis perfectum sine nouitate naturæ. Non enim nouum est quod ex uiuo generatur in uiuum, quia nec ex nihilo est: & vita quæ natiuitatem sumit ex vita, necesse est per naturæ unitatem & perfectæ natiuitatis sacramentum, vt & in viuente uiuat, & in se habeat vitam viuentem. Ecce & hic habes quia generatur ex uiuo viuens Filius. Item in eodem, In Deo totum quod est uiuit: Deus enim vita est, & ex vita non potest quicquam esse nisi uiuum: neque ex deriuatione, sed ex virtute natiuitatis est. Ac si dum totum quod est uiuit, & dum totum quod ex eo est nascitur virtus est, habet natiuitatem Filius, non demutationem. Et hic dicit quia nascitur. Item in 9. lib. de Trinit. Donat Pater Filio tantum esse, quantum est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in sua forma generat. Hic dicit, quia generat Pater Filium.

Breuiter

Breuiter docet quid de hoc concedendum sit.

Dicamus ergo Filium natum de Patre ante tempora, & semper nasci de Patre, sed congruentius semper natum, & eundem fateamur ab æterno esse & Patri coæternum, id est, auctori. Pater enim generatione auctor Filij est, vt in sequenti ostendetur. Vt ergo Pater est æternus, ita & Filius æternus est: sed Pater sine auctore, Filius uero non quia Pater innascibilis, Filius natus. Et vt ait Hilarius in 12. lib. de Trinit. Aliud est sine auctore semper esse æternum, aliud Patri, id est, auctori esse coæternum. Vbi autem Pater auctor est, ibi & natiuitas est: quia sicut natiuitas ab auctore est, ita & ab æterno auctore æterna est natiuitas. Omne autem quod semper est, etiam æternum est: sed tamen non omne quod æternum est, etiam innatum est: quia quod ab æterno nascitur, habet æternum esse quod natum est. Quod autem non natum est, id cum æternitate non natum est: quod uero ex æterno natum est; id si non æternum natum est, iam non erit & Pater auctor æternus. Siquid ergo ei qui ab æterno Patre natus est, ex æternitate defuerit, id ipsum non est auctori ambiguum defuisse: quia si gignenti est infinitum gignere, & nascenti etiam infinitum nasci est. Medium enim quid inter natiuitatem Dei Filij, & generationem Dei Patris nec sensus admittit: quia & in generatione natiuitas est, & in natiuitate generatio est: quia sine utroque neutrum est: utrumque ergo sine interuallo sui est.

Argumentatio hæretici.

Sed inquiet hæreticus, Omne quod natum est, non semper fuit: quia si id natum est vt esset. Nemo ambigit quin ea quæ in rebus humanis nata sunt, aliquando non fuerint. Sed aliud est ex eo nasci, quod semper non fuit: aliud est ex eo natum esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, qui Pater est, nec semper Pater est: & qui non semper Pater est, non semper genuit: ubi autem semper Pater est, semper Filius est. Quod si semper Deo Patri proprium est quod semper est Pater, necesse est Filio semper proprium esse quod semper est Filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam nostram, vt non fuerit semper cui proprium est semper esse quod natum est? Natum ergo unigenitum Deum confitemur, sed natum ante tempora, nec ante esse quam natum, nec ante tempora, nec ante esse quam natum, nec ante natum quam esse, quia nasci quod erat iam, non nasci est, sed seipsum demutare nascendo. Hoc autem humanum sensum & intelligentiam excedit mundi. Non hoc capit ratio humanæ intelligentiæ, sed prudentiæ fidelis professio est.

ARTICVLVS XXII.

An uiuum tantum nascatur ex uiuo?

Deinde queritur de hoc quod dicit Hilarius [Quod autem ex uiuo natum est, habet natiuitatis perfectum, &c.] Hoc enim uidetur falsum: quia puer nascitur de

uiuo: & tamen non habet natiuitatis perfectum: nascitur enim de patre & matre uiuentibus.

AD HOC dicendum, quod nihil nascitur ex omnino uiuo, nisi quod nascitur ex uita ipsa prima: & ideo solus Filius nascitur ex uiuo. Et hoc probatur sic: In generatione simplicium mineralium nihil est uiuum: quia

Q. 4

quia illa non viuunt: sicut si luminosum proferat lucem, vel elementum speciem suam, vel ex commixtione elementorum fiant lapides vel metalla. in generatione autem viuorum duplex modus est, scilicet ex generante uiuo, & ex mortuo: sicut in his quæ ex putrefactis nascuntur, quorum modum generationis supra tetigimus: & in illis patet, quod non est generatio ex uiuo. Ex uiuo autem generante, neque in plantis, neque in animalibus, neque in hominibus fit generatio nisi ex femine, quod non uiuit actu animæ: & illa ex quo ut essentialiter in nato remanente, non fit generatio ex uiuo. Sed in diuinis si præpositio notat idemtitatem essentia, quia nihil nisi uiuum est in Patre, fit generatio ex ipsa uita & uiuo: & hoc attendit Hilarius, quando dicit, quod non potest esse nisi uiuum, quod est ex uiuo natum. Vnde Ioan. 6. Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso.

ARTICVLVS XXIII.

An uerius sit quod dicit Magister, neque ex deriuatione, sed ex uirtute?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Neque ex deriuatione, sed ex uirtute, &c.] Videtur, quod deriuentur in Filium quæ sunt in Patre: quia generatio quædam deriuatio est præterea, Dion. & Ansel. comparant Patrem fontem, & Filium & Spiritum sanctum riuos.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod non est

deriuatio in generatione proprie nisi quæ quandoque est in fieri: hæc autem non competit diuina generationi: & hoc uocat Hilarius esse ex uirtute: quia quicquid est in fieri, est in potentia infirmitatis. Dion. autem & Ansel. dicunt, quod in Patre est fontana deitas propter uirtutes generatidam & processiuam: non tamen oportet, quod omnia quæ sunt in fonte & riuus ad diuinam generationem vel processionem transferantur: quia in symbolicis non attenduntur omnia, sed tantum ea quæ nobilitatem prædicant: unde de riuo non transfertur plus ad Filium quam quod ex alio est, sicut riuus a fonte est.

ARTICVLVS XXIV.

Quomodo intelligatur quando dicit, Cui innascibilitatis esse imaginem?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Cui innascibilitatis esse imaginem, &c.] Hoc enim falsum videtur: quia imago est, sicut patebit infra 29. dist. rei ad rem corquandam imaginata & indiscreta similitudo. Filius autem a Patre non est indiscretus quantum ad innascibilitatem, quin potius Pater est innascibilis, & Filius nascibilis.

SOLVTIO. Dicendum, quod abstractum reduci habet ad concretum: & est sensus, innascibilitatis, &c. id est, sui innascibilis dat ei esse imaginem. Alia quæ dicuntur usque ad finem istius distinctionis, per ante dicta de facili patent.

DISTINCTIO X.

Hic de Spiritu sancto agitur: & prius quod sit amor Patris & Filij dicitur.

A De æterna processione Spiritus sancti quantum ad personam quæ procedit. Cap. 17.

NUNC post Filij æternitatem, de Spiritu sancto quantum Deo donante uidere conceditur, differamus. Spiritus sanctus amor est, siue charitas, siue dilectio Patris & Filij. Vnde August. in 15. lib. de Trinit. ait, Spiritus sanctus nec Patris est solius, nec Filij est solius, sed amborum: & ideo communem quam inuicem se diligunt Pater & Filius, nobis insinuat charitatem.

DIVISIO TEXTVS.

NUNC uero post Filij æternitatem, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de processione Spiritus sancti, & diuiditur in duas partes, in quarum prima agit

de processione eius æterna. In secunda autem agit de processione eius temporali quæ incipit in 14. distinctione *ibi* [Præterea diligenter annotandum est, quod gemina est processio, &c.] Prima diuiditur ueterius in tres, in quarum prima agit de modo processionis eius in nomine. In secunda de processione eius in comparatione ad terminam a quo, quæ

quæ incipit in 11. distinct. *ibi* [Hic dicendum est Spiritum sanctum esse a Patre & Filio] in tertia de differentia processionis Spiritus sancti, & generationis Filij, quæ incipit in 13. distinct. *ibi* [Post hæc considerandum est, quantum a talibus qualis nos, &c.] Prima harum partium continetur tota in hac dist. quæ diuiditur in tres partes, quarum prima continet, qualiter Spiritui sancto attribuitur, quod sit charitas uel amor. Secunda continet, quod ut amor procedat a Patre & Filio, quæ incipit *ibi* [Nunc uero quod incipimus ostendere] in tertia assignatur ratio huius nominis, quod ipse dicitur Spiritus sanctus proprio nomine *ibi* [Hic notandum est, quod Spiritus sanctus in Trinitate specialiter dicitur, &c.] In prima harum continentur quinque, quorum primum habet, quod sicut Spiritus sanctus est Pater & Filij communiter, ita insinuat amorem utriusque. Secunda habet probationem huius per Canonicam Ioannis *ibi* [Ioannes autem in Epistola] Tertia probationem habet, quod charitas in diuinis dicitur essentialiter & personaliter *ibi* [Nescio cur sicut sapientia & Pater] Quarta habet probationem per exemplum *ibi* [Pluribus enim exemplis] Quinta habet probationem, quod Spiritus sanctus est charitas de qua dicit Ioannes, quod Deus ex Deo est *ibi* [Spiritus autem Sanctus ubi sit dicitur charitas inuenimus, &c.] Ex his patet sententia literæ per totam distinctionem.

ARTICVLVS I.

Quomodo differant nomina quæ attribuantur Spiritui sancto, amor, dilectio, charitas?

Incidit autem questio primo de hoc quod dicitur [Spiritus sanctus amor est, siue dilectio, siue charitas, &c.] Et queruntur duo: quorum primum est de differentia horum nominum quæ tangit. Et secundo, utrum Spiritus sanctus ut amor procedat? Videtur autem non esse differentia: quia Aug. dicit super illud Joannis 27. Simon Ioannis diligis me? & subiungit in fine dicens, Amas me? quod amor & dilectio sunt idem: ergo uidetur quod non differant.

2. Item Dionys. in lib. de di. no. ca. 4. Mihi uidentur theologi commune quidem ducere dilectionis & amoris nomen. Item ibidem reprehendit Dionysius distinguentes inter dilectionem & amorem, dicens quod faciunt vim seuibis sonis, quasi nos non possumus quater unum per bis duo, & patriam per natale solum significare: ergo uidetur, quod amor & dilectio & charitas sunt idem.

SED CONTRA. Iisd. dicit amorem esse rationalium & irrationalium, dilectionem autem rationalium tantum: ergo uidetur, quod non sint idem.
1. Item, Nos dicimus nos multa amare quæ non amamus ex charitate: ergo amor & charitas non sunt idem.
3. Item, Etiam in turpi amore bene uis-

Sed contra.

tamus nomen amoris, sed non nomen charitatis: ergo ista non sunt idem. Similiter nos ponimus ordinem in his quæ ex charitate diligimus: in dilectione autem plura sunt: quia diligimus cibum, potum, & huiusmodi: non tamen charitatem habemus ad illa: ergo uidentur in eis esse differentia.

SOLVTIO. Dicendum, quod amor & dilectio & charitas in gratuitis donis nominant idem, secundum diuersas tamen considerationes: tamen in se considerata se habent sicut superius & inferius: si enim ista ponantur circa gratuitum amorem tantum, tunc nominant eundem habitum secundum diuersam considerationem sui actus. Amor enim dicit adhesionem affectus ipsi bono quod amatur. Dilectio autem dicit eundem affectum, secundum quod est ex electione rationis præiudicantis illud de bonis aliis quæ amantur, sicut dicitur in canticis, Dilectus meus electus ex millibus. Sed charitas nominat eundem affectum, secundum quod sub inestimabili pretio ponit amatum: charum enim dicitur quod magni pretij estimatur, sicut habetur in Cant. 8. Si dederit homo omnem substantiam domus sue ad mercandam dilectionem, tanquam nihilum despiciet illam. Si autem ista tria non circa gratuitum amorem considerentur, sed in se: tunc differunt, sicut genus & species. Omnis enim dilectio est amor, sed non conuertitur: & omnis charitas est dilectio & amor, sed non conuertitur: quia tunc amor est in sensibilibus & rationalibus, sed dilectio est in rationalibus amatis tantum, charitas autem in gratuitis tantum.

AD HOC autem quod primo obicitur, dicendum quod Dominus *ibi* ter quasiuit ut acciperet confessionem Petri, non de amore, sed de amoris circumstantiis, secundum beatum Bern. quæ sunt diligere dulciter quod est amoris in quantum est amor, & diligere sapienter quod est dilectionis in quantum est dilectio, & diligere feruenter quod est charitatis in quantum est charitas: & non intendit *ibi* dicere Aug. quod ista non differant ratione, sed quod non differant re.

AD I b quod obicitur de Dion. dicendum quod Dionys. non reprehendit distinguentes in ratione nominum: sed potius loquitur contra quosdam qui dixerunt, quod amor non acciperetur in bona significatione, & ideo non deberet poni in diuinis: contra quos adducit etiam illud Sapientia 8. Amator factus sum forme illius. Et illud quod dixit diuinus Ignatius martyr de Domino Iesu Christo, Meus amor crucifixus est. Vnde idem nominat amor, quod dilectio, licet sub alia nominis ratione.

ARTICVLVS II.

Utrum Spiritus sanctus procedat ut amor, & utrum charitas in homine & Angelo sit habitus uoluntatis?

Secundo queritur, Utrum Spiritus sanctus procedat ut amor? Et uidetur multiplici ratione

ratione, quod non. Primo sic: Omne nomen quod non nominat ut distinctum ens, sed ut in alio, non conuenit personæ per se existenti: amor autem id quod nominat, dicit ut in aliquo existere: ergo non competit personæ per se existenti perfecte: Spiritus sanctus est persona per se perfecta: ergo non competit ei procedere ut amor.

2 Item, Amor est eius in quo requiescit affectus: ergo accipitur semper ut in aliud procedens: Spiritus autem sanctus non procedit in aliud, imo ipse procedens manet in seipso distinctus: ergo non procedit ut amor.

3 Item, Personæ diuinæ hypostases sunt perfectæ, sicut Filius & Pater: nullus autem amor secundum rationem amoris dicit hypostasim, sed habitum, & accidens hypostasis: ergo Spiritus sanctus non procedit ut amor.

4 Item, Tantum amatur Spiritus à Patre sicut Filius: ergo amor medius est nexus Patris & Spiritus sancti: si ergo Spiritus sanctus est amor, erit amor amoris, quod in nullo est, quia sic iretur in infinitum: ergo Spiritus sanctus non procedit ut amor.

5 Si forte dicas, quod amor dicat distinctum ab amante: & ideo illa distinctio personalitatem facit & personam. Contra: Essentia diuina est eius amor quo Deus amat & se & alia: tamen cum dicat distinctio secundum nomen, non distinguitur essentia à Patre: ergo talis distinctio non sufficit ad faciendum personam. Præterea, Pater nominat substantiam distinctam, & similiter Filius, & generatio dicit actum naturæ in communicatione naturæ à Patre in Filium: amor autem nec dicit substantiam secundum nomen, nec dicit rationem processionis substantialis: ergo videtur ad distinctionem personalem non pertinere.

6 Præterea, Cum in natura intellectuali sint alia potentia, & alij habitus, quam voluntas & amor, videtur quod processio cuiuslibet potentia in habitum vel actum deberet facere personalem distinctionem, sicut potentia quæ est ad arduum, quæ irascibilis vocatur, diuiditur contra concupiscibilem, cuius habitus amor attribuitur Spiritui sancto.

7 Item, Apprehensio boni est ante amorem boni: & ita videtur secundum naturam prius in Deo procedere boni apprehensio quam amor: & ita magis illa processio debet causare personam quam ista.

8 Si forte dicas, quod apprehensio boni pertinet ad Filium eo quod ipse est ars & ratio Patris. Contra: Filio ascribitur veritas: ergo boni apprehensio cum secundum rationem differat, sicut intellectus speculatiuus & practicus, videtur ad alterius personæ distinctionem pertinere.

9 Item, Cum multi sint motus & passionnes concupiscibilis, sicut concupiscere, desiderare, velle, quare penes actus istos vel habitus non accipitur aliqua persona distincta?

10 Præterea, In mente amor procedit à

mente, ut actus, non ut potentia distincta: ergo videtur, quod nulla in diuinis persona penes hanc processionem distingui debeat.

S I F O R T E propter hoc dicatur, quod Spiritus sanctus non procedit ut amor. Contra: Quidam Philolophus dicit, quod substantiæ separatae spirituales diuiduntur per potentiam intellectus & voluntatis, & non plus: ergo sicut in Deo habemus vnā processionem personalem ex parte intellectus, ita vnā debemus habere ex parte affectus: illa autem non est nisi amoris: ergo amor notabit in diuinis personalem distinctionem.

2 Item, Homines bene viuentes non concordant in natura tantum, sed potius querunt consensum amicitia: quia dicit Philolophus, quod amicitia est beatitudo, aut non sine beatitudine: ergo Pater & Filius cum non in paucioribus conueniant quam nos, conueniunt etiam in consensu amicitia: amicitia autem semper spirat amorem: ergo spiratus ipse sic amor est, & procedit ut amor.

3 Item, Hilarius in libro de synodis, Quod scriptum est, ut sint quidem per substantiam tria, per consonantiam vero vnū, non habet calumniam: quia cognominato Spiritu, id est, paracrito, consonantiæ potius quam essentia, per similitudinem essentia prædicare conuenit vnitatem. Ex hoc accipitur, quod Pater & Filius non tantum conueniunt in similitudine siue identitate essentia, sed etiam in consonantia amoris: cum ergo ille amor in Deo existens non possit esse nisi Deus, erit illa consonantia Spiritus sanctus.

4 Item, Cum mens nostra amat se, ita est aliquid in ipsa amor sui, sicut notitia sui: sed notitia in diuinis respondet persona Filij: ergo amoris respondet alia persona, & illam vocamus personam Spiritus sancti.

S O L V T I O. Dicimus, quod Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio ut amor quo seinuicem diligunt: & hoc præcipue cogit ista ratio: quia absurdum est ponere, quod Pater & Filius in nullo conueniant in quantum distincti sunt: in essentia autem conueniunt in quantum vnū sunt: sed nos videmus, quod in omni natura rationali & non rationali omnes delicia & iucunditates quas possunt habere in vita in quantum sunt differentes personæ, fundantur omnes super mutuum amorem: propter quod etiam quidam Philolophi, principia omnis naturæ ponebant litem & amicitiam, tanquam alterum natura ab ipso vniuersitatis principio ut diuinum quoddam acciperet, scilicet amicitiam, quod congregat & vnit: alterum autem haberet, scilicet litem, ex ipsa priuatione materia sibi concretum: vnde Pater & Filius in eo quod personæ distinctæ sunt, conueniunt in hoc amore qui procedit ab ipsis quo seinuicem amant: & ille est Spiritus sanctus.

A D I D ergo quod primo obiicitur, dicendum quod amor dupliciter considerari potest, scilicet secundum id quod nominat, & sic non nominat hypostasim completam, sicut nec verbum: verbum enim nostri intellectus notitia est, quæ accidentaliter est intellectui. Alio modo consideratur secundum proportionem

portionem ad naturam in qua est, scilicet diuinam vel humanam: & secundum hoc erit perfectus vel imperfectus, sicut & verbum: vnde cum in natura diuina nihil sit imperfectum, oportet Spiritum à personis ut personæ sunt procedentem esse perfectam in substantia personam.

A D A L I V D dicendum, quod Spiritus sanctus procedit ut in aliud, & manet in seipso distinctus: hæc enim non sunt opposita: in quantum enim refertur ad Patrem & Filium ut ad vnū principium sui, sic manet in se distinctus ab vtroque per relationem oppositionem, sed in quantum in ratione amoris personalis procedit, nihil prohibet quod à Patre procedat in Filium, & è conuerso à Filio in Patrem, præcipue cum hæc sit vera, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, & Pater diligit Filium Spiritu sancto, & Filius diligit Patrem Spiritu sancto: in quibus omnibus accipitur quod processionis est, & quod amoris qui specificat modum procedendi: & si accipitur processio in se, non causabit nisi distinctionem procedentis ab his à quibus procedit: si accipitur modus quo specificatur, sic causatur nexus Patris & Filij in vinculo amoris qui est Spiritus sanctus.

A D A L I V D dicendum, quod hæc est falsa: nullus amor secundum rationem amoris, &c. quia amor personarum diuinarum cui non conuenit nisi perfectio substantia, & non accidens, est amor perfectus in hypothesi.

A D A L I V D dicendum, quod Spiritus sanctus amatur à Patre & Filio dilectione essentiali, & non amore qui distinguitur à Spiritu sancto: & hoc patet in simili: quia siue attendamus in imagine, siue in distinctis hominibus, nunquam amor causat alium amorem quo diligitur ille. In imagine quidem, quia bene videmus, quod à noscente & notitia causatur amor eius quod notum est: sed vltior amor non causatur, sed ipse amor diligitur eodem amore. Similiter inter homines diuersos consensus causat amorem quo conspirant & concordant homines: sed non ab hoc amore causatur alter quo diligitur ille. Si dicas, quod non est simile: quia amor in inferioribus non est persona distincta amabilis: secundum hoc facilius habeo propositum: quod non est alter amor: persona enim illa in nullo distinguitur ab aliis personis nisi in oppositione relatiua: ille secundus amor aut distinguitur oppositione relatiua à primo, aut non. Sic sic: ergo specialiter proprietate differunt ab eo: ergo sicut Pater & Filius in quantum sunt vnū principium Spiritus sancti, non dicuntur amor personalis: ita ille amor secundus non debet dici amor, sed ab alia proprietate opposita denominari, sicut sit in Patre & Filio, quod falsum est. Si autem non differat, habeo propositum quod est idem isti, & non sunt duo, sed vnus amor.

A D A L I V D dicendum, quod essentia diuina est amor Patris & Filij, sed aliter quam amor personalis. Sicut enim diximus, ponere

Patri & Filio conuenientiam in essentia tantum, hoc est parum: quinimo si ponamus per impossibile Patrem & Filium non esse vnū Deum, sicut sunt, sed duos & perfectos, adhuc conuenient in amore qui procedit ab eis etiam distinctis & in quantum personæ sunt: & ille amor qui sic procedit ab eis distinctis non vnde vnū sunt in essentia, personalis & notionalis est: vnde quod essentia amor est & dicitur, hoc non est Patris & Filij in quantum sunt personæ distinctæ, sed potius in quantum vnus Deus: & ideo non est eorum ut ab ipsis, sed potius est eorum ut ipse est: ideo non est distinctus ille: sed personalis qui est eorum, non vnde sunt vnus Deus, sed in quantum personæ sunt conspirantes, ille est eorum ut ab ipsis: & ideo distinguitur ille ab vtroque.

A D A L I V D dicendum, quod natura spiritualis multiplex est: quædam enim est quæ refertur ad corpus multarum & dissimilium partium, sicut anima rationalis ad corpus organicum: & illa habet varietatem partium multarum secundum proportionem ad partes corporis, quas suis partibus perficit & mouet: quædam vero non habet relationem talem ad corpus: & ideo non oportet quod habeat partes huiusmodi: vnde dicit Commentator super metaphysicam, quod in substantiis separatis non manifestantur potentia nisi intellectus & voluntatis: & quicquid sit de hoc siue verum sit dictum siue non, dicendum quod illæ substantiæ non habent multas illarum potentiarum quæ sunt animæ in corpore, & præcipue vegetabilis, & etiam quædam sensibilis animæ non habent: licet enim cognoscant sensibilia particularia, & sic dicantur habere sensum, erit sensus æquiuocè dictus ad nostrum sensum, eo quod nostra sensibilis cognitio non sit in actu nisi variata ab ipsorum sensibilium immutatione, quod absurdum esset in talibus substantiis ponere. Similiter autem in Deo secundum hoc non erit ponere secundum naturam virtutes nisi intellectus & voluntatis: quia amplioris potentia erunt in eo quam in nobis: quia intellectus erit respectu sensibilium & vniuersalium, & voluntas respectu omnium bonorum: & ita non oportet, quod penes potentias plures sint plures personæ procedentes.

De habitibus autem quod querit etiam illa obiectio, dicendum quod secundum rationem multi sunt habitus rationalis substantia: sed nullus est intimi affectus demonstratiuus nisi charitas: omnes enim alij aut imperfecti sunt, aut ad aliquid extra, & non ad id quod est in eadem natura: amor autem præcipue est intimus, & in id quod pertinet ad naturam eiusdem societatem & vniorem: & ideo penes ipsum accipitur processio personæ, & non penes alios habitus.

Eadem autem obiectio ponit questionem de irascibili, quod scilicet penes ipsam debet accipi persona sicut penes concupiscibilem: & hanc obiectio faciunt quidam supponentes, quod in natura animæ rationalis ut rationalis est, & in natura Angeli, &

& in natura diuina secundum rationem debeant esse concupiscibilis & irascibilis: & hoc à nullo Auctore habetur omnino, nisi ab eolibro qui falso ascribitur August. qui dicitur de spiritu & anima. Philosophus enim in fine primi ethicorum, Damascenus, Gregorius Nicenus, & Auicenna, dicunt contrarium. Similiter Glossa super principium Ezechielis quæ recitat sententiam Platonis, quod concupiscibilem posuit in epate, irascibilem autem in felle: & ratio huius est: quia illæ potentia sunt denominatæ à passionibus quæ sunt ira & concupiscentia: omnibus autem (etiam qui parum nouerunt) patet hoc quod passiones non sunt rationalis naturæ, sed sunt inferentes vel illatæ in sensu: vnde plane possumus dicere, quod quæstio falsum supponit, scilicet in natura omnino spiritali esse concupiscibilem & irascibilem, in qua proprie est voluntas: quia sicut dicit Philosophus, in rationali voluntas sit, in irrationali desiderium & animus.

Si autem secundum hoc quæretur, Cuius ergo vis est charitas quæ in Deo & in Angelo ponitur? Dicendum, quod voluntatis. Si obicitur, quod etiam amor nominat passionem, & ita est alicuius partis sensibilis animæ, & non Dei vel Angeli. Dicendum, quod non est verum generaliter: sed per corporalem actum, & habens contrarium, verum est quod nominat passionem, sed non amor qui dicit affectum voluntatis rationalis. Si autem non fiat in hoc vis, sed volumus concedere duplicem irascibilem, & duplicem concupiscibilem, scilicet humanam & sensibilem: tunc dicimus, quod non est simile de habitu irascibilis, & concupiscibilis: quia irascibilis est respectu eius quod est extra, quod repellit per victoriam super ipsum: concupiscibilis autem est respectu eorum quæ viuenda sunt intus, & respectu vniuentium: & ideo penes habitum concupiscibilis est processio personæ, & non penes habitum irascibilis.

AD ALIUD dicendum, quod apprehensio omnis attribuitur Filio, & præcipue apprehensio boni: quia illa spirare facit amorem, & est operatiua vt ars operatur: speculatiua enim est in vniuersali, & non est de rebus nisi in potentia existentibus. Licet autem speculatiuus & practicus differant: non tamen

penes speculatiuum accipitur verbum quod est filius, quia verbum illud (vt dicit Augustinus in 8. de Trinitate) est notitia amata, & ideo est in ratione optimi: sed penes speculatiuum per appropriationem non ita conuenit accipere personam duabus de causis, quarum vna est: quia ipse est à re intus procedens in speculationem: & ideo oppositum modum habet ad processionem personæ de persona: sed practicus est procedens de intelligente in opus, & ideo ille similior est processionem personarum. Secunda causa est, quod speculatiuus non est rei in propria natura, sed potius in ratione vniuersali in qua res non est nisi in potentia: sed practicus est de propria natura rei: & ideo iterum magis conuenit personarum processionem, quæ propriam naturam accipiunt à persona à qua procedunt.

AD ALIUD dicendum, quod Filio non attribuitur speculatiuum nisi attributione minus propria: quia idealis intellectus in diuinis est operatiuus omnium rerum ideatarum quæ procedunt in opus: & ille secundum August. in lib. 83. q. attribuitur Filio.

AD ALIUD dicendum, quod supponendo, quod charitas vel amor sunt concupiscibilis in natura spiritali, nullus aliorum actuum dicit completam & intimam inclinationem affectus ad amatum: & hoc sic probatur, Velle dicit actum voluntatis per se, qui communis est intimo & completo, & non intimis & incompletis. Cætera autem patent per Psal. 118. vbi dicit, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. Vnde concupiscere minus est quam desiderare, desiderare autem adhuc minus quam velle, & velle minus quam amare ex charitate.

AD VLTIMUM dicendum, quod secus est de imagine creata & Deo: quia imago in multis est dissimilis, præcipue in simplicitate naturæ & perfectione: & ideo quod accidens est in ipsa, hypostasis diuina distincta est in Deo, vt patet per ante dicta: tamen si quis consideret dicta Augustini supra notata distinct. 3. amor & notitia non omnino sunt accidentalia menti, sed secundum aliquem modum substantialia sunt.

Quod Spiritus sanctus proprie dilectio dicatur: Et tamen Trinitas sit dilectio.

B
Ioan. 4.

Ioannes autem in epistola canonica ait, Deus charitas est. Non dixit, Spiritus sanctus charitas est: quod si dixisset, absolutior esset sermo, & non parua pars quæstionis decisa: sed quia dixit, Deus charitas est, incertum est: & ideo quærendum est, Vtrum Deus Pater sit charitas, an Filius, an Spiritus sanctus, an Deus ipsa Trinitas, quia & ipsa non tres dii, sed vnus est Deus. Ad quod August. in eodem libro ita dicit, Nescio cur sicut sapientia & Pater dicitur, & Filius, & Spiritus sanctus, & simul omnes non tres sed vna sapientia: non ita & charitas dicatur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & simul omnes vna

ynacharitas. Non ideo tamen quisquam nos inconuenienter aslmet
charitatem appellare Spiritum sanctum : quia Deus Pater & Deus filius
potest charitas nuncupari: sicut proprie verbum Dei etiam sapientia Dei
dicitur, cum & Pater & Spiritus sanctus sit sapientia.

ARTICVLVS III.

An verbum proprie conueniat Filio?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Si-
cut proprie verbum Dei etiam sapientia,
&c.] Ex hoc enim accipitur, quod verbum
proprie conuenit Filio. Sed contra: Pater
dicit se, Filius dicit se, & Spiritus sanctus
dicit se: aut ergo dictum ab eis est verbum,
aut non. Si est verbum, & verbum procedit
a dicente: ergo Filius procedit non tantum
a Patre, sed etiam a se, & a Spiritu sancto.
Si autem non est verbum. Contra: Quando
a dicente non dicitur verbum, nihil dicitur:
ergo Filius dicendo se & Spiritus sanctus
dicendo se, nihil dicunt, quod absurdum
est.

2. Præterea, Sicut dicit Anselm. in mono.
quilibet trium dicit se in alium vel in alios
duos: ergo videtur quod non tantum Filius
dicatur verbum.

3. Præterea, Dicit omnes creaturas, sicut
dicitur in prin. Genes. Dixit Deus, fiat lux,
&c. & Psalm. Ipse dixit, & facta sunt: ipse
mandauit, & creata sunt. Hoc autem dicere
est create: cum ergo omnibus æqualiter con-
ueniat hoc dicere, omnibus conueniet ver-
bum ab ipsis procedere.

Solutio. **S**ED CONTRA: Augustinus. In eo est
verbum quo filius: sed filius est generatione
qua distinguitur a Patre, & a Spiritu sancto:
ergo verbum est eadem generatione distin-
guente.

ITEM, Ansel. Mirum quidem & ines-
sabile video, scilicet tres dicentes, quorum
quilibet dicit se & alios duos: & tamen vnum
solum verbum, & vnus tantum esse verbum,
quia Partis: ergo videtur, quod tantum no-
tionaliter verbum sumatur.

Solutio. **S**OLVITIO. Dicendum, Quæstio de ver-
bo longa est & difficilis: & infra suo loco

tractabitur: sed hic modo sufficiat, quod
meo iudicio verbum dicitur dupliciter, sci-
licet essentialiter, & personaliter: & verbum
essentialiter dictum appropriate conuenit Fi-
lio, personaliter vero non nisi proprie con-
uenit ei. Sicut enim duo nomina habemus
ex parte Spiritus sancti, quorum vnum eon-
uenit proprie, sicut Spiritus sanctus: alterum
autem vno modo dictum conuenit proprie, &
alio modo dictum conuenit appropriate, sci-
licet amor, vel charitas: ita est ex parte Filij
quod habet vnum nomen conueniens non
nisi proprie, scilicet Filius: aliud autem vno
modo dictum conuenit proprie, alio modo
dictum appropriate, & hoc est verbum.

AD ID ERGO quod primo obicitur, di-
cendum quod dicere æquiuocum est ad dice-
re essentialiter quo quilibet dicit se & alium,
& ad dicere notionale quo solus Pater dicen-
do generat Filium. Sunt autem qui dicunt,
quod dicere dicitur tripliciter, scilicet essen-
tialiter quomodo quilibet dicit se: & essen-
tialiter connotando effectum in creatura, quo
quilibet dicit creaturam: & notionaliter, quo
solus Pater dicit verbum, & in hac tertia sola
significatione respondet ei verbum: & hoc
est verum quod respondet verbum persona-
le: sed quod in duplici alia significatione
nullum verbum respondeat, absurdum est:
quia qui dicendo non dicit verbum, nihil di-
cit, quia nihil dicitur nisi verbum.

AD ALIUD dicendum, quod Ansel.
vult dicere, quod ex pluralitate dicentium
non multiplicatur ratio verbi per appropria-
tionem: verbum enim a quocumque dicitur,
sive etiam ab omnibus, sive a duobus, semper
est appropriabile Filio magis quam alij.

AD ID quod obicitur de August. dicen-
dum quod eo verbum est quo filius, id est,
ea relatione dicitur verbum, licet non ea ra-
tione nominis: & hoc intelligit de verbo per-
sonaliter dicto.

*Sicut verbum Dei proprie dicitur sapientia, & tamen tota Trinitas
dicitur sapientia: ita & Spiritus sanctus proprie dicitur
charitas, & tamen Pater & Filius & Spiri-
tus sanctus dicitur charitas.*

SI ergo proprie aliquis horum trium charitas nuncupari debet, quis
Sapientius quam Spiritus sanctus: ut scilicet in illa summa simplici
natura non sit aliud substantia, & aliud charitas: sed substantia ipsa sit
charitas, & charitas ipsa sit substantia, sive in Patre sive in Filio sive in
Spiritu sancto: tamen Spiritus sanctus proprie charitas nuncupatur. Ecce
his verbis aperte dicit August. quod in Trinitate charitas aliquando re-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

R fertur

Ex eodem
lib. cap. eod

fertur ad substantiam, quæ communis est trium personarum, & tota in singulis: aliquando specialiter ad personam Spiritus sancti, sicut sapientia Dei aliquando pro substantia diuina, aliquando pro Filio accipitur: & hoc in multis fieri reperitur.

ARTICVLVS IV.

An Spiritus sanctus proprie nuncupetur charitas?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Et tamen Spiritus sanctus proprie charitas nuncupatur, &c.] Hoc enim videtur falsum esse: quia quicquid est commune tribus, non potest esse proprium vnius: sed charitas est communis tribus: ergo non potest esse proprium Spiritus sancti.

Præterea, Charitas magis videtur appropriari Patri: quia in quadam antiphona de Trinitate cantat Ecclesia, Charitas Pater est, gratia Christus, communicatio Spiritus sanctus.

Item, Charitas virtutum est forma, & sic omnes virtutes aliquid accipiunt à charitate: ergo magis similis & appropriabilis est personæ à qua alie accipiunt, quam illi quæ ab aliis accipit quod ab ipsa nulla alia accipit: hæc autem est Spiritus sanctus ergo non conuenit Spiritui sancto.

Item, Charitas est finis præcepti, ut dicit Apostolus. 1. ad Timoth. 3. Finis autem conuenit ei in quem vitimum secundum naturæ ordinem recurrimus. Ille autem est Pater, ut supra habitum est distinctione 3. ergo videtur charitas non esse propria Spiritui sancto.

PRÆTEREA, Dicitur essentia charitas in diuinis. Similiter dicitur Spiritus sanctus charitas. Et similiter charitas quædam importatur, cum dicitur, Pater & Filius diligunt se: in verbo enim diligunt importatur charitas quædam. Et queritur, Qualiter illæ charitates in diuinis differant?

Questio.

Sed contra.

SOLVITIO. Dicendum, ut prius habitum est, quod charitas duplex est: est enim personalis, & essentialis: & personalis dicitur Spiritus sanctus proprie, ita quod nullus alius: essentialis autem dicitur ipse appropriate, sed communiter quilibet alius.

AD ALIUD dicendum, quod proprie innuitur in auctoritate Augustini per appropriate.

AD ALIUD dicendum, quod charitas accipitur dupliciter, scilicet in se, siue ad proprium actum: & secundum quod se habet ad alias virtutes. Si in se, est ipsa in genere amoris, & pertinet ad Spiritum sanctum: & hæc est sua propria consideratio. Si autem ac-

cipitur ut comparatur ad alias virtutes, sic habet rationem cuiusdam principij ad alias virtutes, & sic aptatur Patri. Et per hoc patet solutio ad duo sequentia quæ in illa consideratione charitatis procedunt.

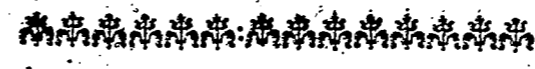
AD VLTIMUM dicendum, quod in diuinis est charitas essentialis, & notionalis, & personalis. Et patet hoc ratione, & exemplo. Ratione sic, Pater & Filius diligunt se in quantum vnum sunt in natura: & in hac dilectione necessario etiam includitur Spiritus sanctus qui est eiusdem essentia cum Patre & Filio: vnde ly diligunt dicit actum charitatis essentialis. Cum autem dico sic, Pater diligit Filium amore qui est Spiritus sanctus, importatur duplex amor, scilicet notionalis in verbo quo Pater & Filius vnum sunt inspirando amorem: & alius amor importatur per nomen quod est, amore qui est Spiritus sanctus. Exemplo autem idem ostenditur: sponsus enim & sponsa diligunt se in conuenientia naturæ & societatis quæ est inter homines bene conuenientes: & à tali dilectione non excluduntur alij boni socij ad eandem vitam pertinentes: & hæc dilectio quantum potest, responderet dilectioni essentiali. Diligunt se etiam sponsus & sponsa ad actum communicationis naturæ per generationem: & ab hac dilectione excluditur etiam proles genita: & hæc responderet quantum potest, dilectioni notionali in quantum sunt principium Spiritus sancti Pater & Filius: quæ dilectio non est Spiritus sanctus: quia Spiritus sanctus non est principium quo Pater & Filius spirant Spiritum: sicut nec Filius est paternitas qua Pater generat Filium. Tertia dilectio est qua complacent sibi in prole genita: & esset hoc magis simile, si proles esset amor: quia tunc diligere se in amore illo: & hæc dilectio responderet personali dilectioni. Aliud exemplum magis conueniens est in mente. Ponamus enim memoriam non generare intelligentiam, adhuc diligit eam in quantum ad eandem naturam mentis secum pertinet: si autem ponamus sicut verum est, concordiam memoriæ & intelligentiæ in producenda voluntate sui, ipsa concordia producenda dicit amorem similem notionali amoris in diuinis: voluntate autem iam producta, ipsa voluntate necesse est memoriam & intelligentiam iterum diligunt se: & est dilectio sicut personalis.

Ad quest.

Exemplis firmat eadem nomina proprie & vniuersaliter accipi.

Duribus enim exemplis doceri potest, multa rerum vocabula & vniuersaliter poni, & proprie quibusdam rebus adhiberi: sicut legis nomine aliquando simul omnia Veteris Testamenti significant eloquia, aliquando

aliquando autem proprie vocatur Lex quæ data est per Moysen. Multa alia suppetunt exempla: sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo vnicum Dei verbum proprie vocamus nomine sapientia, cum sit vniuersaliter & Spiritus sanctus & Pater ipsa sapientia: ita Spiritus sanctus proprio vocabulo charitas nuncupatur, cum sit Pater & Filius vniuersaliter charitas.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE queritur de hoc quod dicit [Sicut legis nomine aliquando simul omnia, &c.] Vbi sic in Scriptura accipitur? Et dicitur, quod Ioan. 15. lex ponitur pro toto Veteri Testamento, vbi dicit Dominus, Ut impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: quia odio habuerunt me gratis: hoc enim in Psal. 118. scriptum est: qui non dicitur lex, nisi quia est de Veteri Testamento, quod etiam instrumentum est, quia instruit, & sicut instrumentum harmoniam literæ ad spiritum, & typi ad veritatem ostendit. Similiter ibi, Beati immaculati in via qui ambulant in lege Domini: ibi enim tota Scriptura potest dici lex. Et ibi, in lege Domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. De data lege per Moysen est istud Ioan. 1. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Item, Eccl. 24. Legem mandauit nobis Moyses in præceptis iustitiarum. Et Deuter. 33. In dextera eius ignea lex.

ARTICVLVS V.

An sapientia non sit propria, sed appropriabilis tantum?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Sicut ergo vnicum Dei verbum proprie vocamus nomine sapientia, &c.] Hic enim du-

bium potest esse, quod sapientia est appropriabilis, & non propria: charitas autem appropriabilis, & propria, quæ sit causa huius. Item, Cum verbum sit appropriabile, & proprium, ut prius ostensum est: quare non similiter sapientia?

Si dicas, quod sapientia in sapiente est ut perfectio ipsius secundum sapere: & ideo non potest esse propria: quia tunc Pater saperet quasi formaliter sapientia quæ ab ipso esset. Contra: Eodem modo video, quod amor est in amante sicut perfectio, vel amare vel diligere: ergo non debet esse proprius, sed appropriatus.

SOLVITIO. Dicendum sine præiudicio, quod ratio istius dicitur dependet à ratione nominum: quia sic charitas hoc quod dicit, dicit ut in aliud, vel in alium procedens: vnde August. dicit, quod charitas minus quam inter duos haberi non potest. Sapientia autem hoc quod dicit, dicit ut inhærens ipsi sapienti, quasi ex alio de quo est sapientia, quia sapientia de rebus est: & licet in Deo sit causa rerum, & non cauata à rebus: tamen hoc non dicit ipso nomine: & ideo non potuit congrue proprium esse processioni personarum: & per hoc patet solutio ad primam & vitimum.

AD MEDIUM dicendum, quod verbum dicit ut procedens ab alio, cuius ipsum est intentio & similitudo, præcipue quando aliquis dicit se: & ideo illud in se claudit rationem eius quod est esse ab alio, sicut & charitas vel amor: & ideo cum per esse ab alio distinguantur personæ procedentes in diuinis, illa nomina erant apta ut representarent plus quam alia.

Auctoritatem ponit, quod Filius proprie dicitur sapientia.

Sed Dei verbum, id est, vnigenitus Dei Filius, aperte dicitur est Dei Sapientia, ore Apostoli dicentis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Spiritus autem sanctus vbi sit dicitur charitas, inuenimus, si diligenter Ioannis Apostoli eloquium scrutemur: qui cum dixisset, Diligamus inuicem quia ex Deo est dilectio: adiunxit. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est: quia dilectio Deus est. Hic manifestauit se dixisse eam dilectionem esse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio: sed quia & Filius ex Deo Patre natus est, & Spiritus sanctus ex Deo Patre procedit, quem potius eorum debeamus accipere dictum esse dilectionem, merito queritur. Pater enim solus ita Deus est, ut non sit ex Deo: & ideo dilectio qui ita Deus est, ut ex Deo sit,

non ipse Pater est, sed aut Filius, aut Spiritus sanctus. Sed in consequentibus cum dilectionem commemorasset Ioannes quia dilexit nos, & hinc hortatus esset ut & nos inuicem diligamus, atque ita Deus in nobis maneat: quia utique dilectionem Deum dixerat, statim volens de hac re apertius aliquid eloqui, inquit: In hoc cognoscimus, quia in ipso manemus & ipse in nobis, quia de suo Spiritu dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio: ipse ergo Deus est dilectio. Deus ergo Spiritus sanctus qui procedit ex Deo, significatur ubi legitur, Deus dilectio est, & Dilectio ex Deo est. Ecce his verbis aperte dicit Augustinus. Spiritum sanctum esse charitatem Patris & Filij: & intantum quoque sermonem produxit, ut videatur dixisse Spiritum sanctum non solum esse dilectionem Patris & Filij, quæ se inuicem & nos diligunt, sed etiam qua diligimus Deum. Sed utrum ipse sit charitas qua nos diligimus Deum, in sequenti explicabitur.

ARTICVLVS VI.

Utrum Spiritus sanctus sit dilectio qua Pater & Filius diligunt se & nos, & etiam qua nos diligimus Deum?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Spiritum sanctum non solum esse dilectionem Patris & Filij qua se inuicem & nos diligunt, sed etiam dilectionem qua diligimus Deum, &c.] Hoc enim videtur falsum pro prima parte: quia dilectio qua Pater & Filius diligunt nos, notat effectum in creatura rationali: sed omne tale nomen est essentialiter, eo quod ille effectus communiter est totius Trinitatis: ergo illa dilectio non est specialiter Spiritus sanctus.

2 Item, Vna est operatio trium: diligere autem nos est idem quod facere in nobis gratiam qua diligamus Deum: ergo est indiuisibiliter trium: non ergo dicit specialiter dilectionem quæ est Spiritus sanctus.

3 Item, Dicit Dion. in lib. de di. no. cap. 4. Amor est simplex virtus per se motiua ad unitiuam quandam concretionem ex bono usque ad extremum existentium, & ab illo rursus consequenter per omnia ad bonum, ex eadem, & per eandem, & in eandem se ipsam reflectens, & ad eandem & semper eodem modo reuoluta. Cum ergo ista processio amoris & reflexio in primum bonum amans, sit communiter omnium personarum, non videtur Spiritus sanctus specialiter esse charitas illa qua Deus diligit se & nos.

4 Item, Hoc videtur esse contra August. hic in ult. cap. istius distinct. ubi inducit illud Apostoli ad Coloss. 1. Transiit nos in regnum filij charitatis suæ, sic dicens: Si ergo non est in illa Trinitate charitas Dei nisi Spiritus sanctus, Filius est etiam Spiritus sanctus.

SOLVTIO. Dicendum, sicut supra di-

ctum, quod triplex est in diuinis charitas, & illa triplex charitas quadrupliciter significatur, & quandoque etiam quinque modis. Significatur enim essentialiter charitas, quandoque per se solam: ut cum dicitur, Deus charitas est, 1. Ioan. 4. Quandoque etiam significatur notionaliter solum: ut cum dicitur Pater diligit Filium, in quantum personæ distinctæ existentes conueniunt in spirando. Significatur etiam personaliter solum: sicut cum dicitur, charitas est Deus ex Deo: sicut Augustinus hic dicit in præcedenti cap. per contextionem & consequentiam quam accipit ex epistola Ioannis. Significatur etiam quandoque simul essentialiter & notionaliter: ut cum dicitur, Transiit nos in regnum Filij charitatis suæ: & hoc supra probatum est super distinct. 5. Significatur quinto modo quandoque essentialiter & notionaliter & personaliter simul: ut cum dicitur, Pater & Filius mittunt, vel dant Spiritum sanctum: ibi enim in effectu connotato accipitur charitas essentialis, & in ratione missionis notionalis, & in dono ipso quod datur charitas personalis intelligitur: & hoc ultimo modo accipit Magister hic.

DICENDVM ergo ad primum quod licet per effectum connotatum accipiatur essentialis charitas: tamen non solus effectus est ibi: imo in effectu illo qui est appropriabilis Spiritui sancto, intelligitur mitti Spiritus sanctus: & ita notionalis cum illo, & personalis accipitur: unde essentialis accipitur in talibus in recto, & notionalis, & personalis in obliquo: & hoc magis declarabitur infra cum de missione disputabitur, super 14. & 15. dist.

AD ALIUD dicendum, quod vna est operatio trium: sed illius operati appropriatio non æqualiter conuenit tribus, sed est quandoque operatum appropriabile vni personæ, sed separabile à missione illius personæ: sicut virtus politica vel bonitas gratiæ gratis datæ appropriabilis est Spiritui sancto, non tamen necessario est missus Spiritus sanctus.

Etus in collatione huius gratia. Quandoque autem operatum trium personarum est appropriabile vni inter personas, & inseparabile à missione vnus personarum: sicut charitas creata data rationali creatura, quae appropriabilis est Spiritui sancto, & inseparabilis à missione Spiritus sancti in eum qui conferitur donum charitatis: & tunc ratione appropriationis & inseparabilitatis in talibus accipitur notionale & personale in essentiali.

AD ALIUD dicendum quod Dionysius diffinit amorem in vniuersali, non prout est huius vel illius. In vniuersali autem dico,

prout ex primo bono procedens efficiendo in omnibus entibus aliquid vel esse vel viuere vel sentire vel intelligere vel aliquid boni naturalis vel superadditi, & reuertitur in fontem vnde emanauit. Reordinando omnia entia in ipsum secundum boni appetitum, secundum quod dicimus, quod bonum est quod omnia appetunt: & non loquitur in speciali de amore qui est charitas: tamen etiam ille amor appropriabilis est Spiritui sancto, licet missio Spiritus S. separabilis sit ab ipso.

AD AVCTORITATEM autem Augustini patet solutio per ante dicta.

Redit ostendere quod proposuerat, scilicet quod Spiritus sanctus sit amor, quo Pater à Filio, & Filius à Patre diligitur?

NVnc vero quod incepimus ostendere, curemus, scilicet Spiritum sanctum dilectionem esse siue amorem Patris & Filij: quo scilicet Pater diligit Filium, & Filius Patrem. De hoc Hieronymus super 17. Psal. ait, Spiritus sanctus nec Pater est nec Filius, sed dilectio quam habet Pater in Filium, & Filius in Patrem. Augustinus quoque in 6. lib. de Trin. ait; In omnibus aequalis est Patri Filius, & est vnus eiusdemque substantia. Quapropter etiam Spiritus sanctus in eadem vnitae substantia & aequalitate consistit.

ARTICVLVS VII.

Verum Spiritus sanctus procedit à Patre in Filium, & reflectatur à Filio in Patrem: ita quod sit amor Filij in Patrem, & Patris in Filium: & vtrum ista sit vera locutio, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, & Pater diligit se Spiritu sancto, & Pater & Filius diligunt se dilectione qua est Spiritus sanctus?

DEinde queritur de hoc quod dicit in penultimo capite de verbo Hier. Spiritus sanctus nec Pater est nec Filius, sed dilectio quam Pater habet in Filium, & Filius in Patrem, &c. Videtur enim ex hoc quod Spiritus sanctus procedat à Patre in Filium, & non quiescat ibi, sed reflectatur à Filio in Patrem: & hoc falsum videtur. Quicquid enim procedit ab aliquo, in aliquem vel in aliud, aut recipitur ab illo in quod procedit, aut non: Si recipitur: ergo videtur, quod Filius recipit Spiritum sanctum à Patre: & hoc sonat indigentiam Spiritus esse in Filio, quod absurdum est.

2. Praeterea, Aut Filius recipit quod habet, aut quod non habet. Si quod habet: ergo receptio est habiti quod non est intelligibile. Si forte dicas, quod non hoc modo habet: ergo variatio ponitur circa Filium: quia alio modo se habet recipiendo quod habet à Patre. *Alb. Mag. in lib. 1. Sent.*

tre, quam ante se habuit vel quam non recipiendo: & hoc haereticum est.

3. Praeterea, De conuersa queritur quando dicit, quod est amor Filij in Patrem: ergo Pater etiam recipit à Filio, vel quod non habet, vel quod non hoc modo habet quo recipit: & hoc absurdum est: ergo videtur Spiritus sanctus non esse amor Patris in Filium, & Filij in Patrem.

IVXTA hoc vterius queritur de questione antiqua, cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, vtrum vera sit locutio, & in qua habitudine ablatiuus construatur cum verbo? Quod autem sit falsa, videtur: quia haec est falsa, Pater est sapiens sapientia quam genuit: ergo à simili haec est falsa, Pater & Filius diligunt se dilectione qua ab ipsis procedit: haec autem est Spiritus sanctus: ergo haec est falsa, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto.

2. Item, in diuinis non est aliud diligere, quam esse: ergo si Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, ipsi sunt Spiritu sancto. Sit probatur, quod tenet argumentum supra distinctione 5. cap. primo, vbi à simili argumentatur Magister, & etiam Augustinus, quod non est Pater sapiens sapientia quam genuit: quia ibi non est aliud sapere quam esse: vnde si esset sapiens sapientia quam genuit, esset etiam sapientia quam genuit.

3. Item, Ponamus per impossibile Spiritum sanctum non esse, adhuc verum erit quoniam Pater & Filius diligunt se aliqua dilectione, qua verissima dilectio est: ergo videtur.

R

videtur, quod non diligunt se Spiritu sancto: quia posito Spiritu illa dilectio non auferatur ab eis.

4 Item, Fortius obiicitur sic: Quicquid æqualem oppositionem habet ad duo, non refertur ad ipsa, nisi ut ad opposita relatiue: Spiritus sanctus æqualem habet oppositionem relationis ad Patrem & Filium in quantum sunt vnum principium Spiritus sancti: ergo non refertur ad ipsos, nisi sicut vnum relatiuorum ad aliud oppositum: ergo non refertur ad ipsos, ut forma amoris vniciens & nectens eos.

5 Item, Vnum relatiuorum non potest intelligi esse forma disponens reliquum: cum ergo Spiritus sanctus relatiuum sit ad Patrem & Filium, non capit etiam intellectus, quod possit esse forma vniciens & nectens Patrem & Filium: talis autem forma vel quasi forma importatur in verbo diligendi: ergo locutio simpliciter est falsa.

6 Item, Nihil idem principium est oppositionis, & vnionis vel nexus: processio Spiritus sancti principium est oppositionis relationis: ergo non potest esse principium ut forma vniciens vel nectens.

PRÆTEREA queritur, Cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, cuiusmodi actum dicat se diligunt: aut enim dicat actum essentialem, aut notionalem. Si essentialem: tunc sequitur, quod sunt Spiritu sancto: quia secundum hoc idem est ibi esse quod diligere: sed hoc est falsum: ergo non dicit actum essentialem. Si vero dicit notionalem. Contra: Secundum hoc loco eius potest poni verbum quod denotat illum actum, & secundum hoc possemus dicere, Pater & Filius spirant Spiritu sancto: hoc autem est falsum, quia non spirant Spiritu sancto, sed potius Spiritum sanctum.

Præterea, Si dicit notionem: aut notionem qua distinguuntur Pater & Filius ab invicem, aut eam in qua sunt vnum. Si primo modo: tunc diceret paternitatem vel filiationem, quod aperte falsum est. Si autem secundo modo dicat notionem: tunc videtur, quod dicat notionem illam quæ est principium: ergo possum dicere, Pater & Filius principiant Spiritum sanctum Spiritu sancto: & hoc iterum falsum est.

PRÆTEREA queritur, Quare admittitur illa, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto: non autem hæc, spirant Spiritu sancto: cum spirant & diligunt dicant eandem notionem?

PRÆTEREA queritur de habitu dine pronomini ad verbum: videtur enim esse reciprocum, vel retransitivum. Si est reciprocum: tunc dilectio quæ importatur in actu diligendi, notatur transire in eundem à quo exiit: est enim sensus, Pater diligit se Spiritu sancto, & Filius diligit se Spiritu sancto. Sed contra: Verbum notans actionem, notat eam in ratione distinctionis ad personam in qua est opposita notio: ergo non debet esse transitio actus ab eodem in eundem, sed potius distinctus notari debet procedere à distincto. Si autem est transitiva ut

ut sit sensus, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, id est, Pater diligit Filium Spiritu sancto, & Filius diligit Patrem Spiritu sancto, sicut innuit auctoritas Hiero. Contra: quia secundum hoc notatur Filius habere actum dilectionis à Spiritu sancto in Patrem, & e conuerso Patrem in Filium: ergo Spiritus sanctus non habet ab ipsis, sed potius illi ab ipso.

IVXTA hoc queritur vterius, Vtrum hæc concedi debeat, Pater diligit se Spiritu sancto, & Filius diligit se Spiritu sancto? Videtur autem quod non: quia Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, & vnus non sine alio: ergo cum diuisum significantur, significantur ut principia plura, & non vt vnum: ergo hæc est falsa, Pater diligit se Spiritu sancto.

SED CONTRA: si enim Pater non potest diligere se Spiritu sancto: aut hoc est quia impotens est spirare Spiritum sanctum sine adiutore, aut quia non vult, & vtrumque est absurdum: ergo hæc est vera, Pater diligit se Spiritu sancto: & hæc similiter, Filius diligit se Spiritu sancto.

VITERIUS queritur de habitu dine ablatini ad verbum: non enim construi potest in ratione causæ efficientis: quia Spiritus sanctus non est causa efficiens, quod Pater & Filius diligunt se. Si forte dicas, quod in diuinis non est causa, sed principium. Contra: iterum hæc est falsa, Spiritus sanctus est principium eius, quod Pater & Filius diligunt se: ergo nec in ratione causæ, nec in ratione principij construi potest ablatiuus ille. Nec construitur in ratione materiæ: quia Spiritus sanctus non est materia circa quam solam est dilectio, nec in qua, sola, nec ex qua, nec etiam dispositio materialis: cum ergo materia non sumatur pluribus modis, videtur quod in ratione causæ materialis non construitur. Nec construi potest in ratione principij finalis: quia Pater & Filius non diligunt se propter Spiritum sanctum, sed propter seipsum. Præterea finis mouet: & secundum hoc esset sensus, quod Spiritus sanctus moueret intentionem Patris & Filij ad hoc vt diligerent se: quod iterum falsum est, quia se Spiritus sanctus secundum rationem esset ante dilectionem quæ importatur in verbo, sicut finis in intentione est ante opus efficientis. Nec videtur quod in ratione causæ formalis posset construi: quia forma est dispositio agentis ad actum: ergo sensus esset, quod Spiritus sanctus esset forma disponens Patrem & Filium ad diligendum se: & secundum hoc Pater & Filius à Spiritu sancto sicut à forma haberent, quod se invicem diligerent: quod absurdum est: quia non habent ab ipso: sed ipse omnia quæ habet, habet ab illis.

PROPTER hæc & similia dicit Magister Simon Tornacen. quod ablatiuus ille non construitur in habitu dine alicuius causæ, sed ponitur in designatione signi: & ideo iste est sensus, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, id est, Spiritus sanctus vnus in persona spiratus communiter à Patre & Filio, signum est, quod Pater & Filius diligunt se.

SED CONTRA: Secundum hoc diuisa quas Hieronymus ponit, non essent vera, scilicet, Pater diligit Filium Spiritu sancto, & Filius diligit Patrem Spiritu sancto: quia Spiritus sanctus non est necessarium signum, quod Pater diligit Filium, & e conuerso: quia sine hoc potest intelligi, quod Pater diligit Filium.

Præterea, Signum est alicui signum, qui illo signo cognoscat: sed non oportuit Patrem & Filium sibi ipsi facere signum suæ dilectionis: ergo hoc signum erit respectu creati: ergo si ponamus nullum creatum esse, tunc erit falsa vel nugatoria ista, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto.

Præterea, Sapientia genita & sapientia creata signum est, quod Pater sit sapiens: ergo videtur, quod Pater sit sapiens sapientia genita vel creata.

Item, Amor creatus signum est, quod Pater & Filius & Spiritus sanctus diligunt se: ergo videtur, quod secundum hoc possumus dicere, quod Pater & Filius diligunt se amore creato: quia amor creatus signum est, quod ipsi se diligunt.

ITEM queritur iuxta hoc si hæc conceditur, Pater & Filius diligunt se dilectione quæ est Spiritus sanctus, & quæ sit magis propria?

SOlvITUR. Dicendum sine præiudicio ad primum soluendo Hieronymum, quod Spiritus sanctus est dilectio qua Pater & Filius diligunt se: sed ad intelligendum qualiter huiusmodi locutiones sunt vera, & qualiter sunt à quibusdam negata, & à quibusdam concessa: prænotandum quod cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, verbum diligunt est notionale, & importat processionem Spiritus sancti actiuam, & insuper importat modum processionis eius: sicut verbum, generatur, non tantum dicit processionem Filij à Patre, sed insuper dicit etiam modum processionis Filij. Quia autem modus processionis Spiritus sancti est, quod procedit vt amor: ideo modum dicit in principali significato, processionem autem dicit ex consequenti secundum intellectum. Quidam autem attendentes tantum processionem significatam in verbo, negabant istam, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, propter obiectiones factas: & dixerunt: quod Aug. retractauit eam in suo simili, quando scilicet retractauit hæc, Pater est sapiens sapientia genita. Sed quia non est consuetudo Aug. nisi faciat mentionem in speciali de isto ideo aliter est dicendum, quia quando dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, ablatiuus in duplici habitu dine se habet ad verbum, secundum quod duo sunt in verbo: est enim in eo processio actiuæ, & ad hanc non potest esse ablatiuus in habitu dine causæ alicuius: sed erit quasi in ratione principij vel signi, sicut dicit Tornacen. Sed quia hoc non est principale significatum in verbo, sed potius modus processionis: ideo ablatiuus potest se habere in ratione causæ quasi formalis ad verbum: sicut dixerunt quidam alij. Quomodo autem debeat

intelligi in ratione causæ quasi formalis ablatiuus, declaratur infra distinct. 33. in primo dubio circa quartam opinionem: & sic consequenter ad finem dubij.

AD id ergo quod primo obiicitur, dicendum quod ex illa locutione non accipitur, quod Filius accipiat Spiritum sanctum à Patre tanquam non habitum: sed potius accipiat ab ipso, quod ab eo procedat Spiritus sanctus: quia hoc est Patrem diligere Filium Spiritu sancto, Filium ab ipso accipere quod ab eo procedat amor in quo neclatur & concordent. Cum autem dicitur, Filius diligit Patrem Spiritu sancto, non est alius sensus, nisi quod à Filio procedat Spiritus sanctus, in quo neclatur cum Patre: & ideo pater, quod ex falso intellectu verbi procedunt illa argumenta.

AD id quod vterius queritur de ista, Pater Filium diligit Spiritu sancto, & Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, dico sine præiudicio, quod vera sunt omnes.

AD id quod contra obiicitur, dicendum quod non est simile de sapientia & amore, vt supra diximus: quia sapientia dicit comparationem ad sapientem tantum: amor autem dicit vt ab amante, & ita magis conuenit personæ distinctæ, & insuper diligere importat actum notionalem, cum dicat actum præcedentem & transeuntem ab amante: sapere autem non ita dicit: imo potius transit ad sapientem quam ab ipso, & magis est recipere quam dare vel agere.

AD id dicendum, quod in diuinis est diligere dupliciter, scilicet notionale, & essentiali: sed sapere non est nisi essentiali: & ideo non est simile.

AD id dicendum, quod si ponatur Spiritus sanctus non esse, non erit in diuinis nisi diligere essentialiter dictum: & hoc diligere est vnde Pater & Filius vnum sunt secundum essentialiam: & ideo ex illo non sequitur personam esse: sed tunc non erit omnimoda perfectio in diuinis, cum deficiat communicatio naturæ diuinæ per modum amoris: si enim persona non sint, deficiet aliqua perfectio in Deo, scilicet communicatio naturæ, non quod vna persona inaleat alia, sed quia non demonstratur naturæ potestas in communicabilitate, nisi sint in ea plures hypostases, sicut infra probabitur.

AD id dicendum, quod Spiritus sanctus dicit duo, scilicet entem ab alio, & modum quo ab alio est: & quantum ad hoc quod est ens ab alio, non importat nisi oppositionem relationem: sed quoad modum quem superaddit, dicit verum: & hoc nihil est inconueniens, sicut in multis rebus inuenitur, sicut in ipso genit & specie, quæ quoad relationem sunt opposita, tamen si consideratur id quod est genus, ipsum est pars speciei, & est potius participium conuenientie quam differentie & oppositionis.

AD id dicendum, quod verum est vt relatiuum accipitur in ratione huius oppositionis: sed si aliquid additur relatiuo gratia cuius non opponitur, id potest esse vniuersum & quasi formale, sicut est videtur cum dicitur

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

Quæst. 5.

Sed contra.

Quæst. 6.

Quæst. 8.

Solutio.

Quæst. 7.

S E D

R 4 causa

causa formalis: si enim attendo rationem causalitatis & rationem causati, sunt opposita, & unum non est forma alterius: si autem attendo rationem formæ quam ponit causa formalis supra intentionem causalitatis, est id quod est relatiuum vnitiuum, & forma sui correlatiui quod est causatum.

AD ALIUD eadem est solutio, quod ex parte illa qua est principium oppositionis, non est principium nexus & formæ.

Ad quæst. 2.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verbum diligunt dicit notionem, alio tamen modo quam hoc verbum spirant: quia ly spirant non dicit nisi actum processionis absolute & in se, & gratia illius actus verbum non potest determinari ablatiuo, nisi sicut dixit Tornacen. in designatione signi: sed in hoc sensu non scripserunt Sancti auctoritatem istam: sed ly diligunt super actum processionis addit modum procedendi quo Spiritus sanctus ut amor & ut donum processit vel procedit: & ideo cum hic sit quædam forma, ut postea patebit, recipit determinationem ablatiuo in habitu quasi formæ cuiusdam.

AD ALIUD dicendum, quod ly principiat etiam dicit eandem notionem: non tamen dicit nisi ut actum processionis à quo, & non specificat modum, sicut facit ly diligunt.

Ad quæst. 3.

AD ALIUD iam patet solutio per dicta.

Ad quæst. 4.

AD ID quod queritur de pronomine, dicendum quod utrumque meo iudicio est verum, scilicet ut sit reciprocam & retransiuentem notans. Et si dicatur esse reciprocum, ad argumentum factum iam datæ est responsio: quia ly diligunt non dicit solum actum distinctionis & processionis, imo addit modum, & ille concordat formæ vel quasi cuiusdam formæ quæ est in eo aliquo modo à quo est: & hoc patebit in fine ubi soluentur obiecta de habitu ablatiuo. Si autem est retransiuentia: tunc iterum vera est, sicut dicit Hieronymus. Et solum est supra quod obicitur, quod ex hoc non sequitur, quod Pater aliquid recipiat, vel quod Filius aliquo indigeat, sed quod ab ipsis est dilectio qua concordant in quantum personæ distinctæ

sunt. Bene enim concedo quod Pater diligit se Spiritu sancto sub hoc sensu quem pono in verbo sic, A Patre est Spiritus sanctus per modum amoris, qui amor personalis vnit ipsum & necesse est ad ea quæ amat quasi quædam forma.

Ad quæst. 6.

AD ID quod vterius queritur de habitu ablatiuo, dicendum quod respiciendo ad modum notionalis actus qui importatur in verbo, construitur cum verbo ablatiuus in habitu quasi formæ. Sed duplex est forma, scilicet secundum esse, & secundum bene esse. In ratione formæ secundum esse, non construitur ablatiuus cum verbo. Forma autem secundum bene esse adhuc dupliciter accipitur, scilicet absoluta quæ quiescit in eo cuius est formæ, & respiciens ad alterum procedens ab eo cuius est forma: sicut cum dico, ille est sapiens sapientia, ablatiuus dicit formam quiescentem in eo cuius est forma, & non in ratione procedentis à sapiente, ut prius est dictum. Cum autem dico, isti diligunt se amicitia, amicitia est forma, & forma dependet à verbo ad verbum. Sed hæc forma tria in se claudit, scilicet quod est procedens ab his qui diligunt se, & quod non est in eis absolute, & quod amicitia est quasi medium ligans. Similiter secundum rationem intelligendi accipitur in diuinis, cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, non accipitur ibi Spiritus sanctus ut Spiritus S. id est, secundum quod est tantum persona in se vna & distincta ab aliis, secundum quod significatur in hoc nomine, Spiritus sanctus: sed accipitur ut nexus & amor: & ideo est quasi forma procedens ab utroque diligente, & respectu utriusque diligentis, quia se invicem diligunt: & est in se nexus utriusque.

AD ID quod vterius queritur de positione Magistri Simonis, dicendum quod sustineri potest si ly diligunt non dicat nisi actum spirandi: & tunc sumptum est in aptitudine quoad personam spirantem.

Ad quæst. 7.

AD ID quod queritur vterius, utrum Pater & Filius diligunt se dilectione quæ est Spiritus sanctus, dicendum quod illa vera est, & magis propria quam illa, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto.

Ad quæst. 7.

Quid sit Spiritus sanctus, hic aperitur.

Aug. lib. 6. de Trin. c. 5.

Silue enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas, manifestum est quod non aliquis duorum est quo vterque coniungitur, quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligit, sintque, non participatione sed essentia sua: neque dono superioris alicuius, sed proprio suo seruantes vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes Spiritum sanctum esse quo Filius diligitur à Patre, & Pater à Filio: & quo illi duo seruant vnitatem pacis. Spiritus ergo sanctus (ut ait August. in eodem) commune est aliquid Patris & Filij, quicquid illud est. At ipsa communio consubstantialis, & coæterna est: quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicatur: sed aptius dicitur charitas, & hæc quoque substantia, quia Deus substantia est, & Deus charitas est. Tria ergo sunt,

funt, & non amplius: vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio: quæ si nihil est, quomodo Deus dilectio est? Si non est substantia, quomodo Deus substantia est?

ARTICVLVS VIII.

Verum Spiritus sanctus sit vnitas Patris & Filij, & qualiter sanctitas vtriusque?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Siue enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas, &c.] Aut enim intelligitur de vnitate essentia, aut personæ. Contra, quod non essentia: quia licet Spiritus sanctus sit essentia: tamen ipse non est aliquis duorum, vt hic dicit Augustinus: sed vnitas essentia est vterque eorum. Si autem vnitas personæ. Contra: Pater & Filius non sunt vna persona: ergo Spiritus sanctus non est vnitas personæ eorum. Si forte dicatur, quod est vnitas notionis. Contra: Illa notio non erit nisi communis spiratio actiua: Spiritus autem sanctus non est notio illa: ergo videtur, quod nullo modo sit vnitas Patris & Filij.

Quæst. Vltimus queritur, Qualiter dicitur sanctitas duorum? Qualiter enim sit charitas, iam habitum est.

Solutio. Solutio. Vnitas est personalis, quæ persona est Spiritus sanctus, non vt Spiritus sanctus, sed vt amor: & intelligatur vnitas quasi formæ quoad hunc actum qui est in quocumque modo viuere vnione consensus & amoris, quæ vnio procedit ab vnitate, & neuter vnitorum est, sicut duo lapides quandoque vniuntur aliquo humore ex vtroque egrediente: licet illud exemplum tantæ rei non competat. Vnde etiam sicut in physicis non sequitur, quod omne quod habet actum vnus faciat simpliciter vnum, & omne quod habet actum formæ sit simpliciter forma eius in quo est ita videtur mihi vere dicendum de Spiritu sancto prout significatur amore personali: ipse enim est vnitas Patris & Filij, non quod sit indistinctus & vnus cum Patre & Filio personaliter: sed quia est vnians eos in hoc quod personæ distinctæ sunt, in consensu amoris: & sic etiam cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, habet actum cuiusdam formæ: sicut amicitia vel amor est forma: non tamen ita quod ipse disponat Patrem & Filium sicut forma formatum, sed quia vnit, & vnire actus formæ est: & sic pater, quod non sequitur, quod Pater & Filius efficiantur vna persona in ipso: sed sequitur quod concordant, & ipse est concordia eorum.

Ad quæst. Ad hoc e quod queritur, Qualiter dicitur sanctitas? Dicendum quod hoc habet secundum aliud nomen suum quod est spiritus: quia spiritus est liber à materialibus immundantibus & obscurantibus: & ideo ipse qui spiritus aliorum est per appropriationem, dicitur puritas amborum & sanctitas.

ARTICVLVS IX.

An Spiritus sanctus potest dici persona media?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Manifestum est quod non aliquis duorum est quo vterque coniungitur] Ex hoc enim videtur Spiritus sanctus media esse in Trinitate persona: quod est contra ordinem Ecclesiæ quæ ita pronuntiat, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto.

2 Item, Secundum ordinem naturæ principium non de principio est ante principium de principio, & principium de principio est ante non principium respectu personæ de principio quod est persona vel personæ: sed Pater est principium non de principio, Filius autem principium de principio, Spiritus autem sanctus non est principium respectu alicuius personæ sed de principio: ergo videtur, non esse medium coniungens, sed potius vltimum principiatum. Si forte dicas, quod Spiritus vt est amor est medium, vt est Spiritus S. est tertium. Contra: Vt est amor, procedit ab vtroque, quod autem procedit ab vtroque secundum ordinem naturæ est posterior vtroque: ergo solutio illa non est vera.

Solutio. Ad hoc sine preiudicio debet responderi, quod nullus ordo qui simpliciter sit ordo, est inter personas: ordo enim naturæ non est ordo simpliciter: quod patet, quia omnis ordo ponit prius & posterius secundum aliquem modum: cum autem diffinitur ordo naturæ, diffinitur per negationem prioris & posterioris sic, Ordo naturæ est quo alter sit ex altero, non quo alter sit prior altero, infra distinctione 20. quod tamen sine priori & posteriori est in diuinis, non contingit enuntiare sine priori & posteriori: & ideo in enuntiatione personarum vna ponitur ante aliam, vt significetur ordo naturæ: & per hoc patet solutio ad duo obiecta.

Ad hoc e vtrum autem quod queritur, Qualiter ergo Spiritus sanctus sit medium simul, & vltimum quodammodo? Dicendum quod secundum ordinem naturæ est persona tertia: sed quia procepit vt amor, & actus amoris est vnire & coniungere, per hunc actum dicitur medium.

Ad id quod contra obicitur dicendum, quod bene conceditur, quod procedit ab vtroque, & multa media sunt, quæ tamen ab vtriusque extremis procedunt, præcipue inter amicos quorum vtriusque consensus tendit in alium: & illud medium habet actum viuendi per modum concordie: & consuevit consimile poni in compositione propositionis, quam quia sine compositis non est intelligere, aliquo modo procedit à compositis: & tamen medium coniungens est ipsa composita: & cum situ sit medium, & msn

men dicitur nota eius esse quod est tertium adiacens, sed tamen non est omnino simile.

ARTICVLVS X.

Quomodo Pater & Filius dupliciter vniuntur?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Sint- que non participatione alicuius, sed essentia sua: neque dono superioris, &c.] Ex hoc enim videtur, quod essentia procedat de essentia: sed quicquid procedit, distinguitur: ergo essentia distinguitur ab essentia vel à persona, quorum utrumque supra improbat in dist. 5.

Solutio.

SOLVTIO. Augustinus intendit dicere, quod dupliciter vniuntur Pater & Filius in essentia, quæ non participatiue est in eis: sed vterque est tota essentia, & essentia est totus Pater & totus Filius: hoc enim habetur participatiue quod habetur secundum partem suæ essentia, vel secundum partem suæ potentia, sicut animal ab homine, quia non habetur secundum totum posse suum, quia posse suum est prædicari de multis & inesse eis. Similiter homo ab homine habetur participatiue: & breuiter dicendo, quodlibet superius a suo inferiori: quia superius particulatur & contrahitur in inferiori. Sic autem non particulatur nec contrahitur essentia in Patre & Filio: sed quia Pater & Filius non tantum vnum sunt, in essentia, sed etiam in eo quod sunt personæ distinctæ habent conuenientiam procedentem ab eis in eo quod personæ sunt: sic etiam conueniunt dono sui amoris, quod neuter eorum est. Nec etiam natura permittit, nec intellectus capit, quod procedens à persona distincta sit idem in persona cum ipsa à qua procedit: habet tamen rationem vniuersalis per modum distincti ab vniuersali ut amor & amicitia, sicut supra dictum est: & hoc est quod dicit, quod suo dono seruant vnitatem sicut in vinculo pacis.

ARTICVLVS XI.

An Spiritus sanctus sit aliquid commune Patri & Filio?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Spiritus sanctus commune est aliquid, &c.] Qualiter enim est commune?

Solutio.

RESPONSIO. Dupliciter, scilicet secundum rationem principij: quia est ab vtroque, & secundum rationem medij, & actum amoris & formæ, quia coniungit & vnit: sed dissimilitudo ponitur ad amicitiam inferiorum: quia illa vniens duos amicos non est substantia, nec hypostasis distincta ab eis participans talem naturam hominis cum ipsis: sed in diuinis propter perfectionem est hypostasis distincta, & est suppositum eiusdem nature: vnde sicut verbum ibi habet proprium actum verbi, & tamen est hypostasis: ita amor ibi proprium actum habet amoris, & tamen est hypostasis distincta &

vna persona in Trinitate: & hoc intendit.

ARTICVLVS XII.

An plures possint esse diuina persona quam tres?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Tres ergo sunt & non amplius, &c.] Et est hic questio, Vtrum plures possint esse personæ diuinæ quam tres: Et secundo, Vtrum necesse sit esse istas tres, & non alias: Videtur autem, quod plures possint esse, & debeant dicit enim Boetius, quod essentia continet vnitatem, relatio autem multiplicat Trinitatem: sed relatio non est sine extremis relationis: ergo secundum quod exigit numerus relationum, erit multitudo personarum: cum ergo vna relatio duo querat extrema, duæ relationes quatuor extrema requirent, & ita erunt quatuor personæ, & non duæ.

2 Item, Esse ab alio, & non esse ab alio sufficiunt in genere ad distinctiones personarum, aut oportet apponere speciem: si in genere sufficiunt: ergo cum non sint nisi duo, scilicet esse ab alio, & non esse ab alio, videtur quod tantum duæ sint personæ. Si autem oportet addere modum in specie, videtur quod multæ efficiantur personæ. Sicut enim est ab alio esse per generationem: ita est ab alio esse per spirationem, & ab alio esse per vitæ collationem, & sic de aliis attributis diuinis: ergo secundum hoc iam multæ erunt personæ.

3 Præterea, Sicut habemus vnam personam penes esse ab alio per generationem, & vnam penes esse ab alio per spirationem: ita videtur, quod debeamus vnam habere penes non esse ab alio per generationem, & aliam penes non esse ab ipso per spirationem: iam ergo habemus quatuor ad minus, duas penes non esse ab alio, & duas penes esse ab alio.

4 Item, In genere video, quod ista differunt non esse ab alio, non esse ab alio à quo alius, non esse ab alio à quo nullus, non esse ab alio à quo alij diuersis modis processionis, non esse ab alio à quo alij vno modo processionis: ergo videtur, quod quinque debemus habere personas, quæ non essent ab alio. Similiter multos modos facile est inuenire penes esse ab alio: ergo videtur, quod multas valde personas habere debemus.

5 Item, Videtur è contrario, quod non nisi duas: non enim aliqua relatio multiplicat Trinitatem nisi relatio originis: sed illa constituitur vno actu simplici, qui est generatio: ergo non debent esse personæ, vt videtur, nisi determinata per generationem: illæ autem tantum sunt generans & genitus: ergo videtur, quod non debent esse personæ diuinæ nisi Pater & Filius.

6 Item, Sunt obiectiones similes illis quas notauimus supra de Filio, distinctione. 7. Aut Spiritus sanctus habet potentiam spirationem, aut non. Si sic: ergo spirat alium spiritum, vel potentia in ipso esset otiosa, & ille alium, & sic in infinitum. Similiter aut potentia

potentia ista deficit in Filio & Patre, spiratio iam Spiritu sancto, aut non. Si non: aut frustra erit, aut spirabunt alios multos spiritus. Si deficit: ergo variati sunt & facti sunt impotentes efficere id quod quandoque efficere potuerunt. De Filij autem generatione supra est expeditum.

Sed quia omnes infideles garrunt contra fidem de numero personarum, ponamus rationes efficaces ad probandum, quantum potest humanum ingenium, sufficere numerum esse trinum. Et primo sic, Relatio distinguit Trinitatem aut secundum genus, aut secundum speciem. Non secundum genus: quia in genere nihil refertur, & nihil est in genere quod non sit in aliqua specierum: ergo secundum speciem distinguit: & supponatur hic illa relatio esse originis, & non alia, quia hoc infra necessario probabitur: cum ergo esse ab alio & non esse ab alio sint relationes in genere, non distinguunt Trinitatem: oportet ergo addere super esse ab alio, & non esse ab alio: & queramus per quid additum hoc potest specificari: Si enim dicam sic, non esse ab alio per generationem, negatio non specificat nisi intelligatur esse ab aliquo alio modo quam per generationem: in eo autem quod nullo modo est ab aliquo, non specificat si dicat partem communis quæ est in negatione in genere, quod enim nullo modo est ab alio, non est ab alio per generationem, sed non conuertitur: ergo non esse ab alio per generationem est pars eius quod est non esse ab alio simpliciter, & ita non ponit aliquid super ipsum: ergo oportet, quod determinetur ex parte post per affirmationem sic, qui non est ab alio à quo alius: tunc enim aliquid affirmatiue est additum: sed cum adhuc hoc sit in genere, non specificat: ergo oportet vterius specificare sic, qui non est ab alio à quo alius hoc modo vel illo, quod determinet originem in specie personæ, sicut per generationem, vel spirationem.

Modo ostendamus, quod non possunt esse nisi isti duo modi specificantes. In natura spirituali diuina simplici non est intelligere ex parte quod est, nisi naturam, & intellectum, & voluntatem: sed natura indiuisibilis est, & hoc probatum est supra in distinctione 8. ergo si plurificetur, hoc erit ex parte intellectus, & voluntatis. Intellectus autem dicit se, & dicit aliud: sed cum dicit aliud, illud est extra essentiam suam: & ideo non potest esse hypostasis: quia omnis hypostasis est intra in natura cuius est hypostasis: ergo dicendo se dicit illud quod est intra naturam: dictum autem distinctum est à dicente: ergo est ibi distinctum in hypostasi, & vnum in natura: & ostensum est supra, quod dicere summo spiritui est generare: ergo habemus vnum modum qui producit duas personas, scilicet generantem & genitum: & ille modus supra generans est distinctio 4. 5. 6. & 7. & probatum est ibidem, quod non potest esse nisi vnus generans, & vnus genitus. Ex parte autem communicationis per voluntatem, id quod procedit iam manens intra naturam eius à quo procedit, non est

nisi amor: & cum non habeat oppositionem diuersam ad Patrem & Filium, necesse est procedere ab vtroque, vt probabitur in sequenti distinctione. Cum autem in diuinis non sit multitudo proprietatum per materiam, sed speciem tantum, non potest esse amor amoris, vel alius amor, sicut supra probatum est, quod non potest esse filius: ergo non possunt esse nisi tres personæ.

2 Item, In imagine verbum non producit verbum, nec dicens se aliud verbum quam vnum: nec amor aliam amorem, nec verbum: quia est amor verbi, non quod verbum sit dictum vel genitum ab amore: sed sic erit etiam in diuinis: ergo non sunt nisi tres personæ.

3 Item, Non manifestatur aliquid nisi duobus modis distinctis, scilicet per modum veri verbi & per modum boni: si enim manifestatur natura non est distinctus modus manifestationis: ergo cum Pater qui est principium non de principio, manifestet se in processione personarum, non manifestabit se nisi istis duobus modis: sed bonum est post verum, & ita Spiritus sanctus erit à Filio cui conuenit verum.

4 Item, Perfecta iucunditas est in tribus, non in duobus: duo enim non vniuntur nisi per naturam & naturalia, & hoc non complet perfectam iucunditatem nisi vniuntur etiam in eo quod vnum est in eis distinctis, sicut est amor vel amicitia: ergo cum illud in diuinis non possit esse nisi perfectum, exit persona in diuinis, & ita erunt tres personæ.

SOLVTIO. Dicimus, quod tantum sunt tres personæ. Ad omnia autem quæ obijciuntur in contrarium, dicendam quod penes esse ab alio, & non esse ab alio, nulla accipitur persona nisi plus addatur: sicut etiam probat obiectio facta. Vnde tria consideranda sunt in eo quod facit personam, scilicet quod sit proprietas in specie determinata, & quod sit proprietas originis, & quod habeat oppositionem relationum ad omne id à quo distinguit: vnde cum non esse ab alio non sit in specie determinata proprietas, & similiter esse ab alio, nulla sumitur distinctio penes illa. Sed non esse ab alio à quo alius per generationem, & non esse ab alio à quo alius per spirationem: sunt quidem in specie determinate proprietates, sed non habent oppositionem: & ideo non constituunt diuersas personas, sed vnam tantum. Similiter esse ab alio cum sit in genere, nullam facit: sed esse ab alio per generationem, & esse ab alio per spirationem, inter se non habent oppositionem & ideo necessario vni personæ conueniunt sicut & præcedentes: vel oportet, quod aliqua oppositio queratur inter eas: & hæc est oppositio, quod esse ab alio per spirationem dicit esse à Patre & Filio, & ideo per generationem esse ab alio, & per spirationem esse ab alio, vni non conueniunt. Et ex hoc patet solutio ad omnia obiecta quæ obiecta sunt de relationibus, & de eo quod est esse ab alio, & non esse ab alio: pater enim quod est necesse quod quælibet relatio ponat duo

duo extrema que sint personæ diuersæ: quia vna relatio non habet vnâ oppositionem ad aliam: & ideo duo respectus eidem conueniente possunt.

A D I D autem quod obiicitur de potentia

spirandi, supra solutum est in suo simili de generatione Filij: quia si spiraretur alius, ostentum est, quod nullam differentiam haberet ad istum, & sic non faceret numerum.

Quod Spiritus sanctus sicut communis est Patri & Filio, ita commune nomen habet proprium.

Hic notandum est, quod sicut Spiritus sanctus in Trinitate specialiter dicitur charitas quæ est Patris & Filij vnio: ita & nomen tenet proprie, quod Patri & Filio communiter quodammodo congruit. Vnde August. in 1. lib. de Ciuitate. Si charitas, inquit, qua Pater diligit Filium, & Patrem diligit Filius, ineffabilem cõmunionem demonstrat amborum, quid conuenientius quam vt ille proprie dicatur charitas, qui spiritus est communis ambobus? Hoc enim sanius creditur & intelligitur, vt non solum Spiritus sanctus charitas sit in illa Trinitate, sed non frustra proprie charitas nuncupetur propter illa quæ dicta sunt: sicut non solus in illa Trinitate vel Spiritus est vel sanctus: quia & Pater spiritus, & Filius spiritus: & Pater sanctus, & Filius sanctus: & tamen ipse non frustra dicitur Spiritus. Qui enim est communis ambobus, id vocatur ipse proprie, quod ambo commaniter. Alioquin si in illa Trinitate solus Spiritus sanctus est charitas: profecto & Filius non solus Patris, sed etiam Spiritus sancti Filius inuenitur. Ait enim Apostolus de Deo Patre, Transtulit nos in regnum Filij charitatis suæ. Si ergo non est in ista Trinitate charitas Dei nisi Spiritus sanctus, Filius est etiam Spiritus sancti. Sed quia hoc absurdissimum est, restat vt non solus ibi sit charitas Spiritus sanctus, sed propter ista de quibus satis differui, proprie sic vocatur.

ARTICVLVS XIII.

Qualiter hoc nomen Spiritus conueniat specialiter Spiritui sancto, & quomodo sanctus dicatur?

Deinde queritur de hoc quod continetur in ultimo cap. ibi [Hic notandum est, quod Spiritus sanctus, &c.] Et queritur de hoc nomine quod est Spiritus sanctus, qualiter conueniat specialiter Spiritui sancto? Spiritus enim poni consuevit in sacra Scriptura pro principio vitæ sicut Ioan. 6. Spiritus est qui viuificat: caro autem non prodest quicquam. Et in Gen. Spiritus Domini ferebatur super aquas: quia in aquis primo apparuit anima vitæ. Cum ergo vna sit vita trium, non debet spiritus proprie referri ad vnâ personam. Si forte dicatur, quod dicitur à spiritualitate: hoc iterum nihil est: quia hæc conuenit naturæ diuinæ proprie. Si dicatur, quod spiritus dicitur à spirando: hoc iterum nihil est: quia spirare conuenit omnibus.

S O L V T I O. Dicendum sine præiudicio,

quod dicitur à spirando: sed spirare dicitur à spiritu emittendo: spiritus enim est de interioribus affectus, vnde emissio amoris est emissio spiritus: tum quia calidum spirare facit, & amor ignis diuinus est qui spirare facit affectum: tum etiam quia homines concordantes conspirant in osculo in quo est coniunctio oris spirantis ad os spirans, vt notetur coniunctio spirituum interius. Per hunc modum, cum verissima coniunctio sit inter Patrem & Filium in Spiritu, coniunctio ipsa spiritus vocatur. Sanctus autem additur: quia dicit sinceritatem ad actum spirandi. Sunt enim quedam nomina quæ absolute dicta notant generales habitus, sicut bonus, sanctus, & huiusmodi: & coniuncta cum aliis ordinatis ad actum aliquem, dicunt bonitatem ad actum illum, sicut cum dicitur bonus citharcedas, & huiusmodi. Ita dicitur Spiritus sanctus propter sanctitatis munditiam & immaterialitatem conspirandi amorem in Patre & Filio: & quia procedit vt amor: ideo congruentiam habet à nomine quod est Spiritus sanctus. Et per hoc patet solutio ad obiecta de facili.

Quod

DISTINCTIO XI.

Quod Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio.

Hic dicendum est Spiritum sanctum à Patre esse & Filio, & procedere à Patre & Filio: quod multi hæretici negauerunt. Quod autem de vtroque procedat, multis diuinorum eloquiorum testimoniis comprobatur. Dicit enim Apostolus: Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra. Ecce hic dicitur Spiritus Filij. Et alibi, Qui autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ipse etiam Filius de Spiritu sancto dicit in Euangelio. Quem ego mittam vobis à Patre. Patris autem Spiritus dictus est, vbi legitur, Si Spiritus eius qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in vobis. Et ipse Christus dicit. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur. Et in alio loco, Quem mittet Pater in nomine meo. Et alibi ipse Filius de Spiritu sancto ait, De patre procedit. His & aliis auctoritatibus pluribus ostenditur, quod Spiritus sanctus à Patre & Filio procedit.

DIVISIO TEXTVS.

Hic dicendum est Spiritum sanctum à Patre & Filio, &c. [Hic incipit pars illa in qua agitur de Spiritu sancti processione per comparisonem ad terminum à quo, siue ad principium à quo procedit. Et diuiditur in duas partes, in quarum prima probat, quod procedit tam à Patre quam à Filio. In secunda autem probat, quod non plenius ab vno quam ab alio, & hæc incipit in distinctione 12. ibi [Item queritur, Cum Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio] ista distinctio quæ primam partem continet, diuiditur in quatuor partes, in quarum prima ostendit Spiritum à Patre & Filio procedere. In secunda ponit oppositiones Græcorum in contrarium ibi [Græci tamen dicunt Spiritum sanctum, &c.] In tertia soluit ibi [Nos autem illa verba ita determinamus] In quarta & vltima confessionem Græcorum reducit ad nostram ibi [Sciendum est tamen, quod Græci consentiunt, &c.] Littera autem per se patet.

ARTICVLVS I.

Quid sit procedere?

Ante litteram occurrunt quinque querenda, quorum primum est: Quid sit procedere? D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

procedere: Secundum. Vtrum procedere secundum vnâ rationem conueniat vtrique personæ procedenti, & quot modis contingat processionem fieri in diuinis? Tertium. Vtrum procedat Spiritus à Patre & Filio inquantum vnus sunt, vel inquantum plures? Quartum. Si procedit ab eis inquantum vnus sunt, vtrum vnus sit essentia vel notio vel persona? Quintum & vltimum, de potentia spiratiua, qualiter sit in Patre & Filio, & vtrum vna sit in tribus?

Ad primum proceditur sic: Procedere dicitur exitum alicuius ab aliquo: ergo si processio sit in diuinis, erit ibi exitus ab aliquo. Sed contra: Indistantium per identitatem nulla est recessio abinuicem: Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt indistantes per identitatem naturæ: ergo nulla est eorum recessio abinuicem: omnis autem processio est recessio quedam: ergo processio non conuenit in diuinis.

2. Præterea, Processio sumitur à motu processiuo: ille autem motus causatur ab indigentia, vt dicunt Philosophi: ergo videtur, quod non conueniat diuinis.

3. Item, Omnis processio est ex aliquo in aliud: nulla autem personæ est sic ex aliquo, quod sit in aliud, sed potius vt sit in seipsa: ergo processio non conuenit diuinis.

4. Præterea, Motus processionis clauditur in quodam circulo, vt dicit Philosophus: mouetur enim primum desiderium à desiderabili, & postea desiderans coniungitur desiderabili per motum processiuum: & sic circulus.

culus clauditur in re exterior, quia desiderabile est mouens primum ex quo est motus, & in quod vltimum recurrit motus processiuus.

5 Item, desiderium mouet in rem, & accepta reducit in seipsum, & sic circulus clauditur in desiderante: possumus dicere, quod ad similitudinem ipsius motus in diuinis sumatur processio: Videtur enim quod sic per Trimegistum qui dicit, quod monas gignit monadem, & in se reflectit ardorem.

6 Item, Per Dionysium in lib. de diu. no. cap. 4. vbi sic dicit, Aliquando quidem ipsum eloquia amore & dilectionem dicunt, aliquando amabilem & diligibilem. Huius enim est quidem causa, & sicut emissor, & sicut progenitor: hæc autem ipse est, & hæc quidem mouetur: illud autem mouet, aut quoniam ipse subiipsum, & sibiipsum est adductius & motius. Sensus est, quod Pater Deus causa & principium est amoris & dilectionis, & est vltimum dilectum & amatum, & mouet amore, & mouetur ut amatus: ergo videtur, quod ipse seipsum in amore sicut sibiipsum adducat & in seipsum: ergo est ibi quasi processio circularis.

7 Item, Hoc videtur per auctoritatem Hierony. in præcedenti distinctione habitam, quæ dicit, quod Spiritus sanctus est dilectio qua Pater diligit Filium, & Filius Patrem. Sed si hoc concedatur: contra est: quia secundum hoc aliquid recipit Pater à Filio: ergo videtur, quod Spiritus sanctus non habet processionem quæ sit in diuinis à Filio in Patrem.

8 Item, Amor gratuitus ex sola liberalitate procedit, ut dicit Rich. de sancto Victor. amor autem debitus magis ex debito iustitiæ: cum ergo Pater nihil debeat Filio, sed omnia Filio Patri: videtur, quod non exhibeat Filius Patri amorem gratuitum: hic autem est Spiritus sanctus: ergo non est processio à Filio in Patrem. Sed si quis vellet hoc dicere, sequitur ex hoc quod Filius non diligit Patrem amore gratuito, & quod non diligit eum Spiritu sancto: quæ omnia sunt contra Sanctorum auctoritates.

9 Præterea, in circulari motu vnum est principium vnde motus, sicut dextrum: aliud autem est vnde regiratio, sed non vnde motus, quia non est motus nisi à dextro. Ita videtur esse in ista processione: quod enim Spiritus sanctus procedit à Filio, hoc habet à Patre, & ita videtur adhuc saluari similitudo motus processiuus.

10 Si forte dicas, sicut quidam dixerunt, quod non est ibi similitudo processionis ad motum localem processuum, eo quod Filius non est ut ad quem sicut ad terminum procedat Spiritus sanctus, ut ita sit similitudo processionis in motu recto: nec filius est ut per quem regrediat in Patrem, quia sic Filius haberet virtutem deficientem ad spirandum Spiritum, sicut est sinistra deficientis respectu dextræ: sed est ibi processio sicut causatum procedit à causa. Si, inquam, de dicitur, videntur falsa omnia quæ supra determinata sunt de exitu ut nexus & ut vnitas & ut coniunctio amorum: non enim coniungit

causatum aliud cum causa: ergo videtur, quod adhuc redit quod sit circularis exitus, ut in motu processiuo progreditur amor ex amante in amatum & redit in amantem.

11 Sed contra: Damascenus 1. lib. cap. 10. Credimus in vnum Spiritum sanctum Deum & viuificantem ex Patre procedentem, & in Filio requiescentem. Ergo videtur, quod à Patre procedat, & non reuertatur: & ita videtur processiuus sumi vel ad similitudinem causari de causa, vel ad similitudinem motus recti ex aliis in aliud. Item, Spiritus sanctus processio est secundum originem: quia procedere sibi ab alio est esse ab alio: secundum originem autem non procedit nisi causatum à causa: ergo videtur, quod hoc modo sumatur in diuinis.

SOLVITIO. Dicendum, quod nulla similitudo secundum veritatem potest demonstrare processionem æternam, sicut nec Filij generationem: tamen secundum aliquid, lege similitudine supra, sumitur ratio processionis à processione causati, & secundum aliud à processione motus processiuus. Spiritus enim sanctus procedit ratione personæ distinctæ à Patre & Filio, ut ab vno principio: & quoad hoc sumitur magis similitudo à processione causati à causa, quod processione sui exit ab ea & distinguitur ab ea: & nota modo causam efficientem, & causatum cause efficientis effectum. Secundum autem quod attenditur modus processionis, quia scilicet procedit ut amor: sic habet similitudinem ad aliud quod est in motu processiuo, sicut ad amorem qui mouet in processiuo motu: diligens enim quodammodo egreditur in rem dilectam, & dilectus in rediligendo quodammodo regreditur, & ipse amor est medium egrediens ab eis. Et quoad hoc est similitudo licet exigua ad motum processuum. Sed quoad hoc quod Spiritus sanctus est in eadem essentia cum Patre & Filio, est dissimilitudo ad processionem causati à causa: quia causatum cause efficientis non est eiusdem essentia cum causa. Quoad hoc vero quod non est processio distinctans per locum & motum, est dissimilitudo ad motum processuum.

DICENDUM ergo ad primum, quod licet indistantia sit ibi per naturam & esse: est tamen ibi distinctio loco distantia, distinctio (inquam) personæ procedentis ab eis à quibus procedit.

AD ALIUD dicendum, quod processio in quantum est motus ad alium locum in quo est desideratum, dicit indigentiam: sed quædam processio est communicationis sui de qua dicit Dionysius, quod bonum procedit in omnia bonum participantia: & illa processio fit ex largitate, & illa maxime conuenit processioni personarum, quæ non ostendit indigentiam, sed communicationem nature per modum motus.

AD ALIUD dicendum, quod modus processionis ex parte illa quæ localis & indigena est ex aliquo in alio: sed non ab illo transmittitur similitudo, sed potius ut amor procedit ab aliquo quem vnit cum eo quem diligit: sicut amor appetitus in motu processiuo

processiuo procedit in desideratum, & si desideratum amare possit, & conuerso procederet amor suus in amantem: sed tamen adhuc hoc per omnia non est simile, nisi vnus amor procederet ab amante & amato, & se illa duo amarent illo amore.

AD ALIUD dicendum, quod in veritate Pater diligit Filium amore qui est Spiritus sanctus, & è conuerso Filius Patrem amore qui est Spiritus sanctus: tamen non videtur concedendum, quod Spiritus sanctus procedat à Patre in Filium, & è conuerso: quia cum dicitur, procedit in Filium vel in Patrem, per præpositionem in non notatur habitudo principij, sed potius recipientis. Vnde cum Pater & Filius habeant se ad Spiritum sanctum ut principium, non conceditur ista, Spiritus sanctus procedit à Patre in Filium, & minus ista conceditur è conuerso: & quoad hoc non habet similitudinem cum circulo in quo clauditur motus processionis: sed quoad hoc quod virtus spirandi & processiva Spiritus est à Patre in Filio per generationem: & refertur hoc ad Patrem: per denotationem enim auctoritatis in Patre, habet aliquam similitudinem cum circulo, licet remotam, sicut est in omnibus similibus terrenis quando ad diuina referuntur.

AD ALIUD dicendum, quod Pater in se reflectit ardorem per recognitionem auctoritatis spirandi, ut dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod Dionysius loquitur ibi de amore essentiali, qui mouet se ad effusionem donorum in rationalem naturam, angelicam, & humanam, & etiam in omnia naturalia, & mouet illa reordinanda in Deum: ut diligant vel naturali appetitu, vel rationali, vel per gratiam, vel gloriam.

AD ALIUD dicendum, quod auctoritas Hieronymi non intendit, quod procedat à Patre in Filium, & è conuerso: sed quod vnus quodammodo non proprie Patrem & Filium: & de illo modo vnionis dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod nullum est debitum in diuinis: debitum enim sonat obligationem: licet enim in vna persona sit auctoritas & principium ad aliam, tamen sunt vnus honoris & æqualis dignitatis propter vnitatem substantiæ: & ideo Filius profundit amorem gratuitum, sicut & Pater.

AD ALIUD dicendum, quod quoad hoc quod in circulari motu processiuo & etiam cæli est dextrum & sinistrum, non sumitur similitudo: quia hoc sine dubio non conuenit: quia licet Filius habeat à Patre quod procedit ab eo, tamen ipse est cum Patre vnum principium Spiritus sancti, ita quod in Filio in nullo deficit vis spiralis.

AD ALIUD dicendum, ut supra dictum est, quod in parte similitudinem habet processio causati, & in parte non.

AD ID quod vltimo obicitur de Damasc. dicendum quod ipse non intendit dicere Spiritum non esse Filij: quia hoc dicit infra, quod dicitur esse Filij Spiritum à Filio auctore.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sem.

tem non dicimus: & hoc verum est quod non est à Filio auctore spirationis: & hoc vult dicere per hoc quod dicit, quod in Filio requiescit: quia nec Filius reddit potentiam spiralem, nec transfundit in alium qui spiraret cum Patre & Filio, sicut ipse virtutem spirandi à Patre accepit. Sunt tamen qui simpliciter dicunt, Damascenum hic Græcorum opinionem vel errorem sapuisse. Quicquid tamen de hoc sit, Glossa vera est quam nos posuimus: & ita sustineri potest præcipue cum dicta eius in sententiis & à Magistris valde venerabiliter suscipiantur: & Magister in sententiis de ipso dicit, quod liber catholicus sit, & quod Papa Eugenius eum transferri fecerit.

ARTICVLVS II.

Vtrum procedere vniuoce conuenit Filio & Spiritui sancto. & quare processio potius additur spirationi quam generationi?

Secundo queritur, Vtrum procedere per vnã rationem conueniat Filio & Spiritui sancto? Dicit enim Filius de se, Ego ex Deo processi: & dicit de Spiritu sancto, Spiritus qui à Patre procedit: aut ergo vniuoce, aut æquiuoce. Si vniuoce: ergo vnus modus processionis tantum est in diuinis, quod falsum est, quia Filius procedit per generationem, Spiritus sanctus per spirationem non per generationem. Si autem æquiuocum: ergo nihil habet commune: & sic si vnus est ab alio, alius non erit ab alio, quod falsum est.

VTERIVS queritur, Cum procedere sit commune generationi & spirationi, quare retinet ipsum spiratio potius quam generatio? Videtur enim è conuerso esse debere: quia procedere nascendo, est procedere processione nature: procedere autem ut amor à consensu, non videtur esse procedere nisi secundum quid: & ita videtur, quod Filius magis proprie procedit quam Spiritus sanctus.

SOLVITIO. Quidam dicunt, quod dicitur vniuoce & in ratione & in nomine generis: & hæc ratio est exire ab aliis vel ab alio personaliter. Sed hoc nihil est: quia in diuinis nulla est ratio generis, vel speciei, vel alicuius communis ut communis, nisi eius quod est commune re & natura. Vnde dico, quod cum dicitur de Filio, quod procedit, idem significatur in subiecto & predicato sub altero modo significandi. Similiter cum de Spiritu sancto dicitur, quod procedit, ille autem modus significandi est quædam intentio communis processionis ad vnã processionem vtriusque Filij & Spiritus sancti, & in ratione processionis habet vnã rationem.

AD ID quod contra obicitur, dicendum quod differens modus accidit propter aliud significatum generationis, & processionis, & spirationis, & non debet dici quod generatio & processio sint species & genus in diuinis, & similiter nec spiratio & processio.

S 2 A 3

AD ID quod vterius queritur, dicendum quod generatio secundum intellectum, licet non secundum rem, addit super processionem in qua significatur ratio procedentis, scilicet filiatione: quia filij est nati & generari. Spiratio autem Spiritus sancti, non audeo dicere, quod nihil vel minus addit quam generatio filij: sed tamen est per modum amoris, & amor secundum suam nomen non sonat in aliquem distinctum sicut Filius: ideo retinet processionis nomen, quæ dicit ad minus distantiam distinctionis. Sunt tamen qui dicunt, quod minus addit spiratio suæ processionem quam generatio: quia spiratio secundum suum nomen non dicit substantialem fluxum personæ à persona: & ideo retinet nomen generis: sicut proprium dicitur prædicatum conuertibile: tamen cum duplex sit prædicatum conuertibile, scilicet essentielle ut distinctio, & accidentale conuertibile, accidentale nomen proprium retinet: & sic in multis fit.

ARTICVLVS III.

Utrum Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio in quantum vnus sunt vel plures?

Tertio queritur questio difficilis, Utrum, scilicet Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio in quantum vnus vel vnus sunt, vel in quantum plures? Videtur, quod procedat ab eis in quantum sunt plures: aut enim Pater & Filius sunt vnus spirans Spiritum sanctum, aut plures. Si dicas quod plures. Contra: Ad pluralitatem suppositorum sequitur pluralitas actus etiam in diuinis: quia non dicitur, ego & Pater vnus sumus: sed cum dicitur spirans, participium significat actum: ergo pluralitatem accipit à pluralitate suppositorum: sed Pater & Filius sunt plura supposita: ergo Pater & Filius sunt spirantes, & non vnus spirans.

2 Item, Spiratio actiua proprietatis est: ergo non inest essentiali ut determinet eam, quia nulla proprietatis determinat essentiali: ergo inest Patri & Filio in quantum personæ sunt: non autem Pater & Filius sunt vna persona: ergo inest eis in eo quod plures sunt: sed spirant in quantum habeant proprietatem spirandi: ergo spirant Spiritum in quantum plures sunt, & non in quantum vnus.

3 Præterea, Cum hæc dictio, vnus, adiungitur terminis personalibus vel notionalibus, significat unitatem personæ: sed Pater & Filius non sunt vna persona: ergo non sunt vnus aliquis: sed vnus spirans est vnus aliquis ab æquipollenti: ergo Pater & Filius non sunt spirans.

4 Item, Duz personæ non possunt intelligi vniri in actu personali. Probatio. Duz personæ non possunt intelligi vniri vnde diuersificantur & distinguuntur: sed in actibus personalibus distinguuntur abinuicem: ergo duæ personæ non sunt vnus in actu persona-

li: sed spirare est actus personalis: ergo Pater & Filius non sunt etiam vnus, nedum vnus in actu personali aliquo.

5 Si diceretur, quod vniantur sicut virtus aggregata de pluribus potentis vnitur ad actum, sicut est in tractu nauis, & in elevatione lapidis: hoc nihil est: quia secundum hoc sequeretur, quod neuter eorum posset per se spirare, quod hæresis absurdissima est: ergo videtur, quod spirant eam per se in quantum plures sunt.

6 Item, Nonne Spiritus sanctus est amor quo amat Pater Filium, & c. conuerso Filius Patrem? Constat, quod sic. Amor autem est eorum in quantum personæ distinctæ sunt, quia aliter esset amor essentialis: ergo in quantum plures sunt: sed hoc est esse spiritum amorem eorum, quod esse amorem ab eis: ergo procedit ab eis in quantum plures sunt, & non in quantum vnus.

S E D C O N T R A: Nihil vnus ut vnus simplex, causatur à duobus immediatis sibi secundum vnus modum causantis: quia aliter causatum esset simplicius causa, quod esse non potest: ergo nec in diuinis hoc esse potest per rationem principij: cum ergo Spiritus sanctus sit vnus simplex, non potest procedere à duobus secundum vnus principij rationem, nisi diceretur quod aliter esset principium ut Pater, & aliter ut mater, quod absurdum est: quia ex hoc sequeretur, quod Spiritus est genitus, & materialiter ab vno, & actiue ab alio, & sequeretur quod esset ex commixta diuinitate duorum, & sequeretur quod exiisset de potentia ad actum, & alia multa absurda: ergo non potest huiusmodi poni.

2 Item, In numeris ita est, quod compositior numerus semper est post simpliciorum procedens ab ipso, sicut Dionysius dicit, Post monadem diad, & post diadem ternarius, & sic de aliis. Ergo videtur, quod in diuinis vnus ut vnus non possit esse à duobus secundum vnus principij rationem, cum huius exemplum in creaturis inueniri non possit.

3 Si dicas, quod inuenitur exemplum: quia calor naturalis in semine (ut dicit Philosophus) vnus est, & agit in triplici virtute, scilicet ignis, & cæli, & animæ: hoc nihil est: quia ille sic vnus non producit simplex, sed potius compositum: calor enim ille in vi elementi præparat materiam attrahendo homogenum sibi, & separando etherogenum grossum generationi non aptum. In vi autem cæli vel stellarum agit ad formam specificam, & operationes sequentes compositionem speciei. In vi autem animæ agit ad vitæ influentiam. Spiritus autem sanctus est vnus simplex, & ad idem in ipso est principium spirationis Patris & Filij: ergo videtur, quod hoc non sit intelligibile, quod Spiritus sanctus procedat à duobus ut duo sunt.

S O L V T I O. Absque scrupulo ambiguitatis dicendum est, quod Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, ut vnus sunt, & non ut plures sunt: procedit tamen ab eis pluribus. Vnde vnus dicendo procedit à duobus

duobus, ut duo vnus sunt in spirando: & ideo necesse est respondere fere omnibus rationibus inductis & pro vna parte, & pro altera.

A D P R I M V M ergo dicendum, quod Pater & Filius non sunt vnus spirans propter rationem obiectionis: tamen vnus sunt in spirando: quia spirans dicit actum suppositum, & non dicit ita principaliter comparisonem ad Spiritum, vel ad vim spiratiuam in Patre & Filio: sed tamen sunt vnus principium: quia principium nominat notionem secundum comparisonem ad spiratum & principiarum, & in comparatione ad vim spiratiuam. Spirans autem non habet comparisonem nisi ad supposita eorum quæ spirant: & quia illa sunt duo, Pater & Filius sunt duo spirantes, non vnus: sed vnus principium spirationis.

A D A L I V D dicendum, quod spiratio actiua proprietatis est, quæ non determinat essentiali, sed personas Patris & Filij. Et quod obiectionem, quod vna proprietatis non est duorum subiectorum. Dicendum quod hoc verum est in illis suppositis quæ per essentiali & substantiam diuiduntur ab inuicem: in illis enim quod inest vni, idem numero non inest alij: sed duobus suppositis quæ in nullo diuersa sunt, nisi inter ea est relationis oppositio, potest inesse idem in quantum non relatiue opponuntur: Pater autem & Filius talia sunt supposita diuinæ naturæ, & secundum quod comparantur ad virtutem spiralem & ad Spiritum sanctum, non habent oppositionem relatiuam inter se: ergo secundum hoc remanent idem, & sic vnus numero erit, quod in hac comparatione inest eis: hoc autem est proprietatis spirandi: & sic vnus sunt principium spirandi Spiritus sanctus.

A D A L I V D dicendum, quod concedo quod Pater & Filius non sunt vnus qui sit principium, nec vnus spirans: quia ly vnus adiectiuum esset, vel substantiuum: & in vtroque sensu falsa esset locutio: quia ly vnus semper diceret unitatem personæ spirantis: sed ut dictum est, sunt vnus principium, vel vnus in spirando.

A D A L I V D dicendum, quod in actu personali importante rationem oppositionis & distinctionis personarum, vna non potest alij vniri secundum rem nec secundum intellectum: ut Pater & Filius non vniantur in generando: quia generare dicit rationem oppositionis inter Patrem & Filium: sed in actu non importante rationem oppositionis inter eos, de necessitate vniantur, cum in omnibus idem sint nisi vbi diuidit eos oppositio relationis.

A D A L I V D bene concedo, quod non sic vniantur: sed ut vnus in spirando.

A D A L I V D dicendum, quod quamuis amor personalis sit eorum distinctorum, ut in procedenti distinctione probatum est, non tamen procedit ab eis ut distincti sunt: sed ut vnus, & ideo obiectionem illa non valet.

A D I D quod obiectionem in contrarium, dicendum quod in inferioribus ad causandum *D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.*

compositum oportet construere multiplicem modum causantis: quia vnus modus causantis non produceret nisi vnus: sed in superioribus non est causa, sed ratio principij, & Pater & Filius simul non faciunt compositionem principij: imo propter eorum indiuisibilitatem, quæ est inter eos in omnibus in quibus relationis oppositione non distinguuntur, est in eis vnus principium vnde spirant. Et per hoc etiam patet solutio ad sequens: quia scilicet aggregatio prioris numeri cum adiecta unitate constituit posteriorem, & sequens compositior est quam præcedens: sed non sic Pater & Filius aggregati sunt aliquo adiecto, vel simul ipsi soli existentes constituunt Spiritum sanctum.

A D A L I V D dicendum, quod de calore naturali non est simile: quia simplex non est id quod constat ex diuersis virtutibus. Pater autem & Filius ut vnus principium accepti non faciunt compositionem: & ideo vna & eadem & eodem modo se habente & secundum idem spirali virtute spirant Spiritum sanctum.

ARTICVLVS IV.

Utrum vniantur Pater & Filius in quantum sunt principium Spiritus sancti, per essentiali, vel per notionem, vel per personam?

Quarto queritur, Utrum vniantur Pater & Filius in quantum sunt principium Spiritus sancti, per essentiali, vel per notionem, vel per personam? Videtur autem, quod in essentiali vniantur, quia dicit Anselmus, quod per essentiali Patris & Filij tota deitas est in Spiritu sancto. Item, Ibidem quod ridiculum est credere, quod propter relationem Patris tota deitas sit in Spiritu sancto: ergo videtur, quod spirant Spiritum sanctum in quantum vnus sunt in essentiali & natura. Item, Hoc videtur quia in diuinis non sunt nisi tria, scilicet essentiali, notio, & persona: personæ autem distinctæ sunt, notiones vero distinguunt: ergo non vniant: ergo si aliquo vniantur personæ, hoc erit essentiali: sed Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti ut vnus sunt: ergo videtur, quod hoc vnus sit vnus essentiali. Item, Spirare est dare essentiali diuinam Spiritui sancto: ergo processio Spiritus S. est substantialis: quia procedendo accipit substantiam, sicut & Filius: ergo videtur, quod sicut generatio est actus naturæ & substantiæ, ut dicit Dam. ita etiam procedere: & sic reducitur ad unitatem substantiæ Patris & Filij.

S E D C O N T R A: Eadem unitas essentiali quæ est in Patre & Filio est etiam in Spiritu sancto: si ergo hæc unitas in Patre & Filio sufficiens causa est spirandi Spiritum sanctum: erit etiam in Spiritu sancto sufficiens quod spirat Spiritum sanctum, quod falsum est.

2 Si forte dicas, quod in Spiritu sancto relationis

relationis habet oppositionem ad spirare, & in Patre & Filio habet relationis oppositionem ad spirari, & Pater & Filius per unitatem essentiae spirant: Spiritus sanctus autem non spirat per unitatem essentiae, sed spiratur. Contra: Secundum hoc redit inconueniens quod supra distinctione 4. improbatum est, scilicet quod essentia diuina distinguitur in persona, & sic essentia diuina in vna persona, est alia quam essentia diuina in alia persona, & secundum hoc etiam proprietates determinant essentiam in persona: quæ omnia respicit fides Catholica: ergo non videtur, quod spirant ipsam per hoc quod sunt vnum in essentia.

3 Si propter hoc dicatur, quod spirant eum per hoc quod sunt vnum in notione quæ est spiratio. Contra: Notio proprietatis est quæ secundum rationem intelligendi principia- tur ab actu spirandi: dicit enim Augustinus, quod Pater est Pater, quia genuit: ergo & Pater & Filius sunt vnum principium, quia spirauerunt Spiritum sanctum: ergo non spiratio causa est spirandi, sed potius causata à spirando. Præterea, Sequitur hoc quod ridiculum dicit Anselm. scilicet quod relatio vel notio causa esset, quod tota diuinitas est in Spiritu sancto: nec potest dici, quod spirant eum in quantum sunt vna persona.

Solutio.

Solutio. Dicendum sine præiudicio, quod Pater & Filius spirant Spiritum sanctum in quantum sunt vnum in virtute spirali: sicut Pater generat Filium in quantum in ipso est virtus generatiua, quæ non est in Filio nec in Spiritu sancto, vt supra probatum est in distinctione 7. vnitas autem virtutis spiralis complectitur unitatem essentiae, & unitatem notionis, eo quod mediū est inter personam & essentiam secundum modum intelligendi, vt supra probatum est de potentia generandi: & si queritur, quæ sit ista virtus spiralis: in sequenti quæstionis articulo determinabitur.

Ad primum ergo dicendum, quod Anselmus dicit verum, quod essentia est causa sicut in qua vt in radice est virtus illa: sed nõ tamen sola essentia est sufficiens causa.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum vt supra de potentia generatiua, quod licet vna sit essentia trium: non tamen eadem est comparatio essentiae ad notiones & relationes in tribus: præcipue quia potentia dicit essentiam in potente, & non in se. Dico autem non esse vnã comparationem: quia non ad eandem rationem comparatur in tribus.

Ad id autem quod obiicitur, quod essentia secundum hoc determinatur proprietate: dicendum, quod falsum est: non enim idem est essentiam comparare ad proprietatem per idemnitatem cum hac persona vel illa quod est determinari: quia determinari est distingui proprietate: comparare autem ad hoc est essentiam in hac vel illa persona ostendere idem illi, & causare naturales in ea operationes prout potentia est causa.

Ad id quod obiicitur, quod notio sit post actum spirandi secundum rationem intelligendi: dicendum, quod in diuinis non

est verum: non enim potest agere nisi persona distincta: non autem distinguitur nisi proprietate: ergo distinguens & distinctum, id est, persona & proprietates secundum rationem intelligendi sunt ante actum notionalem: sed in inferioribus in quibus relationes à motu & mutatione causantur, verum est quod obiicitur.

ARTICVLVS V.

Qualiter potentia spiratiua sit in Patre & Filio, & vtrum vna sit in tribus, & qualiter differunt virtus spiratiua & generatiua?

Quinto & ultimo quaeritur de potentia spiratiua, qualiter sit in Patre & Filio, & vtrum vna sit in tribus? Et proceditur sic: spirare in inferioribus dicitur duobus modis, scilicet spiritualement substantiam emittere, hoc modo quo dicimus humidum spirare, quia vaporabiliter rarificatur in aërem: & hoc modo corpora rara confusiuus spiritum vocare, vt ventum, vel aërem, sicut ibi secundum expositionem Chrysostomi, spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis Ioan. 3. & ibi secundum expositionem Basilij in exameron, Spiritus Domini ferebatur super aquas Gen. 1. vbi spiritus aër secundum Basilium dicitur. Alio modo dicimus spirare quædam viua vel omnia, sicut quæ à tractu spiritalis substantiæ quæ est aër, dirigendo illam & subtiliando, inspirando & expirando in spiritu retento habent vitam vel vitam administratum, sicut respirantia & inspirantia, sicut ea quæ habent pulmonem & cannam. Omnia autem dicimus spirare secundum quod spiritus generatur ex euaporatione humidi in alimento ad cor vel ad membrum quod est loco cordis, & ibi digeritur, vt sicut in eo operationes naturales & vitales & animales, secundum quod ad diuersa dirigitur: secundum naturam enim spiritus oriuntur à corde, sicut humores ab epate. Si ergo in diuinis est virtus spiralis, videtur quod aliquo istorum esse debeat.

Videtur autem, quod nullus competat. Primus enim non competit cum euaporatio sine corporalis sine spiritalis sit ad subtiliorem naturam quam euaporans & spirans: Spiritus sanctus autem non est subtilioris nature quam Pater & Filius. Secundus etiam non competit: quia sic Spiritus sanctus esset aliquid extrinsecus adueniens Patri & Filio, quod fuit hæresis impiissimi cuiusdam Theodorici, qui dixit Spiritum esse alienam virtutem à Patre & Filio: & hoc fuit etiam hæresis Nestorij & Sabellij, qui non ponebant nisi vnã personam esse in diuinis, sicut erat vna substantia, & dicebant Spiritum omnis libertatis esse seruum Patris & Filij, sicut aliena virtus superingrediens in nos sensit nobis. Tertius iterum non videtur competere: quia illa euaporatio est ab extrinseco nobis ingesto per operationem caloris naturalis

ralis: nihil autem talium cadit in Deum: ergo videtur, quod in Deo non sit virtus spiralis.

2 Præterea, illa virtus aut esset essentia, aut persona: si essentia, conueniret omnibus: si autem persona, tunc esset hæc persona vel illa & non alia, quod iterum falsum est. Si dicas, quod sit notio, hoc falsum est: quia notiones non secundum rem separatae sunt à personis diuinis. Vnde quod non est in personæ aliqua, non est notio: quicquid autem in persona est, ipsa est: vnde cum non sit persona aliqua, non erit etiam in aliqua persona vt notio in ea.

sed contra.

Si autem propter hoc dicatur, quod non est virtus spiralis in Deo. Contra: Cuius est actus, eius est potentia: sed actus spirandi est in Deo: ergo est potentia in ipso ad spirandum.

Solutio.

Solutio. Dicimus, quod in veritate virtus spirandi est in Patre & Filio, & est media inter essentiam pure & personam pure sumptam, per omnem eundem modum quo virtus generatiua sit medium. Et si queris, quæ similitudine dico, quod ad emittere spiritum est in eo virtus spiratiua: quod enim in inferioribus est attractio spiritus, hoc est indigentia propter refrigerium peccatoris: sed si de superabundantia homo posset emittere spiritum suum, vt in illo communicaret naturam mentis spiritalis, hoc esset aliquo modo simile: sic enim est in Patre & Filio quod non concordant tantum unitate essentiae, imo etiam consensu spiritus in voluntate. Vnde sicut Pater communicat naturam per generationem, ita etiam Pater & Filius communicant naturam per emissionem huiusmodi spiritus: & ab hoc spiritu qui est natura spiritalis, dicitur vis

spiratiua in Patre & Filio. Bene autem concedo, quod non sumitur similitudo à corporalibus spiritibus nisi remote valde: licet quidam dicant, quod à corporali spiritu sumitur similitudo: hoc autem timeo dicere: quia secundum hoc spiritus metaphorice conueniret diuinis, & similiter vis spirandi in Deo diceretur symbolice. Vnde credo melius, quod dicitur à virtute emittendi Spiritum cui communicatur natura diuina, sicut communicatur per generationem Filio.

Ad id autem quod queritur, Vtrum sit essentia, vel persona? Dicendum, quod quicquid est in diuinis, est essentia: quia nihil distinguitur ab essentia, nec essentia distinguitur ab aliquo: non tamen idem est propter hoc modus significandi: & secundum modum dico esse medium inter essentiam & personam: & quia radix est essentia, & actus est persona. Vnde potentia cum actu & in actu accepta medium est, secundum aliquid ipsius tenens rationem vnus, & secundum aliquid rationem alterius.

Et nota quod si queratur, qualiter differunt virtus generatiua & virtus spiratiua? Dicendum, quod planum est ad hoc respondere per comparisonem ad actus: quia tunc differunt sicut spirare & generare. Si autem accipiantur in radice, dicendum quod non differunt re, sed ratione: quia generatiua radicatur in radice secundum quod est natura: spiratiua autem radicatur in ipsa secundum quod est voluntas, non quidem voluntas comparata ad extra sicut ad causatum, sed voluntas amoris communicandi tantum esse quantum est ipse communicans.

Quod Graeci non concedunt Spiritum sanctum procedere à Filio.

Graeci tamen dicunt Spiritum sanctum, procedere tantum à Patre, & non à Filio. Quod ideo dicunt, quia veritas in Euangelio fidem integram continente, de processione Spiritus loquens solum Patrem commemorat, dicens, Spiritus qui à Patre procedit. Et etiam ideo, quia in principalibus concilijs quæ apud eos celebrata sunt, ita symbola eorum subiunctis anathematibus sancita sunt, vt nulli de Trinitatis fide aliud docere vel aliter predicare quam ibi continetur, liceat. In quibus quidem symbolis cum Spiritus sanctus commemoretur procedere à Patre, & non à Filio: Quicumque, inquit, à Filio eum procedere addunt, anathema incurrunt: vnde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiam ad assertionem suæ opinionis, & in testimonium nostræ damnationis, de symbolo fidei, quod secundum traditionem prædictorum conciliorum Leo 3. Romæ transcriptum in tabula argentea post altare beati Pauli posita posteris reliquit pro amore (vt ipse ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo quidem symbolo, in processione Spiritus solus commemoratur Pater, his verbis, Et in Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem, ex Patre procedentem: cum Patre & Filio coadorandum & glorificandum, &c. Illud est symbolum quod in

Ioan. 15.

missa cantatur, editum in Niceno concilio: in fine cuius subiunctum est, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, anathema sit. Ideoque Græci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus Spiritum S. à Filio procedere, quod ibi non continetur. Quod enim secundum nos ibi dicitur, Qui à Patre Filioque procedit: alterum à Latinis est additum, scilicet Filioque.

ARTICVLVS VI.

Quæritur de controuersia Græcorum & Latinorum de processione Spiritus sancti, utrum à Patre procedat tantum ut dicunt Græci, vel à Patre & Filio sicut dicunt Latini?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur [Græci tamen, &c.] Et quæritur hic de controuersia Græcorum & Latinorum de processione Spiritus sancti. Et ponemus primo rationes & auctoritates pro Græcis, postea pro Latinis soluemus rationes & auctoritates Græcorum. Dicit autem Dionysius, quod Pater est fontana deitas: ergo videtur, quod Filius & Spiritus sanctus sunt riuus: nullus autem riuus simul oritur à fonte & riuo: ergo nec Spiritus sanctus procedit à Filio, nec è conuerso à Spiritu sancto Filius.

2 Item, Dionysius in lib. de di. no. cap. 2. Pater quidem est fontana deitas. Filius autem & Spiritus sanctus deigenæ deitatis, si ita oportet dicere, pullulationes diuinæ naturæ, & sicut flores, & sicut supersubstantialia lumina à sanctis eloquiis accepimus. Sed neque pullulationes eiuſdem radicis, neque flores vnius virgæ, neque lumina vnius lucis vel luminosi ad se inuicem secundum principia originis reducuntur. Ergo videtur, quod nec Filius sit à Spiritu sancto, nec è conuerso Spiritus sanctus à Filio.

3 Item, Dionysius in lib. de mystica theologia cap. 3. In theologicis hypotiposis principalissima affirmatiuis theologiis laudauimus, qualiter diuina & bona natura vnica dicitur, qualiter trina quædam secundum ipsam dicta paternitas & filiatio, quodcumque est hoc vel quod vult monstrare spiritus theologia, qualiter ex immateriali & impartibili bono in corde manentia bonitatis pullulauerunt lumina, & ab ea quæ in ipso & in seipsis & in inuicem cœterna pullulatione mansione permanerunt inegressibilia. Et secundum commentum vocat cor Patrem secundum illud, Eructauit cor meum verbum bonum. Ergo pullulationes Filij & Spiritus sancti sunt ex corde quod est Pater: ergo videtur, quod licet sint in ipso sicut in principio originis, & in se in existentia personali, & inuicem secundum identitatem naturæ, quod tamen secundum originem naturæ Spiritus non reducitur ad Filium, nec è conuerso. Hypotiposes autem idem est quod diuina personæ. Cætera auctoritatis verba plana sunt.

4 Item, Damasc. lib. 1. cap. 7. Spiritum Dei

edocti sequentem cum Verbo, & manifestantem eius operationem, non expirationem subsistentia desitutam intelligimus. Ex hoc hoc accipitur, quod Spiritus sequitur Verbum, & manifestat opus eius: ergo non procedit à verbo.

5 Præterea, Damasc. lib. 1. cap. 10. Credimus in vnum Spiritum sanctum Deum, & viuificantem ex Patre procedentem, & in Filio requiescentem.

6 Item, ca. 11. Spiritum sanctum & ex Patre dicimus, & Spiritum Patris nominamus: ex Filio autem, Spiritum non dicimus, Spiritum vero Filij nominamus. Ioan. 1. Super quem videris Spiritum descendentem & manentem, hic est qui baptizat. Cum descensus temporalis processionem æternam manifestet, ut infra probabitur: videtur quod à Patre procedit, & in Filio requiescit & manet, ut dicunt Græci.

7 Item, in legenda sancti Andrea dicitur, Pax vobis & vniuersis qui credunt in vnum Patrem, & in vnum Filium eius Dominum Iesum Christum, & in vnum Spiritum sanctum procedentem ex Patre & in Filio permanentem.

8 Item, Gregorius Nazianzenus qui vocatur theologus. Sicut radij solaris luminis ab eo procedentes, nec semper à lumine nec semper ab inuicem abscinduntur, & vsque ad nos gratiam luminis emicant vel emittunt: eodem modo Filius & Spiritus sanctus geminus Patris radius, vsque ad nos miserunt lumen charitatis, & Patri sunt coniuncti. Et quemadmodum à quodam fonte aquarum duo riuuli manant positione diuisi, huiusmodi vero qualitatem vnã & eandem possident: eodem modo Pater fons vite per fluuium quendam Filij & Spiritus sancti in nos mittit gratiam: & isti vsque ad nos processerunt, & inseparabiles à Patre nihilominus extiterunt. Ex hoc idem accipitur.

9 Rationes etiam sunt Græcorum super illud Dionysij de di. no. c. 1. quod vniuersaliter non audendam nobis dicere aliquid de substantiali deitate præter ea quæ nobis ex sancti eloquiis sunt expressa: & cum in Euangelio nusquam legatur Spiritus à Filio procedere, non erit dicendum: aut quas rationes ponit Magister in litera de conciliis & anathemate.

10 Item, Hoc nos videmus in similibus: splendor enim & radius oriuntur ex sole, ita quod neutrum per aliud.

11 Item, in mente & noticia & amore saepe est conuersio mentis ad amorem præter quam quod noticia præcedat.

12 Item, Amor quandoque præcedit notionem

tionem, ut dicit Augustinus. sicut ardor quærendi antequam sit notum: ergo ille ardor ex sola mente procedit.

13 Item, in Spiritu exteriori quando verbum pronuntiat, videmus quod ante sonum verbi attrahitur Spiritus in quo formatur verbum, & ille procedit à dicente in verbi opus quod est manifestatio: ergo videtur, quod Spiritus sit Verbi sicut in quo manifestatur, Patris autem sicut à quo procedit.

sed contra.

SE D C O N T R A: hæc plurimæ rationes sunt & auctoritates, tam in Euangelio, quam in originalibus Sanctorum, quarum sufficientiam in litera Magister adducit.

Rationes autem sunt istæ, Spiritus à nobis & eis, ponitur à Filio distingui: ergo distinguens proprium est inter Filium & Spiritum sanctum: distinguens autem in diuinis non est nisi oppositio relationis: ergo inter Filium & Spiritum sanctum est oppositio relationis: sed nulla inter se relatiua opponitur ex hoc quod referuntur relatiue ad aliquod tertium, quia potius conueniunt: ergo Filius & Spiritus sanctus non opponuntur ex hoc relatiue inter se, sed conueniunt & vniuntur, quod ambo sunt à Patre: ergo oportet, quod alter sit ab alio: nullus autem dicit Filium esse à Spiritu sancto: ergo oportet dicere Spiritum sanctum esse à Filio.

2 Item, Inter Patrem & Filium omnimoda manet identitas præter id quod ad alterum est: ergo à simili ex eadem causa inter Filium & Spiritum sanctum omnimoda manet identitas præter id quod ad alterum est: aut ergo id quod est ad alterum distinguitur in eo quod ad alterum est, aut non: si non, hoc falsum est: quia sic distinguerentur absolute: ergo distinguitur in quantum ad alterum est: sed si nec Filius sit à Spiritu, nec è conuerso, in nullo vnus refertur ad alium: ergo in nullo vnus distinguitur ab alio, quod absurdum est: ergo oportet vnum esse ab alio.

3 Item, Si aliquid de absolutis esset in vno quod non esset in alio, non quicquid haberet vnus, haberet alius: sed Filius & Spiritus sanctus, si vnus non sit ab alio, non distinguuntur nisi absolutis: quia relationem ad inuicem non habent: ergo non quicquid habet vnus, habet alius, quod falsum est. Forte si dicatur, quod in hoc inter se distinguuntur, quia ab eodem diuersimode procedunt. Contra: Ille modus aut dicit ens absolutum, aut respectuum. Si absolutum: tunc necessario sequitur, quod diuisi sint in essentia & substantia: quia omne ens absolutum supponit substantiam in diuinis. Si autem dicit relatiuum. Contra: Relatiuum siue ad aliquid est, cuius hoc ipsum esse quod est, ad alterum est. Quæro igitur, quod sit illud alterum ad quod est esse relatiui: si quodlibet alterum: ergo Pater non esset tantum Filij Pater, sed etiam cuiuslibet alterius, quod absurdum est: si autem illud alterum ad quod est esse relatiui, est oppositum relatiue: ergo ex hoc quod Filius est ad Patrem, non habet esse quod distinguat eum à Spiritu sancto: quia relatiuum nec est ens nec esse habet,

nisi ad id ad quod est per oppositionem: ergo redit primum quod ex hoc non distinguuntur ab inuicem Filius & Spiritus sanctus, quod ambo diuerso modo referuntur ad Patrem.

4 Item, in omnibus inter Patrem & Filium manet identitas præter id quod ad alterum est: ergo in quibuscumque Pater non opponitur Filio, est idem illi: sed in spirando non habet oppositionem ad ipsum: ergo in spirando est vnã illi.

5 Item, Constat, quod omnis naturæ communicatio ponit ordinem ad vnum ex quo est communicatio illa, sicut in hominibus, & aliis omnibus: ergo si in diuina natura est communicatio naturæ ipsi personis, ponitur ordo naturæ ad vnum: non autem est ordo si duo sunt ab vno immediate, quia tunc neutrum ordine naturæ ordinatur ad alterum: ergo oportet, quod duorum vnus sit ab alio.

Si forte aliquis tantum insanat, quod dicit quod non in omnibus personæ sunt vnus, præter oppositionem relationis, conuincitur ex natura simplicitatis diuinæ: quia ex hoc sequitur, quod nec vna natura nec vnus simplex sint personæ, sed aliquid de absolutis facit numerum cum alio: vel aliquid de absolutis est in vno quod non est in alio. Conuincitur etiam per auctoritatem Dionysij in li. de di. no. c. 9. vbi dicit omnia alia vnita esse: & per auctoritates quamplures Boëtij in li. de Tri. qui probat hoc, quod si relatiua aliquid absolutum diceret, in Deo non posset esse, nisi faceret compositionem vel conueniret omnibus personis.

SO L V T I O. Dicimus in veritate, quod error est dicere Spiritum sanctum non procedere à Filio, & defendere hæresis est: cum & Sancti hoc dicunt qui patres conciliorum fuerunt, sicut probatur in litera, & ratio id cogit, & canon Euangelij hoc innuit, ut infra patebit. Rationes autem Græcorum & auctoritates non difficile est soluere.

AD I D enim quod Dionysius loquitur, dicendum quod similitudo non sumitur ex terrenis ad Deum, nisi sicut id quod est in parte, significat quod est in toto: quando enim pullulantibus comparat ramis, aut fluentibus riuus, aut germinantibus floribus: constat quod in omnibus his non est vna essentia numero, neque quicquid est in vno de essentia, est etiam in alio. Vnde cum in hoc nullus dicat stare posse illam similitudinem, patet quod in pluribus est dissimilis quam similis.

AD A V C T O R I T A T E S alias dicendum, quod Damasc. verum diceret, si compararet Spiritum sanctum ad Verbi incarnationem: quia dicit Augustinus, quod verbum cordis est sicut Verbum ab æterno genitum, & hoc est verbum mentis: verbum autem in voce est sicut Verbum in carne: & sicut Spiritus manifestat verbum in voce, non autem in corde: ita Spiritus missus à Patre operatur carnem Verbi in qua manifestaretur nobis. Sed si loquitur ad verbum interius, falsa est comparatio: quia illud verbum à sola mente concipitur, & ab eo & mente spiritus amoris non sonationis vel vocis diffunditur vel emittitur.

AD ID quod obiicitur de Gregorio Nazianzeno, & vita beati Andree, & de Ioan. dicendum quod ipsi loquuntur de missione personarum Filij & Spiritus sancti, quæ missæ sunt à Patre, ita quod Pater non legitur missus: non tamen negant quin Spiritus à Filio mittatur: quia hoc legitur in Euang. gelio. Et secundum humanitatem descendit Spiritus in eo & manet in anima eius & requirit in ipso, eo quod non inuenit in aliis ubi delectabiliter requiesceret pes eius, sicut columba emissa de arca: unde auctoritates non cogunt.

AD ID quod obiicitur per rationem, dicendum quod nihil valet: quia falsum supponunt rationes illæ: splendor enim procedit à radiis, licet etiam procedat à corpore luminoso. Et hoc est pro Latinis qui Spiritum dicunt ab utroque procedere. Aliud similiter est falsum: quia dicit August. quod ignotum quidem amare possumus, & illud esse credimus: unde de quo non est noticia nec scientiæ, nec credulitatis, de illo nullus est amor: & ita necesse est quod noticia sit prius à mente vel actu vel habitu.

Responsio ubi determinantur predicta.

C Nos autem illa verba ita determinamus, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, id est, contrarium docuerit, vel contrario modo prædicauerit, anathema sit. Aliud ergo posuit pro oppositio, qualiter & Apostolus in epistola ad Gal. Siquis aliud euangelizauerit, id est, contrarium, anathema sit. Non dicit, Siquis addiderit. Nam si illud diceret, sibi ipsi (vt ait August.) præiudicaret, qui cupiebat venire ad quosdam quibus scribebat, sicut ad Thess. vt suppleret quæ illorum fidei decerant. Sed qui supplet quod minus erat, addit: non quod inerat, tollit. Qui autem pretergreditur fidei regulam, non incedit in via, sed recedit à via. Ad illud autem quod de Euangelio opponunt, respondemus ita: quia cum dicat in eo veritas Spiritum sanctum à Patre procedere, non addit solo: & ideo etiam à se procedere non negat: sed ideo Patrem tantum nominat, quia ad eum solet referre etiam quod ipsius, quia ab illo habet.

ARTICVLVS VII.

Contrarium sacre Scriptura quid sit?

DEINDE queritur de hoc quod dicitur Qui aliud vel aliter prædicauerit, id est, contrarium, &c. Illa enim expositio non videtur conueniens: quia non quodlibet aliud est contrarium.

Solutio.

AD HOC dicendum, quod in expositionibus tenet talis ratio, quod nihil aliud est

nisi contrarium: omne enim quod pertinet ad declarationem, intus est: & id quod non est intus, contrarium est. Vnde Anselm. Omnis veritas sacre Scripturæ veritas est, quæ sacre Scripturæ non contradicit.

QUERITUR etiam quæ sit fidei regula quam tangit ibi [Qui autem pretergreditur regulam, &c.] Et dicendum, quod regula fidei est concors Scripturarum sensus cum articulis fidei: quia illis duobus regularibus præceptis regitur Theologus.

Quod Græci in sensu nobiscum conueniunt, etsi verbis differant.

Ioan. 16.

D Sciendum est tamen quod Græci consentunt Spiritum sanctum esse Filij, sicut & Patris: quia & Apostolus dicit, Spiritum Filij. Et veritas in euangelio, Spiritum veritatis. Sed cum non sit aliud Spiritum sanctum esse Patris & Filij, quam esse à Patre & Filio: etiam in hoc in eandem nobiscum fidei sententiam conuenire videntur, licet in verbis dissentiant.

ARTICV

ARTICVLVS VIII.

An idem sit dicere Spiritum esse Filij, & Spiritum esse à Filio?

DEINDE queritur de hoc quod dicitur Cum non sit aliud Spiritum Patris esse vel Filij, quam esse à Patre & Filio. Licet enim ad hoc possit haberi ratio ex natura genitiui qui secundum suum nomen originem notat: tamen sunt alie quamplures habitudines quas notat, sicut cum dico, cappa Sortis, vel forma imaginis, vel natura hominis: in quorum nullo notat originem principij.

SO. V. 10. Dicendum, quod in veritate in diuinis non potest esse aliud: sed in creaturis non oportet, quod genitiuus notet semper habitudinem originis, licet illam principaliter notet: & ideo ab ea denominatur. Ratio autem quare in diuinis oportet, quod sit idem, dicta est supra: quia diuina non possunt habere diuersitatem & distinctionem quam notant constructiones obliquorum, nisi tantum secundum relationes originis. Si ergo in ista locutione, Spiritus Filij, obliquus notet distinctionem inter Spiritum & Filium, illa erit secundum originis relationem: & ita sequitur, quod idem sit Spiritum esse Filij, & à Filio.

ARTICVLVS IX.

Quare Latini nisi fuerint addere symbolo edito in concilio, Qui ex Patre Filioque procedit, cum Græci ad hoc non fuerint uicini, nec concilium indictum?

Auctoritatibus Græcorum ostendit Spiritum sanctum procedere etiam à Filio.

Vnde etiam quidam eorum Catholici Doctores intelligentes vnam eandemque fore sententiam prædictorum verborum, quibus dicitur Spiritus sanctus, procedere à Filio, & esse Filij, professi sunt Spiritum sanctum etiam procedere à Filio. Vnde Athanasius in symbolo fidei, Spiritus sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Ecce Spiritum sanctum aperte dixit procedere à Patre & Filio. Didymus etiam eorum maximus Doctor in lib. 11. de Spiritu sancto, Spiritum sanctum à Filio procedere dicit, Saluator inquit, qui est veritas. Non enim loquetur à semetipso, hoc est, non sine me & sine meo & Patris arbitrio, quia inseparabiliter est à me & à Patris voluntate: quia ex se non est, sed ex Patre & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur, à Patre & à me illi est. Item, Spiritus sanctus qui est spiritus veritatis, spiritusque sapientiæ, non potest audire à Filio loquente quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à Filio, id est, procedens Deus de Deo, Spiritus veritatis procedens à veritate, consolator manans ex consolatione. nam Cyrillus Episcopus

Sed querunt Græci, Qualiter aucti fuerint apponere symbolo edito in concilio, & quare in additione Episcopi eorum non sint vocati, vel quare concilium non fuerit indictum?

AD OMNIA hæc respondet Aug. quod non est additum quod in illo erat intellectum: quia quod in alio est intellectum & inclusum, si hoc exprimitur, non debet dici additum: sed quod latuit inclusum, sit manifestatum: sicut etiam de descensu ad inferos nihil in secundo symbolo continetur, & licet addere & nobis & eis. Necessarium autem fuit addere processionem Spiritus sancti à Filio: sicut dubitatio Græcorum ipsorum adhuc probat.

Præterea, Non oportuit ad hoc eos vocare, cum auctoritas fuerit publicandi apud Ecclesiam Romanam: præcipue cum vnicuique etiam particulari Ecclesia liceat id quod Catholicum est promulgare, propter aliquam necessitatem per cantum & legendas publicas.

Et nota, quod octo concilia generalia in primitiua Ecclesia celebrata sunt: quatuor ab Apostolis, & quatuor à Patribus. Ab Apostolis primum pro electione Mathie loco Iudæ. Secundum de electione septem diaconorum. Tertium de circuncisione non imponenda illis qui crediderunt. Quartum de non prohibendis legalibus illo tempore Iudæis propter scandalum, ne crederetur Vetus Testamentum tanquam sacrilegum abiiciendum esse. Et hæc quatuor enumerantur in quadam Glossa super Actus primo. Quatuor etiam fuerunt Patrum, scilicet Nicenum, Ephesinum, Chalcedonense, & Constantinopolitanum.

pus in Epistola Nestorio directæ ait, Spiritus intelligitur pro se secundum quod Spiritus est, & non Filius: sed tamen non est alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo sicut ex Deo Patre. Ioannes quoque Chrysoft. in homil. quadam de expositione symboli sic ait, Ille est Spiritus procedens de Patre & Filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idem in alia homil. Credendum est Spiritum sanctum Patris esse & Filij. Istum Spiritum sanctum dicimus Patri & Filio coæqualem, procedentem de Patre & Filio. Hoc credite, ne colloquia mala corrumpant bonos mores. Ecce à Doctoribus Græcorum aperta habemus testimonia, quibus Spiritus sanctus à Patre & Filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio.

ARTICVLVS X.

An Spiritus sanctus procedat à Filio vt verbum, vel amor?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Spiritus sapientiæ non potest audire à Filio loquente quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à Filio, &c.] Ex hoc enim sequitur, quod Spiritus sanctus procedat à Filio vt verbum, & non vt amor.

AD hoc dicendum, quod loqui est manifestare se: intellectus autem manifestat se verbo: & tale loqui notionaliter sumptum non conuenit nisi Patri & proferri sic non conuenit nisi Filio. Loqui autem essentialiter sumptum conuenit tribus. Est autem loqui etiam manifestatio affectus siue voluntatis: & hæc manifestatio non fit in verbo, sed amore procedente ab affectu siue voluntate: & sic Spiritus sanctus profertur à Filio vel à verbo.

DISTINCTIO XII.

Utrum Spiritus sanctus prius vel plenius procedat à Patre quam à Filio?

ATEM queritur Cum Spiritus S. à Patre procedat & à Filio, utrum prius vel magis processerit à Patre quam à Filio: quod nititur hæreticus ostendere, ita dicens, Si processit utique Spiritus S. à Patre, processit utiq; aut nato iam Filio, aut non nato Filio. Si vero iam nato Filio processit, ante natus est Filius quam processerit Spiritus sanctus: processit ergo natiuitas Filij processionem Spiritus sancti. Si autem processit à Patre non genito Filio, ante processit quam Filius genitus fuerit.

Responsio Augustini ad id quod primo quærebatur, scilicet an prius à Patre quam à Filio processerit.

His & huiusmodi quætionibus magis laboriosis quam fructuosis respondet Augustinus in 15. libro de Trinitate, dicens, In illa summa Trinitate quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt per quæ

quæ posset ostendi aut saltem requiri, utrum prius de Patre natus sit Filius, & postea de ambobus processerit Spiritus sanctus. Nunquid ergo possumus querere, Utrum iam processerat de Patre Spiritus sanctus, quando natus est Filius: an nondum processerat, & illo nato de utroque processit? Non possunt prorsus ibi ista queri, ubi nihil ex tempore inchoatur, vt ex consequenti perficiatur in tempore. Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem Filij de Patre, intelligat sine tempore processionem Spiritus sancti de utroque. Ecce his verbis absoluta est quæstio illa qua quærebatur, Utrum prius processerit Spiritus sanctus à Patre quam à Filio?

DIVISIO TEXTVS.

TEM queritur, Cum Spiritus S. procedat à Patre & à Filio, &c.] Hic incipit pars illa in qua probat Magister, quod non prius & plenius ab vno procedit quam ab alio. Et diuiditur in partes duas, in quarum prima ostendit, quod non prius à Patre quam à Filio procedit. In secunda autem probat, quod non plenius vel principalius procedit ab vno quam ab alio, & soluit auctoritates quæ videntur esse contra hoc. Nunc tractandum est quod secundo quærebatur] in prima parte sunt duo, scilicet obiectio, & solutio quæ incipit ibi [His & huiusmodi quætionibus magis laboriosis quam fructuosis] Ex hoc patet sententia primi capituli.

ARTICVLVS I.

Utrum Spiritus sanctus immediate procedat ab utroque?

Incidit autem dubium primo hic in litera, Utrum Spiritus sanctus immediate procedat ab utroque? Videtur, quod non quia in diuinis est ordo nature quo alter sit ex altero, & secundum hunc ordinem Ecclesia Filium ordinat ante Spiritum sanctum: ergo videtur, quod à Filio procedat immediatius quam à Patre.

2 Item, In mente sic est, quod amor procedit immediate à noticia: cum ergo mens sit imago Trinitatis, videtur similiter in Trinitate Spiritus sanctus procedere immediate à Verbo, & sic immediate est à Filio.

3 Item, In vestigio sic est, quod bonum est immediate post verum: cum ergo verum attribuat Filio, & bonum Spiritui sancto, videtur Spiritus sanctus immediatius esse à Filio quam à Patre.

SED CONTRA: Quicquid conuenit alicui principaliter, & alij non principaliter, immediatius erit principali quam non principali: à Patre (vt dicunt Sancti) principaliter procedit Spiritus sanctus, à Filio autem non principaliter: ergo immediatius procedit à Patre quam à Filio.

2 Item, Quod conuenit alicui proprie, &

alij non proprie, immediatius est illi cui conuenit proprie quam ei cui conuenit non proprie: sed Sancti dicunt, quod Spiritus sanctus proprie procedit à Patre, à Filio autem non adeo proprie: ergo immediatius procedit à Patre quam à Filio.

3 Item, Quod Spiritus sanctus procedat à Patre, hoc habet Pater à seipso: quod autem procedat à Filio, hoc habet Filius à Patre: & quod à seipso conuenit, immediatius conuenit quam quod ab alio habetur: ergo à Patre immediatius procedit quam à Filio.

4 Item, Quicquid habet Filius etiam de absolutis, refert ad Patrem, sicut mea doctrina non est mea: ergo similiter etiam est in potestate spirandi Spiritum sanctum: ergo immediatius conuenit Patri quam Filio.

SED CONTRA utrumque videtur, quod æqualiter: quia quicquid procedit à duobus, non vt duo, sed vt vnum sunt simplex & indiuisibile, hoc æqualiter procedit ab utroque. Spiritus ita procedit à Patre & Filio, vt probatum est in præcedenti dist. ergo æqualiter procedit ab utroque.

2 Item, Detur quod inæqualiter procedat: ergo non æque referuntur Pater & Filius ad actum spirandi: quæcumque autem non æque referuntur, non vna numero proprietate referuntur ad actum: ergo Pater & Filius non habent vnâ numero proprietatem in spirando, quod falsum est. Cætera quæ possent obijci, in præcedenti distinctione expedita sunt.

SOLVITIO. Dicendum, quod æque immediate Spiritus sanctus procedit ab utroque: licet quidam dicant aliter: sed eorum opinio abolita est modo: & hoc ideo, quia Sancti communiter dicunt, quod procedit ab eis in quantum ipsi in personis suis distincti entes vnum sunt in substantia: & hoc intelligitur, sicut supra expositum est, quod substantia & essentia non accipiuntur hic absolute: sed prout est in ratione potentie quæ coniuncta alicui quasi medium efficitur secundum intellectum inter pure essentiale & pure personale: & sic in tali comparatione natura est in Patre & Filio distinctis vna, eo quod in hoc nulla diuidat eos oppositionis relatio: & secundum hoc, quod procedit ab eis vt vnum sunt, æque immediate procedit ab utroque.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ordo in diuinis non ponit prius & posterius.

nec mediatum & immediatum: eo quod ordo naturæ non est ordo simpliciter, sed secundum quid, scilicet quo alter sit ex altero, non alter prior altero est secundum intellectum, ut supra probatum est: non enim in diuinis aliud est esse personæ, & aliud relatiui: & cum relatiua sint simul natura, etiam personæ simul erunt natura, & secundum intellectum.

AD ALIUD dicendum, quod imago creata in multis deficit in representando exemplar: tamen potest dici, quod ex æquo egrediuntur à mente verbum & amor, licet amor sit ab utroque: præcipue si ponimus verbum menti coæuum, ut videtur dicere August.

AD ALIUD dicendum, quod in vestigio est ordo, & in hoc non respondet Trinitati: sed tantum in qualicumque vnione trium in substantia vna.

AD ID quod obiicitur in oppositum, dicendum quod Sancti dicunt, quod principaliter conuenit Patri: non ut designetur quod immediatior sit processioni quam Filio, sed ut notetur autoritas esse penes Patrem, secundum quam ipse principium non de principio existens, est principium totius diuinitatis in Filio & Spiritu sancto.

AD ALIUD dicendum, quod proprie dicitur conuenire Patri, ex eo quod non recipit aliunde sicut Filius: & non ideo, quia immediatior sit: vnde principaliter refertur ad autoritatem, & proprie ad modum habendi potentiam spirandi.

AD ALIUD dicendum, quod habere ab alio, vel non habere ab alio, non causat mediatum & immediatum, sed autoritatem & subautoritatem.

AD VLTIMUM dicendum, quod refertur ad autorem: non ut ad eum qui immediatior sit in spirando, vel potentior vel efficacior.

ARTICVLVS II.

Verum Spiritus sanctus prius procedit à Patre quam à Spiritu sancto?

DEinde queritur de hoc quod dicit in littera, quod si processit Spiritus sanctus de Patre, &c. Videtur enim, quod processit primum à Patre: quia dicit Philosophus, Primum & principium idem dico: sed Pater est principium non de principio: ergo primum processit à Patre.

Item, Dicit Philosophus, quod prima causa est in qua est status: ergo primum principium est in quo est status: cum ergo in ordine naturæ qui est in diuinis, non sit status nisi in Patre, Pater videtur esse primum principium spirationis Spiritus sancti.

Item, Prima causa est secundum Philosophum quæ causat non supposita alia: ergo à simili principium primum est quod principiat non supposito alio. Filius autem principiat Spiritum sanctum supposito principio sui, quia supposito Patre: Pater autem non supposito alio: ergo videtur, quod Pater

sit principium primum Spiritus sancti, & Filius sit principium secundum.

Item, A sanctis conceditur, quod principaliter procedit à Patre: quare non ita conceditur, quod primo à Patre?

Item, Videtur quod obiectio hæretici teneat: quia nato vel non nato opponuntur ut affirmatio & negatio circa idem: ergo alterum necessario est dandum: quia affirmationis & negationis nullum est medium.

SOLVTIO. Dicimus, quod non est concedendum, quod primo procedat à Patre: quia cum primum dicat ordinem, & omnis ordo ponat prius & posterius, oportet dicere, quod posterius procederet à Filio.

VNDE AD primum dicendum est, quod primum & principium conuertuntur in ratione causæ: sed licet nos principium dicamus esse in diuinis, non tamen dicitur causam propter rationem supra assignatam: & ideo principium & primum in diuinis non conuertuntur.

AD ALIUD dicendum, quod prima causa est in qua status est in resolutione causatorum in causam: talis autem non est resolutio in diuinis: quia causatum non est in eadem simplicitate cum causa: & ideo non adeo simpliciter suscipit esse causæ primæ, sicut est in ipsa: propter quod locum habet resolutio causati ad causam per abstractionem eius quod habet à causa prima, & superaddito: sed in diuinis non habet locum propter vniformem in omnibus personis simplicitatem: in eadem enim simplicitate Filius habet essentiam, in qua est in Patre: & ideo non est ibi aliqua causa prima vel secunda respectu alterius.

AD ALIUD dicendum, quod causa prima causat non supposita alia, eo quod prima non addit super secundam, sed potius abstrahit: causa vero secunda ideo non causat nisi supposita prima, quia secunda addit super primam, & non abstrahit è contrario, scilicet causæ primæ: sed quia in personis diuinis non est talis abstractio, & talis additio: ideo nulla est causa prima, & nulla secunda, nec principium primum vel secundum.

AD ALIUD dicendum, quod principaliter secundum intellectum quo accipitur à Sanctis, non ponit primum, sed autoritatem in Patre: ut in præcedenti quaestione dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod licet natum & non natum habeant modum oppositionis contradictorium: tamen propositiones in quibus ponuntur non sunt contradictoria, ista scilicet, aut processit iam nato, aut processit iam non nato: quia negatio non fertur ad compositionem, & ideo sunt ambæ affirmatiuæ: est instantia, sit quod Sortes non sit musicus, hæc est falsa, Sortes est musicus homo, & hæc similiter, Sortes est musicus non homo: licet homo & non homo habeant modum oppositionis contradictorium. Si autem secundum hunc modum inferatur, Spiritus processit Filio iam nato, aut non processit Filio iam nato: tunc videtur dicendum,

quod vtraque duplex est: cum enim dico, processit Filio iam nato, significari possunt duo tempora: vnum per aduerbium quod significat nunc propinquum præsentis, ut dicit Philosophus: nato autem participium significat præteritum tempus: & tunc illa duo tempora ordinata sunt, quod aduerbium dicit nunc significatum iuxta ponens ad quod terminatus est actus vel passio importata in participio, & sic falsa est locutio sub hoc sensu, Filius prius natus erat, & postea processit Spiritus sanctus: & in eodem sensu contradictoria est vera. Si autem participium abstrahatur à tempore, & significet perfe-

ctionem natiuitatis, & aduerbium dicat præsens æternitatis, sicut supra in 9. distinctione notatum est, vera est affirmatiua & contradictoria falsa sub hoc sensu. Spiritus sanctus processit dum natus est Filius perfecta natiuitate: ex hoc enim non significatur prioritas vnus vel alterius, sed potius similitas secundum modum æternitatis. Sed tunc potest esse dubium, si distinguibilis est propositio, quare August. eam neget simpliciter. Et ad hoc dicendum, quod per occasionem calumniæ neget: quia simplicitas fidei fugit calumniam: vel forte quia hæreticus ipsam sumebat in primo sensu tantum.

Hic agitur de eo quod secundo quærebatur, scilicet an plenius vel magis processerit à Patre quam à Filio?

NVnc tractandum est quod secundo quærebatur, scilicet an plenius vel magis procedat Spiritus sanctus à Patre quam à Filio? Ad quod dicimus, quia sicut non ante procedit à Patre quam à Filio, ita non plenius vel magis procedit à Patre quam à Filio. Augustinus tamen in 15. lib. de Trinit. dicit, quod Spiritus sanctus principaliter procedit de Patre. Non frustra, inquit, in hac Trinitate non dicitur Verbum Dei nisi Filius, nec donum Dei nisi Spiritus sanctus, nec de quo genitum est Verbum, & de quo procedit Spiritus sanctus principaliter, nisi Deus Pater. Ecce audistis, quia Spiritus sanctus principaliter procedit à Patre. Sed ne te hoc turbaret, ipse continuo ex quo sensu hoc dixerit, aperit, Ideo addidi principaliter: quia & de Filio Spiritus sanctus procedere reperitur: sed hoc quoque illi Pater dedit non iam existenti, & nondum habenti. Sed quicquid vnigenito Verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, ut etiam de illo donum commune procederet, & Spiritus sanctus spiritus esset amborum. Ecce exposuit ipsemet quomodo Spiritus principaliter procedat à Patre: non quia prius vel magis procedat à Patre quam à Filio: sed quia cum procedat à Filio, hoc ipsum habet Filius à Patre.

ARTICVLVS III.

Verum Spiritus sanctus plenius à Patre procedat quam à Filio?

DEinde queritur de hoc quod dicit Nunc tractandum est quod secundo quærebatur, &c. Videtur enim plenius procedere à Patre: quia propter quod vnumquodque tale, id magis est tale: sed Filius non spirat nisi propter Patrem qui dat ei spirare: ergo Pater magis spirat.

Item, Quod principaliter conuenit, magis conuenit quam quod non principaliter: ergo Pater magis spirat.

Item, Omnis causa primaria magis influit super causalitatem quam secundaria: sed Pater est principium non de principio: ergo magis influit spirationem quam Filius.

SOLVTIO. Omnia huiusmodi argumenta facile soluantur per antedicta: quia

Solutio.

D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

non magis spirat Pater quam Filius: & quod dicit Philosophus, intelligit de causis in quibus non est æqualis influentia: si enim ex principiis influentibus super conclusionem, cognoscimus conclusionem, necesse est ut principia magis cognoscamus: talis autem diuersitas non est inter Patrem & Filium: quia licet Pater det, & Filius accipiat: tamen idem accipit, & secundum æqualem simplicitatem & virtutem vs est in Patre, & per acceptum æquipotens est Patri danti, nisi quod in Patre est autoritas.

AD ALIUD dicendum, quod principaliter non ponit magis: sed autoritatem, ut dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod Pater non est causa prima Filii, nec etiam principium primum, propter rationes dictas in præcedenti quaestione.

T. ARTI

ARTICVLVS IV.

*An principaliter procedit à Patre
quam à Filio?*

DEinde queritur de hoc quod dicit [De quo procedit principaliter Spiritus sanctus, &c.] Videtur enim falsum: quia si tibi æquum ius in meis, ex tunc æquam etiam habes auctoritatem: ergo cum Pater dederit Filio æquum ius in suis, ut possit spirare ex eadem auctoritate, videtur Filius spirare sicut Pater, & ita principaliter, nec auctoritatem nec prioritatem nec plenitudinem potest notare: ergo locutio simpliciter falsa videtur.

2. Præterea. Si hæc conceditur, Spiritus sanctus est à Patre principaliter, postne similiter per oppositum concedi ista, Spiritus sanctus est à Filio secundo: Videtur, quod

*Ex eodem sensu etiam dicitur Spiritus sanctus proprie
procedere à Patre.*

D
Tomo 4. ad
Cy. illum
scribens.

EX eodem sensu etiam dicitur procedere proprie de Patre. Vnde Hieron. in expositione Catholice fidei Nicenique symboli ait, Credimus in Spiritum sanctum qui de Patre procedit proprie. Item, Spiritum sanctum verum Deum inuenimus in Scriptura, & de Patre esse proprie. Et item, de Patre Filius, & Spiritus sanctus proprie & vere de Patre procedit. Ecce aperte dicit Spiritum sanctum proprie esse de Patre, & proprie procedere à Patre. Quod non est ita intelligendum, tanquam prius vel plenius à Patre procedat quam à Filio, sed quia hoc habet Pater à se non ab alio, ut de ipso sit & procedat Spiritus sanctus. Filius autem non à se, sed à Patre hoc habet, ut de ipso sit & procedat Spiritus sanctus.

ARTICVLVS V.

*Quomodo Spiritus sanctus differenter
dicatur procedere à Patre principaliter, proprie, & per se?*

DEinde queritur de hoc quod dicit [Ex eodem sensu dicitur procedere proprie de Patre] Quid differens dicat principaliter, proprie, & per se, quæ hic Patri attribuuntur? nullum enim illorum conuenit nisi ra-

*Ex eodem sensu dicitur Spiritus sanctus esse & mitti
à Patre per Filium.*

E**F**orte etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur Spiritus sanctus mitti per Filium, & à Patre esse per Filium. Vnde Hilarius ad Deum Patrem de Spiritu sancto & Filio loquens in 12. lib. de Trin. ait, In Spiritu sancto

sic: quia dicitur principaliter respectu secundarij.

SOLVITIO. Dicendum; quod Spiritus sanctus dicitur à Patre principaliter procedere propter auctoritatem quæ est in Patre.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod si tu das mihi æquum ius in suis, æque possum tuis uti sicut tu: sed nisi sit ingratus collationem ipsam semper in te refero: & sic est inter Patrem & Filium: quia Filius refert in Patrem quod in veritate suum est, eo quod ab illo.

AD ALIUD dicendum, quod non potest hæc concedi, Spiritus est à Patre principaliter, & à Filio secundo: & huius causa est: quia principij auctoritas non importat rationem prioris vel primi in Patre, ut supra monstratum est: & ideo non opponitur secundo, sed ei quod est ab alio habere quod Spiritus sanctus procedat ab ipso: & hæc conceditur & verum est.

tione auctoritatis: ergo videtur, quod idem sint hæc tria.

SOLVITIO. Dico, quod idem dicunt, scilicet auctoritatem processionis esse in Patre, sed diuersa ratione: quia in auctoritate tria sunt: vnum quod principiat primo quicquid in diuinis principiat: & ratione huius conuenit ei principaliter. Aliud est quod non ab alio habet hoc, & ratione huius conuenit ei per se. Tertium est, quod hoc soli conuenit, & ratione huius conuenit proprie: quia proprium est quod vni soli conuenit.

sancto tuo ex te profecto & per eum misso. Item, ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quod ex te per eum Spiritus sanctus tuus est: quod etsi sensu non percipiam, tamen teneo conscientia. In spiritualibus enim rebus tuis hebes sum. Item in eodem, Conserua hanc oro fidei meæ religionem, ut quod in regenerationis meæ symbolo professus sum, semper obtineam: te Patrem scilicet, & Filium tuum vna tecum adorem, Spiritum sanctum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear. Ecce aperte dicit Spiritum sanctum à Patre per Filium & mitti, & esse: quod non est intelligendum quasi à Patre per Filium minorem mittatur vel sit, sed quia ex Patre & Filio est, & mittitur ab utroque: sed hoc ipsum habet Filius à Patre, ut ab ipso & sit & mittatur Spiritus sanctus. Hoc ergo voluit significare Hilarius distinctionem faciens in locutione, ut ostenderet in Patre esse auctoritatem. Inde est etiam, quod veritas ostendens Patrem esse authorem processionis qua procedit Spiritus à Filio, dixit in Euangelio, De Patre procedit, cum & de Patre & Filio procedat Spiritus sanctus. Vnde Aug. in 12. lib. de Trin. querit, Si de Patre & Filio procedit Spiritus sanctus, cur Filius dixit, De Patre procedit? Cur putas, nisi quia solet ad eum referre etiam quod ipsius est, sicut & de quo & ipse est: sicut ait, Mea Doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Si ergo hic intelligitur eius doctrina, quam tamen non dixit suam, sed Patris: quanto magis illic intelligendus est Spiritus sanctus de ipso procedere, vbi sic ait, De Patre procedit: ut non diccret, De me non procedit. A quo autem habet Filius ut sit Deus (est enim Deus de Deo) ab illo, utique habet ut etiam de illo procedat Spiritus sanctus: & ideo Spiritus sanctus ut etiam de Filio procedat, sicut procedit de Patre, ab ipso habet Patre. Quapropter qui potest intelligere in eo quod ait Filius, Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso: non sine vita existenti iam Filio vitam Patrem dedisse, sed ita eum sine tempore genuisse, ut vita quam Pater Filio gignendo dedit, coæterna sit vitæ Patris qui dedit. Intelligat etiam sicut habet Pater in seipso, ut de illo procedat Spiritus sanctus, sic dedisse Filio, ut etiam de ipso procedat idem Spiritus sanctus, & vtrumque sine tempore. Ita ergo dictum est Spiritum sanctum de Patre procedere, ut intelligatur quod etiam procedit de Filio, de Patre esse & Filio. Si enim quicquid habet, de Patre habet Filius, de Patre habet utique ut & de illo procedat Spiritus sanctus: sed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius & posterius: quia ibi omnino nulla sunt.

ARTICVLVS VI.

*De verbo Hilarij quo dicitur, Spiritum
sanctum trinum promerear, qui
ex te est per vnigenitum.*

DEinde queritur de hoc verbo Hilarij [Spiritum sanctum tuum qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear, &c.] Ex hoc videtur sequi, quod principium sit in Filio per auctoritatem: sicut præpositus facit

hoc per regem: virtute enim præpositionis notatur auctoritas in re accusatiua.

SOLVITIO. Præpositio æquiuoce ponitur cum diuersis casualibus: quandoque enim notat auctoritatem in casu cui adiungitur: quandoque subauctoritatem, ut dicunt quidam: tamen verbum subauctoritatis non inuenitur positum à Sanctis. Sed dicendum, quod notat quandoque auctoritatem: si in alio ponitur auctoritas, ut cum dicitur, Rex facit per suum præpositum, ita Hilarius dicit hic, & intendit quod Spiritus sanctus sit à Patre & Filio: & quia hoc Filius habet à Pa-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

T 3 tte

trahitur etiam hic exponitur.

ARTICVLVS VII.

An quicquid habet Filius, habet à Patre pro generationem?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Quicquid habet, de Patre habet Filius, &c.] Sed non habet nisi per generationem: ergo per generationem habet, quicquid habet: sed habet processionem Spiritus sancti à se: ergo per generationem habet illam: ergo processio est per generationem, quod falsum est, cum dicant diuersos fluxus.

Item, Si quicquid habet Filius, habet à Patre: ergo quicquid habet Spiritus sanctus, habet ab utroque: ergo quod procedit ab utroque, habet ab utroque: ergo quod procedit à Patre, habet à Filio, quod falsum est.

Sol. iio.

Ad hanc & huiusmodi sophismata dicendum, quod quicquid habet Filius, habet à Patre per generationem: sed non sequitur, quod totum sit natum quod habet, sicut supra est determinatum: quia Filius natus est, & generatione est, & alia sunt in ipso per identitatem ad natum: & sic vis processiva est in ipso, siue spiratio actiua.

AD ALIUD dicendum, quod quicquid habet Spiritus sanctus, habet ab utroque diuisum & coniunctum: quia totum habet à Filio, & totum habet à Patre: quod autem infertur: ergo quod procedit ab utroque, &c. possumus dicere sicut communiter soluitur, quod est commutatio prædicamenti: quia procedere non est quid, sed ad aliquid. Sed quia posset opponi quod secundum hoc non valeret ratio August. probantis, quod Filius habet à Patre, quod ab ipso procedat Spiritus: quia quicquid habet, habet à Patre. Concedatur hæc, quod quicquid habet, habet ab utroque, & concedatur coniunctum tantum: & si postea infertur: ergo habet à Filio quod procedit à Patre: pater, quod non sequitur: quia ab immobili suppositione procedit ad mobilem. Si autem obicitur, quod hoc est contrarium huius quod dictum est, scilicet quicquid habet, habet ab utroque diuisum & coniunctum. Dicendum, quod non: quia prima suppositio non est nisi pro substantialibus: cum autem assumitur secunda, in distributione termini clauditur, etiam notionaliter conueniens: & quia notionale est in utroque coniunctum, ideo non est mirum si variatur suppositionis modus. Vel potest dici, quod etiam ratio Augustini non tenet de Filio nisi gratia materiz: in forma enim peccat mutando quid in ad aliquid.

DISTINCTIO XIII.

Quare Spiritus sanctus cum sit de substantia Patris non dicatur genitus, vel Filius, sed tantum procedens?

A

OST hæc considerandum est, quantum à talibus quales nos sumus, intelligi potest, cum Spiritus sanctus procedat de Patre, & sit de substantia Patris, cur non dicatur esse natus, sed potius procedere: & cur non dicatur Filius? Quare autem Spiritus sanctus non dicatur vel sit natus, & ideo non sit Filius? Augustinus ostendit in 15. lib. de Trinit. ita dicens: Si Spiritus sanctus filius diceretur, amborum utique Filius diceretur: quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum, nisi patris & matris. Absit autem ut inter Deum Patrem & Deum Filium tale aliquid suspicemur. Absurdissime ergo filius diceretur amborum, id est, Patris & Filij. Amborum enim filius diceretur, si cum ambo genuissent: quod abhorret omnium Sanctorum sensus. Non ergo ab utroque est genitus, sed procedit ab utroque amborum Spiritus. His verbis ostenditur, cur Spiritus sanctus cum sit de Patre, non tamen dicatur genitus vel filius.

Cap. 7.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

EST hæc considerandum, quantum à talibus quales nos sumus, &c. Hic incipit pars illa, in qua determinat Magister differentiam generationis, & processionis. Et diuiditur in duas partes, in quarum prima ostendit, quod Spiritus sanctus non potest dici genitus, eo quod non sit natus ut Filius. In secunda autem determinat, quod non potest dici ingenuus: quod ipse non sit non ab alio, ut Pater. Nunc autem considerandum est, cum Spiritus sanctus] Prima harum habet tres partes, in quarum prima tangit, quare Spiritus sanctus non dicatur natus vel filius, sed tantum procedere. In secunda tangit de conuersio, quare Filius dicitur nasci & procedere. In tertia ostendit, quod ineffabilis est distinctio inter nasci & procedere dum hic viuimus. Inter generationem vero Filij, & cetera.

ARTICVLVS I.

Quis est differentia generationis & processionis in diuinis?

INCIDIT autem dubium circa primum de differentia generationis & processionis: videtur autem nulla esse differentia multis rationibus, quarum quedam sunt vniuersales, & probabiles: quedam autem propriæ. Vniuersales sunt istæ. Inter speciem & genus differentia non assignatur: sed inter speciem & speciem eiusdem generis: cum ergo omne quod nascitur, procedat, & non e conuerso, ut dicit in ista lectione August. inter generationem & processionem nulla est differentia, ut videtur.

Item, Ea que distinguunt hypostases eiusdem nature, aut differunt numero, aut specie. Si numero: hæc non potest esse: quia differre numero, est differre materia: ergo si distinguuntur hypostases diuine nature, per ea que differunt specie oportet distinguere: sed procedere & nasci non differunt specie: ergo inter ea non est talis differentia que constituitur sit diuersarum personarum.

Item, Quicquid secundum unam rationem sui nominis dicitur conuenit, non distinguitur inter illa: ergo si unum quicquid secundum unam rationem sui nominis conuenit Filio & Spiritui sancto, non distinguitur inter Filium & Spiritum sanctum: procedere autem secundum unam rationem sui nominis conuenit Filio & Spiritui sancto: ergo non distinguitur inter eos.

Item, Et probabile videtur probari, quod nulla differentia sit: omnis enim emanatio vel generatio dicitur de alio, aut distinguitur per terminum ad quem, aut per

ipsam emanationem, aut penes duo illorum quæcumque sint simul, aut penes omnia tria: sed in diuinis sunt due emanationes Filij & Spiritus sancti, utraque à substantia Patris, & utraque in substantia, & utraque substantiali hoc modo emanationis, quia nihil de accidente est mixtum, & nihil minus accipit vnus de substantia Patris quam alius: ergo videtur, quod in nullo differant.

Si forte dicas, quod Spiritus sanctus est à duobus: hoc non soluit: quia posito, quod sit ab vno, adhuc Spiritus sanctus non erit Filius, sicut dicunt Græci. Si autem dicas, quod Filius est imago Patris, & non Spiritus sanctus: & hoc iterum non soluit: quia non esse simile in his que quasi exteriori sunt, conuenientia, non dirimit rationem generationis & filiationis, dummodo huiusmodi emanatio sit ibi substantialiter similis: Spiritus autem sanctus in omnibus substantialibus similis est Patri: ergo non est distinctio inter Filij generationem, & processionem Spiritus sancti.

Si forte velles dicere, quod est differentia in modo emanationis sic: quia generatio est in simile specie & forma & ratione, processio autem non: hoc nihil est: nos enim non litigamus de nomine, sed de re ipsa: Spiritus ergo cum sit similis Patri in forma, in specie, in natura, in substantia: & in omnibus absolutis: videtur quod Spiritus erit natus sicut Filius. Si forte dicas, quod generatio est opus nature, processio autem est opus voluntatis, eo quod Spiritus procedit per modum dilectionis. Contra: Opus voluntatis, ut dicit Damasc. est creatio: ergo secundum hæc Spiritus esset creatus, quod falsum est: ergo non erit processio Spiritus opus voluntatis secundum illam rationem qua diuiditur opus voluntatis contra opus nature: redit ergo adhuc, quod processio Spiritus sit opus nature: & ita Spiritus est natus sicut Filius.

Item, In inferioribus est motus & mutatio, & motus & mutatio simul: & determinat Philosophi, quod motus est de subiecto ad subiectum, eo quod non potest moueri aliqua specie motus nisi actu ens & subsistens: mutatio autem inter substantiam, & non substantiam, simpliciter: mutatio autem coniuicta motui est in materia subiecta formis habentibus contrarietatem: que, inquam, materia procedit & exit ad actum aliquid forme. Omnes autem huiusmodi motus & mutationes determinantur & trahuntur in species per se, terminum ad quem sunt. Ergo licet in diuinis desit id quod motus & mutationis est, eo quod non sit ibi exitus de potentia ad actum: cum tamen non desint terminum inter quos sunt emanationes diuine, videtur quod penes terminos distingui debeant: hic autem terminus utrobique non est nisi substantia & suppositum: ergo videtur, quod ambæ emanationes, scilicet Filij, & Spiritus sancti, sunt vnus terminus: ergo nulla differentia inter vnam & aliam.

Item, In omni natura in qua est communicatio secundum fluxum originis hypostaticam

statum, est vna ratio exitus omnium hypostatum illius naturæ. Hoc probatur per inductionem in singulis, homine, a fino, leone, & sic de aliis: ergo cum in diuinis non sit communicatio naturæ pluribus hypostatis nisi secundum fluxum originis, videbitur vna ratio communicationis naturæ esse in Filio & Spiritu sancto: ergo videtur, quod nulla sit differentia emanationum vnus, & alterius.

9 Item, In omni natura sic video, quod vbi est eadem ratio naturæ in specie, in illis est etiam eadem ratio suppositorum: quia enim Sortes & Plato sunt vnus rationis in hoc communi quod est homo, sunt etiam vnus rationis in hoc communi sequenti id quod suppositum est: non enim alia ratione Sortes est suppositum hominis, quam Plato: quia tunc suppositum æquiuoce diceretur de illis: ergo cum natura diuina non solum vnus rationis, sed etiam numero sit in Filio & Spiritu sancto: videtur quod eadem ratio suppositi sit in eis: ergo si vnus est Filius, & alius: vel si vnus non est Filius, nec alius.

10 Item, Omne quod distinguitur ab alio, aut distinguitur substantialiter, aut accidentaliter: accidentalis autem differentia in diuinis nulla est: ergo si differunt Filius & Spiritus S. per substantiam differunt: & hoc est falsum: ergo videtur, quod si vnus dicitur nasci, & alius dicitur nasci: vel si vnus si vnus procedere, & alius similiter procedere dicitur.

11 Item, Supra habitum est, quod non est in diuinis nisi relatio originis: vna autem est relatio originis in omnibus originatis in natura vna, sicut probatur inducendo in singulis: ergo videtur cum ambo, scilicet Filius & Spiritus sanctus originati sint, quod habent vnā originis rationem.

12 Præterea, Similia quæ inducuntur, non videntur valere: cum enim dicitur, quod ex sole procedit lumen, & calor: quorum vnū attribuitur Filio, alterum Spiritui sancto: non est vera similitudo: quia licet vtrumque sit ex sole: tamen alterum tantum ex eo quod est naturale soli, & disponit ipsum, scilicet lumen: calor autem non: quia sol nec calidus, nec frigidus est in natura sui, vt probatum est in naturali Philosophia: ergo secundum hoc Spiritus sanctus esset effectus Patris in natura aliena, & non in natura diuina procederet, quod falsum est. Præterea, Si sol emittat radios per aspectum ad Saturnum vel aliam stellam, nunquam calefaciet eam: ergo si diuinus sol emittat lumen in id quod est naturæ diuinæ, ex hoc non procedit calor aliquis, vt videtur: ergo nihil valet simile per quod distinguitur inter generationem & processionem. Si forte dicas, quod ex sole procedat radius, & lumen: & ita duo distincta: tunc adhuc non valet similitudo: quia lumen est qualitas disponens radium, & solem, & non est diuersæ proprietatis: ergo videtur secundum hoc, quod adhuc non possit distingui inter generationem Filij, & processionem Spiritus sancti. Si autem dicas, quod in igne inuenitur similitudo vera distinctionis: quia ab igne procedit lumen, &

calor, & vtrumque exit ab igne. Iterum hoc non valet duabus rationibus: quatum vna est, quod lux non est naturalis igni, vt dicit Alexander Philosophus: quia non lucet in sphaera sua: aliter enim tegetet a nobis stellas: quia corpora luminosa tegunt ea quæ sunt post se: sicut vna stella eclipsat aliam, quando subiicitur ei inter nostrum visum, & illam quæ est superior. Alia ratio est: quia etsi dabimus, quod ignis de natura sua lucet: non tamen calor, & lumen reducuntur ad eandem naturam in igne: sed vnū ad lucem, & alterum ad calorem: ex hoc igitur tunc sequitur, quod Filius & Spiritus sanctus non essent ex eadem natura Patris, quod hæresis est.

13 Præterea, Si hæc distinguuntur abinueniem, sicut se habebit distinguens ad distinguens, sic distinctio ad distinctionem, & distinctum ad distinctum: sed distinguens ad distinguens differt substantialiter, eo quod accidentaliter distinctio in diuinis nulla est: ergo distinctio à distinctione, & distinctum à distincto differunt substantialiter: sed distincti sunt Filius & Spiritus sanctus: ergo Filius & Spiritus sanctus differunt substantialiter: quæcumque autem differunt substantialiter, vnū eorum habet aliquam substantiam quam non habet aliud: ergo aliqua substantia est in Filio, quæ non est in Spiritu sancto, quod falsum & hæreticum est: ergo non differunt emanationes duæ inter se.

14 Item, In omnibus in quibus est vniuersio vnus communis naturæ, est vnus actus vniuersus, per quem vna natura propagatur ex vno. Hoc probatur in singulis. Ergo si vniuersio naturæ diuinæ est in Filio & Spiritu sancto, erit actus vniuersus quo illa natura ex vno Patre est accepta: ergo si per generationem accipit Filius, per generationem accipit & Spiritus sanctus: vel si procedendo accipit Spiritus sanctus, eodem accipiet & Filius. Si forte aliquis velit instare primæ probationi in stellis, in quibus est natura vna, & tamen non propagatur ex vna stella: instans ridiculosus est: quia stelle non sunt vnus naturæ quæ sit forma speciei: quia si hoc esset verum, cum determinatum sit quod etiam sint vnus materię non diuersificatæ per impressiones peregrinas, sed tantum habentis potentiam ad motum circumlarem, omnis stella cum omni stella esset eisdem effectus, quod est absurdum, & contra peritos astrorum. Si autem forte voler aliquis instare per Angelos: adhuc minus dubia est instantia: quia non est probatum, quod Angeli sint eisdem speciei: vel si sunt, vt quidam dicunt, non est instantia: quia in eis non est natura communicabilis, vt supra in distinctione probatum est: prima autem propositio est de his in quibus natura communicabilis est per originis actum vel proprietatem.

15 Item, Non videtur esse differentia quam quidam de nouo hic inueniunt, scilicet quod duo sint in diuina natura, scilicet esse sine essentia, & spiritualitas ipsius: & ideo penes illa duo sunt duo actus communicationis

nicationis naturæ, scilicet generatio quæ communicat esse & essentiam: & processio quæ communicat spiritualitatem: aut enim spiritualitas vocatur attributum diuinum, quo ipsa natura diuina distinguitur à natura corporali: aut spiritualitas vocatur vis spiritalis, de qua habitum est supra distinctione 10. Si primo modo: tunc nihil est quod dicunt: quia hoc in nulla natura communicabilis est, quod alio actu originis communicat essentia ipsius, & alio secundum rationem proprietatis differentiarum eius ab aliis naturis aliarum rerum: in generatione enim hominis nascitur hic homo, & eadem generatione per consequens habet, quod rationalis est, quod bipes, quod animal disciplinabile susceptibile, & alia omnia huiusmodi: ergo videtur, quod communicatio huiusmodi spiritualitatis non admittit diuersum actum communicationis suæ ab actu communicationis essentia vel nature. Præterea adhuc redibit idem inconueniens quod prius fuit: quia generatione accipit Filius & naturam & spiritualitatem, & processione accipit Spiritus sanctus & naturam & spiritualitatem naturæ: ergo videtur, quod idem sit generare & procedere. Si forte dicas, quod Filius secundum prius accipit naturam, & secundum posterius accipit spiritualitatem, vel per hoc quod spiritualitas est idem illi: sed Spiritus sanctus secundum prius accipit e conuerso, scilicet spiritualitatem, & accipit naturam per hoc quod est posterius ad illam, vel per hoc quod est idem illi, eo quod in diuinis non est prius & posterius. Contra: Omne quod accipit naturam aliquam & proprietatem ipsius naturæ substantialem, secundum prius & per se accipit naturam quam proprietatem quæ est consequens, vel idem illi: non est ergo ratio, quod dicitur Spiritum per se accipere spiritualitatem, quia hoc est contra omnem intellectum. Item, Omnis hypostasis per se subiicitur nature, & proprietati nature per consequens: cum ergo Spiritus sit hypostasis diuinæ nature, per se subiicitur nature, & per consequens secundum intellectum proprietati eiusdem siue attributis. Item, Cum in diuina natura multa sint attributa quæ adionalia sunt spiritualitas, sicut eternitas, incommutabilitas, simplicitas, bonitas, potestas, & huiusmodi: quare non esset aliqua communicatio nature penes hypostases secundum omnia? Si dicas, quod hoc est ideo, quia illa respiciunt actum, spiritualitas autem naturam: hoc plane frivolum est: quia incommutabilitas, simplicitas, eternitas, nullum actum determinant, sed naturam solum.

Si autem dicatur, quod spiritualitas non sumitur hic à spiritualitate nature, sed à vniuersitate: hoc est aliud quæ vis ipsa natura, vt supra probatum est: sed per se, vel in personam: tunc hæretico si illa vis ipsa natura producat perfectum in ratione spiritus, & non nature: vel perfectum in nature, & non ratione spiritus, aut perfectum in proque: & tunc aut productio prima est de natura, & propter identitatem de ratione spiritus:

autem conuersio per se est productio spiritus, & propter identitatem spiritualitatis ad naturam, est etiam productio nature: quia non potest pluribus modis variari, nisi dicas, quod est æque vniuersum, vel æquiuocum: quod autem hic dicitur propter identitatem, ideo fit quod in diuinis propter omnimodam simplicitatem non est prius & posterius, sed idem tamen ratio diuersa est.

Si primo modo, scilicet quod processio dicat productionem spiritus, & non nature, sequitur hæresis Sabellij, quod Spiritus sanctus non accipiat naturam à Patre procedendo: & est etiam contra auctoritates Augustini hic inductas. Si secundo modo, scilicet quod processio dicat productionem nature, & non spiritus, sequitur quod Spiritus sanctus non debeat dici spiritus, sed Filius, quod iterum falsum est. Si tertio modo, scilicet quod processio dicat productionem perfectionis in natura, quæ productio etiam sit spiritus propter identitatem spiritualitatis ad naturam: tunc sequitur, quod spiritus eodem modo procedat, quo filius: generatio enim diuina est productio perfectæ in natura, qui etiam perfectus est spiritus, eo quod identitatem habeat spiritualitas cum natura, & hoc iterum falsum est. Si quarto modo, scilicet quod processio dicat productionem e conuerso spiritus, & per identitatem dicat perfectum in natura. Contra hoc est, quod omnis productio illius est per se quod immediatum est actui producenti: hoc autem in omni communicatione nature est suppositum nature: ergo non est prius attributi, quam eius qui est in natura perfectus. Si quinto modo dicas, huius exemplum nec in spirituali natura, nec in corporali natura inuenitur, quod duo sint in vno ex æquo ordinata ad vnū actum vt termini eius secundum rationem. Si sexto modo dicas: tunc sequitur, quod spiritus in diuinis nulla productione producat, quod frivolum est: ergo ista opinio nouella stare non potest.

Sed forte propter istas rationes, nisi ad oppositum alie rationes inducerentur, hæresis confirmaretur. Vnde sic proceditur ad oppositum: Omnis communicatio diuinæ nature possibilis danda est ei: cum ergo possibilis sit ei communicatio personarum distinctarum in amore, illa necessario danda est ei: ergo non erit illi tantum communicatio nature per actum nature, sed erit etiam communicatio amoris per actum amoris: amor ergo ille qui est à personis distinctis, aut est aliquid, aut nihil. Si nihil est, ergo non est amor. Si autem est aliquid, aut distinctum, aut non distinctum. Si non distinctum: ergo hoc non est personarum distincta, sed potius est à natura. Si autem est distinctum, aut est proprietatis, aut personæ. Non proprietatis, quia proprietatis est in personæ: non personæ: & distinguens, non distincta, ergo relinquit, quod sit personæ: & sic habeo propositum in quibus conclusionibus intentis: quatum vnus est, quod Spiritus sanctus est personæ. Secunda est, quod modus huius processionis non est modus processionis Filij.

2 Item, Pater & Filius conueniunt in eo quod unum sunt in natura. Et si quæro à te, Quare Filius est eiusdem naturæ cum Patre? tu dices quia genitus est à Patre: & quod nascitur, nascendo accipit naturam eius à quo nascitur. Modo quæro ulterius, Si Pater & Filius possunt habere aliquam communicationem præter naturam? Probo, quod sic: quia sic est inter ea quæ sunt eiusdem naturæ, quod in societate vitæ unusquisque de proprio suo dat alij in amore & amicitia: ergo Pater distinctus de proprio suo potest dare Filio, & è conuerso: illud autem est amor: ergo amor est inter Patrem & Filium distinctum, & ut distincti sunt, non tamen in quantum sunt unum in natura: illud autem quod sic dat Pater, aut est à Patre distincto, aut ab eo in quantum communicat in natura cum Filio. Si primo modo: tunc habeo propositum: quia tunc amor est à Patre & Filio, & distinguitur à personis eorum aliter quam Filius à Patre. Si secundo modo: ergo ille amor non procedit ex proprio Patris, & ex proprio Filij: & sic deficientiores in amando erunt Pater & Filius, quam ego & tu: quia ego possum tibi ex proprio amore impendere, & tu mihi. Si forte dicas, quod ille amor non est persona: hoc nihil est: quia hoc supra probatum est in distincto. Si autem dicas, quod amor ille est in patre virtute essentia diuinæ, & ita non est proprius: hoc iterum nihil est: quia etiam potentia generandi est in Patre virtute essentia: & tamen generare proprium est Patris, & non essentia: ergo licet vis spiritalis amoris sit in Patre & Filio ratione essentia, nihilominus tamen diligere quod dicit exitum huius amoris ab utroque, erit proprium & distinctum: ita etiam in me & te potentia amandi nos inuicem, est in nobis virtute naturæ communis mihi & tibi: & tamen diligere nos inuicem, mihi & tibi est proprium.

3 Item, in inferiori natura nobili video duplicem modum processionis: natura enim processit in communicationem per actum generationis, qui propter imperfectionem est de potentia in actum: voluntas autem vnus procedit in aliam per amorem, qui processit propter imperfectionem naturæ est accidentaliter: cum igitur natura inferior exemplata sit à superiori, videtur quod isti duo processus nobiliter sunt in superiori natura: ergo erit ibi generatio sine exitu de potentia ad actum, & erit ibi processio amoris sine accidentali natura: & sic sicut Filius generatur secundum substantiam à Patre, ita Spiritus secundum substantiam procedit ab utroque: & tamen vnus modus non est alter.

4 Item, Quorumcumque processuum propria principia differentia sunt, & ipsi differentes sunt: sed principium amoris est voluntas, principium generationis est natura: ergo processio Spiritus sancti differt à generatione Filij, sicut differunt voluntas & natura. Si forte dicas, quod voluntas in Deo idem est quod natura: non est instantia: quia

supra distincta probatum est, quod licet talia attributa sunt in Deo idem, tamen non sunt synonyma, & differunt in relatione ad actus: hic autem ego accipio naturam ut natura principium est generationis, & voluntatem ut principium est amoris, ergo procedit ratio inducta sine impedimento instantia.

5 Item, Cum duæ sint communiones in natura nobili, vna ad esse, altera ad bene esse, ambæ habebunt aliquid respondens in Deo, cum utraque sit nobilitatis: sed illa quæ est ad bene esse in creatura nobili, differt ab illa quæ est ad esse in re comunicata, & modo communicationis: quia res comunicata in vna est esse naturæ, res autem comunicata in alia est amor: cum ergo omnimoda sit simplicitas in superiori, si illæ communicationes inferuntur in diuina, oportet quod non differant re naturæ, sed modo: quia aliter non essent duæ: ergo in diuinis modus processionis Filij differt à modo processionis Spiritus sancti: & tamen id quod comunicatur utroque modo, erit substantialiter vnum quod est natura vel substantia: & hoc est verum.

6 Item, Obicitur per similia: videmus enim simile in mente humana, & angelica, quæ imago Trinitatis est, quod alius est processus notitia à mente, & alius est processus amoris: & tamen re idem est amatum, & notum, quia substantia mentis: ergo similiter erit in diuinis.

7 Item, Videmus à sole procedere lumen, & radium, in radio ab eodem sole procedere virtutem viuificatiuam: cum ergo Spiritus vitam det, & Filius lumen scientia infundat: patet quod ambo isti diuerso modo, simul tamen à sole diuino oriuntur.

8 Item, Non est idem modus procedentis ut nexus distinctorum, & procedentis ut distincti: Filius autem omnis siue in Deo, siue in natura, procedit à patre ut distinctus, amor autem omnis procedit ut necens distinctos: ergo non est idem modus processionis istorum duorum.

SOLVITIO. Dicendum, quod in veritate processio Spiritus sancti differt à generatione Filij: & rædia istarum vltimarum rationum ostendit numerum & rationem differentiarum: & sunt in vniuerso septem differentia quæ colligi possunt. Prima est ex parte principij à quo: quia vna est à potentia generandi in Patre, alia autem à potentia spiritali: quæ licet secundum rem non differant, tamen vere & non synonyme sunt in Deo.

Secunda est quam hic tangit Augustinus, quod Filius est ab vno, Spiritus autem sanctus est à duobus: non ut à patre & à matre, sed ut vna & eiusdem rationis potentia spirantibus eum.

Tertia est: quia processio Spiritus sancti est ex communi consensu Patris & Filij distinctorum: Filius autem est penes communicationem naturæ: quæ licet iterum in Deo idem sint re & subiecto: tamen hæc idemtas non impedit diuersitatem modi in procedendo

dendo: quia idemtas ex attributo simplicitatis cauatur, & rationem propriam non tollit ab utraque communicatione.

Quarta est penes procedentes: quia Filius procedit ut distinctus in esse, Spiritus autem sanctus per modum bene esse distinctorum: quod tamen ab ipso non tollit naturæ perfectionem: quia in diuinis quicquid est per bene esse vel esse, totum perfectum in substantia & hypostasi est: & ideo dicit etiam August. quod Spiritus est iucunditas & delectatio duorum.

Quinta sumitur iterum ex parte eorum qui procedunt: quia Filius dicit rationem accipientis naturam, Spiritus autem sanctus dicit rationem accipientis & necentis eos à quibus accipit, sicut supra est determinatum.

Sexta est sumpta penes aptitudinem procedentium: quia Filius per hoc quod filius est, nihil dicit nisi relationem ad Patrem: & ideo non ponit aptitudinem ad hoc quod doretur: cum sit ex natura, sed aptitudinem ad hoc quod ab ipso impendatur: Spiritus autem sanctus per hoc quod ut amor procedit ex liberalitate Patris, ponit aptitudinem ad hoc quod ipse doretur: & ideo dicit Augustin. quod ab æterno ut donabilis procedit: donum enim est Patris & Filij quod subiunice gratuito amore impendunt: est etiam vltimus donabile nobis quamuis nunquam daretur.

Septima differentia est quam etiam tangit August. in li. de tri. 14. quod amor est in mente: non ut natus, sed ut spiratus: quia appetitus eius tenuis quidem est in mente: etiam antequam gignat notitiam suam: qui tamen appetitus sit amor notitia iam nata: & ideo ipse potius est vnio parentis & prolis quam natus: & differentia hæc Augustini fundatur super hoc quod vnus aliqua duo, necessario distinguitur ab utroque: & ideo amor qui est vnio parentis & prolis, necessario non habebit nomen & rationem parentis, nec habebit nomen & rationem prolis. His habitis respondendum est ad obiecta per ordinem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod inter genus ut genus acceptum & species non assignatur differentia: quia genus & species sunt secundum magis rationes conuenientia quam differentia, licet secundum hæc nomina species & genus, quæ secundum intentionis nomina sunt, opponantur reatiue, ut dicit Porphyrius: sed inter speciem & genus pro specie positum & loco speciei, assignatur differentia: & ita est hic: quia processio speciem modum emanationis Spiritus sancti exprimit. Nec fiat hic vis de specie & genere: sed quæcumque communitas eorum quæ non conuertuntur adinuicem, vocetur habitudo generis & speciei: quod in diuinis non est species & genus, sicut infra ostendetur.

AD ALIUD dicendum, quod hoc modo sumpto procedere, ut dictum est, procedere & nasci differunt specie: & hæc obiecto fundatur supra falsum. Præterea, Hoc est etiam falsum quod differentia numero semper differant materia: quia dicit Philosophus, quod numerum etiam facit differentia cause & cau-

fati sine materia, sicut est numerus etiam in intelligentibus agentibus secundum decem ordines, quæ secundum Philosophos causantur ab intelligentia prima quæ est Deus. Vel si hoc extraneum videtur, tunc innitatur verbo Damasc. dicentis, quia differentia est causa numeri, & numeri personarum erit causa distinctio personarum: & sicut dicimus numerata differre, ita dicimus differre causam numeri: & ideo sicut distincta personæ differunt personarum numero, ita proprietates distinguentes differunt numero proprietatum. Bene tamen concedo, quod in nulla vna persona vel duabus vel tribus sunt duæ proprietates differentes tantum numero, & non specie proprietatum: quia non sunt duæ paternitates, nec duæ filiationes, nec duæ innascibilitates, & sic de aliis:

AD ALIUD dicendum, quod id quod est principium conuenientia, non est principium distinctio: sicut id quod probatur de pluribus, principium est conuenientia plurium: de illo: sed hoc modo non accipitur hic, quando quæritur differentia inter generationem & processionem: sed potius procedit specialiter exprimit emanationem Spiritus sancti.

AD ALIUD dicendum: quod si ex propriis loquamur, sicut oportet in diuinis: tunc emanatio Spiritus sancti distinguitur ab emanatione Filij, & quantum ad principium à quo, & quantum ad terminum in quem, & quantum ac ipsam emanationem. Principium enim à quo est processio Spiritus sancti, est vis spiritalis, vel consensus Patris & Filij: principium autem à quo per se est generatio à Patre, est vis generatiua ut generatiua. Terminus similiter in quem hoc modo prout potest in diuinis accipi terminus, in vna parte est Filius, & in alia est amor personalis, vel donum Patris & Filij. Modus emanationis vnus est generatio, alterius est dilectio notionalis vel spiritalis.

AD ID autem quod obicitur de ratione imaginis, dicendum quod bene conceditur, quod hoc non operatur multum ad distinctionem.

AD ID quod vltius contra obicitur, quod substantialis est fluxus Spiritus S. & à substantia & in substantiam, dicendum quod hoc non impedit differentia assignatam: ideo quia id quod in diuinis est gratia simplicitatis naturæ, non tollit propria à personis: sed si tolleretur, tunc procederet obiectio. Licet enim Pater vere sit natura diuina, & Filius vere sit natura diuina: non tamen Pater est Filius: & licet generatio vere sit natura diuina, & processio vere sit natura diuina: non tamen generatio est spiratio vel processio hoc modo dicta, nec modus generationis est modus processionis: & hoc accidit: quia à substantia à qua procedit Filius, non eodem modo significandi procedit Spiritus sanctus: sed Filius est ex ipsa secundum quod est vis generatiua in Patre, Spiritus autem sanctus ex ea est secundum quod est vis spiritalis in Patre & Filio: & hoc est quod dicit Dionysius in lib. de di. na. cap. 2. ubi di-

cit sic: Est autem & discretio in super-substantialibus theologiis: non quam dixi tantum quod secundum ipsam unionem im-mixte & inconfuse collocatur vnaquæque principalium personarum: sed quod & ea quæ sunt super-substantialis Dei fecunditatis, non conuertuntur ad se inuicem. Ex hoc accipitur, quod in unitate & simplicitate naturæ sunt discretiones personarum & proprietatum immixte & inconfuse, & non conuertuntur ad se inuicem propter naturæ simplicitatem: quia sicut dicit ibidem Dionysius: Solus fons substantialis deitatis est Pater, nec Filius est Pater, nec Pater Filius, custodientibus hymnis propria religiose thearchicarum personarum. Ergo propria non conuertuntur super se ex simplicitate essentiali: & ideo licet substantia sit amor, substantia sit Filius, & substantia sit vis spirandi, & substantia sit vis generandi, & substantia sit generatio, substantia sit etiam spiratio: non sequitur, quod non differant ab inuicem generatio & spiratio: sicut non sequitur, Substantia est Pater, & eadem substantia est Filius: ergo Pater & Filius ab inuicem non distinguuntur.

AD I D autem quod obicitur, vtrum sic differant, quod Filius dicat secundum rationem generationis fluxum in simili specie & natura, Spiritus autem non: dicendum, quod Spiritus sanctus non sit in simili natura & substantia & ratione sicut Filius, licet modo significandi & proprietate differant, vt patet ex præhabitis.

AD ALIVD dicendum, quod in inferioribus est potentia & exitus eius ad actum qui est motus vel mutatio vel vtrumque: & terminus est in quo motus est in motum esse, vel mutatum esse: & talia non est ponere in diuinis. Et si dicas, quod secundum rationem intelligendi spiratio est Spiritus, sicut generatio Filius: licet non sit generatio producens Filium de non Filio, nec spiratio producens Spiritum de non Spiritu: tunc bene dico, quod Spiritus & Filius distinguuntur, quia vnus procedit vt amor, alius autem vt filius: & sic denominantur ab eis emanaciones eorum, scilicet spiratio à Spiritu, & generatio à Filio. Et si obicitur, quod in vtroque est acceptio substantiæ, iam solutum est hoc: quia hoc non impedit distinctionem.

AD ALIVD dicendum, quod in inferiori natura non est communicatio in toto & perfecta: generans enim communicat naturam per generationem, & descendit partem, nec totum dat: & dat id ipsum quod dat, in potentia materiali, ex quo tamen potest fieri simile in specie, & non habens eandem naturam numero cum dante: & hoc magne imperfectionis est: omnis enim natura quæ se potest communicare eandem in numero & specie, multo libentius facit hoc, quam se communicet in specie tantam. Et probatio huius est: quia si in communicatione queratur salus & permanentia naturæ quæ indita est per appetitum vnicuique, multo intensius queratur permanentia in eadem

natura numero, quam in eadem specie: & hoc experimentum docet quemlibet: quia dicit Apostolus ad Rom. 8. Nam & qui sumus in hoc corpore, ingemiscimus grauati, eo quod nolumus expoliari, sed superindui vt absorbeat quod mortale est à vita. Similiter si queritur iucunditas societatis in pluribus hypostasis, maior habetur in coniunctis in eadem numero natura, quia illæ hypostasæ se se dissentire non possunt, quam in eadem specie & non numero: & ideo cum in inferioribus ista optima naturæ communicatio esse non possit, appetitur ea quæ est post eam possibilis inferiori naturæ, scilicet vt communicetur in specie. Similiter inferior natura quando communicat affectum intimum, libenter in affectu vellet, quod substantia eius procederet in illum quem sicut se diligit, & in amore ipso esset substantia: sed propter materialitatem & ignobilitatem esse non potest: & ideo duo modi communicandi imperfecti in inferioribus, sunt in superiori natura secundum perfectam rationem, scilicet communicatio naturæ, ita quod genus & generans sunt in eadem natura: & communicatio consensus, ita quod ipse consensus sit substantia & suppositum: vnde quod in inferiori natura est tantum vnus modus communicationis naturæ, hoc est ex imperfectione, sicut ostensum est.

AD ALIVD dicendum, quod licet vnus rationis sit communicatio suppositi: non tamen oportet, quod idem sit distinguens supposita: hoc enim in nulla natura est, quod eadem proprietates quæ singularitatem conferendo supponit huic naturæ, sit singularitatem conferens etiam alij qui subsistat eidem naturæ: & ideo illa obiectio sophistica fuit, tanquam ex ratione suppositi posset haberi vna ratio distinguendi supposita.

AD ALIVD dicendum, quod hoc nihil est querere, vtrum isti modi differant differentia substantiali vel accidentali: sicut nec aliquid est dictum in diuinis, vtrum personæ differant differentia substantialibus, vel accidentalibus: quia sermones secundum materiam inquirendi sunt: vnde dicendum, quod differunt proprietatibus quæ non sunt accidentia, sed propter omnimodam simplicitatem sunt substantia: non tamen sunt differentie substantiales, quia non faciunt differre secundum substantiam & essentiam, quæ vna numero est in diuinis, sed faciunt distinguui personas suis proprietatibus: & ipse proprietates distinguuntur seipsis, quia aliter iretur in infinitum.

AD ALIVD dicendum, quod hoc verum est, quod nulla distinctio est in diuinis nisi per relationes originis: sed iam ostensum est, quod ratio originis in diuinis non est vna, sed duplex: est enim Pater origo Filij per generationem, & Pater & Filius origo Spiritus sancti per processionem: & ostensum est, quod in natura omnimodæ perfectionis communicatio amoris coniunctam habet sibi communicationem naturæ in ipso amore & dono.

AD I D quod obicitur contra similitudines

diues inductas, dicendum quod vtrumque simile satis bonum est, dummodo debite intelligatur: sicut enim supra diximus ex auctoritate Hilarij, comparatio terrenorum ad Deum nulla est: & si qua nos interdum afferimus exempla, nemo putet ea in se perfectionem rationis continere: Vnde dicimus, quod ex sole est lumen, & calor: sed calor æquiuocè dicitur ad calorem elementi, & calorem solis: nisi enim esset ex sole calor, non diceret Philosophus in 16. li. animalium, quod semen mouet calore celi, & calore elementi, & calore animæ: sed verum est, quod ille calor, vt dixi, non est vnus rationis cum calore inferiorum: sicut enim motus secundum locum refertur ad immobile primum, ita necesse est, quod alterans omne referatur ad alterans primum, non motum secundum qualitatem alterans: omnis enim vera alteratio reducitur ad alterationem primarum qualitatum, & alteratio primarum qualitatum ad elementa, & hæc vterius ad virtutes stellarum quæ alterant & non alterantur, sicut dicit Philosophus in li. de natura orbis. Sed verum est, quod in hoc deficit simile, quod ad vnam simplicem essentiam solis non possunt reduci lumen & calor: quia sicut dicit Dionysius, causata recipiunt bonitatem cause inferiori modo quam sit in causa ipsa. Et ideo vnum numero quod est in sole operans hæc duo significat quantum potest etiam vnum simplex in natura diuina. Eodem modo dico ad id quod obicitur contra simile acceptum ab igne: quia ad minus in inferiori igne vnus species ignis lux est, vt dicit Philosophus, & vnus ignis est lucens & calens, licet non simplici virtute. Sed quia per eminentiam à causato ad causam assurgimus, intelligimus processionem personarum esse in natura simplici in Creatore.

AD ALIVD dicendum, quod hæc non est vera. Si generatio & spiratio in diuinis differunt, quod substantialiter differunt, nec etiam accidentaliter: ostensum est enim supra, quod in diuinis non sunt illæ proprie differentie: sed est ibi proprietates quæ substantia est: vnde generatio quæ est substantia, differt à processione quæ est substantia, & tamen non differunt substantialiter: & ratio huius patuit supra.

AD ALIVD dicendum, quod prima propositio vera est, licet quidam ferant instantias quas posuimus, & quidam euadere eam volentes ferunt instantiam in Eva, quæ non per generationem naturam humanam accepit. Sed instantia nulla est: quia miracula Dei nihil variant in habitudinibus naturalibus prædicatorum ad sua subiecta in propositionibus. Concedendo ergo primam, dicimus quod hoc quod in inferioribus non est nisi vnus modus communicationis naturæ, & non communicationis naturæ per amorem ei quem diligimus, hoc est imperfectionis, vt supra ostensum est: quæ si detrahatur, & aliud quod nobilitatis est, Deo attribuitur, erit vera propositio: & tamen in Deo erit duplex modus communicationis naturæ per consensus voluntatum, & per generationem.

nerationem.

AD I D quod obicitur, quod ista communicatio non sit penes spiritualitatem quæ naturæ diuinæ attributum est, quantum possum intelligere, videtur esse concedendum. Sed bene concedo, quod est penes spiritualitatem quæ est vis spirandi, vt supra determinatum est. Ad hoc aut quod queritur, Vtrum sit primo & per se naturæ vel spiritualitatis, siue spiritus, dicendum quod in diuinis nihil est prius, & nihil est posterius: sed penes intentiones nominum quibus significatur emanatio, ponit vis spirandi per se rationem ad spiritum in eo quod spiritus vel amor est: sed omne quod procedit in diuinis à persona distincta, perfectum in substantia & distinctum est, ideo per identitatem hypostasis cum tali ratione amoris, est ille amor qui procedit, hypostasis perfecta & distincta: & hæc videtur esse intentio Augustini in lib. de trini. 6. Cap. 5. ubi dicit sic. Spiritus commune est aliquid Patris & Filij, quicquid illud est: at ipsa communio, consubstantialis & cœterna est: quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicitur, sed apertius dicitur charitas: & hæc quoque substantia, quia Deus substantia est, & Deus charitas est. Hic innuit, quod per intentionem nominis virtutis spirandi per se ponatur processio amoris: sed quia totum perfectum est quod est in diuinis, ideo amor est substantia & hypostasis perfecta: & ideo videtur concedendum, quod productio per se est spiritus, & propter perfectionem naturæ diuinæ & identitatem substantiæ cum amore, sit spiritus productus persona perfecta: & hic est quartus sex modorum quos tangit obiectio. Ad id autem quod contra obicitur, dicendum quod immediatum & mediatum non est in diuinis: sed bene concedo, quod secundum rationem intelligendi per nomen, vis spirandi per se est ad spiritum: & hoc est actus non terminus, sed quasi terminus: & hoc potest bene esse in diuinis, ubi est communicatio naturæ duplex, sicut diximus: sicut cum dico, Ego diligo id quod per se procedit à me, in actu verbi significatum est amor. Et quod obicitur, quod actui communicationis naturæ immediata est hypostasis vt est hæc substantia, dicendum quod hoc est verum in actu in quo natura communicatur vt natura, hoc est, in generatione: in alio vero modo communicationis non est verum: sed potius est à conuerso.

ARTICVLVS II.

*Vtrum Spiritus sanctus possit dici
Filius amorum à quibus
procedit?*

DEinde queritur de hoc quod dicit in primo capite ibi: [Si Spiritus sanctus filius diceretur, amorum vti que filius diceretur, &c.] Hæc enim ratio non videtur valere: quia quamuis non procedat ab ambobus, adhuc erit differentia inter generationem & processionem: & illam debuit assignare Augustinus.

gust. Si dicas, quod etiam non procedat ab ambobus, tamen diceretur Spiritus amborum, sicut Græci dicunt eum esse Spiritum Filij, non autem à Filio: & ita sequeretur, quod si esset Filius, esset Spiritus Filij. Contra: quia hoc esset verum si cum dicitur, Spiritus Filij, constitueretur genitius in habitudine causæ efficientis vel principij, & non posset habere aliam constructionem.

Solutio. Ad hoc dicendum, quod Augustini obiectio fundatur supra rationem necessariam, & supra auctoritatem canonis. Ratio autem necessaria posita est supra distinctione 10. ubi probatum est, quod Spiritus sanctus procedit à duobus. Auctoritas autem illa habetur ad Rom. 8. ubi dicit Apostolus Spiritum esse Spiritum Filij. Et bene concedo, quod secundum veritatem non potest habere constructionem nisi in habitudine causæ efficientis: & hoc supra distinctione 10. probatum est, ubi quæsitum est, si idem sit Spiritum esse Filij & à Filio.

ARTICVLVS III.

Verum processio sit de ratione generationis & spirationis: & quare nomen processionis magis remaneat Spiritus sancto, quam Filio.

Deinde quæritur de hoc quod dicit secundo ca. [Cum autem Spiritus non dicatur genitus, &c.] Ex hoc enim quod ibi dicit August. videtur quod processio sit de ratione generationis & spirationis: prædicatur enim de ipsis, & non conuertibiliter: aut ergo ut ens de ratione eorum, aut ut non ens de ratione eorum. Si dicas ut ens de ratione eorum, habeo propositum, quod uni-

uoce dicitur. Si autem dicas, quod ut non ens de ratione eorum: tunc conuenit eis per accidens: & hoc falsum est: quia accidens non est in diuinis.

Si autem detur, quod ut genus prædicatur, quæritur quare magis remanet nomen Spiritui sancto quam Filio? Item, si genus est, sequitur quod vniuersale & particulare sint in diuinis, quod repugnat summe simplici, ut dicit Boëtius.

Solutio. Sicut supra determinatum est distinctione 11. dico, quod nec ut genus, nec ut accidens, prædicatur aliquid in diuinis nec de essentia nec de persona nec de notione: sed bene aliquid prædicatur in diuinis ut significatum intentione cõmuniore, quam id de quo prædicatur: licet enim in diuinis semper eadem res sit in prædicato & subiecto, est tamen alius modus significandi: & ideo non valet distinctio sic facta, si prædicatur, quod prædicatur ut ens de ratione subiecti, vel prædicatur ut non ens de ratione subiecti: quia non opponuntur illa duæ ut contradictione: sed sic diuidendo, prædicatur ut ens, &c. vel non prædicatur ut ens, &c. Concedo istam, non prædicatur ut ens, &c. In illo sensu quod negatur, includit totum prædicatum & determinationem prædicati. Si autem quæritur, Qualiter prædicatur? Dicendum quod prædicatur ut idem sub altera intentione significandi.

Ad id autem quod quæritur, Quare Spiritus sanctus nomen retinet supra responsum, & quæsitum est. Sed hæc potest dici, quod ideo retinet: quia cum processio in inferioribus in duobus dicatur, scilicet in motu processiuo, & egressu causati à causa; emanatio Spiritus sancti ad vtrumque aliquam ponit similitudinem, ut supra probatum est: emanatio autem Filij non ponit similitudinem, nisi ad alterum, scilicet ad exitum causati de causa.

Cum Spiritus sanctus non dicatur genitus, cur Filius dicatur procedere?

B Cum autem Spiritus sanctus non dicatur genitus, sed tantum procedens, quæri solet, Cur Filius non dicitur tantum genitus, sed & procedens? Sicut ipse in Euangelio Ioannis ait, Ego ex Deo processi vel exiui, & veni in mundum. Non ergo tantum Spiritus sanctus procedit à Patre, sed etiam Filius. Ad quod dicimus, quod cum vterque procedat à Patre, dissimiliter tamen. Nam Spiritus sanctus (ut ait August. in 5. lib. de Trinit.) procedit à Patre, non quomodo natus, sed quomodo datus vel donum. Filius autem processit nascendo, exiit ut genitus. Ac per hoc illud elucescit ut potest, scilicet cur Spiritus sanctus etiam non sit Filius, cum & ipse à Patre exeat. Ideo Spiritus non dicitur Filius, quia neque natus est sicut vnigenitus, neque factus ut per Dei gratiam in adoptionem nasceretur sicut nos.

ARTICVLVS IV.

Verum Spiritus sanctus à Patre non quomodo natus, sed quomodo datus vel donum: & utrum Filius procedit ut donum?

Deinde quæritur de hoc quod dicitur [Procedit à Patre non quomodo natus, sed quomodo datus vel donum, &c.] Hoc enim non videtur vgrum: ratio enim dari & doni non videtur esse ut immediatum processionem vel procedenti: sed potius videtur esse consequens secundum intellectum eum qui procedit: vnaquæque enim res prius est in se, quam in comparatione ad alterum: ergo procedens Spiritus sanctus prius est Spiritus in se, quam sit comparatus ad alterum: datum autem & donum dicuntur comparationem ad dantem & ad eum cui datur: ergo videtur, quod ista consequantur procedentem, & sic nihil dicit August.

Item, Datum & donum est Spiritus sanctus ex tempore: temporale autem non est ratio æterni: ergo cum processio æterna sit qua procedit Spiritus sanctus, non videtur procedere ut datum vel donum.

Solutio. Dicendum, quod procedit ut donum: probatum est enim, quod procedit ut amor gratuitus: ratio autem amoris gratuiti in eo quod gratuiti, est ratio prima doni quod donatur: quia quicquid datur sibi inuicem à diligenteribus, amor gratuitus est prius illo & causa illius: & ideo dicit Augustinus, quod amor qui est Spiritus sanctus, est donum in quo omnia dona donantur.

Ad obiectum autem dicendum, quod in ista processione aliud est, quæ in illa quæ est nature ut natura est: quia quod ibi primum est, hoc hic est adiunctum per identitatem: unde per se hic procedit donum amoris, quod tamen perfecta est persona propter perfectionem nature diuinæ & identitatem simplicitatis: & hoc probatum est supra in prima questione huius lectionis.

Ad aliud dicendum, quod donum ab actu donandi dictum conuenit Spiritui ex tempore, sed ab aptitudine dictum conuenit ei ab æterno.

Sed ad hoc non videtur valere August. distinctio: quia etiam Filius procedit, ut donum. Probatio ista, s. Patulus enim natus est nobis; & filius datus est nobis. Nihil autem datum est in tempore nisi quod ab æterno donabile fuit. Ergo Filius ab æterno processit ut donabilis.

Solutio. Dicendum, quod Filius non procedit ut donum: eo quod ratio generatio-

nis non dicit rationem primi doni, sicut amor gratuitus, sed dicit rationem primi existentis: & ideo Magister infra distinct. 18. dicit, quod Filius processit ab æterno, non ut donum, sed qui dari posset, eo quod ab altero est: & ideo dantem se, & mittentem habere poterat. Et ideo obiectio tenet de Filio quæ primofacta est, & de Spiritu sancto, quod ratio doni consequitur esse Filij secundum intellectum: sed ratio doni est de ipsa ratione processionis Spiritus sancti, ut amot est, & ab amantibus procedit.

ARTICVLVS V.

An duodecim modi generationis positi ab Arrio heretico sint sufficienter positi: an etiam alij sint addendi?

Deinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Inter namque generationem Filij, &c.] Sumo duodecim modos generationis quos Arrius contra Victorinum disputans, induxit, qui licet hereticus fuerit, tamen modi notabiles sunt & boni. Primus est penes fluxum lineæ à puncto, si motu suo lineam facere posset. Secundus est penes emissionem radij à sole vel alio corpore luminoso. Tertius est penes sigillationem characteris, sicut figura fit in cera à sigillo. Quartus est penes immixtionem, ut quando à Deo immittitur homini bona voluntas. Quintus est penes exitus proprietatis vel accidentis à principij subiecti. Sextus est penes abstractionem intentionis ab hoc particulari, sicut species rerum generantur in anima. Septimus est penes excitationem: sicut liberum arbitrium excitatum à gratia vel alio procedit in generationem actuum. Octavus penes transfigurationem: sicut ex ære fit statua, & sicut figura in figura incisionis. Nonus est penes productionem: sicut motus procedit ab immobili primo. Decimus est penes exitum speciei à generatione per exitum differentiarum diuidentium genus & constituentium speciem. Undecimus est penes ideationem: sicut arca exterior est ab arca quæ est in mente arcarij, & sanitas istius curati est à sanitate quæ est in anima medici. Duodecimus est penes nascentiam, ut homo filius nascitur ab homine patre. Pater autem, quod ille hereticus non omnes modos generationis enumerat: quia nascuntur ex patrefactione multa & ex vegetabilibus, præcipue ex virtute stellarum quæ non tetigit: & ideo insufficientis fuit: & ideo à Victorino reprehenditur, & ostenditur quod nullius harum generationum diuina generatio plenam habet similitudinem.

*Quod non potest distinguere à nobis inter generationem Filij,
& processionem Spiritus sancti?*

C Inter generationem vero Filij & processionem Spiritus sancti, dum hic vivimus distinguere non sufficimus. Vnde August. Maximino præmissam quæstionem refricanti, scilicet quærenti, cur Spiritus sanctus non diceretur Filius, cum de Patris esset substantia: respondens sic ait, Quæris à me si de substantia Patris est Filius, de substantia Patris est etiam Spiritus sanctus: cur vnus Filius sit, & alius non sit filius? Ecce respondeo, siue capias, siue non capias. De Patre est Filius, de Patre est Spiritus sanctus: sed ille genitus est, iste procedens. Ideo ille Filius est Patris de quo est genitus: iste autem Spiritus sanctus est vtriusque, quoniam de vtroque procedit: sed ideo cum de illo loqueretur ait, De Patre procedit, quoniam Pater processionis eius author est, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit vt etiam de ipso procederet Spiritus sanctus. Nam nisi procederet etiam de ipso, non diceret discipulis, Accipite Spiritum sanctum, eumque insufflando daret, vt à se quoque procedere significans, aperte ostenderet stando quod spirando dabat occulte. Quia ergo si nasceretur, non tantum de Patre, nec tantum de Filio, sed de ambobus vtrique nasceretur, sine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc, quia filius amborum nullo modo esset, non oportuit nasci eum de ambobus. Amborum est ergo Spiritus sanctus, procedendo de ambobus.

ARTICVLVS VI.

Utrum illa sit concedenda, quod Pater sit author quod Spiritus sanctus procedit à Filio, & quod Pater sit author filiationis Filij, & quod sit author essentia in Filio?

D E inde quæritur de hoc quod dicit ibi [Quoniam Pater processionis eius author, qui talem genuit filium, &c.] Ergo quod Spiritus procedit à Filio, author est Pater: non autem est author nisi generando: ergo videtur, quod Pater generando sit author processionis Spiritus sancti: cuiuscunque autem Pater est author generando, ille est filius: ergo videtur, quod Spiritus sanctus sit filius quod falsum est.

2 Item, Cuiuscunque Pater est author generando, illud genuit: processionis est author generando: ergo processionem genuit, vel in Filio ad minus genuit.

3 Item, Potestne ista etiam concedi, quod Pater sit author filiationis Filij? Videtur quod sic: quia si filiatio est in filio, hoc est per generationem Patris: ergo videtur, quod ipse sit author filiationis Filij.

4 Item, Potestne ista etiam concedi, quod Pater sit author essentia in Filio? Videtur, quod sic: quia ipse est author, quod essentia sit in Filio: ergo ipse est author essentia Filij.

Sed cuiuscunque Pater est author, ab illo distinguitur: sed Pater est author essentia Filij: ergo ab essentia Filij distinguitur: sed à quocunque distinguitur, hoc affirmatiue non prædicatur de ipso: ergo Pater non est essentia Filij, quod falsum est.

5 Eadem ratione probatur, quod Pater non est vis processiva vel processio, quæ Spiritus procedit à Filio: si enim illius est author (vt dicit Aug.) tunc ab illo distinguitur: & à quo distinguitur, hoc affirmatiue non prædicatur de ipso: quia distinctum & à quo distinguitur, opponuntur relatiue in diuinis: ergo Pater non est principium spirationis quod est in Filio. Quod falsum est: quia persona est proprietatis sua: vnde cum eadem proprietatis numero sit in Patre & Filio ad spirandum Spiritum sanctum, Pater est principium Spiritus sancti quod est in Filio: & ex hoc videtur vterius sequi conclusio quæ absurdissima videtur in diuinis, quod cuiuscunque Pater est author, hoc est ab ipso: & si ipse Pater est hoc cuius est author, ipse est hoc quod ab ipso est: quod supra dist. 5. reputatum est hæresis.

SOLVTIO. Dicendum, quod Pater est author Filij, & omnium eorum quæ sunt in Filio prout sunt in Filio: & bene concedo, quod omnium eorum quæ sunt in Filio Pater est author per generationem vel generando.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod illud

illud argumentum non sequitur: si enim dabo istam, Pater generando est author processionis Spiritus sancti à Filio: non sequitur, quod ipse author sit generando Spiritus sancti: sed sequitur, quod ipse generando author est, quod Spiritus procedat à Filio, & hoc verum est.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est falsa, cuiuscunque Pater est author generando, illud genuit: nec in humanis tenet: quia cordis filij pater carnalis est author generando: nec tamen cor genuit, sed filium: actus enim generationis persone non est nisi hypostasis, & alia sunt in hypostasi: sed authoritas respicit omnia quæcunque vel per se & primo, vel per accidens & consequenter habentur per generationem: vnde processionem nec per se genuit, nec processionem in Filio genuit: sed genuit Filium qui nascendo accepit processionem, sicut omnia alia in quibus non opponitur relatiue Patri.

AD ALIUD dicendum, quod Pater est author filiationis Filij, & hoc generando: non tamen genuit filiationem, sicut iam dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod Pater non est author essentia in Filio: sed bene concedo hanc, quod Pater est author, quod & quia, vel quare est essentia in Filio: quia licet authoritas sit respectu omnium quæ sunt in nato: non tamen est respectu eorum quæ aliquo modo se habent ad generationem vt termini, siue per se siue per aliud, siue primo siue consequenter: essentia autem, nec in se, nec in alia persona, se habet aliquo modo vt ens ab alio: sed essentia in Filio non est essentia secundum modum intelligendi, sed potius acceptio essentia, & modus habendi eam: & ideo illud aliquo modo referri potest ad authoritatem generationis.

AD ALIUD dicendum, quod authoritas est causa distinctionis, eo modo quo refertur ad generata siue ad genitum: refertur

autem ad genitum vniuersaliter, non primo, neque per se: vnde non est causa distinctionis simpliciter, sed secundum quid: verbi gratia cum dicitur, Pater est author quod essentia est in Filio, non sequitur, quod Pater distinctus sit ab essentia, vel ab essentia in Filio: quia neutro modo ipse est author essentia: sed sequitur ex hoc, quod essentia est in Filio, hoc habet à Patre: & alio modo habet Pater essentiam, & alio modo Filius: quia Pater habet non ab alio, Filius autem ab alio.

AD VLTIMUM dicendum, quod Pater est author processionis Spiritus sancti à Filio prout est à Filio: sed ex hoc, sicut iam habitum est, non sequitur, quod eadem processionem actiua non sit in Patre, sed quod non eodem modo habeat eam Pater quo habet eam Filius: & hoc verum est: quia Pater habet eam à se, & Filius habet eam à Patre: & hæc distinctio est in modo habendi, non in eo quod habetur.

ARTICVLVS VII.

An bene sequitur, Spiritus temporaliter procedit à Filio: ergo ab eterno?

D E inde quæritur de hoc quod dicit [vt à se quoque procedere significans, aperte ostenderet stando, &c.] Non enim videtur valere argumentum de temporali processionem ad æternam: quia Græci concedunt, quod à Filio mittitur: non tamen concederent quod à Filio procedit.

SOLVTIO. Bonum est argumentum: quia sicut infra probabitur, æterna processio significatur in temporali: mitti enim est cognosci quod ab alio sit per effectum appropriabilem personæ: & ideo si significatur procedere temporaliter de ipso Filio, de necessitate etiam ab æterno procedit ab eo: & hoc infra ostendetur dist. 15.

Hic dicit, quod non valet inter illa duo distinguere.

Q Vid autem inter nasci & procedere interfit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? Non omne quod procedit, nascitur: quamuis omne procedat, quod nascitur. Sicut non omne quod bipes est, homo est: quamuis bipes sit omnis, qui homo est. Hoc scio: distinguere autem inter illam generationem, & hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio. Ac per hoc quia & illa & ista est ineffabilis: sicut Propheta de Filio loquens ait, Generationem eius quis enarrabit? Ita de Spiritu sancto verissime dicitur. Processionem eius quis enarrabit? Satis sit ergo nobis, quia non est à seipso Filius, sed ab illo de quo natus est: non est à seipso Spiritus sanctus, sed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroque procedit, sicut iam ostendimus. De Spiritu sancto quomodo ipse de Deo sit, nec tamen ipse Filius sit, quoniam procedendo non nascendo legitur esse de Deo: iam superius quantum visum est, disputauimus.

EXPOSITIO TEXTVS.

E I N D E queritur de illis tribus que tangit *ibi* [Nescio, non valeo, non sufficio, &c.] Quomodo differant? Videtur enim

esse inculcatio eiusdem. Et dicendum ad hoc, quod nescire dicit defectum habitus in cognoscendo: non valeo autem dicit defectum rationis ad intellectum diuinorum non sufficio autem dicit obscuritatem que remanet etiam post illuminationem fidei, propter obscuritatem speculi & ænigmatiæ.

An Spiritus sanctus debeat dici ingenuus?

N Vnc considerandum est, cum Spiritus sanctus non sit genitus, utrum debeat dici ingenuus? Ad quod dicimus, Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenuum debere dici. Vnde August. ad Orosium ait, Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenuum fides certa declarat: quia si dixerimus ingenuum, duos Patres videbimur affirmare. Si autem genitum, duos credere Filios culpamur. Si enim solus Filius dicitur genitus, ita & solus Pater dicitur ingenuus, eo quod ab alio non sit. Vnde August. in 1. lib. de Trinit. Pater, inquit, solus non est de alio. Ideo solus appellatur ingenuus, non quidem in Scripturis, sed in consuetudine disputantium, & de re tanta sermonem qualem valuerint proferentium. Filius autem de Patre natus est: & Spiritus sanctus de Patre principaliter, & communiter de utroque procedit. Ideoque cum Spiritum sanctum genitum non dicamus, dicere tamen ingenuum non audemus, ne hoc vocabulo vel duos Patres in illa Trinitate, vel duos qui non sunt de alio quispiam suspicetur. Ecce his verbis aperte ostendit Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenuum debere dici.

DIVISIO TEXTVS.

N Vnc considerandum est, &c.] Hic incipit secunda pars istius distinctionis, in qua ostendit quod Spiritus S. non debet dici ingenuus. Et diuiditur in quatuor partes, in quarum prima ostendit per August. quod Spiritus non dicitur ingenuus. Secundo per Hier. ostendit, quod dicitur ingenuus *ibi* [Hieronymus tamen, &c.] In tertia soluit contrarietatem eorum *ibi* [Sed ut istam que videtur, &c.] In quarta probat solutionem *ibi* [Quod autem Hieronymus ita acceperit, &c.]

ARTICVLVS VIII.

Utrum Spiritus sanctus possit dici ingenuus?

Incidit autem dubium circa primum capitulum, utrum Spiritus sanctus possit dici ingenuus? Videtur quod sic: dant enim Sophista pro regula, quod propositio de infinito predicato, æquipollet negatiue, ut iste non est homo: & iste est non homo: cum ergo ista sit vera, Spiritus sanctus non est genitus, videtur etiam hæc esse vera, Spiritus sanctus est ingenuus.

2. Item, Spiritus sanctus aut est ingenuus, aut non est ingenuus. Si est ingenuus, habeo propositum. Si autem non est ingenuus: ergo non est non genitus: sed hæc æquipollet huic, est genitus: cum ergo hæc sit falsa, erit & hæc falsa, non est non genitus: ergo & ista, non est ingenuus: ergo illa fuit vera, est ingenuus: & hoc negat August. Præterea, datur pro regula, quod si duo termini se habent sicut superius & inferius, & ambo negentur, vel coniungantur cum negatione, quod inferior efficitur superior, & è conuersio: verbi gratia: homo & animal se habent ita, quod homo est inferius ad animal: non homo autem superius ad non animal, cum de pluribus possit dici non homo, quam non animal. Ergo à simili cum in communitate personarum ens ab alio, & genitus, se habeant sicut superius & inferius: si coniungatur eis negatio, de pluribus verificabitur ingenuus, quam non esse ab alio: sed non ens ab alio, verificatur de vno, scilicet de Patre: ergo ingenuus verificatur ad minus de duobus: ergo dicitur de Spiritu sancto. **SOLVTIO.** Dicendum cum Dam. quod hoc quod dico ingenuum dupliciter dicitur: dicitur enim sic libro 1. cap. 9. Oportet scire, quoniam ingenuum, per vnum n, scriptum scilicet, idem quod non factum significat. Ingenuum per duo n, scriptum scilicet, ostendit, quod non generatum est: & dicit, quod in primo sensu genitum & non genitum distinguunt

distinguunt inter naturas, creatam scilicet, & increatam: quia diuina natura est ingenua, id est, increata, secundum quod genitum dicitur à genesi, id est, à creatione. Ingenuum autem in secundo significato conuenit naturæ creatæ & increatæ: quia aliquis in natura diuina est ingenuus, vt solus Pater, vt dicit Damasc. & aliqua alia etiam in natura creata dicuntur ingenua, sicut omnium animalium propriæ primæ hypostases, id est, indiuidua que non nata, sed à conditione facta sunt, vt primi duo asini, & primi duo leones, & primi duo homines, & sic de aliis. Tamen nota, quod secundum proprietatem Latine lingue non est ista distinctio: quia ingenuum per duo n, in Latina lingua nihil significat: sed quod non est generatum, dicimus ingenuum. Et ideo aliter dicendum, quod ingenuum dupliciter potest recipere prepositionem, scilicet in vi priuationis, & in vi negationis. Si recipiat eam in vi priuationis: tunc non dicitur nisi de non nato, apto tamen ad hoc vt nascatur vel generetur: & sic nec de Patre, nec de Spiritu sancto, nec etiam de Filio potest conuenienter dici. Si autem recipiat prepositionem in vi negationis: tunc potest negare negatio extra genus, vel in genere. Si extra genus: tunc tantum valet ingenuum, quantum ens non genitum, vel non ens genitum simpliciter: & sic vniuersaliter verificatur de omnibus non ab aliis vel ab alio existentibus: & etiam de his que ab alio vel ab aliis sunt, dummodo non sint per generationem ab alio vel ab aliis. Si autem negat in genere nature diuinæ: adhuc potest facere triplicem negationem, scilicet, quod negatio tunc negat genus generationis, vel tantum ipsam generationem relinquendo genus, vel vtrumque simul. Verbi gratia, genus generationis est esse ab alio: potest ergo esse sensus, ingenuus, id est, non ens ab alio: vt *ibi* sicut negatio: & in hoc sensu sumit August. in primo capitulo istius partis: & sic non conuenit nisi Patri. Vel potest esse sensus, ingenuum, id est, ens ab alio non per generationem: & sic negatio non finitur nisi ad speciem geniti, & non ad genus: & sic non conuenit nisi Spiritui sancto: sed in hoc sensu nullus Sanctorum in hac locutione vltus est. Tertio modo potest intelligi negatio finiri ad totum quod est in genito, id est, ad ens ab alio per generationem simul & coniunctim, vt idem sit ingenuum quod non ens ab alio per generationem: & communiter conuenit Patri & Spiritui sancto: & in hoc sensu sumit Hieronymus. Hac ergo habita distinctione respondendum est ad primum, quod cum dicitur, quod propositio de infinito predicato æquipollet negatiue, non sumitur infinitum & priuationum idem. Non genitum enim non est idem cum ingenuo, nec è conuerso, nisi in quodam sensu, vt iam dictum est. Vnde licet Augustinus concedat Spiritum esse non genitum, secundum quod negatio negat totum quod ponit genitum, non tamen concederet, quod est ingenuus: quia hoc proprie conuenit Patri, & est notio Patris secundum quod negatio

non negat nisi genus geniti, hoc est, ens ab alio: quia sic non conuenit nisi Patri. **AD ALIUD** dicendum, quod Spiritus sanctus est ingenuus, & non est ingenuus in diuersis sensibus, vt iam patuit: & ideo solutio ad illud etiam patet. **AD ALIUD** dicendum, quod ingenuum, secundum quod negatio subintellecta negat totum, efficitur superius ad non ens ab alio: sed in illo sensu non videtur Augustinus, sed Hieronymus, vt iam dictum est.

ARTICVLVS IX.

Utrum non esse ab alio sit notio Patris, & utrum Pater & Filius possint dici idem principium Spiritus sancti?

Dinde queritur de hoc quod dicit [Pater, inquit, solus non est ab alio, &c.] Si enim non esse ab alio notio est Patris, videtur etiam per oppositum, esse ab alio notio esse Filij & Spiritus sancti, quod falsum est: ergo nec non esse de alio notio est Patris. 2. Item, Sicut Pater est innascibilis, ita etiam est improcessibilis: ergo videtur, quod hæc debeat esse notio sua, sicut innascibilitas. 3. Præterea, Sicut ingenuum esse secundum vnum sensum conuenit Patri & Spiritui sancto: ita improcessibile esse conuenit Patri & Filio: quare ergo non ponitur esse vna proprietatem Patris & Filij in communi, sicut Hieronymus ponit ingenuum conuenire in communi Patri & Spiritui sancto? Si dicas, quod hoc impedit communitas: quia quod commune est, non habet intentionem propriam: quia proprium est quod conuenit vni soli. Hoc nihil est: quia spiratio actiua secundum quam Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, communis est Patri & Filio: & tamen est notio: ergo ratio communitatis non impedit notionis intellectum. **VLTERRIVS** queritur, si dicimus Patrem & Filium per vnam notionem esse principium, utrum possimus concedere, quod sint idem principium? videtur, quod sic: quia sunt principium: aut ergo sunt idem principium, aut diuersum: quia idem & diuersum sequuntur omne ens in quantum ens est: non autem sunt diuersum principium Spiritus sancti Pater & Filius: ergo sunt idem. Contra: Supra distinctione 10. Magister noluit concedere de Patre & Filio, quod essent idem Deus, vel alius Deus: tamen concessit, quod essent vnus Deus: cum ergo non magis vnio sit Patris & Filij in communi notione que spirant Spiritum sanctum, quam in essentia diuina, videtur quod non debeat concedi, quod sint idem principium, vel aliud sine diuersum. **SOLVTIO.** Dicendum ad primo questionem, quod ad esse notionis tria exiguntur: quorum vnum est principale à quo etiam notionis vocabulum trahitur, scilicet quod per ipsum innotescat persona, vel personæ, cuius

ius est notio, siue quarum est notio. Secundum autem est, quod sonat aliquam dignitatem: quia persona nomen dignitatem sonat, siue natura, siue officij: communiter autem sonat dignitatem naturæ: unde in diuina aliarum naturarum præter rationalem non vocamus personas, vt hoc lignum, vel hunc lapidem: eo quod non habent honorem imaginis in qua est similitudo diuinarum personarum. Tertium est, quod aliquo modo habeat naturam relationis ad aliud: quia aliæ proprietates in diuinis esse non possunt, nisi relationes originis, vt infra d. distinct. 26. probatur. His habitis facile respondetur obiectis.

AD PRIMUM enim dicendum, quod esse de alio non pertinet ad dignitatem ex se: & ideo notio esse non potest. Dico autem ex se: quia ex modo aliquo superaddito potest notare dignitatem esse ens de alio, quod in inferioribus conuenit vilibus rebus, vt pilo lumbico, pediculo: hæc enim sunt exempla Augustini: ergo ex se non dicit dignitatem in persona: sed si adderetur esse de alio per generationem, tunc generatio dignitatem afferret ei quam non haberet: quia genitus (vt dicit Hilarius) in honore est generantis: geniti enim honoris admiratio in honore generantis est: & hoc habitum est supra distinctione 5. Non esse autem ab alio de se dicit dignitatem: & in superioribus, & inferioribus: quia quod non est ab alio, eo ipso processibilissimum est & notissimum: & ideo illud est notio Patris.

AD ALIUD dicendum, quod innascibilitas est notio quæ includit in se improcessibilitatem vt partem sui: & hoc patet ex superiori distinctione posita de hoc quod est ingenitum secundum quod negatio negat genus geniti: quia sic tantum est notio Patris: tunc enim idem est innascibilitas quod est non existentia ab alio: & quod non est ab alio, nec generatiue est ab alio, nec etiam processive est ab alio. Vel dicatur si placet, quod nascibile & processibile se habent sicut superius & inferius: ergo si adueniat negatio vel priuatio, quod inferius est sit superius, & e conuerso: ergo ingeneratio siue innascibilitas est superius ad improcessibilitatem: & sic in innascibilitate intelligitur improcessibilitas: & hæc est solutio quorundam, & non

valet: quia cum dicitur, quod per negationem minus commune efficitur magis commune, non intelligitur hoc nisi de suppositis de quibus dicitur, quod hoc de pluribus potest prædicari quam illud: & non quod ipsum ponatur in intellectu illius vt pars: licet enim homo sit pars animalis, & posito homine ponatur animal: & similiter posito non animali, ponitur non homo: non tamen est pars quæ cadit essentialiter sub non homine: sicut homo sub animali per quod diffinitur. Præterea, Ego pono obiectionem de inspirabilis, quæ posita est de improcessibilis: & tunc non valet solutio eorum: sed oportet redire ad primam solutionem.

AD ALIUD dicendum, quod ingenitum secundum quod communiter conuenit Patri & Spiritui sancto, secundum intellectum Hieronymi non est notio: sic enim tantum valet quantum non ens ab alio per generationem, ita quod negatio respiciat totum coniunctum: & hoc non est dignitas, quia non est ab alio per generationem, quin valde indigne est ab alio, vt patet in exemplis Augustini, vt vermibus lumbicis est non ab alio per generationem, sed ab alio per putrefactionem: & ideo nulla est quæstio ulterius de processibilis vel inspirabilis.

AD ID quod ulterius queritur, Vtrum Pater & Filius possint dici idem principium Spiritus S. Sine præiudicio dico, quod non: & hoc propter articulum qui clauditur in intellectu eius quod est idem, qui denotat identitatem suppositi & personæ: Pater autem & Filius licet sint vnus Deus, non tamen idem Deus, masculine suscipiendo ly idem: & similiter licet sint vnum principium, non tamen idem principium: quia non eadem persona, sed ipsi duæ personæ sunt vnum principium.

AD ID quod contra obiicitur, respondendum est vt supra distinctione 5. quod nec idem principium sunt nec diuersum: quia diuersum exigit alietatem formæ quæ non est ibi: idem autem exigit identitatem personæ quæ iterum non est ibi: & quod dicit Philo-
phus, quod idem & diuersum sequuntur omne ens in quantum ens: dicendum, quod intelligit de creatis, & non de personis in-
creatis.

Quod Hieronymus dicit Spiritum sanctum ingenitum, quod videtur prædictis aduersari.

Hieronymus tamen in regulis diffinitionum contra hæreticos, dicit Spiritum sanctum ingenitum esse, his verbis, Spiritus sanctus Pater non est, sed ingenitus atque infectus. Pater non est: quia Patris est, & in Patre est: processionem habet ex Patre, & non natiuitatem. Filius autem non est: quia genitus non est. Ecce his verbis dicitur Spiritus sanctus esse ingenitus: quod videtur aduersari præmissis verbis Augustini.

Determi

Determinatio, secundum diuersas acceptiones dicit eos locutos.

Sed vt istam, quæ videtur, repugnantiam de medio abigamus, dicimus; quod Hieronymus aliter accepit nomen ingeniti, & aliter Augustinus. Accepit enim Augustinus ingenitum, qui vel quod de alio non est: & secundum hoc de solo Patre dicitur. Hieronymus vero ingenitum dicit non genitum: & secundum hoc de Spiritu sancto potest dici, cum Spiritus sanctus non sit genitus.

ARTICVLVS X.

Quid prædicet ingenitus quando dicitur, Spiritus sanctus est ingenitus, an essentiam, personam, vel notionem? Et qua communitate, scilicet vel rationis, vel rei dicatur de Patre & Filio?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi in secundo capitulo [Spiritus sanctus Pater non est, sed ingenitus, &c.] Quid enim prædicat ly ingenitus, quando dicitur de Spiritu sancto, aut essentiam, aut personam, aut notionem: quia non sunt plura in diuinitate. Constat, quod non essentiam: quia sic conueniret æqualiter tribus, quod falsum est. Nec personam, vt patet in singulis: quod enim personam Spiritus sancti non prædicat, patet: quia Spiritus sanctus non prædicatur de Patre, sed ingenitus prædicatur de ipso. Si vero dicatur, quod notionem prædicat. Contra: Non sunt nisi quinque notionem, tres Patris & earum vnam habet cum Filio, vna Filij, & vna Spiritus S.

Questio. PRÆTEREA, Quando communiter dicitur de Spiritu sancto, & de Patre, qua communitate dicitur? aut rei, aut rationis? Si rei: ergo aliqua vna notio est in Patre & Spiritu sancto, sicut aliqua vna est in Patre

& Filio, quod falsum est: cum non sint notiones nisi quinque, vt Magister infra probabit. Si autem communitate rationis: ergo vniuersale est in diuinis, quod negat Boëtius in libro de Tri.

Solutio. SOLVTIO. Cum ingenitus prædicatur de Patre & Spiritu sancto, non dicit notionem, vt supra probatum est, nec essentiam, nec personam: sed est negatio consequens modum existentie Spiritus sancti: sicut ex hoc ipso quod aliquis est homo, sequitur quod non sit asinus, nec lapis: ita ex hoc ipso quod Spiritus sanctus est spiratus, sequitur quod non sit genitus: & ex hoc ipso quod Pater non est ab alio, sequitur quod non sit genitus.

Ad aliud. AD ALIUD dicendum, quod est commune rationis, vt negatio consequens est commune: sed illa non ponit vniuersale substantiale, nec accidentale: & ideo non sequitur, quod in Trinitate sit vniuersale & particulare: ex hoc enim quod homo non est lapis, ipse non est aliquid per se, vel per accidens: affirmatio enim causare potest negationem, sed non e conuerso negatio affirmationem: unde ex hoc quod Spiritus spiratus est, est non genitus, vel ingenitus: sed non conuertitur quod ex hoc sit spiratus, vel aliquid, quod est ingenitus, in illa ratione sumendo ingenitum in qua sumit Hieronymus, vt supra dictum est.

Ex verbis Hieronymi ostenditur, ex quo sensu dicit Spiritum sanctum ingenitum.

Quod autem Hieronymus ita accepit, ostenditur ex verbis suis, quibus in eodem tractatu vitur faciens talem diuisionem, Omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Est ergo quod nec natum est, nec factum: & est quod natum est, & factum non est: & est quod nec natum est, nec factum est: & est quod factum est, & natum non est: & est quod factum est, & natum est, & renatum est: & est quod factum est, & natum est, & renatum non est. Nunc præpositorum singulis rebus substantiam destinemus. Quod ergo nec natum nec factum est, Pater est: non enim ab alio aliquo est. Quod autem natum est & factum non est, Filius est, qui à Patre genitus est, non factus. Quod iterum nec factum nec natum est, Spiritus sanctus est, qui à Patre procedit.

procedit. Quod etiam factum est & natum est, cælum, & terra, cætera-
que insensibilia sunt. Quod autem factum & natum & renatum est,
homo est. Quod vero factum est, & natum est, & renatum non est: ani-
malia sunt. Ecce his verbis ostendit Hieron. se ingenitum accipere, non
genitum. Aliter enim non esset præmissa diuisio vera, scil. omne quod
est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Arque indiuisio-
nis hu-
ius profecutione, in assignatione ingeniti, ubique ponit non natum.

ARTICVLVS XI.

*Quare esse ab alio & alium non esse ab
eo, non dicatur notio Spiritus sancti:
& quare essentia nulla est emanatio?*

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vl-
timo capite. *ibi* [Omne quod est, aut
est ingenitum, aut genitum, aut factum,
&c.] Hic enim sub ingenito secundum Hier-
onymum comprehenditur Spiritus sanctus.
Quæritur ergo, Cum esse ab alio, & alium
non esse ab ipso, conueniat Spiritui sancto,
quare illud non dicatur notio Spiritus sancti?
Videtur, quod dici debeat: quia non esse ab
alio & alium esse ab ipso, & esse ab alio &
alium esse ab ipso, & esse ab alio & alium
non esse ab ipso, conuenit personis diuinis: &
quod vni conuenit, alij non conuenit: ergo
conueniunt sicut proprietates: quia proprie-
tates sunt, quæ distincte conueniunt perso-
nis diuinis: ergo ista sunt proprietates.

Quæritur.

VLTERRIVS quæritur, Quare nulla ema-
natio est essentia, cum Hieronymus hic tan-
gat factum, & non factum? In inferioribus
enim videmus, quodd aliquid emanat ab es-
sentia creata, quod non est ipsa.

ITEM, Videtur, quodd essentia secundum
istâ diuisionem Hieronymi, habeat proprie-
tatem quæ determinat eam: aut enim est inge-
nita, aut genita, aut facta: quia sub his tribus
comprehendit Hieron. omnia. Constat, quodd
non est facta, nec genita: ergo est ingenita:
ergo determinatur proprietate ingenerationis:
quicquid autem determinatur, distin-
guitur: ergo essentia diuina distinguitur.

PRÆTEREA, Hieronymus in ista diui-
sione idem bis ponit, scilicet quod non fa-
ctum, nec genitum, sed ingenitum est: ergo
videtur, quodd idem contra se dicatur, quod
non potest esse, homo enim sub animali non
diuiditur contra hominem.

ITEM, Videtur falsum dicere, cum dicit,
quodd est, quod factum, & natum, & renatum
est, vt homo: multi enim homines nunquam
renascuntur, vt Gentiles, & Iudæi.

SOLVTIO. Ad hæc leue est soluere se-
cundum supra determinata. Ad primum enim
dicendum, quodd non esse alium ab aliquo
nullam importat dignitatem: & ideo non po-
test esse notio.

AD ALIUD dicendum, quodd de perso-
nis diuinis quædam singulariter dicuntur vt no-
tiones, & quædam etiam vt negationes quæ
modum existentiam notionum vel personarum
consequuntur: & illæ negationes non impor-
tant notiones speciales, sicut prius ostensum est.

AD ALIUD dicendum, quodd ab essen-
tia diuina non potuit esse emanatio persona-
rum: quia vna est in tribus, & illud à quo est
emanatio, distinguitur.

AD ID quod contra obicitur, dicendum
quodd essentia inferior non est simplex: & id
quod emittit, non est ipsa: & hoc propter
omnimodam simplicitatem non potest con-
uenire essentia diuina.

AD ALIUD dicendum, quodd ingeni-
tum secundum intellectum Hieronymi non
dicitur notionem, sed negationem communem
consequentem existentia modum, vt prius
dictum est.

AD ALIUD dicendum, quodd Hierony-
mus non ponit idem bis in diuisione, sed in
exemplificatione ostendit illam partem quæ
est ingenitum & non factum, pro duobus in
communi verificari: & hoc bene contingit in
omni diuisione: quodd aliquid diuidentium
verificatur pro vno, & aliud pro duobus.

AD VLTIMUM dicendum, quodd Hier-
onymus accipit renasci secundum aptitudi-
nem, vt patet in exemplis: quia homo aptus
est vt renascatur, sed non brutum animal.
Vel potest dici, quodd non loquitur vniuer-
saliter pro omnibus, sed pro quibusdam quæ
Christiani sunt.

DISTIN

DISTINCTIO XIV.

Quod gemina est processio Spiritus sancti.

PRÆTEREA diligenter annotandum est, quod gemina est
processio Spiritus sancti: aeterna videlicet, quæ ineffabilis
est, qua à Patre & Filio æternaliter & sine tempore proces-
sit: & temporalis qua à Patre & Filio ad sanctificandam
creaturam procedit. Et sicut ab æterno communiter ac si-
mul procedit à Patre & Filio, ita & in tempore communiter & simul
ab vtroque procedit ad creaturam, non diuisim à Patre in Filium, & à
Filio ad creaturam. Vnde Augustinus in 15. li. de Tri. ait, Spiritus san-
ctus non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad sanctifi-
candam creaturam, sed simul de vtroque procedit: quamuis hoc Filio
Pater dederit, vt sicut de se, ita etiam de illo procedat.

DIVISIO TERTIA.

PRÆTEREA diligenter annotan-
dum est, quodd gemina est, &c.]
Hic incipit pars illa in qua agitur
de processione temporali Spiritus sancti. Et
diuiditur in tres partes, in quarum prima de-
terminatur hæc processio secundum compa-
rationem ad mittentem, siue ad id à quo est.
In secunda determinatur modi duo, scili-
cet visibilis & inuisibilis istius processionis:
& hæc incipit in distinct. 16. *ibi* [Nunc de
Spiritu sancto videndum est, &c.] In tertia
autem determinatur nomen consequens
hanc processionem ex parte procedentis
quod est donum & datum: & hæc incipit
in distinct. 18. *ibi* [Præterea diligenter confi-
derandum est, cum Spiritus sanctus dicatur,
&c.] Prima harum subdividitur in duas, in
quarum prima probatur, quodd Spiritus san-
ctus à Patre & Filio mittitur & datur, &
non ab hominibus. In secunda autem qua-
ritur, Vtrum à se mittatur & datur, vel non?
& hæc incipit in distinct. 15. *ibi* [Hic confi-
derandum est, cum Spiritus sanctus datur à
Patre, &c.] Hæc distinctio quæ primo occur-
rit, scinditur in duas partes. In prima osten-
ditur Spiritum mitti à Patre & Filio. In se-
cunda ostenditur eum non mitti nec dari ab
hominibus *ibi* [Hic quæritur, Vtrum & viri
sancti dent vel possint dare.] In priori sunt
tres partes per tria capitula, in quorū primo
ostenditur, quodd vtraque est à Patre & Filio
ibi [De temporali autem processione, &c.]
In tertio ostenditur, quodd non tantum dona-

eius, sed etiam ipse Spiritus in temporali
processione procedit *ibi* [Sunt autem aliqui
qui dicunt, &c.

ARTICVLVS I.

Quid sit temporalis processio?

Hic ante litteram incidit dubium, Quid
sit temporalis processio? quid temporalis
applicatio? quid temporalis missio? & quid
temporalis datio? & qualiter vnum istorum
differat ab alio? & quorū modis fiat processio?
& quid temporalis processio addit super æter-
nam?

Quæritur ergo primo, Quid est processio
temporalis? Dicit autem hic Magister in
principio lectionis, quodd processio Spiritus
sancti est collatio gratia in tempore. Hoc au-
tem non conuenire videtur: quia gratia crea-
ta est: ergo in collatione gratia non est pro-
cessio Spiritus sancti.

2 Præterea, Secundum hoc videtur se-
qui, quodd Spiritus sanctus esset gratia col-
lata: quia Spiritus sanctus est processio
sua.

3 Item, Processio huius gratia, vel pro-
cedere in gratia huiusmodi, videtur æquali-
ter conuenire toti Trinitati: quod probatur
per Dionysium in lib de diu. no. cap. 1. vbi
dicit sic, Diuina discretio est processio bono
conueniens vnitionis diuinae & superunita-
seipsam bonitatem in pluralitatem agentis
& multiplicantis. Cum ergo hæc actio sui in
pluralitatem donorum, æqualiter conueniat
omni personæ, videtur quodd hæc processio
cuiuslibet esset personæ. Si dicas, quodd de
æterna processione loquitur Dionysius, fal-
sum

sum probatur per id quod consequitur consequenter in litera sic, Vnitæ quidē sunt secundum diuinam discretionem incomprehensibiles traditiones, substantificationes, viuificationes, sapientificationes, & alia dona bonitatis quæ est omnium causa, secundum quæ ex participationibus & participantibus laudantur non participaliter participata. Ex hoc accipitur, quod ipse loquitur de attributis diuinis, quæ per connotata plura sunt, & cauant ea in nobis. Cum ergo hoc æqualiter conueniat cuilibet personæ, videtur quod procedere sit cuiuslibet personæ. Sed contra: Non procedit nisi qui mittitur: non mittitur nisi qui ab alio est, vt dicit August. 4. de Trinit. cap. 20. ergo non procedit nisi qui ab alio est: ergo Patri non conuenit procedere.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod sine dubio temporaliter procedere non conuenit nisi Spiritui sancto & Filio, & propriè conuenit Spiritui sancto, si accipiamus procedere prout diuiditur contra generationem, vt supra expeditum est: & tunc processio satis bene dicitur manifestatio Spiritus sancti in collatione doni gratum facientis ad sanctificandam creaturam: quæ diffinitio de plano hic in primo capite colligi potest.

AD ALIUD dicendum, quod licet processio æterna in quantum huiusmodi, non dicat aliquod creatum: tamen manifestari potest per aliquid creatum, & secundum quod sic manifestatur Spiritus procedens, dicitur processio temporalis.

AD ALIUD dicendum, quod Dionysius non loquitur ibi de huiusmodi processione qualis queritur hic à nobis. Vnde notandum, quod duplex est processio bonitatis diuinæ in entia: quædam enim est boni, secundum quod bonum est diffusiuum sui & esse per actum creationis: secundum quem modum vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt: & sic procedit in omnia bonum, secundum quod dicitur, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Et licet ipsum sit æqualiter se habens ad omnia: non tamen æqualiter se habent alia ad ipsum: & ideo dicit Dionysius, quod participatur quod est imparticipabile: in se quidem imparticipabile, quia æqualiter adest: sed in aliis quæ non æqualiter sibi adsunt, participatum: quia aliquid recipit secundum esse tantum: aliquid secundum esse, & vitam: aliquid secundum esse, viuere, & sentire: & aliquid secundum esse, viuere, sentire, mouere, & intelligere: & sic de aliis. & huic processioni non est coniuncta processio Spiritus sancti vt in qua manifestetur. Sed est iterum processio boni in effectibus gratiæ gratam facientis rationalem naturam, sicut est charitas, & huiusmodi: & quia talia manifestant amorem gratuitum ad nos, ideo in his manifestatur collatio doni primi: & hoc est Spiritus sanctus: ergo in his manifestatur processio Spiritus sancti.

ARTICVLVS II.

Quid sit temporalis apparitio?

HOc habito oportet querere, Quid sit temporalis apparitio? Dicit autem Cassianus in 2. lib. de incarnatione Filij Dei contra Nestorium, Apparuisse dicitur quod subito monstratur. Et ibidem dicit, Apparuisse dicitur quod insolita fulget claritate. Cum autem in omni processione temporali sit fulgor insolite gratiæ, videtur quod apparitio & missio sint idem.

2 Præterea, Non venit nisi qui mittitur ad nos: sed qui apparet, venit: ergo mittitur ad nos.

3 Præterea, Hoc videtur per id quod habetur ad Titum 1. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegantes impietatem, &c. Ergo apparitio est ad sanctificandam creaturam. Cum ergo vt hic dicitur, ad idem sit missio, videtur apparitio idem esse quod missio.

SED CONTRA: Augustinus secundo de Trinit. cap. 18. Temere non dicamus quænam ex Trinitate persona cuilibet Patrum vel Prophetarum in aliquo corpore vel similitudine corporis apparuerit, nisi cum contentia lectionis aliqua probabilia circumponit indicia. Ipsa enim natura vel substantia vel essentia, vel quolibet alio nomine appellandum est id ipsum quod Deus est, quicquid illud est, corporaliter videri non potest. Per subiectam vero creaturam, non solum Filium, vel Spiritum sanctum, sed etiam Patrem corporali specie vel similitudine mortalibus sensibus significationem sui dare potuisse credendum est. Ex hoc accipitur, quod apparitio aut est essentiæ diuinæ per subiectam creaturam: aut si conuenit personæ, hoc erit gratia essentiæ & non personæ. Ad quod confirmandum plurima induci possunt ex secundo de Trinitate, sed ad hoc vnum sufficiat.

SOLVITIO. Dicimus, quod apparitio prout dicitur de manifestationibus illis quæ factæ sunt Patribus veteris testamenti, scilicet Abraham & Lot & Iacob & aliis, proprie fuit ad manifestationem essentiæ vel in se, vel secundum quod est in personis vna numero existens, & persona, vniciens.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod apparitionem diffinit ibi Cassianus in prima significatione secundum vsum loquentium, secundum quod aliquid subito producit, quod nesciebatur, & cuius inuestigatio non potest inueniri: & illa ratio communis est & apparitioni quæ est manifestatio essentiæ diuinæ per subiectam creaturam, & missioni siue processioni personæ. Si tamen penes fines considerentur apparitio & processio, diffiniuntur diuersis diffinitionibus: quia apparitio est manifestatio essentiæ, & processio manifestatio personæ. Et per hoc patet solutio etiam ad sequens: vtriusque enim manifestatio, scilicet essentiæ, & personæ, fulget vt lux

lux noua nobis : quia nostra ratione non possumus in ipsam.

ARTICVLVS III.

Quid sit mitti & quid sit missio?

Tercio queritur, Quid sit mitti, & missio? Et haec definitio accipitur ab Augustino in lib. 4. de Trinit. cap. 20. ubi dicit sic, Sicut natum esse est Filio de Patre esse, ita mitti est Filio cognosci quod ab illo sit. Et sicut Spiritui sancto donum Dei esse est a Patre procedere, ita mitti est cognosci quod ab illo procedat. Nec possumus dicere, quod Spiritus sanctus a Filio non procedat: nec enim frustra idem Spiritus & Patris & Filij dicitur. Ex hoc accipitur, quod mitti in communi significatione, est cognosci quod ab alio sit. Sed obicitur, Omne quod cognoscitur, per aliquid aliud cognoscitur: ergo debebat poni in definitione eius quod est mitti id per quod cognoscitur.

2. Item, Cognitio appropriatur Filio: ergo videtur, quod mitti non conuenit nisi Filio, quod est contra literam, quia Spiritus mittitur sicut Filius. Si dicas, quod hoc per quod cognoscitur, non est cognitio, sed effectus creatus in rationali creatura appropriabilis quandoque Filio, quandoque Spiritui sancto. Contra: Effectus ille communiter est totius Trinitatis: ergo manifestat totam Trinitatem, cui tamen non conuenit ab alio esse.

3. Præterea, Si aliquis effectus appropriabilis esset Filio, & ostenderet Filium ab alio esse, videretur quod ille esset sapientia, & scientia, & fides, & alia dona que pertinent ad intellectum: sed hæc manifestant Spiritum sanctum, sicut habetur per illud 1. Corinth. 12. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem: alij quidem per Spiritum datur sermo sapientie, alij fides secundum eundem Spiritum, alij sermo scientie in eodem Spiritu. Ex hoc accipitur, quod gratia collata manifestat Spiritum etiam in donis intellectus: non ergo aliqua gratia Filium ab alio esse mitti manifestat: & ita secundum hanc definitionem Filio mitti non conuenit, quod falsum est. Præterea, Si per effectum manifestatur ab alio esse, hoc non erit nisi appropriata, quia ille effectus proprie est totius Trinitatis: sed appropriata non ducunt in propria: ut supra distinct. 2. probatum est: ergo videtur, quod ex talibus effectibus non cognoscitur, quod ab alio sit aliquis, sed potius potentia, sapientia, bonitas que sunt appropriata.

Solutio. Dicendum, quod in veritate optime determinat Augustinus missionem, quando dicit, quod mitti est cognosci quod ab alio sit: & bene concedo, quod hoc sit per effectum, sed non quemlibet, sed duo exiguntur, scilicet appropriabilitas ad proprium, & quod sit effectus gratie gratum facientis, cui coniuncta semper sit processio personæ, & personæ ipsæ: oportet enim ipsam personam cum effectu suo presentem nouo modo

De Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

monstrari, si debeat dici temporaliter procedere, ut infra patebit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ille effectus importatur in ratione cognitionis: quia non sit cognitio inuisibilis nisi in aliquo quod creatum est.

AD ALIUD dicendum, quod cognitio in eo quod cognitio, attribuitur Filio: non tamen id per quod cognitio accipitur, attribuitur Filio, sicut dictum est in obiectione.

AD TERTIUM quod obicitur, dicendum quod sapientia dupliciter consideratur, scilicet ad actum comparata: & sic appropriatur Filio, & manifestat Filij missionem. Vel potest considerari in comparatione ad finem: quia scilicet est ad conducendum ad charitatem & meritum: & sic manifestat missionem Spiritus sancti: & hoc non est inconueniens quia semper in eodem dono manifestatur missio vtriusque: sicut etiam vterque mittitur ad rationalis creature reductionem & sanctificationem.

ARTICVLVS IV.

Quid sit datio siue donatio, & quomodo differant?

Quarto queritur, Quid sit datio, vel donatio, quod verius competit Deo? Dicit autem Philosophus, quod donum est datum irredibile. Ex hoc accipitur, quod donatio siue datio est collatio doni irredibilis.

Sed contra hoc obicitur: In Dei dono, siue nature, siue gratie gratum facientis, confertur aliud a Deo quod non reddit, nec reddi sperat: ergo videtur, quod datio tunc sit.

Solutio. Dicendum, quod donatio siue datio (quia hic pro eodem accipiuntur) est collatio gratie alicuius que facit gratum: & hoc irredibiliter: quia Deo suum donum retribuere non potest. Sed quia omne donum confertur in primo dono quod est amor gratuitus, ideo omne donum talis gratie dicitur donum Spiritus sancti.

AD PRIMUM quod obicitur de donis naturalibus, dicendum, quod illa data sunt & dicuntur: & non secundum quod donatio queritur hic, scilicet in qua & cum qua donum primum sit per presentiam effectus alicuius operantis ad reductionem nature rationalis operantis ad sanctificationem.

AD ALIUD dicendum, quod datio siue donatio, & missio, in materia & fine non differunt: quia materia vtriusque est effectus gratie gratum facientis, & finis vtriusque

Solutio.

reducere

reducere rationalem creaturam ad sanctificationem : sed differunt in ratione actus importati in nomine, cum dicitur missio, & cum dicitur donatio. Missio enim importat comparationem ad mittentem, quia non mittitur nisi nuntius à mittente: & importat comparationem ad eum cui mittitur, quia rationali creaturæ mittitur: & importat etiam rationem negotij propter quod missio fit. Donatio autem non importat nisi duo ultima, scilicet cui datur, & finem dationis.

Si forte obiicias, quod omnis datio à dante aliquo est, sicut & missio à mittente. Dicendum, quod missio importat personam distinctam missam: non enim proprie id quod apporat nuntius dicitur mitti, vel nuntius, sed hoc datur per eum qui mittitur: donatio autem nuntium siue missum non importat: quia multa donari possunt sine nuntio medio: & ideo donatio non importat personam quæ ab alio fit, sicut missio: & hoc modo non dicit comparationem distinctionis personalis à dante sicut facit missio.

ARTICVLVS V.

Quomodo differant inuicem temporalis missio, processio, apparitio, & temporalis datio?

Quinto queritur, Qualiter differant ista abinuicem? Et videtur secundum determinata, quod missio & processio temporalis habent se sicut convertibilia: quia cuiusque conuenit mitti, conuenit procedere, & conuerso: non enim conuenit mitti nisi existenti ab alio, & procedere etiam non conuenit nisi ab alio.

Sed contra.

SED CONTRA: Processio proprietatis est Spiritus sancti, & non Filij: processio, dico, passiva: Filio autem conuenit mitti: ergo ista tria non conuertuntur.

2 Item, Non mittitur nisi nuntius: procedit autem etiam ille qui non est nuntius: ergo mitti & procedere non sunt idem, nec conuertuntur.

3 Item, Supra habitum est, quod procedere dicitur in parte per similitudinem à motu processiuo, & in parte per similitudinem processionis siue exitus causati à causa: neutrum autem istorum est ratio missi: ergo videtur, quod ista non sunt idem.

ITEM, Apparitio, & temporalis processio se videntur habere sicut superius & inferius: quia in omni missione est apparitio, sed non conuertitur: in omni enim missione est subitio per affectum apparens aliquid fulgens & diuinum: ergo in omni missione est apparitio.

Sed contra.

SED CONTRA hoc est, quod apparitio non vocatur à Sanctis manifestatio aliqua facta, nisi illa quæ est per subiectam creaturam, siue vnitam sibi, siue non vnitam: missio autem non semper est ita: ergo non omnis missio ponit apparitionem.

Præterea apparitio bene fit per Angelos: vt in apparitione Abrahæ in conualle Mam-

bre Genes. 18. & in apparitione Moyfi Exo. 30. Missio autem nunquam fit nisi immediate per personas diuinas. Ergo missio non est apparitio nec species eius.

ITEM videtur, quod datio nullum illorum fit: quia datio potest fieri sine manifestatione dantis per subiectam creaturam, & sic non est apparitio: & potest fieri ab eo qui non procedit ab alio, & sic non est processio: & potest fieri sine nuntio mediante, & sic non est missio: ergo videtur, quod omnia hæc abinuicem differunt.

SOLVITIO. Dicendum, quod ista abinuicem habent differentiam: quia sicut obiectum est, apparitio secundum quod hic videtur ea, non fit nisi per subiectam creaturam: & omnis apparitio quæ facta est antiquis, per dispensationem Angelorum facta est, & ordinabatur ad apparitionem Verbi in carne factam: & quod hoc sit verum, accipitur ab August. in 3. de Trini. cap. 2. vbi dicit sic, illa omnia quæ Partibus visa sunt, cum Deus illis secundum suam dispensationem temporibus congruam presentaretur, per creaturam facta esse manifestum est. Etsi nos latet quomodo ea ministris Angelis fecerat, per Angelos tamen esse facta, non ex nostro sensu dicimus. Ex hoc habetur, quod omnes apparitiones factæ sunt per Angelos. Quod autem vt ad finem sint ordinatæ ad apparitionem Christi in carne dicit 4. de Trini. cap. 19. sic, Quæcumque propter faciendam fidem qua mundamur ad contemplandam veritatem in rebus ortis ab æternitate prolatis, & ad æternitatem relatis temporaliter gesta sunt, aut testimonia missionis huius (scilicet Filij in carnem) fuerunt, aut ipsa missio Filij Dei. Prius autem habitum est, quod apparitio principaliter est ad manifestandam naturam diuinam, vel in se, vel in personis: quamuis enim sub numero aliquo Angeli quandoque apparuissent: vt tres visi sunt ab Abraham, & duo à Lot: & in hoc videtur esse manifestatio numeri personarum: tamen principaliter manifestabatur naturæ vnitas: & ideo dicitur de Abraham, quod tres vidit & vnum adorauit: & ideo patet, quod apparitio non est processio vel missio temporalis, nec etiam genus eius.

AD ID autem quod obiicitur, quod vbi est missio, ibi est cognitio existentis ab alio per aliud, & ita apparitio. Dicendum, quod æquiuocatio est in apparitione: quia apparitio à Sanctis vocatur per assumptam creaturam ad sensum manifestatio: sed cognitio quæ est in missione, est ad intellectum. Item, in Nouo Testamento apparuerunt personæ: vt Pater in voce, & Spiritus in igne, linguis, & statu, & Filius in carne: sed illæ dicuntur missiones visibiles de quibus infra distinctione 16. erit sermo: sed modo non loquimur nisi de apparitione Veteris Testamenti.

Processio autem & missio (sicut etiam probat obiectio) non differunt nisi secundum rationem: quia processio non dicit nisi comparationem procedentis ad eum à quo procedit: & si dicitur temporalis processio, iterum non addit nisi connotationem effectus in creatura: sed missio

missio dicit comparationem illam, præterea comparationem ad eum ad quem vel in quem mittitur. Datio autem nõ dicit distinctionem personæ nuntiantis. Vnde ista tria differunt: quia processio principaliter dicit distinctionem procedentis ab eo à quo procedit: missio autem principaliter distinctionem nuntij ad nuntiantem, & ad eum cui fit nuntio: datio autem principaliter effectum connotat.

ARTICVLVS VI.

Quot modis fiat processio siue missio?

Sexto queritur, Quot modis fiat huiusmodi processio, siue missio? Videtur enim non posse redigi ad numerum artificialem: si enim fit ad reuocandam creaturam rationalem, & multis modis illa reuocatur, videtur quod tot modis fiat processio & missio. Si forte dicatur, quod non fit ad reuocandam creaturam rationalem. Contra: Augustinus in 4. de Trini. cap. 1. Quoniam exultamus ab incommutabili gaudio, nec tamen inde præcisi atque abrupti sumus, vt non etiam in istis mutabilibus & temporalibus æternitatem, veritatem, beatitudinemque queremus: nec inori enim, nec falli, nec perturbari volumus: missi sunt nobis diuinitus visa congrua peregrinationi nostræ, quibus admoneremur non hic esse quod querimus, sed illud ab ista esse redeundum: vnde nisi penderemus, hic ea non quereremus. Ex hoc patet, quod missio est ad hoc vt reuocet eam qui aberrauit: & ita videtur, quod infinitis modis fiat: quibus etiam fit aberratio.

aliter ad ipso

soluitio.

SOLVITIO. Dicendum, quod materialiter fit multis modis, quos non est possibile in numerum artificialem redigere: sed modi formales non extenduntur ultra quatuor: cum enim in effectu cum quo semper est persona ens ab alio, innotescit: & hoc est, aut interior ad intellectum, & sic est per donum intellectus, vel per donum affectus, & ecce duo modi: aut hoc est exterius ad sensum ordinatum ad intellectum, & tunc necesse est fieri in creatura assumpta: & illa vel est vnica assumpti, vt eius qui missus est in mundum Filij per assumptam naturam humanam: aut est assumpta non vnica, vt est vox sonans, & lingua, & columba, & huiusmodi, de quibus infra proprio loco queretur. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VII.

Quid addat processio temporalis super æternam?

Septimo queritur, Quid addat processio temporalis super æternam? Videtur autem, quod nihil: quia omne id cui possibile est additio, est in potentia ad id quod non habet in æternitate: autem nihil est in potentia ad id quod non habet, ergo temporalis non potest addere super æternam.

Præterea, Non videtur deesse processio temporalis nisi æternam cum effectum in creatura: sed aliter ad ipso in lib. 1. Sent.

tura appropriabili personæ procedenti: sed ille effectus tantum est ex parte creaturæ, & non ex parte personæ procedentis: ergo nõ additur ei: ergo remanet adeo simplex sicut prius: ergo videtur, quod nihil addatur. Si hoc dicatur.

Sed contra.

CONTRA: Processio æterna non recipit aliquo modo gratia sui hanc denominationem quod sit vel dicatur temporalis: si ergo dicitur temporalis, videtur quod hoc sit gratia alicuius additi: ergo temporalis aliquid addit.

SOLVITIO. Dicendum est ad hoc, quod in veritate æterno substantialiter & accidentaliter nihil addi potest: sed tamen aliquid se ad ipsum aliter habere potest, quam ante habuit: & ita dico hic, quod processio temporalis claudit in se intellectum æternæ processionis, & addit respectum qui causatur ex hoc quod creatura rationalis ex dono Dei aliter se habet ad ipsum in gratia, quam ante habuit. Et licet hæc non possint addi, vt faciant rem aliquam numero vniam: tamen hæc possunt simul significari nomine vno, sicut est processio temporalis: vnde processio addit in modo intelligendi & significandi, licet non addat in re, ita vt temporale faciat æternum vel accidens æterni. Et ex hoc etiam patet solutio ad ambo obiecta.

Solutio.

ARTICVLVS VIII.

An Magister hic bene determinat de missione temporalis?

His visis quæ quasi adminiculum sunt ad totum istum tractatum accedendum est ad literam. Et primo queritur de hoc quod dicitur: Præterea diligenter annotandum est, &c. Videtur enim hic male poni iste tractatus de temporali processione: cum enim Magister agat hic de his quæ ab æterno Deo conueniunt, ista autem conueniunt ex tempore, male videtur hic introduci.

2 Item, Sunt quedam temporaliter Deo conuenientia, de quibus Magister infra distinct. 36. determinabit: ergo inter illa deberet poni iste tractatus, vt videtur.

3 Præterea, De missione in carnem agitur in lib. 3. cum ergo illa principalis omnium fuerit missio, vt videtur: debebat Magister simul agere ibi, etiam de istis missionibus quas hic tangit.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod non agitur hic de illis in quantum temporalia sunt, sed in quantum in temporali clausum innotescit æternum: & ideo quia distinctio 36. æterna scilicet emanatio personarum in temporali cognoscitur: ideo pars hæc introducitur.

Ad primum ergo dicendum, quod alia quæ ex tempore Deo conueniunt, vt Creator & Dominus quando dicitur à domino, secundum actum non ostendunt distinctionem personarum: & ideo cum illæ istud tractari non possint.

Ad 2. dicendum, quod in agitur de his quæ faciunt ad incarnationem secundum veritatem naturæ assumptæ & ad

lumentis : & hoc non est de ratione missionis : quia missio potest esse in creatura non vniuersa. Sed hic tangitur de his aliquid, licet parum, prout substantialia sunt missioni ostenduntur. ac, rnum exitum Filij à Patre, sicut poterit patere in sequenti distinctione, in qua tangitur de missione Filij in carnem, non tantum in carne.

ARTICVLVS IX.

An processio Spiritus sancti gemina dici possit, & an sint duæ?

Deinde queritur de hoc quod dicit, quod gemina est processio Spiritus sancti: aeterna videlicet, &c. Videtur enim hoc esse falsum: si enim gemina est processio: aut eadem est iterata: aut sunt duæ processiones, & ideo gemina dicitur. Constat, quod non primo modo: quia processio aeterna non potest iterari. Nec videtur secundo modo esse verum: quia temporalis non addit super aeternam nisi effectum connotatum in tempore vel temporali: ergo videtur quod non sint duæ.

Item diuersum in accidenti non facit duo, dummodo subiectum sit vnum: non enim duo sunt, Sortes albus, & Sortes musicus, sed vnum: ergo à simili cum processio aeterna sit in temporali, & nihil plus nisi

comparatio eius ad hunc effectum ad quem prius non comparabatur, videntur illæ processiones esse vna, & non duæ.

SED CONTRA: Vna est aeterna, & alia temporalis: & aeternum non est temporale: ergo duæ sunt.

Item, Vna est Spiritus in se, alia in homine sanctificando: cum ergo hæc duo sunt, erunt hic duæ processiones.

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quod in veritate secundum substantiam non est hic processio nisi vna Spiritus sancti: sicut probant primæ rationes, nec Magister dicit, quod sint duæ: sed dicit, quod vna est gemina: tamen quia recipit additionem in tempore, ideo quoad hoc dicitur geminari.

AD ID quod contra hoc obiicitur, dicendum quod vna non remouetur ab alia gratia eius quod est processio, sed gratia additi: vnde processio cum effectu significata non est processio sine effectu significata: non quidem subiecto, quia subiecto sunt idem: sed ratione diffiniēte vtramque ex aeterno vnam, & ex temporali aliam: gratia enim huius oppositionis rationum vna remouetur ab alia.

ALIUD dicendum, quod hæc additio temporalis est per comparationem ad hominem sanctificandum, & non diuersificat subiectum, sed rationem tantum ex addito.

De temporali processione Spiritus sancti specialiter agitur.

DE temporali autem processione Beda in homilia Dominicæ primæ post Ascensionem ita loquitur, Cum gratia Spiritus sancti datur hominibus, profecto mittitur Spiritus à Patre, mittitur & à Filio: procedit à Patre, procedit & à Filio: quia & eius missio est ipsa processio. His verbis aperte ostendit donationem gratiæ Spiritus sancti dici processionem vel missionem eiusdem. Sed cum donatio vel datio non sit nisi temporalis, constat quia & hæc processio siue missio temporalis est. Hanc quoque temporalem Spiritus sancti processionem Augustinus in 15. lib. de Trinitate insinuat, dicens Spiritum sanctum processisse à Christo quando post resurrectionem insufflauit in Discipulos, his verbis, Cum resurrexisset Christus à mortuis, & apparuisset Discipulis, insufflauit, & ait, Accipite Spiritum sanctum, vt etiam eum de se procedere ostenderet: & ipse est virtus quæ de illo exibat (vt legitur in Euangelio) & sanabat omnes. Et vt ostenderet hanc processionem Spiritus sancti non esse aliud quam donationem vel dationem ipsius Spiritus sancti, addidit, Post resurrectionem Dominus Iesus bis dedit Spiritum sanctum: semel in terra propter dilectionem proximi, & iterum de celo propter dilectionem Dei: quia per ipsum donum diffunditur charitas in cordibus nostris, qua diligimus Deum & proximum.

Cap. 26.

Ioan. 10.

Luc. 6.

ARTICV

ARTICVLVS X.

An processio Spiritus sancti potest dici temporalis?

Deinde queritur de hoc quod dicit in 2. cap. 10. De temporali autem processione, &c. Videtur enim non recte dici temporalis: quia Spiritus opus, & Trinitatis opus supra tempus est: cum ergo ista quæ temporalis dicitur, nihil addat super illam nisi effectum cum quo Spiritus est, videtur non recte temporalis dici.

Item, Augustinus in 4. de Trinitate cap. 10. dicit sic, Secundum quod mente aliquid aeternum quantum possimus capimus, non in hoc mundo sumus. Ergo videtur, quod si effectus ille attollit supra mundum & tempus, quod ipse multo magis sit supra tempus & mundum: & sic incongrue dicitur temporalis processio ab illo effectu.

SOLVTIO. Dicimus, quod temporale dicitur multis modis dicitur enim temporale quod subiacet & facit subiacere temporis variationi: & sic tempus dicitur esse causa corruptionis, quia per motum & mutationem facit distare quod est: & sic processio in creaturam non dicitur temporalis, quia magis facit esse propinquum vere incorruptioni. Dicitur etiam temporale, cuius orus est in tempore, etiam si non varietur secundum suam esse cum tempore: sicut creatio huius anime in tempore est; quæ tamen in tempore non corruptur. Dicitur etiam temporale quod quantum ad sui initium est in tempore, licet quoad suum actum sit extra tempus: sicut processio temporalis quæ facit nos aliquo modo per possibilitate nostra attingere aeternum: & hoc modo gratia est in tempore, & alia quæ eleuant nos ad Deum quæ datur nobis in tempore.

ARTICVLVS XI.

Utrum virtus debeat attribui Patri vel Spiritui sancto?

Deinde queritur de hoc quod dicit Ipse est virtus quæ de illo exibat, &c. Contra hoc enim est quod dicitur 1. ad Cor. 1. Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Ergo videtur, quod virtus approprietur Filio: & sic manifestat processione Filij, & non Spiritus sancti.

Praeterea, videtur virtus attribui Patri. Dicit enim Philo sophus, quod virtus est vltimum potentie in se: sed potentia attribuitur Patri: ergo & virtus ergo multo magis manifestat missionem Patris, si virtus potest, quam Spiritus sancti.

SOLVTIO. Virtus est duplex, scilicet virtus potentie naturalis, & virtus operans. Operans autem est duplex, scilicet ad esse, & ad bene esse. Virtus autem potentie naturalis ordinatur ad attributum Patris, cui attribuitur potentia fortitudinis naturalis: eo quod habet rationem principij non de principio, principium autem habet rationem po-

D. Alb. Mag. in 1. Sent.

tentie: verbum autem & sapientia practica intellectus habent etiam virtutem operandi ad esse, & cum hæc virtus sit ad esse ideatorum operans, hæc attribuitur Filio. Praeterea, Robur fortitudinis in pugna attribuitur Filio, eo quod ipse pugnando in carne vicit fortē. Est autem virtus operans ad bene esse, secundum quod Philo sophus dicit, quod virtus in difficillimis est optimorum operatus: & secundum quod dicit Augustinus, quod virtus est bonæ qualitas mentis quæ recte viuunt, quæ nemo male vitur: & ad huius similitudinem dicitur etiam virtus curationum & miraculorum virtus: quia curat extra in testimonium interioris curationis: sicut dicit Psal. 102. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

ARTICVLVS XII.

Quoties Dominus misit Spiritum sanctum, vtrum bis vel ter?

Deinde queritur de hoc quod dicit Dominus Iesus bis dedit Spiritum sanctum &c. Videtur enim ter dedisse: quia etiam ante resurrectionem misit eos, & dedit eis potestatem super omnia demonia, & vt langores curarent: & post resurrectionem dedit eis insufflando, dicens, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Ioan. 20. & tertio dedit Spiritum sanctum de celo. Act. 2. Seditque supra singulos eorum Spiritus sanctus.

Praeterea, Quid est quod per ipsum donum diffunditur charitas: diffusio enim huiusmodi est, quod non conuenit charitati.

Praeterea, Quare hæc diffusio magis attribuitur charitati, quam alicui alij virtuti?

SOLVTIO. Ad primum dicendum, quod ad insinuandum duo precepta charitatis bis dedit, id est in duobus locis, quia in celo in quo magis resulget gloria Dei qui charitate diligendus est, & in terra in qua nobiscum conuersatur proximus. Quod autem ante passionem dedit Spiritum sanctum, hoc etiam ordinabatur ad dilectionem proximi: & sic quoad hoc non facit numerum. Si autem considerentur actus Spiritus, siue missionis: tunc ter dedit: quia primo ante passionem ad operationem miraculorum, post passionem ad potestatem clauium ministrorum Ecclesie, post ascensionem autem ad conuersionem Gentium: & hoc patet per adiuncta vnicuique collationi Spiritus sancti. Primo enim dicitur, quod dedit eis potestatem supra omnia demonia, & vt langores curarent. Secundo dicitur, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Tertio dicitur, Loquebantur variis linguis, prout Spiritus sanctus dedit eloqui illis.

ALIUD dicendum, quod diffusio sumitur metaphorice ab humido quod fecundat diuisum per partes terrestres siccitas quia sic charitas terrena corda sicca rigat ad fecunditatem.

X 1 A 2

AD ALIVD dicendum, quod charitas meriti quantitatem: & ideo ipsa quoad hoc sola informis esse non potest, & facit omnem sparsa & diffusa est in Dei virtute.

Quod aliqui dicunt ipsum Spiritum sanctum non dari, sed dona eius.

SVnt autem aliqui qui dicunt Spiritum sanctum ipsum Deum non dari, sed dona eius, quæ non sunt ipse Spiritus: & ut aiunt, Spiritus sanctus dicitur dari, cum gratia eius, quæ tamen non est ipse, datur hominibus: & hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus verbis, quibus dicit Spiritum sanctum procedere, cum ipsius gratia datur hominibus, tanquam non ipse detur, sed gratia eius. Sed quod ipse Spiritus sanctus, qui Deus est, & tertia in Trinitate persona, detur, aperte dicit August. in 1. lib. de Trinitate. ita dicens, Eundem Spiritum sanctum datum cum insufflasset Iesus: de quo mox ait, Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ambigere non debemus. Ipse est ergo qui etiam de celo datus est die Pentecostes. Quomodo ergo Deus non est qui dat Spiritum sanctum, imo quantus est Deus qui dat Deum? Ecce his verbis aperte dicit Spiritum sanctum ipsum scilicet Deum dari hominibus à Patre, & à Filio. Et quod ipse Spiritus sanctus qui Deus est ac tertia in Trinitate persona, nobis detur, nostrisque infundatur atque illabatur mentibus, aperte ostendit Ambros. in 1. lib. de Spiritu sancto, dicens, Licet multi dicantur spiritus: quia legitur, Qui facit Angelos suos spiritus: unus est tamen Dei Spiritus. Ipsum ergo unum Spiritum & Apostoli & Prophetae sunt consecuti: sicut etiam vas electionis dicit, Quia unum Spiritum potavimus: quasi cum qui non queat scindi, sed infundatur animis, & sensibus illabatur, ut secularis sitis restringat ardorem: qui Spiritus sanctus non est de substantia rerum corporalium, nec de substantia, invisibilium creaturarum. His verbis aperte dicit Spiritum sanctum ipsum, qui creatura non est, infundi mentibus nostris. Item in eodem, Omnis creatura mutabilis est, sed non mutabilis Spiritus sanctus. Quid autem dicere dubitem, quia datus est & Spiritus sanctus, cum scriptum sit, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Qui cum sit inaccessibilis natura, receptibilis tamen propter bonitatem suam nobis est, complens virtute omnia: sed qui solis participetur iustis: simplex substantia, opulens virtutibus, unicuique præsens, diuidens de suo singulis, & ubique totus. Incircumscriprus ergo & infinitus est Spiritus sanctus, qui Discipulorum sensus separatorum infundit, quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebantur, Spiritus sanctus autem populis infundebatur. Quis ergo dubitet quin diuinum sit quod infunditur simul pluribus, nec videtur. Unus est ergo Spiritus sanctus, qui datus est omnibus, licet separatis Apostolis. Et hic aperte dicit Ambros. quod Spiritus sanctus qui est substantia simplex, cum sit unus, datur pluribus. Alia quoque auctoritate hoc idem astruitur, scilicet quod Spiritus sanctus qui est æqualis Filio, hominibus detur. Ait enim August. de verbis Apostoli sic, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus.

minibus: Que dona? Spiritum sanctum: qui tale donum dat qualis est ipse. Magna est misericordia eius: donum dat sibi æquale, quia donum eius Spiritus sanctus est. Præmissis his & aliis pluribus auctoritatibus, aperte monstratur, quod Spiritus sanctus æqualis Patri & Filio nobis datur: nec ideo tamen minor est Patre & Filio. Vnde August. in 4. de Trinit. ait: Non ideo, inquit, minorem Spiritum sanctum, quia & eum Pater misit & Filius, arbitrandum est.

ARTICVLVS XIII.

Vnum Spiritui sancto conuenit mitti, vel dari, & quare magis Spiritui sancto quam alij personæ, & quare non conuenit Patri mitti sicut Filio & Spiritui sancto.

DEinde queritur de his que dicuntur in 2. cap. [Sunt autem quidam qui dicunt Spiritum non dari, &c.] Videtur enim multis rationibus opinio illorum esse vera. Primo: quia quod ubique totum est, nusquam deest: ergo nusquam mittitur: quia quod mittitur, de loco transit in locum: ergo videtur cum Spiritus ubique sit, ut dicit Ambros. quod nusquam mittatur.

2. Item, Si ante missionem ubique est essentialiter, & præsentialiter, & potentialiter, post missionem non videtur aliquid plus in isto esse ad quem mitti dicitur, nisi tantum donum creatum: ergo videtur, quod non ipse detur aliter, quam prius affuit, sed tantum donum eius.

3. Item, Effectus creatus est communiter totius Trinitatis, & non vnius personæ plus quam alterius: ergo ratione illius effectus, aut quilibet persona dicitur missa, aut nulla: sed non quilibet ergo nulla.

4. Item, Hoc datur proprie, quod habetur ad usum, postquam collatum est: Spiritus autem sanctus nunquam habetur ad usum, sed ad fructum à viris sanctis: ergo Spiritus sanctus non datur vel mittitur, sed dona eius tantum.

Vltimus queritur, Quare hoc magis conuenit personæ Spiritus sancti, quam Filij? Filius ad præcipuam missionem venit, quando venit in carnem: ergo sibi magis conuenit mitti, quam Spiritui sancto. Item, Quicumque conuenit summum in aliquo principaliter, illi etiam conuenit principaliter esse quod est ab illo: sed per meritum Filij missus est Spiritus: per meritum, inquam, quod meruit nobis Spiritum in passionem: ergo videtur, quod sibi principaliter conuenit mitti.

Vltimus queritur, Quare Patri non conuenit mitti & dari? Sunt enim quedam dona sibi appropriabilia, sicut & Filio, & Spiritui sancto.

Solutio. Dicendum, quod dari in donis præcipue conuenit illi qui ab æterno procedit ut donum, in quo alia dona donantur: & hic, ut ex prædictis patet, non est nisi Spiritus sanctus. Ad hoc ergo quod primo ob-

icitur, dicendum quod Spiritus ubique est ut Deus, quia Deus est: sed tamen per hunc effectum quo manifestatur in sanctis, non ostendit se ubique: & ideo quoad hoc mitti dicitur: quia ipse personaliter & essentialiter adest specialiter modo ubi sic operatur: sed in omni loco modis generalibus est, scilicet præsentialiter, potentialiter, & essentialiter.

AD ALIVD dicendum, quod post missionem specialiter est Spiritus sanctus in sanctis: sed hæc specialitas refertur ad opus: non ad diuersum modum Spiritus, & quoad hoc quod Sancti aliter quam prius se habent ad ipsum, & aliter quam res aliæ.

AD ALIVD dicendum, quod effectus sanctitatis in quantum effectus, communiter est Trinitatis: sed in quantum sanctitatis est, non est æqualiter appropriabilis Trinitati, sed potius ex ratione sanctitatis ponit conuenientiam ad proprium Spiritus sancti, quod est donum vel amor in quo omnia dona donantur.

AD ALIVD dicendum, quod hoc datur, quod habetur ad usum, & quod iurat ad usum: licet autem gratia effecta ad usum habeatur, tamen Spiritus iurat ad usum, quia aliter non valeret gratia aliquid efficere, nisi adesset Spiritus sanctus per seipsum, ut infra patebit.

AD ID quod viterius queritur, Quare mitti vel dari magis conuenit personæ Spiritus sancti, quam Patris, vel Filij? Dicendum, quod si attendatur ratio dationis præter rationem missionis: tunc planum est reddere rationem: quia Spiritus procedit ut donum, non Pater & Filius. Si autem attendatur ratio missionis: tunc adhuc potest considerari duobus modis, scilicet quantum ad comparationem illam quod missus dicit ab alio esse: & sic conuenit Filio mitti, sicut Spiritui sancto. Potest etiam considerari missio ad finem missionis, qui est sanctificatio creature rationalis: & ille finis magis est appropriabilis Spiritui sancto, quam Filio: sed de Patre planum est, quia illi nullo modo conuenit mitti secundum Augustinum, quia non est ab alio.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod in missione visibili, præcipua scilicet missio conuenit Filio: quia ipse visibilem creaturam induit sibi: & magis ipsum continebat mitti in illa missione, quam Spiritum sanctum, sicut probatur in 3. huius voluminis distinct. 1. sed in missione invisibili missibilis est Spiritus sanctus, sicut Filius: vel magis, eo quod ipse maiorem habet appropriationem in donis sanctificantibus.

AD ALIUD dicendum, quod missio in carnem summa fuit missionum dupliciter, scilicet quia alia sine illa valuisse ad redemptionem, & quia illa per unionem effectus creati à Trinitate facta est: sed in sanctificatione interiori personali æque vel magis conuenit mitti Spiritui sancti.

Ad quest. 2.

AD ALIUD dicendum, quod Patri non conuenit mitti propter causam sepe dictam: propter hoc quod dicit Augustinus, quod mitti est cognosci quod ab alio sit: Pater autem non est ab alio. Vtrum autem Pater det se, vt Magister infra determinabit, & postea determinabitur.

AD ID quod obiicitur, quod quedam dona sunt appropriabilia Patri, dicendum quod hoc verum est: sed illa de se non sunt gratum facientia: potentia enim non facit gratum: & ideo cum missio vel datio non fiat nisi nisi in illis quæ sanctificant, non sequitur quod in illis donis Pater det se: tamen de Patre dicit Filius, Ad eum veniemus & apud eum mansionem faciemus. Sed hoc contingit, eo quod inhabitant inseparabiliter sanctas animas tres personarum: vnde in illa mansione solus Spiritus mittitur, sicut patet per id quod præcedit, Siquis diligit me, sermones meos seruabit: & Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, &c. In collatione enim dilectionis solus Spiritus mittitur ratione appropriationis, non tamen solus Spiritus inhabitat, imo inhabitatio est trium simul.

ARTICVLVS XIV.

An Spiritus sanctus potest dici cibum, & potus?

DEINDE queritur de hoc quod dicitur [Vnum Spiritum potauimus, &c.] Videtur enim Spiritus non esse potus: vel quia similitudine vocat potum?

1. Præterea, Quid est Spiritum potari? Videtur, quod hoc sit donis eius infundi.

2. Præterea, Super illud Isa. 4. Panem nostrum comedemus, &c. dicit Gloss. quod mulieres sunt dona Spiritus sancti: cibus autem mulierum est Pater, sicut & Christi: noster autem cibus est Christus qui de celo descendit panis viuus. Ergo videtur, quod Spiritus reficiatur Patre vt pane: nos autem potamur Spiritu: & ista non videntur conuenire.

3. Præterea, Potum esse magis conuenit Filio: quia ita dicitur Eccl. 15. Aqua sapientie salutaris potauit eum. Et Proverb. 9. Bibite vinum quod miscui vobis, dicit sapientia.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod in veritate Spiritus metaphoricè potest dici cibus, & potus. Potus dicitur, vt innuit hic Augustinus, in quantum secularis sitis restringit ardorem. Vnde Ioan. 7. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent, &c. Panis autem dicitur in quantum confortat cor in gratia.

AD ID quod obiicitur de Gloss. dicendum quod Pater ponitur ibi pro voluntate Patris: & dicitur Patris voluntas cibus mulierum effectiue, scilicet quia faciunt nos refici in voluntate Patris: sicut Christus dixit, Meus cibus est vt faciam voluntatem Patris mei. Et nota, quod dona Spiritus reficiunt: sed nisi duo habeant ab ipsa substantia Spiritus, quæ est cum donis in nobis, non satiant: quorum vnum est sapor ad tollendum fastidium: alterum autem est vis reficiendi: quia omne id quod non est Creator, non satiat mentem hominis.

AD ALIUD dicendum, quod esse potum potest conuenire attributo Filij, & attributo Spiritus diuersis considerationibus: si enim consideretur effectus qui est restrictio secularis sitis, non fit nisi per gustum Spiritus, de quo dicit Grego. in moral. Gustato Spiritu desipit omnis caro & carnalis delectatio. Si autem consideretur humor potus cuius actus est ferre nutrimentum ad membra, conuenit hoc sapientie & prudentie attributis, quæ habent moderari in actibus donorum quantum cuiuslibet sit dandum vel indulgendum sit.

ARTICVLVS XV.

An Spiritus sancto non existente Pater potest immittere dilectionem suam?

DEINDE queritur de hoc quod dicitur [Vnus est Spiritus sanctus qui datus est omnibus licet separatis, &c.] Si enim non sit Spiritus sanctus, si hoc scilicet per impossibile ponatur, adhuc Deus diligit creaturam rationalem, & suam eis infundet dilectionem: ergo videtur, quod immisio dilectionis non sit missio Spiritus.

1. Præterea, Ponamus nullam esse personam eo modo quo fides distinguit personas: quero, vtrum adhuc Deo conueniat mitti? Videtur, quod non: quia mitti est cognosci quod ab alio sit: tunc autem nullus ab alio erit: ergo videtur, quod non conueniat ei tunc mitti.

CONTRA: Adhuc erit perfecte potens saluare: non autem potest esse salus nisi per id quod sanctificando reuocat aberrantes: ergo videtur cum hoc sit mitti, quod adhuc possit mittere & dare, & mitti & dari.

SOLVTIO. Dicendum, quod si ponamus Spiritum sanctum non esse, non erit dilectio in diuinis nisi essentialis tantum: & illa cordibus infunderetur, vt dictum est: sed hoc non erit missio alicuius: quod enim non est Filij, patet hoc, quia non est effectus appropriabilis Filio: quod autem non Patris, patet, quia Pater non est ab alio.

AD ALIUD dicendum, quod si nulla ponatur esse persona, non erit aliqua missio proprie loquendo: sed adhuc Deus potest dare se in effectu gratie.

Ad

An viri sancti & Ecclesia Prælati dent vel dare possint Spiritum sanctum, quod non dant hic ostendit.

Hic queritur, Vtrum & viri sancti dent vel possint dare aliis Spiritum sanctum? Quem si aliis dant, cum eius donatio supra sit dicta processio, videtur ab eis procedere Spiritus sanctus vel mitti: sed Creator à creatura non mittitur vel procedit. Restat ergo vt Spiritum sanctum ipsi non dent, nec possint dare. Vnde Augustinus in 15. lib. de Trinit. Non aliquis Discipulorum Christi dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem moerem in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam, non ait, Date mihi & hanc potestatem, vt dem Spiritum sanctum: sed cuiusque, inquit, imposuero manus: accipiat Spiritum sanctum: quia nec Scriptura superius dixerat, Videns autem Simon, quia Apostoli darent Spiritum sanctum: sed dixerat, Videns autem Simon, quia per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus. Ecce his verbis ostendit Augustinus, nec Apostolos nec alios Ecclesie Prælatos dedisse vel dare Spiritum sanctum.

Quod non possint dare Spiritum sanctum hoc docet.

ET quod plus est, non posse etiam dare dicit in eodem libro subdens, De Christo scriptum est, quod acceperit à Patre promissionem Spiritus sancti, & effuderit: in quo vtraque natura monstrata est, humana scilicet, & diuina. Accipit quippe vt homo, effudit vt Deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro: effundere vero super alios non vti que possumus: sed vt hoc fiat, Deum super eos à quo id efficitur, inuocamus. His verbis expresse dicit nos Spiritum sanctum non posse super alios effundere, id est, aliis dare.

Quod videtur contrarium.

Sed huic videtur contrarium quod Apostolus ad Gal. de se loquens, Sait, Qui tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit se tribuisse Spiritum. Sed intelligendum est hoc dixisse Apostolum, non quia haberet potestatem & auctoritatem dandi Spiritum sanctum, sed quia ministerium habuerit in quo dabatur à Deo Spiritus sanctus: vt enim ait Augustinus super eundem locum, exponens illud Apostoli verbum, Ab Apostolo prædicata est eis fides: in qua prædicatione aduentum & præsentiam Spiritus sancti senserant, sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis præsentia Spiritus sancti apparebat, vt in Actibus Apostolorum legitur. Aperte hic ostendit quomodo illis Spiritum sanctum Apostolus tribuerit: non vti que ipsum mittendo in eos, sed prædicando eis fidem Christi: quam

quam illis recipientibus, quod Spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Non ergo homines quantuncunque sancti dare possunt Spiritum sanctum.

ARTICVLVS XVI.

Utrum viri sancti possunt dare Spiritum sanctum?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Hic enim incipit pars illa in qua determinat, utrum viri sancti dent Spiritum sanctum, & ostendit quod non. Et habet tria capitula, in quorum primo ostendit, quod non dant. In secundo, quod non possunt dare *ibi* [Et quod plus est, &c.] In tertio obicit in contrarium, & soluit *ibi* [Sed huic videtur contrarium, &c.] Videtur enim, quod viri sancti possunt dare Spiritum sanctum: quia infra dictum est eis, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Peccatum autem non remittitur nisi per Spiritum sanctum. Ergo dant Spiritum sanctum.

2 Item, Qui occasionem damni dat in iudicio hominum, damnum intulisse iudicatur: ergo si ministri Ecclesie faciunt hoc ad quod incessanter sequitur Spiritus sanctus, videtur quod ipsi Spiritum sanctum conferant.

3 Item, Nos videmus in luminibus materialibus, quod vnum accensum ad alterum, vterius incendere potest alia: ergo videtur in lumine interiori spirituali, quod homo accensus in gratia Spiritus sancti, vterius alios incendere possit, & ita conferre Spiritum sanctum.

4 Item, Angeli seinuicem illuminant, purgant, & perficiunt: ergo cum ecclesiastica hierarchia sit ad exemplar celestis hierarchie, videtur quod etiam inter viros sanctos vnus alium possit purgare, illuminare, & perficere: non autem hoc possunt nisi conferendo Spiritum sanctum: ergo &c.

SOLVTIO. Dicendum cum Magistro, quod viri sancti, nec etiam ministri Ecclesie dant, neque conferunt Spiritum sanctum. Et huius causa est: quia dant Spiritum sanctum habet auctoritatem & influentiam ad minus su-

per effectum, in quo datur Spiritus sanctus: & hic effectus est gratia gratum faciens, quæ non est nisi à solo Deo per efficientem causam & auctoritatem.

AD PRIMUM ergo quod obicitur, dicendum quod Christus dedit eis ministerium ad id in quo habetur Spiritus sanctus, hoc est, ad dispensationem sacramentorum: sed auctoritatem & efficientiam non dedit eis.

AD ALIUD dicendum, quod qui dat occasionem damni iudicatur nocens, non tamen iudicatur efficienter damnum intulisse, nisi efficiat cum illo qui damnum infert: sed in collatione Spiritus sancti non potest potentia operatiua hominis operari aliquid: sed potest operari ad illud & sub illo: & ideo non est simile: quia potentia creata potest ad illationem damni, non ad collationem Spiritus sancti.

AD ALIUD dicendum, quod in luminibus sit accensio vnus ad aliud propter materiam similitudinem: quia per illam est vnum combustibile & cibus ignis, sicut aliud: sed non est ita similitudo potentie operantis in Deo, & in ministris in collatione Spiritus sancti.

AD ALIUD dicendum, quod purgare Angelorum est à dissimilitudinis habitu in vi cognitua, id est, ab habitu, vel habituali ignorantia, siue nescientia alicuius occulti reuelandi: & illuminari est accipi lumen in illo in quo videatur: perfici autem est conuerti secundum hoc lumen ad fontem luminis, hoc est, ad Verbum æternum. Vnde omnia hæc tria sunt ex parte intellectus & per modum doctrine, & effectus doctrine: & hoc modo bene possunt facere ministri Ecclesie: vnde alium docendo, illuminare, & purgare à nescientia, & perficere ostendendo scientiam verbi Dei conducere ad Deum: sed hoc quantumque sequitur gratia, quandoque non: & quod quandoque sequitur, hoc est ex superiori infundente causa & operante.

DISTIN

DISTINCTIO XV.

Utrum Spiritus sanctus à seipso detur?

HIC considerandum est, cum Spiritus sanctus detur hominibus à Patre & Filio, quod est ipsum temporaliter procedere ab vtroque vel mitti, utrum etiam à seipso detur? Si datur à se, & procedit vel mittitur à se? Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus & Deus est, & donum siue datum: ideo dat & datur. Dat quidem in quantum Deus, & datur in quantum donum siue datum. Cum autem donatio siue datio Spiritus sancti sit operatio Dei, & communis sit & indiuisa operatio trium personarum, donatur itaque Spiritus sanctus non tantum à Patre & Filio, sed etiam à seipso. Vnde August. in 15. lib. de Trinit. dicit quod seipsum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil est aliud quam caro, sic donum Spiritus sancti nihil est quam Spiritus sanctus. Intantum ergo donum Dei est, in quantum datur eis quibus datur. Apud se autem Deus est, si nemini datur: quia Deus erat Patri & Filio coæternus antequam cuiquam daretur: nec quia illi dant & ipse datur, ideo minor est illis. Ita enim datur, sicut Dei donum: ut etiam seipsum det, sicut Deus. Non enim dici potest non esse suæ potestatis, de quo dictum est, Spiritus ubi vult spirat. Ecce aperte dicit, quod Spiritus sanctus seipsum dat. Si enim Spiritus sanctus seipsum dare non potest, & eum Pater dare potest, & Filius: potest utique Pater dare aliquid & Filius, quod non potest Spiritus sanctus. Item, Si Pater & Filius dant Spiritum S. nec ipse dat aliquid: aliquid ergo Pater operatur & Filius, quod non operatur Spiritus S. Dat ergo Spiritus S. seipsum. Si autem seipsum dat, tunc & à seipso procedit & mittitur: quod utique verum est. Nam processio temporalis Spiritus S. vel missio, ipse est donatio, & ipsa Dei operatio. Procedit ergo Spiritus sanctus temporaliter à se & mittitur à se: quia datur à se.

DIVISIO TEXTVS.

HIC considerandum est, cum Spiritus sanctus detur hominibus, &c. Hic incipit pars secunda, in qua agit Magister de missione Spiritus sancti secundum comparisonem ad principium missionis, querendo, utrum sit missus à seipso? & habet distinctio ista tres quaestiones principales: quarum prima est, an Spiritus sanctus mittitur à seipso? & hæc terminatur in primo cap. Secunda est de missione Filii, per quam probatur missio Spiritus sancti: &

incipit *ibi* [Ne autem mireris, &c.] Tertia est, cur pater non legitur mitti? & incipit *ibi* [Cur Pater, &c.]

ARTICVLVS I.

Utrum missio & datio sint temporalia & æterna sicut processio?

Incidit autem hic dubium ante literam, utrum missio & datio sint temporalia & æterna sicut processio? Videtur autem, quod sic: quia mitti est cognosci quoddam ab alio sit: cognosci autem potest esse ex parte aptitudinis cogniti, vel ex parte cognoscentis secundum actum: sicut etiam dicit Augustinus

nus quod ab æterno Spiritus donum est secundum aptitudinem: cum ergo ab æterno ab alio sint Filius & Spiritus sanctus, ab æterno convenit eis quod sint missi secundum habitum vel aptitudinem.

2 Præterea, In hac eadem lectione habetur, quod quidam dicebant, quod secundum æternam generationem missus dicitur Filius, & non reprehenduntur: cum ergo hoc non possit esse nisi missio sit æterna, videtur quod mitti secundum modum convenit ab æterno: & sic erit duplex missio, æterna, & temporalis.

3 Item, Datum esse vel donum magis tenet ex parte creature, quam mitti, ut superius probatum est: sed Spiritui sancto ab æterno convenit, quod sit donum: ergo multo magis quod sit missus.

Ad contra.

S E D C O N T R A: Mitti est cognosci quod ab alio sit in effectu appropriabili personæ, quo intelligitur proprium illius personæ: effectus autem non est nisi in tempore: ergo missio & datio non sunt æterna.

2 Item, Supra habitum est, quod missio dicitur comparationem ad eum cui mittitur: sed ille cui missi sit non est ab æterno.

Solutio.

S O L U T I O. Dicendum ad hoc quod missio & datio non dicuntur nisi temporaliter sive ex tempore.

A D H O C quod contra obiicitur, dicendum quod cognitio quæ importatur in ratione missionis, est cognitio quæ sit in effectu appropriabili personæ, sicut fuit obiectum in contrarium.

A D A L I V D dicendum, quod secundum æternam generationem non dicitur missio secundum completam rationem missionis: sed habetur congruitas ad hoc quod genitus possit mitti: quia ex hoc ipso quod ab alio est, mitti potest: & hoc intendunt illi qui hoc dixerunt, & non quod missio sua fuerit ab æterno.

A D A L I V D dicendum, quod ab æterno Spiritus dicitur donum ab aptitudine donandi: sed missio, datio, & huiusmodi nomina verbalia sunt, & respiciunt magis actum missionis qui non est nisi in tempore: & ideo non dicuntur dupliciter: sicut processio quæ de se magis dicitur comparationem ad principium à quo, quam ad eum ad quem procedit vel procedere potest.

A R T I C V L V S II.

Utrum Spiritus sanctus est Deus, & etiam donum sive datum, & utrum Spiritus sanctus datur à se?

Deinde queritur de hoc quod dicit in littera primi cap. *ibi* [Ad quod dicimus, quod Spiritus sanctus, & Deus est, & donum sive datum, &c.] Videtur hoc esse falsum: quia dans & datum substantialiter habent distinctionem: Spiritus autem sanctus, ut est Deus, & ut est donum, non habet substantialem distinctionem: ergo non convenit

ei dare in quantum est Deus, & dari in quantum est donum.

2 Si forte dicas, quod dans & datum in hoc loco non differunt substantialiter: Contra: Statim in littera assignando rationem quare Spiritus sanctus sit dans in quantum Deus, dicit, Cum a quem datio sive donatio Spiritus sancti sit operatio Dei, & communis sit & indivisa operatio trium personarum, donatur itaque Spiritus sanctus non tantum à Patre & Filio, sed etiam à seipso. Constat autem, quod operatio trium personarum non est ad substantiam quæ est Spiritus sanctus: ergo Spiritus sanctus non est datus: ergo etiam hic differunt substantialiter dans & datum: & ita habetur propositum.

3 Item, **Q**uicquid datur, separatur à dante, vel à dominio dantis, vel recipit communicationem alterius dominij. Verbi gratia, à dante separatur quando porrigo à me datum tibi: à dominio autem quando licet mecum corporaliter remaneat, tamen non amplius habeo dominium in re data tibi: accipit autem aliud dominium, si do tibi potestatem communicationis in bonis meis. Nullo istorum modorum Spiritus sanctus dat se. Ergo hæc est simpliciter falsa, quod Spiritus sanctus in quantum Deus, est dans, & in quantum donum est datum.

4 Præterea, Donum est personaliter & ab æterno: si ergo datus est in quantum donum, est ipse datus secundum esse suum personale quod habet ab æterno: sed secundum id quod est ab æterno, est Deus dans: ergo secundum id quod habet & est ab æterno, & est dans, & datus, quod falsum est.

5 Item, In omni donatione auctoritas est dantis super donatum: Spiritus autem sanctus nullam habet auctoritatem super seipsum: ergo non dat se.

6 Item, Omne datum dicit esse à dante, datum enim à dante est: cum ergo Spiritus sanctus non sit à seipso, Spiritus sanctus non dat se.

V I T E R I V S queritur de hac, Spiritus sanctus datur à se. In hac enim præpositio notat habitudinem causæ efficientis in re ablati: sed Spiritus sanctus non habet aliquam habitudinem talis principij respectu sui: ergo hæc locutio est falsa, Spiritus sanctus datur à se: quam ponit Augustinus in littera. Si forte dicas, quod Spiritus sanctus ut æterna substantia eadem cum Patre, potest habere habitudinem respectu sui, ut est in tempore procedens. Contra: Hæc non conceditur, Spiritus sanctus in tempore vel hodie est à se æterno: ergo videtur, quod nullam habeat habitudinem causæ præpositio: & sic locutio est falsa.

S O L U T I O. In hac questione sunt plarium opiniones valde diversæ: quidam enim dicunt, quod dare & dari dicuntur duobus modis. Vno modo secundum quod intentio dantis notat auctoritatem respectu dati, & datum subauctoritatem respectu dantis: & sic Spiritus sanctus non dat se, nec donatur à se. Alio modo dicitur improprie dans pro influens, & dari pro inspirari vel immitti: & sic

fic concedunt, quod Spiritus sanctus dat se, & datur à se: quia influit se, & inspiratur à se mentibus fidelium: & hæc opinio fundatur super illud August. quod hic habetur, Si Pater & Filius dant Spiritum sanctum, nec ipse dat se: aliquid ergo operatur Pater & Filius quod non operatur Spiritus sanctus: ex hoc enim innuit Augustinus, quod cum dicit, Spiritus sanctus dat se, non intelligit nisi opus inspirationis in mentes fidelium: & hæc est sententia antiquorum Præpositi & Gulielmi. Alij dicunt, quod dare in accusativo non dicit auctoritatem respectu dati: sed sufficit differentia secundum rationem: & ideo concedunt, quod Spiritus sanctus ut in se consideratur, dans est, & datus est secundum quod est in isto, vel illo cuius mentem inhabitat: & illi non concedunt, quod idem sit dare quod mittere, vel procedere: & dicunt, quod idem potest esse dans & datum, & quod non sequitur rationes inductæ. Tertij dicunt, quibus videtur mihi magis esse considerandum, quod duplex est dans & datum: ponunt enim ista quandoque dominium, & in quo est dominium illud vel quasi dominium: quia non dat aliquis nisi cuius dominus est, & in quo habet auctoritatem. Hoc modo nec Pater dat, nec Filius, nec Spiritus sanctus Spiritum sanctum. Quandoque autem dicitur dans respectu dati, non à potestate dominij, sed à vi amoris: sicut est datus inter amicos, in qua datione unus dat bene alij quod habet, & quod ipse est, sicut dicit amicus ad amicum, Ego do me tibi: & hoc modo cum Spiritus sanctus sit donum in quo omnia dona donantur, concedunt quod Spiritus sanctus dat se. Si enim in inferioribus, inquit illi, amicus amico dat se: & si amor medius qui est inter eos, esset persona perfecta, seipsum uterque amicorum daret integrum: ita cum in divinis Spiritus sanctus sit amor, dicunt quod ipse dat seipsum: & hoc videtur magis probabile.

S E C U N D U M hoc ergo respondeo ad primum, quod dans & datum secundum primam intentionem dicuntur substantialiter distinctionem, dantis & dati, sed non secundum secundam.

A D A L I V D dicendum, quod in donatione Spiritus sancti duo sunt. Vnum quod est donum principale, quod est Spiritus sanctus datus. Aliud est donum quod datur in illo, & cum illo. In illo, dico, quia ipse secundum Augustinum est donum in quo omnia dona donantur: cum illo autem ideo dico, quia gratia infunditur Spiritus sancti: & respectu illius quod datur in dono Spiritus sancti, & cum ipso, ponitur operatio Patris & Filij & Spiritus sancti: quia hoc est effectus in creatura substantialiter differens à Spiritu sancto.

A D A L I V D dicendum, quod quicquid datur secundum quod dans habet dominium super datum, & ex ratione auctoritatis & dominij habet auctoritatem dandi hoc: vel separatur ab eo loco, vel visu, vel transit in communiter alterius dominij: sed non in datione ubi ratio dantis non fundatur nisi in

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

amore: quia ibi dans remanet totus: & totus datur alteri & à seipso, ut prius paruit in exemplo amicorum & amoris eorum, si ille amor esset persona, & se donare posset.

A D A L I V D dicendum, quod personam dandi est donum & ab æterno per aptitudinem donandi, ut dicit Augustinus: sed licet ab æterno sit donum, & persona non tamen ratio doni secundum modum significandi, est ratio personæ: quia donum dicitur ab aptitudine donabilitatis passivæ, scilicet quod donari possit: personæ autem dicitur in se. Et ideo in quantum est persona & Deus, habet virtutem dandi æternæ: & in quantum est donum, habet congruitatem ut detur passivæ. Et ideo in argumento illo incidit fallacia accidentis: quia licet persona & Deus & donum sit Spiritus sanctus ab æterno, non tamen oportet, quod omne quod ei convenit in quantum est donum, conveniat ei eadem ratione in quantum est una persona in Trinitate.

A D A L I V D dicendum, quod licet datum secundum æternum non sit nisi in tempore: tamen non sequitur, quod nullum æternum conveniat ei: potest enim æternum esse ratio eius quod sit in tempore: sicut omne donum est ratio quare dari possit in tempore.

A D A L I V D dicendum, quod hæc est falsa, quod in omni donatione sit auctoritas dantis super donatum: hæc enim propositio non est vera nisi in illa donatione ubi ratio donationis est potestas ex dominio super donatum, vel ex auctoritate: talis autem non est hic, ut patuit.

A D A L I V D dicendum similiter, quod esse datum in donatione cuius ratio fundatur in potestate dominij vel auctoritatis, dicitur ut procedens à dante: sed non illud quod fundatur in vi amoris amicitie.

A D I D quod videretur queritur, utrum Spiritus sanctus datur à se? inveniuntur diversificari Doctores: quidam enim dicunt passivam minus propriam quam activam, propter rationem quam tangit obiectio. Alij e contra dicunt activam minus propriam quam passivam: quia dicunt, quod habitudo præpositionis refertur ad effectum connectatum: cuius causa est Spiritus sanctus, sicut & Pater. Mihi videtur, quod passiva sit vera, & minus propria quam activa, sicut dicunt primi: & habitudo præpositionis non notat tunc causam respectu effectus, quia effectus non supponitur in re sui causalis, sed potius Spiritus sanctus: sed notat præpositio secundum hoc non auctoritatem, sed potestatem dandi ex vi amoris vel virtute: & ex hoc non potest inferri, datur à se: ergo est à se: vel ergo habet auctoritatem respectu sui: vel ergo habet rationem principij respectu sui ipsius: quia illa non exigit talis donatio, cuius potestas tota in libertate voluntatis & amoris consistit: Hanc sensum videtur confirmare intentio litteræ: quia cum debeat probare, quod potest dare se, inducit quod est suæ potestatis & libertatis ibi ubi dicit: Non enim dici potest non esse suæ potestatis, de quo scriptum est: Spiritus ubi vult spirat. Quasi diceret: In libertate

bertate voluntatis habet, quod se det: & hæc libertas non ponit auctoritatem respectu sui: sed consistit ibi vi amoris eorum quibus se dat.

ARTICVLVS III.

Utrum nullum donum detur nisi Spiritus sanctus, & utrum corpus carnis sit aliud quam caro?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Sicut corpus carnis nihil aliud est quam caro, &c.] Ex hoc enim sequitur, quod nullum aliud donum detur nisi Spiritus sanctus: & hoc non est verum: quia dantur nobis etiam virtutes & gratia, sicut patet per diffinitionem virtutis quam dat Augustinus, quod est bona qualitas mentis qua recte viuunt, qua nemo male vititur, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Et Sap. 7. Venerunt mihi pariter omnia bona cum illa. Et Sap. 8. Sobrietatem & prudentiam docet: quibus in vita nihil est vtilius hominibus. Ergo videtur, quod donum Spiritus sancti aliquid aliud sit quam Spiritus sanctus.

2 Præterea, Corpus carnis videtur esse aliquid aliud quam caro: quia corpus dicit compositionem ex membris dissimilibus, sicut est pes, & manus: caro autem non dicit hoc: ergo corpus carnis aliquid aliud est quam caro.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod Augustinus non intendit negare quin multa creatura dentur cum Spiritu sancto, & in Spiritu: sed intendit dicere, quod in nomine & constructione nihil aliud significatur quam Spiritus sanctus: cum enim dicitur donum Spiritus sancti propter transitionem obliqui crederet aliquis, quod diuinitas esset inter obliquum & rectum. Vnde vult Augustinus, quod obliquus cum recto intransiuam habet constructionem: sicut cum dicitur, corpus carnis vel creatura simul.

AD VLTIMUM dicendum, quod Augustinus vocat corpus quodlibet quod habet trinam dimensionem: & sic corpus carnis est caro, & corpus ossis est os: & non vocat corpus animatum quod componitur ex organis dissimilibus diuersis.

ARTICVLVS IV.

Utrum potest Pater aliquid quod non non Spiritus sanctus?

DEinde queritur de hoc argumento quod facit ibi [Si enim Spiritus sanctus seipsum potest dare, &c.] Videtur enim non valere: quia Spiritus sanctus non potest spirare Spiritum sanctum: & cum Pater potest spirare: & tamen ex hoc non sequitur, quod Pater possit vel faciat aliquid quod non possit vel faciat Spiritus sanctus, cum spirare non sit aliquid, sed ad aliquid: ergo à simili & hoc non valet, cum secundum Ma-

gistrum idem sit dare quod procedere temporaliter.

SOLVTIO. Dicendum, quod hic tenet argumentum propter connotatum in creatura, quod clauditur in intellectu eius quod est dare: hoc enim operari est eorum que subiiciuntur potentie: & ideo si ab hoc excluderetur Spiritus sanctus, sequitur quod aliquid posset Pater quod non posset Spiritus sanctus.

ARTICVLVS V.

Queritur, an vera sint illa tres propositiones, scilicet Spiritus mittit se, & Spiritus procedit à se, & Spiritus procedit à se?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Si autem seipsum dat, tunc & à seipso procedit, & mittit se, &c.] Est enim hic dubium, Si Spiritus sanctus mittit se? Et si ista aliquo modo conceditur, dubia adhuc erit ista, Si Spiritus sanctus mittitur à se? & si ambæ istæ in aliquo sensu concedantur, adhuc remanet hæc dubia, Si Spiritus sanctus procedit à se? Videtur enim hæc esse falsa, Spiritus sanctus mittit se. Supra enim habitum est, quod mitti est cognosci quod ab alio sit: ergo à quo mittitur aliqua personarum, cognoscitur ab illo esse: sed Spiritus sanctus mittit se, vt tu dicis: ergo Spiritus sanctus est à se, quod falsum est: quia dicit Anselm. quod nec natura admittit, nec intellectus capit, quod idem sit à seipso.

2 Item, Cum dicitur, Mittit se, suppositum verbi est in quo notatur auctoritas respectu eius quod supponitur in pronomine: sed hoc est idem, cum relationum referat idem quod est in antecedente: ergo in locutione significatur idem habere auctoritatem respectu sui: cum ergo hoc non sit verum, videtur locutio esse falsa.

3 Item, Mittens & missus querunt distinctionem personalem ad minus: hæc autem non est hic, cum dicitur, Spiritus sanctus mittit se: ergo locutio est falsa.

4 Item, Pater non mittitur ab aliquo (vt dicit Augustinus) eo quod à nullo est: ergo à simili nec Spiritus sanctus mittit se, eo quod à se non est. Si forte dicas, vt supra, quod est potestas collationis ex vi amoris, & ex vi auctoritatis: & ex vi amoris mittit se Spiritus sanctus, sicut etiam dat se. Contra: Dare de sua intentione non dicit comparisonem ad processionem æternam, cum infra concedatur hæc, Pater dat se: mitti autem inclusam habet in se processionem: ergo non est simile: quia nec ex vi amoris, nec ex ratione auctoritatis vel dominij Spiritus sanctus habet quod sit à seipso: ergo nullo modo mittit se, vt videtur. Si forte dicas, quod in veritate ista locutio falsa est, nec eam ponit August. sed Magister: & quod Magister in hoc falsum dicit. Contra: August. dicit in 5. lib. de Trin. Spiritus mittit se, & dat se. Ergo non tantum Magister hoc dicit, sed & August.

VLT

Quest. 1.

VITERRIVS queritur de ista, Spiritus sanctus mittitur à se. Passio enim semper est illata ab alio, licet non actio: ergo passiuum magis dicit rationem essendi ab alio quam actiuum: ergo videtur, quod passiuum maiorem habeat rationem falsitatis, quam actiuum.

2 Item, Intellectus non capit, quod idem agat & patiat respectu eiusdem: ergo cum hoc significetur ista locutione, Spiritus sanctus mittitur à se, videtur esse falsa.

sed contra.

SEPCONTA: August. dicit in 4. de Trin. cap. 20. Tunc vnicuique mittitur, cum à quoquam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci & percipi potest. Et hæc auctoritas infra in hac eadē distinctione ponitur in litera. Sed talem cognitionem facit in nobis Spiritus sanctus: & vere dicitur, quod hæc cognitio est à Spiritu sancto & mittitur ab eo: ergo videtur, si hoc est eum mitti, quod vere mittatur à seipso.

Quest. 2.

VITERRIVS queritur de ista, Spiritus sanctus procedit à se. Hæc enim videtur falsa: eo quod secundum supra dicta, procedere non ponit comparisonem, nisi ad principium à quo: cum ergo ipse Spiritus sanctus non sit principium sui, videtur quod nullo modo à se procedat. Si dicatur, quod non procedat à se simpliciter, sed procedat à se in creaturam. Contra: Processio in creaturam ostendit æternam, & nihil aliud superaddit: ergo si secundum æternam non procedit à se, secundum temporalem non debet ostendi procedere à se: ergo relinquatur adhuc hæc esse falsa, Spiritus sanctus procedit temporaliter à se.

2 Item, A quocunque negatur genus, quælibet species illius generis negatur: sed Spiritus non procedit à se: ergo nec temporalis processione, nec æterna procedit à se.

3 Item, A quocunque negatur actus naturæ, negatur etiam modus illius actus: sed processio à se negatur de Spiritu sancto: ergo & modus debet negari, scilicet quod procedit à se temporaliter.

4 Item, Quia Pater non est ab alio, ideo non conuenit ei vt ostendatur temporaliter ab actu esse: ergo à simili, quia Spiritus sanctus non est à se, ideo non conuenit ei vt temporaliter à se esse ostendatur: sed ostenditur, cum dicitur procedere à se: ergo locutio illa falsa est.

Solutio.

SOLVTIO. Sicut diximus in principio istius distinctionis, super expositione & veritate & proprietate istarum locutionum, disticti Doctorum inuenitur sententia. Sunt qui rationibus supra inductis, dicunt omnes istas esse falsas, Spiritus mittit se, Spiritus mittitur à se, Spiritus procedit à se: & dicunt quod si in auctoritate inueniantur, exponenda sunt sic: Spiritus mittit se, id est, à Spiritu est effectus in quo cognoscitur missus. Sed quia in auctoritatibus Sanctorum inueniuntur expresse, & hic à Magistro conceduntur: difficile videtur mihi, quod dicantur falsæ. Vnde alij dicunt, quod mittere & procedere dupliciter dicuntur, scilicet proprie, & improprie. Proprie, quando dicitur

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

functionem nuntij, & nuntiantis: & sic non sumitur in illis locutionibus. Quandoque autem mittere idem est quod dare: & sic mittitur minus proprie: & in hoc sensu concedunt istas, & hoc volunt trahere ex litera, vbi Magister dicit, quod Spiritus sanctus dat se, & datur à se: quod est ipsum temporaliter procedere & mitti. Aliorum sententia est, quod non est intentio Augustini & Magistri dicere, quod & dare vel mittere sint idem, nisi secundum rationem & suppositum, non autem secundum intentionem: & illi dicunt, quod cum dicitur, Spiritus sanctus mittit se, duo importantur in verbo. Vnum ex principali significato verbi: quia mittit significat missionem, sicut ambulat ambulationem. Aliud est quod est in verbo, scilicet actus effectus illius connotati, quod confertur in tempore ei cui sit missio: & ideo dicunt, cum dicitur, Spiritus sanctus mittit se, quod Spiritus sanctus non reddit suppositum verbo nisi gratia secundi. Cum autem additur se, transit actus huius verbi, mittit, in duo: quorum vnum est in altero: & ideo sunt vt vnum continuum: actus enim effectus connotati transit super id quod efficitur in ipsa missione: sed quia in illo manifestatur Spiritus, vt in eo speciali modo existens, ideo etiam transit super Spiritum non simpliciter, sed secundum quod specialiter in illo existit: vt ipsa missione temporali non fiat Spiritus simpliciter, sed fiat vt ibi existat hoc modo quo prius ibi non fuit, & hoc per rationem illius effectus ostendatur: sicut etiam dicimus, quod Verbum non est factum, sed tamen est factum secundum carnem: ita hic Spiritus non sit missione, sed sit ipsa missione quod est in isto aliter quam prius: & hæc opinio magis concordat cum dictis Sanctorum: & ideo magis placet mihi. Est ergo sensus, Spiritus sanctus mittit se, id est, à collatione Spiritus qua se dat, est effectus in quo manifestatur Spiritus esse ab alio, & in isto cui mittitur: quia principale significatum verbi ex ipsa missione ostendit ab alio esse: quia aliter non conueniret ei mitti à se. Ad obiecta ergo dicendum per ordinem.

AD PRIMUM, quod Spiritus mittit se: & bene concedo, quod missio passiuæ facit cognosci, quod missus ab alio sit: actiuæ autem, quod missus ab illo sit qui mittitur: sed iam dictum est, quod gratia principalis significati non egreditur actus missionis à supposito locutionis, sed gratia actus causantis effectus illos in quibus cognoscitur ab alio esse: & ideo pronomen ostendit inesse Spiritui sancto missionem passiuam, suppositum autem non ostendit inesse missionem actiuam: & sub hoc modo sensus est, Spiritus mittit se, id est, à Spiritu collatione in qua dat se, est effectus in quo cognoscitur quod ab alio sit: & hoc verum est.

AD ALIUD dicendum, quod suppositum in illo actu cuius suppositum est, non querit auctoritatem in apposito: quia hæc missio est ex potestate amoris, non ex potestate auctoritatis vel dominij, vt superius in alia questione dictum est.

Y 2 Ad

AD ALIUD dicendum, quod hoc est verum, quod mittere & mitti gratia principalis significati exigunt distinctas personas: sed non gratia alterius actus qui ibi etiam est communis trium personarum, scilicet collationis effectus illius doni in quo fit ut insit Spiritus sanctus: & ideo non oportet, quod Spiritus sanctus distinguatur à se.

AD ALIUD dicendum, quod aliud est in Patre: quia in Patre principale significatum verbi quod est missio passiva in quantum tenet se ex parte appositi, nec respectu sui, nec respectu alicuius saluari potest: quia nullo modo est ab alio ut mitti possit: & ideo non potest significari esse ab alio. Sed in Filio & Spiritu sancto significatum verbi passivum saluatur secundum quod transit in pronomen reciprocum: licet non saluetur respectu illius suppositi, sed absolute respectu suppositi quod intelligitur operari cum supposito eundem actum: quia actus denotans effectum in creatura communis est trium personarum: & omnes personæ supponuntur in locutione ex natura verbi, licet tantum una significetur in locutione: & ideo verbum id quoad actum donationis habet omnes pro supposito: sed quoad actum quem addit missio, habet pro supposito personas quibus conuenit missio. Si autem tu quæras, Quare magis exprimitur ibi una persona, quam alia, si actus ille communis est? Responso, quod hoc fit, eo quod actus ille magis per appropriationem ostensius est unius personæ quam alterius: ut sapientia collata ostendit Filium, & gratia Spiritum sanctum.

AD ALIUD quod vterius quæritur de ista, Spiritus sanctus mittitur à se: dico sine præiudicio, quod hæc est magis impropria, quam actiua, propter duo: quia hic significatur passivæ missio respectu sui, & quia ponitur propositio denotans principium: tamen concedere oportet, eo quod Sancti eam ponunt: & tunc conceditur sub eodem sensu, quod diuidatur verbum secundum actus importatos, scilicet collationis, & missionis: & referatur secundum unum actum ad suppositum Spiritus sancti, & ad alias personas, quæmuis ei conueniunt appropriate: & secundum alium actum referatur ad personas secundum intellectum secum operantes. Et per hoc patet solutio ad totum quod contra illam propositionem obiebat. Et nota, quod sunt quidam breuiter & leuiter se hic expediētes, & dicunt, quod proprie Pater & Filius

mittunt Spiritum sanctum, sed Spiritus sanctus non proprie mittit se: & ideo dicitur mittere se: quia approbat suam missionem ab illis factam: sicut de aliquo spontaneo dicitur, ipse facit se facere hoc: quia facit hoc ex libertate suæ voluntatis & ex amore.

AD ID quod vterius quæritur de ista, Spiritus sanctus procedit à se: dico, quod meo iudicio ista minus habet proprietatis, quam aliqua aliarum: tamen quia Sanctus eam dicit, concedo eam sub hoc sensu, quod intelligatur de processione passiva temporali: & tunc expono eam sicut etiam illam aliam, Spiritus sanctus mittit se. Quia licet processio non dicat nisi comparisonem ad principium à quo: tamen quando additur determinatio temporalis, additur etiam comparatio ad effectum, & ad eum in quem procedit.

AD ID autem quod contra obiecitur, dicendum quod processio temporalis ostendit æternam: sed non ostendit eam esse ab eodem supposito quod significatur in locutione, ut prius dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur temporalis, non ponitur per hoc in specie aliqua processio Spiritus sancti: non enim aduenit ut differentia, sed potius ut accidens, non processioni in se, sed accidit ei ex parte termini in quem est processio temporalis: & ideo etiam dirimit rationem ipsius: quia processio temporalis est processio secundum quid. Et si tu obiecias, quod secundum hoc non debet inferre eam. Dicendum, quod non dirimit in actu processionis, sed potius in modo significandi eam: quia temporalis potest significari in supposito cui non conuenit, ut cum dicitur, Spiritus procedit à se, non conuenit processio passiva æterna huic supposito quod agens eam significatur, nisi gratia actus donationis effectus in quo Spiritus est & datur, & non gratia significati principalis: & ideo etiam quoad hoc non infert eam. Non enim possum inferre, Spiritus procedit à se temporaliter, ergo procedit à se: sed sic, ergo procedit à quocumque procedat.

AD ALIUD dicendum, quod non est modus iste qui respiciat principale significatum in verbo, ut specificando ipsum, sed potius dirimendo eum, ut in supposito tali significatur, ut dictum est.

AD VLTIMUM dicendum, quod non est simile de Patre: & huius ratio prius dicta est: quia principale significatum actus, non habet in ipso locū respectu alicuius suppositi.

Non est mirum si Spiritus sanctus dicatur mitti vel procedere à se, cum etiam Filius dicatur mitti à se.

B NE autem mireris, quod Spiritus sanctus dicitur mitti vel procedere à se. Nam & de Filio dicit August. in 2. lib. de Trinit. quod non tantum à Patre missus est, sed etiam à seipso & à Spiritu sancto: quærens, quomodo Filius vel Spiritus sanctus sit missus, cum vterque sit vbiq̄ue tanquam Deus: Nam vterque, inquit August. legitur missus. De Spiritu sancto enim legitur, Quem mittet Pater in nomine meo. Et iterum,

Si abiero mittam eum ad vos. Et Filius de se dicit, Exiui à Patre, & veni in mundum. Et Apostolus dicit, Misit Deus Filium suum. In Prophetâ autem scriptum est ex persona Dei, Calum & terram ego impleo. Itaque vbique Deus est, vbique ergo est Filius, vbique etiam est Spiritus sanctus. Illuc ergo missus est Filius & Spiritus, vbi erat.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE queritur de secunda parte quæ incipit *ibi* [Ne autem miretis, &c.] Totus enim tractatus de missione Filij inducitur, vt probetur missio Spiritus sancti. Diuiditur autem in duas partes. In prima ostendit quis misit Filium. In secunda declarat modos sçz missionis *ibi* [Si autem queritur, Vtrum semel tantum] Prima subdividitur in tres partes. In prima ostendit, quodd mitti Deum à Deo est possibile. In secunda per verba Ambrosij & Augustini ostendit Filium esse missum à Spiritu sancto *ibi* [Et quodd à Spiritu sancto missus sit] In tertia ostendit, quodd etiam à se missus est *ibi* [Deinde ostendit esse datum etiam à seipso] Subdiuidere autem has partes est leue.

ARTICVLVS VI.

An missio Filij magis sit manifesta, quam missio Spiritus sancti?

Incidit autem hic dubium circa primam: quia ratio Magistri in litera videtur non valere à minori quam facit: quia in Christo diuersæ sunt nature, etsi non diuersæ personæ: & ita magis gratia diuersarum naturarum conuenit ei mittere & mitti, quam Spiritui sancto: ergo à minori non est ratio sua.

2 Item, Augustinus dicit, quodd Filio & Spiritui sancto conuenit equaliter mitti: ergo vnum non potest probari per alterum.

SOLVTIO. Dicendum, quodd est ratio à simili confirmato per auctoritatem, quia virtute auctoritatis accipit formam infensendi suum simile. Vel dicendum, quodd missio Filij magis est manifesta, quam Spiritus: & ideo probatur illa per istam. Vel dicatur, quodd est à minori: quia Filio quantum est de ratione principij magis conuenit mittere, quam Spiritui sancto: secundum quodd magis conuenit, quodd pluribus rationibus conuenit, quam id quodd paucioribus.

AD OBIECTVM contra, dicendum quodd licet in Christo sint diuersæ nature, tamen mittere & mitti non conuenit nisi personæ: sed verum est, quodd conuenit ei gratia naturarum quæ sunt in ipso: & sic etiam conuenit Spiritui sancto dare & dari, vt supra dictum est, licet non conueniat ei facere, & fieri, eo quodd effectibus in quibus datur, non vnitur. Vnde licet Filius in carne non esset factus, adhuc in carne esset datus. *Alb. Mag. in lib. 1. Sent.*

tus, dum in carne illa fuisset, sicut Spiritus essentialiter est in donis in quibus datur.

ARTICVLVS VII.

Veram qualibet persona diuina potest mitti, & quid significant hæc verba, mittere & mitti?

DEINDE queritur de hoc quodd dicit [Illuc ergo missus est Filius & Spiritus vbi erant prius, &c.] Hoc enim videtur impossibile: quia super Ezechielem 16. dicit Glossa Hieron. Quod intus est, mitti non potest, eo quodd missus separatur à mittente. Ergo cum persona qualibet sit in natura diuina intus in seipsa, videtur quodd mitti non possit.

2 Item, in corporali missione sic est, quodd missum naturaliter & localiter separatur à mittente: ergo videtur, quodd hoc etiam debeat esse in spiritali: ergo videtur, quodd nulli personarum conueniat mitti.

3 Præterea, videtur quodd mittens semper veniat cum misso: id enim quodd vnum est & idem cum nuntio, semper venit quocumque venit missus sive nuntius: sed Pater est vnum & idem cum Filio & Spiritu sancto: ergo videtur, quodd Pater venit quocumque mittitur Filius & Spiritus sanctus: sed quocumque aliquis per seipsum venit, non eget nuntio: Pater per seipsum venit ad omnes ad quos mittit Filium & Spiritum sanctum: ergo superfluit missio Filij & Spiritus sancti. Si forte dicas, quodd venit per vnitatem nature, sed non per effectum connotatum in creatura: hoc falsum est, quia ille effectus est communiter & indiuisibiliter trium.

GRATIA huius vterius queritur, *Quid significant huiusmodi verba, mittere, & mitti?* Et videtur per Augustinum in 4. de Trinitate, & hic à Magistro, quodd significant principij commendationem: ergo sunt notionalia. Hoc idem videtur per hoc, quodd non omnibus conueniunt: quia mitti non conuenit Patri: ergo est distinctum & notionale.

2 Item, infra habebitur, quodd per hoc, quodd Pater mittit, & Filius mittitur & Spiritus sanctus, non ostenditur Pater esse maior Filio vel Spiritu sancto: hoc autem esse non potest, si essent verba essentialia: ergo videntur predicare notionem vel actum notionalem.

3 Item, Augustinus dicit, vt supra habitum est, quodd mitti est cognosci quodd ab alio sic. Non autem per essentiam vel per essentialia cognoscitur persona esse ab alio. Ergo *hæc*

Quæstio.

hæc verba notionalia sunt, & distinctionem important.

Sed contra.

SEDCONTRA: Notionalia ab æterno conueniunt: ista autem conueniunt ex tempore: ergo non sunt notionalia.

2 Item, Omne verbum connotans effectum in creatura, significat essentiam diuinam: hæc enim regula diu datta est: sed ista verba connotant effectum in creatura: ergo &c.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum ad primum, quod Hieron. aut loquitur de missione corporali, aut intelligit quod intus est per indistinctionem personarum & naturæ, quod hoc mitti non potest: sed primum videtur esse de intellectu Hieronymus, quia dicit quod sociatum est in corpore, quod hoc mitti non potest.

ADALIVD dicendum, quod in missione spiritali ubi missio non est loci mutatio, sed noui effectus in quo persona cognoscatur acceptio; non exigitur loci mutatio: quia loci mutatio est propter imperfectionem missi, qui in omni loco id ad quod mittitur causare non potest, quia non est vbique.

ADALIVD dicendum, quod hoc bene concedo: siue missio Filij fiat in mundum, siue missio Filij simul & Spiritus sancti fiat in mentem, quod semper mittens est cum misso. De primo dicit Christus, Qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia quæ placita sunt ei facio semper. De secundo ipse idem dicit, Ad eum veniemus (scilicet ergo & Pater & Spiritus sanctus) & mansione apud eum faciemus. Sed tamen in argumento cauendum est, quod licet Pater sit vnus cum Filio: tamen non est idem cum Filio, nisi neutraliter ly idem accipiatur.

Ioan. 7.

Ioan. 14.

Quomodo intelligenda sit missio vtriusque?

C

Cap. 5.

Gal. 4.

QVOCIRCA querendum est, Quo modo intelligatur missio Filij vel Spiritus sancti? Pater enim solus (inquit August. in eodem) nusquam legitur missus, sed Filius, & Spiritus sanctus. Et de Filio primo videmus quomodo missum eum Apostolus dicat, Misit Deus Filium suum, factum ex muliere: vbi satis ostendit eo ipso missum Filium, quo factum ex muliere. Proinde mitti à Patre sine Spiritu sancto non potuit, quia Pater intelligitur misisse eum cum fecit ex fœmina: quod vtique non fecit sine Spiritu sancto. Ecce hic dicit Filium missum à Patre & Spiritu sancto.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Filius eo ipso dicatur missus quo factus?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Ostendit eo Filium missum quo factum, &c.] Hoc enim non videtur: cum ad aliud referatur eius missio, quam factio: quia sapius mitti potest, non autem sapius caro fieri.

2 Item, Spiritui sancto conuenit mitti, non tamen incarnari: non ergo eo ipso mis-

sus est, quo factus est.

ADHOC dicendum, quod ideo dicit hoc Augustinus, quia missio Filij in mundum, cognoscitur ex hoc quod caro factus est: quia illa missio coniuncta est secundum rem incarnationi: licet alia sit intentio vnius & alterius.

ADID quod obicitur, dicendum quod missio in mundum non potest sapius fieri: sed missio in mentem sapius, vt infra Magister ostendit in littera.

ADALIVD dicendum, quod Spiritui sancto

Ad quæst.

sancto non conuenit in mundum mitti: quia missio quæ est in mundum, loquimur hic hoc coniunctum est ad incarnari: & de illa Augustinus.

Quod à Spiritu sancto Filius sit missus, auctoritatibus confirmatur.

ET quod à Spiritu sancto Filius sit missus (vt ait Augustinus in eodem) auctoritatibus confirmatur, Ipse Christus dicit per Isaiam: Nunc misit me Dominus, & Spiritus eius. De hoc Amb. in li. 2 de Spiritu sancto ita ait, Quis est qui dicit, Me misit Dominus & Spiritus eius: nisi qui venit à Patre, vt saluos faceret peccatores, id est, Christus ergo & Pater Filium misit & Spiritus sanctus. Idem in eodem, Datus est à Patre, vt Isa. dicit, Puer natus est nobis, & Filius datus est nobis. Datus est, audeo dicere, & à Spiritu, quia & à Spiritu sancto missus est. Dicit enim Filius Dei, Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, &c. Quod cum de libro Isaiæ legeret, ait in Euangelio, hodie completa est hæc scriptura in auribus vestris, vt de se dictum esse signaret. Bene autem dixit, super me: quia quasi filius hominis & vnctus est, & missus ad prædicandum. Nam secundum diuinitatem non super Christum est Spiritus; sed in Christo. Ecce his verbis ostendit Ambrosius Filium esse missum & datum nobis, non tantum à Patre, sed etiam à Spiritu sancto.

D 48.

Cap. 1.

Isa. 9.

Isa. 61.

Luc. 4.

ARTICVLVS IX.

Vtrum conueniat Spiritui sancto mittere vel dare Filium?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Me misit Dominus & Spiritus eius, &c.] Ex hoc enim vult probare, quod missus sit à Spiritu sancto: & si dicatur, quod hoc conuenit ei secundum hominem, secundum quod etiam minor est Patre & Spiritu sancto, & seipso.

Quæst.

QUERATUR iuxta hoc, Vtrum conueniat Spiritui sancto mittere Filium in mentem? Videtur, quod sic: quia Filius seipsum mittit: ergo per ly mittit non importatur auctoritas respectu suppositi quod supponit verbo: ergo videtur, quod possit concedi.

2 Item, Quicumque ab alio est, illi conuenit mitti respectu vniuscuiusque, vt videtur Magister hic dicere: sed Filius ab alio est: ergo conuenit ei mitti ab vnaquaque personarum: ergo potest concedi, quod Spiritus sanctus mittat Filium.

Solutio.

SEDCONTRA: Nec Filius est à Spiritu sancto: nec etiam Spiritus sanctus operatur per Filium, quia præpositio nullam potest notare habitudinem principij respectu Filij: eum ergo non sunt plura in locutione, quam significatum missionis, & effectus in creatura, non videtur esse concedenda hæc, Spiritus sanctus mittit Filium.

Quæst.

PATERNA hæc non videtur esse

concedenda, Spiritus sanctus mittit Filium in carnem: aliud enim est in carnem mittere, & aliud est in carne existentem mittere. In carnem enim mittere non conuenit nisi existentem præter carnem: & sic non conuenit mittere Filium nisi secundum quod est æternæ persona: sic autem Spiritus non habet auctoritatem respectu ipsius: ergo videtur, quod Spiritus sanctus non mittit eum in carnem nec in mentem.

Quæst. 3.

VLTERIVS queritur, Si Spiritus sanctus dat Filium? Videtur, quod non: quia dans in dato aut habet potestatem auctoritatis, aut auctoritatis. Primam autem non habet Spiritus sanctus in Filio: sed videtur, quod nec secundam, quia Filius non est donum amoris, imo hoc est Spiritus sanctus, & cum donum amoris huiusmodi efficiat potestatem, non videtur hoc conuenire Spiritui sancto respectu Filij, sed potius Filio respectu Spiritus sancti.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod quidam distinguunt hic triplicem missionem, scilicet in mentem, & in carnem, & ad prædicandum: & dicunt, quod Spiritus sanctus non mittit Filium duabus missionibus primis, sed tertia: & hoc dicunt propter rationes inductas: & hæc est sententia Gulielmi Antifiodorensis: & trahitur ex littera, vbi dicit Ambrosius, Benedictus Spiritus Domini super me: quia quasi filius hominis & vnctus est, & missus ad prædicandum. Vnde innuitur, quod Sancti de illa sola missione loquuntur, quando dicunt Spiritum sanctum mittere Filium. Alij sunt

Y 4 sunt

sunt qui aliter dicunt consentientes, quod cuilibet personæ conuenit mittere, sed non cuilibet conuenit mitti: mitti enim non conuenit Patri, sed Filio & Spiritui sancto. Unde quælibet persona potest mittere illam cui mitti conuenit: & hoc ideo, quia ly mittere non dicit auctoritatem in suo supposito respectu eius super quod transit actus uerbi, in quo est missio passiva: sed recipit suppositum gratia actus communis qui causat effectum connotatum in quo cognoscitur personæ missa: & quia hoc videntur sentire Sancti qui probant missionem per comparisonem istius effectus, ideo magis placet nobis ista opinio, contentiamus igitur primis duabus rationibus hoc probantibus.

AD ID quod contra obiicitur, quod Filius nec est à Spiritu sancto: nec etiam Spiritus sanctus operatur per ipsum: dicendum, quod verum est: sed hoc non exigitur ad mitti à Spiritu: sed sufficit, quod Spiritus sanctus operetur effectum in quo sit & cognoscatur Filius ens ab alio, vt supra diximus.

AD ID quod queritur, Vtrum mittat eum in carnem? Dicendum secundum hanc opinionem, quod sic: quia operatur carnem in qua cognoscitur: & est Filius ens ab alio: & hoc non exigit auctoritatem aliquam in supposito uerbi respectu materiæ actus, siue respectu appostici.

AD HOC quod ulterius queritur, Vtrum

Spiritus sanctus det Filium? Concedo quod sic in eodem sensu: & non oportet, quod sit aliqua potestas vel auctoritas significata in Spiritu sancto respectu Filij: quia cum dicitur, Spiritus sanctus dat Filium, non supponit ly Spiritus uerbo nisi quantum ad actum effectuum connotati effectus, vt prius habitum est: in quo tamen effectu accipitur Filius ens ab alio: & sic planum est respondere ad omnia.

ARTICVLVS X.

An Spiritus potest dici Spiritus Christi, & in Christo?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Secundum diuinitatem non super Christum est Spiritus, sed in Christo, &c.] Ex hoc enim videtur innuere opinionem Græcorum esse veram, quod Spiritus sit Christi, sicut etiam in ipso requiescens, & à Patre indistincte procedens.

SOLVITIO. Ly in habet notare multas habitudines, scilicet idemtitatem naturæ, secundum quam quælibet personæ est in alia: & habet notare similitudinem naturæ, secundum quod vnum relatiuorum simul habet esse cum alio, & in intellectu eius: & hoc modo intelligit Spiritum esse in Christo: & ex hoc sequitur Spiritum esse à Christo, vt supra probatum est in dist. 4.

Quod Filius sit datus à seipso?

DEinde ostendit esse datum etiam à seipso, ita dicens in eodem libro, Cum enim non diffinitum fuerit per Prophetam à quo datus est Filius, ostenditur datus gratia Trinitatis, vt etiam ipse Filius se dederit. Ecce hic dicit, quod Filius se dedit: quia Trinitas eum dedit. Si autem Filius à se datus est, à se ergo missus est, & à se processit. Et hoc vtique verum est, & concedi oportet: cum eius missio sit diuina operatio.

ARTICVLVS XI.

Vtrum hæc sit concedenda, Trinitas mittit se vel dat se: & vtrum Pater mittat Filium, & Filius mittat se & Spiritum: & Spiritus mittat se, & Filium: & vtrum Pater, Filius, & Spiritus sanctus mittant Filium & Spiritum sanctum.

DEinde queritur de hoc quod dicit [Trinitas eum dedit, &c.] Queritur enim iuxta hoc, si hæc concedenda sit Trinitas mittit se? Et videtur, quod non: quia Trinitas non est ab alio: cum ergo mittere sit cognosci quod ab alio sit, videtur quod Trinitas non mittit se.

Item, Si Trinitas mitteret se, Trinitas mitteretur à se: ergo & Pater mitteretur,

quod est contra August. dicentem, quod Pater solus missus non legitur.

CONTRA: August. dicit, quod Trinitas illabitur mentibus fidelium: cum ergo non illabatur nisi immissa, videtur quod ipsa mittit se.

Præterea, Imago Trinitatis est in anima: ergo videtur, quod Trinitas in illa cognoscitur: & cognosci in effectu causat missionem: ergo videtur, quod Trinitas mittat se.

VLTERIUS quero, Si Trinitas dat se? Videtur, quod non: quia non habet aliquam auctoritatem respectu sui.

QUÆRITUR ulterius, Si Pater mittit se & Spiritum sanctum, & Spiritus sanctus mittit se & Filium secundum supra dicta: vtrum pluraliter possum inferre: ergo Pater & Filius & Spiritus S. mittunt Filium & Spiritum sanctum? Videtur, quod sic: quia singulare geminatum infert suum plurale: in premissis

missis autem geminantur singulares missiones: ergo infert plurale.

Sed contra. **S E D C O N T R A:** Cum dico, Pater mittit Filium & Spiritum sanctum, in supposito verbi notatur autoritas respectu appōiti, & etiam operatio effectus connotati: cum autem dico, Filius mittit se & Spiritum sanctum, vel ē conuersio, non semper notati potest autoritas: ergo in alia & alia ratione accipitur ly mitti, sed plura dicta æquiuoce non inferunt aliquod plurale: non enim sequitur, hoc est canis marinus; & celestis: ergo sunt hæc canes: ergo videtur, quod non possum inferre pluraliter.

Solutio. **S O L U T I O.** Dicendum: quod, vt opinor, hæc non est concedenda, Trinitas mittit se, eo quod Trinitas non sit ab alio, sicut probant primæ duæ rationes.

A D I D quod contra obiicitur, dicendum quod procedit ab insufficienti: non enim sufficit operatio effectus in quo cognoscatur, sed oportet, quod cognoscatur ab alio esse, & quod sit ab alio ex ipsa ratione missionis passivæ: nec imago est talis effectus qualis exi-

gitur ad missionem; quia ille est effectus reuocans & sanctificans creaturam, quæ aber- raret nisi ad ipsam mitteretur, vt supra per verba Augusti. probatum est.

A D I D quod vterius queritur, dicendum quod Trinitas dat se, secundum quod datē dicit potestatem dandi ex amore solo: hanc enim potestatem quilibet habet respectu sui in colatione sui ei quem amat: & per hoc etiā patet solutio ad id quod contra posset obiici.

A D I D quod vterius queritur, Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus simul mittant? Quidam ratione inducta dicunt, quod non: sed non videtur, quare non possit concedi, quod simul mittunt: præcipue cum habeamus in litera, quod Filius cum Patre & Spiritu sancto se mittit.

A D I D ergo quod contra obiicitur, dicendum quod diuersa habendo suppositi non facit æquiuocationem missionis: præcipue cum gratia illius actus, qui est operati effectus connotatum in eo ad quem mittitur; tres personæ æqualiter ad verbum illud referantur.

Quod Filius sit missus à se.

Quod autem à se mittatur, August. astruit in lib. 2. de Trinit. dicens; ^{Cap. 5.} Forte aliquis cogat vt dicamus etiam à seipso missum esse Filium: quia & Mariæ conceptus, & partus; operatio Trinitatis est. Sed, inquit aliquis, quomodo Pater eum misit, si ipse se misit? Cui respondeo querens vt dicat, Quomodo eum Pater sanctificauit, si & ipse se sanctificauit? Vtrumque enim, Dominus ait, ^{Joan. 16.} Quem Pater, inquit, sanctificauit & misit in hunc mundum. Et alibi, Ego pro eis sanctifico me ipsum. ^{Joan. 17.} Item quæro quomodo Pater eum tradidit, si ipse se tradidit? Vtrumque enim legitur, Credo quod respondebit, si probe sapit, quia vna voluntas est Patris & Filij, & inseparabilis operatio. Sic igitur intelligat, illam incarnationem & ex Virgine natiuitatem, in qua Filius intelligitur missus, vna eademque operatione Patris & Filij inseparabiliter esse factam, non inde separato Spiritu sancto. Ergo à Patre & Filio missus est idem Filius, quia à Patre & Verbo eius factum est vt mitteretur, id est, incarnatus hominibus appareret. Non enim missus est mutando locum, quia in mundo erat. Quapropter & Pater inuisibilis vna cum Filio secum inuisibili, eundem Filium visibilem faciendo, misisse eum dictus est: qui si ita visibilis fieret, vt cum Patre inuisibilis esse desisteret, id est, si substantia inuisibilis Verbi in creaturam visibilem mutata & transiens verteretur, ita missus à Patre intelligeretur Filius, vt tantum missus, non etiam mittens cum Patre inueniretur. Cum vero sic est accepta forma serui, vt maneret incommutabilis forma Dei, manifestum est quod à Patre & Filio non apparentibus factum sit, quod apparet in Filio, id est, ab inuisibili Patre cum inuisibili Filio, idem ipse Filius visibilis mitteretur.

Summatim colligit qua ex prædictis astruuntur.

G EX prædictis aperte monstratur, quod Filius missus est à Patre & Spiritu sancto, & à seipso: & quæ sit ipsa missio, scilicet incarnatio, id est, quod factus est homo, per quod visibilis apparuit, quod est opus commune Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

ARTICVLVS XII.

An verum sit, quod Pater sanctificauit Christum?

D E inde queritur de hoc quod dicitur [Quomodo Pater eum sanctificauit, &c.] Sanctificatur enim quod de non sancto sanctum efficitur: & hoc non conuenit Christo qui nunquam fuit non sanctus.

Ad hoc dicendum, quod sanctificare sumitur hic pro sanctum facere: non ita, quod prius non fuerit, & postea factus sit sanctus: sed quod totum simul factum est, scilicet subiectum, & sanctitas ipsa.

Questio, Cur dicit, A meipso non ueni?

H Sed ad hoc opponitur, Si Filius à seipso missus est, cur ergo ait, A meipso non ueni? Ad hoc August. respondet in 2. lib. de Trinitate dicens, hoc dictum esse secundum formam serui, secundum quam non fecit ut mitteretur, id est, non est operatus incarnationem, sed secundum formam Dei.

ARTICVLVS XIII.

An Filius possit dici uenisse à seipso?

D E inde queritur de hoc quod dicitur [Sed ad hoc opponitur, Si Filius à seipso, &c.] Videtur enim, quod etiam non conueniat ei secundum formam Dei: quia etiam secundum formam Dei à seipso non est: ergo nec uenit, nec aliquid facit à seipso: quia regula est, quod quicquid est, & quicquid facit persona

procedens, habet & facit à persona à qua procedit. Solutio. Sine dubio verificari potest vno modo locutio, &c. secundum formam Dei, si pronomen notet discretionem: quia tunc sensus est, A meipso non ueni tantum. Si autem negatio respiciat pronomen secundum operationem aduentus tantum, non potest verificari nisi secundum formam serui: quia ipse secundum formam Dei causa fuit aduentus sui, sicut & Pater.

Utrum semel tantum missus sit Filius an saepe?

I Hic queritur, Utrum semel tantum missus sit Filius, an saepe mittatur? Si enim missio Filij, ipsius tantum incarnatio est, cum semel tantum incarnatus sit, & semel tantum uideatur missus. At si saepe mittatur, est & alia eius missio quam incarnatio. Sed quæ est illa? Nunquid æterna genitura, missio eius dicenda est, an etiam alia missio querenda est?

DIVISIO TEXTVS.

Hic queritur, Utrum semel tantum, &c. Hic incipit Magister distinguere modos missionis Filij: & habet tres partes pars ista. In prima, scilicet in duobus primis capitulis mouet questionem de mo-

dis missionis, & determinat. In secunda ostendit, quod secundum alterum istorum modorum saepe mittitur Filius, & secundum alterum semel tantum [Ecce distincti sunt duo modi] In tertia ostendit, quod secundum alterum modum mittitur in mundum, & secundum alterum non [Præterea notandum est, quod cum his duobus modis, &c.]

ARTICV

ARTICVLVS XIV.

Quare Filius potius mittitur duobus modis, quam Spiritus sanctus? & quare Pater non apparuit nisi in uoce, & Filius in carne, Spiritus in columba, linguæ ignis, & in flatu.

Hic incidit dubium de duobus modis missionis Filij, quare scilicet potius duobus modis mittatur, quam Spiritus sanctus. Videtur enim Spiritus sanctus etiam uisibiliter & inuisibiliter missus esse, scilicet cum mente percipitur, & cum in columba super Christum descendit.

Præterea, Pater apparuit in creatura non unita sibi, Spiritus sanctus similiter: quare non legitur Filius unquam in creatura non unita sibi apparuisse? Et si etiam dicas, quod tres apparuerunt Abraham in signum trium personarum: & ita Filius apparuit in creatura subiecta non unita sibi: uel quod apparuit Moysi in igne flammæ rubi. Hoc nihil est: quia supra ostensum est, quod hæc omnia facta sunt per ministerium Angelorum in persona Dei apparentium. Sed ego quero de creatura assumpta, in qua diuina persona per se ipsam apparuit, sicut Spiritus in columba, & Pater in uoce, & Spiritus in linguæ & in flatu: sic enim non legitur Filius apparuisse, nisi cum carnem assumpsit.

Præterea, Quare Pater non apparuit nisi in uoce loquens: Filius autem tantum in carne assumpta, & Spiritus in triplici creatura assumpta: sicut in columba, ignis linguæ, & flatu quo inflauit Filius in Discipulos.

Solutio. Dicendum ad primum, quod Filius habet duos modos missionis uisibiliter, scilicet in creatura unita sibi, & inuisibiliter quando mittitur in cor: eo quod ipse solus uisibilis est creaturæ assumptæ: & hoc probatur in tertio istius uoluminis dist. 1.

Ad id quod contra obicitur, dicendum quod uisibilitas non tamen attenditur hic in modo

missionis Filij quam uisibilitas: & illa desinit in missione Spiritus sancti.

Ad aliud dicendum, quod Filius non debuit apparere in creatura non unita: eo quod ipse habuit congruentiam ad unionem, alie autem personæ non: & ideo alie apparitiones factæ sunt propter suam: quod enim uisibile est creaturæ, non unitum non congruit apparere.

Ad aliud dicendum, quod Pater est cui conuenit secundum æternam generationem dicendo generare: & ideo congruentiam habet ad hoc, ut dicendo in uoce se manifestet: quia sic manifestatur in actu personali quo se habet ad Filium: & præcipue in uoce qua dicit, Hic est Filius meus dilectus, &c. illud enim in quantum uox fuit, manifestauit dicentem: & per ipsum quod dictum est, ostendit Patrem: ut sic utroque modo ostendatur generans, & Verbum & Filius: quorum unum significat manifestationem intellectus, alterum nature. Spiritus autem sanctus operatur tripliciter, scilicet in donis ad actus operis ordinatis: & in remissione peccati, & à terrenis remouendo ad cælestia: & quoad primum ostenditur in columba, quoad secundum in igne qui est consumptiua nature, & quoad tertium in spiritu flatu qui spiritalis est: sicut etiam cantatur de ipso, Tu inspirando das spirituales esse homines. Uel dicatur, quod Spiritus habet quiddam ex nomine doni, quod proprie dicitur: & quiddam ex nomine amoris, quod iterum proprie dicitur: & quiddam ex nomine Spiritus sancti, quod iterum proprie dicitur: & quoad primum apparet in columba: quoad secundum in igne, quia amor ignis est: & quoad tertium in flatu spiritali: & quia non sunt plura propria nomina Spiritus sancti: ideo non sunt eius uisibiles missiones plures. Filius autem habet congruentiam ad hoc ut ueniat sibi creaturam assumptam, & ideo non apparuit in non unita: humana autem natura congruentiam habet ut ueniat: & ideo in ipsa sola missus est Filius.

Quod duobus modis dicitur Filius mitti.

Ad quod dicimus, quod duobus modis dicitur Filius mitti præter illam æternam genituram, quæ ineffabilis est: secundum quam etiam missus posset dici, ut uideatur quibusdam, sed melius ac uerius secundum eam dicitur genitus. Præter eam ergo, duobus modis dicitur mitti, scilicet uel cum uisibiliter mundo apparuit carne indutus, uel cum se in animas pias sic transfert, ut ab eis percipiatur ac cognoscatur. Hos duos missionis modos aperte August. distinguit in 4. lib. de Tri. dicens, Non eo ipso quod de Patre natus est, missus dicitur Filius: sed uel eo quod apparuit huic mundo, Verbum caro factum. Unde dicit, A Patre exiui, & ueni in mundum: uel eo quod ex tempore cuiusque mente percipitur, sicut dictum est de sapientia, Emitte illam de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit & mecum laboret, id est, doceat me laborare. Et tunc unicuique mittitur, cum a quoque cognoscitur.

cognoscitur atque percipitur quantum cognosci & percipi potest, pro captu vel proficientis in Deum, vel perfectæ in Deo animæ rationalis.

ARTICVLVS XV.

An æterna generatio etiam sit missio?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Secundum quam etiam missus posset dici, &c.] Hoc enim non videtur: quia æterna generatio non dicitur comparationem ad terminum ad quem: missio autem dicitur comparationem ad eum cui mittitur: ergo æterna generatio non est missio.

Solutio.

DICENDUM ad hoc, quod non fuit intentio istorum, quod æterna generatio sit missio, sed quod facit congruitatem ad missionem: qui enim genitus est, ab alio est: & qui ab alio est, mitti congrue potest.

ARTICVLVS XVI.

Verum Filius mittatur in piis animas, vel tantum Spiritus sanctus: & hoc cum gratia gratum faciente, aut sine ipsa?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Cum se in animas piis sic transfert, &c.] Piæ enim animæ sunt Sanctorum animæ: ergo videtur, quod Filius spiritualiter non mittatur nisi in Sanctos.

Sed contra.

SED CONTRA: Spiritus sanctus mittitur ad sanctificandam creaturam: & ad idem non possunt duo mitti, nisi uterque eorum secundum se sit insufficientis: ergo videtur, quod cum se transfert sapientia in animas sanctas, quod hoc sit missio Spiritus sancti & non Filij.

Item, Sanctificatio omnis est bonitatis: bonitas autem est attributum Spiritus sancti: ergo videtur, quod missio in animas sit Spiritus sancti & non Filij.

Item, Supra habitum est, quod missio est ad sanctificandam & reuocandam creaturam rationalem, quæ aberrauerat: hoc autem non potest fieri nisi per gratiam gratum facientem: cum ergo in illa mittatur Spiritus sanctus, videtur quod Filius non mittatur in animas piis.

Item, Amicos Dei constituere proprie dilectionis est: cum ergo (ut hic habetur) amicos Dei constituat missio, videtur Spiritus sanctus mitti, qui proprie in Trinitate dilectio est.

Si forte dicas, quod missio Filij est in hoc quod constituit Prophetas, quod pertinet ad illuminationem intellectus: & missio Spiritus sancti est ad perfectionem affectus in constituendo amicos Dei per amorem. Contra: 1. Corinth. 12. inter dona Spiritus, in quibus proprie Spiritus manifestatur, ponitur sapientia, scientia, fides, operatio miraculorum, prophetia: ergo videtur, quod utrunque ostendat missionem Spiritus sancti, & non Filij.

Si forte dicas, quod Filius mittitur in illuminationem intellectus sine gratia gratum faciente, sicut quidam dicunt. Contra: Missio non est ut adit qui prius non affuit: cum quælibet persona adit ubique: sed ut aliter, vel ad aliud adit, qui prius essentialiter præsentia & potentialiter affuit.

Similiter missio non est ita ut tantum donum personæ adit, & non persona: quia sic persona ipsa falso missa diceretur: cum ergo non possit aliter vel ad aliud adesse nisi per gratiam gratum facientem, oportet quod & missio Filij & missio Spiritus sancti sint in gratia gratum faciente.

Præterea, De missione Filij dicuntur hic duo, scilicet quod in animas sanctas se transfert, amicos & Prophetas constituit: & aliud quod dicit, Mitte illam de caelis sanctis tuis, ut mecum sit, & mecum labore, ut sciam quid acceptum sit coram te omni tempore. Neutrum autem istorum est sine gratia gratum faciente. Ergo cum de missione non possimus loqui, nisi sicut habemus traditum à Sanctis, videtur quod non debeat dici, quod mittatur Filius sine gratia gratum faciente.

Item, Sap. 1. In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Cum ergo sapientiam introire in mentem sit sapientiam mitti, videtur quod non mittatur nisi piis.

Item, Missio sapientie in mundum fuit in collatione maximæ gratiæ: cum ergo vna missionum respondeat alij: mittitur enim in mentem, ut gratia missionis in mundum valeat nobis videtur, quod & missio in mentem sit in collatione gratiæ.

Solutio. Dicendum ad primum, quod sicut ordinabantur apertæ missiones Filij & Spiritus sancti, ita & ordinantur occultæ: & semper ambæ sunt ad eundem finem, licet non ad eundem actum semper. Sicut enim dicit Bernardus, Primo venit Filius, & docuit fidem: & postea venit Spiritus sanctus, & accendit ad amorem. Et ideo concedo hoc, quod secundum intentiones Sanctorum, nec Filius, nec Spiritus sanctus mittitur nisi in gratia gratum faciente: non enim Spiritus sanctus donum dicitur, quod sibi inuicem Pater & Filius dant, sed quia nobis dant eum: & eo modo dicitur Filius etiam datus, non quod tantum datum sit ali- quid, quod habetur sine ipso, sed quia ipse in dato datur: sicut dicitur Jacob. 1. Siquis indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluentem, & non improperat. Unde dico, quod in fine istæ missiones non distinguuntur, sed in actu proximo: quia Filius illuminat intellectum, & Spiritus accendit affectum. Et per hoc patet solutio ad primum.

Ad aliud dicendum, quod finis missionis est sanctificatio, & reductio: & hoc non tantum est Spiritus sancti: quia reductio dicitur

quod cognitio nostra substantialis sit missio. Sed contra hoc est, quod præcipue missio sit simplicioribus, qui magis habent in munere gratiam, quam in cognitione: vetula enim quauoque parum cognoscit vel nihil: & tamen mittitur ei frequentius, quam magno theologo multum cognoscenti.

Præterea, Eccle. 9. Nemo scit, utrum odio vel amore dignus sit. Sed cui missus est Spiritus sanctus, & cui missus est Filius, si cognoscit missionem, cognoscit se esse dignum vita æterna: ergo cognoscit se esse dignum amore: & ita falsificatur verbum Eccle.

Si dicas, quod nemo scit in quantum homo: sed dicit Augustinus quod in quantum aliquid de missione ista mente percipimus, in quantum non in hoc mundo sumus: & ita in hac via potest aliquid sciri, sicut sciuit Apostolus de se, cum dixit, An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus.

1. Cor. 13.

Et ad Roma. 8. Certus sum, quod neque mors, neque vitæ poterunt me separare à charitate Dei quæ est in Christo Iesu. Si inquam, sic dicas. Contra: Job 3. super illud, Viro cuius abscondita est via, circumdedit eum Deus tenebris, ibi dicit Greg. quod præcipua causa stertus est viro sancto, quod nescit, utrum odio vel amore dignus sit: quia est via quæ videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem. Item, Per quid sciet homo quod missus est sibi Spiritus sanctus? Spiritus enim actus simillimi sunt cum actibus naturæ vel cordis: sicut in hoc ipso actu qui est diligere, videri potest: possum enim scire, quod diligo Deum propter se, & super omnia: sed utrum hoc ex charitate procedat, non possum scire, cum Philosophus determinet vere ferrem gratia boni, & propter bonum virtutis etiam vitam contemnere: & tamen illud non necessario procedit ex charitate. Similiter, Dicit Apostolus 1. Corinth. 13. Si tradidero corpus meum ita ut ardeam: charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ergo patet, quod propter Deum possum postponere vitam: & tamen nesciam me habere charitatem: ergo nesciam mihi missum esse Spiritum sanctum.

Ad aliud dicendum, quod prophetia dicitur quadrupliciter secundum Augustinum, scilicet visione corporali, spirituali, intellectuali, & à dignitate vel congruitate perceptionis secretorum Dei: sicut dicitur est Abraham propheta; de quo Genes. 18. dicitur: Num celare possum Abraham quæ gesturus sum? cum futurus sit in gentem magnam, &c. & in Psal. 104. Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis, &c. Et quoad hoc vltimum ad prophetiam exiguntur duo, scilicet illuminatio, & gratia gratum faciens: & in illa sola prophetia est completa missio, non autem in alijs tribus, nisi secundum quid: aliud enim infundere est reuelationem, & aliud est in ipsam animam sapientiam se transferre: in primo enim non mittitur sapientia nisi secundum quid, in secundo autem mittitur simpliciter.

Ad aliud dicendum, quod distributio omnium donorum spiritualium pertinet ad Spiritum sanctum secundum illam proprietatem Spiritus, quod vnit & viuificat corpus mysticum: quia in illa ratione, sicut noster spiritus diuidit singulis membris proportionabilia sibi: ita Spiritus sanctus vnies Ecclesiam, diuidit dona prout vult: sed tamen ipsa dona per se considerata, aliquando ostendunt Filium: & in hac ratione loquitur Apostolus, ut patet intuenti circumstantias literæ.

Ad aliud dicendum, quod sicut probatur est, ita opinor illam opinionem falsam esse.

ARTICVLVS XVII.

An cognitio nostra sit substantialis missio, ita quod ad missionem exigatur cognitio, & utrum aliquis scire potest an odio vel amore dignus sit?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Et tunc unicuique mittitur cum à quoquam cognoscitur, &c.] Ex hoc enim videtur, D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

quod cognitio nostra substantialis sit missio. Sed contra hoc est, quod præcipue missio sit simplicioribus, qui magis habent in munere gratiam, quam in cognitione: vetula enim quauoque parum cognoscit vel nihil: & tamen mittitur ei frequentius, quam magno theologo multum cognoscenti.

Præterea, Eccle. 9. Nemo scit, utrum odio vel amore dignus sit. Sed cui missus est Spiritus sanctus, & cui missus est Filius, si cognoscit missionem, cognoscit se esse dignum vita æterna: ergo cognoscit se esse dignum amore: & ita falsificatur verbum Eccle.

Si dicas, quod nemo scit in quantum homo: sed dicit Augustinus quod in quantum aliquid de missione ista mente percipimus, in quantum non in hoc mundo sumus: & ita in hac via potest aliquid sciri, sicut sciuit Apostolus de se, cum dixit, An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus.

Et ad Roma. 8. Certus sum, quod neque mors, neque vitæ poterunt me separare à charitate Dei quæ est in Christo Iesu. Si inquam, sic dicas. Contra: Job 3. super illud, Viro cuius abscondita est via, circumdedit eum Deus tenebris, ibi dicit Greg. quod præcipua causa stertus est viro sancto, quod nescit, utrum odio vel amore dignus sit: quia est via quæ videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem. Item, Per quid sciet homo quod missus est sibi Spiritus sanctus? Spiritus enim actus simillimi sunt cum actibus naturæ vel cordis: sicut in hoc ipso actu qui est diligere, videri potest: possum enim scire, quod diligo Deum propter se, & super omnia: sed utrum hoc ex charitate procedat, non possum scire, cum Philosophus determinet vere ferrem gratia boni, & propter bonum virtutis etiam vitam contemnere: & tamen illud non necessario procedit ex charitate. Similiter, Dicit Apostolus 1. Corinth. 13. Si tradidero corpus meum ita ut ardeam: charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ergo patet, quod propter Deum possum postponere vitam: & tamen nesciam me habere charitatem: ergo nesciam mihi missum esse Spiritum sanctum.

Solutio. Cognitio exigitur ad missionem, ut mihi videtur, sed non omnis, sed triplex, scilicet vna quæ est ex parte cogniti, scilicet ut sentiam in me donum in quo ut in signo cognoscibilis sit persona missa: signum autem vco id quod habet actum gratiæ facientis gratum, & appropriabile est Filio vel Spiritui sancto. Secunda est habitualis cognitio. Tertia est coniecturalis ex signis, sicut si videam me posse & facili quæ non habens gratiam vel non est, vel cum magna difficultate potest: si videam spiritum meum esse liberum à vana spe, & vano amore, & vano gaudio, & caduca tristitia, & timore mundano, & huiusmodi. Et illam triplicem cognitionem puto sufficere secundum habitum ad missionem, & dico non oportere adesse cognitionem secundum actum. Et per hoc patet solutio ad primum.

Ad aliud dicendum, quod Ecclesiastes non excludit cognitionem ex signo, & coniectu.

coniecturalem, & habitalem: cui enim missus est Spiritus, habet habitum in quo hoc cognosci potest, si aperiat oculus, vel per reuelationem post mortem.

AD ALIUD dicendum, quod Apostolus loquitur ibi de inhabitatione Christi per operationem miraculorum, & potestatem signorum, quæ ex se expertus fuerat. Et hoc

non est mitti sapientiam nisi secundum quid, ut prius habitum est.

AD ALIUD dicendum, quod Apostolus aut loquitur ibi ex reuelatione sibi facta præter legem communem, aut loquitur ex coniecturis.

AD ID autem quod dicunt, quod scientia certa exigitur, credo falsum esse quod dicunt

Quod secundum alterum semel, secundum alterum saepe fit missus: & secundum alterum ut sit homo, & secundum alterum ut sit cum homine.

Cap. 20.
L **E**CCE distincti sunt duo modi missionis Filij, & secundum alterum semel tantum missus est Dei Filius: secundum alterum saepe missus est, & mittitur quotidie. Nam secundum alterum missus est, ut sit homo, quod semel tantum factum est: secundum alterum vero mittitur, ut sit cum homine, quomodo quotidie mittitur ad sanctos, & missus est etiam ante incarnationem, & ad omnes sanctos qui ante fuerunt, & etiam ad Angelos. Vnde Augustinus de Filio, id est, de sapientia Patris loquens 4 libro de Trinitate ait, Aliter mittitur sapientia ut sit cum homine, aliter missa est ut sit homo. In animas enim sanctas se transfert, & amicos Dei & Prophetas constituit, sicut implet etiam sanctos Angelos. Sed cum venit plenitudo temporis, missa est non ut implet Angelos, nec ut esset cum hominibus vel in hominibus, ut antea in Patribus erat & in Prophetis, sed ut ipsum Verbum fieret caro, id est, homo.

ARTICVLVS XVIII.

Utrum Spiritus sanctus plenius sit missus post incarnationem quam ante? & utrum calibatus Ioannis coniugio Abraham sit preferendus?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Missus est etiam ante incarnationem ad omnes sanctos, &c.] Dubium enim potest esse, Utrum plenius mittebatur ante incarnationem, quam post? Videtur enim, quod post plenius sit missus: quia plenior est gratia Noui Testamenti, quam Veteris: cum ergo missio sit propter gratiam, videtur plenius mitti Filium vel Spiritum sanctum in Nouo, quam in Veteri.

sed contra.

SED CONTRA hoc est dicit August. in lib. de bono coniugali, quod non preferitur calibatus Ioannis coniugio Abraham: ergo nec cetera dona preferuntur, ut videtur.

Solutio.

AD HOC respondeo per Aug. in 4. de Trinitate capite 20. dicentem sic, Quod dicit Euangelista, Quia spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus: quomodo intelligitur? nisi quod certe illa Spiritus datio vel missio post glorificationem Christi futura erat, qualis nunquam antea fuerat: neque enim antea nulla erat, sed talis non

fuerat. Et infra ibidem, Oportebat Spiritus aduentum signis sensibilibus monstrari, ut ostenderetur totum orbem terrarum atque omnes gentes in linguis variis constitutas credituras in Christum per donum Spiritus sancti, ut compleretur quod in Psal. 8. cantatur, Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Secundum hoc distinguendum est, quod est missio in gratia personali, & missio ordinata ad conuersionem orbis, & est missio inuisibilis, & missio in visibili signo. Personalis igitur & inuisibilis se habent ante aduentum & post, ut excellentia & excessu: quia quibusdam personis ibi plus infundeatur gratia, & quibusdam plus hic. Sed missio vniuersalis & visibilis, talis fuit post, qualis nunquam antea fuerat.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod verum est quod obicit quantum est de conditione status: sed quædam persone ibi in Veteri Testamento existentes (ut dicit August.) pertinebant ad Nouum: & quædam e conuerso.

AD ID quod in oppositum obicitur, dicendum quod hoc verum est quod dicit Augustinus quantum ad habitum continentie, qui maximus fuit in Patriarchis: sed quantum ad actum continentie & statum preferatur virginitas omni coniugio.

ARTICVLVS XIX.

Utrum Spiritus sanctus mittatur ad Angelos?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Sicut etiam implet sanctos Angelos, &c.] Ex hoc enim videtur, quod mittatur Spiritus ad Angelos: Sed contra: Non ad eundem est missio qui est in statu nuntij: sed Angelus nuntius est missionis sapius, ut videtur: quia cum mitteretur Filius in carnem, Angelus nuntiavit: & quando missio debet fieri in mente, Angelus ad hoc obsequitur custodiendo, & suggerendo, ut dicit Bern. & inter animam & Deum discurrendo, Deo presentans animæ vota & desideria, animæ autem apportans gratiam: ergo videtur, quod ad Angelos non sit facta missio.

2. Item, Non sit missio nisi ad distans: non autem distat qui semper est in secreto domus: ergo non sit missio ad Angelum.

3. Item, Missio fit (ut dicit August. in auctoritate supra posita) ut reuocetur qui aberrauerat: Angelus bonus nunquam aberrauit: ergo non sit missio ad Angelum.

4. Item, Missio fit ad sanctificandam creaturam, sanctificare autem est de non sancto ad sanctum: hoc non potest fieri in Angelo, nec vnquam factum est: ergo &c.

Sed contra.

SED CONTRA: Ad eum qui est sanctus non futura est missio secundum hoc nisi semel, scilicet in prima gratia, quod falsum est: quia dicit Augustinus, quod toties mittitur: quoties interioris gratiæ aliquid percipit: hoc autem saepe contingit.

2. Item, Hic dicit, quod Filius inuisibiliter saepe mittitur.

SOLVTIO. Dicimus, quod missio fit in perceptione gratiæ & in augmento gratiæ: quia semper aliter sentitur adesse Spiritus, quam prius affuit, & ad Angelos missus est, & mittitur quoad nouas reuelationes: licet non augmentetur in eis gratia quæ substantialis est præmio.

AD HOC autem quod primo obicitur, dicendum quod Angelus non est stantius in illa missione, ita quod ipse cum gratia menti illabatur: sed est nuntius ut obsequens Domino missio, & præparans viam per amotionem impedimentorum, & hoc per operationem extrinsecam menti, sicut est suggestio, & doctrina, & adhortatio, & huiusmodi: sed non sicut est inspiratio quæ intrinseca est menti: & ideo ad eam est facta, & fit missio.

AD ALIUD dicendum, quod distantia quam exigit ista missio non est localis: sed sicut natura distat à gratia: quia per naturam & naturalia non potest haberi, sed à solo Deo: & ideo cum sic à gratia distat Angelus, ad eum necessaria est missio.

AD ALIUD dicendum, quod reuocare aberrantem dupliciter est, scilicet qui aberrauit iam, vel ne aberret ille qui est in via: & hoc secundo modo est missio ad Angelum & ad Sanctos, qui iam tamen habent Spiritum sanctum: licet non sint confirmati sicut Angelus, & ideo crebriori indigeant missione.

AD ALIUD eodem modo dicendum, quod sanctificatio fit in augmento gratiæ, & in prima gratia: quia sanctificatio dicitur tribus modis, scilicet simul facere substantiam & gratiam ut in Christo, vel facere naturam & addere gratiam, ut in primo homine & Angelo bono: vel facere de non sancto sanctum, sicut in peccatoribus conuersis.

Quod secundum alterum modum dicitur missus in mundum, secundum alterum non.

PRæterea notandum est, quod cum his duobus modis mittatur Filius, secundum alterum dicitur missus in mundum, secundum alterum vero non. Eo enim modo missus dicitur in mundum, quo visibilis mundo apparuit. Vnde August. in eodem libro ait, Cum ex tempore cuiusquam mente percipitur, mitti quidē dicitur, sed non in hunc mundum. Non enim sensibiliter apparet, id est, corporis sensibus præsto est. Nam & nos, secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus: & omnium iustorum Spiritus etiam in carne uiuentium, in quantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quod præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur Filius, scilicet cum visibiliter apparuit, vel inuisibiliter percipitur merito.

ARTICVLVS XX.

An anima mente capiens quod est æternum sit essentialiter in celo & extra hunc mundum?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Nam & nos etiam secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus &c.] Ex hoc enim videtur accipi, quod anima mente aliquid æternum capiens, essentialiter sit in celo, licet per accidens, scilicet quia mente id percipit quod est in celo.

2 Quod etiam multis rationibus videtur posse probari sic. Anima non refertur ad locum nisi per accidens: non est enim in loco isto in quo ego sum, anima mea, nisi quia corpus in quo est, est in loco isto: si ergo per accidens esse in loco aliquo facit eam substantialiter esse ibidem, cum per accidens sit in celo, ipsa substantialiter erit ibidem & essentialiter.

3 Item, Forma non determinat sibi locum per se, etiam corporalis: quia videmus, quod eadem forma secundum rationem formæ est in omni situ corporis supra & infra. Inde sic: Nulla forma determinat sibi locum per se, sed per accidens: omne autem tale est in omnibus locis ad quæ per accidens determinatur: ergo forma est in omnibus locis ad quæ per accidens determinatur: sed anima est nobilissima formarum: ergo anima est in omnibus locis ad quæ per accidens determinatur: per accidens autem determinatur ad id quod capit: ergo ipsa est in loco ipsius quod mente capit: ergo cum hoc quod mente capit sit extra mundum, ipsa erit essentialiter ut in loco extra mundum.

4 Item, Hoc videtur dicere Augustinus, quod anima verius est ubi amat, quam ubi est. Item Apostolus, Nostra conuersatio in celis est.

5 Item, Dionysius in li. de di. no. ca. 3. dicit, quod virtute orationis non attrahimus nobis Deum ubique presentem, sed nos extendimus nos ipsos in Deum.

SE D C O N T R A videtur esse, quod forma non habet esse naturale nisi in materia: & naturale esse est proprium esse formæ: ergo anima per id quod est, non est nisi in materia corporis.

2 Item, Idem est in quibusdam mouens ad formam & ad locum, ut dicit Philosophus, eo quod motor dat mobili & suam formam & omnia naturalia consequentia illam: & dicit Philosophus, quod naturale consequens formam ignis est locus superior: ergo videtur, quod forma in suo esse determinet locum.

3 Item, Si dico, Forma est in materia, aut per accidens est in materia, aut per se. Constat, quod non per accidens: quia sic non constitueretur aliquid vnum in natura: ergo per se est in ipsa: ergo magis refertur ad locum materie, quam ad locum alterius cui non coniungitur nisi per accidens.

SO L V T I O. Dicendum, quod anima secundum id quod est & per essentiam, quando vivit homo non est nisi in corpore. In quolibet autem de quo cogitat vel à quo afficitur, est sicut in obiecto, ad cuius locum in sua essentia nec per se nec per accidens refertur.

AD P R I M U M ergo dicendum, quod Augustinus loquitur, quod non in hoc mundo sumus quantum ad modum cognoscendi vel viuendi: quia secundum viam mundi cognoscimus per speculum in ænigmate: sed in quantum æternum aliquid accipimus, cognoscimus aliquantulum attingendo speciem, & abstrahimur à materialibus huius mundi.

AD A L I V D dicendum, quod hoc verum est, quod anima non est in loco corporali nisi per accidens: sed illud accidens est ei coniunctum per naturam: per corpus enim est in loco, & nisi essentialiter esset in corpore, non esset in loco corporis: & ideo per illud in quo ipsa non est essentialiter, sed potius illud est in ipsa per essentiam & similitudinem, non habet locum aliquem nec per se nec per accidens.

AD A L I V D dicendum, quod forma per se, id est, sine materia, non determinat sibi locum, quia sic est simplex: sed sic non est nisi per intentionem: sed per esse suum in materia determinat sibi locum: ita etiam, quod moueat ad locum illum, nisi prohibeatur, ut dicit Philosophus. Esse autem ita non accidentale est, sicut accidentale est quod contingit eidem adesse & abesse in natura manenti: sed est accidentale, sicut per aliud conueniens, scilicet per hoc quod est in materia: & hoc est naturale, non accidentale formæ, si accidens proprie secundum naturam accidentis accipitur. Unde formam tripliciter est considerare, scilicet ut est intellecta, & sic est species in anima intelligentis, & species quæ est in anima vnius non est species quæ est in anima alterius: vel ut ratio nature communis, abstrahens à quolibet particulari, & sic est in quolibet suo particulari & semper: vel secundum esse quod habet in natura, & sic est in eo quod est hoc aliquid: & non per accidens, sed naturaliter: absurdum enim est dicere, quod forma accidentaliter habeat esse in materia, nisi hoc modo sumpto accidente quod est per aliud conuenire: sed hoc accidens non repugnat substantiali & naturali: sicut patet, quod hoc accidente Sortes per accidens est animal, & tamen esse animal substantialiter & naturaliter conuenit Sorti.

AD A L I V D dicendum, quod Augustinus vocat verius esse, nobilius esse, & non verius in natura: quia anima & quælibet forma nobilius esse habet in nobiliori causa, quam in se: quia in causa prima non admittitur priuationibus & materialibus, quemadmodum in seipsa vel in corpore.

AD A L I V D dicendum, quod virtute orationis attrahimus nos in Deum: non loco, sed merito, ut scilicet aliter adimus ei quam prius affuimus.

Cur Pater non dicitur missus, cum ab aliquo cognoscitur, ut Filius?

Hic queritur, Cur Pater non dicitur missus, cum ex tempore à quo-
que cognoscitur, sicut Filius? Ad quod dicimus, quia in eo est
principij authoritas, quæ non habet de quo sit, à quo Filius est Spiritus
sanctus. Pater enim est (ut ait August. in eodem lib.) principium totius
divinitatis: vel, si melius dicitur, Deitatis: quia principium est Filij, &
Spiritus sancti. Nam, ut ait August. in eodem, Si voluisset etiam Deus
Pater, per subiectam creaturam visibiliter appareret: absurdissime ta-
men aut à Filio quem genuit, aut à Spiritu sancto qui de illo procedit,
missus diceretur. Congruenter autem ille missus dicitur, qui in carne
apparuit: misisse autem ille, qui in ea non apparuit.

N

Cap. 21. in
sic lib. 4.

Aug. lib. 2. de
Trin. cap. 3.

*Putauerunt quidam Filium esse Spiritum sanctum minores
fuisse Patre, quia missi dicuntur.*

Ideoque putauerunt quidam hæretici, cum Pater non sit missus, sed
Filius & Spiritus sanctus, Patrem esse maiorem, ac Filium mi-
norem esse & Spiritum sanctum: atque Patrem, quasi maiorem, mi-
sisse utrumque quasi minorem. Quod August. improbat 4. lib. de Tri-
nitate illius condicens. Non ideo, inquit, arbitrandum est minorem esse Fi-
lium, quod missus est à Patre: nec ideo minorem Spiritum sanctum,
quod & pater eum misit & Filius. Siue enim propter visibilem creatu-
ram, siue potius propter principij authoritatem vel commendationem,
non propter inæqualitatem vel imparilitatem vel dissimilitudinem sub-
stantiæ, in Scripturis hæc posita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur
Pater misisse Filium vel Spiritum sanctum, quod ille esset maior, & illi
minores: sed maxime propter authoritatem principij commenda-
dam, & quia in visibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostensum
est quæ sit missio Filij, & quibus modis mittatur.

Cap. 21.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE queritur de tertia par-
te distinctionis quæ incipit ibi:
[Hic queritur, Cur Pater non
dicitur missus.] Et dividitur in
duas. In prima ostendit Patrem non esse mis-
sum. In secunda ostendit, quod non ideo
Filius & Spiritus sanctus sunt minores, quia
missi sunt ibi: Ideoque putauerunt quidam
hæretici, &c.

ARTICVLVS XXI.

An pater det se, vel detur à se?

Dubium est hic, Vtrum Pater det se, vel
detur à se? Quod enim mitti non potest
D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

vel procedere, satis constat ex prædictis. Vi-
detur autem, quod non: quia secundum
Magistrum dare se, est procedere à se tempo-
raliter & mitti: sed hoc non conuenit Patri:
ergo nec dare.

SED CONTRA: Dare nihil dicit nisi
conferre donum, cum ergo Pater habeat po-
testatem ex libertate amotis, sicut Filius &
Spiritus sanctus, Pater potest dare se sicut
Filius & Spiritus sanctus.

Item, Sicut sapientia appropriatur Fi-
lio, & gratia Spiritui sancto: ita potentia
Patri: cum ergo sepe conferat posse, videtur
quod det se.

SOLVITUR. Magistri concedunt, quod
Pater dat se, & datur à se: & quod dare non
dicit mittere secundum rationem, nec proce-
dere: & hoc supra satis determinatum est:
non tamen dicunt, quod habeat effectum in
distinctum Pater sicut Filius & Spiritus san-
ctus.

ctus : quia licet posse attribuat Patri, tamen posse animarum sanctarum est in donis intellectus & affectus : & ideo non ita manifestatur dando se, sicut Filius & Spiritus sanctus : & ideo à Sanctis non ita ponitur, quod det se sicut quod Filius dat se vel Spiritus sanctus.

Sed contra. SED CONTRA : Pater est principium totius diuinitatis : ergo sui. Solutio. Non sequitur, quia sensus est, quod est principium

Filij & Spiritus sancti in quibus est tota diuinitas : dicit autem, quod melius deitatis quam diuinitatis : quia diuinum esse est perpetuum esse : & hoc est communicabile creaturis, secundum quod Philosophus dicit, quod omnia appetunt esse diuinum, & propter illud agunt quicquid agunt : deitas autem est forma à qua imponitur hoc nomen Deus, quod non est communicabile creaturis, vt supra in 2. dist. notatum est.

DISTINCTIO XVI.

De missione Spiritus sancti qua fit duobus modis, visibiliter, & inuisibiliter.

NUNC de Spiritu sancto videndum est, præter illam ineffabilem & æternam processionem qua procedit à Patre & Filio, & non à seipso : quæ sit eius temporalis processio, quæ dicitur missio siue datio. Ad quod dicimus, quia sicut Filius duobus modis dicitur mitti, vno quo visibiliter apparuit, altero quo inuisibiliter à castis mentibus percipitur : ita & Spiritus sanctus à Patre & Filio ac à seipso duobus modis procedere siue dari siue dari dicitur : vno visibiliter, altero inuisibiliter. Datus enim visibilis creaturæ demonstratione, sicut in die Pentecostes, aliisque vicibus : datur quotidie inuisibiliter, illabendo mentibus fidelium.

DIVISIO TERTIA.

NUNC de Spiritu sancto videndum est, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de modis missionis Spiritus sancti : & sunt duo modi, scilicet visibilis, & inuisibilis. De visibili agit Magister primo in hac distinctione : de inuisibili autem consequenter in sequenti *ibi* [iam nunc accedamus, &c.] Ista autem distinctio diuiditur in duas partes. In prima determinat, qualiter Spiritus sanctus dicitur missus visibili modo. In secunda, qualiter non minor dicitur Patre propter illarum missionem visibilem, cum tamen Filius minor Patre dicatur, propter illam missionem *ibi* [Sed prius querendum est, cum Filius dicatur.

ARTICVLVS I.

Quid sit missio visibiliter, & vtrum missio visibilis fuerit in Veteri Testamento sicut in Nouo, & vtrum Pater potest mitti sicut Filius?

IN prima parte non est nisi vnum capitulum, circa quod incidit dubium ante licentiam, Quid sit mitti visibiliter, & vtrum ista missio fiat congruenter ad omnes vel ad aliquos, & vtrum sit ad gratiam gratam facientem vel gratis datam, & quarto vtrum eam conueniebat fieri per Filium vel Spiritum sanctum?

AD PRIMUM proceditur sic : Si mitti visibiliter est apparere personam visibili signo, sicut videtur August. dicere in litera, cum in Veteri Testamento personæ visibilibus signis sepe apparuerunt, videtur quod ista missio in Veteri Testamento sepe facta fuerit.

2. Præterea hoc videtur etiam alia ratione : missio enim visibilis ordinatur ad inuisibilem : sed inuisibilis in Veteri Testamento sepe facta est : ergo & visibilis. Probatio prima.

prima. In litera dicit August. quod in illis creaturis visibilibus Spiritus sanctus ad hoc erat, vt per eas ostenderetur Spiritus sanctus in illis esse, ad quos illæ creaturæ veniebant. Secunda autem probatur. Sap. 9. Mitte illam de cælis sanctis tuis, & de sede magnitudinis vt mecum sit & mecum laboret. Hoc enim dictum est in Veteri Testamento : ergo videtur, quod huiusmodi missio visibilis tunc fuerit.

3. Item, Si visibilis creatura ostendens aliquid diuinum, sufficit ad rationem visibilis missionis : cum, sicut supra habuimus, Pater in visibili creatura apparuit, videtur Pater esse missus. Gen. 18. Tres vidit, & vnum adorauit.

4. Si dicas, quod hæc visa Patrum per Angelos administrata sunt, & ideo non intelligitur in eis, missio : hoc non excusat objectionem tribus rationibus, quarum prima est, quod August. dicit, quod absurdissimum est dicere Patrem, si voluisset, in creatura visibili apparere non potuisse : posito ergo, quod apparuerit, nihil debet sequi inconueniens : sequitur autem, quod missus sit : ergo hoc non videtur inconueniens : & hoc negatum est supra : ergo &c.

5. Secunda ratio : quia si creatura irrationalis & intellectualis (vt ita liceat dicere) sufficit ad demonstrandam missionem personæ, sicut columba, vel stans : multo magis creatura intellectualis, & præcipue Angelus. In illa enim tanto magis diuinum aliquid cognoscitur, quanto ipsa est nobilior & diuinius : cum ergo tales missiones Angelorum in Veteri Testamento sepe factæ sunt, videtur quod sepe missæ sunt personæ, & etiam Pater.

6. Tertia ratio est ab auctoritate Danielis, vbi legitur, quod antiquus dierum sedit, & libri aperti sunt coram eo. Et Isaiæ 6. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, &c. Nec poteris dicere, quod hoc fuerit Angelus in persona Dei : quia Angelo Seraphin non clamant, sanctus, sanctus, sanctus : nec Angelus in persona Dei iudicabit.

7. Si forte dicas, quod hoc fuerit reuelatio, & non appetitio, vel missio. Contra : Talis ostensio quæcumque sit, fuit constituens Prophetas : quia Prophetas vocamus quibus ista facta sunt : sed proprius effectus missionis est Prophetas & amicos Dei constituere, sicut habuimus in præcedenti distinctione ex Sap. 7. Per nationes in animas sanctas se transferunt, amicos Dei & Prophetas constituit. Item facimus vim in eo quod dicit, per nationes : ergo non in nostra natione tantum, sed etiam in natione Patrum ista facta sunt : ergo videtur, quod tunc facta fuerit missio visibilis, & quod Pater & singulæ personæ missæ sint.

Sed contra. SED CONTRA : Ad Gal. 3. Lex in manu mediatoris posita est, ordinata per Angelos, donec veniret semen cui reproderat. Ergo videtur, quod omnia visa Patrum fuerunt per manus Angelorum vsque ad aduentum Christi. Supra autem probatum est di-

stinctione 15. quod persona non dicitur mitti, nisi in effectu, in quo ipsa aliter sit vel ad aliud quam secundum quod est vbiq; : & hoc habetur in litera ab Augustino : ergo in talibus visis nulla vnquam fuit persona missa.

ITEM August. in 4. de Trinitate, dicit, quod absurde dicitur Pater missus vel ab eo quem genuit, vel ab eo qui ab ipso procedit, etsi dicatur apparuisse. Ergo cum omnis qui mittitur, ab aliquo mittatur, & Pater non possit ab aliquo mitti, videtur, quod non mittatur.

2. Item, August. in 4. de Trinitate, vt habitum est supra distinct. 15. Mitti est cognosci quod ab alio sit : Pater autem ab alio esse non cognoscitur : ergo non mittitur.

Sed ad hoc SED AD HOC contra hoc opponi potest : *Sed contra.* quia Patri attribuitur potentia : cum ergo potentiam efficiat in nobis, ipse venit in nos, sicut Filius per sapientiam, & Spiritus sanctus per charitatem.

2. Item, hæc conceditur, & habita est supra, Pater est à seipso : secundum autem quod est à seipso, videtur quod in eadem habitudine præpositionis debeat concedi hæc, mittitur à seipso, & Pater mittit seipsum.

3. Item, August. probans, quod Spiritus sanctus mittit se & dat se, probat hoc : quia est suæ potestatis : & hoc est supra habitum distinctione præcedenti : non esset autem suæ potestatis, si non posset mittere & dare se : ergo à simili non erit Pater suæ potestatis, si non possit mittere & dare se : cum ergo semper omnes personæ fuerint suæ potestatis, semper poterunt mittere se omnes, & dare se, & in Veteri, & Nouo Testamento.

SOLVITUR Suppositis his quæ supra in principio 14. distinctionis determinata sunt, facile est respondere his obiectis : dicimus enim, quod non est idem apparere, & mitti : & bene concedimus, quod Pater in subiecta creatura apparere potuit per ministerium Angeli & per seipsum, & adhuc potest : sed non potest mitti propter causas supra assignatas : quia missio passiva supponit congruitatem nuntij, & rationem in subiecto : & illa ratio est ab alio esse, quod Patri non conuenit : ideo apparere potuit, mitti autem non potuit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet vbiq; est missio visibilis, sit appetitio alicuius personæ visibili signo, non tamen conuertitur : quia missio visibilis addit super apparitionem duo, scilicet existere ab alio, & per seipsum adesse aliter vel ad aliud quam sit vbiq; hoc autem non legitur in Veteri Testamento, sicut postea patebit : quia personæ non leguntur per seipsas fuisse in illis signis quæ apparebant.

AD ALIUD dicendum, quod missio visibilis non ordinatur ad quamcumque missionem inuisibilem, sed ordinatur ad missionem inuisibilem, quæ est fundans & plantans Ecclesiam : non enim visibilis semper præcedit inuisibilem, etiam in Nouo Testamento : sed præcessit, vt significaretur abundantia copie Spiritus esse apud illos quibus visibilis

ficta est, ita ut ex ipsorum copia redundaret in fundationem & plantationem Ecclesie.

A D A L I V D dicendum, quod ratio iam dicta est, quare non sufficit: & quare Pater non potuit vel non potest mitti.

A D I D autem quod obiicit, quod missio huiusmodi debuit dici apparitio angelica in Veteri Testamento: dicendum, quod in veritate illa solutio quam ponunt quidam non sufficit: sed illa est ratio quam diximus, quia mitti addit super apparere, sicut dictum est.

A D A L I V D dicendum, quod creatura intellectualis melius ostendit unitatem essentialis in tribus personis: sed effectum gratiæ vel modum processionis personarum à persona non ita ostendit: eo quod ipsa de natura sua non ita exprimit gratiæ & processionis proprietates: non enim Angelus procedit ab Angelo, sicut status à sufflante: nec Angelo proprium est innocentia & aptitudo immolationis pro redemptione primogeniti, sicut columbæ: nec Angelo proprium ex natura est, unde conueniat cum actu charitatis: & ideo Angelus in numero personarum apparentium, & vi interpretandi per sermonem, potest facere fidem Trinitatis & unitatis: licet non habeat conuenientiam, ut per ipsam exprimat missio. Et alia ratio est, quod donum datum est à misso, sicut à causa faciente: dico autem, donum gratiæ gratum facientis, quod est in omni missione. Angelus autem non potest esse causa gratiæ, nec debet intelligi esse causa: ergo nec ipse potest mitti missione illa: nec etiam si mitteretur, esset vtile: quia crederetur gratia ab illo esse, & sic pertraheret in idololatriam. Tertia ratio est: quia missus cum gratia habetur illapsus in substantiam animæ eius cui missio fit, ut supra habitum est in distinctione præcedenti: Angelus autem non potest illabi in substantiam mentis nostræ: ergo per ipsum non potest administrari huiusmodi missio. Quarta ratio est: quia cum gratia sit creata, si separaretur ab eo per quem mittitur, vel ille esset creatura, vel esset totum subiectum vanitati, sicut omnis creatura: ad hoc ergo ut gratia separare nos possit à vanitate, & coniungere diuinitati, oportet missum qui est cum gratia, esse Deum. Et his rationibus non potest expleri huiusmodi missio, nisi per personam procedentem ab alio. Alij autem ponunt alias quæ non probant quicquam, scilicet quod missionem conueniebat à remotis incipere, & postea appropinquando magis ad Deum accedere: & ideo in Veteri Testamento conueniebat fieri per Angelos, in Nouo autem per personas. Sed hoc nihil est: quia secundum hoc etiam inuisibilis missio quæ omnibus Sanctis in Veteri Testamento facta est, debuit fieri per Angelos, quod falsum est.

A D A L I V D dicendum, quod visa Isaie, Danielis, & Ezechielis, nec fuerunt proprie loquendo apparitiones, nec missiones, nec processionis, sed reuelationes in visione imaginaria quæ multis facta est: quia apparitio strictè sumpta dicitur offensio unitatis essentialis in figura aliqua visa ad sensum. Sed si apparitio sumatur, tunc erit genus ad reuelationem, missionem, & huiusmodi.

tionem, missionem, & huiusmodi.

A D I D autem quod contra obiicitur, dicendum quod talia visa non faciunt Prophetas: quia sic Pharaon fuisse Prophetam, quod falsum est: quia non fuit Prophetam nisi secundum quid: quia, ut Augustinus dicit in 2. super Gen. Prophetam simpliciter, non dicitur nisi à visione intellectuali: & ideo Ioseph Prophetam fuit visorum à Pharaone, & Daniel Prophetam fuit visorum Nabuchodonosor & Balthasar: sed bene concedo, quod à missione inuisibili Filij & Spiritus sancti constituti sunt Prophetæ. Quid autem, quando, de quibus, & quare prophetarent, reuelationibus trium modorum visionis ostensum est eis, scilicet corporali, imaginaria, & intellectuali. Sunt tamen qui dicunt, Spiritum tunc missum, non in quantum sanctus, sed in quantum est spiritus: quia spiritus reuelat, sed non sanctificat: & donum prophetiæ non facit Sanctum, sed videtem. In Nouo autem Testamento missus ut sanctus, qui sanctificabat in illis visis. Sed hoc non soluit: quia nemo unquam sanctus fuit, nisi mitteretur sibi Spiritus: & ideo si de statu Veteris Testamenti esset, ut non mitteretur ut sanctus, nec inuisibiliter ut sanctus mitteretur. Unde prima solutio melior est.

A D I D quod obiicitur, quod apparitiones factæ sunt per Angelos, bene concedo: quia hoc vult August. in 4. de Trinitate, & Dionysius in cælesti hierarchia. Sed tamen non propter hoc est remorum quin per se apparere potuerint & Pater & Filius & Spiritus sanctus, ut dicit ibidem Aug.

A D I D autem quod obiicitur contra hoc, quod non dicitur mitti Pater: dicendum, quod potentia attribuitur Patri: sed, ut dictum est, mitti non dicitur persona respectu cuiuscunque doni: sed tantum in dono in quo ipsa est, & habetur: unde si Pater daretur in potentia illa, esset potentia gratum faciens. Potentia autem illa non est distincta à donis intellectus & affectus: quia per dona huiusmodi sumus potentes in actibus gratiæ: ergo datio Patris non habet distinctum donum ab eo in quo datur Filius, & in quo datur Spiritus sanctus: & ideo à Sanctis expresse non inuenitur, quo Pater det se, vel detur à se. Sunt tamen circa dubitationem istam tres alie opinioniones, quarum vna est, quod Pater dat se, & datur à se: & hæc non est multum communis. Alia dicit, quod non dat se, nec datur à se: eo quod potentia quæ sibi appropriatur, præsupponitur in missione & datione Filij & Spiritus sancti: quia nullum donum datur nobis nisi præsupposita capacitatis potentia illius doni: & ideo cum hæc capacitas per naturam sit in nobis, sumus enim creati susceptibiles gratiæ, non oportet Patrem dari in illo. Tertia opinio est quam magis approbo, quæ prius dicta est, quod Pater bene venit in Filio & Spiritu sancto: sed non datur, nec dat se: & si concedatur, quod dat se nullo modo tamen conceditur, quod mittitur à se, vel mittit se, ut prius dictum est.

A D A L I V D dicendum, quod hæc conceditur

conceditur, Pater est à se secundum quod exponitur per negationem sic: Pater est à se, id est, non est ab alio: sed mitti importat affirmatiue esse ab alio, ut superius habitum est: & ideo non conuenit ei mitti.

A D A L I V D dicendum, quod Pater est suæ potestatis, & semper fuit, & erit, sicut Filius & Spiritus sanctus: sed ex illa potestate non potest concludi, nisi quod ipse operetur cum Filio & Spiritu sancto illum effectum quem dat in missione: quia ly mittit dicit duo, scilicet actum operationis, & effectum qui datur in missione, & secundum actum hunc, est ipsum commune tribus personis: & consignificat ex modo significandi principalis significati, quod est missio passiva, venire ab alio, & quoad hoc non dicit potestatem aliquam, sed tantum rationem originis; quæ non conuenit Patri. Quoad primum ergo fuit probatio August. quod Spiritus datur se, sicut alij eam dant, & non quoad secundum.

A D I D autem quod viterius volebat concludere, quod in Veteri Testamento est ista potestas sicut in Nouo: dicendum, quod missio inuisibilis fuit ex quo homo creatus est super terram: nullus enim vnquam aliquid boni meritorij facere potuit sine inuisibili missione: sed missio visibilis in Veteri Testamento esse non potuit, id est, non debuit de congruitate: quia illa est ad copiam gratiæ demonstrandam, & gratiæ propagationem, quæ non fuit adhuc priori tabernaculo habente statum: quia Iesus nondum erat homo, & nondum glorificatus: quæ autem ratio huius fit, est determinatum in questione illa qua queritur, Quare distulit aduentum, & quare literæ obseruationem conueniebat præcedere sensum spiritualem?

ARTICVLVS II.

Verum missio visibilis debet esse ad omnes qui sunt de Nouo Testamento?

Secundo queritur, Verum ista missio visibilis secundum congruentiam debeat esse ad omnes vel ad aliquos: & queramus, vtrum ad omnes qui sunt in Nouo Testamento: quia iam habitum est, quod non congruebat eam fieri in Veteri Testamento. Videtur autem quod sic: quia dicitur Ioh. 2. Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, &c. Et iterum, super seruos meos, & super ancillas. Ergo videtur, quod ad omnes debeat sic visibiliter descendere.

1 Item, Cum primo venit in linguis igneis, nullus excipiebatur, sed super omnes, scilicet 120. masculos & feminas. Ergo videtur, quod nec postea debuit alicui subtrahi huiusmodi missio.

2 Item, Postea Apostolis prædicantibus, sicut Petro in domo Cornelij, & aliis, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum: ergo &c.

3 Item, Hoc quod non fit, potest nobis generare desperationem ex hoc quod communiter tunc fiebat, quod nos non sumus

de saluandis: ergo &c.

4 Si dicatur, quod illi dati fuerunt nobis in semen ex quo cresceret & multiplicaretur seges fidei: modo autem tempus est colligendi quod seminatum est, & non seminandi amplius: hoc falsum est: quia dicitur Apoc. ultimo. Qui audit, dicat, Veni. Et in Euangelio condemnatur seruus piger qui abscondit pecuniam Domini sui. Ergo videtur, quod adhuc restat tempus seminandi: ergo adhuc ita deberet descendere.

S E D C O N T R A: Probabitur infra in sequenti articulo questionis, quod hæc missio indicat plenitudinem redundantiam & copiam Spiritus: non omnibus autem datur Spiritus ad redundantiam: ergo non ad omnes congruit fieri hanc missionem.

1 Item, In operibus rusticorum probamus hoc, quod per multa fomenta sunt nouellæ plantulæ quæ non sunt arbori iam roboratæ: ergo similiter debuit fieri in Ecclesiæ plantatione: cum ergo hæc missio fuerit ad plantationem Ecclesiæ, non congruebat eam fieri in Ecclesiâ iam roboratâ.

2 Item, Aliter conualescit fides, & aliter habet meritum: quia conualescit bene & roboratur ex auditu rationis, & visu miraculi: ex illis tamen non habet rationem meriti, sed potius in quantum recedit à ratione & visu, & tota innititur primæ veritati: cum ergo visibilis missio sit ad conualescentiam fidei, tempore merendi per fidem postquam fides conualuit, adhiberi non debuit.

3 Item, Missiones Spiritus sancti respondent missionibus Filij: sed in missione Filij prius exhibebatur quod erat visibile: vt dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibilem amorem rapiamur: postea autem expediabat Apostolis vt subtraheretur presentia corporalis, vt sic transiret affectus ad amorem inuisibilis deitatis: ergo similiter conueniebat fieri in missione Spiritus sancti, vt primo exhiberetur visibilis species, postquam sciretur adesse Spiritus, & postea subtraheretur, vt in inuisibili Spiritus substantia requiescamus.

S O L V T I O. His vltimis rationibus contentiendo, quarum quilibet medio suo dicit vnam rationem, quare non semper & ad omnes conuenit fieri hunc modum missionis: dicimus ad primum, quod Ioh. loquitur de statu Ecclesiæ primitiue, quando tempus erat plantationis fidei.

A D A L I V D & ad tertium dicendum eodem modo, quod tunc ideo fiebat, vt homines visibili miraculo stupefacti ad finem propertarent.

A D I D quod obiicitur per rationem, dicendum quod non cogit nos hoc desperare: quia iam edificati sumus ad fidem: quia ab his qui audierunt confirmata est nobis fides, contestante Deo signis, & virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem, vt dicitur ad Heb. 2. Præterea nos sentimus presentiam meliorem in donis: sicut enim dicit Apostolus ad Rom. 8. Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei.

AD ALIVD dicendum, quod licet omnis homo debeat alium vocare ad fidem, & conuersionem morum: non tamen oportet, quod vocet per miracula: quia iam ipsa multiplicatio fidei testis est veritatis fidei: & quia sufficit ad veritatem fidei ostendendam in vno tempore miracula ostendisse, & visibilia signa: si enim prius fides per hæc probata est, in æternum probata erit, & vera. Vnde ea quæ tunc facta sunt, modo sunt aliis referenda, non iterum exhibenda, sicut dicit Ioan. in canonica sua prima, Quod videmus, quod audimus, quod manus nostræ correctauerunt de Verbo vitæ, annuntiamus vobis.

ARTICVLVS III.

Utrum missio sit gratia gratum faciens, vel gratia gratis data?

Tertio queritur, Utrum ista sit missio gratiæ gratum faciens vel gratis data? Videtur autem, quod gratis data, quia exterius: nihil autem exterius extra hominem est gratia gratum faciens: ergo videtur, quod hæc missio non sit gratiæ gratum faciens.

2 Item, Dicit Aristote. in quarto methæorum, quod per esse apertum iudicamus de occulto. Ergo per actum istius missionis iudicamus cuius gratiæ causa sit: sed actus eius est linguæ, prophetiæ, & huiusmodi, quæ omnia non dicunt nisi actum gratiæ gratis datæ: ergo illa missio est ad actum gratiæ gratis datæ.

3 Item, Missio inuisibilis est ad actum gratiæ gratum facientis, vt supra probatum est: cum ergo superfluum sit duos habere modos ad idem perficiendum, præcipue apud perfectum operantem, missio visibilis non erit ad eandem gratiam: igitur erit ad gratiam gratis datam.

4 Item, Missio Filij est ad gratiam gratis datam: quia ad illuminationem intellectus in reuelatione, & prophetia, scientia, & huiusmodi: ergo magis missio Spiritus sancti potest esse ad gratiam gratis datam: & non est interior ad illam: ergo exterior.

Sec. contra.

SED CONTRA: A partibus sufficienter enumeratis probatur, quod hæc missio nunquam exhibita est nisi ad plenitudinem redundantiam in gratia gratum faciente demonstrandam: quia exhibita est tribus modis, scilicet, igne, columba: & patet in singulis, qualiter ostendebat Spiritus redundantiam gratiæ, sicut infra ostendetur, quando ostenditur sufficientia numeri istarum missionum: ergo manifestum est, quod non ostendit gratiam gratis datam.

2 Item, Non diceretur Spiritus missus, si tantum daretur donum eius, vt supra habitum est: ergo Spiritus tunc dicitur missus, quando ostenditur per donum inhabitare per gratiam: sed non inhabitat per donum gratiæ gratis datæ: dicit enim auctoritas, quod in solis Sanctis est per habitantem gratiam: in multis autem est per actum gratiæ gratis datæ qui non sunt sancti: ergo ipse non mittitur, nec visibiliter, nec inuisibiliter, nisi per

gratiam gratum facientem.

3 Item, In litera habemus ab Augustino, quod per illas creaturas visibiles ostendebatur, quod Spiritus sanctus in illis erat ad quos mittebantur creaturæ illæ: & nos videmus, quod in omnibus illis abundantia redundantiam fuerit, ad quos talis missio facta est.

SOLVITIO. Dicendum, quod in veritate ista missio redundantis gratiæ est ostensua, & penes modum redundantiam multiplicatur, vt postea patebit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non est ita exterius, quod non sit interius: quia modus visibilis missionis est ostensiuus inuisibilis Spiritus missi inuisibiliter: & ideo fructus missionis est intus, licet motus visibilis speciei sit extra.

AD ALIVD dicendum, quod per rem manifestam dupliciter est iudicare, scilicet vt iudicium immediatæ causæ habeatur per effectum apertum, & sicut causa causæ vel ratio causæ per effectum habetur: verbi gratia, videndo apertum actum prophetiæ vel linguarum in actu, statim accipitur habitus qui est causa huius actus, vt immediatus ei, & hic est habitus gratiæ gratis datæ. Vterius autem considerando tempus actus, & modum actus, scilicet quod est ad fidei propagationem, & tempus nouellæ Ecclesiæ, cognosco quod in illis est Spiritus redundans in aliquos per gratiam gratum facientem: sicut etiam in naturis videndo motum, cognosco mouens & rationem mouentis tunc potius quam alio tempore, & sic potius quam aliter.

AD ALIVD dicendum, quod ad idem vt idem superfluerent duo modi: sed ad idem vt aliter se habens, non superfluum: quia vnus est ad gratiæ inspirationem sine receptionem vel augmentum, alius autem ad redundantiam eiusdem ostendendam.

AD ALIVD dicendum, quod secundum quosdam Filius non mittitur nisi in gratia gratis data. Dicunt enim, quod si est gratum faciens, quod refertur ad missionem Spiritus sancti. Sed hoc supra improbatum est. Vnde dico, quod hæc est falsa, quod Filius mittatur in gratia gratis data: quia vno missio, omnes tres veniunt & inhabitant, licet per illum effectum omnes tres non dicantur mitti.

Si autem aliquis obiiciat contra hoc quod dictum est, quod super multitudinem audientium verbum visibiliter cecidit Spiritus: sed non legitur, quod in omnibus illis redundauerit. Respondendum est, quod casus super multitudinem ostendit redundantiam in prædicante fidem nouellam, & ex parte eius super quem cadit, habet rationem fomenti fidei nouellæ, sicut supra diximus: & ideo etiam non exprimitur quo signo cecidit Spiritus super eos, sed tantum, quod in signo visibili apparuit, quod indicabat redundantiam in Apostolis: modo autem non est in Ecclesia illis de causis quæ dictæ sunt.

ARTICVLVS IV.

Verum missio visibilis fieri debuit magis per Filium quam per Spiritum sanctum, vel e conuerso?

Quaeritur, Vtrum conueniebat hanc missionem magis per Filium fieri, quam per Spiritum sanctum, vel e conuerso. Videtur autem, quod per Filium: quia Filius est Verbum indicatiuum Patris, & os loquens Patrem: sicut dicitur Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. Ergo cum hanc missio sit ad instructionem ad fidem, conueniebat ut fieret per Filium.

Item, illa missio visibilis est ad plantandam fidem: sed dicit Bern. quod Filius venit, & fidem docuit: ergo Filium in tali missione mitti conueniebat.

Sed contra: Dominus dixit discipulis, Cum venerit Spiritus sanctus, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quae dixerit vobis. Ergo plena instructio est per Spiritum sanctum. Cum ergo veritas mundo manifestari debuit, conueniebat fieri per missionem Spiritus sancti.

Item, Matth. 10. Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Ergo ad loquendum in conuersione Gentium mittendus est Spiritus sanctus, non Filius.

Solutio. Dicendum, quod Spiritum sanctum in creatura non vnica visibili mitti conueniebat, Filium autem in creatura vnica visibili.

Ad id autem quod primo obicitur, dicendum quod instructio pertinet etiam ad Spiritum sanctum. Est enim instructio per interpretationem & locutionem, & ista conuenit Verbo & ei qui est os Patris: & est instructio non per verbum, sed per inspirationem veritatis, & illa conuenit Spiritui veritatis, id est, a veritate procedenti qui annuntiat ea quae accipit a veritate: sicut factum in missione Spiritus sancti, illuminauit enim Spiritus ad plenum intellectum eorum, quae audita erant a Filio.

Ad id vbi dicendum eodem modo, quod in quantum auditus causat fidem quae est per verbum Christi, sic conueniebat fidem

doceri per Verbum missum in carnea. In quantum autem fides est assensus primae veritatis, non potest haberi nisi per inspirationem. Vnde etiam Apostoli qui ante flexibiles erant in assensu, cum haberent fidem per auditum verbi: postea confirmati sunt, cum habebant assensum per inspirationem Spiritus sancti missi in eos. Et hoc notat idem Dominus in fine Lucae. Vos autem, inquiens, sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

ARTICVLVS V.

Quare sunt duo modi missionis Filij & Spiritus sancti?

Deinde quaeritur de hoc quod dicit in littera in primo capitulo ibi [Dicimus, quod Filius duobus modis dicitur, &c.] Et est dubitatio, quare sunt duo modi missionis Filij & Spiritus sancti? Cum enim sint duae partes hominis, scilicet corpus, & anima, videtur quod neutro modo dicatur mitti ad corpus, ut quidam volunt reddere rationem: ergo videtur, quod ambo modi accipi debent penes partes anime: sed cum simus imago Dei, penes tres potentias videtur, quod tres debent esse modi missionis.

Item, Missio est ad reuocandam creaturam rationalem, ut supra habitum est: reuocatur autem secundum rationalem, irascibilem, & concupiscibilem: ergo tres debent esse modi missionis.

Solutio. Dicimus, quod duo tantum sunt: quia cum missio ostendat distinctionem personae a persona, non poterat ostendi nisi per perceptibile in intellectu secundum se, vel per acceptum a sensu: & ideo ut sufficienter determinaretur distinctio ex parte personarum procedentium, mittebatur signum sonabili & specie intelligibili.

Item, Cum missio adducat gratiam, non poterat esse gratia nisi personalis quae est in missione visibili collata, vel vniuersalis quae est redundans in omnes, & illa efficitur visibili vtriusque personae missione.

Ad id autem quae contra obicitur, dicendum quod omnes perfectiones illarum virium, & tres habitus illarum virtutum reuocantur ad inuisibilem missionem, quae licet vno modo fiat in genere, non tamen vno modo in specie.

Prius de illo modo missionis qui fit visibiliter, agit.

ET primo agamus de illo missionis modo qui fit visibili specie. De hoc Aug. in 2. lib. de Trinitate ait, In proprium est intelligere de Spiritu sancto cur missus & ipse dicatur. Facta est enim quaedam creaturae species ex tempore, in qua visibiliter ostenderetur Spiritus sanctus: siue cum in ipsum Dominum corporali specie columba descendit, siue cum in die Pentecostes factus est subito de caelo sonus, quasi ferretur flatus vehemens, & visa sunt illis linguae diuinae sicut ignis, quae & intedit super unumquemque

quemque eorum. Hæc operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio Spiritus sancti dicta est: non ut apparet eis ipsa substantia, qua & ipse invisibilis & incommutabilis est, sicut Pater & Filius: sed ut exterioribus visis corda hominum commota à temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem semper præsentis converterentur. Ecce his verbis aperit Augustinus illum modum missionis, qui visibiliter exhibetur, cum tamen ipse Spiritus in sui natura non videatur: qui nec in illis creaturis magis erat, quam in aliis, sed ad aliud. In illis enim erat, ut per eas ad homines veniens ostenderetur esse in illis ad quos illæ creaturæ veniebant. Non enim Spiritus sanctus temporali motu tunc venit, vel in homines descendit, sed per temporalem motum creaturæ significata est spiritualis & invisibilis Spiritus sancti infusio. Et ut apertius dicam, per illum modum missionis Spiritus sancti corporaliter exhibitum, monstrata est spiritualis & interior missio sancti Spiritus siue donatio, de qua agendum est.

ARTICVLVS VI.

Quare Filius apparuit in creatura sibi unita, & Spiritus sanctus non apparuit in unita sibi? & an columba illa in qua apparuit, fuit naturale animal, & de motu columbae qualis fuerit?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [In promptu est intelligere de Spiritu sancto, &c.] Et querantur hic tria: quorum primum est. Cur Filius apparuit & missus est in creatura sibi unita, & Spiritus in non unita? Secundo queritur, Quare Spiritus sanctus, & ad quid missus est ad Filium, cum Filius nunquam missus sit ad Spiritum sanctum? Tertio queritur, Cum Pater apparuerit in sono, quare tantum apparuit in audibili creatura & super Filium, & nunquam super aliquem alium hominem.

Ad primum proceditur sic: Spiritus sanctus est à Patre & Filio: ergo maiorem rationem missionis videtur habere, quam Filius: ergo videtur cum ab alio esse de ratio invisibilis, quod Spiritus sanctus sit magis invisibilis creaturæ assumptæ, quam Filius. Sed quia hoc factis notatum est supra principium tertii, queritur, Si columba in qua apparuit Spiritus sanctus, fuit verum & naturale animal vel non? Videtur quod animal fuerit: quia Spiritus sanctus veniens nihil se habet, sicut sed factum esset, si tantum esset figura columbae, & non veritas: ergo videtur, quam veritas fuerit columba.

Item, Prestigia demonum sunt delude sensus hominum per quasdam figuras: ergo hoc non competit Spiritui sancto.

Item, in columba apparuit propter columbarum proprietates: illæ autem proprietates non conveniunt nisi vere columbae: ergo vera fuit columba, ut videtur.

Sed contra. Sancti dicunt, quod illa columba per se non erat naturalis animal, sed facta erat in figuram naturam: hoc autem non fuit in

vera fuisse columba: ergo non fuit nisi figura columbae.

Item, Si vera fuisse columba, non duxisset in aliud: ergo videtur, quod ad hoc quod duceret in aliud, quod non veram conveniebat esse columbam: sicut etiam Doctores dicunt, quod species panis & vini in sacramento Eucharistiæ; in illo sunt ad hoc quod in aliud ducant.

Sed contra queritur, Quid movit eam motu locali, si non fuit viva? non enim movetur aliquid motu locali processivo nisi verum animal: columba illa movebatur motu locali: ergo fuit verum animal.

Solutio. Dicendum, quod Spiritus sanctus non est visibilis alicui creaturæ: quia omne quod in hypostasi unitur alicui naturæ, est persona una in Trinitate, unde irrationali naturæ uniti non potuit: quia inconueniens esset, quod columba esset Deus, vel aliquid horum animal: Filius autem conveniebat uniti creaturæ rationali, quæ est homo, cuius ratio in tertio assignatur: & non est ratio quod Spiritus sit à duobus, Filius autem ab uno, quod ipse sit magis invisibilis quam Filius: quia in hoc non attenditur ratio visibilitatis.

Ad aliud dicendum, quod illa columba species columbae fuit: & non naturalis & verum animal.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quod non est factum nec falsum quod ostendit hoc propter quod est assumptum: unde species illa vera fuit, quia directe ostendebat illud propter quod assumebatur: hoc autem non erat natura animalis, sed potius actus gratiæ, sicut potest patet.

Sed contra queritur, quod prestigia demonum sunt ad homines deludendos, ut dicit Pater in itinerariis Clementis; miracula autem Christi ad homines instruendos: quæ sibi sunt visibilia, & sic sunt illæ apparitiones: non enim potest dici columba facta esse animal, sed nec linguæ hominum animalis.

Ad id quod queritur, quod aliud est proprietates

proprietates intelligere secundum translationem ad spiritualia, & aliud proprietates habere sibi connaturales. Secundum translationem in intellectu bene accipiuntur proprietates in specie columbae, licet in ipsa specie non sint proprietates naturales.

Ad questum. Ad ultimum dicendum, quod hoc quod movetur à motore sibi unito & motu processivo, illud est animal: sed ita non movebatur columba, imo movebatur à motore non unito sibi: qui motus fuit voluntatis Dei, cui omnia obediunt.

ARTICVLVS VII.

Quare Spiritus sanctus mittatur ad Filium, & nunquam Filius ad Spiritum sanctum?

Secundo queritur, Quare Spiritus sanctus missus sit ad Filium, & nunquam Filius ad Spiritum sanctum? Videtur enim enim, quod mitti non debuit ad Filium: quia omnis missio, ut supra habitum est, est ad sanctificandam creaturam: Christus autem sanctificatione non indiguit: ergo Spiritus sanctus ad eum mitti non debuit.

Item, Missio exterior ostendit interior: ergo videtur, quod interior etiam ad Christum missus sit Spiritus sanctus.

Item, Nunquam legitur missus ad Patrem, nec legitur Filius missus ad Spiritum: ergo cum missio significet indigentiam in eo ad quem sit missio, videtur quod nec Spiritus sanctus debuit mitti ad Filium.

Solutio. Spiritus non fuit missus ad Filium per se: id est, propter indigentiam Filij: sed ut ostenderet redundantiam illius plenitudinis, de qua dicitur Ioan. 1. De cuius plenitudine accepimus omnes gratiam pro gratia. Mitteretur enim ad ipsum in baptismo, in quo Christus nihil accepit: sed baptismus accepit ab eo: quia, sicut dicit Beda, in aqua sue mundissime carnis vim regenerationis contulit aquis: & illam redundantiam & copiam significabat missio visibilis Spiritus sancti. Et per hoc patet solutio ad tertium: non enim est simile de Patre & Spiritu sancto, ex quibus non fluxerunt sacramenta, ut in quorum personis peccata sunt, sicut fluxerunt ex persona Christi.

ARTICVLVS VIII.

Cur Pater tantum apparuit in sono audibili, & non in alia specie corporali?

Tertio queritur, Quare Pater tantum apparuit in sono audibili, & non in alia specie corporali & ex audibili enim specie non potuit cognoscere, quod Pater fuit qui apparuit.

Solutio. Dicendum, quod Pater verbi sui uno verbo quod genuit, ut dicit Augustinus, omnia dixit, & facta sunt, congenerem in sono & voce exprimentem Filij generationem, etiam in recitatione apparuit. *D. Alb. Mag. in lib. 1. Sen.*

ruit: & licet sonus in genere Patrem non manifestet, tamen sonus articulatus & literatus nominans Filium, declarat eum cum dicitur: sic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui: ipsum audite.

ARTICVLVS IX.

Quare Spiritus sanctus tantum in his tribus speciebus, linguarum, columbae, & flatus apparuit?

Deinde queritur de hoc quod dicit, in ipsum Dominum corporali specie descendit columbae, &c.] Est enim dubium, Quare tantum in his tribus speciebus legitur manifestatus, scilicet in specie columbae, & in specie linguarum ignearum, & in specie flatus.

Ad hoc dicendum, quod in Spiritu sancto tria accipiuntur, scilicet persona, processio, & ratio doni. Si attendatur ratio personalitatis eius, ipse charitas est: & per hoc ponit convenientiam ad ignem: effectus autem istius ignis fuit tunc redundantia gratiæ in conversione mundi: & ideo in linguis figurabatur ignis, ut sedit diceret permanentiam in Ecclesia ignis qui est charitas & ignis divinus: lingue autem scientiam loquelæ quam acceperunt Apostoli: unde cantatur de ipso, Ignis vibrante lumine lingue figuram detulit, verbis ut essent profus, & charitate feruidi. Si vero attenditur in donis, sic significatur in columba, quæ fecunda, simplex, & gemens: & sine seille malitiæ in epare esse legitur: quia talia faciunt dona eius in sanctis. Si autem attenditur modus processionis eius, ipse à Filio ut Spiritus vitæ & sanctitatis procedit, conferens toti Ecclesie sensum & motum, eo quod procedit à capite: & quoad hoc manifestatur in flatu.

ARTICVLVS X.

Utrum præter missionem interiori inuisibilem necessaria fuerit exterior missio?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Ut exterioribus visis corda hominum, &c.] Illa enim visa aut sufficiebant ad cognitionem occultæ unitatis & distinctionis personarum sine interiori missione, aut non: si sic, tunc interior missio inutilis fuit.

Præterea, Cum interior conferat gratiam, videretur tunc, quod cognitio Trinitatis sine gratis posset haberi, quod falsum est, sicut supra in 2. distinctione ostensum est. Si autem oportuit adesse interiori, cum illa per inspirationem doceat, videtur tunc inutilis fuisse exterior.

Solutio. Dicendum, quod in veritate exterior est testimonium interioris, ut dicitur in litera: quia significabatur, quod in illis quibus fiebat talis missio, vel ad quod

rum prædicationem fiebat & intercessionem, esset gratia redundans, ut dictum est: & ideo non erat processio inutilis exterior pro statu & tempore.

Quali.

DEIUS QUÆRITUR de hoc quod dicitur [Qui nec in illis creaturis magis erat, &c.] Hoc enim non videtur: quia magis cognoscitur aliquid inesse per maiorem effectum: plus

autem efficit in illis, quam in aliis: ergo magis erat in illis.

SOLVITIO. Ista ratio peccat ex hoc quod mutatur discretum in intensius: non enim sequitur, quod si pluribus modis infuit, quod magis infuerit, nisi illi modi facerent intensiorem: unde Magister bene dicit, quod ad aliud infuit.

Cum Filius sit minor Patre secundum formam creatam in qua apparuit, cur non & Spiritus sanctus similiter?

C Ed prius quærendum est, Cum Filius dicatur minor Patre secundum missionem qua in forma creata apparuit, cur & Spiritus sanctus non dicatur similiter minor Patre, cum in forma creata apparuit? Nam de Filio quod minor sit Patre secundum formam qua missus apparuit, aperte ostendit August. in 4. lib. de Trinitate dicens, Missus Deus Filius suum factum ex muliere, factum sub lege: vsque adeo paruum, ut factum: eo itaque missum, quo factum. Fateamur ergo factum minorem: & intantum minorem, in quantum missum. Ecce habes, quia Filius in quantum est missus, id est, factus, minor est Patre. Cur ergo Spiritus sanctus non dicatur Patre minor, cum & ipse creaturam assumpsit in qua apparuit? quia aliter Spiritus assumpsit creaturam in qua apparuit, aliter Filius. Nam Filius accepit per unionem, Spiritus vero non. Filius enim accepit hominē, ita ut fieret homo. Spiritus vero sanctus non ita accepit columbam, ut fieret columba. De hoc Aug. in 2. li. de Trin. ita ait, Ideo nusquam scriptum est, quod Deus Pater maior sit Spiritu sancto, vel Spiritus sanctus minor Patre: quia non sic est assumpta creatura in qua appareret Spiritus sanctus, sicut assumptus est Filius hominis: in qua forma ipsius Dei Verbi persona præsentaretur, non ut haberet Verbum Dei sicut alij sancti sapientes, sed quod ipsum Verbum erat. Aliud est enim Verbum in carne, aliud Verbum caro, id est, aliud est Verbum in hostine, aliud Verbum homo. Caro enim pro homine posita est in eo quod ait, Verbum caro factum est. Non ergo sic assumpta est creatura in qua apparuit Spiritus sanctus, sicut assumpta est caro illa & humana forma ex Virgine Maria. Non enim columba, vel illum flarum, vel illum ignem beatificavit sibi in unitatem personæ coniunxit in æternum. Ex prædictis aperte ostensum est, secundum quid Filius dicatur minor Patre, & quare Filius dicatur minor Patre, & non Spiritus sanctus.

Cap. 19. Gal. 4.

Cap. 6.

Ioan. 1.

DIVISIO TEXTVS.

SEd prius quærendum est cum Filius dicatur minor Patre. Hic incipit secunda pars istius distinctionis quæ habet tria capitula, & tres partes; in quarum prima ostenditur Filius minor Patre secundum humanitatem. In secunda ostenditur minor se secundum humanitatem: in tertia ostenditur Pater maior Filio:

non tamen Filius minor Patre, secundum quod Deus est, ibi [Hilarius autem dicitur videtur, &c.]

ARTICVLVS XI.

Verum Christus secundum quod homo, sit minor Patre Spiritu sancto & se?

Hic autem incidit dubium, Vtrum Christus secundum quod homo, sit minor Patre, & se, & Spiritu sancto? quia hæc quæstio ad id redit in illis tribus modis. Videtur autem, quod sic: quia secundum quod homo, possum dicere

dicere, quod est factus, & creatura, & huiusmodi, quæ omnia sonant minorationem: ergo ipse secundum quod homo, est minor Patre, & seipso, & Spiritu sancto.

2. Item, Hoc concorditer dicunt omnes Sancti.

Sed contra.

SEd CONTRA: Christus secundum quod homo, est homo: si ergo Christus secundum quod homo, minor est se: ergo Christus minor est seipso: & hoc non potest esse, quia nulla res minor est seipso.

2. Item, Christus non videtur esse nisi vnus quantitas: ergo videtur, quod secundum illam aut sit maior tantum, aut minor tantum, aut æqualis.

3. Item, Christus secundum quod homo est minor se: ergo Christus secundum quod homo est, non est æqualis sibi: quia minus & magis opponuntur æquali.

Solutio.

SOLVITIO. Ad huiusmodi respondere leue est: quia cum dicitur, Christus secundum quod homo minor est Patre & Spiritu sancto,

absolute vera est: si autem dicatur, Christus secundum quod homo minor est se, relatiuum potest referre antecedens cū determinatione, & est falsa: vel sine determinatione, & est vera: quia non supponit tunc nisi personam simpliciter: & tunc non sequitur, ergo Christus homo: quia cum dicitur, Christus homo, dicitur Christus ens homo, & hoc non dicit nisi personam. In persona autem ly secundum dicebat naturæ conditionem, sicut Magister in 3. huius voluminis dicit distinctione 1. Similiter cum dicitur, Christus secundum quod homo, est æqualis sibi, hæc vera est si sibi referat antecedens cū determinatione: si sine determinatione, est falsa: & hæc solutio tota in hoc fundatur quod ly secundum non dicit nisi causam secundum naturæ conditionem: si autem diceret unitatem personæ, tunc cum dicitur, Christus secundum quod homo, sensus esset, Christus homo personaliter est minor se, & falsa esset locutio: & vera: si diceretur sibi æqualis.

Quod Filius secundum quod homo factus est non modo Patre, sed Spiritu sancto, & etiam seipso minor est.

NOTandum autem, quod Filius secundum quod homo factus est, non tantum Patre, sed Spiritu sancto, & etiam seipso minor dicitur. Et quod etiam seipso minor dicatur secundum formam serui, August. ostendit in primo lib. de Trinitate dicens, Errauerunt homines, ea quæ de Christo secundum hominem dicta sunt, ad eius substantiam quæ sempiterna est transferentes: sicut illud quod ipse Dominus ait, Pater maior me est: quod propter formam serui veritas dicitur secundum quem modum etiam seipso minor est Filius. Quomodo enim non etiam seipso minor factus est, qui seipsum exinanivit formam serui accipiens. Non enim sic accepit formam serui, ut amitteret formam Dei, in qua erat æqualis Patri. In forma ergo Dei vnigenitas Patris æqualis est Patri: in forma serui etiam seipso minor est. Non ergo immerito Scriptura dicit utrumque, scilicet & æqualem Patri Filium, & Patrem maiorem Filio. Illud enim propter Dei formam, hoc autem propter formam serui intelligitur. De hoc eodem 2. lib. de Trin. August. ait, Dei Filius est æqualis Patri secundum Dei formam, in qua est: & minor patre secundum formam serui quam accepit: in qua non modo Patre, sed etiam Spiritu sancto: nec hoc tantum, sed etiam seipso minor inuentus est. Propter quod, ut idem in lib. contra Maximinum ait, Non tantum Patre, sed etiam seipso, & Spiritu sancto minor factus est, & etiam minoratus Paulominus ab Angelis. Est ergo Dei Filius, ut ipse ait in 1. lib. de Trin. Deo Patri in natura æqualis, habitu minor, id est, in forma serui quam accepit. His auctoritatibus ostenditur aperte Filius secundum formam serui minor Patre, & seipso, & Spiritu sancto.

Cap. 7.

Ioan. 14.

Phil. 2.

Cap. 1.

Tom. 6.

Cap. 1.

ARTICVLVS XII.

*An Angelus sit melior homine vel
e contra?*

DEinde queritur de hoc quod dicit [Minoratus paulominus ab Angelis, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia homo etiam absolute videtur esse nobilior Angelo: quia si optimus equus optimo asino melior est, & equus simpliciter asino melior est: sed optimus homo optimo Angelo melior est: ergo homo simpliciter melior est. Prima scribitur in 3. topicorum. Secunda probatur per Christum, qui optimus est inter omnes creaturas & super omnes.

1 Item, Quid eligit sapiens, magis eligendum est: sed humanam naturam elegit sapientissimus, quia sapientia Patris, & non angelicam: ergo humana natura est melior: quod enim est magis eligendum, melius est.

2 Item, Quod melioribus inest, magis eligendum est: sed optimo, quia Dei Filio, inest humana natura: ergo melior est quam angelica.

3 Item, August. Inter mentem nostram & Deum nihil est medium. Ergo nihil melius citra Deum: quia melius est, quod Deo est vicinius. Ergo natura angelica non est melior.

4 Item, 1. ad Cor. 6. Nescitis quoniam Angelos iudicabimus, ibidem dicit Glossa, quod iudicium comparationis erit inter homines & Angelos, & quibusdam inueniuntur quidam homines excellentiores. Ergo videtur, quod vel maiores simus vel æquales. Item, Deuter, 32. secundum aliam translationem, Statuit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei. Sed non statuerentur à iusto Deo termini hominis iuxta terminos Angelorum, nisi virtute & merito possemus esse æquales. Ergo videtur, quod non sunt excellentiores nobis Angeli.

5 Item, August. contra Maximinum, Natura humana, quam assumpsit Filius Dei qui peccato deprauari non potuit, nihil melius est nisi solus Deus.

Sed contra.

SED CONTRA: Psal. 8. Minorasti eum paulominus ab Angelis. Et ad Heb. 2. Eum autem qui paulominus ab Angelis minoratus est, vidimus Iesum Christum per passionem mortis, gloria & honore coronatum.

Hic à quibusdam ponitur & conceditur error propter tales obiectiones: Deus summe liberalis, & summe bonus est: ergo unicuique influit tantum suæ bonitatis, quantum ipse capax est: si ergo Angelus secundum naturam capax esset homine, plus influeret ei: sed plus influxit homini, quia gratiam vnionis: ergo per naturam capax est nobilitatis & bonitatis diuinz quam Angelus.

2 Item, Inter homines qui habet meliora naturalia, maiorem necessario habebit gratiam: ergo ab effectu qui maiorem gratiam recipit, ergo meliora habet naturalia: sed homo maiorem gratiam recipit: ergo meliora habet naturalia, quam Angelus.

3 Item, Si duo sunt quorum vnum est propter alterum, id melius & dignius est propter quod est alterum, quam quod est propter ipsum: sed homo & Angelus duo quædam sunt, & Angelus est propter hominem. Probatio. Angelis suis mandauit de te vt custodiant te, &c. Et ad Heb. 1. Nonne omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis: Ergo homo melior & nobilior est Angelo.

Psal. 90.

HOC AVTEM si concedatur, est contra Dionys. quia ipse vult, quod secundum gradus entium est propinquitas ad Deum: vnde intellectualis natura vicinior est, quam rationalis. Et contra August. in 2. confessionum, vbi dicit, quod Angelus creatus est prope Deum.

et contra.

2 Item erit contra philosophiam, quæ ponit animam rationalem esse instrumentum intelligentiæ vel Angeli.

3 Item erit contra rationem: quia illuminatio descendit à superiori ad inferius: illuminationes autem sunt ab Angelis in animabus hominum, sicut dicit August. in 11. super Gen.

SOLVITIO. Sine præiudicio dicimus, quod angelica natura in natura considerata, multo nobilior est, quam humana: & nobilior est etiam quam anima rationalis in sua natura considerata: quia animæ rationali naturale est vni corpori, & hæc vnibilitas ipsius facit ipsam materialiorem & viciniorē materiæ, quam sit Angelus: tamen natura humana secundum quod refertur ad vnitatem cum Deo, & prout refertur ad statum beatitudinis, æqualis vel melior est Angelis, & hoc est secundum quid esse melius vel æquale. Refertur autem ad vnitatem cum Deo dupliciter, scilicet secundum id quod vnitum est Deo de natura nostra in Christo: & secundum id ex quo sumptum est quod vnitum est, sicut in Beata Virgine, in quam præuenit Spiritus sanctus cum virtute Altissimi, purgans ipsam, & virtutem Dei Verbi conferens ipsi simul & generatiuam, sicut habetur infra in 3. lib. dist. 4. vnde etiam dignior est omni pura creatura, & exaltata est super choros Angelorum ad cælestia regna. Secundum relationem ad statum contemplationis verum est, quod æquabimur Angelis: quia secundum gradus fortis Angelorum erit assumptio nostra in regnum.

Solutio.

AD ILLA ergo tria quæ primo obijciuntur ex considerationibus Philosophi, dicendum quod tenent in his quæ per se & ex natura sunt talia, & non per accidens & per relationem ad aliud. Sic non est nostra natura in Christo, nec electa ab ipso.

AD ALIUD dicendum, quod August. loquitur de modo contemplationis, & non de natura. Si autem obijcias, quod August. dicit in lib. de quantitate animæ, quod natura animæ quiddam habet inferius vt animam peccatoris, quiddam superius vt Deum, quiddam par vt Angelum. Iterum dico, quod paritas non refertur ad naturam, vt natura est, sed ad statum qui possibilis est naturæ per meritum:

tura: quia natura animæ ut anima est, inferior est natura Angeli.

AD ALIUD dicendum, quod hoc iterum refertur ad meritum, quod dono Dei assequimur & non ad naturam.

AD ALIUD dicendum, sicut supra dictum est, quod assumptibilitas hominis non facit naturam eius meliorem esse natura Angeli: quia non convenit ei ex naturalibus sibi.

AD ALIUD dicendum, quod Deus duplicia dona effundit, scilicet naturalia, & hæc effundit secundum naturæ capaciteriam: verbi gratia materia habenti solam potentiam ad ubi, infundit formam celi: materia autem prima simplici habenti potentiam ad ubi & ad formam, infundit formam elementi: materia autem commixta tantum, infundit formam-mineralem: mixta autem & aliquantulum complexione in partibus similibus, infundit formam vegetabilis animæ: sed mixta complexione composita ex organis dissimilibus, infundit formam sensibilis materiae autem maxime accedenti ad æqualitatem, & recedenti à contrariis ad similitudinem aliquam celi, infundit formam quam creat ad suam imaginem, scilicet animam rationalem. Alia dona effundit quæ sunt dona gratiæ: & illa

non dat secundum proportionem naturæ, sed potius secundum suam liberalitatem, & comparat præparantis se ad accipiendum. Quod enim detur ex liberalitate, patet in Evangelio, ubi dicit, Volo autem & huic novissimo dare sicut & tibi. Quod etiam det secundum contractum, patet ubi dicit, Dedit unicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Ibi enim virtus accipitur pro contractu.

AD ALIUD dicendum, quod hoc est falsum, qui habet meliora naturalia, habet maiorem gratiam: sed hoc verum est, quod si duo sint qui habent æqualem gratiam, & non naturalia æqualia: ille qui habet meliora naturalia, meliorem usum habebit in actibus: sed tamen ex hoc non sequitur, quod habeat maius meritum in faciliiori usu: quia difficultas operandi etiam quandoque facit ad aliquod maius meritum, vel ad aliquam conditionem maioris meriti.

AD ALIUD dicendum, quod hoc quod Angeli custodiunt nos & obsequuntur nobis, non ostendit indigniorem eorum naturam, sed charitatem & obedientiam ipsorum, nostram autem indigentiam: sed ratio vera esset de his quæ per ordinem naturæ ita se habent, ut unum sit propter alterum, ut corporale propter spirituale, & beatum propter rationalem.

Hilarius aliter dicit, scilicet quod Pater sit maior, nec Filius tamen minor.

Hilarius autem dicere videtur, quod Pater maior sit Filio, nec tamen Filius minor Patre. Pater enim dicitur maior propter autoritatem, quia in eo est autoritas generationis secundum quam dicit, Pater maior me est. Et Apostolus, Donavit ei nomen quod est super omne nomen. Cum ergo ait, Pater maior me est, hoc est ac si diceret, donavit mihi nomen. Si ergo (inquit Hilarius in 9. lib. de Trinit.) donantis autoritate Pater maior est, nunquid per doni confessionem Filius minor est? Maior itaque donans est, sed minor iam non est cui unum esse donatur: ait enim, Ego & Pater unum sumus. Si non hoc donatur Iesu ut confitendus sit in gloria Dei Patris, minor Patre est. Si autem in ea gloria Dei donatur esse qua Pater est, habes & in donantis autoritate, quia maior est: & in donati confessione, quia unum sunt. Maior itaque Pater Filio est, & plane maior: cui tantum donat esse, quantum est ipse, cui innascibilitatis esse imaginem sacramento partuitatis impartit, quem ex se in forma sua generat. Audisti lector quid super hoc dicat Hilarius: cuius verba ubicumque occurrerint, diligenter nota, pieque intellige.

ARTICVLVS XIII.

An Pater potest dici maior Filio, & Filius minor Patre?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Hilarius autem dicere, &c.] Videtur enim falsum: quia maior aut dicit relationem, aut essentiam. Si relationem: tunc correlatiuum suum erit in Filio, & ita Filius erit D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

minor. Si autem dicit essentiam: tunc simpliciter falsum est quod dicit.

AD HOC quidam dicunt, quod Pater dicitur maior: quia habet tres notiones, scilicet innascibilitatem, paternitatem, & inspirationem: tertia vero harum est in Patre & Filio, & ideo penes illam non dicitur maior: paternitas autem habet oppositam relationem qua dicitur Filius non minor: sed tertia est innascibilitas qua scilicet Pater dicitur maior: quia

A 2. 3 quia

quia vero in illa naturam habet sibi respondentem in Filio, ideo Filius ab opposito respectu non potest dici minor. Sed hoc nihil est: quia Hilarius hic in litera dicit, quod maior donans est: sed donans est paternitate: ergo maior est paternitate. Ideo dicendum, quod autoritate generationis maior est, & ly maior non dicit nisi autoritatem principij: sed quia per rationem relationis in opposito

ponitur per naturam æquale per omnia: ideo non sequitur, quod filius sit minor, sed æqualis maiori: qui enim nascitur, non procedit in minus, sed æquale natura & essentia & per omnia. Et hæc est intentio Hilarij, vt patet consideranti literam capituli. Secus autem esset si relatio Patris importaret excessum: sicut dominus: quia tunc sequitur, quod Filius esset minor.

DISTINCTIO XVII.

De missione Spiritus sancti qua inuisibiliter mittitur.

A
De inuisibili Spiritus sancti missione.

AM nunc accedamus ad signandam missionem Spiritus sancti qua inuisibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipse Spiritus sanctus, qui Deus est, ac tertia in Trinitate persona (vt supra ostensum est) à Patre & Filio ac seipso temporaliter procedit, id est, mittitur ac donatur fidelibus. Sed quæ sit ista missio siue donatio, vel quomodo fiat, considerandum est.

DIVISIO TEXTUS.

AM nunc accedamus ad assignandam &c.] Hic incipit ostendere inuisibilem modum missionis Spiritus sancti. Et habet hæc distinctio duas partes, in quarum prima tangit Magister quis sit modus inuisibilis missionis. In secunda vero quædam obicit in contrarium & soluit *ibi* [Hic queritur, Si charitas Spiritus sanctus est &c. [Prima dividitur in tres partes, in quarum prima prælibat quædam quæ præxiguntur ad missionem istam intelligendam in duobus paruis capitulis. In secunda probatur, quod Spiritus sanctus est charitas qua diligimus inuicem & Deum *ibi* [Ne autem in re tanta aliquid de nostro] In tertia concludit propositum, quod mitti dicitur inuisibiliter, cum charitas qua diligimus Deum nobis infunditur *ibi* [Tunc enim nobis mitti vel dari dicitur, &c. cætera.

ARTICVLVS I.

Utrum charitas qua diligimus Deum, sit Spiritus sanctus, vel aliquod donum habituale creatum?

Incidit autem hic ante literam quæstio communis, Utrum charitas qua diligimus Deum, sit Spiritus sanctus? Videtur autem,

quod sic tam auctoritatibus quam rationibus. Sed quia Magister ponit plures quæ valde expressæ videntur: ideo rationibus instemus sic: Nihil indignius inferiori potest superius inferiori coniungere: sed nulla creatura non rationalis est dignior creatura rationali: ergo non potest eam coniungere natura superiori: charitas est creata, vt tu dicis, & non rationalis, quia nec homo, nec Angelus: ergo non potest hominem superiori naturæ coniungere: sed coniungit: ergo à destructione consequentis non est creatura.

2 Item, Nihil essentia finitæ habet virtutem vel actum infinitum: charitas si creatura est, est essentia finitæ: ergo non habet virtutem ad actum infinitum: sed habet vim ad actum infinitum: ergo non est essentia finitæ: ergo non essentia creata. Probatio, quod habet effectum infinitum. Rationalis natura & Deus distant infinitè: & tamen per charitatem coniunguntur: ergo charitas est increata.

3 Item, Hæresis Pelagij est, quod homo ex se habet vnde placeat Deo: ergo vnde placet homo Deo, melius est homine: sed nullum accidens melius est homine: ergo charitas vnde placet homo Deo, non est accidens: ergo substantia: aut creata, aut increata: si creata quæ melior est homine, non potest esse nisi Angelus confirmatus, quod absurdum est: quia nec ille habet ex se vnde placere Deo possit: ergo oportet, quod sit substantia increata, & sic erit Deus.

4 Item, Omnis forma secundum opinionem Aristoteli præter intellectum, educitur aliquo

quo modo de materia: si ergo charitas est forma, charitas educetur de materia: sed non educitur de materia: ergo non est forma: ergo videtur, quod sit substantia diuina in nobis.

5 Item, Omnis creatura subiecta est vanitati: vanitas autem non conuenit veritati, & præcipue increata: si ergo charitas est creata, & accidens, magis etiam erit subiecta vanitati quam homo qui est substantia: ergo veritati primæ coniungere non potest: sed coniungit: ergo non est creatura: ergo creator est charitas qua diligimus Deum, & nos inuicem.

6 Item, Anima per seipsum sine medio viuificat corpus: cum ergo Deus sit vita animæ, per seipsum est vita animæ: sed charitas est vita, vt dicit August. & Magister, & Hugo de sancto Victore: ergo charitas est Deus.

7 Item, Natura expedit se paucissimis: quia vbi sufficit agens vnum, non ponit duo: cum ergo Spiritus sanctus sit perfectior quam natura, ipse paucioribus additis operabitur: sed potest per seipsum mouere ad diligendum Deum & proximum: ergo ipse in motu illo non videtur medio habituali.

8 Item, Lux per seipsum illuminat aerem: cum ergo charitas sit lux quædam pellens tenebras spirituales, videtur quod Deus per seipsum sit lux illa sine medio habituali aliquo.

9 Item, Omnis virtus motus quanto vicinior est motui, tanto simplicior & nobilior est: sed nulla est ita vicina sicut illa in qua in seipso mouet: ergo illa est nobilissima: Spiritus autem sanctus est motor animæ: ergo nobilissimo motu mouebit seipso: sed nobilissimus motus est charitatis actus: ergo illo actu operatur seipso, & non habitu aliquo.

10 Item, Opus recreationis debet respondere operi creationis & beatificationis: sed seipso creauit, & seipso sine medio beatificabit: ergo etiam recreat seipso sine medio. Item, Recreatio præcipue consistit in charitate quæ diuidit inter filios regni & perditionis, vt infra dicit in liteta: ergo charitas recreans est ipse Deus.

11 Item, Pelagiana hæresis videtur habere, quod aliqua creatura possit per se coniungi Deo: nihil autem coniungit aliquid Deo nisi ipsum per se Deo sit coniunctum: ergo Pelagiana hæresis est dicere, quod coniungens nos Deo sit creatum: charitas autem coniungit nos Deo: ergo Pelagiana hæresis est dicere charitatem qua Deum & nos diligimus, esse habitum creatum.

12 Item, Nihil facit hominem & opus eius valere vitam æternam, nisi melius vita æterna vel æquiualens illi: charitas facit hominem & opus eius valere vitam æternam: ergo est aliquid melius vita æterna vel æquiualens illi: nihil autem creatum est melius vita æterna vel æquiualens illi: ergo charitas non est quid creatum in nobis.

13 Item, Omne ens creatum habet modum, speciem, & ordinem: ergo si charitas est creata, habet modum, speciem, & ordinem: sed modus, species, & ordo, in omnibus his in quibus sunt, possunt diminui: ergo in

charitate possunt diminui: diminuta autem deformant: ergo charitas potest deformari: ergo potest fieri informis, quod absurdum est: forma enim informis esse non potest: cum ergo charitas forma sit, non potest esse informis: ergo non est creata, sed creator.

14 Item, In omni genere operis est potentia subiectum accidente, quia accidens causatur à subiecto: si ergo charitas est habitus accidentalis subiecto quod est anima, vt tu dicis, videtur quod in opere dilectionis subiectum quod est anima, potentius sit charitate, quod est hæresis Pelagij: quia si potentius esset, sine habitu posset diligere: ergo charitas non est accidens: & non est substantia creata, sicut patet cuilibet de facili: ergo est substantia diuina, vt videtur:

S E D C O N T R A : Nulla potentia agit bene nisi sit perfecta per habitum, vel naturalem, vel acquisitum, vel infusum: ergo multo minus potest facere summum & præcipuum actum: sed maximus & præcipuus omnium actuum est diligere Deum meritorie: ergo ad hunc maxime exigitur habitus perfectiens potentiam,

2 Item, In omni opere operatur Deus in potentia operante, sicut ipse dicit, Pater meus vique modo operatur, & ego operor. Aut ergo in voluntate diligente operatur aliter quam in aliis potentiis, aut eodem modo. Si aliter, ille alius modus non potest esse ex parte sui: ergo erit ex parte nostri, non nisi per aliquid additum potentia in actu hoc, quod non additur in aliis: ergo aliquid adicitur potentia: hoc autem quod adicitur potentia ordinata ad opus, est habitus: ergo operatur istum actum per habitum. Si forte ita insane mentis sit aliquis, quod dicat nihil addi, sequitur quod non operatur aliter in voluntate quam in lapide, & sic non gratificat operantem, quod falsum est & absurdum.

3 Item, Si propter istas rationes quæ inducuntur sunt, charitas non est aliquis habitus in nobis, sequitur per easdem rationes, quod etiam gratia nihil sit in nobis. Hæresis autem Pelagij non excludit Deum ab anima operante eo modo quo est in omnibus creaturis operans: ergo ex ipsa positione sequitur hæresis Pelagij, vt videtur.

4 Item, De homine qui est in charitate, dicimus quod ipse est sanctus, & ponamus per impossibile, quod nullam habeat virtutem nisi charitatem, adhuc sanctus est: ergo aut aliquo habitu formaliter bonus est & sanctus est, aut non. Si aliquo habitu: ergo ille habitus aliquid erit, non nisi charitas: ergo charitas est habitus creatus. Si non est aliquis habitus quo sanctus est & bonus: ergo Deus est denominatiua bonitas & sanctitas istius, quod absurdum est.

5 Item, Secundum Magistrum actus charitatis creatus est, sed non habitus: dicamus ergo de aliquo dormiente qui est in statu salutis: aut ille habet charitatem, aut non. Si non: ergo non est dignus vita æterna cum dormit, quod falsum est. Si sic: constat, quod non per actum: quia dum non agit, actus

non est: nec per habitum: ergo non est plus in charitate quam lapis in quo etiam est Spiritus sanctus potentialiter, præsentialiter, & essentialiter.

6 Item, Pueri secundum hoc non habent charitatem, nisi sicut lapides habent eam. Si dicas, quod non est simile: quia habent aptitudinem ut agant actum charitatis. Contra: ista aptitudo non est in aliquo habitu: ergo est in potentia materiali tantum, quod absurdum est.

Solutio.

SOLUTIO. Hic sunt quedam absurditates dictæ à quibusdam: concedunt enim cum Magistro, quod charitas qua diligimus Deum & proximum, sit increata; sed quia, ut supra inductæ rationes probant, quod ipsa sit Spiritus sanctus, quod etiam Magister nititur probare in litera: ideo dicunt, quod Spiritus sanctus est charitas illa. Et sicut lux duplex habet esse, scilicet in se, & in perspicui extremitate ad corpus terminatum, & ibi est hypostasis & essentia colorum, ut dicit Philosophus: ita dicunt, quod Spiritus sanctus in se animam illuminat, & sic habet actum gratiæ quam dicunt esse lucem animæ: & habet esse in voluntate sibi conformi, & ibi habet esse per rationem charitatis: & hanc unionem cum creatura rationali dicunt, licet sit operative trium personarum, quia omnes simul operantur eam, tamen sibi & in se unitiue non esse nisi Spiritus sancti, non Patris, neque Filii: sicut etiam Filius uniuert sibi naturam nostram, & ipsam unionem fecerunt communiter & indiuertibiliter tres personæ: sed sibi & in se non uniuert naturam nostram nisi Filius. Et hoc dicunt sensisse Apostolum in 1. Corinth. 6. Qui adheret Deo unus Spiritus est: & non vnus Pater est. Addere autem volunt errori suo rationem: quia Filius ut Filius procedit actu generationis ut à natura, & ideo naturam sibi uniuert: Spiritus autem ut Spiritus procedit ut amor, quia est perfectio voluntatis, & ideo uniuert sibi voluntatem, licet longe inferiori uoione, quam Filius sibi uniuert carnem: quia carnem sibi uniuert Filius in æternum, Spiritus autem sanctus uniuert sibi voluntatem separabiliter: & ideo dicunt, quod ipse est charitas voluntatem perficiens. Sed hoc fatuum est: quia in tertio probatur, quod Spiritus sanctus nullo modo vnibilis est. Præterea, illa unio aut est per gratiam, aut per naturam. Si per gratiam: ergo oportet habere habitum gratiæ medium: & sic sequuntur eadem inconuenientia de gratia, sicut de charitate, scilicet quod accidens Deo coniungit, quod creatum uniuert increato, & huiusmodi qualia superius conclusa sunt. Si autem est à natura: cum vna natura sit in omnibus nobis, esset hæc unio vna quoad omnes nos, quod falsum est. Præterea, cum dicitur lux in extremitate perspicui ad corpus terminatum esse coloris hypostasis, non est hypostasis vnus coloris in determinato corpore: sed potius per hunc modum est hypostasis & esse formale omnium colorum qui sunt visibiles adu in corpore non transparenti, quod à Philosopho vocatur determinatum, ab effectu, quia deter-

minat visum, ita quod visus non transit per ipsum: ergo si hæc similitudo aliquid ualet, videtur tunc, quod nulla virtus aliquid sit in nobis, sed quod virtus sit vnio vel mixtio Spiritus sancti cum potentia animæ nostræ. Item, in simili suo supponitur quoddam valde grossum falsum, scilicet esse coloris nihil aliud esse nisi extremitatem perspicui in corpore determinato: & hoc est contra Philosophum, qui tangit colorum generationes in multis locis librorum suorum ex actione primarum qualitarum & passionem: unde relinquatur, quod esse formale quo calor actu est, habet ab extremitate perspicui in superficie determinata corporis in qua est ipse color, & non habet esse materiale ab eadem extremitate perspicui: quando enim extremitas perspicui corporis non est in actu lucidi, adhuc secundum esse materiale sunt colores in superficie determinati corporis. Unde patet, quod falsum supponitur in simili adducto.

Sicut ergo communiter fere omnes meliores concordant, contradicendum est Magistro in ista parte, & dicendum, quod charitas qua habitualiter diligimus Deum & proximum, non est Spiritus sanctus: sed Spiritus sanctus appropriate non proprie est charitas qua effectiue diligimus Deum & proximum: hoc enim efficiunt in nobis communiter Pater & Filius & Spiritus sanctus, licet appropriate Spiritus sanctus, quia ipse est proprie charitas, & sic est exemplar nostræ charitatis, & est distributor donorum in quo omnia donantur: per quam rationem in lib. de Spiritu & anima proximior nobis esse dicitur. Et hæc vnica solutio aptatur omnibus auctoritatibus in litera adductis.

Ad rationes autem per ordinem respondendum, dicendo ad primam, quod indignius dupliciter dicitur, scilicet indignius in genere, & indignius secundum rationem boni. Charitas per hoc quod accidens est & in genere accidentis, indignius aliquid est in genere quam substantia. Si autem attenditur ratio boni: tunc ipsa est dignior omni bono creato: quia ratio boni in ipsa est, quod est effectus simillimus bonitati Dei, ita quod etiam ipse Deus ab effectu hoc nunquam separatur, sed semper cum ipso datur ei cui datur charitas: & ideo etiam in quantum est similitudo bonitatis Dei, & Deum habet in se ad aliud quam alia creaturæ, unde ipsa inferiori in bonitatis ratione naturam potest coniungere naturæ superiori.

AD ALIUD dicendum quod charitas in se considerata est essentia & virtutis finitæ: in quantum autem agit per rationem boni similis bonitati Dei, Deum habens in se operantem, sic potest coniungere infinite distantia, hæc est, sine proportionis.

AD ALIUD dicendum sicut in solutione primi dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod sunt formæ in materia ex qua sunt res, & illæ educuntur de materia per agens physicum. Sunt etiam formæ in substantia & potentia animæ per ordinem ad Deum & statum beatitudinis, & illæ omnes sunt à datore talium formarum

marm qui est Deus, corda munda creans in nobis; & spiritum rectum innovans in visceribus nostris.

AD ALIUD dicendum, quod charitas non iungit nos per hoc quod est creatura, sed secundum quod est similitudo & emanatio quaedam bonitatis Dei qui Deus ex eadem bonitate in ipsa iungitur animæ.

AD ALIUD dicendum, quod de anima non est simile: quia anima se habet ad corpus ut motor & forma, & ideo immediata est ei sicut forma materia: sed Spiritus sanctus se habet ad animam ut motor non coniunctus secundum essentiam. Præterea, Proportio est inter animam & corpus: inter animam autem & Deum non, sed distantia infinita: & ideo necesse est medio coniungi.

Et forte etiam hoc falsum est, quod anima per se sit vita corporis: est enim duplex vita qua dicitur corpus vivum, quarum una est vita per causam efficientem, & hæc est animalia est influxa corpori ab anima, & adhæret corpori ut forma, & hæc secunda similis est charitati habituali: prima autem Spiritui sancto.

AD ALIUD dicendum, quod medium illud non requiritur propter imperfectionem operantis Spiritus; sed potius propter imperfectionem nostram: quia noster affectus non potest in actum cum Spiritu progredi, nisi perficiatur per habitum illi actui congruum.

AD ALIUD dicendum, quod lucens primum movet per influentiam lucis quæ non est ipsum, sed est lumen effluxum ab ipso in id quod movetur lucente primo. Ita est hic quod charitas est quasi lumen effluxum à Spiritu sancto in nos: Spiritus autem sanctus est quasi sol fons luminis & caloris in nobis.

AD ALIUD dicendum, quod virtus motoris primi adeo simplex est, quod sicut est in ipso non potest recipi à quoquâ creato: unde sicut est in mobili primo, quod ipsum oportet habere proprietatem disponentem se ad hoc quod recipiat influentiam motus primi motoris, quæcumque sit illa proprietatis: ita est ex parte affectus nostri, quod influentiam Spiritus sancti ad actum dignissimum qui est diligere, non recipiet secundum quod est immediatus Spiritui sancto: sed oportet esse habitum elevantem potentiam ad hoc quod sit possibilis recipere influentiam Spiritus ad actum.

AD ALIUD dicendum, quod opus recreationis respondet operi creationis in aliquo, & in aliquo non. Creationis enim opus est factivum substantiæ, sed opus recreationis bene esse: & ideo in illo non potuit esse habitus quo reciperetur opus creationis: quia ante substantiam nullus est habitus. Sed opus recreationis non educit substantiam ad esse, sed ad bene esse tantum: & ad illud bene esse quod se teneat formaliter nobiscum, indigemus habitu. Sed in hoc conveniunt, quod utrumque est à Deo operante per seipsum in creatione formam substantialem dantem esse, hic autem formam habitualement dantem bene esse.

AD ALIUD patet solutio per ante dicta.

AD ALIUD dicendum, quod charitas secundum hoc quod coniuncta est Deo per similitudinem suæ bonitatis, est valens vitam æternam, non condignitate, quia vita æterna Deus est cui nihil est condignum: sed reparatione diuinæ, quia Deus non tantum exigit à nobis pro vita æterna quantum valet, sed quantum nos valemus dare ex suo dono: maius autem pretium quod offerre possumus ex suo dono, charitas est & actus charitatis.

AD ALIUD dicendum, quod charitas est species, modus, & ordo voluntatis in bonum ordinata secundum quod diversimode consideratur: in quantum enim est forma, est species: in quantum autem habet tantum posse ad actum, est modus: ordo autem est penes finem, secundum quem est vinculum perfectionis. In se autem etiam habet ista: quia ratio formæ, & ratio posse sui, & ratio ordinis ad finem aliquid sunt in ipsa: nec est verum, quod in omnibus ista tria diminuibilia sint sine destructione substantiæ: unde charitas hæc non amittitur manente subiecto.

AD ULTIMUM dicendum, quod subiectum non est potentius accidente, nisi utrumque considerando secundum naturam sui generis, scilicet subiectum in ratione substantiæ, & accidens in ratione accidentis. Sed gratia & charitas alias habent considerationes: quia etiam secundum Philosophum non dicimus hominem alteratum, quando attingit virtutem, sed potius perfectum. Unde huiusmodi habitus habent rationem perficientium secundum bene esse ex hoc quod sunt influentia quædam diuinæ largitatis & bonitatis, &c.

Præmittitur quoddam ad hanc ostensionem necessarium, scilicet quod Spiritus sanctus est charitas qua diligimus Deum & proximum.

Hoc autem ut intelligibilius doceri, ac plenius perspicui valeat, præmittendum est quiddam ad hoc valde necessarium. Dictum quidem est supra, & sacris auctoritatibus ostensum, quod Spiritus sanctus amor est Patris & Filij, quo se invicem amant & nos. His autem addendum est, quod ipse idem Spiritus sanctus est amor siue charitas, qua nos

B

*Hic non re-
ntur Magi-
ster.*

nos

nos diligimus Deum & proximum: quæ charitas cum ita est in nobis, ut nos faciat diligere Deum & proximum, tunc Spiritus sanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipsam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipso Deum diligit: quia ipsa dilectio Deus est, id est, Spiritus sanctus.

ARTICVLVS II.

Utrum mitti posset Filius, ita quod non mittatur Spiritus sanctus?

Deinde queritur de hoc quod dicit in littera in secundo capitulo primæ partis *ibi* [Quæ charitas cum ita est in nobis, ut faciat diligere Deum, &c.] Dubium enim adhuc est propter quoddam, utrum possit mitti Filius, ita quod non mittatur Spiritus sanctus? Videtur enim, quod sic: mitti enim est cognosci, quod ab alio sit: sed Filius potest cognosci ab alio esse, ita quod non cognoscatur ab alio esse Spiritus sanctus: ergo mitti potest Filius, ita quod non mittatur Spiritus sanctus.

2 Item, Multæ sunt reuelationes occultorum in somniis & visionibus, sicut in prophetis, in quibus non est coniuncta gratia gratum faciens: ergo cum in gratia perfectionis intellectus dicatur mitti Filius, Filius mittitur, ita quod non habetur gratia gratum faciens.

3 Item, In Psal. 110. Intellectus bonus omnibus facientibus eum: ergo videtur, quod non facientibus malus sit, & tamen est intellectus: ergo cum gratia intellectus mittatur Filius, Filius mittitur sine gratia gratum faciente.

sed contra.

SE D C O N T R A: Primo queratur ab istis qui rationes has inducunt, ubi à quocumque sanctorum legerint, quod mittatur non sanctis? & non est inuenire auctoritatem nec vnam: & ecce multas ponemus, quod in gratia gratum faciente. August. in 4. de Trinitate. & ponitur in distinctione 15. in littera, Aliter mittitur sapientia ut sit cum homine, aliter missa est ut sit homo. In animas enim sanctas se transfert, & amicos Dei & Prophetas constituit, sicut etiam implet sanctos Angelos. Constat autem, quod amicos Dei non constituit nisi gratia gratum faciente. Ergo ex verbis August. colligitur, quod in gratia gratum faciente mittitur Filius.

Cap. 10.

2 Item August. loquens de missione spiritali Filij dicit sic in 4. de Trinitate. Cum ex tempore cuiusquam mente percipitur, mitti quidem dicitur. sed non in hunc mundum: non enim sensibiliter apparet, id est, sensibus corporeis præsto est. Nam & nos secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus: & omnium iustorum

spiritus etiam in hac carne viuentium, in quantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Hic iterum patet, quod dicit, quod Filius mittitur in donis gratiæ gratum facientis.

Cap. 1.

3 Item August. in 2. de Trinitate dicit, quod homo assumptus à Verbo non habuit Verbum, ut alij sancti sapientes. Ecce & hic dicit Sanctos qui verbum ad se missum habuerunt.

4 Item in fine istius libri determinatur, quod Deus non est cum malis: si ergo mittitur filius in spiritali missione ut sit cum homine, ut dicit Augustinus, non mittitur ad malos.

Solutio.

SO L V T I O. Lene est adducere multa ad hoc: quia Sancti hoc concorditer innuunt: unde dico, ut supra, quod aliud est reuelatio occultorum, & aliud Filij missio. Reuelatio enim occultorum, potest fieri etiam per Angelos sine missione Filij: non enim dicitur missus Filius nisi ipse cum effectu adueniat. Unde Spiritus sanctus sicut non dicitur missus nisi in donis in quibus ipse est: ita credo, quod absoluta missione non dicitur missus Filius nisi in donis gratiæ gratum facientis, in quibus est ipse cum homine: & qualiter bene hoc possit esse in missione Spiritus sancti, iam supra dictum est. Si vero dicatur Filius mitti in aliis donis, hoc erit secundum quid & non simpliciter: sicut & Spiritus sanctus secundum quid & non simpliciter quandoque mitti dicitur. Qualiter autem eadem dona sint Filij & Spiritus sancti, diuersimode supra est expeditum.

AD P R I M V M autem quod obiicitur, dicendum quod Filius in missione quæ simpliciter missio est, debet cognosci ab alio esse & nobiscum esse, sicut dicitur Sap. 9. Mitte illam de cælis sanctis tuis, & de sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit & mecum labore, ut sciam quid acceptum sit coram te omni tempore. Illa enim est scientia infusa gratuita. Si autem obiiciat aliquis, quod sola charitas gratos non facit, ille nescit quid obiiciat: quia licet sola charitas informis fieri non possit, non tamen est actus eius gratos nos facere: sed potius gratiæ, & vniuscuiusque virtutis secundum aliquid.

AD A L I V D dicendum, quod non in omnibus reuelationibus occultorum mitti dicitur Filius, ut iam habitum est.

AD A L I V D dicendum, quod intellectu gratuito mittitur Filius, & non in alio nisi secundum quid.

Auctor.

Auctoritatibus ita esse confirmat.

NE autem in re tanta aliquid de nostro influere videamur, sacris auctoritatibus quod dictum est, corroboremus. De hoc August. in 8. lib. de Trinitate ait, Qui proximum diligit, consequens est, ut ipsam præcipue dilectionem diligat. Deus autem dilectio est: consequens ergo est, ut præcipue Deum diligat. Item in eodem. Deus dilectio est, ut ait Ioannes Apostolus. Ut quid ergo imus & currimus in sublimia cælorum & ima terrarum, quærentes eum qui est apud nos, si nos apud eum esse velimus. Nemo dicat, non noui quid diligam: diligam fratrem, & diligam eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quam fratrem quem diligit. Ecce iam potes notiozem Deum habere quam fratrem. Plane notiozem, quia præsentiozem, quia interiozem, quia certiozem. Amplectere dilectionem Deum, & dilectione amplectere Deum. Ipsa est dilectio, quæ omnes bonos Angelos, & omnes Dei seruos consociat vinculo sanctitatis. Quanto ergo sanctiores sumus à timore superbiæ: tanto sumus dilectione pleniores: & quo nisi Deo plenus est, qui plenus est dilectione? His verbis satis ostendit August. quod dilectio ipsa qua diligamus Deum vel proximum, Deus est. Sed adhuc apertius in eodem libro subdit, dicens, Dilectionem quam commendat Ioannes Apostolus attendamus. Qui diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Manifestum est, quod iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum non est, utique perfectus est. Et tamen videtur dilectionem Dei tacuisse: quod nunquam faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertissime enim in eadem epistola paulo post ait, Ita dilectissimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est: & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognouit Deum. Qui non diligit, non cognouit Deum, quia Deus dilectio est. Ista contextio satis aperte declarat eandem ipsam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio est, qua diligimus inuicem) non solum ex Deo, sed etiam Deum esse, tanta auctoritate prædicari, scilicet Ioannis. Cum ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem: nec fieri potest ut eandem dilectionem non præcipue diligamus qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio est. Item, qui non diligit fratrem, non est in dilectione: & qui non est in dilectione, non est in Deo, quia Deus dilectio est. Ecce aperte dicit fraternam dilectionem Deum esse.

C

Cap. 7.

1. Ioan. 4.

1. Ioan. 4.

1. Ioan. 4.

ARTICVLVS III.

Utrum qui proximum diligit, etiam dilectionem diligit: & que sunt diligenda ex charitate?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Ne autem in re tanta, &c.] Hic enim primo accipiendâ est distinctio: quia hæc pars habet tria capitula, in quorum primo probatur, quod charitas est Deus. In secundo, quod

est Spiritus sanctus *ibi* [Cum autem fraternam dilectio sit Deus, &c.] in tertio excludit reprobationem quæ posset fieri, scilicet quod esset dictum per causam *ibi* [Sed forte aliquis dicat] Incidit hic dubium primo de hoc quod dicit [Qui proximum diligit, consequens est ut præcipue ipsam dilectionem diligat, &c.] Hoc enim videtur falsum: si enim diligit dilectionem, dilectio diligibilis est ex charitate: non ergo tantum sunt quatuor ex charitate diligenda, ut dicit Aug. scilicet Deus, illas, & corpus, & anima proximi.

2. Item

2 Item, In naturalibus potentiis ita est, quod non est eadem potentia super obiectum & actum: quia cum dico, video album, & video me videre album, non est eadem potentia qua video album, & qua percipio me videre album: sed primo sensu particulari siue proprio, & in sensu communi. Ergo videtur, quod nec eodem habitu diligamus obiectum & actum.

3 Item, Idem non denominat seipsum: non enim aliquid est dictum, albedo est alba: vel etiam ut denominatio fiat verbaliter, ut dicatur, albedo albat: ergo à simili nihil est dictum, dilectio diligitur.

4 Item, Diligo dilectionem: aut eadem dilectione, aut alia: non eadem, sicut probatum est iam: ergo alia: & iterum diligo dilectione, & iterum illam, & sic abibit in infinitum, quod falsum est: ergo non diligo dilectionem.

5 Præterea, In argumento August. videtur esse fallacia æquivocationis: quia cum dico, diligo Deum, ly diligo importat actum dilectionis: cum autem dico, diligo dilectionem, importat habitum, ut videtur: ergo non procedit directe argumentando.

Sol. ito.

SOLVITIO. Sine præiudicio dico, quod August. arguit secundum quod causa exemplaris accipitur in exemplo: unde sensus est, diligens Deum, diligit dilectionem in exemplari, secundum quod resultat in illa: charitas enim increata resultat in creata, & ita in illa ut in speculo eius diligitur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quatuor sunt diligibilia ex ordine charitatis, quæ ad beatitudinem referuntur, ut beatificans, & beatificabile, scilicet Deus, & nos ipsi, & corpus & anima proximi: & in proximo includitur alius ordo, quod primo magis coniunctos, & post hoc minus coniunctos, & sic usque ad inimicos: tamen multa alia referuntur ad charitatem, vel ut utilia, vel ut fruibilia, vel ut dispositiones, vel perfectiones animæ ad hoc quod egrediat in actus meritorios: & sic diligitur dilectio, & alia virtutes.

AD ALIUD dicendum, quod si hæc propositio, quod potentia eiusdem non est reflecti super actum & obiectum, generaliter proponatur, falsa est: quia secundum hoc ultimam actum ultimæ potentia cognoscere non possemus, vel oporteret potentias esse infinitas. Unde dicimus, quod propositio intelligitur de potentiis sitis in talibus organis, quorum complexio ex suis componentibus non est nisi ad perceptionem vnius generis contrarietatis, vel si percipit alia contraria, quod illa sicut effectus proprii causantur ex contrarietate vna. Verbi gratia, visus est potentia sita in oculo, cuius compositio est ex humore crystallino & humido habituali: & quia humor crystallinus ex sua diaphaneitate receptivus est coloris, & ex compressione quam habet aer, retentivus melius quam aer: & præterea quia humor aquæ, humor corporalis est: humor autem aeris est humor spiritualis & incorporalis, ut dicit Philosophus. Insuper quia lu-

Lib. 2. de gen. & cor.

men habituale quod est in ipso, facit actu aliquam speciem coloris: ideo non recipit nisi quod est in genere coloris, & actum coloris qui est lumen, & sic est de aliis sensibus præter tactum qui non tam sensus est quam differentia animalis: quia omne animal habet sensum tactus, & quandoque nulum alium habet nisi forte gustum, secundum quod est quidam tactus, non secundum quod est indicium saporis. In illis ergo est illa propositio vera, & non in aliis: non enim visu video me videre, sed sensu communi, cuius necessitas est, ut dicit Avicenna. ut percipiam actus sensuum particularium, & compositiones sensibilibus propriorum, ut eadem potentia iudicetur, hoc album esse dulce, & quod apprehendi possunt sensata communia in quibus sunt propria. In aliis autem potentiis quæ componere & diuidere possunt, propositio est falsa. Unde eadem potentia possum diligere obiectum aliquod, & ipsam dilectionem.

AD ALIUD dicendum, quod in lib. de Trinitate inuenitur ista, albedo est alba, & plures alia: sed absque dubio non sunt propria: & ideo dico, quod non est hic denominatio, cum dico, diligo dilectionem, cum diligo diligibile: dico enim, quod vno actu numero diligo dilectionem & rem dilectam: sed differunt: dilectio enim est appetitus voluntatis tendens in bonum vel in desideratum, & ille appetitus primo est ipse actus, & consequenter obiecti: & vnum est ibi propter alterum, quia actus propter obiectum: & ideo sequitur, quod diligo dilectum propter se, & dilectio placet mihi propter aliud: quia non quero actum exire de potentia propter actum, sed potius propter obiectum: & sic utrumque est in appetitu: & tunc dilectio dilectionis est appetitus actus, & dilectio dilecti est amor tendens in ipsum, & hæc simul sunt: unde ibi idem non denominat se, sicut cum dicitur, albedo albat.

AD ALIUD dicendum, quod ut iam patet, non ibitur in infinitum: quia actus dilectionis stat in appetitu, ex quo egreditur: & ille appetitus non habet alium appetitum, sed potius mouetur ab eo quod diligitur, & illud mouet seipso quod est in ratione primi motoris in hoc ordine: sed dilectum stat in amore qui significatur in verbo, cum dicitur, diligo.

AD VLTIMUM dicendum, quod in veritate in alia ratione sumitur dilectio in conclusione, & in præmissa: sed tamen bene sequitur per modum qui dictus est in principio solutionis: quia nemo diligit amicum, nisi dilectionem habet, & hanc velit appetita voluntatis: & in illa dilectione, ut causa & exemplar increata dilectio resultat: & ideo habet apud se, ubi Deum quem diligere debet, inueniat & diligit. Si autem tu obicias, quod Deus resultat in qualibet creatura, & ita eadem ratio esset de qualibet creatura. Dicendum, quod non est simile: quia in isto resultat ut in exemplo, & resultat ut intimum affectus nostri quod est amor. In aliis autem resultat ut in vestigio &

& in imagine: vel si resultat ut in exemplo sicut facit in vita, & sapientia, & huiusmodi donis, tamen non resultat in eis ut intimi nostri affectus: & ideo in illis amor noster non ita fertur in ipsum.

ARTICVLVS IV.

Verum proximus quem diligimus, minus sit nobis notus quam ipsa dilectio?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quam fratrem quem diligit, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia fratrem nouimus, sensu, imaginatione, & intellectu, dilectionem autem tantum intellectu.

1. Item, Si dilectio de qua loquitur, est charitas increata regulatiua & exemplaris nostrae charitatis: videtur omnino falsum quod dicit: quia oculus nostri intellectus ad manifestissima naturae est similis dispositioni oculorum uespertilionis ad lumen solis: ergo multo magis ad ea quae sunt supernaturalia.

2. Item, 1. ad Tim. 6. Qui habitat terram inaccessibilem: quem nullus hominum uidit, sed nec uideri potest.

3. Item, Ezod. 33. Non uidebit me homo, & uiuet, & Ioan. 1. Deum nemo uidit unquam. Ergo uidetur, quod multo notior sit nobis proximus, quam Deus: quem tamen uocat hic charitatem propter sui praesentiam in anima.

ad contra.

Sed contra: Quaecumque seipsis noscuntur, magis noscuntur quam quae per alia, sicut principia magis quam conclusiones: prima seipsis noscuntur: ergo magis quam alia: Deus autem maxime primus est: ergo seipso noscitur.

2. Item, Quaecumque praesentiora sunt in intellectu, magis noscuntur, quia praesentia est causa notitiae: sed quae suis essentialibus secundum id quod sunt in intellectu sunt, magis sunt praesentia quam ea quae suis similitudinibus tantum sunt in intellectu: ergo magis noscuntur, sed dilectio secundum id quod est in anima intellectiua, est proximius per similitudinem tantum: ergo dilectio magis noscitur quam proximus.

3. Inde obicitur uerius: Quaecumque ita praesentia sunt, ut sint penetrantia substantiam & id quod est intellectus in toto, & nihil de intellectu sit quod non penetrant: illa sunt magis praesentia quam illa quae adfunt ut intrinseca praesentia intellectus: charitas increata est praesens ut totum intellectum penetrans, creata autem ut intrinseca praesens tantum: ergo charitas increata magis est praesens, quam creata: & quae sunt magis praesentia, sunt magis nota, ut dicit August. ergo uidetur, quod Deus sit magis notus nobis, quam quicquid aliud est uel potest esse.

Solutio. Sine prauidicio loquendo puto hic esse distinguendum in intellectu: est enim aliquis intellectus in nobis accipiens

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

ex phantasmate, & in illo perit scientia, si perit sensus: unde caecus natus non demonstrat de coloribus. Est autem alius intellectus non accipiens ex phantasmate, sed in lumine agentis intellectus tantum, & in his in quibus illuminatur etiam ampliori lumine quam sit lumen agentis intellectus, sicut est radius diuinus, uel radius reuelationis angelicae: nec hoc intelligo, quod sint duo intellectus numero & subiecto, sed duo per modum conuersionis ad superius & inferius: sicut dicit August. in lib. de ciui. Dei inducens Apuleium Platonium de Deo Socratis, qui dixit quod Deum non uidere poterant Philosophi nisi intellectu, se a carne abstrahentes, & adhuc non nisi raptem quasi pericantante lumine. Primus autem modus est quasi generalis nobis dum sumus in via. Secundus autem magis erit in actu post uiam. Si ergo queratur, Quomodo intellectus sit potentior ad intelligendum? distinguendum est: quia de natura sui magis se habet ad superius, de statu autem huius uiae magis ad inferius. Similiter distinguo ex parte eius quod noscitur: aliquid enim ita noscitur secundum sui potestatem, quod ipsum est lux & ratio ad alia cognoscenda: & si attendatur potestas notitiae uel intellectus ex parte obiecti mouentis intellectum, magis erit notum quod noscitur in luce propria & est ratio cognoscendi alia, quam id quod tantum cognoscitur in luce aliena: & hoc modo dicit Philosophus in principio de anima, quod notitia de anima certior est quam notitia de corpore animato: quia anima est principium quo cognoscuntur accidentia & opera & passionem animalium. Alia notitia est secundum potestatem noscentis & intellectus qui mouetur ab eo quod noscitur, & secundum illum modum frequenter magis noscuntur quae in natura sunt posteriora, sicut effectus plus quam causa: & hoc modo dictum est, quod intellectus noster, sicut uisus nostrae ad lumen solis, se habet ad ea quae sunt in natura manifestissima. Hac distinctio ne habita dico, quod Deus & charitas increata & omnia quae potentia sunt in anima, sunt magis nota primo modo intellectus, & secundum potestatem intelligibilis mouentis. Frater autem & proximus & omnia quae sensui appropinquant, sunt magis nota secundo modo intellectus, & secundum potestatem intelligentis. Et hoc uidetur August. sentire: quia sic exponit plane notiosem: quia praesentiosem, quia interiorem, quia certiosem: & hoc modo est facile respondere obiectis.

Ad 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Ad 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Ad 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Bb coniunctum

coniunctum carni & phantasmatis: sed si videt aliquis, vivit tunc vita patriæ quoad intellectum.

AD ALIVD dicendum, quod Deum in substantia quid est, nemo vidit unquam: quia hoc est comprehendere, sicut supra in secunda distinctione dictum est: sed tamen substantiam Dei multi videntur.

AD ALIVD dicendum, quod omnia illa procedunt quæ in contrarium obiiciuntur secundum primum modum intellectus, & secundum potestatem eius quod noscitur: & non secundum intellectum phantasticum, & secundum potestatem intelligentis in via in quo magna frequentia sensibilibus & phantasmatum obæcat oculum intellectus secundum primum modum considerati.

ARTICVLVS V.

An aliquis potest scire in via se habere charitatem?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Quia interiorum; quia certiorum, &c.] Ex hoc enim videtur, quod certa sit nobis charitas in nobis: ergo aliquis in vita potest se scire habere charitatem.

Quod etiam videtur per illud ad Rom. 8. Certus sum, quod neque mors, neque vita poterit me separare à charitate Dei, &c.

Item, si charitas est nobis certior, quam proximus: sed proximum ita nouimus, quod de ipso non dubitamus: ergo videtur, quod nos etiam ita nouimus esse in charitate, quod de charitate nostra nihil dubitamus.

Item, Charitas lumen est. Prima canon. Ioan. 2. Qui diligit fratrem in lumine est: lumen autem seipso manifestatur: ergo videtur, quod nullas iustorum habeat aliquod dabium de charitate sua.

Sed contra.

SED CONTRA: Eccle. 9. Nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod nullus sine reuelatione ad se facta, potest scire se esse in charitate, duabus de causis, quarum vna iam dicta est: quia licet charitas manifesta sit de se, non tamen nobis ita manifestatur propter tumultum concupiscentiæ & phantasmatum in cordibus nostris. Alia causa est: quia amor naturalis simillimum habet actum cum actu charitatis quandoque: & ideo vna videtur pro alia, scilicet dilectio naturalis pro gratuita.

AD PRIMVM ergo dicendum, sicut in præcedenti questione dictum est, quod hoc est verum quoad primum modum intellectus & intelligibilis, & non quoad secundum vtriusque.

AD ALIVD dicendum, quod aut Apostolus loquitur ex reuelatione ad se facta, aut vocat notitiam charitatis ex signo seruoris, & huiusmodi.

AD TERTIVM in prima solutione & in questione præcedenti.

AD ALIVD dicendum, quod charitas lumen est effectiue, quia pellit tenebras peccati: & etiam luxen eiset per se spirituale,

quod tamen magis conuenit veritati, non sequitur, quod seipsa videretur propter causas prius dictas, quamuis eiset visibilis de se.

ARTICVLVS VI.

An Deus in via videri potest à nobis per seipsum aut per speciem?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Qui diligit fratrem, in lumine manet, &c.] Videtur enim ex hoc quod charitas diuina sit lumen: sed lumen seipso videtur: ergo videtur sequi ex hoc quod Deus hic in via videatur per seipsum à nobis: ergo videtur per speciem.

Præterea, si videatur in specie quæ est similitudo, quæ species ponitur enim ab ipso abstrahi potest species aliqua: & si aliquid ipse creat in nostro intellectu, illud non erit species sua quæ sit ratio cognoscendi ipsum: ergo videtur, quod aut non cognoscitur, aut cognoscitur per seipsum. Si dicas, quod videtur per effectum. Contra: Hæc visio etiã competit non habentibus charitatem, & etiã non habentibus fidem Catholicam: ergo videtur, quod cum nobiliori visione videat habens fidem & charitatem, in quo Deus per essentialitatem & inhabitantem gratiam est, quod ille videat per speciem eum qui est ipse Deus.

SED CONTRA: Apostolus 1. Cor. 14. s: d: contra. Videmus nunc in ænigmate per speculum, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc cognoscam sicut & cognitus sum.

Item, 2. ad Cor. 6. Quamdiu in corpore manemus, peregrinamur à domino per fidem enim ambulamus, non per speciem.

SOLVITIO. Quidam istis rationibus moti, dicunt quod Deus hic per speciem videtur: sed adeo tenuis est visio, quod visio non potest appellari. Hoc autem non videtur nisi forte in rapu, quando homo non vitur intellectu ex phantasmate accipiente. Et ideo videtur mihi, quod Deus præsens in anima cernitur in suo effectu qui est gratia nobis data, & præcipue in charitate quæ optima virtutum & intima est, & simillima patriæ, quia essentialiter & substantialiter manet in patria, licet modus eius sit alius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod charitas lumen est per effectum luminis qui est multiplex: sed tantum quatuor sunt principales actus eius: quorum primus est illuminando pellere tenebras. Secundus est ostendere ea quæ latebant, & hoc præcipue secundum quod est in extremitate perspicui tangente corpora terminata: quia sic facit actum coloris, & colorata. Tertius est multiplicatione radiorum dissoluere & calefacere, secundum quod magis perpendiculariter opponitur id quod illuminat, quia secundum illam proportionem reflexio fit ad acutiores vel hebetiores angulos. Quartus effectus est non omnis lucis, sed cæli, scilicet mouere ad speciem per virtutem viuificatiuam quasi rerum generabilium naturalium & corruptibilium. Dico ergo, quod charitas & veritas diuidunt istos actus inter se: quoad illuminare magis

magis conuenit veritati, & quoad expulsiōnem tenebrarū ignorantie & infidelitatis: sed quoad expulsiōnem peccati quod nascitur ex corrupto affectu, magis conuenit charitati, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Secundus autem totus est veritatis. Tertius autem totus charitatis per se loquendo.

Quartus autem vtriusque: quia vtraque secundar, veritas intellectum, & charitas affectum.

AD ALIVD dicendum, quod Deus videtur hic à nobis in specie suæ similitudinis quæ est effectus gratiæ eius in nobis, & ille effectus gratiæ non est effectus communis.

Quod fraterna dilectio cum sit Deus, non est Pater vel Filius, vel Spiritus sanctus.

CVm aut fraterna dilectio sit Deus nec Pater est, nec Filius, sed quantum Spiritus sanctus, qui proprie in Trinitate dilectio vel charitas dicitur. Vnde August. in 1. lib. de Trinit. Si donis Dei nihil est maius charitate, & nullum est maius donum Dei quam Spiritus sanctus, quid consequentius est, quam ut ipse sit charitas, quæ dicitur & Deus & ex Deo: Ita enim ait Ioan. Dilectio ex Deo est. Et Paulo post, Deus dilectio est, Vbi manifestat eam se dilectionem dixisse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio. Item in eodem Ioannes volens de hac re apertius loqui. In hoc, inquit, cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis: quia de Spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio. Ipse est ergo Deus dilectio. Ipse igitur, significatur vbi legitur, Deus dilectio est. Ex his ergo apparet, quod Spiritus sanctus charitas est.

ARTICVLVS VII.

An charitas sit maximum omnium donorum?

DEinde queritur de hoc quod dicit secundum August. istius partis vbi dicitur [Si in donis Dei nihil maius est charitate] Videtur enim sapientia maximum donorum esse: quia inter dona Spiritus sancti primo enumeratur.

Item, Sapientia habet in se charitatem, & non conuertitur: quia sapientia dicitur sapere cum sapore, & sapor est cum charitate: ergo videtur, quod sapientia sit maius donum.

Item, In sapientia mittitur Filius: ergo videtur tantum ad minus esse sicut charitas in qua mittitur Spiritus sanctus: ergo non videtur verum, quod charitas sit maximum donorum.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod charitas sit maximum omnium donorum simpliciter, sicut dicit hic Aug.

AD PRIMVM autem quod obiicitur, didendum quod sapientia dicitur primum donum inter donâ ibi enumerata, quæ secundum

dum Greg. dantur in adiutorium potentiarum vel virium. Vel dicatur melius, Quod sapientia primo ponitur, habet hoc à sapore charitatis coniuncto sibi: quia sapientia nihil aliud est, quam sapor Dei in suis donis vel in se, quem saporem facit charitas, & ideo sapientia non erit maior nisi per accidens & non per se: quia hoc quod primum donum sit, habet à charitate: & ideo charitas quæ hoc habet à se, maior est.

AD ALIVD dicendum, quod hoc facit magnitudinem per accidens: quia, ut dicit August. in his quæ non mole magna sunt, idem est maius esse quod melius. Vnde charitas quæ est forma omnis boni, & vinculum perfectionis, est optimum donorum.

AD ALIVD dicendum, quod in sapientia mittitur Filius, hoc verum est: sed tamen ab illo ordine non sumit sapientia æqualitatem: quia intellectus vterius ordinatur in nobis ad affectum. Intellectus enim est bonus omnibus facientibus eum. Et ideo etiam perfectio affectus ordine finis melior est perfectione intellectus: & cum charitas in perfectione affectus sit vltimum & optimum, charitas est maximum donorum.

Quod non est dictum per causam illud, Deus charitas est, sicut illud, tu es patientia mea, & spes mea.

E **S**ed ne forte aliquis dicat illud esse dictum per expressionem causæ, Deus charitas est, eo scilicet quod charitas sit ex Deo & non sit ipse Deus: sicut dicitur, Deus nostra patientia est, & spes: non quod ipse sit ista, sed quia ista ex Deo sunt: occurrit August. ostendens hoc non esse dictum per causam, sicut illa, in 15. de Trinit. ita dicens, Non dicturimus charitatem non propterea esse dictam Deum, quod ipsa charitas sit vlla substantia quæ Dei digna sit nomine, sed quod donum sit Dei: sicut dictum est Deo, Tu es patientia mea. Non utique ideo dictum est, Tu es patientia mea, quod Dei substantia est nostra patientia, sed quia ab ipso nobis est. Vnde alibi, Ab ipso est patientia mea. Hunc enim sensum facile refellit Scripturarum ipsa locutio. Tale est enim, Tu es patientia mea, quale est, Domine spes mea. Et Deus meus misericordia mea. Et multa similia. Non est autem dictum, Domine charitas mea: aut, tu es charitas mea: aut Deus charitas mea. Sed ita dictum est, Deus: charitas est, sicut dictum est, Deus spiritus est. Hoc qui non discernit, intellectum à Domino non, expositionem quarat à nobis. Non enim apertius quicquam possumus dicere. Deus ergo charitas est. Ex prædictis clarescit, quod Spiritus sanctus charitas est qua diligimus Deum & proximum: vnde facilius est nobis ostendere quomodo Spiritus sanctus in itatur siue detur nobis.

ARTICVLVS VIII.

Utrum patientia sit Dei substantia? & utrum fides, spes, salus, patientia, habeant in Deo exemplaria?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Dei substantia est nostra patientia, sed quia ab ipso nobis est. &c.] Sed contra: Secundum communem opinionem quæ fere ab omnibus modo tenetur, charitas nostra non est Dei substantia, sed ab ipso nobis est: ergo videtur, quod sit simile.

2 Si dicas, quod charitas nostra est exemplum charitatis diuinæ: patientia autem, & fides, & huiusmodi, non habent exemplar in Deo sibi respondens: & ideo dicitur charitas Deus, non autem patientia. Contra: Nihil creatur à Deo sine exemplari: ergo nec patientia.

2 Præterea, Quid dicatur de salute, cum dicitur salus mea, nunquid salus non est exemplariter in Deo?

SOLVTIO. Dicendum, quod quædam sonant imperfectionem, vt fides, spes, patientia: fides propter formam & actum, spes autem propter genus quod est expectatio, patientia propter subiectum, salus autem etiam respicit euersionem periculi: vnde patientia & salus sunt in subiecto passibili, & ideo exemplar non habent in Deo.

DICENDVM ergo ad primum, quod charitas est à Deo, sicut vltimum & optimum, ad quod in genere virtutis se habet noster affectus: alia autem dona non sic: & ideo magis relucet in charitate, quam in aliis.

AD ALIVD dicendum, quod exemplar virtutis non vocatur idea sub qua creatur omne quod creatur: sed exemplar vocatur, quod per prius est in Deo secundum rem, sicut vita, sapientia, charitas & huiusmodi.

Quomodo Spiritus sanctus mittatur vel detur nobis.

F **T**unc enim mitti vel dari dicitur, cum ita in nobis est, vt faciat nos diligere Deum & proximum: per quod manemus in Deo & Deus in nobis. Vnde August. hunc missionis modum insinuans in 15. lib. de Trinitate ait: Deus Spiritus sanctus qui procedit ex Deo, cum datus fuerit

fuerit homini, accendit eum ad diligendum Deum & proximum, & ipse dilectio est. Non enim habet homo unde diligat Deum, nisi ex Deo. Ecce quomodo datur vel mittitur nobis Spiritus sanctus secundum quod dicitur datum siue donum. Quod donum commendat Aug. ex-^{vbi supra cap. 7.} planans apertius quomodo detur in eodem libro. Dilectio, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris, ut ait Apostolus, per Spiritum sanctum Rom. 5. qui datus est nobis. Nullum est isto dono Dei excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per Spiritum munera, sed sine charitate nihil profunt. Nisi ergo tantum impartiatur cuiquam Spiritus sanctus, ut eum Dei & proximi faciat amatorem, a sinistra non transfertur ad dexteram. Neque Spiritus sanctus proprie dicitur donum, nisi propter dilectionem, quam qui non habuerit, etsi loquatur omnibus linguis, & habuerit prophetiam & omnem scientiam & omnem fidem, & distribuerit omnem substantiam suam, & tradiderit corpus suum ita ut ardeat, non ei prodest. Quantum ergo bonum est, sine quo ad aeternam vitam neminem tanta bona perducunt. Ipsa vero dilectio vel charitas (nam vnius rei nomen est utrumque) perducit ad regnum. Dilectio ergo quae Deus est, & proprie ex Deo est: Spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Deus charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas. Quocirca rectissime Spiritus sanctus cum sit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum proprie quid nisi charitas intelligendum est: quae perducit ad Deum; & sine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum. Ecce hic aperitur quod supra dictum erat, scilicet quod charitas sit Spiritus sanctus, & donum excellentius; & quomodo hoc donum, id est, Spiritus sanctus, detur nobis, scilicet cum ita impartitur alicui, id est, ita habet esse in aliquo, ut eum faciat Dei & proximi amatorem. Quod cum facit, tunc aut dari dicitur siue mitti alicui: & tunc ille dicitur proprie habere Spiritum sanctum.

ARTICVLVS IX.

An sola charitas diuidat inter filios regni & perditionis? & utrum in quolibet augmento charitatis dicitur mitti Spiritus sanctus? & utrum mittatur in aliis muneribus quam charitate?

Quest. 1. **D**einde quaeritur de hoc quod dicitur [Solum est quod diuidit inter filios regni, & perditionis, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia quaelibet virtus separatur a vitio sibi contrario: non ergo tantum charitas.

Quest. 2. **P**RETEREA quaeritur, Vtrum Spiritum sanctum debemus dicere mitti in aliis muneribus quae dantur per ipsum, ut hic dicitur: Videtur quod non: quia cum illis non adest per gratiam inhabitantem: missum autem mittitur ut adest nobis, sicut & donum suum: ergo videtur, quod non cum illis mittitur Spiritus.

Quest. 3. **I**TEM quaeritur, Vtrum in quolibet augmento charitatis mitti dicatur Spiritus sanctus? Videtur, quod non ad aliud adest, quam

D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

prius, sed ad maius.

SOLVITIO. Dicendum, quod nulla virtus vniuersaliter diuidit nisi charitas: quia ipsa vno modo est forma omnium, & ideo cum nullo vitio habetur: aliae autem virtutes non excludunt nisi vitium vnum, & non omnia.

AD ALIUD dicendum, quod, ut patet non dicitur mitti nisi in charitate simpliciter, sed secundum quid in aliis, ut mittatur videlicet in aliis ut Spiritus est, & non ut sanctus est.

AD ALIUD dicendum, quod est augmentum sensibile per signum, & augmentum insensibile. Verbi gratia, charitas incipiens manens in statu incipientium augetur, sed insensibiliter: sed illa quae mutat statum, ut iam sit proficiens, & fiat perfecta, in illo augmento quod est sensibile per signum, dico quod Spiritus sanctus mittitur: & hoc est quod dicit Augustinus. Spiritus & charitas non habenti datur ut habeat, & habenti ut magis habeat: & habebitur in litera sequentis partis. Sed non dicitur mitti ratione augmenti quod est insensibile, eo quod in missione est cognitio per effectum, ut supra dictum est.

Utrum concedendum sit, quod Spiritus sanctus augetur in homine, vel magis vel minus habeatur vel detur?

Hic queritur, Si charitas Spiritus sanctus est, cum ipsa augetur & minuatur in homine, & magis & minus per diuersa tempora habeatur, utrum concedendum sit, quod Spiritus sanctus augetur vel minuatur in homine, & magis & minus habeatur? Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis esse videtur: Deus autem omnino immutabilis est: videtur ergo, quod vel Spiritus sanctus non sit charitas, vel charitas non augetur vel minuatur in homine. Item, Charitas & non habenti datur ut habeat, & habenti ut plenius habeat. Si ergo Spiritus sanctus charitas est, & non habenti datur ut habeat, & habenti ut plenius habeat. Sed quomodo datur non habenti, cum ipse ut Deus sit ubique, & in omnibus creaturis totus: & quomodo plenius datur vel habetur sine sui mutatione.

Responsio ad primam questionem.

His itaque respondemus, dicentes quod Spiritus sanctus siue charitas penitus immutabilis est, nec in se augetur vel minuitur, nec in se recipit magis vel minus: sed in homine vel potius homini augetur & minuitur, & magis vel minus datur vel habetur, sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in se nec magnificatur nec exaltatur. Vnde Propheta: Accedat homo ad cor altissimi, & exaltabitur Deus. Super quem locum ait auctoritas: Deus non in se, sed in corde hominis grandescit. Sic ergo Spiritus sanctus homini datur, & datus amplius datur, id est, augetur, & magis & minus habeatur: & tamen immutabilis existit.

Responsio ad secundam.

Cumque ubique sit & in omni creatura totus, sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes Spiritum sanctum habent, in quibus est: alioquin & irrationabiles creaturæ haberent Spiritum sanctum, quod fidei pietas non admittit.

DIVISIO TEXTVS.

Hic queritur, Si Spiritus sanctus est charitas, &c. Hic incipit secunda pars istius distinctionis, in qua Magister soluit contra se obiecta: & diuiditur in tres partes, in quarum prima obicit per rationem & soluit. In secunda obicit per auctoritates & soluit ibi [Supra dictum est, quod Spiritus sanctus, &c.] In tertia obicit

per vnam auctoritatem, quæ maxime videtur esse contra eum, & soluit ibi [Alias quoque inducunt rationes, &c.] In prima parte sunt tria capitula, quorum primum habet objectionem, secundum solutionem ibi [His ita respondemus] Tertium confirmationem solutionis, sicut patet in litera.

ARTICVLVS X.

An charitas potest auferri, vel minui?

Hic incidit questio difficilis de hoc quod hic supponitur: charitas augetur. Et à Magistro

Psal. 61.
In antiquo
habetur, Cal.
sedoni.

Magistro dicitur, quod non essentialiter augetur, sed nobis, vel in nobis. Omnes autem moderni fere dicunt contrarium. Videtur autem, quod non augetur: in his enim quæ simplicia sunt, si vnum alteri additur, nihil maius efficitur: ergo si essentia charitatis essentia charitatis addatur, nihil maius efficitur: ergo augetur non potest.

2. Item, Si punctum puncto addam, duplicauit punctum: sed extensiuè non feci lineam: ergo à simili, si essentiam charitatis addam, nihil maius efficitur quasi extensione continua, sed duplicauit charitatem. Sed hoc nihil est: quia est ponatur charitas augetur: non tamen semper augetur in duplum.

3. Item, Quæcumque augetur, aut augetur per aliquid additum, aut per multiplicationem in seipsis; sicut fecit Dominus de quinque panibus: aut per rarificationem, aut per productionem, sicut illa quæ maleantur ut sunt longiora. Constat autem, quod charitas nullo istorum modorum à Magistro ponatur augetur, nisi per additionem vel per multiplicationem. Sed contra: id quod augetur per additionem, habet in se virtutem vnde additum vnari sibi. Quæ est ergo virtus illa in charitate conuertens in se aliam partem charitatis? Non potest etiam fingi, ut videtur. Si dicatur, quod additur sicut ignis igni. Contra: ignis transit in locum ignis, & sicut in quo coleratur species eius: ergo videtur, quod oporteret talem virtutem mouentem charitati addita adesse, quæ moueret ipsam adhuc ut illi vniretur: & quæ est illa? Si autem dicas, quod multiplicatur in se. Contra: Simplex in se non multiplicatur: sicut si milles multiplicetur punctus, non efficitur magnum: ergo charitas non hoc modo augetur.

4. Item, Ad quid augetur: quia minima charitas valet resistere cuiuslibet tentationi, ut dicunt, & minima charitas sufficit ad meritum vite æternæ: cum ergo non habeatur nisi propter ista duo, videtur quod charitas superflue augetur. Si dicas, quod augetur virtute, & non essentia: hoc videtur non posse stare: quia virtus non est nisi in essentia ut in subiecto: vnde tanta essentia tantum potest, & tantam habet virtutem, & nisi augetur non potest plus.

Psal. 1.

Si propter hoc dicatur, quod charitas non augetur. Contra, Super illud, Ascensiones in corde suo disposuit, &c. Glossa: Gradus quibus ascendit, quia semper proficit in corde suo: quanto enim plus atauerit, tanto altius ascendit.

2. Item, 1. Corinth. 12. super illud, Superimpendar ego ipse pro animabus vestris, Glossa: Perfecta charitas est ut quis paratus sit mori pro fratribus. Sed nunquid mox ut nascitur charitas, iam perfecta est? imo ut perficiatur nascitur: & cum fuerit nata, nutritur: & cum fuerit nutrita, roboratur: & cum fuerit roborata, perficitur: & cum venerit ad perfectionem, dicit, Cupio dissolui.

3. Item charitati debetur præmium: sed maius præmium debetur vni quam alij: ergo

charitas maior ergo augetur potest.

4. Item Ioan. 14. Maiorem hac charitatem nemo habet: ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

VLTERRIVS queritur in hac parte, Quæritur. Vtrum possit minui? & videtur quod sic: quia contraria sunt circa idem: sed augmentum & diminutio sunt contraria: ergo videtur, quod si charitas augetur, quod etiam possit diminui.

SED CONTRA: Nihil diminuitur nisi ab aliquo diminvente ipsum: si ergo charitas diminuitur, erit aliquid diminuens eam: aut ergo Deus, aut voluntas in qua est, aut peccatum. Constat, quod nec Deus, nec voluntas: quia Deus dat & auget eam, & voluntas habet eam. Si autem peccatum diminuit: aut veniale, aut mortale. Non veniale: quia non attingit eam, quia non est in superiori parte anime: nec mortale, quia non potest stare cum ipsa in eodem: omne autem diminuens est cum diminuto in eodem: ergo non diminuitur.

Si dicas, quod augetur, & tamen non diminuitur, eo quod augmentum insit ei per naturam: hoc nihil est: quia contrarium quod inest per naturam, semper est vno modo, ut calor in igne, & non maior, nec minor, nisi per accidens: augmentum autem inest charitati, ita quod de minori efficitur maior: & si rediret ad priorem quantitatem, diceretur diminuta charitas.

SOLVITIO. Dicendum, quod hæc questio vna est & eiusdem rationis in augmento omnium virtutum: concedo autem simpliciter, quod augetur charitas per additionem essentia ad essentiam: & bene videtur mihi in hac parte Magister falsum dixisse.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod est simplex in continuo habens positionem, & hoc additum alij nihil efficit maius: & est simplex in discreto habens ordinem, & hoc additum alij facit discretionem pluralitatis: exemplum primi est punctus, secundi autem vnitas. Est etiam simplex quod non habet extensionem molis, sed virtutis: & hoc additum alij facit magis in essentia & virtute, & non mole.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quod non est simile de puncto: quia punctus puncto est æqualis: sed essentia addita charitati, & cui additur, non necessario est æqualis, sed minor.

AD ALIVD dicendum, quod iam dixi, quod augetur additio. Ad hoc autem quod queritur de virtute vnitiua, dico quod seipsis sibi vniantur in voluntate quæ est proprium subiectum vtriusque; sicut ignis igni in loco ignis: & ipsa speciei idemitas in addito & in eo cui fit: additio, facit facilem transitum vnus in aliud.

AD ALIVD dicendum, quod licet minima charitas sufficiat resistere, non tamen sufficit æque faciliter: vnde sicut nutrita non tantum dat speciem materię, sed etiam speciei fortificationem propter alterationes sequentes: ita est in gratia: non quod gratia parua etiam debilis sit respectu peccati: sed

quia subiectum eius debile est: & ideo oportet, quod multum fortificetur habitu informantē. Similiter licet minimæ charitati debeat regnum: tamen maior meretur augmentum præmij.

Ad quæ.

Ad id quod vterius queritur, Si diminui potest? Dicendum, quod non: & bene concedo, quod non valet illa solutio quam quidam dant, eo quod augmentum sibi sit naturale, charitatem diminui non posse: sed sicut probat obiectio, ideo non diminuitur, quia nihil est diminuens eam: sed aliquid destruens, vel augens inuenitur. Nota tamen, quod charitas proficit quatuor modis, scilicet

quod ad radicationem in subiecto ex diuturnitate quoad facilitatem operandi secundum eam, ex consuetudine affectionum & operum charitatis quoad numerum meritorum ex multitudine operum, & quoad modum feruoris ex actuali consideratione beneficiorum Dei: sicut nouitij quandoque plus feruent alii, ex eo quod æqualiter & de nouo mouentur circa beneficia Dei: & id quod de nouo mouet, plus prouocat feruorem. Præter istos quatuor modos est augmentum eius proprium per additionem, &c.

Auctoritate confirmat utramque responsionem.

K

VT autem certius fiat quod diximus, auctoritate confirmamus, quod Spiritus sanctus magis ac minus percipitur & homini augetur, & non habenti datur, & habenti datur, & habenti vt plus habeatur, August. ostendit super Ioannem, dicens, Sine Spiritu sancto constat nos Christum non diligere, & eius mandata seruare non posse: & id nos posse atque agere tanto minus, quanto illum percipimus minus: tanto vero amplius, quanto illum percipimus amplius. Ideoque non solum non habenti, verum etiam habenti non incassum promittitur. Non habenti quidem, vt habeatur: habenti autem, vt amplius habeatur. Nam si ab alio minus, & ab alio amplius non haberetur, sanctus Eliseus sancto Eliæ non diceret, Spiritus qui est in te, duplo sit in me. Christo autem qui est Dei Filius, non ad mensuram datus est Spiritus. Neque enim sine gratia Spiritus sancti est mediator Dei & hominum homo Christus. Quod enim est vnigenitus Dei Filius æqualis Patri, non est gratiæ, sed naturæ. Quod autem in vnitate personæ vnigeniti assumptus est homo: gratiæ est, non naturæ: cæteris autem ad mensuram datur, & datus additur, donec vnique pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur. Ecce expresse habes, quod Spiritus sanctus magis & minus datur, vel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & non habenti datur: quia Spiritus est charitas quæ non habenti datur, & in habente augetur & proficit. Imo, vt verius & magis proprie loquar, homo in ea proficit, & deficit aliquando: & tunc ipsa dicitur proficere, vel deficere: quantum nec proficit, nec deficit in se, quia Deus est. Vnde August. in homil. 9. super epistolam Ioan. ait, Probet se quisquam quantum in illo profecerit charitas, vel potius quantum ipse in charitate profecerit. Nam si charitas Deus est, nec deficit, nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendum sit, cum dicitur Spiritus sanctus augeri in nobis, quia nos in eo scilicet proficimus. Sic & alia huiusmodi.

Quod aliqui dicunt Spiritum sanctum non esse charitatem quæ diligimus Deum & proximum.

L
Rom. 1.

SVpra dictum est, quod Spiritus sanctus charitas est Patris & Filij, quæ se inuicem diligit & nos: & ipse idem est charitas quæ diffunditur in cordibus

cordibus nostris, ad diligendum Deum & proximum. Horum alterum omnes Catholici concedunt, scilicet, quod Spiritus sanctus sit charitas Patris & Filij. Quod autem ipse idem sit charitas qua diligimus Deum & proximum, à plerisque negatur. Dicunt enim, Si Spiritus sanctus charitas est Patris & Filij & nostra, eadem ergo charitas est qua Deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem Sanctorum auctoritates negare videntur. Dicit enim August. in lib. de spiritu & littera, Vnde est dilectio, nisi vnde & ipsa fides, id est, à Spiritu sancto? Non esset enim in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris per Spiritum. Charitas autem Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut iustitia Dei dicitur, qua nos iusti eius munere efficimur: & Domini salus, qua nos saluat: & fides Christi, qua nos fideles facit. His verbis videtur monstrari distinctio inter charitatem qua nos Deus diligit, & qua nos diligimus. Et sicut iustitia nostra dicitur Dei, non quod ipse sit ea iustus, sed quia ea nos iustos facit, similiter & fides, & salus: sic videtur dicta Dei charitas qua est in nobis, non quod ipse ea diligit, sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem August. in lib. 15. de Trin. ait, Cum Ioannes commemorasset Dei dilectionem, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, & misit Filium suum liberatorem pro peccatis nostris. Ecce & hic videtur manifeste dividere dilectionem qua nos diligimus Deum, ab ea qua ipse diligit nos. Si ergo, inquiunt, Spiritus sanctus dilectio est qua Deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio est, imo duo diuersa est, quod absurdum & à veritate longe est. Non est ergo dilectio qua diligimus, sed qua Deus tantum diligit nos.

Responsio ad prædicta, determinans auctoritates.

His respondemus prædictarum auctoritatum verba determinantes hoc modo, Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua ipse nos diligit, sed qua nos diligere facit, &c. His verbis non dividitur nec diuersa ostenditur charitas qua Deus nos diligit, ab ea qua nos diligimus: sed potius cum sit vna & eadem charitas, & dicatur ipsa Dei charitas, & diuersis de causis & rationibus Dei charitas appellari in Scriptura ostenditur. Dicitur enim Dei charitas, vel quia Deus ea diligit nos, vel quia nos ea suos dilectores facit.

Determinatio prima auctoritatis.

Cum ergo ab Apostolo dicitur charitas Dei diffundi in cordibus nostris, non est dicta charitas Dei qua diligit nos, sed qua facit nos diligere, id est, non ibi appellatur charitas Dei, eo quod Deus nos ea diligit, sed eo quod nos ea sui dilectores facit. Et quod ea ratione possit dici charitas Dei, quia nos ea diligere facit, ex simili genere locutionis ostenditur: sicut dicitur iustitia Dei qua nos iustificat, & Domini salus qua nos saluat, & fides Christi qua nos fideles facit.

Determinatio secunda.

O Similiter & aliam exponimus auctoritatem, ubi ait dilectionem Dei commemorari, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos: ac si diceret, commemorat dilectionem Dei, non secundum quod ea nos diligimus Deum, sed secundum quod ipse ea diligit nos.

Aliud obiciunt.

P
Lib. de Spi-
ritu & lit.
cap. 12.

Sed aliud est, inquit, quod magis virget, dixit enim supra August. quod dilectio est à Spiritu sancto, à quo fides. Sicut ergo fides non est Spiritus sanctus à quo est, ita nec charitas. Quomodo ergo Spiritus sanctus est, si ab ipso est? Nam si ab ipso est, & ipse est: ergo Spiritus sanctus à seipso est. Ad quod dicimus, Spiritus sanctus quidem à seipso non est, sed tamen à seipso datur nobis, ut supra dictum est, dat enim seipsum nobis Spiritus sanctus. Et ex hoc sensu dictum est, quod charitas ab ipso est in nobis, & tamen ipsa Spiritus sanctus est. Fides autem est à Spiritu sancto, & non est Spiritus sanctus, quia donum vel datum solummodo est, non Deus dans.

Quod alias inducunt rationes & auctoritates ad idem probandum.

R Alias quoque inducunt rationes ad idem ostendendum, scilicet quod charitas non sit Spiritus sanctus, quia charitas affectio mentis est & motus animi: Spiritus sanctus vero non est affectio animi vel motus mentis, quia Spiritus sanctus immutabilis est & increatus: non est ergo charitas.

Quod charitas est motus vel affectio animi.

R
Cap. 1.
Cap. 1.
Rom. 8.

Q uod autem charitas sit affectio animi, & motus mentis, auctoritatibus confirmant. Dicit enim August. in 3. lib. de doctrina Christi. Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se ac proximo propter Deum. Idem in lib. de moribus Ecclesie Catholice, tractans illud verbum Apostoli, Nec mors nec vita poterit nos separare à charitate Dei. Charitas Dei, inquit, dicta est virtus quæ animi nostri rectissima affectio est, quæ coniungit nos Deo, qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quod charitas est affectio & motus animi: ac per hoc non videtur esse Spiritus sanctus.

Responsio determinans auctoritates.

S
Sap. 8.

A d quod dicimus hoc ita dictum esse, sicut dicitur, Deus spes nostra & patientia nostra, quia facit nos sperare, & pati: ita charitas dicitur esse motus siue affectio animi, quia per ea movetur & afficitur animus ad diligendum Deum. Non autem mireris si charitas, cum sit Spiritus sanctus, dicatur motus mentis: cum etiam in libro Sap. dicatur

de

De Spiritu sapientie, qui attingit à fine usque ad finem, qui est actus mobilis, certus, incoinquinatus. Quod non ideo dicitur, quod sapientia sit mobile aliquid vel actus aliquis, sed quia sui immobilitate omnia attingit, non locali motu, sed ut ubique semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi, non quod ipsa sit motus vel affectio vel virtus animi, sed quia per eam quasi esset virtus, afficitur mens & movetur. Sed si charitas Spiritus sanctus est, qui operatur in singulis prout vult, cum per eum mens hominis afficiatur & moveatur ad credendum, vel sperandum, & huiusmodi, sicut ad diligendum: quare non sic dicitur charitas motus vel affectio mentis ad credendum, vel sperandum, sicut ad diligendum? Ad quod sane dici potest, quia alios actus atque motus virtutum operatur charitas, id est, Spiritus sanctus mediantibus virtutibus quarum actus sunt, utpote actum fidei, id est, credere fide media, & actum spei, id est, sperare media spe. Per fidem enim & spem prædictos operatur actus: diligendi vero actum per se tantum, sine alicuius virtutis medio operatur, id est, diligere. Aliter ergo hunc actum operatur quam alios virtutum actus. Ideoque differenter de hoc & de aliis loquitur Scriptura, quæ istum specialiter charitati tribuit. Est ergo charitas vere Spiritus sanctus. Vnde Augustinus præmissum verbum Apostoli tractans in eodem lib. charitatem dicit esse bonum, quo nil melius est: & per hoc ipsam esse Deum significat dicens, Si nullares ab eius charitate nos separaret, quid esse non solum melius, sed etiam certius hoc bono potest? Ecce dicit, quia charitate nihil melius est. Charitas ergo Spiritus est qui Deus est, & donum Dei siue datum: qui diuidit singulis fidelibus dona, nec ipse diuiditur, sed indiuisus singulis datur. Vnde August. ubi Ioannes dicit, non ad mensuram Christo dari spiritum, ait, Ceteris vero diuiditur, non quidem ipse Spiritus, sed dona eius.

ARTICVLVS XI.

Verum Christo datus est spiritus non ad mensuram, ita quod gratia eius sit infinita?

D E inde queritur de hoc quod dicitur [Christo autem qui est Filius Dei, non ad mensuram datus est spiritus] Ergo videtur quod gratia eius sit infinita, quod falsum est.

Solutio. Gratia in se finita est: sed attingit per vnionem diuinitatem in opere: quia agens in gratia est Deus & homo: & ideo ratione vnionis potest dici infinita: & hoc probatum & exemplatum est in 3. huius voluminis distinct. 13.

ARTICVLVS XII.

Quid intelligitur per hoc quod dicitur per Eliseum, Sit in me spiritus tuus duplex?

D E inde queritur de hoc quod dicitur [Oro ut spiritus tuus duplex sit in me] secundum intellectum literæ. Dicendum, quod in Elia duplex fuit spiritus ad prophetiam, & miracula: & hunc petiuit Eliseus, non ut duplum haberet quam Elia habuit. Secundum autem quod hic inducitur, tunc spiritus ad vnum fuit in Christo, hoc est, ad virtutes: in nobis autem duplicatur non in quantitate, sed in effectu: quia est in nobis ad virtutes, & ad pulsionem peccati. In illa autem solutione, quæ Magister soluit vltimam auctoritatem, ubi dicit [Ad quod sane dici potest, quia aliquos actus, &c.] Magister aperte petit quod est in principio: quia idem est in questione, quod ipse supponit in solutione.

DISTIN

DISTINCTIO XVIII.

An concedendum sit, quod per donum dentur dona?

A

HIC queritur, Cum Spiritus sanctus per quem diuiduntur dona, ipse sit donum, vtrum concedendum sit, quod per donum diuidantur ac dentur dona? Ad quod dicimus, quia per donum, quod est Spiritus sanctus, singulis propria diuiduntur, & ipsum communiter omnes habent. Vnde August. in 1. lib. de Trinit. ait, Per donum quod est Spiritus sanctus, in commune omnibus membris Christi multa dona, quae sunt quibusque propria, diuiduntur. Non enim singuli quique habent omnia, sed hi illa, alij alia: quamuis ipsum donum a quo cuique propria diuiduntur, omnes habeant, id est, Spiritum sanctum. Ecce aperte dicit per donum dona dari.

Cap. 19.

DIVISIO TEXTUS.

HIC queritur, Cum Spiritus sanctus, &c.] Peracto tractata de duplici processione Spiritus sancti agit Magister hic de relatione determinante Spiritum sanctum secundum rationem suae processionis. Sicut enim filiatio ex ratione processionis, quae est generatio, determinat Filium: ita donum esse ex ratione processionis quae est spiratio amoris, determinat Spiritum sanctum: & de hoc agit hic Magister: & continetur tota pars ista in hac distinctione quae diuiditur in tres partes, in quarum prima determinat Magister rationem doni, hoc est, qualiter hoc nomen conuenit Spiritui sancto. In secunda tangit probationem, quod hoc nomen habet ex ratione processionis *ibi* [Et notandum, quod sicut Filius nascendo accepit, &c.] In tertia concludit ex ratione nominis, quod per hoc nomen donum refertur ad Patrem & ad Filium: sed per hoc nomen datum, non tantum comparatur ad Patrem & Filium dantes, sed etiam ad nos qui accipimus, & noster vocatur *ibi* [Et secunda hoc quod sempiternum donum est, refertur ad Patrem & Filium, &c.] In prima parte harum partium sunt tria, in quorum primo queritur, Vtrum per donum dentur dona? In secundo quare dicatur donum & datum *ibi* [Praeterea diligenter considerandum, &c.] In tertio tangit, quod ex proprietate aeterna habet, quod sit donum, sed non quod sit datum *ibi* [Donum vero dicitur non ex eo tantum, &c. Per hoc patet sententia.

ARTICVLVS I.

Vtrum per donum quod est Spiritus sanctus, omnia alia dona donantur?

Incidit autem hic dubium circa primum capitulum, Vtrum per donum dentur dona? Videtur autem, quod non: quia per motum non fit motus generaliter: quia dicit Philosophus, quod non est alterationis alteratio, & omnino non est mutationis mutatio: ergo a simili etiam per donum non datur donum.

2 Item, Videtur, quod hoc abeat in infinitum: quia si haec est ratio, quod dantur dona, quia in dono dantur: ita donum necesse est etiam in dono donari, & sic de aliis: ergo hoc abibit in infinitum.

3 Item, Cum dico, in dono dantur dona: aut omnia, aut quaedam. Si omnia: ergo donum in quo omnia dona donantur, datur in dono: ergo est donum aliquod praeter omnia dona, quod falsum est. Si quaedam & non omnia: ergo illud donum in quo donantur dona illa, non habet generalem influentiam super collationem donorum: ergo non habet rationem causalitatis ad omnia dona, quod est inconueniens, quia illud donum est Spiritus sanctus.

4 Item, Filius est vnum de datis nobis. Vnde 11a. 9. Parvulus enim natus est nobis, & Filius datus est nobis. Ergo hoc donum datur in Spiritu sancto. Dari autem in dono est, quod donum habeat influentiam causae super illud quod datur: ergo Spiritus sanctus habet influentiam causae super Filium, quod falsum est, vt videtur, quia Spiritus est a Filio, & non e conuerso.

5 Item, Ponamus per impossibile Spiritum

In Lib. I. Sentent. Distinct. XVIII. 301

sanctum non esse: aut adhuc Pater, & Filius essent aequales liberales, vt prius: aut non. Si non: ergo liberalitatem habent a Spiritu sancto: quod falsum est. Si sic: ergo adhuc dantur dona: & non in hoc dono: ergo videtur, quod haec non sit ratio, quod Spiritus sanctus sit donum in quo alia dona donantur.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod Spiritus sanctus est donum in quo alia dona donantur: & in hoc dono dantur dona. Et ratio huius est: quia quicquid alicui gratuito & liberaliter dat, primo ante illud dat ei amorem, & in illo postea communicat ei de bonis suis, & dat ei & se, & quicquid dat.

DICENDUM ergo ad primum, quod non est alterationis alteratio, hoc est, quod alteratio sit ad alterationem vt ad terminum motus, quia sic nunquam esset quiescere, & sic etiam non est mutationis mutatio: sed frequenter vnus motus causa est alterius, & vna alteratio causa est alterius. Sic dico hic, quod primum donum causa est omnium aliorum, vt dictum est: quia in primo dono datur nobis amor Dei, qui est Spiritus sanctus qui donum vocatur ab aeterno.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non abibit in infinitum: quia sicut in causa motum stat in primo motu qui est causa omnium inferiorum, ita in donis stat in primo dono quod est causa omnium secundorum.

AD ALIUD dicendum, quod non omnia dona donantur in dono alio a se: quia

primum donum datur in seipso: quia ipsum est amor gratuitus in quo & ipse & omnia alia secunda dona dantur.

AD HOC autem quod contra obiicitur, dicendum quod donum primum seipso se infuit, non tamen habet causalitatem respectu sui: quia Spiritus sanctus seipso dat se, & mittit se: sed non per hoc tollitur generatio vel causalitas influendi super omnia dona creata.

AD ALIUD dicendum, quod Filius datur in eo quod natus & factus est: & in eo quod sic datus est, datus est in hoc dono quod appropriare est Spiritus sanctus, sicut Magister determinat in 2. huius voluminis: vnde Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret. Filius autem secundum aeternam generationem non habet rationem doni, quia sic non est a Spiritu sancto: sed temporalis eius generatio a Spiritu & in Spiritu sancto est.

AD ALIUD dicendum, quod si per impossibile ponatur Spiritus sanctus non esse, sequitur, quod Pater & Filius non mittant & dent amorem personalem, in quo omnia alia dona dantur: sed sequitur, quod in amore essentiali dantur dona, cui non conuenit mitti, nec procedere temporaliter ab ipsis, sicut nec essentiali conuenit. Vnde non sequitur, quod aliquid accipiant a Spiritu sancto, sed quod tunc non mittent amorem, nec procedit amor temporaliter: quia quod processio temporalis in se claudit aeternam, hoc est ex proprietate personali Spiritus, non ex aliquo defectu essentiae diuinae.

Vtrum eadem ratione Spiritus sanctus dicatur donum, & datum sine donatum?

Praeterea diligenter considerandum est cum Spiritus sanctus dicatur donum, & datum, vtrum & eadem ratione vtrumque nomen ei conueniat: quod vtrique videri potest.

Quare ita esse videtur?

Cum enim idem sit Spiritum sanctum dari, & Spiritum sanctum donari, ex eadem ratione videtur Spiritus sanctus dici datum & donum. Hoc etiam videtur Augustinus significare in 15. lib. de Trinitate Cap. 19. qui ait, Spiritus sanctus intantum donum Dei est, in quantum datur eis quibus datur: apud se autem Deus est etiam nemini datur. Ecce aperte dicit Spiritum sanctum donum appellari, quia datur. Si autem ex eo tantum appellatur donum, quia datur, non ab aeterno fuit donum, quia non datur nisi ex tempore.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Cc

Responsio

Responsio quare datum siue donatum dicatur Spiritus sanctus.

D Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus & donum dicitur, & datum siue donatum: sed datum siue donatum ex eo tantum dicitur, quia datur vel donatur, quod habet tantum ex tempore.

ARTICVLVS II.

Utrum una sit ratio doni & dati?

D Einde queritur supra secundum capitulum [Præterea diligenter considerandum, &c.] Utrum una ratio sit doni, & dati? Videtur autem, quod sic: quia mobilis & moti una ratio substantiæ est, non differens nisi per actum & potentiam: sed donum dicitur eo quod datur: ergo illa habebunt unam rationem.

1. Præterea, in omnibus actus nobilior est & melior potentia: cum ergo datum conueniat secundum actum dandi, donum autem à potentia, videtur nobilior conuenire Spiritui sancto, & prius datum quam donum.

2. Præterea, Iacob. 1. distinctio fit inter dona & data, cum dicit, Omne datum optimum, &c. secundum Glossam ibidem datum refertur ad naturalia, donum autem ad gratuita: constat autem, quod utraque dantur à Spiritu sancto, & in utrisque diuidit Spiritus singulis prout vult: ergo videtur, quod Spiritui sancto ita conueniat esse datum, sicut esse donum.

3. Item, Philosophus dicit, quod donum est datio irredibilis: ergo datio se habet ut superius ad donum: ergo est prius secundum intellectum: ergo generali dono in quo omnia dantur magis competit: ergo Spiritus sanctus magis dicitur datio vel datum, quam donum: cuius contrarium determinatur in littera.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod donum proprie conuenit Spiritui sancto, & non datum, vel datio, vel etiam donatio: & causa huius triplex est. Una est: quia donum nomen est, & significat substantiam cum qualitate: qualitas autem doni donabilitas est quæ ponitur circa id quod est donum, hoc est, Spiritus procedens ut amor: vnde cum donabilitas quæ est qualitas quæ est principium intelligendi donum, non ponit nisi ordinem ad dandum, ipsum magis competit æternitati, quam datum quod est participium & conuenit tempus. Similiter datio & donatio nomina sunt verbalia, & ita actus temporales conueniunt, licet non conueniant temporibus. Alia causa est, quod donum est datio irredibilis, ut dicit Philosophus, & solus Sanctus sic datur ut nunquam retribui possit propter sui potestatem. Vnde Psal. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Tertia causa est: quia donum refertur ad gratuita, datum autem ad naturalia: & meliora sunt gratuita naturalibus: & ideo ratio doni magis competit optimo donorum omnium,

quam ratio dati.

DICENDVM ergo ad primum, quod donum & datum non tantum differunt per potentiam & actum, sed etiam rationibus dictis. Præterea, illa potentia quæ est in dono, sicut dicit Magister, non est potentia respectu doni, hoc est, quod aliquid sit deficiens de perfectione doni: sed est tantum respectu actus ad alterum, id est, ad recipientem istam comparisonem: & ideo ille actus qui significatur in dato, non est ut sibi adueniens, in quo scilicet ipsum donum efficiatur vel perficiatur in actu: sed potius in quo per ipsum donum perficiatur recipiens ipsum. Vnde illa obiectio non procedit nisi de potentiis naturalibus quæ perficiuntur suis actibus aduenientibus sibi, ad quos etiam diffiniuntur.

AD ALIUD dicendum, quod actus qui est formæ perfectio, nobilior est potentia & habitudine talis potestatis, & talis actus non se habent donum & datum: sed potius donum est ipsa summa perfectio, & actus dandi qui expectatur, est actus respectu alterius, hoc est, respectu suscipientis ipsum donum ad sui perfectionem: si enim adueniret ille actus dono ut potestatis, oporteret quod mutaret aliquid in illo, quod est absurdum. Vnde per ipsum magis aduenit donum ad suscipientem & mutat ipsum in melius.

AD ALIUD dicendum, quod licet in nobis distinguantur gratuita à naturalibus, tamen in Deo dante non est sic: omnia enim dat in vno dono gratuito quod est Spiritus sanctus, sicut etiam omnia facit vno verbo quod est Filius.

AD ALIUD dicendum, quod datio non cadit in diffinitione doni secundum quod conuenitur cum dato, prout hic accipitur à Magistro: sed prout est nomen vniuersale, & abstrahit à ratione doni, & dati: & sic non sequitur, quod datum ut hic significatam, prius conueniat Spiritui sancto quam donum.

ARTICVLVS III.

An proprium sit Spiritui sancto esse donum?

D Einde obiicitur super primum principium tertij capituli tibi [Donum vero dicitur, non ex eo tantum quod donetur, &c.] Ex hoc enim videtur Magister velle, quod proprium sit Spiritui sancto quod donum est. Sed contra: Ratio doni videtur esse consequens rationem eius qui processit. Probatio. Ex eo habet rationem doni, quia processit ut amor: ergo videtur, quod sit commune consequens

consequens potius quam esse proprium.

2. Si dicas, quod est consequens, sed proprium, non commune. Contra: Filius etiam processit, ut qui dari possit, sicut dicitur in littera in hac eadem distinctione: ergo ratio doni est commune consequens, & non proprium.

3. Item, Ea quæ propria sunt personarum in actibus personalibus significantur, ut cum dicitur, Pater generat Filium, generat conuenit paternitatem, & generare filiationem: ergo videtur, quod si esse donum proprium sit Spiritus sanctus, quod possum dicere, Pater & Filius ab æterno donant Spiritum sanctum: aut ergo donant sibi uicem Spiritum, aut alii: non sibi uicem, quia hoc negatur hic in littera, & indignitatem significaret; nec alii donant ab æterno, quia alij non sunt: ergo Spiritus non est donum proprie, sed appropriate, ut videtur.

4. Item, Video in aliis propriis, quod non tantum non conueniunt alij personæ, sed etiam quod nunquam possunt conuenire: Filius enim nec est Pater, nec potest vnquam esse Pater, nec è conuerso: ergo videtur, quod si Spiritus sanctus est proprie donum, quod ratio doni nunquam possit alij conuenire: sed hoc falsum est: quia quod datur gratis & irredibilibiter, donum est, sicut determinatum est in precedenti questione: Filius datus est gratis & irredibilibiter: ergo est donum.

Sicut contra.

SED CONTRA: Ratio primi doni est amoris communio: amoris autem procedentis communio non conuenit nisi Spiritui sancto: ergo ratio doni non conuenit nisi Spiritui sancto.

2. Item, Filius aut datus est ex amore, aut non. Si non, hoc absurdum est: quia est contra Evangelium dicens, Sic Deus dilexit mundum, &c. Si sic: ergo amor ille secundum rationem intelligendi prius datus est: ergo Filius non habet primam rationem doni: ergo esse donum non conuenit ei proprie.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod esse donum conuenit Spiritui sancto proprie: si ratio sumatur à primo dono procedente ab eo qui donat vel donare habet. Donator enim & donum distinctionem relatiuam habent: & do-

num est exiens à donatore: & est id quod primo habet rationem doni: & hoc non est nisi amor procedens à Patre & Filio: amor enim essentialis non habet processionem distinctam & distinguentem, & ideo deficit à ratione doni. Filius autem non procedit ut amor, sed potius ut Filius, qui possit amorem gratuitum impendere, & cui possit amor gratuitus impendi.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quod ratio doni non est consequens processionem, vel intentionem generalem, sed est consequens processionem in specie, quæ spiratio est, quæ spiratio ex vi spiratiua (ut diximus supra) immediate producit amorem: sed si acciperetur processio secundum generalem intentionem, tunc verum esset, quod esset consequens secundum intellectum.

AD ALIUD dicendum, quod esse donum est Spiritui proprio, cuius causa est dicta in principio solutionis.

AD ALIUD dicendum, quod multiplex est proprium, scilicet quod non ponit nisi respectum ad personas à quibus distinguitur in actu personali, & illud proprium in diuinis habet actum personale in quo significatur, sicut Filius & Pater. Quoddam est proprium quod non ponit respectum per actum personale, sed potius per priuationem, sicut unascibilitas: & hoc non significatur in actu personali. Similiter est proprium quod est ex ratione actus in procedente persona, & hoc est donum: quia quod Spiritus sanctus est donum, hoc est ex tali processione, quia scilicet procedit ut amor: & quia hoc ponit ordinem communicationis sui in ratione doni etiam ad alios, ipso simplici actu personali qui tantum notet distinctionem vnus ab alio, significari non potest. Et ratio huius magis patebit infra in sequentibus questionibus huius distinctionis.

AD ALIUD dicendum, quod sub ratione procedentis doni & primi hoc proprium non conuenit aliis, nec conuenire potest. Filius enim etsi datus sit, non tamen procedit ut donum: nec est etiam in ratione primi doni, ut prius dictum est.

Hic quare donum.

D Onum vero dicitur non ex eo tantum quod donetur, sed ex proprietate quam habuit ab æterno. Vnde & ab æterno fuit donum. Sempiternæ enim donum fuit, non quia daretur, sed quia processit à Patre & Filio. Vnde August. in 4. libro de Trinitate ait, Sicut natum esse est Filio à Patre esse: ita Spiritui sancto donum Dei esse est à Patre & à Filio procedere. Hic aperte ostenditur, quod Spiritus sanctus eo donum est, quod procedit à Patre & à Filio: sicut Filius eo est à Patre, quod natus est ab eo. Non enim idem est Filio esse à Patre, & Spiritui sancto, id est, non ex proprietate Filius dicitur esse à Patre quia Spiritus sanctus. Nam Filius dicitur esse à Patre, quia genitus est ab eo: Spiritus sanctus vero dicitur esse à Patre & à Filio, quia Spiritus sanctus est donum Patris

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

C e 2

&

& Filij, id est, quia procedit ab utroque. Eo enim dicitur spiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Vnde Augustinus in 5. lib. de Trinit. ait, Spiritus sanctus qui non est Trinitas, sed in Trinitate intelligitur: in eo quod proprie dicitur Spiritus sanctus, relatiue dicitur, cum & ad Patrem & Filium refertur: quia Spiritus sanctus & Patris & Filij spiritus est: sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cum dicitur donum Dei: donum est enim Patris & Filij, quia & à Patre procedit & à Filio. Ecce his verbis aperte ostenditur, eadem relatione dici Spiritum sanctum, & donum. Donum autem, quia procedit à Patre & Filio. Proprietas ergo qua dicitur Spiritus sanctus vel donum, processio ipsa est, de qua post plenius agemus cum aliis. Cum ergo ab æterno processerit ab utroque, & ab æterno donum fuit: ergo Spiritus sanctus eo tantum dicitur donum, quia donatur: nam & ante fuit donum quam donaretur. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. Semper Spiritus sanctus procedit, & non ex tempore, sed ab æternitate procedit. Sed quia sic procedebat, ut esset donabile, iam donum erat antequam esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cum dicitur donum: aliter cum dicitur donatum: nam donum potest esse etiam antequam detur, donatum autem nisi datum fuerit, nullo modo dici potest. Sempiternæ ergo Spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. His verbis aperte ostenditur, quod sicut Spiritus sanctus ab æterno procedit, ita ab æterno donum est: non quia donaretur à Patre Filio, vel à Filio Patri, sed quia ab æterno processit donabilis.

Quæritur, Cui donabilis?

Sed quæritur, Cui donabilis, utrum Patri & Filio, an tantum nobis qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis Patri & Filio, sed tantum nobis, & ex eo donum erat, quia sic donabilis procedebat, videtur quod Filius semper eadem ratione donum fuerit, quia ab æterno processit à Patre donabilis nobis in tempore: nam de Filio legitur, quod datus est nobis. Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus nobis tantum, non Patri vel Filio donabilis processit, sicut & nobis tantum datus est. Et Filius vere datus est nobis, & ab æterno processit à Patre, non ut donabilis tantum, sed ut genitus qui & donari posset. Processit ergo ut genitus & donabilis: sed Spiritus sanctus non procedit ut genitus, sed tantum ut donum. Donum autem semper fuit, non solum quia donabilis, sed quia ab utroque processit, & quia donabilis fuit. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. ait, Eo ipso quod daturus erat eum Deus, iam donum erat, etiam antequam daretur: & ideo donabilis est, sed aliter donabilis, quam Filius: nam & aliter datur, & aliter processit quam Filius. Filij enim processio genitura est, vel natiuitas. Spiritus sancti vero processio natiuitas non est: utraque vero ineffabilis est.

ARTICV

ARTICVLVS IV.

An Spiritus sanctus eo dicitur Spiritus sanctus, quo donum: & eo donum, quo procedens?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Eo enim dicitur Spiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens, &c.] Hoc enim videtur falsum ratione primæ partis, & secundæ. Alia enim ratio est Spiritus, & alia doni. Probatio. Si nunquam daretur, nec haberet rationem doni, adhuc esset spiritus & essentialiter & personaliter: non ergo eo dicitur spiritus, quo donum.

Item, Spiritus manifestatur in actu spirandi, qui est actus æternus non notans distinctionem nisi æternæ personæ ab æterna personâ: donum autem dicitur secundum comparisonem ad actum donandi, qui non est actus æternus, sed temporalis, eo quod non dant sibi inuicem Pater & Filius Spiritum sanctum, sed nobis: ergo videtur, quod non eo est spiritus, quo donum.

Ex altera parte videtur etiam falsum, scilicet quod eo sit donum, quo procedens: quia si ponamus, quod nunquam rationem doni habeat vel detur, adhuc ipse procedet à Patre & Filio: non ergo eo donum est, quo procedens.

PRETEREA, Ex dicto August. hic videtur accipi; quod donum, spiritus, procedens, & amor, significant eandem notionem: & hoc non videtur esse verum: quia vnius notionis vna est ratio qua personam notat vel innotescere facit: non autem vna ratione manifestatur spiritus sub his nominibus: ergo ista non significant notionem vnam, ut videtur.

SED CONTRA: Notiones sunt quinque, quarum in Patre sunt tres, in Filio duæ, sed vna est eadem numero in Patre & Filio: ergo relinquatur, quod in Spiritu sancto tantum sit vna: ergo quocumque nomine proprio sibi significetur, non potest significari nisi notio vna.

Item, vnam solam habent notionem Pater & Filius, secundum quam referuntur ad Spiritum sanctum: ergo vna sola est in Spiritu sancto respondens illi: ergo vna sola notio in omnibus nominibus propriis Spiritus sancti significatur.

SOLVITIO. Dicendum ad primum, quod cum August. dicit, quod eo donum est, quo est spiritus, vel è conuerso: debet intelligi in eadem proprietate, non eadem ratione nominis: quia bene concedo, quod vna proprietatis tantum est in Spiritu sancto; sed illa diuersis modis potest significari: & ideo diuersa habet nomina. Per hoc patet solutio ad sequens.

AD HOC quod vterius quæritur, dicendum eodem modo: quia in veritate adhuc procederet si non esset donum: sed hoc non remouet, quod eadem proprietate non dicitur donum qua procedit: sed cogit ad hoc quod in alio modo proprietatis illa utroque
D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

nomine significetur.

AD ID quod vterius quæritur, dicendum quod Spiritus, procedens, amor, donum dicunt eandem proprietatem, quæ notio est sub diuerso modo significandi. Spiritus enim dicitur ut à vi spiratiua Patris & Filij: procedens autem dicitur ut actum quo fit distinctio: sed amor dicitur modum determinantem processionem. Donum autem addit ad amorem habitualitatem communicandi alteri: & ideo secundum modum intelligendi sic est ordo, quod ipse est procedens spiritus, ut amor, qui est donum communicabile amicis vel creaturæ rationali. Si autem obiciatur, quod notio dicitur ab innotescendo, quia facit innotescere: & cum multis modis istis nominibus innotescat Spiritus sanctus, videntur illa nomina dicere multas notiones. Dicendum, quod ista multa nomina sequuntur ex vno, scilicet quod sic procedit spiratus: & ideo realiter dicunt vnam notionem, modo significandi tantum differentem.

ARTICVLVS V.

An donum etiam importat relationem sicut Pater & Filius, distinguens rem Spiritum sanctum ab veris que?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Sed ipsa relatio non apparet in hoc spiritus nomine: apparet autem, cum dicitur donum Dei, &c.] Ex hoc enim accipitur, quod donum est relatio distinguens Spiritum sanctum à Patre & Filio: hoc autem non videtur esse verum: quia relatiua sunt quorum hoc ipsum esse quod sunt, ad aliud sunt: sed donum est aliquid in esse, licet illud aliquid sit ab alio, & detur alij: ergo videtur, quod donum non sit relatiuum.

Item, Si relatiuum est, tunc habet correlatiuum in diuinis ad quod determinatur respectus eius: id autem non erit nisi donator: sed hoc non videtur esse verum: quia si donum donatoris donum est, tunc etiam cantus cantoris cantus est, & cantus esset relatiuum, & similiter lectio lectoris lectio erit: & hoc nihil est: ergo videtur, quod nulla relatio apparet in hoc nomine donum.

Item, Per rationem doni comparatur ad creaturas: dicitur enim Spiritus sanctus donum nostrum: nihil autem habens comparisonem ad creaturam, distinctiuum est in diuinis: ergo videtur, quod donum esse non distinguat. Probatio medix (quia prima constat) Quod habet comparisonem ad creaturam, connotat effectum in potentia vel actu, & omne tale significat essentiam diuinam, quæ nihil distinguit in diuinis.

Preterea, Quare magis manifestatur in hoc nomine donum, quam in hoc nomine spiritus: ita enim dicitur spiritus spiratoris spiritus, sicut dicitur donum donatoris donum.

Item, Ad potentiam spirandi magis conuettibiliter videtur se habere spiritus, quam

quam donum : ergo videtur, quod æterna relatio magis appareat in hoc nomine spiritus, quam in nomine donum.

6 Item, Spiritus magis nominat hypostasim in se perfectam in esse, quam donum: quia donum potest esse res quæ non est persona: ergo videtur magis, apparere relatio distinguens in nomine spiritus, quam in nomine doni.

7 Item, magis manifestat relationem per se quod nec per se nec per consequens alij personæ conuenit, quam id quod conuenit alij per consequens, sed non per se: sed donum per consequens conuenit Filio, Spiritum sanctum esse nullo modo conuenit nisi Spiritui sancto: ergo magis manifestatur relatio distinguens nomine Spiritus sancti, quam nomine doni.

salutis.

SOLV TIO. Dicendum, quod relatio duobus modis consideratur: scilicet per se, & ut mixta alij enti: per se sicut seruus, Dominus, magister, discipulus, & pater, & filius, & huiusmodi: mixta autem alij enti, sicut dicimus actionem ponere respectum ad passionem, & agens, & patiens, & huiusmodi: & ideo etiam quidam Philosophi dixerunt, quod relatio non esset genus entis, sed esset respectus reserptus in omnibus generibus entium. Vnde dico sine præiudicio, quod hoc modo secundo secundum rationem intelligendi significatur in hoc nomine donum: quia sine dubio non totum quod importatur per nomen, est ad alterum: sed significat quiddam circa quod ponitur respectus ad dantem, & ad eum cui datur, vel dabitur. Sic autem non est in hoc nomine pater, vel filius: quia pater id quod est secundum significationem nominis, ad alterum est, & similiter filius.

DICENDVM ergo ad primum, quod non probatur quin sit relatiuum, sed quod in intentione sua sit plus quam relatio: & hoc bene concedo secundum modum intelligendi.

AD ALI V D dicendum, quod donator est correlatiuum eius, ut hic dicitur in littera: & tunc non est simile: quia alia nomina quæ importantur ab habitu alicuius actus vel officio, non dicunt nomen cause & originis primæ, sicut donator: quia cantor habet hoc ab habitu, vel officio, & sic ab alio: sed donator seipso donator est propria liberalitate. Item, Donator donat de suo quod procedit ab ipso tanquam ab origine: & hoc non est in aliis. Vnde illi dicunt ordinem ad actum aliquem exercendam, & non ita important relationem originis.

AD ALI V D dicendum, quod per rationem doni non comparatur ad creaturas nisi donum sumatur in actu: & ideo hoc non impedit quin dicat relationem: sed hoc verum est, quod aliquid addit, ut mihi videtur: filius autem & pater nihil addunt secundum modum significandi.

AD ALI V D dicendum, quod respectu effectus connotati ponit causalitatem communem omnibus personis: quia ille est effectus omnium personarum: sed ratio doni in

quo donantur alia dona, non est communis, imo est propria: & illa ratio doni dicitur per donum quando dicitur esse proprium spiritus: & hoc notabile est propter sequentia.

AD ALI V D dicendum, quod August. dicit, quod magis apparet relatio in ly donum, pro tanto quia spiritus magis dicit spiritualitatem naturæ, quam entem ab alio: donum autem in suo nomine ens ab alio determinat.

AD I D quod contra obiicitur, dicendum quod licet donum possit esse non persona procedens: tamen in diuinis primum donum non potest esse nisi persona procedens: & hoc attendit August.

AD ALI V D dicendum, quod Spiritus sanctus ut in hoc nomine significatur, non significatur ut persona ens ab alio: quia magis illa nomina dicunt naturæ proprietatem ut attributum, quam personam. Vnde dictum est supra, quod hoc quod conuenit ambobus communiter, attribuitur ei proprie, eo quod procedit ab ambobus: non autem ratio doni conuenit ambobus: sed ita conuenit Spiritui sancto, quod non Patri, vel Filio.

AD ALI V D dicendum, quod donum in ratione primi doni procedentis non conuenit Filio, nec primo, nec per consequens: sed ratio dati potest ei per consequens & non per se conuenire.

ARTICVLVS VI.

Virum Filius potest dici datum ab æterno?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Ab æterno procedit: sed quia sic procedebat ut esset donabile, iam donum erat, &c.] Videtur enim, quod eadem ratione Filius dicitur datum ab æterno: quia aut sic genitus est ut possit dari in tempore, aut non. Si non: ergo videtur, quod repugnantia sit dationis suæ in tempore ad generationem æternam: & hoc falsum est, quin potius habuimus supra distinct. 15. quod quidam etiam generationem æternam missionem dicebant: quia dat habitualitatem ad hoc quod genitus possit esse missus, quia genitus est ab alio. Si autem sic genitus est ab æterno ut possit dari, tunc eadem ratione Filius dicitur datum ab æterno, sicut Spiritus sanctus donum.

2 Item, Sicut video, quod effectus causati in creatura, quidam sunt de perfectione effectus, in quibus dari dicitur Spiritus sanctus, & ratione aptitudinis ad hoc ab æterno dicitur donum: ita sunt quedam dona de perfectione intellectus in quibus datur Filius, & ratione æternæ aptitudinis ad hoc videtur ipse etiam dici donum vel datum: ergo videtur, quod etiam Filio conuenit ab æterno non tantum donum sed etiam datum.

3 Item, Si hæc est causa quod dicitur donum, quod daturus eum erat Pater vel Filius in tempore, videtur temporale esse causa vel ratio æternæ: quod constat inconueniens, cum potius

potius sit de conuerso.

4 Item, Pono, quod creaturæ nunquam sint, vel futuræ sint: videtur, quod adhuc non tollatur ratio æterni: donum autem habet rationem æterni, quia conuenit ab æterno: ergo videtur, quod non eo dicitur donum, quia daturus erat in tempore. Si tu dicas, quod tunc ponit aptitudinem ad creaturam quæ posset esse, licet non erit: pono tunc, quod nec possit esse creaturæ: adhuc enim erit distinctio personarum: & ita spiritus procedit in ratione doni, si ab æterno conuenit ei donum esse.

6 Item obiiciunt quidam, quod donum si dicit ordinem ad creaturam: ergo connotat effectum potentialiter in creaturæ: ergo significat diuinam essentiam, quia regula est, quod omnis dictio connotans effectum in creaturæ significat diuinam essentiam. Et Soluunt ad hoc quod verum est de connotantibus effectum, non in potentia, sed in actu. Sed contra: Cuius est actus creationis effectus in creaturæ, eiusdem est potentia: sed actus effectus communiter trium: ergo & potentia: ergo ratione ordinis vel potentia: videtur ly donum significare essentiam, & non personam.

salutis.

SOLV TIO. Sine præiudicio dico, quod ly donum non significat nisi rationem Spiritus sancti: & hoc dico simpliciter consentiendo Aug.

AD OBIECTA autem soltenda, à pluribus glossantibus locum istum inuenta est talis distinctio, quod ly donum dicitur tripliciter. Vno modo, quod non dicat nisi respectum ad Patrem & Filium. Secundo modo, ut addat super respectum illum ordinem ad tempus in quo dari possit. Tertio modo, ut super respectum & ordinem addat actum quo datur. Et dicunt, quod primo modo conuenit ab æterno, etiam si nunquam futurum sit aliquid cui dari possit. Secundo modo conuenit ab æterno: sed significat essentiam propter obiectionem vltimo factam: & conuenit hac conditione, quod aliquid futurum sit vel esse possit cui datur vel dandum sit. Tertio modo dicunt, quod non conuenit nisi ex tempore. Sed hoc est contra rationem doni: quia primus intellectus est extra rationem doni: & ideo non potest accipi in distinctione termini. Vnde vbiq; August. assignans rationem doni, dicit quod dandum erat. Et ideo dico, quod duo vltimi sunt de ratione termini, sed non primus sensus: & dico nihilominus, quod

personaliter dicitur in secundo sensu. Et tertio dicitur personaliter consignificans essentiam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non conuenit ab æterno datum: quia ipsum est participium & consignificat tempus: & ideo non conuenit nisi secundum actum: & ideo etiam Filius non ab æterno potest dici datum. Ad aliud iam supra solutum est: quia licet Filius procedat à Patre, & ex hoc mitti & dari possit: tamen ipsa sua processione non dicit rationem primi doni, sicut facit Spiritus sanctus, procedens ut amor.

AD ALI V D dicendum, quod effectus in intellectu non habent rationem primi doni ex parte dantis: sed potius amor qui respondet perfectioni affectus.

AD ALI V D dicendum, quod temporale nec causa nec ratio est æterni: sed potius de conuerso. Vnde dicendum, quod cum dicitur, quod spiritus dicitur donum, quia dandus erat in tempore, ly dandus vel daturus, cum dicitur Pater daturus Spiritum sanctum ut est donum: non dicunt causam vel rationem, sed potius terminum, & consequens rationem doni: & est sensus, Quia donum erat donum, ideo conuequebatur dario. Si autem velis inferre, quod si dat donum dat: & ita videtur ratio doni inferri ex dato, & ita causari. Dicendum, quod est causalitas consequentia, & non consequentis: & sic bene effectus infert causam. Et est causalitas consequentis: & sic non infert effectus causam, sed magis de conuerso: & sic est hic. Vnde quando ex temporali infertur æternum, non est nisi ratio consequentia, & non consequentis.

AD ALI V D dicendum, quod etiam si creaturæ non possent esse, adhuc spiritus donum est, & ratio est in eo quod possit dare, si possit esse accipiens: ex hoc enim quod auferatur ratio accipiendi, non auferatur ratio doni.

AD VLTIMVM dicendum, quod cum dicitur, dictio connotans effectum significat essentiam, intelligitur de potentia & actu. Sed illud connotat effectum quod suo nomine ponit causalitatem ad effectum: sed hoc non facit ly donum, sed ponit potius rationem eius in quo datur omnis effectus: & illud est primus amor, qui etiam non est effectiuus: & ideo illud non est essentialis. Sed cum dicitur ab actu dandi, tunc ponit causalitatem ad effectum: & ideo tunc consignificat essentiam, & notionem simul.

Quod sicut Filius nascendo accepit non tantum ut esset Filius, sed etiam essentia: ita & Spiritus sanctus procedendo accepit non tantum ut esset donum, sed etiam ut esset essentia.

ET notandum, quod sicut Filius nascendo accepit non tantum ut Filius sit, sed omnino ut sit, & ut ipsa substantia sit: ita & Spiritus sanctus à Patre & Filio procedendo, accepit non tantum ut Spiritus sanctus sit vel donum, sed etiam ut omnino sit, & ut substantia sit: quod vtiq; non accepit ex eo quo daturam cum non datur nisi ex tempore, si

Cap. 11.

hoc haberet ex eo quod datur, accepisset ergo ex tempore ut esset. Vnde August. in 5. lib. de Trinitate. Filius non hoc tantum habet nascendo, ut sit Filius, sed omnino ut sit. Quæritur ergo, Vtrum Spiritus sanctus eo quod datur, habeat non tantum ut donum sit, sed omnino ut sit. Quod si non est nisi quia datur, id est, si non habet esse nisi eo quod datur, sicut Filius nascendo habet non tantum ut sit Filius, quod relative dicitur, sed omnino ut sit ipsa substantia: quomodo iam Spiritus sanctus erit ipsa substantia, cum non prius daretur quam esset cui daretur? Non ergo eo quod datur, sed procedendo habet ut sit donum, & ut sit essentia: sicut Filius non eo quod datus est, sed nascendo accepit, non tantum ut sit Filius, sed ut sit essentia. Vnde August. in 15. lib. de Trinitate ait, Sicut Filio præstat essentiam sine initio temporis, sine mutabilitate naturæ de Patre generatio: ita Spiritui sancto præstat essentiam sine vlllo initio temporis, sine vlla mutabilitate naturæ de vtroque processio.

Cap. 12.

ARTICVLVS VII.

Au hæc sit vera, Filius accepit nascendo, vel habet nascendo, quod sit Deus, vel essentia diuina?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Et notandum, quod sicut Filius, &c.] Ibi

Quod ex prædictis videtur, quod Filius non tantum sit Filius natiuitate, sed etiam de simili essentia, & Spiritus sanctus processione.

Hic oritur quæstio, Si Filius nascendo habet non tantum ut sit Filius, sed ut sit essentia: & Spiritus sanctus procedendo non tantum ut sit donum, sed ut sit essentia: ergo & Filius natiuitate essentia est, & Spiritus sanctus processione est essentia: cum alibi dicatur, quod nec Pater eo Pater est quo Deus, nec Filius eo Filius quo Deus, nec Spiritus sanctus eo donum quo Deus: quia, ut ait August. in 7. lib. de Trinitate, His nominibus relatiua eorum ostenduntur, non essentia. Vnde post plenius agemus. Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia nec Filius natiuitate essentia est, sed tantum Filius: nec Spiritus sanctus processione essentia est, sed donum tantum: & tamen vterque, & ille nascendo, & iste procedendo accepit ut esset essentia. Non enim, ut ait Hilarius in 5. lib. de Trinitate, per defectionem, aut protensionem, aut deriuationem ex Deo Deus est, sed virtute naturæ in naturam eandem natiuitate subsistit Filius: & ex virtute naturæ in naturam eandem processione subsistit Spiritus sanctus.

Cap. 22.

Pene in calce libri.

Exponit verba Hilarij.

Quod ita intelligi potest, Ex Patre qui est virtus ingénita, naturam quam habet eandem Filius, natiuitate, id est, nascendo, & Spiritus sanctus processione, id est, procedendo habet. Vnde ipse idem apertius

apertius eloquens quod dixerat aperit, dicens: Natiuitas, inquit, Dei non potest non eam de qua perfecta est, tenere naturam. Non enim aliud quam Deus subsistit, quod non aliunde quam de Deo subsistit. Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum sit illud, De Patre generatio præstat essentiam Filio, & de vtroque processio præstat essentiam Spiritui sancto. Non quia ille essentia sit Filius, & iste essentia sit Spiritus sanctus, imo proprietate personali: sed quia & ille nascendo, & iste procedendo essentiam habent eandem, & totam quæ in Patre est.

Quod Spiritus sanctus dicitur donum & donatum secundum duos prædictos modos processions.

Ex prædictis patet, quod Spiritus sanctus sempiternæ donum est, & temporaliter datum vel donatum. Ex quo apparet illa distinctio geminæ processions, de qua supra egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum vel datum, secundum alteram vero dicitur donum.

Item, Quicquid Filius est nascendo, illud est natum: ergo si Filius essentia est nascendo, ipsa est nata. Eadem obiectio prorsus est de hac, Spiritus procedendo est Deus, vel essentia diuina.

Ad hoc dicunt quidam, quod hæc simpliciter est concedenda, Filius nascendo accipit, vel Filius nascendo habet quod est Deus & diuina essentia: sicut Magister hic in litera dicit: & hoc ideo, quia in tali locutione ly nascendo non determinat nisi suppositum: & est sensus, Filius qui nascendo est Filius, accipit quod sit Deus vel essentia diuina, vel habet hoc. Cum autem dicitur, Filius nascendo est Deus, vel essentia diuina: dicunt, quod gerundium potest dicere causam respectu prædicati: & sic falsa est locutio, quia natiuitas non attingit essentiam diuinam, ut probatum est supra distinctione 5. Vel potest exponi per dum: ut sit sensus, Filius dum natus est, habet essentiam, ita quod notet concomitantiam: & sic dicunt eam esse veram. Et hoc non videtur esse de intentione literæ: quia in litera habemus, quod natiuitas præstat essentiam Filio, quod videtur innuere causam. Sed ad hoc dicendum est, quod distinctio illa suplena est: quia cum gerundium dicit rationem principij originalis, quod potest determinare compositionem verbi ex parte subiecti tantum: ut sit sensus, Filius nascendo, id est, qui nascendo est Filius, accipit, vel habet, vel est Deus, vel essentia diuina. Vel potest determinatio referri ad compositionem significando actum transeuntem super prædicatum, &

Solutio.

sic falsa: quia sequeretur, quod essentia esset nata aliquo modo: & hoc sensu procedunt obiectiones, & ideo patet solutio ad illas.

fic falsa: quia sequeretur, quod essentia esset nata aliquo modo: & hoc sensu procedunt obiectiones, & ideo patet solutio ad illas.

ARTICVLVS VIII.

An ista sit vera, Filius natiuitate est Deus?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Ibi] Ad quod breuiter respondemus, quod nec Filius natiuitate essentia est, &c. Eadem enim ratio videtur esse de ista, Filius natiuitate est Deus: & de hac, Filius nascendo est Deus: & si distinguatur, quod ly natiuitate determinet compositionem verbi ex parte suppositi, vera erit.

Ad hoc dicendum, quod re vera distinguibilis est. Sed quia ablatiuus habet subintellectam præpositionem, quæ habet proprie determinare compositionem ex parte prædicati, & ita videtur notari causalitas natiuitatis ad Deum vel essentiam: ideo Magister negat eam.

ARTICVLVS IX.

An isti sunt tres modi generationis tantum per defectionem, processionem, & deriuationem?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Hilarius per defectionem, aut protensionem, aut deriuationem, &c.] Hæc enim dicunt tres modos generationis: & quæritur, In quo differunt?

Et dicitur, quod omne quod nascitur ex aliquo modo materialiter, aut exit de potentia cum abiectione formæ prius existentis in materia, aut exit retinendo formam illius substantialem. Si primo modo, vocat Hilarius per defectionem generari, sicut calamus ex grano. Si autem generatur ita quod retinet

K

Solutio.

tinet formam specificam, tunc non accipit nisi formam artis, & illa forma est per materiam extensionem, vel collectionem, vel diffusionem: & primo modo producitur aliquid

ex ferro & metallis quæ producuntur per extensionem materiam, secundo modo lacus ex riuo, & tertio modo riuus de fonte: & illos secundos modos comprehendit sub vno.

*Secundum hoc quod donum est, refertur ad Patrem & Filium:
secundum datum, ad eum qui dedit, ad eos
quibus datum est.*

L ET secundum hoc quod sempiternæ donum est, refertur ad Patrem & Filium: secundum hoc vero quod dicitur datum vel donatum, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus datur: & eius dicitur esse qui dat, & illorum quibus dat. Vnde August. in 5. lib. de Trin. ait, Quod datum est, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque Spiritus S. non tantum Patris & Filij qui dederunt, sed etiam noster dicitur qui accepimus. Spiritus ergo & Dei est qui dedit, & noster qui accipimus: non ille Spiritus noster quo sumus, quia ipse est Spiritus hominis qui in ipso est: quamuis & illum spiritum qui hominis dicitur, utriusque accepimus: sed aliter iste, aliter ille noster dicitur. Aliud est enim quod accepimus ut essemus, aliud quod accepimus ut sancti essemus. Quod autem Spiritus sanctus noster dicatur, Scriptura ostendit. Scriptum est enim de Ioanne, quod in spiritu Eliæ veniret. Ecce dictus est Eliæ spiritus quem accepit Elias, scilicet Spiritus sanctus. Et Moyse ait Dominus, Tollam de spiritu tuo, & dabo eis, id est, dabo illis de spiritu sancto quem iam dedi tibi. Ecce & hic dictus est spiritus Moyse. Patet igitur, quia Spiritus sanctus noster dicitur spiritus: sed quia nobis datus, & datus utriusque ad hoc ut sancti essemus. Spiritus vero creatus ad hoc est datus, ut essemus.

Cap. 14.
Luc. 1.
Num. 11.

An Filius cum sit nobis datus, possit dici noster ut Spiritus sanctus?

M Hic quaeritur, Vtrum & filius cum sit nobis datus, dicatur vel possit dici noster? Ad quod dicimus, quia Filius dicitur noster panis, noster redemptor, & huiusmodi: sed non dicitur noster Filius, quia Filius dicitur tantum relative ad eum qui genuit. Et ideo noster Filius non potest dici, sed Patris tantum. In eo autem quod dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos quibus datus est refertur: ut Spiritus sanctus, qui etiam cum in Scriptura (ut supra dictum est) dicatur spiritus noster, vel spiritus tuus, vel illius, ut de Moyse & Elia dictum est: nusquam tamen in Scriptura occurrit ita dici, Spiritus sanctus noster, vel tuus, vel illius: sed Spiritus noster, vel tuus, vel illius: quia Spiritus sanctus eo dicitur quo donum: & utrumque relatione dicitur ad Patrem & ad Filium & hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum nostrum, accipitur donum pro donato vel dato. Cum vero donum accipitur eo modo quo Spiritus sanctus donum Patris & Filij dicitur, non hominis: ita & Filius sub hac appellatione non potest dici noster, ut dicatur Filius noster, sicut nec dicitur Spiritus sanctus noster: & tamen de Filio dicitur, panis noster: & de spiritu, spiritus noster. Ille noster panis, quia nos reficit nobis datus: iste noster spiritus, quia nobis inspiratur à Patre &

& Filio: & in nobis spirat sicut vult. Vnde August. in 1. lib. de Trin. ait, Quod de Patre natum est, ad Patrem solum refertur, cum dicitur Filius. Et ideo Filius Patris est, & non noster. Dicimus tamen & panem nostrum da nobis, sicut dicimus spiritum nostrum. Cap. 14.

Vtrum Spiritus sanctus ad seipsum referatur?

N POST hæc quaeritur, Vtrum Spiritus sanctus ad seipsum referatur? Hoc enim videtur ex prædictis posse probari. Si enim quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur: & Spiritus sanctus datur à seipso, ut prædictum est: ergo refertur ad seipsum. Huius quaestionis determinationem in posterum differimus, donec tractemus de his quæ relative dicuntur de Deo ex tempore: in quibus datum & donatum continentur.

ARTICVLVS X.

Cum quibus nominibus diuinis possit coniungi hoc pronomen nostrum, vel meum?

DEinde quaeritur de vltima parte istius distinctionis. quæ incipit ibi [Et secundum quoddam sempiternæ donum est, &c.] Et habet tres partes, in quarum prima tangit qualiter dicatur spiritus. In secunda quare non dicatur noster filius, cum sit datus nobis ibi [Hic quaeritur, Vtrum Filius, &c.] In tertia quaeritur, ex quo Spiritus dat se nobis, & ex hoc refertur ad nos, vtrum etiam referatur ad seipsum [Post hæc quaeritur vtrum Spiritus sanctus ad seipsum, &c.]

Est aptem hic generalis quaestio, Cum quibus nominibus diuinis possit coniungi hoc pronomen nostrum, vel meum? Dicitur enim, Deus noster, cum tamen deus non significet respectum ad nos: ergo videtur, quod non tantum cum his coniungibile sit quæ respectu ponunt ad effectum in creatura.

1. Item, Dicitur pater noster, cum tamen deus pater dicat æternum respectum quo distinguitur persona: ergo videtur, quod eadem ratione dicatur Filius noster, & Spiritus sanctus noster. Item Isa. 9. Filius datus est nobis. Et quod nobis daturum est, nostrum est: ergo est Filius noster.

2. Item, De spiritu sancto bene dicimus, Spiritus noster: & non dicimus, Spiritus sanctus noster: hoc autem non potest esse propter rationem spiritus, quia dicitur, spiritus noster: ergo erit propter rationem sanctitatis. Sed contra: Ipse operatur sanctitatem in nobis sicut spiritualitatem: ergo ratione utriusque debet dici noster.

3. Item, Quare non dicitur donum nostrum, cum donum dicat respectum ad eum cui datur? nihil autem ita vere nostrum est sicut id quod gratuito donatur: gratuito autem datur nobis donum: ergo est donum nostrum.

4. Item, In nominibus essentialibus quæ significant attributa, ut sapientia, bonitas, &

huiusmodi: non enim dicitur, sapientia nostra, nec essentia nostra: sed dicitur, salus nostra, patientia nostra, fortitudo nostra, & huiusmodi: quæ est ratio huius?

SOLVITIO. Dicendum, quod quatuor exiguntur ad hoc quod terminus significans diuinam essentiam vel personam, possit recipere hoc pronomen nostrum, vel meum, vel tuum, vel suum: quorum primum est, quod significet effectum in creatura. Secundum est, quod significet habitudinem agentis ad effectum illum. Tertium est, quod non significet relationem distinguentem in diuinis. Quartum est, quod non significet habitudinem formæ in comparatione ad id cui inest forma illa. In tribus istorum deficit essentia diuina: & deitas, & huiusmodi, scilicet primo & secundo & vltimo. Quædam autem alia deficiunt in quibusdam, sicut facile est videre.

DEinde ergo ad primum, quod Deus significat ut in habente deitatem, & imponitur ab actibus quibusdam significantibus effectum in creatura: & illi sunt, summe providere, & huiusmodi, sicut supra in distinct. 5. dictum est in quaestione de hoc nomine, Deus.

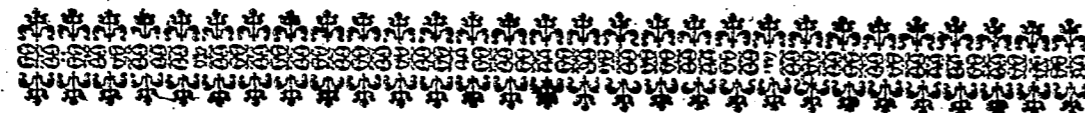
AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur, pater noster, sumitur ratio paternitatis, vel à creatione, vel recreatione: & ideo tota Trinitas est pater noster. Sic autem non est de Filio: quia non potest dici proprie Filius noster, quod sit à nobis per esse gratiæ vel naturæ: licet ipse dicat, quod qui fecerit voluntatem patris, ipse sit suus frater, & soror, & mater: & hoc verum est sub determinatione, scilicet secundum hoc quod ipse simpliciter est pater noster.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur, spiritus, etiam notatur effectus spiritualitatis, ratione cuius dicitur noster: cum autem additur sanctus, est circumlocutio nominis æternæ personæ: & ideo tunc refertur ad nos. Ad hoc autem quod obicitur, gratia cuius hoc sit? Dicendum, quod hoc est gratia utriusque coniuncti: quia coniunctum est discretum, & distinctum conuenit toti Trinitati, sicut & effectus connotatus.

AD ALIUD dicendum, quod donum dicit relationem æternam qua refertur ad Patrem & Filium, & ideo non potest dici donum nostrum. Ad id autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quod datum est nostrum, sed non donum, ita quod ly nostrum & ly donum ex eadem parte orationis construuntur: quia tunc ly nostrum dicit, quod in illa habitudine se habet ad nos quæ importatur in nomine: & secundum hoc si esset donum nostrum, oporteret quod esset donum à nobis: & si esset filius noster, si ly noster immediate construatur cum ly filius, esset filius à nobis: quod cum falsum sit, non dicitur filius noster, nec donum nostrum. Et non sequitur, Est datus nobis: ergo est noster filius, vel nostrum

donum: & est fallacia accidentis, quia conuenit ei esse nostrum sub ratione dati, non tamen sub ratione doni vel filij, nisi ly nostrum & ly filij vel doni non ex parte vna orationis construuntur: vt dicitur, filius est nostrum datum, & donum est nostrum datum.

AD ALIUD dicendum, quod sapientia dicit ordinem formæ ad id cuius est forma illa, & ideo illius esse dicitur: & ideo ipse non est sapientia nostra, quia significaretur, quod eo formaliter sapientes essemus: sed patientia spes, salus, fortitudo, firmamentum, omnia dicunt effectum causatum in creatura, & à Deo: & importat causalem ex modo significandi: & ideo cum salibus iungitur ly nostrum ex eadem parte.

DISTINCTIO XIX.

Hic de qualitate trium personarum?

A De proprietatibus & conditionibus quodammodo essentialibus & quodammodo personalibus Trinitatis & unitatis. Cap. 1.

NUNC postquam coæternitatem trium personarum pro modulo facultatis nostræ insinuauimus, iam de earundem æqualitate aliquid eloqui superest. Fides enim Catholica sicut coæternas, ita & coæquales tres personas asserit. Æqualis est enim in omnibus Patri Filius, & Patri & Filio Spiritus sanctus: Quia (vt Augustinus in lib. de fide ad Petrum, breuiter aperiens quomodo intelligatur æqualitas, docet) nullus horum alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec Filio, nec Spiritu sancto (quantum ad naturæ diuinæ unitatem pertinet) aut anterior, aut maior est Pater, nec Filius Spiritu sancto. Æternum quippe & sine initio est, quod Filius de natura Patris extitit: & æternum ac sine initio est, quod Spiritus sanctus de natura Patris Filique procedit. Ob hoc ergo tres vnum recte credimus & dicimus Deum: quia vna prorsus æternitas, vna immensitas, vna naturaliter est trium personarum diuinitas. Ecce breuiter assignauit Augustinus, in quo trium personarum consistat æqualitas, scilicet quia alia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate.

DIVISIO TEXTVS.

NUNC postquam coæternitatem trium personarum, &c.] Hic incipit secunda pars istius tractatus de Trinitate, in qua Magister agit de æqualitate personarum. Ad distinctionem enim personarum in diuinis, sicut supra dictum est in distinctione 4. exigebatur, quod remaneret æqualitas essentie in natura sub qua distinguuntur, & æqualitas predicationis: & de his Magister

determinat vsque ad 26. distinctionem. Diuiditur autem in tres partes, in quarum prima agit de his in quibus attenditur æqualitas personarum. In secunda autem de diuersitate nominum substantialiter & personaliter dictorum, vt accipiuntur notionalia & personalia, de quibus intendit: & hæc incipit distinctione 25. ibi [Post predicta differendum nobis videtur de nominum diuersitate, &c.] In tertia agit de dictionibus numeralibus quæ adiungi habent & essentialibus & personalibus & notionalibus: & hæc incipit distinctione 34. scilicet [Hic diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate, &c.] Prima ha-

rum duas habet partes, scilicet illam quæ est de his in quibus personæ attenditur æqualitas, & illam quæ occasionatur ex ista, scilicet quid sit dictum, cum dicitur, solus Pater, cum æqualitas ponat pluralitatem: & de aliis significationibus dictionum exclusinarum quæ incipit distinctione 21. ibi [Hic oritur questio trahens originem ex prædictis] Harum anterior adhuc scinditur in duas, in quarum prima venando in quibus attendatur æqualitas, probat tres personas æquales esse in magnitudine, in secunda probat æquales esse in potentia distinctione 20. ibi [Nunc ostendere testat quomodo aliqua harum personarum, &c.] Hæc distinctio diuiditur in tres partes: in quarum prima ostendit in quibus est æqualitas. In secunda ostendit, qualiter æquales sunt magnitudine ibi [Nunc ergo superest ostendere, &c.] In tertia repetit vt quædam addat ibi [Sciendum ergo tantum æqualitatem esse in Trinitate] Prima harum habet tria capitula, in quorum primo venatur ea in quibus est æqualitas: in secundo ostendit, quod realiter ab essentia non differant ibi [Cum enumerentur ista quasi diuersa, &c.] In tertio dicit, quod de æqualitate æternitatis iam habitum est: vnde restat dicere de magnitudine ibi [Quod autem æternitate.

ARTICVLVS I.

An in diuinis possit esse æqualitas?

Hic incidit dubium ante literam. Si æqualitas est in diuinis? Et si est, tunc queritur, Cum etiam in diuinis sit idemitas & similitudo, quare Magister non facit specialem tractatum de illis? Ad primum sic: A quocumque remouetur causa & causatum, vnitatis quantitatis dimensuræ causa æqualitatis est: & hæc non est in diuinis: ergo videtur, quod nec æqualitas.

Item, A quocumque remouetur genus, & species: sed genus æqualitatis est proportio, & hæc non est in diuinis: ergo nec æqualitas. Probatio minoris. Proportio enim est commensuralitas quantitatum: & hæc non conuenit diuinis.

Item, Æqualia sunt sicut in geometricis dicitur quæ sibi supposita se se non excedunt, nec exceduntur: vna autem persona alij non supponitur, nec dignitate, nec applicatione: ergo non conuenit eis æquales esse.

Si forte dicat, quod illæ rationes locum habent in his quæ mole magna sunt: sed æqualitas personarum attenditur in quantitate virtutis. Contra: In infinito nihil est æquale: sed virtus cuiuslibet personarum est infinita: ergo non habet rationem æqualitatis.

Item, Quod omnino vnum & idem est, non est æquale, quia æquale ponit plura: virtus autem personarum omnino vna & eadem est: ergo videtur, quod non habeat rationem æqualitatis.

Alia via iterum obiicitur in contrarium: quod enim omnino simplex est, nullam habet quantitatem: quod autem nullam

habet quantitatem, nullam habet æqualitatem: ergo cum in diuinis sit omnimoda simplicitas, nulla videtur esse æqualitas.

SOLVITUR. Dico, quod in diuinis est æqualitas: & bene concedo, quod in diuinis non potest esse quantitas dimensuræ, quam August. vocat quantitatem molis: sed est ibi quantitas virtutis.

VNDÉ dicendum ad primum, quod causa æqualitatis quæ est idemitas virtutis in rebus, non tollitur à diuinis: & ideo potest in eis esse æqualitas.

AD ALIUD dicendum, quod proportio est diuersorum in substantia: & ideo remouetur à diuinis. Supra distinct. 8. ostensum est, quod si genus aliquod remouetur à diuinis, non oportet quod propter hoc remoueat species: quia species quandoque non ratione generis transmittitur ad diuina, sed ratione differentie quam addit supra genus: & sic est hic. Probatio. Æqualitas enim est proportio aliquorum adinuicem secundam vnam quantitatem: & ratione eius quod est habere vnam quantitatem virtutis transmittitur ad diuina, & non ratione antecedentis quod est proportio diuersorum.

AD ALIUD dicendum, quod illa distinctio datur de æqualibus in quantitate dimensuræ, quam considerat geometer: sed æqualitas in virtute aliqua est tantum posse sicut ille, & hæc competit in diuinis.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur virtus Patris esse infinita, non intelligitur infinita, quia sic virtus sua excederet ipsum: sed intelligitur infinita, eo quod non finitur extrinseco aliquo: & huius ratio supra distinct. 3. est explanata: & hoc modo infinitum quod sibi finitissimum est, habet æquale, licet non habeat æquale extra suam essentiam: vnde sic virtus Filij æquat virtuti Patris, & de conuerso. Quidam autem hoc aliter soluant dicentes, quod infinitum infinito est æquale. Vnde & si virtus Patris infinita est, etiam virtus Filij est infinita: & sic æquat. Sed hoc nihil est: quia infinitum non participat rationem æqualitatis: quia sua quantitas hæc in se nec ad aliud est certa: & ita non æquat: quia impossibile est etiam intelligere æquari ab aliquo cuius quantitas semper accipitur. Vnde prima solutio est verior.

AD ALIUD dicendum, quod licet virtus diuina omnino eadem sit: tamen hæc virtus est plurimum personarum, & habetur à pluribus personis, & gratia illarum habet comparisonem, quia sunt plures qui in vna virtute æquantur. Sed hoc verum est quod si vna esset in se, & vnus tantum in persona, tunc non posset assignari ratio æqualitatis.

AD ALIUD dicendum, quod virtus diuina in se nullam habet quantitatem: sed quantitas virtutis attenditur ad extra, scilicet penes obiecta & actus. Dicimus enim, quod Achilles & Hercules æquales sunt virtutis, quando vnus tot vincere potest, quot alius: & quando vnus omnem actum facere potest, quem potest facere alius: & sic dicimus in diuinis, quod talis æqualitas non re-

pugnat simplicitati: quicquid enim potest Pater, potest Filius & Spiritus sanctus, & e converso.

ARTICVLVS II.

Cum in diuinis sit similitudo & idemtas, quare illa non tangit Magister sicut aequalitatem?

Secundo queritur, Cum in diuinis sit similitudo & idemtas, quare Magister non tangit illa sicut tangit aequalitatem? Videtur autem, quod de idemtate tangere debeat, quia dicit Philosophus, quod vnum in substantia causat idem: vnum autem in quantitate causat æquale, & vnum in qualitate causat simile: sed dicit Boëtius, & habitum est supra distinctione 8. quod omnia prædicamenta relata in prædicationem diuinam præter relationem, mutantur in substantiam: ergo videtur, quod ea quæ dicunt quantitate virtutis, & quæ dicunt qualitate, in diuinis prædicant substantiam: ergo videtur, quod ex vna virtute vel sapientia causatur idem, & non æquale vel simile.

2. Item, Magis sunt vnum quæ idem sunt, quam ea quæ sunt æqualia: sed personarum in diuina natura & attributis eius maxima est vnitas, vt dicit Bern. de consideratione: ergo videtur, quod ipsarum sit idemtas in ipsa, & non æqualitas.

3. Item, Quæ omnino eadem sunt, sunt æqualia, & non conuertitur: ergo videtur, quod magis competat personis vnice idemtatis, quam æqualitatis.

4. Item, Tres personæ proprietatibus distinguuntur, & substantia conueniunt: sed conuenientia substantiæ facit idem: ergo videtur, quod in his quæ in litera tangit, causatur idemtas, & non æqualitas.

Quæst.

VLTERIVS queritur, Quare non agat hic de similitudine trium personarum, cum videatur similitudo magis proprie conuenire personis, quam æqualitas? Quia quædam sunt in diuinis, vt dicit Damasc. quæ prædicant substantiam: quædam autem quæ id quod assequitur, vt iustus, & bonus: cum igitur trium personarum sit vna iustitia, & vna bonitas, erit trium personarum vna similitudo: & ita determinanda est similitudo trium personarum.

2. Item, Ea quæ substantiam assequuntur, habent inter se differentiam: quædam enim sunt quæ quoad aliquas suas species conueniunt spiritualibus substantiis, quædam autem corporalibus tantum conueniunt: sicut qualitas quoad dispositionem, & habitum, & naturalem potentiam & impotentiam, spiritualibus conuenit proprie: quantitas autem, continua præcipue cui conuenit ratio magnitudinis, non conuenit nisi corporalibus: ergo videtur, quod qualitas magis vicina sit diuinæ prædicationi, quam quantitas: ergo etiam vnitas qualitatis magis proprie est in diuinis, quam vnitas quantitatis: sed vnitas qualitatis facit simile, vnitas autem quan-

titatis causat æquale: ergo in diuinis magis est determinanda similitudo personarum, quam æqualitas.

SOLVITIO. Dicendum, quod in veritate vnum in substantia facit idem, & vnum in quantitate facit æquale, & vnum in qualitate facit simile, sicut dicit Philosophus 5. metaphysicæ. Sed de eodem non erat hoc determinandum: quia idem cum eo cui est idem, non dicit distinctionem personæ. Hic autem non determinatur nisi de his quæ dicunt personarum distinctionem vnitate. Vnde etiam supra distinctione 14. probatum est, quod Filius Patri nec est idem Deus, nec est alius Deus, sed bene est æqualis: quia ly idem vult habere idemtatem personæ, aliud autem diuersitatem essentiæ: cum autem in tota ista parte libri Magister determinet de distinctione personarum, non debuit tangere de idemtate principali tractatu, tangit tamen hic de incidenti, qualiter vna persona est in alia per idemtatem essentiæ. Similitudo autem parum nimis dicit in diuinis: quia non sequitur, vt dicit August. si aliqua duo sunt similia, quod continuo sint æqualia: sed e converso si sunt æqualia quantitate virtutis, sequitur quod sint similia quia quantitas virtutis est etiam secundum posse eorum, quæ secundum suum nomen, qualitatem significant, vt posse sapientie, & posse bonitatis, & huiusmodi: & ideo æqualitas maxime competit distinctioni personarum diuinarum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet in diuinis quantum ad rem omnia prædicamenta prædicent substantiam vel relationem, non tamen quoad modum significant: quia quædam prædicant per modum qualitatis, & quædam per modum quantitatis virtutis. Si vero queritur, Quid subsit huic modo? hoc est expositum supra distinctione 8. dubio. 3. in principio solutionis questionis.

AD ALIUD dicendum, quod illa quæ sunt eadem, magis sunt vnum quam æqualia: tamen non ita competit idemtas distinctis personis in quantum distinctæ sunt, sicut iam dictum est: & ideo hoc non determinatur.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est falsa, quod omnino eadem sunt æqualia: quia non habent distinctionem quæ exigitur ad æqualitatem: & ideo illa ratio non procedit.

AD ID quod vltius queritur, dicendum quod similitudo non sufficit distinctioni personarum, sicut prius dictum est: quia licet de se habeat distinctionem similitudinem, eo quod dicat Boëtius, quod similitudo est rerum differentiarum eadem qualitas: non tamen dicit, quod vna persona tantum habeat quantum altera, sicut exigitur in personis diuinis.

AD ALIUD dicendum, quod licet quantitas per se sit corporaliū: tamen non sic transfunditur in diuina, sed potius pro quantitate virtuali, vt ante dictum est: & ideo suum vnum æquat distinctas personas: vnum autem qualitatis non æquat vnā alij: & ideo magis conuenit quantitas quam qualitas: sed tantum trahitur ex illa ratione, quod qualitas transfunditur in diuina in pluribus speciebus

ciibus, quam quantitas. Vnde dicendum & melius, quod licet quis in suis scientiis melius possit transfundi in diuina, quam quantitas in suis: nihil tamen prohibet vnum quod est in quantitate, magis competere quam vnum quod est in qualitate: eo quod vnum quantitatis æquat personas, vnum autem qualitatis non æquat, vt prius dictum est.

ARTICVLVS III.

Penes quid sumitur æqualitas in diuinis?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Nihil horum alius aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate, &c.] In his enim vult, quod æqualitas consistat.

Sed obicitur, Cum sit accipere æqualitatem penes quamlibet speciem quantitatis: & ipse vnum ponit quod respondet quantitati extrinsecus adiacenti, vt æternitatem quæ respondet tempori: aliud autem ponit quod respondet quantitati continue secundum suas species, quæ est magnitudo: tertium autem ponit quod respondet quantitati virtuali, quod est potentia: videtur, quod aliquid debeat respondere etiam loco & numero, vt esset perfecta æqualitas inter eos.

2. Item, August. dicit, quod in his quæ non mole magna sunt, idem est maius esse & melius esse: ergo videtur, quod penes id quod est magnitudo, non notetur æqualitas, sed potius similitudo: quia bonum & melius dicunt comparationem in qualitate, & non in quantitate. Si forte dicas, quod magnum & paruum sunt qualitates circa quantitatem dictæ: hoc nihil est: quia penes illas qualitates non attenditur ratio æqualitatis, sed potius penes subiectum ipsarum.

3. Item, Cum August. dicat, quod in diuinis non est qualitas molis, sed virtutis, videtur idem magnitudo quod potentia: & sic non sunt nisi duo, in quibus attenditur æqualitas, & non tria, vt enumerat in litera.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod tria in quibus attenditur æqualitas, omnia dicunt quantitatem virtutalem, eo quod alia quantitas simplicitati diuinæ naturæ non competit. Hæc autem virtus est considerata penes triplicem ambitum, scilicet durationis, & loci, & operis: quibus tribus omne quod limitatur, limitatur. Duratione enim stante tota simul tres personæ includunt presentem nunc omne tempus & æuum, & quicquid est in ego & tempore. Ambitu autem loci includunt omnem locum, & quicquid est in ipso, nec includuntur. Ambitu autem operis omnem virtutem operantem, siue secundum naturam, siue secundum propositum liberi arbitrij, siue etiam supra naturam, nec includuntur. Cum ergo his tribus modis includat Deus omne quod est, nec includatur, in his tribus perfecta accipitur quantitas virtualis conueniens naturæ diuinæ: & cum in hoc modo inclusionis conueniant tres personæ, est

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

hæc quantitas vnum in eis, & causans æqualitatem.

Quod vt melius intelligatur, ostendamus Deum omnibus his modis omne creatum includere, & ipsum non includi, sed excedere. Dicit Anselmus, quod sicut in nunc presentem, quod est substantia temporis, est omnis locus, & omne quod in loco est: ita in æterno est omne tempus, & omne quod in tempore est. Constat autem, quod adhuc plus est in ipso: quia est in eo quod non habuit principium, & non habebit finem: ergo æternitas est mensura includens totum tempus, & totum æuum eadem ratione, & excellens vtrumque & quantum ad mensuram, & quantum ad durationem: quantum ad mensuram quidem, quia mensurat æternum, sicut dicit Philosophus, Quod est æternum æterno, hoc est æternum æterno, & tempus temporali. Similiter constat, quod Deus est vbique essentialiter, potentialiter, presentialiter: ergo est in omnibus per essentialitatem, & per potentiam continendi & operandi, & per presentiam notitiæ: ergo in loco & locato. Est autem insuper in se qui in infinitum excedit omne quod est. Ergo sua magnitudo ambit omne quod est, & non includitur in omni quod est: sed adhuc remanet extra infinitum: & hoc iterum conuenit omnibus personis: hæc igitur est magnitudo. Item, Omne posse non est posse nisi per suum posse & in suo, & insuper suum posse educit omne esse & posse, & in se manet respectu sui infinitum: ergo etiam in virtuali potestate includit omne quod est, & non includitur: & hoc est quod intendebamus. Penes ergo hunc triplicem ambitum accipiuntur tria in quibus consideratur æqualitas diuinarum personarum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod magnitudo respondet loco, hoc modo quo Deus suo ambitu locat, id est, continet, & saluat, & ambit omne quod est, & non includitur illo: & non sumitur hic magnitudo ab his quæ intrinsecus mensurant substantiam, vt linea, superficies, & solidum: quia illa de sua ratione dicunt quantitatem molis, & ideo diuinis aptari non possunt: sed locus dicit continentiam quæ est nobilitatis, & ideo penes proprietatem continentiam diuinis potest aptari: numerus autem in pluribus est, & ideo singularium ad singulos penes numerum non potest attendi æqualitas, de qua hic attenditur: sed potius penes numerum attenditur æqualitas plurium ad plures.

AD ALIUD dicendum, quod August. intelligit ex consequenti, & non principaliter: quia in veritate quantitas virtualis secundum rationem differt à bonitate sua: sed ad maiorem quantitatem virtutis sequitur in spiritualibus semper maior bonitas: & ideo penes principale virtutis attenditur æqualitas, & non similitudo.

AD ALIUD dicendum, quod magnitudo sumitur hic pro magnitudine virtutis: sed non est vna ratione dicta virtus: & ideo potentia sumitur hic strictè, scilicet secundum quod dicitur ambitum omnis operis, quod

D d 2 potest

potest demonstrare perfectionem potentie operantis: omne enim id potest Deus, & potest amplius: magnitudo autem refertur ad alium ambitum, qui est quasi secundum rationem locantis includentis omnia, & non inclusi in omnibus nec in aliquo.

ARTICVLVS IV.

An equalitas conueniat tribus personis, ita ut qualibet dicatur equalis alteri?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Nec Filio, nec Spiritu sancto aut anterior aut maior est Pater, nec Filius Spiritu sancto, &c.] Ex hoc enim videtur, quod mutua sit equalitas inter personas. Sed contra: Hoc videbitur aduersari eis quæ postea dicentur, quod in Patre est unitas, in Filio equalitas, in Spiritu sancto unitatis equalitatisque connexio: ergo videtur, quod Pater non sit equalis Filio, sed potius è conuerso.

2 Item, Equalis de suo intellectu videtur sibi præponere alium: ut cum dicitur, iste est equalis, intelligitur cui sit equalis: Pater autem de suo intellectu non præponit sibi alium: ergo videtur, quod equalitas non conueniat Patri.

3 Item, Videtur etiam, quod non conueniat Spiritui sancto: quia Spiritus sanctus non procedit, ut videtur, per actum naturæ, sed potius voluntatis, quia procedit ut amor, diligere autem dicit actum voluntatis: quæ autem sic procedunt, non procedunt ut equalia ei à quo procedunt: ergo videtur, quod Spiritui sancto ex ratione processionis non competat equalitas, sed soli Filio qui procedit per actum naturæ qui est generatio.

4 Item, Non sequitur, iste est amor illius: ergo est equalis illi: sed bene sequitur, iste est filius illius: ergo est equalis illi, nisi natura defecerit: cum ergo in diuinis non deficiat, videtur quod solus Filius de ratione sui habeat equalitatem, & non Pater nec Spiritus sanctus.

5 Item, Dionysius, In æque potentibus possibile est equalia & similia inter se esse & conuerti: in causantibus autem & causatis non recipimus reciprocationem: cum ergo Pater sit principium Filij & Spiritus sancti, videtur quod secundum rationem Dionysij Filius non sit equalis Patri, nec Spiritus sanctus equalis Filio vel Patri.

Sed contra.

SED CONTRA: Sicut prius habitum est, vnum in quantitate est equalitas: vnde equalitas nihil aliud est quam rerum distinctarum vna quantitas: cum ergo triplex ambitus virtutis vnus sit in tribus personis, ut prius probatum est, videtur quod omnes tres personæ sibi inuicem sint æquales.

2 Item, Athanasius in symbolo, Tres personæ coeternæ sibi sunt, & coæquales.

Solutio.

SOLVITIO. Dicimus, quod æquales sibi sunt tres personæ, sicut ultimo probatum est.

AD ID quod primo obiicitur, dicendum

quod in Filio est equalitas secundum quandam rationem appropriati, non proprii: & illam rationem tangit quædam obiectionum, scilicet quod quantum est de ratione processionis, emanat à Patre in equali natura. Et quia equalis de ratione sua semper supponit vnum cui sit equalis: & ista ratio etiam in quadam alia obiectione est tacta: sed licet Filio per aliquem modum sit appropriabile, non tamen est proprium, ita quod aliis non conueniat.

AD ALIUD dicendum, quod non præponit vnum, sed supponit vnum propter distinctionem quæ significatur in vocabulo: & ideo conuenit omnibus personis: sed non vni personæ: imo vni in comparatione ad aliam in qua est eadem quantitas virtualis.

AD ALIUD dicendum, quod licet processus voluntatis non importet equalis de ratione emanationis in genere, tamen prout est in diuinis importat: quia in diuinis non potest esse emanans nisi per omnia equalis: tamen illam rationem quæ ponitur in obiiciendo, attenderunt qui Filio appropriauerunt.

AD ALIUD dicendum, quod amor ut amor non est equalis amanti, nec verbum ut verbum equalis dicenti: sed amor ut in diuinis, & verbum ut Dei verbum, de necessitate habent equalitatem cum dicente & amante, ut dictum est.

AD VLTIMUM dicendum, quod Dionysius loquitur de comparatione creatorum ad creatam: quia illorum Deus est causa: & non possunt ei equiparari: sed personæ sunt equipotentes, & non est vna causa alterius, sed principium: & ideo æquales sibi inuicem esse possunt.

ARTICVLVS V.

Quid significant ista nomina, equalitas & equalis, similitudo & similis: & utrum Pater & Filius & Spiritus sanctus possunt dici vna equalitas?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [In quo trium personarum consistit equalitas, &c.] Dubium enim potest esse quid significant ista nomina, equalitas & equalis, & similitudo & similis? Videtur enim, quod notiones: quia quæcumque in diuinis notant discretionem, significant ea quibus sit illa discretio: sed ista in diuinis significant illa quibus sit illa discretio: hæc autem sunt notiones: ergo ista significant notiones.

2 Item, Hilarius dicit, quod similitudo non sibi est: ergo nec equalitas sibi est: ergo ista significant personas quæ in pluralitate & relatione consistunt.

3 Item, Essentialia prædicantur singulariter de pluribus in summa: ista autem de pluribus in summa prædicantur pluraliter, dicimus enim quod Pater & Filius & Spiritus sanctus non sunt vnus equalis, sed plures æquales: ergo ista non significant essentialiam, ut videtur.

Sed

Solutio.

SED CONTRA: Tres personæ non sunt vnum in personalitate, quia personalitas vnus non est personalitas alterius: & vnum requiritur ad equalis esse: ergo non sunt æquales in personalitate: ergo necesse est si sunt æquales, quod sint æquales in essentialibus & essentialibus.

2 Item, Notionibus sunt personæ inæquales, quia Pater habet tres, Filius duas, Spiritus sanctus vnam: ergo si sunt æquales, hoc erit in essentialibus & essentialibus.

3 Item, Triplex ambitus virtualis quantitatis qui supra determinatus est, conuenit personæ gratia essentialibus, & non gratia alicuius personæ determinatæ: ergo videtur, quod equalis & similis dicant essentialiam, & non notionem, vel personam.

Quæst.

VLTIMVS queritur, Vtrum possit dici, Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt vna equalitas? Et videtur quod sic: quia sunt vna essentialia quæ est equalitas trium: ergo videtur, quod sint vna equalitas.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod ista nomina equalis, similis, & similitudo, & equalitas, in suo intellectu claudunt duo, scilicet distinctas personas, & unitatem essentialis: sed quando vt concreta accipiuntur, tunc significant personas in recto, & essentialiam in obliquo: & quando accipiuntur vt abstracta, sic è conuerso, quod scilicet significant essentialiam in recto & personas in obliquo: sed tamen retinent semper vtrumque: & per hoc patet solutio fere ad omnia obiecta. Quod autem ita sit, vt dictum est, patet si exponatur dictiones illæ: æquales enim sunt personæ vnā habentes quantitates, & similes personæ vnā habentes

qualitatem: & patet, quod in hac expositione personæ sunt in recto, & essentialia in obliquo. Si autem abstracta sumantur, contingit è contrario: quia equalitas est distinctarum personarum eadem quantitas, & similitudo est rerum differentiarum vel personarum eadem qualitas: vbi essentialia est in recto, & personæ in obliquo.

DICENDVM ergo ad primas rationes, quod omnia quæ concludunt, non contingunt ex hoc quod tantum significant notiones vel personas, sed quia significant personas in recto.

AD ILLA autem quæ in contrarium sunt, non cogunt plus nisi quod essentialia in illis nominibus dicatur in obliquo.

AD ALIUD dicendum, quod meo iudicio non debet concedi, quod tres sint vna equalitas: quia licet ibi significetur essentialia in recto, tamen etiam personæ significantur: & non valet, Sunt id in quo est equalitas, sicut essentialia, & virtus: ergo sunt æqualitas: & incidit locus sophisticus accidentis propter diuersum modum significandi in equalitate, & eo in quo notatur illa equalitas, siue hoc sit virtus, siue essentialia. Nota ergo, quod ista sunt relatiua intrinsecus, quando proferuntur pluraliter: extrinsecus sunt relatiua, quando proferuntur singulariter, & exigunt determinationem extrinsecam, vt, isti sunt æquales, relatiuum est intrinsecus claudens in se ea quæ referuntur ad se, & determinatur à seipsis intrinsecus: cum autem dicitur, Filius est equalis, oportet addere, Patri & Spiritui sancto vel ambobus: sunt tamen ita relatiua quod conueniant etiam essentialiam in obliquo, vt dictum est.

Ad quæst.

Quod aternitas & magnitudo & potestas in Deo sunt vnum, licet ponantur quasi diuersa.

Cumque enumerentur ista quasi diuersa, in Deo tamen vnum & idem, scilicet essentialia diuina simplex & incommutabilis. Vnde August. in 7. lib. de Trin. Non alio magnus, alio Deus est: sed eo magnus, quo Deus: quia non est illi aliud magnum esse, aliud Deum esse. Eadem quippe eius magnitudo est, quæ virtus: & eadem essentialia, quæ magnitudo. Pater ergo & Filius simul vna essentialia, & vna magnitudo. Ita etiam & potentia Dei, & essentialia diuina est. Vnde August. in 7. lib. confes. Voluntas & potentia Dei Deus ipse est. Aternitas quoque Dei essentialia diuina est. Quod August. ostendit super illum locum Psal. In generatione & generationem anni tui. Est generatio generationum quæ non transit, collecta de omnibus generationibus, id est, sanctis. In illa erunt anni Dei, qui non transeunt, id est, aternitas Dei: Non enim sunt aliud anni Dei, aliud ipse: sed anni Dei aternitas Dei est, aternitas verò ipsa Dei substantia est, nihil habens mutabile. Inconuulso ergo teneamus, quod vnum & idem est, scilicet essentialia diuina, Dei aternitas, potentia, magnitudo: & tamen consuevit Scriptura hæc & his similia quasi distincte ponere. In his ergo verbis trium personarum equalitatem breuiter complexus est August. Quia alius alium nec aternitate,

D. Alb. Mag. in lib. i. Sent.

D d 3 nec

nec magnitudine, nec potentia superat. Quod autem æternitate aliqua trium personarum aliam non excedat, supra ostensum est, ubi coæternitas trium personarum insinuata est.

ARTICVLVS VI.

Verum in æternitate sunt anni à generatione in generationem?

Deinde quaeritur de hoc quod dicit [In generatione & generationem anni tui, &c.] Æternitas enim indiuisibilis est: ergo videtur, quod sibi non competant anni: annus enim est reuersio solis ad aliquod punctum zodiaci, in quo figitur motus eius, sicut in ariete, vel alio loco: ergo videtur, quod huiusmodi mensura æternitati non competat: ergo male dicit.

Præterea, Quid est quod dicit, In generatione & generationem? Si enim per hoc vult dicere Deum non transire in transitu successione generationum: hoc parum esse videtur: quia etiam terra, vt dicit Ecclesiastes in æternum stat, dum generatio præterit, & generatio aduenit.

Similiter si generatio & generatio sunt inquietæ, & non stant, quandiu Deus voluerit, vsque scilicet ad generationem quæ colligitur ex omnibus generationibus, & hæc dicitur quæ est generatio Sanctorum, necesse est, quod habeat in omni successione generationum inquietam mouens: hoc autem non potest esse per naturam nisi motus corporum caelestium: ergo videtur, quod anni motus illius etiam sint in generatione generationum: & ideo non competit soli Deo, vt videtur.

Sec contra.

SED CONTRA: Ante præmittit in Psal. Ipsi, id est, cæli peribunt tu autem permanes, & anni tui non deficient. Ergo videtur, quod so-

Hic de magnitudine, quod ea aliqua personarum aliam non excedit.

Nunc igitur superest ostendere, quod magnitudine vel potentia alius alium non excedat: & prius de magnitudine videamus.

DIVISIO TEXTUS.

Deinde sumenda est pars illa in qua ostendit æqualitatem personarum secundum magnitudinem: quæ diuiditur in duas partes, in quarum prima ostendit, quod propter æqualitatem vna persona est in alia: & hæc incipit ibi [Nunc igitur superest ostendere, &c.] In

li Deo conueniat. SOLVITIO. Sicut supra distinctione 8. dictum est, anni Dei dicuntur æternitas sua non distinguibilis in se, sed ad mensuras inferiores: & vocatur annus Dei æternitas excedens reuolutiones annorum: quocumque enim reuolutiones annorum accipiuntur æternitas infinites excedit eas ante & post: quia infinites tantum est duratio æternitatis ante & post: vnde non sequitur, quod æternitas in se diuidatur vel distinguatur. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod generatio generationum dicitur numerus electorum ex omni generatione collectus, vt hic dicit August. sed in illa successione non stat terra, ita quod non sit mutabilis secundum dispositionem & partem: modo enim per circulearem generationem elementorum & mixturem in elementis transmutatur terra secundum partem, & non secundum totum: sine autem mundi alterabitur in suis qualitatibus actiuis & passiuis, & causatis ex illis: sed verum est quod in æternum stabit secundum substantiam: dicit enim August. quod præterit figura huius mundi, sed non substantia.

AD ALIUD dicendum, quod motus cæli & ipsum cælum stabunt, dum durat generationis successio: sed tamen ad tempus referuntur: cælum enim refertur ad nunc temporis, sicut ad mensuram: & ipse motus secundum partes suas est in tempore, sicut in numero: tempus autem in ipso, sicut in causa, & in celo, sicut in subiecto: sed Deus nec mutatur, vt terra, nec ad tempus refertur vt cælum & motus.

secunda autem probat, quod propter æqualitatem à Deo remouetur ratio partis & vniuersalis & materiz & contemperationis ibi [Sed iam nunc ad propositum redeamus: &c.] In prima sunt tria capita, in quorum primo non est nisi transitus à dictis ad dicenda. In secundo ostenditur æqualitas magnitudinis esse in essentia ibi [Sciendum est igitur, &c.] In tertio ex consequenti ex hoc ostenditur, quod vnaquæque personarum est in alia ibi [Et inde est, quod Pater dicitur, &c.]

Quod

Quod non est maior vna persona alia, nec maius aliquid dua quam vna, nec tres vel dua quam vna.

Sciendum est ergo quia Pater non est maior Filio, nec Pater vel Filius maior Spiritu sancto, nec maius aliquid duæ personæ simul sunt quam vna, nec tres simul maius aliquid quam duæ: nec maior est essentia in tribus quam in duabus, nec in duabus quam in vna: quia tota est in singulis. Vnde Ioan. Damascen. ait, Confitemur deitatis naturam omnem perfecte esse in singula suarum hypostaseon, id est, personarum omnem in Patre, omnem in Filio, omnem in Spiritu sancto. Ideoque perfectus Deus Pater, perfectus Deus Filius, perfectus Deus Spiritus sanctus.

Lib. I. de fide ortho. cap. 6.

ARTICVLVS VII.

Verum tres persone sint aliquid maius quam dua, & dua quam vna?

Vbiuim est hic quod dicit in secundo capitulo [Nec maius aliquid duæ personæ simul sunt, quam vna, &c.] Instantiam enim hoc videtur habere in omnibus discretis & collectiuis: vnum enim est pars duorum: & omnis pars minor est toto: ergo videtur, quod duæ personæ sint aliquid maius quam vna, & tres quam dua.

Similiter habebimus in distinctione 11. quod hoc nomen, Trinitas, collectivè significat personas: cum ergo quilibet de populis sit pars populi, videtur quod vna persona sit maius aliquid quam tota Trinitas.

Item, Persona vna aliquo modo se habet ad Trinitatem: aut vt idem, aut vt æquale, aut vt maius, aut vt minus. Non vt idem: quia aliter oporteret, quod supposita illa persona supponeretur Trinitas, quod esse non potest. Nec vt maius, nec vt æquale, vt videtur, quia æqualia quæ sunt vnius essentiz, convertuntur super se: non autem convertitur predicatio de Trinitate ad aliquam personarum: ergo videtur, quod se habeat vt minus: ergo non est tantum vna persona, quantum duæ vel tres.

in iud.

SOLVITIO. Dicendum, quod tantum &

quantum dicunt hic æqualitatem in eo quod est quantitas, & non in numero notionum vel personarum: qui tamen non est simpliciter numerus, vt infra ostendetur: in numero enim notionum quem faciunt notionem, duæ personæ sunt plures vna, & tres plures quam duæ vel vna: sed non subit aliquid plus, vel maius: & est processus in primo argumento à discreto ad continuum: vnde incidit fallacia figuræ dictionis.

AD ALIUD dicendum, quod Trinitas non est collectivum: quia forma collectionis simpliciter est plures, & secundum quid vna: Trinitas autem vnit personas simpliciter in vna natura: sed dicitur quasi collectivum, eo quod in se colligit omnes personas, non vt partes, sed vt vnum in natura, quæ non est totum ad illas, sed idem vnicuique earum: quod non est in toto quantitate vel integrali.

AD ALIUD dicendum, quod vna persona se habet ad Trinitatem duobus modis: quia duo dicit Trinitas, scilicet collectionem personarum, & unionem. Quoad collectionem discretionem se habet vna persona vt in paucibus discretionem portionali, quam collectio trium: ad unionem autem se habet vt æquale & idem: quia est idem essentiz unitati & æqualis per essentiam omnibus tribus simul. Vnde meo iudicio ad tales non est danda responsio sine huiusmodi distinctione.

Quod dicitur esse Deus Pater in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in utroque, & singulus in singulis.

Et inde est quod Pater dicitur esse in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in utroque, & singulus in singulis. Vnde August. in libro de fide ad Petrum, Propter unitatem naturalem totus Pater in Filio & Spiritu sancto est, totus quoque Spiritus sanctus in Patre & Filio est. Nullus horum extra quemlibet ipsorum est, propter diuinæ naturæ unitatem. Ecce hic aperit aliquatenus: non enim plene potest tantum ab homine referari arcanum: ex qua intelligentia dicitur singula personarum

E

Cap. 11.

rum tota esse in aliis. Vnde etiam Hilarius ista interius perquirens in lib. 3. de Trinitate ait, Affert plerisque obscuritatem sermo Domini cum dicit, Ego in Patre, & Pater in me est: nec immerito. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præstabit. Sed quod non intelligibile est homini, Deo possibile est. Cognoscendum itaque atque intelligendum est quid sit illud, Ego in Patre, & Pater in me est: si tamen comprehendere hoc ita ut est valebimus: ut quod, natura rerum pati non posse æstimatur, id diuinæ veritatis ratio consequatur. Patrem ergo in Filio, & Filium in Patre esse plenitudo in vtroque diuinitatis perfecta est, quia plenitudo diuinitatis est in Filio: quod in Patre est, hoc & in Filio est: quod in ingenito est, hoc in genito, alter ab altero, & vterque vnum. Is scilicet qui est nihil habens quod non sit etiam in eo à quo est, non duò vnus, sed alius in alio: quia non aliud in vtroque: ut vnum sint in fide nostra: vterque non vnus, nec eundem vtrumque: nec aliud confitemur, quia Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas, nec aliud esse permittit. Eandem ergo in vtroque virtutis similitudinem, & deitatis plenitudinem confitemur: quia veritas dicit, Ego in Patre, & Pater in me est. Omnia enim Filius accepit à Patre. Nam si partem eiusdem qui genuit accepit, neuter ergo perfectus est: deesset enim ei vnde decessit: nec plenitudo in eo erit, qui ex portione constituit. Neuter ergo perfectus est, si plenitudinem suam & qui genuit amittit: nec qui natus est consequitur. Fateamur ergo quod Pater est in Filio, & Filius in Patre, & Deus in Deo, ut idem Hilarius ait in 7. lib. de Trinitate non per duplicem conuenientium generum coniunctionem, nec per insitam capacioris substantiæ naturam: sed per naturæ vnitatis similitudinem, per natiuitatem viuientis ex viuente natura: dum res non differt, dum naturam Dei non degenerat natiuitas, dum non aliud aliquid ex Deo quam Deus nascitur: dum nihil in his nouum est, nihil alienum, nihil separabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas, aperitur ex quo sensu Christus dixerit se esse in Patre & Patrem in se. Ex eodem etiam sensu intelligitur Spiritus S. esse in vtroque, & singula personarum in singulis: quia scilicet in singulis est eadem plenitudo diuinitatis, & vna similitudo naturæ: quia non est maior diuina natura in aliqua harum personarum, sed vnus, & indifferentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideoque altera in altera esse dicitur, ut prædictum est. Vnde Ambros. prædictorum verborum sententiam nobis aperiens super epistolam 2. ad Cor. 5. ait, Per hoc intelligitur Pater esse in Filio, & Filius in Patre, quia vna est eorum substantia. Ibi enim est vnitatis, vbi nulla diuersitas. Ecce tribus illustrium virorum testimonium, scilicet August. Hilarij, atque Ambros. in idem concurrentibus reuelatione Spiritus sancti in eis loquentis, pie credere volentibus ostenditur (tamen quasi per speculum & in ænigmate) qualiter accipiendum sit, cum dicitur Pater in Filio esse, vel Filius in Patre, vel Spiritus sanctus in vtroque.

Ioan. 14.

1. Cor. 13.

ARTICV

ARTICVLVS VIII.

Præter Pater potest dici esse in Filio, & vna persona in alia?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Et inde est, quod Pater dicitur esse in Filio, &c.] Videtur enim, quod secundum nulum modum dicendi in alio ista conueniant. Dicit enim Philosophus in 4. physicorum, Accipiendum est quot modis aliquid in alio dicitur esse. Vno quidem igitur modo sicut digiti in manu, & omnino partes in toto. Alio vero, sicut totum in suis partibus: non enim est præter partes totum. Alio, sicut homo in animali, & omnino species in genere. Alio, ut genus in specie: & omnino in speciei ratione, pars speciei. Præterea, ut fanitas in calidis, atque frigidis, & omnino forma in materia. Præterea, ut res Græcorum in rege, & omnino in primo mouente. Insuper, ut in bono, atque omnino in fine: hoc autem est id gratia cuius cetera sunt, atque sunt. Omnium autem maxime proprium est sicut in vase & omnino in loco. Ex hoc accipitur, quod modo essendi aliquid in alio dicitur his octo modis enumeratis vel nouem si vitiosus in duos diuidatur: quia est locus sicut vas, & etiam locus non sicut vas, sed immobilis qui simpliciter est locus. Constat autem, quod nullo illorum modorum vna persona est in alia: ergo videtur, quod simpliciter vna non sit in alia.

2. Item, Cum dicitur, Pater est in Filio præpositio cum sit transitiva, necessario importat aliquam distinctionem non autem est distinctio nisi secundum relationem originis: ergo videtur, quod notet authoritatem Patris ad Filium: cui autem dicitur è conuerso, Filius est in Patre, eadem ratione notabit distinctionem, & non sub eadem ratione qua primo: ergo videtur, quod non eadem ratione Pater est in Filio, & Filius in Patre, & eadem ratio est de Spiritu sancto.

3. Item, Quorum est vnum ad alterum, ut distinctum apud distinctum, neutrum illorum est in altero: sed Verbum ab æterno erat apud Deum, ut distinctum apud distinctum: ergo videtur, quod nunquam fuerit in Patre, nec Pater in ipso, & sic nihil est quod hic dicitur.

4. Item, Duplicem habitudinem videtur importare ly in quando dicitur Pater esse in Filio, scilicet vnitatis essentia quæ tangitur hic ab Hilario & August. & Ambrosio, & etiam existentia relationum quam tangit Damasc. vnum enim relationum est in alio per intellectum: ergo videtur, quod semel posita æquiuoce secundum duas habitudines sumatur.

5. Item, Tres illustres Doctores exponunt hoc de vnitatis essentia: & quero, in qua habitudine sumatur ibi ly in, & dicamus, Pater est in essentia diuina, & Filius est in eadem essentia? Aut enim est sicut in toto quod infra notatur, aut est sicut in forma, vel sicut in loco: constat autem, quod nullo modo: ergo

ly in non notat habitudinem essentia, & sic male exponitur.

SOLVTIO. Dicendum, quod in veritate sicut dictum est in obiciendo, præpositio notat duplicem habitudinem, scilicet originis, vel relationis, & identitatis essentia, & quoad illam quæ est relationis, non eodem modo dicitur esse Pater in Filio, & Filius in Patre, & de Spiritu sancto similiter est.

AD PRIMUM dicendum, quod nullo illorum modorum sumitur hic in qua Philosophus ibi non tangit modos quibus aliquid est in alio, nisi quæ aliquam habent similitudinem cum illo modo, quo aliquid est in alio sicut in loco, quia de illo solo ibi intendit: posset tamen licet remote reduci ad illum quo causatum est in causa: quia licet causa in diuinis non sit, est tamen ibi potentia principij.

AD ALIUD patet iam solutio per antedicta.

AD ALIUD dicendum, quod ly apud notat distinctionem perfecti & æqualis secundum modum significandi: quia in rebus corporalibus dictum notat vicinitatem lateralem & illa vicinitas ponit æqualitatem: tamen in diuinis non remouet quin distinctorum vnus possit esse in alio, tum per intellectum principij & existentis de principio, tum etiam per vnitatis essentia: sed in corporalibus quæ non possunt esse vnus essentia si distincta sunt, verum est quod sequitur conclusio illius rationis.

AD ALIUD dicendum, quod licet persona & essentia differant secundum modum significandi, tamen realiter idem sunt: & ideo etiam distinctio personalis, & vnitatis essentialis vno termino significari quandoque possunt: & non est signum æquiuocum, quia vnum accipitur in alio, sicut etiam supra explanatum est.

AD ALIUD dicendum, quod non proprie dicitur, Pater est in essentia diuina: sed posset dici, Filius est in natura vel essentia Patris, vel è conuerso: vbi notaretur aliqua distinctio, non quidem essentia ad personam, sed personæ ad personam, quæ secum est vnum in essentia. Si tamen concedatur, tunc dicendum, quod præpositioni sufficit transitio in modo significandi, non in re: & ille modus significandi erit, quod Pater est in essentia, sicut quis in quo est, & essentia in Patre sicut quo est in quis: & quia indifferentia est in diuinis inter quis est & quo est, ideo præpositio exponitur per rei identitatem, & hoc non potest ad aliquem modorum Philosophi reduci: quia nec ipse omnes posuit, sed eos qui habebant similitudinem cum vitio, de quo intendat, ut dictum est.

Deinde queritur de hoc quod dicit [Natura intelligentiæ humanæ rationem huius dicti non capit, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia supra 3. distinctione datur sunt similia, vestigia, & imago ad hoc representandum. Ad hoc dicendum, quod nullum simile representat sufficienter, & hoc intendit Hilarius.

ARTICV

ARTICVLVS IX.

An filius addat aliquid super id quod accepit à Patre?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Nam si partem eiusdem qui genuit accepit, neuter ergo perfectus, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia aut Filius aliquid addit super id quod accipit à Patre, aut nihil. Si addit, non totum Pater habet quod habet Filius, quod hæreticum est. Si nihil addit: aut ergo totum & idem habet, aut non totum, & aliud. Si primo modo: ergo Pater & Filius sunt in toto idem, quod falsum est, cum supra negatum sit distinctione 4. quod etiam non sunt idem Deus. Si autem non totum & aliud accipit, tunc non est æqualis & in essentia eadem cum Patre, quod iterum absurdum est: ergo videtur, quod ille sermo qui hic dicitur, sit falsus. Si forte dicas, quod Filius addit proprietatem quæ non est aliquid, sed ad aliquid. Contra: Si illam addit Filius, non addit nisi ei quod accipit à Patre: essentiam autem accipit: ergo addit essentiam: ergo proprietates determinat essentiam, quod falsum est: quia sic essentia diuina Filij non esset Patris essentia, sicut nec persona Filij est Patris persona: ergo videtur, quod nec addat aliquid, nec ad aliquid, & ita remanet penitus idem.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod Filius nihil addit omnino ei quod accipit à Patre, nec tamen sequitur, quod Filius simpliciter sit idem Patri: sed sequitur, quod Filius in accepto sit idem Patri, & hoc verum est absolute.

Quæst.

Solutio.

Si autem queris, in quo ergo distinguuntur Pater & Filius? Dicendum, quod in eo quod ille est accipiens per generationem, ille autem dans: & hæc non distinguunt acceptum ab eo à quo accipit, sed potius accipientem à dante: & ideo patet, quod quia tantum accipit quantum est, ideo sequitur quod accipiens & dans sint æquales: quia vero ille dans, iste accipiens, ideo sequitur quod non sunt idem, sed alius & alius: & per hoc patet solutio.

ARTICVLVS X.

An omne quod nascitur, nascitur ex duplici genere, scilicet masculino & feminino?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Non per duplicem conuenientium

generum coniunctionem, &c.] Non enim omne quod generatur, generatur infitue vel per duplicem conuenientium generum coniunctionem.

ET AD hoc dicendum, quod Hilarius loquitur hic de generatione viui, sicut patet in ipso textu. Viuum autem aut est sensibile, aut vegetabile. In sensibili autem in omni eo quod est perfectum, id est, quod ex se habet producere tale alterum quale est ipsum, necesse est quod sit duplex genus commixtum, scilicet masculus & femina: quia in omni animali, ut dicit Philosophus, est mas & femina nisi in anguilla in qua nunquam mas & femina apparuit: & ideo etiam piscatores dicunt, quod anguilla de superfuitate aliorum piscium generatur. Quædam etiam sunt imperfecta quæ non possunt producere tale alterum, qualia sunt ipsa, quæ nascuntur ex putrefactione. Vegetabile autem viuum per institutam virtutem conualescit, id est, per vim insitam sibi: & ideo vna planta inseritur in alia: quia sicut dicit Philosophus, planta vbique imprægnat & imprægnatur. & istos duos modos hic remouet Hilarius in generatione diuina, in qua viuum nascitur in viuum.

ARTICVLVS IX.

Unde contingit aliquid degenerare, & quæ sint causa eius?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Dum naturam Dei non degenerat, &c.] In quo enim degenerat natura? Et ad hoc dicendum, quod degenerat multis de causis: quarum vna & præcipua est, quod generatio est de superfuitate alimenti, in quo originata est virtus formatiua ex virtute generatiua quæ est in Patre, sicut notatum est super tertium distinctione 5. & ideo generatio nostra quæ est de assumptione alimenti, vtilis est in assumptione alieni, & sic degenerat efficitur, quod non conuenit diuina. Similiter etiam non idem in celo mouet ad generationem omnium: quia cælum in constellatione non eodem modo se habet, sed continuo mutando situm & proportiones aspectuum, mouet aliter & aliter. Tertium est, quod non eodem modo mobilis & commiscibilis est materia. Et illa omnia intendit remouere à diuina generatione. Qualiter autem nostra sit noua & nouum accipiens, supra dist. 8. expeditum est.

Ad id quod cæperat redit, scilicet ut ostendat quod magnitudine alius alium superat.

F Ed iam nunc ad propositum redeamus, cæproque insistamus, ostendentes quod magnitudine nulla trium personarum aliam superat: quia nulla maior aliis, nec maius aliquid sunt duæ quam vna, nec tres quam duæ, nec maior Deus quam singuli horum, quia singulus horum perfectus est: nec est à quo crescat illa perfectio.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

SE iam nunc ad propositum redeamus, &c.] Hic incipit ostendere æqualitatem magnitudinis trium personarum per remotionem partis generis, speciei, materiæ, & contemperationis à diuinis, & hoc facit in prima parte huius partis. In secunda obiicit contra *ibi* [Hic autem videtur aduersari, &c.] In tertia soluit *ibi* [Hæc autem, quæ hic dicuntur] Penes prima autem quinque, sunt in prima parte quinque capitula. Et primum illorum est, quod diuina essentia non dicitur de personis vt totum integrale cuius partes constituentes sunt personæ.

ARTICVLVS XII.

An essentia prædicetur de personis sicut quoddam totum?

ET circa hoc accidit hic dubium. Primum, Vtrum essentia prædicetur de personis vt quoddam totum? Videtur autem quod sic: essentia enim diuina prædicatur de tribus & de singulis eorum: ergo videtur, quod sit totum ad illas, & personæ sint partes.

2. Item, Quicquid remouetur ab aliquo & non differt ab illo genere vel specie vel numero, videtur esse pars illius: sed qualibet persona remouetur à Trinitate, non differens ab ea genere, vel specie, vel numero: ergo qualibet personarum est pars Trinitatis.

3. Item, Duo sunt plures vno: ergo sunt totum ad vnum, & similiter tres ad duos & ad vnum: ergo videtur, quod sint totum ad duos & ad vnum: & sic videtur, quod vna personæ sit pars Trinitatis, & similiter duæ.

4. Item, In litera sæpe dicitur tota essentia, tota Trinitas: ergo videtur, quod sit totum, & sic in diuinis est ratio partis & ratio totius.

5. Item, Dicitur, quod Pater sit tota deitas & totus Deus: aut ergo Filius est illud idem, aut aliud: non aliud: ergo idem: sed quæcumque vni & eidem sunt eadem penitus secundum rem, ipsa sunt eadem secundum rem: sed Pater & Filius vni & eidem deitati vel essentie sunt idem secundum rem: ergo ipsi sunt idem secundum rem: sed quæcumque vel quicquid sunt idem secundum rem, nulla re distinguuntur: ergo Pater & Filius nulla re distinguuntur: & venit super nos hæresis Sabellij qui in solis nominibus posuit Trinitatem: ergo videtur, quod Pater non sit tota essentia diuina: ergo est pars.

6. Item, Alia via videtur probari, quod totum & pars sint in Trinitate: in nulla enim natura ita est, quod res naturæ fiat ex natura sola: si enim sola natura faceret rem naturæ, cum ipsa vno modo habeat se, non faceret rem naturæ nisi vno modo: hoc autem falsum etiam in diuinis, quia res naturæ diuinæ sunt tres: ergo videtur, quod natura sit

in persona cum aliquo alio: ergo videtur natura esse pars essentialis personæ.

7. Item Boëtius, Omne quod est, participat esse vt sit, & participat alio aliquo vt hoc sit: sed Pater est hic: ergo participat duobus, scilicet esse vt sit, & paternitate vt hic vel ille sit, & sic iterum reddit quod essentialis pars Patris vel alterius personæ est essentia diuina.

8. Item, Hoc videtur, quia sæpius habuimus, quod August. dicit, quod Pater non eo est, quo Pater est: quia essentia est, & paternitate Pater est: ergo videtur essentia pars essentialis Patris esse.

SOLVITUR. Dicendum, quod nulla ratio totius & nulla ratio partis est in diuinis: & hoc ideo est, quia omne totum ex suis partibus compositum est, & hoc dico si vere totum est: pars autem imperfecta est ad sum totum: & neutrum illorum competit diuinis: quia simplicitas repugnat primo, perfectio autem repugnat secundo.

DICENDUM ergo ad primum, quod essentia diuina prædicatur conuersim de persona. Hæc enim est vera, Pater est essentia diuina & essentia diuina est Pater. Si autem sic obiiciatur, Pater est quicquid est essentia diuina, adhuc vera est: & si procedatur ulterius, essentia diuina est Filius: ergo Pater est Filius: satis patet, quod mutatur quid in ad aliquid. Vnde non sequitur argumentum. Vnde quicquid est essentia diuina est Pater, & è conuerso. Si autem fiat hoc argumentum de hoc nomine, Trinitas, sic, Pater est aliquid Trinitatis, & non tota Trinitas: ergo est pars Trinitatis. Dicendum, quod hæc est falsa, Pater est aliquid Trinitatis: quia ly aliquid notat partitionem. Si autem sic proponatur, Pater est aliquis Trinitatis, tunc est vera. Si postea procedatur ulterius sic: est aliquis Trinitatis, & non tota Trinitas: ergo est pars Trinitatis: iam supra solutum est: quia quod Pater non est tota Trinitas, hoc non impedit vnitatem Trinitatis, sed pluralitas personarum significata in hoc nomine, Trinitas: vnde ex hoc non sequitur, quod Pater sit pars: sed sequitur, quod Pater non est totus, quod sunt tres simul vniti in vna essentia, sicut diximus supra.

AD ALIUD dicendum, quod hæc propositio, quicquid remouetur ab aliquo, &c. intelligitur sic, quod illud sit in ipso sicut habens esse actum in illo & non in se: sicut pes in Sorte, vel alia pars in suo toto. Sic autem personæ non habent se in Trinitate: quia in Trinitate non habent esse in potentia: nec Trinitas est in eis, sicut totum in partibus: sed potius personæ significantur in hoc nomine, Trinitas, sicut simul sumptæ: & ideo quælibet vna per se sumpta, remouetur à Trinitate, & Trinitas ab ea: & illius causa iam dicta est.

AD ALIUD dicendum, quod hoc est verum, quod duo sunt plures vno: & sic bene concedo, quod duæ personæ numero quæræ faciunt relationes, sunt plures vnæ: sed tamen vna non est pars duarum, nec vnitatem illa est pars binarij alicuius. Et hoc patet sic: In inferioribus est forma substantialis vniuersalisque

iusque, cuius actus est rem in se terminare & separare ab aliis in quibus non est eadem forma numero per actum: ergo formæ illius, scilicet actus qui est in se terminare & ab aliis diuidere, facit ipsam rem esse vnā, & est vnitas eius: & ideo quia illæ vnitates quæ sunt in duabus rebus & consequuntur formas substantiales, non sunt vna, nec vnum: ideo sequitur, quod vnitas istius & vnitas illius aggregatæ, faciunt binarium, & tres ternarium, & sic deinceps, secundum quod Philosophus dicit, quod numerum cognoscimus diuisione continui. In diuinis autem essentiis non diuidit, sed potius vnit personas: & ideo vnitas personæ vt persona, nō est essentia, sed notio vel relatio distinguit in diuinis, & facit hæc notio vel illa vnitatem personæ, facit enim personam in se existere & distinctam ab alia: & ideo hæc persona & illa sunt duæ personæ numero notionum: sed quia notio non diuidit personam à personæ essentialiter: ideo non simpliciter facit pluralitatem: ergo nec simpliciter facit binarium: vnde licet in diuinis sint duæ personæ, non tamen binarius: & licet ibi sit pluralitas personarum, non tamen multitudo: & ideo non puto esse concedendum, quod vnum in diuinis sit pars duorum etiam discreta, sicut vnitas est pars binarij vel ternarij: sed bene concedo, quod vna persona est non tot sicut duæ vel tres, & duæ non tot sicut tres, nec ita pauci sicut vna: quia numerus quem facit notio in diuinis, non est simpliciter numerus: & hoc infra magis determinabitur.

AD ALIUD dicendum, quod sancti vocant totum idem quod perfectum: sicut Philosophus dicit in 3. physic. totum autem & perfectum idem dico.

AD ALIUD dicendum, quod Pater est tota deitas & totus Deus, & Filius similiter: sed quod postea subinfertur, quæcumque vni & eidem sunt eadem, &c. intelligendum est, quod hoc verum est secundum quod sunt

idem illi: non autem est ibi prædicatio vel comparatio personarum ad essentiam nisi in ratione absoluti de absoluto: quicquid enim comparatur ad essentiam in diuinis, comparatur vt absolutum ad absolutum: relatiuum enim non est ad alterum nisi ad id cui opponitur, & ideo ad essentiam comparatum non est ad alterum: vnde ex illa propositione non sequitur, quod Pater & Filius sint idem, sed quod in omnibus absolutis sint idem, & in his in quibus ad seinuicem referuntur, habent distinctionem.

AD ALIUD dicendum, quod essentia diuina non est pars Patris, vt dicit alterius personæ: & verum est, quod essentia nihil sibi additum habet in Patre quo constituit personam: quia iam dictum est, quod nihil comparatur essentia in diuinis nisi penes identitatem absolutam propter vltimam sui simplicitatem: sed licet paternitas ab essentia in Patre non differat re, tamen differt modo significandi: qui licet in comparatione ad essentiam sit modus & non res, est tamen res in comparatione ad oppositam personam: & ideo personæ non differunt modo nominum tantum. Sed si ab vtraque parte esset modus, scilicet à parte essentiæ, & à parte personæ, tunc tantummodo differentia nominum differrent personæ, vt dixit Sabellius.

AD ALIUD dicendum, quod etiam secundum Philosophos primum nullo nisi ente participat, & nec illo participat vt partem eius capiat, sicut disputatum est supra distinctione 8. sed ad hoc quod aliquis sit pater, sufficit habere aliquid differens ab esse in modo significandi, qui modus sit res non connumerabilis essentiæ, sed in comparatione ad aliam personam quæ est res eiusdem naturæ.

AD ALIUD dicendum, quod August. intendit, quod non eo est quo Pater est, & est pater secundum modum significandi qui sit res respectiua, licet non sit res diuersa à natura.

Quod nulla personarum pars est in Trinitate.

Cap. 13.

G Nec est aliqua trium personarum pars Dei vel diuinæ essentiæ: quia singula harum verus & plenus Deus est, & tota & plena diuina essentia est: & ideo nulla istarum in Trinitate pars est. Vnde August. in lib. 1. contra maximum hæreticum sic ait, Putas Deum Patrem cum Filio & Spiritu sancto vnum Deum esse non posse: times enim ne Pater sit pars vnius Dei, qui constet ex tribus: noli hoc timere: nulla enim sit partium in deitatis vnitate diuisio: vnus est Deus Pater & Filius & Spiritus sanctus, id est, ipsa Trinitas vnus est Deus. Ergo, inquis, Deus Pater est pars Dei: absit. Tres enim personæ sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus, & hi tres quia vnius substantiæ sunt, vnum sunt, & summe vnum sunt, vbi nulla naturarum, nulla est diuersitas voluntatum. Si enim natura vnum essent, & consensione vnum non essent, non summe vnum essent. Si vero natura dispares essent, non summe vnum essent. Hi ergo tres, quia vnum sunt propter ineffabilem coniunctionem deitatis quæ ineffabiliter

ineffabiliter copulantur, vnus Deus est. Pars ergo Trinitatis esse non potest, quicumque vnus est in tribus. In Trinitate ergo quæ Deus est, & Pater Deus est, & Filius Deus est, & Spiritus sanctus Deus est: & simul hi tres, vnus Deus. Nec huius Trinitatis tertia pars est vnus, nec maius aliquid duo quam vnus est ibi, nec maius aliquid sunt omnes quam singuli: quia spiritalis, non corporalis est magnitudo. Qui potest capere. ^{Math. 19} eapiat: qui autem non potest, credat, & oret vt quod credit intelligat. Verum est enim quod per Prophetam dicitur, Nisi credideritis, non intelligetis. ^{Mat. 7.} His verbis aperte ostendit indifferentem magnitudinem trium personarum. Item in eodem, Tu nempe dixisti vnum Deum non ex partibus esse compositum, & hoc de Patre tantum vis intelligi. Ille, inquis, virtus est ingenua, simplex: & tamen in hac simplici virtute multa videntur commemorare, cum dicis, Deus Deum genuit, bonus bonum genuit; sapiens sapientem, clemens clementem, potens potentem. Nunquid ergo bonitas, & sapientia, & clementia, & potentia tres partes sunt vnus virtutis, quam simplicem esse dixisti? Si dixeris, partes sunt: simplex ergo virtus ex partibus constat. Et simplex ista virtus, te diffiniendo, vnus est Deus: ergo Deum ex partibus compositum esse dicis. Non dico, inquis, non sunt partes. Si ergo in vna persona Patris, & illa inuenis quæ plura videntur, & partes non inuenis, quia vna virtus simplex est: quanto magis Pater & Filius & Spiritus sanctus, & propter indiuiduam deitatem vnus Deus, & propter vniuscuiusque proprietatem tres personæ sunt, & propter singulorum perfectionem partes vnus Dei non sunt. Virtus est Pater, virtus est Filius, virtus est Spiritus sanctus. Hoc verum dicis: sed virtutem de virtute genitam, & virtutem de virtute procedentem, non vis eandem habere naturam, hoc falsum dicis, hoc contra fidem rectam & Catholicam dicis. His verbis aperte docetur, quod tres personæ illæ non sunt partes Dei vel diuinæ essentia. Nullaque illarum Trinitatis pars dicenda est, nec vna (alias vlla) maior alijs.

ARTICVLVS XIII.

An fides precedat intellectum, ita quod nihil intelligatur nisi prius credatur?

Deinde queritur de hoc quod dicitur in eodem ca. [Oret vt quod credit intelligat, &c.] Ex hoc enim videtur sequi, quod fides precedat intellectum. Sed contra: quia dicitur

August. quod credere est cum assensu cogitare: assensus autem non est nisi intelligentis cui sit assentiendum: ergo intellectus est ante fidem.

SOLVUNT ad hoc communiter, quod est intelligere quia est, & hic intellectus precedit fidem: & est intelligere quod est res, vel qualiter est, & hic sequitur fidem. Aliam solutionem super hoc notatam inuenies supra dist. quinta.

Cum dicimus tres personas esse vnā essentiam, nec vt genus de speciebus, nec vt speciem de indiuiduis predicamus: quia non est essentia genus & persona species, vel essentia species, & persona indiuiduum.

Hic adiuuandum est, quod tanta est æqualitas trium personarum atque indifferens magnitudo, quod cum dicamus tres personas vnā esse essentiam vel substantiam, neque vt genus de speciebus, neque

D. Alb. Mag. in lib. 1. Seni.

Et que

que ut speciem de indiuiduis prædicamus. Non enim essentia diuina genus est, & tres personæ species: vel essentia diuina species, & tres personæ indiuidua. Quod August. rationibus probabilibus atque irrefragabilibus aperte demonstrat in lib. 7. de Trinit. dicens, Si essentia genus est, species autem persona, ut nonnulli sentiunt, oportet appellari tres substantias, ut appellantur tres personæ. Sicut cum sit animal genus & equus species, appellantur tres equi, iidemque tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter: ut si diceretur, tres equi sunt unum animal: sed sicut tres equi speciali nomine ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cum ergo personas unam fateamur esse essentiam, non tres esse essentias: cum tres equi tria animalia dicantur, non unum: patet nomine essentia non significari genus, nec nomine personæ speciem.

Hic probat quod non dicitur ut species de indiuiduis.

SI vero dicunt nomine personæ non speciem significari, sed aliquid singulare atque indiuiduum, & nomine essentia speciem intelligi: ut persona non dicatur sicut homo, sed quomodo dicitur hic homo: velut Abraham, Isaac, Iacob, vel quis alius qui etiam digito præsens demonstrari possit: sic quoad illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicuntur Abraham, Isaac, Iacob tria indiuidua: ita tres homines, & tria animalia. Cur ergo Pater & Filius & Spiritus sanctus, si secundum genus & speciem & indiuiduum ista differimus: non ita dicuntur tres essentia ut tres personæ.

Alio modo probat idem.

ALio quoque modo idem probat Aug. scilicet quod essentia diuina non est genus, nec personæ species: vel essentia non est species, nec personæ indiuidua. Vna, inquit, essentia non habet species, sicut unum animal non habet species. Pater ergo & Filius & Spiritus sanctus non sunt tres species unius essentia: diuina ergo essentia genus non est. Sed nec species est essentia diuina, & personæ indiuidua: sicut homo species est, indiuidua autem Abraham, Isaac, & Iacob. Si enim essentia species est, ut homo: sicut non dicitur unus homo esse Abraham, Isaac, & Iacob: ita non dicitur una essentia esse tres personæ. Non itaque secundum genus & species ista dicimus.

Nec secundum materialem causam dicuntur tres personæ una essentia.

NOtandum etiam, quod essentia diuina non est materia trium personarum, ut August. in eodem libro docet, tanquam secundum communem eandemque materiam tres personæ dicantur esse una essentia: sicut ex eodem auro si fierent tres statuæ, diceremus tres statuas unum aurum. Non autem sic Trinitatem, id est, tres personas dicimus

unam essentiam, & Deum unum, tanquam ex una materia tria quædam subsistant. In statu enim æqualibus, plus auri est tres similis quam singula: & minus auri est una, quam duæ. In illa vero essentia Trinitatis nullo modo est ita. Non ergo secundum materialem causam tres personæ unam dicimus esse substantiam vel essentiam: sicut tres statuæ dicuntur unum aurum.

Nec ita dicuntur tres personæ una essentia, ut tres homines una natura, vel unius natura.

His quoque addendum est, quod tres personas non ita dicimus esse unam essentiam, ut August. in eodem ait, vel unius essentia: sicut dicimus aliquos tres homines eiusdem sexus & eiusdem temperationis corporis eiusdemque animi, unam esse naturam vel unius naturam. Nam in his rebus non tantum est unus homo, quantum tres homines simul: & plus aliquid sunt homines duo, quam unus homo, sicut in statu esse diximus: at in Deo non est ita. Non enim maior essentia est Pater & Filius simul, quam solus Pater vel solus Filius: sed tres simul illæ personæ æquales sunt singulis. Ex præmissis patet, quod tres personæ dicuntur diuina essentia: nec secundum materialem causam, ut tres statuæ unum aurum: nec secundum complexionis similitudinem, ut tres homines unius naturæ: nec ut genus prædicatur de speciebus, vel ut species de indiuiduis, id est, contentis de contentis, maius de minoribus.

Quæ videntur aduersari prædictis.

His autem videntur aduersari, quæ quidam sacra Scriptura Tractatores catholici in suis scriptis tradiderunt. In quibus significari videtur, quod essentia sit quoddam commune & vniuersale, velut species: tres vero personæ sint tria particularia, tria indiuidua numero differentia. Vnde Ioan. Damascenus inter Doctores Græcorum maximus, in libro quem de Trinitate scripsit, quem & Papa Eugenius transferri fecit, ait, Communia & vniuersalia prædicantur de subiectis sibiipsis particularibus. Communie ergo substantia est, particulare vero hypostasis, id est, persona. Particulare autem dicitur, non quod partem naturæ habeat: sed particulare numero, ut atomus, id est, indiuiduum. Numero enim & non natura differre videntur hypostases. Item in eodem, Substantia significat communem & circumplectiuam speciem homoideam, id est, similitudinem speciei, hypostaseon, id est, personarum, ut puta Deus, homo. Hypostasis autem indiuiduum demonstrat, scilicet Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, Petrum, Paulum, & huiusmodi. Ecce aperte dicit substantiam esse vniuersalem, hypostasim vero particularem: & quod Deus est species ut homo, & quia Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt indiuidua, sicut Petrus & Paulus, eo quod numero differunt: quæ præmissæ sententia Augustini penitus contradicere videntur. Quid ergo dicemus ad hæc? Hoc utique dicere possumus atque debemus, quod ea quæ August. tradidit superius, sine hesitatione tenenda sunt.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

E c 2 ARTICV

ARTICVLVS XIV.

An in diuinis sit ratio communicabilis, vel incommunicabilis?

DEinde queritur de secunda parte vbi à diuinis remouet prædicationem generis *ibi* [Hic adiciendum est, quod tanta est æqualitas, &c.] Et queruntur hic duo: quorum primum est, Vtrum in diuinis sit ratio communicabilis & incommunicabilis? Secundum autem, Vtrum in diuinis sit ratio vniuersalis & particularis?

Ad primum proceditur sic: In quibuscunque est vnus vnus, & aliud discernens in natura vna, in his est ratio communicabilis & incommunicabilis: in diuinis est vnus vnus personas in natura vna, quia essentia: & est in diuinis discernens vnā personam ab alia, quia proprietas: ergo in diuinis est ratio communicabilis & incommunicabilis.

Item, in diuinis est illud quod prædicatur de vnaquaque hypostasi, & est quod prædicatur de alia: ergo in diuinis est communicabile & incommunicabile.

Item, Damascenus dicit, quod in diuinis commune re consideratur, ratione autem quod diuisum est: ergo ibi est communicabile & incommunicabile.

Sed contra.

SED CONTRA: Communicabile & incommunicabile aut causantur ad eodem principio essentia, aut à diuersis. Si ab eodem: ergo idem est principium communitatis, & singularitatis siue discretionis: sed quicquid est principium discretionis, est oppositum communitati: ergo idem est principium communitatis, & oppositum communitati, quod non est intelligibile: ergo causantur à diuersis. Cuiuscunque autem in sunt diuersa, illud est compositum: ergo Deus est aliquid compositum: & ita sequitur, quod ipse non sit esse primum, nec summe simplex, quod falsum est: ergo non est in eo communicabile & incommunicabile.

Item, Communicabile dicit id quod vnus vnus potest esse in pluribus, incommunicabile autem id quod non potest inesse vni soli: ergo ista in diuinis sunt eadem, idem numero inest pluribus, & non inest pluribus simul & semel: ergo contradictoria verificantur de eodem. Si autem sunt diuersa, & sunt in vno: tunc illud vnus est compositum in diuinis, quod est absurdum: & hoc etiam infideles Ethnici dicunt.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod in diuinis est communicabile & incommunicabile, siue vt magis proprie loquamur, commune & propriū: sed differunt in diuinis, & in humanis siue in creatis: quia in creatis pluribus est vnus vnus ratione non esse, & proprium est materia, indiuiduantibus constitutum. In diuinis autem commune est re & esse: quia eadem res numero & esse quæ est in Patre, etiam est in Filio & Spiritu sancto: proprium autem siue discretum, non est natura, sed proprietas constituens, vel existēs hypostasis, quæ relatione (alias reuelatione) discernitur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod principium communicabilitatis in diuinis si velimus vim facere, nullum est: quia essentia diuina est ipsa sua communitas. Si autem accipiamus secundum rationem intelligendi, tunc principium communitatis est natura communis, & principium incommunicabilitatis est proprietas siue relatio personalis: & proprietas est natura diuina re, sed differt ab ipsa modo significandi. Et si tu quæras, Vtrum ille modus possit poni in re? Dico, quod comparatione ad essentiam non est nisi modus, sed in comparatione ad aliam personam est res distinguens personam à persona: & hoc non est inconueniens. Si autem queratur exemplum huius in inferioribus: dicendum, quod inueniri non potest propter nimiam simplicitatem Dei: sicut etiam in inferioribus non inuenitur, quod idem sit essentialiter substantia, & bonitas, & sapientia: sed tamen in Deo etiam Philosophi hoc ita esse probauerunt: & ideo dicunt antiqui Magistri, quod licet essentia idem sit quod notio: non tamen supposita essentia supponitur notio, nec è conuerso.

AD ALIUD eodem modo dicendum est, quod commune inest pluribus, & proprium vni soli, si vere proprium est: & hæc quidem re non differunt in Deo propter simplicitatem, sed tamen differunt actu & suppositione & modo significandi: & huius causa notata est supra distinctione 8. quia hoc non habent gratia sui, quod idem sunt, sed ex eo in quo sunt: & ideo non amittunt ex hoc id quod proprie efficere habent, scilicet pluribus, vel vni soli conuenire.

ARTICVLVS XV.

An in diuinis sit vniuersale & particulare, sicut communicabile & incommunicabile?

Secundo queritur, Vtrum in diuinis sit vniuersale & particulare? Et videtur quod sic. Id enim quod prædicatur de pluribus est vniuersale: essentia autem & Deus in diuinis prædicatur de pluribus: ergo est vniuersale.

Item, Vniuersale est vbique & semper, vt dicit Aristot. hoc est, in omni suo particulari, & semper sequens illud: sic autem essentia diuina est in qualibet persona, & semper sequitur personam: ergo ipsa de persona prædicatur vt vniuersale.

Item, Vniuersale est quod est in multis & de multis: essentia est de multis & in multis: ergo est vniuersale. Si forte tu dicas, quod est ens in multis non diuisum ab illis: quia est in quolibet illorum per esse illius in quo est. Adhuc videtur competere secundum hanc rationem etiam magis superioribus quam inferioribus: quia essentia diuina est in personis non diuisa ab illis, & est in singulis per esse personarum, non enim habet distinctum esse à personis: & est etiam de multis, quia prædicatur de illis: ergo videtur

detur: quod ipsa sit in ratione vniuersalis & personæ in ratione particularis. Item, iam concessum, quod commune & communicabile est in diuinis: omne autem communicabile causat rationem vniuersalis: ergo vniuersale est in diuinis: vt videtur.

Sed contra.

SED CONTRA: Dicit Boëtius, quod in diuinis non est vniuersale & particulare: ergo in Deo gratia essentia non est vniuersale. Item, Si in Deo esset vniuersale & particulare, cum illa dicant duo esse id in quo sunt, scilicet quod est, & quo est, videretur quod in Deo differret quod est, & quo est, & sic esset ipse compositus.

Item, Si est in Deo vniuersale, aut genus, aut species, aut differentia, aut proprium, aut accidens. Genus autem & species hic prædicantur in litera non esse in Deo. De aliis autem etiam per se patet: quia illa prædicantur in quale: essentia autem de persona prædicatur in quid: ergo non est vniuersale in diuinis.

Solutio.

SED SI hoc concedatur, queritur: Quare in diuinis conceditur esse communicabile, & non vniuersale & particulare, cum illa duo eadem videantur esse in istis duobus?

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod in diuinis sicut probant vltimæ rationes, non est vniuersale & particulare: & causa tangitur in obijciendo.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod personæ non sunt simpliciter plura, vt patet ex ante dictis. Vniuersale autem requirit multitudinem actu vel potentia quæ simpliciter sit multitudo: & sic essentia non prædicatur de personis vt de multis.

AD ALIUD dicendum, quod essentia non sic comparatur ad personas secundum vbique & semper esse, vt vniuersale ad particulare: quia vniuersale comparatur ad particulare quod est sub ipso, addens ei aliquid quod non est ipsum, quo efficitur particulare, & hoc non facit persona.

AD ALIUD dicendum, quod essentia

quidem est in personis & prædicatur de ipsis: sed non prædicatur de ipsis, nec est in ipsis vt de multis & in multis: quia personæ non absolute sunt multa.

AD ALIUD dicendum, quod communicabile dicitur dupliciter, scilicet secundum communitatem rei & esse, & hoc non potest esse vnus naturæ in his quæ simpliciter multa sunt: & hæc communicabilitas est in diuinis & non causat vniuersale. Est alia communitas non esse, sed rationis, secundum intentionem rei abstractentem ab hoc & ab illo: & hæc communitas est eorum quæ simpliciter multa sunt, in quibus est natura vna per rationem, & hæc causat rationem vniuersalis & particularis: vnde hæc non est in diuinis. Et per hoc patet solutio ad id quod vltimo est queritum.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum in diuinis essentia sit genus?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Si essentia genus est, species autem persona, &c.] Videtur enim non valere: quia multæ species de vno solo prædicantur, vt sol, & luna.

Præterea, sæpe supra habuimus in verbis Hilarij, quod genus essentiam vocauit: ergo videtur, quod ipsa sit genus.

SOLVTIO. August. hic loquitur de his vniuersalibus quæ habent plura supposita: & de illis non habet instantiam, quando multiplicatur forma ad multiplicationem suppositorum secundum esse: sed diuina natura plura habet supposita, & tamen secundum esse non multiplicatur in illis.

AD ALIUD dicendum, quod modus loquendi Hilarij, quod naturam vocat genus, non est quod sit materia, vel subiectum primum, vel generationis principium: sed quia generaliter continet personis non vt vniuersale, sed vt idem & commune secundum tēd & esse, vt prius dictum est.

Solutio.

Quod sane possunt intelligi quæ Ioannes dicit, & quomodo ostendit.

Hæc autem quæ hic dicuntur, licet in sermonis superficie aliquid à hinc alienum resonare videantur: sane tamen intelligi queunt, primumque lectorem atque intellectorem plurimum efflagrant. In quorum explanatione mallem silens alios audire, quam loquendo maleuolis detrahendi occasionem præstare. Videtur tamen mihi ita posse accipi, cum ait, Substantia est commune, & hypostasis est particulare. Non ita hæc accepit cum de Deo dicantur, vt accipiuntur in philosophica disciplina: sed per similitudinem eorum quæ à Philosophis dicuntur; locutus est: vt sicut ibi commune vel vniuersale dicitur, quod prædicatur de pluribus, particulare vero vel indiuiduum quod de vno solus hic essentia diuina dicta est vniuersale, quia de omnibus personis simul, & de singulis separati

D. Alb. Mag. in lib. I. Sent.

E c 3 ratim

ratim dicitur. Particulare vero, singula quælibet personarum: quia nec de aliis communiter, nec de aliqua aliarum singulariter prædicatur. Propter similitudinem ergo prædicationis, substantiam Dei dixit vniuersale, & personas particularia vel indiuidua: propter hoc idem etiam eandem diuinam essentiam dixit esse speciem communem, & circumplectiuam similitum specie personarum: quia sicut hæc species homo de suis prædicatur indiuiduis, velut de Petro & Paulo & aliis, nec ista specie differunt, sed conueniunt per omnia: ita Deus de tribus prædicatur personis, quæ in diuinitate non differunt, sed per omnia conueniunt. Hanc ergo similitudinem inter res sempiternas & res temporales perpendens Ioannes, vniuersalitatibus & particularitatis nomina, quæ rebus temporalibus proprie conueniunt, ad res æternas transtulit. August. vero maiorem videns dissimilitudinem quam similitudinem inter res prædictas, ab excellentia Trinitatis prædicta nomina remouit.

Ex quo sensu dixerit personas differre numero.

Quod autem Ioannes dicit hypostasies differre numero, non natura: in eo quod non differre natura ait, verissime & sine scrupulo loquitur. Quod vero dicit differre numero, cauendum quomodo intelligatur. Diuersis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & secundum quem modum possit conuenire personis.

Dicuntur enim aliqua differre numero, quando ita differunt, ut hoc non sit illud, nec aliquid quod illud est, vel in ipso est: qualiter differunt Socrates & Plato, & huiusmodi, quæ apud Philosophos dicuntur indiuidua vel particularia: iuxta quem modum non possunt dici tres personæ differre numero. Dicuntur quoque differre numero, quæ in enumeratione siue computatione non sibi adiunguntur, sed à se inuicem discernuntur: ut cum de aliquibus rebus loquentes dicimus, vna, duæ, tres: & secundum hunc modum forte dixit Ioannes hypostasies, id est, personas differre numero. Possimus enim dicere, Pater est vnus, & Pater & Filius sunt duo, & Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres. Et item, Hæc persona est vna, & hæc & illa sunt duæ, & hæc & illa & alia sunt tres. Conuenientius tamen tres ille personæ proprietatibus tantum distingui dicuntur: de quarum distinctione secundum proprietates in sequenti tractabitur. Nunc vero ad inceptum redeamus, quæ dicta sunt repetentes, ut sæpius versando familiariter innotescant.

Dist. 26.

Quod

Quod vna persona non est maior alia, nec tres simul quam vna: & hoc ratione ostendit Catholica.

Sciendum est ergo tantam æqualitatem esse in Trinitate, ut ait Augustinus in 8. lib. de Trin. ut non solum Pater non sit maior quam Filius, sed nec Pater & Filius simul maius aliquid sunt quam Spiritus sanctus, aut quælibet persona minus aliquid sit quam ipsa Trinitas. Quod autem ita sit, aliquo modo si fieri potest demonstrandum est. Quantum ergo ipse creator adiuuat, attendamus, inquit August. in eodem, quomodo in hac Trinitate duæ vel tres personæ non sunt maius aliquid quam vna earum.

Ratione vititur subtilissima ad ostendendum quod ita sit.

Quod ibi magnum dicitur, aliunde magnum non est, quam eo quo vere est: quia ibi magnitudo ipsa veritas est, & veritas essentia. Non ergo ibi maius est quod verius non est. Non autem verius est Pater & Filius simul quam Pater solus vel Filius. Non ergo maius est aliquid vterque simul quam singulus eorum. Et quia æque vere est etiam Spiritus sanctus, ideo Pater & Filius simul non sunt aliquid maius quam ipse: quia nec verius sunt. Item in essentia veritatis hoc est verum esse; quod est esse: & hoc est esse, quod est magnum esse. Hoc est ergo magnum esse, quod verum esse. Quod igitur ibi æque verum est, & æque magnum est. Quod ergo ibi plus veritatis non habet, non plus habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet, quod verius non est. Non est verius vna persona quam alia, vel duæ quam vna, vel tres simul quam singula. Non ergo plus veritatis habet vna quam alia, vel duæ quam vna, vel tres simul quam singula. Sic ergo & ipsa Trinitas non est maius aliquid, quam vnaqueque ibi persona, sed tam magnum quam singula. Non enim ibi maior est quæ verior non est, ubi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo conuenienti & ratione Catholica ostensum est, quomodo indifferens sit magnitudo trium personarum: quia nec vna maior est alia, nec duæ maius aliquid quam vna, nec tres simul maius aliquid quam singula.

ARTICVLVS XVII.

An tres personæ differant numero in diuinis?

Deinde sumenda est pars in qua soluit obiecta in contrarium quæ incipit ibi: Hæc autem quæ hic dicuntur, &c. Ibi enim incidit questio, Vtrum tres personæ differant numero? Videtur, quod sic. In numero enim differunt quæ sibi in numero non adiunguntur: sed tres personæ non sibi numero adiunguntur, sed potius discernuntur ab inuicem: ergo tres personæ differant numero.

1 Item, Damasc. dicit quod differentia est causa numeri: sed tres personæ differunt: ergo causatur in eis numerus: ergo differunt numero.

3 Item, Aut differunt numero, aut genere, aut specie, aut omnino non differunt: sed non genere, vel specie, ut probatum est: ergo relinquitur, quod aut differunt numero, aut omnino non differunt: sed non omnino non differunt, quia hoc esset error Sabellij: ergo relinquitur, quod differunt numero.

4 Item, Quibuscumque discerni conuenit à se inuicem, illis conuenit numerari: personis autem diuinis conuenit discerni: ergo eisdem conuenit numerari. Inde sic: Quibuscumque conuenit numerari, illa differunt numero: personis diuinis conuenit numerari: ergo differunt numero.

5 Item, Quibuscumque est applicabilis numerus quo numeramus, illa differunt numero: personis diuinis est applicabilis numerus quo numeramus: ergo differunt numero.

Ee 4 Probatio

Probatio minoris. Dicimus enim, vna perso-
na, duæ personæ, tres personæ: sed vnus,
duo, tres, sunt numerus quo numeramus.

S E D C O N T R A : Isidorus in lib. etym.
dicit, quod numerus dicitur quasi nutus me-
meris, id est, diuisionis: sed in diuinis non
est diuisio: ergo non est ibi nutus diuisionis:
ergo non est ibi numerus: ergo nec differre
numero.

2 Item, Philosophus in non habentibus
materiam non est numerus, nisi secundum
causam & causatum sed in personis diuinis
non est causa & causatum, nec materia: ergo
non est ibi numerus: ergo tres personæ non
differunt numero.

3 Item, Philosophus dicit, quod nume-
rum cognoscimus diuisione continui: sed in
diuinis non est huiusmodi diuisio: ergo non
est ibi numerus.

4 Item, Quæcunque differant numero,
simpliciter sunt plura: sed personæ diuinæ
non simpliciter sunt plura, vt supra proba-
tum est: ergo personæ diuinæ non differunt
numero.

5 Item, Si Sortes sit musicus, albus, & ci-
tharedus, ex hoc non dicitur ipse plura nu-
mero, sed potius vnum numero est plures
habens proprietates: ergo à simili cum tres
personæ sint vnus Deus numero, distinctæ,
tamen penes proprietates quæ in diuinis per-
sonæ sunt, non debent dici differre nu-
mero.

Solutio.
1. p. sum.
theo. q. 42.
m. c. b. 1.

S O L V T I O. Dicendum, quod tres perso-
næ non differunt numero qui simpliciter sit
numerus, sed differunt numero relationum
vel numero personarum: & hoc non est sim-
pliciter differre numero: quia, sicut supra di-
ximus, forma diuidens in quantum diuidens
est causa numeri, & ideo ipsa forma substan-
tialis per causam loquendo est vnitas rei.
Dico autem forma substantialis, quia acci-
dentalis forma non diuidit: quod patet
ex hoc quia plures esse possunt in eodem
sine diuisione subiecti: sed plures substantia-
les in eodem esse non possunt: quod sic pro-
batur, Forma substantialis dicitur, quia facit
actu substantiam in esse & ratione: actu au-
tem & ratione esse est esse per speciem & na-
turam propriam: in natura autem non est
nisi vnicum esse vnus rei, & vna res quæ
habet vnicum esse: cum ergo vnumquodque
vnum tantum sit, vt dicit Boëtius, vnum-
quodque tantum vnum esse habet: ergo tan-
tum vnam formam substantialem quæ dat esse
illud.

Et si obicias de forma generis subalterni
& vsque ad generalissimum in specie, rudi-
culosa est obiectio: quia determinatum est

in alia scientia, quod omnes illæ sunt per-
tentia ad vltimam quæ est actus. Hac igitur
forma substantialis, quia primus eius actus
est terminare esse in hoc cuius est forma ne-
cessaria, per consequens diuidit ab aliis, &
sic causat vnitatem quæ principium numeri
est, quæ istud aggregatum cum alio inueni-
tur differre vnitate sui ab alio, & sic differre
numero. Iam autem super hac eadem distin-
ctione ostensum est, quod talis diuisio &
terminatio non est in personis diuinis: ergo
non erit ibi simpliciter numerus: sed nume-
rus quidam personarum, scilicet qui est pe-
nes distinctionem relationum, quibus refe-
runtur personæ adinuicem.

A D A V C T O R I T A T E S ergo Dam-
adductas in litera satis conuenienter sol-
uit.

A D I D autem quod primo obiectum est,
dicendum quod ex illo non habetur, quod
tres personæ simpliciter differant numero, sed
quod distinguantur tali modo quo sibi non
adiunguntur: & hoc est numero personarum
vel proprietatum, & non simpliciter: & non
proprie dicuntur hæc differre, quia differre
est actus differentie: sed distingui possunt
dici, eo quod distinctio minus dicit quam
differre, & sufficit ei actus relationis.

A D A L I V D dicendum, quod differen-
tia est causa numeri: sed non concedendum
est, quod aliqua differentia tres personæ dif-
ferant: sed potius proprietatibus distinguun-
tur.

A D A L I V D dicendum, quod nullo illo-
rum modorum differunt tres personæ: illa enim
diuisio locum habet in his quæ ad seinuicem
secundum essentiam diuiduntur: sed distin-
guuntur in numero personarum: vt dictum
est: & ideo non sequitur, quod omnino per-
sonæ sint eadem.

A D A L I V D dicendum, quod hæc pro-
positio est falsa, quibuscunque conuenit di-
cretum à seinuicem, &c. quia discerni dicit
minus quam differre: & ideo quæ discernun-
tur, non numerantur nisi secundum quid.

A D A L I V D dicendum, quod nume-
rus quo numeramus abstrahitur à numeratio:
& vbi numerata simpliciter diuisa sunt ab
inuicem suis essentis, ibi numerus abstra-
ctus habet discretionem omnimodam: sed
talis numerus non applicatur personis, sed
potius numerus proprietatum vel relatio-
num, quia ille solus competit personis: &
& ideo numerus quo numeramus per prius &
posterius, dicitur de numero personarum &
numero creaturarum, & per prius inueni-
tur in inferioribus, per posterius autem in
personis.

Quod Deus non est ascendus triplex sed trinus.

cap. 7.

PRæterea cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex. Ibi
enim non est triplicitas, vbi summa est vnitas & indifferens æqua-
litas. Vnde Aug. in lib. 6. de Trinit. ait, Non quoniam Deus Trinitas
est, ideo triplex putandus est: alioquin minor esset Pater solus, vel Filius
solus.

solus, quam simul Pater & Filius. Cum itaque tantus est Pater solus, vel
solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, quantus est simul Pater & Filius
& Spiritus sanctus, nullo modo triplex dicendus est Deus. Non enim
Pater cum Filio & Spiritu sancto, maior Deus est quam singuli eorum:
quia non est quo crescat illa perfectio. Perfectus autem est & Pater &
Filius & Spiritus sanctus & perfectus dicitur Deus singulus eorum. Et
alio Trinitas potius quam triplex dici debet.

A R T I C V L V S X V I I I .

An potest concedi, quod Deus sit triplex?

DEinde queritur de hoc quod dicit in
ultima parte in qua repetit vt addat in
illo cap. [Præterea cum Deus dicatur trinus,
nō tamen debet dici triplex] Contra hoc enim
esse videtur quod dicit Isidorus, Deum esse
multiplicem.

2 Item, Sap. 7. dicitur Spiritus multiplex.
Item; Deus multipliciter significari in attri-
butis.

3 Præterea, Quare non conceditur Deus
esse triplex? triplex enim potest esse, vbi est
vnitas: vnus enim panis triplex esse potest:
ergo illa non videtur esse causa quam tangit
in litera.

Solutio.

A D H O C leue est respondere: quia tri-
plex dicit multiplicacionem per excessum

partium ter, & hoc in discretis: in continuis
dicit plicationem partis super partem ter: &
neutrum horum conuenit diuinis.

A D O B I E C T V M primum dicendum,
quod improprissime locutus est Isidorus, &
vocat multiplicem vel triplicem idem quod
trinum.

A D A L I V D dicendum, quod illa refe-
runtur ad Spiritum in effectibus qui multiplices
sunt. Et si obicias: ergo quoad effectum po-
te st etiam dici triplex. Dicendum quod non:
quia sic poneretur limitatio suis effectibus,
qui in nullo numero determinato poni possunt,
propter nimiam Spiritus largitatem & bo-
nitatem.

A D A L I V D dicendum, quod causa bo-
na est: quia vere vnum est, vt dicit Boëtius,
in quo nullus est numerus, & non est hoc,
& hoc: & hoc est, quia vere simplex, & huic
huiusmodi trinitas conuenire non potest.

Quod non est ita in rebus corporeis, vt in Trinitate.

IN rebus corporeis non tantum est vna, quantum tres simul, & plus
sunt duæ quam vna res. In Trinitate vero summa, tantum est vna
persona, quantum tres simul: & tantum sunt duæ, quantum vna: & in
se infinitæ sunt, quia non est finis magnitudinis earum. Ac per hoc ape-
ritur quod superius dictum est, quomodo singula sunt in singulis, &
omnia in omnibus, & vnum in omnibus est & vnum omnia. Ecce iam
ostendimus sufficienter, qualiter in Trinitate aliqua persona aliam non
superet magnitudine.

A R T I C V L V S X I X .

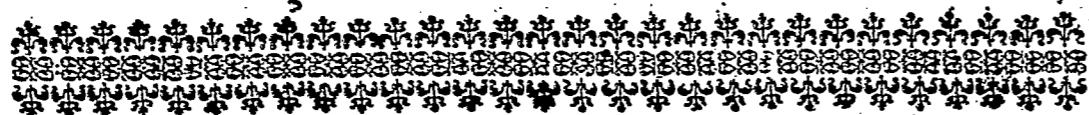
*An in rebus corporalibus tantum possit ef-
se vna quantum tres?*

DEinde queritur de hoc quod dicit in
ultimo cap. [In rebus corporeis non
est tantum vna, quantum tres simul, &c.]
Contra hoc enim quidam ferunt instantiam
de luce, quæ est cum aere in eodem loco
non crescente: & de igne qui est cum ferro

candente in eodem loco non crescente: ergo
tantum sunt duæ quantum tres, vel duæ
quantum vna.

S E D D I S P U T A R E de hoc non præ-
sentis negotij est: sed hic sufficit, quod hoc
nec ab auctoritate habitum est, quod lux sit
corpus: nec hoc est verum, quod in ferro
candenti sit aliud corpus quam ipsum ferrum:
vnde instantiæ ambæ absolute falsæ sunt: &
hoc facile esset probare, si de hoc esset hic in-
tentio.

Solutio.

DISTINCTIO XX.

Offenso quod aliqua personarum aliam non superat magnitudine, nunc ostendit quod alia non excedit aliam potentia.

A
De trium
personarum
aequalitate
quantum ad
potentiam.

NUNC ostendere restat, quomodo aliqua harum personarum aliam non excellat potentia: ut sicut vna & indifferens est magnitudo trium, ita vna & indifferens monstratur potentia trium. Sciendum est ergo, quia non est potentior Pater Filio, nec Filius vel Pater Spiritu sancto, nec maiorem potentiam habent duo vel tres simul quam singulus eorum: quia nec plus potest Pater & Filius simul, quam solus Spiritus sanctus. Nec hi tres simul plus possunt, quam singulus eorum: quia omnipotentiam quam habet Pater, & Filius accipit nascendo, & Spiritus sanctus procedendo: quod Aug. rationibus & auctoritatibus probabiliter astruit in lib. contra Maximinum, qui dicebat Patrem meliorem ac potentiorum Filio.

Lib. 3.
cap. 11.

DIVISIO TERTIA.

NUNC ostendere restat, quomodo aliqua personarum, &c. In hac distinctione Magister ostendit aequalitatem trium personarum in potentia diuina quae substantialis est. Et diuiditur in tres partes, in quarum prima continente duo cap. per auctoritates ostendit aequales esse personas. In secunda continente quatuor capitula contra haereticum ostendit quatuor modis filium aequalem Patri. Et prima probatio est de ratione generationis: quia generans & genitus sunt aequales per potentiam naturae. Secunda est in secundo capitulo per auctoritatem 16. Ioan. Omnia quae habet Pater, mea sunt. Tertia est in tertio per rationem, quod aliter impotens aut inuidus fuisset. Quarta est in quarto per similitudinem humanam. In tertia parte respondet obiectis haeretici in vltima parte distinctionis istius ibi. [Sed forte dicis, eo ipso.

ARTICVLVS I.

An potentia secundum omne genus causa sit in Deo, vel secundum aliquod genus tantum?

Hic autem ante litteram incidit tria dubitabilia quorum primum est, Si potentia secundum omne genus causa sit in Deo, vel secundum aliquod genus tantum? Secundum est, Vtrum potentia vnus rationis sit ad po-

tentiam creandi & processionis personarum? Tertium est, Vtrum illae potentiae habent ordinem secundum rationem intelligentiae, & quae illarum sit prior?

Videtur autem, quod omnis potentia sit in Deo, per hoc quod omnis potentia nobilitatis est: ergo omne genus potentiae debet sibi attribui.

2. Item, Constat, quod ipse est efficiens: sed tres in vnum coincidunt, ut dicit Philosophus: ergo ipse etiam est formalis, & finalis: ergo potentia causa formalis & finalis est in ipso: & hoc ipsum communiter dicitur, vnde etiam versus dicitur.

Efficiens causa Deus est, formalis idea, finalis bonitas, materialis hyle.

Item dicitur Apocal. vltimo, quod ipse est α , & ω , principium & finis. Fnis autem & forma sunt idem.

Sed de potentia causa materialis videtur etiam posse probari sic, & est obiectio Alexandri cuiusdam Graeci, & David de Dinanto Larini: Quaecunque sunt, & nullo modo differunt, eadem sunt: Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt: ergo eadem sunt. Probatio minoris (quia prima constat) simplicia omnino nullam habent differentiam: quia quod habet differentiam, compositum est: sed Deus & materia prima simplicia sunt: ergo nullam habent differentiam: ergo sunt idem: ergo Deus est potentia materialis omnium, sicut efficiens & aliae causa.

2. Item, Deus abstrahit ab omni ente quod trahitur in partem entis: sed omne actu ens tractum & determinatum est in partem entis: ergo abstrahit ab omni ente actu: ergo relinquatur tantum ens in potentia: ergo ens

2. p. sum. de
creatoris,
quae est de
homine q. 2.
memb. 2.
part. 1.

in potentia est primum. Primum autem est ante quod non est aliquid possibile intelligere: illud autem primum ante quod nihil possibile est intelligere, est Deus: ergo ens in potentia & Deus idem sunt: ens autem primo in potentia ponit materiam primam: ergo Deus & materia sunt idem.

3. Item, Quicquid necesse est praesupponere ante omne fieri, & post omne corrumpi, ipsum est sine principio & sine: potentiam materialem necesse est praesupponere ante omne fieri, & post omne corrumpi: ergo potentia materialis est sine principio & sine fine. Prima patet per se. Secunda probatur per hoc quod in omni fieri necesse est aliquid praesupponere subiectum, & post omne corrumpi necesse est relinquere id in quod corrumpuntur quae corrumpuntur, & hoc est potentia materialis: ergo est sine principio & sine fine: & nihil est sine principio & sine nisi Deus: ergo in Deo est potentia materialis sicut potentia causarum aliarum.

Sed contra.

SED CONTRA: Philosophus dicit, quod efficiens nunquam est factum: ergo vniuersaliter efficiens non est vniuersaliter factum: vniuersaliter efficiens Deus est, quia ipse agit quicquid sit: vniuersaliter autem factum est materia: ergo Deus & materia vel potentia materialis non sunt idem.

2. Item Philosophus, Primum regit res praeterquam quod commisceatur cum eis: sed materia commisceatur cum omnibus: ergo materia non est Deus, nec potentia materialis potentia diuina.

3. Item, Nihil est adeo imperfectum sicut id quod perficitur omnibus aduenientibus sibi: materia prima perficitur omnibus aduenientibus sibi: ergo ipsa est imperfectissima. Item, Nihil est adeo perfectum sicut id quod omnibus largitur, & nihil recipit: primum efficiens omnibus largitur, & nihil recipit: ergo Deus est maxime perfectus. Inde sic: Perfectissimum & imperfectissimum maxime distant: Deus est summe perfectum, materia prima summe imperfectum secundum naturam: ergo maxime distant & differunt.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod in Deo est potentia vniuersaliter efficientis causa & substantiam materiae, & formas in ea. In natura autem non est potentia efficiendi nisi formam, & similiter in arte. Potentia autem causa formalis intelligitur duobus modis: est enim forma intrinseca dans esse, & existens pars eius cui dat: & haec non est Deus. Est etiam formalis extra, & exemplar formale est ad caleum: & sic Deus est causa formalis per ideam. Potentia autem finalis est ipse: quia propter ipsum sunt, fiunt, & constant omnia, ipsum appetunt secundum quod possunt. Potentia autem causa materialis nullo modo, sicut necessario probatum est, conuenit ei.

AD ID quod obicitur, dicendum quod multa differunt quae seipsis differunt, & est instantia ad argumentum, homo & asinus differunt rationali & irrationali: rationale autem & irrationale differunt non per differen-

tiam quam ut partem sui claudunt in se, sed seipsis, aliter enim oporteret in infinitura abire in differentiis.

AD ALIUD dicendum, quod ens increatum non abstrahitur ab ente ut simpliciter à minus simplici: & hoc probatum est in distinctione 8. sed abstrahitur ut commune proportionis quod vere & proprie est in Deo & simpliciter, in creatura autem receptum & concretum habitudinibus. Similiter ens in potentia non ponitur per ens quod est primum principium formale entis: quod patet ex hoc quod ens quod est primum in intellectu abstrahente, diuiditur per potentiam, & actum. Vnde etiam prima ratio non impediret: tamen falsum supponitur in obiectione.

AD ALIUD dicendum, quod materia non praesupponitur ante omne fieri, nisi fieri stricte accipiatur pro motu, vel mutatione quae est cum motu. Si autem fieri sumatur generaliter ad creati, non praesupponitur materia: illud enim fieri cum non dicat nisi nunc primo existere creatum ante quod nihil fuit de creato, non exigit subiectum: & illo fieri ducitur materia in esse. Similiter licet materia nunquam habitura sit finem: tamen posset in nihil decidere, si manus omnipotentis non contineret.

ARTICVLVS II.

Vtrum potentia operandi in Filio vniuersa sit cum potentia generandi & spirandi?

Secundo quaeritur, Vtrum potentia operandi in Deo vniuersa sit cum potentia generandi & spirandi? Videtur quod sic: quia vtraque est in Deo: & quae sunt in Deo, sunt vnus naturae simplicis: ergo vnus rationis secundum naturam: ergo potentia operandi, & illa qua procedunt personae, sunt vniuersae in Deo.

SED CONTRA: Potentia diffinitur per actum: & actus non sunt vnus rationis: ergo nec potentiae.

SOLVITIO. Supradeterminatum est hoc quod potentia considerata in radice potentiae quae est essentia, vnus rationis est: sed considerata ut est coniunctum actui, est alterius rationis.

ARTICVLVS III.

An in Deo prior sit potentia spirandi, quam potentia operandi?

Sed tunc tertio quaeritur, Quae sit prior in Deo? Videtur autem, quod potentia operandi: quia illa est essentialis: & essentia secundum rationem est ante personam: ergo potentia essentialis ante potentiam personalem.

SED CONTRA: Anselmus dicit, quod processio personarum est causa processionis creaturarum: sicut etiam patet in illo versu, Ipse

Sed contra.

Solutio.

Sed contra.

Ipse

Iple dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt: & illo, Verbo Domini cæli firmata sunt, &c. Quod exponens August. dicit, Verbum genuit in quo erat ut fieret: cum ergo cautus sit ante cautum, videtur quod potentia qua procedunt personæ, sit ante potentiam creandi & operandi. Idem accipitur Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt: ergo necesse est Verbum & potentiam processionis Verbi omnibus præsupponere.

Solutio.

Solutio. Ad hoc eodem modo solvendum est sicut immediate ante, quod potentia consideratur dupliciter, scilicet secundum rationem in qua est: & sic una & eadem est potentia generandi, spirandi, & creandi: sed ad aliud est in Patre, & ad aliud in Filio est & Spiritu sancto potentia generandi & spirandi, sicut dictum est supra distinctione 7. Una autem & eadem in tribus personis. Si autem consideratur ad actum determinata, sic est alia & alia potentia: & potentia generandi & spirandi secundum rationem intelligendi est ante potentiam creandi, sicut probatum est in obiectione: & per hoc patet solutio ad totum.

Quod non potest minus Filius quam Pater.

B
lib. 1.
cap. 2.
Ioan. 16.

Nihil, inquit, Patre minus habet ille qui dicit, Omnia quæ habet Pater, mea sunt. Nam si minus habet in potestate aliquid quam Pater, non sunt eius omnia quæ habet Pater. Sed eius sunt omnia quæ habet Pater: tantam ergo habet potestatem Filius, quantum Pater: æqualis ergo est Patri. Non enim potest qui accepit inæqualis esse ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia sapis, quod potens sit, Filius, sed potior Pater: ut secundum doctrinam vestram potens potentem potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentem. Habet ergo Pater omnipotentiam quam non habet Filius: & si hoc est, falsum est quod ait Filius, Omnia quæ habet Pater, mea sunt.

Hoc verum fatebatur hæreticus, ex quo progrediebatur ad falsa.

C
lib. & cap.
eodem.

Sed, inquis, Pater à nemine potentiam accepit, Filius autem à Patre. Fatemur & nos Filium accepisse potentiam ab illo de quo natus est potens: Patri vero potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit Pater potentiam Filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua, gignendo dedit ei quem genuit de substantia.

Questio Augustini, qua arctat hæreticum.

D
Ibidem.

Sed quaeritur, Vtrum ei tantam quanta ipsi est, potentiam Pater Filio dederit, an minorem? Si tantam, non solum potentem, sed etiam omnipotentem genuisse omnipotens intelligitur: si vero minorem, quomodo omnia quæ habet Pater, Filij sunt? Si Patris omnipotentia, Filij non est, non omnia procul dubio quæ habet Pater, Filij sunt. At omnia quæ habet Pater, Filij sunt: omnipotentia ergo Patris etiam est Filij: non est

ARTICVLVS IV.

An solus Spiritus sanctus potest tantum quantum Pater & Filius?

Deinde quaeritur de hoc quod dicit in littera in parte prima, vbi dicit, quod nec plus potest Pater simul & Filius, quam solus Spiritus sanctus, &c. [Si enim solus Spiritus sanctus potest tantum, quantum Pater & Filius: non ergo Pater potest tantum, quantum Pater & Filius, quod falsum est.

Ad hoc dicendum, quod hæc est duplex, solus Spiritus sanctus potest tantum, quantum Pater & Filius: ex eo quod dictio exclusiva, scilicet ly solus potest sibi esse in subiecto, & sic vera est locutio sub hoc sensu, solus Spiritus sanctus, &c. id est, ille qui solus est Spiritus sanctus, ita quod alius non est Spiritus sanctus, potest tantum, &c. Si autem sit circa subiectam in comparatione ad prædicatum, tunc excludit alias personas à participatione prædicati, & sic falsa est, & sic procedit obiectio facta in contrarium.

Solutio.

est ergo Pater potentior Filio.

ARTICVLVS V.

An Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt in potentia æquales?

Deinde quaeritur de hoc quod dicit in secunda parte [Potens potentem potuerit gignere, & non omnipotens omnipotentem, &c.] Videtur enim, quod teneat ratio hæretici: aut enim posse gignere Filium est aliquid posse, aut non. Si non: tunc non tenet ratio August. contra hæreticum facta, cum dicit, Aut potuit gignere æquale, & noluit aut voluit, & non potuit: aut potuit, sed non voluit. Si voluit, & non potuit: ergo impotens fuit: si enim posse gignere non est aliquid posse, si hoc non potuit Pater, non sequitur quod impotens fuerit: sed hoc sequitur, ut dicit infra: ergo posse gignere est aliquid posse: & hoc non potest Filius: ergo Pater potest quod non potest Filius, & sic non sunt æquales in potentia.

2. Item, Est habere à se essentialiter, & personaliter: & est habere ab alio essentialiter, & personaliter: & duo media, scilicet habere ab alio personaliter, & non essentialiter: & habere ab alio essentialiter, & non personaliter: sed ille vltimus modus esse non potest, quoniam quæcumque essentia est ab alio, omnes personæ illius ab alio sunt: sed video, quod non habere ab alio essentialiter & personaliter, est summæ potentie, personaliter habere ab alio & essentialiter, est impotentie: ergo habere ab alio personaliter & non essentialiter, partim erit potentie, & partim impotentie: & hoc conuenit Filio, & Spiritui sancto: ergo potentie eorum permixtæ sunt impotentia, & ita non æque potentes Patri: ergo non sunt æquales in potentia.

3. Item, Pater operatur per Filium, & non è conuerso: ergo aliquid secundum potentiam potest Pater, quod non potest Filius, nec Spiritus sanctus: ergo non sunt æquales.

4. Item, Nihil receptum ab aliquo est æque potens danti: sed potentia Filij & Spiritus sancti est accepta, Patris autem danti: ergo non est æque nobiliter in Filio & in Spiritu sancto sicut in Patre.

5. Præterea, Propter aliquid speciale Patris attribuitur potentia, & non Filio, nec Spiritui sancto: ergo videtur quod sibi potentia secundum aliquid plus conueniat, quam alijs duobus.

6. Item, Ratio principij est ratio potentie: sed maiorem rationem principij habet principium non de principio, quam principium de principio, vel quam non principium personæ sed de vtroque principio: sed principium conuenit Patri: ergo Patris potentia non est æqualis potentie Filij & Spiritus sancti, & sic videtur procedere obiectio hæretici.

Solutio.

SED CONTRA: Genitus, nisi natura degeneret, vel deficiat generans, in omnia
D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

similia nature producitur cum generante: cum ergo potentia sit de præcipuis nature, necessario in similem producitur potentiam Filius cum Patre.

2. Item, Quorum una est natura & eadem numero, illorum est una potentia illius nature: trium personarum est una natura & eadem numero: ergo ipsarum est potestas una vel potentia.

3. Item, Quæcumque ita se habeat, quod omne opus eorum est indiuisibiliter omnium illorum, est potentia operans una numero: ita se habent tres personæ in omni opere suo: ergo ipsarum est una potentia numero: ergo est æqualis.

4. Item, Datur, quod maior sit Patris. Contra: Filij potentia est infinita & Spiritus sancti, quod patere potest in actu creandi qui educendo aliquid de nihilo, quæ infinite distat, probatur esse infinitus: Filius autem creat & Spiritus sanctus: sed infinito nihil est maius: ergo Patris potentia non est maior potentia Filij: & datum fuit, quod esset maior.

Solutio. Dicendum, quod tres personæ omnino æquales sunt in potentia. Et dicendum, quod posse generare Filium aliquid est posse, & est ad aliquid posse, sicut supra distinctione 7. explanatum est. Si enim potentia sumatur per comparisonem ad id in quo radicatur, tunc est aliquid posse, & est una in tribus personis, licet non ad idem in omnibus tribus. Si autem sumatur secundum coniunctionem ad actum, tunc non est aliquid posse, sed ad aliquid posse, & sic inest tantum Patri. Hæreticus autem negauit hoc inesse Filio secundum vtrumque modum simul: & ideo procedit ratio August. quod hoc esset impotentie, scilicet non habere naturam fecundam quæ est in Patre: quia sic est aliquid posse.

AD ALIUD dicendum, quod habere ab alio personaliter non essentialiter, non est medium inter illa extrema: quia extrema illa sine proportionem distat, & ideo medium non habent: sed potius habere ab alio personaliter & non essentialiter, dicit autoritatem principij in vno, & subautoritatem in alio, & æqualitatem in habito vel eo quod habetur ab ambobus.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur, Pater operatur per Filium, præpositio non notat causam instrumentalem, sed tantum autoritatem in Patre secundum rationem originis, & ideo sunt in opere æquales.

AD ALIUD dicendum, quod illa propositio vera est in recipientibus in diuersitate nature, sicut corpus à spiritali natura, & elementum à calido, & huiusmodi. In his autem quæ sunt agentia vniuoce & secundum eandem naturam, etiam in creaturis falsa est, nisi intelligatur quod quoad hoc non est æque nobile: quia receptum ut est receptum est in potentia, & postea fit in actu, & tunc falsa est in Deo, quia Filius non est accipiens in potentia, & postea mutatus ad actum.

F f A a

AD ALIUD dicendum, quod potentia attribuitur Patri propter principij rationem, quæ est in ipso totius diuinitatis: principium autem de se ponit potentiam: huiusmodi autem rationem principij non facit Patrem potentior, sed autorem, vt sæpius dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod illa ratio principij, licet approprietur ei potentia, non tamen proprie dicit potentiam, sed originis proprietatem: & ideo non tollit æqualitatem in potentia à Filio & Spiritu sancto.

Aliter probat Filium æqualem Patri.

Item alio modo probat Filium æqualem Patri contra Maximinum, ita dicens, Tu dicis, quod Pater genuit Filium minorem seipso, in quo & Patri derogas: qui si filium vnicum minorem genuit, aut non potuit, aut non voluit gignere æqualem. Si dicis quia non voluit, cum inuidum esse dixisti. Si autem non potuit, vbi est omnipotentia Dei Patris? Prorsus ad hunc articulum res colligitur, vt Deus Pater æqualem sibi gignere Filium, aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus: si noluit, inuidus inuenitur. Sed vtrumque hoc falsum est. Patri ergo Filius verus æqualis est. Genuit ergo Pater sibi æqualem Filium, & ab vtroque procedit vtrique æqualis Spiritus sanctus. Si enim formam suam (vt ait August. contra eundem) Pater in vnico Filio plenam gignere potuit, nec tamen plenam genuit, sed minorem: cogimini Patrem inuidum dicere. Plenum ergo Deum, & æqualem sibi genuit Filium.

Per simile ostendit, quod non minorem Pater Filium genuit.

Hoc autem per similitudinem humanam ita esse demonstrat, in-
quiens, Homo pater si potuisset, æqualem filium genuisset. Quis ergo audeat dicere, quod hoc omnipotens non potuit? Addo etiam, si posset homo, maiorem melioremque seipso gigneret filium. Sed maius vel melius Deo quicquam esse non potest. Deus ergo cur non æqualem (vt ais) Filium genuit: cui nec anni necessarii fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas, nec omnipotentia defuit? An forte noluit: ergo (quod absit) inuidit. Sed non inuidit: æqualem ergo genuit Filium. Credamus ergo Filium ei esse æqualem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Deus voluit, sed non potuit: aut potuit, sed non voluit creaturas facere meliores?

Deinde queritur de processu Augustini quem ponit ibi [Aut non potuit, &c.] Videtur enim instantia esse: quia aut voluit, & potuit me meliorem facere: aut voluit, sed non potuit: aut potuit, & non voluit. Si primo modo: ergo ego optimus factus sum, & eadem est ratio de qualibet creatura. Si voluit, sed non potuit: ergo impotens. Si potuit, & non voluit: ergo inuidus fuit.

SOLVTIO. Dicendum quod inferior

natura æquari Deo non potest, & est opus voluntatis eius, & non naturæ: generatio autem & processio sunt in eadem essentia: & ideo æqualitatem participare possunt Filius & Spiritus sanctus: vnde in illa natura sequitur, & non in inferiori. Si autem obiticias, quod secundum hoc ad minus omnes creaturas debuit facere in optimo in ea nobilitate cuius perceptibiles erant. Dicendum quod non sequitur: quia inferior natura respicit suum principium quod est voluntas & sapientia ordinans: & ideo exit in gradibus competentibus decori vniuersi: superior autem natura huic non subiacet, & ideo necesse est, quod emanationes eius sint secundum æquales personas.

Opinionem

Opinionem heretici ponit vt destruat.

Sed forte dicis, Eo ipso Pater est maior Filio, quia de nullo genitus, genuit tamen æqualem. Ad quod cito respondebo: imo ideo non est Pater maior Filio, quia æqualem sibi genuit. Originis enim quæstio ista est, Quis de quo sit? æqualitatis autem, Qualis aut quantus sit: quod est dicere, Ad originem pertinet quæstio qua queritur, Qualis aut quantus quis sit? Nec cum dicitur Filius à Patre genitus, ostenditur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ, non quo alter prior esset altero, sed quo alter est ex altero. Non ergo secundum quod Pater genuit, & Filius genitus est; vel Spiritus sanctus ab vtroque procedit, æqualitas vel inæqualitas ibi existit: quia non secundum hoc alia persona alij æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas Trinitatis, & vna eademque substantia, quantum breuiter potuimus, demonstrata est in superioribus: qualiter scilicet, aliqua trium personarum quamlibet aliam nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat.

DEINDE queritur de hoc quod dicit in ultimo capitulo [Æqualitatis autem, Qualis & quantus sit, &c.] Hoc enim non videtur: quia qualis potius dicit similitudinem, quam æqualitatem: quia sicut in precedenti distinctione habitum est, vnum in qualitate facit similitudinem.

AD HOC dicendum, quod in Deo non est nisi quantitas virtutis, & illa bene radicatur in eo quod secundum modum significanti dicit qualitatem: dicit enim August. quod in his quæ non mole, sed virtute magna sunt, idem est maius esse quod est melius esse.

ARTICVLVS VII.

An in diuinis sit ordo?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Non ostenditur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ, &c.] Videtur enim ex hoc quod ordo sit in diuinis: quod etiam ratione probari potest: causa enim ordine naturæ est ante causatum: dicit autem Chrysostomus super epistolam ad heb. & Damasc. lib. 1. cap. 8. quod Pater est causa Filij: ergo ordine intelligentiæ & naturæ est ante Filium.

Item, Secundum rationem intelligendi principium non de principio, est ante principium de principio: ergo videtur, quod in diuinis sit prius & posterius secundum intellectum.

Item, Cum dicitur, Pater & Filius & Spiritus S. sunt tres personæ aut est ibi aggregatio sine ordine, aut cum ordine. Si sine ordine: ergo est ibi aggregatio confusa, quod inconueniens est. Si autem cum ordine: ergo est ibi prior & posterior persona: ergo prius & posterius.

Item, Supra sæpe habuimus, quod Spiritus sanctus est tertia in Trinitate persona: non autem dicitur de Patre, quod sit tertia, vel secunda persona, sed prima: ergo est ibi primus, secundus, tertius: sed ista nomina

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

na ordinabilia sunt: ergo est ibi ordo secundum prius & posterius.

SED CONTRA: Si est ibi prius & posterius, hoc erit secundum aliquem modum prioris. Constat autem, quod prius tempore vel duratione non est in diuinis personis, nec prius dignitate: ergo est ibi prius causa, vel intellectu: prius autem naturali intelligentia, simplicius est quam quod posterius est: ergo Pater esset iam simplicior Filio, & Filius aliquid adderet Patri, quod falsum est, & heresis. Si autem esset ibi prius natura, eodem modo quo prius natura est prius causa: tunc sequitur cum causatum sit maioris concretionis vel compositionis quam causa vel posterius ipsa, quod esset Filius compositior Patre vel posterior in esse: quod totum absurdum est: ergo non est in diuinis prius & posterius: ergo nec ordo, cum omnis ordo dicat prius & posterius.

VLTERRIMS queritur iuxta hoc, Quid dicat ly natura? Vtrum personam, vel substantiam, vel notionem? Si personam, tunc diceret aliquam personam, & tunc idem esset ordo naturæ quod ordo personæ, quod non est verum, quia non verificatur de aliqua persona in speciali. Si dicit substantiam, tunc idem esset ordo naturæ quod ordo substantiæ, quod iterum non est verum, quia in substantia nullus est ordo, nec ipsa ordinatur. Si autem dicit notionem, tunc aliquam diceret, & hoc iterum inconueniens est, sicut patet discutenti per singulas notiones. Si dicas, quod ly ordo non dicit ordinem ex parte ordinatorum, sed dicit rationem ordinis. Contra: Ratio ordinis sumitur ex ratione prioris & posterioris: & non est in diuinis ratio prioris & posterioris, vt probatum est: ergo non est ibi ratio ordinis. Si autem dicas, quod ly ordo dicit ordinata ipsa, & ly natura dicit id in quo attenditur ratio ordinis: hoc iterum non videtur, quia in natura vnum & non ordinata sunt personæ diuinæ: ergo videtur, quod

Ff 2 impro

improprissime locutus sit Aug.

SOLVITIO. Ad hoc dicendum, quod in diuinis est ordo aliquo modo, non prius & posterius, sicut hoc supponitur in litera: & ordo non est ordo simpliciter, sed ordo secundum quid. Cum enim ordo de se dicat duo, scilicet distinctionem, & prius & posterius, hic abstrahitur ab altero, scilicet à priori & posteriori, & remanet sibi distinctio tantum. Cum autem additur, naturæ: cum natura sit, ut dicit Philosophus, ex quo pullulat pullulans, intelligitur alter distinctiorum esse ex altero, & non alter prior altero. Vnde dico, quod si ordo naturæ quasi in vi vnus terminant sunt sumenda: ut ex primo habeatur distinctio, ex secundo autem ratio existendi alterum ex altero.

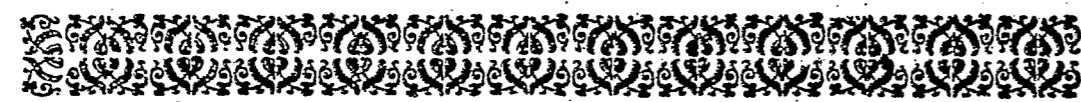
AD PRIMUM ergo dicendum, quod in diuinis non est causa: quia causa est ad cuius esse sequitur aliud: vnde causa & causatum ponunt prius & posterius: sed Græci vtuntur hoc nomine, causa, pro eo quod nos vtrumque principio, quod dicit minus quam causa.

AD ALIUD dicendum, quod principium non de principio, non est ante principium de principio, sed simul, ut in distinctione 9. probatum est: quia in principio non de principio intelligitur principium de princi-

pio: nec vnquam etiam per intellectum precedit. Et quæ contra obici possunt, in distinctione 9. supra sunt soluta & obiecta.

AD ALIUD dicendum, quod non est in diuinis pluralitas confusa: quia est ibi ordo naturæ, & non ordo simpliciter: & ideo nec est ibi confusio, nec prius nec posterius. **AD ALIUD** dicendum, quod Ecclesia ordinante personas, vnã pronuntiat prius, & aliam posterius, & hoc contingit propter defectum nostri materialis intellectus: & Ecclesia refert ordinem pronuntiationis ad ordinem naturæ, & non ad prius & posterius secundum ordinem simpliciter.

AD ID quod vterius queritur, dicendum quod si naturæ supponit essentiam non secundum quod essentia, sed secundum quod natura, hoc est, secundum quod virtute eius est potentia processionis vnus personæ de alia: licet enim essentia non generet, tamen Pater generat virtute essentia: ut est natura. Dicit ergo essentiam in persona non simpliciter, sed vt est natura prædicto modo accepta: & ideo non est idem ordo naturæ & ordo substantia: vel essentia: propter diuersum modum significandi. Et per hoc etiam patet solutio omnium quæ circa hoc obiecta sunt.

DISTINCTIO XXI.

Queritur, quomodo possit dici solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, cum sint inseparabiles?

A Quæritur dicitur exclusiue capitur in auibus

HIC oritur quæstio trahens originem ex prædictis. Dictum est enim supra, quod tantus est solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus S. quantum simul illi tres: & quod due vel tres personæ simul non sunt maius aliquid, quam vna persona sola. Ideo querit Aug. in 6. lib. de Trin. Quomodo hæc sane dici possunt: cum nec Pater sit solus, nec Filius, nec Spiritus sanctus: sed semper & inseparabiliter & Filius cum Patre, & Pater cum Filio, & Spiritus sanctus cum vtroque. Inseparabiles enim sunt hæc tres personæ. Ad quod ita respondet August. in eodem. Solum Deum Patrem dicimus, non quia separatur à Filio vel à Spiritu sancto: sed hoc dicentes significamus, quia illi simul cum eo non sunt Pater. Solus enim Pater, Pater est: quod non dicitur quia ipse sit solus, id est, sine Filio vel Spiritu sancto: sed per hoc Filius vel Spiritus S. à paternitatis consortio excluduntur. Ita & cum dicitur, solus Filius Filius est, vel solus Spiritus S. est Spiritus sanctus, non diuiditur Filius à Patre, vel Spiritus sanctus ab vtroque, sed à consortio filialis proprietatis excluduntur Pater & Spiritus sanctus, & à consortio processibilis proprietatis Pater & Filius. Cum ergo dicitur, tantus est solus Pater quantum simul illi tres, per hoc quod dicitur solus, non separatur Pater ab aliis: sed hic est sensus, Solus Pater, id est, Pater

quæ

qui ita Pater est, quod nec Filius nec Spiritus sanctus, tantus est, &c. Similiter intellige cum dicitur, solus est Filius, vel solus est Spiritus sanctus. Solus ergo Pater dicitur, ut ait Aug. in eodem: quia non nisi ipse ibi Pater est, & solus Filius, quia non nisi ipse ibi Filius est: & solus Spiritus, quia non nisi ipse ibi Spiritus sanctus est.

¶

DIVISIO TEXTUS.

HIC oritur quæstio trahens originem ex prædictis &c. Hic incipit pars illa quæ occasionatur ex præcedenti: cum enim habitum sit quod in communitate essentia: tres personæ distinctæ sunt, videtur non posse multiplicari solitudo circa aliquam illarum: & ideo in hac parte queritur, Qualiter dictiones exclusiue ponantur circa subiectum vel prædicatum in diuinis, siue circa personas, siue etiam circa terminos essentialis: Et diuiditur ista distinctio in tres partes, in quarum prima Magister tangit, qualiter dictiones exclusiue adiunguntur propositioni ex vtraque parte habenti terminos personales, ut cum dicitur, solus Pater est Pater. In secunda autem tangit, qualiter adiunguntur propositionibus ex altera parte habentibus terminos personales, ex altera autem terminos essentialis, ut solus Pater est Deus, vel Pater est solus Deus, vel Trinitas est solus Deus: & hæc incipit ibi [Post hæc queritur, Vtrum sicut dicitur, solus Pater est Pater. In tertia autem obicit contra determinata, & soluit ibi [Sed queritur quomodo ipsam Trinitatem dicimus solum Deum, &c.

ARTICVLVS I.

An dictiones exclusiue possunt poni in diuinis?

Incidit autem hic quæstio ante literam, Vtrum dictiones exclusiue possunt poni in diuinis. Videtur autem, quod non: supra enim distinct. 5. in verbis Hilarij dicitur quod solitarius non est nobis Deus constituendus: ergo solitudo non conuenit diuinis: cum ergo dictiones exclusiue implicent solitudinem circa ea quibus adiunguntur, videtur quod dictiones illæ non competant diuinis.

Item, Supra distinctione 9. in Ambrosij verbis dicitur, quod Pater per intellectum sepe est in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in vtroque: si ergo dictio excludens Filium à Patre, apponatur alicui personarum, erit implicatio falsi, & sic locutio falsa: hoc autem facit dictio exclusiua: ergo videtur quod in diuinis dictiones illæ non competant.

Item, Dictio exclusiua alicui adiuncta excidit aliã quæ non sunt illud: omnis autem exclusio est respectu alicuius quod participatur ab illo, circa quod notatur exclusio: nihil autem habet Pater quod non habet Filius & Spiritus sanctus: ergo videtur, quod nund.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

quam possit dictio notans exclusionem poni circa aliquam personarum in diuinis.

4 Item, in litera dicit Augustinus, quod hæc est vera, solus Pater est Pater, & quod non notatur solitudo circa Patrem, sed aliã consortio paternitatis excluduntur. Queratur ergo, Vtrum similiter possit dici, Pater est solus Pater? & videtur, quod sic: quia expositiua eius sunt veræ, scilicet Pater est Pater, & non alius quam Pater est Pater: ergo Pater est solus Pater. Contra: Pater est solus Pater: ergo Pater est Pater solus: ergo non est cum Filio & Spiritu sancto, quod falsum est.

5 Item, Hæc non est vera, non solus Pater est Pater. Probatio. Pater est Pater cum Filio existens & cum Spiritu sancto: ergo non solus Pater est Pater: ergo eius contradictoria est falsa, hæc scilicet, solus Pater est Pater: quam tamen in litera concedit Augustinus.

6 Item, Queritur iuxta hoc, Vtrum hæc sit vera, Pater est Pater: Videtur, quod sic: quia Pater est Pater, & non est aliud à Patre, essentia enim non est aliud à Patre: ergo Pater est tantum Pater.

SEDCONTRA: Dicit August. quod esse Patrem nõ est esse Deum: ergo Pater non est Deus, quod falsum est: ergo & hæc, Pater est tantum Pater. Et eadem obiectio est de hac, Filius est tantum Filius: & de hac, Spiritus sanctus est tantum Spiritus sanctus.

SOLVITIO Dicendum, quod secundum solutio. quod innuit Augustinus hic & Magister, dictio exclusiua potest poni circa diuina, & præcipue in subiecto, & circa nomen personæ quod est quasi singulare in diuinis, vt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: cum enim secundum Arist. idem est solus quod est non cum alio, non cum alio dicit priuationem associationis: & ideo proprie non conuenit termino in sua suppositione & significatione importante associationem sicut facit omnis terminus communis, vt homo, asinus, & huiusmodi: vnde non proprie dicitur, solus asinus, vel solus homo, nisi prius adiungatur termino communi qui debet esse subiectum huius dictionis, solus, quod trahat ipsum ab associatione communitatis quam importat, vt dicitur, vnus solus homo: sed dictioni singulari proprie adiungitur, vt cum dicitur, solus Plato, vel solus Pater: quandam enim similitudinem cum propriis in diuinis habent nomina determinatarum personarum: & ideo potest adiungi dictio exclusiua vt dicitur, solus Pater vel solus Filius. Sed tunc quantum pertinet ad præcedens capitulum si sequatur prædicatum personale vt dicitur, solus Pater est Pater: dicendum quod locutio est triplex: & in duobus sensibus est vera, & in tertio est falsa. Hæc enim dictio, solus, cum sit adie-

Ff 3

ctium

Etiam potest facere simpliciter implicatio-
nem sue formæ circa subiectum quod est
suum subiectum: & tunc notabit solitudinem
circa subiectum, & sic falsa est locutio, vt
probatum est per verba Hilarij: quia Pater
nec solitarius est, nec singularis est constiten-
dus. Potest etiam dictio exclusiua sistere in
subiecto, & priuare associationem respectu
formæ in subiecto: & tunc sensus est, solus
Pater est Pater, id est, ille qui est Pater ita
quod alius cum eo non est Pater, est Pater.
Vel potest apponi subiecto in comparatione
ad prædicatum, scilicet vt excludat alios à
participatione prædicati: & quia prædicatum
& forma subiecti idem sunt in locutione in
qua idem de se prædicatur, erit ista locutio
in vtroque sensu vera: sed secundus sensus
est quem August. ponit in litera: & per istam
distinctionem iam fere patet solutio ad totum
quod obiectum est.

DICENDVM enim ad primum, quod
Hilarius accipit dictionem exclusiuam secun-
dum quod notat implicationem solitudinis, &
sic non accipit August.

AD ALIUD dicendum, quod licet vnum
relatiuorum intelligatur in alio: non tamen
sic intelligitur in ipso, quod participet ean-
dem formam relationis cum ipso vt ad quod
determinatur: duo enim sunt in relatiuis:
vnum gratia relationis, & alterum gratia op-
positionis: gratia relationis vnum intelligitur
in alio, gratia oppositionis vnum excluditur
à forma alterius: & ideo dictio exclusiua non
excludens primum, sed notans secundum,
scilicet quod cum alio participet formam,
bene potest poni in diuinis, & non notabit
solitudinem.

AD ALIUD dicendum, quod partici-
patio in diuinis large accipitur, scilicet pro
habere aliquid quocunque modo, & sic ali-

quid participat vna persona quod non parti-
cipat alia: quia habet suam proprietatem quæ
Pater est Pater, & Filius filiationem.

AD ALIUD dicendum, quod hæc con-
cedi potest sicut & prima, Pater est solus Pa-
ter, hoc est, sub eadem distinctione, & tunc
non valet: ergo Pater est Pater solus: quia
quando dictio exclusiua sequitur suum subie-
ctum vel prædicatur de ipso, potest notare
solitudinem prædicatam de illo: & quia in
prædicato gratia formæ venit, magis inclina-
tur ad illum sensum, vt cum dicitur, homo
currit solus, vel Sortes currit solus, notatur
quod currit solitarius etiam si alij currant:
vnde cum Pater non sit solitarius, non est
dicendum quod Pater sit Pater solus: sicut
non dicimus, Pater est Pater solitarius, vel
singularis.

AD ALIUD dicendum, quod hæc, non
solus Pater est Pater, non vera nisi in illo
sensu in quo ly solus notat implicationem
solitudinis circa Patrem, & in hoc sensu eius
contradictoria est supra negata.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est
absolue vera, Pater est tantum Pater: si enim
aliquid cum dictione exclusiua prædicatur
de aliquo subiecto, non excluduntur ab eo
ea quæ in illo prædicato essentialiter signifi-
cantur, vt cum dicitur, Sortes est tantum
homo, non sequitur: ergo non est animal:
sed sequitur, quod ipse nihil aliud est quam
homo. Ita hic non sequitur, Pater est tantum
Pater, ergo non est Deus, vel essentia di-
uina.

AD OBIECTVM autem in contra-
rium, dicendum quod August. loquitur de ra-
tione nominis, & non de ratione rei: sic
enim verum est, quod non sapiens est eo
quo bonus est: & tamen secundum rem idem
sunt sapientia & bonitas in Deo.

*Vtrum possit dici, solus Pater est Deus, solus Filius est Deus, vel so-
lus Spiritus sanctus est Deus, vel Pater est solus Deus,
vel Filius est solus Deus, vel Spiritus
sanctus est solus Deus?*

B **P**ost hæc queritur, Vtrum sicut dicitur, solus Pater est Pater, vel solus
Filius est Filius: ita possit dici, solus Pater est Deus, vel solus Filius
est Deus, ita & de Spiritu sancto: aut Pater est solus Deus, Filius est solus
Deus? Ad quod dicimus, quia Pater & Filius & Spiritus sanctus dicitur,
& est vnus Deus: & hæc Trinitas simul proprie dicitur esse solus Deus,
sicut solus sapiens, solus potens. Sed non videtur debere dici à nobis,
verbis nostris vtentibus, nisi vbi sermo auctoritatis occurrit, solus Pater
est Deus, vel Pater est solus Deus, ita de Filio & Spiritu sancto dicimus:
Vnde Aug. in 7. lib. de Trinit. ait, Quoniam ostendimus quomodo pos-
set dici solus Pater, vel solus Filius, consideranda est illa sententia qua di-
citur, Non esse solum Patrem Deum verum solum, sed Patrem & Filium
& Spiritum sanctum. Ecce habes, quia non solus Pater dicendus est esse
verus Deus. Item in eodem. Siquis interrogat, Vtrum Pater solus sit
Deus?

Deus? quomodo respondebimus non esse, nisi forte dicamus ita esse
quidem Patrem Deum, sed non eum esse solum Deum. Esse autem so-
lum Deum dicamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Ecce &
hic habes, quia Pater non debet dici solus Deus: atque hoc solum in
parte subiecti tantum accipere quidam volunt: in parte vero prædicati
si sit, concedunt quod Pater est solus Deus. Sed ex verbis August. vi-
detur ostendi, quod proprie solus Deus dici debeat tota Trinitas. Et
hæc Trinitas (vt ait Aug. contra Maximinum) intelligitur cum Apосто-
lus dicit, Beatus & solus potens. Et ibi, Soli sapienti Deo. Et ibi, Inuisibili
soli Deo. Non enim de solo Patre hæc accipienda sunt, vt contendebat,
Maximinus, & alij hæretici, sed de Trinitate. Sicut & illud, solus habet
immortalitatem: quia secundum rectam fidem, ipsa Trinitas est vnus
solus Deus beatus, potens, sapiens, inuisibilis. Vnde Aug. in eodem,
Cum vnus Deus sit Trinitas, hæc sit nobis solutio quæstionis, vt intelli-
gamus solum Deum sapientem, solum potentem, Patrem & Filium &
Spiritum sanctum, qui est vnus & solus Deus.

*Quomodo dicitur Trinitas solus, Deus cum ipsa sit cum
spiritibus & animabus sanctis?*

Sed iterum queritur, Quomodo ipsam Trinitatem dicimus solum
Deum, cum sit cum spiritibus & animabus sanctis? Ad quod respon-
det Aug. in 6. lib. de Trinit. ita dicens, Trinitatem dicimus Deum solum,
quamuis semper sit cum spiritibus & animabus sanctis: sed solum dici-
mus, quia non aliud quam ipsa Trinitas Deus est. Non enim illi cum
illa Deus sunt, vel aliqua alia: sed ipsa Trinitas tantum, non illi vel alia
Deus est.

ARTICVLVS II.

*An ista sit vera, quod solus Pater
est Deus?*

Deinde queritur de hoc quod dicit [Post
hæc queritur, Vtrum sicut dicitur, &c.]
Hic enim Magister negat hanc, solus Pater
est Deus. Videtur autem, quod sit vera: eius
enim expositiua videntur vera, scilicet Pater
est Deus, & qui non est alius quam Pater est
Deus: ergo solus Pater est Deus.

Item, Si hæc est falsa, solus Pater est
Deus: ergo eius contradictoria erit vera,
scilicet non solus Pater est Deus: ergo plures
Patres sunt Deus, vel Pater non est Deus:
quia si illa est vera, non solus Pater est Deus,
gratia alterius illarum verificatur, scilicet
quia aut plures patres sunt Deus, vel Pater
non est Deus: negatio enim non potest re-
spicere prædicatum remouendo à subiecto,
nisi gratia implicationis, vel gratia prædi-
cati.

SOLVTIO. Dicendum, quod hæc,
solus Pater est Deus, est duplex, scilicet ex
eo quod negatio potest sistere in subiecto,
vel in comparatione ad prædicatum. Si fe-
ratur ad subiectum in comparatione ad præ-

dicatum, falsa est locutio: quia sic excludit
alias personas à participatione prædicati. Si
autem sistat in subiecto absolute, adhuc est
duplex, scilicet ex eo quod potest notare im-
plicationem solitudinis circa Patrem, & sic
iterum falsa est: vel potest notare exclusio-
nem aliarum personarum à participatione
formæ subiecti, & sic vera est, & hoc mo-
do probatur. Ergo hæc patet solutio ad to-
tum.

ARTICVLVS III.

*An ista sit vera, Pater est solus Deus,
& ista, Pater est vnus
solus Deus?*

Deinde queritur de ista quam ponit ibi.
dem [Pater est solus Deus, &c.] Et dicit
in litera, quod si solus sit in parte prædicanti,
quidam concedunt, quod Pater est solus
Deus. Hoc videtur inconueniens: cum enim
ly solus dicat associationis priuationem, non
videtur proprie poni circa terminum commu-
nem: ergo nihil est dictu, Pater est solus
Deus: sicut nihil est dictu, Sortes est solus
homo.

2 Item, Si ly solus sit in prædicato, erit adiectivum huius termini Deus, & sic notabit similitudinem circa ipsum: ergo idem est, Pater est solus Deus, quod Pater est solitarius Deus: hæc autem est falsa, vt supra determinavit Hilarius: ergo & hæc est falsa, Pater est solus Deus.

3 Item, Dicitio exclusiva, solus, dicitur differre ab hac dictione tantum, quæ etiam notat exclusionem in duobus, scilicet quodd tantum potest adiungi termino communi, solus autem singulari: & quodd tantum notat adæquationem prædicati cum subiecto, solus autem priuationem associationis: ergo videtur, quodd non possit hæc recipi, Pater est solus Deus, nisi ly solus tantum valeat quantum solum adverbialiter sumptum, vt sit sensus, Pater est solus Deus, id est, solum Deus, hoc est, tantum Deus: sed hæc est vera, Pater est tantum Deus: ergo & hæc, Pater est solus Deus: & tamen Magister negat eam in litera.

4 Præterea, Magister in litera videtur dicere, quodd dicitio exclusiva sit adiectivum prædicati, & exponit per modum illum quo est adiectivum subiecti sic, Pater est solus Deus, & non alius à Patre est Deus: sic enim patet, quodd exclusio notatur fieri circa subiectum in comparatione ad prædicatum: ergo male exponit: quia Augustinus intendit, quodd cadat in subiecto, vt patet in expositione, & ipse dicit quodd in prædicato.

QUÆSTIO. **Q**UÆRITUR de hac, Pater est vnus solus Deus, virum ly Deus teneatur essentialiter, vel personaliter? Si essentialiter, tunc est sensus, vnus solus Deus est qui est Pater: contra hoc quod dicit Hilarius, quodd nobis solitarius Deus non est confitendus. Si autem personaliter: tunc sensus est, vna sola persona est quæ est Pater: & hoc quoque falsum est, quia plures personæ sunt.

SOLUTIO. Ad hoc dicendum, quodd cum dicitur, Pater est solus Deus, locutio est duplex ex eo quod ly solus potest esse adiectivum subiecti: & tunc distinguendum est, sicut ante immediate dictum est. Si autem sit adiectivum prædicati: tunc absque dubio improprie & fere incongrue ponitur, eo quod adiungitur termino qui est locutio communis in diuinis. Potest tamen dici propter Magistram, quodd potest teneri adverbialiter, & sic est vera: vel nominaliter, & tunc notabit solitudinem circa Deum, & tunc est falsa: dicit enim consistamur vnum Deum, non tamen dicimus solum Deum: & licet dicamus vnum solum Deum, non tamen dicimus solum Deum esse: & huius ratio patet ex prædictis.

DICENDUM ergo ad primum, quodd Magister accipit solus loco huius dictionis tantum.

AD ALIUD pater solutio per prædicta. Ad sequens dicendum quod non proprie ponitur: sed, vt dictum est, adverbialiter.

AD ID quod vltius queritur, dicendum quod hæc est vera, Pater est vnus solus Deus: & ly Deus tenetur essentialiter. Nec sequitur ex hoc: ergo solitarius est Deus: li-

cet enim sit vnus solus Deus: non tamen sequitur, quodd sit solus Deus absolute: quia ly vnus notat distinctionem circa formam Dei, & dicitio exclusiva adueniens excludit plura à participatione illius formæ, quibus pluribus vel multis opponitur vnitas importata per ly vnus: cum autem dicitur solus absolute, notaretur solitudo: quia aliter congrue non adderetur ei ly solus, vt dictum est.

AD ID quod obicitur de expositione Magistri, dicendum quodd in veritate Augustinus intendit, quodd cadat in subiecto: sed Magister accipit sensum secundum ordinem verborum, & non secundum intentionem August.

ARTICVLVS IV.

An ista sit vera, Trinitas est solus Deus?

DEINDE queritur de hac quam ibidem ponit [Trinitas est solus Deus, &c.] Hæc enim videtur omnino falsa, vel incongrua: quia cum ly solus non possit esse adiectivum termini communis in prædicato positi, nec subiecti, quia non conuenit cum subiecto in genere: videtur nihil esse dictum, Trinitas est solus Deus.

Si forte dicas, quodd ly Deus non est omnino communis terminus sicut homo, eo quod non est communicabilis in diuinitate essentiali: hoc nihil est: quia habet communitatem suppositorum: ly solus autem per rationem exclusionis quam importat, dicit priuationem associationis in suppositis: & ita incongrue videtur ei addi.

AD HOC dici potest, vel quod hæc dicitio, solus, adverbialiter ponitur pro solum, vel tantum: vel quod refertur ad subiectum, non gratia generis, sed gratia contenti: sed hoc nihil esse videtur, cum supposita sint plura, & ly solus sit singularis numeri: & ideo stat ibi pro tantum.

Sed contra hanc solutionem obicitur sic, quod secundum hoc est hæc vera, Trinitas est tantum Deus. Quæ ergo, Vtrum etiam hæc sit vera à conuersa simplici, tantum Deus est Trinitas, vel solus Deus est Trinitas? Videtur quod sic: quia Deus est Trinitas, & nihil quod non sit Deus est Trinitas: ergo solus Deus est Trinitas, vel tantum Deus est Trinitas.

Sed contra: Solus Deus est Trinitas: ergo Pater est Trinitas, & Filius est, &c. quia possum descendere in Deo. Et si dicas, quod immobilitatur per dictionem exclusivam: tunc sumo eandem sic, Deus est tantum Trinitas: ergo Pater est tantum Trinitas.

SOLUTIO. Dicendum, quodd cum dicitur, Deus est tantum Trinitas, vera est locutio: cum autem dicitur, solus Deus est Trinitas, vt ly solus ponatur pro ly tantum, iterum vera est, quia immobilis est suppositio, & excludit à participatione prædicati ea quæ habet oppositionem vel alietatem ad formam subiecti: vnde non excludit personas. Cum autem dicitur, Deus est tantum Trinitas, potest

est locutio esse duplex, scilicet quodd ly tantum notet adæquationem prædicati ad subiectum cum priuatione excellentiæ: & ratione adæquationis quæ respicit subiectum gratia suæ formæ non potest fieri descensus in subiecto, vt dicitur, ergo Pater est tantum Trinitas. Vel potest secundum intellectum ly tantum facere exclusionem essentialem respectu aliorum quæ habent essentialem oppositionem

ad prædicatum: & in hoc sensu est vera. Vel potest notare exclusionem respectu formæ prædicati: & sic falsa est locutio: quia tunc sequitur, Deus est tantum Trinitas: ergo Deus non est Pater, nec Filius: quia cum significatio istius nominis, Trinitas, sit quasi collectiua, excludit tunc personas singulares à subiecto per prædicationem. Et per hoc patet solutio ad totum.

Et si de Patre solo prædicta dicerentur, non tamen excluderetur Filius & Spiritus sanctus.

VERUNTAMEN, vt ait August. et si de solo Patre prædicta dicerentur: non tamen excluderetur Filius, vel Spiritus sanctus: quia hi tres vnus sunt: sicut in Apoc. de Filio legitur, quodd habet nomen scripturum quodd nemo scit nisi ipse: non enim inde separatur Pater vel Spiritus sanctus. Et cum dicitur, Nemo nouit Patrem nisi Filius, non inde separatur Pater vel Spiritus sanctus, quia inseparabiles sunt. Aliquando etiam nominantur Pater & Filius, & taceretur Spiritus sanctus: vt veritas ad Patrem loquens ait, Vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum, esse vnum verum Deum. Cur ergo (inquit Aug.) tacuit de Spiritu sancto: quia consequens est vt vbicumque nominatur vnus, sicut Pater & Filius, tanta pace vni adhaerens intelligatur etiam ipsa pax, quamuis non commemoretur: vno ergo istorum nominatio, etiam reliqui intelliguntur: quod in pluribus Scripturæ locis occurrit.

ARTICVLVS V.

An dicitio exclusiva addita Patri excludat Filium, &c.

DEINDE queritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo *ibi* Veruntamen vt ait Augustinus, &c. Hoc enim non videtur: cum enim Pater habeat alietatem ad Filium, videtur si ad Patrem dicitio exclusiva ponatur, quod excludat Filium. Sed contra: Magis sunt vnus & idem Pater & Filius, quam Sortes & pes Sortis: cum autem dico, solus Sortes inest domo, non excluditur pes Sortis: ergo à simili propter maiorem identitatem, cum dicitur, solus Pater est sapiens, non excluditur Filius.

SOLUTIO. Dicendum, quodd omnes tales sunt duplices eadem distinctione quam supra diximus, scilicet quodd dicitio exclusiva potest notare implicationem suæ formæ circa subiectum, vel addi et notando priuationem associationis: & hoc dupliciter, scilicet in comparatione ad formam subiecti, vel in participatione prædicati: & primo de vltimo sensu, falsa est locutio, in medio autem vera.

AD ALIUD quod queritur, quodd factum est, quodd non excluditur persona alia per dictionem exclusivam: dicendum, quodd licet maior identitas & minor distinctio sit inter Patrem & Filium, quam inter totum & partem: tamen illa distinctio quæ est inter

Patrem & Filium, ponit alietatem personarum, gratia cuius potest esse exclusio: sed illa quæ est inter totum & partem non: & ideo ibi exclusio non fit partis à toto. Et nota, quodd quidam distinguunt hanc, Pater est solus Deus, ex eo quod ly solus potest poni pro tantum, & tunc dicunt eam esse veram: vel ex eo quod potest notare adæquationem prædicati ad subiectum, & sic dicunt eam esse falsam: quia licet Pater sit Deus, non tamen ita est Deus, quin Deus etiam aliis conueniat: & ita videtur velle Magister in litera, & in hoc sensu ly solus quasi venit per tantum, ita quodd notet adæquationem: sed ille sensus improprius est valde. Et hoc est quod dicunt Sophistæ aliis verbis, quodd dicitio exclusiva posita in prædicato potest excludere à participatione formæ prædicati, vel à participatione subiecti: vt cum dicitur, iste solus currit, vel currit solus. Si autem excludat à participatione prædicati, sensus est, quodd iste currit & nullus alius. Si autem à participatione subiecti, sensus est, quodd est currant, tamen nullus in eodem loco secum participat cursum: & quoad hunc sensum dicitio exclusiva proprie sequitur terminum, à cuius participatione notat exclusionem: vt cum dicitur, solus abbas comedit, alius sensus est quam cum dicitur, abbas comedit solus: & sic intendit Magister, quodd vltimo modo accipitur, vt sic sensus, Pater est solus Deus, vel est Deus solus: quia sic falsa est: & tamen vere & subtiliter considerando in omni sensu dicitio

dictio exclusiua retorquetur ad subiectum, nisi ponatur pro tantum.

ARTICVLVS VI.

An ista sit vera, nemo nouit Patrem nisi Filius?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Nemo nouit Patrem nisi Filius, &c.] Aut enim ly nisi excipit à ly nemo secundum quod pro creaturis sumitur, & sic nihil est quod di-

cit: aut secundum quod stat pro increato, & sic iterum nihil dicit, quia ab vno non est exceptio.

ET AD hoc dicendum, quod excipit ab eo secundum quod communiter stat pro vtroque: & sic non excipitur Spiritus sanctus, eo quod eadem ratione prædicatum participat qua Filius: & hoc est quod intendit dicere in litera: propter vnitatem enim notitiæ in tribus non potest supponi vnus ad participandum essentiale prædicatum, nisi supponatur & alius, cum vnus sit essentia eorum.

DISTINCTIO XXII.

De nominum differentia quibus utimur loquentes de Deo.

A De Trinitate
quod creditur
in intellectu
rationabiliter
& Catholice
exprimitur.

POST prædicta nobis differendum videtur de nominum diuersitate, quibus loquentes de vnitatem ac Trinitate ineffabili utimur. Deinde demonstrandum est, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo præcipue teneamus, quædam esse nomina distincte ad singulas personas pertinentia, vt ait August. in 9. libro de Trinitate, quæ de singulis tantum dicuntur personis. Quædam vero vnitatem essentia significantia sunt, quæ & de singulis sigillatim, & de omnibus communiter dicuntur. Alia vero sunt quæ translative ac per similitudinem de Deo dicuntur. Vnde Amb. 2. lib. de Trinitate ait, Quo purius niteat fides, tripartita videtur deriuanda distinctio. Sunt enim nomina quædam quæ euidenter proprietatem personamque deitatis ostendunt. Et sunt quædam quæ perspicuam diuinæ maiestatis expriment veritatem. Alia vero sunt quæ translative & per similitudinem de Deo dicuntur. Proprietatis itaque indicia sunt, generatio, Filius. Vnitatis vero æternæ, sapientia, virtus, & veritas, & huiusmodi. Similitudinis vero, splendor, character, speculum, & huiusmodi.

DIVISIO TEXTVS.

POST prædicta nobis differendum videtur, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de nominum diuersitate quæ tota inducitur ad hoc vt accipiat hoc nomen, persona, de quo maxime tractare intendit. Vnde ista pars diuiditur in duas, in quarum prima agit de nominum diuisione. In secunda autem de hoc nomine, persona, de quo intendit principaliter: quæ incipit distinctione 23. *ibi* [Prædictis adiciendum est, cum omnia nomina, &c.] Distinctio ista diuiditur in tres partes, in quarum prima ponit duplicem vel triplicem diuisionem. In secun-

da autem ponit regulas siue principia quædam de modo prædicationis illorum nominum, quæ per diuisionem sunt accepta *ibi* [Sciendum est ergo, quod illa quæ proprie, &c.] In tertia ponit probationem, quod ea quæ videntur prædicare quantitatem vel qualitatem, in diuinis prædicant substantiam. Hic autem quidam querunt, Vtrum Deus sit nominabilis, vel non? Si est nominabilis, Vtrum sit nominabilis vno nomine, vel pluribus? Et tertio posset queri, Quid nominant nomina in Deo? Et vtrum prius sunt de ipso, vel de inferioribus, & quibus modis nominantur? Quæ omnia in distinctione 2. huius voluminis quantum potuimus, determinata sunt, & ideo non hic repetenda.

ARTICV

ARTICVLVS I.

Vtrum omne nomen dictum de Deo significet proprietatem, aut essentiam, aut dicatur de Deo per translationem?

Incidit ergo hic questio primo de diuisione Ambrosij quæ tangitur *ibi* [Quo purius niteat fides, &c.] Secundum hanc enim diuisionem omne nomen dictum de Deo, aut significat proprietatem, aut essentiam, aut dicitur per translationem: Videtur autem diuisio esse insufficientis: primo per hoc quod infra ponit diuisionem sex membrorum, Secundo: quia quædam ab æterno conueniunt Deo, quæ nullum illorum significant, vt persona, trinitas, & huiusmodi: hæc enim non dicunt proprietatem: quia proprietatis est in persona determinatis ipsam.

2 Item, Essentialium quædam dicuntur relative, vt similis, æqualis: & quædam relative ad creaturas: ergo videtur diuisio insufficientis. Præterea, Essentialia non vno modo significant substantiam: quia quædam significant substantiam vt substantiam: quædam autem vt id quod assequitur substantiam, vt virtus, & huiusmodi.

3 Item, Damascenus aliam dat diuisionem primo libro cap. 12. vbi videtur innuere, quod quædam significant pelagus substantia infinitum, non quid est, vt hoc nomen, Qui est: quædam autem operationis nomen, vt Deus: quædam autem vt id quod assequitur substantiam, vt iustus, bonus, & huiusmodi: quædam autem habitudinem ad ea à quibus distinguuntur: vt dominus, rex, pastor, creator. Eorum enim quæ subiiciuntur, dominus est: & eorum quæ reguntur, rex: & eorum quæ pastuntur, pastor. Quædam autem significant id quod non est, vt immensus, incorporeus: ergo videtur, quod diuisio Amb. non sit sufficientis.

4 Item, Ingenitus nec relationem, nec substantiam significat, nec etiam per translationem dicitur: ergo non cadit in aliqua partium diuisionis Amb.

5 Præterea, Dionysius magnam ponit nominum diuersitatem per ordinem in libro de di. no. vt bonus, ens, vita, sapientia, iustitia, virtus, salus, liberator, æqualitas, inæqualitas, magnum, paruum, alterum, simile, dissimile, status, motus, omnipotens, antiquus, diuersus, pax, per se vita, per se virtus, sanctus, rex, dominus, perfectum, vnum. Ista autem omnia non possunt, vt videtur, reduci ad istam diuisionem.

6 Præterea, Videtur quod omne nomen dictum de Deo, cadat sub vno membro diuisionis Ambrosij, scilicet quod est translative dici: dicunt enim Sancti, quod de Deo nihil possunt humana voce dicere proprie: ergo quicquid humana voce dicitur de Deo, dicitur per translationem, & nihil per proprietatem: & ita videtur, quod nullum dicit proprietatem diuinam, nec maiestatem, sed omnia dicuntur per translationem.

SOLVITIO. Dicendum, quod diuisio

nes omnium sanctorum sufficientes sunt: sed non accipiuntur per vnum modum. Diuisio autem Ambrosij licet sit trimembris: tamen reduci habet ad duas diuisiones bimbres sic, Omne nomen dictum de Deo, aut dicitur proprie proprietate rei, aut dicitur per translationem similitudinis rei. Si dicitur proprie, aut dicit proprietatem qua persona à persona distinguitur, aut dicit essentiam: in has enim duas diuisiones incidit omne nomen de Deo dictum. Præterea autem diuisionis hæc ratio est: quia nomen dicit rem à qua imponitur, & rem cui imponitur: illa res cui imponitur nomen, apud Grammaticum est substantia nominis: illa autem à qua imponitur, cum illa sit principium intelligenti id quod dicitur per nomen, est qualitas nominis: illud ergo à quo imponitur, aut per prius est in Deo & per posterius in creatura: & sic dicitur proprie, vt Pater æternus, essentia, vita, sapientia, & huiusmodi. Si autem illud à quo imponitur, repugnat naturæ diuinæ: tunc per aliquam similitudinem corporalem ad diuinam translatur de Deo dicitur, vt lapis, leo, splendor, speculum, & huiusmodi. Hæc ergo est ratio diuisionis Ambrosij: vnde sua diuisio est generalis, & comprehendit diuisiones omnium aliorum sanctorum.

AD ID ergo quod contra obiicitur, dicendum quod persona & Trinitas significant proprietatem indistincte: quia in diuinis proprietatis siue relatio significatur multis modis, vt supra diximus: quædam enim significant ad aliquid vt ad aliquid, vt Pater: & quædam significant ad aliquid vt ad se, vt paternitas, & huiusmodi: quædam autem significant id quod est ad se, vt bonus, substantia, & huiusmodi: quædam autem id quod est ad se vt ad aliquid, vt similis, & æqualis: & non est instantia in Trinitate & personarum quia illa in se claudant relatiua.

AD ALIUD dicendum, quod illos modos specialiter non considerat Amb. sed potius generaliter: & ideo omnia talia cadunt sub illis quæ expriment maiestatem diuinæ essentia, vel in se vel in personis, vel æterne vel temporaliter.

AD HOC quod obiicitur de diuisione Damasc. dicendum, quod ipse non diuidit nisi essentialia: illa autem connotant effectum in creaturis, aut significant essentiam sine effectu. Et si primo modo: tunc sunt sicut creator, rex, & huiusmodi. Si autem significant essentiam, aut in se distinctam vel indistinctam, aut vt assequens, aut id quod non est. Si primo modo: sic est, qui est, essentia, substantia, &c. quia qui est dicit indistinctam & non ponentem in numerum, vt notatum est de hoc nomine, Qui est, distinctione 2. supra. Substantia dicit distinctam, & similiter essentia, & huiusmodi. Sed id quod assequitur substantiam aut est vt habitus, aut operationem assequens: secundum intellectum habitus, vt bonus, sapiens: operationem assequens, vt Deus. Quod autem non est dicit immensus, & huiusmodi, quæ notificat Deum negatione: & secundum quid negationes huiusmodi nominare & notificare possunt.

possint, supra expositum est.

AD ALIUD dicendum, quod infra probabitur, quod ingenitus dicat relationem: quia ibi dabit August. pro regula, quod in eodem genere in quo affirmat & ponit affirmatio, in eodem negatio neget.

*Alii vocant de diuinis hypostasibus, id est, characterebus vel distincti-
bilibus.*

AD ALIUD dicendum, quod Diony. diuisit nomina diuina per tractatum quatuor librorum: de quibusdam enim tractat in libro suo quem vocat de hypostasibus, id est, de personis: in quo ipse determinat de vno membro istius diuisionis Amb. scilicet de his quæ proprietates dicunt in diuinis. In alio tangit de his quæ secundum translationem, quod ipse symbolum vocat, de Deo dicuntur, & de hoc fecit symbolicam theologiam: quos duos libros non habemus. Alia sunt nomina maiestatem diuinitatis exprimentia: & hæc attendi possunt duobus modis, scilicet secundum significata à quibus imponuntur, & secundum modum prædicandi quem habent in diuinis: & de significatis eorum agit Diony. in libro de di. no. per. 13. capitula, in quorum tribus determinat modum procedendi & accipit materiam: in 10. autem residuis tangit ipsa nomina. Modum autem prædicandi ipsorum, secundum quod sonant in ipsis nominibus, determinat in libro quem vocat mysticam theologiam à mysticam quod est secretum, eo quod res ipsa secreta manet, & non tota ut est potest nominari: & huius causa dicta est alibi, scilicet dif. 2.

Quæstio.

SI AVTÈM queritur, Penes quid sumitur numerus quem tangit Dionysius in 10. capitulis lib. de di. no.

Solutio.

RESPONSIO, quod ipse tangit ea secundum quod manifestantur in causa ut causa talium effectuum in creaturis, præcipue rationalibus. Aut igitur sunt secundum causam respicientem esse, aut bene esse, aut perfectionem in vtroque. Si sunt primo modo, aut est secundum dispositionem causæ inclinatz ad effusionem causati: aut secundum ea quæ diffundit causando. Si primo modo: tunc est bonum: vnde ipse dicit, quod bonum est diffusiuum sui & esse, cui necessario coniunguntur quatuor alia, scilicet amor, lumen, zelus, & ad bonum ulterius coniungitur pulchrum: ista enim dicunt quasi dispositiones boni in causa prima: sicut enim zelus sequitur ad amorem, ita pulchrum sequitur ad lumen: lumen enim dicit irradiationes æternarum rationum, quibus vnumquodque creatum est, in causa creante: pulchrum autem dicit descensum ordinis sapientiz ordinantis, sicut dicit Boët.

Mundum mente gerens pulchrum pulcherrimum ipse.

Amor autem & zelus inclinant ex parte voluntatis: amor ad effectus generaliter, zelus autem ad effectus propinquiores, quia zelus est ignitus amor in aliquod speciale: & ideo de omnibus his cum suo priuatiue opposito malo tangit in capitulo vno. Si autem dicunt effectum effluxum ad esse, aut respectu esse in genere quod fundamentum est entium, aut in specie. Si in genere: tunc est ens. Si in specie: tunc est vita: quia, ut dicit Philoso-

phus, prima rerum creaturarum est esse, & non est ante ipsam creaturam alia: & de vita dicit, quod vita viuentibus est esse: & hoc verum est de esse specificato. Et accipitur vtrumque generaliter: quia non nisi generaliter cadit in diuinam, prædicationem: eos enim elementi vel elementati non prædicatur de Deo. Similiter vita vegetabilis, vel sensibilis, vel rationalis, non prædicatur de Deo: sed potius ens & vita abstractens ab omni creato. Si autem est effectus secundum bene esse, aut est absolute in creatura rationali, aut in vno in comparatione ad aliud. Si absolute in vno: tunc dicunt perfectionem naturæ rationalis secundum naturam, aut secundum statum in quem decidit. Si primo modo, aut secundum intellectum, & sic est sapientia: aut secundum effectum, & sic est virtus: aut secundum rationem siue intellectum ordinantem id quod est in affectu ad alterum, & sic est iustitia quæ consideratiua est ordinis. Si autem respiciant statum periculi in quod decidimus, aut generale quod omnibus est exhibitum, & tunc est salus à culpa & pœna: aut personale & speciale periculum, & in illo notatur liberator. Si autem est in vno in comparatione ad alterum, aut secundum quantitatem virtutalem, aut secundum qualitatem bonitatum. Si primo modo, aut comparatio est secundum proportionem, aut secundum excessum sine proportione. Si primo modo, sic est inæquale: si secundo modo, sic est magnum, & paruum. Si autem est relatio vna ad alterum secundum participationem bonitatis quæ dicit qualitatem: aut est ut distinguens in gradu participantium non idem, & sic est alterum, & idem: aut est secundum comparationem vnius ad alterum per modum proportionis, & tunc est simile, & dissimile. Tertio autem modo sunt effectus à quibus nominatur Deus vel perfectum esse: & hoc tribus modis, quibus omne quod est, habet se ad perfectionem, scilicet secundum motum ad Deum, secundum virtutem mouentem, & secundum hoc quod recipit ab ipso quod perficit. Secundum motum autem dupliciter, scilicet secundum quod est ab ipso motus in moueri, & in attingere ipsum. Si primo modo, est motus, & secundo modo status. Secundum virtutem autem mouentem omnia ad ipsum est dupliciter, scilicet secundum virtutem in se, vel virtutis dispositionem: in se est omnipotens qui omnia potest facere & mouere: secundum dispositionem autem virtutis est antiquus dierum. Secundum id autem quod influit perficiendo est consideratio triplex, scilicet secundum substantiam perfectam, & secundum virtutem perfectam, & secundum quietationem in fine: & primo modo est perfectum, & vnum: & secundo modo per se vita ad naturam, & per se virtus ad perfectionem superadditam: quietatio autem in fine est pax: sequitur autem regnum in omnibus his, quod competit esse non causanti, sed continenti quod causatum est, & secundum illud est sanctus, rex, & Dominus: & sanctus prout regit non immixtus, sed excedens omnia materialiter inquinantia: Dominus autem ad supposita

supposita: rex autem ad ordinis & legis naturalis discretionem.

AD VLTIMUM dicendum, quod duplex est translatio, scilicet secundum rem, & secundum nomen. Translatio secundum rem in diuinis nominibus non est nisi in symbolicis, in quibus transfertur significatio ad significationem: ut pratum ridet, eo quod quæ-

dam dilatatio generatur in floritione prætorum: & sic dicitur Deus crapulatus vel ebrius: sicut dicit Psal. 77. Excitatus autem tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Translatio autem nominis est quando nomen non sufficienter representat id ad quod significandum assumitur, ut omnia nomina dicta de Deo.

Premissis addit quedam esse nomina quæ temporaliter Deo conueniunt, & relative dicuntur.

His adiciendum est quedam esse nomina (ut August. ait in 5. lib. de Trinit.) quæ ex tempore Deo conueniunt, & relative ad creaturam dicuntur: quorum quedam de omnibus dicuntur personis, ut dominus, creator, refugium: quedam autem non de omnibus, ut donatus, datus, missus,

B

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua nomina conueniant Deo ex tempore, & an conueniant simul omnibus, aut aliquibus, & aliquibus non, &c.

DEinde queritur de alia diuisione quam adiungit Magister dicens [His adiciendum est quedam, &c.] Hic enim bimembris diuisio ponitur in vno, scilicet quod quedam ex tempore Deo conueniunt, & relative ad creaturam dicuntur: & hæc aut omnibus personis communiter conueniunt, ut creator: aut quibusdam, ut missus, datus. Et hoc non videtur posse stare: quia cuiuscumque conuenit aliquid ex tempore, illud est mutabile: sed Deus non est mutabilis: ergo nihil conuenit ei ex tempore.

2. Item: Omne relatiuum dependet ad suum correlatiuum: sed Deus non dependet ad aliquam creaturam: ergo non dicitur relative ad ipsam.

3. Præterea, Missus & datus dicunt effectum in creatura: ergo significant essentiam diuinam communiter: ergo possunt dici de omnibus personis.

4. Præterea, Datus & donatus (ut supra habitum est) non dicunt ab alio esse: ergo vi-

detur, quod omnibus conueniant.

SOLVTIO. Hæc pars diuisionis reduci-
tur ad diuisionem Amb. ad illud membrum, quod quedam maiestatem deitatis insinuant. Illud diuidendum est etiam vterius: & tunc includit hoc quod hic dicitur sic. Quæ essentiam significant, aut in se, aut cum connotatione effectus. Si enim in se: tunc conueniunt ab æterno. Si cum connotatione effectus: tunc conueniunt ex tempore. Aut igitur significant essentiam ut agentem tantum, sicut creator: aut agentem cum connotatione personæ existentis ab alio, ut missus, datus, ut supra habitum est.

DICENDUM ergo ad primum, quod ex tempore Deo conuenire non ponit mutationem in ipso, sed potius in his quæ sunt, ut alibi dictam est.

AD ALIUD dicendum, quod creatura reali respectu dependet ad Creatorem, & non è conuerso nisi secundum intellectum: quia dependentia respectus creaturæ non potest intelligi sine correlative in Creatore, licet non dicat nisi rationem in ipso, & non rem quæ diuersa sit ab ipso.

AD ALIUD dicendum sicut supra, quod missus, & datus, claudant in se relationes.

AD ALIUD dicendum, quod Magister accipit datus, & donatus, pro missus.

De hoc nomine, Trinitas, addit.

Pæterea est vnum nomen quod de nulla persona sigillatim dicitur, sed de omnibus simul, id est, Trinitas: quod non dicitur secundum substantiam, sed quasi collectiuum pluralitatem designat personarum.

C

ARTICVLVS III.

Utrum in diuinis hoc nomen, Trinitas, dicat pluralitatem personarum, & sit nomen diuinum?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Præterea est vnum nomen quod de nulla persona sigillatim dicitur, &c.] Videtur enim factum quod dicitur: quia hoc nomen, Trinitas, quasi collectiuam pluralitatem designat personarum: collectiuam autem pluralitas est simpliciter plura, & secundum quid vnum, scilicet secundum formam collectionis quæ minimam habet unitatem: Trinitas autem est unitas essentialis simplicissima & verissima: ergo non dicit pluralitatem personarum collectiuam.

2 Præterea, Bern. in 5. ad Eugenium dicit, quod inter omnes unitates arcem tenet unitas Trinitatis: sed inter omnes unitates inferior est unitas collectiuam: ergo Trinitas non dicit unitatem collectiuam.

3 Item, Si dicit pluralitatem personarum hoc nomen, Trinitas, aut cum ordine, aut sine ordine. Si sine ordine: tunc videtur esse confusio personarum: pluribus enim collectis sine ordine ad vnum generatur confusio, & non vniio. Si autem dicit cum ordine: tunc erit prius & posterius in ordinatis: & ita videtur, quod nullo modo dicit collectionem plurium.

4 Item, Cum dicitur Trinitas trium unitas, videtur unitas numerari in tribus: sed unitas aut est essentia, aut non. Si non: ergo est aliqua unitas in qua conueniunt præter essentiam. Si est essentia: tunc essentia numerata est in tribus, quod falsum est.

5 Item, Hoc nomen, Trinitas, aut est absolutum, aut relatiuum. Si absolutum: ergo debet sigillatim de personis prædicari: & hoc falsum est: quia hæc non est vera, Pater est Trinitas. Si autem est ad aliud: tunc querit determinari extra, quod etiam non conuenit ei: ergo videtur, quod non sit nomen diuinum.

6 Præterea, Videtur Trinitas repugnare simplicitati diuinæ. Dicit enim Boëtius, quod unitatis eiusdem in re iteratio non infert numerum: vt cum dicitur, Tullius est vnus, Marcus est vnus, Cicero est vnus, non possum inferre: ergo Marcus Tullius Cicero sunt tres: ergo à destructione consequentis, vbi infertur numerus, ibi est diuersitas: sed in Trinitate significatur numerus: ergo diuersitas: sed in vno & eodem simplicissimo nullus est numerus: ergo contra Deus sit omnino simplex, non debet significari hoc nomine, Trinitas, quod importat numerum.

7 Item, Nihil habens aliquid intelligibile ante se est simplex omnino, vel ad minus ipsum non est simplicissimum: hoc nomen, Trinitas, ponit ante se & intellectum personæ numeratæ, & unitatis essentialis: ergo Trinitas non est simplicissimum: ergo non est nomen diuinum, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum cum Magistro, quod Trinitas dicit quasi collectiuam simul omnes personas: non autem dicit collectionem, sed quasi collectionem: differt enim in duobus à forma collectiuam nominis, quorum vnum est, quod vnit in simpliciter vno & simplicissimo ea quæ colligit, quia in unitate essentialis simplicissima, à cuius unitate tamen non imponitur nomen: sed collectiuum non dicit vnionem nisi in forma collectionis, quæ secundum quid habet unitatem, & simpliciter pluralitatem. Alia differentia est: quia ea quæ colligunt, habent simpliciter multitudinem sine ordine, sicut aceruus, vel populus, vel turba. Quod autem non habeant simpliciter multitudinem, probatum est supra distinctione 19. Quod vero non sint omnino sine ordine, probatum est distinctione 20. capitulo ultimo: quia in personis est ordo naturæ. Et per hoc patet solutio ad tria prima.

AD QVARTVM dicendum, quod unitas non est numerata per ly trium: quia tunc deberet dicitur tres unitates: sed personæ numeratæ sunt, & unitas est ibi cadens vt vnus ea quæ sunt numerata hoc modo numeri qualis est in diuinis.

AD ALIVD dicendum, quod hoc nomen, Trinitas, est ad aliud, vt aperte dicit Boëtius in lib. de Trinitate. Quo fit vt hoc ipsum Trinitas etiam ad aliud dicatur. Sed est relatiuum intrinsecus: quia claudit in se ea ad quæ determinatur relationes eorum. Et si obiciatur, quod Trinitas est trium unitas: & ita ratione eius quod unitas, significat essentiam: & ratione eius quod est trium, significat ad aliquid: & ita significabit essentiam, præcipue cum unitas cadat in recto in definitione eius, ly trium autem in obliquo. Dicendum, quod hoc nomen, Trinitas, imponitur à distinctione personarum collectiuam, & non ab unitate: & ideo licet per modum significandi per nomen quod abstractiue dicitur, essentia significetur in recto: tamen secundum rationem impositionis & rem, è conuerso est, scilicet quod essentia significatur in obliquo, & personæ collectiuam in recto: quia Trinitas exponi habet, tres unitas in vna essentia.

Si autem queratur, Quare propter abstractionem magis significat essentiam in recto, & personas in obliquo, quam è conuerso? Dico, quod supposita nunquam abstracte possunt significari: quia contra naturam suppositi est, quod sit abstractum: sed forma bene abstractitur: & ideo cum personæ sint suppositæ, in abstracto nomine non possunt importari in recto.

Si autem queratur, Quare ergo non fuit impostum nomen concretiue, quod significet collectiuas personas in recto? Ad hoc est dicendum, quod hoc est contrarium collectioni & nominationi: quia nomen vult imponi ab aliqua forma vna: & cum supposita vt supposita non dicant vnum, non potest esse vnum nomen à suppositis impostum: sed poterat esse nomen suppositis impostum, & à forma vniente per modum collectionis: nullum

nullum enim nomen imponitur nisi à forma. Præterea, Forma collectionis inter omnes formas est minus vnies, & ideo illud cuius est forma, non est nisi oblique: vt dicimus, aceruus lapidum: & non dicimus, aceruus lapides: & ideo cum Trinitas à tali forma discretiue collectiuam imponatur, respiciet personas oblique.

AD ALIVD dicendum, quod Trinitas personarum non repugnat simplicitati essentiali: quia personæ non diuidunt essentiam, nec essentia componitur vel diuiditur in eis.

Sic autem ratio est de tribus aliis diuersis: & ideo numerus personarum non ponit diuersitatem, sed distinctionem relationis secundum originem tantum, quæ minima est omnium distinctionum: & tamen in diuinis sufficit ad constituendam personas, licet non variet essentiam.

AD ALIVD dicendum, quod licet in nominis modo significandi aliquid sit ante intellectum huius nominis, Trinitas, tamen in re nihil est ante: & ideo non dicit compositionem.

De aliis nominibus quæ temporaliter Deo congruunt & non relative dicuntur.

DSunt etiam quedam nomina quæ ex tempore Deo conueniunt, nec relative dicuntur, vt humanatus, incarnatus, & huiusmodi. Ecce sex nominum differentias assignauimus, quibus vtimur loquentes de Deo: de quibus singulis agendum est.

ARTICVLVS IV.

An hoc nomen, incarnatus, conueniat vni personæ, vel omnibus?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Sunt etiam quedam nomina quæ tempore, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia incarnatus si non dicit nisi diuinam essentiam cum effectu in creatura, tunc conuenit omnibus simul personis, quod absurdum est.

2 Item, Quæ nomen ex tempore Deo conueniens, dicit diuinam essentiam, & connotat effectum in creatura: hoc vero nomen: incarnatus, est huiusmodi: ergo dicit diuinam essentiam, & connotat effectum in creatura: & sic conuenit communiter omnibus, quod hæresis est.

SOLVTIO. Dicendum, quod incarnatus & humanatus, non dicit secundum nomen relationem, sed in se claudit relationem in supposito: quia suppositum eius est Filius per se: & essentia diuina non est incarnata in se, & per se, sed in Filio & per Filium: & hoc probatum est in 3. lib.

AD ALIVD dicendum, quod cum dicitur, quod omne nomen, &c. intelligitur de illis nominibus quæ ad aliud conueniunt Deo, vt creator, & huiusmodi: sed incarnatus, humanatus, conueniunt receptiue & vnitive: & hoc non conuenit omnibus, sed vni, scilicet Filio.

ARTICVLVS V.

An nomina negatiua & priuatiua cadant in sex nominum differentias, quas Magister ponit in textu?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Ecce sex nominum differentias assignauimus, &c.] Magn. in lib. 1. Sent.

mus, &c.] Videtur enim, quod negatiua vel priuatiua non cadant in istis sex nominum differentiis, sicut immensus, increatus, & huiusmodi: quæ tamen præcipue conueniunt Deo.

2 Si forte dicas, quod Magister præmittit diuisionem de his, de quibus agere intendebat: & non intendit agere de negatiuis: & ideo non tangit illa: quia nihil prædicant in Deo: sed potius, vt dicit Damasc. dicunt quid non est Deus. Secundum hoc etiam non debuit præmittere de translatiis: quia illa etiam non prædicant aliquid in Deo, sed per translationem dicuntur.

3 Item, Penes quid sumitur ista diuisio sex membrorum, cum supra ostensum sit, quod diuisio trimembris Ambro. sufficienter omnia nomina dicta de Deo comprehendat.

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quod priuatiua non sunt de intentione Magistri, sicut innuit obiectio: quia nihil prædicant in Deo, sed potius quid non est ostendunt: vel si sunt, reducuntur ad essentiam secundum quod negatio aliquo modo certificat, & innuit quid est res, vt ostendimus supra distinct. 2.

AD ALIVD dicendum, quod Magister non supponit hic symbolica, nisi tantum ea quæ aliquo modo ostendunt propria personarum, vt character, splendor, & huiusmodi: & non intendit hic de scientia symbolico: quia illa potius pertinet ad scientiam allegoriarum, quam disputationis quæ tractatur in hoc libro.

AD VLTIMVM dicendum, quod tres modi additi ad diuisionem Ambro. continentur sub trimembris diuisione: ea enim quæ proprietatem significant, aut significant, vt distinguunt, aut vt suppositum distinctum. Et primo modo significat paternitas, secundo modo pater. Si autem vt suppositum distinctum, aut ab æterno, aut ex tempore. Si ab æterno, aut proprie, aut communiter. Si

communiter, aut vt de singulis, aut vt collectivè de omnibus. Ex tempore quidem, vt incarnatus, humanatus: ab æterno autem proprie pater: communiter de singulis persona: communiter collectivè trinitas. Hypostasis autem, substantia, & huiusmodi, significant vt persona. Similiter ea quæ essentiam, aut ab æterno, aut ex tempore. Si ab æterno, aut affirmatiue, aut negatiue. Si affirmatiue, aut per modum substantiæ, aut per modum aduenientis substantiæ, Si per modum aduenientis, aut vt quantitas virtualis, aut vt qualitas, & sic de aliis. Si autem substantiam, aut vt abstractum, aut vt concretum, aut vt substantiam in concreto. Abstracte quidem substantiam, vt essentia, diuinitas, & huiusmodi: concrete autem Deus: substantiam in concreto substantiam assequens, vt potens, aut sapiens, magnus, & bonus, & huiusmodi: negatiue autem, vt immensus, increatus, & huiusmodi. Si autem ex tempore, aut secundum causam actu causantem, aut continentem, aut gubernantem, aut secundum habitudinem ad ea quæ causata sunt. Primo modo creator. Secundo & tertio modo gubernator, prouisor, salus, & liberator, & huiusmodi. Tertio Dominus, rex, & huiusmodi. Et sic plane patet, qua arte multiplicentur ista nomina.

ARTICVLVS VI.

An quatuor regula de diuinis nominibus à Magistro sunt bene assignata?

Deinde queritur de regulis quas ponit in illa parte quæ incipit *ibi*. Sciendum autem, &c. *I*bi enim colliguntur quatuor regulae quas dat: quarum prima est, quod illa quæ proprie ad singulas pertinent personas, relatiue adinuicem dicuntur. Secunda est, quæ unitatem significant, ad se dicuntur & substantialiter. Tertia est, quæ substantialiter dicuntur, de omnibus sigillatim prædicantur, &

Quod illa nomina quæ ad singulas pertinent personas, proprie relatiue dicuntur: ea vero quæ unitatem essentia significant, ad se dicuntur, & de singulis, & de omnibus communiter dicuntur personis, & singulariter & non pluraliter in summa accipiuntur.

E Sciendum est ergo, quod illa quæ proprie ad singulas personas pertinent, relatiue adinuicem dicuntur: sicut Pater, & Filius, & vtriusque donum Spiritus sanctus. Ea vero quæ unitatem essentia significant, ad se dicuntur: & ea quæ ad se dicuntur, substantialiter vtrique dicuntur, & de omnibus communiter, & de singulis sigillatim dicuntur personis, & singulariter non pluraliter accipiuntur in summa: vt Deus, bonus, potens, magnus, & huiusmodi. Quæ autem relatiue dicuntur, substantialiter non dicuntur. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. ait, Quicquid ad se dicitur, præstantissima illa & diuina sublimitas substantialiter dicitur. Quod

de omnibus simul singulariter prædicantur, & non pluraliter. Quarta est, quæ relatiue dicuntur, non substantialiter dicuntur.

Contra primam obiicitur: Hoc nomen, persona, pertinet ad singulas personas, & tamen non relatiue dicitur: ergo regula illa non est vniuersalis.

Secundæ instatur per similes & æqualis & idem, quæ relatiue dicuntur, & tamen substantiam significant.

Item tertiæ instatur per hoc nomen, persona, quod, vt infra dicit, substantiam significat, & tamen pluraliter de eis in summa prædicatur.

Quartæ instatur per hoc quod omne quod prædicatur, prædicatur per accidens, aut per substantiam: sed in diuinis non est accidens: ergo substantia: ergo relatio quæ prædicatur in diuinis, prædicatur per substantiam: & sic falsum est quod dicit.

SOLVTIO. Dicendum, quod persona non dicit relationem in se determinatam, sed in quadam communitate proportionis, vt infra dicitur. Vel dicitur, quod persona dicitur relatiue in supposito: licet non dicat relationem in modo significandi per nomen.

AD ALIUD dicendum, quod similes, & æqualis, in se claudunt relationem, & id in quo vniuntur & participantur: & ideo talia significant in concreto essentiam in obliquo, & personas in recto: & quando abstracte significantur, contingit e conuerso, vt supra determinatum est dist. 2.

AD ALIUD dicendum est, quod persona dicit relationem in supposito, licet in modo significandi non importet, sed substantiam.

AD ALIUD potest dici, quod in diuinis non est accidens: quia quoad naturam prædicamenti relationis non retinet in diuinis modum prædicandi relatio: sed quoad modum quem addit, scilicet ad alterum esse, & quoad hoc oppositionem habet ad substantialem, quæ non ad alterum sed ad se prædicantur.

Quod autem ad aliquid dicitur, non substantialiter dicitur, sed relatiue. Tantaque est vis eiusdem substantiæ in Patre & Filio & Spiritu sancto: vt quicquid de singulis ad seipsos dicitur, non pluraliter in summa, sed singulariter accipiatur. Dicimus enim, Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus: quod secundum substantiam dici nemo dubitat. Non tamen dicimus hanc Trinitatem esse tres Deos, sed vnum Deum. Ita dicitur, Pater magnus, Filius magnus, & Spiritus sanctus magnus: non tamen tres magni, sed vnus magnus. Ita etiam, omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus: non tamen tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Quicquid ergo ad seipsum dicitur Deus, & de singulis personis similiter dicitur, & simul de ipsa Trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur. Et quoniam non est aliud Deo esse, & aliud magnum esse, sed idem est illi esse quod est magnum esse: propterea sicut non dicimus tres essentias, sic non dicimus tres magnitudines, sed vnam essentiam, & vnam magnitudinem.

ARTICVLVS VII.

An bene dicat Augustinus, vnus magnus, non tres magni.

Deinde queritur de hoc [Non tres magni, sed vnus magnus, &c.] Supra enim distinctione 8. concessum est, quod adiectiua possunt substantiæ de personis prædicari: & ibi sunt nouem assignatae rationes. Et ideo hic dicendum quod si ly tres sit substantia tantum, & ly magni adiectiuum, quod possunt tunc dici tres magni: quia tunc numerum sumet à suo substantiuo: sed August. accipit hic, magni substantiue, & ly tres adiectiue: & eadem ratio est de aliis.

Quod Deus magnus est ea magnitudine qua Deus est: sic de bonitate, & de omnibus qua secundum substantiam dicuntur.

Deus enim non est magnus ea magnitudine quæ non est quod ipse, vt quasi particeps eius sit: alioquin maior esset illa magnitudo quam Deus. Deo autem non est aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus est, qua ipse est. Ideoque nec tres magnitudines dicimus, sed vnam magnitudinem: nec tres magnos, sed vnum magnum: quia non participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnus est, quia ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate, & æternitate, & omnipotentia Dei dicendum est, & de omnibus omnino quæ de Deo possunt pronuntiarī substantialiter: quibus ad seipsum dicitur, non translatiue ac per similitudinem, sed proprie: si tamen de illo proprie aliquid ore hominis dici potest. Ecce aperte docuit, quod nomina unitatem diuinæ maiestatis significantia, & ad se dicuntur de Deo, id est, sine relatione, & de omnibus personis communiter, & de singulis diuisim dicuntur: nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiuntur. Illa vero nomina quæ proprie ad singulas pertinent personas, relatiue, non substantialiter dicuntur. Quod enim proprie singula in Trinitate persona dicitur (vt ait Aug. in eodem) nullo modo ad seipsum, sed ad aliam inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideo relatiue non substantialiter dici, manifestum est.

ARTICVLVS VIII.

An participatum in diuinis potest esse maius participante?

DEinde queritur de hoc quod dicit in ultimo capitulo in principio *ibi* [Quasi particeps eius: alioquin maior esset illa magnitudo, &c.] Hoc enim non videtur, quia ille potest participare albedinem vel humanitatem: & tamen illa albedo vel humanitas non est maior, quam ipse.

SOLVITIO. Dicendum, quod nihil participatur proprie, nisi cuius capitur pars: forma

autem omnis de se vniuersalis est: & licet tota sit in isto quoad esse, non tamen tota est intra substantiam quoad posse, quia potest esse in alio, aliter enim non esset vniuersalis: licet secundum quod inest huic, non sit vel possit esse in alio: tamen id quod inest huic, potest inesse aliis multis: & ideo accipitur in parte suæ potestatis. Sic autem sequitur, quod omne participatum maius sit in posse, quam id quod participat ipsum. Hoc autem in diuinis non conuenit: cum non sit extra Deum aliquid maius ipso, nec secundum esse, nec secundum posse: sed totum id quod est ipse, ubi non est vniuersale & particulare, sicut supra probatum est.

DISTINCTIO XXIII.

De hoc nomine quod est persona, quod cum secundum substantiam dicatur, tamen pluraliter non singulariter in summa accipitur.

A
De substantiis nominibus diuinis in speciebus.

PRÆDICTIS adiiciendum est, quod cum omnia quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, singulariter & non pluraliter de omnibus in summa dicantur personis, ut supra ostensum est. Est tamen vnum nomen, scilicet persona, quod secundum substantiam dicitur de singulis personis, & pluraliter non singulariter in summa accipitur. Dicimus enim, Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, & hoc secundum substantiam dicitur: nec tamen, Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt vna persona, sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur à prædicta regula nominum, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur: quia cum hoc ad se dicatur, & secundum substantiam, pluraliter tamen, non singulariter in summa accipitur.

Auctoritas quod persona ad se dicatur & secundum substantiam.

B
Cap. 6.

Quod autem persona secundum substantiam dicatur, August. ostendit in 7. lib. de Trinit. dicens, Non est aliud Deo esse, aliud personam esse, sed omnino idem. Item in hac Trinitate cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris. Quocirca ut substantia Patris ipse Pater est, non quo Pater est, sed quo est: ita persona Patris, non aliud quam ipse Pater est. Ad se quippe dicitur persona, non ad Filium vel Spiritum sanctum: sicut ad se Deus dicitur & magnus, & bonus, & iustus, & huiusmodi. Et quæadmodum hoc illi est esse, quod Deum esse, quod magnum esse, quod bonum esse: ita hoc est illi esse, quod personam esse. Ecce expresse habes, quod persona secundum substantiam dicitur: ut cum dicitur, Pater est persona, hic sit sensus: Pater est diuina essentia. Similiter cum dicitur, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, id est, essentia diuina.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

PRÆDICTIS tamen adiiciendum est, quod cum omnia nomina, &c. Hic agitur de hoc nomine, persona, quod excipitur à regula quæ est in præcedenti distinctione data de nominibus substantiis. Diuiditur autem ista pars in tres partes, secundum quod tria considerantur in hoc nomine, persona, scilicet significatum, de quo queritur primo, Vtrum significet substantiam, vel proprietatem: Consideratur etiam in eo communitas predicationis: & de illa queritur in secunda parte *ibi* [Ideo oritur hic questio difficilis] Consideratur etiam in hoc nomine, persona, discretio singularitatis: & de hac queritur in tertia, Vtrum scilicet diuersitas & singularitas sint in diuinis *ibi* [Iam sufficienter ut puto] In prima harum partium sunt duo capitula, in quorum primo excipitur nomen personæ à generalitate regulæ præhabite. In secundo autem probatur, quod substantiam significat *ibi* [Quod autem persona substantiam significet, &c.]

ARTICVLVS I.

Vtrum in diuinis sit vel potest esse persona?

Est circa istum tractatum maior difficultas libri consistit, ideo ante literam querantur hic duo, scilicet si persona est in diuinis, vel potest esse: Secundo dato quod sic, vtrum significet substantiam vel proprietatem: Hoc enim oporteret scire ante distinctionem personæ.

Videtur autem persona non esse in diuinis: in inferioribus enim videmus nihil tantæ compositionis, sicut persona est: ergo nihil tantum repugnat maxime simplicitati: sed maxima simplicitas est in diuinis: ergo nulla potest ibi esse personalitas. Quod autem persona maximam dicit compositionem, sic probatur: Hoc aliquid in rationali natura est vltimum compositionis naturalis, in quo sunt omnium præcedentium compositiones: compositio enim elementi ex forma & materia determinata contrarietate, & compositio mixta: & compositio complexionati, & compositio heterogenij in membris dissimilibus organiciis, & compositio corporis, & animæ vegetabilis & sensibilis & rationalis ponitur in eo quod est hoc aliquid in natura rationali. Alia autem est compositio accidentium naturalium & indiuiduantium & personarum facientium: & hæc triplex etiam supponitur in persona: ergo persona claudit in se omne genus compositionis, & substantiæ, & accidentalis: & sic constat propositio prima.

Item, Non est persona quæ non subsistat nature communi & proprietati distinguenti: nihil autem subsistit sic nisi subiectum: ergo

quod non est subiectum nec subsistat nature, non est persona. Dicit autem Boët. quod in diuinis subiectum esse non potest, cum sit forma simplex: ergo nec persona ibi esse potest.

Item, Id quod est maxime diuisionis secundum naturam, maxime repugnat unitati simplicissime: sed persona est maxime diuisionis secundum naturam: ergo pluralitas personarum maxime repugnat unitati simplicissime. Prima constat. Secunda probatur per hoc quod in natura non est nisi potentia & actus, & compositum ex utroque: quæ autem in potentia plura sunt, non sunt plura nisi secundum quid: sed forma in eadem natura secundum rationem ad minus est vna: compositum autem à composito differt per formam naturalem & materiam naturalem: ergo vtraque diuiditur ab eo: ergo pluralitas illius maxime repugnat primæ simplicitati.

Item, Per se vnum non est ab alio distinctum si non habet distinctionem substantiæ à qua est omnis numerus personarum: substantia autem in diuinis non numeratur: ergo non admittit personarum pluralitatem: ergo in diuinis ad minus non est hoc modo persona, quo ponimus ibi personas.

Item, Hoc videtur per Augustinum in 7. de Trin. & ponitur hic in litera, ubi dicit, quod non ideo fuit responsum tres personæ, hæreticis querentibus quid tres? ut illud diceretur ne taceretur: ergo videtur, quod personæ non debet dici esse in diuinis.

Item, Anselmus in monologio cap. penultimo. Licet possum dicere Trinitatem propter Patrem & Filium & Spiritum sanctum qui sunt tres: non tamen possum proferre vno nomine propter quid tres, velut si dicerem, propter tres personas: sicut dicerent unitatem propter vnam substantiam: non enim putandæ sunt tres personæ, quia omnes personæ sic subsistunt separate ab invicem, ut tot sit necesse esse substantias, quot sunt personæ. Item ibidem, in summa essentia sicut non sunt plures substantiæ, sic non sunt plures personæ. Ex his accipitur, quod persona non comparat diuinis.

SEDCONTRA: Richardus de sancto Victore in lib. suo de Trinit. cap. 4. dicit, Trinitates ubi non est timor: recte timerent personas secundum substantiam dici, si persona tantum esse substantiale significaret, nec aliquid consignificaret: ergo videtur quod persona sit in diuinis: & quod qui timent dicere, timent ubi non est timor.

Item, In litera habemus, quod consuetudinis dicuntur tres personæ, cum queritur, quid tres? quam aliquid aliud.

Item, Persona dicit naturæ rem distinctam, & persona magis significatur per quis, quam per quid: quia quid querit de natura indistincta, quis autem de distincta: sed in diuinis sunt plures aliqui distincti: ergo cum diuina natura sit natura intellectualis, ibi sunt aliqui distincti nature rationalis: ergo à differendo sunt in diuinis personæ.

Item, Persona est per se vna: sed per se vnus est Pater, & per se vnus Filius, & per se

se vnus est Spiritus sanctus: ergo sunt ibi plures personæ: ergo &c.

5 Item Richar. Triplex distinctio personalis inuenitur, scilicet proprietate sola, origine sola, proprietate simul & origine. In Angelis proprietate sola, in Deo origine sola, in homine autem proprietate simul & origine: ergo in diuinis est persona.

6 Item, Vltimum & perfectissimum rationalis naturæ est persona: ergo personalitas vltima dicit perfectionis rationem: quicquid autem perfectionis est, Deo attribui debet: ergo ratio personalitatis Deo attribui debet, & maxime, vt videtur.

7 Item, Supra probatum est diuinam naturam communicabilem esse: communicabilem naturam intellectuales etiam intelligi non potest nisi intelligatur communicans eam: omne autem communicans naturam intellectualem est persona: ergo in diuinis sunt personæ.

SOLVTIO. Absque dubio & hesitatione concedendum est, quod in diuinis sunt plures comunicantes naturam diuinam intellectualem: & quia tales comunicantes necessario distincti sunt, ideo necesse est concedere, quod sunt personæ in diuinis, & quod ratio personalitatis conueniat eis, licet non omnem eadem ratione qua inuenitur personalitas in natura humana & angelica, vt patebit in sequentibus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod compositio maxima accidit personæ ex natura qua comunicat cum aliis in genere formæ & materiæ: id. o enim oportet multis eam trahi ad perfectionem cui soli conuenit ratio personalitatis. Si illam autem perfectionem in primo inueniret, non oporteret tot compositionibus eam trahi ad illam: vnde si natura elementi esset intellectualis, non oporteret fieri compositionem, quia hoc elementum habens naturam elementum communis esset persona: & hoc patet, quia in Angelis personalitas non requirit huiusmodi compositionem. & in diuinis non sequitur aliquam compositionem.

AD ALIUD dicendum, quod secundum Richardum differentia est inter subsistere & existere: subsistit enim quod per se distinctum est proprietate quæ in ipso est vt in subiecto: existit autem quod per se est distinctum ex origine, hoc est, ex modo originis, scilicet quia ex origine ratione distinguitur ab eo quod ab ipso est, vel à quo ipsum est: vnde proprie loquendo in angelica natura personæ sunt subsistentiæ tantum: quia vna earum non distinguitur ab alia per hoc quod vna sit ex alia, vel alia ex ipsa: sed proprietatibus quibus subsistunt & subsistent, personalis distinctio eorum inuenitur in eis. In diuinis autem proprie loquendo personæ sunt existentia: quia distinguuntur modo origini, vel relatione quæ non est in distincto vt in subiecto, sed potius (vt dicunt August. & Boëtius) prædicat id quod ad alterum est, & non quod ad se est secundum originis modum quo alter est ex altero. In humanis autem accipitur distinctio secun-

dum vtraque, scilicet subsistere relationi proprietatum indiuiduantium, & secundum originis modum quo personæ à persona educitur: & ideo subsistentes vel subsistentes existentia vocantur. Sed alij Doctores sacra Scripturæ subsistentias large accipiunt proutque licetuncque per se existentibus hypostasis: & ideo personas diuinas subsistentes vel subsistentias vocant.

AD ALIUD dicendum, quod licet persona in creata natura intellectuali sit maximè diuisionis inter ea quæ sunt eadem, quia est maioris diuisionis quam forma secundum se, hoc tamen accidit ei, scilicet in quantum est in hac natura: constitutio enim personæ est ex eo quod sit per se vnum secundum quemcumque existentia modum in natura intellectuali, & ideo hoc argumentum non procedit.

AD ALIUD dicendum, quod habere substantiam diuisam in personis accidit ex natura formalis ignobilitate, cum natura formæ creatæ in pluribus diuisa per esse remanet ratione vna, & sic nititur ad vnitatem in pluribus: & hoc ostendit satis, quoniam si posset, etiam secundum esse & secundum id quod est, maneret vna: sed quia non plene simplex est, ideo accidit ei huiusmodi diuisio in personis & hypostasis in quibus est. In diuinis autem in quibus est plena simplicitas, existentia modum secundum originem, inducit rationem alietatis & personalitatis: & tamen substantia id quod est, manet indiuisa: & bene concedimus, & infra probabimus in sequenti distinctio, quod non simpliciter numerus est in diuinis, & quod personarum vel notionum numerus non est simpliciter numerus: & hoc ideo, quia nullo modo ponimus in diuinis substantiam numerari, neque secundum se, neque secundum quod est in persona.

AD ALIUD dicendum, quod August. non intendit, quod non debet dici tres personæ: sed quia non dicitur ea ratione qua dicitur in inferioribus, vbi per substantiam formæ & materiæ, siue quod est & quo est, personæ abinueniuntur diuisum.

AD ALIUD dicendum eodem modo, quod Anselmus nihil aliud intendit, nisi quod modus existentia in diuinis non sic facit personam sicut in humanis.

ARTICVLVS II.

Vtrum persona in diuinis significet substantiam, vel proprietatem?

Secundo queritur, Quid significet persona? Videtur quod substantiam: & quia circa hunc articulum fere consistit tota difficultas huius tractatus, sumantur argumenta, quotquot elici possunt ex litera. Eliciantur autem sex, quinque ex secundo capitulo istius distinctionis, à verbis Augustini extracta. Primum quod dicit [Non est aliud Deo esse, aliud personam esse, sed omnino idem] Secundum est quod dicit [In Trinitate cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris] Tertium est quod

quod dicit [Ad se quippe dicitur persona, non ad Filium vel Spiritum sanctum: sicut ad se, & magnus dicitur Deus, & bonus, & iustus] Quartum est quod dicit [Quemadmodum hoc illi est esse, quod Deum esse, quod magnum esse, quod bonum esse: ita hoc est illi esse quod personam esse.] Quintum est ex verbis Magistri vbi dicit [Cum dicitur, Pater est persona, hæc sit sententia, Pater est essentia diuina] Sextum est in tertio capitulo istius distinctionis, vbi dicit [Volumus vnum vocabulum seruari huic significationi, quo intelligitur Trinitas, ne omnino taceremus interrogati quid tres essent, cum tres esse fateamur] Cum igitur ad quid non respondeatur congrue nisi substantia, videtur quod hoc nomen, persona, substantiam significet. Et hoc August. dicit in multis locis 7. de Tri.

2 Item Ansel. in mono. cap. penultimo, Quot sunt personæ, tot sunt substantiæ indiuiduæ. Ergo persona significat substantiam, licet proprietatem cum substantia significet: & auctoritas est supra habita.

3 Item, Magister Hugo de sacro Victor. 2. lib. de sacramentis, in 3. parte: Vnum solum nomen substantiale est: quod de singulis singulariter dicitur: in summa tamen non singulariter, sed pluraliter pronuntiat, cum tamen ad substantiam dicatur: & hoc est persona.

4 Item hoc accipitur à diffinitione personæ quam dat Boëtius in lib. de duabus naturis in vna persona Christi, scilicet: Persona est rationalis naturæ substantia indiuidua: cum enim in diffinitione personæ substantia cadat in recto, oportet quod persona sit in genere substantiæ.

5 Item per rationem Boëtij, qua venatur personæ diffinitionem: quia persona aut est in genere accidentium, aut substantiæ: non accidentium: ergo substantiæ. Item in genere substantiæ sunt primæ & secundæ: & prima (alias persona) non dicitur secundam, quia sic in vna natura non esset nisi persona in specie: ergo primam: & non cuiuscumque substantiæ, sed rationalis: ergo persona est prima substantia in natura rationali.

6 Item, Siue persona dicatur per se sonans, secundum vocabuli etymologiam, siue per se vna secundum vocabuli compositionem, non conuenit nisi substantiæ: quia nihil est per se vnum, nisi hoc aliquid in substantia: forma autem de se communis est, materia autem in potentia: ergo per se ens vnum non est nisi hoc aliquid in substantia: accidentia enim per se non sonant, nec per se vnum sunt: ergo, &c. Item, Quicquid perfectionis est, Deo debet attribui: sed perfectionis summa est, quod illa quæ naturam in inferioribus comunicant, per se vnum sunt: & per se subsistunt: ergo hoc magis conuenit superioribus: ergo personæ diuinæ per se subsistunt: ergo sunt substantiæ, vel substantiæ: ergo persona in diuinis significat substantiam.

7 CONTRARIUM est quod dicit Boëtius in lib. de Trinit. cap. vii. sic, quod si personæ diuise sint, substantia vero indiui-

sa: necesse est, vocabulum quod ex personis originem capit, id ad substantiam non pertinere: cum ergo nullum vocabulum ita trahat originem ab ipsis personis sicut persona, videtur quod non pertineat ad substantiam. Item Boëtius, Essentia continet vnitatem: relatio autem sola multiplicat Trinitatem: cum ergo hoc nomen persona, pluraliter de tribus dicatur, & multiplicetur: videtur, quod ad solam pertineat relationem.

2 Item August. in 7. de Trinit. in fine: Cum Pater & Filius & Spiritus sanctus dicuntur tres personæ, nullæ moles aut interualla cogitentur, nulla distantia quantaliumque dissimilitudinis, vt ibi intelligatur aliud alio vel paulominus, quorumque modo minus esse aliud alio potest, vt neque personarum sit confusio, nec talis distinctio qua sit impar aliquid. Quod si intellectu capi non potest, fide teneatur, donec illuceat in cordibus nostris; qui ait per Prophetam, Nisi credideritis, non intelligetis. Ex hoc accipitur, quod nihil quantulumcumque de substantialibus est in vno, quod non sit in alio: cum igitur personalitas vnus non sit in alio: videtur, quod persona substantiam non significet.

3 Item, In nulla natura idem potest esse principium incommunicabilitatis & comunicabilitatis: sed in diuinis (vt dicit Richardus) persona est principium incommunicabilitatis, substantia autem comunicabilitatis: ergo persona non significat substantiam.

4 Item, Proprietas est quæ facit in diuinis numerum, vt habitum est ante, & iterum habebitur in sequenti distinctione: sed facit numerum personarum: ergo persona est id quod constituitur proprietate: hoc autem non est substantia, quia proprietates substantiam non determinant: ergo videtur, quod persona non dicat substantiam.

5 Item, In quocumque predicamento continetur inferius alicuius generis secundum sui naturam, in eodem cadit & genus illud secundum naturam: sed sub persona sicut sub communi intentione sumimus Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & hæc sunt in ad aliquid secundum sui naturam: ergo & persona quæ communis est secundum rationem ad illa.

6 Item, Cum dicitur persona, hoc vocabulum ab aliquo imponitur: dicitur autem quasi per se vna: per se autem sonat singularitatem: ergo videtur, quod à singularitate naturæ rationalis imponitur: singularitas autem in diuinis non est nisi à proprietate: ergo videtur, quod significet proprietatem. Item, Richar. dicit, quod idem est persona quod existens per se solum secundum quandam modum singularis existentia naturæ rationalis: ergo videtur significare singularitatem notionum.

SVPRA hoc vs magis eluceat quantum accipiendæ sunt octo opiniones, quæ hic diuersificantur per Doctores, vt inuenitur in scriptis eorum. Sunt enim qui dicunt, quod hoc nomen, persona, secundum diuersa tempora

pota diuersas accipit significaciones, vt in-
tia habeatur in litera: dicunt enim, quod
ante quæstionem hæreticorum non signifi-
cabat nisi substantiam diuinam distinctam ab
aliis essentiis, sicut hic homo, & hic ange-
lus distinguuntur ab aliis: & tunc dicebatur,
quod Pater & Filius sunt vna persona, sicut
vna substantia, & vna essentia. Post quæstio-
nem autem hæreticorum fuit institutum hoc
nomen, persona, vt in plurali significaret
proprietatem siue relatiua, in singulari autem
substantiam: & ideo cum dicitur, Pater & Fi-
lius & Spiritus sanctus sunt personæ, signifi-
cat relatiua: cum autem dicitur, Pater est
persona, significat substantiam. Tertiam au-
tem institutionem accepit ab vsu modernorum,
secundum quorum vsum à tempore Boëtij
tantum relatiuum significat, & in singulari,
& in plurali. Sunt secundi qui dicunt,
quod hoc nomen persona, aliam habet signifi-
cationem cum per se ponitur, & aliam, cum
adiuncto termino numerali vel disiunctiuo
vel paritiuo: vt cum dicitur, tres personæ,
alia persona, distincta persona, significat
notionaliter relatiuum & id quod ad alterum
est. Sunt tertij qui dicunt, quod significat
absolute substantiam, non quæ est natura vel
essentia diuina, sed quæ est hypostasis. Di-
cunt enim, quod sicut essentia essentiam, &
homo hominem: ita persona personam signifi-
cat: & per personam intelligunt substantiam
distinctam, secundum quod substantia
dicitur à substantiando proprietati. Sunt quarti,
qui dicunt, quod persona est nomen æqui-
uocum, & quandoque significat essentiam,
quandoque personam, quandoque proprie-
tatem. Item quinti sunt qui dicunt, quod per-
sona significat substantiam, & proprietatem:
sed substantiam in recto, & adhibentes ratio-
nem sui dicti: quia dicitur persona quasi per
se vna: & ly vna dicit ibi substantiam, quæ
cedit ibi in recto: & ly per se dicit proprie-
tatem, quæ quasi innuitur oblique. Sunt sexti
qui dicunt e conuerso, quod persona signifi-
cat proprietatem in recto, & substantiam in
obliquo in diuinis: & hæc probant per diffi-
nitionem Boëtij, qui dicit, quod persona est
indiuina substantia rationalis naturæ, in qua
rationalis naturæ cadit in obliquo: & hæc
opinio fere omnium est, & auctor eius est
Antiodorensis. Immediate autem hanc de-
fendit Simon Tornacen. Septimi sunt qui
dicunt, quod persona significat substantiam
primam, distinctam proprietate incommuni-
cabili: aliter enim significatur substantia, cum
dicitur, substantia: & aliter, cum dicitur, ho-
mo: & aliter cum dicitur, Sortes. Primo enim
modo significatur in communitate generis.
Secundo modo cum specialitate speciei.
Tertio modo cum singularitate fortuitatis siue
indiuini. Et hæc opinio esse videtur Ri-
char. de sancto Vic. & à quibusdam etiam
modernorum defenditur.

Solutio.

OCTAVA est, quod persona significa-
tionem habet substantiæ & proprietatis: sed
circa substantiam illam quam importat, nec
ponit proprietatem, nec numerum quem fa-
cit proprietatis: & hæc opinio inter omnes

quasi mediam viam tenet, & hæc mihi magis
videtur esse vera: & ideo amplius explanetur.
Cum dicitur, Pater est Deus, Filius est Deus,
Spiritus sanctus est Deus, significatur aliter
substantia per ly Deus, quod est prædicatum:
& aliter per hoc verbum, est, cum dicitur,
isti tres sunt vnus Deus: cum enim dicitur,
isti, &c. pronomen significat substantiam, quæ
supponitur & distinguitur: ly sunt autem im-
portat eandem per respectum ad naturam, &
ly Deus importat eandem vt communem. Vnde
dico, quod persona significat substantiam,
vt significatur per ly isti, & per ly sunt, &
non vt significatur per ly Deus: & ideo quia
non potest intelligi tres esse, nisi talis sub-
stantia cadat in significatum plurale, necesse
est hoc nomen, persona, cadere in pluralita-
tem, quando de omnibus dicitur in summa.
Hæc autem substantia sic supposita non tan-
tū importat in intellectu personæ, sed etiam
proprietas constituens personam indetermina-
te & in ratione communi.

Et quod ita sic, probatur per tres auctores,
& per simile dicit enim August. in principio
7. de Trinit. Omnis essentia quæ relatiue
dicitur, est etiam aliquid excepto relatiue,
sicut homo dominus, & homo seruus, &
equus iumentum, & nummus arra: & si non
esset homo, id est, aliqua substantia, non es-
set qui relatiue diceretur: & si non esset equus
quædam essentia, non esset quod iumentum
relatiue diceretur. Quapropter si & pater non
est aliquid ad seipsum, non est omnino qui
relatiue dicitur ad alterum vel ad aliquid. Ex
hoc accipitur, quod persona hæc & illa dat
intellectum substantiæ suppositæ, & etiam
intellectum proprietatis: ergo & persona quæ
dicitur in communi substantiam suppositam, in
intellectu suo claudit vtrumque, scilicet per-
sonam, & proprietatem. Secundus auctor est
Boëtius in lib. de duabus naturis in vna per-
sona Christi, qui venatur diffinitionem per-
sonæ ex substantia supposita, & proprietate
distinguentem, & concludit eam sic, quod
persona est indiuina substantia rationalis
naturæ. Tertius est Richardus in suo lib. de
Trinit. dicens, Persona significat substantia-
le esse ex aliqua singulari proprietate. Ideo
ergo sidenter fatemur personas in diuinitate
secundum substantiam distinctas, & substantiam
significare, & plures ibi esse personas, non
plures substantias: quia sunt ibi plures ha-
bentes vnum & indifferens esse ex diferen-
ti proprietate. Vnitas itaque ibi est iuxta
modum essendi, pluralitas iuxta modum ex-
stendi: vnitas essentiæ, quia vnum & indif-
ferens esse: plures personæ, quia plures ex-
istentiæ.

Per exemplum etiam hoc probatur: quia
in inferioribus persona significat substantiam
suppositam naturæ communi: supponitur autem
naturæ communi per indiuiduationem
quam habet ex materia & accidentibus pro-
priis: sed ex sui ignobilitate est, quod diui-
ditur per materiam in qua est, ita quod illa
quæ est in isto, non est in illo: & sic in duo-
bus est ignobilis, scilicet quia diuiditur, &
quia componitur cum eo quod indiuiduat
eam.

eam, duplici compositione, scilicet essentia-
li cum materia, & accidentaliter cum acciden-
tibus indiuiduantibus. Si ergo demus Deo
quod nobilitatis est, & auferamus quod est
ignobilitatis, significabit personam in diuinis
substantiam tu. positam: non tamen diuissam,
nec compositam in eo in quo supponitur, siue
in quo est: & ideo vnitas personarum remanet
semper in substantia, & numerus penes
modum existentiæ ab alio: sicut dixit Richar-
dus. Quod autem hoc verum sit, scilicet quod
nihil absolutum in persona significatum nu-
meratur, accipitur ab August. in fine 7. de Tri-
niti. vbi sic dicit: Aut si placet propter dispu-
tandi necessitatem, etiam exceptis nomini-
bus relatiuis, pluralem numerum admittere,
vt vno nomine respondeatur, cum quaeritur,
quid tria, & dixerit tres substantias aut tres
personas, nullæ moles aut interualla cogitentur,
nulla distantia quantalacumque dissimi-
litudinis, vt ibi intelligatur aliud alio vel pau-
lominus quocumque modo minus esse aliud
alio potest, vt neque personarum sit confusio,
nec talis distinctio qua sit impar aliquid.
Ex hoc accipitur, quod pluralitas personarum
vel substantiarum, non potest referri ad
aliquid absolutum significatum in hoc nomine,
persona quia tunc aliquid de substantia esset
in vna persona quod non esset in alia: & sic
imparitas ad minus esset, quod duæ haberent
plus de essentia quam vna sola, quod hæretici
cum est dicere: & ideo hic caute loquendum
est, scilicet vt persona significet substantiam
suppositam cum singulari proprietate in qua
secundum existentiæ modum admittatur nu-
merus, & non numeretur substantia separata:
& cum dicitur, duæ sunt personæ, vel tres
sunt personæ, vel plures sunt personæ, refer-
tur numerus ad personam secundum existen-
tiæ proprietatem, & non secundum multitu-
dinem substantiæ significatæ.

HIS HÆBITIS dicendum est ad pri-
mum, quod dicit August. Non est aliud Deo
esse, aliud personam esse, sed omnino idem,
quod hoc verum est: & loquitur de supposita
substantia quæ non est alia, nec aliam habet
esse: supposita cum proprietate singularis ex-
istentiæ, & significata vt natura communis,
sed habet alium significandi modum, & ratio-
ne illius modi cadit in pluralitatem, & non
hoc nomen, Deus.

AD ALIUD dicendum, quod cum di-
citur personam Patris, dicitur substantia
supposita quæ est, quis est in Trinitate, in
qua proprie loquendo non est quod est: cum
autem dicimus substantiam Patris, dicimus
quo: & vt August. notat, indifferentiam quis
est & quo est in diuinis, ideo dicit, quod
non aliud dicimus vno & alio, licet dicamus
differens modo significandi.

AD ALIUD dicendum, quod persona
dicitur ad se ratione substantiæ significatæ:
sed tamen hoc non est totum significatum
huius dictionis, persona, sicut patet ex præ-
dictis.

AD ALIUD & sequens & iterum se-
quens patet solutio ex prædictis.

AD ID quod obiicitur de Anselmo, di-

cedunt, quod non intendit Anselmus dice-
re: quod non significat substantiam, sed
quod in diuinis non ea ratione dicitur quod
substantia numeretur, sicut fit in inferiori-
bus: & quod faciat compositionem proprie-
tatis personalis cum substantia supposita
quam importat.

AD ID quod obiicitur de Richardo &
Hug. patet solutio: quia hoc de plano con-
ceditur.

AD ID quod obiicitur de diffinitione
Boëtij, dicendum quod large sumitur sub-
stantia indiuidua pro incommunicabili quo-
cumque modo, siue secundum substantiam
sit incommunicabile, siue secundum exis-
tentia proprietatem solam: sic enim com-
petit diuinis: Pater enim cum Filio omnia
habet communia nisi existentia suæ proprie-
tatis: & sic est etiam in aliis personis diuinis.

AD ID quod obiicitur de venatione dif-
finitionis bene conceditur.

AD ALIUD dicendum, quod vt dicit
Boëtius, & etiam Magister in 5. huius volu-
minis dist. 9. Persona dicitur à per se sonan-
do secundum etymologiam: vel dicitur per
se vna, vt dicit Simon Tornacensis, & ly
per se notat existentia proprietatem in di-
uinis. Vna autem non dicit essentia vnita-
tem meo iudicio, vt ille dicebat, sed potius
vnitatem personæ quæ consequitur ex prop-
rietatis distinctione, vt supra diximus dist.
9. & iterum in sequenti distinct. determina-
bitur. Persona enim per se est vna sua prop-
rietate personali. Bene tamen concedo,
quod substantiam significat eo modo quo di-
ctum est.

AD ID autem quod obiicitur in contra-
rium, ad duo prima quæ sunt Boëtij, dicen-
dum quod Boet. non accipit in persona si-
gnificatum principale, quod est substantia
supposita absolute dicta: & hoc ideo, quia
ibi non intendit loqui de significatione no-
minis, sed potius de pluralitate: & quia non
cedit pluralitas ratione substantiæ, sed ratio-
ne existentia proprietatis quæ relatio origi-
nis est, ideo dicit, quod non significat substan-
tiam sed relationem.

AD ALIUD dicendum, quod August.
dicit hoc ideo quod non retorquetur plu-
ralitas & numerus ad substantiam quæ signi-
ficatur in nomine, sed ad existentia modum.

AD ALIUD dicendum, quod hoc ve-
rum est, quod in nulla natura idem est prin-
cipium comunicabilitatis & incommuni-
cabilitatis: sed in diuina natura sufficit diuer-
sus modus intelligendi: & hoc ideo, quia
in inferioribus quæ composita sunt, diuer-
sum est quod est & quo est, & diuersum est
quis est & quo est: in diuinis autem proprie
loquendo non est quod est & quo est: sed ibi
est verissime quis est & quo est, sed non sunt
diuersa in re, quia aliter esset ibi compositio
vniuersalis. Vnde nobilitas simplicitatis di-
uinæ tollit diuersitatem à quis est & quo est,
sed non tollit veritatem, quia verissime est
ibi quis est, & verissime est ibi quo est: &
ideo ex modo intelligendi quis est, accipitur
personalitas & incommunicabile: & ex mo-
do

do intelligendi quo est, accipitur natura: & nihilominus quis est significat substantiam suppositam, licet consignificet eam ea proprietatem modi existent. x quo existit persona in diuinis.

AD ALIUD dicendum, quod numerata est persona ratione proprietatis: vnde numeratur vt constituta proprietate, & in substantia non: & hoc melius explicabitur in sequentibus istius distinctionis.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur Pater, etiam significatur substantia cum singulari proprietate, vt expresse patuit per

auctoritatem August. sumptam de 7. de Trin. in principio lib. & ideo cadit in prædicamento substantiæ theologico, ratione substantiæ, & in prædicamento relationis ratione consignificati cum substantia.

AD ALIUD dicendum, quod bene singularitas, large vtendo vocabulo singularitatis, est ratione proprietatis: sed illud non est tota significatio vocabuli.

Opiniouibus autem introductis in nullo volo contradicere: quia materia difficilis est: & sequatur vnusquisque quod ei magis placuerit.

Cur Pater & Filius & Spiritus sanctus non dicantur vna persona, vt vna substantia, & vnus Deus?

C Ideo oritur hic quæstio difficilis quidem, sed non inutilis, qua quæritur, Cur non dicantur hi tres vna persona, sicut vna essentia, & vnus Deus? Quam quæstionem August. diligenter tractat, atque congrue explicat in 7. de Trinit. ita dicens, Cur non hic tria simul vnã personam dicimus, sicut vnã essentiam, & vnum Deum, sed dicimus tres personas: cum tamen tres deos aut tres essentias non dicamus? Quia volumus vel vnum aliquod vocabulum seruare huic significationi qua intelligitur Trinitas, ne omnino taceamus interrogati, quid tres essent, cum tres esse fateamur. Cum ergo quæritur, quid tres (vt ait August. in lib. 5. de Trinit.) magna prorsus inopia humanum laborat eloquium: dictum est tamen tres personæ, non vt illud diceretur, sed ne taceretur omnino. Non enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet. Ecce ostendit qua necessitate dicatur pluraliter personæ: videlicet vt hoc vno nomine quærentibus de tribus respondeamus.

Cap. 6.

1. Ioan. 5.

Cap. 9.

DIVISIO TEXTUS.

DEINDE sumenda est secunda pars istius distinctionis vbi dicit [Ideo oritur hic quæstio] In hac enim quæritur communitas huius nominis quod est persona. Et diuiditur in tres partes. In prima quæritur ratio communitatis. In secunda soluitur quæstio, Quare eadem ratione communitatis non dicuntur tres dii ibi [Sed quæritur, cum dicamus Patrem & Filium, &c.] In tertia quæritur, Quare non dicimus tres essentias ibi [Verum hic alia emergit quæstio] Prima pars habet tria capitula, in quorum primo proponitur quæstio, in secundo soluitur ibi [Quia volumus, &c.] In tertio ratio necessitatis huius locutionis explanatur vniuersalis, & apud nos & apud Græcos ibi [Qua necessitate non solum Latinus, &c.] Ex hoc patet sententia.

ARTICVLVS III.

Cur in diuinis dicimus tres personas, non tres substantias?

Incidit autem quæstio super hoc quod dicit August. in primo capitulo ibi [Cur non hæc tria simul vnã personam dicimus, sicut vnã essentiam, & vnum Deum?] Hic enim dicit August. tria: & cum tria in neutro dicat substantiam, videtur substantia numerari & plurificari, cum dicitur, tres personæ.

2 Item Anselmus in monol. penul. cap. dicit, quod aptius dicantur tres esse substantiæ: ergo substantia numeratur. Item Augustinus in fine 7. de Trinit. dicit, quod dicuntur tres substantiæ: ergo vt prius. Hoc idem habetur hic in litera, & Damas. & Chrysof. dicunt sepius. Item Hilarius in lib. de synod. Sunt quidem per substantiam tria, per consonantiam autem vnum: ergo videtur expresse, quod substantiæ numeretur per tria, & quod vnum sint consensu. Item ibidem, Tres substantias esse dixerunt, personas per substantias edocentes, non substantiam Patris & Filij diuersitate dissimilis essentia separantes: ergo videtur, quod diuersæ numero sint substantiæ, & essentia vna.

3 Item,

Item, Nihil individuatur & efficitur unum numero, nisi per substantiam: Pater est persona una in numero, & similiter Filius: ergo plures personae quae plures habent unitates, sunt plures substantiae numero. Probatio prima. Omne praedicamentum aliud a substantia, non dicit nisi formam accidentalem: hoc autem non efficitur unum numero, sed quod habet esse hanc formam vel illa: non autem habet esse hanc formam vel illa, nisi inquantum est in hoc subiecto: vel illo: ergo nullum aliud praedicamentum habet individuum nisi substantiae solum: ergo probata est ista: quod omne unum numero unitate substantiae est unum, & plura numero pluralitate substantiae sunt plura: cum igitur Pater & Filius & Spiritus sanctus sint plures personae, videtur quod non nisi ratione substantiae numeratae sint plures.

Item, Nomina multa accidunt, scilicet genus, numerus, casus, & huiusmodi: sed accidentia omnia illa patet numerum dicunt modum, sed numerus vult habere proprium significatum quod substantiam quam significat nomen unam vel plures, ut patet: cum dicitur, homo, & cum dicitur, homines, una est aequalitas quam significat nomen in utroque nomine: sed substantia significata in eodem, non una: quia dicimus bene, Sortes est homo: & non dicimus, Sortes est homines: ergo videtur, quod omne nomen pluralis numeri diversitatem ponat in substantia quam significat: ergo cum dicitur, plures personae, erit substantia numerata in hoc nomine, persona.

Item, Si ratione proprietatis nomen habet plurale, quodlibet singulare haberet plurale, quia vni multa accidunt, ut dicit Philosophus: & sic dicemus duos vel plures Sortes ratione grammaticae & musicae quae sunt in Sorte, quod falsum est: ergo numerus ponitur circa substantiam.

Item, Cum Pater plures habeat proprietates, quia inuicibilitatem, & paternitatem, & inspirationem a Filio, dicemus Patrem esse plures patres vel personas, quod falsum est: ergo numeratur substantia in nomine personae quando dicitur pluraliter.

Secunda. Sed contra: Substantia est una numero in tribus: vel necessario aliquid habet unum quod non habet alius: & unum non est in alio, si substantia est diuersa: & aliquid operatur unum quod non alius, & iterum non magis conueniunt tres personae in substantia quam tres homines: quae omnia abhorret fides Catholica: ergo oportet dicere, quod substantia non numeratur. Si forte dicas, quod substantia numeratur, sed non dividitur: hoc non est intelligibile: quia nihil numeratur, nisi quod distinguitur.

Solutio. Dicimus sine praedictio, quod istas quaestiones de persona magis soluendas expectamus in patria, quam in via possimus: sed tamen ne videamur praeterire.

Dicitur ad primum, quod com-muniter dicitur, quod tria ponitur ibi pro tres in masculino, eo quod hypostates numerantur, non autem substantiae. Quare autem masculinum attribuitur personis, & neutrum essentiae, supra est expeditum.

Ad aliud dicendum, quod in dicto August. & Anselmi & Hilarij ponitur substantia pro hypostasi, & sumitur ab actu standi proprietati: sicut in sequenti cap. determinabitur, cum quaeretur de quatuor nominibus graecis.

Ad aliud dicendum, quod pluralitas quae est simpliciter multitudo, non est in diuinis, ut probatur est distinctione 4. & cum non sit simpliciter pluralitas in diuinis, nominibus etiam personalibus non est significata simpliciter pluralitas, sed quaedam tantum.

Ad aliud dicendum, quod nomen quod significat substantiam cum qualitate, & hanc diuersa, est nomen compositi: & ideo non est nomen quod digne nominet Deum: quia in Deo qualitas & substantia idem sunt: & ideo in inferioribus in quibus simpliciter plura sunt, est pluralitas in substantia quae dicit quod est: sed in Deo, in quo non differt quis est a quo est, non potest poni pluralitas in substantiali aliquo vel absoluto: sed tantum, ut dicit Richardus ponitur in existentiae modo: & ideo quis ex parte modi existentiae pluralitatem, non autem ex parte substantiae: & ideo etiam pluralitas consignificata in nomine diuino, non est eiusdem rationis cum pluralitate nominis creati: unde cum dicitur, tres personae, sensus est, tres in existentiae proprietate, & non in substantia vel aliquo essentiali distincti: in inferioribus autem tres personae sunt differentes per esse & substantiam, quae dicit id quod est.

Ad aliud dicendum, quod non a qualibet proprietate potest accipi pluralitas, sed a proprietate originis secundum existentiae modum, quia de illis non multae conueniunt vni, nec vni duae secundum eundem modum: ut Patri conuenit non esse ab alio a quo alius, quod non conuenit alij: Filio autem conuenit esse ab alio per generationem, & Spiritui sancto esse ab alijs per inspirationem: tales enim proprietates (ut dicit Anselmus) nec natura admittit inesse eidem, cum sint oppositae: nec ratio capit qualiter vni possit conuenire: & ideo numerus rationum sufficit hypostasibus diuinis, praecipue cum (ut dicit Hilarius) proprietatis sit persona subsistens & perfecta: quia in diuinis nihil accidentale est: sed proprietatis in persona, cuius est proprietatis, est persona ipsa subsistens & perfecta, ut dicit Damasc.

Ad aliud dicendum, quod licet plures proprietates sint in persona Patris & Filij: tamen una sola est personalis, quae facit personam esse personam secundum modum intelligendi: & hoc infra dist. 16. determinabitur.

Qua necessitate dictum sit, tres persona à Latinis: & à Græcis, tres hypostases, vel substantia.

D Va necessitate non solum Latinus sermō, sed etiam Græcus eadem pene super hac re laborans nominum penuria coarctatur. Vnde August. quid à Græcis vel Latinis necessitate de ineffabili Trinitate dictum sit aperiens in 7. lib. de Trinit. ait, Loquendi causa de ineffabilibus, ut fari aliquo modo possemus, dictum est à Græcis, vna essentia, tres substantiæ, id est, vna vñia, tres hypostases. Aliter enim Græci accipiunt substantiam, quam Latini. A Latinis autem dictum est, vna essentia vel substantia, tres personæ: quia non aliter in sermone nostro, id est, Latino essentia quam substantia solet intelligi. Et ut intelligatur saltem in ænigmate, placuit ita dici, ut cum quæreretur, quid tria sint, aliquid diceretur: quæ tria, tria esse fides vera pronuntiat, cum & Patrem non dicit esse Filium & Spiritum sanctum, scilicet donum Dei, nec Patrem dicit esse nec Filium. Cum ergo quæritur, quid tria, vel quid tres, conferimus nos ad inveniendum aliquod nomen, quo complectamur hæc tria. Neque occurrit animo: quia supereminetia diuinitatis, vsitati eloquij facultatem excedit. Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur: & verius est, quam cogitatur.

ARTICVLVS IV.

Quid significant hec nomina secundum Græcos, vñia, vñiosis, hypostasis, & prosopon: & hæc secundum Latinos, essentia, substantia, substantia, & persona?

D E inde quæritur de hoc quod dicit in tertio capitulo ibi [Qua necessitate non solum Latinus, &c.] Hic enim incidit quæstio de quatuor vocabulis Græcorum & Latino- rum, quæ sunt apud Græcos vñia, vñiosis, hypostasis, & pro: apud Latinos autem, Marcus Tullius posuit quatuor illis respondentia per ordinem, scilicet essentia, substantia, substantia, persona. Et videtur, quod male sumantur à Sanctis: quia dicit Boetius in commento lib. prædicamentorum, quod vñia est compositum ex prima materia & prima forma. Vñiosis autem prima forma, & hypostasis prima materia: ergo videtur, quod vñia non dicat essentiam simplicem & diuinam, sicut videtur hic dicere Aug.

2 Item, Substantiam August. & Hieron. ponunt pro composito vel individuo: sed secundum Marcum Tullium idem est apud nos substantia quod apud Græcos vñiosis: illa autem apud Græcos sonat substantiam in genere vel specie significatam, ut dicit Boetius: ergo videtur, quod magis debeat poni substantia pro persona quæ communis est, quam pro persona quæ est singularis.

3 Item, Dicit Boetius, quod Græci hypostasim non vocant nisi individua rationalis

naturæ, & alia individua indignioris naturæ non vocant illo nomine: ergo videtur, quod idem sit substantia quod prosopon vel persona: & sic non debent esse nisi tria vocabula, & non quatuor.

4 Item, In nulla natura potest esse nisi vnum subiectum primum, & vnum prædicatum vltimum: sed dicit Boet. in lib. de duabus naturis in vna persona Christi (vnde hæc omnia trahuntur) quod persona non est nisi subiectum: ergo nullum aliorum potest subiectum nominare: ergo cum in natura non sit nisi quod est, ex parte cuius sumitur persona, & quo est ex parte cuius sumitur essentia, videtur quod duo alia superfluunt.

5 Item, In natura creata non est nisi vniuersale & particulare: ergo penes horum differentias non debent esse nisi duo nomina.

6 Item, Cum inter illa quatuor sunt duo extrema, scilicet essentia, & persona: & duo media, scilicet substantia, & substantia: & substantia sit vicinior secundum intellectum essentiæ: ergo non debet poni pro persona, sicut dicit Aug. sed potius pro natura communi.

Solutio. Dicendum, quod secundum diuersos Doctores, & rationes nominum istorum diuersas, diuersus est vsus istorum vocabulorum: in philosophia enim hypostasis dicitur prima materia, & vñiosis forma prima, & vñia compositum: cuius acceptionis hæc est ratio: quia omnis causalitas secundum quodlibet genus causæ necessario reducitur ad causam primam in genere illo,

ut dicit Philosophus in 1. primæ philosophiæ, ut omnis calefactio ad ignem: cum igitur supponi primo sit materiæ primæ: omne quod supponitur, gratiæ proprietatis materialis supponitur: & substantia: si ergo substantia, vel hypostasis (alias vñiosis) quod idem est, ab actu substandi primo sumatur, necessario sonabit à quo est prima ratio substandi, id est, materiam primam: substantia autem sonat id quod est in se subsistens nullo indigens, ut dicit Boetius. Forma autem non indiget materia, sed potius est quoddam diuinum & optimum quod appetitur à materia, & non appetit: & ideo consideratione præhabita, substantia sine vñiosis accipitur pro forma prima. Essentia autem est illa à qua est esse, & cuius actus est esse, ut dicit Boetius & Tullius: esse autem non est actus essentiæ nisi quæ est in materia, & ideo illam compositum vocauerunt: & sic satis apparet modus acceptionis Philosophorum. Propon non autem potius est poeticum nomen, quam philosophicum, nisi forte Poeta philosophus dicitur quia imitatur Philosophum, fabulam componendo ex miris, ut dicit Philosophus. Est autem propon idem quod facies in larua, eo quod histriones in theatris differentem sexum, & proprietatem sonando sub laruis diuersarum facierum vel Medæ, vel Simonis, vel alterius representabant: & id circo quia sonus in concauo solido repercussus, reflectitur incipiens ab acuto, ideo etiam Latini propon personam dicunt, circumflexa psultima: quod licet sit contra compositionem vocabuli, quod componitur à pro & sono, pas, quod habet primam breuem: tamen quia ita est secundum proprietatem instrumenti per quod sonat, producit, & in accentu circumflexatur: & quia etiam magnæ dignitatis alicuius personæ ita etiam representati consueverunt, quibus non competit breuis syllaba: vnde licet alius Poeta de talibus magnatibus loquens, dixit illi pro illi: ita etiam hic persona producit & circumflexatur penultimam, eo quod magnitudinem talium hoc modo magis exprimit. Ita igitur est acceptio istorum vocabulorum apud Philosophos. Magister præpositiuis ponit hic aliam acceptionem quæ sumitur iuxta traditionem Boetij in lib. de duabus naturis in vna persona Christi, dicens, quod in prædicamento substantiæ duo sunt consideranda, scilicet substantia subiecti, & substantia quæ est subiectum: Substantia subiecti est id quod est naturalis substantia, quod est prædicamentum: & hoc (ut dicit) accipitur nomine vñie apud Græcos, & nomine essentiæ apud Latinos. Substantia autem subiecta est in se subsistens nullo indigens: & illa est genera, & species substantiæ, quibus accidentia non accidunt, ut dicit Boetius: hoc est, accidentia nature: ut album, nigrum, & huiusmodi: & hæc vocatur substantia, & vñiosis: aut est substantia accidentibus, & hæc est prima substantia quæ propriissime dicitur, hoc est, hypostasis, & substantia apud nos. Persona autem & propon referuntur ad proprietatem quæ notat auctori-

D. Alb. Magnis lib. 1. Sent.

tatem dignitatis in moribus, vel natura: & ista est non tam præpositiui, quam Boetij, & Marci Tullij: sed vius istorum apud August. & Hieron. qui concedunt tres esse substantias, & non tres substantias, aliquantum variatur. Et ideo notandum, quod in substantia, id est, in natura substantiæ duo sunt, scilicet quo est, & id quod est. Quo est autem attenditur dupliciter, scilicet prout est in se simpliciter, non commiscibile alicui particularium: sicut cum dicitur, homo est species, & risibile: & hoc est proprium, & non commune, cui non possit prædicari de aliquo secundum intentionem illam: & hoc dicunt quidam esse essentiam. Accipitur etiam natura communis, ut prædicabilis de singulis: & sic homo est appellatiuum nomen, si sic accipitur in natura hominis: & sic apud Boetium vocatur vñiosis vel substantia, apud Augustinum autem & Hieronymum vocatur substantia vel vñiosis: quia secundum illos substantia respondet vñiosis & non hypostasi. Si autem consideratur natura secundum id quod est, dupliciter consideratur: aut per respectum quem ponit ad naturam cui subsistit, & tunc dicitur substantia apud Boetium, & hypostasis, vel substantia secundum Augustinum & Hieronymum: aut per respectum ad proprietatem, & tunc dicitur secundum omnes persona & propon. Sed hæc acceptio non videtur concordare Auctoribus qui dicunt essentiam rei dici & prædicari de eo cuius est essentia: & ideo dicendum, quod vnum solum secundum intellectum Augustini & Hieronymi accipitur ex parte quo est, quod est essentia: Alia autem accipiuntur ex parte eius quod est: & substantia quidem secundum eos ponit respectum ad quo est: propter quod etiam dubium facit intellectum apud Latinos, ut quandoque pro essentia, quandoque pro supposito ponatur: & ideo Latini concedere noluerunt tres substantias. Substantia autem secundum eos ponit respectum ad individuationem: licet in his duobus secundum Anselmum & alios sit e conuerso. Sed persona ponit specialem respectum ad distinctionem proprietatis pertinentis ad dignitatem moris vel nature.

Hic ergo vltima opinioni consentientes, respondemus ad obiecta: & patet iam solutio ad primum per hoc quod hæc accipitur apud Philosophos, quam apud vñios Sanctorum.

Ad 2. vñios dicendum quod Augustinus & Hieronymus aliter accipiunt substantiam, quam Tullius: & huius ratio iam dicta est propter dubiam acceptionem substantiæ apud Latinos: quæ quandoque accipitur pro essentia & natura communi: & ideo etiam apud Latinos nominat naturam primi prædicamenti: sed Tullius accipit eam secundum quod dicitur ab actu substandi tantum, si autem quæras, Quare Sancti non ita acceperunt eam? Dicendum, quod Sancti expresserunt fidem simplicibus: & ideo nolabant ut dubijs verbis, ne simplices secundum errorem possent seduci, dum multipliciter

Hic 2

tatem nominis ignorarent.

AD ALIVD dicendum, quod Græci accipiunt hypostasim pro eo quod maxime est distinctum: & hoc non est nisi ultima compositione compositum. Ultima autem compositione compositum est, quod est ex ultima materia & ex ultima forma secundum naturam. Ultima autem materia est corpus organizatum humanum, hoc enim est maioris compositionis, quam aliquod corpus quoad organizationem: & ultima forma in natura est anima rationalis: & ideo individuum rationalis naturæ vocant hypostasim. Et ex hoc patet ratio eius quod dicitur in littera, quod tres personas non vocant tria protopa, sed tres hypostases: quia secundum proprietatem linguæ eorum aptius sonat:

sed apud nos non superfluit nomen persona: quia id quod responderet hypostasi apud nos, est dubie significationis, id est, substantia.

AD ALIVD dicendum, quod licet sit vnum subiectum primum, & vnum ultimum prædicatum: tamen subiectum est multis modis considerare: & ideo tot modis potest significari, ut dictum est.

AD ALIVD dicendum, quod particulare est subiectum tribus modis, & sic capit tria nomina secundum ultimam opinionem.

AD ALIVD dicendum, quod illa obiectio procedit secundum intellectum Marci Tullij, & Anselmi, & Boëtij: sed propter dubietatem nominis substantiæ Augusti, & Hieronymus loco substantiæ vbi sunt substantia.

Quid hoc nomine, tres, significetur?

E. Pater ergo & Filius & Spiritus sanctus, quoniam tres sunt, quid tres sunt quæramus, quid commune habeant. Non enim possunt dici tres patres, quia tamen Pater ibi Pater est: nec tres Filij, cum nec Pater ibi sit Filius, nec Spiritus sanctus: nec tres Spiritus sancti, quia Spiritus sanctus propria significatione, qua donum Dei dicitur, nec Pater est, nec Filius. Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicuntur, commune est eis id quod persona est. Certe enim quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Propterea ergo dicimus tres personas, quia commune est eis id quod persona est. Ex prædictis aperte intelligi potest, qua necessitate dictum sit à Latinis tres personæ, cum persona secundum substantiam dicatur. Vnde & tribus commune est id quod persona est, id est, hoc nomen persona.

ARTICVLVS V.

An hoc nomen, persona, sit pluribus commune, scilicet Patri, Filio, & Spiritus sancto?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Si tres personæ esse dicuntur, commune est eis id quod persona est, &c.] Ex hoc enim habetur, quod persona est commune eis tribus. Sed contra: Si est commune prædicatum de tribus: aut ut ens de ratione trium, aut ut non ens de ratione trium. Si ut non ens de ratione trium, hoc est accidentale tribus, sicut album prædicatur de nive, & de cigno, & margarita. Si autem prædicatur communiter, ut ens de ratione trium, aut convertibiliter, aut non convertibiliter. Si convertibiliter: ergo persona convertitur cum Patre: ergo de quocumque prædicatur persona, & Pater: quod falsum est, quia de Filio prædicatur persona, non tamen Pater.

2 Si autem prædicatur ut ens de ratione trium, & non convertitur, necessario erit genus, vel species: ergo in diuinis est genus, vel species: quod supra improbatum est di-

stinct. 18.

3 Item, Quicquid vna ratione prædicatur de pluribus, est abstractum & abstractum per intellectum: persona vna ratione prædicatur de tribus: ergo abstrahit ab omnibus, & per intellectum est abstractum. Quicquid autem est abstrahens & abstractum per intellectum ab his de quibus prædicatur, est vniuersale: ergo persona est vniuersale: ergo vniuersale est in diuinis, quod negat Boët.

4 Item, Vniuersale est quod est in multis & de multis: sed persona in diuinis est in pluribus & de pluribus: ergo est vniuersale ad illa.

5 Si forte dicas, quod est commune secundum solam rationem, & est commune secundum rem: & persona est commune secundum rationem solam, & non secundum rem. Contra: Commune secundum rem in diuinis est commune secundum esse: & realem communitatem non habet aliquod vniuersale, sed habet communitatem secundum rationem, cui respondet in re communitas personæ: quia licet esse habeat in isto, potest tamen esse in alio, & multipliciter secundum esse in his in quibus est: & hoc rectissime videtur conuenire personæ: quia persona habet esse in Patre

tre & Filio, & multipliciter secundum esse in illis: quia dicimus, quod tres sunt plures, & non vna persona: ergo persona ut vniuersale de tribus prædicatur. Si forte dicas, sicut ferre omnes euadunt, quod persona est commune secundum negationem: & hæc negatio non causat vniuersale: quia nulla sunt adeo distantia quin bene communicant in negatione: sicut Deus, & lapis conueniunt in non esse capram, vel in alio secundum negationem dicto: hoc nihil est: quia indiuiduum non est talis negatio quæ nihil ponat, sed potius negatio consequens id quod per se est vnum: ergo persona licet non ratione indiuiduæ substantiæ, tamen ratione eius super quod fundatur indiuiduatio, causabit vniuersale. Item, Cum dicitur, Persona est substantia indiuidua, substantia cadit in recto in intellectu, & personæ indiuiduum ut illius substantiæ dispositio & proprietates: ergo significat principaliter substantiam affirmatiue, quam rationem dispositionis significet negatiue: & sic solutio illa nihil videtur valere. Item, Boëtius dicit, quod omnis persona significat substantiam ut subiectam & suppositam: hic autem intellectus non est negatiuus: ergo nihil est quod quidam dicunt, personam esse commune secundum negationem.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum sine præiudicio, quod duplex est communitas, scilicet esse, & rationis. Communitas autem in esse & essentia eadem numero, non potest inueniri nisi in diuinis hypostasibus, & non in aliqua natura creata: quia omne creatum est compositum, & ideo idem numero secundum esse non potest esse in diuersis subiectis & distinctis. Communitas autem rationis multiplex est: quædam enim est secundum naturam communitatem per eandem rationem participatam à pluribus, quæ natura communis abstrahitur ab vnoquoque illorum, & secundum esse in quolibet illorum compositionem habens cum eo quod contrahit eam ad hoc & ad illud: & illa natura facit vniuersale, & secundum totum posse, quod habet illa natura, non est in vno, licet sit in eo secundum esse: ideo hæc natura excedit quodlibet illorum, de quo prædicatur quoad posse: & quia est in eo secundum totum esse suum, ideo est ratio cuiuslibet eorum de quo prædicatur, vel pars rationis eius, vel simpliciter, ut in genere, vel specie, & differentia: vel secundum quid, sicut est in proprio, & accidente. Est etiam communitas resultans ex proportionem aliquorum ad vnum, quod conuenit vtrique, secundum tamen diuersa: sicut est communitas proportionis regiminis nauis & scholæ, ad gubernatorem & scholasticum: quod tamen regenti conuenit nature secundum artem gubernandi, & scholastico secundum artem docendi literas: quia tamen similis est habitudo, ideo respectus ad actum regiminis est eis communis. Et talis habitudo inuenitur etiam in naturalibus: cum enim dicitur, Sortes est homo. Plato est homo: commune est Sorti & Platoni hoc ipsum quod dico homo: & hoc per rationem nature vniuersalis. Cum autem dico, isti sunt homines, supponantur

Sortes & Plato per nomen demonstratiuum, & sic commune est eis, quod sim supposita hominis, & respectus suppositi & habitudo ad id quod secundum naturam commune est, determinatur per verbum sunt: & hæc communitas suppositi nihil aliud est quam similis habitudo eorum ad naturam quæ communis est eis. Et quia in diuinis persona significat substantiam, ut supra determinatum est, & significat eam ut suppositum, ideo tali communitate communis est persona tribus. Sed differentia est in hoc quod ratio suppositi in inferioribus est vniuersalis per accidens: quia accidit Sorti & Platoni esse supposita per hoc quod homo secundum eandem naturam prædicatur de eis. In diuinis autem persona non est vniuersale: quia re non est excedens subiectum de quo prædicatur, cum dicitur, Pater est persona: est enim idem in subiecto & prædicato, differens tamen secundum modum significandi: & similiter cum dicitur, Filius est persona: & si est abstrahens ab vtroque, non est illa abstractio nisi secundum intellectum nostrum, & non secundum naturam rei: sicut & in omnibus nominibus diuinis semper inuenitur aliqua proprietates, ut supra determinatum est. Et hoc modo etiam dico de communitate relationis, vel distinctionis, vel incommunicabilitatis, nisi hoc addendo, quod cum dicitur, Pater & Filius relati sunt, & relatiua, vel Pater & Filius sunt duo supposita, vel Pater & Filius sunt incommunicabiles, vel Pater & Filius sunt hypostases, vel Pater & Filius sunt personæ, vel Pater & Filius sunt Deus: quia prima harum communicatum sumitur per vnum respectum ad relationis actum, secunda per vnum respectum ad proprietatis actum, tertia per vnum respectum ad negationem consequentem ad actum proprietatis, quinta per vnum respectum ad rationem suppositi ordinati ad proprietatem, sexta per vnam rationem suppositi ordinati ad actum proprietatis pertinentis ad dignitatem: septima autem per vnum respectum suppositorum ad naturam: ideo solum illud prædicatum, scilicet Deus, dicit commune re & natura. Inuenitur autem adhuc ab Augusti, quod ipse dicit, quod Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres res quibus fruendum est: & res secundum Hilarij dicit rem naturam, id est, cuius est generare vel generari, vel procedere: quia isti actus demonstrant existentiam modum, ideo communitas huius nominis, res, erit octaua: & non ponit nisi vnam habitudinem trium ad naturam tantum. Vnde nulla istarum facit commune re nisi vna, scilicet septima: omnes autem alie sunt communitates proportionis sue habitudinis ad vnum in communitate rationis, quod commune non est abstractum, ut simplicius à minus simplici: quia nihil est ibi simplicius alio: sed est ibi communis ratio secundum modum nostre intelligentiæ, quæ in omnibus nominibus deficit à Deo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod persona prædicatur de tribus: non ut ens de ratione trium, quia simplicissimi nulla est ratio

H h 3 ratio

ratio diffinitiva: nec prædicatur per accidens, sed prædicatur ut idem subiecto de quo prædicatur, & excedens ipsum naturam rei, sed secundum rationem tantum, cui nihil in re respondet nisi communitas naturæ: quia enim natura communis est, ideo consequitur similis proportio ipsorum ad illam: & illa similis proportio fundatur realiter in proportionis ad naturam & in natura: & nomen quod nominat illam communitatem, est commune tantum rationis secundum illam proportionem, non commune re aliter quam dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod licet non excedat substantiam re & natura aliqua communi quam importat: tamen relinquit similem proportionem ad idem in alio: & ab illa similitudine imponuntur huiusmodi nomina relativa, persona, hypostasis, & res naturæ, & incommunicabilis, & huiusmodi: & ratione illius proportionis excedunt, licet non in re: & ideo secundum prædicationem non convertuntur cum suis subiectis.

AD ALIUD dicendum, quod ad univiale exigitur, quod abstrahat ab his de qui-

bus prædicatur, ut natura communis abstrahit a suis inferioribus quæ contrahunt ipsam per ea quibus componitur: sed hic non est ita, sed tantum similitudo proportionis est in istis nominibus importata: & commune abstractum non dicit naturam unam quæ sit in utroque, sed communitatem quod est in ratione nostra tantum fundata in similitudine proportionis vel habitudinis trium personarum ad unum.

AD ALIUD dicendum, quod non dicitur persona de multis: quia tres non sunt multi, ut supra probatum est: & etiam si multi essent, non diceretur persona de eis ut univiale, sicut iam dictum est: & ideo non procedit illa ratio.

AD ALIUD dicendum, quod licet in univiale non sit secundum esse communitas: est tamen communitas secundum naturam unam quæ convenit omnibus: sed in divinis non est ita: persona enim nullam unam naturam dicit quæ conveniat tribus: & contrahatur in illis ad hanc & illam personam: & ideo in illis est communitas secundum rationem proportionis tantum.

Quare non dicimus tres deos esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum, ut dicimus tres personas: cum id quod Deus est, sit eis commune, quia Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus?

F Sed queritur hic, Cum dicamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis quod persona est, id est, quia Pater est persona, Filius est persona, & Spiritus S. est persona: cur non dicamus similiter tres deos, cum & Pater sit Deus, & Filius sit Deus, & Spiritus sanctus sit Deus? Quia scilicet illud Scriptura contradicit: hoc autem etiam non dicit, non tamen contradicit: unde August. hanc movens questionem atque diffiniens in lib. 7. de Trinit. ita ait, Si ideo dicimus Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis id quod persona est: cur non etiam tres deos dicimus? Certe, ut prædictum est, quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Quia ergo Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus Deus, cur non dicuntur tres dii? Ecce proposuit hanc questionem: attende quod respondeat subdens. An ideo non dicuntur tres dii, quia Scriptura non dicit tres deos? Sed nec tres personas alicubi Scripturæ textus commemorat. An ideo licuit loquendi & disputandi necessitate tres personas dicere, non quia Scriptura dicit, sed quia Scriptura non contradicit? Si autem dicemus tres deos, contradiceret Scriptura dicens, Audi Israel, Deus tuus, Deus vnus est. Ecce absolutio questionis, quare potius dicamus tres personas quam tres Deos: quia scilicet illud non contradicit Scriptura.

Cap 4.

Exod 10. Deuter. 6.

Alia

Alia questio, Cur non dicimus tres essentias, ut tres personas, cum Scriptura non contradicat?

Verum & hic alia emergit questio, quam August. consequenter annectit dicens, Cur, inquit, & tres essentias non licet dicere: quod similiter Scriptura sicut non dicit, ita non contradicit? At si dicis, quod propter unitatem Trinitatis non dicuntur tres essentia, sed una essentia: quero, cur non propter eandem unitatem Trinitatis dicatur una persona, & non tres personæ? Ut enim est illis commune nomen essentia, ita ut singulus quisque dicatur essentia: sic illis commune est personæ vocabulum. Quid igitur restat, nisi ut fateamur loquendi necessitate à Græcis & Latinis parta hæc vocabula aduersus infidias vel errores hæreticorum. Cumque conaretur humana inopia loquendo professe ad hominum sensum, quod in secretario mentis de Deo tenet: siue propriam fidem, siue per qualemcunque intelligentiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate vlla diuersitas. Rursum non poterat dicere, non esse tria quædam: quod quia dixit Sabellius, in hæresim lapsus est. Quæsiuit ergo, quid tria diceret, & dixit tres personas, siue tres substantias secundum Græcos.

Lib. & cap. eisdem.

ARTICVLVS VI.

An in diuinis sint tres substantia sicut tres persona?

Deinde queritur de hoc quod dicit in sequenti parte ibi [Sed queritur hic, cum dicimus patrem, &c.] Videtur enim, quod possumus dicere tres substantias, & tres deos: quia substantiam significat persona: ergo quot sunt personæ, tot sunt substantia.

3 Item, Persona est indiuidua substantia rationalis naturæ: ergo tres personæ sunt tres substantia indiuidua rationalis naturæ.

3 Item, Si communitas personæ est causa, quod dicitur pluraliter de tribus, ubi erit eadem causa, erit idem effectus: ergo debemus dicere plures deos: Nec Scriptura potest prestare impedimentum: quia Scriptura non contradicit alicubi.

4 Item, Si diuersitatis intelligentia impedit, quod non dicimus plures substantias vel plures essentias, cum in ratione personæ in recto cadat substantia, videtur etiam diuersitatis intelligentia impedire, quod persona non pluraliter dicatur de tribus.

Nota.

Solutio. Dicendum, quod in veritate

August. non dat totam causam quare non dicimus tres deos. Unde licet persona significet substantiam: tamen importat etiam proprietatem distinguentem propter quam recipit numerum pluralem, ut supra dictum est: Deus autem & essentia & substantia nullam de se important distinctionem. Et per hoc patet solutio ad primum, & ad duo vltima.

AD SECVNDVM dicendum, quod persona est indiuidua substantia quæ est hypostasis. Cum enim in ratione personæ sit triplex incommunicabilitas, scilicet univiale, partitæ, & assumptibilis: unde homo in communi non est persona, & anima quæ est pars hominis non est persona, & natura humana in Christo non est persona: hypostasis non dicit incommunicabile nisi ad oppositionem ad naturam univiale: & alia duæ incommunicabiles importantur per hanc indiuidua. Unde, sicut supra dictum est, circa substantiam quam significat persona, non ponitur numerus: quia, ut dicit Rich. non refert ad rationem personæ, utrum sint vna substantia, vel plures, dummodo sub natura communi distinguantur secundum existentie modum.

Sicut nos dicimus tres personas, ita Græci tres substantias, quas dicunt hypostases, aliter accipientes substantiam quam nos.

Quod enim de personis secundum nostram, hoc de substantiis secundum consuetudinem Græcorum oportet intelligi. Sic enim illi dicunt tres substantias unam essentiam, id est, tres hypostases unam

H

Hh 4 vsiam,

viam, quemadmodum nos dicimus tres personas vnam essentiam vel substantiam. Quanquam & illi si vellent, sicut dicunt tres substantias tres hypostasies, possent dicere tres personas tria prosopa. Illud autem maluerunt dicere: quia fortasse secundum linguæ suæ consuetudinem aptius dicitur.

ARTICVLVS VII.

An in diuinis sint tres hypostasies & vna vsia?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Tres hypostasies vnam vsiam, &c.] Hypostasis enim idem est quod substantia: substantiæ autem non sunt tres.

2 Præterea, Contrarietas videtur in litera infra distinct. 26. cap. 1. vbi Hieronymus dicit, quod non bonæ suspitionis est hoc nomen hypostasis.

3 Præterea, In quo differt hypostasis à persona? Si enim dicas, quod hypostasis dicitur distinguibile non distinctum: hoc nihil est, quia in diuinis idem est esse & posse. Præterea, In diuinis potentia idem est quod actus. Itē, Boet. expressè dicit, quod Græci non vocant hypostasim, nisi inanimatum rationalis naturæ: ergo nulla est differentia, vt videtur.

4 Item, Cum hypostasis idem sonet quod substantia apud nos, & Deus dicat naturam & substantiam & non vt essentiam, dicit enim Damascenus, quod dicit habentem deitatem: quare non dicimus tres deos sicut tres hypostasies & tres substantias? Anselmus enim in penultimo monol. & Aug. in fine 8. de Trinit. & habetur in litera, concedit tres posse dici substantias, dummodo sane intelligatur. Ergo videtur, quod magis possumus dicere tres deos, cum Deus sit nomen operationis, vt dicit Dam. & operatio Dei non repugnet pluralitati.

Quod in Trinitate non est diuersitas, nec singularitas, vel solitudo: sed vnitatis, & Trinitatis, & distinctio, & idemitas.

1 **I**am sufficienter, vt puto responsum est, qua necessitate dicamus tres personas, & quare non similiter tres deos vel essentias: quia scilicet in altero obuiat Scriptura, in alio diuersitatis intelligentia, quia ibi nulla penitus est diuersitas, sicut nec singularitas vel solitudo: sed vnitatis, & Trinitatis. Vnde August. in lib. 6. de Trinit. ait, Humana inopia quærens quid diceret tria, dixit tres personas vel substantias. Quibus nominibus non diuersitatem voluit intelligi, sed singularitatem noluit: vt non solum ibi vnitatis intelligatur ex eo quod dicitur vna essentia, sed Trinitatis, ex eo quod dicuntur tres personæ. Hilarius quoque in lib. 7. de Trinit. ait, Dominus dicit, Qui me videt, videt & Patrem. Cum hoc dicitur, excluditur singularitas, atque vnici, id est, solitarij intelligentia. Nam nec solitarium sermo significat, & indifferentem tamen naturam professio docet. Visus est enim in Filio Pater per naturæ vnitatis similitudinem. Vnum sunt enim natus & generans: vnum sunt neque vnus. Non ita-
que

Cap. 4.

Ioan. 14.

SOLVTIO. Dicendum, quod in veritate apud Græcos hoc nomen hypostasis, aliud habet à modo significandi, & aliud ab vsu: à modo enim significandi (quia imponitur ab actu substandi) habet quod pro substantia prima ponitur, hoc est, pro indiuiduo primi prædicamenti. Apud nos autem est dubiæ significationis substantia, vt prius habitum est: & ideo non vrimur substantia, sicut illi hypostasi. Ab vsu autem Græcorum habet, quod non ponitur nisi pro singulari naturæ rationalis: & hoc modo iterum non habet vsus noster: huius tamen vsus ratio supra assignata est: & per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod in primis temporibus antequam determinaretur significatio eius à Patribus Catholicis, non erat bonæ suspitionis: sed postea determinatum est.

AD ALIUD dicendum, quod hypostasis est dicat distinctum, secundum vsum Græcorum: non tamen dicit rationem distinctionis in ipso nomine, & hanc rationem exprimit persona.

AD ALIUD dicendum, quod Deus licet imponatur ab operatione: non tamen imponitur operationi, sed naturæ: sed etiam operatio illa à qua imponitur, non est comunicabilis: à tribus enim operantibus virtute vnus essentia operatio non recipit pluralitatem in substantia operationis, sed forte in modo significandi, vt cum dicitur, Faciamus hominem ad imaginem.

quæ solitarius filius est, nec singularis, nec dispar. Item in eodem, Sicut in Patre & Filio credere duos deos impium est, ita Patrem & Filium singularem Deum prædicare, sacrilegum est. Nihil in his nouum, nihil diuersum, nihil alienum, nihil separabile est. De hoc etiam August. in libro quæstionum veteris ac nouæ legis ait, Vnus est Deus, sed non singularis. Item Ambrosius in libro de Trinitate ait, Quod vnus est substantia, separari non potest: etsi non sit singularitatis, sed vnitatis Deus vnus cum dicitur, nequaquam deitatis Trinitatem excludit: & ideo non quod singularitatis, sed quod vnitatis est prædicatur. Ecce ex prædictis ostenditur, quia nec singularis, nec diuersus, nec vnicus vel solitarius confitendus est Deus: quia singularitas vel solitudo personarum pluralitatem excludit, & diuersitas vnitatem essentiæ tollit. Diuersitas inducit separationem diuinitatis, singularitas adimit distinctionem Trinitatis. Ideo Ambr. in primo libro de Trinitate ait, Non est diuersa nec singularis æqualitas, nec iuxta Sabellianos, Patrem Filiumque confundens, nec iuxta Arrianos, Patrem Filiumque fecernens. Pater enim & Filius distinctionem habent, separationem verbò non habent. Item in eodem, Pater & Filius diuinitate sunt vnum, nec est ibi substantiæ differentia, nec vlla diuersitas: alioquin quomodo vnum Deum dicimus? diuersitas enim plures facit. Constat ergo ex prædictis, quia in Trinitate nulla est diuersitas: si tamen aliquando in Scriptura inuenitur dictum, tres diuersæ personæ, & huiusmodi, diuersas dicit distinctas.

Quest. 122 lib. 3. cap. 2.

Cap. 2.

Quod non debet dici Deus multiplex.

ET sicut in Trinitate non est diuersitas, ita nec multiplicitas: & ideo non est dicendum Deus multiplex, sed trinus & simplex. Vnde Ambr. in primo libro de Trinitate ait, Est in Patre & Filio non discrepans, sed vna diuinitas: nec confusum quod vnum est, nec multiplex esse potest quod indifferens est. Multiplex itaque Deus non est.

K

Cap. 2.

ARTICVLVS VIII.

An in diuinis sit diuersitas, singularitas & solitudo?

Iam sufficienter, vt puto, &c.] Hic incipit vltima pars distinctionis, & habet duo capitula, in quorum primo probat in diuinis non esse diuersitatem, nec singularitatem, nec solitudinem. In secundo autem, quod Deus non est multiplex ibi [Et sicut in Trinitate, &c.] Videtur autem in diuinis esse diuersitas: quia pluralitas causatur à diuersitate: sed pluralitas est in diuinis: ergo & diuersitas.

2 Item, Quæcunque sunt distincta, sunt diuersa: diuinæ personæ sunt distinctæ: ergo diuersæ.

3 Item, Videtur ibi esse solitudo & singularitas: quia supra habitum est distinctio. ne. 2. 1. quod possumus dicere, solus Pater, & solus Filius: ly solus autem notat singularitatem, & solitudinem: ergo est ibi singularitas, & solitudo.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod diuersitas proprie loquendo, habet oppositionem ad idemtitatem: idemtitas autem non est nisi à substantiali: & ideo diuersitas non est nisi ubi est diuisio per formas substantiales secundum esse diuersas: diuisio autem est per separationem materia: differentia autem proprie est per naturalem formam, vel accidentalem, secundum quam differentia communiter accipitur: & ideo in diuinis non est separatio, nec diuersitas, vt dicitur, quia separatio dicit distantiam in loco vel natura: ad distinctionem autem sufficit, quod vnus non sit alter per proprietatem relatiuam originis. Et per hoc patet solutio ad duo prima.

AD ALIUD dicendum, quod licet recipiatur dictio exclusiua, non tamen secundum quod est categorema & facit implicationem similitudinis, sed secundum quod est syncategorema & sicut in subiecto. Et per hoc patet solutio ad totum: ita quod solitudo in diuinis referatur, ad sequestrationem in loco, singularitas autem ad priuationem consortij, & indiuiduationis per accidentia: quia sic à diuinis amobremouentur. Et hæc de hac distinct.

DISTIN

DISTINCTIO XXIV.

Quid significetur his nominibus, unus vel una, duo vel dua, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctio vel distincta, cum his utimur de Deo loquentes.

A Quia significatur per nomen numeralibus, cum loquimur de diuinis.

Hic diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate non sit diuersitas vel singularitas, nec multiplicitas vel solitudo, quid significetur his nominibus, scilicet vnus vel vna, duo vel dua, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distincta vel distinctio: cum dicitur, vnus Deus, dua personae, vel tres personae, plures personae, distincta sunt personae: vel cum dicitur, distinctio personarum, pluralitas personarum, trinitas personarum, & huiusmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem vel multipliciter in Deo ponere. Quid ergo ista ibi significant, ipso de quo loquimur aperiente, insinuare curemus.

DIVISIO TEXTVS.

Hic diligenter inquiri oportet, &c.] Hic incipit Magister agere de terminis numeralibus: & habet haec pars duas distinctiones, in quarum prima determinat de nominibus numeralibus in se. In secunda de eo circa quod ponitur, quod est quasi numeratum in diuinis: & haec incipit in distinctione 25. *ibi* [Præterea considerandum est] Prima pars subdividitur in tres, in quarum prima probat Magister, quod in talibus dictionibus numeralibus non ponitur quantitas in diuinis. In secunda ostendit, quid significant verba notantia discretionem numeri, vt distinctus, discretus, *ibi* [Cum autem dicimus, &c.] In tertia ostendit, quid sit quod quidam sancti dicunt Trinitatem esse multiplicem *ibi* [Hoc autem non est præmittendum] In prima harum sunt sex particulae. In prima mouet questionem. In secunda ostendit, quod talia non ponunt, sed remouent, *ibi* [Si diligenter] In tertia subiicit exemplum de significatione vnus, *ibi* [Cum enim dicitur, vnus Deus, &c.] In quarta subiicit exemplum de significatione plurium *ibi* [Item cum dicimus plures esse personas] In quinta subiicit exemplum de significatione trium *ibi* [Ita etiam cum dicimus tres esse personas] In sexta subiicit exemplum de significatione duorum *ibi* [Similiter cum dicitur, duo sunt.

ARTICVLVS I.

An numerus sit in diuinis?

Hic ante literam oportet querere duo, scilicet an numerus sit in diuinis? & verum vniuoce sit in diuinis & in creaturis? Circa primum proceditur sic: Dicit Irido, quod numerus dicitur quasi nutus membris, id est, diuisionis: nulla autem diuisio est in diuinis, quia Pater est in Filio, & e conuerso: Spiritus sanctus in vtroque, & e conuerso: ergo nullus numerus.

2 Item Boëtius in lib. de Trinitate. Hoc vere vnus est quod nulli nititur, in quo nullus numerus. Et intelligit de diuinis: ergo in diuinis nullus est numerus.

3 Item, A quocumque remouetur genus, & species: sed in Deo non est quantitas: ergo nec est species quantitatis quæ est numerus.

4 Item, Numerus, vt dicit Philosophus in 10. primæ philosophiæ, est multitudo mensurata per vnus: sed Deus simpliciter immensus est: ergo in ipso nullus numerus est.

5 Item, Siue accipiamus numerum mathematicæ, siue secundum quod est in re numerata, videtur Deo non competere numerus: numerus enim mathematicus, siue quo numeramus, vt dicit Boët in lib. de Trinitate, fit iteratione eiusdem vnitatis, sua aggregatione totum numerum constituentis: sed in illa aggregatione totum est maius qualibet parte: in Deo autem nihil tale est: ergo Deo huiusmodi numerus non competit. Si autem numerus in re numerata accipitur, idem est esse

esse in numero quod est esse in mensura suæ quantitatis discretæ: hoc autem Deo iterum non conuenit, vt probat Magister hic: ergo in Deo non est numerus.

SED CONTRA: vnitas est potentia omnis numerus: Deus autem, vt dicit Boëtius absolute vnus est vnus, ita vt videatur esse primum vnus: ergo in eo est potentia omnis numerus.

2 Item, Philosophus in 10. primæ philosophiæ vult, quod simplicissimum in quolibet genere est primum vnus mensurans omnia alia quæ sunt eiusdem generis: sed Deus simplicissimum est in genere substantiæ: ergo ipse est primum vnus quo omnia alia mensurantur. Item Philosophus ibidem, in substantiæ necesse est vt similiter sit vnus: hoc enim consimile est in omnibus. Et ibi dicit commentum hæc verba, Vnum in substantiis est quod est principium esse earum, & principium numeri earum quod existit in substantiis: & intendit, cum huic fuerit iunctum quod declaratum est in physicis. scilicet quod primus motor siue prima causa est indivisibilis & impartibilis non habens magnitudinem penitus, hoc esse primum motorem absolutum ab omni materia: & declarabitur post: quod hoc non solum est principium tanquam motor, sed tanquam forma & finis: & tunc declarabitur, quod illud est vnus de quo probatum est, quod est principium substantiæ: sicut illud est declaratum quod est actus vltimus cui non admiscetur potentia omnino.

3 Item Philosophus ibidem, Illud enim quod non diuiditur, dicitur vnus, secundum quod non diuiditur: Deus autem maxime est indivisibilis: ergo maxime vnus: ergo conuenit ei esse vnus: & hoc potentia numerus, & mensura numeri est: ergo, &c.

4 Præterea, Nos dicimus, quod est vnus Exod. 20. Audi Israël, &c. & dicimus, quod est tres personae. 1. Ioan. 3. Tres sunt qui testimonium dant in celo. Ergo est in eo numerus potentia, & numerus actualis, vt videtur.

SOLVITIO. Hic oportet distinguere, quod numerus multipliciter consideratur. Est enim numerus discretæ quantitatis qui est aggregatio vnitatum, ita quod facit in eo discretionem defectus continuationis inter vnitatem & vnitatem, vt dicit Philosophus: si enim esset continuatio inter vnitatem & vnitatem, sicut inter punctum & punctum in linea, non esset discreta quantitas. Et ex illa ratione videtur procedere Magister in litera: quia sine dubio nulla talis discretio separans vnus ab alio est vel potest esse in diuinis, vbi Pater est in Filio, & Filius in Patre.

Aliter accipitur numerus ex parte rei numerata: quia illa secundum quod accipit rationem vnus quod potentia est numerus, ita accipit rationem numeri: accipit autem rationem vnus a forma, non secundum quod forma est, sed secundum quod terminat id cui dat esse: sunt enim tres actus formæ siue eius quo res est id quod est. Primus est dare

esse. Secundus autem dare rationem naturæ. Et tertius est terminare: & ab isto vltimo actu formæ est ratio vnus: quia per hoc efficitur in se indiuisa, & ab aliis diuisa: & hæc est eius distinctio: & hoc intendit Philosophus, quando dixit, quod id quod non diuiditur, dicitur vnus secundum quod non diuiditur. Hoc modo bene dicimus, quod hæc res est vnus, hæc res & illa sunt dua: & hoc modo bene dicimus, quod Deus est vnus: sed non possumus personaliter hoc modo dicere, quod Pater est vnus, & Pater & Filius sunt duo, cum non sint a seinuicem per esse & formam diuisi: hoc modo iterum bene dicit Magister, quod in personis non est numerus.

Tertio modo dicimus numerum, id quod exit per similitudinem numerans potentiam vnus: & hoc dupliciter, scilicet secundum materiam, & secundum formam. Secundum materiam: sicut dicimus decem vnus esse numerum quantitatis panis, quia vna decies iteratur in panis quantitate: & hoc modo dicimus lineam esse decem partes aliquotas. Secundum formam autem, præcipue in exemplari: sicut dicimus ea quæ facta sunt, & sunt, & fiunt, esse numerum exemplarium diuinorum: & hoc vnus dicitur mensura per modum principij ad esse, & per modum formæ exemplaris, vt prima causa est vnus numerans causata, non quod iteretur in illis, vel quod sua iteratio sit quantitas illorum, vt quidam male intellexerant, sed quod vniuersiusque forma per relationem ad ipsum & exemplar sit vnus, & omnes formæ exemplares faciunt multitudinem. Hoc modo dicimus solum Deum vnus, qui est principium & exemplar totius multitudinis creaturarum: & hoc vnus non est potentia multa sui iteratione, sed potentia effectuum & exemplarum multorum: & hæc est intentio Philosophi in auctoritate supra posita, & intentio Commentatoris. Et hoc est quod dicit Dionysius in lib. de diuinis. no. cap. vltimo. Theologia totam thearchiam sicut omnium causam laudat vnus nominatione. Et vnus Deus, Pater, & vnus Dominus Iesus Christus, & vnus & idem Spiritus propter excellentem totius diuinitatis simplicitatem, in qua omnia singulariter congregata sunt & superunita, & præsentia super substantialiter. Propter quod & omnia ad ipsam iuste reuertuntur & reponuntur, a qua, & ex qua, & per quam, & in qua, & ad quam, omnia sunt, & coordinata sunt, & manent, & continentur & adimplentur & conuertuntur. Hoc autem modo etiam dicit Algazel in sua metaphis. in 3. diuisione entis sic. Primo modo dicitur vnus verissime illud vnus singulare significatum, in quo non est multitudo, nec in potentia, nec etiam in effectu, vt essentia Creatoris: quoniam Deus non diuiditur in effectu, nec est receptibilis diuisionis: expers igitur est multitudinis in esse & potentia & effectu, cuius nomen excelsum est: ipse igitur vere vnus est.

Quarto modo dicitur numerus ex parte rei numerata secundum quid & non simpliciter, scilicet causata pluralitas a distinguente quocumque

cumque modo: sicut etiam dicimus punctum continuantem in medio esse duo, eo quod ut duobus vrimur vno, scilicet in ratione hinc & principij, & dicimus centrum in circulo esse multum in ratione linearum exeuntium ab ipso ad circumferentiam: & hoc modo dicimus personam vnam distinctam sua proprietate originis, & duas personas plures distinctas tali originis proprietate: & hoc modo solo numerus positue cadit in diuinis: & in hac numeri consideratione diminutus est Magister: quia iste numerus non est simpliciter numerus, sed secundum quid, quem effectiue facit proprietates distinguens & determinans: numeratum autem illo numero persona est, sicut diximus supra distinctione 18.

D I C E N D U M ergo ad primum, quod secundum illam huiusmodi rationem, numerus non cadit in personis, nisi diuisio large accipiatur pro distinctio: & vnus tunc non dicit distinctioem sensus vel oculi ad rem demonstratam, sed potius distinctionem intellectus.

A D A L I V D dicendam, quod Boetius loquitur de vno secundum rationem nominis: quia illud est vnum quod est indiuisum in se, & diuisum ab alio: præcipue autem indiuisum est quod nec actu nec potentia diuisibile est, nec capax multitudinis: & huic adhuc additur tertia conditio, quod est maxime vnum indiuisibile potentia & actu, & cuius natura non est aliud in ipso quam natura vnitatis. Et additur quarta quæ adhuc magis facit vnum, scilicet quod non sit iterabile ut nec diuisione sui nec aggregatione capax sit multitudinis: & istis quatuor conditionibus in vnum coniunctis nihil est vnum nisi solus Deus. Primo enim modo est vnum, quod vnam habet formam se terminantem. Secundo modo est vnum punctus: sed aliud est in eo natura puncti, aliud natura vnitatis: quia punctus est substantia habens positionem in continuo, cum sit in ratione primi & ultimi & medij. Tertio modo est vnum vnitas ipsa: quia vnitas seipsa est vna indiuisibilis potentia & actu: sed aggregabilis est alij in constitutione numeri. Quarto autem modo est Deus indiuisibilis potentia & actu, non aliam habens vnitatis naturam quam seipsum, & non aggregabilis alij ad multitudinem constituendam: sed si est principium multitudinis, hoc erit effectiue & exemplariter, ut dictum est: & ita intelligit Boetius. Hoc autem modo non querimus numerum in personis.

A D A L I V D dicendum, quod non sequitur hoc argumentum: & ratio assignata est supra distinctione 8. quia quandoque species refertur in diuina non propter naturam generis quæ est in ipsa, sed propter naturam differentie quam addit supra genus. Vnde August. dicit, quod est sine quantitate magnus, &c. Et similiter dico, quod personæ numerantur: & tamen non ponitur quantitas numeri circa ipsas, quia numerantur quodam numero, & non numero qui simpliciter numerus est.

A D A L I V D dicendum, quod secundum

illam rationem numeri, numerus non cadit in diuinis, ut prius est habitum.

A D A L I V D dicendum, quod in numero qui ponit quantitatem circa numeratum, verum est hoc quod totum est maius sua parte: sed numerus personarum nullam ponit quantitatem: & ideo ibi non sequitur, quod duo sint maiores vno, vel tres maius aliquid vel aliquid plus quam vnus: & hoc etiam supra probatum est, scilicet dist. 18.

A D E A quæ obijciuntur ad alteram partem, dicendum ad primum, quod Deus est verissime vnum essentialiter: sed non conuenit ei potentia esse numerum, nisi effectiue & formaliter, ut dictum est.

A D A L I V D dicendum, quod duplex est mensura: vna scilicet certificans quantitatem: & illa incipit vel ab indiuisibili simpliciter: vel ab indiuisibili secundum placitum, eo quod illud est quantitatis certæ. Ab indiuisibili simpliciter: sicut vnitas est indiuisibile, & sua iteratio certificat discretam quantitatem. Ab indiuisibili secundum placitum: sicut in ponderibus vel liquidis vel ficis vel continuis dicitur certificans ratione sui marca vna, modius, palmus, & alia huiusmodi, in quibus ponimus primam quantitatem notam. Alia est mensura naturæ ab cuius generis, & hæc fit per relationem omnium illorum quæ sunt in genere illo: ideo addit quod illam naturam habet simplicissime, & est causa esse naturæ illius in aliis: & sic motus mensurantur primo motu, & numeri vno numero & non vnitare, & creaturæ Creatore, & omnes substantiæ vna prima substantia: & magis est vna substantia quæ magis accedit ad primam substantiam, & minus vna quæ magis distat. Et hoc modo dicit Philosophus, quod intelligentia est vna, & non diuiditur participando multitudinem bonitatum primæ causæ, sed magis vnatur: quia participando plures bonitates magis accedit ad vnum: & hoc modo dicit Dionysius, quod radius diuinus ut viuifica virtus, nos replet, & conuertit ad aggregantis Patris vnitatem & deificam supersimplicitatem.

A D A L I V D dicendum, quod bene concedimus, quod Deus maxime vnus est, & hoc modo quo diximus.

A D A L I V D patet solutio per antedicta.

ARTICVLVS II.

Verum vniuoce sit numerus in diuinis & in creatis, & vtrum Deus sit magis vnus quam ipsa vnitas?

Secundo queritur, Verum vniuoce sit numerus in diuinis & in creatis? Videtur, quod non: quia nihil vniuoce conuenit Deo & creaturæ: ergo nec numerus.

2. Item, dictum est, quod Deus est vnus vnitare quæ quadruplici conditione vnitatis constituitur: sed nulla creatura est sic vna: ergo non est vna ratio suæ vnitatis, & inferiorum:

rum: ergo nec numerus.

Sed contra.

S E D C O N T R A : Quaecunque dicuntur secundum magis & minus, sunt comparabilia: Deus & creatura dicuntur vnum secundum magis & minus: Deus enim dicitur magis vnus, & creatura minus: ergo sunt comparabilia. Inde sic: Quaecunque sunt comparabilia, sunt vniuoca, vt dicit Philosophus: Creator & creatura in vno comparabilia sunt: ergo sunt in eodem vniuoca: ergo vnum dicitur vniuoce de Creatore & de creaturis: ergo & numerus.

2 Item, Bene sequitur, hoc est, & illud est: & hoc non est illud, nec pars illius, nec totum eius: ergo sunt duo: sed Deus est, & lapis est: & Deus non est lapis, nec totum, nec pars eius: ergo Deus & lapis sunt duo: nulla autem connumerantur nisi in eo in quo sunt vniuoca: non enim dicimus asinum, & hominem esse duos homines, sed duo animalia, quia sunt vniuocata in animali: & lapis & animal sunt duae substantiae, vel duo corpora; & sic de aliis: ergo Deus & creatura sunt vniuoca in numero.

S E D A D H V C contra obiicitur: cum vnum sit pars duorum, videtur ex hoc sequi Deum esse partem istius numeri, quod falsum est, quia nullius pars est Deus.

2 Item, Cum omnes vnitates in numero sint in potentia ad vltimam, cuius adiectio complet speciem numeri, sequitur quod vnitas Dei esset in potentia ad aliam vnitatem, qua complet binarium, vel ternarium, vel quaternarium, & sic de aliis, quae possunt connumerari Deo: & hoc abusus est: ergo Deus non potest connumerari creaturae.

Quaest.

I T E M hoc vltius queritur, Vtrum Deus sit magis vnus quam ipsa vnitas: Et videtur, quod non: quia in vnitatem nihil est nisi vnitas, & sic ipsa est simplicissima: ergo Deus non est magis vnus quam vnitas.

2 Item, Si non esset vnitas simplicissima, tunc esset secundum naturam aliquid ante vnitatem: & hoc falsum est: ergo ipsa est primum: ergo Deus etiam non potest intelligi, vt videtur, magis esse vnus quam ipsa vnitas.

Sed contra.

S E D C O N T R A : In omni eo quod est citra primum, est hoc & hoc, vt dicit Boetius: vnitas est citra primum: ergo est hoc & hoc.

2 Item, Philosophus in lib. fontis vitae, Primum quod recipit a primo, est recipiendo duo: quia recipiens & receptum: ergo cum vnitas creata recipiat esse suam a primo, ipsa erit duo, & non vnum.

3 Item, Omnia creantur in numero, pondere, & mensura: ergo & vnitas est in numero quodam essentialiter constituyente ipsam.

Sed hic iterum videtur esse repugnantia intellectuum, quod vnitas sit indiuisa, & quod sit numerus vel duo vel tria.

Quaest.

S O L V T I O. Dicendum ad primum, quod numerus non dicitur vniuoce, nec etiam vnitas de Creatore & creatura, sicut probant prime rationes: sed dicitur equi-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

ce, non quidem equiuoce per casum & fortunam, vt canis, & alius, vas, & animal: sed equiuocatione analogiae ad vnum & non secundum quod ens est analogam ad substantiam & accidens, vel tantum ad animal & vnam, vel medicum ad artificem & clysterem: sed secundum analogiam causati & exemplati ad causam & exemplar, vt prius est determinatum.

A D I D autem quod contra obiicitur, dicendum quod si velimus vim facere, non est comparatio inter Creatorem & creaturam: quia secundum comparationis naturam, quae comparantur secundum magis & minus, inuisceptibilia aequalitatis sunt: & ideo abusus est comparatio, quando dicimus Deus est magis vnus quam creatura, & tantum valere: Deus est magis vnus, quantum Deus est primo & per se vt causa & exemplar vnum: & creatura minus vna, id est, ab illo & ad illum exemplata & relata, est vnum. Sunt tamen qui dicunt, equiuoca analogae esse comparabilia: sed hoc non posset sustineri, si qui contra disputarent: quia analogia in creatura & Creatore non est secundum analogiam determinatam in creaturis, quae tangitur a Philosopho in 3. prima philosophia.

A D A L I V D dicendum, quod non simpliciter connumerari potest Creator creatura: quia non connumerantur ad constituendam aliquam speciem numeri, nisi vnitates vniuocae: & ideo abusus est comparatio, cum dicitur, Deus & lapis sunt duo: & resoluitur in has, Deus est vnus, & ab ipso est lapis vnus, qui non est ipse: & per hoc patet solutio ad sequentia. Vel dicatur, vt quidam dicunt, quod numerus accipitur large secundum vulgi considerationem pro aggregatione constituente vnum numerum: & sic Deus potest connumerari, sed non proprie.

Ad quaest.

A D I D quod vltius queritur, dicendum quod Deus est magis vnus vnitatem creaturae: & bene concedo, quod in vnitatem est hoc, & hoc. Probatio. Vnitas enim est & est principium discretionis, & constat per se quod non ab eodem habet esse, & principium discretionis esse: vnde Boetius, Omne quod est, alio esse participat vt sit, alio vero participat vt hoc sit.

A D H O C autem quod contra hoc posset obiici, quod vnum conuertitur cum ente, infra soluitur, quia hoc non impedit: quia non queritur hic de vno, sed de vnitatem quae cum ente nullo modo conuertitur, licet vnum conuertatur. Hoc etiam modo concedo, quod recipit vt duo ens ipsa vnitas: & hoc modo concedo, quod habet modum, speciem, & ordinem, vt determinatum est supra distinctione 3.

A D I D quod contra obiicitur, dicendum quod non est repugnantia intellectuum: quia ratio vnitatis & pluralitatis non ponuntur circa idem secundum eandem rationem: dicitur enim vnitas a ratione indiuisibilis in natura discreta permanentis in partibus, sed dicitur duo vel numerus in ratione causati & constituti in specie creaturae. Differt enim vnitas a puncto, & natura illius differt

rentia est in unitate: & iterum est in ea natura recipiens illam differentiam, sicut potentia recipit actum: ergo est hoc & hoc. Et per hoc patet solutio ad duo sequentia: non enim est simpliciter simplex unitas, nec simpliciter primum, sed simplex & primum in natura discreti habentis permanentiam in partibus.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non sunt in Deo, quam ad ponendum aliqua.

B **S**I diligenter præmissis auctoritatum verbis intendimus, ut dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum usus introductus ratione remouendi atque excludendi à simplicitate deitatis quæ ibi non sunt, quam ponendi aliqua.

ARTICVLVS III.

An unitas vel vnum aliquid ponat vel nihil, & quomodo opponitur multo? & quomodo differunt vnum quod conuertitur cum ente? & vnum quod est principium numeri?

DEinde quaeritur de hoc quod dicitur in 2. cap. primæ partis ibi [Magis videtur horum verborum usus introductus ratione remouendi, &c.] Hic videtur haberi ex litera, quod unitas nihil ponit: & hoc etiam videntur quidam probare sic: Vnum est indiuisum in se, & diuisum ab aliis: gratia primæ partis constat, quod non addit supra ens nisi quandam negationem: & similiter gratia secundæ partis, quia diuiditur vnumquodque ab aliis per hoc quod ipsum non est aliud: cum igitur negationes nihil ponant, videtur vnum nec in Deo nec in creaturis aliquid ponere.

2. Item, In auctoritate supra posita in primo dubio huius distinctionis, in secunda acceptione numeri, id quod non diuiditur secundum quod non diuiditur, dicitur vnum: ergo ratio non diuisionis est ratio vnius: ergo ratio sua consistit in negatione vel priuatione: ergo nihil ponit.

3. Item, Commentator ibidem dicit, quod vnum & multum ut priuatio & habitus opponuntur, & quod vnum est priuatio diuisionis quæ facit multum: ergo cum priuatio nihil ponat nisi subiectum, videtur quod vnum nihil ponat.

4. Item, Commentum dicit, quod ens & vnum sunt synonyma: ergo vnum nihil addit super ens: ergo vnum hoc nihil addit supra ens hoc: ergo nihil relinquit positæ.

5. Item, Id quod ex additione se habet cum aliquo, non conuertitur cum illo, sed trahitur in minus: vnum conuertitur cum ente ut dicit Philosophus: ergo non ex additione se habet ad illud: ergo nihil ponitur per vnum, cum dicitur, hæc res est vna.

6. Item, Quicquid ex additione se habet ad ens, non est primum principium ad similitudinem entis: vnum autem est primum principium ad similitudinem entis: ergo non ex additione se habet ad ens: ergo verificatur

dictum Magistri, quod non tantum in Deo, sed in nulla creatura etiam aliquid ponit, ut videtur. Si forte diceret, quod vnum non est primum: hoc est contra Aristot. in prima philosophia in multis locis. Et si hoc forte non reputas inconueniens, erit contra Dionysium in lib. de diu. no. cap. 13. vbi sic dicit de vno, Omnium est vnum inaccessibiliter causa: nihil enim existentium est non participans vno. Et hoc est contra Boetium in lib. de duabus naturis in vna persona Christi, vbi dicit, Quod non est vnum, omnino nihil est: & sic probatur est, quod vnum est primum sicut ens.

SE D **C**O N T R A: Si vnum dicit priuationem, & habitus est ante priuationem: ergo multitudo est ante vnum, quod falsum est: quia vnum est ante omnia multa, sicut dicit Dio. Si dicas, quod in veritate multitudo est ante vnum vnde Arist. in 10. metaph. dicit, Et sicut vnum quod non diuiditur, per vnum quod diuiditur: multitudo enim est magis sensibilis: & quod diuiditur est magis sensibile, quam id quod non diuiditur: ergo sermo de multo, est ante sermonem de indiuisibili quoad sensum. Contra: iste enim peruersus est intellectus verbi Philosophi: si enim quoad sensum accipitur vnum de multis, sicut intelligibile à sensibili abstrahitur, non ex hoc sequitur, quod multa sint ante vnum, nisi sicut particulare singulare est ante intelligibile vniuersale. Habitus autem per naturam præcedit priuationem. Et ideo illud dictum non obuiat rationi inductæ.

2. Præterea, Quid respondebitur ad rationes Auicen. in prima philosophia sic obicientis, Priuatio nulla constituit suum habitum: omnis multitudo constituitur per vnum: ergo vnum non est priuatio respectu multi.

3. Item, Omnia posteriora secundum naturam, virtutem habent ab eo quod est prius secundum naturam: multitudo virtutem non habet nisi ab unitate: ergo unitas est prior per naturam: ergo non habet se ad multum sicut priuatio ad habitum.

4. Item, Nulla priuatio essentia per id quod est, saluatur in suo habitu: unitas per id quod est, saluatur in multo: ergo, &c.

5. Item, Nulla priuatio est pars habitus essentialis: unitas & vnum semper est pars multi:

multi: ergo ut prius.

6. Item, Nulla priuatio iterata inducit habitum, sed magis priuat: vnum iteratum inducit multum: ergo etiam ut prius: & alia rationes infinitæ possunt induci ad hoc.

7. Item, Vnum reducitur ad formam, priuatio autem ad materiam: ergo vnum & multum non se habent ut priuatio & habitus.

8. Item, Nihil eidem opponitur duobus generibus oppositionis: dicit autem Philosophus, quod vnum & multum opponuntur relative: ergo non opponuntur ut priuatio & habitus.

9. Item, Quorumcumque oppositorum vtrumque ponitur ens in specie illorum, non est oppositio ut priuatio & habitus: vnum & multum vtrumque ponitur ens in specie: ergo ut prius. Prima patet per definitionem habitus & priuationis. Secunda probatur per hoc quod dicit Philosophus, quod vnum est mensura multi, & opponitur ei sicut ens enti.

10. Item, Secundum Magistrum videtur hic, quod opponuntur sicut duæ priuationes: quia dicit, quod nec vnum aliquid ponit in diuinis, nec etiam plura vel plures.

Solutio.

SO L V T I O. Dicendum, quod intentio Magistri est remouere quantitatem numeri à diuinis, & non numerum, nec quamcumque rationem numeri, sed tantum positionem quantitatis numeralis. Et ad hoc intelligendum prænotare oportet, qualiter principium numeri, unitas scilicet ponatur in qualibet re: quia quilibet res connumerabilis est alij per hoc quod unitas est in ipsa: quia aggregatione constituit numerum. Dico igitur, quod omne quod est vnum, est vnum à forma: est autem forma esse & ratio rei. Et iterum terminatio eius à forma, ut dictum est prius in solutione primi dubij huius distinctionis. Et ab hoc vltimo actu res dicitur vna. Est autem vnum illud dupliciter considerate: scilicet ut est constitutum ab actu formæ, & ut est mensura eius quod dicitur forma vnum. Et primo modo consideratum conuertitur cum forma, & forma terminans est unitas rei. Secundo autem modo, cum nihil mensuretur nisi quantum potentia vel actu, est ipsa unitas principium numeri, & non conuertitur cum ente, sed est consequens vnumquodque ens: est enim quodlibet ens mensuratum unitate discernente ipsum ab alio ente cui est connumerabile: & hoc vltimo modo vnum ponit principium quantitatis discretæ in re quæ dicitur vnum: & hoc modo non est in Deo. Alio autem modo dicimus quoad nos, & non secundum naturam, quod numerum cognoscimus diuisione vnius: & quia diuisio priuat unitatis rationem quoad indiuisiōnem quæ ponit vnum, ideo dicimus, quod numerus est priuatio vnius in eo in quo est numerus: & quia vnum dicitur continuitate, æqualitate nature, forma, & unitate respectus ad formam vnam: sicut dicimus lineam vnam continuitate, cognoscimus numerum priuatione vnius in linea per diuisionem, ut dicit Philosophus, quod numerum cognoscimus priuatione con-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

tinui. Dicimus æqualitate nature vnum, sicut dicimus vnum Angelum, & multos Angelos priuatione æqualitatis in potentis nature ad opus angelicum, sicut distinguimus quod differunt iubilante essentia, & perspicuitate intelligentia, & per consequens participatione donorum, sicut dicit Magister in 2. huius voluminis, quod differunt gradu nature, & ordine donorum: pernes hanc enim inæqualitatem meo iudicio multiplicatur non tantum ordines, sed etiam Angeli: & multitudo eorum siue numerus cognoscitur priuatione huius æqualitatis. Forma autem vnum dicimus vnum hominem, & dicimus multos priuatione unitatis formæ per esse diuersorum & differentias. Sic dicimus Sortem & Platonem esse plures homines, & plura animalia. Per respectum autem ad vnum dicimus vniuersa esse vnum, ut hominem, & animal in animalibus: & dicimus multa esse in quibus priuatur huiusmodi unitas, sicut in æquiuocis quæ respiciant non ad vnum, sed ad diuersa: & in antagonicis quæ licet respiciant ad vnum, non tamen vno eodem respectu: & hoc modo considerando vnum secundum formalem rationem, & plura secundum formalem rationem, vtrumque excludit alterum: & hoc considerauit Magister, quando dixit, quod talia notarent remotionem vel exclusionem: quia his considerationibus minor numerus bene excludit maiorem, & maior minorem, per oppositionem formalem quam habent adinuicem, sicut infra patebit in soluendo.

AD **D** ergo quod primo quaeritur de oppositione quæ est inter vnum & multum: dicendum, quod super hoc differunt sunt aliqui tribus modis. Quidam enim volunt dicere, quod habent oppositionem ut priuatio & habitus: & quidam, quod ut contraria: & quidam, quod ut relativa: & omnes istæ opinioniones veræ sunt secundum aliquid, & etiam quarta, quod nullam habent ex se oppositionem, quæ est Auicem. Commentator enim metaph. Aristot. videtur sepius dicere, quod opponuntur ut priuatio & habitus: & hoc quidam referunt ad rationem vnius quæ est data per priuationem: multi autem dicunt, quod ratio datur per habitum: & hoc nihil est: quia Philosophus prius magis quaerit de ipsa rei natura, quam de intentionibus nominum.

2. Præterea, Quod sic diffiniatur vel exponatur vnum, hoc accidit ei in quantum est primum. Prima enim cum non habeant priora se, necesse est exponere per negationem. Et nota, quod quidam dicunt, quod vnum in substantia nominatur priuatio nomine: in quantitate autem positio, ut simile, & æquale. Similiter & multitudo in substantia positio, & in aliis priuatione, ut dissimile & inæquale. Et dant rationem, quod hoc accidit quia substantia est primum, & ideo ignotius nobis, quam alia. Sed hoc nihil est: quia si vnum in aliis est notum, etiam multitudo nota est: & sic vtrumque debet in aliis predicamentis nominari nomine positio.

Præterea.

Præterea, Philosophus non dicit, quod vnum sit vnum substantia, sed potius quod idem sit vnum in substantia: & hoc dicitur potius: quia est relatiuum, vt dicit Boëtius. Vnde idem, simile, & æquale, dicunt vnum relatum ad diuersa: & multitudo omnium eorum priuatiue nominatur, vt diuersum, dissimile, & inæquale, quorum omnium expositio est per negationem.

Vnde dicendum, quod est vnum indiuisibile reductum ad materiam vel dispositionem materiae, & vnum reductum ad naturam formæ: sicut dicimus: continuitate vnum & forma vnum: & cum dicimus continuitate vnum, dicimus materia vnum: quia continuitas dispositio materiae est: quicquid autem continuitate est vnum, potentia est multa: omnis autem potentia in genere priuationis est, præcipue potentia materiae, quæ est potentia continui: quod patet: quia continuum potentia passiva impletum est, & non potentia actiua. Vnum ergo reductum ad materiam vnitatem, oppositionem habet ad multum sicut priuatio ad habitum: quia talis vnitatis susceptibilis est multitudinis: & hæc est intentio Philosophi & commenti hoc dicentis. Vnum autem quod reductum est ad formam, habet tres considerationes, scilicet secundum formalem rationem vnius, & secundum id quod est, & secundum id quod est proximum, & consequens ipsum. Primo modo consideratum, habet oppositionem contrarietatis ad multum: quia vtrumque ponitur in specie, & mutuo se expellunt ab eodem susceptibili: & hoc attendunt quidam dicentes in suis commentis super eundem librum, quod vnum & multum opponuntur contrarie. Si autem accipiatur vnum secundum id quod est, ipsum nullam habet oppositionem ad multum, sed potius est principium multi, & saluatur substantialiter in ipso multo: & hoc attendit Auicenna, dicens, quod non habet oppositionem: quia nec priuatio facit habitum, nec saluatur in ipso: nec contrarium facit contrarium, nec secundum naturam saluatur in ipso, nec relatiuum saluatur in relatiuo vt pars, nec affirmatio & negatio possunt esse in tali oppositione. Si enim accipiatur vnum secundum rationem proxime se consequentem, quæ est ratio mensuræ: tunc vnum quod est certum, est mensurans multum quod est incertum: & sic opponuntur vt mensura & mensuratum: & hoc intendit Aristoteles in 10. primæ philosophiæ, & Commentator ibidem, & Auicenna in sua metaph. dicentes, quod opponuntur relatiue vnum & multum. Sed distinguitur ibidem in relatiuis, quod quædam sunt quorum vtrumque dependet ad alterum, & illorum vtrumque ponit reliquum, vt pater & filius, & dominus & seruus. Quædam autem sunt quorum vnum dependet ad alterum, & non è conuerso: & ideo ibi vnum ponit alterum, & non è conuerso, vt scientia & scibile: & sic opponuntur relatiue vnum

& multum: quia multum ponit vnum, & non conuertitur. Vnde Dionysius in lib. de diu. no. cap. 13. Sine vno quidem non erit multitudo, sine multitudine vero erit vnum: sicut & vnitatis ante omnem numerum & multiplicatum. Et ex ista distinctione fere patet solutio ad omnia quæ sita.

DICENDUM ergo ad primum, quod indiuisio est ratio vnius quod cum ente conuertitur, sed non est ratio eius secundum quod est principium discretæ quantitatis: & illa indiuisio non est absolute priuatio, sed est negatio consequens actum formæ, vt supra dictum est: & ideo non probatur per hoc vnum esse priuationem multi: hoc enim quod est esse priuationem multi, non accidit cuilibet vni, vt dictum est, & per hoc patet solutio ad sequens.

AD ALIUD dicendum, quod ens & vnum coincidunt in re nominata per vtrumque, & quoad hoc sunt synonyma, sed non quoad nominum illorum rationes: aliter enim esset negatio, cum diceretur vnum ens, vtrumque coniungendo: ens enim de se non dicit distinctionem: & ideo vnum licet non addat naturam aliquam: tamen addit distinctionem quæ est consequens ex actu formæ: & ideo dicunt Doctores, quod conuertuntur secundum supposita, & non secundum intentiones suas.

AD ALIUD dicendum, quod vnum addit super ens, sed nihil addit supra suppositum entis: & ideo ante intentionem vnius est intentio entis, & simplicior est intentio entis quam vnius: sed id quod est ens, & id quod est vnum, conuertuntur: & per hoc patet solutio ad sequens vsque in finem.

ALIA autem quæ obijciuntur in contrarium, concludunt necessario præter primum: illud enim non sequitur, etiam si detur, quod vnum & ens opponantur aliquo modo vt priuatio & habitus: quia priuatio quæ secundum naturam est post habitum, est illa quæ nihil ponit nisi subiectum: sed etiam quando dicimus vnum priuationem multi, adhuc vnum reductum ad ens continuitate vel formæ: & ideo non est absolute priuatio, & ideo vnum secundum naturam præcedit multa: & per hoc patet solutio ad totum. Sunt quidam hic mirabilia dicentes, quæ nescio si aliquis potest intelligere. Dicunt enim, quod vnum & multum simpliciter opponuntur vt priuatio & habitus, & quod Magister accipit vnum pro vnico, & quod vnum nihil addat super ens etiam secundum intentionem, eo quod Aristoteles dicat, quod eadem est ratio rei & vnius tantum rei: & ideo cum dicitur Deus, intelligitur vnus Deus: & si additur vnus, hoc fit gratia significantiæ vel discretionis. Et hæc omnia meo iudicio non sunt vera: quia licet Deus sit vnus Deus, tamen vnitatis non significatur in nomine, & ideo addi potest & debet. Alia autem supra probata sunt esse falsa.

Quid

Quid per vnum significetur, cum dicitur, vnus Deus.

Cum enim dicitur, vnus Deus, multitudo deorum excluditur, nec numeri quantitas in diuinitate ponitur: tanquam diceretur, Deus est, nec multi sunt vel plures dii. Vnde Ambrosius in lib. de Trinitate ait, Cum vnum dicimus Deum, vnitatis excludit numerum deorum, nec quantitatem in Deo ponit, quia nec numerus nec quantitas ibi est.

ARTICVLVS IV.

Vtrum termini numerales in diuinis prædicent essentiam vel personam?

Deinde queritur de hoc quod dicitur: Cum enim dicitur, vnus Deus, multitudo deorum excluditur. Hic incidunt tres questiones, scilicet vtrum termini numerales in diuinis prædicent diuinam essentiam vel personam? Secunda, Vtrum vniuersæ prædicentur de essentia & persona & notione? Tertia, Vtrum: Pater & Filius & Spiritus sanctus aliquo modo possint dici vnus?

Ad primum proceditur sic: Supra distinctione 22. habitum est pro regula, quod omne nomen non relatiue dictum, in Deo prædicat essentiam: termini numerales non sunt relatiue dicti: ergo prædicant essentiam.

Item Boëtius, Omnia prædicamenta in substantiæ vertuntur prædicationem præter relationem: huiusmodi autem termini dicunt ens in prædicamento quantitatis: ergo in substantiæ vertuntur prædicationem.

Item, Eadem est ratio rei & vnius rei, & eadem prædicatio essentia & vnius essentia: ergo cum essentia prædicat naturam & substantiam, in diuinis vnum & duo & huiusmodi prædicabunt essentiam.

Item, Vnum conuertitur cum ente: ergo prædicat hoc quod prædicat ens in diuinis: sed ens prædicat substantiam: ergo & vnum.

Item, Consignificatum non variat rationem significati, idem enim significat albus, alba, album: ergo etiam vnum significat vnus, vna, vnum: sed vnum in diuinis prædicat substantiam: ergo vnus & vna.

SEDCONTRA: Quicquid essentiam significat, de tribus singulariter dicitur in summa & de vno: ergo si vnus & plures vel duo vel tres essentiam prædicant, possumus dicere, Pater est duo, & Pater est plures, & Pater & Filius sunt vnus: quæ cum falsa sint, patet quod ista non prædicent essentiam.

SOLVTIO. Dicendum, quod in masculino non prædicant essentiam nisi ex adiuncto substantiuo, circa quod ponunt rem suam, & accipiunt substantiam ab ipso: vt si di-

cam, Pater & Filius sunt vnus Deus, vel aliud huiusmodi: & hoc conuenit ratione triplici, scilicet discretionis quam habent huiusmodi nomina in principali significato, & generis quod dicit discretionem personæ, quia non est in rationali natura ens formatum nisi distinctum in persona: & ratione articuli inclusi in talibus nominibus. In neutro autem genere licet remaneant duo ex illis, scilicet discretio significati & articuli: tamen non habent tertium quod præcipue trahit ad personam: quia genus non accidit nomini nisi ex parte substantiæ significatæ & determinatæ secundum modum ad minus: & ideo tunc prædicant essentiam.

AD ALIUD ergo quod primo obijciuntur, dicendum quod talia nomina dicunt relationem: sunt enim consequentia actum proprietatis distinguatæ: relatio enim est multis modis in diuinis, vt supra notatum est.

AD ALIUD dicendum, quod in Deo huiusmodi nomina non dicunt quantitatem, nec sumuntur in specie quantitatis, vt prius dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verum est secundum quod vnum conuertitur cum ente: & bene concedo hoc quod illi termini quando ponuntur cum adiuncto, prædicant naturam illius in diuinis: sed quando absolute ponuntur in masculino genere, substantiuntur, vel adiectiue referuntur ad personas. Per hoc patet etiam solutio ad sequens.

AD ALIUD dicendum, quod aliud est in albus, &c. quia vnus & vnum sunt ab actu formæ generaliter acceptæ in omni ente: album autem & huiusmodi dicunt speciem determinatam: & ideo termini numerales non æquiuocantur secundum quod applicantur diuersis: quia mensura non accipit rationem à mensuratis: quia aliter non esset idem numerus quo numeramus canes, & homines: sed accipit diuersitatem à diuersa ratione mensurandi, sicut modius, & vna: sed quia numerus in omni quantitatis specie simplicior est, ideo non capit diuersitatem rationis à numeratis, sed potest alicui appropriari in vno genere, cui non appropriatur in alio: & ideo absolute dicta vnus, vna, vnum, vnius rationis sunt: & tamen vnus ad personam refertur, & vnum ad essentiam, quando sumuntur absolute propter causam prius dictam.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

ii 3 Q20

Quo sensu dicitur, vnus est Pater, vel vnus est Filius.

D Similiter cum dicitur, vnus est Pater, vel vnus est Filius, & huiusmodi: ratio dicti hæc est, quod non sunt multi patres, vel multi filij, ita & de similibus. Item cum dicimus plures esse personas, singularitatem atque solitudinem excludimus, nec diuersitatem nec multipliciter ibi ponimus: quasi diceretur, Sine solitudine ac singularitate personas confitemur. Vnde Hilarius in 4. lib. de Trinit. sic ait, Dixit Deus, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. *Quæro nunc an solum Deum sibi locutum existimes, an hunc sermonem eius intelligas ad alterum extitisse? Si solum fuisse dicis, ipse voce argueris dicentis, Faciamus, & Nostram. Sustulit enim singularitatis ac solitudinis intelligentiam professio consortij: quia aliquod consortium esse non potest ipsi solitario, neque solitudo solitarij recipit Faciamus: nec alieno à se diceret, Nostram. Attende lector: his verbis, & vide quia nomine consortij est professio pluralitatis, quam professus est dicens, Faciamus, & Nostram: pluraliter enim vtrumque dicitur. Sed hac professione pluralitatis non diuersitatem vel multitudinem posuit, sed solitudinem & singularitatem negauit. Sic ergo cum dicimus plures personas vel pluralitatem personarum, singularitatis & solitudinis intelligentiam excludimus.*

Quid per ternarium significetur cum dicitur, tres persona.

E Ita etiam cum dicimus tres personas, nomine ternarij non quantitate numeri in Deo ponimus, vel aliquam diuersitatem, sed intelligentiam non ad alium nisi ad Patrem & Filium & Spiritum sanctum dirigendam significamus: vt sit huius dicti intelligentia, Tres personæ sunt, vel tres sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus, id est, nec tantum Pater, nec tantum Filius, nec tantum Pater & Filius in deitate sunt, sed etiam Spiritus sanctus, & non alius ab his. Similiter non tantum est ibi hæc persona, vel illa, vel hæc & illa, sed hæc & illa, & non alia. Et hoc fore ita intelligendum August. satis ostendit, vbi dicit, quod illo nomine non diuersitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit.

ARTICVLVS V.

Verum vnitas siue termini numerales vniuocè prædicentur de essentia, persona, & nozione?

D E inde quæritur, Vtrum vniuocè dicitur vnum de essentia & de persona? Videtur quod sic: quia non æquiuocè simpliciter, sed per prius & posterius dicitur de Creatore & creatura: sed inter essentiam & personam non est prius & posterius: ergo dicitur in vtroque ex æquo: ergo vniuocè.

2 Item, Aut vna est vnitas essentia & personæ, aut duæ. Si duæ: ergo essentia & persona sunt duo, quod falsum est: ergo relinqui-

tur, quod sit vna.

S E D C O N T R A: Cum dicitur, Pater est vnus, sensus est, id est, nozione distinctus: cum autem dicitur, essentia vna, sensus est, id est, in se diuisa, & ab alijs diuisa: ergo non vna ratione dicitur essentia vna, & persona vna.

2 Item, Vnum est indiuisum in se, & diuisum ab alijs: ergo si Pater est vnus, ipse erit diuisus ab alijs, quod falsum est: quia Filius est in Patre, & e conuerso.

3 Item, Vnum & ens conuertuntur: ergo eodem Pater est vnus quo Pater est Pater: ergo paternitate est vnus: essentia autem diuina non est vna paternitate, sed seipsa: ergo non dicitur secundum vnam rationem, sed æquiuocè, vt videtur.

A D

Solutio.

A D H O C dicendum, quod vna ratione, & non æquiuocè dicitur: est enim vnitas abstracta ab hoc vno & illo, & illa est vnitas rationis in quolibet vno: quia licet sit à diuersis formis, tamen abstracta ab eis per vnam actum secundum rationem qui est determinare, & finire, & distinguere: & ideo lapis est vnus lapiditate sua, & lignum est vnum non lapiditate: & tamen vnum non dicitur æquiuocè: quia sicut lapiditas distinguit lapidem, ita ligneitas lignum, & ideo vnitas ab vtroque est vnitas rationis: & ideo quoad hoc potest dici, quod vnitas cum dicitur de essentia, dicit vnitatem essentia: & cum dicitur de persona, dicit vnitatem personæ: & licet essentia seipsa distinguatur,

persona autem proprietate, tamen vnitas non erit diuersæ rationis. Si autem consideretur vnitas secundum suppositum: tunc erit omnino vnitas rationis, sed dicta per prius & posterius in essentia & persona.

E T S E C U N D U M hoc dicendum ad primum, quod licet non sit prius & posterius secundum rem inter essentiam & personam: tamen est ibi prius & posterius secundum rationem intelligendi.

A D A L I V D dicendum, quod est vna vnitas re, & non ratione intelligendi, si vnitas accipitur in esse eius quod est vnum, & non abstracta ab ipso: & ideo aliquid conuenit vni quod non conuenit alij.

A D A L I A patet solutio per ante dicta.

Quid per duo cum dicitur, duæ persona, vel Pater & Filius duo sunt.

S Imiliter cum dicitur, duo sunt Pater & Filius, non dualitatis quantitate ibi ponimus, sed hoc significamus, quod non est tantum Pater, nec tantum Filius, sed Pater & Filius, & hic non est illicita & de alijs huiusmodi. Ita etiam cum dicimus, Pater & Filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quod non tantum Pater est persona, nec tantum Filius est persona, sed Pater est persona & Filius est persona, & hæc non est illa.

ARTICVLVS VI.

Verum Pater & Filius & Spiritus sanctus, aliquo modo possunt dici vnus?

D E inde quæritur, Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus sint vnus? Videtur, quod sic: quia sunt vnus æternus, & ly æternus non dirimit rationem vnus: ergo diuisim possum inferre: ergo Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt vnus.

2 Item, Si ratione substantiationis eius quod est æternus, tres sunt vnus æternus, quare non similiter ratione substantiationis de ly vnus, Pater & Filius sunt vnus.

S O L V T I O. Dicendum, quod non concedendum est nisi cum adiuncto subiecto, à quo ly vnus accipit substantiam quam probat

de pluribus simul.

A D P R I M U M autem dicendum, quod licet non dirimat, tamen determinat significatum eius ad naturam in qua vniuntur Pater & Filius.

A D A L I V D dicendum, quod ly vnus dicit id quod est cōsequens essentiam & personam: & quodlibet distinctum, siue sit distinctum essentialiter, siue personaliter: & ideo in masculino subiectum non importat aliquid speciale in quo intelligatur vnus Patris & Filij: hoc autem non facit ly æternus vel immensus. Si autem dicatur, quod secundum hoc possemus concedere, tres sunt ens: dicendum, quod hoc quidam concedunt: sed ly ens magis dicit naturam quam ly vnum: quia vnum nominat per modum dispositionis applicabilis cuiilibet, ens autem per modum subiecti & naturæ.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel persona distincta.

C Vm autem dicimus, distinctæ sunt personæ, vel distinctio est in personis, confusionem atque permixtionem excludimus. Cumque addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus siue differentes proprietatibus, aliam esse hanc personam, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cum dicimus, aliam, & aliam, non diuersitatem vel alienationem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus.

Ii 4

Quomodo

Quomodo ibi accipitur discretio.

HIta & cum dicuntur discretæ personæ, vel cum dicitur discretio in personis esse, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congrue dicitur ibi esse discretio vel distinctio, non diuersitas vel diuisio siue separatio. Vnde Ambr. in 1. lib. de Trinit. Non est ipse Pater qui Filius, sed inter Patrem & Filium expressa distinctio est.

Quomodo Trinitas ibi accipitur.

ICum vero dicitur, Trinitas, id significari videtur quod significatur cum dicitur, tres personæ: ut sicut non potest dici, Pater est tres personæ, vel Filius est tres personæ, ita non debet dici, Pater est Trinitas, vel Filius est Trinitas.

ARTICVLVS VII.

Quid sit distingui in diuinis?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Cum autem dicimus, distinctæ sunt personæ] Hic enim incipit pars secunda distinctionis, in qua tangit quid significant dictiones notiones, distinctus, discretus, trinitas. Et penes ista tria per ordinem sunt hic tria capitula: & hæc omnia plana sunt, si intelligatur quod est distingui & discerni. Distinctio

igitur in diuinis est actus notionem consequens, in quantum est proprietas personalis: sic enim distinguitur una persona ab alia. Discretio autem est idem secundum ordinem & numerum personarum, qui est in diuinis: discreta enim numerabilia sunt. Sed confusio est compositio eorum quæ numerantur adinuicem, inordinata: & in diuinis dicitur acceptionem eiusdem sub diuersis nominibus, ut dicebat Sabellius. Alienatio autem dicitur suram per remotionem vnus ab alio, ut dicebat Arius.

Hoc videtur contrarium esse prædictis.

KHic non est prætermittendum, quod cum supra dictum sit Deum nec singularem nec multiplicem esse confitendum, idque sanctorum auctoritatibus sit confirmatum, in contrarium videtur sentire Iud. dicens, Distinguendum est inter trinitatem & vnitatem. Est enim vnitatem simplex & singularis, trinitas vero multiplex & numerabilis: quia trinitas est trium vnitas. Ecce vnitatem dicit esse singularem, & trinitatem multiplicem & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia singularem accepit sicut & alij accipiunt vnum: multiplicem vero & numerabilem, sicut alij dicunt trinum.

ARTICVLVS VIII.

An bene dicatur Deus trinus & vnus: & an trinitas sit trinum vnitas?

DEinde queritur de hoc quod dicitur in vltima parte [Trinitas vero multiplex est & numerabilis: quia trinitas est trium vnitas, &c.] Contra enim videtur esse, quod Pater est trium vnitas, quia est essentia quæ est vnitas trium: ergo Pater est trinitas.

2 Præterea, Cum dicatur trinitas numerabilis, quare non dicitur Deus esse tres, vel duo: cum omne numerabile, secundum aliquam speciem numeri numerabile sit.

3 Item, Cum dicitur, Deus est trinus & vnus: aut ly Deus supponit essentiam, aut personam. Si essentiam: ergo essentia est trina, quod falsum est. Si personam: ergo aliqua persona est trina & vna, quod falsum est: ergo videtur non esse concedendum Deum esse trinum & vnum.

SE D CONTRA: In himno cantatur, Totius mundi machinam gubernat trinus & vnus.

SOLVTIO.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quod in argumento incidit fallacia accidentis: sicut si sic procedatur, Sortes est omne animal, quia animal est vnum in quo vniuntur omnia animalia. Tamen quidam dicunt, quod cum dicitur, trinitas trium est vnitas, etymologia nominis est: sed de hoc supra diximus, quia licet secundum nomen importet essentiam in recto, tamen secundum significationem rei è conuerso est: & ideo trinitas est tres vni in vna essentia.

AD ALIUD dicendum, quod Deus non

est numerabilis: & si trinitas numerabilis dicatur, hoc intelligitur de numero quodam, scilicet notionum & personarum, & non simpliciter: nec iste numerus excludit simplicitatem vel vnitatem essentiae, sed potius solitudinem & singularitatem.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est vera, Deus est trinus & vnus: & ly Deus supponit essentiam in supposito in communi: & ideo gratia essentiae conuenit ei vnus, & gratia suppositorum trinam, supple esse.

DISTINCTIO XXV.

Quid significatur cum dicitur pluraliter, tres personæ, vel dua personæ.

PRÆTEREA considerandum est, cum hoc nomen, persona (ut prædictum est) secundum substantiam dicatur, quæ sit intelligentia dicti cum pluraliter profertur, tres personæ, vel duæ personæ: & cum dicitur, Alia est persona Patris, alia est persona Filij, alia est persona Spiritus sancti. Si enim in his locutionibus personæ vocabulum essentiae intelligentiam facit, plures essentias confiteri videbimur, & ita plures deos. Si vero essentiae significationem ibi non tenet, alia est huius nominis ratio cum dicitur, Pater est persona, vel Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ: & cum dicitur, Alia est persona Patris, alia Filij, & huiusmodi.

Quod videtur secundum essentiam dici, alia est persona Patris, alia Filij, siue tres personæ, ut cum dicitur, Pater est persona, Filius est persona.

Persona enim, ut supra ait August. ad se dicitur: & idem est Deo esse personam quod esse: sicut idem est ei esse, quod Deum esse. Vnde manifeste colligitur, quod essentiam diuinam prædicamus dicentes, Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, id est, essentia diuina: & omnino vnum & idem significatur nomine personæ, id est, essentia diuina, cum dicitur, Pater est persona, & Filius est persona: quod significatur nomine Dei, cum dicitur, Pater est Deus, Filius est Deus. Ita etiam idem significatur cum dicitur, Deus est Deus, & Deus est persona. Vtroque enim nomine essentia diuina intelligitur, quia vtrumque secundum substantiam dicitur. Cum vero dicitur, Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ, quid nomine personæ significamus: an essentiam? hoc enim videtur, si supra posita verba August. diligenter scrutemur. Supra enim dixit, quod ideo tres personas dicimus,

mus, quia id quod persona est, commune est tribus. Et item quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Videtur ergo eandem tenere significationem hoc nomen, persona, cum dicitur, tres personæ, quam habet cum dicitur, Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona. Quia, ut ostendit August. hoc dicitur, id est, tres personæ, propter illud, quia id quod persona est, commune est eis. Id ergo quod commune est eis, id est, Patri & Filio & Spiritui sancto, videtur significari nomine personæ: cum dicitur, tres personæ.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quod secundum essentiam dicatur etiam cum pluraliter profertur.

ALiter etiam videtur posse ostendi, quod ibi nomine personæ significetur essentia, cum dicitur, tres personæ. Ut enim supra dixit August. Ea necessitate dicimus tres personas, ut responderemus quærentibus quid tres vel quid tria. Cum ergo queritur, quid tres, vel quid tria: conuenienter respondetur cum dicitur, tres personæ. At cum queritur, Quid tres, vel quid tria: Per quid de essentia queritur. Non enim inuenitur quid illi tres sint nisi essentia. Si ergo quæstioni recte respondeamus, oportet ut respondendo essentiam significemus: alioquin non ostendemus quid tres sint. Si vero respondentes, essentiam significamus, ipsam essentiam personæ nomine intelligimus, cum dicitur, tres personæ.

DIVISIO TEXTUS.

PRÆTEREA considerandum est, cum hoc nomen, persona. Hic incipit secunda pars in qua Magister accedit ad considerationem personæ, quæ numeratur dictionibus numeralibus. Et ita diuiditur ista distinctio in duas partes, in quarum prima ponit rationes & opiniones dicentium personam in singulari & plurali semper substantiam significare. In secunda vero ponit suam opinionem, quod in plurali ex tempore responsionis fidelium ad quæstionem, quid tres? non significauerit essentiam, sed substantiam quam dicunt Græci hypostasim ibi. [Sciendum est ergo, quod hoc nomen, persona, &c.] in prima parte ponit quatuor capitula, in quorum primo mouet quæstionem. In secundo ponit rationem supra positam ab auctoritatibus supra positam ibi. [Persona enim, ut supra ait Aug.] in tertio ponit rationem ex natura dictionis interrogatiue sumptam ibi. [Aliter etiam potest ostendi, &c.] in quarto ponit opinionem has rationes sequentium ibi. Quibusdam videtur, quod nomina personæ, &c.

ARTICVLVS I.

Quid sit persona secundum definitionem?

Incidunt autem duæ quæstiones ante literam, scilicet quid sit persona secundum definitionem? Et utrum vniocetur in diuinis personis & creatis? Ad primum ponitur definitio Boëtij in lib. de duabus naturis in vna persona Christi. Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Alia definitio est Richard. in quarto lib. suo de Tri. sic, Personam dicimus aliquem solum à cæteris omnibus singulari proprietate discretum. Item infra ibidem, Persona diuina est diuinæ naturæ incommunicabilis existentia. Item infra ibidem, Persona est existens per se solum iuxta singularem rationalis naturæ existentie modum. Alia datur à Magistris, hæc scilicet, Persona est hypostasis distincta proprietate ad dignitatem pertinente.

Obicitur autem contra primam: quia Magister in 3. lib. di. 10. cap. 1. dicit, quod illa Boëtij descriptio personæ, non conuenit diuinis personis.

2. Hoc etiam per rationem ostenditur sic: Quicquid non est rationalis naturæ non est persona: Deus non est rationalis naturæ: ergo non est persona. Prima patet per se. Secunda probatur per hoc quod rationale est differentia diuisiua animalis: Deus autem animal non est, quia corpus non est: ergo rationalis non est.

3. Item,

3. Item, Cum dicitur, rationalis naturæ, sumitur natura in aliqua communitate: hæc autem communitas contrahitur in persona per hoc quod aliquid addit: ergo persona in additione se habet ad naturam: ergo est composita, quod falsum est, cum in diuinis eiusdem simplicitatis sit persona & natura.

4. Præterea, Cum dicitur, substantia, essentia, persona, natura: quare non dicitur personam esse substantiam indiuiduam rationalis essentia vel substantia, sicut naturæ?

Si forte dicas, quod persona est eiusdem simplicitatis cum natura, & nihil addit: quia non dicitur ut ens de essentia diffiniti quod in diffinitione cadit oblique, sicut cum dicitur simum vel simitas nasi curuitas, & claudum curuitas cruris, non dicitur nisi vnum: quia id quod oblique cadit ibi, non est de essentia eius. Si, inquam, sic dicas. Contra: Aliter est in diffinitione substantia, & aliter in diffinitione accidentis, ut dicit Philopon in prima philosophia lib. 7. quia in diffinitione substantia non recipitur accidens, sed in diffinitione accidentis necesse est recipere subiectum, aut determinatum, sicut in propria passione: aut indeterminatum, sicut in aliis. Cum ergo diffinitur persona, aut diffinitur sicut substantia supposita: sicut dicit Boëtius expresse, quod persona nominat substantiam suppositam: aut diffinitur ut accidens commune, vel proprium: quia non est dare medium. Si primo modo diffinitur: ergo nihil ponitur in diffinitione eius quod non sit de essentia eius aliquo modo: & rationalis naturæ ponitur in eius diffinitione: ergo aliquo modo est de essentia eius. Si autem diffinitur ut accidens: tunc subiecti mentio debet fieri in diffinitione, quod iterum falsum est.

2. Item, Commentator ibidem dicit, quod ea quæ sic cadunt oblique in diffinitione accidentium, sunt loco differentiarum specificantium accidens: & ea quæ in recto, sunt loco generum: & hoc patet: cum enim simitas dicitur curuitas nasi, per se curuitas non differt simum à claudo, quia utrumque curuitas est, sed per se nasi: ergo id quod cadit in obliquo in talibus diffinitionibus, est subiectum circa quod est per se essentia accidentis diffiniti. Si ergo simile est quod adductum est pro simili, rationalis naturæ notabit subiectum circa quod est persona, quod falsum est.

3. Item, Aut rationalis natura est de substantia cuiuslibet personæ, aut non. Si est de substantia: tunc videtur obiectio procedere. Si non: tunc accidentaliter se habet ad illam, quod iterum falsum est.

4. Item, Boet. querendo diffinitionem personæ, diuidit substantiam per rationalem & irracionalem, & vniuersalem & particularem: ergo ly rationalis natura in diffinitione contrahit, sicut differentia constituens: & sic erit de intellectu personæ.

5. Item, Rationalis natura predicatur in recto de qualibet persona: Sortes enim est

rationalis natura, & Gabriel est rationalis natura, & pater est rationalis natura: aut ergo predicatur, ut accidens, aut ut substantia: non ut accidens, sicut patet cuiuslibet: ergo ut substantiale predicatum: ergo est de intellectu & ratione subiecti: & de hoc putabam neminem dubitare: ergo videtur sequi ratio prima, quia persona videtur esse maioris compositionis quam natura rationalis.

VLTERIVS queritur de hoc quod dicitur substantia: aut enim substantia sumitur ibi pro essentia, aut pro hypostasi. Si pro essentia: ergo essentia est indiuidua: sed indiuiduum notat distinctionem, quam ponit, circa substantiam: ergo hæc distinctio ponitur circa essentiam: ergo essentia distinguitur, quod falsum est. Item, Si persona est substantia indiuidua, tres personæ sunt tres substantiæ indiuiduæ: quia multiplicato diffinito, multiplicabitur & diffinitio necessaria: si ergo persona dicit essentiam: ergo tres personæ erunt tres indiuiduæ essentia, &c. quod est hæresis. Item, Si dicat hypostasim: tunc videtur superfluere id quod additur, indiuidua substantia. Ad hoc etiam potest adduci quod Boëtius venando hanc diffinitionem, diuidit substantiam in vniuersalem & particularem, & contrahit per hoc quod addit indiuidua, eo quod substantia vniuersalis non est personæ: ergo videtur, quod substantia stet in loco eius quod est ut secunda substantia: hæc autem non est hypostasis: ergo substantia non est idem quod hypostasis. Item, Boet. dicit, quod Græci non vocant hypostasim, nisi indiuiduum rationalis naturæ: ergo hypostasis idem est cum personæ: & si substantia esset idem quod hypostasis, caderet idem in diffinitione sui ipsius.

Si forte dicas, quod substantia significat essentiam: sed supponit personam & hoc quod dico indiuidua, additur ei ad explanationem suppositi, quod est in illo implicite: sicut cum dicitur, Deus Pater generat, ly Deus significat essentiam, & supponit personam Patris propter ly generat: quia soli Patri conuenit: & tamen non superflue additur ly Pater: quia explicat suppositum, quod implicite fuit in ly Deus. Si, inquam, sic dicas. Contra: Secundum hoc enim ly substantia supponit personam indeterminate, & significat essentiam: & tunc quero, Quid facit ipsum sic supponere? eum enim dicitur Deus absolute, non supponit personam, sed significat & supponit essentiam: sed potest trahi ex adiuncto notionali propter modum significandi, quia significat concretive ad supponendum pro persona.

2. Si dicas, quod ly indiuidua cogit supponere: tunc obicitur sicut prius, quod in se stabit pro substantia communi quæ est essentia, & ly indiuiduum non coarctat ipsum nisi rem suam ponendo circa ipsum: ergo distinctio ponitur circa essentiam diuinam.

3. Præterea, Non est idem modus significandi in ly Deus, & in substantia: non enim concedimus, quod substantiam substantia generat,

generat, licet concedamus, quod Deus Deum generat: ergo non habet ita proprie stare pro persona sicut ly Deus: & ita videtur illa locutio non posse stare.

VLTERIVS queritur, Quid prædicat individua? Aut enim dicit solam negationem, ut quidam dicunt, aut positive dicit aliquid. Si dicit negationem solam: cum igitur negatio sola nihil constituat, & nihil coarctat, videtur nec constitui persona per se, nec etiam coarctari substantia. Si autem dicit aliquid positive, scilicet individuationem per aliquid distinguens, tunc ex additione se habet ad substantiam: & ita persona erit composita. Alias autem definitiones disputare non oportet: quia dubia earum patentur ex solutione istorum.

DICO igitur sine præiudicio, consentiendo quibusdam ante me, quod si inspiciatur proprietas rei quæ est persona, persona magis proprie est in divinis quam in creaturis. Si autem respiciatur usus nominis quod est persona, dico quod secundum illam definitionem Boetij non competit divinis, nisi exponatur sic, ut substantia sit existentia, ut dicit Richardus, ut supra est explanatum, & individuum dicat distinctum proprietate, & natura rationalis pro intellectu divina ponatur. Et hoc modo respondeo ad obiecta.

AD PRIMUM dicendum, quod Magister respicit vnum eorum nominum quæ ponuntur in definitione personæ, & non rem quæ est persona.

AD ALIUD dicendum, quod rationale dicitur communiter, & proprie. Communiter prout per prius & posterius est in divina, angelica, & humana natura: & tunc rationalis natura discretiva veri & falsi, & boni & mali: proprie autem sumitur prout dicit Isaac, quod ratio incipit in umbra intelligentiæ, quia intelligentia accipit in intellectu deiformi. Ratio autem inquitens, & studens, & discursans (ut dicit Dionysius) habet acceptiones propter maiorem sui obtenebrationem, & ideo cadit in definitione hominis: & est differentia diuisiva animalis. Verum est tamen, quod Gregorius in hom. Epiphaniæ vocat Angelum animal rationale: sed hoc alibi expeditum est, quod dicitur animal non à natura animalis, sed potius à vi animalis, ut videtur velle Dionysius quia vim habet discretivam sensibilibus & rationalium.

AD ALIUD dicendum, quod in veritate omnino simplex, nullam potest habere definitionem: sed est simplex, ut simplex: & est simplex, ut non simplex: simplex ut simplex, sicut ens, & essentia, & huiusmodi, in quorum definitione nihil potest poni quod non esset posterius illis secundum intellectum, & de quo ipsa non prædicarentur sine conversione. Simplex autem ut non simplex, est quod re quidem simplex est, sed tamen secundum modum intelligendi habet aliquid prius: & tale est persona, & cetera quæ in Deo diffiniuntur. Vnde bene concedo, quod natura rationalis est de intellectu personæ, sicut ens de essentia eius. Si autem

queratur, Quare ponitur in obliquo? Dicendum, quod ut dicit Dionysius, persona nominat substantiam suppositam, & illa in creaturis diuersitatem aliquam rei habet ad naturam cuius est, sive sub qua est. In divinis autem est, diuersitas secundum modum intelligendi, non secundum rem: & istam diuersitatem importat obliquus qui transitivus est.

AD ALIUD dicendum, quod natura ponit respectum ad rem naturæ: quia res naturæ est dupliciter: naturæ scilicet ut subiecta ei, & ut constituta per ipsam. Persona autem res naturæ est, substantia vero & essentia non important talem respectum: & hæc congrue ponuntur in definitione.

AD ALIUD bene concedo, quod non est simile de definitione accidentis: quia accidentis nulla est definitio nisi secundum quid: sed persona non sic diffinitur, sed potius natura rationalis aliquid est personæ vel re, ut in inferioribus: vel modo intelligendi, ut in superioribus.

AD ID quod ulterius queritur de substantia, quid significet? Dicendum, quod substantia dicitur quatuor modis. Quandoque enim dicitur substantia diuisa contra accidentem: & secundum hoc nominat naturam primi prædicamenti: vel rem quæ communis est primæ substantiæ & secundæ saluatam in utraque: hæc autem substantia nihil aliud est quam ens per se existens, gratia eius quod est per se existere diuisum contra accidentem, quod est ens in alio existens, sicut accipit Aristoteles substantiam in prima philosophia in lib. 9. in principio, ubi dicit, Dicitur ens de ente cui attribuuntur alia entis prædicamenta, ubi dicitur ens de substantia: dicuntur enim multa entia secundum quod recipiunt definitionem substantiæ, ut qualitas, & quantitas, & alia quæ dicuntur hoc modo. Secundo & tertio dicitur substantia per partes diuisive istius, scilicet primæ, & secundæ, secundum quod primam dicimus ab actu substantiæ secundæ & accidenti: secundam autem ab actu substantiæ & accidenti, quod etiam subsistere conuenit ei gratia primæ in qua habet esse, & non gratia sui ipsius: ut patet, cum dicitur, homo albus, ly albus refertur ad hominem gratia suppositi quod est substantia prima, & non gratia significati quod est secunda. Quarto modo dicitur substantia quid vniuersaliusque prædicamenti: & hanc vocant quidam substantiam logicam: sicut dicit Aristoteles. Siquis cubitali magnitudine posita dixerit, quod positum est, bicubitalem magnitudinem vel quantitatem esse, quid est dicit, & quantum dicit, & quantum significat: & si albedine posita dixerit, quod positum est, colorem esse, quid est dicit, & qualitatem significat. Possimus ergo dicere, quod substantia significet substantiam in communi, vel quod ponatur pro hypostasi. Si primo modo dicere volumus: tunc dicemus, quod licet substantiam significet, non tamen supponit eam, sed supponit pro hypostasi.

AD HOC autem quod queritur, Quid cogat

cogat eam stare pro hypostasi? Dicendum, quod de se potest stare pro utroque, scilicet pro natura communi quæ est ut secunda: & hypostasi quæ est ut prima substantia, & per adiunctum individuum stabit pro hypostasi, licet significet substantiam: & hoc videtur esse de intentione Boetij, quia hoc modo venatur definitio.

AD HOC autem quod ulterius obiicitur, quod secundum hoc essentia erit individua: dicendum, quod non: quia adiectiuum dicitur circa substantiam cui adiungitur: restringit enim ipsum, & ponit rem suam circa ipsum: ut patet, cum dicitur, homo albus: dicimus enim, quod homo habet significatum & suppositum: & non oportet, quod adiectiuum ponat implicationem circa utrumque, sed circa illud cuius primo est accidentem, & hoc est suppositum: & per consequens non restringitur ly homo in significato, sed potius in supposito. Ita dico hic, quod substantia significat substantiam in communi, & adiectiuum respicit ipsam secundum id cui conuenit per se distinctio quæ importatur per ly individua: & ideo ponit distinctionem in supposito: & ideo patet etiam, quare non sufficit ly individua: non enim habet substantiam quæ traheretur ad substantiam pro supposito incommunicabili, nisi adderetur individua.

AD HOC autem quod probatur, quod substantia de se dicat suppositum, & individuum explicet: bene concedo, quod mihi non videtur verum, sicut probat obiectio. Ad hoc autem quod obiicitur, quod multiplicato diffinito, &c. Respondeo, quod nescio quid prohibeat, quin hoc sensu possumus dicere tres substantias indiuisas rationalis naturæ: quia substantia stat pro supposito: & hoc bene cadit in pluralitatem, eo quod distinctio (ut iam habitum est) non ponitur circa essentiam quæ est substantiæ significatum. Si autem velimus dicere, quod substantia significat hypostasi, ut quidam Magistri dicunt: tunc dicemus, quod non superfluit additio individui: quia licet hypostasis sit suppositum distinctum, non tamen rationem distinctionis importat in nomine: & hæc ratio distinctionis significatur, cum dicitur individua: sicut cum dicitur, Deus Pater generat, ly Deus dicit suppositum verbi quod importat actum notionalem Patris: nec superflue additur Pater, quia dicit rationem quæ suppositum refertur ad talem actum, qui Patris proprietate significatur, cum dicitur, Deus Pater.

AD HOC quod ulterius queritur de ly individua, sine præiudicio dico, quod positive intelligitur: negatio enim consequens positionem relinquit positum ante se.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod ratione affirmationis non exprimitur separatim eius à substantia communi, sed ratione negationis: & ideo nominatur à negatione, cum dicitur substantia individua, ut idem sit quod substantia communigabilis.

Alia autem definitiones Richardus omnes dantur per comparisonem ad id quod individua. *D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.*

viduat personam. Et prima dicit hoc in communi secundum quod competit Deo, Angelo, & homini. Secunda autem diuina tantum. Tertia videtur corrigere definitionem Boetij, quod melius dicatur existentia quam substantia. Quarta dicit subiectum personæ, & proprietatem in communi. Magistrorum autem definitio datur per comparisonem ad mores vel ciuilia iuxta cuius similitudinem transmittitur nomen generaliter ad indiuidua rationalis naturæ.

ARTICVLVS II.

An persona vniuoce sit in diuinis & in creaturis?

Secundo queritur, Vtrum vniuoce sit in Deo & in creatura? Videtur autem, quod non: quia dicit Richardus, quod in Deo distinguuntur personæ proprietate originis tantum: in Angelis autem proprietatibus naturalibus, non originis: in hominibus autem utroque modo. Ergo videtur, quod persona in triplici ratione conueniat triplici naturæ rationali.

Item, Nihil est vniuoce Deo & creaturæ, ut supra sepe probatum est: persona conuenit Deo & creaturæ: ergo non vniuoce.

SED CONTRA videtur quod vniuoce: nihil enim prohibet quantumcumque distantia eadem ratione communi participare negationem, ut Deum & lapidem non ambulare: sed perfectiorem personæ consistit in negatione, scilicet individuum quod vniuoce est, & personæ completiorem: ergo videtur, quod vniuoce conueniat.

VLTERIVS si concedatur, quod conueniat per prius & posterius, queritur, Cui conueniat per prius? Videtur, quod prius conueniat creaturæ: quia in illa omnia secundam proprietatem inueniuntur quæ ponuntur in definitione personæ: sed non est sic in Deo qui omnino simplex est: ergo per prius conuenit homini.

SOLVITUR. Dico sine præiudicio, quod conuenit per prius & posterius: & res quidem per prius est in Deo quam in inferioribus, secundum usum autem nominis per prius est in inferioribus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod persona in quantum abstrahit ab hoc & illo modo, ad distinctionem personæ diuinæ sub natura eadem remanente, refertur distinctio personæ in inferioribus: quia sicut dictum est supra, quod distincti sunt vnum naturæ vel diuersi in natura, nihil facit hoc ad rationem personæ, sed tantum existere solum per se secundum modum rationalis naturæ: & ideo verius est persona in diuinis, ubi non diuiditur ab aliâ, sed distinguitur, quam in inferioribus.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verum est, quod nihil est omnino vniuoce, nec etiam est simpliciter æquiuocum id quod inuenitur in creatura & in Creatore.

AD ALIUD dicendum, quod ly individua non est simpliciter negatio, sicut non ambulare, in Deo & in lapide: & ideo non

est simile: & tamen quidam concedunt con-
clutionem propter argumentum.

A D I D quod ulterius queritur, patet solu-
tio per ante dicta. *Ad quest.*

*Opinio quorundam qui putant essentiam significari nomine
persona, cum dicimus tres personas.*

D Vibusdam videtur, quod nomine personæ significetur essentia, cum
dicitur, tres personæ: propterea quia August. dicit ideo dici tres
personas; quia commune est eis id quod est persona: vt sit talis intelli-
gentia, Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ; id est, sunt
tres id habentes commune quod est persona, id est, tres sunt quorum
quisque est persona, id est, essentia. Sed quomodo iuxta hanc intelli-
gentiam dicetur, alia est persona Patris, alia Filij? Et hoc etiam ita vo-
lunt intelligere, scilicet, alius est Pater, & alius est Filius, id tamen com-
mune habentes quod est persona. Et hoc confirmant auctoritate Aug.
qui in 7. de Trinit. ait, Tres autem personas eiusdem essentia, vel tres
personas vnam essentiam dicimus: quasi aliud ibi sit quod essentia est,
aliud quod persona est. Hac auctoritate & præmissis conantur asserere,
in prædictis locutionibus nomē personæ essentiam significare. Sed quid
respondebunt ad id quod ipse August. in lib. de fide ad Petrum dicit, (sci-
licet quod alius est Pater in persona siue personaliter, alius personaliter
Filius, alius personaliter Spiritus sanctus? Quomodo enim alius perso-
nalit. r Pater, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus,
si in esse personam omnino conueniunt, id est, si persona essentia tan-
tum intelligentiam facit? Ideo nobis videtur aliter hoc posse dici con-
gruentius iuxta catholicorum Doctorum auctoritates.

EXPOSITIO TEXTVS.

D E I N D E queritur de hoc quod
dicit in 4. cap. primæ partis *ibi*
[Pater & Filius & Spiritus san-
ctus sunt tres personæ, id est, sunt
tres id habentes commune quod est persona,
&c.] isti dicebant, quod persona non signi-
ficat nisi essentiam, & supponit eandem, &
connotat distinctionem quandoque vnam,
quandoque plures. Vnam, sicut cum dicitur,
Pater est forma, id est, per se vnum ibi enim

per ly vnum supponitur & significatur essen-
tia: & per ly per se connotatur distinctio. Pla-
res autem distinctiones, vt cum dicitur, Pa-
ter & Filius sunt personæ, id est, vnum sunt,
& adiuuicem distincti. Sed videtur, quod ex
ista opinione sequatur hæresis sic: Hæc per-
sona est Pater: hic secundum istos non fit de-
monstratio nisi essentia: & essentia Patris est
essentia Filij: ergo persona Patris est persona
Filij, quod falsum est & hæresis: & ideo
huic opinioni non est adhærendum. Sed se-
cundum supra dicta, dicendum quod persona
significat substantiam suppositam cum pro-
prietate, vt dicit Dionysius.

*Quod hoc nomen, persona, tripliciter in Trinitate accipitur: & hac
est utilis & Catholica doctrina de persona & personis.*

S C I E N D U M est igitur, quod hoc nomen, persona, multiplicem intel-
ligentiam facit, non vnam tantum. Et vt Hila. ait in lib. 4. de Trinit.
Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non ser-
moni res, sed rei sermo subiectus est. Discernentes ergo dicendi causas
huius nominis, scilicet persona, significatione distinguimus dicentes,
quod hoc nomen, scilicet persona, proprie secundum substantiam di-
citur,

cirur, & essentiam significat, sicut supra ostendit August. cum dicitur, *Dist. 25. ut D.*
Deus est persona, Pater est persona. Quadam tamen necessitate (vt su-
pra dixit August. translatum est hoc nomen. vt pluraliter diceretur tres
personæ, cum quæreretur, quid tres, vel quid tria, vbi non significat es-
sentiam, id est, naturam diuinam quæ communis est tribus personis, sed
subsistentias vel hypostasises secundum Græcos. Græci quippe (vt supra
dixit Aug.) aliter accipiunt substantiam, id est, hypostasim, aliter nos.
Nos enim substantiam dicimus essentiam siue naturam. Personas au-
tem dicimus sicut illi dicunt substantias, id est, hypostasises. Si ergo nos
ita accipimus personas, vt illi accipiunt substantias, vel hypostasises. At
illi aliter accipiunt hypostasises quam nos substantiam: aliter ergo nos ac-
cipimus personas quam substantiam. Cū ergo dicimus tres personas, non
ibi personæ nomine essentiam significamus. Quid ergo dicimus? Dici-
mus: quia tres personæ sunt, id est, tres substantiæ, scilicet tres entes pro
quo Græci dicunt tres hypostasises.

DIVISIO TEXTVS.

D E I N D E accipe secundam partem
distinctionis quæ incipit *ibi* [Scie-
dum est ergo, quod hoc nomen,
&c.] Hæc enim pars diuiditur in
tres, in quarum prima tangit Magister signi-
ficatum huius nominis, persona, secundum
suam opinionem. In secunda autem exposi-
tiones auctoritatum in quibus ponuntur di-
ctiones numerales, vel distinctionem notan-
tes. cum hoc nomine, persona, secundum
istam opinionem *ibi* [Nunc inspiciamus,
Vtrum secundum eandem rationem] In ter-
tia probat, quod persona in diuinis facit tri-
plicem intelligentiam *ibi* [Ex prædictis col-
ligitur, &c.] In prima harum sunt quatuor
capitula, in quorum primo ponit opinionem,
quod significat substantiam & hypostasim. In
secundo adhibet probationem *ibi* [Et hic
sensus adiuvatur] In tertio respondet qua-
estioni hæreticorum factæ per quid res, secun-
dum opinionem illam *ibi* [Ad hoc autem
quod illi dicunt] In quarto excusat quod di-
xerat tres res *ibi* [Non autem te moueat,
& cæc.]

ARTICVLVS III.

*An in diuinis sit alia communi-
tas quam natura siue essen-
tia diuina?*

I N C I D I T autem hic dubium de hoc quod di-
citur in primo cap. *ibi* [Tres personas] vbi
non significat essentiam, id est, naturam di-
uinam quæ communis est tribus personis, sed
subsistentias. Hoc enim videtur falsum: non
enim est communitas in diuinis nisi nature:
persona autem est communis: ergo significat
naturam.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

2 Præterea, Persona est communis, &
natura est communis: aut eadem communi-
tate, aut alia: non alia, quia nihil aliud in
diuinis commune est tribus: ergo eadem:
ergo significat essentiam. Si forte dicas, quod
est commune re, & est commune ratione: &
persona est commune ratione, & essentia re.
Contra: Aut illi rationi aliquid subest, aut
nihil. Si nihil: tunc est casus & vana. Si ali-
quid: aut illud est natura, aut aliud: & inde
procedatur, vt prius.

P R A E T E R E A, Magister videtur innue-
re, quod persona significat in plurali aliud, &
aliud in singulari: & hoc est impossibile, quia
plurale non nisi geminat suum singulare, &
non variat significatum.

S O L V T I O. Dicendum secundum supra
dicta, quod nulla est communitas in diuinis
nisi essentia: sed ex illa significantur multe
ex consequenti: sicut distinguendo supra 23.
distinctione notatum est: & bene concedo,
quod illæ communitates sequentes sint com-
munitates rationis.

A D I L L V D autem quod contra obiici-
tur, dicendum quod rationi respondet ali-
quid in re: quia realiter significatur, cum dicitur,
tres personæ sunt vnus Deus: aliter enim
dicitur communitas substantia per ly Deus.
& aliter per ly sunt, & aliter per ly isti vel
personæ: & licet sit vna communitas natura
in omnibus importata: non tamen sub eodem
modo significandi: quia in ly personæ impor-
tatur vt in suppositis, & in ly sunt in habi-
tudine suppositi ad naturam, & in ly Deus
vt in communi natura secundum rem: & hoc
determinatum est supra: & ideo in vno cadit
pluralitas, in alio non.

A D I D quod queritur de opinione Magi-
stri, dicendum quod ipse non est illius opi-
nionis, sed potius, quod persona significet
substantiam subiectam, sicut supra probauit:
sed intendit, quod licet significet eam, non
tamen supponit eam, eo quod in intellectu
suo claudat incommunicabile importatum
per ly indiuiduum, quod cadit in eius diffi-
nitione.

K k 2

nitio: & illud ponit circa suppositum, & non circa significatum, ut dictum est in questione de diffinitione persone: & idem dicit dicere, quod in plurali numerum ponit circa suppositum, & non circa significatum: suppositum enim suum significatur per subsistentiam, vel hypostasem, sicut dictum est supra in questione de quatuor nominibus.

ARTICVLVS IV.

An in diuinis potest admitti, quod sint tres entes?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Tres entes, &c.] Dicit enim Ansel. in monolo. quod essentia, esse, & ens, differunt, sicut lux, & lucere, & lucens: ergo ens non est nisi essentia ens: sed tres sunt vna essentia:

Offendit verba Augustini conuenire huic sententia.

ET hic sensus adiuuatur ex verbis Aug. præmissis, si interius intelligatur. Quia enim Pater est persona, id est, essentia, & Filius est persona, & Spiritus sanctus persona: ideo dicuntur tres personæ, id est, tres subsistentiæ, vel entes. Non enim possunt dici tres subsistentiæ, vel entes, nisi singulus eorum esset persona, id est, essentia. Quia ergo eis commune est id quod est personæ, id est, essentia, ideo recte dicuntur tres personæ, id est, subsistentiæ vel subsistentes: ut sicut essentia quæ eis est communis, vere ac proprie est: ita illi tres vere ac proprie subsistentiæ vel entes intelligantur. Ideoque August. causas dictorum discernens, dicit tres personas esse vnã essentiam vel eiusdem essentia, non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur ibi esse persona, aliud essentia, non autem sunt vna persona vel vnus personæ, licet persona secundum substantiam dicatur aliquando: nam si hoc diceretur, confusio fieret in personis.

Ibidem.

ARTICVLVS V.

Quare bene dicitur, eiusdem essentia, & non eiusdem Dei: quare qualibet persona, & non quilibet Deus: cur non potest dici tres personæ ex eadem essentia?

Deinde queritur de hoc quod dicit in 2. cap. [Tres personæ vnã essentiam, vel eiusdem essentia, non ex eadem essentia, &c.] Queritur enim ratio huius.

Similiter quare dicitur, eiusdem essentia, & non eiusdem Dei esse tres personæ: cum idem dicat [Dei, & essentia]

Item, Bene dicitur, qualibet persona, licet persona significet substantiam, non tamen dicitur, quilibet Deus: & queritur ratio huius.

Solutio. Dicendum, quod cum dicitur, ex eadem essentia, præpositio importat

ergo sunt vnũ: non ergo tres entes.

Solutio. Entes potest teneri participialiter: & sic conceditur, tres entes, hoc est, tres qui sunt: quia sic in se claudit rem sui verbi cum hoc nomine qui: & sic intelligit Magister. Si autem nominaliter sumeretur, tunc haberet calumniam. Sed tunc adhuc dicendum est, quod potest sumi secundum modum significandi, quia dicit concretive: & tunc refertur iterum ad personas: ita scilicet, quod ly tres sit substantiuum, & ly entes sit actiuum. Si autem sumatur absolute pro essentia, & sit substantiuum, falsa erit locutio: licet quidam dicat, quod ens generale est, & potest referri ad personam, & ad naturam æqualiter: & tunc non erit eadem ratio de omnipotentibus, vel æternis, vel alio: sed tamen ars dirigendi se in talibus locutionibus notata est supra dist. 8.

Solutio.

Obiectioni illorum hic respondet, quæ nituntur probare personas secundum essentiam accipi: quia respondemus querentibus quid tres, vel quid tria.

AD hoc autem quod illi dicunt, cum queritur, quid tres vel tria, de essentia queritur, quia non inuenitur quid illi tres sint nisi essentia: per hoc volentes nos inducere ut nomine personæ essentiam intelligamus, cum respondemus tres personas. Ita dicimus, Indubitabiliter verum est, quia non inuenitur vnũ aliquid quod illi tres sint nisi essentia. Vnũ enim sunt illi tres, id est, essentia diuina. Vnde veritas ait, Ego & Pater vnũ sumus. Veruntamen cum queritur, quid tres vel quid tria, non de essentia queritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cum fides Catholica tres esse profiteretur, sicut Ioannes in epistola canonica ait, Tres sunt qui testimonium perhibent in cælo: quærebat quid illi tres essent, id est, an essent tres res, & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res significarentur. Et ideo loquendi necessitate inuentum est hoc nomen, persona, ad respondendum, & dictum est, tres personæ.

G

Ioan. 10.

1. Ioan. 5.

ARTICVLVS VI.

Queritur de hac questione, Quid tria, & quid tres res?

Deinde queritur de 3. cap. ibi [Ad hoc autem quod illi dicunt] Videtur enim, quod nihil quærebat nisi essentia: quia hypostasem certe supponebantur cum suis proprietatibus in verbo Ioannis, cum dicebat, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: ergo de illis non quærebat: cum igitur nihil amplius sit in personis, nisi essentia, videtur, quod essentia quærebat. Sed contra: Hæc etiam certa supponebatur in verbo Ioannis, cum dixit: Et hi tres vnũ sunt: ergo videtur, quod nihil poterat queri, & sic questio inutilis fuit.

questio inutilis fuit: quia tota fides exprimebatur in verbo Ioannis, ut probat obiectio. Tamen notandum, quod ly quid quandoque querit diffinitionem vel partem diffinitionis: & quandoque querit partem subiectiuam naturæ vel essentiæ communis: ut cum dicitur, quid est homo? respondetur animal rationale, vel animal. Vel cum queritur, quid natat in mari? respondetur piscis. Primo enim modo redditur essentia, & secundo pars subiectiuæ: & hoc modo poterat querere, quid subiectiuæ essent tres, id est, quod responderetur aliquod substantiuum quod diceretur in communi de eis, in quantum plures sunt: & quia persona significat substantiam subiectam, ut supra patuit ex verbis Boet. ideo fideles admiserunt questionem, & responderunt quod essent tres personæ.

Solutio.

Solutio. Sine præiudicio dico, quod

Quid tres res, & quid vna res hic dicitur?

NON autem te moueat quod diximus tres res. Non enim hoc dicentes diuersarum rerum numerum ponimus in Trinitate, sed ita tres res dicimus, ut eadem esse vnã quandam summam rem confiteamur. Vnde August. in 1. lib. de doct. Christi. sic ait, Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt: res ergo quibus fruendum est, sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus. Eademque Trinitas vna quædam summa res est, communique fruentibus ea, si tamen res, & non rerum omnium causa sit. Non enim facile potest inueniri nomen quod tantæ excellentiæ conueniat: nisi quod melius dicitur Trinitas hæc vnus Deus. Sicut ergo tres res dicuntur, & hæ sunt vna res: ita tres subsistentiæ dicuntur, & hæ sunt vna essentia. Ecce ostensum est quæ sit intelligentia huius nominis, persona, cum dicimus tres personas.

H

Cap. 3.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Kk 3 ARTI

Obiectioni

ARTICVLVS VII.

An possimus concedere tres esse substantias, vel tres hypostases, sicut tres personas?

Deinde queritur de 4. cap. vbi dicit [Non autem te moueat, quod diximus tres es, &c.] Dicit enim Damasc. quod tres personæ re conueniunt, & ratione distinguuntur: & in inferioribus è conuerso est, in qui-

bus ratione consideratur quod vnum est, re autem quod est diuisum.

SOLVTIO. Hoc supra in prima dist. est solutum: non enim vult dicere, quod sola ratione distinguantur personæ: sed rationem vocat relationem, eo quod in ratione comparationis cuiusdam consistit natura relationis: nec intendit, quod natura inferiorum tantum sit ratione vna, sed quod secundum quid est vna re, & simpliciter pluralitas quædam, quia secundum esse naturæ: ideo dicitur, quod vnum est ratione.

Ex quo sensu dicatur, alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti?

Nunc inspiciamus, Vtrum secundum eandem rationem & causam dicatur, alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. Quod vtrique sane intelligi potest: vt sit sensus talis, Alia est substantia vel hypostasis Patris, alia substantia Filij, alia substantia Spiritus sancti. Et alia substantia Pater, alia Filius, alia Spiritus sanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in persona Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus?

Deinde queritur, Vtrum secundum eandem rationem accipiatur, cum dicitur, Alius est Pater in persona, alius in persona Filius, alius in persona Spiritus sanctus: siue alius personaliter Pater, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus? Ad quod dicimus, quia etsi possit eodem modo accipi, congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, vt hic personæ nomine, proprietates personæ intelligatur: vt sit sensus talis, Alius est in persona vel personaliter Pater, id est, proprietate sua Pater alius est quam Filius: & Filius proprietate sua alius quam Pater. Paternali enim proprietate distinguitur hypostasis Patris ab hypostasi Filij: & hypostasis Filij proprietate discernitur à Patre: & Spiritus sanctus ab utroque processibili proprietate distinguitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Vnc inspiciamus, &c.] Hæc secunda pars diuiditur in tria capitula. In primo ostendit, qualiter dicitur, alia est persona Patris, alia Filij, &c. In secundo ostendit, qualiter dicatur, alius est Pater in persona: Deinde queritur, &c.] tertio explanat, qualiter dicatur, alia est persona Patris aliter quam fecerat in primo cap. ibi: [Hoc etiam modo sane, &c.] Incidit autem hic questio, Vtrum possimus dicere, tres

sunt substantiis vel tres hypostases, sicut dicimus, tres personas? Et videtur, quod non: quia substantia significat naturam, & hypostasis est idem. Item vna est substantia trium: ergo non tres.

SOLVTIO. Ad hoc leue est respondere secundum prædeterminata: quia substantia propter ambiguitatem nominis apud Latinos non recipitur in plurali: apud Grecos autem videtur hypostasis esse loco personæ: & ideo dicuntur tres hypostases: & si quandoque inueniatur, sicut ab Aug. & Ansel. tres substantiæ, sumitur substantia ab actu substandi, & pro hypostasi.

Quæ

Quod secundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus potest accipi.

Hoc etiam modo sane potest accipi persona in præmissis locutionibus, cum dicitur, alia persona Patris, alia Filij, id est, alia est proprietates qua Pater est Pater, alia qua Filius est Filius, alia qua Spiritus sanctus est Spiritus sanctus. Ita etiam nomine personæ quidam proprietates intelligere volunt, cum dicuntur tres personæ: sed melius est vt substantias vel hypostases intelligamus, cum dicimus tres personas. Ex prædictis colligitur, quod nomen personæ in Trinitate triplicem tenet rationem. Est enim vbi facit intelligentiam essentiæ, & est vbi facit intelligentiam hypostasis, & est vbi facit intelligentiam proprietatis.

EXPOSITIO TEXTVS.

Et nota circa vltimam partem distinctionis que incipit [Ex prædictis

colligitur, &c.] Tres acceptiones personæ sic accipi, quod persona significat substantiam subiectam cum proprietate: & ideo gratia significati accipitur prima significatio eius, quæ est essentia: gratia suppositi vel subiecti accipitur secunda, quæ est hypostasis: gratia proprietatis tertia.

Auctoritatibus Sanctorum ostendit quod dixit.

Quod autem secundum substantiam dicatur, & essentiam aliquando significat, supra ex dictis August. aperte ostendimus. Quod vero pro hypostasi atque proprietate accipiatur, ex auctoritatibus Sanctorum ostendi oportet, ne coniecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hiero. in expositione fidei catholice ad Damascum ita ait, Non est prorsus aliquis in Trinitate gradus, nihilque quod inferius superiusve dici possit: sed tota diuinitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis quæ proprietatem indicant personarum, quicquid de vna persona dicitur, de tribus possit dignissime intelligi. Atque vt consuetudines Arrium vnam eandemque Trinitatis dicimus essentiam vel substantiam, & Deum vnum in tribus personis fate-mur: ita etiam impietatem Sabellij declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus: non ipsum sibi Patrem, non ipsum sibi Filium, non ipsum sibi Spiritum sanctum esse dicentes, sed aliam Patris, aliam Filij, aliam Spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas: vel, vt Greci exprimunt hypostases, ad est substantias confitemur. Nec Pater Filij vel Spiritus sancti personam aliquando excludit, nec Filius vel Spiritus sanctus Patris nomen personamque recipit: sed Pater semper Pater, & Filius semper Filius, & Spiritus sanctus semper Spiritus sanctus. Itaque substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Ecce hic aperte dicit Hierony. proprietates esse personas, & personas esse substantias. Vnde manifestum sit quod diximus, scilicet personæ nomine significari & hypostasim & proprietatem. Ioan. etiam Damasc. personas dicit esse hypostases, & eas dicit entes, ita inquit, In deitate

vnam naturam confitemur, & tres hypostascs secundum veritatem entes, id est, personas.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE queritur de hoc quod dicit [Non est prorsus aliquis in Trinitate gradus] Hoc enim videtur falsum : quia supra

distin. 20. dictum est, quod ordo est in diuinis : ergo gradus. Et dicendum, quod non sequitur : quia gradus dicit distantiam per inferius & superius : ordo autem naturæ non ponit quo alter prior altero, sed quo alter sit ex altero : & caue ne concedas in Trinitate esse gradus : quia hoc quidam concedunt ponentes extraneam significationem.

DISTINCTIO XXVI.

De proprietatibus personarum, sed prius de hoc nomine hypostasis.

A De his que proprie & terminaliter dicuntur de Deo secundum relationem siue proprietatem personarum, secundum quod istis personis assignantur.

NVNC de proprietatibus personarum quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primum audiamus qui de hoc nomine hypostasis, Hier. dicit, Ait enim sub hoc nomine venenum latere : sed hoc dicit secundum quod hæretici utebantur vt simplices seducerent, scilicet pro persona & pro essentia : vt siue diceretur vna tantum hypostasis, siue tres, minus peritos ad inconueniens deducerent, cum non erat hoc nomen ita apud Catholicos vulgatum, nec ita eius significatio deminata vt modo. Et ideo Hieronymus dicit hoc nomine non vtendum fore sine distinctione vel expositione, tunc scilicet quando cum hæreticis contendebatur, ita scribens de fide Catholica ad Damasum Papam, Ab Arrianorum præfule, hypostasion nouellum nomen à me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid tres hypostascs arbitrentur intelligi? Tres personas subsistentes aiunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit eis sensus : ipsum nomen efflagitant : quia nescio quid veneni in syllabis latet. Clamamus, Siquis tres hypostascs, id est, tres subsistentes personas non confitetur, anathema sit. Siquis autem hypostasim vsiam intelligens, non tribus personis vnã hypostasim indicit, alienus à Christo est : qui scilicet tres hypostascs dicens, sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere. Sufficiat nobis dicere vnã substantiam & tres personas perfectas æquales : taceamus tres hypostascs, si placet. Nomen hoc non bonæ suspicionis est, cum in eodem verbo sensus dissentiant. Aut si rectum putatis, tres hypostascs cum interpretationibus suis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum sub melle latet. Transfiguratur enim se Angelus Satanæ in Angelum lucis. His verbis non negat vtendum esse nomine hypostasis, sed hæreticos eo prauè vsos ostendit, contra quos cautela opus erat in distinctione significationis : alioquin sibi contradiceret, qui supra tres hypostascs confitetur.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC de proprietatibus quas frequenter, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de proprietatibus distinguendis personis. Et diuiditur in tres partes. In prima determinat Magister de proprietatibus omnibus siue propriis, siue appropriatis, siue ab æterno, siue ex tempore Deo conuenientibus. In secunda determinat de comparatione personarum adinuicem secundum huiusmodi proprietates : & hæc incipit infra dist. 32. *ibi* [Hic oritur questio ex prædictis deducta. In tertia agit de comparatione proprietatum ad essentiam & personam *ibi* [Post prædicta interius considerari atque inquiri oportet] Prima harum adhuc subdividitur in tres. Sunt enim proprietates appropriatæ ab æterno personis conuenientes : & de his agit primo. Sunt etiam proprietates appropriatæ ex tempore Deo conuenientes : & de his agit secundo infra distinctione 30. *ibi* [Sunt enim quedam quæ ex tempore Deo, &c.] Sunt etiam proprietates personis appropriatæ non proprie, tamen ab æterno conuenientes : de quibus agit tertio *ibi* [Præterea considerari oportet, cum tres personæ coæquales sibi sint] Harum prior subdividitur adhuc in tres, in quarum prima determinat tres proprietates personales in communi. In secunda determinat proprietatem Patris quæ est personæ non personalis : & hæc incipit in 28. *distin. ibi* [Præterea considerari oportet, quod non tantum tres] Tertio determinat proprietatem personæ non personalis, quæ est communiter Patris & Filij, sed non Spiritus sancti : & hæc incipit infra 29. *distin. ibi* [Est præterea aliud nomen notans relationem] Adhuc prior istarum subdividitur in duas. In prima determinat de tribus proprietatibus personalibus prout propriis nominibus significantur. In secunda prout significantur aliis nominibus *ibi* [Hic queri potest, Vtrum proprietates quas posuit. Hilarius] *distin. 27.* Distinctio autem ista diuiditur in duas partes, in quarum prima determinat de nomine hypostasis, eo quod proprietates ad hypostasim referantur. In secunda determinat de proprietatibus *ibi* [Item de proprietatibus personarum, &c.]

ARTICVLVS I.

Quid sit hypostasis?

Hic queritur, Quid sit hypostasis, & vtrum sit in diuinis eadem ratione qua in inferioribus, & quomodo se habeat ad essentiam, & etiam qualiter se habeat ad personam, & vtrum ipsa per intellectum remaneat abstracta personalitate à persona vel non? Ad primum proceditur sic : Hic in littera dicit Hieronymus, quod hypostasis, secundum quod dicimus tres hypostascs, est substans

stans persona perfecta : hoc enim colligitur ex littera.

2 Hoc etiam videtur dicere Boetius in lib. de duabus naturis in vna persona Christi sic, Longè Græci significantius naturæ rationalis indiuiduam substantiam hypostasis nomine vocantes. Ergo secundum vsum Græcorum hypostasis est indiuidua substantia rationalis naturæ : ergo idem quod persona. Sed contra : Hypostasis cadit in diffinitione personæ : quia supra est posita diffinitio personæ, quod est hypostasis distincta proprietate ad dignitatem pertinente.

3 Præterea obiicitur fortius, Hypostasis aut quid absolutum dicitur in diuinis, aut respectiuum. Si absolutum : ergo dicit essentiam : sed hæc non distinguitur : ergo hypostasis non distinguitur, quod falsum est : quia etiam secundum Sanctos & Magistros hypostasis distinguitur proprietate. Si autem dicit relationem. Contra : Relatio in diuinis est distinguens : ergo hypostasis est distinguens, non distincta, quod iterum est falsum, vt dicit Magister infra distinctione 33. quia Pater non dicit tantum proprietatem, sed hypostasim distinctam proprietate : ergo videtur, quod hypostasis nullo modo possit aliquid significare in diuinis.

4 Si forte dicas, quod dicit substantiam primam : vnde etiam idem est hypostasis apud Græcos, & substantia prima apud Latinos, vt dicit Boetius. Contra : Illa substantia prima est ens absolutum : in nullo autem absoluto distinguuntur Pater & Filius : ergo in hypostasi non distinguuntur, quod est contra Sanctos.

5 Item, Si in aliquo substantiali distinguerentur, aliquid substantialiter esset in vno, quod non esset in alio, quod hæreticis est.

6 Item, Magis separantur in inferioribus, quæ separantur per totam hypostasim, quam illa quæ per quo est tantum, vel per quod est tantum separantur. Probatio. Sit, quod aliqui vniantur in quo est, & non in quo est : isti separantur in parte suæ essentia, & non in toto. Sit etiam, quod aliqui vniantur in quo est, & non in quo est : isti etiam non separantur nisi in parte suæ essentia. Sed qui separatas habent hypostascs, in toto separantur. Ergo videtur, quod si alia est hypostasis Patris & Filij in diuinis, quod hæc sit maior aietas, quam si essent alij in natura sola : & hoc argumentum procedit, si hypostasis dicit substantiam indiuiduam : ergo videtur, quod Pater & Filius non distinguantur in hypostasibus, nisi hypostasis dicat proprietatem solam.

SOLVTIO Difficile est hic vitare inconueniens. Potest tamen dici, quod dupliciter potest considerari nomen hypostasis, scilicet secundum id quod est hypostasis, & secundum quod significatur per nomen. Et si consideratur secundum id quod est hypostasis : tunc verum est, quod idem est quod persona. Si autem consideretur secundum quod significatur per nomen : tunc dicit distinctum non determinans rationem distinctionis : persona autem dicit distinctum determinando rationem.

rationem distinctionis in communi: Pater autem & filius dicunt distinctum determinando rationem distinctionis in specie.

D I C E N D U M igitur ad primum, quod Hieronymus hic attendit rem, & non nominis rationem.

A D A L I V D dicendum, quod Boetius loquitur de usu nominis apud Græcos, cuius usus ratio assignata est supra distinct. præcedenti. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quod hypostasis cadit in diffinitione personæ: non quod minus sit secundum rem, sed quia minus dicit secundum modum significandi per nomen.

A D A L I V D dicendum, quod hypostasis dicitur suppositum relatiue: & ideo hypostasis relatiuum est & ad alterum: & ideo in hypostasis personæ non vnum, sed potius in essentia. Et si queratur ratio huius, dico sine præiudicio, quod in diuinis aliter est, quam in inferioribus: quia in inferioribus relatio est accidens, & vtriusque naturam seruat: & secundum quod est relatio, est ad alterum: secundum autem quod est accidens, sic est in relatiuo tantum. In diuinis autem relatio est relatio, & non accidens, sed potius substantia: & ideo ibi non est accidens relatiuum, sed ipsum suppositum relatiui realiter seipso relatiuum: & tamen substantia ens per seipsum, hoc modo quo substantiam dicimus suppositum. Hoc autem modo substantiam accipiendum, scilicet pro supposito perfecto, quod quis est, vel aliquis: in diuinis personæ non communicant in substantia, sed distinguuntur: & suppositum hoc modo est ad aliquid, & substantia in se perfecta: & hæc non repugnant in diuinis, vt iam ostensum est. Vnde bene concedo, quod in omnibus quæ simpliciter absoluta sunt, conueniunt personæ, & sunt vnum: ex hoc tamen non sequitur, quod in huiusmodi substantia quæ suppositum est, sint vnum: quia non video qualiter ex hoc non sequitur hæresis Sabellij.

A D A L I V D dicendum, quod hoc verum est, quod id quod dicit hypostasis, dicit per modum substantiæ primæ non determinans proprietatem distinguentem ex nomine suo: sed hæc substantia est substantia relatiui, licet non dicat eam per modum relatiui vel relationis: & non est secundum modum intelligendi substantia quæ communis est tribus, licet realiter sit illa: & ideo illa substantia distinguitur. Et quod obiicitur, quod idem secundum modum intelligendi non potest esse distinguens & distinctum. Dicendum, quod hoc verum est: tamen idem re potest esse distinguens, & distinctum, & non distinctum: quia essentia & persona & relatio sunt idem re, & relatio est distinguens, & persona distincta, & essentia non distincta.

A D A L I V D dicendum, quod si in aliquo substantiali simpliciter absoluto distinguerentur personæ: tunc verum esset, quod non in omnibus essent vnum: sed substantiale quod est hypostasis, non est simpliciter absolutum: est enim relatum per modum ab-

soluti dictum, & ideo non potest illud impedire veritatem personarum in essentia.

A D A L I V D dicendum, quod in inferioribus secus est, quia in superioribus quia hypostasis in inferioribus differunt per materiā & formā & per substantiam compositam: hypostates autem in superioribus distinguuntur per existentiam modum, vt supra dictum est: & ille modus existentiam significatur vt relatio, & vt in relatiuo: & secundum quod significatur vt relatio, sic causat in diuinis notiones: secundum autem quod significatur in relatiuo, sic est distinctius hypostatum. Si autem queratur, Vnde venit distinctio hypostatum in quibus sunt relationes, vtrum scilicet illæ habeant distinctionem aliam, quam per relationes, infra in hac quaestione determinabitur.

ARTICVLVS II.

An hypostasis sit in diuinis eadem ratio quæ in inferioribus?

Secundo queritur, Vtrum in diuinis sit eadem ratio, quæ in inferioribus: Videtur autem quod non: quia in inferioribus licet hypostasis distinctio cognoscatur proprietatibus quæ in alia non inueniuntur: non tamen causatur ab illis, sed potius ab hac materia & hac forma, secundum quod dicitur, Per quod vnum mouetur, est materia vnum: materia autem & forma sunt principia substantiæ: & hoc aliquid est substantia composita. In diuinis autem non sic causatur distinctio hypostatum: quia dicit Dam. quod in omnibus idem sunt tres personæ, præter ingenerationem, & generationem, & processionem: & Augustinus dicit, quod in omnibus idem sunt, præter id quod ad alterum est. Ergo distinctio in superioribus causatur à proprietatibus.

S E D C O N T R A: Omnis proprietas secundum intellectum est consequens subiectum cuius est proprietas: relationes in diuinis sunt proprietates hypostatum: ergo secundum intellectum consequuntur eas: ergo hypostates secundum intellectum distinctæ sunt ante proprietates. Prima probatur ex dicto Boetij in commento super Porphyrium, qui dicit, quod licet proprietas semper sequatur subiectum: tamen quia non est de constituentibus esse, est de generatione accidentium: sed verum est, quod est accidens fluens de principijs speciei, & ideo semper & vbiq; sequitur speciem. Secunda autem supponitur à Sanctis.

V L T E R I V S queritur, Vtrum verius sit hypostasis in superioribus, vel in inferioribus: Videtur, quod in inferioribus: quia vbi verior est distinctio, ibi verior saluatur ratio hypostatis, dummodo sit in rationali natura: sed verior est distinctio per substantiam, quam per proprietatem: ergo verior est ratio hypostatis in inferioribus, quam in superioribus.

C O N T R A: Ad Ephes. 3. Ex quo omnis paternitas in celo & in terra nominatur. Ergo inde huc venit nomen hypostatis & personæ:

personæ: ergo verius est ibi: & hoc supra ostensum est in quaestione de generatione Filij dist. 4.

S O L V T I O. Dico sine præiudicio, quod hypostasis ab alio habet distinctionem in superioribus, & ab alio in inferioribus, sicut probat obiectio: quia in superioribus non est distinctio nisi in proprietatibus, & non essentia quæ significabilis sit vt quo est, nec etiam vt quod est: tres enim sunt vna essentia, & tres sunt vnus Deus: sed verum est, quod tres non sunt vnus quis, vel vnus aliquis: quia quis & aliquis dicunt supposita.

A D I D autem quod contra obiicitur, dico quod licet proprietates secundum se, secundum intellectum sit post id cuius est proprietas: tamen in diuinis non est ita: & hoc contingit ideo, quia in diuinis non est proprietas tantum in ratione proprietatis, imo habet aliquo modo actum differentiam constitutiuam respectu personæ: est enim proprietas constituens personam: non dico, quod sit differentia, sed quod hoc habet actum similem sibi, & ideo per intellectum est ante: & ideo distinctio hypostatis secundum modum intelligendi, est ante omnem generationem, vt causa ante causatum: Motus autem localis in isto, vel illo quod habet motum processionem, est post generationem istius vel illius.

A D I D quod vterius queritur, facile est respondere: quia res verius est in superioribus, nomen autem verius saluatur in inferioribus: sicut etiam diximus de persona.

A D O B I E C T V M dicendum, quod diuisio non est de ratione hypostatis, sed potius existentiam modus sine in vnitatem substantiæ, sive in diuersitate, sicut supra dictum est.

ARTICVLVS III.

Quomodo hypostasis se habet ad essentiam?

Tertio queritur, Quomodo se habeat ad essentiam? Videtur autem, quod essentia sit de intellectu eius: prædicatum enim essentiale est de intellectu subiecti, sicut animal de intellectu hominis, & homo de intellectu huius hominis: sed cum dicitur, hæc hypostasis est Deus, vel essentia diuina, est prædicatio essentialis & in recto: ergo hæc est de intellectu hypostatis.

2 Præterea, Hypostasis dicitur ab ipso quod est sub, & thesis quod est positio: ergo est alicui suppositum: est autem eadem ratio subiecti & suppositi, quantum ad ly sub: ergo hypostasis dicit id quod positum est sub natura communi: ergo natura communis est in ipso: ergo se habet ad naturam, sicut id in quo natura est & intelligitur.

3 Item, Philosophus dicit, quod dicens vnum quodammodo dicit multa: quia dicit ea quæ per intellectum sunt in illo actu: superiora autem actu sunt in inferioribus, & inferiora potentia in superioribus: cum ergo hypostasis sit incommunicabile, in ipso au-

tem actu intelligitur natura communis, & eadem rationes sunt de persona: ergo videtur, quod tam hypostasis quam persona hoc modo significant commune.

S E D C O N T R A: Omne inferius in quo actualiter intelligitur suum superius, ex additione se habet ad suum superius, & est maioris compositionis quam illud: hypostasis & persona non se habent ex additione ad superius: ergo non sunt maioris compositionis quam illud: ergo non se habent vt inferius incommunicabile ad essentiam.

2 Item, Si hypostasis aliquid adderet: aut hoc esset idem ei cui additur, aut diuersum. Si idem: ergo non adderet, quia idem non additur sibi. Si diuersum: tunc necessario induceret compositionem, quod est hæresis, quia nihil compositum est in Deo. Si forte dicas, sicut communiter dicitur, quod additum est idem re, sed diuersum in modo intelligendi. Contra: Huic modo intelligendi, aut aliquid responderet in te, aut nihil. Si nihil: tunc est cassus & vanus, vt dicit Boetius.

Si autem aliquid responderet in re: tunc sequitur idem quod prius. Si dicas, quod non est cassus & vanus: quia ad esse non refertur: sicut dicit Philosophus, quod abstractiuentium non est mendacium: quia non refertur ad esse: & sic dicit, quod non est mendacium demonstrando lineam esse monopodalem, quæ non est monopodalis. Hoc nihil est: iste enim non est intellectus Philosophi: nec enim hoc vnquam intellexit aliquis Philosophus, quod intellectus rei qui nullo modo potest referri ad rem, non sit cassus & vanus: licet enim demonstratio qua demonstro, quod rectum tangit sphaeram, non possit referri ad esse rei quantæ quæ lignea est vel plumbea: tamen refero ad rem quæ est natura quantitatis: & licet demonstrarem de linea non monopodali, quod sit monopodalis, tamen refero ad rem quæ est linea intellecta per istam quam protaxi in continuo: iste autem modus intelligendi nullo modo potest ad rem de qua est, referri. Si forte dicas, vt quidam dicunt, quod iste est modus intelligendi pro nomen: hoc nihil est: quia de communi significatione nominis non queritur hic, sed potius de re diuina quæ significatur in nomine.

Si forte propter hoc dicatur, quod nihil addit essentiam. Contra: Quæcumque omnino sunt idem, quicquid dicitur de vno, dicitur etiam de altero: sed de essentia dicitur, quod vnum est re: ergo de hypostasi dicitur idem.

S O L V T I O. Dicendum sine præiudicio, quod in hypostasi significatur essentia, vt natura communis significatur & dicitur in suo inferiori: non quod in diuinis sit vniuersale & particulare, sed quia est ibi communicabile, sicut probant rationes primo inductæ.

A D H O C autem quod queritur, Vtrum aliquid addat? Videtur mihi quod non addat re, sed modo intelligendi, qui modus intelligendi realiter significatur, cum dicitur, hypostasis est distincta, vel hypostasis est incommunicabilis. Vnde dicendum, quod licet non omni modo ad rem retorquetur possit, tamen retorquetur ad rem aliquo modo. Et hoc vt intelligi

intelligi possit, notanda est sententia antiquorum Doctorum de hoc, quia aliquid addit, duobus modis cognoscitur, scilicet quia facit compositionem, vel quia conuenit ei quod alij non conuenit, & in inferioribus est utroque modo: hoc enim & hoc faciunt compositionem, & huic conuenit incommunicabile esse & distinctum in indiuiduantibus, quod non conuenit homini secundum se: in diuinis autem alterum tantum est, quia additum non inducit compositionem, eo quod realiter est idem, sed inducit diuersam suppositionem, ut dicunt antiqui & bene, ut mihi videtur: quia supposito vno non supponitur alterum, eo quod aliquid conuenit vni quod non alij: conuenit enim hypostasi distinguere, & generare, & esse numerabilem numero tali, qualis est in diuinis: quorum nullum conuenit essentia. Et huius inuentionis auctor fuit Præpositus. Per hoc ergo patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

Qualiter se habet hypostasis ad personam?

Quarto queritur, Qualiter se habeat ad personam? Videtur autem, quod sicut distinguibile ad distinctum: quia supra posita definitio claudit in se distinctionem, cum dicitur, persona est indiuidua substantia rationalis naturæ: hypostasis autem non claudit in se factam distinctam.

Præterea, Magister dicit sepe, quod proprietates sunt in hypostasis, non autem sunt in ipsis nisi sicut in distinctis: ergo hypostasis sine proprietatibus sunt distinguibiles.

Sed contra. In diuinis nihil est in posse: ergo idem est ibi distinguibile & distinctum: ergo idem est hypostasis & persona.

Item, Damasc. dicit, quod in omnibus idem sunt præter ingenerationem, & generationem, & processionem: ergo quicquid est ante hoc, est de unitate essentia: ergo si hypostasis est ante hoc, est de unitate essentia: sed hoc falsum est: ergo hypostasis habet intellectum proprietatis: ergo idem est quod persona.

Solutio. Dicendum, quod in diuinis nihil est in potentia sicut probat obiectio: & ideo hypostasis secundum rem est persona: & bene concedo vterius, quod supposita hypostasi supponitur persona: quia hypostasi conuenit, quicquid conuenit personæ, sc. distinguere, generari, generare, procedere, & omnia huiusmodi. Verum est tamē quod aliter significatur per nomen hypostasis, & aliter per nomen personæ. Et ad hoc intelligendum, notandum quod in inferioribus sunt quatuor, scilicet res naturæ, subiectum, suppositum, indiuiduum, quibus etiam in natura rationali adicitur quintum quod est persona: & rem naturæ intelligimus compositum ex materia & forma, vel quod est & quo est, in natura & sub natura communi, & hoc est hoc aliquid in natura. Suppositum autem addit rem naturæ respectum ad naturam communem, cui sup-

ponitur ut incommunicabile. Subiectum autem, ut dicit Philosophus, est ens in se completum, occasio alteri existendi in eo: & hoc habet respectum ad accidens, licet non sit in intellectu sui nominis habitus accidentis: & hoc vocatur ab Arist. substantia, & a Græcis hypostasis. Indiuiduum autem est habens accidentia indiuiduantia. Persona autem in naturali natura dicit incommunicabile secundum modum, præter solum intellectum compositionis, qui in diuinis non est. A Sanctis autem inueniuntur posita quatuor, sc. res naturæ quam ponit Hilarius, & suppositum, & hypostasis, & personam: indiuiduum enim & singulare non proprie sunt in diuinis. Et res naturæ erit in diuinis hic, quis, vel aliquid in natura diuina: suppositum autem per habitudinem ad naturam communem: hypostasis autem per habitudinem ad proprietatem: sed persona hypostasis distincta proprietate.

Ad hoc ergo quod obiicitur primo, dicendum quod non sequitur ex hoc quod sint distinguibiles: sed sequitur ex hoc quod important in nomine habitudinem distincti ad distinguens, quam habitudinem non importat nomen personæ, sed potius importat ipsum distinctum secundum quod est distinctum: sicut cum dico, hoc cælum est cælum, ly hoc cælum, importat habitudinem materiæ ad formam, ut dicit Philosophus: non tamen sequitur, quod materia illa vnquam fuerit sine forma secundum naturam.

Ad id quod contra obiicitur, iam responsum est.

Ad aliud dicendum, quod (ut dictum est) distinctum in diuinis meo iudicio secundum intellectum est post distinguens: ideo non procedit illa obiectio: & tamen non habet in se intellectum proprietatis, sed potius habitudinis ad proprietatem distinguentem.

ARTICVLVS V.

An per intellectum remaneat hypostasis subtracta proprietate?

Quinto queritur, Vtrum per intellectum remaneat hypostasis subtracta proprietate? Videtur autem quod sic: Pater enim ab eodem habet quod est quis, & quod est Pater: aut non ab eodem. Si ab eodem: sed Filius etiam est quis: ergo ab eodem habet quo Pater: quis enim & quis in eo quod huiusmodi, non habent differentiam: sed Pater paternitate habet quod est quis: ergo & Filius, quod falsum est: ergo non ab eodem habet: ergo separata per intellectum paternitate à Patre: adhuc est Pater quis, & Filius quis, & Spiritus sanctus similiter: sed non est quis nisi hypostasis: ergo hypostases remanent abstracta personalitate.

Item, Omne quod cadit in definitione alterius, potest remanere illo separato ab eo quod addit id in cuius definitione cadit: hypostasis

postis cadit in definitione personæ: ergo separato, illo quod addit persona, adhuc remanet hypostasis: sed non addit nisi proprietatem: ergo separata proprietate adhuc remanet hypostasis.

Item, Cum dico distinguens & distinctum, duo dico: sed duorum quodlibet vnum separabile est à reliquo, quod non est in ratione eius: distinguens autem non est in ratione distincti secundum id quod est: licet forte sit in ratione eius secundum quod distinctum est: cum ergo hypostasis dicat distinctum secundum id quod est, videtur per intellectum remanere si proprietates separantur.

Sed contra: Personæ non habent numerum nisi factum per relationes: ergo remanens relationibus non remanet nisi unitas: non ergo hypostasis, quia hypostasis numeratur in diuinis. Prima probatur per Boetium, qui dicit, quod essentia continet unitatem, sola autem relatio multiplicat unitatem. Et per Anselmum libro de processione Spiritus sancti, qui dicit, quod tres in omnibus ibi idem sunt, vbi non distinguit oppositionis relatio: & ergo conclusio sequitur.

Nullus intellectus aliquid distinguit in natura aliqua, nisi habeat principium aliquod diuersitatis, vel diuisionis, vel distinctionis: sed in diuinis non est principium distinctionis nisi oppositionis relatio: ergo cessante illo principio, nihil distinguitur in diuinis. Si forte dicas, quod remanet hypostasis seipsa distincta ab alia: hoc est hæresis Arii apertissima: quia tunc essent tres substantiæ diuine per id quod substantiæ sunt, & per hoc tres dii essent. Si autem dicas, quod remanet hypostasis, sed non potest numerari, sed remanet in ratione alicuius vnus. Contra: Illud vnum, aut idem numero erit in omnibus personis, aut diuersam. Si idem: tunc tres essent vna hypostasis, quod falsum est. Si diuersam: ergo proprietates essentialiter diuidit ipsum, sicut sit diuisio in inferioribus, quod falsum est.

Solutio. Sine præiudicio loquendo dico, quod non potest abstrahi proprietates personales à persona, ita quod aliquid remaneat: nec natura enim manet, nec hypostasis: & hoc sic probatur. Abstractio non potest esse nisi duobus modis, scilicet vniuersalis à particulari, vel formæ à materia in qua est, vel ab eo in quo est ut in materia. Si primo modo loquamur de abstractione: tunc commune abstrahitur ab incommunicabili, & non à conuerso: quis abstractum simplicius est quam id à quo fit abstractio, & etiam non potest abstrahi aliquid ab alio in quo est per potentiam tantum, sed in quo est per actum: vnde cum superiora sint in inferioribus actus, & sunt simpliciora eis, abstrahuntur ab eis, & non à conuerso: & ideo indiuiduatione vel singularitate abstracta ab hoc homine, nihil remanet de isto homine. Et hoc modo non potest fieri abstractio naturæ communis à personis diuinis: quia nihil simplicius est natura quam persona, nec est vniuersalis ad illam, sed ut idem, nisi forte velis large loqui de abstractione, ut dicas eam

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

abstrahi: quia sine personis intelligi potest, ut Iudæi & Pagani eam intelligant. Si autem loquamur de abstractione formæ à subiecto in quo est, iterum non potest hæc fieri in diuinis: quia proprietates in diuinis non habent ante se subiectum vel suppositum, sed potius ipsæ sunt suppositum, ut paternitas & Pater, & sic de aliis: licet enim supposito Patre supponatur paternitas, tamen proprietates proprie loquendo nihil est in Patre, ita quod ly in, notet diuersitatem proprietatis ad substantiam eiusdem. Sed hoc verum est, quod aliquid conuenit proprietati, quod non hypostasi, scilicet distinguere: & aliquid conuenit hypostasi quod non conuenit proprietati, scilicet distinctum esse: vnde proprietates secundum quod per se significantur, non significantur ut res, sed potius ut rationes personarum: personæ autem secundum quod in se significantur ut res: paternitas enim in diuinis potius est ratio Patris quam res: & hoc dico, ut sumantur vocabulis abstractiuis: cum ergo per intellectum (ut probat obiectio) proprietates sit ante hypostasis, ut distinguens eam, & suum esse est esse distinctum, & nihil aliud, oportet quod remota proprietate, nihil remaneat de hypostasi. Sed non est ita in inferioribus: quia esse in hypostasis inferioribus non est esse distincti tantum, imo est esse cuiusdam naturæ & substantiæ in se subsistentis, non indigentis proprietate ad hoc quod sit, sed ad hoc ut cognoscatur. Sic autem non est in diuinis: quia si hypostasis haberet ab aliquo esse hypostasis, & ab alio esse distincti, oporteret quod in esse hypostasis per substantiam absolute dicta vna personarum distingueretur ab alia, sicut in inferioribus: & hoc fuit hæresis Arii. Vnde oportet dicere, quod ab eodem habet esse hypostasis & esse distincti.

Dicendum ergo ad primum, quod ab eodem habet Pater quod est Pater, & quod est quis. Et si dicas, quod Filius est quis, dico quod ly quis non est eis commune per intentionem vnā, sed potius per proportionem habitudinis vnā ad diuersa: quia Pater est quis habitudine hypostasis ad suam proprietatem, & Filius est quis habitudine suæ hypostasis ad suam proprietatem: & hæc habitudines faciunt commune proportionis, vel proportionabilitatis, quæ adhuc innot communitas est.

Ad aliud dicendum, quod hypostasis cadit in intellectu personæ, non ut distinctum in se, ut dictum est, sed ut idem non eodem modo significatum per nomen: & ideo illa obiectio non procedit.

Ad aliud dicendum, quod cum dicitur, distinguens & distinctum secundum rationem intelligendi duo dicuntur, nec tamen vnum separabile est à reliquo: quia distinctum non habet esse distincti nisi à distinguente: & hoc iam dictum est: quia hoc est ipsum esse secundum hypostasis, licet non sit ipsum esse secundum naturam: quia in natura non numeratur, nec numerabilis est hypostasis: vnde hypostasis ut hypostasis est in diuinis, & distincti esse, licet in nomine ha-

LI bitudinem

bitudinem ad distinguens importet, & non distinctionem.

Si autem obiicias, quod non intellecta paternitate, adhuc Pater est quis, quia innascibilis: hoc nihil est quia infra ostenditur, quod innascibilitas non est proprietas personalis, sed personæ potius: & non est quis in aliqua natura nisi à distinguente personalitatem, id est, personalitatem faciendo. Vnde

Pater tunc esset innascibilis, sicut natura diuina est innascibilis, & non à proprietate distinguente ab alia persona eiusdem naturæ, sed potius sicut attributo naturæ suæ distinguente ab aliis rebus quæ non sunt secum in eadem essentia. Rationes autem adductæ in contrarium, videntur mihi necessariæ: licet quidam in hoc articulo aliter dicant, vt patet inspicienti scripta eorum.

De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relatiuis.

Iam de proprietatibus personarum videamus (quæ etiam notiones siue relationes in Scriptura plerumque dicuntur) in illa sancta Trinitate, quæ ideo à nobis reperitur, vt cordi nostro tenacius infigatur. Ait August. in lib. de fide ad Petrum, Aliud est genisse, quam natum esse: aliudque est procedere, quam genuisse vel natum esse. Vnde manifestum est, quod alius est Pater, alius filius, alius Spiritus sanctus. Et est proprium solius Patris, non quia non est natus ipse, sed quia vnum Filium genuit, propriumque solius Filij, non quia ipse non genuit, sed quia de Patris essentia natus est: proprium vero Spiritus sancti est, non quia nec natus est ipse, nec genuit, sed quia solus de Patre Filioque procedit. Ecce breuiter assignauit tres proprietates trium personarum: quarum vna non est alia. Hoc enim significauit cum dixit, Aliud est genuisse, quam natum esse aliudque procedere, id est, alia proprietas siue notio est generatio, alia natiuitas, alia processio, quæ aliis nominibus dicuntur paternitas, filiatio. Has proprietates designant nomina personarum, scilicet Pater, Filius, & Spiritus sanctus: quæ relatiua sunt, & ad seinuicem dicuntur, quia notant relationes quæ non sunt Deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt immutabiliter: vt non modo appellationes sint relatiuæ, sed etiam relationes siue notiones in rebus ipsis, scilicet in personis sint.

DIVISIO TEXTVS.

Iam de proprietatibus personarum videamus, &c.] Ista pars in qua Magister agit de proprietatibus, diuiditur in quatuor partes, in quarum prima ostendit Magister tres proprietates personales tribus personis inesse. In secunda ostendit proprietates illas non inesse per accidens *ibi* [Quæ circa sciendum est non omne quod] In tertia ostendit Magister secundum quem sensum filiatio & processio siue donum dicuntur esse personales proprietates Filij & Spiritus sancti *ibi* [Hic queritur, Quomodo dicatur proprium nato Deo] In quarta determinat quedam dubia circa hoc *ibi* [Hic queri potest, Vtrum Pater & Filius] Ex hoc patet sententia, quia litera explicabitur in disputatione.

ARTICVLVS VI.

An in diuinis sit relatio

Hic autem incidunt tria querenda, quorum primum est de relationibus. Secundum de notione. Tertium de proprietate. Circa relationem incidunt hic duo dubitabilia ante literam, scilicet vtrum sit in diuinis relatio? Et secundum, Vtrum ipsa sola multiplicet Trinitatem? Ad primum proceditur sic: Relatio aut dicit aliquid ens, aut rationem solam. Si dicit aliquid ens in diuinis: aut illud est idem quod substantia, & nihil amplius: aut est aliquid plus. Si est sola substantia: ergo idem est esse relatiuum quod est esse substantiam: ergo ad distinctionem relatiui sequitur distinctio substantiæ: quod est hæresis Arij. Si autem est aliquid plus: & in illo plus distinguuntur personæ: ergo persona maioris compositionis est quam substantia, quod iterum est hæresis. Si autem est relatio sola ens in ratione: tunc tantum secundum rationem differunt, quæ relatione distinguuntur. Personæ diu-

næ sola relatione distinguuntur. Ergo non distinguuntur nisi secundum rationem, quod est hæresis Sabellij.

2. Item, Duo sunt in relatione si res esse ponatur. Vnum est quod est accidens: & aliud est quod est respectus. Aut ergo quoad vtrumque manet in diuinis, aut quoad neutrum, aut quoad alterum. Si quoad vtrumque: sed omne accidens exigit subiectum: ergo oportet ponere subiectum esse in diuinis, quod supra improbatum est distinct. 3. Si quoad neutrum: tunc non erit in diuinis nisi ratio, & ex hoc sequitur hæresis Sabellij vt prius. Si quantum ad alterum: aut quoad accidens, aut quoad respectum. Si quoad accidens, sequitur iterum, quod compositio sit in diuinis. Si quoad respectum: sed hoc modo (vt dicit Boetius) est assistens: ergo in diuinis sunt relationes assistentes extrinsecus: & sic relationes non erunt Deus: ergo videtur, quod relationes non sunt in diuinis.

3. Item, In inferioribus videmus, quod per se simplicissima seipsis distinguuntur & denominantur: sicut vnitas seipsa est vna, & differt à puncto: cum igitur in infinitum simplicior sit quilibet persona quam vnitas, videtur quod seipsa referatur ad aliam, & non per relationem.

4. Item; Relationes licet non sint proprie termini motus, tamen non innascuntur nisi per motum: non enim est pater nisi qui genuit de sua substantia: in Deo autem nec in personis est motus aliquis: ergo videtur, quod nec relationes.

5. Item, Plus distat Deus à creatura, quam vna persona ab alia: sed seipso sine relatione reali distinguitur à creatura: ergo videtur, quod etiam seipsa vna persona distinguatur ab alia.

6. Item, In inferioribus inuenitur aliquando, quod relatiuum secundum suam substantiam est relatiuum. Creatura enim referitur ad Creatorem: aut seipsa, aut relatione quæ non est ipsa. Si primo modo: habetur propositum. Si secundo modo: ergo separata relatione à substantia creaturæ, iam non referitur ad Creatorem, quod videtur falsum: ergo in ipsa substantia adhuc est relatio, aut eadem cum substantia, aut alia: & sic ibitur in infinitum: ergo necesse est, quod secundum substantiam referatur.

7. Item; Illa relatio quæ creatura ad Creatorem referatur, est creatura: ergo & ipsa referatur: aut eadem relatione quæ ipsa est: aut alia: & sic proceditur in infinitum, vt prius: ergo aliquid referatur substantialiter in inferioribus: ergo multo magis hoc conuenit personis diuinis propter maiorem simplicitatem.

8. Item, Materia seipsa (vt quidam dicunt) referatur ad formam. Si enim dicas, quod mediante potentia referatur: illa potentia, aut est materia, aut forma, aut compositum, aut substantia, aut accidens. Constat quod non materia: quia sic materia esset materia. Nec forma: quia sic forma esset ante primam formam. Nec compositum. Hoc patet per se: quia primum compositum est à prima materia. *D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.*

ria & prima forma. Nec substantia, vt patet per se: quia esset forma, vel materia, vel compositum: & hoc improbat vt prius. Nec accidens: quia materia non est susceptibilis accidentis, nisi per formam substantialem, vt in multis locis probatur in Philosophia: accidentis enim aduentus est motus subiecti ad subiectum: & ideo quod mouetur secundum accidens, oportet quod sit actus: ergo ipsa materia per seipsam est potentia ad formam: aliter etiam forma non esset immediata materiæ, & sic ex materia prima & forma prima non esset vere vnum: quæ omnia cum inconuenientia sunt, videtur quod seipsa materia referatur ad formam: ergo multo magis persona ad personam propter maiorem simplicitatem.

S E D C O N T R A hoc multipliciter opponitur sic: Pater habet se ad Filium aut seipso aut aliquo alio secundum modum intelligendi. Si aliquo alio: tunc habeo propositum: quia hoc est relatio in Patre, si seipso tantum: sed cum dicitur, Pater spirat Spiritum sanctum, ibi etiam Pater seipso habet se ad Spiritum sanctum per eandem rationem: ergo eodem modo Pater generat Filium, & spirat Spiritum sanctum: ergo Spiritus sanctus est filius: quia eadem sunt secundum rationem, quæ eodem modo sunt ab eodem: sed hoc est inconueniens: ergo oportet ponere relationes etiam præter intellectum personarum in diuinis.

2. Præterea, Generatio est in diuinis, & solum spiratio. Aut ergo ista eadem ratione referuntur ad hypostasim, aut diuersa. Si eadem: ergo generatio est spiratio: quia illi actus idem sunt, supple, ad minus, qui eadem ratione referuntur ad agentem: sed hoc falsum est: ergo diuersa ratione referuntur ad Patrem: ergo necesse est ponere diuersas relationes istis actibus respondentem.

3. Item, Vt dicit Richardus, personæ distinguuntur proprietate originis, & proprietate sola, & proprietate & origine: in Deo autem distinguuntur originis proprietate: originis autem proprietate est illa quæ determinat existentiam modum: sed illa non est nisi relatio originis: ergo in diuinis necesse est ponere relationes, vt videtur.

S O L V T I O. Dico relationes esse in diuinis, sicut probant vltimæ rationes, & modo loquor de relationibus quæ sunt personæ & in personis secundum modum intelligendi: quia licet realiter loquendo relatio nihil sit in persona in diuinis, tamen secundum modum intelligendi distinguens est in distincto, & supposita persona, relatio non supponitur: & sic ponimus in vna persona plures relationes.

A D I D ergo quod primo obiicitur, dicendum quod relatio dicit ens respectiuum quod ad alterum est, & id est idem cum substantia: tamen non supponitur, supposita substantia: & ideo ad distinctionem eius non sequitur distinctio substantiæ: quod enim in inferioribus facit diuersitas rei, hoc in diuinis facit diuersitas supponendi: & est instantia ad argumentum: persona est idem *L. 1. 2. omnino*

omnino cum natura: sed personæ sunt plures: ergo naturæ plures: mutatur enim prædicamentum theologicum, & sic incidit fallacia figuræ dictionis, vel etiam accidentis: quia licet idem sint, non tamen quicquid conuenit vni, & alij.

AD ALIUD dicendum, quod relatio in diuinis non seruat naturam accidentis, sicut Magister probat in sequenti parte istius sectionis: & huius ratio dicta est supra dist. 8. quia non transmittitur in diuina ratione generis, sed ratione differentie quam superaddit generationi: nec tamen sequitur, quod sit assistens: quia cum in inferioribus relatio habeat duo, scilicet accidentis naturam, & quod est ad alterum: in diuinis vertitur in substantiam quoad naturam accidentis, sicut omnia alia quæ nominant accidentis, & de Deo prædicantur: & ideo relatio quæ est in inferioribus inest relatio, & ad alterum referri facit, in diuinis est relatio secundum substantiam, & facit ipsum referri ad aliud: & ideo non est extrinsecus assistens tantum.

AD ALIUD dicendum, quod simplicissima distinguuntur distinctione essentiali siue substantiali: sed relatio non importat talem distinctionem in diuinis, sed potius tres sunt vnum in essentia. Vnde si dicamus punctum a puncto differre in hoc quod vnum est principium, & alterum finis, & vnitatem ab vnitatem eiusdem generis in simplicissimo, ponemus adhuc distinctionem penes relationes. Ita est in diuinis: quia, sicut in sequenti articulo patebit, nihil componitur ex hoc quod additur ei respectus relationis, sed adhuc manet simplex sicut prius, dummodo tantum respectus relationis addatur ei.

AD ALIUD dicendum, quod relationes aliter sunt in diuinis, & aliter in inferioribus: in diuinis enim sunt ipsæ relationes existentie modi, sed in inferioribus causantur ex modis existentie: & hoc ideo est, quia relationes sunt distinguentes, & secundum intellectum arte relatiua: & hoc patuit in precedenti questione de hypostasi: sed tamen adhuc in sequenti distinctione erit de hoc questio: & ideo non est substantiale relationi, quod constituitur ex motu, sed accidit huic relationi vel illi.

AD ALIUD dicendum, quod maior differentia causat maiorem distinctionem: & ideo essentialiter distinguitur Deus à creaturis: sed à supposito eiusdem naturæ diuinæ non potest distingui suppositum eiusdem naturæ, nisi distinctione minima: & hæc non est essentialis, quia illa maxima est, sed potius distinctio relationis: & ideo per relationem necesse est distingui.

AD ALIUD dicendum, quod bene concedo, quod aliquid seipso refertur ad aliud, sicut Creator & ipsa relatio creata: sed non concedo hoc de substantia, vel alia creatura. Et ad obiectum dicendum, quod si separetur relatio creaturæ ab ipsa substantia creaturæ, quod non erit iam creatura, nec refertur ad aliud: & hoc non est inconueniens secundum intellectum: dicit enim Boetius in lib.

de hebdo. quod ea quæ non separantur actu, bene separantur intellectu: bene enim intelligitur lapis esse non creatus. Et si obicitur, quod primo non intellecto, non intelligitur secundum: dicendum quod hoc verum est de primo vt primo, & secundo vt secundo: & non est verum de secundo secundum id quod est: hoc enim bene intelligibile est sine dependentia ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non credo esse verum, quod materia seipsa secundum id quod est, refertur ad formam: quia non dico potentiam quæ priuatio est, esse idem omnino cum materia: sed dico eam esse ordinem materię ad formam. Et si dicas: Aut est materia, aut forma, &c. Dicendum, quod hoc non valet: quia potentia est ens secundum quid, & non simpliciter: vnde sicut motus, qui est exitus de potentia ad actum, diffinitur per potentiam ad actum, eo quod est existens in potentia & in actu: ita dico, quod potentia habet aliquod rationis materię si referatur ad id cuius est, & aliquid formæ si referatur ad id quod est. Et ideo etiam non sequitur, quod non immediate vniatur forma materię: quia potentia non reducitur nisi ad esse materię & formæ. Licet autem omnia hæc concederetur, adhuc non sequitur quod persona seipsa referretur ad personam aliam, propter causam iam dictam: quia seipsis possunt aliqua essentialiter distingui, sed non personaliter in eadem natura existentia: quia illa habent minorem distinctionem, quam essentialem.

ARTICVLVS VII.

Verum relatio sola multiplicet Trinitatem?

Secundo queritur, *Verum relatio sola multiplicet Trinitatem?* Videtur, quod non: quia summæ perfectionis sunt personæ diuinæ: relatio autem inter entia non est summæ perfectum ens, sed potius minus quolibet alio ente habens de ente: ergo videtur, quod relatio non debeat distinguere Trinitatem.

2 Item, Ens cuius esse est ad alterum, posterius est ente cuius esse est ad seipsum. Probatio. Dato quod nihil sit ad seipsum, nihil erit ad alterum: sed non conuertitur: ergo ens in seipso prius est ente ad alterum: sed ente primo debet distingui primum omnium, si aliquo ente distinguitur: cum ergo personæ sint in primo, videtur quod ente absoluto debeant distingui.

3 Item, Substantia non causatur ab ente quod ad ipsam reducitur vt ad subiectum, sed potius causat ipsum: sed relatio in diuinis reducitur ad personam sicut cuius est: ergo non distinguit eam, nec facit secundum modum intelligendi in esse personali. Item, Si relatio multiplicet Trinitatem, vt dicit Boetius, multiplicet eam per esse quod habet: non habet autem nisi esse respectuum: ergo non dat ei nisi esse respectuum: per hoc autem non est substantialiter: ergo

ergo personæ diuinæ non erunt substantialiter subsistentes, quod est hæresis Sabellij: ergo videtur, quod non sola relatione distinguatur trinitas.

Sed contra. SED CONTRA: Entium aliud est substantia, aliud accidens: & substantia verius est quam accidens. Item, Accidentium aliud est ens absolutum, & aliud ens respectuum: & respectuum minus est quam absolutum: quia inascitur & aufertur sine mutatione aliqua subiecti, sicut patet ex Boetio: puer enim qui nascitur, per annum secundum diuersitatem sui incrementi, in multis facit similitudinem, disparitatem, æqualitatem, inæqualitatem, quæ ullo modo mutantur secundum illud genus mutationis: ergo relatio minime habet de ente: ergo sua multiplicatio maxime competit multiplicationi simplicissimi: hoc autem est Deus: ergo inter omnia prædicamenta nihil ita conuenienter multiplicat trinitatem sicut relatio.

2 Item, Auicenna in prima Philosophia dicit, quod relationis appositio nihil facit compositum.

3 Item, Detur aliquid simplex, sicut est Deus, illud habet relationem primi ad secundum, & relationem causæ, & multas alias relationes.

4 Item, Hoc patet in vnitatem & puncto: quæ licet simplicia sint, tamen sunt in eis diuersæ rationes relationum: ergo relatio nihil reddit compositum: ergo sua multiplicatio maxime competit simplicissimo.

5 Item, Inter relationes quedam sunt simpliciores aliis: quedam enim immediatæ sunt relatiuæ, vt illa quæ sunt secundum modum originis, vt causa refertur ad causatum, & e conuerso: sed non sic similis, & æqualis: quia illæ fundantur super ens absolutum, sicut super qualitatem: & eodem modo differens, dissimilis, & inæqualis: ergo cum relationes originis super nihil fundentur, nisi super ipsum existens, simpliciores sunt aliis: ergo illæ maxime competunt personis diuinis propter summam simplicitatem.

Solutio. ET HOC est concedendum, quod in numero generum nihil ita competit sicut relatio, & in speciebus relationis nihil ita competit sicut relatio originis, quæ alius est ab alio, & per hoc distinguitur ab eo.

DICENDUM ergo ad primum, quod quicquid est in diuinis, est perfectissimum: cum enim prædicationes inferiorum in diuina referimus, omnia imperfecta reuicimus: & ideo quod relatio est ens imperfectum, non refertur ad superiora, sed potius quod est non varians in essentia simplicissimum, & ipsum est perfectissimum in quantum est in diuinis, licet imperfectum sit in se.

AD ALIUD dicendum, quod hoc est verum, vbi esse ad alterum est vt natura accidentis: hoc autem non est in diuinis, sicut prius habitum est: imo relatio in illa parte accipit substantiæ prædicationem.

AD ALIUD dicendum, quod oportet concedere quod dicit Augustinus, quod in omnibus Pater & filius sunt vnum, præter id quod ad alterum est: tamen illud esse ad

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

alterum, complectitur illud quod est esse verum suppositum, & veram esse personam: quia hæc in diuinis non repugnant.

ARTICVLVS VIII.

Quid sit notio, & in quo differat à relatione?

Deinde queritur de notione, scilicet quid sit notio, & in quo differat à relatione? Dicit autem Boetius, quod notio est simplex conceptus mentis: talis autem non est nisi vniuersale depuratum à materia & appenditiis materię: ergo videtur, quod notio sit idem quod vniuersale.

2 Item, Magister vult, quod notio sit quæ persona cognoscitur: sed relatione cognoscitur persona: ergo videtur, quod relatio sit notio.

Sed contra. SED CONTRA: Relatiuum est cuius esse est ad aliud se habere: ergo non diffinitur est relatio vnius personæ: notio autem datur personæ vni: ergo relatio non est notio.

2 Item, Aliqua est notio quæ non est relatio, sicut ingenuus, quod negationem sonare videtur: ergo videtur, quod non omnis notio sit relatio in diuinis.

3 Item, in inferioribus notio rei non abstrahitur ab eo quo res est id quod est: id enim quod est principium formale essendi rem, est etiam principium intelligendi eam: ergo videtur, quod notiones in diuinis magis debeant sumi à parte essentia, quam à parte personarum.

Solutio. SOLVITIO. Dicendum, quod relatio & notio secundum nominum intentiones differunt: quia, sicut probat obiectio, notio est quo cognoscitur res: relatio autem quo refertur ad aliud. Sed tamen in diuinis non accipitur omnino secundum diffinitionem Boetij: quia in diuinis non est vniuersale. Et præterea à communi personarum non accipitur notio personarum, sed potius à proprio: & hoc ideo fit, quia commune non est principium intelligendi proprium. Vnde cum personæ in ratione personarum, cognoscantur propriis suis, oportuit accipere notiones facientes cognoscere ex parte propriorum, & non ex parte communis: & per hoc patet solutio ad primum, & vltimum.

AD ALIUD dicendum, quod relatio & notio quandoque sunt idem in supposito, sed tamen secundum nominum intentiones non sunt idem: & ideo secundum supposita non conuertuntur: quia ingeneratio non dicit relationem nisi large loquendo, prout dicit Augustinus infra distinctione 23. quod negatio est in eodem genere cum sua affirmatione: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IX.

Quæ sint veræ proprietates in diuinis, & quomodo differant à relationibus & notionibus?

Deinde queritur de proprietate. Dicit Denim Philosophus, quod proprium est

Li 3. quod

quod conuenit omni & soli & semper. Hic autem proprium non conuenit omni: quia quod conuenit Patri, non conuenit Filio: ergo videtur, quod non sint vere proprietates quæ sic assignantur.

2. Præterea, Dicit Boëtius, quod proprium est consequentibus speciem supra autem probatum est in questione de hypostasi, quod proprietates personarum per inter se sunt ante hypostases, hoc realiter sunt per similes: ergo videtur, quod non sint proprietates, sed potius totæ substantiales.

3. Præterea videtur, quod non omnes sunt proprietates: quia quædam sunt quæ conueniunt pluribus, ut principium, hinc ipsa est actus quæ conuenit Patri & Filio: ergo magis est commune quam proprium.

Item queritur, in quo differant proprietates a relationibus, & notionibus? Et videtur, quod in nullo in diuinis enim non ponitur a Doctoribus nisi tria, scilicet notio, persona, & essentia: ergo ad aliquid istorum reducitur omne quod est in diuinis: sed proprietates non possunt reduci ad personas, nec ad essentiam: ergo reducuntur ad notionem: ergo videtur, quod idem sit proprietas & notio.

Item. Quædam sunt quæ inueniuntur in personis non constituentes ipsas personas, sicut innascibilitas non facit Patrem esse Patrem: cum ergo proprietates constituent numerum personarum, videtur quod huiusmodi non sint proprietates.

Solutio. Dicendum, quod intellectus proprietatis est vni soli conuenire & semper: & ideo quicquid inuenitur in persona quod vni soli conuenit & semper, hoc est persona proprietatis. Et ex hoc patet, quod natura proprietatis essentialis est: quia quod essentialis est, commune est, & omnibus conuenit.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus assignat proprium speciei: & quia species est de multis & in multis, ideo necesse est, quod illud proprium omnibus suppositis speciei conueniat, & soli speciei, & semper, eo quod semper sequitur essentialia principia speciei: & sicut essentialia non relinquunt rem cuius sunt essentialia, ita nec illud quod immediate sequitur ex illis. Sed Sancti assignant proprium personarum, & non naturæ communis: & ideo non est necesse, quod ista propria omnibus conueniant.

Ad aliud dicendum, quod licet Philosophus in topicis dicere videatur, quod proprium aliquando est de prioribus natura, tamen in veritate essentia proprii semper est de posterioribus: quia si dicitur, homo est animal disciplina perceptibile, id quod est ibi prius natura quam homo, magis facit ad proprii bonitatem quam in ad essentiam ipsius: quia dicit Boëtius, quod licet proprium semper conuenit subiectum & ubique: tamen quia non est de constituentibus ipsum, est de genere accidentium. Sed hoc modo non accipitur proprium in diuinis: & est dissimilitudo in duobus: quia a Philosophis assigna-

tur proprium naturæ communis, quæ est species, & non hypostasis incommunicabilis: in diuinis autem assignatur proprium incommunicabilis, & non naturæ communis. Alia dissimilitudo est, quod proprium in inferioribus non constituit id cuius est proprium, sed potius constituitur ab illo: in diuinis autem secundum rationem intelligendi est e conuerso: & ideo non est eiusdem rationis in toto proprium Creatoris, & creaturæ.

Ad aliud dicendum, quod in diuinis non ponimus formas substantiales, duabus rationibus: quarum vna est: quia forma componit: proprium autem non facit essentiali compositionem, quia non est de essentia: unde transumptum nomen proprii in diuina, non indicat compositionem essentiali. Alia ratio est: quia forma substantialis est forma partis quæ est materia: proprium autem nomen perfecti: & ideo magis competit diuinis nomen proprietatis, quam nomen formæ.

Ad aliud dicendum, quod proprietates a relatione differunt secundum nomen, & quandoque etiam secundum suppositum. Secundum nomen, quia relatio est ad alterum: proprietates autem non respicit nisi id cuius est proprietas. Secundum suppositum: quia commune pluribus bene potest esse relatio, non tamen potest esse proprietates proprie locuendo: sicut est communis spiratio relatio Patris & Filij ad Spiritum sanctum, non tamen est proprietates: & similiter innascibilitas proprietates est, & non relatio nisi large sumendo relationem, sicut infra determinabitur.

Ad aliud dicendum, quod differentia est in proprietatibus: quia quædam a præpositio dicuntur personales, quædam proprietates personarum tantum. Personales sunt illæ, a quibus secundum rationem intelligendi constituuntur & denominantur personarum, ut paternitas, filiatio, spiratio passiva. Proprietates autem personarum sunt, quæ inueniuntur in personis, ita quod vni soli conueniant, ut innascibilitas in Patre.

Et ex his patet, quod proprietates personales & proprietates personarum se habent sicut superius & inferius: quia omnis proprietates personalis est etiam proprietates personarum, sed non conuertitur. Proprietates autem personarum & relatio se habent sicut excedentia & excessa: quia quædam relatio est proprietates personarum, ut paternitas: & quædam non, ut communis spiratio: & e conuerso quædam proprietates personarum etiam est relatio, ut filiatio: & quædam non, ut innascibilitas.

Uterius patet, quod proprietates personales & relatio se habent sicut inferius & superius: quia omnis proprietates personalis est relatio, sed non conuertitur: quia communis spiratio est relatio, non tamen proprietates personales.

Item ulterius patet, quod tam proprietates personarum quam personales se habent ad notionem, ut superius & inferius: quia omnis proprietates, siue personarum, siue personales, est

est notio: sed non conuertitur: quia communis spiratio est notio, & non proprietates. Relatio autem ad notionem sicut inferius ad suum superius se habet: quia omnis relatio est notio, & non conuertitur, eo quod innascibilitas est notio, & non relatio, nisi large sumendo relationem, ut dictum est.

Item ulterius ex hoc patet secundum communiorum opinionem, quæ fere ab omnibus defenditur hodie, quod quinque sunt notionem, scilicet innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio actiua, & spiratio passiva. Quatuor autem relationes: paternitas, filiatio, communis spiratio, & spiratio passiva. Quatuor etiam proprietates personarum: innascibilitas, paternitas, filiatio, & spiratio passiva. Tres autem tantum proprietates personales, scilicet paternitas, filiatio, & spiratio passiva.

ARTICVLVS X.

Verum in diuinis sint finita vel infinita relationes, & omnes assistentes?

Deinde queritur de hoc quod dicit in littera. [Est proprium solius Patris, non quia est natus ipse, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia infra distinct. 28. dicit quod innascibilitas est proprietates Patris, eo quod soli Patri conuenit: ergo proprium est Patris, quod soli Patri conuenit: ergo proprium est Patris, quia non est natus ipse: & hoc negat hic.

2. Item, Ex hoc quod hic dicit, videtur accipi, quod proprietates sunt tres, & non plures. Et si dicas, quod intelligitur de proprietatibus personalibus tantum, quas Magister hic & in sequenti distinct. tantum determinat, videtur saltem quod relationes sint infinitæ sic: Quicquid sine omni mutatione personæ & per accidens innascitur & ex habitu alterius ad ipsum, hoc multiplicatur secundum illas habitudines: relatio sic innascitur: ergo multiplicatur secundum habitudines aliorum ad ipsum. Prima supponitur a Boëtio in libro de Trin. & ab Auicenna in prima philosophia. Inde procedo ulterius: Habitudines aliorum ad quodlibet entium sunt infinitæ, & vadunt & veniunt continuè: ergo infinitæ sunt relationes in quolibet ente: ergo multo magis in Deo qui se immediatius habet ad quodlibet ens, quam aliquod ens creatum ad aliud.

3. Item, Videtur etiam ab æterno relationes infinitæ in Deo fuisse: habitudo enim vnus ad alterum facit relationem: sed secundum quodlibet attributum se habet vnus ad alium ab æterno: propter quod dicuntur æquales, similes, idem, & huiusmodi: ergo cum huiusmodi attributa infinita sint, videtur huiusmodi habitudines esse infinitæ: & sic ab æterno multæ fuerunt relationes.

4. Item, Ab æterno fuerunt in Deo omnium rerum rationes, quæ non pulchre possunt dici rationes nisi per respectum ad

res creandas. Ergo illæ rationes ab æterno fuerunt in ipso & infinitæ: non ergo sunt tantum tres.

5. Si dicas, quod illæ non constituunt personas, sed istæ. Contra: Maioris diuersitatis respectus est ad res diuersas in hypostasi & natura, quam respectus ad res distinctas in hypostasi tantum & non natura: sed non distinguit personas respectus primus: ergo nec secundus.

Præterea videtur quod huiusmodi relationes infinitæ ab æterno existentes in Deo, fuerint assistentes, & non Deus: & sunt obiectiones Gilberti Porretani, & Simonis Tornacen. Aut enim eo Pater Deus est quo Pater est, aut alio. Si eodem: sed essentia Deus est, quæ etiam Filius est Deus: ergo Filius est Pater. Vel sic: Paternitate Pater est: ergo paternitate Deus est: & cum Filius sit Deus, Filius paternitate Deus est, quod est inconueniens. Si alio: ergo aliquid est in Deo quod non est Deus, sed aliud: & tunc habeo propositum, quod relatio Deo assistit, & nihil est in ipso.

2. Item, In posterioribus supponitur ista, ut immediata, substantia non est quantitas: ergo a simili, & hæc, substantia non est relatio: quia generalissimum in vtraque gratia sui & non alterius remouetur a generalissimo primo: ergo relationes etiam in diuinis nihil prædicant in diuinis.

3. Item, Hoc expresse dicit Boëtius, quod relatio nihil prædicat in eo cuius est relatio, sed assistit ei: & dicit qualiter se habeat ad aliud: ergo videtur, quod relationes assistant, & non sint Deus.

4. Item, Richardus de san. Victor. dicit, quod relatio non tam genus est entis, quam ens in omni genere entium respersum: ergo videtur, quod ipsum sit magis ratio, quam natura aliqua: quia nihil in re est respersum in omni genere entis.

Sed contra: August. supra dixit distinct. 21. quod si Deus non ex magnitudine est magnus quæ ipse est, sed participatione, quod maior est illa magnitudo quam ipse: ergo a simili, si non ex paternitate Pater est quæ ipse est, paternitas sua maior est quam ipse.

2. Item obiicitur fortius. Aut Porretanus ponit relationem suam aliquid esse ens in diuinis, aut nihil. Si aliquid: tunc oportet, quod sit substantia, vel accidens: si accidens, erit in aliquo subiecto, & illud erit compositum variatum per accidens: quæ omnia absurde de Deo intelliguntur: si est substantia, tunc habeo propositum, quod non assistit, sed est substantia ipsum relationum. Si autem nihil est: ergo cum personarum non distinguantur nisi solo eo quod ad alterum est, ut dicit August. & fides Catholica, personarum nullo distinguuntur: quod autem nullo distinguitur, omnino nihil est: ergo personarum omnino nihil sunt, nisi nomina sola, quod est hæresis Sabellij.

3. Item, Quicquid distinguitur per assistens extrinsecus tantum, illud non distinguitur ab alio seipso: personarum diuinarum distinguuntur

quuntur relatione assistente extrinsecus tantum suis hypostasibus, & seipsis: & hoc iterum vicinum est heresi Sabellij.

4 Item, illud assistens ab æterno Deo aut est ens creatum, aut increatum. Si creatum: ergo creatum est ab æterno, quod est repugnans intellectus, quia creatum oppositam rationem habet æterno. Si increatum: ergo est Deus, vel duo dii, vel etiam creati, vel infiniti erant, quod falsum est. Si autem dicas, sicut dicunt quidam modernorum, quod relatio est mediæ entis, & non entis: eo quod ipsa est ratio rei, & non res: nec est etiam ratio rei absolute, sed est ratio comparationis rei ad aliam rem. Contra: ista ratio aut aliquid ponit in re extra mentem ratiocinantis, aut nihil. Si aliquid ponit: tunc habeo propositum, quia tunc erit genus entis, & non ratio sola. Si nihil: ergo ratio eius est cassa & vana: & quod magis difficile est, ex hoc sequitur, quod personæ diuinæ quæ non nisi eo quod ad alterum est distinguuntur, non differunt nisi ratione sola, & non realiter distinguuntur: quod quia dixit Sabellius, condemnatus est pro heretico.

5 Præterea, in præfatione cantat Ecclesia: In personis proprietates, in essentia unitas, & in maiestate adoretur æqualitas. Si ergo proprietates in personis adoranda est ut Deus, non erit assistens ut extrinsecus adhaerens tantum.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod opinio Porretanorum & falsa & heretica est, & ab Alexandro Papa in concilio Remensi condemnata. Unde dicimus nec infinitas relationes ab æterno esse, nec etiam relationes assistere, nec relationes nihil esse: sed consistuntur relationes quatuor ab æterno, & has Deum esse: & relationes etiam in inferioribus aliquid esse, & inesse, & adesse: in superioribus autem nec adesse, nec inesse, proprie loquendo, sed esse ipsa relatiua, ut supra determinatum est.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sunt quedam relationes secundum rem existentes in utroque relatiuorum in inferioribus, ut illæ quæ innascuntur mutatione utriusque, sicut omnes relationes originis, & hæ relationes verissimum dicuntur correspondere ad seinuicem, & semper exigunt diuersas hypostasies in quibus sunt, sicut pater & filius: nunquam enim est pater in inferioribus nisi sui mutatione, nec unquam filius alterius mutatione sed propria. Sed quedam alia sunt dicuntur quidem semper ad conuentionem & ad seinuicem, sed non innascuntur ex utriusque mutatione necessario, sed alterius tantum: & illæ sunt quæ non sunt simplices, sed fundantur super aliud ens quantitatis, vel qualitatis, vel aliud huiusmodi, sicut similis, æqualis, dexter, sinister, & huiusmodi. Et quedam sunt relatiua, quæ nec utriusque relatione ad conuentionem dicuntur, nec utriusque mutatione innascuntur, ut scientia & scibile, & unum & multum, ut dicit Dionysius & Philosophus, ut Creator & creatura. Non enim sequitur, si scientia ad alterum est, quod & scibile secundum id

quod est ad alterum sit: nec etiam sequitur, si mutatus est sciens, quod mutatum sit scibile. Unde quia primo modo dicta relatio verissimum habet esse relationis & simplicissimum solum; illa ablata mutatione à relatiuis, transfunditur in diuina, ut prius diximus. Et si obiciatur mihi, quod in inferioribus omnis relatio fundatur in alio ente, cum sit accidens, & accidentis esse est inesse. Respondeo, quod non sic intelligo fundari in alio ente, sed potius fundari in alio sicut in causa non in subiecto: sicut dicit Philosophus, quod unum in substantia facit idem, & unum in quantitate æquale; & unum in qualitate simile: cum tamen utrumque, scilicet & æqualitas & quantitas in vno fundentur subiecto quod est substantia: ita autem non subternitur aliquid in quo sit paternitas, vel filiatio, vel aliqua relatio originis: quia origo est secundum substantiam hypostasis: & ideo relatio talis immediatam habet ordinem ad hypostasim originantem vel originatam.

DICENDUM ergo ad primum, quod Magister Hugo non querit nisi personales proprietates tantum, quæ sunt relationes, licet non solæ.

AD ALIUD dicendum, quod relationes quæ realiter existunt in relatiuo, secundum originem non sunt infinitæ, ut iam patuit: sed relationes quæ non surgunt ex origine, sed ex mutatione alterius, meo iudicio non sunt relationes reales in utroque, sed in vno tantum, & in altero ratio correspondens & non res relationis: & hæc ratio non est vana, quia fundatur in habitudine respectus realis in altero relatiuorum.

AD ALIUD dicendum, quod habitudo vnus ad alium secundum attributa, non est habitudo proprie, sed unitas distinctorum: & illa non importat aliam realem relationem, nisi distinctorum sub illo vno: & ideo cum non sit relatio distinguens nisi quadruplex, non erunt plures relationes quam quatuor ab æterno. Similiter & æqualis, & similis, ratione eius in quo est similitudo & æqualitas, non dicunt relationem, sed rationem æqualium & similitum, & tunc important eandem quatuor relationes distinguendo, sicut supra dictum est dist. 13.

AD ALIUD dicendum, quod respectus rationum æternarum est ratio, & non res diuersa à Deo. Et si queratur, in quo fuerit illa ratio? Dico, quod ratio tribus modis dicitur, scilicet in aptitudine rei de qua est: & sic est in potentia, & in ratione ratiocinantis creati, & in ratione Creatoris. Primo autem & ultimo modo ratio potuit esse ab æterno: quia nihil aliud ponit quam Deum: medio vero modo non. Unde ex hoc nihil potest probari.

AD ALIUD dicendum, quod quod quid est maior distinctio in relatione respiciente diuersum esse in natura & hypostasi, quam ad distinctum in hypostasi tantum: & quoad quid, non est verum. Si enim maior est distinctio quæ fundatur super maiorem, id est, magis distincta: sic verum est: sed non facit relatio, sed potius sit ex illa. Si autem dicitur

dicatur maior distinctio à magis distinguente relatione, non est verum: quia nulla ita distinguit, sicut illa quæ est secundum originem: quia de illa dicit Anselmus, quod nec intellectus capit, nec ratio permittit, quod in eodem supposito oppositi respectus esse possint.

Ad quest.

AD ALIUD dicendum, quod ex re Patre est, quia Deus est, sed non ex ratione & modo intelligendi, qui modus intelligendi in diuinis non nihil est, sed potius realiter significabilis, cum supposita deitate non supponatur paternitas: ut cum realiter loquentes dicimus, paternitas distinguit, & deitas non distinguit: & tunc non procedit obiectio, ut patet per se nullibet.

AD ALIUD dicendum, quod sicut supra habitum est distinct. 8. Deus sine quantitate magnus est, non tamen sine relatione relatus: secundum aliquid enim potest transferri relatio, secundum quod transferri non potest in diuinam predicationem quantitas: & huius ratio ibi dicta est, & ibi queratur.

AD ALIUD dicendum, quod Boëtius intendit, quod nihil prædicat absolutum secundum quod relatio: quia sic est habitudo quadam ad alterum. Tamen secundum id quod est, aliquid prædicat in relatiuo in inferioribus, & est ipsum relatiuum in superioribus.

AD ALIUD dicendum, quod Richardus non loquitur secundum quod est natura quedam diuisa contra alia entia, sed secundum suppositum suum & causam: causatur enim aliquo modo ab omnibus generibus entium: sed tamen est natura quedam diuisa contra omne ens.

ARTICVLVS XI.

Quomodo & penes quid differant notiones in diuinis: & an proprietates plures que sunt in vna persona differant in illa?

Dicendum quod de hoc quod dicitur [Ecce breuiter assignauit tres proprietates trium personarum, &c.] Ex hoc enim videtur, quod notiones secundum proprietates differant. Et queritur, Quæ differentia? in diuinis enim non est differentia, nisi quæ est secundum originem, quod vnum est ex aliis: talis autem differentia non est in notionibus, quia vna non est ex aliis: paternitas enim nunquam prædicat filiationem. Præterea, hæc est falsa, paternitas generat, sed hæc est vera, paternitas distinguit, ergo videtur, quod non differant in diuinis.

Quæ.

VLTRIVS queritur quod magis est difficile, utrum proprietates plures que sunt in vna persona differant in illa? Videtur quod sic: quia cum non sint nisi in persona illa, in illa non haberent differentiam, simpliciter nullam haberent.

Præterea, hæc est falsa, innascibilitas in Patre est paternitas in patre: ergo cum non

fiat remotio vel negatio vnus ab alia nisi ratione diuersitatis, videtur quod illæ proprietates in persona in qua sunt, habeant diuersitatem.

3 Item, Quicquid in aliquo habet numerum, necesse est ut in eodem habeat distinctionem: sed dicimus, quod tres proprietates vel relationes vel notiones sunt in Patre, duæ notiones sunt in Filio: ergo in Patre & Filio notiones illæ distinguuntur.

SED CONTRA: Sicut se habent persona ad essentiam, ita notiones ad personam: sed personæ in essentia non distinguuntur, sed vnum sunt: ergo notiones in persona non distinguuntur, sed vnum sunt, ut videtur.

SOLVITIO Dicendum, quod notiones distinguuntur seipsis: principia enim quibus distinguuntur res, ab inuicem seipsis distinguuntur, ut homo & animal differunt differentiis specificis, & ipsæ differentie non aliis differentiis, sed seipsis differunt.

AD ID quod contra obicitur, dicendum quod distinctio secundum originem est duplex, scilicet ad id quod est ab origine vel origo, & ad id quod est originis ratio: & hoc secundo modo distinctio secundum originem retorquetur ad distinctionem notionum: & per hoc patet solutio etiam ad secundum.

AD ID quod viterius queritur, dicendum quod notiones non sunt nisi in personis, & in ipsis habent distinctionem.

AD ID quod contra obicitur, dicendum quod personæ non ita vnuntur in essentia, quod sint vna persona, sed potius sunt vna essentia: & ideo dicuntur vnus, non vnus. Ita etiam notiones non ita vnuntur in persona, quod efficiantur vna notio: sed efficiuntur vna persona: quæ tamen non componitur ex eis, sicut nec essentia ex personis. Sed verum est, quod notiones non dicuntur vnum propter unitatem personæ in qua sunt: quia in vno in neutro genere retorquetur ad essentiam: unde notiones non sunt vnum propter personam, sed propter essentiam simpliciter: à persona autem non habent distinctionem, nec etiam unitatem: quia seipsis distinguuntur, & in quantum referuntur ad actus notionales.

ARTICVLVS XII.

An supposita persona supponitur notio?

Dicendum quod de hoc quod dicitur [Notant relationes, quæ non sunt Deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt, &c.] Videtur enim, quod ex hoc sequatur, quod supposita persona supponatur notio: quæcumque enim penitus idem sunt in re, supposito vno, supponitur & alterum.

Præterea hoc dicit, quod notio est substantia, sed immediatius notio ordinatur ad hypostasim quam ad essentiam: ergo videtur, quod propria & immediata sit illa notio in persona sed persona generat: ergo & notio

& sic videtur, quod supposita persona supponatur notio.

Item, Non est ita fides determinata in numero notionum sicut in numero personarum, & non condemnantur qui dicunt notiones in diuinitis nihil esse præter personas: ergo videtur, quod secundum fidem Catholicam notiones nihil sint præter personas: ergo supposita persona, supponitur notio.

Sed contra.

SEDCONTRA: Quæcumque ita se habent, quod supposito vno, supponitur reliquum: in illis quicquid attribuitur vni, attribuitur & alij: sed non sic est de notione, & persona: quia notio distinguit, & non distinguitur: persona autem distinguitur, & non distinguit: ergo supposita persona, non supponitur notio.

Sciunt.

QVOD CONCEDIMVS: dicentes ad primum, quod licet persona & notio non differant re: differunt tamen in modo intelligendi: qui modus realiter significatur, cum dicitur, notio distinguit, persona distinguitur: vnde nec sufficit ad hoc quod supposito vno supponatur & reliquum, idemtas rei: sed oportet insuper etiam adesse hoc, quod

quicquid conuenit vni, & alteri.

AD ALIUD dicendum, quod licet notio sit immediata persona, & persona substantia, ita quod nullum est medium prædicatum quo persona participet notionem vel essentiam: non tamen hoc sufficit ad hoc quod supposito vno, supponatur & reliquum: sed oportet vnum immediatum esse ad actum & attributum alterius: sicut generare est actus personæ: & hoc non conuenit notioni vel essentia. Et ideo cum sic proceditur: notio est persona: persona generat: ergo notio generat: incidit fallacia accidentis: eo quod sumitur extraneum, quod non conuenit secundum rationem intelligendi.

AD ALIUD dicendum, quod licet notiones aliqui dicant non esse, hoc referunt ad hoc secundum quod abstractiue significantur: sed si dicerent nihil distinguere personas diuinas, hoc non esset Catholicum: & ideo oportet, quod notiones aliquo modo ponantur vel implicite vel explicite: & tunc non omne quod conuenit notioni, conuenit personæ: & ita supposito vno, non supponitur reliquum.

Quod non omnia qua de Deo dicuntur, secundum substantiam dicuntur: quedam enim secundum relationem dicuntur, nihil tamen secundum accidens.

QVOCIRCA sciendum est, non omne quod dicitur de Deo dici secundum substantiam: quia quedam dicuntur secundum relationem, quæ non est accidens, quia non est mutabilis. Vnde August. in 5. lib. de Trin. ait, Nihil in Deo secundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur, secundum substantiam de Deo dicitur. In rebus creatis atque mutabilibus quod non secundum substantiam dicitur, restat vt secundum accidens dicatur. In Deo autem nihil quidem secundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est aut amissibile. Nec tamen omne quod dicitur de Deo, secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut Pater ad Filium, & Filius ad Patrem, quod non est accidens: quia & ille semper est Pater, & ille semper est Filius, & ita semper: quia semper natus est Filius, nec cœpit vquam esse Filius. Quod si aliquando esse cœpisset, aut aliquando desineret esse Filius, secundum accidens diceretur. Et quia Pater non dicitur Pater nisi ex eo quod est ei Filius, & Filius non dicitur Filius nisi ex eo quod habet Patrem, non secundum substantiam hæc dicuntur, sed adinuicem ista dicuntur: neque tamen secundum accidens, quia & quod dicitur Pater & quod dicitur Filius, & æternum atque incommutabile est eis. Ecce aperte his verbis ostenditur, quedam dici de Deo secundum substantiam, quedam secundum relationem, nihil tamen secundum accidens. Ostenditur etiam proprietas Patris esse, quod habet Filium: & proprietas Filij, quod habet Patrem. Ideoque cum dixit æternum & incommutabile esse quod Pater dicitur, & quod Filius dicitur, ita intelligi voluit, id est, proprietas qua Pater est Pater, & proprietas qua Filius est Filius, æterna est & incommutabilis: quia & Pater semper Pater, & Filius

C

Cap. 9.

Lib. eodem

Cap. 4.

Cap. 5.

lius semper Filius. Vnde & Filijus proprietates personarum assignantur in 12. libro de Trinitate ait, Si semper Patri proprium est, quod semper est Pater, necesse est semper Filio proprium esse quod semper est Filius. Vbi enim semper Pater est, semper & Filius est. Ergo qui non semper Pater est, non semper genuit. Item in eodem. Nato Deo manifestum est proprium esse quod Filius est.

ARTICVLVS XIII.

Vnum tantum tres sunt notiones in diuinitis?

DEinde quaeritur de hoc quod dicitur. Ostenditur etiam, proprietates Patris esse, quod habet Filium, &c. Hic enim incidit quaestio de numero notionum. Supra enim probatum est, quod sint finitæ, & in personis sunt, & non assistentes. Videtur autem, quod sint tantum tres, & est communis obiectio: omnis enim notio est aliqua trium personarum: sed personæ non multiplicantur nisi per tres: ergo nec notiones.

Item, Persona vna vt persona, non potest cognosci nisi vno modo, sicut ipsa non nisi vno modo est: cum ergo notio sit ad personæ cognitionem, videtur quod notiones non sint nisi tres.

Item, Originis proprietates in diuinitis facit personas: sed vnumquodque cognoscitur eodem modo quo is esse secundum rationem intelligendi constituitur: ergo cognoscitur originis proprietates: sed originis proprietates in diuinitis non nisi triplex est, scilicet qui non ab alio, a quo alius per generationem, & qui ab alio per spirationem: ergo videtur, quod non sint nisi tres.

Vt patet etiam, quod sint sex: quia ita dicit Anselmus in lib. de processione Spiritus sancti. Porro sex sunt differentie Patris & Filij ex his natiuitate nominibus, scilicet habere patrem, non habere patrem, habere filium, non habere filium, habere Spiritum sanctum de se procedentem, non habere Spiritum sanctum de se procedentem: cum igitur hic enumerentur sex, & insuper sit innascibilitas que hic non tangitur, videtur quod septem sint notiones.

Item, Nos habemus notionem vnam que non est ab alio: ergo habemus aliam que est ab alio, & a quo alius, & a quo nullus, & qui ab alio, a quo alius: ergo videtur, ad minus sunt sex notiones.

Item, videtur, quod non sint nisi tres: quia innascibilitas est in vno, sed videtur, quod paternitas & filiatio sint vna eadem enim est via a Thebis ad Athenas, que est de Athenis ad Thebas: ergo simili, cadent in essentia est comparatio Patris ad Filium, & Filij ad Patrem: sed Patris ad Filium comparationem nominat paternitas, filiatio autem e converso: ergo eadem est paternitas & filiatio. Eadem ratione eadem est spiratio agens & passiva: ergo non sunt nisi tres notiones.

Item, videtur, quod non sint nisi duæ:

quia negatio nihil facit cognosci: cum igitur innascibilitas sit negatio, videtur quod non sit notio: & paternitas & filiatio & spiratio agens & passiva sunt duæ: vt iam probatum est, videtur quod non sint nisi duæ.

SOLVITUR: Ad hoc leue est respondere supponendo, quod tria exiguntur ad hoc quod ipsum sit notio personæ. Persona enim est nomen pertinens ad dignitatem, sicut supra determinatum est: ergo non cognoscitur nisi proprietate ad dignitatem pertinente. Dico igitur quod oportet, quod pertineat ad dignitatem, & illam dignitatem in specie exprimat, & quod sit principium cognitionis personæ: tum ergo non esse ab alio non conueniat nisi vni soli, pater quod hoc quod in specie dicit, dicit etiam dignitatem: quia non esse ab alio dignitas est, & dicit rationem cognoscendi: & ideo innascibilitas notio & dignitas est Patris, qui in ordine nature dea persona non esse ab alio non possunt. Esse autem ab alio, non determinat in specie, & in genere, non dicit dignitatem: & ideo non est notio sed consequens notionem. Similiter a quo alius, nec dicit vel dicitur videtur quandam dignitatem: tamen quia in specie non determinat, non diffinit notionem dignitatis: & ideo non est notio. Sed esse ab alio per generationem est dignitatis, quod importat naturæ æqualitatem & communicationem, & similiter esse ab alio per spirationem: & ideo illa dicitur notiones. Similiter a quo alius per generationem, & a quo alius per spirationem specificant principium cognoscendi, & ideo illa etiam dignitatem important. Notiones igitur sunt quinque tantum, scilicet qui non ab alio quod dicit innascibilitatem, a quo alius per generationem, & a quo alius per spirationem, & qui ab alio per generationem, & qui ab alio per spirationem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet quelibet notio sit aliqua trium personarum: non tamen sequitur, quod non sint nisi tres: quia non accipiunt numerum a personis, sed potius a seipsis, secundum quod per ipsas personæ diuiduntur diuersimode in esse personali, & dignitates cognoscuntur.

AD ALIUD dicendum, quod originis proprietates multiplex est, secundum comparationem ad ante & post, & non est tantum secundum numerum eorum que originantur illis proprietatibus.

AD ALIUD dicendum, quod Anselmus vocat differentias, distinctiones personarum, penes ea que communiter vel proprie personis consequuntur: sicut non habere filium, est commune quoddam, ex quo non cognoscitur aliqua dignitas: vnde ibi non intendit

tendit probare numerum notionum.

A D A L I V D dicendum, quod non esse ab alio dicit dignitatem & in speciali, esse autem ab alio non sic dicit: & ideo non est simile.

A D A L I V D dicendum, quod illud argumentum quidam concedunt. Sed aliter est dicendum, quod sicut in actione & est id quod accidens est, & est secundum hoc in agente: & est id quod est actio, & secundum hoc est ab agente in patiente: ita in relatione: unde paternitas est in Patre, & secundum quod est ad Filium, sic est adhuc in Patre respectu Filij, & est conuerso de filiatione: & ideo relatio secundum id quod est, non est nisi in relatio quod denominat, licet per respectum cointelligatur suum correlati-

um: & ideo relatio secundum id quod est, non est in medio. Unde non est simile via ab Athenis ad Thebas: quia illa secundum id quod est, in medio est: sed est simile de comparatione Thebarum ad Athenas, & est conuerso: quia termini viz licet ad se inuicem comparantur, tamen differunt secundum id quod sunt: & idem est de paternitate & filiatione. De processione actiua & passiua omnino eadem est ratio: & ideo differunt ille relationes.

A D A L I V D dicendum, quod non est absolute negatio, sed ponit aliquid in Patre, ut infra patebit distinctione 28. Vel dicitur, quod negationes notum faciunt, sicut supra probatum est: Sed prima solutio uenit est.

Quare dicatur esse proprium unigeniti quod est Filius Dei: cum etiam homines sint filij Dei.

D **H**ic quaeritur, Quomodo dicatur proprium nato Deo quod est Dei Filius, vel genitus ex Deo: cum etiam homines filij Dei dicantur & sint, secundum illud, Filij Excelsi omnes. Et ad Moysen de populo Israel Dominus ait, Filius meus primogenitus Israel. Sed magna est distantia. Homines enim filij Dei sunt factura, non natiuitatis proprietate: Deus autem Filius originis proprietate Filius est, & ueritate natiuitatis, non factura vel adoptione: & illi quidem ante sunt, quam filij Dei sunt. Fiunt enim filij non nascuntur filij Dei. Unde Hilarius solum Deum natum originis proprietate Dei Filium ostendens, inter ipsum & homines filios Dei euidentissime distinguit in 12. lib. de Trinitate, ita dicens, Vero Patri solus qui ex eo nascitur, uere Filius est: & nos quidem filij Dei sumus, sed per facturam. Fuimus aliquando filij iracundiae, sed filij Dei per adoptionem effecti sumus potius quam nascimur: & quia omne quod fit, antequam fiat non fuit, nos cum filij non fuisset, efficiuntur. Ante enim filij non eramus, sed per gratiam facti sumus, non nati, neque generati, sed acquisiti. Acquisiti enim nos Deus sibi, & per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim Deum filios, nunquam cum proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus est filius Dei, non ex generatione: neque ei proprietate est, sed nuncupatio: ac per id non uere filius est, quia nec proprie natus dicitur, nec semper fuit filius. Unigenitus autem Deus nec fuit aliquando non Filius, nec fuit aliquid antequam Filius, nec quicquam ipse nisi Filius. Atque ita qui semper est Filius, nascibilitatis proprietate ac ueritate Filius est solus qui genuit, & ille tantum qui genuit. Pater ipsius est: quia sicut ille Filius origine, ita ille Pater generatione.

Quod homo dicitur filius Trinitatis, & Trinitas potest dici pater hominum.

E **H**omo uero, qui filius Dei est factura, non tantum Patris, sed & Filij, & Spiritus sancti filius est, id est totius Trinitatis: & Trinitas ipsa pater eius dici potest. Unde Augustinus in 5. lib. de Trinitate dicit, Non potest

potest dici Trinitas Pater, nisi forte translative ad creaturam, propter adoptionem filiorum. Quod enim scriptum est, Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est, non utique excepto Filio aut Spiritu sancto oportet intelligi, quem unum Dominum Deum nostrum recte dicimus: etiam Patrem nostrum, per gratiam suam nos regenerantem. De hoc etiam Hilarius in 6. lib. de Trinitate ait, Omnibus per fidem Deus Pater est, quibus est Pater per eam fidem, qua Iesum Christum Dei Filium confitemur. Ecce ostensum est, quare proprium dicatur esse Dei nati, quod Filius est: quia scilicet ipse solus natus proprie dicitur. Unde Hilarius in lib. 3. de Trinitate ait, Dominus dicens, clarifica Filium tuum, non solo nomine contestatus est se esse Filium, sed & proprietate. Nos filij Dei sumus, sed non talis hic Filius. Hic enim uerus & proprius est Filius origine, non adoptione: ueritate non nuncupatione, natiuitate non creatione.

Quod Spiritus sanctus dicitur proprie donum Dei, quia proprietate est donum, ut Filius natiuitate: & utroque modo dicitur relatiue, & secundum eandem relationem.

F **I**ta etiam de Spiritu sancto dicendum est, qui proprie dicitur donum Dei, cum tamen & alia plura sint dona Dei. Sed Spiritus sanctus ita proprietate immutabili & aeterna donum est, sicut Filius proprietate est Filius. Eo enim dicitur donum, quo Spiritus sanctus: & utroque utique nomine relatiue dicitur, eademque relatione dicitur Spiritus sanctus & donum, licet ipsa relatio non ita appareat in hoc nomine, Spiritus sanctus, sicut in hoc nomine, donum. Unde Augustinus in 5. lib. de Trinitate ait, Spiritus sanctus qui non est Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur Spiritus sanctus, relatiue dicitur, cum & ad Patrem & ad Filium refertur: quia Spiritus sanctus & Patris & Filij Spiritus est. Sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine: apparet autem cum dicitur donum Dei. Donum enim est Patris & Filij, quia à Patre procedit, & à Filio: ergo Spiritus sanctus, ineffabilis quaedam Patris Filijque communitio est. Et ideo fortasse sic appellatur, ut iam diximus, nec iterare piget, quia Patri & Filio potest eadem appellatio conuenire. Nam hoc ipse proprie dicitur, quod illi communiter. Quia etiam Pater spiritus, & Filius spiritus, & Pater sanctus, & Filius sanctus. Ut ergo ex nomine quod utrique conuenit, utriusque communitio significetur, uocatur donum amborum Spiritus sanctus. Ecce habes quare Spiritus sanctus proprie dicatur donum, & quod relatiue dicitur, siue donum siue Spiritus sanctus: & quod nomen sibi proprium tenet, quod communiter Patri & Filio conuenit, sed diuisim. Et est sciendum, quod cum Pater uel Filius dicitur spiritus siue sanctus, neutrum relatiue dicitur, sed secundum substantiam.

An Pater uel Filius uel Trinitas ipsa possit dici Spiritus sanctus?

G **H**ic quaeri potest, Vtrum Pater uel Filius uel etiam ipsa Trinitas possit dici Spiritus sanctus, sicut diuisim dicitur & spiritus

Cap. 11.

Ioan. 4.

& sanctus: De hoc August. in 5. lib. de Trin. sic ait, Trinitas nullo modo potest dici Filius: Spiritus vero sanctus potest quidem vniuersaliter dici, secundum id quod scriptum est, Quoniam Deus spiritus est. Itaque Pater & Filius & Spiritus sanctus, quoniam vnus Deus est, & vtrique Deus sanctus est, & Deus spiritus est, potest appellari Trinitas & Spiritus sanctus. Sed tamen tunc Spiritus sanctus relatiue non dicitur secundum essentiam: quia proprie Spiritus sanctus, qui non est Trinitas, sed in Trinitate, dicitur relatiue.

Quidam putant Spiritum sanctum non dici relatiue ad Patrem & Filium, quia non vicissim respondent sibi vocabula, sed falso.

H

Quidam tamen putant Spiritum sanctum vel donum, non dici relatiue ad Patrem vel ad Filium. Si enim, inquit, hæc relatiue ad se dicuntur, suis inuicem sibi respondent vocabulis: vt sicut dicitur Pater Filij Pater, & Filius Patris Filius: ita dicatur Pater Spiritus sancti vel doni Pater, & Spiritus sanctus vel donum Patris Spiritus vel donum. Sed non ita est in omnibus relatiuis. Non enim omnia quæ relatiue dicuntur, suis ad se inuicem respondent vocabulis. Vnde August. horum elidens opinionem in quinto libro de Trinitate. Non te moueat, inquit, quoniam diximus Spiritum sanctum non ipsam Trinitatem, sed eum qui est in Trinitate, relatiue dici, licet non ei respondeat vicissim vocabulum eius ad quem refertur. Dicimus enim Spiritum sanctum Patris, sed non vicissim dicimus Patrem Spiritus sancti, ne filius eius intelligatur Spiritus sanctus. Item dicimus Spiritum sanctum Filij, sed non dicimus Filium Spiritus sancti, ne pater eius intelligatur Spiritus sanctus. In multis enim relatiuis hoc contingit, vt non inueniatur vocabulum quo sibi vicissim respondeant. Cum ergo dicimus donum Patris & Filij, non quidem possumus dicere Patrem doni aut Filium doni: sed vt hæc vicissim respondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni: quia hic potuit inueniri vsitatum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris, & donator doni cum dicimus, relatiue vtrumque ad inuicem dicimus: donator tamen non fuit Deus, nisi ex tempore, cum Spiritus sanctus sit donum etiam ab æterno.

Cap. 11.

ARTICVLVS XIV.

An liceat in diuinis sine peccato diuersimode opinari & loqui de notionibus, cum quidam ponunt plures, quidam pauciores: & an falsa opinio faciat hereticum.

Deinde queritur de hoc quod dicit [Hic queritur, quomodo dicatur esse proprium nato Deo] Hic enim oportet duo determinare, scilicet qualiter aulus est aliquis in diuinis notionem ponere, præcipue cum sibi, vt videtur, in materia fidei Doctores contradicant? Et secundo, Quid exigitur ad

gratuitam filiationem?

Ad primum proceditur sic: Alius dicit nullam proprietatem sine notionem, alius ponit infinitas, alius quinque, alius tres: quædam autem istarum contradictorie opponuntur, scilicet nullam esse notionem, & aliquam esse notionem: ergo altera erit falsa: mendacioso autem, vt dicit August. quod est in doctrina fidei, maximum est omnium mendaciorum: ergo videtur, quod talis diuersitas opinionum non possit esse sine peccato mortali.

2. Item supra dist. 2. habitum est, quod nullam periculosam errorem, quam in materia de Trinitate, videtur esse periculosissimum.

3. Si

3. Si dicas, quod Scriptura non determinat: & ideo opinionem hanc hoc esse poterunt. Queritur, Quid vocatur scriptura? Si canon Biblicus scriptura vocatur: sicut non determinat quinque notionem, ita etiam non determinat tres esse personas: ergo etiam de hoc possunt esse diuersæ opinionem: quod falsum est: quia hereticus reputaretur, qui assereret non esse tres personas. Si autem canon Patrum dicitur scriptura, plane falsum videtur: quia infra habebimus, quod Augustinus nominat, & ponit notionem distinctione 28.

Saluio.

Ad hoc dicendum, quod propter difficultatem materia non ex presumptione, sed ex ratione hic diuersa opinantes, exultant: quia falsa opinio non facit hereticum, sed potius presumptio assertionis & defensionis, vt dicit Magister infra lib. 4. in tractatu de Eucharistia, distinctione 13. cap. ultimo.

Ad primum vero dicendum, quod non contradicant in se nullam dicentes esse notionem, & aliquas dicentes notionem esse: quia illi qui nullam dicunt, ponunt quodam personæ seipsi distinguuntur, & ita implicite ponunt notionem, sed non distinctas à personis nisi secundum intentionem: quia impossibile est ponere distinguens & distinctum per intentionem esse idem. Illi autem qui ponunt notionem, non dicunt eas se differre à personis, sed suppositione & modo intelligendi. Nec est mendacium: quia non dicunt intentione fallendi, sed potius id opinantur quod verum esse credunt. Qui autem dicit, quod non est verum & putat esse verum, non mentitur, vt dicit Aug.

Ad alium vero dicendum, quod numerum personarum refertur ad numerum personarum: & ideo non habet articulum symboli specialem: & ideo non est ibi tantum periculum, sicut in alio quod expresse à Patribus est determinatum.

Ad alium vero dicendum, quod licet August. nominet notionem & proprietates, non tamen ostendit qualiter distinguantur à personis: & non determinat, vtrum sint vt notionem: vel in hoc per eas tantum, vel vtrum ponendæ sint per se: & ideo circa illud possunt esse opinionem.

ARTICVLVS XV.

Quid exigitur ad gratuitam filiationem?

Deinde queritur, Quid exigitur ad gratuitam filiationem in comuni, quam Magister videtur hic tangere triplicem, scilicet factura sue creatione, & recreatione, & æterna generatione, &c. Sed quia de hoc plurima dicta sunt distinct. 10. tertij libri, ibi requirantur: quia ibi disputatum est de filiatione adoptionis, & filiatione per naturam, & gratiam vnionis, & factura. Hoc solum hic notandum est, quod licet alie res sint factæ ad exemplar quod habent in mente diuina, non tamen Deus proprie dicitur pater earum, nec ille filij: quia filius est qui alio modo habet imaginem facientis, vt homo, & Angelus. Quæ autem in sequenti parte dicuntur à Magistro, satis plana sunt per ea quæ tractata sunt de Spiritu sancto.

DISTINCTIO XXVII.

An easdem proprietates assignent Augustinus & Hilarius: & an istæ sint quæ dicuntur paternitas, filiatio, & processio.

IC queri potest, Vtrum proprietates quas Hilarius supra assignauit, scilicet quod Pater semper est Pater, & Filius semper est Filius: sint illæ eadem proprietates quas August. superius distincti, dicens proprium esse Patris, quod genuit Filium: & proprium Filij, quod genitus est à Patre: & Spiritus sancti, quod ab vtroque procedit. Ad deinde, vtrum & istæ sint illæ quæ dicuntur paternitas, filiatio, processio: Videtur quod non sint eadem proprietates quas ponit Hilarius, & illæ quas ponit August. Si enim eadem sunt, idem est ergo Patri esse Patrem, & genuisse Filium, quod vtrique concedunt. Si autem hoc est, cui ergo conuenit vt sit Pater, ei conuenit genuisse Filium. Natura ergo diuina si Pater est, genuit Filium: si

A De proprietatibus personarum secundum quod diuersis nominibus ex primantur per vocabula magis vsitata.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Mm 2 vero

vero non genuit, Pater non est. Sed quis audeat dicere, aut quod ipsa genuit Filium, aut quod ipsa Pater non sit. Si autem ipsa Pater est, nec Filium genuit: non est ergo idem dicere aliquid esse Patrem, & gignere filium. Et ita non videtur vna eademque esse proprietas.

DIVISIO TEXTVS.

Ic potest quæri, Vtrum proprietates quas Hilarius, &c.] Hic incipit pars illa in qua Magister determinat de eisdem tribus proprietatibus personalibus, de quibus habitum est, prout significantur aliis nominibus. Et diuiditur in quatuor partes, in quarum prima tangit Magister alia verba in quibus significantur eadem proprietates sub alio modo significanti. In secunda tangit, qualiter istæ proprietates distinguunt personas inaccessibiliter *ibi* [Illæ enim proprietates singulis] In tertia tangit, qualiter aliis nominibus significantur quedam personæ cum eisdem relationibus, præcipue persona Filij *ibi* [Hoc non est præmittendum, quod sicut Pater & Filius] In quarta tangit, qualiter nominibus essentialibus positus pro personalibus, etiam exprimentur personæ & proprietates eadem *ibi* [Hic quæritur, Cum dicitur Deus de Deo] In prima harum sunt tria capitula, in quorum primo mouet quætionem. In secundo soluit *ibi* [Ad quod sine præiudicio] In tertio assignat rationem solutionis *ibi* [Nec tamen videtur nobis omnino idem esse.

ARTICVLVS I.

An idem sit genuisse filium, & esse patrem?

Incidit autem hic quæstio primo de intentione Magistri, Vtrum idem sit genuisse filium, & esse patrem? Et inducit vnam rationem Magister in litera, quod non sit idem: quia si esset idem, cui conueniret vnum, conueniret & aliud: sed essentia diuinæ conuenit esse patrem: ergo essentia diuinæ conuenit genuisse filium, quod falsum est.

2 Ad idem potest obiici sic: Non idem est si baptismus fiat in nomine genitoris & geniti, & in nomine Patris & Filij: si enim fiat in nomine genitoris & geniti & doni, non reputatur baptismus: sed si fiat in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, baptismus reputatur: ergo videtur, quod non idem significantur.

3 Præterea, Magister dicit in tertio cap. istius partis, quod cum dicitur pater, significatur hypostasis cum proprietate (alias paternitate) cum autem dicitur genuit, non significatur nisi proprietas: ergo non idem significatur, vt videtur.

Sed contra. **S**ED CONTRA videtur, quod hæc sit falsa, essentia est Pater, sicut hæc, essentia genuit: si enim essentia est Pater, non est Pater

nisi Filij: ergo hæc est vera, essentia est Pater Filij: ergo sequitur vterius, quod essentia genuit Filium, & quod essentia dicitur relative, & quod distinguitur: quæ omnia supra negata sunt: ergo videtur, quod probatio Magistri nihil valeat.

2 Item, Si aliæ sunt istæ proprietates, quam illæ: tunc eadem ratione etiam aliæ sunt, cum dicitur, Pater distinguitur à Filio, & refertur ad Filium, & producit Filium: ergo multæ valde essent relationes: ergo videtur, quod sint penitus eadem.

SOLVITIO Dicendum ad hoc, quod sunt eadem re sub alio modo significanti. Iste autem modus significanti diuersus est, propter tria: quorum primum & præcipuum est quod Magister tangit in litera, quod Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt nomina hypostasis & proprietatum: generari autem & generare sunt nomina proprietatum tantum. Secunda ratio est: quia cum pater significet proprietatem concretive, & generare concretive, diuersus est modus concretionis: cum enim dicitur album, significatur substantiam cum albedine, eo quod ipsum est substantia nominis: cum autem dicitur albescere, significatur accidens inherens sine subiecto: & hoc ideo est quia actus habet in se substantiam, sicut à qua sit: & licet sit in alia qua substantia secundum quod est accidens: tamen quia significatur vt actus, non significatur in ipso huiusmodi substantia in qua sit: & ideo significatur vt non claudens in suo significato subiectum & substantiam. Tertium est: quia generare & huiusmodi significant proprietates in genere, & non in specie: non enim sequitur si aliquid generat aliquid, quod sit pater eius: nec si aliquid generatur, quod sit filius eius, sicut habemus ab August. determinatum in 3. libro distinct. 5. His habitis concedendæ sunt rationes primo inductæ.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod cum dicitur, essentia est Pater, duplex est locutio ex eo quod ly Pater potest teneri adiective, & sic est falsa, & in hoc sensu improbat: vel substantiue, & in hoc sensu conceditur à Magistro, hoc est, essentia est ille qui est Pater.

AD ALIUD dicendum, quod non potest multiplicatio fieri ultra tres proprietates personales: quia huiusmodi verba, distinguere, & referre, & huiusmodi, significant potius id quod consequitur ex proprietatibus, quam proprietates, & non specificant eas. Vnum cum genus nihil addat supra speciem, & non connumeretur ei, non dicuntur notiones speciales huiusmodi verba: tamen nota, quod Porretani infinitas ponentes notiones, illas concesserunt obiectiones.

Responsio

Responsio, ubi ostendit easdem esse proprietates.

AD quod sine praeiudicio aliorum dicimus, quod easdem proprietates notavit uterque, licet diversis, verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debet, Proprium Patris est, quod semper Pater est, id est, proprietas Patris est, qua semper Pater est. Semper vero Pater est, quia semper genuit Filium. Ita & proprium Filij est, quod semper Filius est, id est, proprietas Filij est, qua semper Filius est. Filius vero semper est, quia semper genitus est. Ergo proprietas qua Pater pater est, est quia semper genuit. Et haec eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas qua Filius semper est Filius, est, quia semper, genitus est a Patre: & haec eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic proprietas qua Spiritus sanctus est Spiritus sanctus vel donum, est quia procedit ab utroque: & haec eadem dicitur processio. In praemissis ergo locutionibus eadem significatae sunt proprietates.

Quomodo non est omnino idem dicere, esse patrem, & genuisse vel habere filium, ita & de aliis.

NEc tamen videtur nobis omnino esse idem dicere aliquid esse patrem, & genuisse filium: vel aliquid esse filium, & habere patrem: vel esse Spiritum sanctum, & procedere ab utroque: alioquin Pater non esset nomen hypostasis, id est, personae, sed proprietatis tantum: similiter Filius, & Spiritus sanctus: & ita non per tria nomina significarentur tres personae. Ideoque dicimus, quia Patris nomen non tantum relationem notat, sed etiam hypostasim, id est, substantiam significat: ita & Filius, & Spiritus sanctus. Relationum vero vocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio: vel gignere, gigni, procedere, ipsas tantum relationes, non hypostases significant, siue habere Filium & habere Patrem: ut verbi gratia, cum dicimus, Deus est Pater, nomine Patris & relationem notamus, & distinctam hypostasim significamus: ut sit intelligentia talis, Deus vel diuina essentia est Pater, id est, ille qui genuit, id est, hypostasis quae habet Filium. Similiter, Deus est Filius, id est, hypostasis genita, vel habens Patrem. Ita etiam, Deus est Spiritus sanctus, id est, hypostasis procedens ab utroque, siue ille qui procedit. Cum vero nomina relationum ponimus in praedicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases: ut cum dicimus, Deus genuit, id est, habet Filium: & Deus genitus est, id est, habet Patrem. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tantum, non essentiam, quae illis proprietatibus determinantur.

ARTICVLVS II.

Utrum Pater est Pater, quia genuit, vel genuit quia est Pater, & an proprietates determinent personas, & unde uenit determinatum?

DEinde queritur de hoc quod dicit in 2. capitulo [Semper Pater est, quia semper genuit Filium, &c.] Videtur enim ex hoc, quod sit Pater, quia genuit: ergo secundum rationem intelligendi prius est generare, quam esse Patrem.

Sed contra.

SED CONTRA: Non generat nisi persona distincta: non enim sunt actus nisi particularium distinctorum: ergo generans est persona distincta: non autem distinguitur nisi paternitate: ergo Pater est ante generationem secundum modum intelligendi: & ita non Pater est, quia genuit: sed potius genuit, quia Pater est.

2 Item, Separemus per intellectum proprietatem à personis: aut igitur aliquid remanet, aut nihil. Si nihil: tunc habeo propositum, quod proprietates faciunt personas: & sic genuit, quia est Pater. Si aliquid: aut illud est essentia sola, aut aliquid aliud. Si essentia sola: ergo proprietates adueniens determinat essentiam, & ponitur circa eam, quod supra est improbatum, & iterum infra improbatum. Si aliquid aliud: aut hoc est distinctum in personis, aut non. Si distinctum ante distinguens secundum rationem: quia nihil distinguit nisi proprietates, & illam posuimus non esse. Si illud non est distinctum: ergo est essentia: quia nihil est indistinctum in personis nisi essentia, & ex illo sequitur, ut prius, quod circa essentiam ponuntur notiones, & quod determinat eam, quod falsum est.

Quæst. 1.

ITEM secunda parte huius distinctionis dicit Magister, quod proprietates determinant personas: & queritur, Unde ueniat determinatum? Bene enim videmus unde ueniat indeterminatum in personis, scilicet essentiam: & bene videmus unde ueniat determinans, quia hoc est proprietates. Tertium autem quod est determinatum, cum illud manere non possit sublata proprietate, queritur, unde ueniat? Non enim potest dici, quod hoc secundum modum intelligendi sit proprietates: quia tunc idem esset secundum intellectum determinans, & determinatum, quod esse non potest.

Quæst. 2.

Item obiciunt quidam: Aut generat quia Pater, aut quia Deus, aut quia Deus Pater, aut quia innascibilis, aut quia principium spiritalium: non enim pluribus modis potest considerari. Si generat, quia Deus: cum ergo Filius sit Deus, & ipse generaret, quod falsum est. Si generaret, quia Pater: hoc est contra Anselmum in libro de processione Spiritus sancti: quia dicit, quod ridiculum est dicere, quod propter relationem Patris tota essentia diuina sit in Filio. Unde Anselmus

ibidem dicit, quod generat, quia Deus: & spirat, quia Deus. Si quia Deus Pater: hoc esse non potest, cum gratia neutrius conueniat ei, ut iam probatum est. Item in litera videtur dici, quod potius ipse est Deus Pater, quia generat, quam è conuerso generat, quia Deus Pater est. Si autem quia innascibilis: hoc non videtur: quia sic non comparatur ad Filium, sed prius ad principium ante se per priuationem. Si autem quia est principium spiritalium: tunc potius spirat, quam generat. Præterea, Cum idem principium sit Filius, & Filius generaret. Ergo videtur, quod nullo modo conueniat ei generare.

SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, sicut etiam supra diximus in questione de hypostasi, quod in diuinis aliter est, quam in inferioribus: quia in inferioribus relationes sunt tantum relationes, & ex mutationibus innascuntur. In diuinis autem non tantum sunt relationes, sed etiam proprietates, & etiam habent actum quandam similem differentie constitutiue in hoc quod constituunt personas: & ideo, in superioribus relationes sunt ante actus notionales secundum intellectum, ut probant obiectiones: & August. dicitur quod hic dicit, referendum est ad relationes secundum quod relationes tantum sunt: quia verum est, quod Pater non refertur ad Filium in quantum persona constituta in seipso, sed potius quia genuit ipsum.

AD HOC quod ulterius queritur, Si separentur notiones siue proprietates, utram aliquid remaneat, vel nihil? Dicendum meo iudicio, quia nihil manet nisi essentia forte quæ commune est in personis, non ut determinatum à proprietatibus.

ET QVOD ulterius queritur, Unde uenit id quod distinguitur ex quo non manet? Dicendum, ut supra, quod distinguens secundum quod distinguens, non est nisi in distincto: & distinctum secundum quod distinctum, non est nisi in distinguente. In diuinis autem non accipiuntur proprietates ut entia quædam, sed tantum secundum actum distinguendi: nec hypostases ut entes quidam absolute per substantiam diuisi, sed tantum ut per ad aliquid diuisi: quod tamen in diuinis non est accidens secundum rem, sed substantiale: & ideo vno posito, ponitur utrumque: & altero sublato, aufertur utrumque: & ita pater solutio ad totum quod de hoc est queritum.

AD ID quod ulterius queritur, Utrum generat quia pater, &c. Dico, quod generat quia Deus Pater: & Anselm. cum dicit, quod generat quia Deus, non tangit nisi partem causæ: quia virtus generandi est à natura in Patre, sed actus & proprietates est Patris.

AD ID quod contra obicitur, iam patet solutio: quia ostensum est, quod quia Pater, generat: & non quia generat, est Pater. Sunt tamen quidam qui dicunt, quod generat, quia innascibilis, quia sic querit locum cui communicet delicias suas. Sed illi, salua pace eorum, non intelligunt questionem:

nem: quia cum queritur, Utrum quia Pater, vel è conuerso, queritur de ratione generantis, ut est generans, & non quare generet.

Quod proprietates determinant hypostases, non substantiam, id est, naturam.

ILLæ enim proprietates singulæ singulis propriè conueniunt personis: & per eas personæ determinantur, & à se inuicem differunt, sed à se non secedunt. Unde Ioannes Dam. Non differunt ab inuicem hypostases secundum substantiam, sed secundum characteristica idiomata, id est, determinatiuas proprietates. Characteristica uero, id est, determinatiua, sunt hypostaseon & non naturæ: etenim hypostases determinant. Item esse quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinam Verbi hypostasim, simplicem, omnia habentem quæ habet Pater, ut eius homouision, id est, consubstantialitatem: natiuitatis modo & habitudine à paterna hypostasi differentem, nunquam uero à paterna hypostasi secedentem. Idem apertius exprimens personales proprietates, in eodem ait, Differentiam hypostaseon, id est, personarum in tribus proprietatibus, id est, paterna, & filiali, & processibili recognoscimus. Insecessibiles autem ipsas hypostases & indistabiles inuicem & unitas quidem inconfusibiliter, tres enim sunt etsi unitæ: diuisas autem indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriam proprietatem, scilicet existentiam modum proprium possidet: sed unitæ sunt substantia, & non distant neque secedunt à paterna hypostasi. Ecce hic habes distinctas tres illas proprietates, quæ supra diuersis significatæ sunt modis.

D.

Lib. 3. de fide octo. cap. 8.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE queritur de hoc quod dicit Magister in secunda parte istius distinctionis *ibi* [Illæ enim proprietates singulæ singulis, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia incommunicabile non habet determinari, sed potius commune & uniuersale: ergo videtur, quod cum nihil sit commune nisi essentia, quod illa habeat distinguere & determinari.

AD HOC dicendum, quod est commune ut uniuersale, & hoc habet determinari & distinguere secundum quod contrahitur ad hoc vel ad illud: est etiam commune re tota, id est, quod totum conuenit singulis suis suppositis, & hoc non habet determinari, sed est potius hypostasis, quæ non est commune nisi ratione, ut supra probatum est.

ARTICVLVS III.

Quid sit verbum?

DEinde queritur de tertia parte distinctionis *ibi* [Hic non est præmittendum, &c.] Vbi dicit, quod verbum, & imago, & genitor, & huiusmodi, eandem dicunt hypostases & notiones, quas dicunt Pater & Filius

& Spiritus sanctus. Sed quia de genitore factis dictum est supra distinct. 4. & de imaginibus infra habebitur tractatus: querantur hic de verbo quinque, scilicet quid sit verbum, & quæ conueniant verbo? quid sit summo spiritui dicere? utrum sit verbum essentiale sicut dicere quandoque? & ad cuius uerbi similitudinem in inferioribus dicatur?

Circa primum proceditur sic: Dicit August. in lib. 10. de Trinita. 9. cap. Verbum quod hunc discernere & insinuare intendimus, est cum amore notitia. Ergo verbum est notitia amata: sed notitia non dicitur personaliter: ergo videtur, quod nec verbum: & hoc est contra ea quæ hic determinantur.

2 Item August. in lib. 83. questionum dicit, quod logos Græce & verbum & rationem Latine significat: sed hoc loco, in principio erat Verbum, melius interpretatur ut significetur non solum respectus ad Patrem, sed etiam ad illa quæ per Verbum facta sunt operatiua potentia. Cum ergo operatiua potentia sit essentialis, & non tantum personalis: videtur quod verbum non semper sit Filius.

3 Præterea, Verbum dicitur expressio conceptus in corde dicentis, id est, per intellectum intuentis: & hoc non semper est notitia amata, sicut ibidem in 9. de Trinita. cap. 10. dicit August. ergo videtur, quod male diffinitur per notitiam amatam. Dicit enim August. quod quorundam notitiam improbatum.

M m 4 4 Item,

4 Item, Verbum est de re de qua est, & manifestum illius: cum ergo dicens se manifestet, non videtur idem dicere distinctionem personalem: & ita non conuenit Filio.

5 Item, Quare est hoc, quod Filius natus exprimitur in canone per verbum: cum Filius magis dicat distinctionem & personalem perfectionem in natura communi, quam verbum?

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod August. diffinit verbum secundum quod manifestatur in imagine in qua procedit verbum à mente, sicut Filius à Patre. sicut dicitur in Psalm. 44. Eructauit cor meum verbum bonum. Et quia non perfecte est æqualitas, ut dicit August. nisi cum mens dicit se, & tunc semper est notitia cum amore: quia tantam dicit se, quanta est: & tantam se amat, quanta est: & ideo tunc semper verbum est cum amore.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod notitia dicitur dupliciter, scilicet ars siue sapientia, & hæc essentialiter conuenit tribus: sed appropriatur Filio. Notitia etiam dicitur dicentis, ut procedens à dicente quæ est ut manifestatiua dicentis, & non ut habita ab ipso dicente ut forma rei scibilis: & hæc dicitur personaliter, quia illud est verbum quod relatiue dicitur: & de hac Augustin. intendit.

AD ALIUD dicendum, quod August. in lib. 83. quæst. accipit verbum secundum quod notat effectum in creatura, & per consequens significat essentialiter & personaliter, vel essentiam in persona: & ideo non est ad propositum: quia August. intendit, quod in Euangelio significat utroque modo, scilicet personaliter cum dicitur, In principio erat verbum: essentialiter autem connotando notionem, cum dicitur, Omnia per ipsum, scilicet Verbum, facta sunt: & sine ipso factum est nihil.

AD ALIUD patet solutio per ante dicta.

AD ALIUD dicendum, quod dicens non manifestat se nisi eo quod procedit ab ipso: & ipse processus dicit distinctionem personalem. In hoc enim, ut dicit Damasc. abundat Dei verbum à nostro verbo, sicut Dei spiritus à nostro spiritu.

AD ALIUD respondendum est per verbum Chryost. in secunda homilia super Ioan. ubi dicit sic: Verbum vocauit Euangelista: quia enim debet docere, quod hoc Verbum unigenitus est Filius Dei: ut non passibilem quis existimet generationem, præueniens Verbi nuncupatione omnem destruit perniciosam suspicionem, & esse ex eo Filium ostendens & impassibiliter. Ex hoc colligitur, quod Sancti volunt verbum esse id quod immaterialiter procedit à dicente, manifestans complete dicentem, in eo quod in se non habet plus nec minus quam dicens.

ARTICVLVS. IV.

Quæ sunt quæ à Sanctis attribuntur verbo, & penes quid accipiuntur?

Secundo queritur, Quæ conueniant verbo? Et accipiantur de hoc quatuor auctoritates, scilicet Hierony. in proemio galeato primo, ubi dicit sic: Logos Græce multa significat: nam & verbum est, & ratio, & supputatio, & causa vniuscuiusque rei, per quam singula sunt quæ subsistunt: quæ vniuersa intelligimus in Christo. Item Damasc. lib. primo cap. 7. dicit, quod Verbum Dei est subsistens in se, electiuum, & operatiuum, & omnipotens. Basiliius autem dicit sic: Filio Dei attribuntur sensus, sapientia, virtus, lumen, verbum: sensus, quo omnia cognoscuntur: sapientia, qua omnia disponuntur: virtus, qua omnia perficiuntur: lumen, quo omnia declarantur: verbum, quo omnia enuntiantur. Dionysius in lib. de diuin. no. cap. 7. dicit, quod Deus dicitur verbum: quia sapientia & intellectus largitor, ut omnium habens causas in se, ut per omnia capiens & incedens, ut omni simplicitate simplicior. Cum igitur sunt tot diuersitates Sanctorum circa attributa Filij, quæ omnia conueniunt ei secundum quod verbum, & non secundum quod Filius: queritur, penes quid accipiantur.

ITEM cum Filius eo dicatur Verbum, *Quæst.* quo Filius, ut infra patebit, queritur, Vtrum ipse dici possit verba plura, sicut, bene dicitur rationes plures, & idæ plures?

Præterea, Cum ratio dicatur hic ratio rei, & non ratio ratiocinantis actus, quia ille non conuenit Deo, eo quod compositus sit ab vno procedens in alium, secundum quem modum conuenit ei supputatio: Illa enim videtur consistere in multiplicatione quadam actuali finita, & ita repugnat simplicitati verbi, ut videtur.

Præterea, Quod sit causa vniuscuiusque, hoc non videtur esse appropriatum Filio, sed potius Patri cui attribuitur potentia, cum omnis causa magis tonet potentiam, quam verbum.

Item, Ea quæ dicit Damasc. non videntur esse propria, sed essentialia omnibus personis, vel nulli posse conuenire: subsistere enim in se, & esse operatiuum, & omnipotens, non magis conuenit vni quam alij, & sic non sunt propria Filij. Electiuum autem esse, cum non sit electio nisi ignorati, ut idem Damasc. dicit, non videtur alicui competere: non enim eligitur nisi de quo ante fuit inquisitio & consilium: & consilium habetur de dubio vel ignorato.

Eodem modo omnia quæ dicit Dionys. videntur æqualiter omnibus conuenire.

SOLVTIO. Dicendum, quod dictum *Solutio.* Hierony. explanat multipliciter nomen apud vsum Græcorum, licet omnia ad Filium possunt retorqueri: & hoc verum est, quod reuertuntur

revertuntur ad ipsum, secundum quod ipse est verbum. Et duplex est consideratio Filij, in quantum est verbum, scilicet secundum quod accipitur notionaliter tantum: vel secundum quod accipitur notionaliter, connotando essentiam per respectum ad creaturas. Primo modo dicitur verbum. Secundo modo potest accipi tribus modis, scilicet in ratione finis qui est forma exemplaris, & sic dicitur ratio rei. Secundo modo in ratione formalis exemplaris, & sic dicitur supputatio propter respectum exemplarium ad numeram proportionis existentie rerum. Tertio modo secundum causam efficientem per formam exemplarem, & sic dicitur causa per quam subsistunt res. Nec hoc est inconueniens: quia exemplar extra habet hæc tria in se, scilicet quod finis est, & quod exemplar, & quod est operatum, in quantum est intellectus practici: & sic habet se exemplar arcæ in artifice qui facit arcam.

Damasc. autem, ut mihi videtur, non intendit assignare proprietatem verbi in quantum est verbum, sed ea quæ ostendunt in eo perfectionem personæ in comparatione ad nostrum verbum, quod est imperfectum, & accidens intellectus. Hæc autem perfectio est in duobus, scilicet in substantia, & potestate. In substantia tangit, cum dicit subsistens per se, sicut conuenit personæ subsistere. Dicit enim Boëtius, quod substantia est id quod in se & per se est, & nullo indiget ad hoc ut sit. In potestate autem dupliciter, scilicet naturali, & illa quæ est ad opus extra. Naturalis exprimitur per hoc quod dicit electiuium, quasi potens ex propria electione voluntatis ab libitum. Ad extra autem est potestas, vel ante opus indeterminate completa, & sic est omnipotens: vel in opere, & sic est operatiuum. Et bene concedo, quod hoc conuenit cuilibet personæ diuinæ, ut ostendens perfectionem personalem in ipsa.

Hoc autem quod dicit Basilus, ad Filium retorquetur secundum quod est verbum connotans respectum ad creaturas, & effectum in creaturis: & ideo non conuenit ab æterno Filio, nisi secundum habitum, & non secundum actum. Notandum igitur, quod verbum est intellectus practici, secundum quod à Basilio accipitur: & sic habet aliquid cognitionis, & aliquid operis. Secundum autem quod habet aliquid cognitionis, illa est dupliciter, scilicet absolute, aut ordinata ad alium. Si ad alium: tunc est verbum quo fit enuntiatio: quia hoc operatur in nobis. Si absolute: aut est per modum principij ad cognoscendum, & sic est lumen, quo omnia nobis declarantur. Aut per modum cogniti: & hoc est duobus modis, scilicet simpliciter, vel in ordine ad Deum: & primo modo est sensus, secundo modo sapientia: quia ut ipse dicit, sapientia consistit in ordine. Si autem habet opus: tunc est potentia vitimata quæ summa est.

Diuisio autem Dionysij accipitur tota secundum quod verbum connotat respectum ad creaturas, & connotat effectum in eis. Ille autem effectus attenditur dupliciter, sci-

licet secundum actum proprium verbi & immediatum: vel secundum id cuius vel de quo est verbum, proprius enim actus verbi est dare sapientiam & intellectum per auditum interiore, sicut dicit Psal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: & sic est sapientia & intellectus largitor. Si autem accipitur per comparisonem ad rem de qua est: hoc contingit tribus modis, scilicet ut in causa, ut in effectu, ut in proprietate primæ mæ causæ regentis effectum. Primo modo est omnium habens in se causas exemplares. Secundo modo omnia videns. Tertio modo est omni simplicitate simplicius: quia, ut dicit Philosophus, omnia regit penetrando, præterquam quod commisceatur eis.

AD ALIUD dicendum, quod Filius non potest dici verba plura: quia verbum est proprie dicentis verbum ut principaliter principij: sed ratio habet intentionem suam non ab eo à quo est, sed potius à parte eius de quo est: & cum hoc multiplex sit, admittit pluralitatem. Tamen non proprie Filius dicitur esse rationes plures, sed habere rationes plures: & licet ipse sit hoc quod habet, tamen diuersus modus est intelligendi.

AD ALIUD dicendum, quod supputatio non habet multitudinem ex parte supputantis, sed ex parte creaturæ: & ideo illa multiplicitas non impedit simplicitatem, sicut nec multiplicitas idearum.

AD ALIUD dicendum, quod est causa per quam res subsistunt, & hæc est formalis, quæ conuenit exemplari: & est causa per quam sunt, & hæc efficiens quæ attribuitur Patri.

AD ALIUD patet solutio per antedicta.

AD ALIUD dicendum, quod electiuium non dicitur ab electione secundum quod est rei exquisita ex consilio, sed potius à libertate eligentis, scilicet quia facit & ponit hoc quod vult.

AD ALIUD per diuisionem patet responsio.

ARTICVLVS V.

Quid est dicere summo spiritui?

Tertio quaeritur, Quid sit dicere summo spiritui? Dicit autem Anselmus, quod dicere in corde nihil aliud est quam cogitando inueni. Et Damascenus dicit 2. lib. cap. 21. quod rationale diuiditur in interius dispositum sermonem, & prolatum: & quod interius dispositus sermo est motus animæ in excogitatione sens sine aliqua enuntiatione. Huiusmodi autem loqui non dicit processum verbi à dicente. Ergo videtur, quod hoc loqui non conueniat Patri dicenti & generanti verbum, proprius enim actus verbi est dare sapientiam: sed potius sumatur ad similitudinem locutionis exterioris.

Præterea, Summi spiritus non videtur esse excogitatio proprie: quia cogitatio est cogitatio, & habet quandam collationem & compositionem: ergo non conuenit ei.

Si autem dicas, quod hoc loqui est videndo intueri, videtur, quod hoc loqui conueniat ei etiam sine Filio. Ponamus enim non esse personas hoc modo quo distinguit eas Ecclesia, adhuc Deus videndo per intellectum intuetur se: ergo loquitur se secundum istas definitiones dicendi. Si forte dicas, quod habet similitudinem ad loqui nostrum exterius: sicut videtur velle Damascenus, quod verbum manifestatur in spiritu attracto, qui sit vehiculum eius, & materia in qua formatur & figuratur. Contra hoc est quod dicitur in Glossa Bedæ super Iohannem in principio, & in 15. de Trin. ab August. qui volunt, quod qui potest videre verbum mentis, non solum ante vocem corpoream, sed etiam ante imagines vocum interioris, quod ille potest pendere aliquam similitudinem Verbi in creati.

Solutio.

SOLVTIO. Secundum intentiones Sanctorum dicere Dei est ad similitudinem dictionis interioris, & est cogitando vel videndo se intueri: sed tamen differt dicere ab intelligere se, & cognoscere se: intelligere enim se, non dicit nisi conuersionem intellectus supra se: cognoscere se, est notitiam sui apud se tenere vel habere: dicere autem se, est manifestare se per aliquid procedens ab ipso, quod simile est sibi intelligenti se: sicut verbum nostrum manifestat nostrum conceptum.

Ad hoc autem quod obiicitur de cogitatione, dicendum quod cogitatio proprie non est in Deo: sed ponitur cogitatio pro conuersione sui supra se: non quod etiam ibi proprie sit conuersio, quia etiam conuersio dicit compositionem: sed quod cognoscatur videndo se ut ipse est.

AD ALIUD dicendum, quod meo iudicio, dicere est æquiuocum ad esse naturale, & esse personale: non enim video, qualiter posset dici, quod Deus, non intellectus personis, non possit dicere se, & manifestare se: imo etiam videtur impotentia si non potest: sed hoc dicere erit essentialiter, & non respondet ei verbum personaliter procedens ab ipso: dicere autem quod est manifestare se in verbo personali simili sibi, non conuenit nisi Patri, & verbum non nisi Filio.

ARTICVLVS VI.

Utrum verbum quandoque dicatur essentialiter sicut dicere?

Quarto queritur id propter quod tota questio mota est, Utrum verbum quandoque essentialiter dicatur, sicut dicere? Videtur autem quod sic: quia dicit Ansel. quod Pater dicit se, & vnumquemque aliorum: & Filius & Spiritus dicunt se, & vnumquemque aliorum: aut ergo perfecte dicunt se, aut imperfecte. Si imperfecte: tunc sunt impotentes ad dicendum se. Si perfecte: cum perfecta dictioni respondeat verbum, erit aliquod verbum dictum ab vnoquoque eorum: hoc autem non erit nisi essentia, vel quæcumque persona: ergo verbum potest dici

essentia, & quæcumque persona.

2 Item, Aut Pater potest dicere Spiritum in eo quod spiritus sanctus, aut non. Si sic habeo propositum, quod Spiritus sanctus erit verbum Patris perfecte manifestans dicentem in eo quod quod dicens. Si non tunc erit impotentior nobis.

3 Item, In inferioribus nos possumus omnia dicere, ita quod quolibet verbo manifestamus conceptum nostrum: ergo hoc magis competit summo spiritui: ergo videtur, quod verbum non vno modo dicatur.

4 Item, Ponamus personas quas ponit fides non esse, quæro, an Deus adhuc dicat se, vel dicere possit? Si dicit: aut perfecte potest manifestare se dictione quantum est de se: aut non. Et inde proceditur ut prius.

SED CONTRA: August. hic in littera sæpius dicit, quod eo dicitur verbum quod filius: sed esse filium non conuenit essentia: ergo nec esse verbum.

2 Item, Ansel. dicit, quod mirum quiddam & inexplicabile video, quod vnusquisque dicit se, & quemlibet aliorum: & tamen non est nisi vnum verbum.

SOLVTIO. Ad hoc prænotandum est dictum Ansel. ante finem monol. vbi sic dicit: Certe Pater & Filius & eorum Spiritus, non sunt tres dicentes, quamuis singulus quisque sit dicens: nec sunt plura quæ dicuntur, cum vnusquisque seipsum & alios duos dicat. Et infra, Sicut eius est scientia & intelligentia: ita etiam, est scire & intelligere, quod nihil aliud est quam dicere, id est, præsens intueri quod scit & intelligit: necesse est enim quod quemadmodum singulus Pater, & singulus Filius, & singulus eorum Spiritus est sciens & intelligens, & tamen simul hi tres non sunt plures intelligentes & scientes, sed vnus sciens & vnus intelligens: ita singulus quisque sit dicens, nec tamen omnes simul tres dicentes, sed vnus dicens. Hic liquide constat, quod cum hi tres dicuntur à semetipsis & à seinuicem, non sunt plura quæ dicuntur. Quidnam ibi dicitur nisi eorum essentia? Si ergo illa vna sola est, vnum solum est quod dicitur.

EX HOC patet, quod dicere dicitur essentialiter, & personaliter: & ideo dico sine præiudicio, quod verbum accipitur tribus modis. Vno modo secundum quod conuertitur cum dicto manifestante intellectum dicentis: & sic dicitur generaliter respectu cuiuscumque dicentis. Alio modo secundum quod addit super hoc processionem & distinctionem personalem à dicente: & sic dicere non conuenit nisi Patri, & verbum esse non conuenit nisi Filio: & sic accipitur proprie à Sanctis. Tertio modo secundum quod addit super hæc duo respectum ad creaturas: & sic significat personas, & notat essentiam. Et primo modo vnusquisque dicit se, & quilibet alium. Secundo modo solus Pater dicit solum Filium. Tertio Deus dicit omnes creaturas, secundum quod dicitur, Dixit, & facta sunt, id est, verbum genuit in quo erant ut fierent. Per hoc patet solutio ad ea quæ obiiciuntur primo.

A D

AD ALIUD dicendum, quod vnum solum est verbum: quia essentia diuina non facit numerum cum aliquo quod sit in diuinis: sed tamen non est vno modo dictum, sed tribus modis, ut iam patet.

ARTICVLVS VII.

Ad cuius verbi similitudinem in inferioribus dicatur verbum in diuinis?

Quinto & vltimo queritur, Ad cuius verbi similitudinem dicatur? distinguit enim August. in libro 9. de Trinitate cap. 10. quadruplex verbum sic dicens, Aliter enim dicuntur verba quæ spacia temporum syllabis tenent siue pronuntiantur, siue cogitentur: aliter omne quod notum est, verbum dicitur, animo impressum quando de memoria proferri & diffiniri potest, quamuis res ipsa displiceat: aliter cum placet quod mente concipitur. Ergo quadruplex est verbum, scilicet duplex cum syllabis, scilicet cogitatum, & pronuntiatum: & duplex anima impressum placitæ rei, & non placitæ. Damasc. autem libro primo cap. penul. Verbum est naturalis intellectus motus secundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat, velut lux eius & splendor. Verbum rursum est, quod internum & in mente promitur. Et rursum verbum est angelus intelligentiæ. Super Iohannem autem innuitur triplex verbum, scilicet cordis quod est in ipso conceptu antequam imagines vocum meditentur, & verbum quod habet imaginem vocis, & verbum vocis. Magistri distinguunt etiam triplex verbum, scilicet rei, vocis, & speciei vocis. Est etiam verbum intellectus speculatiui, & intellectus practici. Et queritur, Cum quo istorum verborum magis conueniat?

Solutio.

AD HOC dicendum, quod fere omnes istæ diuisiones referuntur ad idem: quod enim dicit August. verbum cum syllabis non pronuntiatum, hoc est idem ei quod Damasc. in 2. diuisione ponit in corde enuntiatum,

& quod in 3. diuisione ponitur habere imaginem vocis, & in 4. dicitur esse speciei vocis, & non vocis, quando scilicet meditatur cor species vocum in quibus exprimit suam intentionem. Quod autem August. vocat verbum enuntiatum, hoc est idem quod Damasc. in 2. diuisione vocat angelum, id est, nuntium intelligentiæ, & quod in 3. diuisione dicitur verbum vocis, & similiter in 4. Quod autem August. vocat verbum animo impressum, id est, notitiam pronuntiablem sine specie vocis, & sine voce, id est, quod antequam vox proferatur, sit apud meditantem vel cogitantem, hoc est quod Damascenus in 2. diuisione vocat motum, vel lucem intelligentiæ: & in tertia diuisione dicitur verbum cordis, & in quarta dicitur verbum rei, quia nihil est plus in verbo illo quam res dicta: sic autem non est in aliis, vbi plus est quam res dicta: quia vel species vocis, vel vox ipsa. Sed verum est quod Augustinus hoc subdiuidit in notitiam placidam, & in notitiam non placidam: quod non faciunt alij.

Dicendum ergo, quod Verbum æternum tripliciter potest considerari, scilicet secundum processionem æternam, & sic maxime conuenit cum verbo cordis: quod patet, quia de illo dicit Damasc. ibidem, Primum quidem verbum intellectus, naturale est germen, ex ipso semper naturaliter scaturiens. Verbum autem in carne, hoc est verbum habens similitudinem cum verbo vocis: quia sicut illud habet plus quam res dicta, ita filius plus quam pater de carne assumpta, in qua manifestatus est nobis. Et hoc dicit August. in lib. de Trinitate 16. & super Iohannem.

AD VLTIMUM autem dicendum, quod verbum illuminat & operatur: & quantum ad actum illuminandi conuenit cum verbo speculatiuo: vnde Eccli. 1. Fons sapientiæ Verbum Patris in excelsis. Sed quantum ad actum operatiuum magis conuenit cum verbo intellectus practici. Quantum vero ad vtrumque simul conuenit cum verbo intelligentiæ extendente se de speculatione in praxim, id est, operationem.

Quod sunt alia nomina personarum easdem proprietates notantia, scilicet genitor, genitor, verbum, imago.

Hic non est prætermittendum, quod sicut Pater & Filius & Spiritus sanctus nomina personarum sunt, & proprietates personales designant: ita etiam sunt & alia nomina personarum, id est, quæ ipsas personas significant, & earum proprietates denotant, & easdem quas & nomina prædicta. Vnde & relative dicuntur, scilicet genitor, genitus, verbum, imago. Vnde August. in 5. lib. de Trin. ait: Videndum est, inquit, hoc significari cum dicitur genitus, quod significatur cum dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus: & quia filius, vtrique genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad genitorem refertur: & sicut Pater

Cap. 2. Pater ad Filium, ita genitor ad genitum. Idem in 6. lib. de Trinitate, Verbum quidem solus Filius accipitur, non simul Pater & Filius, tanquam ambo sint vnum verbum. Sic enim verbum dicitur, quomodo imago, non autem Pater & Filius simul ambo imago: sed Filius solus est imago Patris, quemadmodum & Filius. Idem in 7. lib. de Trinitate, Verbum secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod Pater: secundum quod verbum, non hoc est quod Pater, quia verbum non est Pater, & verbum relatiue dicitur sicut Filius. Idem in eodem, Sicut Filius ad Patrem refertur: ita & verbum ad eum cuius est verbum refertur, cum dicitur verbum. Et propterea non eo verbum, quo sapientia dicitur: quia verbum non ad se dicitur, sed tantum relatiue dicitur ad eum cuius est verbum, sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius, quo verbum: & eo est verbum, quo filius: sapientia vero, quo essentia, & ideo quia Pater & Filius sunt vna essentia & vna sapientia. Item in eodem, Non est Pater ipse verbum, sicut nec filius, nec imago. Quid autem absurdius quam imaginem ad se dici? Idem in 5. Dicitur relatiue filius, relatiue etiam dicitur verbum & imago: & in omnibus his vocabulis ad Patrem refertur, nihil autem horum Pater dicitur.

Breuiser summam colligit intelligentia prædictorum.

F **A**parte ostensum est, quod sicut Filius vel genitus relatiue dicitur ad patrem, ita verbum & imago, & quod eo dicitur verbum siue imago quo filius, id est, eadem proprietate siue notione dicitur: verbum & imago qua filius: sed non eo quo verbum, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur secundum essentiam, non secundum relationem.

Generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiue dicuntur: quicquid enim ad se, simul ambo dicuntur: sed non ita in prædictis relatiuis.

Cap. 1. G **E**T est hic aduertenda quædam generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiue dicuntur de Patre & Filio. Quicquid enim ad se dicitur (vt ait Augustin. in 6. de Trinitate) non dicitur alter sine altero, id est, quicquid dicuntur quod substantiam eorum ostendat, ambo simul dicuntur. Ergo nec Pater est Deus sine Filio, nec Filius sine Patre, sed ambo simul Deus: sed non ambo simul Pater, non ambo simul Filius, vel verbum, vel imago.

ARTICVLVS VIII.

Utrum filius dicitur imago patris: & an Spiritus sanctus sit imago filij: & quid dicatur imago?

Dinde queritur de hoc quod dicit [Relatiue dicuntur genitor, genitus, verbum, imago, &c.] Imago enim conuenit toti Trinitati: ergo non dicitur relatiue.

2 Item, Eo dicitur verbum quo filius:

ergo eadem est ratio verbi, filij, & imaginis. Et hoc falsum est cum Damasc. dicat, quod Filius est imago Patris, & Spiritus sanctus est imago Filij: & tota Trinitas dicitur imago.

Ad hoc dicendum, quod imago quandoque dicit representationem principij operantis in diuersitate essentia: sicut imago imperatoris est in solido aureo, vt dicit Aug. & sic dicit essentiam vnã in tribus personis. Quandoque autem dicitur imago principij in eadem essentia exprimentis se in simili secundum naturam, & illa imago in omnibus æquat

Lib. 1. de fide ortho. c. 12.

Solutio.

æquat

æquat id cuius est imago, & sic dicitur imago Patris solus Filius.

Ad aliuo dicendum, quod eadem ratione qua est relatio personalis, dicitur Filius verbum & imago, sed non eadem ratione nominis & modi significandi: dicitur enim filius in quantum est res nature per actum nature qui est generatio: verbum autem dicitur in quantum est manifestatio omnium interiorum Patris, quæ sunt intima cordis, & ideo eructari dicitur verbum ex

corde: imago autem dicitur in representatione quasi exteriorum: quia alius ab ipso, sicut ipse à Patre, vt dicit Richar.

Ad aliuo dicendum, quod Spiritus dicitur imago, non quia procedat vt imago, sed potius vt donum, sed secundum quod imago dicit similitudinem essentialem secundum quam quilibet dicitur imago alterius. Dam. autem non facit vim in hoc quod imago dicitur ab alio quasi exemplata, sed tantum in similitudine essentiali & æqualitate.

An secundum substantiam dicatur Deus de Deo, & huiusmodi?

H **I**c queritur, Cum dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, & huiusmodi: utrum dicantur secundum substantiam? Nam secundum relationem constat ista non dici. Si vero secundum substantiam dicuntur simul ambo, scilicet Pater & Filius, possunt dici Deus de Deo, lumen de lumine, secundum prædictam regulam. Ad quod dicimus, quia licet Deus secundum substantiam dicatur & lumen, & sapientia, & huiusmodi, & nunquam relatiue accipiantur: aliquando tamen pro relatiuis, id est, pro personis, sed non relatiue, accipiuntur: vt cum dicitur, Deus genuit Deum, alterum pro Patre, alterum pro Filio ponimus: similiter cum dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine. In aliis quoque locutionibus sæpe reperiuntur nomina essentia ad significationem personarum deducta: vt cum dicitur Deus natus, Deus mortuus, Deus passus, vbi Filius tantum significatur. Ita & de solo Filio intelligitur, cum dicitur, Deus de Deo, & huiusmodi. Vnde August. querens, Quomodo huiusmodi dicantur in 7. lib. de Trinitate ait, Quomodo Deus de Deo, lumen de lumine dicitur? Non enim simul ambo Deus de Deo, sed solus Filius de Deo, scilicet Patre: nec ambo simul lumen de lumine, sed solus Filius de lumine Patre.

Quod tantum secundum nomen substantia dicitur illud de illo, non secundum nomina personarum

ET est sciendum, quod secundum nomina substantia tantum dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina substantiam non significant. Secundum vero eadem nomina personarum nunquam dicitur illud de illo, sicut verbum de verbo, vel filius de filio: quia huiusmodi nomina diuersis personis conuenire non possunt. Quod August. licet obscure in eodem lib. ita dicit, Hoc solum de eis dici non potest illud de illo, quod simul ambo non sunt, id est, illo solo nomine non possumus vri ad ostendendum vnum de vno, quod simul ambobus non conuenit: sicut verbum de verbo dici non potest, quia non simul ambo verbum, nec imago de imagine, nec filius de filio, quia non simul ambo filius vel imago. Et licet nomina substantia aliquando intelligentiam personarum distincte faciunt, ita etiam interdum totius Trinitatis simul. Vnde Aug. in eodem libro ait: In Patris nomine ipse Pater per se pronuntiat: in Dei vero nomine & ipse Pater & Filius & Spiritus sanctus: vt cum dicitur, Nemo bonus nisi solus Deus: quia Trinitas est vnus solus Deus.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

N n ARTICV

ARTICVLVS IX.

An solus Filius dicatur Deus de Deo?

DEinde queritur de vltima parte vbi dicitur [Non enim simul ambo Deus de Deo, sed solus Filius Deus de Deo. Patre, &c.] Secundum hoc enim videtur, quod Spiritus sanctus non sit Deus de Deo, quod falsum est: & contradicit August. supra dist. 10. vbi expresse dicit, quod Spiritus sanctus est Deus de Deo, & filius est Deus de Deo.

2. Item, Cum dicitur, Spiritus sanctus est Deus de Deo, & Filius est Deus de Deo: aut sunt idē Deus de Deo, aut alius Deus de Deo.

Si idem: ergo Filius & Spiritus sanctus non sunt alius & alius. Si diuersi: ergo non sunt vnus Deus: quorum vtrumque falsum est.

AD HOC dicendum, quod Spiritus sanctus est Deus de Deo sicut & Filius: & ly solus non excludit nisi respectam Patris: & huius ratio est, quia exclusio est oppositi: cum autem dicitur Deus de Deo non significatur propria notio Filij, sed potius communis, quæ est esse ab alio: in hac autem non opponitur Spiritui sancto, sed Patri tantum: ergo non excluditur nisi Pater.

AD ALIUD iam supra responsum est distinctione 4. quod nec idem, nec alius, sed idem in essentia, & distinctus in persona: & huius ratio dicta est ibi.

DISTINCTIO XXVIII.

Quod non tantum tres prædictæ proprietates sunt in personis, sed etiam quæ aliis significantur nominibus, vt ingenitus.

A
De his quæ proprie & æternaliter dicuntur de Deo secundum relationem, seu proprietatem non personalem, quæ est innascibilitas.

Cap. 6.

PRÆTEREA considerari oportet, quod non tantum tres prædictæ proprietates siue notiones in personis sunt, verum etiam aliæ, quæ aliis notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen, ingenitus, relatiue dicitur de Patre tantum: & aliam designat notionem quam Pater vel genitor. Non est enim idem esse patrem & esse ingenitum, id est, non ea notione Pater dicitur quia ingenitus. Pater enim (vt prædictum est) dicitur secundum proprietatem generationis, ingenitus autem secundum proprietatem innascibilitatis. Differt ergo Pater à Filio autoritate generationis, differt etiam proprietate innascibilitatis, id est, quia ingenitus. Vnde August. distinguens inter proprietatem qua Pater dicitur, & illam qua dicitur, ingenitus in 6. lib. de Trinit. sic ait, Non est hoc dicere ingenitum, quod est Patrem dicere: quia etsi Filium non genuisset, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et si signat quisque Filium, non ex eo ipse est ingenitus: quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicitur Pater, quia ingenitus. Ideo cum de Deo Patre vtrumque dicatur, alia notio est qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum, id est, Filium. Cum vero ingenitus dicitur, non quid sit, sed quid non sit ostenditur. Hoc exemplis planum faciendum est. Quod dicitur ingenitus hic ostenditur quod non sit filius: sed genitus & ingenitus commode dicuntur, filius autem latine dicitur: sed vt dicatur infilius non admittit loquendi consuetudo, nihil tamen intellectui demitur si dicatur non filius: quemadmodum etiam si dicatur non genitus, pro eo quod dicitur ingenitus, nihil aliud dicitur. Ideo non est in rebus considerandum quid vel sinat, vel non sinat dici vsus sermonis nostri, sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam tantum dicamus ingenitum, sed etiam non genitum, quod tantum valet.

Nunquid

Nunquid ergo aliud dicimus, quam non filium? Negatiua porro particula non id efficit, vt quod sine illa relatiue dicitur, eadem propo- sita substantialiter dicatur, sed id tantum negatur quod sine illa aiebatur: sicut in aliis prædicamentis cum dicimus, homo est, substantiam designamus. Qui ergo dicit, non homo est, non aliud genus prædicamenti enuntiat, sed tantum illud negat. Sicut ergo secundum substantiam aio, homo est: sic secundum substantiam nego, cum dico, non homo est: At si tantum valet quod dicitur genitus, quantum valet quod dicitur filius: tantumdem ergo valet quod dicitur non genitus, quantum valet quod dicitur non filius. Relatiue autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porro quid est, nisi non genitus? Non ergo receditur à relatiuo prædicamento, cum ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad se dicitur, sed quia ex genitore sita cum dicitur ingenitus, non ad se dicitur, sed quod ex genitore non sit ostenditur: vtrumque tamen relatiue dicitur. Quod autem relatiue pronuntiat, non indicat substantiam. Quamuis ergo diuersum sit genitus & ingenitus, tamen non indicat diuersam substantiam: quia sicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem refertur: ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem refertur necesse est. Ecce euidenter ostendit, quod ingenitus relatiue dicitur, & de solo Patre accipitur. Aliaque notio est qua dicitur ingenitus, alia qua Pater. Atque tantum valet cum dicitur ingenitus, quantum, non genitus, vel non filius.

An sicut solus Pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus vel non filius?

IDEO solet queri, Vtrum sicut solus Pater dicitur ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel non filius: vt nec etiam Spiritus sanctus possit dici non filius, vel non genitus? Quibusdam videtur, quod Pater solus debeat dici non genitus, vel non filius: Spiritus vero sanctus sicut non dicitur ingenitus, ita (inquit) non est dicendus non genitus, vel non filius. Debet quidem dici & credi Spiritus sanctus non esse genitus, vel non esse filius: sed non debet dici esse non genitus, vel non filius. Aliis autem videtur, quod cum Spiritus sanctus non possit dici ingenitus, potest tamen dici non genitus, vel non filius. Quod autem Augustinus supra ait, tantum valere cum dicitur ingenitus, quam cum dicitur non genitus vel non filius, etymologiam nominis ostendendo eum hoc dixisse dicunt, non rationem prædicationis.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA considerari oportet, &c.] Hic Magister incipit tractare de proprietatibus personarum non personalium, quæ sunt duæ, sc. innascibilitas, quæ est vniuersalis: & ideo de illa agit primo in hac distinctione: & de comuni principio, scilicet spiratione actiua, quo Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti, D. Alb. Mag. in lib. 1. Sem.

quæ est proprietas duarum personarum: & de hac agit in secunda parte ibi [Est præterea aliud nomen] in distinctione sequenti. Ista autem distinctio diuiditur in quatuor partes, in quarum prima Magister inuestigat rationem innascibilitatis. In secunda inducit Ambros. arguentem nouitatem nominis, cum in scripturis non legatur ibi [illud autem tacere non oportet, &c.] In tertia querit, vtrum eodem intellectu dici possit Pater non esse filius, quo dicitur aliud esse ingenitum & aliud genitum ibi [Propterea queri solet &c.] In quarta & vltima querit, vtrum

N 2 solus

solus Filius dicatur nata sapientia sicut solus dicitur imago & verbum *ibi* [Sciendum quoque est, quod sicut solus Filius, &c.] Prima harum subdividitur in tres. In prima probatur, quod ingenitus est in prædicamento relationis, & quod idem est quod non genitus, siue non filius. In secunda quaeritur, utrum solus Pater dicitur non genitus, sicut solus Pater dicitur ingenitus: *ibi* [Ideo solet quaeri] In tertia determinatur nomen notionis quæ pater dicitur ingenitus *ibi* [Si autem vis scire, &c.] Nota autem hic, quod supra dist. 13. cap. Nunc autem considerandum, est cum Spiritus sanctus non sit genitus, &c. determinatae sunt quaestiones tres de innascibilitate, quæ adduci possunt hic, scilicet quot modis dicatur, & qualiter est notio solius Patris, & qualiter convenit Patri & Filio & etiam essentia diuinæ. Quod ergo ibi determinatum est, hic supponatur.

ARTICVLVS I.

An si ingenitum sit notio, plures sint notiones quam quinque?

Incidunt autem hic duæ alia quaestiones ante literam, scilicet si ingenitum sit notio, utrum sint eadem ratione plures notiones, quam quinque? Et secundo, An ingenitum posset esse notio, etiam non sint plures notiones, quam quinque?

Ad primum proceditur sic: Si tam negatio quam affirmatio faciunt notionem, cum qualibet persona possit innotescere quatuor modis, videbuntur esse duodecim notiones trium personarum. Probatio. Convenit enim Patri non esse ab alio per generationem, & non esse ab alio per spirationem. Similiter Filio convenit non esse ab alio per spirationem, & esse ab alio per generationem: quo alius per spirationem, & non à quo alius per generationem. Similiter Spiritui sancto convenit esse ab alio per spirationem, & non esse ab alio per generationem: à quo non est alius per spirationem, & à quo non est alius per generationem. Ergo videtur, quod notiones sint duodecim, si non esse ab alio per generationem vel spirationem est notio Patris.

2 Item in prima litera primi capituli habemus, quod differt Pater à Filio auctoritate generationis: differt etiam proprietate innascibilitatis. Ex hoc concludo duas conclusiones, quarum prima est, quod per se facere differre personam à persona est ratio quare ponatur in diuinis notio & proprietates: cum ergo differat Pater à Spiritu sancto, quia non est ab alio per spirationem, oportet, quod etiam inspirabilitas sit notio Patris respectu Spiritus sancti. Secunda est, quia cum in diuinis non sit differentia nisi penes oppositionem relationis, si differt Pater à Filio innascibilitate, in Filio est relatio opposita respondens illi quæ est innascibilitas: & sic Filius habet tres notiones, scilicet innascibilitatem, filiationem, & spirationem actiuam. Si forte dicas, quod in Filio sequitur vna ad aliam: quia sequitur: est Filius: ergo

est natus, sed non conuertitur: genus autem cum specie in eodem non facit numerum. Hoc nihil est: quia aliquid innotescit per modum nati, quod non innotescit per modum filij, sicut innuit August. in lib. 3. istius voluminis distinct. 5. Cum ergo hoc sit notio in diuinis, quod innotescere facit, erit notio Filij nascibilitas.

3 Item, Relationes in diuinis sunt rationes vel proprietates distinguentes personam à persona: ergo quæ tales dicunt oppositiones, & possunt conuenire Trinitati, illa sunt proprietates: sed non esse ab alio, & esse ab alio, talem habent oppositionem in diuinis: ergo faciunt duas proprietates.

4 Item, Esse ab alio per generationem, & non esse ab alio per generationem, iterum talem faciunt oppositionem: ergo illa etiam faciunt duas: & sic erunt quatuor.

5 Item, Esse ab alio per spirationem, & non esse ab alio per spirationem faciunt etiam duas: & sic erunt sex ad minus. Si dicas, quod superiori negato, negatur etiam inferius: & ita non esse ab alio, negat etiam non esse ab alio per spirationem, & non esse ab alio per generationem: & sic illa non faciunt notiones. Hoc nihil videtur esse: quia secundum hoc non esse ab alio erit notio Patris: & hoc à nullo ponitur, sed potius innascibilitas ponitur sibi notio. Constat autem, quod vna specie emanationis negata ab aliquo, non necessario negatur alia: vnde cum innascibilis vel ingenitus neget tantum esse ab alio per generationem, oportet Patrem adhuc alio modo innotescere, quo ipse etiam ab alio non est per spirationem.

6 Præterea, Secundum hanc responsionem licet superiori negato, negetur inferius: non tantum superiori posito ponitur inferius: ergo videtur, quod in aliis personis debent esse notiones affirmatiuæ, scilicet esse ab alio: & sic Filio & Spiritui sancto convenit vna notio in communi.

7 Item, Dicit Boetius, quod sola relatio multiplicat trinitatem, essentia autem continet vnitatem: ergo inter quæ oppositio relationis non est, illa erunt idem, vel in eodem: sed esse ab alio per generationem, & esse ab alio per spirationem, nullam habent oppositionis relationem: ergo conveniunt eidem: & sic Filius qui est ab alio per generationem, est etiam ab alio per spirationem: & similiter Spiritus sanctus: ergo plures sunt notiones.

8 Item, Vna notio est in qua Pater convenit cum Filio, licet Filius sit à Patre: ergo alia notio debet esse in qua Pater convenit cum Spiritu sancto, & alia in qua Filius cum Spiritu sancto: aliter enim non viderentur esse sufficienter distincti: distinguitur enim Pater solus à Filio solo, & Filius solus à Spiritu sancto solo, & Pater & Filius simul à Spiritu sancto solo: ergo & Pater & Spiritus sanctus simul à Filio solo, & Filius & Spiritus sanctus simul à Patre solo: & sic videtur, quod multæ debeant esse notiones, si aliæ sunt notiones, quam personales, ut Magister dicit hic.

SOLV

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, ut supra suppositum est, quod notiones non sunt nisi quinque, & relationes quatuor, & proprietates personarum quatuor, & proprietates personales tres, sicut supra probatum est. Persona enim ut persona, non innotescit nisi per illud quod sonat naturæ dignitatem: aliter enim innotescit res naturæ, & aliter innotescit individuum, & aliter innotescit persona. Res enim naturæ ut res naturæ per actum & rationem naturæ habet dignosci, secundum quod dicimus, quod res naturæ est: quæ actus naturæ producitur, hoc est, actus quo communicatur natura hypostasibus siue suppositis suis: & ille actus in diuinis est duplex, scilicet generare, & spirare: sed per utrumque actum innotescit res naturæ dupliciter: quia res naturæ est genita, & res naturæ est generans: & res naturæ est spirata, & res naturæ est spirans: tamen non sunt quatuor res naturæ diuinæ, quia spirantem esse non habent oppositionem ad generantem esse, nec ad genitum esse: & ideo necessario generans & genitus sunt vnum principium spirandi. Individuum autem proprie non est in diuinis, sed innotescit per individuantia. Persona autem non convenit nisi rei naturæ dignioris: & ideo persona ut persona, non innotescit nisi proprietate dignitatis vel habitudine.

DICIMVS ergo ad primum, quod non esse ab alio per generationem, non ponit absolutam dignitatem secundum ordinem naturæ qui est in diuinis: & ad hoc intelligendum notandum, quod in omni natura in qua ponitur ordo naturæ quo alter sit ex altero, & non alter prior altero, necesse est ponere principium illius ordinis. Non dico initium: quia initium magis respicit durationis principium, quam ordinem naturæ. Ergo si principium necesse est ponere, oportet quod illud principium aliqua notione innotescat: principium autem cum non habeat prius, non potest innotescere per affirmationem priorem se: ergo necesse est, quod innotescat per negationem: ergo innotescet per non esse ab alio secundum ordinem naturæ. Vtrum autem nihil ponat, vel aliquid ponat, non esse ab alio, in sequenti articulo quaestiones determinabitur. Ergo patet, quod quacunque speciali negatione posita, non innotescet principium totius diuinitatis secundum ordinem naturæ hoc modo ut principium: & sic patet, quod non esse ab alio per generationem, & non esse ab alio per spirationem, non sunt notiones Patris, nec possunt esse. Illud autem idem principium, quod est principium huius ordinis naturæ, oportet quod innotescat: non dico ex parte posteriori, quia non est ibi prius & posterius, sed ex parte illa qua alter est ex ipso: & hoc secundum genus non ponit dignitatem, sed quandoque indignitatem: sed in specie ponit dignitatem in actu in quo natura communicatur, sicut est generatio, & sicut est spiratio: ergo ab illa parte erunt notiones Patris, paternitas, & spiratio actiua. Sed supposito eodem ordine naturæ, id quod est à principio secundum generalem modum

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

essendi ab alio, non innotescit ut persona, sed in speciali modo in quo virtute specificæ differentia ostenditur sibi dari natura dignior: & illi actus sunt generatio, & spiratio: ergo esse ab alio per generationem, & esse ab alio per spirationem sunt notiones Filij & Spiritus sancti: sicut in inferioribus esse ab homine non communicat naturam dignam ad constituendam personam, quia ab homine est quandoque res indigna: sed esse ab homine per generationem hominis naturam communicantem. Non esse autem ab alio per generationem, & non esse ab alio per spirationem (sicut iam probatum est) non constituunt, nec innotescere faciunt aliquam naturæ dignitatem. Et sic patet quare non duodecim, sed tantum quinque esse possunt notiones personarum ut personarum.

AD ALIUD dicendum, quod differentia distinctionis non simpliciter facit notionem personæ, sed differentia distinctionis personæ ut personæ. Principium autem non de principio per modum personæ potest innotescere tribus modis, scilicet ad ante per negationem: & bene concedo, quod ingenitus non dicit ibi negationem emanationis specialis, sed generalis non esse ab alio: cuius ratio supra 13. distinctione determinata est: & sic cessat prima quaestio. Alio modo innotescit respectu eorum quibus est principium, & vna notione ad vnum, & alia ad alium, secundum quod sunt duo actus communicationis naturæ dignæ, scilicet generatio, & spiratio: & hoc supra determinatum est.

AD ALIAM quaestionem patet iam solutio: quia nascibilitas, vel esse ab alio, de se non dicit notionem personæ ut personæ: quia non omne quod nascitur de aliquo, accipit naturam dignitatis ab eo: nec omne quod est ab aliquo, accipit naturam dignitatis: sed omne quod naturaliter filius est, naturam dignitatis generantis accipit. Sic etiam vis spiratiua nihil nisi sibi simile in natura producit. Et ideo nascibilitas non est notio: & per hoc patet solutio ad sequens.

AD ALIUD dicendum, quod non esse ab alio idem est quod esse ingenitum, ut supra distinctione 13. probatum est: & ideo illa sex reuertuntur ad quinque: quia non esse ab alio per generationem, non ponit rationem principij in ordine naturæ: nec etiam non esse ab alio per spirationem: sed non esse ab alio simpliciter. Et ideo non possunt esse notiones alicuius: non enim dicunt rationem principij in ordine naturæ, nec rationem acceptionis naturæ dignæ, quemadmodum generatio & spiratio.

AD ALIUD dicendum, quod innascibilitas secundum quod soli Patri convenit, & non Spiritui sancto, est idem quod non esse ab alio, hoc modo quo non esse ab alio facit innotescere principium totius diuinitatis.

AD ALIUD patet solutio per dicta, & similiter ad sequens.

AD ALIUD dicendum, quod licet generari & spirari non opponantur relatiue, tamen spiratus & genitus relatiue opponuntur.

N n 3

tur: quia hoc bene concedo secundum supra dicta distinctione 10. quod Græci errant, & ideo qualiter ipsi Spiritum sanctum à Filio distinguant, non laboro hic determinare: quia videtur mihi impossibile esse, quod vnus non sit alius si inter eos non est oppositio relationis, sicut supra est determinatum: & ideo Pater & Filius sunt vnus in spirando, & Spiritus sanctus distinguitur ab vtroque.

AD ALIUD dicendum, quod non potest esse notio in qua Pater conueniat cum Spiritu S. & alia in qua Filius conueniat cum Spiritu sancto: quia illa in qua Pater communicaret Spiritui sancto, notaretur ordo naturæ, & sic oporteret à Patre & Spiritu sancto esse quandam quartum, quod supra improbatum est, & sic fieret multitudo in infinitum: & similiter alium oporteret esse secundum illam notionem in qua conueniret Filius cum Spiritu sancto: & sic duo essent procedentes à Spiritu sancto. Præterea, illa in qua Pater conueniret cum Spiritu sancto non haberet oppositionem ad Filium: ergo in illa conueniret cum eis & Filius: ergo illa notio iam conueniret tribus, & sic esset communis tribus: & nihil est eis commune nisi essentia: ergo illa notio iam diceretur secundum essentiam de ipsis: & ideo illa argumentatio non procedit. Vnde patet, quod innascibilitas est notio, & quod non sint nisi quinque notiones.

ARTICVLVS II.

An innascibilitas sit notio Patris?

Secundo queritur, Vtrum innascibilitas sit notio Patris? Videtur autem quod non: aut enim innascibilitas exponitur negatiue, aut priuatiue. Si negatiue. Contra: Negatio de se nihil certificat: ergo negatio non potest esse notio: quia notio est quæ facit innotescere. Si autem exponatur priuatiue, sequitur multiplex inconueniens, quorum vnus est, quod priuatio dicit imperfectionem: & secundum hoc persona dignitatis innotesceret per imperfectionem, quod est inconueniens. Secundum est: quia priuatio relinquit aptitudinem: & sic Pater innascibilis aptus esset ad nascendum, non autem natus esset, quod iterum falsum est. Tertium est: quia opposita priuatiue habent fieri circa idem: ergo nascibilis & innascibilis habent fieri circa personam eandem secundum naturæ ordinem: sed nascibilis conuenit Filio: ergo & innascibilitas haberet fieri circa Filium, & non circa Patrem: ergo videtur, quod innascibilitas non sit notio Patris.

Si forte dicas, quod negatio facit innotescere, vt dicit Rabbi Moyses Ægyptius in lib. qui dicitur dux neutrorum: præcipue in diuinis. Et August. confirmat dictum suum, dicens quod si non potes cognoscere quid est Deus: non parum tamen perfecisti in cognitione si cognoscas quid non est. Contra: Secundum hoc vna negatio non sufficienter notificat: si enim dicam, Deus non est ele-

mentum, relinquendo quod Deus sit aliquid, non facit hæc negatio secundum doctrinam illius Philolophi notitiam Dei: quia adhuc multa alia sunt, quæ non sunt elementum, & etiam non sunt Deus: ergo oportet addere plures negationes restringentes: quanto enim vniuersalius est quod negatur, tanto negatio est minus communis: & quanto particularius est quod negatur, tanto negatio est magis communis: non Sortes enim de pluribus verificatur, quam non homo, vel non animal. Ergo videtur, quod etiam hic oportet addere plures negationes, antequam sufficienter notitia principij ordinis naturæ habeatur.

VLTERIUS queritur quod magis tangit propositum, Cum notio principij non de principio sit non esse ab alio absolute, sicut probatur in questione præcedenti, quare non dicitur generali nomine Patris notio esse non ens ab alio, sed specialiter quod est ingentus, quod sonat idem quod non ens ab alio per generationem. Si forte dicas, quod generatio & spiratio ordinata sunt, & secundum ordinem naturæ generatio est ante spirationem, & negatio priore, negatur secundum, sed non conuertitur: hoc nihil est: quia hoc supra distinct. 12. est improbatum, vbi ostensum est, quod Spiritus sanctus non processit Filio iam nato, nec non nato: quia vtrumque æternum est, & neutrum ponit ordinem prioris ad aliud, nec etiam ordinem causæ: ergo per hoc quod dicitur Pater ingentus, non intelligitur improcessibilis, vel alio modo non ens ab alio. Si forte dicas, quod generatio est ad esse, & spiratio ad bene esse, & emanatione secundum esse negata, negatur emanatio secundum bene esse: hoc etiam hæreticum & falsum est: quia spiratio in diuinis accipit Spiritus sancti substantiam, & esse, & bene esse: & idem est ibi bene esse, quod esse. Falsum autem est, quia nihil prohibet me non esse ab aliquo per esse, & tamen bene esse meum dependere ab ipso: sicut à rege potest esse bene esse meum, cum tamen ego non sim filius regis. Ergo videtur, quod hæc solutio non conueniat.

SOLVITIO. Sine præiudicio dico, quod innascibilitas est notio principij non existentis de principio. Vnde intelligendum, quod est negatio fundata super ens: aliter enim est negatio de primis, & aliter de posterioribus: sicut si dicam, homo est animal, homo non est asinus: negatio sequens causatur ab oppositione vel disparatione prædicati & subiecti: quæ disparatio causatur ab oppositis differentiis constituentibus prædicatum & subiectum: & ideo illa negatio habet aliquid prius se in quo fundatur, quod non est omnino idem cum illis de quibus est negatio, sed est prius eis. Cum autem dico primum quod ante se nihil habet, negatio fundatur super naturam primi, quæ non est prius primo, quia prius primo nihil est, sed est ipsum primum: & ideo non potest exponi per affirmationem, sicut alia negatio. Si enim queram & dicam sic: homo non est asinus, tu dices, quod

quod verum est. Si queram ulterius, Quare hoc? tu dices, quia ipse est animal rationale, & rationale animal & irrationale à se per oppositas differentias remouentur: & sic causas negationem per affirmationem quæ prior est quam negatio, & prior est negatis. Si autem dicam primum, ante quod nihil est, tu dices quod hoc verum est. Si autem queram, Quare hoc est verum? tu dices, quia primum est primum: & ponis quidem affirmationem quæ prior est negatione, sed non ponis affirmationem priorem eo de quo fuit negatio, quia negatio fuit de primo: ergo illud per affirmationem innotescere non potest: & ita innotescit per negationem, vt dicit hic August. Dico ergo, quod innascibilitas non priuatiue, sed negatiue habet exponi: sed est duplex, scilicet in genere, & extra genus. Si ergo negatio negat totum quod est in genere principij, tunc innascibile idem erit quod non ens ab alio principio secundum naturæ ordinem. Si autem tantum negaret quod est in suo opposito in genere, tunc supra dictum est, quod conueniret etiam Spiritui sancto secundum verba Hierony. à Magistro posita ibi, & à nobis exposita.

QUOD AVTEM obicitur, quod negatio non facit aliquid innotescere: dicendum quod hoc verum est per se, & de negatione extra genus: talis autem negatio non est quæ cadit in ratione primi, & principij.

AD ID quod ulterius queritur, Quare dicitur innascibilitas, & non existentia ab alio? potest dici si placet, quod licet generatio & processio non habeant ordinem prioris & posterioris, vel immediati & mediati, vt supra probatum est: tamen habent ordinem naturæ, quo procedens sit ex genito: & hoc patet in imagine: quia amor non procedit à mente, nisi supposita notitia, quæ amatur, & amet: & ideo dicit Richard. quod amor in alteram tendit. Et Grego. quod charitas minus quam inter duos esse non potest. Et ideo subtili generatione secundum principium, aufertur etiam spiratio: & ideo non ens ab alio per generationem, cum tollit principium generatiuum, tollit etiam principium spiratiuum, quia non spiraret amorem, nisi cum eo quem genuit: non autem est è conserio: & hoc est valde contra Græcos. Ex hoc enim necessario concluditur, quod Spiritus sanctus est à Filio, & quod Filius habet hoc à Patre, sicut Pater si ab alio esset spiratus, necessario oporteret, quod ille alius alium genuisset cum quo Patrem spiraret. Et per hoc patet solutio ad totum: quia licet spiratio & generatio non habeant ordinem prioris & posterioris, causa, vel natura, vel dignitate, vel tempore: tamen habent ordinem naturæ, qui est in diuinis, vt scilicet genitus sit principium spirati: & ita spiratus secundum hunc ordinem ponit genitum spirantem: si ergo Pater esset spiratus, oporteret alium genitum esse à patre alio. Cum ergo per oppositum ingentum neger esse spiratum eundem, & non è conserio: hæc est ratio quare dicitur innascibilis, & non inspirabilis.

SI AVTEM queratur, Quare non dicit generali nomine improcessibilis, vt vtrumque simpliciter collatur? Dicendum, quod Pater est principium non de principio secundum ordinem naturæ: & ideo in sua notione oportet exprimere rationem huius ordinis, secundum quam sit non de principio: non autem ratio huius ordinis exprimitur nomine generali, sed speciali: ergo negatio debuit esse in speciali, quod tamen secundum ordinem naturæ est principium alterius actus, sicut genitus spirati. Si autem queratur, Vtrum Pater posset spirare Spiritum sine Filio? hoc supra, solutum est distinctione 10.

ARTICVLVS III.

Vtrum innascibilitas & paternitas sint vna notio, vel dua?

DEINDE queritur de hoc quod dicitur [Aliam designat notionem quam pater & genitor, &c.] Hoc enim falsum videtur: quia innascibilitas in Patre idem videtur quod paternitas: proprietas enim aut constituit personam, aut persona innotescit per ipsam: sed sufficienter innotescit & constituit personam Patris à proprietate quæ est paternitas: ergo innascibilitas aut eadem est in Patre, aut superflua.

2 Item, in diuinis non distinguit nisi relationis oppositio: non autem est relationis oppositio inter paternitatem & innascibilitatem: ergo sunt eadem notio secundum rem.

3 Item, Nihil videtur dicere innascibilitas nisi comparisonem quandam Patris ad priuationem principij, ante: comparatio autem talis nihil addit nisi negationem: ergo cum negatio nihil faciat differre, videtur quod non dicat aliam notionem quam paternitas.

4 Item, in diuinis non est numerus nisi ex hypostasi: ergo proprietates non numerantur nisi ex numero hypostasis: ergo omnes proprietates eiusdem personæ sunt vna secundum quod sunt in ipsa: ergo innascibilitas in Patre non differt à paternitate in Patre.

5 Item, in Filio nascibilitas non est alia proprietas à filiatione: ergo videtur, quod nec in Patre innascibilitas sit alia à paternitate.

SOLVITIO. Dicendum, quod alia est notio in Patre innascibilitas, & paternitas alia: quia distinctio notionum est secundum modum innotescendi personam vt personam, hoc est, secundum rationem dignitatis: sicut autem supra dictum est, in ordine naturæ oportet principium esse non de principio: & illud innotescit in omni re qua est principium non de principio: erit ergo vnus modus innotescendi ipsum ex parte illa qua non est de principio, & alius ex parte illa qua est principium, & vnus modus non est alius. Ex parte illa qua innotescit vt non de principio, est innascibilitas notio. Ex parte altera innotescit secundum rationes quibus est

principium totius diuinitatis : hoc autem est generando , & spirando : & ideo erunt duæ notiones Patris , vna paternitas & alia communis spiratio.

A D P R I M U M ergo dicendum , quod innascibilitas non superfluit : quia paternitate sufficienter innoteſcit Pater in ratione principij : non tamen inſufficienter innoteſcit in quantum est non de principio : & hoc conuenit ei personaliter , & pertinet ad dignitatem personæ , secundum quod in ordine nature ipse Pater ponitur principium non de principio.

A D A L I V D dicendum , quod realiter non distinguit in diuinis nisi relationis oppositio . id est , quod distinctio faciat rem personale & substantentem : & sic non distinguitur notio à notione , sed potius secundum modum supponendi & attribuendi ; vt superius dictum est.

A D A L I V D dicendum , quod non dicitur comparationem paternitatis , sed eius qui est Pater secundum illam rationem qua est principium non de principio : vnde illa ratio ex falsis procedit.

A D A L I V D dicendum , quod non est numerus rerum distinctarum in diuinis , nisi personarum tantum : nec notio in diuinis habet esse distinctum extra personas , & numeratur secundum rationes innoteſcendi & attribuendi . Tamen bene dico , quod relatio & notio est res in diuinis , licet non numeretur extra personam : sed diuersitas eius innoteſcit secundum diuersitatem modi significandi in attribuendo , vt superius dictum est.

A D A L I V D dicendum . quod nascibilitas secundum idem in ratione facit innoteſcere Filium , secundum quod facit eum innoteſcere filiatione , secundum scilicet quod est de principio in ordine nature : & ideo non est diuersa notio in Filio nascibilitas & filiatione : sed non secundum idem facit innoteſcere Patrem innascibilitas & paternitas , secundum quod in ordine nature est principium non de principio : & ideo in Patre est alio modo notio innascibilitas , & paternitas : sicut & in Filio alia notio est filiatione , & communis spiratio : quia non secundum vnā rationem innoteſcit Filius per eas , secundum quod refertur ad ordinem nature , vt principium de principio.

ARTICVLVS IV.

Præter intellecta paternitate Pater esset quis , quia ingenuus ?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Non est hoc dicere ingenuum quod est Patrem dicere , &c.] Ergo videtur , quod non intellecta paternitate , adhuc Pater esset quis , quia ingenuus : ergo hoc est falsum quod superius videtur probari distinct. 26. quod abstracta personalitate à persona , non remanet hypostasis.

2 Si forte dicas , quod ita est in Patre , sed non est ita in alijs . Contra quia eadem ratio-

ne non est idem dicere Filium , & spirantem : ergo non intellecta filiatione adhuc Filius erit quis , & ita remanet hypostasis Filij.

3 Item hoc probatur alia ratione . Bene conceditur , iste est genitus : ergo est ab alio : sed non conuertitur : ergo esse ab alio per intellectum , est prius quam generari : ergo potest intelligi sine illo : ergo non intellecta filiatione , adhuc intelligitur ens ab alio : hoc autem non conuenit nisi hypostasi : ergo abstracta personalitate intelligitur hypostasis , quod supra negatum est.

4 Item , August. dicit , & habetur in littera , quod aliud est Patrem esse , & aliud est esse Patrem : non enim eadem est , est Pater , & Pater est : & est Filius , & Filius est : sed eodem Pater est quo Filius est , quia Pater est essentia : & Filius eodem est , quia in diuinis quicquid est , essentia est : ergo videtur , quod esse hypostasis secundum intellectum dependet ab essentia : & non intellecta notione , adhuc essentia est : ergo cum hypostasis esse sit ab essentia , hypostasis in diuinis potest esse non existente notione.

5 Item , Absolutum est in omnibus ante respectuum : supra autem habitum est scire , quod persona absolutum est : ergo & hypostasis : quia cum duo sint de intellectu personæ , scilicet hypostasis & proprietates , esse absoluti non potest habere persona à proprietate : ergo relinquatur , quod habeat ab hypostasi : ergo hypostasis est absolutum : ergo per intellectum est ante respectuum.

S O L V T I O . Adhuc persistimus in hoc quod non intellecta proprietate , non intelligatur nec remanet hypostasis : quia non videmus , qualiter declinetur hæresis Arii , vel hæresis Sabellij , si per intellectum ponitur hypostasis ante proprietatem : & hoc supra satis 21. & 26. distinctione probatum est.

V N D E D I C I M U S ad primum , quod non intellecta paternitate , &c. quod hoc potest esse duobus modis : est enim paternitas relatio , & proprietates personalis : & potest non intelligi paternitas vt relatio est , quia potest intelligi non genitus non habens Filium : & sic verum est quod dicit Augustinus . Sed destruitur ordo nature : ordinem enim nature non habet Pater ad Filium nisi paternitatis ratione . Vnde sic non intellecta paternitate verum est , quod remanet hypostasis Patris , & non Filij : quia ordo nature destruitur quo alter sit ex altero . Alio modo est proprietates constituens personam in esse personali : & cum negatio non constituat , intellectus innascibilitatis non constituat Patrem : & hoc modo non intellecta paternitate , non erit Pater quis : & tollitur hypostasis , proprietate sublata.

A D A L I V D dicendum , quod licet spiratio sit notio Filij , tamen non est personalis proprietates eius : & ideo spiratio secundum rationem intelligendi præsupponit sibi filiationem , vt est proprietates personalis : non enim potest spirare nisi persona constituta : & hoc sit per filiationem.

A D A L I V D dicendum , quod hoc sequitur

quitur in his in quibus vniuersale abstrahitur à particulari , & simplicius à minus simpliciter : & tamen secundum esse est de conuerso . Vnde cum dicitur , iste est genitus : ergo est ab alio : intellectus noster non sinitur super esse ab alio , sed transit vsque ad generationem , eo quod illa determinate hgit intellectum : non enim sumitur res in vniuersali nisi in potentia : vnde intellectus querens naturam rei & esse , non quiescit in vniuersali : & ideo secundum esse personæ , esse ab alio , est post esse ab alio per generationem : & post esse ab alio per spirationem : & secundum rem est idem , & non simplicius illis : quia abstractio talis in diuinis fieri non potest , vt supra probatum est : & si esset in diuinis , non esset nisi secundum rationem , & secundum esse esset de conuerso .

A D A L I V D dicendum , quod bene videtur mihi esse concedendum , quod hypostasis habet habitudinem ad essentiam , & habitudinem ad proprietatem : & ab habitudine ad essentiam habet esse , & similiter proprietates : quia omne esse in diuinis , est essentia , & ab essentia : sed tamen numerum & esse hypostasis , id est ; quod hypostasis est hypostasis , ex parte post habet à proprietate : quia per numerum & per esse hypostasis vt hypostasis pendet à proprietate .

A D A L I V D dicendum , quod hypostasis non est absolutum , vt supra distinct. 26. probatum est : quia si ponatur absolutum , sequitur hæresis Sabellij , vel Arii inenitabiliter , vt mihi videtur : sed respectuum dicitur duobus modis , scilicet vt ratio respectus , & sic respectuum est notio , & relatio siue proprietates : & vt id quod dicitur ad aliquid , & hoc est suppositum relationis , quod est hypostasis : Et si queratur , vnde veniat hoc suppositum , ex quo non manet sublata relatione . Respondendum est , quia ponitur posita relatione vt est distinguens : aliter enim relatio in diuinis non ponitur . Tamen argumentum non valet : quia multiplex est relatio , vt supra dictum est , scilicet simplex , & composita . Et simplex est secundum originem : & quedam illarum nascuntur ex mutatione , vt causa & causatum , & pater & filius in inferioribus : & hæc præponunt sibi secundum intellectum supposita sua . Quedam sunt ad esse suppositi constituendo ipsum , quibus positis ponitur suppositum : & ideo quidam dicunt non male , vt videtur mihi , quod proprietates istæ secum ferunt supposita : & ideo istæ relationes sunt secundum rationem intelligendi ante supposita sua .

ARTICVLVS V.

An genitum & ingenuum dicant ens in eodem genere predicamenti ?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Negatiua porro particula non id efficit , vt quod sine illa relatione dicitur , &c.] Hoc enim videtur falsum : cum enim non ha-

beat ordinem ad predicamentum nisi per coordinationem predicabilium , si negatur ab eo coordinatio predicabilium , negatur ab eo (vt videtur) predicamentum : sed coordinatio predicabilium negatur ab eo , quia negatur ab eo predicatum proprium predicamenti , sicut est genitum , vel substantiam proprium generis alicuius : ergo videtur , quod genitum & ingenuum non dicant ens in eodem genere predicamenti .

2 Item , Quicquid est in predicamento , est in ipso sicut generalissimum , vel sicut subalternum , vel sicut specialissimum , vel sicut indiuiduum . Ingenuum autem nihil talium dicit , quia nihil horum perficit per negationem : ergo falsum videtur esse , quod genitum & ingenuum sint in eodem genere .

3 Item , Nihil vno & eodem modo ordinem habet ad diuersa genera : sed ingenuum dicitur de relatione , & non relatione : ergo ingenuum non dicit ens in predicamento determinato .

4 Item , Relatio & non relatio non differunt nisi per negatiuam particulam que apponitur alteri : ergo per rationem August. hic positam , sunt in eodem genere : quicquid autem est in genere , de illo predicatur generalissimum : ergo de non relatione predicatur genus relationis : ergo non relatio est relatio , quod est impossibile : ergo falsum est quod hic dicit August.

5 Item , Secundum hoc essent duo generalissima in quolibet predicamento : non enim minoris communitatis est non relatio , quam relatio : & hoc iterum ridiculosum videtur , & contra auctoritatem artis predicamentorum . Si forte dicas , quod hoc verum est , quod nomen predicamenti negetur , cum dicitur substantia non substantia , relatio non relatio , qualitas non qualitas , & huiusmodi . Contra quia negatio quanto adiungitur ad minus commune , tanto est communior : si ergo negatio magis communis secundum ambitum predicationis , facit ipsum cum affirmatione non posse manere in eodem predicamento : multo magis facit hoc negatio minus communis , vt videtur .

S O L V T I O . vere vna est ad omnia hæc *Solutio.* argumenta : quia cum dicitur non genitus , vel non substantia , vel quelibet alia negatio , potest considerari negatio gratia negationis : & sic cum negatio sit non ens , non cadit in aliquod genus , nec ordinatur ad genus aliquod . Vel potest considerari ratione rei negatæ : & sic negatio necessario ordinatur ad affirmationem præcedentem ipsam secundum intellectum , vt diximus in primo articulo questionis , & 2. istius dist. & sic non substantia reducitur ad substantiam , vt ad genus , & non relatio ad relationem vt ad genus : sicut enim non cognoscitur priuatio nisi per habitum , & diuisio per compositionem : ita negatio hoc modo intelligitur per affirmationem . Vnde dicit Philosophus , quod in non esse intelligitur esse , & omnino in affirmatione negatio : & hoc modo dicit , quod rectum est index sui & obliqui : recto enim cognoscimus & ipsum & obliquum .

AD PRIMVM ergo dicendum, quod gratia rei negatae relinquatur ordo, licet non gratia negationis.

AD ALIUD dicendum, quod illa propositio est falsa, sed vera est de directe ordinatis in prædicamento: sunt enim quædam in prædicamento ut prædicata & subiecta eiusdem prædicamenti, & quædam sunt in ipso secundum reductionem: & hoc dupliciter, scilicet sicut principia, ut materia & forma ad substantiam, & punctum & unitas ad quantitatem, & huiusmodi. Quædam autem sunt reducta, sicut de quibus habetur iudicium per illa: & sic priuationes & negationes reducuntur ad genus: quia per habitum generis cognoscuntur.

AD ALIUD dicendum, quod ratio illa procedit ex parte negationis, & non est parte rei negatae.

AD ALIUD dicendum, quod non oportet, quod genus prædicamenti prædicetur de his quæ quocumque modo sunt in prædicamento per reductionem ad illud, sed tantum de directe contentis in eo.

PER IDEM patet etiam solutio ad sequens, quia non facit generalissimum, sed relictur ad id quod est habitus affirmationis.

ARTICVLVS VI.

Utrum innascibilitas potest prædicari de paternitate, & utrum paternitas est innascibilis, & an essentia est innascibilis?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Sicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem: ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem refertur, &c.] Videtur enim, quod licet paternitas non sit eadem notio, quæ est innascibilitas, ut dicit August. hic, eo quod paternitate refertur Pater ad Filium, ingenito autem ad non patrem: tamen videtur, quod vna prædicetur de alia, ut dicatur, paternitas est innascibilitas. Quæcumque enim vniuntur in eodem in diuinis, de se habere non possunt oppositionem: paternitas & innascibilitas vniuntur in vna hypostasi: ergo non habent oppositionem: ergo vnum potest prædicari de altero, ut dicatur, paternitas est innascibilitas.

2 Item, Licet attributa diuinæ naturæ differant secundum rationem intelligendi, cum dicitur diuina bonitas, & diuina sapientia: tamen propter simplicitatem eius in quo sunt, vnum prædicatur de alio: & dicimus, diuina sapientia est diuina bonitas: ergo à simili cum paternitas & innascibilitas vniuntur in Patre, non ut diuersæ res, sed secundum modum intelligendi, videtur quod propter personæ simplicitatem vnum prædicetur de alio: & possumus dicere, paternitas est innascibilitas.

Item, Bene sequitur, Pater non est

Filius: ergo paternitas non est filiatio: ergo à simili per oppositum, innascibilitas est Pater: ergo innascibilitas est paternitas.

ITEM queritur vterius, Vtrum possit dici, paternitas est innascibilis? Videtur quod sic: quia paternitas est Pater: & Pater est innascibilis: ergo paternitas est innascibilis. Item, Pater est non nascibilis: & non nascibilis est idem quod innascibilis, ut patet haberi ex littera: ergo paternitas est innascibilis.

ITEM queritur, Vtrum possit dici essentia innascibilis? Videtur quod sic: quia essentia est non nata, nec ab alio: ergo est innascibilis.

SOLVITIO. Dicendum, quod vna istarum notionum non prædicatur de alia: & non potest dici, paternitas est innascibilitas: sicut non potest dici, ratio cognoscendi Patrem in quantum non est de principio, est ratio cognoscendi in quantum est principium Filij: & sicut non potest dici, relatio qua refertur Pater in quantum Pater non est de principio, est relatio qua Pater refertur ad Filium: notio enim accipit esse notionis à ratione innotescendi, & relatio accipit esse relationis à ratione referendi.

DISCENDVM ergo ad primum, quod paternitas & innascibilitas non habent oppositionem aliquam secundum aliquod genus oppositionis, sed disparationem habent, secundum quod accipiuntur ut notiones & relationes, non secundum quod accipiuntur ut res quæ est res Pater, vel personæ Patris, vel essentia diuina: hoc enim quod vniuntur in persona vna, non confert eis rationem notionis vniam, nec ratio relationis vniam: sicut in inferioribus ex hoc quod albedo & musica vniuntur in sorte, non confertur eis esse qualitatem vniam, sed quale vnum.

AD ALIUD dicendum, quod aliud est de attributis: quia illa non retinent proprium modum prædicandi, sed accipiunt prædicationem substantiæ: relationes autem retinent proprium modum prædicandi, & ideo per illos proprios modos referendi & prædicandi differunt abinuicem.

AD ALIUD dicendum, quod bene sequitur: sed duplex est causa: non enim tantum huius causa est distinctio suppositorum, sed etiam diuersitas relationum: & altera illarum causarum saluatur in proprietatibus quæ sunt in eadem persona: non enim sequitur, si concretum de concreto prædicatur gratia subiecti, quod abstractum prædicetur de abstracto: vnde non sequitur, album est musicum: ergo albedo est musica.

AD HOC quod vterius queritur, Vtrum paternitas sit innascibilis, & essentia innascibilis? Dicendum, quod vtraque duplex est, ex eo quod ly innascibilis potest teneri adiectiue, & sic non est concedendum, quia sic inhærenter prædicaretur innascibilis de vtroque: vel potest teneri substantiue, hoc est, innascibilis est Pater: & sic vtraque est concedenda.

Qua sit proprietas secundum quam dicitur Pater ingenitus.

SI autem vis scire quæ sit proprietas secundum quam dicitur Pater ingenitus, audi Hilarium ipsam vocantem innascibilitatem in 4. lib. de Trinit. ita aientem, Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque & originis & innascibilitatis. Significata ergo in Scripturis personarum intelligentia, & distincto innascibilitatis natiuitatisque sensu, solitarius Deus non est opinandus. Discretio ergo vel distinctio personarum in Scripturis posita est, in nullo autem naturæ distinctio.

Arriani nitebantur probare alterius substantia Patrem, alterius Filium: quia ille ingenitus, iste genitus: quibus respondens Ambr. dixit se hoc nomen in scripturis non legisse diuinis.

ILLud etiam taceri non oportet, quod Arriani ex eo probare nitebantur alterius substantiæ esse Patrem, alterius Filium: quia ille ingenitus, & iste genitus dicitur: cum diuersum sit esse ingenitum, & esse genitum. Vnde Ambr. eorum quæstioni respondens, dicit se in diuinis Scripturis hoc nomen, scilicet ingenitus, non legisse, ita inquit in 4. lib. de Spiritu sancto. Cum dudum audierint quidam dicentibus nobis Filium Dei qui generatus est, Patri qui generauit, inæqualem esse non posse, quamuis ille generatus sit, iste generauit: quia essentia vel generatio est nature: aduersus quidem illam quæstionem vocem sibi arbitrantur acclusam: sed tergiversatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, ut putent mutationem fieri quæstionis mutatione sermonis, dicentes: Quomodo possunt esse ingenitus & genitus vnus nature atque substantiæ? Ergo ut respondeam mihi propositæ quæstioni. Primo omnium in diuinis Scripturis ingenitus nusquam inuenio, non legi, non audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi, ut nos dicant ea usurpare quæ non sunt scripta: cum ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obiciant quod scriptum non sit: Nonne ipsi sibi aduersantur, & auctoritatem calumniæ suæ derogant? Attende lector, quoniam hoc nomine, ingenitus, nolebat uti Ambrosius propter hæreticos. Ita & nos subiicere quædam oportet propter calumniantium insidias, quæ catholicis ac piis lectoribus secure credi possunt. Sunt etenim quædam quæ non tantæ sunt religionis & auctoritatis, ut eis nos oporteat semper confitendo ac recipiendo inseruire, verum silentio alioquin præteriri queunt: nec illius tamen sunt peruersitatis, quin cum opportunum fuerit eis uti liberum habeamus.

ARTICVLVS VII.

An origo etiam possit dici notio?

DEinde queritur de hoc quod dicitur in verbis Hilarij [Proprietate videlicet in vnoquoque originis & innascibilitatis, &c.] Ergo videtur, quod origo dicat proprietatem: non autem dicit filiationem; quia ab

origine est etiam Spiritus sanctus & habet originem: ergo videtur, quod sint plures notiones quam quinque.

SOLVTIO. Origo simpliciter intelligitur secundum emanationem ad esse: talem autem originem dicit generatio secundum nominis rationem: & ideo pro generatione passiva Filij hic ponitur, licet secundum nomen aliquid communius dicat, quam generatio.

An diuersum sit esse Patrem & esse Filium?

PRæterea quæri solet, Cum supra dictum sit, quia aliud est dicere ingentum, aliud Patrem, & quod diuersum sit genitus & ingentus: utrum similiter diuersum sit esse Patrem & esse Filium, an idem? Ad quod dicimus, quia ex eodem sensu quo dicitur diuersum genitus & ingentus, & quo dicitur non esse idem dicere genitum & ingentum, potest dici non esse idem, sed diuersum, esse Patrem, & esse Filium, vel esse Spiritum sanctum: quia non ea notione Pater est Pater, quæ Filius est Filius, vel qua Spiritus sanctus est Spiritus sanctus. Ideoque ex hoc sensu concedimus, quod aliud est esse Patrem, & aliud est esse Filium: quia alia notio est, qua Pater est Pater, alia qua Filius est Filius. Sed si transponas, ut dicas, aliud est Patrem esse, aliud Filium esse, variatur intelligentia: & ideo non conceditur. Est enim sensus talis ac si dicatur, aliud est quo Pater est non quidem Pater, sed est, aliud quo Filius est, non quidem Filius, sed est: quod penitus falsum est. Eo enim Pater est, quo Pater Deus est, id est, per essentiam vel naturam. Ac Filius eo Deus est, quo Pater Deus est. Eo ergo Filius est, quo Pater est. Et ita idem est Patrem esse quo Filium esse: sed non est idem esse Patrem, & esse Filium. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. ait, Quamuis diuersum sit esse Patrem & esse Filium, non est tamen diuersa substantia: quia non hoc secundum substantiam dicitur, sed secundum relatiuum: quod tamen relatiuum non est accidens, quia non est mutabile. Ecce diuersum esse dicit esse Patrem & esse Filium, quod iuxta rationem prædictam accipi oportet: quia scilicet alia notio est qua est Pater, alia qua est Filius. Non enim secundum essentiam Pater dicitur Pater, vel Filius Filius, sed secundum relationem.

ARTICVLVS VIII.

An accidens possit separari à suo subiecto?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Quod tamen relatiuum non est accidens, quia non est mutabile, &c.] Hoc autem non videtur sequi: quia multa sunt in inferioribus accidentia quæ non mutantur, ut accidens inseparabile.

Solutio. Ad hoc autem dicunt quidam, quod accidens dupliciter comparatur ad subiectum, scilicet propinquum & remotum: & licet quandoque sit separabile à propinquo & immediato, tamen separabile est à remoto:

ut habere tres angulos æquales duobus re-ctis, licet non separatur à triangulo rectilineo, separatur tamen à figura vel triangulo simpliciter: quia triangulus qui habet vnum latus arcuale, potest habere tres maiores duobus re-ctis. Aliter potest dici, & forte melius, quod accidens comparatur ad aliquid sicut ad subiectum tantum, & ab illo semper separari potest: comparatur etiam ad aliquid sicut ad subiectum & causam, & ad id quod cadit in diffinitione ipsius, & ab illo non separatur: sed hoc non est ex ratione subiecti, sed potius ex ratione esse & diffinitionis.

*Quomodo**Quomodo dicatur sapientia genita vel nata: an secundum relationem, an substantiam?*

SCiendum quoque est, quod sicut solus Filius dicitur verbum vel imago, ita etiam ipse solus dicitur sapientia nata vel genita. Et ideo queritur, Vtrum hoc relatiue dicatur? & si relatiue dicitur, an secundum eandem relationem quæ dicitur verbum & imago? De hoc August. in 7. lib. de Trinit. ait, Id dici accipiamus cum dicitur verbum, ac si dicatur nata sapientia, ut sit Filius & imago. Et hæc duo cum dicuntur, id est, nata sapientia: in vno eorum, eo quod est nata, & verbum & imago, & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non ostendatur essentia, quia relatiue dicuntur. At in altero quod est sapientia etiam essentia demonstratur, quoniam & ad se dicitur, seipsa enim est sapiens, & hoc est eius esse quod sapere: vnde Pater & Filius simul vna sapientia, quia vna essentia. Caue lector qualiter hoc intelligas, quod hic dicit August. Videtur enim dicere, quod cum dicitur nata sapientia, ibi sapientia essentiam significet, & nata relationem noter. Quod si ita est, cogimur dicere essentiam diuinam esse natam, quod superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus, quod in altero, id est, in eo quod nata est eadem notio intelligatur, quæ notatur cum dicitur verbum & imago. In altero vero scilicet sapientia, demonstratur essentia, id est, demonstratur quod Filius sit essentia, quia sapientia secundum essentiam dicitur. Et ideo cum dicitur nata sapientia, intelligatur quod ipse qui natus est, essentia est, ibi tamen sapientia non pro essentia, sed pro hypostasi facit intelligentiam: ut sicut quando dicitur verbum vel filius, intelligitur hypostasis cum sua proprietate. Item cum dicitur nata sapientia, idem intelligitur, id est, genita hypostasis. Ideo vigilanter ait idem esse intelligendum cum dicitur verbum, & cum dicitur nata sapientia, id est: eadem relatio, eademque hypostasis cui inest illa proprietate. Et ex hoc adiuuatur illud quod superius diximus, scilicet cum dicitur Pater vel Filius vel Spiritus sanctus, non tantum illæ proprietates significantur, ut cum dicitur paternitas, filiatio: sed etiam hypostasis cum suis proprietatibus.

Quod imago aliquando dicitur secundum essentiam.

Illud etiam sciri oportet, quia cum supra dictum sit imaginem relatiue dici de Filio, sicut verbum vel Filius, interdum tamen reperitur secundum substantiam dici. Vnde August. in lib. de fide ad Petrum dicit, quod vna est sanctæ Trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Hilarius etiam in 5. lib. de Trin. ait, Homo fit ad communem imaginem. Nomen non discrepat, natura non differt. Vna est enim ad quam homo creatus est, species. Ex his verbis ostenditur, quod imago aliquando essentia intelligentiam facit: & tunc ad se dicitur & non relatiue.

D. Alb. Mag. in lib. I. Sent.

O O ARTICV

*Utrum imago dicatur relative,
& utrum solus Filius dica-
tur imago?*

DEinde queritur de hoc quod dicit in vltima parte *ibid.* [Sciendam quoque est, quodd sicut solus Filius dicitur verbum & imago, &c.] Ex hoc enim videtur, quodd imago dicitur relative. Et hoc nõ videtur: imago enim, vt dicit Hilarius (& ponitur infra dist. 31.) est rei ad rem corquandam & imaginandam indidicreta & vnica similitudo: hoc autem videtur conuenire tam Filio, quam Spiritui sancto: cum tamen Filius & Spiritus sanctus in nulla notione conueniant: ergo non potest dicere relationem.

2 Item, Damasc. dicit, quodd Spiritus est imago Filij: ergo videtur, quodd non dicat relationem.

3 Item, Duorum similitum & duorum æqualium vtrumque est æquale alteri, & simile est alteri: cum ergo imago non ponat nisi similitudinem & æqualitatem, videtur tam ad vnum, quam ad alium referri: & sic tam Pater est imago Filij, quam Filius Patris. Forte dices, quodd Filius est imago, quia quia procedit vt natus: Spiritus autem sanctus non procedit vt natus, sed quomodo datus: quod autem datur ab aliquo, non habet similitudinis rationem ex hoc quod donum: sed quod nascitur, ex ipsa ratione processionis huius habet rationem similitudinis. Contra: Supra habuimus, quodd magnus est qui dat tale donum sicut ipse. Præterea, Non licet nobis dicere, quodd Spiritus sanctus non sit æqualis Patri: nec licet nobis dicere, quodd Spiritus sanctus non sit similis Patri: cum ergo ex his duobus conficiatur imago, videtur quodd non liceat nobis dicere, quodd Spiritus sanctus non sit imago Patris & Filij. Item, Dicere, quodd Filius ex ratione processionis habet quodd sit imago, & non Spiritus sanctus: aut intelligitur secundum processionis intellectum generali nomine, aut specialiter in diuinis. Si primo modo: hoc nihil est: quia sic non queritur de personis, quia eadem ratione posses dicere, quodd Spiritus sanctus ratione processionis est accidens: quia quod procedit generaliter per modum amoris, est accidens, & non persona. Si autem attenditur processio in diuinis: tunc nihil valet ratio: quia perfecta vnitas & similitudo naturæ communicatur Spiritui sancto spirando, sicut Filio generando. Præterea, illa ratio non est nisi secundum rationem, cum nos rem & rei rationem queramus: ergo videtur, quodd hoc nihil sit.

Si propter hoc velis dicere quodd supra diximus, quodd imago ponit conuenientiam cum exterioribus, scilicet figura, & colore: & ideo refertur ad Filium secundum proprietatem quæ quasi extrinsecus adest in hoc quod à Filio alius est, sicut à Patre, non autem à Spiritu sancto, & illa est ratio Richardi. Contra: Secundum hoc apud Græcos non

est Filius imago Patris: quia illi non ponant Spiritum sanctum à Filio procedere.

SOLVITIO. Augustinus dicit in libro de decem chordis, quodd aliter est imago regis in filio, & aliter in solido aureo: quia in filio est per naturam, in solido aureo in extranea natura impressa: & vult distinguere inter hoc quodd Filius Dei dicitur imago, & quodd homo dicitur ad imaginem. Et ideo videtur mihi, quodd ad intellectam imaginis tria concurrunt, scilicet primum quodd sit in altero, quia nihil sibi imago est: & ideo cum Pater ad nihil ante se secundum ordinem naturæ referatur, non potest dici imago: & ideo dicit Hilarius infra distinct. 31. quodd Filius refertur ad innascibilem, & quodd hoc modo dicitur Pater caput Filij. Secundum est, quodd ducat in vnum tantum: non potest enim esse immediata ductio imaginata in duos, vt duo sunt: sed mediata potest, scilicet quodd primo ducat in vnum, & per consequens in alium: vnde Pater vt est alius à Filio in persona, non potest habere imaginem quæ ex æquo ducat in suam personam, & in personam Filij: & ideo non potest Spiritus sanctus esse imago, qui secundum ordinem naturæ refertur ex æquo ad vtrumque: nec potest etiam habere duas imagines, etiam si poneretur Spiritus sanctus ab eo solo procedere, vt dicunt Græci: quia illæ imagines secundum vnã rationem assimilarentur, & sic in se nullam haberent distinctionem. Tertium est, quodd perfecte impleat: & hoc conuenit Filio & Spiritui sancto æqualiter, licet non eadem ratione: quia Filio ratione filiationis, quæ in sua ratione ponit impletionem istam per actum naturæ, quia est generatio: Spiritui sancto autem conuenit per spirationem quæ habet in sui ratione actum spirationis qui est actus amoris: & per hoc patet qualiter solus Filius imago dicatur.

DICENDVM ergo ad primum, quodd imago secundum modum intelligendi plus ponit quam similitudinem & æqualitatem, vt dictum est: & per hoc patet etiam ad tertium.

AD ALIUD dicendum, quodd Damasc. non attendit in imagine nisi id in quo notatur impletio imaginis: & hoc est vnitas substantiæ: & ideo vocat Spiritum sanctum imaginem.

AD ALIUD dicendum, quodd nihil prohibet dicere, quodd Filius ratione processionis habeat similitudinem naturæ, & Spiritus sanctus habeat eandem, sed non cadit in ratione suæ processionis, quia non procedit vt natus, vt supra dictum est ex verbis August.

AD ALIUD dicendum, quodd Richardus attendit signum imaginis: quia scilicet Filius est vnus ab vno: & huius signum est, quodd ab ipso & à Patre est alius: & tunc ratio sua attendit per signum illud secundum quodd est de imaginis intellectu.

Utrum verbum & sapientia nata sint idem, & utrum in verbo semper intelligitur respectus ad creaturam, & quid addit dicere super intelligere?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Id dicitur accipiatur cum dicitur verbum, ac si dicatur nata sapientia, &c.] Ergo videtur, quodd verbum & sapientia nata sint idem. Contra: Verbum ordinatum & perfectum non procedit nisi à sapiente secundum sapientiam: Filius autem verbum est cui nihil deest: ergo ipse procedit à sapientia: ergo procedendo à dicente accipit sapientiam à sapientia dicentis. Habuimus enim supra distinct. 9. quodd bonus bonum genuit, & sapiens sapientem genuit: ergo videtur secundum ordinem naturæ verbum sibi sapientiam præponere.

SED CONTRA hoc est quod dicitur Eccli. 1. Verbum Patris fons sapientie in excelsis. Ergo verbum est fundens sapientiam: sed quicquid funditur ab aliquo, est posterius illo per intellectum: ergo sapientia est posterior verbo.

VLTERIVS hic queritur, Utrum in verbo semper intelligatur respectus ad creaturam: hoc enim videtur, quia omnia per ipsum facta sunt: ergo omnia fuerunt in ipso ab æterno vita & lux: ergo cum vita & lux ponunt respectus ad creaturas, verbum etiam ponit eundem.

2 Item, Verbum est ars Patris: ars autem (vt dicit Augustinus) est plena rationum omnium viuentium. Cum ergo illæ rationes ponant respectum ad creaturam, videtur quodd & verbum in quo sunt rationes illæ.

3 Item, Ansel. dicit, quodd eodem verbo dicit se Pater & omnem creaturam: ergo videtur, quodd respectus creaturarum sit in verbo.

4 Item, Dixit & facta sunt. Super illud dicit Augustinus, id est, Verbum genuit in quo erant vt fierent. Et dicit super Genes. quodd non est credendum, quodd Pater toties dixerit quoties ponitur, dixit Deus, in textu literæ: quia vnum solum verbum ille genuit, per quodd omnia fecit. Sicut etiam dixit Iob. Semel loquitur Deus, & secundo ad ipsum non repetit.

SED CONTRA: Cum dicitur, Pater dicit se, non ponitur respectus nisi ad Patrem tantum: cum ergo ibi generatio verbi exprimitur, videtur quodd verbum non necessario ponat respectum ad creaturam.

VLTERIVS hic queritur, quid dicere addat super intelligere? Et videtur, quodd nihil: Dicit enim Ansel. quodd summo spiritui hoc est dicere, quodd est cogitando intrinsecus: hoc autem totum sit actu intellectus: ergo videtur, quodd nihil addat: & sic idem est dicere & intelligere. Item, Si vis cogitativa Deo non conuenit: hoc nihil est: quia tunc ponam ibi videndo, & tunc habeo propositum.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

ITEM tunc queritur, Quid differens dicat ly videndo ad intrinsecus? si enim idem dicantur: tunc alterum superfluit in definitione dictionis quam ponit Ansel. Si autem non idem dicantur: aut referuntur ad eandem potentiam intellectuam, aut ad aliam. Si ad eandem: tunc videtur, quodd vnum actum dicantur: & sic superfluit alterum. Hoc etiam videtur per nominis rationem: quia intuitus est idem quod visus: ergo idem est videndo intrinsecus, quodd est videndo videre: & ibi est abundantia huius dictionis, intuitus, vt videtur. Si autem dicas, quodd referuntur ad aliam potentiam: ergo dicere non est solius intellectus actus, nec est simplex actus, sed compositus.

SI PROPTER hoc dicatur, quodd idem est dicere quodd intelligere. Contra: Intelligere actus essentialis est: ergo & dicere, quodd falsum est. Præterea videtur, quodd dicere in diuinis non conueniat intellectui: quia intellectus in imagine refertur ad Filium: cum ergo Filius verbum dicatur, oportet quodd mens in diuinis, quæ Patri attribuitur, dicat & non intellectus.

SOLVITIO. Ad primum dicendum videtur, quodd verbum non semper ponat respectum ad creaturas, sed quandoque ponit respectum ad solam dicentem, secundum quodd tantum notionaliter sumitur non conueniendo essentialiter diuinam per respectum ad creaturam, vt supra in præcedenti distinctione habitum est. Vnde quando queritur, Utrum secundum intellectum præponat sibi sapientiam? Distinguendum est, quodd est duplex sapientia: æterna, & creata: & constat, quodd ipsam sapientiam creatam fundit per respectus ad creaturas, secundum quodd est ars plena rationum omnium viuentium. Sapientia autem æterna essentialis est. Et bene puto, quodd secundum rationem intelligendi illa est ante, hoc modo quo dicimus essentialis ante notionalis & personale in diuinis, non re, sed ratione quadam. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta primi articuli.

AD ID quodd queritur, patet etiam solutio per distinctionem prius factam.

AD ID quodd vltius queritur, dicendum secundum quoddam, qui (vt puto) bene dicunt, quodd dicere addit secundum rationem intelligendi super intelligere tria: quorum vnum est, quodd intelligere non dicit nisi assimilationem intelligibilis ad intelligentem, & ideo non habet nisi comparisonem ad obiectum quodd est non ab ipso intelligente procedens, sed potius manens in ipso & vnium ei: sed dicere dicit comparisonem ad obiectum quodd dictum est, & ad effectum quendam quem efficit: & ille est verbum siue dicitio quæ procedit à dicente. Secundum est, quodd vtrumque quidem, scilicet intelligere, & dicere, sonat manifestationem quendam intellecti & dicti: sed est differentia in modo: quia intelligere manifestat sibi & intra, sed dicere manifestat quasi sibi & extra: & ideo in dicere magis notatur distinctio personalis: vnde dicimus, quodd dice-

re notant actum notionalem, intelligere autem nunquam, sed est semper essentialiter. Tertium est, quod dicere notat etiam quandoque operativam potentiam ad ea quæ sunt in verbo, sed intelligere nunquam: & ideo non dicitur, Intellexit, & facta sunt: sed Dixit, & facta sunt.

AD id autem quod queritur de diffinitione Anselmi, bene puto quod cogitando intueri non est adeo proprie dictum sicut videndo. Et quod queritur, vtrum dicant eundem actum? Dicendum, quod sic: sed secundum hunc modum quo diffiniimus dicere per illa duo, dicemus quod licet dicant eundem actum, non tamen eodem modo significandi: & ideo non est negatio: & videndo accipitur ibi prout competit agenti intellectui qui non videt recipiendo aliquid, sed potius lumen de se emittendo: hoc enim competit processioni & generationi Filij. Emissionem igitur istam luminis dicit ly videndo: intueri autem est visum figere cum diligenti consideratione: & hoc competit assimilationi perfectæ verbi ad dicentem, ut scilicet omnia sint in verbo, quæ sunt in dicente, intantum ut videatur se alterum dixisse, sicut dicit Ansel. in monol. & August. in principio septimi de Trinit. quod Pater dicens verbum, se alterum dixit: non enim perfecte se dixisset, si aliquid minus esset in verbo, quam in ipso: non quod se personaliter genuit, sed quia dicendo genuerit simillimum sibi.

AD aliud dicendum, quod licet in imagine ita sit, quod est mens, intellectus, & voluntas: tamen in diuinis hæc ita non sunt: quia Pater non est mens trium vel memoria, nec Filius intelligentia trium, nec Spiritus sanctus voluntas trium: sed ista sunt essentialia in diuinis: & ideo dicere proprie

conuenit paterno intellectui, secundum quod dicere notionaliter sumitur.

ARTICVLVS XI.

Vtrum sicut dicitur, Verbum est idem quod nata sapientia: ita dici possit, quod Spiritus sanctus est procedens bonitas?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Filius verbum est idem quod nata sapientia, &c.] Eadem enim ratione videtur posse dici, quod Spiritus sanctus est procedens bonitas. Item, Si ly nata dicit notionem, ut dicit August. & sapientia essentialiam, sicut Pater est essentia quam habet Filius natus, ita videtur Pater esse sapiens sapientia nata vel genita, cum sapientia essentialiam notat, ut dicit August. & hoc falsum est.

SOLVITIO. De hoc infra distinct. 31. tractatus habetur in litera: & ideo hic breuiter potest dici ad primum, quod non est eadem ratio de bonitate & de sapientia: quia bonitas non dicit nisi obiectum charitatis, sed sapientia dicit aliquo modo secundum rationem nominis id quod est Verbum, ut est dicens Patrem, & omnia creata: & ideo sapientia magis potest recipere notionem Verbi, quam bonitas Spiritus sancti.

AD aliud dicendum, quod licet sapientia sit essentialis, tamen nata sapientia simul, est tractum ad notionale: sicut etiam Magister exponit in litera, quod idem est nata sapientia & natus sapiens: & ideo Pater non potest dici sapiens sapientia genita: nec hoc sequitur: est sapiens sapientia quæ est Filius: ergo sapiens est sapientia genita: quia mutatur quid in ad aliquid.

DISTINCTIO XXIX.

De principio quod relative dicitur, & multiplicem notat relationem.

A De his que proprie & aternaliter dicuntur de Deo secundum relationem seu proprietatem non personalem, quæ est communis spiratio significata per hoc nomen, principium. Cap. 10.

EST præterea aliud nomen, multiplicem notans relationem, scilicet principium. Dicitur enim principium semper ad aliquid: & dicitur Pater principium, & Filius principium: sed differenter. Nam Pater dicitur principium ad Filium, & ad Spiritum sanctum. Vnde August. in 4. lib. de Trinit. ait, Pater est principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia ipse à nullo est. Non enim habet de quo sit vel de quo procedat, sed ab eo & Filius est genitus, & Spiritus sanctus procedit. Non ergo dicitur principium totius deitatis, quod vel sui, vel diuinæ essentialiter principium sit: sed quia principium est Filij, & Spiritus sancti: in

in quibus singulis tota diuinitas est. Filius ad Spiritum sanctum dicitur principium, nisi ad creaturas, ad quas Pater etiam dicitur principium, & Filius, & Trinitas ipsa simul, & singula personarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium est sine principio. Filius principium de principio. Spiritus sanctus principium de utroque, id est, de Patre & Filio.

DIVISIO TEXTVS.

EST præterea aliud nomen, multiplicem notans distinctionem. Hic determinat Magister de communi spiratione quæ nec proprietas personæ, nec personalis est, sed notio & relatio. Diuiditur autem distinctio ista in tres partes, in quarum prima ostendit communitatem huius nominis, principium. In secunda, qualiter Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti, ibi [Deinde in eodem libro continue ostendit] in tertia querit, Vtrum sint vna notione principium, vel diuersa? ibi [Vnum autem principium sunt Pater & Filius] Prima habet tria capitula, in quorum primo dicit, quod tripliciter dicitur principium, ut patet in litera. In secundo ostendit quod personaliter dicitur ab æterno, essentialiter vero ad creaturam dicitur ex tempore ibi [Et Pater ab æterno principium est Filij] In tertio determinat, ex quo sensu omnia dicuntur esse à Deo sicut à principio ibi [Cum ergo omnia audiuimus esse ex Deo.]

ARTICVLVS I.

An principium sit vniuocum in triplici ratione sua, scilicet notionali, personali, & essentiali? Et an Pater dicatur principium Filij, & Pater & Filius principium Spiritus sancti vniuoce?

Hic autem ante literam sunt duo querenda: quorum primum est, Vtrum principium sit vniuocum in triplici sua ratione? Secundum, Vtrum prius per intellectum sit essentialiter dictum vel personaliter? Ad primum proceditur sic: Æternum & temporale non vniuocantur in vno: sed in litera habemus, quod principium creaturarum ex tempore est, personarum autem ab æterno: ergo in vno non vniuocantur: ergo principium notionaliter, & personaliter, & essentialiter dictum, non sunt vniuoca.

2. Item, Principium ad creaturas & ad personas dictum, non fundatur super respectum eundem, vel vnus rationis: quia vnus est essentialiter, & alter non nisi personæ: ergo principium quod causatur à talibus non est vnus rationis.

3. Item, Si essent vnus rationis, oportet quod in aliquo vniuerentur ad vnam naturam. D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

ram existentem in eis: & hoc non est verum, quia essentia non est principium Spiritus sancti, cum tamen essentia sit principium creaturarum.

4. Item, Diuersi actus per rationem sunt creare, & spirare, & generare: ergo videtur, quod principium in vna ratione non conueniat: quia ratio principij sumitur ab huiusmodi actibus.

VLTERIUS queritur gratia primæ partis, scilicet quod dicitur Pater principium Filij, & Pater & Filius principium Spiritus sancti, vtrum dicatur vniuoce? Et videtur, quod non: quia generare & spirare non sunt actus vniuoci: ergo nec ratio principij quæ sumitur ab huiusmodi actibus.

2. Item, Principium Filij & principium quod est Filius, impossibile est, quod sint eiusdem rationis in diuinis: quia principium Filij nunquam potest esse Filius, sed ipse est principium Spiritus sancti: ergo non sunt eiusdem rationis.

3. Item, Eandem notionem non nominant: ergo eiusdem rationis non sunt, ut videtur.

SED CONTRA: Basilii dicit, quod accipere Filio cum omni creatura est commune, habere autem per essentialiam proprium: sed quod accipit, causat rationem principij: ergo ratio principij Filij & creaturæ est secundum commune aliquid: ergo vniuocum. Eadem ratione erit etiam vniuocum principium, quo Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti.

2. Item, Multitudo & paucitas supposito- rum non faciunt terminum æquiuocum: sed principium creaturarum conuenit tribus, principium autem Spiritus sancti duobus, & principium Filij vni: ergo videtur, quod non differant nisi penes plura & pauciora supposita: ergo non est principium æquiuocum in significationibus illis.

3. Item, Species cum genere non facit æquiuocationem: cum igitur principium dicatur communiter, & specificetur generando, spirando, creando, non habebit æquiuocationem in speciebus illis.

4. Item, Gratia principij notionalis obicitur, quod relatio non erit æquiuoca, ut videtur, dummodo illud vniuocum sit super quod fundatur: principium autem quo Pater est principium Filij, fundatur super actum naturæ quo Filius accipit essentialiam à Patre, & eodem modo accipit Spiritus sanctus essentialiam totam sicut Filius: ergo principium videtur dici vniuoce.

SOLVITIO. Dicendum, quod principium dupliciter potest accipi, scilicet à communi

muni ratione accipiendi ab alio : & hoc commune est æterno principio , & temporali per prius & per posterius , ut innuit Basilius : & illud & vniucum ad generationem & spirationem , vniucatione non generis , vel speciei , sed proportionis : hæc autem proportio fundatur super hoc commune , quod sicut filius ab alio non à se habet essentiam , ita nec Spiritus sanctus , & e conuerso . Si autem accipiatur ratio principij à speciali modo accipiendi , scilicet per generationem , spirationem , vniucationem : tunc in tribus rationibus dicitur de tribus : & per hoc iam patet solutio ad totum .

AD PRIMVM autem dicendum , quod licet nihil sit vniucum temporali & æterno : tamen aliquid est analogum , analogia superius sæpe determinata : & hoc est æquiuocum in hoc quod potest inducere locum sophisticum , qui est æquiuocatio : sed non est æquiuocum per casum & fortunam , sed secundum prius & posterius dictum : & hoc innuit Basilius dictum dicentis quod accipere Filio cam omni creatura est commune , habere autem per naturam proprium est , qui solus ex natura est Patris .

AD ALIUD dicendum , quod respectus in communi analogie est vnus , ut iam dictum est , quo determinatur accipere hoc & illud in communi .

AD ALIUD dicendum , quod vniuntur in acceptione communi per analogiam dictam .

AD ALIUD dicendum , quod ratio illa procedit de ratione principij à speciali modo accipiendi dicto , & illud non est vniucum .

Ad quest.

AD ID quod vterius queritur , dicendum quod illæ rationes inductæ omnes procedunt de principio à specie dicto , & non à communi in genere , vel proportionis : & verum est , quod illud non est vnus rationis ad Filium & ad Spiritum sanctum .

AD EA autem quæ in contrarium obijciuntur , dicendum quod Basilius non attendit accipere nisi in communitate analogie , & non in communitate vniucationis .

AD ALIUD dicendum , quod non est tantum multitudo & paucitas suppositorum , sed etiam alia & alia ratione dici de illis , secundum quod sumitur ab actu speciali ratio ipsius principij .

AD ALIUD iam patet solutio per dicta in principio solutionis istius .

AD VLTIMUM dicendum , quod licet vterque accipiat , non tamen accipiunt eandem rationem , nec eodem actu : & super illo fundatur relatio principaliter , & non super naturam , sicut supponit obiectione .

ARTICVLVS II.

Verum secundum rationem intelligendi principium secundum essentiam dictum , sit ante principium notionaliter dictum , vel e conuerso ?

Secundo queritur , Vtrum secundum rationem intelligentiæ principium secundum essentiam dictum , sit ante principium dictum notionaliter , vel e conuerso ? Et videtur , quod essentialiter dictum sit ante : quia secundum rationem intelligentiæ essentia est ante personam : ergo dictum essentialiter est ante dictum personaliter . Prima probatur per id quod supra habitum est , quod persona est ab essentia quasi formaliter , & non e conuerso .

2 Item , In omni natura in qua est ordo naturæ , natura est ante illum ordinem secundum rationem intelligentiæ : sed principium creationis est naturæ , & principium notionale est ordinis naturæ : ergo principium creaturarum est ante principium personaliter dictum .

3 Item , Absolutum est ante respectuum : quia , ut supra dictum est ab Augustino , omne relatiuum est etiam aliquid aliud , & aliter nec relatiuum esset , quia oporteret aliter quod relatio in nihilo fundaretur : ergo cum principium creaturarum sit de dictis absolute , quia de essentia , & principium personaliter dictum sit de respectiuis , erit principium essentialiter dictum ad creaturas ante personaliter dictum ad personam Filij & Spiritus sancti .

SED CONTRA : Ab æterno Pater est principium Filij , & Spiritus sancti , ex tempore autem est principium creaturarum : & æternum est ante temporale : ergo principium dictum notionaliter , est ante principium dictum essentialiter .

2 Item , Anselm. vult , quod processio personarum causa sit processionis creaturarum : & hoc etiam innuit Augustinus , cum illud , Dixit Deus , fiat hoc vel illud , sic exponit , id est , verbum genuit in quo erat ut fieret .

SOLVTIO . Ad hoc facile est soluere : quia similis questio supra habita est de potentia generandi , & de potentia creandi . Et dicendum , quod principium dictum notionaliter , est ante principium dictum essentialiter ad creaturam simpliciter , sed secundum quod est e conuerso : quia si sumatur principium ab habitudine sola , vel ab eo in quo est habitudo , scilicet essentia , tunc ab æterno Deus est principium creaturarum , & hoc est principium secundum quod & non actu : & ita procedunt rationes primæ . Si autem accipiatur in vera ratione principij , sumetur ab actu : & sic procedunt rationes factæ in contrarium .

ARTICV

ARTICVLVS III.

Secundum quam rationem sumatur principium , cum dicitur , Pater est principium sine principio : aut essentialiter , aut notionaliter ?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Pater ergo principium est sine principio , &c.] Queritur , Secundum quam rationem sumatur principium , cum dicitur , Pater est principium sine principio : aut essentialiter , aut notionaliter ? Si essentialiter : ergo in eadem ratione sumetur , cum dicitur , Filius est principium de principio : & sic habebit principium essentialiter : ergo aut sic quod ipse sit ab essentia : siue sic quod sua essentia habeat initium sicut creatura : & vtramque hæreticum est : ergo non sumitur principium essentialiter . Si autem sumitur personaliter : ergo eodem modo sumetur , cum dicitur , quod Spiritus sanctus est principium de vtroque principio : & hoc iterum falsum est , quia Spiritus sanctus nullius personæ est principium . Si autem dicas , quod aliter sumitur , quando dicitur de Patre , quod ipse est principium non de principio : & aliter de Filio , cum dicitur , quod ipse est principium de principio : & aliter de Spiritu sancto , quando dicitur , quod ipse est principium de vtroque principio : hoc nihil est : quia cum ista sit assignatio diuisionis cuiusdam , nulla erit diuisio

nisi principium in vna ratione accipiatur .

2 Item , Cum Pater dicitur principium non de principio : aut eodem modo sumitur principium negatum & affirmatum , aut non . Si eodem modo : ergo sicut ipse est non de principio generando & spirando : ita erit principium & Filij & Spiritus sancti , quia diuisione semel posita non est vtendum æquitate : & hoc falsum est . Si autem diuersis modis : tunc sine arte loquitur . Eodem penitus modo obijciatur de ista , Filius est principium de principio : & ista , Spiritus sanctus est principium de vtroque principio .

SOLVTIO autem ad hoc est leuis , si prædicta in duabus questionibus prioribus aduertantur : & dicendum est , quod principium accipiatur in communi ratione analogie . Vnde cum dicitur , Pater est principium sine principio , accipitur sine principio in communi quocumque modo , & principium esse in communi quocumque modo : & similiter de Filio : sufficit enim veritati propositionis , quod vno verificetur de ipso : sicut si vno modo homo est albus , ipse est albus . Ita vno modo ens à principio , est de principio & non sine principio : & vno modo ens principium est principium : sed non sic est in negatiuis : & ideo non valet argumentatio quam quidam faciunt , Filius vno modo non est de principio , quia non est de principio creando , & alio modo est de principio generando : ergo tantum dici potest non de principio sicut de principio . Et per hoc patet solutio ad totum .

Quod ab æterno Pater est principium , & Filius , sed Spiritus sanctus non : imo cepit esse principium .

ET Pater ab æterno principium est Filij , & Pater & Filius principium Spiritus sancti : quia Filius est à Patre , & Spiritus sanctus ab vtroque . Spiritus vero sanctus non ab æterno principium est , sed esse cepit , quia non dicitur principium nisi ad creaturas . Cum ergo creatura esse cœperunt , & Spiritus sanctus esse cœpit principium earum . Ita etiam Pater & Filius esse cœpit , cum Spiritu sancto , vnum principium creaturarum , quia creatura esse cœperunt à Patre & Filio & Spiritu sancto : dicuntur hi tres , non tria , sed vnum principium omnium creaturarum , quia vno eodemque modo principium rerum sunt . Non enim aliter sunt res à Patre , & aliter à Filio , sed penitus eodem modo . Ideo Apostolus intelligens hanc Trinitatem esse vnum principium rerum ait , Ex ipso , per ipsum , & in ipso sunt omnia . Cum verò audimus omnia esse ex Deo , ut ait Aug. de natura boni , omnes vti que naturas intelligere debemus , & omnia quæ naturalia sunt . Non enim ex ipso peccata quæ naturam non seruant , sed vitiant , quæ ex voluntate peccantium nascuntur . Omnium ergo quæ naturaliter sunt , vnum principium est Pater cum Filio & Spiritu sancto : & hoc esse cœpit . Ab æterno autem Pater principium est Filij generatione , & Pater & Filius vnum principium Spiritus sancti . Vnde August. in 5. lib. de Trinit. ita ait , Dicitur relatiue Pater , idemque relatiue dicitur principium . Sed Pater ad Filium dicitur principium vero

ad omnia quæ ab ipso sunt. Et principium dicitur Filius. Cum enim diceretur ei, Tu quis es? Respondit, Principium qui & loquor vobis. Sed nunquid Patris principium est? imo creatorem se voluit ostendere, cum se dixit esse principium: sicut & Pater principium est creaturæ, quia ab illo sunt omnia. Cum vero dicimus & Patrem principium, & Filium principium, non duo principia creaturæ dicimus: quia Pater & Filius simul ad creaturam vnum principium est, sicut vnus creator. Si autem quicquid in se manet & gignit vel operatur aliquid, principium est eius rei quam gignit, vel eius quam operatur. Non possumus negare etiam Spiritum sanctum recte dici principium, quia non eum separamus ab appellatione creatoris: quia scriptum est de illo, quod operetur: & utique in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum quæ operatur ipse, mutatur & vertitur. Vnum ergo principium ad creaturam cum Patre & Filio est Spiritus sanctus, non duo vel tria principia. Ecce aperte ostendit Augustinus Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse vnum principium rerum creaturarum, id est, vno eodemque modo esse principium: & illum modum satis aperuit: quia scilicet operantur omnia: & quia similiter operantur hi tres, ideo vnum principium esse dicuntur.

ARTICVLVS IV.

An Pater & Filius sint vnum principium Spiritus sancti, vel plura?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Pater & Filius principium sunt Spiritus sancti, &c.] Aut igitur sunt vnum principium, aut plura. Si plura principia: hoc negatur in litera cap. ultimo & penul. istius distinctionis. Si autem vnum sunt principium. Contra: Quæcumque numerantur, accipiunt numerum à suppositis: sed Pater & Filius dicuntur plura supposita, ergo cum ly principium ponatur in suppositis illis, necessario accipit pluralitatem: & sic Pater & Filius sunt plura principia Spiritus sancti.

2 Item, Si sunt vnum principium: aut vnum quod est Pater, aut vnum quod non est Pater. Si vnum quod est Pater: ergo Pater & Filius sunt Pater, quod falsum est. Si quod non est Pater: ergo Pater non est principium Spiritus sancti, quod iterum falsum est: ergo in illo sunt vnum Spiritus sancti principium.

3 Item, Aut principium dicit essentiam, aut notionem, aut personam. Si essentiam: ergo conueniret etiam Spiritui sancto, quod falsum est. Si notionem. Contra: Proprietas vna numero non conuenit distinctis suppositis: Pater autem & Filius sunt distincta supposita: ergo non determinantur notione vna. Si personam: tunc Pater & Filius erunt persona vna, quod iterum falsum est: ergo nullo modo Pater & Filius sunt principium vnum. Preterea, Si vnum sunt principium, quid vnit eos in ratione principij? nihil enim vniens est personas in diuinis nisi essentia:

ergo videtur, quod spirant Spiritum sanctum, in quantum sunt vnum in essentia: & hoc expresse dicit Ansel. Sed cum vnum essentia cum eis sit Spiritus sanctus, sequitur ex hoc quod ipse spiraret Spiritum sanctum: & hoc falsum est.

SOLVTIO. Notandum, quod circa istud quinque sunt opinionēs diuersæ. Quidam dicunt, quod cum dicitur, Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, quod ly vnum dicit vnitatem essentia. Et illi innituntur auctoritati Ansel. Et ad argumentum quod contra est factum: respondent quod dicit vnitatem essentia non simpliciter, sed in personis Patris & Filij prout se habent vno modo ad Spiritum sanctum quem spirant: & licet sit eadem essentia in Spiritu sancto, non tamen comparatur ad idem, quia non ad eandem rationem principij: & illi necesse habent dicere, quod principium dicat rationem quæ est ratio actus spirandi secundum quod est in Patre & Filio, & vnum sunt in essentia. Et hæc opinio non est multum irrationabilis, licet quidam reprobent eam ex hoc quod non videtur bene esse intellecta in expositione, qua hic exposita est. Alij dicunt, quod ly vnum dicit hic vnitatem conuenientia, & non vnitatem essentia, vel personæ, vel notione: & ideo sensus est, Pater & Filius sunt vnum principium, hoc est, sunt vno principium: vt sumatur vnum quasi adverbialiter. Et hoc nihil est: quia vnitatis conuenientia non facit notionem vnam numero: constat autem, quod vna notio numero est quæ Pater & Filius spirant Spiritum sanctum, sicut in tractatu de Spiritu sancto est ostensum. Alij dicunt, quod vnum notat tantum signum vnitatis in amore, vt sit sensus, Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, hoc est,

est, Spiritus sanctus signum est, quod sit ab eis in quantum vnum sunt: quia sicut ab eodem in quantum idem, non est nisi vnum: ita vnum in quantum vnum, non est à diuersis in quantum diuersa sunt: & hanc introduxit Simon Tornacen. Quarti dicunt, quod vnum principium est nomen ad hoc specialiter inuentum, vt ipso exprimat modus existentia Spiritus sancti à Patre & Filio: & ideo non requirit numerum pluralem propter distinctionem suppositorum: quia est inuentum vt ipso exprimat modus existentia Spiritus sancti à Patre & Filio: & ideo non requirit numerum pluralem propter distinctionem suppositorum: quia est inuentum ad hoc quod dicat vnitatem notionis in duobus suppositis. Sed si ab istis queratur ratio inuentionis huius nominis potius quam alterius: tunc oportet eos redire ad questionem: & ideo inter omnes ista opinio minus probabilis est. Quinque dicunt, & hoc mihi magis placet, quod dicit vnitatem notionis in duobus suppositis vnitatis in natura, & in vi spiratiua vel principiatiua Spiritus sancti.

ET SÆC VNDVM hanc respondendum est ad primum, quod ly principium determinat personam Patris & Filij, non in eo quod distincta sunt, eo quod ratio distinctionis earum non est ratio quare sit ab eis Spiritus sanctus: quia paternitas dicit rationem communem qua Filius est à Patre, & filiatio dicit rationem quare se habet Filius ad Patrem: sed in eo determinatur à principio quod est in eis vis spiratiua: & quia in illo vnum sunt Pater & Filius, ideo non potest trahere numerum principium denotans illud à pluralitate suppositorum. Et est simile, sicut si ponamus Paulum & Ioannem esse vnum in essentia, & diuersos in personis, & esse aliquid ab eis in quantum vnum: illud enim non pluraliter prædicabitur de ipsis: quia licet conueniat suppositis illorum facere illud & non essentia, ratio tamen illius non sumitur à ratione distinctionis eorum. Et ita est hic: quia Patri & Filio conuenit spirare Spiritum sanctum, & actus ipse quo spirant non est nisi suppositorum: tamen quia ratio actus non sumitur à ratione distinctionis eorum, ideo non oportet quod illud nomen quod notat rationem illius habitudinis, accipiat pluralitatem à pluralitate suppositorum.

AD ALIUD dicendum, quod sunt vnum principium quod diuisim est Pater, & quod est Filius: quia ratio principij non est à distinctione Patris & Filij. Et si ulterius inferat: ergo Pater est Filius: dicendum, quod hæc non valet: sed sequitur: ergo Pater & Filius sunt vnum principium, vel Pater & Filius sunt in eadem ratione principij, vel Pater est principium in eadem ratione in qua Filius, &c. conuerso. Cum enim dicitur principium quod est Pater, articulare notat implicationem & determinationem suppositi, & suppositum Patris non est suppositum Filij. Sed cum dicitur vnum principium: non notatur nisi vnitatis rationis actus in eis, secundum quam procedit ab eis Spi-

ritus sanctus, sine huiusmodi determinatione istius vel illius suppositi in quo distincta sunt.

AD ALIUD dicendum, quod dicit vnitatem notionis. Ad obiectum contra, dicendum quod vna notio non conuenit distinctis vt distincta sunt, sed in quantum sunt vnum in vi spiratiua, & illa est vna numero in eis: potentia enim spirandi dicit naturam in Patre & Filio vt virtute cuius habent quod spirant, & principium dicit rationem actus: sicut etiam potentia generandi & Pater, vt supra diximus.

ARTICVLVS V.

Verum sicut Pater & Filius & Spiritus sanctus dicuntur vnus creator, ita Pater & Filius possunt dici vnus spirator?

DEinde queritur de hoc quod dicit in secunda parte distinctionis ibi [Ad creaturam vnum principium est, sicut vnus creator, &c.] A simili enim videtur, quod etiam Pater & Filius ad Spiritum sanctum sunt vnus spirator. Item, Vnum sunt in spirando: ergo vnus spirator.

2 Item, Non dicuntur vnum principium nisi gratia spirationis: ergo videtur, quod potius sint vnus spirator quam vnum principium.

3 Item, Principium dicit ordinem ad actum & rationem actus: ergo si dicuntur sicut & spirator: ergo sicut dicuntur vnum principium, ita debent dici vnus spirator.

4 Item, Actus spirandi est in eis vnus: ergo cum spirator nomen verbale sit, denotans exercitium illius actus, ipsi sunt & dicuntur spirator vnus.

Sed contra: Sunt duo qui spirant: ergo duo sunt spiratores: non autem sequitur, sunt duo qui sunt principium: ergo duo sunt principia.

SOLVTIO. Dicendum, quod Pater & Filius non sunt vnus spirans, nec vnus spirator, sed duo spirantes & duo spiratores. Et huius causa est: quia participium & verba & nomina verbalia omnia accipiunt modum significandi ab actu verbali, vel cum tempore vel sine tempore significato, & quantumcunque essentialia sunt aliqua, quando significantur in modo actus cum tempore, accipiunt pluralitatem à suppositis, vt patet cum dicitur: Ego & Pater vnum sumus, vbi verbum substantiuum significans essentiam cadit in pluralitatem: quia non potest intelligi quomodo à tribus suppositis egrediatur actus vnus cum tempore significatus vt in verbo significatur vel participio. Et ideo dicimus, quod Pater & Filius sunt plures qui spirant, & plures spirantes, & plures spiratores. Sed verum est quod hæc vltima minus habet de proprietate quam prima dicit: tamen quia spirator nomen verbale est, ideo etiam prædicatum de diuersis suppositis agitur in pluralitate.

DICENDVM ergo ad primum, quod non

non est simile: quia creator dicit actum essentia vel substantia, & non suppositi quod est persona, hoc modo accipiendi personam quo fides distinguit personas: sed spirator dicit actum personalem.

AD SECUNDUM patet solutio per dicta.

AD ALIUD dicendum, quod principium dicit ordinem ad actum per hoc quod

dicit rationem actus quæ est notio: sed spirator dicit exercitium actus illius.

AD VLTIMUM dicendum, quod licet actus vnus sit: non tamen significatur vt vnus, quando refertur ad plura supposita: & hoc fit in verbo & participio plus: & in nomine verbali etiam fit, licet minus per hoc quod abstrahatur a tempore.

Hic ostendit quomodo Pater sit principium Filij, & ipse & Filius principium Spiritus sancti.

C Deinde in eodem libro continue ostendit, quomodo Pater dicatur principium ad Filium & ad Spiritum S. ipse & Filius, dicens ideo esse Patrem principium Filij, quia genuit eum: & Patrem & Filium esse principium Spiritus S. quia Spiritus S. procedit vel datur ab utroque: ait enim ita, Si gignens ad id quod gignitur principium est, Pater ad Filium principium est, quia genuit eum. Vtrum autem & ad Spiritum S. principium sit Pater, quia dictum est, de Patre procedit, non parua quæstio est. Quod si ita est, non iam principium eius tantum erit rei quam gignit vel facit, sed & eius quam dat, & quæ procedit ab ipso. Si ergo quod datur vel quod procedit, principium habet à quo datur vel procedit, fatendum est Patrem vel Filium vnum principium esse Spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut Pater & Filius ad creaturam relatiue vnus creator & vnus dominus dicitur, sic relatiue ad Spiritum sanctum vnum principium. Ad creaturam vero Pater & Filius & Spiritus S. vnum principia sunt, sicut vnus creator & vnus dominus. Ecce habes, quod Pater principium Filij dicitur, quia genuit eum. Qua ergo notione est Pater, ea principium Filij dicitur, id est, generatione: secundum quam etiam dicitur author Filij. Vnde Hilarius in 4. lib. de Trinitate ait, Ipso quo Pater dicitur, eius quem genuit author ostenditur: id nomen habens quod neque ex alio profectum intelligatur, & ex quo is qui genitus est substituisse doceatur. Nouit Ecclesia vnum innascibilem Deum: nouit vni-genitum Dei Filium. Confiteretur Patrem ab origine liberum: confiteretur & Filij originem ab initio, non ipsam ab initio, sed ab initiabili: non per se ipsum, sed ab eo qui à nemine est, natum ab æterno, natiuitatem scilicet ex paterna aternitate sumentem. Edita est hic fidei professio, sed professionis ratio nondum exposita est: & ideo quærenda, scilicet quomodo intelligendum sit quod ait, Filij originem esse ab initio, & non ipsum esse ab initio, sed ab initiabili. Hoc utique subdens determinauit quomodo acceperit initium, inquiens originem Filij esse ab initio: ac si diceret, Non ita intelligas originem Filij esse ab initio, quasi ipse Filius habeat initium: sed quia ipse est ab initiabili, id est, à Patre à quo sunt omnia. Nam licet Filius sit principium de principio, non est tamen concedendum, quod Filius habeat principium. Cumque Filius sit principium de principio, & Pater principium non de principio, non est principium de principio, principium sine principio: sicut Filius non est pater, neque tamen duo principia, sed vnum: sicut Pater & Filius non duo creatores, sed vnus creator.

ARTICV

ARTICVLVS VI.

An Pater & Filius sint idem principium Spiritus sancti?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in tertia parte *ibi* [Relatiue ad Spiritum sanctum vnum principium sunt] Quæritur enim hic iuxta hoc, Vtrum Pater & Filius sint idem principium Spiritus sancti? Videtur autem, quod sic: quia vnum in substantialibus facit idem: cum ergo principium Patri & Filio non conueniat accidentaliter, vt supra saepe probatur distinct. 27. & 28. videtur, quod cum Pater & Filius sint vnum principium, quod sit idem principium Spiritus sancti.

2. Item, Vnitas non multiplicata facit idem: sed hic non multiplicatur vnitas principij in Patre & Filio: ergo facit idem: ergo sunt idem principium Spiritus sancti.

3. Item, Idem & diuersum diuidunt ens: aut igitur sunt idem principium, aut diuersum: constat autem, quod non diuersum: ergo idem.

Sed contra.

SED CONTRA: Illa idemitas aut erit substantialis, aut notionalis, aut personalis. Constat, quod non notionalis: quia si faceret idemitatem in personis distinctis, tunc etiam diuersitas notionalis faceret diuersitatem in eadem persona, & sic Pater esset diuersus à Patre tribus modis, & Filius esset diuersus à se propter duas notiones quas habet: quorum vtrumque falsum est. Si au-

tem notat idemitatem personalem: tunc principium poneret personas: & non possemus dicere, quod Pater & Filius essent vnum principium, quod negatur in litera: quia secundum hoc Pater & Filius essent eadem persona. Si autem notat idemitatem essentia, tunc etiam Spiritui sancto conueniret.

SOLUTIO. Dicendum, quod non conceditur à Magistris, quod Pater & Filius sint idem principium Spiritus sancti: quia hoc nomen idem propter articulum inclusum, discretiuum est suppositi, & notaret idemtatem suppositi in Patre & Filio.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in substantialibus in quibus per omnia est vnitas in supposito, & essentia, & notione, vnitas illa causat idem, sed non in illis in quibus non per omnia est vnitas.

AD ALIUD dicendum eodem modo, quod licet illa vnitas non multiplicetur ratione notionis, tamen supponit plura in suppositis: & ideo non potest causare idem.

AD ALIUD dicendum, quod idem & diuersum ens sequuntur, & diuidunt vbi gratia eiusdem attribuuntur: sed hic non est ita: idem enim respicit suppositum, & ideo non conuenit: & in hoc sensu bene esset diuersum: sed diuersum respicit essentiam proprie: & ideo iterum non conuenit, vt habitum est supra distinct. 4. Sed in inferioribus in quibus vnitatem suppositi sequitur vnitas essentia, & è conuerso, & diuersitatem essentia diuersitas suppositorum, & è conuerso, in respectu eiusdem possunt attribui: & ideo ibi diuidunt ens.

Cum Pater & Filius sint vnum principium Spiritus sancti, quæritur an eadem notione.

Vnum autem principium sunt Pater & Filius, non tantum creaturam, vt dictum est supra, sed etiam Spiritus sancti: ideo quæri solet, Vtrum eadem notione Pater sit principium Spiritus sancti, & Filius, an sit alia notio qua Pater dicatur principium Spiritus sancti, & alia qua Filius. Ad quod dicimus, cum Pater dicatur principium Spiritus sancti, & Filius, quia Spiritus sanctus procedit vel datur ab utroque: nec aliter procedit vel datur à Patre, quam à Filio: sane intelligi potest Patrem & Filium eadem relatione vel notione principium dici Spiritus sancti. Si vero quæritur, Quæ sit illa notio quam ibi notat principium? Nomen eius non habemus: sed non est ipsa paternitas vel filiatio: imo notio quædam quæ Patris est & Filij, quia ab æterno Pater & Filius vnum principium est Spiritus sancti. Donator autem (vt prædictum est) dicitur Pater vel Filius ex tempore, sicut Spiritus sanctus donum vel donatum.

ARTICV

ARTICVLVS VII.

Utrum notiois qua Pater & Filius dicatur principium Spiritus sancti, non habeamus nomen proprium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltima parte vbi dicit [Si vero quæritur, Quæ sit illa notio quam ibi notat principium? Nomen eius non habemus, &c.] Videtur, quod falsum dicat: quia vocamus eam communem spiritationem, Præterea, Quare est hoc quod non non est nomen proprium illius notiois, vt sunt aliarum nomina?

Solutio.

SOLVTIO Dicendum, quod proprietatis nomen habere non potuit: quia non conuenit vni soli. Similiter relationis nomen habere non potuit: quia relatio fundatur super vnum suppositum: ista autem super duo: & cum omnis notio sit per modum formæ adhaerentis, licet in re substantialis sit, ideo nomen proprietatis, vt est in duobus, cum omnis forma sit in vno, repugnat impositioni nominum: & ideo ista in ambobus non est nominata. Item possumus dicere, quod sicut Spiritus sanctus, quia communis est Patri & Filio, habet proprium nomen quod est ambobus commune: ita etiam quia procedit ab vtroque, processio notiois communi debuit assignari.

ARTICVLVS VIII.

An si principium dicit notioem, vtrum possumus dicere principium de principio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non est ipsa paternitas vel filiatio: imo notio quædam quæ Patris est, &c.] Hic quæruntur duo, quorum primum est, Si principium dicit notioem, vtrum possumus dicere principium de principio. Secundum est, Quare Deus à quinque notioibus non dicatur quinus, & Pater à tribus notioibus non dicatur trinus, & Filius binus à duobus: sicut Deus dicitur trinus propter tres personas?

Ad primum proceditur sic: Supra distinct. 27. habitum est, quod non nisi nominibus essentialibus possumus dicere hoc de illo: sed possumus dicere principium de principio: ergo principium non significat notioem, vt hic expresse dicit Magister.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod principium accipitur tribus modis, scilicet communiter ad essentialia & personale. Item communiter ad processionem Filij & Spiritus sancti. Et specialiter ad processionem specialem Spiritus sancti. Et in solo primo modo potest dici principium de principio, & non in secundo: quia sic essentialia est quando communiter sumitur. Vnde illa obiectio non

procedit. Vterius dicatur, quod principium dicitur respectu creaturæ, & hoc est essentialia: & respectu personæ, & hoc est notionale: & secundum primum dicitur hic principium de principio, & non secundo modo.

ARTICVLVS IX.

Quare à quinario notioem Deus non dicitur quinus?

Secundo quæritur, Quare à quinario notioem Deus non dicatur quinus? Videtur, quod sic esse debeat: quia sicut se habet numerus personarum ad essentialia, ita numerus notioem ad personam: sed vnitas essentialia non excludit quin dicatur Deus trinus propter tres personas: ergo vnitas personæ Patris non excludit quin persona Patris dicatur trina, & persona Filij bina, & Deus quinus.

1 Item, Quinque notioes sunt: ergo quinquarius notioem est: & est etiam vnitas essentialia. Cum igitur vnitas essentialia & ternarius personarum sufficiant ad rationem trini, vnitas eadem cum quinario notioem sufficit ad rationem quini.

2 Item, Bene sequitur, quinquarius lapidum est: ergo quinque lapides sunt. Ergo similiter sequi videtur, quinquarius notioem in diuinis est: ergo quinque noti sunt: sed quinque noti sunt quinque personæ: ergo quinque personæ sunt in diuinis.

3 Item, Nihil est numerabile in diuinis, nisi quod consistit in pluralitate: sed id quod est absolutum, non consistit in pluralitate: ergo solum numeratur quod est ad alterum: hoc autem sola notio est: ergo solæ notioes numerantur: ergo videtur, quod magis dici debeat quinus, quam trinus.

SOLVTIO. Dicendum, quod in nulla natura numerum simpliciter qui est suppositorum, facit proprietatem vt proprietatem est, nisi effectiue constitutendo personas: & hoc non facit nisi proprietatem personalis: & ideo tres proprietates in diuinis tantum faciunt numerum: & tres hypostases sunt numeratæ eo modo quo numerus potest esse in diuinis.

AD PRIMUM autem respondendum quod innaoscibilitas & principium sunt quasi paternitatis partes, & sunt vnum in Patre. Et hoc absurdum est, quod vna notio sit alterius pars, cum numerus earum accipiat a modis innotescendi, vel referendi, vt supra est habitum. Licet autem omnes quinque notioes in essentialia vnum sint quod est essentialia: non tamen sunt vna notio: vnde hoc nihil est. Sed dicendum, quod distinctæ sunt notioes: tamen non ab eis dicitur persona trina, vel bina: quia notio non facit numerum nisi sit personalis, & non numeratur, sed potius hypostasis: & ideo numerus notiois minus habet de ratione numeri, quam personarum.

AD ALIUD dicendum, quod quinque notioes non faciunt quinque personas quas competit numerari sub essentialia: quia notio non dicit existens per se perfectum, & in se distinctum

distinctum, sicut persona, sed potius dicit existens in alio secundum modum, quo illud in quo est, innotescit: & tales multi modi possunt conuenire vni supposito.

AD ALIUD dicendum, quod non sequitur: sicut non sequitur, quinquarius modorum innotescendi lapides est: ergo quinque lapides sunt. Nec sequitur, quinque sunt mo-

di quibus iste innotescit vel refertur: ergo quinque noti sunt: quia multis modis potest vnum & idem cognosci & referri.

AD VLTIMUM dicendum, quod procedit ex falsis: quia hypostasis quæ non est absolutum, enumeratur in diuinis: & huic numerus attribuitur proprie, & non proprietati, vel notioi.

DISTINCTIO XXX.

De his qua temporaliter de Deo dicuntur & relatiue secundum accidens, quod non Deo sed creaturis accidit.

SVNT enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur, eique temporaliter conueniunt sine sui mutatione, & relatiue dicuntur secundum accidens, non quod accidit Deo, sed quod accidit creaturis: vt creator, dominus, refugium, datum vel donatum, & huiusmodi. De his August. in 5. lib. de Trinit. ait, Creator relatiue dicitur ad creaturam, sicut dominus ad seruum. Item, Non aliquem moueat, quod Spiritus sanctus cum sit coæternus Patri & Filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipsum quod donatum diximus. Nam sempiternus Spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. Et si dominus non dicitur, nisi cum habere incipit seruum, etiam ista appellatio relatiua ex tempore est Deo. Non enim sempiterna creatura est, cuius ille dominus est: ergo dominum esse non sempiternum habet, ne cogamur etiam creaturam sempiternam dicere, quia ille sempiternus non dominaretur, nisi etiam ista sempiterna famularetur. Sicut autem non potest esse seruus qui non habet dominum, sic nec dominus qui non habet seruum.

A De his que proprie & relatiue dicuntur de Deo.

Cap. 15.

DIVISIO TEXTVS.

SVNT enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur, eique temporaliter conueniunt, &c. Hic incipit pars illa in qua agit de illis relatiuis, quæ ex tempore Deo conueniunt. Diuiditur autem hæc pars in duas partes, in quarum prima determinat de his quæ temporaliter Deo conueniunt: In secunda autem soluit quæstionem quam 8. distinct. cap. vlt. distulit, Vtrum Spiritus sanctus cum temporaliter datus dicitur, ipse referatur ad seipsum: & hæc incipit in vlt. cap. istius distinctionis ibi. Hic autem potest solui quæstio superius posita, &c. In prima parte determinatur quatuor secundum quatuor capitula quæ hic introducuntur: quorum primum est, quod quædam temporaliter Deo conueniunt. Se-

condum autem est solutio obiectionis, vtrum sit dominus temporis ex tempore ibi [Sed hic aliquis dicit] In tertio soluit quæstionem, Vtrum secundum hoc quod aliquid dicitur temporaliter de Deo, aliquid accidat Deo? ibi [Quomodo ergo obtinebimus] In quarto specificat de quibusdam temporaliter Deo conuenientibus, vt refugium, salus, pater, dominus, & huiusmodi, secundum quæ noster dicitur, vt supra determinatum est: & hæc incipit ibi [Qualiter refugium etiam nostrum dicitur, &c.]

ARTICVLVS I.

An aliquid dicatur de Deo temporaliter?

Incidit autem hic primo quæstio, An aliquid temporaliter dicatur de Deo, aut non? Videtur enim, quod non: omnis enim prædicatio aut per se, aut per accidens est: præ-

pp dicitur

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

dicatum autem per accidens est duobus modis, scilicet aut quia natura prædicati accidens est, aut quia gratia alterius conuenit, sicut figura conuenit habere tres angulos æquales duobus rectis, vel isoceli. Si ergo temporale prædicatur de Deo: aut prædicatur per se: & tunc semper conuenit: quia quæcumque per se conueniunt, semper conueniunt: ergo ita prædicatur ab æterno: ergo quod etiam ex tempore tantum prædicatur, ab æterno prædicatur, quod falsum est. Si autem prædicatur per accidens: aut primo modo, & tunc accidens est in Deo, & ex hoc sequuntur multa inconuenientia, scilicet primo, quod est compositus, quia accidens non inest nisi composito. Secundo, quod ipse est mutatus per accidens. Tercio, quod aliquid est in ipso, quod non est ipse. Quarto, quod ipse non est primum: quia primum est omnino immobile: & multa alia quæ facile est ex hoc concludere.

Si forte propter hoc dicatur, quod prædicatur per accidens, secundum quod accidens per aliud conueniens est: illud aliud: aut erit inferius, aut superius: sicut video, quod habere tres angulos æquos duobus rectis accidit figuræ, & accidit isoceli: isoceli quidem: quia non conuenit ei gratia sui, sed gratia superioris quod est triangulus rectilineus: figuræ autem, quia conuenit gratia inferioris: & quodcumque dicitur, absurdum erit: quia genus & species & huiusmodi non sunt in Deo. Nec poteris dicere, quod gratia vnius attributi conueniat, & non gratia alterius: quia gratia essentia conuenit ei creare.

Si forte propter hoc velles dicere, quod prædicatur per causam. Contra: Alia est prædicatio cum dicitur, dies est sol lucens super terram: & alia cum dicitur, sol lucendo facit diem: quia cum dicitur sol lucens super terram, ibi non sequitur: ergo sol est dies: cum autem dicitur, sol lucendo facit diem, prædicatur actus solis. Similiter cum dicitur, Deus est creator, prædicari videtur hic quod non est nisi in Deo, & actus eius proprius alteri nulli conueniens: ergo non prædicatur secundum causam.

2. Item, Cum dicitur, dies est, &c. possum inferre: ergo dies est à sole lucente super terram: si ergo est similis prædicatio, cum dicitur, Deus est creator, videtur quod possum inferre: ergo creator est à Deo: & hoc falsum est: ergo illa non prædicatur de Deo per causam.

Item etiam, secundum grammaticum verbalia nomina in or. desinentia, significant habitudinem substantia agentis ad actum: cum ergo create proprius actus sit Dei, qui nec etiam ab aliqua creatura communicari potest, non prædicatur per causam tantum de Deo creator, sed potius per essentiam.

4. Item, Quod per causam prædicatur, significat id quod non conuenit eidem de quo prædicatur per essentiam suam: vt si dico sic, digestio est comestio à naturali & proprio galere ex contrarietatibus passionibus, non

possum inferre, quod naturalis calor sit digestio: ergo si similiter prædicatio esset per causam, non possumus inferre, quod Deus esset creator.

Item, In aliis efficientibus omnibus video, quod non est prædicatio secundum causam, sed potius per inhærentiam, quando dicuntur de eis quæ actum proprium illius cause denotant: ergo & hic prædicatio per identitatem secundum inhærentiam: cum ergo sic non possunt conuenire, patet quod nihil videtur ex tempore de Deo dici.

Item, Quod prædicatur de aliquo, aut est conuertibile cum subiecto, aut de ratione subiecti, aut conueniens per accidens: ita igitur si de Deo prædicatur, aut conuertibiliter prædicatur, & hoc falsum est, cum non ab æterno conueniant: aut vt entia de ratione subiecti, id est, Dei de quo prædicatur, & hoc iterum falsum est, quia sic essent priora: & hoc falsum est, quia posteriora sunt, ex quo non conueniunt ab æterno: aut per accidens, & hoc iterum falsum est, cum nihil accidat Deo.

Si propter hoc dicatur, quod nihil ex tempore Deo conuenit. Contra hoc est totum quod habetur in litera.

SOLVTIO. Dicendum, quod multa ex tempore Deo conueniunt, vt dicitur in litera: nec prædicatur vno modo: sed quædam prædicatur per causam, vt falsus, quod exponendum est secundum August. id est, ab ipso est salus mea: & sic etiam dicitur spes mea, & patientia mea. Quædam autem, sicut dicit Damascenus, dicuntur, quæ prædicant habitudinem ad ea à quibus distinguuntur, sicut creator, pater, & huiusmodi: ex quo enim auctoritas dicit nobis quid prædicant huiusmodi, quia habitudinem ad ea à quibus distinguuntur, & hic habemus quoniam secundum relationem de Deo dicuntur, non possumus negare quin prædicentur de eo, & non secundum causam. Et hoc absurdum videtur mihi, quod dicitur eodem modo Deus creator noster, & salus nostra, vel spes nostra.

AD HOC. ergo quod primo obiicitur, dicendum quod huiusmodi prædicatum quantum ad id quod prædicat, est de per se conuenientibus, id est, substantialiter, quia prædicat substantiam Dei: quantum autem ad modum significandi vel prædicandi, prædicat eam vt habentem se ad aliud quod eduxit in esse: & hic non ponitur in ipsa substantia Dei, sed potius in dependentia rei quam eduxit in esse ad ipsam: quia enim huiusmodi dependentiam non est intelligere à nostro intellectu, nisi intelligamus etiam habitudinem Dei ad creaturam, ideo secundum intellectum nominamus essentiam in habitudine illa. Si queris, an aliquid respondet in re? dicendum quod sic, verissima scilicet actio illa, qua eduxit creaturam in esse: quæ licet sit substantia illa, non tamen eodem modo significatur: & ille modus significandi importatur in nomine. Ad hoc autem quod queritur, Vtrum sit prædicatum per se conueniens, &c. Dico, quod illud conuenit

venit per se, quod ipse sit creator: quia conuenit ei soli: non tamen oportet, quod semper conueniat: & hoc ideo est, quia nominat causam agentem per intellectum & voluntatem: & ideo licet illi soli conueniat, & gratia suæ essentia & omnipotentia, non tamen oportet, quod conueniat semper.

Quidam tamen dicunt, quod conuenit per accidens, & distinguunt duplex per accidens, scilicet quod accidens est inhærens, & quod gratia alterius conuenit quod est extraneum, quia non propter se inest: & ita dicunt, quod conuenit Deo esse creatorem gratia connotati in creatura, & non gratia sui. Sed hoc ego non audeo dicere: quod Deo aliquid conueniat non gratia sui: quia potius connotato conuenit esse gratia essentia diuina, quam e conuerso. Vnde primo modo dicendum videtur mihi, quod significant huiusmodi verba essentiam diuinam cum habitudine in modo significandi cui subest actus agentis primi: qui licet sit idem in substantia cum Deo, tamen est aliud in modo significandi, & conuenit ei gratia potentia agentis. Nec tamen sequitur, quod conueniat ab æterno: quia illam habitudinem quam cum essentia importat, non finit noster intellectus sine creatura ad quam se habet. Vnde licet ipsum vno modo se habeat ab æterno, & non modo creet quantum ad se: tamen creatura modo creatur, & ante non creatur: & hoc contingit propter sapientiam prædestinantem & præordinantem exitum creaturarum in esse. Vnde non sequitur, quod semper conueniat: quia aliter est in voluntariis, & aliter in his quæ agunt præter intentionem & voluntatem per naturam solam.

AD AUCTOREM quod dicitur, quod prædicatur huiusmodi secundum causam, licet quidam hoc dicant: tamen non videtur hoc mihi rationabile: & ideo concedo ea quæ inducta sunt ad hoc improbandum.

AD ALIUD dicendum, quod licet in aliis efficientibus prædicetur inhærenter id quod denotat actum cause: non tamen ita est in causa prima: quia illius actus est sua substantia, licet illo modo non significatur, sed in habitudine ad effectum: quæ habitudo non dicit mutationem in causa, sed in effectu, vt infra patebit: & in causa nihil notat, quia notat actum qui personæ conuenit, vt create, quod non conuenit alicui creato.

AD ALIUD dicendum, quod non prædicatur secundum conuersionem quoad semper, sed prædicatur bene secundum conuersionem quoad soli: quia soli Deo conuenit esse creatorem. Si autem queritur, Quare non semper? Dicendum, quod opus Dei est voluntas Dei secundum actum producentem volitum: & illa quidem ab æterno est, vt tunc producat, licet non ab æterno producat res: & cum hoc nomen creator nominet ipsum producentem actum, ideo non conuenit ab æterno, & nihil a dicit nisi habitudinem ad effectum, quæ quidem habitudo Dei est in intellectu nostro, fundata super virtutem agentem vel actum: & ideo intellectus non est castus. Vnde non valet, prædicat ef-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

sentiam Dei: ergo conuenit ab æterno: quia non prædicat essentiam absolute, sed in habitudine causa agentis secundum actum, vt dictum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum ista nomina, creator, Dominus, rex, &c. prædicent in Deo aliquid accidens?

DEnde queritur de hoc quod dicit [Relatiue dicuntur secundum accidens non quod accidit Deo, sed quod accidit creaturis, &c.] Videtur enim, quod prædicent accidens quod accidit Deo: quia accidens est, vt dicit Philosophus, quod contingit eidem inesse & non inesse: sed esse creatorem contingit Deum esse & non esse: ergo videtur, quod ista Deo conueniant per accidens.

2. Item, Cum dicitur creator vel dominus, istud accidens habitudinis causa, vel suppositionis dominij est in aliquo: aut in Deo aut in creatura. Si in Deo, habeo propositum, quod aliquid accidens est in Deo. Si in creatura: sed cuiusque conuenit habitudo quam importat hoc nomen creator & quam importat ly dominus, illi conuenit creatorem & dominum esse: ergo creatura est creator & dominus creature, quod falsum est: ergo videtur, quod necesse sit, quod ponatur esse in creatore.

SED CONTRA: Simplex forma subiectum esse non potest: Deus autem simplex forma est: ergo non potest esse subiectum: ergo in ipso non est accidens.

2. Item, Accidens non conuenit nisi composito: ergo si accidens est in Deo, ipse est compositus: & sequuntur ex hoc omnia absurda, quæ etiam in primo articulo istius distinctionis conclusa sunt.

SOLVTIO. Dicendum, quod ista nomina non prædicant accidens propria prædicatione, sed ex consequenti: dictum est enim supra, quod prædicant essentiam in habitudine ad effectum in creatura: vnde illa habitudo addita consequenter ducit in effectum. Et hoc est accidens quod consequenter ex relatione eorum intelligitur, scilicet dependentia creature à Deo secundum exitum in esse: vel secundum suppositionem, vt dominus: vel secundum regnum, vt rex: hæc enim dependentia est in effectu, & non in Deo, licet significetur in habitudine quadam ad id quod dependet ad ipsum: & ideo variatio creature ex non esse in esse adducit nomen: & ideo dicit Magister, quod nominat accidens: quia accidit creature, & non Deo.

AD PRIMUM dicendum, quod illud non conuenit Deo inesse, vel non inesse: quia implicatur ibi quod inest vt accidens: sed contingit ipsam significari in habitudine ad id quod aliquando est, & aliquando non est, propter dependentiam creati ad ipsum, & propter actum quo educit in esse: & ex hoc non ipse mutatur qui ab æterno se habet eodem

dem modo: sed potius id quod habet se ad ipsum ad quod ipsum est, ut ad se dependens, tali nomine nominatur.

AD ALIUD dicendum, quod ista habitudo est in intellectu nostro, & ponit in Deo essentiam tali modo significatam, non tamen ponit aliquid nouum: quædam enim relatiua sunt, quorum aduentui & recessioni sufficit mutatio alterius extremorum, ut supra diximus: & si illa nominantur ab habitu quæ se habent ad sua correlatiua, relatio nihil ponit in eis nisi habitudinem in ratione sola existentem: tamen plus adhuc est hic, quia actus diuinus: qui licet sit essentia, ut dictum est, tamen non eodem modo significatur, sicut etiam prædestinatio quæ non est nisi de futuris propter habitudinem importatam per præpositionem.

ARTICVLVS III.

An prædicta nomina significant essentiam aut aliquid aliud?

DEinde queritur de hoc quod dicitur: [Ista appellatio relatiua ex tempore est Deo, &c.] Adhuc queritur hic, quid huiusmodi nomina significant: Aut enim significant essentiam, aut ad aliquid. Si essentiam solam: ergo ab æterno conueniunt sibi. Si ad aliquid, cum non conueniant hæc ab æterno, ut relationes personarum, aliquid aduenit Deo. Item, hæc regula vera est quam dant Doctores: Omne nomen significans effectum in creatura, significat essentiam diuinam: ergo videtur, quod essentiam significant, & nihil amplius.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod hic Doctores tribus modis diuersificantur. Quidam

Oppositio quod non ex tempore sit dominus, quia est dominus temporis quod non est ex tempore.

B Sed hic aliquis dicit, quod non ex tempore competit Deo hæc appellatio qua dicitur dominus rerum, quia non est tantum dominus rerum quæ ex tempore cœperunt, sed etiam illius rei quæ non cœpit ex tempore, id est, ipsius temporis quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tempus quam inciperet: & ideo non cœpit esse dominus ex ex tempore. Ad quod dici potest, quia licet non cœperit ex tempore dominus esse temporis, cœpit tamen esse dominus temporis: quia non semper fuit tempus: & ipsius hominis ex tempore cœpit esse dominus. De hoc August. in eodem lib. continue ita ait, Quisquis extiterit qui æternum Deum solum dicat, tempora vero non esse æterna propter varietatem & mutabilitatem, sed tamen in ipsa tempora non tempore esse cœpisse, quia non erat tempus antequam tempora inciperent: & ideo non in tempore accidere Deo ut dominus esset, quia ipsorum temporum dominus erat, quæ utique non in tempore esse cœperunt: quid respondebit de homine qui in tempore factus est? cuius utique dominus non erat antequam esset. Certe ut dominus hominis esset, ex tempore

dicunt, quod in nomine duo sunt, scilicet cui imponitur, & a quo imponitur: & huiusmodi nomina quoad id cui imponuntur, significant essentiam: sed quoad id a quo imponuntur, significant habitudinem ad ea a quibus distinguitur Deus, vel essentia diuina: & ideo gratia illius non dicuntur ab æterno. Sed contra hos obiicitur: quia a quo imponitur hoc nomen creator, est actus creatantis: & ille non conuenit nisi creati Deo: & si creator sonat in habitum vel potestatem, & non in actum, facilius habetur propositum: quia potestas & huiusmodi habitus non conuenit nisi Deo. Ideo volunt quidam emendare solutionem istorum: & dicunt, quod huiusmodi nomina & quoad id cui imponuntur, & quoad id a quo imponuntur, significant essentiam diuinam, sed propter connotatum non conueniunt ab æterno: & hoc deridibile est, quod creator, rex, & huiusmodi, imponantur ab essentia diuina, cum hæc nomina omnino aliud innuant, ut Damasc. dicit, quod significant habitudinem eorum a quibus distinguitur essentia & Deus. Et ideo placet mihi sententia Damasc. quod significant essentiam sub tali habitu ad inferiora: quæ habitudo fundatur in habitu rei ad ipsam, & in actu quo educit vel regit ea. Vnde creatio tenet se ex parte creaturæ: sed actus creatantis est in Deo, & est idem ipsi, quia est voluntas eius, ut tunc fiat: & in tali habitu imponitur nomen: & ideo licet significet essentiam, non tamen conuenit ab æterno, quia talis habitudo ut habitudo non fuit ab æterno, licet fuerit essentia sic se habens ab æterno: & ideo bene conceditur, quod dicunt ad aliquid talia nomina quoad id a quo imponuntur.

pore accidit Deo: & ut omnis amoueat controuersia, certe ut tuus dominus esset, vel meus, qui modo esse cœpimus, ex tempore habuit. Quomodo ergo obrinemus nihil secundum accidens dici Deum, nisi quia ipsius naturæ nihil accidit quo mutetur: ut ea sint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accidunt: sicut amicus relatiue dicitur. Non enim amicus esse incipit, nisi cum amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, ut amicus dicatur. Numus vero cum dicitur pretium, relatiue dicitur: nec tamen mutatus est cum esse cœperit pretium, nec cum dicitur pignus, & huiusmodi. Si ergo numus potest nulla sui mutatione toties dici relatiue, ut neque cum incipit dici, neque cum desinit, aliquid in eius natura vel forma qua numus est, mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili Dei substantia debemus accipere, quod ita dicatur relatiue aliquid ad creaturam, ut quamuis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantia Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur. Qualiter etiam refugium nostrum dicitur? Refugium enim nostrum dicitur Deus relatiue, ad nos enim refertur: & tunc refugium nostrum fit, cum ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequam refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo efficiuntur meliores: in illo autem nulla. Sic & pater noster esse incipit, cum per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in melius, cum filij eius efficiuntur. Similiter & ille pater noster esse incipit, sed nulla sui commutatione substantia. Quod ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relatiue dici: non tamen secundum accidens Dei, quod aliquid ei acciderit: sed plane secundum accidens eius, ad quod dici aliquid Deus incipit relatiue. Ex his aperte ostenditur, quod quædam de Deo temporaliter dicuntur relatiue ad creaturas sine mutatione deitatis, sed non sine mutatione creaturæ: & ita accidens est in creatura non in creatore: & appellatio qua creatura dicitur relatiue, ad creatorem relatiua est, & relationem notat quæ est in ipsa creatura. Appellatio vero illa qua creator relatiue dicitur ad creaturam, relatiua quidem est, sed nullam notat relationem quæ fit in creatore.

ARTICVLVS IV.

An tempus potest dici incipisse?

DEinde queritur de hoc quod dicitur in secunda parte [Non cœpit ex tempore esse dominus temporis, &c.] Ex hoc videtur tempus cœpisse: & hoc videtur esse contra quosdam philosophos. Dicit enim philosophus in 3. phys. quod Plato genuit tempus solus, & dicit ipsum cœpisse cum celo: & dicit hoc reprehendendo Platonem. Et si dicatur, quod ipse dicit falsum, quid respondebitur rationibus eius sic? quicquid semper accipitur in principio sui & sine secundum substantiam, ipsum nunquam incipit, nec desinit: tempus vel tempora semper accipitur in principio sui & sine secundum substantiam: ergo ipsum nunquam incipit, & d. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

nec desinit. Prima patet per se: quia res incipiens non accipitur in fine suo, res autem desinens non accipitur in sui principio. Secunda probatur ex hoc, quod de tempore nihil est accipere nisi nunc quod est substantia eius: & illud est principium, & finis: secundum præteritum quidem finis, & secundum futurum principium: ergo ante quodlibet nunc fuit tempus, & post quodlibet nunc erit tempus.

2 Item, Si cœpit: aut cœpit in seipso, aut in alio. Si in seipso: ergo fuit antequam inciperet. Si in alio: ergo fuit in illo, quod iterum absurdum est.

3 Item, Aut cœpit in diuisibili, aut in indiuisibili. Si in diuisibili: ergo cum ante illud fuerit pars diuisibilis, & ipsum non, ante principium temporis, scilicet tempus incipiens, fuit tempus, quod falsum est. Si

cœpit in indiuisibili: ergo tempus diuisibile fuit in indiuisibili quod non potest intelligi. Si autem dicat, quod temporis inceptio fuit inceptio ipsius nunc. Contra: aut enim cœpit in se, aut in alio. Si in alio: tunc fuit in alio: & hoc aut est temporis, aut æternitatis, quia æuum ante tempus non fuit. Si temporis: tunc tempus fuit ante primum tempus. Si æternitatis: ergo tempus fuit in æternitate sicut mensurante inceptionem eius: & hoc falsum est, quia æternitas nihil variabile mensurat: ergo videtur, quod nullo modo cœperit tempus.

SOLVTIO. Dico vltimæ rationi consentiendo, quod temporis inceptio fuit in indiuisibili suo quod est nunc.

AD HOC autem quod obiicitur, quod tunc fuit in indiuisibili: dicendum, quod non sequitur, cum sit successiuum: sed sequitur, quod continue fuit post hoc, & ex hoc vnum est: quia continuatio eius cœpit ex illo: licet enim tempus non sit in nunc, tamen bene continuatur ad nunc & ex nunc, sicut linea ex puncto & ad punctum.

AD PRIMUM autem quod videtur probare, quod tempus non inceptit esse: dicendum, quod Philosophus loquitur de tempore quod adiacet primo mobili: quia hoc est passio motus circularis: & ideo in illo non est accipere aliquid, quod non est principium & finis: sed in illo quod adiacet mutationi rectæ, est accipere nunc quod est principium & non finis: & sic ponimus nos tempora inceptisse: & illi non est contrarium dictum Philosophi. Qualiter autem tempus dicatur multipliciter, supra distinct. 8. est notatum.

AD ALIUD dicendum, quod cœpit in nunc suo, vt iam patuit, eo quod accipimus ipsum adiacere motui vel mutationi quasi rectæ: & licet æuum sit simplicius tempore, tamen æuum inceptit ex tempore, quia exitus æui in esse temporalis & variabilis est secundum rationem.

ARTICVLVS V.

Cum hæc nomina, seruus, creatura, & similia, dicant respectum realem: utrū in creatore aliquis realis respectus eis respondeat?

DEinde queritur de hoc quod dicit in tertia particula *ibi* [Quomodo igitur obtinebimus nihil secundum accidens dici Deum, &c.] Hic enim ad intellectum omnium quæ dicta sunt, querendum est, cum huiusmodi nomina, seruus, & creatura, dicant respectum realem: vtrum aliquis realis respectus respondeat eis in creatore, vel nihil? Videtur enim, quod respondeat. Dicit enim Philosophus in prædicamentis & in 5. primæ Philosophiæ, quod relatiua sunt duorum modorum: quædam enim sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum esse quod sunt ad aliud sunt: quædam autem dicuntur ad aliquid, & quandoque non sunt ita ad aliquid,

vt vtrumque sit ad alterum: sed vnum est ad alterum, & non e conuersio nisi secundum dici, vt vnum & multum, & scientia & scitum, & mensura & mensuratum, & huiusmodi. Illa quæ sunt ad aliquid primo modo, in vtroque relatiuorum ponunt respectum realem: & ideo dicuntur ad conuertentiam, & posita se ponunt, & perempta se perimunt æqualiter. Cum igitur sint talia, dominus seruus, rex rectum, creator creatura: videtur quod in vtroque huiusmodi respectus significetur.

2. Item, Aut vterque respectus ponitur in creatura, cum dicitur, creator creatura, aut vterque in Deo, aut alter in Deo, & alter in creatura. Si primo modo: tunc videtur, quod creatura duplici respectu se habeat ad idem, quod est impossibile. Item, Secundum hoc oppositi respectus secundum idem sunt in eodem, quod magis impossibile est: quia opposita actu vt opposita, nullo modo sunt vel possunt esse in eodem. Si secundo modo, sequitur idem: & præterea habetur propositum, quod aliquis respectus ex tempore est in Deo. Ergo relinquatur, quod tertio modo sit: & sic respectui creaturæ in creatore aliquid respondet secundum rem.

3. Item, Quorum neutrum est intelligibile sine altero, vno eorum posito in vno, necesse est alterum poni in altero, si sunt opposita: sic autem se habent omnia relatiua dicta ad conuertentiam: ergo si respectus creaturæ ponitur in creatura, necesse est respectum creatoris poni in Deo.

4. Item, Nunquid non agit Deus verius quam aliqua creatura, vt dicit Augustinus: quod enim ad actionis prædicamentum pertinet, sibi soli proprium est: ergo ipsum agentem contingit significare sub respectu ad actum.

5. Item, Deus creat hanc rem: omnis autem actio est in actu, vt in materia: ergo videtur, quod res subiacens actui & sustinens actum, habeat respectum realem, & eadem ratione agens.

SED CONTRA: Omnes huiusmodi relationes ad conuertentiam dictæ, & non semper conuenientes, ex mutatione causantur: Deus autem immutabilis est: ergo in ipso non dicuntur relationes reales huiusmodi nomina.

2. Item, Omnis talis relatio est accipens: ergo inherendo facit compositionem: & hoc iterum Deo non conuenit: ergo relationem realem huiusmodi nomina non dicunt.

3. Item, Omnis talis relatio dependentiam facit in relatiuo: sed absurdum est, quod Deus ad creaturam dependeat: ergo relationem in ipso non dicit.

4. Item, Omne tale relatiuum determinari conuenit extra: sed absurdum est, quod dicamus Deum determinari posse à creatura, etiam quoad ad aliquid. Item Dion. dicit, quod in causatiuis & causatis non recipimus reciproca: ergo ad se inuicem non dicuntur, vt videtur.

SOLVTIO. Ad hoc dico, vt prius, quod talia nomina nominant essentiam diuinam sub

suh habitu ad creaturam, quæ habitudo in Deo non ponit nisi actum, qui est idem cum voluntate & substantia agentis: & dependentia quæ additur, est in nostro intellectu, & non in Deo. Et hoc fit ideo: quia nos ter intellectus accipit dependentiam realem in creatura, quam vt dependentiam realem non potest intelligere, nisi etiam ponat habitu in causa, quæ non erit omnino frustra, quia fulcitur actu causæ, licet non dicat accidens in Deo: & gratia illius habitudinis nomina habent sua connotata in creatura.

DICENDUM ergo ad primum, quod in veritate huiusmodi relatiua dicuntur ad conuertentiam, non quod in vtroque sit relatio realis, sed quia est secundum modum intelligendi prædictum.

AD ALIUD dicendum, quod realiter in Deo ponitur respectus gratia actus, licet non realiter dicat accidens in eo, sed aliquid esse ab ipso quod pendet ad ipsum secundum rem, & non e conuersio nisi secundum modum intelligendi.

AD ALIUD dicendum, quod ponimus respectum per modum intelligendi in Deo, qui tamen nihil adueniens dicit, & in modo intelligendi est secundum quod aliquid se habet ad Deum agentem sic vel sic.

AD ALIUD dicendum, quod Deus agit sine mutatione sui per se, & per accidens: & ideo realiter non innascitur significatum propter alterius habitudinem ad ipsum, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur, Deus creat, non est accidens secundum rem medium inter agentem & actum, sed potius ipsa noua rei existentia sine fieri aliquo creato dicitur: & ideo licet verbum denotans actum, materiam habeat in locutione & subiectum: vt cum dicitur, anima creatur: tamen secundum rem nullum habet omnino, quia nihil est ibi fieri: actus autem secundum quod est in agente, nihil aliud est quam voluntas secundum actum existendi rem modo, quæ voluntas ab æterno se habet secundum vnum modum.

AD ROND autem quod obiicitur contra, dicendum quod talia relatiua non semper querunt mutationem & realem respectum in vtroque relatiuorum, vt patet in duplo & dimidio. Sint enim duo bicubita: & alterum mutetur in abscissione vnius cubiti, iam factum est dimidium, & erit subduplum; & alterum duplum, sine mutatione sui: cum tamen duplum & subduplum dicantur ad conuertentiam: & ita possumus dicere de creatore & creatura: & illæ relationes quæ sic notant habitu in creatura secundum intellectum tantum, ex eo quod aliquid sese habet ad aliquid non mutatum, à Gilberto Porretano dicebantur assistentes, & nihil prædicare in eo de quo dicebantur. Tamen possumus dicere, quod fulcitur intellectus ponens eas in Deo in actu creantis, & gubernantis, & regentis.

AD ALIUD dicendum, quod non omnis talis relatio est accidens inherens, vt dictum est: nec etiam in creatura est hoc ve-

rum, vt patuit in exemplo dupli & dimidij.

AD ALIUD dicendum, quod creator de se non habet dependentiam, sed potius tali nomine significatur alterius dependentia ad ipsum: vt rex relatiuum est, & tamen significat quod dependent alij realiter ad ipsum, & similiter dominus.

AD VLTIMUM dicendum, quod determinari secundum nomen, est determinatio qua indiget nos ter intellectus, non res nominata: quia nos ter intellectus imponit nomen sub huiusmodi habitu.

ARTICVLVS VI.

Vtrum hæc nomina, dominus, rex, &c. conueniant Deo ab æterno?

DEinde queritur de hoc quod dicit in vltima parte istius partis *ibi* [Sic etiam patet nos ter incipit esse, &c.] Videtur enim, quod talia nomina possint conuenire ab æterno: dicitur enim dominus, vt dicit Amb. potestate coercendi subditam creaturam: & hoc conuenit ab æterno.

2. Item queritur, Quare non distinguitur in huiusmodi, quod significant in actu & habita, sicut in aliis, vt est donum, & huiusmodi? Ab æterno enim Deus habet aptitudinem creandi & habitum donandi: ergo videtur, quod in aliquo sensu ab æterno conueniant.

3. Præterea, Hæc conueniunt in æternum, sicut ipse dicit Exod. 3. Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: hoc nomen mihi est in æternum. Et quare non ita conueniunt ab æterno sicut in æternum?

SOLVTIO. Dicendum ad hoc meo iudicio, sicut hic dicit Augustinus, quod hæc non conueniunt nisi ex tempore: quia non respiciunt habitum, sed actum: relationes enim in quantum huiusmodi, consequuntur actus, non aptitudines, vt patet: ex hoc enim non dicitur res subdupla ad alteram, quod potest esse subdupla. Et si quandoque inuenitur, quod dominus ab æterno conuenit: credo, quod improprie sumitur. Creator autem cum hoc sit nomen agentis secundum actum, non nisi ex tempore conuenit: & per hoc patet solutio ad primam duo.

AD ALIUD dicendum, quod creatura bene manebit sine fine, licet non manserit sine principio: & ideo cum talia connotent effectum in creatura, non conueniunt ab æterno, sed conueniunt in æternum.

ARTICVLVS VII.

An Deus dicatur dominus temporis ex tempore?

DEinde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Ex his aperte ostendit, &c.] Videtur enim, quod etiam dominus temporis sit ex tempore: quia tempus est vnum de coæuis: ergo sicut est dominus aliorum ex tempore, ita etiam temporis: & hoc est contra supra dicta.

2 Item, Si cuiuslibet exitui creaturæ in esse respondet tempus, tunc etiam exitui temporis in esse respondet tempus: & sic temporis erit tempus: & hoc nihil est dictu.

3 Item, Videtur esse dominus temporis ex æuo: quia ita dicit Boet. in lib. de consol. philosophiæ. Qui tempus ab æuo ire iubes.

sed contra.

SED CONTRA: Æuum est creatum: ergo suum exitum in esse mensuravit tempus: ergo æuum est ex tempore, & non tempus ab æuo, ut videtur dicere Boet.

Solutio.

SOLUTIO. Dicendum, quod temporis non est tempus, nec mensura mensuræ: & ideo licet tempus prout adiacet mutationi, sit cœuum secundum rem, tamen est mensura aliorum: & sic est ante secundum rationem: quia exitus etiam ille non fuit in fieri unquam, sed in demonstratione creaturæ nunc primo, ante quod nunc de creatura

nihil fuit.

AD ALIUD dicendum, quod exitus temporis in esse non habuit mensuram: quia realiter non fuit ante tempus.

AD ALIUD dicendum, quod æuum incepit in æuiteris, scilicet in celo empyreo & in angelis: & ideo secundum rationem est ex tempore exitum eius in esse mensurare. Quod autem dicit Boet. intelligendum est de tempore & æuo, prout iam sunt: quia sic æuum mensurat temporalia: & tempus vadit, id est, fluit ab æuo: & hoc notat ab æuo. Vel dicatur leuius, æuum ponere pro æternitate, & præpositionem notare ordinem & causam: ut sit sensus, Qui tempus ab æuo ire iubes, id est, post æuum: & creare exemplariter ab ipso: quia sicut dicit Philosophus, quod est æternum æterno, hoc est æuiternum æuiterno, & tempus temporalis.

Hic soluitur questio qua quærebatur, utrum Spiritus sanctus dicatur datum relative ad se, cum ipse det se?

C

Hic potest solui questio superius proposita, ubi quærebatur, cum Spiritus sanctus datum dicatur vel donatum (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur) & cum Spiritus sanctus det seipsum, utrum ad seipsum relative dicatur, cum dicitur dari vel donari? Cui quæstioni respondentes, dicimus Spiritum sanctum Dei datum vel donatum relative, & ad dantem, & ad illum cui datur. Dans autem siue donator, est Pater cum Filio & Spiritu sancto. Nec tamen dicimus Spiritum sanctum referri ad se, sed appellatio dati vel donati refertur & ad dantem & ad recipientem; quia non potest aliquid dici datum, nisi ab aliquo, & alicui detur. Cum autem Spiritus sanctus dari à se vel datus à se dicitur, relative quidem dicitur ad illum cui datur, & est appellatio relativa: & in illo cui datur, mutatio fit, non in dante.

ARTICVLVS VIII.

An Spiritus sanctus referatur ad se, cum datum ad dantem refertur?

Deinde queritur de vltima parte distinctionis ibi [Hic potest solui questio superius proposita] Videtur etiam falsum dicere in litera: concedit enim, quod datum refertur ad dantem, & quod Spiritus sanctus

dat se, & tamen non refertur ad se: & concedit, quod appellatio dati refertur ad dantem: & ipse est dans: ergo refertur ad se, ut videtur.

SOLUTIO. Dicendum, quod refertur secundum appellationem donum non simpliciter, sed ad dantem, est refertur secundum quid: & bene concedit Magister, quod taliter secundum quid refertur Spiritus sanctus ad se: sed refertur ad se, est simpliciter refertur ad se: & hoc intendit negare in litera, ut patet insipienti diligenter.

DISTIN

DISTINCTIO XXXI.

Quomodo dicatur Filius æqualis Patri: an secundum substantiam, an secundum relationem, ita & similis?

RÆTEREA considerari oportet, cum tres personæ coæuales sibi sint, utrum relative hoc dicatur, an secundum substantiam: & si relative, utrum secundum relationem, an secundum essentiam consideranda sit æqualitas: Deinde quid sit ipsa æqualitas? Ad quod dicimus quia sicut simile nihil sibi est, similitudo enim (ut ait Hilarius) sibi ipsi non est: ita & æquale aliquid sibi non dicitur: ac per hoc sicut simile, ita & æquale relative dicitur. Dicitur ergo relative Filius æqualis Patri, & utriusque Spiritus sanctus. Est tamen æqualis Patri Filius, & utriusque Spiritus sanctus, propter summam simplicitatem essentiae & unitatem. Æqualis est ergo Filius Patri secundum substantiam, non secundum relationem. Vnde Augustinus in 5. lib. de Trinit. ait, Querimus, secundum quid æqualis sit Patri Filius? non secundum hoc quod ad Patrem dicitur Filius, æqualis est Patri. Restat ergo ut secundum id æqualis sit, quod ad se dicitur. Quicquid autem ad se dicitur, secundum substantiam dicitur. Restat ergo ut secundum substantiam sit æqualis. Eadem ergo est utriusque substantia. Item in 6. lib. Satis est videre nullo modo Filium æqualem esse Patri, si in aliquo, scilicet quod pertineat ad significandam eius substantiam, inæqualis inuenitur. In omnibus ergo æqualis est Patri Filius, & est eiusdem substantiæ. Æqualis est etiam Spiritus sanctus Patri & Filio, & in omnibus æqualis propter summam simplicitatem illius substantiæ. Ex his perspicuum fit, quod secundum substantiam Filius est æqualis Patri, & utriusque Spiritus sanctus, & appellatio tantum relativa est. Æqualitas ergo Patris & Filij non est relatio vel notio, sed naturalis unitas & idemitas.

A De significatione relationum quæ communiter & æternaliter de Deo dicitur, ut similis, & æqualis.

Cap. 6.

Cap. 4.

DIVISIO TEXTVS.

RÆTEREA considerari oportet, cum tres personæ, &c. Hic incipit pars illa, in qua Magister tangit non propria, sed appropriata: & continetur tota in ista distinctione, quæ diuiditur in tres partes, in quarum prima Magister tangit quid significant huiusmodi dictiones, similis, æqualis, penes quas quædam appropriata sumuntur. In secunda tangit tria appropriata personis secundum assignationem Hilarij ibi [Non est hic prætermittendum, quod vir illustris] In tertia tangit appropriata secundum assignationem August. ibi [Illud autem

sciri oportet] Ipse autem Magister in litera diuidit primam partem in duas, in quarum prima querit, utrum similis, æqualis, & huiusmodi, relative vel secundum essentiam dicantur? In secunda autem determinat quid significet similitudo, & æqualitas: ibi [Hoc idem etiam dicimus de similitudine] Et per hoc patet sententia.

ARTICVLVS II.

An Magister hic bene determinat de appropriatis?

Incidunt autem hic quæstiones ante litteram, quarum una est, Quare Magister ponit hic tractatum de appropriatis? Secundo, Secundum quid attenditur ratio appropriationis?

tionis? Videtur autem non debere hic poni. Omnia enim ista nomina essentialia sunt: ergo inter essentialia deberent determinari.

2 Præterea, De æqualitate supra 18. & 19. di. habitum est: ergo superflue videtur hic repeti.

3 Item, Æqualis & similis non ponuntur hic inter appropriata: ergo videtur, quod non debet de eis agi in tractatu isto, qui est de appropriatis.

Solutio.

SOLVITIO. Appropriata rationem trahunt ex propriis: sicut per accidens rationem ab eo trahit quod est per se: & sicut illud quod est propter alterum, trahit rationem cognitionis ab eo quod est propter se: & ideo immediate ponendus est tractatus de appropriatis post tractatum propriorum.

AD ARGUMENTVM autem dicendum, quod non sunt ita essentialia quin per rationes suorum nominum accessum & vicinitatem ponant ad propria, & ideo cum eis coniunguntur.

AD ALIVD dicendum, quod similitudo & æqualitas dupliciter accipiuntur, scilicet secundum id in quo est æqualitas & similitudo: & hoc est essentia, sicut supra dictum est: & secundum nominis rationem quæ magis accedit ad rationem vnius personæ, quam alterius: sicut infra dicitur, quod æqualitas est in Filio & similitudo. Et dicunt quidam Sancti, quod secundum aliquid est in Filio, & secundum aliquid in Spiritu sancto: & hoc modo sumitur hic in tractatu appropriatorum. Per hoc etiam patet solutio ad sequens: quia primo modo agit de eis supra, & secundo modo agit de eis hic.

ARTICVLVS II.

Penes quid attenditur ratio in appropriatis? & utrum non existente proprio, possit esse aliquid appropriatum?

DEinde queritur, Secundum quem modum fiat appropriatio? Videtur enim, quod nulla sit. Æternitas enim imago & vsus sunt essentialia æqualiter pertinentia ad vnum, & ad alium: ergo non fit appropriatio aliqua circa illa.

2 Item, Quæcumque conveniunt secundum proprietatem, non dicuntur de omnibus: ista autem dicuntur de omnibus: ergo non appropriantur.

3 Item, Appropriatum est alicui, quod semper convenit ei & non alij: sed ista conveniunt omnibus: & similiter unitas, æqualitas, & concordia: ergo non sunt appropriata.

4 Item, Videtur, quod per contrarium propria debent recipere appropriata: sicut dicit August. quod potentia Patri, quia seniores deficiunt, ne credatur deficere: sapientia Filio, quia minores stulti sunt, ne credatur Filius esse insipiens: bonitas Spiritui sancto, ne credatur esse spiritus iræ: ergo videtur, quod æternitas convenit non Patri, sed ei qui est à principio, & imago ei qui

minus convenit, & vsus ei qui minus est ad vsus: & sic videntur omnia appropriata male assignari.

5 Item queritur, Si non existente proprio, sit vel possit esse aliquid appropriatum? Videtur, quod sic: quia adhuc erit Deus æternus, & vnus, & sapiens, & potens, & bonus: ergo cum ista sint appropriata, videtur quod non existentibus propriis, adhuc manent appropriata.

6 Item, Hæc appropriata non sunt à nobis appropriata: non enim hæc appropriatio fit quoad nostrum intellectum tantum, sed etiam in ipsis significatis istorum importatur ratio appropriationis: quia aliter vnum non appropriaretur magis vni, quam alteri: ergo cum semper fuerit in Deo huiusmodi appropriata, etiam non existentibus propriis, adhuc remanent, vt videtur.

SED CONTRA: Proprium cadit in ratione appropriati: ergo non existente proprio, non erit appropriatum. Præterea, Si appropriatum est quod accedit ad rationem proprii, oportet presupponere rationem illam secundum quam est accessus: hæc autem est ratio proprii: ergo oportet semper proprium supponere ante appropriatum.

SOLVITIO. Dicendum, quod dupliciter contingit accipere appropriatum, scilicet secundum materiam. & hoc est secundum id quod est appropriatum: & secundum formam, id est, secundum rationem appropriati in quantum huiusmodi. Primo modo dico, quod est sine intellectu proprii. Secundo autem modo nunquam: quia appropriatum nihil aliud est, quam secundum rei & nominis convenientiam accessum aliquem habere magis ad proprium vnius personæ, quam alterius: & ideo dicit Magister infra, quod æternitas dicit notionem Patris quæ est innascibilitas: non quia res æternitatis soli Patri convenit, sed quia secundum convenientiam rationis accedit ad Patrem, sicut infra patebit cum de singulis queretur. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quod non est idem proprium & appropriatum: sicut non est idem imago & ad imaginem: & non est idem propter se & propter alterum: præpositio enim notat eius quod remotum est, accessum quandam: unde remotio notat, quod non sunt vere propria: sed accessus notat, quod per aliquam rationem non rei, sed proprietatis rei conveniunt cum proprio vnius personæ plus quam cum proprio alterius.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quod secundum rei naturam commune quidem est: sed gratia proprietatis est convenientia cum proprio: sicut æternitas communis quidem est tribus: tamen quia æternitas est sine principio principium aliorum, per hoc convenit cum eo qui est principium non de principio plus quam cum eo qui est principium de principio.

AD ALIVD dicendum, quod non fit appropriatio simpliciter per contrarium: sed explanatio appropriationis quandoque fit per contrarium per accidens, & ad exclusionem

nem erroris: & hoc innuit August. in ipsis verbis, & infra habebitur.

AD ALIVD dicendum, quod non existente proprio non esset appropriatum secundum rationem appropriati: licet forte esset adhuc in ratione attributi essentialis, vt patet ex distinctione prius posita. Et per hoc patet solutio ad ultimum.

ARTICVLVS III.

Utrum similitudo & æqualitas dicuntur relative, vel ad se?

DEinde queritur de hoc quod dicit in littera [Sicut simile, ita & æquale relative dicitur, &c.] Hoc enim non videtur, cum similitudo, vt dicit in littera, nihil aliud sit quam indifferens essentia in tribus. Indifferens autem essentia, ad se dicitur: ergo videtur, quod similitudo & æqualitas ad se dicuntur.

2 Præterea, Si dicunt relationem ista, quam relationem dicunt? Si aliquam de personabilibus, oporteret quod illi soli personæ convenirent: & hoc non est verum, vt supra habitum est, & hic habetur, quod vna est similitudo & æqualitas trium.

Solutio.

SOLVITIO. Supra distinct. 18. de hoc plura quesita sunt. Et dicendum sicut ibi,

Hic quomodo dicatur similis, & quid sit similitudo?

HOC idem etiam dicimus de similitudine. Cum enim dicitur Filius similis Patri, relative quidem dicitur: sed similis est Patri propter unitatem essentia. Est ergo appellatio tantum relativa, similitudo vero indifferens essentia. Unde quibusdam non indocte videtur nomine æqualitatis vel similitudinis non aliquid poni, sed remoueri: vt ea ratione dicatur Filius æqualis Patri: quia nec maior est eo, nec minor: & hoc propter unitatem essentia. Ita & similis dicitur, quia nec diuersus, nec alienus, nec in aliquo dissimilis: & hoc propter essentia simpliciter. Non ergo secundum quod Filius est genitus à Patre, æqualis est Patri, nec similis vel dissimilis, sed æqualis & similis secundum substantiam.

ARTICVLVS IV.

An nomen similitudinis aliquid in diuinis ponat?

DEinde queritur, de hoc quod dicit ibi [Quibusdam tamen non indocte videtur nomine similitudinis vel æqualitatis non aliquid poni, &c.] Hoc enim videtur expresse falsum: quia si similitudo est indifferens essentia, tunc ponit essentiam indifferenter: & hoc est aliquid ponere.

2 Item, in inferioribus hæc nomina aliquid ponunt: ergo cum in superioribus ponant substantiam, in inferioribus qualitates, vel quantitatem: & substantia verius

quod ista nomina, similis, & æqualis, dicuntur relative, connotando essentiam quando sumuntur concretive: & notant in suis suppositis relationes indeterminatas istorum relatiuorum: & hoc patet cum exponuntur: similes enim sunt personæ distinctæ, eandem habentes essentiam secundum attributa qualitatem dicentia secundum modum intelligendi: vt sapientia, bonitas, & huiusmodi. Æquales autem sunt personæ distinctæ, eandem habentes essentiam secundum rationem quantitatis virtualis, vt potentia, virtus, & esse vbique, & huiusmodi. Cum autem significantur abstracte, tunc significant essentiam prædicto modo consideratam, & connotant personas oblique: similitudo enim est indifferens essentia secundum attributa quantitatem dicentia in tribus, & æqualitas indifferens essentia secundum attributa quantitatem in tribus: & per hoc patet de facili solutio ad omnia quæ queri possunt.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod cum dicitur indifferens essentia, duo dicuntur, scilicet essentia quæ non dicit relationem, & indifferens quod supponit relatas adinuicem personas, in quibus essentia indifferens est.

AD ALIVD dicendum, quod dicunt relationem indeterminate: & per hoc exigunt distincta supposita quæ adinuicem referuntur.

fit ens, quam qualitas, vel quantitas: ergo videtur, quod verius ponant in superioribus, quam in inferioribus.

3 Præterea, Si dicas, quod dicunt negationem: quia sic exponitur, Filius est æqualis Patri, quia nec maior, nec minor: tunc eadem ratione omne prædicatum quod de aliquo dicitur per essentiam vel per accidens, nihil ponit, quia sequuntur ex illo remotiones oppositorum prædicatorum & disparatorum ab eodem subiecto: vt cum dicitur, homo est animal, sequitur, ergo non est lapis: & cum dicitur, homo est albus: ergo non est niger: & hoc est falsum: ergo oportet, quod aliquid ponant.

4 Item, Notum est per se, quod negatio non

non est primo in intellectu: ergo illa negatio qua dicitur, Filius nec maior, nec minor est, in aliqua affirmatione fundatur priori: ergo in illa affirmatione aliquid ponunt.

5 Item, Videtur esse idem similitudo & æqualitas in diuinis: quia utrumque exponitur pro indifferenti essentia in tribus: ergo cum eadem sint quæ sunt vnus diffinitionis, erunt idem similitudo & æqualitas.

6 Præterea distinctio 20. dixit Augustinus, quoddam ad æqualitatem pertinet quæstio qua queritur, quare, qualis, vel quantus sit ad originem vero quis, de quo sit: ergo ad idem pertinet quale & quantum in diuinis: sed quale indifferens causat similitudinem: ergo in diuinis idem sunt similitudo & æqualitas.

7 Item, Videtur, quoddam hæc duo idem sint quod identitas: quia vnum in substantia facit idem: omne autem quod de se dicit qualitatem vel quantitatem in inferioribus, vertitur in diuinis in prædicationem substantiæ, vt dicit Boët. ergo illa prædicant substantiam, & sic faciunt in diuinis identitatem, & non similitudinem, vel æqualitatem.

Solutio. Dicendum, quoddam ponunt in diuinis, & positius habent exponi. Et illa quæ dicit Magister in litera, sunt negationes consequentes oppositæ comparationis quæ est secundum maius & minus: & non intendit Magister dicere, nisi quod non ponunt aliquid diuersum à substantia, sicut faciunt in inferioribus: sicut enim dicitur in primo Euclidis. Equale est, quod suppositum alicui, non excedit, nec exceditur. Et ista expositio per negationem accidit æquali in quantum est primum in genere proportionum, eo quod sicut dicit Boët. omnis inæqualitas oritur ab æqualitate, & reducitur ad ipsam: quia æquale accipitur penes vnum in proportionibus quantitatis, & ita est de simili in comparatione qualitatis: licet proprie in illis non sint signabiles species comparationis, quemadmodum significantur species proportionum in quantitate. Et per hoc patet solutio ad quatuor prima: ostensum enim est quid intendit Magister in litera, & vnde venit negatio consequens magis in his, quam in aliis.

Ad id autem quod vterius videtur probare, quoddam in diuinis similitudo sit æqualitas, & è conuerso: dicendum, quoddam licet indifferens essentia causet utramque, non tamen considerata est in vtroque secundum eundem modum interrogandi: quia in similitudine consideratur secundum indifferen-

tiam attributorum sapientiæ, & bonitatis, & aliorum, quæ secundum modum dicendi dicunt qualitatem. In æqualitate autem consideratur secundum attributa dicentia quantitatem virtualem in æternitate durationis, & magnitudine existendi vbique, & potestate operandi.

Ad aliu d dicendum, quoddam qualis non simpliciter, sed secundum aliquid consideratum, pertinet ad quæstionem de qualitate, secundum quod attributum dicens qualitatem est virtus ordinata ad actum, sicut scientia virtutis sua facit considerare, & secundum potestatem scire est facultas considerandi bene vel male: & quoad hoc facit æqualitatem, sed in se facit similitudinem.

Ad aliu d dicendum, quoddam omnia illa attributa sunt substantia: sed secundum hoc non accipitur ratio distinguendi inter attributa, vt supra distinctio 8. probatum est: sed potius penes modum intelligendi: sic enim in inferioribus dicit Philosophus, quoddam si quis bicubitali magnitudine posita, dixerit quod positum est, esse quantum, quid est dicit, & quantum quid significat: ita etiam in superioribus cum dicitur, Deus substantia, Deus sapiens, dicitur quidem quid in vtroque, non tamen significatur in modo intelligendi: & ideo gratia quorundam attributorum dicuntur personæ vnum, & gratia quorundam similes, & gratia quorundam æquales: & puto, quoddam non debent dici idem: quia supra distinctio 4. habitum est, quod Pater & Filius non sunt idem Deus: & hoc ideo, quia idem est habens in se articulum, qui determinat suppositum quod est persona: & ideo cum non sint idem suppositum, non erunt idem Deus: habet etiam in se vnitatem substantiæ, & gratia huius bene possit dici: sed non potest dici, quoddam sunt alius, vel diuersus Deus. Et ex hoc patet etiam vterius solutio quæstionis, qua possit queri, quare vnus in substantiis attributis in diuinis personis non facit idem, sicut vnum in qualitatis facit simile, & quantitatis facit æquale? Sunt tamen qui distinguunt istam, Pater & Filius sunt idem Deus, ex eo quod ly idem potest esse masculinum & substantiuum, & sic falsa: vel neutrum & quasi adiectiuum, & sic vera: sed hæc distinctio non habet artem, nec rationem: quia idem nec voce, nec significatione adiectiuum est, sed significatiuum & discretiuum substantiæ. Præterea, Si esset neutri generis, incongrue adderetur cum hoc nomine, Deus, quod est masculinum: sicut incongrue dicitur, Pater & Filius sunt istud Deus.

De sententia sancti Hilarij, qua in Trinitate personarum propria ostendit?

C Non est igitur hic prætermittendum, quoddam vir illustris Hilarius proprietates personarum assignans, dicit in Patre esse æternitatem, speciem in imagine, vsum in munere: quæ tantæ difficultatis sunt verba,

ba, vt in eorum intelligentia atque explanatione vehementer laborauerit Augustinus, vt ipse ostendit in 6. lib. de Trin. ita dicens: Quidam cum vellet breuissime singularum in Trinitate personarum insinuare propria. Æternitas est, inquit, in Patre, species in imagine, vsum in munere. Et quia non mediocri auctoritatis in tractatione Scripturarum & assertionem fidei vir extitit (hec enim Hilarius in libris suis posuit) horum verborum, id est, Patris, & imaginis, & muneris, æternitatis, speciei, & vsum, abditam scrutatus intelligentiam, quantum valeo, non eum secutum arbitror in æternitatis vocabulo, nisi quoddam Pater non habet Patrem de quo sit: Filius autem de Patre est vt sit, atque vt illi coæternus sit. Imago enim si perfecte implet illud cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud imagini suæ: in qua imagine speciem nominauit. Credo propter pulchritudinem, vbi tanta est congruentia & prima æqualitas, & prima similitudo nulla in re dissidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte dissimilis: sed ad identitatem respondens ei cuius imago est: vbi est prima & summa vita cui non est aliud viuere, & aliud esse: sed idem & primus ac summus intellectus, cui non est aliud viuere & aliud intelligere, sed idem hoc est vnum tanquam verbum perfectum cui non desit aliquid: & ars quædam omnipotentis & sapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabilium: & omnes vnum in ea, sicut ipsa vnum de vno cum quo vnum: ibi nouit omnia Deus quæ fecit per ipsam.

Hic de Spiritu sancto quare vsum dicitur.

Est autem ineffabilis quidam complexus Patris & imaginis, qui non est sine perfruitione, sine charitate, sine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo (si tamen aliqua humana voce digne dicitur) vsum ab illo appellata est breuiter, & est in Trinitate Spiritus sanctus non genitus, sed genitoris genitique inuinitas, ingeniiti largitate atque vbertate profundens omnes creaturas pro captu earum. Itaque illa tria & à se inuicem determinari videntur, & in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex parte, vel per speculum in enigmate, gaudeat cognoscens Deum, & gratias agat. Qui vero non videt, tendat per pietatem fidei ad videndum, non per sceleratam ad calumniandum: quoniam vnus est Deus, sed tamen Trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarij præmissa accipienda sint, licet tantæ sint profunditatis, vt etiam adhibita expositione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus sensus: cum & ipsa eorum explanatio, quam hic Augustinus edidit, plurimum in se habeat difficultatis & ambiguitatis.

Quod secundum hanc expositionem non distinguuntur ibi proprietates personarum tres?

Non enim secundum præmissam expositionem distinguuntur hic tres illæ proprietates superius assignatæ, sed ipsæ hypostases distinctæ ab inuicem monstrantur. Æternitatis tamen nomine eadem videtur.

D. Alb. Mag. in lib. I. Sent.

Q9 detur

detur designata proprietates, quam notat hoc nomen, ingenitus. Sed videamus quid sit quod ait, Imago si perfecte implet, cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud suæ imagini. Videtur enim dicere, quod Filius qui est imago Patris, Patri coæquatur, non Pater Filio: cum & Filius dicatur æqualis Patri in Scriptura, & Pater Filio: sed Filius hoc habet à Patre ut sit ei æqualis, Pater autem non habet à Filio: & tamen Filius plene ac perfecte æqualis est Patri, id est, imago ei cuius est imago.

Quare dicatur Hilarius propria personarum assignasse in verbis prædictis, cum ibi non sint expressæ proprietates?

Propriam ergo personarum in prædictis verbis assignasse dicitur Hilarius, quia relativa nomina personarum posuit, scilicet Patris, imaginis, & muneris, quæ relative dicuntur de personis, & proprietates notant quibus distinguuntur personæ. Ita enim dicitur Spiritus sanctus munus relative, sicut donum. Veruntamen ipsas proprietates aliis tribus nominibus non significavit, iuxta prædictam Augusti expositionem, nisi solo nomine æternitatis, quo non ipsam paternitatem, sed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

ARTICVLVS V.

Quare æternitas appropriatur Patri?

Deinde quaeritur de secunda parte ubi dicitur [Non est igitur hic præmittendum, quod vir illustris, &c.] Et quaeruntur tria: quorum primum, Quare æternitas attribuitur Patri? Secundo, Quare imago Filio. Et tertio, Quare vitæ Spiritui sancto? Ad primum proceditur sic: Quodcumque nomen æqualiter dicitur de tribus, non attribuitur specialiter alicui: sed dicitur in symbolo Achanasij, Aternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus: ergo æternitas non attribuitur specialiter alicui.

2 Item, Supra distinct. 9. probata est coæternitas personarum æqualiter: & ibidem, quod si Pater est æternus, quod etiam Filius est æternus: ergo non debet specialiter referri ad Patrem.

3 Item, Coæternitas secundum modum intelligendi dicitur spatium non intersectum, ut dicit Isaac, quod est mensura extrinsecus adiacens esse duranti sine variatione & termino. Sic etiam dicit Dionysius, quod æternitas est antiquum & inuariabile & viuensale in metiendo: hoc autem æqualiter omnibus conuenit: ergo non specialiter attribuitur Patri.

4 Item, Si accipiamus secundum definitionem Boetij, quod æternitas est interminabilis vitæ possessio tota simul: iterum æqualiter conuenit tribus: ergo male attribuitur vni, scilicet Patri.

5 Item quaeritur de solutione quam ponunt quidam, quod significet essentialiam quæ communis est tribus: sed connotat notionem

Patris, & ideo attribuitur Patri. Et hoc volunt habere ex verbis Magistri infra, ubi dicit, quod eandem notionem dicit quam dicit ingenitus.

SED CONTRA: Quicquid dicit essentialiam & connotat notionem vnius personæ, propter hoc quod significat veramque, non potest dici de omnibus: sicut mittitur, & præcedit temporaliter, & huiusmodi: ergo si æternitas in intellectu suo claudit notionem Patris, non dicitur de aliis personis, quod sunt æternæ.

2 Item, Non possum dicere, quod Filius sit essentialia digna, & ingenitus: cum ergo tantum valeat æternitas, quantum essentialia & ingenitus, non potero dicere, quod Filius sit æternitas vel æternus.

SOLVTIO. Dicendum, quod æternitas non est proprium Patris, nec per se, nec per connotationem notionis suæ: sed est appropriatum, eo quod in sua ratione plus accedit ad Patris proprium quod est inaccessibilitas, quam ad proprium alterius personæ: & hoc sic patet: Æternitas est interminabilis vitæ possessio. Quod autem est interminabile, est principium non de principio: quod licet essentialiter conueniat omnibus personis, tamen secundum aliquam rationem principium habet Filius, & principium habet Spiritus sanctus: sed Pater secundum nullam modum: ergo ratio æternitatis plus accedit ad proprium Patris, quam alterius. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta. Errant enim qui dicunt, ipsam connotare notionem Patris: quia dicitur connotare illud quod claudit in suo intellectu cum principali significato: & per hunc modum non distinguuntur attributa personarum, ut dictum est.

ARTICVLVS VI.

ARTICVLVS VI.

Quare imago appropriatur Filio, & quare Filius dicatur species Patris?

Secundo quaeritur de imagine quæ appropriatur Filio: & quia supra distinct. 27. & 28. satis aperte ostensa est ratio, quare imago proprie conuenit Filio, ex illa etiam factis potest elici quare imago essentialiter dicitur, appropriatur eidem: quia scilicet rationem habet accidentem ad id quod proprium est Filio. Hic autem relinquuntur quaeritio de duabus definitionibus imaginis, quæ tanguntur in notula Hilarij, quæ assignatur hic in quibusdam libris: quarum prima hæc est. Imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens: sed species indifferens est: Patris: ergo imago est Patris: non ergo Filij, Filius enim est indifferens species Patris.

2 Item, Quid dicitur imaginatur? Si actum imitandi, sicut dicitur communiter: ergo imago est rei quam imitatur imago: hoc autem est prototypus, ut dicit Damasc. vel exemplar, ut dicitur communiter: Ergo videtur, quod proprium Patris debeat poni exemplar, & non æternitas in isto ternario quem ponit Hilarius: quia aliter non responderet sibi.

3 Item, Quare Filius dicitur species? Species enim aut sumitur ut in logicis, aut sicut in naturalibus, aut sicut in spiritualibus. Si primo modo, tunc species est prædicatum de pluribus differentibus numero: & hoc non conuenit Filio. Si autem secundo modo: tunc species est forma dans esse & rationem: & hoc iterum Filio non conuenit. Si tertio modo: tunc Filius esset ratio secundum quam formaliter cognosceret Pater: & sic esset sapiens sapientia genita: quod iterum falsum est, ut probabitur in sequenti distinctione. Si dicas, quod vocatur hic species speciositas, ut videtur dicere Augusti. in litera. Contra: Speciositas imaginis est potius à superlimitatis imagini, ut est venustas coloris in commensuratione partium in membris & colore, quam in ipsa imaginis figura: cum igitur ista sint bonitatis & gratiæ quæ imagini spirituali superinducuntur à Spiritu sancto, videtur, quod speciositas magis conuenit Spiritui sancto, quam Filio.

4 Præterea, Totum quod ponitur in distinctione ista, conuenit Spiritui sancto: est enim Spiritus sanctus indifferens species Patris & Filij: ergo est imago, & sibi species debet appropriari.

VERUM QUÆRITUR de secunda definitione: Imago est rei ad rem coæquandam imaginata & indifferens similitudo. Cum enim imago quandoque sit minor, & quandoque maior, ut patet in statuis idolorum & sanctorum, non videtur esse rei ad rem coæquandam.

2 Præterea, Cum discretio sit in omnibus illis in quibus est imago & exemplar, non

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

enim sibi imago est, videtur quod male dicatur indifferens.

3 Item, Imago cum sit ad rem coæquandam, potius videtur esse æqualitas, quam similitudo.

VITÆ RIVS quaeritur, Quare ratione ei qui sic est imago, appropriatur species: non enim est speciositas nisi ex substantia: & ita videtur vna esse species trium, sicut vna est essentialia trium.

SOLVTIO. Dicendum, quod duæ definitiones quas tangit in litera, diuersificantur in eo quod vna est imaginis secundum quod est ab exemplari, sic enim habet indifferentem speciem cum illo: sicut cera cum figura sigillatæ hoc quod secundum impressionem est à sigillo. Alia autem datur de imagine, secundum quod est ad exemplar in quod ducit: ducit enim in illud per hoc quod est imaginata & æquata sibi similitudo.

AD PRIMUM autem dicendum, quod cum dicitur, imago est eius rei, &c. constructur ly imago cum ly eius rei, in habitudine efficientis & termini simul: quia imago est ab illa re, & ad illam demonstrandam: & ideo non sequitur, quod sit illa res: quia non est ibi constructio in habitudine subiecti ad formam: sicut cum dicitur, imago statue vel aris.

AD ALIUD dicendum, quod ly imaginatur, dicit actum imitandi: & tamen Patri non attribuitur ratio exemplaris, quia non conuenit: sed ratio principij ad imaginem. Imago enim non necessario fit ab exemplari primo efficienter, sicut idolum Petri vel Esculapij fit ab artifice: sed imago in diuinis est ab eo cuius est imago, sicut à principio: & quia ratio principij non importatur in exemplari, sed in æternitate, ut prius habitum est: ideo attribuitur Patri æternitas. Si autem obijciatur, quod ratio principij etiam diminuta est: quia non importat imitationem: sicut exemplar dicens imitationem, non dicit principium: & ita neutrum conuenit Patri per comparisonem ad imaginem. Dicendum, quod non est verum: ratio enim principij importatur per æternitatem, & modus principiandi per imaginem, eo quod imago non habet absolutam intellectum, sed respectuum: & ideo ex imagine intelligitur exemplar, sed non intelligitur principium: ut ergo utramque intelligatur in Patre, exprimitur æternitas in Patre, & intelligitur exemplar in imagine.

AD ALIUD dicendum, quod species quæ appropriatur Filio (ut Augusti dicit) est idem quod speciositas: & secundum rationem conuenientiam non est nisi in Filio: & hoc propter rationem suæ emanationis quæ est generatio: quia ipse accipit speciem & formam Patris, ut formam naturæ & substantiæ. Spiritus autem sanctus accipit essentialiam procedendo quomodo donum, quod de sua ratione non dicit formam, & speciem eius à quo procedit: & ideo licet id quod est species, sit in tribus, tamen ratio speciei & speciositas dicit magis accessum & conuenientiam ad proprium Filij, quam alicuius alterius.

Q9 2

A B

Ad quæst. 1. **AD ALIUD** pater solutio per dicta. **AD ID** quod obiicitur de secunda diffinitione, dicendum quod in status pro tanto non est perfecta representatio, quod non est proportionata quantitas: hic autem diffinitur imago implens & representans perfecte id cuius est imago.

AD ALIUD dicendum, quod non intelligitur hic de indiscretionem personæ, sed potius de indiscretionem conuenientie in eo in quo est imago: si enim in illa conuenientia discerneretur, tunc disconueniret, & non esset imago.

AD ALIUD dicendum, quod imago dicitur qualitatem circa quantitatem dictam: & ideo potius dicitur similitudo, quam æqualitas, ut ratione eius quod est quantitas, æquet: & ratione eius quod ponit circa quantitatem, assimiliet.

Ad quæst. 2. **AD ID** quod ulterius queritur, Quare species Filio siue imagini attribuitur, iam in præhabitis solutum est.

ARTICVLVS VII.

Quare vsus attribuitur muneris siue Spiritui sancto?

Tertio queritur Quare vsus attribuitur muneris; vsus enim est quod in facultatem voluntatis assumitur, ad aliud referre: munus autem siue donum Spiritus sancti non refertur ad aliud: ergo videtur, quod non conuenit ei vsus. Si dicas, quod conuenit ei per effectum: quia bene facit uti cæteris donis: hoc nihil est: cum enim appropriatam Patris & Filij conueniat, eis ab æterno, non respondebit directe appropriatum Spiritus sancti, nisi etiam ab æterno conueniat.

2. Præterea, in litera dicit August. quod dilectio Patris & Filij, siue delectatio, vel

felicitas, siue beatitudo, vocata est vsus ab Hilario: hæc autem ab æterno conueniunt: ergo & vsus.

SOLVTIO Leue est hic soluere: quia uti dupliciter superius est diffinitum, scilicet ad uti viæ, & uti patriæ. Vti enim viæ est id quod in usum venerit, ad aliud referre quo fruendum est. Vti autem patriæ quod cadit in diffinitione frui, sicut supra dixit Augustinus, quod frui est utrumque gaudium, non adhuc (spei, sed iam rei: & secundum hoc vtuntur se Pater & Filius: & vsus in ratione ad amorem appropinquat & delectationem quæ est Spiritus sanctus: quia talem usum non facit nisi amor & delectatio. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VIII.

Utrum Filius bene dicatur ars Patris?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Quædam ars omnipotentis & sapientis Dei plena rationum omnium viuentium, &c.] Quicquid enim aliquis cognoscit, arte sua cognoscit: si ergo Filius est ars Patris, Pater cognoscit Filio.

2. Item, in litera dicit: Nouit omnia Deus quæ ipse fecit per artem ipsam: ergo Pater est sapiens Filio quem genuit, ut videtur.

SOLVTIO. Istæ rationes bene concluderent si ars & intellectus & sapientia proprie dicerentur de Filio, & non appropriate. Vnde verum est, quod Pater omnia cognoscit in arte sua & in intellectu suo: non tamen sequitur, quod cognoscat Filio: quia vna est ars trium, & vnus intellectus trium, sicut vna essentia trium: sed intellectus & ars & sapientia conuenientiam & accessum dicunt ad Filium, secundum quod ipse verbum, magis quam ad Patrem vel Spiritum sanctum: & ideo Filio plus quam aliis appropriatur.

Quod earundem personarum distinctionem notat Augustinus aliis verbis sine expressione trium personarum?

G Illud etiam sciri oportet, quod earundem trium personarum distinctionem August. ostendere volens sine expressione illarum trium proprietatum superius commemoratarum in 1. lib. de doctrina Christiana sic ait: In Patre est vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto vnitatis æqualitatisque concordia. Et hæc tria vnum omnia propter Patrem, æqualia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum sanctum. Itaque Pater & Filius & Spiritus sanctus & singulus quisque horum Deus est, & simul omnes vnus Deus: & singulus quisque horum plena substantia est, & simul omnes vna substantia: Pater nec Filius est, nec Spiritus sanctus: & Filius nec Pater est, nec Spiritus sanctus: Spiritus sanctus nec Pater, nec Filius: sed Pater tantum Pater, & Filius tantum Filius, & Spiritus sanctus tantum Spiritus sanctus. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maiestas, eadem potestas. In his verbis aperte insinuat personarum trium distinctio.

Quare

Quare Patri attribuitur unitas & Filio aequalitas?

Sed plurimos mouet, quod Patri attribuit unitatem, Filio aequalitatem. Cum enim unitas dicatur secundum substantiam, non tantum in Patre est, sed etiam in Filio & in Spiritu sancto: & aequalitas una est Patris & Filij & Spiritus sancti. Cur ergo Patri attribuitur unitas, & Filio aequalitas? Forte eadem ratione attribuitur Patri unitas secundum Augustinum, qua supra eidem eternitas secundum Hilarium: quia videlicet Pater ita est ut ab alio non sit: & quia Filium genuit unum secundum Deum, & Spiritus sanctus ab eo procedit unus cum eo Deus. Unitas ergo in Patre esse dicitur, quia nec est aliquid aliud a quo sit. Non enim ab alio est, nec ab eo aliquis vel aliquid est ab aeterno, quod unum cum eo non est: Filius enim & Spiritus sanctus unum sunt cum Patre. Unde veritas ait; Ego & Pater unum sumus:

ARTICVLVS IX.

Quare Patri attribuitur unitas?

Deinde quaeritur de hoc quod dicit in tertia parte *ibid.* [illud etiam sciri oportet, earundem, &c.] Et quaeruntur tria, quorum primum est, Quare Patri attribuitur unitas? Secundum, Quare Filio aequalitas? Tertium, Quare Spiritui sancto aequalitatis & unitatis connectio?

Ad primum proceditur sic: Innuit enim Dionysius in lib. de di. no. cap. 13. unum dici sex modis. Dicit enim sic de vno. Unum est omnium inegressibiliter causa: nihil enim existentium est non participans vno. Et per hoc innuit unum quod est principium entium, & conuertitur cum ente, secundum quod dicitur, quod unum & ens sunt principia transcendentia omne genus. Et subiungit iterum de unitate dicens, Omnis numerus unitate participat: & per hoc videtur innuere unitatem quae est principium numeri, quia unitas est potentia omnis numerus. Deinde per ordinem ponit quatuor modos alios, sic dicens: Neque enim est multitudo non participans vno: sed ea quae sunt multa partibus, sunt unum toto: & quae sunt multa accidentibus, sunt unum subiecto: & quae sunt multa numero & virtutibus, sunt unum specie: & quae sunt multa speciebus, sunt unum genere. His ergo sex modis dicitur unum: ita quod vnus aliquo modo semper dicitur forma. Alium modum septimum ponit vnus qui est secundum causam efficientem, sic dicens: Quae sunt multa processibus, sunt unum principio. Alium iterum, scilicet octauum ponit modum secundum vniuersalem omnium causam, sic dicens, Non est quod omnium est causa vnus multorum vnus: sed ante omne vnus & multitudinem, & omne vnus & multitudinem determinans. Ad hos ergo modos reducuntur modi vnus: ita quod sex accipiuntur a forma, & duo a causa efficiente in genere vel vniuersali, quae est

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

causa prima. Constat autem, quod unitas non conuenit Deo nisi ultimo modo. Cum igitur ille modus conueniat aequaliter tribus personis, non dicit specialiter appropriatum Patris.

PRAETEREA vterius quaeritur de diuisione Dionysij, Quare non ponit unum penes materiam, sicut ipse ponit penes efficientem & formam?

Item, Efficiens non causat unum, nec multum in re: quia ipse est extra rem: ergo videtur, quod penes efficientem nihil dicitur unum.

Item, Philosophus ponit unum perfectum: & hoc non tangit hic.

Item, Ponitur unum per accidens tribus modis, scilicet accidens & subiectum: vel duo accidentia in subiecto, sicut grammaticum & album in Sorte sunt unum: vel duo accidentia in accidente tertio, sicut musica & album in veniente sunt unum: & hoc non tangitur hic.

SOLVTIO. Dicendum, quod de vno & unitate non est hic intentio principalis: sed quantum hic sufficit ad intelligendum, quare unitas attribuitur Patri, notandum quod unitas de se habet tria, quando proprie accipitur, scilicet indiuisibilitatem, & priuationem, & rationem principij. Est enim unitas & indiuisibilis, & est prima, & est principium numeri: & in his tribus notiones Patris vicinatur ei: quia duplex est diuisio, scilicet in se, & ex alio exire per diuisionem: in se, sicut quantum diuiditur: exire ab alio per diuisionem, sicut causam diuiditur a causa: & secundum rationem approximandi Patri non conuenit in se diuidi, nec alicui personae: sed quodammodo Filius & Spiritus sanctus exeunt a Patre, non per diuisionem, sed per distinctionem. Pater autem non est ex alio: & ideo per hoc quod non est de principio, ponit conuenientiam ad rationem vnus. Item, Unitas est prima: & primam est ante quod nihil: & ideo attribuitur Patri gratia innascibilitatis.

Q9 3 Item;

Item, Vnitas est principium faciens numerum ex sua substantia iterata: & per hoc competit Patri gratia authoritatis generandi & spirandi, qui de substantia sua non iterata, sed eadem manente, producit Filium & Spiritum sanctum: & per hoc patet, quod iuxta secundum modum sumitur vnitas quæ appropriatur Patri. Potest etiam sumi iuxta primum modum: quia principium non de principio est, in quo omnia vniuntur quæ egressiuntur ex ipso: sicut est Pater, ut probatur in nota quæ hic ponitur, & incipit: Siquis innascibilem. Et per hoc patet solutio omnium quæ obiecta sunt de hoc quod Patri non debet attribui vnitas.

Ad quæst.

AD ID quod queritur de diuisione Dionysij, dicendum quod optima est: quia ipse specialem tractatum in eodem capitulo facit de perfecto: tamen potest reduci ad vnum tertio modo dictum, quod est vnum toto: quia dicit Philosophus, Totum & perfectum idem dico. Omne autem vnum per accidens reducitur ad vnum subiecto, non enim est accidens accidenti nisi subiecto: & licet materiter possit variari hoc multis modis, tamen omnes reducuntur ad vnum subiecto. Similiter vnum continuate reducitur ad vnum toto: quia vtrumque illorum multitudinem habet in potentia diuisionis partium.

Quod autem obicitur de causis, dicendum quod licet res non sit vna, vel multa ex causa efficiente: dico tamen, quod prima multitudo causatur à distinctione causæ efficientis & effectus: & ideo etiam in aliquibus non potest inueniri numerus, nisi per distinctionem causæ & causati, sicut in intelligentiis secundum eos qui ponunt intelligentias substantias separatas, & vnam sub alia secundum ordines motuum sperarum. Vel dicatur, quod est causa efficiens ut efficiens tantum, & est causa efficiens cum ratione exemplaris: & illa secunda aliquando est in qua vniuntur ea quæ sunt vnus exemplaris: sed hoc non est intentio Dionysij, sed primum: quia vnitas principij secundum cum minor est quam vnitas generis.

Si autem queritur, Penes quid accipitur diuisio? potest dici, quod vnum dicitur simpliciter, & secundum quid: & si dicitur secundum quid, quod tunc erit vnum per id quod est extra vnum: & hoc est causa efficiens in genere, vel vniuersalis: & sic accipiuntur duo modi, scilicet octauus, & septimus. Si autem dicitur simpliciter vnum: aut per se, aut per accidens. Si per accidens: tunc est quartus modus. Si autem dicitur per se: aut à forma quæ dat esse, aut à forma quæ est vnitas ipsa. Et si à forma quæ est ipsa vnitas secundum quod denominatiue prædicatur de numero, sic est modus secundus. Si autem à forma quæ dat esse: aut illa accipitur ut principium, aut ut determinans & distinguens in hoc ens vel illud. Si primo modo: tunc est vnum conuersum cum ente: & sic est modus primus. Si secundo modo: aut dat esse naturæ: & sic est modus tertius: quia in illo comparatur forma totius ad partes materiales, quibus datur esse secundum naturam

ab ipsa forma. Aut ut dat esse rationis: & hoc aut est totum esse, & sic est vnum specie: aut est ut pars esse, & sic est vnum genere.

Si autem queritur, Quare Dionysius cum tangit vnum specie, dicit quod sunt multi in Deo numero, aut virtute? multitudo enim cuius vnitas est species, non est differens virtute tantum, sed numero, ut videtur: quod patet etiam per speciei diffinitionem quam dat Porphyrius, quod species est, quod prædicatur de pluribus differentibus solo numero. Dicendum, quod magis simpliciter & absolute causatur à materia diuisione, ut supra diximus: sed multitudo in substantiis separatis & Angelis est per numerum eius quod est, & numerus illius cognoscitur distinctione virtutum. Cum igitur in tria diuidantur supercaelestes essentia, scilicet in substantiam, & virtutem, & operationem, cognoscimus nos numerum per operationem & virtutem in alia proportionem potestatis habentem ad substantiam in illo & in illo Angelo: & ideo ponit multitudinem virtutis cum multitudine materiali. Vtrum autem Angeli differant specie, vel non, alia est quæstio.

AD HOC quod obicitur de causa materiali & finali, dicendum quod finalis est consequens rem perfectam: & ideo vnum non accipitur ab ipsa. In materiali autem vnum & multum est in potentia. Cum igitur vnum sequatur esse, sequitur formam ut dantem esse, & efficientem ut facientem esse.

ARTICVLVS X.

Quare equalitas attribuitur Filio, & etiam similitudo?

Secundo queritur, Quare equalitas attribuitur Filio, cum supra determinatum sit, quod conuenit equaliter tribus?

2. Item. Si ego sum equalis tibi, bene sequitur, quod tu etiam es equalis mihi: ergo à simili Filius est equalis Patri, & Pater est equalis Filio.

3. Forte dices, sicut communiter dicitur, quod ratio equalitatis incipit in secundo, & non in primo: quia omnis proportio & comparatio præponit sibi id ad quod est proportio & comparatio: & ideo cum Pater sit non ab alio, non excedit ratio equalitatis ad rationem proprii Patris. Contra, quia secundum hoc & Spiritui sancto approprianda est equalitas, sicut Filio.

4. Præterea, falsum videris dicere, in geometricis enim sæpe facis demonstrationes supponentes, quod idem angulus est equalis sibi: ergo equalitas videtur esse in vno.

3. Præterea, cum similitudo etiam incipiat in secundo, præponendo sibi eum cui est similis, quare non appropriatur Filio similitudo sicut equalitas.

SOLVITIO. Dicendum, quod equalitas attribuitur Filio gratia imaginis, ad cuius notionem accedit propinqua ratio equalitatis: sequitur enim, si est imago, quod est equalis, & non conuertitur.

AD

AD PRIMUM ergo dicendum, quod communis equalitas determinata est supra, ratione eius in quo est equalitas: & hæc est indifferens essentia, & sic attribuitur tribus equaliter. Si autem consideretur ratio nominis, vicinies se habet ad imaginem, quam ad alterum.

AD ALIUD dicendum, quod hoc sequitur gratia eius in quo est equalitas, quod inest mihi, & tibi: sed tamen ratio equalitatis incipit in eo in quo equalitas est facta, non in illo in quo est primo tanta quantitas: & ideo cum Filius indifferentem quantitatem virtutalem habeat à Patre, Pater autem non ab alio, vicinies se habet equalitas ad Filium, quam ad Patrem.

AD ALIUD dicendum, quod solutio est bona. Ad id quod contra obicitur, dicendum quod Spiritus sanctus est quidem equalis: sed hic rationem equalitatis non habet à ratione emanationis: quia nomine doni non necessario significatur aliquid æquale donatori, sicut nomine imaginis & filij significatur æquale per naturam.

AD ALIUD dicendum, quod angulus vni ut vni non accidit equalitas, sed potius ut refertur ad diuersos quibus intelligitur addi, vel subtrahi: & gratia illorum diuersorum dicitur æquale addi, vel subtrahi.

AD VLTIMUM dicendum, quod similitudo diminute dicit conuenientiam. Quantumcunque enim conueniat cum altero, simile erit: sed non æquale erit, nisi con-

ueniat in tanta quantitate virtutis: & per consequens oportet conuenire in tota essentia.

ARTICVLVS XI.

Vtrum Spiritui sancto debeat attribui vnitas & equalitatis concordia sine connexion?

DEINDE queritur de hoc quod attribuitur Spiritui sancto equalitatis & vnitas concordia vel connectio. Nexus enim est inter nexa: Spiritus autem sanctus secundum ordinem nature est ex Patre & Filio: & ideo in nominando exprimitur.

SOLVITIO. Sicut supra patuit, Spiritus sanctus est nexus procedens à Patre & Filio, per hoc quod est amor vtriusque, id est, ab utroque: non enim amor procedit tantum ab amante, sed etiam vnit amantem cum amato: & gratia illius vnionis dicitur nexus ab Augustino.

AD OBIECTVM contra, dicendum quod est nexus quasi vi vinciens, & ille potest super connexa, & est inter ea quæ connectit quasi medium: sed nexus quo Spiritus sanctus dicitur nexus, non vi sed dulcedine quæ emanat ab amantibus, dulciter nectit: & ideo per ordinem nature est ab utroque connexorum: & in nominatione personarum ab Ecclesia exprimitur post vtrumque.

Quare Pater & Filius dicantur esse vnum vel vnus Deus, sed non vnus quia res eiusdem nature recte possunt dici vnum simpliciter esse, & cum adiectione: res vero diuersa nature non possunt dici vnum, nisi dicatur quid vnum.

HEC dici oportet, quod Pater & Filius & Spiritus sanctus recte dicuntur esse vnum, & vnus Deus, sed non vnus. Res enim duæ vel plures recte possunt dici vnum esse, si sint vnus essentia, & earum vna sit natura: vnus autem vel vna non potest dici de diuersis rebus, nisi addatur quid vnus vel vna: quo addito, recte potest dici de rebus & vnus & diuersæ substantia. Vnde Augustinus in 6. lib. de Trinitate sic ait: Nescio vtrum inueniatur in scripturis dictum, vnum sunt, quorum est diuersa natura. Si autem & aliqua plura sunt eiusdem nature & diuersa sentiant, non sunt vnum in quantum diuersa sentiunt. Cum ergo sic dicitur vnum, ut non addatur quid vnum, & plura vnum dicuntur eadem nature atque essentia: non dissidens neque dissentiens significatur. Vnde Paulus & Apollo, qui & ambo homines erant, & idem sentiebant, vnum esse dicuntur, cum dicitur: Et qui plantat & qui rigat vnum sunt. Cum vero additur quid vnum, potest significari aliquid ex pluribus vnum factum, quamuis diuersa nature: sicut anima & corpus non possunt vtrique dici vnum, quid enim tam diuersum? nisi addatur vel subintelligatur quid vnum, scilicet vnus homo. Vnde Apostolus, Qui adhaeret, inquit, Domino, spiritus vnus est. Non dixit, vnus est vel vnum sunt, sed addidit

Q9 4

didit

didit spiritus. Diuersi sunt enim natura spiritus hominis & spiritus Dei: sed in hærendo fit spiritus hominis vnus spiritus cum Deo, quia particeps fit veritatis & beatitudinis illius. Si ergo de his quæ diuersæ substantiæ sunt, rectè dicitur quòd sint vnus spiritus: quanto magis qui vnus substantiæ sunt, rectè dicuntur vnus Deus esse. Pater ergo & Filius vnum sunt, vtique secundum vnitatem essentiæ, & vnus Deus: in quo & Ariana hæresis damnatur quæ Patrem & Filium & Spiritum sanctum (vt ait Aug. in lib. de hæresi) non vult esse vnus eiusdemque substantiæ atque naturæ, vel vt expressius dicatur, essentiæ: quæ Græce dicitur vsia: sed Filium esse creaturam. Necnon & Sabelliana, quæ (vt ait August. in eodem libro) dicebat Christum eundem ipsum & Patrem & Spiritum sanctum esse: vt esset Trinitas nominum sine subsistentia personarum. Vtraque pestem (vt ait August. super Ioannem) elidit veritas dicens, Ego & Pater vnum sumus. Vtrumque audi & aduerte, & vnum, & sumus: & à charybdi & scylla liberaberis. Quod enim dixit vnum, liberat te ab Arrio: quod dixit sumus, liberat à Sabellio. Si vnum, ergo non diuersum: si sumus, ergo Pater & Filius. Sumus enim non diceret de vno: nec vnum de diuerso. Erubescant ergo Sabelliani, qui dicunt ipsum esse Patrem qui est Filius, confundentes personas: qui & dicti sunt Patripassiani: quia dicunt Patrem fuisse passum. Ariani vero dicunt aliud Patrem esse, aliud Filium, non vnā substantiam, sed duas: Patrem maiorem, Filium minorem. Noli hoc dicere tu Catholice. In medio ergo nauiga, vtrumque periculosum litus deuita: & dic, Pater pater est, & Filius filius est. Alius Pater, alius Filius: sed non aliud, imo hoc ipsum, quia vnus Deus. Ecce responsum est quare vnitas in Patre esse dicatur, cum tres illi vnum sint.

Quare dicitur esse æqualitas in Filio, cum sit vna æqualitas trium?

K Vnc videamus, quare æqualitas dicatur esse in Filio, cum vna & summa æqualitas sit trium. Hoc ideo forte dictum est: quia Filius genitus est à Patre æqualis gignenti, & dono quod ab vtroque procedit: & ideo illa tria dicuntur esse æqualia propter Filium. Filius enim habet à Patre, vt sit ei æqualis & Spiritui sancto: & Spiritus S. ab vtroque habet, vt sit æqualis vtrique. Hoc autem sine assertionis supercilio & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire, quam aliquid aliis influere.

Quare in Spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia vel connexio?

L Quod autem in Spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia, & per eum omnia connexa, facilius est intelligentia nobis præmissa ad mentem reuocantibus. Supra enim secundum auctoritates Sanctorum dictum est, quòd Spiritus sanctus amor est quo Pater diligit Filium, & Filius Patrem. Rectè ergo Spiritus sanctus dicitur connexio vel concordia Patris & Filij, & per eum omnia connexa. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. Communio quædam consubstantialis Patris & Filij est, amborum Spiritus sanctus. Idem in 7. lib. de Trinitate, Spiritus sanctus est summa charitas, vtrumque coniungens, nosque subiungens.

ARTICVLVS XII.

An Pater & Filius dici possunt vnus?

Deinde queritur de hoc quod dicit in li-
tera ibi [Hic dici oportet, quod Pater
& Filius recte dicuntur vnum, &c.] Vide-
tur enim, quod vnus absolute debeant dici:
quia vnus est vnum. essentialo, cum omne
vnum sit a forma: ergo Pater & Filius sunt
vnus, sicut vna natura.

2 Item, Cum dico, vnus Deus, si vnum
notat distinctionem, vt dicit Magister: tunc
trahet hunc terminum, Deus, ad standum pro
persona: & tunc erit pro qualibet persona
locutio falsa: ergo videtur, quod Pater &
Filius non sunt vnus Deus.

3 Item, Plus differunt hoc album & hoc
musicum in Sorte, quam Pater & Filius. Pro-
batio. Differunt enim per albedinem & mu-
sicam, quae sunt entia absoluta: licet con-
ueniant in subiecto. Pater autem & Filius non
distinguntur per aliquid absolutum: ergo
cum possum dicere, hoc album & hoc musi-
cum, Sorte demonstrato, est vnus, ita quod
vnus substantiatur, videtur quod multo ma-
gis possim dicere, Pater & Filius sunt vnus: &
hoc negat in litera.

Solutio

Solutio. Dicendum, quod non po-
test dici, Pater & Filius sunt vnus: & ratio
saepe dicta est, quia vnus in masculino signat
ens formatum, quod conuenit rationi perso-
nae: in neutro autem ens informe, quod con-
uenit essentiae: & ideo nec adiectiue nec sub-
stantiue potest dici, Pater & Filius sunt vnus:
& per hoc patet solutio ad primum.

Ad aliu dicens, quod duplici-
ter significatur distinctio, scilicet vt conce-
pta, & vt exercita: sicut Sophista dicunt de
negatione, cum dicitur nego, gas, signifi-
catur negatio vt concepta, quae non habet
actum negationis: & ideo propositio in qua
ponitur, est affirmatiua: vt cum dicitur, nego
mundum fuisse ab aeterno. Est autem negatio
significata vt exercita, quae habet negationis
actum, & ideo facit orationem negatiua,
quae significatur cum dicitur, ego non sum
asinus, nemo est leo, nullus homo est lapis,
& huiusmodi. Similiter in diuinis quaedam
nomina significant distinctionem implicite,
vt termini numerales: quaedam autem vt conce-
ptam, sicut distinctum, relatura, & huius-
modi: quaedam autem vt exercitam: vt cum
dicitur generans, vel genitus, & huiusmo-
di. Et illa sola trahunt hunc terminum, Deus,
& quosdam alios substantiam significantes ad
standum pro persona: & ideo non possumus
dicere, Pater est alius Deus quam Filius, vel
distinctus Deus a Filio: sed vnus Deus cum
Filio, & Deus generans Deum Filium: cum
enim alius & distinctus non significant nisi
conceptum distinctionis, conceptum illum
ponent circa formam significatam in hoc no-
mine, Deus: & ideo falsificatur locutio.

ARTICVLVS XIII.

An Paulus & Apollo, & qui plantat & qui rigat, possunt dici vnum?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Pau-
lus & Apollo, quia ambo homines
erant, & idem sentiebant, &c.] Non enim
videtur sufficere ad hoc quod dicatur vnum,
quia homines sunt, & vnus subiiciunt: quia
talis vnitas simpliciter relinquit pluralitatem:
ergo non dicuntur simpliciter vnum. Item,
Si dicas, quod vniantur in indiuisibili spi-
ritu: hoc nihil est: quia hoc facit esse vnum
Spiritus, vt dicit in litera, & non absolute
est vnum. Hic autem dicitur simpliciter, quod
qui plantat & qui rigat, vnum sunt.

2 Praeterea, Videtur esse conuenientia
etiam in placencia mali: nunquid a tali pla-
centia possumus illos dicere vnum? Constat,
quod non: ergo nec hic Paulus & Apollo
sunt vnum.

3 Item, Quandoque dissentiant boni in-
ter se, & vterque bene & meritorie moue-
tur: ergo videtur, quod non a consensu pos-
sint dici vnum.

Solutio. Dicendum, quod Paulus & Apollo
& Apollo dicuntur vnus in natura, natura
quodammodo lumptra, & non simpliciter.
Est enim natura ex qua pullulat pullulans
primum, & sic fides in primis fundatoribus
Ecclesiae, fuit in ratione naturae: & est adhuc
in predicantibus fidem, vt natura talis: &
in illa natura vniti erant Paulus & Apollo: &
iste intellectus accipitur ex Glossa ibidem:
quia vult, quod fuerint vnum natura in plan-
tando & rigando: & bene concedo, quod
illa solutio nulla est, quae dicit illa esse vnum
quae vniantur in indiuisibili primo per con-
sensum & amorem: non enim sunt vnum ni-
si quid addatur, scilicet vnum, sicut spiri-
tus vnus, vel cor vnum, & anima vna, &
huiusmodi.

Ad aliu autem quod queritur, Vtrum
consentientes in aliquo, possint dici vnum,
vel aliquid vnum, vt spiritus, vel cor, &
huiusmodi? Dicendum, quod non. Con-
sensus enim illorum in eo est quod non vnit
in aliquo, sed potius diuiditur secundum
quod habetur ab illis.

Ad aliu dicens, quod bene pos-
sunt Sancti dissentire in voluto, sed in forma
& sine volendi non dissentiant: quia quili-
bet vult hoc quod vult ex charitate, & pro-
pter Deum, etiam si diuersa volint interdum,
sicut & Angeli in caelo.

ARTICVLVS XIV.

Vtrum possit duobus innascibilibus, se-
queretur duos esse Deos? & an Filius
caput omnium est: & caput Christi
Deus? & an vniuersa creatura refe-
rantur ad Deum?

Deinde queritur de notulis hic ab Hila-
rio positus: & primo de illa [Si quis in-
nascibilem,

nascibilem, &c.] Hæc enim inducitur ad hoc quod per eam probatur, quod innascibili proprie convenit unum esse. Quod autem dicit, quod positus duobus innascibilibus, sequitur duos deos esse; videtur non sequi: quia relationes non distinguunt essentiam, sed personas tantum: cum autem dicuntur duo dii, hoc esset per divisionem essentia.

2 Item, innascibilitas est negatio potius quam affirmatio, ut supra habitum est in 28. distinct. ergo ex multitudine illius non sequitur multitudo deorum.

Quæst. 1.

PRÆTEREA queritur de hoc quod dicit in hac eadem nota, quod caput omnium est Filius, & caput Christi Deus: aut enim cum dicitur caput omnium Filius, intelligitur caput per naturam conformitatem, aut per deitatem. Si primo modo: tunc Filius non est caput omnium.

2 Præterea. Tunc caput acciperetur æquivoce in verbo sequenti: quia per humanitatem Christus est caput omnium hominum, vel ad minus in humanitate: & hoc modo dicitur caput non est Deus Pater. Si autem intelligitur per deitatem, hoc modo Pater non videtur esse caput Filij: quia non est maior ipso: caput autem dicitur rationem altitudinis & gradus. Si dicas, quod non dicitur gradum, sed principium. Contra hoc est quod habetur in littera in fine eiusdem notula, ubi dicit, quod ad unum Deum omnia hoc gradu & hac confessione referuntur.

Quæst. 2.

ULTERIUS queritur adhuc de hoc quod dicit in eadem nota. Sic enim ad unum intabilem, omnium initium per Filium universa referimus. Videtur enim, quod immediata relatio creaturae sit in duos, scilicet Filium, & Spiritum sanctum: quia illi ambo missi sunt ad reducendam rationalem creaturam, & sic immediata relatio duorum est in unum: ergo non salvatur ordo naturæ: quia in nullo ordine duo ex æquo referuntur ad unum: quia contingeret, quod illa duo in se non haberent ordinem: & hoc esse non potest in aliquo in quo ponitur ordo naturæ.

Solutio.

SOLUTIO. Dicendum, quod Hilarius subtiliter & bene locutus est hic. Sicut enim supra diximus in omni ordine naturæ est ponere principium illius ordinis, ex quo alij, & ipse non ex alio, & ex quo alius qui ex alio, & qui ex alio ex quo nullus: quia aliter non statet ordo naturæ, & esset inordinata: & ideo si duo innascibiles ponerentur, essent duo qui non ab alio ex quibus alij. Cum igitur illi non distinguantur in pro-

prietatibus, cum uterque esset principium non de principio, oporteret quod differrent per essentiam, & sic essent duo dii: & hæc est intentio Hilarij.

DICENDUM ergo ad primū, quod notionem non dividunt: sed ordo naturæ exigeret hoc, ut iam patuit. Per hoc etiā patet solutio ad sequens.

Ad quæst.

AD ID quod ulterius queritur, dicendum quod caput accipitur secundum deitatem utrobique, & non dicitur gradum in Patre respectu Filij, sed principium tantum: sed ponit principium & gradum respectu naturæ: & hunc gradum intelligit Hilarij.

Ad quæst. 2.

AD ID quod ulterius queritur, dicendum meo iudicio, quod non est immediata relatio duorum in unum secundum ordinem naturæ, & ideo constat errare Græcos: unde Spiritus missus convertit in se & in Filium, & Filius in se & in Patrem: & ibi cessat relatio ad alium. Sed tamen una conversio est in tres, secundum quod primum sumitur in ordine essentiarum: & sic non loquitur Hilarij, sed communiter secundum quod fit conversio tam in essentiam primam, quam in relationem personarum adinvicem. Persona enim quæ est ab alia, refert in eam per naturæ ordinem quod habet ab ea. Alia notula Hilarij incipit infra, Minus forte expresse videtur, &c. & illa deberet cadere in principio istius distinctionis in qua agitur de similibus & æqualibus. Est autem intentio Hilarij loqui contra hereticos Sabellianos; qui etiam Patripassiani dicuntur, quia Patrem in Filio passum fuisse dicunt: & dicit, quod Simeus primo dixerat, quod tres persone tres erant per substantiam, & per consonantiam unum: & ideo Ariani dixerunt tres substantias, & non esse unum ens nisi in consonantia voluntatis: & dicit, quod hoc non fuit intentionis Patrum ut astruerent hæresim, sed excluderent errorem Sabellij, qui numero notionum cludit, id est, falsificat numerum personarum, dicens eundem in substantia & persona esse Patrem cum velle, & cum velle Filium, & cum velle Spiritum sanctum. Unde intendunt, quod acciperetur substantia ab actu substansi pro substantia & persona: & consonantia non diceret tantum conformitatem voluntatum, sed unitatem essentia & connexionem, quæ est Spiritus sanctus: & ideo consonantia quæ importat utrumque, convenientius dicebatur, quam unitas essentia, quæ tantum alterum importabat. In aliis autem littera est manifesta per se.

DIS TIN

DISTINCTIO XXXII.

Utrum Pater vel Filius Spiritu sancto diligat, cum diligere idem Deo sit quod esse.

IC oritur questio ex prædictis deducta. Dicitur enim supra atque Sanctorum auctoritatibus ostensum, quod Spiritus sanctus est communio Patris & Filij, & amor quo Pater & Filius se invicem diligunt. Ideo queritur, Utrum Pater vel Filius per Spiritum sanctum diligat. Quod utriusque videtur oportere dicitur esse, quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat. Sed è contra, si Pater vel Filius dicatur diligere per Spiritum sanctum, videtur esse per Spiritum sanctum: quia non est aliud Deo esse, & aliud diligere, sed idem: quia ut ait August. in 15. lib. de Trin. Quicquid secundum qualitates in illa simplici natura dici videtur, secundum essentiam est intelligendum, ut bonus, magnus, immortalis, sapiens, diligens, & huiusmodi. Ideoque si Pater vel Filius diligit per Spiritum sanctum, per ipsum Spiritum esse videtur: neque tantum essentia sua diligit, sed etiam dono.

A
Mouet & soluit dubitationem orationem ex appropriatione qua Spiritus sanctus appropriatur concordia in fine præcedentis dist. ibi. Quod autem in Spiritu sancto.

Cap. 5.

Hæc questio insolubilis est, humanum superans sensum: in qua auctoritates sibi occurrunt.

Hic questioni, cum multitudinem nimiam profunditatis contineat, hic solum respondemus, quod Augustinus significare videtur, scilicet quod Pater & Filius se diligant, & unitatem seruent non solum essentia sua, sed suo dono proprio: quod licet supra positum sit, iterare tamen non piget, quia sic expedit. Ait ergo August. in 6. lib. de Trinit. ita: Manifestum est, quod non aliquis duorum est quo uterque coniungitur, quo genitus gignente diligatur, genitoremque suum diligit, sintque non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantes unitatem pacis. Ecce hic dicit, quod essentia sua & dono suo seruant unitatem. Idem in 15. lib. de Trin. ait, In illa Trinitate quis audeat dicere Patrem nec se, nec Filium, nec Spiritum sanctum diligere, nisi per Spiritum sanctum. Hoc aperte ostendit Patrem non tantum per Spiritum sanctum diligere: non autem simpliciter dicit Patrem non diligere per Spiritum sanctum.

B

Cap. 5.

Cap. 7.

DIVISIO TEXTVS.

IC oritur questio ex prædictis deducta, &c.] Habito in præcedenti tractatu de proprietatibus, agitur hic de comparatione personarum adinvicem secundum proprietates illas,

& de comparatione proprietatum ad personas & essentiam: & ideo dividitur in partes duas; in quarum prima ostenditur comparatio personarum adinvicem secundum illas proprietates. In secunda autem queritur, qualiter proprietates se habeant ad personas, & ad essentiam: & hæc incipit in sequenti distinctione ibi [Post prædicta interius considerata] Distinctio autem ista dividitur in quatuor

quatuor partes: quia enim in præhabitis dictum est, quod spiritus est connexio Patris & Filij, ideo queritur hic in prima parte, utrum Pater & Filius diligant se Spiritu sancto, vel per Spiritum. Quia autem hoc conceditur, videtur à simili esse concedendum, quod Pater sapit sapientia genita: & ideo in secunda parte queritur de hoc *ibi* [Præterea diligenter inuestigari oportet] Quia vero hoc non conceditur, ideo in tertia queritur, utrum vna tantum sapientia sit in diuinis vel plures: *ibi* [Post hæc querri solet à quibusdam, utrum vna tantum, &c.] In quarta autem reuertitur ad questionem primam, ostendens eam insolubilem esse *ibi* [Præterea diligenter notandum est] Ex his patet sententia.

ARTICVLVS I.

An ista sunt vera, Pater diligit Filium Spiritu sancto, & Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto?

Incidit autem questio de hac locutione, Pater diligit Filium Spiritu sancto, vel Pater & Filius diligant se Spiritu sancto: quæ licet supra distinctio. 10. disputata sit, tamen propter diuersitatem opinionum, hic tangenda est aliter quam supra. Videtur autem esse vera: quia in quadam epistola ad beatum Bernardum ita dicit Hugo de sancto Victore, Si Spiritus sanctus dicitur amor cordis tui, sicut Spiritus sanctus dicitur amor Patris & Filij, quis quæso posset negare te Spiritu sancto, hoc est, amore tuo diligere? Ergo à simili (sicut etiam idem intendit) Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, qui est amor eorum.

2 Item ibidem, Si recte diligere diceris amore qui de te procedit, cur Pater & Filius non recte dicantur diligere amore qui ab eis procedit? Ergo Pater & Filius diligunt Spiritu sancto. Vnde Magister Hugo subdit ibidem, Hæcine soluta est illa questio, quam insolubilem putant, quam insolubilem dicunt & scribant. Et videtur hoc dicere propter Auctorem istius libri in ultimo cap. istius distinctionis.

3 Item ibidem, Si Spiritus sanctus est amor vtriusque, cur non Pater dicitur Spiritu sancto, hoc est, suo amore diligere? cur etiam Filius non dicitur recte Spiritu sancto, hoc est, sua dilectione amare?

4 Item ibidem, Animus humanus amor non est, sed ab ipso amor procedit: & ideo seipso non diligit, sed amore qui à seipso procedit. Pater vero amor est, & Spiritus sanctus eius amor est: & ideo Pater diligit seipso, diligit & Spiritu sancto: diligit se ipso amore, diligit suo amore.

5 Ad hoc sunt etiam auctoritates Augustini hic, & supra distinctione 30. inductæ, & auctoritates Hiero. quæ supra dist. 10. in litera iacent.

6 Hoc etiam videtur per rationem: quia

omni amore aliquis diligit, & aliquid diligitur: sed Spiritus sanctus verissime est amor: ergo ipso aliquis diligit, & aliquid diligitur: non est autem amor, nisi Patris, & Filij: ergo Spiritu sancto diligunt Pater & Filius.

7 Item, Sicut Magister Hugo dicit, quare timetur ita concedi? Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto? Si propter hoc quod sequitur, quod sint Spiritu sancto: hoc non sequitur: quia nec in inferioribus, nec in aliqua natura, diligens esse, vel dilectionem accipit ab ipso amore quo diligit: sed potius diligendo amor ab ipso procedit, & esse à diligente accipit: ergo videtur, quod propriissime concedi debeat. Et si dicas, quod timetur propter simile: quia sequitur, quod esset sapiens sapientia genita: hoc nihil est: quia hoc constat, quod sapientia secundum modum intelligendi non procedit à sapientia, sed in sapientem à re de qua est sapientia: dilectio autem omnis à diligente procedit, sicut etiam supra dist. 10. est ostensum: ergo trepidatur timore, ubi non est timor, vt videtur.

8 Item, Spiritus sanctus est amor & dilectio non tantum proprie, vt dicit August. sed etiam appropriate. Accipiamus ergo secundum quod ipse est charitas vel amor proprie: quæro, si hæc charitas sit perfecta, vel non? Constat, quod sic: ergo elicit actum perfectissimum diligendi: non nisi in eo cuius est charitas: ergo Spiritus sanctus in Patre & Filio dilectionis actum elicit: sicut ergo tu diligis dilectione virtute, ita videtur, quod Pater & Filius diligunt dilectione quæ est Spiritus sanctus. Si forte dicas, quod duplex est charitas in diuinis, scilicet essentialis, & personalis. Essentialis facit diligere in Patre & Filio, personalis autem non. Contra: Non est imperfectior personalis, quam essentialis: cum igitur perfectio dilectionis sit in hoc quod elicit actum, potest personalis illum actum elicere, sicut essentialis, vt videtur.

9 Item, In imagine sicut notitia distinguitur à mente, ita amor ab vtraque: & tamen possum dicere, mens notitia quam gignit, nonit: & amore qui ab ea procedit, diligit: ergo videtur quod similiter debeat concedi in diuinis.

10 Item, Pater in verbo suo personali dicit Filium, & dicit omnia: vt dicit Ansel. ergo videtur, quod sicut verbo dicit omnia, ita possit concedi, Pater & Filius diligunt Spiritu sancto. Si forte dicas, quod cum dicitur, Pater dicit verbo suo omnia, ly verbum connotat effectum in creatura, ratione cuius ipsum potest esse principium dicendi: sed cum dicitur, Pater diligit, nihil connotatur: & ideo non potest apponi Spiritu sancto, quia notaretur autoritas & ratio principij respectu sui ipsius. Contra: Secundum hoc enim hæc est vera, Pater & Filius diligunt nos Spiritu sancto: & cum illud diligere sit esse, sicut & illud quo seinuicem diligunt, videtur sequi idem inconueniens ex illo & ex isto: ergo videtur, quod proprie

& ab æterno vera sit illa, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto.

Si forte hæc dicatur, quod vera est, sunt multæ rationes in oppositum, quarum vna est in litera, scilicet quod diligere est esse: si ergo diligit Spiritu sancto, ipse est, vel ipsi sunt Spiritu sancto: & hoc est absurdum.

2 Item, Diligere est velle bonum, & vnum est velle trium, & vnum bonum trium: ergo vna dilectio trium: illa autem non est à Spiritu sancto: ergo non potest dici, quod diligant se Spiritu sancto.

3 Item, Bonitas attribuitur Spiritui sancto: ergo cum Pater & Filius non sint boni bonitate Spiritus sancti, videtur quod à simili non diligunt etiam dilectione quæ est Spiritus sanctus.

4 Item, In nulla alia notione denominatur vna persona à proprietate alterius: cum autem dicitur, Pater & Filius diligunt, & c. ly diligunt determinat Patrem & Filium, cum sit notio Spiritus sancti: ergo videtur, quod falsum: necesse est ergo, quod stet essentialiter ly diligunt.

Solutio. Dicendam, quod hic sunt multæ opiniones, sicut colligitur ex scriptis Doctorum. Sunt quidam qui dicunt omnes huiusmodi locutiones esse falsas, & in suo simili retractatas. Vnde sicut Pater non est sapiens sapientia quam genuit, ita non diligit dilectione quæ ab ipso procedit. Secundi dicunt, quod est vera, sed non propria, & reducunt ad proprietatem: Pater & Filius diligunt, &c. id est, dilectione quæ est essentialiter dicta, sed appropriabilis est Spiritui sancto. Vnde ablatius, Spiritu sancto, secundum ipsos stat *ibi* vt proprium, ratione cuius sit appropriatio: sicut in propria est ista, Pater cognoscit Filio: quia cognoscit cognitione quæ appropriabilis est Filio.

Contra has duas opiniones obicitur sic, quod non tantum Augustinus, sed & alij Auctores non tantum ponunt hoc quod Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto: sed etiam multi Philosophi probant: & Augustinus rationem inducit quæ hic habetur in litera, & supra distinctione 10. Præterea, si secundum appropriationem conueniret tantum Spiritu sancto dilectio quæ se diligunt Pater & Filius, tunc non deberet remoueri à Patre & Filio: dicit autem hic, quod non aliquis duorum est dilectio quæ vterque coniungitur: & similiter, quod suo proprio domino seruant unitatem, sicut in vinculo pacis: ergo, quia istæ opiniones directe Sanctorum verbis contrariantur, ideo plures & doctiores istas opiniones non tenent.

Sunt autem tertij qui sequuntur Simonem Tornacensem, qui dicunt, quod est vera & propria: sed cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, ablatius construitur in designatione signi, vt sit sensus, Pater & Filius diligunt se: & huius signum est, quod vnus Spiritus ab eis communiter procedit. Contra hos autem iterum obicitur: Cum dicitur, isti duo amici diligunt se amore qui ab eis procedit, construitur ablatius amore formaliter, & in habitudine causæ

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

formalis: ergo à simili & hic cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, vel amore qui est Spiritus sanctus, construitur in habitudine causæ formalis.

Ad hoc autem illi dicunt, quod non est simile in inferioribus & in diuinis: quia in amore creato secundum intellectum duo sunt, scilicet quod amor est, & quod est forma voluntatis non per existens. Quantum ad primum procedit amor in amatum, & quoad hoc tenet similitudo. Quoad secundum habet habitudinem formæ ad amantem, & quoad hoc non habet similitudinem, quia Spiritus sanctus non informat Patrem & Filium: sed est persona in se & secundum se vna & distincta. Sic autem soluunt objectionem supra factam, scilicet quod omni amore aliquis diligit & aliquid diligitur: & si Spiritus sanctus est amor, quod Pater & Filius diligunt Spiritu sancto. Dicunt enim, quod intelligitur de amore qui est forma amantis, & amor procedens, sed non de amore distincto personaliter ab amante: vnde dicunt, quod Spiritu sancto Pater nihil diligit formaliter. Sic etiam soluunt ad aliud, scilicet quod charitas si sit perfecta, elicit actum diligendi in eo cuius dicitur esse charitas vel dilectio. Dicunt enim, quod hoc est verum de charitate quæ est perfecta vt forma, non de illa quæ est perfecta vt persona, hac enim non diligit Pater & Filius, nisi vt signo dilectionis, & non formaliter: & sic ergo pater qualiter saluatur opinio Tornacensis.

Sed quarta opinio est Antiodorensis, & concedit omnes illas objectiones, dicens quod ablatius construitur in habitudine causæ quasi formalis. Et contra illius opinionem sic obicitur: Omne quod est quasi forma, est quiescens in eo cuius est forma vel quasi forma, & non habet esse distinctum per seipsum: ergo si Spiritus sanctus ad Patrem & Filium diligentem, se habet quasi forma, ipse est quiescens vel quasi quiescens in Patre & Filio, & non habet esse distinctum per seipsum: hoc autem falsum & hæreticum est, quia Spiritus sanctus est persona distincta ens per seipsum.

2 Item, Si est quasi forma, tunc est quasi perfectio diligentis Patris & diligentis Filij: ergo diligendi actum Pater & Filius habent à Spiritu sancto: sicut actus consequens formam, habetur à forma cuius est ille actus: & hoc iterum impossibile est, cum nihil habeant à Spiritu sancto Pater & Filius.

3 Item, Forma secundum rationem est ante actum illum cuius ipsa est principium: ergo amor est ante diligere amore: sed hoc falsum est, quia diligendo procedit amor qui est Spiritus sanctus, sicut generando procedit Filius: ergo videtur impossibile, quod construat in habitudine causæ formalis.

Ad hoc autem, saluando illam opinionem, potest dici, quod est forma interior, & forma exterior. Interior sicut illa quæ confert esse si est substantialis, vel quæ confert bene esse vel aliquo modo esse si est accidentalis. Exterior autem duplex est, scilicet continens

R r tinent

tinens & terminans rem, vt locus & ad quam sit res vt paradigma sine exemplar. Et nullo illorum modorum dicitur ille ablatiuus con- trui in habituine quasi causæ formalis: sed est quasi forma quæ habet actum formæ, & cadit ab actu causæ: cum enim dico, causa formalis, dno dico, scilicet causalitatem, & hæc habet influentiam super illud quod est causatum: & dico insuper formam, & hæc habet multos actus, scilicet dare esse, dare rationem, terminare, vnire: & hoc ultimo actu Spiritus sanctus est quasi forma Patris & Filij, scilicet quia vnit Patrem & Filium, non effectiue (hoc enim impossibile est) sed sicut id in quo vniantur, & hoc importatur per ablatiuum. Et per hoc patet solutio ad omnia illa obiecta: quia illa accipiuntur ex parte formæ secundum quod actus habet alios, & secundum quod causa est, & non ab actu illo tantum qui est vnire in aliquo.

Sed sunt alij qui hæc omnia concedunt, & inducunt quintam opinionem, scilicet quod in veritate cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, construitur ablatiuus in ratione effectus, & non formæ, vel signi: & hæc videtur esse opinio Magistri Hugonis de sancto Victore in epistola de processione Spiritus sancti ad beatum Bern. vbi sic dicit, Quod Pater diligere dicitur Spiritu sancto: non sic intelligitur, quod Spiritus sanctus author & origo existat dilectionis quæ Pater est, & pro arbitrio amat quod amat: sed quod Pater eam dilectionem qua Filius diligitur, & Spiritus sanctus est, spiret & illius author & origo existat. Dicitur ergo Pater Spiritu sancto diligere, non quod per eum dilectionem habeat, sed quod exhibeat: non quod ab eo amorem accipiat, sed quod ipse impendat. Et inducit Magister Hugo hoc quod hic dicunt Hilarius & Augustinus, quod Pater operatur per Filium: non quod à Filio aliquid accipiat, sed quod author & origo sit potentia operantis in Filio.

Sed contra esse videtur, quod cum dicitur, Pater operatur per Filium, vel Filio, notatur effectus in creatura in quam transit opus: cum autem dicitur, Pater diligit Filium Spiritu sancto, vel è conuerso, non notatur aliquis effectus quo transeat dilectio, sed potius transire significatur in Filium, vel è conuerso in Patrem, cum dicitur Filius diligit Patrem Spiritu sancto. Sed ad hoc dicunt illi, qui tenent hanc opinionem, quod licet in hac locutione, Pater diligit Filium Spiritu sancto, ly Filium sit materia dilectionis in locutione, non tamen sic est in re, sed potius ly Filium sicut & ly Pater dicit substantiam vel personam à qua egreditur actus: & ideo in re ly Spiritu sancto est terminus illius actus: eo quod duplex sit communicabilitas superioris naturæ, vt supra dictum est, scilicet per generationem, & spirationem quæ importatur per dilectionem: & ideo sicut cum dicitur, Pater dicit verbo, notatur per verbo non ratio dicti ex parte dicendi, sed potius quasi effectus actus. Ita cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, notatur materia verbi quasi effectus

per ly Spiritu sancto.

Sed quia iste loquendi modus extraneissimus est, ideo puto, quod sicut supra distinct. 10. dictum est, quod ablatiuus construitur in habituine existentis de principio, quod habet actum quasi formæ in vniendo, & hæc opinio tunc sexta est, & complectitur duas, scilicet quartam, & quintam. Et est simile cum dicitur, Pater dicit omnia verbo: ly verbo enim dicit existens à principio per actum dicendi, id est, quasi effectum dictionis: & insuper dicit rationem eorum quæ dicuntur in verbo, quæ tamen non dicuntur in verbo, nisi dictione verbi. Ita hic dicendum est, quod Pater & Filius diligunt se, ita quod ly se teneatur retrahitur: tunc enim considerando verbum in quantum notionale est, principiatum est id quod supponitur in ablatiuo, & est quasi effectus Patris & Filij diligentium. Quia autem considerandus est etiam modus processionis, quia procedit vt vere amor connectens: ideo tunc accusatiuus se efficitur materia verbi in quam transit. Et hoc supra distinct. 10. est explanatum, & alia omnia, scilicet quod dicit verbum, vt nomen essentiam, vel notionem: & si notionem, quam notionem: & si dicat spirationem, quare loco eius non potest poni hoc verbum spirat, vt diceretur, Pater & Filius spirant Spiritu sanctum Spiritu sancto: & cetera plurima quæ supra tacta sunt.

SECUNDA hanc igitur opinionem quæ magis concordat Sanctis, dicendum ad primum, quod bene concedimus omnes illas rationes quæ probant eam quæ sine dubio à Sanctis ponitur, & probatur, & exponitur, vt patet ex verbis Magistri Hugonis. Sed tamen cauendum est ne nimis eliciatur ex rationibus illis: cum enim obicitur, quod omni eo quod vere amor est, aliquis aliquid diligit. Dicendum, quod illo sicut forma quiescente in subiecto, non oportet, sed sicut effectus habente actum quasi formæ, bene conuenit in diuinis.

AD ALIUD dicendum, quod non est concedendum, quod amor qui est Spiritus, eliciat actum dilectionis in Patre: illa enim propositio non tenet, nisi in his quorum natura ad actum in seipsa est perfecta, quia illa indigent habitu perficiente actum: sed non est ita in diuinis: & ideo amor personalis producit actum dilectionis notionalis Patris & Filij, & secundum rationem intelligendi non elicit actum illum, sed emanat actu illo.

AD ALIUD dicendum, quod amor essentialis etiam non proprie elicit in Deo, sed est idem cum Deo. Quod autem amor personalis non etiam eliciat, non est ex imperfectione, sed potius ex perfectione, quia est persona distincta, & non forma perficiens potentiam operatiuam quæ est voluntas.

AD ALIUD dicendum, quod non per omnia est simile de imagine: quia notitia & amor sunt accidentia: & ideo mens amat amore qui est forma & accidens. In diuinis autem non sic est: sed quælibet persona est distincta, nullo indigens, licet vnum omnes

sunt

sint persone in essentia.

AD ALIUD dicendum, quod Pater dicit verbo, vt supra dictum est: quia significatum est creatura respectu cuius verbum est ratio dictionis ex parte rei dictæ, licet non habeat rationem principij ex parte dicentis. Non tamen omnino simile est in dilectione, sicut etiam tactum est obiciendo in contrarium.

AD ID quod contra obicitur, dicendum quod licet diligere sit effectus: tamen alio modo significatur, scilicet vt actus notionalis: nec ablatiuus habet se ad verbum ex habituine eadem qua se habet ad nominatiuum precedentem & accusatiuum sequentem: quia ad verbum se habet vt effectus, vel quasi effectus: ad extrema autem verbi quæ significantur per respectum ad obliquum, se habet in habituine nexus, vt prius dictum est: & ideo non sequitur, quod sint à Spiritu sancto: sed sequeretur, si ablatiuus construeretur in habituine causæ efficientis cum verbo.

AD ALIUD dicendum, quod vna est voluntas: sed diligere notionale addit supra voluntatem actum notionalis persone: unde hoc diligere non est idem quod velle alicui bonum.

AD ALIUD dicendum, quod bonitas attribuitur Spiritu sancto: sed non est actus notionalis quo Spiritus sanctus significatur vt procedens & neccens: & hoc totum patet supra dist. 10.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verbum, diligit, non dicit denominationem à proprietate Spiritus sancti: sed potius cum quinque modis significari possit dilectio, vt habitum est supra, dicit hic actum notionalis qui est respectu Spiritus sancti, & non denominat Patrem & Filium notio Spiritus sancti, sed potius dicit communem spirationem, sub alia tamen ratione dicenda.

ARTICVLVS II.

Quæ istarum sunt magis propria, Pater & Filius diligunt Spiritu sancto, vel per Spiritum sanctum, vel amore qui est Spiritus sanctus, vel amore qui procedit ab ipso?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi: Si Pater vel Filius dicatur diligere per Spiritum sanctum, &c. Hic enim videtur concedere, quod Pater & Filius diligunt Spiritu sancto, & per Spiritum sanctum, & amore qui est Spiritus sanctus, & amore qui procedit ab ipso. Et queritur, Quæ istarum sunt magis & minus propria.

ITEM, Cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, & non potest dici, referuntur Spiritu sancto, vel spirant Spiritu

sancto: queritur, Cum quibus verbis recipiatur ablatiuus solus, vel præpositio cum casuali? Dicimus enim, quod Pater & Filius vniantur & connectantur Spiritu sancto, & huiusmodi.

ITEM, Cum concedatur à Sanctis, quod Pater & Filius connectantur & vniantur Spiritu sancto, & huiusmodi: queritur, Vtrum concedendum sit, quod Spiritus sanctus connectit & vnit Patrem & Filium: Hoc enim videtur concedi debere ex conuersione passiuarum in actiuas.

AD HOC sine præiudicio dici potest, Solutio, quod ille ablatiuus quando per se ponitur, minus habet de improprietate, quam quando ponitur cum præpositione: quia præpositio aliquem modum causalitatis importat, cum supra factis probatum sit, quod ablatiuus cadit in ratione causalitatis: tamen nullo modo conceditur, quod Pater & Filius diligunt se à Spiritu sancto: quia præpositio à causam notat vt principium quasi efficiens: sed hæc recipitur & ponitur in litera, Pater & Filius diligunt se per Spiritum, licet minus propria sit, quam hæc, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto: quia ly per quando adiungitur casuali, quod est distincti vel diuersi suppositi à recto, qui ponitur in eadem locutione, vt dicit Præpositiuus, notat rationem principij in re casualis, vt Pater operatur per Filium, & similiter hæc, diligunt per Spiritum sanctum. Sed hæc propriissima est, Pater & Filius diligunt se in Spiritu sancto: quia illa præpositio notat vnionem nexus, & conuenientiam vinculi. Hæc autem magis propria, diligunt se amore qui est Spiritus sanctus: quia amor dicit magis rem neccens, quam Spiritus sanctus: & ideo hæc, diligunt se amore procedente, est minus propria, quia ly procedente trahit amorem, vt dicat vt ab ipsis esse, & non vt vnire esse.

AD ALIUD dicendum, quod ly diligunt dicit quidem eandem notionem quam spirant, sed dicit in alio modo significandi. Referuntur autem, dicit relationem ad alterum: & ideo non recipit determinationem ablatiuo, sicut ly diligunt: & huius plena satis ratio habetur notata supra dist. 10.

AD ALIUD dicendum, quod omnia verba notantia vnionem in principali significandi modo, vt diligunt, connectuntur, vniantur, delectantur, & huiusmodi, recipiunt determinationem ablatiuo, qui importat illam vnionem: sed non alia, vt referuntur, & distinguuntur, & huius ratio patet ex ante dictis in 10. dist.

AD ALIUD dicendum meo iudicio, quod actiuus non concedendæ: quia tunc importaretur causalitas in subiecto verbi actiuo: sed passiuus concedendatur, & actio illius passionis non ponitur in re ablatiuo simpliciter, sed quodammodo, scilicet per actum vnirendi, vt dictum est.

Utrum Pater sit sapiens sapientia quam genuit, sicut diligit amore qui ab ipso procedit?

C Præterea diligenter inuestigari oportet, utrum Pater sapiens sit sapientia quam genuit quæ tantum Filius est. Quod videtur à simili posse probari. Si enim Pater diligit amore qui ab ipso procedit, cur non & sapientia vel intelligentia quam ipse genuit, sapit, vel intelligit? Hanc quæstionem vrgere videtur, vt ait August. in 6. lib. de Trinit. quod scripsit Apostolus, dicens, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Vbi quæritur, Utrum ita sit Pater sapientia & virtutis suæ, vt hac sapientia sapiens sit quam genuit, & hac virtute potens quam genuit. Sed absit vt ita sit: quia si hoc est ibi esse quod sapere, non per illam sapientiam quam genuit sapiens dicitur Pater: alioquin non ipsa ab illo, sed ille ab ipsa est. Si enim sapientia quam genuit, causa est illi vt sapiens sit, etiam vt sit ipsa illi causa est: quod fieri non potest, nisi gignendo eum aut faciendo: sed nec genitricem, nec conditricem Patris vlllo modo quisquam dixerit sapientiam. Quid enim est insanius? Ergo Pater ipsa sapientia est, qua sapiens est. Filius vero dicitur sapientia Patris, & virtus Patris: non quia Pater per eum sit sapiens vel potens: sed quia Filius sapientia & virtus est de Patre sapientia & virtute. Ex his ergo patet, quod Pater non est sapiens sapientia genita, sed seipso sapientia ingenita.

ARTICVLVS III.

Utrum Pater sit sapiens sapientia genita, & utrum Pater nouit se in Filio vel in verbo?

D E inde quæritur de hoc quod dicit in secunda parte *ibi* [Præterea diligenter inuestigari oportet, &c.] Videtur enim, quod Pater sit sapiens sapientia genita. Supra enim dist. 9. habita est probatio coeternitatis Patris & Filij per hoc verbum Apostoli. 1. ad Cor. 1. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Nunquam, inquit, August. fuit Deus Pater sine virtute, & sine sapientia: coeternus est ergo Patri Filius. Ex hoc accipitur, quod Filius est sapientia Patris: omnis autem sapiens sapit sapientia sua: ergo Pater est sapiens sapientia genita, cum Filius sit genitus.

2. Item, Supra distinctione 3. in verbis August. vbi probat Trinitatem personarum, dicit, Vidit quia absque sapientia non sit, quasi res fatua: & ideo intellexit eum habere sapientiam, quæ ex ipso genita est. Ergo sapiens est Pater sapientia genita.

3. Item, Ante hanc lectionem immediate dist. 31. in verbis August. vbi dicit, Hoc est vnum tanquam verbum perfectum, cui non deficit aliquid: & ars quædam omnipotentis & sapientis Dei. plena rationum omnium viuentium & incommutabilium: & omnes vnum in ea: sicut ipsa vnum de vno, cum quo vnum: ibi nouit omnia Deus quæ

fecit per ipsam. Ergo Pater nouit in Filio omnia quæ fecit: ergo nouit per Filium, & sapiens est sapientia genita, vt videtur.

4. Item, Augustinus in libro de Trinitate 15. Nouit itaque Deus Pater omnia in seipso, nouit & in verbo suo: sed in seipso tanquam seipsum, in verbo autem suo tanquam quod est de his omnibus quæ sunt in seipso. Idem ibidem. Sciunt inuicem Pater & Filius: sed ille gignendo, iste nascendo. Et omnia quæ in eorum essentia, & in eorum scientia, & in eorum sapientia, vnusquisque eorum simul videt. Ergo videtur, quod Pater scit sapientia genita: & sic habetur propositum.

S E D C O N T R A obicit Magister in litera.

S O L V T I O. Dicendum, quod Pater non est sapiens sapientia genita, nec in sapientia genita. Cum enim dicitur, Pater est sapiens sapientia genita, per ablatiuos illos importatur habitudo formæ ad Patrem sapientem, & sic importatur esse: quia idem est esse sapientia, & esse essentia in diuinis: & ideo illa falsa est. Similiter enim dicitur, Pater est sapiens in sapientia genita, ita quod determinatio in sapientia genita referatur ad participium sapiens, & non ad ly Pater, tunc notatur, quod rationem suæ sapientia habeat in Filio: & hoc iterum non est verum: vnde etiam illa falsa est. Cum autem dicitur, Pater scit omnia in Filio: & cum dicitur, Pater nouit omnia in Filio, ita quod sub distributione non cadat Pater, sed Spiritus sanctus, & Filius, & creata, respectu quorum Filius est principium: videtur mihi, quod concedi

di potest: quia dupliciter aliquid noscitur in aliquo; scilicet sicut in habitu cognoscibilium, qui, inquam, habitus informat sapientem: & sic non conceditur. Alio modo habendo noticiam alicuius principij secundum omnem modum quo potest influere super ea quorum ipsum est principium, dicimus nos omnia noscere in principio illo ad quæ vel quorum ipsum est principium: & tamen non sequitur, quod aliquid accipiamus à principio illo. Probatio. Supponatur vera esse sententia Philosophorum, qui ponunt motores orbium, & sit primus motor influens super motorem celi solis: motor autem solis influat super generata & corrupta omnia, & sufficienter: tunc esset verum, quod primus motor nouit omnia, quæ sicut in principio sunt in motore solis, in seipso, & omnia creata nouit etiam in motore solis: & tamen nihil accipit ab eo, sed potius sic noscendo confert: omnis enim intelligentia, vt dicit Philosophus, nouit id quod est intra eam; per hoc quod est causa eius, non per hoc quod aliquid accipiat ab eo. Sic ergo dicimus Patrem omnia nosse in Filio, quorum Filius est sufficiens principium, per hoc quod genuit eum in ratione talis principij. Et hic est intellectus trium auctoritatum vltimo inductarum. Et hoc voluerunt dicere quidam antiqui Doctores istius villæ dicentes, quod hoc verbum August. Pater nouit omnia in verbo, de quibus est verbum duplex est, ex eo quod hæc determinatio in verbo, determinat verbum nouit, vel scit, ex parte scientis, & sic est falsa: vel ex parte eorum de quibus est notitia, vel scientia, quæ sunt materia actus verbi in quæm transit, & sic est vera, quia scitorum Filius sufficiens principium est, non tamen scientis principium.

Si autem quæras, Utrum concedendum est, quod Pater nouit se in Filio, vel in verbo? Videtur enim, quod sic: quia in eo quod est manifestatum alicuius, noscitur id quod manifestatur in illo: sed verbum est manifestatum dicentis: ergo noscitur Pater dicens in verbo dicto: ergo videtur, quod Pater nouerit se in Filio. Ad hoc dicendum, quod puto non esse concedendum. Licet enim August. dicat, quod Pater generando Filium, se alterum dixit; tamen glossatur communiter, quod se alterum stat ibi pro simillimo sibi: Filius enim non potest esse ratio vt cognoscat Pater, licet sit ratio vt cognoscat ab aliquo, sicut ipse dicit: Pater manifestauit nomen tuum hominibus. Et per hoc soluitur obiectum: quia verbum non manifestat sic vt det noticiam Patri, sed potius accipiendo ab ipso manifestauit aliis. Est ergo considerandum in omnibus huiusmodi, quod ref-

pectu eorum quorum Filius sit principium, & sufficiens ratio cognoscendi, concedantur tales locutiones, Pater nouit omnia in Filio, de quibus est verbum, & huiusmodi. Et nota, quod quidam has locutiones simpliciter negant: & dicunt retractatas in simili sibi, quando August. retractauit hanc, Pater est sapiens sapientia genita. Sed præsumptio videtur sic imponere silentium verbis Sanctorum.

A D I D ergo quod primo obiicitur, dicendum quod August. loquitur ibi de sapientia quæ appropriate conuenit Filio: hæc autem est ingenita, vel non genita, & essentialis: ista enim licet in eo quod est sapientia, non concludat Filium essetamen in eo quod est appropriata, concludit, quod non existente proprio, non erit aliquid appropriatum: ergo à destructione consequentis, posito appropriato ponetur proprium. Per hoc etiam patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

An Pater sit sapiens sapientia genita, & utrum potest concedi, quod Pater sapit Filio, vel sapit per Filium: sicut conceditur, Pater nouit in Filio?

D E inde quæritur de hoc quod dicit [Ex his patet, quod Pater non est sapiens sapientia genita, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia notatur constructio causæ formalis in ablatiuo: & Pater nullam habet causam.

S O L V T I O. Hæc obiectio vtilis est: quia per huiusmodi constructionem non notatur modus causalitatis, nisi in modo intelligendi per nomen, & non in re. Sed nota, quod hæc vtilis est quæstio, Quare secundum August. in omni constructione quasi formali refertur esse: Quia illa constructio dicit relationem formæ ad subiectum tantum: & cum forma det esse aliquo modo, simpliciter, vel secundum quid: in diuinis semper accipitur esse simpliciter, quia omnis talis modus prædicandi conuertitur in substantiam: sed in constructione quæ est causæ efficientis non sic est, quia illa quandoque habet prædicationem relativam.

S E D Q V Æ R I T V R, Utrum possit concedi, Pater sapit Filio, vel sapit à Filio, vel sapit per Filium: sicut conceditur, Pater nouit in Filio? Ad hoc dicendum, quod non: quia non est similis habitudo constructionis, sed potius importatur causa notitiæ respectu Patris: & cum Filius non sit principium alicuius eorum quæ sunt in Patre, non est concedendum.

Utrum Filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita?

P O S T hæc quæri solet à quibusdam, Utrum Filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita? Si enim non est sapiens sapientia genita, nec seipso sapiens est. Si vero sapientia genita sapiens est, non videtur sapiens esse

esse sapientia ingenita: & ita non videtur esse sapiens à Patre cum à Patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quia vna est sapientia Patris & Filij & Spiritus sancti, sicut vna essentia: quia sapientia in illius naturæ simplicitate est essentia: & tamen Filius tantum est sapientia genita, & Pater tantum est sapientia ingenita: & sapientia genita est de sapientia ingenita, vel à sapientia ingenita. Et cum idem sit ibi esse quod sapientem esse, relinquatur vt sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita. Non ergo Filius dicitur sapientia Dei, tanquam ipse solus intelligens sit vel sapiens sibi & Patri & Spiritui sancto: quia, vt ait Aug. in 15. lib. de Trin. Si solus ibi Filius intelligit & sibi & Patri & Spiritui S. ad illa reditur absurditatem, vt Pater non sit sapiens de seipso, sed de Filio: nec sapientia sapientiam genuerit, sed ea sapientia Pater dicatur sapiens esse quæ genuit. Vbi enim non est intelligentia, nec sapientia potest esse. Ideoque si Pater non intelligit ipse sibi, sed Filius intelligit Patri, profecto Filius Patrem sapientem facit. Et si hoc est Deo esse quod sapere, & ea illi est essentia quæ sapientia, non Filius à Patre, quod verum est, sed à Filio potius Pater habet essentiam, quod absurdissimum atque falsissimum est. Est ergo Deus Pater sapiens ea, quæ ipse est, sua sapientia: & Filius sapientia Patris, est sapiens de sapientia quæ est Pater, de quo est genitus Filius. Ita & Pater est intelligens ea, quæ ipse est sua intelligentia. Non enim esset sapiens, qui non esset intelligens. Filius autem intelligentia Patris, de intelligentia genitus est quæ est Pater: de qua & intelligens est. Proinde Pater est sapientia, & vterque vna est sapientia: & tamen solus Pater est ingenita sapientia, & Filius solus genita sapientia: nec tamen alia sapientia Pater, alia sapientia Filius, sed vna eademque est: sicut Pater est Deus ingenitus, & Filius est Deus genitus: neque Deus genitus, est Deus ingenitus: non ideo tamen alius Deus est Pater, alius Deus Filius, sed vnus Deus vterque, non autem vnus. Alius est enim genitus, alius ingenitus, sed non alius Deus: imo vterque vnus, siue vnus Deus. Ita non est sapientia genita, sapientia ingenita, sed alia est sapientia genita, alia ingenita: non tamen est alia sapientia, sed vna eademque sapientia.

ARTICVLVS V.

An Filius sit sapiens sapientia ingenita?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Post hæc queri solet à quibusdam] Videtur enim, quod etiam Filius sit sapiens sapientia ingenita: est enim sapiens sapientia essentiali: & sapientia essentialis est sapientia ingenita: ergo est sapiens sapientia ingenita.

2. Item, Filius est essentia ingenita: & esse est sapere: ergo est sapiens sapientia ingenita.

Sed contra.

SED CONTRA: Hilarius dicit, Nihil nisi natum habet Filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis est: ergo non habet sapientiam ingenitam. Item, ingenita est proprietas Patris: ergo non conuenit Filio.

SOLVTIO. Dicendum, quod licet ingenitum multis modis dicatur: & vno modo conueniat essentia, & essentialibus: tamen in vsu Sanctorum accipitur pro proprietate Patris: & ideo supra habuimus, quod non conuenit Spiritui sancto, nec etiam essentia: & ideo non est concedendum, quod Filius sit sapiens sapientia ingenita. Sicut enim supra habitum est, sapientia licet nomen essentialis sit, tamen potest supponere personam ex adiuncto sibi notionaliter: & ideo sapientia ingenita est Pater, & sapientia genita est Filius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sapientia per se est essentialis: sed cum adiuncto est essentialis tractum ad supponendum pro persona.

AD ALIUD patet solutio eodem modo dicendo ibi.

An

An Filius sit sapiens seipso vel per seipsum?

EX prædictis constat, quod Filius non est sapiens à se, neque de se, sed de Patre, & à Patre. Quæri autem solet, Vtrum Filius sit sapiens seipso, vel per seipsum: Quidam dicunt multiplicem hic fieri intelligentiam, & ideo distinguendum fore: ita vt cum dicis Filium esse sapientem seipso vel per seipsum, si sui natura & essentia sapientem intelligas, verus sit intellectus: si vero à seipso vel de seipso sapientem esse intelligas, falsitati subiectam habeas intelligentiam. Alij vero simpliciter & absque determinatione concedunt huiusmodi locutiones, Filius est sapiens per se, sed non à se, vel de se: & Filius est Deus per se, & est per se, sed non à se, vel de se. Hoc confirmantes verbis Hilarij, qui Filium non à se, sed per se agere in libro 9. de Trinitate ait, Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat Filius, ne à se agat: & ita non à se agat, vt per se agat. Intellige Filium agentem, & per eum Patrem agentem. Non à se agit, cum Pater in eo manere monstratur. Per se agit, cum secundum naturam Filij agit ipse quæ placita sunt. Infirmus sit non à se agendo, nisi à Deo ipse agit: non sit vero in vnitate naturæ, si quæ agit, & in quibus placet, non per se agit. Sicut ergo inquiunt, Filius per se agit, sed non à se: ita & Filius debet dici sapiens per se, sed non à se. Sic & ipse per se Deus est, vel esse dicendus est (vt aiunt) sed non à se, vel de se.

ARTICVLVS VI.

An Filius sit sapiens seipso, vel per seipsum?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Quæri solet, Vtrum Filius sit sapiens seipso, vel per seipsum? &c.] Videtur, quod nulla istarum debeat concedi: quia omnia quæ habet Filius, habet à Patre, & per Patrem: ergo non per seipsum.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod rationalis est distinctio quæ datur in litera. Id enim quod est per se, opponitur duobus modis, vt colligitur ex duabus considerationibus tertij libri topicorum: dicit enim Philosophus, quod id quod est per se, magis est diligendum, quam id quod est per alterum. Et ex hoc accipitur, quod per se, & per alterum opponuntur. Dicit etiam idem, quod id quod est per se, magis est diligendum quam id quod est per accidens. Et ex hoc accipitur, quod per se opponitur ei quod est per accidens: & secundum hoc procedit ista distinctio, quod Filius per se sapiens est, secundum quod ly per se opponitur ei quod est per accidens: non autem per se sapiens, secundum quod ly per se opponitur ei quod est per alium vt principium sui. Sed nullo modo debet concedi, Filius à se est sapiens, vel à se operatur: quia à se non opponitur ei quod est per accidens, sed tantum ei quod est ab alio.

ARTICVLVS VII.

Vtrum possimus concedere, quod Filius operatur per Patrem, & vna persona per aliam, & omne agens citra Deum est infirmum?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Infirmus sit non à se agendo, nisi à Deo ipse agit, &c.] Ex hoc enim videtur, quod omne quod non agit à Deo sicut idem essentia sibi, sit agens infirmum.

2. Præterea, Cum dicitur: Pater agit vel operatur per Filium, consuevit dici quod ly per notat in Filio existere à principio illo quod per ipsum operatur: & hoc quidam vocant subauthoritatem. Et queritur ratio huius. Item, Tres æque immediate referuntur ad opus: ergo videtur, quod nullus operatur per alium.

3. Item, Si sufficiens ratio est, quod Pater operetur per Filium, quia Filius est ab eo: tunc etiam eadem ratione possumus dicere, quod Pater & Filius operantur per Spiritum sanctum, quia Spiritus sanctus est ab utroque: & hoc non inuenitur.

4. Item, Sicut præpositio in inferioribus quandoque notat subauthoritatem in casuali sibi adiuncto, vt cum dicitur, rex operatur per balium: ita è conuerso quandoque notat authoritatem, vt cum dicitur, balium hoc operatur per regem, quia per se facere non potest: ergo videtur, quod in aliquo sensu

R: 4 etiam

etiam in diuinis possumus concedere, quod Filius operatur per Patrem: & hoc non inuenitur.

SOLVITIO. Dicendum, quod Pater operatur per Filium, sicut dicit Magister Hugo de sancto Victore, sic dicens in epistola quadam ad Bern. Procul dubio quod Filius agit, Pater agit, à quo accipit ut agat & agere possit. Quod autem per Filium operari dicitur, non sic intelligitur, quasi Filius sit author & origo potentie quæ Pater est, & quæ vult operari: sed quod Pater sit origo potentie, quæ Filius est, & quæ pro beneplacito operatur. Sic ergo Pater operatur per Filium, quia ad ipsum ut ad principium refertur potentia & opus quo Filius operatur.

DICENDUM ergo ad primum, quod bene conceditur, quod omne aliud agens à Deo, est agens infirmum, vel quia indiget instrumento & motu, ut motores cælorum quos ponunt Philosophi, qui influere non possunt nisi per corpus, & per motum illius: vel quia etiam sunt in se deficientia, ut elementa, & elementata quæ generantur & corrumpuntur agendo in seiuicem. Deus autem virtute sua stabilis manens agit omnia: & ideo ipse solus agens perfectum est.

AD ALIUD dicendum, quod per notat causam motam ab alia causa, & præcipue

in genere causa efficientis, vel formæ, & non materię vel finis, ut percussio per baculum, & huiusmodi. Sol etiam facit per calorem, & vniuersale per formam magis particularem: & ideo quia Filius per appropriationem est virtus & sapientia exemplaris factorum, magis conuenit ei habitudo eius præpositionis in opere trium, quam patris.

AD ALIUD dicendum, quod de Spiritu sancto non dicitur: quia licet potentiam operantem habeat à Patre & Filio, non tamen appropriatur ei, sed magis finis & bonum quod est contentiuum operis in esse, & bono: & ideo magis operantur Pater & Filius in Spiritu sancto continendo opus suum, quam per Spiritum sanctum.

AD ALIUD dicendum, quod nunquam præpositio notat authoritatem in suo casuali si est diuersum à re nominatiui præcedentis, nisi improprie. Vnde cum dicitur, baluus facit per regem, resoluitur, id est, per regis potestatem quæ est in eo. Vnde non notatur ibi relatio regis ad opus per hoc quod habeat à baluuo, vel per seipsum, sed potius coniunctio potestatis suæ cum baluuo operante: & cum tales sint improprie, non extenduntur in prædicationes diuinas, & ideo non recipitur hæc, Filius operatur per Patrem.

An vna tantum sit sapientia Patris?

Post hæc à quibusdam solet quæri, Vtrum vna tantum sit sapientia Patris? Quod non esse nituntur probare hoc modo: Filius, inquiunt, est sapientia Patris genita, qua Pater sapiens non est. Est igitur aliqua sapientia Patris qua sapiens non est. Est autem & sapientia Patris ingenuita, & ea Pater sapiens est. Est ergo quædam sapientia Patris, qua sapiens est: & ipsa non est illa sapientia Patris, qua Pater sapiens non est. Non est ergo vna tantum sapientia Patris. Item sapientia ingenuita est sapientia Patris, & sapientia genita est sapientia Patris. Non est autem sapientia ingenuita, sapientia genita. Non est igitur vna tantum Patris, sapientia. Hæc & his similia, tanquam sophistica & à veritate longinqua, cunctisque in theologia peritis patentia abiicimus, responso indigna aduertentes. Id tamen adiicientes, quia vna est tantum sapientia Patris, sed non vno modo dicitur. Nam sapientia Patris dicitur illa quam genuit, & sapientia Patris dicitur ea qua sapiens est. Diuersa est ergo ratio dicti. Illa enim dicitur Patris, quia eam genuit: & ea dicitur sapientia Patris, quia ea sapit. Vna est tamen sapientia Patris, quia sapientia genita est eadem sapientia, & ea qua sapiens est: siue ea qua sapiens est, intelligatur persona Patris, siue essentia Patris: quia persona Patris quæ intelligitur cum dicitur sapientia ingenuita, & persona Filij quæ significatur cum dicitur sapientia genita, vna eademque sapientia est: quæ essentia diuina intelligitur communis tribus personis.

Quod

Quod in Trinitate est dilectio qua est Trinitas: & tamen Spiritus sanctus est dilectio, qua non est Trinitas: nec ideo duæ sunt dilectiones: ita & de sapientia.

Et sicut in Trinitate dilectio est, quæ est Pater Filius & Spiritus sanctus, quæ est ipsa essentia deitatis: & tamen Spiritus sanctus dilectio est, quæ non est Pater vel Filius: nec ideo duæ dilectiones sunt in Trinitate: quia dilectio quæ proprie Spiritus sanctus est, est dilectio quæ Trinitas est, non tamen ipsa Trinitas est: sicut Spiritus sanctus est essentia quæ Trinitas est, non tamen ipsa Trinitas est: ita in Trinitate sapientia est quæ est Pater & Filius & Spiritus sanctus, quæ est essentia diuina: & tamen Filius est sapientia quæ non est Pater vel Spiritus sanctus. Nec ideo duæ sapientiæ ibi sunt: quia sapientia quæ proprie est Filius, est sapientia quæ est Trinitas, ipsa tamen non est Trinitas: sicut Filius est essentia quæ est trinitas, ipse tamen non est Trinitas.

Qua ratione Pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, eadem videtur debere dici quod non sit diligens Pater vel Filius dilectione qua ab utroque procedit.

Praterea diligenter notandum est, quod ea ratione qua Pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, videtur fore dicendum, quod Pater non diligit Filium, vel Filius Patrem ea dilectione quæ ab utroque procedit, scilicet quæ proprie Spiritus sanctus est. Sicut enim idem est Deo sapere quod esse, ita est ei idem diligere quod esse. Ideoque sicut negatur Pater esse sapiens sapientia quam genuit: qui si ea diceretur sapiens, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse: ita videtur non debere concedi, quod Pater vel Filius diligit dilectione quæ tantum Spiritus sanctus est: quia si ea diligit Pater vel Filius, non Spiritus sanctus videtur esse à Patre & Filio, sed Pater & Filius à Spiritu sancto: quia idem est ibi diligere quod esse. At supra dictum est, atque auctoritate Augustini sancitum, quod in Trinitate tria sunt, vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio: & non est aliquis duorum quo genitus à gignente diligitur, & genitorem suum diligit. Quibus verbis aperte significatur Patrem Filium, & Filium Patrem diligere: ea scilicet dilectione quæ non est aliquis eorum, sed tantum Spiritus sanctus. Cum idem ergo sit ibi diligere quod esse, quomodo dicitur Pater vel Filius non esse ea dilectione qua alter alterum diligit: cum ideo Pater negetur sapere sapientia quam genuit, ne ea esse intelligatur.

Quod

Quod & hæc quæstio inexplicabilis est quæ excellit infirmitatem hominis.

Difficilem mihi fateor hanc quæstionem, præcipue cum ex prædictis oriatur quæ similem videntur habere rationem, quod meâ intelligentiæ attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis Sanctorum referre, quam afferre. Optimus enim lector est, inquit Hilarius in primo lib. de Trinit. qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius, quam imponat: & retulerit magis, quam attulerit: neque cogatur id videri dictis contineri, quod ante lectionem præsumpserit intelligendum. Cum ergo de rebus Dei terminus est, concedamus Deo sui cognitionem dictisque eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum, si forte dictorum aliquam valeat reperire causam: qua nota, ipsa præmissa quæstio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc quæstionem non absoluens, sed errorem excludens, profiteor non esse dictum Patrem diligere Filium vel Filium Patrem, ea dilectione quæ ab utroque procedit: quæ non est aliquis eorum, sed tantum Spiritus sanctus, tanquam ea dilectione Pater sit vel Filius. Sed sic ea Pater diligit Filium, & Filius Patrem, ut etiam Pater per se ea, quæ ipse est, dilectione diligit, sic & Filius: non autem sic, ut Pater per se non diligit, & Filius, sed per eam tantum. Quis hæc in illa Trinitate (inquit Augustinus) opinari vel affirmare præsumat? Eam tamen quæstionem lectorum diligentia plenius diiudicandam atque absoluendam relinquimus, ad hoc minus sufficientes.

ARTICVLVS VIII.

Utrum vna tantum sit sapientia Patris?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Post hæc queri solet à quibusdam] Videtur enim, quod non: quia eadem ratione qua Filius est sapiens sapientia genita, eadem etiam Spiritus sanctus est sapiens sapientia procedente, & sic est sapientia ingenta, & sapientia genita, & sapientia procedens, & sapientia essentialis.

2. Præterea, Dicitur sapientia de sapientia: ergo videtur, quod distinctio cadat inter sapientiam & sapientiam: & sic plures sunt sapientia.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod sicut dicit Magister in litera, obiectiones istæ patent omnibus, & non valent in diuinis: quia hu-

iusmodi nomina, sapientia, Deus, & alia quædam significant quidem essentiam diuinam, sed gratia adiuncti supponunt pro persona: & ideo distinctio cadit ibi gratia suppositi, & non gratia significati: & ideo sicut non sequitur, Deus de Deo: ergo diuersi vel duo sunt dii: ita non sequitur, sapientia de sapientia: ergo duæ vel diuersæ sunt sapientia: sed sequitur: ergo in diuinis sunt duo vel plures qui sunt vna sapientia, & vnus Deus: & per hoc patet solutio ad secundum.

AD PRIMVM dicendum, quod Spiritus est sapientia: sed non conceditur, quod sit procedens sapientia: quia sapientia non est appropriabile amori, sed potius dicenti & verbo: sicut & in imagine refertur sapientia ad notitiam & mentem, & non ad voluntatem.

DISTIN

DISTINCTIO XXXIII.

Utrum proprietates personarum sint ipsæ persona vel Deus, id est, diuina essentia?

POST prædicta interius considerari atque subtiliter inquiri oportet, Utrum proprietates personarum quibus ipsæ personæ determinantur, sint ipsæ personæ, & sint Deus, id est, diuina essentia: an ita sint in personis, ut non sint personæ, ac per hoc nec diuina essentia? Quod enim in personis sint proprietates, nemo inficari audet, cum aperte clamet auctoritas, quod in personis est proprietas, & in essentia vnitas. Superius quodque multis Sanctorum testimoniis astruximus personas per proprietates distingui atque determinari: ipsasque proprietates, tres scilicet, propriis expressimus vocabulis. Cum ergo proprietates ipsæ ab æterno fuerint, quibus ipsæ personæ determinantur & differunt: quomodo essent, si in eis non essent? & quomodo in eis essent, & ipsæ personæ non essent, quin ibi esset multiplicitas? Quocirca sicut proprietates esse in personis, ita & eas personas esse confitemur: sicut supra auctoritate Hieronymi (ut non pigeat reuocare ad mentem) protestati sumus, in expositione fidei ita dicentis, Sabellij hæresim declinantes, tres personas expressas sub proprietate distingui. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel ut Græci exprimunt, hypostases, hoc est, subsistentias confitemur. Ecce aperte dicit personas proprietatibus distingui, & ipsas proprietates esse personas: cuius hic verba perstringimus, quia supra latius posuimus.

Quod proprietates sint diuina essentia.

Cumque de simplicitate deitatis supra differeremus auctoritatibus Sanctorum, scilicet Aug. Hilar. Isid. nec non & Boet. euidenter monstrauimus Deum hoc esse omnino quod in se habet: excepto quod Pater habet Filium, nec est Filius. Et Filius habet Patrem, nec est Pater: & sic esse in natura trium, ut qui habet hoc sit quod habet: & eorum quod ibi est, vnum esse, vnam vitam esse: quæ modo non iteramus, ne fastidium lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi sunt, singula earum est id in quo est, & vnum, eademque vita singulæ sunt. Fateamur ergo & proprietates esse in tribus personis, & ipsas esse personas atque diuinam essentiam.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

Post supradicta interius considerari atque subtiliter, &c. Hic comparat Magister notiones & personas ad essentiam in qua sunt. Et diuiditur in duas partes, in quarum prima ostendit Magister notiones per identitatem esse in personis & essentia. In secunda autem ostendit personas per identitatem essentiae comparari ad essentiam, & hoc in sequenti distinctione *ibi* [Prædictis est adiiciendum, &c.] Hæc distinctio diuiditur in duas partes, in quarum prima Magister ostendit notiones esse personas in quibus sunt, & notiones etiam esse essentiam diuinam. In secunda inducit hæreticorum quorundam rationem in oppositum, & soluit *ibi* [Hoc autem aliqui negant] In prima parte facit tria, quorum primum est, quod probat proprietates in personis esse, & esse personas. Secundo ostendit hoc idem ex natura simplicitatis diuinæ *ibi* [Cumque de simplicitate, &c.] Tertio concludit ex illis, quod etiam proprietates sunt essentia diuina *ibi* [Quod enim proprietates natura diuina sit.

ARTICVLVS I.

An liceat proprietates abstracto nomine significari, ut paternitas?

Incidit autem hic primo quæstio, Vtrum liceat proprietates abstracto nomine significari, ut paternitas, & huiusmodi. Videtur autem quod sic: quia quod significatur in genere abstracto modo, etiam in specie sic potest significari: dicitur autem in præfatione, Et in personis proprietates: cum proprietates sit nomen rem suam dicens in abstracto: ergo hoc licet etiam in specialibus notionibus fieri, ut dicatur paternitas, filiatio, & huiusmodi.

2 Item, In diuinis proprietates sunt per modum accidentium in inferioribus: talia autem abstracte significantur: ergo & in diuinis abstracte significari possunt.

3 Præterea, Quædam conueniunt eis secundum quod per se intelliguntur, ut distinguere, & relatiua facere, & huiusmodi: ergo in hoc modo sine hypostasibus in quibus sunt, significari possunt: cum ergo sine hypostasibus significatur, non possint significari nisi abstractiue, videtur quod liceat nobis abstracto modo loqui de proprietatibus.

Sed contra.

SED CONTRA: In inferioribus id quod non prædicatur denominatione, sed secundum substantiam, non habet abstractum, ut homo, & animal, & rationale, & huiusmodi: sed id quod prædicatur denominatione tantum, ut album albedo, & huiusmodi: sed in diuinis nihil prædicatur secundum denominationem & accidens: ergo nihil licet *ibi* significare modo abstracto.

2 Item, Abstracto modo significatum di-

citur modo simpliciori, quam quod sumitur concrete: nihil autem in diuinis est simplicius vnum, quam aliud: ergo vnum non debet significari ut abstractum, & alterum ut concretum.

3 Item, Abstractum notat compositionem fuisse in concreto a quo abstractum est: sed in diuinis nihil compositum est: ergo nihil abstrahere licet.

SOLVITIO. Dicendum videtur, quod secundum rem nihil abstractum est in diuinis. Duplex enim necessitas cogit nos abstracto modo & in essentialibus & notionalibus aliquid significare. In essentialibus, sicut quando dicimus, essentia, sapientia, deitas, diuinitas, substantia, & huiusmodi. In notionalibus, ut quando dicimus, paternitas, filiatio, relatio, proprietates, & huiusmodi. Vna autem illarum necessitatum præcipua est modus attribuendi: quia cum dicimus, Pater refertur ad Filium, & refertur ad Spiritum sanctum: nisi diceremus relationem aliquid esse, oporteret quod eodem modo Pater se haberet ad Filium & Spiritum sanctum: & hoc non est verum. Et similiter cum dicitur, hypostasibus distinguuntur, & proprietates distinguuntur, attribuimus hypostasi quod non attribuimus proprietati: hæc enim ratio aliquo modo cogit significare proprietatem, quæ non significatur persona: & hoc non potest esse nisi abstrahendo. Alia ratio est instantia hæreticorum in disputatione: quia compellunt nos discernere in nouinum intentionibus: & cum noster intellectus sit materialis, & non valeat accipere simplex nisi per modum compositionis, sicut consuevit in inferioribus, accipit eodem modo in superioribus, non dicens quidem rem compositam, sed discernens inter ea quæ sunt eadem res, secundum modos attribuendi & supponendi: quia bene concederem hoc, quod nisi esset aliquid in quo fundaretur noster intellectus significans vnum sine alio, quod ipse esset casus & vanus: fundatur autem in diuersis attributis, quæ referuntur ad hypostasim & proprietatem, ut dictum est.

DICO ergo ad primum, quod in diuinis totum esse est ab esse essentiae: & licet non sit accidens in diuinis, tamen proprietates in hoc quod est in alio, non per se ens, significatur ut potens intelligi sine illo: & ideo abstrahitur. Sic autem non est in substantiis: quia ab illis est esse substantiale: & ideo abstrahi ut denominatiua non possunt: quia abstractis eis, subiectum non remaneret.

AD ALIUD dicendum, quod nihil est *ibi* simplicius abstractum, quam concretum: nec ideo sit abstractio, sed potius ut significatur habere diuersam ab eo a quo abstrahitur, suppositionem: & hoc quoad modum intelligendi, qui in re non ponit nisi tantum quantum dictum est, scilicet supponendo diuersimode cum diuersis adiunctis.

AD ALIUD dicendum, quod non notatur compositio fuisse, sed potius alio modo significabile: quia in diuinis, ut iam dictum est, non separatur vnum ab alio tanquam ens vnius.

vnius naturæ ab ente alterius naturæ, ut accidens a subiecto: sed sit ad iudicium diuersæ attributionis, scilicet quod aliquid dicitur de vno, quod non dicitur de alio, & e conuerso.

ARTICVLVS II.

An notio sit aliquid in persona, & an sit ipsa persona?

DEinde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Quomodo essent si in eis non essent, & quomodo in eis essent si ipse personæ non essent, &c.] Ex hoc enim videtur haberi duo, scilicet quod notio sit aliquid in persona, & quod sit ipsa persona. Contra primum autem videtur sic obiciendum: Proprietates relationis causatur ex motu: in diuinis autem personis non est motus: ergo in diuinis personis non est relatio.

2 Præterea, Per quem modum dicendi indicatur proprietates esse in persona, vel hypostasi? Constat, quod non nisi sicut accidens in subiecto, secundum rationem intelligendi.

SED CONTRA: Subiectum secundum rationem intelligendi est ante accidens vel proprietatem: quia cadit in definitione eius, ut dicit Philosophus in 7. primæ Philosophiæ: supra autem probatum est, quod proprietates personales secundum modum intelligendi est ante hypostasim: ergo non est in persona sicut proprietates in subiecto. Præterea videtur, quod sit in ea, sicut forma in subiecto: quia forma dat esse: & similiter proprietates personales facit personam, ut supra probatum est. Sed contra: Forma autem est substantialis, aut accidentalis. Non substantialis: quia illa non est in subiecto secundum quod subiectum: quia subiectum, ut dicit Philosophus, est ens in se completum, occasio alteri existendi in eo: sed potius est in materia ut actus & perfectio ipsius: sic autem non est proprietates in persona: Si autem est ut forma accidentalis: tunc erit secundum intellectum post hypostasim, & non ante: hoc autem reprobatur est.

Si propter hoc diceretur, ut Præpositius dicebat, quod proprietates non est in persona, sed est persona. Contra videtur esse quod in litera hic dicitur, quod in personis sunt proprietates, nemo inficari audeat, cum aperte clamet auctoritas. Et in personis proprietates; & in essentia vnitatis.

Contra aliam partem, scilicet quod proprietates sit persona, obicitur sic. Si proprietates est persona: tunc quælibet proprietates quæ est in persona, prædicatur de illa: cum igitur communis spiratio sit relatio quædam, ipsa prædicatur de personâ: igitur & communis spiratio est persona. Aut igitur est persona ens ab alia, aut non ens ab alia. Si primo modo: tunc ipsa non est Pater, quod falsum est. Si secundo modo: tunc ipsa non est Filius, quod iterum falsum est: ergo videtur, quod aliqua notio sit persona: & eadem ratio est de omnibus: ergo nulla notio est persona, ut videtur.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

2 Item, In inferioribus simplicissima distinguuntur seipsis: cum ergo personæ diuinæ sunt simplicissimæ, videtur quod seipsis distinguantur: & ex hoc concluditur, quod non tantum notiones non sunt personæ, sed quod notiones nihil sunt omnino.

Et hoc concessit Præpositius, & dicebat quod non erant notiones nisi in modo loquendi: ut cum dicitur, rogo clementiam tuam, id est, rogo te, clementem: ita dicebat, adoretur in personis proprietates, id est, persona quæ proprie est Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus. Sed contra hoc sunt quædam rationes iam in parte tactæ, & supra distinctæ. 26. soluta: quia ex hoc videtur sequi, quod cum Pater sit simplex persona, & nulla proprietates sit in ipso, quod eodem modo se habeat ad Filium & ad Spiritum sanctum: & idem erit dictum, Pater generat, & Pater spirat. Sed ad hoc dicebat, quod idem est, sed differunt connotata: dicebat enim, quod Pater licet significet solam personam, tamen connotat aliquid, scilicet existentiam Filij: & similiter donator. Sed quia huiusmodi positio abolita est, & videtur non concordare verbis Sanctorum, ideo ipsi non videtur esse consentiendum.

SOLVITIO igitur erit, quod dicemus proprietates esse in personis, & personas: sicut Magister hic dicit: in personis autem, ut diuersas ab ipsis in modo intelligendi & attribuendi: ipsas autem personas, ut idem in re existentes cum eis, sicut & cum essentia: quia quicquid est in Deo, Deus est.

AD PRIMUM igitur dicendum, quod aliter est de relationibus quæ sunt secundum existendi modum & ordinem naturæ, & de illis quæ sunt accidentales: quia primæ in diuinis sunt ante rem, ut plene satis notatum est supra distinctæ. 26. & illæ non causantur à motu & mutatione nisi per accidens: quia si mutatio in inferioribus posset abstrahi à modo existendi quo vnus ab alio est, ab ipso modo existendi sine motu causarentur: & ideo hoc accidit, quod à motu causantur. In diuinis ergo, ubi non est motus, causantur à solo modo existendi, vel potius faciunt distinguendo existendi modum, ut supra habitum est, in quantum sunt proprietates personales.

AD ALIUD dicendum, quod modus dicendi in, reducitur ad illum modum quo proprietates est in eo cuius est proprietates, cui confert esse distinctum: quæ modo partim est ut forma, partim ut proprietates, & partim ut idem alio modo significatum: ut forma, quia confert esse personale: ut proprietates, quia distinguit: ut idem alio modo significatum, quia ipsa est persona, & tamen ut ratio distinctionis eius ab alia persona eiusdem nature: & ideo iste modus dicendi in, ad vnum modum perfecte non potest reduci: quia ternorum comparatio ad Deum, ut dicit Hilarius, nulla est: sed ex multis oportet colligere id quod est in vno: & cum multa collecta fuerint, non adhuc perfecte repræsentabunt. Et per hoc patet solutio ad æquum quod obicitur de prima parte.

S f A g

AD ID quod obiicitur de secunda parte, dicendum quod proprietas est persona: & hoc est propter simplicitatem quæ exigit hoc, quod quicquid est in persona, sit ipsa persona: sicut quicquid est in Deo, Deus est, ut dicit Magister in littera.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod communis spiratio est persona ens ab alia; quia est Filius: & est persona non ens ab alia, quia est Pater: & hoc non est inconueniens. Si autem ex hoc aliquis obiiceret: ergo est ens ab alio, & non ens ab alio: ex eo quod ly ens potest teneri adiectiue, & ut ad suum instantium referri ad hoc quod dico spiratio: & sic est falsa verbaque, scilicet, spiratio est ens ab alio, & spiratio est non ens ab alio: & non distant per affirmationem & negationem, cum ambæ sint affirmatiue: & significatur in affirmatiua, quod spiratio sit procedens ab alio, & hoc non contigit, ut infra probabitur: quia licet proprietas sit persona, non tamen supposita persona, supponitur proprietas. In negatiua autem significatur spiratio ut distincta proprietate innascibilitatis: & hoc iterum non conuenit: quia proprietas distinguit, & non distinguitur. Si autem ly ens est sub-

stantium: tunc affirmatiua vera est, hæc scilicet, spiratio est ens ab alio, id est, ille qui est ab alio, quia est Filius: & negatiua est similiter vera, spiratio est non ens ab alio, id est, ille qui non est ab alio, quia est Pater qui non est ab alio: & non opponuntur per affirmationem & negationem, ut patet per se.

AD ALIUD dicendum, quod licet simplicissima sint distincta: per se tamen nihil prohibet in eis esse rationes distinguendi: sicut in omni simplici præter primum, aliud est simplicitas, & aliud ipsam simplex: & sic licet personæ diuinæ simplicissimæ sint, tamen nihil prohibet secundum modum intelligendi & attribuendi accipere rationem distinctionis earum; & illa est notio, quia notio ut distinguens significata, intelligitur ut ratio personæ potius, quam intelligatur ut res aliqua.

AD ID quod vltius obiicitur de optione præpositiui, & aliorum quorundam, videtur concedendum. Contra August. enim, expresse est, quod Pater non significet nisi hypostasim, sed Filium connotet: sicut creator non significat nisi essentiam, sed connotat effectum: quia supra habuimus, quod ista nomina, Pater & Filius, non significant tantum hypostasies, sed etiam proprietates, distinctas. 37.

Auctoritate astruit, quod proprietas sit natura.

Quod enim proprietas etiam diuina natura sit, ostendit Hilarius dicens natiuitatem Filij esse naturam. Vnde in 7. lib. de Trinit. ait, Vtriusque natura non differt: vnum sunt Pater & Filius. Habet ergo hoc sacramenti natiuitas, ut complectatur in se & nomen & naturam & potestatem: quia natiuitas non potest non esse ea natura, vnde nascatur filius. Idem in 6. Natiuitas proprietas est, veritas est. Idem in 7. dicit, quod naturæ natiuitas sit intelligenda esse in natura Dei. Supra enim dixit, quod proprium Patris est, quod semper Pater est: & proprium Filij est, quod semper Filius est: significans, quod proprietas Patris est Pater, & proprietas Filij est Filius. His aliisque pluribus auctoritatibus aperte significari videtur, quod proprietas Filij Filius sit, sic & Deus: ita & proprietas Patris & proprietas Spiritus sancti.

ARTICVLVS III.

An proprietates sint essentia diuina?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Quod enim proprietas diuina natura sit] Et queruntur hic duo, quorum primum est, Vtrum proprietates sint essentia diuina? Secundum est, Vtrum essentialia adiectiua quocumque modo dicta, dicantur de notionibus, vel non? Ad primum proceditur sic: Quicquid est in Deo, Deus est: sed proprietas est in Deo: ergo Deus est: ergo proprietas est diuina essentia.

1. Item, Si non esset diuina essentia, &

tamen aliquo modo esset in diuina essentia, tunc faceret compositionem diuersorum: & hoc non conuenit simplicissimo: ergo oportet, quod sit diuina essentia.

3. Item, Omnis modus prædicandi per accidens in diuinis mutatur in substantialem, etiam in relatione, ut supra habitum est: quia licet relatio in eo quod relatio, modum prædicandi proprium retineat, tamen relatio ut accidens non manet in diuinis: cum igitur in comparatione ad essentiam & personam proprietas non habeat comparationem nisi accidentis, ex illa parte accipit prædicationem substantiæ, & ita proprio proprietate erit substantia.

4. Item,

ARTICVLVS IV.

Vtrum in diuinis essentialia quocumque modo significata, prædicentur de notionibus?

Secundo queritur, Vtrum essentialia quocumque modo significata, prædicentur de notionibus? Videtur autem, quod non: quia non dicimus, quod paternitas creat: cum tamen dicamus, quod paternitas est essentia diuina. Item, Non dicimus, Paternitas est sapiens. Item, Non dicimus, non distinguit: nec dicimus, filiatio est incarnata: nec dicimus, paternitas est trina: cum omnia huiusmodi dicant adiectiua essentialia.

SED CONTRA: Video quod notionalia quedam, ut paternitas, dicuntur inmensa, increata, & huiusmodi: & hæc adiectiua sunt essentialia: ergo adiectiua essentialia dicuntur de notionibus.

2. Item, Sicut se habent adiectiua notionalia ad notionem, sic essentialia ad essentiam: ergo secundum transmutatam proportionem, sicut notionem ad essentiam, sic essentialia ad notionalia: sed notionem prædicantur de essentia, & e conuerso: ergo essentialia de notionibus.

SOLVTIO. Dicendum, quod quatuor modis possunt se habere essentialia adiectiua, quibus de notionem non prædicantur: scilicet si sunt essentialia per modum essentia, si sunt essentialia appropriata personæ, si sunt essentialia cointellecta personæ, & quarto si sunt essentialia per modum actus diuini.

Essentialia per modum essentia sunt, ut non distingui, relationem non significare, & huiusmodi. Essentialia attributa personæ, sunt ea quæ concretie dicuntur: quia illa significant essentiam in personis, ut sapiens, potens, & huiusmodi. Vnde stultum est dicere, quod paternitas sapiens est. Essentialia autem cointellecta personæ, sunt ut trinus, incarnatus: & ideo non dicimus, paternitas est trina, id est, trium vna: sicut dicimus, essentia est trina, id est, trium. Essentialia autem per modum actus, sunt ut creat, gubernat, & huiusmodi: quia nihil est dictum, paternitas creat, vel gubernat mundum. Alia autem omnia possunt dici, & præcipue negatiua, ut inmensa, increata, & huiusmodi. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta præter vltimum.

ET AD dicendum, quod proportio transmutata non tenet in omnibus, sed in proportionalibus tantum: & illa sunt diuersa: & ideo quando mutatur proportio, tunc non valet in isto processu: quia notio se habet ad essentiam ut idem illi, sed notionale non se habet ad essentialia, quia differt ab eo in modo attribuendi. Et est instantia: sicut se habet animal ad aliquod animal, sic se habet homo ad aliquem hominem: ergo permutatum sicut se habet animal ad hominem, ita se habet aliquis homo ad aliquod animal: hoc autem falsum est: quia animal & homo se habent sicut superius & inferius, sed aliquis homo

4. Item, Si proprietas non esset Deus, nec Deus esset. Proprietas per simplicem conuersionem: ergo esset melius, vel peius eo: sed melius non, quia nihil est melius Deo: nec peius, quia nihil peius Deo potest esse in ipso.

5. Item, Si non esset Deus, non diceretur adorari ut Deus: quod est contra canticum Ecclesiæ, cum dicit, Et in essentia vnitas, & in personis proprietates, & in maiestate adoretur æqualitas. Ergo relinquatur, quod proprietates sint essentia diuina.

Sed contra.

SED CONTRA: Distinguere & non distinguere sunt contradictorie opposita: ergo non conueniunt ei quod penitus est idem secundum rem: sed vnum conuenit notioni, alterum essentia: ergo essentia & notio non sunt penitus idem secundum rem.

2. Item, Si essentia est proprietas: aut in eo quod est essentia, aut per aliud. Si in eo quod est essentia: ergo quicquid conuenit proprietati, conuenit & essentia, quod falsum est. Si per aliud, datur illud. Si dicas, quod in eo quod est persona. Contra: In sequenti distinctione probabitur, quod persona non est aliud ab essentia.

3. Præterea, Secundum hoc videretur persona immediatiore essentia quam proprietate: & sic persona secundum intellectum esset ante proprietatem, quod supra est improbatum.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum absque dubio, quod proprietas est natura diuina & essentia, sicut probant rationes primo inducæ.

AD ID autem quod obiicitur primo in contrarium, dicendum quod distinguere & non distinguere opponuntur contradictorie secundum modum, sed non quod exigant rem diuersam, sed sufficit ei diuersus modus significandi: & ille modus realiter significatur, ut cum dicitur, proprietas distinguit, essentia non distinguitur in diuinis, ut saepe supra dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod essentia est proprietas, non in quantum essentia, sed in quantum est simplicissima: & bene tamen concedo, quod non est ponere mediatum & immediatum in diuinis, nisi secundum modum intelligendi: & tunc secundum illum modum licet propinquior sit persona essentia quam proprietas, non tamen ex hoc contingit, quod essentia est proprietas, quia ipsa est persona: sed potius ex hoc quod est simplicissima, ut dicit in littera.

AD ID autem quod obiicitur, quod si conuenit gratia alterius, quod conuenit per accidens, dicendum quod non sequitur: quia non dicimus, quod conueniat per aliud, sed potius per idem alio modo significatum: & tale per aliud est in diuinis dictum aliud per modum supponendi & attribuendi, & non aliud secundum rem.

homo non ut superius se habet ad aliquod animal, sed potius e converso: quia sequitur, aliquis homo est: ergo aliquod animal est: & non valet e converso. Proportio ergo huiusmodi non tenet in his quæ simpliciter diversa sunt, ita quod unum non sit pars alterius.

Quæstio.

Solutio.

SI AUTEM quæritur de illis quatuor conditionibus, quare faciunt exceptionem in adiectiuis substantialibus? Dicendum, quod licet essentia sit proprietas, tamen modi significandi oppositionem quandam habent:

& inde venit conditio prima. Similiter supposita persona, non supponitur notio: & inde trahitur tertia: quia tunc convenit aliquid uni, quod non alij. Item notio significatur in abstracto, & ut ens in alio: & ideo non conveniunt ei ea quæ ut per se existens personam liter dicunt, ut sapiens, bonus, & huiusmodi. & inde trahitur tertia. Notionis etiam non est agere, sed personæ: & inde venit quarta exceptionis ratio.

Quidam negant scilicet proprietates esse personas & divinam naturam, & quare.

HOC autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in personis esse, sed non esse personas ipsas: quia ita dicunt esse in personis vel in essentia divina, ut non sint interius, sicut ea sunt quæ secundum substantiam dicuntur de Deo, ut bonitas, iustitia: sed extrinsecus affixæ sunt: atque ita esse rationibus probare contendunt. Si enim, inquirunt, proprietates sunt personæ, non eis personæ determinantur. Contra quod dicimus, quia etiam seipsis personæ differunt, sicut supra Hieron. loquens de Patre & Filio & Spiritu sancto dicit, Substantia unum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Sed iterum addunt, Si proprietates ipsæ divina essentia sunt, cum essentia non differant tres personæ, nec proprietates differunt. Quomodo enim differt Pater à Filio, eo quod divina essentia est, cum in essentia unum sunt?

Responsio ad præmissa auctoritate nitens.

Lib. v. de Trin.

HORUM doctrinis novis & humanis commentis, verbo Hilarij respondeo. Immensum est quod exigitur & incomprehensibile: extra significantiam est sermonis, extra sensus intentionem, non enuntiatur, non attingitur, non tenetur: verborum significantiam rei ipsius natura consumit: sensus contemplationem imperispicabile lumen obæcat, intelligentiæ capacitatem quod sine nullo continetur excedit. Mihi ergo in sensu labe est, in intelligentia stupor est: in sermone vero non iam infirmitatem, sed silentium confitebor: periculosum nimis est de rebus tantis ac tam reconditis aliquid ultra præscriptum cælesti proferre, ut ultra præfinitionem Dei sermo de Deo sit. Forma fidei certa est. Non ergo aliquid addendum est, sed modus constituendus audaciæ: quicquid ultra quæritur, non intelligitur.

DIVISIO TEXTVS.

DE INDE quæritur de hoc quod dicit [Extrinsecus affixæ sunt] atque ita esse rationibus probant, &c. [Hic enim ponuntur quatuor rationes hæreticorum, ut Magister dicit: quarum duæ ponuntur in isto cap. & in sequen-

ti cap. ponitur responsio. Una autem ponitur in illo cap. Cæterum hæreticorum & respondetur ei in illo. Quorum audaciæ resistentes. Quarta ponitur in illo, Sed forte quæras cum hæ proprietates: & in eodem ponitur responsio. Postea his quatuor auctoritatem adhibent ibi [Veruntamen nondum desistunt] Et ponitur responsio ibi [Nos autem aliter ista intelligenda] Et in hoc est finis istius distinctionis.

ARTI

ARTICVLVS V.

Utrum Relationes diuinae sunt assistentes, sicut dixit Gilbertus Porretanus?

Quia vero iste error dicitur fuisse Gilberti Porretani quem tamen, sicut dicit sanctus Bern. in concilio Remensi retractauit & damnauit, consiliis Episcoporum humiliter acquiescens. Ideo diligentius considerandæ sunt istæ rationes. Dicit ergo quæ sunt in isto capitulo, sunt fundatæ super hoc quod relationes siue proprietates in diuinis non prædicant aliquid quod insit, sed quod extrinsecus in comparatione ad alterum sit affixum: & hoc probatur duabus rationibus ducentibus ad impossibile. Prima est hæc: Detur, quod proprietas insit personæ: cum igitur nihil insit personæ nisi quod est idem omnino ipsi personæ secundum rem, ipsa proprietas erit idem omnino cum personæ secundum rem: quicquid autem omnino idem est determinato, non determinat illud, sed determinatur cum ipso: ergo proprietas non determinat personam, sed determinatur cum ipsa. Et hæc est ratio prima: Sed proprietas determinat personam: ergo non est idem cum personæ: cum igitur nihil insit personæ, nisi quod est ipsa persona, quia aliter esset composita, non potest proprietas inesse personæ: ergo adheret tantum ut extrinsecus affixa.

Secunda ratio est etiam ducens ad impossibile, & fundatur super hoc quod non est idem principium ueniendi & distinguendi: sed essentia est quæ ueniunt personæ diuinæ: proprietates autem est essentia, ut tu dicis: ergo proprietates est quæ ueniunt personæ: ergo non erit proprietas distinguens, quod falsum est: ergo proprietas non est essentia, sed affixa extrinsecus. Nec potest dici, quod hic est accidens: quia nihil est tibi extraneum alteri, nec aliquo modo differens secundum rem. Ex hoc patet super, quid fundantur rationes istæ Gilberti.

Si autem forte velles dicere, quod fundamentum istud falsum est, scilicet quod sint relationes distinguentes affixæ tantum. Contra hoc potest obiici per hunc modum primo: quia Boëtius hoc dicit, quod relationes sunt affixæ; & nihil prædicant in relatiuo: ergo per locum ab auctoritate ita est. Præterea probatur auctoritas hoc modo: Quicquid nulla mutatione subiecti potest aduenire subiecto, & remoueri ab ipso, ex comparatione alterius ad ipsum: ipsum nihil est in subiecto, sed assistit ei in comparatione ad alterum: taliter aduenit relatio subiecto: ergo assistit in comparatione ad alterum, & non prædicat aliquid in subiecto. Probatur autem prima sic: Detur, quod aliquid adueniat subiecto quod insit ei sine sui mutatione: ergo subiectum illud habet quod ante non habuit: ergo aliter se habet informis, quam prius, subiecto manente actu ente: ergo est alteratum: positum autem erat quod non mutaretur.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Secunda autem probatur sic: Eodem modo se habente homine, efficitur ei aliquis modo dexter, modo sinister: & ista dicuntur relationes, ergo, &c.

Si forte dicas, quod bene probatur ex hoc quod non insunt, sed non quod assistant ut affixæ extrinsecus. Contra: Quicquid nullo modo est de intrinsecis essentialiter, vel accidentaliter, & tamen accipitur in aliquo, alio accepto in alio, illud necesse est esse assistens extrinsecus: relatio nullo modo est de intrinsecis essentialiter, vel accidentaliter, & tamen accipitur in isto, alio quodam accepto in alio: ergo est affixa, vel assistens, vel adherens extrinsecus. Probatio prima. Prima pars primæ iam supra probata est, scilicet quod relatio quantum est de natura sua, nullo modo est de intrinsecis essentialiter, vel accidentaliter: quia si una esset de intrinsecis, omnes essent. Secunda autem pars probatur per hanc regulam relatiuorum, quod non contingit unum relatiuorum diffinitè accipere sine reliquo: ergo relatio semper accipitur inesse isti, aliquo modo extrinsecus accepto: ergo nihil ponit in isto, sed potius in alio comparationem illius ad istum, & in isto comparationem istius ad alterum. Secunda constat per antecedentia.

Si forte velles dicere, quod ista relatio secundum hoc non sufficit distinctioni personarum: quia sic in se nihil essent personæ. Iterum potest obiici de Gilberto sic: Quicquid non distinguitur per aliquid absolutum, sed per id quod ad alterum est, tantum illi sufficit distinctio relatiuorum: personæ diuinæ sic distinguuntur: ergo sufficit eis distinctio relatiuorum. Prima est per se nota. Secunda autem sæpius habita est supra ab Aug. Hæc ergo quantum existimare possum, sunt quæ magis mouebant Gilb. in prima ratione hic inducta.

In secunda autem ratione videtur supponere duas propositiones, sine quibus nihil valet ratio, scilicet quod non idem sit omnino ueniens & distinguens, sed differunt in aliquo. Et quod id quod dicitur secundum intellectum solum, non sit causa distinctionis rei. Et primam propositionem vult habere pro per se nota: quia si tu velles eam improbare, sicut quidam modernorum laborauerunt, de facili ostenditur absurditas: ferunt etenim tria nobis exempla, quorum primum est, quod differentie quæ in se diuerse sunt, ueniunt tamen in indivisibili potentia generis: & hoc statim patet nihil esse tribus rationibus: quia licet genus in natura simplicis vniuersalis indivisibile sit, tamen potestate diuisibile est: essentia autem quæ unit personas, nullo modo diuisibilis est. Secunda ratio est, quod differentie non sunt unum in genere, nisi potentia entes, actu autem non: personæ autem sunt secundum actum existentes in una essentia. Tertia ratio est: quia differentie aduenientes generi, diuidunt ipsum secundum esse: personæ autem aduenientes essentia, non diuidunt ipsam secundum esse: ergo nihil est quod dicis.

Ideo alij dicunt, quod unio ista est sicut
Sf 3 ueniuntur

vniantur radij diuersarum stellarum in eodem puncto terræ vel aëris: vel lineæ terminatæ ad idem punctum. Sed hoc nihil est: quia terminari ad idem punctum non confert vnum esse lineis, nec etiam radiis.

Item alij querunt subliari, & dicunt impossibilia sic: Ponamus vnā lineam diuidi in duas: istæ duæ lineæ simul sunt: ergo vltima habent simul: ergo in eodem: ergo terminantur ad idem punctum: ergo vniantur in illo: & tamen sunt distinctæ. Vel si diceres, quod vna terminatur ad aliud punctum quam alia: ergo punctus contiguus & continuus & consequenter esset puncto, quod est reprobatum in principio sexti physico-rum: sed hoc absurdum est. Ex hoc enim sequuntur multa inconuenientia: detur enim lineam sic diuidi: ergo duæ lineæ egrediuntur ab eodem puncto in eandem partem protractæ, quæ sunt diuersæ: & hoc est contra quartadecimam propositionem primi Euclid. Ponamus enim, quod illæ duæ lineæ antequam ad aliud punctum protrahantur, fecerint lineam tertiam: ergo cum simul sint, nullam facientes latitudinem, angulos circa se positos facient rectos, aut æquales duobus rectis: ergo duæ lineæ illæ à puncto vno protractæ, duos circa se angulos rectos, aut duobus rectis æquales facientes, sunt diuersæ: & huius contrarium dicit Theore. Si duæ rectæ lineæ à puncto vnus lineæ quam secant, in diuersas partes exierint, quæ duos circa se angulos aut rectos aut duobus rectis æquales fecerint: illæ duæ lineæ sunt sibi inuicem directe coniunctæ, & lineæ vnæ: & gratia exempli sit lineæ diuisa, a b, secta autem c d.

Item Gilbertus hoc alio modo destruere posset sic. Linea prædicto modo diuidatur, & tamen ad eadem puncta concurrat: & protrahatur à puncto primo eius alia lineæ in continuum, & à puncto illius protrahatur alia diuisa, sicut prima ad terminum prioris lineæ diuisæ: ita vt claudatur triangulus: ergo secundum hoc à puncto vnus lineæ non diuisæ quæ sit e f, ad idem punctum a protrahi possunt quatuor lineæ rectæ: quod est impossibile: quia sic lineæ esset in linea, & indiuisibile in indiuisibili. Præterea, Secundum naturam etiam probatur: quia sicut inter duo puncta est lineæ: ita inter quilibet duas lineas est superficies: ergo inter lineas illas conterminales diuisas esset superficies: & duæ lineæ rectæ concinebunt superficiem, quod est contra vltimam propositionem primi Euclidis, quæ hæc est, Duas lineas rectas superficiem nullam concludere.

Si autem queratur, Quomodo ergo soluitur impossibile per quod probatur? Dicendum est secundum eum, quod lineæ ex parte illa qua est terminus, non est simul: quia terminus, cum termino nunquam est simul, eo quod simul esse est vltima habere in eodem: lineæ autem terminus est superficialis, non per hoc quod terminatur ad punctum, sed secundum hoc quod est indiuisibilis secundum latitudinem: vnde non potest esse in longitudine simul cum alia lineæ: sed ex parte illa qua est terminata, habet vltimum:

& ideo potest esse simul cum alia: quia duæ lineæ terminantur ad idem punctum, & sunt simul in illo: & ideo patet, quod fallum assumptum quando dixit, Si diuidatur lineæ, quod illæ duæ lineæ essent simul per longitudinem: quia hoc est impossibile: sed potius non erunt simul, sed intercipient superficiem finitam si sunt cum tertia, vel infinitam si in se accipiuntur. His habitis patet super quod sustentatus est Gilbertus in positione prima.

Secunda positio sua est hæc, Quod dicitur secundum intellectum solum, non est causa differentie in re. Et ex hoc vult habere, quod si proprietates & essentia differunt in modo intelligendi solum, quod personæ distinctæ non erunt nisi secundum intellectum: & hoc est hæresis Sabellij. Probari autem potest per hunc modum: quia illa differentia quæ est secundum modum intelligendi solum, aut potest poni in re aliquo modo, aut non. Si non, habeo propositum: quia nihil facit realiter differre. Si autem potest poni, ponatur, & tunc erit differentia realis, & habetur propositum Gilberti, quia proprietates realiter differunt à diuina essentia.

Hoc considerantes quidam modernorum, dicunt tam peritum virum non errasse: & inducunt rationes quibus probant, quod licet diuersa opinari in diuinis. Sed quia hæresis hæc ab ore auctoris sui in concilio Remensi damnata est. Ideo contra obicitur sic. Relatio aut est aliquid in relatiuo, aut nihil. Si dicat, quod aliquid: ergo in omni relatiuo est aliquid, quod vere relatiuum est: quia loquor de illis relationibus quæ secundum esse ad aliud sunt in vtroque relatiuorum: ergo habetur propositum, quod relatio inesse, non adest. Si autem dicas, quod nihil. Contra: aut est aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo nec absolutum, nec respectiuum: ergo personæ distinctæ proprietatibus, nullo sunt distinctæ. Si aliquid esse dicas: aut erit substantia, aut accidens: non substantia: ergo accidens: ergo inheret alicui, vt subiecto, & sic oportet ponere quod inest: & cum in diuinis nihil sit secundum accidens, oportet ponere quod in diuinis substantia & essentia sit quantum ad hoc quod habet de natura accidentis, & habeat alium modum prædicandi quoad hoc quod addit super accidens respectum: & hoc est contra Gilbertum. De hoc supra dist. 27. multum est disputatum: & ideo illud sufficiat.

S O L V T I O. Plane potest responderi obiectis Gilberti: dicendo ad primum, quod hoc est fallum, quod relationes in diuinis non prædicant aliquid quod inest, sed quod sit affixum in comparatione ad alterum: nisi vis fiat in hoc quod est inesse, quia præpositio notat diuersitatem: sed nos accipimus inesse per modum intelligendi, & non per diuersitatem rei: est enim in relatione considerare naturam accidentis, & secundum illam non ponit respectum nisi ad substantiam quæ est subiectum generum aliorum: & quoad hoc relatio, sicut alia genera, mutat modum prædicandi: & sic ipsa proprietates est persona in qua est, & per consequens essentia in qua est

est ipsa persona. Est etiam in eadem considerare quod ad alterum est: & sic retinet modum prædicandi proprium: & est quidem tunc per id quod est substantia, sed non prædicat neque significat substantiam: quia vt dicit Augustinus, & habitum est supra dist. 5. quod significat substantiam, non dicitur relatiue ad alterum: & hoc attendens solum Boët. dicit affixam esse extrinsecus.

A D A L I V D dicendum, quod proprietates est idem cum persona quam determinat quantum ad comparationem subiecti, & eius quod inest, vt dictum est iam: quia autem proprietates in re habuit plus quam inesse, quia habuit ad alterum esse quod faciebat ipsam esse relationem, & hoc retinet realiter in diuinis, ideo supposita persona, non supponitur proprietates: & ideo distinguitur proprietates, & distinguitur hypostasis siue persona. Et si obiciatur: ergo composita est persona, iam patet nihil esse quod dicitur: quia non componitur in eo quod ad alterum est, sed in eo quod inest: sed ex illa parte qua inest, conuertitur modus suus prædicandi in substantiam, & efficitur idem illi: & ideo non inducit compositionem: cum tamen realiter significetur esse in persona, cum dicitur, Pater sua proprietate distinguitur à Filio: & est notabilis illa consideratio valde, quod nihil facit cum alio compositionem, nisi per hoc quod est inesse, & non per hoc quod est ad aliud esse. Et ideo dicentes relationes in substantiam conuertit quantum ad inesse, & permanere quantum ad aliud esse, veritate rei saluant relationes: & tamen nullam inducunt compositionem: & hoc ignorauit Gilbertus, non considerans nisi secundum, & non primum.

A D A L I V D dicendum, quod relationes non sunt tantum affixæ, vt dictum est, sed entes ipsa substantia.

A D D I C T V M autem Boët. iam responsum est.

A D A L I V D dicendum, quod multa sunt genera relationum vt supra habitum est: sed relationes quæ sunt in diuinis secundum

modum existendi faciunt ipsum distinctum: & ideo ibi habent etiam solidius esse, quam in inferioribus, vt supra est ostensum distinct. 28.

A D I D autem quod vltius obicitur, dicendum, quod relatio accipitur, altero quodam quod extra est, accepto: sed relatio per id quod est accidens & in diuinis substantia, non sic accipitur: & ideo insufficienter consideratur per hoc natura relationis.

A D A L I V D dicendum, quod personæ distinguuntur eo quod ad alteram est: ita tamen, quod etiam hypostasis quæ substantia est, ad alterum sit: hæc enim duo non repugnant in diuinis, vt habitum est supra in questione de hypostasi in principio 26. distinctionis.

A D I D quod vltius obicitur de suppositionibus, dicendum quod vnus & distinguens sunt idem secundum rem quæ est substantia, & non sunt idem in modo prædicandi quem habet relatio ex illa parte qua non comparatur ad substantiam, sed ad extra, vt dictum est: & ideo patet ex hoc solutio omnium eorum quæ obiecta sunt de prima suppositione.

A D S I M I L I A autem inducta bene concedo, quod nihil valent: nec enim ostendunt qualiter proprietates & personæ vniantur in vno, nec qualiter sint vnium.

A D I D quod obicitur de secunda suppositione, dicendum quod differentia ista non est ita intellecta quin in re significabilis sit: sed non est significabilis hoc modo quod non facit differentiam: per id autem quod est inesse, nullam facit differentiam, vt iam habitum est: ergo ex parte illa realiter non significatur: sed ex parte illa qua ad alterum est relatiue, possum dicere, quod essentia realiter ad alterum non est, & persona realiter ad alterum est: ergo intellectus fundatus in illo, & aliquid attribuens vni quod non conuenit alteri, non erit casus & vanus. Et sic patet solutio ad totam difficultatem quæ obicitur ex positionibus Pictauiensis.

Quomodo improbi hæretici insistant alia addentes.

Ceterum hæreticorum improbitas instinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, nondum quiescit: sed in tanta rerum questione addit, Si paternitas & filiatio in Deo siue in diuina essentia sunt, eadem ergo res sibi Pater & Filius. Nam in quo paternitas est, Pater est: & in quo filiatio est, filius est. Si ergo vna eademque res habet in se paternitatem & filiationem, ipsa generat & generatur: quod dicentes in Sabellianam hæresim pertrahuntur, extendentes Patrem in Filium, cum ipsum sibi Filium proponant & Patrem. Si vero negauerint in vna Dei essentia paternitatem esse & filiationem, quomodo ergo dicant esse Deum? His atque aliis argumentorum aculeis vtuntur in suæ opinionis assertionem, vt veritatis formam dissecent.

ARTICVLVS VI.

Qualiter proprietates sunt in essentia?

DEinde queritur de hoc quod dicit in illo cap. [Cæterum hæreticorum improbitas] In quo ponitur alia ratio Gilber. quod si proprietas est in essentia, & omnis proprietas est in vna eademque essentia, & in quocumque est proprietas illud denominat: ergo eadem res est Pater & Filius & Spiritus sanctus. Ratione ergo huius argumentationis queritur, Qualiter proprietates sint in essentia? Videtur autem, quod non in sint: quia in quocumque sunt ipsæ, illud determinat & distinguunt: sed essentia nec distinguitur, nec determinatur: ergo proprietates non sunt in ea.

2. Item, Quo modo dicendi in dicerentur inesse: non sicut in subiecto, quia sic facerent compositionem: nec alio, vt videtur: ergo non in sunt.

Responsio contra hanc eorum oppositionem, ubi traditur proprietates non penitus ita esse in Dei essentia, sicut in hypostasis dicuntur.

G **Q**uorum audaciz resistentes atque ignorantiz prouidentes, audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita esse omnino in diuina substantia dicuntur, sicut in ipsis hypostasis: in quibus ita sunt, quod eas determinat, vt ait Ioannes Damasc. Characteristica idiomata sunt, id est, determinatiuæ proprietates hypostaseos & non naturæ: etenim hypostasim determinat, & non naturam. Ideoque licet paternitas & filiatio sint in diuina essentia, cum eam non determinent, non ideo potest dici, quod diuina essentia & generet & generetur, vel quod eadem res sibi sit Pater & Filius. Ita enim proprietas determinat personam, vt hac proprietate hypostasis sit generans, & illa alia hypostasis sit genita: & ita non idem generat & generatur, sed alter alterum.

Lib. 3. de fide ortho. cap. 6.

Queritur, Quomodo proprietates possunt esse in natura, vt tamen eam non determinent?

H **S**ed forte quæres, Cum proprietates non possunt esse in personis quin eas determinent, quomodo in diuina essentia esse possunt, ita vt eam non determinent? Respondeo tibi & hic cum Hilar. Ego nescio, non requiro, sed consolabor me tamen: Archangeli nesciunt, Angeli non audierunt, secula non tenent, Propheta non sensit, Apostolus non interrogauit. Filius ipse non edidit. Cesset ergo dolor querelarum: non putet homo sua intelligentia generationis sacramentum posse consequi. Absolutè tamen intelligendus est Pater & Filius & Spiritus sanctus. Stat in hoc sine intelligentia verborum. Est Filius à Patre, qui est vnigenitus ab ingenito, progenies à parente, vnus ab vno: non natura deitatis alia

Lib. 1. de Trin.

SOLVTIO. Leue est soluere secundum quæ determinata sunt. Dicendum ergo ad primum, quod extrahitur de litera, quod non sit denominatio, nisi vbi saluatur accidentis natura. Illa autem non saluatur in diuinis: quin imo vertuntur in substantiam in comparatione illa qua habent in inferioribus naturam accidentis.

AD ALIUD dicendum, quod non determinant nisi per hoc quod habent: oppositionem autem non habent, nisi per hoc quod ad alterum sunt: & cum illa comparatione non referantur ad essentiam, sed ad extra, patet quod non determinant essentiam, sed personam quæ comparatur ad illam personam quæ distinguitur ab ipsa.

AD ALIUD dicendum, quod modus dicendi in est secundum rationem solam: quia re est idem, sed ratione nominis est vt existens in alio, & non per seipsum: substantia autem secundum rationem nominis est & conuersio.

& alia, quia ambo vnum. Hoc credendo incipe, percurrere, persiste: & si non peruenturum sciam, tamen gratulabor profecturum. Qui enim pie infinita prosequitur, etsi non contingat, aliquando tamen proficiet procedendo. Sed ne te inferas in illud secretum & arcanum inopinabilis nauitatis: ne te immergas, summam intelligentiæ comprehendere præsumens: sed intellige incomprehensibilia esse. His aliisque multis euidenter ostenditur nobis nullatenus licere maiestatem perscrutari, ius ponere potestati, modum circumscribere infinito.

ARTICVLVS VI.

Vtrum notionalia secundum modum intelligendi vicinius se habeant ad hypostases siue personas, quam ad ipsam essentiam? & vtrum ratione huius vicinitatis personalia adiectiua dicantur de notionibus?

DEinde queritur de hoc quod dicit Magister in sequenti cap. vbi soluit istam rationem *ibi* [Non ita omnino esse dicuntur in diuina substantia, sicut in ipsis hypostasis, &c.] Ex hoc enim videtur relinqui, quod notionalia secundum modum intelligendi vicinius se habeant ad hypostases siue personas, quam ad ipsam essentiam. Queratur, Vtrum ratione huius affinitatis personalia adiectiua dicantur de notionibus? Videtur autem, quod sic: quia quedam essentialia dicuntur de notionibus, quæ magis distant ab eis, vt prius probatum est: ergo videtur, quod multo magis dicuntur de eis personalia.

2. Item, Vtrumque, scilicet persona & notio, est incommunicabile: ergo quod dicitur de vno, dicitur etiam de alio.

3. Item, Persona & notio sunt idem immediate secundum intellectum: ergo quod conuenit vni, conuenit alij.

Solutio.

SED CONTRA: Pater generat & spirat: ergo si personalia de notionalibus dicuntur, paternitas generat, & spirat, quod nihil est dictum.

Solutio.

2. Item, Persona distinguitur: ergo notio distinguitur.

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quod personalia non dicuntur de notionibus: quia personalia adiectiua vt huiusmodi, aut conueniunt personæ in se, vt distinctum esse: & tunc non possunt conuenire notioni propter oppositum modum significandi, quia notio significatur vt ratio distinguens, non vt res distincta ens per seipsum: aut personalia sunt quibus persona emanat à persona, vt generat, spirat, quæ significant actum personalem: vel adiectiue dicuntur de personis, vt sunt generans, spirans, secundum quod adiectiue tenentur illa participia: & tunc non possunt conuenire notionibus: quia notio non significatur vt agens, sed potius vt ratio agentis actu illo: actus enim hypostasim sunt & indiuiduorum: & tali modo non significatur notio. Si autem sunt adiectiua notio-

naliter significata, iterum non conueniunt: quia tunc dicuntur rationem, qualiter vna persona exit ab alia. Vna paternitas non est Pater, si ly Pater tenetur adiectiue: quia sequitur, quod genuisset Filium: nec filiatio est Filius eadem ratione, sicut supra dictum est & distinctum. quod hæc est falsa, essentia est Pater, si adiectiue tenetur: prædicatur tamen persona de proprietate, quando nomen personæ substantiue tenetur, sicut & prædicatur de essentia: & sicut hæc est vera, essentia est Pater, hoc est, essentia est ille qui est Pater: ita hæc est vera, paternitas est Pater, hoc est, paternitas est ille, qui est Pater: sed non prædicatur persona nisi de sua notione, vt prius habitum est.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod essentialia prædicantur de eis propter identitatem subiecti, & eius quod significatur in eo: sed personalia non dicuntur habitudinem subiecti, sed potius habitudinem distincti, & agentis: & ideo illa non prædicantur: sed personæ prædicantur, quæ eandem habitudinem subiecti important.

AD ALIUD dicendum, quod licet conueniant in hoc quod vtrumque est incommunicabile, tamen in ratione incommunicabilitatis differunt: sicut Sortes & indiuiduantia Sortis: incommunicabilia sunt: vnum vt id quod est incommunicabile, reliquum vt faciens ipsam incommunicabilitatem in eo: & ideo non oportet vt conueniens vni, conueniat & alteri.

AD ALIUD dicendum, quod immediata sunt persona & proprietas secundum rem, sed secundum modum significandi non: & ideo realiter de se prædicantur: sed non oportet, quod quicquid conuenit vni, conueniat & alteri: sed verum est, quod quicquid conuenit vni per hoc quod habet comparationem ad ipsam vt ad subiectum tantum, hoc conuenit etiam alteri: hoc autem non est referri, distinguere, generari, & huiusmodi.

ARTICVLVS VIII.

An personalia adiectiua vicinius alio quo modo se habeant ad notiones quæ conueniunt cum ipsis, quam ad alias?

DEinde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Ideoque licet paternitas & filiatio sint in

in diuina essentia, &c.] Potest enim dubium esse, Vtrum personalia adiectiua vicinior ali-quo modo se habeant ad notiones quæ conueniunt cum ipsis secundum rationem, vt generatio ad paternitatem, quam ad filiationem vel spirationem: tunc enim videtur, quod illa personalia talibus notionibus possunt conuenire.

2 Item, Paternitas, & hoc verbum, generat, dicunt idem, vt omnes Doctores tradunt: ergo cum idem prædicetur de se, videtur, quod possum dicere, paternitas generat. Item, Paternitas est Pater: Pater generat: ergo paternitas generat. videtur, quod procedit ex immediatis: quia proprietas immediata est personæ, & actus notionalis immediatus est personæ: ergo persona potest esse medium concludendi actum notionalem de notione.

3 Item, Cum dicitur, generat, nihil est de intellectu verbi nisi suppositum & actus: suppositum potest prædicari de notione, actus autem est idem cum notione: ergo ex neutra parte impeditur: ergo possum dicere, quod paternitas generat, vt videtur.

Sec. contra.

SED CONTRA: Si paternitas generat, ideo quia ipsa est Pater: tunc multo magis essentia generat, quia ipsa est Pater, & ab ipsa habet Pater virtutem generandi, hoc modo quo dicitur causa sine qua non, quia nisi essentia diuina esset, virtutem generandi non haberet: sed hoc falsum est: ergo & illud.

Quibus auctoritatibus opinionem suam, scilicet quod proprietas Patris vel Filij non sit Deus, muniant.

I

Verumtamen nondum desistunt impatientiæ spiritu agitati, sed opinionem suam etiam Sanctorum auctoritatibus munire conantur: quibus ostendere volunt proprietatem qua Pater est Pater, & proprietatem qua Filius est Filius, non esse Deum: ad hoc inducentes verba Augusti, super illum locum Psalmi. Et non est substantia: ita dicentis, Deus enim quædam substantia est. Vnde etiam in fide Catholica sic ædificamur, vt dicamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum vnus esse substantiæ. Quid est vnus substantiæ? Quicquid est Pater quod Deus est, hoc est Filius, hoc est Spiritus sanctus. Cum autem Pater est, non illud est quod vel quo est. Pater enim non ad se, sed ad Filium dicitur: ad se autem Deus dicitur. Eo igitur quod vel quo Deus est, substantia est. Et quia eiusdem substantiæ est Filius, procul dubio & Filius est Deus. At vero quod Pater est, quia non substantiæ est, sed refertur ad Filium, non sic dicimus Filium Patrem esse, sicut dicimus Filium Deum esse. Ex his verbis significari dicunt, quod proprietas Patris vel proprietas Filij non sit Deus vel essentia diuina. Cum enim dicit, eo quod Deus est, substantia est: sed quod Pater est, substantia non est: aperte, inquirunt, ostendit id esse substantiam, quo Deus est: id vero quo Pater est, non esse substantiam. Item cum ait, Pater non illud est quod est, ostendit cum non esse Patrem eo quod substantia est. Non enim simpliciter dicit,

Pater

Pater non est illud quod est: sed ait, cum Pater est, non est illud quod est, significans quo Pater est, non esse illud quo est, id est, essentiam. Hæc illi ita exponentes sua commenta simplicibus & incautis vera videri faciunt. Nos autem aliter fore ista intelligenda dicimus. Dicens enim, eo quod Deus est, substantia est: sed quod Pater est, substantia non est: hoc intelligi voluit, quia essentia Deus est, & deitate substantia est. Eo enim substantia est, quo Deus est: & e conuerso, cuius ea est deitas quæ est substantia, & substantia quæ deitas: sed quod Pater est, non est substantia, id est, non quo Pater est eo substantia est, quia proprietate generationis Pater est, qua substantia non est. Ipsam tamen proprietatem substantiam esse non negauit. Ita etiam illud intelligendum est quod ait, Cum Pater est, non illud est quod est, id est, non illo Pater est quod vel quo ipse est, id est, essentia, sed notione.

Aliis etiam verbis Augustini vtuntur vt asserant quod dicunt, scilicet proprietates personarum non esse Dei substantiam.

Item illis verbis Augustini vehementer insistant superius positus, scilicet licet quod verbum secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod Pater: secundum quod verbum, non hoc est quod Pater. Si, inquirunt, verbum non est hoc quod Pater, secundum hoc quod est verbum: id ergo quo verbum est, non est illud quod Pater est: proprietas ergo qua verbum est, non est quod Pater est: non est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus, quia licet secundum quod verbum, non sit hoc quod Pater est, ea tamen proprietas quæ verbum est, est id quod Pater est, id est, diuina essentia, sed non hypostasis Patris.

ARTICVLVS IX.

Quomodo accipiantur hæc verba Augustini, Non quo Pater est, substantia est.

Deinde nota circa vltimam solutionem qua magister soluit auctoritatem Augustini inductam, hanc scilicet, Non quo Pater est, substantia est: non quo verbum est, substantia est: fundatur enim obiectio Pictauieni. & solutio Magistri supra dupliciter illius propositionis: quo enim dicit causam quasi formalem, vt dicit Augustinus. Cum igitur dicitur: Non quo Pater est, substantia

est, potest esse negatio, nisi quasi formalis: & sic est vera propositio, & tenet intellectus Magistri qui est verus, & est Augustinus. Vel potest esse negatio sub causalitate, vt causalitas sit negationis, vt dicunt sophistæ: & sic falsa est propositio, & patrocinator Pictauieni. & primo modo sensus est, Non quo Pater est, Deus est, id est, paternitas non est causa quasi formalis qua Pater est Deus, sed deitas: & hoc verum est secundum intelligendi rationem. Secundo modo sensus est, Quo Pater est, hoc est causa quod non est Deus: quia tunc separatio cadit inter id quo Pater est & Deus: & sic paternitas non esset Deus, vt dixit Gilb.

DISTIN

DISTINCTIO XXXIV.

Opinio quorundam non idem esse personam & essentiam vel naturam dicentium, & eandem essentiam non posse esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum.

A
De comparatione personarum suarum ad naturam, vel de comparatione personarum ad essentiam.

PREDICTIS autem adiiciendum est, quod quidam peruersi sensus homines in tantam profuerunt insaniam, ut dicerent non idem esse naturam Dei & personam siue hypostasim: dicentes eandem essentiam non posse esse Patrem & Filium sine personarum confusione. Si enim, inquit, ea essentia qua Pater est, est Filius, idem sibi Pater est & Filius. Si hanc rem dicis esse Patrem, aliam quare quam dicis esse Filium. Si vero aliam non quaeris: sed eandem dixeris, idem genuit & genitus est. Propter hanc & huiusmodi, inter naturam & personam diuidunt, ita ut non recipiant vnam deitatis naturam & simplicem esse tres personas. Idque testimonio Hilarij defendere nituntur: qui in 7. lib. de Trinitate, quaerens, utrum Apostolus spiritum Dei nominans & spiritum Christi, idem significauerit utroque verbo: inquit ita, Gentium praedicator volens naturam vnitatem in Patre & Filio docere ait, Spiritus Dei in vobis est. Siquis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum, &c. Spirituales omnes sumus, si in nomine est Dei spiritus: sed & hic spiritus Dei est, & spiritus Christi. Et cum Christi spiritus in nobis est, eius spiritus in nobis est qui suscitauit Christum. Et cum eius qui suscitauit Christum in nobis est spiritus, & spiritus in nobis est Christi: nec tamen non Dei est spiritus qui in nobis est. Discerne ergo o haeretice spiritum Christi a spiritu Dei, & excitati a mortuis spiritum Christi a spiritu Dei Christum a mortuis excitantis. Cum qui habitat in nobis spiritus Christi, spiritus Dei sit: & spiritus Christi a mortuis excitati, spiritus Dei tantum sit Christum a mortuis excitantis. Et quaero nunc, in spiritu Dei, utrum naturam aut rem naturae significatam existimes? Non est enim idem natura quod res naturae: sicut non idem est homo quod & hominis est, nec idem est ignis & quod ipsius ignis est: & secundum hoc non est idem Deus & quod Dei est. Huius dicti occasione praefati haeretici dogmatizauerunt non idem esse personam & naturam Dei, asserentes naturam Dei non esse tres personas, intelligentes in his praemissis verbis Hilarij per rem naturae personam, & nomine naturae diuinam naturam. Et ideo dicunt Hilarium interrogasse haeticum, utrum per spiritum Dei putaret significatam esse naturam, an rem naturae: ut sic ostenderet distinguendum esse inter naturam, & rem naturae, id est, personam.

Hic

Hic docet quomodo eis obuiat ipsius scripturae circumstantia, & qualiter praedicta intelligi debeant: & quod Spiritus sanctus est res vnius naturae Patris, & Filij, & est ipsa natura.

Hoc quidam dicunt, non intelligentes pia diligentia scripturae circumstantiam: qua considerata percipi potest quomodo praemissa dixerit Hilarius. Subsequenter enim in eadem serie ostendit in spiritu Dei aliquando significari Patrem: ut cum dicitur, Spiritus Domini super me. Aliquando significari Filium: ut cum dicitur, In spiritu Dei eiicio daemones, naturae suae potestate se daemones eiicere demonstrans. Aliquando Spiritum sanctum: ut ibi, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit consummatum fuisse, cum Apostoli Spiritum sancto misso, omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hanc distinctionem fecerit, & quod in superioribus per verba Apostoli idem Spiritus sanctus significatus sit, & quod ipse sit res vnius naturae Patris & Filij, aperte ostendit inquit ita, Haec iccirco sunt demonstrata, ut quacumque parte haeretica falsitas se contulisset, finibus veritatis concluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante habitat Deus: & cum habitat in nobis Spiritus Christi, non aliud habitat quam Spiritus Dei. Quod si per Spiritum sanctum Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita Spiritum Dei ut Spiritum Christi esse noscendum est: & cum per naturam ipsa habitat in nobis, indifferens natura Filij creditur esse a Patre, cum Spiritus sanctus qui est Spiritus Christi & Spiritus Dei, res naturae demonstratur vnius. Quaero nunc ergo, quomodo non ex natura vnum sunt? A Patre procedit Spiritus veritatis, a Filio mittitur, & a Filio accipit. Sed omnia quae habet Pater, Filij sunt. Iccirco qui ab eo accipit, Dei spiritus est, & idem Spiritus Christi est. Res naturae Filij est, sed & eadem res naturae Patris est, & Dei excitantis Christum a mortuis Spiritus est: & idem spiritus Christi est a mortuis excitati. In aliquo differt Christi & Dei natura, ne eadem sit, si praestari potest: ut Spiritus qui Dei est, non sit etiam Christi. Est ergo in nobis Spiritus Dei, & est in nobis Spiritus Christi: & cum Spiritus Christi inest, inest Spiritus Dei. Ita cum quod Dei est, & Christi est: & quod Christi est, Dei est: non potest quid aliud diuersum Christus esse, quam Deus est. Deus igitur Christus est vnus cum Deo Spiritus: secundum illud, Ego & Pater vnus sumus. In quo docet veritas vnitatem esse naturae, non solitudinem vniuersionis. Ecce si haec verba diligenter attendas, inuenies Spiritum sanctum rem naturae dici Patris & Filij: & eundem dici esse naturam Dei, ubi dicitur, per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, si per Spiritum sanctum Christus est in nobis. Itaque in Trinitate non ita distinguendum est inter naturam & rem naturae, sicut in rebus creatis: quia, ut ait Hilarius, comparatio terrenorum ad Deum nulla est: & si qua comparationum exempla interdum afferuntur, nemo ea existimet absolute in se rationis perfectionem continere. Non enim humano sensu de Deo loquendum est.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

T t

Quod

*Quod propter res creatas illud dixerit, non idem est
natura & res natura.*

C AD naturam ergo rerum creaturarum respiciens inquit, Non idem est est natura quod res naturæ, subiiciens exempla de ipsis creaturis. Inde offendens erroris esse sub mensura creaturarum metiri Creatorem, addit. Et secundum hoc non idem est Deus, & quod Dei est. Ac si diceret, Si ad instar creaturarum de Creatore sentis, cogere fateri quia non idem est Deus, & quod Dei est: quod dicere impium est, cum spiritus Dei Deus sit, & Dei Filius sit Deus.

DIVISIO TEXTVS.

RADICTIS autem adiciendum est, quod quidam puerili sensus homines, &c.] Hic incipit secunda pars, in qua fit comparatio personæ ad essentiam, vtrum scilicet sint idem vel diuersa? Et diuiditur in quatuor partes, in quarum prima ostendit Magister non esse diuersitatem inter personam & naturam. In secunda autem ponit rationem qualiter potentia, sapientia, bonitas, appropriantur tribus personis *ibi* [Ex prædictis constat, &c.] In tertia autem ponit rationem huius nominis homouios *ibi* [Hic non est præmittendum, &c.] In quarta & vltima ponit rationem translative dictorum de Deo, & ponit epilogum istius tractatus de Trinitate. Prima harum diuiditur in duas. In prima ostendit personam esse essentiam. In secunda ponit rationem quare dicuntur tres personæ vnus essentia, & non vnus Dei *ibi* [Hic considerandum est cum Deus sit] In prima parte sunt tria, scilicet quæstionis probatio, & ad eandem soluendam erroris per auctoritatem Hilarij introductio *ibi* [Idque testimonio Hilarij] Tertio ponitur eiusdem auctoritatis solutio, & veritatis ostensio *ibi* [Hoc quidam non intelligentes] Et ex his patet sententia.

ARTICVLVS I.

*Vtrum persona sit essentia, vel non sicut
dixit Gilbertus Porretanus?*

Incidit autem hic quæstio Gilberti Porretani, cui iste error imponitur, licet postea se correxerit, vtrum persona sit essentia: Videtur autem, quod non: quia in nulla natura affirmatio & negatio simul verificantur de eodem: si ergo persona est essentia, persona & essentia sint idem in re: sed persona est incommunicabilis, essentia autem est communicabilis: ergo de eodem in re verum est dicere, quod ipsum est communicabile & non communicabile, & commune & non

commune, & proprium & non proprium, & distinctum & non distinctum, & relatum & non relatum, & huiusmodi omnia: cum igitur hoc sit impossibile, videtur, quod impossibile sit personam & essentiam omnino esse idem in re. Si forte dicas, quod secundum aliquid conuenit ei vnus, & secundum aliquid alterum: tunc sequitur, quod idem *ibi* sit vnus & alterum, & sic non esset penitus idem.

2 Item, In diuinis remanent duo prædicamenta, quorum neutrum transit in alterum, scilicet substantia, & ad aliquid: nulla autem duo prædicamenta sunt nisi per hoc quod vnus non est alterum: ergo ad aliquid non est substantia: persona est ad aliquid, quia Pater ad Filium: ergo Pater non est substantia diuina.

3 Item, Essentia in aliqua habitudine se habet ad personam: aut ergo vt idem omnino, aut vt aliquo modo differens. Si vt idem omnino: ergo Pater omnino idem est quod essentia, & Filius omnino idem est quod essentia: sed quæcunque vni & eidem omnino sunt eadem, ipsa inter se sunt eadem, vt dicit Philosophus: ergo Pater est Filius: & hæc ratio videtur innui in littera, quod scilicet ista induxit Gilbertum ad hoc quod hoc diceret.

4 Item, Philosophus dicit, quod quantumcunque differentiam attulerimus, ostendentes erimus quod non idem, ad minus ostendemus, quod non omnino idem: sed dicimus essentiam communem re, proprium autem re dicimus esse Patrem: ergo differentia realis inuenitur: ergo non sunt omnino idem persona & essentia.

5 Item, Communis animi conceptio est, differentes hypostasies omnino idem sibi realiter non posse participare: quia datur, quod omnino idem: ergo conueniunt in eo quod est omnino idem: ergo cum hoc in omnibus sit, facit omnino idem: & sic non essent plures hypostasies: ergo hæc est vera, quod differentes hypostasies omnino idem sibi non participabunt: habent autem naturam vel essentiam vnã tres diuinæ hypostasies: ergo essentia non est idem sibi.

6 Item, Philosophus dicit, quod à prima substantia nulla omnino erit prædicatio: sed, sicut

sicut habitum est supra distinct. 18. persona est vt prima substantia: ergo non prædicatur de aliquo: ergo nec de essentia prædicabitur, vt dicatur, essentia diuina est Pater.

7 Item, Sæpe habuimus, quod Pater diuina essentia est, & quod est ibi constructio secundum causam formalem: ergo essentia diuina se habet ad hypostasim, sicut forma ad formatum. Inter illa autem oppositio est causa & causati: cum igitur causa & causatum nunquam sint idem, essentia & hypostasis nunquam erunt idem. Hic autem inducit Gilbertus, vel potest inducere sophismata Præpositiui, quæ supra posuimus dist. 5. Datur enim, quod essentia sit persona: tunc hæc erit vera, essentia est Pater: Pater autem alicuius est Pater: & non nisi Filij: ergo essentia est Pater Filij: ergo genuit Filium. Item, Aliquo est Pater: non nisi paternitate: ergo paternitas inest essentia: ergo determinat eam.

Sed contra.

SED CONTRA obiicitur secundum dicta beati Bern. super Cantica. Dicit enim Gilbertus super lib. Boet. de Trinit. Deitate qua Deus est, non quæ Deus est. Aut ergo aliquid maius est, aut æquale, aut minus Deo. Pater, quod non est maius. Si autem æquale. Contra: Æquale non facit sibi æquale: quia non est potens in ipsum: ergo hæc deitas non facit Deum. Si minus: ergo Deus degenerat: siendo Deus per illud, quod iterum absurdum est: ergo deitas est ipse qui Deus est: ergo est hypostasis & persona.

2 Item, Si non est idem: ergo persona est composita ex alio, & alio quodam: ergo non est simplex, quod hæreticum.

3 Item, Omne compositum resolubile est in sua componentia vt priora se & simpliciora: ergo Deus esset resoluibilis in alia priora se & simpliciora, & sic nec primum esset nec simplex, quod absurdum est.

4 Item, Omne compositum esse suum habet ab alio vel ab aliis: ergo Deus esset iam factura alterius Dei prioris se, quod falsum est.

Solutio.

SOLVITIO. Pater cuiuslibet: quod vltimæ rationes necessariæ sunt, & prius inducæ sophistica: & hoc postea videns Gilbertus correxit dictum suum, in quo etiam, vt dicitur, prius sensum sanum habuit, licet incauta verba protulerit. Dicendum ergo & credendum simpliciter, quod propter finem simplicitatis Dei, non differunt in eo esse & quod est, & essentia & persona re: differunt tamen in modo supponendi & attribuendi. Si autem quæras, Vnde hoc fiat, cum omnino idem sit re, quod diuersa attribuuntur? Dicendum, quod illa simplicitas priuat compositionem per hoc quod tollit diuersitatem ab eis quæ sibi in eodem vniuntur: & si illa diuersa remaneret, tunc faceret compositionem sicut forma & materia in compositio: sed licet sic tollat compositionem, tamen veritatem vniuersaliusque eorum non tollit, sicut supra diximus de attributis distinct. 8. licet enim sapientia Dei sit idem cum substantia propter simplicitatem, tamen sapientia Dei verissime sapientia est: aliter enim non aliquid esset in

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Dei sapientia, quod non esset in Dei essentia. Ita & hæc simplicitas personæ non tollit veritatem hypostasis, nec veritatem naturæ: & ideo remanet illa communicabilis. Et per hoc patet solutio ad primum: quia licet persona & essentia sint idem, tamen vtrumque retinet ea quæ sunt de ratione sua propria: & ita contradictoria non referuntur ad idem in ratione illa qua realiter ratio est, quia realiter incommunicabile conuenit personæ, & realiter communicabile conuenit naturæ, & sic de aliis.

AD ALIUD dicendum, quod non remanent ibi modi prædicandi per hoc quod relatio est accidens, quia quoad hoc transit in substantiam: sed per hoc quod ad alterum est, & hoc est proprium personæ, non impediens simplicitate: quia simplicitas veritatem naturæ non tollit, sed tantum diuersitatem communicabilis & incommunicabilis quæ sunt in eodem.

AD ALIUD dicendum, quod hoc argumentum teneret, si essent idem omnino: ita quod vnus virtute suæ naturæ & identitate rationis esset idem cum altero: sed hæc retinent rationes diuersas, eo quod vere incommunicabile est vnus, & vere communicabile est alterum: & ideo cum ratione eius quod incommunicabile est, Pater opponatur Filio relative: & similiter Filius ratione eius quod est incommunicabile, opponatur Patri relative: non sequitur, quod vnus sit alius, sed tantum quod sit idem sibi & substantia. Et huic aliquod simile imaginari possumus in puncto & vnitatis: ponamus enim punctum per id quod est, vnitatis per id quod est: & tamen retinere vtrumque proprietatem naturæ suæ: dicimus, quod punctus cum vnitatis omnino idem est in substantia & essentia: & tamen opponetur ei in relatione ad continuum: quia vnitatis habet relationem ad discretum: & tunc sequitur, quod habens relationem ad continuum, omnino idem sit in substantia habenti relationem ad discretum secundum quod huiusmodi. Simile tamen illud deficit, sicut omnia similia terrena.

AD ALIUD dicendum, quod vim faciendi in differentia, vera est propositio: sed per hoc quod essentia est communis, ponitur potius conuenientia quam differentia: sicut si probamus animal esse genus, & esse genus hominis, per hoc magis probamus quod sit homo, quam quod differat ab homine: & si esset simplex, probarem per hoc quod est commune ad hominem, etiam quod esset idem homini: vnde naturam esse communicabilem non ponit causam differentia, sed potius vnitatis & conuenientia cum omnibus personis in quibus est.

AD ALIUD dicendum, quod non est communis animi conceptio, nisi in natura in qua quo est differt à quod est: & in illa necesse est multiplicari quo est secundum esse, secundum quod multiplicantur hypostasies suæ: quod est: sed in diuinis non est ita: ergo non oportet ibi illud concipere. Ad id per quod probat, patet solutio per ante di-

T 2 62

ita: quia licet simplicitas faciat identitatem personæ & essentia: non tamen tollit veritatem utriusque: & ideo quoad rationem personæ quæ realis est, eo quod est veræ proprietatis & hypostasis, adhuc illæ hypostases sunt plures.

AD ALIUD dicendum, quod hoc nihil est: quia à prima substantia non erit prædicatio secundum coordinationem prædicabili-

um in genere: & hoc intendit Philosophus dicere: sed quod ipsa de nullo vere prædicatur, non intendit: in diuinis autem etiam de communi potest prædicari, sicut supra distinct. 4. ubi hæc quaestio tractata est, ostendimus.

AD ALIA iam sapius supra præcipue di. 5. solutum est.

Quod non aliud est Deus & quæ sua sunt, ita ut insit: alia enim sunt quæ insunt, alia quæ non insunt.

D
Hilarius
lib. 8. de
Trinit.

NON ergo secundum corporales modos (vt in eadem subdit serie) accipienda sunt hæc quæ de Deo dicuntur: vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant aliud Deum esse, & aliud quod Dei est: aliudque naturam Dei, & rem naturæ, vt est in creaturis, aperte docet non aliud esse Deum & aliud quod Dei est: aliudque naturam Dei, & quæ sua sunt, ita vt insint illi, sic dicens: homo aut aliquid ei simile cum alicubi erit, alibi non erit: quia id quod est, illic continetur vbi fuerit in forma, vt non vbique sit qui insitens alicubi sit. Deus autem immensæ virtutis, viuens potestas, quæ nusquam non adsit, nec desit vsquã quæ se omnem per sua edocet, & sua non aliud quam se esse significat: vt vbi sua insint, ipse esse per sua intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit, non etiam vbique esse credatur, cum per sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt quam quod ipse est, quæ sua sunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta sunt. His verbis aperte significatur, si tamen intelligis hæretice, quia diuina natura non aliud est ab his quæ sua sunt, ita vt insint: & per illa in omnibus suis est quæ non insunt. Sua enim sunt etiam quæ non insunt, id est, omnes creaturæ: & sua sunt quæ insunt, vt tres personæ, quæ sunt eiusdem naturæ & eadem natura: sicut supra Augustini testimonio firmauimus dicentis, tres personas esse eiusdem essentia: vel eandem essentiam, ne aliud intelligatur essentia, aliud persona. Non tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam fore secundum intelligentia: rationem, cum dicitur hypostasis, & cum dicitur essentia: quia ibi significatur quod est commune tribus, hic vero non. Est tamen hypostasis essentia, & è conuerso. Fateamur ergo vnum atque idem esse tres personas secundum essentiam, differentes autem proprietatibus. Vnde Aug. super locum prætaxatum Psalmi ait, Quæris quid sit Pater? Responderetur, Deus. Quæris quid sit Filius? Responderetur, Deus. Quæris quid sit Pater & Filius. Responderetur, Deus. De singulis interrogatus, non Deos, sed Deum responde. Non sic in hominibus. Tanta enim est ibi substantia: vnitas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cum dicis Filium Dei esse quod Pater est, profecto Filius Pater est. Responde, secundum substantiam tibi dixi hoc esse Filium quod Pater est, & non secundum id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur Deus, ad Patrem dicitur Filius. Rursumque Pater ad se dicitur Deus, ad Filium dicitur Pater: Quod Pater ad Filium dicitur, non est Filius: quod dicitur Filius ad Patrem, non est Pater. Quod dicitur Pater ad se, & Filius ad se, hoc est Pater & Filius, id est, Deus.

In explanatione
68.
Psalm.

ARTICV

ARTICVLVS II.

Vtrum persona differat à natura secundum intelligentia: rationem?

DEinde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Non tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam fore per intelligentia: rationem, & c.] Aut enim aliquid subest huic intelligentia: rationi, aut nihil. Si nihil: tunc est cassa & vana. Si aliquid tunc est differentia: secundum rem, & non secundum rationem tantum.

Solutio.

AD HOC dicendum, quod aliquid respondet in re. Vnde notandum, quod in in-

ferioribus cum natura communis est in supposito, dupliciter significatur secundum rem, scilicet vt diuersa quando dicitur, natura est simplex, & Sortes est compositus: & significatur vt aliquid sibi conueniens quod non conuenit Sorti, vt cum dicitur, quod prædicatur de pluribus, Sortes autem de vno vel de nullo. In diuinis autem natura non potest significari vt diuersa à persona, quia idem est: tamen realiter aliquid conuenit ei, quod non conuenit personæ, & è conuerso: & ideo dicunt Doctores, quod supposita natura, non supponitur persona, & super illud fundatur intelligentia: ratio. Et nota, quod ab hoc loco trahitur illud multum vulgatum, quod distinguitur secundum intelligentia: rationem.

Vtrum ita possit dici, vnus Deus trium personarum, vel tres personarum vnus Dei: vt dicitur, vna essentia trium personarum, & tres personarum vnus essentia?

Hic considerandum est, cum Deus sit diuina essentia & ita dicatur vnus Deus esse tres personarum sicut vna essentia dicitur tres personarum: vtrum ita valeat sane dici, vnus Deus trium personarum, vel tres personarum vnus Dei: sicut dicitur, vna essentia trium personarum, & tres personarum vnus essentia: In his locutionibus Scripturæ vsus nobis æmulandus videtur, vbi frequenter reperitur ita dictum, Vna est essentia trium, & tres sunt personarum vnus essentia: nusquam autem occurrit legisse, vnum Deum trium personarum, vel tres personarum vnus Dei. Quod ideo puto sanctos Doctores vitasse, ne ita forte acciperetur in diuinis personis, vt accipitur cum de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim Deus Abraham, Isaac, & Iacob: & Deus omnis creaturæ. Quod vtrique dicitur propter principium creationis, vel gratia: priuilegium, & creaturæ subiectionem vel seruitutem. Cum ergo in Trinitate nihil sit creatum vel seruiens vel subiectum, non admittit fides in Trinitate talem locutionis modum. Ita etiam è conuerso non dicitur de Dei essentia, quod ipsa sit essentia Abraham, Isaac, & Iacob, vel alicuius creaturæ: ne Creatoris vel creaturæ naturam confundere videamur.

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat dicere, tres personarum vnus essentia: & tres personarum vnus essentia: sicut vnus essentia, & vna essentia trium personarum?

Solutio.

DEinde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Hic considerandum est, cum Deus sit diuina essentia] Cum enim dicitur, tres personarum vnus essentia: videtur notari indiuisibilitas esse naturæ in tribus personis: cum igitur Deus & deitas idem sint in diuinis, videtur quod eadem ratione possit dici, quod sit vnus Dei: & hoc negat in litera.

Solutio.

AD HOC dicendum, quod tres personarum sunt D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

essentia: sicut vnus essentia: Videtur, quod sic: quia ibi fit comparatio formati secundum rationem intelligendi ad formam, sicut & in illa cum dicitur, tres personarum sunt vnus essentia.

ITEM, Potest ne dici, vna essentia est trium personarum, vel essentia trium personarum: sicut dicitur, tres personarum vnus essentia: Videtur, quod sic: quia sicut est comparare personam ad naturam, ita è conuerso naturam ad personam: & sic vtrum potest dici in eadem habitudine in qua dicitur reliquum.

ITEM videtur, quod nullum illorum possit dici: quia obliqui transitui sunt & diuersitatem notant: & cum non sit diuersitas aliqua inter essentiam & personam, videtur quod non debeat fieri comparatio illa nisi

Tr 3 in

in recto, vt dicatur, tres personæ sunt vna essentia.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod bene potest dici, tres personæ vnius essentia, vt constructio obliqui cum recto sit in designatione essentia: vel melius vt ex propriis loquamur, in designatione simplicitatis essentia in tribus. Nec tamen potest dici, vnius Dei propter diuersum modum significandi essentia in hoc nomine, Deus, & in hoc nomine essentia: quia in abstracto significatur vt natura quæ est forma alicuius, in concreto autem significatur vt stans per seipsam, & non vt forma alicuius: & ideo transitio obliqui non saluatur secundum rationem intelligendi, cum dicitur, tres personæ vnius Dei: sicut etiam in inferioribus dicitur, tres personæ vnius naturæ humanæ, non tamen dicitur vnius hominis, nisi possessiua constructione.

Ad quæst. 2.

AD ALIUD dicendum, quod quando obliquus constructur in designatione essentia, oportet esse duos genitiuos, vel vnum habentem vim duorum, vt mulier egregia formæ, vel vir sanguinum, vel homo turpitudinis: & ideo non bene dicitur, tres personæ essentia: quia non saluatur eadem habitu-

do constructionis.

AD ALIUD dicendum, quod bene dicitur, vna essentia trium personarum, & essentia trium personarum: sed non in toto saluatur eadem habitudo constructionis: cum enim dicitur, tres personæ vnius essentia, constructio obliqui duo importat, scilicet habitudinem formæ ad formatum, & designationem simplicitatis formæ: cum autem dicitur, vna essentia trium, vel essentia trium, non importatur nisi alterum: & ideo etiam sufficit vnus rectus, vbi prius exigebantur duo obliqui, quorum vnus importaret designationem, & alter formam: sicut grammatici dicunt de istis duabus, mulier egregia formæ, & egregia forma mulieris: quia variatur habitudo: & ideo mutando obliquum in rectum, & è conuerso, mutatur constructio, vt possunt dicere, egregia forma mulieris, & forma mulieris: & non tamen ita dicimus, mulier egregia formæ, & mulier formæ.

Ad quæst. 3.

AD ULTIMUM dicendum: quod notatur per obliquum transitio secundum rationem intelligentia, quæ non ponit diuersitatem personæ & naturæ, sed potius veritatem vtriusque.

Ad quæst. 4.

Quod licet potentiæ, sapientia, bonitas de Deo secundum substantiam dicantur in scriptura: tamen solent hæc nomina distincte ad personas interdum referri.

F **EX** prædictis constat, quod sicut essentia, ita potentia, sapientia, bonitas de Deo dicuntur secundum substantiam. Quæ autem secundum substantiam de Deo dicuntur, tribus personis pariter conveniunt. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas Patris & Filij & Spiritus sancti: & hi tres eadem potentia, eadem sapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in Trinitate summa esse perfectio. Si enim ibi deesset potentia, vel sapientia, vel bonitas, non esset summum bonum. Sed quia ibi est perfecta potentia, infinita sapientia, incomprehensibilis bonitas, recte dicitur & creditur summum bonum. Cumque vnum & idem penitus sit in Deo potentia, sapientia, bonitas: in sacra tamen Scriptura frequenter solent hæc nomina distincte ad personas referri, vt Patri potentia, Filio sapientia, Spiritui sancto bonitas attribuitur: quod quare fiat, non est otiosum inquirere.

ARTICVLVS IV.

Verum potentia, sapientia, & bonitas faciant summum bonum?

D E inde queritur de hoc quod dicit ibi [Ex prædictis constat, &c.] Ibi enim dicit, quod potentia, sapientia, bonitas faciunt summum bonum: & hoc non videtur: quia summum bonum est, cui nihil deest quod habet boni rationem: non autem verum est, quod omnis ratio boni comprehendatur sub his tribus.

SOLVITIO. Dicendum, quod in perfectione horum trium omne bonum continetur: omne enim bonum, aut est naturæ, aut superadditum. Potentiæ autem perfecta & omnipotens nunquam est nisi in natura perfecta & omnipotente. Superaddita autem, aut sunt secundum intellectum, & tunc reducuntur ad verum: aut secundum affectum, & tunc reducuntur ad bonum. Alia autem non simpliciter sunt bona, vt corporalia, & sensibilia: & ideo in horum trium perfectione constat summa beatitudo.

Quare

Quare id fiat, scilicet quod Patri potentia, Filio sapientia attribuitur?

I D ergo sacri eloquij prudentia facere curauit, ne Dei immensitatem similitudine creaturæ metiremur. Dixerat enim Scriptura sacra, quia Deus Pater est, & quia Deus Filius est: & audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat; Deum Patrem non viderat: cogitare cœpit ita esse in Creatore vt viderat esse in creaturis, à quibus hæc nomina translata sunt ad Creatorem: in quibus pater est prior filio, filius est posterior patre: & ex antiquitate in patre defectus, ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit Scriptura dicens Patrem potentem, ne videatur prior Filio, & ideo minus potens: & Filium sapientem, ne videatur posterior Patre, & ideo minus sapiens.

Quare Spiritui sancto bonitas attribuitur?

D Ictus est etiam Spiritus sanctus Deus, & dictus est habere Spiritum Deus: & videbatur hoc quasi nomen inflationis & tumoris. Vnde humana conscientia ad Deum pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideo Scriptura temperauit sermonem suum, Spiritum bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: non quod Pater solus sapiens vel magis sapiens, & Spiritus sanctus solus bonus vel magis bonus. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas trium, sicut vna essentia. Ideoque sicut dicitur Filius homouosus, id est, consubstantialis Patri; ita & coomnipotens.

De hoc nomine, homouosus, vbi in auctoritatem receptum sit, & quid significet.

H Ic non est præmittendum quod August. in lib. 2. contra Maximianum dicit de hoc nomine, homouosus, quo Latini tractatores frequenter vtuntur. Pater, inquit, & Filius vnius sunt eiusdemque substantia. Hoc est illud homouosus quod in concilio Niceno aduersus hæreticos Arrianos à Catholicis patribus veritatis auctoritate firmatum est. Quod postea in Concilio Ariminensi, propter notitatem verbi minus quam oportuit intellectam (quam tamen fides antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas sub hæretico Imperatore Constantino labefactare tentauit. Sed post non longum tempus libertate fidei Catholicæ prævalente, postquam vis verbi sicut debuit intellecta est, homouosus illud Catholice fidei sanitate longe lateque distensum est & diffusum. Quid enim est homouosus, nisi vnius eiusdemque substantia? Quid est, inquam, homouosus, nisi ego & Pater vnum sumus? Non ergo inter prophanas vocum nouitates hoc vitandum est.

T. 4 ARTICV.

An appropriatio qua Deo attribuuntur appropriata, tantummodo fiat per nos & à nobis?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Id ergo facti eloquij prudentia facere curant] Ex hoc enim videtur, quod appropriatio non fiat nisi per nos, & à nobis: sed hoc est inconueniens: quia si nos non essemus, adhuc sapientia appropriaretur Filio: ergo videtur, quod non dicat verum, quod hoc fecit facti eloquij prudentia.

2. Item, Si non est alia ratio appropriationis nisi per connotatum ad creatura: tunc eternitas & unitas supra Patri appropriari non debebat: quia illa conueniunt ab æterno, & per connotatum non conueniunt.

3. Item 1. ad Corin. 1. dicitur, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Ergo Filio appropriatur virtus: virtus autem est vltimum potentie: ergo potentia Filio appropriatur: non ergo Patri: cuius contrarium dicit in littera.

Questio.

ITAM queritur de hoc quod dicunt quidam, quod appropriationes huiusmodi non fiunt nisi à nobis: & duabus de causis, scilicet ad erroris euitationem, & veritatis expressionem: & dicunt, quod Patri attribuitur potentia ad erroris euitationem. Sed contra: Si nulla accidit diuersitas in modo intelligendi nisi erroris euitatio: tunc videtur, quod apud non errantes possumus dicere, quod Patri non attribuitur potentia, nec appropriatur: sed hoc falsum est: ergo aliquid est ex parte rei quare appropriatur.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod appropriatio potest considerari dupliciter: secundum aptitudinem, & secundum actum. Secundum aptitudinem est ex parte rei, vt supra dictum est distinct. 31. vnum enim attributum viciniorum habet rationem vni

personæ, quam alteri: & ideo illi est appropriabile. Secundum actum autem appropriatio fit à viris peritis in sacra Scriptura, diuersis de causis, scilicet propter errorem euitandum, vel veritatem exprimendam, & propter hoc vt ostendatur magis ratio distinctionis in propriis: & duæ precedentes causæ necesse est vt semper supponant tertiam: quia nisi sit unitas in re, non bene fieret appropriatio. Et per hoc patet solutio ad duo prima: quia Magister supponit conuenientiam maiorem rationis potentie ad proprium Patris, quam alterius personæ.

AD ALIUD dicendum, quod potentia triplici ratione attribuitur Patri: quarum duæ sunt ex parte proprii Patris, & vna ex parte nostra: Vna est: quia potentia principium est, vt dicit Philosophus. Potentia enim actiua est principium transmutationis in aliud, secundum quod est aliud: principium autem secundum rationem primam magis accedit ad principium non de principio, quam ad principium de principio. Secunda ratio est, quia non est sapientia nisi præexistat potentia, & non est bonitas perfecta nisi præsupponat sapientiam & potentiam: sicut à Patre Filius, & ab vtroque Spiritus sanctus. Tertia ratio est in littera sumpta ex parte nostra: virtus enim licet sit in genere potentie, tamen addit aliquid ratione cuius conuenit Filio, scilicet vltimum potentie: & quia Pater per Filium operatur mundum, & per Filium redemit mundum, ipse Filius est in quo maxima quæ fuerunt potentie Patris, sunt expleta: & ideo sibi attribuitur virtus.

AD ALIUD quod vltius queritur de causis appropriationis, quas ponunt quidam, iam patet responsio: quia supra ostensum est, quod vrea causa appropriationis est, quod attributum hoc vel illud magis accedit ad proprium vnius personæ, quam alterius. Alia autem quæ possent obici, distinct. 31. tacta sunt.

De nominibus qua translative & per similitudinem de Deo dicuntur.

K PRæterea sciendum est, quod in assignatione distinctionis nominum, inter alia quæ supra diligenter executi sumus, quedam diximus translative & per similitudinem de Deo dici: vt speculum, splendor, character figura, & huiusmodi: de quibus pio lectori breuiter trado quod sentio, vt scilicet ratione similitudinis considerata ex causis dicendi, dictorum intelligentiam assumat, sed Catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis se tradidisse dicit, ad alia transiturus.

L DE sacramento unitatis atque Trinitatis sumam & ineffabilem multam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidisse profiteamur.

profitemur, sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam, nec potuisse nos ad illam.

ARTICVLVS VI.

Vtrum per translationem omnia nomina creaturarum possunt attribui Deo, & contra an nomina Dei possunt attribui creaturis?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Præterea sciendum est, quod in assignatione, &c.] Ibi enim tangendo rationem translationis docet attendere similitudines: cum autem omnis creatura sit vestigium, videtur per hoc ab omni creatura fieri translatio ad Deum, vt dicatur Deus nomine omnium creaturarum.

1. Item Dionysius dicit eum esse omninomabilem.

2. Item Dionysius, In ipso oportet affirmare omnium positiones. Ergo ab omnibus fit translatio in Deum. Sed hoc nihil esse videtur, vt dicatur Deus diabolus, lupus, baso, & huiusmodi.

3. Item videtur, quod omnia nomina de Deo dicuntur translative: quia non proprie vniuersum est, cum dicitur, Deus est vita, & anima vita: ergo per translationem.

4. Item queritur, Vtrum à nobilioribus creaturis fiat translatio, vt dicatur Deus seraphim & cherubin? Hoc non videtur: quia nunquam legitur in sacra Scriptura.

5. Præterea, videtur etiam, quod translatio fiat à conuerso à Deo ad creaturas, sicut dicit Psalm. Ego dixi, Diu estis, &c.

SOLVITIO. Dicendum, quod ista questio ex maxima parte determinata est supra distinct. Dicendum ergo, quod translatio fit ab omnibus quæ naturam sine vitio & nocimento deformitatis seruant & experi-

munt: vnde à diabolo non potest, quia est nomen nature deformate: & similiter à rana, & bufone, quia est nomen nature cum proprietatibus deformitatis & nocimenti. Et si obliuiscas, quod Deus dicitur significari per serpentem? dicendum quod serpens aliquid boni importat per astutiam & sapientiam: & etiam serpens in se habet medicinam veneni, eius enim carnes contra venenum valent: sed non sic bufo, vel aliud vile immundum. Vnde Augustinus dicit, quod vulpes nunquam in bona significatione accipitur, quia exprimit astutiam deceptoriam: sed lupus quandoque accipitur in bona significatione, vt Benjamin lupus rapax dicitur esse, Gen. 49. Et ex hoc patet solutio ad tria prima: quia verbum Dionysij de his intelligitur quæ non deformitatem de se sonant.

AD ALIUD dicendum, quod non omnia dicuntur translative: & ratio supra distinct. 21. dicta est.

AD ALIUD dicendum, quod à nobilioribus & ab inferioribus potest fieri translatio: sed non fit, vt dicit Dionys. à nobilioribus, ne sit occasio erroris, scilicet ne putentur illa nobilia per proprietatem conuenire: & etiam quia non ita nota sunt nobis: translatio autem fit à magis notis, & illa sunt sensibilia apud nos.

AD ALIUD dicendum, quod translatio non est in his quæ per prius & posterius participant idem: vnde à Deo non fit translatio ad nos, sed potius id quod est in Deo prius, hoc est in nobis posterius simile illius, & proprie est in nobis: sed similitudo quæ requiritur in translatione, est similitudo non secundum rem, sed secundum conuenientiam proprietatum rei.

DISTINCTIO XXXV.

De quibusdam qua secundum substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagitant tractatum, scilicet de scientia, & præsidentia, & prouidentia, & dispositione, predestinatione, voluntate, & potentia.

QUOQUE supra disseruerimus ac plura dixerimus de his quæ communiter secundum substantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quædam specialem efflagitant tractatum: de quibus modo tractandum est, id est, de scientia, præscientia, prouidentia, dispositione, predestinatione, voluntate, & potentia. Sciendum

A
De scientia Dei in generali secundum se.

dum ergo est, quod sapientia & scientia Dei cum sit vna & simplex, tamen propter varios rerum status & diuersos effectus, plura ac diuersa fortitur nomina. Dicitur enim non tantum scientia, sed etiam præscientia vel prouidentia, dispositio, prædestinatio, & prouidentia. Et est præscientia siue prouidentia non de futuris tantum, sed de omnibus, de bonis scilicet, & de malis. Dispositio vero de faciendis. Prædestinatio de omnibus saluandis, & de omnibus bonis: quibus & hic liberantur, & in futuro coronabuntur. Prædestinavit enim Deus ab æterno homines, ad bona eligendo: & prædestinavit, eis bona preparando. Quod homines prædestinavit Apostolus ostendit dicens, Prædestinavit quos præsciuit fieri conformes imaginis Filij sui. Et alibi, Elegit nos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati. Quod autem bona eis præparauerit, Propheta Isaias ostendit dicens, Oculis non vidit Deus abs te, quæ præparasti diligentibus vel expectantibus te. Ergo ab æterno prædestinavit quosdam futuros bonos & beatos, id est, elegit ut essent boni & beati: & bona eis prædestinavit, id est, præparauit. Prouidentia autem est gubernandorum, quæ utique eodem modo videtur accipi quo dispositio. Interdum tamen prouidentia accipitur pro præscientia. Sapientia vero vel scientia quæ de omnibus est, scilicet bonis, & malis: & de presentibus, præteritis, & futuris: & non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus ista temporalia, ut seipsum nesciat: sed ipse solus seipsum perfecte nouit, cuius scientiæ comparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

Rom. 8.
Eph. 1.

Isa. 64.
1. Cor. 1.

DIVISIO TEXTVS.

VMQVE supra differuimus, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de cognitione Trinitatis & unitatis, prout confideratur in his quæ faciunt sufficientiam causæ ad processum creaturarum ex ipsa, quæ sunt scientia, potentia, voluntas: ad operari enim non exigitur amplius quam scire, & velle, & posse. Diuiditur autem in tres partes secundum tria prædicta. In prima agit de scientia. In secunda de potentia quæ incipit in distinct. 32. *ibi* [Sicut de omnipotentia, &c.] In tertia agit de voluntate quæ incipit *ibi* [Iam de voluntate] Prima harum diuiditur in duas partes. In prima agit de scientia in generali. In secunda autem descendit ad species scientiæ diuinæ, quæ sunt prædestinatio, & reprobatio: & hæc incipit in 40. distinct. *ibi* [Prædestinatio est de bonis salutaribus tantum, &c.] Prima autem quæ est de scientia in genere, subdividitur in tres. In prima ostenditur scientia & secundum distinctionem & proprietatem nominum, & quantum ad ea quæ sunt in ipsa, ut de quibus est in secunda autem ostenditur de conuerso, qualiter Deus est in omnibus à se factis & creatis: & hæc incipit in distinct. 37. *ibi* [Et quoniam demonstratum est ex parte] In tertia autem ostendit Magister dispositiones scientiæ magis quam ipsam scientiam, scilicet

utrum necessitatem imponat rebus, vel falli possit, vel augeri, & huiusmodi: & incipit distinct. 38. *ibi* [Nunc ergo ad propositum reuertentes] Adhuc prima ulterius diuiditur in duas. In prima ostendit intentiones nominum, & in genere, qualiter est de obiectis, quia de omnibus æternis & temporalibus. In secunda autem ostendit, qualiter aliud est esse in scientia Dei, & aliud est esse in natura, & qualiter differenter est de obiectis bonis & malis: & hæc incipit in sequenti distinct. *ibi* [Solet hic queri, &c.] Hæc autem distinctio diuiditur in tres partes. In prima determinat generaliter de omnibus nominibus quibus significari consuevit scientia diuina. In secunda autem mouet quæstionem quæ ex determinatione & distinctione nominum oritur, scilicet utrum scientia Dei esset in Deo, si nulla fuissent futura *ibi* [Hic considerari oportet, utrum scientia] In tertia principaliter ostendit obiecta scientiæ secundum generalem declarationem *ibi* [Scientia vero vel sapientia non tantum, &c.] Ex his satis patet sententia: quia alia in disputatione patebant.

ARTICVLVS I.

Utrum scientia Dei sit vniuoca scientia nostræ, vel scientiæ Angelorum?

Incidit autem hic ante litteram duplex dubium. Vnum est, Utrum scientia Dei sit vniuoca scientiæ nostræ, vel Angelorum? Secunda

Secundum est, Utrum scientia Dei sit vniuersalis vel particularis, vel in potentia vel in actu vel in habitu? Quod enim sit vniuoca, non per prius vel posterius dicta, videtur sic: Causa efficiens agens secundum formam efficiens, producit effectum vniuocum causa, ut ignis ignem, homo hominem, & huiusmodi: sed scientia Dei est causa efficiens nostræ scientiæ, & agens secundum formam: ergo videtur, quod nostra scientia quæ est effectus à sua, suæ scientiæ sit vniuoca. Prima patet per se. Secunda probatur per auctoritatem Origenis dicentis, Deus sapiens & sciens dicitur, secundum quod nos sapientia & scientia implet.

2 Item, Exemplatum nullum æquiuocum est exemplari in forma exemplaris: scientia Dei exemplar est nostræ scientiæ, & nostra scientia exemplata: ergo videtur, quod nostra scientia non sit æquiuoca cū sua. Probatio prima est: quia si datur, quod sit æquiuocum in forma, cum etiam in materia discorder, tunc exemplatum non erit in aliquo similis speciei cum exemplari, & ita non est magis exemplatum ab ipso, quam à disparato sibi: ergo oportet, quod sit vniuocum in forma. Secunda autem patet per hoc quod dicit Dionysius in lib. de di. no. cap. 8. Sapientiam Dei excedenter laudantes dicimus, quod omnis est & mentis & rationis & omnis sapientiæ & prudentiæ causa.

3 Item hoc videtur per simile: sigillum enim nihil imprimit nisi quod secundum speciem figuræ est in ipso, & non aliud recipitur à cera: cum igitur mens creata sit sicut cera, & sapientia Dei sit sigillum, videtur quod recipimus sapientiam eiusdem speciei cum sua, licet subiectum non sit eiusdem rationis: sicut nec cera in qua sit impressio, & cuprum imprimens.

S E D C O N T R A: Nihil est vniuersum Creatori & creaturæ: ergo nec scientia. Prima sæpius probata est.

2 Item, Scientia Dei est causa rerum, ut infra ostendetur distinct. 38. nostra autem scientia causatur à rebus scitis: ergo non sunt istæ scientiæ vnius rationis.

3 Item, Scientia, sicut omnia alia forma, inest secundum potestatem subiecti: quia subiectum nobilius nobilioris est scientiæ, etiam inter homines: ergo cum Deus in infinitum excedat omnem mentem creatam, in infinitum etiam sua scientia excedit nostram: ergo non erit vnius rationis.

S O L V T I O. Dicendum secundum beatum Dionysium in lib. de di. no. cap. 7. quod scientia Dei non est vniuersa nostræ scientiæ, nec etiam scientiæ Angelorum: quod qualiter sit, accipitur à verbis eius: dicit enim sic de scientia Dei, Superfapiens & omnisapiens causa: & ipsius per se sapientiæ, & totius & particularis subtrahitricatrix. Sensus est, quod scientia Dei est de rebus ut substantiæ & sapientia & causa omnium de quibus est, siue illud sit totum vel vniuersale, siue pars sine particulare. Ergo patet, quod sciendo se ut est causa omnium, nouit & se & omnia alia vniuersaliter vel particulariter

Solutio.

existentia. De scientia autem Angeli dicit sic ibidem: Angelicarum mentium virtutes, simplices & bonos habent intellectus non in diuisibilibus partibus aut à diuisibilibus, aut sensibilibus aut rationibus diuersis congregantes diuinam cognitionem, neque ab aliquo communi ad ista simul acta. Ab omni autem materiali multitudine mundæ existentis, intellectualiter & immaterialiter vni-formiter intelligibilia diuinorum intelligunt. Sensus horum verborum est, quod Angeli non accipiunt scientiam incipiendo à creatis, quæ multa & diuisa & materialia sunt: neque accipiunt diuersis virtutibus, ut sensu proprio, & communi, & imaginatione, & memoria, & huiusmodi: neque à quodam communi ut vniuersali deueniunt in cognitionem illorum sensibilibus quæ sunt apud nos, sed deformiter per simile aliquid menti diuinæ sibi à creatione datum & impressum. Sed tamen scientia illa non est causa entis, neque cognoscit per hoc quod sit causa, cum nullius causa creans sit Angelus. De hominis autem scientia dicit ibidem sic, Animæ rationale habent diffusie quidem & circulo circa existentium veritatem circum-euntes, & diuisibili & largissimo varietatis deficientes ab vniuersis virtutibus. Sensus huius est, quod anima rationalis accipit scientiam: rationale autem collatiuum est: & ideo incipit à multis in quibus conferendo diffunditur, & circulo circunducitur circa veritatem existentium. Et hoc potest intelligi sic: quia primum lumen ad quod sit examinatio veri, est in ipsa anima intellectus agens, & ab illo incipit ponendo ipsum circa signa & causas rerum, ut accipiat probabile, vel necessarium, & ipsum acceptum reducit ad intellectum: & sic in intellectu concluditur circulus, secundum quod ex causa quandoque accipit causatum, & quandoque è conuerso: ideo dicit circulus. Ex his patet, quod neutra scientiarum creaturarum vniuersa est scientiæ Creatoris: sed utraque imitatur eam quantum potest: & ideo est per prius & posterius dicta, eo modo quo dictum est supra, quod primo est in Deo, & ab ipso, & ad ipsam quantum possibile est in Angelo & in homine.

D I C E N D U M ergo ad primum, quod est causa agens secundum speciem duobus modis, scilicet ad materiam proportionatam eidem speciei, ut agens & generans vniuersa, sicut ignis ignem, & homo hominem: & sic non causat Deus: quia essentia diuinæ nulla materia recipiens potest esse proportionata. Est etiam causa agens secundum formam & speciem ad naturam non proportionatam eidem speciei, ut sol agit in aerem, vel aliud diaphanum receptivum luminis: & tamen lumen receptum non est eiusdem rationis in sole, & in aere, sed ignobilius & diffusius & obscurius est in aere quam in sole: & hoc modo agit Deus in huiusmodi attributis quæ communicabilia sunt creaturis, ut sapientia, vita, essentia, & huiusmodi. Vnde non sequitur, quod sit vniuersum receptum ei à quo recipitur.

A D A L I V D dicendum, quod exemplatum

platum imitatur quantum potest, plus in Angelo, & minus in homine quandiu est in via: & quia accedit plus ad hoc quam ad aliud, non dicitur magis exemplatum illius quam alterius.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de sigillo & cera: quia licet cera non sit materia proportionata formæ naturali æris: tamen est materia proportionata formæ artis quæ est exarata in ære, & ideo formam eiusdem figuræ potest recipere: sed mens Angeli & animæ non proportionatur essentia diuinæ, nec scientiæ secundum quod est diuinæ: & ideo oportet, quod recipiat inferiori modo, prout exigit naturæ suæ inferioritatis.

ARTICVLVS II.

An scientia diuina sit vniuersalis vel particularis: in actu, vel in potentia, vel in habitu?

Secundo queritur, Vtrum scientia diuina sit vniuersalis vel particularis, vel in actu, vel in potentia, vel in habitu? Videtur autem, quod sit vniuersalis, vel in vniuersali: Dicitur enim scientia in vniuersali, quæ est de aliquo prout est in suo vniuersali, non comparato ad hoc particulare vel illud: nulla autem causarum vniuersalior est quam illa quæ est causa omnium: ergo scire per illam, est scire per maxime vniuersale: Deus autem scit sciendo illam: ergo sua scientia est maxime vniuersalis.

2 Item, Illa scientia maxime est in vniuersali, quæ est per illud in quo nihil inuenitur de propriis rei: Deus autem est causa in qua nihil inuenitur de propriis rei: ergo ipse maxime scit in vniuersali. Prima patet per se. Secunda probatur per hoc quod propria vnus rei non possunt inueniri in eadem cum propriis alterius rei: cum igitur Deus sit causa omnium: aut oporteret in ipso esse propria omnium, quod absurdum est: aut nullum proprium alicuius, quod verum est, & tunc haberetur propositum.

3 Item, Scire in specie, est scire in vniuersali: & scire in genere, est scire magis in vniuersali: & scire in generalissimo, adhuc magis: & scire in ente quod est principium generalissimum, adhuc magis: ergo scire in eo quod in simplicitate excedit omnia dicta, est maxime scire in vniuersali: Deus autem scit per illud, quia per se: ergo, &c.

4 Item, Scire in vniuersali, est scire in hoc quod non est medium proprium ad concludendum illud: & quanto receditur à proprio medio, tanto magis scitur res in vniuersali: sed maxime receditur à proprio medio in illo per quod non potest aliquid quantumcumque commune causatum concludi de necessitate: ergo scire per illud, est maxime scire in vniuersali: hoc autem est Deus, Deus enim causa quædam omnium est, sed nihil causatum necessario concluditur per ipsum: ergo scire per ipsum, est maxime scire in vni-

uersali: sed ipse scit per seipsum: ergo, &c.

SED CONTRA: Scientia in vniuersali est scientia imperfecta, in qua non scitur res nisi imperfecte & in potentia: scientia autem Dei perfectissima est omnium scientiarum: ergo sua scientia non est scientia in vniuersali. Probatio prima. Res in suis vniuersalibus non sunt nisi in potentia, posito enim animali non necessario ponitur homo: ergo non possunt in suis vniuersalibus sciri nisi in potentia: & sic constat prima. Secunda autem per se patet.

2 Item, Scire in vniuersali, est scire quod determinabile est per aliquid additum, vt efficiatur scire in natura propria: scientia autem Dei in nullo determinabilis est: ergo sua scientia non est in vniuersali.

DEINDE queratur, Vtrum sit scientia in particulari? Videtur autem quod sic: quia scire in particulari, est scire naturam propriam rei: Deus autem omnium naturas proprias scit: ergo sua scientia est scientia particularis, vt videtur.

2 Item, Si scire in particulari est scire per immediatum relatum ad naturam propriam rei, cum Deus sit immediatus omni rei quam aliquid aliud, videtur quod sciendo per se, ipse scit in particulari.

SED CONTRA: Scientia in particulari & propria natura, variatur secundum diuersitatem eorum ex quibus est propria natura vniuersaliusque: scientia autem Dei inuariabilis est: ergo ipsa non est scientia in particulari, vt videtur.

VLTRIVS queratur, Vtrum sua scientia sit in potentia, vel in habitu, vel in actu? Videtur autem, quod sit in potentia quandoque: ita enim dicit Gregorius Nazianzenus, quod excogitatio Dei est opus Dei: ergo ante opus non est excogitatio in actu, & post in actu est quando opus est: ergo fuit in potentia, vt videtur: & cum idem sit in Deo excogitatio & scientia, videtur quod scientia Dei aliquando sit in potentia.

2 Item, Non dicimus, quod Deus omnia faciat quæ potest facere: ergo potentia operatiua Dei est in potentia ad alia ad quæ nunquam exibat in actum: ergo à simili à parte potentia intellectiua potest poni in potentia respectu alicuius cognoscibilis, quod nunquam sciet Deus: & sic nihil est inconueniens, vt videtur, diuinum intellectum ponere esse in potentia aliquando.

SED CONTRA: Si possibile est, quod sit in potentia, & exeat in actum: ergo exibat de potentia ad actum: hoc autem est quoddam genus alterationis: ergo videtur, quod Deus quodam genere alterationis possit alterari.

2 Item, Quicquid in potentia est, per hoc quod in potentia est, deficit à perfecto: ergo si diuinus intellectus secundum scientiam est in potentia, deficit à perfecto & non erit summe perfectum.

3 Item, Quicquid in potentia est, ipse potest cogitari aliquid nobilius & melius: ergo si diuinus intellectus respectu alicuius in potentia est, ipse potest cogitari aliquid nobilius

bilius & melius. Prima probatur per verbum Philosophi in 9. primæ Philosophiæ, vbi dicit, quod nobilior & melior est actus quam potentia. Quod autem conclusio sit inconueniens, probatur per Anselmum in prologo dicentem, quod Deus est melius bonum & maius quam cogitari possit.

4 Item sunt contra hoc rationes Philosophi: quia si esset in potentia, cum nihil ens in potentia educat seipsum in actum, oporteret quod intellectus suus haberet aliam intellectum se diuiniorem, id est, nobiliorem.

5 Item, Cum nihil ens in potentia exeat in actum nisi compositum sibi, oporteret quod esset compositum.

6 Item, Cum omnem motum lassetur ex labore motus, nisi motum circulariter & per naturam aliquo modo, oporteret quod doctrina & disciplina & consideratio induceret ei lassitudinem & corruptionem, quod absurdissimum est: ergo scientia sua nunquam est in potentia, si forte dicas, quod hæc vltima ratio Philosophi non est necessaria. Contra: Excipiatur motus localis: & loquamur de alteratione tantum: constat, quod forma alterans inest secundum subiecti potestatem & naturam: ergo si non inest hæc forma & debeat inesse, oportet quod aliter se habeant illa principia subiecti: quia non potest esse, quod idem eodem modo se habens, sit natum suscipere aliquid, & sine illo esse in propinqua dispositione: ergo necesse est, quod talis alteratio aliquo modo sit varians principia substantia: ergo inducit lassitudinem & penam: quia quicquid remouet principia substantia: & facit ea distare aliter & aliter, hoc est laboriosum & penale.

QUÆRATUR vltius, Ex quo non potest esse in potentia, vtrum sit in habitu? Videtur autem, quod sic: quia infra habebimus, quod scientia sua est causa rerum: ergo si semper esset in actu, semper causaret res: non autem semper causat res: ergo quandoque est in habitu.

2 Item, Omnis scientia quæ est per speciem cognoscibilem, scientia habitualis est: scientia Dei est talis: ergo est habitualis. Prima autem probatur sic, Habitus nihil aliud est quam ordo specierum rerum cognoscibilium apud cognoscentem: Deus autem scit hic & in sequenti distincte, dicitur, habet in se species omnium cognoscibilium.

3 Item, Augustinus in lib. de bono coniugali dicit, quod habitus est, quo quis agere potest cum tempore: ergo cum Deus semper possit considerare quando vult, ipse habet habitum scientia: ergo scientia sua est scientia in habitu.

4 Item, Fæquenter vtiuntur Doctores distincta ista, quod dominus potest dicere dominum in habitu, vel in actu: & in habitu conuenit ei ab æterno esse dominum, in actu autem ex tempore: ergo scientiam in habitu ponere in Deo non videtur esse inconueniens.

SED CONTRA: Exiens de habitu ad actum, vt dicit Philosophus in 2. de anima, D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

alteratur quodammodo: Deus autem nullo modo alteratur: ergo sua scientia non exit de habitu in actum: ergo non est in habitu.

2 Item, Habitus est diuersum aliquid ab habente: ergo non conuenit Deo: quia in Deo nihil est diuersum ab ipso.

3 Item, Habitus est ad perfectionem potentia quæ de se non potest vel non expedite potest in actum: talis autem potentia non est intellectus diuinus: ergo non habet habitum: ergo nec scientiam in habitu.

QUÆRATUR ergo vltius, Si sciat in actu semper? Videtur autem quod sic: quia perfectissimum in quolibet est Deo attribuendum: scientia autem in actu est perfectissima omnium scientiarum: ergo ipsa est Deo attribuenda.

2 Item, Scientia in actu est per id quod actu est præsens intellectui: sed Deus semper est sibi præsens: ergo scit semper in actu, quia ipse non scit nisi per seipsum.

SED CONTRA: Posita causa efficiente semper sequitur effectus: scientia autem Dei causa efficiens est creaturarum: ergo ad scientiam Dei in actu semper sequitur productio sciti in actu. Prima est nota per se. Secunda probatur ex hoc quod scientia Dei non est speculatiua, sed practica: illa autem existens in actu, semper est coniuncta operi: ergo constat propositum. Cum igitur in actu non sciuerit ab æterno omnes res (vt habetur in fine istius distinctionis) videtur, quod omnis res, non tantum mundus, ab æterno fuerint, quod falsum esse ad oculum cernimus, quia ego & tu ab æterno non fuimus. Ergo videtur, quod Deus nullo modo habeat scientiam, ex quo nec scit in vniuersali, nec in particulari, nec in potentia, nec in habitu, nec in actu.

SOLVITIO. Dicendum, quod sicut Commentator dicit super 11. metaphysicæ. Scientia Dei neque est scientia in vniuersali, neque in particulari, nec in agere: quia ista differentia scientia sunt illius scientia quæ accipit scientiam vnus ex præcognitione alterius, quod est tanquam principium & signum illius: & hoc non competit diuina scientia: & ideo non conueniunt ei huiusmodi differentia vniuersalis & particularis.

AD ID ergo quod primo obiicitur ad probandum, quod ipse habet scientiam in vniuersali: dicendum quod Deus est vniuersalis causa efficiens, non autem prædicabilis & determinabilis ad essentiam: & à tali vniuersali non dicitur scire in vniuersali: quia in efficiente vniuersaliter agente, quod non est proportionatum factu, neque scitur res in vniuersali, neque in particulari: sicut ipsa causa, neque est pars essentia rei sicut genus, nec propria essentia vel natura.

AD ALIUD dicendum, quod scire per id in quo nihil est de propriis rei, non est scire in vniuersali, sed potius scire per illud in quo nihil est de propriis actu, sed potestate habet omnia propria: & hoc vniuersale non est Deus: & ideo patet, quod Dei scientia non est in vniuersali.

V u A D

AD ALIVD dicendum, quod verum quidem est, quod Deus non cadit sub principio, neque sub genere: sed hoc non fit ideo, quod ipse sit vniuersalius aliquid quam ens vel genus, hoc enim impossibile est, quia ante vniuersalius nihil cogitari potest: sed hoc est ex simplicitate sua, ut probatum est distinctione 9. supra. Obiectio autem illa procedit, ac si Deus sit extra entis communitatem per modum ambitus vniuersalis.

AD ALIVD dicendum, quod Deus non est medium ad aliquid concludendum ex necessitate quoad nos qui nesciamus proportionem causati ad ipsum: sibi autem ipse sufficiens medium cognoscendi est, qui non vit omnem influentiam quam influit in causatum quocunque modo quo est ab ipso: si autem aliquid non est ab ipso, hoc erit priuatio: & illud scitur ab ipso habitu, ut infra patebit: nec illud est ens, licet relinquatur ens: quod est subiectum cum aptitudine ad habitum: tamen hoc non facit in vniuersali: quia sicut habitum est, scire rem in vniuersali, est scire rem in illo in quo est in vniuersali sicut species in genere, vel causatum in causa remota, non coarctata, sed coarctabili.

AD ID quod vltius queritur, Vtrum sua scientia sit scientia in particulari: Dicendum quod non: quia scientia in particulari est scientia rei ex his quæ sunt de natura propria rei: Deus autem non sic scit, sed per se ipsum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non sufficit ad scire in particulari scire naturam propriam rei, sed oportet ut ex propriis rei sciat: & hoc non conuenit Deo.

AD ALIVD dicendum, quod Deus non est immediatus naturis rerum ut existens de propria natura aliquid, sed incommissibiliter & immaterialiter, ut dicit Dionysius, & discretus ab omni natura rerum.

AD ID quod vltius queritur de alia diuisione, scilicet vtrum scientia sit in potentia, vel in habitu, vel in actu? Dicendum, quod Dei scientia nullo modo est in potentia, vel in habitu, sed semper in actu, sicut obiectio ad hoc inducta necessario probant. Ad hoc enim quod scientia sit in potentia, oportet quod intelligens habeat possibilem intellectum, & ille materialis & imperfectus est de se, & naturæ diuinæ nullo modo conueniens. Similiter non est habitus nisi possibilis intellectus: intellectus enim quo est omnia fieri, se habet ad habitum sciæ sicut materia ad formam: & cum possibilis in Deo nullo modo esse possit, habitualis scientia nullo modo in Deo esse poterit. Vnde relinquatur, quod in actu sit, & agens temper, nihil recipiens, & nihil habens quod ipse non sit.

AD PRIMVM ergo quod inducitur ad probandum, quod intellectus suus sit in potentia, dicendum quod excogitatio Dei improprie sumitur: quia excogitare ratiocinaturæ potentia est, & causat scientiam collatiuam quam Dionysius vocat discursam disciplinam: sed à Gregor. ponitur excogitatio pro

intelligentia simplici practica: & verum est quod hæc sufficit ad opus, secundum quod opus est: ab aeterno autem hæc intelligentia secundum actum stat in hoc quod non ab aeterno, sed tunc cum mundus incepit, Angeli & alia educerentur: & ideo ante opus operatum, & post, & in ipso, habet se eodem modo: ergo nunquam de potentia mutatur ad actum. Si autem dicas obiectionem procedere de opere operante, & non operato: dicendum quod falsum est: quia illud est essentia Dei: essentia enim & potentia & operatio in Deo idem sunt: & ideo ante illud non potest poni potentia aliqua: & hoc qualiter sit, patebit in solutione vltimi articuli.

AD ALIVD dicendum, quod in Deo non est nisi potentia actiua: & illa non est in potentia respectu operati, sed potius operatum est in potentia respectu ipsius, & ipsa in actu: operatio autem potentia ab ipsa potentia, nec distat in Deo nec differt: & ideo nullo modo est in potentia ad illam.

AD ID quod vltius inducitur, quod sciat in habitu, dicendum quod hoc non sequitur, ut infra patebit, ex hoc quod scientia est causa rerum, quod scientia in actu faciat quod res causata sit cum causa, imo sequitur oppositum.

AD ALIVD dicendum, quod scire per species vel ideas, non facit scientiam habitualem, nisi illæ formæ vel ideæ sint formæ perficientes intellectum ad actum: sicut bene probat obiectione facta in contrarium: & ideo illa ratio procedit ab insufficienti: quia addi debet, est scientia per speciem diuinam ab ipso sciente quæ perficit intellectum eius ad actum.

AD ALIVD dicendum, quod August. diffinit habitum perficientem potentiam & expedientem ad operandum: Deus autem in omni potentia sua per seipsum perfectus & expeditus est.

AD ALIVD dicendum, quod habituale in sermonibus Doctorum non sonat habitum, sed potius aliquid simile habitui, scilicet non connotans actum effectum in creatura, sicut habitum habens, non necessario agit, sed agit cum voluerit.

AD ID quod contra vltimum obiicitur, dicendum quod non sequitur hoc in causa prima: quod patet hoc modo: causa enim prima sine mensura distat à causato: ergo causatum in nullo potest assimilari sibi: ergo nec in aeternitate. Præterea, Causa est ad cuius esse sequitur aliud: ergo necesse est causatum sequi: ergo non erit coæternum causæ in esse: quia ipsum secundum suum esse causatum est. Vnde ad argumentum dicendum, quod causa prima vno modo se habet in omnibus scitis suis ab aeterno, & ipsa ab aeterno est ordinans exitum scitorum: & ab aeterno idea tua & mea ordinata sunt & determinata ad hoc ut nunc exeat in esse, & similiter ego. Non autem est determinatio diuini intellectus ad hoc quod fiat ab aeterno: sed ipse in se ab aeterno determinauit ut tunc vel tunc fiat. Ergo non sequitur, si scientia sua est causa

rei, & scientia sua est ab aeterno actu, quod creatura fiat ab aeterno. Et est simile: sicut si ponamus determinationem mei intellectus practici iam esse ad opus aliquod quod fiet à me post tres annos, & stet meus intellectus consue, quod tunc fiet & non prius: & intelligere meum ut tunc fiat, sit sufficiens causa ad productionem rei: tunc enim meus intellectus in omni priori tempore erit in actu sufficienter causante rem illam, & tamen res non erit nisi tribus annis prius expletis. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III

*An de scientia, potentia, & voluntate
debet esse tractatus proprius,
& penes quid illa tria
sumuntur?*

Deinde queritur de his quæ sunt circa literam, & primo de hoc quod dicitur [Quædam tamen specialia efflagitant tractatum, &c.] Videtur enim hoc non esse verum: ista enim sunt essentialia appropriabilia personis: ergo cum aliis inter essentialia appropriabilia determinanda sunt, & non in tractatu speciali.

2. Item, Cum cognitio causæ pertineat ad cognitionem causati: & ista sunt causæ creaturarum, videtur si speciale afflagitant tractatum: quod cum creaturis essent determinanda, in secundo lib. quod non facit Magister:

3. Item, quid vocatur tractatus? non enim, ut ipse in suo prologo dicit, diuidit hunc librum totum nisi in quatuor tractatus: cum igitur istud secundum eum contineatur in primo lib. continetur in primo tractatu: ergo non habet tractatum speciale.

4. Vltius videtur peccare Magister in executione horum trium: cum enim potentia sit ante sapientiam & voluntatem, prius debet exequi de potentia, quam de sapientia: & ipse facit contrarium. Item, potentia est attributum Patris, & sapientia Filij, ut habitum est in distinctione præcedenti: ergo secundum ordinem naturæ qui est in personis, debuit prius determinari de potentia, quam de sapientia.

AD HVC queritur de sufficientia horum trium. Videtur enim, quod numerus abundet super ea quæ exiguntur ad causandum: quia ista tria sufficient agenti imperfecto qui est artifex homo: ergo ad agens perfectissimum pauciora requiruntur: ergo videtur, quod ternarius iste abundet superflue.

2. Item, Nos videmus, quod natura perfectius agit, quam intellectus practicus: & hoc patet in operibus alchimie: quia aurum alchimicum non lætificat cor, nec etiam ita est productibile malleis sine scissura, sicut aurum quod producit natura. Præterea, In multis deficit ars à naturâ: cum igitur Deus sit perfectissimus agens, magis similis erit eius actio potentia naturæ, quam artis: ad operationem autem naturæ non requiritur nisi posse,

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

& non scire, & velle: ergo tractatus de scientia & voluntate non pertinet ad hunc tractatum, ut videtur.

SOLVTIO. Dicendum, quod licet sint essentialia appropriabilia: tamen scientia eorum non potest determinari ex eisdem omnino principiis, ex quibus determinatur scientia aliorum: alia enim determinata sunt per relationes personatum adinuicem, vel per essentialitatem vel simplicitatem: hæc autem habent determinari per intentionem causæ: quia ista dicunt dispositiones ex quibus inclinatur ad causandum creaturam. Et si obiicias, quod secundum hoc supra 30. distinct. debebant poni inter ea quæ conueniunt ex tempore, dicendum quod non est verum: quia ista non conueniunt ex tempore, sed potius dicunt illa attributa quibus exeunt à Deo ea quæ sunt ex tempore: & ita sunt ante tempus: & ea quæ conueniunt ex tempore non sunt ante tempus, sed post secundum rationem intelligendi.

AD ALIVD dicendum, quod cum creaturis non incidunt in eundem tractatum: quia ex principiis creationis & creaturæ non possunt determinari, sed habent proprias determinationes conuenientes ab aeterno: nec omnis causa cum causato incidit in determinationem eisdem scientiæ vel libri, sed tantum ea quæ proxima est.

AD ALIVD dicendum, quod tractatus vocatur hic pars specialis de eodem scibili per alia principia determinabilis: sicut est Deus secundum ea quæ ab aeterno conueniunt sibi & temporaliter, materia huius primi libri: & ideo illud quod est de conuenientibus sibi ab aeterno, est de scientia primi libri: sed tamen dicitur pars specialis, eo quod principiis prius habitis determinari non potest.

AD ID quod vltius obiicitur de ordine executionis, dicendum quod ista tria quæ hic tangit dupliciter considerantur, scilicet in se, vel in relatione ad opus. In se considerata verum est, quod potentia est ante scientiam & voluntatem: sed in relatione ad opus est scientia ut dirigens, & potentia ut exequens: & sic potentia est operans post scientiam & voluntatem. Si autem queritur, Quare de voluntate exequitur post potentiam? Dicendum, quod potentia operans non in omnibus modis coniungitur voluntati, licet in nullo sit contra voluntatem: quia voluntas Dei dicit inclinationem ad bonum quod est ab ipso: potentia vero est efficiens ad ens: & cum ens per suam intentionem sit ante bonum, determinatur de potentia ante voluntatem. Alij dicunt, quod respectu obiectorum communior est scientia, quam potentia: quia scientia est de bonis & malis, potentia autem de bonis tantum: sed illi non dant causam quare potentia est ante voluntatem. Per hoc etiam patet solutio ad sequens:

AD ID quod vltius queritur, dicendum quod numerus istorum trium est abundans: ista enim sunt de perfectione causæ primæ: quod sic probatur. Causa prima aut agit per necessitatem, aut per intentionem, habens

VU 2 do

do rationes operum suorum. Si per necessitatem: tunc est obligata per naturam necessitatem ad agere, & erit imperfecta, rationes sui operis ignorans, quod absurdum est. Si autem agit per libertatem voluntatis: aut habebit rationes operis, aut non. Si non: tunc agit imperfecte: quia Philosophus dicit, quod etiam ars ignorans rationes operis, sed operans tantum, minus est honorabilis quam illa quæ scit rationes: sicut architectonica honorabilior est vsualiter, ergo oportet, quod sciat & velit. Quod autem possit, nemo dubitat.

DICENDUM ad primum contra hoc obiectum, quod in his non consideratur distantia perfecti agentis ab imperfecto, sed potius in hoc quod inferius agens habet ista tria ut diueria in se, & à se, & quod agit per instrumentum: Deus autem habet ista tria eadem in se: quia scientia est potentia, & è conuersio: & sibi eadem, quia ipse est sua potentia & sua sapientia: & agit sine instrumento per seipsum. Unde ipse perfectissimum agens est.

AD ALIUD dicendum, quod licet natura perfectior causa sit in agendo, quam ars: hoc tamen non habet natura in quantum est proxima, sed ab influentia primi motoris: forme enim specificæ (ut videtur Philosophus velle) sunt ab influentia cæli super proximas causas mouentes & agentes. Influentia cæli est ab influentia primi motoris. Et ideo necesse est, quod natura recipiens deficiat ab ipso. Accipit ergo potentiam operandi, & non scientiam & voluntatem: eo quod non sit natura rationalis & spiritalis: unde quod natura non habet hæc tria, non est perfectio, sed defectus à motore primo.

ARTICVLVS IV.

An Magister bene & sufficienter enumeret partes scientiæ, & penes quid sumantur?

DEinde queritur de diuisione nominum quam ponit ibi [De scientia, præscientia, providentia, dispositione, prædestinatione, voluntate, potentia, &c.] Videtur enim diminute enumerare, cum infra exequatur etiam de reprobatione. Præterea queritur, Penes quid sumitur multiplicatio istorum nominum?

Solutio.

SOLVITIO. Ad hoc dicendum, quod ex habitis satis habetur qualiter accipitur scientia, potentia, voluntas. De aliis autem potest esse triplex multiplicatio: quarum vna & prima est secundum quod se habent adinuicem, & vnum addit super alterum. Potest igitur

Utrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura?

Hic considerari oportet, vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura

considerari habitus intellectus practici in se, vel in comparatione ad aliud. Si in se: tunc dicitur scientia. Si autem in comparatione ad aliud, quod additur ei ut contrahens ipsam: aut illud est secundum rationem medij per quod est in quantum est scientia, & tunc dicitur idem quod sapientia, quia sapientia est scientia per causam altissimam quam difficile est homini scire, ut dicit Philosophus: & de sapientia infra exequetur. Potest etiam contrahi per dispositionem actum: hæc autem dispositio aut notat ordinem esse ad actum, & tunc est præscientia vel providentia, quod idem est, quæ notat ordinem esse secundum antecessorem ad effectum: aut dispositio potest esse ex parte illa qua coniungitur actui: & hoc penes ordinem rerum ad finem, vel adinuicem, & tunc est dispositio: aut penes conseruantia ipsam rem, & tunc est providentia: aut specialiter ad ea quæ rationalia sunt, & tunc est prædestinatio. Potest etiam fieri multiplicatio penes obiecta illa quæ sunt simpliciter scibilia, aut determinata in aliqua differentia temporis vel entis. Si primo modo: tunc de ipsis est scientia quæ est de æternis, & temporalibus, & præsentibus, & præteritis, & futuris. Si autem sunt scibilia contracta: aut hæc contractio est per differentiam temporis, aut per speciem entis. Si primo modo: aut communiter, aut specialiter. Si specialiter: tunc est prædestinatio respectu bonorum gratiæ & gloriæ, & creaturæ ad gratiam & gloriam ordinatæ. Si communiter: aut respectu rei in se, & sic est præscientia: aut respectu ordinis rerum, & sic est dispositio æternæ de rebus futuris. Si autem est per speciem entis contractio: tunc est providentia, quæ prædeterminat perfectionem secundum esse & permanere. Vel sic: Scientia aut est respectu scibilibus ut est apud scientem tantum, aut ut est aliquid ponens circa scitum. Si primo modo: aut cum ordine scientis ad scitum, aut absolute. Si absolute: tunc est scientia. Si cum ordine: tunc est præscientia. Si autem aliquid ponitur circa scitum: aut communiter, aut specialiter respectu creaturæ dignioris. Si communiter: aut est respectu esse, & tunc est dispositio: aut respectu bene esse. & tunc est providentia, quæ dicitur curam de bene esse rerum in gubernatione Dei. Si autem est specialiter respectu creaturæ dignioris: tunc est prædestinatio. Alij etiam modi inueniri possunt, sed non necessarij.

AD OBIECTUM autem dicendum, quod reprobatio aliquid habet, respectu cuius non est operatio diuina, ut culpa reprobati: & ideo inter illa in quibus determinatur scientia practica Dei, nõ debet enumerari.

tura: Cum enim præscientia sit futurorum, & dispositio faciendorum, & prædestinatio saluandorum: si nulla essent futura, si nihil esset facturus Deus, vel aliquos saluaturus, non videretur potuisse in Deo esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio: potuit autem Deus nulla præscire futura, potuit creare aliquid vel non saluare aliquos: potuit ergo in Deo non esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio. Ad hoc autem ita à quibusdam opponitur. Si, inquiunt, potuit præscientia Dei non esse in Deo ab æterno, & potuit non esse. Si vero potuit non esse, cum præscientia Dei sit eius scientia, & scientia sit eius essentia: potuit ergo non esse ab æterno id quod est diuina essentia. Ita & de dispositione & prædestinatione; quæ est diuina essentia, obiciunt. Addunt quoque & alia, ita loquentes, Si potuit Deus non præscire aliqua, cum idem sit Deo præscire quod scire, & scire quod esse: potuit ergo non esse. Item, Cum idem sit Deum præscire esse, & Deum esse: si potuit non esse præscius, potuit non esse Deus. Potuit autem non esse præscius, si potuit nulla præscire. At potuit nulla præscire, quia potuit nulla facere.

ARTICVLVS V.

Utrum Dei scientia sit æterna & immutabilis?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Hic considerari oportet] Quicquid enim est in Deo, æternum est: æternum autem est immutabile & necessarium: ergo nulla positio facta videretur posse mutari: & ita positio quod nihil sit futurum, si ante positionem fuit præscius, etiam postea præscius erit.

2 Item, Scientia pendet ex scibili, & dicitur relative ad ipsum: positio ergo quod nullum sit scibile, sequitur nullam esse scientiam: ergo nihil dicit Magister soluendo, hanc questionem, quod dato quod nihil sit futurum, quod tunc non erit præscientia, sed manet adhuc scientia qua Deus præscit futura antequam fiant.

3 Item, Sicut est scientia de futuris, ita est de præsentibus & præteritis: cum igitur significetur specialiter Deus respectu futurorum secundum quod præscit, debet scientia sua etiam aliquo speciali nomine significari respectu præteritorum, & aliquo respectu præsentium, & sic dicitur habere memoriam præteritorum, & speculationem præsentium, ut videtur, quod falsum est: ergo non debet dici præscius.

4 Item, In nostro intellectu incomparabiliter minor est simplicitas, quam in intellectu diuino: sed intelligibile nostri intellectus propter simplicitatem non est hic & nunc, sed vbiq; & semper, ut dicit Philosophus: ergo intelligibile diuinum erit etiam abstractum ab omni differentia temporis: ergo non debet significari nomine importante differentiam temporis futuri, ut videtur.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum ad primum, quod id quod est in Deo, est æternum & immutabile. *D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.*

tabile: sed nihil prohibet ipsum in alia & alia relatione & ratione esse, secundum quod aliquid aliter se habet ad ipsum vno modo quam alio: sicut enim dicit Auicenna in prima Philosophia, ex hoc quod aliquid refertur ad aliquid, nihil componitur, neque mutatur: quia quantumcunque aliquid accipitur simplex & immutabile, per hoc ipsum quod primum dicitur, ponitur relationem, & tamen ex hoc non est compositum neque mutatum. Unde licet scientia Dei secundum id quod est, immutabilis est: nihilominus tamen alia & alia ratione relationis significatur, secundum quod se habet ad futurum, vel non habet se ad illud: & ideo Magister bene dicit.

AD ALIUD dicendum, quod scientia Dei non pendet ex scibili: sed potius scibile quod est creatura, pendet ex scientia Dei, ut ex causa: & ideo in diuinis accidit contrarium dicto Philosophi. Dicit enim Philosophus, quod scientia refertur ad scibile, sed non è conuerso de necessitate: scientia enim ponit scibile, sed non conuertitur: sed in Dei scientia scibile refertur ad scientiam, & non è conuerso: quia in inferioribus scientia causatur a scibili, in Deo autem è conuerso: & ideo non existente scibili creato, vel etiam non futuro, non destruitur scientia Dei: quia nihil accipit à scibili, sed è conuerso potius causat scibile.

AD ALIUD dicendum, quod scientia de præterito est concomitans rem, & scientia de præterito ut huiusmodi, est sequens rem: & nulla illarum competit Deo, sed tantum competit ei scientia rem antecedens, sicut causa æterna antecedit causatum temporale: & ideo non dicitur memoria Dei vel contemplatio præsens, sed tantum præscientia.

AD ALIUD dicendum, quod scitum à Deo omnino intemporale est, nec differentia temporis ponitur circa scitum, secundum quod est in scientia Dei, sed ponitur circa

V u 3 etc

esse rei scitz: quia hoc habet se vt sequens
scientiam, secundum quod causatum sequi-
tur causam: & ideo respectu illius dicitur
præscientia.

*Responsio quod præscientia, & dispositio, & prædestinatio
quasi relative dicuntur ad futuras
res vel faciendas.*

D Ad hoc iuxta modulum nostræ intelligentiæ ita dicimus, Præscien-
tia & dispositio vel prædestinatio ad aliquid dici videntur. Sicut
enim creator ad creaturam relative dicitur, ita præscientia vel præscius
ad futura referri videtur, & dispositio ad facienda, ac prædestinatio
ad saluanda. Veruntamen creator ita relative dicitur, vt essentiam non
significet. Præscientia vero vel præscius & in respectu futurorum dici-
tur, & essentiam designat: ita etiam dispositio, & prædestinatio. Ideo-
que cum dicitur, Si nulla essent futura, non esset in Deo præscientia, vel
non esset Deus præscius: quia varia est ibi causa dicendi, distinguere oportet
rationem dicti. Cum ergo dicis, Si nulla essent futura, non esset in
Deo præscientia, vel non esset præscius: si in dicendo hanc causam atten-
dis, scilicet quia nulla essent subiecta eius præscientiæ, vnde ipsa possit
dici præscientia, vel ipse præscius: quod vtrumque dicitur propter futu-
ra: verus est intellectus. Sin autem ea ratione id dicis, quod non sit in
eo scientia qua præscit futura, vel quod ipse non sit Deus qui est futuro-
rum præscius, falsa est intelligentia. Similiter & illæ locutiones determi-
nandæ sunt, Potuit non esse præscientia Dei, vel potuit non esse præ-
scius, & potuit Deus non præscire aliqua, id est, potuit esse, quod nulla
futura subiecta essent eius scientiæ: & ita non posset dici præscius vel
præscire, vel scientia præscia: non tamen eo minus ipse esset, vel eius
scientia. Sed non posset dici præscius, vel præscire, vel præscientia, si
eius scientiæ futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione, &
prædestinatione, vel prouidentia. Hæc enim (vt dictum est) ad tem-
poralia referuntur, & de temporalibus tantum sunt.

*Quod scientia Dei non tantum est de temporalibus,
sed etiam de æternis.*

C Scientia vero vel sapientia non tantum de temporalibus, sed etiam
de æternis est. Ideoque etsi nulla fuissent futura, esset tamen in Deo
scientia eadem quæ modo est: nec minor esset, quam modo: nec maior
est, quam esset. Sciuit ergo Deus ab æterno æternum, & omne quod
futurum erat, & sciuit immutabiliter. Scit quoque non minus præterita
& futura quam præsentia, & sua æterna sapientia immutabili scit ipse
omnia quæ sciuntur. Omnis enim ratio supernæ & æternæ sapientiæ
(vt ait Ambrosius) in eo est, quia omnem sapientiam & essentiam capit
immensa scientia.

ARTICV

ARTICVLVS VI.

*An hoc nomen, creator, significat
diuinam essentiam?*

D Einde queritur de hoc quod dicit [Ve-
runtamen creator ita relative dicitur, vt
essentiam non significet, &c.] Hoc enim vi-
detur esse contra regulam Doctorum, quod
omne nomen dictum de Deo connotans esse-
ntiam in creatura, significat diuinam esse-
ntiam.
2 Si forte dicas, quod significat respectum
ad creaturas. Contra: Respectum ad creatu-
ras etiam significat præscientiam ergo si vnum
non significat essentiam, nec reliquum: vel
si vnum significat, & reliquum.

SOLVTIO. Dicendum, vt supra distinct. *Solutio.*
30. quod creator vt dicit Damasc. significat
habitudinem Dei ad ea à quibus distinguitur:
& illa habitudo supponit essentiam, vt circa
quam ponitur: & non est falsus intellectus
propter actum creationis, licet non significet
relationem realiter inhaerentem ex tempore:
& ideo dicit Magister, quod non significat
essentiam.

AD ALIUD dicendum, quod præscien-
tia in principali significato à quo imponi-
tur nomen, dat intelligere essentiam diui-
nam: quia essentiam importat & non habi-
tudinem relationis, nisi ex compositione præ-
positionis: & ideo dicit Magister, quod signi-
ficat essentiam, & non creator.

*Quare omnia dicuntur esse in Deo, & quod factum est
habet vitam esse in eo?*

Propterea omnia dicuntur esse in Deo & fuisse ab æterno. Vnde Aug. *E*
super Gen. Hæc visibilia, inquit, antequam fierent, non erant: quo- *Lib. 5. cap. 18.*
modo ergo nota Deo erant quæ non erant? Et rursus, Quomodo ea fa-
ceret quæ sibi nota non erant? non enim quicquam fecit ignorans. No-
ta ergo fecit, non facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant, &
non erant. Erant in Dei scientia, non erant in sua natura. Ipsi autem
Deo non audeo dicere alio modo innotuisse cum ea fecisset, quam illo
quo ea nouerat vt faceret: apud quem non est transmutatio, nec vicif-
situdinis obumbratio. Ecce hic habes, quod hæc visibilia antequam fie-
rent, in Dei scientia erant. Ex hoc ergo sensu omnia dicuntur esse in Deo;
& omne quod factum est dicitur vita esse in ipso: non ideo quod crea-
tura sit creator, vel quia ista temporalia essentialiter sunt in Deo: sed quia
in eius scientia semper sunt quæ vita est.

ARTICVLVS VII.

An in mente diuina sunt ideae?

D Einde queritur de hoc quod dicit *ibi*
[Propterea omnia dicuntur esse in Deo, *ibid.*
&c.] Incidit enim hic questio de ideis de qui-
bus intellectum sequentiam quæremus
quatuor: quorum primum est. An sint ideae
in mente diuina? Secundum, An in ratione sci-
bilis speculatiui vel practici? Tertium, Vtrum
sit idea vna, vel plures? Quartum est, vtrum om-
nium sint in Deo ideae, vel non omnium?
Ad primum proceditur sic: Dicit August.
in lib. 83. q. 1. Idea sunt rationes rerum stabiles
& immutabiles, quæ in diuina intelligen-
tia continentur. Et cum ipsæ nec oriuntur, nec
interiunt, secundum eas tamen formari di-
citur omne illud quod oriri & interiire potest.
Ex hoc accipitur, quod ideae sunt, & ad quid
sunt, & vbi sunt: & ideo hæc auctoritas valde
est notabilis.
2 Item ibidem: Omnia ratione sunt
condita: nec eadem ratione homo, quæ equus:
hoc enim absurdum est existimare. Sin-

gula ergo propriis sunt creata rationibus. Has
autem rationes non est arbitrandum esse nisi
in mente conditoris: non enim extra se posi-
tum quicquam intuebatur.

3 Item August. in lib. Retractionum, *Lib. 1. cap. 30.*
Nec Plato in hoc errauit, quia esse mundum
intelligibilem dicit, &c. Mundum quippe
intelligibilem nuncupauit Plato ipsam ratio-
nem sempiternam, quæ fecit Deus mundum:
quam qui esse negat, sequitur vt dicat Deum
irrationabiliter fecisse quod fecit.

4 Item in lib. de ciuitate Dei dicit, quod
Plato ideas ponit: & eas qui negat, infidelem
esse non ambigit: quia filium Dei negat.

5 Item Boët. in lib. de consolatione Philoso-
phiæ dicit: Qui cuncta superno ducis ab exem-
plo, pulchrum pulcherrimus ipse, mundum
mente gerens.

6 Item ad Heb. 2. Fide intelligimus apta-
ta esse secula verbo Dei, vt ex inuisibili-
bus visibilia fierent. Inuisibilia autem ibi di-
cuntur ideae & rationes mundi archetypi in
mente Dei.

7 Hoc etiam probatur sic ratione. Con-
stat, quod Deus non agit per naturæ necessi-
tatem.

V d 4 tatem

tatem, vt habitum est prius: ergo agit per intellectum: omnis autem agens per intellectum, apud se habet rationem operis & exemplat, aut ignorat quid agat: ergo cum Deus sciat quid agat, ipse apud se habet rationes omnium operabilium suorum: & illæ vocantur ideæ: ergo apud se habet ideam

Sed contra.

SED CONTRA: Plus opponitur id quod est in diuersa essentia, quam id quod distinctum est, in eadem tamen essentia manens: ergo respectus ad id quod est in diuersa essentia, maioris est oppositionis in Deo, quam ille qui est in Deo inter ea quæ sunt eiusdem essentia: sed respectus inter ea quæ sunt eiusdem essentia, facit in diuinis distinctionem personarum: ergo respectus ad id quod est diuersa essentia, facit diuersitatem essentiarum, cum sit maioris oppositionis: talis autem est respectus idearum: ergo ideæ in Deo facient diuersitatem essentiarum, quod esse non potest: ergo non sunt ideæ in Deo.

2 Item, Omnis diuersitas quæ est in causis & causalis, necesse est quod reducat in vnum vniuersitatis principium, quia aliter plura essent principia: sed magis vnum principium est id quod est vnum essentia & ratione, quam id quod vnum quidem est essentia, sed plura ratione: ergo necesse est, quod hoc accipiatur vt vnum essentia & ratione: ergo in ipso non sunt rationes ideales.

3 Item nos videmus hoc in principii natura: omnis enim diuersitas quæ est in qualitatibus propriis naturalibus, reducitur ad qualitates primas agentes & patientes, scilicet differentias elementorum, calidum, frigidum, humidum, siccum: actionis autem illarum qualitarum multiplex diuersitas reducitur ad diuersum motum calis, minus tamen diuersum, quam sit actio elementorum: diuersitas autem motus calis cum sit multiplex, reducitur ad numerum mobilium quæ sunt 8. vel 9. & istorum iterum diuersitas reducitur in motorem primum: ergo necesse est, quod primum in quod sit omnium reductio, sit rationem vnum, & secundum diuersitatem rationum moueat: & hoc dato non erunt ideæ: ergo ideæ non sunt, vt videtur.

4 Item, Si sunt ideæ, ad quid sunt? superfluum enim est in causa, quod non est ad productionem causati, vt videtur: sed diuersitas generatorum & corruptorum aliunde potest causari, secundum quod dicunt Philosophi, quod natura spheræ non est facere vniuersitatem in his quæ sunt in vna natura & vnius rationis. Naturæ autem spheræ habentis multas stellas, est facere diuersitatem figuræ & formæ in generatis & corruptis. Naturæ autem spheræ lantæ est mouere aquam secundum diuersum situm in diuersam mixturem, vt mixtum fiat continuum: quia terra pura continuationem non facit, sed comminationem. Naturæ autem spheræ solis est mouere ignem ad immissionem caloris mouentis & digerentis & maturantis commixtum continuum. Naturæ autem spherarum quinque aliorum planetarum est mouere aerem, propter quod sunt in aere motus multi, eo quod illi planetæ multarum sunt diuersi.

tam in motibus declinationis, & inuolutionum, & descentus, & ascensus, & stationis, directionis, retrogradationis, & huiusmodi. Cum ergo ex illa diuersitate sufficienter cauletur diuersitas formarum, vt videtur, superfluit positio idearum.

SOLVITIO. Dicendum, quod absque dubio etiam phylosophice loquendo necesse est ponere ideam, vt dicit August. quia aliter sequeretur, quod Deus sine ratione qua mundum cognosceret, mundum crearet.

DICENDUM ergo ad primum, quod contra obicitur, quod relatio non diuersificat, nisi per hoc quod habet de natura oppositionis: dicunt enim logici, & verum est, quod aliter arguitur a reatiuis in quantum reatiua sunt, & aliter a reatiuis oppositis secundum quod opposita sunt: secundum enim quod reatiua sunt, posita se ponunt, & perempta se perimunt: per hoc autem quod opposita sunt, sequitur quod vnum non sit aliud: & ideo in personis in quibus est relatio realiter, verum est quod distinguuntur, & a se remouentur. Sed intellectus Dei ad res creatas est relatio secundum rationem, sed creatorum ad ipsum secundum rem: & ideo creator essentialiter quidem dicitur a creatis, sed respectus a respectu non: quia inter respectum & respectum non est oppositio: & ideo relatione illa non est Deus nisi vnum principium, vt infra patebit: & respectus illi in ipso non habent distantiam, vel oppositionem, vel diuersitatem, licet pluraliter significentur: eo quod sunt ad res diuersas.

AD ALIUD dicendum, quod diuersitas omnis absque dubio reducitur in vnum essentialiter & ratione quoad ipsum: sed non est vniuersitatis & diuersitatis principium, nisi referatur ad diuersa: & ideo illæ rationes quoad respectus multiplicentur ex parte posteriori, scilicet secundum quod sunt a parte creaturarum ordinarum ad ipsum, sed ex parte sui non, quia ipsum per se ipsum causa est vniuersiuisque causalati: & ita adhuc relinquitur esse idea in ratione illorum respectuum ad res creatas.

AD ALIUD dicendum, quod bene concedo hoc, quod talis reductio est in causis naturalibus: sed illa non tollit immediatum respectum vniuersiuisque ad primum: non enim primum ita est, vt dicebant quidam errantes Philosophi, quod habeat immediatam influentiam super mobile primum, & non super alia: sed immediate influit omnibus, & etiam per alia influit: & ex parte respectus illius quo influit esse vniuersiuisque, ponitur ratio idealis.

AD ALIUD dicendum, quod necessitas idearum est: quia diuersitas stellarum & imaginum & proportionis situm ex motu spherarum, diuersam nunquam facerent formam, nisi influeretur eis a Deo qui est vniuersitatis principium: & etiam acceptam rationem formæ non possent influere, nisi Deus immediatus influeret, sicut habetur Ioan. 1. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Et ideo necesse est ponere ideam, quæ sunt rationes istarum formarum.

ARTICV

ARTICVLVS VIII.

An idea sunt in mente diuina in ratione scibilis speculatiui, vel practici?

Secundo queritur, Vtrum sunt ideæ in ratione scibilis speculatiui, vel practici? Videtur autem, quod practici tantum: quia ideæ sunt ad faciendā: ergo sunt exemplaria operabilium: talia autem sunt intellectus practici: ergo ideæ sunt secundum rationem intelligibilis practici.

2 Item August. supra vocauit eas rationes dicens, quod alia ratione formatur homo, & alia, equus: ergo sunt in Deo vt practica, & non vt speculatiua.

Sed contra.

SED CONTRA: Deus speculatiua scientiam habet mundi: non enim sufficit vt sciat mundum facere, nisi etiam vt sciat omnem naturam mundi: ergo videtur, quod necesse est in illa ratione etiam ponere rationes ideales.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod ideæ dicunt respectum ad rem, & ideo sunt proprie loquendo secundum intellectum practicum.

AD HOC autem quod obicitur in contrarium, dicendum quod Deus omnem scientiam & sui & mundi habet: sed tamen quia intellectus speculatiuus in quantum est speculatiuus, nihil ponit circa rem, ideo ex parte illa non habet respectum idealem. Practicus autem rationem habitam in se ponit circa opus, secundum quod dicit Philosophus, quod sanitas quæ est in animali, vel in homine, est sanitas quæ est a sanitate quæ est in anima medici: volens per hoc probare, vt dicit Commentator, motorem primum esse quodammodo formam eorum quæ ab ipso formantur. Si dicas, quod licet speculatiuus intellectus nihil ponat circa rem, tamen accipit a re: & ideo ex parte illa habet ideam: hoc falsum est in Deo: sed in nobis verum est: quia nostra scientia causatur a rebus, vt supra habitum est: Deus autem intelligendo se, intelligit omnia: & multitudo idearum non est ex parte sui, sicut posterius patebit, sed tantum intelligitur ex relatione idearum ad ipsum: & non ita proprie idealis est intellectus speculatiuus in Deo vt speculatiuus est, sicut practicus secundum quod practicus est. Est tamen verum, quod speculatur se Deus vt est principium omnium, & sic quodammodo vt exemplar & causam: & ideo dicunt quidam, quod intelligit se vt ideam.

ARTICVLVS IX.

An in Deo sit vna idea, vel plures?

Tertio queritur, Vtrum vna idea vel plures sint? Et arguitur a quadam consideratione quæ est in secundo topicorum, & vna sola quæ est hæc, Si aliquis dixerit scire

esse intelligere, considerandum in vno & pluribus si dissonant: nam si dissonant, non est hoc illud. Constat autem, quod idea est essentia diuina, quia nihil est in Deo nisi Deus: ergo cum idem sit essentia & idea: & essentia est vna, erit tantum vna idea: nam si essent plures ideæ, secundum inductam considerationem non esset essentia idea.

2 Item, In anima sic est, quod potentia intelligendi non est omnino simplex, quia nata est habere rationes plures: ergo si intellectus Dei haberet ideam plures, non esset omnino simplex, quod falsum est: ergo non sunt ideæ plures.

3 Item, Si sunt multæ: aut re, aut ratione. Si re: tunc sequitur, quod plures res quam tres fuerunt ab æterno, quod est hæreticum: quia non fuerunt res ab æterno, nisi Pater & Filius & Spiritus sanctus, qui sunt tres res, vt dicit Augustinus in libro de doctrina Christiana. Si autem ratione sola sunt plures: sed dicit Boetius, quod ratio casta & vana est, quæ non potest poni circa rem: ergo illa ratio erit casta & vana. Et si dicas, quod dictum Boetij est contrarium dicto Philosophi, qui dicit, quod abstractum non est mendacium: & Glossant quidam, eo quod abstractio non ponatur circa rem, & ita possumus aliquid intelligere quod in re non est. Contra: Abstractum esset mendacium, si abstracterent quod nec esse nec diffinitiuam ratione abstrahi potest, vt carnem a plumbo, vel ære: non enim caro vnquam inuenitur in plumbo, vel in ære: sed circulus & rectum inuenitur in vna ratione in diuersis materiis specie: & ideo potest abstrahi ab vnaquaque illarum, quia nulla illarum materialium cadit in diffinitione sua. Sed sic non est hic: quia nihil poterit dari circa cuius diffinitionem vel esse ponas rationes idearum plurium.

4 Si dicas, quod pluralitas causatur a rebus relatis ad ipsum Deum, vt causantem per intellectum. Contra: Res temporales sunt: temporale autem non est causæ æternæ: ergo res non causant rationes plures esse in Deo.

5 Item, Antequam res essent, non erat relatio plurium ad Deum: ergo tunc non causabant huiusmodi pluralitatem rationum: & sic non ab æterno fuerunt istæ rationes plures, vt videtur, sed vna tantum idea: ergo pluralitas esset magis in rebus, quam in ideis, quod est contra August. in lib. 83. q. 1. qui dicit, Absit vt rationes illas extra Deum ponamus. Vnde significat ea pluraliter esse in Deo.

6 Item, Si res causant vnitatem & multitudinem in ideis: cum vnitatem & compositio & necessitas & contingentia sint etiam consequentia res, videtur, quod a rebus etiam accipiant ideam vnitatem & compositionem, &c. quod falsum est, cum dicat Aug. quod nec oriuntur, nec intereunt, nec mutantur, sed sunt stabiles.

7 Item, Si multitudo rerum creatarum est causa multitudinis idearum: ergo multitudo ex parte rerum præintelligitur multitudinē idearum: sed multitudo rerum creatarum est ex tempore, & multitudo idearum ab æterno: ergo

ergo illud quod est ex tempore, præintelligitur: et quod est ab æterno, quod est impossibile: ergo videtur, quod idea nullo modo sunt plures.

S E D C O N T R A: Si concedatur hoc, erit contra dictum August. supra inductum, quod non vna ratione format Deus hominem, & equum.

2. Item, Rationes rei sunt propriae ipsius rei: in propriis autem est differentia & multitudo: ergo videtur, quod ideae propriae & rationes sunt multae. Si dicas, quod Deus non habet ideas nisi vniuersalia, ut quidam dicunt, & non habet ideas proprias: ex hoc sequitur hæresis, quod non cognoscit res proprie, sed communiter tantum: quod in principio distinctionis istius est improbatum: quia Deus cognoscit per ideam: & cuius non est idea, non habet cognitionem in mente diuina, vel cognoscitur ut priuatio, sicut infra dicit Magister de cognitione mali.

S O L V T I O. Dicendum sine præiudicio, quod idea tripliciter consideratur, scilicet secundum id quod est, & sic est essentia diuina & intellectus diuinus, & est vna sola. Item consideratur in comparatione ad intelligentem per ideam, vel operantem, & sic iterum non est plures, sed vna tantum: quia intelligens est vnum indiuisibile. Tertio consideratur in relatione ad opera ipsa quorum est idea, & sic habet pluralitatem ex parte respectus ad illa: Vnde meo iudicio melius dicitur multorum idea, quam multae ideae. Huius ponit exemplum Dionysius in centro circuli, quod est principium linearum egredientium ad circumferentiam, & etiam circumferentiae, quia circumferentia tota generatur ex ipso, & mouetur ex ipso, ut dicunt sapientes: & ipsum quidem est vnum secundum id quod est: & si ponamus in ipso esse & motorem circumferentiae, & mouere per lineas egredientes, sicut ab axe radij circumferentiam mouent in rota, erit centrum in comparatione totius motus vnum: sed in comparatione ad lineas quibus fit motus totius, erit ipsum in ratione multorum, & est potius multorum vnum quam sit multa: sed tamen respectus erunt in eo secundum habitudinem multorum ad ipsum. Vnde proprie significatur cum dicitur, quod est in se vnum vnius motoris multa recipiens diuersimode: ista autem multiplicitas respectuum caulatur ab his quae sunt extra ipsum, & ideo ipsum in se non multiplicatur. Per simile huiusmodi intelligamus immobilem naturam Dei causantem & mouentem totam totam mundi: lineas egredientes, intelligamus creatura singula, quibus successione rerum creaturam, quasi circulari generatione mouetur mundus: & dicamus tunc, quod illud immobile primum, vnum est principium, tamen multorum à se egredientium: & dicamus, quod idea nominat, non ipsum secundum rem quod est, sed potius respectum ipsius ad id cuius est principium: & cum ille respectus plurificetur secundum multitudinem principiatorum, sequitur quod ideae sunt multae

& rationes: sed tamen, quod non sunt multi intellectus, vel principia mouentia.

D I C A T U R ergo ad primum, quod illa consideratio intelligitur de his in quibus vnum ponitur alteri idem absolute, siue essentialiter, siue accidentaliter inesse absolute (quod ad librum de accidente pertinet) significatur: ut si dicatur homo esse animal, sequitur quod plures homines sunt plura animalia: & si dicatur homo esse albus, sequitur quod plures homines sunt plures albi. Sed in relatione fecus est: quia illa multiplicatur per id quod est extra relationum quantum ad respectum in quem necesse est colligi illud quod refertur ad ipsum: & ideo non sequitur, quod si essentia est idea, sicut est vna tantum essentia, ita sit vna tantum idea.

A D A L I V D dicendum, quod fecus est in anima: quia anima habet formas acceptas, quae causatae sunt à pluriibus, & ideo plures facientes in ea comparationes. Sed in Deo non est sic, ut iam visum est: quia ipse per suam scientiam est causa, & per suum intellectum: & ideo non est nisi diuersitas respectuum, & non specierum, vel formarum: & ideo non inducitur in eo compositio aliqua: quia, sicut supra ostentum est, ex relatione sola nihil efficitur magis compositum quam prius erat, præcipue in his rebus in quibus dependentia realis non est in vtroque relationum, sed in altero tantum, sicut est in idea & ideato.

A D A L I V D dicendum, quod est multitudo ratione sola, & adhuc minor, si potest esse minor: quia est multitudo ratione, & multitudo re, & est multitudo rationis supra rem. Multitudo ratione sola est multitudo consignificati ex significatione alterius: sicut verbi gratia, si ego sum albus, & tu niger, & efficiaris albus, nulla mutatione facta in me, sunt hic plures similes & pluralitas quae importatur per ly similes, consignificata est per relationem tui ad me, non per relationem mei sed, per correlationem mei ad te: quia vna similitudine in te posita, necesse est consignificari alteram in me: quae tamen non est causata per aliquid quod mihi aduenerit. Ista multitudo adhuc directus est in centro circuli, quod est principium linearum: significatis enim lineis pluraliter, necesse est consignificari pluralitatem respectuum centri ad ipsas: & ita est multitudo rationis consignificata in ideis: & ideo forte frequenter inuenitur apud Sanctos, quod dicunt ideas pluralitatem tantum consignificando, & non dicunt, vel raro dicunt plures ideas, pluralitatem importando per principale significatum dictionis huius quae est plures. Pluralitas autem rei patet satis. Similiter & pluralitas rationis quae ponitur circa rem.

A D I D ergo quod contra obiicitur, dicendum quod temporale non est causa æterni, quia creatura non causat æternum: sed tamen æternum potest consignificari aliquo modo cum temporali, & innotescere in aliqua ratione cum temporali, in qua non significatur vel innotescit ut est æternum: & ideo

ideo ratio illa non est cassa & vana, cum aliquo modo ponatur circa rem, scilicet non in se consideratam, sed prout innotescit per comparationem temporalem ad ipsum: hoc enim sufficit ad hoc quod intellectus saluetur.

A D A L I V D dicendum, quod licet res in se & in proprio esse, non sint ab æterno: in potentia tamen sunt ab æterno. Et si quaeras, in qua potentia? Dico quod in potentia causae efficientis. Si autem obiicias, quod secundum hoc non sunt multae, & ideo non referuntur ut multae ad ideas. Dicendum, quod res secundum quod ibi sunt, non sunt multae: tamen ut significatur exitura, sunt ut multae, & sic ut multae referuntur ad suas ideas secundum quas exeunt: & in hoc causatur multitudo significata secundum rationem quae minima est omnium pluralitatum: quia res ipsae in potentia sunt, & respectus in potentia: & consignificata pluralitas, est consignificata rationis tantum, & non rei significata.

A D A L I V D dicendum, quod vnum & multum sequuntur ens in se, siue in causa, siue in potentia, siue in effectu significatur: & diuersitas, & oppositio, & compositio, & mutabilitas, & materialitas, & necessitas, & contingentia, non sequuntur res secundum quod sunt in se quocumque modo, sed potius secundum quod sunt creatae post non esse: quia creabile vertibile est, & vertibile compositum, & diuersum, & alij oppositum, & sic de aliis: & ideo non ita possunt transferri ad res significatas in causa, sicut vnum & multum: tamen non videtur mihi esse dicendum, quod sint multae ideae, licet dicamus ideas consignificando pluralitatem: & si concederemus esse plures ideas, non oporteret nos propter hoc concedere multas vel diuersas ideas: quia pluralitati sufficit quaecumque differentia, sed non multitudinis: cuius signum est, quod dicitur in diuinis personis plures, non tamen multas proprie loquendo.

A D A L I V D dicendum, quod præintelligi multitudinem creaturarum contingit duobus modis, scilicet per existentium, & sic falsum est: vel exiturarum à causa, & sic verum est: quod præintelligitur temporale non ut temporale æterno: quia æternum quidem à temporali causari non potest, sed in quantum significatur cum ipso, potest accipere aliquam rationem consignificandi, quae sine ipso non significatur.

ARTICVLVS X.

An in Deo sint ideae omnium, & maxime materia prima?

D E inde quaeritur, Si omnium sit idea, & hoc præcipue propter materiam primam: quia si idea est ratio formae, non videtur habere relationem nisi ad formam: non ergo ad materiam, ut videtur.

2. Item, Idea est principium cognoscendum: omne autem quod cognoscitur, scitur à forma: ergo videtur, quod nulla idea sit materiae.

S E D C O N T R A: Quicquid creatum est, rationem idealem habet in mente diuina, siue Creatoris: materia prima creata est: ergo habet ideam in mente Creatoris. Si forte dicas, quod materia prima cognoscitur per formam: hoc nihil est, quia nos quaerimus de ea cognitione qua cognoscitur per seipsam. Præterea, Absurdum est dicere, quod tu dicas Deum accipere cognitionem vnius per alterum, sicut nos accipimus: quia tunc aliquid esset cuius cognitionem non haberet nisi per accidens, & non per seipsam, quod falsum est: ergo materiam primam cognoscit per seipsam.

Si forte velis dicere, quod priuatio non est separabilis à materia: quia per seipsam ipsa est potentia ad formam, ut quidam dicunt. Contra hoc videtur esse tria inconuenientia, quorum primum est, quod aliquid citra primum est sua potentia. Secundum est, quod priuatio non cognoscitur à Deo, nisi per habitum, ut dicit Magister infra. Cum ergo potentia materiae sit priuatio, non habet ideam propriam in qua formetur idea. Tertium inconueniens est ut prius, quod materia à Deo cognoscitur per alterum, & non per seipsam in propria natura.

S O L V T I O. Sine præiudicio dico, quod Deus cognoscit materiam & facit immediate per ideam materiae. Licet enim secundum Boetium & Auicem, illa quae sunt tantum in potentia, ut materia: vel semper permixta potentiae secundum successionem sui de potentia in actum, ut motus, & tempus: vel permixta potentiae ad id quod contrarium est actui in quo sunt, ut vacuum, & infinitum: sunt à nobis non pleno intellectu intelligibilia: tamen à Deo pleno intellectu cognoscuntur: & ideo dico esse ideam speciem efficientis, quam imitatur quantum potest effectum. Quaedam autem imitantur illam, secundum potentiam ens tantum, ut materia prima: & quaedam secundum actum permixtum potentiae in successione, ut motus, & tempus: vel in quiete, ut vacuum, vel infinitum: quaedam autem pertingendo ad formam determinatam in actu non permixto nobiliori vel ignobiliori, ut creaturae quae modo, species & ordine propriae naturae determinantur. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XI.

Verum creatura alio modo innotuerint Deo facta, quam fuerint nota facienda?

D E inde quaeritur de hoc quod dicit Ibi [Non audeo dicere alio modo innotuisse, cum ea fecisset, quam ea nonerat ut faceret, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia vnumquodque sicut se habet ad esse, ita se habet ad verum. Verum autem simpliciter alio modo scitur & melius scitur, quam verum secundum quid: ergo ens simpliciter melius & alio modo scitur, quam ens secundum quid: sed creaturae ad æterno antequam fierent

rent, non fuerunt nisi secundum quid, scilicet in potentia causæ efficientis & exemplaris: ergo non nocebantur nisi secundum quid: & post notæ sunt simpliciter: ergo alio modo innotuerunt factæ, quam notæ fuerunt faciendæ.

2 Item, Aut Deus nouit ea quæ sunt ab æterno simpliciter, aut secundum quid tantum. Si secundum quid: ergo notitia sua fuit imperfecta, & postea perficiebatur. Si simpliciter, & res non fuerunt nisi secundum quid: ergo nouit aliter, quam fuerunt: ergo decipiebatur, quod falsum est.

3 Si forte dicas, quod August. & Anselm. dicunt, quod res verius sunt in Deo, quam in seipsis: quia in ipso sunt vita & lux, ut dicit August. & creatrix essentia, ut dicit Anselmus: in seipsis autem sunt vespera vel tenebra, & mutabiles: & ideo verius cognoscuntur, vbi verius sunt. Contra: Veritas rei est à forma rei: forma autem dans esse rei proprium, nunquam fuit in Deo: ergo veritates rerum nunquam fuerunt in Deo: ergo res non est verius in Deo, quam in se.

4 Item, Veritas naturæ huius rei non est ab eo quod est commune scilicet sibi, & alijs, sed à forma propria sibi: quia in communi non est nisi in potentia, in veritate autem sua est in actu. Cum igitur in Deo non sit in proprio sibi, sed in communi sibi, & alijs: & non sit in ipso in actu, sed in potentia tantum: non erit vere in ipso: ergo non erit in ipso verius, quam in se.

Et quia circa hoc est dubium, accipiantur ipsa verba Auctoris ut iacent. Dicit autem August. in lib. de ciuitate Dei 11. sic: Angeli ipsam creaturam melius ibi, hoc est, in sapientia Dei, tanquam in arte qua facta est, quam in ea ipsa sciunt: ac per hoc & se ipsos melius ibi quam in seipsis. Facti sunt enim, & aliud sunt quam ille qui fecit. Ibi ergo tanquam in cognitione diuturna, in seipsis autem tanquam in vesperina. Ex hoc accipitur, quod melius etiam se ipsos cognoscunt Angeli in Deo quam in se: & non cognoscunt se melius, nisi vbi melius & verius sunt: ergo melius & verius videntur esse in Deo, quam in seipsis. Anselm. autem in monol. dicit sic, Nulli dubium est creatas substantias multo aliter esse in seipsis, quam in nostra scientia: in seipsis namque sunt per ipsam suam essentiam, in nostra vero scientia nondum earum essentia, sed earum similitudines. Restat ergo ut tanto verius sint in seipsis quam in nostra scientia, quanto verius alicubi sunt per suam essentiam quam per suam similitudinem. Cum ergo & hoc constet, quod omnis creata substantia, tanto verius est in verbo, id est, intelligentia creatoris quam in seipsa, quanto verius existit creatrix quam creata essentia, quomodo comprehendat mens humana cuiusmodi sit illud dicere Dei, & illa scientia Dei, quæ sic longe superior est creatis substantiis, si nostra scientia tam longe superatur ab illis, quantum earum similitudo differat ab earum essentia. Ex hoc accipitur, quod verius sunt res in Deo quam in seipsis, quod videtur esse

Cap. 10.

contra prius probata.

Sed adhuc contra hoc obiici potest, Cum dicitur, Creatura est in Deo: aut intelligitur de creatura quæ est, aut de creatura quæ non est. Si de creatura quæ est: cum illa nihil habeat in genere quod non sit in aliqua speciem, possent inferri vniuersaliter omnes species creaturarum, quia ratione omnium equaliter redditur prædicatum subiecto: ergo a finis est in Deo, & homo est in Deo, quod falsum est. Si autem de creatura quæ non est. Contra: Cum dicitur, Creatura est in Deo, ly creatura supponit verbo præsentis temporis: ergo restringitur ad standum præsentibus: ergo creatura supponit ibi pro eo quod præsentialiter prædicatur: & dictum erat, quod supponeret pro eo quod non est: ergo illa simpliciter est falsa, creatura est in Deo.

2 Item, Verbum August. videtur impossibile implicare, scilicet quod equaliter & eodem modo nouit ea quæ sunt, & ea quæ non sunt. Probatio. Deus enim nouit ea esse quæ sunt: & eodem modo nouit ea quæ non sunt: ergo nouit esse ea quæ non sunt: quod est impossibile: quia si nouit, tunc est verum quod nouit: & sic verum est esse ea quæ non sunt: ergo ea quæ non sunt, sunt: & hoc est contradictoria simul verificari de eodem.

Solutio. Sine præiudicio potest dici, quod cum dicitur, creatura melius & verius sunt in Deo quam in seipsis, quod ibi comparatio fit duplicis esse creaturæ: & hoc necesse est simpliciter accipere abstractum ab hoc esse & illo, in quo fit comparatio. Et hoc intelligatur, distinguamus quadroplex esse creaturæ, scilicet primum in natura sua. Secundum in ratione naturæ quod abstrahitur ab illo quod est in natura propria. Tertium quod est naturæ in exemplari primæ causæ existentis, & non simpliciter. Quartum est quod est commune ad omnia ista, quod est esse creaturæ quocunque modo existens. Dico ergo, quod in dictis Sanctorum comparatur tertium esse ad primum, & secundum secundum rationem quarti: quia omnis comparatio est in aliquo communi utriusque comparatorum: est autem excessus comparationis, non secundum id in quo est comparatio, sed secundum comparata: & ideo tertium esse secundum id quod est illa, excedit primum & secundum: & hoc planum est, quod intendunt Sancti, cum ipsi probent pro tanto ibi verius esse, quia ibi est creatrix essentia. Non autem fit comparatio, ita quod vtrumque comparatorum referatur ad creaturæ esse in natura, sicut referatur ad creaturæ esse in natura, sicut referatur id quod est secundum quid & simpliciter: oportet enim illud ad idem referri si debeat fieri comparatio in illo: & ideo hoc non attenditur. Vnde quod creatura in se est simpliciter, & in Deo secundum quid, hoc non facit ad propositum secundum intentionem Sanctorum: quia comparatio fit hic in ratione communi quod est quartum esse, quod se extendit ad esse simpliciter & secundum quid: & excessus notatur secundum veritatem & nobilitatem comparatorum adiuuicem, ut prius diximus.

Alij

Alij dicunt sic, quod aliud est esse rei, & aliud esse rem: & concedunt, quod esse rei verius est in Deo quam in se, sed non res. Sed tunc adhuc eadem erit quæstio de esse rei: esse enim rei, apud nullum vnquam vocatur nisi quod res est id quod est: & sic ad esse rei sequitur esse rem, licet non idem sit esse rei, & esse rem: ipsius. Vnde oportet redire ad superiores solutionem, ut mihi videtur. Si autem vellemus soluere ad hominem, & non ad intentionem Sanctorum, diceremus quod cum dicitur res esse melius & verius in Deo quam in se, quod duplex est locutio ex æquiuocatione eius quod est esse melius & verius: si enim sit adverbium ly melius, falsa est oratio. Si autem nomen, vera est: quia res in Deo est Deus, qui est verius quam creatura: & tunc cessaret obiectio: sed tamen hæc non est intentio Sanctorum.

Ad Alivd dicendum, quod Deus ab æterno omnia simpliciter nouit, & non secundum quid: sed non omnia nouit ab æterno esse simpliciter: cum enim dicitur, nouit omnia simpliciter ab æterno, ly simpliciter referatur ad actum verbi prout referatur ad suppositum, non prout transit super appositum: vnde in obiecto fit sophisma ex compositione & diuisione.

Ad Alivd dicendum, quod veritas rei duplex est, scilicet absoluta quæ est in re ipsa, & illa est in diuisio actus à potentia: & est veritas quam diffinit Anselmus, quod est rectitudo sola mente perceptibilis, & illa est in re in comparatione ad summæ rectum, quod est mensura aliorum: & hoc verum est quando res est ad hoc, ad quod est in mente sapientie creatricis: quo vero nunquam ita vera est sicut ibidem. Et ex hoc non sequitur rem esse in natura, sed tantum esse quocunque modo.

Ad Alivd patet solutio ex habitis in præcedenti quæstione: quia ibi ostensum est, quod idea appropriatur ex relatione: & ideo quælibet res est in mente diuina sicut in idea propria, licet mens ipsa omnibus communis sit.

Ad Augustini auctoritatem inducunt pro opposita parte, dicendum quod absque dubio in mente diuina, in qua res non nisi secundum quid est, melius cognoscitur quam in seipsa. Et ad hoc intelligendum notandum, quod duplex est secundum quid. Vnum est in quo res secundum quid quidem est, sed ipsum tamen est tota & perfecta intentio rei, sicut est species à re accepta apud intellectum: res enim non est in intellectu nisi secundum quid, & tamen illud est perfecta intentio & ratio rei: & ideo in illo perfecte cognoscitur. Aliud est secundum quid, quod inest ei secundum quid, ut secundum partem, vel secundum potentiam: & in illo non cognoscitur nisi secundum quod ipsum non est ratio & intentio rei perfecte, sed partis vel potentie rei. Sic igitur patet qualiter res est secundum quid in idea, quæ cum sit vita & lux penetrans intima rei, melius illuminat ad cognoscendum quam ali-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

qua intentio possit facere, quæ abstrahitur ab ipsa re: & hæc est intentio verborum Augustini, & Anselmi: & ideo illam diurnam à luce plena, vel matutinam à luce crescente denominant cognitionem. Illam autem quæ est in natura propria, quæ est per formam materiæ & priuationi & potentie permixtam, & per consequens tenebris obuolutam, vocant cognitionem vespertinam.

Ad 1 d quod secundo contra dictum Sanctorum obiicitur, dicendum quod cum dicitur, creatura in Creatore vel in Deo, est Deus vel creatrix essentia, refertur hæc determinatio, in Deo vel in Creatore, ad suppositum antequam præter suppositum verbum: & ideo ante differentiam præsentis congnificationem in verbo, extrahitur extra propriam rationem ad standum pro eo quod secundum quid & non simpliciter est: & tunc verbum adueniens habet præsens confusum proat illi supposito competi: & ideo non procedit illa diuisio, aut pro creatura quæ est, aut pro creatura quæ non est.

Ad Alivd dicendum, quod cum August. dicit, quod eodem modo scit ea quæ sunt, & ea quæ non sunt, non intendit, quod scientia sua eodem modo transeat super scita cum sunt & cum non sunt, quia hoc est impossibile. cum sic opposita ponantur circa idem, ut probat obiectio: sed intendit, quod ex parte scientis est idem modus, quia nihil accipit ab eis: & ideo sive subint lux scientie, sive non, per esse propriam creaturæ nihil mutatur in ipso.

ARTICVLVS XII.

Utrum omnia sunt in Deo vita & lux: & sic, utrum in ratione speculatiua vel practici?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Omnino quod factum est, dicitur esse vita in ipso, &c.] Hoc enim etiam videtur per id quod dicit August. supra principium Ioan. Ecce quomodo possum, dico charitati vestra: arca in opere non est vita, arca in arte est vita, quia vinit anima artificis in qua sunt omnia ista antequam proferantur. Sic sapientia Dei secundum quam facta sunt omnia, continet omnia antequam fabricet. Sed hic videtur Augustinus falsum supponere in suo simili inductio: species enim in intellectu nec vinit: nec vita est, sed accidens ipsius intellectus.

1 3 4 queritur, Utrum sint vita & lux ratione intellectus speculatiua, vel practici? Videtur enim, quod ratione speculatiua: quia illius proprie est lux: ergo cum lux coniungatur cum vita, vtrumque referendum est ad speculatiuum.

Sed contra hoc iterum videtur esse, quod mala sequuntur ad intellectum speculatiuum in Deo, nec tamen dicitur, quod sunt vita in ipso.

2 Præterea, cum sapientia, potentia, voluntas, dicunt ea quæ exiguntur ad creandum

X x dum

dum creaturam: videtur quod res existentes in causa, potius sint in ea potentia, sapientia, voluntas, quam vita & lux. Si dicas secundum quod communiter dici consuevit, quod potentia, sapientia, voluntas, non communicantur creaturis exeuntibus, sed lux & vita: hoc patet esse falsum, quia non omnia creata viuunt & lucent. Si dicas, quod ista communicantur creaturis secundum genera sua quæ sunt corporale & spirituale: quia corporalia aliqua viuunt, & spiritualia omnia: & corporalia aliqua lucent, & spiritualia quadam. Contra: Cum omnia dicuntur esse in Deo vita & lux, non intelligitur hoc secundum genera, sed etiam secundum species & indiuidua: ergo videtur, quod in specie & indiuiduo debet participare illa.

Item queritur, Si omnia sunt in Deo vita & lux, utrum concedendum sit, quod omnia in Deo viuunt & lucent? Videtur, quod sic: quia per se vita semper influit vitam, & per se lux semper lucem: cum igitur in Deo non possit esse nisi per se vita & per se lux, videtur quod viuunt & lucent.

Item videtur, quod potius debeant dici ens & verum & bonum in prima causa, quam vita & lux: quia ens & bonum & verum & viuunt sunt de primis participatis à Deo: vita autem & lux non generaliter participantur, cum dicat Dionysius in libro de di. no. quod vita non extenditur ultra vitam plantarum.

Solutio. Dicendum, quod omnia sunt in Deo vita & lux, & hoc secundum proprietatem causæ, & non secundum proprietatem causati: conuenit enim hoc creaturæ non in se, sed secundum quod est in causa prima. Vita autem est actus & spiritus continuus in quod est vel in corpus. In causa autem accipitur vita, secundum quod est actus continuus, qui est causa continuationis esse, secundum quod dixerunt Philosophi de motu cæli, quod est immortale quoddam & sine quiete, ut vita quadam natura existentibus omnibus: & ideo conuenit hoc esse secundum relationem ad causam omnium, secundum quod ipsa est causa creando & disponendo per ideas continuationem totius naturæ: non enim motum cæli nos ponimus primam causam continuationis esse & diuersitatis specierum, sed potius perpetuitatem Dei per scientiam practicam causantis & esse & diuersitatem & continuationem in ipso: & quoad hoc ipse dicitur vita totius naturæ. Ideo, ut dicit August. in libro de ciuita. Dei, Philosophi quidam vocabant eum animam mundi motu, & ratione mundum gubernantem & mouentem: licet in hoc reprehensibiles fuerint, quod creatorem qui vita naturæ est (quia mouet continuè & continet) animam & non animæ Creatorem vocabant. Per hanc ergo modum creatura in ipso dicitur vita: quia est idea motu & ratione mundum mouens in continuationem generationis. Lux autem est quoad rationem ideæ, secundum quod etiam Philosophi duo ponebant, scilicet quod moueret motu, & quoad hoc conuenit ei vitam naturæ esse: & ratione, &

quoad hoc conuenit ei lux. Creatura autem egrediens ab ipso non participat ista: quia non conueniunt secundum quod egreditur, sed secundum quod est in ratione manentis in ipso, ut dictum est.

Ad primum ergo dicendum, quod verum est quod dicit Augustinus quia idea arcæ in mente artificis, vita est hoc modo, quia est mouens & lux ad faciendū arcam: nec est accidens idea, quia in omni intellectu duplex est species, scilicet rei, & speciei. Intellectus enim (ut dicit Philosophus) species est specierum, sicut manus organum organorum: & hoc præcipue verum est de agente cuius lumen species est omnium intelligibilium, quia per ipsum simpliciter intelligibilia sunt: & hæc species non est accidens, sed vita mouens in practico intellectu, & contemplatio in speculatio. Et quo ad hoc verum dicit Aug.

Ad id autem quod ulterius queritur, dicendum quod prima & proxima relatio creaturæ, ut vita & lux, est in intellectum practicum, quia ille vita & lux ens, est causa continuationis in tota natura per hoc quod ipsum est principium vniuersi esse creati: sed tamen etiam intelligit speculatiue res sed hoc modo non proprie dicitur esse vita & lux, sed lux tantum potest dici.

Ad id autem quod obiicitur, dicendum quod lux est regitua operis in practico: & hoc conuenit ideæ operatiuæ: & ideo lux pertinet ad practicum, sicut ad speculatiuum.

Ad aliud dicendum, quod potentia, sapientia, & voluntas, non dicuntur id quod proximum est exitui creaturarum: quia id quod proximum est, aliquo modo est ratio creaturæ, sicut est idea: & ideo cum omnis relatio semper sit in proximum secundum rationem creaturæ relatæ ad causam, non dicuntur potentia, sapientia, & voluntas, sed potius vita & lux, quæ sunt conuenientia ideæ, ut dictum est.

Ad aliud dicendum, quod non est concedendum, quod omnia viuunt & lucent: quia cum verbaliter significatur vita & lux, tunc notatur creatura ut substantia à qua egreditur actus vitæ & lucis: & hoc non conuenit: quia sicut iam dictum est, ista conueniunt creaturæ secundum quod ipsa est idea creans, non secundum quod actu esse significatur: nihil enim agit nisi quod actu est: & ideo non potest creatura tunc dici viuere & lucere.

Ad aliud dicendum, quod ens & bonum & verum & vnum effigunt à Creatore super creaturam vniuersaliter: & ideo non tantum conueniunt creaturæ secundum quod est in Creatore manens, sed etiam secundum quod est in seipsa: & ideo non dicuntur sic. Præterea, Ens licet sit indistinctum: tamen verum, vnum, & bonum, quosdam dicunt distinctiones: & quia creatura in Creatore non est in esse distincto, ideo iterum non conuenit.

Quod

Quod eadem ratione dicuntur omnia ei presentia?

Inde est etiam, quod omnia dicuntur ei presentia esse, non solum ea quæ sunt, sed etiam ea quæ præterierunt, & ea quæ futura sunt: secundum illud, Qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt. Quia, ut ait Ambros. in libro de Trinit. Ita cognoscit ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt. Et hac ratione omnia dicuntur esse in eo, vel apud eum, siue ei presentia. Vnde Augustinus super illum locum Psalmi. Et pulchritudo agri mecum est, Ideo, inquit, mecum est, quia apud Deum nihil præterit, nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura: & ei non detrahuntur iam præterita. Cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientiæ Dei. Ecce hic aperit Augustinus ex qua intelligentia accipienda sunt huiusmodi verba, omnia sunt Deo presentia, in Deo sunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita: quia ineffabilis omnium cognitio in eo est.

ARTICVLVS XIII.

An creaturæ dicuntur pulchra secundum quod sunt in actu existentibus, vel secundum quod sunt in diuina mente?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Pulchritudo agri mecum est, &c.] Sicut enim dicit Tullius, Pulchritudo consistit in commensuratione: constat autem, quod commensurari & proportionari non conuenit creaturæ nisi in actu existentibus: ergo non conuenit ei secundum quod est in mente Creatoris.

Ad hoc dicendum, quod pulchritudo dicitur proportio exemplaris, non ita quod dicam proportionari Creatorem creaturæ, sed quia propriis vnumquodque exit rationibus idealibus: & ideo dicuntur tunc pulchra res in Creatore propter remotionem ab his quæ detrahunt sicut priuationes duæ, scilicet quia est post nihil, & ideo vertibilis creatura: & illa priuatio quæ est in materia & materialitas & mutabilitas & compositio: ista enim omnia detrahunt esse creaturæ, & consequuntur ex priuatione, sicut diuersitates negationem consequuntur, & diuersitatem compositio, & mutabilitas vnius ad aliud: hæc enim creatura non accipit à Creatore, sed incidunt in eam, ex eo quod educitur in esse postquam nihil fuit. Vnde etiam Manichæus non videns qualiter ista consequuntur ex priuatione, posuit quod ista essent à Deo te-nebrarum. Quod autem ita sit ut dictum est, accipitur à Boetio in lib. de consolatione philosophiæ, qui sic dicit,

*Tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchram pulcherrimus
ipse,
Mundum mente gerens similique imagine
firmans.
D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.*

ARTICVLVS XIV.

An in Deo esse est in Dei cognitione esse? & quare sicut dicuntur idee plures, vel rationes: non dicuntur scientia, vel sapientia plures, vel verba plura? & quomodo differunt paradigma, exemplaria, idee, & rationes.

Deinde queritur de hoc quod dicit [In Deo sunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita, &c.] Est autem dubium si in Deo esse, est in Dei cognitione esse, ut hic innuit.

Item queritur, Quare dicuntur idee plures vel rationes, & non sapientia, vel scientia plures, vel plura verba? Item, Cum dicam paradigma, & exemplaria, & ideas, & rationes plures: penes quid attenditur differentia horum quantum ad nomen.

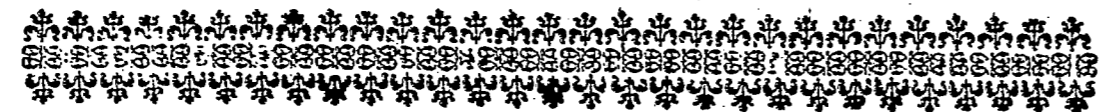
Solutio. Dicendum ut supra habitum est, quod pluralitas idearum vel rationum potius est consignificata per respectum ad res, quam significata in hoc quod est idea, vel in hoc in quo est idea. Sapientia etgo, & ars, & scientia, cum magis se teneant ex parte sapientis & essentia diuinæ, quam ex parte rerum de quibus sunt, quia sapientia, ars, & scientia, dicuntur habitus quiescentes vel sitos in anima: patet, quod non possunt pluraliter significari. Et similiter verbum non dicitur relationem nisi ad eum cuius est verbum: idea autem & ratio & exemplar non sic: & ideo consignificatam habent pluralitatem.

Ad aliud dicendum, quod paradigma dicitur à para quod est iuxta, & dogma quod est docens, quasi docens per illud quod iuxta est, sicut est forma ligni in calcei figura: & ideo quia extra sunt idee, dicuntur paradigma: & ideo Boetius vocat formas quæ sunt in materia, imagines illarum, quia imago imitatur: ergo illas formas vocat, quia

Xx 2 foris

foris manent, & formantes sunt. Species etiam vocantur quandoque secundum quoddam referuntur ad cognitionem. Exemplar autem est proprie ad cuius similitudinem aliquid fit per respectum ad ipsum, & non per extensionem super ipsum: unde ideæ dicuntur exemplaria secundum quod ad ipsas in se respicit artifex naturæ, quando formas naturæ producit. Idea vero dicitur ab idos Græce,

quod sonat primam formam sicut hyle, sonat primam materiam: & quia illæ potentie sunt & foris manent, ideo ideæ per respectum ad formam dicuntur. Ratio autem pertinet ad finem: quia à fine sumitur nomen & ratio rei, ut dicit Philosophus. Et ideo per respectum ad finem operis dicuntur rationes ea quæ sunt in mente diuina.

DISTINCTIO XXXVI.

Utrum concedendum sit, omnia esse in Dei essentia, vel in eo per essentiam: ut omnia dicuntur esse in Dei cognitione vel presentia?

A
Quomodo
res sunt in
Deo.

SOLET hic queri, Cum omnia dicantur esse in Dei cognitione seu presentia, vel in Deo per cognitionem, & eius cognitio vel presentia sit diuina essentia: utrum concedendum sit omnia esse in diuina essentia, vel in Deo per essentiam? Ad quod dicimus, quia Dei cognitio eius utique essentia est: & eius presentia, in qua sunt omnia, ipsius cognitio est: nec tamen omnia quæ sunt in eius presentia vel cognitione, in eius essentia esse dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur esse eiusdem cum Deo essentia. In Deo enim dicitur esse per essentiam, quod est diuina essentia, quod est Deus. Habet ergo Deus apud se in presentia sua, quæ non habet in sui natura. Unde August. de verbis Apostoli ita ait, Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc explicare? Eliguntur qui non sunt: nec errat qui elegit, nec vane eligit. Elegit tamen, & habet electos quos creaturus est eligendos: quos habuit apud semetipsum non in natura sua, sed in presentia sua. Nondum erat quibus promittebatur: sed & ipsi promissi sunt, quibus promittebatur. Ecce hic aperte dicit Deum apud semetipsum habere electos ante mundum, non in natura sua, sed in presentia sua: cum tamen eius presentia non aliud sit quam eius natura, quia ipsius presentia, eius est noticia. Potest tamen ad electos referri cum ait, In natura sua, id est, illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud se, non in natura sui, id est, illorum qui nondum erant: sed in sua presentia, quia eos ita nouit ac si essent.

Sec. m. 11.
Eph. 1.

DIVISIO TEXTVS.

SOLET hic queri, Cum omnia dicantur esse in Dei cognitione [Hic incipit pars illa in qua queritur, Utrum idem sit esse in scientia, quod in essentia Dei, vel in Deo? Et ibi queritur de

diuersitate obiectorum scientiæ diuinæ. Diuiditur autem in tres partes. In prima tangit, qualiter sit esse in Dei scientia, vel presentia. In secunda tangit, qualiter bona & mala à Deo sciuntur [Post prædicta queritur] In tertia vero, quia scientia Dei est causatiua rerum, ostendit qualiter idem esse in Deo & in scientia Dei, quod esse ex ipso & per ipsum & in ipso: & qualiter diuersum [Proinde si diligenter inspiciamus.

ARTICV

ARTICVLVS I.

An omnia esse in Deo, conueniant potentia vel sapientia vel voluntati, vel omnibus his?

AD intellectum autem solutionis Magistri quam ponit in primo cap. quod continet primam partem, oportet inquirere duo, scilicet utrum omnia esse in Deo conueniant potentia, vel sapientia, vel voluntati, vel omnibus his? Secundo, In quo differant hæc tria, esse in Dei scientia, & esse in Deo cognoscente, & esse in Deo? Ad primum proceditur sic: Nihil est in Deo secundum naturam propriam nisi ipse Deus. Aut ergo relinquitur, quod nihil sit in Deo absolute, aut quod secundum potentiam insit, non autem secundum potentiam materiam, quia ipse non est materia alicuius: ergo secundum potentiam causa efficientis inest ei omne quod inesse dicitur: ergo non secundum sapientiam, & voluntatem.

2. Item, Est accipere causam actu agentem, & illi respondet effectus in actu: & est accipere causam potentem agere, & illi respondet posse fieri causatum. Cum igitur ab æterno res fuerint in Deo, non secundum actuale esse, sed secundum hoc quod poterant fieri, fuerunt in Deo: sed illi respondet potentia causa: ergo quoad potentiam res in Deo sunt, ut videtur.

3. Sed contra videtur, quod quoad sapientiam, quia res in Deo sunt per ideam & rationem: ideæ autem & rationes ad sapientiam & intellectum ordinantur: ergo res sunt in Deo secundum sapientiam.

2. Item August. supra distinct. 31. dixit, quod Filius est verbum Patris, & ars plena rationum omnium uentium. Cum igitur rationes uisus & quæ uita sunt & lux, ordinem habeant ad intellectum & ad sapientiam, videtur quod res sint in Deo quoad sapientiam.

3. Item hoc videtur ex intentione Magistri quia, hic in tractatu de scientia diuina, ipse determinat qualiter res sunt in Deo: ergo videtur, quod gratia scientiæ sint in Deo.

Sed videtur iterum, quod ratione voluntatis dicit enim Damasc. quod creatio est opus voluntatis: cum igitur illius sit producere creaturam, in quo ipsa est creatura, videtur quod creatura sit in voluntate.

2. Item, in omni motu voluntario & opere principium est voluntas: cum igitur res sint in Deo sicut in suo principio, videtur quod magis sint in Deo ratione voluntatis, quam sapientia, vel potentia.

SOLVITIO. Dicendum, quod cum res sint in Deo uita, & lux, & hoc ratione intellectus practici, necessario supponuntur tria, scilicet scientia operabilium, & potentia ordinata ad opus, & voluntas operis. Et ideo dicendum, quod proprie loquendo res sunt in Deo sciente, potente, & volente productionem earum: formalem tamen refertur ad Al. Magn. in lib. 1. Sent.

peccatum non ponunt nisi ad scientiam: & ideo Magister innuit, quod sunt in Deo quoad scientiam. Sunt enim tria in se secundum quod exit ab artifice, scilicet operatio siue productio rei, & esse, & ratio rei operata vel operanda. Et cum res quoad operationem referatur in artificem, refertur tunc proximus secundum rationem ad potentiam, & quoad esse rei proxime refertur ad voluntatem quæ contentiua est esse & datiuæ, quia ut dicit Dionysius in lib. de di. no. cap. 4. Bonum est diffusiuum sui & esse. Si autem consideratur quoad rationem, tunc ipsum est exemplatum ab arte artificis, & relatio eius erit ad sapientiam. Magister ergo videns, quod operatio rei & esse nec sunt in Deo, nec ab æterno, sed ratio tantum: dicit in Deo esse res quoad sapientiam, quæ respondet rationi rei. Si tamen totum consideretur quod exigitur ad rei productionem, & esse, & rationem: tunc res sunt in Deo cognoscente, & potente, & volente: & sic planum est respondere obiectis saluando intentionem Magistri.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod cum dicimus Deum non actu agere, sed potentia ab æterno, non intelligitur de potentia quæ diuiditur contra scientiam & voluntatem, sed de potentia in communi: & ideo illa obiectio soluta est.

AD ALIUD dicendum, quod potentia respondet ei quod potest esse quantum ad fieri rei: sed non quoad rationem secundum quam creatura fuit ab æterno in Creatore.

AD EA quæ obiciuntur de sapientia, concedendum est.

AD ID quod obicitur de voluntate, dicendum quod voluntas secundum rationem intelligendi, primus motor est: non tamen in ipsa voluntate est ratio operis secundum quam creatura dicitur esse in Deo. Unde Damasc. intendit, quod creatio sit opus voluntatis, ad quam mouet voluntas, & non natura sicut ad generationem Filij.

AD ALIUD dicendum eodem modo, quod creatura potest referri ad voluntatem sicut ad principium motuum ad hoc ut educatur & sit: sed non sicut ad id in quo sit proprie ratio exemplaris creaturæ.

ARTICVLVS II.

An idem sit esse in Deo cognoscente, & eius scientia.

Secundo queritur, Utrum idem sit esse in Deo, & in Deo cognoscente, & in scientia: Videtur autem quod sic: quia (ut volunt omnes Philosophi) scientia nihil aliud est quam assimilatio scientis ad rem scitam per rationem sciti & speciem: ergo nihil est in scientia Dei, cuius ratio non sit in Deo sciente: & hoc est esse in Deo: ergo hæc tria idem sunt, scilicet esse in scientia Dei, & in Deo sciente, & in Deo.

2. Item, Dicit Aug. in lib. de Tri. 1. quod non est notitiam rei apud se tenere: ergo

à simili scire est scientiam rei apud se tenere: sed idem est esse in scientia Dei, quod Deum scire rem aliquam: sicut idem est esse in scientia mea, quod me scire rem aliquam: ergo esse in scientia, est, notitiam rei apud se habere: sed cuiuscumque notitia est apud scientem, illud secundum illam notitiam est in sciente: ergo idem sunt hæc duo, esse in scientia, & esse in sciente: ergo idem sunt si refertantur ad Deum ut dicatur esse in scientia Dei, & esse in Deo sciente.

3 Item, Nihil est esse in Deo, nisi rationem notitiam rei esse in ipso: & hoc fuit esse in sciente: ergo idem est etiam tertium cum illis duobus.

Solutio.

S E D C O N T R A : Mala sunt in scientia Dei, ut hic in litera dicitur: non tamen sunt in Deo: ergo non est idem esse in Deo, & in scientia Dei esse.

2 Item, Quidquid quocumque modo habet rationem in sciente speculative vel practice, hoc est in sciente: sed non sunt in Deo (ut habetur in sine istius distin.) nisi quorum est auctor: ergo non est idem esse in Deo, quod esse in Deo cognoscere: quia non omnia quæ speculative sciit, operabitur Deus, vel erit eorum auctor.

Solutio.

S O L V T I O. Dicendum, quod hæc tria se habent sicut superius & inferius: quia quæcumque sunt in Deo, sunt in Deo cognoscere, & in scientia Dei: sed non conuertitur. Dicuntur enim proprie esse in Deo, quæ sunt in eo vita & lux, eo modo quo supra expositum est: sed in Deo cognoscere sunt, quæ speculative vel practice sciit. In scientia autem sua sunt quæ per se vel per accidens sciit, sicut mala quæ cognoscit, ut dicit August. quia ea in se non inuenit: & quia ab arte quæ ipse est, deformantur.

A D P R I M U M ergo dicendum, quod scientia rei est duobus modis, scilicet eius quod est per se scitum: & de hoc verum est quod obicit. Est etiam scitum per accidens, ut privatio, & illi non est assimilatio, sed cognoscitur per suum oppositum: sicut dicit Philosophus, quod rectum est iudex sui & obliqui: rectum recto cognoscimus & ipsum obliquum: & ideo non est idem omnino esse in scientia quocumque modo, & esse in Deo sciente: quia ad esse in scientia non exigitur assimilatio seibilis ad scientem, sed ad esse in sciente exigitur.

A D I D autem quod ulterius obicitur, quod ea sunt in Deo, quorum rationes sunt in sciente: dicendum, quod non est verum: sed potius ea sunt in ipso, quorum ipse causa operativa est. Non autem omnia operatur quorum habet scientiam: quia multorum æternorum habet scientiam quæ non operatur, & multorum habet scientiam quæ nunquam operabitur: ita ut multitudo ad attributa refertur: hæc enim si dicantur esse in Deo, erit æquiuocus modus ad esse creaturam in Deo, ut patet per se cutlibet.

A D A L I V D dicendum, quod nosse, est apud se notitiam tenere quocumque modo, vel per se, vel per aliud: & ideo non sequitur quod postea infertur, quod illius ratio sit in

ipso quod nouit: quia quandoque non habet rationem, sed per oppositum cognoscitur: & ideo Deus bene scit mala, & sunt in sua scientia mala: non tamen videtur concedendum, quod sint in ipso cognoscere, vel in ipso.

A T T I C V L V S III.

An Deus scit & cognoscit vno, vel pluribus?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Elegit nos ante mundi constitutionem, &c.] Hoc enim videtur importare in ipso rerum distinctionem & multitudinem: & ideo querenda est hic grauissima questio, de qua fere hæsitauerunt omnes antiqui Philosophi contra intellectum diuinum: cum enim electio sit electio aliquorum ex aliis, videntur esse diuersa in intellectu diuino: & ideo querendum est, vtrum ipse vno vel pluribus sciit? & si ipse sciit vno, vtrum ipse vnum tantum vel plura sciit? si ipse sciit plura, vtrum intellectus suus transit super illa plura vel non? Alios autem articulos istius questionis, scilicet vtrum sciit particularia, vel infinita, & vniuersalia, & composita, infra propriis locis ponemus.

Ad primum horum proceditur sic: Vnum in ratione vnius non est principium cognoscendi nisi vnum: ergo si Deus sciit vno, videtur quod non sciit nisi vnum, quod falsum esse infra probabitur.

2 Si forte dicas, quod illud vnum est ratio multorum & omnium: ergo falsum est, quod sciit vno & in ratione vnius: sed sciit vnum vno quod est in ratione plurium. Sed contra: Illa ratio quæ est ratio plurium: aut ita intelligitur, quod ipsum idem sit ratio omnium: aut quod in ipso est ratio omnium. Si primo modo: tunc illud quo intelligit, est ratio omnium: ergo vnum & idem est ratio omnium, quod non est intelligibile, quia omnia quæ sunt, sunt distantiam valde rationum. Præterea, hæresis est dicere, quod Deus sit ratio omnium: quia ratio rei aliquid est de re. Vnde Deus secundum hoc aliquid esset de omnibus, quod falsum est: ergo non sic intelligitur ratio omnium, quod ipsum quo intelligit, sit ratio omnium.

Si igitur sic accipiatur, quod in ipso est ratio omnium. Contra: Illa ratio omnium, aut est vna, aut est multæ. Si multæ: tunc iterum habeo propositum, quod non intelligit illo vno omnia vel plura, sed potius illis multis rationibus. Si autem est vna, sequitur idem impossibile quod prius, quod vna aliqua sit ratio omnium, quod non concedit aliquis sapiens. Si autem dicas, quod ipsum quo intelligit, est vnum quidem in se, sed relatione plura, ut supra dictum est de pluralitate idearum. Contra: Cui igitur ab æterno Deus illo vno intelligat, ab æterno stabit talis relatio: ergo necesse aliquo modo ab æterno esse extrema rationis. Extrema autem illarum relationum: aut sunt res in potentia causæ efficientis existentes, aut in propriis formis existentes. Si primo modo. Contra: Secundum illam potentiam

tentiam res sunt indistinctæ: ergo relatio ad eas sic existentes, est relatio ad indistinctum: ergo non causabit distinctam rei cognitionem: ergo Deus non nouit res distinctæ, sed in potentia causa tantum, quod est error, quia sic esset imperfectissima scientia sua. Si autem ab æterno sunt in propriis formis, ad quas sit relatio: hoc non potest esse nisi altero duorum modorum, scilicet aut quod sint res in natura ab æterno: & hoc esse non potest secundum fidem Catholicam: quia sic mundum fuisse ab æterno fuisse verum. Aut quod forme rerum sint sine rebus ipsis ad quas sit respectus ipse: & tunc cum non possunt esse nisi in Deo, nec ad ipsas possunt plures esse relationes nisi plures sint, sequuntur tria inconuenientia: quorum vnum est, quod forme rerum sint in Deo, & non sunt illud medium quo cognoscuntur à Deo. Secundum est, quod pluralitas sit in Deo præter pluralitatem respectuum. Tertium est, quod ideas rerum sint in Deo vno cognita, & inter ideas & cognoscendum sit aliquid medium quo cognoscatur Deus, quod per relationem ad ideas multiplicetur in rebus. Ergo videtur impossibile esse: quod Deus cognoscatur vno, quod sit in ratione multorum: nec iterum cognoscit vno in ratione vnius: ergo nullo modo cognoscit vno.

4 Item, Aliud est cognoscere quia est res, & aliud quid est res: sicut alia est questio quia, & alia questio quid. Aut ergo Deus ab æterno cognoscit quid est res, aut non. Si non, & modo cognoscit: ergo videtur sua scientia accepta esse à rebus, quod absurdum est apud omnes etiam gentiles Philosophos. Si autem ab æterno cognoscit quid est res, & hoc non sciit nisi propria ratione rei sciit, ipse habet penes se propriam rei rationem: sed propria rerum rationes sunt multæ: ergo ipse non sciit vno, sed multis, ut videtur.

5 Nec poteris hic euadere ut quidam euadere volunt, quod tu dicas; quod ipse sciendo se esse principium omnium & singulorum sciit omnia: sciendo enim principium efficiens rei, adhuc possum ignorare propriam rei rationem: quia illa non accipitur ab efficiente, cum efficiens nihil sit de esse rei, & ratio propria dicat esse rei. Vnde ipse potest sic sciendo se, scire rem fore: sed non poterit habere rei propriam notitiam ex illo.

6 Item, Non videtur valere similia inducta à Sanctis. Ponamus enim centrum in circulo habere rationem principij ad circumferentiam totam, & ad omnes lineas egredientes ad quodlibet punctum: per hoc adhuc non habes, quod centrum sciatur quid est circumferentia in propria ratione, vel quid sint lineæ: sed sciatur tantum lineas esse & circumferentiam, sed nesciat quid sunt, nisi ipsam, in se habeat rationes circumferentiæ & linearum proprias: quorum vtrumque impossibile est centro conuenire: ergo simile inductum nihil valet, ut videtur.

7 Item videtur, quod nihil prohibet intellectum diuinum esse quidem vnum, & non tamen intelligere vno: ita scilicet, quod in ipso referuntur omnium rationes, & sunt in

eo: sicut nos videmus, quod in speculo reflectantur imagines rerum diuersarum, & ipsum speculum nullam per hoc recipit multitudinem aut compositionem: ergo videtur, quod sine ratione ponatur, quod intelligit vno.

Si propter hoc dicatur, quod intelligit pluribus, & non vno. Contra: Plura in vno intellectu non possunt intelligi esse sine diuersitate ab ipso intellectu, & sine compositione. Si ergo Deus intelligit pluribus, ipse habet in se, & à se diuersa, & in suo intellectu inducentia compositionem. Probatur autem prima per propositionem per se notam, quod quæcumque inter se diuersa sunt nulli vni sunt eadem: si ergo plura quæ sunt in intellectu diuino, diuersa sunt & plura, non sunt idem cum ipso intellectu primi, id est, Dei, & faciunt in ipso compositionem; quod est absurdum.

Si forte velis dicere, quod istæ rationes procedunt, ac si ipse intelligat alio, cum nullo nisi seipso intelligat. Vnde nihil est querere, vtrum ipse intelligat vno, vel pluribus: quia nec vno, nec pluribus: quia intelligit seipso: & non est in eo aliquid medium intelligendi. Contra: Puncto quocumque signato in linea contingit uti uti duobus, scilicet ut principio, & ut fine. Deus ergo cum sit simplex, aut ita intelligit ut vtratur se ut vno, aut ut duobus. Si ut vno: aut hoc est intelligens tantum, aut quo intelligit tantum, aut intellectum tantum: & quocumque datur, erit in intellectu eius privatio aliorum duorum. Si enim vtratur se sicut est intellectus consideratus in se: tunc non intelligit nisi in potentia, & sic erit (ut dicit Philosophus) sicut si dormiret, quia dormiens intelligit in potentia: & non erit nobilissimum. Si autem ut quo intelligit, hoc nihil est: quia quo intelligit, non contingit accipere ut in se tantum, sed in relatione ad intelligentem & intellectum. Idem sequitur si vtratur se ut quod intelligit, quia tunc intelligit alia.

Item, Cum dico, Deus intelligit seipso, ibi necessario tria significantur secundum rationem intelligentiæ: alter enim significatur tunc ut supponens verbo, & aliter per ablatiuum se, & aliter ut in quod transit actus intelligendi: ergo in diuino intellectu accipitur medium intelligendi secundum rationem: & hoc siue sit idem, siue diuersum, tenent de ipso superius inductæ rationes. Videtur autem, quod illud necessario sit diuersum: nunquam enim materia coincidit in idem cum efficiente, & forma: cum igitur intellectus ipse ad id quo intelligit, sit sicut materia ad perfectionem, videtur quod nunquam sit idem illi: ergo si est in Deo aliquid quo intelligit, non erit idem cum intellectu suo, ut videtur.

Item, Hæc fuit causa quare Philosophi coacti sunt ponere intellectum agentem: quia non potest idem esse intellectus, & quo intelligit, nihil enim agit seipsum ad perfectionem: ergo videtur, quod quo intelligit Deus, non sit idem cum intellectu suo.

S O L V T I O. Sine præiudicio dicendum, quod Deus intelligit seipso, prout ipse est

Solutio.

X x 4 species,

Species, & idea omnis intelligibilis, & omnis ratio cogniti & lux. Et hoc sic probatur: In nobis est duplex intellectus, scilicet agens, & possibilis, & tertius fit cum possibilis ducitur in actum. Si autem quæram, Quid educit eam? tu dices, quod agens. Et si quæram, Per quid educit? Tu dices, quod per speciem rei. Si vero quæram, Quid facit speciem rei esse in ratione simplicis, & abstracti, & intelligibilis? Tu dices, quod lumen agentis: sicut lumen solis agit colores ad vitum: ergo relinquatur, quod lumen intellectus agentis sit actus omnis intelligibilis: sicut lumen solis, actus omnis coloris. Ponamus ergo lumen intellectus agentis esse infinitam virtutis: tunc sequitur, quod nullo sumpto sibi perficeret potabilem in omni actu intelligibilium, & præterquam quod accipiat aliquam speciem qua perficiat ipsum: quia ipse agens tunc in possibili, agens erit speciem secundum id quod est, & actum simpliciter & intelligibiliter in ipso. Sic autem intellectum diuinum ponimus, non solum agentem in rebus aliquid, ut formam, sed agentem res ipsas secundum substantiam: ergo ipse est species omnis rei: & ita se cognoscendo, cognosceret omne quod est, ut dicunt sancti.

DI C E N D V M ergo ad questionem primam, quod ipse cognoscat vno tantum quod est ipse, & ipsum est ratio & species idealis omnium. Unde bene concedo, quod ipsum est ratio multorum.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod nihil prohibet vnum vno modo ad omnia se habens, licet non vno modo omnia se habeant ad ipsum, esse rationem omnia cognoscendi: sed non est vna ratio omnium, dicens quid res est: & hoc non est negative: quia nos ponimus, quod Deus est immediatus per essentiam, presentiam, & potentiam, rei, & omni parti rei. Hoc autem quod obiicitur, quod non sit ratio quod quid erat esse demonstrans, bene concedo, & dico, quod multitudo est per relationem, ut supra suppositum est.

AD ID quod obiicitur in contrarium, dicendum quod non oportet, quod extrema relationis sint actu: aliter enim est de relatione significata in eo quod est secundum rationem tantum, & aliter est de relatione eius quod est in natura. Si enim dico, ista sunt contradictoria, impossibile est, quod relatio ponatur inter extrema entia apud naturam, quia alterum contradictorium est non ens. Similiter cum dico, hæc est ratio cognoscendi, ponit ratio relationem ad id quod est, vel fuit, vel erit: & ideo non oportet, quod illa ratio relationis ponatur circa existens, nisi in potentia ordinata ad productionem rerum in futuro: & illa bene est in Deo.

AD HOC quod obiicitur, quod illa potentia est indistincta: dicendum, quod verum est, quod res non sunt distincte existentes in potentia: quia non distinguuntur nisi propriis: sed sicut ratio distinguitur, ita & potentia, scilicet ad futurum & hoc & illud, cuius ratio est Deus: & hoc non cogit, quod hoc

& illud sit, nisi secundum potentiam futuri: quia non est in Deo potentia tantum, sed potentia huius & illius quæ sunt futura ad quæ est ab æterno relatio idæ, & quod Deus ea præuidit in se, secundum quod ipse est ratio earum rerum quas facturus erat: & hoc non facit substantialiter esse distinctas res, sed distinctas in cognitione tantum, ex eo quod ratio cognitionis refertur ad eas. Ad hoc autem quod obiicitur contra hoc quod non intelligit multis, bene concedo: sed intelligit vno relato ad multa quæ sunt secundum quid, scilicet secundum potentiam & præuisionem, ut dictum est.

AD HOC quod obiicitur, quod aliud est scire quia res est, vel quia futura est: & aliud scire quid est res: dicendum, quod Deus scit vtrumque: nec tamen est ratio, quæ dicat quid est res: quia ipse est ut paradigma, penes quod exemplatur quid est esse rei: & ideo ipse cognoscitur quid est res, sicut per rei formam, & distinctionem, & certius pro tanto: quia ipse est magis intus rei, quam etiam forma sit intus formato: non enim habet tantum relationem ad rem ut efficiens, sed sicut efficiens, & paradigma, & finis: & sic ipse est principium efficiens cognoscendi quamlibet rem.

AD ALIUD dicendum, quod verum quidem est, quod sciens de se esse efficientem non est sufficiens ratio quare sciat rem: sed sciendo se esse efficiens, & exemplar, & finem: ab his enim sumitur omnis ratio cognoscendi: quia ipse non est materia: & a materia nulla est ratio cognoscendi, nisi accipiatur cum forma: & sic patet, quod bene dicant illi qui dicunt, quod sciendo se esse principium omnium scit omnia.

AD ALIUD dicendum, quod nullum simile in toto potest representare diuina. Unde simile inductum a Dionysio, representat secundum partem: sed per eminentiam referendum est ad creatorem: quia & principium & ratio & finis est omnium quæ sunt ab ipso.

AD ALIUD dicendum, quod non potest diuinus intellectus sic poni in quo relatiuæ res diuersæ ut in speculo: quia in speculo ad hoc quod resultent in eo, diuersa existunt, ad minus quatuor: quorum vnum est receptibilitas, & illa est a vitro vel metallo polito terso in quo sit æqualis superficies & lenis. Aliud est quod ipsum sit terminatum sicut vitrum extinctum plumbo in altera superficie, & metallum vel lapis ex mixto terrestri solido & spisso. Tertium autem est processus laminis in ipsum: quia aliter non imprimeretur forma secundum naturales, vel non reflecteretur radius secundum perspectiuos. Quartum autem est oppositio directa & proportionalis speculi ad id quod imprimatur. Unde patet, quod compositio multiplicabilis est in speculo, nulla autem in Deo: unde non potest sic poni.

AD ID quod vterius queritur, dicendum quod intelligit seipso: sed bene concedo, quod est in ratione duplici, scilicet intelligentis, & eius quo intelligit quasi formaliter.

AD

AD ID autem quod obiicitur, quod quod fit intelligere non est idea cum intellectu: dicendum quod hoc necessario concludit quod intellectum possibilem. In Deo autem nullam talem ponimus, sed vniuersaliter agentem: & ideo seipso intelligit: ipse enim intelligit ut agens, & in se intelligit ut est species exemplaris omnium rerum. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Deus intelligat vnum tantum, vel plura, vel omnia?

Secundo queritur, Vtrum ipse intelligat vnum tantum, vel plura, vel omnia? Videtur autem, quod vnum tantum: quia non intelligit nisi se, ut dicunt sancti: cum igitur ipse non sit plura, videtur quod non intelligat plura.

2. Item, Si intelligit multa, ipse erit ratio multorum aut sufficiens, aut non sufficiens. Si sufficiens: ergo potest esse medium in demonstratione ad concludendum omnia, quod falsum est: quia nihil concludi potest posito Deo ut medio in syllogismo demonstratio. Si autem est insufficiens ratio cognoscendi: ergo ipse in se cognoscendo imperfecte cognoscat res, quod iterum falsum est: ergo videtur, quod non cognoscat plura, vel omnia, sed se tantum.

3. Item, Si cognosceret alia a se, cum cognito perficeretur cognoscens, ipse perficeretur aliis a se, & sic haberet alium intellectum diuinorem se: quod etiam Philosophus in 2. primæ philosophiæ reputat inconueniens.

4. Item, Cum omnia præter ipsum sint vanitas, si cognosceret alia a se, ipse cognosceret viliora se: & hoc etiam secundum vulgus est vile: quia viliora magis expedit nescire, quam scire.

SOLVTIO. Hic est error valde vicinus: quia si intelligamus Deum non intelligere nisi se, erit imperfectior nobis, quia intelligimus nos & alia. Si autem dicamus eum intelligere omnia, videtur componi intellectus eius ex diuersis: & ideo media via eligenda est, ut dicamus, quod intelligit omnia, sed seipso, non accipiendo aliquid ab omnibus vel ab aliquo: sed potius intelligendo causare omnia secundum esse naturæ & rationis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod intelligit se tantum, si ly se est ablatiu casus: si autem sit accusatiui casus, tunc intelligit se & omnia alia per hoc quod sunt in ipso vitæ & lux.

AD ALIUD dicendum, quod Deus non potest esse medium in syllogismo: quia illud est de essentia conclusionis si est propter quod dicens, & est proportionatum rei conclusæ, & ratio rei intrans in substantiam conclusionis, quorum nihil conuenit Deo: tamen ipse est sufficiens ratio cognoscendi quoad se, non nobis, per hoc quod est ratio exem-

plaris rei, & immediatus, & præsens omni rei.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non tenet nisi in intellectu recipiente a se, qui non est agens rem, sed actus a seipso: talis autem non est intellectus diuinus, ut dictum est: sed ipse est agens omnes res, & ratio exemplaris earum.

AD ALIUD dicendum, quod nihil prohibet a nobiliori intelligi vilius, dummodo nihil recipiat ab ipso, sed conferat ipsi etiam hoc ipsum quod est: sic enim nulla pollutio sequitur in nobili. Sed in nobis secus est: quia nos intelligimus recipiendo a se: & ideo frequenter pollutimur ab intellectu vilius, quia pronitatem mouendi nos ad concupiscentiam talia intellecta habent adiunctam sibi in nobis, quod non facerent si nos ea intelligendo ageremus, & non ipsa nos agerent quodammodo ad intelligendum in actu.

ARTICVLVS V.

An intellectus Dei habeat aliquem transitum super res de vno in aliud?

Tertio queritur, Vtrum intellectus Dei habeat aliquem transitum super res de vno in aliud? Videtur enim, quod sic: omne enim quod aliquo ut medio intelligit aliquod extremum, necesse est ut a medio veniat in extremum illud: Deus autem se medio vel ut medio intelligit omnia: ergo de se transit in intellecta creata, ut videtur.

2. Item hoc videtur significari in locutione, vbi dicitur: Deus seipso intelligit omnia: aliter enim construitur cum verbo ly omnia, & aliter ly seipso.

3. Item, Non intelligit omnia quin intelligat hoc & illud: ergo videtur, quod transit de vno in aliud secundum ordinem & numerum intellectuum: ergo transitus quidam est in intellectu diuino.

SED CONTRA: Omnis intellectus ^{Sed contra.} transiens habet aliquid prius & posterius: nihil autem prius & posterius est in intellectu æterni Dei: ergo intellectus diuinus non transit de vno in aliud.

SOLVTIO. Hoc vltimum absque omni ^{Solutio.} ambiguitate concedendum est: & licet nos non possumus sermone significare propter compositionem nostri intellectus, tamen intellectus Dei indiuisibilis est, & indiuisibiliter est sui, & aliorum, & plurium, & omnium, & vniuersaliter singulariter: & hoc est propter vniuersaliter & infinitatem virtutis suæ in intelligendo: & ideo etiam a nobis non potest significari sermone. Et per hoc patet solutio ad duo prima: quia illa procedunt, ac si ponamus intellectum Dei ut nostrum, quod non intendimus, sed quia aliter non possumus loqui de ipso.

Vtrum

Virum mala debeant dici esse in Deo, ubi sunt omnia bona, cum utraque sint in eius cognitione & presentia: omnia enim cognoscit.

Post prædicta queritur, Cum omnia dicantur esse in Deo non per essentiam naturæ, sed per cognitionem scientiæ, & Deus sciat & bona & mala: utrum concedendum sit simpliciter mala esse in Deo, siue esse in Deo per cognitionem? Scit enim Deus & sciuit semper omnia, tam bona quam mala, etiam antequam fierent, & præsciuit ab æterno ea futura. Ideoque cum omnia bona diximus esse in Deo propter præsentiam cognitionis, eadem ratione videtur dicendum omnia mala esse in eo, cum ea semper nouerit, & per cognitionem ei præsentia fuerint. Præcognouit enim Deus ab æterno quosdam futuros malos, & eorum malitiam (ut ait August.) præsciuit, sed non præparauit. Cum ergo peccata omnium sciat, nunquid intelligendum est ea includi in illa generalitate locutionis, qua dixit Apostolus, omnia esse in Deo. Ex ipso, inquit, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Sed quis, nisi insanus, dixerit mala esse in Deo? Illa enim esse in Deo intelliguntur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt: ea vero per ipsum sunt & ex ipso, quorum auctor est: sed non est auctor nisi bonorum. Non ergo ex ipso, & per ipsum sunt nisi bona: ita ergo non in ipso sunt nisi bona. Non ergo mala in Deo sunt: quia licet ea noscat, non tamen ita omnino noscit ut bona. Mala ergo quasi de longe cognoscit, ut ait Propheta: Et alta à longe cognoscit, id est, superbiam. Et alibi ad Deum loquens de malis, ait, De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Quod exponens August. Abscondita, inquit, peccata sunt quæ à lumine tuæ veritatis absconduntur. Sed quomodo peccata à lumine veritatis diuinæ absconduntur, cum à Deo sciuntur? Si enim non sciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis malos damnaret? Alibi Propheta, Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente deest. Quod exponens Cassiod. inquit, Neque à bonis, neque à malis deest Deus, sed omnibus præsens & cognitor est. Cognoscit ergo Deus & bona mala per scientiam, sed bona cognoscit etiam per approbationem & per beneplacitum, mala vero non. Vnde Cassiod. super Psalm. dicit, Peccata abscondita Deo sunt, quia non nouit, id est, approbat. Et ex eo sensu August. dixit ea abscondita à lumine Dei: qui etiam in lib. ad Heluidium insinuat cognitionem Dei variis modis accipiendam, inquit, Si ad scientiam referas, non ignorat Deus aliquos vel aliqua: qui tamen in iudicio quibusdam dicit, Non noui vos: sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur Deus, quæ non approbat quæ ei non placent. Apparet itaque verum esse quod diximus, scilicet quia quodam modo cognoscit Deus bona, quo non cognoscit mala. Pariter quidem utraque eodemque modo noscit, quantum ad notitiam: sed bona, etiam approbatione & beneplacito cognoscit.

Rom. 11.

Psalm. 135.

Psalm. 16.
In explanatione Psalm. 16.

Psalm. 74.

Super Psalm. 16.

Matth. 7.

ARTICVLVS VI.

An mala habeant in Deo speciem vel ideam vel cognoscantur in quantum ab arte discordant: & utrum cognoscantur à Deo secundum intellectum speculatiuum vel practicum: & an malum sit in Deo vita & lux?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Post prædicta queritur, Cum omnia dicantur esse in Deo, &c.] Et specialiter querit hic Magister de malis: & sua solutio est, quod mala non habeant in Deo speciem vel ideam, sed cognoscantur in quantum ab arte discordant: & acquirunt solutioni Magistri omnes Doctores. Sed contra obiicitur sic: Cognoscere aliquid per suum oppositum, & non per se, est cognoscere per accidens: cognitio autem per accidens, debilis & infirma cognitio est: ergo non debet Deo attribui, cui omne melius est reponendum.

2. Item; Malum non est privatio pura, sed habet aliquid boni: sicut dicit Dionysius, quod malum nihil aliud est quam particula se bonum: ergo videtur, quod illud quod habet de ente, aut non sit à Deo, quod temerarium est dicere: aut si est, habebit ideam in Deo: ergo id quod est malum, habet ideam in Deo: ergo non cognoscitur per oppositum tantum.

3. Item; Cum dico fornicantem, non tantum dico defectum, sed etiam actum egredientem à potentia liberi arbitrii: ille autem actus aliquid est: aut igitur est à Deo, aut ab alio principio: non ab alio principio, quia non est aliud principium: ergo à Deo: ergo habet ideam in Deo, quia habebimus in vitima parte istius distinctionis, quod omne quod est à Deo, habet ideam in Deo.

Questio. 1.

Sed tunc queritur, Utrum ille actus sit vita & lux in Deo? Videtur autem, quod non: quia in se nihil habet de dispositionibus vite & lucis. Sed contra: Res non sunt vita in Deo nisi propter ideam: ista autem habent ideam: ergo sunt vita & lux in Deo.

Questio. 5.

Vltimus queritur de solutione quorundam hic dicentium, quod malum cognoscitur à Deo secundum intellectum speculatiuum, & non practicum. Hoc enim videtur esse contra rationem: quia oppositorum est una scientia, & potentia una: si igitur bonum à Deo cognoscitur secundum practicum, secundum eundem cognoscetur & malum.

2. Item; Verum abstractum à bono & malo: est enim verum bonum, ut Deum esse: & est verum malum, ut te peccatorem esse: sed omne verum cognoscitur à Deo per se, non per accidens: ergo malum verum cognoscitur à Deo per se, non per accidens: & sic nihil est quod dicunt Doctores, quod mala cognoscantur à Deo per accidens.

Solutio.

Solutio. Ad hoc dici potest secundum eorumque solutionem, quod malum scitur à Deo per accidens, & secundum intellectum speculatiuum & non practicum. Et hoc sic

probat quoad primam partem: licet enim malum habeat subiectum, tamen illud subiectum non est separabile ab eo nisi secundum intellectum solum: & ideo subiectum eius non refertur ad causam nisi coniunctum cum deformitate: sed coniunctum cum deformitate non potest referri nisi ad liberum arbitrium ut ad causam, & non ulterius in Deum: ergo malum non habet ideam in Deo: non enim influit Deus actum cum deformitate, sed actum solum, & incidit in eum deformitas ex defectu liberi arbitrii. Quantum ad aliam partem probatur sic: quia (ut dicit Priscianus) verba prophetica desiderant infinitiuum, ut scio facere domum, & non scio domum. Vnde si sciret Deus malum scientia operatiua, ipse sciret facere malum, & posset facere malum, & faceret malum: quæ omnia falsa sunt. Patet ergo, quod cum non possint dicere, scire facere malum, sed tantum quod scit malum, quod hæc scientia speculatiua est, & non practica, quia verba speculatiua non desiderant infinitiuum notantem opus, sed potius actiuum in quem transeat actus verbi: & sic probata est solutio Doctorum quoad utramque partem.

Dicendum ergo ad primum, quod cum dicitur, Deus cognoscit malum per accidens, id per accidens refertur ad verbum, ex parte materie actus: & hoc est ex parte cogniti, & non ex parte cognoscentis: & ideo notat defectum in cognito, & non in cognoscente.

Ad aliud dicendum, quod actus in eo quod actus, est à Deo: & habet ideam: sed non malus actus in eo quod malus, sed in specie ipsius actus cognoscitur malum: quia est actus voluntarius deficiens à bono. Et per hoc etiam patet solutio ad sequens.

Ad aliud dicendum, quod non est concedendum, quod malum habeat ideam in Deo, nec quod sit vita in Deo, nec quod sit à Deo: sed actus secundum intellectum separatus à deformitate, iam non erit malus: & ideo secundum id quod est sic, potest esse in Deo vita & habere ideam: sed ex hoc non sequitur, quod malum sit in Deo, sicut iam patuit.

Ad id quod ulterius obiicitur de solutione Doctorum, dicendum quod malum & bonum quæ ordinantur ad facere cognoscentis, sunt in ipso secundum practicum: & hoc quidem est in nobis, sed non in Deo: & ideo malum non habet partem in cognitione Dei, nisi diceremus, quod reprobatio est respectu mali: sed de hoc infra queretur.

Ad aliud dicendum, quod est veritas signi & est veritas rei. Veritas signi abstracta à bono & malo: & hæc bene cognoscit Deus per se: & hæc habet ideam in Deo: sed veritate rei non est malum verum, cum sit corruptio ipsius speciei à quæ deberet esse verum in re: vnde potius deficit à forma quam habeat formam: & ideo non est verum.

ARTICVLVS VII.

*An Deus sciat diuersa, composita,
materialia, contingentia,
& temporalia?*

Deinde queritur de hoc quod dicit [Sciuit semper omnia tam bona, quam mala, etiam antequam fierent, &c.] Potest enim hic queri, Vtrum sciat diuersa, & composita, & materialia, & contingentia, & temporalia? Simpliciter enim vt simplex est, non est cognoscere diuersa vt diuersa: Deus autem vno simplici cognoscit: ergo videtur, quod non cognoscit diuersa, & multa.

2. Item, Compositionem non est intelligere sine compositis, nec completionem sine complexis: vnde igitur Deus cognoscit composita & complexa?

3. Item, Materialitas causa est cognoscibilitatis, non cognitionis intellectus: cum igitur sensus non habeat quibus accipiat principia materialia, vnde sciet ea Deus?

4. Item, Hominis scientia imperfectior est, quam Dei: & cum in ipsa non sint nisi necessaria, non contingentia: ergo multo minus in cognitione Dei: ergo Deus nec temporalia, nec contingentia cognoscit, vt videtur.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum cum Dionysio, quod composita cognoscit simpliciter, & diuersa vnitare, & materialia immaterialiter, & contingentia scientia necessaria, & temporalia intemporaliter, sed scientia stante semper: & hoc qualiter sit, præintelligatur in nobis duplicem esse formam in qua cognoscitur res, scilicet abstractionis qua vtitur intellectus speculatiuus, & compositionis qua in cognoscendo vtitur practicus: cum enim (vt dicit Auicenna in prima Philosophia) speculatiuus tantum sit intellectus accipiens, & à corpore à & à rebus cognitis, non potest ipse vti in cognoscendo nisi forma abstractionis: quia res non scitur nisi per id quod est natura rei: & hoc non est in nobis, sed oportet à re accipere: ideo est quod abstrahit à re ipsa. Cum autem rei non coniungatur nisi mediatis corporalibus organis, in quibus primum imprimitur forma rei, ideo oportet ipsum etiam posterius accipere à corpore: & sic patet ratio dicti Auicennæ. quod speculatiuus accipit à rebus & à corpore, nihil ponens circa aliquod illorum. Formis autem compositionis vtitur practicus: & huius causa est, quod practicus factiuus est rei: res autem non fit per id quod iam habet, sed potius per formam quam non habet: & cum non sit in re, erit in faciente: ergo ipse ponet eam circa rem, & non accipiet aliquid à re ipsa. Sic etiam videtur à corpore non accipiendo, sed ponendo vim motiuam in neruis

& musculis ad operationem educentem formam artis in materia exteriori. Et ad huius forme compositionis similitudinem sunt ideae in mente diuina, non acceptæ à rebus, sed facientes res: faciunt autem res educendo ipsas de nihilo: & ideo ex nihilo omne quod est defectus, incidit, & hæc negatio vnius de alio, ex qua causatur diuersitas, & per consequens compositio, & contingentia, quæ fundantur in mutabilitate & materialitate. Sic igitur temporalia in sua idea sunt intemporalia, sed accipiunt temporalitatem à nihilo: & composita in sua idea sunt simpliciter vnum, & complexa similiter, & sic de aliis: ergo relata in illam ideam, quæ sufficiens ratio est cognoscendi omnia, vt dictum est, cognoscuntur quidem perfectissime omnia: & tamen simpliciter, compositè, immaterialiter, intemporaliter, & necessitatis modo. Si autem tu obiicias, quod idea vna est in se, & nihil post quod in esse fluxerunt res, omnino nihil causet: sed defectus à perfecto qui nihil est, incidit in ea quæ sunt post ipsum: sed nos videmus diuersa formata & perfecta, & multas creaturas: quid ergo causet illam multitudinem? Dicò, quod duo cauant eam: vnum vt fiens, alterum vt faciens. Fiens est materia iuxta nihil, & post nihil fluens in esse, vt dicit Augustinus. & ideo quia multipliciter est imperfecta, non est ipsa secundum vnam sui partem receptibilis omnis perfectionis: & ideo vt rationem quam habere simul potest, habeat, necesse fuit eam diuidi secundum actus: & sic introducta est multitudo ex parte fiens. Item, Secundum omnem partem sui non est ipsa susceptibilis omnis perfectionis quam habere est nata: ergo oportet habere iunctionem in formis: & sic introducta est mutabilitas & contingentia. Et sic plane patet, qualiter diuersitas & mutabilitas & compositio causentur ex nihilo, post quod materia quæ prope nihil est, & ad aliquid esse contendit, fluxit in esse. Ex parte autem facientis est sapientia in numero, pondere, & mensura, omnia disponens: eo quod ipsa ordine & proportionem materiae & partium materiae dat formam: & hoc est quod dixit Plato, quod secundum materiam meritum à datore formarum dantur omnes forme. Et per hoc patet solutio ad omnia quæ sita præter vltimum.

ET AD hoc dicendum est, quod nostra scientia causatur à re, & ideo variatur secundum rem: quæ si est necessaria, & necessario modo, id est, per medium necessarium, est ipsa scientia: aliter autem se habens, aut est opinio, aut dubitatio. Sed scientia Dei est per ideas facientes res: & ideo sequitur conditiones scientis & non sciti, vt prius dictum est: & cum ipse sciens non subiaceat contingentia, erit sua scientia semper necessaria, etiam de contingentibus.

Hic

Hic aperit quare bona tantum dicantur esse in Deo, & non mala.

ET inde est, quod bona tantum dicuntur esse in Deo, non mala, & illa proprie, hæc longe: quia licet in Deo aliqua dicantur esse propter cognitionis præsentiam, & Deus bona & mala cognoscat, mala tamen non cognoscit nisi per notitiam, bona vero non solum per scientiam, sed etiam per approbationem & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur esse in Deo, scilicet quia ita ea scit, vt etiam approbet & placeant, id est, ita scit, vt eorum sit auctor.

ARTICVLVS VIII.

*Vtrum Deus sciat qua facturus est,
qua fecit, qua facere potest &
nunquam faciet, &
tamdem infinita
actu?*

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Et inde est, quod bona tantum dicuntur esse in Deo, non mala, &c.] Queritur enim, Si ea sunt in eo vta quæ ipse est facturus à Si hoc dicitur: tunc præterita non videntur esse in eo vta, quæ ipse non est facturus, sed fecit. Si hoc concedatur, erit contra, quod secundum hoc aliter in cognoscendo se habet ad præteritum & præsens, quod supra negatum est.

VLTERRIVS etiam queritur de his quæ nunquam faciet, sed tamen potest facere, vtrum sint in Deo vta & idea? Et videtur, quod non: quia vt dicunt Sancti, idea est respectu ideati: ergo quod nunquam ideabitur, ideam in mente diuina non habet.

2. Item, Sua scientia (vt infra habebitur) est causa rerum: ergo si alicuius habet ideam, illud causabitur & erit futurum: ergo à destructione consequentis si aliquid non erit, illud non erit scitum à Deo, vt videtur.

Sed contra.

SED CONTRA: Deum plura posse facere quam scit, est verum: ergo scit, quod ipse plura potest facere: sed omnia quæ potest facere, cognoscit, quia scit totum infinitum posse suum: ergo plura scit quam facit: & non nisi idea: ergo aliqua habent eam in mente sua quæ nunquam fiens.

Quest. 1.

HIC ETIAM locum habet questio illa qua queritur, Vtrum Deus sciat infinita actu? Videtur, quod sic: quia dicit Augustinus in lib. de ciui. Dei 12. quod Philosophi probauerunt numerorum species esse infinitas: & dicit, quod numeri quantumlibet infiniti, tamen illius scientiæ infinitæ noti sunt, de quo dicit Prophetia, quod scientiæ eius non est numerus. Ergo videtur, quod sciat actu infinita: actu autem infinita nunquam faciet: ergo scit ea quæ nunquam faciet.

Cap. 18.

2. Item, Sua potentia non limitatur: ergo semper est ad plura, quam aliqua summa accipi possit: & ipse scit totam suam potentiam: ergo scit actu infinita.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

SED CONTRA: Cum dico actu infinita, penerationem infiniti accipiendo intelligitur dupliciter, scilicet actu infinita Intellectui creato, vel actu infinita simpliciter. Si nobis infinita: tunc non est questio: quia plura scit, quam nos cogitare possumus. Si autem infinita simpliciter. Contra: Actu infinitum simpliciter semper secundum maius sui est extra accipientem ipsum: ergo Deus accipiens ipsum actu infinitum, semper relinquit ipsum secundum maius sui extra se esse, quod est absurditas, quia sic Deus scitum suum non comprehenderet.

Si autem tu dicas, quod intellectus Dei est actu infinitus, & ideo comprehendit illud infinitum. Contra: Si intellectus Dei in se infinitus est, imperfectissimus est, quod est absurdum: non enim Deo infinitus est, sed creatura, quia non finitur creatura. Præterea, Detur hoc, quod sit infinitus simpliciter, adhuc non potest dici, quod infinitum includat infinitum: quia quodcumque erit inclusum & comprehensum, illud statim finitur, & alterum excedet ipsum: ergo nihil est quod dicitur, quod Deus sciat actu infinitum, quia actu infinitum nihil est. Item, infinitum non inuenitur nisi secundum modum quanti. Accipitur ergo infinitum in quantitate virtuali siue potentiali, & in quantitate dimensionali quæ est continua, & in quantitate discreta quæ est numerus. Redeo, ergo ad primum. Si dicam virtute infinitum, non dixi actu infinitum, sed potentia solum, scilicet quia non est assignate quod intantum potest, quin sit accipere amplius in quod potest: & illud accipiendum non est acceptum actu, sed potentia. Si autem accipitur infinitum in continuo, non possum accipere per additionem, quoniam est accipere quantitatem cui non potest aliquid addi secundum rationem: sicut est circulus. Ergo oportet, quod accipitur secundum diuisionem infinitum in illo, ita scilicet quod pars diuisa non vt pars aliquota, sed secundum rationem totius diuisibilis accipiat: tunc enim nihil ita paruum accipitur, quod non sit diuisibile in duo æqualia: ergo etiam hoc infinitum est respectu accipiendi diuisibile: & hoc est in potentia: ergo est in potentia tantum. Item accipiam in numero in quo est infinitum additione non diuisione: quia est accipere in eo indiuisibile in actu, vt est vnitatis, sed non est accipere

Y y

accipere summam cui vnitas non possit addi, constituendo aliam speciem numeri: sed vnitas addibilibis est in potentia tantum: ergo & infinitum potentia tantum: ergo nihil actu est infinitum: ergo Deus non scit actu infinitum.

SOLVITIO. Dicendum ad primum, quod Deus scit præteritum eodem modo quando præterit, sicut sciuit quando futurum erat: & est vita in ipso: non enim ob hoc dicitur vita in ipso, quod ipsum sit vel non sit: sed quia est idea mouens ad continentiam & permanentiam vniuersi esse, vt prius expositum est in præcedenti distincte. Licet enim non sit facturus præteritum, tamen est auctor eius: & hoc sufficit ad ideam.

AD ALIUD dicendum, quod Deus scit quod nunquam est facturus: quia scit seipsum, & seipsum nunquam facit: sed aliquid quod non sit ipse, quod ipse non est facturus, ipse non scit, nisi hoc modo quo dicimus ipsum scire mala.

ET IDEO iam soluitur ad sequens dicendo, quod talia non habent ideam in ipso: quia non est exemplar nisi ad aliquid exemplatum relatum: & talia non habent huiusmodi relationem, sed tantam cognoscuntur in potentia operantis.

AD OBIECTVM contra, dicendum, quod Deus scit vniuersum suum posse, & scit quod plura potest facere quam facit: sed per hoc nihil scit nisi seipsum secundum posse illud. Et si tu obiicias, quod scit quæ possit facere: dico quod illa scit, sicut sunt, scilicet in possibilitate sua, & non in executione ad opus: & ex illa parte qua sunt in potentia, non sunt aliud ab ipso, sed ex illa parte, qua se habent ad explicationem ad opus: tamen bene concedo, quod scit se posse aliqua quæ si faceret, non essent idem cum ipso: sed non est in illis quæ non facit, accipere scitum quod non sit ipse.

AD ID quod queritur de scientia infiniti: dico sine præiudicio quorundam aliter dicentium, quod non possum videre qualiter infinitum actu sit: vel si ponitur esse, non video qualiter comprehendi possit etiam ab infinito: tamen non dico, quod Deus sibi sit infinitus. Vnde dico, quod Deus scit rationem infiniti hoc modo quo est in potentia, & non illo quo est in actu: quia sic nihil est: & hoc modo infinitum secundum theologiam quidem est in tribus, vt probatum est, licet secundum Philosophum naturalem sit in duobus tantum: quia nulla potentia naturalis est infinita nisi forte secundum successionem in mouendo: & hoc etiam secundum naturam tantum: licet imperium Dei fingi imponere possit motori, & morui, & temporari. Aliter dicunt quidam distinguentes in Deo triplicem cognitionem, scilicet simplicis notitiæ, visionis, & approbationis: & dicunt, quod simplici notitia scit quod non est facturus sicut infinitum: visionis autem speculatiue scientia scit quod non est factu-

rus, tamen cuius species est apud eum: approbationis autem scientia scit quod est facturus, & hoc habet ideam. Per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XI.

An scientia Dei bene diuidatur in scientiam, approbationis, & simplicis notitiæ.

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Quia ita ea scit vt etiam approbet, & placeant, &c.] Hic videtur Magister innuere duplicem acceptionem scientiæ, scilicet simplicis notitiæ, & scientiæ approbationis. Videtur autem falsum: quia scientiæ approbationis addit supra scientiam simplicis notitiæ: ergo significatur in Deo esse compositio, quod falsum est.

1 Item videtur esse diminutus: quia est scientia reprobationis quæ malum cognoscitur: ergo videtur illam etiam debuisse possuisse.

2 Item videtur non esse solutio quam quidam dant, quod hoc ideo fecit, quia malum non est in Deo: hoc enim falsum videtur: Propheta enim legebat in libro æternitatis, & legebat mala & peccata populo: cum igitur non legatur nisi scriptum, videtur malum esse in Deo.

SOLVITIO. Ad hoc leue est soluere: licet enim scientia approbationis aliquid addat, quia affectum secundum modum: tamen nihil addit secundum rem: quia affectus in Deo re est idem cum aspectu. Sed cauendum est hic à solutione quorundam quæ falsa est, dicentium quod nihil addit quod sit in Deo, sed quod sit à Deo addit: cum malum non sit à Deo. Hoc enim falsum est, & contra illud quod dicitur Gen. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, &c. Vbi dicit Aug. quod ibi significatur visio approbationis, qua placuit vt faceret, placuit vt manerent. Placuit autem in operatione est, & non ab ipso.

AD ALIUD dicendum, quod notitia reprobationis nihil addit quod sit in Deo supra scientiam simplicis notitiæ, & ideo non enumeratur vt diuersa cum illa: causa autem reprobationis extra Deum & non in Deo est.

AD ALIUD dicendum, quod non est adhuc probatum, quod speculum æternitatis in quo legunt Propheta, sit Deus ipse, licet quidam hoc dicant, & forte falso. Et si concedatur hoc gratia disputationis: tunc dicendum, quod non cognouerunt mala vt ibi scripta, sed vt à libro discordantia. Vnde per hoc quod non inuenerunt virtutes singulas & opera, acceperunt reuelationem virtute speculi, quod inessent eis contraria: tamen magis credo, quod non videbant Deum, sed à Deo acceperunt reuelationem factorum bonorum & malorum.

Quod

Quod idem est omnia esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso.

Proinde si diligenter inspiciamus, idem videtur esse omnia esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso. Vnde Ambr. in 2. lib. de Spiritu sancto, Hac tria, ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, vnum esse supra diximus. Cum dicit per ipsum esse omnia, non negauit in ipso esse omnia: Eandem vim habent omnia hæc, scilicet cum ipso, & in ipso, & per ipsum, & vnum in his atque consimile, non contrarium intelligitur. Ecce habes, quia ex eadem intelligentia Scriptura dicit omnia esse in ipso, & per ipsum, & ex ipso, & cum ipso. Cum ergo ex eadem ratione omnia dicantur esse ex Deo, vel per ipsum, non solum quia scit, sed etiam quia eorum auctor est: consequitur vt eadem ratione ea esse in Deo dicantur, scilicet quia scit, & eorum auctor esse dicitur: quia in illo viuimus, & mouemur, & sumus. Cum ergo non sit auctor nisi bonorum, merito sola bona in eo esse dicuntur, sicut ex ipso, & per ipsum. Cum ergo in eius cognitione vel presentia sint omnia, scilicet bona & mala, in eo tamen non dicuntur esse, nisi bona, quorum auctor est. Vnde Aug. in lib. de natura boni: Cum audimus, inquit, ex Deo, & per ipsum, & in ipso esse omnia, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturaliter sunt. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed vitiant: quæ ex voluntate peccantium nascuntur omnia. Hic aperte dicitur, quod in illa generalitate locutionis bona tantum continentur.

ARTICVLVS X.

An idem sunt esse in Deo, & ex Deo, & per ipsum: & in ipso esse, viuere, & moueri.

DEinde queritur de hoc quod dicit [Proinde si diligenter inspiciamus, &c.] Videtur enim, quod hoc non sit verum: quia Glossa exponit ad Rom. 2. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: prout competit personis actualiter causantibus creaturam. Vnde dicit, quod in ipso attribuitur Spiritui sancto propter bonitatem continentem. Cum autem dicitur, Omnia sunt in Deo: hoc non dicitur ratione continentie qua sunt creature actu existentes: sed ratione ideæ qua ab æterno sunt in Deo: ergo, videtur æquinoce sumi ly in: & ita non est idem dicere.

2 Item in eodem cap. dicit, quod in ipso viuimus, mouemur, & sumus. Ergo, cum ab æterno sumus in ipso, ab æterno mouemur & viuimus in ipso, quod falsum est.

3 Item, Si dicimus ab æterno vita in ipso, quia in ipso viuimus: tunc videtur, quod ab æterno dicatur motus in ipso, quia in ipso mouemur: & essentialiter in ipso, quia in ipso sumus, quod falsum est: ergo videtur quod non sint idem hæc tria, scilicet esse in Deo, & esse ex ipso, & per ipsum, & in ipso

D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

esse, viuere, & moueri.

SOLVITIO. Dicendum, quod in parte significationis idem est esse in Deo & ipso, prout enumeratur cum ex ipso, & per ipsum: esse enim in Deo dicitur duo secundum rationem intelligentiæ, scilicet habere ideam, & esse Deum auctorem ideæ illius ideæ: & quoad hoc vltimum accipitur ly in.

EODEM modo ad aliud dicendum, quod Deus in comparatione creature, accipitur tribus modis, quorum quilibet in se supponit præcedentem. Primus est esse in Deo, vt in causa tantum. Secundus est esse in Deo, vt in causa actualiter causante. Tertius est esse in Deo, vt causa actualiter causante & regente & continente. Et primus modus non ponit creaturam esse: sed secundus ponit creaturam esse nunc primo: tertius autem supponit existentem in perfectione. Vnde primo modo dicitur, Quod factum est, in ipso vita erat & lux. Secundo modo, Ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Tertio modo dicitur, in ipso viuimus, mouemur, & sumus. Et sic patet qualiter isti modi enumerati hic differunt.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est falsa, quod in ipso vita dicatur: quia in ipso viuimus: sed potius cum omnis substantia diuidatur in tria, scilicet esse, posse, & operari: illa tria tanguntur esse in Deo regente & continente, cum dicitur, Viuimus secundum potentiam vitæ, mouemur in opere, & sumus

Y y 2

sumus secundum essentiam: ex ipso autem | propter sapientiam Filij, & in ipso propter
dicitur propter potentiam Patris, per ipsum | bonitatem Spiritus sancti.

*Quod omnia ex Patre, & per Patrem, & in Patre sunt: ita &
de Filio & de Spiritu sancto est dicendum, licet
propter personas fiat distinctio.*

P Ræterea sciendum est, quod licet ibi indicetur distinctio persona-
rum cum dicitur, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: omnia tamen
ex Patre, & per Patrem, & in Patre sunt. Similiter de Filio & Spiritu
sancto accipiendum est. Vnde August. in i. lib. de Trinit. Non confuse,
inquit, accipiendum est quod ait Apostolus, ex ipso, & per ipsum, & in
ipso. Ex ipso dicens, propter Patrem: per ipsum, propter Filium: in ipso,
propter Spiritum sanctum. Vigilanter autem attende, ne quia Patrem
volens intelligi dixit ex ipso, sic intelligas omnia esse ex Patre, ut ne-
ges omnia esse ex Filio, vel ex Spiritu sancto: cum ex Patre, & per Patrem,
& in Patre omnia esse sane dici possunt. Similiter & de Filio, & de Spiritu
sancto dicendum est.

Lib. 6. c. 10.
R. m. 11.

ARTICVLVS XI.

*An res sunt in Deo ratione perso-
nae, & non essentia,
vel notionis.*

D E inde quæritur de hoc quod dicit [Præ-
terea sciendum est, quod licet indicetur
distinctio personarum, &c.] Ex hoc enim
videtur accipi, quod res sunt in Deo ratione
personæ, & non ratione essentia, vel notio-
nis. Hoc etiam alia ratione probatur: quia
illud est in Deo, cuius ipse est author: au-
thoritas autem & opus non conuenit nisi perso-
næ, quia omnes actus particularium sunt,
& non naturæ.

Sed contra.

S E D C O N T R A: Ponamus personas
non esse, adhuc Deus erit author creaturæ:
ergo cum cognoscat omnia quæ operatur, in
ipso erunt omnes rationes operum suorum:
ergo hoc conuenit ratione naturæ, & non ra-

tionem personæ.

Ulterius videtur, quod hoc conueniat ra-
tione notionis: quia Aug. & Ansel. dicunt,
quod suo verbo omnia dicit quæ facit. Ver-
bum autem est solus Filius. Ergo cum in ver-
bo sint rationes creaturarum, videtur hoc esse
rationem notionis, & non naturæ.

S O L V T I O. Dicendum, quod ratione
naturæ insunt rationes rerum in Deo.

Ad primum autem dicendum, quod crea-
re personæ actus est prout persona, est ratio-
nalis naturæ indiuidua substantia: & hæc
persona adhuc esset Deus, etiam si non esset
Pater & Filius & Spiritus sanctus. Vnde illa
obiectio non probat, quod conueniat perso-
nis sic distinctis ut fides distinguit.

A D V L T I M V M dicendum, quod hoc
conuenit Filio appropriate, & non proprie.
Sicut esse sapientiam & artem Patris, ut su-
pra ostensum est: & ideo non remouet quin
conueniat substantiæ per se.

Solutio.

*Quod non omnia quæ ex Deo sunt etiam de ipso
sunt: sed è conuerso.*

F

Cap. 1.

I llud etiam hic annectendum est, quod non omnia quæ dicuntur esse
ex Deo, etiam de ipso esse dici debeant. Quia, ut ait Augustinus in
lib. de natura boni, Non hoc significat penitus ex ipso, quod de ipso.
Quod enim de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne quod
ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia non est de sua substantia. Ex ip-
so enim sunt cælum & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia
non de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat filium, & faciat
domum, ex ipso est filius, ex ipso est & domus: sed filius de ipso, domus
vero de terra & ligno; non de ipso.

Quæ

Quo dicta sunt summam colligi.

E X præmissis apertum est, quod in Dei cognitione siue præsentia sunt
omnia, scilicet bona & mala: sed non omni modo sunt ibi mala, quo
bona: & quia in Deo bona tantum sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non
mala. Et ex quo sensu hæc accipienda sunt, assignatum est. Et quod de ipso
non dicitur esse proprie, quod aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse di-
cuntur omnia, quæ eo auctore sunt.

ARTICVLVS XII.

An sit idem dicere, ex ipso, & de ipso?

D E inde quæritur de hoc quod dicit ibi
[Non hoc significat penitus ex ipso,
quod de ipso, &c.] Dubitari enim potest vn-
de hoc contingat, cum ex & de videantur no-
tare habitudinem causæ semper?

Solutio.

S O L V T I O. Dicendum, quod hæc præ-
positio ex generalior est in significando ori-
ginem, quam præpositio de: ex enim notat

quandoque originem & non coessentialita-
tem, ut dicimus, pacem habemus ex rege:
quandoque notat in eadem substantia ordi-
nem, ut cum, ex mane fit merities: idem
enim nunc quod fuit substantialiter mane, fit
merities, licet transeat in ratione mane, &
maneat in ratione nunc & substantia: quan-
doque notat ordinem tantum, ut cum dicitur,
ex agonibus fit olympia, id est, post illud. De
autem semper notat originem cum consub-
stantialitate: & hæc est causa dicti.

DISTINCTIO XXXVII.

Quibus modis dicatur Deus esse in rebus.

T quoniam demonstratum est ex parte, quomodo omnia
dicantur esse in Deo, addendum videtur hic, quibus mo-
dis dicatur Deus esse in rebus: si tamen id humana mens
vel ex parte digne valet cogitare, vel lingua sufficit eloqui.

A
Quæ modo
Deus est in
rebus & locis
corporalibus.

Sciendum ergo est, quod Deus incommutabiliter semper
in se existens, præsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni na-
tura siue essentia sine sui diffinitione, & in omni loco sine circumscri-
ptione, & in omni tempore sine mutabilitate. Et præterea in sanctis spi-
ritibus & animabus est excellentius, scilicet per gratiam inhabitans: &
in homine Christo excellentissime, in quo plenitudo diuinitatis corpo-
raliter inhabitat, ut ait Apostolus. In eo enim Deus habitauit, non per
gratiam adoptionis, sed per gratiam vnionis. Ne autem ista (quia capa-
citatem humanæ intelligentiæ excedunt) falsitatis arguere aliqui præ-
sumant, sanctorum auctoritatibus munienda mihi videntur. B. Gregor.
super cantica canticorum, inquit, Licet Deus communi modo omnibus
rebus insit præsentia, potentia, substantia: tamen familiariori modo per
gratiam dicitur esse in illis, qui misericordiam operum Dei acutius &
fidelius considerant. De hoc eodem August. ad Dardanum in libro de
præsentia Dei ait, Cum Deus sit natura incorporea & incommunicabi-
liter viua, æterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omni-

Coll. 2.

Ep. 57.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Y y 3

bus,

bus, & singulis totus: sed in quibus habitat, habent eum pro suæ capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus: quos ipse sibi dilectissimum templum gratia suæ bonitatis ædificat. Hilarius quoque in 8. lib. de Trinitate apertissime docet Deum vbique esse. Deus, inquit, immensæ virtutis viuens potestas, quæ nusquam non adsit, non desit vsquam, se omnem per sua edocet, vt vbi sua sint, ipse esse intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit, non etiam vbique esse credatur, cum & in omnibus esse non desinat. Ambr. in 1. lib. de Spiritu sancto, Spiritum sanctum probat non esse creaturam: quia vbique est, quod est proprium diuinitatis: ita, dicens Cui omnis creatura certis naturæ suæ sit circumscripta limitibus, quomodo quis audeat creaturam appellare Spiritum sanctum, qui non habet circumscriptam determinatamque virtutem, quæ & in omnibus, & vbique semper est: quod vtique diuinitatis & damnationis est proprium. Idem in eodem, Domini est omnia complere, qui dicit, Cælum & terram ego compleo. Si ergo Dominus est, qui cælum complet & terram, quis ergo potest Spiritum sanctum iudicare damnationis, & diuinæ potestatis exortem, qui repleuit orbem? Et quod plus est, repleuit & Iesum, totius mundi redemptorem: Ex his aliisque pluribus auctoritatibus aperte monstratur, quod Deus vbique in omni creatura essentialiter, præsentialiter, & potentialiter est.

ARTICVLVS I.
DIVISIO TEXTVS.

IT quoniam demonstratum est ex parte, &c. Hic incipit pars illa in qua Magister ostendit qualiter Deus est in creaturis vt causa in causato essentialiter, præsentialiter, & potentialiter. Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima Magister ostendit Deum esse vbique & in omni re. Quia autem ad esse in loco, sequitur moueri per locum: & ad esse in re, sequitur mutari secundum rem: ideo in secunda ostendit Deum esse immutabilem loco vel re mutata, ibi scilicet [Cumque diuina natura veraciter & essentialiter sit in omni loco] Prima diuiditur in tres. In prima determinat modos quibus Deus est vbique, & explanat illos qui explanari possunt. In secunda mouet quæstiones ex sua determinatione sequentes: [Si autem queris, vbi habitabat Deus] Tertio redit ad explanationem primi modi secundum opinionem quorundam, qui verum quidem dicebant, sed tamen insufficienter: [Ex prædictis patet, quod Deus vbique est per essentiam, &c.] In prima adhuc sunt quatuor capitula, in quorum primo simplici dicto dicit modos quibus Deus est in rebus. In secundo per auctoritatem probat Deum esse in omnibus essentialiter, præsentialiter, potentialiter. In tertio probat eum in Sanctis specialiter habitare. Quarto ad sciendum modum inhabitationis mittit ad ea quæ determinata sunt supra distinct. 14. de missione Spiritus sancti. Ex his patet sententia primæ partis.

ARTICVLVS I.

An Deus sit vbique, & in omni re?

ANte literam incidunt hic quatuor quærenda, scilicet an Deus sit vbique, & in omni re? Secundo, Vtrum idem sit esse vbique, & in omni re? Tertio, Vtrum idem sit esse vbique, & in omni loco, & esse vbicumque? Quarto, Vtrum ab æterno conueniat ei esse vbique, vel non?

Ad primum proceditur sic: Mundus est: ergo Deus est vbique conseruans mundum. Probatio quod sequitur. Sumatur mundus pro tota vniuersitate creaturarum, ita quod nulla excipiatur. Inde sic: Conseruatur in esse: ergo conseruans mundum erit: omne autem conseruans est in habitudine causæ ad conseruatum: cum ergo causa & causatum non sunt idem, mundus & conseruans mundum non erunt idem: ergo conseruans mundum non erit mundus, nec aliquid de mundo: conseruatur autem vbique: ergo conseruans mundum quod nec mundus est, nec de mundo, erit vbique: hoc aut non est nisi Deus: ergo Deus erit vbique. Forte dices, quod conseruat per influentiam alicuius virtutis quæ non est ipse: sicut enim videmus, quod generans non tantum influit generato speciem, sed influit etiam dispositiones materię quibus resistit alterationibus consequentibus: ita potest facere Deus. Contra: eiusdem ergo erit dare esse, & conseruationem in esse: quia quod dat esse, dat etiam consequentia esse illud. Quæro ergo de illa virtute influxa à primo: constat enim, quod illa habet esse in conseruatis & à primo: ergo aut conseruat ipsa seipsam, aut conseruatur

ab

ab alio. Constat, quod non à seipsa: quia sic idem esset causa & causatum: ergo ab alio. Aut ergo illud est creatum, aut non. Si creatum: tunc ibitur in infinitum: ergo oportet dicere, quod illud conseruans sit Deus: cum igitur conseruatio sit vbique, & conseruans Deus erit vbique.

2. Item, Ab omni qui scit quid est Deus (vt dicit Anselm.) ponitur Deus esse maius aliquid quam excogitari possit: aut ergo ponitur intra omnem rem esse tantum, aut extra tantum, aut intra & extra simul. Si intra tantum, vel extra tantum, sequitur quod ipse sit terminatum aliquid: ergo non est maius quam cogitari possit: quia potest cogitari aliquid maius eo: ergo relinquitur, quod sit intra omnia, & extra omnia, & supra omnia, & infra omnia: ergo est vbique.

3. Item, Gregorius dicit, quod cuncta quæ facta sunt, ex nihilo facta sunt, & ad nihil tenderent nisi eam manus Omnipotentis contingeret. Constat autem, quod ex nihilo, vbique facta sunt: ergo vbique oportet adesse continentem: ergo ipse continens est vbique.

4. Item Damasc. Sive secundum virtutem, sive secundum bonitatem, sive secundum sapientiam, sive secundum tempus, sive secundum locum deficiat à perfectione, nunquam erit Deus: secundum locum autem à perfectione deficere, est non vbique esse: ergo Deus cum in nulla perfectione deficiat, vbique erit.

5. Item, Potestas conseruandi se in esse, est potestas nullius indigentis: ergo illa est solius Dei: cum ergo omnis res sit ab aliquo, & indigeat illo à quo est, non potest illa potestas conseruandi se dari alicui creato: ergo nulli loco, nec parti mundi: ergo est ab ipso Deo immediate: ergo Deus est vbique mundum conseruans.

6. Item, Detur, quod Deus det mundo potestatem conseruandi se, adhuc necesse est, quod illa potestas habitualis recipiatur à mundo & à Deo: sed inter omne accipiens & accipiens est contactus quidam essentialis, nisi sit recipiens per influentiam quæ deferatur per medium aliquid: ergo necesse est, quod vbique pars mundi conseruata spiritualiter attingat Deum, vel aliquid medium erit: constat autem, quod nihil est medium, quia inter educens rem de nihilo & educam non potest esse medium deferens vel agens: ergo necesse est, quod Deus adsit vbique.

7. Item, Ab omnibus supponitur & probatum est in præmissis, quod omnis creatura habet exemplar in Deo, & quod omne nobilius attribuendum est Deo: quia illud habetur secundum rationem imitationis ad exemplar æternum. Inde procedo sic: Hæc creatura est hic: ergo hic est accipere locum & locatum & repletionem loci & saluationem & continentiam locati: & alia creatura est alibi, & accipiantur eadem in ea, & sic de singulis. Videamus, ergo quid sit nobilitatis in singulis sic acceptis: constat, quod non est nobilitatis distinctio: quia illa consequitur diuersitatem & materię partibilitatem: continentia autem & repletio & salua-

tio in omni loco & locato nobilitatis sunt: ergo ista habentur ab exemplari. Reuocatur ergo distinctio quæ ignobilitatis est, & attribuitur Deo quod est nobilitatis, sequitur quod Deus sit vbique in omni loco & locato repletus & continens & saluans: ergo Deus est vbique.

8. Item, Consideremus esse vniuersale, & illud vniuersale quod maxime est vniuersale, est enim vniuersale essentialis similitudo multorum: hæc autem potest esse secundum speciem secundum reductionem ad vnum eorum quæ differunt per materiam tantum, & potest esse secundum genus vnum in reductione ad vnum eorum quæ differunt specie & esse, & secundum analogiam & proportionem ad vnum in reductione effectuum ad vnam causam quæ habet illud secundum se, alia autem ab illa: constat autem, quod hoc vltimum maxime vniuersale est: constat igitur, quod omne vniuersale est in multis & de multis: quæro igitur, Quid illorum sit nobilitatis, & quid ignobilitatis? Probatio, quod ignobilitatis est esse in multis. Per hoc enim vniuersale contrahitur & moritur & corrumpitur: secundum esse contrahitur ad esse particularis, & destruitur, quia destructis primis impossibile est aliquid aliorum remanere. Probatio autem, quod esse de multis est nobilitatis: quia vniuersale per illud habet ambitum prædicationis, & quod vbique sit & semper, præcipue tertio modo sumpti, quia hoc commune est Deo & creaturæ: ergo vniuersale secundum hoc est exemplatum ab esse diuino: cum igitur secundum hoc aliquid vniuersale sit in omni re & vbique, multo magis Deus, quia necesse est omne exemplatum ab exemplari primo deficere.

9. Item, Prima omnium causarum magis influit omnibus aliis quæ simpliciter secundæ sunt, licet in ordine naturæ alicuius sint primæ: video autem, quod primaria in ordine naturæ essentialiter & præsentialiter & potentialiter manet in omnibus secundis, licet contrahatur & determinetur in eis, & hoc est ignobilitatis: & ideo etiam quidam Philosophi dixerunt, quod veritas est forma prima quæ iteratione sui constituit omnes alias formas: ergo sublato quod est ignobilitatis, prima omnium causarum erit in omnibus aliis essentialiter, præsentialiter, potentialiter. Si forte dicas, quod hoc non est verum, quod prima causa in ordine causarum naturalium sit in secunda: patet, quod tu falsum dicis: quia esse, viuere, sentire, sunt causæ formales ordinatæ in natura: & esse est in vita, & vita in sensu, & sensitiuum in intellectu omnibus illis modis: & sic materia continua est in materia habente contrarietatem, & hæc in mixta, & hæc in complexionata, hæc iterum in composita membris distinctis organicis.

Hæc autem rationes sufficiant ad probationem, quod Deus sit vbique, eo quod quidam hoc negant, qui philosophi dicuntur: & ferunt in contrarium istas rationes: Nobilius est facere opera permanentia sine artifice, quam permanentia in præsentia tantum artificis.

Y 4

hois: dicitur enim Deuter 32. Date magnificentiam Deo nostro, Dei perfecta sunt opera. Ergo sua opera permanent, etiam eo separato ab ipsis.

2 Item, Hoc potest facere inferior artifex, ut lignarius faber: ergo multo amplius superior.

3 Item, Videmus hoc facere naturam: quia generans non tantum influit speciem vel facit, sed etiam dispositiones quibus conseruetur ab alterantibus ad corruptionem speciei: ergo & Deus facit hoc.

4 Item, Infirmus est in regno qui non potest gubernare nisi prælens: ergo hoc etiam in Deo magis erit infirmitatis indicium, si non nisi prælens valet creaturas continere.

5 Potest etiam obijci fortius sic: Virtutes celestes quæ efficacissimæ sunt non immediate conseruant, nec agunt, sed mediantibus elementis: ergo videtur cum Deus magis similis sit nobilitati, quam ignobilitati, quod etiam sic agat.

6 Item, Si Deus vbiq; est essentialiter, præfentialiter, potentialiter: ergo ipse omnia operatur: ergo videtur, quod nulla natura propriam habet operationem: & hoc est contra Damasc. qui dicit, quod qualibet natura propriam habet operationem. Et hoc est etiam contra omnes scientias Philosophorum.

7 Item, Quod obiectum est de ordine causarum, non videtur valere, quia non tenet nisi in causis essentialibus: sed in efficientibus non tenet, in his enim causa efficiens prima non est in secunda per essentialiam vel per præfentiam, sed per potentiam tantum: sed tamen verum est, quod non mouente primo tollitur motus ab omnibus aliis, Deus autem est causa efficiens rerum non formalis, nec materialis.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod primæ rationes veritatem concludunt. Et ad istas vltimas dicendum est, quod hoc quod dicit, Nobilitas est facere, &c. falsum est simpliciter: & hoc necessario probatur sic: Omne conseruans rem, est ab aliqua causarum quæ est ante rem ipsam, siue illa sit efficiens, siue formalis, siue materialis: sed in opere Dei, quando facit res, nihil præiacet operi nisi ipse solus: ergo opus suum quod conseruatur, non habebit conseruationem nisi ab ipso: & quicquid in ipso est, est ipse: ergo non habebit conseruationem nisi ab ipso essentialiter conseruante, id est, quod essentialiter adit conseruans. Vnde quod inferior artifex facit aliquid in esse conseruatum, est ideo quia est aliquid præiacens operi suo, quod de se conseruat formam impressam ab artifice: & si ita non esset, non conseruaretur. Et huius exemplum est si imprimat sigillam formam in aliqua materia non habente ante potentiam conseruandi, sicut si sigillum imprimatur a qua, non conseruatur forma nisi in præfentia sigillantis, & remoto sigillante destruitur: & sic etiam est de natura, cuius operi præiacet materia, licet diuersimode ars & natura formam in materia operantur: quia sicut dicit Commentator super 9. metaphysicæ, natura

facit formam ex materia, per hoc quod transmutat materiam à forma quam prius habebat: ars autem non proprie facit ex materia, sed in materia, quia remouet formam à materia quam prius habuit: & per hoc patet solutio ad tria obiecta sequentia.

AD ALIUD dicendum, quod virtutes celestes mouent secundum diuersitatem situs ad diuersa: & ideo habent motus declinationum, ascensionum, & descensionum, & occultationum, & præuentionum, & oppositionum, & similia: & ideo oportuit ipsas elongari à materia generabilium & corruptibilium, ut totam sic diuersimode possent mouere: & hæc omnia præter solum mouere sunt imperfectionis. Si enim vno modo, & non tot motibus possent facere, nobiliores essent: cum dicit Philosophus, quod res melior est quæ habet bonitatem vno motu, quam illa quæ motibus pluribus: vnde non oportet, quod Deus quoad hoc assimilaretur eis.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verum esset si nos poneremus tantum vnã causam: nos autem dicimus primam causam omnibus adesse immediate, ad hoc quod possint habere propria opera & proprias causas. Et si obijcis, quod in eodem genere causalitatis non sunt duæ causæ immediate vnius, Dicendum, quod istæ non sunt eiusdem generis: quia Deus non est commiscibilis cum re, & ideo non tollit ab ea propriam naturam. Ad hoc autem quod obijcitur de rege, dicendum quod hoc verum est in his quæ siualia sunt: quia per hoc cognoscitur potentia ipsius extra essentialiam protendi: vnde quanto in eis ex hoc probatur maior & nobilior potentia, tanto probatur esse contrarior & ignobilior essentialia, quæ suam potentiam non consequitur. Sed Deus omnia nobilissima habet: & ideo necesse est, quod essentialia potentia commensuraretur, cum neutrum situ aliquo limitetur.

AD ALIUD dicendum, quod verum est, quod causæ efficientes in natura ordinate sunt: & non tangunt se nisi per influentiam quam habet vna super aliam: & hoc est imperfectionis, ut iam dictum est: quia essentialia habet minorationem à potentia: & ideo Deo non est hoc attribuendum.

ARTICVLVS II.

An sit idem Deum esse vbiq;, & esse in omni re?

Secundo queritur, Vtrum idem sit esse vbiq; quod esse in omni re? Videtur autem, quod non: quia dicit Philosophus, quod natura loci mirabilis est: ergo mirabilis est aliquid esse in loco, quam esse in re: ergo in Deo non est idem esse in loco, & Deum esse in re.

2 Item, Non omnis res est locus: ergo esse in loco, & esse in re sunt diuersa: ergo etiam in Deo non est idem dicere Deum esse in loco, & Deum esse in re.

3 Item, Cum dicitur Deus esse in rebus, non importatur nisi habitudo causæ: cum autem

ARTICVLVS III.

An sit idem Deum esse in omni loco, & vbiq;, & vbiq;?

Tertio queritur, Vtrum idem sit Deum esse in omni loco, & vbiq;, & vbiq;? Videtur autem, quod sic: quia vnumquodque istorum dicit totum in loco: ergo id est quod dicitur per vnumquodque istorum.

2 Item, Per vnumquodque istorum connotatur idem, quia quod locus à Deo in se existente habeat esse & virtutem continendi: ergo videtur, quod in omnibus illis idem dicatur.

S E D C O N T R A. Dicit Anselmus, quod in omni loco est, quod cuilibet loco committitur: Deus autem cum impartibilis sit, non committitur omni loco, & tamen est vbiq;, vt dicit Augustinus: ergo non est idem esse vbiq;, & esse in omni loco.

2 Item, Deus totus est vbiq;: non tamen totus proprie dicitur esse in omni loco, quia non spatiofa magnitudine distenditur, vt dicit Augustinus: ergo patet, quod hæc duo non sint idem, vt videtur.

S O L V T I O. Ad hoc sine præiudicio dicendum est, quod subtiliter considerando non sunt idem. Alicuius enim est comparatio ad vbi, cuius non est comparatio ad locum proprie loquendo: sicut primi mobilis comparatio est ad vbi per motum, licet non comparetur ad locum: quia nec est in loco, nec mouetur in loco proprie loquendo, nisi sicut dicit Philosophus circa finem textu physicorum, quod mouetur in loco secundum formam, & non secundum subiectum: & hoc magis dicit relationem ad vbi, quam ad locum. Vnde in omni loco esse dicit vniuersum loci cum distinctione loci & habitudine locati ad locum. Vbiq; autem dicit vniuersum ipsius vbi, non ita expresse importando distinctionem partium vbi, & eius quod est in loco ad locum. Et huius possumus accipere simile. Sicut enim est in distributis vniuersalibus: sic etiam est in signis distributis. Vniuersale autem possumus considerare vt essentialiam simplicem, siue vt naturam multiplicabilem, vel vt naturam iam actu communicatam, multiplicatam, & distinctam: vbi ergo dicit simplicem essentialiam ipsius vbi siue naturam: syllabica autem adiectio quæ additur, addit communicabilitatem: sed dicendo vbiq;que, additur multiplicatio distincta per partes, & sic dicit etiam esse in omni loco. Vnde minus est impropria ista, Deus est vbiq;, quam ista, Deus est vbiq;que, vel in omni loco: tamen vtraque inuenitur à Sanctis.

D I C E N D U M ergo ad primum, quod licet vnumquodque istorum dicat totum in loco: tamen non dicitur in eodem modo significandi: & ideo non sunt locutiones æque improprie.

AD ALIUD dicendum, quod notatur idem in omnibus, sed cum maiori & minori distinctione.

ARTICV

tem, dicitur Deus esse in loco, importatur plus, quia natura continentia: ergo non sunt idem, vt videtur.

4 Item, Ponamus nullum locum esse, & tamen esse spiritus caelestes: tunc verum erit Deum esse in omni re: nec tamen verum erit, quod Deus sit in omni loco: ergo non sunt idem.

5 Item, Isti duo modi conuertuntur super se, Deus est in rebus, & res omnes sunt in Deo, sicut habetur ex præmissis, & ex istis quæ hic dicuntur: omnis enim res quæ est à Deo, est in Deo, & Deus est in ea re quæ est ab eo: sed non sic possum dicere, Deus est in omni loco: ergo omnis locus est in eo: ergo non est idem modus intelligendi, & idem connotatum hincinde, vt videtur.

S E D C O N T R A. In littera habetur, quod idem est Deum esse vbiq;, quod esse in omni loco, & in omni re locata.

2 Item, Pro quanto dicitur Deus esse vbiq;: Aut enim dicitur hoc proprie, aut per causam. Si proprie, tunc proprietates loci referuntur ad ipsam. Sunt autem istæ proprietates loci, continere, terminare, saluare: quarum nulla conuenit loco in comparatione ad Deum. Ergo hoc non dicitur nisi per causam causantem & conseruantem: eodem autem modo dicitur esse in omni re: ergo idem est Deum esse in omni loco, & in omni re.

S O L V T I O. Meo iudicio non idem est Deum esse vbiq;, & Deum esse in omni re: sicut non est idem habitudo causæ per essentialiam causalitatis & conseruantis rem ad conseruatum, & habitudo loci ad id à quo habet virtutem continendi locatum: cum enim dicitur, est vbiq;, vel in omni loco, notatur Deus esse in loco vt tenens locum in esse, & dans ei virtutem contentiuam: virtutem autem contentiuam non dat Deus cuilibet rei qui inest, sed dat ei ea quæ sunt propria conseruationi suæ.

D I C E N D U M ergo ad primum, quod Magister non intendit, quod idem sint illa duo, sed quod vnum sequitur ex alio: quia si est in omni re, cum locus sit res, sequitur quod sit in omni loco: sed tamen alia & alia habitudo importatur in præpositione hincinde.

AD ALIUD dicendum, quod Deus dicitur esse in rebus vt causans & conseruans per præfentiam essentialiam & potentiam suam: sed vltra hoc additur effectus specialis, cum dicitur esse in loco, scilicet quia dat loco continere locatum & saluare.

AD ALIUD dicendum, quod proprietates loci non referuntur ad ipsum nisi sicut ad causam: & tamen, vt iam dictum est, aliud connotatur cum dicitur, Deus est in loco, & Deus est in re.

ARTICVLVS IV.

*An ab aeterno conueniat Deo esse
vbique, & in omni re?*

Quarto restat querendum, Virum ab aeterno conueniat ei esse vbique, & in omni re? Videtur autem, quod sic: quia quodcumque est relatio causati ad causam, tunc etiam est relatio causæ ad causatum, vel forte prius: sed propter relationem causati ad causam dicuntur omnes res ab aeterno esse in Deo: ergo multo magis propter relationem causæ ad causatum dicetur Deus ab aeterno vbique, & in omni re, vt videtur.

2 Item, Si esse vbique non dicit nisi dare virtutem continendi in omni loco, cum ab aeterno sit potens dare huiusmodi virtutem, ab aeterno dicetur esse vbique.

3 Item, Si propter potestatem conferuandi dicitur esse in omni re; cum ab aeterno habeat huiusmodi potestatem, videtur quod ab aeterno sit in omni re.

4 Item, Ab aeterno est in omni re quæ est, quia est in seipso: ergo ab aeterno est vbique, quia vbique esse est esse in omni re quæ est. Si forte dicas, quod æquiuocum est Deum esse in omni re quæ est ab aeterno, & Deum esse in omni re. Hoc nihil est: quia vna ratio est vniuersalis in omnibus præteritis, præsentibus, & futuris: & esset vna etiam in aeternis, si ab aeterno fuisset aliud: ergo esse vbique vel in omni re non dicitur æquiuoce in illis.

Solutio.

SED CONTRA: Cum dicitur, Deus est in omni re, significatur ambitus diuinæ essentiae, qui est magnitudo ipsius, vt supra distinct. 18. habitum est: & significatur effectus conferuationis in esse: effectus autem ille non fuit ab aeterno: ergo nec Deus fuit in omni re ab aeterno. Si forte dicas, vt quidam volunt defendere, quod hæc est vera, Deus ab aeterno est vbique: sed non hæc, Deus ab aeterno est in omni re. Contra: Cum dicitur Deus esse vbique, hic similiter connotatur effectus qui est collatio loci, vt habeat virtutem continendi: hic autem effectus non fuit ab aeterno: ergo hæc est falsa, Deus fuit vbique ab aeterno.

Solutio.

SOLVTIO. Meo iudicio ambæ falsæ sunt: & hæc scilicet, Deus est in omni re ab aeterno: & hæc, Deus est vbique ab aeterno, sicut probant vltimæ rationes.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus non dicitur eodem modo esse in rebus, & res in ipso: quia cum dicuntur res esse in ipso Deo, per hoc non ponitur res esse: sed quando dicitur esse in rebus, res ponuntur actu esse propter effectum connotatum: vnde hæc propositio, quodcumque est relatio causati ad causam, &c. intelligitur de causa-to existente in ratione causati, & non in ratione causæ: aliter enim falsa est.

AD ALIVD dicendum, quod non dicitur Deus esse vbique vel in rebus à potentia conferuandi, sed ab actu.

AD VLTIMVM dicendum, quod hæc

est vera, quod ab aeterno est in omni re quæ est, quia est in seipso: sed non sequitur: ergo ab aeterno est in omni re: & est ibi fallacia secundum quid ad simpliciter: restringitur enim in primo ly res per implicationem positam circa ipsam ad standum pro aeternis tantum, & postea infertur ac si teneretur absolute pro omnibus.

ARTICVLVS V.

*An Deus bene dicatur esse in rebus
quinque modis?*

Deinde queritur de his quæ dicit in littera: & primo de hoc quod dicit ibi [Præsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura, &c.] Videtur, quod istud nihil sit dictum: quia aut isti modi sumuntur ex parte Dei qui inest: aut sumuntur ex parte creaturæ cui inest. Si ex parte Dei: cum ipse vno modo se habeat ad omne quod est, videtur quod non sint quinque modi sicut determinat. Si autem ex parte creaturæ: hoc videtur non sufficere: quia id quod operatur in vna creatura, non operatur in alia: & sic erunt modi infiniti, & con tantum quinque, vt hic tangit.

2 Item, Cum dicitur, Deus inest per gratiam: aut hoc aliquid addit ex parte Dei, aut dicit tantum effectum connotatum ex parte nostra. Si primo modo: ergo Deus deformiter se habet ad res, quod est hæreticum: quia sic ipse esset multiformis. Si secundo modo: ergo quoad eum idem est inesse per essentiam & per gratiam: & sic non est modus specialis.

3 Item, Relatio est causati ad causam, sicut causæ ad causatum: cum ergo vno modo res sint in Deo tantum, videtur quod vno modo & non quinque Deus sit in rebus.

4 Præterea, Quid est præsentialiter, potentialiter, essentialiter Deum esse in rebus? Si dicas, vt videtur innuere in littera, quod hoc est: quia essentia est à sua essentia, & potentia rei à sua potentia: tunc tertium adaptari non poterit, nisi dicas quod præsentia rei est à sua præsentia: sed hoc nihil est: quia non omnis res est sibi præsentis, cum sibi præsentem esse dicat cognitione sui à seipsa. Item, Circumscribamus potentiam rei & præsentiam: tunc potentia rei non erit à potentia Dei, nec præsentia à præsentia: & tamen adhuc erit Deus in essentia rei essentialiter, præsentialiter, potentialiter: ergo nulla est illa solutio, vt videtur.

5 Si autem dicas, quod hæc accipiuntur penes attributa personarum: hoc iterum nihil esse videtur. Considerentur ipsa attributa: tunc essentialiter nulli personæ potest appropriari. Et si dicas, quod potentia attribuitur Patri, & præsentia Filio ratione cognitionis: tunc non inuenitur attributum Spiritus sancti. Item, Circumscripsit personis adhuc Deus esset in omnibus essentialiter, præsentialiter, potentialiter. Item, Pater est in omnibus essentialiter, præsentialiter, potentialiter: & similiter Filius, & similiter Spiritus sanctus:

sanctus: ergo ista non conueniunt personis, vt distinguuntur propriis vel appropriatis, sed in quantum communicant in essentia diuina.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quod isti modi quibus Deus est in creatura, tripliciter possunt variari. Vno modo ex parte rei connotata: quia secundum quod est in exemplari, ita sicut in exemplatum, vt scilicet essentia rei sit ab essentia, & species rei à præsentia quæ species sicut ab idea quæ est species in mente diuina, & posse rei sit a potentia, sicut innuitur in littera infra. Alio modo possumus dicere, quod in Deo quinque accipiuntur, scilicet substantia siue essentia præter intellectum personarum, & tres personæ, & quantum quod est essentia in persona. Possumus ergo dicere, quod esse in rebus essentialiter, accipitur penes essentiam in se consideratam. Esse autem in rebus per potentiam, accipitur penes attributum Patris, quod est potentia. Esse autem in rebus præsentialiter, accipitur penes attributum Filij, quod est scientia. Esse autem in Sanctis per inhabitantem gratiam, accipitur penes attributum Spiritus sancti, quod est bonitas. Esse vero in homine Christo per vnionem, accipitur penes essentiam in persona, quia essentia in persona est incarnata. Si autem tu obicias, quod si non intelligantur personæ, adhuc erit Deus in rebus essentialiter, præsentialiter, potentialiter. Dicendum, quod si non intelligantur personæ, adhuc remanebunt attributa personarum: & per illa erit idem: quia essentia est adhuc ante potentiam, & tria, scilicet sapientia, & potentia, & bonitas facient essentiam creare creaturas, & gratificare racionales: & sic adhuc saluatur illa exceptio.

Si autem adhuc subtilius velimus dicere & magis ad propositum, dicemus quod quanto aliquid simplicius est, tanto ipsum est maioris ambitus: & id quod est in fine simplicitatis, ambit omnia: ergo esse Deum vbique essentialiter causatur à simplicitate: & hoc dicit August. in littera. Dicit autem Philosophus, quod subtile est penetratiuum partium, & partis partium. Nihil autem subtilius est quam simplicissimum: vnde dicit Apostolus ad Heb. 4. quod viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio accipiti, pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. Et sequitur: Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Ergo præsentia est à subtilitate penetrante, vt nec intrinsecus nec extrinsecus aliquid lateat de te. Similiter, primum habet inflare omne posse super omne sequens: & abstracto posse primi, abstrahitur ab omnibus aliis: quoniam dicit Philosophus, quod non mouente primo nullum secundorum mouet. Dicamus ergo, quoniam duo agunt sub Deo propositum siue liberum arbitrium, & natura: & per comparisonem ad naturam inest, essentialiter, potentialiter, præsentialiter: & reducuntur ad simplicitatem, subtilitatem, & puram rationem mouendi secundum causam penes rationem in-

telligendi sumptæ. Ad propositum autem comparatur vt eleuans ipsum supra naturam: & hoc non contingit nisi per gratiam, & ideo in illo est per habitantem gratiam: & quia propositum etiam est natura, ideo habet præsuppositos tres modos quibus est in natura. Modus autem per quem est in homine Christo, est specialis & miraculosus.

HIS HABITIS respondendum est ad primum, quod isti modi sumuntur ex parte vtriusque, scilicet Dei, & creaturæ. Et quod obicitur, quod Deus vno modo se habet ad omne quod est: dicendum quod hoc sic intelligitur, quod se habet modo non variato per essentiam, vel per aliquid additum sibi: non tamen se habet in eadem ratione exemplaris ad omne quod est, sicut de facili patet vnicuique.

AD ALIVD dicendum, quod cum dicitur, quod inest per inhabitantem gratiam, notatur aliud connotatum quod magis eleuat naturam, & notatur alia ratione exemplaris, quia scilicet voluntatis bonæ, eo quod Spiritus datur cum donis suis, licet non aliud quam prius erat, tamen ad aliud datur quam prius habebatur: si tamen concedendum sit, quod prius habebatur: non enim habent Spiritum sanctum in quibus est essentialiter, præsentialiter, potentialiter: & licet non addat vnum supra alterum aliam rem, addit tamen alium modum significandi, qui sufficit in diuinis, sicut sæpius dictum est.

AD ALIVD dicendum, quod licet relatio causati ad causam quantum ad inesse sit vno modo, non tamen sic est e conuerso: & hoc contingit: quia causa non indiget causato: & ideo sufficit significare causatum fuisse in causa tantum: sed causatum indiget causa multo magis, & ideo ille respectus reducit ad modos plures quibus causa est in causato propter causati indigentiam.

AD ALIVD dicendum, quod bene concedo, quod illa solutio minus bene soluit.

AD ALIVD dicendum, quod si penes attributa personarum debent accipi, videtur mihi, quod procedendum sit sicut diximus in principio solutionis: quia nisi aliquis velit extorte exponere, non poterit reducere modum qui est essentialiter inesse, ad aliam personam. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VI.

*An Deus multis modis sit in rebus;
vt aliter in templo, aliter in celo,
aliter in anima?*

Deinde queritur de hoc quod dicit [Quos ipse sibi dilectissimum templum, &c.] Videtur enim, quod multis modis Deus inest rebus, & in celo aliter quam in templo, & in hoc aliter quam in aliis locis, & anima iusta aliter quam in aliis.

SOLVTIO. Bene concedo, quod multis modis Deus est in diuersis, & potest sic dici (vt

(vt dicunt Sancti) quod Deus est in celo, vt in quo relucet opera gloria ipsius: in mundo autem, vt creator & gubernator: in Angelo, vt sapor & decor: in Ecclesia, vt paterfamilias in domo: in anima fidei, vt sponsus in thalamo: vbique autem essentialiter conseruando & sustinendo, potentialiter presidendo & gubernando, præsentialiter cognoscendo: per gratiam autem inhabitantem in iustis: per efficaciam in sacramentis: per mysterium & signum in columba, & flatu, & linguis igneis: tanquam in loco propitiationis in templo: vnde Gen. 28. Vere Dominus est in loco isto. Et ibidem, Quam terribilis est locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli. Per vnionem autem in toto Christo: sed ad animam solam in inferno, ad corpus solum in sepulchro. Et pluribus aliis modis quos quilibet per seipsum si cogitat, inuenire potest.

ARTICVLVS VII.

An Deus est vbique, & in omni tempore, & an concedendum sit quod Deus est hic, vel ibi, vel alibi quam hic?

1. p. sum. theo. 1. 70. mem. 4.

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Aper- tissime docet Deum vbique esse, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia aut intelligitur proprie Deus esse vbique, aut per translationem. Si dicatur proprie, videtur non conuenire: quia dicit Anselm. in monol. quod nihil est in loco & tempore, nisi quod sequitur leges loci & temporis: Deus autem non sequitur leges loci & temporis, cum non mensuretur aliquo vt in quiete ens, nec vt in motu: ergo Deus nec est in loco, nec in tempore.

2 Item Ansel. ibidem, In nullo itaque loco vel tempore dicitur esse summa essentia: quia omnino à nullo alio continetur: ergo patet, quod non comparatur ad locum proprie. Si autem dicas, quod per translationem comparatur ad locum, Contra: Accipiantur proprietates loci, quæ sunt continere, saluare, circumscribere, terminare, immobilem esse in se, sed ad ipsum. & ab ipso fieri motum locale: nulla istarum conuenire potest: ergo videtur, quod per translationem non conueniat Deo natura loci. Item Ansel. in monol. Si vsus loquendi admitteret, conuenientius diceretur esse cum loco, vel cum tempore, quam in loco vel in tempore: plus enim significatur contineri aliquid, cum dicitur esse in alio, quam cum dicitur esse cum alio: ergo patet, quod loci proprietates transferri non possunt in Deum.

3 Item, Si dicatur esse vbique, vel in loco, quia locus ei præsens est, vt dicit Ansel. & in omni loco adest: tunc videtur etiam hoc conuenire aliis, sicut materia nulli loco adest, sed adest omnibus locis præsens: & ita non erit hoc conueniens soli Deo.

4 Item, Philosophus dicit in quarto physicorum, quod non quereremus locum, nisi

esset motus: cum ergo nullus motus conueniat Deo, videtur quod nullus locus conueniat ei.

5 Item, Cuicumque repugnat natura alicuius, sidem repugnat vniuersitas illius nature: vt homo si non est asinus, non potest esse omnis asinus, licet forte conuersa propositionis non sit vera, quod cuicumque repugnat vniuersitas alicuius, quod eidem repugnat natura illius quod distribuitur: Deo autem (vt iam ostensum est) natura loci repugnat: ergo & vbique, quod dicit vniuersum in loco, repugnabit ei, vt videtur.

6 Item, Cum duplex sit locus, vt dicit Philosophus, scilicet locus vt vas, & locus vt locus. Locus vt vas, sicut est naus locus nauis. Locus vt locus, sicut totus fluuius nauigationis nauis: nunquid virumque transferetur in Deum, vt dicatur esse vbique, quia est in loco vtroque modo dicto? Si dicatur, quod sic. Contra: Locus vt vas mouetur, & locatum in ipso transfertur, vt vinum in vna: ergo Deus transfertur de loco ad locum, & in ipso transferuntur creaturæ. Si autem est in loco qui est locus vt locus: tunc ipse mouetur de loco ad locum, quod est hæresis, quæ in sequenti parte istius distinctionis improbat. Si autem dicas, quod ipse nec est talis locus, nec est in tali loco: tunc sequitur inenitabiliter, quod ipse non sit vbique: & hoc negatur à Sanctis in litera.

VLTERRIS queritur, Vtrum concedendum sit, quod Deus est hic vel ibi, vel hic vel alibi, vel alibi quam hic? Videtur autem, quod sic: quia sicut dicit Ansel. in monol. non quia huic loco præsens est, idcirco prohibetur illi vel illi loco vel tempori simul & similiter præsens esse. Ergo videtur, quod sit hic & alibi, & alibi quam hic.

2 Item Ansel. ibidem, Nullatenus enim prohibetur vel cogitur lege locorum vel temporum alicubi vel aliquando esse vel non esse, quod nullo modo intra locum & tempus claudit suum esse: sed Deus intra locum non claudit suum esse: ergo non cogitur cum hic est, alibi non esse: ergo est hic, & alibi quam hic, vt videtur.

SED CONTRA: Hic & alibi dicitur loci distinctionem, & alibi quam hic dicitur loci comparisonem: distinctio autem locorum ponit distinctionem locatorum, cum in nullo genere duo loca simpliciter simul & semel sint vnus numero rei: talis autem distinctio non cadit in Deum: ergo videtur, quod tales non sint concedendæ.

SOLVTIO. Dico sine præiudicio, quia cum dicitur Deus in esse in loco, & locatum in loco, sumitur æquiuoce habitudo huius præpositionis in: quod sic probatur. Alia est comparatio spiritualium ad corporalia secundum inesse, & alia corporaliū ad corporalia. Si enim dico, vinum est in lagena, est comparatio corporalis ad corporale per inesse: & ideo cum in talibus propriissime dicantur inesse que insunt vt locatum in loco intelligitur ibi habitudo loci ad locatum: & ponitur continentia quam importat præpositio circa illud cui inest aliquid: & contineri & terminari

Quæstio.

Sed contra.

Solutio.

Aliqui

nari ponitur circa id quod inest. Cum autem sit comparatio spiritualium ad corporalia, sit totum contrarium - ut cum dicitur, anima est in corpore : ponitur enim tunc contentia quam notat prepositio circa id quod inest. & contineri & terminari ponitur circa id cui dicitur inesse. Similiter ergo cum Deus dicitur esse ubique vel in omni loco (quia modo non facio vim inter illa dup, quia supra est obiecta differentia) sit hic comparatio spiritualis ad corporale : ergo spirituale erit continens, & tamen inesse dicitur : & corporale erit contentum, & tamen dicitur quod illi aliquid inest. Si autem tu quaeris, Quae sit ratio, quod continens dicitur inesse, & contentum dicatur cui inest aliud : Dico, quod omne continens in esse est intrinsecum, quia non continent in esse exteriora rei nisi per intrinseca contentia in esse : & ideo cum spirituale contineat in esse, necesse est quod ipsum intus esse significetur. Sic ergo dicimus Deum esse ubique, & in omni loco, per hoc quod dat esse loco & virtutem contentivam : & ideo Boetius & Ansel. qui sic exponunt, quod est ubique, quia adest omni loco, non dicunt totum, sed partem praedicationis istius, Deus est ubique.

S E C U N D U M hoc ergo responderi potest ad prima obiecta : quia possumus dicere, quod propriissime & magis quam proprie hoc modo dicitur Deus esse in omni loco, & etiam translativae : quia in hoc convenit cum locato quod inest, quia replet locum, huiusmodi vi contentiva & natura loci : sed non sicut locatum, quia tunc non esset translatio, sed proprietatis.

A D A L I U D dicendum, quod Ansel. intendit, quod loco & tempore non includitur nec mensuratur.

A D A L I U D dicendum, quod materia non sic adest loco : quia non habet esse distinctum in loco : sed prima terminatio est per formam, & per illam refertur ad locum : quia dicit Philosophus, quod idem est motus ad formam, & ad locum.

A D A L I U D dicendum, quod locus ut immobilis ad quem & a quo sit motus, quaeritur propter motum : sed locus ut ambiens & diffiniens tantum, non quaeritur propter motum : quia dicit Philosophus, quod etiam mathematicis dandus est locus, quae tamen abstracta sunt a motu & a materia : & ideo illa ratio non cogit.

A D A L I U D dicendum, quod cuicumque repugnat natura alicuius, secundum quod natura sua repugnat ei, secundum eundem modum universitas illius naturae repugnat ipsi. Esse autem in loco secundum inheretiam ubi, quod significatur cum dicitur esse in loco, repugnat Deo, quia non circumscribitur loco : sed esse in loco casualiter convenit Deo, & hoc modo convenit etiam Deo esse ubique.

A D A L I U D dicendum, quod nihil prohibet, quod Deus sit in utroque loco modo praedicto : quia ex hoc non sequitur, quod ipse mutetur, ut per ante dicta patet.

A D I D quod ulterius quaeritur, meo iudicio. *D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.*

dicio dici potest, quod minus propria sunt istae locutiones, ut probat obiectio : sed quia hoc in littera infra habetur, quod totus est alibi, & Anselmus hoc dicit, oportet istas locutiones recipi : sed tunc quod ignobile est, separandum est, ut distinctio, & discretio significata in Deum non referantur. Illa autem impropria est, Deus est alibi quam hic, quia in tali comparatione adverbium consuevit notare relationem inter affirmationem rei in alio loco, & negationem in isto loco : unde de absente dicimus, quod est alibi & non hic, nisi adderetur coniunctio copulans sic, Deus est alibi etiam quam hic : tunc enim gratia copulationis quae vult notare copulationem inter similia, notaretur esse in utroque loco, & neutro deesse.

ARTICVLVS VIII.

An soli Deo conveniat esse ubique?

DEinde quaeritur de hoc quod dicitur [Quia ubique est, quod est proprium diuinitatis, &c.] Videtur enim hoc esse falsum per hoc quod habetur in primo posteriorum de vniuersali, quod cum sit de omni, & semper, & ubique est : ergo non est proprium Dei : quia proprium est, quod conuenit vni & soli.

2 Item Glos. illud Psal. Velociter currit sermo eius : dicit quod velocitas ubique est, non in equis, vel hominibus tantum, Si autem dicas, quod vniuersale est ubique non simpliciter, sed in quolibet suo particulari : hoc est esse ubique quoad suum ambitum, qui tamen non ambit omnia. Contra : Accipiamus ergo vniuersale quod est ex reductione effectuum omnium ad causam primam : hoc enim vniuersale erit ubique, & semper : quia est de Deo & creatura omni : ergo non est proprium Deo.

4 Item, Ponamus vniam solam substantiam esse : ergo illa substantia erit in omnibus in quibus est Deus : ergo non est proprium Deo.

5 Item, Ponamus vnum solum hominem esse : anima eius erit in toto corpore tota : & non est locus nisi corporis : ergo ipsa est ubique sicut Deus : quia tali positione facta, Deus etiam tunc non erit in pluribus.

6 Item, Ponamus, quod vnium corpus sit tanta dimensionis, quod repleat totum concuum circuli mundi, illud corpus erit ubique, ut videtur : ergo non est hoc proprium Deo.

S O L V T I O. Dicendum, quod haec & omnia alia huiusmodi sophismata soluntur per hoc quod aequiuoce sumitur ly ubique, quando dicitur vniuersale vel commune aliquid esse ubique, & Deus ubique. Id enim quod refertur ad locum, est distinctum. Id autem quod refertur ut ad subiectum vel suppositum, refertur ad id in quo habet esse in natura & inditum ab illo : & hoc modo vniuersale est ubique, & semper : Deus autem primo modo, quia ipse distinctus ab omnibus est in omnibus, dans loco virtutem continendi qua locus est, & locato virtutem replendi

replendi qua locatum est.

AD ID quod obicitur, quod ponatur una sola substantia esse: dicendum, quod illa non dicitur esse ubique, sed in vno solo loco: quia licet non sit locus plusquam iste, possunt tamen esse plura in quibus non est: sed non possunt esse in quibus Deus non sit: hæc est vera solutio. Potest etiam dici, quod etiam tunc non est tota ubique: quia non tota est

in toto loco, & in qualibet parte loci: Deus autem sic est ubique.

AD ALIUD dicendum, quod anima non habet comparisonem ad corpus ut ad locum, sed sicut ad materiam & mobile: & ideo suppositio falsa est in argumento.

AD ALIUD dicendum, quod etsi sit vnum corpus tale, hoc non erit totum in qualibet loci particula: & ideo non tenet instantia.

Quod in Sanctis non modo est, sed etiam habitat, qui non ubique est habitat.

B IN Sanctis vero etiam habitat, in quibus est per gratiam: non enim ubique est, ibi habitat: ubi vero habitat, ibi est. In solis bonis habitat, qui sunt templum eius, & sedes eius. Vnde per Isaiam Dominus ait, Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quia in electis qui sunt cælum, habitat Deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperant: malos vero qui sunt terra, iudicij distinctione calcant. Vnde in lib. Sap. dicitur, Thronus sapientie arima iusti: quia in iustis specialius est, quam in aliis rebus: in quibus tamen omnibus totus est, quemadmodum anima (ut ait August. in epistola ad Hieronym. de origine anime) per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus: sed tamen in aliis intensius, & in aliis remissius operatur, cum in singulis particulis corporis essentialiter tota sit. Ita & Deus cum sit in omnibus essentialiter ac totus, in illis tamen plenius esse dicitur quos inhabitat, id est, in quibus ita est, ut faciat eos templum suum: & hi tales cum eo sunt iam ex parte, sed in beatitudine perfecte. Mali vero etsi sint ubi ipse est, qui nusquam deest, non tamen sunt cum eo. Vnde August. super Ioan. Non satis fuit dicere, Vbi ego sum, & illi sint: sed addit, mecum: quia & ibi miseri possunt esse ubi & ille est, qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo, quia non sunt beati nisi ex eo quod cum illo sunt: qui fruuntur eo, & vident illum sicut est. Mali vero non sunt cum illo, ut cæci in luce non sunt cum luce: nec boni ita nunc sunt cum eo ut videant per speciem, etsi sunt aliquo modo cum eo per fidem. Quomodo autem Deus habitat in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quæ supra dicta sunt, cum de Spiritu sancti processione temporali ageretur: ubi licet ex parte, exponitur (ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus) quomodo Spiritus sanctus habitat in nobis, qui non sine Patre & Filio inhabitat.

ARTICVLVS IX.

Vtrum inesse per gratiam sit inesse simpliciter, vel secundum quid tantum?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [In Sanctis vero habitat, in quibus est per gratiam] Videtur enim ex hoc quod simpliciter inesse, dicitur inesse per gratiam: & essentialiter inesse, dicitur secundum quid

inesse Deum: est enim aliquem inhabitare, ubi manet simpliciter: non habitare autem, ubi non manet, nisi secundum quid.

2. Item, Vbi aliquis habitat, aliquis ibi manet: ergo videtur, quod si non habitat, quod transit: & sic Deus transiret de his in quibus est communiter per essentiam, presentiam, & potentiam.

3. Sed contra: Esse rei & bene esse, sunt vt simpliciter & secundum quid: cum igitur per hoc quod inest Deus essentialiter, presentialiter, potentialiter, dat esse: per hoc autem quod inest per gratiam, dat bene esse, videtur

videtur quod inesse essentialiter, presentialiter, potentialiter, sit inesse simpliciter: inesse autem per gratiam, sit inesse secundum quid tantum.

SOLVITIO. Dicendum, quod inesse per gratiam, dicitur simpliciter, & nobiliter inesse.

AD PRIMUM autem dicendum, quod inesse per gratiam supponit inesse communiter: & est perfectio respectu ipsius ex parte creature perficiendæ, licet non ex parte Dei perficientis.

AD ALIUD dicendum, quod habitatio illa quæ importatur per gratiam non opponitur transiri, sed dicitur à quiete voluntatis effectiue: quia scilicet facit voluntatem Sanctorum per gratiam in se manere & quiescere: & hoc non facit inesse communi modo.

AD ALIUD dicendum, quod licet inesse communi modo det esse, tamen non dat esse nisi naturale: & hoc non est completiuium optima completionem: & ideo melius est inesse per gratiam quam communi modo tantum: tamen non dico, quod in communi modo inesse, dicitur inesse secundum quid: quia vtrumque est inesse simpliciter, licet non æque bonos connotent effectus.

ARTICVLVS X.

An idem sit essentialiter, presentialiter, & potentialiter inesse?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Ita Deus cum sit in omnibus essentialiter & totus &c.] Potest enim queri, Vtrum idem sit essentialiter inesse quod presentialiter inesse, & potentialiter inesse: si enim idem est: tunc videtur, quod sufficiebat dicere essentialiter inesse, & non oportebat addere presentialiter & potentialiter. Videtur autem quod sit idem per Boetium, Ansel. & Augustinum, qui exponunt vnum pro alio, & per aliud.

VITRIVS queritur, Vtrum melius est creaturam esse in Deo, vel Deum in creatura esse? Videtur autem, quod melius est creaturam esse in Deo: quia hoc est æternum, aliud autem ex tempore.

2. Item, Creatura in Deo est creatrix essentia, creator autem in creatura relinquit essentiam creatam: ergo nobilior & melior est creaturam esse in creatore, quam è conuerso.

SED CONTRA: Omne simpliciter melius est, quam est secundum quid: creatura autem in creatore non est nisi secundum quid: cum autem creator est in creatura, habet esse simpliciter: ergo melius est creaturam esse in creatura, quam è conuerso.

SOLVITIO dicendum, quod huiusmodi quaestiones partim valent.

AD PRIMUM bene confesso, quod non est idem: qualiter variantur huiusmodi modi, satis patet. Ad id quod contra obicitur, dicendum quod Sancti exponunt vnum per aliud, per hoc quod sequitur vnum ad D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

aliud: ad inesse enim presentialiter & potentialiter, sequitur inesse essentialiter: quia aliter in Deo esset contrarior natura, quam potentia ut supra expeditum est.

AD ALIUD dicendum, quod comparatio nulla est: quia inesse dicitur æquiuoce: quia creatura est in creatore secundum quid tantum, scilicet secundum ideam, ut causam in causa operante per intellectum: creator autem est in creatura continens & saluans & replens: & ideo nihil valet. Si autem tu quæras, Quod sit melius & verius esse creature: Ad hoc solutum est supra distinctione 35.

ARTICVLVS XI.

An Deus & Spiritus sanctus sint in diabolo & damnatis, & possint esse cum malis & iustis?

DEinde queritur de hoc quod dicit [Mali vero etsi ibi sunt ubi ipse est, qui nusquam deest &c.] Si enim Deus in omnibus est: ergo est in diabolo & in damnatis: & cum Spiritus sanctus sit ubique & in omnibus, Spiritus sanctus erit in diabolo & in damnatis, quod abhorret etiam auditus fidelium.

2. Præterea videtur, quod Deus sit cum malis: quia ita dicit August. in lib. confessio. Mecum eras, & ego tecum non eram: & loquitur de se prout erat in statu malitie.

3. Item, Secundum consuetum modum habitudinis huius propositionis, cum videtur quod non possit dici Deus esse cum iustis: quia ita datur pro regula, quod præpositio, cum, notat associationem talem: & ponit principalitatem in ablatiuo cui deservit: vnde dicimus, quod miles est cum rege, & non è conuerso: ergo videtur, quod Sancti sunt cum Deo, & non ipse cum sanctis, nec ipse cum impiis.

SOLVITIO. Dicendum ad primum, quod Deus est in omnibus rebus: tamen sunt quedam nomina quæ dicunt rem secundum quod substantialiter est, sed sub deformitate, ut diabolus, fornicatio, & damnatus: & in huiusmodi non debet dici, Deus est, nisi addatur determinatio, scilicet quod Deus est in demone quoad hoc quod per naturam est, & similiter in aliis. Licet autem aliquo modo dicatur Deus in demone: tamen non debet concedi, quod Spiritus sanctus est in demone: quia Spiritus sanctus inest per aspirationem & sanctitatem: & ideo proprie conuenit ei inesse per gratiam: & si dicitur inesse aliis, debet addi determinatio, quod Spiritus sanctus ut Deus est in omnibus.

AD ALIUD dicendum, quod cum illo multipliciter dicitur: quandoque enim notat associationem simplicem, & sic Deus est in omnibus, & omnia cum ipso, nisi nomine ipso dicant separationem societatis, ut demon, & fornicatio, & huiusmodi: quandoque autem notat associationem & principalitatem in ablatiuo: & tunc Sancti dicuntur esse cum ipso.

& non è conuerso, vt probat obiectio. Quandoque autem notat allocationem & cooperationem: & sic Deus dicitur esse cum malis propter præsentiam, & non mali cum ipso, quia non cooperantur ipsi: sed sic dicitur esse cum Sanctis, & sancti cum ipso.

Vbi erat vel habitabat Deus antequam esset creatura.

C SI autem quæris, vbi habitabat Deus antequam Sancti essent? Dicitur quia in se habitabat. Vnde August. in lib. contra Maximinum: In templo, inquit, suo habitat Deus, scilicet in Sanctis qui sunt templum Dei, modo secundum fidem ambulantes: & templum Dei erunt aliquando secundum speciem, qualiter etiam nunc templum Dei sunt Angeli. Sed dicit aliquis, Antequam faceret Deus cælum & terram, antequam faceret Sanctos, vbi habitabat? In se habitabat Deus: apud te habitat, & apud se est. Non ergo Sancti sic sunt domus Dei, vt ea subtracta cadat Deus. Imo sic habitat Deus in Sanctis, vt si ipse descenderit, cadant.

DIVISIO TEXTVS.

SI autem quæris, vbi habitabat Deus antequam essent Sancti? Hic incipit secunda pars primæ partis huius distinctionis: in qua Magister contra determinatam mouet tres quæstiones per ordinem in tribus capitulis: quarum vna est, vbi habitabat ante mundum? Secundo excludit errorem dicentium, quod anima ita replet corpus, quod Deo non pateret introitus: & fuerunt Tertuliani hæretici, qui dicebant Deum esse humanæ formæ, & animam etiam humanæ formæ: & caput habere in capite corporis, & pedes in pedibus, & sic de aliis: & hæc incipit *ibi* Sciendum etiam, quod vt ait August. In tertia quærit, Qualiter habitat in quibusdam non cognoscentibus eum, & in quibusdam cognoscentibus non habitat *ibi* Illud quoque mirabile est, &c.

AARTICVLVS XII.

An Deus sit in se & habitet in se: & vtrum potest concedi, quod Deus nusquam est, & quod est alibi quam in seipso?

Incidit autem dubium, Vtrum Deus sit in se, vel habitat in se? Videtur autem, quod non: præpositiones enim transitivæ sunt: ergo quærent diuersitatem: Deus autem ad se nullam habet diuersitatem: ergo non est in seipso.

2 Item, Philosophus dicit, quod omnes ponebant hoc quod nihil est in seipso: ergo nec Deus est in seipso.

VLTERRIVS quæritur, Vtrum hoc concedendum sit, quod Deus nusquam est? Videtur, quod non: quia contrarium est in littera, vbi dicit Augustinus, quod nullus au-

det dicere, quod Deus nusquam sit. Sed contra: Quod non proprie est in aliquo loco, id nusquam est proprie: Deus non proprie est in loco aliquo: ergo nusquam est proprie.

ITEM quæritur vterius, Vtrum concedendum sit, quod Deus est alibi quam in seipso? Videtur, quod sic: quia est in creaturis omnibus, quæ non sunt ipse: ergo est in aliis quam in se: ergo est alibi quam in se.

VLTERRIVS quæritur, Vtrum concedendum sit, quod est in alio quam in se? Et videtur, quod sic: quia est in lapide: ergo est in alio quam in se.

SOLVTIO. Dicendum est, quod Deus est in seipso. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod transitioni præpositionis sufficit diuersitas modi intelligendi secundum attributa, vt dicatur in se esse, secundum quod ipse dicitur cælum Dei, & Deus complens cælum: sic enim est cælum secundum quod continet se, ita quod nihil sui est extra ipsum: contentum autem est id quod est Deus, quod est intra suam maiestatem, & essentia ambitum adæquatam ei.

AD ALIVD dicendum, quod nihil est in seipso vno & eodem modo acceptum: quia sic idem esset continens, & contentum, & eadem ratione.

AD ID quod vterius quæritur, dicendum quod hæc non videtur esse concedenda, Deus nusquam est: quia sicut dictum est supra, proprium Dei est esse vbiq; & ideo hoc modo non conuenit ei per translationem quod est adesse & inesse loco & locato, dando loco esse & continere, & locato replere & esse: vnde obiectio supra facta supponit falsum: sed hoc verum est, quod non conuenit ei in loco esse vt locatum corpus quærit locum.

AD ALIVD dicendum, quod illa est concedenda: quia comparatiuum aduerbium ponit comparisonem inter ea quæ æquiuoca sunt: quia non est habitudo eadem præpositionis cum dicitur Deus esse in seipso, & cum dicitur esse in omnibus rebus, vt patet ex prædictis. Et si esset eadem habitudo, videretur

deretur notari, quod esset alibi, & non in seipso: & hoc est falsum.

Ad quæst. 1. AD ARIU dicendum, quod hanc bene concederem, Deus est in alio & in seipso: sed non hanc, Deus est in alio quā in seipso: & huius causa dicta est: quia comparatio querit uniuocam rationem in comparatis: & illa non est hic. Præterea, querit unam negatiuam, & aliam affirmatiuam. Vnde videtur sequi, quod non esset in seipso, si diceretur esse in alio quam in seipso: sicut est in aliis, cum dicitur, Sortes est alibi quam Parisiis, vel Sortes est in alia re quam in Ecclesia, vel quam sit ipse.

ARTICVLVS XIII.

An Deus bene dicatur habitare apud se, & esse apud se?

Multa hic breuiter docet quæ confirmant predicta.

Sciendum est etiam, quia ut ait August. in lib. ad Dardanum, Dicitur, nisi stultissime nequit, Spiritum sanctum non habere locum in nostro corpore, quod totum anima nostra impleuerit. Stultius etiam dicitur angustiis alicubi impediri Trinitatem, ut Pater & Filius & Spiritus sanctus alicubi simul esse non possunt. Verum illud est multo mirabilius, quod cum Deus ubique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Quis porro audeat opinari, nisi inseparabilitatem Trinitatis penitus ignoret, quod in aliquo possit habitare Pater & Filius, in quo non habitaret Spiritus sanctus: aut in aliquo Spiritus sanctus, in quo non habitet Pater & Filius? Fatendum est ergo ubique esse Deum per diuinitatis præsentiam, sed non ubique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratiæ non dicimus, Pater noster qui es ubique, cum & hoc verum sit: sed, qui es in caelis, id est, in sanctis: in quibus est quodam excellentiori modo.

ARTICVLVS XIV.

An Spiritus tam creatus quam increatus potest dici esse in loco, & utrum duo spiritus possunt esse in eodem loco?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Dicitur, nisi stultissime nequit, Spiritum sanctum non habere locum, &c.] Videtur enim ex hoc quod hic dicitur, quod non obstat, ad essendum in eodem loco nisi corpus corpori; eo quod duo corpora non possint esse in eodem loco, ut probant Philosophi: ergo secundum hoc duo spiritus creati possunt in eodem loco: & si duo: ergo infiniti, vel omnes, quia non est maior ratio de duobus, quam de infinitis: hoc autem negatur ab omnibus communiter.

2. Item, Si duo spiritus creati non possunt esse in eodem loco: aut hoc est, quia sunt spiritus, aut quia sunt creati. Si quia spiritus.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Apud se habitat, & apud se est, &c.] Dicit enim Glos. super principium Ioan. Verbum erat apud Deum, ut alius apud alium: ergo videtur, quod ly apud notet distinctionem personalem vel substantialem: non autem Deus a se sic distinguitur: ergo apud se non dicatur esse proprie.

Solutio. SOLVITIO. Ad hoc dici potest, quod Glos. in principio Ioanis non accipit distinctionem personalem à virtute præpositionis, sed à proprietate Filij quæ ibi significatur, cum dicitur, verbum: & ideo, quando præpositio sine illis accipitur in diuinis, non notat talem distinctionem: vnde exponi habet hic quasi negative sic, apud se, id est, non extra se, vel apud alium.

tus: ergo spiritus qui est Deus, & spiritus qui est anima, non possunt esse in eodem loco, quod falsum est. Si autem quia creati: ergo anima & corpus cum ambo sunt creata, non poterunt esse in eodem loco, ut videtur, quod iterum falsum est: ergo duo spiritus possunt esse in eodem loco.

3. Item, Maioris compositionis sunt spiritus & corpus, quam spiritus & spiritus: si ergo spiritus & corpus possunt esse in eodem loco: ergo multo magis duo spiritus creati poterunt esse in eodem loco, ut videtur; Si dicatur, quod Deus & spiritus creatus sunt in eodem loco, spiritus autem duo creati non possunt esse in eodem loco propter confusionem: hoc irrationabile est: quia maior exigitur distinctio creati ad increatum, quam creati ad creatum. Si ergo creatus cum creato non potest esse in eodem loco propter confusionem, multo minus creatus poterit esse cum increato in eodem.

PRÆTEREA, Nihil videtur esse dictum, quod spiritus sit in loco: dicit enim Philosophus

quæst. 1.
quæst. 1.
olutio.

Id quæst. 1.

Id quæst. 1.

Solutio.

D. Ep. 5.

Lucæ 11. Matih. 6.

Z z 3 Philosophus

Philosophus in quarto physicorum, quod neque unam differentiam habemus puncti, & loci puncti: cum igitur Angelus, vel quilibet alius spiritus, sit indivisibilior quam punctus, eo quod non habet positionem in continuo quam habet punctus, videtur, quod nullus Angelus sit in loco.

2 Item, Locus & tempus sunt quantitates: ergo locus est terminus locati, & non intra, ut patet per se: ergo extra: ergo necesse est, quod aliquid terminetur ad ipsum intra se contentum: ergo contentum habebit terminum eiusdem rationis & quantitatis cum ipso: talis autem terminus non est nisi quanti corporis: ergo nihil est in loco nisi quantum corpus: non ergo Angelus.

3 Item, Nos possumus loqui de loco dupliciter, scilicet mathematicè, & naturaliter. Si loquamur mathematicè: tunc erit centrum loci & locati, & copulantur ad communem terminum particulæ locati, ad quem etiam particulæ loci copulantur, ut dicit Boetius in commento libri prædicamentorum. Sic autem non possumus dicere Angelum vel spiritum esse in loco. Si autem nos loquamur de loco physice: tunc locus erit locans in se ratione alicuius naturæ quam habet, per quam in se inclinatur locatum in motu: sicut videmus leue ascendere sursum, quia ibi generatur & saluatur sua species: & graue descendere deorsum, propter hoc quod ibi generatur: & sic iterum derisorium est dicere, quod spiritus creati sint in loco.

4 Item, Omne quod determinat sibi locum, determinat eum ad æqualitatem sibi: nihil autem alij est æquale, nisi in quo eadem est ratio quantitatis quæ est in alio: sic autem Angelus non habet se ad locum corporalem: ergo, &c.

5 Item, Quantum est locus Angeli? Si enim est alicuius quantitatis: tunc non potest esse in minori, quod falsum est: ergo videtur, quod non sit in loco. Si forte dicas, quod est in loco per accidens, scilicet assumpto corpore, sicut & anima: de hoc nos non querimus hic. Si autem dicas, quod est in loco per diffinitionem operis sui, scilicet quod opus suum est in hoc loco, & non in alio: secundum hoc etiam Deus est diffinitus in loco: quia opus eius est hic, & non alibi, quod falsum est: ergo hæc non est causa, quod Angelus dicitur esse in loco.

Solutio.

Solutio. Dicendum, quod aliqua multipliciter dicuntur esse in loco. Quædam enim per se & secundum naturam indigent loco saluante & continente, sicut omnia generabilia & corruptibilia: & hoc duabus de causis: quarum una & præcipua est: quia talium vitima determinata sunt contrarietate agente & patiente: & nisi esset saluantium contentuum extrinsecus, propter continentiam passionum ipsarum continuam haberent in vicinis defluentiam & deperditionem. Et si tu queras, unde habet locus istam proprietatem, quod saluat locatum: cum etiam vitimum locantis corporis sit habens contrarietatem, & ita magis pugnando videatur corrumpere, quam saluare? Dicendum, quod locus ille qui est ut vas locans, habet hoc ab influentia loci simpliciter: locus autem simpliciter prout est saluans non est nisi duplex, scilicet simpliciter sursum in contactu circumferentiæ orbis lune: & simpliciter deorsum quod est esse in centro, quod habet saluandi naturam à toto orbe à quo æqualiter respicitur semper. Alia causa est, quod quælibet res debilius est in extremis, quam sit in intrinsecis sibi: & ideo natura in extremis determinat ei continens. Hoc modo loquendo de loco, motus est ad locum, & ex ipso: & nihil est in loco, nisi generabile & corruptibile: nec aliquid mouetur ex ipso, nec ad ipsum, nisi mobile motu recto: & orbis lune & omnia superiora hoc modo in nullo loco sunt. Alio modo possumus loqui de loco prout est spatium mathematicum, ut videtur velle Boëtius: & sic habet continere, sed non saluare: quia suum continere non erit nisi extrinsecus ambire: & hoc modo dicimus omnia corpora loco circumscribi præter sphaeram ultimam. Tertio modo loquimur de loco prout in ipso est distantia situs, licet non includat: & hoc modo dicimus etiam ultimam sphaeram esse & moueri in loco secundum formam, & non subiecto, ut dicit Philosophus in fine 6. phy. Et exponit commentum, quod hoc est secundum quod signantur in circumferentiâ circuli altitudinis. In illis enim accipitur altitudo diuersa secundum situm, licet totum subiectum sphaeræ semper maneat in eodem loco: sicut enim dicit Philosophus, Non est eadem circulatio secundum formam ab a accepta, ei quæ accipitur à b, vel à c. Nullo istorum modorum dicitur spiritus creatus in loco. Alio modo loquimur de loco per accidens, cum dicimus, nobis existentibus in loco, sunt in eodem loco accidentia & formæ quæ in nobis sunt: & sic iterum Angelum non dicimus esse in loco: quia sic semper assumeret corpus, quando esset in loco. Sed dicimus Angelum esse in loco diffinitive, & per diffinitionem operis: quia scilicet opus nec ex parte efficientis, nec ex parte effecti, refertur extra locum in quo est per consequens: igitur intelligitur intra hunc locum esse substantia operans: & hoc est quod dicit Damasc. quod ita est hic, quod non alibi. His habitis patet responsio ad totum hoc quod secundo queritur est de loco Angeli præter ultimum.

ET AD HOC dicendum est, quod licet opus Dei diffiniatur ex parte operis operati, & super quod operatur Deus: ut est homo vel anima: tamen opus operans non diffinitur: quia hoc est substantia Dei, & est vbique sicut & ipse: Angeli autem opera & ex parte substantiæ operantis, & ex parte operis operati, & ex parte eius super quod vel circa quod operatur, in loco diffiniuntur: & non refertur locus ad ipsum secundum quantitatem maiorem vel minorem, sed ut diffiniens, hoc est, distinguens à loco alio.

AD ID quod primo queritur, Vtrum duo spiritus possint esse in eodem loco? Concedo cum Doctoribus quod non: & hoc propter confusionem operationum, non propter obliuentiam

obliuentiam naturæ ad locum corporalem, quia illum non replent.

AD ID quod obiicitur contra hoc, dicendum quod Dei operatio operans, non potest confundi, nec dilacerari: confundi non, quia ipsa est essentia operantis distincta nulli commiscibilis: discerni autem non potest, quia non refertur ad hunc locum, ut distinctio loci ponatur ex parte sui operantis, sicut in aliis quæ creata sunt: sed potius vno modo

se habet ad quemlibet locum licet non eodem modo se habeant loca & locata ad ipsum in eis operantem: & per hoc patet solutio ad omnia obiecta præterquam ad hoc, vtrum impediuntur in quantum sunt spiritus, vel in quantum sunt creati. Et dicendum ad hoc quod impediuntur in quantum sunt spiritus creati: quia sic habent essentiam limitatam, quæ non potest referri ad opus in omni loco.

Quod Deus inhabitator est quorundam, nondum cognoscentium Deum, & non quorundam cognoscentium.

ILLud quoque mirabile est, quia ut ait August. in eodem, Deus est inhabitatio quorundam, nondum cognoscentium Deum, & non quorundam cognoscentium Deum. Illi enim ad templum Dei non pertinent, qui cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificant. Ad templum Dei pertinent paruuli sanctificati sacramento Christi, & regenerati Spiritu sancto, qui nondum valent cognoscere Deum. Ergo quem potuerunt illi nosse nec habere, isti potuerunt habere antequam nosse. Beatissimi autem sunt illi, quibus est Deum habere, quod nosse. Hic aliquatenus aperit August. quomodo Deus habitet in aliquo, id est, habeatur: cum videlicet ita est in aliquo, ut ab eo cognoscatur & diligatur.

E
Eadem cp.
paulo infens.
ius.

ARTICVLVS XV.

An paruuli pertinent ad templum Dei?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Ad templum Dei pertinent paruuli &c.]

Hoc enim non videtur: quia paruuli non cognoscunt. Et ad hoc dicendum, quod conuenit eis per sacramentum, non ex vtu gratiæ, sed ex habitu: & hoc vocat munus Spiritus sancti, non vsum, quia vsum esse non potest nisi existente vtu liberi arbitrii.

Quomodo Deus totus vbique sit per essentiam, non potest intelligi ab humano sensu.

EX prædictis patet, quod Deus vbique totus est per essentiam, & in sanctis habitat per gratiam. Cumque superius, licet tenuiter, ostensum sit qua ratione dicatur habitare in quibusdam, nunc efflagitaret ordinis ratio id etiam assignari, quomodo vbique per essentiam & totus sit: nisi huius considerationis sublimitas atque immensitas, humanæ mentis sensum omnino excederet: ut enim ait Chrysostr. super epistolam ad Hebr. Sicut multa de Deo intelligimus quæ loqui penitus non valemus, ita multa loquimur quæ intelligere non sumus idonei. Verbi gratia, quod vbique Deus est scimus & dicimus: quomodo autem vbique sit, intellectu non capimus. Item quod est incorporea quædam virtus quæ omnium est causa bonorum scimus: quomodo autem vel quæ ista sit, penitus ignoramus.

Homil. 2.

*Quorundam opinio, qui præsumunt ostendere quomodo Deus
vbique sit per essentiam potentiam, præsentiam.*

G Vidam tamen immensa ingenio suo metiri præsumentes, hoc ita fore intelligendum tradiderunt, quod Deus vbique per essentiam esse dicitur: non quod Dei essentia proprie sit in omni loco, & in omni creatura: sed quia omnis natura atque omne quod naturaliter est in quocumque loco sit, per eum habet esse: & omnis locus, in quo illud est. Idem etiam dicunt ideo Deum vbique dici esse per præsentiam vel per potentiam, quia cuncta loca sunt ei præsentia, & quæ in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat. Nam & ipsa loca, & quicquid in eis est, nisi ipse conseruet, manere non possunt. In eis ergo per substantiam Deus esse dicitur, ut aiunt, quia per virtutem propriæ substantiæ suæ facit ut etiam loca sint, & omnia quæ in eis sunt. Sed licet hæc vera sint quæ asserunt in explanandis intelligentiis prædictorum, in illis tamen verbis quibus dicitur Deus vbique esse per essentiam plus contineri credendum est, quod homo viuens capere non valet.

DIVISIO TEXTVS.

X prædictis patet, quod Deus vbique] Hæc est tertia pars istius primæ partis, & habet tria capitula: in quorum primo ostendit quod oddam inintelligi-

bile contineri in verbis istis: & hoc intelligitur quoad spiritalia quæ Deus in qualibet creatura operatur, quæ superat vires humanas ad cognoscendum. In secundo ponit diminutam expositionem quorundam *ibi* [Quidam tamen immensa &c.] In tertio facit quandam questionem, vtrum inquinari possit sordibus eorum in quibus est *ibi* [Solet queri ab eisdem.

*Quod Deus cum sit in omnibus rebus, non tamen
sordibus rerum inquinatur.*

H Solet etiam ab eisdem queri, Quomodo Deus substantialiter insit omnibus rebus, & corporalium sordium inquisitionibus non contingatur? quod tam friuolum est, ut nec responsione sit dignum, cum etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi vel quantuncumque polluti inquinari non possit. Sol quoque radios suos sine sui pollutione effundit super loca & corpora non solum munda, sed etiam immunda ac sordibus scetentia, quorum contactu homines & aliæ quædam res inficiuntur: solis vero radij impolluti & incontaminati ea contingentes existunt. Non est ergo mirandum si essentia diuina omnino simplex & incommutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis essentialiter inest: nec tamen cuiusquam rei sordibus contaminatur vel contingitur. Vnde Augustin. in lib. de natura boni, Cum in Deo, inquit, sint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum illi qui peccant. De cuius etiam sapientia quæ attingit à fine usque ad finem fortiter, dicitur, Attingit omnia propter suam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Timent quidam quod fieri non potest, scilicet ne humana carne veritas & substantia Dei inquinetur, & tamen prædicant istum visibilem solem radios suos per omnes
feces

feces & sordes spargere, & eos mundos & synceros seruari. Si ergo visibilia nonnulla à visibilibus immundis contingi possunt, & non conquinari: quanto magis inuisibilis & incommutabilis veritas. Postremo respondeant, quid potius de Deo respondendum existiment: vel quod nusquam per essentiam sit, vel vbique, vel quod alicubi, ita quod non vbique? Sed quis audeat dicere, quod nusquam diuina essentia sit, vel quod alicubi, & non vbique sit. Si enim ita est alicubi, quod non vbique: ergo localis est. Est ergo vbique tota quæ continet totum, & penetrat totum: quæ nec pro sui simplicitate diuidi, nec pro sui puritate maculari, nec pro sui immensitate villo modo comprehendi potest. Vnde Aug. Deus vbique est, cui non locis, sed actionibus propinquamus.

Aug. 1. b. de
agone Chri-
stiano. c. 18.

Lib. de do-
ctrina Chri-
stiana c. 10.

ARTICVLVS XVI.

An Deus potest dici esse loco?

Incidit autem dubium circa primum, quia Deus non videtur esse in loco, sed potius esse locus, per hoc quod continet & saluat, & ad ipsum est motus cordium & Angelorum.

Sed ad hoc est dicendum, quod ipse dicitur locus spiritalis ratione illarum proprietatum: sed dicitur esse in loco corporali in alia comparatione, quæ supra dicta est.

ARTICVLVS XVII.

*Quomodo Deus inest omnibus &
non inquinatur?*

Possit etiam queri, quæ sit causa, quod afficitur anima à passionibus corporis sibi coniuncti, sed non inquinatur: radij autem solares non afficiuntur, nec inquinantur, sed

tantum sitaliter tangunt: Deus autem nec afficitur, nec inquinatur, nec sitaliter tangit, sed omnibus inest?

Et ad hoc dicendum, quod vnio naturalis inter animam & corpus est causa affectus: quod autem non habet materiam communem cum corpore ex qua sit, hæc est causa, quod non inquinatur. Radij autem nec vniti sunt, nec habent materiam vniam in genere potentia ad motum & ad mutationem: sed tamen determinantur sicut per se, si sunt corpora: vel per accidens, si non sunt corpora: & ideo tangunt quidem: sed nec afficiuntur, nec inquinantur. Deus autem nec vnitur per naturam, nec materiam habet, nec situm: ergo nec afficitur, nec inquinatur, nec tangit sitaliter: attingit tamen per essentiam, præsentiam, & potentiam à fine usque ad finem fortiter quoad effectum, & disponit omnia suaviter quoad boni participationem, & dat vniciquæ secundum suam capacitatem.

Solutio.

*Quod Deus vbique sit & in omni tempore, non tamen localis est,
non circumscriptibilis, nec loco, nec tempore mouetur.*

Cumque diuina natura veraciter & essentialiter sit in omni loco & in omni tempore, non tamen mouetur per loca vel tempora, nec localis nec temporalis est. Localis non est, quia penitus non circumscribitur loco, quia nec ita est in vno loco, quod non sit in alio. Neque dimensionem habet, sicut corpus, cui secundum locum assignatur principium, medium, & finis, & ante, & retro, dextra & sinistra, sursum & deorsum: quod sui interpositione facit distantiam circumstantium. Duobus namque his modis dicitur in Scriptura aliquid locale siue circumscriptibile, & è conuerso, scilicet vel quia dimensionem capiens longitudinis, altitudinis, & latitudinis, distantiam facit in loco, ut corpus: vel quia loco diffinitur ac determinatur, quoniam cum sit alicubi, non vbique inuenitur: quod non solum corpori, sed etiam omni creato spiritui congruit. Omne ergo corpus omni modo locale est. Spiritus vero creatus quodammodo est localis, & quodammodo non est localis. Localis quidem dicitur, quia diffinitione loci terminatur: quoniam cum alicubi præfens sit totus, alibi non inuenitur. Non autem ita localis est
vt

vt dimensionem capiens distantiam in loca faciat. Diuina ergo sola essentia omnino illocalis & incircumscribibilis est: quæ nec locis mouetur aliquo modo, scilicet vel determinatione finita, vel dimensione suscepta: nec temporibus, sed affectu & cognitione mouetur. His enim duobus modis, scilicet loco vel tempore, fit mutatio creaturæ quæ longe est à creatore. Vnde Augustinus super Gen. Deus, inquit, omnipotens incommutabili æternitate, voluntate, veritate semper idem, mouet per per tempus creaturam spiritualem: mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas condidit administret. Cum ergo tale aliquid agit, non debemus opinari eius substantiam qua Deus est, temporibus locisque mutabilem, siue per tempora & loca mobilem, cum sit ipse & interior omni re, quia in ipso sunt omnia: & exterior omni re, quia ipse est super omnia: & antiquior omnibus, quia ipse idem est ante omnia: & nouior omnibus, quia ipse idem post omnia, scilicet post omnium initia. Ecce hic aperte ostenditur, quod nec locis, nec temporibus mutatur vel mouetur Deus. Spirituales autem creatura per tempus mouetur, corporales vero etiam per tempus & locum.

Quid sit mutari secundum tempus.

Mutari autem per tempus est variari secundum qualitates interiores vel exteriores, quæ sunt in ipsa re quæ mutatur: vt quando suscipit vicissitudinem gaudij, doloris, scientiæ, obliuionis vel variationem formæ, siue alicuius qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio quæ fit secundum tempus, variatio est qualitatum, quæ fit in corporali vel spiritali creatura: & ideo vocatur tempus.

DIVISIO TEXTVS.

VM QVE diuina natura veraciter & essentialiter sit in omni loco] Hic incipit secunda pars istius distinctionis, in qua ostendit Deum esse immutabilem motu eorum in quibus est. Et diuiditur in tres partes. In prima ostendit quid sit mouens per tempus & locum. In secunda autem ostendit Deum secundum tempus & locum esse immobilem *ibi* [Fateamur utique diuinam naturam] In tertia quedam obicit contra & soluit *ibi* [Adhuc autem solet opponi] In prima tangit tria, scilicet in genere, quod Deus stabilis manens creaturam mouet per tempus & locum. Secundo quibus modis fit mutatio *ibi* [Duobus namque his modis] Tertio specialiter tangit de motibus Angelorum *ibi* [De mutatione vero secundum locum.

ARTICVLVS XVIII.

Verum idem sit esse in loco, & esse locale? & quomodo conueniant Deo, spiritui creato, & corpori?

Incidit dubium, Vtrum idem sit esse in loco, & esse locale? Videtur autem, quod sic: quia locale esse non est nisi relatione loci ad locatum: & hæc relatio importatur, cum dicitur, hoc est in loco: ergo videtur, quod sint idem hæc duo.

2 Item, In tempore esse, est temporale esse: ergo cum locus sit quantitas mensurans extra, in loco esse non est nisi locale esse. Item, In tempore esse, est quadam parte temporis mensurari, vt dicit Philosophus: ergo in loco esse, erit loco mensurari: similiter ergo cum omne tale locale sit quod loco mensuratur, erit idem locale esse & in loco esse.

3 Item, Locus cum non sit substantia, erit accidens: accidens autem denominat id cuius est accidens: cum igitur locus non sit accidens nisi locati, vt videtur, denominabit ipsum: denominatum autem illud importatur per locale: ergo videtur, quod idem sit esse in loco & esse locale.

4 Item,

4 Item, Quicquid est in loco, locatum est in loco: sed quicquid est locatum in loco, locale est: ergo quicquid est in loco, locale est. Prima patet per se. Secunda probatur: quia locale esse nulli attribuitur nisi per hoc quod locatur in loco. In contrarium autem est, totum quod habetur in litera: quia Deus est in loco, & tamen non est localis in loco.

SOLVITIO. Dicendum, quod non est idem in loco esse, & locale esse: quia esse in loco, per prius & posterius & æquiuoce conuenit tribus, scilicet Deo, & spiritui creato, & corpori: si enim dicamus Deum esse in loco sumendo ratione dicti à proprietate loci, tunc Deus erit æquiuoce in loco, & Angelus, & corpus: quia Deus est in loco dâdo esse loco & virtutem continendi: spiritus autem creatus erit in loco per posterius, quia scilicet ita est in vno quod non in aliis: corpus autem per se erit in loco cui assignamus principium, medium, & finem secundum locum. Si autem sumamus proprietatem locati, cum dicimus Deum esse in loco: tunc non conuenit Deo proprie esse in loco, sed per translationem, quæ translatio fit à proprietate locati qua replet locum: quia Deus replet spiritaliter, non faciendo distantiam vt corpus, nec distinctus in loco vt spiritus: sed per hoc quod non deest influendo esse loco & locato & omnes virtutes vniuersales. Locale autem esse secundum Anselmum in monolo. est leges loci sequi: leges autem loci sunt terminare locatum distinguendo & continendo extra, ita quod de locato nihil sit extra locum: & hanc legem sequitur & spiritus creatus & corpus. Alia lex est circumscribere secundum partes distantias & potestatis: vt pars locati sit in parte loci, & totum in toto: & hanc legem sequitur tantum corpus, sed tamen differenter, vt supra per distinctionem habitum est. Alias autem leges adhuc habet locus, scilicet saluare, immobile esse nisi forte per accidens, connaturalitatem habere ad locatum, & huiusmodi: de quibus legibus hic non indigemus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc verum est, quod leges localitatis, vt ita dicam, non sint nisi ex relatione loci ad locatum: sed non est eadem relatio loci, vt habitum est, ad omne quod dicitur esse in ipso: nec hoc verum est, quod omne quod sit in loco, sit vt locatum in loco: locatum enim proprie non est nisi corpus: cum tamen spiritus creatus diffinitiuè sit in loco, & non locatus, nec localis, nisi secundum quid, vt dicit in litera.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est falsa, quod in tempore esse sit temporale esse: quia dicit Philosophus, quod in tempore esse dicitur multis modis: est enim nunc in tempore, vt substantia temporis: & prius & posterius in tempore, vt partes temporis: & multum & paucum in tempore, vt passiones: sed hoc verum est, quod in tempore esse sicut in mensurante, est temporale esse: & similiter bene concedo, quod in loco esse sicut in mensurante, est locale esse: sed per hoc non habebitur, quod esse quocumque modo in loco, sit esse locale.

AD ALIUD dicendum, quod locus est accidens nõ per essentiam existens in locato, sed in locante: est enim locus secundum essentiam suam superficies corporis ambientis & includentis aliud corpus: sed est denominaret locatum, non oporteret, quod denominaret esse quod est in loco: quia non est idem esse in loco, & esse locatum, vt habitum est.

AD ALIUD dicendum, quod hæc propositio falsa est, Quicquid est in loco, est locatum in loco, nisi intelligatur de eo quod est in illo primo & per se.

ARTICVLVS XIX.

An diuina essentia omnino illocalis & incircumscribibilis est & immobilis?

DEinde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Diuina igitur essentia omnino illocalis & incircumscribibilis est, &c.] Hoc enim videtur falsum. Dicit enim Augustinus ad Orosium, quod Deus mouet se sine loco & tempore. Item, Dionysius in lib. de diu. no. c. 5. loquitur de processionibus bono conuenientibus, quibus mouet se & procedit Deus in omne quod est, secundum vniuersalesque analogiam ad bonitatem suam participandam. Item Habac. 3. Egressus es in salutem populi tui. Et huiusmodi sepe inueniuntur in sacra Scriptura, quod egreditur in Sanctis, & ambulat in Sanctis: & alia plura obiecta de hoc inueniri possunt supra distinct. 8: vbi de incommutabilitate est disputatum.

SOLVITIO. Dicendum cum Boetio, quod ipse stabilis manens dat cuncta moueri: & vbi que vbi legitur, quod mouet se, vel procedit, vel ambulat, referendum est ad effectum, quia Sanctos facit procedere in se, vel creaturas proficere, vel ambulare: aut ad assumptam creaturam.

ARTICVLVS XX.

An omnis mutatio sit in loco, vel tempore?

DEinde queritur de hoc quod dicit *ibi* [His duobus modis, scilicet loco, vel tempore, fit mutatio, &c.] Isti enim duo modi omnino sine arte videntur accepti: quia temporis motus nullus est: quia tempus non est motus, nec subiectum motus, sed potius proprietas: non ergo omne quod mouetur, in tempore mouetur.

2 Item, Tempus per se est passio motus localis, ad quem refertur vt accidens siue proprietas, & vt numerus & mensura: ad alios autem motus non refertur, nisi sicut numerus & mensura: ergo non debet diuidi contra motum localem.

3 Item, Tempus diuiditur in partes quæ accipiuntur in motu locali, vt menses, & dies, & annos: non autem diuiditur in partes quæ sint acceptæ secundum partes motus alterationis, vt dicatur vna pars temporis tan-

ta, quanta hæc pars alterationis vel augmenti: ergo videtur, quod nihil dicat.

Solutio.

Solutio. Dicendum, quod Augustinus hic large accipit motum, secundum quod distinguitur motus ex potentia mobilis, quæ se habet ad motum quocumque modo. Et ut hoc melius intelligi possit, dicendum quod dupliciter distinguitur motus, scilicet ex parte mobilis, secundum quod nos dicimus, quod motus alius de non subiecto ad subiectum est, & alius de subiecto ad subiectum est: quandoque distinguitur penes terminum ad quem est motus, & in quo nihil plus est de motu: ut cum dicimus, quod motus species sunt sex, scilicet generatio, corruptio, alteratio, augmentatio, diminutio, & secundum locum mutatio. Ex parte autem subiecti distinguitur adhuc dupliciter: sicut cum dicimus, quod est motus secundum potentiam ad ubi tantum, & est motus secundum potentiam ad ubi & ad formam: ad ubi tantum ut in celo, ad ubi & ad formam ut in elementis & elementatis. Hoc modo distinguitur hic motus, quando dicitur mobile aliquid secundum locum, & aliquid secundum tempus: quia aliquid est quod habet potentiam ad ubi, sicut omne corpus quantum est de se: & hoc dico propter celum empyreum, quod quidam ponunt immobile: quoddam autem mobile est secundum solam potentiam vicissitudinis alicuius formæ in ipso: & illud tempus quod est mensura huius vicissitudinis, est per naturam & intellectum ante motum localem & ante tempus quod est mensura ipsius, sicut probauimus supra distinct. 3.

Opinio quorundam qui dicunt spiritus creatos non moueri loco, nec esse locales.

L DE mutatione vero loci magna inter conquirentes disceptatio versatur. Sunt enim qui dicunt nullum spiritum aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu locum vniuersaliter remouere volentes: quoniam secundum dimensionem tantum & circumscriptionem locum consistere asserunt, atque id solum esse locale, vel in loco esse dicunt, quod dimensionem recipit, & distantiam in loco facit. Et hoc dicunt August. sensisse, mutationem temporis tantum spirituali creaturæ tribuentem: loci vero & temporis, corporeæ.

ARTICVLVS XXII.

Utrum Angelus moueatur secundum locum?

DEinde queritur de hoc quod dicit [De mutatione vero secundum locum magna inter conquirentes] Hic enim cadit queritio de motu Angeli, quam diuido in tres partes, ut magis difficultates eius elucidentur. Primum erit, An moueatur secundum locum? Secundum, Qualiter moueatur secundum locum? Tertium, Utrum motus eius sit in tempore, vel in nane?

Ad primum proceditur sic: Philosophus

& sic cessant omnes obiectiones. Quale autem sit illud tempus, & utrum continuum aut non, ibi requiratur.

ARTICVLVS XXI.

An Deus est in omnibus non inclusus, & extra omnia non exclusus, & quomodo dicitur Deus nouus & antiquus?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Ipse est interior omni re, quia in ipso sunt omnia, &c.] Ab hoc enim loco accipitur illud dictum, quod est intra non inclusus, & quod est extra non exclusus. Et videtur esse impossibile, quod simul sit intra, & non inclusus, & huiusmodi.

Solutio. **S**ED DICENDVM, quod hoc dicitur ideo: quia ipse non sequitur leges loci, nec est in loco ut locatum, sed potius ut presentia suæ substantiæ influens omnibus esse & posse & operari: & cum nullam rem sit accipere extra quam non sit alia, ideo non sic erit intra, quin sit extra, & sic de aliis. Antiquior autem dicit durationem æternitatis, nouior autem nouitatem effectuum & influentiarum: quia in se non est dicendus nouus, quia nouum est quod quantum ad suum initium est propinquum: & Scriptura dicit, quod non erit in te Deus recens: & supra habuimus, quod non est nouus distinct. 9. Vel potest dici nouus propter nouitatem & recentiam suæ virtutis, quam ab æterno habuit.

medietatis palmi: cum igitur Angelus sit indiuisibilis, videtur esse immobilis secundum locum.

2 Item; Moueatur Angelus ex a in b: transibit ergo spatium quod est in medio: quicquid autem mouetur, partim est in termino a quo, & partim in termino ad quem: quod autem est partim & partim, est diuisibile: secundum quantitatem: ergo Angelus iam esset diuisibilis secundum quantitatem, quod falsum est: ergo est immobilis.

3 Item; Dicit Philosophus, quod solum esset indiuisibilis motus, si tempus esset ex ipsis. nunc: sed non est tempus ex ipsis: ergo motus non est indiuisibilis alicuius.

4 Item; Detur moueri per spatium: ergo in minori erit in parte spatij, quam in toto: ergo quantumcumque paruum spatium accipitur, in minori spatio erit, quod mouetur tardius illud: sed omni mobili secundum locum est determinare in spatio æquale sibi: ergo in spatio indiuisibili quod est æquale in diuisibili, possibile est aliquid in parte spatij esse, quando illud est in toto: ergo indiuisibile diuiditur, quod est impossibile: ergo indiuisibile non mouetur. Si forte tu dicas, sicut communiter hoc volunt euadere, quod Philosophus loquitur de indiuisibili quod habet positionem in continuo: quia hoc connaturale est quodammodo spatij: & ideo de illo tenent istæ rationes: Angelus autem non sic est indiuisibilis: & ideo non tenent de ipso: Contra: Aut istæ rationes concludunt de indiuisibili secundum quod habet positionem in continuo, aut secundum quod est indiuisibile tantum, aut secundum utrumque. Si primo, vel ultimo modo: ergo secundum hoc posset moueri vnitas: quia illa non habet positionem in continuo, nec est indiuisibile habens positionem in continuo: & hoc negatum est adhuc plus à Philosophis, quam quod mobilis sit punctus: ergo patet, quod illa solutio nulla est. Item, Mirum est, si vis est in hoc quod punctus habet positionem in continuo, quod Philosophi nullam rationem acceperunt penes hoc probandi, quod indiuisibile non mouetur: sed omnes rationes adducuntur penes rationem indiuisibilitatis.

5 Hoc idem rationibus communibus probatur sic: Omnis motus est propter indigentiam: Angelus autem, beatus precipue, nullam habet indigentiam: ergo non mouetur.

6 Item; Nullus actus per naturam debetur alicui, nisi penes se habeat potentiam ad illum actum; motus autem actus quidam est: ergo non debetur alicui, nisi penes quod est potentia ad actum illum: non autem possumus dicere, qualiter penes Angelum sit potentia ad motum naturalem rectam: quia sic esset gravis, vel leuis: ergo si penes eam est potentia ad motum, ille erit processiuus: potentia autem ad motum illum completur in organis quæ sunt pedes, vel alæ, vel pennæ in naturalibus, vel annuli in reptilibus, quæ omnia abusus est ponere in Angelo.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

gelo: ergo ipse non mouetur.

7 Item, In omni eo quod mouetur, aliud est mouens, & aliud motum: ergo si Angelus mouetur, aliud erit mouens, & aliud motum: & hæc duo vel impossibile vel difficile est inuenire in Angelo: ergo videtur, quod non mouetur.

8 Item, In omni eo quod mobile est localiter præter solum motum circularem, est etiam potentia ad alios motus omnes vel quosdam, & percipit ad generationem: sed in Angelo non est sic: ergo non est mobilis secundum rectam motum, qui est descendere de celo, & ascendere, & huiusmodi.

9 Item, Nullum mobile per naturam est mobile ad loca contraria, & locum incorruptibilem & corruptibilem corporum. Veritas huius patet: quia nihil mobile per naturam mouetur sursum & deorsum, & nihil immobile motu voluntario mouetur ad locum contrarium nature suæ, sed ad locum in quo natura suæ conseruatur: unde volatilia non mouentur sursum in ignem, vel ad locum solis: nec natatilia egrediuntur in siccum: ergo si Angelus est mobilis, ipse non mouebitur nisi ad locum suæ nature congruentem & ille est celum empyreum in genere corporum: ergo nunquam mouetur ad nos in terram.

Sed contra. **S**ED CONTRA hoc sunt auctoritates generum Sanctorum, precipue Damasc. lib. 1. cap. 17. ubi sic dicit, Angelus quidem velocitate nature, & quia parate & cito pertransit, diuersis in locis operari dicitur. Si ergo pertransit: ergo mouetur. Item lib. 2. cap. 3. Vbique confestim inueniuntur vbicanque diuinus insertit natus, nature agilitate. Multa etiam alia facile est inducere, & hic habentur quædam satis expressa.

2 Per rationem autem obiicitur sic: Nihil habens potentiam nullo modo multiplicabilem in medio & secundum essentiam non existens vbique, operari potest nisi ubi ipsum est: Angelus est talis substantia: ergo non operatur nisi ubi ipse est. Probatio secundæ: quia prima per se nota est: Angelus est substantia definita in loco, ut probatur hic in litera. Item, Angelus habet potentiam substantiæ intellectualis cuius non susceptibile est medium quod est inter celum & terram, quia hoc est corpus inanimatum. Inde proceditur sic: Angelus non operatur nisi ubi est: sed in diuersis locis operatur non simul, sed successive, ut dicit Damasc. ergo in diuersis locis successive est: hoc autem est moueri per locum, vel consequens motum localem: ergo Angelus mouetur localiter.

Solutio. Dicendum, quod angeli moueatur localiter, ut dicunt Sancti, etiam quicquid contingat de dictis Philosophorum.

AD PRIMUM autem quod contra obiicitur, dico quod bene verum est, quod indiuisibile de cuius esse est indiuisibilitas ipsa, est immobile secundum locum, nec ipse est locus: quia sicut dicit Philosophus, neque vnā differentiam inuenimus loci puncti

A A a puncti

puncti & ipsius puncti. Quod etiam de esse unitatis & puncti sit indivisibilis, patet ex hoc quod utrumque secundum esse suum, principium est quanti & terminus: & hoc non posset esse nisi indivisibilis esset de constituentibus ea secundum rationem, & ideo etiam definiuntur per rationem indivisibilem: ut cum dicitur, punctus est cui pars non est: Angelus autem licet sit indivisibilis secundum quantitatem: tamen illa indivisibilitas est consequens esse suum, & non dicitur essentia: & ideo potest habere motum secundum aliam considerationem sui esse, scilicet in quantum est ipse substantia spiritualis, cuius potentia vincit omne prohibens: & hoc vocat Damasc. velocitatem naturæ eius: vincit enim distantiam spatij, ita quod motus suus non est proportionatus spatio: & vincit distantiam temporis, ita quod motus suus non est proportionatus tempore, nec mensuratur tempore: & vincit obliques spillum & rarum, ita quod motus suus est per omne plenum siue rarum siue densum, ac si esset vacuum, nihil resistens mouenti, vel moto, & hunc motum dicimus esse supra naturam, non contra, vel infra naturam: & per hoc patet solutio ad tres primas rationes.

AD ALIUD dicendum, quod videtur mihi quod solutio illa non tollit: quia absque dubio non est illa intentio Philosophi, quam illa solutio præterdit.

AD ALIUD dicendum, quod non semper motus est propter indigentiam, sed quandoque est ad potentiam demonstrationem, sicut frequenter currunt cursores: & quandoque est ad ostensionem, sicut miles nullo modo indigens, latam accipit occasionem mouendi se in seruitio regis, in quo nec est indigentia regis quandoque nec militis, sed rex occasionem dat militi, & miles ostendit obsequium: Possimus tamen dicere, quod est propter indigentiam nostram, vel ad merendam gloriam quam ante meritum acceperunt.

Ad dictum autem Philosophi dicendum, quod ipse non intendit de motu supermundano, sed naturali, & processiuo.

AD ALIUD dicendum, quod potentia talis data est Angelo in creatione naturæ suæ.

AD ALIUD dicendum, quod verum est de motu naturali & processiuo, & non de isto qui supermundanarum est substantiarum.

AD ALIUD dicendum, quod in Angelo est voluntas mouens: & id quod est Angelus, est motus: sicut in animali est anima mouens, & corpus motum: & ideo habet diuersitatem mouentis & moti: potest enim esse mouens forma, & motum materia, ut in igne ascendente: & hoc per accidens: quia ignis actu ignis existens, non est extra locum nisi per accidens: & hanc potentiam complere ascendendo potest forma substantialis ad quod potentia datur propter indigentiam, licet actus sine indigentia quandoque exerceretur.

AD ALIUD dicendum, quod intelligitur in his in quibus idem motus est ad formam & ad locum, sicut in grauiibus vel leuibis: quia in illis mouens est generans, vel non prohibens siue non remouens impedimentum: sicut lapis descendit, qui est super columnam remota columna. Sed in Angelo non est talis motus, sicut patet ex prius dictis: quoniam sicut potest haberi à Philosopho in 8. phys. idem est generans & mouens secundum locum: per hoc enim quod generans dat generato formam suam, dat ei etiam omnia accidentia formam illam consequentia: & principium inter illa accidentia est motus localis: & ideo si genita est aliqua res extra locum suum, propter aliquid detinens eam, remoto detinente, mouetur per se ad locum, qui tamen motus est à generante primo, quod dedit ei speciem & accidentia speciem consequentia.

ARTICVLVS XXIII.

An Angelus moueatur secundum locum transeundo spatium?

Secundo queritur, qualiter mouetur secundum locum: utrum scilicet transeundo spatium, vel non? Et opponitur sic: ^{1. p. sum. theo. q. 74. art. 1.} Omne quod transit de extremo ad extremum: aut transit per medium, aut manet in vno extremo & generat se in alio vel simile sibi, aut est simul in extremo & extremo. Constat autem, quod secundus modus & vltimus sunt impossibiles: Angelus enim non generat alium Angelum, nec Angelus est hic & ibi, quia si id quod est ibi sit extra quia est hic, Angelus esset extra seipsum, quod impossibile est: nec potest dici, quod sit vbique quia hoc iam improbatum est, & in litera dicitur contrarium: ergo de hoc loco non venit illuc nisi pertransiendo spatium.

2 Item, Damasc. dicit, quod cum est in terra, non est in celo. Aut ergo venit transeundo, aut non. Si non transeundo: & cum est hic, non est ibi: oportet quod generetur hic. Si autem transeundo: tunc habeo propositum, quod pertransit medium. Si forte tu dicas, quod mouetur ad modum nostri intellectus: quia est de hoc quod est ultra mare, & statim de hoc quod est in Colonia, vel alia ciuitate, præter hoc quod transeat per omnia media: hoc nihil est: quia nos non querimus de motu intelligentiæ per intelligibilia, qui non est motus substantiæ, sed conuersio intellectus super id quod habet apud se: & quia utrumque coniungitur intellectui sine medio, scilicet id de quo cogitat ultra mare existente, & id quod cogitat in Teuthonia existens, ideo potest se conuvertere super hoc & illud, præter hoc quod pertransit media: sed nos querimus de motu angelicæ substantiæ, quæ venit de loco ad locum: unde patet, quod nulla est ista responsio. Si forte velles dicere, quod distantia quidem distantia est, sed non est ei distantia: sicut quidam dicunt, & ponant exemplum: sicut si inter

caelum & terram esset vacuum, tunc centrum esset immediatum circumferentiæ. Contra: Vacuum illud: aut relinquit distantiam loci sed priuam omni locato: aut nihil ponit. Si dicas, quod nihil, tunc nihil est quod dicis: quia nec erit distantia, nec circumferentia, nec centrum, nec aliquid: si autem relinquit distantiam inter extrema, tunc falsum tu ponis, quod centrum esset immediatum circumferentiæ.

2 Item videtur impossibile, quod distantia sit, & non sit sibi distantia: quia quod simpliciter est, ad nihil potest comparari respectu cuius non sit: dicit enim Philosophus, Quod in se est substantia, respectu nullius & in nullo potest esse accidens: & quod est aliquid in actu, respectu nullius potest esse nihil in actu illo.

3 Item, Sint duo termini, scilicet, a & b, & moueatur Angelus ex a in b. Diuidatur autem a-b in c. Inde procedo sic, Angeli motus est in b: ergo in toto b quiescet post motum. & erit in motum esse: ergo necessarium est si mouetur, quod moueatur, in c: c autem est medium spatium: ergo mouetur in medio: ergo falsum est quod dicis, quod distantia non sit sibi distantia.

4 Item, Quicquid in aliquo in quo primo est in motum esse, necessario accipitur ante hoc in moueri, sed Angelus cum est in terra, accipitur ut in quo primum est in motum esse: ergo quicquid est de spatio ante hoc in illo, est ut in moueri: ergo mouetur per medium.

Sed contra: Omne quod mouetur per medium, partim est in termino à quo, & partim est in termino ad quem: Angelus mouetur per medium, ut tu dicis: ergo partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem: sed omne tale est diuisibile: ergo Angelus est diuisibilis, quod aperte falsum est.

2 Item, Omne quod mouetur per medium, citius esset in medio, quam in extremo: ergo Angelus citius esset in medio, quam in extremo, quod falsum est: quia dicit Damasc. quod confestim inueniuntur vbicunque diuinas iusserit nutus.

Solutio. Sine præiudicio loquendo dico, quod transit medium, & quod medium est distantia, sed non sibi, eo quod virtute mouendi vincat eam. Et hoc possumus videre per simile. Dicit enim Philosophus ante finem 8. physicorum, quod infinita omnis potentia, sicut magnitudo & multitudo, excellens est omne finitum: & ideo demonstrat ibi, quod si esset potentia mouens infinita, quod moueret motum quem instituit ipsi mobili in nunc: nos autem non possumus dicere potentiam Angeli infinitam esse simpliciter, sicut nec essentiam eius dicimus infinitam: sed dicimus eam non finitam proportionem: aliquid corporalis potentia mouentis: & ideo si corporalis infinita vinceret spatij distantiam, multo magis dicemus vincere ipsam potentiam Angeli: & ideo dico, quod transit spatium indiuisibiliter: & sibi efficitur terminum spatium sicut vnum indiuisibile: quia motus eius est ad voluntatem: dictum est enim supra, quod ipse mobilis est qui habet in voluntate transitum sui motus, & in potentia ad remotum vel ad propinquum æqualiter. Concedimus igitur primas rationes probantes, quod transit medium: licet transeat ipsum, ut indiuisibile vnum respectu potentia mouentis.

AD HOC autem quod contra hoc obicitur, quod non sit sibi distantia: respondeo, quod est distantia quidem semper, sed non facit eum distare de motu, propter victoriam potentia mouentis: & hoc bene contingit in multis, sicut iam dictum est de virtute infinita mouente per distans, quæ necessario vincit medium velocitate motus.

AD HOC autem quod obicitur, quod est motus ex a in b. & diuidatur in c: dico, quod non habet locum hic: quia tales demonstrationes non habent locum nisi in his motibus tantum, in quibus potestas mouentis & quantitas mobilis & distantia spatij sunt proportionata: hoc autem non est hic, & ideo non habet locum.

Si autem tu obicias fortem obiectionem, quod secundum hoc erit simul in motum esse, & à quo mouetur, & in moueri, sicut probat secunda obiectione: dico sine præiudicio hoc non esse verum: quoniam simul accipitur secundum rationem eorum quæ dicuntur mathematica esse simul, scilicet intertur esse simul aliter enim secundum locum diuorum vltima nihil est medium: & aliter dicuntur esse simul naturalia, ut quorum vltima agunt & patiuntur adinuicem. Similiter etiam dicitur in tempore vel mensura aliter simul: & ideo non dico, quod Angelus moueatur in tempore, ut patebit in sequenti articulo, sed motus est in nunc: & possum dicere, quod probabilis mihi videtur, quod à quo est motus, & per quod est motus, & in quo est in motum esse, sunt tria nunc sese consequentia: & tunc non sequitur aliquid inconueniens: quia tunc non erit simul moueri & motum esse: & est tunc dare nunc in quo mouetur, & nunc in quo quiescit: & tamen illa tria non faciunt quantitatem nisi forte discretam, quæ nihil habet medium: & non exigitur aliquid probandum, nisi hoc forte tantum, quod nunc possint se consequi in motu Angeli, ut probabitur in sequenti quaestione: Et per hoc patet solutio ad prima obiecta.

AD ID quod contra obicitur, respondeo quod illa obiectio & sequentes non tenent in eo quod virtute mouendi vincit distantiam mediij

ARTICVLVS XXIV.

An motus Angeli sit in tempore, vel in nunc?

Tertio queritur, utrum motus Angeli sit in tempore, vel in nunc? Et videtur, quod in tempore: quia omnis motus habet prius & posterius, ut partes essentielles sibi: omne prius & posterius est in tempore: ergo motus Angeli est in tempore.

sed contra.

Solutio.

2 Item, Omnis motus est de numero successiuorum: omne autem successiuum habet esse in partibus, quarum vna est post aliam: ergo motus Angeli tale habet esse: omne autem quod habet tale esse, est in tempore: ergo motus Angeli est in tempore.

3 Item, Dicit Avicenna in sufficientia sua, quod motus est exitus de potentia ad actum in tempore continuo, non subito: ergo & motus Angeli est huiusmodi: ergo est in tempore.

4 Item, Aristoteles in tertio physicorum, Motus est endelechia existentis in potentia secundum quod in potentia est, ergo motus habet esse permixtum cum potentia. Aut igitur respectu eiusdem habet actum & potentiam, aut respectu diuersorum. Si respectu eiusdem: ergo secundum idem est potentia & actus, quod non potest esse: ergo relinquatur, quod sit hæc duo respectu diuersorum: actus igitur erit secundum quod est via in actum, quia via in aliquid, attingit illud in quod est via: & hoc dicit Commentator super 3. meta. quod motus dicitur ens, quia est via ad verum ens: & potentia erit secundum quod est ex alio quodam quod abiicit: abiicere autem & accipere non sunt simul, sed respectu diuersarum partium temporis: ergo videtur, quod nullus motus possit esse in nunc.

5 Item, Dicitur, quod sit in nunc: contingat autem alium Angelum fortiosem moueri super idem spatium: ergo cum velox diuidat tempus, in minori quam in nunc mouebitur ille per spatium illud: ergo est accipere minus indiuisibili, quod est impossibile: ergo ut prius.

6 Item contra hoc quod suppositum est supra, obicitur sic: dicit Philosophus, quod inter quolibet duo indiuisibilia alicuius generis est accipere compositum in eodem genere: & hoc est scriptum in commento super 6. physicorum: licet etiam innuatur ex litera libri, quod inter duo puncta est linea, & inter duas lineas superficies, & inter duas superficies corpus: cum enim non sit terminus sine terminato, necesse est hoc esse verum.

7 Item, Inter duo nunc tempus est: & sic est in omni continuo: ergo impossibile est accipere tria nunc, in quibus nihil intercedat medium, ut videtur.

8 Item, subtiliter probat Commentator in 6. physicorum, quod in omni motu est diuisio quadam mobilis & spatij sic: Detur motus esse ex a: ergo in toto a quiescet: & accipiat locus proximus ad a qui sit b: ergo in b mouetur id quod per spatium fertur: omne autem quod mouetur, partim est a quo, & partim in quod: ergo id quod fertur, partim est in a: ergo intercipit mouendo in b, partim de loco a, a quo est motus: ergo inter a & b locus est: & sic semper est accipere: ergo necesse est motum omnem diuisibilem esse diuisione spatij: ergo & tempus mensurans ipsum est diuisibile: & sic nullum motum contingit esse in nunc, nec aliqua nunc se consequi, ut videtur.

Sed contra.

SED CONTRA obiciunt quidam sic: In quibus nullum est medium, in his simul

est fieri & factum esse: sed in generatione simplici nullum est medium: ergo simul contingit in ipsa fieri & factum esse, & mutari & mutatum esse: & vocant generationem simplicem generationem substantiæ, quæ est inter opposita per contradictionem in quibus non est medium: & hoc dicunt quidem, sed non probant: tamen pro simili adducunt, ut probent simul Angelum moueri & motum esse.

Pro eis autem potest obici sic: Sicut se habet ens simpliciter ad ens secundum quid, ita se habet generari simpliciter ad generari secundum quid: sed ens simpliciter opponitur non enti simpliciter, & ens secundum quid opponitur non enti secundum quid: ergo cum generatio secundum quid sit ex non ente secundum quid, ut album ex non albo, quod tamen est aliquid: generatio simpliciter erit ex non ente simpliciter, & sic generatio est mutatio ex nihilo: inter nihil autem & aliquid nihil est medium: & non distat fieri a factum esse nisi per medium: ergo in omni transmutatione substantiæ simul est fieri & factum esse, id est, in eodem nunc: multo ergo magis hoc potest esse in motu substantiæ spiritualis. Sed hæc videtur mirabilis philosophia, quæ nulli concordat Philosopho, quin imo omnes concorditer dicant duo his opposita quorum vnum est, quod nihil per naturam sit ex simpliciter nihilo. Aliud est in 6. physicorum, quod fieri & factum esse nunquam sunt simul: quod enim fit, non est: & quod factum est, est: sequitur ideo, quod idem est, & non est: nisi forte tam absurde respondeas, quod dicas, quod in substantiis quod fit est: quod penitus est ridiculosum: quia in substantiis magis hæc est vera. Quod fit non est, quam in accidentibus, cum in accidentibus aliquid de extremo sit in ipso fieri, in substantiis omnino nihil: quia forma substantialis non est magis & minus, sicut accidentalis. Ideo dicunt alij, quod differentia est inter nunc & instans: quia nunc est indiuisibile temporis quod est substantia ipsius. Instans autem est quod accipitur inter duo tempora, quasi quod instat a parte nostre significationis. Et verum est quod dicunt, quod inter quolibet duo nunc est tempus, sed non inter quolibet duo instantia: quia si ego signo tempus ad vnum instans, nihil prohibet quin tu possis significare ad proximum instans consequens illud in tempore: & ideo dicunt Angelum moueri in instanti, & non in nunc. Sed hoc non concordat veritati: quia sic accipiendo nunc, non sunt duo nunc in toto tempore, sed vnum solum: sicut illud quod fertur, est vnum in toto tempore: & vnum in toto motu. Præterea, Philosophus Auerroes assignans differentiam inter continuum lineæ, & inter continuum temporis, dicit, quod est accipere duo puncta in lineæ continuo, sed non in continuo temporis, quod non permanet, nec habet positionem in partibus: & ideo si hoc esset verum quod dicunt, nihil esset quod dicit Philosophus: ergo relinquatur, quod Philosophus intendat inter quolibet duo nunc esse tempus, secundum quod nunc est terminans motum: sed etiam inter

inter quolibet duo momenta vel mutata motus est: & sic accipitur in significatione instantis prædicti ab eis: ergo solutio non valet.

Solutio. SOLUTIO. Mihi videtur quod supra dictum est in 3. dist. quod tempus in sacra Scriptura multipliciter sit dictum: & videtur, quod id, quod non habet relationem ad motum cæli, sicut ad causam sui motus & quietis, quod illud non sit in tempore motus cæli, sicut numeratum in numero, vel mensuratum in mensura. Dicit enim Philosophus Rabbi Moyses, quod omnis motus huius naturæ reducitur ad motum cæli, qui fecit moueri hanc naturam: constat autem, quod motus Angelus ad motum cæli ut ad causam reduci non potest: ergo non erit in tempore cæli sicut in numero & mensura: Aliud autem tempus quod accipitur præter ordinem mobilium ad causam vnam, motus, est in ipso mobili, ut in subiecto, & differt vnumquodque mobile. Et ideo sicut nos accipimus continuitatem temporis & discretionem & substantiam in illo quod est proprietas motus cæli: discretionem quia numerat per duo quæ sunt prius & posterius: continuitatem a spatio per quod est motus, eo quod in nullo loco discreto accipitur mobile, sed ut per quodlibet in quo est quasi locus stans renouando sitam continentiam & substantiam, per hoc quod id quod fertur, est vnum in toto motu: ita oportet nos considerare in ista parte naturam ipsius temporis secundum naturam motus & mobilis. Constat autem, quod Angelus motus, id est, qui fertur, est indiuisibilis: & sic idem quod adiacet ei, est indiuisibile: loco autem per quem est motus non committitur: ergo non accipitur ante & post in loco: cum igitur ab illis fuerit prius & posterius in motu, non habebit motus suos prius & posterius. Spatijs etiam distantia vincitur a vi mouentis potentia: ergo spatium non faciet sibi continuum motum. Remanet igitur (ut diximus) quod tantam sunt tanquam tria indiuisibilia motus eius: vel vnum adiacens ei, tertamen acceptum, quod idem est, scilicet secundum quod est in loco a quo, & in loco per quem, & in loco ad quem est motus: & nihil continuabit hunc numerum ipsorum nunc: iam ergo planum est respondere obiectionis.

AD PRIMAM enim quinque dicendum, quod illæ propositiones non tenent, nisi in motu physico: motus autem Angeli non est physicus, ut iam patet, nec ordinatus ad physicum.

AD ALIUD dicendum, quod si motus Angeli est ab a in b, impossibile est, quod a & b diuidantur per motum in c: quia totum spatium interiacens motui indiuisibili, est ut vnum indiuisibile: in indiuisibili autem non diuiduntur indiuisibilia, sed diuisibilia quorum termini sunt indiuisibilia: & ideo illa ratio de motu Angeli non tenet.

AD VNO sequentia dicendum, quod hoc non est verum nisi in motu qui continuitatem habet a spatio, & continuat tempus sua continuitate: & iam ostensum est, quod hoc non conuenit motui Angeli. Ad solutionem alio-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

rum qui dicunt, quod simul est moueri Angeli & motum esse, dicendum quod si verum dicant non est intelligibile illud verum: licet enim dicant vnum esse simplex: est tamen in ratione duplici: & in quantum est finis præteriti, dicunt ipsam adiacere motui Angeli: & in quantum est principium futuri, dicunt ipsam adiacere ei quod est motum esse. Sed contra hoc est, quod licet sit in ratione duplici, non tamen est in ratione triplici: & nos accipimus in Angelo terminam a quo, & per quem, & in quem: unde illa solutio non bene est intelligibilis. Probatio autem qua probant dictum suum, omnino falsa & absurda est: quia hoc est impossibile, quod fieri sit cum factum esse, & mutari cum mutatum esse: cuius rationem reddit Commentator super 6. phyli. dicens, quod generatio & corruptio non sunt mutationes factæ per se acceptæ in natura nec vnquam separantur ab alterationem: & ideo generatio finis motus est qui est alteratio & corruptio similiter. Dicitur enim, & verum est, quod motus habet duplicem finem, scilicet eiusdem generis qui est motum esse, & alterius generis qui in alteratione est: sicut generatio est corruptio: & in motu locali luminosi corporis illuminatio diaphani directæ oppositi: sequitur enim motum candelæ illuminatio domus ad omnem partem oppositam candelæ, & motum solis secundum circulos altitudinis illuminatio horizontis illius, cuius ascendens est gradus, in quo significatur circulus illius altitudinis. Unde dicendum, quod cum generatio sit corruptio, coniuncta est alterationi, & corrupta est res ad instans quo est generatam esse: quia hoc est finis motus & mutationis illius: & hoc bene contingit, quod motus est ad nunc, licet non in nunc: sicut linea est ad punctum, licet non in puncto vel ex punctis.

AD ARGUMENTUM ergo primum dicendum, quod generatio simpliciter non est entis in vniuersali, sed est entis simpliciter, id est, substantiæ cui subiicitur non ens simpliciter, id est, non ens, quod non est simpliciter apud naturam apud quam compositum est ens simpliciter, & potentia non ens simpliciter, sed secundum quid: sed in generatione secundum quid, subiicitur ens simpliciter per formam substantialem, & non ens secundum quid, id est, secundum priuationem eius in quod est generatio secundum quid: cum enim in tota natura generatio vnus sit corruptio alterius, oportet corrupto dare esse per formam substantialem & accidentalem, & hoc subiicitur generationi physicae, secundum quod omnis generatio est cum actione & passione, & ex contrario in contrarium: unde secundum quod est generatio substantiæ tantum, sic secundum intellectum supponitur mutationi ipsa materia tantum: secundum autem quod generatio vnus est corruptio alterius, supponitur materia cum forma substantiali ut recedente: secundum autem quod est generatio cum actione & passione, supponitur materia cum forma recedente, & contrariis accidentibus & proprietatibus.

AA 3 prietibus

prietatibus illius formæ: & sic semper est in natura: & ideo non oportet nos dicere, quod fieri & factum esse sint simul, & corrumpi & corruptum esse simul: sed corruptum esse & generatum esse possunt esse simul respectu diuersorum, scilicet secundum rationem finis & principij, & corrumpi & generari simul respectu diuersarum formarum, scilicet recedentis, & aduenientis.

Notandum autem, quod circa hanc questionem propter difficultatem suam sunt multæ opiniones, quarum quædam sunt hæreticæ habitæ nunc à modernis: Philosophi enim quidam tenentes, Verus Testamentum de missionibus Angelorum sicut Rabbi Moyse, & Rabbi Elieser, & Rabbi Ioanna, dixerunt Angelos moueri, sed obedire eis omnes virtutes quoad nutum: & ideo per effectum illarum virtutum obedientiam dicunt eos mo-

ueri, & non aliter: & hoc (quia factæ Scripturæ contrarium est) hæresis est. Alij fuerunt, qui dixerunt Angelum simul esse in pluribus locis, hoc esse eius moueri, & etiam in omnibus si velit: & hoc etiam pro hæresi habitum est, cum habeat definitam substantiam secundum dicta Sanctorum, & non possit in pluribus locis simul esse. Alij sunt qui dicunt, quod motus eius est per suam voluntatem, & mouetur in nunc si vult, & mouetur in tempore si vult. Alij dicunt, quod non in nunc, sed in tempore imperceptibili, quod est repente moueri: & ideo videtur nobis, quod in nunc mouetur. Alij dicunt, quod mouetur in nunc vno secundum duas rationes: & ideo moueri suum & motum esse sunt simul. Et alij dicunt aliter, ita quod non sunt duo perfecte concordantes in hac questione.

Hic respondetur eis.

M Ed vt supra diximus, dupliciter dicitur res esse localis vel circumscrip-
tibilis, scilicet vel quia dimensionem recipit & distantiam facit, vel quia loci termino finitur: quorum vtrumque conuenit corporæ creaturæ, alterum vero tantum spirituali. Nam vt supra diximus, corporalis creatura ita est localis vel circumscrip-
tibilis, quod determinatur diffinitione loci, & quod dimensionem recipiens, distantiam facit: spiritualis vero tantum diffinitione loci concluditur, cum ita sit alicubi, quod non alibi: sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit: quia si multi essent spiritus hic, eo non coangustarent locum quâ minus de corporibus contineret. Ideoque Aug. attribuit mutationem loci corpori, non spiritui: quia licet spiritus transeat de loco ad locum, non tamen ita vt dimensionibus circumscrip-
tus, interpositione sui, faciat distantiam circumstantium, sicut corpus.

ARTICVLVS XXV.

An in vno loco spirituali possunt esse duo spiritus sine coangustatione sui?

D E inde queritur de hoc quod dicit [Si multi spiritus essent hic, non eo coangustarent locum &c.] Istud enim videtur esse contra Damasc. dicentem sic in primo lib. cap. 16. Est autem intelligibilis locus, vbi intelligitur & est incorporea natura, vbi nimirum est, & operatur, & non corporaliter continetur, sed intelligitur. Inde procedo sic: Sicut se habet locus corporalis ad corpus, ita se habet locus intelligibilis ad spiritum: in vno loco corporali non possunt esse diuersa corpora sine coangustatione: ergo in vno loco spirituali non possunt esse diuersi spiritus sine coangustatione sui, vt videtur.

Præterea queritur iuxta hoc, Quid dicatur locus intelligibilis à Dam. Si enim dicatur natura aliqua intelligibilis, vt est Deus,

vel Angelus. Illud non videtur: quia vnus Angelus non est locus alterius Angeli, cum non sit terminus includens ipsum: similiter Magister negabit infra, quod Deus sit locus, & in loco proprie, cum non sit corporalis natura. Si vero dicatur locus intelligibilis, locus in quo est intellectualis natura: tunc videtur idem esse locus intelligibilis, & locus corporalis: & non esse distinctio inter locum corporalem, & locum spiritualem, vt videtur.

SOLVTIO. Dici potest, vt supra habitum est, quod res multipliciter sunt in loco: & quod locus dicitur multipliciter: est enim locus proprie, & est locus per translationem aliquam à proprietate loci dictus. Locus per translationem à proprietate loci dictus, potest esse spiritualis natura: sicut dicit Philosophus in 3 de anima. Bene iam dicentes sunt, scilicet Philosophi, animam esse locum specierum rei, quod non tota sit intellectiua, & non actus, sed potentia est species. Et sumitur ibi locus à proprietate loci, quæ est saluare, eo quod species esse habent incorrupti

ruptibile in intellectu: quod admodum in natura corporali res in proprio loco saluatur: & quia specierum motus est ad intellectum possibilem, & quiescunt in ipso, & mouentur ab ipso immobili existenti. Similiter possumus dicere, quod Deus locus intelligibilis est Angelis: & in sequenti ca. dicit Beda, quod intra Deum currunt Angeli, quocumque mittuntur, eo quod continet eos & ambitu virtutis continentis. Locus autem proprie dicitur duobus modis, scilicet diffinitive, & circumscrip-
tione: & de vtroque supra dictum est. Diffinitiuus autem dicitur à Dam. intellectualis locus ex relatione ad naturam intellectualem, quæ est Angelus: & ideo diuiditur contra corporalem, quia corporalis dicitur ex relatione ad corporalem naturam con-

tentam per se vel per accidens in illo: sicut accidentia dicimus in loco, quæ situalia sunt in loco. Et per hoc patet solutio ad totum præter primum.

AD QVOD dicendum, quod Magister accipit hic locum qui habet corporalem continentiam: cum enim spiritus non repleat, cum quolibet corpore potest esse in eodem loco: & vnus alium non coangustabit: sed non sic est de loco intelligibili, qui accipitur ex relatione loci ad intellectualem naturam diffinitam in ipso, quæ determinatur ad locum per opus: vnani enim talem relationem impossibile est fieri ad duos Angelos: & ideo impossibile est, duos Angelos esse in eodem loco.

*Conclusio ex prædictis, quod spiritus creati sunt locales & circumscrip-
tibilis quodammodo, spiritus vero Dei omnino incircumscrip-
tibilis.*

S Vnt ergo spiritus creati in loco, & transeunt de loco ad locum: & quodammodo locales & circumscrip-
tibilis, sed non omnino modo quo creaturæ corporeæ. Spiritus autem increatus qui Deus est, in loco quidem est, & in omni loco, sed omnino illocalis est & incircumscrip-
tibilis. Vnde Beda super Lucam ait, Cum ad nos Angeli veniunt, sic exterius implent ministerium, vt tamen ante Deum interius per contemplationem assistant: quia etsi Angelus est spiritus circumscrip-
tus, summus tamen spiritus qui Deus est, incircumscrip-
tus est, intra quem currit Angelus quocumque mittatur. Ecce hic dicitur quia spiritus angelicus circumscrip-
tus est, spiritus autem qui Deus est, incircumscrip-
tus. Alibi etiam Ambr. distantiam ostendens inter spiritum increatum, & spiritum creatum, dicit Seraphin de loco ad locum transire, inquit ita in lib. de Trinit. Dixit Isaias, quia missus est ad me vnus de Seraphin. Et spiritus quidem sanctus dicitur missus, sed Seraphin ad vnum, spiritus vero ad omnes. Seraphin mittitur in ministerio, spiritus operatur mysterium. Seraphin de loco ad locum transit: non enim complet omnia, sed ipse repletur à Spiritu. Hic aperte ostenditur, quod Angeli quodammodo locales sunt.

ARTICVLVS XXVI.

*An Angeli sunt circumscrip-
tibilis?*

D E inde queritur de hoc quod dicit in sequenti capitulo [Spiritus creati sunt quodammodo locales & circumscrip-
tibilis, &c.] Videtur enim sibi esse contrarius: quia supra dixerat non esse circumscrip-
tibilis.

2. Præterea, Circumscribi dicitur in loco, cuius partes copulantur ad terminum loci, vt ei principium sit in prima parte loci, & medium in media, & vltimum in vltima: hoc autem modo Angeli non sunt in loco. Si forte velles dicere cum Greg. & Dam. quod spiritus creati in comparatione incircumscrip-
ti spiritus corporales sunt, & ideo circumscribuntur loco. Hoc non videtur: quia

sicut quod in se substantia est, respectu nullius potest esse accidens, vt dicit Commentator super librum physicorum: ita quod in se spiritus est, respectu nullius potest esse corpus.

SOLVTIO. Ad hoc dici potest cum Damasc. quod Angeli dicuntur & sunt circumscrip-
tibilis quodammodo, & non simpliciter: sic enim dicit Damasc. 2. lib. 3. cap. Circumscrip-
tibilis sunt Angeli: cum enim sunt in celo, non sunt in terra: & cum ad terram à Deo mittuntur, non remanent in celo. Vnde circumscribi ponitur hic pro loco diffinito. Possit etiam dici, sicut dicit Damasc. 1. lib. ca. 17. quod circumscrip-
tibile dicitur tribus modis, scilicet quod loco vel tempore vel comprehensione comprehenditur: & sic dicitur Angelus circumscribi, non loco, vel tempore, quia

non excellitur à tempore, sed comprehenditur secundum quod comprehensio accipitur ab August. in lib. de videndo Deo ad Probam, quod comprehendimus illud, cuius fines circumscribitur: sicut omne diffinitæ essentia existens comprehenditur. Et nullo illorum trium modorum dicitur Deus circumscribibilis.

AD ALIVD dicendum, quod spiritus in nulla comparatione dicitur corpus: sed non omne corporale est corpus: quia dicitur

corporale à proprietate corporis, & dicitur corporale à natura corporis: corporale quidem à proprietate corporis, potest esse Angelus, quia conuenit cum corpore in diffinitione loci, scilicet esse hic & non alibi, & in circumscriptione per comprehensionem: non autem est corporalis à natura corporis: & quia proprietates illæ corporis magis euidentes sunt comparato Angelo ad Deum, ideo dicunt Sancti, quod in comparatione ad Deum, corporales sunt Angeli.

*Cum repetitione superiorum confirmat auctoritatibus
Deum esse ubique sine locali motu.*

Fatemur itaque diuinam naturam pro immensitate sui nusquam deesse, eamque solam omnino incircumscribibilem nullo concludi loco, sed à fine vsque ad finem attingere, non tamen spatiosa magnitudine, nec locali motu, sed immensitate atque immobilitate suæ existentia. Vnde August. ad Dardanum ait, Non quasi spatiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut fumus aut lux ista diffunditur, sed potius sicut in duobus sapientibus, quorum alter altero corpore grandior est, sed sapientior non est: vna sapientia est, nec est in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno quam in duobus: ita Deus sine labore regens & continens mundum, in celo totus est, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo contentus loco, sed in seipso vbique totus. Idem quoque super Psalm. ait, Ad verbum Dei pertinet non esse in parte, sed vbique per seipsum. Hæc enim est sapientia Dei, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, non tamen motu locali, sed immobilitate sui: veluti si moles aliqua faxea impleat aliquem locum, dicitur quod attingit à fine illius loci vsque ad finem, cum tamen alterum non deserat alterum occupando: non ergo habet motum localem verbum illud, & sapientia illa solida est & vbique. Ex prædictis innotescit, quod Deus est ita vbique per essentiam, quod nec spatiosa magnitudine diffunditur, nec vno deserto loco alium occupat, quia localem motum non habet. Ideoque Aug. volens præscindere à Dei puritate omnem localem motum & localem circumscriptionem, potius dicit omnia esse in illo quam ipsum esse alicubi, nec tamen ipsum esse locum, qui non est in loco, in lib. 8, quæst. ita inquit, Deus non alicubi est: quod alicubi est, continetur loco: quod continetur loco, corpus est: Deus autem non est corpus, non ergo alicubi est: & tamen quia est, & in loco non est, in illo sunt potius omnia quam ille alicubi: nec tamen ita in illo, ut ipse sit locus. Locus enim in spatio est quod longitudine & latitudine & altitudine corporis occupatur: nec Deus tale aliquid est, & omnia ergo in ipso sunt: & locus non est, nec in loco est: locus tamen Dei, sed improprie dicitur templum Dei, non quod eo contineatur. Id autem nihil melius quam anima munda intelligitur. Ecce hic dicit Deum non esse in loco, sed intelligendum est eum non esse in loco localiter, scilicet quia nec circumscriptionem nec localem motum habet.

Gal. 4.
per illud,
dicuntur
currere.

Quæst. 20.

ARTICV

ARTICVLVS XXVII.

*An vna sapientia numero potest esse
in mentibus diuersorum?*

Deinde queritur de hoc quod dicit in sequenti parte *ibi* [Sed potius sicut in duobus sapientibus, quorum alter altero corpore grandior est, &c.] Ex hoc enim quidam volunt habere vnam numero sapientiam esse in mentibus diuersorum. Et ideo rationes eorum ponendæ sunt, ut videatur an hoc sit verum. Prima est hæc, Si non est vna numero, sed specie: tunc non valet exemplum Aug. quia Deus idem numero existens, est in omnibus locis.

2. Item, Si sunt idem specie tantum, & diuersa secundum numerum: cum duo secundum numerum sint aliquid plusquam vnam, videtur falsum dicere Aug. qui dicit in litera duas sapientias non esse aliquid plusquam alteram solam.

3. Item, Hominem esse animal, est dictum verum scitum à multis: aut ergo est idem verum, aut diuersum in mentibus diuersorum. Si idem, habeo propositum. Si diuersum: ergo erit commune ad omnia illa vera: & sic est dictum commune; & non singulare: & sic propositio in qua subiicit hominem esse animal, necessario est communis, & non singularis, quod falsum est.

4. Item, Cum homo dicitur & intelligitur à diuersis: aut est idem intellectum, aut diuersum. Si idem, habeo propositum: quia cum veritas complexorum sit ex intellectu incomplexorum, erit etiam idem verum in complexis propositionibus & dictis apud omnes. Si non est idem: ergo hoc quod dico, homo, commune est ad illa: & sic non erit species specialissima, sed subalternum genus.

5. Item, Quanto agens est potentius, tanto suum effectum erit sibi similis: si ergo forma existens in materia in qua ignobilis esse habet, quam in intellectu, potest generare sibi similem, sic quod est eadem ei secundum existentiam: multo magis forma existens in intellectu in quo habet esse nobilissimum, generabit aliquid existens ex se idem ei: ut si possim videre cogitationes tuas, generarent se in mente mea eodem numero.

6. Item, Magis conueniunt esse in intellectu & intellectu, quam esse in materia & intellectu: sed eadem numero potest esse in materia, & in intellectu: ergo multo magis eadem numero potest esse in intellectu, & intellectu.

7. Item, Si non sunt vnum numero, continget quod Angeli multo plures veritates ignorabunt, quam sciet: sciet enim quilibet illas quæ sunt in mente sua, & ignorabit omnes quotquot sunt in mentibus aliorum, quæ multo plures sunt: & hoc est inconueniens. Hæc sunt rationes eorum.

8. Pro eis autem potest obici: sic dicit Aristoteles in 7. primæ philosophiæ, quod si formæ sunt absolutæ à rebus quarum sunt

(ut dicebat Plato) tunc nihil per eas erit scitum: ergo si forma quæ est in anima, alia est à forma quæ est in re, non erit res scita per ipsam: sed res vna est à quocunque sciat: ergo id per quod scitur, erit idem sibi: sed quocunque vni & eidem sunt eadem, ipsa sunt eadem: ergo etiam species existentes in animabus omnium quæ sunt earundem rerum, erunt eadem: & hoc est propositum: quia scientia constat ex illis speciebus.

9. Item, In his quidem quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur: scientia namque speculatiua, & quod speculatum est, idem est: sed in omni intelligibili (ut exponit commentum) idem est intellectus, siue materia: ergo in omni intelligibili idem est intellectus & quod intelligitur, & scientia speculatiua idem cum eo quod speculatum est. Inde sequitur, quod species in anima idem est speciei extra in materia: sed quocunque vni & eidem sunt eadem, ipsa sunt eadem: ergo etiam apud omnium mentes scientia speculatiua est eadem numero.

10. Item in 3. de anima, Omnino autem intelligens secundum actum est res intellecta. Ex hac positione deducta ut prius, videtur sequi idem.

11. Item, Quocunque potentia est ad actum aliquem, ipsa reducta in actum, habet illum actum eundem numero ad quem erat, & non specie: intellectus autem est potentia ad species rerum intellectarum: ergo ipse reductus in actum, habet actum rei eundem numero, non specie: ergo eadem forma numero est in intellectu & in materia: & deducendo ut prius, sequitur omnium scientiam esse vnam numero. Prima autem vltima rationis patet per se. Secunda scribitur in 3. de anima vbi sic dicit Arist. Sensituum autem animæ, & id quod scientiis affici potest, hæc potentia sunt: hoc quidem, id quod sub scientiam cadit: illud vero, sensibile. Atqui necesse est aut res ipsas, aut formas in anima esse: at non sunt in ea res ipsæ profecto, non enim ipse lapis est in anima sed species. Quare anima sicut manus est: manus enim est organum organorum: & intellectus est species specierum, & sensus est species sensibilium. Et intendit, quod res secundum naturam non sunt in anima, sed formæ & secundum intellectum & secundum sensum, ut patet in expositione commenti.

12. Item obiectio est commenti ad idem sic: Quicquid separatum est ab hic & nunc, & aliis contrahentibus ad indiuiduum, est idem apud omnes, quia est vbique & semper: omne autem intelligibile separatum est ab hic & nunc, & cæteris indiuiduantibus: ergo est idem apud omnes, & vbique & semper: ergo est idem intellectus speculatiuus in omnibus animabus. Ecce rationes sunt additæ rationibus istorum, & videntur fortiores quam prius positæ.

SED IN CONTRARIUM obicitur sic: Dicit Philosophus, quod scientia est actus & qualitas animæ, & habitus denominans animam: & Aug. confirmat supra distinct. 8. vbi

Sed contra.

vbi probat mutabilem esse naturam animæ dicens, quod aliud est sapientem, aliud inertem esse: sed accidens vnum non potest esse in diuersis subiectis: ergo non potest esse, quod vna scientia numero sit in animabus diuersorum.

2 Item, Continget secundum hoc eandem numero veritatem esse scitam & oblitam, quod reputari potest Inconueniens.

3 Fortius potest obici sic: Detur, quod forma substantialis rei eadem quæ est in anima, sit in re, & e conuerso: quæro, per quem modum sit in ipsa: aut enim sicut in materia, aut potentia perfectibili, aut alter quocumque modo. Si dicas primo modo, vt videtur velle Philoſophus. Contra: Omnis forma dat esse & actum & rationem potentie quam perficit: ergo intellectus accipit esse & rationem à forma asini vel capræ, quod absurdum est. Si vero dicas, quod aliter est in ipso: cum igitur nulla forma sine subiecto esse possit, ipsa erit in aliquo vt in materia: quia dicit Aristo. in 7. metaphisicæ, quod per hoc Philoſophi materiam maxime putabant esse substantiam & solam, quia non substante ipsa, nihil subsistit aliorum: ergo oportet ponere, quod alius per materiam & formam sit in anima, quod negatum est à Philoſopho.

4 Item, Duorum actuum vel plurium diuersorum specie vel genere, non est aliquid susceptibile simul: sed intellectus simul susceptibilis est omnium formarum: ergo non recipit ipsas vt sunt substantiales eadē numero quæ sunt in re.

5 Item, Omnis forma inest, siue sit substantialis, siue accidentalis: & si non inest, non est: ergo si eadem forma sit in anima quæ est in re ipsa, inest animæ vt forma: sed à materia & accidentibus non habet, quod materiam extra dat esse & rationem, sed à se ipsa: ergo cum ipsa per se ipsam sit in anima, ipsa dat ei esse & rationem: ergo intellectus intelligens alium, est alius, & sic de aliis, quæ ridiculosa sunt.

6 Item, Omnes Philoſophi concorditer in suis metaphisicis ponunt scientiam in prædicamento qualitatis, scilicet Auicenna, Algazel, & Aristo. Magister eorum, & etiam August. in suis prædicamentis.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quod species quæ sunt in anima, non sunt eadē numero cum foris rerum extra: nec vna scientia est eadem cum scientiis aliorum. Vnde deceptio est in rationibus prius indutis. Est enim considerare speciem in anima duobus modis, scilicet in comparatione ad animam in qua est: & sic est accidens & passio existens in anima, secundum quod dicit Philoſophus, quod voces sunt notæ passionum quæ in anima. Est etiam considerare eam in quantum est intentio rei: & sic cum vna sit res, est intentio vna apud omnes: & si illa intentio numeretur à parte intendenti per eam ad rem, tot sunt quot sunt intendentes per eam.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quod exemplum August. tenet e

parte intentionis constituentis scientiam, secundum quod numeratur à parte rei; quia sic facit scire rem.

AD ALIUD dicendum eodem modo, quod hoc modo loquendo duæ scientiæ idem erunt.

AD ALIUD dicendum, quod hoc & sequens parum cogunt: non enim dicitur singulare dictum ex hoc quod species dicti in anima vna sit, sed à parte vnius intentionis rei in anima hac & illa: sic enim nihil esset singulare: socratitas enim non est vna in sensibus omnium, & tamen est singularis singularitate rei quam determinat. Et per hoc patet solutio etiam ad sequens. Quod autem verum sit, patet: quia nihil est genus ad ea quæ nihil addunt super ipsum: & similiter nec est species ad ea quæ nihil addunt super ipsum. Intentio autem hominis in communi nihil additum sibi recipit in anima mea & tua & illius, & ideo ab istis non efficitur communis, nec est communis ad eas, sed remanet singularis, vt prius.

AD ALIUD & ad sequens dicendum, quod illæ rationes procedunt ex falsis, falsum autem supponitur in hac, quod forma in materia generet eandem sibi per existentiam, cum expresse dicat Philoſophus generare eam se in specie simili, eo quod indiuiduo eadem & numero eadem non potest permanere. In sequenti etiam supponitur falsum, in hac scilicet, quod eadem numero species sit in anima & in materia extra: & hoc qualiter sit, infra patebit.

AD OMNIA illa quæ obiiciuntur ex verbis Philoſophi, quod dicitur intellectus secundum actum res intellecta, & scientia & scitum idem secundum actum: bene verum est hoc quoad hoc quod vtrumque est in actu ab actu vno qui est species rei: si enim quæram à te, quid facit materiam rei in actu, tu dices quod species rei. Et si quæram à te, cum accipit intellectus rem in intellectu, quid facit eum esse in actu, tu dices iterum, species rei: ergo sunt idem in actu, quia ab eodem actu qui est in re, est secundum esse, in intellectu autem secundum quod est intentio separata: & sic patet, quod non idem est esse ipsius actus, licet sit semper actus eiusdem, scilicet rei: sed in vno vt intentio rei, & in alio vt dans esse rei: & ideo non sunt idem numero: & hoc intendit Philoſophus. Alij autem dicunt, quod hoc non intelligitur nisi in intellectualibus separatis per esse, vt est Angelus, & huiusmodi: sed quia illi falsum dicunt, ideo non est curandum: hæc enim non est intentio Philoſophi: & si esset, falsum diceret: quia in illis minus verum est quam in aliis.

AD RATIONEM autem Commentatoris dicendum, quod ipse accipit intentionem ex parte illa qua comparatur ad rem cuius est ratio & intentio: & sic planum est quod dicit: quia sic numeratur numero rei, & non numero intendenti per ipsam: vt dictum est prius.

ARTICV

ARTICVLVS XXVIII.

An potius dicendum sit, quod Deus est alicubi, vel alia sunt in ipso?

POSTEA quæritur de hoc quod dicit ibi [In illo sunt potius alia, quam ipse alicubi, &c.] Videtur enim sibi esse contrarius: quoniam ante concessit Deum esse hic totum, & in loco esse, & locum esse.

1 Præterea videtur contra August. esse quod dicit Angelum moueri, & non Deum, cum dicat Augustinus Angelum non moueri per locum.

Solutio.

SEB AD hoc soluere leue est secundum prius habita, vt dicatur Deum non esse alicubi, secundum quod alicubi participare potest discretionem loci circa locatum, quia sic remoueret ab eo quod non posset esse in locis aliis, & Deum non esse proprie locum, sed per translationem ab aliqua loci proprietate.

Oppositio qua videtur probari, quod Deus mutetur loco.

AD hoc autem solet opponi sic. Quotidie fiunt creaturæ quæ ante non erant, & in eis Deus est, cum ante non esset in eis: est ergo vbi ante non erat, ideoque mutabilis esse videtur. Sed licet quotidie incipiat esse in creaturis, in quibus ante non erat, quia illæ non erant: hoc tamen fit sine sui mutatione, qualiter in mundo cepit esse quem fecit, tamen sine sui mutabilitate: & similiter desinit esse in quibus ante erat sine sui mutatione: nec tamen ipse deserit locum, sed locus desinit esse.

Epilogus, ubi exponitur quare in prædictam venenit disceptationem.

IAM sufficienter demonstratum esse videtur quomodo omnia dicantur esse in Deo, & Deus in omnibus: quam disceptationem quasi incidenter suscepimus, quia id videbatur postulare res circa quam noster versabatur sermo: differabamus enim de scientia siue sapientia Dei: & cum diceremus Deum scire omnia, quæsitum est vtrum propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia esse in Deo, an alia ratione hoc diceret Scriptura. Huius ergo quæstionis occasio in præmissam nos deduxit disputationem.

ARTICV

AD ALIUD dicendum quod, quod August. (vt in litera determinatum est) dicit Angelum non moueri localiter: quia non committitur se spatio vt supra habitum est: sed catholice non potest negari, quin Angeli moueantur, cum hoc dicat canonica Scriptura, & non assumptis corporibus tantum: sicut dixit Zacharias, Angelus qui loquebatur in me.

ARTICVLVS XXIX.

An Deus faciendo aliquid quod prius non fecit, mutetur?

DEINDE quæritur de hoc quod dicit [Ad hoc autem solet opponi, &c.] Videtur enim mutari Deus per hoc quod facit quod ante non fecit: actio enim aliquid modo in agente est: & hæc actio huius rei non ab æterno fuit.

Solutio.

SEPHOC hæc solutum est: quia sicut dictum est, in agente est velle, vt hoc modo fiat, & hoc ab æterno immutabiliter vno modo permanet.

ARTICVLVS XXX.

Vtrum res prius concipiatur repleti à Deo, quam materia à forma, & locus à locato?

Postea quaeritur de hoc quod dicit [Similiter definit esse in quibus ante erat, &c.] Materia enim prima est aliquid entium, & habet se ad formam, & ideo dicitur vacua Genes. 1. & habet se ad Deum, & quoad hoc iterum nisi in se habeat Deum, dicitur vacua: & iterum locus dicitur vacuus respectu locati nisi habeat ipsum. Quaeratur igitur, Quae istarum repletionum sit prior secundum rationem intelligendi? Videtur, quod illa est materia ad formam: quia illa est secundum dependentiam essentiali, alia autem non.

2. Item, Forma replet materiam per hoc quod essentialiter vnitur ei: alia autem non essentialiter vnitur ei.

Sed contra necesse est: quod materia existente locus sit continens materiam: propter quod etiam Hesiodus posuit primam esse repletionem loci: ergo repletio locati prior est, quam repletio materiae.

Sed contra: Statim posito loco & materia, ponitur Deus in eis continens esse & saluans: ergo videtur, quod illa sit prima.

Solutio.

SOLVITIO. Concedo vltimam rationem: primo enim est repletio Dei, & secun-

do repletio formæ, & tertio repletio loci secundum rationem intelligendi: quod sic patet. Prius est dans esse quodcumque & continens, quam dans esse hoc distinctum: Deus autem dat esse quodcumque & continet, forma autem dat esse distinctum: vnde prius res repletur Deo, & prius dependet magis ad Deum replentem, quam materia ad formam. Quod autem repletio materiae per formam prius sit, quâ repletio loci à locato, patet: quia forma est aliquid rei replens, locus autem nihil est locati. Item, Forma tantum est in materia: sed res non est in loco nisi per formam & materiam.

AD PRIMO ergo obiectum, dicendum quod illa dependentia non est ad hoc quod materia sit materia, sed ad hoc quod habeat esse actu & distinctum per formam: & licet hoc sit essentiali, tamen non est prius: quia essentiali esse non facit primum, sed potius primum esse secundum ordinem causæ præsentis & continentis. Per hoc etiam patet solutio ad secundum.

AD ID autem quod obicitur de loco, dicendum quod nisi spatium dicamus locum, vt quidam dicebant qui ponebant vacuum à corporibus, tamen non separatum, non necessario præintelligitur locus intellecto corpore vel materia corporaliter: & ideo illa obiectio procedit ex falso. Nec illa opinio est vera, quod locus sit distantia spatij, vt probatur apud Philosophos: sed locus est extremitas alicuius corporis ambiens in se aliquid corpus: & sic omne corpus est in loco.

DISTINCTIO XXXVIII.

Hic redit ad propositum, repetens superius dicta vt addat alia.

A De modo diuina scientia. et cognitiua. Vtrum Deus cognoscat mutabiles, vel immutabiles, & quomodo.

NVNC ergo ad propositum reuertentes, cepto insistamus. Supra dictum est, quod præscientia Dei futurorum tantum est, sed omnium tam bonorum, quam malorum. Scientia vero vel sapientia non modo de futuris, sed etiam de æternis, quia seipsum nouit Deus. Hic oritur quaestio non dissimulanda, vtrum scilicet scientia vel præscientia sit causa rerum, an res sint causæ scientiæ vel præscientiæ Dei? Videtur enim præscientia Dei causa esse eorum quæ ei subsistunt, ac necessitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent nisi Deus ea præscisset: nec possunt non euenire, cum Deus ea præsciuerit. Si autem impossibile est ea non euenire, quia præscita sunt: videtur ergo ipsa præscientia qua præscita sunt, eis esse causa eueniendi. Impossibile est autem ea non euenire cum præscita sint: quia si non euenirent cum præscita sint, falleretur Dei præscientia. At Dei præscientia falli non potest. Impossibile est ergo ea non euenire, cum præscita

præscita sunt. Sic ergo præscientia causa eorum esse videtur qua præscita sunt. Hoc idem & de scientia dicitur, scilicet quia Deus aliqua nouit, ideo sunt. Cui sententiæ August. attestari videtur in 15. lib. de Trinit. ^{Cap. 10.} sic dicens, Non ista ex aliquo tempore cognouit Deus, sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petitori fueramus, & quos & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio ante præsciuit. Vniuersas autem creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt ideo nouit, sed ideo sunt quia nouit: non enim nesciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo sciuit, creauit: non quia creauit, sciuit: nec aliter sciuit creata quam creanda: non enim eius sapientiæ aliquid accessit ex eis: sed illis existentibus sicut oportebat & quando oportebat, illa mansit vt erat. Vnde Eccli. Antequam crearentur, ^{Cap. 10.} omnia nota sunt illi: sic & postquam consummata sunt. Ecce his verbis videtur August. innuere scientiam & præscientiam Dei causam esse eorum quæ fiunt: cum dicit ideo ea esse, quia Deus nouit. Idem quoque in 6. lib. dicere videtur, Cum, inquit, decedant & succedant ^{Eccli. 1.} tempora, non decedit aliquid vel succedit scientiæ Dei, in qua nouit omnia quæ fecit per ipsam. Non enim hæc quæ creata sunt ideo sciuntur à Deo quia facta sunt, sed potius ideo facta sunt quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et hic etiam significare videtur Dei scientiam causam eorum esse quæ fiunt, dicens non ideo Deum ea nouisse quia facta sunt: sed ideo facta sunt, quia nouit ea Deus. Ideoque videtur Dei scientia vel præscientia causa esse eorum quæ nouit.

Inconuenientia ostendit quæ sequerentur, si diceretur scientiæ vel præscientiæ causa omnium rerum quæ ei subsunt.

QUOD si ita est, est ergo causa omnium malorum, cum omnia mala sciuntur & præsciantur à Deo: quod longe est à veritate. Si enim Dei scientia vel præscientia causa esset malorum, esset vtique Deus auctor malorum: quod penitus falsum est. Non ergo scientia vel præscientia Dei causa est omnium quæ ei subsunt.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC ergo ad propositum reuertentes, cepto insistamus, &c.] Hic incipit pars illa, in qua Magister determinat quasdam proprietates sequentes scientiam diuinam, sicut non posse falli, & esse causam, & non posse augeri: & ideo diuiditur in duas partes, in quarum prima Magister determinat, vtrum scientia diuina sit causa rerum, & vtrum possit falli vel non? Et in secunda quaerit, Vtrum possit augeri: quæ incipit in sequenti distinctio. *ibi* [Præterea solet quaeri, Vtrum scientia Dei] Prima diuiditur in duas. In prima inquit, vtrum scientia Dei sit causa rerum? In secunda,

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Vtrum possit falli? *ibi* [Ad hoc autem quod supra dictum est.] Prima harum habet tres partes. In prima probat, quod sit causa rerum. In secunda obicit in contrarium *ibi* [Quod si ita est, est ergo causa omnium malorum.] In tertia vero determinat *ibi* [Hanc vero quæ videtur repugnantiam, &c.]

ARTICVLVS I.

An præscientia Dei sit causa rerum?

Incidit autem hic dubium, Vtrum præscientia Dei sit causa rerum? Et videtur quod sic: Quæcumque enim sic se habent, quod vnum antecedit aliud, & posito ipso ponitur sequens, & sublato aufertur: illa se habet vt causa & causatum: præscientia Dei sic se habet ad hoc quod scit quod est antecedens

BBB ad

ad illud, & posita ipsa ponitur res in futuro, & ablata aufertur: ergo præscientia Dei est causa rerum. Prima probatur inducendo in omnibus. Si forte dicas, quod soluit hoc August. per exemplum memorie præteritorum: sequitur enim, si meministi alicuius, quod illud necessario fuit: cum tamen memoria tua non sit causa præteriti. Ita solutio nulla est: quia adhuc illa se habent ut causa & causatum: sed præteritum antecedit memoriam, & causat illam, & ideo tenet illa consequentia ab effectu ad causam: sed præscientia Dei penes res in futuro antecedit eas: ergo videtur, quod sit causa earum.

2 Item, Futurorum omnium productio spectat ad naturam large sumptam, ita quod includat etiam causam per accidens, quæ est casus vel propositum large sumptum, & includat fortunam: cum igitur natura nihil operetur, nisi quod Deus immediatius operetur: nec liberum arbitrium nisi Deus immediatius operetur idem, erit Deus causa omnium futurorum: non autem est causa per necessitatem naturæ operans: ergo per artem & scientiam: ergo scientia Dei est causa omnium futurorum.

3 Item, In artifice ita est, quod scientia practica est causa operis: ergo etiam in Deo erit ita.

4 Item, Scit hoc futurum: ergo de necessitate erit: aut sequitur, aut non. Si non: ergo oppositum consequentis verificari potest, cum antecedente, scilicet aliquid non esse futurum, quod tamen Deus sciat esse futurum: quod non potest esse: quia sicut dicit Boet. in lib. de consolatione Philosophiæ, hæc non esset scientia de futuris, sed opinio fallax: ergo videtur hoc sequi necessarium.

5 Si vero dicas illud verum esse de necessitate consequentis, & non consequentis. Hoc nihil videtur esse dictum: quia nos videmus in omnibus in quibus antecedens de natura sua coniunctum est consequenti semper, & est necessarium in se, quod causat non necessitate consequentis tantum, sed etiam consequentis: sicut cum dicitur, si homo est, animal est: sed verum est, quod ubi antecedens in se contingens est, ibi non causatur nisi necessitate consequentis. Istud autem antecedens Deum præscire omnia futura necessarium est in se, & semper positum. Si ergo habitudo sui ad sequens est necessaria, videtur consequens habere necessitatem rei, & non habitudinis tantum.

6 Item, Ab omnibus conceditur, quod quam habet Deus, nobilissima scientiarum, & dea scientiarum est, ut dicit Philosophus: nobilissima autem scientiarum est scientia per causam necessariam, & præcipue causam simplicissimam & altissimam, & quæ scit ipse sciens: ergo Deus scit per illam: ergo sua scientia est causa sciti: ergo sua scientia est causa rei futuræ.

7 Item, Sicut se habet scitum ad scientiam, ita futurum ad præscientiam: sed scitum in ipsa causatur à scientia, ut supra habitum est in litera: præcipue quod est scitum per se,

sicut quodcumque quod non est malum: ergo futurum se habet hoc modo ad præscientiam: ergo futurum causatur à præscientia sua.

8 Item videtur nihil valere instantia quam ponit Magister de malis: quia natura rerum scientia non est per causam propriam: malum enim non habet causam & reducat: ad causam per accidens in hoc quod factum per causam habitus: sicut dicimus medicum scire ægritudinem: ergo videtur cum scientia Dei sit scientia omnium habituum futurorum & scientia per causam, quod debeat concedi quod sua scientia sit causa omnium: licet non eodem modo, ut videtur.

9 Item, Omnis scientia aut est per causam, aut per effectum, aut per signum. Si autem per signum: tunc facit opinionem fallibilem, & ut dicit Boet. hanc nefas est in Deo ponere. Aut ergo erit per causam, aut per effectum. Non autem per effectum: quia Deus scit per seipsum, & ipse non est effectus alicuius sciti: relinquitur igitur, quod sit per causam. Non autem est causa nisi respectu sciti: ergo præscientia Dei directe dicitur causa rei futuræ.

SED CONTRA: Detur, quod sit causa: aut erit mutabilis, aut immutabilis. Si immutabilis in causando, sequetur quod omne causatum ab ipsa immutabiliter eveniat: & sic omne contingens necessarium erit, quod falsum est.

2 Item, Scit se posse facere quæ nunquam faciet: ergo sua scientia non est causa necessaria rerum.

3 Fortius obiicitur sic: Nihil præcedens aliud, nullam de suis proprietatibus ponens circa illud, est causa illius: præscientia Dei præcedit res futura, ita quod nullam de proprietatibus suis ponat circa futura: ergo non est causa necessaria futurorum in quantum futura sunt. Probatur autem prima per hoc quod à necessaria causa est necessarius effectus, & à contingente contingens: & sic necessitas & contingencia ponuntur circa effectum à causa. Secunda probatur ex hoc quod præscientia est æternum esse & immutabile & intemporalis: & omnes oppositas dispositiones circa effectus rerum futurarum, nos videmus.

SOLVITIO. Sine præiudicio dico, quod præscientia sicut etiam scientia Dei, causa est quarundam rerum futurarum, & non est causa quarundam. Non enim placet mihi solutio quorundam dicentium, quod scientia Dei non est causa aliquorum: quia scientia Dei potest esse duplex, scilicet simplicis notitiæ, & approbationis: quia simplex notitia non dicit ordinem ad futuram, secundum quod est de his quæ possunt esse, sed non erunt: & ideo respectu illorum non potest sumi præscientia. Hic autem magis queritur, si præscientia est causa, quam si scientia est causa: Vnde videtur mihi, quod quorundam sit causa, & quorundam non: ad omnia tamen habet ordinem antecessionis & certitudinis, ut infra patebit: sicut enim dicit August. omnium quæ naturaliter sunt & naturam servant

servant & non vitiant, præscientia causa operatiua & productiva est: malorum autem non est causa: sed tamen præordinat & præiudicat ea: sed hoc verum est, quod necessarium & contingens absolutum sine rei in nullo causatur ex illa, sed potius ex causis proximis, quarum dispositiones sequitur effectus, eo quod illa causa per essentiam sunt in effectu. Si autem queritur, Vtrum præscientia Dei universaliter sit causa futurorum? bene concedo cum alijs, quoniam futura sunt mala, quorum præscientia Dei causa non est: sicut nec ars vitij contra artem, quod tamen ars præiudicat & corrigit. Sic ergo intellecta questione, vtrum universaliter sit causa futurorum responderi potest obiectis.

AD PRIMUM dicendo, quod procedit à diminutione eorum quæ ad causam rei exiguntur: exigitur enim antecessio tempore vel duratione, vel ordine natura: & exigitur habitudo vnius ad alterum, & exigitur efficientia sine constitutio sequentis per causalitatem præcedentis: & illud vltimum deficit in præscientia & præiudicio. Et instantia est, quod si ponas me scire futura contingencia: sequitur enim, si scio futurum, illud erit: quia aliter meum scire non esset scire, sed opinari: & tunc mea scientia antecedit & habet ordinem ad illud quod inferor ex illa: & tamen non omnino erit causa, sed potius causatur ab alia causa quæ est liberum arbitrium. Et similiter præscientia à nullo quod sub ipsa operatur, tollit rationem cauendi: & ideo aliquid fit ab his quæ sub præscientia operantur, quod non fit ab ipsa.

AD ALIUD dicendum, quod nihil existens potest fieri in futuro cuius Deus non sit causa & præsciens: sed defectus aliquis ut malum, potest incidere in futuro cuius quidem ipse est præsciens, & non causa, eo quod incidit ex defectu causæ secundæ, & non sui, sicut sapius supra dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod etiam in arte ars non est causa vitij, sed potest prænosse ipsum: sicut ars operans in ligno nodoso, scit quod non obedit lignum pulchritudini imaginis imprimende: & tamen non facit defectum illum, sed accidit ex defectu ligni. Sed pro tanto est differentia, quod in potestate liberi arbitrij est permanere in defectu, vel obedire artificio in perfectam pulchritudinem: & ideo scientia diuina vtrumque prænouit, sed alterum tantum facit.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur, Deus scit hoc vel præciat: ergo de necessitate erit: dico quod si est necessitas consequentis, bene sequitur propter ordinem præscientiæ ad præiudicium. Si autem est consequentia necessitatis vel consequentis vel rei, quod idem est: dico quod non sequitur, nec in bono cuius præscientia est causa, nec in malo cuius non est causa.

AD HOC autem quod obiicitur, quod antecessio est necessarium necessitate rei, & non positionis tantum, possemus dicere quod cum dicitur, Deus præciat hoc, quod hæc propositio ex parte præiudicati adhuc pendet ex futuro: & ideo non omnia accipit in præ-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

cientie tantum, & ideo oportet ipsam habere necessitatem positionis, ut scilicet illud sit futurum quod præciat: & ita dicunt communiter omnes Doctores: & ideo falsum est quod ponitur pro vero. Si tamen aliter vellemus dicere, possemus concedere, quod hoc antecessio est necessarium in se, Deus præciat quod est futurum: & tamen in consequente non causatur nisi necessitas consecutionis, & non rei: & hoc ideo, quia quando consequens causatur ab antecedente, ita ut det ei causam rei & necessitatem, oportet ipsum habere non solum ordinem necessarium ad ipsum, sed etiam dare ei esse & proprietates & dispositiones suas: & hoc non facit causa prima alicui causato: & hoc contingit duabus de causis, quarum prima est, quia causatum nullum potest suscipere proprietates causæ primæ propter infinitam eius distantiam & nobilitatem super omne causatum. Alia causa est: quia illa causata contingentia essentialiter à quibusdam causis proximis contingentibus causantur, à quibus modum causalitatis non tollit causa prima per suam influentiam super causatum, & ideo in illo non sequitur, quod si causa huius effectus est necessaria, quod effectus est necessarius & immutabilis. Et est simile ut si accessus solis in obliquo circulo est causa necessaria generationis: non tamen necessarium est generationem fieri: quia potest esse impedimentum ex parte proximarum causarum, sicut in loco perpetuæ frigiditatis: & ideo dicit Philosophus quoad has causas non proximas, quod futurum quis incidere non incedit. & Ptolemæus in gentilogio, quod sapiens homo dominabitur astris: quia contrarijs dispositionibus disponuntur causæ proximæ: & ideo patet quod causa prima non ponit necessitatem absolutam, sed ordinis: vel non consequentis, sed consequentis per præiudicium.

AD ALIUD potest absolute concedi, quod præiudicium quod naturaliter est, causatur illo modo causalitatis qui dictus est, à præscientia.

AD ALIUD dicendum, quod instantia Magistri bona est, eo quod supra probatum est, quod Deus non scit malum nisi scientia speculatiua: & ideo non reducitur ad habitum qui priuatur in ipso Deo, sed potius qui priuatur in causa quæ est liberum arbitrium & actus malus, cuius sic coniunctum Deus non est causa: & ideo nullam Deus efficientiam habet ad malum: sed à longe videt per accidens, sicut priuatio videtur: & verum est, quod hoc modo per causam in actu deficientem cognoscitur: sed hæc non est Deus, sed potius liberum arbitrium: sed liberum arbitrium sic in actu deficientem cognoscit Deus per seipsum.

AD ALIUD dicendum, quod scientia Dei est per causam quæ est ipse: sed non oportet propter hoc, quod ipsa sit sciti causa: quia scitum non habet causam quandoque nisi deficientem, ut sæpe dictum est.

A A T I C V L V S I I.

An aliqua veritas fuit ab æterno præter Deum?

Deinde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Non illa ex aliquo tempore cognouit Deus, &c.] Cum enim omne verum sciatur à Deo, & nihil sciatur nisi verum, videtur posse probari aliquod verum vel plura vera fuisse ab æterno: nihil autem sciatur à Deo nisi omne verum: ergo omne verum sciatur ab æterno à Deo: quicquid autem sciatur, est verum: & quicquid verum, illud est: ergo omne verum est ab æterno, ut videtur. Si forte dicas, quod vnumquodque sicut se habet ad esse, ita se habet ad verum, & non è conuerso: vnde cum omnia non fuerint ab æterno, nõ omnia erunt vera etiã ab æterno. Contra: Nihil sciatur nisi verum: & omnia sciuntur ab æterno: ergo sunt vera ab æterno: veritati autem præintelligitur esse sicut causa cauato: ergo omnia fuerunt ab æterno, ut videtur.

2 Præterea August. sic videtur probare animam immortalem: quia si illud quod inest, est incorruptibile, & non potest esse sine subiecto, erit subiectum eius proprium perpetuum: sed veritas est æterna, & est in anima, sicut in subiecto: ergo anima, est immortalis & perpetua. Quod autem veritas sit æterna, probat sic: Aut veritatem esse ab æterno est verum, aut non. Si est verum, habeo propositum. Si non: ergo contradictorium est verum, scilicet veritatem non fuisse ab æterno. Si contradictorium est verum, aliquid est verum: & si aliquid est verum, veritas est: ergo veritate posita non esse ab æterno, sequitur veritatem esse ab æterno. Similiter autem est de destructione veritatis, si potest destrui: aut enim veritas durabit sine fine, aut nõ. Si non: detur oppositum, & tunc destructa veritate, erit aliquid verum: & non nisi veritate: ergo ad veritatem non esse, sequitur veritatem esse: ergo est perpetua ante & post: & ita videtur, quod respectu ipsius præscientia poni non possit.

3 Item, Si in principio mundi, quando mundus incepit, dico sic: mundus fuit, constat, quod falsum est: ergo contradictoria fuit vera, mundus non fuit: ergo aliquid erat verum ante mundum. Idem sequitur de instanti inceptionis cuiuslibet rei quæ incipit.

4 Item, Hæc propositio, mundum fore, vel mundum esse futurum est verum, aut est vera ab æterno, aut non. Si sic, habeo propositum: quia tunc sequitur multa vera ab æterno fuisse. Si nõ: ergo contradictoria est vera, scilicet mundum non esse futurum: quod autem non est futurum, non erit vnquam in aliquo præfenti vel præterito: ergo nunquam fuit vera hæc, mundus est, vel mundus fuit, quod falsum est: ergo constat, quod prima est vera mundum esse futurum: & similiter Sortem esse futurum. Cum autem omnia hæc ab æterno sint vera, ut videtur, scientia Dei

non erit ante ea, & ita præscientia proprie non vocabitur respectu illorum. Hoc autem concessum est quandoque, quod multa veritates sint ab æterno quæ non sunt Deus.

SE D C O N T R A: Omnis oppositio est circa aliquod idem & vnum, ad quod reducitur ut ad subiectum de quo est: ergo si sequitur talis reductio, hæc propositio non est vera: ergo eius contradictoria est vera: oportet dicere, quod oppositio contradictionis est ab æterno: cum autem non possit esse in se, reductur ad aliquod vnum, ut materiam: ergo necesse est etiam illud ponere ab æterno: nihil autem est, circa quod omnis oppositio sit, nisi materia prima: ergo materia prima erit ab æterno: materia enim prima subiicitur in omni eo quod per se est subiectum, ut dicit quidam Philosophus: hoc autem est hæresis: ergo & illud ex quo sequitur, scilicet veritates esse multas quæ non sunt Deus ab æterno. Nec potest aliquis dicere, quod illæ veritates non sunt nisi relationes: relatio enim oppositionis non est nisi in oppositis: ergo si relatio est, subiectum relationis erit: & ita oportet esse ipsas propositiones ab æterno, quod falsum est.

S O L V T I O. Non puto esse catholicum, ut dicatur multas veritates fuisse ab æterno, quæ non sunt Deus. Vnde respondeo ad primum, quod quicquid sciatur est verum, illa propositio est vera de duplici scientia, scilicet de illa quæ est causa sciti, & de illa quæ est causata à scito. Et cum conceditur de illa quæ est causa sciti, quia sciens est agens per intellectum & voluntatem, non sequitur vterius, quod quicquid est verum, est: quia cum dicebatur, quicquid sciatur est verum, non ponebatur scitum nisi secundum conditionem scientis, & non secundum proprietatem naturæ sciti: & ita patet qualiter impeditur ille processus. Si verum est de scientia quæ causatur à scito, ibi verum sequitur ad esse, & scire sequitur ad verum sicut causatum ad causam: & in illo non tenet processus: quia talis scientia non est ab æterno.

A D O B I E C T V M August. dicendum, quod vnum sophisma est, nec dicit asserendo, nisi hoc modo quo ponitur veritas enuntiabilis in mente diuina tantum: sic enim non est nisi veritas vna, quæ tamen est multorum per relationem ad ipsa, sicut supra diximus de ideis.

D I C E N D V M igitur, quod sicut priuatio non intelligitur nisi per habitum, ita negatio non intelligitur nisi per affirmationem: & ideo nulla accepta affirmatiua, nulla accipietur negatiua. Vnde dico, quod hæc est falsa, veritatem fuisse ab æterno, duabus de causis, scilicet quia non fuit propositio: & quia non tenet compositio ratione determinationis: & cum inferretur, ergo contradictoria est vera: dico, quod non sequitur nisi supposita propositione: illa autem non est, quia impossibile est negatiuam esse primam: & ideo cum ante hæc, veritatem non fuisse ab æterno, nulla potest accipi affirmatiua, ipsa non erit accepta: & ideo nullam habet contradictoriam, nisi facta positione. Similiter dico

dico de hac, mundus fuit & eius contradictoria, & eodem modo de omnibus aliis.

Q U O D A V T E M quaeritur de hac, mundum futurum esse est verum, vtrum vera fuerit ante mundum? dico quod non: quia non fuit propositio: si enim nihil est ante mundum, non poterit esse subiectibile aliquid & predicabile ante mundum: ergo non potuit

esse propositio: quia ab eo quod res est, vel non est secundum Aristo. oratio dicitur vera vel falsa. Tamen si de re & non de veritate propositionis quaeratur, bene concedo, quod mundus erat futurus, & quod mundus potuit esse: sed hoc refertur ad rationes ideales, & ad potentiam causæ efficientis.

Quod res futura non sunt causa scientia vel præscientia Dei.

NEQUE etiam res futura causa sunt Dei præscientiæ: licet enim non essent future nisi præficerentur à Deo, nõ tamen ideo præfciuntur quia futurae sunt. Si enim hoc esset, tunc eius quod æternum est, aliquid existeret causa, ab eo alienum, ab eo diuersum: & ex creaturis dependeret scientia Creatoris, & creatum causa esset increati. Origenes tamen super epistolam ad Roman. ait, Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo sciatur à Deo antequam fiat. Hoc videtur præmissis verbis August. obuiare. Hic enim significari videtur, quod res futurae causa sint præscientiæ: ibi vero, quod præscientia causa sit rerum futurarum.

C Lib. 7. super illud, Quis vocauit, hos & iustificauit.

Quid ex predictis tenendum sit cum determinatione auctoritatum.

HANC igitur quæ videtur repugnantiam de medio tollere cupientes, dicimus, res futuras nullatenus causam esse præscientiæ vel scientiæ Dei: nec ideo præfiri vel sciri, quia futurae vel factæ sunt: ita exponentes quod ait Origenes, quia futurum est, ideo sciatur à Deo antequam fiat, id est, quod futurum esset: ut non notetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita etiam dicimus scientiam vel præscientiam Dei non esse causam eorum quæ fiunt, nisi talem sine qua non fiunt: si tamen scientiam ad notitiã tantum referamus. Si vero nomine scientiæ includitur etiam beneplacitum atque dispositio, tunc recte potest dici causa eorum quæ Deus facit. His enim duobus modis ut superius prætaxatum est, accipitur cognitio vel scientia Dei, scilicet pro notitia sola, vel pro notitia simul & beneplacito. Hoc modo forte accepit August. dicens, ideo sunt quia nouit, id est, quia scienti placuit, & quia sciens disposuit. Hic sensus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantum agit August. scilicet de creaturis & de his quæ Deus facit: quæ omnia nouit non solum scientia, sed etiam beneplacito ac dispositione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio, ut non modo notitiã, sed etiam beneplacitum Dei significet. Mala vero scit Deus & præfciat antequam fiant, sed sola notitia, non beneplacito. Præfciat enim Deus & prædicat etiam quæ non est ipse factururus, sicut præfciuit & prædixit infidelitatem Iudeorum, sed non fecit: nec ideo quia præfciuit, ad peccatum infidelitatis eos coegit: nec præfciisset vel prædixisset eorum mala, nisi essent ea habituri. Vnde August. super Ioan. Deus, inquit, futurorum præfcius, per Prophetam prædixit infidelitatem Iudeorum, sed non fecit: neque præfciisset mala eorum, nisi ea haberent. Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura

D Lib. 15. c. 13. Homil. 53.

hominum peccata prænouit: illorum enim præsciuit peccata, non sua. Ideoque si ea quæ ille præsciuit ipsorum non sunt, non vera ille præsciuit: sed quia illius præscientia falli non potest, sine dubio non alius, sed ipsi peccant, quos Deus peccatores esse præsciuit: & ideo si non malum sed bonum facere voluissent, nõ malum facturi præuiderentur ab eo, qui nouit quid sit quisquam facturum. His verbis aperte ostenditur, si diligenter attendamus, præscientiam Dei non esse causam malorum quæ præcitat: quia non ea præscit tanquam facturum, nec tanquam sua, sed illorum qui sunt ea facturi vel habituri: præsciuit ergo illa sola notitia, non beneplacito auctoritatis. Vnde datur intelligi, quod Deus è conuerso præscit bona tanquam sua, tanquam ea quæ facturum est: ut illa præsciendo simul fuerit ipsius notitia, & auctoritatis beneplacitum.

ARTICVLVS III.

An scientia Dei causetur à rebus?

1 p. sum.
theo. q. 61.
memb. 3.

Postea queritur de hoc quod dicit ibi [Origenes tamen super epistolam ad Roma. &c.] Hic enim videtur velle Orig. quod scientia Dei causetur à rebus: aliter enim nullam habitudinem notaret coniunctio causalis quam ponit. Ad hoc etiam opponitur sic: Quicquid est, quod nec in se nec in aliqua causarum habet immobilitatem, illud nec in se nec in aliqua causarum scitur, nisi cum est: contingens de futuro est tale: ergo non scitur, nisi cum est. Probatur autem prima sic: Datur, quod habeat immobilitatem in aliqua causarum: cum ergo causa illa infuit super causatum illud, secundum quod illud causatum est in ipsa, erit immobilitas etiam in causato: & sic iam non esset contingens, quod est contra positum. Nec est instantia de generatis floribus & plantis & sole: quia sol secundum ordinem immobilem non infuit super ea, sed potius secundum diuersum modum: actus enim solis antequam veniat ad ipsa, permiscetur virtutibus contingentibus & mutabilibus: & illæ infuunt contingentem: & ideo etiam sol haberet intellectum, non posset scire causarum nisi causato existente.

2 Item, Quæcumque sequuntur se inuicem necessario, aut ambo sunt ab eadem causa, aut vnum est ab alio: præscientia autem & præcitata res sequuntur se inuicem: ergo aut ambo sunt ab eadem causa, aut vnum est ab alio: non autem ambo sunt ab eadem causa: ergo vnum est ab alio: cum ergo præscientia non semper sit causa præciti, præciturum aliquando erit causa præscientiæ vel scientiæ, vt videtur.

3 Item, Deus scit me legere, bene sequitur: ergo ego lego. Quæ ergo, vnde locus? Videtur, quod sit non à causa: quia etiam sequitur, Deus scit me mentiri: ergo ego mentior: & non potest esse locus à causa: ergo erit ab effectu, vt videtur: ergo res est causa scientiæ.

Sed contra.

SED CONTRA: Nobilissima scientia

datur Deo: sed nobilissima est per causam: ergo sua scientia non est causata ab aliquo.

2 Item, Si sua scientia esset causata, cum sua scientia sit sua essentia, sua essentia esset causa, quod falsum est.

3 Item, Cum sua scientia sit æterna, scitum autem temporale, sequitur quod in sua scientia temporale esset causa æterni, quod falsum est.

4 Item, Non potest dici, quod sit causa sine qua non: quia etiam illa nobilior est quam effectus: nihil autem nobilior est scientia diuina.

SOLVTIO. Dico, quod Origenes non intendit de causa rei, sed de causa consequentiæ: & illa sumitur ab effectu ad causam, sicut è conuerso.

DICENDUM ergo ad primum, quod scientia Dei vincit omnem scientiam: artifex enim licet præconcipiat formam totius operis, & non accipiat ipsam ex opere: tamen multa incidunt contra opus ex factura instrumentorum, & inæqualitate materiæ, quæ ipse non potest cognoscere nisi per effectum: sed summus artifex in hoc omnem scientiam transcendit, quod ipse præscit omne quod faciet, & quicquid illi eueniet ex mutabilitate & defectu causarum secundarum quæ operantur sub ipso: quia aliter imperfecta esset eius scientia. Vnde pater, quod simile acceptum de sole & aliis agentibus non est simile: quia artifex non potest scire exitum sui operis in actum & euentum eius: sed Deus scit hoc totum propter infinitam potentiam in sciendo.

AD ALIUD dicendum, quod verum est, quod illa sequuntur se inuicem: sed hoc est gratia ordinis scientiæ ad scitum, & è conuerso: & non gratia causalitatis, vt prius dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod in diuinis locus generaliter est à conuertibili, sed in quibusdam est locus à causa: alii enim est in diuinis, & aliter in humanis propter diuersimode dictam scientiam, vt supra habitum est.

Contra

Contra hoc quod dictum est præscientiam Dei non posse falli, oppositio.

AD hoc autem quod supra dictum est, scilicet præscientiam Dei falli non posse, solet à quibusdam ita opponi, Deus præsciuit hunc lecturum vel aliquid huiusmodi: sed potest esse vt iste non legat: ergo potest aliter esse quam Deus præsciuit: ergo potest falli Dei præscientia, quod omnino falsum est. Potest equidem non fieri aliquid, & illud tamen præciturum est fieri: non ideo tamen potest falli Dei præscientia: quia si illud non fieret, nec à Deo præciturum esset fieri. Sed adhuc vrgent quæstionem dicentes, Aut aliter potest fieri quam Deus præsciuit, aut non aliter: sed non aliter: ergo necessario cuncta eueniunt. Si vero aliter: potest ergo Dei præscientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quam fiat: ita autem fit vt præciturum est: aliter ergo potest fieri quam præciturum est. Ad quod dicimus: illam locutionem multiplicem facere intelligentiam, scilicet, Aliter potest fieri quam Deus præsciuit, & huiusmodi: vt, potest non esse quod Deus præsciuit: & impossibile est non esse quod Deus præsciuit: & impossibile est non esse præcitata omnia quæ fiunt & huiusmodi. Possunt enim hæc coniunctim intelligi, vt conditio sit implicita, & disiunctim. Si enim ita intelligas, Non potest aliter fieri quam Deus præsciuit, id est, non potest vtrumque simul esse, scilicet quod Deus ita præsciuerit fieri & aliter fiat, verum intelligis. Si autè per disiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter non posse euenire quæ euenit, & quomodo futurum Deus præsciuit, falsum est. Hoc enim aliter potest euenire quam euenit, & tamen Deus hoc modo futurum præsciuit. Similiter & alia determinatio, scilicet, Impossibile est illud non euenire quod Deus præsciuit, vel cum Deus præciterit, si coniunctim intelligas, verum dicis: si disiunctim, falsum. Ita etiam & illud, Impossibile est non esse præciturum omne quod fit, id est, non potest esse vtrumque simul, scilicet vt fiat & non sit præciturum, hic sensus verus est. Si vero dicis Deum non potuisse non præscire omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere vt non fieret, & ita non esse præciturum.

ARTICVLVS IV.

An præscientia Dei imponat rebus necessitatem?

1 p. sum.
theo. q. 61.
memb. 5.

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Ad hoc autem quod supra dictum est, præscientiam Dei falli non posse &c.] Hic est quæstio generalis valde: habet enim locum in fide, & prophetia, & præscientia, vtrum, scilicet possint falli: & per easdem rationes disputatur. Videtur autem, quod imponat necessitatem rebus: quia sic dicit Boetius in vltimo de cons. Philosophiæ. Si aliorum quam præuise sunt detorqueri valent res præuise, non iam erit firma futuri præscientia, sed opinio potius incerta: quod de Deo credere nefas reputamus. Ergo videtur, quod præscientia rei imponat necessitatem. Item ibidem, Quod si apud illum rerum omnium certissimum fontem nihil incerti esse potest,

certus eorum est euentus quæ futura firmatur ille præciterit. Et alia plurima sunt ibi de hoc.

2 Item, Ansel. in lib. de cõcordia præscientiæ & liberi arbitrii dicit sic: Siquis intellectum verbi proprie considerat, hoc ipso quod præciteri quidem dicitur, futurum esse pronuntiat: non enim nisi quod futurum est, præcitur, quia scientia non est nisi veritatis: quare cum dico, quod cum præciterit Deus aliquid, illud necesse est esse futurum: idem est ac si dicam, Si erit: ex necessitate erit. Sed hæc, si erit, ex necessitate erit: est quædam conditionalis vera, cuius antecedens verificatur sine consequente: ergo est necessaria: ergo & hæc, Si præciterit Deus aliquid, illud ex necessitate erit: ergo præscientia infert necessitatem.

3 Hoc etiam in litera habetur ab August. quod impossibile est falli Dei præscientiam: ergo videtur, quod ipsa rei imponat necessitatem.

BBb 4 Hoc

Hoc etiam videtur per rationem posse probari sic: Cum dicitur Deus præciscit hoc futurum: ergo illud erit de necessitate: aut sequitur de necessitate consequentis, aut non. Si sequitur, habeo propositum. Si non sequitur: ergo potest illud non evenire: ergo dari potest, quod non eveniet: quia posito falso & non impossibili, quod accidit erit falsum, & non impossibile. Si autem non eveniet, & Deus præciscit illud: ergo fallitur in præciscendo, quod est contra literam.

2 Item, Cum dicitur, Deus præciscit hoc, hæc est vera ab æterno: sed nihil contingentium est æternum: ergo ista propositio non est contingens. Si ergo contingens sequitur ad hoc, poterit contingens sequi ad necessarium: contingat igitur aliter se habere, tunc oppositum verificabitur cum ipso, quod non potest esse: ergo antecedens infert necessitatem consequentis.

3 Item, Hæc est vera de præterito, Deus præciscit istum peccatum: ergo est necessarium: ergo Deum præciscisse hoc, necessarium est: quod autem scitur ut necessarium, ipsum est necessarium in se, vel male scitur: ergo istum peccatum est necessarium.

4 Item, istum peccatum est ab æterno præciscitum: sed res non est ab æterno: ergo si mutatur ista propositio, illa mutatio non erit à parte rei: ergo mutabilis erit à parte scientis: hoc autem est impossibile, ut habetur ex litera: ergo nec ex parte rei, nec ex parte Dei mutabilis est: ergo habet necessitatem, ut videtur.

Sed contra.

SED CONTRA sunt inconuenientia Boetij, quæ pereunt preces. & efficitur iustus ut impius: quia omnia erunt de necessitate: & iam peccata non erunt peccata, & perit casus, & perit liberum arbitrium, & nihil erit contingens: quæ omnia falsa sunt: ergo præscientia rebus præciscitis non infert necessitatem.

Solutio.
Lib. 5. de
contro. Phi.

SOLUTIO istius questionis sumenda est à Boetio & Ansel. Boetius determinans eam dicit sic: Respondebo nanque idem futurum, cum ad diuinam notionem refertur, necessarium: cum vero in sua natura perpenditur, liberum prorsus atque absolutum videri. Duæ sunt etenim necessitates. Vna simplex, veluti quod necesse est omnes homines esse mortales. Altera conditionis: ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est: quod enim quis nouit, id esse aliter quam notum est nequit: sed hæc conditio minime secum illam simplicem contrahit: hanc enim necessitatem nõ propria facit natura, sed conditionis adiectio. & Infra, Hæc igitur futura ad intuitum relata diuinum, necessaria sunt per conditionem diuinæ notionis: per se vero considerata ab absoluta naturæ suæ libertate non desinunt. Redit ergo solutio Boetij ad hoc, quod si intelligitur necessitas conditionis, quod tunc veræ sunt istæ: quod præciscit, de necessitate eveniet: si Deus præciscit hunc peccatum, de necessitate pecca-

bit, & huiusmodi. Si autem intelligatur necessitas absoluta & per se & secundum naturam propriam in se consideratam, tunc falsa sunt omnia. Hoc intendit etiam dicere Anselmus per alia verba sic dicens: Necessario omne futurum, est futurum, sed necessitate sequente quæ nihil esse cogit, cum futurum dicitur de re non semper necessaria, quamuis sit futura. Redit ergo ad hoc quod est quadam necessitas naturæ rei, & hæc sequitur rem in se: quadam autem est positionis quæ est sequens rem ex hoc quod sic vel sic ponitur futura, vel non futura: & illa quia sequitur habitudinem rei potius quam rem, nihil dicitur cogere. Ad idem redit quod dicunt Magistri, quod est necessitas consequentis, & necessitas consequentiæ: & conceditur bene, quod Dei præscientia causat consequentiæ necessitatem, sed non consequentis. Hoc habito potest responderi ad primum, quod Deus quidem præciscit omnia, & operatur etiam ea quæ naturaliter sunt: sed quia non accipiunt proprietates suæ causalitatis, ideo nihil prohibet quin in se sint contingentiæ & mutabilia: & quod in illis mutabilibus scientia Dei certa potest esse, hoc non est ex hoc quod auferat eis mutabilitatem, sed potius ex infinita potentia præuidendi quocumque se vertat ipsum quod mutabile est: & per hoc patet solutio etiam ad omnes auctoritates consequenter inductas.

AD PRIMUM quod obiicitur per rationem, dicendum quod cum dicitur, Deus præciscit hoc: ergo necessario erit: non sequitur de necessitate consequentis, & causa huius dicta est: sed sequitur de necessitate consequentiæ, & quia habitudinis antecedentis ad consequens est necessitas, ideo licet oppositum consequentis in se sit possibile, tamen antecedenti est impossibile: & ideo si ponitur oppositum iam destruens antecedens, sequitur, si illud non erit, quod Deus nunquam præciscit illud.

AD ALIUD dicendum, quod hæc quidem ab æterno est vera, Deus præciscit hunc peccatum si peccabit: tamen scitum dependet ad futurum: & ideo non simpliciter, sed secundum quod accipit necessitatem, scilicet secundum quod cadit sub scientia: hæc autem non est nisi necessitas conditionis, & non absoluta: & hoc modo non verificatur oppositum consequentis cum antecedente.

AD ALIUD dicendum eodem modo, quod licet illa quoad actum præciscendi sit de præterito, tamen quoad actum qui significatur egressurus à scito, dependet ad futurum: & ideo ex parte illa absolute potest esse contingens, licet conditionatam habeat necessitatem.

AD ALIUD dicendum, quod licet istum peccatum sit ab æterno præciscitum, tamen ex parte rei potest dependere ad futurum: & ideo ex parte illa potest esse contingens, sicut sapius dictum est. Et hæc de ista distinctione.

DISTIN

DISTINCTIO XXXIX.

Vtrum scientia Dei possit augeri vel minus, vel aliquo modo mutari: utrumque enim videtur posse probari.

PRÆTEREA quæri solet, vtrum scientia Dei possit augeri vel minui: vtrumque enim videtur posse probari. Quod diuina scientia possit augeri vel mutari, hoc modo probatur quia potest Deus scire quod nunquam scit. Est enim aliquis qui non est lecturus hodie, & tamen potest esse ut legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri quod non possit à Deo sciri. Potest ergo Deus scire hunc lecturum hodie: potest ergo aliquid scire quod non scit: ergo potest eius scientia augeri vel mutari. Eademque videtur posse minui: est enim aliquis hodie lecturus quem Deus scit lecturum: at potest esse ut non legat: ergo potest Deus non scire hunc lecturum: potest ergo non scire aliquid quod scit: ergo potest minui eius scientia vel mutari. Ad quod dicimus, quia Dei scientia omnino immutabilis est, nec augeri potest vel minui. Nam ut ait August. in 15. lib. de Trinitate. Cap. 134 Scientia Dei est ipsa sapientia, & sapientia est ipsa essentia siue substantia Dei: quia in illius naturæ simplicitate mirabili, non est aliud sapere, & aliud esse, sed quod est sapere, hoc est & esse. Ideoque nouit omnia Verbum quæ nouit Pater: sed ei nosse de Patre est, sicut esse: nosse enim & esse ibi vnum est. Et ideo Patri sicut esse non est à Filio, ita nec nosse. Proinde tanquam seipsum dicens Pater genuit Verbum sibi coæquale per omnia. Non enim seipsum integre perfecteque dixisset, si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo, quam in seipso. Hoc est ergo omnino verbum quod Pater, non tamen est Pater: quia iste Filius, ille Pater. Sciunt ergo inuicem Pater & Filius, sed ille gignendo, iste nascendo. Et omnia quæ sunt in eorum scientia, in eorum sapientia, in eorum essentia, vnusquisque eorum simul videt, non particulatim aut sigillatim velut alternante conspectu hinc illuc, & inde huc, & rursum inde, vel inde in aliud atque aliud, ut aliqua videre non possit, nisi non videns alia: sed omnia simul videt, quorum nullum est quod non semper videat & sciat. Eius itaque scientia inamissibilis & inuariabilis est. Nostra vero scientia & amissibilis, & variabilis, & receptibilis est: quia non hoc est nobis esse, quod sapere vel scire. Propter hoc sicut nostra scientia illi scientiæ Dei dissimilis est, sic & nostrum verbum quod nascitur de scientia nostra, dissimile est illi verbo quod natum est de Patre scientia. Ex hac auctoritate clare ostenditur scientiam Dei omnino inuariabilem esse, sicut ipsa essentia Dei omnino inuariabilis est: & quod Pater & Filius cum Spiritu sancto simul omnia sciunt & vident. Sicut ergo non potest augeri vel minui diuina essentia, ita nec diuina scientia: Eodem lib. cap. 14.

A
De immutabilitate vel perfectione diuine scientiæ vel cognitione.

Eodem lib. cap. 14.

Eodem lib. cap. 13.

&

& tamen conceditur posse scire quod non scit & posse non scire quod scit: quia posset aliquid esse subiectum eius scientiæ, quod non est, & posset non esse subiectum aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiæ.

DIVISIO TEXTVS.

Praterea solet quæri, Vtrum scientia Dei potest augeri? Hic incipit pars illa, in qua quærit Magister, Vtrum scientia Dei possit augeri? & diuiditur in duas partes, in quarum prima determinat, quod non potest augeri. In secunda autem obiicit in contrarium, & soluit *ibi* [Hic opponitur à quibusdam ita] Litera autem primæ partis per se patet.

ARTICVLVS I.

An scientia Dei potest augeri?

1 p. sum. theo q. 62. memb. 7.

Incidit autem dubium circa primam partem, scilicet vtrum scientia Dei possit augeri? Videtur autem, quod sic: quia cuiuscumque scientiæ scibilia possunt augeri, scientia illa augeri potest, ad minus materialiter: scibilia autem scientiæ diuinæ possunt augeri: ergo & ipsa scientia. Prima per se patet. Secunda supponitur ex litera: quia opera Dei sunt scibilia, & illa possunt augeri.

2 Item, Scientia Dei est secundum rationes ideales: ideis autem creantur ideata, vt supra habitum est ab Augustino: si ergo noua aliqua possunt creari, nouæ aliquæ ideæ possunt esse in Deo: per ideas autem est scientia: ergo videtur, quod creicere possit scientia Dei, etiam ex parte idearum. Si forte tu dicas, quod vna idea cognoscit Deus omnia quæ sunt eiusdem speciei, & sic multiplicatione facta in indiuiduo, non sequitur quod multiplicatio fiat in ideis. Hoc nihil est: quia si ideæ non sunt determinatæ ad indiuidua, non cognoscet Deus singularia nisi in vniuersali & in potentia, & hoc falsum est, vt dicitur in vltimo capitulo istius distinctionis.

3 Præterea, Non est inconueniens dicere Deum posse facere nouas species quas nunquam fecit, & nouos mundos nihil simile habentes cum isto: cum igitur illi non possint fieri sine ideis, erit idea illorum in mente diuina: & ita penes ideas videtur posse augeri scientia Dei. Si forte dicas, quod eadem arte facit artifex vnâ domum, & aliam, & omnes: & similiter potest facere Deus per vnâ ideam. Contra: Licet artifex vna arte possit facere omnes domos, non tamen vna specie domos potest facere exagonam, & quadratam, & rotundam, nec vna specie domus cognoscit vnâ domum esse discretam ab alia: cum igitur Deus faciat differentiam per formam & proprietatem, vel possit facere plura talia, & discernere vnâ ab alio, videtur quod sua scientia augeri potest etiam secundum ideas.

condum ideas.

4 Item, Scientia & scitum relatiua sunt, ita quod scientia refertur ad scibile: ergo cum relatiua multiplicentur, altero relatiuorum multiplicato, si scibilia possunt augeri, multo magis & ipsa scientia.

S E D C O N T R A est hoc quod obiicitur in litera: quia scientia Dei essentia Dei est: ergo si scientia per illud quod est potest augeri, & ipsa essentia augeri potest etiam secundum ideas.

2 Item, Nihil æternū augetur vel minuitur ex temporali: scibilia autem quæ fieri possunt, omnia temporalia sunt: ergo nec augetur nec minuunt. scientiam Dei æternam.

3 Item, Nunquam potest esse quod causatum auget vel minuat causam, sed potius e conuerso: scientia autem Dei causa est omnium quæ sunt: ergo nec augetur, nec minuitur ex eis.

S O L V T I O. Mihi videtur sicut Magister dicit, quod scientia Dei nec augeri nec minui potest.

A D P R I M V M ergo dicendum, quod ea quæ sciuntur, possunt augeri, sed non possunt augeri nisi per scientiam operantem illa plura, & sic eo ipso quod ponimus scibilia posse fieri plura, nos ponimus scientiam ab æterno fuisse plurimum operabilem: & sic non augetur ex hoc quod fierent plura: & sic soluet Magister infra in sequenti parte lectionis: sicut enim non potest intelligi quomodo causatum augetur quoad numerum, & ratio causæ & causalitatis augetur ex illo: ita non potest intelligi, quod ex scito augetur scientia Dei, quia eo ipso præsupponitur fuisse de illo vt causa cognoscens & causas.

A D A L I V D dicendum, quod plura ideata possunt fieri quam sunt: sed eo ipso quod sunt, ponuntur habere ideas: & ideo ex illis non augetur numerus idearum, qui non est numerus simpliciter, vt supra dictum est. Si autem tu quæras, Vtrum scientia Dei possit esse plurimum quàm est? Hoc bene concedo: sed non sequitur ex hoc quod possit augeri: quia esse plurimum ponit tantam potentiam ad hoc quod sint plura, quæ tamen plura si essent, vel esse ponerentur, præsupponerentur fuisse in scientia diuina, & sic nullam inducerent variationem in ipsa scientia: cum autem dicitur, quod augetur scientia, significatur quod iam existenti scientiæ alicuius quantitatis, secundum scita sit aliquid nouum additum, quod nefas est dicere de scientia Dei: vnde ipsa non augetur potest, sed plurimum esse potest, ex quibus non augetur si essent: cum enim præcipuum sit semper Deo reponendum, oportet sibi dare scientiam maiorem etiam quam intelligi possit: & hæc est illa quæ non in se nec secundum scita potest augeri.

ARTICV

ARTICVLVS II.

An Deus simul & eodem sciat & intelligat multa?

Deinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Vnusquisque eorum simul videt, &c.] Ex his videtur sequi duo, scilicet quod simul & eodem sciat Deus multa & intelligat multa, & quod ipse sciat mutabilia immutabiliter. Contra primum obiicitur sic: Dicit Philosophus, Scire plura possumus, intelligere vero minime: ergo videtur, quod vnus intellectus secundum actum non sit nisi vnus.

2 Item, Impossibile est vnum actum ad diuersos terminos simul & semel terminari: sed intelligere est actus vnus: ergo simul & semel terminari non potest ad diuersos terminos. Nec videtur hoc etiam intelligi posse: quia nihil similitum inuenitur: vna enim linea in vna parte non potest terminari ad diuersa puncta: ergo nec potest intelligi, qualiter possibile sit fieri: ergo videtur, quod necessarium sit intellectum transire inde huc & hinc illuc, cuius contrarium dicitur in litera.

S E D C O N T R A: Iaco. i. dicitur, Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio: ergo nulla vicissitudo est in intellectu Dei, nec potest esse: ergo intelligit vno & eodem multa & simul & secundum actum: quia supra probatum est, quod vnus intellectus est semper in actû.

S O L V T I O. Dicendum, quod nullus transitus est in intellectu Dei, sicut probat vltima ratio: sed se intelligit vno & eodem modo habente esse quod est & simul.

A D P R I M V M & secundum obiecta, dicendum quod hoc verum est in omnibus illis in quibus actus differunt ab essentia agentis: sed non ita in Deo: vnde vnus actus qui est intelligere, est essentia sua: & sicut sua essentia est species & causa omnium, vno modo se habens: ita etiam vnus actus: & ideo non valent similia inducunt: sed tamen illud est expressius de centro & lineis egredientibus ab ipso, sicut supra exposuimus.

ARTICVLVS III.

An Deus mutabilia sciat immutabiliter, & opposita sciat eodem modo?

Ad secundum proceditur sic: Mutabilia scire immutabiliter, est scire mutabilia aliter quam sunt: scire autem rem aliquam aliter quam est, decipi est: ergo videtur, quod si Deus sciat mutabilia immutabiliter, quod ipse decipitur in eis.

H I C E T I A M cadit quæstio de scientia oppositorum, vtrum illa sciat eodem modo? Videtur: quod sic: quia ipse eodem modo scit rem quando est, & quando non est: esse au-

tem rem & non esse, sunt opposita secundum affirmationem & negationem: ergo ipse scit simul contradictoria, vt videtur: ergo multo magis alia opposita.

2 Item, Si ipse scit rem vt est, oportet quod ipse sciat eam sub differentiis temporis: ergo scit me lecturum quando lecturus sum, & scit me legisse quando legi, & scit me legere quando lego: omne autem quod cadit sub differentia temporis, est mutabile: ergo Deus scit mutabile temporaliter & mutabiliter, vt videtur. Si autem tu dicas, quod non scit temporaliter res, sequitur ex hoc quod nullam haberet scientiam de re quando est & quando non est, sed indistincte & confuse sciret res: & hoc est imperfectum, & Deo non attribuendum.

S E D C O N T R A: Omnis acceptio est secundum potestatem accipientis, & non accepti: scientia est acceptio quædam, vt dicit Philosophus: ergo est secundum potestatem accipientis, & non accepti: Deus autem sciens est immutabilis: ergo sua scientia est immutabilis.

2 Præterea in litera negatur hoc: ergo videtur, quod sua scientia non sit de mutabilibus mutabiliter.

S O L V T I O. Leue est hoc soluere secundum supra dicta, scilicet quod ly mutabiliter potest determinare verbum ex parte materiæ super quam transit scientia, & sic scit Deus mutabilia mutabiliter, & temporalia temporaliter, & opposita oppositis modis: vel potest referri ad verbum per comparationem ad scientem, & sic scit mutabilia immutabiliter, & temporalia intemporaliter, & opposita vno modo simplici.

A D P R I M V M ergo dicendum, quod non decipitur: quia etiam apud nos scientia mutabilium ex parte scientis immutabilis est, quia ratio mutabilium immutabilis est: sed cum ratio sit intentio rei mutabilis, scitur rei mutabilitas per intentionem illam quando refertur ad rem cui accidit mutabilitas. Et huius causa est propter hoc quod per hoc quod est immutabilis, non refertur ad rem, sed refertur ad ipsam secundum quod est ratio & intentio rei quæ est mutabilis: & sic patet, qualiter in omnibus mutabile scitur immutabiliter.

A D A L I V D dicendum, quod opposita scit Deus vno, quod est ratio rei siue sit, siue non sit: quia sibi res non potest præterire, sed semper eodem modo manet, non tamen eodem modo transit eius scientia super rem: vel vt fidelius dicatur, non vno modo comparatur ad ipsam res: & ideo scit rem esse cum est, & scit eam non esse cum non est, ex hoc quod comparatur res ad esse vel ad non esse: & hoc est magis de scientia complexorum siue enuntiatibilium, de quibus postea quæretur.

A D A L I V D dicendum, quod ipse intemporaliter scit omnia quæ cadunt sub temporis differentia: & hoc ideo est, quia differentia temporis accidit rei secundum quod est in esse proprio, & non secundum quod est in Deo per ideam. Quod autem certus est in sciendo

sciendo res distincte, hoc est ideo, quia non tantum scit rem, sed etiam quamlibet compositionem & divisionem rei cum qualibet vel à qualibet re: & hoc incomplexè & incompositè, ut infra dicitur. Et si tu obicias, quòd noster intellectus non sic est de complexo sicut de incomplexo. Responsio, quòd hoc est ideo, quia intellectus noster per substantiam non est tuum intelligibile, nec ipse dat modum intelligibili, sed potius accipit ab ipso, & ideo variatur secundum illud: non autem sic de intellectu diuino, qui est id per quod intelligit, & dat intelligibili & esse in se, & omnem compositionem & divisionem.

ARTICVLVS IV.

An Deus sciat actu infinita?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Pater & Filius & Spiritus sanctus simul omnia sciunt & vident, &c.] Potest enim adhuc dubium esse, licet supra expeditum sit, utrum Deus sciat actu infinita? Videtur autem quod sic: quia cuiuslibet finito possibilis est additio: sed scientia Dei non potest fieri additio: ergo ipsa est infinita.

Ca. 19.

2 Item, August. in 12. de ciuitate Dei dicit, quod species numerorum infinita in se, non sunt infinita illius scientia, cuius scientia non est numerus. Ergo videtur, quòd actu sciat infinita.

Sed contra.

SED CONTRA: Quicquid scitur, scientis comprehensione finitur, præcipue si perfecte scit: ergo si Deus scit infinitum, ipse sciendo finit ipsum: ergo non est infinitum simpliciter.

2 Præterea, Infinitum in se non potest intelligi qualiter alij sit finitum: ergo, nec Deo erit finitum.

3 Item, Species numerorum non sunt infinita actu, sed potentia: si ergo Deus scit ipsas esse infinitas, ipse scit quod non est, quod est impossibile.

Ad hoc dicunt quidam, quòd triplex est scientia, scilicet intelligentia, & visionis, & approbationis: & scientia intelligentia est, qua intelligitur res simpliciter. Visionis autem scientia est, qua transit super res secundum quod sunt: vel non sunt sub differentia

huius compositionis vel illius. Approbationis autem scientia est, qua est de bonis quorum Deus auctor est. Sed contra hoc obicitur: Illa scientia que dicitur intelligentia: aut est finita per intelligibilis rationem idealem, aut non. Si dicas, quòd sic: sed unicuique idee responderet ideatum, vel potest respondere: ergo illi idee que est infiniti, responderet ideatum, vel potest respondere: ergo infinitum potest esse actu: quod ego intelligere non possum, si est verum. Item, si dicas quòd illa idea non est ad hoc ut educi possit ideatum sub ipsa, sed quod Deus illa cognoscat infinitum. Contra: Aut cognoscit ut est, aut aliter. Si aliter, non habet veram scientiam ipsius. Si autem ut est, cum ipsum nec sit nec possit esse nisi in potentia, intelligentia non erit nisi in potentia infiniti: & de hoc non contendimus.

SOLVTIO. Mihi videtur, quòd actu infinitum semper est imperfectum, nec in Deo est, nec in natura: sed infinitum ut est finitum, bene concedo quod cognoscit Deus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quòd impossibile est Deo fieri additionem aliquam: quia ipse est maior aliquid quam cogitare possumus: quod non intelligitur dimensio, vel multitudine, cum ipse sit vnum solum & simplex: sed quia nihil boni cogitari potest, quin ipse sit illud, & plus quàm cogitari potest: infinitum autem nihil boni & perfecti est, sed potius imperfectum: ideo non intelligitur sic: quia, ut supra diximus, etiam intelligi potest qualiter infinitum includat infinitum: tamen multa sunt que cogitamus, que non sunt Deus: nec hoc est imperfectionis, sed perfectionis: & sua scientia hoc modo infinita est: quia nihil potest cogitari vel esse, quod si esset, non esset in scientia ipsius, & modo secundum quod est in scientia sua: quia ipse intelligendo se infinita posse, intelligit infinita secundum quod sunt infinita in potentia.

AD SOLVTIONEM autem inductam respondeo, quòd aut non intelligo eam, aut intelligentia non dicit nisi relationem intellectus ad rem, prout est quocumque modo, scilicet in potentia, vel in ratione ideali comparationem habente ad id quod erit in actu, sicut supra est expositum distinctione 35.

Oppositio an Deus possit nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid.

Hic opponitur à quibusdam ita, Si Deus potest aliquid scire vel præscire quod nunquam sciuit vel præsciuit, potest ergo ex tempore aliquid scire vel præscire. Ad quod dicimus, Potest quidem Deus scire vel præscire omne quod potest facere: & potest facere quod nunquam fiet: potest ergo scire vel præscire quod nunquam fiet, nec est, nec fuit: nec illud scit vel sciuit, neque præscit vel præsciuit, quia scientia non est nisi de his que sunt vel fuerunt vel erunt: & præscientia non est nisi de futuris.

futuris. Et licet possit scire vel præscire quod nunquam est vel erit, non tamen potest aliquid scire vel præscire ex tempore. Potest utique scire vel præscire quod nunquam est nec erit, nec illud scitum vel præscitum est ab æterno: nec tamen potest incipere scire vel præscire illud, sed ita potest modo scire vel præscire, sicut potest scisse vel præscisse ab æterno. Si enim dicas eum modo posse scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, ita quod ab æterno non sciuerit vel præsciuerit, quasi utrumque simul esse possit, falsum est. Si vero dicas eum posse modo scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, habere potentiam sciendi vel præsciendi ab æterno & modo aliquid, nec tamen illud præscitum est vel futurum, verum est. Non potest ergo nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid: sicut non potest nouiter vel ex tempore velle aliquid, & tamen potest velle quod nunquam voluit.

ARTICVLVS V.

Utrum scientia Dei sit enuntiabilem?

Postea queritur de hoc quod dicit in secunda parte *ibi* [Scientia eius non est nisi de his quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt, &c.] secundum hoc enim videtur, quod scientia sua sit enuntiabilem. Quod etiam aliter probatur: quia cum multa sint enuntiabilia, nisi Deus sciret ea, non omnia sciret quæ sunt, vel erunt.

2 Item, Aliter imperfectior esset sua cognitio quam nostra: quia ego non tantum scio te, sed etiam scio te esse, & legere si legis, & huiusmodi: ergo videtur, quod etiam Deus sciat huiusmodi.

3 Item, Deus non tantum scit subiecta, sed etiam scit eis inesse omnia prædicata, quæ inesse possunt: ergo scit complexa & enuntiabilia, ut videtur.

4 Item, Aliter sequeretur, quod ipse nesciret Antichristum futurum, vel Cæsarum fuisse, quod est inconueniens.

S E D C O N T R A: Non scit nisi per ideam, id est autem non est complexorum: quia complexio nulla est in Deo: ergo videtur, quod ipse non habeat notitiam enuntiabilium.

2 Item, Anima propter sui simplicitatem non est simul nisi vnus: ergo cum Deus magis simplex sit, ipse non erit secundum sui intellectum nisi vnus: ergo non erit complexorum, ut videtur.

S O L V T I O. Dicendum, quod intellectus Dei est complexorum incomplexum: sunt enim complexa referenda ad rem simplicem, & illa in Deum quam ipse non tantum nouit ut simplex est, sed in omni complexione quæ accidere ei potest ex compositione, & sic vno quod est ratio non tantum esse, sed habitudinum omnium, ipse intelligit complexiones omnes & compositiones.

A D P R I M V M ergo dicendum, quod aliter est de intellectu nostro & suo: quia non est intellectus non est causa rei vel compositionis rei, sed accipiendo à rebus cognoscit

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

res: & ideo cum res sit diuersa, non potest accipi idem à diuersis, & ideo erit intellectus compositus: sed sicut intellectus est causa omnis rei & ratio omnis rei, & ideo per vnum quod est causa & ratio potest intelligi res & rei compositio cum re alia: quia idea non est ratio rei in se, sed in compositione omnium & diuisione quam habere potest per se vel per accidens. Et ex hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VI.

Utrum modo Deus potest scire vel præscire, sicut potest scuisse vel præscuisse ab æterno?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Ita potest modo scire vel præscire, sicut potest scuisse ab æterno, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia in nostra scientia sequitur, quod si possum scire aliquid quod non scio, scientia mea variatur.

2 Item, Si possum aliquid modo scire, non sequitur ex hoc quod illud prius sciebam: ergo videtur, quod ista consequentia non teneant in Deo.

S O L V T I O. Dicendum, quod non est simile: sed sicut se habet scibile ad nostram scientiam, ita se habet sua scientia ad scibile. Vnde sicut in nobis sequitur, nullam scibile est: ergo nulla scientia est: ita è conuerso sequitur, in Deo nulla scientia est: ergo nullum scibile est: & sicut in nobis ista duæ sunt impossibiles, scilicet quod ego scientiam alicuius scibilis habeam, & quod illud scibile non sit: quia statim me habente scientiam, sequitur illud scibile esse, quia mea non efficitur nisi ab illo scibili: ita in Deo ista duæ sunt impossibiles, quod aliquid sit & quod scientia illius non sit: quia scientia Dei est causa illius: & quia non est causa nisi ab æterno, sequitur quod ab æterno sit causa illius: & ideo in Deo est idem posse scire modo & posse ab æterno scuisse: & ista duæ impossibiles sunt, quod ali-

CCc quid

quid nunc fiat, & quod ipse ab æterno illud non sciuit: licet vtraque secundum se sit possibilis, quia vna implicatur in alia: & quando ponitur aliquid esse quod nunquam erit, ponitur per consequens Deum illud temper sciuisse, ex hoc, quia sua scientia est æterna causa vel præuisio illius. Et super istum sententiam procedit Magister.

ARTICVLVS VII.

An concedendum sit Deum posse scire quod ipse prius nesciuit?

Postea queritur de hoc quod dicit [Non potest ergo nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid, &c.] Queritur enim, Vtrum concedendum sit Deum posse scire quod ipse prius nesciuit? Et videtur quod sic: quia hoc innuitur in vltima parte sequentis opinionis quam inducit, quod Deus plura potest scire quam sciuit, quia transire potest super plura.

2 Item, Quidam obiiciunt: Deus potest

Vtrum Deus possit scire plura quam scit?

Item à quibusdam dicitur Deus posse plura scire quam sciat: quia potest scire omnia quæ scit, & potest aliqua facere quæ nunquam erunt, & illa potest scire: non enim aliqua incognita facere potest. Si vero omnia essent quæ modo sunt, & alia quædam faceret quæ non sunt nec erunt, & illa omnia sciret, pro certo plura sciret quam modo sciat: nec tamen eius scientia augeri potest, quia hoc totum fieri posset sine mutabilitate scientiæ. Constat ergo Deo scientiam omnino esse immutabilem, nec augeri posse vel minui: sed ei subiecta.

ARTICVLVS VIII.

An Deus potest plura scire quam scit?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Item à quibusdam dicitur Deus posse plura scire quam sciat.] Videtur autem, quod ista opinio sit vera: quia plura possunt esse quam sunt: scientia autem Dei, vt habetur in præcedenti cap. non est nisi eorum quæ fuerunt vel erunt vel sunt: ergo plura potest scire quam scit.

2 Item, Scit quicquid potest facere: potest autem facere plura quam facit: ergo potest plura scire quam scit.

Sed contra.

SED CONTRA: Deus scit quicquid potest facere: & non potest plura scire, quam potest facere: ergo non potest plura scire quam scit.

2 Item, In æternis est idem esse & posse: ergo si potest plura scire quam scit, tunc etiam scit plura quæ scit, quod est impossibile.

Solutio.

SOLVITIO. Meo iudicio ista composita

modo creare quod non creat, & plura creare quam creat: ergo similiter plura potest scire quam sciat.

SED CONTRA: Cum scientia referatur ad scibile, si potest scire quod prius nesciuit, videtur sequi quod potest habere scientiam quam prius non habuit: & hoc est Deum alterari ab imperfecta scientia ad perfectam.

SOLVITIO. Videtur mihi, quod non sit concedendum.

AD ID autem quod obiicitur de litera: dico, quod non intendit, quod aliqua possint fieri supra quæ transeat scientia Dei nouo modo, sed intendit quod aliqua possint fieri, super quæ ab æterno fuisset scientia. Et sic non sciret nisi quod prius & ab æterno sciuit.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de creatione: quia illa nihil ponit in Deo, sed in re extra: scientia autem est in sciente ipso, & ideo non potest ei aduenire scientia nouæ rei sine sui variatione: quia illa noua res poneret rationem idealem in Deo, quæ nisi ab æterno fuerit in ipso, variationem ponit citra ipsum.

Quod

Quod videtur aduersum illi sententia qua supra dictum est, Deum semper & simul scire omnia:

Et vero quod prædictum est, scilicet quod Deus omnia semper videt & simul, videtur obuiare quod ait Hiero. in expositione Habachuc: ^D Abiurdum est, inquit, ad hoc deducere Dei maiestatem, vt sciat per momenta singula quot culices nascantur, quotue moriantur, quora pulicum & muscarum sit multitudo, quotue pisces natent in aquis, & similia. Non sumus tam fatui adultores Dei, vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in nosipos iniuriosi simus, eandem irrationalium & rationalium prouidentiam esse dicentes. Hic videtur dicere Hiero. quod Deus illorum minorum scientiam siue prouidentiam non habeat: quod si hoc est, tunc non omnia simul scit & semper. Ex tali itaque sensu illud dictum esse nouerimus, vt Deum illa alternatim vel particulatim scire neget, nec per diuersa temporum momenta sic illa cognouit, sicut per varia momenta illorum quædam deficiunt, quædam incipiunt. Neque illis aliisque irrationalibus ita prouidet, quemadmodum rationalibus. Nunquid enim (vt ait Apostolus) cura est Deo de bobus? & sicut non est cura Deo de bobus, ita nec de aliis irrationalibus. Dicit tamen Scriptura, quia ipsi est de cura de omnibus. Prouidentiam ergo & curam vniuersaliter de cunctis quæ condidit habet, vt habeat vnumquodque quod sibi debetur & conuenit. Sed specialem prouidentiam atque curam habet de rationalibus, quibus præcepta tradidit, eisque recte viuendi legem præscripsit ac præmia promisit. Hanc prouidentiam & curam de irrationalibus non habet. Ideoque dicit Apostolus, quia non est cura Deo de bobus: prouidet tamen & curat, id est, gubernat omnia, qui omnibus solem suum facit oriri, & pluuiam dat. Scit itaque Deus quanta sit multitudo pulicum, culicum, & muscarum, & piscium: & quot nascantur, quotue moriantur: sed non scit hoc per momenta singula, imo simul & semel omnia. Neque ita scit, vt eandem habeat prouidentiam irrationalium & rationalium, id est, vt eodem penitus modo prouideat irrationalibus & rationalibus. Rationalibus enim & præcepta dedit, & Angelos ad custodiam delegauit.

^D In explanatione cap. 1. Habachuc.

^{1. Cor. 9.}

^{Sap. 12.}

Breuis summa prædictorum cum additione quorundam.

Simul ita & immutabiliter scit Deus omnia quæ fuerunt, & sunt, & serunt, tam bona quam mala: præscit quoque omnia futura, tam bona quam mala.

ARTICVLVS IX.

An Deus habeat notitiam singularium?

Deinde queritur de hoc quod dicit vltimo ibi [Et vero quod prædictum est, &c.] Videtur enim Deus non habere notitiam singularium: quia dicit Boetius, quod vniuersale est dum intelligitur, singularé dum sentitur.

tiam singularium: quia dicit Boetius, quod vniuersale est dum intelligitur, singularé dum sentitur.

2 Item, Omnis intellectus vniuersalium est, vt dicit Philosophus: quia intellectus simplex est, & necesse est intelligibile simplex esse: nihil autem singularium est simplex.

CCc 2

plex: ergo nihil singularium est apud intellectum.

3 Item, Philosophus in 11. metaph. probat, quod non intelligit aliud à se, quia aliter vileceret eius intellectus in rebus vilibus, quæ melius est ignorare quam scire: ergo videtur, quod ipse non habeat notitiam singularium.

Sed contra.

S E D C O N T R A : Secundum hoc enim erunt plura ignorata ab eo quam scita. Item Boetius in lib. 5. de consolatione philosophiæ.

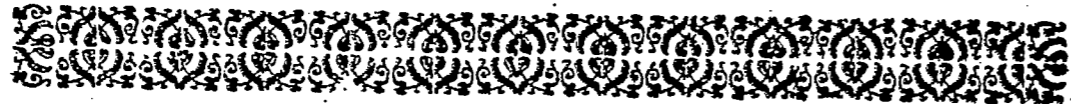
*Ut in ex alto cuncta tuenti
Nulla terzæ mole resistunt:
Non nox atris nubibus obitat.
Quæ sint, quæ fuerint, veniantque
Tuo mentis cernit ista:
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere solem.*

S O L V T I O. Dicendum cum Magistro, quod Deus omnia scy parua & magna. Et ad id quod contra obicitur, dicendum quod est intellectus abstrahens formam à re, & illam necesse est deputari propter materialitatem quam habet in re extra, & ille est notter intellectus. Alius est intellectus habens formas vel ideas componibiles exemplariter cum

re, & illæ sunt vniuersalis vel particularis, ita quod à neutro abstrahitur, & ideo non repugnant simplicitati intellectus: quia intellectus illas habet apud se, & tales sunt idæ & formæ sub quibus intelligunt Angeli.

A D A L I V D dicendum, quod Philosophus intelligit hoc de intellectu abstrahente à rebus: quia necesse est, quod ille auferat conditiones materiæ ab eo quod abstrahit, & assimilet sibi. Sed non sic est de intellectu qui est ad rem faciendam per formam compositionis: ille enim habet formam simplicem apud se, quæ non determinatur ad hoc vel illud conditionibus materiæ, sed per relationem ad hoc vel illud: & per illam potest intelligi vniuersale & particulare, & vniuersale in particulari, secundum diuersam relationem rei ad formam illam.

A D A L I V D dicendum, quod Philosophus non intendit, quod non aliud intelligat, quam se, sicut supra expositum est 35. distinct. sed intendit, quod non per aliud quam per seipsum intelligit, quia intelligendo nihil accipit à rebus. Qualiter autem non vilescat intellectus eius, supra est expeditum.

DISTINCTIO XL.

Quid sit prædestinatio & in quo differat à præscientia?

A
De scientia Dei quantum ad speciales effectus, scilicet de prædestinatione & reprobatione.
Cap. 10.

P RÆDESTINATIO vero de bonis salutaribus est, & de hominibus saluandis: ut enim ait Augustinus in lib. de prædestinatione Sanctorum, Prædestinatio est gratiæ præparatio, quæ sine præscientia esse non potest. Potest autem sine prædestinatione esse præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse facturus: sed præsciuit Deus etiam quæ non est ipse facturus, id est, omnia mala. Prædestinavit eos quos elegit, reliquos vero reprobavit, id est, ad mortem æternam præsciuit peccaturos.

DIVISIO TEXTVS.

P RÆDESTINATIO vero est de bonis salutaribus. Hic incipit pars illa in qua Magister determinat de scientia diuina secundum suam speciem. Et diuiditur in duas. In prima determinat de speciebus præscientiæ quæ sunt prædestinatio & reprobatio. In secunda autem tangit quædam quæstiones de præscientia & scientia, communiter consequentes scientiam Dei secundum genus & secundum

dum speciem consideratam, quæ incipit in penultimo cap. sequentis distinctiois ibi [Præterea considerari oportet, Vtrum ea omnia quæ semel scit] Præcedens autem adhuc diuiditur in duas. In prima determinat species præscientiæ, quæ sunt prædestinatio & obduratio. In secunda autem quærit, Vtrum habeant aliquam causam in prædestinato, vel præscito? Et hæc incipit in principio sequentis distinctiois ibi [Si autem quærimus meritum obdurationis] Ista distinctio diuiditur in duas partes. In prima tangit prædestinationem, in secunda reprobationem ibi [Cumque prædestinatio sit gratiæ præparatio] In prima parte facit quinque, quorum

rum primum est, quod tangit de quibus est prædestinatio: Secundo ostendit certum esse numerum prædestinatorum ibi [Prædestinatorum nullus videtur] Tertio obicitur contra sophisticè ibi [Ad hoc autem obicitur quidam] Quarto obicitur fortius ibi [Veruntamen adhuc instat quidam] Quinto & ultimo soluit ibi [In huius quæstionis solutione] Sententia autem patet per se, quia litera est plana.

ARTICVLVS I.

Ad quod attributorum debet reduci prædestinatio, vtrum scilicet ad potentiam, sapientiam, vel voluntatem?

Sunt autem hic ante literam octo quæstiones, quorum primum est, ad quod trium attributorum possit reduci prædestinatio, vtrum ad potentiam, vel ad sapientiam, vel voluntatem? Secundum, Quid sit re & diffinitio? Tertium autem, Vtrum sit entis, vel non entis? Quartum, Vtrum sit æterna, vel temporalis? Quintum, Vtrum sit solius rationalis creaturæ, vel etiam alterius? Sextum est, Vtrum sit omnis rationalis creaturæ, vel solius hominis. Septimum est, Vtrum sit omnis hominis, vel quorundam hominum tantum? Octauum & vltimum, Vtrum sit prædestinatio multiplicata secundum singulos prædestinatos, vel omnes prædestinati sint in vno, scilicet in Christo.

Quæritur ergo primo, Vtrum sit potentia, vel sapientia, vel voluntatis siue bonitatis? Videtur autem, quod sit scientia: quia Magister supra 35. distinct. in principio ponit prædestinationem inter nomina, quibus significatur scientia: ergo ad scientiam reducitur.

2. Item, Non est destinare, nisi in animo proponentis: proponere autem est præconcepere de faciendo aliquo: conceptio vero est secundum intellectum præscientem opus: cum ergo prædestinatio sit talis præconceptio, videtur prædestinatio cadere sub scientia.

3. Item, In quo genere est superius ad aliquid, in eodem est inferius quod accipitur sub illo: sed præscientia est in genere scientiæ: ergo prædestinatio, quæ est sub præscientia, vt supra habitum est 35. dist. erit in genere scientiæ.

Sed contra.

Secundum videtur esse in genere potentia: quia, vt habetur hic, prædestinatio est præparatio gratiæ: præparatio autem actus potentia: est: ergo & prædestinatio, vt videtur.

2. Item, prædestinatio est æterna, & hic supponatur, quia infra habet probari: prædestinati autem non sunt ab æterno, nisi in potentia causæ efficientis: ergo videtur, quod prædestinatio reducatur ad potentiam, quia potentia causæ efficientis est.

Similiter videtur, quod ordinetur ad voluntatem: quia diffinitur per voluntatem, D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

dicit enim August. quod prædestinatio est voluntas vel propositum miserendi.

2. Item, Gratia & gloria quæ sunt effectus prædestinationis, sunt indicantia bonitatem: bonitas autem est dispositio voluntatis: ergo & prædestinatio.

3. Item, 1. ad Tim. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri, &c. Voluntas autem saluta est ex prædestinatione: ergo videtur quod prædestinatio ordinetur ad voluntatem.

S O L V T I O. Dicendum, quod prædestinatio est in genere scientiæ effectiue siue practice, & sic aliquid habet scientiæ & aliquid voluntatis: & quia hæc inclinant potentiam ad opus, ideo habet etiam aliquid de actu potentia. Sed hoc quod est scientiæ practica, dat ei esse: id autem quod est voluntatis & potentia, est in ipsa per modum proprietatis, secundum quod voluntas est de licito practice, & secundum quod potentia operans extendit se per opus ad faciendum id: & ideo concedendæ sunt rationes primæ.

A D I D autem quod obicitur de potentia, dicendum quod hæc est prædestinationis quasi consequenter secundum intelligentiæ rationem, scilicet quia scientia talis est ad opus.

A D I D autem quod obicitur de voluntate, dicendum quod talis scientia semper voluntati est coniuncta: sed tamen prædestinatio magis accipit nomen ex parte scientiæ, quam ex parte voluntatis: nihil autem prohibet aliquid sic quod diuersa quæ sunt in ipso, ordinari sub diuersis generibus.

ARTICVLVS II.

Quid est prædestinatio in re?

Deinde quæritur quid sit? & hoc diuiditur in duo, scilicet vt quæritur primo, Quid sit re? & secundo, Quid sit diffinitio? Ad primum proceditur sic: Videtur, quod prædestinatio sit aliquid creatum, & non Deus: quia cum dico, iste est prædestinatus, dico aliquid significando passiuè: ergo significo illud esse ab alio in isto: talis autem modus significandi non conuenit Deo, quia nihil habet ab alio: ergo prædestinatio prædestinati non est Deus.

2. Præterea, Nihil quod est Deus, denominat hunc prædestinatum: ergo prædestinatio non est Deus.

3. Item, Actio, & passio sunt entia quæ secum habent oppositos respectus: quod patet ex eorum diffinitionibus cum dicitur, actio est secundum quam in id quod subiicitur agere dicimur: & passio est effectus illatioque actionis. Ergo non conueniunt eidem, nec possunt eidem inesse. Cum ergo Deus sit prædestinans, ipse non erit prædestinatio qua ille vel ille est prædestinatus: ergo cum prædestinatio sit prædestinati, prædestinatio non est Deus.

4. Item, Cum dicitur, Deus creat, res verbi quæ est creatio, idem est quodeductio de nihilo in aliquid: hæc autem deductio vt forma

forma est in educto: ergo in creatura, & non in Creatore: ergo similiter prædestinatio erit in prædestinato, & non in Deo: ergo realiter non est Deus.

Item, Absurdum videtur, quod Deus dicatur damnandorum reprobatio. Cum ergo non plus sonat prædestinatio in creatura, quam reprobatio, videtur etiam prædestinatio non esse Deus.

Sed contra.

SED CONTRA: Nihil est ab æterno nisi solus Deus: prædestinatio autem qua omnes sunt prædestinati qui saluabuntur, est ab æterno: ergo ipsa est Deus.

2 Item, Cum dicitur, prædestinatio est propositum miserendi, nihil cadit in diffinitione in recto quod non sit Deus. Similiter cum dicitur, præparatio gratiæ in præsentem & gloriæ in futuro: præparatio enim est Deus præparans, quoniam Deus agens est sua actio: gratia autem & gloria cadunt ibi in obliquo: ergo videtur, quod prædestinatio prædestinatorum sit Deus ipse.

Solutio.

SOLVITIO. Sine præiudicio loquendo consentio victimis duabus rationibus, quod prædestinatio secundum id quod est accepta siue sumatur ex parte prædestinantis, seu ex parte prædestinati, semper Deus est. Si enim accipiat in eo quod est prædestinatio, nihil ponit in tempore aliquo: & si habeat effectum quandoque in prædestinato respectu cuius est, hoc accidit ei ex parte effectus connotati. Sciendum igitur, quod prædestinatio est quasi medium inter Deum prædestinantem & hominem prædestinatum, & prædestinatio ipsa dicitur habitudinem Dei propo- nentis saluare ad saluandum: & ideo prædestinatio non ponitur in prædestinato, secundum quod ipse est diuersus à Deo in natura propria existens, sed secundum quod ipse est in scientia Creatoris: sed secundum hoc quod ibi est, probatum est supra, quod ipse est creatrix essentia, & non natura creata: ergo quod sic ponit circa ipsum, non distinguitur ab essentia diuina, sed est ipsa essentia diuina, & cointelligitur respectus ad rem quam operabitur Deus in futuro.

DICENDUM ergo ad primum, quod cum dicitur, prædestinatus, non significatur ibi passivè nisi quoad modum quoad nos, & non secundum rem: est enim sensus, quod ille est præiudicatus saluari, & ly præiudicatus non ponit aliquid secundum rem extra præiudicatum, licet ponat respectum quoad aliquid, quod in futuro erit aliud à Deo, circa quod erit effectus prædestinationis. Vnde tali modo significandi actiue vel passivè sufficit diuersitas rationis quæ est inter præiudicatum, & præiudicatum non in se, sed in ratione idealis, in qua fuit ab æterno.

AD ALIUD dicendum, quod prædestinatio formaliter non est in prædestinato: quia non dicit formam cuius esse absolute terminetur in eo, sed potius respectum ad saluandum, cui sufficit ut sit secundum quid, scilicet in idea, ut talis forma significetur in ipso.

AD ALIUD dicendum, quod prædestinans & prædestinatus non se habent ut sim-

pliciter actiua & passiva secundum naturam, sed tantum secundum aliquem modum significandi in quo notatur dependentia saluandi ad saluantem secundum rationem, id est, causalitatis efficientis, & non e converso.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile: quia cum dicitur, Deus creat, hoc non conuenit Deo, nisi ex tempore: vnde non nominat tantum respectum ad creaturam, sed etiam effectum in creatura, & illa potest essentialiter esse res verbi, licet sit à Deo: sed cum dicitur, Deus prædestinavit Petrum vel Paulum, non notatur nisi respectus ad creaturam, qui conuenit ab æterno, & ideo nihil ponit extra Deum.

AD ALIUD dicendum, quod meo iudicio non est absurdum, ut dicatur Deus reprobatio: in reprobatione enim non dicuntur nisi duo, scilicet præiudicatus iniquitatis, & præparatio penæ: & vtrumque quod in recto cadit in diffinitione reprobationis, nominat essentiam diuinam respectu ad id quod oblique cadit in diffinitione illa, scilicet iniquitatis & penæ: quorum primum non ponit in Deo speciem propriam, secundum autem habet ibi speciem. Vnde non reputo absurdum, quod Deus dicatur reprobatio ipsa qua reprobantur iniqui.

ARTICVLVS III.

Quid est prædestinatio diffinitio?

AD secundum proceditur sic, & ponuntur multe diffinitiones prædestinationis: habemus enim vnam hic in litera in ultimo cap. istius distinctionis. Prædestinatio est præscientia & præparatio beneficiorum, quibus certissime liberantur quicumque liberantur. Alia est August. in lib. de fide ad Petrum hæc, Prædestinatio est gratuita donationis præparatio. Alia est August. in lib. de prædestinatione Sanctorum hæc, Prædestinatio est propositum miserendi. Item, Prædestinatio est alienus in finem destinatio. Item, Magistri ponunt aliam, Prædestinatio est præparatio gratiæ in præsentem & gloriæ in futuro.

Obiicitur autem contra primam: quia prædestinatio non videtur ponere præparationem quæ addat aliquid supra præscientiam: cum enim sunt tria, essentia diuina, & respectus ad creaturam, & effectus in creatura: præscientia dicitur duo priora, & non tertium: eadem autem duo etiam dicitur præparatio, & non tertium, quia cum præparatio sit ab æterno, non dicit effectum in creatura: ergo videtur, quod vnum nihil addat super alterum: ergo vnum superflue coniungitur alteri.

2 Præterea, Beneficia multiplicia sunt, quæ non omnia cadunt in ratione gratiarum facientis: quæ tamen liberant ab aliquibus malis: nunquid igitur istorum est prædestinatio? Videtur quod non: quia non dicimus flagellatorum esse prædestinationem, cum tamen dicatur 2. Mach. 6. Non multo tempore finire peccatoribus ex sententia agere, sed statim vitium adhibere, extremi beneficij

beneficij indicium est.

3 Item, Dam. 2. lib. cap. 39. dicit, quod Deus non compellit ad virtutem, nec suadet vitium. Ergo videtur, quod non certissime liberat prædestinatio.

4 Item, Certissimus modus, est modus necessitatis demonstratus: sed prædestinatio non habet hunc modum in liberando, eo quod non tollit libertatem à libero arbitrio: ergo videtur, quod non certissime liberat prædestinatio.

Similiter obiicitur de secunda, quod dicitur, Gratuita donationis præparatio: non enim dicitur præparari res quando non est, nisi in causa efficiente, ut patet: cum enim dicitur, domus præparatur, non intelligitur præparari per hoc quod habetur artifex sciens & & potens, sed potius quando dolantur ligna & eriguntur partes domus: ergo similiter gratuita donationis præparatio, non est nisi quando iam præparatur liberum arbitrium ad suscipiendum, & quando infunditur gratia: hæc autem non sunt ab æterno: ergo præparatio gratiæ donationis non est ab æterno: sed prædestinatio est ab æterno: ergo male per præparationem diffinitur.

2 Item, Gratuita donatio est id quod datur sine meritis, quia gratuita donatio non est nisi id quod datur gratis: ergo videtur, quod secundum illam diffinitionem non sit nisi gratia prima, & non gloriæ, vel gratiæ subsequentis quæ datur post præuenientem: quod est contra diffinitionem ultimam.

Similiter obiicitur de tertia, Prædestinatio enim est ab æterno: ergo videtur, quod non causatur ab aliquo temporali: miseria autem temporalis est: ergo videtur, quod prædestinatio non respicit statum miseriæ, nisi per accidens: ergo non est propositum miserendi, ut videtur, nisi per accidens: ergo per hoc non erit diffinienda prædestinatio. Item, Secundum hoc non omnibus conuenit, qui tamen prædestinati sunt, ut Angeli & Christus: nulla enim miseria subleuata est in eis. Item, Homo esset prædestinatus etiam si non peccasset: & tamen non esset ablati ab eo aliqua miseria.

2 Præterea queritur, Vtrum intelligitur de miseria culpe vel de miseria penæ, vel vtraque? Et videtur, quod de miseria culpe: quia consuevit dici, quod prædestinatio necessario ponit gratiam finalem, hæc autem non releuat nisi culpam & non penam. Sed contra: Gratia & gloria tollunt penam & culpam: prædestinatio autem est præparatio gratiæ & gloriæ in futuro: ergo videtur, quod intelligitur de vtraque miseria.

Eodem modo obiicitur de sequenti, quod prædestinatio est alienus in finem destinatio. Si enim ponitur ibi finis in quem est destinatio, necessario præsupponit principium eiusdem destinationis, & medium per quod est destinatio: quæ ergo sunt illa?

2 Item, Cum destinare sit æquiuocum ad proponere & mittere, videtur magis sumi pro propositum, quam pro missione. Probario. Non enim mittitur nisi qui est: sed prædestinatur qui non est: ergo prædestinare non est

destinare aliquem, sed potius destinare aliquid ante in proposito, sicut dicitur 2. Mach. 6. de Eleazaro, quod destinavit non admittere illicita propter vitam amorem. Hoc etiam videtur per Ioan. Damasc. 2. lib. cap. 3. vbi vocat prædestinationem prædeterminationem: prædeterminatio autem potius est præmeditantis, quam præmittentis aliquem in aliquid.

3 Item, Si prædestinatio esset destinatio alicuius in aliud, non diceretur præparatio gratiæ & gloriæ: quia gratia & gloria non diriguntur ad aliquid: sed potius diceretur præparatio Angeli vel hominis qui dirigitur.

Tandem obiicitur etiam contra ultimam: quia præiens gratia & gloria in futuro dicunt aliquid in tempore, cum tamen prædestinatio nihil dicat in tempore.

2 Item, Damasc. dicit, quod prouidentia & prædestinatio sunt eorum quæ non sunt in nobis, siue in potestate nostra: sed gloria aliquo modo est in potestate nostra per gratiam, cadit enim sub merito, quod est in potestate nostra: ergo videtur, quod gratia & gloria non sit prædestinatio.

PRÆTEREA, Cum vnus rei vnica sit diffinitio, queritur, Penes quid sumantur assignate diffinitiones.

SOLVITIO. Dicendum, quod prædestinatio quoad aliquid sui in omnibus illis diffinitionibus diffinitur: & quia plura sunt in ipsa, ideo plures dantur diffinitiones. Potest enim prædestinatio diffiniri in se, vel secundum statum aliquem prædestinati. Si in se: tunc habet in se genus remotum, & coarctationem illius generis per actum cause operantis, & effectus suos. Vel etiam potest attendi nomen prædestinationis. Dico ergo quod prima datur per genus remotum quod est præscientia, & contrahitur per actum operantis cause, & effectum proximum qui est beneficia certissime liberantia. Secunda autem non considerat nisi actum cause operantis & effectum. Ultima autem effectum proximum & remotum, qui efficitur mediante alio: quia gratia aliquo modo efficit gloriam. Tertia autem datur secundum statum prædestinati eiusdem qui est in miseria, ut homo post peccatum. Quarta autem est ratio explanans nomen prædestinationis. Et per hoc patet solutio ad ultimum.

AD PRIMUM autem dicendum, quod licet prædestinatio non dicat effectum in creatura, tamen per modum significandi aliquid addit supra præscientiam: quia præscientia de se non ponit causalitatem ad prædicatum, sed præparatio dicit sufficientiam causalitatis ad actum & effectum.

AD ALIUD dicendum, quod prædestinatio non est proprie nisi gratiæ, & gloriæ, & alia sunt indirecte operantia ad liberationem, sicut satisfaciendo, vel humiliando, vel tantum reddendo: directe autem operatur liberationem gratiæ, quæ facit dignum vitam æternam, & dirigit in regnum: vnde etiam alia beneficia sunt communia prædestinatis & non prædestinatis, sed non gratia gratum faciens finalis: & ideo patet, quod illa est effectus

fectus prædestinationis.

AD ALIVD dicendum, quod prædestinatio non compellit ad virtutem, sed tamen finaliter facit eam in libere acceptante & volente: quia licet non cogatur accipere eam, tamen inevitabiliter inclinabit voluntatem ad accipiendum eam.

AD ALIVD dicendum, quod non est in præcipientia & prædestinatione certitudo demonstrationis: quia non sunt causæ per quas inferri possit salus de necessitate rei, sed de necessitate consequentiæ tantum, ut supra diximus de infallibilitate præcipientiæ divinæ distinct. 38. & iterum infra ostenditur, cum quaeretur de certitudine numeri prædestinatorum.

AD ID quod obiicitur de secunda diffinitione, dicendum quod alter est in artifice creato, & artifice increato: quia artifex creatus non producit materiam, sed præparat eam tantum, accipiendo eam ab extrinseco. Deus autem & producit id quod est necessarium ad opus, & operatur præparando in ipso. Sunt enim tria, scilicet ars, natura, & Deus. Ars operatur super materiam imprimendo speciem artis, non dando materiam virtutem conservatiæ formæ quam imprimit, ut patet in figura incisionis, quam lapis continet non ex virtute quam accipit ab artifice, sed per virtutem quam habet ex natura. Natura autem dat formam & conservatiæ formam: cum enim generans dat formam & transmutando materiam a forma quam prius habuit, & ab accidentibus & virtutibus quas prius habuit, dando formam, dat omnia accidentia composita ex forma illa que conservatiæ formam in materia. Deus autem agit totum, & materiam, & formam, & proprietates: & ideo præparatio sufficiens est in ipso solo sciente, potente, & volente etiam antequam agat: sed non sic est in materia, & adhuc minus in arte: unde non erat simile quod pro simili inducatur.

AD ALIVD dicendum, quod quidam dicunt cum Damasc quod prædestinatio per se non est nisi gratiæ, & gloriæ per consequens, & non primo, eo quod datur nostro operi quod est in potestate nostra. Sed melius potest dici, quod verum dicit Damasc. sed tunc prædestinatio est trium, scilicet gratiæ, & meriti, & gloriæ. Et gratia quidem non est in potestate nostra, ita quod sit à nobis secundum id quod est, licet possimus aliquid operari ad ipsam, scilicet faciendo quod in nobis est. Meritum autem non est in potestate nostra in quantum est meritorium, quia hoc est à gratia: sed tamen est à potestate nostra alio modo, scilicet quia actus meritorius est à nobis: liberum enim arbitrium dat actum, & gratia informat eum. Sed gloria non est in potestate nostra secundum quod est abundans supra meritum: est enim relata ad id quod est in potestate nostra, per hoc quod datur actibus meritoriis: & hoc non in omnibus, quia in parvulis effectus prædestinationis non est opus, sed gratia & gloria tantum.

AD ID quod obiicitur de tertia dicen-

dum, quod bene potest dici, quod hæc diffinitio respicit statum ex parte prædestinati, quem prævidet Deus: & quod hæc diffinitio prædestinatio non convenit omnibus prædestinatis, sed homini cadenti tantum. Vel si velimus generaliter extendere prædestinationem: tunc dicimus, quod miseria in diffinitione non respicit miseriam que sit in prædestinato, sed que esset nisi esset effectus prædestinationis: misericordia enim prævenit miserando, ne incidat in miseriam: & hæc miseria misere esset Angelus & etiam natura humana in Christo assumpta, si a gratia vniuersis separaretur, vel non tunc fuisset assumpta: & nullum dubium habet diffinitio.

AD VLTIMUM autem quod contra illam diffinitionem obiicitur, dicendum quod bene potest intelligi de vtraque miseria secundum ordinem, ut primo tollatur culpa per gratiam, & poena per gloriam.

AD ID quod obiicitur contra sequentem diffinitionem, dicendum quod in veritate ibi est finis destinationis & medium & principium. Principium autem est propositum, & præparatio gratiæ est quasi medium quod opponitur in cursu qui est in tempore, & gloria est vis finis, & ideo incipit ista destinatio ab æterno, & dirigitur per tempus totius cursus, iterum in aternitatem.

AD ALIVD dicendum, quod utroque modo intelligitur cadere destinatio in ratione prædestinationis. Vno modo ratione propositi destinatantis, & alio modo ratione directionis. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod licet non destinatur nisi qui est, tamen prædestinari potest qui non est in propria natura, licet sit in Dei notitia: quia præpositio composita verbo, notat antecessionem aternitatis ad tempus.

AD ALIVD dicendum, quod in vtrisque intelligitur præparatio: Deus autem præparat eligendo quos dirigit, & præparat eis bona quibus habiles fiunt directioni: tamen effectus solius gratiæ & gloriæ exprimitur, quia illa dicunt medium & finem directionis, quam importat prædestinatio in abstracto significata.

AD ID quod obiicitur contra vltimam, dicendum quod præparatio gratiæ & gloriæ non ponit gratiam & gloriam secundum actum, sed tantum ex parte præparantis: & ideo non sequitur, quod prædestinatio aliquid habeat ex tempore.

AD ALIVD patet solutio per ante dicta.

ARTICVLVS IV.

An prædestinatio sit entis, vel non entis?

Tertio quaeritur, Vtrum sit æterna sit entis, vel non entis. Videtur autem, quod entis: quia dicitur ad Rom. 1. ibi. Qui prædestinatus est in virtute. Ibi ponit Origenes talem literam, Qui prædestinatus est in virtute: & dicit super illud in Glossa, Destinatio est eius qui est. Ergo videtur, quod prædestinatio sit entis.

2 Item,

2 Item, Prædestinatio est præparatio: sed præparatio est entis: ergo & prædestinatio.

2 Item, Electio est propositis duobus, vnius præparatio, ut vult Damasc. ergo electio est entis: ergo & prædestinatio: quia prædestinatio non est nisi electorum.

4 Item, Prædestinatio est sciti tantum: scitum autem est ens: ergo & prædestinatio est entis.

SED CONTRA: Ad Eph. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem: sed ante mundi constitutionem non eramus: ergo prædestinatio non videtur esse entis.

2 Item prædestinatio est æterna: prædestinati autem non sunt ab æterno ergo, &c.

3 Item, Supra habitum est ab August. 38. dist. quod eliguntur qui non sunt: nec errat qui elegit, nec vane elegit: ergo videtur, quod non sit entis.

SO LV TIO. Dicendum, quod prædestinatio ut prædestinatio non est entis simpliciter, sed secundum quid entis, hoc est, in notitia diuina, sicut sapientius expositum est.

AD PRIMUM autem dicendum, quod prædestinatio quidem non est nisi entis: sed prædestinatio dicit ordinem antecessionis ad prædestinatum, & ideo potest esse non entis: & huic non contradicit Origenes. Si autem tu dicas, quod ipse sumit pro eodem destinationem & prædestinationem: tunc respondeo, quod destinatio sic scripta non ponit ens simpliciter, sed secundum quid in notitia diuina.

AD ALIVD dicendum, quod præparatio non ponitur hic nisi secundum habitum penes sufficientiam præparantis, & non penes actum qui ponit gratiam in creatura.

AD ALIVD dicendum, quod Electio non ponit hic nisi existentem secundum quid, scilicet in notitia eligentis: & præparatio est eorum quos scit bene recepturos gratiam, & bene vituros ea: non tamen ponuntur absolute esse.

AD ALIVD dicendum, quod scitum in nobis ponit ens prius natura vel tempore: sed in Deo est e conuerso: quia sua scientia non dependet ab ente, ut à causa, sed potius e conuerso ens dependet ab ipsa: quia causa scitur ab ea.

ARTICVLVS V.

Vtrum prædestinatio sit æterna vel temporalis, & an ponat aliquid in tempore in prædestinato?

Quarto quaeritur, Vtrum sit æterna, vel temporalis? Videtur autem esse æterna: quia est species præcipientiæ: cum ergo præcipientia sit æterna, & ipsa prædestinatio erit æterna.

2 Item, Probatur est, quod ipsa est Deus prædestinans: nihil autem est Deus nisi æternum: ergo prædestinatio est æterna.

3 Item, Propositum miserendi non dicit nisi æternum: cum igitur prædestinatio dicatur propositum miserendi, ipsa erit æterna.

SED CONTRA: Nihil æternum diffinitur per temporale: prædestinatio diffinitur per temporale, quia per gratiam & gloriam ergo non est pure æterna.

IVTIA hoc quaeritur, Vtrum ponat aliquid in tempore in prædestinato? Videtur autem, quod sic: quia Ioan. 1. dicit Gloss. quod melius fuit Nathanaeli vtramque naturam in Christo cognoscere, quam esse prædestinatum. Cum igitur comparatio sit inter bona vniuersa, & cognitio duarum naturarum in Christo fuerit bonum temporale, videtur quod aliquid temporale ponat in prædestinato. Item, Videtur falsum quod dicit Glossa, quia vtramque naturam in Christo potest cognoscere etiam malus & damnatus: ergo cum prædestinatio non sit nisi saluatorum, ut habetur in litera, videtur prædestinato melius aliquid, quam cognitio duarum naturarum in Christo. Si forte dicas, quod hoc est ideo, quia prædestinatio nihil ponit in prædestinato, sed cognitio aliquid ponit. Contra: Secundum hoc non potest esse comparatio: quia eius quod non est, nulla est comparatio ad id quod est. Item, Ad minus ponit gratiam finalem: & illa aliquid est & melius quam cognitio duarum naturarum in Christo.

SO LV TIO. Dicendum, quod prædestinatio nihil ponit in prædestinato ut nunc, sed relinquit gratiam finalem ut effectum: tamen semper dicit respectum ad prædestinatum, licet non necessario connotet effectum ut nunc: & ideo de se æterna est, & non temporalis: effectus enim qui est gratia & gloria, cadit in diffinitione prædestinationis oblique, & nihil sunt essentia prædestinationis, licet sint ea ad que noratur respectus causalitatis eius. Et per hoc iam patet solutio ad primum: quia æternum denotans respectum ad creaturam, potest bene diffiniri per illam creaturam, dummodo oblique cadat in diffinitione ipsius.

AD ID quod vltimus quaeritur, dicendum quod nihil ponit de se in creatura, nec etiam creaturam prædestinatam ponit esse, sed tamen denotat respectum ad ipsam. Ad hoc autem quod contra obiicitur, dicendum quod secundum intentionem Glossæ comparantur duo ad alterum illorum per se acceptum, & hoc secundum statum, & non secundum gratiam personalem vel bonum personale: prædestinatio enim currit in veteri lege, & lege gratiæ, sive lege Christi: cognitio autem duarum naturarum in Christo per præsentiam redemptoris, non fuit nisi in noua lege, & ideo cognitio naturarum non excludit prædestinationem, sed potius per effectum gratiæ conducit ad eam: & ideo comparatur in noua legis gratia, que ostendit gratiam ad quam prædestinati sumus, ad statum in quo non eramus nisi prædestinati ad gratiam, & non habebamus eam, hoc est, gratiam redemptionis, per quam valet nostra gratia quicquid valere potest, ut dicit Magister in 3. huius voluminis dist. 19. & sic plana est Glossa. Et per hoc etiam patet solutio ad sequentia.

ARTICV

ARTICVLVS VI.

An prædestinatio sit solius rationalis creaturæ, vel etiam alterius?

Quinto queritur, Vtrum sit solius rationalis creaturæ, vel etiam alterius: Videtur autem, quod etiam alterius: quia hoc dicitur in littera in principio lectiois, quod prædestinatio est de bonis salutariis, ut sunt virtutes, & gratia, & gloria, quæ non sunt creaturæ rationales.

2 Item, August. dicit, quod malis prædestinatæ sunt pœnæ: ergo videtur esse de bonis & malis, rationalibus & irrationalibus.

Sed contra. Sed contra: Non destinatur nisi rationalis creatura: ergo videtur, quod nec prædestinatur nisi illa.

Item videtur non esse prædestinatio ad gloriam: quia qui est prædestinatus, semper est prædestinatus: constat autem autem, quod destinatus ad aliquid quando est in illo, non est amplius prædestinatus, sicut sancti in gloria existentes, non habent vitium quo destinantur: ergo si gloria esset vitium eorum non essent prædestinati, quando iam glorificati sunt, quod falsum est, quia semper sunt prædestinati: ergo videtur, quod prædestinatio non sit.

Solutio. Solutio. Dicendum ad primum, quod prædestinatio dupliciter sumitur, scilicet communiter, & proprie. Communiter dicit prævisionem & præparationem mansionis tantum, non determinando hanc mansionem vel illam: & sic dicuntur pœnæ prædestinatæ malis. Proprie dicit prævisionem & præparationem mansionis, & causam mansionis, sicut gratia est causa mansionis. Unde August. super illud, Vado parare vobis locum: dicit, quod prædestinavit mansiones. Hoc autem modo adhuc dupliciter sumitur. Dicitur enim prædestinatio ut cuius, siue quis prædestinatus: & dicitur ut per quid, & ut ad quid. Primo modo non est nisi rationalis creaturæ. Secundo modo est bonorum quibus liberatur rationalis creatura, & ad quæ dirigitur. Et per hoc patet solutio ad primam partem questionis.

Ad aliud dicendum, quod prædestinatus, potest sumi participialiter & nominaliter. Si participialiter: tunc etiam ad partem gloriam dicitur aliquis vere prædestinatus, quia de præterito verum erit dicere, quod Deus prædestinavit illum. Si autem sumitur nominaliter, & est quasi nomen verbale: tunc adhuc gloria quam adipiscitur, potest considerari dupliciter, scilicet in se prout est finis prædestinationis: & sic non latet proprie dicitur adhuc prædestinatus. Potest etiam considerari continuatio gloriæ & immensitas ex parte obiecti in quo est gloria, quod non potest finire: & sic continue beati intrant gloriam, & possunt adhuc dici prædestinati. Et per hoc patet solutio ad sequentem partem questionis.

ARTICVLVS VII.

An prædestinatio sit omnis rationalis creaturæ, vel hominis tantum?

& an Christus sit prædestinatus?

Sexto queritur, Vtrum sit omnis rationalis creaturæ, vel tantum hominis? Et videtur, quod non sit Angelorum: quia prædestinatio est preparatio gratiæ in præsentem & gloriæ in futuro: in Angelis autem secundum quosdam gratia non præcessit gloriæ: ergo videtur, quod non sint prædestinati.

2 Item, Si prædestinatio est propositum miserendi, videtur non competere Angelis, in quibus aut nunquam fuit miseria, aut si inest, irremediabilis est, ut in demonibus.

3 Item, Destinari est distantis: distans autem quoad actum contemplationis, non est nisi utens speculo & ænigmatem: Angelus autem non vitur speculo & ænigmatem, sed videt faciem ad faciem: ergo nec convenit ei nomen prædestinationis, ut videtur.

Sed contra. Sed contra: Nulla gratia gratum faciens habetur à creatura rationali, quæ à Deo non sit preparata & præuisa: cum igitur Angeli stantes acceperunt gratiam, erat eis preparata & præuisa: & hæc duo sunt sub alia prædestinatione: ergo ipsi sunt prædestinati, ut videtur.

2 Item, Non accipit mansionem beatitudinis, cui ipsa mansio non est præuisa & preparata: ergo cum Angelus acceperit mansionem, erat sibi preparata & præuisa: ergo ipse est in eam prædestinatus ab æterno, ut videtur.

Vltimus queritur iuxta hoc, Vtrum Christus sit prædestinatus: Videtur, quod sic: Ad Rom. 1. Qui prædestinatus est in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Domini nostri Iesu Christi. Item hoc dicitur Aug. & Ambr. Item Ori. ibidem dicit, Destinatus qui est. Ergo videtur, quod non tantum prædestinatus sit, sed etiam personæ competat prædestinatio quæ ab æterno fuit.

Sed contra. Sed contra: Ad æternum non potest notari antecessio: Filius Dei est ab æterno: ergo respectu sui non potest notari antecessio: prædestinatio autem notat antecessio ad prædestinatum: ergo Filio Dei non competit. Si forte dicas, quod competat ei quoad naturam humanam quæ non fuit ab æterno: hoc nihil esse videtur: quia prædestinatio personæ proprie est, & non naturæ: unde dicitur Petrus & Paulus, non animas vel corpora eorum, prædestinatos. Præterea, Augustinus exponit hoc de persona, & non de natura: Item, Detur etiam, quod de natura intelligatur, adhuc videtur non competere: quia in 3. huius voluminis dist. 4. dicitur gratia illi homini fuisse naturalis: ergo videtur, quod natura non habuit antecessio ad gratiam, nec ordine tempore:

tempore: ergo non fuit destinatus ad gratiam.

2 Item, Ipse semper fuit comprehensor: ergo semper fuit gloria plenus: nunquam ergo in illam fuit destinatus.

Solutio. Solutio. Dicendum, quod prædestinatio omnis creaturæ rationalis est, tam hominum, quam Angelorum, & est etiam Christi, hominis in quantum est homo: ita quod fiat distributio pro generibus singulorum, non pro singulis generum: sed hoc bene concedo, quod non habet se vno modo creatura rationalis ad prædestinationem: sed homo habet antecessio æternitatis ad personam & naturam, & ordinem naturæ ad gratiam, & statum viæ in gratia proficiedo ad gloriam. Angelus autem habet quidem antecessio æternitatis ad personam & naturam, & ordinem naturæ ad gratiam secundum quosdam natura tantum, secundum quosdam etiam in tempore: sed non habuit distantiam viæ gratiæ ad gloriam: secundum quosdam habuit tamen distantiam viæ à confirmatione quæ fuit gloriæ complementum & perfectio beatitudinis. Christus autem non habuit antecessio æternitatis ad personam, sed ad vnam naturam suam, nec antecessio naturæ ad gratiam vniuersæ vel habitus animæ, etiam nec distantiam viæ inter gratiam & gloriam animæ in se, sed in membris: in se autem habuit distantiam viæ inter gratiam & gloriam corporis. Et ita patet, qualiter ea quæ sunt prædestinationis, per prius, & posterius inveniuntur in homine prædestinato & Angelo & Christo.

Dicens ergo ad primum, quod gratia in Angelis secundum omnes præcessit gloriam quoad confirmationem, licet non quoad habitum gloriæ.

Ad aliud dicendum, quod misericordia præueniens à miseria saluatur in Angelis & in homine secundum primum statum, ut dictum est supra.

Ad aliud dicendum, quod distantia est multiplex, scilicet in modo contemplationis & in viâ proficiedo ad beatitudinem. Primo modo non habuit distantiam, sed secundo modo, si dicitur beatitudo vel beatitudinis pars confirmatio.

Ad id quod vltius queritur de Christo, dicendum quod prædestinatio conuenit personæ in natura, & non secundum se: & sic saluantur omnia dicta, scilicet Orig. Amb. & August. quia tunc quoad personam est, & conuenit ei quoad personam destinari & in naturam & gratiam simul & gloriam: non autem conuenit ei sic prædestinari: sed quoad naturam solam conuenit ei prædestinari in gratiam vniuersæ: quoad personam autem in natura conuenit ei, ut dicit Augustinus, præordinari in gratiam reconciliationis, ut præordinatio referatur ad personam, non gratia personæ, sed gratia naturæ.

Ad obiecta autem dicendum, quod licet prædestinatio sit personæ, non tamen oportet, quod conueniat ei gratia personæ, sed gratia naturæ.

Ad aliud dicendum, quod gratia di-

citur illi homini naturalis, non quod sit natura eius, sed quia est ad esse personam: unde etiam prædestinatio proprie referatur ad suppositum hominis in quantum est hic homo.

Ad aliud dicendum, quod licet distantia viæ non fuerit gratiæ ab habitu gloriæ, fuit tamen secundum aliquid in corpore & in anima: & in corpore quoad gloriam corporis, in anima autem quoad hoc quod ante mortem compatiebatur corpori, post resurrectionem autem non: & in 3. huius voluminis 8. di. dicit Magister, quod Christus meruit sibi impassibilitatem in anima & immortalitatem in corpore.

ARTICVLVS VIII.

Verum prædestinatio sit omnium hominum, vel quorundam tantum?

Septimo queritur, Vtrum prædestinatio sit omnium hominum vel quorundam tantum. Videtur autem, quod omnium: quia dicit Apostolus 1. Timoth. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem sui nominis venire. Ergo omnibus parauit gratiam & gloriam: quia præparatio (ut prius habitum est) non est nisi de voluntate præparantis.

2 Item Ansel. dicit, quod non est causa quare quidam non habent gratiam, quia Deus noluit dare: sed potius, quia illo porrigente, illi nolunt accipere: ergo videtur, quod quoad se omnibus æqualiter parauit.

3 Item Iaco. 1. Siquis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropert. Ergo omnibus paratus est dare. Item ad Rom. 10. Dominus omnium diues in omnes qui inuocant eum.

4 Item, Aeternum, ut dicit Ansel. claudit in se omne tempus & omnia quæ sunt in tempore: sicut præsens tempus claudit in se omnem locum, & omnia quæ in loco sunt: ergo æqualiter se habet ad omnia temporalia: cum ergo prædestinatio sit æterna, videtur quod æqualiter se habeat ad omnes.

5 Item, Dion. dicit & etiam Philosophus, quod, primum æqualiter se habet ad omnia: sed non omnia æqualiter se habent ad ipsum.

6 Item, Apocalyp. 3. Ecce sto ad ostium & pulso. Ergo videtur, quod omnibus æqualiter parauit.

Sed contra. Sed contra: Multi sunt vocati, pauci vero electi. Cum ergo electio sit prædestinantis, quosdam reficit, quosdam prædestinat. Item, Baruch 3. Non hos elegit Dominus. Item malach. 1. Iacob. dilexi, Esau autem odio habui. Et hic multa induci possunt de hoc.

Solutio. Solutio. Dicendum, quod prædestinatio non est omnium, sed quorundam tantum, scilicet præparatorum ad gratiam & gloriam: quæ autem sit ratio huius, in sequenti distinct. habet determinari, ubi queretur, Vtrum prædestinatio habeat causam aliquam?

AD PRIMVM ergo dicendum, quod secundum Damasc. 2. lib. 29. cap. hoc intelligitur de voluntate antecedente, & non consequente. Dicitur autem voluntas antecedens, quæ non habet relationem, nec ponit effectum ad nostram causam, hoc est, ad nostram meritam: sic enim considerata voluntas nihil producit, nisi ad salutem: voluntas autem consequens est, quæ est ex nostra causa, secundum quam præuidendo malitiam, quosdam reprobat, & quosdam eligit, ut bene gratia utantur.

AD ALIVD dicendum, quod hoc verum est quoad te: quia aliter non essemus culpabiles gratiam non accipiendo: sed præd. destinatio non dicit tantum voluntatem dandi, sed etiam præparationem gratiæ illis, quos præuidit quod volent accipere: unde dicit relationem ad accipientem. Licet ergo voluntas dantis vna sit respectu omnium, non tamen vna est relatio ipsius ad accipientem & non accipientem, & hanc relationem nominat præd. destinatio. Patet igitur, quod nec præd. destinatio te habet vno modo.

AD ALIVD dicendum, quod illa auctoritas loquitur de appositione gratiæ in præsentia: illa enim nulli congrue petenti eam negatur.

AD ALIVD dicendum, quod hoc verum est de æternis quæ accipiuntur ut æternitas est mensura excellens totum tempus: sed non est verum de æternis relatis ad quædam temporalia: & tale æternum dicit præd. destinatio, & ideo non est vno modo te habens ad omnes.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quod non adiuncta relatione primum vno modo te habet ad omnia: sed si apponatur relatio ad hoc vel illud, hoc modo vel illo, non est verum: & idem modus soluendi est ad sequentia.

ARTICVLVS IX.

An præd. destinatio multiplicetur secundum singulos prædestinatos, vel omnes prædestinati sunt in vno?

Octavo & ultimo queritur, Vtrum præd. destinatio multiplicetur secundum singulos prædestinatos, vel omnes prædestinati sunt in vno: Videtur autem, quod omnes in Christo sunt prædestinati: quia dicit Apostolus ad Eph. 1. quod elegit nos ante mundi constitutionem in ipso, hoc est, in Christo: cum igitur electio sit præd. destinationis, videtur quod prædestinavit nos in ipso.

2 Item, Ad eph. 1. dicit, quod in ipso restauravit quæ in cælis & quæ in teris sunt:

& nihil restauravit quod ab æterno non præuidit & præparavit: ergo videtur, quod in ipso etiam omnia restaurata prædestinavit: omnes autem prædestinati sunt restaurati: ergo omnes prædestinati sunt in ipso, ut videtur.

SED CONTRA: Præd. destinatio est præparatio gratiæ, &c. præparatione autem vna non præparatur Christo & Petro: ergo nec præd. destinatio vna. De hoc autem alibi, scilicet in 3. lib. di. 10. satis dictum est.

SOLVITIO. Dicendum est, quod non simpliciter, sed quoad aliquid prædestinati sumus in Christo: est enim gratia formaliter gratificans, & quoad hanc non sumus prædestinati in Christo: quia gratia nostra nunquam essentialiter fuit in Christo. Est etiam gratia expediens nostram gratiam ad actum quoad hoc ut possit nobis valere, & quoad hanc prædestinati sumus in Christo: quia, ut dicit Magister in 3. lib. di. 18. non valeret nobis penitentia, nec opera nostra, nisi Christus satisfecisset pro nobis: & sic intelliguntur auctoritates inductæ: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS X.

An præd. destinatio potest esse sine præscientia, & quare reprobatio potius dicitur præscientia, quam præd. destinatio?

Deinde queritur de his quæ dicuntur in litera primi cap. ubi dicit [Quod sine præscientia esse non potest, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia sunt species scientiæ ex opposito diuisæ, eo quod præscientia dicitur esse malorum, præd. destinatio vero bonorum.

PRÆTEREA quarto, Quare nomen generis retinuit potius reprobatio, quam præd. destinatio?

SOLVITIO. Ad hoc dicendum, quod hic in litera præscientia sumitur ut genus ad præd. destinationem, & præscientiam strictè acceptam: & sic verum est, quod præd. destinatio non est sine præscientia.

AD ALIVD dicendum, quod reprobatio respectu iniquitatis præuise non dicit aliquid causalitatis vel effectus in Deo: sed præd. destinatio addit, & ratio per differentiam additam contrahit genus: sed non reprobatio, & ideo retinet nomen generis. Et si tu obicias, quod addit causalitatem ad poenam, dicendum quod poena præparatur, non ita ex voluntate sicut gloria: sed præparatur per respectum ad opus nostrum, & Deus non vult causam nisi voluntate consequente.

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reprobatorum saluari?

Prædestinatorum nullus videtur posse damnari, nec reprobatorum aliquis posse saluari. Vnde Augustinus in lib. de correctione & gratia: in Apoc. inquit, dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non est accepturus nisi iste perdiderit, certus est electorum numerus, id est, non potest augeri vel minui. Ad hoc autem obiciunt quidam, nitentes probare numerum electorum posse augeri vel minui, sic: Possit Deus non apponere gratiam quibus apponit, & possit subtrahere quibus non subtrahit: quod si faceret, utique damnarentur. Possent ergo damnari isti, qui tamen saluabuntur: possent itaque minui electorum numerus: ita etiam possent augeri, quia possent apponi gratia quibus non apponitur, per quam saluarentur. Possent ergo saluari habita gratia, qui tamen sine ea damnabuntur: possent itaque augeri numerus electorum. Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse, & verum esse numerum electorum non posse augeri vel minui, quia non potest vtrumque simul esse, scilicet ut aliquis saluetur & non sit prædestinatus, vel ut aliquis prædestinatus sit & damnetur. Intelligentia enim conditionis implicitæ veritatem facit in dicto, & impossibilitatem in vero. Si vero simpliciter intelligatur, impossibilitas non admittitur, ut cum dicitur, prædestinatus potest vel non potest damnari, & reprobatus potest saluari. In his enim & huiusmodi locutionibus, ex ratione dicti diiudicanda est sententia dictionis. Alia namque fit intelligentia, si per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atque si per disjunctionem: ut supra cum de præscientia agebatur, prætaxatum est. Si enim cum dicis, prædestinatus non potest damnari, intelligas ita, id est, non potest esse ut prædestinatus sit & damnetur, verum dicis, quia coniunctim intelligis: falsum autem si disiunctim, ut si intelligas istum non posse damnari, quem dico prædestinatum: potuit enim non esse prædestinatus, & ita damnaretur.

ARTICVLVS XI.

Vtrum tam numerus numerans quam numerus numeratus electorum certus sit: & vtrum scriptus in libro vite deleri possit de ipso.

Deinde queritur de hoc quod dicit in 2. cap. Prædestinatorum nullus videtur posse damnari. Ibi enim tangit de numero electorum, circa quem primo querendum est, Vtrum tam numerans quam numeratus numerus electorum certus est? Secundo, Quæ certitudine certus est? Tertio, Vtrum vnus possit accipere coronam alterius: quia hoc videtur dicere in litera.

Ad primum procedit sic, Super illud Luc. 5. Rumpebatur recte eorum: dicit Glossa. Non tot intrant de Iudæis, quot prædestinati sunt ad vitam. Ergo videtur, quod numerus.

rus numerans & numeratus possit minui. Ergo eadem ratione potest etiam augeri.

2 Item Deut. 1. Addat Dominus ad hunc numerum multa millia: Glo. ibidem dicit, Ad hunc numerum, scilicet præfinitum in scientia Dei, quæ nouit qui sunt eius. Ergo illi numero præfinito est aliquid addibile: ergo videtur, quod non sit certus.

3 Item Iob. 34. Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis, Glof. Greg. ibidem dicit, Locum vite aliis cadentibus, alij fortuantur. Ergo videtur, quod ad minus numerus numeratus non sit certus.

4 Item Apoc. 3. super illud, Tene quod habes, &c. dicit Glossa. Aliis cadentibus, alij in locum eorum subducuntur.

5 Item Exo. 32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Ergo aliquis est delebilis de numero prædestinatorum: ergo marari potest numerus.

DDd 6 Item

6 Item per rationem probatur idem sic, Pone numerum signatum quem vis, & vnus illorum sit modo: aut ille est liberi arbitrij aut non. Si non: ergo mereri non potest, nec demereri: ergo non erit in regno calorum propter meritum: ergo non est de numero prædestinatorum, & hoc est contra propositum. Si autem est in statu liberi arbitrij flexibilis: ergo potest transgredi. Transgredia tur ergo, quoniam possibili posito nihil accidit impossibile: & si transgreditur, possibile est eum mori in tali statu. Morietur ergo, adhuc nihil debet sequi impossibile: sequitur autem tunc dimittitur esse numerum prædestinatorum: ergo possibile est prædestinatorum numerum diminui.

7 Eodem modo penitus probatur, quod possibile est eum augeri. Ponatur ergo aliquis de his qui non includuntur in illo numero, esse nunc: ille habet liberum arbitrium: ergo potest facere quod in se est: faciendo autem hoc, Deus inueniabiliter dabit ei gratiam. Ponamus ergo eum decedere in gratia illa: constat, quod saluabitur: ergo augeri potest numerus prædestinatorum.

Sed contra.

SED CONTRA: Nihil est omnium futurorum quod secundum numerum & speciem & materiam & suppositum Deus ignoret: ergo ipse scit quot & qui saluabuntur: impossibile ergo est, quod numero saluandorum finaliter possit fieri additio vel subtractio: ergo impossibile est numero prædestinatorum posse aliquid aduci vel subtrahi.

Quæritur.

PRÆTEREA queramus de opinione quorundam dicentium, quod numero quo numerat Deus prædestinatos, non potest fieri additio vel subtractio, sed numero numerato: dicunt enim illi, quod eodem modo numerat Deus plures & pauciores sine variatione ipsius, sicut vnitas nun erat multitudinem maiorem vel minorem, secundum quod dicit generaliter Philosophus, quod numerus est multitudo mensurata per vnum. Videtur autem hoc impossibile: quia absurdum est Deo dare scientiam fallibilem & imperfectam, imperfecta autem est quæ non cognoscit omnia etiam in suppositis propriis, quibus distinguuntur res a se invicem: ergo Deus iam nouit personaliter omnes saluandos.

2 Item, Quicquid nouit infallibile est, vt habitum est in præcedentibus: ergo impossibile est illi fieri additionem & subtractionem, & sic certus est sibi numerans & numeratus numerus, etiam quantum ad personas.

Solutio.

SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum puto, quod numerus apud Deum certus est vtroque modo: scilicet & formaliter secundum quantitatem discretam, & materialiter quantum ad supposita eorum qui numerati sunt: quia aliter fallibilis & imperfecta esset diuina scientia. Et dico, quod sicut dupliciter est certus quoad numerantem: ita etiam dupliciter est certus quoad numerantem: quia in prædestinatione duo sunt, scilicet scientia tot, & voluntas tot: & voluntas respicit ali-

quid in opere nostro, quia vult tot, quot bene viuunt gratia danda ab ipso, & non plures: & si plures essent bene viuunt gratia, tunc ab æterno voluisset plures, & modo vellet plures.

DICENDUM ergo ad primum, quod Glossa ista intelligitur in casu, & non vniuersaliter: & est scitus, Non tot intrant de iudeis tunc, hoc est, in primitiua Ecclesia, quot sunt saluandi iudei vniuersaliter in toto tempore mundi: quia multi intrabunt in fine temporum, quando se videbunt deceptos in Antichristo.

AD ALIUD dicendum, quod Glossa illa intelligitur de prædicatione præsentis iustitiæ: ille enim numerus certus est, & augetur tamen, & minuitur de die in diem: quia possunt esse plures & pauciores: nec etiam ille certus sit Deo.

AD ALIUD dicendum, quod Gregorius loquitur de iustitia præsentis, quæ facit locum vitæ, non in parte, sed quantum ad conditionem status vt nunc.

AD ALIUD dicendum, quod inteligitur etiam illud de corona temporalis iustitiæ: infra tamen magis queretur de hoc.

AD ALIUD dicendum, quod non intelligitur sic, quod aliquis deleatur de libro qui per prædicationem gratiæ finalis interiptus est: sed Moyes loquebatur ex impossibili supposito. Quasi diceret, Sicut impossibile est vt me deleas, ita impossibile est vt hominem non dimittas, vel dixit hoc de electione gloriæ quæ debetur duci, quæ non habet retur, si non fuerit dux populi, & non de electione simpliciter.

AD ID quod obicitur per rationem, iam sæpius responsum est: quia si tu ponas quemcumque prædestinatum nunc, dico quod possibile est eum peccare & mori in peccato: sed si morietur sic, nunquam fuit prædestinatus: ista enim due sunt possibles, prædestinatus potest peccare, & prædestinatus potest mori in peccato. Tamen ista due sunt impossibiles, iste est prædestinatus, & mortuus est in peccato: sicut ista due, iste moritur sine gratia finali, & præuius est mori in gratia finali. Vnde cum dicitur, prædestinatus potest mori in peccato, conceditur propter potentiam liberi arbitrij: sed tamen hæc potentia nunquam ad actum potest reduci: quia sic verificarentur contradictoriæ simul, scilicet iste præuius est mori in gratia finaliter, & iste non est præuius mori in gratia finaliter: quia Deus præuidet quicquid fit: & per hoc patet solutio ad sequens: quia simile est isti.

AD ID quod vterius queritur de opinione illa, dicendum quod si bene intelligatur, vera est: vocat enim numerum vnum diuinam præscientiam præparantem gratiam: & hæc quidem est vna, & non recipit variationem à rebus ipsis quæ prædestinantur, nec iteratur proprie in omnibus prædestinatis: sed potius prædestinati per varios effectus gratiæ referuntur ad ipsum, sic numerantem. Quia tamen ille numerus non dicit essentiam diuinam absolute, sed secundum significationem scientiæ præparantis, & hæc ponit respectum

pectum ad rem: si res semper accipiatur sub illo respectu, impossibile est non esse certum illum numerum numeratum: sed si res numerata consideretur in se, tunc potest esse de numero, & potest non esse, propter flexibilitatem liberi arbitrij. Non autem sic intelligitur: quod scientia Dei transcat super aliquem saluandum, & ille non saluetur. Et per hoc patet solutio ad potum.

ARTICVLVS XII.

Qua certitudine est certus numerus electorum?

Secundo queritur, Qua certitudine certus sit numerus electorum? Certitudo enim est species veritatis quæ est immutabilitas vel necessitas in veritate: omnis autem veritas est rei veritas: ergo videtur si certus est numerus electorum, quod certus sit certitudine rei, hoc est: quantitate saluandorum.

2 Item. Nos videmus veritatem rei, & videmus veritatem signi: & videmus, quod veritas signi est à veritate rei, & necessitas signi à necessitate rei: & vocamus rem generaliter, secundum quod est in simplicibus & compositis: sicut etiam dicit Philosophus, Ex eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa est: & vocat esse & non esse compositionis vel diuisionis. Cum igitur scientia sit assimilatio rei intellectus, videbitur veritas scientiæ sequi veritatem rei: ergo & certitudo & necessitas sequitur necessitatem rei, & contingentiam contingentiam, vt videtur.

3 Item. Cum dicitur, Scientia vel prædestinatio Dei vera est: aut intelligitur de veritate rei, aut de veritate signi. Videtur, quod non de veritate rei: quia veritas rei non refertur vterius ad aliud significandum, nec est proprie de alio. Cum autem dicimus, scientia Dei est certa, vel prædestinatio Dei est vera, illud refertur ad rem vterius: ergo habet veritatem signi, & non veritatem rei. Inde arguo vterius: Veritas signi, in genere veritatis & specie sequitur rei veritatem: veritas prædestinationis est veritas signi: ergo sequitur veritatem rei in genere veritatis & specie. Si hoc detur. Contra: Res ipsa tota contingens est: quia tota est sub libero arbitrio. Probatio: quia hoc totum vniuersale quod in singulis particularibus est contingens gratiæ quorum attribuitur ei prædicationem, etiam in vniuersali est contingens: sed hæc vniuersalis, omnes prædestinatos esse saluandos, in singulis particularibus est contingens, & gratia singularium redditur prædicationem: ergo ipsa vniuersalis est contingens: iste enim & ille contingenter se habent ad salutem, & iterum adeptio salutis participatur à singulis, & non in vniuersali ab omnibus, ita quod à nullo: ergo videtur hæc tota esse contingens, omnis prædestinatus saluabitur. Inde arguo vterius: Nullus contingens numerus est certus: numerus electorum est contingens, vt probatum est: ergo non est certus aliqua certitudine.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

quod numerus electorum certus est certitudine aliqua immobilitatis vel necessitatis cuiusdam, quam supra vocauimus necessitatem consequentem vel respectiuam: quia eadem ratio est hic, & in præcitis.

AD ID autem quod queritur, Qua certitudine certa sit prædestinatio? Dico, quod sicut præscientiæ, ita & prædestinationis est certitudo secundum aliquod habens conuenientiam cum certitudine principij. Quod sic videri potest: Prædestinatio Dei causa est gratiæ in libero arbitrio, & præscientia Dei aliquo modo est causa: & quia vtraque est causa æterna, necesse est, quod sit immobilis. Quia vero effectus est temporalis, ideo non potest accipere proprietates causæ: & ideo remanet causa necessaria, & effectus contingens. Quantum ergo ad hoc quod causa est, habet veritatem principij: quantum vero ad habitudinem effectus contingentis ad ipsam, habet similitudinem cum veritate signi: quia non infert nisi ex suppositione: sicut signo posito ponitur signatum, & signato in quantum huiusmodi posito infertur signum, & non simpliciter. Vnde dicendum, quod aliter est in scientia causata à re, & in scientia quæ est causa rei: quia in scientia causata à re, scientia accipit veritatem à re, & speciem veritatis quæ est contingentia vel necessitas: vnde etiam potest quandoque non accipere speciem, licet accipiat genus veritatis, quia contingenter potest sciri id quod est necessarium. Scientia vero quæ est causa rei nihil accipit à re, sed res à scientia: & accipit quidem veritatem, sed non speciem veritatis, quia Deus immaterialiter & necessario modo scit temporalia & mutabilia & contingentia: & ideo illæ rationes inductæ non minuunt certitudinem ex parte Dei prædestinantis, sed ostendunt vnumquemque prædestinatorum in se contingenter se habere ad esse prædestinatum, & ad esse de numero electorum.

AD ID autem quod obicitur, quod veritas scientiæ refertur ad rem, dicendum quod hoc verum est: sed refertur vt ad id de quo est, non ex quo sicut ex causa: & ideo non sequitur speciem veritatis rei: & si dicatur esse signum, hoc non erit simpliciter, sed quoad conuenientiam cum signo: quia posita ponit rem, propter habitudinem scientiæ ad scitum, eo quod in omnibus scientia & scibile habent aliquam proportionem, quæcumque sit illa: & per hoc patere potest responsio ad totum.

ARTICVLVS XIII.

Quomodo debet hæc auctoritas intelligi qua dicitur, Tene quod habes, ne aliter accipias coronam tuam?

Tertio queritur de hoc quod dicit in principio cap. [Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam, &c.] Ex hoc arguit Augustinus certum esse numerum electorum dicens, Si alius non accipit nisi iste perdit. Ddd 2 sit.

rit, est certus numerus electorum. Sed secundum hoc non videtur esse certus nisi numerus numerans, & non numerus numeratus: & hoc est contra prædicta, quia sic Deus haberet scientiam imperfectam. Præterea eadem difficultas nascitur de vno & de omnibus: aut enim certus est Deus de isto prædestinato in scientia sua, quod scit vtrum saluabitur, aut non. Si non: ergo aliquid ignorat futurorum: quia alteri illorum immutabiliter futurum est, quod saluabitur, vel damnabitur. Si autem est certus, cum eadem ratio sit de quolibet, concluditur propositum, quod ipse certum habet numerum numeratum saluandorum: & sic nihil videtur esse quod dicit Augustinus.

S. 47.

Item aut intelligitur de corona præsentis iustitiæ, aut de corona iustitiæ finalis. Et primo modo: hoc non videtur: quia illa destruitur propter sequens peccatum, & non datur alteri: mortua enim iustitia præsentis, non est corona eius. Si autem de corona iustitiæ finalis: hoc adhuc minus videtur: quia illa non datur nisi ei qui meruit, & qui præuisus est habere eam: si igitur est huiusmodi, nullus est præuisus eam habere nisi ille: ergo non datur alteri.

Solutio.

Solutio. Ad hoc dici potest, quod Augustinus satis congrue vtrumque numerum certum esse probat ex illa auctoritate: & est sensus, Si alius non accipit, nisi iste perdat, &c. hoc est, si non iste perdidit, alius non accipiet: ut notetur in hoc possibilitas ad perditionem ex parte prædestinati, non tamen perditio secundum actum, secundum quod stat sub prædestinatione: & similiter notatur possibilitas accipiendi ex parte non prædestinati, sed non actus accipiendi, secundum quod est sub relatione præscientiæ: sicut enim dictum est, vterque numerus est certus: sed Dominus loquitur de possibilitate liberi arbitrii secundum quod in propria facultate consideratur.

Ad quæst.

Ad hoc autem quod quaeritur, Vtrum intelligatur de corona præsentis iustitiæ, vel gloriæ beatitudinis? Dicendum, quod vtrumque satis probabiliter potest sustineri: sed communiter dicitur, quod intelligitur de corona præsentis iustitiæ: & hanc accipit alius, dum alij de corpore mystico valet opus factum: & iste qui peccat, moritur. Si autem de æterna corona accipiatur: intelligitur sic, quod alius accipit dum sancti & beati de hoc gaudent: quia talia opera per illum Spiritus sanctus est operatus, cui tamen finaliter nihil contulerunt: sic enim Sancti de omni opere bono in charitate facta per quemcunque gloriabuntur in æternam.

ARTICVLVS XIV.

An prædestinatus potest damnari, & præscitus saluari?

Deinde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Adhuc autem obiiciunt, &c.] Videtur enim ista obiectio non valere, nec etiam solutio quam postea ponit distinguendo,

quod possit intelligi de re vel de dicto, cum dicitur, Prædestinatus potest damnari: quia si albedo esset inseparabilis à subiecto aliquo non distingueremus hanc, album possibile est esse nigrum, ex eo quod possit esse de re vel de dicto: sicut non distinguimus hanc, possibile est cignum esse nigrum: quia siue sit de re, siue de dicto, semper est falsa. Eodem modo cum prædestinatio sit forma vel respectus inseparabilis à prædestinato, non erit subiectum prædestinationis possibile vquam ad formam contrariam prædestinationi: hæc autem est damnatio: ergo videtur, quod hæc omnibus modis impossibilis sit, prædestinatus potest damnari.

Item, Respectus æternus eodem modo se habet re ad quam est existente, & non existente, & ente in peccato & in gratia: prædestinatio autem dicit respectum æternum, ut habitum est: ergo ille respectus est immobilis, etiam quocunque modo varietur res: illo autem respectu immobili existente nunquam potest esse damnatio: ergo videtur, quod impossibile sit aliquem prædestinatum damnari, siue accipiatur de re, siue de dicto.

Item, Si hoc esset possibile: tunc esset possibile, quod prædestinatus fieret præscitus: ergo præuisus ad vitam æternam, esset præuisus ad mortem æternam: quod nullo modo potest esse, quia tunc magna esset deceptio in diuina præuisione.

Item, hoc videtur dicere Glo. super illud Psal. Deleantur de libro viuentium: ubi sic dicit, Non est hoc sic accipiendum, tanquam Deus aliquem scribat quem postea deleat. Cum igitur non fiat aliqua transmutatio præscientiæ, videtur omnino impossibile esse & de re, & de dicto, quod prædestinatus possit damnari.

SED CONTRA: Causa prima non tollit causalitatem ab aliqua secundarum: videmus enim ad oculum naturam contingere, temporaliter, & materialiter operari: licet Deus operetur ad idem immutabiliter, & immaterialiter: ergo nec in voluntate tollit causalitatem voluntatis: ergo effectus damnationis & salutis adhuc dependet à libero arbitrio: ergo non necesse est alterum determinate fieri.

Solutio. Dicendum, quod prædestinatio non infert necessitatem, nisi illam quæ est conditionis, ut prius habitum est: nihil enim prohibet, ut dicit Boet quod aliquid comparatum diuersis, habeat in se possibilitatem & necessitatem, non rei, sed consequentiæ.

Vnde dicendum ad primum, quod prædestinatio non inest absolute rei, sed rei comparate ad aliud: & præterea eo modo quo inest, non tollit potentiam ad contrarium: quia non tollit liberi arbitrii flexibilitatem: sed sic non est cum dicitur, cignus potest esse niger. Iste enim terminus, cignus, dicit subiectum pariter & causam ad albedinem cum impossibilitate ad oppositum, & nullam potentiam relinquit ad oppositam formam.

Ad

Ad aliquid dicendum, quod respectus æternus se habet eodem modo: sed res multis modis se potest habere ad ipsum: & ideo cum subiectum sit cum potentia contrarij, habet ad contrarium aliquam possibilitatem.

Ad aliquid dicendum, quod illa obiectio procedit in sensu compositionis: bene enim conceditur, quod præuisus saluari in eo quod huiusmodi, non damnabitur, alioquin præuisus falleretur.

Ad id quod obiicitur de Glo. dicendum, quod Deus nullum delet. Sed tamen scriptura possibilitatem damnationis non aufert, ut prius dictum est.

ARTICVLVS XV.

Quid intelligitur per conditionem implicitam, cum dicitur, Prædestinatum necesse est saluari?

Postea quaeritur de hoc quod dicit ibi [Intelligentia enim conditionis impliciti-

tae veritatem facit in dicto, & impossibilitatem in vero; &c.] Quid enim vocat conditionem implicitam? Item non videtur verum quod dicit, quia nullum verum est impossibile: ergo nihil facit impossibilitatem in vero.

Solutio. Ad hoc dicendum, quod per conditionem implicitam intelligit hypothetice prædestinationis in prædestinato, scilicet quod prædestinatio semper implicetur circa istum: ut sit locutio de dicto, & non de re, cum dicitur, prædestinatum necesse est saluari: vel, si iste est prædestinatus, ipse necessario saluabitur: quia tunc intelligentia istius conditionis implicans prædestinationem circa istum, & includens modum necessitatis, facit veritatem in dicto, id est, in locutione illa, secundum quod est de dicto, & non de re, & per consequens facit impossibilitatem in vero, quia facit verum impossibile aliter habere se: & hoc est quod intendit. Et per hoc patet solutio ad obiectum.

Quomodo adhuc instant questioni.

Veruntamen adhuc instant, & secundum coniunctionem argumentando ita procedunt, Non enim, inquit, potest esse ut aliquis prædestinatus sit & damnetur. Vtrumque istorum simul esse non potest, sed alterum horum non potest non esse, scilicet quin iste sit prædestinatus, ab æterno enim prædestinatus est, & non potest modo non esse prædestinatus. Cum ergo impossibile sit simul vtrumque esse, & impossibile sit alterum non esse, videtur non posse alterum esse, scilicet ut damnetur. Quod si est, ergo non potest esse ut non saluetur. In huius quæstionis solutione mallem alios audire, quam docere. Dicimus tamen de præscientia similem posse moueri quæstionem, Ideoque tam hic quam ibi vnam facimus responsionem, dicentes determinandum fore illud cui innitur tota hæc quæstio, scilicet, impossibile est alterum istorum non esse, scilicet quin iste modo sit prædestinatus; ab æterno enim iste prædestinatus est. Distinguendum enim est cum ait, Iste non potest modo non esse prædestinatus, vel non potest modo esse quin sit prædestinatus: hoc enim coniunctim vel distinctim intelligi potest. Non enim potest esse ut ab æterno sit prædestinatus, & modo non sit prædestinatus: nec potest esse simul ut sit prædestinatus, & non sit prædestinatus: sed tamen potuit esse ab æterno, quod non esset prædestinatus, & potuit ab æterno non esse prædestinatus. Et sicut ab æterno Deus potuit eum non prædestinare, ita conceditur à quibusdam, quod & modo potest Deus eum non prædestinasse: ab æterno ergo potest Deus non prædestinasse eum: ergo potest iste non fuisse prædestinatus: si vero non fuisset prædestinatus, nec modo esset prædestinatus: ergo modo potest non esse prædestinatus. Ita & de præscientia & de præcitis dicunt, quod in actionibus vel in operationibus Dei & hominum nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

D D d 3 est

est vel dictum, concedunt quod possit non esse vel non fuisse: imo impossibile est non esse vel non fuisse, quod factum est vel dictum: referentes possibilitatem vel impossibilitatem ad naturam rei existentis. Cum vero de præscientia vel de prædestinatione Dei agitur, possibilitas vel impossibilitas ad potentiam Dei refertur, quæ semper eadem fuit & est: quia prædestinatio, præscientia, potentia, vnum in Deo est.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum prædestinatum necesse est saluari?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Veruntamen adhuc instant, &c.] Videtur enim ratiocinatio esse necessaria: quoniam dicit Philosophus, quod maiori existente de necessario, & minori de inesse, sequitur conclusio de necessario sic, omne a necesse est esse b: omne c est a, vel quoddam c est a: ergo omne c vel quoddam c necesse est esse b. Similiter hoc, omnem prædestinatum necesse est saluari: Petrus est prædestinatus: ergo necesse est Petrum saluari. Si forte dicatur, quod dictum Philosophi intelligitur de inesse simpliciter, & non de inesse vt nunc: non enim sequitur, omnem hominem necesse est esse animal: quoddam album est homo: ergo quoddam album necesse est esse animal: hic autem minor est de inesse vt nunc. Contra: Minor est ista, Petrus est prædestinatus: hæc autem est de præterito vera: ergo est necessaria secundum rem, licet non apponatur modus necessitatis: ergo est de inesse simpliciter, & non de inesse vt nunc, vt videtur: ergo sequitur conclusio, quod Petrum necesse est saluari.

2 Item, Modo prædestinatum necesse est semper fuisse prædestinatum & semper fore prædestinatum: aliquis est modo prædestinatus: ergo semper fuit & erit prædestinatus: sed qui semper fuit & est & erit prædestinatus, non potest damnari: ergo qui modo est prædestinatus, non potest damnari: ergo iterum minor fuit de inesse simpliciter: & sic sequebatur conclusio.

Item non videtur esse solutio, quam Magister ponit in litera, scilicet quod Deus nunc potuit, & potest quicquid potuit ab æterno, & differentia temporis non abiiciunt vel adiciunt aliquid ad sui potentiam: potuit autem ab æterno istum qui modo est prædestinatus, non prædestinasse: ergo & modo potest facere, quod nunquam fuerit prædestinatus, & ita ille qui modo est prædestinatus potuit non esse prædestinatus & potest modo non esse prædestinatus, ipse potest damnari: ergo ipse qui modo est prædestinatus, potest damnari. Hæc est solutio Magistri in litera, & ratio solutionis. Et videtur nihil soluere: quoniam nos querimus quid Deus fecerit circa istum quem modo ponimus esse prædestinatum, & non quid Deus possit facere.

2 Item, Licet Deus potuerit eum ab æterno non prædestinasse, quia tunc non suppo-

nebatur in eo prædestinatio: tamen quia iam supponitur esse non, potest facere non fuisse prædestinatum: quia aliter contradictoria verificarentur de eodem, scilicet istum ab æterno fuisse prædestinatum, & istum, ab æterno non fuisse prædestinatum: & similiter ista dua, istum ab æterno fuisse præuisum saluari, & non ab æterno fuisse præuisum saluari: & istum ab æterno fore saluandum, & istum ab æterno non fore saluandum: & multa alia inconuenientia quæ sequuntur: ergo videtur, quod ista solutio nulla sit quæ ponit in litera.

3 Item, Licet potentia Dei in se non habeat aliquid præteritum vel futurum, sed eodem modo se habeat: tamen potentia significata cum connotato, non eodem modo se habet ad omne tempus, nec ad omnia: cum autem dicitur, Deus prædestinavit istum, quocumque prædestinato demonstrato, vel indefinite supposito, significatur potentia cum determinatione directionis istius in salutem & præuisio salutis istius: cum igitur hæc non vno modo se habeat, nihil videtur esse quod dicit Magister in soluendo.

Ideo veniunt alij saluantes solutionem Magistri, & dicentes, quod in syllogismo præhabito, scilicet, omnem prædestinatum necesse est saluari: iste est prædestinatus, &c. minor est de inesse vt nunc & de contingenti, vt dicunt. Vnde sicut Arist. dupliciter exponit hanc, omne a contingit esse b: scilicet omne quod contingit esse a, contingit esse b: & sic non ponit inesse, sed contingere inesse: & omne quod est a, contingit esse b, & sic ponit inesse: ita volunt exponere istam, iste est prædestinatus, ita vt sit sensus, istum quem contingit esse prædestinatum: & tunc non sequitur conclusio, quod iste necessario saluabitur. Sed illa solutio nihil habet rationis inter omnes solutiones: quia licet illa de contingenti ab Arist. dupliciter exponatur, non tamen exponitur dupliciter illa de inesse: ista autem, iste est prædestinatus est de inesse, & non de contingenti. Si forte dicas, quod ipsa est de inesse contingenter. Adhuc erit contra hanc solutionem, quod non potest dupliciter exponi. Item, Si ipsa est de inesse contingenter, contingit non inesse postquam insuit: ergo istum postquam est prædestinatus, contingit non fore esse prædestinatum: quod est impossibile secundum omnes: quoniam nunquam fuit illarum relationum mutatio circa rationes quas importat prædestinatus & præscitus: ergo patet, quod solutio illa non soluit.

Ideo iterum alij veniunt & instant probationi minoris supra posita, scilicet quod cum dicitur, iste est prædestinatus, hoc est factum quod

quoddam in præterito verum: ergo est necessarium: & dicitur, quod hoc non sequitur, quia multiplex est instantia illius dicti: si enim sit negatiua de præterito, non erit verum: sicut Antichristum non fuisse non est necessarium, quia falsificari potest. Item si sit affirmatiua & cum signo vniuersali, dicunt, quod non est verum: sicut, omne animal fuisse in arca Noe non est necessarium. Item si sit præteritum dependens ad futurum, iterum non est verum: sicut hic cum dicitur, iste est prædestinatus, hic est præuisus saluari, salus istius est de futuro adhuc: & ideo dicitur, quod illa probatio qua probatur esse de inesse simpliciter & non vt nunc, non valet: & ista solutio multos habet contententes sibi. Sed quod nulla sit, de facili probatur sic, primo de instantiis quas asserunt: quia illæ sophisticæ sunt & non instant. Prima enim nihil est ad propositum: quia regula datur de dictis & factis: & hæc nominantur in litera: negationes autem nec dicta nec facta sunt. Secunda autem instantia absolute falsa est: quia si ponatur vniuersalis affirmatiua vera de præterito, ipsa erit necessaria sicut particularis. Tertia autem instantia cui tota innititur solutio, omnino nulla est: quia si dicam sic: Ego cogitavi de Antichristo futuro, ista est de præterito ratione actus importari per verbum, licet obiectum vel materia actus sit dependens ad futurum: & cum veritas sit in compositione verbi, veritas locutionis iudicabitur secundum tempus consideratum (alias significatum) in verbo: hoc autem est præteritum: ergo veritas istius locutionis iudicabitur de præterito, & erit necessaria propositio: quoniam si ego cogitavi Antichristum futurum, impossibile est me non cogitasse illud. Si autem tu aliter velis instare & dicere, cum dicitur, Antichristus fuit futurus, ista est de præterito & vera: & tamen potest falsificari, quia potest Antichristus non fore: & si non erit, non fuit futurus: tunc non erit ista instantia ad propositum: quia in ista propositione, Antichristus fuit futurus, nihil ponitur dictum vel factum in præterito, sed tantum enuntiatur ibi ordo futuri ad tempus præteritum. Cum autem dicitur, iste est prædestinatus, ibi ponitur visioem Dei esse directam super salutem istius: & si directa est, impossibile est non esse directam. Sed verum est, quod esset instantia, si nihil importaretur in ista propositione, iste est prædestinatus, nisi ordo futuri ad tempus præteritum: & non est verum, vt iam patuit.

Ideo sunt iterum alij, & dicunt, quod in ista, iste est prædestinatus, nihil sequitur ratione præteritionis: quia si tollamus præteritum, adhuc idem sequitur: quod sic patere potest: Deus modo præuidet istum saluandum, vel Deus modo prædestinat istum: & hoc ponatur esse verum, adhuc sequitur idem quod prius: ergo ratione præteriti non potest inferri, quod illa sit de inesse simpliciter, vel de inesse ex necessitate: vnde si ista est contingens, Deus præuidet istum saluandum, erit etiam ista contingens, Deus prædestinat istum saluandum: & si ista est con-

tingens, iste prædestinator, erit etiam ista contingens, iste est prædestinatus: cuius ratio est, quia præteritum ponitur circa actum diuinum æternum, cui non conuenit nisi in modo significandi quoad nos: & ideo sicut ista sunt compossibiles, Deus prædestinat istum, & potest non prædestinare: ita istæ dua sunt compossibiles, iste est prædestinatus, & potest non esse prædestinatus. Sed contra: Licet æternitas in se nullam ponat antecessionem & futuritionem: tamen ordo æternitatis ad res temporales de necessitate ponit post & ante, & prius & posterius. Cum autem dicitur, iste est prædestinatus, non ponitur æternitas vt in se significatur, sed potius habitudo ipsius ad rem temporalem: ergo necessario ponit aliquid fuisse prius respectu illius temporalis: ergo ratione illius causabitur necessitas: sicut & in præterito dicto vel facto, & multo amplius. Præterea, Sit, quod sequatur necessitas salutis a presenti: vt cum dicitur, iste prædestinatur, cum hac impossibile est verificari istam, iste præscitur, vel iste non saluabitur: quia cum dicitur, iste prædestinatur, hoc est idem quod saluandus præuidetur, & salus sibi præparatur, & in finali gratia morietur, & gratia sibi data bene vteretur: cum quibus omnibus impossibile est verificari suas contradictorias: ergo videtur, quod nulla istarum solutionum sit conueniens.

SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quod hic exclamandum est cum Apostolo ad Rom. 7. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius. Dicimus tamen asserendo duo, scilicet nullum cogi ad peccandum, vel ad faciendum bonum, & Deum in sua scientia non posse falli: & ideo redeundum est ad priorem solutionem, & dicendum, quod maior est duplex, scilicet quod potest esse composita, vel diuisa: siue de se, vel de dicto, scilicet: omnem prædestinatum necesse est saluari: & si in sensu compositionis assumitur minor sic, aliquis est prædestinatus, vel iste est prædestinatus, non valebit illatio, nisi cum reduplicatione sit: ergo iste in quantum prædestinatus, saluabitur de necessitate: quoniam si aliquod prædicatum per se conuenit medio sicut salus prædestinato, & assumitur sub medio, non sequitur conclusio per se, nisi cum reduplicatione formæ mediæ circa ipsam: sicut, omne album necessario disgregat visum: equus est albus: non sequitur: ergo necessario disgregat visum, nisi in quantum albus reduplicetur: & hoc modo non inferri prædicta argumentatio: vnde patet, quod procedit in sensu diuisionis.

Ad hoc autem quod queritur de ista, iste est prædestinatus, vtrum sit de inesse simpliciter, vel de inesse vt nunc? Videtur mihi esse dicendum, quod si est prædestinatus, hoc est, si hoc ponitur, tunc est de inesse simpliciter: sed tamen non sequitur, quod necessario saluabitur: & huius causa supra determinata est: quia licet prædestinatio sit ordo necessarius ad salutem, non tamen a

subiecto tollit potentiam contrarij ordinis quæ radicatur in flexibilitate liberi arbitrij sed hoc non faciunt aliæ formæ pōsitæ circa subiectum, vt supra dictum est. Notandum tamen, quod quidam Magistri dicunt supra improbatas solutiones, quod si possunt defendi. faciliores sunt quam ista solutio. Alij etiam dicunt, quod scientia Dei eodem modo se habet ad plura icita & ad pauciora, & ad diuersa & opposita: & ideo dicunt, quod scientia Dei eodem modo inuariabilis perma-

net, si præuisus saluati non saluatur, sicut si saluatur: & si plures saluantur quam præuisi sunt saluari, & si tot, & si pauciores: & hanc solutionem non possum intelligere, eo quod præscientia & prædestinatio non dicunt scientiam ex parte scientis tantum, sed connotant respectum ad hunc & ad illum determinatum in numero. Tamen quilibet potest eligere sibi opinionem ex his quæ sibi magis placent.

Quid sit reprobatio Dei, & in quibus consideretur, & quis sit prædestinationis effectus?

D
Eph. 1.

Cumque prædestinatio sit gratiæ preparatio, id est, diuina electio qua elegit quos voluit ante mundi constitutionem, vt ait Apostolus: Reprobatio est conuersio intelligenda est præscientia iniquitatis quorundam, & preparatio damnationis eorundem. Sicut enim prædestinationis effectus illa gratia est, qua in præsentia iustificamur, atque ad recte viuendum, & in bono perseverandum adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur: ita reprobatio Dei, qua ab æterno non eligendo quosdam reprobauit, secundum duo consideratur: quorum alterum præscit & non præparat, id est, iniquitatem: alterum præscit & præparat, scilicet æternam pœnam. Vnde Aug. ad Prosperum & Hilarium: Hæc, inquit, regula incôcuisse tenenda est, peccatores in peccatis præscitos esse, non præparatos, pœnam autem esse præparatam. Præparauit enim Deus (vt ait Aug. in lib. de bono perseverantia) in præscientia sua, quibus voluit bona sua: & quibuscunque donat, procul dubio se donaturum esse præsciuit. Præparauit etiam Deus (vt ait Fulgentius) malis ignem æternum: illis vti que quos iuste præparauit ad luenda supplicia, nec tamen præparauit ad faciendâ peccata. Præparauit enim, quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim sicut præparauit Sanctos ad iustitiam percipiendam, sic præparauit iniquos ad iustitiam amittendam: quia prauitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prædestinatio Dei proprie est præscientia & preparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicunque liberantur: ita reprobatio Dei est præscientia malitiæ in quibusdam non finiendæ, & preparatio pœnæ non terminandæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis æternæ quodammodo effectus esse videtur obduratio. Nec obdurat Deus (vt ait Aug. ad Sixtum) impartiendo malitiam, sed non impartiendo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impartitur, nec digni sunt, nec merentur: potius vt non impartiat, hoc digni sunt, hoc merentur. Vnde Apostolus ait, Cuius vult miseretur Deus, & quem vult indurat: misericordiam appellans prædestinationem, & præcipue prædestinationis effectum, id est, gratiæ appositionem: obdurationem vero gratiæ priuationem. Non enim (vt ait August. ad Simplicianum) intelligendum est, quod Deus ita induret, quasi quæmquam peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur,

Cap. 17.
Et habetur
in Glossa or-
dinaria ad 8.
cap. 1. Rom.

Ep. 17.

Rom. 9.

Lib. 1.

dicitur, quia non eorum miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non esse præbendam æquitate occultissima, & ab humanis sensibus remotissima iudicat: quam non aperit; sed miratur Apostolus dicens, O altitudo diuitiarum sapientia & scientia Dei!

DIVISIO TEXTVS.

Cumque prædestinatio sit gratiæ preparatio. Hic incipit secunda pars huius distinctionis, in qua agit de reprobatione: & diuiditur in duas partes. In prima tangit causam eius ibi [Sicut ergo prædestinatio Dei proprie est præscientia] incidit autem dubium primo de hoc quod dicit in principio ibi [Cumque prædestinatio sit gratiæ preparatio, id est, diuina electio.]

ARTICVLVS XVII.

An Deo conueniat eligere?

Queritur enim de electione, An Deo conueniat eligere? Et secundo, Quid sit electio? Et tertio, Vtrum electio secundum rationem intelligentia sit ante prædestinationem, vel post? Quarto, Ad quid sit? Quinto, Cuius sit?

Circa primum proceditur sic: Dicit Damasc. quod electio non cadit in Deum: quia natura diuina non est possibilis ad ignorantiam: ergo videtur, quod non conueniat eligere.

1. Item, Eligere, est duobus vel pluribus propositis, vnum alteri præoptare: ergo electio est dissimiliter se habentium: voluntas autem Dei æterna similiter se habet, qui sicut dicitur 1. ad Tim. 2. vult omnes homines saluos fieri: ergo electio non conuenit ei.

2. Item, Plus elongatur à natura corrupta æternitas, quam aliquod temporale: sed status innocentia si persistisset, fecisset omnes bonos: ergo non fuisset electio: ergo cum æternitas plus elongatur, æternitati repugnat electio, vt videtur. Quod autem statu innocentia perseverante non esset electio, videtur dicere Augustinus dicens, quod si omnes essent boni vel mali: non esset electio.

3. Item, Vbi nulla est distantia vnus ab alio, vbi omnes sunt creatrix essentia ab æterno autem non fuerunt aliquid nisi in mente diuina; in qua omnes sunt creatrix essentia: ergo non fuit electio ab æterno; quia omnis electio est dissimiliter se habentium.

Sed contra: Ad Eph. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem in ipso, vt effemus sancti & immaculati. Ergo videtur, quod electio sit.

1. Item, Ios. 24. Non de omnibus vobis dico: scio enim quos elegerim. Et multis aliis locis.

2. Item, Distinctio à massa perditionis non fit sine electione: cum ergo nullum di-

stinguat quem ab æterno distinguendum fore non præuidit, electio conuenit Deo ab æterno.

Solutio. Dicitur electio multis modis. Dicitur enim electio actus rationis sequens consilium & inquisitionem & deliberationem de faciendis, & hæc electio non conuenit nisi naturæ quæ subiecta est ignorantia: & hæc electionem remouet Damasc. à Deo. Alia est electio ponens tantum discretionem in electis, & non inquisitionem & dubium in eligente: quæ electio est separatio eius quod scitur bonum esse vel futurum esse, ab alio quod scitur esse malum vel futurum malum: & hæc est electio æterna non temporalis quæ conuenit Deo: & per hoc patet solutio ad primum.

Ad aliud dicendum, quod voluntas Dei antecedens nostrum opus similiter se habet: & hæc voluntas non habet connatum in nobis, nisi naturam rationalem solum quam dedit nobis: & hæc in omnibus ordinatur ad vitam æternam & salutem. Sed est alia voluntas consequens quæ ponit respectum præscientiæ ad meritum futurum bonum, vel malum: & illa est dissimiliter se habentium, & illi conuenit vnum alteri præoptare.

Ad aliud dicendum, quod æternum in eo quod æternum, plus elongatur à statu corruptionis quam temporalis status innocentia: sed quoad præuisionem peccati & meriti, magis certificatur de differenter se habituris ad gratiam: & ideo magis conuenit ei eligere: electioni enim neutrum coniungitur substantialiter, scilicet nec magis elongatum à statu corruptionis, nec minus elongatum: sed tantum certificatio eorum quæ dissimiliter se habituri erant ad gratiam. Nec hoc est verum quod si non fuisset peccatum, quod non fuisset electio: licet enim non fuisset electio boni à malo, fuisset tamen magis boni à minus bono: & hoc est quod dicit August. Si omnia essent æque bona, non ostenderetur in optimo diuina pulchritudo.

Ad aliud dicendum, quod in notitia Dei non solum omnes, sed omnia etiam sunt similiter se habentia: sed notitia Dei non solum est de eis prout ibi sunt: quia vt ibi sunt, non est vnum melius alio, sed omnia vnum optimum: sed notitia est etiam de eis prout futura sunt, vt sepius dictum est supra: & quoad hoc cadit inter ea electio.

ARTICVLVS XVIII.

Quid sit electio?

Secundo queritur, Quid sit electio? Dicit autem Damasc. quod eligere est duobus vel

vel pluribus propostis, hoc illis præoptare. Dicit autem Glof. ad Rom. 8. quodd certus est numerus electorum. Ergo videtur electio dicere gratiam finalem. Sed contra hoc videtur esse electio iudæ inter duodecim: sicut dicit Dominus, Nonne duodecim vos ego elegi, & vnus ex vobis diabolus est?

2 Item, Ad Rom. 8. Quos prædestinavit, hos & vocavit. Vocare autem etiam dicit per clamorem interiore vnus ab alio separationem: quæ est ergo differentia vocationis, & electionis?

3 Si vero tu dicas, quodd vatio est temporalis: vnde Glof. ibidem dicit, quodd vatio est cognitio de fide adiuuare. Tunc quæro, Quid sit illud adiutorium? Aut enim est gratia gratis data, aut gratum faciens. Si gratia gratis data: tunc illud multis datur, quodd non potest esse: quia sequitur ibidem, quodd quos vocavit, illos iustificavit. Si autem est gratia gratum faciens: hoc non videtur, quia illa iam præcedit iustificationem. Ergo videtur, quodd non possit esse nisi electio æterna.

4 Item, Inter gratiæ appositionem quæ iustificat, & æternam prædestinationem non videtur esse nisi electio vnus ab alio siue separatio, vt discernatur cui apponenda est gratia, ab alio cui non est apponenda: cum igitur vatio præcedat iustificationem, videtur electio esse idem cum vatione.

Solutio.

SOLVITIO. Potest dici, quodd electio secundum rationem non est idem cum vatione. Vatio enim non diuiditur à Sanctis nisi tripliciter, scilicet vatio non entis ad esse: & hæc est creationis, secundum quodd dicitur ad Rom. 5. Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Et vatio per gratiam interiore, secundum quodd dicit Glof. ad Rom. 8. quodd vocare est cognitio de fide adiuuare. Et tertio vocare per prædicationem exteriori, sicut dicitur Matth. 4. Vocavit eos, scilicet Petrum & Andream dicens, Venite post me, faciam vos fieri piscores hominum. Vnde nullus modus vationis competit æterno. Sed electio non est nisi tripliciter accepta à Sanctis, scilicet pro æterna præuisione separationis, & pro separatione quæ fit per appositionem gratiæ in presenti siue sit finalis, siue non: & per electionem ad principatum siue apostolatam vel dignitatem. De prima ad Eph. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem in ipso. De secunda Ioan. 15. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos vt eatis & fructum afferatis, &c. De tertia Ioan. 6. Nonne duodecim vos ego elegi, & vnus vestrum diabolus est? Et patebit, quodd vnum istorum diuidentium est æternum. Potest igitur dici, quodd electio non respicit nisi gratiam finalem separantem secundum propositum eligentis, & non nostrum: vatio autem est ad exitum, vt scilicet nos exeamus de massa perditionis, & sic respicit gratiam interiore cum motu nostræ rationis discernentis fidem & gratiam: & sic in duobus differt, scilicet & in hoc quodd temporalis est, & in hoc quodd coniunctum habet sibi motum rationis, quia non vocatur proprie nisi id quodd vtitur ratione: in tertio autem conuenit, sci-

licet quodd ponit gratiam finalem, sicut & electio quando accipitur proprie. Possit etiam dici, quodd differunt non in obiecto, sed in ratione obiecti: quoniam electio generaliter sumpta est boni finalis. Vatio autem est eius quodd ratione vtitur ad bonum finale. Et per hoc patet solutio ad duo prima.

AD ALIUD dicendum, quodd adiutorium illud intelligitur de adiutorio, gratiæ gratum facientis: & est gratia informans liberum arbitrium vt citius consentiat mori fidei, & non præcedit iustificationem tempore, sed natura, sicut etiam motus fidei: & sic patet qualiter est inter electionem æternam, & iustificationem quam præcedit non tempore, sed natura. Et per hoc patet solutio ad totam.

ARTICVLVS XIX.

Virum electio secundum rationem intelligentiæ sit ante prædestinationem vel post?

Tertio quæritur, Vtrum electio secundum rationem intelligentiæ sit ante prædestinationem, vel post? Videtur autem, quodd ante: quia non diligitur in regnum, nisi separatus à massa perditionis: ergo prædestinatio præsupponit factam electionem. Sed contra: Dilectio secundum rationem videtur sequi prædestinationem. Probatio: Dilectio est boni: bonus autem non est nisi per gratiam: & gratia est ex prædestinatione: ergo dilectio: dilectionem autem sequitur electio, quia non eligit nisi quos diligit: ergo electio etiam sequitur prædestinationem: quodd enim est prius priore, prius est etiam posteriore.

2 Item, Ad Eph. 1. Elegit nos secundum propositum voluntatis sue: ergo propositam voluntatis, ratio est electionis: ergo est prius ipsa secundum rationem intelligentiæ: propositum autem voluntatis est prædestinatio: ergo prædestinatio est prior electione, vt videtur.

SOLVITIO. Dicendum mihi videtur, quodd electio absolute sumpta præcedit prædestinationem, vt dicit prima ratio, & dilectio simpliciter dicta præcedit vtrumque: & hoc sic patet: Dilectio declinat ad separandum vnum ab alio, & ad dirigendum in finem salutis: ergo præcedit dilectio electionem, & electio prædestinationem ex parte diligentis & eligentis & prædestinantis. Similiter dilectio est boni: electio autem finaliter boni: prædestinatio autem boni finaliter, & in finem salutis directi: & sic patet qualiter obiectum vnus, addit super obiectum alterius: & sic iterum electio prior & simplicior est electione, & electio prædestinatione.

AD ID quodd in contrarium obicitur, dicendum quodd illa dilectio de qua obicitur, est dilectio ex presenti iustitia, non dilectio æterna.

AD ALIUD dicendum, quodd Apostolus

lus non intendit, quodd prædestinatio sit ratio electionis in se, sed potius est conuersio: sed vult dicere, quodd sit ratio electionis ex parte effectus: qui est appositio gratiæ, quia illius non est causa nisi propositum Dei. Vnde ad Rom. 9. dicitur contra, Vt secundum electionem propositum Dei maneret, non quasi ex operibus, sed quasi ex voluntate dictum est ei, quia maior seruetur minori: vbi expresse innuitur, quodd electio propositi siue prædestinationis est ratio.

ARTICVLVS XX.

Quid est electio?

Quarto quæritur, Ad quid sit electio? Videtur autem, quodd ad manifestandam rationem dignitatis bonitatis: quia i a dicit Aug. in lib. de ci. Dei, Bene dispensauit Deus. vt non omnes damnaret, nec omnes liberaret: si enim omnes liberarentur, lateret quid per iustitiam deberetur: si omnes damnarentur, lateret quid gratia largiretur. Ergo videtur, quodd opima dispensatio bonitatis Dei manifestetur per electionem.

Sed contra.

Solutio.

Sed contra: Quia tunc aliquid commodum videtur creatura rationali accipere ex lapsu.

SOLVITIO. Ad huiusmodi quæstiones non est difficile respondere, nec vtile diu disputare. Quia electio propter multa potest fieri: sic tamen meo iudicio ad iustitiæ ostensionem quæ aperitur in vltimo liberi arbitrii sequente, quando electus sponte gratiæ adheret, & non electus sponte à gratia auertitur.

Ad auctoritatem Augustini dicendum, quodd Augustinus potius ostendit optimum modum apientie ordinantis, quam bonitatem licet vtrumque ibi appareat.

AD ALIUD dicendum, quodd ex lapsu persone non acquiritur commodum, sed per accidens, in quantum per gratiam lapsus ordinatur in bonum: sicut dicit Glo. ad Rom. 8. super illud, Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti: dicit Glo. etiam lapsus.

ARTICVLVS XXI.

Cuius est electio?

Quinto & vltimo quæritur, Cuius sit electio? Videtur autem omnium: quia gratia Dei nulli deest, dummodo velit eam: ergo omnes eligit.

2 Item, Saul electus erat, & Iudas electus: Et si tu dicas, quodd illa erat electio presentis iustitiæ. Contra: Ponamus, quodd in gratia mortui fuerint: ergo illi habebunt iam gratiam finalem: ergo vere electi sunt: Si autem dicas, quodd præscientia ponit in eis peccatum finale futurum, & hoc non potest stare cum gratia finali. Contra: iam habitum est, quodd electio secundum rationem est ante prædestinationem: ergo necessitas consequentiæ quæ est ex prædestinatione, non in-

fert necessitatem electioni: & ita videtur esse aliquorum non finaliter bonorum.

Sed contra: Electio ponit gratiam finalem: ergo non potest esse nisi finaliter bonorum.

Solutio. Dicendum, quodd electio ponit gratiam finalem.

Sed ad id quodd primo obiicitur, dicendum quodd licet gratia nobis omnibus adsit æqualiter, nos tamen non habemus nos ad ipsam æqualiter, & respectus gratiæ ad nos non est vnus, sicut supra dictum est.

AD ALIUD dicendum, quodd electio secundum rationem intelligentiæ sequitur præscientiam in genere acceptam: quia aliter neliceret quos vel ad quid eligeret: sed verum est, quodd præcedit prædestinationem: & ex illa accipit necessitatem conditionis, vt supra sapius disputatum est.

ARTICVLVS XXII.

An prædestinatio sit causa appositionis gratiæ, & an causa necessaria, contingens, communis, vel propria?

Deinde quæritur de hoc quodd dicitur in sequenti capitolo [Prædestinationis effectus est gratiæ appositio, &c.] Si enim prædestinatio est causa appositionis gratiæ: aut erit necessaria causa, aut contingens, aut communis, aut propria siue sit necessaria siue contingens? Videtur quodd sit necessaria & propria: sed postea tali causa semper ponitur effectus: cum igitur prædestinatio sit ab æterno, appositio gratiæ etiam erit ab æterno, quodd falsum est: ergo non est necessaria & propria. Si autem dicas, quodd est necessaria communis: ergo per aliquid additum potest fieri propria: aut ergo illud est temporale, aut æternum. Si temporale: ergo illud erit creatum à prædestinatione & præparatum: & quæro de illo, vtrum prædestinatio illius fuerit causa necessaria & propria, vel non? Si non: tunc oportuit iterum aliquid addi: & iterum quæro de illo, & hoc ibi in infinitum: ergo illud temporale primum habebit prædestinationem causam necessariam & propriam. Cum igitur illud intercedat inter prædestinationem & appositionem gratiæ, videtur quodd appositio gratiæ sit quando illud additur prædestinationi: illud autem ab æterno additur, quia illius prædestinatio est causa necessaria & propria: ergo appositio gratiæ est ab æterno. Item secundum hoc sequitur, quodd temporale esset ab æterno, quodd non potest esse: ergo illud additum non est temporale. Si autem est æternum: sed æternum additum æterno, non facit nisi æternum: ergo ab æterno prædestinatio est causa gratiæ necessaria: ergo appositio gratiæ est ab æterno, quodd falsum est. Si vero dicatur, quodd est causa contingens, siue sit propria, siue communis, sequentur duo inconuenientia, scilicet quodd aliquid contingens sit in Deo, & quodd nulla necessitate nec consequentiæ nec consequentis

tis causabitur gratia à prædestinatione : & hoc salum est.

2 Item, Si causa est, non erit causa nisi voluntaria : voluntas autem omnis ad opposita se habet : ergo videtur, quod non magis sit causa appositionis gratiæ, quam non appositionis.

3 Item, Si causa est : aut est causa materialis, aut formalis, aut efficiens, aut finalis. Constat, quod non materialis : quia materia in Deo non est. Si autem dicatur efficiens. Contra : Prædestinatio non est sine præscientia : præscientia autem est secundum ideales formas : ergo reduci habet ad formalem. Sed contra : Voluntas Dei volitorum est causa efficiens : prædestinatio autem Dei est secundum voluntatem : ergo est causa efficiens.

Sol. 10.

SOLVITIO. Dico, quod est causa necessaria & propria : sed hæc duplex est, scilicet quæ exigit aliquid in altero ut dispositionem : & quæ nihil exigit, eo quod dispositiones supponantur in materia, sicut ignis propria & necessaria causa est ignitionis : non tamen sequitur ignitio in glacie, quia contraria dispositio est in materia : non tamen diceremus quod hoc ideo esset, quod ignis esset causa contingens vel non propria ignitionis : quia causa contingens est cui aliquid deest de necessariis ad causalitatem : aut cui aliquid deest ad proportionem ad effectum. Ita dici potest Deum esse causam necessariam vel prædestinationem, non necessitate coactionis, sed necessitate indeficientiæ quoad se, & hoc secundum habitum : quia secundum actum non semper est causatum & dispositio necessaria in creatura rationali ad receptionem gratiæ, quæ est effectus prædestinationis. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod est causa voluntaria, sed determinata ad volitum : hoc enim non tollit libertatem à voluntate. Vnde voluntas indisposita est oppositorum, sed disposita per conceptionem & determinationem voliti, est ad unum, & potest auertere ab illo. Sed non sic est in Deo : quia sua voluntas non mutatur à volito in volitum contrarium, eo quod hoc est imperfectionis & defectus, sicut in 3. lib. dist. 18. determinatum est.

AD ALIUD dicendum, quod potest reduci in tres causas, scilicet efficientem quoad voluntatem, & formalem exemplarem quoad præscientiam, & finalem quoad dispositionem voluntatis : quia est sua voluntas propter quam apponit gratiam. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XXIII.

Verum obduratio sit effectus reprobationis æternæ : & an Deus sit causa reprobationis ?

DEinde queritur de sequenti verbo ubi dicitur [Reprobationis æternæ quodammodo effectus videtur esse obduratio] Hoc enim non videtur : omnis enim effectus habet aliquid causalitatis à causa : ergo iam Deus aliqua causa esset peccati : & hoc impium reputo. Si autem tu dicas, ut videtur in litera dicere, quod Deus est causa non impartiendo gratiam : hoc nihil videtur esse : quia Anselmus dicit, quod non est causa quare iste non habet gratiam, quia Deus eam non vult dare, quia omnibus gratiam porrigit : sed potius quia ille non vult accipere : ergo non est causa non impartiendo cum ipse omnibus impartiatur quantum est de se. Si forte dicas, quod Deus est causa sicut absentia nauæ causa est periclitationis nauis, præsentia autem salutis : hoc iterum nihil est : quia dicit Augustinus, quod Deus omnibus præsens est : sicut lux etiam cum cæcis est, licet cæci non sint cum lumine : si autem naua quantum est de se semper esset præsens nauis, non diceretur vnquam esse causa periclitationis nauis, sed semper salutis, & periclitatio nauis causaretur ab alio semper. Si autem tu dicas, quod est causa obdurationis, sicut natura est causa quietis, scilicet non mouendo : hoc adhuc absurdus est : quia natura est causa quietis per se, & motus propter quietem, ut probatur in 1. physic. ergo patet, quod hoc hæreticum esset attribuire Deo.

SOLVITIO. Dicendum, quod nullo modo nec per se nec per accidens est causa obdurationis : sicut necessario probatum est, ut mihi videtur. Ad dictum autem August. quod est in litera, dicendum quod est de permissione glossandum, id est, permittit obdurari, ex eo quod nolunt accipere gratiam eis semper paratam : ordinat tamen obdurationem in multa bona, ne omnino indecora sit : & quoad hoc dicitur, Induravit Deus cor Pharaonis, &c. ita quod non notetur causalitas ad obdurationem, sed permissio : causalitas autem retorquetur ad ordinationem obdurationis in bona quæ eliciuntur ex obduratione à Deo, nolente etiam obdurato.

Sol. 10.

D I S T I N

DISTINCTIO XLI.

Verum aliquod sit meritum obdurationis & misericordiæ ?

I autem querimus meritum obdurationis & misericordiæ : Obdurationis meritum inuenimus, misericordiæ autem meritum non inuenimus, quia nullum est misericordiæ meritum, ne gratia euacuetur si non gratis datur, sed meritis redditur. Miseretur itaque secundum gratiam, quæ gratis datur : obdurat autem secundum iudicium, quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, ut sicut reprobatio Dei est nolle misereri : ita obduratio Dei sit non misereri : ut non ab illo irrogetur aliquid quo fit homo deterior, sed tantum quo fit melior non erogetur. Ex his aperte ostenditur quid misericordiam, quid obdurationem intellexerit Apostolus : & quia misericordia nullum aduocet (alias admittit) meritum : obduratio vero non est sine merito & misericordiæ Rom. 9. verbis. Hic accipitur prædestinatio & præcipue prædestinationis effectus : obdurationis vero non ipsa Dei æterna reprobatio, quia eius nullum est meritum, sed gratiæ priuatio siue subtractio, quæ quodammodo est reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obduratione, sicut & prædestinatio pro suo effectus, qui est gratia appositæ. Gratia enim quæ apponitur, effectus est prædestinationis. Cum ergo gratiæ quæ apponitur homini ad iustificationem, nulla sint merita, multo minus & ipsius prædestinationis, quia ab æterno elegit Deus quos voluit, aliqua possunt existere merita. Ita nec reprobationis, quæ ab æterno quosdam præsciuit futuros malos & damnandos, sicut elegit Iacob & reprobauit Esau : quod non fuit pro meritis eorum quæ tunc habebant, quia nulla habebant, quoniam nec ipsi existebant : nec propter futura merita quæ præuideret, vel illum elegit vel illum reprobauit.

Opinio quorundam in qua fuit aliquando Augustinus, sed postea retractauit.

OPinati sunt tamen quidam Deum ideo elegisse Iacob, quia talem futurum præsciuit qui in eum crederet, & ei seruiret : quod aliquando Augustinus se sensisse dicit in lib. retrac. ubi aperte ostendit, quod si propter futura merita electus esset, iam non ex gratia esset electio. Non ergo ideo electus est à Deo, quia talis fuiurus erat, sed ex tali electione talis est factus : ita dicens ; Disputans ego quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit seruiturum esse maiorem, & quid in eodem maiore similiter nondum nato reprobauerit : ad hoc perduxit

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

E E c

ratiocina

A
Verum prædestinatio & reprobatio sunt ex meritis hominis ?

Rom. 9.

B

lib. 1. cap. 23.

rationem, vt dicerem, Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientia, quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientia: & quem sibi crediturum esse præsciuit, ipsum elegit cui Spiritum sanctum daret, vt bona operando etiam æternam vitam consequeretur. Ecce hic aperte dicit non propter opera eum elegisse, sed propter fidem quam præuidit crediturum. Sed quia & in fide meritum est, sicuti & in operibus, hoc retractauit dicens, Nondum diligentius quæsiueram, nec adhuc inueneram qualis sit electio gratiæ, de qua dicit Apostolus, Reliquia per electionem gratiæ saluæ fiunt: quæ vtique non ex gratia, si ex meritis, procedit: vt iam quod datur non secundum gratiam, sed secundum debitum sibi reddatur potius cum meritis quam donetur: perinde quod continue dixi, Dicit enim idem Apostolus, Idem Deus operatur omnia in omnibus. Nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Ac deinde subiunxi, Quod ergo credimus, nostrum est: quod vero bonum operamur, illius est qui credentibus dat Spiritum sanctum: sed hoc profecto non dicerem, si scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem Spiritu. Vtrumque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, & vtrumque datum est per spiritum fidei & charitatis. Et quod paulo post dixi, Nostrum enim est credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi, per Spiritum sanctum, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus nostris: verum est quidem, sed eadem regula est. Et vtrumque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem: & vtrumque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis: ergo & meritum fidei de misericordia Dei venit. Non ergo propter fidem vel aliqua merita elegit Deus aliquos ab æterno, vel apposuit gratiam iustificationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit, vt boni essent. Vnde Augustinus in lib. de prædestinat. sanc. Non quia futuros nos tales esse præsciuit, ideo elegit, sed vt essemus tales per electionem gratiæ suæ, qua gratificauit nos in dilecto Filio suo.

Rom. 11.

1. Cor. 13.

Cap. 13.

DIVISIO TEXTVS.

SI autem quærimus meritum obdurationis & misericordiæ, &c.] In hac parte inquit Magister, si prædestinatio habet causam aliquam: & habet quatuor partes, in quarum prima ostendit, quod non habet causam in se: sed obduratio habet causam ex parte effectus, sed prædestinatio nec in se nec ex parte effectus habet causam. In secunda ponit obiectionem ad hoc: vt vtrum præscientia meritorum possit esse causa prædestinationis ibi [Opinati sunt tamen quidam, &c.] In tertia ponit obiectionem contra determinatam, & soluit ibi [His tamen videtur aduersari, &c.] In quarta & vltima ponit hæresim quorundam, quæ ortum habuit ratione inquisitionis huius profunditatis ibi [Multi vero de isto profundo quærentes redere rationem, &c.]

ARTICVLVS I.

An prædestinatio possit inuari orationibus Sanctorum?

AD intelligentiam vero primæ partis oportet querere tria, quorum primum est, Vtrum prædestinatio possit inuari orationibus Sanctorum? Secundum, Vtrum prædestinatio cadat sub merito? Tertium, Vtrum præscientia meritorum est causa prædestinationis vel reprobationis?

Ad primum proceditur sic: Genes. 25. dicitur, Deprecabatur Isaac Dominum pro vxore sua, eo quod esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeckæ: cum tamen prædestinatum esset, quod Isaac semen habiturus erat per Rebeckam.

2. Item ibidem dicit Gregorius, quod prædestinatio inuiatur orationibus Sanctorum.

3. Item Augustinus monet, vt oretur pro vocandis, quia sic prædestinatum sit, vt non vocentur nisi per orationes Sanctorum. Similia multa à Sanctis inueniuntur.

4. Item,

4. Item per exempla, Videmus Paulum conuersum ad orationem Stephani, & Centurionem (vt dicit Bern.) ad orationem Domini: ergo gratiam primam potest aliquis aliis mereri: sed minus est perseverare in gratia accepta, quam accipere gratiam: ergo vnus alij potest mereri etiam gratiam finalem: habere autem gratiam finalem conuertitur cum esse prædestinatum: ergo potest ei mereri prædestinationem.

5. Item Iacobi 5. Orate pro inuicem vt saluemini: saluari autem & esse prædestinatum se concomitantur: ergo per orationem acquiritur prædestinatio.

Sed contra.

SED CONTRA: Oratio fidelium temporalis est, prædestinatio autem æterna: sed æternum non causatur a temporali: ergo prædestinatio non causatur a temporali: ergo prædestinatio non causatur ab oratione Sanctorum.

2. Item, Nihil causatum ab alio essentialiter, æqualiter est ante illud quod est causa sua & post illud: prædestinatio alicuius æqualiter est ante orationem Sanctorum & post, quia est ab æterno: ergo non causatur prædestinatio ab oratione Sanctorum.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod prædestinatio potest dupliciter considerari, scilicet propositi & præparationis: & hoc est prædestinationi essentialiter. Et ex parte illa non potest inuari orationibus Sanctorum. Potest etiam considerari ex parte effectus, qui est gratia in presenti apposta: & hæc potest inuari orationibus Sanctorum: & hoc modo procedunt rationes prius inductæ.

AD RATIONEM autem inductam, dicendum quod aliquis potest alij mereri primam gratiam & perseverantiam in illa: sed non sequitur ex hoc quod possit ei mereri prædestinationem: quia licet habere gratiam finalem & esse prædestinatum conuertantur secundum supposita, non tamen idem significant, nec idem sunt essentialiter, quia perseverare in gratia finaliter non dicit nisi temporale, sed prædestinatio dicit aliquid æternum, scilicet propositum & præparationem gratiæ ab æterno, quod non cadit sub merito: & ideo ratio illa non procedit. Et per hoc patet etiam solutio ad sequens.

EA VTEM quæ in contrarium obijciuntur, patet quod non concludunt de effectu prædestinationis, sed potius de hoc quod prædestinationi essentialiter est, quod est æternum.

ARTICVLVS II.

Utrum prædestinatio cadat sub merito prædestinati, ita quod aliquis sibi mereatur prædestinationem?

Secundo queritur, Vtrum prædestinatio cadat sub merito prædestinati, ita quod aliquis sibi mereatur prædestinationem? Videtur autem, quod sic à simili in opposito: quia vt dicitur in litera, obdurationis meriti.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

tum inuenimus: ergo videtur etiam meritum aliquod esse prædestinationis.

2. Item, Qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur: ergo multo magis qui potest aliquid facere vnde habeat gratiam & perseverat in illa, videtur quod possit etiam mereri & operari aliquid ad suam prædestinationem: si autem aliquis faciat quod in se est, ipse habebit gratiam, & potest perseverare in illa: ergo potest etiam esse prædestinatus.

3. Item, Habens gratiam in presenti mereatur vitam æternam: vita autem æterna maius bonum est, quam esse prædestinatum: ergo potest etiam mereri, quod sit prædestinatus.

4. Item, Si prædestinatio repugnat merito: aut hoc erit ex parte sui, aut ex parte effectus, aut ex parte finis. Non ex parte sui: quia ipsa in se est Deus prædestinans, & Deus omnes Sancti merentur. Non etiam ex parte effectus: quia multi merentur gratiam sibi dari à Domino, qua data, crescit gratia eorum. Nec etiam ex parte finis: quia ille est gloria: & gloria bene cadit sub merito.

5. Item, Infra dicit Augustinus, quod præcedit quiddam in quibusdam peccatoribus quo digni sint iustificatione, & in aliis quo digni sint obfusione: ergo videtur, quod prædestinatio cadat sub merito.

6. Item, Ioan. 1. dicit Glos. quia melius fuit Nathanaeli cognoscere vtramque naturam in Christo, quam esse prædestinatum, & manere sub umbra mortis vel legis: sed cognitio vtriusque naturæ in Christo cadit sub merito: ergo & esse prædestinatum, quod est minus bonum.

SED CONTRA: Omne meritum est post effectum prædestinationis, qui est appositio gratiæ: effectum autem prædestinationis præcedit prædestinatio vt causa: ergo omne meritum est post prædestinationem: ergo non est prædestinationis causa.

2. Item, Omne meritum est temporale: temporale autem non est causa æterni: ergo, &c.

3. Item, Gratia cadit sub merito aliquo: illud meritum erit actus informatus gratia, quia omne meritum est actus informatus gratia: sed non informat actum nisi habeatur: ergo gratia habetur ante meritum: ergo non per meritum acquiritur, sed habetur ad hoc vt possit inesse meritum. Si igitur effectus prædestinationis non cadit sub merito, multo minus prædestinatio ipsa.

SOLVTIO. Dicendum, quod prædestinatio nec quoad effectum proprium, nec in se cadit sub merito: effectus enim proprius est gratia data in presenti finalis: & ante primam gratiam nulla est gratia per quam possit mereri aliquis, sed augmentum gratiæ potest aliquis mereri: sed hoc non est effectus essentialis prædestinationis.

DICENDUM ergo ad primum, quod non est simile: quis per nos possumus peccare, & ita esse causa nostræ obdurationis, eo quod hoc sit impotentia potius quam potentia: sed à nobis non possumus mereri, sed tantum

E E e 2 tum

tum à gratia Dei : & ideo obduratio habet causam in nobis, sed non prædestinatio.

AD ALIUD dicendum, quod licet homo possit operari aliquid ad gratiam habendam, non tamen potest esse causa gratiæ : quia suum opus non est nisi sicut causa disponens in subiecto, quæ etiam dispositio de se non sufficit contrarium actum tollere, licet habilet ad bonum per actus bonos : & ita non est causa, sed Deus solus.

AD ALIUD dicendum, quod hoc est mereri augmentum gratiæ & non gratiam primam, vel prædestinationem : & licet vitam æternam habere sit maius bonum in genere, quam esse prædestinatum : tamen prædestinatio ratione antecessionis ad opus meritum, non cadit sub merito, licet vita æterna cadat sub ipso : nec enim est causa illa, quod non cadat sub merito, quia sit melius vel minus bonum, sed quia non ordinatur ad meritum.

AD ALIUD dicendum, quod ratione æterni antecessionis meritum prædestinationis merito repugnat. Licet enim sit Deus, non tamen est idem modus significandi : & ideo non oportet, quod si unum cadat sub merito, quod etiam aliud cadat sub merito. Tamen etiam ratione effectus qui est prima gratia, repugnat, ut probatum est contra obiiciendo.

Vide in 4.
dist. 17. 2. 14.
ad 5.

AD ALIUD dicendum, quod improprie valde accipiuntur verba August. quæ in fra ponuntur. Loquitur enim Augustinus de operibus in mortali factis, quæ sunt de genere honorum, & dicit, quod peccator habilitate per hoc ad gratiam, ut citius cor hominis Spiritus sanctus illustret : & hoc facit dignos, id est, congruos quadam congruitate gratiæ gratis datæ, ad gratiæ receptionem : & contratio qui decidit de vitio in vitium, dimittitur, ut qui in fordibus est, fordescat adhuc : & ideo dicitur indignus ad gratiam, id est, minus congruus.

AD VLTIMUM dicendum, ut supra, quod in Nathanaele fuit comparatio status nouæ legis ad veterem legem in qua fuit umbra, ut dictum est.

AARTICVLVS III.

An præscientia meritorum sit causa prædestinationis ?

Tertio queritur, Vtrum præscientia meritorum sit causa prædestinationis & reprobationis ? Videtur autem, quod sic, primo per auctoritates, postea per rationes. Dicit enim Glossa ad Rom. 9. Esau subtrahit gratia, iuste reprobatus est. Iustitia autem est redditio pro meritis : non autem fuerunt merita nisi in præscientia : ergo merita in præscientia fuerunt causa reprobationis.

2 Item Glo. ibidem, Esau per iniustitiam reprobatus est : & ex hoc sequitur idem quod prius.

3 Item ibidem Glo. Ambrosij, Dabo illi gratiam quem scio toto corde post errorem ad me reuersurum. Ergo præscientia conversionis est causa collationis & præordinationis gratiæ : ergo est causa prædestinationis.

Vnde subiungit, Hoc est dare cui dandum est : non enim dandæ sunt margaritæ porcis, aut sanctum canibus.

4 Item ibidem, Quid oderat in Esau, nisi originale peccatum ? Quid diligebat in Iacob nisi gratuitum misericordie donum ? Constat autem, quod non loquitur de peccato quod erat, quia in hoc similes erant Iacob & Esau : & ideo si unum propter hoc odio habuit, & alium odisse debuit : quia de similibus (ut dicit Boetius) idem est iudicium : ergo videtur, quod illud ad præscientiam est referendum : & ita præscientia meritorum causa est prædestinationis vel reprobationis.

5 Item ibidem, Deus dat gratiam ei quem sibi scit deuote seruaturum, & mandatis eius obediturum : constat autem, quod non loquitur de gratia præsentis iustificacionis, quia illa sæpe datur abutenti : ergo loquitur de gratia prædestinationis : ergo est ex præscientia meritorum.

6 Item Orige. super nume. 5. Deus ex proposito cordis quod sibi paruit, antequam aliquid boni vel mali egissent, dixit Malach. 1. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Ergo videtur, quod præscitum propositum cordis illorum geminorum, fuerit causa prædestinationis vnus, & reprobacionis alterius.

7 Item videtur Gen. 18. ubi dicit Dominus ad Abraham, Num celare potero Abraham quæ gesturus sum, præcipue cum futurus sit in gentem magnam, & præcepturus sit domui suæ ut custodiatur pactum meum ? Ergo præscientia meritorum est causa quare quoddam prædestinat, & quoddam non, ut videtur.

Hoc autem probatur per rationem : quia voluntas, ut dicit Dam. rationabilis est, & si non est rationabilis, non est voluntas : cum ergo voluntas miserendi & non miserendi sint in Deo, rationabiles erunt illæ voluntates : ergo ex ratione secundum rationem intelligentiæ procedent. Non autem est ratio, quæ non discernit, quare dandum sit vni, & non alij : ergo videtur, quod Deus discernit hoc : sed non potest hoc fieri nisi præscitis meritis : ergo præscientia meritorum causa est prædestinationis, vel reprobationis.

2 Item, Nulla electio sapientis, est eorum quæ nullam habent distantiam : Deus autem sapientissimus ab æterno quoddam elegit, & quoddam reprobauit : ergo oportuit, quod aliquo modo distarent : non autem poterant ab æterno distare, nisi in præscientia meritorum : ergo videtur ut prius.

3 Item, Sapientis est nunquam aliquid in voluntate determinare, nisi prævideat quantum potest, quem potest fortiri finem & exitum in re : cum igitur Deus sit summe sapiens, ipse nunquam determinat voluntatem reprobandi vel miserendi, nisi ex præscientia meritorum futurorum quæ prævidet præscientia : & sic iterum sequitur quod prius.

4 Item, A simili, rex terrenus si debeat eligere satellites & milites, quantum potest, inquirat ante, cuius consuetudinis & moris sint, & vtrum sint fideles, vel non, ut ex præteritis discat

discat quid de futuris præsumere debeat : & si possit prævidere futura, ex futuris magis eligeret, quam ex præteritis : ergo cum Deus videat futura, videtur quod ipse prædestinet & reprobet ex præscientia meritorum futurorum.

4 Item, Paterfamilias si sciret quis filiorum dissipaturus esset hereditatem, & quis conseruaturus, secundum præscientiam futurorum actuum distribueret hereditatem filiis : ergo videtur, quod cum hoc possit facere Deus, quod ipse eligat secundum præscientiam meritorum.

6 Item obiicitur sic fortius : Crudelitas videretur esse in Deo, si hominem talem faceret, & statim reprobareret in quo nulla causa reprobationis futura videretur : cum igitur nulla crudelitas sit in Deo, ipse reprobat ex præscientia meritorum.

7 Item, Artifex sapiens non facit vas ad nihil vtile : cum igitur reprobandi ad nihil vtilis sint, videtur quod non debeant fieri à Deo. Si forte tu dicas, quod prædestinatio non potest esse ex meritis : quia meritum omne ex gratia est, & ita gratia quæ est effectus prædestinationis, præcedit omne meritum : ergo meritum potius est ex prædestinatione, quam è conuerso. Illud nihil videtur esse : cum tamen hæc solutio scripta sit in litera : quia simile non potest dici de reprobatione : ibi enim non præparatur pena nisi operi nostro, quod à nobis est, non à Deo. Item, Licet meritum sit à gratia, & gratia non à nobis : tamen, ut dicit Augustinus in litera, hoc vtrumque nostrum est propter consensum liberi arbitrij, & sic ille consensus præuisus potest esse causa prædestinationis aliquorum, & diffusus causa reprobationis : unde patet, quod illa solutio non soluit dubitationem questionis.

Solutio.

SED CONTRA hoc sic obiicitur : Prima causa nulla causa est voluntas autem Dei prima causa est : ergo voluntatis Dei nulla causa est : ergo nec præscientia alicuius rei causa est voluntatis. Quod autem voluntas sit prima causa, probatur sic. Intellectus practicus non est causa nisi per voluntatem : quia non movet nisi per voluntatem : ergo penes voluntatem est prima ratio causalitatis. Si forte diceres, quod voluntas est efficiens, & habent causam finalem merita futura, sicut quidam dixerunt : hoc est, valde absurdum : quia dignitas physica est, quod nihil agit aliquid propter indignum & vilium se : merita autem futura sunt indigniora voluntate Dei. Similiter dicit Scriptura, quod propter semetipsum creavit omnia : ergo relinquitur, quod nulla sit causa voluntatis prædestinantis, vel reprobandis.

2 Item, Merita præscita sunt futura : igitur si essent causa prædestinationis, aut reprobationis : aut hoc est quia præscita merita, aut quia futura, aut quia præscita futura. Si primo modo : hoc non potest esse : quia ut præscita, sunt in ideis tantum, & non differunt per differentias boni & mali : & ideo non fieret discretio voluntatis prædestinantis & reprobandis. Si autem quia futura sunt ; vel

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

quia præscita futura : tunc ratione futuritionis in qua accipere debebant differentiam boni & mali, referentur ad prædestinationem vel reprobationem : ergo temporale sub ratione temporali futuritionis est causa æterni, quod est impossibile : quia sicut tempus ab æternitate & æterno fluit, ita temporale ab æterno.

Solutio. Dicendum cum Augustino hic in litera, quod prædestinatio & reprobatio non habent causam aliquam. Sed distinguendum est, quod causa multiplex est, scilicet efficiens, & formalis, & finalis, & materialis : & efficientem quidem causam non habet, nec materialem, nec formalem, nec finalem. Sed finis est duplex, scilicet finis intentionis, & finis operis : & voco finem intentionis, qui intenditur ab efficiente, sicut beatitudo intenditur à bene operante : finem autem operis voco id ; ad quod terminatur opus : & hoc est quandoque temporale : sicut ire ad Matutinas, ad accipere oblationes constitutæ terminatur : & suscipere sacros ordines, ad habendum præbendam terminatur : & tali quid adiunctum fini potest esse ratio operis, non tamen erit proprie causa finalis, quia causa finalis est, quæ quietat intentionem per se & totam. Similiter distinguendum est in prædestinatione, quod quiddam est ibi æternum, ut propositum : & quiddam determinabile ad tempus, ut collatio gratiæ. Et ex parte æterni nec causam finalem habet nec rationem proprie loquendo : quia ratio etiam aliquo modo elicit opus, merita autem futura nullo modo eliciunt propositum Dei. Ex parte autem effectus in quo determinabilis est prædestinatio & reprobatio ad tempus, habent rationem meriti, non tamen causam finalem. Sed quia difficile est respondere Glossis inductis, ideo respondendum est ad singulas.

DICENDUM igitur ad primam, quod Esau iuste reprobatus est, duabus de causis. Vna est quam dicit Anselmus, quod iustum est, quicquid vult Deus, unde possemus dicere, quod iustitia ibi dicitur æquitas diuinæ voluntatis. Alia causa est, ut iustitia dicat ibi debitam penam ad culpam, & reprobatio ponatur pro obduracione vel condemnatione, ut dicit Magister in ult. cap. præhabite distinctionis.

AD ALIUD dicendum, eodem modo.

AD ALIUD dicendum, quod scientiæ meriti dicit ibi rationem collationis gratiæ, non causam prædestinationis : nec ibi loquitur de prædestinatione secundum se, sed de effectu determinabili ad tempus.

AD ALIUD dicendum, quod illa Glof. specialem habet difficultatem, & puto, quod originale peccatum non dicitur ibi habitus solum, quia in illo erant similes Esau & Iacob : nec accipitur ibi Esau pro parvulo, sed per gente, & Iacob similiter. Vnde originale in Esau est scomes relatus ad inhiationem ad concupiscentiam in gente non liberanda per Christum, eo quod gratiæ redemptionis factæ per Christum noluit consentire. In Iacob autem inhiatio ad gratiam in fidei populo consensuro

E E e 3 Christo

Christo, per cuius redemptionem gratia illius populi expeditur ad merendum: & hæc gratia vocatur gratuitum misericordie donum. Hæc autem tant ratio odij non ex parte reprobationis æternæ, sed ex parte præparationis pœnæ, & ab alia parte ratio collationis gratiæ.

AD ALIUD dicendum secundum prædicta, quod Glossa illa tangit rationem appositionis gratiæ, & non causam prædestinationis.

AD ALIUD dicendum, quod Origen.

tangit statum duorum populorum, & diuersimode se habentium ad gratiam liberantem: & ille diuersus modus, ratio potest esse liberationis quorundam, & damnationis aliorum. Eadem etiam solutio est ad auctoritatem sequentem de Gen.

AD ID quod obicitur per rationem, est vna solutio ad omnes, scilicet quod illæ rationes non tangunt, nisi quod voluntas Dei non sit irrationabilis ex parte effectus & voliti: & hoc iam concessum est, licet in se nullam habeat causam.

His videtur contrarium quod alibi ait Augustinus?

C
lib. 8. quæst. 43.
Malach. 1.
Rom. 9.

His tamen aduersari videtur quod dicit Augustinus super Malachiam Prophetam, vbi scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Cui vult, inquit, miseretur Deus, & quem vult indurat: sed hæc voluntas Dei iniusta esse non potest: venit enim de occultissimis meritis: quia & ipsi peccatores cum propter generale peccatum vnam massam fecerunt, tamen nonnulla inter eos est diuersitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quamuis nondum sint iustificati, digni efficiantur iustificatione. Et item præcedit in aliis peccatoribus, quo digni sunt obtusione. Ecce hic videtur Augustinus dicere, quod & ipsa Dei voluntas qua alios eligit, alios reprobat, ex meritis proueniat, sed occultissimis, id est, quod pro meritis alios voluerit eligere, alios reprobare: & quod pro meritis aliis apponitur gratia iustificationis, aliis non, vnde obrunduntur. Sed quid intelligere voluerit, ignoratur: nisi forte hoc dicatur intellexisse, quod supra diximus eum retractasse. Nam ibidem etiam quædam alia continue subdit, quæ in lib. retrac. aperte retractat: quod vtrumque legenti patebit. Vnde verisimile est in præmissis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiunt fore dictum, non quia aliquis prædestinetur pro meritis, vel iustificationis gratiam mereatur, sed quia aliqui non adeo mali sunt, vt mereantur sibi gratiam non impartiri. Nullus enim Dei gratiam mereri potest, per quam iustificatur: potest tamen mereri vt non apponatur, vt penitus abiiciatur. Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerunt, vt hoc mereantur, vt hoc digni sint: alij vero ita viuunt, vt si non mereantur gratiam iustificationis, non tamen merentur omnino repelli & gratiam sibi subtrahi. Ideoque dixit in quibusdam præcedere quo digni sint iustificatione, & in aliis quo digni sint obrusione: sed hoc friuolum est.

Opinio quorundam falsa de occultis Dei differentium carnaliter.

D
Aug. de ver-
bis Apostoli
1. Cor. 7.

Multi vero de isto profundo querentes reddere rationem, atque secundum coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem iudiciorum Dei cogitare conantes, in fabulas vanitatis abierunt dicentes, quod animæ sursum in celo peccant, & secundum peccata sua ad corpora pro meritis diriguntur, & dignis sibi quasi carceribus includuntur.

Ierunt

Ierunt hi tales post cogitationes suas, & volentes disputare de Dei profundo, versi sunt in profundum dicentes: animas in celo ante conuersatas, & ibi aliquid boni vel mali egisse, & pro meritis ad corpora terrena detrusa esse. Hoc autem respuit Catholica fides propter euidentem Apostoli sententiam, qua ait: Cum nondum nati essent, aut aliquid Rom. 9. boni vel mali egissent, &c. Melior est ergo fidelis ignorantia; quam temeraria scientia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita misericordia, non quia fideles futuri erant, sed vt fideles essent: eisque gratiam dedit, non quia fideles erant, sed vt fierent. Ait enim Apostolus, Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem: non ait, quia fidelis eram. Datur quidem & fidei, sed data est etiam prius vt esset fidelis. Ita etiam reprobaui quos voluit: non propter futura merita quæ præuideret, veritate tamen rectissima & à nostris sensibus remota.

Quæstio.

Sed queritur, Vtrum sicut dicitur elegisse quosdam vt boni fierent & fideles: ita etiam concedi debeat reprobasse quosdam vt mali essent & infideles, & obdurare vt peccent: quod nullatenus concedi oportet. Non enim reprobatio ita est causa mali, sicut prædestinatio est causa boni: neque obduratio ita facit hominem malum, quemadmodum misericordia facit bonum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum sicut voluntas Dei habet se vt causa in prædestinatione, ita etiam se habeat in reprobatione?

Dinde queritur de his quæ sunt in litera ibi [His tamen videtur aduersari] Videtur enim sequi ex determinatione Magistri, quod voluntas Dei non solum se habet vt causa in prædestinatione, sed etiam in reprobatione, cum hoc negatum sit in præcedenti distinctione capitulo vlti.

1. Item videtur etiam præscientia præscitis esse causa damnationis. Dicit enim Augustinus in lib. de ciuit. Dei 21. quod si aliquos præscitos ad mortem æternam sciet Ecclesia, non plus oraret pro illis, quam pro diabolo: ergo videtur, quod necesse sit eos damnari.

2. Item ego infero sic: Iste est præscitus: ergo damnabitur: & quero vnde locus? Non potest esse ab effectu: quia præscientia Dei non causatur à futuris, quia iam temporale esset causa æterni, & scientia Dei dependeret ad res futuras, quod absurdum est: ergo est locus à causa: ergo Deus est causa iniquitatis damnandorum, quod falsum est: ergo nulla est ibi habitudo illati ad inferens, & tamen argumentatio tenet, quod est inconueniens.

SOLVTIO. Dicendum, quod Deus nullo modo est causa iniquitatis, sed est causa damnationis efficiens, non meritoria.

AD AVCTORITATEM inductam dicendum, quod non habet necessitatem nisi immutabilitatis consequentiæ, & non necessitatis rei, sicut sapius supra dictum est: quia præscientia non tollit liberi arbitrij facultatem: & ideo semper cum ipsa inest potentia ad oppositam.

AD ALIUD dicendum, vt supra, quod alia est habitudo istius argumentationis, cum dicitur, iste est præscitus peccare: ergo peccabit: & alia cum sic inferitur, iste est præscitus damnari: ergo damnabitur. In primo enim argumento non est locus à causa vel ab effectu, sed à conuertibili supposito per hypotheseum: sequitur enim vnum istorum ad aliud, & è conuerso, iste peccabit: ergo præscitus est peccare: ergo peccabit: & tamen neutrum est causa alterius. In alio autem argumento est locus à causa: quia Deus bene est causa efficiens damnationis. Si autem tu obicias, quod si est locus à conuertibili, tunc vnum secundum esse ponit aliud, & quando est vnum, est aliud. Dicendum, quod non est verum: quia ratio conuersionis istorum non est quod vnum sit ex alio, sicut ex causa, sicut homo & risibile: sed tantum, quia vnum ponitur sequi alterum, sicut obiectum sequitur scientia quæ habetur de ipso, & non causatur ab eo.

An ea qua semel scit Deus vel præscit, semper sciat & præsciat, & semper scierit vel præscierit?

F Præterea considerari oportet, Vtrum ea omnia quæ semel scit vel præscit Deus, semper sciat & scierit, ac præsciat & præscierit, an olim scierit vel præscierit, quod modo non scit vel præscit? De præscientia primo respondemus, dicentes multa eum præscisse quæ modo non præscit: cum enim eius præscientia non sit nisi de futuris, ex quo illa quæ futura erant præsentia fiunt vel prætereunt, sub Dei præscientia esse desinunt, sub scientia vero semper sunt. Præsciuit ergo Deus omnia ab æterno quæ futura erant, neque præscire desinit, nisi cum futura esse desinunt. Neque cum præscire desinit aliqua quæ ante præsciebat, minus ea noscit quam ante cognoscebat. Non enim dicitur ex defectu scientiæ Dei, quod aliqua præscierit aliquando quæ modo non præsciat, sed ex ratione verbi quod est præscientia. Præscire enim est ante scire aliquid quam fiat. Ideoque non potest dici Deus præscire, nisi ea quæ futura sunt.

Hic de scientia, dicens Deum semper scire qua semel scit.

G De scientia autem aliter dicimus. Scit enim Deus semper omnia quæ aliquando scit: omnem enim scientiam quam aliquando habet, semper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita, Olim sciuit hunc hominem nasciturum qui natus est: modo non scit eum nasciturum: sciuit ergo aliquid quod modo non scit. Item, sciuit mundum esse creandum: modo non scit eum esse creandum: aliquid ergo sciuit quod modo non scit: & alia huiusmodi infinita dici possunt. Sed ad hoc dicimus, quod idem de natiuitate huius hominis & mundi creatione nunc etiam scit, quod sciebat antequam fierent, licet tunc & nunc hanc scientiam eius diuersis exprimi verbis oportet. Nā quod tunc futurum erat, nunc præteritum est. Ideoque verba commutanda sunt ad ipsum designandum. Sicut diuersis temporibus loquentes, eandem diem modo per hoc aduerbium cras designamus, dum adhuc futura est: modo per hodie, dum præsens est: modo per heri, dum præterita est. Itaque antequam crearetur mundus, sciebat Deus hunc creandum: postquam creatus est, scit eum creatum: nec est hoc scire diuersa, sed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Christum nasciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuum: nec tamen diuersa credimus nos & illi, sed eadem. Tempora enim (vt ait Augustinus) variata sunt: & ideo verba sunt mutata, non fides. Indubitanter ergo teneamus Deum semper omnia scire, quæ aliquando scit:

ARTICV

ARTICVLVS V.

An scientia Dei sit variabilis?

D Einde queritur de vltima parte istius tractatus quæ incipit *ibi* [Præterea considerari oportet, Vtrum ea omnia] In qua Magister tangit, vtrum in Deo cadat mutatio scientiæ & præscientiæ: & primo determinat de mutatione præscientiæ, secundo de mutatione scientiæ *ibi* [De scientia autem aliter dicimus] Concedit Magister in litera, quod aliquid præsciuit Deus quod modo non præscit: & non sequitur, quod sit mutatus, sed potius quod res præscita sit mutata. Sed de hoc incidit questio: quia præscientia dicit relationem scientiæ Dei ad futura: hæc autem relatio in aliquo est: non nisi in scientia Dei: ergo variata relatione, aliqua mutatio facta est in scientia; vt videtur.

Solutio.

SED HOC supra solutum est, ostendendo quod relatio variatur altero extremorum variato, sine aliqua mutatione alterius: & ideo verum dicit Magister, quod hoc non ponit mutationem nisi in re scita, & non in Deo sciente.

ARTICVLVS VI.

An Deus sciat omnia complexa, vs propositiones, & enuntiabilia quæ quandoque sciuit?

Sed dubium incidit circa secundam partem: & diuiditur in tria, quorum primum est, Vtrum Deus sciat omnia complexa, vt propositiones, & enuntiabilia quæ quandoque sciuit? Secundum est, Vtrum illa complexa sint semper vera, vt quidam dixerunt? Tertium est, Vtrum prima veritate sint omnia vera quæ vera sunt, vt quidam alij dixerunt?

Ad primum autem proceditur sic: Deus scit quicquid sciuit. Probatio. Quicquid scit per aliquid quod vno modo se habet ad ens & ad non ens in toto tempore, illud non mutatur in scientia: Deus autem scit per ideas vno modo se habentes: ergo ipse non mutatur in sciendo.

Item, Nobilior est scientia quæ vno modo se habet, quam illa quæ alio & alio modo se habet: nobilior autem in quolibet genere Deo est attribuendum: ergo sua scientia est talis: ergo scit quicquid sciuit.

Sed contra: Aristo. in posterio. dicit, quod scientia corrumpitur tribus modis, scilicet corruptione scientis, & corruptione scibilis, & obliuione intercedente: constat autem, quod scita à Deo tota die mutantur & corrumpuntur: ergo mutatio est ex parte scientis secundum scientiam.

Item, Ipse scit quicquid sciuit: & quicquid sciuit, est verum: ergo quicquid sciuit Deus, est verum: sciuit autem te fore nasciturum: ergo verum est te fore nasciturum, vt videtur: quod falsum est, quia tu es natus.

Item, Transitus in re etiam sine obli-

uione & mutatione scientis variat scientiam, vt vult Philolophus: cum ergo sapere fiat huiusmodi transitus ex parte rerum, videtur variari scientia Dei. Si forte dicas, quod in argumentis illis incidit fallacia figure dictionis & accidentis, Deus scit quicquid sciuit: sed sciuit te nasciturum: ergo scit te nasciturum: ex eo quod mutatur quid in quo modo se habere. Contra: Sumo istam, quæcumque propositionem Deus sciat, scit, vel quodcumque enuntiabile: sciuit autem hanc propositionem, Sortes nascetur: & hoc enuntiabile, Sortem esse futurum: ergo ipse scit adhuc: & quicquid scitur, est verum: ergo ista est vera, Sortes nascetur, & verum est Sortem esse nasciturum, quod falsum est: ergo non scit quicquid sciuit.

SED CONTRA: Scientia Dei nihil accipit à rebus: ergo variatus rebus non variatur ipsa, sed stabilis manet.

Item, Nihil æternum variatur secundum variationem rerum temporalium: scientia Dei est æterna: ergo non variatur secundum variationem temporalium: ergo quicquid sciuit Deus, scit adhuc.

SOLVITIO. Dicendum, quod si vellemus

parumper sequi antiquam Nominalium opinionem, diceremus Deum scire quicquid sciuit: & tunc diceremus, quod propositio vel enuntiabile quod semel est verum, semper erit verum: sed vnum numero enuntiabile non est resumendum nisi respectu eiusdem temporis, vt cum dicitur, mundum fore est verum: illud verum est ratione æternitatis antecedentis tempus. Si autem modo resumatur, debet resumari ratione eiusdem temporis: hoc autem non significatur nunc vt futurum vel præsens, sed significatur vt præteritum: ergo significatur per istam, mundum fuisse est verum, & mundum fore tunc, & fuisse modo, etiam enuntiabile vnum & ratione eiusdem temporis verum est, sed diuersis modis significati. Et hoc plane extrahitur de litera: quia Magister ita soluit: & tenendo illam Nominalium opinionem, planum est respondere obiectis. Sed quia hoc non est probabile, quod mundum fore & mundum fuisse sint enuntiabile vnum, eo quod Philolophus probat in prædicamentis, quod vna oratio sine sui mutatione, sed mutatione rei, susceptibilis est contrariorum: quia ex eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa est: idcirco videtur mihi, quod sint duo enuntiabilia, mundum fore, & mundum fuisse, & vnum verum, & aliud falsum: & videtur mihi, quod de complexis loquendo, Deus non scit quicquid sciuit, propter transitum & transformationem quæ est ex parte rerum: nec facio vim de illa solutione, quod mutetur quid in quo modo se habere: quia videtur mihi fuga esse. Qualiter autem Deus simplici scientia cognoscit & composita & complexa, supra est determinatum.

AD HOC autem quod contra obicitur, dicendum quod hoc nullam mutationem ponit in Deo, sed tantam scibilia aliter se habere ad suam scientiam, quam prius se habuerunt. Unde sua scientia aliter transit super rem, quando

quando est, & aliter quando non est.

AD ALIUD dicendum, quod nobilissima est scientia, quæ sine mutatione scientis cognoscit de vnoquoque modo sicut est: quia cognoscere vno modo, siue sit, siue non sit, ponit confusionem in scientia diuina & imperfectionem, & ideo talis scientia non est danda Deo: & ideo ponendum, quod ille alius modus transeundi scientiam super rem cum est & cum non est, ponit mutationem in scibili & scito.

AD HOC quod ultimo in contrarium iterum obiicitur, dicendum quod licet nihil accipit à rebus: tamen respectum ponit ad eas, & ille respectus variatur re variata.

AD ALIUD dicendum, quod æternum non variatur in se, sed respectum variari qui est in tempore, nihil est inconueniens, sicut sapius supra vitium est.

ARTICVLVS VII.

Vtrum enuntiaabilia semper sint vera?

Secundo queritur, Vtrum enuntiaabilia semper sint vera? Videtur, quod non: quia ex eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa est: ergo non semper est vera propositio, vel enuntiaabile, quod aliquando est verum.

2. Item, Secundum hoc nihil diceret Aristoteli, quando dicit orationem secundum rei mutationem susceptibilem esse contrarium.

Sed rationes Anselmi sunt contra hoc. Est enim veritas, rectitudo sola mente perceptibilis, scilicet quando res facit hoc, quod ut faciat accipit à prima veritate, ut signum me sedere, siue quod ego sedeo: hoc significat, siue ego sedeam, siue non: ergo videtur, quod quocumque modo varietur res, ipsum semper in significando seruet rectitudinem sola mente perceptibilem: ergo semper seruat veritatem: ergo quod semel est verum, semper est verum, quia eadem ratio est de omnibus aliis.

Solutio.

SOLVTIO. Secundum Anselm. oportet distinguere, quod in signis est duplex rectitudo, scilicet facere hoc, quod ut faciat accipit à prima veritate, & facere hoc propter quod illud accipit à prima veritate: sicut hæc oratio, me sedere, accipit à prima veritate, ut significet me sedere, siue sedeam, siue non: & accipit propter hoc, ut significet me sedere, dum sedeo: & non significet, dum non sedeo: quia quodlibet signum accipit significare propter hoc, ut significet quod est esse, & quod non est, non esse: & non quod significet esse quod non est, vel e conuerso. Dicendum ergo, quod prima veritas est in signo, secundum rectitudinem quam habet in significando: sed secunda est in ipso, secundum quod æquatur ei res significata: & sic in secunda supponitur duplex rectitudo, scilicet signi, & rei: in prima autem tantum altera. Primam autem habet signum in eo quod signum est: & ideo illa inseparabilis est ab ipso. Secundam autem habet, in quantum adæquatam est rei cuius signum est: & ideo illa mutabilis, sicut res efficitur: tamen se-

cundum Anselm. qui subtiliter considerat, curuitas magis est ex defectu rei, quam signi: & ideo dicit Anselm. quod veritas est incomparabilis a signo: sicut comburere vel calcare est inseparabile ab igne. His habitis planum est respondere ad obiecta.

AD PRIMAM enim duo dicendum, quod procedunt de secunda veritate quæ cautatur a re adæquata cum signo, & bene conceditur, quod illa mutabilis est.

AD BAC quæ in contrarium obiicitur, dicendum quod omnia procedunt secundum primo modo dictam veritatem.

ARTICVLVS VIII.

An prima veritate sint omnia vera qua vera sunt?

Tertio queritur, Vtrum prima veritate sint omnia vera qua vera sunt? Et loquamur de veritate primo modo dicta. Videtur autem quod sic: quia dicit Anselmus in libro de veritate, An putas aliquid esse aliquando, aut alicubi, quod non sit in summa veritate, & quod inde non acceperit quod est in quantum est, aut quod possit aliud esse quam ibi est: Et respondet non esse putandum.

2. Item ibidem: Quicquid vere est, in quantum est, hoc est quod ibi est: & absolute concludere potes, quoniam omne quod est, vere est: ideo quoniam non est aliud, quam quod ibi est.

3. Item, Nihil est incommutabile nisi veritas prima: veritas signi est incommutabilis: ergo ipsa est veritas prima.

4. Item, In eadem veritate est vnum signum in qua aliud, quoniam omnia sunt hoc quod sunt in prima veritate: ergo omnia veritate vna vera sunt, ut videtur.

5. Item, Secundum hoc quod sunt in prima veritate (sicut dicit Anselm. in monol.) sunt hoc quod veritas ipsa: sed ipsa veritas æterna veritate est vera: ergo omne signum æterna veritate est verum, ut videtur.

SED CONTRA: Veritas signi est in signo, ut forma in subiecto. Si ergo signum verum est veritate prima, prima veritas erit forma multorum signorum, quod hæreticum est.

2. Item, In quibus non est vna ratio significandi numero vel specie, impossibile est vnam rectitudinem numero vel specie esse: ergo impossibile est ipsa habere rectitudinem vnam: rectitudo autem est veritas, ut dicit Anselm. ergo impossibile est omnia esse vna veritate vera.

SOLVTIO. Anselm. non intendit omnia esse vera vna veritate, nisi secundum quid, scilicet exemplariter, & effectiue: & hoc verum est: quia exemplar rectitudinis significandi est vnum: & Deus est causa veritatis vbiunque sit veritas. Et ideo veritas illa quæ est in signis, potest attendi dupliciter, scilicet secundum processum ab exemplari in signum: & sic vna est veritas in eo à quo procedit, sed non vna vnitatem eius in quod procedit:

cedit: sicut linee procedentes à centro ad circumferentiam vniuntur vnitatem centri, sed discernuntur diuersitate arcuum in quos incidunt ex parte circumferentia: & ideo formaliter & essentialiter sunt veritates plures: exemplariter autem & effectiue vna.

AD AVCTORITATES Anselm. dicendum, quod non intelligit res esse primam veritatem essentialiter, sed exemplariter: & sic etiam intelligit res esse in prima veritate: quoniam ipse loquitur de rebus quæ existunt in propriis naturis.

AD ALIUD dicendum, quod vere incommutabile non est nisi veritas: & essentia prima quæ est Deus: sed incommutabilitas contenti in esse est incommutabilitas signi, quia signum existens quod à Deo in esse continetur, non potest non significare: potest tamen non esse signum, & sic non significare.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non est verum, nisi exemplariter loquendo.

AD VITIMUM patet solutio per ante dicta.

DISTINCTIO XLII.

De omnipotentia Dei, vbi prius consideratur quare dicatur omnipotens?

INCIPIT de omnipotentia Dei agendum est: vbi prima consideratio occurrit, quomodo vere Deus dicatur omnipotens: an quia omnia possit, an tantum quia ea possit quæ vult. Quod enim Deus omnia possit, pluribus auctoritatibus comprobatur. Ait enim Augustinus in lib. q. veteris ac nouæ legis. Omnia quidem potest Deus, sed non facit nisi quod conuenit veritati eius & iustitiæ. Idem in eodem, Potuit Deus cuncta facere simul, sed ratio prohibuit, id est, voluntas. Rationem nempe ibi voluntatem Dei appellauit: quia Dei voluntas rationalis est & æquissima. Fatendum est ergo Deum omnia posse.

Solutio.

DIVISIO TEXTVS.

INCIPIT de omnipotentia Dei agendum est. Hic incipit pars illa quæ est de omnipotentia: & habet tres partes secundum triplicem omnipotentia considerationem. Potest enim considerari secundum ea per quæ habet diffiniri: & sic de ea agitur in ista distinctione. Consideratur etiam secundum proprietatem quæ conuenit ei secundum quod radicatur in essentia diuina, quæ est quod limitari & finiri secundum posse non potest: & sic de ea agitur in distinctione sequenti ibi. [Quidam tamen de suo sensu gloriantes] Potest etiam considerari secundum modum per quem exit in opus: & sic de ea agitur in distinctio. 4. ibi. [Nunc illud restat discutiendum] Hæc distinctio diuiditur in tres partes. In prima ponit id ratione cuius dicitur omnipotentia: quia per illud habet diffiniri. In secunda remouet quædam, quæ dicuntur impotentiam à potentia diuina ibi. [Sed queritur, Quomodo omnia posse dicatur] In

tertia circa determinata obiicit, & soluit ibi. [Hic diligenter considerantibus omnipotentiam eius.

ARTICVLVS I.

An omnipotentia Deo conueniat, & an ipse tota potentia agat in omnipotentia sua?

INCIDIT autem circa principium quinque indubitabilia: quorum primum est, An omnipotentia Deo conueniat? Secundum, Vtrum sit proprium Dei esse omnipotentem, vel hoc conuenire etiam potest aliis? Tertium est, Ratione cuius quod sit in essentia, secundum rationem intelligentia sequatur hoc propriam diuinam essentiam? Quartum est, Quid responderet ei in creatura? Quintum & vitimum est, Vtrum æquetur voluntati & scientia, vel sit in plus?

Ad primum proceditur sic: Dicit Philosophus in quinto primæ philosophiæ, quod potentia actiua est principium transmutationis in aliud, secundum quod est aliud: ergo omnis potentia actiua supponit aliquid in quod

A
De potentia
Dei in
comparatione ad
possibilia quæ
potest.
Cap. 6.

quod agat : Deus autem qui creat, nihil supponit, sed totum facit : ergo non habet potentiam actiuam : constat autem, quod non passiuam : ergo videtur, quod nullam habeat.

2 Item, Omnis potentia est ad aliud, quia ad actum : ergo aliquid est maioris perfectionis, quam aliqua potentia : nihil autem est maioris perfectionis, quam Deus vel aliquid quod in Deo est : ergo in Deo nulla est potentia, vt videtur.

3 Item, Dicitur, quod in eo est potentia : aut illa est coniuncta actui, vel non. Si sic, cum potentiam coniunctam actui concomitetur opus, videtur, quod illam potentiam semper opus concomitetur : potentia autem Dei est ab aeterno : ergo & opus erit ab aeterno. Si autem dicas, quod non est coniuncta actui : ergo ipsa est coniungibilis alicui, quod non est in ipsa : & sic mutabilis est, & perfecte ab illa aliqua perfectione, quod falsum est.

4 Item, In natura nihil est frustra : ergo multo minus in Deo. Dicit autem Philosophus, quod si in natura esset aliqua actiua potentia, cui non responderet aliqua passiuam quæ completeretur per ipsam, esset frustra in natura : quia agens aliquod posset agere actum aliquem, quem nihil posset recipere : ergo videtur, quod si in Deo est omnipotentia, quod oportet ponere aliquam passiuam potentiam, quæ recipiat omnem actum eius : & hoc non potest esse : ergo frustra videtur esse in ipso omnipotentia : nihil autem est frustra in ipso : ergo, &c.

5 Item, Nos inuenimus in Deo triplicem modum agendi, scilicet naturalem, & animalem, & quasi actum artis : dicimus enim, quoniam Deus generat, & Deus spirat : & est in illis naturæ communicabilitas secundum distinctionem hypostasum : & dicimus quoniam Deus scit, & vult, & huiusmodi : & sunt quasi animales actus : & dicimus quoniam Deus creat, & gubernat : nullus autem actus inest sine potentia : cum igitur potentia diffiniatur per actus, videbitur in Deo triplex esse potentia.

6 Item, In inferioribus quæ exemplata & regulata sunt à superioribus, nos inuenimus, quod actus naturales cum suis potentiis non vniuocantur, nec animales actus cum suis potentiis, nec actus artis cum his duobus : cum igitur inferiora à superioribus exemplata sint, videtur quod nec in superioribus potentia quæ sunt ad actus illos, vniuocentur.

7 Item, In superioribus dicimus, quod Deus potest generare, & semper generat, sicut supra habitum est distinctione 9. & dicimus, quod Deus potest scire, & semper actu scit & nouit : quare non sic possumus dicere, Deus potest creare, & semper creat ? Videtur enim, quod debeat dici : quia potentia quæcunque minus perfecta est ante actum, quam in actu ipso : vnde cum nihil imperfectum cadat in ipsum, videtur ipse semper creare.

Quæstio.

Item queritur iuxta hoc, Vtrum ipse tota potentia agat istos triplices actus ? Videtur autem, quod non : quia cum tota po-

tentia agitur, actum æquat potentiam, ita quod tantum est id quod est obiectum potentia, sicut ipsa potentia : Pater enim generat tantum, quantum ipse est : igitur quanta est potentia sua : & similiter spirat. Similiter quando intelligit se, tantum est intelligibile, quantum potentia intellectiua : ergo cum non tantum est creatum, quantum ipsa potentia creans, videtur non agere illa actione secundum totam potentiam, sed secundum partem.

SEDCONTRA : Si agit secundum partem, tunc potentia est diuilibilis : & hoc non potest esse, cum sit omnino simplex.

Sed contra.

SO LV T I O. Dicendum, quod Deus summe potens est : ita quod ipse solus vere potens est, cuius potentia nihil infirmitatis habet admixtum.

Solutio.

ADPRIMUM autem dicendum, quod sua potentia est vere actiua, & nulla alia : quia, vt dicit Augustinus, Actionis prædicamentum vere soli Deo conuenit : quia sine sui motu & passione agit. Quod autem diffinit Philosophus potentiam actiuam, ita quod supponit in quod agit, dicendum quod illud non est de essentia diffinitionis potentia, sed accidit ei in quantum est in natura imperfecta : de essentia autem diffinitionis potentia, non est plus quam, quod ipsa est principium transmutationis : & secundum hoc conuenit Deo, cuius potentia transmutat non ens in esse, & ens in potentia in ens actu, & ens actu in melius. Vnde omnis transmutatio est ab eo, quod nullo modo transmutatur & mouetur, sicut à potentia agente & mouente.

ADALIVD dicendum, quod quadam potentia est ad aliud, quod est actus, qui est in agente actum, licet vt actus sit ab ipso : & de tali potentia verum est, quod est imperfectior ante actum, quam in actu ipso, sicut est potentia intelligens ante actum, & vniuersaliter qui est in habitu vel potentia antequam procedat in actum. Est etiam quadam potentia, quæ non est in potentia ante actum, nisi secundum quod actus est effectus, non aliquid adueniens potentia operanti : & sic potentia Dei respectu quorundam est in habitu, scilicet quia non statim sequitur opus operatum, licet in opere illo nihil noui adueniat potentia : sicut enim Deus est potentia sua, ita est actio sua, vt probat Philosophus. Vnde patet, quod non est maioris perfectionis post actum, & quando iam est in actu, quam ante.

ADALIVD dicunt quidam, quod potentia Dei ad duplicem actum potest comparari, scilicet ad interiorem, & exteriorem. Interiorem vocant sicut intelligere, & velle : & sic semper est in actu. Exteriorem vocant sicut creare : & sic non semper est in actu. Sed hæc solutio non soluit rationem. Præterea, cum Deus creat, non agit actione exteriori : quia sicut dicit Psalm. Ipse dixit, & facta sunt : ipse mandauit, & creata sunt. Et Augustinus dicit, quod verbo suo creat, dicendo scilicet verbum. Et Gregorius Nazianzenus : Primum quidem extrogitauit Deus caelestes essentias : & Excogitatio ipsius, facti opus ipsius. Ergo patet,

potest, quod creatio secundum quod est in Creatore, nihil extrinsecus ponit. Et ideo dicendum, quod omnis potentia sua semper est in actu, sed non in actu qui est effectus : quoniam effectus non potest simul esse cum potentia agente. Et de hoc sæpe supra positum est exemplum : quia Dei scientia operatiua & potentia & voluntas, vt fiat aliquid, causa efficiens sunt in creatura, cum est sapientia ordinans & ponens in creatis ordinem temporis & dignitatis & naturæ. Vnde ab aeterno Deus sciuit & voluit & in verbo dixit, vt hoc nunc fiat, & illud tunc, & hoc huius naturæ, & illud alterius. Ex hoc autem nulla mutatio ponitur in Deo.

ADALIVD dicendum, quod nihil est in Deo frustra : sed tamen impossibile est, quod sua potentia actiua habeat aliquam passiuam sibi respondentem, quæ tantum possit recipere, sicut illa agere : ad hoc enim non est, sed potius ad ostensionem perfectionis diuinæ : impossibile enim est, quod demonstratur in effectu creato : sed demonstratur, secundum quod est infinita in generatione Filij, & processione Spiritus sancti : & ideo non est otiosa. Sed si esset ad creandum, secundum quod est infinita, & non demonstraretur in creando, tunc posset dici otiosa.

ADALIVD dicendum, quod non proprie dicuntur actus generatio, & spiratio, & intelligere, & velle : quia nihil ibi agitur. Sed si large sumatur actus & improprie, tunc dicendum, quod potentia Dei consideratur duobus modis, scilicet in comparatione ad essentiam in qua est sicut in radice, & in comparatione ad actum. Et secundum modum non est potentia, nisi vna. Secundo autem modo erit variata secundum actum, vt dictum est supra distinct. 6. & 7. & 18. vbi etiam inueniri possunt quædam quæ hic dimittuntur, scilicet vtrum vniuocè dicatur potentia de potentia generandi & creandi, & vtrum vna sit potentia generandi, secundum quod est potentia generandi, & quæ sit prior secundum rationem intelligentia potentia generandi, vel creandi, & alia quædam.

ADALIVD dicendum, quod aliud est in inferioribus : quia non fundantur istæ potentie in essentia vna, sicut in superioribus : eo quod omnia quæ procedunt à primo, multiplicentur, & componuntur, & accipiunt exemplatum in multis, quod in primo simplici est in vno. Bene enim concedo, quod potentia generandi magis respicit naturam, vt natura est principium ex quo pullulat pullulus primum, & potentia intelligendi, & volendi est secundum relationem ad naturam spirituales conuersiuam supra se, sicut facit anima rationalis, quæ exemplata est ab illa potentia. Potentia autem creandi quæ ideales rationes quasi producit in ideata, est magis representata in arte mechanica per potentiam operandi artificia. Sed hæc omnia in diuinis vnum sunt, licet distinctio sit in ratione attributorum.

ADALIVD dicendum, quod non dicimus, Deus semper creat secundum actum : quia actus illius potentia effectus intelligitur. D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

tur. Tamen bene concedo, quod illa potentia nunquam sit ante actum qui est velle & scire quando & quomodo fiat : hæc est enim actio Dei quæ idem est ipsi, sicut sapius dictum est.

ADALIVD quod vterius queritur, An ipsa tota potentia agat in omnipotentia sua ? Dicendum, quod sic : sed actum non potest agi infinite, & sicut potentia est infinita : & hoc ideo, quia est quoddam actum in diuersitate essentia ab ipso agente : & ideo necesse est esse essentia finita : & cum potentia sequatur essentiam, erit etiam potentia finita : cum tamen Deus agat tota potentia, quantum ad se. Alia etiam ratio est : quia sapientia limitat actum ipsum, id est, id quod agitur : & sic, vt sit perfectior pulchritudo quæ resultat ex gradibus limitatarum essentiarum. Vtrum autem possit aliquid melius fieri quam sit, patebit infra dist. 44.

Ad quæst.

ARTICVLVS II.

An omnipotentia sit proprium solius Dei ?

Secundo queritur, Vtrum omnipotentia sit proprium Dei solius, vel non ? Videtur autem, quod non. Ad Col. 1. super illud, Nunc autem reconciliauit in corpore carnis huius, &c. Glossa dicit sic, Si mortalis & mortuus potest reconciliare, iam gloriosus & immortalis potest omnia facere. Constat autem, quod hoc attribuitur Christo secundum humanam naturam : omnia ergo posse facere non solum conuenit diuinitati.

2 Item super illud, Reconciliare omnia. Glossa, Omnia potest per se, vt nihil exceptum sit quod per eum non possit præstari. Ex hoc habetur idem quod prius.

3 Item, Omniscentia ita est de perfectione diuina sicut omnipotentia : & cum anima Christi habuit omnium scientiam, videtur, quod etiam habuit omnipotentiam.

SEDCONTRA de hoc in 3. lib. distinct. 14. Quæsitum est, ideo queratur, Vtrum hoc conueniat fidei ? Videtur autem, quod sic. Luc. 17. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Tollere & mittere in mare, &c. Et sequitur, Nihil impossibile credenti : ergo omnia possibilia : ergo omnia potest fides, sicut etiam in textu dicitur Matth. 9. ergo videtur, quod hoc non solum Deo conueniat.

ITEM, Cum communicetur fidei miracula facere, & quodammodo omnia posse, queritur vtrum sit hoc potentia increata operante propter fidem, vel potentia creata ? Si increata : tunc non videtur esse fidei. Si autem creata : tunc queritur, Quare potius hoc datur fidei, quæ charitati quæ perfectior est fidei ?

Si propter illas auctoritates dicitur omnipotentia alij quam Deo posse conuenire. Contra : Inter omnipotentiam summam potentia est de se posse : hoc autem nulli potest conuenire quod est ab alio : ergo videtur, quod omnipotentia sit solius Dei.

2 Item, Creare est actus educens aliquid. FFF

de nihilo: nihil autem ad ens non est proportionatum: ergo est actus impropotionabilis omni virtuti creatæ: ergo non potest conuenire creaturæ.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod omnipotentia est proprium solius diuinæ naturæ. Et quod obiicitur per duas Glossas de Christo secundum humanam naturam, dicendum quod intelligitur de persona in humana natura: & hæc bene est omnipotens sicut Pater. De hoc autem plurima inueniuntur super tertium, ubi etiam solutum est, quomodo datur ei scientia omnium, & non potentia omnium.

Ad quæst.

AD ID quod ulterius de fide queritur, dicendum quod cum dicitur, quod omnia possibilis sunt credenti, accommodata est distributio pro his tantum, quæ supra naturam faciunt ad fidei demonstrationem & probationem: quia fides probatur quodammodo per miracula. Quædam autem ostendunt ultimam infinitatem & immensitatem potentiz, sicut creare mundum de nihilo, coniungere diuinam naturam cum humana in vna persona: & hæc non puto fidei subiacere.

Ad quæst.

AD ALIUD dicendum, quod fides leuat hominem ad omnipotentiam, quæ est artificulus fidei, & probans totam fidem: sic autem non est de charitate: quia charitas non respicit nisi bonum vt obiectum: nec querit probari, sed potius inhæret: & ideo istud magis congruit fidei.

AD ALIUD dicendum, quod hoc modo quo operatur fides omnia probantia ipsam in populo cui necessaria sunt signa, potest dici quod hoc facit potentia creata fluens in fidem à potentia increata, ita quod prima potentia operandi sit potentia increata, & sub illa operetur potentia creata fidei.

ARTICVLVS III.

Cum omne proprium sit de consequentibus essentiam vt dicit Boetius, ratione cuius quod est in essentia vel substantia diuina, ista omnipotentia sequitur essentiam diuinam. Et an incommutabilitas vel omnipotentia immediatius sequatur diuinam essentiam?

Tertio queritur, Cum omne proprium sit de consequentibus essentiam, vt dicit Boetius, ratione cuius quod est in essentia vel substantia diuina, ista omnipotentia sequatur essentiam diuinam? Videtur autem, quod omnipotentia sequatur essentiam, inquantum ipsa non est ex nihilo: defectus enim primus impediens posse perfectum, est ex hoc quod creatura est ex nihilo: ergo videtur, quod oppositum sit causa oppositi: ergo non esse ex nihilo, erit ratio productionis ex nihilo.

2 Item, infra habebitur, quod omnipotentia Deo conuenit, inquantum omnia potest facere quæ vult, & nihil omnino pati:

omnia autem pati, est secundum vertibilitatem & mutabilitatem: ergo ab oppositis secundum immutabilitatis causam, erit nihil posse pati: sed mutabilitatis ratio est omnino esse ex nihilo, vt dicit Damascenus, ergo nihil pati est secundum hoc quod est non esse ex nihilo, vt videtur, hoc est esse omnipotentem: ergo omnipotentia sequitur non esse ex nihilo, vt videtur.

Sed contra: Omnipotentia determinatur per voluntatem, sicut habetur sæpe in litera, quod dicitur omnipotens Dominus, quia potest omnia facere quæ vult fieri: ergo sequitur voluntatem: non ergo immediate sequitur non esse ex nihilo. Item, idem secundum idem in substantia non possunt consequi duo propria: sed non esse ex nihilo sequitur incommutabilitas, vt probatum est supra dist. 8. non ergo sequitur illud omnipotentia.

VLTERIVS queritur, Vtrum istorum immediatius sequitur essentiam diuinam, incommutabilitas, vel omnipotentia? Videtur autem, quod incommutabilitas: quia dicit Augustinus, quod vera incommutabilitas est vera æternitas: ergo incommutabilitas sequitur rationem æternitatis: hæc autem est ipsius essentia semper durantis: ergo & incommutabilitas: omnipotentia autem determinatur ad actus: ergo non ita immediatè sequitur sicut incommutabilitas.

2 Item, incommutabilitas refertur à naturam: omnipotentia autem ad actus, & obiecta quæ sunt extra essentiam diuinam: ergo videtur omnipotentia non esse à Deo immediate, sicut incommutabilitas.

SED CONTRA: Incommutabilitas alicui communicatur, vt beatis: omnipotentia autem nulli, nec etiam homini Christo: ergo immediatius conuenit omnipotentia, quam incommutabilitas.

SOLVITIO. Dicendum, quod omnipotentia est proprium diuinæ substantia, & sequitur perfectionem essentia in qua quis est. Licet enim in Deo nihil sit secundum rem quod est & quo est: differens est tamen ibi quo & quis est, quod est persona, non quidem secundum differentiam realem, sed secundum differentiam rationis. Vnde sicut dicit Philosophus in lib. de anima, quod forma est in ratione triplicis causæ, scilicet formalis secundum quod dat esse & rationem, & finalis secundum quod est intentio ab efficiente, & efficientis secundum quod post perfectionem in esse conuertitur in principium agendi: ita possumus dicere secundum rationem intelligentia in diuinis, quod omnipotentia consequitur substantiam vel essentiam secundum quod ipsa in persona conuertitur in principium agendi, & hoc consequitur perfectionem in esse quod dat quasi formaliter loquendo personæ, vel ei quod dicitur quis est vel quod est: & bene concedo, quod non sequitur essentiam ex illa parte qua non est de nihilo, nisi remote, sed potius ex illa parte sequitur eam incommutabilitas. Vnde bene concedo, quod vera incommutabilitas immediatius sequitur essentiam, quæ omnipotentia.

DICENDUM

DICENDUM igitur ad primum, quod verum est, quod creaturam sequitur imperfectio potentia ex hoc quod est nihil, sed non immediate, sed potius mediante vertibilitate quæ immediate illud sequitur.

AD ALIUD dicendum, quod nihil pati sequitur perfectionem essentia, secundum quod nihil habet de materia vel materia proprietatibus. Et hoc est secundum quod non differt quod est à quo est, & è conuerso, & non immediate sequitur hoc quod est non esse vertibile, sed remote: sed potius non esse vertibile sequitur non incipere à versione.

AD HOC quod obiicitur de voluntate, dicendum quod voluntate non determinatur omnipotentia, nisi ex parte obiecti quod eligitur liberè, & hoc etiam conuenit alij potentia: cui obiectum proportionatum, nec potest operari aliud.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod incommutabilitas, vt multis auctoritatibus supra distinct. 8. probatum est, nulli est communicabilis: sed incommutabilitas secundum actum, non secundum potentiam communicatur, sicut & potentia, licet non omnipotentia, sicut nec vera incommutabilitas.

ARTICVLVS IV.

Quid respondeat omnipotentia diuina à parterei?

Quarto queritur, Quid respondet ei ex parte rei? & videtur, quod nihil: quia omne quod est in creatura, videtur esse ens, vel verum, vel bonum: hæc enim sunt de primis: sed potentia non respondet ens, quia potentia est ante ens: verum autem responder scientia, & bonum voluntati: ergo videtur, quod potentia nihil respondeat.

2 Item, sicut se habet actu agens ad ens in actu quod producitur, ita se habet potentia agens ad ens potentia quod produci potest: sed actu agens producit primum ens creatum: ergo potentia agens nihil creatum producit: ergo potentia nihil respondet in creatura.

3 Item, Potentia est eorum quæ nunquam erunt: ergo non necessario connotat aliquid in creatura.

Sed contra.

SI HOC concedatur, quod nihil respondet in creatura ad quod referatur. Contra: Omne nomen dictum de Deo nihil connotans in creatura, dicit solam essentiam: potentia est tale nomen: ergo dicit solam essentiam, vt videtur: ergo videtur, quod quicquid potest dici de essentia, possit etiam dici de potentia, quod falsum est.

2 Item, secundum hoc falsum esset quod supra habitum est dist. 35. vbi Magister dicit, quod ista tria speciale tractatum efflagitant: quia de Deo dicantur respectu creaturæ.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum sicut supra, quod nec potentia, nec scientia, nec voluntas, connotant effectum in creatura: quia si hoc esset, non ab æterno Deo conuenirent, sed
D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

significat essentiam diuinam cum respectu ad creaturam. Et bene concedo, quod potentia respicit ens possibile proportionatum ad potentiam facientis, & proportionatum ad fieri: non quod proportionetur potentia facientis in quantitate, vt sit tantum quantum potentia: sed proportionatur secundum decentiam operantis. Et qualiter hoc sit, infra queretur in questione, Quid possit Deus, & quid non possit? Illud autem ens possibile, non ponitur esse nisi in potentia facientis, sicut nec scibile ponitur esse nisi in idea vel in potentia, & volitum non nisi in potentia. Hoc autem ens potentia non omnino nihil est, licet nihil sit in actu, vel in proxima causa quæ sit materia vel forma rei. Et per hoc patet solutio ad tria prima.

AD ID autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quod significat quidem essentiam: tamen ponit respectum ad ens in potentia ad creandum: & ideo non id totum conuenit ei quod dicitur de essentia.

ARTICVLVS V.

An potentia diuina aquetur scientia?

Quinto & ultimo queritur, Vtrum potentia aquetur scientia? Videtur, quod non: quia scientia est boni & mali: potentia autem tantum boni: ergo scientia est in plus quam potentia.

SED CONTRA: Scientia posita ponit potentiam, & non è conuerso: ergo potentia est in plus & prius, quam scientia: sequitur enim, ipse scit: ergo potest scire: sed non è conuerso.

Item, Videtur potentia sequi voluntatem: quia sic dicitur Sap. 13, Subest enim tibi cum volueris posse. Ergo voluntas est ante potentiam.

2 Item, Anselm. in lib. Cur Deus homo, dicit, quod in omnibus habentibus potestatem & voluntatem, potestas sequitur voluntatem: vt possum ambulare, si volo: possum loqui, si volo, & huiusmodi: ergo sic est etiam in Deo: ergo voluntas est ante potentiam.

3 Item, Luc. 5, super illud, Domine, si vis, potes me mundare: dicit Amb. Voluntas Dei est potestas. Sed quia in sequenti distinctione plurima habentur de hoc in litera, ideo ista sufficiant.

SOLVITIO. Supra distinct. 35. disputatum est de ordine istorum trium, & illa hic supponantur. Dicendum autem, quod potentia consideratur tribus modis. Vno modo prout est genus omnium potestatum quocumque modo dictarum, & sic non est ad actum, sed sequitur ad scientiam & voluntatem & quamlibet aliam potestatem, vt genus ad speciem: & hoc modo præcedit potentia voluntatem, & scientiam: & dicit Rich. quod ex potentia est scientia, & ex scientia & potentia distinctio. Alio modo dicitur potentia coparata ad opus indefinitè: & hoc modo dicimus, quod Deus multa potest de potentia absoluta, quæ nec facit, nec faciet. Tertio modo dicitur
FFF 2 — potentia

potentia regulata ab arte operatiua, & exequens præconceptum à sapientia & volitum à voluntate: & hæc non est nisi eorum quæ fiunt, vel fuerunt, vel sunt. Item, Scientia accipitur duobus modis, scilicet pro speculatiua quæ est tam boni quam mali, & pro scientia approbationis quæ est boni tantum. Voluntas etiam accipitur dupliciter, scilicet prout est generalis motor omnium virium & potentiarum ad actum, sicut dicitur, Intelligo, quia volo: comedo, quia volo: ambulo, quia volo. Dico ergo, quod potentia primo modo dicta, præcedit alia duo: sed secundo & tertio modo non. Scientia autem primo modo dicta, præcedit potentiam secundo & tertio modo dictam. Voluntas autem secundo modo dicitur ad volitum quod est bonum: & hoc modo dicta, est in æquo cum potentia secundo & tertio modo dicta. Scientia autem secundo modo dicta, est in æquo cum potentia & voluntate ultimo modo acceptis. Et ex hoc patet solutio ad totum.

A A T I C V L V S VI.

An Deus potest facere omne impossibile, tam per accidens, quam per se?

DEinde queritur de his quæ dicuntur in *l.tera ibi* [Quomodo vere dicatur omnipotens: aut quia omnia possit, &c.] Videtur enim ex hoc quod possit impossibilia. Quod etiam videtur pluribus aliis rationibus. Impossibile enim est apud naturam aliquid esse de nihilo: & tamen Deus potest hoc facere: ergo potest impossibile.

2. Item, Plus distant nihil & aliquid, quam aliquid ad aliquid: ergo plus distat de nihilo fieri aliquid, quam de aliquo fieri aliquid: sed de nihilo facit aliquid tota die in creatione animarum rationalium, & fecit in toto mundo: ergo multo magis de quolibet quod est aliquid, potest facere aliquid, ut de contratio contrarium & de disparato disparatum, & habitum de priuatione, & coniungere relatiua opposita.

3. Item, Natura successiue bene facit vnum contrarium ex alio, & oppositum de opposito: cum igitur Deus in infinitum excedat potentiam naturæ, ipse potest opposita facere simul esse vera.

4. Item, Deus ostendit quædam in opere quæ sunt maioris potentia quam illa, sicut vno Dei & hominis: plus enim distat Deus & homo, quam homo & asinus: ergo si potuit facere ut aliquis sit simul Deus & homo, ipse potest facere ut aliquis sit simul homo & asinus.

5. Item, Plus distant ab eadem materia duæ formæ substantiales quæ habent contrarias proprietates: sed coniunxit substantiales, ut creatam & increatam, & mortalem & immortalem, &c. ergo potest coniungere accidentales, quantumcumque distantes, ut album & nigrum, & cætera opposita, ut videtur.

6. Item, Plus est impossibile, ut coniungatur actus potentia cum habitu contratio manente in potentia, quam ut insint contrarii actus propter diuersos & contrarios habitus: sed primum Deus fecit, quando fecit Virginem manentem Virginem parere: ergo & secundum potest facere, scilicet ut sit aliquis cæcus simul & videns, & videat & non videat.

7. Item, Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum: constat, quod nihil excipit: ergo videtur, quod omnia sint sibi possibilia. Item Marci. 14. Abba pater, omnia tibi possibilia sunt.

8. Item, Nos videmus, quod per Sanctos facit impossibilia naturæ ad faciendum, sicut ea quæ vocamus miracula: ergo videtur, quod per seipsum potest ea quæ sunt impossibilia simpliciter. Item, Infirmata potentia nullus est terminus: ergo non terminatur in impossibile: ergo potest impossibile omne.

V E R I V S queritur de hoc quod dicitur Deus non posse impossibile per accidens. Hoc enim non videtur: quia impossibile per se magis est impossibile, quam impossibile per accidens: sed impossibile per se potest, ut Virginem parere, mortuum facere viuere, & huiusmodi: ergo multo magis potest impossibile per accidens.

2. Item, In impossibili per accidens nihil causat impossibilitatem, nisi præterito: & hæc iam non est, quia dicit Philosophus, quod præteritum non est: in impossibili autem per se causa impossibilitatis est oppositio quæ est: ergo cum non ens minus resistat operanti, quam ens oppositum, videtur quod magis possit impossibile per accidens, quam impossibile per se.

I T E M queritur de hoc quod dicit Hieronymus. Cum Deus omnia possit, non potest facere de corrupta virginem. Hoc enim videtur omnino falsum: quia ad virginitatem non exiguntur nisi duo, scilicet integritas corporis, & munditia mentis. Constat autem, quod Deus potest facere primum, sicut etiam ipse Hieronymus dicit. Pœnitentia autem quæ restituit in integrum, potest facere secundum. Ergo multo magis Deus. Ergo potest facere de corrupta virginem: & hoc fuit impossibile per accidens: ergo ipse potest impossibile per accidens.

2. Item, Potest impossibile per se, sicut de costa facere mulierem, & de trunco vitulum, ut dicit Anselm. & de virga draconem, & de conuerso: ergo potest impossibile per accidens, & impossibile per se.

S E D C O N T R A: Dicit Augustinus super Gen. quod Deus non potest, nec operatur aliquid contra causales rationes quas naturæ primitus inseruit: sed contra has rationes sunt impossibilia: ergo Deus non potest facere impossibilia.

2. Item, Nullus artifex ex eadem arte habet potentiam operandi opposita, quia sic idem esset regula oppositorum & vno modo, quod esse non potest: ergo nec potest facere opposita secundum vnam artem operandi: constat autem, quod cursus iste naturalis exemplatus

exemplatus est ab arte diuina: ergo contra cursum istum facere, est contra artem æternam operari: contra artem autem operari, est contra sapientiam operari: cum igitur Deus non potest facere aliquid contra suam sapientiam, Deus etiam nihil potest contra cursum naturæ.

3. Item, Vnus ædificans, & alter destruens, quæ utilitas in vtroque? Si igitur potentia Dei ordinatissima est, & ædificauit mundum machinam utiliter, ipse sicut non potest habere potentiam inutilem, ita non potest facere contra cursum naturalem, ut videtur.

4. Item, Augustinus contra Faustum, Sententia qua dicimus aliquid fuisse, ideo vera est, quia illud de quo dicitur aliquid fuisse, iam non est: hanc sententiam Deus falsam facere non potest, quia non est contrarius veritati. Ex hoc accipitur, quod Deus non potest impossibile per accidens. Item ibidem, Deus creator & conditor naturarum omnium, nihil facit contra naturam, sicut non facit contra seipsum: ergo videtur, quod Deus nihil possit facere contra naturam, sicut non facit contra seipsum: ergo videtur, quod Deus nihil facit contra naturam. Item ibidem, Deus nunquam ex potentia aliquid facit ut suæ rationis instituta euellat: constat autem, quod euelleret si contra rationes naturæ inditas operaretur: ergo nihil potest contra naturam.

Solutio.

S O L V T I O. Dicendum meo iudicio, quod ens possibile est obiectum potentia diuina: cum autem omne obiectum debeat proportionari potentia illi, cuius est obiectum, sicut verum in signo proportionatur opinioni, & verum per causam intellectui & scientia, & sic est in omnibus aliis: ita etiam ens possibile necesse est, quod accipiatur proportionatum aliquo modo potentia operanti & facienti ipsam. Potest autem proportionari dupliciter, scilicet ad facere facientis, & ad fieri rei facienda: hoc est, in cōparatione ad facientem, & in cōparatione ad materiam, & ad rem quæ fit. Primo modo ponitur circa ipsum conditiones non infirmitates potentia efficientis, & non ignobilitates eam: sicut est, quod non inducat in eo deteriorationem, ut mori, petere, comedere, & huiusmodi, de quibus habebitur in secunda parte istius lectionis: & si non inueniantur ista in possibili ipso, dicimus Deum posse illud: sed proportio ad fieri est ut oppositio non simul habeat, quoniam bene puto, quod Dei potentia quæ infinita est, opposita quidem simul facere possit: non tamen puto, quod simul possint fieri: quoniam fieri proportionatur potentia materię & entis creati. Facere autem proportionatur potentia infinitæ: & sic concedendum videtur, quod Deus multa potest de potentia, quæ tamen non possunt fieri in creaturis, impediende oppositione & confusione: oppositione, ut in oppositis: confusione autem, ut in vnionibus forinarum specie differentium, ut quod idem sit homo & asinus, & huiusmodi.

H I S V I S I S. facile est responderé ad obiecta. Dicendum enim ad primum, quod licet nihil & aliquid plus distent, quam opposita. *D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.*

sita contrarie, vel opposita priuatiue, non tamen magis contrariantur in creatione, quia in illa non ponuntur simul in eodem, sed secundum ordinem: & ideo nec est ibi contrarietas in fieri, nec contrarietas in facere: sed tamen ostenditur hoc impossibile naturæ, & non simpliciter.

A D A L I V D dicendum, quod contrarium fieri ex contrario supposito subiecto vel materia transmutabili non est magna potentia, quia hoc facit etiam natura: & ideo hoc non ostendit in Deo omnipotentiam. Quod autem contraria sint simul in eodem secundum idem, hoc contrariatur ad fieri, & ideo non attribuitur potentia operanti.

A D A L I V D dicendum, quod licet Deus in infinitum potentiam naturæ excedat, non tamen facit contraria, & opposita esse simul: non quia hoc impotens sit facere, quia ipse bene habet potentiam simul educendi vtrumque: sed quia simul non possunt fieri.

A D A L I V D dicendum, quod Deus & homo sine proportionatione distant: & ideo vnus fuit virtus infinita in altero vnitorum, scilicet in natura diuina: sed in alio quæ vnirentur, non posset virtus infinita poni in altero vnitorum, sed potius inueniretur repugnantia: & ideo alia non sic possunt vniri, licet Deus posset ea vnire.

A D A L I V D dicendum, quod formæ substantiales magis distant secundum cōparationem ad materiam (quia vna materia non est possibilis simul ad duas substantiales) quam accidentales in genere: sed non distant magis, quam accidentales contrarie in ratione contrarietatis: quia inter illas est repugnantia & destructio vnus per aliam, & ideo non vniantur, nec possunt vniri.

A D A L I V D dicendum, quod nonnulla potentia est in virgine manente virgine ad partum, sed est ligata: & licet non soluantur ad actum nisi corrupta virginitate per naturalem solutionem, tamen à potentia quæ est supra naturam, poterat solui ad actum manente vinculo, & ideo actus ille non contrariatur potentia, licet difformitatem habeat cum vinculo virginitatis. Contraria autem & priuatiue opposita permittunt se inuicem posita: & ideo contra rationem eorum est posse simul esse: & ideo cæcus manens cæcus etiam per miraculum non potest videre: sed virgo manens virgo per miraculum potest parere: quia in cæcotollitur totus ordo ad vnam, sed in virgine ponitur ordo ad partum, licet ligata sit potentia.

A D A L I V D dicendum, quod nihil est Deo impossibile facere, quod non dicit impotentiam: sed ad fieri non omnia sunt possibilia apud Deum.

A D A L I V D dicendum, quod illud argumentum non valet, si per Sanctos facit miracula, quod quædam impossibilia, hoc est, impossibilia possit per seipsum, nisi referatur ad facere, & non ad fieri: sed sequitur, quod ipse per se non ab aliis maiora potest facere his improportionabilia, dummodo sint compossibilia: impossibilia enim in fieri sunt opposita, quorum vnum positum permittit alterum.

Ad qua. 1.

alterum; & de conuulso. AD HOC quod vterius queritur de impossibili per accidens, dicendum cum August. & Hierony: quod impossibile per accidens non potest fieri: & ideo Deus non dicitur posse facere.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod impossibile per se accipitur duobus modis, scilicet quod non habet potentiam ad aliud ex eo quod inest ei forma repugnans: sicut dicimus, quod impossibile est hominem esse asinum, vel fieri asinum: & ab hoc non tollitur potentia qua qualibet creatura potest fieri quod Deus vult, vt de trunco vitulus, vel de homine asinus: & secundo modo impossibile, quod est ex impossibilitate duorum oppositorum. Primo modo dictum impossibile, adhuc est duplex, scilicet secundum quod aliquid cum forma disparata comparatur ad formam aliam nobiliorem, vt trunco ad vitulum: & hoc non repugnat ordini sapientie, licet repugnet nature, quia est forma huius. Et secundum quod aliquid comparatur ad formam ignobiliorem, vt cum dicitur hominem esse vel fieri asinum est impossibile: illud enim repugnat ordini nature, quia rationale non ordinatur ad irrationale vt ad perfectius, sed potius e conuerso: & repugnat etiam ordini sapientie. Vnde dico, quod omnia hæc impossibilia non est possibile fieri: sed cum dicitur Deum posse facere, vnum magis elongatur à potentia sua, quam aliud: sed tamen in quolibet eorum supponitur materia in ratione obedientie: sed in impossibili per accidens non ponitur materia, quia cessat in non esse, & ideo illud magis elongatur à potentia diuina. Vnde ad argumentum dicendum, quod impossibile per se est magis impossibile, quam per accidens: ista propositio potest tribus modis intelligi, scilicet quoad rationem impossibilis, & sic falsa est: quia ratio impossibilis dicitur à priuatione, & priuatio non recipit magis & minus: vnde hoc modo omne impossibile est æqualiter impossibile. Secundo modo potest intelligi quoad elongationem à potentia obedientie: & sic sic iterum falsa est: quia impossibile per accidens plus elongatur, quam impossibile per se. Tertio potest intelligi quoad repugnantiam ad esse que importatur ex eo quod est impossibile, & sic vera est: quia impossibile per se magis repugnat ad esse, quam impossibile per accidens: quia impossibile per accidens potuit aliter esse: impossibile autem per se nunquam potuit; nec potest, nec poterit esse, licet Deus semper illud facere possit. Per hoc etiam patet solutio ad sequens: quia licet præteritum non sit, ex hoc ipso sequitur maior elongatio à potentia obedientie.

Ad qua. 1.

AD ID quod queritur de dicto Hierony. dicendum, quod Hieronymus non negat quin possit reintegrari in mente & corpore quoad statum immunitatis culpæ: sed præteritum non potest non fuisse præteritum, secundum quod id quod dictum vel factum est, amplius sumi non potest: nunc autem est virgo, quia nunc integra est, sed non quia

nunquam fuit corrupta.

AD ALIUD dicendum, quod in costa non fuit, vt dicit August. vt de ea fieret mulier, sed potius vt de ea fieri posset: & in hoc non significatur nisi potentia obedientie de qua postea queretur.

AD ID autem que in contrarium obiicitur, oportet similiter respondere, dicendo quod contra rationes quas nature inseruit, non operatur: sed duplices inseruit, scilicet feminales que explicantur per opus nature, & etiam per opus Angelorum bonorum & malorum, quandoque maiori velocitate, quam per naturam: sicut dicit August. quod operatio magorum fuit naturalis: quoad feminalem ordinem, sed non quoad actum: & inseruit etiam quasdam causales rationes obedientie, quas non explicat nisi in miraculis per tempus exortis, qua qualibet res habet potentiam obediendi imperio Creatoris: & contra has nihil operatur, sed secundum eas operatione supernaturali operatur.

AD ALIUD dicendum, quod potentia absolute considerata generaliter est, quam est ars vel scientia practica: & ideo illa obiectio non procedit, nisi de potentia exequente, & non de potentia absolute considerata. Vtrum autem possit operari contra sapientiam, in sequenti distinctione patebit.

AD ALIUD dicendum, quod non destrueret, si alia operaretur vel opposita his: quia aliis positis non destruantur ista: oppositis autem positis, sequitur ista non fuisse opera: ergo non erunt destructa: quia quemcunque ipse dedisset cursum nature, ille esset naturalis.

Ad sequentia patet responsio per ea que dicta sunt.

ARTICVLVS VII.

An & quomodo Deus potest omnia facere?

DEINDE queritur de hoc quod dicit [Omnia quidem potest Deus, sed non omnia facit, nisi quod conuenit veritati eius, &c.] Queritur enim, Quid dicatur hic veritas & iustitia? Veritas enim in dictis est & in factis: & quicquid faceret, veritatem haberet: ergo videtur, quod hæc non sit ratio, quod hæc facit, & non alia. Item, Iustissimum est vt faciat quicquid voluerit: ergo non est magis iustum vt faciat hæc quam alia.

ITEM, Quid est quod dicit August. in littera, Omnia potuit simul facere Deus, sed ratio prohibuit? Videtur nulla ratio prohibuisse: quia ipse August. super Genes. dicit, quod omnia simul fecit. Et Eccli. 18. Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Ergo nulla ratio prohibuit hoc, vt videtur.

PRÆTEREA queritur, Quid sit ratio illa? aut enim est creata, aut increata. Si creata: tunc non potest prohibere creatam, cuius potentie nihil resistit. Si autem est increata: ergo videtur, quod aliquid increatum prohibet potentiam operantem, & sic in Deo esset

Ad qua. 1.

esset contrarietas, quod falsum est.

SOLVITIO. Dicendum, quod veritas & iustitia referendæ sunt hic ad præordinationem æternam de fiendis: hæc est enim prima veritas in qua omnia faciendæ, fuerunt vita & lux, antequam essent in seipsis, vt dicitur veritas æris, & sapientia prædeterminans, & iustitia id quod concedet prædeterminantiæ opus: quia decet, quod non mutet, nec tamen dedeceret si illud faceret: sed mutatio dedeceret eum si veniret de vna prædeterminatione faciendorum in aliam, tanquam prænitentia ductus de prima.

Ad qua. 2.

AD ID quod queritur de ratione, dicendum quod ratio dicit hic creatum ordinem nature precedentem ab increata ratione or-

dinante: & iste ordo prohibet omnia simul esse.

AD ID quod obiicitur, quod omnia sunt simul, dicendum quod non intelligit hic simul secundum modum quo omnia sunt simul in principiis formalibus & materialibus nature, sed simul similitate indiuiduorum omnium in eodem tempore: quia sic periret totum opus nature, quod est per successionem & generationem, & inutiles essent qualitates elementorum, cum non agerent ad generationem & corruptionem, & motus cœli esset inutilis, & periret ordo nature totus: & hac ratione non omnia fecit simul, licet hoc facere poterit.

Ad qua. 3.

Quomodo dicatur Deus omnia posse, cum nos multa possimus qua ipse non potest.

SED queritur, Quomodo omnia posse dicatur, cum nos quedam possimus que ipse non potest? Non potest enim ambulare, loqui, & huiusmodi que à natura diuinitatis sunt penitus aliena, cum horum instrumenta nullatenus habere queat incorporea & simplex substantia. Quibus id respondendum arbitror, quod huiusmodi actiones, ambulatio scilicet, & locutio, & huiusmodi, à Dei potentia alienæ non sunt, sed ad ipsam pertinent. Licet enim huiusmodi actiones in se Deus habere non possit (non enim potest ambulare vel loqui & huiusmodi) eas tamen in creaturis potest operari: facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiusmodi. Non ergo per istas actiones diuinæ potentie detrahitur aliquid: quia & hoc potest facere Omnipotens.

B

De aliis obiicitur.

SED sunt alia quedam que Deus nullatenus facere potest, vt peccata. Non enim potest mentiri, non potest peccare. Sed non ideo omnipotentie Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, si peccare non posse dicitur, quia non esset hoc potentie, sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset. Non ergo impotentie sed impotentie imputandum est, quod ista non potest. Vnde August. in lib. de Trinit. Magna, inquit, Dei potentia est non posse mentiri. Sunt enim quedam que in aliis rebus potentie deputanda sunt, in aliis vero minime: & que in aliis laudabilia sunt, in aliis vero reprehensibilia sunt. Non ergo ideo Deus minus potens est, quia peccare non potest, cum omnipotens nullatenus possit esse qui hoc potest.

C

Item de aliis opponit.

SUNT etiam & alia quedam que Deus non potest, vnde videtur non omnia posse: non enim potest mori, vel falli. Vnde August. in lib. de symbolo. Deus omnipotens non potest mori, non potest falli,

Lib. 1. de symbolo s. dei ad exhercumenos cap. 1.

non potest miser fieri, non potest vinci. Hæc utique & huiusmodi absit ut possit omnipotens: si enim huiusmodi passionibus atque defectibus subiici posset, omnipotens minime foret. Et ideo monstratur omnipotens, quia ei hæc propinquare non valent: potest tamen hæc in aliis operari.

ARTICVLVS VIII.

An Deus potest ambulare, loqui, peccare, mori, falli, miser fieri, & vinci?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Non enim potest ambulare, vel loqui] Infero enim sic: Deus potest omnia: ergo potest ambulare & loqui. Si non sequitur: ergo ambulare & loqui dicunt impotentiam: & hoc falsum est, quia dicunt potentiam & dignitatem: ergo videtur, quod ista non debent excipi.

Item obiicitur de sequenti quod est peccare. Dicit enim Philosophus, quod potestas prauorum eligenda est: ergo ipse potest praua agere, quia nihil eligendorum deficit ei: ergo videtur dicere falsum.

Item, Ipse in sequenti enumerat quatuor quæ non potest Deus, scilicet mori, falli, miser fieri, & vinci: & quæritur, Penes quid illa sumantur?

Solutio. Dicendum, quod Deus non potest ambulare, nec loqui: & hoc ideo, quia cum hoc verbum, potest, sit proheticum, si coniungeretur cum infinitiuis significante actum illius potentie, intelligeretur ille actus comparari ad subiectum huius verbi, potest, ut cui inest actio, sicut cum dicitur, ego pos-

sum edificare: unde cum hic intelligatur huiusmodi comparatio, locutio falsa est.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quod ambulare & loqui non dicunt quidem impotentiam, sed non exercentur sine impotentia: quia instrumentis corporalibus operari imperfectionis est: & ideo dicit Magister, quod ratione eius quod est potentie in ipsis non remouentur à diuina potentia: quia potest Deus facere ambulationem, & locutionem, id est, ut aliquis ambulet.

Ad aliud responsum est in 3. distinct. 4. quia potentia prauorum non est eligenda in eo quod prauorum: sed potentia prauorum in eo quod est libera, eligenda est: & hoc ostenditur, quia non necessitate nature obligatur ad bonum, sicut potentia ignis ad comburere. Et quod dicit Philosophus, quod Deus potest praua agere: intelligendum est materialiter, id est, potest agere quædam quæ modo sunt praua, quæ tamen si ipse ageret, praua non essent.

Ad aliud dicendum, quod illorum quatuor quædam dicunt defectum in esse, quædam in bene esse: in esse: sicut mori: in bene esse, sicut alia: & tunc falli refertur ad defectum potentie cognitivæ, miseria autem ad potentiam affectus, vinci autem ad resistendum alij in vitroque, scilicet in intellectu, & in affectu.

Quod omnipotentia Dei secundum duo consideratur.

Hic ergo diligenter considerantibus, omnipotentia eius secundum duo apparet, scilicet quod omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur, secundum utrumque Deus omnipotens verissime prædicatur quia nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum asserre. Manifestum est itaque Deum omnino nihil posse pati, & omnia facere posse præter ea sola quibus eius dignitas læderetur, eiusque excellentie derogaretur: in quo tamen non est minus omnipotens. Hoc enim posse non esset posse, sed non posse. Nemo ergo Deum impotentem in aliquo dicere præsumat, qui omnia potest quæ posse potentie est: & inde vere dicitur omnipotens.

Quibusdam auctoritatibus traditur, quod dicitur omnino omnipotens, quia potest quicquid vult.

Ex quibusdam tamen auctoritatibus traditur ideo vere dici omnipotens, quia quicquid vult potest. Unde Aug. in enchir. Non ob aliud veraciter

veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest, nec voluntate cuiuspiam creature voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in lib. de spiritu & litera. Non potest Deus facere iniusta, quia ipse est summa iustitia & bonitas. Omnipotens vero est, non quod possit omnia facere, sed quia potest efficere quicquid vult, ita ut nihil valeat eius voluntati resistere quin compleatur: aut aliquo modo impedire eandem. Ioannes Chrysostr. in homilia quadam de expositione symboli ait, Omnipotens dicitur Deus: quia posse illius non potest inueniri non posse, dicente Propheta, Omnia quæcunque voluit fecit. Ipse est ergo omnipotens, ut totum quod vult possit. Unde Apostolus: Eius, inquit, voluntati quis resistit? His auctoritatibus videtur ostendi, quod Deus ex eo tantum dicatur omnipotens, quod omnia potest quæ vult, non quia omnia possit.

Determinatio premissarum auctoritatum.

Ad hoc potest dici, quod August. ubi dicit, Omnipotens non dicitur, quod omnia possit, &c. tam ample & generaliter accipit omnia, ut etiam mala includeret, quæ Deus non potest, nec vult. Non ergo negauit eum posse omnia quæ conuenit ei posse. Similiter cum dicit, Non ob aliud veraciter dicitur opus, nisi quoniam quicquid vult potest: non negat eum posse etiam ea quæ non vult, sed aduersus illos qui dicebant Deum multa velle quæ non poterat, affirmat eum posse quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas, Potest quicquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotentem vocari, quia potest quicquid vult se posse: ergo & Petrus similiter omnipotens dici potest, vel quilibet sanctorum beatorum, quia potest quicquid vult se posse, & potest facere quicquid vult se facere. Non enim vult facere nisi quod facit, nec posse nisi quod potest: sed non potest facere quicquid vult fieri. Vult enim saluos fieri qui saluandi sunt, veruntamen eos saluare non valet. Deus autem quicquid vult fieri, potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se, potest illud facere per se, & per se facit: sicut calum & terram per se fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam, & per eam operatur: sicut per homines facit domos, & huiusmodi artificialia. Et Deus quidem ex se, & per se potest: homo autem vel Angelus, quantumcunque beatus est, non est potens ex se vel per se.

ARTICVLVS IX.

DIVISIO TEXTVS.

Verum possibile simpliciter dicatur secundum causas inferiores vel superiores.

Hic diligenter considerandum est. Hic incipit tertia pars istius distinctionis, in qua Magister recolligit circa quæ consideratur omnipotentia diuina, & obiicit in sequenti cap. in contrarium, & soluit in tertio, & in hoc finitur distinctio.

Incipit autem hic questio, à qua totum præcedens dependet, Vtrum possibile simpliciter dicatur secundum causas inferiores, vel superiores? Videtur autem, quod secundum inferiores: quia possibile sequitur id in quo

quo primo inuenitur potentia ad fieri: hoc autem est materia: ergo videtur, quod materia & materiae dispositionem sequatur possibilitas & impossibilitas fieri aliquid vel non fieri.

2 Item, Nisi dicatur possibile secundum causas inferiores, nihil erit impossibile: quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

3 Item Aristo. in 2. phys. reprehendit eos qui casum & fortunam ponebant in cælo, eo quod in perpetuis est necessitas ordinata: ergo multo magis in æternis: cum igitur possibile fieri, sit possibile non fieri: videtur, quod possibile non sit secundum causas superiores, sed inferiores.

4 Item, Necessarium & contingens accipiuntur secundum causas inferiores: quia aliter omnia essent necessaria: ergo videtur, quod etiam possibile.

5 Item, Commentator super 9. primæ Philosophiæ dicit, Nihil est in potentia in aliquo, nisi quod vno motore naturali potest educi de illo: ergo videtur, quod impossibile non sit nisi secundum causas naturales dictum: non ergo secundum causas superiores.

Sed contra.

Si autem hoc concedatur. Contra: ad Rom. 2. super illud, Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? dicit Glof. sapientia huius mundi impossibile iudicat, quod in naturis rerum non videt. Hanc Deus stultam fecit, possibile declarando, quod illa impossibile iudicat: ergo possibile simpliciter dicitur secundum causas superiores.

1 Item, Si possibile non diceretur nisi secundum causas inferiores, tunc non esset hæc vera: antequam mundus esset, possibile fuit mundum fore. Item, Impossibilis etiam esset ista, possibile est animam rationalem fieri: quia non habet causam inferiorem. Item, Hæc non esset possibilis, possibile est istum iustificari. Item, De cæco illuminato verum est, quod modo videt: ergo cum quilibet actus suppositus vt nunc, inferat posse ad actum ante hoc nunc, verum erit, quod antequam illuminaretur, possibile fuit eum videre. Item, Virgo peperit: ergo possibile fuit Virginem parere: aut oportet dicere, quod omnes illæ impossibiles sunt: aut oportet dicere, quod possibile dicitur secundum causas superiores.

Solutio.

Solutio. Meo iudicio dicendum, quod possibile semper ponitur circa aliquid: & secundum formam & materiam illius circa quod ponitur, iudicandum est de ipso: non enim res eodem modo in potentia sunt: ergo

possibile de ipsis dictum, non dicitur eodem modo: sed possibile est in eo quod fit in comparatione ad efficiens, quod habet ipsum facere. Quædam autem nominantur possibile materia cum dispositione contrariante ad id quod dicitur posse fieri: sicut cum dicitur, cæcus potest videre, & virgo potest parere. Vnde videtur mihi, quod tales non sunt possibiles dicenda ante actum: quia simul datur eis potentia & actus. Quædam autem ordinantur secundum potentiam fieri tantum sub potentia diuina, sicut mundum possibile est fieri, & angelum possibile est fieri, & omne creatum possibile: & in his non supponitur possibilitas nisi obedientia voluntati Creatoris non cum aliquo disponente in contrarium: & ideo conceduntur illæ possibiles potentia efficientis tantum, licet minus proprie potentia efficientis dicitur possibilitas, sed magis proprie dicitur potestas completa, possibilitas autem, potentia imperfecta materia, & potentia est communis ad utramque.

DICENDUM igitur ad prima obiecta, quod rationes illæ bene concludunt de possibili quod habet potentiam cum dispositione materia: quia non sunt in potentia ad aliquid contrarium dispositioni & formæ quam habent: & si adueniat simul, confertur eis potentia & actus à potentia superiori.

AD 2A autem quæ obijciuntur in contrarium, dicendum quod in talibus non supponitur aliquid ordinatum in contrarium eius quod fit, cum dicitur, iste potest iustificari, & cælum & Angelus potest fieri, vel anima rationalis, licet de anima alia ratio sit, quam de aliis. Cum autem dicitur, cæcus potest videre, & virgo potest parere: videtur mihi, quod falsæ sunt, quia virtute nominis circa quod ponitur potentia, significatur dispositio & necessitas ad contrarium eius quod dicitur posse fieri. Vnde talia posita in actu non inferunt suas potentias ante actum in tempore præterito: quia nullam ante actum potentiam illius actus habuerunt.

AD GLOSSAM autem, dicendum quod sapientia mundana iudicauit talia Deo impossibilia, & in hoc stulta fuit: quia sibi nihil est impossibile. Quidam autem aliter sentiunt dicentes, quod possibile & necessarium variatur secundum scientias: vnde dicunt possibile in natura dici secundum causas inferiores, in theologia autem secundum causas superiores. Sed hoc non videtur: quia quod possibile est simpliciter, vbique possibile est, & idem est de necessario & impossibili.

Oppositio.

H Sed forte dices, Nec Dei Filius potest à se, nec Spiritus sanctus, sed solus Pater. Ille enim potest à se, qui est à se: Filius autem, quia non est à se, sed à Patre, non potest à se, sed à Patre: & Spiritus sanctus ab utroque. Ad quod dicimus, quia licet Filius non possit à se, nec operetur à se, potest tamen & operatur per se, sic & Spiritus sanctus. Vnde Hilarius

Hilarius in lib. 9. de Trinit. Natura, inquit, cui contradicis hæretice hæc veritas est, vt ita per se agat filius, ne à se agat: & ita non à se agit, vt per se agat. Per se autem dicitur agere & potens esse, quia naturalem habet potentiam eandem quam & Pater, qua potens est & operatur: sed quia illam habet à Patre, non à se, ideo à Patre non à se dicitur posse & agere. Homo autem vel Angelus gratuitam habet potentiam, qua potens est. Ideo ergo vere ac proprie Deus Trinitas omnipotens dicitur, quia per se, id est naturali potentia potest quicquid vult fieri, & quicquid vult se posse. Nihil enim vult fieri quod non possit facere per se, vel per creaturas: & nihil vult se posse, quod non possit: & omne quod vult fieri, vult se posse, sed non omne quod vult se posse, vult fieri: si enim vellet, fieret: quia voluntati eius nihil resistere possit.

ARTICVLVS X.

An omnipotentia possit conuenire aliis à Deo, & an sit communis tribus personis? & an potest conuenire beatis?

DEinde queritur de hoc quod dicit in ultimo capitulo ibi [Sed forte dices, Nec Dei Filius, &c.] Ex hoc enim videtur, quod alij possit conuenire quam Deo omnia posse, licet potentiam illam habeat ab alio. Sed contra: Si aliquid proprium sequitur aliquam substantiam ratione alicuius principij quod est in substantia illa, si illud principium est incommunicabile, erit proprium incommunicabile: sed omnipotentia sequitur diuinam substantiam ratione perfectionis essentia in hac hypostasi, vt supra habitum est: ergo nisi illa perfectio sit communicabilis, omnipotentia erit incommunicabilis: sed illa est incommunicabilis: ergo & omnipotentia.

2 Item, Si omnia posset: tunc etiam posset creare, quod falsum est, quia creare est actus potentia infinita, cum ens & nihil nullam habeant proportionem finitam, & quicquid creatur, ex nihilo educatur.

Quæstio.

ITEM QUERITUR vltèrius, Vtrum omnipotentia communis sit tribus personis, sicut essentia in qua potentia radicitur? Videtur autem quod sic: quia omnia essentialia

communis sunt: ergo & potentia.

2 Item, Si non esset vna potentia trium, aliquid de essentialibus haberet vnus quod non haberet alius, quod tolleretur æqualitatem ab eis.

Sed contra primum obijciuntur sic: Perfectio beatitudinis consistit in perfecto posse, & perfecto scire, & perfecta bonitate, quia ad illa omnia bona reducuntur: perfectum autem posse non est nisi omnipotentia: ergo videtur, quod omnibus beatis omnipotentia communicetur.

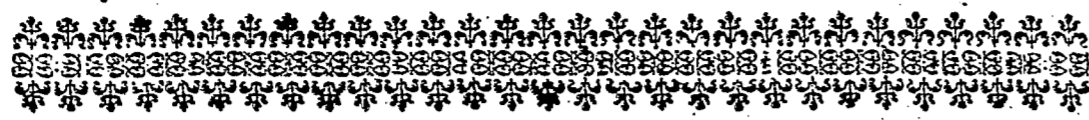
Item contra secundum: quia Pater potest generare Filium: Filius autem non potest: ergo non quicquid potest Pater, potest & Filius, vt videtur.

Solutio. Dicendum, quod potentia communicabilis est: omnipotentia autem nullo modo, sicut probant duæ primæ rationes.

AD 1D quod obijciuntur in contrarium, dicendum quod est perfectio in summo, & hæc non competit nisi soli Deo: & est perfectio secundum modum possibilem creaturæ glorificatæ, & hæc perfectio est quæ beatificat beatos.

AD 2D quod vltèrius queritur, dicendum quod vna est potentia trium, & similiter omnipotentia.

AD 3D autem quod in contrarium obijciuntur, supra distinct. 6. est disputatum & responsum.

DISTINCTIO XLIII.

Opinio quorundam dicentium Deum nihil posse nisi quod facit?

A
De potentia
Dei in com-
paratione ad
quantitatem
potentiam eius
in omni actu,
sive quantum
Deum possit.

VIDAM tamen de suo sensu gloriantes, Dei potentiam sub mensura coarctare conati sunt. Cum enim dicunt, Hucusque potest Deus, & non amplius, quid hoc est aliud quam eius potentiam quæ infinita est, concludere & restringere ad mensuram? Aiunt enim, Non potest Deus aliud facere quam facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Istamque primam suam opinionem verisimilibus argumentis, causisque commentitiis, necnon & sacrarum auctoritatum testimoniis munire conantur dicentes, Non potest Deus facere, nisi quod bonum & iustum est fieri: non est autem iustum & bonum fieri ab eo, nisi quod facit. Si enim aliud iustum est & bonum eum facere quam facit, non ergo facit omne quod iustum est & bonum eum facere: sed quis audeat hoc dicere?

Secunda ratio.

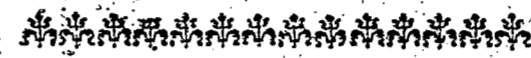
ADunt eiam, Non potest facere nisi quod iustitia eius exigit: sed non exigit eius iustitia, ut faciat nisi quod facit: non ergo potest facere, nisi quod facit. Eademque iustitia exigit, ut id non faciat quod non facit: non autem potest facere contra iustitiam suam: non ergo potest aliquid eorum facere quæ dimittit.

Responsio ad prius dictum.

His autem respondemus duplicem verborum intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluentes sic, Non potest Deus facere nisi quod bonum est & iustum, id est, non potest facere nisi illud quod si faceret, bonum & iustum esset, verum est: sed multa potest facere quæ non bona sunt nec iusta, quia nec sunt, nec erunt, nec bene fiunt, nec fient, quia nunquam fient. Item quod secundo oppositum fuit, Non potest facere nisi quod iustitia sua exigit: & Non potest id facere quod iustitia sua exigit ut non fiat. Dicimus, quia exactionis verbum de Deo congrue non dicitur, nec proprie accipitur: & in illis locutionibus duplex est sensus. Si enim intelligas, non potest facere nisi quod sua iustitia exigit, id est, nisi quod voluntas sua iusta vult, falsum dicis. Iustitia enim ipsius Dei æquissima voluntas accipitur: qualiter accipit August. illa verba Domini in Gen. loquentis ad Lot, Non possum quicquam facere donec illo introeas, exponens: Non posse, inquit, se dixit, quod sine dubio

Gen. 19.

dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam: quasi poterat quidem, sed non volebat, & illa voluntas iusta erat. Si vero per hæc verba intelligis eum non posse facere, nisi illud quod si fieret, iustitiæ eius conueniret verum dicis. Similiter distingue illud, Non potest facere quod sua iustitia exigit ut non faciat, id est, non potest facere id quod ipse qui est summa iustitia, non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas eum non posse facere id quod iustitiæ eius conuenire non potest, verum dicis.

DIVISIO ET expositio textus.

Vidam de suo sensu gloriantes [Hæc distinctio in qua Magister inquit infinitatem potentie diuinæ, diuiditur secundum ea quæ obiciuntur qui infinitatem potentie diuinæ improbare nituntur. Sunt autem tria, ut dicitur in litera, scilicet rationes verisimiles, per quas obiciuntur primo. Secundo ponuntur causæ commentitiæ, per quas obiciuntur ibi. Addit quoque illi dicentes, nihil facit Deus aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, &c.] Tertio obiciuntur per auctoritates peruerse intellectas ibi [His autem illi scrutatores qui, &c.] Sunt autem in prima parte tria capitula, in quorum primo inducit Magister duas rationes verisimiles, quarum prima est hæc: Non potest Deus facere nisi quod iustum & bonum est fieri: quicquid autem iustum & bonum est fieri, illud totum facit, quia aliter argueretur omissionis: ergo quicquid potest facere, facit: ergo non potest plus facere quam facit. Secunda est hæc: Non potest Deus facere nisi quod iustitia exigit: iustitia autem non exigit facere, nisi quod facit: ergo non potest facere nisi quod facit. In secundo autem capitulo soluit Magister istas duas rationes: & intentionis solutionis consistit in distinctione huius propositionis: non potest Deus facere, nisi quod iustum & bonum est fieri. In hac enim locutione ponitur hoc verbum, potest, quod habet vim ampliandi, & ponitur circa Deum ut potentem: & hoc quod dico, iustum & bonum est fieri, cadit sub hoc verbo, potest, sicut materia in qua terminatur actus illius potentie quam copulat verbum est: ergo duplex est locutio, scilicet quod potest intelligi, quod prius cadit sub verbo habente vim ampliandi antequam restringatur à verbo est, ad præsens iustum & bonum: & tunc ly est non-copulabit præsens tempus, sed tempus confusum, respondens potentie: & tunc vera est sub sensu quem ponit Magister, non potest Deus, &c. id est, non potest facere nisi quod bonum & iustum esset, si fieret. Si autem è contra iustum & bonum intelligatur restringi prius à verbo, est, ad præsens bonum & iustum: tunc falsa est locutio: quia tunc sequeretur, quod nihil posset facere

D: Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Deus, nisi quod modo iustum & bonum est fieri. Eadem penitus solutio est in argumento secundo & tertio, quod ponit in tertio cap. & habet duos ramos, quorum primus est hic: non potest Deus facere, nisi quod decet: & non decet facere, nisi quod facit, quia aliter omitteret: ergo non potest facere nisi quod facit. Alius ramus est: Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non. Si sic: sed nihil facere potest quod non debet: ergo nihil potest facere quod non facit. Si non: ergo de debito aliquid dimittit, quod falsum est. Et applicat Magister eandem solutionem quæ prius est posita: & addit, quod hoc verbum, debet, male sonat de Deo: quia non obligatur nisi forte ex promisso. Dicitur autem iste error fuisse Magistri petri Abalardi.

Item notandum, quod ista obiecta quidam aliter solvunt per æquiuocationem potentie dicentes, quod cum dicitur: non potest Deus facere nisi quod facit, si intelligatur de potentia coniuncta actui, vera est locutio: si autem de potentia absoluta, falsa est. Sed hæc solutio non dissoluit: quia obiectio procedit de potentia simpliciter. Per hoc ergo patet dissolutio & sententia primæ partis.

ARTICVLVS I.

An potentia Dei sit infinita?

Incidunt autem hic tria dubia, quorum primum est, An potentia Dei sit infinita, sicut videtur supponere in litera? Secundum, Vtrum potest fieri ad a statum, vel non? Tertium est de hoc quod dicit in litera, Vtrum extendat se ad alia, quam bonum & iustum sit fieri in opere? hoc est querere, Vtrum aliqua faciat, quæ nec bonum nec iustum est fieri.

Ad primum proceditur sic: Dicit Hila. Quod impossibile est intelligere homini, Deo possibile est: sed impossibile est intelligere infinitum: ergo secundum potentiam ipse est infinitus.

2 Item Hila. Parum est ut Deus possit facere quod vult, quin etiam possit facere quod dicit: perfectæ enim potestatis est id naturam posse facientis, quod significare potest sermo dicentis.

3 Item Basilus, Plus potest Deus facere, quam tu possis cogitare.

4 Item, Super illud Psalm. 118. Et in verbum tuum super speravi: Dicit Glossa, Potentia Dei est super omne quod potest homo

G G g mo

mo intelligere.

5 Item Damasc. dicit, quod infinitum est, quod nec loco, nec tempore, nec intellectu, circumscribitur: potentia autem Dei nullo istorum circumscribitur: ergo est infinita.

6 Item, Potentia Dei respondet essentia: essentia autem infinita est: quia non finitur ad aliquid, eo quod nec habeat principium, nec finem: ergo & potentia.

7 Item, Omnis virtus (ut dicitur in lib. causarum) quanto magis est unica, tanto magis est infinita: sua autem maxime est unita: ergo, &c.

8 Item etiam Philosophi dicunt, quod motor cæli est infinita virtus, quia movet motu infinito & tempore infinito: ergo videtur, quod multo magis Deus erit potentia infinita.

9 Item, Si est finita potentia, finitur ad aliquid: istud ergo finitur: ergo potest cogitari eo maius: ergo Deus non est maius, quia cogitari potest: quod improbatum est ab Ansel. ergo videtur, quod Deus sit infinita potentia.

Sed contra.

SED CONTRA: Nihil omni modo infinitum, est perfectum, ut dicit Philosophus: sed omni modo est infinita potentia: ergo nullo modo est potentia perfecta. Si forte diceret, quod dicitur Philosophi non esset verum, probatur sic: Omnis perfectio aut est finis, aut a fine: constat autem, quod Deus non habet perfectionem potentia ab alio fine: ergo ipse est perfectus, quia finis essentialiter est secundum potentiam: finis autem nullus infinitus est, quia nihil finiret si infinitus esset: ergo probatur, quod infinitum est imperfectissimum: ergo non competit Deo, nec secundum essentiam, nec secundum potentiam.

2 Item, invenimus in materis infinitum finibile, & hoc est imperfectum perfectibile: ex illa parte enim qua est finibile, est perfectibile: & ex illa parte qua est infinitum, est imperfectum ut materia prima: ergo si aliquid est infinitum nullo modo finibile, illud erit imperfectius imperfectissimo: si igitur Deus in essentia vel in potentia est infinitum nullo modo finibile, ipse erit imperfectior omnibus.

3 Item, Infinitum est passio continui vel discreti: Deo autem nec continuum nec discretum est: ergo, &c.

4 Item, Condicio potentia materialis est: ergo non competit Deo, vel potentia ipsius.

5 Item, Nobilior est semper Deo attribuendum: finis autem nobilior est: ergo melius est ut sua potentia dicatur finis, quam ut dicatur infinita.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod infinitum multipliciter dicitur. Dicitur enim negativè, ut dicatur non finitur: & sic diximus supra, quod si vis fiat in verbo, Deus est infinitum, id est, non finitur: & punctus est infinitum, & forma, & locus, & omne illud quod est finis, & nullo modo finitur: tamen aliter Deus, quam alia: quoniam Deus non finitur tripliciter, scilicet intellectu diffiniendo, cuius est

diffinire, eo quod circumscribit totam rem per terminos essentia rei: & sic solus Deus finit se, quia suum intellectum nihil sui latet: & sic comprehendit se Deus, quia aliter suus intellectus esset minor quam ipse: unde sibi non est infinitus. Hoc modo autem non finitur ab aliquo alio intellectu, nec loco quantumcumque expanso: siue re, siue intellectu, etiam si ponantur multi mundi quocumque, non finitur illis Deus, sed magis finit & continet, ut supra dictum est. Nec tempore finitur: quia nunc suæ eternitatis durando excellit tempus ante & post. Sed alio modo dicitur infinitum secundum diffinitionem Philosophi in 3. physicorum, quod infinitum est cuius partes accipienti, semper est aliquid extra accipere: & hoc potest dici dupliciter, scilicet secundum potentiam passivam, & sic est in continuo & discreto: & secundum potentiam activam, & sic est in sola potentia Dei: ita ut dicatur quoniam sicut infinitum in continuo consideratur secundum divisionem que non stat ad partes intra continuum, ita infinitum in potentia activa est, non stare potentiam in aliquo effectu supposito secundum magnitudinem & secundum multitudinem.

DICTANDUM ergo ad primum, quod obiectio illa non procedit nisi de infinito secundum potentiam passivam, & non activam: quia activa potentia non accipit aliquam perfectionem ab actu, sed potius per actum dat perfectionem aliis. Nec tamen dicimus Deum esse infinitum, ita quod non sit finis: sed potius finitione qua finis dicitur finitus, finitissimus omnium Deus & potentia sua, & quicquid ipse est: & eadem solutio est ad alia.

ARTICVLVS III.

An potentia Dei possit finire ad actum vel non?

SECUNDO queritur, Vtrum potentia Dei finire possit ad actum, vel non? Videtur autem, quod non: quia nihil infinitum ex parte illa potest finire, quia est infinitum: habitum autem est potentiam Dei esse infinitam ad actum: ergo ad actum finire non potest.

2 Item, Magister Hug. de sancto Vict. dicit, Sicut eternitatem Dei non æquat tempus, nec immensitatem locus: sic nec sapientiam sensus, nec bonitatem virtus, nec omnipotentiam opus. Ergo non est finibilis ad opus aliquod.

3 Item, Nos videmus quod infinitum secundum quod est in continuo nunquam finitur, eo quod suus actus semper est permixtus potentia ad actum vltiorem eiusdem rationis, ut dicit philosophus: ergo nec omnipotentia finitur, eo quod semper quolibet effectu accepto ratio potentia agentis vltimius adhuc relinquatur.

4 Item, Si si finibilis est, finiatur in instanti: ergo post illud, non est potens: sed potentius esset quod facere posset & hoc & amplius: ergo Deus non est potentior quam cogitari

Sed contra.

cogitari posset, quod falsum est.

SED CONTRA: Potentia Dei ultra sapientiam Dei non extendit: ergo tanta est potentia, quanta est sapientia: sapientia autem est ars plena rationum omnium viventium: rationes autem illa sunt eorum que sunt, & fuerunt, & futura sunt: ergo sunt finita: ergo & potentia finita, ut videtur.

2 Item Hugo de sancto Vict. dicit, quod potentia est exequens, & sapientia disponens: non autem disponit infinita: ergo nec potentia in exequendo est ad infinita: ergo stat.

3 Item, Quicquid potest Deus facere, illud potest fieri: & datur ista: quocumque autem possunt fieri, possunt poni esse, & non erit inconueniens: quia falso & non impossibile posito, quod accidit, est falsum & non impossibile: sit igitur, quod sunt actu: ergo non possunt tunc fieri plura: ergo nec Deus potest facere plura: ergo stat potentia ipsius.

4 Item, Omne creabile potest poni creatum: ergo tunc non erit aliquid plus creabile: ergo nec Deus potest tunc aliquid plus creare: ergo stat potentia ipsius.

Solutio.

SOLVITIO. Ad hoc quidam dicunt, quod potentia habet duplicem actum, scilicet qui est facere, & qui est factum esse: potentia igitur que est infinita, quocumque modo dicitur infinita, potest poni in actu qui est facere: sed non potest poni in actu, qui est factum esse: quia infinitum nunquam est in esse, nec in factum esse. Sed melius & artificialius potest dici, quod est quedam potentia ad actum, qui est simpliciter actus: & est quedam potentia ad actum semper potentia permixtum ad actum eundem in specie vel in numero. Potentia igitur que est ad actum simpliciter, illa potest poni in actu illo, ita quod nihil remanet de potentia ad actum illum, vel similem illi in specie: sicut combusti bile in combustum esse, quia combustum non potest esse amplius combustum vel comburi. Potentia autem que est ad actum qui semper est permixtum potentia ad actum similem in specie, est potentia que est ad actum infinitum, siue passive dicta sit potentia, siue active. Unde continuum nunquam ponitur tantum diuisum, quin adhuc sit diuisibile secundum eandem rationem diuisiois qua diuisum est: ergo Deus nunquam potest poni tot egisse vel fecisse, quin adhuc habeat potentiam operandi, sicut prius.

CONCEDENDO ergo rationes primo inductas, dicendum ad primum, quod obiectum est in contrarium, quod potentia exequens est illa que se committitur arti faciendorum, sed non potentia absoluta: & hoc supra explanatum est.

AD ALIUD est eadem solutio. Ad duo sequentia dicendum, quod creabile infinitum est potentia agentis, sicut & creans: & ideo patet, quod non potest poni in actu aliquo nisi adhuc remaneat potentia.

ARTICVLVS III.

An Deus aliqua fecerit vel possit quæ nec bonum nec iustum est fieri, & an potest facere iniustum vel præter vel contra iustitiam: & vtrum potest damnare Petrum, & saluare Iudam?

TERCIO queritur, Vtrum aliqua faciat vel possit facere, quæ nec bonum nec iustum est fieri? Videtur, quod sic: quia super illud Ezech. 20. Ne polluam nomen meum, dicit Glossa, Quod facere cogitauit per iustitiam, non fecit per clementiam: ergo videtur, quod aliquid fecit, quod non erat iustum fieri.

p. sum. theo. q. 77. memb. 1.

2 Item Ierem. 2. dicit Glossa: Deus misericors paratus est saluare per misericordiam, quos non potest per iustitiam: ergo videtur, quod multa facit quæ non sunt iusta.

SED CONTRA: 2. ad Timoth. 2. super illud, Scipsum negare non potest: dicit August. Cum iustus sit, negare suam iustitiam non potest, sic enim seipsum negaret.

Sed contra.

2 Item, Idem est iustitia in Deo quod potentia: ergo si nihil potest facere nisi de potentia, nihil poterit facere nisi de iustitia.

3 Item, Nihil potest facere nisi iuste: hæc conceditur a Magistro in litera: ergo idem est iuste facere, & posse facere: ergo nihil potest facere, nisi de iustitia, ut videtur.

4 Item, Detur, quod aliquid faciat præter iustitiam: ergo factum illud non erit iustum: sed qui facit quod non est iustum, iniustus est: ergo videtur, quod esset iniustus, quod absit.

ITEM QUERITUR, Si conceditur quod potest facere quod non est iustum fieri, vtrum concedendum sit, quod potest facere iniustum, vel præter vel contra iustitiam?

Quest. 1.

VLTERRIMS querunt quidam curiosi, Vtrum potest damnare Petrum, & saluare Iudam? Videtur quod sic: quia orationibus beati Gregorij Traianus reuocatus est ad vitam: constat autem damnatum fuisse Traianum, cum fuerit paganus: & si postea vixerit, potuit agere penitentiam, & ita saluari: ergo damnatum potest saluare: ergo eadem ratione & glorificatum damnare.

Quest. 2.

SOLVITIO. Dicendum, quod Deus potest facere quod non est iustum fieri, si ly quod non est iustum fieri, cadat sub ampliacione potentia importata per ly potest: ut supra distinximus.

Solutio.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod iustitia dicitur multis modis, ut alibi dictum est: sed in Glossa illa dicitur iustitia redditio debiti pro meritis: tamen alio modo dicitur iustitia de essentia bonitatis digna, & sic clementia non est sine iustitia: unde non sequitur, si in hoc opere non saluatur iustitia secundum rationem dictam, quod nullo modo saluetur in eo.

AD ALIUD, dicendum eodem modo, quod loquitur de iustitia debiti pro meritis Minutarum, & non de iustitia absolute quocumque

que modo dicta.

AD ID quod in contrarium obiicitur, dicendum quod ibi dicitur iustitia æquitas diuinæ voluntatis, quam nunquam deserit vel negat Deus.

AD ALIUD dicendum, quod licet idem sit in supposito iustitia & omnipotentia: tamen differunt per connotata: & ideo aliquid conuenit vni, quod non conuenit alij.

AD ALIUD dicendum, quod secundum prædicta patet, quare à Magistro conceditur, quod Deus nihil potest facere nisi iuste: & similiter conclusio illa, ergo nihil potest facere nisi de iustitia, quæ est duplex eadem duplicitate.

AD ALIUD dicendum, quod si detur aliquid facere Deus quod modo non est iustum, quia non est, nec erit, non sequitur propter hoc, quod illud non sit iustum: quia eo ipso iustum est, quod ipse facit: unde istæ quæ sunt impossibiles, Deum facere quod non facit, & illud non esse iustum: tamen vtraque eorum possibilis est per se supra: & hoc ideo est, quia in vna per intellectum

clauditur oppositam alterius: in hac enim, Deum facere quod non facit, clauditur Deum non nisi iuste facere posse, & eo ipso iustum esse quod ipse facit.

AD ALIUD dicendum, quod iniuste vel præter iustitiam Deus nihil facere potest: quia hoc ponit indecentiam & contrarietatem honesti: & hoc non cadit in Deum. Negatio autem sola, cum dicitur, quod non est iustum, non ponit aliquid, sed tollit id quod in presenti iustum est, & relinquit ex consequenti potentiam ad hoc quod sit iustum si fiat à Deo, eadem ratione qua iustum est quod modo facit.

AD ID quod queritur, Vtrum potest damnare Petrum, & saluare Iudam? Dicendum quod potest quidem de potentia absoluta, sed non de potentia relata ad ordinem sapientie.

AD ID quod obiicitur de Traiano dicendum, quod hoc ex dispensatione factum est ad manifestandam gloriam Dei: qui enim finaliter damnatus est, nullo modo potest reuocari ad statum saluandorum.

Tertia illorum ratio.

Addunt quoque & alia dicentes, Non potest Deus facere nisi quod debet: non autem debet facere nisi quod facit: si enim debet alia facere, non ergo facit omne quod debet: si vero facit omne quod debet, nec potest facere nisi quod debet, non ergo potest facere nisi quod facit. Item, Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, non recte dimittit. Si vero debet dimittere: ergo non debet facere. Si autem non debet, nec decet, non oportet eum facere: & si non decet nec oportet eum facere: ergo non potest facere: non ergo potest facere, nisi quod facit: nec potest illud dimittere quod facit, quia debet illud facere: & quod debet facere, non potest illud dimittere. Sed ut mihi videtur, hoc verbum, debet, venenum habet. Multiplicem enim & inuolutam continet intelligentiam, nec Deo proprie competit, qui non est debitor nobis nisi forte ex promissione: nos vero ei debitores sumus ex commisso. Ut autem venenum euacuetur, distingue verbi sensum. Non potest Deus facere nisi quod debet, id est, nisi quod vult, falsum est. Sic enim potest ipse dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur, non potest nisi quod debet, id est, non potest nisi illud, quod si faceret, ei bene conueniret, verum est. Addunt quoque illi dicentes, Nihil facit aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, licet nobis occulta sit: secundum quam oportet eum facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio enim penes eum est, qua illa facit & illa dimittit: quæ ratio æterna est, & semper manens, præter quæ non potest aliquid facere vel dimittere, nec quod dimittit facere: & ita non potest facere, nisi quod facit. Et ad hoc respondemus, ambiguitatem locutionis determinantes. Cum enim dicitur, ratio vel causa optima penes Deum est, qua facit cuncta quæ facit, & dimittit ea quæ dimittit, verum quidem est: quia in eo voluntas est æquissima & rectissima, qua facit & dimittit quæ vult, contra quam facere non potest, nec præter eam facere potest.

Nec

Nec vtrique contra eam faceret, nec præter eam, si ea quæ facit dimitteret, vel quæ dimittit faceret: sed eadem manente ratione & causa, alia potuit facere, & ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eum, qua alia facit & alia dimittit, potest tamen secundum eandem rationem & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipsi etiam addunt, Ratio est eum facere quæ facit, & non alia: & non potest facere nisi quod ratio est eum facere, & ita non potest facere nisi quod facit. Item ratio est eum dimittere quæ dimittit, & non potest non dimittere quod ratio est eum dimittere: & ita non potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas esse, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur, non potest facere nisi quod ratio est eum facere, intelligas eum non posse facere nisi ea quæ rationabilia sunt, & ea quæ si fierent, rationabilia essent, verus est sensus. Si autem intelligas eum non posse facere alia rationabilia & bona nisi ea quæ vult & facit, falsus est intellectus. Item aliud adiungunt dicentes, Si potest Deus aliquid facere quam facit, potest ergo facere quod non præsciuit: & si potest facere quod non præsciuit, potest sine præscientia operari: quia omne quod facturum se præsciuit facit, nec facit aliquid quod non præsciuit. Quod si præter scientiam eius aliquid fieri impossibile est, omne ergo quod præscitum est, fieri necesse est: ergo aliud fieri quam fit, nulla ratione possibile est: ergo non potest à Deo fieri nisi quod fit. Hæc autem questio de præscientia, facile determinari potest per ea quæ superius dicta sunt, cum de præscientia ageretur.

EXPOSITIO TEXTVS.

ADDUNT quoque illi dicentes, &c. Hic incipit secunda pars, in qua ponit causas commentitias illorum: & dicuntur cause commentitiae, quia ex mente factæ sunt, & non veræ. Sunt autem tres, quarum qualibet cum solutione sua ponitur in vno capitulo per ordinem. Prima causa quam ponunt, est hæc: non potest Deus aliquid facere, nisi causa rationabilis illud opus præcesserit: quia sicut dicitur Job 5: Nihil in terra sine causa fit: & Plato in Timæo, Nihil fit, cuius ortum legitima causa non præcesserit. Causa autem rationabilis non est nisi eorum quæ fiunt: quia si aliorum esset, esset Deus negligens,

eo quod non faceret ea quæ ratio exigit esse facienda: ergo nihil potest facere nisi quod facit. Et ista propositio, Nihil potest Deus facere, cuius rationabilis causa vel ratio non præcesserit, distinguenda est, ut prius in prioribus rationibus est dictum. Secunda ratio sumpta à causa commentitia est hæc: Non potest Deus facere nisi quod ratio est eum facere: ratio autem est, ut hæc fiant quæ fiunt, & non alia: ergo non potest facere nisi ea quæ fiunt & non alia. Et prima iterum distinguenda est ut prius: & hæc ratio est in secundo capitulo sequenti. Tertia ratio sumpta à causa commentitia, est in tertio capitulo. Et hæc est: Non potest Deus facere nisi quod præscit se facturum: non autem præscit se facturum nisi quod facit: ergo non potest facere nisi quod facit. Et iterum prima distinguenda est ut prius.

Auctoritatibus vtuntur in assertionem suæ opinionis.

His autem illi scrutatores qui defecerunt scrutantes scrutinia, Sanctorum annexunt testimonia. Dicit enim Augustinus in libro de symbolo, Hoc solum non potest Deus quod non vult: per quod videtur non posse facere aliquid nisi quod vult: sed non vult nisi quod facit: & ita videtur non posse nisi quod facit. Illud autem ita intelligendum est, id solum non potest Deus quod non vult, scilicet se posse. Idem in 7. libro confelsio. ad Deum loquens ait, Nec cogaris inuitus ad aliquid, quia

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

GGg 3

quia voluntas tua non est maior quam potentia: esset autem maior, si teipso tuipie maior esses. Ex hoc videtur, quod Deus non possit plura quam vult, sicut non vult plura quam potest. Sic enim voluntas non est maior potentia, ita nec potentia maior est voluntate. Ideoque sicut plura non vult quam potest, ita eum non plura posse quam velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potentia voluntate maior est, quia vna & eadem res est potentia & voluntas, scilicet ipse Deus: quia esset maior seipso, si voluntas maior esset potentia, vel potentia voluntate. Nec hac auctoritate negatur Deum plura posse quam velle: quia plura sunt subiecta eius potentia quam voluntati. Fateamur itaque Deum plura posse facere quæ non vult, & posse dimittere quæ facit. Quod ut certius firmitusque teneatur, Scripturæ testimoniis asseramus, Deum plura posse facere quam facit. Veritas ipsa secundum Matth. ait, An putas quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones Angelorum? Ex quibus verbis patenter innuitur, quia & filius poterat rogare quod non rogabat, & Pater exhibere quod non exhibebat. Vterque ergo potuit facere quod non faciebat. August. etiam in ench. ait: Omnipotentis voluntas multa potest facere quæ non vult, nec facit: potuit enim facere ut duodecim legiones Angelorum pugnant contra illos qui Christum ceperunt. Item in eodem, Cur apud quosdam non factæ sunt virtutes, quæ si factæ fuissent, egissent illi homines penitentiam: & factæ sunt apud eos qui non erant credituri? tunc latebit quod nunc latet. Nec utique iniuste Deus noluit saluos fieri, cum possent salui esse si vellet. Tunc in clarissima sapientia luce videbitur, quod nunc piorum fides habet antequam manifesta cognitione videatur, quam certa & immutabilis & efficacissima sit voluntas Dei: quæ multa possit & non velit, nihil autem quod non possit velit. Item in lib. de natura & gratia, Dominus Lazarum suscitavit in corpore. Nunquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mente? Potuit quidem, sed noluit. His auctoritatibus aliisque multis aperte docetur, quod Deus multa possit facere quæ non vult: quod etiam ratione probari potest. Non enim vult Deus omnes homines iustificare, & tamen quis dubitat eum posse? Potest ergo Deus aliud facere quam facit: & tamen si aliud faceret, alius ipse non esset. Et potest aliud velle quam vult: & tamen eius voluntas nec alia, nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse. Quod & si possit velle quod nunquam voluit, non tamen nouiter nec noua voluntate, sed sempiterna tantum voluntate velle potest: potest enim velle quod ab æterno potest voluisse: habet enim potentiam volendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit.

ARTICVLVS IV.

Cur Deus apud quosdam non fecerit virtutes?

His autem illi scrutatores, &c.] Hæc est vltima pars, in qua inducunt auctoritates ad confirmandum idem, & est leuis. Queritur autem hic de hoc quod dicit ibi [Cur apud quosdam non factæ sunt virtutes, &c.]

Videtur enim, quod duplex inconueniens sit ibi, scilicet quod exhibitæ sunt virtutes illis qui non curabant, & hoc fuit mittere margaritas ante porcos: & aliis subtrahæ sunt, quibus profuissent.

SED AD hoc dicendum, quod iudicia Dei licet mirari, non discutere: quia iudicia Dei abyssus multa: & hæc solutio est in litera, & verior omnibus. Dicit tamen Glos. ibidem, quod non exhibuit Tiriis & Sidonitis,

niis, quia sciuit plures eorum non credituros, quibus per peccata ne peccatum eorum ex contemptu virtutum augmentaretur: & sciuit illos qui si penitentiam egissent, in penitentia non remansuros: Corrozatis vero & Bethsaitis exhibuit, qui de Iudæis erant, quibus primum oportebat loqui verbum regni Dei, ut ab eis contempti Apostoli ad

Gentes tunc sine calumnia conuerterentur, & infior apparetur damnatio eorum, & lex ostenderetur esse impleta per Christum: & hæc solutiones omnes conuenientia sunt: sed illa quæ ponitur in litera, est vera, scilicet quod modo nescimus, sed in luce faciei Dei videbimus.

DISTINCTIO XLIV.

An Deus possit facere aliquid melius quam facit.

NUNC illud restat discutiendum, Vtrum melius aliquid possit facere quam facit? Solent enim illi scrutatores dicere, quod ea quæ facit Deus, non potest meliora facere: quia si posset facere & non faceret, inuidus esset, & non summe bonus. Et hoc ex simili astruere conantur: ait enim August. in lib. 83. q. Deus quem genuit, quoniam meliorem se generare non potuit (nihil enim Deo melius) debuit æqualem. Si enim voluit & non potuit, infirmus est. Si potuit & noluit, inuidus. Ex quo confirmatur æqualem genuisse filium. A simili voluit dicere, quod si potest Deus rem meliorem facere quam facit, inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio, quia Filium genuit de substantia sua. Ideoque si posset gignere æqualem & non gigneret, inuidus esset: alia vero quæ non de substantia sua facit, meliora facere potest.

Questio qua illi arctantur.

VERUM hic ab eis responderi depono, cur dicunt rem aliquam siue etiam rerum vniuersitatem, in qua maior consummatio expressa est, non posse esse meliorem quam est? siue ideo, quia summe bona est, ita ut nulla omnino boni perfectio ei desit: siue ideo, quia maius bonum quod ei deest, capere ipsa non valeat. Sed si ita summe bonum dicitur, ut nulla ei perfectio boni desit, iam creatura Creatori æquatur. Si vero ideo non potest melior esse, quia bonum amplius quod ei deest, capere ipsa non valet, iam hoc ipsum non posse perfectionis est, non consummationis: & potest esse melior si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo Deus meliorem rem facere quam facit. Unde August. super Gen. Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse? Ex prædictis constat, quod potest Deus & alia facere quam facit, & quæ facit meliora ea facere quam facit.

A
De potentia Dei in comparatione ad modum sine qualitatibus rerum. Quest. 50.

B

Lib. 11. de Gen ad lit. cap. 7.

2 Item Plato, Porro quia optimus erat, inuidia ab eo longe relegata erat. Ergo vnicuique dedit, quantum recipere potuit de bonitate sua: hoc autem est non posse melius facere: ergo videtur, quod non potuit melius facere res quam fecit. Si forte dicas, quod hoc modo fecit optime, quia fecit vnumquodque in omni bonitate cuius erat susceptibile. Contra: Ipse dedit capacitatem, & etiam impleuit eam: ergo cum optimus sit, vnicuique dedit maximam capacitatem, & impleuit eam: ergo simpliciter videtur, quod ipse nihil melius potuit facere, quam fecit.

Sed contra.

SED CONTRA: Constat, quod materia prima capax est nobilissimæ formæ: ergo Deus vnicuique parti materiæ dare potuit illam formam quæ nobilissima est, vt totum vniuersum informaretur anima rationali vel intellectu: sed animatum rationali anima melius & nobiliter est quam lapis: ergo lapidem melius potuit facere, quam fecit.

2 Item, Non est aliqua capacitas alicuius creaturæ quæ non sit finita: ergo Deus potuit maiorem facere: si autem fecisset maiorem, illa melioris boni esset capax: ergo daretur ei aliquid melius, quam modo habeat: quia aliter fieret non recta proportio capacitatis ad id quo impletur capacitas, quod non competeret sapientiæ & bonitati Dei: ergo singulas res potuit facere melius quàm sunt.

3 Item Magister probat hoc duabus rationibus in litera, quæ insipienti patent, & concedit.

Solutio.

SOLUTIO. Ista questio non querit nisi de bonitate singularum rerum in se. Et ideo dico, quod potest dupliciter intelligi, scilicet de bonitate rerum quæ sunt in se in propriis naturis, & generibus suppositæ: vel de rebus existentibus in potentia Creatoris tantum. Si intelligitur de rebus existentibus in se: tunc adhuc dupliciter potest intelligi, scilicet de bonitate consequente esse substantiale vnicuiusque, vel consequente bene esse & esse accidentale: & si primo modo intelligatur: tunc dico, quod nulla res melius potuit fieri, quam facta est, licet Deus melius eam potuit facere: & hoc ideo, quia tunc supponitur capacitas principiorum materialium & formalium vnicuiusque: & illis suppositis, de substantiæ nihil melius ex illis principiis fieri potuit, quam factum est. Si autem intelligatur secundo modo, scilicet de esse accidentali, vel de bene esse, dico quod potuit fieri melius & peius, sicut continue res in melius & peius mutantur. Si autem intelligatur questio de rebus non suppositis nisi in potentia Creatoris: tunc dico, quod potuerunt melius & peius fieri in utroque esse substantiale & accidentale secundum suam voluntatem: & hoc modo accipit questionem Magister in litera. Et per hoc patet solutio ad prima duo: quia Dionysij & Platonis verba intelliguntur de adductione rerum in esse substantiale ex illis principiis naturæ, quæ modo sunt & supponuntur esse in causis seminalibus in operibus sex dierum.

AD ALIUD dicendum, quod Deus dedit capacitatem istam, sed non dedit maxi-

mam quam potuit dare. Et si queratur, quare hoc? Dico quod ex sapientia non dispo- nit dare maiorem, & noluit dare maiorem: & quare noluit, ego ignoro, sed ipse nouit: sed verum est, quod hæc data capacitas, quoad esse substantiale impleri melius non poterat: quia vt dicit Plato, secundum merita materiæ dantur formæ: & ideo nobiliori materiæ datur melior forma, & vnicuique forma secundum quod est capax, vt dicit Auicenna. & ponit simile in sphaera ignis, quæ materiæ quandam minus suæ speciei proportionatam calefacit tantum: quandam autem magis proportionatam calefacit, & dissoluit, & lucere facit: aliam vero maxime proportionatam calefacit, dissoluit, illuminat, & ignit. Et sic est etiam de datore formarum Deo, quod omnia implet esse substantiale secundum eorum capacitatem, quædam forma elementi, quædam forma mixti, quædam autem anima vegetabili, & quædam sensibili, & quædam rationali, secundum quod magis recedunt ab actu contrarietatis ad temperamentum & vniiformitatem complexionis: quia in hoc accedunt ad naturam cæli, vt ipse dicit: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

An bonitatem qua resultat ex ordine vniuersi, potuit Deus meliorem facere quam fecit?

TERtio queritur questio magis difficilis, scilicet vtrum bonitatem qua resultat ex ordine vniuersi, potuit Deus meliorem facere? Videtur autem, quod sic: quia inter ea quæ in infinitum distant, possunt esse infiniti gradus altiores inferiori, & inferiores superiori: sed Deus & summa creatura quæcumque sit illa, infinite distant: ergo inter Deum & Angelum sunt infiniti gradus implebiles bonitatibus ordinatis: si autem illi fierent, vicinior ordinaretur ad optimum quod est Deus ipse, mundus, quam modo faciat: ergo esset maior bonitas ordinis, quam modo sit: quæ enim inter bonitates ordinis vicinior attingit ad summum bonum, illa est melior & maior.

2 Item, Possibile fuit Deo cui nihil est impossibile primæ & vltimæ in vniuerso meliora facere, sicut materiam primam, & Angelum: de quibus dicit Augustinus in 12. confes. quod materia prima est prope nihil, & Angelus prope Deum: ergo & media erunt meliora: ergo totum vniuersum melius, & ordo melior: ergo & bonitas resultans ex ordine melior. Si forte dicas, quod mundus est vt cithara, in qua si vna chorda tenditur in sonum meliorem, habet quidem in se meliorem, sed sonus ille melior turbat totam harmoniam, & ideo plus confusionis & mali affert citharæ, quam habeat in se: ita etiam si res hæc fieret melior quam est, confunderet alia ordinata ad ipsam. Contra: Consideretur tantum temperamentum citharæ, quæro vtrum cithara potest habere meliorem harmoniam, omnibus

omnibus & non vna corda tantum melioribus factis: Constat quod sic: ergo Deus potuit quàmlibet & non vnam sine alia tantum creaturam melius facere, quam fecit: ergo tunc melior esset ordo & dulcior harmonia, vt videtur.

3 Præterea hoc expresse dicit Magister in litera, & reputat oppositum hæresim.

Sed contra.

SED CONTRA: Super illud Gen. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: dicit Glossa, quod bona erant in se, sed in vniuerso optima: optimo autem non potest melius fieri: ergo bonitate vniuersitatis istius non potest fieri melius aliquid, nec potuit.

2 Item, Vniuersum tantæ bonitatis est, quod etiam id quod est malum in se, confert completionem sibi: cum igitur nihil melius posset fieri illo, quod etiam malum ordinat in bonum, videtur quod nihil melius posset fieri vniuersitate.

3 Item Augustinus, Duo fecisti Domine: vnum prope te, & alterum prope nihil. Ergo non posset etiam cogitari, vt videtur, maior & latior ordo bonitatis, quam ad nihil ad prope Deum: ergo non potest fieri melius.

4 Item, Qui vniuersa dicit, nihil excipit: ergo nulla bonitas deest vniuersitati: sed nihil melius potest fieri eo cui nihil deest in bonitate: ergo nihil potest melius fieri vniuersitate.

Solutio.

SOLUTIO. Sine præiudicio dico, quod vniuersitas potest considerari tribus modis, scilicet vt supposita est in esse, & vt supposita in potentia efficientis tantum: & in quibusdam supposita in esse, & in aliis posita esse in potentia efficientis tantum. Si supponitur in esse: tunc videtur mihi, quod in istis rebus quæ sunt, nunquam poterat fieri melior harmonia naturalis, quam facta est: & hoc secundum bonitatem naturæ, & non secundum bonitatem accidentalem vel gratiæ: quia quid melius cogitari potest, quam generabile & corruptibile reduci in motum decliuem circuli, & eorum quæ sequuntur circulum decliuem & habent reduci in motum vniiformem mobilis difformis, & hoc reduci in motorem vniiformem vniiformiter se semper & ad omnia habentem? Similiter malum vnius ordinari in bonum alterius, sicut corruptionem vnius in generationem alterius, & persecutionem tyranni in patientiam virtutis, & probationem fidei, nihil melius potest fieri, illis rebus existentibus, vt videtur. Si autem mundus totus supponitur tantum esse in potentia efficientis: tunc videtur mihi, quod meliorem poterat facere mundum, & melius ordinatum: sicut cithara omnibus chordis aliis, vel aliter positis ab artifice in infinitum sciente contemperations harmoniarum. Si autem tertio modo ponatur, scilicet partim esse in re, & partim in potentia, sicut si ponamus esse cælum & motum, & asinos & terram, & nihil plus nisi in mente diuina & potentia diuina: tunc videtur mihi, quod sine confusione harmonie mundi non possunt res reliquæ melius fieri quoad substantiam, quam etiam factæ sunt, licet in nullo re-

stringam potentiam Dei quæ semper potest facere quod vult: sed ego loquor de fieri: & hoc ideo dico, quia asinus habet duplicem bonitatem, scilicet in se, & comparisonis: & in comparatione ad equum est asinus vilius, sed comparatus ad hominem est adhuc vilius & minus bonus: ergo si omnes res aliæ meliores fierent, efficeretur asinus minus bonus bonitate comparisonis, quam esse debet, & sic disturbaretur harmonia vniuersitatis. Solo autem medio modo, scilicet quod res sit in potentia diuina tantum procedit intentio Magistri in litera.

DICENDUM ergo ad primum, quod hoc modo non accipiuntur gradus entium, quia sic semper imperfectus remaneret mundus: sed accipiuntur penes bonitates Dei participabiles, sicut esse, viuere, sentire, intelligere, incorruptibile esse, causam esse, & huiusmodi: & sic impletur vniuersalis ordo: quia ea quæ participabilia sunt de attributis Dei, faciunt gradus: & illi impletur tribus modis, scilicet in bonitatibus gratiæ, sicut omnia ad hominem, & homo ad gratiam, & gratia ad Deum per Christum: & in ordine mali ad bonum: & sic non poterat esse vicinior ordo istis rebus existentibus. Sequentes autem omnes obiectiones procedunt de vniuerso supposito in potentia Dei tantum, & hoc modo conceduntur.

AD EA autem quæ in contrarium obiciuntur, dicendum ad tria prima, quod non procedunt nisi de vniuersitate ista quæ in natura rerum supponitur esse: & hoc modo conceditur quod concludunt.

AD ALIUD dicendum, quod aliud est loqui de hoc vniuerso, & aliud de ratione vniuersi secundum nomen. Vniuersum enim hoc multa non habet quæ posset habere si Deus vellet: sed ratio vniuersi secundum nomen omnia habet: & de hac nihil queritur hic vnde illa obiectio non facit ad propositum.

ARTICVLVS IV.

Verum Deus potuit & non voluit, aut voluit & non potuit mundum meliorem facere?

DEinde queritur de hoc quod dicit in litera [Si enim voluit & non potuit, infirmus, &c.] Videtur enim hoc argumentum non solui sufficienter à Magistro. Vnde dicendum sicut supra distinct. 6. dictum est, quod aliud est in eo quod parificari potest per naturam, sicut Filius & Spiritus sanctus: aliud autem in eo quod est diuersæ essentia, quia hoc parificari non potest etiam quantumcumque crescat. Et simile huius est: si accipiatur linea finita, & augeatur punctum per puncta: tunc in infinitum potest augeri punctum, & tamen non æquabitur lineæ nec proportionabitur ei. Ita dicendum, quod augmentum bonitatis creatæ respectu increatæ bonitatis est sicut adiectio punctalis: & ideo quantumcumque crescat, nec erit proportio-

nabile, nec erit æquale. Si autem tu obicias, quod non est simile: quia punctum est indivisibile, & per indivisibilia crescere non potest, quia indivisibilia non sunt quanta, & ideo non augetur: sed bonitas creata quanta est, & ideo si in infinitum apponatur, æqualis erit infinitæ. Dicendum, quod in omnibus illis bonitatibus semper cum addito additur etiam ratio distantie infinitæ: quia quodli-

bet erit bonum creatum: ergo quodlibet distabit sine proportionem: & ideo nunquam fiet proportionabile & nunquam æquale: nec hoc est invidia, sed potius ordo sapientie: quia invidia est respectu eorum quæ parificari vel ad minus proportionari possunt, ut dicit Gregorius super illud Job 3. Virum stultum interficit iracundia, & parvulum occidit invidia.

Utrum alio vel meliori modo possit facere quam facit?

Post hæc considerandum est, Utrum alio modo vel meliori quam facit, possit ea facere quæ facit? Si modus operationis ad sapientiam opificis referatur, nec alius, nec melior modus esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter vel melius quam facit, id est, alia sapientia vel maiori sapientia. Nihil enim sapientius potest facere quam facit. Si vero referatur modus ad rem ipsam quam facit Deus, dicimus quia & alius, & melior potest esse modus. Et secundum hoc concedi potest, quia ea quæ facit, potest facere melius, & aliter quam facit: quia potest quibusdam meliorem modum existendi præstare, & quibusdam alium. Vnde August. in 13. lib. de Trinit. dicit, quod fuit & alius modus nostræ liberationis possibilis Deo, qui omnia potest: sed nullus alius nostræ miserie sanandæ fuit convenientior. Potest ergo Deus eorum quæ facit, quædam alio modo meliori, quædam alio modo æque bono, quædam etiam minus bono facere quam facit: ut tamen modus referatur ad qualitatem operis, id est, creaturæ, non ad sapientiam Creatoris.

Cap. 10.

ARTICVLVS V.

An Christus, beata Virgo, Angelus, & Adam potuerunt meliores fieri quam facti sunt? Et an Christus sit de vniuersitate operum Dei? & quomodo intelligitur, quod beata Virgo sit exaltata super choros Angelorum?

Deinde quaeritur de secunda parte istius lectionis ibi [Post hæc considerandum, Utrum alio vel meliori, &c.] incidit autem hic quaestio de quibusdam optimis, ut de Christo, & de beata Virgine, & Angelo, & Adam, utrum potuerunt melius fieri.

Quæst. 1.

Quærat ergo de Christo, Utrum ipse sit de vniuersitate, vel non? Videtur, quod sic: quia ita dicit Apostolus 1. ad Cor. 12. Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Et ibidem dicit Gloss. Membra de membro, id est, capite, quod est membrum: constat autem, quod caput est de vniuersitate membrorum: ergo Christus est de vniuersitate sicut alia membra.

2. Item, Supra distinct. 29. dicit Hilarius, Caput omnium Christus: ergo videtur, quod ipse sit de vniuersitate.

3. Item, Quicquid est minus eo quod est de vniuersitate, illud est de vniuersitate plus quàm illud: Christus est minor aliquid quod est de vniuersitate, quia minoratus est paulo minus

ab Angelis, qui sunt de vniuersitate: ergo ut prius.

SED CONTRA: Christus est constitutus super vniuersa opera manuum Dei: ergo ipse non est de vniuersitate operum, ut videtur.

2. Item, Quicumque est causa totius boni vniuersitatis, non potest esse aliquid vniuersitatis: Christus autem est causa totius boni quod habet vniuersitatis: ergo, &c.

VLTERRIMS quaeritur, Utrum Christus potuit fieri melior? Videtur autem, quod sic: quia anima ipsius creata fuit: ergo bonitas sua fuit finita, sicut & essentia: ergo potuit esse maior. Item, Corpus fuit creatum: ergo eadem ratione bonitas corporis eius potuit esse maior.

SED CONTRA: Ioan. 3. Datus est ei spiritus non ad mensuram: quod autem non est ad mensuram, est immensum: & quod est immensum, non potest crescere: ergo Christi bonitas crescere non potuit.

VLTERRIMS quaeritur, Utrum beata Virgo melior esse potuit? Videtur, quod non: quia dicit Ansel. quod decebat ut Virgo illa quam Patet Filio suo matrem elegit, ea puritate niteret, qua maior sub Deo nequit intelligi: ergo videtur, quod crescere in bonitate non potuit.

2. Item August. dicit, Duo fecisti Domine: vnum prope te, & alterum prope nihil. Ergo Angelus prope fuit apud Deum: canta-

m 3

mus autem dictum Hiero. de ipsa, Exaltata es supra choros Angelorum ad celestia regna. Ergo ipsa est proximior proximo: non potest autem aliquid intelligi ultra posse accedere crescendo: ergo ipsa melior fieri non potuit.

3. Item, Sub Deo vniuerso homini nihil est vicinius, quam materialiter idem esse cum vniuerso: materia autem est accepta de ipsa: ergo ipsa est proxima: ergo non potest esse melior.

Sed contra.

SED CONTRA: Creatura est simplex: ergo ipsa est finita bonitatis: ergo potest intelligi crescere: & quod tu potes intelligere: Deus potest facere, & multo amplius: ergo ipsa potest fieri melior.

Quæstion.

VLTERRIMS autem quaeritur de Angelo. Quia videtur melius, quod est gloriosus: gloriosus autem videtur per pugnam & meritum proficere ad beatitudinem, quam sine illis: ergo videtur, quod homo factus sit melior Angelo.

2. Item, In litera est, quod melior est natura quæ peccare potest, quam illa quæ peccare non potest: ergo status possibilis ad peccatum, melior est statu impossibili ad peccatum: & sequitur idem quod prius.

3. Item, Ex hoc sequitur, quod quanto infirmior est status & maiores habens occasiones peccandi, dummodo non habeat necessitatem, quod tanto sit melior: & hæc fructula sunt, & de his in 3. dist. 3. & 10. est quaestio: vnde ista hic sufficiant.

Solutio.

SOLVITIO: Non est concedendum, quod Christus sit de vniuersitate, sed super vniuersitatem.

AD ID ergo quod primo obicitur, dicendum quod eo ipso quod caput Dei significatur esse super omnia: sed membrum dicitur non omnium, sed Ecclesie cum qua habet nature conformitatem, & non quodlibet membrum aliis communicabile, sed potius quod eminet omnibus, & insit in omnia spirituum motuum & sensibilem, sicut dicitur esse super tertium. Per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD ALIUD dicendum, quod Christus non est minoratus ab Angelis nisi dispensatione & secundum quid, scilicet in eo quod passibilem naturam assumpsit. Quia vero illa

vniuersa est & non nuda, ideo etiam in illa super omnia est, & non ordinabilis cum omnibus.

AD ID quod vltius quaeritur, sufficiens quantum potui, discussum est in tertio: tamen hic potest dici, quod si Christum consideramus vniuersum sicut est in rei veritate, tunc gratia hominis coniungitur infinito bono, & quoad hoc quod habet vniuersum tunc illo in esse, quæ ratione nihil magis accedere ad summam bonitatem potest, & sic non potest crescere nec fieri melior: & hoc modo datus est ei Spiritus non ad mensuram. Si autem consideretur gratia simplex non pertingens ad vniuersum, quæ consideratio tantum est secundum intellectum: tunc crescere potest, & esset finita gratia. Et per hoc patet solutio ad ea quæ obiciuntur de Christo: quia illis duobus modis procedunt obiectiones.

Ad quæst. 2.

AD ID quod vltius quaeritur de beata Virgine, bene puto, quod quicquid potest percipere creatura pura capax Dei, hoc totum communicatum est matri Dei: & in illa consideratione procedunt rationes primo inductæ. Sed diuina potentia non restringitur, quin poterit facere capacitatem maiorem quam hominis & Angeli, & tunc crescere posset & gratia: & hoc modo procedunt rationes in oppositum: & ideo etiam ad illa patet solutio. Tamen notandum, quod dicitur dicatur exaltata super choros Angelorum, & super choros Archangelorum nihil sit, nisi altitudo diuina: non tamen est exaltata ad æqualitatem altitudinis diuine: quia sicut prius dictum est, distantia est extra mensuram: & ideo licet sit altior omnibus Angelis, tamen adhuc distat à dignitate diuina sine proportionis mensura.

Ad quæst. 3.

AD ID quod vltius quaeritur de homine & Angelo quoad statum pugne, dicendum quod est bonitas secundum quid, scilicet secundum magis laudabile: & de hac tantum procedunt illæ rationes. Est etiam bonitas simpliciter quæ perficit secundum nobilissimum actum & altiorum gradum: & de illa non tenet: & ideo quoad hanc loquendo de potentia Dei solum, vterque melius poterat fieri, sicut etiam Magister concedit in litera.

Ad quæst. 4.

Utrum Deus semper possit omne quod olim potuit.

Praterea, quaeri solet, Utrum Deus semper possit omne quod olim potuit? Quod quibusdam videtur dicentibus, potuit Deus incarnari, & potuit mori, & resurgere, & alia huiusmodi, quæ modo non potest. Potuit ergo quæ modo non potest, & ita habuit potentiam quam modo non habet: vnde videtur potentia eius immutata. Ad quod dicimus, quia sicut omnia semper fecit quæ aliquando sciuit, & semper vult quæ aliquando voluit, nec vnquam aliquam scientiam amittit, vel voluntatem mutat quam habuit: ita omnia semper potest quæ aliquando potuit, nec vnquam aliqua potentia sua priuatur. Non est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgendi.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

HH h di

di, licet non possit modo incarnari vel resurgere. Sicut enim potuit olim incarnari, ita & potest modo incarnatus esse: in quo eiusdem rei potentia monstratur. Vt enim olim sciuit se resurrexurum, & modo scit se resurrexisse. Nec est alia scientia illud olim sciuisse, & hoc modo scire, sed eadem omnino. Et sicut voluit olim resurgere, & modo resurrexisse, in quo vnus rei voluntas exprimitur: ita potuit olim nasci & resurgere, & modo ipse potest natus fuisse & resurrexisse: & est eiusdem rei potentia. Si enim posset modo nasci & resurgere, non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporum diuersis prolata temporibus, & diuersis adiuncta aduerbiis, eundem faciunt sensum: vt modo loquentes dicimus, iste potest legere hodie: cras autem dicemus, iste potest legisse, vel potuit legere heri: vbique vnus rei monstratur potentia. Si autem diuersis temporibus loquentes, eiusdem temporis verbis & aduerbiis utamur, dicentes hodie, iste potest legere hodie: & dicentes cras, iste potest hodie legere: non idem, sed diuersa dicimus eum posse. Fateamur ergo Deum semper posse, quicquid semel potuit, id est, habere omnem illam potentiam quam semel habuit, & illius omnis rei potentiam cuius semel habuit: sed non semper posse facere omne illud quod aliquando potuit facere: potest quidem facere aut fecisse quod aliquando potuit. Similiter quicquid voluit & vult, id est, omnem quam habuit voluntatem, & modo habet: & cuiuscunque rei voluntatem habuit, & modo habet: non tamen vult esse vel fieri omne quod aliquando voluit esse vel fieri: sed vult fuisse vel factum esse. Ita & de scientia Dei dicendum est.

ARTICVLVS VI.

An Deus semper possit quod potuit?

Distinctio quæritur de vltima parte istius distinctionis quæ incipit *ibi* [Præterea quærit solet, Vtrum Deus, &c.] Videtur autem, quod Deus semper possit quod potuit: omne enim non potens modo quod potuit, aut mutatum est in potentia sua, aut potentia sua dependet ad alterum quod mutatum est: Dei autem potentia nec mutatur in se, nec dependet ad aliud: ergo modo potest quicquid olim potuit.

2 Item, Quicquid vno modo semper se habet, semper potest idem: Deus autem vno modo semper se habet: ergo semper potest idem.

Sed contra.

Sed contra sunt instantiæ quæ iacent in litera.

Solutio.

Solutio. Dicendum, quod Magister videtur fuisse de opinione Nominalium. Vnde solutio Magistri consistit in hoc quod vna potentia semper significatur, quæ refertur ad idem, licet diuerso modo significandi in verbo vel aduerbio pertinente ad tempus significetur. Vnde dicit, quod eadem est po-

tentia qua potuit mundum creare, & qua potuit mundum creasse: & patet sua solutio in litera. Sed verius & probabilius videtur mihi dicendum, quod est potentia absolute considerata, & hæc eadem est semper: & est potentia coniuncta actui, & hæc determinatur secundum modum significandi ad rem quæ refertur ad eam: & ratio non est eadem in relatione illa: & hæc non potest modo quicquid potuit, nec hæc ponit mutationem in eo, sed in re in quam potest.

Ad primum ergo dicendum, quod potentia sua non propter hoc dependet ad rem, sed potius ex eo quod res dependet ad ipsam, surgit diuersa habitudo relationis rei ad potentiam, & è conuerso, qua aliter se habet res ad potentiam antequam fiat, & cum fiat, & cum facta est.

Ad aliud dicendum, quod licet Deus vno modo se habeat ad res, non tamen vno modo se habeat ad ipsum: & ex illis habitudinibus sunt diuersæ relationes, quibus significatur potentia diuersimodè. Supra autem ostendimus, quod non est inconueniens æternum accipere a temporali aliquem modum significandi.

D I S T I N

D I S T I N C T I O X L V .

De voluntate Dei, quæ essentia Dei est vna & aeterna, & de signis eius.

AM de voluntate Dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicendum est. Sciendum est ergo, quia voluntas siue volens de Deo secundum essentiam dicitur. Non est enim ei aliud velle & aliud esse, sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonum quod esse Deum: ita idem est ei esse volentem quod esse Deum. Nam voluntas qua semper volens est, non affectus vel motus est, qui in Deum cadere non valet, sed diuina vsia qua volens est Deus, & huiusmodi.

A
De quidditate voluntatis Dei.

Quod licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici Deus esse omnia quæ vult.

ET licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen dicendum est Deum esse omnia quæ vult: quod quidam de Dei voluntate non recte sentientes, nobis obiiciunt dicentes: Si idem est Deo velle quod esse: ergo cum dicimus Deum velle omnia quæ facit, dicimus eum esse omnia quæ facit: alioquin non ibi illo verbo idem significatur, quod significatur hoc verbo esse, cum de Deo dicitur. Et si ita est, non semper dicitur de Deo velle secundum essentiam. Si vero secundum essentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de Deo? Relatiue enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus, quia licet idem penitus sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici omnia quæ vult: sicut idem est Deo esse quod scire, nec tamen sicut dicitur scire omnia, ita quoque potest dici esse omnia.

B

Quis sit sensus horum verborum, Deus scit vel Deus vult. Item, Deus scit omnia, vel vult aliquid: & quid de Deo in his predicetur?

ET vbicumque Deus dicitur scire vel sciens, vel velle vel volens, hæc ede eo secundum essentiam dicuntur: Cum enim dicitur, Deus scit, vel Deus vult: siue Deus est sciens vel volens, essentia diuina predicatur, & Deus esse enuntiatur. Cum autem additur, Omnia, vel aliquid, vel aliqua: & dicitur, Deus scit omnia, vel vult aliquid, vel aliqua: essentia quidem diuina predicatur non simpliciter & absolute, sed ita vt scientia quæ ipse est, omnia subiecta monstrantur, & voluntati quæ ipse eadem est, aliquid vel aliqua subiecta esse dicatur: vt talis fiat sensus, Deus scit omnia; id est, Deus est cuius scientia quæ ipsius essentia est, omnia subiecta sunt. Similiter Deus vult hæc vel illa, id est, Deus est

C

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

H. H. H. 2. editus

cuius voluntati quæ ipse est, hæc siue illa subiecta sunt. Volens ergo siue velle dicitur Deus secundum essentiam, cuius voluntas essentia est sempiterna & immutabilis (licet ea variantur & transeant, quæ ei subiecta sunt) quæ non potest esse iniusta vel mala, quia Deus est.

DIVISIO TEXTVS.

De voluntate Dei aliquid pro sensu nostri, &c.] Iste tractatus de voluntate diuiditur in duas partes. In prima agit Magister de voluntate Dei secundum se, & secundum comparisonem ad voluta. In secunda de comparatione voluntatis nostræ ad voluntatem ipsius: & hæc incipit distinct. 48. ibi [Illud quoque non est præmittendum] Adhuc prima diuiditur in duas. In prima agit de voluntate Dei & volito. In secunda agit de modo impletionis diuinæ voluntatis in distinct. 47. ibi [Voluntatis quippe Dei semper efficax est] Prima adhuc subdiuiditur in duas. In prima agit de voluntate & diuisione voluntatis secundum se. In secunda ponit quasdam dubitationes circa voluta diuinæ voluntatis, infra distinct. 46. ibi [Hic oritur questio. Dicitur enim, &c.] Hæc distinctio diuiditur in duas partes, in quarum prima agit de voluntate Dei secundum quod ipsa est causa prima omnium creaturarum. In secunda ponit distinctionem de multiplicitate diuinæ voluntatis: ibi [Hic non est prætereundum nobis] Prior adhuc subdiuiditur in duas, in quarum prima agit de voluntate secundum comparisonem ad volentem. In secunda autem agit de eadem secundum comparisonem ad voluta: quorum ipsa est causa: ibi [Hæc itaque summe bona voluntas] Prior harum habet tria capitula, in quorum primo dicit voluntatem Dei esse essentiam diuinam. In secundo monet objectionem contra hoc, & respondet illi. In tertio vero suum dictum confirmat. Et per hoc patet sententia.

ARTICVLVS I.

An in Deo sit voluntas?

Incidunt autem hic tria dubia, ante litteram. Quorum primum est, An in Deo sit voluntas? Secundum, Quid sit voluntas eius? Et tertio de introductione istius tractatus de voluntate, siue sit.

Ad primum obicitur sic: Omnis appetitus est significatiuus indigentia: in Deo autem nulla est indigentia: ergo nullus appetitus. Prima probatur per hoc, quod appetitus est mouens ad id quod non habetur, vt dicit Philosophus. Secunda patet per se. Indicitur obicitur sic: Nullus appetitus est in Deo: omnis voluntas est appetitus: ergo nulla voluntas est in Deo. Prima constat ex priori syllogismo. Secunda probatur in tertio de anima, vbi appetitus diuiditur per vo-

1. p. sum. theo. q. 79. memb. i.

luntatem, & desiderium quod est appetitus animæ sensibilis.

2. Item, August. in lib. de lib. arbi. Voluntas est rationalis motus, sensui præfidens & appetitui: constat autem, quod in Deo nec sensus est, nec appetitus sensibilis, quia de illo loquitur Augustinus: ergo nec voluntas.

3. Item, Omnis voluntas est ad sequendum aliquid, vel fugiendum: Deus autem nihil assequitur vel fugit: ergo nihil vult: ergo vt prius.

4. Item, Voluntas est potentia rationalis, habens se ad opposita: Deus autem habet se vno modo: ergo, &c.

5. Item, Voluntas est causa contingens rerum: Deus autem est causa necessaria & semper stans: ergo Deus non habet voluntatem, vt videtur.

Sed contra hoc est quod dicitur in Sed contra. littera.

2. Item ad Ephe. 1. dicit Apostolus, Secundum propositum voluntatis suæ. Et ibidem, Secundum consilium voluntatis suæ. Et in multis aliis locis.

3. Item per rationem, Agens per intellectum melius est quam agens per naturam necessitatem, quoniam primum cognoscit rationem operis, secundum autem non: Deus autem nobilissimum agens est: ergo est agens per intellectum: nihil autem alium agit, nisi quod vult, & quando vult: ergo voluntatem habet Deus.

4. Item, Liberrimum in natura rationali est voluntas: ergo & optimum & nobilissimum: ergo & Deo attribuendum.

5. Item Philosophus in 11. primæ philosophiæ dicit, Voluntas est actio ipsius: & ideo vigilia, & sensus, & intellectus, sunt valde voluptuosa: & spes, & rememoratio sunt propter ista. Et intendit ostendere, quod Deo danda est voluntas, quæ est in actu semper, & actio ipsius: quia Deo agere, nihil aliud est quam velle Deum, vt hoc fiat: sicut & in nobis voluntas coniuncta semper volito optima est, & voluptuosa, sicut & vigilia, & sensus, & intellectus secundum actum: & huius signum est, quod spes & rememoratio non habent voluntatem nisi in relatione ad illa.

Solutio. Dicendum, quod in Deo voluntas est & per prius quam in nobis, & magis proprie.

Ad primum autem dicendum, quod voluntatis est quoddam per accidens, & quoddam per se. Per se autem habet quatuor, quorum vnum est de natura, quod sit scilicet nature rationalis, & in ratione: sicut dicit Arist. & Damasc. quod omnis voluntas rationalis est: & si non est rationalis, non est voluntas. Secundum est, quod sit liberrimum nature rationalis:

rationalis: & hoc est proprietas ipsius: habet enim vnam libertatem a subiecto proximo in quo est, hoc est, natura spiritus intellectualis, qui non est actus corporis vt affixus organo: & ideo non est obligatus materie vel eius appendentiis. Aliam libertatem habet à se: secundum quod est vis potens acceptare obiectum, vel non acceptare, quia spontanee operatur. Tertium est comparatio ipsius ad bonum: quia voluntas semper est boni, & præcipue summi boni quod omnia appetunt, vt dicit Philosophus: & hoc summum bonum non asseret Deo incunditatem, nisi esset voluntas ipsius: & hoc est quod optime tangit Philosophus 8. ethic. vbi dicit secundum translationem quæ est ex Græco: Si cuius natura simplex fuerit, semper eadem operatio delectabilissima erit. Ideoque Deus semper vna & simplici delectatione delectatur. Non enim solum motus est actus, id est, perfectio & complementum, sed etiam immobilitas & delectatio magis in quiete est. Quartum autem & vltimum est, quod voluntas etiam est causa omnium quæ sunt vt ab artificibus. Dicit enim Philosophus in 6. primæ philosophiæ, quod omnium artificialium principium est voluntas: Deus autem operatur per modum artificis, & per modum necessitatis nature.

Quod dicitur primo obicit de voluntate, dicendum quod hoc verum est in natura indigente: quoniam sicut dicit Arist. in 8. ethic. sicut in Deo immobilitas est voluptuosa, ita in natura indigente motus propter malitiam indigentia: sed Deus quiescit in æterno bono, quod totum est intra ipsum. Et sunt hæc verba. Transmutatio est omnium dulcissimum secundum Poëtam Homerum, propter malitiam quandam: quemadmodum homo facile transmutabilis, qui malitiosus est, & natura quæ indiget transmutatione, non enim est simplex neque modesta. Per hoc etiam patet solutio ad tria sequentia.

Ad vltimum dicendum, quod hoc non est de nobilitate voluntatis, quod potest in malum, quia hoc non est posse: sed consequitur voluntatem creatam non confirmatam ex defectu, quia fluxit in esse post non esse: sed, quod potest in opposita contradictione, scilicet quod potest hoc, & potest cessare ab ipso, & potest aliud: ista enim potestas ostendit ipsam voluntatem nulli esse obligatam: & hoc bene habet in Deo esse, qui non obligatur ad aliquid.

ARTICVLVS II.

Quid est voluntas diuina, & an sit eadem cum Dei essentia?

Deinde queritur, Quid sit voluntas diuina? Videtur autem, quod non sit essentia diuina: quia quæcunque sunt eadem, omne id quod attribuitur vni, potest attribui alteri: sed multa sunt in voluntate, quæ non sunt in essentia: sicut omnia bona creata, quæ sunt in voluntate Dei continentur & volente ea, non tamen omnia sunt in essentia. D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

tia: ergo voluntas & essentia non sunt idem.

2. Item, Quæcunque sunt eadem omnino, idem additum vtrique adhuc non facit diuersa, sed remanent idem: si ergo voluntas Dei est essentia Dei, & voluntas huius est essentia huius: sed voluntas huius est, demonstrato homine creato: ergo Deus est essentia huius, quod falsum est. Si forte dicatur, quod voluntas differt ab essentia, non in se, sed in connotato. Contra: De ratione voluntatis non est vt aliquid connotet: possum enim dicere, Deus vult se esse trinum & vnum, & vult generare Filium: & nihil connotatur extra Deum: ergo videtur, quod hoc non sit substantiale voluntati, quod aliquid connotet: ergo videtur, quod voluntas Dei non sit essentia Dei.

Sed contra: Quicquid non est totum quod habet, illud non est simplex: voluntas habetur ex Deo, & ipse non est sua voluntas: ergo Deus non est simplex, quod falsum est.

Solutio. Dicendum, quod voluntas est essentia Dei: sed differt in modo significandi, sicut sepius supra de attributis diuinis ostensum est: & ideo non valet obiectum primum.

Ad aliud dicendum, quod verum est, vbi id quod additur vtrique, in eadem ratione additur in qua illa sunt eadem: sed hoc non fit hic: sed potius cum dicitur voluntas huius, ly huius dicit obiectum voluntatis secundum rationem intelligendi quæ differt ab essentia: & ideo non oportet, quod sit essentia huius: & bene sequitur sic, Intellectus & voluntas sunt idem in re: sed realiter intellectus Dei non differt à Dei voluntate: ergo realiter essentia Dei & intellectus sunt idem.

Ad aliud dicendum, quod voluntas Dei non semper connotat volitum extra, vel etiam respectum ad volitum extra: quia æterna est, & respectu æternorum: sed ab essentia semper differt in modo significandi & intelligendi, quia sicut supra distinct. 8. probatum est, substantia, voluntas, & intellectus non sunt synonyma.

ARTICVLVS III.

An in hoc loco bene sit tractatus de Dei voluntate?

Tertio queritur de situ istius tractatus in hoc loco. Si enim voluntas, vt dicit littera, est tota causa prima & proxima rerum, videtur quod cum ipsis rebus in eodem libro determinandum sit de voluntate, hoc est, in secundo lib. & non hic.

2. Item, Voluntas videtur antecedere potentiam & scientiam: omnis enim operans per voluntatem primo iurat, & postea scientia sua ordinat opus, & per potentiam exequitur: ergo videtur, quod tractatus de voluntate debeat esse primus, & de potentia vltimus.

3. Item, Magister Hugo de sap. 6. Vlt. Voluntas mouet, sapientia disponit, potentia

H H h 3

tia operatur. Ergo voluntas est prima.

4 Item, Dionysius dicit, quod bonum est diffusivum esse: diffusivum autem esse est per creationem: ergo primum inclinans ad creationem, est bonum quod est dispositio voluntatis: sed omne inclinans, habet aliquid inclinativum ad opus: ergo illud inclinativum quod inclinatur à voluntate, immediatius est operi: hoc autem est potentia exequens: ergo videtur, quod voluntas sit ante potentiam.

Sed contra.

S E D C O N T R A: Voluntas Dei est actio ipsius, ut habitum est in auctoritate à Philosopho inducta superius: nihil autem immediatius est effectui, quam actio educens ipsum: ergo voluntas est coniunctissima operi: ergo est post potentiam & sapientiam.

2 Item, Potentia secundum rationem abstrahit à voluntate: sequitur enim, voluntas est: ergo potentia est: non autem è conuerso: ergo potentia est prior natura, quam voluntas: ergo voluntas se habet ex additione secundum rationem intelligendi ad potentiam: sed omnis causa quanto magis est determinata, tanto magis est propria & coniuncta effectui: ergo voluntas immediatius coniungitur operi, quam potentia.

Solutio.

S O L V T I O. Dicendum, ut supra dictum est, quod potentia multis modis consideratur, & etiam voluntas: voluntas autem quæ hic tractatur, est voluntas relata ad volitum & coniuncta illi: & hæc est sufficiens causa existendi creaturas: & ideo ipsa est causa operans & educens res.

2 Ad secundum autem dicendum, quod illa obiectio procedit de voluntate aliter accepta, scilicet illa de qua supra dictum est, quod est motor aliarum virium: & hæc non

est comparata ad volitum.

3 Ad aliud dicendum, quod illa auctoritas eodem modo intelligitur.

4 Ad aliud dicendum, quod dictum Dionysij magis facit ad hoc quod sit immediata causa: quia sicut dicit Augustinus, & habitum est supra distinct. 1. quia Deus bonus est, sumus: & in quantum sumus, boni sumus. Et quod obiicitur ulterius, non tenet, nisi in his agentibus, in quibus non est sufficiens causa voluntatis: sibi enim operatur voluntas per alias potentias affixas in membris, ut per instrumenta: sed in Deo est sufficiens causa ad omne quod vult: & ideo non oportet, ut inclinet aliquas alias potentias.

A D P R I M U M autem in contrarium dicendum, quod non oportet propter hoc poni tractatum de voluntate in 2. lib. quia scientia causæ non habet determinari in eodem libro cum causato, nisi tantum in his causis quæ sunt proximæ causatis, & quarum naturam & proprietatem habet in se causatum ipsum. Et hoc patet: licet enim stellæ sint causæ generationis diversorum, non tamen determinatur de naturis & motibus stellarum in libro de generatione animalium, vel plantarum, sed determinatur in eo de causis proximis & vniuersis cum ipsis causatis: & talis causa creaturarum non est voluntas: & ideo cum creaturis non est determinanda.

A D V L T I M U M dicendum, quod hoc nihil est ad propositum: quia hoc non obiicit de potentia relata ad opus, quæ diuiditur contra voluntatem in his quæ exiguntur ad opus, sed potius de potentia quæ est genus ad omne id quod aliquid potest cognoscendo, vel volendo, vel operando.

Quod Dei voluntas summe bona, causa est omnium quæ naturaliter sunt: cuius causa non est querenda, quia nullam habet cum sit aterna.

D **H**æc itaque summè bona voluntas, causa est omnium quæ naturaliter sunt vel facta siue futura sunt: quæ nulla præuenta est causa, quia aterna est. Ideoque causa ipsius querenda non est. Qui enim eius causam querit, aliquid maius ea querit: cum nihil ea maius sit. Vnde August. in lib. 83. q. Qui querit, quare voluerit Deus mundum facere, causam querit voluntatis Dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo quod efficitur. Nihil autem maius est voluntate Dei. Non ergo eius causa querenda est. Idem in libro contra Manichæos. Siqui dixerint, quid placuit Deo facere cælum & terram? Respondendum est eis, qui voluntatem Dei nosse desiderant, causas & voluntatem Dei scire querunt, quod voluntas Dei omnium quæ sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas, est aliquid quod antecedit voluntatem Dei: quod nefas est credere. Qui ergo dicit, quare fecit Deus cælum & terram? Respondendum est illi, quia vult. Voluntas enim Dei causa est cæli & terræ: & ideo maior est voluntas Dei, quam cælum & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cælum & terram? maius aliquid querit quam

quam est voluntas Dei nihil: autem maius inueniri potest. Compescat se ergo humana temeritas: & id quod non est non querat, ne id quod est non inueniat. Ecce his auctoritatibus aperte insinuat, quod voluntatis Dei causa nulla est: & ideo querenda non est.

D I V I S I O T E X T V S.

Hæc itaque summè bona voluntas, &c.] Hæc pars habet tria capitula, in quorum primo ostendit indeterminate voluntatem esse causam omnium. In secundo vero ostendit eam non habere causam, sed esse primam. In tertio ostendit, quorum est causa, quia eorum quæ sunt ut facta, & illa sunt permanentia: & eorum quorum esse est in fieri, ut ea quæ vocat motiones: in quibus etiam intelliguntur alia quædam, ut patebit in disputatione.

A R T I C V L V S I V.

An diuina voluntas sit causa?

Circa primum capitulum incidunt tria dubia, quorum primum est: Vtrum voluntas sit causa? Secundum est, Vtrum sit causa omnium illorum quæ subsunt potentie Dei? Tertium autem, Vtrum sit causa propria vel communis, contingens vel necessaria?

Cap. 10.

Ad primum obiicitur sic: Augustinus in 8. de ci. Dei dicit sic: Hæc causa est cur Platonicos ceteris anteponamus, quia cum alij Philosophi ingenia sua studiaque contriuerint inquirendis rerum causis, & quinquam esset modus discendi atque viuendi: isti Deo cognito repererunt, ubi esset causa constitutæ vniuersitatis. Sed constat, quod lux percipiendæ veritatis attribuitur sapientiæ, fons autem bibendæ felicitatis bonitati voluntatis: ergo causa constitutæ vniuersitatis refertur ad potentiam: & sic potentia magis est causa vniuersitatis creaturarum, quam voluntas. Item parum ante hoc ibidem, Quicumque Philosophi de Deo summo & bono & vero ista senserunt, quod & rerum creaturarum sit effector & lumen cognoscendarum, & bonum agendarum, quod ab illo nobis sit & principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ: eos omnes ceteris anteponimus, eosque nobis propinquiores fatemur. Sed iterum satis patet, quod lumen cognoscendorum, & veritas doctrinæ, refertur ad scientiam: bonum autem agendorum & felicitas vitæ ad bonitatem voluntatis: ergo quod est effector & principium naturæ, refertur ad potentiam: ergo potentia est causa rerum magis quam voluntas, ut videtur.

Cap. 9.

2 Item, Si voluntas est causa rerum, quæ causa erit? Constat, quod non est materialis, quia Deus nullius est causa materialis. Similiter non erit formalis exemplaris: quia hoc attribuitur sapientiæ. Efficiens etiam non po-

test esse: quia potentia operatur & efficit. Ergo erit finalis tantum: & ita non debet dici causa efficiens rerum, sed potentia potius.

S E D C O N T R A hoc est quod dicitur in *Sed contra.* litera.

S O L V T I O. Ad hoc dicendum, quod voluntas Dei quæ dicit essentiam diuinam cum respectu ad volitum, & connotans effectum, est causa rerum creaturarum: quia illa est voluntas ut res fiat, & hæc est sufficiens actio Dei ad hoc ut fiat omne quod sit.

A D D I C T A autem Augustini in lib. de ciui. Dei, dicendum quod ipse loquitur secundum vestigia Dei inuenta in creaturis, in quibus aliquo modo relucet Trinitas operantis. Voluntas autem Dei non est operans sine scientia, & ideo in operato à voluntate relucet vestigium scientiæ: nec voluntas est operans sine potentia ratione, & ideo relucet in opere vestigium potentiæ: nec est operans sine intentione boni summi, & ideo relucet in opere vestigium boni summi: ipsum tamen totum opus dependet à voluntate ut fiat: & vestigia aliorum relucunt ideo, quia non separantur à voluntate operante.

A D A L I V D dicendum, quod ipsa est causa efficiens: sed dispositio eius quæ est bonitas, est causa finalis. Et quod obiicitur de potentia, quæ secundum hoc non erit causa, dicendum quod potentia secundum rationem potentiæ non sufficit ad hoc ut fiat res: quia cum aliquis potest & scit, tunc est complementum voluntas ut faciat, & fiat: & ideo potentia est efficiens, sed non determinata, & ut propria causa & sufficiens secundum rationem.

A R T I C V L V S V.

An voluntas Dei sit causa omnium rerum quæ subsunt sue potentie? & quare Deus non dicitur omniuolens, sicut omnipotens & omnisciens?

Secundo queritur, Vtrum sit causa omnium eorum quæ subsunt potentie? Videtur autem, quod sic: quia Deus non potest facere nisi bona, eo quod facere mala est impotentia: sed voluntas Dei est omnis boni: ergo est omnium eorum de quibus est potentia.

2 Item, Deus nihil potest nisi quod vult se posse: ergo omne quod potest, vult se posse: sed nullus nisi stultus, vult se posse malum: ergo Deus cum sit sapientissimus, vult se posse bonum tantum: ergo potest bonum tantum & vult illud: ergo potentia & voluntas sunt de eodem.

3 Item, Sicut se habet scientia ad verum, ita potentia ad bonum: sed scientia est omnis

veri, & tantum veri: ergo potentia est omnis boni, & tantum boni: & omne bonum vult Deus: ergo omnia sua voluntate vult, quæ potentia sua potest.

4 Item, Nihil potest Deus quod eo auctore non potest fieri: quod autem eo auctore potest fieri, est bonum: ergo quicquid potest, est bonum: & vult totum: ergo totum quod potest, vult. Sed contra: Omnia quæcunque voluit Deus fecit in cælo & in terra, &c: si ergo potentia est omnium illorum, quorum est voluntas, omnia quæcunque potuit facere, fecit in cælo, &c. & hoc esse falsum supra probatum est.

Quæstio.

Vltterius quæritur, Si Deus dicitur omnipotens, quia omnia potest: & omnisciens, quia omnia scit: quare non dicitur omniuolens? quia dicitur in litera, nihil contra suam voluntatem fit. Si forte dicas: quia mala sunt quæ non vult Deus. Contra: Vnum signum voluntatis habemus de malo quod fit, scilicet permissionem: ergo etiam hoc inhiabit voluntati diuinæ.

Solutio.

Solutio ad obiecta prima, est solutio vna: quia fundatur in eodem, scilicet vt dicatur, quod cum dicitur, Deus omnia potest, vel Deus potest bona, quod id quod cadit sub potentia, ampliatur ad ens possibile esse, quod nunquam fiet, quod tamen Deus facere posset & potest. Voluntas autem est relata ad id quod fuit, vel est, vel erit, vt dicitur in litera. Et ideo licet vtrumque sit respectu boni, non tamen sunt æqualis ambitus in bono: quia vnum respicit bonum in potentia, alterum autem quod fuit, vel est, vel erit in actu.

Ad quæst.

Ad id quod quæritur vltterius, Quare non dicitur omniuolens? Dicendum, quod ratio satis bene tangitur in opponendo. Et ad id quod contra obicitur, dicitur quod permissio non est signum voluntatis, quod hoc velit Deus quod fit ab eo qui malum agit, sed quod aliquid velit circa illud, vt infra dicitur: omnipotentia autem referur ad ens possibile, vel futurum, vel ens in actu, vel præteritum: & voluntas ad id quod fuit, vel est, vel erit tantum: & ideo non est omniuolens sicut omnipotens, nec omniuolens sicut omnisciens.

ARTICVLVS VI.

An voluntas diuina sit communis vel propria, necessaria vel contingens omnium causa?

Tertio quæritur, Vtrum sit causa propria vel communis, necessaria vel contingens? Videtur autem, quod communis: quia communis est quam non sequitur esse causati: sed voluntatem Dei ab æterno non sequitur esse causati: ergo voluntas Dei est causa communis.

2 Item videtur, quod sit contingens: quia dicit August. Quod voluntate fit, non fit ex necessitate: quod autem fit & non necessario, fit contingenter: ergo quod voluntate fit,

contingenter fit: ergo voluntas est causa contingens.

SED CONTRA: Communis causa est aliquo indigens ad hoc vt causet: voluntas Dei nullo indiget: ergo non est causa communis.

2 Item, Omnis causa communis est determinabilis per aliquid addibile sibi: voluntas Dei nullo determinabilis est: ergo vt prius.

Item videtur, quod nec sit contingens. Omne contingens mutabile est: dicit enim Aristot. Quod contingit esse, contingit non esse: Deus autem & in potentia, & scientia & voluntate omnino est immutabilis: ergo sua voluntas non est causa contingens.

Solutio. Ista quæstio supra notata est in quæstione, vtrum prædestinatio habeat causam, distinct. 41. & sicut ibi dictum est, voluntas est causa determinata, & propria rerum omnium. Sed non sequitur, si ista est ab æterno: quod effectus sit ab æterno: quia impeditur hoc ex parte ordinis sapientie, & ex parte causati, de cuius ratione est, quod fluxit in esse post non esse: & per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod ipsa non est causa contingens: sed contingentis & necessarij est ipsa causa necessaria: sed necessitas est multiplex, vt distinctum est supra distinct. 6. & in Deo cadit bene necessitas simplex, quæ est immutabilis, quæ nec sonat coactionem, nec obligationem.

AD DICTVM autem Augustini dicendum, quod ipse loquitur de voluntate creature & non Creatoris.

ARTICVLVS VII.

An voluntas Dei habeat causam?

Deinde quæritur de secundo capitulo dicitur vbi dicit [Si habet causam voluntas, est aliquid quod præcedit voluntatem Dei, &c.] Videtur enim voluntas Dei habere causam. Omnis enim voluntas sapientis, ex rationabili causa procedit: & hoc est de laude sapienter agentis: cum igitur Deus summe sapiens sit, & sapienter agens, videtur quod suæ voluntatis sit causa rationalis.

2 Item, Ad eph. 1. super illud, Secundum propositum voluntatis Dei: dicit Glossa, quod voluntas Dei est ex ratione.

3 Item supra in proemio istius libri, Magister dixit hoc esse causam vniuersorum errorum, quod non voluntas rationi subiicitur: ergo cum ab omnibus erroribus absolutus sit Deus, sua voluntas regitur ratione.

4 Item, Secundum hoc facile esset omnia demonstrare per causam, & soluere omnia quæ sita, vt diceretur, Deus vult hoc, & non debes querere aliam causam.

SED CONTRA: In nobis sic est, quod ratio nostre voluntatis est volitum, quia volitum est mouens secundum suam vel boni rationem, & ideo nostra voluntas dependet ad volitum: volitum autem diuinæ voluntatis causatur

causatur ab ipsa voluntate: ergo non est ratio vel causa voluntatis: ergo ex parte illa non habet causam. Ex parte autem volentis idem est voluntas & substantia: ergo etiam ex parte illa nullam habet causam: ergo simpliciter nulla est causa voluntatis diuinæ.

Solutio.

Solutio. Dicendum, quod nec in præscientia, nec extra præscientiam voluntas Dei habet causam aliquam: sed tamen potest habere rationem ad quam terminatur voluntas secundum actum. Et quæ sit differentia causæ & termini vel rationis, supra dictum est in quæstione de causis prædestinationis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod voluntas Dei semper est causa rationalis: sed nunquam est ex causa rationali: quia hoc non intelligitur nisi de illis agentibus, quorum voluntas immutatur a volito & causatur: & hoc, vt probatum est, non est in voluntate Dei: quia in talibus voluntatibus dependet volens ad volitum: & dicitur ratio-

nabilis voluntatis, quia rationalia vult & rationabiliter.

AD ALIUD dicendum, quod Glossa dicit, quod ipsa est rationalis, eo quod fit sibi ratio: quia iniusta esse non potest, nihil enim iniustus est, quam vt hoc fiat quod Deus vult: quia nihil nisi bonum vult: quia eo ipso omne bonum est bonum, quia illud vult Deus.

AD ALIUD dicendum, quod intelligitur de voluntate hominis, quæ non est ratio voliti, sed potius sumit rationem & causam a volito, & non de voluntate Dei in qua est totum contrarium.

AD ALIUD dicendum, quod voluntas Dei non est causa quæ sit medium demonstrationis: & iam illa non quæritur in solutione dubiorum: sed potius quærantur causæ con-naturales & coessentialiales effectui: & illas difficile est inuenire.

Quod voluntas Dei prima & summa causa est omnium.

Voluntas ergo Dei (vt ait August. in tertio lib. de Trinit.) prima & summa causa est omnium specierum atque motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori atque intelligibili aula summi imperatoris egrediatur secundum ineffabilem iustitiam. Vbi enim non operatur quod vult Dei omnipotentis sapientia? quæ pertingit a fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter, & non solum facit ea quæ perseverantia consuetudinis admirationem non admittunt, sed etiam ea quæ propter raritatem & insolitum euentum mira videntur: vt sunt defectus luminarium, & terræ motus, & monstri animantium partus, & his similia: quorum nihil fit sine voluntate Dei, sed plerisque non apparet. Ideoque placuit vanitati Philosophorum etiam causis alijs ea attribuere, cum omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatem Dei. Itaque non nisi Dei voluntas causa prima est sanitatis, ægritudinis, præmiorum atque poenarum, gratiarum & retributionum. Hæc ergo sola est, unde ortum est quicquid est, & ipsa non est orta, sed æterna.

Quibus modis accipitur Dei voluntas.

Hic non est prætereundum nobis, quod sacra Scriptura de voluntate Dei varijs modis loqui consuevit: & tamen non est Dei voluntas diuersa, sed locutio diuersa est de voluntate, quia nomine voluntatis diuersa accipit. Nam voluntas Dei vere ac proprie dicitur quæ in ipso est, & ipsius essentia est, & hæc vna est, nec multipliciter recipit, nec mutabilitatem quæ inexpleta esse non potest: de qua Propheta ait, Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit. Et Apostolus: Voluntati eius quis resistit? Et alibi, Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Et hæc voluntas recte appellatur beneplacitum Dei sicut dispositio.

Quod

Quod secundum figuram dicitur voluntas Dei præceptio, prohibitio, consilium, permissio, operatio: Et ideo pluraliter dicit Scriptura voluntates.

G Aliquando vero secundum quandam figuram dicendi voluntas Dei, vocatur, quod secundum proprietatem non est voluntas eius, ut præceptio, prohibitio, consilium, nec non promissio & operatio. Ideoque pluraliter aliquando Scriptura voluntates Dei pronuntiat. Vnde Propheta, Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius: cum non sit nisi vna voluntas Dei quæ ipse est, pluraliter tamen dicit voluntates: quia voluntas Dei variis modis ac pro diuersis accipitur, ut dictum est. Ita etiam idem Propheta propter multos effectus misericordię & iustitię pluraliter dicit, Misericordias Domini in æternum cantabo. Et alibi, Iustitię Domini rectę, lætificantes corda: cum tantum in Deo vna sit misericordia, vna iustitia, & vna eademque sit misericordia quæ iustitia, scilicet diuina vsia.

A T T I C V L V S V I I I .

Utrum voluntas diuina sit prima causa omnium rerum?

Deinde queritur de hoc quod dicit in 3. capi. ibi [Voluntas Dei est prima & summa causa omnium specierum & motuum, &c.] Si enim est prima, non licet querere aliam ante ipsam: & si summa est, & summe sufficiens, non licet querere aliquam post ipsam: ergo videtur, quodd superfluit totum quod rimati sunt Philosophi in causis naturalibus, & mathematicis, & aliis quam plurimis. Similiter etiam superfluum originalia Sanctorum, qui multas alias causas reddunt operum diuinorum. Si autem dicas, quodd hoc est vanitas Philoſophorum, & non habet veritatem: hoc mirum est, quodd vanitas nullam habens veritatem, stat adhuc, & non est improbata.

2 Item, Secundum hoc videtur etiam natura nihil facere, nec potens aliquid operari: quia omnium causa sufficiens est voluntas Dei: ergo calidum non vrit, sed voluntas Dei vrit: & homo non loquitur, sed voluntas Dei loquitur, & sic in omnibus: & hoc ridiculum est, ut videtur.

3 Item, Hoc videtur falsum quod infra dicit, quodd monstroſa & naturalia voluntate Dei sola ſiant: quoniam naturalia habent causas determinatas, & monstroſa reducuntur ad defectionem & superfluitatem materię, vel improportionem virtutis informatiue ad materiã, ut dicunt Philosophi, vel inordinatam diuisionem feminis: ergo non sola voluntate Dei ſunt.

4 Item, Defectus luminarium determinatas habet causas inuentas & scriptas ex proportione motuum ſolis & lune secundum recursum ad caput vel caudam draconis, & secundum proportionem motus capitis & cau-

dę, & motus latitudinis lune, & proportionem aspectus secundum circulos altitudinis in quibus sit coniunctio vel præuentio ſive oppositio, & secundum distantiam latitudinis climatis: ergo videtur, quodd omnium horum subtiliter inuestigata sit causa.

Solutio. Sine præiudicio dico cum Domino in Euangelio iohannis 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor: & ideo omnia quęcunque facit voluntas, magis facit Deus in natura & voluntate: sed ipse operatur, ut causa immediata vniuersalis: & hoc est mirum: quia vna causa est immediata simul vnicuique, & tamen vniuersalis omnibus: & si quid operantur causę alię, accipiunt à voluntate Dei operante & continente & mouente eas: sed tamen mouent non secundum proprietates diuinas, quia illas attingere non possunt: sed secundum proprietates & formas & quantitates proprias, & illas licuit querere Philosophis, sicut adhuc licet: & August. loquitur hic de Philosophis quibuldam, qui excluderunt voluntatem Dei ab operibus naturę, dicentes eum tantum posse mouere primum mobile quoddumque sit illud, alia vero moueri diuersimode secundum distantiam ab ipso: & illi qui vanitatem secuti sunt, in vanitatem abierunt, & obscurarum est insipientes cor eorum, sicut Tullius, qui negat esse præscientiam, ut stabilit casum & fortunam & rempublicam: & Commentator super physicam & metaphysicam, qui negat Deum immediate operari in quolibet, ut stabilit vnicuique propriam actionem secundum propriam naturam quam habet: & per hoc patet solutio totum.

D I V I S I O

secundum ordinem & distinctionem boni & mali, in quibus est: sed voluntas refertur ad res vno modo, scilicet sub ratione boni, quia est causa rerum, non causatum à rebus.

D I V I S I O T E X T V S .

Ic non est præmittendum nobis, &c.] Hic incipit pars ista quæ est de distinctione voluntatis, & habet duas partes, in quarum prima diuidit voluntatem beneplaciti & voluntatem signi. In secunda autem diuidit voluntatem signi in quinque: & hæc incipit ibi [Aliquando vero secundum quandam dicendi figuram.

A R T I C V L V S I X .

Utrum voluntas beneplaciti sit multiplex, sicut voluntas signi?

Vbi autem est circa primum, Utrum voluntas beneplaciti multiplex sit, sicut voluntas signi? Videtur autem, quodd sic: quia voluntas distinguitur secundum volitatem: multa autem vult Deus voluntate beneplaciti, quia omnia bona quæ ſunt: ergo videtur, quodd ipsa sit multiplex.

2 Item, in litera habemus, quodd est bona, beneplacens, & perfecta. Tres autem istę differentię non conueniunt ei nisi secundum id quodd refertur ad diuersa volita: ergo videtur, quodd ipsa sit multiplex. Item, Scientia Dei distinguitur secundum modos sciibilium, ut quędam dicatur simplex notitia, quędam autem beneplaciti, & quędam præscientia absolute: ergo videtur, quodd etiam voluntas beneplaciti talem accipiat distinctionem.

Solutio. Dicendum ad hoc, quodd hæc voluntas recipit multipliciter, sicut distinguit Magister in litera. Et hæc est causa: quia ex parte sua non habet nisi vnum, quodd est substantia diuina: & ex parte volitorum omnium est vnus finis, quem vult in omnibus, & hic est ipse Deus & bonitas & iustitia sua: ab aliis autem nec vnitatem habet, nec multipliciter, quia sunt extraneam: & non dependet ad ea, sed potius è conuerso: & per hoc patet solutio ad primum quodd procedit de voluntate cuius finis est volitum, & dependet ad volitum sicut ad finem & causam.

Ad aliud dicendum, quodd ista dicuntur de diuina voluntate secundum effectum: quia scilicet facit probari bonum præcepti, & beneplacens consilij, & perfectum supererogationis: vel quia quietat nostram voluntatem in sua secundum coniunctionem boni, & secundum proprietatem boni quodd est dulcedo fruibilis bonitatis: in qua voluntas delectata conuiescit: & hoc est beneplacens, quia beneplacens est in quo voluntas pascitur & satiatur in coniunctione omnium bonorum: hoc enim perfectum est, in quo nihil deficit.

Ad aliud dicendum, quodd non est simile de scientia: quia scientia respicit res

secundum ordinem & distinctionem boni & mali, in quibus est: sed voluntas refertur ad res vno modo, scilicet sub ratione boni, quia est causa rerum, non causatum à rebus.

A R T I C V L V S X .

An diuina voluntas sit mutabilis?

Deinde queritur de hoc quod dicit Magister ibi [Nec multipliciter respicit, nec mutabilitatem, &c.] Videtur enim esse mutabilis: quia dicit Grego. super illud Iſa. 38. Dispone domui tuę: quodd mutat Dominus sententiam, & non consilium: sententia autem expressiua est voluntatis: ergo mutat voluntatem.

2 Item, Ad minus voluntas signi videtur esse mutabilis: quia quandoque aliquid præcepit, quodd postea reuocauit: & aliquid dixit, quodd reuocauit: sicut in Abraham, & Ninio, & Ezechia planum est.

3 Item, Voluit esse Cæsarem quandoque, & modo non vult: ergo mutata est voluntas.

4 Item, Non ab æterno voluit mundum esse, sed fore: nunc autem vult mandam esse, sed non fore: ergo mutata est voluntas, ut videtur.

5 Item, Voluntas relationem habet ad volitum: ergo mutato volito mutatur voluntas, quia mutato vno relatiuorum, mutatur & reliquum.

Sed contra: Magister supra dixit in litera, quodd voluntas non dicitur relatiue. Similiter habitum est, quodd non dependet à volito: sed è conuerso: ergo nec multiplicatur, nec mutatur à volitis.

Solutio. Dicendum, quodd nulla Dei voluntas mutabilis est, nec voluntas beneplaciti, nec voluntas signi: licet enim voluntas signi concedatur esse multiplex ex multiplicitate signatorum: quia multipliciter potest attribui Deo per causam, sed non mutabilitas, quia sonat infirmitatem & impotentiam quam Deus nec in se habet, nec ut causa est: sed incidit ex defectu creaturatum.

Ad primum ergo dicendum, quodd Grego. vocat sententiam, prophetiã enuntiationem, quæ concernit causas inferiores, & per respectum ad illas enuntiat: & quia illę mutabiles sunt, mutatur & sententia illa, sed non consilium, quia consilium est æterna dispositio de faciendis.

Ad aliud dicendum, quodd voluntas signi immutabilis est: quia voluntas Dei semper vno modo significatur, licet significatum varietur, quia de illo non semper voluntas est. Vtrum autem etiam tunc falsum sit signum, vel non, infra determinabitur.

Ad aliud dicendum, quodd sicut dixit Magister supra de scientia, quodd eadem est respectus præteritorum, presentium, & futurorum: dummodo idem sit sciibile: ita dicendum hic, quodd idem volitum est Cæsarem esse, & Cæsarem fuisse: sed Cæsarem esse in præterito, & modo iterum Cæsarem esse,

etc, non esset eadem voluntas & ratio huius supra bis assignata est.

AD ALIUD dicendum est eodem modo: quia eadem est voluntas mundum fore, & nunc esse: sed ex parte voliti accessit diversum tempus.

AD ALIUD dicendum, quod voluntas dicit respectum ad volitum, ut probat obiectio: secundum tamen supra dicta in 3. distinctio. iste respectus non ponit relationem realem additam diuinae essentiae: sed realem ponit in re, & secundum rationem intelligendi in Deo: & hoc intellexit Magister supra, quando dixit voluntatem non relative dici.

DIVISIO TEXTVS.

LIQVANDO vero secundum quosdam] Hæc pars quæ est de voluntate signi, habet quatuor partes. In prima ponit signa in communi. In secunda exequitur de tribus simul ibi [Ideo autem præceptio & prohibitio, &c.] In tertia de duobus simul ibi [Permissio quoque Dei & operatio] In quarta & vltima ponit quasi epilogum ibi [Quinque ergo supra posita, &c.]

ARTICVLVS XI.

An tantum quinque sint signa voluntatis diuinae?

1. p. sam. theo. 1. q. 8. memb. 1.

INCIDIT autem dubium circa primam partem de istis signis: sunt enim ista signa signantia, quod illius de quo sunt, sit voluntas beneplaciti: com autem frequenter non sit illius, videntur ista signa esse falsa & deceptoria.

2 Item, videntur esse plura, quam quinque: sicut enim est bonum & melius, ita malum & peius: ergo sicut respectu boni habemus præceptum & consiliū quod est de meliori, ita respectu mali debemus habere prohibitionem & dissuasionem minoris mali, quod est veniale.

3 Item, dicit Dionysius, quod bonum est ex vna tota & sola causa, malum autem omnifariam ex corruptione cuiuslibet circumstantiarum: ergo maioris diuisionis est malum, quam bonum: sed tria habemus respectu boni, scilicet præceptum, consiliū, & operationem: ergo plura quam tria debemus habere respectu mali: & sic iterum erunt plura, quam quinque.

4 Item, inter bonum & malum est medium indifferens: ergo videtur, cum hoc saepe fiat, quod respectu illius debeat esse signum aliquod voluntatis.

5 Item, Vanum & otiosum non proprie sunt mala: ergo speciale signum habere debent.

6 E contra videtur, quod debeant esse pauciora: impletio enim & permissio omnia re-

spiciunt, quæcunque sunt mala & bona: ergo illa sufficiunt, ut videtur.

7 Item, Cum egit de sapientia, non dedit signum sapientiae, nec signa potentiae cum egit de potentia: ergo nec voluntatis signa dare debuit.

SOLVITIO. Dicendum ad primum, quod ista signa non significant, quod voluntas Dei semper sit de hoc circa quod ponuntur signa: sed vel de hoc, vel aliquo circa hoc: & hoc præcipue in permissione: & ideo non sunt signa falsa: quia ex ipsa malitia, quæ fit Deo permittente, determinatur, quod illud non est subiectum voliti per se, sed per occasionem, in quantum aliquod bonum occiditur ex illo. In aliis autem signum est, quod de eodem sit voluntas de quo est signum, licet quandoque non sit de eodem: & sic tunc iterum non fallit, quia non decipit: vult enim Deus tunc nostram voluntatem esse de illo quod significatur, donec per aliud signum reuelans voluntatem Dei, reuocetur, sicut factum est in Abraham.

AD ALIUD dicendum, quod licet sit bonum & melius, & malum & peius: tamen malum de se, dicit id quod omnes ex intentione debent fugere, & si incidit, emendare: & ideo respicit communem prohibitionem omnibus factam. Sed verum est, quod in illo malum mortale prohibetur directe, malum autem veniale indirecte: sed bonum secundum suas differentias non ita communiter respicit omnes: & ideo habet diuersa signa propter diuersos status.

AD ALIUD dicendum, quod malum est amplioris diuisionis per modum corruptionis: quia à plurium corruptionibus generatur, quælibet enim circumstantia corrupta inducit malum: sed bonum exigit integritatem omnium simul. Sed quia ad diuersitatem statuum est bonum amplioris diuisionis, & penes hoc multiplicantur signa, quia malum quocunque modo fiat, non respicit nisi statum vnum, qui fugiendus est, sed non sic bonum.

AD ALIUD dicendum, quod indifferens in quantum huiusmodi, non est de his de quibus sit signum, nisi operationis: quia signa dantur secundum differentias eorum, quæ corrumpunt vel ordinant in moribus & gratia.

AD ALIUD dicendum, quod vanum & otiosum reducuntur ad malum prohibitum indirecte.

AD ALIUD dicendum, quod scientia in suo obiecto non respicit rationes diuersas, quia in omnibus est vna ratio veri. Similiter nec potentia in suo: quia non potuit nisi ens possibile: sed sic non est de bono respectu cuius est bonitas, quia sunt differentiae boni respectu diuersorum statuum: & sunt etiam corruptiones boni, quæ prohiberi debent ne fiat: & si sunt, omnino ne indecoræ sint, debent ordinari.

Si autem queritur, Penes quid hæc signa accipiuntur? Potest dici, quod ex parte signati sic accipi possunt: quia aut signum est bonum, aut malum. Si bonum: aut habet signum

gnum respectu sui fieri in futuro, aut respectu sui in presenti. Si primo modo: aut est ad quod tenentur omnes, & tunc est consiliū. Si autem est secundo modo: tunc est operatio, quia omnia opera nostra operatur in nobis Deus, ut dicitur isa. 26. Si autem est respectu mali: aut futuri, & tunc est prohibitio: aut presentis, & tunc est permissio. Ex parte autem rationalis creature cui hæc signa data sunt, accipiuntur hoc modo. Signum autem est respectu deestabilis, aut respectu ap-

petibilis. Si respectu deestabilis: aut ne fiat, aut facti. Primo modo est prohibitio, secundo modo permissio. Si respectu appetibilis: aut ut fiat, aut facti. Si ut fiat: vel secundum statum perfectionis, & sic est consiliū: vel secundum statum communem, & tunc est præceptum. Si respectu facti, tunc est operatio. Et continentur hæc quinque in hoc versu. *Præcipit, & prohibet, permittit, consulit, implet.*

Quare præceptio & prohibitio & consiliū dicantur Dei voluntas

DEO autem præceptio & prohibitio atque consiliū cum sint tria, dicitur tamen vnumquodque eorum Dei voluntas: quia ista sunt signa diuinae voluntatis: quemadmodum & signa iræ dicuntur ira, & dilectionis signa dilectio appellantur: & dicitur iratus Deus, & tamen non est ira in eo aliqua, sed signa tantum quæ foris sunt, quibus iratus ostenditur, ira ipsius nominantur. Et est figura dicendi secundum quam non est falsum quod dicitur: sed verum quod dicitur, sub tropi nubilo obumbratur. Et secundum hos tropos diuersæ voluntates Dei dicuntur, quia diuersa sunt illa quæ per tropum voluntas Dei dicuntur.

Vbi voluntas Dei pro præcepto & consilio accipiatur.

PRO præcepto Dei atque consilio potest accipi voluntas, ut ibi, Fiar voluntas tua sicut in celo & in terra. Et alibi, Qui facit voluntatem Patris mei qui in celis est, ipse frater meus, & soror, mater est. Et contra hanc voluntatem multa fiunt. Vnde Augustinus in lib. de spiritu & litera, Infideles, inquit, contra voluntatem Dei faciunt, cum eius Evangelio non credunt.

ARTICVLVS XII.

An in Deo sit consiliū?

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Ideoque præceptio, &c.] Videtur enim consiliū non inesse Deo: quia Damasius dicit, quod consiliū ignorantis est: Deus autem nihil ignorat.

SOLVITIO. Ad quod dicendum, quod consilio dicitur à consiliū do, & consiliū quero. Primo modo significat abundantiam consilij, & sic cadit in Deum: & tunc consiliū Dei est prædeterminatio quorundam meliorum bonorum, ut surgat appetitus in illa. Consiliū autem secundo modo sumptum, ignorantis est: & hoc modo non cadit in Deum, & de hoc loquitur Damasius.

Quod Deus non vult ab omnibus fieri omnia quæ præcepit, vel non fieri quæ prohibet.

ET si illa tria dicantur Dei voluntas, ideo quia signa sunt diuinae voluntatis: non est tamen intelligendum Deum omne illud fieri velle quod cuiusque præcepit, vel non fieri quod prohibuit. Præcepit enim Abraham immolare filium, nec tamen voluit: nec ideo præcepit ut id fieret; sed ut Abraham probaretur fides. Et in Evangelio præcepit sanato ne

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Mar. 1.

cui diceret: ille autem prædicavit ubique, intelligens Deum non ideo prohibuisse quin vellent opus suum prædicari: sed ut daret formam homini laudem humanam declinandi.

ARTICVLVS XIII.

An Deus bene præceperit Abrahæ immolare Filium suum?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Præcepit Abrahæ immolare filium, nec tamen voluit, &c.] Videtur enim, quod præcipere non debuit. Item, Quare probauit eum? Constat enim, quod ipse Dominus bene nouit quantæ virtutis fuit Abraham: unde propter se non oportuit eum tentare.

Item videtur, quod Abraham non tenebatur ei obedire, quia præcepit ei contra seipsum. Dicit enim Augustinus, quod Deus contra feminales rationes quas primæ materiæ indidit, non potest operari, quia aliter operaretur contra seipsum: ergo multo minus potest operari contra rationes iuris naturalis, quas indidit cordi humano: sed ius naturale dicit, quod innocenti filio parcendum est: ergo contra hoc nihil credere debuit, sed potius putare, quod esset Angelus satanæ transfiguratus in Angelum lucis. Si dicas, quod ipse dispensauit qui condidit: hoc nihil est, quia si primo bene indidit, tunc nulla ratio dispensationis fuit posterior: si autem male indidit, tunc credendo ius naturale cordi humano, errauit, quod est inconueniens. Item Augustinus vult, & etiam Philosophus, quod quædam ita coniuncta sunt malo, quod non possunt bene fieri: & de illis est occidere innocentem, & præcipue filium innocentem: ergo videtur, quod Abrahâ nullo modo credere debuit, quod hoc esset à Deo bono, & sic debuit non obedire. Item, Deus noluit hoc, sicut patuit ex post facto: ergo si obediisset, non fecisset voluntatem Dei: ergo peccasset: ad quid ergo præcepit?

Solutio.

SOLVTIO. Quidam dicunt hic, quod

De permissione & operatione ubi dicantur Dei voluntas.

L Cap. 95.

Permissio quoque Dei & operatio voluntas Dei appellantur, qualiter accipit Augustinus in ench. dicens, Non fit aliquid nisi Omnipotens fieri velit: vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum est Deum facere bene, etiam sinendo fieri quæcumque fiunt male: non enim hæc nisi iusto iudicio Dei finit, & profecto bonum est omne quod iustum est. Ecce hic manifeste habemus Dei voluntatem appellari ipsius operationem vel permissionem, cum dicit non fieri aliquid nisi Omnipotens fieri velit, ubi includit & bona & mala omnia quæ fiunt. Ideoque aperte distinguit quomodo Deum velle dixerit, ne eadem ratione intelligeretur velle bona & mala subdens, Vel sinendo ut fiat, hoc quantum ad mala dicit: vel ipse faciendo, hoc quantum ad bona. Mala enim finit

præcepit Deus filium offerri, sed non occidi: & hoc bene potuit fieri saluo iure naturali. Sed hoc nihil est: quia legitur, quod in manibus portauit ignem & gladium. Unde constat, quod occidere intendebat, sicut satis habetur ex textu. Et ideo dicendum hic sicut de ablatione rerum Ægyptiorum inuitis dominis, & acceptioe fornicariæ ab Osea secundum beatum Bern. in lib. de dispensatione præcepti & regulæ, quod mala per potentiam Dei separabilia sunt à finibus malis, & coniungibilia finibus bonis, ut istud, scilicet quod Abraham voluit occidere filium ex præcepto signo futuræ redemptionis faciendæ per Christi occisionem & immolationem, in qua totus Christus offertur, sed humana natura tantum per arietem significata occiditur, & diuina ut Isaac liberatur: & in fornicariæ Osea, in qua non libido intenditur, sed dimissio Synagogæ, & vocatio Gentium significatur: & ablatione vasorum Ægypti in figuram spoliationis scientiarum & virtutum mundi in obsequium Christi: & tunc illa præcipi possunt à Deo solo, cui talis separatio finium & coniunctio possibilis est.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc præcepit Deus ut probatum ostenderet eum sibi, ut amplius de se præsumeret, quod bonum est humilibus, & ostenderet aliis exemplum obediendi.

AD ALIUD dicendum, quod talia sunt de præcepto iuris naturalis, coniuncta finibus suis: sed separata ab illis, & coniuncta aliis, non: & tunc nihil operatur Deus contra rationem quam indidit: quia non sunt contra illam, sed coniunguntur aliis: offerre enim filium occisioni, ut ostendatur per occisionem futura liberatio, non est contra ius naturale: & per hoc patet solutio ad totum.

nit fieri, sed non facit: bona vero ipse facit. Ideoque dixit cum velle: quia & nolens mala finit, & volens bona operatur: & ob hoc permissio & operatio voluntas Dei dicuntur.

Quinque supra sunt proposita quæ dicuntur secundum tropum, & ideo distinguat lector ubique pro quo eorum accipiat voluntas.

Quinque ergo supra posita sunt, quæ dicuntur secundum tropum Dei voluntas: quia signa sunt diuinæ voluntatis, quæ vna est & immutabilis, scilicet Dei beneplacitum. Ideoque diligenter distinguat lector ubi de voluntate Dei Scripturâ commemorat: iuxta quem modum accipi oporteat, scilicet pro beneplacito Dei, an pro aliquo signorum eius. Magna enim est adhibenda discretio in cognitione diuinæ voluntatis: quia & beneplacitum Dei est voluntas eius: & signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum est, signum vero beneplaciti non: & consonat rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerum ab alio non discordant. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri: & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Non ita autem est de signis: quia præcepit Deus multis ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & consulit quæ non implent.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde queritur de hoc quod dicit [Vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo]

Ex hoc enim videtur, quod non sint nisi hæc duo signa: quia ut hic dicit hæc complectuntur omnia quæ fiunt. Et dicendum ad hoc, quod bene sequitur, si signum daretur tantum respectu presentis facti, sed datur etiam respectu futuri: & tunc locum habent etiam alia tria.

DISTINCTIO XLVI.

Illi sententia qua dictum est, Dei voluntatem non posse cassari, quæ ipse est, quedam videntur obuiare.

Coritur questio. Dictum est enim in superioribus, & auctoritatibus communitum, quod voluntas Dei quæ ipse est, quæ beneplacitum eius vocatur, cassari non potest: quia illa voluntate fecit, quæcumque voluit in celo & in terra: cui teste Apostolo nihil resistit. Queritur ergo, Quomodo accipiendum sit quod Apostolus de Domino ait, Qui vult omnes homines saluos fieri: Cum enim non omnes salui fiant, sed damnentur, videtur utique non fieri quod Deus vult fieri, humana scilicet voluntate impediente voluntatem Dei. Dominus quoque in Euangelio impiam ciuitatem compellans, Quoties, inquit, volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluiti: Ita etiam hæc dicuntur tanquam

A De implentione voluntatis Dei, quæ dicitur implentur. Psal. 115. Rom. 9. 1. Tim. 2. Matt. 23. Ex Aug. in ench. cap. 97.

Dei voluntas superata sit hominum voluntate: & infirmis nolo impediens non potuerit facere potentissimum quod volebat. Vbi est ergo illa omnipotentia, qua in cælo & in terra secundum Prophetam, omnia quæcumque voluit fecit? & quomodo voluntati eius secundum Apostolum nihil resistit, si colligere filios Ierusalem voluit, & non fecit? hæc enim prædictis plurimum obuiare videntur.

Psal. 113.
Rom. 9.

Solutio quomodo intelligendum sit illud, Volui congregare & nolui.

B Ed audiamus solutionem, ac primum quomodo accipiendum sit illud quod Dominus ait, videamus. Non enim ex eo sensu illud dictum est, vt ait Augustinus in ench. prædictam quæstionem soluens, quasi Dominus voluerit congregare filios Ierusalem, & non sit factum quod voluit, quia ipsa noluerit: sed potius ipsa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, qua tamen nolente filios eius collegit ipse omnes quos voluit: quia in cælo & in terra non quædam voluit & fecit, quædam vero voluit & non fecit, sed omnia quæcumque voluit fecit: vt sit sensus: Quoties volui congregare filios tuos & nolui, id est, quotquot congregaui mea voluntate semper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti positum est, quod illa Domini verba superioribus non repugnant.

Cap. 97.

Quomodo intelligendum sit illud, Qui vult omnes homines saluos fieri.

C Vnc videre restat, quomodo etiam præmissa verba Apostoli prædictis non contradicant: qui de Deo loquens ait, Vult omnes homines saluos fieri. Quorum occasione verborum multi à veritate deuiarunt, dicentes Deum multa velle fieri, quæ non fiunt. Sed non est intelligendum ea ratione illud esse dictum, quasi Deus velit aliquos saluari & non saluentur. Quis enim tam impie desipiat, vt dicat Deum malas hominum voluntates quas voluerit, & quando voluerit, & vbi voluerit in bonum non posse conuertere? Non est vtrique verum quod in Psal. dicitur, Quæcumque voluit fecit, si aliqua voluit & non fecit: & quod est indignius, ideo non fecit, quoniam ne fieret quod volebat Omnipotens, voluntas hominis impediuit. Ideoque cum audimus, & in sacris literis legimus, quod velit omnes homines saluos fieri: non tamen ideo debemus omnipotentissimæ Dei voluntati aliquid derogare, sed ita intelligere quod scriptum est, Vult omnes homines saluos fieri: tanquam diceretur, nullum hominem fieri saluum nisi quem saluum fieri ipse voluerit: non quod nullus sit hominum nisi quem saluum fieri velit, sed quod nullus fiat saluus nisi quem velit saluari: & ideo rogandus est vt velit, quod necesse est fieri si voluerit. Non est enim credendus Omnipotens aliquid voluisse fieri quod factum non sit. Sic etiã intelligitur illud, Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: non quia nullus hominum est qui non illuminetur, sed quia nisi

Psal. 113.

Iean. 1.

ex malo actu relinquitur mala dispositio & malus habitus & culpa: ergo si bonum est malum fieri, omnia quæ consequuntur malum fieri, necessario erunt bona: quod absurdum est.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod Magister inducit duas opiniones: quarum prima est falsa meo iudicio. Secunda autem vera. Puto enim, quod hæc absolute falsa est, bonum est malum fieri vel esse: & hæc similiter, Deus vult malum fieri vel esse: quia conuertitur cum alia: si enim Deus omne bonum vult: & quicquid vult, non est nisi bonum: si bonum est malum fieri, Deus vult malum fieri, & e conuerso. Si autem determinetur sit, malum fieri est occasio boni, propter quod permittitur malum fieri: tunc erit verum: vel sicut Hiero. infra dicit, quod malum fieri est aliquid bonum, sicut malum Iudæ profuit nobis, non in quantum malum, sed in quantum occasio: tunc potest concedi cum tali addita determinatione. Absolute autem loquendo puto, quod omnes falsæ sunt, sicut dicit secunda opinio: & si inueniantur à Sanctis absolute post hæc huiusmodi propositiones, dico quod sunt cum determinatione intelligendæ.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod malum in se, bonum est virtuti diuine: ista enim est determinata: quia in eo ostenditur in quo est bonum: & illud bonum non ponitur in malum fieri sicut in subiecto, sed sicut in occasione tantum, & in diuina virtute, sicut in subiecto: quia facit relucere virtutem, sicut in Pharaone: necesse enim est, vt diuine virtuti militet etiam omne quod obstat, vt dicit Greg. Cum enim non vult facere voluntatem Dei libere, necesse est vt per vim iubeat iustitiam punire.

AD ALIUD dicendum, quod intelligitur eodem modo: quia Deo non est malum quod facit, sed occasio boni decoris iustitiæ: sed Boet. ponit vniuersi boni occasionem tantum. Augustinus autem tripliciter: occasionatur enim vnum bonum quod est decor iustitiæ: sicut ex latrocinio occasionatur decor iustitiæ iudicis, dum fur apparet in patibulo. Aliam comparationem occasionis tangit Augustinus, cum dicit, quod etiam vniuersæ creaturæ non est malum: quia dupliciter boni est occasio, scilicet quia commendabiliora ostendit bona, eo quod contraria iuxta se posita magis elucescunt. Et est etiam occasio utilitatis: & hoc adhuc dupliciter, scilicet in faciente malum, sed post factum, & non quando fit: sicut qui negligens est, & ex peccato perpetrato compungitur, & efficitur religiosus & humilis. Et secundo in aliis: & hoc multis modis: quidam enim cauti ex casu istius redduntur, sicut dicit Hora.

Non tua res agitur, paries cum proximo ardet.

Quidam autem efficiuntur misericordes compatiens ei, & orantes pro ipso. Quidam autem tædio vite quæ tot malis permixta est, suspicant ad æterna: sicut dicit Psal. 119. Hæc mihi, quia incola meus prolongatus est: habitauit cum habitantibus Cedar, id est,

cum peccatoribus. Quidam autem mouentur ad zelum, sicut Psal. 75. Zelauit super iniquos, pacem peccatorum videns. Aliquorum etiam excrescit patientia, & probatur virtus: sicut per tyrannos martyres probantur. Et aliis etiam modis quos facile est inuenire. Licet autem ista sit bonum fieri: non tamen bonum est malum fieri, quia non est causa horum, sed occasio tantum.

AD ALIUD dicendum, quod illud de Apoc. soluere est difficile: sed quantum intelligere possum, iustitia est duplex, scilicet retributio pro meritis: & sic non est iustum, vt qui in sordibus est, sordescat adhuc: sicut nec iustum est, vt qui furatur, furetur adhuc: sed iustum est, vt suspendatur, & ille condemnetur. Alia autem iustitia est ex congruentia negligentia: vt quia Deus dedit tempus in penitentiam, & ille negligens differt conuertere ad Dominum, iustum est vt à Deo derelinquatur: ex quo sequitur, quod in sordibus sordescat adhuc. Et ideo non puto, quod id quod dicitur, iustum est, noter ordinem sordescendi, & adhuc in sordibus esse, nisi per medium: immediatus enim ordo notatur ad relinqui à Deo: ex quibus vterius sequitur, quod vincatur à peccatis, & sordescat adhuc: & sic etiam de iustitia quæ est ex congruentia negligentia, non sequitur nisi per accidens. Si autem adhuc concedatur, quod iustum sit, non sequitur vterius, quod bonum sit: quia bonum non dicit talem ordinem vt iustum: iustum enim respicit ordinem generalem culpe ad penam, & restitutionis ad meritum: sed bonum dicit perfectionem quæ est ex fine absolute. Nec hoc valet, omne quod iuste fit, bene fit: & omne quod iustum est, bonum est, & illud fit iuste, & est iustum: ergo fit bene, & est bonum: quia quando dico, quod iuste fit, bene fit, ibi iustitia ponitur in ordinante, & similiter bonitas: & cum dicitur, quod iustum est, bonum est, intelligitur in eo quod huiusmodi, hoc est, secundum relationem ad ordinantem: sed cum dicitur, hoc fieri est iustum, non ponitur iustum circa hoc nisi per accidens & extraneè: & ideo non sequitur, quod sit bonum nisi cum determinatione, vt prius est dictum.

AD ALIUD dicendum, quod peccatum in eo quod peccatum, non est pena: vnde peccatum duplicem habet comparationem ad liberum arbitrium, scilicet vt est liberum delictum à bono incommutabili sponte propria & sic egreditur ab ipso peccato & malum. Comparatur etiam ad ipsum vt est obligatum & tractum necessitate concupiscentiæ & somnitiis & consuetudinibus & mali habitus inducitur: & sic aliquo modo, pena est sequens peccatum: & hoc non est esse penam simpliciter, quæ infligitur Deo vel quæ simpliciter ordinatur culpam, sed secundum quid tantum, scilicet iustitia quæ est ex congruentia negligentia conuersionis, vt supra dictum est: & hoc videtur Grego. intendere cum dicitur, peccatum quod per penitentiam non deletur, suo pondere mox ad aliud trahit.

AD PRIMUM dicendum, quod malum est ordinatum: sed bonum illius ordinis

non ponitur in ipso, sed potius in alio: & ideo non sequitur, quod bonitate ordinis sit bonum esse vel fieri, sed potius, quod ali-

Quare dicunt quidam Deum velle mala esse vel fieri.

Qui enim dicunt Deum mala velle esse vel fieri, suam his modis muniunt intentionem. Si enim, inquit, mala non esse vel non fieri vellet, nullo modo essent vel fierent: quia si vult ea non esse vel non fieri, & non potest id efficere, scilicet ut non sint vel non fiant, voluntati eius & potentia aliquid resistit, & non est omnipotens, quia non potest quod vult: sed impotens est, sicuti & nos sumus, qui quod volumus quandoque non valeamus: sed quia omnipotens est, & in nullo impotens, certum est non posse fieri mala vel esse, nisi eo volente. Quomodo enim invito eo & nolente posset ab aliquo malum fieri, cum scriptum sit, Voluntati eius quis resistet? Supra etiam dixit Augustinus, quia necesse est fieri si voluerit. Sed vult mala fieri, aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt: fiunt autem: vult ergo fieri. Item bonum est mala esse vel fieri: alioquin summe bonus non permetteret ea fieri. Vnde Augustinus in enchiridionibus, inquit, quæ mala sunt, in quantum mala sunt non sunt bona: tamen ut non solum bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum ut essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti bono: cui procul dubio quam facile est quod vult facere, ita facile est quod non vult esse non sinere. Hæc nisi credamus, periclitatur nostra confessio, qua nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce, hic aperte habes, quod bonum est mala esse: omnis autem boni Deus author est, qui vult omne bonum esse quod est. Cum ergo bonum sit mala fieri vel esse: ergo & mala fieri vel esse. His atque aliis huiusmodi rationibus & auctoritatibus vtuntur, qui dicunt Deum velle mala esse vel fieri.

ARTICVLVS III.

In quo ponitur bonitas ista, cum dicitur, Bonum est malum fieri, & an bonum est malum facere, & ad potest concedi, bonum est malitiam fieri?

Deinde queritur de hoc quod dicunt isti & concedunt [Qui enim dicunt Deum velle mala esse vel fieri] Et queruntur duo secundum istos: quorum primum est, In quo ponitur bonitas ista, cum dicitur, bonum est malum fieri: Secundum autem, In quid ut in volitum notatur transire voluntas, cum dicitur, Deus vult malum fieri vel esse.

Ad primum proceditur sic: Omnis nota compositionis notat inherenciam prædicati ad subiectum: cum igitur dicitur, malum fieri est bonum, notatur bonum inherenter inesse ei quod est malum fieri: constat autem, quod non inest ut forma in subiecto, nec essentialis, nec etiam accidentalis, nec ut idem: ergo non inest: ergo locutio illa est falsa. Si autem tu forte dicas, quod bonum illud ponitur inesse facienti: hoc nihil est:

quia faciens malum eo ipso quod facit, malus efficitur: ergo bonum per malum fieri non ponitur in ipso. Si autem dicatur, quod est in eo cui fit malum: hoc non est generale in omni malo, sicut in fornicatione, ibi enim tam agens quam patiens malus efficitur: ergo non esset generaliter verum non secundum hanc opinionem, quod bonum est malum fieri.

Item queritur vterius secundum istam opinionem, Vtrum est concedendum, quod bonum est malum facere: per hoc quod passiva infert seam actiuam, & e converso.

Item vtrum conceditur, quod bonum est malitiam fieri: Constat enim & in litera præcedentis capituli habetur, quod neutra conceditur, quod bonum sit malum, vel quod Deus velit malum.

Solutio. Dicendum ad primum, quod secundum hanc opinionem bonitas prædicatur de malum fieri, vel de malum esse, non secundum inherenciam, sed per occasionem: quia omnis alius intellectus huius opinionis videtur mihi falsus. Et tamen notandum, quod causa per se habet influentiam super causam vel causalitatem: causa autem per accidens aliquo modo causaliter non per se: sicut dicitur

ab ipso nullus illuminatur. Potest & alio modo illud intelligi, dum tamen credere non cogamur Omnipotentem aliquid fieri voluisse factumque non esse: qui sine vllis ambiguitatibus sicut in cælo & in terra, sicut veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit: profecto facere non voluit quæcunque non fecit. Ex his aperte ostenditur, quod Deus ea voluntate quæ ipse est, non vult aliquid fieri quod non fiat, neque non fieri quod fiat.

DIVISIO TEXTVS.

Hic oritur questio. Dicitur enim hic mouet Magister dubitabilia circa determinata in præcedenti distinctione. Et diuiditur in duas partes. In prima obiicit de voluntate beneplaciti, probando quod aliquando non habet effectum. In secunda inducit duas opiniones super hoc, si bonum est malum fieri, vel non? & hæc incipit ibi [Ideoque cum constet omnia bona quæ fiunt] In prima parte sunt tria capitula, in quorum primo inducit auctoritates in quibus videtur esse instantia contra prius determinata. In secunda determinat vnam auctoritatem sumptam ex Evangelio. Et in tertio determinat aliam inductam ab Apostolo.

ARTICVLVS I.

An voluntas beneplaciti in Deo per aliqua possit impediri?

Incidit autem hic dubium, Vtrum voluntas beneplaciti possit impediri per ea quæ dicta sunt. Videtur, quod non: quia omnia quæcunque voluit fecit. Item, Voluntati eius quis resistit?

Item per rationem, Voluntas Dei causa est voliti, ut habitum est prius: cum igitur non sit causa contingens, sed necessaria, non poterit immutari: ergo nec impediri.

Item, Præsentia quæ est respectu mali, non habet causalitatem ad illud, tamen necessitate consequentiæ falli non potest in eo quod præfatum est: ergo multo minus voluntas beneplaciti, quæ est prædeterminata causa voliti.

SED CONTRA est hoc quod obiicitur in litera, quod vult omnem hominem saluum fieri: nec tamen omnis homo saluatur.

Item, Voluntas de se est ad opposita: ergo videtur, quod non sit causa necessaria alicuius.

Solutio. Et dicendum, quod solutiones Magistri super auctoritatibus inducis, versantur in duos modos, quorum vnus est, quod cum dicitur, Quoties volui, id est, quoties volendo congregavi filios tuos, id est, aliquos de Iudeis, tuus tua voluntas mihi non consentit, sed tamen impedire non potuit. Alia autem de Apostolo, Qui vult omnes homines saluos fieri, &c. id est, omnes qui

saluantur, saluantur sua voluntate, & contra illam vel præter illam nullus. Alia solutio est istius secundæ auctoritatis, quod sit distributio accommodata pro generibus singulorum, & non pro singulis generum: quia vult de omnibus aliquos saluari, scilicet de circuncisione, de præputio, de prælati, de subditis, de diuitibus, de pauperibus, &c. Sed quia ista solutiones videntur relinquere, quod tota salus dependet à voluntate Dei, & nihil à voluntate nostra consentiendo & cooperando, ideo magis videtur dicendum cum Ioanne Damasceno, quod Deus vult voluntate antecedente, & non consequente: & vtraque est voluntas beneplaciti. Cum autem dicitur voluntas antecedens, intelligitur voluntas quæ est essentia diuina, connotans effectus ordinatos ad salutem ex parte nature & gratiæ: sicut est collatio nature rationalis quæ bonum agnoscere, & agnitum querere posset, & questum inuenire ex largitate summi boni, & inuento inherere: talis autem ordo salutis est in omnibus hominibus. Similiter ex parte gratiæ missio Redemptoris, solutio pretij pro omnibus quoad sufficientiam, positio legum ordinantium vitam: qui enim hæc ordinavit, omnes homines saluos fieri voluit: & dicitur hæc antecedens, quia antecedit in his & nostrum consensum & nostrum opus. Alia autem est consequens quæ est voliti ordinati ad nostrum opus, ut retributionis voluntas siue pro bono siue pro malo: & hac non omnes vult saluari, quia contrariaretur iustitiæ: & ideo dicit Damascenus, quod hæc secunda pendet ex nostra causa. Magistri nostri temporis duobus aliis modis dicunt idem cum Damasceno. Quidam sic, quod Deus vult omnem hominem saluari quoad se, sed non quoad facta hominis præsentia vel futura ab æterno: & hoc dedit in idem. Alij dicunt idem subtilioribus verbis, scilicet quod est voluntas duplex, scilicet absoluta quæ simpliciter & absolute comparatur ad volitum quod per se volitum est, & non per aliud: sicut enim tunc scientia Dei comparatur ad verum omne, & potentia ad omne eius possibile potentia efficientis, ita voluntas per se erit omnis boni & non nisi boni: & hoc modo vult omnem hominem saluum fieri. Est alia voluntas pendens ex præsentia meritorum, non sicut ex causa, sed sicut ex ratione concomitante, sicut supra diximus: & hac non omnem hominem vult saluum fieri: & hoc etiam dedit in idem.

Ad id ergo quod obiicitur per rationem, dicendum ut supra, quod voluntas Dei non habet necessitatem coactionis, sed

immobilitatis ex ordine causæ ad causatum, hoc est, voluntatis ad volitum: & hoc non tollit ab ea libertatem, sed potius confirmat, ut supra sæpius expeditum est.

Utrum mala Dei voluntate fiant an eo nolente?

Deoque cum constet omnia bona quæ fiunt, eius fieri voluntate, quæ si fieri nollet, nullatenus fierent, recte quæri solet, Vtrum & mala omnia quæ fiunt, id est, peccata, Dei fiant voluntate: an nolente eo fiant? Super hoc diuersi varia sentientes sibi contradicere inueniuntur. Alij enim dicuntur, quod Deus vult mala esse vel fieri, non tamen vult mala. Alij vero, quod nec vult mala esse nec fieri: in hoc tamen conueniunt & hi & illi, quod utique fatentur Deum mala non velle. Vtrique vero rationibus & auctoritatibus innituntur ad muniendam suam assertionem.

DIVISIO TEXTVS.

DEOQUE cum constet omnia bona quæ fiunt [Hic incipit secunda pars, & dividitur in duas partes. In prima Magister mouet questionem, & prosequitur vnam opinionem ei respondentem, scilicet dicentium bonum esse mala fieri, & bonum esse mala esse, & Deum velle mala fieri & mala esse, sed non velle mala. In secunda vero ponit aliam opinionem cui ipse videtur consentire, eo quod latius ipsam prosequitur: & etiam salubrior & sanior est ibi: Illi vero qui dicunt.

ARTICVLVS II.

An bonum sit mala fieri vel mala esse?

1. p. sum. theo. q. 80. memb. 2. a. 3.

Incipit autem hic dubium de ipsa questione, vtrum bonum sit mala fieri vel mala esse? Et videtur, quod sic per multas auctoritates quæ iacent in litera. Item Boetius in 5. de consolatione philosophiæ, Diuina vis bona est, cui quæque mala, sunt bona: ergo si Deo bonum est malum, simpliciter videtur malum bonum esse: ergo bonum est fieri. 2. Item Augustin lib. confes. Tu Domine cui nihil omnino malum est, neque vnuerse creature tuæ: quia non est aliquid extra te, quod irumpat vel corrumpat ordinem quem posuisti. Ex hoc accipitur, quod fieri malum non est Deo malum, & non est vnuerse creature malum: cum enim sit extra Deum, non potest irumpere ordinem quem posuit Deus: & cum ille sit optimus, non valet quicquam de optimo corrumpere, sed potius ornat: quia commendabiliora reddit bona: ergo ex quo nihil nocet, & confert ornatum, ut habetur ex his verbis, bonum est malum fieri. 3. Item Apoc. vlti. Qui in forditibus est, fordescat adhuc: dicit Glo. Quia posset obliuisci,

quod malum esset prophettare malis, cum grauius essent inde puniendi: dictum est sibi ne ideo cesser: quia iustum est ut qui in forditibus est, fordescat adhuc. Quod autem iustum est, ut dicit Augustinus, bonum est: ergo malum fieri bonum est, ut videtur. 4. Item, Bonum est omni modo puniri culpam, quia in hoc resultat decor iustitiæ diuinæ: sed culpa est quædam pœna: ergo bonum est culpam fieri, & malum fieri. Vnde Augustinus in confes. Iussisti Domine, & sic est, ut pœna sibi sit omnis inordinatus appetitus. Item, August. dicit, & ponitur in 2. lib. in litera, quod inter primam apostasiam & vltimum peccatum, omnia peccata sunt culpa & pœna: cum igitur pœna sit bona, videtur quod omnia illa peccata fieri sit bonum. 5. Item, Omne ordinatum bonum est esse & fieri: malum est ordinatum, ut habetur in litera ab Aug. in ench. ergo bonum est malum fieri & esse. SED CONTRA: Non est bonum fieri quod non sit ab optimo, ut à causa & auctore: malum autem non sit ab optimo ut à causa & auctore: ergo non est bonum malum fieri. 2. Item, Malum est corruptio boni: nihil autem corrumpens bonum, bonum est fieri: ergo ut prius. 3. Item, Omnis actiua infert suam passiuam, & è conuerso: ergo si bonum est malum fieri, bonum est malum facere: & hoc est contra Apostolum dicentem, Faciamus mala, ut eueniant bona: quorum damnatio, iusta est. 4. Item, Bonum fieri non est malum: ergo malum fieri non est bonum. 5. Item, Quod malum est, eius generatio mala est, ut vult Doct. in topicis: ergo fieri malum est malum: non ergo bonum. 6. Item, Omne bonum moris à fine principaliter bonum est: malum autem est corruptio finis: ergo ipsum fieri est malum: non ergo bonum. 7. Item, Malum in se ipsis non est nisi ex fieri, quia hoc est causa mali in anima, quia

Distinct. 36. lit. A.

Sed contra.

Rom. 9.

itur, Policletus per accidens est causa statue, vel albus causa statue, si statuarus vocatur Policletus & est albus: sed occasio medium est inter causam per accidens, & casum & fortunam: casus enim non habet causalitatem, licet contingat finem: sicut equus egrediens de domo quæ postea cõburitur, casu saluatur, & non saluaretur nisi egredereur: occasio autem est quod non habet causalitatem de se: sed per accidens efficitur causa, quæ non per accidens quod sibi inest, sed quod inest alij ad quod comparatur: & ideo minus dicitur quam causa per accidens: quia illa causa per accidens quod sibi inest, quæ facit: plus autem est ibi quam casus: quia ibi ponitur intentio ad bonum in ordinante & eo qui conuenit in bonum: vnde bonum illud ut in subiecto ponitur in eo ad quem ordinatur in occasione boni: & hoc secundum actum quandoque: & quandoque secundum potentiam, ut quando nullus est concitus mali: quandoque autem ponitur potentia in faciente ex ordine status precedentis ad posteriorem, ut prius diximus. Vnde cum dicitur, bonum est malum fieri: sensus est: malum fieri aut est aut potest fieri occasio alicuius boni secundum ordinem ad alterum qui illo malo in bonum vtitur. Ad quest. 2. Ad ALIUD dicendum, quod illa opinio non concederet hanc, bonum est malum facere: quia facere non dicitur comparisonem nisi ad facientem: & in illo non occasionatur bonum, sed potius malum. Ad quest. 3. Ad ALIUD dicendum, quod ista adhuc minus concederetur ab hac opinione, bonum est malitiam fieri: quia malitia non nisi priuationem dicit: & hæc de se non est ordinabilis, sed gratia subiecti passivæ & non actiue ordinatur.

ARTICVLVS IV.

In quid sent in volitum notatur transire voluntas, cum dicitur, Deus vult malum fieri vel esse?

Secundo queritur, In quid sicut in volitum notatur transire voluntas, cum dicitur, Deus vult malum fieri vel esse? Videtur autem, quod transit super malitiam: transit enim voluntas omnis in volitum: sed cum dicitur, Deus vult malum fieri, volitum hoc refertur ad voluntatem gratia eius quod est malum: ergo malum est ratio voluntatis, quia omne volitum ratio est voluntatis volentis illud. 2. Item, Volito vno ab aliquo, fit conuertibile illius volitum vel coniuñctum illi per necessitatem, nisi voluntas sit stulta: sed malum fieri coniuñctum est malum facere, & malitia inseparabiliter: ergo si voluntas sapiens & eligens transit super vnam, transibit etiam super alterum. Et non valet, ut videtur, si velis insistere, dicendo quod verba pertinentia ad actum anime, bene sunt de vno, & non de alio: licet illa coniuñctæ sint: quia illa voluntas non procedit ad volitum, sed est

illa de qua dicit Aristot. in lib. ethen. quod etiam impossibile est voluntas: & hæc à quibusdam magis velleitas, quam voluntas vocari consuevit. 3. Item, Augustinus dicit, & ponitur hic auctoritas, quod malum fieri bonum est: & hoc vult Deus, quia aliter non finiret. Si forte dicas, quod Deus permittit: & hoc est voluntate signi, & non beneplaciti. Contra: Nec præter voluntatem beneplaciti, nec contra eam fit aliquid: quia non fit aliquid, ut dicit Augustinus, quod non de interiori aula summi imperatoris procedit: ergo videtur, quod velit illud voluntate beneplaciti. 4. Item, Cum dicam sic: Deus permittit, hoc verbum, permittit, prædicat diuinam essentiam ut volentem: ergo prædicat diuinam voluntatem quæ est Deus: ergo voluntatem beneplaciti: & sic voluntate beneplaciti vult omne quod permittit: ergo voluntas Dei videtur transire super malitiam, sicut super volitum. SED CONTRA: Malum in eo quod malum, non mouet, nec potest mouere aliquam voluntatem: quia omne volitum, aut est bonum, aut apparens bonum: ergo multo minus mouebit diuinam voluntatem. 2. Item, Deus odit malum, & Deo displicet malum, & Deus punit malum: nemo autem vult hoc quod odit, & quod displicet, & quod panit: ergo Deus non vult malum fieri. 3. Item Ezech. 18. Nolo mortem peccatoris. Et loquitur de morte peccati: ergo non vult malum fieri: quia hoc est mors peccatoris. 4. Item, Deus est auctor eius quod vult: si ergo vult malum fieri, ipse est auctor mali. 5. Item, Ansel. dicit, quod potestas faciendi malum, nec est libertas, nec pars libertatis: ergo est ignobilitatis: ergo multo magis voluntas mali: ergo Deo non attribuenda. SOLVITIO. Dicendum meo iudicio, quod hæc est falsa, Deus vult mala fieri: & si inuenitur à sanctis, est determinanda sic, Deus vult bonum quod elicitur ex malo facto, propter quod finit malum fieri: & in hoc sensu concedit ista opinio, & aliter, ut puto falsa est. Ad PRIMUM ergo dicendum, quod voluntas Dei non transit super malum, ut super volitum: quia locutio illa est impropria, & malum non subiicitur voluntati ut malum, vel ut est in fieri per se, sed ut est occasio boni elicitæ: & tunc adhuc non refertur ad ipsum voluntas beneplaciti, sed ad id quod subiicitur, & ad occasionem refertur signum voluntatis quod est permissio. Ad ALIUD dicendum, quod hoc non est verum etiam in sapienter volente, nisi illud quod dicitur volitum, sit per se volitum: hæc autem non est hic, ut iam dictum est. Ad ALIUD dicendum, quod cum dicitur, Deus permittit hoc fieri, non prædicatur diuina essentia, ut voluntas tantum, sed etiam notatur respectus ad malitiam: & ideo non est

Sed contra.

Dialog. de libero arbitrio cap. 11.

Solutio.

est permissio voluntas beneplaciti, quia beneplacitum non ponit respectum nisi ad bonum: & ideo hic (¶ diximus) in alio ponitur signum, & in alio voluntas: signum enim ponitur in precedenti, voluntas autem in consequenti per occasionem.

AD ALIUD dicendum, quod ea que procedunt de intellectu aula summi Imperatoris, ab eo vno modo se habent, non procedunt vno modo secundum se: & ideo respectu quorundam est permissio, & respectu aliorum elicitorum ex illis est voluntas.

Hic ponit rationes illorum qui dicunt Dei voluntate non fieri mala vel non esse.

Illi vero qui dicunt Dei voluntate mala non fieri vel non esse, inductionibus præmissis ita respondent: dicentes, Deum nec velle mala fieri nec velle non fieri vel nolle fieri, sed tantum non velle fieri. Si enim vellet ea fieri vel esse, faceret utique ea fieri vel esse: & ita esset author malorum: non est autem author malorum, ut Sanctorum protestantur auctoritates: non ergo eius voluntate fiunt mala. Item, si nollet mala fieri, vel vellet non fieri, & tamen fierent, omnipotens non esset: cum eius voluntas humanæ voluntatis effectu impediretur. Ideoque non concedunt Deum velle mala fieri, ne malorum author intelligatur: ne concedant eum velle mala non fieri vel nolle fieri, ne impotens esse videatur: sed tantum dicunt eum non velle mala fieri, ut non author, sed permissor malorum monstretur. Vnde & Euangelista ubi ostendit Deum authorem esse omnium bonorum dicens, Omnia per ipsum facta sunt: consequenter malorum authorem esse negat dicens, Et sine ipso factum est nihil, id est, peccatum. Non dixit per eum factum esse, vel eo nolente & inuito, sed tantum sine eo, id est, sine eius voluntate, quia non eius voluntate fit peccatum. Non ergo Deo volente vel nolente, sed non volente fiunt mala: quia non subest Dei voluntati, ut malum fiat vel non fiat: sed ut fieri sinat, quia bonum est sinere mala fieri, & utique volens finit non volens mala, sed volens sinere finit ut ipsa fiant: quia nec mala sunt bona, nec ea fieri vel esse bonum est.

Ioan. 1.

DIVISIO TEXTVS.

Item vero qui dicunt Dei voluntate, &c.] Hic incipit secunda opinio que dividitur in tres partes, in quarum prima solvantur rationes ab opinione precedente inductæ. In secunda autem ponitur ratio probans hanc opinionem esse veram ubi [Si quis igitur diligenter, &c.] In tertia obiicit sophisticæ, & soluit ibi. [Iam sufficienter ostensum est, quod Deo authore] Sunt autem in prima solutione quatuor capitula, quorum primum est de distinctione locutionum negatarum cum verbis dicentibus voluntatem vel non voluntatem Dei. Secundum autem est de solutione verborum August. Tertium est de distinctione quadam boni data à Hiero. Quartum quasi conclusio ex præhabitis, qualiter & quibus profant mala.

ARTICVLVS V.

Quæ differentia est inter istas propositiones, nolle hoc, & non velle hoc, & velle hoc non fieri?

Ad intelligentiam autem primi capituli queritur, Quæ differentia sit secundum hanc opinionem, inter nolle hoc, & non velle hoc, & velle hoc non fieri.

Item queritur, Vtrum omnia que dicuntur fieri, siue bona, siue indifferentia, siue mala, procedant à voluntate, vel sint contra voluntatem Dei secundum hanc opinionem?

Et ad hoc dicendum, quod cum dicitur, nolo, ita quod negatio per compositionem includatur cum verbo nolo, tunc non negat voluntatem secum compositam, sed tantum refertur ad volitum: vnde sensus est, nolo hoc fieri, id est, volo hoc non fieri. Cum autem ly nolo habet condeclinatum nolo, non vis, non vult, &c. omnia que declinantur ab ipso, habent eandem vim. Vnde curi dicitur, non

Questio.

Solutio.

non vult hoc fieri, locutio est duplex ex eo quia ly non vult, potest esse in vi dictionis, & tunc voluntas manet non negata, sed volitum: & potest esse in vi orationis, & tunc voluntas negatur esse de hoc. Ex hoc accipitur, quod ista æquipollent, nolo hoc fieri, & volo hoc non fieri, & vna inferat aliam. Istæ autem duæ non vult hoc fieri, & vult hoc non fieri, habent se sicut superius & inferius: quoniam ista, vult hoc non fieri, refert istam, non vult hoc fieri: sed non conuertitur, quia ista, non vult hoc fieri, habet duos sensus suæ veritatis, quorum alterum tantum

habet hæc, vult hoc non fieri. Dicit ergo hæc opinio, quod Deus non vult mala fieri, secundum quod ly non vult, est in vi orationis: & ideo non sequitur, si aliquis inferat: ergo vult mala non fieri, quia nec illud vult: quia si voluntas negatur de vno, non propter hoc affirmatur de suo opposito.

Ad secundum vero ergo queritur, dicendum quod non omnia que fiunt, fiunt Deo volente, vel volente: sed volente vel non volente, ita quod ly non volente sit in vi orationis: & ideo hæc opinio bona est, quia euitat totum inconueniens.

Ad questio.

Quomodo intelligendum sit illud Augustini, Mala fieri bonum est.

Quod vero August. ait, Mala fieri bonum est, nec sinerentur mala ab omnipotenti bono fieri, nisi hoc esset bonum, ut ea essent, ea ratione dictum esse asserunt, quia ex malis que fiunt, Deus bona elicit: nec ipse permetteret ea fieri nisi de eis boni aliquid faceret. Vnde Aug. in eodem lib. ench. aperte indicans prædictorum verborum talem esse intelligentiam ait, Deus omnipotens, cui rerum est summa potestas cum summe bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens & bonus, ut beneficeret etiam de malo. Item in eodem, Melius iudicauit Deus de malis bona facere, quam mala nulla permittere. Ex hoc itaque sensu dictum est ac verum est, bonum est mala fieri: quia ex malis que fiunt, bonis (qui secundum propositum vocati sunt sancti) accidit bonitas, id est, utilitas. Talibus enim, ut ait Apostolus, in bonum cooperantur omnia etiam mala, quia eis profunt, que aliis facientibus obsunt. Vnde etiam aliquando in Scriptura legitur malum appellari bonum: ut Hiero. super Marcum, Malum, inquit, Iudæ bonum fuit, scilicet nobis: nec si bonum est illi vel illi, inde sequitur, quod simpliciter bonum sit: proprie enim ac simpliciter bonum est, quod in se & facienti bonum est.

G

Cap. 11.

Cap. 27.

Rom. 8.

Comment. ad cap. 14.

ARTICVLVS VI.

An malum sit expediens vniuerso, & conferens ad complementum vniuersi?

Deinde queritur de hoc quod dicit in 3. cap. ubi [Melius iudicauit Deus de malis bona facere, &c.] Ex hoc enim videtur sequi, quod malum est expediens vniuerso, & conferens ad complementum vniuersi. Et hoc videtur hic accipi in litera in tribus auctoritatibus expressis: & quædam Glo. Orig. super Num. 22. ubi dicitur, Venit ad Balaam, dicit sic: Notandum Dei sapientia omnia disposita esse, ita ut nihil sit otiosum, bonum vel malum: malitiam tamen non facit, quam ab aliis inuentam, cum prohibere posset, non prohibet: vitium autem ea ad causas necessarias: per ipsos enim malos in quibus est malitia, probat eos qui ad gloriam tendunt:

si enim perimeretur malitia, non esset quod contrariaretur virtutibus: virtus autem si contrarium non haberet, non claresceret.

2. Item ad Rom. Glo. dicit, quod Deus virtutibus voluntatibus hominum ad inclinandas eas quocumque voluerit, siue in bonum, siue in malum:

3. Item, Nullum bonum debet deesse vniuerso: bonum autem comparationis boni ad malum ut clarescat, est quoddam bonum: ergo deesse vniuerso non debet: hoc autem fieri non potest, nisi malum sit: ergo malum confert ad complementum vniuersi.

Sed contra: Dion. dicit, quod malum est inordinatum: cum igitur non faciat bonum ordinis, non videtur conferre aliquid bonum: quoniam bonum ordinis conferret, si aliquid conferret.

2. Item, Dicit Philosophus, quod album nigro est impermixtum: ergo albius nigro impermixtus: ergo etiam melius erit, quod est malo impermixtus: & ita vniuersitas erit melior,

Sed contra.

melior, si nullam malum esset in ea.

Item, Cum malum sit privatio boni, priuat aliquo bono, quod inesset vniuerso si malum non esset: ergo si malum non esset, multa bona essent in vniuersitate, quæ modo non sunt: & sic vniuersitas est minus bona per hoc quod malum sit, vt videtur.

Solutio.

Solutio. Dicendum sicut dicunt Magistri, quod aliqua ratio boni deesset vniuerso, si malum non fieret: & de hac ratione iam supra dictum est: & sic concedunt, quod bonum est mala fieri, quia hoc est occasio boni alicuius.

Luc. 19.
Apoc. 3.

Ad id autem quod obiicitur in contrarium, dicunt quod non est simile in bono, & in aliis privationibus: quia bonum quod auferatur ab vno, confertur alij: & inducunt pro se illud, Auferre ab eo mæm, & date illi qui habet decem mnas: & illud, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Et ideo nihil perditur de bono in vniuersitate, licet in isto perdat. Additur autem ex hoc, quod fit malum aliqua ratio boni: & ideo dicunt, quod bonum est malum fieri, & quod confert ad complementam, & decorem in hoc quod adiicit plures rationes vtilis siue expedientis, & decorem iustitiæ. Sed istam solutionem aut ego non intelligo, aut omnino videtur falsa: quia constat, quod idem in numero quod amittit vnus, non accipit alius, nec ipsa vniuersitas, sed potius perit ab vniuersitate: idem autem in specie & forte prius habuit, & sicut alius hoc posset accipere. Rationem autem boni quæ elicitur ex malo per rationem vtilis vel expedientis vel decoris iustitiæ habet quidem: sed mirum videtur mihi, si bonum per se & bonum gaudij, quod esset in vniuersitate bonorum, non posset recompensare il-

lud bonum comparationis quod elicitur de malo: & ideo videtur mihi, quod per se loquendo malum non confert alicui, nec vniuersitati: sed verum est, quod ad bonum confert, finire mala: quia si non sinantur fieri mala, tunc est necessitas ad bonum, & periret tunc ratio boni laudabilis & virtutis, & periret ratio præmij: sed finire malum fieri non ponit ex parte Dei, nisi potentiam liberam faciendi quod vult, quæ tamen ex se potest fieri in malum: & hoc posse non est malum, quia etiam secundum Philosophum potestas prauorum eligenda est.

Ad hoc ergo quod obiicitur primo per dicta Sanctorum, dico quod ipsi loquuntur de malo, supposito, quod verum est: quod permixta vniuersitate cum bonis & malis, non poterat quicquam melius fieri de malo, quam quod ordinaretur in bonum: & ita intelliguntur ea quæ in litera dicuntur, & illa Glossa originalis.

Ad alivd dicendum, quod omnia illa vera sunt de malo iam posito in esse vel fieri: sed si non esset, melior esset vniuersitas quam modo sit.

Ad alivd dicendum, quod adhuc remaneret comparationis bonum secundum gradum boni & melioris: & si ista ratio boni non remaneret, tunc dico, quod melior ea maneret, per quam recompensaretur.

Ad alivd dicendum, quod Dionysius hoc dicit syllogizando ad inconueniens, & non asserendo: vel si asseritur inducitur, tunc loquitur de vna mali positi in esse vel fieri: & non de comparatione vniuersi ad esse bonum in totum, & ad esse malum in aliqua parte vniuersi.

Quadrupartita boni acceptatio.

H Est enim aliquid quod in se bonum est, & cui fit, sed non est bonum facienti, vt cum subuenitur pauperi, sed non propter Deum: & aliquid boni in se & facienti, sed non ei cui fit, vt cum veritas propter Deum alicui non obedienti prædicatur: & aliquid in se & facienti & ei cui fit bonum, vt cum veritas prædicatur propter Deum credenti. Vnde Apostolus, Bonus odor sumus Deo: aliis odor vitæ, aliis odor mortis. Est autem aliud, quod nec in se bonum est & facienti nocet, & damnat, nisi pœniteat, vt malum: valet tamen ad aliquid. Vt enim ait Augustinus in ench. A summè & æqualiter & immutabiliter Trinitate bona creata sunt omnia, nec summè, nec æqualiter, nec immutabiliter bona: sed tamen bona etiam singula. Simul vero vniuersa valde bona: quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabilia sint, dum comparantur malis.

ARTICV

ARTICVLVS VII.

Penes quid accipitur diuisio bonorum & defectuum quos Magister enumerat in litera.

Deinde queritur de hoc quod dicit in tertio capitulo ibi [Est enim aliquid quod in se bonum est, &c.] Licet enim hoc in secundo magis habeat discuti, vbi agitur de differentiis boni: tamen potest queri hic, Penes quid accipitur ista diuisio bonorum & defectuum quos hic enumerat.

Et dicendum, quod actus moralis habet duplicem comparationem ad agentem,

scilicet vt ad agentem, intendentem, & proportionantem suum opus ad materiam: & sic egreditur bonum opus & in se, & facienti propter intentionem, & cui fit propter agentem proportionantem ad debitam materiam. Alia autem sunt ex particularibus defectibus. Si enim deficiat ex parte agentis intendentis, cum intentio bonum opus agenti faciat, & intentionem fides dirigat, vt dicit Augustinus, erit opus illud bonum in se, & ei cui fit, sed non agentis. Si autem deficiat ex parte materiam proportionatæ ad opus, tunc erit bonum facienti, & in se, sed non ei cui fit. Si autem in se deficiens sit, tunc deficit agentis qui male vult hoc, & male intendit: sed tamen elicitur bonum occasionatum ex illo.

Quod mala vniuersitati valent & facientiibus sua propria, vel patientibus aliena prosunt, electis tantum.

Hinc patet, quod ex malis quæ fiunt aliquid prouenit bonum dum bona magis placent, & laudabilia existunt. Ipsi etiam facientibus, ex malis quæ faciunt interdum bona proueniunt, si secundum propositum vocati sunt sancti. Talibus enim (vt ait Augustinus in lib. de correctione & gratia) vsque adeo Deus omnia cooperatur in bonum, vt si qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt, atque doctiores: vt Petrus. Illa etiam mala quæ ab iniquis fideles pie perferunt, vt ait Augustinus in lib. de Trinit. ipsis vtiue prosunt: vel ad delenda peccata, vel ad exercendam probandamque iustitiam, vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam. Ideoque & Iob Dei manum, & Apostolus satanæ stimulum sensit: & vterque bene profecit, quia malum bene portauit.

ARTICVLVS VIII.

An alicui facienti malum potest euenire ex malo bonum?

Deinde queritur de hoc quod dicit in quarto capitulo ibi [Talibus enim, vt ait Augustinus in lib. de correctione & gratia, &c.] Ex hoc enim videtur, quod alicui facienti malum bonum eueniat ex malo: & hoc expresse videtur dicere Damascenus, quod aliquando permittit Dominus hominem cadere, vt in sensum veniens postea seruentius & fortius bono adhereret.

Item Augustinus. Audeo dicere superbis esse vtile cadere in aliquod apertum peccatum, vnde sibi displiceant qui iam sibi placentes ceciderunt. Et hoc etiam hic in litera dicitur,

& ante hoc dictum est.

Sed contra: Bonum nulli est mali: igitur malum nulli est bonum.

Item, Noli facere mala, vt non te apprehendant.

Item, Non esset vtile oui, vt proiceretur in dentes lupi, vt postea dentes eius fortius fugeret: ergo a simili nec illud est vtile.

Solutio. Dico meo iudicio, quod totum intelligitur de vtilitate occasionis, & non per se: & hæc vtilitas magis apparet ex post facto: & ideo tunc primo est occasio boni: & ideo malum cum simul in faciente est, nulla est occasio, sed ex post facto, cum est in detestatione: & ita intelligo auctoritates inductas.

D. Alb. Mag. in lib. I. Sent.

KKk

E. 2

Ex predictis concludit ostendens esse bonum fieri mala multis modis.

Siquis igitur diligenter attendat quæ scripta sunt, facile est ei percipere Sex malis bona prouenire: & ex ea ratione dictum esse, quod bonum est mala fieri vel esse, non quia malum fit bonum, vel quia bonum fit malum fieri. Non est enim bonum malum fieri ab aliquo, quia non est bonum ut aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonum profecto huius Deus author esset, qui est author omnis boni. Quod si huius Deus author est: eo ergo authore homo agit mala, & ita eo authore homo fit deterior. Et si eo authore homo fit deterior, tunc eo volente homo fit deterior. Idem est enim dicere aliquid fieri Deo authore quod Deo volente. Deo autem authore homo non fit deterior: ergo non Deo volente, ut August. in lib. 8. q. aperte astruit à minori, dicens ita, Nullo sapiente homine authore fit homo deterior: tanta enim est ista culpa quæ in sapientem hominem cadere nequit. Est autem Deus omni homine sapiente præstantior. Multo minus ergo Deo authore fit homo deterior. Multo enim est præstantior Dei voluntas, quam hominis sapientis. Illo autem authore cum dicitur, illo volente dicitur: ergo est vitium voluntatis humanæ quo est homo deterior: quod vitium si longe abest à Dei voluntate, ut ratio docet, à quo fit quærendum est? Ecce aperte dicit August. Deo authore vel volente hominem non fieri deteriorem, sed vitio voluntatis suæ. Non est ergo Deo authore, quod malum fit ab aliquo: & ita Deo volente mala non fiunt.

Quæst. 3.

Quod in Deo non est causa ut sit homo deterior.

Deinde idem August. quærens, Quæ sit causa ut homo sit deterior? in Deo non esse asserit in eodem lib. sic dicens: Ut sit homo deterior, aut in ipso est, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla causa est. Si in alio, aut in Deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo qui neque Deus neque homo sit. Sed non in Deo (Bonorum enim Deus tantum causa est) ergo aut in homine est, aut in eo quod neque Deus, neque homo, aut in nihilo. Et ex his aperte ostenditur, quod non est bonum ut sit homo deterior: quia non est Deus eius rei causa, qui tantum causa bonorum est. Et si non est bonum ut fiat deterior, non est ergo bonum ut ab eo fiat malum: non ergo vult Deus ut ab eo fiat malum.

Quæst. 4.

EXPOSITIO TEXTVS.

Siquis igitur, &c.] ponit Magister hic tres rationes, confirmantes hanc opinionem ex dictis August. Prima est, quod Deus fons esset & author mali: quia esset author alicuius quo homo fit deterior, qui est opus suum. Secunda quæ ponitur in secundo capitulo, est, quod malum

fit ab homine in quo est causa deficiens mali, & non à Deo. Tertia quæ ponitur in tertio, est, quod Deus non potest esse causa tendendi in non esse: qui vero facit malum, tendit in non esse.

ARTICVLVS IX.

Quare Deus permittit malum fieri, si non est author mali?

Incidit autem dubium circa primum, Quare Deus permittit malum fieri, si non est author

thor mali? aut enim permittit iuste, aut iniuste. Non iniuste: ergo iuste. Contra: ergo iniustitia, aut illa quæ est reddicio pro meritis, aut illa quæ est condecencia suæ bonitatis siue voluntatis vel potestatis. Non primo modo: quia illa iniustitia debet infligere poenam peccati, non permittere ut addat peccando. Item non secundo modo: quia nulla æquitas concordat malo. Item nec tertio: quia in opposito magis relucet bonitas & decor suus.

2 Item in altera dicit hoc esse locum à minori. Sapiens homo non facit quo opus suum fit deterius: ergo nec Deus. Et hoc non est verum: quia sicut hic locus est à minori, Miles potest exercitum capere, ergo & rex, est affirmatio: ita locus à minori secundum Boetium non infert nisi affirmando.

3 Præterea videtur fallum quod dicit, Sapientia enim opponitur ignorantia, non scientia: ergo sapiens homo potest peccare in se, & in opere. Item, Philosophus in ethicis dicit, quod sunt quidam qui ad rationem confugientes, quærunt philosophari & esse boni, quemadmodum ægri qui medicos quidem audiunt studiose, faciunt autem operandorum nihil: & quemadmodum nunquam bene habebunt corpus curarum sic curati, ita nec illi animam sic philosophantes: ergo fallum supponit August. in processu. Item, Dicit philosophus, quod scientia parum vel nihil

confert ad virtutem: ergo sapientes possunt peccare.

S E D C O N T R A: Probat Seneca, quod perturbatio non cadit in sapientem: quia non perturbatur nisi de virtute: & illam nemo potest auferre nisi ipse velit: & tunc non erit sapiens: ergo omnis sapiens est perfectus in virtute: ergo non facit quo opus suum fiat deterius.

S O L V T I O. Dicendum, quod Deus permittit malum fieri, iniustitia condecente suæ æquitatis & bonitatis: quia si non fineret, tolleretur ratio boni laudabilis & præmiabilis, ut prius habitum est.

A D I D quod contra obiicitur, dicendum quod de opposito non esset talis condecencia: quia periret ratio virtutis laudabilis, & fieret bona quasi per necessitatem: & ideo illa finitio non respicit malum nisi per accidens, quia non propter se, sed propter aliud, scilicet ut commendabile sit.

A D I D quod vterius queritur, dicendum quod illa ratio est à maiori: sed res à qua infertur, est minor: & hoc intendit.

A D A L I V D. dicendum, quod sapiens dicitur à sapere, & de illo tenent obiecta: & sapiens dicitur à sapore practitorum & honestorum, & de hoc intelligitur dictum & ratio Seneca.

Aliter probat, quod Deo authore non fiunt mala.

Item aliter etiam ostenditur, quod Deo authore, id est, volente non fiunt mala: quia ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere enim ad non esse, malum est. Ipse autem author mali non est. Tendit vero ad non esse qui operatur malum. Non ergo Deo authore est, quod aliquis operatur malum. Non est ergo bonum, quod aliquis operatur malum, quia tantum boni Deus author est. Hoc autem August. in eodem libro aperte explicat ita dicens, Qui omnium quæ sunt author est, & ad cuius bonitatem id pertinet ut sit omne quod est, boni tantummodo causa est. Quocirca mali author non est, & ideo ipse summum bonum est: à quo in nullo deficere bonum est, & malum est deficere. Non est ergo causa deficiendi, id est, tendendi ad non esse, qui ut ita dicam, essendi causa est: quia omnium quæ sunt author est: quæ in quantum sunt, bona sunt. Ecce aperte habes, quod deficere à Deo qui summum est bonum, malum est: mala ergo facere malum est. Non ergo Deo authore vel volente mala fiunt.

M

Quæst. 2.

ARTICVLVS X.

An malum faciens tendat in non esse?

Deinde queritur de hoc quod dicitur in sequenti capitulo ibi [Tendit vero ad non esse qui operatur malum, &c.] Videtur enim secundum hoc, quod quandoque malum faciens, peruenit in non esse: nihil enim tendit ad hoc ad quod nullo modo potest peruenire.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

1 Item, Esse non opponitur malo: quia mali sunt, & demones sunt, & bonum & optimum (ut dicit Dionysius) in quantum sunt, concupiscant esse, viuere, & intelligere. Ergo videtur, quod non tendit non esse, qui malum facit.

2 Item, Si malum dicitur tendere in non esse, quia corrumpit bonum naturale: cum bonum naturale finitum sit, videtur quod quandoque instantum possit corrumpi, ut nihil sit de ipso.

Lib. de diu. nom. cap. 4.

K K k 2 4 Item,

4 Item non videtur verum quod dicit, quod Deus non est author tendendi in non esse: quia dicitur Deut. 32. Ego occidam, & ego viuere faciam: quem autem occidit facit tendere in non esse. Item Iere. 10. Corripe me Domine: sed non in furore tuo, ne forte in nihilum redigas me. Ergo videtur, quod ipse redigit aliquid in nihil, & ita est author tendendi in non esse.

Solutio.

SOLUTIO. Prima pars istius distinctionis tractanda est in secundo; ubi de hoc ponitur tractatus specialis. Quantum autem pertinet ad præsentem tractatum, dicendum quod malum tendere facit dum intenditur: intenditur autem malum sicut priuatio, & non sicut habitus: & ideo non intenditur per accessum ad aliquid, sed potius per recessum à bono: ille autem recessus est infinitus potentia ablationis & diuisionis à bono naturali, ut iam patebit: & ideo nunquam redibit in nihilum corruptione mali.

AD ALIVD dicendum, quod est esse duplex, scilicet esse nature quo ipsa natura est in se: & hoc non corrumpit malam culpam: sed contrariatur illi malam poenæ: quia dicit August. quod poena non est malum, nisi quia contrariatur nature bonæ. Aliud est esse boni naturalis: & hoc consistit in proportione na-

turæ rationalis ad gratiam, & per consequens ad gloriam: de quo dicit Boet. in 5. de consol. philosophiæ, quod esse est quod ordinè retinet seruaturque naturam. Et hoc corrumpit malum: quia malum nihil aliud est, quam corruptio & priuatio illius: & quanto peius est, tanto magis facit distare à bono: ergo corrumpit, quia corruptio est distantia habitualis ordinis in bonum.

AD ALIVD dicendum, quod bonum naturale licet sit essentialiter finitum, sicut omnis essentia creata: est tamen potentialiter infinitum, sicut omne continuum diuisibile est in infinitum, eo quod nulla diuisione diuiditur à materia esse & forma continui: & ideo remanet iterum diuisibile. Ita bonum naturæ, quia nulla corruptio tollit rationem & formam boni naturæ, sed tantum facit minus proportionari bono gratiæ & gloriæ, & ita magis corrumpit semper.

AD ALIVD dicendum, quod mors non determinatur ad Deum ut ad causam meritoriam, sed sicut ad iudicem insipientem eam: sed hic loquitur de tendendo ad nihil per meritum & boni corruptionem: & hoc modo mors non est boni corruptio, sed potius corruptio esse boni naturalis, & ratione poenæ, non mali culpæ.

Obiectio quorundam sophisticæ, qua probare nituntur ex Deo esse quod mala fiunt.

N

Am sufficienter ostensum est, quod Deo authore non fiunt mala. Quidam tamen sophisticè incedentes, & ideo Deo odibiles, probare conantur ex Deo authore esse quod mala fiunt hoc modo. Quod mala fiunt, verum est: omne autem verum quod est, à veritate est quæ Deus est: à Deo ergo est quod mala fiunt. Quod autem omne verum à Deo fit, confirmant auctoritate August. in lib. 83. quæstionum ita dicentis, Omne verum à veritate verum: est autem veritas Deus: Deum ergo habet authorem omne verum. Est autem verum, quod mala fiunt vel sunt: Deo ergo authore est quod sunt vel fiunt mala.

Quest. 1.

DIVISIO TEXTVS.

IAm sufficienter ostensum est, quod Deo authore non fiunt mala, &c.] Hic incipit pars vltima, in qua sunt tria capitula, in quorum primo ponit Magister sophisticæ, ut in litera patet. In secundo autem respondet: & in tertio approbat secundam opinionem inter primo inductas opiniones.

ARTICVLVS XI.

Quid est veritas?

Ratione autem primo habiti sophisticæ queratur hic de veritate primo, Quid

fit? Secundo, Quot modis dicatur? Tertio de conuersione ipsius cum bono & ente & vno. Quarto, Vtrum ipsa sit æterna, vel non? Quinto, Vtrum ipsa sit simplex & incommutabilis? Sexto & vltimo, Vtrum omnia vna & prima veritate sint vera?

Ad primum potest obici sic: Dicit Ansel. in lib. de veritate, quod veritas est rectitudo sola mente perceptibilis. August. in lib. de vera religione, quod verum est id quod est. Hilarius autem dicit, quod verum est manifestatiuum vel declaratiuum esse. Dicit autem Auicem. in prima philosophia lib. 3. cap. vltimo, quod veritas intelligitur inesse absolute in singularibus, & intelligitur esse æterna, & intelligitur esse dispositio dictionis & intellectus qui significat dispositionem in re exteriori cum ei est æqualis. Dicimus enim, hæc dictio est vera, & hæc sententia est vera. Ex hoc colligitur, quod singula habent veritatem

1. p. sum. theo. q. 15. memb. 2. Cap. 12. Lib. 1. fol. cap. 5.

tatem quandam, quæ est res, vt dicit Aug. secundum quod etiam dicimus, hoc est verum aurum, & hic est verus almus, & hic est verus homo: & quod est æterna veritas, quæ est necessitas & causa omnis veritatis: & quod est veritas dictionis secundum quam dicimus, hæc enuntiatio est vera, vel hoc enuntiabile est verum: & quod est adequatio rerum & intellectuum, vt quando dicimus, iste intellectus est verus, referendo hoc ad sententiam intellectus conceptam de re sicut est.

Queratur ergo de prima diffinitione. Rectum enim est passio, continuè sicut forma: veritas autem est intelligibilis: ergo videtur, quod non conueniat veritati genus rectitudinis.

2. Item, Rectum est, cuius medium non exit ab extremis: ergo habet extrema & medium: ergo habet partes: aliqua autem veritas indiuisibilis est, sicut prima: ergo videtur, quod non generaliter conueniat illa diffinitio.

Similiter obiicitur de secunda. Verum est id quod est: ergo à coniugatis, veritas est rei entitas: ergo esse suum & quod est idem habet: ergo ipsum est quod habet: & hoc non conuenit nisi Deo: ergo omnis veritas esset Deus, quod falsum est: ergo diffinitio est nulla.

3. Item, Ens est id quod est: & verum addit super ens, quia aliter essent synonyma: ergo verum est aliquid plus quam id quod est, vt videtur.

Queratur etiam de tertia. Vnumquodque enim declaratur & manifestatur eo quo est: esse autem est ab essentia sicut à causa formati: ergo videtur, quod essentia sit declaratiua esse, & non veritas vel verum.

Eodem modo potest obici de illa quam innuit Auicenna in vltima parte auctoritatis inductæ, quod veritas est adequatio dictionis & dicti, vel intellectus & intellecti: contingit enim quandoque non esse adequatum signum signato, vt dicit Ansel. & tamen esse veritatem in signo.

Solutio.

SOLUTIO. Dicit potest, quod veritas accipitur multis modis, sicut patebit in quæstione sequenti: sed Ansel. diffinit veritatem secundum relationem ad veritatem primam: vt prima veritas dicatur veritas per se, aliz autem dicantur veritates per comparisonem ad illam: & tunc respiciendo de qua loquitur Anselm. dicitur proportio vel comparatio vniuersali quæ ad hoc quod est in prima veritate: hæc autem rectitudo inflexa est ipsa veritas prima, quæ semper æquatur ei ad quod est: & secundum descensum ab illa est in aliis.

AD ID autem quod obiicitur, dicendum quod fallacia æquiuocationis est: quia debitum iustitiæ dicitur etiam rectum, & multa alia.

AD ALIVD dicendum, quod prima veritas est principium, medium, & finis: & hæc eadem sunt in se ipsa, licet differant in ratione: & est ipsa principium secundum intellectum potentis vel potentie: medium autem

secundam rationem sapientiæ per rationem quæ est vita, & lux, & finis per bonitatem: & omnia quæ sunt sub ipsa vera, dicuntur & recta & vera secundum respectum illum quo magis vel minus media sua, vt sunt ideata, continuantur suis extremis, hoc est principio à quo exeunt per creationem, & fini ad quem determinantur à creature ipsa, & intendente ordinem eorum ad ipsum. Et hoc est quod dicit Anselm. quod vnumquodque est verum, quando est in hoc & ad hoc quod est in veritate prima: sicut mensuratum dicitur vere mensuratum, quando principia & media & finis continuantur mensuranti.

AD ID quod queritur de diffinitione August. dicendum, quod rei entitas, vel id quod est, accipitur dupliciter, scilicet in se, vel vt supposita natura quædam: & sic, vt opinor, non bene diceretur veritas rei entitas esse, vel verum esse id quod est. Accipitur etiam entitas secundum modum determinationis ad speciem: & sic veritas est entitas qua res vere est, & verum est id quod vere est. Si vero entitas accipitur prout supponitur per nomen entitatis: tunc in veritate entitas esset prima creatura, secundum quod dicit Philosophus, quod prima rerum creaturarum est esse, & non est ante ipsam creaturam aliud: & id quod est, dicitur id quod habet esse, quod est actus sic intellectus entitatis vel essentia. Si autem accipitur id quod est, prout dicitur quædam determinationem circa esse: tunc non trahitur ad speciem: & tunc vete est, quia vnumquodque tunc vere est, quando trahitur ad speciem sibi propriam ex natura determinata: sicut dicimus verum aurum, & verum colorem, & verum corpus, & veram scientiam. Et hoc sonare videtur id quod est: quia id quod est, est id quod vere est in natura. Et sic patet, quod non omnino idem sunt veritas & entitas. Et hoc infra magis patebit.

AD ALIVD dicendum, quod si accipitur verum generaliter, prout conuertitur cum ente, non oportet, quod addat naturam aliquam: sed addit respectum aliquem, & ille sufficit ad hoc quod non sint synonyma.

AD ALIVD dicendum, quod Philosophus ille non considerat verum, nisi quod à se causatur, & ideo secundum Philosophum non est veritas in signo, nisi secundum relationem ad rem, nec etiam in intellectu: & ideo dicit in 5. primæ philosophiæ, quod sermo vltimus falsus est de alio. Anselmus autem accipit veritatem quæ est in signo, ex proportionem ad veritatem primam quam imitatur in quantum potest: & quia illa à se non dependet, ideo non mutatur se mutata. Et infra explicabitur hoc. Sumuntur autem prius habitæ diffinitiones, ita quod prima est data de veritate, quæ per prius & postius dicitur de creatis & increata. Secunda autem datur in comparatione ad rem generaliter. Tertia vero in comparatione ad rem relatum ad intellectum quo nata est cognosci. Quarta autem de veritate complexorum, quæ est in signo, & componente intellectu.

ARTICVLVS XII.

Quot modis dicatur veritas?

Secundo queritur, Quot modis dicatur veritas? videtur autem Anselm. ponere veritatem signi, & veritatem rei: & hanc diuidere in veritatem rei secundum speciem, & veritatem actionum, secundum quod dicitur Ioan. 3. Qui facit veritatem, venit ad lucem, ut videatur opera eius, quoniam in Deo sunt facta. Et de diabolo Ioan. 8. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: sed est mendax & pater eius. Veritas autem signi diuiditur ab ipso secundum diuisionem signorum, quorum quedam data sunt ut vox, circulus, & signa monachorum, & huiusmodi: & quedam sunt naturalia, ut funus est ignis signum, & huiusmodi.

Queritur ergo, Vtrum vniuoce vel per prius & posterius dicatur veritas de omnibus his modis? & vtrum sint plures modi quam isti qui sunt enumerati? Videtur autem, quod vna ratione. Idem enim diuisum, cui vna ratio secundum omnia diuidentia conuenit, vniuoce dicitur de omnibus diuidentibus illis: veritas est huiusmodi diuisum: ergo vniuoce dicitur de omnibus illis. Probatur autem prima per hoc, quod hoc est dici vniuoce, quod est dici nomine & ratione vna. Secunda autem scribitur ab Anselm. qui dicit, quod tam creatæ quam increatæ veritati conuenit esse rectitudinem sola mente perceptibilem.

Sed contra.

SED CONTRA hoc est quod communiter obicitur, quod creatæ & increatæ nihil est commune vniocum: veritas autem est creatæ & increatæ: & creatæ non est vera vno modo, sed quedam ut signum, & quedam ut res, & huiusmodi habet alias differentias in essendo verum: ergo veritas non est vniuoce in omnibus illis.

Quæstio.

PRÆTEREA queritur, Vtrum adhuc pluribus modis veritas dicatur? Videtur autem, quod sic: quia dicimus veritatem humanæ naturæ, quæ non videtur esse comprehensa: ergo plures sunt veritates.

Solutio.

SOLUTIO. Dicendum secundum Philosophum in 1. & 6. primæ philosophiæ quod in omnibus per analogiam dicitur, semper supponitur vnum, quod per se & primo dicitur illud quod est analogicum, & postea secundum proportionem ad rationem illius accipiuntur omnes alij modi. Verbi gratia, sanum dicitur secundum analogiam de animali, & vrina, & cibo, & medicina: supponitur ergo sanum proprie & primo & per se dici de animali, in aliis autem omnibus secundum proportionem ad aliud: vnde sanum quod est in animali, idem est quodammodo quod sanum quod est in vrina, & cibo, & in aliis: sed est in animali ut forma qualitatis humorum: in vrina autem ut indicatiua non quidem esse in vrina, sed esse in animali, cuius est vrina. Eodem modo numero est sanum quod est in animali & vrina: & sic est de aliis. Sed hoc verum est, quod proportio ista analogice diuer-

sificatur ex parte proportionatorum ad illud vnum: quia ratio indicantis in vrina, & ratio conferantis in cibo, & ratio facientis in medicina, non sunt ratio vna, sed comparantur ad vnum numero: & ideo in illo vniuntur, & denominantur ab illo, eo quod illud est finis. Et idem est in omnibus aliis analogice dicitur: licet in quibusdam minus appareat. Ita igitur vult dicere Anselm. quod supponitur vna res: & ita per se & primo, quæ nunquam destitit ab extremis: & in omnibus aliis est res: & ita hanc imitans in quantum potest, in eo quod recte facit quod debet, quodam mentali extensione adæquans media suæ rectitudinis principio à quo est, & fini ad quem est: & hoc inuenitur in re, quando est quod debet, & in actione quando facit quod debet, & in signo quando facit quod debet, & sic de aliis.

AD ID autem quod obicitur, quod dicitur vna ratione, dicendum quod vna ratione dicitur secundum analogiam, & non vna genere & specie. Nec sufficit ad hoc quod commune aliquid diuisum dicatur vniuoce de diuidentibus, quod dicitur vna ratione quocumque modo sumpta: sed oportet, quod sit vna, sicut vnius generis, vel vnius speciei.

Ad quæstionem.

AD HOC autem quod vterius queritur, Vtrum sint plures veritates, quam dictæ sint ab Anselm. Potest dici, quod omnes reducuntur in illas: quia veritas quæ est in virtute, reducitur ad veritatem actionis, secundum quod dicit Philosophus, quod circa verum quod est in dictis & factis medium quidem est virtus: factio autem quæ est ad malum, superbia: & qui habet eam, superbus vocatur: quæ autem ad minus, ironia vel irrisio: & secundum quod dicimus veritatem humane nature esse, quæ est natura hominis, siue sit in via, siue in patria post resurrectionem: illa etiam reducitur ad veritatem rei ex sua natura & forma. Et nota, quod licet dicat Augustinus in lib. de vera religione, quod falsum est quod imitatur aliquid, & non perficit illud: tamen non proprie dicitur falsum nisi in oppositione ad veritatem signi. Opponitur enim vero multipliciter dicto falsum, vanum, & permixtum, & instabile, & indebitum. Verbi gratia, vero in enuntiatione opponitur falsum secundum quod dicit Aristotel. quod falsum est, quod non componitur, vel impossibile est componi, ut falsum contingens, & falsum impossibile: & secundum quod dicimus, quod imaginatio est falsa, vel sensus communis, vel sermo diffinitiuus, quando aliter significatur quam sit in re. Vanum autem opponitur veritati quæ est in dictis & factis pertinentibus ad vitam: & sic dicimus, quod vanum est quod imitatur aliquid & non perficit: & vocat Aug. falsum, sicut dicimus falsum vanum qui imitatur verum, & non complet, & huiusmodi. Permixturem autem opponitur vero, quod est in specie veram: ut dicimus falsum aurum, quod est permixtum alij metallo, licet non proprie dicatur falsum, sed permixtum. Instabile, sicut dicimus prius & posterius non esse veritatem temporis, sed ipsam

ipsum nunc, eo quod prius & posterius non manent, nunc autem vnum manet in toto motu: & hoc est quod dicit August. quod veritas fundatur in permanenti. Et hoc modo minus vere dicimus entia successiua, quam permanentia: & inter illa successiua, illa minus entia vere quæ secundum substantiam & esse destruantur, ut motus: & magis vere illa quæ secundum esse quidem pereunt, manent autem in substantia, ut tempus. Indebitum autem precipue opponitur veritati, secundum quod est quedam reseruitio exemplata à prima veritate, ab ipsa enim non obliquatur, nisi id quod non facit id quod debet facere ex prima veritate.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum verum conuertatur cum ente, vno, & bono: & vtrum intellectus negatiuum enuntiationum potest reduci ad ens?

TERTIO queritur de conuersione verum cum ente, & vno, & bono. Videtur autem non conuerti: id enim quod non est nisi in anima, non conuertitur cum eo quod est in anima & extra: sed verum non est nisi in anima: ergo non conuertitur cum ente, quod est in anima & extra animam. Prima patet per rationem conuertibilitatis. Secunda probatur per verbum Aristot. in fine sexti primæ philosophiæ, ubi sic dicit, Falsum enim & verum non sunt in rebus sicut bonum & malum: ut verum sit, sicut bonum, & falsum sit sicut malum: sed in cognitione. Sed nulla cognitio est de simplicibus, & de eo quod est. Et intendit, quod bonum & malum sunt differentie entis simpliciter, & quod vere est in natura: verum autem & falsum non, sed causantur à cognitione diuisiue & componente: & hoc patet siquis inspicat expositionem commentari. Item aliquotulum post illud, Distinguitur ergo nunc ens quod est quasi per accidens, & quod est quasi verum: causa enim vnius eorum non habet diffinitionem, sicut accidens, & causa alterius est cognitio: & vtrumque est in genere diminuto generum entis, & non sunt ex eis quæ significant esse entis: & ideo dimittuntur. Ergo probatum est, quod veritas & verum non est nisi in anima, & quod ipsum est ens incompletum: ergo non conuertitur cum ente, ut videtur. Item in 2. primæ philosophiæ dicit, quod veritas est finis intelligentiæ speculatiuæ. Et cum ibi non sit finis extra intelligentiam, erit intra intelligentiam speculatiuam: & sic sequitur idem quod prius.

Sed contra.

SED CONTRA: In predicamento dicit Aristot. In eo quod res est, vel non est, est oratio vera vel falsa. Sed propter vnumquodque tale & illud magis. Si igitur oratio est vera propter rem, erit res magis vera: ergo veritas erit per prius in re.

Item, Sicut se habet essentia ad ens, ita se habet veritas ad verum: ergo permutatim sicut se habet verum ad ens, ita essentia ad

veritatem, & e conuerso: sed omne ens est verum, quia dicit August. quod verum est id quod est: ergo omnis essentia est veritas: ergo essentia & veritas sunt idem, ut videtur.

Item, in prima veritate tria super vnam substantiam creatam ponuntur, scilicet vnitas, veritas, bonitas: ergo videtur, quod etiam in inferioribus fluentibus à prima causa, ista inueniantur fundata super quolibet essentiam, scilicet vnitas, veritas, bonitas: ergo videtur, quod hæc quatuor conuertantur, ens, vnum, verum, bonum.

Præterea videtur, quod ista etiam omnino sunt idem: autem omnino sunt idem, aut non. Si idem sunt, tunc habeo propositum. Si non, ergo differunt. Sed nulla differunt, nisi quæ per differentias diuisiua ab vno communi exeunt: ergo ista necesse est habere aliquod commune in quo conueniant: hoc autem commune prius erit & simplicius istis, quod est impossibile, cum ente nihil sit prius, & precipue essentia. Similiter ista quatuor ab omnibus dicuntur esse prima simplicia, quæ super se conuertuntur: ergo nihil est prius eis: relinquuntur ergo, quod idem sunt penitus ista.

ULTERIUS queritur hic de intellectu Quæstio. negatiuum enuntiationum, qualiter reducuntur ad ens: Videtur enim aliqua negatiua omnino nihil ponere, & tamen esse vera: ergo verum non vniuersaliter causatur ab ente, nec conuertitur cum ente. Verbi gratia, si dicam sic, Cesar non est homo: hæc enim (ut dicunt quidam) nihil ponit. Et si dubitatur de illa, pono istam, tragelaphus non est sigax, vel chimæra non est hippocærus, quæ nec secundum extrema, nec secundum compositionem, videtur supponere aliquid ens: ergo videtur, quod nec hoc sit verum vniuersaliter, quod verum cum ente conuertitur: nec hoc, quod sicut vnumquodque se habet ad esse, ita se habet ad verum: nec hoc, quod in eo quod res est, vel non est, oratio vera vel falsa est.

Solutio.

SOlvITIO. Ad hoc sine præiudicio potest dici, quod ista quatuor conuertuntur concretive sumpta, scilicet ens, vnum, verum, bonum, in recto, scilicet quod ens est bonum, & verum, & vnum, & sic de omnibus. Si autem sumantur abstractiue, non credo quod secundum rectam prædicationem, nisi in Deo, in creaturis autem non: quia non credo, quod hæc sit vera, essentia est veritas, vel bonitas, vel vnitas. Hæc autem est impropria, essentia est vera, & veritas est ens, & bonitas vera: tamen hæc est magis impropria, essentia est ens, vel bona, quam hæc, veritas est ens, vel veritas est vna. Cuius ratio sic patet per Philosophum in lib. causarum, qui dicit, quod prima rerum creaturarum est esse vel essentia, & non est ante ipsum creaturam alia: ergo non est in quo fundatur essentia, sicut id circa quod sit, ut forma subiecti alij cuius: & ideo etiam secundum ordinem nature non potest essentia in ratione essentia esse nisi creata de nihilo. Omnia autem alia (ut dicit Commentator ibidem) sunt per informatio-

nem circa essentiam : & dat exemplum de bono, quod secundum ordinem nature præmittit sibi intellectum essentiae in qua est : ergo patet, quod essentia dicit intellectum suum super nihil fundatum, & in omnibus priorum. Vnde loquendo sit de essentia non dicitur ipsa veritas, sed veritatis : quia veritas ponitur circa ipsam : & non dicitur bonitas, sed bonitatis. De vnitatem autem est alia ratio, quæ infra patebit.

Si autem tu quæras, Quare non dicatur vera & bona, ex quo veritas & bonitas ponuntur circa ipsam? Dico, quod loquendo de simplici essentia, non potest dici, quod illa non intelligitur informata secundum rationem. Vnde Boetius in lib. de hebdomadibus, Quod est, habet aliquid præter id quod ipsum est : esse vero nihil habet admixtum. Eodem modo veritas non dicitur essentia, sed essentia proprie loquendo. Eodem modo est de bonitate. Tamen secundum supposita concretive dicta conuertuntur : quia quodlibet est ens, verum, bonum, & vnum.

Si autem tu quæras, Vtrum vnum se habeat ex additione ad alteram? Dico, quod si intelligatur additio alterius nature, sicut forma & materia sunt alterius nature : & substantia & accidens sunt alterius nature : tunc vnum non addit super alteram. Si autem intelligatur additio secundum rationem respectus ad attributum causæ primæ : tunc vnum addit super alteram rationem respectus, quia tunc essentia dicitur fluens ab essentia prima, veritas fluens à sapientia, & bonitas fluens à bonitate : & ideo omne ens est verum, & vnum, & bonum : omne verum, ens, & vnum, & bonum, & sic de aliis : sed tamen abstractè dicta, non conuertuntur, proprie loquendo.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod verum dicitur multipliciter. Verum enim dicitur à veritate quæ est dispositio entis generaliter fluentis à causa prima : & hoc non est tantum in anima, sed etiam in re. Est etiam specialiter verum, quod determinat compositionem in quam est consensus rationis vel dissensus : & hoc est verum, quod tantum est in oratione indicatiua, & quodammodo est in enuntiatione, & quodammodo in re, & quodammodo in anima sola. In enuntiatione est sicut in signo : & ideo dicit Aristot. quod signaculum incomplexorum ipsum quidem secundum se nec verum nec falsum significat. In re autem est sicut in causa : sed in anima est sicut in faciente notam compositionis, quam determinat verum propositionis : cum enim dico, cignus est albus, prædicatum quidem sine medio inest subiecto secundum rem, non enim est medium quo albedo fit in cigno : sed tamen ita non potest significari ab intellectu : & ideo intellectus dicens vnum de alio, interponit notam compositionis : & ideo dicit Philosophus, quod tantum est in anima tanquam in complente id quod determinat veritatem in quam est consensus rationis : & ideo quia compositio potest fieri multis modis, ideo non est tale verum determinabile per rem alicuius prædicati per

se : tamen refertur ad ens secundum causam. Et non loquitur ibi de vero est generalis dispositio entis.

AD ID autem quod obiicitur de prædicamentis, dicendum quod cum dicit Aristot. in eo quod res est vel non est, &c. debet accipi ly est secundum quod dicit esse compositionis vel diuisionis : & hoc est quod dicitur quidam secundum quod dicit esse, & non essentiam : esse enim compositionis est non esse diuisionis : essentia autem est subiecti vel prædicati absolute accepti. Et tunc iterum non loquitur de vero quod generaliter disponit ens, sed de vero quod est causa veri, in quod est consensus rationis vel dissensus.

AD ALIUD dicendum, quod propositio vera est : sed quando permutatur, non fit permutatio ratione eiusdem habitudinis quæ fuit prius : & hoc sic patere potest : cum enim dicitur, sicut se habet essentia ad ens, &c. fit comparatio vtriusque abstracti ad suum concretum, sicut formæ ad id cuius est forma : & in hoc est habitudo similis : cum autem permutatur & dicitur, ergo sicut se habet bonum ad id quod est, &c. tunc fit comparatio ratione identitatis suppositi : & hæc bene est inter verum & bonum, sed non est inter essentiam & veritatem ratione prius inducta : & ideo non valet illa permutatio.

AD ALIUD dicendum, quod ratio illa bene concludit, quod illa quatuor debent esse in omni ente creato, quod fuit ab ente primo sit dispositio : sed quia ens creatum non in toto valet imitari simplicitatem causæ primæ, ideo ea quæ de se ibi prædicantur in recto tam abstracta quam concreta, illa in inferioribus prædicantur concreta de se in recto, sed abstracta in obliquo, ut supra dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod ista non sunt idem : nec tamen habent vnum in quo vniantur ut in priori, & à quo exeant per differentiam : hoc enim non est generale in omnibus, sed tantum in his quæ exeunt ab vno tanquam ex genere. Quæ autem sunt ab vno tanquam per analogiam ad vnum, non habent hoc : ibi enim primum per se ipsum se habet ad omnia sequentia & est in eis, licet differat ab ipsis : & huius causa est, quia ratio differentia quæ differt ab aliis, facit ipsum esse prius. In aliis autem quæ exeunt à genere vno ratio differentia est sibi causa, ut sit aliis à quibus differt eorum : & ideo oportet habere aliquid prius à quo exeat, sicut & illa à quibus differt. Vnde dicendum, quod essentia seipsa ordinatur ut prius ad veritatem & bonitatem : & tamen differt ab ipsis.

AD ID autem quod vltimus obiicitur de veritate negatiuarum, dico sine præiudicio, quod omnis veritas enuntiationis siue affirmatiue siue negatiue, reducit ad ens : & hoc probatur hoc modo : constat enim, quod ante quemlibet intellectum negationis oportet accipere affirmationem, cum negatio non sit intelligibilis, sicut nec privatio, nisi per habitum : si igitur affirmatio reducit ad ens, oportet quod etiam negatio fundetur in ente. Vnde hæc propositio, Cæsar non est homo.

mo, vera est, & enuntiat, quod non est non esse : quæ tamen negatio refertur ad compositionem respicientem ens, licet non simpliciter, sed secundum quid. Similiter cum dicitur, fragelaphus non est fixax, vel chimæra non est hircoceruus, est ibi in extremis respectus ad ens secundum partes, & in toto ad ens in opinione : & hoc sufficit ad ens de quo fiat enuntiatio, quoniam non oportet, quod omne illud quod potest enuntiarī, sit ens ratum apud naturam, quoniam dicit Philosophus, Contingit enuntiarī quod est esse, & quod non est esse, & quod non est non esse : & circa ea quæ sunt extra præsens tempus. Similiter contingit omne quod quis affirmauerit negare, & quod quis negauerit affirmare. Et ideo patet, quod hoc verum est, quod vnumquodque sicut se habet ad esse, ita ad verum : quod enim est in opinione, non simpliciter non est : & similiter quod est in ratione præteritionis, non simpliciter non est : & iterum quod in potentia materiz futurum est, non simpliciter non est.

ARTICVLVS XIV.

Secundum quem ordinem habent se adinuicem vnum, verum, bonum, & ens?

SI autem queritur, Secundum quem ordinem se habeant, adinuicem vnum, verum, bonum, & ens? Dicendum, quod secundum Philosophum, ante omnia sunt ens & vnum. Philosophus enim non ponit, quod verum & bonum sunt dispositiones generaliter concomitantes ens : nec diuio entis secundum quod est ens, est per verum & bonum. Quia Philosophus non considerat ens secundum quod fuit ab ente primo & vno & sapiente & bono, sed ipse considerat ens secundum quod stat in ipso intellectu resoluens posterius in prius, & compositum in simplex, & secundum quod ipsum per prius & posterius colligit omnia : & ideo de vero & bono non determinat per hunc modum, sed de bono quod est finis ad quem est motus : & ideo dicit, quod nec vna est demonstratio in mathematicis per rationem boni. Et ideo sic generaliter considerando ista, ut considerauerunt Sancti, dicemus quod inter ista essentia & ens est primum natura, circa quod ut substratum sibi ponuntur alia : sed veritas & vnum consequuntur essentiam per diuisionem : & ideo non ponit veritas aliquam dispositionem realem circa ipsum, sed tantum priuationem intellectum, scilicet indiuisionis, & ideo proximum est essentia. Verum autem dicit relationem ad formam ad minus exemplarem, per quam habet rationem manifestationis : & ideo dicit Hilarius, quod verum est declaratum entis : oportet enim in quolibet esse principium intelligendi aliquid, per quod ordinatur ad intellectum. Bonitas autem & bonum dicunt respectum ad finem extra, à quo res est, & ad quem est : quia enim bonus est, sumus : & inquan-

tum sumus, boni sumus : & qualiter hoc sit, expostum est supra in prima distinctione. Hoc autem ideo dico, quia ista à Sanctis prima ponuntur & in quolibet : & licet in quibusdam inueniamus formam & finem intra, non tamen in omnibus, nec in primis.

ARTICVLVS XV.

An veritas sit æterna?

QVARTO queritur questio difficilis, quam etiam supra tetigimus, Vtrum veritas sit æterna? Et quæ dicta sunt supra, hic non repetam : sed potest obiici sic : In diuinis inueniuntur proprietates & personæ quæ se inuicem distinguuntur : & hæc ab æterno est vera. Pater est Pater : & hæc, Filius est Filius : & hæc, Spiritus sanctus est Spiritus sanctus : & negatiue, Pater non est Filius, Pater non est Spiritus sanctus, & Filius non est Spiritus sanctus, & huiusmodi. Si igitur extrema istarum enuntiationum ab æterno plura sunt, videtur, quod ab æterno sunt veritates istarum enuntiationum plures : ergo plures sunt veritates ab æterno.

Item obiicitur de aliis propositionibus, in quibus non est tanta vis, ut Pater est Deus, & Filius est Deus, & huiusmodi, in quibus ratione alterius extremorum compositio dicit quid indistinctum : & ita minus quam superiores stant in pluralitate. Item, Deus ab æterno scit se fore, & me fore, & alium fore, & sic de singulis : ergo singulum illorum ab æterno est verum. Probatio huius : quia nihil scit nisi verum, & præcipue à scientia diuina : me autem fore, & te, & sic de aliis sunt plura : ergo Deus scit plura ab æterno : & non scit nisi vera : ergo plura vera fuerunt ab æterno : & nihil est verum nisi veritate verum sit : ergo plures veritates fuerunt ab æterno. Si forte dicas, quod hoc non sequitur : quia ut dicit Anselm, Creatura in Creatore est creatrix essentia, & res ab æterno in Deo non fuerunt ut plures, sed vnum : & ideo non fuerunt plura vera ab æterno. Contra : Hæc conceditur, Deus ab æterno scit omnia : & hæc similiter, Deus ab æterno scit plura, & scit etiam plurimum pluralitatem : sed non scit nisi vera : ergo scit plura vera : scientia enim Dei quamuis non causetur à scito, tamen non potest esse scientia huius vel illius quod Deus ab æterno scit sicut & modo, nisi illud & hoc aliquo modo supponatur esse : aliter enim si scientia nullo modo respiceret scibile, ita verificaretur de asino sicut de homine ista, Deus ab æterno scit hominem fore, qui erit, quod falsum est : ergo oportet scibile supponere aliquo modo esse in scientia : ergo plura vera & veritates eorum ab æterno erunt.

Vtrum autem queritur iuxta hoc, Vtrum ipsa veritas sit æterna? Et hoc videtur probare August. in lib. solilo. sic : Datur, quod veritas aliquando incepit. Inde sic : Veritatem incepisse est verum : & non est verum nisi veritate : ergo veritas fuit etiam quæ non incepit.

2 Item,

2 Item, Si veritas incipit, hæc est vera. veritas incipiet, etiam ante hoc instans in quo incipiet veritas: ergo veritas erit etiam antequam incipiat veritas.

3 Item, Pone, quod non sit æterna: ergo hæc est vera, veritatem non esse æternam: & non est vera nisi veritate: ergo veritas fuit ab æterno. Idem probatur, si detur, quod possit desinere.

Si forte tu dicas, quod Augustinus loquitur de veritate increata, & non de veritate rei vel enuntiationis creatæ. Contra: quia tunc nihil probat: quia ipse vult probare animam immortalem per hoc, quod veritas non potest perire: & cum ipsa non sit in subiecto nisi in anima, necesse est subiectum veritatis esse immortale. Constat autem, quod anima non est subiectum veritatis increatæ: ita quod saluetur in ipsa anima sicut in subiecto, sed potius essentialiter, præsentialiter, & potentialiter est in anima, sicut in quolibet alio ente creato.

2 Præterea dat exemplum de veritate enuntiabilem: ergo non intelligit de veritate increata, ut videtur.

3 Item ipse dicit ibidem, Pereunte castro non perit castitas, & pereunte vero non perit veritas. In Deo autem nec veritas nec verum perit: ergo constat, quod de hoc non loquitur.

4 Item dicit August. ibidem, quod nullus iudicat aliquid verum sine illa, scilicet veritate. Constat autem, quod prima veritate non iudicamus vera, sed veritate quæ est ratio verorum.

Item ex isto vero extrahitur alia ratio que est hæc, scilicet quod veritas non sit: aut igitur aliquid erit intelligibile, aut non. Si non, hoc erit inconueniens, cum res adhuc multæ sint: quia sicut dicit Boetius, intellecto paulisper primum bonum non esse, adhuc erunt alba, & huiusmodi alia. Ergo similiter prima veritate & aliis veritatibus intellectis non esse, adhuc erunt alia: & natus est intellectus intelligere ea: ergo erunt intelligibilia. Sed contra: Nullus iudicat verum nisi per rationem veritatis: ergo illa non existente perit iudicium: & omnis intellectus est per iudicium veritatis: ergo perit intelligere non existente veritate: hoc autem est inconueniens: ergo prima veritas & veritas simplex non possunt etiam cogitari non esse, ita quod remaneat intelligere aliquid in aliqua intelligibili natura.

Si iterum velles dicere, quod hoc est verum de prima veritate. Contra: Prima veritas est quidem in omnibus, sed nihil denominatur ab ipsa: cum enim dicimus, hæc res habet essentiam, non intelligimus de diuina essentia: ergo cum dicimus, hoc verum est verum, non est verum veritate prima, licet veritas prima sit in ipso: ergo cum dicit August. quod pereunte vero non perit veritas, non intelligit de prima veritate, sed de veritate creatæ, ut videtur.

Sed contra: Anselmus dicit in lib. de veritate, Cum dixi in monologio meo, quando non fuit verum, quia futurum erat aliquid:

non ita dixi, ac si absque principio ista oratio fuisset, quæ assereret futurum aliquid esse: aut ista veritas esset Deus: sed quoniam non potest intelligi, quando oratio ista esset, veritas illi deesset, ut per hoc quia non intelligitur, quando ista veritas esse non potuit, si esset oratio in qua esse posset, intelligatur illa veritas sine principio fuisse, quæ prima causa est huius veritatis. Ex hoc accipiuntur duo, scilicet excusatio Anselm. de hoc quod dicitur dixisse, quod veritas enuntiationum fuerit ab æterno, & quod veritas non est æterna.

SOLVITIO. Dicendum, quod nulla veritas est æterna, nisi veritas increata: & quia illa est vna & simplex, ideo illa sola veritas est ab æterno.

AD ID autem quod primo obiicitur, dicendum secundum ea quæ dicta sunt supra distinctione 17. vbi ostensum est, quod licet indiuisa sint essentia & proprietates & persone, tamen omne esse quod est in diuinis, dependet ab essentia: Pater enim essentia est, & proprietates non habet esse nisi essentia: & ideo licet proprietates sint distinguentes, tamen non faciunt nisi plures personas: sed vna sola est veritas trium, sicut vna essentia. Si autem tria obiecta de enuntiationibus & propositionibus: dico, quod talis compositio & compositio non est in diuinis, sed in intellectu nostro componente & diuidente, sicut vult Philosophus. Dicit enim in 3. de anima, quod indiuisibile est intelligentia in his in quibus non est falsum, nec etiam verum positionis: vbi autem falsum & verum est, iam compositio quædam intellectu est: & hoc præcipue verum est in diuinis. Vnde tales enuntiationes per modam compositionum reducendæ sunt ad res simplices: & tunc res illæ erunt personæ, quarum pluralitas non efficit diuersas veritates, sed vnam.

AD ALIUD dicendum, quod bene concedo, quod Deus ab æterno sciuit quæ modo scit, & quod ab æterno sciuit plura & ab æterno omnia, & quod sciuit te fore & me, & sic de aliis & quod hæc ab æterno sunt vera in mente sua: sed ex hoc non sequitur, quod simpliciter sint plura vera ab æterno, vel plures veritates ab æterno. Et ad hoc intelligendum, notandum, quod cum dicitur, Deus scit omnia vel plura ab æterno: bene concedo, sicut probatum est hic, & supra distinctione 35, quod scientia ponit seibile secundum aliquem modum, & non simpliciter & ponit distinctionem & pluralitatem seibilibum secundum quid, & non simpliciter: quia enim seibile dependet à scientia, sicut effectus à causa cuius ratio est causa ipsa, sicut ratio artificij in artifice: ideo sensus est, Deus scit hoc vel illud futurum ab æterno, id est, ratio huius vel illius est in Deo, secundum quam videt hoc & illud. Vnde bene concedo, quod rationes plurium verorum in Deo sunt ab æterno. Et hæc, plura vera in Deo sunt ab æterno, non ita proprie concedenda: quia cum dicitur plura vera, ibi magis importatur distinctio pluralitatis ex parte rerum, quam cum dicitur

dicitur rationes plures. Res autem vt sunt in causa, non sunt distinctæ, licet distinctio earum sciatur, eo quod ratio distinctionis etiam est in causa secundum quid, vt prius dictum est. Et hæc modo concedenda est, & plures veritates ab æterno in Deo sunt, quia veritas dicit vt abstractam, & pertinet ad essentiam: sicut & scientia quæ sciuntur huiusmodi, licet sit plurius, non tamen est plures, sed vna tantum. Ex hoc viterius patet, quod multo minus concedendum est, quando simpliciter sine determinatione proponitur sic, plura vera sunt ab æterno, & plures veritates ab æterno: sicut enim supra dictum est, cum dicitur, verum in Deo, vel veritas in Deo, vel creatura in Deo, per determinationem trahitur terminus cui adiungitur extra rationem suam, & ponitur tantum esse secundum quid, vt in causa, quæ est efficiens & intelligens.

AD ID quod viterius queritur, Vtrum veritas possit destrui, & inciperet? Dico, quod aut loquitur de prima veritate, aut de creatæ. Si de prima, bene concedo, quod non potest interire, & non incipit. Si autem queratur, Vtrum possit intelligi non esse? Dico, quod illius quæstionis duplex est sensus: aut enim sic intelligitur, quod ponitur non esse, & hoc ipsum postea intelligendum sit, vt actus intelligendi transeat super illud: & dico, quod hoc est impossibile. Probatio: quia non sit iudicium nisi secundum rationem veritatis: ergo necesse esset primam veritatem poni postquam posita est non esse: vnde hoc repugnat posito. Ad hoc autem quod obiicitur de bono quod ponit Boetius non esse, dicendum quod nihil est simile: quia bonum est perfectio affectus, & sine illa bene perficitur intellectus: sed hoc verum est, quod sicut in intellectu perit intelligere prima veritate non supposita, ita ex parte affectus perit amare non supposita prima bonitate: quia si prima bonitas non est, non erit aliquod bonum exemplatum ab ipsa: & cum omne bonum per relationem ad ipsam sit bonum, non erit aliquid bonum: ergo nihil erit ratio amoris in affectu, sicut nihil erit ratio iudicij in intellectu, si prima veritas non sit per eandem rationem. Possit etiam intelligi quæstio illa, quod ponatur simul intellectum & veritatem non esse, & hoc potest poni per impossibile. Si autem queratur de creatæ veritate, dico quod illa incipit & non desinit, sed desinet nisi à prima veritate contra creetur.

Si autem obiicitur sic: Si incipit: ergo verum est ipsam aliquando non fuisse dico, quod bene sequitur: quia non ab æterno fuit, ita quod non fiat vis in aliquando quod dicitur tempus, sed sumatur transumptiuè vt dicat ordinem æternitatis ad tempus: quia modo verum est dicere, quod aliquando ab æterno non fuit veritas, & postea fuit. Si autem inferas, ex hoc: ergo antequam incipit, verum fuit dicere, quod veritas erit: dico, quod non sequitur: quia nihil fuit verum ante hoc veritate creatæ, nec hoc, nec illud, nec propositio fuit, nec enuntiabile, vt supra dictum est in quæstione de eo.

dem. Si autem sic inferas: Veritas non fuit ab æterno, aut fuit ab æterno: hæc est diuisio per contradictoria. Dico, quod hæc, veritas non fuit ab æterno, non est contradictoria illi, nisi negatio referatur ad totum, & negetur ab æterno: & tunc vera est negatio, & affirmatio falsa.

AD ALIUD patet responsio per supra dicta.

AD ID quod viterius queritur de intellectu August. dico sine præiudicio, quod August. intendit probare immortalitatem anime ex immortalitate veritatis creatæ, sed non ex æternitate: & hoc sic patet, & quæ per creationem sunt à prima veritate, sunt etiam ex nihilo: & ideo sicut aliquid habet per quod sunt mutabilia, ita aliquid habet per quod accedunt ad immobilem veritatem quantum possunt: quædam quidem in singulari, sicut incorruptibiles substantie: quædam autem in ratione vniuersali, sicut ea quæ abstractantur à motu & materia in qua habent esse & mutationem, & hoc modo ratio veritatis in anima est, sicut in subiecto, & habet mutabilitatem secundum quod est creatura, sed non habet mutabilitatem per esse, quia remota est ab eo in quo habet esse: & hoc est quod dicit August. quod pereunte vero non perit veritas, id est, ratio veritatis. Cum igitur veritas sic dicta non possit destrui, licet inciperet: quia ratio eius manet, & non manet nisi in subiecto quod est intellectus, oportet intellectum animam esse perpetuam & immortalem. Et hanc puto esse sententiam August. Alij dicunt, quod sic arguit, probando animam esse capax veritatis primæ: quia nihil capax est aliud quod sit mortale, ideo sequitur animam esse immortalem. Si autem queratur, Vtrum possibile sit veritatem creatam interire? Dico, quod sic: si Deus voluerit, sed non simpliciter. Si autem petas vt ponatur, & tunc inferas: ergo veritatem interire est verum: ergo verum est aliquid, & veritate verum: ergo veritas est vel erit postquam interit. Dico, quod si nos nullum verum, & nullam veritatem ponamus esse, non erit hæc vera, veritatem interire est verum: hæc enim repugnat posito. Et si dicas, quod hoc est inconueniens secundum Philosophum: quia contingit enuntiare quod non est non esse. Respondeo, quod inconueniens magnum est, sed ex hypothesi tua sequitur hoc: ideo non est inconueniens in disputatione: & per hoc etiam patet solutio ad totam.

ARTICVLVS XVI

An veritas est simplex & incommutabilis?

Quinto queritur, Vtrum veritas sit simplex & incommutabilis? Videtur autem, quod non sit simplex: quia dicit Boetius, quod omne quod est, esse suum aliud habet, & aliud id quod est: & excipiat primam in qua non est hoc & hoc. Ergo videtur, quod veritas non sit simplex.

Item, Avicenna dicit, quod illud à quo aliquid

aliquid negari potest, compositum & non simplex est: sed multa negantur à veritate: ergo non est simplex.

3 Item Boetius dicit, quod in omni simplici idem est esse & quo habet: sed in veritate non est idem, ut probatum est prius: quia ipsa non est essentia, licet habeat essentiam: ergo non est simplex.

Sed contra.

SEDCONTRA: Veritas est de primis dispositionibus entis: ergo non habet aliquod prius ex quo componatur: ergo est simplex. Si dicas, quod est creatura, & ita est ab alio: hoc nihil est: quia causa efficiens non facit rem esse compositam, cum sit extrinseca ad rem.

Questum. 1. In dialogo de veritate cap. 14.

PRÆTEREA queritur, Verum sit immutabilis? Et videtur, quod sic: quia Anselm. dicit, quod veritas signi est in signo, re existente, & non existente: quia me ledere significat me ledere, siue res ita se habeat, siue non: ergo facit quod debet: ergo rectum est: ergo verum.

2 Item dicit, quod veritas signi manet, siue signum sit, siue non sit: & hoc probat sic. Detur signum non esse, aut rectum est significari rem quæ non habet signum, aut non. Si non: ergo si detur ei signum, illud signum non facit quod debet: ergo non erit rectum: ergo & non verum, quod falsum est. Si autem rectum est significari, illa rectitudo aliquid erit, aut signi, aut signati. Non signati. Probatio: quia cum dicitur, hoc rectum est significari, intelligitur significatio significari: ergo illud est rectitudo signi, quia aliter rectitudo signi & signati esset una, quod non potest esse: ergo rectitudo signi manet, non manente signo: ergo est immutabilis.

Quest. 2.

PRÆTEREA videtur etiam veritas rei esse immutabilis: quia quæ mutabilis cadit in istam veritatem, triangulus rectilineus habet tres angulos æquales duobus rectis: vel in istam, duo & tria sunt quinque? Videtur, quod non.

Sed contra. Phil. 1.

SEDCONTRA: Psalm. Diminuta sunt veritates à filiis hominum. Diminutio autem quadam mutatio est.

2 Item August. dicit, quod quandoque veritas in intellectu est minor, & aliquando maior, & aliquando æqualis intellectui: hæc mutationes quadam sunt.

Solutio.

SOLUTIO. Dicendum, quod veritas est forma prima in genere suo, sicut & bonitas, & unitas, & entitas, licet ordinem habeant, ut prius dictum est: & ideo non credo aliquam illarum esse compositam ex quo est & esse, secundum quod est dicit aliquid ens in se, in quo diffunditur esse quod est actus essentia: sed bene concedo, quod veritas in se habet plures intellectus, quia habet intellectum essentia obliquè, ut cuius est: & habet intellectum proprium, & ideo non æquipollet Deo in simplicitate. Et similiter dicendum prout de omni forma quæ prima est in genere suo. Si autem tu obicias dicendo, quod essentia est ens, & veritas vera, unitas una, & bonitas bona. Dico, quod omnes istæ quidem inveniuntur ab August. in lib. de Trinit. ubi etiam ista inveniuntur, albedo

est alba, & nigredo nigra: quam tamen neminem negat Philosophus: & ideo patet, quod improprie loquitur August. Notatur enim concretum poni circa abstractum. Nec valet quod dicitur communiter, quod intentiones primæ super se reflectuntur. Unde enim habetur hæc? quia hoc contra rationem est: & auctoritas non dicit quod vsus quorundam induxit: quia simplicissima minime possunt significari ut subiecta respectu earundem formarum quas significant. Unde bene inuenitur, quod unitas est qua qualibet res est una. Et autem dicas, quod Aug. dicit: dico, quod dicit, quod unitas est una, & bonitas est bona: sed non, quod prima reflectantur super se. Salvando ergo August. dicendam est sic quod sicut ens quod sonat concretionem, dicitur de abstracto in quantum est intellectus primus, & de concretis per compositionem: ita est in aliis primis. Sed improprie sunt locutiones: cum enim dicitur, essentia est ens, idem est ac si dicitur, essentia est essentia: & tunc nulla notatur compositio siue concretio ex quo est & quo est. Et similiter cum dicitur, veritas est vera, idem est ac si dicitur, veritas est veritas, & ita de aliis. Et per hoc solutio ad id quod queritur de simplicitate veritatis.

Ad quest. 1.

AD 1. quod queritur de incommutabilitate, dicendum ut prius dictum est, quod veritas habet aliquam incommutabilitatem per hoc quod est exemplata à prima veritate simpliciter immutabili: sed non simpliciter est immutabilis, in quantum est & hæc effecta est à re, & mutatur ipsa re mutata: & ideo dicit Philosophus, quod una & eadem oratio mutatione rei susceptibilis est contrariorum, scilicet veritatis, & falsitatis. Aliam habet in rectitudine significandi, secundum quod est in genere signorum: & hæc non mutatur re mutata, & de hæc loquitur Anselmus.

QUOD AUTEM videretur loquitur de ista, utrum illa maneat signo non existente, & videtur probare: ego non consentio, nisi secundum unum modum qui in sequenti questione manifestabitur. Ad argumentum suum sic respondeo. Cum dicit, signo non existente rectum est significari rem: dico, quod verum est rectitudine aptitudinis rei ad con-significandum, vel habere signum: & hæc rectitudo non ponit aliquam rectitudinem esse nisi in potentia, & in actu reducitur, cum habebit signum. Ad hoc autem quod obicit, quod non potest esse rectitudo rei: quia res significari debet illa rectitudine, & non potest esse idem signatum & signans: dico, quod non potest esse idem eodem modo, sed rei rectitudo per se est significabilis, & ideo nata est habere signum, & hæc habitudo ponitur, cum dicitur, Rectum est significari rem quæ non habet signum. Et sic patet, quod non valet argumentum, nisi hoc modo fiat, Rectum est significari: & omne rectum habet exemplar suum significabilitatis in prima veritate, qua regulatur & declaratur in prima luce:

luce: sic enim verum est, quod illa rectitudo semper manet, quia illa est prima veritas, ut infra patebit.

Ad quest. 2.

AD 2. quod queritur de veritate quorundam impossibilium aliter se habere. Dico, quod talia habent immutabilitatem comparationis, & non simpliciter. Veritas enim huius, triangulus rectilineus, &c. habet immutabilitatem ex eo quod subiectum ponit causam predicari: triangulus enim rectilineus supponit angulum quemlibet exteriorum cum interiori æquipollere duobus sibi oppositis, & exteriorum cum interiori æquipollere duobus rectis: & ideo necessario interiorum cum duobus oppositis æquipollere duobus rectis: & ita est in aliis mathematicis. Hæc autem immutabilitas est quædam secundum quod magis accedunt ad primam veritatem, & per hoc quod simpliciora sunt quam ea quæ sunt in materia per esse, quæ dupliciter mutabilia sunt, scilicet per esse, & in quantum sunt creaturæ.

AD 3. autem quod obicitur in oppositum, dicendum quod diminuitur veritas in eo quod iste diminuitur in bono naturali sub veritate, & non aliter, nisi loquamur de veritate creata secundum suam esse, non secundum suam rationem.

ARTICVLVS XVII.

De omnia vera, vera sint à veritate prima formaliter?

VLTIMO queritur, Vtrum omnia sint vera veritate prima? Et hic queruntur duo, quorum primum est, Vtrum formaliter sint vera veritate prima? Secundum est, Vtrum effectiue.

Ad primum proceditur sic: Dicit August. in lib. de vera religione. Cuncta quæ à Deo æterno creata sunt, per eius veritatem fabricata consistunt. Ergo non consisterent, si per veritatem non consisterent: ergo veritas est forma continens ea in esse, & est in eis ut forma. Si dicas, quod hoc est verum de forma exemplari, quæ est extra rem, & hæc bene est veritas diuina. Contra: Si dico sic: Animal est sanum, & vrina est sana, non predicæ aliquid sanum de vrina, & animali, licet alio modo se habeant hæc duo ad sanitatem, cum ergo veritas per prius & posterius dicatur de diuina & creata, ea quæ in creaturis sunt vera, non dicuntur aliam veritatem quam incretam, sed aliter dicuntur eam: & adhuc redit, quod omnia sunt vera una sola veritate.

2 Item Anselm. obicit, quod idem est tempus omnium temporalium, quia est in uno modo uniformi & simplici, qui est causa & mensura omnium motuum, & arguitur veritas prima sit magis simplex in comparatione, & sit in Deo qui est causa omnium, ipsa erit una numero omnium verorum.

3 Item, Bonum dicitur dupliciter, scilicet per essentiam, & per participationem: & cum participatur, non aliud participatur quam id quod est per essentiam bonum: aliter enim nihil esset quod dicit August. in lib. de Trinit. D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

tate. Bonus est homo, bona est facies, bonum est hoc & illud: & tolle hoc & illud, & videbis bonum omnis boni bonum. Ergo à simili duplex erit veritas, per essentiam, & per participationem: & tunc unumquodque verum non participabit nisi vitam veritatem numero.

4 Item, Bonum essentialiter est in qualibet creatura, & similiter veritas, & Deus. Constat autem, quod ipse bonus est causa exemplaris omnium bonorum: & ut veritas, causa exemplaris omnium verorum. Ad exemplar autem non exigitur aliud, ut forma intrinseca rei sit, nisi ut insit. In hoc enim dif- fert ab illa quæ vere est forma: quia exemplar est extra & forma est intus. Ergo cum prima veritas utrumque habeat, scilicet quod est exemplaris forma, & est intrinseca in omni vero, ipsa videtur esse forma omnis veri.

5 Item, Corpus est coloratum, corpus est compositum, & corpus est verum, omnia ista habent exemplar in Deo. Constat autem cum dicitur, corpus coloratum, quod color non est in Deo, sed exemplar coloris. Similiter nec compositio est in Deo, sed exemplar compositionis. Ergo cum magis accedat cum dicitur, corpus est verum, est ibi aliquid vitæ exemplar primum: quod autem vitæ exemplar est, est forma intrinseca rei. Ergo videtur, quod veritas prima, sit veritas formalis rei quæ dat esse vero.

6 Item, Cum dicitur, Mundus erit, mundus fuit, & mundus est: supposito, quod unumquodque sicut se habet ad esse, ita se habet ad verum, non erit verum in præteritis & futuris, nisi secundum quid, scilicet secundum quod causas habent in natura vel materia. In presenti autem esse simpliciter, si ergo in ista, mundus erit, predicatur diuina veritas: & in ista, mundus est, predicatur veritas creata, predicatur veritas increata de eo quod non simpliciter est verum, & veritas creata de eo quod est verum simpliciter: ergo diuina veritas erit secundum quid respectu create veritatis, quod est inconueniens: ergo in presenti predicatur veritas diuina, præcipue cum presente græcia eiusdem rei verificetur, respectu cuius dicebatur futurum.

Sed contra.

SEDCONTRA: Hilarius dicit, quod peruenit aqua, petit veritas aquæ. Ergo non est vera veritas prima, quia illa non petit.

2 Item, Magis videtur omnis res falsa, quam vera in comparatione primæ veritatis: quia dicit August. in lib. de vera religione, quod falsum est quod imitatur aliquid, & non compositum illud. Omne autem verum creatum imitatur primam veritatem, & non complet. Ergo magis falsum est in comparatione eius, quam verum.

3 Item, Creati & increati non est eadem mensura durationis, sed increati æternitas, & creati ævum vel tempus: ergo nec eadem mensura veritatis, ut videtur.

4 Item, Cum verum sit id quod est res, si prima veritas participatur in omni vero ut forma, prima veritas est esse omnium, quod falsum est.

Solutio. Dicendum, quod duobus modis

modis contingit loqui de vero in comparatione ad veritatem: quoniam sicut supra dictum est, veritas per prius & posterius dicitur secundum distinctionem Anselmi de prima veritate, & aliis: & in omnibus talibus, ut vult Philosophus, in secundis manet respectus proportionis ad primum: & ideo si sic loquamur, tunc prima veritas erit in omnibus creaturis veris, sicut in individuantibus eam, & imitantibus in quantum possunt: & hoc modo erit quasi quedam mensura, ad quam mensuratur vnumquodque quod verum dicitur, sicut ante diximus: & iste est intellectus Anselmi. Et hoc patet in exemplis quæ ponit de tempore, quod est omnium temporalium, & de vna ad diversos pannos. Si autem fiat comparatio veri ad formam dantem esse vero, quæ forma haberet esse in vero suo, sicut omnis forma in formato suo: tunc dico, quod veritates multiplicentur secundum numerum verorum, & vnumquodque haberet suam veritatem, & hoc modo verum causatur a re, & verum compositionis ab habitudine compositorum, & verum diuisionis ab habitudine diuisorum: & hoc modo perferuntur Philosophi de vero. Secundum hæc ergo facile est respondere ad obiecta.

DICENDUM igitur ad primum, quod ex illa auctoritate non habetur, nisi quod veritas sit causa exemplaris, ad quam proportionantur veritates creature. Ad id quod contra obicitur, dicendum quod non dicuntur res vere in illa habitudine solum, sed potius quia habent verum aliquod, quod quantum possunt imitantur: & si hoc verum non esset, non haberent rationem proportionis. Hoc modo non est in vna: quia in vna non habetur sanum, quod illi sanitati proportionetur quæ est in animali, sed habet indicans aliquid illius, ut digestio humorum, & huiusmodi. Et hoc est ideo: quia non vno modo dicitur fieri analogia ad vnum, sed multis modis. Dicitur enim necessarium per se, & necessarium per posterius: & tamen licet necessarium per posterius respiciat proportionaliter necessarium dictum per prius, est aliquo modo necessarium aliquod formaliter in ipso quo proportionatur necessario dicto per se: & sic intelligit Philosophus quod dicit in prima philosophia in lib. 9. quod vnumquodque mensuratur sui generis munitio: & simpliciter in primo sicut motus motu, & unitates unitate, & hominibus homine, & sic de aliis. Generaliter enim in omnibus est, quæ per prius & posterius accedunt ad rationem vnius.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de tempore & temporalibus, si loquamur secundum compositionem veri ad veritatem secundo modo, sed aliquo modo est simile primo modo loquendo: sed non sequitur ex hoc, quod illa vna veritas sit forma omnium verorum, sed respiciendo ad quam proportionantur: sicut nec tempus est forma omnium temporalium, sed numerus quo numerantur.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est falsa, quod bonum increatum essentialiter informat bona creata: sed potius dicuntur bo-

na forma boni creati, quæ tamen ulterius proportionatur bono increato, sicut etiam diximus de vero & veritate. Ad dictam autem Augusti dicendum, quod ipse non vult, quod abstrahendo ab hoc bono & illo remaneat bonum increatum in se, sed remaneat in ratione boni, sicut in signo relucet exemplar: & hoc quod dicit, Videbis bonum omnis boni bonum, intelligitur de visione quæ est primæ bonitatis in eo quod proportionaliter accedit ad ipsam.

AD ALIUD dicendum, quod Deus in omnibus est essentialiter & præsentialiter, sed non ut forma rei: quia in super exigatur, quod sicut pars, & illa conditio deficit: ergo patet, quod non est forma.

AD ALIUD quidem dicendum, quod omnium exemplar est in Deo: sed tamen non omnia possunt referri in ipso, ita quod prius essentialiter sint in ipso, & posterius in creatura, sed mystica sola. Alia autem quæ symbolica sunt, non ita referuntur. Et bonorum differentia secundum meum posse expedita est in distinctione 2. supra. Et ideo patet, quod illa quæ mystica sunt, habent plus: quia exemplariter & essentialiter per prius sunt in Deo, quam in creaturis: alia autem exemplariter tantum. Et ideo patet, quod obiectio illa procedit à diminutione.

AD VLTIMUM dicendum, quod hæc propositio, mundus erit, non erat vera, quia nec propositio erat ante mundum: & hoc supra monstratum est, nisi ponatur in mente diuina: & si ibi ponatur, tunc prius est responsum ad id supra, vbi queritur, Si veritas sit ab æterno? Si autem non fiat vis in hoc tunc dicitur, quod in præterito ratione præteritionis non ponitur veritas æterna, nec etiam in futuro ratione futuritionis, sed ratione ordinis ad tempus præsens: æternitas enim antecedit tempus. Et ideo huiusmodi verba non predicant temporales motus, ut dicit Augusti quando referuntur ad diuina. Et tunc patet, quod non sequitur argumentatio: quia ipsa procedit ac si futurum & præteritum ratione imperfectionis temporis acciperentur.

ARTICVLVS XVIII.

An omne verum sit à veritate prima efficienter?

Secundo queritur, Vtrum omne verum sit à veritate prima: & hoc est de intentione literæ. Videtur autem, quod sic: quia dicit Philosophus, quod ex eo quod res est, vel non est, creatio vera vel falsa est: & hoc concessum est supra. Cum igitur verum fundatur in ente, & omne ens sit ab ente primo, erit omne verum à veritate prima. Sed contra hoc est quod Magister obicit in litera sic: Quod mala sunt, est verum: ergo quod mala sunt, est à veritate prima, sicut à causa efficiente & exemplari.

Si autem tu dicas secundum quosdam, quod veritas est duplex, scilicet complexi, & incomplexi: & veritas signi, & veritas rei: & intelligitur

intelligitur dicti Aug. quo dicit, quod omne verum est à veritate prima, de veritate rei, & de veritate signi incomplexi, sed non de omni veritate complexorum. Contra: Omnis veritas quæ est in complexo, reducitur ad incomplexa & habitudines ipsorum. Similiter omnis veritas signi reducitur ad veritatem rei, sicut ad causam. Sed constat, quod si effectus est à Deo, oportet quod etiam causa sit à Deo, & est conuersione. Ergo veritate rerum complexarum existente à Deo, oportet etiam veritates signorum complexorum esse à Deo, & est conuersione.

Ideo veniunt alij aliter soluendo, dicentes quod est compositio multiplex, vel diuisio, scilicet positionis, & priuationis, & negationis. Positionis, ut cum dicitur, Petrus est homo, vel homo est animal. Priuationis, ut cum dicitur, Petrus est cæcus. Negationis, ut cum dicitur, Petrus non est homo, homo non est lapis, vel tragelaphus non est sigax, & huiusmodi. Sed iterum hoc nihil valet: quia licet priuatio nihil sit in se, tamen relinquit ens, & secundum hoc ad ens referuntur: & de veritate negationum supra ostensum est, quod reducitur ad ens. Supponatur autem, quod omne ens sit ab ente primo. Ergo & verum quod fundatur in ente.

Si autem forte tu velis soluere, sicut dicit Magister in litera, per instantiam argumentationis, ut cum dico sic: Sic, quod tu dicis hominem esse asinum: & ego qui audio hoc, dico sic: audio te loquentem: te loqui est verum: ergo audio verum. Non sequitur, imo audio falsum: & hoc fit ideo, quia variatur medium in prima & in secunda. Cum enim dicitur, ego audio te loquentem, assensum audiendi transit super hoc quod dico, te loquentem, gratia attributi tantum, scilicet loquentem. Cum autem dicitur, te loqui est verum, non dicitur verum de hoc quod dico, te loqui, ratione attributi, sed ratione coherentie & compositionis vnius cum alio. Unde cum postea inferatur, ergo ego audio verum, non sequitur conclusio: quia significatur ac si actus audiendi transeat super locutionem tuam, ratione veritatis dicti aliquid quod tu dicis: & hoc non potest esse, quia positum est te dicere falsum, scilicet hominem esse asinum. Magistri autem exemplum est, per quod infert instantiam istud, Deus prohibet furtum fieri: furtum fieri est verum: ergo Deus prohibet verum. Patet, quod non sequitur: quia in prima actus prohibitionis non cadit nisi ratione suppositi super dictum loquentis, & non ratione coherentie vel compositionis. Cum autem dicitur, furtum fieri est verum, respicitur furtum fieri ratione compositionis, & coherentie: & ideo conclusio non sequitur. Si, inquam, soluere vis cum Magistro. Contra: Cum dicitur, iste

furatur, vera est propositio: aut fundatur verum in subiecto & actu composito cum ipso sine deformitate: aut in compositione cum deformitate. Si primo modo: separata ergo deformitate adhuc erit vera locutio, quod falsum est: quia si deformitas separatur ab actu, hæc locutio erit falsa, iste furatur, vel iste peccat, vel iste facit malum. Ergo verum respicit compositionem deformitatis cum actu in subiecto. Hæc autem compositio realiter aliquid est: & taceo de signo, quia de hoc Magister instat: ergo hæc compositio est ab ente primo: ergo veritas eius à veritate prima, ut videtur.

SOLVITIO. Dicendum, quod aliud est de veritate signi, & aliud de veritate rei: quia sicut supra dictum est, omne quod quocumque modo est, rectum est significari, & hoc non est malum: & ideo illa veritas signi quam habet in quantum est signum, semper est à veritate prima: sed quia hæc debet mensurari ulterius veritatem rei, ut esset adæquatio signi & signati, adiacet hæc enti compositionis priuarum & falso: sicut figura corporis humani, quæ signum est anime & vitæ, adiacet corpori mortuo: tunc enim priuarum ens & falsum defectuntur à rectitudine signi. Si autem loquamur de veritate compositionis secundum rem: tunc dico, quod veritas illa reducitur in veritatem primam, sicut entitas eius reducitur ad ens: non enim omne ens reuertitur in ens primum sicut in causam totam sui & immediatam, sed tantum ens perfectum: sicut enim sub Deo alia agentia, ut natura, & voluntas: unde licet est compositio aliorum cum actu deficienti, ita casualiter est autem compositio deficiens ex parte actus deformis: ergo immediate reducitur ad causam deficientem, quæ est verum deficiens à vero primo, & est liberum arbitrium. Tamen quicquid entis est in ipsa veritate compositionis, reuertitur in veritatem primam. Et exemplum huius supra positum est, quod Deus in talibus veris compositis est, sicut virtus influens motum in tibiam, quæ æqualliter influat in rectam vnius cruris, & in curuam alterius cruris: & ideo quicquid gressus est in claudicatione, reducitur ad virtutem influentem motum, quia ab ipsa est totum, sed de claudicationis defectu nihil est ab ipsa. Ita quicquid entis & veritatis est in talibus compositionibus, est ab ente & veritate prima, sed nihil de defectu: & secundum quod veritas rei est solum de qua loquitur, illa etiam deficit, vbi deficit ens. Et secundum hanc responsum non sequitur, quod malum sit à Deo, vel malum fieri sit à Deo. Si autem queratur, In quo fundatur veritas signi? Dico, quod in re vniuersali, & illa bene est à Deo, sicut prius dictum est. Et per hoc patet solutio ad totum.

Responsio ubi concedit omne verum esse à Deo, & sophisma aperit.

Q Vibus facile est nobis respondere, sed indignum responsione videretur quod dicant. Omne namque verum à Deo est, ut ait Augustinus, cui consonat Ambrosius qui tractans illud verbum Apostoli, Nemo potest dicere, Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto: dicit, quòd cum verum à quocumque dicatur, à Spiritu sancto est. Cum itaque verum sit, quòd mala fiunt, hoc verum quod dicitur illa locutione, scilicet mala fiunt, à Deo est: sed non inde sequitur quòd à Deo sit ut mala fiant. Si enim hoc diceretur, author malorum Deus esse intelligeretur: quod ex simili manifestè falsum ostenderetur: Deus prohibet furtum fieri: sed furtum fieri verum est: ergo prohibet verum: non sequitur.

1. Cor. 12.

Partem questionis approbat illorum qui dicunt Deum non velle mala fieri.

Hæc igitur & alia huiusmodi inania relinquentes, præmissæ questionis parti saniori fauentes, quæ Sanctorum testimoniis plenius approbatur: dicamus Deum non velle mala fieri, nec tamen velle non fieri, neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri, fit: & omne quod vult non fieri, non fit. Fiunt autem multa quæ non vult fieri, ut omnia mala.

ARTICVLVS XIX.

An omne verum à quocumque dicatur, à Spiritu sancto est?

Deinde queritur de hoc quod dicit Magister in 2. cap. Omne quod verum est, à Spiritu sancto. Hoc enim videtur falsum, cum multa vera sint mala. Item est verum in mathematicis, ad quod non exigitur Spiritus sanctus, ut videtur.

Quæstio.

Item. Cum veritas attribuitur Filio, & non Spiritui sancto: quare non dicit, quòd veritas dicatur à Filio potius quam à Spiritu sancto?

Solutio. Dialogo de veritate cap. 10.

Solutio. Dicendum, quòd secundum Glossam non intelligitur generaliter, sed de vero pertinente ad pietatem, quod est dicere corde, ore, & opere: quia dicit Anselm. quòd potior est dictio operis, quam veris: & dat exemplum de aliquo existente in horto à quo queritur quæ sint herbe venenose, & quæ salubres: qui indicat verbo venenosas dicens eas salubres, & comedit alias quas dicit venenosas: quia ille potius dicit opere, quam ore. Dicatur igitur secundum hoc, quòd dicere est manifestare, & dicere veritatem est manifestare veritatem: & hæc manifestatio perfecta est, quando nulla parte obumbratur: & hoc non fit, nisi verum pertinens ad

pietatem secundum affectum & operis ostensionem dicatur. Et hoc est dictum secundum Glossam, & sic cessant obiectiones. Sed propter disputationem Magistrorum curiosis potest aliter satisfieri, quòd hoc intelligitur de omni vero secundum quod verum est manifestatum cuiuscumque esse cuiuscumque: & tunc dicemus, quòd nihil dicitur sic manifestando à quo abstractatur inspiratio Spiritus, sicut dicit August. in lib. solilo. & supra distinct. 2. positum est, quòd in omni intellectu veri necesse est adesse illuminationem Spiritus, quam Philosophi illuminationem intelligentie vocauerunt: eo quòd omne veri iudicium est secundum regulam veritatis primæ. Et tunc generaliter est verum.

Ad 2. item. ergo dicendum, quòd qualiter verum quòd dicitur malum fieri, est verum sicut à veritate prima, in præcedenti questione expeditum est.

Ad 1. item. dicendum, quòd licet Filius sit veritas, tamen sibi non consentit manifestare verum per inspirationem: quia hoc est docere interioriter, & hoc convenit Spiritui sancto, sicut Christus dicit, Docebit vos omnem veritatem: & quæ ventura sunt annuntiabit vobis. Quidam autem faciunt vim in hoc quòd dicit Apostolus, Nemo potest dicere, Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto. Quia adiicit causam quasi mouentem, & dicit continentiam

continentiam quasi contineatur verum in Spiritu sancto, licet non moueat dicentem. Sed hoc videtur friuolum: quia ambrosij autoritas exponens dictum Apostoli ponit à Spiritu sancto. Sed verum est, quòd non oportet, qui hoc modo verum dicit, quòd habeat Spiritum sanctum, ut patet ex prædictis. Quædam autem ad hoc valentia notata sunt supra distinctione 16.

DISTINCTIO XLVII.

Quod voluntas Dei semper impletur de homine quocumque se vertat?

Voluntas quippe Dei semper efficax est: ut fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit: quæ de homine semper impletur quocumque se vertat. Nihil enim (ut ait Augustinus) in libero arbitrio constitutum superat voluntatem Dei: & si faciat contra eius voluntatem, tamen contra eius voluntatem quæ ipse est nihil putandum est ita fieri, tanquam velit fieri & non fiat, vel nolit fieri & fiat. Illa enim voluntas (ut ait Augustinus in enchir.) semper impletur aut de nobis, aut à nobis. De nobis impletur: sed tamen non implemus eam quando peccamus. A nobis impletur quando bonum facimus: ideo enim facimus, quia scimus placere Deo. Ita & de homine semper Deus implet suam voluntatem: quia nihil facit homo de quo Deus non operatur quod vult. Non enim vult Deus, ut peccet homo quilibet, si autem peccaverit, penitenti vult parcere, & in peccatis vero perseverantem punire, ut iustitiæ potentiam consumat non euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad penam, ita alios præparauit ad gloriam: & hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Et tam sapienter exquisita, ut cum angelica & humana creatura peccasset, ad est, non quòd ille, sed quòd voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem qua factum est quòd Creator non voluit, implet ipse quod voluit: bene utens etiam malis tanquam summè bonus ad eorum damnationem quos iuste prædestinavit ad penam, & ad eorum salutem quos benigne prædestinavit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos attinet, quòd Deus noluit fecerunt: quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Hoc quippe ipso quòd contra eius voluntatem fecerunt, de ipsis facta est voluntas eius. Præterea namque magna opera Domini sunt exquisita in omnes voluntates eius, ut mirò & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quòd etiam sit contra eius voluntatem: quia non fieret si non sineret: nec utique nolens finit, sed volens: nec sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de malo posset facere bonum bene. His verbis euidenter monstratur, quòd voluntas Dei æterna semper impletur de homine, etiam si faciat homo contra Dei voluntatem. Sed attendendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid contra Dei voluntatem, quòd

A Quod voluntas Dei semper fit efficax.

Cap. 100.

Dist. 110.

tamen non fit præter eam : & qualiter intelligendum sit illud , Quantum ad se fecerunt quod Deus noluit : quantum vero ad omnipotentiam Dei nullo modo id facere valuerunt. Videntur enim ista superioribus obuiare, vbi dictum est, voluntati eius nihil resistere.

Rom. 9.

✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠

DIVISIO TEXTVS.

VOLUNTAS quippe Dei semper est efficax] In ista distinctione redit Magister ad propositum , ostendens voluntatem esse efficacem : & diuiditur in tres partes , in quarum prima probat propositum per verba Augusti. In secunda explanat contra quam voluntatem aliquid potest fieri , & contra quam nihil ibi [Verum vt supra diximus, Voluntas Dei diuersis modis accipitur] In tertia autem facit epilogum dictorum ibi [Ex prædictis liquet , &c.

ARTICVLVS I.

An voluntas Dei semper sit efficax?

Incidit autem hic dubium, Vtrum verum sit quod dicit voluntas Dei semper est efficax? Videtur autem, quod non. Ponimus aliquem esse prædestinatum : constat, quod beneplacitum Dei est vt saluetur. Quæro igitur: aut iste potest peccare ex libero arbitrio, aut non? Si sic ponatur mori statim in peccato illo : tunc enim damnabitur, & voluntas Dei impeditur.

2 Item mala sunt sicut videmus omni die : aut ergo voluntate beneplaciti, aut contra voluntatem beneplaciti. Si voluntate beneplaciti: ergo Deus vult mala : & qui vult mala, malum habet voluntatem : ergo Deus secundum hoc malum posset habere voluntatem, quod absurdum est. Si autem contra, voluntatem Dei : tunc habetur propositum, quia tunc impeditur voluntas.

3 Item, Nobilior & potentius est, contra quod nihil fit & nihil præter ipsam, quam contra quod nihil fit & aliquid præter ipsam: ergo nobilior videretur voluntas Dei, si nihil fieret contra eam, & nihil præter eam : ergo videtur, quod mala non debent dici fieri præter eam, vt solucendo prædictam rationem dicit Magister in litera.

4 Item Gen. 41. Ego sum Pharaon absque tuo imperio non mouebit quæquam manum aut pedem in omni terra Egypti. Si hoc ergo est de posse hominis, vt nihil fiat præter ipsum, multo magis est de posse voluntatis diuinæ.

Solutio.

SOLVTIO. Hoc leue est determinare, si reuocentur ad memoriam præhabita : quia concedendum est, quod mala sunt præter voluntatem diuinam, sicut dicit Magister, & in vltima auctoritate accipitur absque pro contra.

AD PRIMUM autem dicendum, quod si prædestinatus est iste, voluntas benepla-

citi est de salute, & absque dubio saluabitur: & tamen bene potest non saluari, sed non est impossibile voluntati beneplaciti, quod moriatur in peccato, licet sit possibile in se, & hoc supra ostensum est.

AD ALIUD dicendum, quod est voluntas in se considerata, & de hac procedit ratio dicta : & est voluntas gubernans alia, & de illius ratione est, quod non compellit ea que sub se sunt, ne propriam naturam tollat ab eis: quia aliter destrueretur ratio laudis & virtutis, vt supra dictum est : & sic præter illam voluntatem potest aliquid fieri.

ARTICVLVS II.

An malum ordinatum sit, aut inordinatum?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Tam sapienter exquisita, &c.] Per hoc enim vult, quod malum sit ordinabile : & hoc non videtur : quia malum est corruptio ordinis : & quicquid corrumpit ordinem, est inordinabile: ergo malum est inordinabile.

2 Item, Nihil est adeo bene ordinatum, quod malum non corrumpat : ergo videtur, quod ordini contrarietur.

3 Item, Omne bonum determinatur secundum rationem ordinis, quia ipsum ordinatur ad aliquid, aut ordo est ad ipsum sicut primum bonum ad quod ordinatur illud: ergo ordinatur ad illud : ergo videtur, quod omne ordinatum sit bonum : sed malum est ordinatum : ergo malum est bonum, quod falsum est.

SED CONTRA: August. in 11. de ciuitate Dei loquitur de ordine vniuersi, quod est distinctum quibusdam antithetis interpositionibus mali: sicut dicit Ecclesiasticus, Creauit Deus omnia duplicia: vnum contra vnum, & duo contra duo, & contra malum bonum, & huiusmodi. Item Isa. 45. Ego Dominus creans lucem, & faciens tenebras: creans malum, & faciens bonum. Et inducit Augustinus exemplum de musicis, in quibus facit harmoniam quandoque interpositio silentij. Ergo etiam malum intercipiens quandoque bonum, facit ad decorem & harmoniacam compositionem vniuersi.

Sed contra. Cap. 12.

SOLVTIO. Dicendum, quod malum de se & in se consideratum, nec ordinem, nec causam, nec intentionem, nec voluntatem habet, vt dicit Dionys. sed est infecundum, & pigrum: ad alteram tamen comparatum, habet ordinem qui non ponitur in ipso, sed in alio respectu ipsius: sicut pulchritudo albi iuxta nigrum non ponitur in nigro, sed in comparatione ad nigrum in albo: & hoc modo loquitur Augustinus, & procedunt auctoritates inductæ. Rationes autem hic inductæ

ductæ procedant primo modo. Et quot modis bonum eliciatur ex tali ordine, & in quo ponatur vt in subiecto, supra est expeditum in precedenti distinct.

Hic aperit dicens diuersis modis supra accipi Dei voluntatem.

VERUM vt supra diximus voluntas Dei diuersis modis accipitur : quæ diuersitas in prædictis verbis si diligenter noceatur, nihil ibi contradictionis reperitur. Vbi enim dicit non fieri præter eius voluntatem, etiam quod fit contra eius voluntatem, dissimiliter accipit voluntatem: & non ipsam voluntatem quæ Deus est & sempiterna est, sed eius signa prædictis verbis intelligi voluit, id est, prohibitionem siue præceptionem & permissionem. Multa enim sunt contra Dei præceptum vel prohibitionem, quæ tamen non sunt præter eius permissionem. Ipsius namque permissione omnia sunt mala : quæ tamen præter eius voluntatem sempiternam sunt. Sicut Augustinus dicit super illum locum Psal. vt non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea quæ mala sunt, quæ præter Dei voluntatem sunt quæ ipse est: sed non præter eius permissionem, quæ ipse non est. Appellatur tamen ipsa Dei voluntas, quia Deus volens sinit mala fieri. Fiant & contra eius præceptionem vel prohibitionem, sed non contra eius voluntatem quæ ipse est: nisi dicantur contra eam fieri, quia præter eam sunt. Contra eam quippe nihil ita fit, vt velit fieri quod non fiat, vel noli fieri & fiat: quod euidenter ibi Augustinus notauit, vbi ait, Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerunt : quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Ac si diceret, Fecerunt contra Dei præceptum quod appellatur voluntas: sed non fecerunt contra Dei voluntatem omnipotentem, quia hoc non valuerunt, illud valuerunt : & ita per hoc quod fecerunt contra Dei voluntatem, id est, præceptum, de ipsis facta est voluntas eius, id est, impleta est voluntas eius sempiterna, quæ eos damnari volebat. Vnde Greg. super Gen. Multi voluntatem Dei peragunt, vnde mutare contendunt, & consilio eius resistentes obsequuntur : quia hoc eius dispositioni militat, quod per humanum studium resultat. Hic aperte ostenditur, quia dum mali consilio ac præcepto Dei resistunt, quod voluntas Dei appellatur, ea faciunt vnde voluntas eius quæ ipse est, impletur : quæ dispositio vel beneplacitum vocatur. Nam vt ait Augustinus in enchiridionibus, quælibet sint voluntates Angelorum & hominum bonorum vel malorum, vel illud quod Deus vel aliud volentium quam Deus, omnipotentis voluntas semper inuicta est : quæ mala esse nunquam potest, quæ etiam dum mala irrogat, iusta est : & profecto quæ iusta est, mala non est. Deus ergo omnipotens siue per misericordiam cuius vult miseretur, siue per iudicium quem vult obdurat, nec iniquè aliquid facit, nec nisi volens quicquam facit, & omnia quæcumque vult facit.

B

Enarratione ad Psal. 112.

Cap. 102.

Summam

*Summatim perstringit sententiam prædictorum, addens quare
Deus præcepit omnibus bona facere & mala vitare:
cum non velit hoc ab hominibus impleri.*

C **E**X prædictis liquet, quod voluntas Dei quæ ipse est, semper in-
victa est, nec in aliquo cassatur, sed per omnia impletur. Consilium
vero eius & præceptio siue prohibitio non ab omnibus implentur qui-
bus proposita & data sunt. Neque ideo præcepit omnibus bona, vel
prohibuit mala, vel consulto optima; quod vellet ab omnibus bona quæ
præcepit fieri, vel mala quæ prohibuit vitari. (Si enim vellet utriusque &
fierent, quia in nullo potest ab homine superari vel impediri eius vo-
luntas) sed ut iustitiam suam hominibus ostenderet, & mali essent in-
excusabiles. Denique ut boni ex obedientia gloriam, mali ex inobe-
dientia penam sortirentur, sicut utrisque ab aeterno præparavit. Ea
ergo quæ omnibus præcepit vel prohibuit, à quibusdam voluit fieri vel
vitari, sed non ab omnibus, & quædam personaliter præcepit, & in ve-
teri, & in noua lege: quæ ab eis quibus præcepit, fieri noluit: ut Abraha
de immolatione Filij: & in Euangelio quibusdam curatis quibus præce-
pit ne cui dicerent.

Gen 22.
Mar. 1.

A A T I C V L V S III.

*Quare nihil potest fieri contra permissio-
nem, & tamen aliquid sit contra
præceptum & consilium &
prohibitionem?*

DEinde queritur de hoc quod dicit in se-
cunda parte ibi [Ipsi namque permis-
sione omnia sunt mala, &c.] Dubium enim
est quare nihil potest fieri contra permissio-
nem: & aliquid sit contra præceptum, & con-
silium, & prohibitionem? Permissio enim
cum sit respectu mali plus distat à voluntate
beneplaciti, quam præceptum vel consilium,
quod est respectu boni: ergo minus debet
fieri contra præceptum, quam contra permis-
sionem.

2 Item super illud, Eduxit eos cum ar-
gento & auro, dicit Glos. quod idem est ali-
quando præceptum & permissum: ergo si sit
aliquid contra præceptum, potest etiam ali-
quid fieri contra permissionem.

3 Item, Secundum Glos. illam videntur
esse vniu. signum præceptum, & permissio:
ergo non sunt quinque, sicut supra dictum est.

Solutio.

SO L V T I O. Dicendum ad primum, quod
nihil sit contra permissionem, ut supra dixi-
mus: quia illa coniuncta est operi sicut ope-
ratio: unde hoc non est, quia est respectu
mali, sed ratione existentie operis: & ideo

non oportet, quod sic sit in præcepto vel con-
silio respectu cuius adhuc est libertas facien-
di vel non facendi. Unde obiectio illa ponit
non causam pro causa: quia non est causa, quod
contra eam non possit fieri vicinitas ad vo-
luntatem beneplaciti vel distantia.

AD ALIUD dicendum, quod idem se-
cundum idem & respectu eiusdem non potest
esse præceptum & permissum, sed respectu
diuersorum, scilicet ut permissum respectu
eorum qui ex avaritia asportauerunt: & præ-
ceptum respectu eorum qui ex obedientia. Et
per hoc patet etiam responsio ad sequens. No-
tandum tamen, quod permissio dicitur qua-
tuor modis, scilicet respectu minoris boni: &
hæc proprie vocatur concessio, sicut 1. ad
Corin. 7. De virginibus præceptum Domini,
&c. super illud, quod si non continent, nu-
bant tantum in Domino: dicit Glos. quod per-
mittit virginibus nubere, id est, concedit. Di-
citur etiam Deus permittere quod non pro-
hibetur, & est respectu mali venialis, ut su-
per illud, Irascimini & nolite peccare, dicit
Glos. permittit quod est necessitatis. Dicitur
etiam permitti quod non punitur temporali
pena, licet punitur aeterna, ut Matth. 19.
permittitur libellus repudij dari vxoribus ad
duritiam cordis eorum, ut dicit Dominus.
Quarto dicitur permitti quod non impeditur,
& tamen cohibetur cum sit malum: & hoc
tantum modo est permissio signum voluntatis
diuinæ.

DISTIN

DISTINCTIO XLVIII.

*Quod aliquando homo bona voluntate aliud vult quam Deus:
& aliquando mala id quod Deus bona
voluntate vult?*

SCIENDUM quoque est, quod aliquando mala est vo-
luntas hominis idem volentis quod Deus vult fieri, &
aliquando bona est voluntas hominis aliud volentis
quam Deus. Ut enim bona sit hominis voluntas, oportet attendere quid congruit ei velle, & quo fine. Tan-
tum enim interest inter voluntatem Dei & voluntatem hominis, ut in
quibusdam aliud congruat Deo velle, aliud homini. Unde Augustinus
in ench. Aliquando bona voluntate homo vult aliquid quod Deus non
vult: bona multo amplius multoque certius voluntate. Nam illius
mala voluntas esse nunquam potest: tanquam si bonus filius patrem
velit viuere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri po-
test, ut hoc velit homo voluntate mala quod Deus vult bona: velut si
malus filius velit mori patrem, velit etiam hoc Deus. Nempe ille vult
quod non vult Deus: iste vero id vult quod vult & Deus: & tamen bo-
næ Dei voluntati pietas illius potius consonat, quamuis aliud volentis,
quam huius idem volentis impietas. Multum enim interest quid velle
homini, quid velle Deo congruat: & ad quem finem suam quisque re-
ferat voluntatem, ut approbetur vel improbetur. Potest enim velle bo-
num quod non congruat ei velle: & potest velle bonum quod congruit,
sed non refert ad finem rectum, & ideo non est bona voluntas.

A
Qualiter vo-
luntas nostra
diuine con-
formetur.

Cap. 1.

*Quod bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur: ut
in passione Christi contigit, ubi quiddam factum est
quod Deus bona & Iudæi mala voluntate
voluerunt, voluerunt tamen & ali-
quid quod Deus non voluit.*

Illud quoque non est prætermittendum, quod aliquando Dei vo-
luntas bona per malam hominis voluntatem impletur: ut in crucifi-
xione Christi factum est, quem Deus bona voluntate mori voluit, Iu-
dæi vero impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebant Iudæi mala
voluntate quiddam quod Deus bona voluntate volebat, scilicet ut
Christus pateretur, moreretur: sed volebant & aliquid aliud quod Deus
nolebat, scilicet occidere Christum: quod fuit mala actio & peccatum.
Actum quippe Iudæorum non voluit Deus, passionem vero Christi vo-
luit: sicut & in ipso Psal. Christus ad Patrem ait, Tu cognouisti sessio-
nem meam, id est, voluisti & approbasti passionem meam, tibi enim
placuit.

B

Psal. 139.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

M M m

placuit.

placuit. Voluit itaque tota Trinitas vt Christus pateretur, nec tamen voluit vt Iudæi occiderent: quia voluit pœnam Christi, sed non voluit culpam Iudæorum: nec tamen noluit: si enim noluisset, nec fuisset.

Oppositio.

C Ed ad hoc opponitur sic, Si voluit Deus vt Christus pateretur, voluit vtique vt pateretur à Iudæis, vel non. Si voluit vt non pateretur à Iudæis, cum passus sit, factum est itaque quod voluit Deus non fieri. Si autem voluit eum pati à Iudæis: ergo voluit eum occidi à Iudæis: voluit itaque vt Iudæi occiderent eum. Ad quod respondentes dicimus, simpliciter concedendum esse, quod Deus voluit Christum pati & mori: quia eius passio bonum fuit, & causa nostræ salutis. Cum autem dicitur, volebat eum pati vel occidi à Iudæis: hic distinguendum est. Si enim intelligitur sic, volebat eum sustinerere passionem siue crucifixionem à Iudæis illatam, verus est sensus. Si vero intelligitur sic, volebat vt Iudæi occiderent eum, falsum est. Non enim volebat Deus actionem Iudæorum quæ mala erat: sed volebat passionem bonam: & hæc voluntas per malas Iudæorum voluntates impleta est. Vnde Augustinus in ench. Deus quasdam voluntates suas vtique bonas implet per malorum hominum voluntates malas: sicut per maleuolos Iudæos bona voluntate Patris Christus pro nobis occisus est: quod tantum bonum fuit vt Apostolus Petrus quando id fieri nolebat, sathanas ab ipso qui occisus est diceretur. Ecce manifeste habes magnum bonum fuisse quod Christus occisus est: & hoc bonum quia Petrus nolebat, ideo redargutus est.

Cap. 101.

Math. 16.

DIVISIO TEXTVS.

SCIENDVM quoque est, quod aliquando mala est voluntas hominis idem volentis] In hac vltima distinctione agit de conformitate nostræ voluntatis ad voluntatem diuinam: & diuiditur in tres partes, in quarum prima Magister tangit modum conformitatis in genere. In secunda autem modum conformitatis in passione Christi ibi [Illud quoque non est prætermittendum, quod aliquando voluntas Dei] In tertia autem ostendit qualiter nos debeamus habere in passionibus Sanctorum, quas vult Deus ibi [Si verò queritur, Vtrum eodem modo sentiendum sit de passionibus & martyriis Sanctorum.

ARTICVLVS I.

An possibile sit nos conformare voluntatem nostram voluntati diuina?

INCIDENT autem hic primo quinque dubia: quorum primum est, Vtrum possibile sit nos voluntatem nostram conformare voluntati diuinæ? Secundum, In quo consistat illa conformitas? Tertium autem, Si in pluribus est illa conformitas, vtrum vna aliam quandoque excludat, vel omnes possunt esse simul? Quartum autem, Vtrum tenentur omnes ad conformitatem, vel non? Quintum vero & vltimum, Vtrum teneamur conformare in volito, quod non congruit nobis velle: sed tamen scimus illud Deum velle?

Ad primum proceditur sic: In finitate distantie nulla est conformitas: voluntas Dei & voluntas hominis sunt infinite distantes: ergo nulla potest esse conformitas inter eas.

2 Item Isa. 55. Sicut exaltatur cæli à terra, ita exaltatur viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Ergo & voluntas à voluntate: ergo non est proportio vel conformitas.

3 Item super Psalm. 32. Exultate iusti in Domino:

Domino: dicit Glof. Quantum distat Deus ab homine, tantum distat Dei voluntas à voluntate hominis. Ex quo sequitur idem.

Sed contra.

SED CONTRA: Qui fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Ergo possumus conformari in volito.

Psalm. 32.

2 Item super illud: Rectos decet collaudatio dicit Glof. Recti sunt qui dirigitur corda sua secundum voluntatem Dei, quæ regula est nostræ voluntatis.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod est conformitas assimilationis perfectæ, vel proportionis determinatæ: & in hac non possumus conformari. Est etiam conformitas in aliquo, quæ est conformitas imitans perfectionem suæ voluntatis in volito & forma volendi & fine, & in hac possumus ei conformari. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD SECUNDVM autem dicendum, quod loquitur Isaias de malis, quorum corda in terrenis habebant voluta & causas volendi, cum quibus Deus non concordabat: quia celestia non petebant nec volebant.

AD ALIVD dicendum, quod hoc verum est de conformitate secundum patriam: quia in illam non possumus, nec etiam in illam quæ est perfectionis, licet imitari possumus pro possibilitate nostrâ.

ARTICVLVS II.

In quo consistit conformitas voluntatis diuina & nostræ?

SECUNDO queritur, In quo consistat ista conformitas voluntatum? Videtur autem, quod esse non possit in aliquo. In creatis enim voluntatibus non est conformitas nisi in volito, quod est ratio voluntatis & causa & obiectum: sed in diuinis voluntas non causatur ex volito, sed potius è conuerso, sicut supra habitum est: ergo videtur, quod nunquam possit esse conformitas in voluntate.

2 Præterea, Demus, quod sit in volito: in litera probatur, quod hæc non est conformitas meritoria: de illa autem tantum queritur: ergo penes volitum vnum non attenditur conformitas.

3 Si forte dicatur, quod est conformitas in fine voluntatis, qui finis est volitus à Deo: vt scilicet homo velit quod vult, propter aliquid quod vult Deus. Tunc si aliquis vellet furari vt pasceret pauperes, ille conformaret suam voluntatem voluntati diuinæ: quia Deus vult pauperes pasci, propter quod ille vult furari: ergo videtur, quod nec in ratione voluntatis, vt probat prima ratio, nec in volito, nec in fine voluntatis potest esse conformitas ista.

4 Si forte dicas, quod debemus aliquid velle quod scimus eum velle. Adhuc est instandum: quia scio eum velle quod operatur: & tamen possum illud velle demeritorie, sicut est in litera de exemplo duorum filiorum in morte patris.

Quæstio.

VLTERRIVS queritur, Cui voluntati debeamus nos conformare, vtrum voluntati D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

signi, vel voluntati beneplaciti. Videtur autem, quod voluntati beneplaciti: quia maior est conformitas ad voluntatem quæ simpliciter est voluntas, quam ad illam quæ est tantum secundum quid: voluntas autem beneplaciti simpliciter est voluntas, signi autem secundum quid: ergo debet esse conformitas ad beneplacitum.

2 Item, Quandoque est de hoc quod non vult Deus: ergo tunc effemus secundum quid conformes, & simpliciter difformes in voluntate.

SED CONTRA: Nemo potest velle nisi cognitum: voluntas beneplaciti incognita est nobis: ergo non tenemur conformari illi in voluntate beneplaciti.

Sed contra.

PRÆTEREA queritur, Cui signo magis conformari debeamus? Videtur autem, quod præcepto: quia ad præcepta obligamur: ergo cum ad conformitatem voluntatis etiam obligemur, conformitas erit secundum præceptum.

SED CONTRA: Prohibitio etiam obligat: ergo ad illam tenemur conformari.

Sed contra.

2 Item, Operatio dicit & ostendit beneplacitum Dei, quia quicquid operatur, de hoc est beneplacitum suum: cum ergo maxima conformitas sit beneplaciti, maxime tenemur nos conformare voluntati operationis.

VLTERRIVS queritur propter quosdam, Vtrum teneamur conformare nos in voluntate voluntati signi quæ est permissio? Videtur, quod sic: quia si Deus noller, non fieret id quod permittit: ergo debet nobis placere, vt videtur: quia aliter suæ voluntati non concordamus.

Quæst. 3.

SOLVITIO. Dicendum, quod est conformitas secundum quid, & conformitas simpliciter. Conformitas secundum quid est in volito tantum: & hæc sola nec demeritoria, nec meritoria est: quia consistit in sola materia voluntatis, & materiale principium est ad opposita, & potest informari quocumque modo, siue bene, siue male. Conformitas autem simpliciter est secundum duos modos, scilicet perfectione viæ, & perfectione patriæ: & perfectione viæ ad hæc duobus modis, scilicet sufficientiæ, & copię. Perfectio sufficientiæ est in duobus, scilicet in forma volendi, & sine voluntatis, & non in materia necessario, sed quandoque sic, & quandoque non. Dico autem formam volendi charitatem: vt ex simili charitate velim quicquid volo, ex qua Deus vult hoc quod vult: & finis voluntatis est propter quod est, vt est gloria Dei ad quam omnis nostra voluntas refertur. Hæc duo sufficientiunt etiam diueritate voliti, vt patet in litera de exemplo boni filij. Perfectio autem patriæ est secundum quatuor modos, vt velit idem, & ex eadem forma, & propter idem, & quod Deus vult eum velle: & primum est vt materia circa quam est voluntas: secundum vt forma, tertium vt finis, quartum vt motuum effectuum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in hoc non attenditur voluntas: quia hoc est proprietas diuinæ voluntatis, secundum quod

est causa creaturarum: & hoc modo non comparatur ad nos.

AD ALIUD dicendum, quod illa ratio non tangit nisi illam conformitatem, quæ est secundum quid, & non simpliciter.

AD ALIUD dicendum, quod in hoc nulla est conformitas: quia Deus non vult vt faciamus mala propter bona.

AD ALIUD etiam conceditur, quod non est conformitas nisi secundum quid & imperfecta.

Ad quæst. 1. AD ID quod vterius queritur, dico sine præiudicio, quod quia nescimus beneplacitum Dei, sufficit si conformamur præcepto & operationi: si autem sciremus beneplacitum, bene concedo, quod illi magis teneremur conformari.

Ad quæst. 2. AD ID quod obiicitur de prohibitione, dicendum quod illa consistit potius in nolente quam in volente: & ideo in illa non est simpliciter confirmatio.

Ad quæst. 3. AD ID quod obiicitur de permissione, dicendum quod sicut habitum est, Deus non vult hoc quod permittit: sed ipsum fit præter voluntatem Dei: & ideo penes illam nulla est conformitas. Et huius quidam propter objectionem factam contrariam dicunt: & hoc reputo errorem.

ARTICVLVS III.

An si in pluribus est conformitas voluntatis diuina & nostra, una excludat aliam per repugnantiam?

Tertio queritur, Si in pluribus est conformitas illa, sicut iam habitum est, vtrum vna aliam excludat, quasi per repugnantiam? Et videtur, quod sic: quia in Glo. ad Rom. 5. distinguitur triplex velle, scilicet naturæ, gratiæ, & vitij: sed secundum velle vitij constat, quod nulla attenditur conformitas: natura autem non repugnat Deo: ergo secundum eam potest esse conformitas: & similiter gratia semper est conformis. Tamen videmus in Christo, quod vna excludere videtur aliam, cum dixit, Non sicut ego volo, sed sicut tu.

2 Item, In nobis sunt quatuor modi voluntatum, scilicet naturæ, & deliberatiua voluntas, & gratiæ voluntas, & illa quæ est voluntas rationis vt est natura: & hoc probatur in 3. distinctione 17. Constat autem, quod ratio deliberatiua quandoque repugnat naturæ in voluto. Ergo videtur, quod si secundum vnam est conformitas, quod secundum aliam non potest esse.

Sed contra. AD ID dicitur, quod multum interest quid velle homini, quid velle Deo congruat: ergo Deus vult nos velle quod congruit nobis secundum naturam: hæc autem sunt naturalia, vt vitæ conseruationem, & huiusmodi: ergo in his tenemur nos suæ voluntati conformare: ergo illa conformitas non excluditur à voluntate rationis vel gratiæ.

2 Item, Deus dupliciter operatur in natura, scilicet secundum cursum naturalem propagandi res secundum causas feminales quas naturæ inseruit, & operatur super naturam per potentiam miraculorum: & vnum non contrariatur alteri, quia dicit August. quod non potest facere contra causas quas naturæ inseruit: ergo similiter cum inseruerit nobis voluntatem naturæ, ipse non exigit aliquam conformitatem voluntatis quæ excludat illam.

3 Item, Nos videmus, quod ipse præcipit hoc quod releuemus indigentias pauperum: ergo tenemur facere hoc: ergo tenemur velle, quod non sint pauperes: & tamen scimus, quod ipse vult eos esse pauperes, quia aliter non essent pauperes: ergo videtur, quod in pluribus consistat conformitas, quorum vnum non excludat alterum.

4 Item, Sæpe præcipit Deus vnum, & operatur alterum: cum igitur ista sint signa quibus præcipue tenemur conformare voluntatem nostram, videtur quod conformitas non secundum idem consistat, sed secundum diuersa, quorum vnum non excludat alterum.

SOLVTIO. Ad hoc sine præiudicio dico, quod secundum diuersa attenditur conformitas. Sed sicut est in natura, quod diuersi motores referuntur ad idem mobile diuersimode, sed omnes sequuntur vnum qui prædominatur: ita est in diuersis conformitatibus voluntatum diuersarum, quod omnes sequuntur vnam conformitatem, & tamen qualibet retinet suum proprium motum conformitatis: vt verbi gratia motor primus in mobili primo non habet nisi motum vnum simplicem: in secundo autem motor secundus habet motum primi ab Oriente in Occidens, & in hoc conformis est: primo: & habet motum proprium ab Occidente in Oriens, in quo non discordat secundum intentionem motus, licet in motu stellarum videatur habere aliquid proprium: quia illum motum mouet imprimente primo motore in ipsum desiderium causandi mixturam elementorum ad generationem: & non potest esse mixtura, nisi duobus motibus contra se mouentibus, vnum in alterum ire cogatur: & hæc est causa motus latitudinis stellarum & planetarum ab Aquilone in Meridiem, & à Meridie in Aquilonem. In intentione ergo mouendi conformitas est: quia etiam in motu proprio non habent motum motores secundi, nisi quem imprimat & influit in eis motor primus. Ita dico, quod est in homine duplex voluntas sequens Dei voluntatem mouentem nos, scilicet voluntas rationis, & voluntas naturæ. Voluntatis rationis conformatur tripliciter si potest, scilicet in voluto, in forma volendi, & sine. Voluntatis autem naturæ conformatur in hoc quod congruit nos velle, id est, quod Deus vult nos velle, vt dicit Magister in 3. huius lib. dist. 17. & istius motus non excluditur, licet motus rationis ordinet ipsum & dominetur: impium enim & crudele, & contra congruitatem humanæ naturæ esse videretur, quod circa nos & alios vellemus crudelia, vt homines pati, &

& pauperes esse, & affligi, & vitales Ecclesiæ mori cum moriuntur: & huiusmodi. Vnde credo, quod tenemur hoc non velle humana pietate, licet committamus Domino secundum rationis voluntatem.

DICENDVM ergo ad primum, quod in Christo fuit vtraque conformitas: voluit enim non mori voluntate naturæ: & hoc voluit eum Deus Pater velle: & sic conformis fuit: & vocatur hic ista conformitas secundum congruitatem humanam. Et voluit mori secundum rationem. Et hæc non opponuntur: sicut etiam in superioribus sunt diuersi motus, non tamen oppositi, sed omnes sunt conformes in intentione primi mouentis, qui influit mouere omnibus aliis.

AD ALIUD dicendum, quod voluntas naturæ nunquam de se repugnat voluntati rationis, licet quandoque sit de contradictorio: sed sub ratione ostendit quid ei congruat, & quid eam Deus velit velle: si enim inciperet rebellare rationi, cum illa sit recta, iam non esset voluntas naturæ, sed vitij: sicut si motor inferior vellet impedire superiorem ne moueret.

ARTICVLVS VI.

An omnes tenentur conformare voluntatem suam diuinam voluntati?

Quarto queritur, Vtrum omnes tenentur conformare voluntatem suam voluntati diuina? Et circa hoc queruntur duo: quorum primum est, Vtrum tenentur omnes simpliciter ad conformitatem? Secundum autem, Vtrum tenentur ad illam specialem conformitatem quæ est in voluto?

Ad primum obiicitur sic: Omnes tenentur esse recti: non autem sunt recti nisi conformes, vt dicit Glo. prius inducta: ergo omnes tenentur esse conformes in voluntate.

2 Item, Ad præcepta charitatis omnes tenentur: charitas autem facit amicos: ergo omnes tenentur esse amici. Dicit autem Tullius in lib. de amicitia, quod amicorum est idem velle: ergo omnes tenentur ad hoc, vt videtur: ergo tenentur esse conformes in voluntate, vt videtur.

Sed contra. Quidam sunt obstinati, & quidam, quod plus est, damnati qui conformare voluntatem non possunt: ergo tenentur ad impossibile. Si autem dicas, quod per obstinationem & damnationem absoluantur: ergo portant lucrum de malitia sua, quod est inconueniens.

2 Item, Aliquis iterum dum peccat, non potest conformare: ergo peccat duplici peccato, quia in actu peccati quod facit, & quia non conformat voluntatem suam voluntati diuina. Item, Continuè tenetur aliquis conformare se, si tenetur: ergo quando non conformat, continuè omittit: ergo continuè peccat, vt videtur.

Ad secundum sic obiicitur, &

sunt objectiones communes omnium, de Glo. super illud, Non adhæsit mihi cor prauum: quæ dicit, quod prauum & distortum cor habet, qui non vult quod Deus vult: ergo quando scimus eum aliquid velle, nos tenemur velle illud.

2 Item, Deus non potest velle nisi iusta & bona: nos autem omnino tenemur esse iusti & boni: ergo tenemur velle quod ipse, quia non nisi conformi voluntate possumus esse iusti & boni.

Sed contra: Si ego haberem vnam voluntatem, & tu velles contradictorium, illæ duæ voluntates essent discordes: ergo similiter Deo volente vnum, & tu contradictorium, sunt discordes voluntates: & tamen Augustinus laudat eum in litera, qui contrarium vult eius quod vult Deus: ergo non tenemur ad conformitatem in voluto.

Vltimis queritur, Vtrum contrarietates possint esse inter Dei voluntatem bonam, & hominis bonam voluntatem? Videtur quod sic: quia duo fratres habebant contrarias voluntates, vt dicit in litera: ergo illa quæ contraria est alterius voluntati, contrariatur etiam omni voluntati illi conformi: sed Dei voluntas est conformis illi qui malus est: ergo boni fratris voluntas contrariatur diuinae voluntati.

2 Item, Cum Deus aliquid vult, ipsum est bonum & sanctum, quia ipse volens hoc est sua bonitas: ergo qui non vult hoc, contrariatur bonitati & iustitiæ & sanctitati quæ est ipse Deus: & tamen bonus est quia laudatur ab Aug. ergo duæ iustæ & sanctæ voluntates possunt esse contrariæ.

3 Item, Intellectus dissonans à prima veritate, contrariatur veritati primæ: ergo voluntas dissonans à voluto primæ bonitatis & voluntatis: talis autem est quam laudat Aug. in litera: ergo contrariæ sunt, & tamen bonæ & laudabiles.

SOLVTIO. Dicendum, quod omnes tenentur ad conformitatem via, sicut prius dictum est: & hoc est rectum cor dirigi, scilicet ad formam & finem voluntatis diuinae, & velle quod Deus vult nos velle. Tamen id quod obiicitur de Tullio, distendum est, quod sic intelligitur, quod amicorum est redire ad vnum volitum per intentionem finis, & non semper materiam.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod obstinati possunt deponere obstinationem, & tunc conformare: & ideo illi non absoluantur à tentione. Dammati autem non sunt in statu conformandi se: & ideo quia se non conformauerunt cum potuerunt, inflatum est eis in perpetuum & non posse in penitentiam, & ideo damnatum non lucrum reportauerunt: intolerabile enim damnatum est in perpetuum non posse conformari.

AD ALIUD dicitur communiter, quod præcepta affirmatiua obligant semper, sed non ad semper: & ideo non semper omittit peccator dum peccat: sed committit dum actualiter cogitat, quod debet se preparare ad gratiam conformitatis, & non facit.

AD SECUNDVM dicendum meo iudicio, MM 3

dicio, quod non tenemur nisi supra dicto modo, scilicet quod voluntas nostra debet sequi non resultando: tamen possumus habere propriam in motu non resultante: & hoc est quod quidam dicunt satis convenienter, quod voluntas conformis debet esse, sed velleitas conditionata, scilicet si Deus vellet aliter fieri, potest esse non conformis: & hanc velleitatem qua aliud vellemus si Deus vellet, vocant quidam voluntatem imperfectam. Et omnium dicta reuertuntur ad idem.

AD ALIUD dicendum, quod voluntas non est iusta à volitis, sed à modo & sine volendi: & ideo non oportet, quod in voluto sit omnino conformitas.

Ad quæst.

AD ID quod ulterius queritur, ad omnia præter vicium est una solutio, scilicet quod non attenditur in aliquo conformitas penes materiale principium solum, sed penes formam & finem: & ideo illæ voluntates quæ in materia non concordant, nec etiam discordant, quia una sequitur aliam, & habent eandem formas & fines, sunt concordantes: quæ autem in materia conformes sunt, & diuersas & contrarias habent formas & fines, sunt discordantes.

AD ULTIMUM dicendum, quod non est simile de intellectu & voluntate: quia verum est tota causa intellectus secundum speciem speculationis. Sic autem non habet volitum ad voluntatem: sed oportet adesse formam & finem, ut prius dictum est.

ARTICVLVS V.

An tenemur nos conformare in voluto quod scimus Deum velle, sed tamen non congruit nobis hoc velle?

Quinto & ultimo queritur, Vtrum tenemur conformare nos in voluto quod scimus Deum velle, sed tamen non congruit nobis hoc velle? Videtur autem, quod non. Michæ 2. Vtinam non essem vir habens spiritum, & mendacium potius loquerer. Ecce optat quod congruit eum velle: quia nemini congruit velle destructionem sue gentis & sui populi, quam ille prophetauerat: & sic sciuit eam velle Deum, & tamen volendo optat contraria.

2 Item Jerem. 28. Anania quodam pseudo-propheta prophetante, quod non esset tradenda ciuitas in manum regis Babylonis, cum Jeremias sciret Dominum velle contrarium, ex humana compassione dixit, Ames,

sic faciat Dominus: dicit ibi Glo. Optat fieri quod Deum velle mentitur.

3 Item, Beata Virgo si volebat Christum pati tormentum, tunc mirabilis erat mater, cum ita doleret, ut de ipsa dicitur Luc. 2. Tuam ipsius animam pertranabit gladius. Ergo non tenemur velle quod non congruit ex humana pietate nos velle, cum tamen sciamus Deum velle illud, quia videmus eum hoc implere.

4 Item, Sancti plorant peccata hominum, cum tamen sciant, quod Deus velit eos esse in peccatis, ut quidam dicunt: nemo autem vult hoc quod deplorat.

5 Item, Ponamus mihi esse reuelatum de aliquo damnando, adhuc debeo orare pro eo & ex voluntate: ergo debeo velle eum saluari.

6 Item, Ponamus mihi esse reuelatam propriam damnationem: si ergo volo me damnari, volo peccare: & hoc est contra conformitatem: ergo faciendo contra conformitatem, ero conformis, quod absurdum est.

S E D C O N T R A: Si non teneor velle quod scio Deum velle, tunc possum velle contrarium: ergo & facere contrarium: ergo possum non peccando facere contra voluntatem, quod falsum est.

2 Item, Augustinus dicit, quod impius est cui non placet diuina providentia: providentia autem est de omnibus volitis: ergo illa debent esse nostra volita, & nobis placere.

S O L V T I O. Dicendum ut prius est, quod sequi debet nostra voluntas: sed tamen aliquid proprium potest habere. Et per hoc patet solutio ad duo prima: & non est difformitas: quia Deus nos hoc vult velle. Per hoc etiam patet solutio ad hoc quod obiicitur de beata Virgine.

AD ALIUD dicendum, quod fundatur super falsum: quia Deus nunquam voluit peccatum alicuius: sed omnia peccata sunt præter voluntatem Dei, ut prius probatum est in litera præcedentis distinctionis.

AD ALIA duo dicendum, quod stultæ positiones sunt: quia talis reuelatio non tollit arbitrij libertatem: ergo nec redeundum ad Dei facultatem. Vnde nullus est ita reuelatus damnari quin possit saluari: & reputo stultitiam quod quidam dicunt, quod in tali casu non peccaret qui vellet se damnari, & alium damnari: hoc enim est omnino contra ordinem naturæ & gratiæ & rationis, ut vellet se à Deo separari. Vnde meo iudicio Deus non vult hoc nos velle: imo potius contrarium omni voluntate naturæ & rationis & gratiæ vult nos velle.

Utrum placuerit viris bonis, quod Christus pateretur & moreretur: placuit quidem intuitu nostræ redemptionis, sed non ipsius cruciatu?

EX quo soluitur quæstio qua quæri solet, Vtrum viris sanctis placere debuerit, quod Christus pateretur vel occideretur. Debit enim eis placere intuitu nostræ redemptionis, sed non intuitu ipsius cruciatu. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt Christum mori propter liberationem hominis & impletionem diuinæ voluntatis: sed non voluerunt delectatione ipsius afflictionis. De eodem ergo lætabantur & tristabantur: sed ob aliud gaudēbant, & propter aliud dolēbant. Volebant ergo Christum mori pro hominis redemptione: & tamen de morte ipsius diuersis de causis corda eorum variè mouebantur.

ARTICVLVS VI.

Utrum omnes sancti & specialiter beata Virgo & Apostoli voluerunt passionem Christi?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Ex quo soluitur quæstio] Videtur enim, quod passionem Christi omnes sancti voluerunt: quia omnes redemptionem expectabant: ergo mortem Christi desiderauerunt. Item queritur, Vtrum beata Virgo & Apo-

stoli voluerunt?

S O L V T I O. Secundum præhabita hæc solutio. Nulla est quæstio: quia Magister bene determinat in litera, quod omnes volebant finem passionis & ipsam passionem reletam ad finem, sed non passionem simpliciter: quia hoc esset contra illud quod congruit nos velle, scilicet poenas & mortem innocentis & optimi. Sic etiam iudicandum est de passionibus sanctorum. In comparatione autem ad agentes & occidentes, nullo modo debemus velle: quia nec Deus sic voluit, ut haberetur in litera.

Quomodo sentiendum sit de passionibus Sanctorum, an velle an nolle debeamus.

S I vero queritur, Vtrum eodem modo sentiendum sit de passionibus & martyriis Sanctorum. Dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis & membrorum. Christi namque passio causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius Sancti. Nullus enim passio redempti sumus nisi Christi. Profuerunt quidem non modo eis qui passi sunt, verum etiam aliis fidelibus ipsorum passiones: verum tamen nostra redemptio non sunt: hoc enim passio illius sola potuit qui Deus est & homo. Illius ergo passionem credentium præ mentes voluerunt & optauerunt fieri sicut futurum credebant: passiones vero Sanctorum possumus velle & nolle: & vtrumque bona voluntate, si rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli passio eo fine, quia præmium eius per hoc auctum & paratum cernebat: bonam videtur habuisse voluntatem, quæ voluntati eius congruebat, quæ cupiebat dissolui & esse cum Christo. Qui autem voluit eum declinare passionem & effugere manus iniquorum compassione pietatis, & ille habuit bonam voluntatem. Vnde August. in ench. Bonæ apparebant voluntates Cap. 101. piorum fidelium qui volebant Apostolum Paulum Ierusalem pergere, ne

AG. 11.

ne ibi pateretur mala quæ Agabus propheta prædixerat: & tamen hoc illum Deus pati volebat pro annuntianda fide Christi exercens martyrem Christi: neque ipse bonam voluntatem suam impleuit per Christianorum voluntates bonas, sed per Iudæorum malas: & ad eum potius pertinebant qui volebant quod volebat, quam illi per quos volentes factum est quod volebat: quia idipsum mala voluntate fecerunt, quod Deus bona voluntate voluit. Ita & in passione Christi factum est: quod enim Deus voluit, hoc idem Iudæi & diabolus: sed illi mala voluntate, Deus vero bona voluntate, scilicet ut Christus moreretur. Veruntamen illi actum voluerunt quem Deus non voluit.

ARTICVLVS VII.

An demones persuaserunt Iudæis crucifigentibus Christum passionem eius?

DEinde queritur de hoc quod dicit in ultimo cap. *ibi* [Quia idipsum mala voluntate fecerunt, quod Deus bona voluntate fieri voluit, &c.] Quæri enim potest, Si demones hoc persuaserint, vel non? Videtur enim, quod non: quia Matth. 27. super illud, Nihil tibi & iusto illi: dicit Glof. quod sicut diabolus initiavit mortem per feminam, ita etiam modo mortem quæ vitæ causa est, voluit impedire per feminam. Ergo videtur, quod hoc propria malitia fecerunt, & non suafu demonis.

2 Item, Petrus dictus est satanas, quia voluit Christum non mori: non autem erat satanas per naturam: ergo per voluntatis si-

mitudinem: ergo satanas non voluit Christum mori, *videtur.*

3 Item, Nemo vult hoc unde destruitur suum imperium: sed per mortem Christi destructum est imperium diaboli: ergo demones cum sint astutissimi volebant hoc.

SED CONTRA est hoc quod dicit Apostolus 1. ad Cor. 2. Quam nemo principum huius seculi cognouit: si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Et exponit vna Glof. de demonibus: ergo persuaserunt eum crucifigi. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quod primo persuaserunt, sed postea cum senserunt efficaciam deitatis eius per læticiam Sanctorum & temporis congruentiam & prophetiæ, doluerunt, sed reuocare non potuerunt, eo quod tunc humana malitia perpetrare voluit decretum Patris de redemptione nostra facta per Christum: cui est honor & imperium in omnia secula seculorum. Amen. *Solutio.*

FINIS.

INDEX

I N D E X

Rerum memorabilium tam in textu quam
in Commentariis Lib. I. Sententiarum.

A

A B R A H A M quomodo & quare
præcepit Deus immolare fi-
lium suum. d. 45. a. 13
Abstrahio duplex, s. vniuersa-
lis à particulari, & forma à
materia in qua est. d. 26. a. 5
Abusus quare dicitur, non abfructus. d. 1. a. 13.
ad q. 2.
Acceptum & non acceptum possunt idem esse.
d. 5. a. 2
Hoc verbum, accepit, quem actum copular,
an essencialem vel notionalem, cum dicitur,
Filius nihil habet nisi quod nascendo
accepit. d. 5. a. 8
Accidens an sit incommutabile, & an acciden-
tis est accidens. d. 8. a. 18
Accidens nullum cadit in Deum. d. 26. c.
Accidens comparatum ad aliquid sicut ad sub-
iectum tantum, ab illo semper separari po-
test: comparatum autem ad aliquid sicut
ad subiectum, & causam, & ad id quod ca-
dit in definitione ipsius, ab illo non sepa-
ratur. d. 28. a. 8
Accidens licet quandoque sit inseparabile à
subiecto propinquo & immediato, tamen
separabile est à remoto. ibid.
Actus propriè personarum & indiuiduorum
est. d. 1. a. 23
Actus generationis non est in diuinis vt fieri,
sed vt importat rationem originandi. d. 4.
a. 2. 10
Adiectiuium aliquod an sit in diuinis. d. 9. a. 7
Adiectiuium verbum habet tria, s. modum si-
gnificandi inherentes, modum significan-
di quo, significat agere, & modum quo si-
gnificat cum tempore. ibid.
Adiectiua prædicantur de personis diuinis
pluraliter, substantiua vero singulariter.
ibid. & d. 1. a. 7
In diuinis est æqualitas & quantitas virtutis,
non moris. d. 19. a. 1
Æqualitas est proportio aliquorū ad inui-
cē secundum vnā quantitatem. ibid.
Æqualitas, magis propriè conuenit distin-
ctioni personarū quam idemitas & simi-
litudo. d. 19. a. 2
Æqualitas trium personarū consistit in hoc
quod aliam non excellit, aut æternitate,
aut magnitudine, aut potestate. d. 19. a. 3
Qualibet persona in diuinis est æqualis aliis
duabus. d. 19. a. 4. & a. 7. & a. 19

D. Alb. Mag. in 1. lib. Sent.

Æqualitas non præponit vnum, sed suppo-
nit vnum propter distinctionem quam si-
gnificat. ibid.
Hæc nomina, æqualis, similis, & similitudo &
æqualitas, in suo intellectu claudunt duos,
s. distinctas personas & vnitatem essentia.
d. 16. a. 5. item d. 31. a. 3
Hæc non debet concedi, tres personæ sūt
vna æqualitas. d. 19. a. 5
Tres personæ commo æquales sunt in poten-
tia. d. 20. a. 3
Pater genuit sibi æqualem Filium. d. 20. a. 6
Æqualitas in diuinis est indifferens essentia
secundum attributa quantitatis in tribus
personis. d. 31. a. 3
Æquale est, quod suppositum alicui, non ex-
cedit, nec exceditur. d. 31. a. 4
Æqualitas & similitudo quare attribuuntur
Filio. d. 31. a. 10
Æternitas est interminabilis vita tota simul
& perfecta possessio. d. 8. a. 8
Æternitas est spatium continuum non inter-
sectum. ibid.
Æternitas est antiquum & immutabile & vni-
uersale metiendo. ibid.
Æternitas dupliciter accipitur, s. materialiter
& formaliter, & materialiter accepta est
causa durationis aliorum. ibid.
Æternitas vt mensura excellens claudit in se
æuum & tempus. ibid. item d. 19. a. 3
Æternitas distenditur, non in se, sed in alio.
d. 8. a. 8
Æternitas Deus est; & nihil propriè dicitur
æternum nisi solus Deus. d. 8. a. 9
Esse in æternitate tribus modis dicitur. d. 8.
a. 10
Æternitas secundum rem idem est quod es-
sentia diuina. d. 9. a. 1
Æternitas non adiacet Deo extrinsecus nisi
secundum rationem. ibid.
Æternitas qualiter est infinita. d. 9. a. 2
Æternitas qualiter dicitur adiacere distin-
ctioni personarū. ibid.
Æternitas quomodo distinguitur ab æuo &
tempore. d. 9. a. 3
Æternitas non est propriū Patris, nec per se,
nec per connotationem notionis suæ, sed
est appropriatum. d. 31. a. 5
Æterna esse non est sua duratio. d. 9. a. 3
Æterna vnde habeant rationem suæ indefi-
cientia. ibid.
Æternam simplicissimam mensurat alia æ-
terna. d. 9. a. 3. ad q. 2

Nnn Aff. & c.

Index rerum.

Affectus noster non potest in actum cum Spiritu progredi, nisi perficiatur per habitum illi actui congruum. d. 17. a. 1
 Affirmationes de Deo incompatibiles, negationes autem vere. d. 2. a. 17. item d. 3. a. 9
 Omne aliud Agens à Deo est infirmum, vel quia indiget instrumento & motu, ut motores calorum: vel quia est in se deficiens, ut elementa & elementata. d. 32. a. 7
 Alius cum sit relatum diversitatis, quare non notat nisi diversitatem personalem in divinis. d. 9. a. 4
 Alter, alius & aliud quid dicant, & quod convenientius dicitur de personis divinis. d. 2. a. 9
 Alterationis non est alteratio, nec mutationis mutatio. d. 18. a. 1
 Anni Dei dicuntur eternitas. d. 8. a. 9. item d. 19. a. 6
 Amicitiam & litem quidam ponebant principia omnis naturæ. d. 10. a. 1
 Amor quò amo Deum & amo me amare, vnus est. d. 1. a. 12. ad q. 3
 Amor, dilectio & charitas quare differunt. d. 10. a. 1. & a. 2
 Amor accipitur etiam in bona significatione, contra quosdam, vnde & debet poni in divinis. ibid.
 Amor dupliciter consideratur, scilicet secundum id quod nominat, & secundum proportionem ad naturam. d. 10. a. 2
 Amor secundum rationem amoris an potest dicere hypostasim. ibid.
 Amor est simplex virtus per se motiva ad vniuersam quandam concretionem, &c. d. 10. a. 6
 Analogum proprie & primo & per se dicitur de vno, de aliis vero secundum proportionem ad illud. d. 46. a. 12
 Analogum tripliciter dicitur. d. 8. a. 7
 Angeli quomodo sint medij inter res visibiles & fruibiles. d. 1. a. 11
 Angelis non competit cognitio Dei per vestigium. d. 3. a. 13
 Angeli & beati qualiter dicuntur eterni. d. 8. a. 9
 Angeli non sunt temporales, sed æterni. d. 8. a. 12
 Angeli an mouentur in tempore operando. d. 8. a. 1. & 2
 Angelorum locutio quid sit. d. 9. a. 13
 Angeli qualiter loquuntur nobis & signis. d. 9. a. 13. ad q.
 Angeli omnia cordis sui concepta possunt depromere sicut & nos. d. 9. a. 14
 Angeli boni & mali, & omnes omnibus loqui possunt. d. 9. a. 15. ad q.
 Distantia loci an impediatur locutionem Angelorum. d. 9. a. 15. ad q.
 Angelorum clamor. ibid.
 Angeli vtrum in suis locutionibus & auditiōnibus vtantur organis. d. 9. a. 16
 Ad locutionem Angelorum tria concurrunt, scilicet intelligere secundum actum, & conuersio ad alterum sub voluntate innoscentis, & iuramentum dirigens similitudines ad res de

quibus est sermo. ibid.
 Angelus est in loco diffinitiuè. d. 37. a. 14
 Duo Angeli non possunt esse in eodem loco. ibid. & a. 25
 Angeli mouentur localiter. d. 37. a. 22
 Possimus dicere, quod Angelorum motus est propter indigentiam nostram, vel ad merendam gloriam quam ante meritum acceperunt. ibid.
 Morus Angeli non est proportionatus spatio, nec tempori, nec mensuratur tempore. ibid.
 Angelus transit spatium indiuisibiliter, quia motus eius est ad voluntatem. d. 37. a. 23
 Morus Angeli sunt tria indiuisibilia, scilicet secundum quod est in loco à quo, & in loco per quem, & in loco ad quem est motus. ibid. & a. 24
 Morus Angeli ad motum celi vt ad causam reduci non potest. d. 37. a. 24
 Angelus non potest esse simul in pluribus locis. ibid.
 Angeli dicuntur & sunt circumscribibiliter quodammodo, & non simpliciter. d. 37. a. 26
 Angelus dici potest corporalis, non à natura, sed à proprietate corporis, quia conuenit cum corpore in diffinitione loci, & in circumscriptione per comprehensionem. ibid.
 Angelica natura multò nobilior est quam humana. d. 16. a. 12
 Omnis Anima mouetur visis. d. 3. a. 13
 Anima est totum potestatiuum respectu suarum potentiarum. d. 3. a. 31. item d. 8. a. 25
 Anima licet composita sit ex quod est, & quo est, non tamen ex materia & forma. d. 3. a. 33. item d. 8. a. 25
 Anima dupliciter comparatur ad corpus, scilicet vt forma & vt motor. d. 3. a. 33. & 34
 Potentie anime qualiter sunt anime substantiales & consequentes esse. d. 3. a. 34
 Anima comparatur ad corpus vt ad materiam suam, & vt est organum, & vt potest comparari à corpore. d. 3. a. 39
 Anima rationalis non est hoc aliquid. d. 3. a. 33. item d. 8. a. 25
 Anima forte non est per se vita corporis. d. 7. a. 1
 Anima rationalis non vnitur corpori duplici medio, vt aliqui dicunt. d. 8. a. 36
 Anima an sit tota in toto, & in qualibet parte tota. ibid.
 Anima consideratur tripliciter, scilicet vt forma corporis, & secundum essentiam, & vt motor. ibid.
 Anima an dividitur diffinitione corporis. d. 8. a. 26. ad q. 1
 Anima an sit in corpore sicut in loco. d. 8. a. 16. ad q. 2
 Animæ an de cælo possunt reduci propter aliqua merita. d. 41. a. 1
 Animalis homo dicitur vt vita, & ratio. In prol. Mag.

Anguilla

Index rerum.

B

Anguilla dicitur de superfluitate aliorum piscium generari. d. 19. a. 0
 Apparuisse dicitur, quod subito monstratur, vel quod insolita fulget claritate. d. 14. a. 2
 Apparitio semper fit per subiectam creaturam, & est essentia: & si conuenit personæ, hoc est gratia essentia: & conuenit tribus personis. ibid.
 Apparitio, missio, processio, & datio temporalis qua re differunt. d. 14. a. 5
 Quare Pater non apparuit nisi in voce, & Filius in carne, Spiritus in columba; linguis igneis & in statu. d. 4. a. 15
 Pater apparere potuit, non autem mitti. d. 16. a. 1
 Appropriata rationem trahunt ex propriis, sicut per accidens. ration in ab eo trahit quod per se. d. 31. a. 1
 Appropriatum contingit dupliciter accipere, scilicet secundum materiam, & secundum formam; primo modo est sine intellectu proprii, secundo autem nunquam. d. 31. a. 1
 Appropriatio secundum aptitudinem est ex parte rei, vnum enim attributum magis accedit ad proprium vnus personæ quam alterius; secundum actum autem fit à viris pertis in sacra Scriptura, vel propter errorem euitandum, vel veritatem exprimendam, & vt ostendatur magis ratio distinctionis in propriis. d. 34. a. 5
 Ardua triplici gradu scanduntur, scilicet sensu, imaginatione, & intellectu. In prol. Mag. Aristoteles an nouerit mysterium Trinitatis. d. 3. a. 18
 Ars, intellectus & sapientia non proprie sed appropriate dicuntur de Filio. d. 31. a. 8
 Attributa per prius dicuntur de Deo, & per posterius de creaturis. d. 8. a. 3
 Attributa quantum est de natura suorum significatorum multitudinem habent rationis, & non tantum secundum vocem. ibid.
 In attributis diuinis duo attendenda, scilicet quid nominant, & in quo significatur poni quod nominant. ibid.
 Attributorum diuinorum diuersitas & idem. ritas vnde sit. ibid.
 Attributa duplicem habent comparisonem, scilicet ad substantiam causæ in qua sunt, & ad effectus quos connotant: primo modo sunt vnum in Deo, secundo vero sunt secundum quid vt plura. d. 3. a. 4
 Attributa comparantur puncto quod est in centro. ibid.
 Vnum in substantialibus attributis in diuinis personis quare non facit idem, sicut vnum in qualitatibus facit simile, & in quantitatibus facit æquale. d. 31. a. 4
 Auctoritas quid. In prol. Mag.
 Auctoritas tria includit in se, scilicet quod principiar primo quiddid in diuinis principiar, & quod non ab alio habet hoc, & quod hoc soli conuenit. d. 12. a. 3
 Auctoritas ponitur in Patre & notatur in Filio cum dicitur, Spiritum sanctum tuum qui ex te per vnguentum est, promeretur. d. 12. a. 6

D. Alb. Mag. in 1. lib. Sent.

Beatitudo duplex, scilicet creata & increata illa formaliter, hæc eff. Cuius beatificat: illa vtimur, hæc fruimur. d. 1. a. 9
 Bonus est Deus, id est summus. d. 1. a. 9
 Bona maxima, media & minima quæ sint. d. 1. a. 11
 Boni diuisio in delectabile, vtile & honestum; non est diuisio generis in species, sed est data potius per prius & posterius participatione diuisum. d. 1. a. 21
 Bonum summum est substantialiter & essentialiter bonum, cui non potest fieri additio: & ly summum non addit super intentionem boni, nisi respectum secundum nomen ad alia bona creata. d. 2. a. 2
 Bonum summum an sit comparabile ad alia bona. ibid.
 Bonum summum simplex est, & omnes bonitates nobilitatis non habent aggregationem & diuersitatem in ipso: vnum enim bonum in ipso non addit super alterum secundum rem, sed secundum rationem. d. 2. a. 2. ad q. 1
 Bonum summum quare summum dicitur, & purum, & suis simplicitatis. d. 2. a. 2. ad q. 2
 Non possunt esse duo summe bona. d. 2. a. 2. ad q. 3
 Bonitas, sapientia, potentia, quomodo de Deo dicuntur. d. 34. f
 Bonitas Spiritui sancto, sapientia Filio, potentia Patri quare attribuatur. ibid. g, h
 Bona vel mala fieri quomodo vult Deus. d. 46. per totum.
 Bonum est mala fieri, quomodo intelligitur d. 46. k
 Boni quadruplex acceptio. d. 46. h
 Bona facere & mala vitare quare præcepit Deus. d. 47. per totum
 Bona vel mala voluntas hominis quando est idè vel aliud volens quod Deus vult. d. 48. a
 Bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur. d. 48. b
 Bonum & eas conuertuntur secundum supposita, non secundum intentiones. d. 2. a. 20
 Bonum super ens addit relationem ad finem. ibid.
 Bonum vnde ducit originem quoad interpretationem nominis. ibid.
 Bona quare non habent cognitionem vestigiij. d. 3. a. 13

C

Calibatus Ioannis non præfertur coniugio Abrahæ quantum ad habitum continentia, sed quantum ad actum & statum. d. 15. a. 8
 Calor naturalis in semine agit in triplici virtute, lignis, & cæli, & anime. d. 11. a. 5. item d. 13. a. 1
 Causa prima quomodo cognoscatur per effectus. d. 3. a. 2
 Causam primam dari. d. 3. a. 6
 Cause naturales quare non possunt dici mentes causa. d. 8. a. 15
 Causa est, ad cuius esse sequitur aliud. d. 35. a. 3

Nun 2 Causa

Index rerum.

- Causa prima omnibus adest immediate ad hoc ut possint habere propria opera. d. 37. a. 1
Causa prima non tollit causalitatem ab aliqua secundarium. d. 40. a. 14
Charitas dicit dilectionem essentiali in re-cto, & notionalem in obliquo, cum dicitur. Transiit nos in regnum charitatis. d. 5. a. 9
Charitas non accipitur omnino æquiuocè, quando sumitur pro essentiali & notionali. ibid.
Charitas qua habitualiter diligimus Deum & proximum, non est Spiritus sanctus: sed Spiritus sanctus appropriatè, non propriè est charitas qua effectiue diligimus Deum & proximum. d. 17. a. 1
Charitas nos coniungit primè veritati non per hoc quod est creatura, sed secundum quod est similitudo & emanatio quædam bonitatis Dei. ibid.
Charitas est valens vitam æternam, non condignitate, sed reparatione diuina. ibid.
Charitas est species, modus & ordo voluntaris in bonum ordinatæ. ibid.
Charitas increata resultat in creata ut in exemplo, & ut intimus affectus nostri. d. 17. a. 3
Nullus sine reuelatione scire potest se esse in charitate. d. 17. a. 5
Charitas optima virtutum & intima est & simillima patriæ. d. 17. a. 6
Charitas est maximum donorum simpliciter. d. 17. a. 7
Nulla virtus vniuersaliter diuidit inter filios regni & perditionis nisi charitas. d. 17. a. 9
Charitas augeri potest, non minui. d. 17. a. 10
Charitas proficit quatuor modis, scilicet quoad radicacionem in subiecto, quoad facilitatem operandi, quoad numerum meritum & quoad modum seruoris. d. 17. a. 10. ad q.
Charitas minus quam inter duos esse non potest. d. 28. a. 2
Charitas triplex in diuinis, scilicet essentialis, notionalis & personalis. d. 10. a. 4
Charitas significatur quinque modis, scilicet essentialiter, notionaliter, personaliter, essentialiter & notionaliter, & essentialiter & notionaliter & personaliter simul. d. 10. a. 6
Charitas accipitur dupliciter, scilicet ut est amor appetitiuus multum amarus, vel pro habitu distinguente inter filios regni & perditionis. In prol. Mag.
In Christo licet sint duæ voluntates, tamen non est nisi vnus volens. d. 7. a. 9
Christus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis. d. 16. a. 7
Hæc est absolute vera, Christus secundum quod homo minor est Patre & Spiritu sancto. d. 16. a. 1
Christus secundum quod homo qualiter dici possit minor se & æqualis sibi. ibid.
Pater congruenter apparuit in sono & voce exprimentè Filij generationem. d. 16. a. 8
Quare Spiritus sanctus tantum in his tribus speciebus, linguarum, columbæ & seruis apparuit. d. 16. a. 9
Christus non est de vniuersitate, sed super vniuersitatem operum. d. 44. a. 5
Christus quoad vnionem cum summo bono in esse non potest fieri melior. d. 44. a. 5. ad q. 2
Christi passionem volebant sancti, non simpliciter sed relata ad finem, scilicet redemptionem. d. 48. a. 6
Christi passionem demones primò persuaserunt, sed postea doluerunt, tamen reuocare non potuerunt. d. 48. a. 7
Circumscriptibile dicitur tribus modis, quod loco, vel tempore, vel comprehensione comprehenditur. d. 37. a. 26
Circumcisio quo sensu dicebatur ab antiquis non per se, sed per meritum fidei delere culpam. d. 11. a. 7
Circumcisio operatione indirecta conferebat gratiam. ibid.
Cogitationes volubiles non erunt in patria. d. 1. a. 23. ad q.
Cogitationes volubiles appellantur cogitationes discurrentes ab obscuritate vestigiij vel imaginis vel ænigmatis & speculi fidei ad cognitionem Dei habendam. d. 9. a. 13
Cognitio Dei quomodo fit per creaturas, & quomodo in creaturis apparet vestigium Trinitatis. d. 3. a. b. c. & per rotum
Ad Cognitionem alicuius difficilis assequendam, quatuor exiguntur. d. 2. a.
Cognitio nostra incipit à creaturis, sed non terminatur in creaturis, sed in Deo. d. 2. a. 13
Cognitio non semper fit per propriam speciem rei, sed etiam per effectum. d. 3. a. 2
Cognitio per vestigium requirit tria, scilicet vestigium in ratione vestigiij cognoscatur. 2. ut ab ipso cognitio Creatoris incipiat. 3. ut utrens vestigium sit capax cognitionis Creatoris. d. 3. a. 13
Columba in qua apparuit Spiritus sanctus, species columbæ fuit, & non naturale & verum animal. d. 16. a. 6. ad q. 1
Communicabile & incommunicabile est in diuinis, sed non eodem modo quo in creatis. d. 19. a. 14
Communicabile dicitur dupliciter, scilicet secundum communicatorem rei, & rationis. d. 19. a. 1. item d. 23. a. 5
Communitas nulla est in diuinis nisi essentie, sed ex illa significantur multæ ex consequenti. d. 25. a. 3
Compositio nulla in diuinis est in re ipsa, licet intellectus noster tripliciter componat. d. 8. a. 4
Compositionis nota fundatur super aliquid ex parte attributorum quæ componit. d. 8. a. 4
Composito multiplex. d. 8. a. 2
Nihil compositum compositione vltima potest constituisse aliud. d. 8. a. 2
Compositio corporum prima est ex materia & forma. ibid.
Compositionis quatuor modis; quorum meminit Hilarius. d. 8. a. 3
Comprehendimus illud, cuius fines circumspiciamus. d. 37. a. 16
Comprehensio duplex, scilicet quæ est tactus intellecte

Index rerum.

- intellectus super terminos rei, & quæ est perfecta consecutio alicuius vt finis, quæ consecutio præcipue fit affectu. d. 1. a. 15. ad q.
Concilia generalia octo in primitiua Ecclesia celebrata. d. 11. a. 9
Consilium dicitur duobus modis dicitur, scilicet quærentis & dantis. d. 5. a. 7. & d. 45. a. 12
Consilium in Deo dicitur æterna dispositio sapientiæ suæ de rebus fiendis. ibid.
Consilium Dei per Filium præcipue implerum est. d. 5. a. 7
Corpora caelestia quomodo vocantur immortalia. d. 9. a. 3. ad q. 1
Creatori & creaturæ nihil est commune vniuoce. d. 1. a. 8
Creator quomodo cognoscitur per creaturas. d. 3. a.
Creator relucet in creaturis, per quas cognoscitur. d. 3. a. 15
Creator vno modo se habet ad omnia, sed inferiora non eodem modo se habent ad Creatorem. d. 8. a. 7
Creatio non ponit aliquid in Deo nisi voluntatem & ideam determinatam ad hoc, vt hæc creatura modo fiat. d. 8. a. 16
Creaturæ quomodo iuuent hominem ad beatitudinem. d. 1. a. 10
In qualibet creatura apparet vestigium Trinitatis. d. 3. f.
Creaturam non posse creare. d. 3. a. 7
Quanto elongatio fit creaturatum à primo, tanto minus participant de bonitate eius. d. 8. a. 8
Creaturæ comparatæ ad Creatorem dicuntur quasi non esse. d. 8. a. 11
Creaturæ omnes qualiter dici possunt temporales. d. 8. a. 12
Creatura nulli respectu dependet ad Creatorem, & non e conuerso nisi secundum intellectum. d. 22. a. 2
Creaturæ quadruplex esse, scilicet primum in natura sua. Secundum in ratione nature quod abstrahitur ab illo quod est in natura propria. Tertium quod est natura in exemplari primæ causæ existentis, & non simpliciter. Quartum est quod est commune ad omnia ista, quod est esse creaturæ quocunque modo existentis. d. 35. a. 11
Creaturæ melius & verius sunt in Deo quam in seipsis. ibid.
Creatura in Deo est Deus vel creatrix essentie. ibid.
Creaturæ in Deo sunt vita & lux, & hoc ratione intellectus practici, non tamen concedendum, quod viuant & luceant. d. 35. a. 12
Creaturæ in Creatore dicuntur pulchre propter remotiorem ab his quæ deriuant esse illarum. d. 35. a. 13
Creatura est in Creatore secundum quod Creator autem est in creatura continens & saluans & replens. d. 37. a. 11
Creatura spiritalis motetur per tempus, corporaliter vero per tempus & locum. d. 37. a. 11. & a. 20
De ratione creati est non esse ab æterno, nec fieri posse. d. 43. a. 1
Creatura dupliciter erat in verbo, scilicet vt in medio cognoscendi, & vt in causa. In prol. B. Alb.
Credere non est actus vnus potentie absolutiue. d. 7. a. 12
Credere largè sumptam dicitur rationis actum, qui est ex opinione iunata rationibus. d. 21. a. 1
Credere debemus anchorari, quod intelligimus rationi, quod opinamur errori. d. 21. a. 10
Credibile generaliter acceptum quidam antiqui dixerunt esse subiectum theologicæ. d. 1. a. 2
Credibile quædam prius intelliguntur quam credantur: quædam autem nisi credantur, non intelliguntur: quædam autem semper creduntur, & nunquam intelliguntur. d. 21. a. 2
D
Licet aliquo modo dicatur Deus esse in demone, scilicet quoad hoc quod per naturam est; tamen non debet concedi, quod Spiritus sanctus est in demone. d. 37. a. 11
Dannari vtrum possit prædestinatus. d. 40. a. 14. 15. & 16
Qui finaliter damnatus est, nullo modo potest reuocari ad statum saluandum. d. 43. a. 3
Datio siue donatio & missio in materia & fine non differunt. d. 14. a. 4
Datus quandoque dicitur à potestate domini, quandoque à vi amoris. d. 15. a. 2
Datus non separatur vbi ratio dantis non fundatur nisi in amore dantis. ibid.
Datus daretur & dari se conceditur, non autem mutere se, & procehere à se. d. 15. a. 21. item d. 16. a. 2
David dicitur maximus Prophetarum à modo inspirationis. d. 21. a. 3
Degenerare naturam multis contingit ex causis. d. 15. a. 11
Deriuari an debent dici in Filium ea que sunt in Patre. d. 9. a. 23
Deus est subiectum theologicæ specialissime dicendum. d. 1. a. 2
Deo coniungimur dupliciter, scilicet per meritum & per quendam quasi contractionem. d. 11. a. 1
Deus videtur immediate à beatis. d. 72. a. 15
Deus attingitur intellectu secundum quod simplex est, non secundum quod est infinitus. ibid.
Deus dicitur infinitus negative non priuatiue. ibid. & d. 22. a.
Deum attingere mente possumus, comprehendere autem nolumus. ibid.
Deum non debemus, & non videmus. d. 2. a. 6
Deum tantum seipso perfectius quam aliqua creatura ipso possit fieri. d. 1. a. 19
Quis Deus bonus est, sumus & inquantum sumus, boni sumus. d. 1. g.
Deus nominatur conuenientissime bonus. d. 1. a. 19
Deus purissimus mensibus cernitur. d. 2. a. 19
N n n 3 Deus

Index rerum.

Deus se finit : quia (vt ita dicamus) sibi est
 æqualis, & nihil sui est extra ipsum & suum
 intellectum. d. 2. a. 2. item d. 4. 3. a. 1
 Deus dicitur infinitus : quia nec loco, nec
 tempore, nec comprehensione intellectus
 finitur. d. 2. a. 1. item d. 37. a. 26. & d. 4. 3. a. 1
 Deus est nomen operationis, si attendatur ratio
 à qua imponitur : naturæ verò, si attendatur
 id cui imponitur. d. 2. a. 11
 Deus dicitur tripliciter, s. substantiæ, ado-
 priuæ & nuncupatiuæ. d. 2. a. 11. ad q. 3
 Deus cum dicitur de eo qui essentialiter est
 Deus, & de his qui participatiuæ & nunc-
 upatiuæ sunt dii, æquiuocum est, non à ca-
 su & fortuna, sed per prius & posterius.
 ibid.
 Tria sunt in Deo secundum ordinem ad crea-
 turas, s. sapientia, potentia, & bonitas : de
 ordine illorum trium. d. 2. a. 1. ad q. 2
 Deus verissime dicitur esse supra nomen &
 supra narrationem. d. 2. a. 16
 Deus non est vniuersale. d. 2. a. 22
 Deum esse ratione potest probari, sed pro-
 prietates eius non possunt determinari.
 d. 3. a. 1
 Deum esse & esse vnum, quando est articulus
 & quando non. ibid.
 Philosophi de Deo cognouerunt quia est, &
 quid non est, non quid est. d. 3. a. 2
 Quintuplex differentia inter cognitionem Dei
 habitam per rationes naturales & cognitio-
 nem fidei. d. 3. a. 3
 Deus non potest esse corpus. d. 3. a. 8
 Deus non est mutabilis spiritus. ibid.
 Deus est summum bonum. d. 3. a. 9
 Deus tribus modis cognoscitur, s. ablatione,
 eminentia & causa. d. 3. a. 10
 Deus quomodo ex perpetuitate creaturarum
 intelligitur æternus, ex magnitudine om-
 nipotens, ex ordine & dispositione sapiens,
 ex gubernatione bonus. d. 3. a. 12
 Causa diligendi Deum Deus est, modus sine
 modo diligere. d. 3. a. 15
 Deum magnificabant antiqui tribus sacrifi-
 ciis, propter tres perfectiones rerum. d. 3.
 a. 18
 Deus an genuit se Deum, an alium Deum. d. 4.
 a. 1. & a. 5
 Hæ propositiones non sunt veræ, Deus distin-
 guitur à Deo, Deus refertur ad Deum. d. 4.
 a. 6
 Cum de Deo formatur propositio, nota com-
 positionis significat identitatem, secundum
 rem, & non modum inhærentiæ. d. 4.
 a. 8
 In Deo non est potentia actiua nec passiua, sed
 superactiua. d. 7. a. 4
 Minimum inconueniens in Deo est impossi-
 bile. d. 7. a. 5
 Motus per se & per accidens in Deo non ca-
 dunt. d. 7. a. 7
 Deus solus verè est, cuius essentiæ compara-
 tum nostrum esse, non est. d. 8. a. 1. & a. 11
 Nihil est vniuocum Deo & creaturis. d. 8.
 a. 7
 Deo propriè conuenit esse substantiam veri-
 ta: in & causam manentem. d. 8. a. 15
 Deus nec per loca, nec per tempora mouetur.
 d. 8. c.
 Dei solius natura & per se & per accidens
 incomputabilis est. d. 8. a. 16
 Licet concedatur aliquo modo improprie,
 quod Deus mouet se, non tamen conce-
 dendum, quod mouetur à se, vel quod mo-
 uetur simpliciter. d. 8. a. 17
 Quo sensu dicitur solus Deus habere immor-
 talitatem. d. 8. a. 19
 Solius Dei natura simplex. d. 8. a. 24
 In Deo non potest esse accidens. d. 8. a. 30
 Deus non est in genere. d. 8. a. 32
 Non est aliquid in Deo quod non sit Deus.
 d. 8. a. 1
 Non contingit scire quid est Deus. d. 9.
 a. 12
 In contemplatione Dei in diuersis rationibus
 non est vicissitudo. d. 9. a. 21
 Deus videtur hic à nobis in specie suæ simili-
 tudinis, quæ est effectus gratiæ eius in no-
 bis. d. 17. a. 6
 Deus ambitu durationis, magnitudinis, & po-
 tentiæ includit omne creatum, & ipse non
 includitur, sed excedit. d. 19. a. 3
 Deus est maxime vnus. d. 24. a. 1
 Deus est magis vnus vnitate creata. d. 24. a. 2.
 ad q.
 Deo multa ex tempore conueniunt d. 30.
 a. 1
 Scientia non dicitur vniuocè de Deo & de
 creatura. d. 35. a. 1
 Scientia Dei non est vniuersalis, nec particu-
 laris, nec in potentia vel habitu, sed semper
 in actu. d. 35. a. 2
 Scientia Dei est æterna & immutabilis. d. 35.
 a. 5. item d. 41. a. 5
 Propriè loquendo res sunt in Deo sciente, po-
 tente & volente productionem earum. d.
 36. a. 1
 Esse in Deo, & in Deo cognoscere, & in eius
 scientia se habent vt superius & inferius.
 d. 36. a. 2
 Deus cognoscit mala, quia ea in se non in-
 uenit, & quia ab arte quæ ipse est, defor-
 mantur. d. 36. a. 2. & 6
 Deus se cognoscendo cognoscit omne quod
 est. d. 36. a. 3
 Deus intelligit omnia seipso, non accipien-
 do aliquid ab omnibus, vel ab aliquo. d. 36.
 a. 4
 Intellectus Dei non transit de vno in aliud,
 sed indiuisibilis est, & indiuisibiliter est sui
 & aliorum. d. 36. a. 5
 Malum scitur à Deo per accidens, & secun-
 dum intellectum speculatiuum & non pra-
 cticum. d. 36. a. 2. & a. 6
 Deus composita cognoscit simpliciter, & di-
 uersa vnitate, & materialia immaterialiter,
 & contingentia scientia necessaria, &
 temporalia intemporaliter. d. 36. a. 7. item
 d. 39. a. 3
 Deus scit quæ facturus est, quæ fecit, quæ
 facere potest & nunquam faciet. d. 36.
 a. 8
 Deus scit rationem infiniti hoc modo quo est
 in potentia, & non illo quo est in actu. d.
 46. a. 8. ad q. 2. item d. 39. a. 4
 Scientia Dei duplex, scilicet approbationis &
 simpliciæ

Index rerum.

simpliciæ notitiæ. d. 36. a. 11. item d. 38.
 a. 1
 Esse in Deo, & per ipsum, & in ipso, idem est.
 d. 36. a. 10
 Ratione naturæ insunt rationes rerum in Deo.
 d. 36. a. 11
 Deus est vbique conseruans mundum. d. 37.
 a. 1
 Deum esse vbique, & esse in omni re, non est
 idem, sed vnum sequitur ex alio. d. 37.
 a. 2
 Ista minus est impropria, Deus est vbique,
 quam ista, Deus est vbicumque, vel in omni
 loco. d. 37. a. 3
 Hæ sunt falsæ, Deus est in omni re ab æter-
 no, & Deus est vbique ab æterno. d. 37.
 a. 4
 Deus non dicitur eodem modo esse in rebus,
 & res in ipso. ibid. & a. 10
 Deus bene dicitur esse in rebus quinque mo-
 dis, scilicet presentialiter, potentialiter,
 essentialiter, per gratiam adoptionis & vni-
 nis. d. 37. a. 5. & 10
 Deus multis modis est in diuersis, vt aliter
 in templo, aliter in cælo, aliter in anima,
 &c. d. 37. a. 6
 Deus est vbique & in omni loco, per hoc quod
 dat esse loco & virtutem contenti in am. d. 37.
 a. 7
 Hæc est impropriissima, Deus est alibi quam
 hic. ibid. & a. 28
 Esse vbique conuenit æquiuocè Deo & vni-
 uersali. d. 37. a. 8
 In his que dicuntur naturam sub desolatione,
 vt diabolus, fornicario, & damnatus, non
 debet dici, Deus est, nisi addatur determi-
 natio, s. quoad hoc quod per naturam sunt.
 d. 37. a. 11
 Deus est in seipso. d. 37. a. 12
 Hæc non videtur concedenda, Deus nunquam
 est. d. 37. a. 12. ad q. 1
 Ista est concedenda, Deus est alibi quam in se-
 ipso, non autem hæc, Deus est in alio quam
 in seipso. d. 37. a. 12. ad q. 2. & 3
 Deus potest dici habitare apud se, & esse apud
 se. d. 37. a. 13
 Anima afficitur passionibus corporis sibi con-
 iuncti, sed non inquinatur : radij solæes
 non afficiuntur, nec inquinantur, sed tan-
 tum ; sensualiter tangunt : Deus autem non
 afficitur, nec inquinatur, nec sensualiter tan-
 gitur, sed omnibus inest. d. 37. a. 17
 Deus dicitur locus per hoc quod continet &
 sustentat, & ad ipsum est motus cordium &
 Angelorum. d. 37. a. 18
 Vbi legitur, quod Deus mouet se, vel procedit,
 vel ambulat, referendum est ad effectum.
 d. 37. a. 19. item d. 42. a. 8
 Deus mouet per tempus creaturam spiritua-
 lem, mouet etiam per tempus & locum
 creaturam corporalem. d. 37. a. 20
 Deus est in omnibus non inclusus, & extra om-
 nis non exclusus. d. 37. a. 21
 Scientia Dei est causa rerum. d. 38. a. 1. item d.
 39. a. 6
 Scientia Dei non imponit necessitatem abso-
 lutam, sed ordinis : vel non consequentis,
 sed consequentis. ibid. & a. 7

Scientia Dei non causatur à rebus. d. 38. a. 3
 Scientia Dei nec augeri nec minui potest. d.
 39. a. 1
 Deus vno & eodem & simul multa intelligit.
 d. 39. a. 2
 Intellectus Dei est complexorum incomplexe.
 d. 39. a. 5. item d. 41. a. 6
 Sicut se habet scibile ad nostram scientiam,
 ita se habet scientia Dei ad scibile. d. 39.
 a. 6
 In Deo est idem posse scire modo & posse ab
 æterno sciuisse. d. 39. a. 6
 Deus potest facere plura quam facit, sed non
 scire plura hoc modo quam scit. d. 39.
 a. 8
 Deus cognoscit singularia. d. 39. a. 9
 Deus intelligens vilius, non vilescit. d. 37. a. 17.
 item d. 39. a. 9
 Voluntas Dei duplex, s. antecedens, quæ non
 habet relationem ad nostram causam, hoc
 est, ad nostra merita : & consequens, quæ
 est ex nostra causa. d. 40. a. 8. item d. 46. a. 1
 Deus nec per se, nec per accidens est causa ob-
 durationis, tamen ordinat obdurationem in
 multa bona, quæ cunctantur ex ea. d. 40.
 a. 23
 Deus nullo modo est causa iniquitatis, sed est
 causa damnationis efficiens, non meritoria.
 d. 41. a. 4
 Deus non scit quidquid scit. d. 41. a. 6
 Deus solus verè potens, cuius potentia nihil
 infirmitatis habet admixtum. d. 42. a. 1
 Deus cum creat, non agit actione exteriori.
 ibid.
 Potentia Dei semper est in actu qui est in
 agente, sed non in actu qui est effectus.
 ibid.
 Scientia Dei accipitur duobus modis, s. pro
 speculatiua quæ est tam boni quam mali,
 & pro scientia approbationis quæ est boni
 tantum. d. 42. a. 5
 Deus multa potest facere, quæ tamen fieri
 non possunt : quia facere proportionatur
 potentie infinitæ, fieri verò proportionatur
 potentie materiæ & entis creati. d. 42.
 a. 6
 Deus non facit contraria & opposita esse si-
 mul, non quia hoc impotens sit facere, sed
 quia simul fieri non possunt. ibid.
 Omnia quidem potest Deus, sed non facit nisi
 quod conuenit veritati eius & iustitiæ. d.
 42. a. 7
 Deus potest reparare virginitatem perditam.
 d. 42. a. 6. ad q. 2
 Deus non potest peccare. d. 42. a. 8
 Deus potest praua agere materialiter, sed est,
 potest agere quædam quæ modo sunt pra-
 ua, quæ tamen si ipse ageret, praua non es-
 sent. ibid.
 Potentia Dei est infinita. d. 43. a. 1
 Deus nunquam potest poni tot egisse, vel se-
 cisse, quin adhuc habeat potentiam operan-
 di sicut prius. d. 43. a. 2
 Deus non potest facere nisi quod bonum &
 iustum esset si fieret. d. 43. a. 3
 Deus potest facere quæ non facit, & dimittere,
 quæ facit. ibid.
 Deus nihil inuult vel prater iustitiam facere
 potest

Index rerum.

potest. d.43.a.3.ad q.1
Deus potest damnare Petrum & saluare Iudam potentia absoluta, sed non potentia relata ad ordinem sapientie. d.43.a.3.ad q.2
Deus semper potuit, sed res non potuit fieri ab aeterno. d.44.a.1
Si res in se existens consideretur, potuit melius fieri bonitate consequente esse accidentale, non bonitate consequente esse substantiale, licet Deus melius eam potuit facere: si autem consideretur in potentia Creatoris, tunc potuit melius & peius fieri in utroque esse, s. substantiali & accidentali. d.44.a.2
Deo possibilis fuit alius modus nostrae liberationis, sed nullus alius nostrae miserie sanandae fuit conuenientior. d.44.c
Deus meliori modo potest ea facere quae facit, si modus referatur ad qualitatem operis, non autem si referatur ad sapientiam Creatoris. ibid.
Deus semper potest quod olim potuit, potentia absolute considerata, non autem potentia coniuncta actui, & determinata secundum modum significandi ad rem quae refertur ad eam. d.44.a.6
Deus operatur per modum artificis, & per modum necessitatis naturae. d.45.a.1
Mala per potentiam Dei separabilia sunt a finibus malis & coniungibilia finibus bonis. d.45.a.13
Voluntas est in Deo & magis proprie quam in nobis. d.41.a.1
Voluntas Dei est sua essentia, sed differt ab ea in modo significandi. d.45.a.2
Voluntas Dei est causa rerum creaturarum. d.45.a.5
Deus non est omnivolens, sicut omnipotens & omnisciens. d.45.a.5
Voluntas Dei non est causa contingens, sed contingens & necessarij est causa necessaria, id est, immutabilis. d.45.a.6
Voluntas Dei non habet causam aliquam, sed tamen potest habere rationem ad quam terminatur secundum actum. d.45.a.7
Deus est causa immediata & vniuersalis: & si quid operatur causa alia, accipiunt a voluntate Dei operante & continentis & mouente eas. d.45.a.8
Voluntas Dei duplex, s. beneplaciti & signi: vtraque est immutabilis. d.45.a.9. & 10
Voluntatis diuinæ quinque sunt signa, s. prohibitor, preceptor, consilium, operatio & permissio. d.45.a.11
Deus quomodo & quare precepit Abraham immolare filium suum. d.35.a.13
Deus vult omnes homines saluos fieri, id est, omnes qui saluantur, saluantur sua voluntate: vel est distributio pro generibus singulorum, non pro singulis generum: vel voluntate antecedente, non consequente: vel quoad se, sed non quoad facta hominis presentia vel futura ab aeterno. d.40.a.2.8. item d.46.a.1
Haec sunt falsa, Deus vult malum fieri, bonum est malum fieri. d.46.a.2.3. & 4
Non omnia quae sunt, sunt Deo volente, vel volente, sed volente, vel non volente. d.46.a.5
Voluntati Dei possumus conformari in volito, & forma volendi, & fine. d.48.a.1
Voluntatis diuinæ & nostrae conformitas in via, est in duobus, s. in forma volendi, s. ex charitate, & fine voluntatis, & non in materia necessario, sed quandoque sic, & quandoque non: in patria vero, est secundum quatuor modos, vt velimus idem, & ex eadem forma, & propter idem, & quod Deus vult nos velle. d.48.a.2
Ad conformitatem vix omnes tenentur. d.48.a.6
Dicere summo spiritui est cogitando se intueri. d.27.a.5
Dicere & intelligere qua re differunt. d.28.a.10. ad q.2
Differre numero quid sit. d.19.g
Dicere est æquiuocum ad dicere notionale & essentielle. d.9.a.9. item d.10.a.3. item d.27.a.5
Dilectio quare proprie dicitur Spiritus sanctus. d.10.a.b
Dilectio quomodo est in Trinitate. d.32. per totum
Diligere actus dignissimus est. d.17.a.1
Diligens Deum diligit dilectionem in exemplari, secundum quod resultat in illa. d.17.a.3
Diligere ex charitate quatuor debemus, s. Deum, nos ipsos, corpus & animam proximi. ibid.
Vno actu numero diligo dilectionem & rem dilectam. ibid.
Dilectio quomodo sit nobis magis nota quam proximus quem diligimus. d.17.a.4
Dispositio & ordo qua re differunt. d.32.a.12
Distinctio in diuinis est notionem consequens, in quantum est proprietas personalis. d.24.a.7
Idem potest esse distinguens, & distinctum & non distinctum. d.26.a.1
Distinctio in diuinis quaedam nomina significant implicite, vt termini numerales: quaedam autem vt conceptam, sicut distinctum, reclarum: quaedam autem vt exercitam, vt generans, vel genitus, &c. d.31.a.12
Diuinitas est attributum incommunicabile, quamuis prouidere, continere &c. aliis conueniant qui participatiue dicuntur diu. d.2.a.11. ad q.1
In diuinis non est causa & causatum, sed principium & principiatum. d.2.a.9
Haec est impropria, diuinitas est nata. d.5.a.6
Doctrina omnis aut est de rebus, aut de signis. d.1.a. & 2.6
Dominus est nomen potestatis. d.2.a.15
Dominatio non est peiorum, id est, subiectorum excessus tantum, sed omnis & pulchrum & bonorum perfecta & omnimoda possessio, & vera & non cadere valens fontitudo. ibid.
Dominus in suo intellectu quatuor includit. ibid.
Donum Spiritus sancti nihil aliud est quam Spiritus

Index rerum.

uina. d.8.a.1
An possit dici, tres sunt entes in diuinis. d.8.a.5
Entia tria non Pater, Filius & Spiritus sanctus, ibid.
Ens, vnum, verum, bonum concretue sumpta predicantur de se inuicem in recto, non autem abstractiue sumpta nisi in Deo. d.46.a.13
Ens, vnum, verum, bonum, secundum quem ordinem habent se adinuicem. d.46.a.14
Entes tres esse in diuinis, potest admitti si ly entes sumatur participatiue vel adiectiue, non autem si sit substantiuum. d.25.a.4
Esse est prima rerum creaturarum. d.1.a.29
Omne quod est in quantum est, bonum est, ibid.
Esse essentiae puro & simplici intellectu entis Deo proprium est. d.2.a.13
Esse est actus essentiae quem habet in eo quod est. d.8.a.5
Esse an secundum intensionem & remissionem dicatur de Deo & creaturis. d.8.a.7
Esse non est vaiuocum Creatori & creaturae. d.8.a.7
Esse rei mobilis an mensuretur tempore. d.8.a.12
Esse non est accidens Deo, sed subsistens. d.8.a.15
Esse temporalium non mensuratur tempo, sed nunc temporis vt est temporis. d.9.a.3. ad q.2
Esse duplex, scilicet esse naturae, quo ipsa natura est in se: & esse boni naturalis, quod consistit in proportione naturae rationalis ad gratiam & per consequens ad gloriam. d.46.a.10
Essentia, esse & ens differunt sicut lux, lucere & lucens. d.2.a.19. item d.8.a.5
Essentia non generatur nec per se, nec per accidens, nec per consequens. d.4.a.2. item d.5.a.1. & seq.
Essentia in diuinis est communicabilis, sed non diuisibilis. d.4.a.3. item d.5.a.1
Essentia & esse non sunt diuersa in diuinis, licet ibi sit dans & recipiens. ibid.
Essentia in Patre & Filio manet in distincta. d.4.a.2
Essentia & persona in diuinis de se inuicem predicantur. d.4.a.9
Haec est vera, essentia est tres personae, & conuerso. d.4.a.10
Essentia diuina communicabilis est per generationem & per processionem. d.5.a.1
Essentia non est indiuidua & determinata proprietatibus personarum. ibid.
Essentia non est relata vel distincta in diuinis, d.5.a.2
Essentia diuina nulli predicamentorum subiectum. d.8.g
Haec est vera, essentia est Pater, ibid. & d.27.a.1
Essentia non habet se ad generationem vt accidens, nec vt conueniens, nec vt consequens, sed vt id generanti & genito. d.5.a.3
Essentia in diuinis non est genus. d.9.a.6
Inter essentiam & personam non est prius & posterius, secundum rem, sed secundum rationem intelligendi. d.2.a.5
O. Essentiale,

Spiritus sanctus, sicut corpus carnis nihil est aliud quam caro. d.15.a.3
Dona naturalia Deus effundit secundum proportionem naturae, dona vero gratiae secundum suam liberalitatem, & conatum preparantis se ad recipiendum. d.16.a.12
Spiritus sanctus est donum in quo alia dona donantur. d.18.a.1
Donum proprie conuenit Spiritui sancto, non datum, vel datio, vel etiam donatio. d.18.a.2. & 3
Ratio doni non est consequens processionem generalem, sed processionem in specie quae spiratio est. d.18.a.3
Spiritus sanctus eo donum est quo est spiritus, & è conuerso, id est, ab eadem proprietate, modo significandi tantum differenti. d.18.a.4
Donum significat quiddam circa quod ponitur respectus ad. dantem & ad eum qui datur. d.18.a.5
Filius ex ipsa sua processione non dicit rationem primi doni sicut Spiritus sanctus procedens vt amor. d.18.a.6

E
Electio alia est sequens consilium & inquisitionem & deliberationem de faciendis, & haec non conuenit nisi naturae quae subiecta est ignorantiae: alia est ponens tantum discretionem in electis, & non inquisitionem & dubium in eligente, & haec conuenit Deo. d.40.a.17
Electio tripliciter accepta à Sanctis, s. pro aeterna prauiatione separationis, & pro separatione qua fit per appositionem gratiae in praesenti, siue sit finalis, siue non, & pro electione ad principatum siue apostolatum vel dignitatem. d.4.a.18
Electio & vocatio qua re differunt. ibid.
Dilectio Dei praecedat electionem, & electio praedestinationem. d.4.a.19
Electio sic ad iustitiae ostensionem, quae appetitur in vfu liberi arbitrij sequente, quando electus sponte gratiae adheret, & non electus sponte à gratia auertitur. d.40.a.20
Electio ponit gratiam finalem. d.40.a.21
Elias dicitur maximus Prophetarum in zelo, & Eliasus in operatione miraculorum. d.2.a.23
Emanatio Spiritus sancti distinguitur ab emanatione Filij & quantum ad principium à quo, & quantum ad terminum in quem, & quantum ad ipsam emanationem. d.13.a.1
Emanatio personarum non potuit esse ab essentia diuina. d.13.a.1. ad q.
Ens est per creationem, bonum autem per in-formationem. d.1.a.20
Ens & bonum conuertuntur secundum appositionem, non secundum intentionem. ibid.
Ens creatum non habet proprie simplex esse, d.2.a.13. item d.8.a.15
Ens est vltimum resolutione, & primum compositione. d.3.a.1
Ens quod est verus ens non est nisi natura di-
D. Abb. Mag. in 1. lib. Sem.

Index rerum.

Essentiale, & substantiale & accidentale qua re differunt. d. 3. a. 34
Ex notat causam originis, & causam essentialem quæ est materia. d. 2. a. 28
Ex quandoque notat originem & coessentialitatem, quandoque notat in eadem substantia ordinem, quandoque notat ordinem tantum. d. 3. a. 12
Hæc præpositio, ex, generalior est in significando originem quam præpositio d. ibid.
Excellens duplex, scilicet excellens harmoniam, & excellens virtutem: vnum corrumpit, aliud perficit. d. 2. a. 4.
Excellit lux diuina mentis aciem, & tamen non corrumpit, sed perficit. ibid.
Exemplar virtutis vocatur non idea sub qua creatur omne quod creatur, sed exemplar vocatur quod per prius est in Deo secundum rem, ut vita, sapientia, &c. d. 17. a. 8

F

Facere quidquid vult Deus quomodo intelligitur. d. 42. f
Facere nihil potest à se per se aliqua creatura. d. 42. per totum.
Facere vtrum potest Deus plura quam facit. d. 43. per totum.
Facere vtrum potest Deus aliquid melius quam facit. d. 44. a.
Facultas dicitur id quod facit hominem habere posse ad nutum. d. 1. a. 16
Fides est in intellectu affectiuo, etiam informis. d. 3. a. 3
Fidei regula est concursus scripturarum sensus cum articulis fidei. d. 11. a. 7
Fidei quare potius attribuitur potentia faciendi miracula quam charitati. d. 42. a. 2. ad q. 2
Figi mentis aciem in excellenti contingit dupliciter, scilicet in eo quod est excellens, vel secundum quod est excellens. d. 2. a. 4. ad q. 1
Filiatio triplex, scilicet factura siue creatione, & recreatione & æterna generatione. d. 26. a. 15
Filio attribuantur septem, scilicet veritas, pulchritudo, forma per quam fiat opus, forma quam sequimur, similitudo reformationis & verbum. d. 3. a. 17
Hæc est falsa simpliciter, Filius est res à qua generatur. d. 5. a. 5
Filius quomodo est consilium de consilio. d. 5. a. 7
Hæc habet calumniam, Filius generatione est. d. 5. a. 8
Hæc est vera, Filius de nulla materia est: hæc tamen falsa, Filius est de nihilo. d. 5. a. 10
Filius in diuinis quare non dicitur filia sicut filius. d. 7. a. 1. ad q. 2
Quod Filius in diuinis non gignit alium filium, est perfectionis. d. 7. a. 5
Non enim non potuit Filius gignere, sed non oportuit, quomodo intelligitur. d. 7. a. 8
Vtrum hæc sit absolute falsa, Filius habet potentiam generandi, quam habet Pater. d. 7. a. 11
Filius an sit alius à Patre. d. 4

Filius an inceptit quia habet principium. d. 9. a. 6
Filius an generatur à Patre sicut splendor à lumine. d. 9. a. 8. & a. 21
Filius semper est natus: nota tria importata in participio, verbo & aduerbio. d. 9. a. 19
Filius solus nascitur ex vno. d. 9. a. 21
Filius non procedit ut donum. d. 13. a. 4. item d. 18. a. 3
Filius bis dedit Spiritum sanctum ad infirmum dum duo præcepta charitatis. d. 14. a. 12
Filius secundum quid dicitur minor Pater d. 16. c.
Filius conueniebat vni creaturæ rationali, quæ est homo. d. 18. a. 6
Hæc conceditur, Filius nascendo accepit ut esset essentia diuina. d. 18. a. 7
Hæc negatur, Filius natiuitate est essentia diuina. d. 18. a. 8
Filius nihil addit omnino ei quod accipit à Patre, tamen non est simpliciter idem Pater, sed in accepto. d. 19. a. 9
Filius quomodo est in Patre. d. 19. c
Filius dicitur verbum & imago eadem ratione qua est relatio personalis, sed non eadem ratione nominis & modi significandi. d. 27. a. 8
Filius est ars quædam omnipotentis & sapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabilem. d. 31. c
Non est concedendum, quod Filius sit sapientia ingenerata. d. 32. a. 5
Filius est per se sapiens, secundum quod ly per se, opponitur ei quod est per accidens, non autem secundum quod opponitur ei quod est per alium vs principium sui. d. 32. a. 6
Nullo modo debet concedi, quod Filius à se est sapiens, vel à se operatur. ibid.
Filio quare attribuitur sapientia. d. 34. f. g
Finis duplex, scilicet finis intentionis, & finis operis. d. 41. a. 3
Forma simplex nullius accidentis est subiectum. d. 8. a. 18
Forma qualiter dicitur inuariabilis. ibid.
Forma duplex, scilicet secundum esse, & secundum bene esse. d. 10. a. 7. ad q. 6
Formæ dantur secundum meritum materiae. d. 36. a. 7
Fruui Deus dicitur scipso, & tamen non est aliqua indigentia in ipso. d. 1. a. 19
Fruui non est sine gratia & virtute. d. 1. a. 22
Fruui est vna & Dei virtutem. d. 1. a. 21
Fruui est amore alicui rei inhæzere propter se ipsam. d. 1. b. & a. 12
Quibus rebus fruendum. d. 1. b
Fruui est actus affectus sequentis actum intellectum in quantum huiusmodi. d. 1. a. 12.
Fruimur propriissime Deo, licet fruui communiter sumptum contingat & in aliis. ibid.
Fruui affimilatur tactui naturali. ibid.
Fruimur personis diuinis in quantum idem sunt cum summo bono. d. 1. a. 14
Non fruimur vna persona magis quam alia, ibid.

Fru

Index rerum.

Fruui est vti cum gaudio, non adhuc speciei, sed iam rei. d. 1. c
Fruui quare secundum rationem nominis extenditur ad irrationalia, non autem vti d. 1. a. 17. ad q. 1
Fruui sit completum, tria exigantur. d. 1. a. 17. ad q. 2
Fruui vestit & proprie, sed non plene possimus in via. ibid.
Debemus Deo fruui, & non vti. d. 1. c
Fruui homine qualiter possimus. d. 1. f. & a. 18
Fruui alio modo erit in imaginatione & sensu. d. 1. a. 23
Fruuiones tres non sunt, licet tres sint personæ. d. 1. a. 14. ad q. 1
Fruui quomodo sint in presentia Dei. d. 35. per totum
Fruui vtrum sint causa scientiæ vel præscientiæ Dei. d. 38. c

G

Genophilacium triplex. In prol. Mag.
Gemina est processio Spiritus sancti. d. 14. a.
Generalissima non sunt simplicissima simpliciter. d. 8. a. 24
Generalissima nomen generum accidentis duo habent in se, scilicet quod accidentia sunt, & differentiam qua ab inuicem distinguuntur. d. 8. a. 31
Ad actum generationis quatuor exiguntur. d. 4. a.
Generationis duplex definitio. d. 4. a. 2
Generatio vniocæ est, quæ est in similem formam & speciem cum generante. ibid.
Generationis actus in diuinis non dicit nisi notionem. ibid.
Generatio melius dicitur opus naturæ quam substantiæ. ibid.
Generatio dignissime conuenit Deo. d. 4. a. 3
Generare diuersimodè conuenit diuersis. ibid.
In quibus generationibus est quoddam commune, scilicet essentia communicatio. ibid.
Generatio in diuinis non est propter successionem sicut in aliis. ibid.
Generatio conuenit Deo, non quia natura aliquid melius est in pluribus quam in vno, sed propter communicabilitatem essentiæ. ibid.
Generare prius conuenit Patri cælesti quam inferioribus quoad rem, sed è conuenit quoad rationem vtriusque in nomine. d. 4. a. 4
Generatio non est entis imperfecti nisi per accidens. ibid.
Hæc propositio est falsa, Deus genuit se Deum, vel alium Deum. d. 4. a. 7. & 5. & a. 11
Hæc non sunt contradictoriæ, genuit se, genuit non se. d. 4. a. 5
Hæc est concedenda, Deus genuit Deum, qui est Pater, vel Deus Pater. d. 4. a. 7
Hæc est vera, Deus genuit alterum se, siue ly se sit abstractum casu, siue adfectione. ibid.
An Deus generet Filium ex necessitate, & voluntate. d. 6. a. 10
An Deus volens aut volens Filium genuerit. d. 6. a.

D. Alb. Mag. in 1. lib. Sent.

Potentia generandi secundum rationem intelligendi est medium inter purè essentialè, & purè personale. d. 7. a. 2
Potentia generandi nominat aliquid & ad aliquid coniunctum. ibid.
Generatio in diuinis in nunc stante semper est. d. 7. a. 5. ad q.
Generatio diuina non potest esse immoderata. ibid.
Generatio diuina quam sit ineffabilis. d. 9. h
Generatio diuina non potest sciri vel significari à nobis vel Angelis nisi secundum quid. d. 9. a. 12
Generatio Filij in diuinis à Patre, nec est finita, nec infinita, sed simplex. d. 9. a. 18
Generatio Filij ex Maria Virgine, vtrum sit à Patre, aut à tota Trinitate. d. 9. a. 20
Generatio diuina non iteratur, sed continuè demonstratur secundum rationem qua Filius est à Patre. d. 9. a. 27
Generatio in diuinis quomodo intelligenda est. d. 4. per totum
Generare quare non dicitur Spiritus sanctus, sed procedere. d. 13. per totum
Generationis modi duodecim ab Arrio positi, scilicet penes fluxum linearum à puncto, penes emissionem radiorum à sole, penes characterem seu impressionem à sigillo, penes immisionem bonæ voluntatis à Deo, penes exitum accidentis à substantia, penes abstractionem speciei à materia, penes excitationem voluntatis à cogitatione, penes transfigurationem motus à mouente, penes educationem specierum à genere, penes ideationem, & penes natectionem. d. 13. a. 5
Generationis tres modi, quorum meminit Hieronymus, scilicet per defensionem, profectionem, & derivationem, qua re differunt. d. 13. a. 9
Genuisse filium & esse patrem, est idem sub alio modo significandi. d. 17. a. 1
Generatio & spiratio non habent ordinem prioris & posterioris causa, vel natura, vel dignitate, vel tempore, tamen habent ordinem nature. d. 28. a. 1
Generatio dat essentiam Filio. d. 18. f
Genus & species sunt secundum rem magis rationes conuenientes quam differentia, licet ut nomina secundæ intentionis opponantur relativi. d. 13. a. 3
Græcorum error afferentium Spiritum sanctum non procedere à Filio. d. 17. a. 6
Per Gratiam ineffabilem dicitur simpliciter & nobilitate inesse. d. 17. a. 9

H

Habitat Deus quomodo vbi que. d. 37. per totum
Habitat quomodo Deus in sanctis. ibid.
Habitat vbi Deus antequam esset in creatura. d. 37. e
Habitat est, quod quis agit cum voluerit. d. 1. a. 19
Hæc est quare vocatur totum in prol. Mag.
Hæc est prauitini comparata
Homines quomodo sunt medijs inter res viuales & fruibiles. d. 1. a. 11
Homo dicitur creatura mundi. d. 3. a.
Homo consideratur tripliciter, scilicet reputatione diuina, & in propria natura, & in fine qua est beatitudo æterna. d. 3. a. 3

Ooo 2 romo

Index rerum.

Homo est par Angelis & inferior & superior, diuersis considerationibus. *ibid.*
 Homo plus conuenit cum omni creatura quam Angelus. *ibid.*
 Cognitio Dei per vestigium non competit nisi homini. *d. 3. a. 13*
 Hominem non dicimus alteratum, quando attingit virtutem, sed potius perfectum. *d. 17. a. 1*
 Homouision quid sit, & quid hoc nomine significatur. *d. 26. a*
 Hominem utrum Deus meliorem facere potuit quam fecit. *d. 44. per totum*
 Hominem utrum Deus aliter liberare potuit quam per passionem. *d. 44. c. & d. 20. a*
 Omnes omnes saluos vult fieri Deus, quomodo intelligitur. *d. 49. c*
 Hominis malitiae utrum Deus sit causa. *d. 46. l*
 Hominis voluntas mala concordat aliquando cum Dei voluntate bona. *d. 48. a. b*
 Humana natura secundum quod refertur ad unitatem cum Deo, & ad statum beatitudinis, aequalis vel melior est Angelis. *d. 16. a. 11*
 Humor aquae est corporalis, aeris vero est spiritalis & incorporalis. *d. 17. a. 3*
 Hypostasis inuenitur quatuor modis in entibus. *d. 1. a. 20*
 Hypostasis si consideretur secundum id quod est, tunc est idem quod persona: si autem consideretur secundum quod significatur per nomen, tunc dicit distinctum non determinans rationem distinctionis, persona autem dicit distinctum determinando rationem distinctionis in communi. *d. 26. a. 1. & a. 4*
 Hypostasis non est in diuinis eadem ratione, qua in inferioribus. *d. 26. a. 2*
 Hypostasis verius est secundum rem in superioribus, secundum nomen autem verius saluatur in inferioribus. *d. 26. a. 2. ad q.*
 In hypostasi, significatur essentia ut natura communis significatur & dicitur in suo inferiori. *d. 26. a. 3*
 Hypostasis non addit re, sed modo intelligendi. *ibid.*
 Hypostasi conuenit quidquid conuenit personae, scilicet distingui, generari, generare, procedere &c. sed aliter significatur per nomen hypostasis, & aliter per nomen personae. *d. 26. a. 4*
 Hypostasis in diuinis non remanet subtracta proprietate. *d. 26. a. 5. item d. 27. a. 2. item d. 28. a. 4*
 Hypostasis cadit in intellectu personae, non ut diuersum in re, sed ut idem non eodem modo significatur per nomen. *ibid.*

I

Iacob quare electus sit & Esau reprobatus. *d. 41. per totum*
 Ideas esse est necessarium. *d. 35. a. 7*
 Ideas dicunt respectum ad rem, & ideo sunt proprie loquendo secundum intellectum practicum. *d. 35. a. 8*
 Idea tripliciter consideratur, scilicet secundum id quod est, & sic est essentia diuina: & in com-

paratione ad intelligentem per ideam vel operantem: & in relatione ad opera ipsa quorum est idea, & sic habet pluralitatem ex parte respectus ad illa. *d. 35. a. 9*
 Melius dicitur, multorum idea, quam multae ideae. *ibid.*
 Deus cognoscit materiam & facit immediatè per ideam materiam. *d. 35. a. 10*
 Sapientia, ars, scientia & verbum cum magis se teneant ex parte sapientiae & essentiae diuinae, quam ex parte rerum de quibus sunt, non possunt pluraliter significari: idea autem & ratio & exemplar non sic, & ideo consignificatam habent pluralitatem. *d. 35. a. 14*
 Paradigma, exemplar, idea & ratio qua re differunt. *ibid.*
 Idea Graecè, sonat primam formam, sicut hyle primam materiam. *ibid.*
 Non est concedendum, quod malum habeat ideam in Deo, nec quod sit vita in Deo, nec quod sit à Deo. *d. 36. a. 6. ad q. 1*
 Quaecumque vni & eidem sunt eadem penitus secundum rem, ipsa sunt eadem, secundum quod sunt idem illi. *d. 19. a. 12*
 Imago Trinitatis quomodo est in anima. *d. 3. 8*
 Imago Trinitatis aliter est in anima, & aliter in Trinitate. *d. 3. p. q*
 Imago importat essentiam diuinam in recto, & tres personas in obliquo, cum dicitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. *d. 2. a. 18*
 Imago est rei ad rem coequandam vnicè & indiscreta similitudo. *d. 3. a. 19. item d. 3. 1. a. 6. ad q. 1*
 Imago triplex, scilicet creationis, recreationis & similitudinis. *d. 3. a. 19*
 Vno actu intelligendi accipitur imago & exemplar. *ibid.*
 Quadruplex differentia intet imaginem & vestigium. *ibid.*
 Imaginis creatae integritas constat memoria & intelligentia & voluntate. *d. 3. a. 20*
 Imago Dei est in superiori parte animae, quae mens vel spiritus vocatur. *d. 3. a. 21*
 Imaginis quaedam similitudo est in visu exteriori & in phantasia. *ibid. & a. 38*
 Imago quare non assignatur secundum potentiam animae vegetabilis. *d. 3. a. 21. ad q. 1*
 Imago potest notare conuenientiam in interioribus tantum, vel simul in interioribus & exterioribus: primo modo Angelus est ad imaginem sicut homo, non secundo. *d. 3. a. 21. ad q. 2*
 Imago recreationis est proprie secundum tres virtutes theologias, fidem, spem & charitatem. *d. 3. a. 21. ad q. 3*
 Imago quare non ponitur in virtutibus politicis. *d. 3. a. 21. ad q. 4*
 Imago non est respectu cuiuscumque cognoscibilis, sed tantum respectu Dei & animae. *d. 3. a. 22*
 In imagine duo attenduntur, scilicet substantialitas & pulchritudo. *ibid.*
 Imago quare non est secundum vires inferiores. *d. 3. a. 24. & a. 38*
 Imago non potest amitti quantum ad substantiam,

Index rerum.

rialia, sed quantum ad pulchritudinem quae est ad bene esse. *d. 3. a. 25*
 Imaginis partes imprimuntur à tota Trinitate, licet per attributionem memoria conueniat Patri, & intelligentia Filio, & voluntas Spiritui sancto. *d. 3. a. 26*
 Mens quare dicitur imago Dei, non filius. *ibid.*
 Quomodo dicitur homo habere imaginem in potentia intelligendi, & similitudinem in potentia diligendi. *ibid.*
 Imaginem duo perficiunt, scilicet actus imitandi exemplar, & aequalitas. *d. 3. a. 32*
 Imago Trinitatis quae est secundum mentem, notitiam & amorem, quae re differt ab imagine quae est secundum memoriam, intelligentiam & voluntatem. *d. 3. a. 36*
 Imago Trinitatis est in ratione, irascibili, & concupiscibili, non simpliciter, sed secundum quid. *d. 3. a. 38*
 Imago quandoque dicit representationem principij operantis in diuersitate essentiae, ut statua: quandoque dicitur imago principij in eadem essentia experimentis se in simili secundum naturam, & sic dicitur imago Patris solus Filius. *d. 27. a. 8*
 Spiritus sanctus dicitur imago, non quia procedat ut imago, sed secundum quod imago dicit similitudinem essentialem. *ibid. & d. 28. a. 9*
 Ad intellectum imaginis tria concurrunt, scilicet quod sit in altero, quod ducatur in vnum tantum, & quod perfecte impleat. *d. 28. a. 9*
 Filius ratione processionis habet similitudinem naturae. *ibid.*
 Imago relatiuè dicitur de Filio, sed essentialiter de Trinitate. *d. 3. c*
 Imaginis duplex definitio ab Hilario tradita. *d. 31. a. 6*
 Immortalitas vera in solo Deo est. *d. 8. c*
 Impossibile duplex, scilicet per se, & per accidens: quae impossibilia fieri possunt à Deo, & quae non. *d. 42. a. 6*
 Indifferens nihil est voluntatis deliberatiuae ut deliberatiua est suorum operum. *d. 1. a. 13. ad q. 1*
 Infinitum attingi potest, claudi vel comprehendendi non potest. *d. 2. a. 15*
 Infinitum dicitur dupliciter, scilicet priuatiuè & negatiuè: & negatiuè sumptum adhuc accipitur dupliciter. *d. 2. a. 2. item d. 9. a. 2. & a. 18*
 Infinitum secundum quod infinitum non nominatur. *d. 2. a. 13. ad q. 1*
 Ingenitum multipliciter accipitur. *d. 13. a. 8*
 Quam differenter dicitur ingenitus Pater & Spiritus sanctus. *ibid.*
 Ingenitum cum praedicatur de Patre & Spiritu sancto, non dicit notitiam, nec essentiam, nec personam, sed est negatio consequens modum existentiae. *d. 13. a. 10*
 Si essent duo innascibiles, essent duo dii. *d. 3. 1. a. 14*
 Innascibilitas esse imaginem qualiter conuenit Filio. *d. 9. a. 24*
 Innascibilitas est duplex, scilicet negatiuè in genere, & extra genus. *d. 28. a. 2*

Innascibilitas & paternitas non habent oppositionem, sed disparationem, nec tamen vna praedicatur de alia. *d. 28. a. 6*
 Haec sunt falsa, paternitas est innascibilis, & essentia innascibilis, si ly innascibilis teneatur adiectiuè: verè autem si teneatur substantiuè. *d. 28. a. 6. ad q.*
 Instructio alia est per interpretationem & locutionem, alia per inspirationem veritatis. *d. 16. a. 4*
 Intellectus non intelligit duo simul, nec in patria, si intelligibilia considerantur in propriis essentis. *d. 1. a. 23*
 Intellectus quomodo purgatur. *d. 2. a. 3*
 Intellectus noster non est sufficiens ad cognitionem veri sine intellectu increato vel angelico. *d. 2. a. 5*
 Intellectus distinguitur quoadupliciter, scilicet per agentem, possibilem, speculatiuum & ademptiuum. *d. 3. a. 20*
 Intellectus ut constituit imaginem, est potentia intellectiua formalis, non simpliciter, sed respectu intelligibilis cuiusdam informatae, quod scilicet semper est praesens in anima, sicut anima sibi est praesens. *d. 3. a. 20. ad q. 1*
 Intellectus generatiuus est memoriae in acquisitis habitibus, sed è conuerso est in innatis. *d. 3. a. 22*
 Intellectus dicitur ad aliquid, non simpliciter, sed secundum quid. *d. 3. a. 28*
 Intellectus semper intelligit se, vel cognoscit se, in lumine intellectus agentis. *d. 3. a. 29*
 Intellectus non est illustratio intelligentiae super animam, ut quidam dixerunt, nec tamen proprie est pars animae. *d. 3. a. 33*
 Est intellectus accipiens ex phantasmate, & est intellectus accipiens in lumine agentis intellectus tantum. *d. 17. a. 4*
 Intelligere in diuinis dupliciter accipitur, scilicet essentialiter & personaliter. *d. 9. a. 9*
 Intelligere quomodo procedat & sequatur fidem. *d. 19. a. 13*
 Intentio scribentium de Trinitate quae fuerit. *d. 2. b*
 Intentio & remissio dupliciter dicitur, scilicet proprie, & secundum aliquid. *d. 8. a. 7*
 Ioachim abbatis error, dicentis essentiam generare essentiam. *d. 5. a. 6*
 Iudaei qualiter impleuerunt voluntatem Dei, Christum occidendo. *d. 48. b. c*
 Iustitia quare magis dicitur fidei, quam alterius virtutis. *d. 2. a. 4. ad q. 2*
 Iustitia duplex, scilicet retributio pro meritis, & congruentia sive concordantia. *d. 46. a. 2*

L

Latini quare addiderunt in simbolo edito in concilio, Qui ex Patre Filioque procedit. *d. 11. a. 9*
 Liber inscriptus, De spiritu & anima, non est Aug. sed quidam Cisterciensis fecit eum. *d. 1. a. 23. item d. 8. a. 25*
 Libri sententiarum matris. In prol. B. Alb. *d. 2. a*
 Libri sententiarum diuisio. *d. 2. a*
 Localis an sit Deus, vel utrum mouearum localiter. *O o o 3*

Index rerum.

caliter. d. 37.1
Locale dicitur aliquid duobus modis. d. 37.1
Locales utrum sint spiritus creati. d. 37.1
Locus simpliciter prout est saluus non est nisi duplex, s. simpliciter sursum in contactu circumferentia orbis luna, & simpliciter deorsum quod est esse in centro, quod habet saluandi virtutem a toto orbe a quo aequaliter respicitur semper. d. 37.2.14
Angelus est in loco diffinitiuè. ibid.
Duo spiritus non possunt esse in eodem loco, & hoc propter confusionem operationum. ibid. & 2.25
Deus dicitur locus per hoc quod continet & saluat, & ad ipsum est motus cordium & Angelorum. d. 37.2.16. & 2.25
Esse in loco, per prius & posterius & aequiuocè conuenit tribus, s. Deo, & spiritui creato, & corpori. d. 37.2.18
Locus dicitur multipliciter, s. proprie & per translationem. d. 37.2.25
Locus est extremitas alicuius corporis ambiens in se aliquid corpus. d. 37.2.30
Corporale est in loco ut contentum, incorporale uero ut continens. d. 37.2.7
Esse in loco aequiuocè conuenit Deo & locato. ibid.
Tribus modis possumus loqui de loco, s. prout est continens & saluus, & prout est continens tantum, & prout in ipso est distantia situs, licet non includat: 1. modo omnia generabilia & corruptibilia. 2. omnia corpora præter sphaeram ultimam. 3. sphaera ultima est in loco. d. 37.2.14
Loqui notionaliter non conuenit nisi Patri, essentialiter autem conuenit tribus. d. 11. a. 10
Luminis effectus multiplex. d. 17.2.6
Lux diuina excellit mentis aciem, & tamen non corrumpit, sed perficit. d. 2.2.4
Differentia inter lumen, lucem, splendorem, radium, reflexionem radij, splendoris, & luminis. d. 9.2.8

M

Tendit ad non esse qui malum operatur. d. 46. a. 10
Malum in se consideratum, nec ordinem, nec causam, nec intentionem, nec voluntatem habet, ad alterum tamen comparatum habet ordinem qui non ponitur in ipso, sed in alio, respectu ipsius. d. 47.2.2
Masculus & femina est in omni animali nisi in anguilla. d. 19.2.10
Materia prima habet aliquo modo speciem in appetitu speciei & ordine ad ipsam. d. 3.2.11
Materia prima prope nihil. ibid.
Mathematica quomodo non habent finem. d. 1. a. 20
Memoria, intelligentia, dilectio quomodo sunt in mente. d. 3.2.5. h
Memoria, intelligentia, voluntas quomodo sunt unitæ. d. 3.2.1
Memoria, intelligentia, voluntas, utrum prædicantur relatiue ad se inuicem. ibid. m
Memoria multipliciter describitur. d. 3.2.20
Memoria ut est pars imaginis, est potentia animæ rationalis secundum superiorem partem, tenens apud se habitum ueri vel boni, & est respectu præteritorum, presentium & futurorum, abstrahens ab omni differentia temporis. ibid.
Memoria & intelligentia distinguuntur, licet de eisdem sint. d. 3.2.27
Memoria in eo quod memoria est ad aliquid, non in eo quod uita, uel mens, uel essentia. d. 3.2.28.
Memoria inquisitiua, qua discernit se mens, non semper habetur. d. 3.2.29
Ex memoria quomodo dicitur esse intelligentia, & ex utraque voluntas. d. 3.2.37
Mens quandoque dicitur memoria, quandoque intellectus rem examinans, quandoque superior pars rationalis animæ, quandoque tota rationalis anima. d. 3.2.34
Mens, notitia, memoria, intelligentia & voluntas qualiter sunt una essentia, una uita & una mens. d. 3.2.39
Mente aliquid æternum capientes non sumus in hoc mundo quantum ad modum cognoscendi uel uiuendi. d. 15.2.20
Mensura formaliter accepta est quanti uirtualliter uel dimensiuè. d. 8.2.8
Mensurans attenditur tripliciter, s. ut ad quantum quantitati mensurati, uel ut excellens, uel ut participatum ab aliis. d. 8.2.9
Merita an possunt esse causa prædestinationis, uel præcientiæ. d. 41. per totum
Meritum obdurationis uel misericordie, utrum sit aliquod. d. 41. a. 1
Mereri aliquis potest alij primam gratiam & perseverantiam in illa, non prædestinationem. d. 41. a. 1
Non potest aliquis sibi mereri gratiam, sed augmentum gratiæ. d. 41. a. 2
Quo sensu dixit Augustinus, quod præcedit aliquid in peccatoribus, quo quamuis nondum sint iustificati, digni efficiantur iustificatione. Et item præcedit in aliis peccatoribus, quo digni sunt oblatione. ibid.
Mitti est cognosci quod ab alio fit. d. 14. a. 3

Ad

Index rerum.

Ad missionem duo exiguntur, s. quod sit appropriabilis ad proprium, & quod sit effectus gratiæ gratum facientis. ibid.
Discrimen inter missionem & donationem. d. 14.2.14
Missio temporalis, processio, apparitio & temporalis datio qua re differunt. d. 14.2.15
Modi formales quibus fit missio, non extenduntur ultra quatuor. d. 14.2.6
Mitti uel dari quare magis conuenit personæ Spiritus sancti, quam Patri, uel Filij. d. 14.2.13
Missionis finis est sanctificatio creature rationalis, qui finis appropriabilis est magis Spiritui sancto. ibid.
Mitti non conuenit Patri. d. 14.2.13. ad q. 2. item d. 16.2.1
Si nulla ponatur esse persona eo modo quo fides distinguit personas, non erit aliqua missio proprie loquendo. d. 14.2.15
Homo non potest mittere uel dare Spiritum sanctum. d. 14.2.16
Missio & datio non dicuntur nisi temporaliter. d. 13.2.1
Quo sensu conceditur, quod Spiritus sanctus mittit uel dat se. d. 15.2.2
Hæc est uera, Spiritus sanctus datur uel mittitur à se, sed minus propria quam illa, Spiritus sanctus dat se. d. 15.2.2. ad q. 2. ad q. 3
Missio Filij magis est manifesta, quam Spiritus. d. 15.2.6
Utrum qualibet personæ mitti potest. d. 15.2.7
Mittere & mitti quid significant. d. 15.2.7. ad q. 1
Filius qualiter dicitur eo missus quo factus. d. 15.2.8
Missio triplex, s. in mentem, in carnem & ad predicandum. d. 15.2.9
Spiritus sanctus non mittit Filium duobus modis primis, sed tertia. ibid.
Hæc non est concedenda, Trinitas mittit se. d. 15.2.11
Trinitas dat se, secundum quod dare dicit potentiam dandi ex amore. d. 15.2.10. ad q. 1
Concedi potest, quod Pater & Filius & Spiritus sanctus simul mittant. d. 15.2.10. ad q. 2
Filius habet duos modos missionis, uisibiliter scilicet in creatura unita sibi, & inuisibiliter quando mittitur in cor. d. 15.2.14. item d. 16.2.3
Generatio æterna non est missio, sed facit congruitatem ad missionem. d. 15.2.15
Missiones Filij & Spiritus sancti non distinguuntur in fine, sed in actu proximo, quia Filius illuminat intellectum, & Spiritus sanctus accendit affectum. d. 15.2.16
Ad missionem exigitur triplex cognitio. d. 15.2.17
Missio uisibilis & uisibilis Spiritus sancti plenior fuit post incarnationem quam ante, missio uero personalis & inuisibilis se habent ut excedentia & excessa. d. 15.2.18
Mittitur Spiritus sanctus ad Angelos quoad nouas reuelationes, licet gratiam eis non augetur. d. 15.2.19

Mittitur Spiritus sanctus tam in perceptione gratiæ quam in augmento eiusdem. d. 15.2.19. item d. 17.2.9.
Missio uisibilis addit super apparitionem duo, s. existere ab alio, & per seipsum adesse alteri uel ad aliud quam esse ubique. d. 16.2.1
Missio uisibilis non ordinatur ad quamcumque missionem inuisibilem, sed ad eam quæ est fundans & plantans Ecclesiam. ibid.
Missio uisibilis non debuit esse in Veteri Testamento. ibid.
Angelus non habet conuenientiam ut per ipsum expleatur missio. ibid.
Missio uisibilis non debet esse ad omnes qui sunt de Nouo Testamento, sed ad aliquos, & hoc in primitiua Ecclesia ut homines ad fidem præpararentur. d. 16.2.2
Missio uisibilis uel inuisibilis non fit nisi per gratiam gratum facientem. d. 15.2.16. item d. 16.2.3. item d. 17.2.2
Filius mitti conuenienter in creatura unita uisibili, non autem Spiritum sanctum. d. 16.2.4
Duo modi missionis Filij & Spiritus sancti, sc. uisibiliter & inuisibiliter. d. 16.2.5
Missio inuisibilis licet uno modo fiat in genere, non tamen uno modo in specie. ibid.
Quare Spiritus sanctus missus sit ad Filium, & nunquam Filius ad Spiritum sanctum. d. 16.2.7
Missio exterior est testimonium interioris. d. 16.2.10
Missionem absoluta non dicuntur Filius & Spiritus sanctus mitti nisi in donis gratiæ gratum facientis. d. 17.2.2. & 2.9
Modi cognoscendi Trinitatem diuersi. d. 2. per totum. item d. 3. f. g. & c.
Mobile dicitur multipliciter, s. ut subiectum motus, & ut id quod abicitur uel acquiritur motu. d. 8.2.18
Modus, species & ordo omnibus insunt, sed non uno modo: giminabilia sunt in rationali creatura, non in esse natura, sed gratia. d. 3.2.15
Motus per se non est ad aliquid, sed per accidens. d. 7.2.7
Omnis species motus reducitur ad immobile mouens secundum illam speciem motus. d. 8.2.30
Motus distinguitur dupliciter, s. ex parte motibilis, & penes terminum quem est motus. d. 37.2.20
Motus non est semper propter indigentiam, sed quandoque ad potentie demonstrationem, quandoque ad obsequij ostensionem. d. 37.2.22
Moueri per tempora an sit per affectiones, uel per intellectus speculatiui apprehensiones mutari. d. 8.2.21
Moyles dicitur maximus Prophetarum in modo apparitionum. d. 2.2.23
Multiplex non dicitur Deus quampis sit ternus. d. 2.3.5
Mundi creatura quare dicitur homo. d. 3.2.3
Mundum potuit Deus facere ab æterno, hæc est duplex, ex eo quod ly ab æterno potest determinare hoc uerbum, potuit, & sic est uera: uel mandum facere, & sic est falsa. d. 44. a. 3

Mundus

Index rerum.

Mundus potest considerari tribus modis, scilicet ut suppositus in esse, & ut suppositus in potentia efficientis tantum, & ut in quibusdam suppositus in esse & in aliis suppositus in potentia efficientis tantum: secundo modo potuit fieri melior & magis ordinatus, non autem primo & tertio. d. 44. a. 3
Hæc præpositio, mundus erit, non erat vera, quia nec præpositio erat ante mandum. d. 46. a. 7
Mutabilitas & corruptio in creatura non causantur proprie ab aliquo, sed incidunt ex eo quod creatura est ex nihilo. d. 2. a. 21. item d. 3. a. 2
Mutari an potest Deus aliquo modo. d. 8. c. d
Mutari secundum tempus quid sit. d. 37. k
Mutari secundum locum quid sit. ibid. l
Mutatio in omni natura mutabili nonnulla moris est. d. 8. c
Mutatio localis Deo conuenire non potest. d. 8. a. 16
Myſteria ſuperna an ſcrutari liceat. d. 9. a. 17

N

Natura in diuinis indifferens est à ſupposito. d. 2. a. 10
Natura Filii quare dicatur Chriſtus. d. 5. m
Natura est vis inferta rebus ex ſimilibus timilia procreans. d. 7. a. 2
Natura diuina nulli prædicamentorum ſubiicitur. d. 8. g
Natura ſumitur dupliciter, ſcilicet pro virtute intrinſeca, & pro forma. d. 8. a. 5
Natura, res naturæ an ſint idem. d. 3. b
Natus quare non dicitur Spiritus ſanctus, ſed procedens. d. 1. 3. b
Nascendo an acceperit aliquid Filius à Patre. d. 18. f. g
Naturalia Deus effundit iuxta capacitatem naturæ, dona vero gratiæ ſecundum ſuam liberalitatem, & conatum præparantis ſe ad accipiendum. d. 16. a. 12
Si duo æqualem habeant gratiam, & non naturalia æqualia, ille qui habet meliora naturalia, meliorem vſum habebit in actibus, tamen non ſequitur, quod habeat maius meritum in faciliori vſu. ibid
Necceſſarium diuiditur multipliciter. d. 6. a. b
Necceſſarium abſolute & per ſe non eſt niſi vnum ſimplex: omnia enim alia ex ſuis componentibus trahunt necceſſitatem. ibid
Necceſſitate vtrum Pater genuit Filium. d. 6. a
Necceſſitates duæ ſunt: vna ſimplex, veluti quod necceſſe eſt omnes homines eſſe mortales: altera conditionis, vt ſiquem ambulare ſcias, cum ambulare necceſſe eſt. d. 38. a. 4. item d. 40. a. 14
Negatio vt negatio nihil certificat, ſed in quantum oppoſitum de propoſito ſubiecto. d. 3. a. 10
Negatio potest considerari gratia negationis, & ſic non ordinatur ad genus aliquod: vel ratione rei negatæ, & ſic necceſſario ordinatur ad affirmacionem præcedentem ipſam ſecundum intellectum. d. 28. a. 5
Nihil eſt in Deo quod non eſt Deus. d. 8. i
Nihil dicitur de Deo ſecundum accidens. d. 26. c

Negatio dupliciter ſignificatur, ſcilicet vt concepta, cum dicitur, nego: & vt exercita, cum dicitur, non ſum alius. d. 31. a. 12
Nolle hoc, & non velle hoc, & velle hoc non fieri, qua re differunt. d. 46. a. 5
In nomine duo attendenda, ſcilicet ratio à qua imponitur, & illud cui imponitur. d. 2. a. 11
Hoc nomen, Deus, eſt nomen operationis, ſi attendatur ratio à qua imponitur, hæc enim eſt opus vniuerſalis prouidentia, & contentia, & impletionis rerum, ſed tamen ſignificat naturam Dei. ibid
Hoc nomen, Deus, quando dicitur de eo qui eſſentialiter eſt Deus, & de his qui participatiue & nuncupatiue ſunt dii, eſt æquiuocum, non à caſu & fortuna, ſed per prius & poſterius. d. 2. a. 11. ad q. 3
Hoc nomen, Qui eſt, eſt trium perſonarum in hoc quod ſunt vnius ſubſtantia. d. 2. a. 12
Hoc nomen, Qui eſt, eſt Deo proprium. d. 2. a. 13
Hoc nomen, Qui eſt, quomodo dicitur ſignificare pelagus ſubſtantia inſinitum, non quid eſt. d. 2. a. 13. ad q. 1. & 2
Nomina quibus nominatur Deus, quem ordinem habeant adinuicem. d. 2. a. 14
Deus nominabilis eſt à nobis, nomine repræſentante non perfectè ſed imperfectè id quod eſt. d. 2. a. 16
Nomina quædam dicuntur myſtica, ſcilicet quæ formantur ab his quæ ſecundum rem per prius ſunt in Deo: alia dicuntur ſymbolica, quæ ſunt ſecundum translationem proprietatis corporalis. d. 2. a. 17. item d. 3. a. 9
Nominibus negatiuis verius nominamus Deum quam affirmatiuis. ibid
Nominibus affirmatiuis non ſimpliciter nominamus Deum, præcipue propter tria, ſcilicet quia ſignificant compoſitè quod ſimpliciſſimum eſt, & imperfectè quod perfectiſſimum & quandoque accidentaliter quod eſt ſubſtantia. ibid
Deus nominatur ab omni eo quod, melius eſt eſſe quam non eſſe. ibid
Hoc nomen, Deus, nec quantum ad hoc cui imponitur nomen, communicabile eſt, nec quantum ad hoc à quo imponitur. d. 2. a. 22
Hoc nomen, Deus, nullo modo eſt vniuerſale. ibid
Cum dicitur, In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, ly nomen dicit eſſentiam. d. 2. a. 27
Hoc nomen, Deus, habet modum ſuppoſiti & recipit actus notionales, vt cum dicitur, Deus Deum genuit, Deus de Deo. d. 3. a. 35. item d. 4. a. 6
Omnia nomina communia Deo & creaturis, prius conueniunt Deo quam creaturis quoad rem, ſed è conuerſo quoad rationem vſitatum in nomine. d. 4. a. 4
Nomina quibus perſonæ diuinæ nominantur, quæ minus proprietatis habeant vel magis. d. 5. a. 6
Nomina Dei diuerſa ſunt. d. 8. a
Omne nomen dictum de Deo, aut dicitur proprie proprietate rei, aut per translationem ſimilitudinis rei. d. 22. a. 1
Nominum diuinorum multiplex diuiſio. ibid.
Nomina

Index rerum.

Nomina diuina à Dionyſio poſita explicantur. d. 2. a. 1. ad q.
Nomina aliqua conueniunt Deo ex tempore ſine mutatione Deo, omnia quæ de Deo dicuntur, inueniuntur in ſeptuplici differentia. d. 2. a. 1. b
Nomina propria perſonarum non ſubſtantialiter, ſed relatiue adinuicem dicuntur. d. 2. e
Nomina an vnitatem eſſentia pertinetia non non relatiue, ſed ſubſtantialiter de ſingulis perſonis ſingulariter dicuntur. ibid. e. f
Nomina dicta de Deo, vt eſſentia, ſubſtantia, &c ſignificant idem ſecundum diuerſas rationes, & idè non ſunt ſynonyma. d. 8. a. 3
Quibus nominibus diuinis poſſit coniungi hoc pronomen, noſtrum, vel meum. d. 18. a. 10
Nominè perſonæ quid ſignificatur, cum pluraliter proferitur. d. 25. per totum
Nomina relatiua perſonarum quæ ſunt. d. 27. c
Hæc nomina, ſapientia, Deus, &c. ſignificant quidem eſſentiam diuinam, ſed gratia adiuſciti ſupponunt pro perſona. d. 32. a. 8
Nominè abſtracto & in eſſentialibus & notionibus aliquid ſignificare cogitur duplici necceſſitate. d. 33. a. 1
Nomina quædam ex tempore prædicantur de Deo per cauſam, vt ſalus quædam ſecundum relationem ad ea à quibus diſtinguntur, vt creator. d. 30. a. 1
Hæc nomina, Creator, dominus, rex, &c. prædicant eſſentiam Dei in habituſine creaturæ ad ipſam, & in actu quo educit in eſſe vel regit creaturam. d. 30. a. 2. 3. & 5. item d. 35. a. 6
Hæc nomina non conueniunt Deo niſi ex tempore. d. 30. a. 6
Omnia nomina creaturarum poſſunt attribui Deo per translationem, quæ naturam ſine vitio & nocimento expriment. d. 34. a. 6
Noſſe ſe, intelligere ſe, velle, diſcernere ſe, & cogitare ſe, qua re differunt. d. 3. a. 2
Notio tria exigit, ſcilicet quod per ipſum innotescat perſona, & quod ſonat aliquam dignitatem, & quod aliquo modo habet naturam relationis ad aliud. d. 13. a. 9
Non eſſe ab alio eſt notio Patris. ibid
Eſſe ab alio, & alium non eſſe ab eo, quare non dicitur notio Spiritus ſancti. d. 13. a. 11
Notio eſt quo cognoscitur res. d. 26. a. 8
Notio & relatio differunt ſecundum nominum intentiones. ibid
Notiones in diuinis ſunt tantum quinque, ſcilicet innaſcibilitas, paternitas, filiatio, communis ſpiratio, & ſpiratio paſſiua: & omnes notiones ſunt relationes præter primam: & omnes ſunt proprietates præter penultimam, ſed tantum tres ſunt perſonales, id eſt, conſtituentes perſonas, ſcilicet ſecunda & tertia & quinta. d. 26. a. 9. & 13. item d. 28. a. 1
Non eſſe ab alio abſolute eſt notio principij non de principio. ibid
Notio Patris quare exprimitur nomine innaſcibilis, non autem nomine, inſpirabilis vel impoſſibilis, vel nõ exiſtētis ab alio. d. 28. a. 2
Alia eſt notio in Patre innaſcibilitas, & paternitas alia. d. 28. a. 3
Non eſt diuerſa notio in Filio naſcibilitas

D. Alb. Mag. in 1. lib. Sent.

& filiatio. ibid.
Notionis qua Pater & Filius dicuntur principium Spiritus ſancti, non habemus nomen proprium. d. 29. a. 7
Deus non dicitur quinus propter quinque notionès, ſicut dicitur trinus propter tres perſonas. d. 29. a. 9
Quatuor modis poſſunt ſe habere eſſentialia adiectiua, quibus de notione non prædicantur, ſi ſunt eſſentialia per modum eſſentia, vt non diſtingunt ſi ſunt appropriata perſonæ, vt ſapientis, potens, &c. ſi ſunt eſſentialia conintellecta perſonæ, & trinus, incarnatus, &c. ſi ſunt eſſentialia per modum actus, vt creat, gubernat, &c. alia autem omnia poſſunt dici, & præcipue negatiua, vt immenſa increata, &c. d. 32. a. 4
Perſonalia non dicuntur de notionibus. d. 33. a. 7
Nullus actus diſtinctiuus perſonæ conuenit notioni. d. 33. a. 8
Termini numerales cum ponuntur cum eſſentialibus ſubſtantiuis numerant formas eſſentialium, cum autem ponuntur cum adiectiuis, numerant ſuppoſita. d. 9. a. 7. ad q. 1
Numerus in diuinis quid ponit. d. 2. a. 19
Numerus non eſt ſimpliciter in diuinis & abſolute, ſed numerus perſonarum. ibid. & d. 19. a. 17. item d. 24. a. 1
Numerus non eſt in diuinis prout dicitur autum ſenſus, ſed prout dicitur, autum intellectus quocumque modo diſtinguentis. d. 2. a. 19
Diuerſitas numero non eſt in diuinis, ſed diſtinctio. ibid
Quare in aliis entibus ad numerum hypoſiſum ſequitur numerus naturæ, non autem in diuinis. d. 2. a. 20
Numerus eſt in omni ente creato, non in Deo, quia nullum in eo aliud præter id quod eſt. d. 4. a. 15
Numerus accipitur dupliciter: vno modo pro forma ipſa à qua res numeratur, forma enim diuidit & terminat eſſe materiæ: alio modo numerus eſt numerata principia ad eſſe rei ſufficientia. ibid
Numerus, pondus & meſura, quæ ſunt in omni re creata, non habent alia tria quæ ſunt in ipſis vt diſpoſitiones. d. 3. a. 15
Numerus multipliciter conſideratur. d. 24. a. 1
Numerus non dicitur vniuoce de Creatore & creatura, nec æquiuoce, ſed ſecundum analogiam cauſati & exemplari ad cauſam & exemplar. d. 24. a. 2
Termini numerales in maſculino genere non prædicant eſſentiam niſi ex adiuncto ſubſtantiuo, vt ſi dicam Pater & Filius ſunt vnus Deus: in neutro autem genere prædicant eſſentiam. d. 24. a. 4
Nunc æternitatis & æui temporis non tantum differunt differentis ſpecificantibus ipſa, imo differunt ſeipſis. d. 8. a. 13
Nunc æternitatis & æternitas non differunt niſi ſecundum rationem. d. 8. a. 13. ad q. 1
Nunc æui & ænum qua re differunt. ibid
Nunc temporis nullo modo eſt ænum. d. 8. a. 13. ad q. 2

Index rerum.

Obduratio est quodammodo effectus reprobationis. d.40.a.22
 Obduratio nec per se, nec per accidens causatur à Deo, remen ordinatur in multa bona, quæ eliciuntur ex ea. d.40.a.23
 Obduratio vtrum ex aliquo fiat numero. d.41.a
 Occasio est medium inter causam per accidens, & casum & fortunam. d.46.a.3
 Omnia quare dicantur esse in Deo. d.35 e.f. item d.36. per totum.
 Omnia esse ex Deo, per ipsum & in ipso, vtrum sit idem. d.36.d
 Omnipotens quare dicatur Deus. d.42.a.1
 Omnipotentia sequitur essentiam diuinam secundum quod ipsa in persona conuertitur in principium agendi: non autem sequitur essentiam ex illa parte qua non est de nihilo, nisi remore, sed potius ex illa parte sequitur eam incommutabilitas. d.42.a.3
 Omnipotentia non connotat effectum in creatura, sed significat essentiam diuinam cum respectu ad ens possibile. d.42.a.4
 Omnipotentia nullo modo communicabilis est aliis à Deo. d.42.a.10
 Omnipotentia communis est tribus personis, sicut essentia in qua radicitur. ibid.
 Omnipotentia Dei attenditur respectu eorum quæ extra sunt. d.7.a.3
 Omnipotentia est proprium solius diuinæ naturæ. d.42.a.2
 Omnipotentia Dei limitari non potest. d.43. per totum.
 Opinio iuuata rationibus sit fides. d.2.a.1
 Opera restorationis quo sensu dicuntur subiectum theologiæ. d.1.a.2
 Opus operantis & opus operatum quid. d.1. a.7
 Opus ultra vires an liceat alicui assumens. In prol. Mag.
 Hæc est falsa, si generaliter intelligatur, sicut differunt operantia sic differunt opera. d.6. a.3
 Opus creationis est factum substantiæ, sed opus recreationis bene esse. d.17.a.1
 Ordo quis seruandus cum de Trinitate agitur. d.2.c
 Ordo naturæ est in diuinis, quo alter est ex altero non quo alter prior altero. d.2.a.24. item d.9.a.5
 Ordo sapientiæ & bonitatis qua re differunt. d.3.a.12
 Discrimen inter ordinem & dispositionem. ibid.
 Ordo alius est secundum naturam, alius secundum generationem, & alius secundum actum. d.3.a.37
 Ordo est in diuinis, non simpliciter, sed secundum quid. d.20.a.7

P

Particeps magnitudinis non est Deus, sed ipse est iua magnitudo: omne enim participatum minus est quam id quod participatur. d.22.a.8
 Paruuli ad templum Dei pertinent per sacramentum, non ex vsu gratiæ, sed ex ha-

bitu. d.37.a.15
 Passio Christi vtrum placuerit viris bonis. d.48.d.
 Passiones sanctorum an velle debeamus. ibid.c
 Melius dicitur, Pater, Filius & Spiritus sanctus vnum sunt, quam, vnum est. d.2.a.8
 Melius dicitur, alius Pater, alius Filius, quam, alter Pater, alter Filius. d.2.a.9
 Quare non dicitur, Aliud Pater, aliud Filius, &c. d.2.a.9. ad q.
 Patri septem attribuuntur, s. origo rerum, principium, à quo, ad quem recurrimus, vnum, author conditionis, dicere fiat. d.3. a.17
 Quare recipitur ista in diuinis, Pater est principium Filij, & non ista, Pater est causa Filij. d.5.a.4
 Hæc propriissima est, Pater genuit Filium: hæc autem minus propria, Deus genuit Deum. d.5.a.6
 Hæc est falsa, Pater est de nihilo. d.5.a.10
 Pater vtrum voluntate vel necessitate genuit Filium. d.6. per totum.
 Patrem voluntate genuisse Filium, quomodo intelligitur. d.6.a.3
 Pater & potuit & voluit generare Filium. d.7. a.1
 Pater in diuinis non habet actum generationis nisi concurrente voluntate, & c. conuerfo. ibid.
 Pater in diuinis nullo modo potest dici mater. d.7.a.1. ad q.1
 Pater in diuinis non indiget adiutorio in generatione, tribus de causis. ibid.
 Pater per generare non ostenditur esse aliquid, vel potens esse aliquid, sed potius ad aliquid. d.7.a.3
 Non potest esse nisi vnus Deus Pater, & vnus Filius. d.7.a.5
 Pater non est potens nisi natura. d.7.a.9
 Vna est potentia in ratione potentiæ naturalis, qua Pater est gignens, & qua Filius est genitus. d.7.a.10
 Luminis processio dicitur fieri Patre moto, non in se, sed in luminibus & donis. d.8.a.18
 Hæc est impropria, Pater est à se. d.9.a.4
 Hæc non est concedenda, Pater est principium sui ipsius. d.9.a.4. ad q.1
 Pater quomodo est principium totius diuinitatis. d.9.a.4. item d.15.a.21. item d.29.a
 Pater non precedit Filium vilo modo prioritaris, s. ordine, tempore, loco, dignitate, causa, vel intellectu. d.9.a.5
 Pater non est sapiens Filio: an ergo dicendus est non intelligere Filio? d.9.a.9. item d.31.a.8, & d.32.a.3
 Pater an sit sapiens sapientia genita. d.9.a.9. item d.32.a.3
 Filius non est obiectum intellectus vel ratio intellectus Patris. ibid.
 Pater & Filius vniuntur dupliciter, s. in essentia, & in dono sui amoris. d.10.a.10
 Hæc est concedenda, Pater est author Filij, & omnium eorum quæ sunt in Filio prout sunt in Filio. d.13.a.6
 Hæc est falsa, cuiuscumque Pater est author generando, illud genuit ibid. ibid.
 Pater

Index rerum.

- Pater non est author essentiae in Filio, sed est author quod est essentia in Filio. *ibid.*
- Pater & Filius non possunt dici idem principium Spiritus sancti, neque diuersum d. 13. a. 9. ad q. item d. 29. a. 6. item d. 31. a. 4.
- Pater est maior Filio propter auctoritatem generationis, non tamen Filius est minor, sed aequalis maiori. d. 16. a. 13.
- Pater est in Filio, & Filius in Patre, non per duplicem conuenientium generum conuentionem, nec per instam capacioris substantiae naturam, sed per naturae unitatis similitudinem. d. 19. a. 8.
- Non proprie dicitur, Pater est in essentia diuina, sed potest dici, Filius est in natura vel essentia Patris, vel e conuerso. *ibid.*
- Haec est vera, Pater est essentia diuina, & essentia diuina est Pater. d. 19. a. 12. item d. 17. a. 1.
- Pater generat, quia Deus Pater. d. 27. a. 2.
- Pater quomodo est principium totius diuinitatis. d. 29. a.
- Cum dicitur, Pater & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, ly unum dicit unitatem notionis in duobus suppositis unitis in natura & in vi spiratiua vel principatiua Spiritus sancti. d. 29. a. 4.
- Pater & Filius non sunt vnus spirans, nec vnus spirator, sed duo spirantes & duo spiratores, sed vnica minus habet de proprietate quam priores. d. 29. a. 5.
- Non potest dici, Pater & Filius sunt vnus. d. 31. a. 12.
- Hae non sunt concedendae, Pater sapit Filio, vel sapit à Filio, vel sapit per Filium. d. 32. a. 4.
- In diuinis haec est falsa, essentia est Pater, si Pater tenetur adiectiue: vera autem, si Pater tenetur substantiue. d. 33. a. 7.
- Non quo Pater est, substantia est. d. 33. a. 9.
- Pater operatur per Filium, & non e conuerso. *ibid.*
- Magis operantur Pater & Filius in Spiritu sancto continendo opus suum, quam per Spiritum sanctum. *ibid.*
- Paternitas licet ab essentia non differat re, tamen differt modo significandi. d. 19. a. 12.
- Paternitas & innascibilitas non habent oppositionem, sed disparationem, nec tamen vna praedicatur de alia. d. 28. a. 6.
- Patentia, salus, fides, spes & alia huiusmodi que sonant imperfectionem, non sunt, habent exemplar in Deo. d. 17. a. 8.
- Patristianorum error dicentium Patrem in Filio fuisse passum. d. 31. a. 4.
- Paulus & Apollo sunt unum natura in plantando & rigando. d. 31. a. 13.
- Peccata priuata sunt modo, specie & ordine, sed non omnino. d. 3. a. 15.
- Peccatum nec naturaliter nec substantialiter, sed defectus incidens. d. 3. a. 17.
- Per se opponitur ei quod est procedens. d. 32. a. 6.
- Per notat causam motam ab alia causa, & praecipue in genere cause efficiens, vel formae, & non materiae vel finis. d. 32. a. 7.
- Personae in diuinis non ponunt inaequalitatem, quia unum summum bonum sunt. d. 1. a. 14. ad q. 1.
- D. Alb. Mag. in 1. lib. Sent.*
- Si non essent tres personae in rationibus quibus diuinitas sunt in fide, adhuc Deus esset quadam persona seipsa ab aliis essentis & naturis rerum distincta. d. 2. a. 12.
- Cum dicitur, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso, praepositiones notant personarum distinctionem. d. 2. a. 28.
- Quare non conceditur, quod tres personae sint vnus Dei, sicut conceditur, quod sunt vnus substantiae vel essentiae. d. 3. a. 35.
- Haec est vera, vnus Deus est tres personae, & e conuerso. d. 4. a. 10.
- Haec similiter est vera, essentia est tres personae, & e conuerso. *ibid.*
- Nulla personarum diuinarum est de nihilo. d. 5. a. 10.
- Vna natura est in tribus personis, sed non est eadem comparatio naturae in illis. d. 7. a. 9.
- Personae diuinae non possunt esse plures quam tres. d. 10. a. 11.
- Persona & proprietates in diuinis secundum rationem intelligendi sunt ante actum notionalem. d. 11. a. 4.
- Cum vna persona dicitur esse in alia, praepositio notat duplicem habitudinem, scilicet originis vel relationis, & identitatis essentiae. d. 19. a. 8.
- Personae diuinae non differunt numero simpliciter, sed numero personarum vel relationum. d. 19. a. 17.
- Personalitas conuenit Deo, licet non omni eadem ratione qua inuenitur in natura humana & angelica. d. 23. a. 1.
- Persona in diuinis significat substantiam suppositam cum singulari proprietate, in qua secundum existentiae modum admittatur numerus, & non numeretur substantia separata. d. 23. a. 2.
- Persona dicitur à per se sonando secundum etymologiam, vel dicitur per se vna. *ibid.*
- Cur in diuinis dicimus tres personas, non tres substantias. d. 23. a. 3. & a. 6. item d. 25. a. 14. ad q. 3. & a. 7.
- Quid significant haec nomina secundum Graecos, vna, vnus, hypostasis & prosopon & haec secundum Latinos, essentia, substantia, substantia & persona. d. 23. a. 4.
- Hoc nomen, persona, est commune secundum rationem proportionis tantum. d. 23. a. 5.
- Persona est rationalis naturae indiuidua substantia, secundum Boetium. d. 25. a. 1.
- Persona est hypostasis distincta proprietate ad dignitatem pertinente. *ibid.*
- Persona magis proprie est in diuinis, quam in creaturis. *ibid.*
- Substantia in definitione personae significat substantiam in communi. *ibid.*
- Persona per prius conuenit eo quam inferioribus secundum rem, sed e conuerso secundum usum nominis. d. 25. a. 2.
- Tres personas dicimus eiusdem essentiae, non ex eadem essentia, nec eiusdem Dei. d. 25. a. 5. item d. 34. a. 3.
- Quare dicitur, quilibet persona, non quilibet Deus. *ibid.*
- Persona, res naturae, substantia, suppositum, indiuiduum qua se differunt. d. 26. a. 4. item d. 28. a. 1.

Index rerum.

Proprietas personalis non potest abstrahi à persona, ita quod aliquid remaneat. d. 26. a. 5
 Persona gratia quorundam attributorum dicuntur vnus, & gratia quorundam similes, & gratia quorundam æquales, sed non debent dici idem. d. 31. a. 4
 Persona & essentia non differunt re, sed modo supponendi & attribucendi. d. 34. a. 1
 Non bene dicitur, tres personæ essentia, sed bene dicitur, tres personæ essentia, sed bene dicitur, vna essentia trium personarum. d. 34. a. 3
 Philosophi cognitionem Dei per naturales rationes habere potuerunt. d. 3. a. 1
 Philosophi pauci inveniuntur errasse circa hoc quod Deus est vnus, sed circa attributa multos errores dixisse inveniuntur. ibid.
 Philosophi licet quædam attributa cognouerint Dei, non tamen rectam habuerunt cognitionem. d. 3. a. 2
 Philosophi ductu naturalis rationis non potuerunt cognitionem habere determinatam de Trinitate secundum propria nomina personarum. d. 3. a. 18
 Philosophi quare magis defecerunt in cognitione Spiritus sancti quam Filij. d. 3. a. 18. ad q. 2
 Planta vbique imprægnat & imprægnatur. d. 19. a. 10.
 Plato an nouerit mysterium Trinitatis. d. 3. a. 18
 Pœnæ inferni qualiter dicuntur æternæ. d. 8. a. 9
 Pondus sumitur dupliciter, scilicet strictè & largè. d. 3. a. 15.
 Porretani error asserentis relationes diuinas esse assistentes. d. 33. a. 5. item d. 34. a. 1
 Possessio habetur ad nutum. d. 2. a. 24. item d. 8. a. 8
 Possibile habet duplicem proportionem, scilicet ad facere, & ad fieri. d. 42. a. 6. item d. 43. a. 1
 Possibile duplex, scilicet quod dicitur in potentia ad aliquid contrarium formæ & dispositioni quam habet, ut cæcus potest videre: & quod ordinatur ad potentiam, sine aliquo disponere in contrarium, sicut mundum possibile est fieri: secundum videtur simpliciter possibile, non primum. d. 42. a. 9
 Potentia animæ quæ constituunt imaginem, non impediunt se mutuo. d. 3. a. 29
 Sunt eorum potestatum respectu suorum obiectorum. d. 3. a. 11
 Potentiarum animæ ordo qualis sit, & qualiter vna præsupponit aliam. d. 3. a. 37. & 38
 Potentia distinguuntur & diffiniuntur per actus, & tamen non ponuntur in genere actuum necessario. d. 7. a. 2
 Discrimen inter potentiam ad esse producendum, & potentiam ad opera consequentia. ibid.
 Potentia non dicitur æquiuocè de potentia generandi & potentia creandi. d. 7. a. 2. item d. 20. a. 2
 Potentia passivæ perficiuntur per suos actus, non actiuæ. ibid.
 Cuius est potentia, eius est actus, sed non eo-

dem modo. d. 7. a. 9
 Potentia causæ efficientis, formalis & finalis, non materialis conuenit Deo. d. 20. a. 1
 Potentia, sapientia, & bonitas faciunt summum bonum. d. 34. a. 4
 Potentia Dei consideratur duobus modis, scilicet in comparatione ad essentiam in qua est sicut in radice, & in comparatione ad actum: & primo modo non est potentia nisi vna, secundo autem est varia secundum actum. d. 7. a. 4. item d. 20. a. 3. & d. 42. a. 1.
 Eadem est potentia in Filio qua potuit gigni, quæ est in Patre qua potuit generare. d. 7. a. 10
 Potentia generandi & spirandi secundum rationem intelligendi est ante potentiam creandi. d. 20. a. 3. item d. 29. a. 2
 Potentia quare attribuitur Patri. d. 34. h
 Potentia consideratur tribus modis: vno modo vt est genus omnium potestatum: secundo vt comparata ad opus indefinitè: tertio vt regulata ab arte operatiua. d. 42. a. 5
 Potentia diuina an & quomodo æquetur scientiæ. ibid.
 Ens possibile est obiectum potentia diuina. d. 42. a. 6
 Potentia prauorum non est eligenda in eo quod prauorum, sed in eo quod est libera. d. 42. a. 8
 Potentia quædam est ad actum qui est actus simpliciter, & quædam ad actum qui semper est permixtus potentia ad actum similem in specie: illa potest poni in actu, ita quod nihil remaneat de potentia ad actum, non autem hæc. d. 43. a. 2
 Potestatem dimittendi peccata quam habent sacerdotes. d. 18. & 19. per totum.
 Præceptio, prohibitio, consilium quare dicuntur Dei voluntas. d. 4. h
 Prædestinatio habet aliquid scientia prædictæ, & aliquid voluntatis & potentia: sed hoc quod est scientia prædictæ, dat ei esse: id autem quod est voluntatis & potentia, est in ipsa per modum proprietatis. d. 40. a. 1
 Prædestinatio nihil ponit extra Deum, tamen dicit respectum ad prædestinatum. d. 40. a. 2. & 3
 Prædestinationis quintuplex definitio. d. 40. a. 3
 Prædestinatio secundum aliquos per se non est nisi gratia, & gloriæ per consequens: sed melius dicitur, quod est trium, scilicet gratia, & meriti, & gloriæ. ibid.
 Prædestinatio vt prædestinatio non est entis simpliciter, sed secundum quid entis, hoc est, in notitia diuina. d. 40. a. 4
 Prædestinatio est æterna. d. 40. a. 5
 Gratia & gloria cadunt in diffinitione prædestinationis oblique, & nihil sunt de essentia illius. ibid.
 Prædestinatio sumitur communiter & proprie: communiter dicit præparationem mansionis tantum, non determinando mansionem hanc vel illam, & sic dicuntur personæ prædestinate malis: proprie dicit præparationem mansionis & causam. d. 40. a. 6
 Prædestinatio proprie est de bonis quibus liberatur creatura rationalis, & ad quæ dirigitur. ibid.
 Prædestinatio

Index rerum.

Prædestinatio est tam hominum, quam Angelorum, & Christi hominis in quantum est homo. d. 40. a. 7
 Prædestinatio non est omnium hominum, sed quorundam tantum. d. 40. a. 8
 Non simpliciter, sed quoad aliquid prædestinati firmus in Christo. d. 40. a. 9
 Prædestinatio non est sine præscientia. d. 40. a. 10
 Quare nomen præscientia retinet potius reprobatio, quam prædestinatio. ibid.
 Numerus prædestinatorum apud Deum certus est formaliter & materialiter. d. 40. a. 11
 Ita sunt impossibiles, iste est prædestinatus, & mortuus est in peccato mortali. ibid.
 Numerus prædestinatorum est certus certitudine immobilitatis, vel necessitatis cuiusdam, quæ vocatur necessitas consequens vel respectiua. d. 40. a. 12
 Prædestinatus potest damnari, tamen prædestinatus necesse est saluari. d. 40. a. 14. 15. & 16. item d. 47. a. 1
 Prædestinatio est causa necessaria appositionis gratia, non necessitate coactionis, sed necessitate indeficientia quoad se. d. 40. a. 22
 Prædestinatio est causa efficiens, formalis exemplaris, & finalis appositionis gratia. ibid.
 Prædestinatio iuari potest orationibus sanctorum, non ex parte præparationis diuinae, sed ex parte effectus, qui est gratia in presenti appositæ. d. 41. a. 1
 Prædestinatio nec quoad effectum proprium, nec in se cadit sub merito prædestinati. d. 41. a. 2
 Prædestinatio ex parte propositi Dei nec causam finalem habet nec rationem proprie loquendo, merita enim futura nullo modo eliciunt propositum Dei: ex parte autem effectus in quo determinabilis est prædestinatio & reprobatio ad tempus, habent rationem meriti, non tamen causam finalem. d. 41. a. 3
 Non est impossibile, quod prædestinatus moriatur in peccato, licet sit possibile in se. d. 47. a. 1
 Prædicamenta accidentium an possunt Deo attribui, tam secundum genera, quam secundum species. d. 8. a. 31
 In Prædicamento quædam ordinantur directe, quædam per reductionem: & hoc dupliciter, scilicet sicut principia, vt materia & forma ad substantiam, & sicut privationes & negationes reducantur ad genus, quia per habitum generis cognoscuntur. d. 28. a. 5
 Præscientia de quibus sit. d. 35. a
 Præscientia quomodo est in Deo. ibid.
 Præscientia an sit causa rerum vel res sint cause præscientia. d. 38. a
 Præscientia Dei vtrum falli potest. d. 38. a
 Præscientia in quo differat à prædestinatione. d. 40. a
 Primum de se importat duo, scilicet quod est perfectum in se, & largiens perfectionem omnibus aliis. d. 22. a. 6
 Principium vnus est tantum omnium creaturarum tam spiritualium, quam corpora-

lium. d. 2. a. 22
 Principij ratio duplex, scilicet ad facere, & ad distinguere & distingui. d. 7. a. 3
 Principium & principiatum vix admittitur in diuinis. d. 7. a. 10
 Principium duplex, scilicet intra, & extra. d. 9. a. 6
 Principij non de principio notio est non esse ab alio absolute. d. 28. a. 1
 In omni ordine naturæ est ponere principium illius ordinis, ex quo alij & ipse non ex alio, & ex quo alius qui ex alio, & qui ex alio ex quo nullus. d. 31. a. 14
 Principium commune est æterno principio & temporali per prius & posterius. d. 29. a. 1
 Principium est vniucocum ad generationem & spirationem, vniucocione non generis, vel speciei, sed proportionis. ibid.
 Principium dictum notionaliter est ante principium dictum essentialiter ad creaturam simpliciter, sed secundum quid est è conuerio. d. 29. a. 2
 Cum dicitur, Pater est principium sine principio, accipitur sine principio in communi quocumque modo, & principium esse in communi quocumque modo: & similiter cum dicitur, Filius est principium de principio. d. 29. a. 3. & a. 8
 Cum dicitur, Pater & Filius sunt vnus principium Spiritus sancti, ly vnus dicit vnitatem notionis in duobus suppositis vnitatis in natura & in vi spiratiua vel principiatua Spiritus sancti. d. 29. a. 4
 Non conceditur, quod Pater & Filius sunt idem principium Spiritus sancti. d. 29. a. 6
 Principium omnium creaturarum est tota Trinitas. d. 29. b. & d. 1. a
 Prædictio cognoscitur per suam oppositum. d. 36. a. 2
 Procedere in diuinis quid sit. d. 12. a. 1
 Processio in diuinis an quoad aliquid similitudinem habeat cum mora processui, & quoad aliquid cum processione causati à causa. ibid.
 Processio per modum amoris an est ex aliquo in aliud. ibid.
 Procedere an per vnam rationem conueniat Filio & Spiritui sancto. d. 11. a. 2
 Processio quare potius attribuitur spirationi quam generationi. d. 11. a. 2. ad q.
 Processionis Spiritus sancti & generationis Filij differentia. d. 13. a. 1
 Processio qualiter prædicatur de generatione & spiratione, & quare magis remanet Spiritui sancto quam Filio. d. 13. a. 3
 Procedere temporaliter non conuenit nisi Spiritui sancto & Filio. d. 14. a. 1
 Procedit Spiritus sanctus temporaliter à se & mittitur à se, quia datur à se. d. 13. a. 5
 Processio temporalis claudit in se intellectum æternæ processiois, & addit respectum qui causatur ex hoc quod creatura rationalis ex dono Dei aliter se habet ad ipsum in gratia, quam ante habuit. d. 14. a. 7
 Processio Spiritus sancti an gemina dici possit, æterna videlicet & temporalis. d. 14. a. 9
 Processio Spiritus sancti qualiter dici potest temporalis. d. 14. a. 10
 Prophe-

Index rerum.

- Propheta dicitur quadrupliciter, scilicet à visione corporali, spiritali, intellectuali, & à dignitate vel congruitate perceptionis secretorum Dei. d. 15. a. 16
- Propheta simpliciter non dicitur nisi à visione intellectuali. d. 16. a. 1
- Proprietas in Deo est quod consequitur esse diuinum inquantum est diuinum. d. 8. a. 1. ad q.
- Proprietas naturalis generis in Deo quid sit. d. 8. a. 15
- Proprietas in diuinis non est tantum ratione proprietatis, imo habet aliquo modo actum differentie constitutiue respectu personarum. d. 6. a. 2
- Proprietatis intellectus est vni soli conuenire & semper. d. 26. a. 9
- Differentia inter proprium in diuinis & inferioribus. ibid.
- Proprietates à relatione differunt secundum nouem & quandoque etiam secundum suppositum. ibid.
- Proprietates quedam dicuntur personales, quedam personarum tantum. ibid.
- Proprietates diuinas abstracto nomine significare licet. d. 33. a. 1
- Proprietates sunt in personis & sunt personarum. d. 33. a. 2
- Proprietas in persona partim est vt forma, partim vt proprietas, & partim vt idem alio modo significatur. d. 33. a. 2
- Proprietas est natura diuina. d. 33. a. 3
- Proprietates & essentia diuina sunt idem res, sed ratione differunt. d. 33. a. 6
- Proprietates non determinant & distinguunt essentiam, sed personam. ibid.
- Proprietas & persona sunt idem secundum rem, sed non secundum modum significandi. d. 33. a. 7
- Proprium est multiplex. d. 18. a. 3
- Prouidentia Dei de quibus est. d. 35. a
- Proximus dicitur quatuor modis. d. 28. c
- Purgare, illuminare & perficere quomodo conueniunt Angelis. d. 14. a. 14
- Q** Vics & stabilitas qua se differunt. d. 3. a. 15
- R**
- R**ectum est iudex sui & obliqui. d. 36. a. 2
- Relatio an est in Deo salua eius simplicitate, & an sit assistens. d. 8. a. 34. item d. 33. a. 5
- Relatio tria habet in se, scilicet naturam accidentis, & quod proprietas quedam est, & quod ad alterum opponitur relatiue. d. 8. a. 34
- Nulla est distinctio in diuinis nisi per relationes originis. d. 13. a. 1
- Relatio duobus modis consideratur, scilicet per se, sicut seruus, dominus; & vt mixta enti, sicut agens, patiens &c. d. 18. a. 3
- Relationes in diuinis causantur à solo modo existendi, vel potius faciunt distinguendo existendi modum. d. 33. a. 2
- Relationes diuinae non sunt tantum affixe, sed sunt ipsa substantia. d. 33. a. 5
- In diuinis sunt tantum quatuor relationes reales. d. 26. a. 10
- Relationes quedam innascuntur, vtriusque relatiui mutatione & sunt reales in vtroque, vt omnes relationes originis, v. g. pater & filius: quedam dicuntur quidem ad se inuicem, sed non innascuntur ex vtriusque mutatione necessario, sed alterius tantum, vt similis, æqualis, &c. quedam nec dicuntur ad conuertentiam, nec vtriusque mutatione innascuntur, vt scientia & scibile. ibid. & d. 28. a. 4
- Relationes in diuinis non sunt assistentes, sed sunt ipsa relatiua. d. 26. a. 10
- Relationes in diuinis habent actum quendam similem differentie constitutiue in hoc quod constituunt personas, & ideo sunt ante actus notionales secundum intellectum. d. 27. a. 2
- Relationes Dei ad creaturas sunt secundum nostrum intellectum qui ponens eas in Deo, fulcitur in actu creantis, & gubernantis, & regentis. d. 30. a. 5
- Relatiuum duplex, scilicet simpliciter & secundum quid. d. 3. a. 28
- Relationis oppositio non est inter personam & essentiam in diuinis. d. 5. a. 1
- Relatiua in diuinis non sunt æqualitatis vel æquiparantiae, sed originis. d. 4. a. 10
- In omnibus manet veritas in diuinis, vbi non distinguitur oppositio relationis. d. 7. a. 6
- Relationes quedam sunt in diuinis. d. 26. a. 6
- Relationes in diuinis sunt existentie modi, in inferioribus verò causantur ex modis existentie. ibid.
- Relatiue dici in diuinis dicitur multipliciter. d. 5. a. 6. ad q.
- Repleti prius concipiuntur res à Deo, quam materia à forma, & locus à locato. d. 37. a. 30
- In Reprobatione non dicuntur nisi duo, scilicet præuisio iniquitatis, & preparatio pœnarum. d. 40. a. 2
- Non videtur absurdum, quod Deus dicatur reprobatio ipsa qua reprobantur iniqui. ibid.
- Res & signa considerantur in theologia, non absolute vt res, vel signa, sed in quantum faciunt aliquo modo ad beatitudinis participationem. d. 1. a. 2
- Res & signa qua se differunt. d. 1. a. 6
- Res an bene diuidantur in fruibiles & vtiibiles. d. 1. a. 8
- S**
- T**riplex differentia inter Sacramenta veteris & nouæ legis. d. 1. a. 7
- Sanctificasse Pater Filium quo sensu dicitur. d. 15. a. 12
- Sanctificatio dicitur tribus modis, scilicet simul facere substantiam & gratiam, vel facere naturam & addere gratiam, vel facere de non sancto sanctum. d. 15. a. 19
- Sanctis vtrum placuerit passio Christi. d. 48. d
- Sanctorum

Index rerum.

- Sanctorum passiones an velle debemus. d. 48. c
 Sapiens vtrum sit Pater sapientia quam genuit. d. 31. d
 Sapiens an sit filius sapientia genita. d. 32. d
 Sapiens an sit filius seipso, vel perseipsum. d. 32. e
 Sapiens homo non facit quo opus suum sit deterius. d. 46. a. 9
 Sapiens dicitur à sapere, & à sapore practico- rum & honestorum. ibid. & d. 8. a. 6
 Sapientia diuina quomodo conueniunt pos- sessio, conceptio, parturitio, &c. quæ attri- buit ei sapiens. d. 2. a. 24
 Sapientia quare non sit appropriabilis & pro- pria sicut verbum est appropriabile & pro- prium. d. 10. a. 5
 Sapientia an tantum vna sit Patris & Filij. d. 32. h
 Sapientia quare attribuitur filio. d. 10. & d. 34. g
 Sapientia gratia adiuncti supponit pro perso- na, quamuis significet essentiam diuinam. d. 32. a. 8
 Scientia omnis est de rebus vel de signis. d. 1. a
 Scientia suum subiectum quæ & quomodo inuestigent. d. 1. a. 1
 Scientia quia duobus modis est, s. per effe- ctum vel per causam remotam. d. 9. a. 12
 Scientia Dei simplex propter varios rerum status diuersa habet nomina. d. 35. a
 Scientia Dei de quibus est. d. 35. per totum
 Scientia, præscientia, prouidentia, dispositio, prædestinatio, quæ se differunt. d. 35. a. 4
 Scientia nostra causatur à re, sed scientia Dei est per ideas facientes res, & ideo sequitur conditiones scientis non sciti. d. 36. a. 7
 Scientia vna numero non potest esse in menti- bus diuersorum. d. 37. a. 27
 Scientia Dei vtrum potest augeri vel minui. d. 39. a
 Scire non est rationis simpliciter, sed rationis formata ex principiis. d. 1. a. 12
 Scire plura possumus, intelligere verò minime. d. 1. a. 23
 Scire quid est, est scire proprios terminos rei, intra quos clauditur tota rei natura. d. 9. a. 11
 Scire vtrum potest Deus aliquid ex tempore quod nunquam sciuit. d. 39. c
 Scire an potest Deus plura quam scit. d. 39. c
 Sensus sacrae Scripturae est quadruplex, s. hi- storicus, allegoricus, moralis & anagogicus. d. 1. a. 5
 Sensus quomodo in patria vertetur in ratio- nem, & ratio in intellectum. d. 1. a. 23
 Sententia quid. In prol. Mag. d. 5. d
 Non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. d. 1. a
 Signum & res quomodo differunt. d. 1. a
 Similitudo est rerum differentium eadem qua- litas. d. 3. a. 19
 Similitudo est rerum differentium eadem qualitas. d. 19. a. 2
 Similitudo in diuinis est indifferens essentia secundum attributa qualitatem dicentia. d. 31. a. 3
 Simplex est solius Dei natura. d. 8. a. 23
 Simplicitas Dei nulli prædicamentorum sub- iicitur. d. 8. g
 Simplicitas, incommutabilitas & veritas an reducantur ad hæc tria, essentia, persona & notio. d. 8. a. 2
 Simplicitas multipliciter reperitur in creatu- ris, & hoc per quamdam analogiam. d. 8. a. 24. ad q.
 Nihil simplex mutabile est. d. 8. a. 28
 Simplex nec finitum nec infinitum est. d. 9. a. 18
 Hæc est vera, solus Deus est Trinitas, si ly so- lus ponatur pro ly tantum. d. 21. a. 4
 Cum dicitur, Nemo nouit Patrem nisi Filius, ly nisi, excipit ab eo secundum quod com- munitè stat pro vtroque, & sic non exci- pitur Spiritus sanctus. d. 21. a. 6
 Dicitio exclusiua recipitur in diuinis, non se- cundum quod est categoria & facit im- plicationem similitudinis, sed secundum quod est syncategorema & sicut in subiecto. d. 23. a. 8
 Solus vtrum potest dici Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus. d. 21. a. 7
 Hæc est absolute vera, Pater est tantum Pater. ibid.
 Hæc propositio, Solus Pater est Deus, in du-plici sensu est falsa, & in vno est vera. d. 21. a. 2
 Hæc improprie & fore incongrue ponitur, Pa- ter est solus Deus, si ly solus sit adiectiuum prædicati: potest tamen teneri aduerbiali- ter, & sic est vera. d. 21. a. 3
 Hæc est vera, Pater est vnus solus Deus. d. 21. a. 3. ad q.
 Solitudo nulla est in Trinitate. d. 23. i
 Species quæ sunt in anima, non sunt eadem numero cum formis rerum extra. d. 37. a. 27
 Species quæ appropriatur Filio, est idem quod speciositas, & secundum rationem conuenientia non est nisi in Filio. d. 31. a. 6
 In speculo quatuor exiguntur, ad hoc quod res in eo resulent. 1. est receptibilitas. 2. quod ipsum sit terminatum. 3. est processus luminis in ipsum. 4. est oppositio directa & proportionalis speculi ad id quod im- primitur. d. 36. a. 3
 Spiratua potentia in Patre & Filio est media inter essentiam pure, & personam pure sum- ptam, per eundem modum quo generatiua. d. 11. a. 5
 Spiratua virtus & generatiua non differunt re, sed ratione. ibid.
 Spiritus est instrumentum animæ quoad ope- rationes primas ipsius, quæ sunt vitalis, na- turalis & animalis. d. 8. a. 26
 Spiritui sancto sex attribuuntur, s. delectatio, bonitas, in quo omnia continentur gratia qua reconciliamur, pax qua adhaeremus vni- tati, & donum benignitatis. d. 3. a. 17
 Spiritus sanctus an posset mutari, si posset gi- gni. d. 7. a. 7
 Spiritus sanctus dicitur mobilis non in se, sed ratione effectuum & donorum. d. 8. a. 16
 Spiritui sancto attribuuntur hæc nomina, amor, dilectio, charitas, differenti conside- ratione. d. 10. a. 1
 Spiritus

Index rerum.

Spiritus sanctus procedit ut amor quo se invicem diligunt Pater & Filius. d.10.a.2
 Spiritus sanctus procedit ut in aliud, & manet in seipso distinctus. ibid.
 Spiritus sanctus proprie nuncupatur charitas personalis. d.10.a.4
 Spiritus sanctus est dilectio qua Pater & Filius diligunt se. d.10.a.7. item d.12.a.1
Quare hac non conceditur, Pater & Filius spirant Spiritu sancto. d.10.a.7. ad q.2. item d.32.a.1
 Spiritus sanctus dicitur duo, scilicet eundem ab alio, & modum quo ab alio est: quoad primum non importat nisi oppositionem relativam, quoad secundum vero dicitur nexum. d.10.a.7. ad q.1
 Spiritus sanctus qualiter sit veritas, concordia & sanctitas Patris & Filii. d.10.a.8
 Spiritus sanctus an potest dici media persona, cum tamen tertia nominatur. d.10.a.9
 Spiritus sanctus qualiter dicitur commune aliquid Patris & Filii. d.10.a.11
 Hoc nomen Spiritus, qualiter convenit specialiter Spiritui sancto, & quomodo dicitur sanctus. d.10.a.13
Quare hac non est concedenda, Spiritus sanctus procedit à Patre in Filium. d.11.a.1
 Pater & Filius sunt unum principium Spiritus sancti. d.11.a.3
 Pater & Filius spirant Spiritum sanctum in quantum sunt unum in virtute spirali, quæ complectitur veritatem essentiae & notionis. d.11.a.4. item d.29.a.4
 Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio probatur auctoritate & ratione. d.11.a.6
 Spiritum sanctum esse Filii & esse à Filio idem est. d.11.a.8
 Spiritus sanctus æque immediate procedit ab utroque. d.11.a.1
 Spiritus sanctus dicitur principaliter procedere à Patre propter auctoritatem in Patre. ibid.
 Non est concedendum, quod Spiritus sanctus primo procedat à Patre. d.12.a.1
 Spiritus sanctus non plenius vel magis procedit à Patre quam à Filio. d.12.a.3
 Si Spiritus sanctus Filius diceretur, amborum utriusque Filius diceretur. d.13.a.2
 Spiritus sanctus procedit ut donum. d.13.a.4
 Spiritus sanctus ab æterno procedit ut donabilis. d.13.a.7. item d.18.a.6
 Bene infertur, Spiritus sanctus temporaliter procedit à Filio, ergo ab æterno. d.13.a.7
 Spiritus sanctus metaphoricè potest dici cibus & potus. d.14.a.14
 Spiritus sanctus potest dici Spiritus, & in Christo. d.15.a.10
 Spiritus sanctus non est unibilis alicui creaturæ. d.16.a.6. item d.17.a.1
 Spiritus procedens, amor & donum dicunt eandem proprietatem, quæ notio est, sub diverso modo significandi. d.18.a.4
 Solus Spiritus sanctus qualiter dicitur possessorem quantum Pater & Filius. d.20.a.4
 Spiritus sanctus est Deus de Deo sicut & Filius. d.27.a.9
 Spiritum sanctum dicimus non referri ad se, sed ad dantem. d.30.a.8

Spiritus sanctus est nexus procedens à Patre & Filio. d.31.a.11
 Hac nullo modo conceditur, Pater & Filius diligunt se à Spiritu sancto, & similiter hac, diligunt per Spiritum sanctum: sed hæc propriissima est, Pater & Filius diligunt se à Spiritu sancto: & hæc magis propria, diligunt se amore qui est Spiritus sanctus: hæc autem minus propria, diligunt se amore procedente. d.32.a.2
 Hæc sunt concedendæ, Pater & Filius connechtuntur & ununtur Spiritu sancto: non autem hæc, Spiritus sanctus connectit & unnit Patrem & Filium. d.32.a.2. ad q.3
 Hæc non conceditur, Spiritus sanctus est sapientia procedens. d.32.a.3
 Subiectum scientiæ quomodo ab ea inquiretur. d.32.a.1
 Subiectum generaliter, specialiter & specialissime acceptum, quid sit. d.32.a.2
 Subiectum non est potentius accidente, nisi utrumque considerando secundum naturam sui generis. d.17.a.1
 Subiectum duplex, scilicet quod subicitur accidenti, & quod subicitur proprietati. d.8.a.18
 Subsistere & existere quare differunt. d.23.a.1
 Substantia abusivè dicitur Deus. d.8.a.8
 Substantia potest accipi duobus modis, scilicet ab actu substanciandi, vel à differentia substantiæ quæ dividitur contra accidens. d.8.a.5. & a.32
 Substantias tres esse in divinis an potest concedi secundum aliquem intellectum, ut Greci dicunt. ibid.
 Substantia vicinior est ad standum pro essentia divina quam persona: unde Latini possent esse tres substantias. ibid.
 Sola substantiæ divinæ convenit nihil omnino recipere. d.8.a.18
 Substantia cum prædicatur de Deo, an sit prædicatio essentialis. d.8.a.32
 In substantiis separatis non manifestantur potentie nisi intellectus & voluntatis. d.10.a.2
 Substantia dicitur quatuor modis. d.25.a.1

Temporalis multis modis dicitur. d.14.a.10
 Temporalis processio Spiritus sancti quæ fuerit. d.14. per totum
 Temporaliter quæ dicuntur de Deo. d.33. per totum
 Temporaliter utrum potest Deus aliquid scire quod nunquam sciuit. d.39.b
 Tempus licet forte sit simul in suo temporali esse aliquo modo, non tamen potentia eius est simul, nec etiam actus. d.8.a.8
 Tempora qualiter dicuntur æterna. d.8.a.9
 Temporis differentie quam diverso modo dicuntur de Creatore & de creaturis. d.8.a.12. & a.14
 Tempus an sit in duratione Angelorum. d.8.a.12. item d.37.a.24.
 Tempus dicitur multipliciter. d.8.a.12
 Temporis differentia quæ maximè & quæ minimè conveniat Deo. d.8.a.14
 Tempus, ænum & æternitas non differunt per hoc quod æternitas nec habet prius nec posterius, ænum autem habet ante & non habet post. d.9.a.3. ad q.2

Index rerum.

In tempore dicitur multis modis. d.37.a.18
 Tempus licet ponatur non habere principium, tamen non est æternitas. d.43.a.1
 Temporis inceptio fuit in indivisibili suo quod est nunc. d.50.a.4
 Tempus est post æternitatem, & causatur exemplariter ab ea. d.50.a.7
 Testimonia Veteris Testamenti quibus Trinitas probatur. d.2.d.e.f.
 Testimonia specialia Veteris Testamenti de Spiritu sancto. d.2.g
 Testimonia novæ legis de Trinitate. d.2.h
 Theologia subiectum generaliter & specialiter & specialissime acceptum quid sit. d.1.a.2
 Theologia est una scientia. d.1.a.3
 Theologia non est universalis universalitate entis vel subiecti sicut prima philosophia. ibid.
 Theologia est scientia affectiva proprie. d.1.a.4
 Theologia quare dicitur potius affectiva quam speculativa. ibid.
 Theologia principalissime dicitur sapientia. ibid.
 Theologia vel sola libera est, vel aliis liberior. ibid.
 Theologiæ duplex finis, scilicet vitium, & ordinatus ad illum. ibid.
 Theologia quare non est moralis scientia dicenda. ibid.
 Theologia quare non est vili scientiæ subalternata. ibid.
 Theologia quomodo est argumentativa. d.1.a.5
 In Theologia prius est procedendum per auctoritates, quam per rationes. d.2.a.10
 Theophania est lumen elevans intellectum, & non determinans ipsum ad hoc vel illud, sed id quod distinguit intellectum, ut obiectum, est ipsa divina essentia. d.1.a.15. ad q.
 Totum potestatum & totum quantitativum quare differunt. d.32.a.31
 Totum, cum ponitur in definitione æternitatis, est idem quod perfectum, cuius nihil est extra expectatum, vel amissum in præterito. d.8.a.8
 Totius & partis nulla ratio est in divinis. d.19.a.12
 Quod de Traiani revocatione ad statum salvandorum, dicitur, ex dispensatione factum est ad manifestandum gloriam Dei. d.43.a.3
 Tres persone in divinis an maius aliquid possunt simul quam una vel duæ. d.19.e. per totum.
 Tres personas cum dicimus, quare non dicimus tres deos. d.25.f
 Tres persone cum dicitur, quod nomen ternarij significatur. d.25.e. & a.24.e
 Nulliubi erratur periculosius quam in materia de Trinitate. d.2.a.6
 Trinitatis scientia est omnis scientiæ fructus, d.2.a.7
 Trinitas innuitur nomen modis per auctoritates sacre Scripturæ. d.2.a.25
 Trinitas qualiter exprimitur per hoc quod dicitur, Quoniam ex ipso, & per ipsum, & D. Alb. Mag. in 1. lib. Sen.

in ipso. d.2.a.28
 Trinitatem cognoscere non possumus ratione naturali. d.3.a.18
 Hæc est vera, Deus est Trinitas. d.4.a.10. ad q.1
 Trinitas est nomen collectivum & relativum intrinsicum. d.4.a.10. ad q.2. item d.12.a.3
 Trinitas in se colligit omnes personas, non ut partes, sed ut unum in natura, quæ non est totum ad illas. d.19.a.12
 Hæc est falsa, Pater est aliquid Trinitatis: tamen hæc est vera, Pater est aliquid Trinitatis. ibid.
 Trinitas quare non dicitur collectionem, sed quasi collectionem. d.27.a.3
 In Trinitate & distinctio & discretio: confusio autem & alienatio non est. d.24.a.7
 Trinitas est trium unitas. d.25.a.8
 Questio hæc, quid tria, ut quid tres, inutilis fuit. d.25.a.6
 Triplex Deus dici non potest. d.19.a.18
 Trimegisti locus de Trinitate. d.3.a.18
 Tyrus & Sidonis quare non fuerint exhibitæ virtutes, Corozaitis vero & Bethsairis fuerint exhibitæ, modo nescimus, sed in luce faciei Dei videbimus. d.43.a.4

V

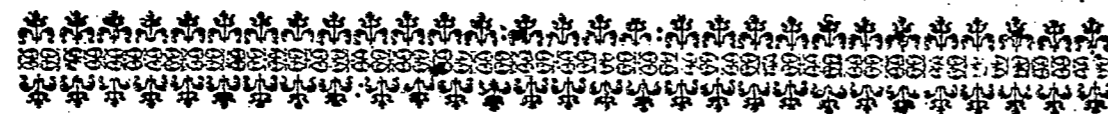
Vbi dicitur Deus antequam esset creatura. d.37.c
 Vbi que esse convenit soli Deo. d.37.a.8
 Velle & esse in Deo sunt idem. d.45.b
 Vera immortalitas in Deo solo est. d.8.c
 Verba cuiuslibet temporis bene prædicantur de Deo. d.8.b
 Verbum est cum amore notitia. d.3.a.27. item d.27.a.3
 Verbum dicitur dupliciter, scilicet essentialiter & personaliter. d.10.a.1. item d.27.a.6
 Verbum personaliter dictum proprie convenit Filio. ibid.
 Verbum Dei unicum, an proprie vocamus nomine sapientiæ. d.10.a.5
 Verbi multiplex descriptio. d.27.a.3
 Verbo æterno secundum quod est verbum multa à sanctis attribuntur. d.27.a.4
 Verbi proprius actus est dare sapientiam & intellectum per auditum interiorum. ibid.
 Verbum principaliter est principij dicentis, & idem non dicitur pluraliter: ratio vero & idem habent intentiones à parte eius de quo sunt, & cum hoc multiplex sit, admittunt pluralitatem. d.27.a.4
 Verbum accipitur tribus, scilicet secundum conversionem cum dicto manifestante intellectum dicentis, & secundum quod addit super hoc processionem & distinctionem personalem à dicente, & secundum quod addit super hæc duo respectum ad creaturas. d.27.a.5. item d.28.a.10
 Verbum æternum secundum processionem æternam maximè convenit cum verbo cordis: verbum autem in carne habet similitudinem cum verbo vocis. d.27.a.7
 Verbum illuminat & operatur: quantum ad primum convenit cum verbo intellectus speculativus, quantum ad secundum cum verbo intellectus practici. ibid.

Index rerum.

Verbo præponitur sapientia sicut essentialia personali, non res, sed ratione quadam. d. 28. a. 10
 Licet possit dici, quod verbum est idem quod nata sapientia, tamen dici non potest, quod Spiritus sanctus est bonitas procedens. d. 28. a. 11
 Verius cogitatur Deus quam dicitur. d. 23. d
 Veritas odium parit per accidens tripliciter, scilicet quia est contraria volitioni: vel quia ab aliquo cui invidetur, est iniuncta: vel quia arguit malitiam in audiente. in prol. Mag.
 Veritatem ut quis accipiat, quatuor requiruntur. d. 2. a. 5
 Veritatis triplex definitio. d. 8. a. 1
 Veritas & veritas quomodo se habent ad invicem. ibid.
 Veritas in creaturis non invenitur omnimoda. ibid.
 Veritas subsistens quid sit. d. 8. a. 15
 Veritas nulla fuit ab æternò præter Deum. d. 38. a. 2
 Veritas duplex, scilicet signi & rei: & illa inseparabilis est à signo, hæc vero mutabilis sicut res à qua causatur. d. 41. a. 7
 Non omnia sunt vera una veritate nisi secundum quid, scilicet exemplariter & effectus. d. 41. a. 7
 Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis. d. 46. a. 11
 Veritas est adæquatio dictionis & dicti, vel intellectus & intellecti. ibid.
 Veritas alia est signi & alia rei. d. 46. a. 12
 Nulla veritas est æterna, nisi increata. d. 46. a. 15
 Veritas est forma prima in genere suæ, & ideo non est composita ex quo est & esse. d. 46. a. 16
 Veritas signi est in signo re existente, & non existente. d. 46. a. 16
 Veritas prima est causa exemplaris, ad quam proportionantur veritates creatæ. d. 46. a. 17
 Veritas signi in quantum est signum, semper est à veritate prima: veritas autem rei reducitur ad veritatem primam, sicut veritas eius ad ens primum. d. 46. a. 18
 Verum omne est à Spiritu sancto inspiratum, quamvis non semper per appositionem novæ gratiæ gratum facientis, tamen non sine gratia. d. 2. a. 5. item d. 46. a. 19
 Verum est id quod est. d. 46. a. 11
 Verò multipliciter dicto opponitur falsum, vanum, permixtum, instabile, & indebitum. d. 46. a. 12. ad q.
 Vestigium est deprehensio alicuius per figuram pedis impressi in via. d. 3. a. 14
 Vestigium dupliciter deficit in representatione eius cuius est vestigium, scilicet quia est similitudo partis, non totius, & quia confusa est similitudo partis. ibid.
 Vestigium an sit ante creaturam, vel è concesso. d. 3. a. 14
 Vestigij tres sunt partes, scilicet veritas, species & ordo. d. 3. a. 15
 Vestigij creati trinitas penes quæ accipitur, & qualiter reducitur in creatura Trinitas increata. ibid.
 Vestigiorum diversorum enumeratio & enumerationis ratio. d. 3. a. 16
 Vestigium & imago quare differunt. d. 3. a. 19
 Vicissitudo obumbrata quid vocetur & an conveniat omni creaturæ. d. 8. a. 20
 Non potest esse nisi vivum quod nascitur ex vivo. d. 9. a. 22
 Virgo corrupta reintegrari potest in mente & corpore, sed non potest non fuisse corrupta. d. 42. a. 6. ad q. 2
 B. Virgo est exaltata super choros Angelorum. d. 24. a. 5
 Viri sancti an possunt dare Spiritum S. d. 14. d
 Viris sanctis utrum placuit passio Christi. d. 48. d
 Virutes propter se petendæ & amandæ sunt, & tamen propter solam beatitudinem. d. 1. h
 Virtutibus utendum est & per eas fruendum summo bono. ibid.
 Virtus considerari potest dupliciter, scilicet prout est habitus rectificans in opere, & prout est dispositio perfecti ad optimum. d. 1. a. 21
 Virtutum & Dei una est fructio. ibid.
 Virutes manent in beatitudine, vel in sibi succedentibus, vel in seipsis. ibid.
 Virtus est duplex, scilicet virtus potentie naturalis, & virtus operans: & hæc iterum duplex, scilicet ad esse, & ad bene esse. d. 14. a. 11
 Virtus quam diversis modo attribuitur personis divinis. ibid.
 Virtus divina in se nullam habet quantitatem, sed quantitas virtutis attenditur ad extra, scilicet penes objecta & actus. d. 19. a. 1
 Visio quæ est tota merces, non differt à fructione nisi ratione. d. 1. a. 19
 Vita multipliciter accipitur. d. 8. a. 8
 Vita quare ponitur in definitione æternitatis potius quam esse. ibid.
 Vita duplex quæ corpus dicitur vivum: una per causam effectivam, & hæc est anima: alia est influxiva corpori ab anima. d. 17. a. 1
 Vivere & mori an conveniat rebus inanimatis. d. 8. a. 19
 Quomodo intelligitur, quod vivere viventibus est esse. d. 8. a. 26
 Unitas sanctæ Trinitatis quæ sit. d. 2. & d. 24. per totum.
 Unitas & trinitas secundum, Isidorum quomodo distinguuntur. d. 24. k
 Unitas rerum naturalium triplex, scilicet forma, materie, & subiecti. d. 9. a. 8
 Unitas trium personarum in essentia excellit omnes unitates. ibid.
 Unitas habet tria, quorum ratione attribuitur Patri, scilicet indivisibilitatem, & privationem, & rationem principij. d. 31. a. 9
 Universale & particulare non est in divinis. d. 19. a. 15
 Unum non addit supra id quod res est, nisi indivisionem. d. 2. a. 19
 Unum dicitur continuate, forma, nature æqualitate, & per respectum ad unum. ibid. & d. 24. a. 3
 Unum dupliciter accipitur, scilicet prout convertitur cum ente, & prout est principium quantitatis discretæ. d. 2. a. 19. item d. 2. a. 3
 Unum, verum, bonum convertuntur secundum supposita, non secundum intentiones. d. 3. a. 15. item d. 24. a. 3
 Unus vel una, duo vel duæ, quid his vocabulis significetur. d. 24. a
 Unum

Index rerum.

Unum non addit naturam aliquam super ens, sed distinctionem. d. 14. a. 3
 Unum & multum aliquo modo opponantur ut privatio & habitus, & ut contraria, & ut relativa. d. 14. a. 3
 Unitas dicitur una ratione de essentia & persona, non æquivoce. d. 24. a. 5
 Non est concedendum, quod Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt unus, nisi cum adiuncto subiecto, à quo ly unus accipit substantiam in qua ununtur. d. 24. a. 6
 Unum in substantia facit idem, in quantitate æquale, in qualitate simile. d. 19. a. 2. item d. 31. a. 4
 Unum in substantialibus attributis in divinis quare non facit idem, sicut unum in qualitatibus facit simile, & in quantitativis facit æquale. d. 31. a. 4
 Unus sex modi à Dionysio assignati. d. 31. a. 9
 Vocatio triplex, scilicet vocatio non entis ad esse, & vocatio per gratiam interiorem, & vocatio per prædicationem exteriorem. d. 40. a. 18
 Volens & nolens non opponuntur per affirmationem & negationem. d. 6. a. item d. 46. a. 5
 Voluntas est vis altissima anime. d. 1. a. 12
 Voluntas non subiecta rationi initium omnis mali est. in prol. Mag.
 Voluntas accipitur dupliciter, scilicet ut convertitur super alias vires & movet eas ad actum, & ut convertitur ad volitum & imperat de imitando vel fugiendo. d. 3. a. 20
 Voluntas ut est pars imaginis, accipitur respectu voliti secundum quod memoria & intelligentia sunt de eodem. d. 3. a. 20. ad q. 2
 Voluntas dicitur ad aliquid, non simpliciter, sed secundum quid. d. 3. a. 28
 Voluntas necessario includit intellectum, sed non è converso. d. 3. a. 37
 Voluntas triplex, scilicet antecedens & accedens & concomitans. d. 6. a. 1
 Voluntatis opera non semper sunt meliora operibus nature. d. 6. a. 3
 Voluntate an necessitate, vel utrum volens vel nolens Pater genuit Filium. d. 6. o
 Voluntas indisposita est oppositorum, sed disposita per conceptionem & determinationem voliti, est ad unum, & potest aueri ab illo. d. 41. a. 2. 22
 Voluntas Dei secundum essentiam de Deo dicitur. d. 45. a
 Voluntas Dei summe bona est prima causa omnium quæ naturaliter sunt. d. 45. d. e
 Voluntas Dei multis modis accipitur. d. 45. f
 Voluntas per se habet quatuor: primum, quod sit nature rationalis: secundum, quod sit liberissimum nature rationalis: tertium est comparatio ipsius ad bonum, quartum, quod sit causa omnium quæ fiunt ut ab artifice. d. 45. a. 1
 Non est de nobilitate voluntatis, quod potest in malum, sed quod potest in opposita contradictorie. ibid.
 Voluntas Dei utrum cassari potest. d. 46. a
 Voluntate Dei utrum fiant mala. d. 46. d
 Voluntas Dei semper impletur, quicquid homo faciat. d. 47. per totum.
 Voluntas mala aliquando vult homo id quod Deus vult bona. d. 48. d
 Voluntas Dei bona mala hominum voluntate implentur. d. 48. b
 Vfus est actus frequenter elicitus de potentia. d. 1. a. 13. & 16
 Vfus quare attribuitur, siue Spiritui sancto. d. 31. a. 7
 Vti est id quod in usum venerit, referre ad obtinendum illud quo fruendum est. d. 1. b. & a. 13
 Quibus rebus utendum. ibid.
 Vti includit actum rationis. d. 1. a. 13. ad q. 2. & a. 17. ad q. 1
 Vti est assumens aliquid in facultatem voluntatis. d. 1. c. & a. 16
 Vti quare diffinitur duabus diffinitionibus. ibid.
 Vti duplex, scilicet via & patriæ. d. 31. a. 7
 Vulpes nunquam accipitur in bona significatione. d. 34. a. 6
 Vult omnes homines Deus salvos fieri, quomodo intelligitur. d. 46. c

INDEX

Locorum Sacrae Scripturae, qui tam in
textu quam in Commentariis Lib. I.
Sententiarum explicantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

Genesis.

Gen. 1. **ACIAMVS** hominem ad
imaginem & similitu-
dinem nostram. d. 2.
a. 18
1. Vidit Deus cuncta que
feceras, & erant valde bona. d. 36. a. 11
28. Vere Dominus est in loco isto. d. 37. a. 6
49. Benjamin lupus rapax. d. 34. a. 6

Exodi.

10. Induravit Dominus cor Pharaonis. d. 40.
a. 23
32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non fa-
cis, dele me de libro tuo quem scripsisti.
d. 40. a. 11

Deuteronomij.

32. Statuit terminos populorum iuxta numerum
Angelorum. d. 16. a. 12
32. Ego occidam & ego vivere faciam. d. 46. a. 10

Iob.

11. Forsitan vestigia Dei comprehendes, &
usque ad perfectum, Omnipotentem repe-
ries. d. 3. a. 14

Psalmsorum.

10. In generatione & generationem anni tui.
d. 3. a. 9. item d. 19. a. 6
11. Diminuta sunt veritates à filiis hominum.
d. 46. a. 15
35. In lumine tuo videbimus lumen. d. 1. a. 15.
ad 9.
44. Eructavit cor meum verbum bonum. d. 27.
a. 3
49. Pulchritudo agri mecum est. d. 35. a. 13
70. Tu es patientia mea. d. 17. a. 8
75. In mari via tua, & semita tuae in aquis mul-
tis, & vestigia tua non cogno, centur. d. 3.
a. 14
84. Audiam quid loquatur in me Dominus
Deus. d. 27. a. 4
101. Ipsi peribunt. d. 8. a. 6
101. Tu autem idem ipse es. d. 8. a. 19

147. Velociter currit sermo eius. d. 37. a. 8

Proverbiorum.

8. Dominus possedit me ab initio viarum sua-
rum. d. 2. a. 24

Ecclesiaste.

9. Nemo scit utrum odio vel amore dignus sit.
d. 15. a. 17. item d. 17. a. 5
Sapientiae.

7. Omnibus mobilibus mobilior est sapientia.
d. 8. a. 16.
7. In animas sanctas se transfert, amicos Dei &
Prophetas constituit. d. 15. a. 16. item d.
16. a. 1
11. Sed & omnia in numero & pondere & men-
sura disposuisti. d. 3. a. 15

Ecclesiastiei.

1. Fons sapientia Verbum Dei in excelsis. d. 17.
a. 7. item d. 18. a. 10
24. Ego ex ore Altissimi prodij, primogenita ante
omnem creaturam. Ego feci in caelis ut
oriretur lumen indeficiens, & sicuti nebu-
la texi omnem carnem. In prol. B. Alb.

Isaie.

6. Nisi credideritis, non intelligetis. d. 2. a. 1
6. Vidi Dominum sedentem super solium ex-
celsum & eleuatum, &c. d. 16. a. 1
9. Magni consilij Angelus. d. 5. a. 7
38. Dispone domus tua, &c. d. 45. a. 10
55. Sicut exaltantur caeli à terra, ita exaltata
sunt viae meae à viis vestris. d. 47. a. 1
61. Spiritus Domini super me, propter quod un-
xit me: euangelizare pauperibus misit me,
&c. d. 15. a. 9

Ieremie.

10. Corripe me Domine, sed non in furore, ne
forte in nihilam redigat me. d. 46. a. 10

Ioelis.

3. Effundam de spiritu meo super omnem car-
nem. d. 16. a. 2
Michae

Index Sacrae Scripturae.

Michae.

5. Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in
millibus Iuda. d. 2. a. 25

Habacuc.

3. Egressus es in salutem populi tui. d. 37. a. 19

EX VETERI TESTAMENTO

Matthaei.

10. Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus
Patris vestri qui loquitur in vobis. d. 16.
a. 4
11. Nemo nouit Patrem nisi Filius. d. 21. a. 6

Marci.

14. Abba Pater, omnia tibi possibilia sunt.
d. 4. a. 6

Luce.

1. Non erit impossibile apud Deum omne ver-
bum. d. 4. a. 6
5. Domine si vis, potes me mundare. d. 4. a. 5
17. Si habueritis fidem sicut granum sinapis di-
catis monti huic, Tollere & mittere in ma-
re, &c. d. 4. a. 2

Ioannis.

1. Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enar-
rauit. d. 16. a. 4
1. Quod factum est, in ipso vita erat. d. 35. a. 12
1. Verbum erat apud Deum. d. 37. a. 13
3. Datus est ei Spiritus non ad mensuram. d. 4. a. 5
3. Qui facit veritatem, venit ad lucem, &c.
d. 46. a. 12
4. Deus charitas est. d. 10. a. 6
5. Pater meus usque modo operatur. d. 35. a. 7
6. Nonne duodecim vos ego elegi, & vnus ve-
strum diabolus est? d. 40. a. 18
15. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, &c.
d. 40. a. 18
20. Accipite Spiritum sanctum, quorum remi-
seritis peccata remittuntur eis. d. 14. a. 12.
& a. 16
Ille homicida fuit ab initio, & in veritate non
fuit. d. 49. a. 12

Ad Romanos.

2. Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius
seculi? d. 4. a. 9
5. Qui vocat ea que non sunt, tanquam ea que
sunt. d. 40. a. 18
8. Certus sum, quod neque mors, neque vita po-
terit me separare à charitate Dei, &c.
d. 17. a. 5

Vlt. Temporibus aeris taciti. d. 8. a. 9

1. ad Corinthios.

1. Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.
d. 14. a. 11
6. Nescitis quoniam Angelos indicabimus. d. 16.
a. 12
12. Vos estis corpus Christi, & membra de mem-
bro. d. 4. a. 5
14. Videmus nunc in enigmate per speculum,
tunc autem facie ad faciem. d. 17. a. 6

2. ad Corinthios.

3. Qui plantat & qui rigat, vnum sunt. d. 37.
a. 13

Ad Galatas.

3. Si data esset lex qua posset iustificare, verè
ex lege esset iustitia. d. 3. a. 7

Ad Ephesios.

1. Elegit nos ante mundi constitutionem in ipso.
d. 40. a. 4. 9. 17. & 18
1. Secundum propositum voluntatis suae. d. 45.
a. 1. & 7

Ad Colossenses.

1. Transulit nos in regnum filij charitatis suae.
d. 5. a. 9. item d. 10. a. 6

1. ad Timotheum.

2. Qui vult omnes homines saluos fieri. d. 4. a. 8.
& 17. item d. 46. a. 1
6. Qui solus habet immortalitatem. d. 8. a. 19

Ad Hebraeos.

2. Eum autem qui paulominus ab Angelis mi-
noratus est, vidimus Iesum Christum
per passionem mortis, gloria & honore co-
ronatum. d. 16. a. 13
4. Vinus est sermo Dei & efficax, & penetrabi-
lior omni gladio ancipiti, &c. d. 37. a. 5

Iacobi.

1. Apud quem non est transmutatio nec vicissi-
tudinis obumbratio. d. 8. a. 19. item d. 39. a. 2
1. Orate pro inimicis ut saluetur. d. 41. a. 1

Apocalypsis.

3. Tene quod habes, ne alter accipiat coronam
tuam. d. 40. a. 13
Vlt. Qui in sordibus est, sordescat adhuc. d. 46.
a. 2

FINIS.